R.^MI P. IOANNIS

A S. THOMA

ORD. PRÆDICATORVM,

DOCTORIS THEOLOGICI,

IN COMPLVTENSI ACADEMIA PROFESSORIS PRIMARII,

Supremi fidei Cenſoris, & tandem PHILIPPI IV. Magni Hiſpaniarum Regis à Confeſſionibus.

CVRSVS THEOLOGICI

In Primam Secundæ D. Thomæ.

TOMVS PRIMVS:

A QVÆSTIONE PRIMA AD VIGESIMAM Primam vſque incluſiuè.

Editio vltima ab innumeris expurgata mendis, & ampliſſimis Indicibus illuſtrata.

LVGDVNI,

Sumptibus PHILIPPI BORDE, LAVRENTII ARNAVD, PETRI BORDE, & GVILIELMI BARBIER.

M. DC. LXIII.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

[redacted]

CENSVRA REVEREND. AC SAPIENTISSIMI P. M. F. Ildelphonſi de Herrera, Sacri Ordinis Minimorum Theologiæ Profeſſor Iubilatus; Cauſarum Fidei Supremi Senatus Cenſor ex munere, & Prouinciæ Caſtellæ Definitor, &c.

FRATER Ildelphonſus de Herrera, Sacri Ordinis Minimorum Theologiæ Profeſſor Iubilatus, Cauſarum Fidei Supremi Senatus Cenſor ex munere, & Prouinciæ Caſtellæ Diffinitor. Attentè vidi, legi, & perlegi *Primum Tomum in primam ſecundæ D. Thomæ* (quid hoc mihi potuit eſſe vel optabilius, vel magis ambiendum?) cuius Author Reuerendiſſimus P. M. F. Ioannes de Sancto Thoma, Clariſſimæ Familiæ Dominicanæ fauſta proles, à qualificationibus meritiſſimus, in Complutenſi Academia Theologiæ Primarius à Cathedra Magiſter, Grauium Virorum, Doctorúmque omnium commendatione communi iure debita; & Magni PHILIPPI QVARTI Hiſpaniarum Monarchæ, Regius Confeſſarius pro meritis. In quo Opere nihil adinueni, quod cenſura taxare, aut maculare poſſim: attingit enim dicendi regulas, quas in Conſtantio Arauſicorum Epiſcopo pulchrè deſiderauit Ambroſius. *Fulgeat* (inquit) *ſermonum tuorum manifeſtatio, intellectus coruſcet, & eloquium tuum, atque intellectus aliena non indigeat aſſertione; ſed ſermo tuus ſeſe ipſe tueatur, nec vllum* Ambro. epiſt. 44.
verbum tuum in vanum exeat, & ſine ſenſu prodeat. Sed quibus armis? Adeſt calamus Angelici Præceptoris, & volantis Aquilæ penna, ex qua mille Clypei pendent, & omnis armatura fortium in tanti Doctoris defenſionem perlucida. Voluat quæſo faſtidioſus quiſque paginas iſtas, notet claritiem, candorem notet, diſpoſitionem, oppoſitiones, reſponſiones, iudicium penetret, & clamet palàm in quo poſſit, vel minimo (Minimus aſſerit) leuiter offendi, id quod etiam deſiderauit Baſilius. *Accepi librum,* Baſilius epiſt.
& ſummopere delectatus ſum, propterea quod denſus eſt ſimul, & refertus ſententiis, ac contrariorum obie- 39.
ctiones, & reſponſiones illis ſubiectas, non confuſè, ſed recto ordine digeſtas habet. Sed quid mirum ſi Author natus ſit ad ſui nominis gloriam, ad ſui generis famam, ad ſuæ Familiæ ſplendorem, ad ſanæque doctrinæ præſidium: quam cum defendit, nil non magnum, nil non excelſum propugnat; idque nec caſu, ſed fortuna: multum enim valet ad vnamquamque rem æſtimandam, momentóque ſuo ponderandam, vnde ducat originem, imò cenſetur ſiue laudis, ſiue vituperij, quaſi fons, & caput. Sed quid ego illa commemoro, quæ patent, quæ liquido tenent omnes? O vos quibus ſapientia cara, carum hoc habete Opus, producite, applaudite, perennabit contra temporis inuidiam, quamdiù aut vſus litteris erit, aut Sacræ Theologiæ pretium. Sic iudico (adeò ſupra rem nihil adſtruo, vt pro re non dicam) in hoc Conuentu Victoriano Matritenſi, de commiſſione D.D. Gabrielis de Aldama, in hac Curia Regali Matritenſi Ordinarij, loco Vicarij Generalis. Die 8. Ianuarij, Anno Domini 1644.

FR. ILDEPHONSVS DE HERRERA.

CENSVRA R. P. Fr. IOANNIS PONCE DE LEON, Ordinis Minimorum Theologiæ profeſſoris, Supremi Conſilij Generalis Inquiſitionis Qualificatoris, ac Viſitatoris Bibliothecarum Hiſpaniæ & Regnorum Catholicæ Maieſtatis. M. P. D.

PRæclata Commentaria in *Primam Secundæ Angelici Doctoris* Authore Reuerendiſſ. P. N. M. F. Ioanne à Sancto Thoma, Ordinis Prædicatorum, Catholicæ Maieſtatis à ſacris Confeſſionibus, Supremo mihi iubente Senatu, ea qua potui diligentia vidi, & quamuis ſuper partes Sanctiſſimi Præceptoris ſcripſerint varia Commentaria multi Doctores, videndi in Bibliotheca Claſſica *prima parte, littera I.* in hoc ergo libro ita eminentiſſimus ſe oſtendit Reuerendiſſimus Pater Magiſter, vt inter omnes facile primas ferat, nemini in poſterum ceſſurus; in hoc ergo mirifico Opere obrizum in auro legi, margaritas in vnionibus inueni, & inter ſplendida verba, ſublimes ſenſus fulgentes reperi. Author eſt, non compilator, quia in hoc libro lucet Thomiſtarum veridica doctrina, ingeniũ Auguſtini, ſublimitas Angelici Doctoris, interpretatio Hieronymi, inſtructio Gregorij, neruoſitas Chryſoſtomi, elegantia Cypriani, deuotio Bernardi, & omnium aliorum Doctorum præſtantia. Quis audiuit vnquam tale *Eſaiæ 66.* exclamantis vox eſt Prophetæ ſtupeſcentis mirabiles, & inſolitos ingenij partus, aut quis videbit huic ſimile, nunquid parturiet terra in die vna? Hoc eſt (vt vult *Gloſſa Lugdunenſis*) in tam breui ſpatio gignat tot millia, tot Logicæ, tot Philoſophiæ, tot Metaphyſicæ, tot vtriuſque Theologiæ libros, in quibus habent omnes Magiſtri, & Diſcipuli veridicæ doctrinæ ſolidiſſimum veritatis fundamentum, ita vt ſcriptis Tanti Magiſtri Iure poſſit adaptari id quod Vincentius Lirinenſis de ſimili Doctore ſic dixit: *O Doctor ingenio, ſtudio, doctrina illuſtris, precioſas diuini dogmatis gemmas inſculpe, fideliter coapta, adorna ſapienter: adiice ſplendorem, gratiam, venuſtatem, intelligatur te exponente illuſtrius quod antea obſcurius credebatur; per Te poſteritas intellectum gratuletur quod antea vetuſtas non intellectum venerabatur.* Liceat ergo Supremo Regio conſilio, vt tantus liber videat lucem, quia Theologicis lucem daturus, ita vt coniunctis encomiis honeſtiſſimæ vitæ Authoris fiat morum exemplar; mundique Magiſter. Sic

Sanctus Proſperus libro de Ingratis. Sic Cenſeo, ſic Indico, ſic Oro prælo, & æternitati dignum opus. In hoc Conuentu Sanctæ MARIÆ de la Victoria, Ordinis Minimorum Sancti Franciſci de Paula. Die 26. menſis Ianuarij. Anno Domini 1644.

FR. IOANNES PONCE DE LEON.

SVMMA PRIVILEGII REGIS CHRISTIANISSIMI.

LVDOVICVS XIV. Dei gratiâ Galliarum & Nauarræ Rex Chriſtianiſſimus, ſingulari Priuilegio ſanxit, ne quis per vniuerſos Regnorum ſuorum fines, intra nouem annos, à die finitæ Editionis computandos, Imprimat, ſeu typis excudendum curet, & vænale habeat opus, quod inſcribitur. *R. P. Ioannis de Sancto Thoma Ord. Prædicator. Curſus Philoſophicus & Theologicus.* præter Petrum Rigaud Bibliopolam Lugdunenſem, aut illos, quibus ipſemet conceſſerit. Prohibuit inſuper eadem authoritate Regiâ omnibus ſuis ſubditis, idemmet opus extra Regni ſui limites imprimendum curare, vel quempiam, vbicumque fuerit, ad id agendum impellere, ac inſtigare, ſine conſenſu dicti Petri Rigaud. Idque omne ſub confiſcatione Librorum, aliiſque pœnis originali diplomate contra delinquentes expreſſis. Dabatur Pariſiis 12. Martij 1655.

Ex mandato Regis. Signatum,

MOREL.

Regiſtré ſur le Liure de la Communauté, le 19. Mars 1655. conformement à l'Arreſt du Parlement du 9. Auril 1653. Signé BALLARD Scindicq.

Ledit Pierre Rigaud a tranſporté ſon droict du ſuſdit Priuilege à Eſtienne Michallet, qui en a fait ceſſion à Philippes Borde & Compagnie, comme appert par les Actes entre-eux paſſez.

Peracta hæc Editio die 20. February 1663.

APPROBATIO.

CVrſum tum Theologicum cum Philoſophicum R. Patr. Ioannis à S. Thoma Philippi IV. Magni Hiſpaniarum Regis à confeſſionibus, Ego infraſcriptus Doctor Theologus Pariſienſis accuratè & non ſine magna animi voluptate perlegi, nihilque nec minimum apicem orthodoxæ fidei aduerſantem offendi, imò nihil quod Sanctorum Patrum doctrinam non redoleat. Sed potiſſimum Doctoris Angelici mentem ſic exprimit, vt S. Thomam Aquinatem, in Ioannem à Sancto Thoma ſeu quantum ad profunditatem doctrinæ, ſeu quantum ad perſpicuitatem quodammodo transfuſam exiſtimare cogamur. Quamobrem vt publicæ conſulatur vtilitati, neceſſarium reor in lucem emitti. Lugduni hac die 25. Ian. 1663.

FR. IOANNES ROBE'.

INDEX

INDEX
Quæſtionum, Diſputationum, & Articulorum prioris huius Tomi in Primam Secundæ Diui Thomæ.

QVÆSTIO I.
De vltimo fine Hominis.

SVMMA Litteræ. pag. 1

DISPVTATIO I.

De fine morali, & vltimo in communi. 2

ARTICVLVS I.

Quid ſit finis, quid agere propter finem, quid actiones humanæ. 2

Quid tradat S. Thom de ipſo fine, & formali ratione finis. *ibid.*

Diuiſiones finis. 4

Explicatur quid ſit agere propter finem. 6

Quid nomine *Actionis humanæ* intelligendum veniat. 9

ARTICVLVS II.

Vtrùm rectè oſtenderit D. Thom. quibus conueniat agere propter finem. 13

Rectè D. Thom. probat naturam rationalem agere propter finem. *ibid.*

Ratio finis vltimi quomodo non conueniat actui elicito voluntatis. 15

Rectè probat D. Thom. quod *mouere ſe in finem*, eſt proprium rationalis naturæ. 19

Deus non agitur à fine, ſed agit propter finem. 20

Bruta non ſe mouent in finem. 21

ARTICVLVS III.

Quomodo actiones humanæ ſpecificentur à fine. Et à quo fine, Remote, an proximo. 22

Actio non ſpecificatur à principio præcisè efficienti, ſed formali: Paſſio à termino formali. 23

Actio humana à quo fine ſpeciem ſumat, & quomodo finis ſe habeat vt *ſpecificans*, quomodo vt *circunſtans.* 29

Actio vt ſemel egreditur ab agente, quomodo dicatur vnam tantùm ſpeciem habere. 34

Quæ ſit principalior ſpecies in actu, illa quæ eſt in eſſe naturæ, vel in genere moris, & in iſta, quæ à fine proximo, vel à remoto. 37

ARTICVLVS IV.

Vtrùm detur finis inter medios, an omnis finis ſit vltimus. 38

Soluuntur argumenta. 41

ARTICVLVS V.

Vtrùm poſſit aliquis ſimul duos fines vltimos habere, vel in infinitum procedere in finibus. 42

Quo ſenſu implicet dari ſimul duos fines vltimos in operante. 44

Expenditur ſecunda ratio. 48

Tertia ratio expenditur. 50

ARTICVLVS VI.

Vtrùm in omni actione debeat aliquis vltimum finem habere, vel actualiter, vel virtualiter. 52

Trio ſupponenda pro reſolutione. 53

Reſolutio quæſtionis. 56

Non requiritur actualis ordinatio in finem vltimum: nec ſufficit habitualis, ſed virtualis, vt finis influat. 60

ARTICVLVS VII.

Quomodo peccatum mortale, & veniale habeant finem vltimum in creatura. 65

Peccans mortaliter, etiam diuerſis peccatis, vnum vltimum finem conſtituit in creatura. *ibid.*

Peccans venialiter non habet finem vltimum ſimpliciter in creatura. 71

QVÆSTIO II.

De his in quibus beatitudo conſiſtit. 76

Summa totius quæſtionis. *ibid.*

QVÆSTIO III.

Quid ſit beatitudo. 77

Summa Litteræ. *ibid.*

¶ 3 QVÆ

QVÆSTIO IV.

De his quæ ad beatitudinem exiguntur. 78
Summa Litteræ. *ibid.*

QVÆSTIO V.

De adeptione beatitudinis. 79

DISPVTATIO II.

De adeptione,& ſtatu beatitudinis, & conſequentibus ad eam. 80

ARTICVLVS I.

Quæ ſint certa, & præſupponenda circa beatitudinem, quæ tractanda. ibid.

ARTICVLVS II.

An poſſit beatitudo formalis conſiſtere in operatione increata, vel illapſu diuinæ eſſentiæ in intellectum. 83
Increata operatio non poteſt communicari creaturæ, & reddere illam formaliter beatam. 86

ARTICVLVS III.

Vtrùm beatitudo formaliter conſiſtat in operatione intellectus, vel voluntatis, an vtriuſque. 96
Variæ ſententiæ, & punctus difficultatis. *ibid.*
Reſolutio. 98
Fundamentalis ratio. 103

ARTICVLVS IV.

Expediuntur difficultates contra ſententiam præcedentis articuli. 110
Fruitio,& amor nonquam eſt formalis conſecutio beatitudinis, & an ſit eius pars, conditio, vel paſſio. 111
Non eſt perfectior actus amoris, quam viſio, nec ſimpliciter, nec in ratione adipiſcendi Deum. 116
Proprietates beatitudinis primò & radicaliter ſequuntur ex actu intellectus, non ex actu voluntatis. 119

ARTICVLVS V.

Vtrùm ex vi viſionis reddatur beatus ab intrinſeco impeccabilis. 120
Radix impeccabilitatis eſt viſio Dei; & quomodo. 121
Ex ſola viſione perpetua tollitur omne peccatum tàm actuale, quàm habituale. 126
Soluuntur argumenta. 130

ARTICVLVS VI.

Vtrùm perpetuitas ſit per ſe annexa beatitudini, & vnde oriatur. 136
Beatitudo tàm ex eſſentiali prædicato aſſecutionis vltimi finis, quàm ex ratione viſionis Dei, ab intrinſeco petit perpetuitatem. 137
Viſio ex propria ratione viſionis petit perpetuitatem. 140
Duæ dubitationes circa incorruptibilitatem viſionis. 142
Soluuntur argumenta. 144

ARTICVLVS VII.

Vtrùm amor ſequatur neceſſariò etiam in exercitio ad viſionem Beatam. 149
Variæ ſententiæ. 150
Reſolutio ex mente S. Thomæ. *ibid.*
Corollaria ex dictis. 152
Soluuntur argumenta. 153

ARTICVLVS VIII.

Quæ ſint dotes beatitudinis in anima. 158
Dotes animæ quid,& quot ſint. 159

ARTICVLVS IX.

Quatuor dotes corporis glorioſi explicantur. 163
Quomodo dotes corporis cauſentur. *ibid.*
Impaſſibilitas. 166
Subtilitas. 169
Agilitas. 171
Claritas. 172

TRACTATVS
De Actibus Humanis. 176

QVÆSTIO VI.

De voluntario, & inuoluntario. ibid.
Summa Textus. *ibid.*

DISPVTATIO III.

De voluntario in communi. 177

ARTICVLVS I.

Explicatur definitio voluntarij. ibid.
Soluuntur obiectiones. 178

ARTICVLVS II.

Quid ſit voluntarium perfectum, & imperfectum, neceſſarium, & liberum. 180
Perfectum voluntarium, & formale liberum non coincidunt. 182
Libertas, & neceſſitas ſunt modi voluntarij. 184
In brutis eſt voluntarium imperfectè, ſed vniuocè. 185
Soluuntur argumenta. 186

ARTICVLVS III.

Vtrum omiſſio poſſit eſſe voluntaria abſque omni actu, & abſque obligatione. 189.

Duo notanda. ibid.

Quid ſit in hac parte certum, & in quo ſit difficultas. 190

Reſolutio primæ difficultatis. 192

Reſolutio ſecundi dubij. 193

Reſolutio tertij dubij. 197

DISPVTATIO IV.

De inuoluntario, eiúſque cauſis. 200.

ARTICVLVS I.

An voluntas poſſit violentiam pati in ſuis actibus, & quot modis. ibid.

Quædam notanda. ibid.

Voluntas in eliciendo non patitur violentiam. 202

Voluntas non patitur violentiam in ceſſatione ab actu. 205

Voluntas poteſt pati violentiam in actibus imperatis. 209

ARTICVLVS II.

Quomodo inueniatur voluntarium, aut inuoluntarium in his, quæ ex metu fiunt. 211

Operatio ex metu eſt mixta ex voluntario, & inuoluntario ratione motiuorum. ibid.

Quæ ex metu fiunt, ſimpliciter voluntaria ſunt. 214

Contractus ex metu quando ſint inualidi, quando non. 216

QVÆSTIO VII.

De circumſtantiis humanorum actuum. 219

Summa Textus. ibid.

Notanda circa iſtas Quæſtiones. 220

QVÆSTIO VIII.

De voluntate, quorum ſit vt volitorum. 225

Summa Litteræ. ibid.

QVÆSTIO IX.

De motiuo voluntatis. 226

Summa Litteræ. ibid.

QVÆSTIO X.

De modo quo moueatur voluntas. 227

Summa Litteræ. ibid.

DISPVTATIO V.

De obiecto voluntatis, & motiuo eius. 228

ARTICVLVS I.

An poſſit voluntas ferri in malum ſub ratione mali. ibid.

Soluuntur argumenta. 229

ARTICVLVS II.

Vtrùm finis ſit adæquatum obiectum voluntatis, an etiam media. 231

Non dari in voluntate actum neutrum. 232

Bonum in mediis eſt ſecundarium obiectum voluntatis. 234

ARTICVLVS III.

Quomodo finis, & media poſſint appeti eodem actu, vel diuerſo. 239

Soluuntur argumenta. 240

ARTICVLVS IV.

Quid ſit motio moralis, & phyſica: quid mouens phyſicum, & morale voluntatis. 242

Quibus conueniat mouere moraliter voluntatem. 245

Quibus conueniat mouere phyſicè voluntatem. ibid.

Soluuntur argumenta. 251

ARTICVLVS V.

Quæ obiecta neceſſariò moueant voluntatem, & quis modus mouendi ab exteriori illam neceſſitet. 255

Quid moueat neceſſariò quoad ſpecificationem. ibid.

Quæ obiecta moueant quoad exercitium neceſſariò. 257

Quid de neceſſitate voluntatis ad continuationem, vel exiſtentiam ſui actus. 260

Quædam propoſitiones D. Thom. declarantur. 262

QVÆSTIO XI.

De fruitione. 267

Summa Litteræ. ibid.

QVÆSTIO XII.

De intentione. 268

Summa Litteræ. ibid.

Notanda circa iſtas Quæſtiones. ibid.

QVÆSTIO XIII.

De electione. 271

Summa Litteræ. ibid.

DISPVTATIO VI.

De Electione. ibid.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Electio ſit formaliter actus voluntatis, an intellectus. ibid.

ARTICVLVS II.

Vtrùm ex duobus bonis poſſit voluntas eligere minus bonum, vel æquale. 279

Soluuntur argumenta. 282

ARTICVLVS III.
Vtrùm circa impoſſibilia poſſit eſſe electio, & voluntas. 284

QVÆSTIO XIV.
De conſilio. 287
Summa Litteræ. *ibid.*

QVÆSTIO XV.
De conſenſu. ibid.
Summa Litteræ. *ibid.*
Noranda circa iſtas Quæſtiones. 288

QVÆSTIO XVI.
De vſu. 291
Summa Litteræ. *ibid.*

QVÆSTIO XVII.
D. Actibus Imperatis à Voluntate. 292
Summa Litteræ. *ibid.*

DISPVTATIO VII.
De vſu,& imperio. 293

ARTICVLVS I.
Quid ſit vſus, & an diſtinguatur tàm ipſe, quàm imperium à iudicio de electione, vel ab ipſa electione. ibid.
Quomodò vſus ſe habear erga finem. 297

ARTICVLVS II.
In quo genere actus ſit Imperium. ibid.
Corollaria ex dictis. 301
Soluuntur argumenta. 302

ARTICVLVS III.
Qui ſint actus Imperabiles. 305

TRACTATVS
De bonitate, & malitia actuum humanorum. 308

QVÆSTIO XVIII.
De bonitate, & malitia actuum humanorum in generali. ibid.
Summa Litteræ. *ibid.*

QVÆSTIO XIX.
De bonitate, & malitia actus interioris voluntatis. 309
Summa Litteræ. *ibid.*

QVÆSTIO XX.
De bonitate, & malitia actuum exteriorum. 310
Summa Litteræ. *ibid.*

QVÆSTIO XXI.
De his quæ conſequuntur actus humanos ratione bonitatis, & malitia. 311
Summa Litteræ. *ibid:*

DISPVTATIO VIII.
De moralitate actuum humanorum in Communi. 312

ARTICVLVS I.
Quid ſit moralitas ſecundùm ſe, & in communi ſumpta. ibid.
Sententiæ proponuntur. *ibid.*
Reſolutio. 313
Soluuntur argumenta. 318

ARTICVLVS II.
Vtrùm bene aſſignentur Principia Moralitatis à D.Thoma. 323
Quid ſit bonitas naturæ, & quomodo ſe habeat ad moralitatem. 324
Moralitas ex obiecto eſt prima, & ſpecifica in actu humano vt morali. 326
Expenditur tertia difficultas, diſquiritur de illo actu *Volo ſtudioſè viuere.* 329

ARTICVLVS III.
Quomodo finis, & aliæ circumſtantiæ ſint principia bonitatis, vel malitiæ moralis. 331
Prima difficultas remittitur. 333
Secunda difficultas. *ibid.*
Tertia difficultas remittitur. 334
Quarta difficultas. *ibid.*
Quinta difficultas. 336
Sexta difficultas. 337
Septima difficultas. 341

ARTICVLVS IV.
Quomodo Circunſtantia *ſit principium moralitatis in actu.* 342

DISPVTATIO IX.
De ſpeciebus Moralitatis. 344

ARTICVLVS I.
In quo conſiſtat formalis ratio boni moralis. ibid.
Reſolutio. 345
Soluuntur argumenta. 348

ARTICVLVS II.
Vtrùm ſpecies mali moralis,ſeu peccati conſiſtat in relatione poſitiua deformitatis: an in priuatione rectitudinis. 350
Punctus difficultatis, & variæ ſententiæ. 351
Ex mente D.Thomæ reſolutio. 352
Soluuntur argumenta. 359

Soluitur ſecundum argumentum: oſtenditur quomodo Deus non concurrat ad poſitiuum peccati, vt contrarium. 363
Satisfit aliis argumentis. 366

ARTICVLVS III.

Vtrùm priuatio reſultans in peccato ſit priuatio rectitudinis debita ipſi actui. 368
Soluuntur argumenta. 372

ARTICVLVS IV.

Vtrùm actus internus poſſit eſſe ſimul bonus, & malus moraliter. 376
Fundamenta oppoſita conuelluntur. 380

ARTICVLVS V.

An poſſit idem actus moralis habere duplicem ſpeciem, quæ ſimul ſit bona, vel ſimul mala. 384
Diuerſæ ſententiæ. 385
Reſolutio ex mente D. Thomæ. 387
Quid de pluribus moralitatibus ſubordinatis. 389
Soluuntur argumenta. 395

ARTICVLVS VI.

Vtrùm dentur actus indifferentes in ſpecie morali. 402
Indifferentia eſt ſpecies moralitatis. *ibid.*
Indifferentia moralis eſt ſpecies incompleta, & ſtatus quidam tendentiæ ad bonum, vel malum. 404
Soluuntur argumenta. 407

ARTICVLVS VII.

Vtrùm poſſit dari actus moralis indifferens indiuiduo. 411
Sententiæ. *ibid.*
Reſolutio ex mente D. Thomæ. 413
Corollaria ex dictis. 417
Soluuntur argumenta. 419

DISPVTATIO X.

De bonitate, & malitia accidentali ex circunſtantiis. 425

ARTICVLVS I.

Quid ſit bonitas, & malitia accidentalis, & quando circunſtantia cenſeatur dare ſpeciem eſſentialem, vel accidentalem. ibid.
Quomodo circunſtantia aliquando det ſpeciem eſſentialem, aliquando accidentalem in genere moris. 426
Quibus caſibus circunſtantia tranſeat in conditionem obiecti, & det ſpeciem eſſentialem. 429
Malitia diſtincta ex obiecto, & circunſtantiis quando ſint ſubordinatæ, quando diſparatæ. 431
Quomodo debeat eſſe volita circunſtantia, vt ſpeciem ſuam det actui. 435

ARTICVLVS II.

Quid de circunſtantiis aggrauantibus, vel minuentibus, & non dantibus ſpeciem. 440
Quomodo circunſtantia addens diſtinctam malitiam augeat propriam, quæ ſumitur ex obiecto. 442
An ſit alius modus addendi malitiam in circunſtantiis præter mutationem ſpeciei, vel aggrauationem intra eandem ſpeciem. 443
Circunſtantia durationis quomodo augeat bonitatem, vel malitiam. 444

ARTICVLVS III.

Quæ circunſtantiæ neceſſariò confitendæ ſint in Sacramento Pœnitentiæ. 447
Soluuntur argumenta. 450

DISPVTATIO XI.

De bonitate, & malitia actuum interiorum, & exteriorum. 452

ARTICVLVS I.

Vtrùm bonum, & malum morale ſint differentia per ſe actus interioris voluntatis. ibid.
Soluuntur argumenta. 455

ARTICVLVS II.

An rectè explicauerit D. Thom. principia ex quibus ſumitur bonitas actus interioris, ſcilicet, ex obiecto, ex ratione, ex Lege æterna, ex intentione, ex voluntate Diuina. 459
Qua ratione dicatur bonitatem, & malitiam actus interioris non dependere à circunſtantiis, ſed ab obiecto. 460
Quid ſit dependere bonitatem actus à ratione, à Lege, à voluntate Dei, ab intentione recta. 462

ARTICVLVS III.

Quomodo intentio in ſua bonitate, & malitia dependeat ex bonitate, & malitia electionis, vel è contra. 465
Intentio ex praua electione vitiatur: electio praua ex bona intentione minuitur, ſed non totaliter bonificatur. *ibid.*
Quantitas, & magnitudo intentionis, & finis

nis quomodo communicetur electioni, & mediis. 471

ARTICVLVS IV.

Qua ratione teneatur homo conformari voluntati diuinæ. 473

Conformitas ad volitum formale ſemper haberi debet. *ibid.*

Conformitas ad volitum materiale Dei non ſemper debet dari in nobis, ſed aliquando. 474

Quomodo ſit conformitas ad voluntatem Dei, vt effectiuam. 480

ARTICVLVS V.

Vtrùm in actu exteriori formaliter, & per prius ſit bonitas, & malitia, quam in actu interiori. ibid.

Variæ ſententiæ. *ibid.*

Reſolutio ex D. Thoma. 481

Corollaria ex dictis. 487

Soluuntur argumenta. 488

ARTICVLVS VI.

Quid addat malitia exterior ad interiorem: quid euentus ſequens: quid multiplicatio actuum. 492

Corollaria ex dictis. 496

Breuiter pro præſenti materia. 501

Soluuntur argumenta. 502

DISPVTATIO XII.

De Conſcientia. 506

ARTICVLVS I.

Quid, & quotuplex ſit conſcientia. ibid.

Diuiſio Conſcientiæ. 509

ARTICVLVS II.

Quomodo conſcientia erronea obliget, vel excuſet? Quid ſit ſupponendum. 511

Conſcientia erronea in qua vi obliget. 513

Conſcientia erronea quomodo excuſet. 517

ARTICVLVS III.

Quomodo practicè ſit iudicanda conſcientia probabilis, & ſecura. 518

Quid in particulari inſpiciendum, vt formetur ſecura conſcientia. 520

Quid de probabilitate ex principiis extrinſecis. 523

Quomodo poſſint contrariæ opiniones eſſe probabiles. 524

ARTICVLVS IV.

Quæ conſcientia ſit deponenda & deformanda, & quomodo. 526

Duo ſupponenda. *ibid.*

Quibus principiis vtendum eſt pro deponenda conſcientia. 527

Depoſitio conſcientiæ dubiæ, ſcrupuloſæ, erroneæ. 530

ARTICVLVS V.

De conſcientia in particulari. Et primo de conſcientia principis. 533

Quid de formatione conſcientiæ principis. 534

ARTICVLVS VI.

Quid de conſcientia ſubditi, & aliquorum Miniſtrorum. 541

Quid ſit conſiderandum in formanda conſcientia ſubditi. *ibid.*

Quid de Iudice, Aduocato, Medico. 544

Quid de Miniſtro Sacramentorum. 549

INDEX

Locorum Sacræ Scripturæ, quæ in hoc primo Tomo in Primam Secundæ Diui Thomæ continentur.

PRIOR NVMERVS PAGINAM, POSTERIOR Columnam denotat.

EX TESTAMENTO VETERI.

Ex Geneſi.

*Cap.*4.7. SVB te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius.pag.213.col.1.

6. 2. Videntes Filij Dei filias hominum, quod eſſent pulchræ.121.col.1.

32. 8. Si contra Deum fortis fuiſti, quanto magis contra homines præualebis? 162.2.

43. 22. Non eſt in noſtra conſcientia quis poſuerit eam in marſupiis noſtris. 507. cap.1.

Ex Exodo.

*Cap.*15.25. Ibi conſtituit ei præcepta, atque iudicia. 304.1.

33. 19. Ego oſtendam omne bonum tibi. p.80.col.2 & 102.col.1.& 112.2.& 124. 2.& 151.2.

Ex Deuteronomio.

*Cap.*4.1. Audi præcepta, & iudicia, quæ ego doceo te.304.1.

Ex lib. Regum.

*Lib.*1. *c.*2.30. Qui autem contemnunt me erunt ignobiles.*66.* col.1.

Lib.1.c.16.1. Vſquequo tu leges Saul, cum ego proiecerim eum ne regnet ſuper Iſraël?477.2.

Ex lib: Iob.

*Cap.*4. 18. Qui ſeruiunt ei non ſunt ſtabiles, & in Angelis ſuis reperit prauitatem.121. col.1.

12.13. Ipſe habet conſilium, & intelligentiam. 288.2.

21 14. Qui dixerunt Deo recede à nobis, & ſcientiam viarum tuarum nolumus. 230.col,2 & 362.col.2.& 456.1.

28. 17. Non adæquabitur ei aurum, vel vitrum 172.1.

29.16. Cauſam quam neſciebam diligentiſſimè inueſtigabam.p.544.col.2.

34.27. Qui quaſi de induſtria receſſerunt ab eo.131.1.

37.18. Qui ſolidiſſimi quaſi ære fuſi ſunt. 168.1.

Ex lib. Pſalmorum.

Pſalm. 4.7. Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine.p.300.1.& 463.c.2.

14.1. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requieſcet in monte Sancto tuo: qui ingreditur ſine macula, & operatur iuſtitiam.120.1.

16.15. Satiabor cum apparuerit gloria tua. 80.col.2.& 98.col.1.& 102.col.1.& 102. col.2 & 110.col.2.

18.1. Iudicia Domini vera iuſtificata in ſemetipſa, deſiderabilia ſuper aurum, & lapidem pretioſum multum, & dulciora ſuper mel, & fauum.346.2.

23 10. Quis eſt iſte Rex gloriæ? Dominus virtutum ipſe eſt Rex gloriæ.p.288.1.

26.4. Vt videam voluptatem Domini, & viſitem templum eius. p.102 col.2.

32. 11. Conſilium autem Domini in æternum permanet.288.2.

35.9.& 10. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ: & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Quia apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumẽ. 89.co.2.

& 98. col.1. & 102. col. 1. & 2. & 110. col.2. & 162.col.2.& 163. 1.
44. 9. Myrrha & gutta,& caſia à veſtimentis tuis à domibus eburneis. pag 166. 2.
44. 10. Aſtitit Regina à dextris tuis in veſtitu deaurato circumdata varietate 159. cap.2.
49.17. Tu verò odiſti diſciplinam, & proieciſti ſermones meos,retrorſum. 346.2.
72. 28. Mihi autem adhærere Deo bonum eſt, ponere in Domino Deo meo ſpem meam. 89. col.2.
77.56. Et auerterunt ſe, & non ſeruauerunt. 359.1.
83. 8. Ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus Deorum in Sion. 102. col. 1.
83. 5. Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſæcula ſæculorum laudabunt te. 120.col.2.& 136.2.
84.7. Deus tu conuerſus viuificabis nos. 128.1.
92. 5. Domum tuam decet ſanctitudo Domine.224.1.
102. 5. Qui replet in bonis deſiderium tuum.81.col 1.& 98.c.1.
102. 7. Notas fecit vias ſuas Moyſi Filiis Iſraël voluntates ſuas. 302. col. 2. & 304.1.
108.18. Noluit benedictionem, & elongabitur ab eo, & induit maledictionem ſicut veſtimentum.346.2.
110.10. Intellectus bonus omnibus facientibus eum.p.50.9.c.1.
118.20. Concupiſcit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas.17.col.2.
118. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua,ſuper mel ori meo.346.col.2.
142. 10.Doce me facere voluntatem tuam. 302 2.
143. 13. Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud, oues eorum fœtoſæ,&c.80.2.
147. 20. Non fecit taliter omni nationi,& iudicia ſua non manifeſtauit eis. 304 1.
148.5. Quia ipſe dixit, & facta ſunt, ipſe mandauit,& creata ſunt.p.304.1.
Exaltationes Dei in gutture eorum. 149. 6. 168.1.

Ex lib. Prouerbiorum.

Cap. 1.33. Qui me audierit, abſque terrore requieſcet,& abundantia perfruetur, timore malorum ſublato. p. 139. col. 1. & 162.col. 2.& 163.1.
6. 23. Quia mandatum lucerna eſt, & lex lux.300.1.
16.4. Vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus.21.col. 1.

Ex lib. Eccleſiaſtes.

Cap. 7.23. Scit enim conſcientia tua quod crebro maledixeris aliis. pag. 507. num.1.
Vlt.14. Cuncta quæ fiunt adducet Deus in iudicio pro omni errato, ſiue bonum, ſiue malum illud ſit.p.414.1.

Ex lib. Sapientiæ.

Cap. 3.7. Et tanquam ſcintillæ.163.col.2.& 172.1.
2.8. Nullum pratum ſit,quod non pertranſeat luxuria noſtra p.434.2.
5. 2. Videntes turbabuntur timore horribili.173.1.
8.16. Non habet amaritudinem conuerſatio illius,aut tædium conuictus illius.140. col. 1.& p.259.c.2.
11.16. Quomodo autem poſſet aliquid permanere, niſi tu voluiſſes? p.143.col.1. & 248.2.

Ex lib. Eccleſiaſtici.

Cap. 5.5. De propitiato peccato noli eſſe ſine metu.213.2.
8.9. Ne deſpicias narrationem presbyterorum ſapientium, & in prouerbiis eorum conuerſare, ab ipſis diſces ſapientiam intellectus,& ſeruire Magnatis ſine querela,&c.p.521.1.
24.11. Et in his omnibus requiem quæſiui. 162.2.

Ex Prophetia Iſaiæ.

Cap. 1. 2. Ipſi autem ſpreuerunt me. pag.66. co.1.
2.4. Væ genti peccatrici, populo graui, &c. dereliquerunt Dominum. p. 66.col. 1. & 359.1.
33.17. Regem in decore ſuo videbunt oculi eius, cernent terram de longe. 102. col.1.
33. 24. Populus qui habitat in ea,auferetur ab eo iniquitas.120.col.2.
38.14. Domine vim patior, reſponde pro me.202.1.
40. 31 Qui ſperant in Domino mutabunt fortitudinem, aſſument pennas ſicut aquilæ,&c.162.2.
63. 1. Quis eſt, qui venit de Edon, tinctis veſtibus de Boſra? Iſte eſt formoſus in ſtola ſua,&c.288.1.
vlt. 18. Ego autem opera eorum,& cogitationes venio vt congregem cum omnibus gentibus, & linguis. pagina. 414.1.

Ex Propheta Ieremiæ.

Cap. 2. 13. Duo mala fecit populus meus: me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt ſibi ciſternas diſſipatas, quæ continere nun valent aquas 65. col. 2. & 661.& 356.1.& 360.1.

2. 19. Malum, & amarum eſt reliquiſſe te Dominum Deum tuum. 359. col. 2.

Ex lib. Threnorum.

Cap. 5. 21. Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur. 128. c. 1.

Ex Propheta Danielis.

Cap. 10 6. Corpus eius quaſi chryſolitus, & facies eius velut ſpecies fulgoris,& oculi eius vt lampas ardens. p. 175. 1.

12. 13. Quaſi ſplendor firmamenti. pag. 172. 1.

Ex Propheta Oſeæ.

Cap. 9. 20. Facti ſunt abominabiles, ſicut ea quæ dilexerunt. 291. & 66. col. 1. & 221 1.& 317. col. 2.& 318. col. 1. & 327. 1.& 346. 1. 348. col. 2. & 356. col. 1. & 358. 1.& 360. 1.& 455 1.& 493. 2.

Ex Propheta Micheæ.

Cap. 6. 1. Surge contende iudicio aduerſus montes. 121. col. 1.

6. 2. Audiant montes iudicium Domini, & fortia fundamenta terræ, quia iudicium Domini cum populo ſuo & cum Iſraël diiudicabitur. 121. 1.

Ex Propheta Zachariæ.

Cap. 7. 11. Auerterunt ſcapulam recedentem. 359. 1.

Ex Lib. Machabæorum.

Lib. 1. *c.* 4. 45. Et incidit illis conſilium bonum. p. 264. 2.

Lib. 2. cap. 1. 3. Det vobis in omnibus vt colatis eum & faciatis voluntatem eius. 302. 2. & 464 2.

EX NOVO TESTAMENTO.

Ex Euangelio Matthæi.

Cap. 5. 8. Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. p. 83. col. 2. & 102. col. 1.

5. 28. Quia omnis qui vidit mulierem ad concupiſcendum, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. 395. 1.

6. 22. Si oculus tuus ſimplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit. 29. col. 1. & 467. 1.

7. 18. Non poteſt arbor bona malos fructus facere. p. 467. 1.

10. 10. Quicunque potum dederit vni ex minimis iſtis calicem aquæ frigidæ, non perdet mercedem ſuam. 334. 2.

10. 47. Qui amat patrem, aut matrem pluſquam me, non eſt me dignus. 66. col. 1.

10. 41. Qui receperit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet. 64. col. 2.

12. 36. Quoniam omne Verbum otioſum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. p. 414 1.& 416. n. 1.

13. 43. Tunc fulgebunt iuſti ſicut Sol in Regno Patris eorum. p. 163. col. 2. & 172. 1.

17. 2. Reſplenduit facies eius ſicut Sol. p. 163. 2.

19. 12. Qui poteſt capere capiat. 424. 1.

19. 21. Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia quæ habes & da pauperibus. 424. 1.

19. 29. Qui reliquerit patrem, aut matrem propter nomen meum. 64. col. 2.

20. 14. Volo autem, & huic nouiſſimo dare ſicut tibi. Aut non licet mihi quod volo facere? An oculus tuus nequam eſt quia ego bonus ſum? p. 288. 2.

Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris Cæſari, &c. 544. 1.

25. 21. Intra in gaudium Domini tui. col. 2. & 110 col. 2.

25. 35. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare: ſitiui & dediſtis mihi potum. 63. c. 1. 334. c. 2 & 392. 2.

25. 46. Ibunt hi in ſupplicium æternum, iuſti autem in vitam æternam. 84. col. 2.

28 3. Erat autem aſpectus eius ſicut fulgur. 175. 1.

Ex Euangelio Marci.

Cap. 3 5. Qui fecerit voluntatem Dei. 63. c. 1.

9. 40. Quiſquis potum dederit vobis calicem aquæ in nomine meo, quia Chriſti eſtis. 64. 2. & 334. 2.

Ex Euangelio Lucæ.

Cap. 10. 42. Optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. 159. col. 2.

11. 14. Quod ſupereſt date eleemoſynam. 424. 1.

19.21. Quia homo auſterus eſt, & tollis, quæ non poſuiſti, & metis quæ non ſeminaſti. 231.1. & 533.col.1.
22. 19. Hoc facite in meam commemorationem. 424.1.
22.16. Et conuerſus Dominus reſpexit Petrum. 128.c.1.
24.39. Palpate, & videte, quia ſpiritus carnem, & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. 166.c.2. & 167.c.2 & 169.1.

Ex Euangelio Ioannis.

Cap.1.3. Omnia per ipſum facta ſunt. 359.1.
10,10. Ego veni vt vitam habeant, & abundantius habeant. 84 col.2.
12.25. Qui amat animam ſuam perdet eam. 205.2.
12.43. Dilexerunt enim magis gloriam hominum, quam gloriam Dei. 66.col.1.
14. 8. Domine oſtende nobis Patrem, & ſufficit nobis. 80.col.2. & 99.col.1. & 102. col.1.
14. 21. Qui diligit me diligetur à Patre meo. 334.2.
15.25. Quia odio habuerunt me gratis. 230. col.1. & 257.1.
16. 22. Videbo vos, & gaudebit cor veſtrum, & gaudium veſtrum nemo tollet à vobis. 98. col.1. & 102. col.2. & 110. col.2. 159.2.
17.3. Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te Deum verum. p.80. col.2. & 84. col.2. & 88. col.2. & 102. col.1. & 136.2.
17.24. Pater quos dediſti mihi, volo vt vbi ego ſum, & illi ſint mecum, vt videant claritatem meam, quam dediſti mihi. 83.2.
20.27. Affer manum tuam, & mitte in latus meum, &c. 166.2.

Ex Actis Apoſtolorum.

Cap.10 41. Dedit eum manifeſtum fieri non omni populo, ſed teſtibus præordinatis à Deo, nobis qui cum illo manducauimus, & bibimus. 167.col.2.
12.7. Angelus Domini aſtitit, & lumen refulſit in habitaculo. 175.1.
17.28. In ipſo enim viuimus, & mouemur, & ſumus. 246.1.
20. 28. Attendite vobis, & vniuerſo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei. 545.1.
21.14 Domini voluntas fiat. 477.2.
26.13. Vidi Rex de cœlo ſupra ſplendorem Solis circunfulſiſſe me lumen. 163 c.2.

Ex Epiſt. Pauli ad Romanos.

Cap.4.15. Vbi non eſt lex, non eſt præuaricatio. 313.1.
8.24. Spe enim ſalui facti ſumus. 80.c.1.
9. 1. Teſtimonium mihi perhibente conſcientia mea. 507.c.1.
12. 1. Vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem ſanctam, placentem Deo rationabile obſequium veſtrum 419.1.
14. 22. Beatus qui non iudicat ſemetipſum in eo quod probat. Qui autem diſcernit, ſi manducauerit, damnatus eſt, quia non ex fide, omne autem quod non eſt ex fide, peccatum eſt. 513.1.

Ex Epiſtola I. ad Corinth.

Cap.7.25. Præceptum Domini non habeo, conſilium autem do. 424.1.
Qui matrimonio iungit virginem ſuam, bene facit. 423.2.
8.7. Quidam autem cum conſcientia vſque nunc idoli, quaſi idolothytum manducant, & conſcientia eorum cum ſit infirma polluitur. 511.n.10.
9. 1. Nonne Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum vidi. 173.1.
9. 25. Illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. 137.2.
10.25. Omne quod venit in macello manducare, nihil interrogantes propter conſcientiam. 510. c.1.
10. 29. Vt quid enim libertas iudicatur ab aliena conſcientia. 507.c.1.
10 31. Siue manducatis, ſiue bibitis, ſiue aliud quid faciatis, omnia in gloriam Dei, facite. 418.2. & 424.1.
12. 23. Quæ inhoneſta ſunt noſtra abundantiorem honeſtatem habent. 419.2.
13. 3. Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil ſum. 70.c.1. 384.2.
13. 12. Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. 80.col.2. & 83 col 2. & 102.col.1.
13. 13. Nunc autem manent Fides, Spes, Charitas, tria hæc: maior autem horum eſt Charitas. 117.col.2. 327.1.
15. 8. Nouiſſimo tanquam abortiuo viſus eſt & mihi. 173.1.
15.41. Alia claritas Solis, alia Lunæ, & alia Stellarum, &c. Sic & reſurrectio mortuorum. 172.1.
15.42. Seminatur in corruptione, ſurget in incorruptione: ſeminatur in infirmitate, ſurget in virtute. 163.1.

15.44. Se

15. 44. Seminatur corpus animale, ſurget corpus ſpirituale, ſi eſt corpus animale, eſt & ſpirituale. 163. 2.
15. 48. Qualis cœleſtis, tales & cœleſtes. 166. 1.
15. 53. Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. 163. c. 1.

Ex Epiſtola II. ad Corinthios.

Cap. 1. 12. Nam gloria noſtra, hæc eſt teſtimonium conſcientiæ noſtræ. 507. 1.
5. 10. Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum. 414. 1.

Ex Epiſtola ad Galatas.

Cap. 5. 3. Teſtificor omni homini circumcidenti ſe, quoniam debitor eſt vniuerſæ legis faciendæ. 514. 1. & 515. 2.

Ex Epiſt. ad Epheſios.

Cap. 1. 3. Qui benedixit nos omni benedictione ſpirituali in cœleſtibus in Chriſto. 64. col. 1.
1. 11. Qui operatur omnia ſecundum conſilium voluntatis ſuæ. 248. col. 2. & 282. col. 1. & 288. col. 2. 464. 2.
5. 27. Vt exhiberet ipſe ſibi glorioſam Eccleſiam non habentem maculam, neque rugam. 120. 2.

Ex Epiſt. ad Philippenſes.

Cap. 2. 12. Cum metu & tremore ſalutem veſtram operamini. 211. 2.
3. 19. Quorum Deus venter eſt, & gloria in confuſione ipſorum, qui terrena ſapiunt. 46. col. 1. & 66. col. 1 & 434. 2.
3. 21. Qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ. 163. col. 2. & 164. 2.

Ex Epiſtola ad Coloſſenſes.

Cap. 3. 17. Omne quodcunque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti gratias agentes Deo, & Patri. 424. 1.

Ex Epiſtola I. ad Timotheum.

Cap. 5. De corde puro, & conſcientia bona. 506. n. 2.

Ex Epiſtola II. ad Timotheum.

Cap. 4. 3. Coaceruabunt ſibi magiſtros prurientes auribus. 513. c. 2.
4. 5. Tu verò vigila, in omnibus labora. 545. c. 1.

Ex Epiſtola ad Hebræos.

Cap. 2. 10. Decebat eum propter quem omnia, & per quem omnia. 21. col. 1.
10. 5. & 7. Ingrediens mundum dicit: Ecce venio vt faciam Deus voluntatem tuam. 157. 2.
12. 14. Pacem ſequimini, & ſanctimoniam, ſine qua nemo videbit Deum. pagina 120. col. 1.

Ex Epiſtola Iacobi.

Cap. 1. 18. Voluntariè genuit nos verbo veritatis. 187. col. 1.

Ex Epiſtola I. Petri.

Cap. 1. 3. & 4. Regenerauit nos in ſpem viuam, in hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam. pag. 120. col. 2. & 137. 2.

Ex Epiſtola I. Ioannis.

Cap. 3. 2. Cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt. 80 col. 2. & 83. col. 2. & 88. col. 2. & 98. col. 1. & 102. col. 1. & 127 col. 2.
4. 16. Qui manet in charitate, in Deo manet. 334. 2.

Ex Apocalypſis Ioannis.

Cap. 1. 7. Videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt. 173. 1.
1. 16. Et facies eius ſicut Sol lucet in virtute ſua. pagina 163. columna 2. & 173. 1.
3. 12. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius. 120. col. 2.
10. 1. Et facies eius erat vt Sol. 173. 1. & 175. 1. & 2.
17. 1. Et terra illuminata eſt gloria eius. 175. 1.
19. 6. Et audiui quaſi vocem turbæ magnæ ſicut vocem aquarum multarum, & ſicut vocem tonitruorum magnorum dicentium Alleluya, &c. pagina 168. 1.

19. 7. Quia venerunt nuptiæ agni, & vxor eius præparauit ſe, & datum eſt illi vt cooperiat ſe byſino ſplendenti,& candido.159.1.

21. 2. Vidi Ciuitatem Sanctam Ieruſalem nouam deſcendentem de Cœlo à Deo, paratam ſicut ſponſam ornatam viro ſuo.159.1 & 160.1.

21.10. & 11. Et oſtendit mihi Ciuitatem Sanctam Ieruſalem deſcendentem de Cœlo à Deo habentem claritatem Dei, & lumen eius ſimile lapidi pretioſo.160. col.1 & 161.c.1.

21. 27. Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, & abominationem faciens, & mendacium.120.col 1.& 2.379.2.

22. 3. Et omne maledictum non erit amplius,ſed Sedes Dei,& agni in illa erunt, & ſerui eius,&c.83. col 2.& 88. col.2.& 102.c.1.& 120.col.2.

QVÆST.

IN
PRIMAM SECVNDÆ
D. THOMÆ,
Quæſtio Prima.

DE VLTIMO FINE HOMINIS.

QVIS ſit ordo, & connexio iſtius Partis ſummæ Theologiæ ad primam, quàm ſuperioribus Libris commentati ſumus; quo item ordine tractet D. Thom. & diſponat materias, quæ ad hanc Primam Secundæ ſpectant, tùm circa finem humanum, tùm circa actus morales, qui ad illum tendunt, & principia, quæ ad tales actus concurrunt, abundè explicatum à nobis eſt in Iſagoge doctrinæ D. Tho. in 1. tomo 1. p. vbi tota iſta connexio, ordóque doctrinæ, eiuſque rationes ſunt expoſitæ.

SVMMA LITERÆ.

CVM intentum S. Thomæ in hac 1. quæſt. ſit agere de fine, qui eſt moralium actuum principium, conſiderat illum, & in quantum humanus eſt, propriéque ad hominem ſpectat, & in quantum vltimus, cui reliqui ſubordinantur. Et primam conſiderationem expedit tribus primis artic. Secundam aliis quinque ſequentibus.

IN primo art. oſtendit, quod homini conuenit agere propter finem in his actionibus, quæ ſunt propriæ hominis, vt homo eſt, & in quo ab aliis rebus differt: quia tales actiones, quæ ſunt propriæ hominis, procedunt à voluntate, & ratione, eſt enim homo dominus illarum. Obiectum autem voluntatis eſt bonum, & finis, & ſic agere propter finem, eſt proprium operantis per voluntatem, & rationem.

IN art. 2. oſtendit, eſſe proprium creaturæ rationalis, operari propter finem, mouendo ſe ipſam ad finem. Omnia enim agentia, propter finem agunt, quia finis eſt primus inter cauſas, ex intentione quippe finis operatur agens, vt determinatum effectum producat. Sed agentia naturalia, & purè executiua, operantur propter finem ab alio cognoſcente præſtitutum. Agentia autem rationalia, propter finem à ſe cognitum, & ad quem ſe dirigunt, habendo dominium ſuorum actuum. Et ideò proprium eſt naturæ rationalis, agere propter finem, mouendo ſe ad illum, id eſt, ex directione, & cognitione propria, quam habet de illo.

IN art. 3. oſtendit, actus humanos ſumere ſpeciem à fine, eo quod omnia ſortiuntur ſpeciem ab actu, ſeu forma, vt patet tùm in rebus compoſitis ex materia, & forma, vbi forma eſt, quæ dat ſpeciem rei: tùm in moribus, qui diſtinguuntur per actionem, & paſſionem: actio enim ſumit ſpeciem ab actu, qui eſt principium, paſſio ab actu qui eſt terminus. Actus ergò humani, ſiue conſiderentur per modum paſſionum, quatenus in eis homo mouetur, ſiue per modum actionum, quatenus in eis ſe mouet, cum procedant à voluntate deliberata, habent pro obiecto finem, ſeu bonum: ergò finis habet in eis rationem principij, vel termini: ergò & ſpecificatiui.

In art. 4. oſtendit, dari aliquem vltimum finem humanæ vitæ. Quia in cauſis per ſe ordinatis, non poteſt dari proceſſus in infinitum; ſubſtracto enim primo, remouentur quæ ſunt ad primum, ſi autem procederetur in infinitum, non daretur primum. Sic ergo, ſi non eſſet vltimus finis, ſed in infinitum procederetur, nunquam inciperet appetitus moueri in ordine intentionis, quia non eſſet vna prima, & determinata intentio agentis. Neque in ordine executionis eſſet aliqua prima operatio, vnde aliquis inciperet in his, quæ ſunt ad finem, neque terminaretur conſilium, ſed in infinitum abiret.

In art. 5. oſtendit, non poſſe ſimul voluntatem ferri in duos vltimos fines, non ſubordinatos inter ſe. Tùm, quia vltimus finis rei eſt, qui terminat, & conſummat vltimo illam: ergò repugnat, vltra illum, reſtare alium, quia vltra vltimum, nihil eſt. Tùm, quia ſicut actiones voluntariæ à finibus particularibus ſpeciem ſortiuntur, ita à fine vltimo rationem generis: ſunt autem omnes iſtæ actiones morales, vnius generis, ergò vnius finis.

In art. 6. oſtendit, omnia velle hominem propter vltimum finem, quia omnia vult propter bonum, ſeù in ratione boni, ſiue conſummati, & perfecti, & ſic eſt ipſe finis, ſiue ad perfectum tendentis, & ſic eſt propter illum: tùm, quia primum mouens ſemper influit in poſteriora mouentia: finis autem vltimus eſt primum appetibile: ergò ex influentia illius, mouent ſecunda appetibilia

In art. 7. oſtendit, omnium hominum eſſe eundem vltimum finem formaliter, ſed non materialiter. Quia omnes appetunt hanc formalitatem vltimi finis, quæ eſt perfectè adimpleri, ſeù conſummati; ſed non omnes appetunt rem illam, in qua hoc inuenitur, quia diuerſi, in diuerſas res inclinantur.

In art. 8. oſtendit, omnium creaturarum eſſe eundem vltimum finem ex parte rei, quæ eſt finis, & dicitur finis *qui*, non ex parte conſecutionis finis, quæ dicitur finis *quo*, ideſt, vſus quo poſſidetur finis. Omnes enim creaturæ ad Deum, vt ad finem ordinantur, ſed non omnes, ipſum in ſe adipiſcuntur, & poſſident, ſed ſolùm rationales.

DISPVTATIO I.

De fine morali, & vltimo in communi.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid ſit finis, quid agere propter finem, quid actiones humanæ?

1 SVnt iſta quaſi præludia quædam, & præſuppoſita ad ea, quæ in iſta Quæſt. de fine vltimo, tractat D. Thom. Et ideo ab eorum explicatione, inchoandum nobis eſt. Multa enim, quæ de fine, eiúſque cauſalitate, hic tractari poſſent, à nobis diſputata ſunt q. 13. Phyſicorum. Quia verò in præſenti ſpecialiter agimus de fine, prout pertinet ad actiones humanas, ſeu morales, oportet iſta tria prælibare, ſuper quibus propoſitiones ſuas format D. Th. ſcilicèt, quid ſit finis, quid agere propter finem, quid actiones humanæ, quæ & morales dicuntur, & in quibus operatur homo, in quantum homo.

Quid tradat S. Thomas de ipſo fine, & formali ratione finis?

2 IN hac quæſt. quædam tradit D. Thom. pertinentia ad ipſam rationem finis, eiúſque conditiones, quędam ad diuiſionem, variámque acceptionem finis: quæ oportet præ oculis ante omnia habere.

3 De fine ipſo ſecundùm ſe, ſeu conditionibus ad eum pertinentibus, & tria tradit D. Thom. *Primum eſt*: Finis eſt principium in operabilibus ab homine, vt inquit artic. 1. in argumento *Sed contra* Et iterum artic. 2. *Cauſa finalis eſt prima inter omnes cauſas.* Conducitque vtraque propoſitio ad explicandam definitionem finis, communiter à Philoſophis traditam, *Quod finis eſt cuius gratia cætera fiunt.* *Secundum eſt*: Finis, & bonum, eſt obiectum voluntatis, vt tradit art. 1. & 3. ſæpius in tota quæſt. *Tertium eſt*: Finis, etſi ſit poſtremus in executione, eſt tamen primus in intentione Et hac ratione, ſcilicèt, in vi intentionis, habet rationem cauſæ, vt tradit art. 1. ad 1. Et rurſus art. 4. diſtinguit in fine, duplicem ordinem, ſcilicèt, intentionis, & executionis. Principium intentionis eſt, vnde incipit motio appetitus. Principium executionis eſt, vnde incipit operatio. Hæc tria D. Thom. tradit, tanquam principia per ſe nota in hac materia de fine.

Ex his autem tribus propoſitionibus, quæ ſunt tanquam notiſſima præſuppoſita, infert alias propoſitiones, tanquam concluſiones, illis prioribus per ſe valdè connexas; vt quod homini conueniat agere propter finem, quia conuenit ex deliberata voluntate operari, & hæc habet finem pro obiecto. Quod eſt proprium creaturæ rationalis agere propter finem; & non ſolùm agi, ſeu moueri in finem; quia operatur ex intentione finis, per quam ſe mouet in illum, & eſt dominus ſuorum actuum. Quod vltimus finis, ſeù primum appetibile, non poteſt eſſe ipſe actus à voluntate elicitus, cum ſit primum eius obiectū. Quod finis dat ſpeciē actibus moralibus, ſeù humanis, vt morales ſūt, ideſt, vt procedūt à volūtate deliberata, quia talis voluntatis deliberatiuæ obiectum, eſt ipſe finis. Et alia ſimilia multa infert, quæ poſteà diſcutientur. 4

Cęterùm in prædictis tribus propoſitionibus, quas tanquam per ſe notas, tradidit D. Thom. vniuerſa, quæ ad finem conſtituendum pertinent, videtur comprehendiſſe. Tria enim in fine concurrunt, ſcilicèt, *formalis ratio finis*, quod ſit id cuius gratiâ cætera fiunt, & ad hoc pertinet quod ſit principium in operabilibus, & prima cauſa inter reliquas. *Secundò materialis ratio*, ſeù res ipſa quæ eſt finis, ſcil. 5

quod

quod ſit bonum appetibile, ſeu obiectum voluntatis tale enim bonum eſt, cuius gratiâ appetitus mouetur, & *tertio ipſa conditio requiſita*, vt finis cauſet, & alliciat, nempè quod ſit in intentione, ſeu in quantum apprehenſus, & cognitus, ſic enim metaphorice mouet. Nec amplius requiritur ad cauſam finalem, nec ad quamlibet cauſam veram, & realem, quam realitas ipſa, ſeù ſubſtantia cauſæ, formalitas cauſandi, conditio requiſita.

6 Et hinc conſtat explicatio definitionis finis, quam ſæpè tradit Philoſophus, nempè, *Finis eſt cuius gratia cætera fiunt*, vt patet in 2. Phyſic. text. 19. & 31. & & in 5. Met. texto 2. in 1 Ethic. text. 25. in 2. de Anima, text. 37. & aliis in locis. In hac autem definitione, integrè explicantur, & continentur iſta tria, quæ ad finem conducunt, ſcilicèt eius ſubſtantia, formalitas, & conditio Nam ly *cuius gratiâ*, explicatur dupliciter, ſcilicèt cuius gratiâ, ideſt, cuius bonitate, & cuius gratiâ, ideſt, cuius amore. Et in prima explicatione deſignatur ipſa ſubſtantia, ſeu realitas finis, quæ in re datur, in re enim inuenitur bonitas, ſeu perfectio quæ appetitur, & finalizat. Et in ſecunda explicatione deſignatur conditio requiſita, vt finalizet, ſcilicèt quod finis ſit intentus, apprehenſus, ſeu amatus, niſi enim eſſet in apprehenſione, non eſſet in amore. In altera autem particula, ſcilicèt *cætera fiunt*, indicatur ratio principij in operabilibus, ad reliqua omnia mouens, & alliciens appetitum. An verò ſicut eſt cauſa appetendi, & faciendi cætera, ſit etiam cauſa finalis reſpectu amoris ſui, diximus citat. q. 13. Phyſic. Nec eſt neceſſe in definitione finis explicare, quod finis ſit cauſa amoris ſui; ſeù vt ametur propter ſe, & non propter aliud prius: tùm, quia in opinione eſt poſitum, an reſpectu amoris ſui, finalem cauſalitatem habeat, an ſolùm reſpectu aliorum: & quod in opinione eſt, non debet eſſe in definitione: tùm, quia finis non vltimus, ſed intermedius, etiam vt finis, ſupponit amorem alterius prioris, de quo poſtea: ergò abſolutè loquendo pro definitione finis, vt abſtrahit ab vltimo, & intermedio, non eſt neceſſe apponere illam particulam negatiuam, quod non ſit propter aliud prius; ſed ſufficit, quod alia ſint propter ipſum, in hoc enim influentia finalis in alia, explicatur, quod ſolùm pertinet ad ſubſtantiam finis; in alio non explicatur, niſi quod ab alio priori non deriuetur, quod ſolum pertinet ad rationem finis, vt eſt vltimus. Quà ratione venit intelligendus Ariſtoteles in ſecundo Metaph. texto 8. dum agens de fine, inquit: *Quòd tale eſt quod non eſt alterius gratia, ſed ſed eius cauſa ſunt cætera*. Vbi non ſolùm poſitiuam rationem explicat, quod eius cauſâ ſint cætera, ſed etiam negatiuam, quod ipſe non eſt alterius gratiâ. Sed tamen Ariſtot. vt benè ibi obſeruat D. Thom. lect. 4. non loquitur ibi de fine quomodocumque, ſed vt vltimo, quia intentum eius eſt oſtendere quod in cauſis finalibus non eſt proceſſus in infinitum, ſed in aliquo vltimo ſiſti debet, de illo autem fine qui eſt vltimus, & in quo ſiſti debet, optimè docet, quod eſt tale, quod non eſt alicuius cauſa, ſed alia propter ipſum.

7 Circa iſtas propoſitiones D Thom. ex quibus definitio ipſa, & quidditatiua ratio finis explicatur, non apparet aliqua dubitatio apud Authores, niſi circa ſecundam, ſcilicèt, quod obiectum voluntatis eſt finis, & bonum. Et circa tertiam, quod finis ſit vltimum in executione. *Circa ſecundam* eſt triplex difficultas. *Prima*, quia videtur D. Thom. pro eodem ſumere bonum, & finem, non ſolùm materialiter, ſicut ſunt idem bonum, & verum, & ens, ſed etiam formaliter, ex identificatione enim materiali tantùm, non poſſet rectè inferre, quod omnes actiones humanæ, ſeu deliberatæ, ſunt propter finem, ſi ſolùm materialiter bonum eſt finis, ſicut ex eo quod verum ſit materialiter finis, non ſequitur quod actiones ſint propter verum: ergo neque propter finem. Si autem dicatur, quod bonum & finis ſint formaliter idem, & formaliter obiectum voluntatis, falſum eſt; tùm, quia finis formaliter reſpicit media, quæ eius gratiá fiunt, & voluntatem, quæ appetit finem propter ſe ipſum. Bonum autem non importat formaliter iſtos reſpectus, ſed conuenientiam ad aliquid, ſi ſit bonum relate, aut integritatem perfectam, ſi ſit bonum abſolutè. Tùm etiam, quia bonum eſt obiectum appetitus ſenſitiui, aut etiam naturalis, omnia enim appetunt bonum, finis autem, vt finis, ſolùm eſt obiectum voluntatis rationalis, quia hæc ſola tendit ad finem ſub exercitio, & ordinatione, ſeu collatione finis. *Secunda difficultas* eſt, quomodo finis ſit obiectum voluntatis, an obiectum adæquationis, & tunc media nullo modo erunt obiectum voluntatis, quia non ſunt finis; an verò obiectum principalitatis tantùm, ita quod media ſolùm ſecundario, & acceſſoriè ſint obiecta; & tunc non benè probat D. Thom. omnes actiones voluntatis eſſe propter finem, ex eo quod finis eſt obiectum, ſi enim ſolùm eſt obiectum primarium, & principale, non omnes actiones verſantur circa illum, ſed ſolùm primariæ, ſeu principales *Tertia difficultas* eſt, quomodo hac propoſitione probet D. Th. intentum, intendit enim quod omnes actiones humanæ, ſeu propriæ hominis, ſint propter finem, id eſt, ex cauſa finali, & ad hoc aſſumit, quod finis eſt obiectum: obiectum autem eſt cauſa formalis, ſeu ſpecificatiua, non finalis, probare autem cauſalitatem finalem ex formali & ſpecificatiua, inefficax & impertinens probatio eſt.

Circa *tertiam* verò propoſitionē eſt difficultas ex quibuſdã Nominalibus, qui cōſentiunt finē etiã ſimpliciter vltimū, eſſe primū in intentione, quia præcedit in cognitione, & deſiderio, vt cauſet. Cæterū non eſſe poſtremū in executione, quia nō ſēper finis producitur, & fit per actionem agentis, ſed ſolū obtinetur. Et præſertim quia finē vltimū exiſtimāt nō eſſe rē ipſam, quæ vt finis appetitur, & cuius gratiâ alia fiunt, ſed ſubiectum, ſeu perſona cui appetitur, qui ſolet dici finis *Cui*, & hæc non fit per actionem agentis, ſed ſupponitur. 8

Ad *omnes* iſtas difficultates nō poſſumus plenè reſpōdere in præſēti, quia aliquæ dependēt ex his, quæ poſteà tractãda ſūt. Solùm ſoluēdæ ſunt quantū ſpectat ad innoteſcēdū, quomodo illa propoſitio ſit principium per ſe notum, in hoc quod eſt bonum, & finē eſſe obiectum voluntatis; hoc enim per ſe notum, quã quod verum & intelligibe eſt obiectum intellectus, & viſibile viſus. Et ſicut color formaliter eſt viſibilis, licèt viſibilitas explicet ordinē ad potentiam, color verò abſolutã qualitatem. Quare in hoc ſenſu explicata propoſitio illa, ſcil. quod non amplius velit S. Th. quã quod bonum ſit obiectum formale voluntatis, ſicut verum intellectus, & quod in iſta ratione boni, finis, vel ſit vltima, & principaliſſima ratio, ſicut lux in genere viſibili reſpectu coloris, vel vt Alij volūt ſit adæquata ratio obiectiua voluntatis, in hoc inquã ſēſu, propoſitio illa difficultate vacat, & eſt per ſe nota Quia loquēdo de bono, quod ſit obiectū voluntatis, ſicut verum intellectus, tam per ſe notum eſt, ſicut quod ſonus eſt obiectum auditus, & color viſus. Quod verò finis ſit bonum, eſt per ſe nota quantū ad illã disiunctiuam, quod vel ipsū bonū adæquatè eſt finis, vel ſaltē inter ipſa bona, finis eſt principaliùs, ita quod eſt formalis ratio in aliis, & perfectio, vt ametur, ſicut lux eſt colorati ratio vltima, vt videatur, eo quod finis eſt illud bonum cuius gratiâ cætera appetuntur, & ſic eſt ratio appetendi alia. Et in hoc ſenſu idem eſt dicere, quod finis, & bonum 9

eſt obiectum voluntatis, ſicut ſi diceremus, quod lux & culor eſt obiectum viſus, quia lus per ſe eſt viſibilis, & eſt ratio videndi colorem, ſic finis eſt per ſe appetibilis, & eſt ratio appetendi alia, quia illius gratia alia appetuntur. Et hoc ſufficit ad intentum D. Thom. inferendum, quod propter finem ſint omnes actiones humanæ, quia omnia obiecta actionum gratiâ finis appetuntur: ergo & omnes actus appetitiui, ſeù voluntatij propter ipſum ſunt, ſicut omnes actus viſiui propter lucem, eo quod omne viſibile à luce habet rationem obiecti viſibilis.

10 Ad *primam* ergo difficultatem dicitur, quod D. Thom. non ſumit bonum, & finem pro eodem, entitatiuè, & quoad omnes reſpectus, ſeu formalitates, quas habent, ſed ſumit pro eodem obiectiuè, ita quod in ordine ad conſtituendum obiectum voluntatis, bonum, & finis non ponunt in numero, ſed ratio finis, vel eſt tota & adæquata ratio boni, vt appetibilis, ita quod media nihil bonitatis per ſe habent, ſed ex influentia, & adiectione finis; vel ſaltem finis eſt vltima & formalis ratio appetibilitatis in bono, ſicut lus eſt vltima ratio viſibilitatis, in ſe & per ſe viſibilis, & ratio etiam videndi alia. In vtroque autem ſenſu ſaluatur popoſitio D. Thom. & intentum. Et ad tertiam difficultatem dicemus, quia etiamſi dicamus, finem non ſe habere, vt totum, & adæquatum obiectum, ſed vt rationem formalem vltimam, conſtat quod non niſi in ordine ad ipſum, & propter ipſum reliqua appetuntur, & cæteræ actiones ſunt. Vnde non obſtat, quod diuerſas formalitates explicet finis & bonum, ſicut etiam color & lux: hoc enim non obſtante, vnum ſe habet vt ratio formalis alterius, & in ordine ad conſtituendum formale, & ſpecificum obiectum voluntatis pro eodem reputantur: quia vnum non eſt obiectum, niſi vt ſubeſt alteri, & formalizatur ab eo, licèt diuerſum reſpectum, aut formalitatem quidditatiuè, aut entitatiuè in ſe importet. Quæ autem ſit verior opinio ex his duabus de fine, & bono, an ſint adæquatè idem, vel finis ſolùm ſit principalior, & formalior ratio in ratione boni? dicemus circa quæſt. 8. Quod vero dicitur, bonum etiam irrationalis appetitus, ac naturalis obiectum eſſe, finem vero ſolius voluntatis rationalis, facilè ſoluitur: nam ſi bonum ſumatur, vt non cognitum, vel non collatiuè, & ordinatiuè cognitum, eſt obiectum appetitus inanimati, vel ſenſitiui, ſed eodem modo ſe habet finis; ad finem enim tales appetitus tendunt, ſed non cognoſcendo finis habitudinem, ſed tantùm abſolutam entitatem, perfectionémque tangendo. Si verò bonum ſumatur, vt collatiuè ordinatiuéque cognitum, eodem modo attingitur: atque finis ſub habitudine finis, ſcilicèt, à ſola voluntate libera, & rationali, quæ collatiuè ducitur.

11 Ad *ſecundam difficultatem* dicemus infrà circa quæſt. 8. diſputabitur, an media habeant aliquam intrinſecam bonitatem, an ſolùm finis adæquatè ſit bonus? Modo dicimus, vim probationis D. Thom. tenere in vtraque ſententia, quia ſi adæquata bonitas finis eſt, conſtans relinquitur, quod omnes actiones propter finem ſint, ſi actiones voluntatis ſunt, & voluntas pro adæquato obiecto habet bonum & finem. Tunc autem media non erunt bona intrinſecè, & abſolutè; ſed extrinſecè, & & reſpectiuè. Si vero finis non ſit adæquatum obiectum, & bonum, eſt tamen primarium obiectum, non quomodocumque, ſed ita principale bonum, quod eſt vltima & formalis ratio ſub qua appetibilitatis, ſicut lux reſpectu coloris: ſic ſlicet non ſit tota, & adæquata ratio obiecti ex parte ipſius rationis, *qua* obiectiuæ, eſt tamen tota ratio formalis *ſub qua*, ſeu vltima ratio, cui cæteræ ſubordinantur, & per ordinem ad quam ſumunt formalitatem obiecti voluntatis. Vndè ex hoc rectè probat, omnes actiones humanas, ſeù ad voluntatem petinentes, eſſe propter finem: quia licet non omnes verſentur circa finem tanquam circa rem volitam, omnes tamen verſantur circa illum tanquam circa rationem volendi. quia finis eſt cuius gratia cætera appetuntur, ita quod reſpectu ſui eſt ratio volendi ſe, & reſpectu mediorum eſt ratio, vt ſint volita propter finem, & gratiâ illius, ſicut lux eſt ratio videndi ſe, & videndi colores.

12 Ad *tertiam difficultatem* reſpond. quod conſequentia D. Thom. infert ex eo quod finis ſit obiectum voluntatis, quod omnes actiones humanæ ſint propter finem. In qua conſequentia ſunt duo termini, ſcilicèt ly *omnes*, & ly *propter finem*. Eſſe autem propter finem, importat cauſalitatem finalem, & hæc inferri non poteſt ex obiectiua, ſeu formali, vt ſic in communi, quaſi ex eo quod ſit obiectum præcisè, ſit finis. Sed ſupponendo quod finis ex eo quod eſt finis exercere debeat cauſalitatem finalem, in actiones quæ finalizantur ab eo, ita vt ſint propter finem. Reſtabat probare quod omnes actiones humanæ, ſeù voluntariæ ſubiiciantur fini, ſeù ab eo finalizentur. Et ad probandum hanc vniuerſalitatem de ly *omnes*, opportuit oſtendere quod talis finis vniuerſaliter omnes illas actiones comprehendat, & ſubordinet ſibi, vt ab eo omnes finalizentur, & propter illum ſint. Ad hoc autem debebat aſſumere, quod finis ſit obiectum, ſaltem formale, ſeu ratio formalis obiectiua illius potentiæ à qua exeunt omnes actiones humanæ, ſcilicet voluntatis, & ex conſequenti, earum potentiarum, quæ à voluntare mouentur, & vnde operationes voluntariæ dicuntur. Si ergo finis obiectum voluntatis eſt, vel formalis ratio obiectiua, neceſſe eſt, quod omnes actiones voluntatis, fini ſubiiciantur, ſicut omnes colores luci, ex eo quod lux formale obiectum eſt: ergo omnes finalizabuntur, & erunt propter finem in genere cauſæ finalis, ſiquidem cauſa finalis, obiectum voluntatis eſt, & ſic ex eo quod obiectum eſt formale, vniuerſalitatem in omnes actiones habet, ergo & finis vniuerſalitatem habebit ſi formale obiectum eſt, ergo pro vniuerſalitate probanda ſeruit ratio formalis obiectiua. Supponit autem quod cauſalitatem finalem habet; hoc autem conſtat, quia finis eſt.

Ad difficultatem Nominalium circa tertiam propoſitionem facile reſp. illam propoſitionem procedere de fine illo qui dicitur, *Cuius gratiâ*, non de fine, *cui*, ſeu de perſona cui res appetitur, hæc enim non eſt res intenta, neque executa, ſed eſt ſubiectum in cuius fauorem & gratiam res aliqua intenditur, & exequitur. Et in hac, executio eſt poſtrema, quia hæc ſolùm eſt capax executionis ex vi finis. Licèt autem non ſemper ipſe finis *qui*, ſeu res ipſa quæ eſt finis non fiat, fit tamen ipſa aſſecutio quæ eſt finis *quo*, & hoc eſt poſtremum in executione.

Diuiſiones finis.

13 QViditati finis explicatæ, annexa eſt finis diuiſio, ſequitur enim diuiſio definitionem, partitio quidditatem. Et eſt frequens in toto hoc opere multiplex diuiſio, acceptióque finis, quam proinde breuiter ſubiiciemus.

14 Diviſiones ergo finis licet multæ, ac variæ ſint,

ſint,ad duo tamen principia, ſeu claſſes principaliter reducuntur. *Vno modo* fit diuiſio finis ex parte ipſius formalis rationis, ſeu modi finalizandi. *Alio modo* fit diuiſio ex parte materialis rationis, ſeu eius quod tenet ſe materialiter, & ex parte rei in finalizando.

15 Prioris *generis* diuiſio eſt triplex. Primo diuiditur finis in finem, *Cuius gratiâ*, & in finem *cui*. Secundo, in finem vltimum, & non vltimum, ſeu intermedium. Tertio, in finem *qui*, & finem *quo*, ideſt, in rem quæ eſt finis, & adoptionem finis, quod aliis verbis dici ſolet finis obiectiuus, & formalis. Et numeramus hanc tertiam diuiſionem in hac claſſe diuiſionis formalis finis, & non materialis, quia finis formalis, ſeu adoptio finis, non eſt propriè finis concupitus, vt res & ſubſtantia, ſed vt modus ſeu applicatio ipſius rei, quæ eſt finis, ſeu finis obiectiui: vnde diuiſio iſta non fit propriè penes diuerſa bona, ſeu res finalizantes, ſed penes rem finalizantem, & modum ſeu applicationem, aut adeptionem talis rei quæ eſt finis.

16 Prima *diuiſio* finis explicatur ſic: Quod finis, *Cuius gratia* eſt id cuius obtinendi gratiâ aliquid fit, ſicut ſanitas eſt id propter quod obtinendum ægrotus aliquid facit. Finis *cui* eſt id in cuius gratiam aliquid fit, ſicut ægrotus eſt finis cui volumus ſanitatem, & in amicabilibus, amicus eſt, cui volumus bonum, & in amore proprio, ipſe peccans eſt cui vult rem in qua peccat. Itaque obiectum quod obtinere volumus, vel acquirere, eſt finis, *Cuius gratia* Subiectum cui volumus obtinere eſt finis, *cui*. Meminit huius diuiſionis S. Thom. inf. q. 2. art. 7. ad 2. & q. 16. artic. 4. & videri etiam poteſt 3. contra Gent. cap. 36.

17 *Secunda diuiſio* finis vltimi, & non vltimi explicatur ſic: Quod finis vltimus ſeu remotus eſt, qui nullius alterius gratiâ appetitur, ſed eius cauſa cætera, vt docet Ariſtot. 2. Metaph. text. 8. ſeu aliis verbis. Finis vltimus eſt, qui ita appetitur gratiâ ſui, vt in nullum alium referatur. Finis medius, ſeu proximus eſt, qui ratione ſui appetitur cum relatione tamen, & dependentia ab vlteriori fine: ſicut etiam in cauſis efficientibus dantur, quæ ratione propriæ actiuitatis agunt, & non vt inſtrumenta, & tamen dependenter à cauſis ſuperioribus. Meminit huius finis intermedij, ſeu proximi. Ariſtot. 1. Ethicorum, text. 23. Meminit autem S. Thom. huius diuiſionis finis vltimi, & proximi pluribus locis, vt in hac q. artic. 3. ad 3. & inf. q. 12. art. 2. & 3. q. 23. art. 1. ad 2. & in 2. 2. q. 113. art. 7. & aliis multis locis. Qui etiam inf. q. 11. art. 3. ſubdiuidit finem vltimum in eum qui eſt ſimpliciter vltimus, ideſt, qui ad aliud non refertur, ſed omnia ad ipſum; & ſecundum quid vltimus, qui eſt aliquorum finis, ſed non omnium, ſeu in aliqua tantùm ſeriè, & ordine mediorum. *Tertia diuiſio* traditur à D. Thom. in hac q. art. 8. & q. 3. art. 1. & alibi ſæpè. Et dicitur finis *qui*, ipſa res ſeu obiectum quod aſſequi intendimus. Finis *quo* ipſa adeptio, ſeu aſſecutio, aut vſus finis.

18 In *poſteriori genere*, ſeu claſſe eſt multiplex etiam diuiſio finis. Et ſolent ſex diuiſiones poni. *Primò* enim diuiditur finis in finem operis, & finem operantis. *Secundò*, in finem principalem, & finem ſecundarium. *Tertio*, in finem operationis, ſeu generationis, & in finem rei genitæ. *Quartò*, in finem effectum, ſeu operatum, & in finem acquiſitum, ſeu obtentum licèt non effectum. *Quintò*, in finem naturalem, & ſupernaturalem. *Sextò*, in operationem, & rem operatam. Iſtæ diuiſiones finis frequentiſsimę ſunt in toto hoc opere 1. 2.

19 Prima *diuiſio*, ſcilicet finis operis, & finis operantis traditur à D. Thom. 2. 2. q. 141. artic. 6. ad 2. & in 2. diſt. 38 q. 1 art. 5. & in 4. diſt. 16. q. 3. artic. 1. quæſtiunc. 2. ad 3. & aliis locis. Finis operantis dicitur, quem ſibi intentio operantis conſtituit. Finis operis, qui ipſi operationi ex natura ſua debetur, vel ad quē tendit, v. g. finis ambulationis ex parte operis eſt mutare locum, ſeu acquirere, ex parte operantis eſt prout voluerit, ire ad furtum, ad adulterium, ad Eccleſiam, ad negotiationem, &c. *Secunda diuiſio*, in finem principalem, & ſecundariam, vſitatiſſima eſt, eiúſque meminit D. Thom. in 2. diſt. 1. q. 2. art. 3. & quodlib. 5. art. 19. & quodlib. 8. art. 25. dicitur finis principalis ille qui per ſe primo mouet, ſeu intenditur, ſiue moueat opus, ſiue operantem: finis minus principalis, aut ſecundarius, qui non per ſe primo, ſed cõſecutiuè intēditur, atque alio priori ſuppoſito ſicut qui recitat Horas, principaliter recitat propter cultum diuinum, ſecundario propter fructus Beneficij non amittendos. Qui vtique finis ſecundarius ſubordinatur priori, & magis principali, licèt non tanquam medium ad illum conſequendum, ſed vt effectus, aut aliquid illi annexum conſecutiuè. *Tertia diuiſio*, in finem generationis, ſeu operationis, & rei genitæ, traditur à D. Thom. in 4. diſt. 8 quæſt. 1. artic. 1. quæſtiunc. 1. ad 1. & quæſt. 2. de virtutibus, artic. 3. ad 18. Finis rei genitæ eſt operatio, quia vnumquodque eſt propter ſuam operationem, vt dicitur in 2. de cœlo textu 17. ideſt, vnumquodque eſt propter ſe ipſum in actu vltimo operationis conſtitutum. Finis generationis, ſeu operationis eſt terminus ipſe in quo ſiſtit operatio, ſiue ſit terminus formalis, id eſt ipſa forma quæ producitur, ſiue terminus totalis, id eſt compoſitum, vel ſuppoſitum. *Quarta diuiſio* in finem effectum, & in finem ſolùm obtentum, ſeu aſſecutum, non autem effectum, traditur à D. Thom. 3. contra Gentil. cap. 18. & 12. Metaph. lect. 6. dicitur finis effectus, qui per operationem agentis fit, ſicut ſanitas operatione curantis. Finis ſolùm obtentus, qui operatione agentis acquiritur, ſed non producitur, ſicut qui in agone præmium propoſitum obtinet. Vnde iſte finis obtentus ſolet etiam dici finis antecedens, quia ante operationem agentis præſupponitur. Finis effectus dicitur conſequens, quia ſequitur ad operationem à qua fit. Et vt aduertit S. Thom. vbi ſupra, iſta diuiſio non eſt diuiſio finis in ratione cauſandi, quia vtérque exercet ſuam cauſalitatem, vt in intentione præcedit; ſed eſt diuiſio finis in ratione eſſendi, ſeu exiſtendi, quia vnus exiſtit poſt operationem, alius etiam ante. *Quinta diuiſio*, in finem naturalem, & ſupernaturalem, notiſſima eſt, quia ille eſt finis naturalis, qui eſt à natura præſtitutus, & eſt ordinis naturalis; finis verò ſupernaturalis eſt, qui eſt ordinis diuini, & totam naturam excedens. Meminit D. Thom. huius diuiſionis infr. quæſt. 3. artic. 2. ad 4. & quæſt. 5. artic. 5. & quæſt. 62. artic. 1. *Vltima diuiſio* in finem, qui eſt operatio, & qui eſt res operata, traditur à D. Thom. infr. quæſt. 13. artic. 4. & fere coincidit cum tertia diuiſione. Finis qui eſt operatio, eſt quando id quod præcipuè intenditur eſt operatio, non opus ſeu effectus, vt in actionibus immanentibus, qui intendit videre, aut audire, vel intelligere, &c. Finis qui eſt res operata, eſt, quando non ſiſtitur in actione, ſed aliquid per ipſam factum intenditur, ſicut per operationem medicinæ, aut deambulationis intenditur ſanitas, non actio ipſa deambulandi.

Circa *iſtas diuiſiones* finis, non paucæ difficultates ſunt. Sed ferè omnes militant contra illas tres prioris generis diuiſiones, quæ ſumuntur ex parte rationis formalis, ſeu modi finalizandi. Et 20

ferè tota difficultatis ratio conſiſtit in diſcernendo, quomodo in omnibus illis membris diuiſionis inueniatur vera,& propria ratio finis,& in quo principalius inueniatur,& quomodo vnus ſubiiciatur alteri, v. g. finis *cui*, quomodo ſit finis reſpectu finis *cuius*: finis *quo*, quomodo obtineat rationem finis reſpectu finis *qui*, quomodo finis intermedius, ſeù non vltimus,verus finis ſit,cum ſolum ſit vtilis, ſeù amabilis, propter alium. Vnde & P.Vazq.hic diſp.4.c.2.& 1 p. diſp.82.cap.1.ſentit nullum dari finem proximum,ſi in ea ſeriè in qua appetitur habeat vlteriorem finem vltimum, ratione cuius appetatur. Sed difficultates iſtæ melius expedientur tractando infra de fine vltimo, & de modo quo fines ſubordinantur inter ſe,& vnus eſt propter alium, aut quomodo plures fines poſſint concurrere ad eundem actum,& quid ſe habeat in beatitudine, vt finis *qui*, & finis *quo*, & in peccante quis finis ſit, *cuius gratia*, & quis ſit finis *cui*.

Explicatur quid ſit agere propter finem.

21 DVo probat D.Thom. in duobus primis articulis,ſcil.quod homini conuenit agere propter finem, & quod proprium eſt creaturæ rationalis ſic agere propter finem,quod ſe moueat & dirigat in finem. Licet in primo articulo loquatur de actionibus humanis,ſeù voluntariis, quæ vtique ea fine præcognito procedere debent,& ab agente mouente ſe in finem; tamen in iſtis actionibus aliquid eſt materiale, ſcil. quod ſint actiones voluntariæ,& liberæ, ſeù indifferentes, de quibus habet homo dominium: & aliquid eſt formale, ſcil. quod ordinentur in finem, hoc enim formale eſt in his actionibus: quia eſt perfectio,& actualitas in illis finalizari à fine,quia finis perfectiuo,& bonum principalius eſt, ſiue apparens, ſiue verum. Et in tali ordinatione ad finem duæ formalitates relucent. Altera, quo actio ſit propter finem,ideſt,à fine finalizetur, & ſub eius cauſalitate comprehendatur. Altera,quod tali modo ſit propter finem,ſcil.quod ipſe agens,ſeù producens actionem ſic finalizatam ſe moueat, & dirigat in talem finem. Vtroque enim modo finis finalizat actiones, quaſdam in agentibus tantùm motis ad finem, & non ſe mouentibus ad illum, quaſdam in agentibus ſe mouentibus ad ipſum finem. Et ſic oportet explicare, quid requiratur, & quid ſit agere propter finem primo modo, & quid ſecundo. Sunt enim aliqua, quæ ita purè aguntur in finem, quod neque cognitionem finis ſupponant, neque cognitionem conuenientiæ finis,aut collationem eius cum vtilitate mediorum,ad diſcernendum quid accipi poſſit,quid reſpui,vt ſunt res inanimatæ,& quæ purè ducuntur naturali appetitu,vt lapis ad centrum. Alia ſunt quę ſupponunt cognitionem finis, eiuſque bonitatem ſeù conuenientiam erga ſe,abſolutè, & materialiter, vt in re habetur,non tamen cognoſcunt collatiuè iſtam conuenientiam, & bonitatem abſolutam finis cum vtilitate mediorum; & ſic fundant appetitum elicitum, ſed non collatiuum, & electiuum ſeù arbitrarium: Alia denique ſunt,quæ vtrumque cognoſcunt, ſcilicet,conuenientiam, ſeù bonitatem abſolutam finis,& reſpectiuam ſeù collatiuam ad media,quod eſt cognoſcere rationem, & proportionem finis, vt D. Thom.docet inf.q.6. art.2. & ſic fundant non ſolum appetitum elicitum, ſed etiam collatiuum, & electiuum,qui eſt voluntas.

22 Dicendum *eſt ergo*,quod ad hoc, vt aliquid agat propter finem in actionibus in quibus purè mouetur,& non ſe mouet,licet illas eliciat, ſeù producat, ſufficit cognitio finis in alio præſuppoſita à quo mouetur: vt autem agat propter finem appetitu à ſe elicito, requiritur cognitio finis in ipſomet agente, ſeù appetente, vt autem agat propter finem formaliſſimè,id eſt,non ſolùm eliciendo actiones, & appetitum,ſed etiam in ipſum finem ſe mouendo, & ex intentione finis operando,requiritur in ipſomet agente,ſeù operante cognitio intentiua, & collatiua finis, & conuenientiæ eius. Hæc reſolutio claté traditur à D.Thom.in art.2.huius quæſt. tùm in corpore, tùm ad 2. Dicit enim, *Quòd proprium eſt naturæ rationalis, vt tendat in finem, quaſi ſe agens, vel ducens ad finem. Naturæ verò irrationalis, quaſi ab alio ducta,ſiue in finem apprehenſum,ſicut bruta animalia, ſiue in finem non apprehenſum ſicut ea, quæ omninò cognitione carent.* Et ad ſecundùm: *Ordinare in finem eſt eius qui ſe agit in finem. Eius vero quod ab alio agitur in finem,eſt ordinari in finem,quod poteſt eſſe irrationalis natura,ſed ab aliquo rationem habente.* Vbi manifeſtè docet,quomodo agere propter finem non qoomodocumque, ſed ſe agendo, aut ducendo in finem, vel ordinando in illum, pertineat ad naturam rationalem, ideſt, ad naturam cognoſcentem per diſcurſum & rationem. Quod ſi non ſit creatura rationalis agetur in finem ducta ab alio rationem habente. ſiue ſit in finem apprehenſum, & cognitum (licèt non collatiuè, & diſcurſiuè ab eo qui ducitur in finem) ſiue in finem nullo modo cognitum. Eandem veritatem luculenter tractat,& docet S.Thom. 3.contra Gentiles,cap.2.& cap.14.vbi oſtendit,quomodo omne agens agat propter finem,licèt non omne agens ſe moueat in finem,ſed aliqua ſe moueant, alia moueantur ab alio. Et illa ſe mouent in finem quæ operantur ex præconceptione finis Quæ & verò mouentur in finem ab alio;non præconcipiunt in ſe finem, ſed ex præconcepto fine ab alio dirigente, mouentur,ſicut ſagitta mouetur ab impellente,& dirigente illam ad ſcopum. Et ideò opus naturæ dicitur opus intelligentiæ,non quidem quaſi ipſa natura intelligat,ſed quia ab intelligente qui eſt author naturæ,dirigitur,& mouetur. Quare ad agendum propter finem quomodocumque,& abſolutè loquendo, ſufficit operari tendendo in aliquod bonum, & finem, ſiue præſtitutum ab alio, ſiue à ſe ordinatum. Ad agendum autem propter finem tali modo, ſcilicèt,mouendò ſe in finem perfectè, & non ex motione alterius ordinantis in finem,requiritur,quod finis apprehendatur ab ipſomet operante ſub formali ratione finis,ſcilicèt,quatenus ea illo, & ex allicientia, ſeu motione illius dirigi,& ordinari poſſunt media; & ipſemet operans ad talem finem.

Ratio *huius eſt*, quia vt aliquid ſe moueat in finem,debent ſupponi duæ conditiones,ſcilicèt,apprehenſiò finis,& indeterminatio operantis erga illum, quia tunc mouet ſe in finem, cum determinat ſe erga finem,ſi enim determinatus eſt, non indiget moueri ad illum. Determinatur autem erga finem aliquem,ratione conuenientiæ ipſius,ſeu bonitatis, vt conuenientis, & ſic ſi mouetur ſeu determinatum erga finem,determinatum erga cõuenientiam illius, nec ſupponit ſe determinatum ſaltem in particulari: nam erga bonum in communi, ideſt ad tendendum in res ſub ratione boni,naturaliter omne agens determinatum eſt. Quod ergo ad mouendum ſe in finem requiratur apprehenſio finis manifeſtũ eſt,quia ſolũ poteſt moueri aliquid in finem,vel aſſequendo, ſeu exequendo eius aſſecutionem,vel intendendo,& præſtituendo illum ſibi, vt conuenientem ad appetendum. Hoc ſecundùm ſolùm fit allicientiâ,& metaphoricâ motione, quæ cognitionem ſupponit finis, nec enim allici poteſt à fine qui illum nõ cognoſcit. Primùm autem fit per efficientiã,& vim executiuam, 23

quæ

quæ & præſuppoſitâ ordinatione mouetur, ſeu efficit aliquid ordinatè, alias fortuito,& caſualiter operatur. Iſta autem executio,& efficientia, ſi eſt ex directione,& ordinatione finis orta,ſupponit finis apprehenſionem,quia directio iſta, & ordinatio, non niſi per cognitionem fit.Etſi ab ipſomet qui operatur propter finem imponitur directio,ſeu ordinatio, in ipſomet erit apprehenſio , ſeu cognitio finis. Quare immediatè à fine moueri non poteſt niſi appetitus elicitus, quia motio finis eſt allicientia,quæ eſt motio metaphorica , & ſic agit excitando appetitum , quod vtique appetitui innato conuenire non poteſt,ſed elicito,nec iſte excitari,niſi per cognitionem poteſt.

24 Quod verò non ſufficiat apprehenſio finis , ſed requiratur indeterminatio,ſeu indifferentia ex parte operantis,quod mouetur in finem,quæ determinari non poteſt, niſi per collationem , & conferentiam rationis, & poteſtatem, ſeu dominium ſuper ipſum iudicium;ea eo deducitur,quia ſi apprehenſio finis, & boni, non ſolùm in communi, & ex parte rationis formalis agendi , ſed etiam in particulari determinata eſt , ergo ad hanc determinationem non ſe mouet agens,quia iam determinatum eſt:ergò non ſe mouet ad finem,ſeu ad eius conuenientiam , ſed purè mouetur,quia ſolùm determinatur, non ſe determinat appetitus ; & ſi non ſe determinat,non ſe mouet in determinando , ſeu præſtituendo ſibi finem. Vt ergo aliquis ſe moueat , & determinet in finem , neceſſe eſt , quod appetitus quo tenditur in talem finem, ſupponatur non determinatus, ſed indifferens, & ex aliquo principio interno moueatur, & determinetur,ſic enim dicitur ſe mouere,quia ea interno principio determinat ; & tollit illam indifferentiam Principium autem internum mouens appetitum eſt iudicium,ſeu cognitio(omittimus nunc externum , qui eſt Deus cauſans iudicium , & tangens voluntatem)Si autem iudicium,ſeu cognitio, non ſit in poteſtate hominis,nec ſit indifferens,ſed determinata,nec appetitus ipſe indifferens erit, ſed determinatus , & ſic non poterit moueri ad determinandum ſibi finem , vt rectè obſeruat S. Thom. 24.de verit.art.2.Etenim appetitus ſequitur cognitionem , ſeu iudicium ipſum : ergo ſi iudicium eſt determinatum , ita quod non eſt in poteſtate hominis determinare ipſum , & reſoluere , ſed ſine vlla indifferentia habetur,& determinatum eſt,appetitus quoque determinatus erit , quia cum non poſſit appetitus verti, & ad aliud determinari , niſi ex iudicio, ſi non eſt in poteſtate eius determinare, ac vertere iudicium,neque erit in poteſtate eius determinare , & reſoluere ſe ipſum erga finem , ſeu obiectum.

Ad hoc autem,vt iudicium,ſeu cognitio,eiuſque determinatio,& reſolutio ſit in poteſtate iudicantis, requiritur diſcurſus,& ratio.Ergo ad hoc,vt aliquid ſe moueat in finem requiritur diſcurſus;nec ſufficit determinatio ex inſtinctu, ſed ex arbitrio, & collatione.Minor probatur à D.Thom.cit. loco:quia iudicium in tantùm eſt in poteſtate iudicantis , in *quantum poteſt de ſuo iudicio iudicare,de eo enim quod eſt in noſtra poteſtate poſſumus iudicare,ſiquidem poſſumus de eo diſponere.Iudicare autem de iudicio ſuo, ſolius rationis eſt,quæ ſuper actum ſuum reflectitur,& cognoſcit habitudines rerum de quibus iudicat, & per quas iudicat.* Quare cum mouere ad ſe finem,ſit determinare ſe ad finem, ſupponatque indifferentiam & indeterminationem in appetitu , qui ad finem, moueri debet,iſta autem indifferentia,& indeterminatio,non poſſit inueniri in appetitu,niſi detur indifferentia , & indeterminatio in iudicio ; quod eſt radix appetitus , cuius indifferentia determinetur non ab inſtinctu,ſeù motione alterius, ſed ex collatione,& diſcurſu,& per poteſtatem ipſius iudicantis;nec poſſit aliquis habere poteſtatem ſuper iudicium ſuum , niſi poſſit reflectere ſuper actum proprium,& cognoſcere habitudines rerum ; hinc fit, quod mouere ſe in finem intentum,& præſtituendũ ſibi finem,ſolùm pertineat ad rationem non ad alia agentia quæ ratione non vtuntur,vt bruta ; ſed per inſtinctum determinantur.Et ideò S. Thom. compendio totam rationem mouendi ſe in finem ad hoc reduxit,quod aliquod agens habeat dominium ſui actus in hac q.1.art.2. & 3.contra Gentil c.110, & 111. quia ſi non eſſet dominus ſuorum actuum, non haberet poteſtatem ſuper iudicium ſuum,& ſic non poſſet illum determinare, & reſoluere, & conſequenter neque poteſtatem haberet in appetitum ſuum , nec poſſet eius determinare indifferentiam, quod eſt non ſe determinare,nec mouere in finem. Vndè tandem concludit q.24.de verit.art.1. in fine corp. quod eſt homo liberi arbitrij,non ſolum quia eſt cauſa ſui ipſius in mouendo , & agendo,ſed etiã in iudicando. Eſt autem cauſa ſui iudicij, ſeù poteſt de iudicio ſuo iudicare , in quantum cognoſcit rationem finis,& eius quod eſt ad finem,& habitudinem,& ordinem vnius ad alterum.

Contra hoc tamen triplex ſe offert difficultas. 25
Prima,circa actũ primum voluntatis, qui poteſt eſſe liber,& meritorius, & conſequenter voluntarius vt fuit primus actus in Angelis, & in Chriſto, Domino,qui per illum ſe diſpoſuerunt ad gratiam , & tamen in illo primo actu non ſe agunt,ſed mouentur à Deo,quia non ſupponunt alium priorem actũ quo ſe moueant:ergò benè poſſunt aliqua agere propter finem modo rationali,ſeu humano,& voluntariò,& tamen non per collationem, & indifferentiam iudicij.Quod ſi dicatur,ſufficere indifferentiã quoad exercitium,& actionem, licet non quoad ſpecificationem.Contra eſt: Quia etiam bruta habent indifferentiam actionum, poſſunt enim plura, & diuerſa operari etiam circa idem obiectum,verbi gratiâ, iraſci,aut timere,aut moderari irã:vnde, & diſciplinabilia ſunt,& ex timore,aut beneficio retrahuntur ab aliqua re facienda , vel omittenda:ergo ratione talis indifferentiæ mouere ſe poterunt ad determinationem finis ,ſicut mouere ſe poſſunt ad determinationem actionis , vel obiecti huius , aut illius.

Secunda difficultas eſt: quia aliquando determinatur homo ad aliquam actionem non cogitando de fine. Ergò tunc non dicetur determinari, & operari propter finem,ſiquidem determinatio hæc dicitur à nobis fieri per cognitionem , ſeù iudicium indifferens. Ergo vbi non eſt actualis cogitatio , ſeù iudicium,non erit motio. Quod vero communiter reſponderi ſolet,quod non requiritur actualis cogitatio de fine, ſeù actualis relatio in finem , ſed ſufficit virtualis,aut vt Aliquibus placet,interpretatiua.Contra eſt quia virtualis ordinatio in finem , eſt ex aliqua virtute,ſeù determinatione remanente ex vi prioris intentionis, quæ influit in actum ſubſequentem,interpretatiua autem non influit:quia nõ eſt determinatio , aut intentio exiſtens actu , aut quæ extitit de præterito, ſed quæ veriſimiliter exiſteret,ſeu præſumitur extitura, ſi aduerteretur. Sed ſic eſt quod ſunt aliqui actus , in quos non influit præſens intentio, quia non cogitatur actus de fine; neque præterita , quia quandoque non eſt capax actus,qui fit,inſtantiæ finis, & intentionis præteritæ , vt ſi quis exiſtens in peccato operetur bonum opus,verbi gratiâ, eleemoſynam,aut exiſtens in gra- 26

tia peccatum veniale, nec enim peccatum habet influentiam virtualem .ex gratia, neque bonum opus ex peccaro:ergò non determinatur illa actio ex fine neque fit propter finem.

27 Tertia difficultas eſt, de modo quo ipſe finis mouere dicitur, an videlicet mediā ſui cognitione tantùm, an etiam medio ſui deſiderio, & amore. Nam cum dicimus aliquid agere propter finem, ly, propter, aut intelligitur propter amatum, & volitum, & tunc non in omnibus actionibus liberis, & humanis, homo aget propter finem: nam ſaltem ipſe primus amor, & deſiderium finis, non erit propter finem, cum non ſupponat finem appetitum, ſed primò appetat. Vel intelligitur ly, propter, quod ſit propter finem cognitum tantum, ſed nondum volitum, & amatum, & ſic non ſaluatur in rigore, quod agatur propter finem: quia ly, *propter*, ſignificat ex amore finis aliquid fieri, non fit autem amore finis, niſi poſtquam finis eſt amatus, neque cauſalitas, & motio finis exercetur, niſi per amorem: ergò ante illum non datur finis cauſans, nec ly propter.

28 Ad primam difficultatem. Reſp. quòd primus actus voluntatis, in quo homo mouetur à Deo, non eſt propter finem ab ipſo homine præſtitutum, & determinatum; ſed à Deo, vt Authore, & Creatore voluntatis, ad quem pertinet talem motum dare. Poteſt tamen liber eſſe motus, & indifferens, quoad exercitium (licèt non quoad ſpeciem, neque deliberatus) ſi ſit cum pleno iudicio, & aduertentia, & poteſtate ſuper ipſum iudicium: quia de eo iudicare, & cognoſcere poteſt, quod ſufficit ad formalitatem liberi; ad rationem autem deliberati requiritur, quod ſe moueat, & determinet ex aliquo præ ſuppoſito actu, ſeu principio præcedente in ipſo, qui ſe mouet. Itaque in eo actu non agit propter finem deliberatè, & ſumendo ly, *propter*, in ſignificatione ſtricta, prout dicitur aliquid eſſe propter finem amatum, & ex ſui amore mouentem ad amorem eorum, quæ ſunt ad finem. Agit tamen propter finem liberè, ideſt, actu libero mouetur in finem præſtitutum à Deo, & ad quem à Deo mouetur tunc voluntas. Nec repugnat aliquam actionem eſſe propter finem, non ab alio actu propoſitum, ſed ipſomet actu attactum, vt S. Thom. docet 3. contra Gentil. c. 2. circa finem, vbi dicit: *Quòd actiones contemplatiuæ non ſunt propter alium finem, ſed ipſæ ſunt finis.* Et in hac q. art. 1. ad 2. dicit: *Quòd quidquid homo faciat verùm eſt dicere, quod homo agat propter finem etiam agendo actionem, quæ eſt vltimus finis.* Ergo qui operatur, vel vult iſtas actiones, quę ſunt in ſe ipſe finis, nō vult ex alio priori fine, aut ex actu attingente finem, ſed ipſomet actu finē attingit. Et ſic nō dicetur, illis agere propter finē in ſe mouendo, & modo deliberatiuo, quaſi ex priori ad alium procedens, ſed dicitur operari propter finem, in illomet actu attactum, & à Deo præſtitutum, qui eſt mouens ad illum actum, licèt voluntas eliciat illum, vt mota à Deo, quia ſe ipſam in primo actu mouere non poteſt. Nec obſtat, quod liberè, & indifferēter operetur tunc voluntas: quia mouetur à Deo, vt cauſatore, & generatore libertatis, & ſic nō impedit illo motu, ſed cauſat libertatē: ſicut cor mouetur vitaliter in ſuo motu, quia mouetur à generante, vt cauſante vitā, illo primo motu vitæ: & ſic mouetur in illo primo actu voluntas à Deo, cum plena aduertentia, & iudicio indifferenti, & cum poteſtate ſuper ipſum iudicium, ſaltem quoad exercitium actus, quod ſufficit ad libertatem.

6 Et ſi inſtetur: Quomodo ergo D. Thom. ex ipſa libertate, ſeu dominio actus. probat hominem agere propter finem, ſeu mouere ſe in finem, ſiquidem ſtat actum eſſe indifferentem, & tamen in illo non mouere ſe ipſum, ſed moueri à Deo? Reſp. Quod ex ipſa ratione liberi, optime probatur, quod debeat ſe mouere, & ſuam indifferentiam reducere de potentia ad actum, in aliquo actu ſubſecuto, ſiquidem ſupra ſuum actum poteſtatem habet: ſed non in primo, quia cum ſit liberum, creatum, & dependens ab alio, operanſque, vt motum, opportet quod in primo actu moueatur ab alio à quo dependet, & à quo generatur, quia in illo non poteſt ſe mouere, & reducere ad actum: quia primus eſt, nec alium priorem ſupponit quo moueat ſe, licet ibi libertatem habeat, quia cum indifferentia, & aduertentia eſt. Sicut etiam motus vitalis, eſt procedens à principio vitæ coniuncto, & tali viuenti conuenit mouere ſe, & non præciſè moueri ab alio, & tamen primus motus vitalis, verbi gratiā, motus cordis, non à principio coniuncto, ſed à generante: quia primus eſt inter vitales, nec in illo poteſt mouere ipſum viuens licet illum eliciat, quia non ſupponit alium priorem actum, quo ſe moueat, ſeù reducat ad actum. Debetur tamen illi, vitalis motus eſt, quod aliis motibus poſt primum, moueat ſe. Sic eodem modo dicimus de actibus liberis in agendo, & ſe mouendo propter finem.

Ad id quod in iſta prima difficultate additur de Brutis, quæ habent indifferentiam actionum in 30
exercitio. Reſp. quòd bruta habent quidem indifferentiam in agendo, ſeù mouendo, quæ eſt indifferentia ad varios effectos, ſicut & aliæ cauſæ naturales vniuerſalitatem, & indifferentiam habere poſſunt ad plures effectus efficiendos; ſed non habent indifferentiam in iudicando, quæ eſt poteſtas, & indifferentia dominatiua: quia non poſſunt ſuper iudicium ſuum iudicare, & de eo arbitrari, ſed poſito iudicio de vno, manet illi alligatus, & determinatus appetitus & hoc eſt carere indifferentia libertatis: & conſequenter non ſe mouere in finem, ideſt, non ſe determinare in finem, quatenus non cognoſcit habitudinem, & ordinem finis, & mediorum, nec comparationem, & collationem faciunt, inter ipſam conuenientiam finium, vt propter hoc ad vnam magis, quam ad aliam ſe determinet. Quod autem Bruta timore aliquo, aut beneficio retrahantur, vel inducantur ad aliquid, non eſt propter indifferentiam libertatis, & arbitrij, ſed propter indifferentiā actionū, vt dicit S. Thom. cit. q. 24. de verit. 2. ad 7 quia ſcilicèt, Brutum poteſt diuerſas actiones operari, non autem varia iudicia de eodem, ex ſe mutare. Poteſt tamen flagellis, aut pœnis induci ad apprehendendum aliquid, vt nociuum, vel beneficiis ad apprehendendum aliquid, vt amicum, quia apprehenſione poſitā, appetitus fertur neceſſariò in illud, & ſine poteſtate abitrandi, & iudicandi, ſeù immutandi ipſū iudiciū. Et quia appetitus caret poteſtate immutandi iudiciū, ſicut, & imaginatiua, reflectendi ſuper illud, & conferendi habitudinem vnius ad aliud, dicuntur carere libertate. Quia vero extrinſecis remediis poſſunt áſſuefieri ad mutandam, aut formā, dam apprehenſionem, dicuntur diſplinabilia. Vnde non obſtat, quod D. Thom infra q. 6. art. 1 & 2. docet, quod mouent ſe propter finem, quę habent notitiam finis quod etiam competit Brutis, ſaltem inperfectè; ſed verè, & in rigore, ſe mouent propter finem. Dicitur enim, quod Bruta mouent ſe propter finē, nō determinādo ſe in finem, ſed finē iam determinatum appetendo, & ſic ſine poteſtate, & arbitrio, ſeù dominio ſuper ſuum actum,

actum, & ſuum iudicium, mouent ſe inſtinctu, non arbitrio, in finem determinatum. Et ad hunc modum mouendi, cum tali alligatione, & determinatione, ſufficit imperfecta cognitio, non illa indifferẽs & vniuerſalis, & dominatiua.

31 Ad ſecundam difficultatem. Reſp. ſolutione ibi tradità, quod non requiritur actualis relatio in ipſum finem aut eiuſdem finis in ea, quæ ad ipſum ſunt: ſed ſufficit virtualis, quatenus ex determinatione priori finis continuatur cogitatio, aut iudicium aliquod circa media. Ad replicam autem dicitur, quod quando finis præintentus, & volitus, non poteſt influere in media, ſeù in volitionem aliquorum, quæ illi ſunt improportionata, aut contraria, tunc, qui operatur illud medium, etiam habet intentionem alicuius finis, à quo finalizatur illa volitio medij: v. gr. cum quis exiſtens in peccato, & conuerſus ad malũ finem, elargitur eleemoſynam, ſi ipſe velit, ſeù eligat hanc eleemoſynam dare, propter illum finem prauum, ad quem anteà fuit conuerſus, tunc ille finis ex præexiſtenti intentione, influit in illud medium, ſed deprauando illud; quia ex tali influentia, & ſubordinatione ad finem prauum, tollitur honeſtas eleemoſynæ, & induit defectum ſeruiendi prauo fini, vt infra latius dicetur, præſertim circa q. 18. Si autem non faciat eleemoſynã propter aliquem prauum finem præcedentem, vtique talis qui eſt in peccato, operabitur ex nouo fine, quem intendet in illo opere bono, ſiue ſit finis proprius, & debitus tali operi, qui de ſe ordinatur ad bonum finem, & ad Deum; ſiue ſit alius finis extraneus, & non per ſe debitus tali operi: vt ſi det eleemoſynam propter humilitatem, vel cultum diuinũ vel propter ſatisfactionem ſibi iniunctam, vel propter Deum. Et quocumque modo fuerit, ille actus erit propter bonam intẽtionem, & finem vltimum bonum, de nouo ibi cogitatum. Aut ſi non cogitet de bono fine vltimo actualiter, tamen hoc ipſo, quod vult dare eleemoſynam propter bonum ipſius virtutis, facit illum actum virtualiter propter Deum, qui de ſe eſt finis illius boni operis, & in eius amore virtualiter inuoluitur amor Dei, vt finis vltimi.

32 Nec ſequitur, quod per illum actum bonum conuertetur ille peccator, & iuſtificabitur: quia ad iuſtificationem, non ſufficit habere intentionem Dei finis vltimi, reſpectu vnius operis tantum, ſed reſpectu ipſius operantis, & omnium operum eius: quia debet diligere Deum ſuper omnia & non ſolum pro vno actu, ſed pro omnibus, eum velle pro fine habere. Si autem quis exiſtens in gratia faciat opus peccati venialis, in illum non influit, etiam virtualiter finis bonus, & ſupernaturalis gratiæ, ſed compatitur cum habituali ordinatione in ipſum, ideſt, cum habitu gratiæ; virtualiter autem, vel actualiter finalizatur ab amore, aut commoditate propria, propter quam fit illud peccatum, licèt non ſit finis vltimus ſimpliciter, ideſt, auertens operantem à Deo: quia non accipitur pro fine vltimo omnium actionum, ſicut in peccato mortali; ſed vltimus ſecundum quid, ideſt, tantum pro illo opere; de quo poſtea dicemus.

33 Ad tertiam difficultatem. Reſpondimus in Phyſica q. 1. art. 3. quod non ſolum media, & volitio mediorum, ſed etiam ipſa intentio, imo & primus, ac ſimplex amor finis, eſt propter finem, ſi non amatum, ſaltem cognitum; & non ſolum cognitum, ſed coniunctum, aut coaptatum appetitui, vt tali coaptatione noſtrà, ametur. Et ſic ſaluamus in toto rigore, dictum D. Thom. hîc art. 1 ad 2. *Quod quidquid faciat homo, verum eſt dicere quod agat propter finem, etiam agendo actionem quæ eſt vltimus finis.* Eſt ergò etiam prima volitio finis, propter finẽ, vt cognitũ, & volũtati coniunctũ, & coaptatũ, quod largo modo dicitur, amatũ. Quæ coaptatio & coniunctio, quid ſit, & quomodo fiat in ipſa volũtate appetẽte, & quomodo requiratur ad elicientiã amoris, ibi explicauimus, diſtinguentes in eodẽ actu amoris, id quod ſpiratio eſt, ſeù ponderatio voluntatis; & id quod amoris, ſeù tendẽtiæ eſt in obiectũ: ſicut in intellectu, & eſt id quod intellectionis, ſeù cognitionis eſt; & id quod dictio, ſeu expreſſio, & ipſa dictio entitatiuè cognitio, ſeù intellectio eſt; ſed ſub formalitate dictionis exprimi, & producit verbum; ſub formalitate intellectionis contemplatur: & prius natura eſt in nobis verbum dici, quam in verbo, rem contemplari: ita ſimiliter in amore voluntatis, & eſt ratio ſpirationis & ratio amoris; & ſpirare eſt, vi ſeù pondere quodam inclinari, & trahi; & pondus hoc, ſeù vis, ab obiecto ipſo, vt appetibile, & vt finaliter amato eſt; amare autem, eſt tendere ex vitalis ponderis, ſeù inclinationis in obiectum, ſeù amplecti illud, & vnire ſe illi in affectu: & priùs ſupponitur hoc pondus in voluntate, ab appetibili factum, quod pertinet ad ſpiritum, vigoremque voluntatis; quàm ipſe voluntatis amplexus, ſeù vnio affectiua, quæ amor eſt. Quare inuenimus ſufficiẽtem rationem in fine, vt etiam primum, & ſimplicem amorem ſui, finalizare poſſit: & verificetur, quod ille amor ſit propter finem, nõ amatũ perfectè, & conſummatè, ſed cognitum, & voluntati coniunctum, ſeù coaptatum, qui iam dicitur amor inchoatiuè, & vt paſſio ſicut eum nominat S. Thom. infrà quæſt. 26. artic. 2. Eo modo, quod appetibile, prius intelligitur coniungi ſpiratiuo modo, voluntati, ſeù allicere, quam amari: ſicut priùs verbum intelligitur exprimi, & dici, quàm contemplari.

Quod ſi inſtare aliquis velit, dicendo, quod finis non finalizat, niſi vt amatus, ſumendo ly *amatum*, prout præſupponit amorem perfectè, & conſummatè elicitum: & tunc primus amor non dicetur eſſe propter finem, ſed verſari circa finem, vt obiectum, & ſic non omnes actiones, erunt propter finem, ſumendo ſtrictè, & rigoroſè ly, *propter*, in habitudine finis amati, ſed ſumendo ly, *propter*, latiori modo, vt conſideratur in habitudine finis cogniti, allicientis, ſeù coniuncti voluntati, vt ametur. Sed de hoc dicemus, reſpondendo tertiæ difficultati, ſeù quæſtioni huius artic. Et ſic manet reſponſum ad inſtantiam huius vltimæ obiectionis, ſeù difficultatis, quod ly, *propter*, non ſemper ſignificat habitudinem rei amatæ, vt propter illam dicatur fieri, ſumendo ly, *amata*, amore perfecto, & conſummato: ſed ſufficit ſumi in habitudine finis cogniti, & allicientis, atque ipſi voluntati coniuncti, & coaptati, vbi iam datur amor, ſaltem inchoatiuè. Et ſic in latiori iſta ſignificatione, de ly, *propter*, omnes actiones humanæ, etiã primus, & ſimplex amor finis, ſunt propter finem: in ſtrictiori verò ſignificatione de ly, *propter*, pro habitudine finis amati amore perfectò, non omnes actiones humanæ ſunt propter finem, ſaltem primus amor finis, ſed talis, eſt circa finem, & hoc eſt eſſe propter finem, latiori modo ſumptum. 34

Qui nomine, Actionis Humanæ, *intelligendum veniat?*

D. Thom. in q. 1. art. 1. affirmat, illas ſolas dici actiones humanas, quæ ex voluntate deliberata procedunt, ſi quæ autem aliæ actiones, homini conueniunt, poſſunt quidem dici hominis actiones, ſed non propriè humanæ, cum non ſint hominis, in 35

quantum

quantum homo. Et hæc eſt probatio. quà D. Thom.
probat, ſolas iſtas actiones eſſe humanas: quia illæ
ſolæ actiones, ſunt proprie humanæ, quæ ſunt ho-
minis in quantum homo: differt autem homo ab aliis,
quia eſt dominus ſuorum actuum, & eſt dominus
ſuarum actionum, per liberum arbitrium, ſeù per ra-
tionem, & voluntatem; & ſic illæ erunt propriè actio-
nes humanæ, quę à voluntate, & ratione procedunt,
ideſt, per voluntatem deliberatam.

36 Iſta D. Thom. reſolutio patitur triplicem difficul-
tatem, *prima*, in excludendo ab actionibus huma-
nis cæteras quæ deliberatæ non ſunt. *Secunda*, inclu-
dendo omnes, quæ deliberatæ ſunt, & à voluntate,
rationeque procedunt. *Tertia*, in ipſo diſcurſu,
& probatione D. Thom. quæ videtur inefficax. *In
prima* difficultate, fiunt inſtantiæ, de illis actioni-
bus, quæ propriæ ſunt hominis, in quantum homo,
ita quod aliis creaturis non conueniunt, & tamen
deliberatæ non ſunt, ſicut flere, ridere, admirari, & ſi-
milia, quæ inter proprietates hominis cenſentur:
proprium enim hominis eſt eſſe riſibilem, & tamen
ridere, & flere, non ſemper procedunt à ratione deli-
berata. *Item*: Actio intellectus, purè apprehẽſiua, aut
ſpeculatiua & neceſſaria, quæ omnẽ voluntatẽ, omne-
que conſilium præuenit: talis eſt propria hominis, vt
homo eſt, quia eſt actio immaterialis, & intellectiua,
intellectus autem pertinet ad hominem, vt rationa-
lis eſt; & tamen homo non habet dominium illius,
neque eſt à voluntate deliberata, illa operatio. *Et
idem argumentum* fieri poteſt, de aliis actibus, quos
voluntas operatur indeliberatè, & ſubitò, & tanquã
natura: iſti enim actus ſpirituales ſunt, & ad partem
rationalem pertinent in homine, poſſuntque verſari
circa obiecta ſpiritualia, & ſupernaturalia, vt ſubiti
affectus, & excitationes gratię: ergò aliquę ſũt actio-
nes propriæ hominis, vt homo eſt, tamen humanæ, &
deliberatæ.

37 Quoad *ſecundam difficultatem* occurrunt plures
actiones, procedentes ab intellectu, & voluntate ad-
uertenter, aut etiam liberè, vel culpabiliter; quæ
tamen humanæ non ſunt, aut non ſunt deliberatæ.
Nam in primis, actiones beatificæ, tùm ex parte vi-
ſionis, tùm amoris beatifici, ſunt actiones pro-
priæ hominis; nec enim creaturæ irrationales ſunt
capaces illarum: & procedunt ab intellectu, & vo-
luntate, cum pleniſſima aduertentia, tam reſpectu
rei cognitæ, & viæ, quam reſpectu actionis faciendę,
eſt enim viſio beata, perfectiſſima cognitio, & amor
inde procedens, perfectiſſima fruitio. Et tamen actiones
illæ, humanæ non ſunt, quia ſunt, actus neceſſarij, &
non regulabiles regulis rationis: nec circa illos po-
teſt eſſe præceptum, vel prohibitio, meritum, aut de-
meritum, quod tamen ſequitur ad actiones humanas,
in quantum humanæ ſunt. *Item*: Prima intentio, ſeù
voluntas finis, eſt actus procedens à voluntate, &
ratione, ac proprius hominis, vt homo eſt, nec enim
irrationales creaturæ, poſſunt finem intendere. Po-
teſt etiam talis actus eſſe liber, & meritorius, vt pa-
tet in prima operatione Angelorum, & Chriſti Do-
mini, ille enim primus actus, fuit circa finem: quia
per illum conuerſi ſunt erga Deum, & quia in rectè
ordinatis, ſemper incipitur à fine, & per illum actum
diſpoſiti ſunt ad gratiam, quia in illo primo inſtanti
receperunt illam, tanquam adulti, per propriam diſ-
poſitionem, non tanquam paruuli ſine vlla diſpoſi-
tione: ergò ille primus actus liber fuit: tùm, quia erat
diſpoſitio ad gratiam: tùm, quia fiebat cum perfecta
aduertentia, & plena cognitione: tùm, quia erat me-
ritorius, vt probat D. Thom. 1. part. q. 62. artic. 5. ad 3.
& in 3. part. quæſt. 34. &c. Ille autem actus, non fuit
à voluntate deliberata, quia voluntas in illo actu
non ſe mouebat, ſed mouebatur è Deo, quia erat
primus actus, nec ſupponebat priorem, quo ſe mo-
ueret: ergò neque erat Domina illius actus, nec in
poteſtate eius erat; cum tamen probet D. Thom. il-
lum actum procedere à voluntate deliberata, cuius
homo eſt dominus. *Itẽ*: Actiones, quę fiunt ab ebriis,
poſſunt eſſe peccata, & imputantur ratione præce-
dentis aduertentiæ, ante ebrietatem, & tamen dum
fiunt, deliberatæ non ſunt. Actiones etiam ſecundo
primæ, iam habent aliquale peccatum, & tamen nõ-
dum deliberatæ ſunt. Et Multi de actionibus puero-
rum, & amentium cenſent, quod aliqualiter ſunt li-
beræ, & in poteſtate exercentium, proceduntque ab
intellectu, & voluntate, cum ſpirituales actus ſint,
nec tamen ſunt humanæ, quia per illas non meren-
tur, nec demerentur. *Ac denique* Actus, qui fiunt vni-
co inſtanti, poſſunt procedere à voluntate, & ratio-
ne, cum iſtæ potentiæ ſpirituales ſint, & in inſtanti
operari poſſint. At in inſtanti non poteſt eſſe deli-
beratio; quia hæc conſultationem poſtulat, & inqui-
ſitionem, quæ apud nos, non niſi in tempore fit. Nec
in inſtanti, ſaltem primo, poteſt exerceri libertas:
quia in eodem primo inſtanti, non poteſt ſimul ali- 38
quis facere, & non facere, quod tamen ad liberta-
tem requiritur.

Quoad *tertiam difficultatem*, diſcurſus D. Thom.
claudicare videtur, quià totus ille diſcurſus nititur
duplici conſequentiá. Prima Illæ actiones ſunt hu-
manæ, quæ ſunt propriæ hominis, in quantum ho-
mo: proprium autem eſt hominis, in quantum ho-
mo, quod ſit dominus ſuorum actuum: ergò illæ ſunt
actiones humanæ, quarum homo eſt dominus. Se-
cunda conſequẽtia: Homo eſt dominus ſuorũ, actuũ,
per voluntatem, & rationem, ſeu per liberum arbi-
trium, quod eſt facultas voluntatis, & rationis: ergò
illæ ſolæ erunt actiones humanæ, quæ ex voluntate
deliberata procedunt. In hoc diſcurſu, prima conſe-
quentia aſſumit maiorem certam, ſed minor diſtin-
gui poteſt, laborat enim in æquiuoco, proprium eſt
hominis in quantum homo, quod ſit dominus ſuo-
rum actuum, *diſtinguo*, tantum hoc eſt proprium ho-
minis, *nego*, hoc & multa alia, quorum non eſt domi-
nus, vt inſtãtiis in primæ, & ſecũdæ difficultatis alla-
tum eſt, concedo. Ex hoc autem inferre, quod illæ
ſolæ actiones ſunt humanæ, quarum dominus eſt
homo, eſt manifeſtus paralogiſmus, cum ex eo
quod non eſt (adæquatè proprium hominis, nec
tantùm eſt proprium illius, inferatur quod ſolæ il-
læ actiones propriè ſunt humanæ, quarum eſt do-
minus. Similiter ſecunda conſequentia, infert
plus in concluſione, quam continetur in antece-
denti. Quia in antecedenti ſolùm habetur, quod
homo eſt dominus ſuorum actuum per volunta-
tem, & rationem: in conſequenti autem infertur,
quod illæ erunt actiones humanæ, quæ ex volunta-
te deliberata procedunt. Plus autem requiritur ad
voluntatem deliberatam, quam vt voluntas ſit do-
mina ſuorum actuum, quia ad dominium actuum
ſufficit libertas, ad deliberatam autem voluntatem
requiritur, quod ſit conſilians, & ex vno ad aliud ſe
mouens, quod plus eſt, quàm liberum eſſe, & domi- 39
num ſui actus.

Ad *has difficultates*. Reſpondendum eſt incipien-
do ab iſta vltima, vt ſolidetur prius diſcurſus ipſe
D. Thom. deinde facilius ad inſtantias adductas, reſ-
pondeatur. Ergo notandum, quod actiones huma-
næ poſſunt dici propriæ hominis, vt homo eſt, du-
pliciter. *Primò*, quantum ad ſubſtantiam. *Secundò*,
quantum ad modum. Subſtantia hominis, in quantũ
homo, id eſt, quantum ad propriam eius differen-
tiam, eſt eſſe rationalem, ideſt, intelligentem cum

raito

ratione, ex quo conſequitur, quod ſit volens ex ratione. Et operationes propriæ hominis, vt intelligens eſt, & volens, quoad ſubſtantiam, habebunt intelligibilitatem, & ſpiritualitatem, quoad modum verò vniuerſalitatem, indifferentiam, reflexionem ſupra ſe, poteſtatem ſuper actus ſuos &c. Qui tamen modi, non in omnibus actibus æque reſplendent, nec cum eadem perfectione ſunt; ſed in aliquibus plus, in aliis minus explicantur iuxta quod ipſi actus, cum maiori, vel minori aduertentia, & expeditione fiunt. Nec enim omnes actus plenam habent deliberationem, & aduertentiam, neque etiam libertatem, nec in omnibus actibus intellectus, æquè explicatur eius vniuerſalitas, & perfectio in intelligendo: quia natura noſtra, etiam in quantum rationalis, & ipſe homo, in quantum homo, ita operatur intelligibiliter, & ſpiritualiter, quod procedit de imperfecto ad perfectum, ſic & non æquè perfectè, & plenè, in omnibus ſe explicat; ſed paulatim de vno, procedit ad aliud, licèt totum hoc ſpirituale, ſeù rationale ſit, & conſequenter proprium hominis, in quantum homo; ſed non omni modo perfecto, quo petit homo. Quare cum D. Thom. ponit illam propoſitionem, quod proprium eſt hominis, in quantum homo, quod ſit dominus ſuorum actuum: loquitur de eo, quod eſt proprium hominis, non ſolùm quoad ſubſtantiam, ſed etiam quoad modum perfectum operandi per rationem, licèt non in omnibus actibus procedentibus ab homine, vt homo eſt, talis modus habeatur, ob imperfectionem actus. Et ſic actiones illæ, quoad modum non erunt propriæ, hominis, vt homo eſt, licèt quoad ſubſtantiam propriæ eius eſſe poſſint: eſſe autem actiones humanas, magis, ſeù perfectiùs, & conſummatiùs, habetur ex modo, quia ſcilicèt, modo humano, ſeù morali procedunt, qui eſt modus proprius hominis, quam ex ſubſtantia tantùm, quia ſpirituales, vel intellectuales ſint. Similiter actiones poſſunt dici deliberatæ dupliciter. Vno modo initiatiuè, alio modò conſummatiuè: Item eminenter, ſeù virtualiter, aut aut etiam formaliter. Dicitur initiatiuè deliberata, illa actio, quæ eſt principium deliberandi, licèt nondum deliberationem conſummet, & tamen iam poteſt eſſe libera in ſe; ſicut motus cordis eſt vitalis, quia eſt initium vitæ, ſeù actionum, in quibus animal ſe mouet, licèt in ipſo motu cordis, nondum perfectè ſe moueat animal, quia eſt primus motus; ſed mouetur, vt ſe moueat; ideòque ille motus debetur ſibi à ſuo generante, in quantum eſt generans talis vitæ, quatenus tenetur ſuum genitum conſtituere in eo ſtatu, qui requiritur, vt operari poſſit operationes ſuas, id eſt, operationes vitæ, & has non poteſt habere, niſi priùs ſit factus in actu, vt ſe reducat in alium actum: & hoc eſt mouere ſe, quia mouere ſe, non eſt ſolùm elicere actum, ſed de potentia ad actum ſe reducere: quod ſtare non poteſt, niſi ſit factus in actu per aliquem motum, & hoc quod eſt, ſic eſſe motum, & factum in actu, debet à ſuo generante habere. Et idē eſt in vita intelligibili, & rationali, quod primus actus intelligendi, & volendi debet eſſe à Deo, qui eſt generator, ſeu creator rationalis naturæ, quia ad illum non poteſt ſe reducere ipſe intelligens, & volens, cum non ſit alius actus prior, per quem in actu factus, reducat ſe de potentia ad actum, & conſequenter ſe moueat. Ille ergo primus dicitur initium deliberationis eſſe, quia eſt initium ſe mouendi de fine, ad ea, quæ ſunt ad finem licèt non non ſit deliberatio conſummata. Similiter ſi aliquis actus ita ſit perfectus, & plenæ deliberationis: quod complectatur omnia, quæ pertinent, tam ad finem quã ad media, vincatque omnẽ indifferentiam, & vniuerſalitatem voluntatis erga bonum, talis actus eminenter erit deliberatus, & liber, quia omnem indifferentiam continet, & ſuperat, licet formaliter ſit neceſſarius, ſicut de amore Beatifico ſtatim dicemus.

His *ſuppoſitis*, conſequentiæ D. Thom. ſolidiſſimæ ſunt. Et prima explicatur ſic: illæ actiones propriè 40
dicuntur humanæ, quæ ſunt propriæ hominis, in quantum homo (intellige ſunt propriæ illius, quoad ſubſtantiam, & modum) ita quod in ſua ſubſtantia procedant à parte rationali, quæ eſt propria hominis, & eo modo, quod poſtulat operatio rationalis, ſcilicet, cum indifferentia, & dominio actionis, qui ſequitur ipſum rationalem modum operandi perfectum. Hæc eſt maior propoſitio D. Thom. ſubſumit minorem: ſed proprium eſt hominis, in quantum homo, quod ſit dominus ſuorum actuum, ſcilicet, quantum ad modum proprium, & per ſe pertinentem ad hominem, vt rationalis eſt; hoc enim eſt proprium rationalis naturæ, quia per hoc differt à cæteris naturis irrationalibus. Et tunc differt, quando habet hunc modum operandi, & dominium perfectè: nam antequam perfectè habeat, adhuc in ipſo modo operandi, non differt ab aliis creaturis, licet quoad ſubſtantiam actus, quem operatur, id quod hominis proprium eſt, operetur; ſicut homo operatur aliquam actionẽ ſpiritualem in ſua entitate ſiue intellectus, ſiue voluntatis, clarum eſt, quod operatur operationem propriam hominis, vt homo eſt, & vt rationalis entitatiuè, & ſubſtantialiter; ſed ſi in tali operatione homo operetur alligatus, & indeliberatus, & nondum ſe agens, & mouens, aut nondum cum indifferentia, talis actio non eſt adhuc propria hominis, vt homo eſt, quantum ad modũ, quia modus ille, communis eſt aliis creaturis irrationalibus, & nondũ eſt proprius hominis, vt homo; ſed tunc quando procedit cum dominio, & libertate, atque adeò quando perfectus fuerit ille actus, & non cum imperfecta libertate, aut deliberatione proceſſerit, quia quandiù non peruenit ad perfectam libertatem, adhuc in modo operandi, non differt à cæteris irrationalibus, quæ ſine libertate, & cum neceſſitate operantur.

Sic *ergò* conſequentia prima D. Thom redditur euidens, & ſolida, formaturque hoc modo: Illæ ſunt 41
propriè actiones humanæ, quæ ſunt hominis in quantum homo, quoad ſubſtantiam, & modum; ſed homo differt ab aliis irrationalibus, in modo operandi idest, in hoc quod eſt dominus ſuorum actuum ergo ſolùm illæ ſunt propriè actiones humanæ, quoad modum proprium hominis, vt homo eſt, quarum ipſe eſt Dominus, & conſequenter oportet quod pertineat, vel procedat ab illa potentia, ratione cuius, ſuorum actuum homo eſt Dominus. Quæ conſequentia, & diſcurſus omnino efficax eſt, nec ſoluitur per illam diſtinctionem minoris, in argumento adductam, quod non ſolùm eſt proprium hominis agere illas actiones, quarum ipſe eſt dominus, ſed etiam alias: nam in modo proprio operandi rationalis naturæ, ſolùm hic modus eſt proprius eius, ſcilicèt, quod operetur cum indifferentia, & poteſtate ſuper ſuos actus. In quocumque enim alio modò operandi, ſi neceſſarius eſt, conueniunt aliæ creaturæ irrationales, quia neceſſario operantur, ergo in hoc ſolo differũt. Loquendo ergo de actionibus humanis, prout ſũt humanæ, nõ ſolùm quoad ſubſtantiam ſed etiam quoad modum & talem modum, in quo alia agentia non communicant, diſcurſus iſte, & prima D. Thomæ conſequentia, efficaciter infert, quod illæ actiones propriè dicuntur

tu-

tur humanæ, quarum homo dominus eſt.

42 Secunda verò conſequentia optimè infert, quod tales actiones, quarum homo eſt dominus, ſunt quę ex voluntate deliberata procedunt, ſed non eodem modo, nec pari gradu: actiones enim quæ plenè, & ex omni parte, ſunt in dominio hominis, ſunt illæ quæ plenè, & perfectè ſunt deliberatæ, & procedunt à voluntate ſe mouente, ex aliquo priori actu, non autem à voluntate, vt ab extrinſeco. Reſpectu enim talis actionis, non datur plenum dominium & ex omni parte, quia prout ex motione alterius dependet, & non ex propria, minus dominij eſt, licèt inchoatiuè, & initiatiuè, dominium incipiat reſpectu aliarum Et hæc videtur eſſe mens Caiet. dum in hac 1. q. art. 1. in dubio circa diſcurſum D. Thom. dicit, quod loquitur D. Thom. de actionibus illis, in quibus homo ſe mouet, & agit, non verò in quibus potiùs agitur, & mouetur, & ita licèt in prima, etiam operatione intellectus, differat homo à cæteris animalibus, quia intellectualis operatio eſt, non tamen differt per illam, tanquam per actionem: ideſt, licèt entitatiuè, & ſubſtantialiter, ſit operatio hominis, non tamen ſecundum modum actionis, ſeù operationis. Quod dictum perperam impugnat Vazquez in dubit. 2. circa hunc articul. vocans hanc ſubtilitatem Caiet. ſine fundamento, quia cum homo ſit integra cauſa efficiens ſuarum operationum, non debet dici, illis operationibus ſolùm agi, ſed etiam agere: dicitur verò moueri, aut agi, non ab alio, ſed à ſe ipſo, illis operationibus.

43 Sed hæc impugnatio Vazquez, & fundamento vacat, & veritate; quia non diſtinguit de hoc, quod eſt agere effectiue, ſeù elicitiuè, aut motiuè. Homo enim, & quod libet viuens in actione vitali, non purè agitur, ſed agit, & elicit actiuè actionem, non tamen ita purè agit, quod etiam non agatur: & moueatur. Et cum moueri, ſit reduci de potentia ad actum, nec poſſit id quod eſt in potentia, reducere ſe ad actum, per hoc quod potentialitatis eſt, ſed per id, quod eſt in actu, neceſſe eſt, quod in primo actu eliciendo, licèt operetur, & agat illum, quia elicitus actus eſt, non tamen ſe reducat de potentia ad illum, ideſt, non ſe reducat de potentia ad actum, quia priorem alium actum non ſupponit, ſed mouetur ab alio, vt infra circa quæſt. 9. dicemus, & explicamus. Vndè, & totius noſtræ iuſtificationis initium ab excitante gratia deſumitur, vt dicit Concilium Trident. in qua quidem excitatione homo non non ſe mouet; ſed mouetur à Deo, vt agat, non vt nihil agat, vt Auguſt. dicit, mouetur enim vt vitale agens, & liberum. Sic ergò homo ſuarum actionum integra cauſa eſt, & principium elicitiuum, dependens tamen ab alio, à quo moueatur, & reducatur in actum. Et in tali actu, in quo mouetur, licèt eliciat, non ſe mouet, neque reducit de potentia ad actum, dicitur minus dominium habere, pro ea parte, qua non ſe mouet, licèt liberè operetur, eliciendo cum indifferentia, vt ſtatim dicemus. In aliis autem actibus in quibus plenè ſe mouet, licèt etiam dependeat à concurſu, & motione Dei, tamen quia Deus tunc concurrit, & agit, vt ſe moueat, ideò non minuit per hoc, ſed auget, & dat plenum dominium, quod in primo actu non dat, quia nondum in illo plenè mouet, ſed accipit vnde ſe moueat, quod eſt initiatiuè ſe mouere.

44 Ex his Reſpond, facile ad inſtantias primæ, & ſecundę difficultatis. Ad primam inſtantiam ſecundę difficultatis. Reſp. quòd ridere, flere, admirari, & ſimilia, ſi fiant ſine deliberata voluntate, ſunt propria hominis quoad ſuam entitatem, & ſpecificationem. non quoad ſuum exercitium, & modum operandi: quia tunc in modo operandi, neceſſariò elicientur, in quo eliciendi modo nondum differunt à modo operandi irrationabilium. Si verò aliquis rideat, fleat, vel admiretur ex voluntate libera, aut deliberata, erit illa actio etiam humana; ex proprio modo operandi, ſed id non habet tunc ex propriis potentiæ tiſiuæ, ſed ex voluntate deliberata, cui ſubordinatur. Idem dicimus de actionibus intellectus, primis, & neceſſariis, quæ ponuntur in argumento, & de actibus qui fiunt à voluntate, vt natura quædam eſt, aut ſubito motu. & ſimilia, quæ ibi numerantur. Dicimus enim omnes iſtas actiones, dici proprias hominis, vt homo eſt, quoad ſpecificationem, & entitatem, non perfectè, quoad exercitium, & modum operandi proprium hominis, vt homo, & in quo à cæteris differt. Hunc enim modum perfectè non habent, licet poſſint habere illum imperfectè, & initiatiuè, motus enim ſubiti, & indeliberati, principium ſunt deliberatorum, & gratia primò excitans exordium eſt iuſtificationis, & conſenſus boni: cùm tamen gratia excitans, fiat ordinariè in nobis per motus ſubitos, & indeliberatos. Eo ergo modo, quo iſti ſubiti motus exiſtentes in intellectu, & voluntate, pertinent ad rationem liberi, pertinent etiam ad dominium noſtrum, ſcilicèt, initiatiuè, ſeù diſpoſitiuè, non formaliter, & perfectè, in quo non ſunt actiones hominis, vt homo eſt perfectè, & formaliter, quia ſubitæ. & imperfectæ ſunt. Et ideò non dicuntur humanæ, quia actiones eſſe humanas, ſeu morales, magis dicitur ex iſto modo proprio hominis, vt homo eſt, quam ex entitate materialiter ſumpta, quia moralitas ad regulationem rationis, libertatémque pertinet, quod totum, modus actionis eſt, ſicut enim actum fieri neceſſariò, modus actionis eſt, ita & fieri liberè, ac regulatiuè: reſpectu enim entitatis naturalis actus, moralitas accidens eſt, ſeù modus. Et quia D. Thom. in hoc opere de actibus hominis agit quatenus morales, & ad virtutem, vel vitium ſpectant, ideò actiones humanas magis conſiderat eſſe proprias hominis ex parte modi humani, qui eſt proprius hominis, quàm ex entitate.

Ad primam inſtantiam ſecundæ difficultatis. Reſp. 45
in primis, actiones beatificas, eſſe propter finem non acquirendum, ſed iam adeptum, nec enim omnes actiones, quæ ſunt propter finem, reſpiciunt illum, vt acquirendum, multæ enim fruuntur fine, illúmque poſſeſſum ſupponunt. Deinde, quod dicitur, actiones illas non eſſe humanas, quia ſunt neceſſariæ, dicimus eſſe neceſſarias, non neceſſitate imperfectionis, & indigentiæ, ſed neceſſitate plenitudinis, & ſummæ firmitatis, quæ vtique neceſſitas, quia totam indifferentiam voluntatis adæquat, eminenter habet libertatem, ſeu eſt aliquid altiùs libero, eo quod procedit, cum pleniſſima aduertentia finis, & clara eius viſione, & totam voluntatis indifferentiam, vnde naſcitur eius libertas, vincit, & adæquat; quia ſummum bonum eſt, & eſt moralis, ſeu regulata regula rationis per neceſſariam connexionem cum ipſa regula, quæ eſt viſio Dei, non per liberam participationem regulæ. Libertas autem ita importat indifferentiam, quod in obiecto aliquam limitationem, & imperfectionem ſupponit, ratione cuius poteſt relinqui, aut amari. Et ipſa actio viſionis, licèt in ſe formaliter libera non ſit, nec imperata à voluntate: verè tamen eſt regula, &

radix

radix non ſolum amoris neceſſarij erga Deum, ſed liberi erga creaturas in beato: Et ſic eſt libera radicaliter, ſeu eminenter, ſicut primum iudicium practicum in nobis, & eſt volita propter finem, quia amatur illa viſio, vt adeptio finis. Obiectum vero quod totam indifferentiam voluntatis adæquat, importat neceſſitatem ſuperantem, & excedentem omnem liberam indifferentiam cum cognitione, & ſic eſt eminentius libero, quia ſuperat indifferentiam, & eſt perfectiſſimum voluntarium, vt infra circa q. 6. dicemus Nec in tali modo operandi conueniunt res irrationales, quia non habent modum operandi neceſſarium ex adæquatione, & eminentia ſuper omnem indifferentiã voluntatis, quæ virtualem libertatem includit, ſed ex determinatione non attingente indifferentiam. Nec voluntas operatur in illo amore, vt natura imperfecto modo procedens, & cognoſcens, ſed vt natura ſuperans omnem differentiam voluntatis, & cum pleniſſima aduertentia procedens. Quod totum latiùs circa dictam q. 6. tractabimus.

46 Ad ſecundam inſtantiam dicimus. Primam intentionem eſſe actionem humanam, non quomodocumque, ſed vt principium, & initium deliberationis; vnde eſt deliberata initiatiuè, non conſummatiuè, ſicut motus cordis eſt initiatiuè vitalis, non conſummatiuè, quia nondum in eo perfectè ſe mouet animal, neque homo. Nec D. Thom totaliter reiicit à ratione actionis humanæ, hos motus ſubitos in intellectu & voluntate exiſtentes, ſiquidem ibi initium ſunt actuum liberorum, & deliberatorum. Reiicit autem à ratione actus humani eos, qui purè procedunt ex imaginatione, vt fricare barbam, aut mouere pedem: quia hi ſolùm procedunt ex fine imaginato, & in vi imaginationis, nõ à ratione procedunt, nec ipſi ſunt initium actus rationis, & deliberationis, ſicut excitationes ſubitæ intellectus Et cum dicitur, quod illa prima intentio poteſt eſſe libera, & meritoria, quãdo non fit per motus ſubitos, ſed perfectos; fatemur, ſed aliud eſt eſſe liberam, aliud deliberatam. Eſſe enim liberam, ſumitur ex indifferentia iudicij, & poteſtate ſuper ſuos actus, ſaltem quoad exercitium, & quantum eſt ex meritis obiecti: eſſe autem deliberatã, ſumitur ex eo quod ex vno ſe moueat ad aliud, quaſi ſe ipſum determinando, & conſiliando, hoc enim eſt deliberare. Poteſt autem prima intentio finis proponi cum plena aduertentia, & indifferentia, & cum poteſtate quoad exercitium actus intra eandem ſpeciem, quia poteſt facere hunc actum bonũ in indiuiduo, vel non facere; ſed alium etiam bonũ, non tamen habet libertatem contrarietatis, vt faciat bonum, aut malum. Non habet autem pro illo primo actu poteſtatem mouendi ſe de vno actu ad alium, quia non ſupponit priorem actum quo moueat ſe, ſed ille eſt omnium primus, & ideò debet eſſe ex motione alterius, & ex hac parte non eſt deliberatus perfectè, & conſummatè, ſed initiatiuè: & hoc ſufficit, vt ſit humanus, ſaltem imperfectè, & multo amplius, & perfectius ſi ſit liber, & cum plena cognitione, vt in Angelis.

47 Ad tertiã inſtantiã, de actionibus ebriorũ, & amẽtiũ, & puerorũ, dicimus illas in ſe carere formaliter libertate, & deliberatione ſaltem perfecta, & ſic nõ ſufficiũt ad culpã, niſi forte ratione præcedẽtis libertatis imputentur, ſicut in ebriis, quod eſt virtualiter eſſe humanas, vel liberas. Actiones etiã ſecũdo primæ ſunt humanæ imperfecto modo, & quaſi tendẽtes, & diſponẽtes ad perfectã libertatẽ, & ideò ſufficiũt ad peccatũ imperfectũ, eo modo, quo humanę, & liberę ſunt Et ſic quantũ ad modũ, non ſunt propriè, & perfectè humanæ, licèt quoad ſubſtantiã ſint propriæ hominis, vt homo eſt, vt quia entitatiuè procedũt ab intellectu, & volũtate. Ad id verò quod dicitur de actione inſtantanea. Reſp. actionem liberam, & deliberatam formaliter, & in ſe poſſe fieri in vnico inſtanti; ſicut in vnico inſtanti Sol illuminat Lunam, & Luna terram, & intellectus proponit voluntati, & voluntas amat, ſic poteſt amare finem, & ex fine media, vnico inſtanti: quoad actiones verò antecedentes, & præſuppoſitas, poteſt requirere tẽpus per accidẽs, prout à nobis exercẽtur per plures actus, procedẽdo de imperfecto ad perfectũ; in Angelis autẽ vnico actu, & inſtãti, poteſt totũ hoc fieri, quia ſine diſcurſu, & ſine tẽpore operantur. Primùs autẽ actus poteſt liberè fieri, quia licèt in eodem inſtanti, non poſſit ſimul cõiũgere quis vtrũque actũ, poteſt tamen diuiſiuè quemlibet operari, & ad hoc poteſtatẽ habet in ipſo inſtãti, dũ incipit operari nõ ad faciendũ vtrũque ſimul, quod eſt facere vtrũque in ſenſu cõpoſito, ſed habet in illo inſtãti poteſtatẽ ad faciendũ quẽlibet diuiſiuè, ſeu in ſenſu diuiſo, nec ad hoc dependet ex antecedẽti tẽpore, vt talem habeat poteſtatẽ, ſed ex vniuerſali poteſtate, & dominio, quod habet ſuper vtrũque actũ in eodẽ inſtãti. Plura circa hoc diximus præced. to. 2. in 1. partẽ agẽtes de peccato Angelorum, diſp. 23. Plura verò, quæ hic ab aliis ſolent diſputari de cauſalitate finis, in quo conſiſtat, de cõditione ad cauſandum requiſita, ſcilicèt, quod ſit in apprehenſione, à nobis tractata ſunt in Phyſic. q. 13. vbi videri poſſunt.

ARTICVLVS II.

Vtrum rectè oſtenderit D. Thom quibus conueniat agere propter finem?

SVPER hoc titulo examinanda veniunt ea, quæ D. Thom. agit in 1. & 2. art. eiuſque probationes, propter cuius doctrinam declarandam præcedentia fundamenta iacta ſunt in art. præcedenti

Duo ergò ergò ſunt, quæ D. Thom. præſtat. *Primùm* eſt quod naturæ rationali conuenit agere propter finem tali modo, ſcilicèt, ex voluntate deliberata. *Secundùm*, quod ſoli naturę rationali id conuenit, reliqua agentia operantur, vt mota ab alio, non vt ſe mouentia, ſeù determinantia in finem, ſed vt purè mota, vel inſtigata, ſeù inſtinctu acta. De Deo verò, an conueniat ei agere propter finem, hic nõ tractat, quia tractatum reliquit 1. p. q. 44. art. 4.

Rectè D. Thom. probat naturam rationalem agere propter finem.

EX principiis iactis, explicatiſque præced. art. non erit difficile, probationes iſtas deducere. *Prima* probatio eſt, in argumento *Sed contra*, in hũc modum. Omnia quæ ſunt in aliquo genere, deriuantur à principio illius generis, ſed finis eſt principiũ in operabilibus in homine, vt patet per Philoſoph. 2. Phyſic. ergò homini conuenit in ſuis operabilibus agere propter finem. Quę cõſequẽtia euidẽs eſt: quia ſi finis eſt principiũ in operabilibus hominis: ergo operabilia humana deriuantur à fine, deriuantur autem ab illo, in quantum ſunt propter ipſum, quia in genere cauſæ finalis deriuantur: ergò operabilia hominis ſunt propter finem, 1

& ſic homini conuenit operari, ſeu agere propter finem.

In duabus verò propoſitionibus à D. Thom. aſſumptis, de illa minori, ſcil. Finis eſt principium in operabilibus, nulla eſt difficultas; conſtat enim finem eſſe cauſam, vt res fiant propter illum, & ex intentione, ſeu amore illius, alioquin res fient à caſu, ſi ex aliquo fine non cauſentur: ergò finis principium, & cauſa eſt operabilium in homine: ab eo enim quod intendimus ſumimus initium operandi, & ſic in genere operationum humanarũ, finis ſe habet, vt principium, quia ſe habet, vt intentum, & ab intento incipit operatio,

2 Circa maiorem verò propoſitionem, ſcil. Omnia quæ ſunt in aliquo genere deriuantur à principio illius generis, vix aliqua poſſet eſſe difficultas, niſi propoſitio hæc, aliquantulũ inuerteretur ab aliquibus expoſitoribus, qui illam ſic proponunt. *Quòd eſt primum in vno quoque genere, eſt cauſa cæterorum.* Et rurſum: Quia illud vocari ſolet primum in vnoquóque genere, ſeù linea, quod intra illam perfectius, & principaliùs eſt, ſeu maximè tale, explicatur vlteriùs propoſitio illa, ſic: Quod id quod, in aliquo genere eſt perfectiſſimum, ſeu maximè tale, eſt cauſa cæterorum illius generis, ſeu lineæ. Et tunc patitur, plures inſtantias: Nam in genere animalis, homo eſt præcipuũ, & perfectiſſimũ illius generis, & albedo in genere colorum, & tamen neque homo cauſat cætera animalia, neque albedo, alios colores, imò in omni ferè genere, prima ſpecies non cauſat alias. Et occaſione huius, quia Ariſtoteli tribuitur illa propoſitio, inquiritur de ſẽſu Ariſtotelis, & quid circa eam tradiderit.

3 Eſt ergò notandum, quod tribus modis inuenimus hanc propoſitionem, citatã à D. Thom. ſeu adduci. *Primo* in 1. p. q. 2. art. 3. Maximè tale in aliquo genere eſt cauſa omnium, quæ ſunt illius generis. Citatur ex 2. Metaph. *Secundo* adducitur à D. Thom. 3. p. q. 56. art. 1. hoc modo. Quod eſt primum in quolibet genere, eſt cauſa omnium quæ ſunt poſt, vt dicitur in 2, Metaph. *Tertio* in hoc loco, ſcil. art. 1. huius quæſt. ponitur à D. Thom. modo dicto. Omnia quæ ſunt in aliquo genere, deriuantur à principio illius generis. Et hæc vltima propoſitio magis videtur explicare vim, ſenſumque cæterarum, eo quod, vt aliquid in vno genere ſit cauſa cæterorum, non ſufficit eſſe primum, ideſt, perfectiſſimum, ſeu principaliùs, aut nobiliùs: ſed requiritur, quod ita ſit primum, quod ſit principium, ita quod alia ſint ei ſubordinata, & quaſi principiata ab ipſo. Vndè D. Thom. explicans hoc axioma 2. 2. q. 163. art. 3. ad 3. dixit intelligi, in his, quæ per ſe ſunt ordinata, In his enim, inquit, oportet id quod eſt primum eſſe maximè tale: & adduxerat illud axioma, ex Piloſopho 2. Met. Et verè ſic intelligendus eſt Philoſophus, tùm in illo loco ex 2. Met. cum in 10. Met. c. 2. vbi ſimilem propoſitionem ponit. Nam in primò loco dicit Ariſtot. ſic: *Vnumquodque verò id ipſum maxime eſt, ſecundùm quod aliis vniuocatio ineſt, vt puta ignis calidiſſimum, etenim cæteris, hic eſt caliditatis cauſa.* In ſecundo autem loco, ſic dicit: *Maxime autem menſuram eſſe, cuiuſque generis primum.* Itaque vbi eſt vniuocatio, ideſt genus, quod vniuocè prædicatur, ſeù quodcũque aliud, quod dominationẽ ſimilẽ, & eiuſdẽ nominationis tribuit, & datur aliquid intra illud genus, ſeu intra illam vniuocationem, quod ſit maximè tale, & conſequenter alia, quæ minus ſint, ſeù denominentur talia, tunc illud quod eſt primum (non quomodocumque, ſed primum tanquam maximè tale, & principium, cui alia per ſe ſubordinantur) eſt cauſa cæterorum in ratione illa, ſeu denominatione participanda. Si verò ſpecies vnius generis, ſeù quæcumque contenta ſub aliqua denominatione, ita ſe habeant, quod vnum non ſit per ſe ſubordinatũ alij, ſed ſine ſubordinatione, cõtenta ſub genere, in his quãtumcumque vna ſpecies, ſit nobilior, aut perfectior alterat, aut prior, ſeu prima in perfectione, non eſt cauſa cæterorum: quia etſi ſit prima, non eſt principium, neque maximè talis, comparatione ad alia, quæ ſint minus talia, & principiata ab illo principio. Vndè aliud eſt eſſe perfectiſſimum, ſeù perfectiùs altero, aliud maximè tale, & aliud eſt eſſe principiũ, aliud primũ. Sẽper enim, quod maximè eſt tale, ſupponit in illo genere eſſe magis, & minus, quod vtique per id, quod maxime eſt tale, mẽſurari, ac regulari debet in eo, in quo maximè eſt tale, & id quod eſt principium eſt cauſa, ſeu ratio, quod principata ſint talia, quando ſubordinatio, ſeù ordinatio per ſe eſt inter illa. Nec requiritur, quod ſit cauſa aliorũ ſolũ efficienter, ſufficit quodlibet genus cauſæ perfectiuum, & à quo alia participẽt, ſiue in genere cauſæ exemplaris, ſiue finalis, ſiue alterius. Nec etiã requiritur, quod ſint in eodem genere loquendo de genere logico, & rigoroſè dicto, ſed lato modo, prout dicit prędicatum eiuſdem denominationis, ſiue genus logicum ſit, ſiue non; ſicut in genere veri, in genere entis in genere calidi, in genere boni, deriuantur, denominanturque aliqua ab eo, quod eſt maximè verum, aut primum verum, aut maximè ens, aut bonum.

Neque *contra* hanc explicationem huius axiomatis, ſic ab ipſo D. Thom. intellecti, & ab Ariſt. expreſſi, quidquam momenti affert Vazq. in dubit 1, huius primi artic quia ſolum offert inſtantias, in his ſpeciebus, quæ inter ſe ſubordinationem non habent, vt homo reſpectu aliorum animalium: homo enim licet ſit perfectiùs animal, & prima ſpecies, non tamen principium aliorum, neque maximè tale ideſt, maximè animal, comparatione aliorum, magis, vel minus participantium animalitatem. Videatur expoſitio, quam tradidimus huic axiomati 1. tom. 1. p circa q. 1. diſp. 3. art. 2. explicando quartam rationẽ D. Thom. quæ omnino conſonat expoſitioni hîc traditæ. 4

5 Hoc ſuppoſito. Vis rationis D. Tho. ex iſta explicatione, huius maioris, ſic deducitur, & explicatur. In genere operationum humanarum participantium bonitatem, vel malitiam, datur aliquod primum, ſeu aliquod principium, vnde bonitas illa deriuetur, & quod ſit maximè tale, & principium in genere habendi bonitatem, ergò eſt cauſa, ratioque cæterorum participantium, de illo genere boni. Hoc autem principium eſt ipſe finis, finis enim eſt in genere boni, ſeù appetibilis, primum, & maxime tale, ſeù principium, cui alia in bonitate, & appetibilitate per ſe ſubordinantur, quia ea quæ ad finem ſunt, cauſa, & amore finis appetuntur, & propter ipſum: ergò homo, qui operatur huiuſmodi actiones, propter finem debet agere, quia in operabilibus humanis, finis eſt eſt principium, & maximè tale, in genere bonitatis, & appetibilis.

6 Secunda *ratio*, quam D. Thom. ad idem probandum adducit in corpore artic. formatur triplici conſequentia. *Prima* talis eſt: Illæ ſolæ proprie dicuntur actione humanæ, quæ ſũt propriæ hominis, in quãtum homo eſt; ſed homo differt ab aliis irrationalibus creaturis, in hoc quod eſt dominus ſuorum actuum; atque adeò hoc eſt proprium hominis, vt homo eſt: ergo illæ ſolæ actiones proprie vocantur humanæ, quarum homo eſt Dominus. *Secundo*

con

conſequentia, eſt talis: Homo eſt dominus ſuorum actuum per voluntatem,& rationem, id eſt, per liberum arbitrium, quod eſt facultas voluntatis,& rationis: ergò illæ actiones propriè humanæ, dicũtur, quæ ex voluntate deliberata procedunt; aliæ verò actiones procedentes ab homine, poſſunt quidem dici actiones hominis, ſed non propriè humanæ, id eſt, hominis in quantum homo,& in eo, quod hominis proprium eſt. *Tertia* conſequentia ſic deducitur: Sed omnes actiones cauſantur ab aliqua potentia, ſecundùm rationem ſui obiecti: ergò ſi actiones humanæ ſunt illæ quæ procedunt à voluntate deliberata, oportet quod tales actiones cauſentur, ſecundùm rationem obiecti voluntatis: obiectum autem voluntatis eſt finis,& bonũ: ergò opportet, quod omnes illæ cauſentur, ſecundùm rationem finis, atque adeò in illis, homo agat propter finem.

7 In *hoc diſcurſu*, vis primæ,& ſecundæ conſequentiæ, explicata eſt art. præcedenti in vltima difficultate, & oſtenſum eſt efficacem eſſe, vtramque conſequentiam, loquendo de eo, quod eſt proprium hominis, vt homo, non ſolùm quoad ſubſtantiam,& entitatem operationis, ſed etiam quoad modũ operandi, tunc enim ſimpliciter actio eſt propria hominis, in quantum homo, ſi in ipſo etiam modo operandi propria eſt hominis, qui modus proprius operandi eſt libertas, indifferentia, poteſtaſque ſuper actum ſuum. Et ſic propriè ſunt actiones humanæ, ſeù hominis, vt homo ex parte modi operandi, illæ quæ ſunt voluntariæ, & liberæ Et ita efficaciter probat D.Tho. procedere à voluntate, & eſſe ſub dominio hominis, illas actiones, quæ propriè humanæ ſunt. Quod totum explicatum eſt in præcedenti artic. citato.

8 Circa *tertiam* verò conſequentiam, oſtendimus vim illius, præcedẽti articulo, tractãdo primam difficultatem circa finem eius Rectè quippè probat D. Thom. omnes actiones humanas ſubordinari fini, ex eo quod finis,& bonũ, eſt obiectũ volũtatis; nõ quia probet cauſalitatẽ finalẽ ex obiectiua,& eſſe aliquid propter finem, quia eſt ex obiecto, nec enim cauſalitas finalis deduci poteſt ex formali, qualis eſt obiectiua; ſed directè probat D.Tho. vniuerſalitatem ſuę propoſitionis, ſcilicèt, omnes actiones ſubiici fini, ex eo quod finis obiectũ eſt talis potẽtiæ, à qua exeũt actiones humanę, exeũt enim omnes à volũtate, vel elicitiuè, & immediatè, vel imperatiuè,& mediatè. Ergò omnes actiones ſubordinãtur ei, quod eſt obiectũ talis potẽtiæ, ſeù voluntatis. Si ergò finis obiectũ volũtatis eſt, ei vniuerſaliter omnes humanæ actiones ſubordinãtur: quia obiectũ alicuius potẽtiæ vniuerſaliter ambit,& cõtinet, omnes actiones talis potentiæ. Ex eo ergò quod finis, obiectum eſt, rectè infertur vniuerſalis ſubordinatio, actionum humanarum ad finem. Inde verò rectè infertur, quod ſint propter finem, ſeu finalizentur ab eo, quia ſi finis eſt, qui cauſalitatem finalem exercet, idem eſt ſubordinari fini, atque ſubordinari cauſalitati eius: atque adeò vbi finis eſt obiectum, omnes, quæ ſub tali obiecto ſunt, ſub cauſalitate finis ſunt, & propter ipſum ſunt,& non ſolùm ſub cauſalitate obiectiua, quæ eſt cauſalitas formalis extrinſeca, qua id quod induit cauſalitatem obiectiuam, ſupponitur eſſe finis, habereque finalẽ cauſalitatem: ergò ſi aſſumitur in obiectum potentiæ,& actionum eius, non perdit cauſalitatem finalem, ſed extendit in illas, ambitque omnes.

9 Solum reſtabat probare in hoc diſcurſu, quod finis ſit obiectum voluntatis,& idem ſit finis, & bonum, vbi introduci videtur illa operoſior difficultas, An finis ſit adæquatè, idem quod bonum, ita quod media intrinſecè,& in ſe rationem boni non participent. Et iterum, An finis ſit adæquatũ obiectum voluntatis, an ſolùm principaliùs; media verò etiam rationem obiecti participent, ſaltem inadæquatè. Quam diſputationem reſeruamus pro q. 8. Nunc enim vis rationis D Tho. independenter ab iſta difficultate procedit. In quacúmque enim ſententia tenet, vt artic. præced. diximus. Nam finis, vel eſt adæquatum obiectum voluntatis, in vna ſentẽtia, quia ſolùm agnoſcit bonitatem in fine, non in medijs, niſi extrinſecè. Et in hac ſententia, liquidum,& ſine difficultate manet, quod finis vniuerſaliter ambiat omnes actiones voluntatis, ſeù omnes actiones humanas; quia adæquatum obiectum voluntatis eſt: ergò ad omnes voluntatis actiones ſe extendit. Vel finis, ſi nõ eſt adæquatum voluntatis obiectum, eſt tamen primarium, & principale in ratione formali, quia præbet medijs motiuũ, rationemq; appetibilis, ſicut lux coloribus vim mouendi viſum, appetuntur enim media cauſâ,& amore finis. Et hoc modo etiã ambit finis, omnes actiones volũtatis, ſicut lux omnes colores, & omnes actus videndi: quia formale motiuum præbet appetibilitati eorum, quæ ſunt ad finem, atque adeò,& motiuum operationibus, quæ circa illa ſunt. Et hoc ſecundo modo ad minus, ſe habere finem in ratione boni,& motiui voluntatis, oſtendemus infra circa quæſt. 8. Quare ratio. D. Thom ſolida eſt.

Quæ verò dicantur actiones humanæ, ſiquidem omnes probantur eſſe propter finem, & quomodo dicantur propriè actiones humanæ. quæ ex volũtate libera procedũt,& quomodo id aliquibus conueniat perfectè, alijs imperfectè, quibuſdã formaliter, alijs eminenter, oſtendimus pręced. art. circa tertiam difficultatem,& aliquid amplius ſtatim attingemus. 10

Ratio finis vltimi quomodo non conueniat actui elicito voluntatis?

D. Thom. in ſolutione ad 2. articul. 1. affirmat; quod actio humana elicita à voluntate, impoſſibile eſt, quod ſit vltimus finis, quia obiectum voluntatis eſt finis: & impoſſibile eſt, quod primum appetibile, ſit ipſum appetere, ſeù velle. Si autem aliqua actio humana, ſit vltimus finis, illa debet eſſe imperata à voluntate,& ibi aliqua actio, ſaltẽ ipſum velle, eſt propter finem Vnde concludit D Tho. quod quidquid agat homo, agit propter finem, etiã agẽdo actionẽ, quæ eſt vltimus finis. Quæ verba ſatis declarant mentẽ S.Thó. quod nõ ſolùm actiones, quæ verſantur circa media, ſed etiam quæ verſantur circa finem, dicũtur propter finẽ eſſe, ita vt non ſolùm finis, reſpectu earũ ſe habeat, vt obiectum ſpecificans; ſed vt cauſa finalizans: quia etiam ad eas habendas allicit operantem, finis enim in cognitione poſitus, voluntatique coaptatus,& proportionatus, nõ ſolum ad amorem mediorum allicit; ſed etiã & multò vehementiùs, ad amorem ſui. Et quando dicitur, quod finem allicere,& finalizare, eſt amore ſui trahere, & facere, vt aliquid ametur, *amore ſui* non opportet intelligi de amore pro actu amantis, quaſi prius ſit finis amatus, quam finalizãs; ſed ly, *amore*, eſt idem quod gratia, ſeù bonitate ſui; quaſi ſui cauſâ, & non alterius rãtione, ametur. De quo latius diximus q. 13. Phyſic. art. 3. & artic. præced. 11

Dubium nihil omninus eſt, circa dictum D.Tho. quando negat actum voluntatis elicitum, poſſe habere rationem finis vltimi, quod tamen non denegat imperato. Et eſt difficultas in primis, de quo fine loquatur D. Tho. de fine quo, ſeù de conſecutione 12

ne finis, an de ipſo fine *qui*, ſeù de re conſecuta? Nam ſi loquitur de fine *qui*, ſeù pro re conſecuta, verum eſt, quod non poteſt eſſe ip actus elicitus à voluntate, eo quod actus ipſe voluntatis, non eſt finis vltimus, verus, & realis, hic enim eſt Deus; ſed hoc modo etiam actus imperatus, non poteſt eſſe vltimus finis, quia non eſt ipſe Deus. *Quod ſi dicatur*, non poſſe actum imperatum eſſe vltimum finem verum, ſeu bonum verum; benè tamen apparens; ſicut auarus poteſt pro fine vltimo habere acquiſitionem, vſumq; pecuniæ, & voluptuoſus delectationē, operationemque tactus *Contra eſt*, quia hoc modo, etiam non repugnabit habere pro fine vltimo, & apparenti actum aliquem voluntatis, v. gr. amare, vel delectari interius de aliquo, & in illo actu interiori complacere, & ſiſtere: ergò pari paſſu currunt actus eliciti voluntatis, & imperatus. Si verò loquamur de fine *quo*, ſcilicèt, de ipſa adeptione finis, non probat ſufficienter D Tho. non poſſe conſiſtere in actu voluntatis elicito, ex eo quod actus non poteſt eſſe primū appetibile, ſeù primum obiectum; diceretur enim, quod non poteſt eſſe primum obiectum, vt *quod*, ſeù, vt res volita, non tamen vt *quo*, id eſt, vt actus volendi, attingentiaque obiecti. *Deinde*, quia in ſententia Scoti, quod beatitudo formalis ſit per actum voluntatis, non poteſt negari, quod finis vltimus, vt *quo*, ſit actus elicitus à voluntate: quam ſententiam non impugnat hic D. Thom. & ſic non probat actum elicitum, non poſſe eſſe finem vltimum, vt *quo*. *Tertiò*, quia loquendo de fine vltimo, vt *quo*, ſeù de adeptione ipſa finis, falsò diceret D. Thom. & præſupponeret in initio ſolutionis, quod actio, quæ eſt finis vltimus deberet eſſe volūtaria. Oppoſitum enim inſtatur, in ipſa viſione diuinæ eſſentiæ, quæ eſt Beatitudo formalis, & vt *quo*; hæc enim eſt actio, & nō voluntaria, quia nec elicita à voluntate, cū ſit actus intellectus, neque imperata, cum non ſubſit eius libertati, & imperio; ſed reguler, & antecedat actū voluntatis in patria: ab actu autem vię, imperari non poteſt. Imò etiam finis vltimus, vt res, ſeù finis *qui*, non eſt neceſſe quod ſit actio voluntaria, cum poſſit aliquis ponere finem ſuum in delectatione naturali, v. gr. in pulſatione vitali cordis, in ſanitate habenda, vel conſeruanda, in delectatione venerea, quæ naturaliter contingeret, & ſimilibus. *Denique* actio imperata, ſupponit elicitam, ab eaque dependet, cum ab illa deriuetur: ergò ſi imperata, poteſt eſſe finis vltimus, à fortiori elicita, quæ prior, & perfectior eſt illā, eiuſque cauſa. Nec poterit aſſignari ratio, cur actio alterius potentiæ, quæ imperabilis eſt à voluntate, poſſit ab ea haberi pro fine vltimo, quia vult; & non poſſit aliqua actio elicita haberi, etiam à volūtate pro fine vltimo, ſi velit in tali actu, cōſtituere finem ſibi, ſicut in actu imperato? Præſertim, cum volūtas poſſit reflectere ſupra actum ſuum illumque habere pro obiecto: ergò, & pro fine, vt patet in eo, qui vellet habere delectationem internam pro fine vltimo, in eaque ſiſtere in executione, tunc enim eſſet prima in intentione, & conſequenter finis.

13 Denique confirmatur totum hoc, & roboratur dubitatio, ex his quæ D. Thom. infra docet, q. 1. art. 4. ad 2. vbi ſimilem doctrinam ponit, dicens: *Quod primum obiectum voluntatis, non eſt actus eius, ſicut nec primum obiectum viſus, eſt viſio, ſed viſibile. Vnde ex hoc, quod beatitudo pertinet ad voluntatem, tanquam primum obiectum eius, ſequitur quod non pertineat ad ipſam, tanquam actus eius.* Quæ conſequentia videtur difficilis, & æquiuocare, de beatitudine pro re, ſeù obiecto, & de beatitudine pro actu, ſeù pro adeptione; licèt enim primum obiectum voluntatis, q d attingitur, vt res volita, non ſit actus eius, cum actus, obiectum ſupponat, à quo ſpecificatur, & ſic Beatitudo, quæ eſt obiectum, & res, non poſſit eſſe primus actus voluntatis, non tamen inde conficitur, quod primus actus voluntatis, non poſſit eſſe adeptio beatitudinis, & beatitudo, vt *quo*, habens pro obiecto beatitudinem, quæ eſt res, & non actus ipſe voluntatis. Quare ſicut hic procedit D. Thom. & loquitur de beatitudine, vt *quo*, ſeù de adeptione beatitudinis, & tamen non probat primum actum voluntatis, non eſſe beatitudinem, vt *quo*, ita neque id probauit in q. 1. art. 1. ad 2. Si autem loquitur, vtrobique de fine *qui*, ſeù de beatitudine obiectiua, neutro loco probat intentum; quia neque probat actionem imperatam, poſſe eſſe finem obiectiuum, non verò elicitam; cum par ratio in vtraque currat; neque in q. 3. cit. probat adeptionem beatitudinis, non eſſe actum voluntatis, ſi diuertit ad finem obiectiuum, & relinquit formalem, qui eſt finis *quo*.

Nihilominus dicendum videtur abſolutè, quod D. Thom. in hoc loco huius 1. quæſt. art. 1. ad 2. loquitur de fine *qui*, ſeù de eo, quod eſt finis, vt res, &
vt obiectum, quæ eſt ſecunda ſolutio Caiet. ſuper 14
præſentem articulum, tractando hanc difficultatem, & ſic ſequuntur plures Thomiſtæ, videturque conuinci rationibus dubitandi allatis. Certè ſi D. Thom. loqueretur de fine *quo*, ſeu de adeptione finis eius ratio inefficax eſt, niſi ſupponat probandū, & id quod inferius eſt diſputādum, ſcilicèt, quod beatitudo formalis, non conſiſtit in actu voluntatis. Quādiù enim hoc non probatur, incertum manet dicere, quod finis vltimus, *quo*, ſeù conſecutio finis, non ſit actus voluntatis. Deinde, quia D. Thom. probat in præſenti, quod ipſe actus voluntatis elicitus, repugnat, quod ſit vltimus finis, ex eo, quod finis eſt obiectum voluntatis, ſicut color eſt obiectum viſus. Si ergo vellet probare, quod actus volūtatis, non eſt adeptio finis vltimi, & beatitudo formalis; diſparatum medium probationemque aſſumeret, ſcilicèt, ideo actus elicitus voluntatis, non eſt adeptio finis, quia finis eſt obiectum voluntatis; conſtat enim, quod finis, qui obiectum voluntatis, eſt finis res, ſeù finis obiectiuus, non finis formalis. Ex eo autem, quod finis obiectiuus, ſeù finis, vt res, eſt obiectum voluntatis, non rectè probatur, quod actus voluntatis, non ſit eius adeptio: rectè autem, & efficaciter probatur, quod ſi finis, vt res, eſt obiectum voluntatis, non poteſt actus ipſe voluntatis, eſſe talis finis, quia non poteſt ſibimet eſſe obiectum. Quod etiam patet, ex ſubiunctis verbis, & exemplo, quod adducit D. Thu. quod ſicut eſt impoſſibile, quod primum viſibile ſit ipſum videre, ita eſt impoſſibile, quod primum appetibile, ſit ipſum velle. Primum enim viſibile eſt, id quod videtur vt res, non id quo aliquid videtur. Ergò, & primum appetibile, eſt primus finis, & bonum, vt res, & obiectum appetitum, non conſecutio ipſa, ſeù actus quo aſſequimur finem. Et non diſputamus modo: An primus actus elicitus à voluntate, poſſit eſſe aſſecutiuus finis vltimi, vt ſi Deus crearet Angelum, vel animam, cum viſione gloriæ, & actu charitatis, vt anima Chriſti creata fuit: tunc enim primus actus à volūtate elicitus, eſſet amor fruitiuus finis vltimi, & in ſentētia Scoti, eſſet eius aſſecutiuus. Cæterum de hoc, nunc non diſputamus, quia id pertinet ad q. 1. art. 4. vbi id tractat D. Tho. An poſſit actus volūtatis eſſe beatitudo formalis, & aſſecutio finis vltimi; ſed tota diſputatio eſt: An poſſit actus elicitus à voluntate, eſſe finis vltimus *qui*, ſeò vt res volita, & beatitudo obiectiua, ita quod ſit primum appetibile; ſicut viſio, an poſſit eſſe primum viſibile,

non

non verò agit de acto aſſecutiuo finis, de eo enim agendum eſt, quæſt. 1. ſeq. vbi tractatur; An conſiſtat beatitudo formalis, ſeù aſſecutio finis vltimi, in actu voluntatis; non ergo hìc tractat D. Thom. de fine *quo*, ſeù aſſecutione finis, ſed de fine *qui*.

15 Denique id manifeſtè deducitur proceſſu D. Tho. & argumento quod poſuerat, & cui reſpondet, in illa ſolutione ad ſecundum. Erat enim argumentum ad probandũ, quod nõ omnia agit homo propter vltimũ finem: quia *id quod eſt vltimus finis, non eſt propter finem, ſed in quibuſdam ipſæ actiones ſunt vltimus finis, vt docet Philoſoph in 1. Ethi.* Ergò aliquæ actiones non fiunt ab homine propter finem, ſed potiùs ipſæ ſunt fines. In hoc argumento loquitur D. Thom. de vltimo fine *qui*, ſeù de fine obiectiuo, non de formali, ergò etiam in ſolutione. *Minor. prob* quia quando Philoſoph. in illo ex 1. Ethic. loquitur de fine, apertiſſimè loquitur de fine *qui*, non de fine *quo*: diſtinguit enim, quod finium, quidam ſunt operationes, quidam opera, ideſt, operata. Quem locum adducens S. Thom. 1. p. q 103. art. 2 ad 2. inquit: *Quod Philoſophus loquitur de finibus artium quarum quædam habent pro finibus, operationes ipſas, ſicut cithariſtæ finis, citharizare; quædam verò habent pro fine, quoddam operatum ſicut ædificatoris finis, non eſt ædificare, ſed domus.* Vbi manifeſtè apparet, quod iſti fines, ſunt fines *qui*, ſeu fines obiectiui, ſunt enim res illæ, quas tales artes intendunt, & habent pro obiecto. & vbi ſiſtunt, tanquam in re conſecuta: ergo de tali fine loquitur D. Thom. in illo argumento: quia illud adducit & probat ex dicta authoritate Philoſoph.

16 Et rurſus non adduceret D. Thom. argumentum ad rem, ſi loqueretur de tali fine vltimo, quia intendit probare, quod omnes actiones ſunt propter vltimum finem, & in omnibus agit homo propter finem, & in iſtis actionibus, etiam comprehendit eam, quæ poteſt eſſe vltimus finis, vt patet in illis verbis vltimis, ſolutionis ad ſecundum: *Quidquid homo faciat, verum eſt dicere, quod agat propter finem, etiam agendo actionem, quæ eſt vltimus finis.* Vbi per ly, *actionem, quæ eſt vltimus finis*, vel intelligit D. Thomas actionem, quæ eſt vltimus finis, vt res, vel vt aſſecutio rei, & finis *quo*. Si intelligit illam, quæ eſt finis, vt res; de tali ergò fine loquitur D. Tho. non de fine *quo*. Si intelligit illam, quæ eſt finis, vt *quo*, ſeù aſſecutio eius: ergò quando dicit, quòd agit homo propter finẽ, etiã quãdo agit actionem, quæ eſt vltimus finis; ſenſus eſt: quod agit propter finem, etiam quando agit actionem, quæ eſt aſſecutio finis: ergo intendit D. Thom. quod omnes actiones, etiam quæ ſunt aſſecutio finis; ſunt propter finem: ergo propter finem obiectum, qui eſt finis, vt res: ſolùm enim propter talem finem poteſt eſſe ipſa actio, quæ eſt aſſecutio finis. Intendit ergo probare, quod omnes actiones humanæ ſunt propter finem obiectum; ergò quãdo dicit, quod aliquæ actiones nõ ſunt propter finem, quia ipſæ ſunt finis, loquitur de fine obiectiuo, propter quem dicit, quod non ſunt tales actiones. Ergò etiam quando in ſolutione argumẽti diſtinguit, quod actiones elicitæ non poſſunt eſſe finis vltimus, & primum appetibile, ſed ſi aliqua actio poteſt eſſe finis vltimus, debet eſſe imperata, loquitur ſemper de fine vltimo, vt res, non de fine vltimo, *quo*, ſeù de aſſecutione finis.

17 Ad *ea verò*, quæ in contrarium obiiciuntur, ex quorum ſolutione, explicata manebit clarè ratio, & fundamentum D. Thom. in hoc dicto, *Reſpond. Ad primum.* Loqui D. Thom. hìc de fine vltimo pro ipſa re, ſeù pro fine obiectiuo, quando negat actum elicitum à voluntate, poſſe eſſe finem, non ſolùm de vltimo fine vero, qui eſt Deus, ſed de quocumque fine vltimo, etiam apparenti: repugnat enim, quod ipſe primus actus voluntatis, ſit primum appetibile, alias eſſet obiectum ſuimet, vel non haberet obiectum. Et quando inſtatur: Quia actus imperatus, etiã nõ eſt finis vltimus verus, qui eſt Deus, ſi autẽ poteſt eſſe finis vltimus apparẽs, etiã actus elicitus à volũtate, poterit ſic eſſe finis vltimus. *Reſp.* In primis D. Th. nõ abſolute affirmare, quod actus imperatus poteſt eſſe finis vltimus, ſed ſub cõditione, ſi aliqua actio humana, poteſt eſſe finis vltimus, illa erit imperata. Et hoc ideo, quia volũtas nõ poteſt habere pro fine vltimo, ipſum amare in ſe, ſed frui obiecto, & mediante appetitu, ad aliquod obiectum tendere; quia appetitus pondus quoddam, & inclinatio eſt, & hæc ſemper in rem aliquam, vt in obiectum tendit. Impoſſibile autem eſt, quod ponderatio, ſeu inclinatio ſit ipſe finis *qui*. ſeù res, & obiectum in quo quieſcit aliquis, vt in fine, quia ponderatio de ſe ordinatur ad quieſcendum in aliquo, tãquam in centro, ad quod põderat, nõ in ſe ipſa ſiſtit. Et ita nõ ſe habet, ſicut actio citharizandi, in qua ſiſtit intentũ artis citharizandi; ſed ſe habet, vt actio, quâ obiectum attingitur, & in eo tanquam in re, & fine obiectiuo, quieſcit voluntas. Ipſe ergò actus à voluntate elicitus, hoc ipſo quod ponderatio, & inclinatio eſt, nõ eſt finis *qui*, nec finis vt res, ſicut grauitatio lapidis nõ eſt centrũ ad quod rẽdit lapis. Quare directè probat D. Tho. nõ poſſe actũ elicitũ à voluntate eſſe ipſum finem, qui quæritur, & intenditur tanquã res; ſed quod ſi aliqua actio rationem finis induit, illa debet eſſe imperata, non elicita, ideſt, alterius potentiæ à voluntate, vel diuerſus actus ipſo amore finis De quo poſteà dicemus.

Deinde cum Vrgetur. Quod hoc modo poſſet etiam ipſe actus elicitus eſſe finis vltimus: Dicitur eſſe diſparem rationem de actu elicito, qui eſt velle; & de actu imperato, qui nõ eſt velle, ſed ab alia potentia quam à voluntate procedit; nam actus elicitus, qui eſt velle, neceſſariò debet ſiſtere in aliquo obiecto, quod non ſit velle, ſed aliquid aliud, præter velle. Licèt enim voluntas, quia reflexiua eſt, poſſit per vnum actũ velle alium (concupiſcit enim anima deſiderare, ſicut ſcriptum eſt: *Concupiuit anima mea, deſiderare iuſtificationes tuas.* Pſalm. 118.) tamen illud velle reflexè volitum, & attactum, non eſt de altero velle, ſic enim eſſet proceſſus in infinitũ, nec ſiſteremus in aliquo fine, ſed eſt de aliquo obiecto, quod nõ ſit velle, ſiquidẽ eſt actus volũtatis directus, nõ reflexus; reflexus enim ſupponit directũ, directus autem actus non poteſt habere pro obiecto, alium actum voluntatis, ſic enim eſſet reflexus. Habet ergo pro obiecto, aliquid præter ipſum velle, & ſic benè infertur, quod primum appetibile, ſeù primum obiectum, & finis vltimus voluntatis, tanquam obiectum, & res volita, non poteſt eſſe ipſum velle. Cæterum actiones imperatæ aliarum potentiarum extra voluntatem, poſſunt ſe habere, vt obiectum volitum directè, & non ſolum reflexè à voluntate, & ſic poſſunt eſſe obiectum eius, & finis. *Et ſi dicas*, Quod non poſſunt etiam eſſe primũ obiectum, & finis vltimus, ob rationẽ factam, quia etiã iſtæ actiones aliarum potentiarum, vt videre, audire, &c. habent obiectum circa quod verſantur: ergò etiam ipſæ non poſſunt eſſe primum obiectum, ſicut nec ipſum velle. *Reſp.* Quòd ſiuè illæ actiones verſentur circa aliquam materiã, vel obiectũ à ſe diſtinctũ, ſiue nõ hoc non tollit, quod ipſa etiã actio obiectũ volũtatis eſſe poſſit, cũ ſit aliquid extra ipſũ velle, & ſic iam in ipſa actione, extra ſe, inuenit voluntas aliquid per modum obiecti externi 18

In quo poſſit vltimumfinem ponere, tanquam in obiecto, & re volita, ita quod non ſolùm amet ipſam, ratione obiecti, & materiæ, circa quam verſatur; ſed etiam ratione ſui, quia actio externa eſt, in qua quieſcere poteſt, tanquam in re primo volita, ſecundùm quod illa actio ſpeciem talem habet in ſe, licèt ab obiecto depromptam. At verò ipſe actus voluntatis elicitus, non poteſt eſſe primo volitus, vt obiectum, quia ſolùm reflexè poteſt eſſe volitus, & ſic ſupponit directum, vt priorem, & antecedentem. Volitio autem directa opportuit, quod non haberet ſe ipſam pro obiecto (quia non eſt volitio ſui) neque alium actum voluntatis (quia non eſt volitio reflexa) ſed aliquod obiectum extra ſe: & ideò neceſſe eſt, quod primum appetibile, vt res, & vt obiectum volitum, incipiat ab aliquo extra voluntatem, ſiue hoc quod eſt extra, ſit aliqua actio habens vlterius aliud obiectum, ſeu materiam, circa quam verſetur, ſiue non: nam etiam ſi aliud obiectum habeat, non tamen ab illo ſolùm, incipit primum appetibile voluntatis, ſed etiam ipſa actio externa, appetibile primum, eſſe poteſt ratione ſui, quia aliquid extra voluntatem eſt; & non ſolùm ratione ſui obiecti, ſeù materię circa quam eſt.

19 An verò poſſit actus aliquis à voluntate elicitus, non quidem primus omnium, ſed alius poſteà eliciendus proponi, & amari à voluntate, tanquam finis vltimus, per reflexionem volendus, licèt non ſit primum appetibile, quia iam ſupponit aliud appetibile, attractum per volitionem directam, quæ antecedit? Poſteà dicemus.

20 Ad *ea* quæ obiiciuntur ad probandum D. Thom. non loqui in iſta ſolutione ad ſecundum, de fine vltimo formali, & vt *quo*, ſed de fine obiectiuo; vt res: Concedimus primum, & ſecundum argumentum. *Ad tertium* autem, pro ea parte, quâ dicit falsò præſupponere D. Thomam, quod actio, quæ eſt finis vltimus, debet eſſe voluntaria; quia hoc videtur abſolutè præſupponi à D. Thoma, ſiue loquamur de de fine *quo*, ſiue de fine *qui*. *Reſp.* Præſuppoſitum D. Tho. vt ab ipſo ponitur eſſe certum, non enim dicit, quod actio, quæ eſt finis vltimus debet eſſe voluntaria ſic enim currunt inſtantiæ in argumento allatæ, præſertim de fine vltimo, ſeù Beatitudine formali, quę eſt viſio intellectus, & non eſt actio voluntaria; ſed D Tho. ſolùm dixit, quòd ſi qua actio humana ſit vltimus finis, illa debet eſſe voluntaria, aliàs humana nõ eſſet; quod ſi eſt voluntaria, vel eſt à volũtate elicita, vel imperata, &c. Hoc autẽ certiſſimũ eſt, quod ſi aliqua actio humana, eſt finis vltimus, voluntaria eſſe debet, cum non poſſit eſſe humana, ſeù moralis, niſi voluntaria: non autem dicit, quod actio quęcumque, quæ eſt finis vltimus, ſit actio voluntaria. Et hoc ideò; Quia D Thom. intendebat probare in illo argumento, quod omnis actio humana, eſt propter finem, eo quod aliqua actio poteſt eſſe vltimus finis, & illa non erit propter finem. Reſpondet autem Sanct. Doct. Quòd actio humana, ſi eſſet vltimus finis deberet eſſe voluntaria, voluntaria autem eſſe non poteſt, niſi vel elicita, vel imperata. Quare ad ſoluendum argumentum illud, quod procedebat de actione humana, dicendo, quod aliquando eſt finis, ergo non ſemper propter finem; occurrere debuit S. Thom. dicendo, quod humana, ſi eſt finis, debet eſſe voluntaria, non autem dicendo, quòd omnis actio, quæ eſt finis vltimus, debet eſſe voluntaria; hoc enim nunquam dixit D. Thom. nec ſuo inſtituto deſeruiebat, ſed ſi actio humana eſt finis, quod illa debet eſſe voluntaria, vtique quia humana eſt.

21 Ad *quartum Reſp.* Quod actio imperata à voluntate, licèt ſit dependens à voluntate, quoad ſui exercitium, & executionem; tamen quoad ſpecificationem ſui, non ſemper dependet ab illa; & ratione illius ſpecificæ bonitatis, poteſt voluntas illam actionem pro fine vltimo habere: ſicut qui voluptatem ventris, ſeù actiones ipſas comedendi, aut generandi, habet pro fine vltimo (ſicut de quibuſdam dicit Apoſtolus. *Quorum Deus venter eſt*) clarum eſt, quod actio illa generandi, aut manducandi, imperatur à voluntate, & ab ipſa dependet, quantum ad exercitium, & executionem; & tamen ponit in illa finem vltimum voluntas, quatenus ex ſpecificatione ſua, delectabilis eſt; & quoad hoc non dependet à voluntate, quia illa actio non participat à voluntate delectationem, ſed è contra voluntas pendet ab ipſa, vt ab obiecto, & fine, à quo allicitur, & in quo complacet. *Ad id vero*, quod inquiritur in argumento, cur non poterit aliquis ponere finem vltimum in actu elicito, ſicut in actu imperato, verbi gratiâ, in aliqua fruitione, ſeù delectatione interna, in eaque ſiſteret? *Reſpond.* Poſſe quidem voluntatem per actum reflexum amare actum ſuum, & in illud tendere, tanquam in obiectum. Cæterum non poteſt eſſe actus ille internus voluntatis, ab eaque elicitus, primum appetibile, & finis vltimus *qui*, ſeù obiectiuus: eo quod ille actus, eſt quoddam velle, & quoddam appetere, atque adeò ſupponit eſſentialiter aliquod appetibile, & ſic in genere appetibilis, non poteſt ipſum velle, eſſe primũ appetibile; eſſentialiter enim omne velle, & omne appetere, eſt circa aliquod obiectũ, vt appetibile, & ſic repugnat, quod tale velle, ſit primum appetibile, cũ neceſſario ſupponat aliquod appetibile prius, nẽpe obiectũ illud, circa quod verſatur. Si enim appetibile obiectum non habet, nec amor eſt, cum nihil amet. Actio autem imperata alterius potentiæ præter voluntatem, non eſt ipſum velle, ſeù appetere, & ſic poteſt eſſe primo appetibilis à voluntate (ſiue benè, ſiue malè, in ordine morali procedat) & licet ipſa actio imperata alterius potentiæ, verſetur circa aliquod obiectum, quia omnis actio circa aliquid eſt, aliàs non eſſet actio, ſi circa nihil eſſet, & ſic videtur, quod etiam ipſa non ſit primum appetibile; dicitur tamen, quòd actio illa alterius potentiæ, verſatur quidem circa aliquod obiectum, ſed non prout appetibile, ſed prout agibile, ſeù producibile, aut viſibile, aut audibile, aut quomodocumque exteriori modo attingibile, & ſic in ratione obiecti agibilis, vel cognoſcibilis, illa actio non erit primum, in ratione tamen obiecti appetibilis, nõ repugnat, quod ipſa actio externa ſit primum, quia poteſt obiici ſic ipſi appetitui, & ipſi velle, tanquam primò placens, & attacta in genere appetibilis. Ipſum autem velle, ſeù appetere, debet etiam in genere appetibilis aliquid præſupponere prius, tanquam obiectum in linea appetibilis, non factibilis, vel viſibilis, &c.

Quod *ſi dicas*: Benè iſtat, quod aliquis ita ſit affectuoſus, quod ſolùm appetat, & deſideret amare, 22
vel quod alter amet, non curando, quod amet hoc, vel illud obiectum, ſed tantùm exerceri in amore, obiectum autem, ſeù materiam amoris externam, omnino non curet, ſed prorſus materialiter, & per accidens reputet illud, & ſolum id quod amoris eſt, & elicientiæ voluntatis appetat, quia valde afficitur ipſi potentiæ, eiuſque exercitio, ſeù actui illi vitali. Ergò tunc illud amare, & illud velle habebit rationem primi, & principalis appetibilis, ſeu finis, quia materia, & obiectum talium actuum amandi non eſt principale, quod intendit, atque adeò neque finis, ſed per accidens ſe habet erga ipſum. *Reſp.* Quod ille qui ſic vellet; deſideraretque

amare

amare vago modo, & ſine determinatione obiecti, ita quod principaliter non intenderet obiectum, ſed actum, obiectum verò ſolùm vt quoddam requiſitum ad actum, quaſi materialiter appeteret, adhuc non reſpiceret ipſum amare, tanquam primum appetibile, & vltimum finem de facto, & in exercitio, & practicè loquendo, licèt ſpeculatiuè, & quaſi in abſtracto, aut apparenter videatur ſibi ſolùm diligere, & velle ipſum amare. *Ratio eſt:* Quia licèt in communi, & vagè deſideret amare propter amare, tamen quando poſteà in re, & de facto amat, neceſſariò amat aliquod bonum, & allicitur ab illo, quia non poteſt intelligi amor ſine aliquo obiecto, quod nullatenus ſe habet, vt conditio, ſed vt ſpecificatiuum, & formale, quia obiectum eſt. Quando ergo aliquis vult amare, propter amare, & non propter obiectum, ſed obiectum materialiter reſpicit, & vt conditionem, errat, atque decipitur in hoc, ſiquidem quando poſteà in re exercet amorem, elicitque actum voluntatis, non poteſt habere obiectum pro conditione, ſed pro ſpecificatiuo, & pro appetibili, ſiquidem eſt obiectum Ergo practicè, & in re fallitur homo ille, qui amat ſolùm propter amare, ita quod obiectum amoris habeat pro conditione, non pro appetibili, cum poſteà exercendo amorem, debeat illud pro appetibili habere, & pro obiecto. Quod ſi habet pro obiecto, & appetibili amoris, quando amare deſiderat, iam ipſe amor, & ipſum velle, non eſt primum appetibile S. Thom. autem, loquitur de actu elicito, quod non poteſt eſſe vltimus finis, iuxta naturam rei loquendo: ſi autem quis fallitur, & dicit ſe habere pro conditione, non pro fine, & obiecto id, quod poſteà in re obiectum, & ſpecificatiuum eſt, iſte practicè, & in re non habet amorem pro primo appetibili, licèt ſpeculatiuè, & quaſi in abſtracto videatur habere.

23 Ad *vltimum.* Quod obiicitur ex his, quæ docet D Thom. infrà quæſt. 3. artic. 4. *Reſpond.* Ibi loqui D. Thomam de Beatitudine formali, ſeu fine vltimo, *quæ* quia ibi loquitur de adeptione, ſeù conſecutione finis, & inquirit: An conſiſtat in actu intellectus, vel voluntatis? Ad illam verò Conſequentiam, quàm facit ſolutione ad ſecundum, quæ videtur difficilis *Reſpond* Quod illa Conſequentia tenet in vi eorum, quæ ſupponit dicta in corp. artic. Ibi autem oſtenderat, non poſſe pertinere ad voluntatem actum illum, quo finis fit præſens, & tenetur, ſeù poſſidetur; eo quod omnis amor, vel eſt circa obiectum habitum, & poſſeſſum, vel nondum habitum. Si circa nondum habitum, eſt deſiderium, quod adhuc non tenet obiectum; ſi circa habitum, iam ſupponit tentionem eius, & ſic ipſe amor, non primo tenet, ſed tento fruitur: *Quæ Conſequentia* quomodo teneat, & an poſſit inſtari, dicendo, quòd ipſe amor; eſt de obiecto habito, per ipſummet amorem, dicemus ſequenti diſput. tractando hanc ipſam difficultatem. An conſiſtat in actu intellectus, vel voluntatis Beatitudo. Certum eſt enim, quod amor ipſe, cum ſit inclinatio in obiectum apprehenſum, debet ſupponere apprehenſionem factam de obiecto in intellectu, ſi apprehenſio intelligibilis eſt, vel factam per aliam potentiam, & per intellectum, propoſitam voluntati, vt fruatur illo: & ita per ſe ipſam voluntas exequi non poteſt, apprehenſionem rei amatæ, ſed tantùm pertinet ad ipſam deſiderare, vel frui ipſâ re propoſitâ, & poſſeſſione executâ.

24 Sed quod attinet ad præſens (quidquid ſit de vi illius conſequentiæ) nobis ſufficit, quod in illa ſolutione ad ſecundum, D. Thom. rectè intulerit, quod ſi Beatitudo eſt obiectum proprium voluntatis, ſequitur quod non pertineat ad ipſam, tanquam actus eius, nec Beatitudo obiectiua, neque formalis: & ſic non procedit cum æquiuocatione, ſi totum negat. Non pertinet Beatitudo obiectiua ad actum voluntatis: Quia vt oſtenderat in hac quæſt. 1. artic. 1. ad 2. actus voluntatis non poteſt eſſe primum appetibile, ſeù finis vltimus, *qui*, voluntatis. Non poteſt pertinere Beatitudo formalis, ad actum voluntatis: Quia vt oſtenderat in illa quæſt 3. artic. 4. in ipſo corpore, tentio, ſeù aſſecutio, quâ redditur præſens finis voluntati, non poteſt eſſe ipſe actus voluntatis: quia hic actus, amor eſt, qui ſolùm poteſt tendere, vel ad finem habitum, vel non habitum: ſi ad non habitum, non eſt tentio finis, ſed deſiderium eius: ſi habitum, ſupponit finis poſſeſſionem, ſuper quam cadit fruendo, non finem ipſum aſſequitur. Ergò rectè, & ſine vlla æquiuocatione, infert D Thomas, quod ſi Beatitudo eſt obiectum voluntatis, Beatitudo non eſt actus voluntatis; non ſolùm Beatitudo obiectiua, ſed etiam formalis; & licèt non innitatur eidem principio, ſed quod non ſit Beatitudo formalis, inferatur ex eo, quod finis non poteſt fieri præſens, nec teneri per ipſum actum voluntatis, vt ibi præſupponebat probatum in corp. articuli; quod verò non ſit Beatitudo obiectiua, ex eo quod actus elicitus voluntatis, non poteſt eſſe primum appetibile, & conſequenter, neque obiectum, vt probauerat in hac quæſt. 1.

Rectè probat D. Thom. Quod Mouere ſe in finem, *eſt proprium Rationalis Naturæ.*

25 DE hoc agit S. Thom. hîc art. 2, & Nos id oſtendimus articulo præcedenti. Solùm in præſenti aduertimus duo. *Primum eſt*, quod ratio D Thom. in artic. 2. procedit in duplici conſequentia. *Prima* pertinet ad agere propter finem abſolutè. *Secunda*, diſtinguit de duplici modo agendi; & vnum attribuit ſolùm creaturæ rationali, alterum etiam irrationali. *Prima Conſequentia*, formatur ſic ad probandum, quod omnia agentia agant propter finem: Inter cauſas ad inuicem ordinatas, neceſſe eſt, quod ſubtractâ primâ, reliquæ ſubtrahantur; ſed prima inter cauſas eſt finalis: ergò ſi illa ſubtrahitur non erit cauſa efficiens, ſiquidem vt determinatum effectum agat, dependet à cauſa finali, à qua determinatur ad aliquid certum. *Minor prob.* Quia materia non mouetur ad formam, à ſe, ſed ab agente, cum ſit in potentia, & nihil mouet, niſi vt in actu. Agens autem non mouet, niſi ex intentione finis, quia niſi intendatur finis, non eſt aliquid certum, & determinatum, circa quod operetur, aut fortuito aget: vbi autem nihil eſt determinatum, non eſt operatio. Ergò finis debet eſſe prima inter cauſas, quia mouet agens ad operandum. Intelligitur autem, quod agens nihil determinatum aget, niſi ex intentione finis determinetur, ſaltem quoad ſpecificationem; determinatio enim quoad indiuiduum, licèt requiratur ad operandum; tamen non eſt ex primaria intentione finis, & agentis, quòd principaliùs intendit formam, & ſpeciem, quam materiales conditiones indiuiduandi. Et licèt agentia ſint determinata ad agendum, per naturam, & formam ſuam, in genere formali, & efficienti, tamen niſi ordinetur ad certum terminum, & finem, in indiuiduo, quando mouetur, & inclinatur ad agendum, non operabitur. *Secunda verò Conſequentia.* formatur ſic: Quia duplex eſt modus tendendi ad finem: Vno modo, vt agens, & mouens ſe ad finem: alio modo, vt actum, & motum ab alio, & non à ſe; ſicut ſagitta

tendit ad ſcopum directa à ſagittante Primo modo, mouent ſe ad finem, quæ habent ratio nem, & dominium ſuorum actuum Quæ vero ratione carent, non ſe mouent ad finem, quia non cognoſcunt rationem finis, & ideò nihil in finem ordinare poſſunt, ſed ſolùm ordinantur in finem. Quare natura irrationalis, ſolùm eſt ducta, & mota ab alio in finem, non à ſe; ſiue moueatur in finem apprehenſum, vt bruta, ſiue nullo modo cognitum, vt inanimata, quæ cognitione carent. Hæc eſt ratio D. Thom.

26 Secundum quod aduertimus, eſt circa hanc rationem propoſitam, id quod aduertit Caiet. ſuper hunc artic. 1. Quid ſit apprehendere finem; & quid apprehendere rationem finis? Cui Caietan. Reſpondet, & benè: Quod cognoſcere rationem finis, non, eſt cognoſcere quidditatem finis; ſed cognoſcere habitudinem, & proportionem finis, ad id quod eſt ad finem: quandiù enim non cognoſcitur iſta proportio, non mouetur aliquis à fine; quia non perpenditur eius conuenientia, & ſine conuenientia non mouetur. Conuenientia autem, neceſſariò eſt inter aliqua extrema, & ſic, qui cognoſcit conuenientiam finis, ſecundùm proportionem talis conuenientiæ ad extrema, dicitur cognoſcere rationem finis. Et benè ſtat, quod cognoſcatur finis, & bonitas eius, etiam in quantum bona, & conueniens eſt ipſi appetenti, in ſe abſolutè, & entitatiuè, nec tamen cognoſcatur *ratio* eius: quia aliud eſt cognoſcere bonitatem, ſeù conuenientiam rei, aliud rationem bonitatis huius, & conuenientiæ. Ad cognoſcendam bonitatem, & conuenientiam rei, ſufficit apprehenſio ipſa abſoluta rei, quantum ad id, quod in re proportionatur ſibi, vel ſecundùm quod in effectu ſentitur, ipſa proportio, & conuenientia. Vnde dicit D. Thom. 1. part. quæſt. 80. artic. 1. ad 2. quod obiectum appetitur, vt conueniens, & bonum, & appetibilitas ipſa, ſeù conuenientia, ad appetitum eſt ratio boni, vt circa quæſt. 5. Primæ Partis dictum eſt. Et imaginatio per ſpecies inſenſatas cognoſcit conuenientiam rei, vt Auis cognoſcit in palea, non ſolùm colorem; ſed etiam conuenientiam, ad fabricandum nidum, & Ouis cognoſcit in lupo, non ſolùm colorem, & figuram, ſed etiam inimicitiam, & diſconuenientiam ad ſe. Ad cognoſcendum verò rationem ipſius bonitatis, & conuenientiæ, neceſſe eſt cognoſcere, iſtam conuenientiam comparatiuè, & ſecundùm habitudinem ad extrema, inter quæ exercetur, & cui proportionatur conuenientia hæc: talis enim habitudo, & reſpectus, eſt *ratio*, id eſt, formalitas ipſa conuenientiæ finis, quâ mouet, & determinat. Vnde, qui non cognoſcit hunc reſpectum, & habitudinem, non poteſt mouere ad modum finis Non eſt autem neceſſe, cognoſcere quidditatem huius reſpectus, & eſſentiam, vt dicatur quis cognoſcere rationem finis: quia hîc, *ratio*, non ſumitur pro eſſentia, ita vt neceſſe ſit; cognoſcere quidditatem finis, vt aliquis moueatur à fine, cum multi ruſtici, ignorantes, quidditatem illam, à fine moueantur, & rationem finis apprehendant. Sumitur ergò *ratio finis*, pro ipſa reſpicientia, & comparatione proportionis, & conuenientiæ finis, erga ea, quæ ſunt ad finem; hæc enim eſt *ratio*, id eſt, formalitas, quâ finis apprehenſus mouet, id eſt, determinat ea, quæ ſunt ad finem.

27 Cuius *ratio* eſt: Quia finis, & bonitas eius, atque conuenientia, vt moueat, ſufficit, quod apprehendatur, & proponatur appetitui, impoſſibile enim eſt, quin viſis tàngamur. Et ſic, vt aliquis agatur, ſeù moueatur à fine, ſufficit tangi ab ipſa re, ſeù à bonitate, conuenientiáque eius, vt habetur in ipſa re, & ſic bruta feruntur à fine apprehenſo, ab eiúſque conuenientia, vt materialiter habetur in ipſa re, quod eſt ſumere conuenientiam bonitatis, in ſe abſolutè, & entitatiuè, ſeù materialiter. Vt autem aliquis, non ſolùm agatur, ſeù trahatur à fine, & bono; ſed ſe agat, & moueat in finem, & bonum; oportet, quod de ipſa conuenientia apprehenſa, iudicare poſſit per aliqua principia, quæ ſint ratio talis bonitatis, & conuenientiæ eius; cognoſcendo enim talem rationem, ſeu principium, non ſolùm mouetur ab ipſa conuenientia; ſed etiam mouet ad ipſam conuenienientiam ſequendam: quia cognoſcit rationem, ſeu poteſt reddere rationem talis conuenientiæ: ratio quippè, ſeu cognitio, mouet ſe de vno ad aliud, quatenus per vnum, redditur ratio alterius. Non poteſt autem reddi ratio conuenientiæ, niſi comparando, & conferendo ipſam cum extremis, quibus conuenire poteſt, inde enim reſultat, & ſubſiſtit tota ratio, quæ reddi poteſt de conuenientia, vt placeat, & moueat, & hoc eſt principium quo mouet. Ea apprehenſione ergò talis rationis, & comparationis habet quis, non ſolùm trahi à fine, ſed ſe ducere, & mouere in finem. Extrema autem conuenientiæ finis, ſunt, tùm ipſum ſubiectum, quod finem appetit; tum media quibus ad finem tenditur: quia cum vtriſque proportionem debet habere conuenientia finis, vt ſubiectum alliciat, & ad media determinet.

Ex *quibus* redditur perſpicua, ratio D. Thom. & vtraque eius conſequentia ſupra relata. Nam *Prima* nullam habet dubitationem, cum ex intentione finis incipiat omnis determinatio, & motio agentis, vt certum aliquid agat. Ab agente verò fit forma, & per formam tollitur potentialitas materiæ. *Secunda verò conſequentia*, ex dictis manifeſta redditur, cum perſpicuus ſit ille duplex modus operandi propter finem, ſcilicèt, vt motum à fine, & ſe mouendo in finem; & quomodo hîc ſecundus, ſolùm cognoſcenti rationem finis, conferentique eius conuenientiam ad media, & ad ſubiectum, competere poſſit. Quod totum, latiùs articul. præcedent. tractatum eſt. 28

Quod verò Aliqui ſuper hunc artic. diſputant: An omnia operentur propter finem, & an bruta ſe moueant ad finem, non eget peculiari diſputatione, loquendo de creaturis. Nam quod omnia propter finem agant, ſiue vt mota ab alio, ſiue vt mouentia ſe, non patitur difficultatem, cum omne agens hoc ipſo, quod aliquid certum agat, propter finem agat, ſaltem ab alio præſtitutum Et quæ fortuita, & caſualia ſunt, licèt reſpectu cauſarum proximarum, reſpectu quarum cauſualia ſunt, finem non habeant ſibi præſtitutum, tamen quia reſpectu prouidentiæ Dei, nihil eſt fortuitum; ſed omnia ei ſubduntur, (vt 1. part quæſt. 22. tractatum eſt) oportet, quod omnia ex fine agant, præſtituto à Deo: quia prouidentia Dei, ex intentione finis agit, aliàs non prudenter, neque prouidenter ageret. Vnde in hoc ſenſu diſputare. An omnia operentur propter finem, ſaltem à Deo præſtitutum, eſt quæſtionem diſputare de prouidentia Dei. An omnia illi ſubdantur, quod alterius loci eſt. 29

Deus non agitur à fine, ſed agit propter finem.

DE *ipſo* autem *Deo*, dubitant Multi: An dicatur in proprietate, agere propter finem. Et non eſt dubium de operibus Diuinis ad extra, ſed de operationibus eius ad intra Nam de rebus operatis ad extra, conſtat, quod ſicut dependent, & cauſantur à Deo efficienter, ita & finaliter: agit enim illa per prouidentiam, 30

riam,& ex intentione,non à caſu, & fortuito ergò propter finem. Qui finis,eſt ipſe Deus, Prouerb.16. *Vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus.* Ad Hæb. 2. *Decebat eum propter quem omnia, & per quem omnia,&c.* Apocalyp.vltim. *Ego ſum α & ω primus,& nouiſſimus; principium & finis.*

31 De *ipſa* verò Operatione diuina, eſt difficultas, tam de operatione immanenti, & ad intra, quæ in omnium ſententia, eſt intra Deum,& eſt ipſe Deus, quàm de operatione productiua ad extra, quæ in aliquorum ſententia, in ipſo Deo eſt, & non in creatura,nam in creatura, ſolum eſt relatio dependentiæ à Deo. In his ergò operationibus, dicendum eſt;Quòd ipſæ actiones, nullo modo ſunt propter finem,ly *propter*, importante cauſalitatem finalem in ipſas actiones, ſiue conſiderentur, vt neceſſariæ, & terminatæ ad Deum, ſiue vt liberè terminatæ ad creaturas. Itaque Deus dicitur agere propter finem, ratione termini cauſati per actionem, quem Deus ordinat, & ſubordinat fini, non ratione actionis in ſe,quæ nullo modo ſubordinatur fini. Et ſic non eodem modo dicitur creatura agere propter finem, ſeu gratiâ finis,& Creator.Creatura enim, tàm in actione,quàm in effectu ſubordinatur fini, vt præſtantiori,& cauſanti: quia etiam actio in creatura, dependens eſt,& cauſabilis. Creator verò ſubordinat effectum ſuum fini,non verò actionem ſuam, quæ tàm incauſabilis eſt,ſicut ipſe Creator, & tantæ præſtantiæ, ſicut ipſe finis, & tantæ determinationis, & actualitatis: ſicut quælibet cauſa finalis.Et hæc ſententia D,Thomæ 1.part.quæſt.19 artic.5. vbi docet: *Quòd in Deo velle finem,non eſt ei cauſa volendi ea, quæ ſunt ad finem;ſed tamen vult ea,quæ ſunt ad finem; ordinari in finem.Vult ergo hoc eſſe propter hoc, ſed non propter hoc vult hoc.*Ergò ſentit. D.Thom.quod finis in Deo,non eſt cauſa volitionis, ſeù actionis, quæ intra Deum eſt; ſed ſolùm rei operatæ ad extra,volens vt hoc ſit propter illud,ſed non propter hoc volens illud.Clarius in 3.diſt.1.quæſt.2. articul.1. ad 4. cum poſuiſſet argumentum:Quod actio Dei eſt finis; cum ſit eius ſubſtantia: ſed vltimi finis non datur alius finis: ergò Deus non agit propter finem. Reſpondet S. Doct. *Ad quartum dicendum. Quod actio diuina eſt eſſentia eius,& ex hac parte non quæritur finis eius,ſed ex parte illa,quâ effectum creaturæ communicat.* Ergò ſentit D. Thom. quod Deus non agit propter finem,ita quod ly *propter*, importet cauſalitatem in actionem,ſed in effectum, ex parte creaturæ.Et aduertendum eſt, quod in aliquibus exemplaribus, deeſt iſta Reſponſio,cum exter argumentum. In Romana tamen editione operum D. Thomæ,inuenitur.

32 Vnde *ſumitur Ratio* concluſionis, ex iam inſinuatis:Quia actio,quæ eſt propter finem, tanquam propter cauſam,& eius gratiâ,cauſatur à fine, dependet à fine,determinatur à fine, reſpicit finem, vt quid præſtantiùs.Actio autem diuina,ſiue libera, ſiue neceſſaria ſit,ſi eſt intra Deum, eſt increata: ergò incauſata ab aliqua cauſa Eſt ſummum eſſe,ergò independens Eſt ſumma actualitas,ſine vlla potentialitate ergò non eſt determinabilis ab aliquo.Eſt ſumma perfectio,ergò non reſpicit aliquid, vt præſtantiùs: ergò neque,vt finem,à quo finalizetur.Quod totum non currit in effectu actionis, quia hîc eſt cauſatus, dependens,determinabilis,inferior ad Deum,qui eſt finis præſtantior.

33 Quod *ſi inſtetur*:Quia agere propter finem, propriè,& in rigore,eſt actionem agentis eſſe, & deriuari ex directione finis: ergo inſufficienter ſaluatur, Deum agere propter finem,ſi ſolùm effectus eſt propter finem,non ipſa actio. *Reſpond.* Quòd in toto rigore,agere propter finem, non poſtulat directionem paſſiuam,in ipſa actione erga finem:quia hoc non ortat ſubordinationem actionis ad finem, ſed ſufficit, quod agere propter finem, importet directionem actiuam in finem,atque adeò, effectus ipſe erit directus,non actio. Quapropter, quando, actio agens propter finem, diſtinguitur à fine, vtique poſtulat paſſiuam directionem, & ſubordinationem ſui erga finem: quando verò actio, eſt ipſa ſubſtantia finis, ſolùm effectus eius eſt ſubordinatus fini, non ipſa actio. Quæ ſolutio licèt aliquibus videatur, non plenè euacuare difficultatem; Mihi videtur nullam relinquere, quia non debet eodem modo, creata actio, & increata, eſſe dependens à fine.

Bruta non ſe mouent in finem.

QVod *attinet ad Bruta*: Quomodo non ſe moueant propter finem,ſed ſolùm Rationalia, explicatur ſufficiēter ex dict s art.præc vbi tractauimus, quid ſit agere propter finē:& nuper agēdo de apprehenſione finis, & ratione finis. Mouentur quidem bruta in finem, & in bonum,ſeu conuenientiam eius apprehenſam,ex parte rei cognitæ, ſeu ex parte rationis *quæ*; & iſta eadem bonitas, & conuenientia, mouet ſecundum aliquam rationem *ſub qua* ſcilicèt, ſub appetibilitate, tenente ſe ex parte ipſius boni mouentis. Nec enim poteſt intelligi, obiectum aliquod mouere potentiam, ſine aliqua ratione formali vltima mouendi,& illa eſt, ratio formalis ſub qua,ex parte obiecti: quia ſub ea, tanquam ſub vltima determinatione reliqua materialia obiecti, & rationes continentur: ſicut ſi color mouet viſum, debet eſſe ſub vltima ratione viſibilitatis, quæ eſt lux. Sic ergò mouentur bruta ſub ratione appetibilitatis bonæ. Sed tamen quantumcumque moueantur ſub illa ratione,non perueniunt ad hoc, vt ſe moueant erga tale bonum,quia non habent in ſe principium, quo determinent ſe,erga tale bonum, & media ad illud ordinent. Mouere autem ſe ad finem, non eſt ſolùm vitaliter operari, & elicito actu appetere talem finem, ſic enim etiam bruta ſe mouent ad finem, hoc eſt,vitali actu illum appetunt, & in ratione vitalitatis appetendo, ſe mouent:quia omnis vitalis actus à principio intrinſeco vitæ procedit:ſed mouere ſe ad finem,non eſt ſolùm vitaliter operari,& elicito actu ſe mouere,in genere vitalis elicientiæ; ſed eſt determinare ſe erga finem, & *præſtituere* ſibi finem, ita quod non ſolùm ſe moueant efficienter, & eliciriuè, ſeu in genere cauſæ efficientis; ſed etiam finaliter, determinando ſe ad finem, & non ſupponendo ſe determinatum à natura, vel ex inſtinctu auctoris naturæ,mediante obiecto.Quanto enim aliquid magis ſupponitur determinatum,minus ſe mouet,& ad id ſe mouet,ad quod non ſupponitur determinatum à natura,& ſic iuxta diuerſos modos ſupponendi determinationem,vel acquirendi illam, diſtinguuntur varij gradus vitæ,vt docet S Thom. 1.part,quæſt 18. artic. 3. ſicut Plantæ habent à natura determinatum finem, & formam ſeu principium operandi; acquirunt verò executionem motus,& ad illum ſe mouent in augmentatione ſua. Animalia verò, ſeu naturæ ſenſitiuæ,non ſolùm acquirunt executionem ſui motus,& ad illum ſe determinant,ſed etiam acquirunt formas,quæ ſunt principium motus,quales ſunt ſpecies obiectorum;& ideò habent gradum vitæ altiorem,ideſt,cognoſcitiuum,& ſenſitiuum. Intellectiua autem,non ſolùm acquirunt, & ſe determinant ad executionē motus, & ad acquiſitionem obiectorum 34

per

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

per ſpecies, ſiue impreſſas, ſiue expreſſas; ſed etiam ad acquiſitionem finis: quia non ſupponunt determinationem finis à natura, ſed ſibi finem præſtituunt, & ad illum ſe determinant; quod quidem, vt ibi dicit S. Thom. non fit, niſi per rationem, & intellectum, cuius eſt cognoſcere proportionem finis, & eius quod eſt ad finem, & vnum ad aliud ordinare.

35 Ratio autem, cur iſta determinatio, & motio ſui ad finem, ſolùm poſſit fieri per rationem, & intellectum, ea eſt, quam inſinuat S. Thom. & diximus ſuprà: Quia id quod ſe mouet ad finem, illúmque ſibi præſtituit, & ad illum ſe determinat, ſupponi debet, quod ex ſe, vel à natura, non ſit determinatum ad finem, ſed indifferens, & ſic determinari debet indifferentia eius. Vndè vti debet principio determinatiuo huius indifferentiæ, & indeterminationis. Principium autem, eſt iudicium, non coarctatum, & alligatum ſolùm ad vnum, ſed adæquans ipſam indifferentiam appetitus, vt eam poſſit vincere; quia ſi iudiciū eſſet coarctatum, & alligatum, appetitus non eſſet indifferens, ſiquidem indifferentia eius: ſequitur ad cognitionem ipſam: vndè oportet, quod regulatiuum talis appetitus, ſit etiam indifferens, & conſequenter arbitrarium, & non ex inſtinctu, & ſic erit collatiuū. Et rurſum oportet, quod ſi eſt indifferens, habeat voluntas poteſtatem ſuper tale iudicium, & vis cognoſcitiua, habeat vim iudicandi de tali iudicio, quia indifferens eſt, & vertibile; hoc autem petit vim immaterialem, ſeu ſpiritualem, & conſequenter non brutalem quia eſt reflexina ſupra ſe. Ac denique principium, quo aliquis poteſt ſibi determinare finem & media, cùm determinatus non ſit, ſolùm poteſt eſſe cognitio, & manifeſtatio ipſa bonitatis, & conuenientiæ, comparatiua, & reſpectiua, quâ videtur vnum præ alio, & conſideratur proportio vnius cum alio, tàm cum ipſo appetente, quàm cum mediis, ad illum finem ordinatis, ex tali enim comparatione, & collatione, pendet, quod hoc determinatè acceptetur, quando voluntas determinata non eſt, vt videmus ipſâ experientiâ: quia tandiù homo eſt ſuſpenſus, & indeterminatus, quandiù non cognoſcit, & comparat iſtas conuenientias, factâ autem collatione, ſeu conſilio, determinatur. Et deinde: Quia ſi aliquis determinatur, non per iſtam collationem, & comparationem, ſed ſolâ abſolutâ propoſitione bonitatis obiecti, quælibet bonitas propoſita moueret, ſicut mouetur materia à qualibet forma. Ergò non præſtitueret ſibi finem, neque ſe determinaret ad illum, ſiquidem ſupponeretur appetitus, talis eſſe naturæ, quod immediatè ab abſoluta bonitate obiecti moueretur: ergò poſito obiecto, ſequeretur appetitus, non autem ipſe cognoſcens ſe determinaret, & præſtitueret finem. Ad præſtituendum ergò, requiritur intellectus, & ratio.

36 Vnde etiam colligitur, à quo bono moueantur bruta: An ſolùm à delectabili; an etiam ab vtili: nam ab honeſto, conſtát non moueri, quia honeſtum eſt, quod regulatur per rationem? *Reſpond.* enim, Quod ab vtróque mouentur, non comparatiuo, & collatiuo modo, cognitis, ſed abſoluto. Principaliter enim mouetur brutum, à bono ſibi delectabili, ſed non quomodolibet propoſito, cùm videamus, quod etiam immaniſſimæ beſtiæ à delectationibus abſtinent, verbi gratiâ, à cibo, & coitu, propter metum, acerbitatémque dolorum: ſed mouentur à delectabili propoſito, vt conducente, ad ſui conſeruationem, & eſſe abſolutè. Mouentur etiam ab vtili, ideſt, à medio conducente ad illam conſeruationem, & ad illud delectabile conſequendum; ſicut Canis rumpit vincula ad conſequendum cibum, & auis colligit paleam ad [illegible], non propter ipſam paleam in ſe. Sed tamen hoc, quod eſt vtile, non quærunt, cognoſcendo rationem vtilitatis, quæ comparatiua eſt ad finem, ſicut nec rationem finis comparatiuam, reſpectiuámque cognoſcunt, ſed ſimul cum fine offertur ſibi, conuenientia medij vtilis, ſeu conducentis per modum abſolutæ bonitatis, & conuenientiæ, prout eſt in ipſa re, non ſub proportione, & comparatione ad finem, & ita propoſito illo obiecto, paleæ colligendæ, vel vinculi rumpendi, abſolutè, & coarctatè fertur ad illud, appetitus bruti. Quod ſi flagellis terreatur, deſiſtit propter malum oblatum, ab illo, quia offertur ſibi, determinatè conſeruatio ſui, & fuga mali, magiſque mouet, quam obiecti vtilis aſſecutio. Et ſic apprehendunt conuenientiam, & bonitatem vtilis, abſolutè in ſe, non comparatiuè: ſe materialiter, & entitatiuè, non formaliter reſpectiuè.

37 Denique ex dictis conſtat: An in ipſo operante propter finem, omnes actiones, propter finem ſint, ſi modo rationali procedunt, etiam ipſa prima volitio finis, de quo egimus artic præcedenti tractando, quænam ſint actiones humanæ, & in Phyſica, quæſt. 13. articul. 3.

ARTICVLVS III.

Quomodo actiones humanæ ſpecificentur à fine. Et à quo ſi e; Remoto, an Proximo?

1 IN Artic. 3. huius Quæſt. affirmat D. Thom. vnam principalē concluſionem, ſcilicèt: Quod actus humani, in quantum humani, & morales, ſpeciem ſortiuntur ex fine, & hoc ſiue conſiderentur humani actus, in ratione actionis, provt aliquis actiuè ſe mouet, ſiue in genere paſſionis, provt paſſiuè mouetur aliquis à ſe ipſo. Vtróq; modo ſpecificari poſsūt à fine: quia finis cōparatur ad actus humanos, & per modū principii; quatenus in intentione præhabitus, mouet ad ſui amorem: & aſſecutionem, & per modum termini, quatenus ad illum in executione habendum, quis mouetur, & ibi terminatur eius motus.

2 Cæterùm ad probandam, explicandámque hanc propoſitionem, & concluſionem ſupponit D. Thom. vnam propoſitionem, & poſta infert, ſeu colligit alias tres. Præſupponit, omnem ſpecificationem, tam in rebus, quàm in motibus, ſumi ab aliquo actu. Et quia motus diſtinguitur per actionem, & paſſionem; actio ſpeciem ſortitur ab actu, qui eſt principium agendi: paſſio verò ab actu, qui eſt terminus, ſicut calefactio actio, eſt motio à calore; calefactio verò paſſio, eſt motus ad calorem. Ex hoc probat ſuam concluſionem: Actus humani dicuntur tales, in quantum procedunt à voluntate deliberata, quæ vtiqueſe ipſam mouet, & à ſe ipſa mouetur, Obiectum autem talis voluntatis, eſt finis: ergò principium humanorum actuum, in quantum humani, eſt finis; & ſimiliter eſt terminus, ad id enim terminatur voluntas, quod intendit à principio. Finis ergò ſpecificat actum, vt humanum.

3 Infert tres propoſitiones D. Thom. *Prima*, ſolutione ad primum. Finis, non eſt aliquid omniò extrinſecum actui, quia comparatur ad illum, vt principium, & terminus? & de ratione actus eſt, quod ſit à tali principio, vt actio; & ſit ad talem terminum,

vt

vt paſſio. *Secunda*, in ſolutione ad tertium: Idem actus numero, prout ſemel egreditur ab agente, non ordinatur, niſi ad vnum finem proximum, à quo habet ſpeciem poteſt tamen ordinari ad plures remotos, quorum vnus finis eſt alterius. *Tertia*, in eadem ſolutione: Nihil prohibet actus, qui ſunt iidem ſecundùm ſpeciem naturæ, eſſe diuerſos ſecundùm ſpeciem moris, & è conuerſo; & hoc ideò, quia fines morales accidunt rei naturali, & è contra Tota hæc doctrina, difficultates non paucas parit, tàm circa principalem concluſionem, quàm circa propoſitionem præſuppoſitam, per quam probat illam; & circa propoſitiones conſecutas, quas infert. Et reducimus omnes difficultates ad quatuor. *Prima*, Quomodo intelligatur illa propoſitio præſuppoſita à D. Thom. quod actio ſpecificatur ab actu, qui eſt principium: de quo principio loquatur, de efficienti, an de formali? *Secunda*, Quomodo intelligatur actum humanum ſpecificari à fine, an à fine operis, ſeù fine proximo, qui eſt obiectum: an a fine operantis, ſeu fine remoto, qui eſt cauſa finalis? *Tertia*, Quomodo intelligatur, quod actio, prout egreditur ab agente, tantùm ordinatur ad vnum finem proximum, à quo habet ſpeciem: An loquatur de actu in eſſe naturæ, an in genere morali: & quomodo in genere morali hoc verificetur? *Quarta*, Quæ nam ſit principalior, & eſſentialior ſpecies in actu, An quæ ſumitur à fine proximo, an quæ à fine remoto: an verò ſpecies, quæ conuenit actui in eſſe naturæ: & quomodo diſtinguantur ipſæ ſpecies? Ex hoc enim ſumitur fundamentum, & principium, pro moralitate actuum explicanda, de qua agendum eſt infrà quæſt. 18.

Actio non ſpecificatur à principio præcisè efficienti, ſed formali: & Paſſio à termino formali.

4 ACtionem ſpecificari à principio, & Paſſionem à termino, affirmauit D. Thom. in hoc artic. 3. A quo autem principio dicatur ſpecificari, non expreſſit, cum actio à pluribus principiis, poſſit dependere, ſcilicèt, ab efficienti, formali, finali, &c. Et principium efficiens poteſt conſiderari, vel vt purè efficiens, hoc eſt, vt præcisè dans exiſtentiam effectui, & actioni: vel etiam, vt determinans, & formalizans ipſam actionem (quidquid ſit, an etiam ſpecificet, & formalizet effectum, vel non) ſicut calidum formaliter, in quarto modo per ſe calefacit; calefactio autem eſt actio. Similiter non expreſſit D. Thom. an ſpecificetur actio à ſuo principio tantùm, excludendo terminum, an verò ab vtróque ſimul, ideſt, à principio, & termino.

5 Supponimus autem, non loqui D. Thom. in præſenti, de principio, vel termino ſpecificatiuo, per modum formæ intrinſecæ informantis, ſed de ſpecificatiuo extrinſeco, ad quod tamen dicit ordinem, per ſe, & ex prædicatis intrinſecis, ipſe actus, ſeu res ſpecificata. Sunt enim quædam res, quæ ſpeciem ſuam habent abſolutè, & ſine reſpectu, & ordine ad aliquid extra ſe, & talia ſpecificantur, per formam intrinſecam, & actum conſtituentem ſe: aliæ verò ſunt, quarum propria ratio, & quidditas eſt erga aliud extra ſe: quia ad hoc ipſum à natura ordinantur, vt erga aliud ſe habeant, eique deſeruiant: verbi gratiâ, ſubſtantia, aut quantitas ſunt res, quæ abſolutè ſpecificantur, ſine ordine ad aliud; licèt in ſuo eſſe, vt exiſtant, dependere poſſint ab alio: ſed non, vt conſtituantur in ſuo eſſentiali conceptu. At verò actus, potentiæ, habitus, motus & ſimilia, ex ſua propria ratione, & conceptu intrinſeco, ordinantur ad aliud circa quod verſantur, vel cuius aliquid ſunt; ſicut potentiæ, & actus, verſantur circa obiecta, & actio eſt eſſentialiter emanatio à ſuo principio. Et in talibus inuenitur intrinſecè reſpectus ille, ſeu ordo ad extrinſecum; id verò, quod extrinſecum eſt terminat talem reſpectum, & ſic mediante reſpectu ſibi intimo, ſpecificantur intrinſecè: dependenter tamen ab extrinſeco, ad quod terminatur. Qui reſpectus, non eſt relatio ſecundùm eſſe, ſeù Prædicamentalis, ſed ſecundùm dici, eo quod non eſt relatio accidentalis, ſed in ipſa eſſentiali, & quidditatiua ratione imbibita, cum pertineat ad ſpecificationem. Vnde dixit S. Thom. in hoc artic. 3. ſolut. ad primum, quod finis non eſt omninò aliquid extrinſecum actui, quia comparatur ad illum, vt principium, vel terminus, & hoc ipſum eſt de ratione actus, vt ſcilicèt, ſit ab aliquo quantum ad actionem, & ſit ad aliquid quantum ad paſſionem. Super quæ verba Caietan. notat, quàm vera ſit doctrina, quam ipſe tradiderat 1. part. quæſt. 77. articul. 3. de diſtinctione quarundam rerum, quarum rationes conſtitutiuæ, ab extrinſecis non poſſunt abſolui: & aliarum, quarum conſtitutio, ab extrinſecis non dependet. De quo plura diximus in lib. de Anima, q. 2. articul. 3.

His *ſuppoſitis*. Quidam exiſtimant actiones, non poſſe ſpecificari à principiis, ſed magis à terminis, erga quos verſantur, vel ab vtróque, ideſt à principio, & termino Ita Suarez diſputat. 48. Metap. ſection. 3. Videtúrque id docere, ex Ariſtot. 5. Phyſic. docente, motum ſpecificari à termino. Alij exiſtimant actiones ſpecificari à principio, & non à termino Et nomine *principij*, intelligunt, id quo agens agit, ideſt, formam ipſam effectiuam. Ita Monteſinos ſuper articul. 1. huius quæſt. diſputat. 1. quæſt. 7. Alij ponunt ſpecificationem actionis, ſolùm à termino, ſeu obiecto formaliter; quia ſolùm obiectum ſe habet, vt forma actionis, in linea ſpecificandi. A principio verò dicunt ſumi ſpecificationem, non formaliter, ſed efficienter, vel eâ generali ratione, quâ omnis res producta habens cauſas, ſuum eſſe habet ab efficiente; vel per modum connotationis cuiuſdam, quatenus actio, eſt ipſa productio actiua termini: productio autem non poteſt eſſe, niſi ab aliquo producente: & ideò connotat ordinem ad ipſum. Ita Curiel ſuper hunc art. 3. dub. 1. 6

Dicendum nihilominus eſt, Actionem, vt actio, & ſub hac formalitate, quâ diſtinguitur à paſſione, ſpecificari formaliter à ſuo principio, non vt præcisè efficienti, ſeù in genere cauſæ effectiuæ reſpiciente actionem, & effectum; ſed vt fundante formalem rationem agendi adæquatam, & propriam ipſi actioni, quod eſt fundare quartum modum per ſe, qui fundatur inter efficiens, & actionem, vt cum dicitur calidum calefacit, ædificator ædificat. De hac concluſione videndus eſt D. Thom. hìc articul. 3 & infrà quæſt 9. articul. 1. vbi eam expreſsè docet, & multa alia quæ adduximus in Logica, quæſt. 21. artic. 4. Pro eius autem intelligentia conſiderandum eſt, quod principium efficiens ſecundùm præciſam rationem efficiendi intendit dare eſſe, ſeu exiſtentiam rei, hoc enim eſt efficienter producere, ideſt, rem extra cauſas, & extra nihil ponere reducendo illam de ſtatu poſſibilitatis ad ſtatum exiſtentiæ. Et ſicut dat eſſe rei productæ, quæ eſt eius effectus, ita & ſuæ actioni, quæ eſt ſua cauſalitas à ſe emanans, non per aliam actionem, ſed per ſe ipſam. Cæterùm, quia eſſe, ſeu exiſtentia, non habet ſpeciem, niſi à natura, ſeu eſſentia, cui adiungitur, nullum efficiens ita producit eſſe, 7

eſſe,ſeu exiſtentiam rerum, quin etiam producat ſpeciem,& quidditatem ipſam, licèt ſub exiſtentia. Sed tamen eſt magna differentia, & latitudo inter ipſa agentia;nam agens increatum,ſeu prima cauſa, cum in omnem influat creaturam, non habet pro ratione formali,& ſpecifica,cui adæquetur, aliquam ſpeciem determinatam creaturæ, ratione cuius attingat exiſtentiam eius, & eſſe, ſed directè attingit ens in ratione entis, cuius proprius actus eſt exiſtentia ipſa, omnes verò ſpecies, & quidditates peculiares attingit, vt contentas ſub ente, & ſub exiſtentia, ratione cuius frequenter dicit D. Thom. quod eſſe eſt proprius effectus Dei, & quod cauſæ createę non cauſant eſſe, niſi virtute Dei.

8 Quod dictum magnam continet profunditatem; non enim negat quod cauſæ creatæ verè producant ipſum eſſe,ſeu exiſtentiam rei, aliàs verè non efficerent,ſi eſſe non producerent,ſed D.Thom.loquitur, vt ſemper ſolet)in ſenſu formali,& explicat per hoc propriam rationem formalem agendi in Deo, & in creaturis;quia enim in Deo exiſtentia eſt eſſentialis, & intrinſeca Deo,formale,& eſſentiale in Deo eſt, & per ſe quarto modo,producere eſſe, & ipſam rationem entis,quia eſt primum ens,& ipſum eſſe per eſſentiam:& ſicut hæc eſt per ſe, *Calidum calefacit*, ita hæc eſt per ſe quartò modo, *Primum ens producit eſſe*. In creaturis autem eſſe, ſeu exiſtentia, non poteſt eſſe forma eſſentialis, formaliter conſtituens quidditatem,& naturam,ſed conſtitutæ ſuperueniés. Vnde oportet, quod formalis, & eſſentialis ratio operandi, non ſumatur in illis, ex ipſa ratione exiſtentiæ,ſeu eſſe; ſed ex ipſa forma conſtitutiua ſpeciei,quia forma, quæ eſt principium conſtituendi, eſt etiam principium operandi, & vnumquódque operatur per formam ſuam;& iuxta modum ſuæ naturæ, ſic eſt eius operatio: ideóque in ipſa formali ratione,quá vnumquódque conſtituitur, fundatur quartus modus per ſe operandi, qui non ſolùm importat puram rationem efficientiæ, quatenus efficiens dat eſſe, ſed rationem ipſam formalem operandi,quatenus adæquatur, & proportionatur, ſeu conformatur forma talis ſpeciei,& quidditatis, cum tali ſpecie operationis, quia inter ſe connexionem, & aſſimilationem habent: ſimilitudo autem, & connexio, & adæquatio, ſeu proportio, ad formalem rationem, & non ad puram efficientiam pertinent.

9 Hinc concluſionis poſitę *Fundamentum* deducitur, quantum ad duo: tùm ad excludendam rationem puræ efficientiæ, à principio ſpecificante actionem; tùm ad ſtatuendam rationem formalem in ipſo principio effectiuo, reſpectu actionis ſpecificatæ à ſe. Et primum manifeſtè probatur: Quia efficiens ſub præciſa,& pura formalitate efficientis, eſt principium exiſtentiæ, dans eſſe ipſi effectui,& actioni. Exiſtentia autem in nulla re creata,pertinet ad ſpeciem,& quidditatem,ſed ad aliquid accidentale;quia in omni re creata,eſt prædicatum accidentale,quod poteſt adeſſe,& abeſſe rei,nec conſtituit illam in ſua quidditate,ſed conſtitutam extra cauſas ponit.Ergò principium efficiens, provt eſt cauſa dandi eſſe, ſeu exiſtentiam,non eſt principium ſpecificandi actionem, quia provt ſic non dat prædicatum aliquod quidditatiuum,& ſpecificum actioni, ſed accidentale,ſcilicèt,quod exiſtat.Et hinc etiam naſcitur,commune proloquium, quod *Per cauſam efficientem non fit demonſtratio*, eo quod ordo, & connexio inter cauſam efficientem, & effectum, non eſt neceſſaria; & per ſe; ſed poteſt idem effectus à diuerſis cauſis efficientibus prouenire,ſicut idem viuens poteſt generari ab alio viuente, vel à Sole,vel à Deo, &c.Eo quod efficiens,vt efficiens, ſolùm dat eſſe effectui, & hoc non eſt prædicatum ſpecificum, nec propria paſſio,ſed accidentale rei,& ſic non fundat connexionem neceſſariam.

Secundum verò manifeſtè conſtat: Quia omne 10 agens operatur actionem ſuam, ſub aliqua ratione formali,cui adæquatur,& correſpondet operatio huius ſpeciei, potius quam alterius Et hoc ideò, quia principium operandi *quo*, eſt forma agentis,quæ ſicut conſtituit determinatam ſpeciem ipſius agentis, cuius eſt forma; ita determinatæ ſpeciei operationem poſtulat,tanquam ſibi propriam:emanant enim à forma proprietates,ſeù virtutes operatiuæ propriæ talis formæ,& eiuſdem ordinis,ſeu generis,cum illa, & mediantibus virtutibus, propriæ operationes exeunt;fit enim operatio propria, & adæquata formæ,quia vnumquódque eſt propter ſuum operari. Vnde operatio debet habere proportionem,& conformitatem cum forma in ſua ſpecie,& natura. Ergo forma quatenus præbet formalem rationem, & motiuam operandi,præbet etiam principium ſpecificandi; quia ex tali proportione formalis principij, ſeu rationis formalis operandi cum operatione ipſa, & re operata,reſultat determinata ſpecificatio, ſeu determinatio ſpecifica in ipſa operatione: quia ordo, ſeu proportio operationis cum formali principio,& ratione agendi,à qua procedit,intrinſeca ipſi operationi eſt,& qualis fuerit ratio agendi,talis erit & operatio,quæ per ipſam menſuratur, & determinatur.Ergo principium formale, ſeu ratio formalis operandi,eſt principium ſpecificatiuum operationis; quia eſt determinatiuum, & motiuum ipſius,& per quod regulatur,& menſuratur ſpecies, & ratio ipſius operationis. Non alio autem modo aliquid eſt principium ſpecificatiuum, niſi quia eſt principium determinatiuum, & regulatiuum ſpeciei alicuius.

Quod *verò* attinet ad Paſſionem, quod ſpecificetur à formali termino ad quem tendit; inde conſtat, 11 Quia paſſio eſt mutatio in ſubiecto ad aliquam formam,non enim eſt ſola receptio formæ in facto eſſe,ſola receptio cum tranſmutatione (ſi propriè loquamur de paſſione,)vt docet S.Thom.infrà quæſt. 22.articul.1.vbi diſtinguit triplicem modum paſſionis. *Primò generaliter*,ſeù communiter, provt omne recipere,largo modo dicitur pati,etiamſi purè perficiatur ſubiectum,ſicut in receptione illuminationis in aëre,vel intellectionis in intellectu. *Secundò propriè*,provt aliquid recipitur cum alterius corruptione,ſeu abiectione, etiamſi abiiciatur aliquid diſconueniens,& recipiatur aliquid conueniens, vt cum quis abiiciendo ægritudinem,recipit ſanitatem. *Tertiò propriiſſimè*, Quando aliquis recipit aliquid diſconueniens,abiiciendo id quod conueniens eſt,ſicut quis pati dicitur, cum recipit ſupplicium, aut pœnam. Sic ergò conſtat, quod propriè loquendo de paſſione,debet eſſe cum tranſmutatione aliqua, ſeu motu,& via ad aliquem terminum,reiiciendo alium; & ſic debet eſſe inter terminum à quo, & ad quem, quaſi via, & mutatio in ſubiecto, de vno ad aliud. Vbi autem eſt via,& tendentia, poteſt dari terminus materialiter,& formaliter conſideratus,& plures termini inadæquati,cum ſit vna via,& tendentia ad omnes:ergo oportebit omnes illos terminos reſpici ſub aliqua ratione formali, in qua vniantur; nec enim plura atinguntur ab vno, niſi ſub aliqua formali ratione, quæ vna ſit. Et illa formalis ratio, ſub qua omnes illi termini materialiter, aut inadæquate conſiderati attinguntur, dicitur vnus terminus formalis, quia ſub illa induunt omnia

nia illa rationem, formalitatémque termini. Quod verò poſſint vnicâ tendentiâ, & motu plures termini inadæquati, vel materiales attingi, Conſtat; quia eodem motu continuo plura loca partialia acquiruntur, quæ vnum motum integrant; & eadem alteratione continuâ, plures gradus ſeu radicationes caloris acquiruntur; eadem viſione plura obiecta partialia attinguntur; & ſic de aliis ſexcentis Oportet ergò in his terminis aſſignare aliquam rationem formalem, quæ omnes illos ſub vna ratione terminandi vniat, & ab illo ſumat ſpecificationem, paſſio.

12 Dices: Etiam actio eſſentialiter, & ſpecificatiuè eſt via, & motio ad terminum, non ſolùm deriuatiuè à principio, à quo emanat, ergò debet ſpecificari à termino, & non à principio. Patet conſequentia: quia id quod eſt via, & tendentia formaliter, & eſſentialiter ſe habet ad terminum ad quem, & ideò paſſio ſpecificatur à termino, quia ſe habet vt via, & tendentia ad illum. Antecedens verò certum eſt, quia actio eſt medium, ſeu cauſalitas, quâ producitur terminus, ergò eſt via, & tendentia ad illum, quia eſt productio illius. *Conf.* Quia terminus ſe habet vt obiectum, & vt determinatiuum actionis in ſua ſpecie, principium autem vt exequens illam, & ponens in eſſe, ex eo enim eſt talis actio, quia eſt ad talem terminum, & inde ſumit determinationem ſuam: ergò formaliùs, & eſſentialiùs ſpecificatur, & determinatur actio à termino, quam à principio.

13 Reſpondeo *Diſtinguendo* antecedens: Actio vt actio, eſt via per modum actus ſecundi ex parte agentis, *concedo*: per modum potentialitatis, & tendentiæ ſeu mutationis, *nego*. Et ad probationem anteced. Dicitur, quòd actio eſt productio, & medium per modum cauſalitatis, & actus ſecundi; non per modum potentialitatis, & mutationis hoc enim pertinet ad ipſam quatenus identicè motus, vel paſſio eſt. Vnde in quantum actio, non conſideratur, vt via ex parte ſubiecti, in quo ſubiectatur motus ſeu mutatio: ſed conſideratur ex parte agentis, vt actus vltimus, & ſecundus in operando, & ſic eſt cauſalitas, & medium quo agens actiuè producit, propriè autem, & formaliſſimè non eſt via per modum mutationis, & potentialitatis. *Cum verò* infertur, Quod talis productio, & cauſalitas debet ſpecificari à termino, & non à principio, ſicut paſſio, *negatur Conſequentia*. Et ratio diſparitatis eſt: Quia actio, vt actio, reſpicit terminum, vt effectum; paſſio autem reſpicit ipſum vt formam, per quam ipſa mutatio reducitur in actum, & ipſum fieri paſſionis ponitur in facto eſſe. Effectus autem vt effectus, non ſpecificat actum, neque potentiam, ſed ſupponit ſpecificatam, eo quod effectus in quantum effectus, recipit eſſe, & naturam, ſeu ſpeciem, à cauſa, non dat illi. Quod ſi ſpecificat, cauſat ſpeciem, & ſic non erit in quantum effectus, ſed vt induit rationem cauſæ, vel principij, ſeù obiecti. Conſtat autem, quod terminus actionis, vt in re executus, ſemper conſideratur vt effectus, quia ſic executiuè procedit ab actione, & conſequenter prout ſic non ſpecificat, id eſt, non cauſat ſpeciem actionis, ſed ab ſpecificata actione procedit, & cauſatur. Vt ergò terminus ſpecificet actionem, non debet conſiderari, vt executiuè procedens ab ipſa, ſed vt continetur in virtute, & principio cauſatiuo actionis, ibi enim terminus ipſe continetur virtualiter, & radicaliter, & vt in principio; & inde primò, & immediatè accipit actio ſpeciem, quia inde accipit formalem determinationem, vt talis vel talis ſpeciei ſit, quatenus formale principium eſt, cui actio talis formalitatis, vel ſpeciei proportionatur. At verò paſſio vt mutatio, ſeu motus eſt, ex parte ſubiecti, habet ſe per modum fieri, & tranſitus ipſius termini de potentia in actum, quod fieri terminatur in ipſa forma, cum eſt in facto eſſe. & ſic ab ipſa forma, vt in facto eſſe, tanquam ab actu ad quem per ſe ordinatur, & cui proportionatur illa potentialitas paſſionis, ſeu mutationis, poteſt paſſio ſpecificari: quia inde accipit determinationem in ſpecie ſua motus ille, & paſſio; cum fieri, & factum eſſe comparentur ſicut imperfectum, & perfectum in eadem forma; quod autem perfectum eſt, rationem formæ, ſeu rationis formalis habet reſpectu imperfecti, illúdque determinat, & formalizat, & hoc eſt ſpecificatiuè: conſtat autem quod motus, ſeù paſſio in ſubiecto, eſt ſicut fieri, & ſicut forma in tendentia, & via, terminus autem eſt eadem forma in facto eſſe, & in ſtatu, & ratione perfecta, & tunc eſt forma ſimpliciter; ergò hæc formaliter, & ſpecificatiuè ſe habet reſpectu motus, ſeu paſſionis, quia vt forma, & determinatiuum eius.

Ad *Confirmat. Reſpond.* Potius determinari 14 actionem, & formaliùs à principio, quam à termino, ſecundùm quod actio eſt, eo quod principium ſeu forma, quæ tenet ſe ex parte principij, determinat agens ad talem, vel talem actionem ſub tali ratione formali eliciendam; non determinat autem ſolùm quoad executionem, & eſſe, ſed etiam quoad ſpecificationem actionis, eo quod forma ipſa agentis, & virtus præbet formalem rationem, & motiuum operandi: ex formali autem ratione ſumitur ſpecificatio actus, quia ſub illa formali ratione procedit actio in tali ſpecie. Terminus autem, cum ſit effectus actionis, neceſſariò ſupponit ipſam ſpecificatam, & in ſua ſpecie conſtitutam, quando executiuè terminat ipſam. Vnde prout terminus executiuè procedens, non ſpecificat; ſed ad hoc vt terminus ſpecificet actionem, debet conſiderari vt mouens, non vt præcisè terminans actionem, ſed vt determinans agens ad actionem, ſic enim mouet ad illam. Hoc autem facit terminus non in ſe, vt executus & effectus, ſed prout virtute continetur in ipſa forma, ſeu ratione formali, & principio à quo procedit. In ſe enim ſolùm eſt effectus actionis, ipſámque ſupponit in ſuo eſſe, & à fortiori in ſua natura, & ſpecie conſtitutam, & determinatam. Et ideò formalis ratio agendi, quæ ex parte principij ſe tenet, ſeu id quod dat motiuum, & rationem formalem procedendi, eſt quod formaliùs, & eſſentialiùs determinat ſpeciem actionis, non vt præcisè efficiens in executione, ſed vt proportionans ſibi formaliter actionem.

Secundo *obiicies*: Nam in potentiis actiuis, & 15 cognoſcitiuis, & appetitiuis ſpecificatio actus fit ab obiecto, vt terminante, non vt percipiente actionem, ergò falſa eſt doctrina data. *Antecedens probatur*: nam de actu potentiæ actiuæ expreſsè docet Diu. Thom. ſpecificari ab obiecto

terminatiuo 1. part. quæſt. 77. articul. 3. vbi inquit: *Quod obiectum ad potentiam paſſiuam comparatur vt principium, & cauſa mouens, ad actum verò potentiæ actiuæ comparatur vt terminus, & finis: ex his autem duobus, actio ſpeciem recipit, ſcilicet, ex principio, vel fine, ſeu termino.* Si ergò actus potentiæ actiuæ ſpecificatur ab obiecto, quod eſt terminus, quomodo hîc articul. 3. docet Diu. Thom. quod ſpecificatur actio à principio, paſſio verò à termino? Similiter in quæſt. 6. de potentia articul. 8. docet actiones ſicut & motus, ſpecificari ex terminis, & in hac 1. 2. quæſtion. 18. articul. 2. ad 2. docet: Quod obiectum non eſt materia ex qua, ſed circa quam, & habet quodammodo rationem formæ, in quantum dat ſpeciem, & loquitur reſpectu actionis. Materia autem circa quam, eſt obiectum terminatiuum. Ac denique Ariſtotel. 5. Phyſic. textu 31. docet actionem ſpecificari à termino, eſt enim eadem ratio, ac de motu.

16 De actibus potentiæ cognoſcitiuæ idem probatur: Quia cognitio eſt actus elicitus ab intellectu, vel potentia cognoſcente: cognitio autem ſpecificatur ab obiecto cognito, quod contemplatur, non à principio cognoſcente, cum potiùs principium cognoſcens, ſit indifferens ad cognitiones diuerſæ ſpeciei, indigeátque determinatiuo: determinatur autem per ſpeciem impreſſam, quæ non eſt principium extrinſecè ſpecificans, ſed vices gerens principij ſpecificantis, quod eſt obiectum; aliàs non poſſet obiectum terminatiuum ſpecificare actum, ſed haberet ſe vt purus terminus, ſicut in relationibus, cum tamen obiectum terminatiuum, & cognitum vt quod, ſe habeat vt formale obiectum; ſicut color, & lux reſpectu viſus: ergò actio vt actio, non ſolùm ſpecificatur à principio, ſed à termino, ſeu ab obiecto terminatiuo. De actibus verò voluntatis *probatur*: Quia finis, vel ſumitur in executione, vel in intentione. Si in executione, eſt terminus; ſeu effectus, & ſic vel non ſpecificat, ſi conſideretur vt effectus; vel ſi ſpecificat, iam actio ſpecificabitur à termino, non à principio. Si in intentione, finis intentus non ſpecificat: tùm quia (vt infrà ponderabitur) talis finis ſolùm ſpecificat actum intentionis, quia reſpectu eius obiectum eſt terminatiuum, vtpotè attactum ab illa: reſpectu verò actus electionis, non poteſt ipſum ſpecificare; verſatur enim electio circa medium, tanquam circa ſpecificatiuum. Tùm, quia finis in intentione, mouet cauſam efficientem motione metaphorica ad operandum, & ſic reſpectu operationis, non cauſat ſpecificum, & eſſentiale prædicatum; ſed mouet ad exiſtentiam, videlicet vt agens de facto producat, ergò non ſe habet finis, vt ſpecificatiuum actionis, ſi ſumatur ex parte principij.

17 Reſpondeo *negando antecedens*, loquendo de actione ſub formalitate actionis, & vt diſtinguitur à paſſione, & motu. *Ad probationem* ex locis Diu. Thom. *Reſpond.* ad primum ex quæſt. 77. Quod loquitur de actu potentiæ actiuæ, habente aliquid de motu, & ſic non purè reſpiciente terminum vt effectum, ſed vt formale perfectiuum ſui; vt patet ex illo exemplo quo Diu. Thom. ſe explicat: *Sicut,* (inquit,) *augmentatiuæ virtutis obiectum, eſt quantum perfectum, quod eſt finis augmenti,* quantitas autem perfecta, non ſolùm eſt effectus actionis, & virtutis augmentatiuæ, ſed etiam forma perficiens, quatenus per augmentationem fit tranſitus ab imperfecta, ad perfectam quantitatem. Et ita voluit ibi Diu. Thom. colligere omnes modos, quibus ſpecificatur actio, & vt actio, & vt motus, ſcilicèt à termino, & à principio. Et ſic locutus eſt ſub disiunctione, quod actio ex his duobus recipit ſpeciem, ſcilicèt, ex fine, & principio. At verò in hac 1. quæſt. articul. 3. locutus eſt de actione, vt actio, ſub formalitate quâ diſtinguitur à paſſione, & motu: & ſic aſſignauit illi pro ſpecificatiuo, non terminum ſub ſtatu, & ratione termini, ideſt, vt in executione producendum, ſic enim eſt effectus: effectus autem, vt effectus non ſpecificat, quia prout ſic non cauſat, ſed principium actionis. quod etiam virtualiter, & quaſi in intentione continet terminum, ſpecificat Et hoc etiam pacto, terminus ſpecificare poteſt actionem, ſcilicèt, terminus non in executione, & in quantum effectus, ſed in intentione, & prout continetur in principio. Quod expreſſit S. Thom. in hoc ipſo art. 3. ad 2 dicens: *Quod finis ſecundùm quod eſt prior in intentione, ſecundùm hoc pertinet ad voluntatem, & hoc modo dat ſpeciem actui humano.* Eodem ergò modo poſſumus dicere, quòd in aliis actionibus non moralibus, terminus ſpecificat actionem, vt actio eſt, non in ſe, & vt executus; ſed vt in ſuo principio virtualiter continetur, quod eſt quaſi in intentione præcedere, loquendo largo modo de intentione, pro omni eo, quod ex parte principij operantis ſe tenet: ſicut calidum virtute continet in ſe calorem, quem producere poteſt vt terminum, & ille calor ſic contentus, ſpecificat actionem prout in ipſo principio calefaciendi continetur.

Ad *illum locum* ex quæſt. 6. de potentia, dicitur ſimiliter ſicut ad præcedentem, Quod loquitur ibi S. Doct. de actione, vt includente motum, & paſſionem, non vt præcisè actio eſt, & à paſſione diſtinguitur, vt deducitur ex illis verbis: *Propriè tamen actio, ſicut & motus, à termino ſpeciem habet, à principio autem habet propriè, quod ſit naturalis.* Vbi illa particula *ſicut*, cum dicit *Actio ſicut & motus*, non comparat actionem motui à ſe diſtincto, ſed in ſe incluſo, quaſi dicat; actio cum motu ſpecificatur à termino, ſicut & ipſe motus. Quod ſi intelligatur de actione præcisè, vt diſtinguitur à formalitate motus, ſic ſpecificatur à termino, non vt in executione, ſed vt in intentione. & prout virtualiter continetur in principio. Paſſio autem à termino, etiam prout in executione, ſpecificatur: quia etiam prout ſic, comparatur ad terminum, vt ad formam in facto eſſe perficientem ipſum fieri motus, & paſſionis. Vndè Diu. Thom. quæſt. 7. de potentia articul. 1. oſtendens, quomodo in agentibus creatis, ex effectibus perficiuntur actiones expreſsè loquitur de actionibus includentibus motum, & paſſionem, dum inquit: *Quod in ipſo effectu, ſeu paſſione attenditur quoddam bonum, & perfectio* 18

mouentis,

vt formale perfectiuum ſui;vt patet ex illo exemplo quo Diu. Thom. ſe explicat: *Si ut* , (inquit ,) *augmentatiua virtutis e*[?]*ſectum , eſt quantum perfectum, quod eſt finis augmenti* , quantitas autem perfecta, non ſolum eſt effectus actionis , & virtutis augmentatiuæ , ſed etiam forma perficiens , quatenus per augmentationem fit tranſitus ab imperfecta, ad perfectam quantitatem. Et ita voluit ibi Diu. Thom. colligere omnes modos , quibus ſpecificatur actio, & vt actio,& vt motus ſcilicet à termino , & à principio.Et ſic locutus eſt ſub diſiunctione , quod actio ex his duobus recipit ſpeciem ,ſcilicèt , ex fine , & principio. At verò in hac 1.quæſt. articul. 3. locutus eſt de actione , vt actio , ſub formalitate quá diſtinguitur à paſſione, & motu : & ſic aſſignauit illi pro ſpecificatiuo,non terminum ſub ſtatu,& ratione termini,ideſt,vt in executione producendum , ſic enim eſt effectus:effectus autem,vt effectus non ſpecificat, quia provt ſic non cauſat , ſed principium actionis, quod etiam virtualiter,& quaſi in intentione continet terminum,ſpecificat Et hoc etiam pacto, terminus ſpecificare poteſt actionem,ſcilicèt,terminus nõ in executione , & in quantum effectus,ſed in intentione , & provt continetur in principio. Quod expreſſit S.Thom.in hoc ipſo art.3.ad 2. dicens:*Quod finis ſecundùm quod eſt prior in intentione , ſecundùm hoc pertinet ad voluntatem , & hoc modo dat ſpeciem actui humano.* Eodem ergò modo poſſumus dicere, quòd in aliis actionibus non moralibus , terminus ſpecificat actionem,vt actio eſt,non in ſe, & vt executus;ſed vt in ſuo principio virtualiter continetur, quod eſt quaſi in intentione præcedere , loquendo largo modo de intentione , pro omni eo , quod ex parte principij operantis ſe tenet:ſicut calidum virtute continet in ſe calorem,quem producere poteſt, vt terminum , & ille calor ſic contentus , ſpecificat actionem provt in ipſo principio calefaciendi continetur.

18 Ad *illum locum* ex quæſt.6.de potentia, dicitur ſimiliter ſicut ad præcedentem, Quod loquitur ibi S. Doct.de actione,vt includente motum,& paſſionem, non vt præcisè actio eſt,& à paſſione diſtinguitur,vt deducitur ex illis verbis:*Propriè tamen actio,ſi ut & motus,à termino ſpeciem habet,à principio autem habet propriè,quod ſit naturalis.* Vbi illa particula *ſicut*,cum dicit *Actio ſicut & motus* , non comparat actionem motui à ſe diſtincto , ſed in ſe incluſo , quaſi dicat; actio cum motu ſpecificatur à termino , ſicut & ipſe motus. Quod ſi intelligatur de actione præcisè,vt diſtinguitur à formalitate motus,ſic ſpecificatur à termino,non vt in executione,ſed vt in intentione , & provt virtualiter continetur in principio. Paſſio autem à termino,etiam provt in executione, ſpecificatur:quia etiam provt ſic , comparatur ad terminum, vt ad formam in facto eſſe perficientem ipſum fieri motus,& paſſionis. Vndè D.Thom. q.7. de potentia art.1.oſtendens,quomodo in agentibus creatis,ex effectibus perficiuntur actiones, expreſsè loquitur de actionibus includentibus motum,& paſſionem,dum inquit: *Quod in ipſo effectu , ſeu paſſione attenditur quoddam bonum,& perfectio mouentis,ſicut in vniuocis agentibus.quæ per ſuos effectus perpetuant eſſe ſpeciei,& in aliis quæ mota mouent,vel agunt,vel cauſant,nam ex ipſo ſuo motu ordinantur ad effectus producendos.* Vbi clarè loquitur de actione cum motu , & in eodem ſenſu nos intelleximus quæſt.21 Logicæ art.4.obiectum terminatiuum date ſpeciem potentiæ actiuæ, & actioni;ſcilicèt,actioni,vt includenti motum , ſeu paſſionem,non vt præcisè eſt actio,niſi forte ſumatur terminus in intentione.

19 In illo loco ex quæſt.18.art.1.ad 2.loquitur D.Th. de materia circa quam actionis , quæ eſt obiectum terminatiuum , & dicit habere quodammodo rationem formæ,in quantum dat ſpeciem; quod rectè intelligitur de termino,provt in intentionè,ſeu vt virtualiter continetur in ſuo principio , vt de ipſo fine docet in hoc art.ad 2. Ariſtoteles autem in 5.Phyſic. loquitur de actionibus,quæ includunt motum, & ſic ſpecificantur à terminis , etiam in executione. Sub præciſa autem ratione actionis , ſpecificantur à terminis , provt præcedunt in intentione, & ex parte principij virtualiter ſe tenent.

20 Ad *id quod dicitur* de actibus potentiæ cognoſcitiuæ. *Reſpond.* Actus eius ſpecificari ab obiecto terminatiuo,non purè terminatiuo, ſed terminatiuo,& motiuo ſimul.Nam quod eſt terminatiuum tantùm, eſt obiectum ſecundarium,quia cognoſcitur per ſpeciem non ſui,ſed alterius ; obiectum autem ſecundarium,non ſpecificat;ſupponit enim actum ſpecificatum à primario , quando attingitur. Obiectum ergò terminatiuum , & cognitum vt quod , ſpecificat quatenus habet etiam rationem principij , mouendo ſaltem per ſpecies impreſſas ad actum. Et ſic non ſumitur ſpecies actus à potentia nuda , & indifferenti , ſed determinata, & actuata per ſpeciem.Species autem licèt non ſit principium extrinſecum , & obiectum ipſum , entitatiuè ſumpta ; eſt tamen obiectum ipſum repræſentatiuè conſiderata,& ſic obiectum informans , & principians mediante ſpecie,eſt quod ſpecificat actum , vt actio eſt. Neque hoc tollit , quod obiectum ipſum cognitum , vt color ſpecificet , quia color pertinet ad obiectum primarium, & non ſolùm terminat præcisè,ſed etiam mouet.& ſic habet vnde ſpecificet actionem , quia ex parte principij,ſe tenet. Vnde obiectum terminatiuum nõ eſt purus terminus,ſicut terminus relationis , niſi ſit obiectum terminatiuum tantùm,quod eſt obiectum ſecundarium:ſi verò ſit terminatiuum primarium,eſt etiam motiuum, & ſic poteſt ſpecificare potentiam. Et in hoc ſenſu locuti ſumus de obiecto terminatiuo in citat. quæſt. 21. Logicæ , dicendo. Quòd obiectum terminatiuum habet rationem cauſæ formalis , & ſpecificat ; eſt enim verum de obiecto terminatiuo primario , quod eſt etiam motiuum , & ex parte principij ſe tenens , non determinatiuo ſecundario , quod eſt purè terminatiuum.

21 Ad *id quod dicitur* de actibus appetitiuę potentię. *Reſpond.* Quod finis ſpecificat, non provt in executione,ſed provt in intentione, vt ex D. Thom. in ſolutione ad ſecundum huius artic. nuper dicebamus;ſic enim finis determinat voluntatem ad amorem ſui , vt obiecti amati , & rationis amandi alia. *Et ad replicam* Dicemus infrà, Quòd finis eſt obiectum immediatum,& proximum actus intentionis, ab eoque amatum , vt *quod* : eſt autem obiectum electionis , vt ratio & motiuum amandi , non vt obiectum proximum , & amatum immediatè per electionem:ſicut lux eſt obiectum viſibile,etiam vt *quod*, & eſt formalis ratio *ſub qua* , reſpectu coloris. Quod totum magis conſtabit ex dicendis infrà circa quæſt 8.vbi Oſtendemus finem præbere rationem formalem boni , omni obiecto voluntatis , & in ſe etiam obiectum eius eſſe. *Et ad ſecundam replicam dicitur* : Quod finis , vtrumque munus habet , & finalizandi ſeu mouendi metaphoricè ad executionem , & exiſtentiam operis : & ſpecificandi , ſeu formalizandi actus voluntatis , in quantum præbet rationem boni & appetibilis , quod eſt formale , & ſpecificum

obiectum voluntatis Et ratione primæ conſiderationis cauſat finaliter,& mouet ad exiſtentiam,quæ eſt prædicatum accidentale;ratione ſecundæ cauſat ſpecificum prædicatum in actu voluntatis, immediatè quidem in actu intentionis, qui eſt circa finem:mediatè verò & vt formale motiuum,circa actum electionis,quatenus eſt ratio appetendi media,& dat illis bonitatem,& appetibilitatem, ſaltem perfectiuè, & ex parte rationis formalis, cum ſit id cuius gratiâ appetuntur:ſicut lux dat colori viſibilitatem, vt formalis ratio,licèt alias ſit viſibilis,etiam vt *quod*,ſicut finis eſt appetibilis,etiam vt *quod* reſpectu actus intentionis, aut voluntatis ſimplicis, eſt autem appetibilis vt *quo*, & vt dans rationem motiuam reſpectu mediorum, de quo ampliùs dicetur circa quæſt. 8.

22 Tertio *dices*: Idem principium poteſt eſſe cauſa actionum diuerſæ ſpeciei, ſicut à Sole, & ab aliis cauſis æquiuocis procedunt diuerſæ actiones, ſicut & diuerſis effectibus, vt calefactio,illuminatio, &c. Et ab eadem potentia intellectiua procedunt actus diuerſæ ſpeciei, vt actus fidei, opinionis, ſcientiæ, &c. Et à voluntate amor, odium, timor, &c. Ergò actio, vt actio non ſumit ſpeciem à principio, ſed à termino. *Confirmat.* Quia actio in quantum actio eſt via,ſeu cauſalitas,perficitur autem, & completur per terminum; vnde dicit D. Thom. in 1. diſt. 1. quæſt. 2. articul. 1. ad 1. *Quod obiectum operationis terminat, & perficit ipſam, & eſt finis eius.* Si ergo terminat,& perficit, etiam ex parte termini poteſt operationem ſpecificare,& formalizare, quia poteſt perficere.Et eadem ratione in hac 1.2. quæſt. 33. artic. 4 ad 2. dicit: *Quòd operatio cauſat delectationem, vt cauſa efficiens, delectatio autem perficit operationem, vt finis.* Operatio ergò perficitur à termino à ſe cauſato, qualis eſt delectatio. Et hoc ideò: Quia terminus habet rationem vltimi, & hoc ſemper perficit id,quod ſe habet vt medium & via qualis eſt actio. Vnde communiter dici ſolet, quòd actio ſumit ſpeciem ex termino ad quem, non ex termino à quo,quia ex termino à quo initiatur, in termino verò ad quem,conſummatur;& conſummatio,perfectio eſt,& formalis ratio.Et hac ratione in Logica quæſt. 1.cit.artic.4. præſertim ſolut.ad 4.Diximus, quod terminus vt perficiens, & confirmans in facto eſſe actum potentiæ, dat ſpeciem terminando, quod eſt contrarium eius, quod hic docemus.

23 Reſpond. Aliquos ſentire doctrinam Sanct. Thomæ non eſſe vniuerſalem etiam pro cauſis æquiuocis, ſed pro vniuocis, & pro actionibus animalibus apprehenſiuæ, & appetitiuæ potentiæ, quia in eis obiectum ſpecificans habet rationem principij, finis quidem. vt in intentione exiſtens, obiectum autem cognoſcibile, vt in ſpecie repræſentatum. *Cæterum* ratio Sanct. Thom. vniuerſalior eſt,nec iſtas patitur reſtrictiones;quia etiam actio cauſæ æquiuocæ, in quantum actio, debet ſpecificari ab aliquo actu, à quo eſſentialiter dependet, non minus autem eſſentialiter dependet actio æquiuoca à ſuo principio, quam vniuoca, nec principium æquiuocum minus actualitatis, & perfectionis habet quàm vniuocum,imò multo magis,cum ſit perfectioris ſpeciei,quàm effectus:ergò non minus debet ſpecificari à principio,quàm actio vniuoca. Dicimus ergò principium actionis in cauſa æquiuoca, habere ſe vt principium formale, & ſpecificans actionem eminentialiter, & ſuperiori modo, non limitato, & inferiori modo.Sol enim non eſt calidus, ſicut ignis, ſed eminenter eſt calidus; & hoc ſufficit, vt poſſit ſpecificare calefactionem,quia ſufficit, vt poſſit formari propoſitio in quarto *modo per ſe*, dicendo, *Calidum calefacit*, ſeu Sol in quantum calidus calefacit: quia calidus eminenter; & ſic ab eminenti calido ſpecificatur calefactio, ſicut à calido formali, & limitato. Solùm verò eſt differentia, quod calidum eminens, non ſpecificat actionem aliquam adæquatè, ita quod reſtringatur, & adæquet ſe, vni tantùm actioni, ſed plures inadæquatè: quia propter eminentiam ſuam æquiualet pluribus principiis ſpecificantibus, ſicut etiam Diuina Eſſentia eſt plures ideæ, quæ ſunt exemplaria formaliter, vt formæ extrinſecæ ſpecificantes ideata. Vnde illud principium eminens ad plures actiones ſpecie diuerſas gerit officium diuerſi principij formalis, & ſpecificantis ſecundùm diuerſas habitudines, & reſpectus, quibus ſe accommodat,& reſtringit ad diuerſas actiones Et hoc ita currit, quando per ſe ipſam immediatè diuerſas actiones producit. Si enim mediantibus aliis cauſis vniuocis, actiones illæ fiant,ab illis proximè ſpecificabuntur. Non autem currit hæc doctrina pro inſtrumentalibus cauſis,quia effectus non aſſimilatur earum propriæ virtuti,ſed virtuti cauſæ principalis, ratione cuius operantur, & ideò ab iſta, & non ab inſtrumentis actio ſpecificatur, ſolùm enim inſtrumenta miniſtrant,non ſpecificant.

24 Ad *Conf. Reſp.* ex ſuprà dictis, Quòd actio eſt via actiua,ſeu per modum actiuitatis;non paſſiua,& per modum mutationis;ſeu eſt via,vt facere, non vt fieri;facere autem,vt facere, non perficitur ab effectu, ſed vt inuoluit aliquid de fieri,quia fieri dicit ordinem ad terminum, non vt ad effectum, ſed vt complementum ſui,& vt quid perfectius ipſo fieri, ſcilicet,vt forma in facto eſſe,& in ſtatu perfecto. Reſpectu autem actionis, vt dicit ipſum facere, terminus productus non ſe habet vt forma perficiens,ſed vt præciſè terminans vt effectus, & vt res producta. Itaque eſſe terminum,aliquando dicit perfectionem, quia conſummat,& reducit vltimatè in ſtatum perfectum, & conſummatum id, quod imperfectum eſt, & in via, & ſic ſe habet factum eſſe ad motum, & ad fieri: quia factum eſſe perficit, & conſummat fieri ipſum, & motum: aliquando dicit puram terminationem,quia ibi ſiſtit,nec vlterius aliquid tranſit, ratione cuius terminatio indiuiſibilitatem importat; ſicut punctum terminat lineam, correlatiuum relationem, ſubſiſtentia naturam Et à tali termino ſub hac conſideratione, & terminatione, non ſumitur ſpecificatio, quia non ſumitur formalitas, & perfectio, ſed ſola perfectionis vltimatio. Hoc ſecundò modo ſe habet terminus ad actionem, vt dicit facere: primò modo ſe habet ad actionem, vt dicit motum, ſeu fieri. Vnde dicit D. Thom. Quòd obiectum operationis terminat, & perficit ipſam, loquitur de operatione, vt includit vtrúmque reſpectum, ſcilicèt actionis, & motus, facere & fieri; obiectum enim operationis; terminat ipſum facere, & perficit ipſum fieri, vt explicatum eſt. *Et cùm dicit*, Quòd delectatio perficit operationem, à qua tamen cauſatur. *Reſpond.* Quod delectatio perficit operationem, non quâ parte efficit, & importat ipſum facere; ſed prout eſt in motu, & in fieri ad ipſam, quia delectatio habet ſe vt quies appetitus, & fruitio rei conuenientis: quies autem perficit motum, ſeu actionem, & operationem, vt habet aliquid de motu. Quod verò dicitur habere rationem vltimi, iam diximus, quomodo ly *vltimum* dicat aliquando perfectionem, aliquando non, & ſit

ſpecificat

ſpecificat actionem in ratione motus, & viæ in fieri; terminat autem, & non perficit in ratione præciſa actionis, & vt facere. Quod autem communiter dici ſolet, Actionem ſpecificari ex termino ad quem, non autem ex termino à quo *Reſpond.* Quod ex termino *à quo*, non ſpecificatur, neque in quantum actio, neque in quantum motus, quia terminus *à quo* ſemper habetur pro derelicto, & abiecto, vnde nulla ſumitur perfectio, & actualitas. A termino autem ad quem ſpecificatur actio, vt includit motum, & tendentiam potentialem, ſeu paſſiuam, non autem ſpecificat actionem, vt præciſe actio eſt: quia ſic ſolùm conſideratur vt effectus eius, & terminus ad quem, vt executus. Si autem conſideretur vt intentus ab agente, ſic conſideratur vt prior ipſâ actione, & in intentione præcedens, & ſic ſpecificat. Nec huius contrarium docuimus in illa q. 2 1. Logicæ; nam in illo ipſo loco, qui citatur, diximus, quòd terminus vt effectus, ſeu executus non ſpecificat, ſed quatenus perficiens, & conſummans; quod in fine ſolutionis diximus eſſe; quia præcedit in intentione, ſequitur autem in executione, vt effectus, & ſic non dat ſpecificationem, ſed recipit. Hæc ibi diximus, & eadem hic repetimus. Solum ergò in executione terminus ſpecificat actionem, non vt actiò præcisè, ſed vt motus.

Actio humana à quo fine ſpeciem ſumat, & Quomodò finis ſe habeat vt ſpecificans, *Quomodo vt* circumſtans.

25 Multa, quæ de ſpecificatione finis in actibus humanis traduntur, pendent ex his, quæ tractantur infrà quæſt. 18. artic. 3. & 6. & quæſt. 20. articul. 2. vbi explicat D. Thom. quomodo actio humana ſpecificetur in ſua bonitate, & malitia à fine, habeátque totam bonitatem, vel malitiam, à actus exterior ab interiori. Quia tamen ea, quæ ibi tractanda ſunt, diſcerni non poſſunt, niſi ſupponatur id, quod hic tractat D. Thom. ſcilicet, quod finis ſpecificat actum humanum, & quomodo illum ſpecificet in linea, & ordine actus humani, ſeu moralis, ideò hic iacienda ſunt fundamenta eorum, quæ ibi tractanda ſunt.

26 Et *quidem* Finem ſpecificare aliquem actum voluntatis, tùm in ratione voluntarij actus, tùm in ratione moralis, ſeu regulabilis à ratione, indubitatum eſt. Nam finis cum habeat rationem boni, & appetibilis, rationem etiam obiecti habet reſpectu actus voluntatis, qui tendit in ipſum, vel intendit ipſum, & ſic quatenus appetibilis, ſeu volibilis, obiectum eſt volitionis, qua volumus, ſeu intendimus finem. Similiter finis, etiam ratione ſui, & non ſolùm ratione mediorum eſt conformis, vel diſformis regulis rationis, id eſt, legi præcipienti, ſeu prohibenti, & principiis practicis manifeſtantibus legem Dei in cordibus noſtris. Vnde ex hac parte etiam capax eſt ſpecificare actum, in quantum moralem, id eſt, vt conformem, vel diſformem regulæ rationis; actus enim non redditur moralis, id eſt, regulatus per rationem, niſi mediante obiecto, quod attingit, & aliquis amat, iuxta illud Oſeæ 9. *Et ſunt abominabiles, ſicut ea quæ dilexerunt.* Et Matth. 6. *Si oculus tuus ſimplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit;* vbi nomine *Oculi*, communiter Sancti, & Interpretes intelligunt rectam intentionem, quæ eſt erga finem. Ex illo ergò ſumitur rectitudo moralis in toto corpore, id eſt, in tota operationum noſtrarum collectione; Vnde D. Thom. infrà quæſt. 20. articul. 2. ad primum, dicit: *Quod actus exterior*, à S. Thoma in 1. 2. D. Thom. Tom. I.

rior, eſt obiectum voluntatis, in quantum proponitur voluntati à ratione, vt quoddam bonum apprehenſum, & ordinatum per rationem. Ordinari ergò per rationem, quod eſt moralitas, prius inuenitur in obiecto, & mediante illo, in actu voluntatis, de quo latiùs agendum eſt circa q. 18. Itaque finis, tàm in ratione appetibilis, & volibilis, quàm moralis, & regulabilis, ſpecificare poteſt actum, & vt voluntarium, & vt moralem; quia conſtat finem aliquando eſſe obiectum, ſcilicèt, reſpectu actus intendentis, aut volentis finem. Ab obiecto autem ſumitur ſpecificatio actus in ratione voluntarij, quàm in ratione moralis; vtróque enim modo habet actus, medio obiecto, ſpecificationem ſuam, vt nunc ſupponimus, ex generali doctrina de ſpecificatione actuum, tradita in lib. de Anima q. 2. & ſpecialiter de ſpecificatione in eſſe moris, tradetur infrà circa q. 18. art. 2.

D fficultas naſcitur circa omnes alios actus humanos, An omnes etiam, qui non verſantur immediatè circa finem, ſed circa media, in quantum morales, & voluntarij ſunt, ſpecificentur à fine? Nam ex vna parte videntur ſpecificari omnes à fine: Quia finis præbet rationem formalem motiuam his, quæ ſunt ad finem, ſiquidem dat eis rationem boni, & appetibilia, cum tota ratio appetendi medium, ſit ipſe finis ad quem conducit; vnde finis, aut eſt obiectum adæquatum voluntatis, aut primarium, & formale, ſicut lux reſpectu colorum. Ergò finis, etiam ipſis mediis præbet formalem, & ſpecificam rationem, quia à fine habent media appetibilitatem formalem Ex alia verò parte conſtat, quod finis, reſpectu aliquorum actuum habet rationem circunſtantiæ, cum vna ex circunſtantiis actus moralis, ſit finis, ſcilicèt, reſpectu actus exterioris, ſeu imperati, qui vtique variati poteſt in actu, & aliquando fieri ex iſto fine operantis, aliquando ex alio; & actus electionis non ſpecificatur à fine, ſed à mediis: & intentio à fine; quia non verſatur electio circa finem, ergò in his actibus, finis non ſpecificat, quia circunſtantia, accidentalis eſt actui, non ſpecificatiua, & eſſentialis. Cæterùm quia finis ita dat ſpecificationem actui, cuius obiectum eſt, ſcilicèt, actui interiori, quod etiam transfundit eā in actum imperatum, qui ad finem refertur, ab eóque dependet, inſurgit alia difficultas; Quomodo hæc ſpecies, quæ à fine deriuatur componatur cum illa, quæ in actu imperato, ſeu exteriori ſumitur ab obiecto. An vtráque ſit eſſentialis actui; An vna ex duabus fiat: vel vtráque maneat inconfuſa cum alia; An quando ſunt oppoſitæ ſpecies inter ſe, vt quia vna eſt bona, alia mala, actus ponatur ſub vtráque ſpecie, ita quod ſit ſimul bonus, & malus, an ſolùm ſub vna, v. g. ſolū ſit malus, bonitas verò deſtruatur? Sed de hac difficultate agendum eſt infrà circa quæſt. 18. vbi tractatur: An poſſit aliquis actus, ſimul eſſe ſub ſpecie boni, & mali?

Quare *difficultates iſtæ* non proponuntur hìc, vt ad longum diſputentur, ſed vt lucem, fundamentúmque afferamus his, quæ infra diſputanda ſunt circa q. 18. Vt ergò ea, quæ ad mentem D. Thomæ explicandam, veriora videntur, proponamus, breuiter ea explico, per ſequentes concluſiones. 28

Dico *primò*: Finis non ſpecificat immediatè, & ratione ſui omnes actus humanos, nec in eſſe voluntarij, nec in eſſe, & ratione morali. Suppono in voluntate dari plures actus, qui generaliter in duas claſſes poſſunt diſtribui. Quidam ſunt interiores, ſeu imperantes, & mouentes ad alios; quidam exteriores, ſeu imperati, & moti. Quàm diſtinctionem expreſsè tradit S. Thom. infrà q. 18. art. 6. Vbi Caietan. aduertit, diſtingui actum exteriorem contra interiorem, ſicut actum imperatum, contra imperantem; im- 29

perans,ſemper ſe habet,vt quid formale; & imperatus,vt quid materiale;quia ille eſt vt mouens,hoc vt motum. Quare exterior actus, non ſemper eſt actus exterioris,& diuerſæ potentiæ à voluntate,ſed etiam intra ipſam voluntatem inuenitur actus interior. & exterior. & interior dicitur imperans, ſeu mouens, exterior imperatus, ſeu motus. Et vocatur exterior, non quia ſit exterioris potentiæ extra voluntatem, aut extérioribus membris,ſeu facultatibus exercitus, ſed quia exterior eſt ad priorem actum imperantem, & mouentem, licèt vtérque in eadem potentia ſit. Et ita exterior actus dicitur dupliciter, aut exterior comparatione ad potentiam,quia pertinet ad potentiam,ſeu facultatem externam, aut comparatione ad actum priorem,& magis intimum, & mouentem,licèt vtérque ſit in eadem potentia. Et actus interior ſolet etiam appellari voluntas, ſumendo ly *voluntatem*,non pro potentia,ſed pro actu; nam etiam primus actus voluntatis,dicitur *voluntas*, ſicut habitus principiorum dicitur *intellectus*. Quod valdè præ oculis habendum eſt in toto iſto tractatu, præſertim pro intelligendis quæſtionibus de moralitate actuum,q 18.19.& 20.

29 Dicimus *ergò*, quòd finis per ſe immediatè non ſpecificat omnes actus humanos,ſcilicèt,actus exteriores,& qui verſantur erga media, imperantúrque & mouentur ab actu interiori, & intendente finem, ſiue iſti actus exteriores pertineant ad aliam potentiam,nec ſolùm ſint exteriores, ſed externi;ſiue pertineánt ad eandem potentiam voluntatis. Sumitur hæc concluſio ex D.Thom.citat loco quæſt.18.articul. 6. vbi inquit: *Quòd in actu voluntario inuenitur duplex actus,ſcilicèt,actus interior voluntatis, & actus exterior,& vterque horum actuum habet ſuum obiectum. Finis autem,propriè obiectum eſt interioris actus voluntarij;id autem circa quod eſt actio exterior,eſt obiectum eius. Sicut igitur actus exterior accipit ſpeciem ab obiecto, circa quod eſt, ita actus interior voluntatis, accipit ſpeciem à fine, ſicut à proprio obiecto.* Si ergò vtrique actui, ſcilicèt, interiori, & exteriori, conuenit habere ſuum obiectum,& proprium obiectum interioris actus,eſt finis;vtique finis in ſe, & immediatè non eſt obiectum omnium actuum;ſi enim in ſe immediatè eſſet obiectum omnium eſſet commune omnium actuum, non vnicuique conueniret habere obiectum ſuum; nec eſſet proprium obiectum interioris, ſi etiam eſſet obiectum exterioris.

30 Si *dicatur* eſſe obiectum vtriúſque actus; ſed non æquè, nec eodem modo, ſed primò & principaliter actus interioris, ex conſequenti autem, & minus principaliter, actus exterioris. *Contra eſt*: quia non poteſt actus exterior attingere finem minus principaliter, ſi attingit illum immediatè in ſe, ita quod ab illo immediatè ſpecificetur, quia huic actui exteriori aſſignandum eſt obiectum, quod immediatè, & directè attingat, & à quo ſpecificetur, & & hoc debet eſſe proprium eius, & diſtinctum ab obiecto actus interioris.Ergo vel hoc obiectum immediatè & directè attactum, eſt ipſe finis: vel aliquid aliud immediatè attingitur, & in eo finis, vt ibi contentus. Si hoc ſecundùm; iam finis non eſt immediatè attactum, nec immediatè ſpecificans, cum detur aliud quod ſpecificat immediatè. Si primum; ergò finis non ex conſequenti, & minus principaliter, ſed æquè primò ſpecificabit actum exteriorem: quia non aſſignatur aliud à quo immediatè, & principaliter, & directè ſpecificetur. Denique expreſsè tenet hanc ſententiam D. Thom. infrà quæſt. 60. articul. 1. ad 3. vbi inquit: *Quòd moralia non habent ſpeciem à fine vltimo, ſed à finibus proximis. qui quidem, & ſi ſint infiniti numero, ſed non infiniti ſpecie.* Quid clarius? Et 2. 2. quæſt. 11. articul. 1. ad 2. dicit: *Quòd vitia habent ſpeciem ex fine proximo, ſed ex fine remoto habent genus, & cauſam.* Quod autem genus habere poſſit actus ex fine remoto, an genus in prædicando, an in mouendo? Dicemus circa quæſt. 18. art. 7. Sufficit nunc dicere, quod benè poteſt aliquid eſſe genus in mouendo formaliter, ſeu per modum rationis formalis, & non efficientis, ſicut lux in genere viſibilis reſpectu colorum, dat rationem formalem generalem pro omnibus, non efficientem.

Fundamentum autem ſumitur ex ratione dubitandi pro ſecundo loco poſita. Quia finis operantis, & qui eſt obiectum intentionis, eſt circunſtantia actus exterioris, nec eſt id circa quod verſatur electio, quia non eſt circa finem, ſed circa ea quæ ſunt ad finem, vt iam ponderatum eſt. Quod autem ſe habet vt circunſtantia, accidentaliter ſe habet ad actum, non eſſentialiter, & ſpecificatiuè. Denique actus exterior eſt imperatus, & ortus ex motione interioris, & imperantis, ergò inferior illo, ergò diuerſæ & inferioris ſpeciei, non eiuſdem, & æqualis, ergò inferioris, & diuerſi ſpecificatiui. Non ergò finis in ſe immediatè ſpecificat actum exteriorem, ſed aliquid inferius fine, ſiquidem imperat illi, & mouet illum. Si autem immediatè ſpecificaretur à fine in ſe, non poſſet ille actus moueri, & imperari à fine tanquam inferior, nihil enim ſibi ipſi inferius eſt, tàm ex parte actus,quàm ex parte obiecti, pari enim iure cenſentur in hac parte, actus & obiectum, cum adæquentur ad inuicem. *Nec obſtat*. Finem dare appetibilitatem,ſeu formalem rationem appetibilitatis, mediis; ſicut lux coloribus viſibilitatem;dicitur enim quod finis dat mediis rationem formalem vltimam, & *ſub qua*, generalem, non ſpecialem, ſed illa modificata à bonitate finis proximi, ſeu medij, conſtituit diuerſam ſpeciem in diuerſis obiectis, ſeu finibus proximis; ſicut lux, quia dat viſibilitatem vltimam omnibus coloribus generaliter, ita modificatur in quolibet colore, quod quilibet color cum tali lucis modificatione, diuerſam ſpeciem obiecti viſibilis conſtituit, & diuerſam viſionem terminat. 31

Dico *ſecundò*: Licèt in actibus exterioribus, 32 & imperatis ſpecificatiuum, vt *quod*, & vt res volita, non ſit finis in ſe immediatè, tamen ordo ad finem, & dependentia ab ipſo, vt à motiuo finalizante intrinſecè, pertinet ad ſpecificatiuum formale, & proximum actus exterioris. Et ſic finis ipſe, qui immediatè, & in ſe eſt obiectum actus interioris, mediatè: & reſpectiuè etiam pertinet ad ſpecificatiuum actus exterioris, & imperati, ideſt, finis ipſe vltimus, ſeu finis operantis, non in ſe, vt participatus in mediis. Et loquimur de fine operantis, ſeu de fine vltimo, aut remoto, non de fine proximo, ſeu de fine operis, quia finis iſte proximus eſt ipſum obiectum, ſeu materia circa quam actus exterioris: ſed loquimur de illo fine, qui eſt obiectum intentionis, & mouet, ſeu imperat ad electionem mediorum; talem finem vocamus finem operantis, ideſt, intendentis.

Sumit autem præcipuum fundamentum hæc con- 33 cluſio,ex traditis à D.Thom.infrà quæſt.8.articul.3. & q.12.artic.4 præſertim ad 2. Quibus locis docet S.Thom.Quod ſi finis conſideretur abſolutè ſecun-

dùm

dum ſe, in quantum eſt res quædam,eſt aliud obiectum ab eo,quod eſt ad finem, & alio actu amatur: *Sed ſi conſideretur in quantum eſt ratio volendi id, quod eſt ad finem, eſt vnum, & idem obiectum*(verba ſunt S.Doct dicta ſolut. ad 2.) *& eſt vnus, & idem actus*.Cuius ratio eſt: Quia bonitas mediorum,vt mediorum,eſſentialiter dependet à fine, ſiquidem medium in tantum appetitur,in quantum conducit ad finem,ſi enim ratione ſui appeteretur, iam appeteretur vt finis.Ergò ſi eſſentiale, & intrinſecum diſcrimen inter bonitatem finis,& mediorum,eſt,quod finis ratione ſui,media autem appetantur,vt conducentia ad finem,implicat,quod medium ſit obiectum ſpecificatiuum actus tendentis ad ſe,niſi intret finis in obliquo,& participatiue incluſus in mediis,quia bonitas mediorum eſſentialiter eſt ordinata ad finē, & participata ab eo,& ſic eorum appetibilitas,finem participatiuè includit,quatenus dicit ordinem ad finem,& in ipſo ordine,ſeù reſpectu, finis inuoluitur. Quapropter, ſicut lux, & eſt in ſe res viſibilis, vt *quod*, & reſpectu colorum eſt ratio videndi illos, vt *quo*,& ſic color non ſpecificat viſum, niſi quatenus inuoluit lucem,vt in ſe participatam,& ordinem ad illam habet:ſic finis & eſt appetibilis in ſe, & ratione ſui,vt res volita reſpectu actus intentionis;& eſt appetibilis vt *quo* reſpectu mediorum;quia bonitas mediorum eſt dependens à fine, & ordinata ad ipſum, & ſolùm attingitur vt conducens ad finem. Vnde conſtat, quod licèt finis includatur in mediis ſolùm in obliquo,nō directè, quatenus media conducūt,& ordinantur ad finē,tamē ibi pertinet ad ſpecificationē,non autē media incluſa,in obliquo in fine,pertinent ad ſpecificationem intentionis; neque Deus in obliquo attactus à Religione,vel pœnitentia,pertinet ad ad ſpecificationem harum virtutum. Et diſparitas eſt, quia finis reſpectu mediorum ſe habet, vt ratio appetibilitatis, & bonitatis eorum, quia eius gratiâ appetuntur,bonitas autem & appetibilitas,pertinet ad rationem formalem voluntatis. Et ideo finis, *cuius gratiâ*,dicitur à D Thom.principaliſſima circumſtantia,quia finis eſt motiuum voluntatis,vt patet inf.q.7.art. 4. At verò media continentur in fine intento,non vt motiuum, quia media non ſunt,*cuius gratiâ*,ſed vt effectus:& in Religione,& pœnitentia,Deus ſe habet vt finis *cui*,ſeù perſona, cui ſeruitur;circumſtantiæ autem perſonæ, & effectus magis extrinſecæ,& accidentales ſunt,nō ſpecificantes,Sicut autem hoc habet in linea,& genere voliti,ſeu voluntarij, ita & in genere moralis, quia media non regulantur à ratione,niſi vt conducentia ad finem, & conſequenter vt participantia ordinem ad finem, quod eſt includere finem parti-
34 cipatiue,ſeu motiuè.

Vnde *ſequitur*,quomodo in ipſis mediis inueniatur diuerſa moralitas,& appetibilitas,licèt finis ſit vnus quia diuerſimodè participatur ille vnus finis in mediis, & vnum medium eſt magis conducens, vel proportionatum,& efficax reſpectu finis,quam aliud.Et ſic diuerſo modo reſpicit,& ordinatur ad finem, atque adeò diuerſam participationem illius habet, & diuerſam ſpecificationem retinet ab alio: ſicut viridis color,aut albus, diuerſimodè participant lucem, & ſic licèt lux ſit vna, ſpecificationes tamen viſionum ſunt diuerſæ. Sed quia reſtat explicare quomodo cum hoc componatur,quod finis ſit circūſtantia?
35 Ad hoc.

Dico *tertiò*:Finis dicitur præbere circumſtantiam non actui interiori,cuius eſt obiectum,ſed actui exteriori,quem imperat, quando actus imperatus. etſi moueatur & imperetur à fine, non tamen habet connexionem per ſe, & eſſentialiter cum iſto fine determinate,ſed æquè benè poteſt ab alio imperari tunc ſpecies ex tali fine ſumpta circumſtat, & accidit actui exteriori.Et nomine, *actus exterioris*(vt ſupra diximus)intelligimus nō ſolū actū alterius potētiæ à volūtate,ſed etiā actū imperatum, & intra voluntatem elicitum,vt eſt actus electionis.quod egregiè notauit Caiet.infrà q.18.art. 6. §. *In reſponſione ad ſecundum*,ita quia actus elicitus à voluntate, ſed imperatus ab intentione finis,habet ex fine intento circumſtantiam, quando non per ſe connectitur cū fine,vt cum quis interius eligit furari propter ambitionem, vel adulterium conſequendum, vel adit Deum propter Regnum conſequendum. Nam etiam in tali actu voluntatis, influit intentio illius finis accidentaliter,& non per ſe,ſiquidem ſine illo poteſt fieri talis actio, quia poteſt ad alium finem ordinari:ergò electioni furti, accidentalis eſt intentio mœchiæ, ergò circumſtat illum.

Nec *obſtat*: Quod finis ſit motiuum,*cuius gratia*
respectu mediorum,eſt enim motiuum alliciens, ſed 36
non ſemper per ſe connexum,ſed accidentaliter adueniens obiecto ſpecificanti. Et ſic D.Thom.q.7.cit. art 4 dicit:Quod obiectum, & motiuum voluntatis eſt finis,& ideò principaliſſima omnium circumſtantiarum eſt illa,quæ attingit actum ex parte finis ſcilicèt,*cuius gratia.* Eſt ergò finis, & circumſtantia & motiuum,ſub diuerſa conſideratione.Et ſic deducitur concluſio ex D.Thom.infra q.7 art.3.ad 1.vbi inquit: *Non enim finis qui dat ſpeciem actus,eſt circumſtantia, ſed aliquis finis adiunctus: ſicut quod fortis, fortiter agit propter bonum fortitudinis, non eſt circumſtantia ſed ſi fortiter agat propter liberationem ciuitatis, vel populi Chriſtiani,vel aliquid huiuſmodi* Addit q. 18.art. 6.ad 2. *Quod ordinari ad talem finem, etſi accidat actui exteriori, non tamen accidit interiori actui voluntatis, qui comparatur ad exteriorem,ſicut formale, ad materiale.* Quomodo autem accidat exteriori actui iſta ordinatio in finem, & conſequenter reddatur circumſtantia eius:explicat art.7.ſequenti, his verbis, *Sic igitur quando obiectum eſt per ſe ordinatum ad finē,differentia ſpecifica,quæ eſt ex obiecto,non eſt per ſe determinatiua eius,quod eſt ex fine, nec conuerſo. Vnde vna iſtarum ſpecierum non eſt ſub alia: ſed tunc actus moralis eſt ſub duabus ſpeciebus, quaſi diſparatis: vnde dicimus quod ille, qui furatur vt mœchetur, committit duas malitias in vno actu.* Quare ex hoc maximè manifeſtatur,quomodo finis ſit circumſtantia, ſi ſpecies quam dat finis,non ſit per ſe determinatiua ſpeciei, quam habet actus exterior ex obiecto. ſic enim ſpecies data à fine, accidentaliter ſe habet ad ſpeciem datam ab obiecto.

Ex *his* manifeſtatur concluſio poſita, & compo- 37.
ponitur vtrumque,ſcilicèt,quod finis ſit ſpecificans, & circumſtans ſub diuerſa formalitate, & conſideratione, vt egregiè dixit Caiet. infrà q. 18. art. 4. Dicimus enim quod finis tripliciter conſiderari poteſt.*Primò* reſpectu actus interioris,vt res,ſeù obiectum directè ab eo attactum;& ſic directè ſpecificat ipſum, non circumſtat. *Secundo*, reſpectu actus exterioris, qui verſatur erga media directè, & circa finem in obliquo,quia reſpicit media, vt ordinata: & conducentia ad finem, ſicut ſcientia reſpicit concluſionem,vt deductam ex principiis,viſus colorem, vt illuſtrabilem à luce. Et ſic finis non circumſtat actum,ſed adhuc eſſentialiter,& ſpecificatiue ſe habet ad ipſum, non directè, & formaliter, ſed in obliquo,& vt contentum in mediis ſpecificant enim media non ratione ſui,ſed vt conducentia ad finem,

& ordinata ad ipſum, & participatiua bonitatis eius, & vt ſunt aliquid finis. Et ita media non ſpecificant ſine relatione, & dependentia à fine. Et hoc eſt finem pertinere ad ſpecificationem mediorum erga actus exteriores, non directè, & formaliter, ſed in obliquo, quia non ipſe finis eſt obiectum, ſed media, non quomodocumque, ſed vt ſunt aliquid finis, & inuoluunt ordinem ad finem, ſicut concluſio eſt obiectum ſcientiæ non abſolutè, ſed vt deducta ex principiis: ideòque non dicimus finem ibi ſpecificare, ſed pertinere ad ſpecificationem, ſcilicèt in obliquo. *Tertiò*: Finis ſpeciem determinatam, quam præbet actui interiori, ſeu intentionis, refundit accidentaliter in exteriorem, communicando illi malitiam, vel bonitatem ſuam, vt talem, & determinatam, quâ poſſet carere; & ſic circunſtat actum exteriorem, id eſt, accidentalem malitiam, vel bonitatem ei præbet, quia licèt actus exterior reſpiciat pro obiecto ſpecificatiuo medium, vt ordinatum ad finem, & ſic ordinati ad finem, ab eoque deriuati, & participari, eſt intrinſecum, & eſſentiale medio, ſed ad talem finem ſpecialiter ordinari, hoc accidentale eſt medio, quia poteſt ad alium, vel ad alium ordinari: ſicut eſſentiale eſt loco, quod ſit ſuperficies ambiens, & continens locatum, ſed quod illa ſuperficies ſit aquæ, vel aëris, aut alterius corporis, accidentale eſt loco.

38 Et *hæc omnia* conſtat ex ipſa natura finis, & mediorum, atque actuum, qui erga illa verſantur. Nam quod finis ſpecificet directè actum intentionnis, qui eſt actus interior, conſtat; quia eſt eius obiectum directè, & immediatè attactum, & ſpecificatiuum illius. Quod verò actus exterior ſpecificetur à medio, non quomodocumque, ſed vt conducente ad finem, & inuoluente finem in obliquo, etiam conſtat: quia medium non mouet ratione ſui, ſed vt eſt vtile ad finem, & in tantum eligitur, & imperatur ab intendente finem, in quantum ad illum conducit; ergo in medio inuolui ordinem ad finem, & participationem ad illum, eſſentiale eſt medio, vt ſit volitum per modum medij, & vtilis, ſeu conducentis. Quod verò ſpecie accepta à fine, ſiue bonitas, ſiue malitia, accidentaliter circunſtet medium, & actum, qui eſt circa media, cõſtat: Quia poteſt adeſſe & abeſſe, manente eſſentiali malitiâ; ſicut furtum poteſt committi, vel propter ludum, vel propter adulterium; ieiunium appeti, vel propter pœnitentiam, vel propter ſalutem corporalem. Ergò accidentaliter ſe habet. *Ratio verò* eſt: quia licèt omne medium, vt tale debeat eſſe propter finem, contingit tamen aliquod medium eſſe indifferens ad diuerſos fines & cuicumque illorum poſſe deſeruire; vnde licèt per ſe & eſſentialiter ſubordinetur fini, & illum reſpiciat; tamen non per ſe reſpicit hunc, vel illum determinatè vt conſtituatur in ſpecie ſua propria. Et ideò bonitas, ſeu malitia, aut ſpecies quæ augetur ex tali determinato fine, accidentalis eſt, & ſic non ſpecificare dicitur, ſed circunſtare.

39 Quod *ſi inſtes*: Nam iſta accidentalis ſpecies, ſeù circunſtantia finis, aduenit illi actui, qui verſatur circa media, ex ipſa ordinatione, quam habet ad finem, ſiquidem per reſpectum, & proportionẽ actus ad finem, ſumit ab ipſo ſpeciem, vel circunſtantiam, vt S. Thom. docet infrà q. 18. art. 4. ad 2. Nec enim eſt alius modus, quo actio ab obiecto hauriat ſpeciem, quàm mediante ordine, & reſpectu ad ipſum: ſed ordo medij ad finem eſt eſſentialis ipſi medio, vt dictum eſt: ergò ordo ad iſtum finem determinatè, non poteſt accidentalis eſſe quia non eſt alius ordo medij ad finẽ in genere, & ad iſtum in ſpecie, vel in particulari. *Reſp*. Quod quando mediũ indifferẽter ſe habet ad plures fines, & illis poteſt deſeruire, ita quod ſpecies ex fine, non eſt per ſe determinatiua ſpeciei, quæ eſt ex obiecto, ſed determinatur ex voluntate operantis; non eſt inconueniens, quod ordo ad finem, hic, & nunc determinatè ſit accidentalis, & reſpiciat illum, vt circunſtantiam: & tamen ordo ipſe, ſeù capacitas ad aliquem finem ſub disiunctione, ſeu vagè ſumptum, ſit eſſentialis; ſicut in exemplis ſuprà allatis monſtratum eſt: locus enim eſſentialiter, & formaliter dicit ſuperficiem ambientem; accidentaliter autem, & materialiter, quod ſit hæc, vel illa, quod ſit aëris, vel aquæ, &c. Et Numerus eſſentialiter petit vltimam vnitatem, aliàs ſi vltimam vnitatem non habeat, finitus numerus non eſſet; quod autem iſta vnitas determinatè ſit vltima, materialiter & accidentaliter ſe habet. Et homo eſſentialiter petit oculum ad videndum, iſtum autem, vel illum determinatè, accidentaliter petit, quia ſine quolibet in particulari, videre poteſt. Et ſic ſunt alia ſexcenta exempla, in quibus eſſentialiter petitur aliquod disiunctum, accidentaliter verò hoc, vel illud determinatè. Sic ſunt multa media eſſentialiter, & formaliter habentia ordinem ad finem vagè, & indifferenter ſumptum determinatè verò, & in particulari, hunc, vel illum, accidentaliter reſpiciunt.

Et *cum inſtatur*: Quia non poteſt ordo ad finem in communi, & in genere, eſſentialiter conuenire, & in particulari accidentaliter, cum ſit idemmet reſpectus. *Reſp*. Quod in his mediis indifferentibus, reſpectus & ordo ad iſtum finem determinatum, de facto, & in re, & formaliter, ſemper eſt accidentalis: quia eſt ex applicatione & determinatione voluntatis, quæ accidentalis eſt actui imperato. Reſpectus autem, & ordo ad finem illum vagè, & in communi, ſeù disiunctiuè conſideratum, non eſt idemmet reſpectus genericè ſumptus; ſed eſt capacitas, ſeu fundamentum, & exigentia iſtius medij, vt ad aliquem finem ordinetur, qui eſt ordo virtualiter, & fundamentaliter: & ſic dicitur eſſentialis ordo, ſeù reſpectus ad finem vagè ſumptum, loquendo de reſpectu radicali, ſeù virtuali, quatenus in radice, & in viſceribus talis obiecti, quod eſt medium inuenitur, & petitur eſſentialiter, quod non ſit ſine aliquo fine, licet non petat determinatè iſtum, vel illum, quia ad vtrumque indifferens eſt, & ſubiectum voluntati operantis; ſicut patet in omnibus actibus, qui deſeruire poſſunt diuerſis finibus, licet aliàs in ſe ſint mali, vel boni, vt furtum poteſt deſeruire ludo, vel adulterio; ieiunium, pœnitentiæ, vel Religioni, vel iuſtitiæ, & ſimilia. Tales enim actus, dicunt de ſe ordinem radicalem, ſeù capacitatem cuiuſcumque finis, ad quem poſſunt ordinari; & talem capacitatem eſſentialiter habent, ideóque dicuntur in virtute, & radice reſpicere finem vagè; hunc autem, aut illum finem determinatè, & prout in re formaliter, exercetur talis ordo, reſpiciunt accidẽtaliter, per formalem reſpectum, vt pluribus exemplis, ſuprà monſtratum eſt.

Sed *adhuc obiicies*: Nam ita ſe habet intentio finis in voluntariis, ſicut principia in ſpeculatiuis, & electio mediorum, ſicut concluſiones in ſciẽtiis, quæ à principiis deriuãtur; ſed concluſio, licet poſſit deduci ex diuerſis principiis, tamen hoc ipſo, quod ab iſtis determinatis deducitur, non accidentaliter, ſed eſſentialiter ab eis pendet: ergò ſimiliter electio mediorum, ſeù actus exterior voluntatis, licet ordinari poſſit ad diuerſos fines, & hoc eſſentialiter petat, tamen cum ad hunc determinatum finem ordina- 41

tur,

tur, etiam ab illo eſſentialiter, & non accidentaliter pendebit. *Et confirma tur:* Quia in actu exteriori voluntatis, ordo ad obiectum proprium, & ſpecificatio ab illo, materialiter ſe habet, & id, quod ex parte finis, formaliter, vt docet S. Thom. q. 18. art. 6. infra, ſed non formaliter accidentaliter, ergò ſpecificatiuè. *Minor prob.* Tùm, quia bonitas, & appetibilitas finis, ſemper dat rationem formalem volendi media, ſicut lux viſibilitatem coloribus: quo exéplo vtitur D. Thom. inf. q. 8. art. 3. & q. 12. art. 4. Tùm; quia finis dat principalem denominationem, qui enim furatur vt mœchetur, magis eſt mœchus, quam fur, ergò non eſt aliquid accidentale, ſi eſt magis principale. Tùm in actibus indifferentibus, vbi finis dat ſpeciem determinatam, boni vel mali, cum ex obiecto ſolum ſit indifferens; ergò finis, vt diſtinguitur ab obiecto, eſt qui formaliter dat ſpeciem, ſaltem moralem, ipſi actui indifferenti; ex obiecto enim ſpeciem determinatam boni, vel mali, non habet.

43 *Reſp.* Finem ita ſe habere in voluntariis, ſicut principia in ſpeculatiuis, quantum ad cauſalitatem, & influentiam, quia ex fine volito mouetur voluntas, ſicut ex quodam principio, ad volendum media; non autem quantum ad modum influentiæ, & dependentiæ vnius ab alio. Et ratio diſparitatis eſt, quia in ſpeculatiuis cognitio principiorum, per connexionem ſui cum veritate concluſionis operatur, mouetque ad concluſionis aſſenſum; in voluntariis autem, iuxta voluntatis applicationem, & diſpoſitionem: eo quod bonum non mouet, niſi ratione conuenientiæ ad ſubiectum, & ſecundum quod ſubiectum diuerſimodè eſt diſpoſitum, diuerſimodè mouetur, qualis enim vnuſquiſque eſt, talis finis videtur ei. Connexio ergò inter veritatem principiorum, & concluſionem, cum ſit cõnexio veritatis, vel eius, quod ſub appetentia veritatis mouet, non dependet à diſpoſitione ſubiecti, vel ab aliquo accidentali, & extra ipſa principia, vt mouest, ſed ex ipſis dependet, & connexione rerum inter ſe, ſic mouet, ſiue probabiliter, ſiue euidenter, prout fuerit ipſa veritatis connexio ex parte rerum, ſeù principiorum inter ſe. Ordo autem bonitatis rei ad mouendum voluntatem dependet ex aliquo accidentali, & extrinſeco, quod variari poteſt, manente eadem bonitate obiecti, ſcilicèt, ex diſpoſitione ſubiecti appetentis; diſponitur autem per amorem finis, quia qualis vnuſquiſque eſt talis, finis videtur ei: amor autem finis, ad intentionem pertinentis, accidentalis eſſe poteſt, ipſis mediis, quia aliquando eſt aliquid, tenens ſe ex parte operantis, ſeu appetentis, quod variari poteſt nec habet connexionem per ſe, & intrinſecam, ſed accidétalem cum bonitate obiecti. Et ideò finis quatenus tenet ſe ex parte operantis, & intendentis, dat circumſtantiam medio, quod in ordine ad talem finem appetitur, quia non eſt per ſe requiſitum ad tale medium; ſicut etiam hoc determinatum medium, non eſt ſemper neceſſario requiſitum ad finem, quia diuerſis mediis poteſt aſſequi, & ſic tota connexio ſolet deſumi ex parte operantis, ſeù ex applicatione eius, quod liberum, & accidentale eſt mediis, & fini. Et ſic nulla intentio finis mouet de neceſſitate, ad media, niſi ex ſuppoſitione voluntatis finis, quæ non eſt abſoluta neceſſitas, ſed ex ſuppoſitione, & ideò accidentalis eſſe poteſt, & circumſtans, non ſpecificans actum erga media.

34 *Nec obſtat,* Quod in mediis ſemper eſt proportio ad finem, ex natura ipſa mediorum, non eſt voluntate operantis. Dicitur enim, Quod eſt quidem proportio, ſed cum indifferentia, & indeterminatione, poteſt illud medium deſeruire diuerſis finibus, vel finis acquiri diuerſis mediis, ideòque connexio non eſt per ſe, ſed ex ſuppoſitione voluntatis intendentis, & applicantis. Veritas autẽ alicuius concluſionis, licèt poſſit intelligi per diuerſa media, & poſſit aliquis applicare ei, quod maluerit, tamen ipſa ordinatio, & connexio vnius veritatis ad aliam, non pendet ab applicatione intellectus, ſed ab eo quod in mentis ipſarum veritatum, & propoſitionum inuenitur, ſiue ſit euidens, ſiue probabilis, aut quocumque alio modo. Et ſic veritas principiorum, numquam accidentaliter circumſtat, ſed ſpecificat veritatem concluſionis, vt illuſtratam, & manifeſtatam, licèt eadem materialis veritas, diuerſis illuſtrationibus ſubeſſe poſſit: bonitas autem mediorum non per ſe connectitur, nec determinatur ſemper à fine ſed ex voluntate operantis, idcóque aliquando circumſtat, non ſpecificat illam.

Ad *Conf. Reſp.* Quod in actu exteriori, ordo ad obiectum proprium, materialiter ſe habet; & ordo ad finem formaliter, non formalitate ſpecificationis quæ ſemper ſumitur à finibus proximis, ſed formalitate motionis & efficaciæ in volendo, quæ ſumitur ex fine intentionis, quanto enim finis remotior, ſeu prior, & vniuerſalior eſt, formaliùs & efficatius mouet quanto proximior, magis ſpecificat, & contrahit ſeu limitat actum: & ex conſequenti formalius ſe habet finis, reſpectu actus exterioris, quantum ad motiuitatem, & ſpeciem participatam in actu exteriori & communem; non quantũ ad propriã & ſpecificam.. Et hæc eſt mens S. Thomæ illo ipſo loco, qui citatur in argumento. Dicit enim, *Quod id, quod ſe habet ex parte voluntatis, ſe habet vt formale, quia voluntas vtitur membris ad agendum, ſicut inſtrumentis, neque actus exteriores habent moralitatem, niſi in quantum ſunt voluntarij.* Ecce in quo explicat D. Thom. finem formaliter ſe habere, & obiectum materialiter ſcilicèt, in ratione formali mouendi, & agendi, quia voluntas (inquit) *vtitur membris ad agendum.* Eadem autem ratio eſt de vſu voluntatis erga membra, ſeu facultatem motiuam, & erga actum imperatum hæcer à ſe elicitum, vt benè Caiet. notat infrà q. 18. art. 6. quia vtrique accidentale eſt, quod eſt à fine imperante, Et rurſum materialiter ſe habet actus exterior, in ratione participandi voluntarium, & moralitatem, quæ illud ſequitur; eo quod ratio voluntarij originatiuè primordialitèr, eſt à primo actu, ſeu intentione voluntatis, & inde participatiuè deriuatur ad ſequentes actus; & in hac participata, & deriuata moralitate, atque ratione voluntarij, ſemper intentio finis formalior eſt, quia intentio prior eſt, & per ſe habet ſpeciem à fine, eam verò ſpeciem finis, reliqui actus habent participatiuè, licèt propriam, ſpecificatiuè. 44

Ad *primam probationem Reſp* Quod finis dat appetibilitatem, & rationem formalem volendi ipſis mediis, *diſtinguo;* rationem formalem volendi, per ſe, neceſſario connexam ſemper, & in indiuiduo, *nego:* liberè, & indeterminatè, *tranſeat:* tunc autem determinatio eius ab applicatione voluntatis, & intentione operantis, dependet. Et ideò poteſt iſta ratio formalis, quando non eſt per ſe determinatiua bonitatis mediorum, accidentaliter ſe habere ad illam & vt circumſtantis in indiuiduo, & determinatè ſupponitur licèt eſſentialiter, & per ſe dicat tale medium, ordinem ad aliquem finem vagè ſumptum. Itaque quando medium poteſt diuerſis finibus deſeruire, formalis eius appetibilitatis ratio, non eſt vnus finis determinatè, ſed diſiunctiuè in confuſo; quod verò 45

ſic

ſit iſte finis determinatè, eſt ei accidentale: ſicut potentiæ viſiuæ eſt eſſentiale, reſpicere colorem vagè, & in communi: accidentale autem reſpicere videre hunc in particulari. Et ſic finis, prout determinatè intentus ex intentione operantis, & ſine quo poſſet alias appeti medium, dat ſpeciem accidentalem, & circunſtantiam. Nec in hoc poſſumus adæquatiori regulà vti, quam eâ quam poſuit S. Thom. infrà q. 18. art. 7. *Quod quando obiectum non eſt per ſe ordinatum ad finē, differentia ſpecifica, quæ eſt ex obiecto, non eſt per ſe determinatiua eius quod eſt ex fine, nec è conuerſo. Vnde vna iſtarum ſpecierum, non eſt ſub altera, ſed tunc actus moralis eſt ſub duabus, diſparatis.* Et ponit exemplum, quando aliquis furatur, vt mæchetur.

46 Manifeſtum eſt autem, quod actus qui habet duas ſpecies quaſi diſparatas, vna earum eſt accidentalis, & circunſtantia reſpectu alterius, quia vtráque eſſentialis eſſe non poteſt. Tunc autem dicitur à D. Thom. eſſe accidentalis circunſtantia, quando obiectum actus non eſt per ſe ordinatum ad finem: ergò quando aliquod medium, ita ſe habet, quod poteſt ſine aliquo determinato fine ſaluari, & ad alium ordinari, non eſt per ſe ordinatum ſub illo, & conſequenter ille erit circunſtantia, & dabit formalem rationem, non eſſentialem actui, licèt actus eſſentialiter poſtulet aliquem finem habere vagè, & in confuſo Quomodo autem finis ſe habeat ad media, ſicut lux ad colores in præbenda ratione formali; iam ſuprà diximus, & ampliùs explicabitur infrà circa quæſt. 8. Nunc ſufficit pro præſenti argumento dicere, quod finis ſe habet, vt lux reſpectu colorum, ſed non vno; & eodem modo ſemper: aliquando enim vnicus, vel plurium mediorum, & tunc ille tantum dat appetibilitatem; aliquando poſſunt media ordinari ad plures fines, & tunc nullus in particulari, dat per ſe formalem rationem, ſed aliquis disiunctiuè; ſicut eſſent plures luces, quibus color iluſtrari poſſet.

47 Ad *ſecundum probationem* Dicitur: Quòd finis dāt principalem denominationem operanti in mouendo, non actui exteriori in ſpecificando; finis enim ita eſt volitus quod gratia ſui, alia appetuntur, vnde in mouendo vt alia appetantur efficaciorem vim habet, & conſequenter principaliorem denominationem in attrahendo & mouendo, licèt minus principaliter ſe habeat in ſpecificando opus exterius; qui enim mæchatur vt furetur, furtum accidit mæchiæ, & ſic non ſpecificat; dicitur tamen ipſe operās magis fur, quam mæchus, non ipſe actus mæchiæ, dicitur magis actus furti: quia principaliùs & efficacius à furto mouetur; in voluntariis autem ab efficacia, & motione ſumitur principalior denominatio. Imo in intellectu, qui aſſentitur concluſioni propter præmiſſas, magis aſſentitur præmiſſis, non tamen in ipſo actu concluſionis, ſed in actu præmiſſarum, à quo tamen magis mouetur intellectus. Nec eſt verum; Quod id quod prius mouet, ſpecificat; id enim verum eſt, reſpectu operis, non reſpectu operantis. Primum motiuum operantis ſpecificat, & dat illi formalem rationem; non primum motiuum operantis, quia ex primo actu mouetur ad ſecundum.

48 Ad *tertiam probationem* Dicitur: Quod in actibus de ſe indifferentibus, finis non, manet circunſtantia, ſed tranſit in conditionem obiecti, in genere morali, quatenus obiectum indifferens, ab illo, vel ex ordine ad illum, induit primam rationem moralitatis, determinatam in actu, cum de ſe indifferentiam habeat, & in potentia ſit ad bonum vel malum; de quo ampliùs dicetur infrà q. 18. præſertim circa art. 8. & 9.

Ad *rationes dubitandi* ab initio poſitas, patet ex dictis. Conſtat enim rationem, quomodo finis dicatur dare formalem rationem appetibilitatis medijs, ſicut lux viſibilitatem coloribus, & tamen poſſit determinatus finis, eſſe circunſtantia, eo quod aliquando media, non habent connexionem neceſſariam, per ſe cum vno fine tantum, ſed poſſunt ad plures ordinari; & ſic ſi non tranſeunt in conditionem obiecti, dando primam rationem appetibilitatis, & moralitatis, tantùm accidentalem ſpeciem præbent actui exteriori, ſolumque ille actus petit eſſentialiter aliquem finem habere in confuſo, & vagè; ſicut ſi darentur plures luces ſpecie diuerſæ, neutra per ſe ſolam, daret rationem formalem coloribus adæquatè, ſed quælibet disiunctiuè. 49

Actio, vt ſemel egreditur ab agente, Quomodo dicatur vnam tantum ſpeciem habere?

SIc affirmauit S. Thom. in hoc art. 3. ad 3. dum inquit: *Quod idem actus numero, ſecundum quod ſemel egreditur ab agente, non ordinatur niſi ad vnum finem proximum à quo habet ſpeciem, ſed poteſt ordinari ad plures fines remotos, quorum vnus eſt finis alterius.* Addit autem S. Thom. *Quod bene poteſt vnus actus ſecundum ſpeciem naturæ, ordinari ad plures fines voluntatis; ſicut actus occidendi poteſt ordinari ad conſeruationem iuſtitiæ & ad ſatisfaciendum iræ.* 50

Hoc *dictum* difficultatem habet in prima parte, in qua loquitur D. Thom. de actu, non in eſſe naturæ ſed in eſſe moris; de illo enim in eſſe naturæ; loquitur in ſecunda parte, cum dicit poſſibile eſſe, quod vnus actus ſecundum ſpeciem naturæ, ordinetur ad plures fines voluntatis, ideſt, ad plures fines morales. Loquendo autem de actu in genere morali, patitur dictum D. Thom. plures difficultates. Nā inueniuntur actus morales, vt ſemel egrediuntur ab agente, habere plures ſpecies, vel diſparatas, vel ſubordinatas inter ſe, eo quod habēt plures malitias eaſque ſpecie diuerſas, quia tenetur quis, eas confiteri; verbi gratiâ Poteſt quis vnico actu velle adulterium, inceſtum, & ſtuprum, vel quia intendit exercere hos actus, cum diuerſis perſonis, & vnico actu omnes illas vult: vel quia in vna & eadē perſona, omnes illæ conditiones concurrunt, vt ſi ſit conſanguinea, & nupta, & adhuc virgo, non conſummato matrimonio.

Nec dici poteſt, Quod vna iſtarum ſpecierum, ſit eſſentialis, & aliæ accidentales, quia non eſt maior ratio, quod eſſentialis ſpecies ſit adulterium, quam Inceſtus, vel è contra, cum ille, ſolum moueatur ex Imperu libidinis, non ex conditione conſanguinitatis, vel matrimonij: potius enim vellet, neutrum eſſe. Similiter qui in bello iniuſto, vel alia qualibet occaſione, vult vnico actu occidere omnes homines, qui ſunt in vna domo, aut ciuitate, & ibi ſunt ſæculares, & Eccleſiaſtici, & parentes, aut cognati; ille actus ſimul eſt ſimplicis homicidij, & parricidij, quæ ſunt ſpecies diuerſæ, quia omnes illos homines, pro vno obiecto habet. Et idem argumentum poſſet fieri de eo, qui vnico actu vult vitioſè agere in omni genere peccatorum, aut ſtudioſè viuere in omni genere virtutum: ergò actus etiam prout ſemel egreditur 51

ab

ab agente, in eſſe moris poteſt plures ſpecies habere. *Tertio poteſt* idem actus habere plures ſpecies ex ſubordinatione obiecti & finis, vel quia vna ſpecies eſt boni moralis, & alia mali, vel quia vtraque eſt mala, ſiue bona. Primo modo, ſicut qui dat eleemoſynam propter vanã gloriam; vel qui furatur, vt det eleemoſynam, vt offerat cultui diuino, &c. talis actus eſt ſimul in ſpecie mali & boni, vna ex fine, alia ex obiecto. Secundo modo, ſicut qui furatur, vt mœchetur; qui ieiunat, vt pænitentiam impleat; tales actus habent duplicem ſpeciem bonitatis, aut malitiæ: ergò falsò dicitur, quod actus, ſecundum quod ſemel egreditur ab agente, tantum ordinatur ad vnũ finẽ proximum, a quo habet ſpeciẽ.

52 Ad *hanc difficultatem Reſp.* ſupponendo, Quod D. Thom. loquitur in præſenti, de ſpecie actus in genere moral, & non in genere naturæ, licèt aliqui oppoſitum ſenſerint, vt Vazq. in præſenti artic. 3. in notatione art. & infrà quæſt. 18. art. 7. Sed refragratur illis tota litera articuli 3. vbi apertè Sanct. Doct. de ſpecie morali loquitur, & cum reduplicatione dicens: *Manifeſtum eſt, quod principium humanorum actuum, in quantum humani ſunt, eſt finis.* Et concludit: *Actus morales propriè ſpeciem ſortiuntur ex fine nam idem ſunt actus humani, & morales.* Et expreſsè in ſolut. ad 3. diſtinguit inter ſpeciem in eſſe naturali, & in eſſe morali: & prius dicit, quòd idem numero actus non poteſt niſi ad vnum obiectum ordinari, à quo habet ſpeciem; poteſt tamen actus ſecundum ſpeciem naturæ, ad plures fines voluntatis ordinari, id eſt, ad plures fines morales; voluntatis enim fines, morales ſunt. Quod ſi dicas intempeſtiuè S. Thom agere hic de ſpecie morali, quia de ea acturus eſt infrà quæſt. 18. *Reſp.* Optimè id feciſſe D. Thom. quia agit de fine morali hominis, qui eſt principium moralitatis; & debuit explicare ſpecificationem ipſius, in hoc genere morali, quia eſt vna ex proprietatibus finis. Poſteà autem agendo de moralitate actuum, debuit etiam explicare, quomodo ex fine ſumatur, complens ibi tractatum, cuius principia hîc tradiderat.

53 Hoc *ergo* ſuppoſito dicimus, verum D. Thom. ſenſum videri, quod hoc ſolum voluit ſtabilire, vt actus voluntarius in quantum moralis, & in linea, & genere moris, ſi eſt vnus numero, & ſic egreditur ab agente, ex parte obiecti proximi ſolum habeat vnitatem, ſeu ordinem, & reſpectum vnum, licèt in finibus remotis poſſit habere pluralitatem. Actus verò non conſideratus, vt vnus numero in eſſe morali, & prout ſemel egreditur ab agente, ſed ſecundum ſpeciem naturæ, poteſt ſuperveſtiri, & ordinari ad diuerſas ſpecies morales, etiam quæ habentur ex obiecto proximo morali; modo ad vnam, modo ad aliam, quia ſpecies iſtæ morales, tàm ex obiecto, quã ex fine remoto, accidentaliter adueniunt actui, conſiderato in eſſe naturæ. Et quia ex finibus remotis; ſicut etiam ex circumſtantiis, adueniunt actibus moralibus, accidentales ſpecies, etiam in linea & genere moris, ideò ſtat benè, quod vnus actus numero, habeat plures ſpecies, ſeu malitias morales, quarum vna eſſentialis ſit, aliæ accidentales.

54 Hæc *explicatio* ex eo ſuadetur: Quia infrà quæſt. 18. art. 2. docet S. Thom. primam, ſeu eſſentialem ſpeciem actus moralis ſumi ab obiecto; à fine verò habet circumſtantiam, quando finis, obiectum non eſt. Si autem prima, & eſſentialis ſpecificatio ex obiecto deſumitur, quod eſt finis proximus; vtique oportet, quod in vno actu numero, ſolum ſit ordinatio ad vnum obiectum formale, quia obiectum eſſentialiter ſpecificans vnum actum ſemper eſt vnum formaliter, licèt materialiter plura eſſe poſſint: fines autem remoti, cum non ſpecificent, poſſunt eſſe plures, ſicut circumſtantiæ. Semper enim, quod ex parte obiecti formalis ſe tenet, vnum eſt, quia ſpecificatiuum eſt. Et ſicut ſpecies eſt vna, in quacumque linea, ſeu quidditate ſpecificabili, ita & ſpecificatiuum, vnum eſſe debet. Fines autem remoti, non ſpecificant, niſi rationem obiecti induant, ſicut induunt reſpectu actus intentionis. Optimè ergò D. Thom. docuit, quod actus, vnus numero, non poteſt ordinari, niſi ad vnum obiectum, ſeu finem proximum, licet ad plures remotos; quia vbi interuenit ratio, & tendentia ad obiectum, ſemper interuenit vnitas, quia obiectum ſpecificat, & ſpecies ſemper eſt vna, ſiquidem conſtituit eſſentiam, & quidditatem, & ſic ſpecificatiuum vnum eſt: quod non contingit reſpectu aliorum finium, qui non dant ſpeciem, ſed circumſtantiam; ſicut nec reſpectu actus in eſſe naturæ, quia reſpectu illius, accidentaliter comparatur totus ordo, & linea moralis. Et ſic doctrina D. Tho. nihil aliud continet in hac parte, quã id quod receptiſſimũ eſt, ſcilicèt ordinatio actus ad obiectũ, in ea linea, & genere, in quo obiectũ ſpecificat, vna eſt. & ad vnũ tantũ, obiectũ ordinatur, quia ſpecies eſſẽtialis, & quidditatiua in vno acto & linea, ſemper vna eſt, & ſic ſpecificatiuum formale, vnum eſſe debet; hoc autem vocamus obiectum. Fines autem remoti, plures eſſe poſſunt, vt inquit D. Thom. & ſic non ſe tenent ex parte ſpecificationis, ſed circumſtantiæ ſunt: quod etiam contingit in actibus à voluntate elicitis, quia etiam electio aliqua, poteſt à pluribus finibus remotis depẽdere, quorum vnus ſit ſub alio, & ſic illos reſpicere poteſt vt circunſtantias, non vt ſpecificantes, quia ſpecificatio ſemper eſt ad vnum formaliter, quia ſpecies ipſa, eſt vna. Quâ etiam ratione intelligitur quod docet D. Tho. infrà quæſt. 12. art. 3. quod homo poteſt ſimul plura intendere, licèt non adinuicẽ ordinata, ſicut intendit aliquid, quia ad plura valet; illa enim plura ſe habebunt ibi, vel accidentaliter vel materialiter; formaliter enim, ſemper intendit illa, vt concurrunt in vno, vel accipiuntur vt vnum in aliquo tertio, licèt inter ſe ſubordinata non ſint, vt ibi docet D. Tho. ſolut. ad 3.

Quod *autem* in genere, & linea morali, obiectum, 55
ſeu finis proximus det ſpeciem eſſentialem, licèt ea ſpecies, comparata ad actum in eſſe naturæ, accidentalis ſit; non difficilè eſt intelligere: quia etiam in accidentibus, ſua ſpecies, & quidditas eſt, licet ſi comparentur cum ſubiecto, accidentaliter ſe habeãt, vt facilè eſt videre, tum in naturalibus, tum in artificialibus; eadem ergo ratio erit de moralibus. Cõſtat enim in naturalibus, album in ratione albi, colore vt genere, diſgregatiuo, vt differentiã, eſſentialiter conſtitui, cũ reſpectu corporis, nihil niſi accidentale conferat: viſiuum & viſio à ſuo obiecto ſpecificantur eſſentialiter; anima quæ eius ſubiectum eſt, nihil iſtorum niſi accidentaliter reſpicit, & viſiones diuerſæ, à diuerſis coloribus ſpecies ſuas, & ſpecificationes habent. In artefactis, eſſentiali ſpecie diſtinguitur vnum arte factum ab alio, verbi gratiâ, ſcutella, ſeu vas auri, à catena aurea; cathedra lignea, à ſcamno, clauis à martello; in ratione tamen naturalis materiæ, omnia hæc accidentaliter ſe habent; & poteſt ſtare, quod ſint duæ ſpecies eſſentialiter diuerſæ in genere arte facti; & in genere naturæ ſint eiuſdem ſpeciei, vt torques aurea, & ſcutella aurea in materia conueniunt, in artefacto differunt. Et contra verò clauis aurea, & ferrea, conueniunt in artificiali, differunt in naturali. Quid ni ergò ſimi-

liter

liter in moralibus, dabitur eſſentialis differentia in linea, & genere morali, licèt accidentalis ſit actui in eſſe naturæ? Quod ſi in genere morali, eſſentialem ſpeciem ſortiuntur, & illa ab obiecto eſt; rectè dicit Sanct. Thom. quod actus vnus numero, habet ſolùm vnam ordinationem ad obiectum, ſeu finem proximum, quia inde ſpecificationem habet: reſpectu verò finium remotorum, pluralitatem habere poteſt, quia ſpecificationem ab eis non habet, ſed circunſtantiam.

56 Ad *primam* ergò obiectionem ſuprà allatam Dicitur, benè poſſe inueniri in aliquo actu, etiam ab ipſa voluntate immediatè elicito, plures malitias ſpecie diuerſas; ſed non poſſe omnes eſſentiales eſſe, ſed illam dici eſſentialem, quæ eſt prima, & ſumitur ex obiecto, vel ex conditione aliqua transeũte in rationem obiecti: quæ verò ſuperueniunt iſti, accidentales ſunt, & circunſtantes. D. Thom. autem, non negat poſſe dari plures malitias, ſeu ſpecies malitiæ in eodem actu, cum expreſsè eas admittat infrà quæſt. 18. pluribus articulis; ſed negat ordinari poſſe vnum actum numero in genere morali, niſi ad vnum obiectum, ſeu finem proximum, & conſequenter non poſſe habere plures eſſentiales, quia iſtæ ex talibus finibus proximis deſumuntur, non ex remotis, vt docet infrà quæſt. 60. artic. 1. ad 3. Plures verò malitias accidentales, & circunſtantes, quales ſunt quæ ex finibus remotis ſumuntur, non negat D. Thom. cum ponat eundem actum, poſſe ordinari ad plures fines remotos. In his autem moralibus cum vna ſpecies non ſit ſubſtantia, & alia accidens, ſed omnes ad genus pertineant accidentium, multoties contingit, quod id, quod ſecundum ſe, aut reſpectu alterius, accidentale ſit, & è conuerſo, iſtæ enim ſpecies, ſic aliquando concurrunt, quod vna eſſentialiter ſe habet, alia accidentaliter, & è contra; nec tamen per hoc, quidquam minuunt de malitia, nec minus tenetur quis eas confiteri, quia ſufficit ad hoc, quod de ſe diuerſam ſpeciem conſtituãt licèt per accidens reſpectu huius actus, accidentaliter ſe habeant: ſicut qui furatur vt mœchetur, accidentaliter ſe habet mœchia ad furtum, illam tamen tenetur quis confiteri in omni opinione, quia de ſe ſpeciem eſſentialem poteſt conſtituere. Itaque cum illa dicatur eſſentialis ſpecies, quæ ex obiecto deſumitur, accidẽtalis verò, quæ ex circũſtantiis participatur; contingit, id quod ſe habet vt obiectum vnius actus, atque adeò dat ſpeciem eſſentialem, reſpectu alterius non habere rationem obiecti, ſed finis vel circunſtantiæ, & ſic dare accidentalem ſpeciem &c: ſicut mœchia reſpectu furti, eſt finis circunſtans, cum tamen reſpectu intentionis adulterij, ſit obiectum.

57 Sed *vrget* argumentum factum, Quando ſimul, & ex æquo aliquis actus reſpicit in obiecto ſuo, plures malitias, nec vnam trahit à fine vel circunſtantia, aliam ab obiecto, ſed omnes ab obiecto haurit, vt in exemplo allato, quando quis vno, & eodem actu reſpicit in eadem perſona ſacrilegium, inceſtum, & ſtuprum: aut vno & eodem actu vult occidere Clericos, & laicos, parentes, & extraneos, qui ſimul ſunt in eodem loco. *Ad quod* relictis ſolutionibus aliquorum. Qui dicunt, talem actum, vel ex æquo eſſe in pluribus ſpeciebus eſſentialibus, quod de ſe eſt apertum inconueniens, quod alicui conueniant plures eſſentiæ, ſi eſt vnum in illo genere & linea: vel eſſe in vna tantum eſſentialiter, & in aliis accidentaliter, cum tamen nullum detur fundamentum ſufficiens, ad deſignandam hanc ſpeciem, potius quam illam, pro eſſentiali: his inquam omiſsis, vera ſolutio eſt: Quòd quando ex parte obiecti, ſic concurrunt plures ſpecies, ſeu malitiæ, non ſunt volitæ vnico actu proximo, & immediatè electiuo, licèt adunari poſſint in vno actu intentiuo; ex vna enim intentione plures actus, ſeù electiones oriri poſſunt, ſicut ſub vno fine contineri, & eſſe volita plura media. Et idem eſt de illo actu ita generali, *Volo vitiosè viuere in omni materia*, aut, Studiosè agere in omni virtute, aut, Volo orare, & ieiunare pro ſatisfactione peccatorum. Iſta obiecta, ſeu ſpecies, ſi immediatè in ſe attingantur, & non vnum per ſe primò, & aliud vt adiunctum, & circunſtans; non eodem actu attinguntur formaliter, & explicitè, licet vno actu intentiuo poſſit aliquis intendere finem, in quo illi omnes actus, vel media implicitè contineantur, & vniantur, & ſic implicitè vno actu intentiuo attingentur: ſicut aliquis intendens ſatisfacere Deo, implicitè vult orare, & ieiunare; & volẽs ſeruire Deo, intendit vitiosè viuere: & volens ſibi per omnia placere, intendit vitiosè in omnibus deliciari. Hoc totum pertinet ad intentionem. Sed ſi vult eligendo, attingere omnia iſta obiecta immediatè, non poteſt vnico actu omnes illas materias eligere, quia quælibet habet ſpecialem difficultatem & regulationem, vel participationem rationis, aut deuiationem ab ea, & ideo diuerſum actum electiuum, expreſſum, & formalem poſtulant. De quo amplius dicendum eſt infrà quæſt. 18. diſput. 8. artic. 1.

Difficilius *eſt*, Quando plures iſtæ malitiæ ſpecie diuerſæ, atque deformitates vniuntur in vno actu, 58
vel obiecto volito; vt cum quis in eadem perſona, cum qua peccat, inuenit deformitatem inceſtus, quia conſanguinea, & ſtupri, quia virgo, & ſacrilegij, quia Religioſa, & tamen totum illud ſimul deuorat, vt expleat libidinem: aut quando vnico actu comburit domum, in qua ſunt Clerici, & laici, conſanguinei, aut parentes, &c. Dicimus autem, quod tunc ſi aduertat ratio ad omnes illas malitias, non poteſt vnico actu expreſſo, & electiuo, circa illa omnia verſari, licet vnica executione externâ, omnia illa mala perpetrentur; nec vnicum dictamen practicũ, & regulationem circa illa habere, ſi aduertat ad omnes illas malitias. Si verò ad vnam ſolam aduertat, & reliquas in confusò, vel vnam præ aliis eligat, reliquas permittat, illius tantum ſpeciei eſſentialis, erit ille actus; reliquæ malitiæ, accidentales erunt, vt pote materialiter ibi inuentæ. *Ratio eſt*: Quia licèt in vna perſona conueniant omnes illæ deformitates, & in eodem actu libidinoſo inueniantur, tamen diuerſæ difficultates vincendæ, ibi inueniũtur, & diuerſa retractiua in genere morali à regulis rationis: ergo ſi aduertantur, diuerſum actum formalem poſtulabunt in voluntate, licèt verſentur circa eandem perſonam materialem, & eodem executiuo actu poſſint exerceri, ſed non eodem voluntatis actu morali attingi.

Quod *ſi dicas*: Nam intellectus poteſt eodem 59
actu omnes illas deformitates, ſeu rationes cognoſcere, quia vniuntur in eadem ratione, ſeù obiecto; pertinent enim ad vnam, & eandem perſonam, & eodem externo actu attinguntur, ergò etiam eodem actu voluntatis attingi poſſunt: nec enim pro intellectu, ponenda eſt vnitas ſufficiens ad terminandum vnum actum, & pro voluntate, eſt neganda, cum voluntas per intellectum reguletur. *Reſpond.* Caietanum infrà quæſt. 12. artic. 3. admittere differentiam inter intellectum, & voluntatem quod intellectus non poſſit multa ſimul intelligere voluntas autem poteſt ſimul plura intendere, vt ibi

dicit

dicit Sanct. Thom, etiam ſi ſubordinata ſint. Vnde poteſt quis colligere, quod facilius poteſt intellectus vnire plura in actu ſuo, quàm voluntas, & ſic feratur voluntas pluribus actibus in obiecta, etiamſi intellectus feratur vno. Cæterum D. Tho. in eo loco, ſolut. ad ſecundum, eodem modo docet intentionem eſſe vnam, ſeù in vnum coniungere ea plura, quæ intendit, ſicut intellectus; eo quod intentio eſt motus voluntatis in aliquid ratione præordinatum, & ideò, ea quæ ſunt plura ſecundum rem, poſſunt accipi vt vnus terminus intentionis, prout ſũt vnũ ſecundũ rationem. Planè ergò ſentit D. Thom. vnum voluntatis motũ, ſemper habere vnitatẽ termini formalem, licèt plura materialiter reſpiciat, & ſic etiam è conuerſo, ſi ſunt diuerſa obiecta formaliter, erunt plures actus voluntatis. *Quare dicendum eſt*, quod intellectus practicus, & proximè regulans voluntatẽ, non eſt vnicus, ſed multiplex, quando voluntas plures actus elicit circa idem materiale obiectum, quia plura, & diuerſa dictamina, ſeu propoſitiones, quibus regulantur proximè diuerſi actus voluntatis, licèt omnes illæ regulationes, & dictamina poſſint ab vnico habitu prudẽtiæ oriri, ſi bonæ ſint, quia virtutes ſunt connexæ inter ſe, & conſpirant in vno fine rectæ rationis, per ordinẽ ad quẽ ſumitur vnitas gubernationis, & regiminis in prudentia, & diuerſæ prudentiæ, per ordinem ad diuerſos fines ſpecificantur, vt docet Sanct Thom. 1. 2. quæſt. 47. artic. 11. Sed tamen iſta prudentia format diuerſos actus, ſeu regulationes, & dictamina pro diuerſis actibus voluntatis, & è contra, formantur diuerſi actus indebitæ regulationis, quando ſunt diuerſæ deformitates in obiecto voluntatis, nec purè ſe habent vt circunſtantiæ, quia tunc vna non ſubordinatur alteri, ſed ex æquo inueniuntur ibi: vnde etiam intellectus proponens tale obiectum, & deformitates diuerſas aduertens, non ſubordinatim illas proponit, ſed ex æquo diuerſas, & ſic in voluntate ſequuntur plures actus formaliter diuerſi, licèt circa eandem perſonam, vel materiale obiectum verſentur plures deformitates, ſeu malitiæ ſpecie diuerſæ, quia vnitas illa materialis non facit per ſe differentiam ſpecificam in genere morali. Et licèt vnica externâ exequutione illa occiſio plurium vel ille inceſtus ſacrilegus peragatur, tamen bene poteſt voluntas circa vnum actũ externum, qui virtute æquiualet multis, varios actus habere, quia ſingula, quæ ibi ſunt, aduertenter eligit, iuxta proprias regulationes, & difficultates, non ſubordinatim poſitas, licèt quatenus ſubordinantur vni fini intentione, vnico actu intentionis attingi poſſint: ſicut etiam intellectus pluribus conceptibus exprimi ad intra, quod vnicâ voce æquiuocâ externè profert per linguam.

60 Ad *vltimam obiectionem* à principio Dicitur, Quod in actibus, qui habent plures bonitates, vel malitias ſubordinatim poſitas, nõ eſt difficultas, ibi enim bonitas, vel malitia ex obiecto deſumpta, eſt ſpecifica, ſeu eſſentialis in ordine morali; quæ verò ex fine remoto, vel aliis circunſtantiis habetur, eſt accidentalis, & vtramque in eodem actu reperiri, non eſt inconueniens. Si verò concurrant duæ ſpecies, altera boni, altera mali, eſt duplex opinio. Quidam putant, vtramque poſſe in eodem actu conſiſtere, nec ſe deſtruere, quando non ſunt circa idem, ſed vna eſt circa obiectum, alia circa circunſtantiam, & tunc eadem vtentur regulâ: Quod ſẽper ea quæ ex obiecto eſt, dat eſſentialem ſpeciẽ moralem, quæ verò ex circunſtantiis accidentalem. Alij verò putant, concurrentibus iſtis duabus ſpeciebus in eodẽ actu, etiam circa diuerſa, ſe deſtruere, & malitiam moralem, quantumcumque ſit circũſtantia, deſtruere bonitatem: quia bonitas dicit integritatem, ſeu plenitudinem eſſẽdi, quæ deſtruitur ex quocumque defectu eius, quod ad talem pertinet integritatem, & ſic circunſtantia mala tranſit in cõditionem obiecti, quatenus illud vitiat. Et ſic ſolum eſt vna ſpecies eſſentialis moralis in vno actu. Quid autem inter iſtas opiniones diſcernendum ſit, infrà circa quæſt. 18. dicemus.

Quæ ſit principalior ſpecies in actu, illa quæ eſt in eſſe naturæ, vel in genere moris, & in eſta, quæ à fine proximo, vel à remoto?

OMnes *iſtas* ſpecies, ſeu formalitates concurrere in actu morali, conſtat? & D. Tho. illas enumerat inf. quæſt. 18. art. 4. vbi colligens ea, que concurrũt ad actionẽ moralẽ bonã dicit, Quod in actione humana, bonitas quadruplex conſiderari poteſt. 61
Vna quidẽ ſecundũ genus, quia quantum habet de actione, & entitate, tantũ habet de bonitate, vt dictũ eſt. Alia verò ſecundũ ſpeciẽ, quæ recipitur ſecundũ obiectũ cõueniẽs. Tertia ſecundũ circũſtantias, quaſi ſecundũ accidentia quædã. Quarta autem ſecundũ finẽ, quaſi ſecundũ habitudinem ad bonitatis causã. Ex his quatuor ingredientibus, ſeu concurrentibus ad bonitatem in actu, prima vocatur à D. Tho *ſecundũ genus*, nõ quia entitas, ſeù ſubſtantia actus genus Logicũ ſit, ſed genus, quaſi Phyſicũ, ſeù ſubiectiuũ, eomodo quo ſubiectũ dicitur loco generis eſſe, in artificialibus, & compoſitis accidentalibus: quia ſe habet ſubiectũ, quaſi quoddã potentiale, & receptiuũ formatũ, non vt prædicatum contrahibile. Secũda vocatur *ſecundum ſpeciem*, non ſolũ ſecundũ ſpeciem infimam, ſed etiam ſub alternã, quia ſecundũ genus morale, & hinc ſumitur ſecundũ obiectum conueniens, hoc eſt, conforme aut regulabile per rationem. Tertia pertinet *ad circunſtantias* accidentaliter ſe habentes ad ſpeciem moralem. Quarta *ſecundum finem*, qui eſt principaliſſima circunſtantia, quia cauſat, ſeu motiuat bonitatem.

Inter *has ſpecies*, quæ pertinet ad entitatem, ſeù ſubſtantiam actus, eſt in diuerſa linea & ordine, quam illa quæ eſt in genere morali: ſicut lignũ, aliã ſpeciem habet in genere ligni, ſeù entis naturalis, quã in genere artificiali, ſicut eſt cathedra, vel ſcãnum. Et propriè non ſunt comparabiles. Sed tamen ſpecies ſubſtantiæ, ſeu entitatis rei, ſimpliciter & in eſſe entis, ſemper eſt principalior, quàm ſpecies accidentalis, quæ ſuperuenit ei, præſertim quando entitas ipſa verè eſt ſubſtantia, vt lignum reſpectu formæ artificioſæ. Sed in actibus moralibus, ipſa etiam ſubſtantia; & entitas actus, quoddam accidens eſt, nempè actus ipſe internus, vel externus; moralitas verò ipſa, accidens etiam eſt. Et quidem in opinione, quæ ponit moralitatem eſſe denominationẽ extrinſecam ſuperuenientem actui, manifeſtum eſt, ſpeciẽ moralitatis eſſe minus principalem, quã ſpeciem naturalis entitatis. In opinione verò, quod eſt realis reſpectus ad obiectũ regulabile regulis rationis, ſupponẽs neceſſariò libertatem, videtur aliquid perfectius in actibus bonis, & virtuoſis, quia ſuperaddit ad perfectionem naturalem, eſque conſummat, & perficit, & aliàs non eſt relatio potè prædicamentalis, ſic enim eſſet inferior entitate actus, qui eſt qualitas; ſed eſt reſpectus tranſcendentalis, entitatiuè identificatus cum actu, quia erga obiectũ eſt, vt regulabile. In actibus autẽ vitioſis, aliquid 62

imperfectius eſt, propter defectum annexum. Vnde actus quatenus liberi, & virtuoſi, perfectiores & nobiliores ſunt, actibus neceſſariis eiuſdem potentiæ. Inter ipſas verò morales ſpecies, illa eſt perfectior, quæ ſumitur ex nobiliori obiecto; & ita ſpecies, quæ ſumitur à fine ſemper eſt perfectior illa, quæ ſumitur ab his, quæ ſunt ad finem; vnde tanquam aliquid ſuperius imperat illis, & perficiuntur media ex participatione ad finem, ſicut lumen inferius in intellectu roboratur ex participatione, & coniunctione ad lumē ſuperius. Sed de his latius agendum eſt infrà quæſt. 18. circa art. 4. & 6. & 7. & q. 66. vbi agitur de Æqualitate virtutum.

ARTICVLVS IV.

Vtrum detur Finis intermedius; an omnis finis ſit vltimus?

ADMISIMVS ſupra artic. 1. inter alias diuiſiones finis, quod alius eſt finis vltimus, alius proximus, ſeu intermedius; eamque diuiſionem Ariſtotelis, & D. Thomæ eſſe diximus, in locis ibi allegatis. Plures Authores illam admittentes adducit Ægidius à Præſentatione lib. 1. de fine in communi q. 3. art. vnico, eſtque valdè communis inter Theologos, & Philoſophos.

1 Nihilominus in hac re diſſentit à reliquis P. Vazquez, & tùm in hac 1. 2. diſp. 4. c. 1 tùm 1. p. diſp. 82. c. 4. contendit, propriè nullum dari finem intermediū ſed omnem finem, ſi verè finis ſit & cauſalitatem finalem exerceat, eſſe vltimum; vel ſimpliciter reſpectu omnium actionum operantis, vel in aliqua ſerie, & ordine determinato, in quo ſiſtit aliqua actio, vel ars. Nec negat Vazquez, poſſe id quod eſt medium, & gratiâ alterius appetitur, etiam habere aliquam bonitatem propriam, ratione cuius appeti poſſit propter ſe, & vt finis: ſed dicit, Quod in ea ſeriè & ordine, in quo appetitur gratiâ alterius, ſeù ordinate ad alium finem, non appetitur vt finis, ſed vt medium. Quod ſi vt finis appetitur, & ratione bonitatis propriæ, hoc ipſo ab illa ſerie, & linea extrahitur, poniturque in alia, in qua finis erit, ſed non intermedius, ſed pro illa ſerie vltimus. Fundatur in authoritatibus quibuſdam Ariſtotelis, & rationibus, quas ſoluendo referemus.

Indubitata tamen ſententia Ariſtotelis, & Diu.
2 Thom. eſt, dari finem intermediū, qui ſubordinetur vltimo, & verè finis ſit ſiue ſimpliciter, ſiue in aliqua determinata linea, & ſerie. Ex Ariſtotele citantur tria præcipua loca. *Primus* eſt 2. Phyſic. textu 29. Item 5. Meth. textu 1. Denique 1. Ethicor. textu 23. Verba prioris loci varias habent verſiones, ideóque ad varias interpretationes declinant. Quidam ſic legunt apud D. Thom. citato loco 2. Phyſic. lect. 5. ſecundum antiquam tranſlationem. *Adhuc autem, quemadmodum finis. Hoc autem eſt, quod cuius cauſa, vt ambulandi ſanitas; propter enim quid ambulat? Dicimus, vt ſanetur: & dicentes ſic, opinamur aſſignare cauſam. Et quæcumque iam mouente alio intermedia ſunt finis, vt ſanitatis, macies, aut purgatio, aut potiones, aut organa, omnia enim hæc, finis gratiâ.* Hanc tranſlationem ſecutus Diu. Thom. quia antiqua erat, exponit ibidem lect. 5. Ariſtotelem ſic: *Quod dixerit intermedia omnia, quæ ſunt inter primum mouens, & vltimum finem, omnia ſunt quodammodo fines.* Et infra: *Et hoc inducit, ne aliquis credat, quod ſolùm id quod vltimum ſit cauſa, ſicut cuius gratiâ, propter hoc quod hoc nomen finis, vltimum quoddam eſſe videtur. Eſt igitur omnis finis vltimum, ſed non ſimpliciter, ſed reſpectu aliquius.* Ita Diu. Thom. in Ariſtotelis expoſitione. Scio textum iſtum aliter verti, & in Argiropoli verſione ſic habent illa verba: *Et quæcumque alio mouente inter ipſum, & finem ſiunt, vt inter Medicinam, ſanitatem, macies, aut purgatio, aut inſtrumenta, vniuerſa enim hæc, ipſius finis gratiâ ſunt.* Non meminit autem Argiropilus illorum verborum, *quod intermedia finis ſunt.* Sed, & iuxta antiquam tranſlationem, quam commentatus eſt D. Thom. intelligit Vazquez illa verba, ſcilicèt, *intermedia finis ſunt*, non eſſe ſenſum, quod media, ſunt etiam fines, quaſi ly, *finis* ſumatur in nominatiuo, ſed quod ſunt *finis*, ideſt, ad finem, quaſi in genitiuo. Cui ſubſcribit Ægidius ſuprà relatus, eo quod in Græco ſic habetur, ly *finis* τὸ τέλος, & ſic non poteſt conſtrui in nominatiuo. Eodem prorſus modo, & eiſdē verbis loquitur Ariſtot. in 5. Met. textu 2. vbi antiqua tranſlatio, quā ſecutus eſt D. Tho dicit: *Et quæcumque mouente alio ſiunt infra finem, vt attenuatio, aut purgatio, aut pharmacia, aut organa. Hæc namque omnia finis cauſa ſiunt.* Et ferè eodem modo loquitur tranſlatio Beſſarionis. Cum autē in iſtis verbis nō dicat Ariſtoteles, quod intermedia ſunt, fines ſed quod illa omnia *finis cauſa ſiūt*, ſicut in loco citato ex 2 Phyſicorū dicit tranſlatio Argiropoli; nihilominus S Thom. in lectione 2. ſuper 5. Metaph. intelligit Ariſtotelem voluiſſe, quod inter media verè ſiūt fines, & non ſolum *alicuius finis*; dicit enim ſic: *Non ſolum autem vltimum propter quod efficiens operatur, dicitur finis reſpectu præcedentium, ſed etiam omnia intermedia, quæ ſunt inter primum agens, & vltimum finem dicuntur finis, reſpectu præcedentium, & eodem modo dicuntur cauſa, vnde principium motus reſpectu ſequentium, ſicut inter medicinam & ſanitatem ſunt illa media attenuatio, & purgatio, & pharmacia, &c. Huiuſmodi etiam omnia ſunt propter finem, & tamen vnum eorum eſt finis alterius.*

Eſſe quomodo D. Thom. ſiue legatur textus Ari- 3
ſtotelis eo modo, quo verſio Argiropoli in 2 Phyſic. ſiue vt antiqua tranſlatio in 5. Metaph. ſemper intelligit voluiſſe Ariſtotelem, quod intermedia ſortiantur rationem finis, & non ſolum, id quod vltimum eſt. Et benè hoc intellexit D. Thom. quia in vtroque loco, prius Ariſtoteles ponit, & affirmat rationē finis habere vim cauſæ, & optimè nos reddere cauſam cum interrogati propter quid fiat ambulatio, reſpondemus, propter ſanitatem Deinde verò ſubdit verba relata: *Et quæcumque alio mouente ſiunt infra finem, vt attenuatio purgatio, aut pharmacia, &c. Hæc enim finis cauſa ſiunt.* Vbi illa particula copulatiua. *Et quæcumque infra finem ſiunt, &c.* videtur referri ad præcedentē, quā probabat finē eſſe cauſā quaſi etiā infrà finē, qui eſt vltimus, aliqua ſint quę finis rationē retinēt, licèt propter finē fiāt: quia vnū eſt finis alterius, vt attenuatio eſt finis purgationis, & purgatio finis pharmaciæ, ſeu medicamēti laxatiui, eo quod omnia iſta, infrà finē ſunt, ideſt, ſub ratione finis: quia vnum eſt finis alterius, & ſubordinatur alteri, nō vt medio, ſed vt fini proximo. Siue ergo Textus Græcus in genitiuo legatur in ly *finis*, ſiue in nominatiuo, eadē eſt interpretatio Ariſtotelis apud D. Thomā: quia etiā ſumēdo genitiuo ly *finis*, ſenſus eſt, quod finis cauſa ſiunt, nō quomodocūque, ſed tanquā infrà finē conſtituta, & cauſalitatē finis habentia, vt proximè antecedentia verba in ipſo textu declarant, quæ cum iſtis coniunguntur.

Clarius exprimit totum hoc textus Ariſtote- 4
lis

ſis 1. Ethicorum c.7. texto 21. vbi manifeſtè diſtinguit finē vltimū, qui eſt perfectus, & qui per ſe ipſum appetitur ab illo qui imperfectus eſt, & qui propter alium appetitur. Verba Ariſtotelis ſunt ſecundum verſionem Argyropoli, à quo neque antiqua verſio diſcrepat, nec tranſlatio altera Feliciani Veneti: *Cum itaque plures ſint fines, & horum quoſdam, ob alios expetimus vt diuitias, fiſtulas, inſtrumentaque omnino perſpicuum eſt, non omnes fines eſſe perfectos. At finem optimum, perfectum quid eſſe conſtat. Quare ſi tantum vnus perfectus ſit finis, is erit, qui quæritur. Sin plures, is, qui horum perfectiſſimus. Eum autem qui per ſe eſt expetibilis perfectiorem eo dicimus eſſe, qui eſt propter alium expetendus, & eum qui nunquam ob alium expetitur iis vniuerſis, qui per ſe, & propter illum etiam expetuntur.* Vbi clare Ariſtoteles illum finem, qui imperfectus eſt, & ob alium expetitur, abſolutè finem vocat, & condiſtinguit contra vltimum finem, qui propter aliū non expetitur. Super quem locum D. Thom. lect. 9. *Videntur* (inquit) *eſſe plures gradus finium, quorum quoſdam eligimus propter aliud ſolum, ſicut diuitias, quæ non appetuntur, niſi in quantum ſunt vtiles ad vitam hominis, & fiſtulas, quibus canitur, & vniuerſaliter omnia organa, quæ non quæruntur, niſi propter vſum eorum. Vnde manifeſtum eſt quod omnes iſti fines, ſunt imperfecti. Optimus autem finis, qui eſt vltimus, oportet quod ſit perfectus.* Igitur manifeſtè D. Thom. diſtinguit finem vltimum, & intermedium, atque iſti tribuit vere, & propriè rationem finis. Quod etiam pluribus aliis locis præſtat, & nominatim videri poteſt in hac q. 1. art. 4. ad 3. inf. q. 12. art. 3. q. 21. art. 1. ad 2. q. 60. art. 1. ad 3. In 2. 2. q. 23. artic. 7. & quæſt. 123. artic. 7. & aliis multis locis.

5 Nec *valet reſponſio* Vazq. ad locum iſtum Ariſt. ex 1. Ethic. quod Philoſophus admittit dari aliquos fines, qui in alios referātur, non tamen in quantum fines, ſed in quantum media, quæ vltimo fini ſeruiunt. Sed non callet in hac parte Vazquez Ariſtotelis mentē. Nā apertè Ariſtoteles, in ipſa ratione finis graduationem facit, dum quoſdam fines dicit eſſe aliis perfectiores, vltimum autem eſſe omniū perfectiſſimum. Si ergò illos dicit fines imperfectiores qui vltimi non ſunt, ſed ad vltimum ordinātur: ergò non ſolùm materialiter, & vt media, ſed formaliter, & vt fines, ſubordinati ſunt aliis, & ſunt intermedij. Patet conſequentia: quia ipſa ratione formali finis, non omnes æquales ſunt, nec æquè perfecti, ſed inæqualitatem habent: inæqualitas autem in ſubordinatione conſiſtit vnius ad alium, vſque ad vltimū: ergò etiam in ratione finis, non omnes ſunt vltimi ſed quidam ſunt intermedij, nempè ſubordinati, ſicut inter cauſas efficientes etiam in formali ratione efficiendi, quædam ſunt imperfectiores aliis, quia ſubordinatæ ſunt ſuperiori cauſæ; & ſicut dantur cauſæ efficientes intermediæ, ſeu ſubordinatæ, ita & finales cauſæ intermediæ dantur.

6 Et *ex hoc ſumitur fundamentum* huius Reſolutionis contra ſententiam Vazquez. Nam non ſolum mediis, quatenus media ſunt, ſed etiam finibus, conuenit aliis perfectioribus ſubordinari, & tamen ratione ſui, ſeù gratiâ ſui, ab aliis inferioribus appeti: ergò conuenit eis, quidquid requiritur ad rationem finis non vltimi, ſed intermedij. Conſeq. patet: quia finis ſubordinatus alteri fini, non poteſt eſſe vltimus in ea linea, & genere, in quo ſubordinatus eſt: ergò ſi ſimpliciter, vel in aliquo determinato genere dātur fines, qui in ratione finis, ſeu appetibilitatis, & bonitatis propriæ, ſubordinati ſint aliis perfectioribus, tales fines non ſunt vltimi, ſed intermedij, quia non ſolum in quantum media, ſed etiam in quantum fines ſubordinati ſunt aliis, & ab eis dependentes, vt ab vltimis. *Antec. probatur:* tum in finibus ſecundariis, qui ſubordinantur primario, non vt media, ſed vt fines minus perfecti, & tanquam ſubordinati fines appetuntur, ſicut qui recitat Horas, aut præſentiam facit in Eccleſia, principaliter quidē propter cultum Dei, ſed ſecundariò propter lucrum ſtipendij, & tamen hæc ſuſtentatio, & hoc ſtipendium non appetitur vt medium ad cultum, ſed vt per ſe appetibile, & deducendum ex illa recitatione, licèt minus principaliter. Tùm etiam in ipſis mediis, quæ appetuntur, non vt merè vtilia, dantia tranſitum ad finem, ſed vt in ſe, & ratione ſui important ſufficientem bonitatem ſuprà alia, quæ ordinantur ad ſe in aliqua ſerie, & ordinē, & vt terminent motum, & ordinationem illorum ad ſe, non tamèn, vt ſimpliciter omnem motum, & ordinationem in illo genere terminēt, ſed id quod propriæ bonitatis eſt ſufficiens terminare aliquem motum & ordinē, ſubordinatur, & dependet ab vlteriori bonitate, & in quantum bonum, ſic ſubordinatur. Vnde D. Thom. citato loco primi Ethicorum lect. 9. ad huius explicationem diſtinguit triplex genus bonorum. *Eſt enim aliquid* (inquit) *quod appetitur, non propter aliquam bonitatem formalem in ipſo exiſtentem, ſed ſolum in quantum eſt vtile ad aliud, ſicut medicina amara. Eſt autem aliquid quod eſt appetibile propter aliud, ſicut medicina valde ſapida. Et hoc eſt bonum perfectius. Bonum autem perfectiſſimum quod ita appetitur propter ſe, quod nunquam appetitur propter aliud. Et in hoc gradu ponit fœlicitatem, ſeu beatitudinem.* Igitur illud bonum, ſeù illud appetibile medium, quod in ſe quidem habet formaliter bonitatem, quæ terminat quidem motum, & ordinem aliorum ad ſe; ſed vlterius etiam ipſam bonitatem quàm in ſe habet, ſubordinat vlteriori bono, ſeu fini, verè & propriè dicitur finis, & non ſolum medium, ſicut primum bonum. Et hoc ideo, quia benè ſtat aliquod bonum eſſe tale, quod ſufficiat ratione ſuæ appetibilitatis terminare alia, & ipſammet bonitatem, qua finalizat, & terminat vnū ſubordinet & ſubiiciat alteri; & ſic non omnia media ſunt purè media, ideſt. præcisè tranſitum præſtātia ad finem, ſed etiam aliquid habent de fine, ſeu appetibilitate in ſe, quam tamen rurſus ſubordinant alteri, & ſic non propter ſe ſimpliciter appetuntur, ſed ſubordinatè, etiam in eo in quo bona ſunt; ſicut in exemplo de medicina ſaporoſa, quæ non ſolùm appetitur vt medicina, ſic enim purè haberet rationē medij, ſed etiā vt ſaporoſa, ſic enim ratione ſui appetitur, ſed non taliter ratione ſui, quod non etiā ipſam rationē ſaporis ſubordinet maiori alteri bono, ideſt, ſanitati, quia etiam ad ſanitatē conducit ſapor, vt facilius aſſumatur ab ægroto, eique magis inuiſceretur: & rurſus iuxta menſuram requiſitam ad ſanitatem, ſumitur & regulatur etiam vt ſaporoſa.

7 Conf. *denique* totum hoc, exemplo cauſarum agentium, & principiorum ſpeculabilium in intellectu. Videmus enim, quod cauſæ agentes, ſi principales ſint, etiam ratione propriæ virtutis, verè influunt, & cauſant, licet hoc ipſum quod influunt, & cauſant, ex ſuperiori cauſa dependeat. Et principia influunt per modum præmiſſarum in concluſiones, etiamſi prima principia non ſint, ſed ſecunda. Ergo etiam fines minus principales, intermedij, qui ſuper ſe habent vlteriores, quibus ſubordinentur, ad hoc vt tales, ſcilicèt vt fines medij, & inferiores, finalizabunt, licèt ſubordinate ad alios, & non

vltimo. *Nec dici poteſt:* Finem intermedium, non habere aliam rationem boni, quam proportionati fini; at verò cauſa efficiens ſecunda, habet virtutem influxiuam, & principium ſecundum habet veritatem illuſtrantem concluſionem ex ſe. Vnde poteſt influere ratione ſui, non verò finis intermedius. *Contra hoc tamen eſt:* Quia multoties in ipſis mediis inuenitur bonitas propria, & per ſe appetibibilis, & acquirenda per alia media, licèt ipſamet vlterius ordinetur ad alium finem; ſicut per aliqua media procuratur confectio cibi delicati, & exquiſiti, qui per ſe appetibilis eſt & ille vlterius, etiam in quantum delicatus, & delectabilis, ordinatur ad ſanitatem, vel ad oſtentationem, aut aliquem alium finem; & qui intendit lucrum, procurare poteſt pretioſam, & extraordinariam mercem, quam induſtriâ, vel labore, aut aliis mediis acquirit, & vlterius illam etiam, vt pretioſa eſt, ordinat ad maius lucrum. Igitur etiam intra eandem lineam, & ſeriem alicuius actionis, vel artis poteſt aliquid habere rationem finis, propter appetibilitatem propriam, & formaliter ſibi conuenientem, nec habere puram, & ſolam rationem medij, ſeu appetibilitatis alienæ, propter finem; & tamen illam propriam, & formalem bonitatem ſubordinare alteri vlteriori fini. Quare non ſolum bonitas participata à fine, & quaſi aliena & exterior, apperitur in mediis, ſicut in potione amata, ſolus ordo ad ſanitatem; ſed etiam propria bonitas, & appetibilitas rei; ſubordinatur alteri fini, vt delicatus ſapor ſanitati, & tunc habet rationem finis intermedij, & non ſolum puri medij.

8 Quod *ſi inquiras*? An ſit neceſſe ad hoc vt finis intermedius habeat rationem finis, quod in illo ſiſtat actio agentis, ita quod ſolùm, reſpectu præcedentium actionum habeat rationem finis: An ſufficiat quod per illum fiat tranſitus ad vlteriorem finem, etiamſi in illo non ſiſtatur, vt habeat rationem finis intermedij? Item An ſit neceſſarium, quod præter finem proximum, detur ſemper alius vltimus; & finis vltimus requirat, quod ſemper præcedat alius proximus?

Ad *primum Reſp.* Finem intermedium, ſub ratione iſta finis, debere conſiderari vt terminum aliquorum, quæ antecedunt ipſum, non tamen vt terminum vltimum ſimpliciter, ſed vltimum reſpectu aliquorum. Vnde talis finis non terminat ſolam electionem, ſed etiam intentionem, quia non ſe habēt vt purè media, in quibus nullo modo ſiſtit actio, propter bonitatem & motiuum ipſius rei; ſed ſolùm tranſit per illa ad finem: & ratione finis appetuntur, non verò aliquo modo ratione ſui, ita quod habeāt in ſe motiuum proprium, ratione cuius appetantur. Et ſic ſolùm poſſunt terminare actum electionis, nō verò actum intentionis. Quod è contra accidit, in fine intermedio Vt enim docet S. Tho. inf. quæſt. 12. art. 2. intentio non ſolum eſt circa finem vltimum, ſed etiam circa intermedium. Additque ſolutione ad ſecundum. Quod terminus ſemper habet rationem vltimi finis, ſed non ſemper vltimi, reſpectu totius, ſed quandoque reſpectu alicuius partis. Quare finis intermedius non habet rationem finis, quatenus per illum fit tranſitus ad vlteriorem finem, ſed quatenus in eo ſiſtit aliqua particularis actio, & conſequenter aliqua particularis intētio, reſpectu cuius habet rationem motiui; ſed rurſus quia ſubordinari vlteriori fini, & ille actus qui reſpicit illum finem, non ſiſtendo in ipſo; ſed tranſeundo ad finem vlteriorem, reſpicit illum vt medium, & attingitur actu electionis, qui formaliter non reſpicit finem in recto, ſed medium Et ſic finis intermedius terminat duos actus, ſcilicèt, intentionem & electionē ſub diuerſis formalitatibus; intentionē vt finis eſt, electionem vt medium: ideóque illa intentio non eſt prima, quia non eſt de fine vltimo, ſed inferior, & ſecunda, quia eſt de re, in qua non ſiſtitur vltimò, ſed tranſitur per illam ad vlteriorem finem ideoque dat locum electioni.

Dices: Ad quid requiritur electio circa illud obiectum, ſi totū quod præſtare poteſt electio, præſtat intentio? Nā intentio illa inferior, & ſecunda attingit finē illū, non vt vltimū, & ſiſtendo in illo, ſed vt mediū, & ſubordinatū alteri: ergò ſtringit illū cum tranſitu, & ſubordinatione ad alterum finē: ergò nihil ſupereſt, quod electio facere poſſit, quia electio ſolū eſt de medio, quatenus per illud tranſitur ad finē: ergo ſi totum iſtum tranſitum, & ſubordinationē præſtat, intentio illa ſecunda; quid amplius facit electio? *Reſp.* Nec idē nec eodē modo præſtare intentionē, & electionē circa finē intermediū. Nā intentio reſpicit bonitatē illius finis, vt mouentē rationē ſui voluntatē, licèt cū inferioritate, & ſubordinatione ad alium vlteriorem finem, nihil tractando de cōparatione cum aliis mediis, aut inquiſitione eorum, vt accipiatur, & appetatur vt magis conducens ad aſſecutionem illius finis, cui ſubordinatur, & ſub ratione conducentiæ ad illum. Quando verò appetitur ab intentione, non appetitur ſub ratione conducentis ad aſſecutionem; ſed ſub ratione boni mouentis ad ſe, licèt ſubordinati ad alteram bonitatem perfectiorem. Itaque in eodem bono, ſeu fine intermedio, concurrunt duæ rationes: altera boni in ſe perfecti, & ratione ſui mouentis, ſed perfectione minori, & ſubordinatâ vlteriori bono; altera boni nō ſolùm mouentis, & allicientis appetitum ex ſe, ſed vt conducentis ad aſſecutionem, licèt vtraque ratio, in eodem obiecto concurrat. Intentio ergò reſpicit illud bonum, vt inferiùs, & ſubordinatum alteri, ſeu minus bonum mouens tamen, & placens ratione ſuæ bonitatis, licèt inferioris, & ſubordinatæ. Electio autem reſpicit illud bonum, non vt mouens ratione ſui, ſic enim conſideratur vt aſſequibilis in ſe, ſed vt cōducens ad aſſecutionem alterius, & ſic conſideratur vt aſſequens, ſeu vt conſecutiuum alterius, non ſolum vt aſſequibile in ſe, & ſic vt aſſecutiuum alterius, eſt medium & obiectum electionis; vt aſſequibile in ſe eſt obiectum intentionis: ſed quia non eſt aſſequibile vltimum, non eſt obiectum primę intentionis, ſed ſecundę, & ſubordinatæ. Eſt autem neceſſe has duas actiones diſtinguere, quia poſtquam, quis appetiuit illum finem intermedium, ſub ratione, finis vt aſſequibilis, & bonitatis propriæ voluntatem mouentis; reſtat ipſam conducentiam mediorum ad finē conſequendū, conſiderare, & de eis inquirere & cōſulere ſi plura ſint, & ferri in in talē finē, non iā vt finem aſſequibilem, ſed vt aſſecutiuum vlterioris finis, & cum comparatione ad alia media (ſi dentur) præoptandū; & ſic ſub ratione aſſecutiui, ad electionē pertinet, & vt medium conſideratur, atque adeo non ad intentionem, quia non reſpicit illum finem, vt præcisè bonum aſſequibile, ſed vt medium aſſecutiuum finis.

Ad *ſecundum Reſp.* Nō eſſe neceſſariū, quod præter finem proximū detur alius vltimus ab illo diſtinctus, quia poteſt intentio agentis ſiſtere vltimatè in vno fine tantum., qui eſt proximus, ideſt, immediatus, & ſimiliter vltimus, & ſic non dabitur tunc finis intermedius, ideſt, ſubordinatus vlteriori fini. Poteſt etiā dari finis vltimus in aliqua ſerie, & ordine, qui tamen non habeat ſub ſe alium proximum, & ſubordinatum; ſed idem dicetur proximus. 10

& immediatus quatenus ibi primò terminatur actio, ſeu intentio agentis; & dicetur vltimus, quatenus ibi ſiſtit, & ad vlteriorem finem non tranſit.

Soluuntur Argumenta.

PRimo *Arguitur* authoritate Ariſtotelis, Qui 2. Phyſicorum textu 29. dicit finem eſſe, *id cuius*
11 *gratia cætera fiunt.* Et idem habet 2. Metaph. textu 8. *Ipſum* (inquit) *cuius cauſa, finis: talis autem eſt, quod non eſt alterius gratiâ, ſed cuius gratiâ cætera.* Sed finis intermedius, eſt alterius gratiâ, & non ſunt cætera ipſius, ſiquidem ſubordinatur fini vlteriori, & ſic finis intermedius eſt alterius gratiâ, ſcilicèt gratiâ finis vltimi: & non ſunt cætera, gratia ipſius, ſiquidem ipſe, & alia omnia ſubordinantur fini vltimo: ergò non conuenit illi definitio finis, quam ponit Philoſophus, ſcilicèt, quod *gratia illius cætera fiant*, ideſt omnia, quod ſolum conuenit fini vltimo in aliqua ſerie, & ordine. Addit Philoſophus in hoc loco Metaphyſicæ, quod ſi datur finis vltimus, non datur proceſſus in infinitum, quia ſi non ſit finis vltimus, non manebit aliquid cuius gratiâ aliquid fiat. Quæ ratio nihil omnino probat, ſi ponimus dari fines intermedios, ſiquidem etiam remoto fine vltimo, manebit aliquid, in quo ſaluetur ratio finis, ſcilicèt, finis intermedius.

Confirm. Quia iuxta Philoſoph. 8 Ethicorum cap. 2. & D. Thomam 1 p, q. 5. art. 6. ſolùm eſt triplex ge-
12 nus boni, ſcilicèt, bonum delectabile, honeſtum, & vtile. Sed ſolùm duo prima, poſſunt habere rationem finis, ſcilicèt, honeſtum, & delectabile: ergò id quod eſt intermedium, non habet rationem finis. *Patet conſeq* quia intermedium non habet rationem intermedij, niſi quatenus vtilis, ſi enim in ſe habeat aliquid honeſti, vel delectabilis, pro hac parte non erit medium, ſed verè & propriè vltimum in illa linea, & ſerie: nec aliquis negat, quod id quod in ſe habet aliquid honeſti, vel delectabilis, poſſit ratione huius habere rationem finis; difficultas autem eſt de altero membro, ſcilicèt, de vtili, quod eſt medium, An poſſit etiam habere rationem finis? Ariſtoteles autem ſolùm concedit rationem finis delectabili & honeſto: ergò vtile, ſeu medium, numquam poteſt habere rationem finis, ita vt ſit finis intermedius formaliter loquendo; licèt materialiter eadem res, quæ eſt medium in vna ſerie, ſeu ordine, poſſit eſſe finis in alio, ſed ibi erit finis vltimus non medius; quia eſt vt delectabile, vel honeſtum, non
13 vt vtile.

Reſp. in illa definitione Ariſtotelis de fine, *Cuius gratiâ cætera fiunt*, vel intelligi *cætera* non abſolutè ſed proportionatè, & reſpectiuè, ideſt, quæ ſub tali fine cōtinentur; & ſic cōprehendit etiā finē intermediū; vel intelligi ly, *cætera* abſolutè, & ſimpliciter, & tunc ſolù definiet ibi finē vltimū, non omnē finem, etiam intermediū. Veritas tamen eſt, quod in priori loco ex 2. Phyſicorū, non ponit Ariſtoteles illā particulā *cuius gratia cætera fiunt*, in tranſlatione antiqua quâ vtitur D. Tho. ſed tantū, *quod finis, & quid cuius cauſa, vt ambulandi ſanitas*, licèt in verſione Argiropoli ponatur, quod finis eſt cuius gratiâ cætera fiunt. Sed hanc particulā *cætera*, adiectā eſſe ab Argiropolo, non autem haberi in textu Græco, docet Ægidius vbi ſuprà quæſt 3. art. vnico, §. 1. n. 15.

14 In loco tamen allegato ex 2. Met. ſicut & in 1. Ethic. c. 7. textu 25. definit Ariſtoteles finem, ponēdo illam particulā, *Cuius gratia cætera fiunt*; ſed hoc ideò eſt, quia ibi agit ſolum de fine vltimo; in Ethicis quidem, quia agit de vltima fœlicitate, vt D. Thom. ibi, cæterique Expoſitores docent. In Metaph. autem, quia ibi oſtendit non dari proceſſum in infinitum in cauſis finalibus, ideóque debere dari vltimum finem, aliàs tolleretur ratio finis, ſi non daretur vltimum, in quo ſiſteretur. Et occaſione huius declarat quid ſit vltimus finis, dicens; quòd eſt id cuius gratiâ cætera fiunt, quòd eſt verum de vltimo fine ſimpliciter, cui ſubordinantur omnia.

Ad *id verò* quood obiicitur circa conſequentiam 15
Ariſtotel. quod non valet, ſi datur finis intermedius. *Reſp.* tenere illam conſequentiam, quia finis intermedius, nunquam exercet rationem finis, niſi ſupponendo finem vltimum, cui ſubordinetur, & ex cuius intentione agat; ſicut neque cauſa efficiens ſecunda operatur, niſi in virtute primæ, quæ illam mouet. Et hoc ideò, quia finis intermedius operatur vt finis, & bonum ſubordinatum vlteriori fini, & ſimul habens vim medij aſſecutiui. Si autem eſt proceſſus in infinitum, nec ſiſtitur in aliquo, cui vltimo ſubordinetur, nūquam finitur ſubordinatio: ergò neque motio iſtius proximi, & immediati finis, ſiquidem non mouet, niſi vt ſubordinatum. Similiter non poteſt vim aſſequendi habere tanquam medium, ſi nunquam finienda, & terminanda eſt aſſecutio: & niſi præcedat in intentione vltimus finis, quia vltimus in executione eſt primus in intentione; quod ſi eſt proceſſus in infinitum in finibus, nihil horum fiet.

Ad *Conf. Reſpond.* verum eſſe, quod ſolùm in il- 16
lis duobus generibus honeſti, & delectabilis, inuenitur ratio finis; ſed dicimus ibi eſſe duplicem ſpeciem finis, ſcilicèt, vltimi, & medij: quia finis medius etiam eſt delectabilis, vel honeſtus, ſed non vltimo & ſimpliciter, ſed ſubordinatè, & cum ordine ad alterum. Et talis finis habet rationem finis in hoc; quod eſt poſſe appeti, & intendi ratione ſui; ſed quia hæc ipſa ratio inferior eſt alteri, dicitur non eſſe vltimum, ſed ſubordinatum. Non repugnat autem aliquid ratione ſui appeti, & tamen cum ſubordinatione ad alterum, à quo dependet illa ratio ſui; ſicut cauſa agit ratione propriæ virtutis, licèt dependens ſit illa virtus, à cauſa ſuperiori: & ſubſtantia exiſtit per ſe, licèt in hoc ipſo dependeat ab alio, à quo creatur; & conſeruatur. *Et cum dicitur*, Quòd ſolum eſt difficultas de medio, quatenus vtili, an poſſit eſſe finis, quia ſub ratione honeſti, aut delectabilis, nulla eſt dubitatio. *Reſpond.* Quod difficultas non eſt de bono vtili formaliter, quatenus vtile, & vt medium; ſed de vtili concomitanter, quatenus habet adiunctam rationem delectabilis, vel honeſti, non ſimpliciter, & abſolutè, ſed ſubordinatè ad alterum, ita quod non vt medium, ſed vt finis ſubordinatus, & medius, & vt honeſtum, vel delectabile ſubordinatum, & inferiùs appetatur, & ſic neceſſariò habet adiunctam rationem medij vtilis, ſed tanquam diſtinctam formalitatem. Quæ diſtinctio, (vt ſuprà diximus) ſtat in hoc, quod vt medium appetitur ſub formalitate aſſecutiui, & tendentis ad aſſecutionem finis; vt finis intermedius appetitur vt aliquid aſſequibile, ſed ſubordinatim, & inferiori modo ab bonitatem maiorem, quæ eſt finis vltimus.

Secundo *arguit.* Quia vt S. Thom. docet 1. part. 17
q. 19. ar. 5. & aliis locis, Deus non dicitur velle vnam creaturam propter aliam, tametſi velit vnam creaturam eſſe propter aliam, eo quod Deus non mouetur ab aliqua creatura, tanquam à fine, ſed ſolùm à ſemetipſo; ſed ſi vnum medium eſſet verè cauſa finalis reſpectu alterius medij, poſſet vna creatura, etiam comparatione diuinæ voluntatis, eſſe volita propter aliam: ergò ſi non poteſt, ſignum eſt, non poſſe aliquod mediū obtinere rationē finis, reſpectu alterius medij ſibi inferioris, & ſubordinati. *Minor prob.*

Nam ſi reſpectu voluntatis creatæ, vnum medium eſt verè cauſa finalis comparatione alterius medij, vtique illa voluntas diceretur velle vnum medium propter aliud: ergò ſimiliter ſi reſpectu voluntatis Diuinæ daretur vnum mediũ, quod eſſet finis alterius, poſſet dici, quod voluntas Diuina vult vnum propter aliud; licèt illud non ſit reſpectu ſui, cauſa finalis, ſicut propter ſuam eſſentiam vult alia, & tamẽ ſibi ipſi, Deus non eſt cauſa finalis.

17 Conf. Quia vtile numquam poteſt appeti gratiâ ſui in ea linea & ſerie, in qua vtile eſt, ſeu medium; ergò neque alia poſſunt appeti gratiâ ipſius; & conſequenter neque habere ipſum pro fine. *Conſeq. patet*: Quia bonitas quæ non ſufficit, vt appetatur gratiâ ſui, quomodo ſufficiet, vt aliud gratiâ ſui ametur? *Anteced. verò probatur*: Quia vtile, ſeu medium in quantum vtile, eſt, habet ſolam bonitatem relatam, ſcilicèt, prout conducit, & deſeruit ad alterum, non abſolutam, & ſecundum ſe; ſic enim non amabitur vt vtile, ſed vt finis, ſeu vt bonum abſolutũ: ergò prout vtile, formaliter loquendo, non amatur gratiâ ſui, & abſolutè ad alterum, ſeu gratiâ alterius. Quod ſi ſimul eadem res ſit finis in vno ordine, & ſerie, & medium in altera, poterit quidem in diuerſa ſerie appeti vt finis, & medium, quod non negat oppoſita ſententia, non tamen in eadem linea & ſerie, in qua eſt medium & vtile; dequo ſolum eſt controuerſia.

18 Reſpond. Quod vt rectè obſeruat Caiet. ſuper illum locum 1. p. idque deducit ex D. Thom. in 1. contra Gentil. cap. 86. & 87. quando dicit D. Thom. quod *Deus non vult vnum propter aliud*, loquitur ex parte actus volendi, quaſi vnus actus volitiuus ſit ratio, & cauſa alterius; non tamen negat, quod velit vnum propter alium, ex parte rei volitæ. Et hoc videtur intendere proceſſus D. Tho. in illo art. 5. q. 19. ſiquidem probat, quod in Deo velle finem, non eſt cauſa volendi medium, quia vnico actu vtrumque vult; concedit tamen Deum velle ordinare media ad finem ex parte rei volitæ. Quare falſum eſt dicere, quod D. Thom. ideò probat, non velle vnam creaturam propter aliam, quia non mouetur à creatura, vt à fine (nec enim hãc probationẽ aſſumit) ſed quia vnico actu vult finẽ, & media, ideo velle finem, non eſt ei cauſa volendi media; quia intendebat ibi probare, quod ex parte actus vna volitio, non eſt cauſa alterius; nec velle finem, eſt ratio volendi media, ſed vnico actu vult finem, & media, & vult quod ex parte rei volitæ, media ſint propter finem, eique ſubordinentur, & eandem ratione vult finem intermediũ ſubordinari fini vltimo. Nec tamen ex hoc ſequitur, quod intermedius mouebit Diuinã voluntatem, vt ratio volendi mouens, licèt reſpectu creatæ voluntatis, finis intermedius moueat etiam ratione ſui, modo tamen inferiori, & ſubordinato. *Et diſparitas eſt*, quia cum finis intermedius ſit bonitas inferior & creata, comparatur ad Diuinam voluntatem vt effectus, non vt ratio, cauſaque volendi. Reſpectu autẽ voluntatis creatæ, non comparatur vt effectus, ſed vt obiectum, & motiuum alliciens. Ideoque rationem motiuam finis, erga ipſam habere poteſt, non verò reſpectu voluntatis Diuinæ. Habebit tamen reſpectu voluntatis Diuinæ rationem finis participati ab ea, & ſubordinari vt moueat creatam voluntatem, non ſolum vt medium, ſed vt finis ſubordinatus quam tamen motionem reſpectu Dei exercere non valebit, ſed ſolum ab ipſo accipere habet, quod ſit finis.

Ad *Confirm. Reſpond.* Quod vtile dicitur dupli-
19 citer: Vno modo bonitate purè relatâ, & ex participatione finis tantum: alio modo bonitate, non purè relata, ſed cum fundamento bonitatis alicuius abſolutæ, ſubordinatæ tamen fini vlteriori, & deſeruienti etiam ipſi aſſecutioni finis. & rationem medij habenti. Diu. Thom. in 1. Ethic. lect. 9. ſupra citat. diſtinxit penes bonum tantum participatum à fine ſicut potio amara ad ſanitatem; & penes bonum quod habet in ſe bonitatem formaliter, & tamen appetitur propter aliud, ſicut medicina ſaporoſa. Talia enim bona ſunt quidem vtilia, & deſeruiunt tanquam media: ſed aliter quod aliquam bonitatem in ſe ſupponunt, de ſe quidem appetibilẽ ſed tamen ſubordinatam ipſi fini, & ſic aſſumptam conuenienter pro medio aſſecutiuo alicuius finis. Quod ergò eſt vtile primo modo, tanquam purè relatum ad finem, & ex ordine ad illum præcisè appetibile, non poteſt appeti vllo modo gratiâ ſui, ſed præcisè ratione alterius; & de tali vtili locutus eſt Philoſophus in 8. Ethic. cap. 2. quando dixit, quòd vtile non poteſt appeti gratiâ ſui. Vtile autem ſecundo modo, etiam ratione ſui appeti poteſt, & intendi, quatenus finis eſt, & bonitatem habet in ſe appetibilem, licèt ſubordinatã vlteriori fini; & hoc ipſũ in quo eſt appetibile ſubordinatè, poteſt conducere vt conuenientiùs vtile ſit, & mediũ aſſecutiuũ, non ſolùm bonum aſſequibile. *Et cũ inſtatur*, Quod hoc habet res illa materialiter & pro diuerſa ſerie, & ordine, & ſic in vno ordine erit finis, ſed nõ intermedius; in alio autẽ erit mediũ, ſed nihil habebit de fine. *Reſp.* Quod etiã intra eandem ſeriem, & lineam appetibilium vtrumque habet, licèt ſub diuerſo reſpectu, & formalitate; appetitur enim vt mediũ, & vt vtile, quatenus eſt aſſecutiuum finis; & appetitur vt finis, quatenus eſt appetibile in ſe, ſubordinatum tamen ad aliud maius bonum, & hoc totum habet in ea linea & ſerie, in qua ſubordinatum eſt, & vna ex his rationibus, ſeu formalitatibus conducit, & adiuuat ad alteram; id enim quod in ſe aliàs eſt appetibile, facilius & congruentiùs acceptatur vt medium, ſicut medicina ſaporoſa congruentiùs appetitur, quam amara, ſi aliàs conducit ad finem. Et hoc ipſum, quod eſt aptè, & conducere ad finem vt aſſecutiuum eius, etiam iuuat, vt res magis appetatur. Quare hoc non conuenit rei intra diuerſam ſeriem, & lineã, quia nõ in diuerſa ſubordinatione ad diuersũ bonũ, & finem; ſed in eadem, ſub diuerſo tamen reſpectu, ſcilicèt, ſub reſpectu medij aſſecutiui, vel boni in ſe aſſequibilis, ſed inferioris ad aliud bonum.

ARTICVLVS V.

Vtrum poſſit aliquis ſimul duos vltimos Fines habere; vel in infinitum procedere in Finibus?

SVPPONENDVM eſt, non poſſe dari 1
proceſſũ in infinitũ in finibus appetẽdis, ſed ſẽper debere ſiſti in aliquo vltimo. Id oſtẽdit D. Tho. in hac quæſt. art. 4 & 3. cõtra Gentil. cap. 2. & in 2. Met. lect. 4. vbi explicat rationes, quibus id Ariſtoteles ibidẽ probat textu 8. Et quidẽ cũ finis non moueat, neque alliciat, niſi ad agendum, idẽ erit dari proceſsũ infinitum in finibus, ſeu in cauſis finalibus, atque dari proceſſum infinitum in agentibus. Qui proceſſus infinitus improbatur in 8. Phyſ. textu 34. & à D. Tho. 1. part. q. 2. art. 3. & 1. contra Gentil. c. 13. & Nos id explicauimus latè in 8. Phyſic. q. 24. & 1. tomo 1. p. diſp. 3. Eodẽ autem modo improbatur proceſſus in

in infinitum in cauſis finalibus: quia ſi infiniti fines eſſent in mouendo, ita quod non aſſignaretur vltimus, in quo ſiſteretur, non poſſet aliquis motus, ſeu actio de nouo incipere, neque in ordine intentionis, neque in ordine executionis; cuius tamen contrarium experientia docet, cum multa quotidie videamus de nouo fieri. Quod verò non poſſit ordine intentionis aliquid incipere, ſi non datur vltimus finis, conſtat: quia tunc non datur vna prima, & determinata intentio, ſed qualibet datâ, alia aſſignari debet, ſiquidem intentio eſt de fine, & ſi dantur infiniti fines, dantur infinitæ intentiones, & ſic non eſt aſſignare vnam primam, vnde incipiat motus. Motus autem, qui hîc & nunc incipit, dependet ab omnibus illis finibus, quia ſi non ab omnibus dependet in infinitum, ſed tantùm à determinatis & finitis, ibi debet dari vltimum, quia vbi eſt numerus finitus, eſt vltima vnitas. Si verò dependet ab infinitis, nunquam aſſignatur prima dependentia, & influxus; ergo neque prima inceptio motus, neque prima intentio: ſine intentione autem determinata, non fit determinata executio, & inchoatio motus. Videmus autem fieri multas actiones, & motus de nouo; ergo & dari primas, ac determinatas intentiones, atque adeò ſiſti debere in fine aliquo. Ex parte etiam executionis, non inciperet aliquid de nouo, ſi non eſſet vltimus finis; quia remoto vltimo fine, remouetur omnis intentio; ergò & omnis electio eorum, quæ ſunt ad finem, quia hæc ab intentione eſſentialiter oritur, ſicut concluſio à principiis. Si autem remouetur electio, non datur aliquod médium, per quod aſſequatur finis, aſſecutio enim fit per media. Remoto autem omni medio aſſecutiuo, remouetur omne principium per quod fit operatio, & motus, & ſic nullus inciperet aliquid operari, nec terminaretur Conſilium, & Inquiſitio, ſicut nec determinaretur, & figeretur intentio, & ſicut in ſpeculatiuis ſucciſo principio, nulla infertur concluſio.

2 Hæc eſt vis rationis Diu. Thom. in præſenti, ad quam cæteræ reducuntur, quæ in aliis locis citatis afferuntur. Dicit tamen Diu. Thom. hanc rationem probare, & procedere in finibus per ſe ſubordinatis, & coniunctis. Procedit etiam ratio de vltimo fine reſpectu determinatæ actionis, & in quacumque ſerie & linea determinata, cauſarum & agentium. An verò reſpectu collectionis omnium actionum, & cauſarum detur finis vltimus, qui ſit vnus reſpectu omnium? hæc ratio non probat, nec intendit probare, ſed id aliunde relinquitur probandum in 7. & 8. articulo: ſicut aliud eſt probare ex cauſis mouentibus, non procedentibus in infinitum, dari primam cauſam, ſeu Deum, quod fecit D. Thom. 1. part. quæſtion. 2. aliud illum Deum eſſe tantùm vnum, quod reſeruauit in quæſtion. 11. Addit Sanct. Doct. quod in finibus non per ſe ſubordinatis, ſed per accidens coniunctis, nihil prohibet infinitatem dari, quia cauſæ per accidens indeterminatæ ſunt. Vnde reſtat explicare, quid intelligat Diu. Thom. per fines ſubordinatos per ſe, quid per fines per accidens coniunctos. Et rurſus; ſi per accidens poteſt dari proceſſus in infinitum; ergò per accidens poterit dari infinitum in actu, ſi de facto ponatur tale per accidens; aut poterit ſaltem per accidens, aliquid incipere de facto hic & nunc, non obſtante proceſſu in infinitum in cauſis per accidens. *Quòd ſi dicatur* non eſſe intentum Diu. Thom. dicere, quòd actu, & categorematicè, ſeu de facto, detur proceſſus in infinitum etiam in cauſis per accidens, ſed ſyncategorematicè, & in potentia; hoc nihil eſt, quia etiam in cauſis per ſe ſubordinatis, nihil obſtat hæc infinitas ſyncategorematica, & in potentia, dummodo in re, & de facto ſemper detur finitas; ſic enim quilibet effectus pendebit à finitis cauſis, & vltimo fine categorematicè, licèt ab infinitis ſyncategorematicè. Et ſic non aſſignatur differentia inter primum dictum, de cauſis per ſe ſubordinatis, & de coniunctis per accidens.

Reſpond. Quod nomine *finium per ſe ſubordinatorum* intelligit Diu. Thom. fines, ſeu cauſas, quarum vna in cauſando, & finalizando pendet ab alia. Fines autem per accidens, dicuntur quorum vnus non pendet ab altero in finalizando, & cauſando, ſed ſine ipſo cauſare poteſt; licèt operans ex ſua, voluntate, ſed non ex neceſſaria dependentia, poſſit propter illum moueri, & ex eius intentione agere, ſubordinando illi alium finem. In his ergò finibus per ſe non ſubordinatis, ſed ſolùm per accidens, id eſt, per aliud, ſeu per voluntatem operantis, non ex natura rei, dicitur poſſe infinitatem accidere ſyncategorematicam, & in potentia, non in actu, & categorematicam. Non enim dicitur eſſe infinitatem in his finibus per accidens ſubordinantis, taliter quod numerentur, & dentur infiniti fines, quibus per accidens poſſit voluntas ſubordinari, licèt illi inter ſe, non neceſſariò dependeant, nec ſubordinentur, ex libera tamen voluntate poſſint in infinitum ſubordinari. Non eſt hæc recta intelligentia; nec enim voluntas poteſt infinitos fines inter ſe connectere, cum infinitum; neque ex naturali poteſtate, & colligatione, neque ex voluntaria contingentia, poſſit pertranſiri, aut poni in rerum natura, aut cauſare. Sed intelligentia eſt, quod vbi fines non ſunt per ſe ſubordinati, nec vnus in cauſando dependet ab altero; non datur vltimus ex natura rei, ſed à quolibet poteſt voluntas incipere, & quemlibet alteri ſubordinare, ſine vllo termino ſyncategorematicè, & & quantum eſt ex natura finium, licet in exercitio, & de facto ſi operatur, ab aliquo vltimo fine incipere debet, quem ſibi determinat voluntas. Et hoc patet in exemplo adducto à Diu. Thom. in hoc articul. 4. ſolut. ad 3. in actibus reflexis voluntatis, quorum multiplicatio infinita, per accidens ſe habet ad ordinem finium, & tamen de facto, & categorematicè non dantur infinitæ reflexiones, nec enim poſſunt pertranſiri, ſed ſolùm ſunt infinitę ſyncategorematicè, quia ex natura rei, non eſt vltimus terminus in illis, ſed quælibet data poteſt dari alia. Negamus ergo dari de facto proceſſum in infinitum, etiam per accidens.

Ad *inſtantiam* verò, Quod hac ratione etiam 4
in cauſis; ſeu finibus per ſe ſubordinatis, poterit dari infinitas ſyncategorematica, nec obſtabit proceſſui cauſarum, quia compatitur cum hoc finitas ſimpliciter, & categorematica. *Reſpond.* Non poſſe talem infinitatem dari, quia hoc ipſo, quod per ſe ſubordinati ſunt, ex natura ſua habent influere, & cauſare, ſeu finalizare cum tali ſubordinatione; ergò ex natura rei habent vltimum determinatè, nec in infinitum indeterminatè, & ſyncategorematicè procedunt, quia ſic non haberent per ſe, & ex natura rei mouere; motio enim finis fit incipiendo ab vltimo fine, & quandiù non determinatur hoc vltimum, non determinatur operatio: ergò ſi per ſe ſubordinantur fines, & per ſe influunt, & mouent, per ſe datur in illis ratio vltimi, & per ſe determinatur in illis ratio vltimi, à quo ſolùm incipit determinata motio, & influentia, ſeu operatio. Vbi autem ex natura rei eſt infinitas ſyncatego-

tematica, non eſt determinatè vltimum, quia infinitas ſyncategorematica eſt indeterminatio in rebus, quia quolibet dato, aliud eſt accipere. Vnde & D. Thom. in artic iſto 4. ideò dicit in ſubordinatis per accidens, poſſe dari infinitatem, quia cauſæ per accidens indeterminatæ ſunt. Si ergò eadem infinitas ſyncategorematica daretur in ſubordinatis per ſe, etiam indeterminatio eſſet, & ſic non daretur vltimum determinatè ex natura rei, & per ſe loquendo. Et hinc naſcitur differentia inter primum dictum D. Thomæ, & ſecundum; quod in primo dicto oſtendit directè D. Thom. in ſubordinatis per ſe, debere dari vltimum finem ex natura rei, quia per ſe eſt ſubordinatio, & cauſatio; ex quo conſequitur, quod neque categorematica infinitas, in eorum proceſſu debet dari, neque ſyncategorematica. In his autem, quæ per accidẽs ſolùm ſubordinantur, non datur vltimus finis ex natura rei, vnde poteſt voluntas à quolibet indifferenter in infinitum ſyncategorematicè incipere, & procedere; licèt hîc & nunc de facto, quando incipit operari, & moueri, ſemper debeat incipere ab aliquo fine, quem ſibi tanquam vltimum ponit, & determinat voluntas, licèt ex natura rei vltimus determinatè non ſit.

Ex hoc autem naſcitur ſecunda, & maior difficultas, An poſſit voluntas, ſi non in infinitos fines moueri, nec eis ſubordinari, ſed ſemper debeat ab aliquo vltimo incipere; an ſaltem in plures vltimos ferri poſſit, eiſque ſubordinari, manentibus vltimis, ideſt, non inter ſe ſubordinatis, nec vni tertio?

Quo ſenſu implicet, dari ſimul duos fines vltimos in Operante?

6 NEgauit D. Thom. in artic. 5. huius Quæſt. poſſe voluntatem vnius hominis ſimul ſe habere ad diuerſa, ſicut ad vltimos fines. Id probauit tribus rationibus, quarum difficilis valdè eſt efficacia, & explicatio.

7 Prius tamen quam probationes iſtas euoluamus, oportet ſenſum difficultatis explanare; & quid intelligamus per fines vltimos, & quâ ratione repugnantiam, in eorum pluralitate, inueniamus. Igitur D. Tho. loquitur de fine vltimo, quem ſibi operans conſtituit, non de illo, qui ex natura rei omnibus rebus conſtitutus eſt: hic enim eſt ſummum bonum in re, qui eſt Deus, qui vnicus tantùm eſſe poteſt. D. Th. autem in hoc artic. 5. in calce corporis, dicit, quòd ſicut omnium hominum naturaliter eſt vnus finis, id eſt, ex natura rei conſtitutus, ita oportet quod huius hominis voluntas, in vno vltimo fine ſtatuatur. Item loquitur de pluribus finibus vltimis ſimul habitis, non ſucceſſiuè ab eodem homine, vt patet in illis verbis: *Voluntas vnius hominis, non poteſt ſimul plures fines vltimos habere.* Item tertiò, loquitur de fine vltimo totali, formaliter, ſeù ex parte rationis formalis, non materialiter ſolùm, ſeu pro rebus, in quibus hæc ratio inuenitur; has enim poſſe plures inadæquatè concurrète, vt vnum componant fœlicitatis cumulum, perſpicuum eſt in voluntatibus, quæ extra Deum fœlicitatem quærunt, nec in vna se totam beatitudinem poſſunt inuenire, ſed ex pluribus congregant. Itaque ex parte materialis, ſeu materialiter requiſitorum ad finem, plura inueniri poſſunt, quæ inadæquatè ad rationem illam finis vltimi, concurrant. Et iſta omnia poteſt ſimul intendere, vel appetere voluntas, quia omnia illa vnus finis ſunt, vt expreſsè idẽ S. D. affirmat in hac q. a. 5. ad 1. Difficultas ergo eſt de duplici fine vltimo totali adæquato, & perfecto, & rationem formalem vltimi finis adæquatè obtinente. Quæ ſit autem iſta ratio formalis vltimi finis, explicabimus circa rationes D. Thom. eſt enim bonitas conſummatiua, & perfectiua appetitus totaliter, & terminatiuè. Denique loquitur D. Thom. de duplici fine vltimo, efficaciter intento & volito, vt patet in concluſione primæ rationis, quam ſic concludit D. Thom. *Vnde non poteſt eſſe, quod in duo ſic tendat appetitus, ac ſi vtrumque ſit bonum perfectum ipſius.* in fine ſecundæ rationis, *Vnde oportet* (inquit) *id, in quod tendit voluntas ſub ratione vltimi finis, eſſe vnum.* Tẽdere autem in finem, vt perfectiuum ſui, eſt tendere in illum per intentionem ad aſſequendum ordinatam, quia per aſſecutionem perficitur ille qui tendit ad finem, & tunc vltimò perficit, & complet, quando ſibi ſubordinat, & ſubiicit omnia, tàm operantem, quàm operationem; nec in vna ſolum linea, & ſerie, ſed in omnibus; quia loquimur de fine vltimo ſimpliciter, non in vno tantum ordine, aut ſerie, quod ſine efficaci intentione ſtare non poteſt.

His *præſuppoſitis* non erit difficilè explicare rationes, quibus D. Thom. probat ſuam ſententiam, 8
quæ communis eſt inter Theologos. *Prima ratio* deducitur ex ipſa propria ratione, & quidditate finis vltimi, & proponitur ſic: illud eſt vltimus finis, qui appetitur vt bonum perfectum, & completiuum ipſius appetentis; ergò opportet, quod vltimus finis, ita impleat totum hominis appetitum, quod extra ipſum, nihil appetendum relinquatur: ſed hoc eſſe non poteſt, ſi aliquid præter ipſum vltimum finem, ſeu extraneum ab ipſo, requiratur ad eius perfectionem; ergò non poteſt tendere appetitus in duo taliter, quod vtrumque ſit bonum perfectiuum ipſius. Primum anteced. probatur, tum ex D. Auguſt. 19. de Ciuit. c. 1. vbi inquit: *Finem hominum dicimus, non quod conſumitur, vt non ſit, ſed quod perficitur, vt plenè ſit.* Tum ex ratione; quia vnumquodque appetit ſuam perfectionem; ergo quod appetit vt vltimum, appetit vt cõſummatiuum, & perfectiuum completè ſui, aliàs ſi ibi non completur perfectio, non eſt vltima ratio finis. Reliquas conſequentias non probat D Tho. ſed quaſi legitimè illatas ex antecedente relinquit.

Cæterùm & in antecedente, & in conſequen- 9
tiis, patitur hæc ratio non modicas inſtantias. In antecedente quidem: quia finem vltimum, eſſe completiuum totius boni appetitus, ſeu bonum perfectum, ſtat dupliciter, aut in se ipſa, aut in exiſtimatione appetentis. Et quidem in ipſa re, verum eſt, quod id, quod in re eſt finis vltimus appetentis, in re conſummet, & perficiat totaliter ipſum appetentem; aliàs vltimus non eſſet, ſi vltra illum haberet perfici appetitus: & ſi in hoc ſenſu loquitur D. Thom. de fine vltimo, ſcilicet quod non poteſt appetitus tendere in duos fines vltimos, qui in re vltimi ſint, & prout in re exercent hoc munus vltimi finis, eſt idem ac dicere, quod non poſſunt in re dari duo Dij, ſeu duo ſumma bona, quia poſito vno ſummo bono, illud replet totaliter appetitum, nec aliquod extra ſe debet habere, quo perficiatur. Sed tamen in hoc Artic non tractat. D. Thom. de fine vltimo, prout datur in re, nec intendit probare, quod in re non dentur duo ſumma bona: ſed quod voluntas in illa non poteſt tendere, etiamſi darentur: ſicut quando quærimus, An poſſit aliquis effectus pendere, & cauſari à duabus cauſis totalibus effectiuis, non eſſet bona probatio oſtendere, quod in re non dentur tales cauſæ efficientes totales, ſed difficultas eſt, An ab illis, etiamſi eſſent poſſibiles, poſſit effectus ſimul dependere. Eodem ergo modo difficultas præſens non eſt, An dentur in re duo vltimi

vltimi fines, qui ſint duo ſumma bona totaliter complentia appetitum; ſed ſolùm an voluntas poſſit in duos vltimos fines tendere, etiam in exiſtimatione ſua apprehenſos, ſiue in re dentur, ſiue non?

10 Si *vero ſenſus* Diu. Thom. eſt de fine vltimo apprehenſo, & de hoc procedit eius antecedens, quando dicit, quod illud appetit quis vt vltimum finem, quod appetit vt bonum perfectum, & completiuum ſui ipſius, tunc falſum eſt antecedens; quia poteſt quis ponere vltimum finem in aliquo, quod clarè videt non eſſe perfectè completiuum, & perfectiuũ ſui; ſicut luxurioſus ponit finem in venere, per cuius tamen delectationem videt ſe non perfici, nec compleri in aliis bonis, & neceſſitatibus, puta in fame, in ſiti, in nuditate, in honore, quin potiùs depauperatur, & dehonoratur, ſi exerceat illud nefas; ergò poteſt appetere vt vltimum finem id, quod euidenter cognoſcit non eſſe perfectè completiuum, & ſatiatiuum appetentis. Et illi qui multitudinem Deorum colebant, vnumquémque eorum apprehendebant vt Deum, & finem vltimum, nec tamen quemlibet vt ſatiatiuum, & perfectiuum omnis boni apprehendebant; ſed vnum Deum pro vna neceſſitate ſuccurrendi, vel bono largiendo, alium pro alio colebant; non ergò oportet, quod id, quod apprehenditur vt vltimus finis, & ſic appetitur, appetatur vt ſatiatiuum, & perfectiuum completè ipſius appetentis, etiam in exiſtimatione, & apprehenſione.

11 Quod *ſi dicatur*, vltimum finem hominis peccantis, non poſſe conſtitui in illa re externa, quam quis appetit, putà in venere, in cibo, in honore, &c. quia nullum horum eſt plenè ſatiatiuum, & perfectiuum appetentis, ſed finem vltimum eſſe ipſummet hominem, *ſiquidem amor ſui vſque ad contemptum Dei ædificat Babylonem; & amor Dei vſque ad contemptum ſui ædificat ciuitatem Dei*, vt in libris de Ciuitate Auguſt. inquit: imò hoc eſt argumentum illorum librorum. *Contra eſt*, Quia homo conſtituit ſe ipſum, finem vltimum tanquam finem *cui*, quia ſibi vult omne bonum, non tamen tanquam finem *cuius gratia*, qui ſolùm eſt ſatiatiuus appetentis; homo autem non eſt ſatiatiuus ſui, nec id in quo conſummatè perficitur, & completur totum bonum appetentis; ſed eſt ſubiectum, quod eſt in potentia vt perficiatur, & compleatur, & eſt ipſe appetens, qui perfici debet, non ipſum appetibile à quo perfici debet: ergò dicere quod homo, non poteſt conſtituere finem vltimum in rebus iſtis ad extra, quas amat cum peccat, ſed in ſe ipſo, quia ſe ipſum habet pro vltimo fine, vt ſic finis vltimus ſit ſemper vnus, eſt æquiuocare de fine vltimo *cui*, ſeu de re cui aptimus illa bona, & de fine vltimo *cuius gratiâ*, qui eſt finis ſatiatiuus, & completiuus appetentis: nec enim homo qui eſt appetens, eſt ſatiatiuus ſui, ſed ſatiabilis ab aliis bonis; & ſic non eſt ad rem præſentem dicere, quòd eſt ſibi ipſi finis vltimus. Hæc de antecedente rationis prædictæ Diu. Thom.

12 Iam *verò* circa conſequentias inde illatas, non minora pulſant argumenta. Nam illa prima conſequentia Diu. Thom. *Ergò oportet quod vltimus finis, ita impleat totum hominis appetitum, quod extra ipſum nihil appetendum relinquatur*, non concludit efficaciter; poteſt enim diſtingui ſic: ita implet totum hominis appetitum, quod nihil extra ipſum appetendum relinquatur, tanquam de neceſſitate requiſitum, *tranſeat*; tanquam permiſſiuè ſe habens, ad arbitrium appetentis, vel ad melius eſſe, *nego*. Non enim implicatio eſt, quod appetitus inueniat duos fines, quorum quilibet ſibi ſufficiens eſt, & impleat appetitum; & tamen poſſit alterum etiam appetere, non ex neceſſitate, ſed ex ſua mera voluntate; ſeu appetere vnum pro vna ſeriè actionum, & alium pro alia, non ſubordinando illos inter ſe, nec in vno tertio; ſicut poteſt eligere vitam voluptuoſam, quantum neceſſarium eſt, ne carnis ſtimulis impetatur, & ſimul contemplatiuam, vt cognitionem perfectam adquirat. Et ſi aliquis in ſtatu puræ naturæ peccaret, & iterum haberet dilectionem Dei authoris naturæ ſuper omnia, talis haberet Deum pro vltimo fine, quia propter ipſum operaretur; & maneret conuerſus ad creaturam, quia maneret in peccato quod fecit, quia hoc ſine gratia non remittitur.

Et *Vrgeri poteſt amplius* in eo, qui duos fines vltimos diſiunctiuè appeteret, id eſt, non volendo vtrúmque coniungere, ſed alterum tantùm, & non magis vnum quàm alterum: & licèt vtriúſque eſſet capax appetitus, tamen poſſet in quolibet eſſe æqualitas bonitatis, ita vt ſolo numero differrent; tunc ita vnus ſatiaret, & perficeret appetitum, quod extra ipſum relinqueret aliquid appetendum, ſaltem tanquam omninò ſimile, & æquale, & eiuſdem rationis; ergò poſſet duos vltimos fines habere, ſaltem numero diſtinctos, & appetere vtrúmque, licèt alter eſſet ſuperfluus: quamvis enim natura ſuperfluum abhorreat, & vnitati ſtudeat, non tamen voluntas, quæ ſæpè exorbitat, & ſuperfluitatem amplectitur. 13

Denique *vltima* Diu. Thom. Conſequentia eodem vitio laborat, infert enim, quod non poteſt tendere appetitus in duo, taliter quod vtrúmque ſit bonum perfectiuum illius, ex eo quod non poteſt ad perfectionem vltimi finis requiri aliquid extra ipſum. Sed hæc conſequentia omninò infirma eſt quia eſto finis vltimus perfectus, & plenus, non requirat aliquid extra ſe ad ſuam perfectionem, cum in ſe vltimum ſit, vnde tamen probatur, quod non poſſit habere extra ſe, aliquid perfectum, & ſi non requiſitum ad ſe, ſimile tamen ſibi, & eiuſdem rationis cum illo? & hoc poterit voluntas appetere, & ſi non vt neceſſarium ad alterum, tamen ſibi placens, & ſibi appetibile, etiam ſi demus eſſe ſuperfluum. Vt omittam non probari poſſe, plures res materialiter diuerſas requiri ad fœlicitatem integrandam, & componendam, & ſic plures fines vltimos materiales poterit habere voluntas, & ſi vnam tantùm rationem formalem fœlicitatis, ſeu boni, reſpiciat. Quod ſi non plus probat ratio Diu. Thom. quam quod formalis ratio fœlicitatis vna ſit, ad quid rationes iſtæ adeò obſcuræ multiplicantur, cum facilior via extet: nempe potentiam voluntatis eſſe vnam, & ſic formalem rationem boni perfecti, ſeu fœlicitatis vltimæ, vnam eſſe debere, quia in ſua formali ratione ſiſtit tota vnitas potentiæ? 14

Reſpond. *ad primam inſtantiam*; Rationem Diu. Thom. procedere de fine vltimo, non ſolùm prout in re exercet rationem, & munus vltimi finis, ſed etiam prout eſt in æſtimatione, & apprehenſione; inde enim mouet voluntatem, & voluntas tendit in ipſum ſic apprehenſum, non vt in eſſe apprehenſi ipſum aſſequatur, ſed vt ex apprehenſione moueat. Negamus autem, quod voluntas poſſit tendere, & appetere aliquid ſub formalitate, & munere finis vltimi, niſi in ipſa apprehenſione, & æſtimatione apprehendat ipſum vt ſatiatiuum, & perfectiuum completè ſui appetitus; licèt ex corrupta æſtimatione aliquando iudicet, & apprehendat vt ſatiatiuum ſui, quod in re, & verè ſatiatiuum non eſt, & ita ſi 15

aduerte

aduéteret, poſſet à tali æſtimatione falſa auerti. imò quotidie experimur mutare hominem, finem vltimum, quia corruptâ, & deceptâ æſtimatione attribuit hoc munus vltimi finis, ſeu beatitudinis, & ſatiatiui, ſeu perfectiui ſui appetitus, ei quod minimè tale eſt; ſed tamen ſic exiſtimat practice, quando in tali re infima ponit ſuum finem. Nonne euidenter dicit Apoſtolus de quibuſdam ad Philip. 1. *Quorum Deus venter eſt, & gloria in confuſione ipſorum, qui terrena ſapiunt?* Ergò delectabilia ventris, rationem vltimi finis, apud iſtos habent, qui pro Deo ventrem habent. Et tamen non ignorant iſti, non eſſe omnia bona in delectabili ventris, ſed aliis multis indigere, tamen ex corrupta æſtimatione, omnia illa ordinant illi vitio, ſeu delectabili, quod maximè deſiderant, & ſic habent illud pro vltimo, & conſummatiuo bono, non pro omni bono, & præter illud, plura alia deſiderant, ſed non vltra illud, ſed ibi ſiſtunt, & reliqua illi ſubordinant. Diu. Thom. autem non ita requirit, quod vltimus finis ſit completiuus, & ſatiatiuus appetentis, quod nihil præter ipſum appetatur, ſed nihil extra appetendum relinquat, ſcilicèt, poſt ipſum, ſeu vltra ipſum, non ſub ipſo, & ei ſubordinatum.

16 Licet *ergo videas* luxurioſus, delectationem veneream non ſufficere ſibi ad omnia, quæ illi opus ſunt, omnia tamen luxuriæ ſubordinat, quia ibi ſiſtit eius appetitus, quando ex corrupta æſtimatione operatur circa ipſum, tanquam circa vltimum finem. Quod ſi à luxuria ceſſet, & aliud vitium amet, illi rurſus ſubiicietur vt vltimo fini, & aliam corruptam æſtimationem de tali fine habebit. Si verò ſimul amet luxuriam, & aliud vitium, verbi gratiâ, ambitionem, aut vanam gloriam, nec vnum alteri ſubordinet, nihilominus vtrúmque ſubordinabit alicui tertio; quia ſemper amor, habet aliquid quod præ cæteris amet, verbi gratiâ, cōmoditatem propriam, aut abundantiam, aut oſtentationem, & vanitatem, vel aliquid aliud, in quod magis propendet voluntas. *Signum autem huius eſt:* quia cum plura appetat, tamen ſemper aliquod eſt, quod non vult relinquere, etiam ſi alia perdat. Quidquid autem illud ſit, in quod voluntas magis inclinatur, tùm demum rationem vltimi finis obtinebit, cum bonitas eius, & perfectio ita allicit appetitum, vt ibi terminetur eius deſiderium, & reliqua bona, quæ appetit iſti ſubordinet, & ad illud dirigat, extra ipſum verò, ſeu vltra ipſum non relinquatur aliquid appetendum, tanquam perfectiùs, ſeu tanquam perficiens, & finalizans ipſum. Quod Diu. Thom. expreſſit illis verbis in hac ratione prima poſitis, vbi finem vltimum dicit: *Qui implet totum hominis appetitum, ita quod extra ipſum nihil appetendum relinquatur: quod eſſe non poteſt ſi aliquid extraneum ad ipſius perfectionem requiratur*, id eſt, ſi aliquid quod extra ipſum appetitur, tanquam perfectiuum ipſum appetatur, licèt multa alia bona extra, vel præter ipſum appeti poſſint, non tamen vt perfectiua ipſius, ſed vt deſeruientia, & ſubordinata illi. Nec enim eſt neceſſe, quod id, quod appetitur vt vltimus finis, dicatur plenè ſatiare appetitum, quia ſe ſolo dat appetitui omne, quod poteſt appetere: ſed dicitur plenè ſatiare, quia eſt vltimum, vbi terminatur deſiderium appetentis, quod tunc terminatur, cum ſatiatur, & ſic plenè ſatiat terminatiuè, non plenè, id eſt, ſe ſolo dans omnia, ſed terminans omnia: poteſt enim appetens alia bona deſiderare, ſed vt ſubordinata illi in quo terminatur. Quod ſi non ſubordinet; vel abiicit illum finem vltimum, & alium accipit; vel vtrúmque ſubordinat alicui tertio, cui illi fines deſeruiunt. Et ſic, qui ponit in delectatione luxuriæ vltimum ſuum ex corrupta æſtimatione, & tamen videt non implere appetitum ſuum, quoad alia quibus indiget, non ex hoc deſtruitur ratio finis vltimi: quia illa bona appetuntur, vt ſubordinata illi, vel alij tertio, vbi impletur, id eſt, ſiſtitur tanquam in termino deſiderium appetentis, & ſic vltra non tranſit tanquam in finem perfectiuum, licèt alia deſideret vt ſubordinata iſti. Vnde perinde eſt vltimum finem eſſe bonum completiuum, & perfectiuum appetitus, atque appeti vt vltimum, non ſubordinatum alteri, ſed ſubordinantem ſibi reliqua.

Et *ad inſtantiam* quæ adducitur, de illis qui credebant plures Deos. *Reſpond.* Illos non potuiſſe habere tales Deos pro vltimis finibus: quia etſi Deos nominabant, & Diuinitatem illis tribuebant, non tamen vt ſummum, & vltimum bonum, & infinitum, vnumquémque eorum habebant, ſed vel vnum ſummum, & cæteris præſtantiorem habebant, licèt confuſè cognitum, vt de Athenienſibus dicitur Actorum 17. quod habebant aram dicatam *Ignoto Deo:* vel ſuam propriam cōmoditatem vt finem habebant, ſicut illi: *Quorum Deus venter erat*; non verò illorum Deorum gloriam expetebant vt finem vltimum, nec enim per eorum viſionem, & conſortium, beatificandos ſe ſperabant. Quod ſi aliqui ita corruptam habebant æſtimationem, quod vnumquémque illorum Deorum exiſtimarent eſſe verum Deum, independentem ab alio, & quemlibet eſſe primam cauſam, & vltimum finem, non omnium rerum, ſed quemlibet aliquarum, verbi gratiâ, Martem pro re militari, Mercurium pro ſcientia, Venerem pro generatione, & ſic de aliis, & ſic contendat aliquis potuiſſe ex corrupta æſtimatione, plures, & non ſubordinatos fines, voluntatem appetere. *Reſpond.* Quod ſi hoc accideret, nullum illorum Deorum haberet ille homo pro fine vltimo ſimpliciter, & cauſa vniuerſali, ſed particulari, & reſtricta ad illud determinatum bonum dandum. Vnde vnuſquiſque conſtitueret ex illis bonis, & ex illis Diis, finem vltimum, quem mallet, & in quem plus inclinaretur, & reliqua bona, aut Deos illis præpoſitos, illi magis volito ſubordinaret, vel pro libito mutaret. Itaque ſicut nunc diuerſa bona appetuntur pro fine vltimo apparenti, prout quiſque vult, ita illorum bonorum Deos haberet pro fine; & ſicut vnum bonum alteri bono ſubordinare poſſet, ita & vnum Deum ex illis, alteri Deo pro arbitratu ſuo; nam tales illi Dij æſtimarentur, quod vnus alij pro arbitratu hominum ſubderetur. Vnde & Tertullianus acutè, Romanorum ſuperſtitionem tangens in eligendis Diis, cap. 5. Apologetici: *Apud vos*, (inquit,) *de humano arbitratu Diuinitas penſitatur: niſi homini Deus placuerit, Deus non erit, homo iam Deo, propitius eſſe debebit.* 17

Quod *ſi inſtes*: Vnde tanta neceſſitas imminet voluntati, vt neceſſariò teneatur vnum finem alteri ſubordinare, nec poſſit pro diuerſis rebus diuerſos fines, nec inter ſe, nec vni tertio ſubordinatos tenere, & præſertim cum ipſe Diu. Thom. infrà quæſtion. 12. articul. 3. expreſſe dicat, quod poteſt intentio ferri in plura, ſibi inuicem non ſubordinata. *Reſpond.* De hoc dicendum eſſe in ſolutione contra conſequentias huius primæ rationis, vbi oſtendemus, non poſſe voluntatem etiam pro libito ſuo, & arbitrio, duos fines vltimos non ſubordinatos conſtituere. Debent enim ad minus vniri, ſaltem in aliqua commoditate, & conuenientia ipſiuſmet appetentis; ſi enim aliquid diſconuenit ipſi voluntati, non amatur. Commoditates autem, ſeu conuenientiæ 18

ipſius

ipſius appetentis, licèt inter ſe ſubordinata non ſint, tamen in ipſo tertio, cuius commoditati deſeruiunt, ſubordinari debent. Et quando D.Thom. dixit q.12. citat. quod poteſt homo intendere plura adinuicem non ordinata, non negat talia non debere abſolutè ordinata eſſe, ſed non debere eſſe ordinata adinuicem, id eſt, inter ſe: non negat autem debere eſſe ordinata, ſeu ſubordinata vni tertiò, & illud tertium habebit rationem finis vltimi, non autem ea, quæ inter ſe ordinata non ſunt. Quod expreſſit ibi Sanct. Doctor ſolutione ad ſecundùm, dicens: *Quod intentio eſt motus voluntatis in aliquid præordinatum à ratione, & ideo ea, quæ ſunt plura ſecundum rem, poſſunt accipi, vt vnus terminus intentionis, prout ſunt vnum ſecundum rationem; vel quia aliqua duo concurrunt ad integrandum aliquid vnum, ſicut ad ſanitatē cōcurrunt calor, & frigus commenſurata, vel quia aliqua duo ſub vno communi continentur, quod poteſt eſſe intentum, puta acquiſitio vini, & veſtis continetur ſub lucro, ſicut ſub quodam communi. Vnde nihil prohibet, quin ille, qui intendit lucrum, ſimul hæc duo intendat.* Ita D.Thom.

19 Ad *id verò* quod obiicitur contra reſponſionem ibidem datam. Quod qui vult plura bona ad extra, non conſtituit finem ſuum vltimum in illis, ſed in ſe ipſo, cui omnia illa ſubordinat, ſe ipſum verò regulæ vlteriori non ſubiicit, quæ eſt ſolutio Caietani hic articul. 5. *Reſpond.* Quod homo peccans, & à regula diuina auerſus, eſt ſibi ipſi finis vltimus, tanquam finis *cui*; & bonum proprium, ſeu fœlicitas, & benè eſſe proprium non in communi, nec regulatum, ſed vt independens, & non coarctatum ſub regula Dei, ſed ſuæ propriæ regulæ relictum, eſt finis vltimus *qui*. Et hoc bonum proprium, ſeu benè eſſe integratur ex illis bonis exterioribus, quibus fruitur vt volt, & non vt decet, nec coarctatè ad regulam diuinam, ſed ad proprium libitum. Vndè in tantùm dicitur ipſe homo, eſſe finis vltimus, in quantùm de ſe, & à ſuo libito ſumit regulam appetendi quæcúmque vult; non iuxta moderamen regulæ diuinæ, quę taxat appetibilia, & modum appetendorum, ſed iuxta ſui arbitrij directionem, cum ſtat pro ratione voluntas. Et dicitur tale arbitrium, & tale libitum, atque adeò ipſe homo pertinere ad rationem finis vltimi, non ſolùm vt finis *cui*, ſed vt finis *qui*; quia iuxta ſuum libitum determinat appetibilia, & modum appetendorum, non iuxta legem Dei, & ſic res illæ vt ſubiectæ tali ordini & modo, ſunt appetibiles vt res, & ipſe homo eſt finis cui tanquam perſona; ſed bonum proprium, vt ab ipſo homine diſpoſitum, non vt à Deo ordinatum, dicitur finis *qui* vltimus, & ſic eſt ſatiatiuum vltimatè proprij appetitus.

20 Ad *ea* quæ obiiciuntur contra primam conſeq. Diu.Thom. *Reſpond.* Non poſſe voluntatem ſuo libito, aut permiſſione duos vltimos fines ſimul velle, aut in eos tendere, licèt ſucceſſiuè poſſit appetere diuerſos fines vltimos; & quotidie noſtris peccatis id videmus, cum ab incommutabili bono, ad commutabile noſtri commodi, aut libiti bonum, conuertamur. Cur autem non poſſit voluntas accipere vnum bonum, tanquam finem vltimum pro vna ſeriè rerum, vel pro tota operationum ſuarum collectione, alium pro alia ſeriè, vel etiam pro tota collectione operum, & ſi ſuperfluè ſe habeat, & eandem contineat bonitatem quàm alius? *Reſpond.* Rationem eſſe, tùm propter formalitatem vltimi ex parte finis *qui*; tùm propter vnitatem appetentis ex parte finis *cui*. Non poteſt autem voluntas pro libito, iſtas formalitates, & reſpectus euertere. Nam formalitas vltimi finis, eſt formalitas vltimi perficientis appetitum, finis non eſt bonum, & perfectum. Vnde illud, quod in genere boni, & perfecti habet rationem vltimi, eſt vltimum perficiens appetitum, & ex conſequenti claudit, & ſub ſe continet, ac ſubordinat quidquid pertinet ad talem appetitum, vel ſimpliciter, ſi reſpectu omnium appetibilium ſit vltimum, vel in aliqua ſeriè, & ordine, ſi in illa tantùm vltimum ſit. Si autem ſolùm in aliquo genere, & ſerie vltimum ſit, verbi gratiâ, in ſeriè, & ordine lucrandi, vel militandi, &c. non verò eſt vltimum ſimpliciter; ergò in illo non quieſcit ſimpliciter appetitus, ſed eo genere dato, adhuc vlterius requirit in quo quieſcat, hoc erit ſimpliciter vltimum, vbi tandem quieſcit. Si autē plura ſunt, in quorum collectione quieſcit, inter ſe verò non ſunt coordinata, nec vnum ſubordinatur alteri, oportet videre rationem, quare in illa collectione quieſcit, nempè quia illa plura ſic collecta integrant, & pertinent ad totale, & integrum commodum appetentis, & ſic licèt inter ſe non ſint coordinata, ſunt tamen in vno tertio, quod integratur ex illis, & ſic appetuntur ſub vna formalitate, & ſic fertur in ea intentio, vt ex Diu. Thoma dicebamus. Et ſic oportet, quod finis vltimus integratus ex pluribus, materialiter ad illum concurrentibus, habeat vnitatem ex vnitate appetentis, quatenus ad vnum illius bonum, vel commodum integrandum confluunt.

Quod ſi detur aliud ſimile bonum ſolo numero 21 diſtinctum, in quo etiam tanquam in vltimo quieſcere poſſit voluntas, non quidem ex neceſſitate, ſed ex arbitrio ſuo, aut etiam ex ſuperfluitate; adhuc ibi non poteſt appetere duos vltimos fines, formaliter loquendo; quia ſuppoſito quod voluntas plenè ſatietur, & completur in vno eorum, non poteſt appetere alterum vt ſatiatiuum, & completiuum ſui. Quod ſi ex ſuperfluo appetit, ergò non vt finem vltimum, quia id quod vt finis vltimus appetitur, accipitur vt principale bonum appetentis, vnde cætera bona pendent, & cui ſubordinantur, vtpotè finis, & bonum magis perfectum; & ideò finis vltimus eſt primus in mouendo ſeu in intentione; ergò repugnat, quod ametur tanquam ſuperfluum, & minus neceſſarium bonum, ſuperfluum enim non eſt magis principale. Si ergò amatur vt finis vltimus, oportet quod vel ſecundum rectam, & regulatam æſtimationem, vel ſecundum corruptam, & prauam accipiatur vt bonum primò intentum, & magis principaliter mouens. Vnde ſi eſt minus neceſſarium, & ex abundantia, aut ſuperfluitate aſſumitur à voluntate; cum iam habeat alium finem vltimum, opportebit, quod ei apponat aliquod aliud motiuum; vel quod id faciat ad experiendam libertatem, vel ex aliquo vitio indebitæ ſuperfluitatis, aut curioſitatis, vel ex alio ſimili. Et tunc iam non erit formaliter finis vltimus per omnia ſimilis, & ſolo numero diſtinctus ab altero fine vltimo, quem appetit, licèt materialiter ſit eiuſdem entitatis; vel rationis: quia primus finis vltimus non appetebatur vt ſuperfluus, ſed vt bonum ſatiatiuum, & perfectiuum appetentis: quomodo enim ſuperfluè appeteretur, ſi alius ante ipſum prius volitus, & prius mouens non ſupponebatur?

Ad *illam* verò inſtantiam de eo qui peccaret in 22 ſtatu puræ naturæ, & iterum conuerteretur ad Deum authorem naturalem, volendo ipſum pro fine vltimo. *Reſpond.* Quod ſi Deus tali homini ſe conuertenti, non vellet remittere peccatum, nec dare gratiam (quod abſolutè poſſibile eſt, vt in materia de Iuſtificatione dicetur) talis manebit quidem

in

in peccato, ſecundum rationem iniuriæ factæ Deo, non ſecundum conuerſionem ad ſuum obiectum, vel ad ſuum finem; ſed ſolùm habebat pro fine vltimo Deum, quoad operationes ſuas. Non eſt autem inconueniens, quod aliquis ſit conuerſus ad Deum, vt finem naturalem in aliquo ſtatu, & tamen ſibi non ſit remiſſum peccatum, quia conuerſio noſtra ad Deum, ſolùm eſt diſpoſitio quaſi paſſiua ad obtinendam remiſſionem, non tamen habet cum ea neceſſariam connexionem, ſed ſe habet vt diaphaneitas ad lucem, ſine qua eſſe poteſt.

23 Et *ad inſtantiam* de eo, qui appeteret plures fines vltimos disiunctiuè, non copulatiuè, *Dico*; quod tales fines disiunctiuè conſiderati, vel quilibet eorum, habet ſufficientiam vltimi finis, & vtriúſque eſt capax appetitus: vel neuter habet ſufficientiam ad ſatiandum, & complendum appetitum, ſed vterque ſimul. Si hoc vltimo modo, non appetitur disiunctiuè duplex finis, ſed copulatiuè; quia ex vtróque integratur, & tunc materialiter ſolùm, & in adæquatè, quilibet dicitur finis vltimus; formaliter verò & adæquate, vnus tantùm eſt, vt Sanct. Thom. docet in hac quæſt. artic. 5. ad 1. Si primò modo, eliget voluntas quem voluerit pro vltimo fine: ſicut quotidie videmus, quod eligit quilibet id, quod vult præſertim cum peccat, ſed vno fine electo, non poterit alterum ſimul intendere ad conſequendum, niſi velit illum vt ſuperfluum, vel ſub alio formali motiuo finis quam primum, vel niſi mutetur à primo fine in ſecundum. Et tunc redit caſus iam attactus de duobus finibus vltimis, numero ſolùm diſtinctis & æqualibus, idémque in præſenti dicendum eſt: & ſic ſoluitur replica, quæ de pluribus finibus ſolo numero diſtinctis, loquitur. Non enim dubitamus, quod voluntas poſſit ſuperfluum appetere, non poteſt tamen rationem finis vltimi, ſub ratione ſuperflui attingere, cum à fine vltimo cætera dependeant.

24 Ad *inſtantias* contra vltimam conſequentiam D. Thom. *Reſpond.* eodem modo, Quod ſi vltimus finis eſt bonum perfectiuum completè, & vltimatè appetentis, quia eſt id in quo vltimo quieſcit, & ſiſtit, & conſequenter à quo incipit intentio; optimè ſequitur non poſſe tendere in duo, ita quod vtrúmque ſit perfectiuum ipſius, ſeu vltimus finis; ſiue vnum ſe habeat, vt requiſitum ad alterum; vt perfectum ſit, ſiue ſe habeat vt ſimile illi, vt poſſit appeti ſicut ipſum. Si enim requiſitum eſt ad perfectionem ipſius finis vltimi, ergò ante tale requiſitum, finis ille non eſt completè, & totaliter perfectum reſpectu appetentis, ſiquidem hoc requiritur ad illum finem vltimum. Et rurſus, ſi tale requiſitum appetatur, non appeteretur vt diſtinctus finis vltimus, ſed vt pars prioris, ſeu requiſitum ad ipſum. Si verò non eſt requiſitum ad perfectionem talis finis vltimi, ſed ſimile illi, vt poſſit appeti tanquam finis diſtinctus, currit ſolutio iam data; quod talis finis non poteſt appeti, intendi vt bonum neceſſarium, ſed ſuperfluum, ſiquidem ſine illo alter finis vltimus ſufficienter complet, & perficit appetitum. Habere autem pro fine vltimo appetentis id, quod ſuperfluum eſt appetitui, repugnat; cum nihil magis appetenti conueniens, & neceſſarium iudicetur, quam vltimus finis, vnde reliquorum appetibilium menſura, conuenientiáque dependet. Niſi fortè id quod in ſe ſuperfluum eſt, & omninò ſimile alteri, appetatur ſub aliquo altiori motiuo, non omninò ſimili præcedenti fini vltimo, & tunc deſtruitur caſus; quia iam non ſunt illi fines omninò ſimiles, & ſupponitur appetitus non totaliter, & plenè ſatiatus per priorem vltimum finem, ſiquidem reſtat aliqua ratio motiua perficiendi, & ſatiandi, quæ ſi ſimul cum alio priori fine compatitur, ex vtróque fiet vnus integer finis pertinens ad bonum integrum, ſeu commodum appetentis, habebitque vnitatem illud bonum ex vnitate appetentis, & appetitus eius, vt dictum eſt.

Quod verò inſinuatur in eadem inſtantia de pluribus finibus vltimis materialibus, dummodo maneat formalis vnitas fœlicitatis. *Reſpond* Non repugnare quod ita ſit, dummodo maneat formalis vnitas beatitudinis, non ſolùm in communi, ſed etiam in ſingulari, quatenus illa plura materialia appetuntur, vt integrantia vnum totale bonum determinatum ipſius appetentis, vt docet Sanct. Thom. infrà quæſtion. 12. articul. 1. ad 2. quod hîc, & nunc in concreto accipitur vt bonum accommodatum, & conueniens ipſi appetenti, & in quo quieſcat, non autem ſolùm conſideratur vt communis ratio appetendi, quæ eſt beatitudo in communi ſumpta. Et ita non intendit Diu. Thom. probare, quod ratio formalis obiecti voluntatis in communi, ſeu beatitudo in communi vna ſit; ſed quod ratio formalis in particulari, & in concreto, quâ aliquid vt finis vltimus appetitur, ſeu ipſa formalitas finis vltimi, vna ſit in quacúmque re, quæ appetitur vt vltimus finis, etiam ſi illa materialiter ex pluribus rebus integretur, vt patet maniſeſtè in hac quæſtion. articul. 5. ad 1. vbi dicit: *Quod illa quatuor bona in quibus aliqui conſiſtebant vltimum finem, accipiebantur in ratione vnius boni perfecti, ex his conſtituti, ab his qui in eis vltimum finem ponebant.* 25

Expenditur Secunda Ratio.

Secunda *Ratio* Diu. Thom. quâ probat finem vltimum, non poſſe eſſe niſi vnum ita eſt: Finis in voluntate ſe habet vt principium, quod naturaliter deſideratur, ſicut in proceſſu rationis, principium eſt id, quod naturaliter cognoſcitur: natura autem non tendit niſi ad vnum; ergò principium in proceſſu voluntatis debet eſſe vnum. Sed principium in appetibilibus eſt finis vltimus, quia ab illo incipit intentio, motúſque voluntatis; ergò finis vltimus debet eſſe vnus. 26

In hac ratione, hoc ſecundum enthymema non habet difficultatem, quia conſtat, quod finis ſe habet in appetibilibus, ſicut principium in ſpeculabilibus, & ſic ſi principium in appetibilibus debet eſſe vnum, benè ſequitur quod finis vltimus eſt vnus, quia hoc eſt principium in appetendo, ſeu in mouendo ad appetere. In primo autem Syllogiſmo eſt difficultas aliqua in maiori, & multò maior in minori. In maiori eſt difficultas, quomodo intelligitur, quod finis naturaliter deſideratur, ſiquidem liberè amari poteſt finis, & in ipſo primo actu volendi vltimum finem, poteſt eſſe meritum, quia eſt actus charitatis; & in Angelis fuiſſe in primo inſtanti creationis docet Diu. Thom. 1. part. quæſt. 63. articul. 5. ad 3. & Nos latè docuimus 2. tomo 1. part. diſput. 23. ergò in primo actu, in quo vtique fertur in finem, non naturaliter, ſed liberè fertur; ergò cum indifferentia ad plura, ſaltem in exercitio; ergò non per modum vnius determinatè; & ſic ex iſta ratione non infertur, principium illud, quod eſt finis vltimus, debere eſſe vnum. *In Minori eſt maior difficultas*, quòd ſcilicèt natura non tendat niſi ad vnum. Falſum eſt hoc, quia licèt natura per vnum motum, non niſi ad vnum tendat

dat, nihil tamen vetat, naturæ plures motus poſſe conuenire, ac per eos ad plura poſſe tendere, & ſic plura principia habere, quibus eos efficiat. Nã ignis, v.g. motu locali tendit ſurſum, motu alterationis tendit ad calorem, motu illuminationis ad lucem, motu generationis ad alium ignem. Et ſic in aliis naturis plures motus videmus, generationis, alterationis, lationis. In ſenſitiuis naturis plures potentias damus ad diuerſos actus cognoſcendi, qui omnes non tendunt ad vnum, ſed ad diuerſos terminos. Denique in ipſo intellectu, licet naturaliter cognoſcat prima principia ex ipſa euidentia terminorum, non tamen ad vnum tantùm principium primum reducitur totus proceſſus intelligendi, ſed ſunt plura prima principia, vt *Quodlibet eſt, vel non eſt; Omne totum eſt maius ſua parte*, & alia ſimilia: ergo non oportet, quod primum principium ſit vnum, & conſequenter neque vltimus finis. Addo, quod voluntas poteſt vitio ſuo, & pro libito conſtituere finem vltimum in eo, quod voluerit ſibi facere finem; ergò non eſt verum quod naturaliter feratur in illum, cum poſſit ea libito ſuo, & arbitrio ferri.

27 Reſp. ad primam difficultatem, quod ly *naturaliter*, quando dicitur, quod finis naturaliter deſideratur, & principium naturaliter cognoſcitur, non opponitur huic, quod eſt liberè, & indifferenter velle; ſed huic quod eſt, non ex alio priori principio, ita quod in illo non ſe moueat completè, & perfectè, ſed incipiat ſe mouere. Etenim natura eſt primum principium motus & quietis, & ſic primum principium in vnoquóque motu, habet vim rationémque naturæ, & ſic naturaliter dicitur moueri aliquid, quãdo mouetur circa primum principium motus. Ipſa enim natura ſubſtantialiter conſiderata, eſt in potentia ad motus ſuos, & oportet quod reducatur in actum vt operetur, quod eſt eſſe motam, vt moueat. Vnde motus ille, quo natura cõſtituitur in ſtatu habili, vt ſe moueat, eſt debitus ab authore naturæ, vt latiùs tradidimus 2. tomo 1.p.diſp. 43. agendo de primo inſtanti, ſeu actu Angelorum; & idem oſtendimus lib. 1. de generat. diſp. 5. & in lib. Phyſ. diſp. 22. Quia tamẽ natura noſtra de ſe eſt intellectiua, & volitiua liberè, ſtat benè, quod in ſuo primo motu, ſi ſit perfectus, moueatur cum plena aduertentia, & indifferentia iudicij, ſaltem quoad exercitium, & tamen *naturaliter*, ideſt, non ex alio priori principio ſe mouendo, ſed ipſo naturæ pondere moueatur, ſeu ab ipſo authore naturæ, quia qui dat formam, dat conſequentia ad formam, & dat ipſa requiſita, vt natura in primo actu operetur. Vnde D.Th. 1.p.q. 82. art. 1. & q. 22. de Verit. art. 5. oſtendit voluntatem naturaliter moueri circa finem vltimum; quia natura eſt fundamentum voluntatis, & ipſa voluntas etiã quędam natura eſt, & ideò inclinationem naturalem habere debet in proprium bonum. De quo infrà circa q. 10. tractandum à nobis eſt.

28 Sic ergò ſemper ly *naturaliter*, ideſt, pro eo quod eſt à natura cognitum, ſeu ab authore naturæ datum non per motum, & actionem naturæ acquiſitum, reſtat videre, quomodo inde inferatur, quod principium illud primum debeat eſſe vnum, quia naturaliter mouetur, ſi alias cum ly *naturaliter* componitur, quod etiam liberè, & indifferenter. Et dicimus rectè hoc inferri; quia omnis natura habet vnam ſpeciem in eſſendo, & vnam propriam, & eſſentialem differentiam; ergò & vnum proprium, & ſpecificum modum operandi per ſe primò, & directè, licèt ex parte gradus generici, aut ex parte operationum conſequentium ad primam, poſſit plures operationes ſpecie diuerſas operari: homo enim in quantum rationalis, habet vnam propriam, & ſpecificam operationem, ſcilicèt, ratiocinari, quæ competit ei ſecundum gradum ſuum ſpecificum, & differentialem: plures tamen aliæ operationes ſpecie diuerſæ poſſunt ei conuenire, non ſecundum gradum ſpecificum, ſed ſecundum gradus genericos, vt ſecundùm rationem animalis, diuerſi ſenſus; ſecundum gradum viuentis diuerſæ potentiæ vegetatiuæ, ſecundum gradum corporis diuerſi motus alterationis, vel lationis, &c. Et ſimiliter ſecundum gradum ſpecificum, præter operationem per ſe primo, & directè conuenientem, poteſt aliqua ex conſequenti conuenire, ſicut præter ratiocinari, & intelligere, conuenit velle, quia appetitus conſequitur ad cognoſcere. Quare id quod conuenit naturaliter, ſeu ſecundum naturã, eſt vnum: & natura tendit ad vnum, intelligendo per *naturam*, non ſolùm formam, ſed etiam gradum naturæ; quilibet enim gradus ſuam naturam conſtituit, & ſic ad vnum tendit ſecundum illum gradum per ſe primo, licèt ex conſequenti poſſit ad plura tẽdere illi ſubordinata, & conſecuta, vt iam ampliùs explicauimus. Quod ſi ex gradu naturali, ad vnũ tẽdit per ſe primo, oportet, quod ſecundum vnum principium tendat, quia ſpecifica vnitas operationis, ſpecificam vnitatem in formali ratione petit, atque adeò in principio formaliter ſumpto, & ſecundum rationem formalem.

Ad *inſtantiam* contra minorem *Reſpond.* Quod illa propoſitio, *Natura ſemper tendit ad vnum*, intelligitur in ſenſu valdè formali, natura ſub determinato grado naturæ; vt autem comprehendit plures gradus, ſecundùm quos conuenit cum aliis naturis, ſic plures poteſt habere operationes, & tendere ad plura, quia virtualiter eſt multiplex natura, ſeu potiùs gradualiter, de quo videri poteſt D Tho. q. 22. de Verit. art. 5. *Et ſecundò* intelligitur de operatione naturaliter conueniente naturæ, ideſt, ad quam primò, & per ſe ordinatur, aliud eſt enim naturam aliquam habere plures operationes, aliud vnam naturam, ſeu gradum naturæ habere naturaliter plures operationes: naturaliter enim ſolum habet natura id quod per ſe primo ei conuenit, reliqua vel accidentaliter, vel acquiſitiuè, & non ex propriis naturaliter. *Et huius ratio eſt*; Quia conſideratio formaliſſima naturæ, eſt in quantum eſt primum principium motus, & quietis, ideſt, radicale principium; cõſtat autẽ, quod ſecundum diuerſos gradus, natura ipſa eſt radix diuerſorum motuum, ſeu operationum, quia ſic eſt principium diuerſarum proprietatum, ſeu paſſionũ. Et ſic ſoluuntur inſtantiæ, & exempla in argumento allata, de diuerſis operationibus & motibus, quibus naturę aliquæ tẽdunt ad diuerſa: Dicimus enim illas diuerſas operationes, & tendentias conuenire naturæ ſecundum diuerſos gradus, aut in eodem gradu ſecundùm ſubordinationem ad aliquid, primò & per ſe illi conuenient, quod ſit vnum, licèt ſub illo vno plura deinceps ſubordinari, & contineri poſſint: tunc enim dicitur naturaliter tenderè ad vnum, quia tendit ad id quod per ſe primò talis naturæ, aut gradus proprium, & immediatum eſt: ad ea verò quæ ſubordinantur illi, tendit non ex naturali inclinatione, ſeu ex ipſa generatione naturæ, ſed ex diſpoſitione aliqua conſequenti, vel accidenti. Ignis ergò cum habet illas plures operationes calefaciendi, lucendi, generationis, & motus ſurſum, illæ conueniunt, vel ſecundum diuerſos gradus naturæ ignis, vel cum aliqua ſubordinatione actionum. Nam ferri motu locali ſurſum, conuenit ei ſecundum quod ordinatur locus naturalis in vniuerſo ad conſeruationem propriæ naturæ, qui quidem appetitus conſeruationis, ex communi ratione corporis eſt; determinatur autem ad talem locum ſurſum, ex nobilitate 29

næ naturæ ſuper alia elementa. Illuminare autem, & lucere non conuenit igni, niſi prout participat aliquid de natura corporis cœleſtis, vnde magis eſt accidens, quam propria eius paſſio ſicut etiam aliis corporibus conueniunt aliquæ qualitates ex impreſſione corporis cœleſtis, vt magneti ferrum attrahere. Calefacere autem, & generare ignem, conueniũt ei ex propria ratione ſuæ naturæ, ſed ſunt actiones ſubordinatæ, cum calefactio diſponat ad generationem ignis; & ita tota operatio, & tendentia naturæ ad vnum reducitur, quantum fieri poteſt. Similiter in natura hominis inueniuntur plures operationes ſecundùm gradum ſenſitiuum, & vegetatiuum; gradui autem rationali per ſe conuenit vna operatio, quæ eſt ratiocinari, cui ſubordinatur, & deſeruit operatio ſenſitiua, conſequitur verò appetitiua. Et in natura animali ſunt plures ſenſus externi, ſubordinati interiori æſtimatiuæ; & ſic ſemper plures operationes, ſeu potentiæ ordinantur ad vnam principalem, quæ eſt per ſe directè operatio talis naturæ.

30 Ad *inſtantiam* verò de Intellectu vtente pluribus principiis per ſe notis. *Reſpond.* Illa plura principia reduci ad vnum principale, & quod eſt cæterorum menſura, vt in ſpeculatiuis, *Quodlibet eſt, vel non eſt*; in practicis, *Bonum eſt faciendum, malum eſt fugiendum.* Vel ſi hoc videtur inconueniens, eo quod intellectus non minus naturaliter hæc principia intelligit, quam alia, quæ etiam ex terminis ſunt nota, vt *Omne totum eſt maius ſua parte*, & ſimilia, dici vlterius poteſt id, quod D. Th. affirmat de fine, ſeu bono in quæſt. 22. de Verit. artic. 6. ad 5. quod naturaliter voluntas amat bonum, ſed non determinatè hoc, vel illud bonum; ſicut viſus naturaliter videt colorem, ſed non hunc, vel illum determinatè. Et propter hoc quidquid vult, vult ſub ratione boni, non tamen oportet, quod ſemper hoc, vel illud bonum velit. Eodem modo dici poteſt de intellectu reſpectu principiorum, quod naturaliter intelligit verum ex terminis euidens, & certum; non tamen determinatè hoc, vel illud. Et ſic non petit naturaliter habere vnũ ſolùm principium materialiter ſumptum, ſed formaliter, ſcilicèt, veritatem quamlibet ex terminis notã; ibi enim quieſcit intellectus, nec vltra probationes requirit, cum ad principium, & veritatem per ſe notam deuenerit, quia illud principium vlterius probari non poteſt. Quod autem hoc principium determinatè, vel illud intelligat, v. g. quod *Totum ſit maius ſua parte*, aut *Quodlibet eſt, vel non eſt*, materialiter ſe habet, & quaſi inadæquatè in ratione, & latitudine veritatis per ſe notæ, & ex terminis: ſicut etiam finis vltimus poteſt poni in multis inadæquatis finibus, ſeu rebus vnum ſatiatiuum plenum integrantibus, vt dicit S. Th. hîc artic. 5. ad 1. Naturaliter autem tendit appetitus in bonum ſatiatiuum, & plenum; materialiter verò in hoc, vel illud determinatum ex quo integratur, quod poteſt plurificari in ratione rei, non in ratione finis vltimi. Nec propter hoc dicimus, quòd voluntas naturaliter fertur ſolùm in bonum in communi, aut in beatitudinem in communi, quatenus eſt ratio formalis voluntatis, ſed etiam in particulari fertur in hanc rationem formalem finis vltimi neceſſariò, vbicúmque ponatur, licèt illud materiale in quo ponitur, poſſit variari, aut ex pluribus rebus integrari.

31 Et *ad vltimam inſtantiam*. Quod poteſt homo vitio ſuo conſtituere finem vltimum in quacúmque re voluerit, & ſic non fertur naturaliter in illũ. *Reſp.* Quod ex parte finis materialis, ſeu ipſius materiæ, in qua conſtituitur finis vltimus determinatè, ſicut etiam poteſt finis vltimus ex pluribus rebus materialiter diuerſis integrari, conſtitui, vt ex D. Tho. hic artic. 5. ad 1. conſtat. Nec tamen quilibet illorum poteſt dici finis vltimus inadæquatè, quia ly *vltimum* non dicit inadæquationem, ſed totalitatem; & ſic ſolùm conflatum ex illis, eſt vltimus finis: Quare non negamus, quod voluntas poſſit ſibi pro vltimo fine determinatè, & ex parte materiæ conſiderato, diuerſas res pro libito conſtituere; quia dum non videt clarè ipſum infinitum bonum in ſe, à nullo neceſſitatur, vt illud appetat; & cũ non habeat ſibi adiunctam regulam indefectibilem, poteſt ab illa deficere, & ſe pro regula ſtatuere. Cæterùm in quacúmque re voluntas figat rationem finis vltimi, debet rẽ illam ſecundum conditiones vltimi finis appetere, ſcil. vt bonum ſatiatiuum ſui, ſaltem apparenter, & quandiù durat illud dictamen erroneum de tali bono; ſicut qui ſibi conſtituunt Regem, debent cũ authoritate ſuprema illum conſtituere, quandiù Rex manet, & qui eſt in loco, licèt ſuperficies materiales mutet, debet tamen immobilitatem diſtantiæ, & reſpectus habere; ſic qui in aliqua re, vel pluribus rebus partialibus, vltimum finem conſtituit, oportet vt illi conditiones, & formalitatem vltimi attribuat, ideſt, quod ibi vltimo ſiſtat, tanquam in ſatiatiuo, ita quod vltra non requirat; & ſic licèt libere voluntas poſſit ſibi finem conſtituere in re quã voluerit, nõ tamen poteſt ex parte formalis rationis vnitatem diuidere, & ex parte vltimi adæquationem tollere, vt vltra tranſeat (ſic enim vltimus non eſſet) & vt plures vltimos fines conſtituat, quod eſſet oppoſita facere, vt D. Th. docet hîc art. 5. ad 3.

Tertia ratio expenditur.

TErtia denique ratio D. Thom. eſt: Actiones voluntariæ ex fine ſpeciem ſortiuntur, ergò à fine vltimo ſortiuntur rationem generis, quia communior eſt; ſicut naturalia ſecundum rationem communem habent rationem generi. Sed omnia appetibilia voluntatis ſunt vnius generis, in quantum huiuſmodi, ergo & finis eorum vltimus, à quo habent rationem generis, vnus eſt. Rurſus: In quolibet genere eſt vnum primum principium; ergò cum vltimus finis habeat rationem primi principij, oportet quod vnus ſit. 32

Hæc *ratio* habet inſtantiam in primis, in eo quod dicit, ex fine vltimo ſumi rationem genericam. Nam ſi loquamur de actu interiori, qui eſt Intentio, conſtat quod intentio, quæ verſatur circa finem vltimum, ſumit ex illo non genus, ſed ſpeciem atomam; ſicut actus charitatis, qui verſatur circa finem vltimum, ab illo ſpeciem ſumit, non genus. Si verò loquamur de actu exteriori, ſiue electionis in voluntate, ſiue executionis in aliis potentiis, non habet finem vltimum pro genere, ſed pro circunſtantia; finis enim circumſtantia eſt, vt docetur infr. q. 7. Circumſtantia autem cum ſit accidens actus, non dat ei rationem genericam, quia hæc eſſentialis eſt. Et licèt idem D. Thom. 2. 2. q. 11. art. 1. ad 2. dicat, quòd vitia habent ſpeciem ex fine proximo, ex fine verò remoto habent genus, & cauſam; tamen eandem patitur difficultatem, quomodo ſit genus ſi eſt circunſtantia? 33

Secundò *eſt difficultas*, Quomodo dicantur omnes actiones voluntariæ, eſſe vnius generis? Nam vel intelligitur de genere ſubalterno, & proximo; vel de ſupremo, & remoto. Hoc ſecundum dici non poteſt; quia genus ſupremum actionum voluntatis, in quantum phyſici actus ſunt, eſt qualitas, quæ comprehendit ſub ſe etiam actus intellectus, & ſenſuum multáque alias qualitates; ad quas omnes non 34

poteſt

poteſt dari vnum principium. In quantum autem morales actus ſunt, continentur ſub aliquo reſpectu, vel tendentia ad obiectum, vel ſub aliqua denominatione extrinſeca, vt aliqui putant, & de his generibus currit eadem difficultas, quia etiam plures aliæ denominationes, vel reſpectus ſub his comprehendnntur, quæ ad alia, extra volũtatis actiones, pertinent, & ad vnum principium omnia non reducuntur. Si autem loquitur de genere ſubalterno, & próximo; falſum eſt omnes actiones voluntarias eſſe vnius generis tantùm, cum plura genera ſubalterna dentur; ſicut virtus eſt genus ſubalternum proximũ, diuiditur enim in plures ſpecies virtutum, & vitium in plures ſpecies atomas vitiorum. Vnde non datur vnus finis vltimus, nec vnum principiũ pro virtutibus, & vitiis. Ergò incongruenter ex vnitate generis actionum voluntatis, probat D.Tho. vnitatem vltimi finis, cum potius ſequatur diuerſitas finis vltimi, ex diuerſitate generum virtutis, & vitij.

34 Denique habet difficultatem, quod dicit D Tho. *In qualibet genere eſſe vnum primum principium illius generis*: licèt enim ſit aliqua ſpecies principalior, & perfectior, vt in genere animalis, homo, in genere coloris, album, &c. non tamen hoc eſt neceſſarium, cum vltrà quamlibet ſpeciem poſſit alia perfectior à Deo fieri. Et dato, quod ſit aliqua cæteris perfectior, non tamen illa eſt primum principium cæterarum, nec aliquam influentiam habet in reliquas ſpecies, vt homo in equum, vel leonem, Et dato, quod habeat, vnde infertur, quod in genere voluntariæ actionis, primum principium debeat eſſe cauſa influens vt finis?

35 Denique omnibus his inconuenientibus deuoratis, adhuc ratio D.Th. non probat dari vnum vltimũ finem numero, & in particulari, ſed ſpecie, vel genere, & in communi. Sic enim finis vltimus dat rationem genericam, & finis vltimus eſt primum principium in genere actionis voluntariæ; non tamen inde infertur, quod non poſſint eſſe plures fines vltimi in ſingulari, & in indiuiduo, quia genus non ſumitur ab vno fine ſingulari, ſed generico.

36 Ad *primam inſtantiam. Reſp.* Quod finis vltimus reſpectu actus interioris, & intentionis primæ, habet rationẽ obiecti ſpecificatiui: reſpectu verò aliorum actuum, qui verſantur circa ea, quæ ad talem finem ſunt habet vim generis, non in pręedicando, ſed in cauſando, ſeu mouendo: ſic enim probat S.Thom. infrà q.18 a.7. in calce corporis, quod differẽtia ſpecifica, quæ eſt ex fine, eſt magis generalis: *Quia voluntas cuius proprium obiectum eſt finis, eſt vniuerſale motiuum reſpectu omnium potentiarum animæ, quarum propria obiecta, ſunt obiecta particularium actuum.* Et ſic dicitur finis ratio generica in cauſando; ſicut ſi diceremus lucem eſſe rationem generalem mouẽdi viſum, colores autem particulares ſpecificam: finis enim ſe habet vt ratio mouendi, reſpectu eorum quæ ad finem ſunt. Non repugnat autem, quod id quod eſt cauſa vniuerſalis, & generica det circumſtantiam actus: ſicut etiam perſona, quæ eſt cauſa effectiua particularis ipſius actus, dat circumſtantiam actui: cauſa enim tàm efficiens, quàm finalis ſunt cauſæ extrinſecæ reſpectu effectus, & ſic circumſtãtiare poſſunt ipſum effectum, in ſubſtantia ſua conſideratum; nõ autem ſubſtantiam ipſam dare. Dicitur autem finis eſſe vniuerſalis, & genericus in cauſãdo quia motionem habet in cæteras ſpecies actionum, quas ſibi ſubordinat: voluntas enim principium eſt, & potentia mouens ſecundum efficaciam, & exercitiũ; principiũ verò mouendi accipit à fine, quẽ ſimpliciter, & adæquatè vltimum habet. Vnde tam latè patet motio finis vltimi, quam dominiũ voluntatis.

Sed *reſtat tunc* vim conſequentiæ D.Th. deducere. Quomodo enim ſequitur eſſe vnum finem vltimum, quia genus voluntariarum actionũ vnum eſt, ſi finis non eſt genus in prædicando, ſed in cauſando, nec ab illo ſumitur genus eſſentiale? Quando autẽ dicitur genus iſtarum actionum eſſe vnum, intelligitur de genere eſſentiali; nam de genere in cauſando eſt difficultas, an debeat eſſe ſolùm vna cauſa finalis, & vnus vltimus finis; & ideò probare quòd detur vnus vltimus finis, quia datur vnum genus in cauſando, ſcil. cauſalitate cauſæ finalis, eſt probare idem per idem. *Reſp.* Quod finem eſſe cauſam, dubitari nõ poteſt, & finem vniuerſalem, ſeu vltimum, qui ſubordinat ſibi alios, & ea quæ ad finem ſunt, eſſe vniuerſalem in cauſando, omninò conſequens eſt. Quãdo ergò D.Th. dicit ab illo fine vltimo ſortiri actiones voluntarias rationem generis, & ſic eſſe vnum, quia genus eſt vnum; optima conſequentia eſt, loquẽdo de genere in cauſando; ſic enim probat benè eſſe vnum finem etiam in ſingulari: ſi verò loqueretur de genere in prædicando, non probaret niſi finẽ eſſe vnum genericè, ſicut id à quo ſumitur ſpecificatio, eſt vnum ſpecificè. Nec probat idem per idem, ſed à cauſalitate finis intra vnum genus, probat vnitatem illius ſimpliciter, ſicut cœlum eſt vna cauſa vniuerſalis, quia cauſat in toto genere corporum, vt ſtatim ſe explicat D.Th. dicens, *quòd in omni genere eſt vnum primum principiũ.* Nõ ergò loquitur de eo à quo ſumitur genus, vt ab obiecto generico, ſed vt à primo principio talis generis, ſcilicèt vt à genere in cauſando, non in prædicando. 37

38 Itaque illa prima propoſitio D.Th. ſicut actiones voluntariæ ſumunt ſpeciem à fine, ita oportet quod à fine vltimo ſortiantur rationem generis, non intelligitur ly *ſicut* eodem modo ſecundũ eandẽ comparationẽm, quia finis proximus dat ſpeciem actionibus voluntariis duplici modo, ſcil. vt obiectum, quod in genere formali extrinſeco ſpecificat, & vt finis, ſeu vt cauſa finalis, quia eſt finis intermedius, etiam metaphoricè, & allicitiuè cauſans, magis tamẽ coarctatè, & limitatè, quã finis vltimus. Finis autem vltimus non dat rationem genericam iſto duplici modo, ſcil. vt obiectum genericum, & commune, & vt cauſa finalis generica, & vniuerſalis, quia reſpectu actus intentionis, à quo diligitur, eſt obiectum ſpecificũ, non genericũ: ſicut Deus reſpectu actus charitatis Reſpectu verò eorum, quæ ſunt ad finem, non ſe habet vt obiectum genericum, ſed vt cauſa mouens finaliter, vt finis vniuerſalis, & vt cauſa extrinſeca, non vt ratio generica, in qua conueniunt omnia illa obiecta: nec enim appetibilia conueniunt in fine vltimo, tanquam in ratione communi generica, ſed tãquam in cauſa & ratione mouendi; finis enim vltimus aliquid ſingulare eſt, vt cum Deũ pro fine vltimo diligimus, nõ vt ratio prædicabilis, in qua cõueniunt alia appetibilia, tanquã in genere. Comparatio ergo D.Th. ſumitur ex parte finis proximi, & vltimi prout præciſè conſiderantur in ratione finis, & cauſæ finalizantis, non vt proximus finis habet rationem obiecti, & finis vltimus non. Vt autẽ habet finis vltimus rationem cauſæ finalizantis, vnus eſſe debet; quia omnia appetibilia ſunt vnius generis, non ſolùm vnius generis in eſſendo, & prædicando, ſed in mouendo & attrahendo voluntatem; quia omnia mouẽt ſub ratione boni, & ſic debent reduci ad bonum, quod ſit perfectum, & ſatiatiuũ, & per ſe mouens: ſicut omnia colorata ſunt vnius generis in mouendo viſum, & ſic reducuntur ad vnum primum principium viſibilitatis, quod eſt lux: & omnia corpora ſunt vnius generis in mouendo alteratiuè, & localiter, & reducuntur ad vnum primum principiũ

alterans, quod eſt Cœlum. Ergò optimè tenet conſequentia Diu. Thom. ex vnitate generis in mouendo, inferens vnum primum mouens in cauſando, in illo genere. Nec probat idem per idem, ſed probat eſſe vnum finem vltimum in cauſando, & mouendo voluntatem, quia omnia appetibilia ſunt vnius generis in mouendo voluntatem, ſcil. in ratione boni, ſicut omnia viſibilia ratione lucidi, & ſic dari debet vnum principium in illo genere primum, à quo tanquam à cauſa mouente, ſumatur tota illa generica ratio in cauſando, ſicut in aliis generibus datur, vt lux in uiſibilibus, Cœlum in corporibus, &c.

39 Quando verò D. Thom. in 2.2. q 11. ſuprà cit. dicit Vitia habere ex fine remoto genus, & cauſam: optimè dicit iuxta explicata à nobis de genere in cauſando, & ibi exprimitur à D. Thom. quod habent à fine remoto genus, & cauſam, & ſubdit: *Sicut mœchia ex furto oritur, & continetur ſub eo. ſicut effectus ſub cauſa, vel ſpecies ſub genere, vt patet ex his quæ ſupra de actibus dicta ſunt*, ſcilicet 1.2 q. 8. art. 6. & 7. Vbi illa diſiunctiua, *vel ſicu ſpecies ſub genere*, non ſignificat verè eſſe ſpeciem, & finem verè dare genus, ſed ſimilitudinem illius habere; quia quando obiectum per ſe, & ab intrinſeco ordinatur ad finem differentia ſumpta ex vno, eſt determinatiua differentiæ, quæ ſumitur ex alio: quod non contingit quando per accidēs ſolùm, & ex arbitrio operantis ordinatur ad aliquem finem, vt citat. loco ea 1.2. dicitur. Et ideò primum modum aſſimilauit D. Th. ſpeciei & generi ſecundum cauſæ, & effectui, vt ibi amplius explicabitur.

40 Ad *ſecundam difficultatem* patet ex dictis, quod nec loquitur D. Thom. de vno genere in eſſendo, ſeu prædicando, ſiue ſit ſubalternum, ſiue ſupremum ſed de vno genere in mouendo, & determinando voluntatem ſicut omnia viſibilia ſunt vnius generis in mouendo viſum, quia colorata ſunt; & omnia appetibilia vnius generis in appetendo, quia bona sūt; & omnia intelligibilia in ratione veri, vnum genus intelligibile ſunt. Quare *Genus* ſumit hîc D. Tho. pro genere in ordine ad motiuum potentiarum, non in prædicando, vel eſſendo. Contingit enim aliquando quæ ſunt plura genera in eſſendo, eſſe vnum in mouendo, & è contra. Quæ ergò ſunt vnius generis in mouendo voluntatem, ſunt vnius generis in ratione appetibilis, & ſic petunt vnum primum appetibile, ſeu vnum finem, qui ſit cæteris ratio appetendi, quidquid ſit an in eſſendo ſint plura genera ſubalterna, ſiue in obiectis appetibilibus, ſiue in actibus eis correſpondentibus; quia actus, ſicut & ipſę ſcientiæ, ſecantur quemadmodum & res, ſcilicèt, quemadmodum res in quantum ſcibiles, ſeu appetibiles, ſeu obiectabiles, non vt res in ſe.

41 Ad *tertiam difficultatem*, *Reſp*. Quod non in quolibet genere prædicabili, & quod eſt genus in eſſendo, & prædicando datur vnum principium cauſatiuum ſpecierum contentarum in tali genere. Benè tamen in quolibet genere mouente, ſeu ſpecificante potentiam datur aliquod primum, quia datur formalior aliqua ratio ſub qua cæteræ ſubordinantur, & continentur, & ibi terminantur, vt eſt lux in viſibilibus, & bonum perfectum ſeu ſatiatiuum, & vltimum in voluntate, & euidentia in intelligibilibus, &c. Et hæc ratio vltima, & plena ac motiua cæterarum, vna eſt, & per modum vnius attingitur in quocúmque attingatur, eo quod omnis motio, & ſpecificatio potentiarum, terminum habere debet, & ibi tanquam in aliquo principaliori ſiſtere, ab illóque vnitatem habet, quia ſub illo cætera ordinantur; & cum moueār ſub eodem modo, & genere mouendi, vnitatem quoque ab illo habent. Et hinc ſequitur, quòd in actionibus voluntariis, finis vltimus ſeu primarius eſt iſtud primum principium, quia finis ille eſt ratio, & id cuius gratiâ cætera mouent, habétque vim perfecti, & ſatiatiuum boni in quo ſiſtit motio appetitus: & ſubordinatio appetibilium.

Ad *vltimam difficultatem* dicitur etiam ex dictis, quod ratio D. Thom. non infert finem vltimum eſſe vnum genere, vel ſpecie, ſed vnum in ſingulari; quia non dicit quòd ſumatur ratio generis in actionibus ab eo, vt à principio obiectiuo genericè, & in communi accepto, ſed ſumi ab eo rationem genericam, ſeu generalem mouendi voluntatem, vt à primo principio in mouendo, & cauſando. Si autem eſt primum in cauſando & mouendo, debet eſſe vnum non ſolùm genericè, & in communi, ſed etiam in ſingulari, quia eſt cauſa mouens, non in communi ſpecificans, vt obiectum in communi: ſicut lux eadem numero exiſtens poteſt diuerſos ſpecie colores mouere, vt potentiam ad viſionem immutent; ſic finis mouet ea, quæ ad finē sūt, vt ab his moueatur volūtas. 42

Reſtabat examinare rationem D. Thom. poſitam ib argumento. *Sed contra*: quia finis vltimus ſimpliciter eſt ille cui omnia, quæ ſunt in affectu hominis ſubordinantur: ergò repugnat, quod detur alius vltimus finis eodem modo adæquatus, & vltimus; ſic enim non omnes affectus illi vltimo fini ſubordinarentur, quia iſte affectus alterius finis vltimi, & qui ſequuntur ad illum, ei non ſubordinatur; Sed de hac ratione egimus in *Phyſica q.* 10. *ar.* 5, *concl.* 4. Videatur ibi. Solùm in præſenti aduertimus ex hac ratione elici, maiorem repugnantiam dari, quod dentur duo vltimi fines ſimpliciter adęquati, & totales vnius operis, quam duas cauſas efficientes totales vnius effectus: præſertim ſi vna cauſa ſit creata, altera increata. *Diſparitas* eſt, quia finis ſimpliciter vltimus operatur in vi, & ratione boni perfectè ſatiatiui appetitus; cauſa autem efficiens in vi, & virtute actiua contentiua effectus ad ponendum illum in eſſe. Vnde vt ſit finis vltimus debet præſupponi, quod appetitus non ſit ſatiatus: ſi autem habet, iam ſatiatus eſt, ergò implicat alium finem vltimum dari. Cauſa autem efficiens eſt totalis, & adæquata in producendo effectum in eſſe, comparatione alterius cauſæ ſui ordinis; poteſt tamen dari cauſa ſuperior, qualis eſt increata, quæ eminenter actiones illarum contineat, & ſic ſuperiori modo à ſe dependere illum eundem effectum faciat. 43

Difficultates verò, quæ obiici poſſunt contra hanc reſolutionem, & principalem concluſionem D. Thom. quod non poſſint dari plures vltimi fines præcipuè verſantur circa modum conſtituendi finem vltimum in peccato mortali, & veniali. Quia tamen iſtæ, & aliæ ſimiles difficultates vinci non poſſunt, niſi ſupponendo quòd omnis actio debet dependere à fine vltimo, opotet prius hoc reſoluere, & deinde ad illas difficultates procedere. 44

ARTICVLVS VI.

Vtrùm in omni actione debeat aliquis vltimum finem habere, vel actualiter, vel virtualiter?

DVo in Quæſtione propoſita inſinuantur: alterum de reipſa, alterum de modo. De re ipſa, An quælibet actio in finem vltimum ordinetur? De modo, an iſta relatio, & ordo debeat eſſe formalis & actualis; an ſufficiat, quod

ſit

ſit habitualis, vel interpretatiua, vel virtualis? Quomodo verò differant inter ſe reſpectus iſti, ſtatim explicabimus.

Tria Supponenda pro Reſolutione.

1 CVm inquirimus. An omnis actio ſit propter vltimum finem, tres terminos oportet explicare, quos præſupponimus. *Primus* eſt ly *Omnis actio*, quid ſcilicet ſub illa vniuerſali diſtributione comprehẽdamus, quid excludamus? *Secundus* eſt ly *Vltimus Finis*, an loquamur de vltimo fine formaliter in cõmuni, an etiam determinatè, & materialiter in particulari? *Tertius* eſt ly *ſit propter finem*, an omnis actio ſit propter finem actualiter, vel virtualiter, & quot modis actio ſit propter finem, ſeu in illum referatur.

Circa *primum*; in illa diſtributione vniuerſali nomine. *Omnis actio*, intelligimus omnes actiones in finem referibiles; ſi enim in finem proximum referibiles ſunt, etiam vltimum habebunt; ſicut omnis effectus, qui efficienter eſt à cauſa ſecunda, & proxima etiam eſſe debet à cauſa prima. Actiones autem referibiles in finem, quædam ſunt referibiles ab ipſomet operante, quia operatur cum cognitione diſcretiua finis, vt ſunt actiones humanæ; vel ſunt referibiles ab extrinſeco dirigente, ſicut actiones naturales, & quæ in poteſtate voluntatis non ſunt. Et licèt in præſenti, vbi agitur de fine vltimo moralium actionum, principaliter agatur de prioribus actionibus quæ humanæ ſunt, & de illis videtur inquiſiuiſſe D.Th. cum in ar.6. huius q. tractat, an omnia quæ vult homo, velit propter finem: tamen eadẽ reſolutio extendi poteſt ad actiones naturales, reſpectu ſui extrinſeci dirigentis, quia ille dirigens, ſicut naturales actiones dirigit ad ſuos proprios, & determinatos fines, qui ſunt fines proximi; ita illos finea rurſus ſubordinare debet vltimo alicui fini, aut ſaltem eadem neceſſitas quæ vrget, vt omnes actiones humanæ à proprio operante referantùr in finem aliquem vltimum, militare dèbet, vt actiones naturales ab extrinſeco dirigente, & emittente ordinentur in finem vltimum, pròportione ſeruatâ.

2 Circa *ſecundum*: nomine *vltimi finis*, non ſolùm intelligitur formalitas vltimi finis in communi, & in abſtracto, ſed etiam in concreto, & in particulari, ſeu pro vltimo fine materialiter, & determinatè, non in communi ſolùm, & formaliter. Nam quod omnis actio voluntatis ſit propter bonum, loquendo in communi, & abſolutè, dubitari non poteſt, cum formalis ratio operandi voluntatis ſit bonum ſub ratione boni. Sed quod detur aliqua cauſa finaliter mouens, & influens, ita vt cauſalitate ſuâ allicitiuâ, & metaphoricâ moueat ad actionem, requirit quod talis finis ſit bonum quoddam in concreto, & determinatè, tanquam appetibile in quod tenditur. Et de hoc inquiritur, An detur pro omni actione finis vltimus, ſeu aliquid quod finali cauſalitate moueat, tanquam vltimum in illa linea, & ordine finaliter mouendi. Et quidem, dubitatio apud plures eſt, An Deus reſpectu omnium actionum ſit finis vltimus, etiam determinatè, & in particulari ſumptus: & an requiratur, quod præcedat intentio circa vltimum finem, tanquam diſtinctus actus, & diſtinctum obiectum, ab obiecto, & actu, qui verſatur circa finem proximum, vel circa medium. Cæterum ſiue Deus in particulari, & determinatè ſumptus ſit finis vltimus ex directione ipſius appetentis, aut extrinſeci dirigentis, ſiue res aliqua creata aſſumatur pro fine vltimo in particulari, & determinatè, ſiue diuerſo actu intendatur finis, & appetatur medium, in præſenti loquimur de fine vltimo, non ſolùm pro ratione formali appetendi, & finalizandi, ſed pro ipſa re finalizante, & mouente, quæ reſpectu actuum ſibi ſubiectorum, circumſtantia eſt, ita vt ſicut in omni actu datur circunſtantia *quis*, ita detur circunſtantia *finis vltimi*, ita quod finis vltimus non ſolùm vt ratio volendi, ſed vt res volita, ſit attactus.

Circa *tertium* oportet aduertere quatuor modos, 3 quibus aliquid poteſt referri, & ordinari in finem. *Primus* eſt per expreſſam, & formalem volitionem, & tendentiam in ipſum. *Secundus* per virtualem. *Tertius* per interpretatiuam. *Quartus* per habitualẽ. De quibus videri poteſt *Caietan. 2.2. quæſ. 24. art. 10.* quamvis ibi interpretatiuæ relationis in finem, non meminerit. Expreſſa, & formalis relatio, ſeu ordinatio in finem, eſt quando ex intentione actu exiſtente erga finem, deriuatur electio ſeu volitio eorum, quæ ſunt ad finem. Itaque neceſſe eſt, quod non ceſſauerit intentio finis, quãdo quis ordinat aliquid, & facit propter finẽ ordinatione expreſſâ, & actuali. Et quia actualis intentio ſubſiſtere non poteſt ſine actuali propoſitione obiecti, quia actu amare non poteſt voluntas, niſi id quod actu ſibi proponitur amandum, ideò actualis intentio præſuppoſitiuè requirit actualem cognitionem, & notitiam de obiecto: præterquam quod ſi actu ordinatur aliquid in finem, finis actu cauſat, & finalizat ipſum; idem eſt enim actu ordinari, & actu finalizari à fine; non finalizatur autem aliquid paſſiuè, niſi finis actiuè finalizet. Vt autem finis actu finalizet, requiritur, quod ſit actu cognitus, & apprehenſus. Nec tamen ſufficit actu eſſe cognitum finẽ etiã ſi ſit actu intentus; quia ea quæ ordinantur ad finem actu, & finalizantur ab eo, non ſolùm dependent à fine cognito, ſed amato, & intento, ſiquidem ex amore finis procedit quis ad appetenda media; ſicut ex principiis cognitis ad illationem concluſionis. Ergò actu referri in finem, intentionem, & amorem finis actualem poſtulat, vt ex intentione influat in volitionem mediorum, vt benè expendit *Ægidius a Præſentatione libr. 1. de fine in communi quæſt. 16. art. 7. & Vazquez 1.2. diſp. 6. cap. 1. contra Suarez 1.2. diſp. 2. quæſtiunc. 4.* id ſub dubio relinquentem. Requiritur ergò ad actualem ordinationem in finem, cognitio actualis de fine, intentio eius actualis, & volitio eius, quod eſt ad finem cum expreſſa ordinatione, & relatione pro fine conſequendo.

Secundo virtualis ordinatio requirit intentionem 4 & cognitionem finis præceſſiſſe, & non eſſe reuocatam per contrariam intentionem; continuari verò, & coordinari cum eo, quod eſt ad finem, non in ſe ipſo, ſed in effectu ſuo, & virtute. Virtualis quippè ordinatio, & intentio diſtinguitur ab actuali, quod iſta actu permanet & exiſtit, illa in virtute, ſeu effectu relicto: ſicut cauſa virtualiter operans, diſcernitur ab actualiter operante, quia hæc vt exiſtens actu operatur, ſicut cum ignis calefacit, vel generat alium ignem per ſemetipſum; virtualiter autem operans, per virtutem ab aliqua cauſa relictam, etiã cauſâ ipſâ non exiſtente, operatur; ſicut calor ab igne relictus, etiam igne ipſo abſente, vel extincto, calefacit; & ſemen ab animali deciſum etiam ipſo animali mortuo, elaborat fœtum; & virtus Solis intra viſcera terræ operatur, etiam ipſo abſente. Vt autem virtus alicuius cauſæ operetur, neceſſe eſt quod à tali cauſa deriuetur, quando actu eſt: aliàs ſi nunquam actu fuiſſet illa cauſa, nunquam ab illa emanaret virtus. Ergo ſimiliter, vt finis intentus dicatur virtualiter finalizare, oportet quod præceſſerit aliquãdo intẽtio finis, & ex illa dicatur manere aliquid cuius vi finalizet, & conſequenter cuius vi aliquid ordinetur, & referatur in finem: idem eſt enim

ordinati in finem,& finalizari ab eo; finalizari autem paſſiuè, oritur ex finalizare actiuè. Et ſic idem eſt virtualiter referri in finem, & tamen virtualiter finalizare. Vnde requiritur aliquando finem actu fuiſſe intentum, alias non poſſet talis virtus ex intentione finis remanere. Et ad hoc etiam neceſſe eſt vt intentio illa non ſit reuocata, quia ſi reuocatur, ceſſat influentia eius etiam in virtute, ſiquidem reuocatio non eſt ſolùm, vt non ſit actu intentio, ſed ne habeat vim,& authoritatem, ſeu imperium, aut motionem in media, hoc enim reuocatio illa operatur. Et ſic poſita reuocatione virtus relicta ceſſat, quia contraria vis, ſeu imperium relinquitur, ſcilicet ne operetur.

5. Solum *dubitant* aliqui, quæ nam ſit illa virtus, In cuius vi dicitur intentio illa manere virtualiter, quando quis poſteà operatur, etiam ſine recordatione finis? *Reſp.* In hoc eſſe diuerſos modos ſentiendi. Quidam cenſent eſſe qualitatem, ſeu diſpoſitionem quandam ex voluntate impreſſam membris externis, ſeu virtuti motiuæ, vt *Richardus in 4. diſt. 6. ar. 1. q. 1. ad 2.* Quidam qualitatem impreſſam non membris externis, ſed appetitui ſenſitiuo, vt *Scotus in 4. diſt. 6. q. 6. §. Sed mirum.* Quidam attentionem, & voluntatem, quæ verſatur circa actionem externam, vt *Gabriel in 4. diſt. 6. q. 1. art. 1. notab. 3* & probabile reputat *Suarez 1. tomo in 3. p. diſput. 13. ſection. 1.* quæ attentio dicitur ſemper eſſe in re, licèt non ſemper ſentiatur, propter ſui remiſſionem, & debilitatem. Denique alij exiſtimant eſſe ipſum actum, ex illa intentione imperatum, qui non dependet à tali intentione in conſeruari. Si ergò ſemel ratio ordinauerit iſtas actiones, & media, & quidquid ad conſequendum finem neceſſarium eſt, etiamſi intentio finis, & cogitatio de ipſo ceſſet, dicitur virtualiter manere in vi primæ illius ordinationis, & actus ordinarij. Ita *Ægidius* vbi ſuprà, in eáque ſolutione *Suarez, Soto, Gabriel, Scotus* requieſcit, vt ipſe refert.

6 Ego verò exiſtimo, principaliter hanc virtutem manere in fine præconcepto practicè, ideſt, vt repræſentante, & dirigente quodcúmque dictamen, quod homo format ad operandum ea, quæ ad conſecutionem talis finis requiruntur, licèt de ipſo fine in ſe actu non cogitet, ille autem præconceptus finis manet, vel in aliquo actu, qui proceſſit per dictamen ortum à prima intentione, à qua non pendet illud dictamen in conſeruari, licèt in fieri ab ea proceſſerit; vel manet in memoria, in qua repræſentantur res vt præterita, & ipſimet actus quos homo fecit, & determinatio quam habuit, indéque excitatur non ad concipiendum finem in ſe, ſed determinationem ſuam, quam habuit de conſequendo fine, & operando propter eum, & ſic in exercitio operatur, vt taliter determinatus. Itaque dupliciter poteſt finis præconceptus, & præintentus manere virtualiter in aliquo effectu. Primò, ratione alterius dictaminis, vel actus voluntatis orti à priori intentione, licèt intẽtio prima ceſſauerit, ſiquidem ex vno actu oritur alius, & ex vno dictamine aliud, ſicut ex fine intento oritur dictamen, & conſilium de electione, & ipſa electio cum aliis multis actibus, circa quos occupari poteſt voluntas ceſſando, & relinquendo priorem intentionem de fine; ſed quia ex illa intentione ab intellectu apprehenſa, & repræſentata formatur practicum dictamen de electione, & executione mediorum, transfunditur virtus intentionis mediâ illâ repræſentatione, ſeu dictamine, & actu voluntaris inde ſecuto, in alios ſubſequentes. Et quia primus actus intentionis in repræſentatione, & apprehenſione rationis manet, ideò etiam ceſſante ipſo actu intentionis, manet virtus eius, quia manet apprehenſio eius, ex qua mouetur ad alios actus voluntas. Sed quia etiam apprehenſio ipſa ceſſare poteſt, & homo dormire, & iterum operari de nouo ea quæ ſunt ad finem, ſine conſideratione de ipſo fine, vt cum facit lõgum iter pro aliquo conſequendo, & ſurgit à ſomno ad proſequendum iter, nihil cogitans de fine: ideo addimus, quod tunc manet illa intentio virtute in memoria, quatenus ibi manet repræſentatio de priori illa intentione, quæ quidem intentio fuit de fine formaliter, & mediis virtualiter; ſed non oportet, quod memoria ſemper excitetur ad omne, quod illa intentio cõtinebat, ſed etiam ſi non repræſentet expreſsè ipſum finem intentum, ſufficit quod ſaltem in confuſo repræſentet aliquid de ipſa intentione, vt mouente, ſeu vrgente ad ſui conſecutionem, vel ſaltem medium aliquod, quod ibi virtualiter continebatur. Et ex illa memoria excitatur quia ad proſequendum media, etiam non cogitando expreſsè de ipſo fine in ſe, ſed ſolùm de conuenientia, & vrgentia mediorum: quia de ipſis eſt difficultas, non de fine, qui præſupponitur. Excitatio autem, quæ fit à memoria, vbi manent repræſentationes rerum, & actionum, non eſt neceſſe quod ſecundum totam repræſentationem de aliquo obiecto fiat; ſed poteſt fieri ſecundùm inadæquatam, aſſumendo aliquid de re repræſentata, quod magis viget, & relinquendo id quod præſupponitur, & de quo non eſt difficultas. Itaque vno verbo, virtus intentionis mediante repræſentatione manet, vel in memoria, vel in dictamine, vel diuerſis dictaminibus, quorum vnum oritur ex alio.

Quod *ſi dicas*: nam ipſe finis, & intentio eius, & 7
virtus eius ſæpè non repræſentatur, nec de nouo nos excitat; ſed obliuiſcitur quis illius finis; quo modo ergò poteſt ex tali fine, ſeu ex virtute eius operari, mediâ repræſentatione cum nihil de illo repræſentetur? *Reſpond.* non eſſe neceſſe quod finis ipſe actu in ſe repræſentetur, ſic enim requiretur actualis recordatio illius; ſed ſufficit quod repræſentetur ipſum medium, hîc & nunc exequendũ, prout proportionem, & conuenientiam habet cum illo fine, quæ conuenientia eſt reſpectus ad illum, nunc enim virtualiter talis finis ibi relucet, ſicut in effectu relucet cauſa virtualiter. Et ſic apprehenſo illo medio, prout ſic conuenienti, & proportionato, virtualiter apprehenditur in eo finis, & determinatio eius, quamdiù retractatus non eſt.

Sic *colliges* doctrinam iſtam ex S. Thom. Nam in 8
hac 1, 2. quæſt. 109. artic. 8. inquit: *Quod in repentinis homo operatur ſecundum finem præconceptum, & ſecundum habitum præexiſtentem.* Vbi finis ſolùm dicitur operari, vt præconceptus, id eſt, vt ante conceptus, & ſic loquitur de fine iam non actu cogitato; ſed de quo cogitatum fuit, & ex illa præconceptione erumpit in repentinis ad actum. Præconceptio autem illa, cum pertineat ad intellectum, ſolùm poteſt manere, vel in actuali dictamine, vel in memoria. Item in 2. diſt. 40. quæſtion. 1. artic. 5. ad 6. inquit: *Quod non oportet, quod intentio actualis ordinans in finem vltimum, ſit ſemper coniuncta cuilibet actioni, quæ dirigitur in finem aliquem proximum: ſed ſufficit, quod aliquando actualiter omnes illi fines, in finem vltimum referantur: ſicut fit quando aliquis cogitat ſe totum ad Dei dilectionem dirigere; tunc enim quidquid ad ſe ipſum ordinat, in Deum ordinatum erit.* Vbi Sanct. Doctor explicat ordinationem virtualem, per hoc quod aliquando omnes fines proximi, in finem vltimum referantur. Et hoc iterum fieri dicit *per hoc quod aliquis cogitat ſe totum ad Dei dilectionem dirigere, &c.* Iſta autem cogitatio dirigendi ſe totum

Deo, dictamen practicum eſt ; mediante ergò hoc dictamine, vel actualiter poſito, vel in memoria conſeruato, & inde excitante ad proſequendum media, intentio præconcepta operatur, modo antea explicato repræſentationis finis, in ſe, vel in medio.

9 An verò ex hoc dictamine, & intentione imperante diffundatur, & imprimatur aliquid in potentiis inferioribus imperatis, non quidem per modum qualitatis permanentis poſt tranſactam intentionẽ; ſed actualiter impreſſum per modum tranſeuntis, dum motio illa durat? Non pertinet ad præſens, nec ex iſta Quæſtione pendet, virtualitas intentionis, de qua agimus. Videantur tamen de hoc quæ diximus in libris de Anima Quæſt. 12. ar.6.

10 Circa *interpretatiuam* relationem in finem, quam aliqui virtualem appellant, non virtute operantis, ſed operis; vt *Vazq. hic diſp.6.cap.1. notab.2. & diſp. 32.cap.2.* aduertendum eſt, illam diſtingui ab actuali, & virtuali: quia iſtæ important intentionem, vel actu exiſtentem, vel præteritam, interpretatiua autem nnllam intentionem, aut cogitationem ſupponit de tali fine, neque præſentem, neque præteritam; ſed conditionatè extituram ſi cogitaretur, aut quæ præſumitur fore ex diſpoſitione ſubiecti, aliiſque circumſtantiis. Quare interpretatiua, & virtualis relatio, ſeu ordo in finẽ, in hoc diſtinguũtur, quod virtualis, eſt effectus ex præcedenti intentione relictus interpretatiua verò tenet ſe ex parte cauſæ ad intentionem habendam quia quantum eſt ex diſpoſitione, & inclinatione, modoque operandi ſubiecti iudicatur, & præſumitur aliquem ſic voliturum, ſi aduerteret, vel caſus occurreret; præſumptio enim, & interpretatio ex ſimilibus fit. Et hac ratione ſuo modo virtualis dici poſſet, pro ea parte quâ tenet ſe ex parte cauſæ, ſeu inclinationis ad cauſandum, & cauſa virtualiter continet effectum.

11 Quod *ſi dicas*; ſi iſte numquam habuit actum, & intentionem circa iſtum finem, vnde iudicari poteſt, aut quo fundamento, quod illum intenderet? Si autem aliquem actum habuit circa talem finem, iam operatio inde emanans virtualiter dicetur tendere in finem; ſcilicèt ex vi, & virtute præcedentis intentionis Quod ſi illam habuit & interrupit, nec virtualis, nec interpretatiua manet; alias qui cecidit in peccatum mortale poſtquam fuit in gratiâ, interpretatiuè operaretur propter Deum in omnibus quæ agit. Quod ſi nuſquam operatus eſt circa talem finem, vel ſolùm erit habitualis relatio in finem, vel ſolùm erit potentia ipſa, ſi habitum non habet, quæ indifferens ad hunc finem volendum, vel ad contrarium, nec magis ex illa interpretabimur velle hunc finem, quam oppoſitum.

12 *Reſp.* interpretationem voluntatis lato modo fieri, nec per ſe requirere quod præceſſerit actus operans in particulari, & determinate circa talem finem, quamvis ex hoc non dubitemus maiorem poſſe præſumptionem ſurgere, niſi contraria voluntas interpoſita ſit; ſed ad præſumptionem, & interpretationem ſufficit, quod circa ſimiles materias aliquis operatus ſit, & inde ſic diſpoſitus, aut inclinatus, vel aſſuefactus maneat, vt in aliis non diſſimilibus caſibus idem exiſtimetur operaturus, quia eadem, vel ſimilis ratio currit: ſicut poſſum indicare interpretatiuam voluntatem Principis, aut Prælati circa aliquam facultatem concedendam, vel non concedendam, quia ex ſimilibus motiuis ſolet aliàs eam dare, & ita ſi ei proponeretur, daret. Imò in hoc fundatur epycheia, quia format dictamen de eo quod faceret Princeps contra, vel præter legem ſuam, ſi talis caſus occurreret, quia in ſimilibus id facit, vel facere debet. Itaque non oportet, quod recta præſumptio, & interpretatio fundetur in facto, ſed in ſimili, aut quaſi ſimili, vel in debito quod fieret, & aliis ſimilibus circumſtantiis.

13 Circa *habitualem* relationem ad finem, notandum eſt, illam aliquos non diſtinguere à virtuali & pro hac parte refertur D. *Bonav. in 2. diſt. 41. artic. 1. quæſtion. 3. ad vltimum.* Sed communiter oppoſitum tenetur, quia Authores, præſertim ſuper *diſt. 6 in 4. Sententiarum*, non admittunt ſufficere habitualem intentionem ad adminiſtrationem Sacramentorum, virtualem tamen admittunt. Et D. Thom. loquens de peccato veniali, dicit compati cum habituali ordinatione in Deum per habitum charitatis, quia non excludit illum, cum tamen actualem, vel virtualem intentione in Deum non habeat, quia nec actu ordinat in Deum, nec ab ordinatione relicta in illum procedit, vt patet infrà quæſt. 88. artic. 1. ad 2. & in in 2. 2. quæſt. 24. artic. 10. ad 2. vbi dicit quod in peccato veniali amatur, amatur propter Deum habitu, non actu: id eſt, amatur ſine excluſione habitus, qui eſt ad Deum. Et videri etiam poteſt quæſtion. 7. de malo artic. 1. ad 9. Quare habitualis relatio ad Deum dicit puram, & meram concomitantiam cum actu, non influxum aliquem in illum, neque actu, neque virtute: & ſic differt ab intentione actuali, vel virtuali. Similiter differt ab interpretatiua; quia habitus dicit nudum actum primum cũ indifferentia applicationis ad vtẽdum, vel non vtendum tali habitu, in propriis actibus, nec in aliis ſimilibus, quia ad proprios ſolum inclinat, idque in actu primo. Interpretatiua autem relatio, & ordinatio, ſumitur ex aliqua determinatione, & diſpoſitione voluntatis, vel in ſe, vel in aliis; vnde formatur iudicium & præſumptio, quod ſic fieret, ſi caſus occurreret. Præſumptio autem numquam formatur ex habitu, niſi per aliquos actus manifeſtetur; quia ex conſuetudine, & frequẽtatis actibus generatur habitus, ſed tunc non eſt purè habitualis ordinatio, nec in vi ipſius habitus fit illa interpretatio, & præſumptio, ſed in vi actuũ præcedentium.

14 At verò ſi conſideretur præcisè ipſe habitus, vt informans potentiam, non inducit præſumptionẽ; quia poteſt ſtare cum contraria intentione, vt cum homo eſt conuerſus ad Deum per veram pœnitentiam, & nondum eiecit à ſe habitus prauos vitiorum, quos diù acquiſiuit, ex talibus non ſumitur ordinatio præſumpta in finem pravum, dum bona opera facit. Et qui retinet babitum charitatis, & peccat venialiter, non ordinatur in Deum, etiam interpretatiuè in illo actu. Quare habitus præcisè, vt informans ſubiectum, & non vt operans, nullam dicit influentiam, neque ſecundum moralem æſtimationem, vt interpretatiua ordinatio, neque phyſicam, actualem, neque virtualem, & ex parte dictaminis, ſed puram concomitantiam ad alium finem quæ habitualis ordinatio compatitur cum oppoſita actuali, vel virtuali, vt patet in exemplis allatis. Dicit ergò habitus, ſeu habitualis ordinatio, ſic conſiderata vt præcisè exiſtens in ſubiecto, præciſam concomitantiam, non autem influentiam in actum, in quem ipſe non influit, ſeu ab eo egreditur. Vnde actus procedens à ſubiecto in quo exiſtit habitus, ſed non ab ipſo habitu, non poteſt inducere rationem meriti ex ſola concomitantia habitus; quia habitibus, nec meremur, nec demeremur, & conſequenter, nec concomitantia habi-

tuum ſi alias non habent influentiam in actum: quia ſi influentiam non habent in actus, neque actus ipſi proportionem, & ordinationem accipiunt in finem talis habitus; ſine proportione autem, & ordine ad finem non eſt meritum, & dignificatio cõſequendi talem finem.

15 Dices: Habitus acquiſitus per actus, eſt virtus quædam relicta ex talibus actibus ad actus ſimiles: ergò ſufficiens ratio eſt, vt dicatur manere in eo, tãquam in virtute intentio illa, quę habetur actualiter per ipſos actus Cur enim alia virtus ſufficit ad continuãdum virtualiter illam intentionem, & non virtus, quæ eſt habitus? Quod ſi id facit habitus acquiſitus, etiam faciet infuſus; licèt enim effectiuè non procedat ab actibus, æquiualet tamen, & habet eandem perfectionem, quam habitus acquiſitus reſpectu actuum. *Reſp.* habitum eſſe quidem virtutem ex actibus relictam, & ad actus ſimiles inclinantem; ſed eſſe inclinationem in actu primo, & quoad ſpecificationem actus, indigentem autem applicatione, & intentione, & dictamine, vt in actum determinetur, & egreditur; de ſe enim compatitur cum applicatione, & dictamine ad oppoſitum, vt vidimus. Non operatur autem finis, neque ordinat actus ad ſe, niſi per applicationẽ, & voluntatem: quia propriũ eſt finis mouere ipſũ agens ad agendum, & inclinare affectu, & pondere ſuo; quæ inclinatio tenet ſe ex parte efficaciæ, & applicationis. Vnde virtus habitualis relicta ex actibus, quæ ſolũ inclinat ad ſpecificationẽ actus, eſt autẽ indifferens, & in potẽtia ad applicationem in hoc vel in oppoſitum, non eſt virtus conducens ad ordinationem in finem, ex intentione neque actuali; quia non eſt actus; neque virtuali quia non eſt dictamen relictum ex actu præcedenti, & inſtans ſeu vrgens, & applicans ad alios actus ex fine, neque interpretatiua, quia non eſt dictamen, aut diſpoſitio ex ſimilibus, & morali modo, aut præſumptione inclinans ad tales caſus, & ad talem finem, ſi occurreret.

Reſolutio Quæſtionis.

16 His, *præſuppoſitis* ad difficultatem huius artic. *Reſpondetur* duplici concluſione. *Prima* omnes actiones humanæ, & à voluntate procedentes, ſunt propter aliquem vltimum finem explicitè, vel implicitè volitum, qui ſit vltimus ſaltem reſpectu ipſius operis; licèt non in omni actione requiratur ordo ad finem, qui ſit ſimpliciter vltimus reſpectu operantis. Actiones autem non humanæ, ſed neceſſariæ, vel etiam purè entitatiuè ſumptę, non moraliter, habent finem vltimum ſimpliciter, qui eſt finis aliarum rerum vniuerſi in eſſe phyſico, ſcilicèt ipſum Deum, qui omnia propter ſemet ipſum fecit. Hæc concluſio quoad vtramque partem exprimitur à Diuo Thoma. Et quidem prima pars affirmatur ab ipſo in hac Quæſtion. artic. 6. vniuerſaliter loquendo, quod in omni actione detur finis vltimus, licèt modus quo ſit vltimus (ſcilicet in aliquibus ſolum reſpectu operis, in aliis etiam reſpectu operantis) ex aliis locis eliciatur, vbi agit de fine peccati venialis, vt latiùs dicemus ſeq. artic. Poſterior autem pars affirmatur ab ipſo D. Thoma art. 8. ſeq. vbi oſtendit, Deum eſſe vltimum finem hominis, & aliarum rerum, licèt non ab omnibus aſſequendus in ſe per fruitionem, ſed in aliquo alio extra Deum, quod ſit participatio quædam Dei.

Igitur quoad vtramque partem concluſionis oportet duo probare. *Primum*, quoad rem ipſam, ſcilicet in omni actione debere dari finem vltimum. *Secundum*, quoad modum, ſcilicèt, qualiter talis finis vltimus ſit vel ſimpliciter ex parte operantis, & operis vel ſaltem ex parte operis, licèt non ex parte operantis. *Primum* probatur eadem vi, quâ oſtenditur omnem actionem pendere à cauſa finali, & efficienti, & omnem appetitum ſub ratione boni procedere, quod vtique bonum, vel eſt perfectum, & ſic eſt vltimum; vel ad perfectum tendens, & ſic reſpicit vltimum, & ab illo pendet. In his duobus reſumitur tota probatio D. Thom. in hoc art. 6. Igitur omnem actionem dependere à cauſa finali, ſicut & ab efficienti certum eſt, cum omne agens agat propter finem, ſi certò & determinate agit, vel determinatè agitur, & mouetur, alias fortuito, & à caſu procedet, ſi extra finem agit. Oportet ergò in iſtis cauſis aſſignare determinatum principium, quod in agentibus erit primum mouens, in finibus vltimum appetibile; hæc enim ſe habent vt principia, ſeu capita cauſatum, vnde omnis influentia deriuatur. Ergò tam certum eſſe debet, quod in omni actione datur vltimus finis influens finaliter, ſicut eſt certum, quod datur vnum primum mouens, ſeu agens influens efficienter. *Patet conſequentia*: quia ideò requiritur vnum primum agens in efficientibus, vt nõ procedatur in infinitum in cauſis: & ideò non poteſt procedi in infinitum, vt poſſit aſſignari determinata, & certa cauſalitas, quæ de nouo incipiat operari, ſicut de nouo videmus multos effectus, & operationes incipere; ſed ſimiliter ſi non daretur vltimus finis vnde inciperet intentio operantis, eſſet proceſſus in infinitum in finibus, aut nõ daretur finalis cauſa quæ moueret: ergò nunquam inciperet finis aliquis de nouo finalizare, & mouere, nec intentio prima daretur ad operandum; ſed qualibet datâ, alia reſtaret prior, à qua dependeret; & ſic eſſet indeterminata illa cauſalitas. Remotâ autem cauſalitate finali, vel in infinitũ protenſâ, ita vt nunquam determinata, & prima intentio inciperet, nunquam agens aliquod moueretur ad agendum; quia agens à fine allicitur, ac mouetur, niſi omnino fortuito agat, & tunc ſaltem à prima cauſa mouetur, cui nihil fortuitum eſt: ergò tam neceſſariũ eſt ad operationes, & effectus dari vltimum mouens, ſeu efficiens, vt non in infinitum procedatur, & incipiat de nouo agens moueri, & operari. 17

Hoc *ipſum* confirmat ratio prima Diu. Thom. iam inſinuata, quæ ex ipſis viſceribus, & propria quidditate finis, ſcilicet ex ratione formali, quâ allicit voluntatem, deducitur; hæc enim eſt ipſa ratio boni, quam ita formaliter reſpicit voluntas, ſicut intellectus rationem veri. De ratione autem boni eſt quod ſit perfectum, quia bonum, & perfectum idẽ ſunt; quantũ enim deeſt de perfectione, eſt de defectu, & conſequenter de malo, quia malum ex quocunque defectu, inde enim eſt priuatio boni, quia aliquid deficit. Omne autem, perfectum, aut eſt plenum, & conſummatum; & ſic dicit rationem vltimi quia ibi ſiſtit totum bonum, & perfectum, vbi conſummatur: aut eſt bonum non plenum, & conſummatum, ſed tendens ad conſummationem, & ad vltimam perfectionem: aut denique eſt bonum non plenum, neque conſummatum, ſed nec etiam tendens ad vltimam perfectionem, ſed deficiens. Hoc vltimum relinquitur à D. Thom. quia indeficiens, non eſt bonum, ſed malum, ſeu priuatio boni, & pro hac parte non intenditur ab actione, nec ap- 18

petitur voluntate, quia prout ſic eſt malum, & priuatio boni, & conſequenter extra lineam, & ordinem appetitus proſequutiui: quia linea appetitus continetur ſub formali ratione boni, ſicut linea intellectiui ſub ratione veri; & ſic nemo intendens ad malum operatur. Relinquitur ergò quod omnis actio, & omnis appetitus ſit, vel circa bonum perfectum, ſeu conſummatum, & conſequenter vltimum; vel circa bonum tendens ad tale perfectum vltimum, non ab eo deficiens. Et primo modo actus verſatur circa vltimum finem. Secundo modo tẽdit ad vltimum finem, vt ad perfectionem in qua conſummatur, & ſic omnis actio eſt propter vltimum finem, ab eoque dependet.

19 Cæterum licèt rationes iſtæ D. Thomæ rectè probent, in omni actu interuenire debere cauſalitatem finalem, & conſequenter cauſalitatem alicuius finis vltimi, qui ſaltem negatiuè ſit vltimus; quia ſcilicèt ibi ſiſtit cauſalitas finis, nec vltra tranſit, ne ſit proceſſus in infinitum in iſtis cauſis: tamen difficultas eſt, An etiam probent in omni actu debere interuenire poſitiuam aliquam rationem finis vltimi, ſaltem ipſam rationem formalem boni perfecti, quæ appellatur beatitudo in communi ſumpta; huius enim gratià videntur appeti, quæcumque appetuntur. Inde verò fit etiam deceniſſus ad inquirendum, An etiam requiratur pro omni actu relatio, & dependentia ab aliquo vltimo fine deſignato, & determinato materialiter, ſiue vero, ſiue apparenti; ita quod in omnibus appetibilibus, vel ipſe Deus explicitè in ſe, vel implicitè, & in effecto, ſeu aliquid Dei appetatus?

20 Et *quidem* Scotus in 4. diſtin. 49. quæſt. 10. §. *Ex his ſequitur*, non admittit omnia à nobis appeti propter beatitudinem, etiam in communi ſumptam, ſeu propter vltimum finem, quoad rationem formalem illius, nec tamen negat in cauſalitatibus finalibus eſſe aliquid vltimum, id eſt, non eſſe proceſſum in infinitum. Loquitur autem Scotus de appetitu voluntatis deliberato, non de naturali; hunc enim non negat eſſe propter vltimum finem. Communis tamen Theologorum ſententia contra Scotum ſtat, vt fatetur *Vazquez hic diſp. 6. cap. 1. & 2.* Et communiter id docent Diſcipuli, & Interpretes D. Tho. ſuper iſtum articulum 6. huius quæſt. & *Caietanus etiam 1. p. quæſt. 82. art. 1. dub. 2.* Idque colligunt ex *Auguſt. in lib. 19 de Ciuit. cap. 1. & 2. & in 13. de Trinit. cap. 3.* vbi docet, nullum eſſe qui non appetat beatitudinem, & ſubdit: *Quod quidquid aliud quiſquam latenter velit, ab hac voluntate, quæ omnibus hominibus ſatis nota eſt, non recedit.* Item in tractatu de Epicureis, & Stoicis in fine tom. 6. aperte Auguſtin. in cap. 3. docet hanc ſententiam, dicens: *Appetitum beatæ vitæ Philoſophis, Chriſtianiſque eſſe communem imò omnium hominum, prorſus omnium bonorum, & malorum: nam & qui bonus eſt, ideo bonus eſt, vt beatus ſit; & qui malus eſt, malus non eſſet, niſi inde ſe beatum eſſe poſſe ſperaret.* Et infrà: *Bonum eſt beatum eſſe. Vnde ergo ille peruerſus; Quia bonum quærit, & malum facit. Quid quærit ergo, quid aſpicit cupiditas malorum? Ad mercedem bonorum.* Itaque ſecundum Auguſt. hoc quod eſt velle beatitudinem, quantum ad rationem formalem appetendi, & ſumptâ beatitudine in communi, etiam ipſi peccantes, & non ſolum iuſte & bene appetentes, faciunt pro beatitudine non pro ipſa re in qua inuenitur deſignatè, & determinatè beatitudo; ſed pro ipſis conditionibus, & requiſitis, ex quibus componitur beatitudo: verbi gratià, quiete, ſacietate, & ſimilibus rationibus quæ ipſam integrant fœlicitatem: oppoſita enim ad infœlicitatem pertinent, miſeriam, vt labor, pœna, infamia, dolor, & ſimilia. Nam & iuſti, ſi pro hac vita hæc acceptant, ſeu tolerant, eſt quia in alia, quæ æterna eſt, volunt, iſtis carere. Et impij, ſi pro hac vita volunt his carere, eſt quia in hac vita volunt inchoare fœlicitatem, nec ſuſtinent expectare eam pro alia vita. Quare omnes fœlicitatem volunt, & in omnibus ſuis actibus appetunt. Quod ex ratione à Diuo Thoma inſinuata in hoc artic. 6. liquet. quia quidquid homo appetit, ſub ratione boni appetit. Bonum autem vel eſt perfectum, & integrum in ſe, vel ordinatur, & tendit ad perfectum: quia ſi ad illud non ordinatur, nec tendit, ſed ab illo deficit, non bonum, ſed malum; & ſic non eſt obiectum appetitus proſequentis, ſed auerſio fugientis. Qui ergo bonum perfectum appetit, ſiue in re ſit perfectum, ſiue apprehendatur, & imaginetur eſſe perfectum, vtique beatitudinem appetit; quia id quod ſibi proponitur, vt beatũ, & perfectum, amat: qui verò appetit bonum tendens ad perfectum, etiam beatitudinem amat, quia ad perfectum tendit atque adeò beatitudinem amat, ad quam tendit. Si verò malum eſt, & vt malum apprehenditur, non amatur, ſed fugitur. Si vero malum eſt, & vt bonum apprehenditur, in illo bono, beatitudo eſt; quia vel perfectum apprehenditur, vel vt tendens ad illud, pro parte, quà vt bonum apprehenditur.

Nec *obſtat* fundamentum Scoti: quia poteſt aliquis appetere contra ipſam beatitudinem cognitam vt talem, & appetere miſeriam, & malum, cognoſcendo ibi eſſe malum; vt qui ſciens peccat mortaliter, & repudiat Deum, ſciens, & videns ſe perdere beatitudinem. Similiter qui immittit ſe certo periculo ſciens amittere ſe vitam, ſine qua non eſt fœlicitas. Et qui ad experiendam libertatem ſcienter vult repellere à ſe beatitudinem, etiam formalem, & in communi. Et qui appetit non eſſe, & odio habet vitam, vt damnati. In his omnibus non datur appetitus beatitudinis; quia potius vident ſe perdere beatitudinem veram, & aliqui etiam apparentem, & tamen id amplectuntur. 21

Confirm. Quia aliqui non cogitant de beatitudine quando operantur, ſine cognitione autem finis non influit. Aliqui etiam operantur opus virtutum, vt dare eleemoſynam, qui actus de ſe reſpicit Deum, vt finem vltimum, & tamen qui operatur illum, aut non cognoſcit Deum, ſed idola, ſi eſt Gentilis; aut à Deo eſt auerſus, ſi eſt peccator: ergò talis actus non ordinatur in finem vltimum. *Patet conſequentia*: quia in finem vltimum prauum non poteſt ordinari, cum ſit actus virtutis, aut ſaltem ſit actus non vitiatus, vt nunc ſuppono; nec in finem bonũ poteſt referri, cum non ſit cognitus ab operante, nec amatus; quin potius ſi Gentilis eſt, omnia ſua retulit in idolum, & peccator omnia refert in proprium bonum. 22

Reſp. quod peccator, qui ſciens auertitur à vera beatitudine, conuertitur ad beatitudinem apparentem, & ita nõ mutat in appetitu rationem formalem beatitudinis, ſed materialem; ſiquidem conſtituit appetitum ſuum, & finem, in illis rebus, quas putat ſibi conuenientes, ſuumque appetitum, & guſtum ſatiare; quia proprium beatitudinis eſt ſatiare, & quietare voluntatem, & delectationem, aut honorem, ſufficientiam præbere; ideò, qui in rebus caducis, & miſeris has conditiones appetit, formaliter appetit beatitudinem, quia conditiones beatitudinis appetit; & tamen miſer, & infœlix manet, quia iſtæ conditiones ibi ſolum fallaciter reperiuntur, & pro hac vita, idque vix, & cum mille miſeriis. Vnde qui peccat, videt ſe perdere veram, & æternam fœlicitatem, ſed intendit acquirere

præſentem

præſentem, vel in aliqua conditione beatitudinis de præſenti ſatiari, puta in voluptat. in honore, in opulentia, & aliis. Et ſic ſemper appetit de formali beatitudinem ſeu conditionem aliquam requiſitam ad beatitudinem; nec perdit veram beatitudinem ex parte rationis formalis, licet perdat veram beatitudinē ex parte rei materialis, in qua inuenitur quia non ſemper appetit veram beatitudinem, ſeu rem illam in qua talis beatitudo verè inuenitur, ſed aliquādo id in quo putat inueniri, ſed fallaciter. Qui autem immittit ſe periculo perdendi vitam, adhuc ibi quærit rationem ſeu conditionem aliquam beatitudinis, quam per tolerantiam illius periculi cupit acquirere: verbi gratiâ, aliquā famam, ſeu gloriam, vel excellentiam, aut fugere aliquam miſeriam; quod totum aliquid beatitudinis eſt. Sine vita autē præſenti poteſt manere beatitudo vera in alia vita, vel inanis aliqua gloria, & fama huius vitæ in memoria hominū, quod maxime ab hominibus appeti ſolet. Et qui appetit ad experiendam libertatem aliquid contrarium beatitudinis, eamque repellit, appetit aliquam conditionem beatitudinis, nempè excellentiam, & dominium propriæ libertatis, nec eſſe conſtrictum, & ſubiectum. Et qui appetit non eſſe, & non viuere, non appetit ſimpliciter, & abſolutè nō eſſe, ſed non eſſe, nec viuere cum miſeria, & oppreſſione; & ne habeat miſeriam vult carere vita. Fugere autem miſeriam, pars eſt beatitudinis, & fœlicitatis.

23 An *Confir. Reſp.* non eſſe neceſſarium, quod cogitetur actu, & explicite de fine, quando aliquis operatur, ſed ſufficit, quod præceſſerit cognitio & voluntas finis, vel ſeorſum, & ſecundum ſe, vel implicite cum re illa circa quam aliquis operatur, quatenus in illa appetit aliquid pertinens ad beatitudinem. verbi gratiâ, quietem, vel delectationem, vel excellentiam, vel fugere miſeriam, aut aliud malum, &c. Hoc enim quod ibi eſt formalis ratio, & motiuum appetendi, implicitè, & virtualiter eſt finis; quia eſt motiuum cuius gratiâ operatur aliquis circa talem rem. Vnde communiter ſupponit aliquem priorem actum præceſſiſſe, quo aliquis voluit illud motiuum, ſeu potiùs ſe ipſum voluit, vt complacētem, vel ſatiantem in tali motiuo; in reſultaut alia voluntas appetendi, vel operandi talem rem in qua inuenitur, vel per quam conſequitur talem rationē motiuam; licet non ſemper iſtorum actum diſtinctio diſcernatur, & diſtinguatur à nobis.

24 Ad *id vero* quod dicitur de opere virtuoſo facto à Gentili, vel à peccatore. *Reſp.* Illud opus ſi nullâ ratione, vel circunſtantiâ vitiatum eſt, reſpicere Deum, & ordinari ad ipſum non in ſe cognitum; ſed in ſua lege, & regula, quæ eſt ratio naturalis. Et ſic licet Gentilis non cognoſcat Deum verum, nec peccator illum amet; tamen vterque cognoſcit lumen rationis, & dictamen rectum in quo participatiuè eſt, quia in omnibus *ſignatum eſt lumen vultus Dei*, & ipſe *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Hoc ergò lumen rationis omnibus manifeſtat conueniens eſſe viuere, & operari ſecundum rationem, & cum hoc præcipiat Deus, qui vult operari ſecundum rationem vult Deum participatiuè in ſua lege. Et ita ille qui largitur eleemoſynam, vel facit opus virtuoſum, licet non cognoſcat Deum in ſe, vult tamen illum actū propter Deum; quia vult viuere ſecundum rationē, & legem Dei in illo opere, & illud eſt finis talis operis; ſcilicet viuere, operari ſecundum rationem, quod eſt aliquid Dei. Sed tamen hunc finem, qui eſt viuere ſecundum rationem, non vult ſimpliciter id eſt, vniuerſaliter pro omnibus actibus, ſed ſolùm pro iſto, ideóque talis amor finis vltimi, non eſt ſufficiens ad conuerſion ē hominis; quia non eſt ſuper omnia, nec vniuerſaliter pro omnibus, actibus ſed in adæquatè pro illo: verè tamen reſpectu illius habet rationem finis vltimi ipſe Deus, quatenus ibi participatiuè, & virtualiter continetur in lege rationis, & eſſentialiter, ac per ſe ſubordinatur Deo. In his autem, quæ per ſe, & eſſentialiter ſubordinantur, non eſt neceſſe vnumquodque diſtinctè cognoſcere, & ſeorſum appetere; ſed ſufficit virtualiter, & implicite, appetendo ſcilicet pro fine viuere ſecundum rationem, vbi participatiuè, & implicitè continetur Deus, qui id præcepit; & ſic ibi diligitur Deus. 25

Nunc *vero* explicatur illud ſecundum, quod inquirebatur circa rationem D. Thom videlicet: An oporteat in omni actu, non ſolum referri in finem vltimum per modum rationis formalis; ſed etiam per modum rei volitæ, quæ prius ſit attacta, & volita, & ſic finaliter actus inde ſecutus? *Reſpond.* enim quod referri omnem actum in finem vltimum, tanquam in rem volitam, dupliciter intelligi poteſt: vel in finem vltimum, qui verè, & in re eſt finis vltimus, qui vtique eſt ipſe Deus: vel in rem aliquam quæ in ſe non eſt finis vltimus, ſed ad modum finis vltimi diligitur quia aliquem conditionem apprehenditur habere ex his, quæ ad beatitudinem requiruntur: quanto enim aliud magis participat de conditionibus fœlicitatis, tanto eſt finis appetibilior; vnde & peccata illa dicuntur capitalia, quæ ſunt magis appetibilia, quæ plus participant de conditionibus fœlicitatis, ſeu beatitudinis, quia hæc eſt vltimus finis humanæ vitæ, vt optimè tradit D. Tho. *ſecunda ſecundæ, quæſtion.* 118. *artic.* 7. & *quæſt.* 148. *artic.* 5. Si ergò rem volitam per modum finis vltimi, accipiamus pro illo quod in re eſt finis vltimus in ſe, certum eſt quod non eſt neceſſe in omni actu, & in omni re quæ diligitur referri in finem vltimum, vt in rem volitam, imò neque habere illam pro ratione formali volendi; ſiquidem plura volumus contraria, & non ordinabilia in talem finem, ſed potius cum expreſſa auerſione ab ipſo, quia ſcienter peccamus mortaliter. Ex hoc autem quod deordinatur quis ab illo fine, nec finalizatur ab ipſo, conſequenter neque habet ipſum in illis actibus pro ratione formali appetendi; quia finis non poteſt eſſe aliis obiectis ſeu mediis, formalis ratio appetendi, niſi præſupponatur illa media finalizare: quia in tantum eſt ratio formalis appetendi, in quantum eſt id cuius gratiâ aliquid appetitur; quia inde ſumit appetibilitatem formalem, vnde habet rationem propter quam appetitur. In illis ergò actibus, & obiectis, quæ non ordināntur in Deum, vt in finalizantem, quia ab ipſo vt à fine vltimo auertuntur, gratiâ nec eius appetuntur; conſeqēnter neque, ipſe Deus, ſeu bonitas diuina præbere poteſt rationem formalem appetendi, quia hæc formalizatio bonitatis finis, ex ipſa eius finalizatione oritur, quatenus eius gratiâ appetitur.

Si *autem* intelligamus pro fine vltimo tanquam re volitâ, non id quod in re, & in ſe finis vltimus eſt, ſed id in quo inueniuntur aliquæ conditiones, vel conditio finis vltimi, ſic neceſſe eſt 26 quod omnis actus qui habet pro ratione formali aliquem finem vltimum verum, vel apparentem, habeat eundem pro re volita finalizante, ſaltem præſuppoſitiuè, & antecedenter. Itaque finis vltimus ſeu beatitudo, aut id quod ſe habet vt conditio ad beatitudinem requiſita, non eſt ratio formalis appetibilitatis, & bonitatis reſpectu aliorum

appetibi

appetibilium, & actuum, niſi etiam ſit res volita ſinalizans: ſicut lux ita eſt ratio formalis videndi in coloribus, quod etiam eſt res viſa; huic enim exemplo comparat Diu. Thom. rationem formalem finis reſpectu mediorum, infrà *quæſtion. 8. artic. 3. ad ſecundum & quæſtion. 2. artic. 4.* Ratio autem huius eſt, quia finis non præbet formalem rationem ſub qua appetibilitatis, & boni, niſi in quantum præbet aliquam bonitatem, cuius gratiâ res aliqua appetatur. nec enim aliam rationem boni formalem præbere poteſt, quam eam quam in ſe habet vt appetatur, illa enim eſt ratio appetendi ſe, & alia. Ratio autem boni, quam in ſe habet, eſt illa cuius gratiâ
26 talis res eſt volita. Nullus autem amat aliquid gratiâ alterius, niſi illud alterum ſit volitum à ſe, ſaltem præſuppoſitiuè; nec finis finalizare poteſt niſi ſit res cognita, & amata, quia finis in tantum finalizat, in quantum apprehenditur, vt aliquid conſequibile; non intenditur, autem conſequi id quod ſolum ſe habet vt ratio formalis boni, ſed id quod ſe habet vt res bona, vt res poſſidenda, fruenda & acquirenda. Ergo non poteſt beatitudo, ſeu finis vltimus eſſe id propter quod omnia appetimus, niſi etiam talis finis appetatur ſaltem præſuppoſitiuè vt res volita, ita quod reſpectu actus intentionis, quo finis ipſe formaliter, & immediatè appetitur, ipſe vtique finis ſe habeat vt res volita: cum verò exinde mouetur voluntas ad alia obiecta propter talem finem, & eius gratiâ, tunc licèt non ſit res volita ipſe finis, ſed ea quæ ſunt ad talem finem, & gratiâ illius appetuntur; tamen præſuppoſitiuè eſt res volita, ratione præcedentis actus, per quem fuit
27 intentus talis finis, & volitus vt res.

Quare fruſtra P. Vazquez hîc diſp. 6. cap. 2. conatur communem ſententiam quæ aſſerit, omnia quæ appetimus, propter finem: vltimum appetere, inde probare; quia omnia quæ appetimus, ſolum appetimus ſub ratione boni; quæ autem bona ſunt, hoc ipſo ad beatitudinem ſuapte natura videntur ordinata: hæc enim videtur vis primæ rationis D. Tho. in hoc art. 6. Nec videtur ipſi Vazquez firmum fundamentum habere ſententiam Caiet. ſuper hunc art. 6. Conradi, Capreoli, & aliorum (quæ etiam eſt S. Thom. in hoc art. 6. in ſecunda ratione corporis, & ad 3.) Quod ideo appetimus omnia propter beatitudinem, & vltimum finem, quia præceſſit quædam voluntas beatitudinis, & vltimi finis, quæ ita dicitur habitu manere, vt ratione illius, omnes noſtræ actiones in finem referantur. Diſplicet hoc ipſi Vazq. Tùm, quia nullus probabili fundamento aſſerere poteſt, in omnibus, qui liberè operantur, ſemper præceſſiſſe voluntatem expreſſam vltimi finis, qui eſt beatitudo noſtra; nec enim omnes id expreſsè cognoſcunt. Tum, quia dato, quod talis voluntas vltimi finis aliquando præceſſerit; tamen ea ſufficiẽs non eſt, vt cætera opera in eundem finem, virtute ipſius referantur: quia vt opera ſequentia, virtute præcedentis voluntatis referantur in finem, oportet talem voluntatem cum ſequentibus operibus connecti; ſi enim interrumpatur, nec connectatur cum illis, nullo modo influere in illa dicetur, quia ad ſe non pertinent, & ſic virtute ipſius non poſſunt in finem illum ordinari: alias nullum eſſet verbum otioſum, ſi ſemel præceſſit in aliquo voluntas referendi omnia in Deum; nec in infideli aliqua actio bona moralis eſſe poſſet, ſi ſemel omnia ſua retulit in Idolum, quia ſi ex iſta voluntate omnis actio deriuatur, exinde viciatur. *Denique etiam dato*, quod voluntas vltimi finis prior eſt cæteris voluntatibus, aut quia aliis temporibus re aſſumitur; tamen nullo probabili fundamento dici poteſt, ex illa voluntate deriuari alias in nobis, proximè, vel remotè, vt experientiâ conſtat; nec enim ſingula negotia ex hac beatitudinis voluntate inchoamus, vel proſequimur. Hæc Vazquez citato loco cap. 2.

Sed *fruſtra* ſententiam illam communem tali 28
ratione confirmare, aut aliorum fundamentum infirmare conatur. Vt enim conſtat ex dictis, non poteſt aliquid ſub ratione boni appeti, taliter quod illud bonum ordinetur in finem vltimum, ſeu beatitudinem, & ex tali fine ſumatur illa ratio formalis boni, niſi etiam talis finis ſupponatur quod ſit res volita; alias non finalizabit, nec intendetur vt aſſequibilis, quod eſt non ſe habere vt finem. Si autem non finalizat, nec ſe habet vt finis cuiusgratiâ; nec etiam præbebit rationem formalem boni, quod ordinetur ad beatitudinem, ſeu finem vltimum, quia iſta ratio formalis boni non accipitur ex fine, nec ordinatur in ipſum, niſi quatenus ipſe finis finalizat & eſt id cuius gratiâ alia appetuntur: quod ſtare non poteſt, niſi ſit res volita, & intenta ſaltem præſuppoſitiuè. Nec Diu. Thom. in illa prima ratione ita loquitur de ratione formali boni, quod excludat voluntatem finis vt rei volitæ; ſed vtrumque coniungit; ſicut eſt ratio formalis vt videantur colores, & etiam eſt res viſa. Dicit enim Diu. Thom. *Quod quidquid homo appetit, appetit ſub ratione boni; quod quidem ſi non appetitur vt bonum perfectum quod eſt vltimus finis neceſſe eſt vt appetatur vt tendens ad bonum perfectum, &c.* Vbi clarè loquitur D. Thom. non ſolum de ratione formali boni *ſub qua*; ſed etiam de ratione *qua*, ſeu de bono quod appetitur vt perfectũ, ſi enim appetitur, res volita eſt. Et magis hoc declarat D. Thom. ſolut. ad 1. vbi inquit: *Quod virtus primæ intentionis quæ eſt reſpectu vltimi finis, manet in quolibet appetitu cuiuſcunque rei, etiamſi de vltimo fine actu non cogitetur.* Ergò ſentit quod reſpectu cuiuſlibet appetitus, operatur intentio vltimi finis; ergò influit finis vltimus intentus, quia intentio ſine fine intentio non datur: ergò eſt res volita, & non ſolum ratio volendi.

Ad *inſtantias* verò Pat. Vazquez facilis eſt ſolu- 29
tio. Negamus falſum eſſe, quod in liberè operantibus non præcedat aliqua volitio finis vltimi, ſiue veri, ſiue apparentis, ſeu rei habentis aliquam conditionem finis vltimi, aut beatitudinis (vt ſuprà diximus) quia nullus eſt habens vſum rationis, qui non velit ſe eſſe fœlicem, & commoditatem aliquam, ſeu conuenientem vitam in hoc mundo, vel in alio, poſſidere, & exinde mouetur ad eligenda, & exequenda aliqua media: nec enim agens liberum procedere poteſt ad executionem, & electionem alicuius operis, niſi ex aliqua intentione, ſicut neque ad concluſiones niſi ex principiis; nec intentione finis proximi, & immediati, niſi præſupponatur finis vltimus in quò ſiſtatur; alias procederetur in infinitum, & non eſſet determinata, & certa intentio. Igitur tã certũ eſt præcedere in omnibus liberè agentibus appetitum aliquem finis vltimi, ſeu beatitudinis veræ, vel apparentis; quam certum eſt liberas executiones, & electiones dari, quæ cum ordinatè fiant, & vna actio dependeat ex alia, ſicut concluſiones à principiis, impoſſibile eſt iſtas executiones dari, niſi illa intentio præcedat circa aliquem finem vltimum verum, vel apparentem. Vnde miramur valde, doctum virum, in tam deſperatam propoſitionem erupiſſe, dicendo, quod nullo probabili fundamento dici poteſt, in omni libero

hero agente præceſſit voluntatem expreſſam finis vltimi. Niſi intelligat de expreſſa voluntate finis vltimi veri, qui eſt Deus in ſe ipſo; hoc enim nõ eſt neceſſe quod præcedat, nec Nos in tali ſenſu loquimur, cum ſolum de beatitudine in communi loquamur, non in particulari prout eſt in Deo; & de eadem loquitur ipſe Vazquez in illa diſput.

Ad *aliam inſtantiam* dicimus, quod virtute primæ intentionis, quilibet appetitus cuiuſque rei in talem finem ordinabilis, refertur in vltimum finem, vt docet S Thom. in hoc artic. 6. ad 3. & locis poſteà citandis. Et talis finis intentus connectitur cum operibus ſequentibus, hoc ipſo quod illa intentio referendi omnia in talem finem eſt retractata, & illa opera ſunt capacia, vt ordinentur in illum finem Quod ſi opera ipſa capacia non ſint, vt ſubordinentur tali fini; quia fiunt ſub alio motiuo, vel iuxta ſuum connaturalem finem eliciuntur, ſicut peccata venialia non poſſunt ſubordinari fini charitatis; neq; opus virtuoſũ, modo connaturali factũ, nõ ſubordinatur fini prauo, talia non referuntur ad finem intentionis præcedentis, quia illi non connectuntur, ſed ad alium finem, cui ex propria natura ſubordinantur, & ſe habet vt vltimus finis ſaltem illius operis, ſi non ſimpliciter operantis, & ſic eſt vltimus ſecundum quid in tali operante, non vt ſimpliciter vltimus vt ſeq. art. explicabimus.

30 Quod verò addit Vazquez quod ſequeretur nullum eſſe verbum ocioſum in eo qui omnia ſua retulerit ante in Deum; quia nullus actus tunc carebit debito fine, vtpotè virtute primæ intentionis in illum relatus. *Reſp.* hoc ſolum eſſe verum pro actibus ex obiecto indifferentibus, & qui poſſunt reddi ocioſi ex carentia debiti finis, vt ire in campum, leuare feſtucam &c. non de aliis, qui ex proprio obiecto aliiſque circunſtantiis ocioſi ſunt, ideſt, nullius vtilitatis, aut ponderis, ſed ſuperflui; tales enim non ſunt capaces, vt ordinentur in Deum, etiam virtute primæ intentionis, quia in ſe mali ſunt. Actus verò ex ſpecie ſua indifferentes, qui ex defectu ordinationis in bonum finem poſſunt reddi ocioſi, fatemur, quod in tali caſu ocioſi non erunt; quia operatur in eis virtus intentionis nõ retractatę, per quam omnia ſunt relata in Deum, niſi fortè opus illud ex ſua ſpecie indifferens, ex alia circunſtantia præter debitum finem, reddatur ocioſum: v. gr. quia multum temporis ſuperfluè conſumit, & aliis ſerioſis rebus impedimentum ponit: ſic enim iam non manet indifferens, ſed redditur ſuperfluum & ocioſum, atque adeo non referibile in bonum finem. Similiter in Infideli, qui omnia ſua retulit in Idolum, opus virtuoſum, quod poſtcà ab ipſo fit, non vitiatur ab illa intentione Idoli, ſi ille actus fiat ex motiuo ſibi proprio, & connaturali, ſcilicet ex honeſtate ipſius actus: tunc enim non eſt capax, vt referatur in finem prauum præcedentem. Si autem ille actus non fiat ex motiuo honeſtatis ſibi connaturali, vitiabitur ex Intentione illa præcedenti. Nec erit inconueniens, quod ille actus virtutis referatur in finem bonum, & operans ipſum, ſit ordinatum in finem prauum: quia ſolum ſecundum quid refertur in bonum finem, ſcilicet ex parte operis, non ex parte operantis, quia vi illius actus non omnia ſua refert in bonum finem, ſed ſolum illud opus; ſicut è conuerſo peccatum veniale ordinatur in prauum finem, ſcilicet in propriæ voluntatis impletionem ex parte operis, non parte operantis, vt ſequent. art. dicetur.

31 Quod verò dicitur, non deriuari omnia opera ex illa voluntate, vt experimento conſtat, quia non omnia negotia incipimus ab illa voluntate beatitudinis in communi. *Reſp.* Sine dubio omnia negotia inde inchoari proximè, vel remotè, explicitè, vel implicitè: quia omnia negotia inchoantur ab aliquo fine habente verè, vel apparenter aliquam conditionem beatitudinis, verbi gratiâ, excellentiam, delectationem, affluentiam, commoditatem, pacem, & ſimilia; aliquod enim iſtorum appetentes, beatitudinem dicimur appetere, ſaltem quoad aliquid ad beatitudinem requiſitum.

Non requiritur actualis ordinatio in finem vltimum: Nec ſufficit habitualis ſed virtualis, vt finis influat.

Dico *ſecundò*: vt aliqua actio ordinetur ad vltimum finem, eoque finalizetur, & influatur, non eſt neceſſaria actualis relatio, & ordinatio in finem, neque cogitatio de ipſo: nec ſufficit habitualis ſed virtualis ſufficit, & ad minus requiritur. Et hæc eſt concluſio D. Tho. licèt quoad primam partem ſit contra *Durand. in 2. diſt. 40. quæſt. 2. num. 7.* Qui exiſtimat requiri actualem ordinationem actus in finem, vt ab ipſo finalizetur, & participet bonitatem eius, vel malitiam; quia actus non eſt meritorius ex eo quod poteſt ordinari ad charitatẽ, ſed ex eo quod actu, & de facto ordinetur. Et quoad ſecundã partem attribuitur *M. Soto in lib. de Natura, & Gratiâ c. 4. concl.* 2. quod ſenſerit ſufficere habitualem ſtatum charitatis & gratiæ, ſine alio influxu, vt actus dignificetur, & meritorius reddatur. Idem etiam attribuitur *Caie. inf. q 21. art.* 3. Sed Caie. ibi difficultatem propoſuit, ſed non reſoluit, diſtulit autem in q. 100. tractandam contra *Scot. in quodl.* 17. *& 41. d. 2. & contra Durand.* Sed in dicta q. 100. art. 11. mentionem faciens eiuſdem quæſtion. ſeu dubij propoſiti in q. 21. non voluit ibidem reſoluere; ſed diſtulit in 2. 2. q. 44. artic. 4. ſed ibi illam omninò omiſit. Sotus autem cit. loco de Natura, & Gratiâ, illam quidem ſententiam inſinuat, ſed planè non docet, inquit: *Quod poteſt homo, qui eſt in gratia facere bona opera cum ſolo concurſu generali, multo melius quam poteras extra gratiam*: addit autẽ; *Quod alia ratio non videtur eſſe requiſita in Deum, tanquam in finem ſupernaturalem, quam quod procedat ex gratia. Nam opus ex obiecto bonum, natura ſua refertur in Deum; & quando quis in ipſũ conuertitur, virtualiter in eum refert omnia opera. Quo circa id quod nonnulli commiſcuntur, ſcilicet quod poteſt opus procedere ab illo, qui eſt in gratia, nõ tamen ex gratia, approbare ſatis nequeo, niſi de peccatis venialibus.* Ita Soto; vbi maniſeſtiſſime requirit virtualem relationem, nec habitualem admittit, ideſt, ſolam concomitantiam gratiæ, ſiue influxu ſaltem virtuali in opus, niſi ſolum in peccatis venialibus. Quare pro hac ſententia authores iſti citari non poſſunt; citantur nihilominus pro illa *Capreol. in 2. diſt. 40. quæſt. 1. art. 3. ad primum, contra ſecundam concluſionem, Conradus* 1. 2 *qu.* 1. *art. 6. Maior, & Alij apud Ægidium à Præſentatione lib. 1. de vltimo fine, q. 16. a. 7. in fine.* Eam verò ſequitur *Vazq. 2. tom. in* 1. 2. *diſp.* 217. *cap.* 1. 32

Nihilominus quod ſit ſententia D. Thom. non requiri actualem relationem in finem, vt ab illo finalizetur opus, in illudque ordinetur, manifeſte conſtat ex hac q. 1. art. 6. ad 3. vbi expreſsè docet: 33

Quod

Quòd non oportet, vt ſemper aliquis cogitet de fine vltimo, quandocumque aliquid appetit vel operatur; ſed virtus primæ intentionis, quæ eſt reſpectu vltimi finis, manet in quolibet appetitu cuiuſcumque rei etiamſi vltimo fine actu non cogitetur Idem docet in 3. cõtra Gentil. cap. 138. circa finem. Expreſſiùs vtramque partem, totamque concluſionem docet idem S. Doctor in 2. diſt. 40. q. 1. art. 5. ad 6. vbi ſic inquit: *Ad ſextum dicendum: Quòd non ſufficit omnino habitualis ordinatio actus in Deum, quia ex hoc quod eſt in habitu, nullus meretur, ſed ex hoc quod actu operatur: nec tamen oportet quod intentio actualis ordinans in finem vltimum, ſit ſemper coniuncta cuilibet actioni quæ dirigitur in aliquem finem proximum: ſed ſufficit, quod aliquando actualiter omnes illi fines in finem vltimum referantur, ſicut fit quando aliquis cogitat ſe totum ad Dei dilectionem dirigere: tunc enim quidquid ad ſeipſum ordinat, in Deum ordinatum erit.* Vbi S. Tho manifeſtè actualem ordinationem non requirit, & habitualem non ſufficere docet, ſufficere autem affirmat virtualem, ſcil. illam, quę remanet ex eo quod aliquando actualiter omnes illi fines ſint ordinati in Deum, ideſt, omnia illa opera, ſeu obiecta ſaltem collectim, & in confuſò in vltimum finem relata ſint, vt cum aliquis ſe totũ cogitat ad Deũ dirigere; ibi enim ſolũ virtualiter, & in cõfuſo cõtinentur omnia illa, quę poſteà ex tali fine dimanant. Sequũtur D. Tho. cõmuniter Authores, qui volũt non ſatis eſſe habitualẽ relationem ad influentiam finis, & ad meritum: & pro hac parte citat Vazq. vbi ſuprà, *Bonauent. Scotũ, Gabrielem, Richardum, & alios* Eandem vt probabiliorem amplectitur *Ægidius à Præſentatione*, vbi ſupra in fine art. 7. citatque Suarez 3. tomo in 3. p. diſp. 13. ſect. 3. §. *Dico ſecundò.*

34 Ratio *verò*, & fundamentum primæ partis eſt: tũ ex generali ratione operandi in cauſis, quæ influũt in ſuos effectus mediãte ſua virtute relicta, etiamſi actu non ſint, vt patet in cauſis efficiẽtibus; vt ignis qui operatur medio calore relicto, & animal mediãte ſemine relicto, etiãſi iã non exiſtat: ergò etiã finis, etiãſi actu nõ cogitetur, poteſt tamẽ mouere ad effectus, media virtute à ſe relicta, ſcilicet media determinatione volũtatis ex priori affectu relicta, & in memoria, ac dictamine reſeruata; vnde inſtauratur opus etiãſi actu, & explicitè finis ipſe non cogitetur; ſed tantũ ipſa determinatio, qua opus, & aſſecutionẽ rei eſt aliquis aggreſſus, vt ſup. explicauimus. Tũ in moralibus, & in praxi ipſa agendorũ quotidie videmus, quia volũtas ſemel explicata in pacto, in lege, in contractu, in cõmiſſione, in recitatione, aut miniſterio Sacramentorũ, illa operatur, & cẽſetur manere, quã diù non retractatur, etiã ſi actu non cogitetur; ſed dilabatur cogitatio, ad alia diuagãdo: alias ſi ſẽper requireretur actualis cogitatio, ſingulis ferè momentis & actionibus eſſemus perplexi, imo & ridiculi, ſi actu deberemus cogitare de priori voluntate vnde dimanauit lex, vel commiſſio, aut contractus, pro exercendis ſingulis actionibus, quæ ex vi legis, vel commiſſionis, aut contractus exercentur Et ſanè in miniſtratione Sacramentorũ ſufficere virtualem attentionẽ ad perficienda ſacramenta, licet optimum cõſilium ſit conari ad actualem attẽtionem, & deuotionem, docet expreſsè Rituale Romanũ nouum, iuſſu Pauli V. editum, & approbatũ, in Rubrica de Sacramentis in genere, §. *Ad miniſtrandũ*, vbi ita dicit: *In ipſa adminiſtratione, actualẽ attentionem habere ſtudeat, vel ſaltem virtualem, cũ intentione faciendi, quod in eo facit Eccleſia.* Et loquitur generaliter de omni ſacramento. Vnde non relinquitur locus ſententiæ affirmanti, pro aliquo Sacramento requiri actualem, cum hæc Rubrica à Pontifice approbata, contenta, ſit virtuali.

35 Et *hinc* deducitur fũdamentum, & ratio ſecundæ partis noſtræ concluſionis: Quia habitualis relatio nihil operatur ad finalizationẽ finis reſpectu mediorũ. nec quidquã influit in operationes inde ſecutas; ſed merã cõcomitantiã dicit, imo & indifferẽtiã & compoſſibilitatẽ cũ oppoſita finalizatione. Finis enim nõ mittit influentiã ſuam, & finalizationem medio habitu, ſed media intentione, aut amore ſui; nã gratiã & amore ſui mouet Habitus autẽ, ſeu habitualis inclinatio ſolum ſe habet in actu primo, & in potentia, ſeu indifferentia ad operandum, vel nõ operandũ in exercitio; vt patet manifeſtè, quia aliquando vtimur habitu, aliquando non compatitur etiam habitus cũ oppoſito actu, ſicut patet quod habitus gratiæ, & charitatis cõpatitur cum actu peccati venialis, qui nullo modo referibilis eſt in finẽ charitatis; ſed in propriam voluntatem, cuius expletionem habet pro fine vltimo, ſaltẽ ex parte operis. Ergo ex vi ſolius inclinationis habitualis, non poteſt verificari quod finis influat in aliquẽ effectũ, ordinando illum ad ſe; quia ex vi ſolius habitualis inclinationis adhuc non manet determinata; ſed indifferens ordinatio, & relatio finis, imo & cõpatibilis eſt oppoſita finalizatio in exercitio, ſeu oppoſitus finis.

36 *Et conf.* Quia finis mouet, & finalizat ad ſui cõſecutionẽ per cognitionẽ, & allicientiã ſui determinatè intentã; ex intentione enim indeterminata nihil determinatũ ſequitur. Ergo etiã quãdo nõ per ſe immediatè, ſed mediante alio mouet, oportet quod illud etiam ſit determinatũ, & ad determinatã allicientiã conducens. Ergo non ſufficit habitualis inclinatio, & in actu primo; quia hæc licèt quoad ſpecificationem determinata ſit, non tamen quoad exercitiũ, quia habitu nõ ſẽper vtimur, & ſic datur locus vt ſtante habitu, feramur ad oppoſitum finẽ. Allicientia autem, & motio finis, cum ſit motio mouens ad agendum, oportet quod in exercitio determinata ſit, & non ſolũ quoad ſpecificationẽ; ſpecificatio enim, ſeu bonitas ipſa ex ſpecie ſua aliquando allicit, & mouet, aliquando nõ; eandẽ enim rem modo amamus, modo repellimus, modo nos mouet, modo nõ Ad motionẽ ergò finis, & ad eius influentiã nõ ſufficit determinatio quoad ſpeciem ex parte bonitatis; ſed determinatio mouens, & alliciens quoad exercitium, & mediante amore ſui; ergò non ſufficit habitualis inclinatio, & in actu primo; ſiquidẽ ſola inclinatio habitualis, ſine vllo exercitio mouendi, nec præſenti, nec antecedenti, in pura indifferentia manet alliciendi, & mouendi, & poteſt cõpati cum oppoſito actu, ergò non remanet cum ratione, & vi finalizandi.

37 Denique ſi ſufficeret habitualis inclinatio, & in actu primo, vt aliqua operatio ordinaretur in finem, ſequeretur, quod qui eſſet in gratiã, quodlibet opus bonũ participaret dignitatẽ omniũ virtutũ, & meritũ illarũ, quod eſt abſurdũ. *Et ſequela probatur*: nam exiſtens in gratiã habet habitus omnium virtutum infuſarũ; ergo ſi ſufficit habitualis cõcomitantia, & inclinatio vt in finẽ illius habitus ordinetur, & ab eo dignificetur; ergo omnium virtutũ dignitatẽ, & meritum habebit quælibet operatio, & in omnium fines ordinabitur, quia ſufficit in ſubiecto eſſe tales habitus, vt ab illis dignificetur, & in eorũ fines actus quilibet ordinati dicatur. Denique pro hac parte videndus eſt Sanct. Tho. in 2. diſt. 38. quæſt. 1. ar. 1. ad 4. vbi inquit: *Ad hoc quod alicuius actionis finis ſit Deus, vel charitas, non oportet quod agendo illam actionem, de Deo, vel charitate cogitet: nec iterum ſufficit quod aliquis habitu tantum Deum, &*

charitatem habeat; quia ſic etiam actum venialis peccati aliquis in Deum ordinaret, quod eſt falſum.

38 Reſtat *ergo* quod ſi non ſufficit habitualis inclinatio, ſeu ordinatio in aliquem finem, nec requiritur actualis, requiratur ad minus virtualis, quæ relinquitur ex aliquo actu præcedente, tanquam reſpectus aliquis, ſeu virtus eius ad determinandum, & ordinandum operationes illi fini annexas, in ipſum. De interpretatiua enim ordinatione, non eſt quod in præſenti agamus: quia hæc non pertinet ad propriam, & veram ordinationem, ſed ad præſumptiuam; præſumimus enim, vel interpretamur aliquem ſic ordinari debuiſſe in finem, quia ſi aduerteret, ſic ordinaret; in re tamen de facto non ordinat, ſed poteſt oppoſitũ facere. Ergo nũ ſeruit hæc interpretatiua ordinatio ad influentiã, & finalizationem finis verè, & de facto, & prout in re exercetur cauſalitas eius, nec vt ipſi actus, & operationes ad finem ordinentur; ſed ſolum vt iuxta præſumptiones, & moralem modum communicationis humanæ, iudicium feratur.

39 Quod *ſi inquiras*: An hæc virtualis relatio, & ordinatio in finem duret determinato tempore, vt cenſeatur influere in opus: An quolibet temporis ſpatio, ſemel habita duret, nec vnquam euaneſcat? Videtur enim duriuſculè intelligi, quod ſi ſemel quis in initio vitæ omnia ſua retulit in Deũ, & poſteà longo tempore non recordatur amplius huiuſmodi ordinationis, dicatur perſeuerare illa intentio, & relatio prior in finem, præſertim cùm ea, quæ ſemel fiũt, etſi memoriæ mãdentur, tamen ſolo tẽporis decurſu elabuntur, & deſinunt eſſe. Virtualis autẽ relatio, & ordinatio in finẽ nõ aliter fit quã mediante dictamine, & determinatione aliqua relicta in memoria: vnde in actus à dictamine illo prodeuntes influentia deriuatur, quæ etſi non recordetur finis in ſe, & expreſsè, recordatur tamen neceſſitatis, & conuenientiæ ad faciendum opus; aut alicuius medij inuoluentis reſpectum ad talem finem, quod vtique ex illo fine primordialiter deriuatum eſt. Quæ autem à memoria pendent, obliuione delentur, & obliuio ipſo temporis decurſu inducitur. Vnde & Philoſophus dicit in libro de Longitudine, & Breuitate vitę, c. 2. *Quod ſcientia corruptio, non ſolum eſt deceptio, ſed obliuio.* Et in 8. c. 5. dicit: *Quod multas amicitias inappellatio diſſoluit*; ideſt, ipſe communicationis, ſeu interpellationis defectus. Ergo ſimiliter ipſe non vſus, ſeu obliuio finis, quę tempore introducitur, ordinationem virtualem in finem diſſoluet.

40 Dicendũ nihilominus eſt: Quod determinatio iſta virtualis ſemel facta durat, & influere poteſt quamdiù non interrũpitur, ſeu corrumpitur per contrariam intentionem, aut affectionem finis, nec longitudine temporis diſſoluitur per ſe loquendo, licèt per accidens poſſit per obliuionem, & per tempus corrumpi, ſicut & ipſi habitus acquiſiti. Si tamen ſemel corrumpatur, aut interrumpatur illa prima intentio, & virtualis ordinatio ex illa dimanans, oportet denouo illam inſtaurare, ſi operationes, vel effectus debent de nouo in illum finem ordinari. Hanc reſolutionem deſumimus ex D. Thoma. Nam quoad primam partem, deſumitur ex loco ſupra citato in 2. diſtin. 40. quæſt. 1. art. 5. ad 6. vbi dicit: *Quãdo aliquis cogitat ſe totũ ad Dei dilectionem dirigere, tunc quidquid ad ſeipſum ordinat, in Deũ ordinatum erit. Et ſi quæratur, quando oporteat actum referre in vltimũ finẽ? Hoc nihil aliud eſt, quam quærere, quando oporteat habitum charitatis exire in actum? Quia quandocumque habitus charitatis in actum exit, fit ordinatio totius hominis in vltimum finem, & per conſequens omnium eorum quæ in ipſum ordinantur, vt omnia ſibi.* Vbi ponderandum eſt illud verbũ: *Quandocumque habitus charitatis in actum exit, &c.* Sufficit ergò, aliquando habitũ charitatis in actum exire, vt fiat ordinatio hominis, & omniũ eorũ, quæ ad hominẽ ordinantur, in vltimum finem: Ordinantur autem in hominem, & ad ipſum pertinent quæcumque agit quocũque tempore: ergo ſi quandocũque exit in actũ charitatis, fit ordinatio omnium iſtorum in Deũ; hoc ipſo quod ſemel fiat ſemper manet ordinatus, niſi deſtruatur, aut interrumpatur ordinatio illa, & intentio per contrarium.

Et *ratio* eſt manifeſta: Quia intentio finis, quamdiu non eſt interrupta, & deſtructa per contrariam intentionem, non eſt à quo deſtruatur, ſiquidem ſolo nõ vſu, aut decurſu temporis non poteſt deſtrui; cum nec dependeat per ſe à tẽpore, ſiquidẽ eſt quid ſpirituale, vtpotè per actum voluntatis facta; nec dependeat ex vſu, & ex continuatione, alias ceſſante actu, ſtatim ceſſaret, ſi dependeret in fieri, & conſeruari ab vſu, & continuatione actus: nullus autem dicit, quod ſtatim ceſſet ordinatio finis, ceſſante vſu, & actuali cogitatione, aut recordatione eius; quia etiamſi actu non recordemur finis, operamur ex illo: vt patet cùm quis intendit ire Romam, non oportet quod in ſingulis paſſibus, Romæ recordetur; & tamen ex fine perueniendi Romam, iter facit. Ergò illa determinatio virtualis non pendet in fieri, & conſeruari ex ipſo fine, & actuali cogitatione eius. Ergo remanet, & durat ceſſante cogitatione. Ergò niſi alia cauſa contraria, & deſtructiua ſuperueniat, illa non deſtruitur. Non poteſt autem ſuperuenire niſi vel cauſa corporalis, vel ſpiritualis. Corporalis, vt eſt longum tempus, non deſtruit rem ſpiritualem, qualis eſt determinatio illa: ergò debet eſſe ſpiritualis. Hæc autem non repugnat, neque deſtruit illam, niſi ſit contraria intentio, quia quidquid aliud ponatur, non opponitur ei; ergò neque deſtruit illam virtualem determinationem: ergò non poſita tali contraria determinatione, non deſinit illa virtualis intentio; neque per cauſam contrariam, quia non datur; neque per longum tempus, quia ei non opponitur; neque per merum nõ vſum, quia non dependet in ſui conſeruari ab vſu, vel à continuatione. 41

Quoad ſecũdam autem partem ſumitur concluſio iſta ex D. Thom. infrà quæſt. 53. art. 3. vbi docet: *Quod habitus poteſt corrumpi, vel diminui per ceſſationem ab actu non per ſe & directè, ſed per accidens; quatenus per ceſſationem ab actu ſubcreſcunt tractu temporis contraria, quibus habitus ipſe diminuitur, vel totaliter corrumpitur.* Et ſolutione ad primum dicit: *Quod etiam calor per ceſſationem à calefaciendo corrumperetur, ſi per hoc increſceret frigidum, quod eſt calidi corruptiuum.* Eadem autem ratio eſt de corruptione habitus, & de corruptione determinationis illius, quæ ex finis amore relinquitur. Nã in tantum corrumpitur habitus, ceſſante vſu eius, in quantum per illam ceſſationem datur locus, vt inſurgant contraria, & ab illis contrariis corrumpitur; ſed inſurgente contraria intentione, corrumpetur determinatio relicta ex priori intentione: ergò poteſt per accidens ex non vſu, & ceſſatione ab actu per tractũ tẽporis corrumpi, ſeu deſtrui illa intentio. *Patet conſequentia*: nam non eſt ratio, cur ceſſante vſu habitus, per tractũ tẽporis inſurgãt cõtraria, quibus habitus prior corrumpatur, & nõ poſſint inſurgere contrarię intentiones, quibus prior intentio corrumpatur: præſertim cum ipſa mutabilitas, & inſtabilitas mentis, in tã varias intentiones ſit pręceps, vt quotidie videmus. 42

Sed

Sed *obiicies* ex Patre Vazquez diſput. illá 217. à cap. 2. & deinceps, multa teſtimonia, tùm ex Scripturis, tùm ex Concilio Tridentino, in quibus attribuitur meritum ipſis bonis operibus, nulla mentione facta relationis virtualis in Deum, ſeu in finem vltimum; ergo perperam nos iſtam relationem, ſeu ordinationem virtualem cumulamus; ſed ſufficiet hominem in gratia eſſe, vt opera ab illo procedentia, digna ſint mercede vitæ æternæ. *Antecedens probatur:* nam Lucæ 10. ſeruanti mandata, promittitur vita æterna, ſine alia relatione adiecta. Matth. 12. Marci 3. *Qui fecerit voluntatem Patris*, dicitur eſſe frater, & ſoror, & mater Chriſti. Item Matth. 25. facientibus opera miſericordiæ, promittitur retributio æterna; *Eſuriui enim* (inquit) *& dediſtis mihi manducare, ſitiui, & dediſtis mihi potum &c.* Nulla autem fit mentio relationis in vltimum finem, aut quod illa opera ſint facta ex amore charitatis. Et alia ſimilia teſtimonia Scripturæ multiplicantur, quæ non aliam vim habent. Ex Concilio Tridentino habetur Seſſione 6. cap. 10. modus quo iuſti creſcunt in gratiá, & iuſtificatione: *Euntes de virtute in virtutem, & cooperante fide bonis operibus per obſeruationem mandatorum Dei & Eccleſiæ.* Quæ vtique obſeruatio mandatorum, etiam ſine relatione illa charitatis in vltimum finem, impletur. Et cap. 16. eiuſdem Seſſionis pleniſſimè docet Concilium eandem ſententiam: *Quia cum Chriſtus iugiter tanquam vitis in palmites, & caput in membra virtutem in iuſtificatos influat, nihil ipſis iuſtificatis deeſſe credendum eſt, quominus plene, illis quidem operibus, quæ in Deo facta ſunt, Diuinæ legi, pro huius vitæ ſtatu ſatisfeciſſe, & vitam æternam, ſuo etiam tempore, promeruiſſe cenſeatur.* Iſta autem opera bona, quibus lex Diuina impletur, ſufficit quod ſint moralia opera virtutis acquiſitæ, quę ſine vlla ordinatione virtuali charitatis fieri poſſunt: ergo talis relatio virtualis neceſſaria non eſt ad merendã, & aſſequendam vitã æternam: ergò neque vt ſubordinentur fini, quia finis eſt vita æterna.

44 *Confir.* quia hæc relatio virtualis in finem, vel requiritur, vt tota ratio bonitatis, & meriti refundatur, in charitatem; aut relinquitur propria ratio bonitatis, & meriti in virtutibus acquiſitis ex ſua ſpecie, & ſolum requiritur relatio in charitatem, vt códitio. Primũ dici non poteſt, cũ etiã actibus propriis virtutũ correſpondeat præmiũ vitæ æternæ, & non ſit ſola charitas, quã meremur, & cui promiſſa eſt beatitudo, ſed etiam operibus bonis; vt conſtat ex locis ſupra allegatis. Secundum verò ſine fundamento dicitur, cum nec Scriptura, neque Concilium, talem conditionem requirat: ſed potius ſeruãdo legem (quod vtique fieri poteſt ex affectu propriæ virtutis, & non ex affectu charitatis) fiat homo magis, ac magis quotidiè iuſtus. Si autem requiritur talis relatio virtualis in finem plurima opera bona, tam fidei, & ſpei, quam Religionis, & pietatis, fraudarentur merito ſuo; quia plura ex illis fiunt ſine tali relatione, aut quia homines non aduertunt aut quia non habent notitiam talis opinionis, quod illa virtualis relatio ex charitate in finem vltimum, ſequatur.

45 Denique, vt opera ſint meritoria ex fine, ſufficit, quod ſint dignificata ex fine. Dignitas autem tribuitur quibuſcumque operibus, ex ſola dignitate ſubiecti, quæ vtique ex ipſa habituali gratiâ habetur; per hoc enim ſubiectũ dignificatur, quia eſt in gratia: dignificato autem ſubiecto, per ordinem ad ipſum operationes dignificantur, ergò non per relationem in finem.

46 *Reſp.* ad principale argumentum *negando antecedens.* Ad probationem dicitur. Quod relatio iſta non eſt neceſſe, quod in omnibus locis, vbi agitur de bonis operibus, eorumque merito explicitè, agatur de ordinatione charitatis in finẽ explicitè; ſufficit quod implicitè; & in aliquibus locis etiam ſatis exexprimitur, vnde ſumitur ratio huius pro reliquis. Et quidem implicitè ſignificatur hæc relatio in finem hoc ipſo, quod dicitur opera bona fieri ab hominibus iuſtis deliberatè, & modo humano: ſic enim neceſſariò referuntur in finem, quia vel ſunt actus intentionis, & iſti verſãtur circa finem; vel electionis, qui ex fine intẽto deriuãtur, & ab illo depẽdent & ſic referuntur ad aliquem finem vltimum, quia omnis intentio debet ſiſtere in aliquo vltimo fine, & ab aliquo fine dependere, qui ſe habet vt prima cauſa finalizans, & reliquas mouens Ex ordine antẽ ad finẽ, ſumitur ratio boni in his, quæ ſunt ad finẽ; ideoque ordo ad finem in iſtis, eſt quædam ratio bonitatis in obiecto, vt dicit S. Thomas in 1. q. 19. ar. 7. ad primũ; eo quod obiectum redditur bonum per relationem ad finẽ, cuius gratiâ fit, nec poteſt à fine præſcindere actus, humano modo factus, nec à fine vltimo, hoc ipſo quod ex fine: quia in aliquo fine ſiſtendum eſt. Vnde hoc ipſo, quod numerantur illæ actiones tanquã humanæ, & humano modo factæ, ordo ad finẽ in eis importatur implicitè, quatenus obiectum humani actus finis, aut ordine ad finem, non eſt.

Quod ſi dicas Vazq. ſe non dubitare, quod omnis actio bona, hoc ipſo, quod humano modo fit, ordinetur ad finem etiam remotũ, & vltimum, ſed non conſtare, quod requiratur illam ordinationem eſſe ad finem charitatis, vt meritorius ſit. 47

Ad *hoc Reſpondemus;* quod in præſenti Nos ſolũ agimus in communi, de ordinatione virtuali in finem vltimum. Quod autem ſit ad finem charitatis ſupernaturalis, pẽdet ex aliis principiis, quã ex præciſa ratione actus humani; nempe quia in genere meriti ſupernaturales ſunt, ſiquidem merentur præmium eſſentiale ſupernaturale, & ſupernaturalitatem iſtam habere non poſſunt, niſi ex obiecto, & fine; ſicut nec bonitas naturalis ordinis haberi poteſt niſi ex iſtis principiis, ſcilicet, obiecto & fine naturali. Ex eo autem præciſè, quod operans eſt in gratiá, ſeu habet gratiam habitualem, naſcitur quidem æſtimatio, & valor operum, quoad dignitatem ſubiecti, circũſtantiamque perſonæ pertinet ad moralitatem æſtimationis, & dignitatis, ſed vltra hoc requiritur moralitas rectitudinis, quæ ex obiecto, fineque deſumitur: quia ſi finis non mouet, actus ipſe circa ſuum obiectum non egreditur; & vt ſupernaturaliter moueatur, & in obiectum ſupernaturale tendat, indiget ſupernaturali fine, ad quem ordinetur, & cuius gratiâ moueatur; qui vtique finis per charitatem attingitur: per ſolam autem fidem, & ſpem, ſi non ſit in gratia, non meretur quis, ſi verò ſit in gratia, actus illi nõ excũt ab operante, niſi ex fine aliquo ſupernaturali, ſaltem proximo, & proprio talium virtutum, qui virtualiter reſpicit finem charitatis, ſiquidem ad illam diſponunt. Sed de hac virtuali relatione ad finẽ charitatis, pro merito vitæ æternæ, plura dicentur agendo de merito ad quæſt. 114. 48

Poteſt etiam iſta ordinatio virtualis in vltimum finem requiſita ad bona opera, accipi explicite ex verbis Concilij Trident. ſeſ. 6. c. 16. vbi inquit: *Quod cum ille ipſe Chriſtus Ieſus, tanquam caput in membra, & tanquam vitis in palmites, in ipſos iuſtificatos virtutem iugiter influat, &c. nihil ipſis iuſtificatis amplius deeſſe credendum eſt, quominus plene, illis quidem operibus, quæ in Deo facta ſunt, Diuinæ* 49

legi pro huius vitæ ſtatu ſatisfeciſſe, & vitam æternam, ſuo etiam tempore, ſi tamen in gratia deceſſerint, conſequendam, promeruiſſe cenſeantur. Vbi concilium, non quælibet opera pro conſecutione æternæ vitæ requirit, ſed illa *quæ in Deo facta ſunt*. Illa enim opera bona in Deo facta ſunt, quæ ex amore Dei, vel formali, vel ſaltem virtuali facta ſunt; quia ex aliquo charitatis influxu fiunt. *Nec valet explicatio Vazquez* dicta diſp. 117. num. 29. quod præpoſitio *In*, ſignificat idem quod *per*, ideſt, per auxilium Chriſti, ſicut cum dicitur ad Epheſ. 1. *Qui benedixit nos omni benedictione ſpirituali in Chriſto*, hoc eſt, per Chriſtum: & in aliis multis locis ly *in* ſignificat *per*. Nec Concilium aliquid amplius poſtulat, vt bona opera ſint meritoria vitæ æternæ, quam vt ſint ſatisfactoria Diuinæ legis, cum de vtroque æqualiter. Vt autẽ ſatisfaciamus Diuinæ legi, non requiritur quod opus fiat ex charitate: ſicut præcepto honorandi parentes, vel audiendi ſacrum, ſatisfacit quis etiamſi ex charitate id non faciat: ergo etiam ſine tali ordinatione charitatis erunt opera meritoria; aut ſaltem ſi requiritur, quod aliquis ſit in ſtatu habitualis charitatis, vt meritoria ſint opera, id ſolum ſignificabitur per opera in Deo facta, ſcil. in habituali charitate ad Deum facta.

50 Sed *facile ad hæc Reſp.* Quod etiamſi particula *in* aliquando æquiualeat particulæ *per*, non tamen in præſenti ita accipitur à Concilio, quaſi opera facta in Deo, ſit idem, quod facta per auxilium Dei, quia iam Concilium fecerat mentionem auxilij Diuini, dicendo: *Quod cum ipſe Chriſtus Ieſus tanquam caput in membra iugiter virtutem influat, quæ virtus, bona eorum opera antecedit, comitatur & ſubſequitur.* Ecce mentio facta de omni auxilio Diuino antecedenti, comitanti, & ſubſequenti: ad illud ergò ſtatim ſubiungit nihil deeſſe operibus in Deo factis, &c ſi per opera in Deo facta, intelligit facta per auxilium Dei? Nonne eſſet hæc inutilis repetitio, ad nihil deſeruiens; Cũ Chriſtus iugiter auxiliũ influat in opera, nihil deeſt operibus, quæ in Deo, hoc eſt per auxiliũ Dei ſunt facta, vt promeruiſſe dicantur? &c. Si enim per auxiliũ ſupponitur opus factũ, ad quid iterum repetit, quod in Deo ſunt facta, hoc eſt per auxilium? Quod verò Concilium, idem prorſus requirat vt ſint impletoria, ſeu ſatisfactoria legis, & vt ſint meritoria: *Dicimus* Concilium loqui copulatiuè, ſcilicet, quod vt ſint ſatisfactoria legis, & meritoria, requiritur quod ſint in Deo, hoc eſt amore Dei facta, non diuiſiue, quaſi id requiratur, vt præcisè ſunt impletoria legis. Conſtat enim impleri poſſe aliquod opus legis ſine gratiâ habituali & charitate, vt in allatis exemplis conuincitur. Nec per opera in Deo facta, ſignificatur ſolum in habituali charitate facta: habitualis enim charitas, ſolum pertinet ad hoc vt ipſe homo iuſtificatus ſit, & in gratiâ Dei, ſed Concilium iam ſupponebat ſe loqui ſolum de iuſtificatis, dicendo: *Cum ipſe Chriſtus Ieſus, tanquam vitis in palmites, in ipſos iuſtificatos iugiter virtutem influat.* Ergò quando poſteà dicit, per opera in Deo facta promereri, ly *in Deo*, non ſignificat, in habituali gratia: eſſet enim idem ac dicere, per opera iuſtificatis facta, ſeu ab habentibus charitatem; & ſic eſſet inutilis repetitio, cum iam prædixiſſet ſe loqui de iuſtificatis.

51 Denique Concilium ipſum cap. 10. dixerat, quod iuſtificati creſcunt in iuſtitia, cooperante fide bonis operibus; ergo non quæcumque opera merentur augmentum iuſtificationis, & vitæ æternæ, ſed illa quibus fides cooperatur; ergò ſupponitur in operibus ipſis aliqua relatio, ſaltem virtualis ad obiectum fidei; nec enim fides cooperatur operibus, niſi mediante aliquo obiecto credito, quod amatur: ergo requiritur ordo virtualis ſaltem ad ſupernaturalem finem, ſeu ad ſupernaturale obiectum. Nec ſufficit ad mandatorum impletionem, ſolum opera naturalis ordinis, ſeu virtutis acquiſitæ facere, ad meritum ſupernaturale; cum omne meritum ſupernaturale debeat à fide dirigi, & cooperari debeat fides bonis operibus. Et iterum mandata Dei, non ſolis præceptis naturalibus continentur, ſed etiam ſupernaturalibus; ergò ad eorum impletionem non ſufficit opera acquiſitæ virtutis nude facere, ſed etiam relationem ad ſupernaturalem finem, ſeu obiectum habere.

Vnde etiam intelligitur, quod cum in Euangelio dicitur: *Qui dederit calicem aquæ frigidæ in nomine meo quia Chriſti eſtis*, Marci 9. & iterum Math. 10. *Qui receperit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet.* Et Math. 16. *Qui reliquerit patrem, aut matrem propter nomen meum, &c.* Sufficienter explicari, quod requiratur ad meritum aliqua relatio ad Deũ, ſeu ad finem vltimum; quia ly, *propter*, id ipſũ apertiſſimè deſignat, & ly, *in nomine Chriſti*, etiam ſic intelligitur à Theophylacto, quem citat D. Thom. in Catena Marci. 9. & videri poteſt Chryſoſt. homil. 36. in Matth. licet non eodem modo ſemper requiratur illa relatio in finem in omni merito; ſed in merito de condigno requiritur relatio in finem ſimpliciter ex charitate, nec compatitur cum ſtatu peccati. In merito autem de congruo, ſi ſit congruitas non amicabilis, nec fundata in iure amicitiæ, ſed in Dei miſericordia, requiritur ordo in finem non ſimpliciter; ſed quoad tum eſt ex parte operis, licèt non ſit ex parte operantis. Et hac ratione poteſt etiam peccator in nomine Chriſti dare potum aquæ frigidę, nec tamen mereri vitam æternam; ſed aliquo modo diſponi, & congruè ſe habere, quia non ſimpliciter facit in nomine Chriſti. 52

Ad *Confi. Reſp.* ex dictis, requiri relationem in finem, vt conditionem, quia omnis actio humana circa finem eſt, aut ex fine deriuatur, illumque ſupponit, & reſpicit. Neque hoc caret fundamento, cum tam multis teſtimoniis, & ratione ſtabilitum à nobis ſit. Nec lex impletur ſine charitate, cum etiam de charitate præceptum in lege ſit, *& plenitudo legis eſt dilectio*; & in Euangelio madatum nouum de charitate datur. Quod verò dicitur, plura opera bona fraudari merito, ſi illa relatio in finem requiratur, *Reſp.* nullum opus fraudari merito ſibi proportionato, & debito; ſi enim ſupernaturale meritum habere debet, oportet quod ſupernaturale opus ſit, nec enim poteſt ratio meriti excedere ipsã bonitatẽ, perfectionem actus cum meritum ſit proprietas conſequens actum moralem bonum; vt docet S. Thom. infrà quæſt. 21. Supernaturale autem opus, relationem habet ad finem charitatis, quia ſi opera virtutum quæ fiunt, naturalis ordinis ſint, & à virtutibus acquiſitis procedant, non poterunt ſupernaturalizari niſi ex imperio virtutis ſupernaturalis, quæ ad ſuum finem ſupernaturalem dirigat, & ordinet tale opus. Virtus autem ſupernaturalis infuſa, non operatur ſine charitaritate, aut ordine, vel diſpoſitione ad illã. Ex iuxta Concilium Tridentinũ augmentũ in gratia & iuſtificatione fit cooperante fide bonis operibus: ergò meritũ ſupernaturale ipſius augmẽti gratię, vel glorię, cooperationẽ fidei requirit; ergò & relationẽ in obiectũ fidei, ſeu in finem fidei: aliter non apparet quomodo cooperetur fides bonis operibus. Quid ergò mirum quod requiratur relatio in finem ſupernaturalem, ſiue fiat immediatè per actum charitatis, ſiue per alium affectum, qui ſufficiat referre opus illud in finem 53

ſuper

ſupernaturalem à fide propoſitum, vt fidès cooperetur bonis operibus? Nec eſt difficile hominē iuſtificatum quandoque habere actum, quo ſe & omnia ſua referat in Deum, & hic ſi non interrumpatur per contrarium, ſufficit vt opera illa habeant relationem in finem ſupernaturalem, & ſic non fraudentur merito ſupernaturali. Quod ſi tandem fiat aliquod opus ex mere naturali fine, non ordinatum in finem ſupernaturalem, neque a charitate, neque ex cooperatione fidei; quid mirum, quod tale opus careat merito ſupernaturali? Nec requiritur ad hoc maior notitia, aut aduertētia in hominibus, quā quę
52 requiritur ad cooperationem fidei cū bonis operibus, aut ad faciendū actum charitatis aliquando, qui omnia opera ſufficit ordinare in finem vltimum, quamdiù non retractatur.

54 Ad id quod vltimò dicitur, de dignificatione operum, *Reſp.* requiri quidem dignificationem perſonæ ſeu ſubiecti, vt opera meritoria ſint, quia ſi perſona non eſt grata Deo nihil illi placet, quod ab eo procedit ſed vltra iſtam dignitatem requiritur opus ipſū, ſi eſt meritoriū ſupernaturalis præmij, ſit in ſe ſupernaturale, vel ad finem ſupernaturalē ordinetur, & cooperetur fides illi operi bono: quia meritū nō ſolum attenditur ex dignitate perſonæ, ſed ex ratione operis, in cuius bonitate fundatur ratio meriti. *Nec obſtat*, quod in actibus Chriſti, etiamſi non eſſent ſupernaturales, nec relati in finem ſupernaturalem, ſed mere naturales, ſeu virtutis acquiſitæ, per hoc ſolū quod eſſent procedentes à perſona infinita, eſſēt meritorij cuiuſcumque præmij: ergo ordo in finē ſupernaturalē per ſe non requiritur ad rationem meriti ſupernaturalis. *Reſp.* enim, quod Nos loquimur in præſenti de merito, connaturali modo habitu, & fūdato in ipſa bonitate operis, & ex ſua ſpecie ſupernaturalizatu, & applicatu, ſeu ordinatu ad præmiū ſupernaturale, ſeu ad promerendā vitā æternā, quod ſine ordine ad talem finē ſtare non poteſt; aut ſine hoc quod procedant ab ipſa gratiâ effectiuè; & per hoc ſupernaturalitē ex fine, vel obiecto participent. Cæterū opera Chriſti, ſi nō procederēt à gratiâ habituali, nec ad finē ſupernaturalē eſſent relata, nō eſſent ex ſua ſpecie ſupernaturalia, & meritoria vitę æternæ; tamen in exercitio, & ex parte perſonæ eſſent ſupernaturalia eminentiori modo. Vnde nō haberent ſanctitatem formalem, & ſpecificā, ſed perſonalē, quæ eminentior eſſet accidentali ſanctitate; ac per hoc licèt formaliter non eſſent ordinata ad finē ſupernaturalē, eſſent tamē eminenter, quatenus ab ipſa perſona Diuina procederent, eique cōiungerentur, & ſubordinarētur, quæ eſt ipſe vltimus finis omniū. Et ſic poſſent quodcūque præmiū mereri, ex ſupernaturalitate, & ordine ad finē ſupernaturalem eminenti, non formali. Nos autem non loquimur de tali merito tantæ eminentiæ. Indigeret tamen illud meritū, & actio Chriſti, nō ad ſui perſonalē valorē, ſed ad applicationem, & determinationē pro iſto fine, ſeu obiecto determinatu promerendo, aliquâ cognitione applicatiuâ ad finem ſupernaturalem, ſi talem promereri voluiſſet.

ARTICVLVS VII.

Quomodo peccatum Mortale, & Veniale habeant finem vltimum in creatura?

EX difficultate ſuprà poſita, & reſoluta, quod in omni opere, & in omni operante datur vltimus finis, iſque tantum poſſit eſſe vnus, reſultant difficultates aliquæ, præſertim circa peccantem mortaliter, & venialiter, quæ diſcuſſione peculiari indigent, ſuppoſito quod in omni opere debet inueniri dependentia, & influxus finis vltimi illud, vt art. præced. oſtenſum eſt.

Peccans mortaliter, etiam diuerſis peccatis, vnum vltimum finem conſtituit in creatura.

1 PRima *difficultas* eſt de peccante mortaliter, qui omninò auertitur à Deo fine vltimo, tam ex parte operis, quam ex parte operantis. Poteſt autem peccator diuerſa peccata mortalia committere, etiā diſparatè ſe habentia, ſicut luxuriam, ſuperbiam, infidelitatem, &c & in vnoquoque ponere videtur vltimum finem, quia per quodlibet eorum, auertitur à Deo. Et ſic videtur plures fines vltimos habere diſparatos, aut ſaltem non poſſe illos plures fines, in aliquo vno fine vniri. Nam licet omnia illa velit peccator ſibi ipſi, & ſic ſe ipſum conſtituere videatur finem vltimum tamen ipſe peccator non eſt ſibi ipſi finis *cuius gratia*, nec bonum ſatiatiuum ſui, ſed ſolum finis *cui*. Nos autem præſenti non ſolum ponimus dari vnum finem *cui*, ſed vnum finem vltimum *cuius gratia*, & de hoc inquirimus, Quis ſit in peccante mortaliter multa peccata?

2 *Ex alia parte* videtur non repugnare, quod maneat peccator cum ordine ad finem vltimum creatum, & increatum, ſaltem virtualiter Nam cōtingit, quod aliquis victus tentatione luxuriæ, ſuccumbat, & fornicetur, & tamen ſit paratus mori pro fide, qui tamen pro delectatione illa praua, vitam non exponeret; ergò plus amat Deum, quā meretricem. Et ſimilis caſus eſt, ſi quis paratus ſit cōmittere peccatum luxuriæ, ſi tamē neceſſe ſit expendere centum, nolit fornicari; illa tamen centū expenderet pro ſubleuendo paupere, vel pro adiuuanda fide. Iſte peccat mortaliter, volens peccatum luxuriæ; & tamen non vult luxuriam vt finem vltimum, quia non vult meretricē pluſquam illa centum, nec illa centum pluſquam Deum, ſed Deum anteponit illis centum, imò & vitæ, quia illam daret pro fide Diuina: ergo non ponit ille peccans, finem vltimum in creatura. Alia exempla poſtea adducemus.

3 Dicendum nihilominus eſt, rem eſſe omnino certiſſimam, quod mortaliter peccans, ponit finem vltimum in creatura, loquendo in omni proprietate, & & rigore, & non ſolum intelligendo hoc negatiuè, hoc eſt, quod non ponit peccator finem vltimum in Deo; ſed etiam poſitiue, quia in creaturam tendit, tanquam in finem vltimum ſuæ voluntatis, & deſiderij. Conueniunt communiter in hac concluſione Theologi cum D. Thom. infrà quæſt. 88. art. 1. ad 4. vbi aperte inquit: *Quod bonum commutabile non accipitur vt terminus contra poſitus in commutabili bono, niſi quando conſtituitur in finis.* Et idem exprimit quæſt. 89. art. 1. ad 3. & 2. 2. quæſt. 24. art. 10. ad 5. Et Adrianus, qui oppoſitum tenuiſſe dicitur in quodlib. 7. art. 3. cenſurā temeritatis ab aliquibus notatur. Et revera vix poſſunt verba Scripturæ accomodari, ſi negetur finem in creatura conſtitui, non ſolum negatiuè, hoc eſt; quia non tenditur in Deum, ſeu relinquitur Deus; id enim apertiſſimè exprimitur in Scriptura: ſed etiam quia poſitiuè tenditur in creaturam, vt in finem. Dicitur enim Hierem. 2. *Duo mala fecit populus meus: me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt ſibi ciſternas diſſipatas, quæ continere non valent aquas.* Quod vtique fit

per hoc quod peccator ſatiari vult in creatura, quaſi ſitim & ardorẽ extinguens in aqua fętida ciſternæ, relicto clariſſimo fonte aquæ viuæ. Ad Philipenſ. 3. dicitur de quibuſdam, *Quorum Deus venter eſt, & gloria in confuſione eorum qui terrena ſapiunt.* Ecce venter, qui eſt aliquid creatum, habetur ab iſtis pro Deo, ideſt, pro fine vltimo, nam ſpeculatiuè, & entitatiuè, certum eſt non habere illum pro Deo. Et ſimiliter habere illum pro gloria, apertè deſignat vltimum finem, quia eſt id quod præcipuè diligitur tanquam terminus; ad gloriam enim tendimus vt ad finem. Denique Ioannis 12. dicitur de quibuſdam: *Quòd dilexerunt magis gloriam hominum quam Dei.* Et Matth. 10. dicitur, *Qui amat patrem, aut matrem pluſquam me, non eſt me dignus.* Ergò ponitur in creaturis amor aliquis excedens, & maior amore Dei. Amor autẽ Dei, quando rectè habetur, eſt finis; ergò quando plus amatur creatura quam Deus, nec ſubordinatè ad Deũ diligitur, vtique tanquã finis diligitur, non tanquam mediũ. Et ſic poſitiuè habetur vt finis ipſa creatura, quia poſitiue diligitur, pluſquam Deus.

4 Et traditur hæc doctrina generaliter ab Aug. dum totam peruerſitatem humanæ vitæ collocat in hoc quod fruatur vtendis, vel vtatur fruendis, vt patet in Li. 83. quæſ. q. 30. & 10. de Trinit c. 10. Frui autẽ, ex Aug. Li. 10. de Ciuit. c. 10 & Lib. 1. de doctrina Chriſtiana cap. 4. & 5. non eſt aliud, quam alicui tanquam vltimo fini adhærere. Quia ergò fruitur vtendis, habet ipſa vtenda, tanquam vltimum finem vtenda autem, ſunt creaturæ. *Nec ſatisfacit ſolutio Adriani.* Aug. loquitur de fruitione late, non propriè ſumpta. Nam iſta fruitio impropria, vel reſpicit creaturas vt finem vltimum, vel vt ſubordinatas fini vltimo extra creaturas, qui eſt Deus. Si primũ; habemus intentũ. Si ſecundũ, nulla eſt peruerſitas, quod fruamur creaturâ vt ſubordinatâ Deo, iuxta illud Apoſtoli ad Philemonem: *Ita frater ego te fruar in Domino,* vt frui ipſo dixerit, non tanquam termino, ſed tanquam medio, vt ex Aug. Lib. 1. de doctrina Chriſtiana cap. 33. explicat D. Thom. infrà q. 11. art. 3. ad 1. Ac denique idem Aug. Lib. de libero arbitr. c. 24. *Vnde* (inquit) *hæc auerſio? Niſi dum ille, cui bonus eſt Deus, ſibi ipſi vult eſſe bonum ſuum, ſicuti ſibi eſt Deus.* Hoc autem eſt apertiſſimè in bono creato, ſcil. in ſe finem conſtituere, & ſe ipſum pro regula agendorum, habere.

5 Fundamentum autem ex dictis ſumitur: quia homo dum peccat, aliquid amat, in cuius amore peccat, vnde dicitur Oſeæ 9. *Facti ſunt abominabiles, ſicut ea quæ dilexerunt.* Sed id quod peruersè amat peccator, non amat vt medium, aut vt finem ſubordinatum Deo; ergo vt finem vltimum. *Conſequentia patet*; quia quidquid amatur, aut amatur vt finis, aut vt medium. Si vt medium; eſt ſubordinatum alicui fini, & ille finis, eſt Deus, non eſt peruerſitas, quia habetur pro fine, & creatura pro medio. Si vt finis; vel vt ſubordinatus alteri, vel non. Si non ſubordinatur; eſt finis vltimus: ſi ſubordinatur; vel fini, qui eſt Deus, & ſic nõ eſt peccatum: vel fini, qui eſt creatura; & ſic in creatura, tanquam in vltimo fine, ſiſtitur. *Minor verò prob.* quia in peccato mortali Deus deſeritur, & contemnitur, vt patet Iſai. 1. *Ipſi autem ſpreuerunt me,* Et iterum ibidem: *Væ genti peccatrici, populo graui, dereliquerunt Dominum.* Iſai. 30. *Væ filij deſertores &c.* Hierem. 2. *Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ.* 1. Reg. 2. *Qui autem contemnunt me, erunt ignobiles.* Ergo peccator amat creaturam, contempto & deſerto Deo; non ergò ſubordinando eam illi: ergò ſiſtendo in creatura; & ſic habet eam pro fine vltimo poſitiuo: nec enim eſt aliud habere aliquid pro fine poſitiuo vltimo, quam illud amare poſitiuè ſine ſubordinatione ad vlteriorem finem, & alia omnia ſubordinando illi. Qui autem amat vnum bonum deſerto alio, ſeu cõtemnendo & auertẽdo ſe ab alio, non amat illud cũ ſubordinatione ad iſtud, nã potius iſtud nõ amat, ſed relinquit, & deſpicit; ergo amat aliud vltimũ, ſeu tãquam id in quo ſiſtit in amando, quia alteri amori non ſubordinat, nec ex alio priori amore mouetur, ſed ex iſto ad cætera: quod eſt non ſolum negatiue eſſe vltimum, ſed etiam poſitiuè, referendo omnia in illum, vt ſtatim dicemus.

6 Sed *difficultas* non leuis eſt in aſſignanda creatura, ad quam tanquam ad finem, mortaliter peccans conuertitur: ita quod tantum ſit vnus finis vltimus poſitiuus. Et loquimur de fine vltimo ſimpliciter, tam qui ſit finis operis, quam operantis. Loquimur etiam de fine vltimo *cuius gratia,* non de finè vltimo *cui* tantum. Hunc enim vnum eſſe in peccante mortaliter, nulli dubiũ eſt cũ ſibi appetat peccator id quod malè appetit, non in gloriã, & amorẽ Deĩ; vel ſi appetit alteri, quem exiſtimat Deum, vt Idolo, eruã ex parte illius vnitatẽ finis *cui* habet. Quod ſi plures reputat eſſe Deos, vt fines vltimos, ſẽper eligit vnum ex illis, ad quem dum hìc & nũc operatur in ſingulari, omnia ſua dirigat, vt ſuprà diximus. Quidquid verò ſit de hoc, tamẽ in præſẽti nõ agimus de fine *cui* in peccante mortaliter, ſed de fine *cuius gratia,* & hunc inquirimus, quis ſit, & quomodo vnus ſit, cum tã multa à peccatore appeti, & cõmitti peccata videamus inter ſe diuerſa, nec ſolum ſucceſſiuè (vt. Quidam putauerunt) ſed etiã ſimul: poteſt enim aliquis ſimul ambitionem, ſeu vanam gloriam appetere, & luxuriam, infidelitatem, & indebitum honorem, &c.

7 Ad *hoc variè* reſpondent authores. Quidam citati à *Cumel* 1. 2 *q.* 71. *art* 6. *diſp.* 1. in ſolutione difficultatum, & ex ipſo relati ab *Ægid. à Praſen. lib. 2. de vltimo fine, q. 5. art. 1. §. 1.* tenent, peccatorem nõ conſtituere finem vltimum in creatura formaliter, & poſitiuè: ſed ſolum virtualiter, ſeu negatiuè, quatenus id quod appetit vt finem, non ordinat in Deũ. Accedit adhũc modum dicendi *Azor. lib.* 1. *inſtitut. moral. c.* 1 *q.* 5. *&* 7. qui diſtinguit vltimum finem per affirmationem, & per negationem. Per affirmationem, in quem omnia referimus, vt Deũ: per negationem, quam alteri non ſubordinamus, licet non in illum omnia referamus. Hoc ſecundo modo putat peccatorem conſtituere finem vltimum in creatura non primo. Quam doctrinam in ſubſtantia, tenet *Vaz. hic diſp.* 5. *c.* 1. *&* 3. licet diuerſis nominibus illam ſignificet. Nam diſtinguit finem vltimum, quod alius eſt finis vltimus operis, & operantis; alius operis tantum: & hic eſt duplex: alius qui non poteſt referri in vltimũ finẽ verum, licet actu non referatur alius qui non poteſt in illum referri, ſed ei opponitur. Quando eſt finis vltimus primo modo, ideſt, tã operãtis quam operis, eſt ſicut finis, quẽ Azor vocat per affirmationẽ, ideſt, in quẽ non ſolum illud opus, ſed omnia, quæ operantis ſunt, referuntur. Quando eſt finis vltimus ex parte operis tantum, dicitur eſſe vltimus quaſi negatiue, quia non refertur in finem vltimum verum, ſed illi opponitur, non autem quia ſe & omnia ſua referat in illum finem vltimum. Et hoc modo dicitur peccator habere vltimum finem in creatura. Omnes iſtę ſententię non reputant habere peccatorẽ plures vltimos fines, quia non ſunt vltimi ſimpliciter, ideſt, affirmatiuè, & ex parte operantis, ideſt, cui omnia quæ operantis ſunt ſubordinentur, ſed ſolùm ex parte operis, ſeu negatiuè, quia alteri non ſubordinantur.

8 Ex *his autem*, qui cenſent peccatorem conſtituere in creatura finem vltimum ſimpliciter, & poſitiuè, ita quod in illum omnia referantur, eſt duplex ſententia principalis; altera attributa *Caietano in hac 1. quæſtion. articul. 5. & infrà quæſtion. 87. articul. 4. §. Ad hoc dicitur*; altera attribuitur *Conrado hic articul. 5.* *Dicit Caietan.* finem vltimum peccatoris eſſe ipſummet peccatorem, & ex hac parte ſemper ſaluatur vnitas finis vltimi, *Amor enim ſui ad contemptum Dei ædificat Babylonem.* Bona autem, quæ appetit peccator, vt delicias, luxuriam, vanam gloriam, &c. non appetit vt fines vltimos, ſed vt proximos, ſe ipſum vt vltimum. *Dicit Conradus*, finem vltimum adæquatum, in quem conuertitur peccator eſſe aggregatum omnium eorum, in quibus ſatiat appetitum ſuum, quodlibet autem bonum determinatum, verbi gratiâ, pecuniam, aut delicias, eſſe fines vltimos inadæquatos, ſeu partiales. Hos autem non repugnat plures eſſe, dummodo in aliquo vno adæquatè adunentur, qui ſimpliciter finis vltimus ſit. Caietani ſententiam ſequuntur plures ex Thomiſtis, *Cumel relatus*, *Gregorius Martinez ſuper hanc quæſtion. articul. 5. dub. 2. & alij*. In Conradum inclinat *Curiel hic articul. 5. dubio vnico, §. 5. Ægid. à Præſent. vbi ſupr. in 2. part. articul. 3.* qui & Caietan. in eundem ſenſum trahere conantur.

9 Dico *ſecundò*: Peccans mortaliter habet finem vltimum in creatura, non ſolùm negatiuè, ſed etiam poſitiuè, in quem omnia refert, & hîc finis eſt bonum proprium, ſeu conuenientia propria, quatenus appetibilis iuxta modum propriæ voluntatis, non iuxta determinationem legis Diuinæ, quod pertinet ad quandam excellentiam, ſeu perfectionem hominis in benè ſe habendo. Hæc concluſio ſumitur ex authoribus pro iſta duplici ſententia relatis, ita quod ipſemet peccator, non ſolum ſit finis *cui*, ſed etiam pertineat in connotato ad finem *cuius gratiâ*. Si enim conſideretur peccator per ſe, & directè, vt perſona volita eſt finis *cui*, ſibi enim vt perſonæ frueuti appetit obiectum, ſeu rem in qua peccat, non ſe ipſum appetit vt rem fruendam. Si verò conſideretur ipſe peccator, vt principium, & menſura, iuxta quam menſuratur, & determinatur quidquid appetendum eſt, ſcilicèt vt ſolùm appetat, quod ſibi conueniens, aut commodum eſt, & in ſuam perfectionem, aut excellentiam conducit, non attendendo ad aliam regulam, à qua reſtringatur, & coarctetur eius appetitus, quæ eſt lex Diuina, ſic ipſe peccator in connotato, & in obliquo conſideratus, pertinet etiam ad finem *cuius gratia*, quatenus eſt principium determinans & menſurans appetibilitatem boni, & commodi, vt conuenientem ſibi.

10 Hanc *eſſe* mentem Caietan. puto, imo & expreſſam D. Thom. Etenim Caietan. in hoc articul. 5. primò quidem dicit, quòd omnes fines proximi peccatorum mortalium vniuntur in vno vltimo fine, qui eſt ipſemet peccator. Deinde verò explicans, quomodo iſta bona commutabilia vniantur in vno fine communi, dicit, quod omnia commutabilia bona, ad quæ peccator conuertitur, referuntur ad vnum communem finem, qui eſt ſimpliciter vltimus ſibi, ſcilicèt ipſummet; quoniam omnia appetit, vt conferentia ad bonum propium; ita quod huiuſmodi bona non appetuntur vt fines vltimi ſimpliciter, ſed vt fines vltimi partiales, vt ſcilicet partes boni proprij, quod eſt ſimpliciter finis vltimus illius, & intentum in omni peccato mortali. Ecce quomodo Caietan. ponit pro fine vltimo, non ſolùm ipſam perſonam, quæ eſt finis *cui*, & radicale bonum, quod quis amat ſcilicet ſe ipſum; ſed etiam ponit pro fine ipſum bonum proprium, quod ſe habet vt vt finis *cuius gratia*, & illa bona commutabilia appetuntur, partes iſtius boni proprij. Non ſunt autem partes ipſius perſonæ, cui appetuntur, ſed partes ipſius perfectionis, & boni quod appetitur, vt intentum, & vt conſequendum.

D. *Thom.* eodem modo ſumit radicalitèr, ſeu originaliter vnitatem finis vltimi in peccato mortali, ex vnitate perſonæ peccantis, qui ſe nimis amat. Formaliter autem, & immediatè, etiam ex parte obiecti, & perfectionis, quam appetit peccator, ſumit rationem finis vltimi. Nam in 2. diſt. 42. q. 2. a. 1. inquit: *Quod finis vltimus in amore commutabilium bonorum, eſt ipſe homo, propter quem omnia alia quærit, & ideo ſi radix peccati accipiatur ex parte ipſius peccantis erit vna: ſi autem ſumatur ex parte eorum, quæ propter ſe ipſum peccans quærit, erunt plures.* Eſſe autem neceſſarium quod homo etiam peccans, & extra charitatem poſitus, in aliquo vno conſtituat finem vltimum, expreſsè affirmat in quæſt. 7. de malo, articul. 1. ad 20. vbi inquit: *Quòd benè contingit in aliquo, qui eſt extra charitatem, quod aliquam creaturam diligat pluſquam Deum, & aliquam æqualiter* Deo, *& aliquam etiam minus* Deo: *ſed non contingit, quod aliquis diligat aliquam creaturam æqualiter* Deo *ita quod nullam diligat pluſquam* Deum; *quia neceſſe eſt, quod homo in aliquo vno conſtituat vltimum finem ſuæ voluntatis.* Qui locus planè monſtrat, non poſſe ſecundum ſententiã D. Thom. conſtitui in peccatore plures fines vltimos negatiuè, & non ponere vnum poſitiuè, cum dicat D. Thom. neceſſe eſſe, quod homo in aliquo vno conſtituat vltimum finem, non vltimum negatiuè, quia iſti poſſunt eſſe plures, vt authores oppoſiti fatentur; ergo debet eſſe vnus poſitiuè. 11

Quod *verò* iſte finis vltimus in peccatore ſit ipſemet homo, non purè perſonaliter ſumptus, vt eſt ſubiectum, cui appetit, ſeu concupiſcit rem prohibitam; ſed ipſe homo, vt conſideratus ſub aliqua excellentia, aut delectabilitate, aut alia quavis perfectione, & ita ſe ipſum ſic perfectum, & actuatum, appetat vt finem in omnibus bonis commutabilibus, quæ appetit, clarè deducitur ex D. Thom. 1. 2. quæſt. 84. art. 2. vbi inquit: *Quod finis in omnibus bonis temporalibus acquirendis eſt, vt homo per illa, quandam perfectionem ſingularem, & excellentiam habeat, & ideo ex hac parte ſuperbia, quæ eſt appetitus excellentiæ, ponitur initium omnis peccati.* Et 2. 2. quæſt. 162. articul. 2. inquit: *Quod per ſe alia peccata ordinantur in finem ſuperbiæ, quæ eſt propria excellentia, ad quam poteſt ordinari omne id, quod quis inordinatè appetit.* Ergo explicauit his locis D. Thom. quis ſit finis vltimus, ſeu repertus in omnibus particularibus bonis, ſeu finibus, qui appetuntur inordinatè ſcilicèt hominem habere quandam excellentiam, aut perfectionem ſingularem, id enim pertinet ad formalitatem, ſeu conditionem quandam beatitudinis, quæ propriè eſt ratio finis vltimi. Et hanc habet ſine ſubiectione ad regulam, & legem Dei, quæ coarctat, & limitat quid, & quomodo appetendum ſit, & ſuam propriam conuenientiam, & voluntatem habet pro regula, quam laxat ad omnia pro libito. Et ſic homo tanquam perſona, & ſubiectum cui appetuntur illa bona, eſt finis *cui*, vt autem perfectus, & excellens aliqua ſpeciali perfectione, in qua ſe reputat quietari, eſt finis vltimus *cuius gratia*, ratione talis perfectionis acquirendæ, quæ tamen perfectio adæquata, ex pluribus partialibus bonis poteſt integrari, & componi. Vnde tandem ipſe Diu. Thom. 2. 2. quæſt. 25. art. 7. 12

dicit: *Quòd mali amant ſe ipſos ſecundum corruptionem exterioris hominis, ſic autem boni non amant ſe ipſos.* Ergo intelligendum eſt, quod amor ſui, qui eſt initium peccati, & eſt amor finis vltimi: non ſolùm eſt amor ſui vt finis *cui* tanquam perſona, cui vult bonum, ſed eſt amor ſui vt finis *cuius gratia*, in quantum conſideratur vt coniunctus, & perfectus ſecundum exteriora bona, quæ ſunt corruptibilia, in quibus ratio illa perfectionis ſingularis, & excellentiæ, in qua illa omnia bona adunantur, vt pertinentinentia ad propriam conuenientiam, & commodum appetentis, quod ex multis integratur, conſtituit vnam rationem finis vltimi.

13 Fundamentum concluſionis poſitæ per partes tradendum eſt *Primo*, quod finis vltimus in peccatore, non tantùm ſit negatiuè vltimus, ſed etiam poſitiuè, cuius gratiâ cætera appetantur. *Hoc manifeſtè patet*, quia in actibus peccaminoſis inuenitur verè, & proprie cauſalitas & influxus finalis, ſicut in aliis operationibus, & cauſis: ergò etiam ſubordinatio vnius finis ad alium, & influxus, magis vel minus vniuerſalis ſecundum quem ad plura, vel pauciora ſe extendit: ergo cû non ſit proceſſus in infinitum in iſtis cauſalitatibus, & influxibus, oportet, quod non ſiſtat iſte proceſſus cauſarum finalium, niſi in illo fine vltimo, qui omnia complectatur, & cuius gratiâ cætera fiant. *Patet conſequentia*, quia ſi in aliquo ſiſtitur, qui non omnia complectatur, & cuius gratiâ cætera fiant; ergo ille non influit, niſi vt finis particularis, quia ſolùm eſt finis iſtius operis, & in illud tantùm influit, non in alia: particularitas autem, vèl vniuerſalitas cauſæ, ſumitur penes extenſionem maiorem, vel minorem in ea, in quæ fit influxus; non ex negatione ſubordinationis ad alia: ergò ſi ille finis dicitur negatiuè vltimus, quia non ſubordinatur alteri, eius tamen influxus ſolùm ſe extendit ad vnum opus particulare; ſequitur quod ſit particularis in ratione cauſæ finalis, licèt vltimus appelletur, in ratione non ſubordinationis. Nulla autem eſt cauſa particularis, quæ non ſubordinetur alicui vniuerſali, quia particularis cauſa, prout talis, eſt inferior & imperfecta, vtpotè ſic limitata, & reſtricta in ſuo influxu: ergo ſupponit aliquam ſuperiorem, & perfectiorem, cui ſubordinetur; omnis enim cauſa inferior, & imperfecta, dependens eſt à ſuperiore, eique ſubordinata. Repugnat ergò ponere aliquem finem eſſe vltimum alicui appetenti, ſolùm negatiuè, ideſt, quia non ſubordinatur alteri, & tamen quod non ſint omnia eius gratiâ, ſed ſolùm ſit finis particularis, & proximus alicuius operis, non ipſius operantis; ſed ſi eſt particularis debet vlterius ſubordinari alicui perfectiori, & vniuerſaliori, ſub quo particularis ſit.

14 Dices: Voluntas pro ſuo arbitrio ſiſtit in illo fine, nec vult vlterius progredi, & ſic erit vltimus, non ſecundùm rem, ſed ex intentione volentis; nec tamen ſibi ſubordinat omnia alia, quia voluntas non vult, licèt pro vltimo fine illum habeat, quia ibi vult ſiſtere, nec ad Deum ordinare. *Sed contra*, quia voluntas non poteſt mutare naturam ſuam, & modum influendi ipſorum finium, vt ſcilicèt finis particularis influat, & alliciat ex præſuppoſitione alicuius finis ſuperioris, & vniuerſalis, *cuius gratia* omnia fiant aut ſi voluntas velit ſiſtere in illo fine particulari illius operis ſolùm pro illo opere, & in alio fine pro alio, non obſtante quod ſint fines particulares, & ex natura ſua non vltimi, nec perfectè ſatiatiui appetitus; ergo oportet, quod vel apetitus non velit perfectè, & adæquatè ſatiari ex omni parte, (quod eſt non velle beatè ſe habere, neque apparenter, neque verè, quod eſt impoſſibile, cum ad hoc ſit determinatus ex natura rei appetitus, omnes enim naturaliter appetunt beatitudinem, & conſequenter volunt illam conſequi in aliqua re, aut rebus) vel oportet quod ex omnibus illis operibus, in quibus vltimo vult ſiſtere voluntas, integret, & componat vnum perfectum, & adæquatum ſatiatiuum; illi verò fines vltimi ſint partiales fines, & ſic erunt plures partiales, & vnus totalis, & ille totalis erit finis poſitiuus, *cuius gratia* cætera fiunt: vel denique ſiſtit in quolibet illo fine quia vult, ideſt, ad experiendam ſuam libertatem; & tunc experiri libertatem erit finis poſitiuè vltimus, & in illum cætera referentur; aut ſi quem alium finem ſibi voluerit proponere voluntas pro vltimo ſimpliciter, in illum referentur cætera. Dicere autem, quòd poteſt voluntas pro libito ſuo ita ſiſtere in aliquo fine particulari, quod nullum finem vltimum ſimpliciter velit habere, cui cætera ſubordinentur, nec finem operantis, ſed ſolùm finem operis, eſt dicere, quòd pro ſuo libito poſſit moueri à cauſa particulari, & inferiori, ſine ſubordinatione ad ſuperiorem, & perfectiorem, & ſuam rationem formalem relinquere, quæ eſt bonum perfectum, & beatitudinem velle, ſeu ſatiatiuum appetitus; ſiquidem vult finem particularem, & bonum imperfectum ſine ordine ad perfectum, & ad beatitudinem in communi, vt quærendam in aliquo bono particulari, cum etiam miſerrimi homines, & damnati velint non eſſe, vt effugiant miſeriam; & eſſe ſine miſeria, eſt conditio quædam beatitudinis. Cauſa autem, ſeu finis particularis, non eſt perfectè ſatiatiuus voluntatis, quia hæc vniuerſalis boni capax eſt, & à nullo particulari ſatiatur. Implicat ergò quod in fine particulari, vt particulari, velit ſiſtere voluntas, vt in pleno ſatiatiuo. Ad hoc etiam conducunt omnes rationes ſuprà factæ, ad probandum dari in omnibus actibus vltimum finem ſimpliciter.

Secundò *probatur* hoc bonum creatum, in quo peccans conſtituit vltimum finem, eſſe conuenientiam propriam, ſeu bonum proprium, vt taxatum, & determinatum iuxta proprium arbitrium, non iuxta legem Diuinam: quo nomine, *conuenientia propria*, includimus, quidquid pertinet ad vtile, vel delectabile non ſubiectum, & ſubordinatum honeſto, nec regulis rationis. *Et ratio eſt*: quia in omni peccato eſt conuerſio ad aliquod bonum commutabile, quod aliquis inordinatè ſibi amat, ratione cuius amor ſui dicitur eſſe principium omnis peccati, vt tradit D. Thom. infrà quæſtion. 77. articul. 4. Nullus autem amat ſibi commutabile bonum, niſi quia in eo inuenit conuenientiam aliquam, ſeu commodum, aut apprehendit, ſeu imaginatur ibi inueniri. Nam vel ſentit illud commutabile bonum ſibi deſeruire, & eſſe conueniens, aut ſentit ſe debere deſeruire illi bono, illúdque colere, ſicut Idololatrę colebant Idola pro Diis. Si primum; ergo appetitur illud bonum ratione conuenientiæ propriæ, & in quantum commodum ſibi. Si ſecundum; ipſum ſeruiſe habetur vt conueniens; & commodum, ſicut etiam inter amicos, ipſamet amicitia ad alterum eſt conueniens, & naſcitur ex amicabilibus ad ſe. Et Angeli peccantes voluerunt ſubiici Diabolo pro conuenientia ſuæ ambitionis. Et quod creatura ita inordinatè, & erroneè ſit volita, quod illi attribuatur honor Diuinus, hoc multò magis procedit ex conuenientia propria ſibi inordinatè volita, quia in tantùm vult aliquis complacere in aliqua creatura, aut honorare; quod etiam Dei honorem illi attribuat, quia ſcilicèt illum honorem tribuere, ſibi commodum eſt; aut quia inde ſperat aliquid; aut quia timet perdere ſi non faciat; ſicut plerique

ſequun- 15

ſequuntur hæreſim, aut adorant Dæmonem, vt aliquid inde lucrentur, aut quia timent ſibi aliquid mali fieri. Et adorant Idola, aut vt placeant Principibus; aut quia laxiori vita ſic viuunt; aut quia nolunt verum Deum agnoſcere, & colere, quia laborioſum ſibi eſt. Hoc autem totum naſcitur ex inordinato amore accommodationis, ſeu conuenientiæ propriæ, id eſt, ſine ſubordinatione ad regulam Diuinam, ſed ex proprio arbitrio. Et licèt relinquere regulam rationis, & legem Dei videatur pertinere ad auerſionem in peccato, non ad conuerſionem; tamen euitatio laboris & moleſtiæ, quæ ex conſtrictione legis, & regulæ prouenit, etiam ad conuerſionem pertinet, & ſe habet vt conditio, & requiſitum quoddam, vt aliquid magis amabile reddatur, ſcilicèt quod minus conſtrictum, & obligatum ſit legi; licèt id, quod ex lege reſultat de bonitate, & honeſtate, non per ſe, & directè ſit odio habitum à peccatore, ſed per accidens, quatenus non compatitur cum obiecto prohibito, quod vult. Et ſic auertit ſe à lege, & relinquit illam, quatenus bona & honeſta; laborem tamen & moleſtiam, quæ ex eius conſtrictione, & obligatione prouenit, directè & per ſe vult euitare, dum liberè vult frui re prohibita.

16 Ex *quibus* deducitur. Quomodo finis vltimus peccatoris ſit vnus, licet ex multis quandóque materialiter componatur, & integretur. Eſt enim vnus formaliter, licet in pluribus rebus inadæquatè inueniatur. Et formalitas iſta conſiſtit in hoc, quod aliquid accipiatur, vt commodum, & conueniens, ſeu ſatiatiuum voluntatis ſine ſubordinatione ad regulas rationis, ſed iuxta proprium arbitrium. Sed hoc ſatiatiuum voluntatis non inuenitur in vna tantùm re, ſed in pluribus, & diuerſis; ideóque ad diuerſa poterit ferri, quatenus in illis inuenit illam rationem conuenientiæ propriæ, & ſatiatiui deordinati. Et hoc non eſt reſpicere ſolùm rationem boni, ſeu finis vltimi in communi, ſed etiam in particulari, quatenus illa cōueniētia, & cōmoditas deordinata, ſeu illa ratio ſatiatiui, applicatur hîc, & nunc ad tale, vel tale obiectum, & rem, quæ diligitur. Non eſt autem inconueniens; quod ſint plures fines vltimi partiales, & inadæquati ex parte rei materialiter volitæ, quia vnica res creata non ſufficit adæquate totam capacitatem voluntatis, & ſic eius ſatiatiuum ex pluribus debet integrari. Formaliter autem, finis vltimus vnus eſt ex parte rationis formalis finalizandi, quatenus reſpicit ſatiare ſuum appetitum, quomodocúmque poſſit, etiam ſine ſubordinatione ad legem & rumpendo omne debitum honeſtatis. Tale ſatiatiuum abſolutè, & diſſolutè eſt formalis ratio vniens & ad vnitatem redigens quoſcúmque partiales, & inadæquatos fines materiales, circa quos ferri poſſit peccator.

17 Secundò *colligitur*, Quomodo vnitas iſtius finis vltimi, ſumatur ex vnitate ipſius peccatoris, qui tamen ſolùm ſe habet vt finis *cui*, non vt finis *qui*. Verum eſt enim quod perſona, cui volumus bonum eſt finis *cui*; huius autem vnitatem non inquirimus in præſenti, ſed vnitatem finis vltimi *cuius gratiâ*, qui nimirum eſt finis acquirendus, & qui obtineri deſideratur; hic enim eſt finis qui allicit, & mouet ad deſiderandum alicui. Cæterum licèt finis *cui* vt talis, non det vnitatem fini vltimo *cuius gratia*, dat tamen regulam, & modum, iuxta quem ſumit vnitatem, finis iſte *cuius gratia*, in quantum ſumitur pro fine quidquid commodum, vel conueniens eſt propriæ voluntati, non regulando & aſtringendo illud regulis Diuinis, & rationi, ſed proprio arbitrio. Voluntas ergo ipſa ſeu perſona peccans, cui eſt volitum illud bonum, ſe habet vt regula, & norma, tùm commoditatis, & conuenientiæ; tùm regulationis, & determinationis eius. Nam cum bonum illud appetatur vt commodum, & conueniens, & hoc eſt bonum relatè, oportet quod in tali bono de connotato, & in obliquo intret id, reſpectu cuius dicitur commodum, & conueniens. Et rurſum, tale bonum non taxatur, nec menſuratur penes aliam legem, ſed penes arbitrium proprium, ſic enim inordinatè appetitur. Ergo in tali fine vltimo intrat ipſa perſona, cui appetitur non tanquam finis *cui*, ſed tanquam id, penes quod menſuratur ratio conueniētiæ, & commoditatis, & regulatio ipſa moralitatis. Vnde ex tali reſpectu, etiam poteſt finis vltimus ſumere vnitatem, quatenus omnia illa, quæ integrant talem finem vltimum, induunt rationem vnius conuenientiæ, & commoditatis, & regulationis per ordinem ad ipſum peccatorem, & ad eius arbitrium ac voluntatem, vnde ſumitur menſura, & determinatio talis conuenientiæ, & appetibilitatis.

Ad *difficultates* motas in principio huius dubij. 18
Reſpond. Ad primam conſtat ex dictis, poſſe aliquem plura peccata velle, etiam diuerſa & diſparata, tanquam inadæquatos & partiales fines materialiter, vt tamen vniuntur in vna formali ratione accommodationis, & conuenientiæ pro illo ſubiecto. Et iſta conuenientia, & commoditas, cum ſit bonum quoddam relatum, & non abſolutum, non poteſt ſuam vnitatem habere, niſi comparatiuè includat, ſeu tangat tanquam terminum id cui commodum, & conueniens eſt. Neque hoc eſt ſolùm ſumere vnitatem ex vnitate finis *cui*, ſed in ipſo fine *cuius gratia* ponimus. Nos formalem vnitatem commodi, & conuenientiæ, ſed quia eſt vnitas illa reſpectiua (conuenientia enim, ad alterum eſt) oportet quod connotet terminum reſpectu cuius conuenientia illa datur. Et licèt terminus huius conuenientiæ ſit ipſe peccator, tamen non ſub eadem formalitate, & conſideratione eſt finis *cui*, & connotatur ab illa conuenientia, & commoditate boni. Nam dicitur finis *cui*, quatenus ſibi ipſi amat, & vult illud bonum, atque adeò quando ſibi vult, iam præſupponit illud eſſe conueniens, & accommodatum ſibi. Et ſic prius dicitur commodum, & proportionatum ſibi, quam ſibi volitum. Et in illa ratione conuenientiæ intrat ipſe peccator, vt terminus proportionis, & conuenientiæ illius, in quo nondum conſideratur vt perſona amata, & dilecta, cui vult tale bonum: ſed ſolùm vt coaptatus, & proportionatus illi conuenientiæ, & commoditati iuxta appetitum deordinatum; ſicut calor eſt proportionatus igni, antequam ſit volitus. Vt autem ſit finis *cui*, requiritur vt ſit perſona dilecta, & amata cui volitum eſt illud bonum; ei enim quem diligimus, volumus bonum. Vnde non eſt neceſſe, quod perſona peccantis det vnitatem fini vltimo volito, ſub formalitate finis cui, ſed antecedenter ad ipſam.

Ad *ſecundam difficultatem* (omiſſis variis modis 19
reſpondendi ad illos caſus, qui paſſim ab authoribus circumferuntur) Negamus quod ille qui ſuccumbit peccato mortali, ſit paratus mori pro fide ex motiuo charitatis, ſed ex aliqua pia affectione ad ipſam fidem, quæ bona eſt, ſed non facit perfectam voluntatem, & adhærentem Deo, vt vltimo fini, ſed adhærentem ipſi fidei, quam amat & diligit vt certiſſimam; ſicut remanet in peccatore ipſa fides, & pia affectio ad illam. Et in quibuſdam ita eſt intenſa, & adhærens, quod pro ipſa fide vitam exponant, etſi non ex charitate, & ſicut requiritur ad ſalutem, ſcilicèt iuxta verbum Chriſti, *Maiorem*

chari

charitatem nemo habeat, quam vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis; tamen hoc verum eſt, ſuppoſito quod aliquis operatur ex charitate, ſic enim maiorem charitatem, ſeu maius ſignum charitatis, nemo oſtendere poteſt, quam dando animam ſuam. Poteſt tamen quis ex chatitate non opetari, & tunc etſi ponat animam ſuam, non propterea maiorem charitatem habebit, ſicut etiam Apoſtolus 1. ad Corinth. 13. dicit: *Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habeam nihil ſum*. Igitur is qui eſt in peccato mortali mouetur ad moriendum pro fide, non ex fine vltimo charitatis, ſed ex motiuo ipſius virtutis fidei, & piæ affectionis ad illam, operatúſque opus bonum illius virtutis ex motiuo illius, ſicut poteſt facere eleemoſynam, & audire Sacrum, aut alia opera virtutis facere, exiſtens in peccato mortali; quæ quidem opera licèt ex ſe teferantur in finem vltimum rectum, quia bona ſunt; non tamen ipſum operantem ſimpliciter reddunt iuſtum, & conuerſum ad illum bonum finem, quia impeditur ex propria voluntare habere illum pro vltimo fine ſimpliciter, ſed ſolùm habet illum pro vltimo ſecundùm quid, prout ſcilicèt pertinet ad tale opus in particulari, ſicut de fine peccantis venialiter, dicemus ſtatim

20 Quod autem ille non velit exponere vitam ſuam pro meretrice, vel pro voluptate illa, ſicut vult pro fide, non arguit, quod amet magis Deum, quam voluptatem; ſed quod magis amet ſe ipſum, ſuámque commoditatem, quam voluptatem illam; nam voluptas illa non eſt finis vltimus formaliter, ſed commoditas, ſeu conuenientia ipſius peccantis cuius pars quædam eſt illa voluptas: non tamen ita illam amat, quod velit propter illam alias commoditates perdere, etiam vitam; vult tamen perdere vitam propter fidem, quia illam plus æſtimat, quam vitam ſeu pluſquam commoditatem propriæ vitæ in ſe, nec tamen ad hoc peruenit, vt amet Deum ſimpliciter ſuper omnia, quia non procedit ille amor ex motiuo complectente vniuerſaliter omnia, ſed ſolùm ex motiuo particulari amoris erga fidem: ſicut alius ob honorem, vel patriam, vel vanam gloriam, quandóque dat vitam ſuam, quam non dabit pro meretrice, vel vxore, vel voluptate. Et hoc eſt ſupponendo, quod illa voluntas moriendi pro fide ſit bona, & honeſta; nam ſi eſſet mala, ſeu ex malo motiuo, verbi gratià, ob vanam gloriam, aut quid ſimile, tunc in illo actu dandi vitam pro fide, etiam procederet peccando, & ſic ſe ipſum, ſeu commoditatem, & conuenientiam propriam haberet pro vltimo fine, vt explicatam, ſeu applicatam ad illam vanam gloriam.

21 Ad *ſecundum caſum* dicitur eodem modo; quod ille, qui vult fornicationem, & non vult pro illa expendere centum, quæ tamen expenderet pro ſubleuando paupere, vel adiuuanda fide; talis non amat fornicationem, pluſquam pecuniam, & ſic fornicatio non eſt finis vltimus adæquatè, & formaliter, ſed pars quædam materialis finis vltimi, ſcilicèt propriæ conuenientiæ, aut commoditatis inordinatè volitæ. Non repugnat autem, quod inter ipſas partes materiales finis voliti, ſeu inter partiales, & inadæquatos fines, vnus ametur minus altero, ſicut fornicatio minus, quam pecunia, vel è contra.

22 Nec *tamen ſequitur*, quod ſi eandem pecuniam, quam non vult expendere pro fornicatione, expendat pro eleemoſyna, vel pro fide, anteponat Deum luxuriæ, aut habeat Deum pro vltimo fine ſimpliciter; quia anteponit Deum luxuriæ, non abſolutè & ſimpliciter, ideſt, ſub vniuerſali motiuo excludente omne peccatum; ſed pro caſu quod ſit neceſſe expendere illa centum, tunc enim relinqueret luxuriam, non propter Deum, ſed propter illa centum, quod eſt non habere illum pro vltimo fine ſimpliciter, & vniuerſaliter, quia non pro omni caſu, ſiquidem ſi non expendantur centum, amat luxuriam contra præceptum Dei. Expendere autem illa pro eleemoſyna, vel pro fide, ſi ex bono motiuo fiat, licèt bonum ſit, & ſupponat maiorem eſſe amorem eleemoſynæ, vel fidei quàm luxuriæ, non tamen vſque ad amorem finis vltimi ſimpliciter peruenit, quia non ex toto, nec pro omni caſu amat Deum, qui eſt finis illius eleemoſynæ, quia relinquit ipſum, & præcepta eius pro luxuria, in illo caſu quo non expendantur centum. Vnde conuincitur amare ſe ipſum, & commoditatem propriam pluſquam Deum, licèt cum illo amore inordinato propriæ commoditatis compatiatur aliquis amor virtutis, ſeu Dei, vt finis vltimi illius virtutis, pluſquam aliquam commoditatem propriam, ſcilicèt pluſquam illa centum quod tamen non ſufficit, vt Deum pro vltimo fine ſimpliciter diligat, quia non vniuerſaliter pro omni caſu amat.

Adhuc *tamen* obiici poſſunt aliqua exempla, ad probandum poſſe aliquem ſimul plures vltimos fines habere; vel non ponere finem vltimum in creatura, quando peccat. Nam in primis poteſt ad plura ſimul attendere, non ordinando illa inter ſe, vel diſiunctiuè, vel copulatiuè. Diſiunctiuè, vt ſi intendat fieri Epiſcopus, vel Dux, aut Iudex: copulatiuè, vt qui vult dare eleemoſynam pauperi, & frui muliere, non ordinando vnum alteri. Similiter Gentiles, plures Deos colebant, quemlibet eorum exiſtimantes eſſe verum Deum; & ſimul poterant facere aliquod opus propter vtrú que ex æquo, vt idem ſacrificium offerre Ioui, & Iunoni, aut Marti; ergò poteſt aliquis actus, vel effectus eſſe propter plures vltimos fines, ſeu propter plures Deos; ſicut etiam phyſicè poteſt pendere idem effectus à pluribus cauſis totalibus, ſaltem quando vna eſt increata, alia creata, vt diximus in Quæſt. 10. Phyſicorum. 23

Quod *verò* in peccante mortaliter, non ſemper creatura habeat rationem vltimi finis, aliis exemplis manifeſtari poteſt. Verbi gratiâ, qui peccat cum affectu ſe conuertendi, & agendi pœnitentiam, non relinquit Deum, niſi ad tempus: ergo non ponit ſimpliciter finem in creatura, quia non pro ſemper illi ſubiicitur; ſicut è contra, non verè conuertitur ad Deum, qui agit pœnitentiam, cum animo iterum peccandi. *Item*: qui ex ignorantia craſſa peccat, putans ſe obſequium præſtare Deo, vt cum Paulus perſequebatur Eccleſiam, non peccat ex amore creaturæ, ſed Dei; ergo non ponit in illa finem vltimum. Et qui precibus, & contemplatione amici omittit furtum, vel adulterium, quod non omitteret ex amore Dei, plus amat amicum, quam Deum; nec tamen in illo ponit vltimum finem, quia non peccat; ergò benè poteſt Deum non amare ſuper omnia, ſeu vt vltimum finem, & tamen creaturam vt vltimum finem non amare, *Denique*: vt ametur creatura vt finis vltimus, debet formari iudicium quod ipſa eſt ſummum bonum, & voluntatis ſatiatiua, ſaltem practicè, iudicium autem practicum ſupponit ſpeculatiuum, quia ab illo oritur, iudicium autem ſpeculatiuum, quod creatura ſit ſummum bonum, eſt erroneum: ergo non niſi per errorem, ſeu hæreſim, poteſt quis ponere vltimum finem in creatura. 24

Reſpond. ad Exempla pro prima parte; negando ibi dari duos fines vltimos ſimpliciter. Et ad exemplum de eo, qui vult diſiunctiuè plura bona, vt fie- 25

ri Epiſcopum, vel Ducem: *Dico*, neutrum diligere vt finem vltimum ſimpliciter, ſed vt materiam inadæquatam finis vltimi, quia conuenientia, ſeu commoditas, quam intendit in adipiſcentia dignitate, æquè bene ſaluatur, & ponitur ab ipſo in adeptione Epiſcopatus, vel Ducatus: Honorem ergo formaliter appetit, vt vltimum finem ſibi proportionatum, cuius materiam inadæquatè ponit in Epiſcopatu, vel in alia dignitate disiunctiuè; quælibet enim ſibi ſufficit, & ideò neutra eſt adæquata ſecundùm ſe.

26 Ad *illud exemplum* de Volente ſimul eleemoſynam, & adulterium. *Reſpond.* Quod in illo caſu, quod vnum opus illorum non ſubordinatur alteri, ſimpliciter peccat ob adulterium, & ſic ponit finem vltimum in creatura inordinatè volita, quia non ſeruat legem, ſed ſuæ libidini ſeruit. In opere autem eleemoſynæ, habet pro fine vltimo Deum, non efficaciter, & ſimpliciter volitum, ſed prout pertinet ad illud opus, & ad ipſum operantem, prout exercet illud opus; non prout omnes affectus operantis conuertit ad Deum. Hæc enim eſt generalis doctrina, de omni opere bono facto ab exiſtente in peccato mortali; quod fit propter Deum, non generaliter, & ſimpliciter amatum, ſed vt præcisè eſt finis illius operis.

27 Ad *illud exemplum* de colente plures Deos, vel offerente pluribus ſacrificium. *Reſpond.* præter ea quę ſupra iam diximus articul. præced. Quod illi Idololatræ, qui errabant ponendo plures Deos, etiam errabant in ipſa ratione beatitudinis, & finis vltimi. Nec enim reputabant Iouem, aut Venerem, eſſe aliquod ſummum bonum, cuius viſione, aut fruitione beatificarentur; vnde nec in illis ponebant finem vltimum, ſicut nos modo in Deo: ſed finem vltimum ponebant in ratione ſatiatiui voluntatis, ambulando poſt concupiſcentias ſuas, plus vel minus, ſecundùm quod aliqui magis, vel minus honeſtè de actionibus humanis ſentiebant.

28 Cæterùm ſacrificabant illis Diis, tanquam quibuſdam gubernatoribus, & prouiſoribus ſummis vniuerſi, ſecundum diuerſas res, alium præficiendo bellis, alium ſcientiis, alium voluptatibus; nihil illis dando de fine vltimo ſimpliciter, aut beatifico ſuarum actionum: ſicut etiam Reges in hac vita honorabant, nihil de fine vltimo eis tribuendo. Et plerúmque Reges ipſos transferebant in Deos, eiſque Diuinitatem tribuebant. Nun eſt autem inconueniens ſimul plures Deos colere, vt ſummos gubernatores, non habendo illos pro vltimis finibus. Ad id quod dicitur, de dependentia effectus à pluribus cauſis phyſicis adæquatis, iam reſpondimus ſuprà in fine articul. 6.

29 Ad *Exempla pro ſecunda parte.* Ad primum de peccante ſub ſpe pœnitentiæ *Reſpond.* illum ponere finem vltimum in creatura, cum peccat, licèt non fixè & ſtabiliter, ſed cum animo recedendi; de facto tamen finem vltimum in ſua ſatietate, aut conuenientia conſtituit. Et hoc ſufficit ad ponendum finem vltimum in creatura, licet non ſufficeret ad ponendum finem vltimum in Deo, ſi conuerteretur cũ propoſito relinquendi ipſum, quia conuerſio ad Deum debet eſſe vera, & perfecta, vtpotè ad verum bonum, quod ſemper eſt ex integra cauſa; & ita petit cor ſincerum, & propoſitum verum; quod non habet qui cum animo recedendi conuertitur. Ad hoc autem vt finis vltimus conſtituatur in creatura, ſufficit quomodocúmque illam appetere vt vltimum finem apparentem, & ſatiatiuum ſui inordinate, etiamſi non fixè, & immobiliter velit in eo eſſe, quia malum ex quocumque defectu.

Ad illud verò exemplum de peccante ex ignorantia craſſa. *Reſpond.* Quod ille decipitur, & errat in eo, quod exiſtimat obſequium ſe præſtare Deo; & ita amat exceſſiuè ſuam ſententiam, & exiſtimationem circa rem illam quam facit, nolens aut diſſimulans rem conſulere cum peritis & bonis, ſed ſenſu ſuo innitens, & ſuæ deceptioni fidens. Vnde ex nimio amore ſuę exiſtimationis circa rem quam facit, & negligentia conſulendi, peccat. Et ſic finem vltimum in creatura ponit, ex cuius affectu ita inordinatè decipitur. 30

Ad illud de omittente furtum contemplatione amici, & non Dei. *Reſpond.* Quod ille diligit plus amicum, quam Deum intenſiuè, quia plus mouetur, ſeu plura facit intuitu illius: ſed non plus diligit appretiatiuè, quia non ponit finem vltimum in amico deſerendo Deum, & ſic in ratione finis vltimi plus appretiat Deum. 31

Ad rationem vltimam dicitur: Quod ponens finem vltimum in creatura, non iudicat creaturam eſſe ſummum bonum entitatiuè, & in re; ſic enim iudicaret illam eſſe Deum, ſed iudicat illam eſſe ſummum bonum apparenter, & negatiuè, quatenus pro præſenti facto apprehenditur vt conueniens, & ſatiatiua voluntatis, etiam contra legem Dei, & non debere aliud expectare, nec ſubordinari alteri, vt ſatiet appetitum ſuũ. Et hoc pro tanto eſt ſummũ bonum apparenter, quia repræſentatur ibi aliqua conditio beatitudinis, ſeu ſummi boni, verbi gratiâ, excellentia, vel delectatio aliqua, aut ſufficientia, qua ſatietur pro tunc appetitus, vel careat aliqua miſeria. Non requiritur etiam ad formandum iudicium practicum, quod præcedat iudicium ſpeculatiuum poſitiuè de illa conuenientia, quod ita verè in re ſit, verbi gratiâ; ad formandum iudicium quod ſibi eſt bonum, & conueniens fornicari hîc & nunc, non requiritur quod præcedat iudicium ſpeculatiuum quod fornicatio in ſe, & in re eſt bona; ſed ſufficit quod præcedat apprehenſio terminorum, & iudicium de re ipſa, quod fornicatio non eſt conueniens rationi, eſt tamen blandiens, & conueniens appetitui, & inde formatur iudicium deceptorium practicum, quod abſolutè ſequatur bonum mulcens appetitum, relicto iudicio vero rationis. 32

Peccans Venialiter, non habet finem vltimum ſimpliciter in creatura.

SVpponitur *hic diſtinctio* peccati venialis à mortali, de qua agit S. Thom. infrà quæſtion. 72. articul. 5. & quæſtion. 88. articul. 1. & 2. quod peccatum mortale opponitur charitati illámque deſtruit, & ſic auertitur à Deo vltimo fine. Peccatum autem veniale, neque deſtruit charitatem, neque auertitur à Deo vltimo fine. Vnde mortali peccato debetur pœna æterna, & perpetua carentia viſionis Dei; peccato autem veniali, ſolùm debetur pœna temporalis. 33

Eſt *ergo difficultas*, Quomodo peccatum veniale habeat finem vltimum, & in quo? *Et eſt argumentum*: nam peccatum veniale eſt verè, & propriè actio humana, quando ex deliberatione fit, cum verè demereamur per illud, & incurramus pœnam, & puniamur: ergò debet habere finem; ſiquidem omnis actio humana eſt propter finem, vt in hac quæſt. articul. 5. dicit Diu. Thom. *Rurſus*, Non ſufficit eſſe propter finem proximum, ſed etiam propter finem vltimum; quia finis proximus non influit, neque cauſat finaliter, niſi in virtute finis vltimi, quia non eſt proceſſus in infinitum in cauſis, & ſic oportet 34

ſiſtere

ſiſtere in aliquo , à quo incipiat influentia finalis. Nec ſufficit ponere vltimum finem negatiue , quaſi vlterins non tendens,ſed etiam poſitiue,qui habeat vim finaliter mouendi,& gratiâ ſui cauſandi , vt ſupra oſtendimus. Talis autem finis vltimus peccati venialis,non poteſt eſſe Deus : quia peccatum veniale non eſt referibile in Deum,cum non poſſit illi placere,neque ſubordinari, ſiquidem malum morale eſt:ergo habet pro fine vltimo creaturam. Et ex alia parte non auertitur à Deo fine vltimo ; quia manet in charitatte , & conſequenter in Deo : ergò ſimul habet duos vltimos fines , peccans venialiter.

Nec *poteſt* dici,quod habet Deum pro vltimo fi-
35 ne habitualiter , quatenus manet habitus charitatis in ſubiecto , creaturam autem pro fine proximo actualiter;ad quem conuertitur ſic operans. *Et ſecundo* , quod habet creaturam pro vltimo fine illius operis , non tamen pro fine vltimo operantis ; hic enim eſt ipſe Deus.Non repugnat autem quod habeat quis duos vltimos fines,alterum ſecundũ quid, qui eſt tantùm finis operis:alterum ſimpliciter , qui eſt finis operantis.

Sed contra primam ſolutionem inſtatur : Quia finis
36 vltimus habitualiter,ſolùm concomitanter ſe habet ad actum,ſeu effectum,non cauſatiuè, vel influxiuè. Nos autem loquimur in præſenti de fine vltimo peccati venialis,ex intentione operantis,non ex habitu concomitanti in ſubiecto,& non dirigente.Nõ eſt autem aliud in peccante venialiter , Deum eſſe vltimum finem habitualiter, quam compati in ipſo ſubiecto habitum charitatis,quo tenditur in Deum finẽ vltimũ;hic tamẽ habitus nullo modo influit in peccatum veniale,neque Deus eſt eius cauſa finalis; quia peccatum veniale verè , & propriè eſt malum, & diſplicet Deo;ergò non poteſt ad Deum,vt ad finem ordinari,nec fieri propter Deum;aliàs enim , ſi eſſet propter Deum,etiam eſſet ex Deo,& ſic peccatum veniale ex Deo eſſet. Oportet autem aſſignare cauſam finalem verè , & propriè cauſantem , vel actualiter,vel virtualiter illud peccatum,& non ſolùm habitualiter illud operantem , eſſe conuerſam ad finem ſupernaturalem , quia illa habitualis conuerſio nihil prorſus influit in talem effectum, & ſic ab illo fine non cauſatur peccatum veniale. Ad alium ergo finem vltimum recurrendum eſt;& cum non ſit Deus,erit aliqua creatura,nihilque illi deerit, vt ſit peccatum mortale.

Denique iſta doctrina non poteſt currere in eo,
37 qui peccat venialiter,& non eſt in gratia, & charitate,talis enim non fertur habitu in Deum finem vltimum,& tamen verè peccat venialiter ; ergo finis vltimus peccati venialis , non rectè aſſignatur per habitualem relationem in Deum.

Contra ſecundam autem ſolutionem inſtatur : Quia
38 ille finis operis,non eſt finis vltimus ſimpliciter, ſed particularis, & ſolùm pro illo opere. Omnis autem cauſa,& finis particularis dependet ab aliqua vniuerſali , & in illam reſoluitur. Ergò præter illum finem operis , debemus aſſignare alium finem vltimum operantis,qui ſit ſimpliciter,& vniuerſaliter finis vltimus,aut non ſubſiſtunt ea,quę de fine vltimo peccati mortalis,diximus præcedenti dubio. Hic autem finis vltimus , in peccato veniali non aſſignatur.

Quod *verò* dicunt aliqui recentiores apud *Curie-*
39 *lem hic quæſt.*1.*art.*5.*dub.vnic.§.*6.quod iuſtus venialiter peccans,mediatè refert illud peccatum in habitum charitatis,& in Deum,quia refert obiectum illius peccati ad ſe,& cum in ſe ſit iuſtus, habitúque charitatis affectus, etiam in ipſum habitum charitatis refert peccatum , & mediante illo , in obiectum talis habitus qui eſt Deus. *Hoc*(inquam) *non valet*: tùm quia non poteſt referri in obiectum charitatis id,quod eſt malum,& iniurioſum ipſi,cum non poſſit à charitate referri in Deum, niſi quod eſt capax, vt ſit propter Deum;peccatum autem veniale, cum diſpliceat Deo, repugnat eſſe propter Deum , aut à charitate referri in ipſum , cum non ſit illi gratum. Et mirum eſt,quod charitas actu ſuo non poſſit referre peccatum veniale in Deum , poſſit autem ſine actu , per hoc ſolùm quod inhæret ſubiecto. Tùm etiam,quia ſi ſufficit charitatem inhærere ſubiecto, vt dicatur peccatum referri ad obiectum charitatis: quia refertur ad ſubiectum,in quo eſt charitas;ergo pari ratione referetur ad obiecta aliarum virtutum; verbi gratiâ,temperantiæ,fortitudinis , iuſtitiæ, &c. quia inhærent in ipſo ſubiecto,imò & ad omnia obiecta potentiarum,vt ad colorem,ad ſonum,ad odorem,& in vniuerſum,ad omnia obiecta tam potentiarum,quàm habituum,qui ſunt in ſubiecto , referetur peccatum veniale,vt ad finem,quia refertur in ipſum ſubiectum , in quo ſunt omnes iſtæ potentiæ, & habitus : & iuxta iſtorum Authorum doctrinam ſufficit ; vt referatur aliquid mediatè in obiectum charitatis,quod ordinetur ad ſubiectum , in quo inhæret charitas , ſcilicèt ad ſe ipſum. Et non ſolùm peccatum veniale,ſed omnes actus boni,aut indifferentes,qui non deſtruunt charitatem,referrentur in illam,ſiquidem non eſt maior ratio , quod referatur peccatum veniale ad charitatem, vel ad alias virtutes,quia ſunt in ſubiecto,& non referatur actus ambulationis,vel ieiunij,vel eleemoſynæ,& omnes alij actus boni. *Omitto* quod,vt ſupra expendimus , iſta doctrina non currit, quando quis non habens habitum charitatis,ſed extra gratiam, peccat venialiter, tunc enim refert illud peccatum ad ſe, & in ſe non inuenit habitum charitatis , quæ habet pro obiecto Deum. Quæratur ergo tunc peccato veniali alius finis vltimus , quia tunc in Deum, nec mediatè ferri poteſt.

Variè circa hãc difficultatẽ enodandam Theologi 40
loquuntur Reducuntur tamẽ ad quatuor præcipuas ſentẽtias. *Quidam* putãt finem vltimum peccati venialis eſſe ipſam creaturam,quam in illo peccato diligit, veréque illa frui , quia peruersè agit , & ſic fruitur vtendis ; non verò vtitur creatura ,quia vſus eſt eorum , quæ referuntur ad Deum , ad quem peccatum veniale referri non poteſt. *Alij* putant Deum eſſe finem vltimum peccati venialis , non actuali , aut virtuali relatione , ſed habituali , qua phraſi perpetuo loquitur Sanct. Thom. & Diſcipuli eius , de quo poſteà. *Tertij* dicunt finem vltimum peccati venialis,ſolùm eſſe aſſignandum in communi,non in particulari, vt determinatum ad aliquam rem,ſcilicèt ſatiatiuum appetitus. *Quarti* dicunt habere finem vltimum ſecundùm quid ſolùm,& negatiuè,ſcilicèt ipſum finem proximum operis , vt non relatum vlteriùs ad aliam creaturam,neque ad Deũ: vel vt alij explicant , habere pro fine proximo aliquid delectabile, non relatum ad finem honeſtum, neque taliter volitum , vt in eo ponatur vltimus finis. *Primam ſententiam* ſequitur Vazquez hic diſp. 5. capit. 2. *Secunda ſententia* attribuitur communiter Diuo Thomæ , & Thomiſtis. Nam D.Thom. infrà quæſt.88.artic.1.ad 2.& 3.docet,quod venialiter peccãs,refert bonum temporale in Deum,non actu,ſed habitu,In quo dicto D.Thom. conueniunt omnes Thomiſtæ *Caietan.& Conradus ibidem, Medina,hic articul.* 5.*Aragon.*2.2 *quæſtion,*24 *artic.*10.*in fine commentarij*. Idem dictum ponit Diu. Thomas in 2.diſt.1.quæſtion.3. articul. vnico ad 4. & in 2.2. quæſtion.24.articul.10.ad 2.& quæſtion. 7. de malo

art.

art.1.ad 4 & vbicumque de hac tettactat. *Tertiam ſententi ī* docet *Curiel. hic quæſt.1.art.5.dub.omiſſo,§.6.* Et eandem vltimate ſequitur *Martinez 2.tomo in 1.2.quæſt 88.art.1. dub. 4. circa finem. Quartam ſententiam* defendit *Ægidius a Præſentatione lib.2. de fine vltimo,quæſt.5.art. 4. §. 4.* explicatque vberius *Montefines hic diſput. 2.quæſt.5 §.5. & alij*, quibus placet iſta ſolutio de fine peccantis venialiter,quod habeat creaturam pro fine vltimo negatiuè, ideſt, ipſum obiectum proximum,vbi ſiſtit.

41 Dicendum nihilominus eſt, quod ex mente D. Thom. tres propoſitiones ſunt in hac parte tenendæ. Prima eſt negatiua: *Peccans venialiter non conſtituit finem vltimum in creatura, neque fruitur illa vera & propria fruitione.* Secunda eſt affirmatiua: *Peccatum veniale ex genere, ſcilicet ex leuitate obiecti,tendit,& amat poſitiue creaturam,vt finem proximum* Excedit autem ſeu inordinatur ille amor,quia non refert actu in finem vltimum verum,ſed quoad hoc negatiue ſe habet in conſtituendo finem vltimum, non tamen opponitur ipſi fini vltimo vero, excludendo illũ,etiã habitualiter à ſubiecto. Tertia: *Peccatum veniale per accidens,ſcilicet ex ſolo defectu deliberationis vt ſubiti motus infidelitatis, vel adulterij, &c. habent finem vltimum imperfecte, & materialiter ex parte materiæ; ſed non ex parte operantis, & elicientis actum : & ſic ſimpliciter non ponunt finem vltimum in creatura libero, & humano modo.*

42 *Prima propoſitio* eſt contra ſetentiam Vazquez, ſed habetur expreſſè in D. Tho. Nam infrà q. 89. art.1.ad 3.inquit, *Quod in peccato veniali non adhæret homo creaturæ,tanquam fini vltimo.* Et in quæſt. antecedenti 88.art.1.ad 3.inquit: *Quòd qui peccat venialiter inhæret bono temporali,non vt fruens,quia non conſtituit in eo finem, ſed vt vtens, referens in Deum habitu non actu.* Item in 1.diſt.1.quæſt.3.artic.vnico ad 4.dicit: *Quòd quamvis qui peccat venialiter non referat actu in Deum ſuã operationem,nihilominus tamen Deum pro fine habitualiter habet, vnde non ponit creaturam finem vltimum, cum diligat eam citra Deum.* Et quæſt.7.de malo art.1.ad 3.dicit: *Quòd finis habet rationem termini, non autem id quod eſt ad finem : veniale autem non conuertitur ad bonum commutabile vt ad finem;& ideo non conuertitur ad ipſũ, vt ad alium terminum à Deo.* Et ſubdit ſolut. ad 4. *Quòd ille qui peccat venialiter, non fruitur creatura, ſed vtitur ea. Refert enim eam habitu in Deum, licet non actu.*

43 Nec *valet* reſpondere, quod loquitur D. Thom. de fruitione perfecta,quando eam negat in peccato veniali ; non de imperfecta, & ſecundum quid: eſt autem fruitio perfecta,quando ita fruitur aliquis vno fine,quod excludit oppoſitũ. Et hoc ſolũ negat S.Tho. Cæterum D. Sanctus aperte negat creaturã non frui à peccante venialiter, quia in ea non cõſtituit finem,vt patet q.88.cit.art.1.ad 3.Et loco cit. quæſt.7. de malo dicit : *Quod peccatum veniale non eſt ad bonum commutabile, vt ad finem.* Et ſic negat, quod fruatur creatura,ſed quod vtatur. Ergò manifeſtè excludit omnem rationem fruitionis, ſiue perfectæ, ſiue imperfectæ,& ſecundum quid, ſi veram & quidditatiuam rationẽ fruitionis habet, quæ eſſentialiter verſatur circa finem:negat autem D.Tho. peccatum veniale circa finem verſari:ergo negat ei formalem, & quidditatiuum conceptum fruitionis. Quod ſi dicatur fruitionem illam imperfectam, & ſecundum quid non eſſe verè, & in re fruitionẽ, licet ſic appellatur, abſoluta eſt quæſtio. Vt quid enim appellatur nomine fruitionis, ſi fruitio non eſt? Nos autem de nominibus non contendimus,ſed de re ipſa ; pari enim ratione in eo,& ſecundum veritatem,veniale peccatum non habebit finem vltimum in creatura.

Et *fundamentum* huius eſt:Quia vel peccatũ veniale ponit finem vltimum in creatura ſimpliciter, & totaliter,vel non,ſed ſolum finem proximum, & particularem,licet negatiuè ſe habeat ad alium vlteriorem finem, Primo modo repugnat conuerti ad creaturam,vt ad finem vltimum ſimpliciter, & non auerti à fine increato, aut habebit duos vltimos fines ſimpliciter,& perfectè,ſeu adæquate. Et primum repugnat fidei;quia ſic peccans venialiter amitteret gratiam,& eſſet peccatum mortale. Secundum repugnat Theologiæ, & Philoſophiæ ; ob rationes ſupra adductas ex D.Thom.quod non poſſunt dari plures vltimi fines ſimpliciter. Secundo modo non ſoluit quæſtionem,illa ſentẽtia,quia in hoc eſt tota difficultas,quomodo poſſit dari finis aliquis proximus,& particularis ſine ſubordinatione ad vltimũ & vniuerſalem;ſicut non poteſt dari cauſa ſecunda ſine prima ; particularis ſine vniuerſali. Hæc ergo difficultas non ſoluitur,aut debet illa prima ſententia incidere in alias. 44

Nec *poteſt occurri* dicendo non eſſe inconueniẽs, quod homo habeat duos vltimos fines, licèt non adæquatè,ſeu ex æquo,ſed vnũ habitualiter,& permanenter,alium tranſeunter; vel vnum virtualiter, & interpretatiuè, alium formaliter, vel vnum imperfectè,& ſecundum quid,alium perfectè,& ſimpliciter:quod alij explicant vnum eſſe vltimum poſitiuè,alium negatiuè:aut tandem vnum eſſe finem operis tãtum, ſcilicet creaturã in peccante venialiter;aliũ eſſe finẽ operantis,ſcilicet Deũ ad quẽ manet habitualiter conuerſus. Omnes iſtæ ſolutiones, vel incidunt in inconueniens poſitum,quod habeat aliquis ſimul duos vltimos fines ſimpliciter,vt duæ primæ ſolutiones : nam quod aliquis tranſeunter habeat vnum vltimum finem,non tollit quod verè ſit vltimus, & vt talis influat, prætterquam quod multi etiam habitualiter, & permanenter ſunt in peccato veniali. Quod vero virtualiter tendat in finem vltimum, non tollit,ſed ſupponit quod prius illũ expreſsè,& formaliter voluerit; inde enim manet poſteà virtualiter relatus in talem finem. Quod verò detur conuerſio ad finem vltimum imperfectè negatiuè, aut ſecundum quid, eſt incidere in alias ſentẽtias,de quibus mox agemus,nõ vero ſimpliciter defẽdere,quod creatura ſit finis vltimus peccati venialis, ſed quod ſit finis proximus cum denegatione vlterioris finis;ſeu quod ſit finis operis, non operantis;totũ hoc enim pertinet ad finẽ vltimum ſecundum quid. Et tunc reſtabit ſolũ, ſoluenda difficultas illa, quomodo detur cauſa particularis, ſeu finis particularis,aut proximus ſine dependentia, & influxu,aut ſubordinatione à fine vltimo,qui ſit vltimus ſimpliciter? De quo ſtatim dicemus. 45

Secunda propoſitio D Tho.manifeſta eſt apud ipſum,tùm in loco citato ex 1.ſentent diſt.1.quæſt.3. art vnico ad 4. *Non ponit*(inquit)*qui peccat venialiter creaturam finem vltimum, cum diligat eam citra Deum, ſed ex hoc peccat quia excedit in dilectione: ſicut ille, qui nimis immoratur via, non tamen exit à via.* Amat ergo(ſecundũ D.Tho.) qui peccat venialiter, finem proximum operis, non tamen refert in finem vltimum verum, neque alium finem vltimum ſibi conſtituit, ſed manet inordinatè in amore medij, ſeu finis proximi. Et hoc ſolum eſt habitu referri illud peccatum veniale in Deum, ideſt, negatiue ſe habere in referendo ad Deum, nec tamen ponere in alia re finem vltimum, per quod etiã habitu auertatur à Deo. Quod luculẽter 46

& aperte explicauit S. Doct. in 2. diſt. 42. quæſt. 1. art. 3. ad 5. vbi ſic inquit: *Auerti à fine incommutabili ſtat dupliciter, vel in habitu, vel in actu tantum. Secundum habitum auertitur, qui ſibi alium finem contrarium ponit, & hoc eſt in peccato mortali. Vnde qui peccat mortaliter, eſt ſicut recedens à via. In actu vero tantum aliquis auertitur, quando aliquis actum aliquem facit, quo in Deum non tendit, ex eo quod inordinate ei, quod eſt ad finem inhæret; non tamen ita, quod illud quod eſt ad finem, quaſi finē conſtituat; & hoc eſt in peccato veniali. Vnde peccans venialiter ſimilatur ei, qui nimis moratur in via, & hoc non eſt auerti, niſi ſecundum quid.* Ecce quomodo explicat D. Thom. quomodo dicatur homo conuerti per peccatum veniale in habitu ad Deum, & non in actu, ſcilicet quia facit actum, quem refert in Deum, ſeu quo in Deum non tendit; non quidem ex eo quod alteri fini inhæreat; ſed quia inordinatè inhæret ei, quòd eſt ad finē, id eſt, ipſi medio, ſeu fini proximo. Refertur autem habitu in Deum, quia hoc ipſo quod non inhæret fini contrario, nō tollit habitum, quo ordinatur ad finē, qui eſt Deus, & ita non operatur quis ex fine ordinante ipſum operantem, & omnia eius ad ſe, ſed relinquit ipſum habitualiter ordinatum ad Deum, licet in iſto actu ad ipſum non ordinetur, neque actualiter, neque virtualiter: quia vt idem S. Tho. docet in eodem 2 *ſentent. diſt. 38. quæſt. 1. art. 1. ad 4.* non ſufficit ad hoc, quod Deus, vel charitas ſit finis alicuius actionis, quod aliquis in habitu tantū Deum, & charitatem habeat, quia ſic etiam actū venialis peccati aliquis in Deum ordinaret, quod falſum eſt. Itaque habitualis ordo in Deū, non eſt actualis ordinatio peccati venialis in finem, ſed ex vi talis habitualis ordinationis, Deus vt finis non influit defacto, neque ſubordinat ſibi actum peccati venialis, licet ſubiectum operans non maneat ab illo deordinatum.

47 Ex hac autem propoſitione, adiūcta prima, manifeſtè deducitur mentem S. Tho. in eo perpetuò eſſe, vt per peccatum veniale (quod ex obiecto veniale eſt, non quod ex defectu deliberationis) homo attingat finem proximum, ſeu id quod ex parte mediorum ſe tenet, non attingendo finem vltimum verum, ſed relinquendo illum, neque etiam ponendo finem vltimum in creatura: quia veniale peccatū non conuertitur ad commutabile bonum, vt ad finem (*vt dicit in quæſt. 7. de malo art. 1. ad 3.*) neque adhæret creaturæ, vt fini vltimo (*ſicut dicit 1. 2. quæſt. 89. art. 1. ad 1.*) Et tamen inordinatè diligit creaturam citra Deum, eamque non refert actu in Deum (*vt dicit locus nuper allegatus ex primo, & ſecundo ſententiarum*) Et ideo ſimpliciter peccatum veniale eſt inordinatio circa ea, quæ ſunt ad finem ſeruato debito ordine ad finem (*vt dicit citata quæſt. 89. art. 3. & loco citato ex ſecundo ſentent. diſt. 42. art. 3. ad 5.*) Et ita oportet ſecundum ſententiam S. Thomæ vtrumque dicere; & quod peccatum veniale verſatur circa id, quod eſt ad finem; & quod non ſupponit voluntatem, ſeu intentionem inhærentem creaturæ, vt fini vltimo, neque tollit à ſubiecto ordinem, quem habitualiter habet operans ipſe ad finē vltimū, ad quem eſt conuerſus. Et ſic peccatum veniale poſitiuè, & formaliter verſatur circa id, quod eſt in finē, ſiue ſit finis proximus, & immediatus, ſiue ſit mediū aliquod, fini vltimo ſubordinatum: ad finē autem vltimum negatiuè ſe habet, ſiue ſit finis vltimus verus, qualis eſt Deus, quia ad ad illum non refertur; ſiue ſit bonum commutabile, & finis vltimus apparens.

48 Et *ratio* ſumitur ex dictis. Quia nec peccatum veniale per ſe petit oriri ex ſubordinatione ad finem vltimum creatum; ſic enim eſſentialiter, & per ſe ſupponeret operantem eſſe conuerſum ad peccatū mortale; quia haberet pro fine vltimo bonum creatū & ex illius influxu moueretur ad tale opus. Nec peccatum veniale ordinatur, aut referibile eſt ad finem vltimum increatum, cum diſpliceat illi, nec ſit participatum à bonitate eius; ergo nec illi, vt fini, ſubordinatum. Similiter neque defacto peccatum veniale ſubordinatur ex intentione operantis fini vltimo creato, aut increato; quia increato ſubordinari non poteſt, cum in ipſum referibile non ſit: neque fini vltimo creato; quia datur ſæpè peccatum veniale, ſine hoc quod præcedat intentio aliqua circa finem vltimum creatum, vt in homine iuſto, qui ad peccatum non eſt conuerſus, vt ad finem vltimum. Et caſu quo aliquis in peccato exiſtens, velit ex intentione illius finis vltimi creati, peccatum veniale committere, tunc iam non peccabit ſolum venialiter, ſed mortaliter, ob relationem illius venialis in finem vltimum malum; vt ſi quis dicat verbum otioſum, propter adulterium. Ex quo vlterius fit, quod neque peccatum veniale natura ſua ordinatur ad finem vltimum creatum, ex parte operis, licet ex parte operantis non ordinetur; ſicut è conuerſo, qui eſt in peccato mortali, & facit opus bonum, verbi gratiâ, eleemoſynam, ille actus refertur in Deum ex parte operis, quia natura ſua Deum petit habere vt finem vltimum, licet ex parte operantis, Deum pro fine vltimo non habeat, quia eſt in peccato mortali. Non ſic eſt in peccato veniali: nec enim opus illud ex natura ſua tendit in finem vltimum malum, quia potius venialiter peccans, vult ex vi tali peccati non auerti à Deo fine vltimo: ergo etiam vult non habere creaturam pro fine vltimo, quod in opere bono facto à peccatore non euenit, quia in tali opere non vult operans auerti à Deo, ſed vult illud opus iuxta naturam ſuam, & ſic in illo habet Deum pro fine operis, licet non plenè conuertatur ad ipſum, etiam ex parte operantis, quia nō vult in omnibus ſubiici ipſi. Vnde ſi illud bonum opus faceret ex plena & tota conuerſione ipſius operantis ad Deum, nō deſtrueretur tale opus in ratione, & eſſe virtutis, ſed potius perficeretur. At verò peccans venialiter, etiā pro ipſo opere non vult habere creaturā pro fine vltimo, neq; auerti à Deo, quantū eſt ex vi operis, & non ſolū ex vi operantis. Cuius ſignū manifeſtum eſt, quod ſi tale opus peccati venialis, fiat ex fine vltimo prauo, ſeu ex fine creato, hoc ipſo deſinet eſſe peccatum veniale, & fiet mortale; quia ex ſubordinatione ad finē prauum fit: ergo oportet quod tale opus ita fiat ex intentione non auertēdi ſe à Deo fine vltimo, quod nec ex parte operis, nec ex parte operantis, ordinetur ad finē vltimum creatū. Relinquitur ergò, quod maneat negatiuè ſine alio fine vltimo, non tamē poſitiuè tendat in finē vltimum creatum, vel increatum, neq; ex natura ſua, neque ex intentione operantis.

49 Sed *tunc reſtat difficultas*: Quomodo poſſit aliquid ferri in aliquod medium, ſiue in finē proximū, excludendo influentiam finis vltimi in illum; ſiquidem dependentia finis proximi ab vltimo, eſt ſicut dependentia cauſæ ſecundæ à prima? Quomodo etiā peccatum veniale dici poteſt diſpoſitio ad mortale, ſi ad finem eius non ordinatur? Ac denique currunt hic omnes rationes, quibus D. Tho. probauit in art. 6. in omni actione debere dari finem vltimum. Sed ad hæc commodius dicemus reſpondendo ad rationes dubitandi à principio.

50 Tertia *denique propoſitio* Diu. Thom. ſuprà poſita deducitur ex ipſo in ſecundo diſt. 42. quæſt. 1.

art

artic.4.in fine corporis, vbi inquit: *Quòd ex parte peccantis eſt imperfectio peccati, propter imperfectionem potentiæ elicientis actum; ſicut primi motus ſenſualitatis, qui deliberationem præcedunt peccata venialia ſunt, quamuis in materia ſint mortalis peccati; ſed hæc ſunt venialia per accidens, & ideo adueniente conſenſu rationis deliberata, efficiuntur mortalia.* Sed ſic eſt, quod materia mortalis peccati eſt circa finem vltimum; ergò ſi id quod eſt veniale per accidens, & non ex obiecto, ſeu genere ſuo, eſt in materia peccati mortalis, tale veniale verſatur erga vltimum finem materialiter, licèt non ex modo operandi. Item illud peccatum veniale per hoc ſolum quod ſuperueniat conſenſus deliberatæ rationis, efficitur mortale; ſed conſenſus ille non mutat materiam, ſeu obiectum, ſed ſupponit; ergò neque mutat rationem finis vltimi; ſed ſupponit, ſiquidem ratio finis vltimi ex parte obiecti voliti ſe tenet, ſolùm autem mutat modum operandi ex deliberatione; ergò ante deliberationem iam verſabatur erga finem vltimum materialiter, ſeu ex parte materiæ, licet non ex parte modi operandi, ſeu humano modo.

51 Reſtat ſoluere difficultates ab initio propoſitas. Et in primis in peccato veniali ex defectu deliberationis procedente, in materia aliàs graui, non currunt difficultates propoſitæ, quia ille actus non eſt pleoè deliberatus, & humanus, & ſic non oportet ei aſſignare finem vltimum, humano & deliberato modo. Modo autem non humano, nec deliberato, ſufficienter eis aſſignatur finis vltimus ex parte materiæ, circa quam verſantur: quia circa materiam peccati mortalis, quę vtique eſt finis vltimus, verſantur, & ita creaturam habent pro fine vltimo imperfectè & indeliberato modo.

52 Loquendo autem de peccatis venialibus ex deliberatione, in quibus tantum procedit difficultas, dicimus quod non habent finem vltimum poſitiuè in illa influentem, ſed ſolùm negatiuè, aut permiſſiuè: quia nec ipſa peccata venialia referuntur in vltimum finem ſimpliciter, niſi quatenus illum non tollunt, ſed ſeruant; qui enim ex deliberatione vult peccare venialiter, ita ſe gerit, quod vult illum actum facere ſine graui offenſa Dei, & non auertendo ſe ab ipſo; & ſic quantum eſt de ſe non tollit finem vltimum, ſed ſeruat illum, licet non ordinetur poſitiuè ſub illo, neque cauſetur ab illo. Per accidens autem in eo, qui eſt in peccato mortali, & peccat venialiter, non ſeruatur habitualis ordo ad finem vltimum ratione ſubiecti ſic diſpoſiti, non rationeoperis; quia opus illud veniale, etiam ibi in peccatore non offendit Deum grauiter, nec auertit ab illo, & ſub hac conſideratione fit à peccatore: ſi enim ipſe vellet tali actu ſe opponere Deo, & finem vltimum in creatura conſtituere, iam non eſſet peccatum veniale, ſed mortale.

53 Quare *dicimus*, quod finis vltimus ſimpliciter, ſcilicet qui ex parte operis, & operantis ſe tenet, aliter requiritur ad influendum in ea, quæ ſibi ſubordinata ſunt, & ad ſe referibilia; aliter reſpectu eorum, quæ ad ſe referibilia non ſunt, nec ſibi ſubordinantur, licèt alterum finem vltimum, ſibi oppoſitum non conſtituant, nec ad ipſum referantur. Nam reſpectu eorum, quæ ſubordinantur ſibi, & ad ſe referuntur, poſitiuè influit, quatenus ad ſe refert, & ſua appetibilitate præbet motiuum vt appetantur. Reſpectu verò eorum, quæ ad ſe non referentur, nec ſibi ſubordinantur, nec tamen ſe deſtruũt, nec alium finem vltimum conſtituunt, non influit poſitiuè, ſed negatiuè, ſeu permiſſiuè, quatenus peccatum veniale non deſtruit, ſed ſeruat illum finem vltimum in habitu, quantum eſt ex ſe; & vnum ex motiuis mouentibus ad deliberationem peccati venialis eſt, quod in illo non offenditur grauiter Deus; & ſi eſt in gratia, quod non perdit eam, ſed ſeruat illam, & talis influentia eſt negatiua, ſeu permiſſiua ex parte ipſius Dei; & ſic non tollere habitum gratię, nec opponi Deo, vt fini vltimo, eſt ſufficiẽs, vt dicatur peccatum veniale ita tendere in finem proximum, & immediatum, quod præſupponat finem vltimum ex parte operantis non influentem in ſe poſitiuè, ſed negatiuè, quatenus non tollit illum habitualiter, & per auerſionem totalem. Et ita D. Thom. nunquam fuit ſollicitus aſſignare peccato veniali actualem, vel virtualem ordinem ad finem vltimum, ſed ſolùm habitualem ad Deum, quia ſolùm fuit ſollicitus oſtendere, quod peccatum veniale potius non tollit vltimum finem, quam quod ponit. Et non tollit vltimum finem, quia non deſtruit habitum ordinantem nos in illum finem, & ſic non ſimpliciter auertit ab illo; *vt patet in locis ſuprà allegatis, præſertim infra quæſtion.88.articul.1.ad 3.& 4.& in 2.diſt.42.quæſtion 1.artic.3.ad 4.& quæſtion.7 de malo, articul.1.ad 3. & 4.*

Et *quando inſtatur*, quod rationes *D. Thom. in hac quæſt. artic.6.* probant in omni actione, in qua datur finis proximus, dari etiam finem vltimum, qui finaliter moueat tanquam bonum perfectum, & cuius gratiá effectus fiat, & qui comparetur ad finem proximum, ſicut cauſa prima ad ſecundam, cuius influxu inferior eiuſmodi operatur. *Reſpond.* Rationes iſtas probare, quod oportet in omni fine proximo, ſeu in actu tendente in illum præſupponi aliquem finem vltimum, ſed non eodem modo, quia in referibili, & ordinabili per ſe influit poſitiuè communicando ei motiuum bonitatis; in veniali autem non referibili, neque ordinabili, per ſe non influit poſitiuè, & communicando motiuum appetibilitatis, ſed negatiuè, non tollendo, nec auertendo per ſe à tali fine, ſeu totaliter etiam ex parte habitus, hoc enim etiam eſt pertinere ad talem finem, ſi non per influxum, ſaltem per permiſſionem, quatenus permittit, ſeu non tollit talem finem. Hoc autem eſt peculiare in fine, quia cum operetur in quantum bonum, etiam ipſæ negationes, & carentiæ mali, & ipſum non deſtruere finem habitualiter, aliquo modo ad bonum pertinent, & ſic non tollere totaliter finem, aliquale bonum eſt. Et ſic licet Deus in ſe, & ſecundùm ſuam bonitatem non ſit finis vltimus peccati venialis, tamen Deus, vt finis non ablatus, ſed habitualiter manens, eſt finis vltimus peccati venialis, non vt influens poſitiuè, ſed vt non ablatus per tale peccatum. 54

Et ſic concedit D.Thom. quod peccatum veniale refertur in Deum, vt in finem habitualiter, quia non tollit ab eo rationem finis: vt in illis verbis patet infrà quæſtion.88.articul.1.ad 5. *Quod qui peccat venialiter inhæret bono temporali non vt fruens, ſed vt vtens, referens in Deum, non actu, ſed habitu.* Idémque repetit *quæſt.7.de malo articul.1.ad 4.* Et in *1.diſt.1.quæſt.3.artic.vnico ad 4.* concedit, quod qui peccat venialiter habet Deum pro fine habitualiter, nec ponit creaturam finem vltimum, cum diligat creaturam citra Deum. Ergo in hoc modo habendi Deum pro fine habitualiter, dilectio creaturæ aliquem reſpectum habet ad Deum, non influentiæ poſitiuæ, ſed negatiuæ, quatenus citra Deum diligit, id eſt, ita diligit creaturam, quod non vult perdere Deum. Quam negatiuam referibilitatem tandem expreſſit *D. Tho. in 2.diſt.42.quæſt.1.articul.3.ad 5.* illis verbis: *In actu tantùm aliquis auertitur, quando aliquis actum aliquem facit, quo in Deum non tendit, ex eo quod* 55

inordinatè ei quod eſt ad finem inhæret; non tamen ita quod illud, quod eſt ad finem pro fine conſtituat, & hoc eſt in peccato veniali: Pondera illud. *non tamen ita, &c.* & videbis ibi referibilitatem ne.:a :.am, videlicet, ferri in finem proximum creatum com conditione non ponendi ex vi illius actus, finem in creatura, ſed ſeruando finem Dei habitualiter. Et ita tandem ſentit, & explicat *Ægidius vbi ſuprà lib. 2. quæſt. 5. art. 4. in fine.*

56 Ad *id verò* quod dicitur, quòd habitualis iſta relatio in finem non eſt aliud, qoam concomitantiæ, & conſeruatio habitus charitatis, non influentia & cauſalitas finis *Reſp.* Non eſſe aliud quam concomitantiam charitatis, ſi conſideretur charitas quantom ad tendentiam ipſios in finem poſitiuè, & elicitiue, tali enim poſitiua influentia non influit charitas in peccatom veniale, nec finalizat ipſum; ſed ſolùm informat ſubiectum, & ponit in ipſo ordinationem habitualem ad Deum per modum informationis. Si aotem conſideretur charitas, & habitualis ordinatio in Deum, ſecundum negatiuam referibilitatem, quatenus ſcilicet peccans venialiter, volt obiectum illud cum conditione non offendendi grauiter Deum, nec tollendi habitum gratiæ, ſi in ſubiecto ſit; ſic habitus charitatis, ſeu habitualis ordinatio vt noo ablata, & ratio finis vltimi in Deo, vt non ablatus ex vi illius actus, influit in peccatum veniale, quia eſt vna ex conditionibus mouens ad conſentiendum illi peccato, qood non ſit grauiter offenſiuum Dei, nec tollat gratiam: & ſic finis vltimus, vt non ablatus in ſuo habitu, dicitur influere, éſtqoe influentia moralis, ſeu referibilitas negatiua, non poſitiua. Et hoc eſt referre in Deum habitu, non actu, ſcilicet non ſolùm, qood concomitetur ipſe habitus charitatis, informétque ſubiectum; ſed etiam quod concomitantia, ſeu conſeruatio charitatis, & habitualis ordinationis ſit volita, dum quis vult actu tendere ad finem proximum, ſeu ad finem operis, & coonſeruare, ſeo non tollere ordinationem habitualem in finem vltimum ex parte ſubiecti operantis. Non tamen refert ex vi illius actus ipſum opus, aut operantem in finem vltimum creatum.

57 Et *ad inſtantiam*, quod iſta habitualis ordinatio charitatis ſolùm habet locum in eo, qui eſt in charitate, & peccat venialiter; non in eo, qui eſt in peccato mortali. *Reſpond.* quod licet in eo, qui eſt in peccato mortali, peccatum veniale non conſeruet ordinationem habitualem in ſubiecto per accidens, ex eo qood in ſubiecto non eſt; per ſe tamen ex vi actus, in illo peccato vult Deum non offendere grauiter, nec tollere ab illo rationem finis vltimi, & ſic de ſe ille actus eſt conſeruatiuus in actu primo, ſeu non ablatiuos gratiæ, licet de facto per accidens non conſeruet in exercitio, quia non datur in ſubiecto.

58 Ad *vltimam* replicam contra ſecundam ſolutionem dicitur: quod finis operis in peccato eſt finis particularis, & proximus; ſubordinatur autem à fine vltimo, & vniuerſali, non ſecundùm ſubordinationem, & referibilitatem, atque influentiam poſitiuam, ſed ſecundùm negatiuam, prout ſeruat habitualem ordinationem in finem vltimum. Quando autem ſupponitur ipſe operans habitualiter in finem ordinatos, non eſt neceſſe, quod in ipſum opus influat poſitiuè, ſed ſufficit, quod negatiuè opus illud procedat, ideſt, non tollendo finem vltimum à ſubiecto, idque intendendo, ſeu volendo qoaſi vnam ex conditionibus, quibus mouetur quis ad acceptandum illud peccatum veniale, quia Deum non offendit grauiter, & ſic aliquo modo tangit illum finem vltimum.

QVÆSTIO II.

De his in quibus Beatitudo conſiſtit.

SVMMA TOTIVS QVÆSTIONIS.

AGIT D. Thom. ab hac quæſt. vſque ad quintam, de re illa in qua conſiſtit vltimus finis hominis, ſeu de Beatitudine ex parte rei beatificantis, & de eius adeptione, atque conſequentibus ad eam.

Et *primo* in hac Quæſtione oſtendit in quibus bonis beatitudo non conſiſtat; deinde in ſequenti, in quo conſiſtat. Enumerat autem in hac quæſtione ſeptem famoſiora, & excellentiora bona creata, quæ poſſent exiſtimari ad beatitudinem, & fœlicitatem pertinere, nec tamen in eis conſiſtit. Primum bonum ſunt Diuitiæ. Secundum, Honor. Tertium, Fama, ſiue Gloria. Quartum, Poteſtas. Quintum, Bona corporis. Sextum, Voluptas. Septimum, Bona animæ ipſi adhærentia. Ex quibus generaliter deducitur non poſſe tandem conſiſtere in aliquo bono creato, tanquam in re beatificante.

Excludit *autem* in primo articulo diuitias à ratione beatitudinis, ſeu finis vltimi, quia diuitiæ naturales veſtimenta, & alimenta ſeruiunt ipſi homini, & ad ipſum ordinantur; non ergo ſunt finis ad quem ordinatur homo. Diuitiæ verò artificiales, vt pecuniæ, ordinantur ad comparandas naturales, vel conſeruandas; multo ergo minus ad eas ordinatur homo vt ad finem.

Excludit *in 2. articul.* Honorem, quia honor exhibetur alicui, in ſignum alicuius excellentiæ, non verò ipſa excellentia eſt. Beatitudo autem maximè perficit

ficit hominem, illumque excellentem reddit, non ſupponit.

In articul. 3. excludit à fine vltimo Famam, ſeu Gloriam; quia fama eſt notitia clara, quæ de aliquo habetur, cum laude. Notitia autem quæ de aliquo habetur, & laus, ſi eſt vera, ſupponit ipſum habere in ſe excellentiam illi famæ parem, ſeu condignam, non illam tribuit. Si eſt falſa, non datur in homine talis excellentia, atque adeò non habet beatitudinem.

In articul. 4. excludit poteſtatem. Poteſtas enim eſt principium agendi, præſertim erga alios, qui poteſtati ſubduntur, finis autem eſt vltimum, quod aſſequi intendimus. Eſt etiam poteſtas indifferens ad bonum, & malum, quia multi poteſtate abutuntur, beatitudo autem non permittit malum. Quæ ratio etiam currit de aliis bonis prædictis, vt diuitiis, honoribus, &c. quibus plurimi abutuntur in malum.

In articul. 5. excludit omnia bona corporis à ratione finis vltimi. Tùm, quia omnia bona corporis ordinantur ad bona animæ, vt ei deſeruientia, tanquam organa animæ; finis autem eſt id ad quod cætera ordinantur. Tùm, quia bona corporis pertinent ad conſeruationem eius in eſſe. Ipſe autem autem homo non eſt ſibimet finis, cum non ſit ſummum ſui bonum: ergo neque ſuum eſſe, aut conſeruatio in illo, eſt ſua beatitudo.

In articul. 6. excludit voluptatem à ratione beatitudinis. Nam omnis voluptas, ſeu delectatio, generaliter loquendo, ſequitur beatitudinem, non conſtituit, cum ſequatur ex bono conuenienti coniuncto, vel ſperato; beatitudo autem eſt ipſum bonum hominis. Specialiter autem voluptas corporalis cauſatur ex bono corporali conuenienti. Nullum autem corporale bonum, eſt bonum ſummum, cum corpus ſit inferius anima; ergò & bona corporis inferiora bonis animę ſunt, non ſummum bonum.

In articul. 7. oſtendit beatitudinem non eſſe aliquod bonum animæ, idest, aliquid ei adhærens, ſi loquamur de re beatificante, ſeu adepta, & fine *Qui*, non de ipſa adeptione beatitudinis; quia anima ipſa non eſt ſibimet beatitudo, cùm ipſa potius perfici indigeat, & tranſeat de potentia ad actum vt perficiatur, non ipſum ſummum bonum ſit. Multò minus potentię, aut actus, vel quidquid aliud eſt in anima, eſt bonum ſummum, cum ſit bonum valdè particulare, & ab ipſa anima deriuatum. Adeptio tamen beatitudinis ad animam pertinet, quia aliquo animæ actu adipiſcimur eam.

In articul. 8. oſtendit in nullo bono creato poſſe beatitudinem hominis inueniri: quia intellectus, & voluntas ſe extendunt ad vniuerſale bonum, & verum. In nulla autem re creata inuenitur vniuerſale bonum, ſed participatum, & limitatum; vnde nulla creatura implet voluntatem, quod pertinet ad beatitudinem, quæ eſt ſummum bonum, & ſic ſatiatiuum appetitus.

QVÆSTIO III.

Quid ſit Beatitudo?

SVMMA LITERÆ.

OSTENDIT in articul. 1. Beatitudinem eſſe aliquid increatum, quantum ad rem adeptam, quia ſolus Deus eſt bonum ſummum, vniuerſale, infinitum, atque adeò ſolus poteſt implere voluntatem. Quantum autem ad ipſam adeptionem, ſeu vſum, aut poſſeſſionem beatitudinis, eſt aliquid creatum, ſcilicèt adeptio aliqua, ſeu fruitio iſtius boni.

In articul. 2. & deinceps vſque ad octauum inquirit, & tractat de iſta formali beatitudine, quæ eſt adeptio. Et primo oſtendit in articul. 2. eſſe aliquam operationem animæ. Nam beatitudo debet eſſe vltima perfectio, & actualitas hominis. Actualitas autem vltima non eſt ipſa forma informans, quæ eſt actus primus, & licèt ſit exiſtens, poteſt eſſe in potentia operans, & ſic nondum vltimatè perfecta: ergo oportet, quod eius beatitudo, & perfectio vltima ſit actus ſecundus, & iſte eſt operatio.

In art. 3. incipit diſcurrere, quænam ſit hæc operatio. Et primò excludit operationem ſenſitiuam, quaſi formaliter in ea conſiſtat beatitudo: quia hæc eſt aliquid corporale, & per corporalem actionem non poſſumus ſummum bonum, quod eſt Deus, attingere Poteſt tamen ad beatitudinem perfectam conſequi operatio ſenſitiua, vt erit in corporibus beatorum; & in beatitudine imperfecta, qualis eſt pro hac vita antecedere operatio ſenſitiua, quatenus præparat ad intelligendum.

In art. 4 excludit à formali, & eſſentiali ratione beatitudinis actum voluntatis, licèt conſequatur ad illam. Nam formalis beatitudo eſt ipſa adeptio ſummi boni. Actus autem voluntatis formaliter non adipiſcitur bonum: quia vel eſt amor rei abſentis, non habitæ; & ſic non adipiſcitur illud, ſed diſtat ab eo. Vel eſt amor rei habitæ, & præſentis, ſeu coniunctæ; & ſic iam ſupponit adeptionem, & conſequitur delectatio. Ipſa ergò conſecutio finis alio actu fit, quam amoris. Quod ſi accipiamus amorem antecedenter ſe habẽtem, & præſcindentem à re habita, vel non hábita, ille etiam præſcindet ab adeptione, & poſſeſſione talis rei, & ſic non erit beatitudo Nec poteſt amor eſſe rei habitæ per ipſummet amorem: quia amor neceſſariò ſupponit obiectum cognitum, & apprehenſum, & ipſa poſſeſſio, & coniunctio rei habitæ, debet eſſe cognita vt ametur, & placeat; ergò & antecedere actum amoris.

In art. 5. oſtendit operationem hanc, quæ eſt beatitudo, principaliter conſiſtere in intellectu ſpeculatiuo, quam practico: quia contemplatio eſt ſuperior, & perfectior operatio, magíſque attingit rem diuinam.

In art. 6. oſtendit perfectam beatitudinem non conſiſtere in conſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum, quia hæc conſideratio non ſe extendit vltra prima principia, in quorum virtutem reſoluitur tota illa ſcientia. Hæc autem principia, cum ſint accepta per ſenſum, non manifeſtant aliquid, quod in ſenſibilibus non ſit contentum, & ad quod per ſenſibilia non poſſit duci. Non poſſumus autem per ſenſibilia duci in cognitionem ſubſtantiarum ſeparatarum, & multo minus ipſius Dei in ſe; ergò per tales ſcientias non poteſt perfectè, & ſummo modo perfici intellectus; ergò neque beatificari.

In art. 7. oſtendit, quod neque in cognitione ſubſtantiarum ſeparatarum, quales ſunt Angeli, conſiſtit beatitudo: quia tales ſubſtantiæ habent eſſe limitatum, & participatum; ergò & veritatem limitatam, & intelligibilitatem participatam; ergò non poſſunt ſatiare totam capacitatem intellectus, & ſummum bonum ei præbere, quia hoc infinitum eſt.

In articul. 8. oſtendit beatitudinem hominis conſiſtere in viſione diuinæ eſſentiæ: quia quantumcúmque ex effectibus cognoſcatur Deus, quoad *an eſt*, ſemper tamen reſtat homini inquirendum cognoſcere de illa prima cauſa, *quid eſt*; & ſic non remanet plenè ſatiatus apetitus. Vltra viſionem autem talis quidditatis, & eſſentiæ primæ cauſæ, nihil reſtat, quia illa eſſentia eſt omnium entium ſupremum; ergò ibi eſt ſummum bonum, atque adeò beatitudo.

QVÆSTIO IV.

De his, quæ ad Beatitudinem exiguntur.

SVMMA LITERÆ.

EA quæ ad beatitudinem exiguntur, aut tenent ſe ex parte animæ, aut ex parte corporis; aut ex parte exteriorum bonorum; aut ex parte ſocietatis amicorum.

In *quatuor primis articulis* tractat ea, quæ requiruntur ex parte animæ, ſcilicèt, tam in intellectu, quam in voluntate. Ex parte intellectus requiritur viſio tanquam perfecta cognitio finis, & deinde comprehenſio, ſeu tentio illius, quę non eſt aliud ab ipſa viſione, vt dicit in articulo tertio ad tertium, ſed importat pręſentiam rei viſę, quatenus illam facit præſentem voluntati, cui ante erat abſens, & per ſpem quærebatur. Ex parte verò voluntatis eſt delectatio, quæ ad præſentiam, & tentionem ſummi boni conſequitur, licèt viſio, ad quam ſequitur,

prin

principalior ſit quia delectatio eſt propter operationem, non contra. Et præter delectationem, eſt etiam rectitudo voluntatis, tum antecedens diſponendo voluntatem ad conſequendum finem, ſicut materia diſponitur ad formam: tum concomitans, aut conſequens, quia voluntas videntis Dei per eſſentiam omnia amat ſub ordine ad Deum, quia ipſum ſemper, & neceſſariò amat, ergo non poteſt auerti ab eius amore.

In artic. 5. & 6. tractat ea, quæ requiruntur ad beatitudinem ex parte corporis. Et in primis ſupponit, quod beatitudo perfecta, quæ conſiſtit in viſione Dei, non dependet in ſe formaliter, & intrinſecè à corpore, cum ſit operatio illa intellectiua. Dependet tamen à corpore, quantum ad quendam ſtatum melius eſſendi; quia anima connaturalius eſt in corpore, quam extra. Deinde oſtendit requiri perfectionem corporis, ad conſummatum ſtatum beatitudinis, quia oportet quod ſit tale corpus, quod non aggrauet animam, nec tædium illi inferat, ſed potius ex pleniſſima animæ beatitudine redundet in corpus vigor incorruptionis.

In art. 7. *oſtendit*, quod exteriora bona quibus vtimur in hac vita, quaſi adminiculis, ad perfectam illam beatitudinem, non requiruntur: quia nec ad operationem animæ, quæ videt Deum neceſſaria ſunt, cum ſit operatio ſpiritualis; nec ad corporis commoditatem, cum totaliter ſit ſubiectum ſpiritui, non animalem vitam agat.

In art. 8. oſtendit ad illam beatitudinem perfectam viſionis Dei, non requiri de neceſſitate ſocietatem amicorum, cùm ſola Dei fruitione perficiatur; ad benè tamen eſſe, & ad ſtatum abundantiſſimum, etiam de plurium ſocietate gaudium eis erit.

QVÆSTIO V.

De Adeptione Beatitudinis.

SVMMA LITERÆ.

ETSI viſione Dei conſequatur quis beatitudinem, tamen quomodo ſpecialiter homo eam conſequatur, & quomodo in illo ſit; ſpecialem habet difficultatem, & ideo ſpecialiter de adeptione eius ab homine hîc inquirit.

Igitur in duobus primis articulis ſupponit D. Thom. duo. Primum, quod poſſibile eſt homini conſequi beatitudinem. Secundum, quod poteſt vnus eſſe beatior alio. Primum determinat in primo artic. quia homo eſt capax vniuerſalis boni per intellectum, ergo perfecti boni, ergo beati: ac denique eſt capax viſionis beatæ per eleuationem, in qua viſione conſiſtit beatitudo. Secundum vero oſtendit artic. 2. quia licet in ipſo ſummo bono, quod eſt beatitudo, non ſit magis & minus, quia ſummum eſt; in adeptione tamen huius boni poteſt eſſe magis, & minus, quia diuerſo modo ad illud percipiendum poteſt homo eſſe diſpoſitus.

In artic. 3. oſtendit beatitudinem perfectam in hac vita ab homine haberi non poſſe, quia eſſentia diuina in ſe videri non poteſt in hac vita, cum nihil hîc cognoſcamus, niſi per ſenſus: & præterea vita ipſa eſt tot pœnalitatibus, & malis ſubiecta, & tandem ipſa morte finitur, vt cum eâ vera beatitudo componi non poſſit.

In art. 4. oſtendit, quod licet imperfecta beatitudo, qualis in hac vita habetur, poſſit amitti, perfecta tamen beatitudo amitti non poteſt; tum, quia ipſa amiſſio eſſet magnum malum, & non aſſecurari circa illam, magna inquietudo; neutrum verò compati poteſt cum beatitudine, quæ eſt ſummum bonum: tùm, quia viſio eſſentiæ diuinæ, in qua conſiſtit beatitudo, non poteſt amitti ex parte videntis, quia non poteſt ab illa auerti, cum ſit ſummi boni fruitio; nec ex parte Dei ſe ſubtrahentis; quia hæc ſubtractio eſſet magna pœna, & hæc ſupponeret culpam, quæ in beato eſſe non poteſt: nec ab alio agente poteſt tolli, quia illa vnio mentis ad Deum, ſuper omnia agentia creata eleuatur, cum à ſolo Deo fiat.

In art. 5. oſtendit, non poſſe hominem per ſua naturalia conſequi illam perfectam beatitudinem, quia viſio diuinæ eſſentiæ eſt ſupra omnem creaturam; ergo ſuper omnia naturalia hominis principia, & cuiuſcumque alterius creaturæ: à quacumque enim diſtat Deus in infinitum, vt videatur in ſe.

In art. 6. oſtendit nullius creaturæ ſuperioris actione poſſe hominem conſequi viſio-

nem beatam, ſeu à ſolo Deo; quia cum excedat omnem virtutem creatam viſio Dei, nullius creaturæ virtute obtineri poteſt.

In artic. 7. oſtendit requiri ad conſecutionem beatitudinis opera bona, tanquam debita diſpoſitio voluntatis ad illum finem. Et licet poſſet Deus ſimul facere voluntatem rectè tendentem, & conſequentem finem; non tamen id decuit, quia ea quæ ſine motu rei obtinentur, quaſi naturaliter inſita videntur; quæ verò naturaliter non debentur, aliquo motu in ſuo termino conſequuntur.

In artic. 8. oſtendit, omnes appetere beatitudinem in communi, ideſt, rationem boni perfecti vt ſic, non in ſpeciali, & determinatè, quia non omnes cognoſcunt in quo conſiſtat.

DISPVTAT. II.

De Adeptione, & ſtatu Beatitudinis, & conſequentibus ad eam.

ARTICVLVS I.

Quæ ſint certa, & præſupponenda circa beatitudinem: Quæ tractanda?

1 QVÆ in præſenti diſputati poſſent de viſione diuinæ eſſentiæ, in qua certum eſt noſtram ſupernaturalem beatitudinem conſiſtere, latè à Nobis tractata ſunt 1. *tomo* 1. *p. circa q.* 12. *à diſp.* 12. *vſque ad* 15. vbi videri poſſunt. Nunc ea ſolum à nobis tractanda ſunt, quæ rationem beatitudinis, conditioneſque ac ſtatum illius concernunt. Eſt enim beatitudo, adeptio ſummi boni, & eſt *ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus.* Vnde oportet explicare hunc ſtatum, quis ſit; & hæc adeptio quomodo fiat. Quæ item accidentia, vel perfectiones conſequantur ex hac adeptione, & comitentur hunc ſtatum, tāquam conditiones illius; ſicut inamiſſibilitas beatitudinis, impeccabilitas delectatio ſumma, aliæque dotes, tum animæ, tum corporis.

Oportet autem præſupponere, & præ oculis habere duplicem acceptionem beatitudinis, alia eſt enim beatitudo formalis, alia obiectiua: ſicut de ipſo fine diſtinximus præced. diſp. art. 1. quod alius eſt finis *qui*; ſeu res ipſa finalizans, alius eſt finis *quo*, ſeu adeptio, & conſecutio, aut apprehenſio finis; ſicut auarus habet pro fine obiectiuo, ſeu re aſſequibili ipſam pecuniam, eius verò poſſeſſionem, ſeu acquiſitionem habet pro fine *quo*, ideſt, pro eo quo finem ipſum obiectiuum poſſidet, aut fruitur. Sic *beatitudo obiectiua* eſt ipſum ſummum bonum, ſeu res illa quā intendimus acquirere, vt in illa beatificemur. *Beatitudo vero formalis* eſt ipſa adeptio, qua formaliter nobis ineſt, & coniungitur ac tenetur res illa beatificans.

2 De *Beatitudine* obiectiua non eſt nobis diſputādum, ſed præſupponendum quid ſit. Frequenter autem D. Tho. in his Quæſtionibus, præſertim in tertia, diſtinguit beatitudinem perfectam, ſeu vltimā, qualis in alia vita habetur; & beatitudinem imperfectam, ſeu participatam, qualis in hac vita haberi poteſt, vel ſecundum ſpem, & tendentiam ad futurā gloriam, ſicut dicit Apoſtolus ad Rom. 8. *Quod ſpe ſalui facti ſumus*: vel etiam ſecundum pura naturalia, qualiter homo vel Angelus, ſi crearentur ſine gratiā, & ſine ordinatione, & eleuatione ad ordinem ſupernaturalem, poſſent in ſuo ſtatu puræ naturæ aliquam fœlicitatem, & beatitudinem imperfectam habere.

3 Quocumque verò modo ſumatur beatitudo obiectiua, ſiue pro naturali, & imperfecta, qualis in hac vita haberi poteſt; ſiue pro ſupernaturali, & perfecta, eſt ſupponendū quod in nulla re creata poteſt conſiſtere. Quod vtiq; tā ex fide cōſtat, quam ex ratione naturali, idq; optimè probat S. Th. in tota hac q. 1. & in 3. cōtra Gentil. à c. 26. vſq; ad 37. De fide cōſtat, nā in primis Pſ. 72. abſolutè, ſiue pro hac vita, ſiue pro alia Scriptura dicit: *Mihi adhærere Deo bonū eſt, ponere in domino Deo ſpē meā.* Deinde manifeſtè eadē Scriptura docet in viſione Dei eſſe omne bonū, omnē ſatietatē, & repletionē, omnē ſufficientiā, vitā æternā, &c. quæ ſūt cōditiones veræ, & propriæ beatitudinis. Nā Exo. 33. Moyſi petēti à Deo vt oſtenderet ei gloriam ſuā, reſpōdit ei dominus: *Ego oſtendā tibi bonū*, quod vtiq; eſt gloria ipſius; alioquin nō reſpōdiſſet directè ad petitionem Moyſi. Ex Pſal. 16. dicitur: *Satiabor cū apparuerit gloria tua* Pſaml. 35. *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos, quia apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.* Item Philippus dicit Ioan. 14. ad Ieſū: *Domine oſtende nobis Patrē, & ſufficit nobis.* In oſtenſione ergo Dei tota ſufficientia. Similiter Ioan. 17. dicitur: *Hæc eſt vita æterna vt cognoſcant te, Deū verū.* Nā quod aliqui interpretantur hunc locū de cognitione Dei per fidē in hac vita, non per clarā viſionem, vt refert *Vazq. hic diſp.* 11. *c.* 3. hoc non obſtat: quia cognitio per fidē nō eſt ipſa vita æterna formaliter, vt de ſe patet, quia non facit nos hic viuentes vita æterna, ſed virtualiter, & initiatiuè, quatenus per fidē cū charitate operamur ad aſſequendā vitā æternā: ergo ſi id quo conſequimur vitā æternā, eſt cognitio Dei, quæ habetur per fidē, vtique ipſa vita æterna in ſe erit cognitio Dei altior fide, quę vtiq; eſt clara eius viſio: nā cognitioni obſcuræ per fidem ſuccedit viſio iuxta illud 1. ad Corinth. 13. *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autē facie ad faciē.* Et 1. Ioan. 3. *Cū apparuerit ſimiles ei erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt.* Quę omnia explicāt nobis beatitudinē plenā, & perfectam in nullo creato inueniri, ſed in ſolo Deo, id enim ſignificatur Pſal. 143. vbi multa enumerat pertinētia ad abundantiā, & fœlicitatē creatā, in quibus aliqui beatitudinē ponębant, nec tamē in illis dicitur eſſe beatitudo, ſed in Deo: *Promptuaria* (inquit) *eorum plena, eructantia ex hoc in illud: oues eorum fœtoſæ abundantes in egreſſibus ſuis: boues eorum craſſa: non eſt ruina maceriæ, neque tranſitus, neque clamor in plateis eorum: beatum dixerunt populum cui hæc ſunt, beatus populus, cuius Dominus Deus eius.* Vnde concludit Aug. 19. de Ciuit. c. 26. *Quod vita carnis anima eſt, ita beata vita hominis, Deus eſt.*

4 Ratione autem naturali probat Diu. Thom. in nullo creato conſiſtere beatitudinem hominis, tum diſcurrendo per illa perfectiora bona, quæ maxime videntur appetitum mouere, ſed non

poſſunt

poſſint ſatiare:tũ generali ratione includente omne genus boni creati. Et ſupponitur ſẽper hoc principium, quod beatitudo eſt ſummum, ſeu ſupremum bonũ creaturæ rationalis (irrationales enim nõ ſunt capaces beatitudinis, quia ad irrationalia ſolum pertinet ſeruire, non præeſſe; in ſeruitute autem nõ eſt fœlicitas) & ſic oportet quod beatitudo, & fœlicitas hominis, pro parte intellectiua ei conueniat. Pars enim ſenſitiua non eſt magis perfecta, & conſequenter neque in illa eſt ſumma pefectio, & ſummum bonum. Si ergo ea bona creata, quæ maiora, & perfectiora ſunt, magiſque appetibilia non poſſunt hominem beatificare, & ſummum bonum ei præbere; quantò minus poterunt ea, quæ inferiora & ſordidiora ſunt? Diſcurrit autem D. Thomas per bona excellentiora, & appetibiliora, vt ſunt Diuitiæ, Honor, Fama, Poteſtas, Voluptas; denique bona alia corporis, vel animæ. Et de vnoquoque ſigillatim ſumpto probat non poſſe finis vltimi, atque adeò nec beatitudinis rationem obtinere, quia vel excellentiora ipſo homine non ſunt, atque adeo non poteſt homo ad illa ordinari, vt ad finem, vt diuitiæ, & quæcumque corporis bona, aut animæ dotes: vel excellentiam ipſam iam ſupponunt, non præbent, vt honor & fama, quæ ſignum aut notificatio ſunt excellentiæ habitæ: aut denique indifferenter ſe habent ad bonum, vel malum, ad abutendum illis, vel vtendum, ſicut poteſtas, & etiam diuitiæ, & honor. Et poteſtas ſicut apud nos habetur, mille malis eſt obnuxia, & cuius oppreſſa vt conſeruetur, vt ei non reſiſtatur, vt rectè gubernet, &c. Voluptate quoque in malum abuti poſſumus; & ipſa non eſt aſſecutio ipſius boni, ſed iam conſecuti delectatio. Quæ omnes rationes ſuprà in ſumma literæ quæſt. a. à Nobis ſunt breuiter attractæ. Et ſpecialiter legendus eſt *D. Thom. art 4. huius 2. q.* vbi optimis rationibus oſtendit nullum exteriorum bonorum poſſe eſſe ſummum hominis bonum, ſeu beatitudinem; tum quia ſunt bona fortunæ, & æquè eueniunt bono, & malo: tùm, quia illis abuti quis poteſt in malum; beatitudo autem nullum malum compatitur: tum, quia de ſe multam inſufficientiam habent; poteſt enim abundare illis, qui caret ſapientia, ingenio, ſanitate, robure, &c. multam etiam ſollicitudinem, & timorem afferunt, vt poteſtas, & diuitiæ, quæ non niſi multa curâ acquiruntur & conſeruantur. Beatitudo autem nullo timore turbatur, nulla ſolicitudine pungitur, nulla inſufficientia afficitur. Ergo nullum iſtorum ſummum bonum, & beatificum eſt.

5 Denique probat in vniuerſali D. Tho. non poſſe conſiſtere beatitudinem in aliquo bono creato: quia quodlibet bonum creatum limitatum, & particulare bonum eſt; quilibet autem intellectus vniuerſalitatem habet erga omne ens, quæ eſt vniuerſalitas ſincategorematicè infinita ex parte capacitatis, ſeu potentialitatis, quia cuiuſcumque entis intelligendi capax eſt; ergo nullo bono creato plenè ſatiari, & repleri poteſt, ſed in ſolo bono vniuerſali, & infinito, quod eſt ipſe Deus, de quo dicitur Pſalm. 102. *Qui replet in bonis deſiderium tuum.*

6 Nihilominus hæc ratio D. Tho. (quæ demonſtratiua eſt) videtur pati inſtantiam. Nam in primis, tota creaturarum collectio eſt infinita, cum creaturæ, producibiles infinitæ ſint. Ergo in illarum cognitione, & fruitione quietabitur appetitus, & intellectus noſter, ſiquidem vniuerſalitas, & capacitas illorum, etiamſi infinita ſit ſincategorematicè, actu tamen finita eſt; ergo proportionatè, & adæquatè ad illam ſe habebit tota collectio creaturarum, quia hæc etiam retinet infinitatem in ex tenſione & numero, cum finitatate in eſſentia, & ſubſtantia. *Secundo*: quia dato, quod non ſufficiat tota collectio creaturarum, ſed neceſſe ſit ipſum infinitũ bonum attingere, adhuc non ſufficit hoc replere totam capacitatem creaturæ, quia ſecundum capacitatẽ obedientialem, data quacumque viſione Dei, adhuc eſt capacior maioris viſionis, & beatitudinis: ergo adhuc non eſt impleta tota capacitas, quia plus poteſt videre; & ſic non erit beatus in ſola viſione Dei, ſed in ſumma viſione, qualis eſt comprehenſio, quæ tamen creaturæ impoſſibilis eſt: citra comprehenſionem autem ſemper reſtat capacitas ad maiorem beatitudinem; ergo non impletur tota capacitas; ergò non beatificatur.

Si *dicatur* ſufficere totam capacitatem naturalem eſſe impletam, licet non totam obedientialem. 7 *Contra eſt*: quia viſio clara Dei in ſe, non conuenit homini ſecundum capacitatem naturalem, ſed ſecundum obedientialem: ergo ſi hanc non replet, nõ beatificat, quia ſecundum hanc fit beatificatio illa perfecta, & ſupernaturalis. *Tertiò*, quia etiam in ſtatu puræ naturæ, eſt homo capax alicuius vltimi finis, & beatitudinis: alias homo ſecundum ſuam naturam quieſcere non poſſet in adeptione finis, quod tamen conceditur cuilibet rei, etiam inanimatæ. Sed homo in pura natura non poteſt adipiſci Deum in ſe ipſo; ergo debet habere finẽ in aliquo infrà Deũ, ergò in aliquo creato, & ſic finis eius connaturalis, aliquid creatum eſt. Res verò Diuina non eſt finis connaturalis hominis, ſed ſupernaturalis, nec naturaliter delectatur de illo, aut deſiderat illum, ſed ſolum ſupernaturaliter.

Ad *primum Reſpond.* Quod tota collectio infinita creaturarum, non eſt pertranſibilis, & attingibilis extra verbum per proprias ſpecies, & in propria natura. 8 Et dato quod eſſet pertranſibilis, & attingibilis non eſſet ſufficiens beatificare hominem; imo maximè relinqueret ipſum ſuſpenſum, & hiantem ad cauſam totius illius collectionis creatæ, quæ ipſum lateret, vt ſupponitur. *Primum patet*: quia cùm tota collectio creaturarum ſit infinita, non poteſt pertranſiri, ſi quælibet per ſpeciem propriam, & adæquatam ſibi intelligatur, & ſucceſſiuè vnum poſt aliud. Simul autem non poteſt intellectus infinitis ſpeciebus actuari; quia ſubordinantur vni rationi, vt vnico actu intelligantur: ſi autem per plures actus, cùm illæ ſint infinitæ ſpecies, infinitos actus ſimul elicere deberet, quod eſt impoſſibile, cùm virtus illius ſit creata, & finita, nec poſſit ſimul infinitos actus elicere; & ad hoc ipſum indigeret infinito lumine. Quod totum eſt reducere beatitudinem, ſeu fœlicitatem rationalis creaturæ ad aliquid incertiſſimum, & quod probabilius eſt, eſſe impoſſibile, ſcilicet quod detur infinitum in actu.

Et ſi *dicatur*, quod per ſpecies finitas, aut per vnam poterunt cognoſci omnes creaturæ, & tota collectio entis creati. 9 *Contra eſt*: quia in præſenti loquimur de cogitatione perfecta, & propria, ſeu diſtincta omnis entis creati; confuſa enim, & imperfecta non ſatiat. Impoſſibile eſt autem, quod vna ſpecies contineat repræſentatiuè omnium creaturarum proprias intelligibilitates, ſicut nec poteſt dari aliqua entitas, vt cauſa, quę entitatiuè, aut cauſatiuè contineat omnẽ collectionem creaturarũ; ſic enim eſſet Deus, ſi cauſaret omnes creaturas: aut eſſet entitas omnino confuſa, & implicatoria, ſi omnium quidditates entitatiuè, & formaliter contineret: ergò ſimiliter non poterit vna ſpecies creata intelligibiliter, & repræſentatiuè omnes creaturas repræſentare; quia illa intelligibilitas, & repræſentatio

ratio fundatur in immaterialitate,& ſegregatione à potentialitate,ſicut omnis intelligibilitas ex immaterialitate oritur. Non poteſt autem immaterialitas aliqua continere omnium creaturarum immaterialitates,niſi omnibus illis ſit ſuperior , & excellentior , ſiquidem ad omnes extenditur. Quod autem eſt ſuperius tota collectione creaturarum , ſuprà omnem eſt creatam:ergo eſt Deus. *Si vero* per plures ſpecies creatas , finitas tamen dicatur exhauriri tota collectio creaturarum. *Contra eſt* : quia vel quælibet ex illis ſpeciebus repræſentat infinitas naturas , ſpecie diſtinctas ; vel non , ſed finitas. Si quælibet infinitas repræſentat , illa ſufficiet pro tota collectione creaturarum ; quia in tota collectione , non ſunt niſi infinitæ naturæ ſpecie diuerſæ ; nec eſt maior ratio repræſentandi infinitas, quam infinities infinitas , totum enim ſub infinito clauditur. Sic verò quælibet ſpecies repræſentat finitas numero naturas , non poterit tota collectio creaturarum, quæ infinita eſt , exhauriri finitis illis ſpeciebus,quia finitus numerus, non poteſt infinitum pertranſire.

10 Sed *adhuc* dato quod poſſent infinitæ creaturæ, & tota earum collectio attingi in proprio genere, ſiue per vnam ſpeciem , ſiue per plures,ſiue finitas, adhuc tamen non ſufficerent ſatiare appetitum rationalis creaturæ , quin potius tunc magis maneret auidus ad cognitionem Dei , quia cognita omnium creaturarum collectione , cognoſcitur apertius omnes illas , cauſam habere , & effectus Dei eſſe : quanto autem plures effectus alicuius cauſæ attinguntur , plus de ipſa cauſa , per effectus attingitur , & conſequenter plus deſideratur videri , & cognoſci cauſa in ſe. Et ſic per ſolam creaturarum cognitionem,ſine cognitione Dei,non ſatiatur appetitus,ſed irritatur,& ſuſpenditur.

11 Nec *obſtat* , quod viſio Dei non poteſt appeti per naturale deſiderium, quia non eſt aliquid ordinis naturalis. Nam licet ex effectibus naturalis ordinis non poſſit appeti viſio Dei in ſe , ſed ſolum quatenus cauſa eſt illorum effectuum;tamen ex effectibus ſupernaturalibus, qui reſpiciunt Deum vt cauſam propriam,& quaſi vniuocam ſui, quatenus ſunt participationes quædam ſpeciales diuinitatis eius in eo,quod diuinum eſt, connaturaliter oritur deſiderium videndi propriam cauſam talium effectuum in ſe , vt latè expendimus primo tomo in 1. parte diſput. 12.art.3. Cum ergo intellectus videns totam collectionem creaturarum , etiam inter illas videat ſupernaturales effectus, quia ſunt pars quædam illius collectionis , oportet , quod talis intellectus magis ac magis deſideret videre cauſam illorum effectuum ſupernaturalium in ſe ; & ſimiliter cauſam omnium illorum effectuum creatorum, & hæc eſt Deus in ſe ipſo : nam deſideratur cauſa prout eſt extra totam collectionem creaturarum, extra totam autem collectionem non eſt niſi Deus in ſe.Et ſic non manet repletus, neque ſatiatus appetitus rationalis creaturæ, ex cognitione omnium creaturarum.

12 Ad *Secundum Reſp.* quod per viſionem Dei quãtumcumque minimam, ſatiatur appetitus videntis, quia viſio quælibet Dei in ſe,videt totum,quod eſt formaliter in Deo.Quarè licet nihil de creaturis videat,beatus eſt, quia videt rẽ æquiualentẽ,& ſuperantem omnem creaturam, & habentem in ſe omnem perfectionem in genere entis.Quod verò poſſit magis, ac magis videri ipſe Deus,& plures effectus in eo penetrari,non probat,quod appetitus nõ ſit ſatiatus qualibet viſione, quantumcumque minima:quia vt docet Sanct.Tho. in 4.diſt.19 q.1. articulo 4. q[illegible] 2. ad 2. & 3. *Cuiuslibet beatitudo ſecundum ſe, vltima eſt,quod appetitus ſatiatur per eam totaliter terminatur , quamuis non ſit vltima tanquam exiſtens in vltimo perfectionis gradu, ſicut ignis eſt ſubtiliſſimus elementorum , & tamen poteſt vnus ignis eſſe ſubtilior altero. Nec tamen qui minus habet de viſione Dei , deſiderat eſſe beatior, & maiorem viſionem habere : quia plus amat Deum quam ſe , & magis vult diuinam iuſtitiam ſaluari , quam plus habere de viſione , quod ſibi eſſet melius.* Itaque quilibet beatus poteſt videre meliori , ac meliori modo ſyncategorematicè , rem illam , quæ nos beatificat ; non tamen poteſt rem meliorem videre. Et ideò ſatiatur appetitus in illa re clare viſa, quantumcumque remiſſè videatur ex parte ipſius rei , quam videt, & quam amat , quia quomodocumque videat Deum , videt rem infinitè excedentem omnem collectionem creaturarum , licet creaturas non videat in Verbo : vnde videt omnem perfectionem , ſeu ſummum bonum, quod eſt eminenter videre omnem creaturam,quia ibi videt omnem perfectionem in ſuo fonte : nec propter viſionem creaturarum in ſe, beatior eſt,ſed ſolum propter Deum beatus, vt dicit *Auguſt. in 5. Confeſ. cap.4.*

Quod verò rem iſtam poſſit meliori modo videre , non tollit ſatietatem appetitus , nec excitat deſiderium , & inquietudinem plus videndi ; aliàs nunquam ſatiaretur iſte appetitus ; quia qualibet viſione data, poteſt alia maior dari , neque in hoc eſt finis. Habita ergo viſione quantumcumque minima,ſatiatur plenè appetitus , nec amplius deſiderat ,licet habeat potentiam obedientialem ad illam maiorem beatitudinem : quia illa maior beatitudo non eſt magis ſatiatiua, ſed meliori modo & gradu ; nec deſiderat aliquid amplius, vt docet D. Tho.hic quæſt.5.artic. 2. ſicut qui maiori fame comedit,vel qui minori,vterque ſatiatur;ſed ille plus comedit,quam iſte ; & qui cibum lautiorem comedit,aut qui minus lautum , vterque ſatiatur , ſed diſpari modo. Et ſic modus ſatiandi eſt diuerſus, ſed ſatietas vna ; nec repugnat quod in ipſo vltimo fine diſcendo ſit diuerſus modus , & in ipſa ſatietate ex eodem obiecto haurienda , ſit diuerſus gradus , quia ſatietas per obiectum, ſeu rem ipſam regulatur , à qua ſatiatur . non per modum habendi , vt optimè dicit Diu. Thom. in hac quæſt.5. art 3.ad 2. 13

Ad *tertium Reſp.*quod homo ſecundum ſua naturalia non poteſt perfectam fœlicitatem habere,ſed imperfectam,& quæ humano modò haberi poteſt, quæ conſiſtit in operatione virtutis , tùm intellectualis , tùm moralis , vt ex Ariſtotele 1.Ethic. docet S Thom. 1.contra Gentil.cap. 48.& in hac q.5. artic.5. Cæterum ea non poteſt perfecta eſſe beatitudo , quia non poteſt perfectè ſatiare totum appetitum , & deſiderium, quod in infinitum extendi poteſt.Et id in quo ſatiat, mille miſeriis, & ærumnis huius vitæ plenum eſt Et tandem ipſa morte totum hoc finiendum eſt. Vnde quantacumque proſperitate quis gaudeat , tamen ipſe timor , & certitudo amittendi omnia per mortem , valde ſollicitat, & inquietat animum poſſidentis, cum qua anxietate , & timore non ſtat beatitudo, quia eſt *Status omnium bonorum aggregatione perfectus* : ergo non compatitur illud malum ; aut ſi compatitur tale malum , beatitudo perfecta non eſt. Non ergo in pura natura , aut in hac vita poteſt perfecta beatitudo haberi , ſed ſolùm imperfecta , ex virtutum exercitio , & ſpeculatione ſcientiarum ; quia hæc maxime perficiunt nobiliſſimas 14

poten

potentias hominis, & id quod in illo ſupremum eſt, ſcilicèt intellectus, & voluntas. Et ſic concedimus, quod ille motiuus beatificationis naturalis ordinis, non eſt ipſe Deus in ſe clare viſus, ſed aliquid infrà Deum in ſe viſum; non tamen aliquid infrà Deum connotatiue, & imperfectè attactum, ſicut cognoſci poteſt in hac vita.

15 Nec eſt inconueniens, quod natura ita nobilis, ſicut humana, in ſua pura natura non inueniat finem perfectum, ſicut aliæ naturæ inanimatæ habent, quin potius hoc maximè atteſtatur talis naturæ excellentiam, quod tantam habet amplitudinem, & tantæ capacitatis eſt, vt nihil naturale eam adimplere ſufficiat, vt rectè docet Sanct. Thom. in hac quæſtion. 5. articul. 1. ad 2. nobilioris conditionis eſt natura, quæ poteſt conſequi perfectum bonum, licèt indigeat exteriori auxilio ad hoc conſequendum, quàm natura quæ non poteſt conſequi perfectum bonum, ſed conſequitur quoddam bonum imperfectum, licèt ad conſecutionem eius non indigeat exteriori auxilio, vt Philoſop. dicit in 2. de Cœlo textu 50 vſque ad 66.

16 His *ergò præſuppoſitis* circa beatitudinem obiectiuam; reſtant deinceps difficultates diſputandæ circa beatitudinem formalem, ſeu adeptionem, & aſſecutionem huius obiectiuæ beatitudinis, & circa conditiones, & ſtatum illius. Et præcipuæ difficultates circa ipſam operationem ſunt tres; circa ſtatum verò & conditiones conſequētes, aliæ tres. De ipſa operatione, eſt *primò difficultas*: An poſſit eſſe operatio increata; an verò neceſſariò debeat eſſe creata? *Secundò*: An debeat eſſe elicita ab ipſo operante vitaliter; an poſſit eſſe à Deo infuſa, vel aliunde communicata: *Tertio*: An ſit operatio intellectus, vel voluntatis; vel vtriuſque? Circa ſtatum verò, & conditiones conſequentes beatitudinem, eſt *primo* difficultas: An ſequatur ad beatitudinem impeccabilitas, ita vt repugnet beatum peccare poſſe? *Secundo*: An ſequatur inamiſſibilitas, & perpetuitas omnimoda, ita vt nec amitti poſſit, nec minui, nec augeri? *Tertio*: An ſequatur neceſſitas in amore, & delectatione de Deo, ita vt tam in ſpecificatione, quam in exercitio non poſſit ceſſare beatus ab illo amore? Iſtæ ſunt præcipuæ difficultates circa beatitudinem in ſe. De aliis verò perfectionibus, ſiue quæ pertinent ad dotes animæ, ſiue ad dotes corporis glorioſi, aliquid breuiter dicemus in vltimo articulo.

ARTICVLVS II.

An poſſit Beatitudo Formalis *conſiſtere in operatione increata; vel illapſu diuinæ Eſſentiæ in intellectum?*

1 SVpponimus Beatitudinem non dicere perfectionem aliquam, ſeu formam per modum actus primi, ſed per modum actus ſecundi, atque adeò non conſiſtere in habitu, ſed in actu. In quo quidem variè aliqui ſenſerunt. Nam licet omnes exiſtiment beatitudinem ſine operatione non dari; non tamen æque exiſtimant operationem conſtituere beatitudinem, aut ad eā pertinere. Conſtat enim triplicem in hoc verſari ſententiam. *Aliqui* enim dixerunt beatitudinem formaliter perfici, aut conſtitui quodam illapſu, & quaſi transfuſione Dei in ipſam ſubſtantiam animæ, qua illam deificat, licet præcedat operatio in anima, qua illum apprehendat. *Alii putant* conſiſtere in habitu deificante eſſentiam animæ, & perficiente potentiam ad operationem. *Alii denique* communiter beatitudinem in ipſo actu elicito ponunt, non in principio aliquo informante, vel eliciente. *Prima ſententia* tribuitur *Henrico quodlib. 13. quæſtion. 12.* & videri etiam poteſt *quodlib. 6. quæſt. 6. & in Summa artic. 41. quæſtion. 5. & articul. 49 quæſtion. 1.* Ponit enim Henricus duas beatitudines: vnam quaſi viam ad alteram; ideóque minus perfectam, & hanc in operationibus intellectus, & voluntatis conſtituit. Aliam perfectam, & cōſecutam ad iſtam, quam ponit in illapſu quodam ipſius diuinitatis, quæ eſt obiectiua beatitudo, in eſſentiam, ſeu ſubſtantiam animę, qua illam reddit deificatam. ſtámque ſecundam, principalem, appellat, & eſſentialem & ſine vlla operatione fieri docet, per ſolum illapſum Dei in animam, vt videri poteſt *dict. quæſt. 12. & in Summa artic. 49. citat.* immeritóque *Vazq. hic diſputat. 8 capit. 1.* dicit Henricum, beatitudinem formalem in operatione conſtituiſſe, obiectiuam verò in Deo, qui illabitur animæ: cum conſtet Henricum hanc ſecundam beatitudinem, quæ fit per illapſum, principalem & eſſentialem exiſtimare præ illa, quæ fit per operationem, & ex illa deificatione illapſiua, dicit fieri redundantiam in intellectum, & voluntatem, vt intellectus illum ſic intra ſe videat, & voluntas fruatur. *Secundam* verò *ſententiam* docuit *Sanct. Bonauentur. in 4. diſt. 49. articul. 1. quæſtion. 1. num. 5. & quæſt. 2. num. 17.* ſatiſque eam inſinuat *in 3. diſtinct. 14. articul. 1 quæſtion. 1.* Non enim ponit beatitudinem in perfectione ipſius ſubſtantiæ animæ ſecundùm eſſe, ſed in potentia animæ coniuncta operationi, prout potentia vnitur, & identificatur eſſentiæ, vt quid ſubſtantiale. *Tertiam* denique *ſententiam* docet *S. Thom. in hac q. 3. artic. 2.* cum communi Theologorum, qui ipſum ſequuntur ibi, & *Magiſtrum in 4. diſt. 49.*

Et *ſine dubio* hæc ſententia tenenda eſt, vt conformior Scripturæ, Patribus, Philoſophis, Scholaſticis, & rationi. Scripturæ quia frequenter explicat nobis futuram gloriam per operationem, ſcilicèt per viſionem, vt Matth. 5. *Beati mundo corde quoniam ipſi Deum videbunt*; & 1. ad Corinth. 13. *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autē facie ad faciem.* 1. Ioan. 3. *Cum apparuerit ſimiles ei erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt.* Apocalypſ. 22. *Serui eius ſeruient illi, & videbunt faciem eius.* Et Ioan. 17. *Pater, quos dediſti mihi, volo vt vbi ſum ego, & illi ſint mecum, vt videant claritatem meam, quam dediſti mihi.* Accedit quod in definitione Benedicti XII. qua definiuit animas quibus nihil reſtat purgandum, ſtatim videre diuinam eſſentiam, determinat, *tali viſione, & fruitione fieri beatas*. Verba Pontificis ſunt: *Quod poſt* CHRISTI IESV *paſſionem, & mortem viderunt, & vident, & videbunt diuinam eſſentiam ſe benè, & clarè, & apertè illis oſtendentem, quodque ſic videntes, eadem diuina eſſentia perfruuntur: necnon quod tali viſione, & fruitione eorum animæ, qui iam deceſſerunt, ſunt verè beatæ, & habent vitam æternam, & requiem.* Concilium etiam Florentinum definit in litteris Vnionis: *Animas huiuſmodi nihil purgandum habentes, intueri clarè ipſum Deum Trinum, & Vnum ſicuti eſt; pro meritorum tamen diuerſitate aliam alia perfectiùs.* Communiter etiam Patres, beatitudinem per operationem explicant. Nazianzenus oratione ad plagam grandinis, *Regnum cælorum eſt contemplatio Trinitatis.*

Trinitatis. Ambroſius libr. 2. de officiis, cap. 1. *Scriptura diuina vitam beatam in cognitione poſuit diuinitatis.* Auguſtinus 1. de Trinitat. cap. 8. *Hæc viſio merces eſt fidei, cui mercedi per fidem corda mundantur, ſicut ſcriptum eſt, mundans fide corda eorum: hoc autem probatur illa maxime ſententia, Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt* Chryſoſtom. homil. 9. in Imperfectum: *In ſæculo illo mundi corde Deum videbunt facie ad faciem, non in in ſpeculo, & ænigmate, ſicut hic.* Et homil. 81. in Ioannem: *Non dixit: Vt participent gloriam meam, ſed vt videant, hoc occulte inſinuans, quod omnis requies ibi eſt, Filium Dei videre.* Inter Philoſophos denique, Ariſtotel. perpetuo docuit fœlicitatem in operatione conſiſtere, vt videri poteſt 2. *Phyſic. textu* 58. 1. *Ethyc. capit.* 7. & 8. & 10. *Ethyc. capit.* 6. Imò & Dei beatitudinem in ſui ipſius contemplatione conſiſtere docuit 10. *Ethic. cap.* 8. *textu* 30. & 12. *Metaph. cap.* 7. *textu* 39. & aliis locis.

3 Solùm *poterit* aliquis hæſitare, An propter definitionem ſuprà relatam Benedicti, adiunctis locis Scripturæ allatis, ſit cenſura dignum aſſerere, quod beatitudo formaliter non conſiſtat in operatione, ſed in aliquo illapſu Dei, vel informatione alicuius formæ. Negat *Ægidius à Præſentatione tomo 1. de beatitudine, libr. 4. quæſtion. 4. articul. 1. §. 1. numer.* 11. & in ſpecie, reſpondet loco allegato ex Bulla Benedicti numer. 16. quod ſolùm intendit definire animas purgatas, ante reſurrectionem corporum videre clarè Deum; quod verò formaliter in operatione conſiſtat beatitudo, non definit: alias definiret quod conſiſtit beatitudo in duabus operationibus viſionis, & fruitionis, quod nec Thomiſtæ admittent, nec Scotiſtæ.

4 Ego *vero exiſtimo* Pontificis mentem non eſſe declarare, quanam operatione determinatè formaliter & eſſentialiter beatitudo conſtituatur, an viſione, vel fruitione, vel vtraque ſimul; ſed hoc Opinionum varietati relinquit: ſed in illis verbis eius propriam mentem in eo ſitam eſſe, quod vera beatitudo intra illas duas operationes inuenitur, viſionem, & fruitionem, non determinando quænam iſtarum operationũ principaliter, & formaliter conſtituat beatitudinem, ſed certum eſſe quod hoc ipſo quod vtraque habetur, vera beatitudo habetur per illas, non per aliquid extra illas, hanc enim vim habent illa verba, *Necnon quod tali viſione, & fruitione, eorum animæ ſunt vere beatæ*: nam ille ille modus loquendi ſignificat vim cauſæ formalis, quia cauſa formalis per ablatiuum ſignificatur, vt cum dicitur albedine fit album, humanitate fit homo: ſic viſione, & fruitione verè fiunt animæ beatæ, quia operatione fit anima beata, ad quam operationem pertinet viſio, & fruitio. Nec tamen cum dicitur *viſione, & fruitione* fieri animam beatam, ly &, debet ſumi copulatim, quaſi ex æquo vtraque concurrat ad conſtituẽdam beatitudinem: ſed proportionatè, ſeu iuxta accommodam proportionem; ſicut ſi dicamus, quòd voluntate, & intellectu fit prudentia, aut electio, aut imperium, quia vtraque potentia ad prudentiam requiritur, nec extra illas potentias inuenitur: non tamen determinatur per quam potentiam ex iſtis principaliter, & formaliter fiat; vna tamẽ concurrit formaliter alia præſuppoſitiuè, ſeu applicatiuè, non vtraque ex æquo. Sic ergò dicitur, *viſione, & fruitione* fieri animam beatam; non quod ex æquo vtraque concurrat, ſed quia vtraque requiritur ad beatitudinem, licet vna formaliter, alia completiuè, & conſequenter: vel vna præſuppoſitiuè, alia formaliter & ſic non læditur per illam definitionem opinio Thomiſtarum, vel Scotiſtarum, quod conſiſtat formaliter beatitudo in actu intellectus, vel voluntatis; ſed directè definitur contra illos, qui cenſerent non fieri animas beatas per operationem viſionis, vel fruitionis; illa enim verba, per modum definitionis ponuntur, quia eodem tenore contentus definitionis proferuntur, vt patet illis verbis: *Quòdque ſic videntes eadem diuina eſſentia perfruuntur, necnon quod tali viſione, & fruitione fiunt animæ beatæ*, vbi ly *quòdque, necnon, &c.* ſunt particulæ eiuſdem tenoris ſignificatiuæ, & continuatiuæ.

At *verò opinionem* Henrici, qui abſolutè non negat operationem requiri ad beatitudinem, ſed præſupponi, tanquam in operatione ſit inchoata, & imperfecta beatitudo, perficiatur autem illapſu, ſeu deificatione Dei, non ita directè premit definitio Benedicti, ſed valde concutit: quia ſi illa operatio præcedens, in qua ponit imperfectam beatitudinem, verè conſtituit animam beatam, & illapſus ſolum conſummat; aut complet quaſi ſuperaddendo, non opponitur definitioni, quia ſaluat quod animæ verè ſunt beatæ illis operationibus viſionis, & fruitionis: ſed non ſcio an hoc ſit ad mentem, & intentum Henrici. Si verò in illa operatione cenſet, adhuc animam non fieri verè beatam, ſed diſponi vt fiat per illapſum formaliter, & eſſentialiter, atque adeò verè, quia vbi eſt aliquid verè, eſt eſſentialiter, tunc opponitur definitioni, quia ſemper ſaluare debemus, quod *viſione, & fruitione* verè fit anima beata; ergò vera beatitudo datur illis operationibus, ergo eſſentialis, quia veritas rei ſiue eſſentia non ſaluatur, & vbi ſaluatur vera beatitudo, eſſentialiter beatitudo deeſſe non debet. 5

Ratio autem, & fundamentum, cur beatitudo operatio ſit, ponitur à Diu. Thom. in hac quæſt. 3. articul. 2. quia beatitudo eſt vltima hominis perfectio, in ipſo exiſtens, ſed perfectio eſt actus, cum nihil perfectum ſit prout in potentia, ſed prout in actu; ergo beatitudo eſt vltimus actus in ipſo homine: ſed operatio eſt vltimus actus, ſeu actus ſecundus operantis, forma autem eſt actus primus, & ſecundum illam poteſt aliquid eſſe adhuc in potentia, ſicut habens ſcientiam eſt in potentia conſiderans, ſeu cognoſcens; ergo non poteſt beatitudo eſſe actus primus, ſeu forma, ſed actus vltimus, ſeu operatio. 6

Sunt *qui in* hac ratione difficultatem ſentiant, vt *Ægidius à Præſentatione, vbi ſuprà quæſtion. 4. articul. 1. §. 4.* & efficacius probari putat ea ratione, qua vtus eſt D. Thom. ſolutione ad primum, nempe quia beatitudo eſt vita; & non vita ſubſtantialis; ergò accidentalis: ſed accidentalis vita eſt operatio; ergo beatitudo eſt operatio. *Maior conſtat*, tùm ex Scriptura, vbi beatitudo ſimpliciter nominatur vita, & vita æterna, vt Ioann. 10. *Ego veni vt vitam habeant, & abundantiùs habeant.* Matth. 25. *Ibunt hi in ſupplicium æternum, iuſti autem in vitam æternam.* Ioan. 17. *Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te, Deum verum, &c.* Tùm etiam, quia Ariſtoteles, fœlicitatem dicit eſſe vitam, Ethic. 9. cap. 9. & libr. 1. Magnorum Moralium, cap. 4. *Fœlicitas* (inquit) *in viuendo eſt. Minor* verò *eſt certa*: quia ſubſtantialis vita conſiſtit in ipſo eſſe, & informatione animæ; eſſe autem, & informatio animæ non conſtituit aliquem beatum, cum hoc omnibus ſit commune, nec tamen omnes beatitudinem habeant: & eadem ratione nõ eſt vita accidentalis, tanquam potentiæ, vel habitus; 7

quia

quia potentiæ omnibus ſint communes, & tam ipſæ, quam habitus ſolum informatione ſui perficiunt, & receptione paſſiua, quod non conuenit ſpecialiter viuenti, vt viuens eſt, vt mox dicemus. *Conſequentia* verò *patet*; quia vita accidentalis eſt aliquis motus vitæ à viuente procedens, quod vtique ad operationem, ſeu actum ſecundum pertinere debet. Vbi enim non eſt motus vitæ, videtur aliquis ſenſu carere, & vitalitate. Nec poteſt vita accidentalis conſiſtere in receptione aliqua, vel informatione, cum hoc proprium, & ſpeciale non ſit viuentium ſic recipere formas, ſed commune viuentibus, & non viuentibus, vt patet in aqua recipiente calorem, lapide recipiente albedinem, &c. Proprium autem viuentium eſt mouere ſe, quod vtique fit per operationem. Operatio ergo vitalis motus, & accidentalis vita eſt procedẽdo à principio intrinſeco ſe mouente. Et ſic cùm beatitudo ſit vita accidentalis, non ſubſtantialis, oportet quod formaliter operatio ſit, quia formaliter vita eſt.

8 Nihilominus licet hæc ratio deducta ex vitalitate beatitudinis probet eſſe operationem, non tamen eſt alia à ratione D. Tho. qui in corpore articuli, dum probauit beatitudinem eſſe operationem, quia eſt actus vltimus, ſupponebat id quod poſteà in ſolutione ad primum, & ad tertium, explicauit, ſcilicet, quod beatitudo ſit vltima perfectio in genere vitæ, & perfectio per modum actus immanentis, non tranſeũtis. Quod manifeſtè patet ex verbis corporis art. dicit enim: *Quod loquitur de beatitudine ſecundum quod eſt aliquid creatũ in homine exiſtẽs, & quod beatitudo eſt vltima perfectio hominis*, vtique in quantum homo eſt ipſum perficiens, & in eo exiſtens. Quod ſi eſt perfectio hominis, vt homo eſt; ergo vt rationalis, ſeu intelligens; ergo vt viuens; & ſic eſt perfectio vltima in gradu perfectiſſimo vitæ, qui eſt intellectualitatis. Similiter ſi eſt perfectio in eo exiſtẽs conſummatiuè, & perfectè, quia non conſummatur ex ſe, ſed tota eius perfectio eſt in ipſo homine; oportet quod talis operatio ſit immanens non tranſiens, quia actio tranſiens licet oriatur ab operãte, ibique actualitatem ponat, aut inchoet faciendo ipſum tranſire de otio in actum; tamen non conſummatur actio in agente, ſed in paſſo, ſeu obiecto, vbi terminus ponitur. Et ideo ſi beatitudo eſt operatio tanquam ipſius hominis perfectio, ita quod in eo conſummet totam perfectionem ſuam, quia ipſũ beatificat & perficit, non aliud extra ſe, oportet quod ſit actio, ſeu operatio immanens.

9 Suppoſito ergo, quod ratio D. Thom. etiam prout tradita in corpore articuli, procedit de operatione vitali, & immanenti, vti ex ipſis verbis elicitur, & in ſolutione ad primum, & tertium expreſsè declarauit Doct. Sanct. non eſt efficacia huius rationis diſtincta ab ea, quam ei ſuperaddere vult Ægidius, ex vitalitate beatitudinis. Neque inſtantiæ quas contra illam affert vllo modo eã infirmant. Eſt enim duplex inſtantia. *Altera* contra maiorem, quomodo beatitudo ſit vltima perfectio? *Altera* contra minorem, quomodo operatio ſit vltimus actus? Nam beatitudinem eſſe vltimam perfectionem, aut eſt quia eſt maxima perfectio, & ſuprema; aut quia vltimò producta, & habita ordine generationis. *Non primum*, quia maior perfectio eſt hypoſtatica vnio: imò quælibet ſubſtantia eſt nobilior beatitudine, quæ eſt accidens. *Non ſecundum*, quia poſt operationem, in qua ponitur beatitudo, ſcilicet, viſionem, reſtant aliæ perfectiones ſecutæ, vt amor in voluntate, & ex amore delectatio, & ex omnibus illis impeccabilitas, perpetuitas, ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus; ergo non eſt vltimum ipſa operatio beatificans ordine generationis.

Contra *minorem* etiam *fit inſtantia*; quia operatio, ſi eſt tranſiens, non eſt vltima perfectio, cum tranſeat ad terminum, vbi terminatur & perficitur; ſicut ægrotus potionẽ ſumens, non perficitur vltimatè ipſa ſumptione, ſed ipſa ſanitate. Si autem eſt immanens, in primis in quantum actio producit terminum, vt cognitio notitiam, ſeu ſpeciem expreſſam, amor impulſum: deinde vna operatio immanens diſponit ad aliam, vt cognitio principiorum ad concluſionem; volitio finis ad media; cognitio ad voluntatem; dilectio Dei ad habendam gratiam, in qua conſummatur iuſtificatio: ergo etiam viſio beatifica ad illapſum diuinitatis, in quo perficietur glorificatio. 10

Hæc *tamen* nihil euincunt. Dicimus enim beatitudinem dici vltimam perfectionem, ſeu actum, non in genere entitatis, & perfectionis abſolutè; ſic enim maxima perfectio eſt hypoſtatica vnio, quia eſt ſumma Dei communicatio, cuius tamen capax eſt, non ſolum creatura rationalis, ſed etiam irrationalis: & ſimiliter eſſe ſubſtantiam eſt perfectio communis rei animatæ, & inanimatæ; ſed dicitur perfectio vltima in genere rationali, ſeu intellectuali, ſiue in genere finis aſſequibilis, ſic enim beatitudo eſt vltima perfectio in aſſecutione finis rationalis; ſignanter enim dicit D. Tho. quod eſt vltima hominis perfectio, id eſt, in quantũ homo, & in quantum viuens vita intellectuali: ſic enim diſtinguitur à fine vltimo rei non viuentis, qui eſt quieſcere, vt lapis in centro, & à perfectionibus quæ ſunt communes viuenti, & non viuenti, vt Vnio hypoſtatica, quæ non eſt aſſecutio finis vltimi, licet ſit ſumma Dei communicatio entitatiua & ſubſtantialis. Rurſus eſt vltima perfectio via generationis, eſſentialiter vltima, non accidentaliter, ſeu conſecutiuè. Dicitur vltima eſſentialiter, ſeu ſpecificatiuè, illa quæ per ſe & formaliter, ſeu ex ſpecie ſua aſſequitur finem vltimum, & conſtituit ſpeciem beatitudinis. Dicitur vltima accidentaliter, quæ conſequitur ad iſtam ſpeciem, vt ornatus ſeu accidens, vel ſtatus eius; ſiquidem ſupponit iam conſecutum vltimum finem, & hoc eſt eſſentialiter hominẽ eſſe in vltimo; exinde verò ſequitur aliquid quod pertinet ad ſtatum, ſeu ornatum talis conſecutionis, & hoc dicitur vltimum accidentaliter, quia eſt conſecutum, & poſterius tanquam accidens, & ornatus illius. Denique dicitur actus vltimus, quia nõ eſt amplius reducibilis in alium actum, ſed potentialitas formæ, & actus primi ibi ſiſtit; operatio enim non eſt vlterius operatiua, ſed quilibet actus primus eſt reducibilis in actum per operationem, vt ſtatim amplius dicetur. 11

Ad *ſecundam inſtantiam* dicitur, quod actio trãſiens non eſt perfectio, & actualitas ſimpliciter, ſed per modum viæ, & tendentiæ, vel motus ad terminum producendum, ideoque non poteſt appeti vt perfectio, & conſecutio finis vltimi, quia in tali actione non ſiſtitur, ſed in eius termino; ſiquidem actio illa non quæritur propter ſe, ſed propter terminũ, qui producitur per ipſam. Et ſic non loquimur hîc de actione tranſeunti pro beatitudine formali, ſed de immanenti, vt expreſsè S. Thomas dixit *ſolut. ad 2. cit. & in art. 1. quæſt. 1.* Quod verò dicitur etiam actionem immanentem producere terminum; Dico, non eſſe de ratione actionis immanentis, quatenus immanens, producere terminũ, licet hoc etiã poſſit ei competere, ſed de ratione actionis immanentis, quatenus immanens eſt, attingere obiectum, & potentiam ponere in actu in ordine ad ſe. 12

Et ſic proprius eius terminus non eſt terminus productus,ſed terminus obiectus,& circa hoc præcipuè ordinatur. Quod vero terminum aliquem producat, nō per ſe,& per locum intrinſecum requirit, licet etiam aliquando id habeat, quia actus ſecundus, & operatio eſt. De quo ſæpius à Nobis tractatum eſt *vt in quæſt.14. Phyſic.in libris de anima,q.11.in.1.tom. 1.p.diſput.13.& 2 tom.diſp.12.art.4.& 5.* Quare cū actus immanens per ſe reſpiciat terminū obiectum, non terminū productū,non eſt per ſe actio per modū viæ,& tendentiæ. ſed per modū vltimæ actualitatis intentæ,quia per ſe intenditur actu ſcire propter ſe, & actu amare,vel delectari propter ipsū delectari in actu:imo in his operationibus immanentibus ipſum eſſe in actu circa obiectū,maxime intenditur,& ibi ſiſtit potentia non in producere ; quin potius ſi aliquid producit, eſt propter ipſū actū immanentē ſicut ſi intellectus producit verbū,ſeu ſpeciē expreſsā eſt vt in ipſa obiectū contēpletur, & ſic vltimo intentum eſt contemplari;ſicut in volūtate delectari,& frui,non ipsū terminū,qui eſt impulſus, producere; ſed ſi iſte producitur,eſt propter illud delectari.

13 Ad *id verò quod dicitur*,quod vnus actus ſequitur poſt alium. fatemur;nec in hoc ſenſu dicitur operatio,vel beatitudo,actus vltimus,quia non detur alia operatio elicita à potentia,ſed quia operatio non eſt vlterius actuabilis,& reducibilis in aliū actum.ſicut eſt actus primus,& ſic quia eſt actus ſecundus perficit.& actuat primum,& reducit ipſam potentiam ad actum, & in hoc ſiſtit tota reductio de potentia ad actum,ſcil.de actu primo in ſecūdum formaliter loquendo,ita quod non datur aliud genus reducibilitatis in actū tertiū,qui operatio non ſit , ſed vltimum genus actualitatis in quam reducitur omnis potentialitas & actus primus, eſt operatio;intra hoc vero genus plures actus eſſe poſſunt , ſed tamen omnes eiuſdē generis ſūt,ſcilicet operationes.Et tamē operatio illa, quæ eſt beatitudo,dicitur vltimus actus etiā in actu ſecundo,quia aſſequitur vltimū finē vt dictū eſt. Quod verò poſteà ſequantur alij actus , non facit quod ille prior nō ſit vltimus circa aſſecutionem finis,quod eſt eius obiectum ; licet per modum complementi, aut ornatus non per modum aſſecutionis, poſteà alij ſequantur.

14 Et *ad illam paritatem*,quod aliqui actus ordinantur ad aſſecutionem gratiæ, ad quam diſponunt;ergo etiam viſio poterit ordinari ad illapsū diuinitatis. *Reſp.* Nullam eſſe paritatem,quia actus diſponentes ad gratiā conuertunt nos ad Deū,immutant voluntatem noſtrā,vt Deus conuertatur ad nos,& participes nos faciat ſuæ communicationis,quæ eſt gratiā, vt per eam habeamus ſemē gloriæ. At vero viſio eſt ipſa tentio,& aſſecutio Dei,quia intellectus per viſionem intra ſe habet Deum, videns illum ſicut eſt in ſe,& inde ſequitur fruitio in voluntate. Vnde vlterius non eſt neceſſarius aliquis illapſus intra animam,vt ſequent.artic.dicitur,quia illa viſio ſine alio illapſu intra intellectum eſt ſufficiens , vt ſequatur fruitio plena in volūtate;nec apparet quem effectū faciat præter viſionem,illapſus & diuinizatio (vt ita dicam)in animam,quo reddatur beata.

Increata operatio non poteſt communicari creaturæ ; & reddere illam formaliter beatam.

15 SVppoſito quod beatitudo formalis debet eſſe operatio, reſtat inquirendum , An hæc operatio debeat neceſſario eſſe operatio creata ; An vero poſſit ipſa increata operatio Dei communicari intellectui , aut voluntati creatæ , eamque reddere ſe operantem.ſiue intelligentem,ſiue volentem ? In quo fuit opinio *Ioannis de Ripa, quem citat Capreolus in 3 diſtinct.14.q.1.art.1.* quod non ſolū de poſſibili,ſed de facto anima Chriſti videt Deum, per ipſam viſionem diuinam. Cui multum accedit , imo expreſsè idem docere videtur, *Hugo de Sanct.Victore 3. tomo in tractatu de Sapientia animæ Chriſti , & in Summa ſententiarum tractat. 1. cap. 16.* priori enim loco dicit : *Quod beatitudo noſtra accidens non eſt , ſed ipſe Deus eſt ſapientia , qua cognoſcimus , & amor quo diligimus.* Poſteriori docet , *Quod alia ſapientia,quam diuina,non fuit in Chriſto.* Eandem ſententiam quibuſdam ſuo tempore placuiſſe docet *S. Bonauent.in 3. diſtinct.14.artic. 1. quæſt. 1.* eamque publicè Pariſiis fuiſſe defenſatam , refert *Gregorius in 2.diſt.7.q.1.*

Hæc ſententia aliqua argumenta habet ad probandum hoc eſſe poſſibile, ſeu non repugnare, quæ difficultatem aliquam faciunt. Ad probandum verò id de facto ſic dari, aliquibus authoritatibus, & inconuenientibus nititur , quæ parum habent momenti, licet multis, & prolixis obſcuritatibus à ſuis Authoribus inuoluantur. Fundamentalis ergo ratio ad probandum hoc eſſe poſſibile,in eo fundatur,quia contraditionem non implicat.Et ad probandum non implicare,poteſt duci argumentum,vel ex ſolutione rationum, quæ impoſſibilitatem conantur oſtendere ; vel ex ſimilibus exemplis , quæ ſimilem communicationem admittunt.Et quidem ſolutio rationum , ſi qua datur , circa corroborationem rationis,quam quæ pro contraria ſententia affertur,melius applicabitur Exempla vero deducuntur:*Tum* ex vnione diuinæ eſſentiæ in ratione ſpeciei intelligibilis cum intellectu beati : *Tum* ex vnione in eſſe verbi,ſeu conceptus formalis:*Tum* denique ex vnione perſonalitatis , & ſubſiſtentiæ ad naturam. Quibus exemplis ſuppoſitis , & admiſſis , quia tertium exemplum eſt de fide , primum eſt communis ſententia inter Theologos , & ſecundum admittitur à Thomiſtis,& à Nobis probatum eſt *1.tomo 1.part. diſput.13.artic.5* His ergo exemplis ſuppoſitis , formatur difficultas in hunc modum. Si repugnat intellectionem Dei communicari intellectui creato, aut eſt,quia intellectio eſt operatio emanans ab intellectu,& diuina intellectio nō poteſt emanare ab intellectu creato;vel quia ſe habet per modum formæ inhærentis,cum ſit actio immanens, & de ſe intellectio eſt actuans , & ipſum eſſe intelligentis in genere intelligibili ; Deus autem non poteſt informare rem creatam:vel denique eſt, quia intellectio eſt operatio vitaliter procedens ab intellectu,& intellectus efficienter emittit illam;de ratione autem vitalis operationis,& vitaliter operantis,eſt mouere ſeipſum, quod non poteſt facere reſpectu operationis diuinæ. Sed omnes iſtæ implicationes non obſtant,& ex allatis exemplis infirmantur;ergo. 16

Minor *probatur* : primo in generali : deinde in 17
ſpeciali , diſcurrendo per omnes illos modos.In generali quidem:quia ſpecies intelligibilis,& ſubſiſtētia,ſi creatæ ſint,informant cum imperfectione,ſcilicet , ſpecies intelligibilis inhærendo , ſubſiſtentia verò informando:& tamen iſtæ imperfectiones,non eſt neceſsè, quod interueniant,quando per diuinam ſupplentur,eo quod non ſunt iſtæ imperfectiones de conceptu eſſentiali ſpeciei , & ſubſiſtentiæ , vt abſtrahit à creata, & increata ; ergo ſimiliter, licet intellectio prout creata dicat illas imperfectiones inhærendi,vel procedendi;tamen vt abſtrahit à creata & increata nō dicit illas , ſiquidem in Deo ſine

ll.i.

illis inuenitur, & conſequenter poterit ab increata intellectione ſuppleri. Nec enim eſt maior ratio, quod intellectio dicat ex ſuo formali conceptu ita intrinſecam imperfectionem, quod non poſſit ſuppleri per intellectionem increatam, & ſpecies intelligibilis, verbum, & ſubſiſtentia; eam non dicant: in hoc enim non apparet ratio aliqua differentiæ; præſertim ſi verum eſt, vt ſtatim probabitur, quod de ratione intellectionis non eſt ratio originis, & proceſſionis ab intellectu. nec inhærentia vt accidens, ſed actualitas vltima, tanquam eſſe quoddam in genere intelligibili, ſicut in Deo eſt, licet in nobis ſit eſſe accidentale, vt operatio, ideóque inhærens, & procedens. Omitto quod in Deo formaliſſimè ſunt idem ſpecies, & intellectio, eſſētia, & intelligere, vt D. Thomas docet 1. p. q. 14. art. 4. Ergo ſi vnitur eſſentia in ratione ſpeciei, etiam vniri poterit in ratione intellectionis. Nec poteſt intelligi, quod vniatur id quod formaliſſimè eſt tale, & non vniatur illud tale: quod ſi vnitur; ergo effectum formalem præſtabit.

18 In *ſpeciali* autem diſcurri poteſt ad probandum nullā illarū implicationū obſtare. Non prima; quia vt docet S. Thomas 1. p. q. 34. art. 1. ad 3. intelligere importat ſolam habitudinem intelligentis ad rē intellectam, *in qua nulla ratio originis importatur*, ſed ſolum informatio quædā in intellectu noſtro, prout intellectus noſter fit in actu per formam rei intellectæ; ergo intelligere nō conſiſtit in proceſſione per modū originis; ſed in informatione. Et patet hoc etiā in intelligere diuino, quod nō dicit proceſſionem, & originem, ſed actualitatē vltimā in genere intelligibili, nō tā informantē, quam conſtituentē ipſam intellectualitatem Dei. Patet etiā in intelligere creato; tū quia Philoſophus dicit in 3. de anima quod *intelligere eſt quoddam pati*, & ſic non conſiſtit in proceſſione, ſeu actione, ſed in informatione: tū quia nō repugnat intellectionem Petri, trāsferri à Deo ad intellectum Pauli, ita quod illi inhæreat, & ab eo depēdeat, & tunc reddet intellectum Pauli intelligentem, quia præſtat illi effectum formalem ſuum, qui vtique eſt effectus formalis intelligendi; ergo reddet intelligentem, licet non procedat ab intellectu.

19 Item *ſecunda* implicatio nihil obſtat: nam diuina eſſentia vnitur intellectui beatorum, & informat illum, ſuppletque munus ſpeciei in illo; ergo etiam poterit vniri, & informare in ratione intellectionis, & actus ſecundi: aut ſaltem repugnantia, & implicatio non erit ex impoſſibilitate actuandi, & informandi per modum formæ, quod pertinet ad hanc ſecundam implicationem. *Antecedēs* communiter admittitur à Theologis in materia de viſione Dei, & Nos probauimus 1. tom. 1. p. diſput. 13. oſtendentes eſſe impoſſibilem ſpeciem creatam repræſentantem Deum immediatè, vt eſt in ſe, eſſe autem poſſibilem viſionem claram Dei vt eſt in ſe, quæ ſine miniſterio, & munere ſpeciei intelligi non poteſt: ergo oporret quod iſta ſpecies, & informatio, ſeu actuatio pertineat ad ſpeciem increatam, & hæc eſt ipſa eſſentia diuina, quæ per ſe in actu eſt intelligibilis, reſpectu cuiuſcumque intellectus. *Conſequentia* verò *probatur*, quia nō apparet, cur eſſentia diuina in ratione ſpeciei poſſit informare, ſeu actuare intelle- & non poſſit in ratione intellectionis. Si enim ſpecies dicatur eſſe forma obiectiua; non inhærens ex natura ſua, ſed tantum terminans, ſicut etiam ſubſiſtentia, & exiſtentia.

20 Contra *hoc eſt*, quia etiam intellectio poteſt dici, quod ſufficit quod informet terminando, non inhærendo, cum intellectio ſit de ſe actus ſecundus, ſeu actus vltimus, ſicut ipſum eſſe, ſeu exiſtentia in genere intelligibili; ideo enim exiſtentia entitatiua terminat, quia eſt actus vltimus: ergo ſi in genere intelligibili intellectio eſt actus vltimus, in eodem genere informabit terminando. Ergo ita ſuppleri poteſt à Deo eius informatio, ſicut informatio ſpeciei. *Et idem argumentum fit*, quia ſubſiſtentia, & exiſtentia, quæ actuant, & informant naturam, reddendo formaliter exiſtentem, & ſubſiſtentē terminādo, ergo etiam intellectio diuina poterit informare terminando, & reddere intellectum formaliter intelligentem. *Et præſertim vrget exemplum* de ſpecie intelligibili, quia ſe habet vt comprincipium influxus intellectus in ſuum actum, ergo eſt comprincipium vitalis influxus; ergo informat intrinſecè tanquam vitale principiū, à quo vitalis actus ſumit ſpeciem; ergo ſi totum hoc ſupplet Deus, cur non poterit ſupplere informationem intellectionis?

Denique tertia implicatio non obſtat. *Tum*, quia 21
intellectio, licèt ſit vitalis operatio, non tamen ſe habet ad ſuum principium, niſi vt ad cauſam efficientem: Deus autem poteſt ſe ſolo ſupplere vicem cauſæ efficientis; ergo poterit ſupplere influxum intellectus circa intellectionem, & ſe ſolo illam operari, & in intellectu ponere. *Tum*, quia in ſententia Thomiſtarū à nobis admiſſa 1. tom. 1. p. diſp. 13. art. 5. Deus non ſolum ſupplet in beatis ſpeciem intelligibilem, ſed etiam verbum, ſeu ſpeciem expreſſam. At verbum in nobis, ſeu ſpecies expreſſa, eſt terminus vitaliter procedens; ergo poteſt Deus ſe ſolo ſupplere terminum vitalis proceſſionis; ergo etiam vitalem operationem: nec enim minus eſſentialiter poſtulat terminus vitalis, vt vitalis, procedere à principio vitali, quam operatio ipſa; ſicut filius non minus poſtulat procedere à Patre, quam generatio.

Aliquæ etiam authoritates inducuntur, quæ parum 21
roboris habent. Vt quod Aug. dicit 1. de Trinit. cap. vlt. *Quòd ſecundum illam viſionem Deus bonus eſt, ſecundum quam viſionem apparet mundis corde.* Ergo viſio illa qua apparet, increata eſt quia illā Deus bonus eſt. Et ibidem ait: *Quòd ſola illa viſio, quæ Sanctis promittitur, qua contemplabimur Dei ſubſtantiam, ſummum bonum noſtrum eſt.* Nihil autem creatum eſt ſummū bonū. Dicit etiam Auguſt. lib. 8. de Geneſi ad litterā, c. 17. *Quod Deus per ſuam ſubſtantiam præbet locutionem Angelo*; ergo manifeſtat ſe Angelo per ſuam ſubſtantiam, non mediante aliquo creato. Ergo ſentit, quod manifeſtatio Dei in Angelo, non eſt aliud ab ipſa ſubſtantia Dei.

Nihilominus dicendum eſt implicare, quod in- 22
tellectio diuina communicetur intellectui creato, ita vt reddat illum formaliter intelligentem. Et dicere, quod de facto ſic communicatur beatis, communiter nota cenſuræ inuritur à Thelogis, licet nnn æquè conueniant in cenſura. Cenſuras refert *Ægidius à Præſentatione lib. 4. de Beatitudine, q. 1. art.* 2. §. 41. Medina illam damnat vt hæreticam Zumel vt periculoſam in fide, ſubſcribitque illi Suarez. *Greger. Martinez hic quæſt. 3. art. 4. dub. 1. concluſ.* 1. dicit eſſe contra Fidem, aut temerariam; Ægidius ipſe ſolum temerariam, quia contra vnanimem Theologorū conſenſum ſine ſufficienti fundamento, non tamen eſſe cōtra fidē. Sequitur *Curiel tract. de eſſentia beatitudinis, q. 4. § 5. Vazq hic diſp. 7. c.* 2. licet expreſsè non dicat, quam cenſuram mereatur hæc ſententia, tamen ex verbis Leonis Papæ adductis in 6. Synodo, actione 17. & ex definitione Concilij Vienenſis requirentis lumen gloriæ ad viſionem beatificam, exiſtimat apertè confutari.

Certè Ego in locis, quæ afferuntur ſiue ex 23
Scriptura, ſiue ex Conciliis, non video expreſsè

& apette contineri hanc propoſitionem in terminis,quibus nunc diſputatur, ſed in alio ſenſu longe diuerſo, exiſtimo tamen per conſequentiam deduci ſatis manifeſtè,ex locis Scripturæ,& definitionibus Eccleſiæ,& ſic aſſertionem illam quæ diceret de facto viſionem diuinam communicari intellectui beato,pluſquam temerariam exiſtimo, ſcilicet, vel erroneam, vel errori propinquiſſimam. Prima pars probatur, quia Scriptura ſolũ ſignificat nos viſuros Deum facie ad faciem,vt eſt in ſe, & ibi habituros vitam æternam:ſed qui dicunt viſionem ipſam Dei communicandam beatis, non negant ipſos viſuros Deum, & habituros vitam æternam , non propria operatione à ſe elicita,ſed à Deo communicata,ergo non negant loca Scripturæ expreſſe,ſed ſaluant. Similiter Concilia,& authoritates Pontificum non definiunt quæſtionem hanc in terminis,quibus nũc diſputatur. Nunc enim ſolũ tractatur,an communicetur operatio , & viſio diuina loco operationis à nobis elicitæ,ſicut communicatur perſonalitas verbi loco creatæ;& diuina eſſentia,loco ſpeciei.

24 Quod vero Concilia,& Patres dicunt,ſolum tangit hæreſim Macharij, & Monothelitarum, qui dicebant in Chriſto vnam eſſe operationem,& vnam voluntatem, confundentes diuinam, & humanam; aut ponendo verbum loco animæ, vel loco intellectus in Chriſto;vt Apollinaris:ita quod diuina virtus verbi,loco humanæ formæ, & virtutis, actiones eius efficeret. Et hoc modo negãt Patres communicatam fuiſſe operationem increatam animæ Chriſti,ſcilicet confusè,& indiſtinctè,quaſi operationem propriam , naturalem animæ per formam diuinam ageret, non per creatam. Vnde in 6. Synodo , vbi hæreſis iſta condemnata eſt,ſic dicitur actione 4. & 8. *Duas naturales operationes indiuiſe, inconuertibiliter, inconfuſe , inſeparabiliter in eodem* DOMINO IESV CHRISTO *vero Deo noſtro glorificamus , hoc eſt diuinam operationem, & humanam operationem.* Et ad hoc ipſum adducitur actione 17. authoritas Leonis Papæ in Epiſtola ad Flauianum : *Quod agit vtraque forma in Chriſto , cum alterius communione, quod proprium eſt , verbo ſcilicet operante , quod verbi eſt,& carne exequente quod carnis eſt.* Quæ authoritates manifeſtant operationem humanã Chriſti, non eſſe confuſam cum diuina, nec operari per formam verbi,quod proprium eſt hominis At vero quod manente operatione humana diſtincta,in aliqua peculiari operatione,qualis eſt viſio Dei,vniatur, & communicetur ipſa Dei intellectio intellectui creato,loco propriæ operationis, Concilia , & Patres non dicunt.

25 Quod *ex Concilio* Vienenſi affertur de indigentia luminis gloriæ ad eleuãdum intellectum ad videndum Deum,non probat viſionem diuinam non communicari beatis;ſed non communicari,niſi eleuatis per lumen gloriæ , quaſi lumen eleuet ad videndum,ideſt,ad recipiendam viſionem,ſicut nunc eleuat ad recipiendam ſpeciem. Affertur etiam definitio Benedicti XII. circa viſionem diuinæ eſſentiæ in animabus planè purgatis,vbi dicit Põtifex: *Quod viſione , & fruitione diuinæ eſſentiæ,anima ſit beata, quodque illa viſio perpetua erit, & abſque vlla interruptione* De quo tamen loco, quantum probet , ex ponderatione verborum Pontificis , vt continentur in ſuo originali, infrà videbimus. Denique in *Concilio Trident ſeſſ.6.* definitur operari noſtram voluntatem cum diuina gratia, nec ſe habere, *vt inanime quoddam.* Sed ex hoc non ſequitur , quod in gloria non operetur operatione ſibi vnita & communicata , non elicita. Omitto definitionem quandam *Concilij Baſilienſis ſeſſione* 22. contra quendam Auguſtinum de Roma Archiepiſcopũ Nazarenum, qui inter alia dicebat,animam Chriſti tam intensè, & clarè videre Deum, ſicut ipſum verbum. Hæc enim definitio nihil tangit de communicatione diuinæ intellectionis, ſed de parificatione in videndo Deum ex parte animæ Chriſti cum verbo,quaſi ipſum comprehendat,hoc enim non ſequitur etiamſi communicetur operatio diuina,quia communicaretur finito modo ſicut nunc ſpecies intelligibilis diuinæ eſſentiæ.

Nihilominus ſecunda pars noſtræ reſolutionis probatur, tum Theologico argumento , ex vna de fide,& altera nota lumine naturali : & deinde ex ponderatione duplicis authoritatis, quæ omnino in hanc partem ponderant,niſi à proprio, & genuino ſenſu diſtrahantur. Theologicum argumentum eſt; quia Scriptura dicit nos viſuros diuinam eſſentiam tali viſione , quæ ſit vita æterna, vt patet Ioannis 17. *Hæc eſt vita æterna,vt cognoſcant te Deum verum* 1. Ioan. 3. *Videbimus eum ſicuti eſt.* Apocalipſ. vltimo, *Videbunt faciem eius ſemper.* Sed viſionis nomine,& cognitionis nomine, intelligitur operatio elicita à cognoſcente, & vidente, & talis operatio qualis apud Nos definiri ſolet , quod viſio eſt actus vitalis procedens , & elicitus à potentia vidente. Nam ſi non eſt talis viſio illa , quæ promittitur in futura vita,nihil certi acciperemus per illam promiſſionem viſionis , cum reuera viſio increata Dei non ſit viſio elicita à nobis,nec viſio noſtra in proprietate,ſed alienæ viſionis cõmunicatio. Tali quippè argumento conuincit *D. Thom. in additionibus ad 3 p.q. 75. art.* 1. quod ſi lux corporis glorioſi eſſet alterius ſpeciei,nec poſſet ab oculo videri,eſſet lux æquiuocè, & ſic nihil nobis notificaretur per hoc, quod corpora beatorum dicerentur futura eſſe lucida. Similiter cum promittitur nobis viſio , & cognitio Dei in patria , ſi illa viſio non eſſet à nobis elicita,& viſio creata,ſed ipſa increata viſio Dei cõmunicata nobis , æquiuocè diceretur viſio cum viſione noſtra,vt potè non elicita,ſed recepta,nõ creata,ſed increata,licet ſuppleret viſionem noſtram:ſicut lux illa alterius ſpeciei,quę poneretur in corporibus glorioſis ſuppleret claritatem noſtræ lucis,ſed eſſet æquiuocè lux. Non eſt autem dicendum quod viſio, quæ nobis promittitur in cœlo eſt æquiuocè viſio,quia ſic nihil nobis notificaretur nomine viſionis;præſertim cũ dicat Apoſtolus 1. ad Cor. 13. *Tunc cognoſcam ,ſicut cognitus ſum;* ſed modo cognitus ſum cognitione propria , & elicita à cognoſcente ; ergo etiam tunc cognoſcam cognitione propria , & à cognoſcente elicita;non impropria,& æquiuocè dicta, ſicut eſt cognitio recepta , & communicata , non elicita.

Authoritates autem,quæ efficaciter hoc videntur probare, ſunt duæ:altera eſt in 6. *Synodo actione* 4. vbi primum relecta eſt Epiſtola Agathonis Papæ ad Imperatores Conſtantinum , Heraclium , & Tiberium;vbi multis authoritatibus probans Pontifex,non eſſe in Chriſto vnam tantum operationem diuinam , ſed etiam aliam humanam , ad id etiam adducit authoritates *Auguſtini in 5. libro contra Iulianum*, quibus affirmat voluntatem eſſe animi motum,& quod talis voluntas ab eo eſt,cuius eſt volũtas,ab Angelo ſcilicet, voluntas Angeli;ab homine hominis ; à Deo Dei. Et quod ſi operatur Deus in homine voluntatem bonam ,id agit , vt oriatur ab illo bona voluntas,cuius eſt voluntas:His & aliis teſtimoniis recitatis ſubdit Agatho: *Quibus teſtimoniis claret, vnamquamque earum , quas hic ſpiritualis Pater denumerauit naturas , propriam naturalem habere , & vnicuique aſſignari debere voluntatem.* 27

Margin numbers at right: 26 beside "Nihilominus ſecunda pars noſtræ reſolutionis".

tem. Neque enim poterit Angelica natura, diuinam habere voluntatem, aut humanam: neque humana voluntatem Dei, vel Angeli, ſicut nec alterius, quam eſt quiſquam, naturalem habere poterit motum, niſi qui eſt naturaliter, aut creatus eſt. Ita Pontifex. Quibus verbis manifeſtè excludit motum, ſeu operationem alterius, poſſe alicui conuenire, etiam ipſius Dei, ita quod voluntas Dei dicatur eſſe ipſius hominis. Et ſumit voluntatem non pro facultate, & principio volendi, ſed pro motu animi, ſeu operatione (vt patet in verbis allatis) quam vtique dicit non poſſe alteri conuenire, ita vt voluntas, ſeu operatio voluntatis Dei ſit in homine, vel Angelo. Hanc ergo voluntatem vocat Agatho propriam, & naturalē, id eſt, ab ipſa reali, & natura tali vt ortam, & vnicuique naturæ conuenire ſuam voluntatē, probat; quia *non poteſt* (inquit) *Angelica natura diuinam habere voluntatem, aut humanam.*

28 Quæ probatio nulla eſſet, ſi non ſolum poſſet, ſed de facto communicata eſſet operatio diuina homini, vel Angelo in viſione beata; vel ſi ſupernaturaliter poſſet Deus communicare operationem ſuam animæ, vel Angelo. Nam Agatho vtitur illa probatione, & illis authoritatibus Auguſtini, vt cōuincat hæreſim Monothelitarum ponentiū in Chriſto vnam tantum operationem, ſcil. diuinā, loco humanæ, quæ eſt in aliis hominibus. At conſtat, quod ſi in Chriſto eſſet tantùm operatio diuina loco humanæ, id non eſſet naturaliter, ſed ſupernaturaliter, & ex vi hypoſtaticæ vnionis; ergo vel Agatho non probat aliquid cōtra illos hæreticos, vel probat ſupernaturaliter non conuenire voluntatem diuinam Angelo, vel homini: nec enim ipſi dicebant, quod naturaliter in Chriſto erat voluntas diuina loco humanæ, ſed ſupernaturaliter. In eodem ergo ſēſu procedit Agatho, & probat nec ſupernaturaliter communicari operationem diuinam creato intellectui: aut nihil contra hæreticos probat. Vnde perperam *Ægidius, vbi ſupra art. 2. §. 4. num. 45.* dicit Agathonem non docere, quod ſupernaturaliter non poſſit homo intelligere per operationem Dei, quia id eius inſtituto non ſeruiebat, ſed ſolum quod actio Dei non poteſt naturalis eſſe homini, vel Angelo. Sed ſi perſpexiſſet Ægidius, potius videret, inſtituto Agathonis non deſeruire, quod naturaliter non habeat homo operationem Dei, quia hæretici, contra quos agit Agatho, nō dicebant Chriſtum habere tantùm operationem diuinam naturaliter, ſed ſupernaturaliter, quia ex vi vnionis hypoſtaticæ eam ponebant in anima Chriſti, nō ex natura rei. Ergo non ſeruiebat inſtituto Agathonis illam hæreſim impugnantis, probare quod naturaliter nō poterat diuina operatio communicari homini, ſi poterat ſupernaturaliter.

Secunda *authoritas*, quæ pro noſtra ſententia
29 ſtat, ex definitione Benedicti XII in Extrauaganti *Benedictus Deus*, vbi definiens animas fieri beatas diuina viſione, & fruitione, ſic inquit: *Quodque poſtquam inchoata fuerit, vel erit talis facialis, & intuitiua viſio, vel fruitio in eiſdē eiuſdem viſio, & fruitio ſine aliqua intermiſſione, ſeu euacuatione prædicta viſionis & fruitionis continuata extitit, & continuabitur vſque ad finale iudicium, & ex tunc vſque ad ſempiternum.* Vbi Pontifex neceſſariò ſupponit viſionem beatorum, non eſſe viſionem ipſam increatam Dei illis communicatam, niſi cum magna improprietate loquatur. Nā dicit talem viſionem eſſe inchoatam, & continuatam, nec interruptam, aut euacuatam vſque in ſempiternum. Viſio autem increata non poteſt, dici inchoata, aut continuata, quia eſt ipſa Dei ſubſtantia. *Quod ſi dicatur*, ipſam viſionem increatam non inchoari, aut continuari in ſe, ſed eius communicationē, qua de nouo communicatur beatæ menti, illa dicitur inchoari, & continuari. *Contra hoc eſt*, quia Pontifex dicit ipſam viſionem facialem inchoari, & continuari. At impropriè valdè diceretur inchoari viſionē, ſi in ſe nō inchoatur, ſed ſolum eius vnio, ſeu communicatio ad intellectum beati: ſicut valde impropriè vocaretur perſona diuina, perſona inchoata, & continuata, ſi ſolum eius vnio ad humanam naturā inchoata eſt; aliàs ſi perſona diuina poſſet dici inchoata, poſſet dici de nouo incipiens; idem eſt enim inchoari, & incipere. Perſonam autem verbi dicere, quod eſt de nouo incipiens, eſt Arrianum, vt iacet, quia hoc dicebat Arrius, filiū Dei aliquando incepiſſe, & quod erat quando filius non erat; & ſic communiter negant illam propoſitionem Theologi, cum *D. Tho. 3. p. q. 16. art. 9.* Similiter ergo ſi viſio beatifica eſt ipſa viſio increata de nouo vnita, nō poteſt dici inchoata viſio, ſicut nec perſona diuina dicitur inchoata, licet ſit de nouo vnita humanæ naturę. At Pontifex dicit eſſe viſionem inchoatam; ergo non eſt increata viſio de nouo communicata.

Hæc *dixiſſe ſufficiat* pro cenſura ſententiæ Ripæ & aliorum, qui increatam Dei viſionem de facto communicari beatis cenſent; aut etiam eorum 30
qui nō in viſione, ſed operatione ponūt beatitudinē noſtrā formalē. Hinc verò gradū facimus ad expendendam implicationem huius communicationis operationis increatæ, vt per eam reddi poſſit intellectus noſter operans, & intelligens. Quam cōmunicationem fieri non poſſe, cōmuniter docent Theologi cū S. Thom. *3. p. q. 6. art. 1. ad 1. & in hac q. 3. art. 1.* ibi eius interpretes communiter *Caietanus, Medina, Conradus, Ferrera, Nazarius, Aluarez, Suarez 1. tom. 3. p. diſput. 24. ſect. 2. Vazq. hic diſp. 7. c. 7.* Plures citat *Ægidius à Præſentatione, vbi ſupra art. 2. §. 2.* imo fatetur doceri ab omnibus Theologis, vno vel altero excepto.

Eam *non leuiter* firmat argumentū Theologicum 31
ſupra deductum, & pōderatum ex verbis Agathonis Papæ; quæ planè ſi aliquid contra hæreticos probāt, omnino oſtēdunt, nec ſupernaturaliter poſſe diuinā operationem Angelo, vel homini conuenire. Intrinſecam verò huius rationem, & cauſam tradidit *D. Thom. tùm in q. 20. de Veritate art. 1. in calce corporis, tum in q. 9. cit. 3. p. art. 1. ad 1.* Priori loco ſic ait: *Sicut diuinitas non poteſt eſſe actus corporis, vt ea corpus formaliter viuat, vel rationalis creatura fiat: ita non poteſt eſſe actus animæ rationalis, vt ea formaliter ſciens, vel virtuoſa ſit, ſicut nos per habitum virtutis, vel ſcientiæ.* Poſteriori loco ſic inquit: *Dei intelligere eſt eius ſubſtantia: vnde hic actus non potuit eſſe animæ humanæ Chriſti, cum ſit extraneæ naturæ.* In vtroque loco non meminit S. Thom. proceſſionis vitalis, quam habet operatio intellectus à potentia intelligente, ſed ſolū formalis actuationis, quam diuinitas ipſa, ſeu ſubſtantia Dei habere nō poteſt in creatura, neque vt eam informet in ratione naturæ, & eſſentiæ, neque in ratione operationis, & intellectionis. Nam quod nō poſſit procedere à creatura per modum effectus, vel proceſſionis vitalis, tanquam per ſe notum reliquit D. Th. Difficultas vero eſt in probādo, quod ſit de ratione intellectionis, ſeu operationis vitalis, vel proceſſio in genere cauſæ effectiuæ à ſuo principio vitali; vel informatio in genere cauſæ formalis, tanquā accidēs inhærēs, vel forma informās, ita quod hoc non poſſit ſuppleri immediatè à Deo ſine tali informatione, vel proceſſione. Licet enim habeamus ex Concilio Tridentino, iuſtificationem noſtram fieri

per Iuſtitiam nobis inhærentem, non per iuſtitiam qua Deus iuſtus eſt, & eadem ratio videtur eſſe de beatitudine, quæ eſt iuſtitia conſummata; tamen Concilium non loquitur de eo, quod poteſt eſſe de potẽtia abſoluta, ſed de iuſtificatione, quæ de facto eſt: quæſtiones enim iſtæ de potentia abſoluta, non tam ad Conciliaria dogmata, quam ad diſputationes Scholaſticas pertinent.

31 Quare *explicando* D. Thomæ rationem, dicimus implicationem huius rei reduci ad repugnantiam, quam habet quæcumque diuina perfectio ad informandũ in genere cauſæ formalis quamcũque creaturam, & multò minus ad informandum per modũ formæ vitalis, ſeu formæ viuę, quę vltra communem rationem informandi, & actuandi cæterum formarum, dicit etiam intrinſecum ordinẽ ad principium vitę à quo vel debet procedere, ſi ſit operatio diſtincta ab operante; vel debet identificari cum illa, ſi non ſit operatio diſtincta, & procedens ab operante, ſed ſit mere actus ſecundus, ſeu vltimus illius, vt intelligere in Deo. Intellectio autem, ſeu ipſum intelligere, ſi communicatur creaturæ, ſic debet communicari, vt conſtituat illam actu viuentem, & intelligentẽ per illam, quod ſine informatione vitali nequit intelligi. Quare duas propoſitiones ſolum oportet probare in hac implicatione. Prima, quod *omnis informatio Deo repugnet*. Secunda, quod *intelligere, ſeu intellectio, non niſi informando, vel etiam procedendo ab intelligente poſſit intelligentem reddere*: imò vniuerſaliter, nulla actio poteſt operantem conſtituere, niſi ab eo procedendo, vel ipſum actuando.

32 Prima *propoſitio* manifeſta eſt ex ipſa ratione propria informationis, ſeu cauſalitatis formalis, quæ intrinſecam imperfectionem inuoluit, cum ſit principiũ intrinſecè conſtituens aliquod totũ, quod ex tali forma, & ſubiecto, ſeu materia reſultat. Vnde non poteſt talis cauſalitas formalis conuenire actui puro, ſed actui, qui poteſt coniungi alicui ſubiecto, & potentialitati, eique commiſceri, & cum ea componere, hoc enim eſt de ratione formæ informantis, quod per ſuam coniunctionem ad alterum, reducat illud de potentia ad actum, & ſic conſtituat vnum tertium, ſiue ſubſtantiale, ſiue accidentale, quod ſit maius ipſa forma, ſeu actu informante, quia omne totũ eſt maius ſua parte. Omnis autem forma informans eſt pars reſpectu totius, quod conſtituit, & componit, & eſt actus non purus, ſed potentialitati mixtus reſpectu eius potẽtialitatis, quam informat, & in actum reducit; ſiquidem eſt actus coniungibilis potentiæ, ex qua coniunctione talis actus limitationem, & imperfectionem aliquam cõtrahit, quam non habet actus per elongationem, & ſeparationem à potentialitate. Et quod ſit de ratione formæ informantis coniungi potentialitati, & actuare illam, ac reducere de potentia ad actũ, manifeſtũ eſt: cum informatio ad hoc ordinetur, vt formetur, & perficiatur id, quod informe eſt, ſeu formatione indigẽs. Quod autem formæ indiget in potentia eſt, vt formetur, & actuetur. Et ſic forma informans, eſt actus coniungibilis potentialitati.

33 Cæterum adhuc hoc non ſufficit, vt oſtendatur Deo repugnare rationem formæ informantis, quia vrgent duo exempla ſupra allata, ſiquidẽ coniungitur, & vnitur Deus in ratione perſonalitatis, & ſubſiſtentiæ, ſimulque in ratione ſpeciei intellectui, & tamen conſtat, naturam eſſe in potentia ad ſubſiſtentiam, & intellectum ad ſpeciem; nec tamen eſt impoſſibilis iſta coniunctio actus puri cum tali potentialitate. Quare oportet vlterius oſtendere, quod coniunctio actus cum potentia tunc repugnat actui puro, quando actus ipſe ex tali cõiunctione imperficitur, & ab ipſa potentialitate limitatur, ſeu contrahitur, quod eſt quaſi infici ab ipſa, & in actualitate minorari, & hoc eſt de ratione formæ informantis, non autem de ratione formæ terminantis, qualis eſt ſubſiſtentia, & exiſtentia; aut per modum obiecti determinantis, qualis eſt ſpecies, quæ vice obiecti intellectum actuat. *Et ita Diu. Thom. 1. contra Gentil. cap. 5.* ad hoc vnicum principium deduxit, quod non repugnat diuinam eſſentiam actuare intellectum per modum formæ intelligibilis, repugnat autem actuare per modum formæ naturalis; quia forma naturalis conſtituit aliquam naturam, quod eſſentia diuina non poteſt, cum in ſe ſit perfecta natura: ſpecies autem intelligibilis non conſtituit aliquam naturam cum intellectu, ſed perficit ipſum ad intelligendum, quod perfectioni diuinæ eſſentiæ non repugnat. Itaque actuatio illa, quæ remouet potentialitatem, conſtituendo cum ea aliquam tertiam naturam ſeu compoſitũ, ſiue ſubſtantiale, ſiue accidentale, repugnat actui puro, & formę quę in ſe omnino perfecta eſt, non verò quæ naturam iam conſtitutam, & cõpoſitam terminat, & quaſi ad conſortium alicuius ſuppoſiti, & totius trahit: multo minus, quę per modum obiecti intelligibiliter tantum informat, vel perficit. *Et ratio eſt*, quia forma, quæ componit, & conſtituit cum altero aliquod tertium, ſemper comparatur ad illud totum, vt principium *quo* ſeu vt pars, & illud tertium vt quoddam totum conſtitutum, & ſemper omne totum eſt maius ſua parte, & pars minor toto; & conſtituens minus eſt conſtituto, cum non adæquet illud, ſed altera comparte, aut conſtituente indigeat ad hoc vt reſultet, & cõſtituatur ipſum totum.

Quare *forma* cõſtituens aliquam naturam, ſeu aliquod tertium, ſi eſt forma accidentalis, clarũ eſt, quod eſt multo inferior ipſo toto, & ipſo ſubiecto, cui inhæret, ſiquidem ab eo ſuſtentatur, & ſic purus actus eſſe non poteſt, ſed admiſcet potentialitatem ex ipſo ordine, & dependentia à ſubiecto quod in potẽtia eſt ad ipſum. Si verò eſt forma ſubſtantialis, hoc ipſo eſt forma incompleta, & imperfecta, atque ex ipſa receptione in materia, potentialitatem contrahit. Quod ſi eſt forma totalis, non conſtituet aliquam tertiam naturam, cum alia comparte, ſeu extremo, ſed ſolum indigebit terminari, & compleri termino ſubſiſtentiæ, nõ cõpoſitione naturæ. Quare cum forma informans, & conſtituens, ſeu componens aliquod tertium, idem ſit; illi actui ſeu formæ, cui repugnat conſtituere tertiam naturam, repugnat informare. 34

Et *conf.* quia vel illud tertiũ ex informatione reſultans, aliquid potentialitatis habet, vel non; ſed eſt actus purus. Si eſt actus purus, eſt ipſa diuina eſſentia, & ſic idem erit forma, & informatum; nec reſultabit aliquid ex illa, nec aliquod tertium conſtituetur: ſi enim id quod reſultat actus purus eſt, & id quod informat, ſeu conſtituit, id eſt, ipſa forma informans actus purus eſt; ergo tantum, & idem omnino eſt forma quæ ſe habet vt *quo*, & conſtitutum, quod ſe habet vt *quod*; atque adeo ibi non eſt forma, neque informatio, ſed omnimoda identitas, cum totũ ſit actus purus. Si verò tertium, quod reſultat non eſt actus purus; ergo potentialitatem admiſcet: ergo informando conſtituet actus purus tem potentialem, & inferiorem ſe, quia illud totum reſultans, cum ſit aliquid potentiale, minus eſt, & inferius actu puro. Erit ergo participatum ab illo, non conſtitutum per illum. Quod enim conſtituitur aliqua forma, non poteſt eſſe inferius, & minus 35

illa,

illa, ſiquidem includit illam (vtpotè formam ſui,) & addit aliquid, quod ab illa formatur, & conſtituitur. Repugnat ergo quod diuina eſſentia conſtituat aliquam rem creatam, & potentialem, & conſequenter quod informet conſtituendo tertiam aliquam naturam.

36 Quomodo verò in vnione, qua vnitur perſona diuina vt ſubſiſtens, vel eſſentia diuina vt ſpecies intelligibilis, non inueniatur informatio, quæ conſtituat tertium, cum tamen potentialitatem tollat naturæ, vt terminetur & ſubſiſtat intellectus, vt formetur, & fœcundetur obiecto; in ſolutione difficultatum in oppoſitum dicetur. Nunc ſufficit aduertere, quod neque perſona vnita, & communicata alicui naturæ conſtituit aliquam tertiam naturam, ſed ſolùm trahit ad conſortium perſonæ diuinæ creatam naturam iam in ſe conſtitutam, licet nondum terminatam. Vnde vnio, & communicatio ſubſiſtentiæ, non eſt informatio ad conſtituendum, ſed ad terminandum conſtitutum; nec tollit potentialitatem naturæ in ſuis prædicatis intrinſecis, & in ſui conſtitutione, & formatione remanentem, ſed potentialitatem extrinſecam, vt res ipſa conſtituta terminetur, & tali modo exiſtat; quæ eſt potentialitas rei conſtitutæ ad modum exiſtendi, non potentialitas, vt aliquid conſtituatur. Species etiam intelligibilis non præbet intellectui virtutem, aut aliquod tertium conſtituit, prout intelligibiliter obiectum repræſentat; ſed tantùm obiectiuè determinat intellectum, vt pariat talem notitiam circa tale obiectum, vbi non eſt informatio entitatiua, ideſt, conſtituens entitatem aliquam, vel obiecti, vel intellectus, vel virtutis, aut alicuius tertij intelligentis, ſed tantùm repræſentatiua, ſeu intelligibilis communicatio, qua potentia fit ipſummet obiectum intelligibili modo, ſeu repræſentatiuo, vt notitiam de illo pariat, vt latiùs explicauimus 1. *tomo* 1. *part. diſputat.* 13. *art.*4.

Secunda *Propoſitio* ſupra poſita, quod intelligere
37 ſeu intellectio, vt reddat intelligentem requirit informationem veram, & propriam, non ſolam terminationem, ſicut ſubſiſtentia, vel exiſtentia, aut intentionalis, ſeu obiectiua informatio, ſeu repræſentatio; ex eo deducitur, quia cognitio eſt actus ſecundus vitalis, & immanens, & ſic conſtituit ipſum operantem in ſe intrinſecè actuatum, & reductum de potentia ad actum in aliqua ſpecie actus vitalis ad quam eſt in potentia, & à quo immanenter perficitur, & intrinſecè. Vnde ſicut albedo, vel calor, aut habitus ſunt formæ ſpecificæ, ideſt, ſpeciem determinatam præbentes, ideóque non per terminationem, ſed per informationem veram, & propriam debent ſubiectum afficere; ita & actus immanens, ſeu operatio, cùm actus vitalis, & immanens ſit, debet ſpecificam aliquam rationem præbere ſubiecto, & conſequenter informare ipſum, conſtituendo ſpeciem aliquam in illo genere operationis, ſicut albedo conſtituit album, & calor calidum, in aliqua ſpecie determinata accidentali.

Deinde quia operatio, neque eſt forma intentionalis, ſeu repræſentatiua in eſſe intelligibili, neque terminatiua, ſicut ſubſiſtentia, & exiſtentia; ergo informatiua, ſicut quælibet forma dans ſpecificationem, conſtituénſque naturam aliquam per ſe primò. Non eſt forma intentionalis, ſeu repræſentatiua; quia operatio paritur à ſpecie, procedit enim cognitio à potentia, & obiecto; parit autem ſpeciem expreſſam, ſeu verbum, quia hoc aliqua operatio eſt. Quod ſi ſit operatio immanens volitiua, ſeu extra intellectum, multò minus repræſentatiua forma eſt, cum extra potentiam cognoſcitiuam non detur repræſentatio. Nec eſt ſubſiſtentia, vel exiſtentia; quia ſupponit intellectum exiſtentem, quem informat, vel à quo procedit, nec intellectus ipſe ſubſiſtit, ſed operans, cui non dat ſubſiſtentiam operatio, ſed ſupponit, cum procedat ab operante ſubſiſtente. Et licet Diu. Thom. aliquando comparet intelligere ipſi exiſtentiæ, ſeu eſſe; hoc non eſt in genere entitatiuo, ſed intelligibili, quia ſicut eſſe eſt vltimus actus entitatiuus, ſic intelligere, eſt vltimus operatiuè, & intelligibiliter; & quia immanens eſt, magis aſſimilatur exiſtentiæ in actuando intellectum, non tamen entitatem intellectus exiſtentem reddit; præſertim cum intelligere ſit multiplex, eſſe verò ſeu exiſtentia intellectus, vna, quia idem ſemper manet, & exiſtit pro omnibus intellectionibus. In Deo tamen vbi intelligere eſt ipſa ſubſtantia, & vltimus actus, & purus naturæ intellectiuæ, bene ſtat, quod intelligere ſit eſſe, potius quam operatio: quia non eſt intelligere, vt procedens (ſic enim diſtingueretur à ſuo principio, à quo procederet,) ſed vt actualitas pura, & vltima intellectiuæ naturæ, & gradus. Et tamen ibi etiam ſpecificationem ſuam habet actus ille, & non ſolùm dat eſſe, conſtituitque ipſum diuinum intelligere in illa ſpecie, ſeu quidditate diuinæ naturæ, & intellectionis. In creatis verò neceſſe eſt, quod intelligere operatio ſit, & operatio diuerſa, atque adeò vnaquæque ſpeciem ſuam conſtituet iuxta diuerſum obiectum, ſeu rationem formalem, non verò eſt ipſa exiſtentia, vel ſubſiſtentia intellectus, aut intelligentis; quia hæc vnica eſt pro multis operationibus. Operatio ergo non eſt forma terminans, ſed informans, & ſpeciem naturæ, quidditatiſque conſtituens, non conſtitutam ſupponens, & completiuè ſolùm, vel obiectiuè actuans.

Ex *his autem* duabus propoſitionibus hucúſque 38
explicatis, & probatis manifeſtè deducitur implicatio, & repugnantia communicandi diuinam intellectionem, ſeu operationem quamlibet diuinam creato intellectui, ita vt reddat illum operantem, vel intelligentem. Etenim operatio non poteſt aliquem operantem à ſe diſtinctum conſtituere, & reddere operantem, niſi aliquid talis operantis ſit, pertinet enim operatio ad operantem, quia illum in ratione operantis conſtituit. Non poteſt autem operatio aliqua ad operantem pertinere, & aliquid illius eſſe, quando operatio diſtinguitur, ſeu non identificatur cum operante, niſi mediante habitudine aliqua effectus, vel cauſæ. Effectus quidem, vt ſi operatio procedat ab operante; cauſæ verò formalis, vt ſi operatio informet operantem, illúmque formaliter in ratione operantis conſtituat. Alio modo non apparet, quomodo operatio poſſit ad operantem pertinere, & aliquid illius eſſe; non enim operatio eſt prædicatum intrinſecum, aut pars operantis, vel eius exiſtentia, aut complementum intrinſecum; quia ſine illa eſſe poteſt operans, & modo hanc, modo illam operationem habere. Solùm ergo poteſt ipſi annecti, & coniungi, vel habitudine effectus, vel habitudine cauſæ formalis. Neutram habitudinem poteſt Deus ſubire, ſed vtraque illi repugnat. De habitudine effectus manifeſtum eſt: cum diuina entitas à cauſalitate creata procedere non poſſit. De habitudine cauſæ probatum eſt: quia ſi operatio aliquam cauſalitatem habet ad conſtituendum operantem, eſt cauſalitas formalis; ſicut enim calidum conſtituitur calore, & album albedine, ita operans operatione,

nec enim aliam cauſam formalem habet. Hæc autem formalis cauſalitas repugnat Deo, quando eſt cauſalitas propriè informatiua, & conſtitutiua alicuius ſpeciei, aut naturæ, non purè terminatiua, aut repræſentatiua; operatio autem ſi formaliter conſtituit operantem, debet eſſe per modum cauſæ formalis informantis: quia conſtituitur operans in tali ſpecie, & ratione operantis per operationem, ſicut per alia accidentia ſubiectum conſtituitur in ſpecie talis accidentis: ſicut album conſtituitur albedine, & calidum calore in ratione ſpecifica calidi, & albi. Ergò talis informatio repugnat Deo, (vt oſtenſum eſt,) quia non ſe habet vt informatiu terminatiua, vel obiectiua, ſeu repræſentatiua.

40 Et *hoc totum complexus eſt* D. Thom. illa vnica ratione ſupra allata ex illa quæſtion. 9. 3 part. articul. 1. videlicèt, quod intelligere diuinum non poteſt communicari animæ Chriſti: quia intelligere diuinum eſt ſubſtantia, & anima eſt extraneæ naturæ, & ſic non poteſt illud intelligere eſſe actus eius. Et iterum, quod ſicut diuinitas non poteſt eſſe actus corporis, vt corpus per eam formaliter viuat; ita non poteſt eſſe actus animæ, vt per eam formaliter intelligat. Quibus rationibus Diu. Thom. intendit excludere impoſſibilitatem informationis, qua diuinum intelligere animam informet; de hoc enim ſolùm poterat dubitari, an repugnaret ipſi intelligere diuino. Quod enim repugnet alio modo reddi illud intelligere actum animæ, & operationem eius dici, nempe vel ratione proceſſionis ab intellectu animæ, vel ratione identificationis cum illo, ſicut intelligere Dei eſt idem cum ſua ſubſtantia, manifeſtius erat, quam vt probatione indigeret: nam quod non poſſit ab intellectu procedere, conſtat, quia diuinum eſt, nec poteſt exire, & cauſari à creatura: quod verò identificari non poſſit cum intellectu creato, conſtat; quia extranea natura eſt res creata, ab illo intelligere: non ergo identificabile cum illo. Solùm ergo reſtabat dubium, An poſſet informare intellectum creatum, illúmque intelligentem conſtituere per informationem: nam per terminationem, ſicut ſubſiſtentia, vel per obiectiuam repræſentationem, ſicut ſpecies, non poteſt in præſenti fieri, vt manifeſtum eſt, cum intellectio nec ſpecies ſit, vice obiecti repræſentans, neque ſubſiſtentia, aut exiſtentia intellectus. Informatio autem non terminatiua, ſed conſtitutiua alicuius naturæ, per modum formæ informantis, omninò repugnat actui puro, vt oſtenſum eſt; propter imperfectionem quam talis forma importat in informando, ſiue informet accidentaliter, & inhærendo, ſiue ſubſtantialiter, & conſtituendo, ſicut forma materiam informat, & conſtituit totum, atque adcò eſt minor illo, vtpotè pars eius. Vtrúmque verò modum informandi, ſiue vt forma ſubſtantialis, ſiue accidentalis, excluſit D. Thom. vnico verbo, dicendo, *quia diuinum intelligere eſt ſubſtantia*, ſcilicèt ſubſtantia perfecta, & completa, non imperfecta, & incompleta; hæc enim locum non habet in eo, quod diuinum eſt. Et ſic non eſt accidentalis forma, quia ſubſtantia; neque ſubſtantialis, quia ſubſtantia perfecta, non ergo forma eſt

41 Ad *rationes* dubitandi à principio *Reſpond.* Ad primam quæ in generali impugnat implicationes allatas, dicimus eſſe diuerſam rationem de ſpecie intelligibili, & ſubſiſtentia ex vna parte, & intellectione ex alia. Nam intellectio ex ſuo formali conceptu, & in quantum perfectio eſt, non aliter perficit intellectum, quam aliæ formæ, ſeu perfectiones afficientes ſubiectum, & conſtituentes ſuam ſpeciem, & quidditatem. Species autem ex ſui formali ratione non eſt forma ſubiectiua, ſed obiectiua: quod verò inhæreat, materialiter & per accidens ei conuenit, ſcilicet quatenus accidens eſt. De ſe enim & ex formali ſua ratione, ſolùm eſt repræſentatio, & vices gerens obiecti, & ipſum obiectum, vt obiectum intellectus, non entitatiuè, ſed intelligibiliter illum ſpecificat, & informat, ſiquidem obiectum non dat ſuum effectum formalem entitatiuum potentiæ cognoſcenti, nec enim color reddit coloratum viſum, aut viſionem, licet ſpecificet illam. Quare obiectum cognoſcibiliter actuans, & informans, non informat, neque actuat entitatiuè, & conſtituendo ſpeciem aliquam entitatiuam, ſed tantùm obiectiuè, & intelligibiliter determinat, quę determinatio realis quidem eſt, & à parte rei inuenta; non tamen dicitur entitatiua, quia non ordinatur ad conſtituendam naturam aliquam entitatiuè, ſed ad determinandam ſpecificationem actus cognoſcibiliter. Et ſic totum obiectum determinat, & actuat obiectiuè intellectum, quod eſt non actuare informando, ſed quaſi terminando, & ad ſuum eſſe intelligibile, intellectum trahendo. Similiter ſubſiſtentia, & exiſtentia, cum ſint termini totius, vt quoddam totum eſt, non ſe habent vt actus conſtituentes naturam, ſed conſtitutam ſupponunt, & ſolùm terminant; exiſtentia quidem, quia totam entitatem rei vltimatè ponit extra cauſas, & ſe habet tanquam vltimum in quo ſiſtit motus, & actio, poſito enim effectu extra cauſas, ceſſat actio; & ſic non conſtituit rem, nec pertinet ad prædicatum eius conſtitutiuum, & intrinſecum, ſed ad contingens, quatenus extra cauſas ponitur: ſubſiſtentia verò, quia ſolùm reddit naturam exiſtentem per ſe, & incommunicabilem, quod etiam non pertinet ad conſtitutionem naturæ, ſed ad terminationem, & ſtatum eius in ratione totius, id eſt, vt completè, & in ſe, atque incommunicabiliter exiſtentis, non vt pars in alio toto, non vt accidens in ſubiecto. Cæterùm operatio, ſeu intellectio non ſe habet, vt terminans intellectum operantem, vt in ſe reddatur totum, neque obiectiuè, aut repræſentatiuè, ſeu intelligibiliter ſpecificans, aut determinans ſicut ſpecies; quia operatio non reddit repræſentatiuè, ſed entitatiuè operantem, aut intelligentem, ideóque informat, & actuat intellectum, ſicut reliquæ formæ ſua ſubiecta, quæ ex ipſo formali, & quidditatiuo conceptu ſuo informant modo imperfecto, id eſt, tanquam formæ componentes, aut ordinatæ ad eſſe totius, vel ſubiecti; non vt trahentes ad ſuum eſſe id, cui communicantur.

Pro *cuius maiori claritate* eſt notandum id, in quo maximè diſtinguuntur formæ informantes, ſeu conſtituentes aliquam naturam, ſeu ſubiectum, & formæ terminantes: quod primæ in ſuo modo intrinſeco informandi imperfectionem important; ſecundæ non, ſed potius perfectionem in ſui communicatione. Differentia ſtat in hoc, quod licet vtraque forma actuet, & perficiat id, quod à ſe informabile eſt: tamen forma informans, ſeu conſtituens aliquam naturam, eſt forma incompleta, & trahitur ad eſſe alterius, vel totius quod conſtituit; vel ſubiecti, cui ſe communicat: & ſic taliter eſt forma, quod ordinatur ad aliquid perfectiùs, quod ex illa conſurgit, vel cui ſe communicat: ſicut ex anima, & corpore conſurgit homo, qui eſt aliquid perfectius anima; & ex calore, & corpore 42

pore

porc ſit calidum, quod eſt perfectiùs calore vt ſic, calor enim à ſubiecto dependet, non è contra. Quare forma informans, ſiue ſit accidentalis, ſiue ſubſtantialis incompleta, eſt perfectio non ſimpliciter, & abſolutè, & ad ſe tantùm, (vt ita dicam,) ſed ordinata ad aliquid perfectiùs à quo vel dependet in eſſe, vt forma accidentalis in ſubiecto, vel conſtituit illud, vt totum ex tali forma conſtitutum, & omne totum eſt maius ſua parte. Et talis modus informandi imperfectus eſt, vt de ſe patet. Nec poteſt à Deo exerceri, vel ſuppleri aliquo eminentiori, & perfectiori modo informandi, ſeu actuandi, quia ſi Deus non actuat, & informat, vt conſtituat aliquod tertium, vel ipſum ſubiectum reddat formatum, & actuatum intrinſecè, hoc ipſo ſubtrahit à ſe officium informandi, & dandi effectum illum formalem, quia ſi non actuat conſtituendo illam naturam, & tamen talis natura conſtituitur in re, per aliquid aliud conſtituitur, & illud rationem formæ habebit. Si autem non conſtituitur talis natura in re, ergo neque dabitur forma, ſeu informatio illius, neque per Deum facta, neque per creaturam, & ſic non erit quæſtio. Ponere autem informationem ſic conſtituentem illam naturam, vel illud tertium, aut ſic actuantem ſubiectum, eſt ponere informationem imperfectam in Deo, & actualitatem eius potentialitati commiſcere, & communicare, quia ſic informat, vt conſtituat totum, quod eſt maius forma conſtituente, & taliter potentialitatem illam actuat, quod ab ea coarctatur, & limitatur ad illud totum, cuius eſt pars conſtituens, quatenus ex illo actu, & illa potentia componitur illud tertium, & ſic tam coarctatus debet eſſe ille actus, qui eſt pars, & minor illo toto, quàm eſt coarctatum illud totum.

43 At *verò forma terminans*, ſeu actus terminans, non ſic ſe habet, nec enim vnitur alicui naturæ, vt conſtituat aliquod totum, vt magis completum, & perfectum, cuius ſit pars, ſed potius ſe habet vt ipſum totum, & ipſum completum, ad cuius eſſe, & ad cuius terminationem trahitur alterum tanquam pars. Vnde quia partes perficiunt totum componendo, totum verò perficit partes continendo in eſſe, & quaſi in ſe terminando, & ſuſtentando (partes enim ſunt in toto, vt in re cõpleta, ſicut manus, & pes in homine) inde eſt, quod forma informans, & terminans, oppoſito reſpectu inter ſe comparantur; quia forma informans eſt ſicut pars componens, & actuans, ſed cum ordinatione ad totum, vt ad completum, & plenum, forma autem terminans ſe habet ſicut totum ad partes, & ſicut actuatio totius, & completi ad id, quod incompletum, & minus eſt. Et ideò prima actuatio, ſeu informatio ex proprio, & intrinſeco modo ſuo imperfectionem inuoluit, ſcilicet, habitudinem partis ad totum, minoris ad maius, incompleti ad plenum, & completum: forma verò terminans caret hac imperfectione, quin potius comparatur ad id cui vnitur vt completum, & maius ad incompletum, & minus; & cum aliàs ſit actus, & perfectio, importat perfectionem ſine imperfectione, & minoratione, quæ Deo non repugnat.

44 Ex *tota hac doctrina* elicitur optimè ex D. Thoma *Opuſc.* 2. *cap.* 211. vbi explicans vnionem Incarnationis, quomodo imperfectionem non attulerit Deo, inquit: *Quòd diuinitas non aduenit animæ, & corpori per modum formæ aut partis; hoc enim eſt contra rationem perfectionis: vnde ex diuinitate, & anima non conſtituitur vna natura; ſed ipſa natura diuina in ſe ipſa integra, & pura exiſtens ſibi quodam modo incomprehenſibili, & ineffabili, humanam naturam ex anima & corpore conſtitutam, aſſumpſit.* Et infrà: *Et quia perſona, hypoſtaſis, & ſuppoſitum deſignant aliquid integrum, ſi diuina natura in Chriſto eſt vt pars, & non vt aliquid integrum, ſicut anima in compoſitione hominis; vna perſona Chriſti non ſe teneret tantùm ex parte naturæ diuinæ, ſed eſſet quoddam conſtitutum ex tribus, ſicut in homine perſona, & hypoſtaſis eſt quod ex anima, & corpore conſtituitur: ſed quia diuina natura eſt aliquid integrum, quod ſibi aſſumpſit per quandam ineffabilem vnionem ad humanam naturam, perſona ſe tenet ex parte diuinæ naturæ; anima verò & corpus trahuntur ad perſonalitatem perſonæ diuinæ.* Et ponit exemplum in vnione ſubiecti, & accidentis, ex quibus non reſultat aliquod tertium, quod ex eis conſtituatur, ſed ſubiectum non ſe habet vt pars, ſed vt integrum quoddam, ad quod trahitur eſſe accidentis, vt ſit idem ſuppoſitum hominis, & albi. Igitur ſecundùm Diu. Thom. quæcumque forma conſtituens aliquod tertium, & quæ ſe habet vt pars, repugnat Deo, & imperfectionem affert. Quæ ſe habet vt totum, & vt trahens ad ſui communicationem aliud, Deo non repugnat. Vnde multò magis repugnat Deo loco formæ accidentalis ſe communicare ſubiecto, licèt non conſtituatur aliquod tertium: quia ſic creatura eſſet ſubiectum, ad cuius eſſe traheretur forma diuina, quæ loco accidentalis formæ poneretur.

Ex *quibus* clarè deſumitur regula, qua vti debemus, vt videamus quomodo diuina perſonalitas, & exiſtentia communicari, & vniri poſſunt ſubſtantialiter, & eſſentia diuina per modum ſpeciei intelligibiliter; non verò attributa, vel operatio diuina vniri poſſunt creaturæ, & ſupplere in illa operationem, vel formam. Quia ſubſiſtentia, & exiſtentia ſolùm terminatiuè actuant, & communicant ſe naturæ, quam reddunt ſubſiſtentem, vel exiſtentem, quia ſe habent tanquam complementum vltimum naturæ, in quo ſiſtit, vel tota communicatio naturæ, quia per ſubſiſtentiam redditur ſuppoſitata, & per ſe exiſtens tanquam quoddam totum, & per ſe; & per exiſtentiam ponitur vltimatè extra cauſas, & completè eſt in actu. Similiter ſpecies licèt entitatiuè conſiderata poſſit eſſe accidens, & pro hac parte non terminet intellectum, ſed informet; tamen repræſentatiuè eſt obiectum, quod terminat actum intellectus, & ſic informatio obiectiua non eſt conſtituens entitatiuè aliquid cum potentia, ſed ſolùm intelligibiliter, vel intentionaliter præſentans, aut maritans obiectum, vt potentia determinetur, & fœcundetur ad eliciendum actum; quod obiectum non eſt ſola actualitas accidentalis potentiæ, ſed res ei extrinſeca, ad cuius eſſe intelligibile trahitur intellectus. Et quia obiectum eſt terminus extrinſecus, iuxta cuius ſpeciem determinatur ſpecificatio actus: ideò illa actuatio, ſeu informatio obiectiua, quam imprimit in potentia, ſe habet vt forma terminans, id eſt, trahens ad communicationem alterius rei in eſſe intelligibili ipſam potentiam, & cognitionem. 45

Cæterùm *operatio ipſa* actuans potentiam, & ab illa egrediens, non ſic terminat, id eſt, non ad communicationem ſui tanquam ad quoddam totum, & completum trahit intellectum, ſed potius ad ipſum intellectum trahitur, illúmque informat, & conſtituit in actu vltimo operante; quia operatio, etſi ſit actus vltimus in genere elicitiuo, & comparatio- 46

ne ad actum primum, non tamen dicitur vltimus per modum alicuius complementi,& totalitatis, ſicut comparatur totum ad partes,vel ea quæ totalitatem important; ſed ſe habet ſicut vnum accidens,quod præſupponit aliud, & comparatur ad illud poſterius, & vt vltimum;operatio enim ſupponit potentiam, ſeu actum primum, ſed tamen vtrúmque ſcilicet tam actus primus, quam ſecundus,potentia, & operatio comparantur ad ſubiectum,vt formæ accidentales, vna prior, alia poſterior, ſeu vltima:& hoc ipſo quod dicitur *per modum formæ accidentalis*,inuoluitur, quod ſit forma informans,& conſtituens,non terminans;quia accidens non ſolùm eſt minus ipſo toto, quod ex illo reſultat,ſed etiam ipſo ſubiecto,cui aduenit.& ad cuius eſſe trahitur, vnde ſubiectum non comparatur ad illam formam vt ad aliquod totum, ſed potius è conuerſo. Quod in tantùm eſt verum, quod etiam ſpecies intentionales entitatiuè conſideratæ, & vt qualitates accidentales ſunt, non comparantur ad potentiam, vt formæ terminantes, & per modum totalitatis actuantes, ſed vt informantes, & inhærentes,nec ex hac parte ſuppleri poſſunt; ſed obiecta in eis repræſentata, & intelligibiliter contenta, comparantur ad intellectum, vt aliquid totum ſpecificans,ad cuius determinationem, & conſortium trahitur intellectus, quatenus fit ipſummet intelligibile in actu, vt poſſit illud intelligere. Operatio autem non habet repræſentare aliquod obiectum, quod intelligibiliter actuet potentiam, ſed ipſa in ratione operationis eſt actus vltimus illius, & forma accidentalis eius,& non amplius. Vnde ſuppleri non poteſt à Deo,qui non poteſt eſſe forma informans alicuius ſubiecti.

Ex *his* patere poteſt ſolutio ad reliqua, quæ in
47 illa prima difficultate à principio ponuntur. Nam de differentia inter ſpeciem repræſentatiuam obiecti,& intellectionem, vt eſt actus non repræſentatiuus,conſtat, & quomodo informatio intellectionis ſolùm intelligi poteſt per modum formæ informantis,non terminantis,ſicque intrinſecam imperfectionem importat in informando: ſpecies autem licèt entitatiuè,& materialiter vt quoddam accidẽs eſt,ſimilem imperfectionem in informando importet; tamen ex parte obiecti repræſentati non dicit talem modum informationis imperfectæ,ſed ad totam obiecti intelligibilitatem communicandam, intellectum trahit, ideóque ſi hoc munus obiectiuæ informationis, ſeu transformationis ſine accidentali imperfectione,& inhæſione fieri poteſt (vti fieri poteſt ab eſſentia diuina) omni imperfectione talis informatio exuitur.

48 Quod *vero dicitur*,de ratione intellectionis non eſſe rationem originis,neque inhærentiam accidentis, ſed ſolùm eſſe vltimam actualitatem. *Reſpond.* Quod in illa natura, in qua intellectio identificatur cum intellectu,& omninò indiſtinguitur ab eo, neque datur proceſſio realis, neque informatio inhærentiæ,vbi enim eſt ſumma identificatio, vacant inhærentia, & proceſſio. Cæterùm reſpectu extraneæ,& diſtinctæ naturæ ab intellectione,ſi illi communicari debet,cum non poſſit id fieri per identificationem,quia intellectio diuina non poteſt identificari cum natura creata;neceſſe eſt quod communicetur ei iuxta exigentiam vitalis actus, reſpectu naturæ viuentis per talem actum.Non poteſt autem vitaliter ſe habere operatio aliqua ad ſuum principium,niſi vitaliter ab eo eliciatur, & vitaliter, atque immanenter informet,nõ ſicut totum ſuas partes,ſed ſicut forma ſuperueniens ſuum ſubiectum, conſtituendo illud vitaliter operans. *Denique quod dicitur* ſpeciem,& intellectionem, & eſſentiam eſſe idem,& ſic ſi vnitur in ratione ſpeciei, etiam in ratione intellectionis. *Negatur conſequentia*,quod vniatur in ratione intellectionis formaliter,& ſupplendo munus intellectionis;ſed ſolùm identicè,ideſt,entitas,quę eſt intellectio vnitur,ſed in ratione, & officio ſpeciei:ſicut vnitur ſubſiſtentia Verbi humanitati, & illa non diſtinguitur à natura; & tamen non vnitur naturæ formaliter in ratione naturæ,ideſt,vt conſtituens naturam aliquam cum humanitate;ſed identicè: ſicut neque communicatur paternitas Filio, ſed natura, licèt ab illa non diſtinguatur.

Ad *ea quæ obiiciuntur* contra primam implicatio- 49
nem.*Reſpond* ad locum D. Thom. quod quando dicit; *Quòd intelligere importat habitudinem intelligentis ad rem intellectam,in qua nulla ratio originis importatur, ſed ſolùm informatio quædam in intellectu noſtro.* Senſus eſt planus,quod inter intelligere, & rem intellectam non importatur aliqua habitudo originis,ſeu proceſſionis; ſed ſolùm informatio intelligibilis;ad hoc enim tendit intelligere,vt reddatur obiectum intellectum in acto,& ſic intimè penetratum ab intellectu, & cum eo factus vnum in eſſe intelligibili,& hoc eſt informatio obiecti. Cæterùm non negat D.Thom. quod intelligere comparatione,non ad rem intellectam,ſed ad ipſum intelligentem,qui per tale intelligere in actu viuit,nõ importet proceſſionem,& elicientiam vitalem,quãdo intellectio non eſt identificata cum ipſo intelligente, vt in Deo, ſed eſt aliquid ei ſuperadditum tanquam vitalis actus eius. *Vnde ſoluitur replica* de intelligere diuino: quia intelligere eſſentialiter ſumptum dicit ſummam identificationem cum natura ſine vlla oppoſitione; & ſic ex ſuo conceptu identificationis,& ſummæ actualitatis excludit omnem proceſſionem,& originem à natura. Secus eſt in creaturis,vbi intelligere eſt ſuperadditum naturæ intelligenti tanquam vitalis actus, non vt quid identificatum.

Et *ad primam inſtantiam* de intelligere creato, 50
Dicimus, quod *intelligere* dicitur à Philoſopho *quoddam pati*, non formaliter, ſed præſuppoſitiuè, quia recipiendo ſpeciem ab obiecto,& ex actuatione illius in eſſe intelligibili, cauſatur intelligere. Ariſtoteles enim in 2. de Anima text. 51. vbi dixit, *quod ſenſus eſt quoddam moueri*, & pati,agebat contra Empedoclem,& alios Antiquos, qui ponebant ſenſum non recipere quicquam ab obiectis ſenſibilibus, ſed animam ſenſibilem eſſe quodammodo compoſitam ex omnibus ſenſibilibus,vt omnia ſentiat. Ariſtoteles autem ad excludendam hanc opinionem dixit;quod anima ſentit recipiendo ſpecies ab obiecto,& ita ſentire non fit per hoc,quod anima intus actu ſit compoſita ex ſenſibilibus, ſed per hoc quod recipiat à ſenſibilibus ſpecies;& ſic ſentire reſpectu ſenſibilium eſt pati, & moueri ab illis. Quod verò receptis ſpeciebus ſenſus operetur vitaliter,& agat,& ſimiliter intellectus,nuſquam Ariſtoteles negauit.

Et *ad ſecundam inſtantiam* de caſu quo poneretur 51
à Deo intellectio,vel conceptus Petri in intellectu Pauli, an redderet illum formaliter intelligentem? *Reſpond.* Quod illo caſu admiſſo,non redderet illum formaliter intelligentem, ſed ſolùm ſuſtentantem illam qualitatem,ſeu entitatem intellectionis quaſi materialiter,non tamen vitaliter, ſicut requiritur ad præbendum formalem effectum intelligendi. Intelligere enim licèt in cõparatione, & habitudine

ad

ad rem intellectam non dicat proceſſionem, & elicientiam, ſed informationem obiecti ad intellectum quatenus intelligere reddit manifeſtum obiectum potentiæ: tamen in ordine, & comparatione ad potentiam intelligentem, eſſentialiter dicit egreſſionem vitalem in creaturis: nam in Deo dicit ſummam identificationem, quia non ſolùm eſt actus vltimus, ſed purus; & ex defectu huius vitalis proceſſionis, conceptus ſeu intellectio Petri poſita in Paulo, à quo vitaliter non proceſſit, non reddet illum formaliter intelligentem, ideſt, vitali modo, & ſub formalitate vitæ. Nec ad præſtandum effectum formalem ſufficit formam eſſe coniunctam quomodolibet ſubiecto, ſed ſubiecto capaci talis effectus formalis, & ſub ea ratione, & modo qui requiritur ad effectum formalem; ſi enim dat effectum formalem vitalem, & vitali modo, oportet quod coniungatur ſubiecto viuenti vt viuenti, ideſt, vt ſe mouenti, & elicienti actum, non autem ſimplici modo inhæreat ſicut rei inanimi: qua ratione ſpecies intentionales in aere inhærent, & non dant effectum formalem repræſentatiuum; & in anima Chriſti gratia non dat effectum formalem filij adoptiui, quia ſubiecta non ſunt capacia, licet illi ſit vnita illa forma.

52 Ad *inſtantias* contra ſecundam implicationem patet ex dictis, quomodo poſſit Eſſentia diuina vniri intellectui in ratione ſpeciei intelligibilis, non intellectionis; quia ſcilicèt vnio in ratione ſpeciei eſt vnio obiectiua, qua obiectum intelligibile trahit ad ſui communicationem intellectum: vnio autem intellectionis eſt vnio in ratione actus ſecundi, & operationis vitalis, quæ informat ipſum operantem per modum formæ intrinſecæ, & informatiuæ, & ita potius trahitur ad ſubiectum, & dependet ab illo, vt conſtituat illud in actu vltimo, quam quod trahat ſubiectum ad ſe, vt latè explicatum eſt. *Et ad replicam* contra hanc ſolutionem, quod etiam intellectio eſt actus vltimus, & terminat intellectum, ſicut eſſe, ſeu exiſtentia, quæ eſt etiam actus vltimus entitatiuus.

53 *Reſpond.* vt ſuprà diximus; quod intellectio eſt actus vltimus in operando, non in eſſendo, quando eſt intellectio non identificata cum ſuo principio, tunc enim non eſt operatio, ſed natura, ſicut in Deo. In creaturis autem, in quibus diſtinguitur intellectio à natura, & à potentia intelligente, neceſſe eſt quod intellectio non ſe habeat per modum exiſtentiæ; ſed ſupponit eam in natura, cuius eſt intellectio, & ſolùm ſe habet, vt actus vltimus vitalis procedens, atque adeò vt operatio. Vnde non poteſt ſe habere, vt forma totalis trahens ad ſui communicationem intellectum, ſed è conuerſo, vt forma accidentalis, ſeu operatio quæ ad operantem comparatur vt ad ſubiectum, & principium à quo vitaliter procedit; quod eſt eſſe actum informatiuum eius, licet ſupponat alium actum primum reſpectu cuius eſt ſecundus, & vltimus. Et quoad hoc habet aliquam ſimilitudinem cum exiſtentia, ſcilicèt quia ſicut iſta eſt actus vltimus in genere entitatiuo, ita intellectio in genere, & linea operatiua, idcóque in hoc comparatur aliquando à Diu. Thom. ipſum intelligere cum ipſo eſſe.

54 Cæterùm non eſt ſimilitudo in hoc, quod ſicut exiſtentia eſt actus non informans, ſed terminans, ita & intellectio: quia exiſtentia eſt actus conſtituens rem complete, & in facto eſſe extra cauſas, quia ibi terminatur actio operantis, & ſic terminatiuè ſe habet reſpectu eſſentiæ, vt ponendæ extra cauſas, & in fieri. Intellectio autem non eſt complementum, aut terminus naturæ intelligentis, aut fieri ipſius, ſed eſt perfectio operationis, vbi vltimo ſiſtit operatiuè, tanquam in perfectione ſuperueniente ſibi, non vt in termino, & facto eſſe ſui, completur. Non ergò intellectio informat in genere intelligibili terminando ſicut exiſtentia, nec repræſentando ſicut ſpecies, ſed operantem conſtituendo, & ſicut aliæ formæ informantes, aut perficientes vitaliter, etſi in hoc genere ſit vltima, vt accidens, & forma ſuperueniens. *Et ad exemplum* de ſubſiſtentia idem *reſp.* quod ad exemplum de exiſtentia, (vt etiam ſuprà dictum eſt.)

Quod verò iterùm inſtatur de ſpecie intelligibili, quod ſe habet, vt comprincipium influens cum potentia in actum vitalem, & tamen ſuppletur à Deo; *Dicimus*, quod ſpecies eſt comprincipium ex parte obiecti, non ex parte ſubiecti: licèt enim ſpecies in quantum accidens inhæreat ſubiecto intelligenti, tamen obiectum repræſentatum non inhæret intellectui, nec entitatiuè informat illum, ſed ſolum intelligibiliter, ideſt, repræſentatiuè, vel per ſe ipſum in eſſe intelligibili totum ſe communicando intellectui, ita vt intellectus ipſe dicatur fieri res intellecta in alio eſſe, ſcilicèt in eſſe intelligibili, ſeu repræſentatiuo. Et ſic obiectum eſt terminus intellectionis, & comprincipium, quatenus determinat, & proportionat obiectiuè intellectum ad intelligendum tale obiectum, & ad operandum circa ipſum tali ſpecifica operatione. Cæterùm ipſa operatio omninò ſe tenet ex parte ſubiecti, & ſic informat illud vt actus eius ſecundus conſtituens illud operans, non vt obiectum terminans, & ad ſuum eſſe intelligibile communicandum, intellectum trahens. 55

Ad *inſtantias* contra tertiam implicationem. *Ad primam dicitur*: quod intellectio in nobis cum ſit operatio elicita reſpicit intellectum, vt cauſam efficientem, *diſtinguo*, vt cauſam efficientem vitali modo, & ſe mouendo in illum actum, *concedo*: vt cauſam efficientem præcisè producendo effectum, *nego*. Cum autem dicitur, quod Deus poteſt ſupplere vicem cauſæ efficientis, *diſtinguo*, quantum ad effectum, dando illi eſſe, *tranſeat*: quantum ad actionem & modum procedendi à cauſa efficienti, *nego*. Poteſt enim Deus effectum, quem producit cauſa ſecunda producere, aut conſeruare ſe ſolo ſine cauſa ſecunda, quia eius virtutem eminentiùs retinet: non tamen poteſt ſupplere actionem, ita vt talis effectus, & multo minus quod ipſa operatio dicantur procedere à tali cauſa, aut vitaliter ab ea ſint, ſi à ſolo Deo procedunt, & non à tali cauſa: ſicut poteſt Deus producere calorem ſine igne, hominem ſine generante, non tamen poteſt fieri quod iſte homo dicatur filius illius, aut iſta calefactio ſit illius ignis, niſi ab illis procedant; eo quod in iſtis modis denominandi importatur ordo cauſæ formalis, quoad modum vitalitatis, vel proceſſionis ab alio, quo denominatur hoc eſſe ab illo; in eo autem quod eſt produci, ſeu accipere eſſe, ſolùm interuenit ordo, & habitudo cauſæ efficientis, & hæc ſuppleri poteſt à Deo, non ordo cauſæ formalis. 56

Ad ſecundam inſtantiam dicitur, Deum ſupplere verbum, ſeu ſpeciem expreſſam in beatis, non quantum ad ipſam proceſſionem, & originem, & dictionem; ſed quantum ad repræſentationem per modum termini repræſentantis in eſſe intellecto. Cum enim in beatis vnitur Diuina Eſſentia in ratione verbi, ſeu ſpeciei expreſſæ, non facit quod illud 57

verbum

verbum ſit dictum,& originatum vitaliter à noſtro intellectu,hoc enim ſuppleri non poteſt; ſed ſolùm facit,quod illud verbum repræſentet intellectui per modum termini Eſſentiam Diuinam;ſicut quod per modum principij repræſentet in quantum eſt ſpecies impreſſa. Et licèt verbum ſit terminus vitalis reſpectu eius,à quo procedit,vel naturæ,cui identificatur:tamen reſpectu eius cui communicatur,non requiritur quod ſit vitalis vt ab eo procedens ; ſed ſufficit quod in ſe vitalis exiſtens , communicetur ei , & ſuppleat repræſentationem termini vitalis , non proceſſionem : quia iam vitalitatem ſupponitur in ſe habere , quatenus diuina eſt. Videantur quæ diximus 1. tom.1.part.diſp.13. articul.5.

58 Ad *authoritates*,quę vltimo adducuntur *Reſpond.* quod in primo loco Auguſtin. ſolùm ſignificatur, *Quod ſecundum illam viſionem Deus bonus eſt,ſecundum quam apparet mundis corde*,ideſt , ſecundum illam viſionem obiectiuè ſumptam , ſcilicet ſecundùm illam rem viſam,in qua Deus apparet, ſic bonus eſt : non tamen inde ſequitur , quod viſio formalis,qua ipſi beati ex parte ſua Deum vident , ſit ipſe Deus , & increata viſio. *Et cum dicit*,quod illa viſio,qua contemplabimur Deum , *ſummum bonum eſt*:ſi accipiatur viſio obiectiuè,ſummum bonum eſt entitatiuè in ſe : ſi formaliter ; ſummum bonum eſt , vt finis *quo* , ideſt , apprehenſiua eſt ſummi boni. In ſecundo loco , cùm Auguſtin.dicit, *Quod Deus per ſuam ſubſtantiam locutionem prabet Angelo* , non intelligitur formaliter , ſed effectiuè ; ideſt , per ſuam ſubſtantiam efficit locutionem in Angelo ; non per ſuam ſubſtantiam formaliter ſupplet in Angelo locutionem , ſeu illuminationem.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Beatitudo formaliter conſiſtat in operatione intellectus , vel voluntatis; an vtriuſque?

SOLVM *inter iſtas* duas potentias verſatur diſputatio de formali beatitudine:quia ſolæ iſtæ ſpirituales ſunt , & perfectiſſimæ,atque vniuerſaliſſimæ in cognoſcendo, & appetendo. Et ideò cùm beatitudo ſit operatio optima , & perfectiſſima,& attingat vniuerſaliſſimum bonum , quod eſt Deus , oportet quòd ad perfectiſſimas , & vniuerſaliſſimas potentias pertineat , ſcilicet ad intellectum , & voluntatem , non ad alias potentias corporales ſicut imaginatiua , & appetitus ſenſitiuus.

1 Solum *poſſet* aliquis dubitare , an per diuinam potentiam eleuari poſſit ſenſitiua potentia ad videndum,& fruendum Deo, atque adeò ad participandum beatitudinem , quæ in aſſecutione Dei ſummi boni conſiſtit ? Sed in hac quæſtiòne non eſt quod immoremur , cum ſit communis Theologorum ſenſus,id eſſe impoſſibile , cum D. Thom. 1. part. quæſtion. 12. articul. 3. licèt aliqui oppoſitum exiſtimauerint. *Et fundamentum eſt certum* ; Quia ex parte Dei ſupponimus tanquam de fide eſſe omninò incorporeum, & puriſſimum ſpiritum. Ex parte potentiarum ſenſitiuarum conſtat,non ſolùm ſpecificatiuè , & ſecundum proportionatum obiectum, ſed etiam eſſentialiter,& ſecundum adæquatum,eſſe corporeas,& ſenſibiles,quia ſecundum totam latitudinem ſuæ formalis,& eſſentialis rationis differre debent ab intellectu , qui eſt incorporeus,& ſpiritualis:debet ergo ſenſus ſecundum omnem rationem,etiam extenſiuam,intra limites corporeæ potentiæ contineri.

Conſtat *denique* ex Philoſophia , non poſſe aliquam potentiam etiam ſecundum eleuationem diuinam excedere limites ſuæ rationis formalis adæquatæ,ſic enim excederet ſuam eſſentialem rationem, quæ intra illos limites continetur ; & ſic non poteſt eleuari ad cognoſcendum aliquid, quod materiale,& ſenſibile non ſit;ſiquidem vbi aliquid habet rationem formalem adæquatam,idem eſt eleuari vltra limites eſſentiales talis potentiæ. Nihil autem poteſt ſuam eſſentialem rationem prætermittere,& ſub alia tendere ad aliquod obiectum; quod enim eſſentiale eſt,neceſſariò & ſemper debet conuenire,nec poteſt deeſſe,aliàs eſſentiale non eſſet. Quod autem ſenſitiuæ potentiæ , etiam ſecundum extenſiuam , & adæquatam rationem includantur intra obiecta corporea , nec poſſint ſpiritualia attingere,manifeſtum eſt;quia ſpiritualia obiecta,nec poſitiue,& ſecundùm proportionem, & ſimilitudinem cum rebus corporeis poſſunt attingi à ſenſitiuis potentiis,cum ſpiritualia abſtrahant totaliter à corporalibus ; nec per viam remotionis , ſicut increatum attingitur ab intellectu creato , etiam virtute propria naturali:& ideò continetur intra obiectum adæquatum intellectus,licèt cognoſcatur cum connotatione , & habitudine ad res creatas. Non poteſt autem ſenſus hoc modo procedere in ordine ad obiecta ſpiritualia , quia ſenſus non vtitur comparatione , vel abſtractione , neque reflexione, vt poſſit hoc remouere ab illo , ſed tantùm directè tendit ad id , quod ſenſibile eſt. Ergo extra totam latitudinem huius potentiæ eſt illud obiectum ſic abſtractum ab hac ſenſibilitate, quod in ſe omninò immateriale eſt. Quare cum virtute naturali ſenſus nullo modo ſpiritum attingat , neque poſitiuè,neque remotiuè,manifeſtum eſt eſſe extra totam latitudinem obiecti eius adæquati , & ſic non poſſe ad illum cognoſcendum eleuari. 2

Vnde *non valet* inſtantia de obiecto increato, quod non minus diſtat à potentia creata,quàm ſpirituale obiectum à potentia corporea , & tamen poteſt per eleuationem attingere obiectum increatum in ſe ; ergò & potentia corporea rem ſpiritualem. *Reſpond.*enim: Quod res increata entitatiuè in ſe conſiderata non minus diſtat à potentia creata , quam res ſpiritualis à corporea : res autem increata connotatiuè attacta , & per viam remotionis non diſtat à potentia creata , ſed intra eius obiectum continetur. Vnde eleuari poteſt talis potentia , vt in ſe , & poſitiuè Deum attingat , quia extra eius terminos eſſentiales non eſt, cum ex virtute ſua aliqualiter ſaltem per viam remotionis illum attingat ; potentia autem corporea nullo modo etiam per viam remotionis , attingit rem ſpiritualem. 3

Variæ Sententiæ : & punctum difficultatis.

OMiſſis *ergò potentiis*,& actibus ſenſitiuis,circa potentias ſpirituales,quæ ſunt intellectus , & voluntas,quatuor verſantur Sententiæ,in qua nam conſiſtat beatitudo formalis eſſentialiter? *Prima docet* 4

cet non conſiſtere in vno ſimplici actu vnius potentiæ, ſed in pluribus, atque ita beatitudinem non in ſolo actu intellectus, vel ſolo voluntatis actu conſiſtere, ſed in pluribus. *Secunda ſentit* conſiſtere in actu voluntatis, qui eſt gaudium, ſeu fruitio de ipſo ſummo bono. *Tertia docet* cōſiſtere in actu voluntatis, qui ſit amor amicitiæ erga Deum, non fruitio. *Quarta denique docet*, cōſiſtere in ipſa viſione Dei, quæ eſt actus intellectus, actus vero voluntatis conſequi, & quaſi accidentaliter ſe habere, & multò magis aliarum potentiarum.

5 Primam *ſententiam* plures Authores docent, ſed non eodem modo, quia non eodem modo ſumunt ipſam rationem beatitudinis. Quidam enim ſumūt beatitudinem pro ſtatu, alij pro eſſentia, ſeu ratione formali. Sumendo beatitudinem pro ſtatu, cōſtituitur à multis in aggregato pluriū operationū ſeu bonorū ad ipsā concurrentiū, ſine quibus beatitudo perfecta nō eſt. Et hoc aggregatū ſumunt aliqui pro omnibus bonis, tam animæ, quam corporis, quæ ad cumulum fœlicitatis pertinent in beato. Ita *Holcoth in 4. diſt. 8. art. 2. per ſeptem concluſiones. Buridanus 10. Ethicor. quæſt. 4.* licet inter vtrumque hæc ſit differentia, quod Holcoth intelligit beatitudinem ſupponere tantum pro illo aggregato ex omnibus bonis, ita quod nulla pars diuiſiuè ſit beatitudo: Buridanus autem cenſet, quamlibet partem illius aggregati eſſe partialem beatitudinem: verbi gratia, viſionem eſſe beatitudinem intellectus, fruitionem voluntatis, impaſſibilitatem, & claritatem eſſe beatitudinis corporis, &c. ex omnibus verò iſtis reſultare vnam perfectiſſimam beatitudinem. Accedit ad hanc ſententiam ex parte *Durandus qui 4. diſt. 19. quæſt. 4. num. 10. & 11.* diſtinguit beatitudinem duobus modis accipi poſſe. *Primo*, prout includit omnem perfectionem, tam animæ, quam corporis, & ſic conſiſtit in pluribus operationibus: *alio modo*, prout dicit id, quod inter operationes humanas eſt optimum, & ſic conſiſtit in vna operatione. *Scotus etiam in 4. diſt. 49. q. 3. litera A.* duplicem diſtinguit beatitudinem, alteram naturæ, qua ipſe homo ſimpliciter dicitur beatus, alterā potētiæ, qua ipſa potentia particulariter beatificari dicitur. *Primo modo* cōſtituit beatitudinē in vnica operatione; tūc enim anima, ſeu homo beatificari dicitur, cū perfectiſſimè obiectum beatificum attingit, & perfectiſſima operatio non eſt niſi vna. *Secundo modo* ponit beatitudinem extenſiuè in pluribus operationibus; quia potentiæ beatificabiles, plures ſunt.

6 At *vero ſumendo* beatitudinem non pro ſtatu, ſed pro eſſentia beatitudinis ex parte operationis, ſeu beatitudinis formalis, etiam plures Authores ſunt, qui ſentiunt beatitudinem eſſentialiter non eſſe vnam operationem ſed plures, ſcilicet operationem intellectus, & voluntatis. Quam ſententiam aliqui ita acriter defendunt, vt velint eſſe definitam de fide in Extrauaganti *Benedicti XII. & in Concilio Viennenſi.* Ita *Thomas de Argentina in 4. diſt. 49. quæſt. 3. concluſ. 3. & 4. & in 4.* opinione contra eaſdem concluſiones, *Andreas à Vega lib. 7. in Trident. cap. 2. Corduba lib. 1. quæſtion. 42. propoſitione 2. in 10. argumento, Alphonſus Toletanus in primo diſt. 1. q. 2. a. 3. ad argumenta contra 3.* Alij à cenſura abſtinent, & rectè, quia quidditates rerum rimari, & ſpeculari ad Scholaſticas diſputationes pertinet, non ad dogmata fidei. Et hic de eſſentiali ratione beatitudinis eſt quæſtio. Tenent tamen illam plures tum ex Antiquis, tum ex Modernis. Ex antiquis: *Alenſis 3. p. quæſt. 23. membro 2. ad 1. Ægidius quodlib. 3. quæſt. vltima, & aliis locis. Richardus in 4. diſt. 49. art. 1. q. 5. Maior ibi quæſtion. 3. Supplementum Gabrielis ibi quæſt. 3. ar. 1. in tertio artic. eiuſdem dubij. Gregorius, Baſſolis, Marſilius, Ochan, & Alij quos citat Ægidius à Præſentatione tomo 1. de Beatit. lib. 4. quæſ. 7. artic. 1. §. 1.* Ex Modernis, *Molina ſuper quæſt. 26. 1. p. & quæſt. 12. art. 1. diſp. 2. concluſ. 5. Valentia 1 tomo diſp. 1. quæſt. 3. puncto 4. Salas 1. 2. tract. 1 diſp. 1. ſect. 5 §. 4. & 5. Suarez 1. 2. quæſtion. 3. diſput. 7. quæſt. unic. 1. §. Hactenus aliorum ſententias,* & vt probabilem defendit *Ægidius à Præſentatione citatus.*

Secundam *ſententiam*, quod beatitudo eſſentialiter conſiſtat in vna operatione, ſed quæ ſit fruitio voluntatis, & delectatio de bono præſenti (nam in actu deſiderij, qui eſt de bono abſenti nullus poteſt collocare beatitudinem, quæ eſt aſſecutio præſens ſommi boni) tenet *Aureolus apud Capreolum in 1. diſt. 1. quæſtion. 1. artic. 2. contra ſextam maximè in quinto argumento*; licet ipſe non diſtinguat delectationē ab amore. Plures etiā ſunt, qui putant delectationem ingredi eſſentiam beatitudinis, licet non in illa ſola collocent beatitudinem, ſed etiam in actu intellectus, vt *Alenſis, Richardus, Maior, Marſilius, Molina, & alij ſupra relati.* 7

Tertiam *ſententiam*, quod conſiſtat in actu volūtatis, qui ſit amor amicitiæ, & charitatis erga Deū, tenet *Scotus in 4. diſt. 49. quæſt. 4.* & ſequitur communiter Scotiſtarum ſchola, licet plures velint Scotum ſenſiſſe, quod principaliter conſiſtat in actu voluntatis, interim non negādo etiam poni in actu intellectus. Sed tamen Scotus diſtinxit (vt ſupra vidimus) duplicem beatitudinem, ſcilicet naturæ, & potentiæ. & hanc ſecundam in duplici operatione poſuit quaſi extenſiuè; primam verò in vnica operatione optima, & perfectiſſima, vt patet in eadem *diſt. 49. quæſt. 3. §. Ad quæſtionem.* Hāc autem operationem eſſe actū voluntatis non per modum delectationis, quæ ſupponit aſſecutionem finis, ſed per modum amoris præcedētis ipſam quietationē, & delectationem, quo amore aſſequitur finis, docet *in cit. loco quæſt. 4. litera F & G* Quod vero debeat eſſe amor amicitiæ, & non concupiſcentiæ erga Deum, & illa fruitio, qua voluntas inhæret Deo propter ſe, docet expreſsè eodem loco quæſt. 4. Et videri etiā poteſt in *Reportatis in 4. diſt. 49. quæſt. 3.* Cæterum quod in ſolo iſto actu conſiſtat eſſentialiter beatitudo, ita quod nullum aliū admitat in conceptu iuæ eſſentiæ, non multi etiam ex Scotiſtis docent, licet aliquibus placuiſſe doceat *Baſſolis in 4. diſt. 49. quæſ. 2. art. 2. in principio.* Quod verò conſiſtat in iſto actu amoris amicitiæ, quo inhæretur Deo, ſimul admittendo ad eſſentiam beatitudinis actum viſionis Dei in ſe, multi docent, quos ſupra retulimus pro ſententia conſtituente eſſentialem beatitudinem in pluribus actibus, & videri poteſt *Suarez hic q. 3. diſput. 7. quæſt. unic. 1. §. Dico tertio Ægid. à Præſentatione*, qui plures citat *lib. 4. citato quæſt. 11. artic. 4. §. 2. num. 14.* 8

Denique *quartam ſententiam* defendit S. Thomas, vbicumque de hac re agit. Illam tenet in hac *quæſt. 3. artic. 4. & 8. & 1. p. qu. 26. artic. 2.* Item *in 4. diſt. 49. qu. 1. artic. 1. quæſtiun. 2* Item *3. contra Gentil. cap. 25. 26. & 37. & Quodlib. 8. artic. 19. & aliis locis.* Sequuntur omnes Thomiſtæ, *Caiet. hic Conradus, Medina, Porrecta, Curiel. Marnez, & alij, Capreolus in 1. diſt. 1. q. 1. a. 1. concl. 6 & in 4. diſt. 49 q. 2. a. 1. concl. 1. & 2. Ferrar. 3. contra Gentil. c. 25. & 26.* Conſentiunt *Durandus in 4. diſt. in. 49. q. 4. Vazq. hic diſp. 11. à cap. 3. Fonſeca 1. Metaphiſ.* 9

c.1.q.1.ſect.6.poſt 4.concl.Conimb.in. Ethic.is diſp.3.q.3.art.2.& aly.

10 Vt *difficultatis* huius punctus innoteſcat, ſupponendum eſt quæſtionem hanc eſſe prorſus Metaphyſicam, nō Dogmaticam, quia conſtat in beatitudine omnes potentias ſubiecti repleri omnibus bonis; iuxta illud Pſ.102. *Qui replet in bonis deſiderium tuum*, conſtat etiam ipſum obiectum beatificū, quod eſt Deus, duplici potentia attingi, ſcil. intellectu videndo, & amore fruendo. Nam de viſione dicitur 1. Ioann.3. *Cum apparuerit ſimiles ei erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt.* Nihil autem fœlicius, aut beatius, quam eſſe Deo ſimilem. De gaudio autem, ſeu fruitione dicitur, Ioan.16. *Videbo vos, & gaudebit cor veſtrum, & gaudium veſtrum nemo tollet à vobis.* Et iterum Pſal. 35. *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ; & torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Pſal. 16. *Satiabor, cum apparuerit gloria tua.* Vnde Aug. 10. Confeſſionum cap.21. *Omnes* (inquit) *ipſum gaudium, vitam æternam vocant.* Et vtrumque ſcilicet, fruitionem, & amorem in beatitudine coniungit Conciliū Vienenſe in Clementina *Ad noſtram de hæreticis*, vbi damnat errorem dicentium, non indigere animam lumine eleuante ipſam ad videndum Deum, eoque beatè fruendum. Et in Extrauag. Benedicti XII. vbi definitur animas Sanctorum ante diem iudicij videre Deum, additur, *Necnon definimus, quod ex tali viſione, & fruitione, eorum animæ sūt vere beatæ.* Iuxta quod in Cathechiſmo Trident. 1.p. c.11. ad illa verba Symboli: *Et vitam æternam*, dicitur: *Quod ſolida beatitudo quam eſſentialem communi nomine licet vocare, in eo ſita eſt, vt Deū videamus, eiuſque pulchritudine perfruamur.*

11 Cum *ergo beatitudo* perfecta, & ſtatum beatitudinis habens, vtrumque requirat, & potentiam vtramque adimpleat, ac perficiat, reſtat nihilominus Metaphyſica quæſtio. Quid in iſtis operationibus ſe habeat per modum eſſentiæ; quid per modum perfectiuum, aut comitantis, aut conſequentis? De hoc enim loca illa Scripturæ tractant, neque aliquid à Conciliis, & Patribus definitur: ſicut aliud eſt dicere, quid in homine inueniatur ſecundum omnem ſuam perfectionem; aliud, quid ſit præciſè eſſentialis ratio hominis conſtitutiua. Vnde D. Tho. in hac q. 3.art.3.& 4. rem hanc metaphyſicè tractans, diſtinxit de eo, quod eſſentialiter eſt beatitudo, & de eo, quod eſt accidens eius, ſiue aliquid conſequenter, vel antecedens ſe habens ad ipſam, & ſolum inquirit de eo, in quo eſſentialiter beatitudo ſita eſt. Et ſic Nos etiam diſtinguimus de beatitudine ex parte ſtatus, qui eſt omnium bonorum aggregatione perfectus; & ex parte eſſentialium conſtitutiuorum eius. Loquendo de ſtatu, ſeu perfectione beatitudis, non dubitamus nec ſolam viſionem concurrere, nec ſolum amorem, aut delectationem, ſed omnia quæ ad reliquas potentias, & naturā ſubiecti perficiendam, & beatificandam concurrūt; ſicut homo in ſtatu perfecto, nō ſolū requirit vnionem animæ & corporis, ſed etiam debitam quantitatem facultateſque in ſtatu perfecto. Loquendo verò de eſſentia, & ratione eſſentiali cōſtitutiua beatitudinis eſt quæſtio, Quidnam ex iſtis ſit; & an pertineat ad intellectum, vel ad voluntatem, vel ad vtrumque?

12 Principium *autem*, quo in hac materia, & in Quæſtione decidenda vti debemus illud eſt eſſentiā beatitudinis formalis eſſe aſſecutionem finis vltimi, ſeu obiecti beatifici. Vnde illa actio, vel illæ actiones iudicandæ ſunt eſſe formalem beatitudinem, quæ eſſentialiter, & formaliter aſſecutio finis vltimi ſunt. Quæcumque alia formalitas, vel habitudo præter rationem aſſecutionis materialiter, & concomitanter ſe habebit, vel accidentaliter verbi gratiā, quod ſit operatio nobiliſſima, optima, ſatiatiua, vltima, fruitiua, & ſi quæ aliæ habitudines, vel formalitates in actu illo ſeu operatione beatifica interuenient, non conſiderantur in præſenti, nec pertinent ad conceptum cōſtitutiuum eſſentiæ beatitudinis; ſolum enim conſiderata, & poſita aſſecutione vltimi finis, ponitur eſſentialis ratio beatitudinis. Et hoc vnicum pricipiū; quo in hac parte vtitur Diu. Thom. & per plures articulos diſcurrit, ſcilicet, quod finis dicitur dupliciter, ideſt, finis, qui eſt ipſa res, ſeu obiectū adipiſcendum, & ipſa conſecutio, ſeu adeptio talis finis, & hāc adeptionem dicit eſſe formalem beatitudinem, vt patet in hac. 1.2 *quæſt.1.art.*8 *& quæſt.2 art.7. & quæſt.3.art.*1. Vnde tandem in *art.3.&* 4. docet, quod eſſentialiter beatitudo eſt ipſa conſecutio finis vltimi.

Et *ratio manifeſte id oſtendit*: Quia in eo debet eſſentialiter conſiſtere beatitudo formalis, ſeu operatio beatifica, per quod eſſentialiter, & formaliter tangitur beatitudo obiectiua, ſeu res ipſa, & obiectū beatificum, ita quod maneat coniunctum ſubiecto beatificabili; ſi enim obiectum illud eſt beatificans, tanquam obiectum in quo aliquis debet beatificari, oportet quod illa operatio ſit beatifica vt operatio, quæ iſti ſubiecto coniungit obiectum illud: ſicut illud quo lapis coniungitur centro, eſt vltima finalizatio ipſius, quia ſic aſſequitur finem ſuum. Eſſentialis ergo beatitudo ex parte operationis eſt illa, qua ſubiectum aſſequitur rem, quæ eſt finis, ſeu obiectum beatificum, ſic enim manet eſſentialiter beatificatum ſubiectum, cum maneat eſſentialiter ſibi fini beatificanti coniunctum. Aſſecutio ergo finis beatificantis eſt eſſentialis beatitudo, quia eſt eſſentialis, & formalis ratio beatificandi ipſa coniunctio cum obiecto beatificante. 13

Reducitur *ergo* totus difficultatis punctus ad hoc, vt videamus, quo actu, quaue operatione formalitas iſta aſſecutionis beatifici obiecti perficitur, & in quo inuenitur, An in operatione intellectus, vel voluntatis? 14

Reſolutio.

Dico *primo*. Aſſecutio beatitudinis, ſeu beatitudinis eſſentia, non in pluribus, ſed in vnica operatione ponenda eſt, licet ſtatus, & perfectio beatitudinis plures pefectiones, aut operationes accumulet. De hac poſteriori parte concluſionis non eſt controuerſia, cum conſtet ex beatitudine plures ſequi operationes, & perfectiones, tum in anima, tū in corpore, quę eſſentialem conceptum beatitudinis non intrant, imo ſine ipſis inuenitur beatitudo, ſicut fuit in Chriſto ſine gloria corporis, & modo eſt in animabus beatis. Multas etiam illuminationes, & perfectiones acquirit Angelus, & anima beata, multaque chariſmata in voluntate, quæ ab initio beatitudinis non habent. Quæ tamen omnia pertinent ad ſtatum, & perfectionem beatitudinis. In priori vero parte conueniunt D. Thomas, & Scotus. Nam de D. Thoma conſtat in præſenti q.3. quod totā eſſentiam, & formalem rationem beatitudinis conſtituit in viſione, ſeu in actu intellectus, non in actu voluntatis, aut alterius potentiæ. De Scoto, manifeſtè id ſequitur, & docet in *4.diſtinct.49.q.3.* vbi etſi diſtinguat beatitudinem naturæ, & beatitudinem potentiarum; & hanc dicat extenſiue in pluribus operationibus; tamen beatitudinem naturæ ponit in vna operatione, & tandem beatitudinem ſimpliciter concludit ad vnicam operationem pertinere. 15

Funda

Fundamentum *& ratio eſt*. Quia finis vltimus, & beatificus hominis eſt finis intelligibilis, & Deus clarè viſus in ſe. Eius ergo aſſecutio (quæ eſt eſſentia beatitudinis) ſi pluribus operationibus conſtaret, vel eſſent plures operationes vnius, & eiuſdem potentiæ, verbi gratia, duæ viſiones, ſeu duæ cognitiones, aut plures operationes diuerſarum potentiarum, verbi gratia, viſio, & amor, actus intellectus, & voluntatis ſimul: nam ad alias potentias pertinere non poſſe Dei aſſecutionem, manifeſtum eſt. *Si dicatur primum*, manifeſtum eſt inconueniens, quia vel vtraque illa cognitio eſt viſio clara, & intuitiua Dei, vel altera tantum. Si vtraque eſt viſio; ſuperfluit vna ad eſſentiam beatitudinis; nam hoc ipſo, quod actus eſt clarè intuitiuus Dei, quantumcumque remiſſus, attingit Deum in ſe vt obiectum beatificum eſt, & hoc ſufficit ad beatitudinem, etiam alio remoto, iuxta dictum Philippi ad Chriſtum Ioann. 14. *Domine oſtende nobis Patrem & ſufficit nobis*; quomodocumque ergo, & vbicumque verificetur, quod oſtenditur Pater, ſufficit ad beatitudinem; reliqui ergo actus non ad eſſentiam beatitudinis pertinent, ſed ad aliquam eius meliorationem, de quo iam non agimus. Quod ſi altera tantũ cognitio eſt viſio Dei, altera nõ viſio, hæc ſecũda pertinet ad beatitudinẽ, neque illã conſequitur, ſed tantum prima, quia quod viſionis non eſt in intellectu, beatitudinis non eſt, nec aſſecutionis beatificæ.

17 Si *dicatur ſecundum*, nempe aſſecutionẽ beatitudinis eſſe plures operationes diuerſarum potentiarum ſcilicet intellectus, & voluntatis. *Contra eſt*. Quia operationes non poſſunt eſſe eiuſdem ſpeciei, cum proficiſcantur à potentiis ſpecie diuerſis, neque poſſunt æque ſimul procedere à ſubiecto, ſed vna ſubordinari debet alteri, cum voluntas ad ſuum actum ſupponat actum intellectus, nihil enim eſt volitum, quin præcognitum. Ex quo ſequitur, quod non poſſunt iſti actus æquè perfectè, neque æque ſimul conſequi vltimum finem, ſed vnus prius altero, & vnus perfectius altero, etiam in ratione aſſequendi. Et oportet videre vbi conſummatur aſſecutio, & in illo actu ponetur eſſentialiter, & formaliter beatitudo, in alio autem ſolum præuiè, & diſpoſitiuè; aut ſi in priori conſũmatur aſſecutio; ſecũdus actus iam non erit aſſecutio; ſed aliquid concomitans, vel conſequens aſſecutionem, quaſi perficiens ipſam. Quantumcumque enim iſti actus inadæquatè ſe habeant ad integrandam vnam totalem aſſecutionem beatitudinis, & totalis atque adæquata beatitudo dicatur ex illis conſurgere; tamen impoſſibile eſt, quod ex æquo vterque actus concurrat, nec vterque ſit æque formaliter aſſecutio, etiam partialis, ipſius beatitudinis, ſiquidem ſunt actus diuerſæ ſpeciei, & rationis. Si ergo ille actus, qui eſt prior, inadæquatè, & partialiter aſſequitur Deum, ſeu finẽ vltimum (non adæquatè, & integrè, vt volũt Authores oppoſiti) inquiro quid ſit illa partialis aſſecutio? Nam ſi ſolum præparat, & diſponit, vt ſequenti actu fiat aſſecutio, & compleatur, non ipſa dicetur aſſequi etiam partialiter; ſed ſolum parare viam, & diſponere ad aſſecutionem: eſſentialiter verò, & formaliter introducitur finis, & eius aſſecutio ſequenti actione, & in illa eſſentialiter conſiſtet aſſecutio; atque adeo aſſecutio eſſentialiter in vnica operatione conſiſtet. Si verò illa prior actio non ſolum præparat, & diſponit ad aſſecutionem, ſed etiam verè, & eſſentialiter introducit finem, illumque aſſequitur homo per talem actionẽ, licet non ſub omni ratione; quia per intellectũ aſſequitur finem vt verum, per voluntatem vt bonum: ergo talis ſecunda actio non pertinet ad aſſecutionem ſimpliciter, ſed ad modum, vel ornatum aſſequendi, ſcilicet ad perficiendum priorem.

Etenim tunc plures operationes inadæquatè ſe habent ad conſtituendam poſſeſſionem, & conſecutionem rei, quando vel res ipſa diuiſibilis eſt, & vnico actu tota teneri non poteſt; vel operationes ipſæ ſeorſum, & diuiſim ſumptæ, non ſufficiunt reddere rem illam poſſeſſam & conſecutam, quia vna earum ſeorſum conſecutio non eſt nec poſſeſſio, ſed vt cõiuncta alteri. Primum in præſenti non poteſt habere locum, cum Deus ſit indiuiſibilis, & ſi per vnam operationem ingreditur, & coniungitur, ſeu poſſidetur, totus poſſidetur: Vnde ſi duplex operatio concurrit ad conſecutionem beatitudinis eſſentialiter conſtituendam, ita quod quælibet inadæquatè eſt conſecutio, ſi prima formaliter, & verè poſſidet rẽ illam, quæ eſt Deus, non partialiter poſſidet ex parte rei poſſeſſæ, quia res ipſa partibilis non eſt: ſolum ergo poteſt partialiter ſe habere ex parte modi, quia diuerſo modo poſſidet intellectus, & voluntas; ſicut diuerſi beati diuerſo modo poſſident, vt vnus magis quam alius, vterque tamen modus eſſentialiter, & formaliter poſſidet, licet inadæquatè ex parte modi, & tunc non poteſt eſſentialiter, & ſubſtantialiter fieri conſecutio per vtramque operationem; quia partialitas iſta non eſt in ſubſtantia poſſidendi, ſed in modo; & per ſecundam operationem ſolum additur nouus modus, ſeu titulus poſſidendi, non noua ſubſtantia conſecutionis. Ex quo etiam excluditur ſecundum: nam ſi altera ex illis operationibus non eſt conſecutio, niſi vt adiuncta alteri; per ſe ergo, & ſeorſum ſolum eſt veluti præparatio, & diſpoſitio ad conſecutionem, & adueniente altera operatione fit conſecutio. Eſſentia ergo, & forma conſecutionis in illa vltima operatione ponetur totaliter, & adæquatè, nam prima ſolum diſpoſitiuè, & præparatiuè ſe habet. 18

Ad hæc, ſicut ex ratione eſſentialis conſecutionis 19
qua per ſe primo fit præſens, & poſſeſſa beatitudo, oritur quod debeat vnica, & non pluribus operationibus fieri, ita ex eo quod perfectiſſima operatio eſſe debet id, quod eſt beatitudo, deducitur, quod in pluribus operationibus, etiam inadæquatè conſtitui non debet. Nam vel iſtæ operationes quibus ponitur beatitudo ſunt ſpecie inadæquata diſtinctæ; vel ſolo numero. Si ſolo numero, idem facit vna quod altera, & ſic ſuperfluit vna ex ipſis. Si ſpecie differunt, vna eſt perfectior altera; non ergo vtraque perfectiſſima: ergo neque in vtraque conſiſtere poterit beatitudo, quæ eſt perfectiſſima actio. *Dices* beatitudinem eſſe perfectiſſimã actionem, ſed nõ ſolam, includit enim in conceptu eſſentiali ſuo etiam aliam, vel alias operationes, quæ perfectiſſimæ non ſint, & ita adæquatè non dicetur eſſe perfectiſſimam actionem. *Vel ſecundò* non eſſe neceſſarium, quod beatitudo ſit præſtantiſſima operatio ſimpliciter, ſed ſufficere quod ſit præſtantiſſima in aliquo genere, ſcilicet inter operationes potentiæ in qua ponitur. *Sed prima ſolutio* ſine vllo fundamento dicitur. Inquiro enim, quæ ſit ratio, aut quod fundamentum, vt dicatur beatitudinem includere in ſuo conceptu præſtantiſſimam operationem? Nempe, quia attingit, & aſſequitur ſummum bonum, ſeu finem vltimũ hominis, & cũ finis vltimus ſit præſtantiſſimum obiectum, oportet quod operatio circa illud ſit etiam perfectiſſima, ergo illa operatio, quæ non eſt perfectiſſima ex ſua natura, non erit attactiua, & conſecutiua tam præſtantis obiecti, atque adeo neque erit de conceptu eſſentiali beatitudinis vt conſecutiua eſt ſummi illius boni: nec reſtat fundamentum, vt dicamus eſſe de concepto eſſentiali illius.

Secunda autem ſolutio eſt omnino falſa, quia beatitudo eſt ſummum, & vltimum bonũ creaturæ rationalis, non ſolum in aliquo genere determinatæ potentiæ, ſed etiam ſimpliciter, & omni modo, quia finis eſt ſimpliciter vltimus, & perfectiſſimus in omni genere; ergo & operatio immediatè illum attingens, & conſequens in omni genere, & ſimpliciter eſt perfectiſſima, non in aliquo genere tantum.

20 Itaque *ex duplici capite* prouenit, quod formalis beatitudo debeat eſſe vnica, & ſimpliciſſima operatio, tum quia eſt poſſeſſio, & conſecutio, ſeu tentio rei ſimpliciſſimæ, & indiuiſibilis, quę vnica actione tota teneri poteſt; & tentio ſeu poſſeſſio rei non regulatur penes modũ tendẽdi diuerſum, ſed penes tẽtionẽ rei in ſua ſubſtãtia: ſic enim ſimpliciter poſſideo, & facio meũ. Vnde ſi aliæ actiones cõcurrunt, ſi ſunt præuiæ, erunt præparationes, ſeu diſpoſitiones, non conſecutio ipſa: ſi comitantes, vel conſequentes, non pertinent ad conceptum ipſũ eſſentialẽ conſecutionis, & poſſeſſionis Dei quantũ ad ſubſtantiam, & eſſentiã conſequẽdi, ſed ad modũ, ſeu ad aliquid ſuperadditum. Similiter quia perfectiſſima operatio eſt ſimpliciter id, quod vocatur beatitudo, oportet, quod non conſiſtat nec adæquetur ex pluribus actionibus ſpecie diſtinctis, quia non omnes ſunt eiuſdem perfectionis; nec ex pluribus numero diſtinctis, quia ſunt eiuſdem perfectionis, & ſic ſi vtraque eſt perfectiſſima, altera ſuperflua, quia ad vim conſecutionis non plus conducit vna, quam alia.

21 Dico *ſecundo*: Conſecutio finis beatifici eſſentialiter, & formaliter eſt viſio clara illius in ſe, non actus voluntatis, ſiue fruitio, ſiue amor concupiſcentiæ, ſiue amicitiæ. Hæc eſt ſententia Diu. Thom. Et mihi videtur eſſe expreſſa Auguſtini. Nam licet Scriptura, & Patres videantur aliquando attribuere beatitudinem viſioni Dei, aliquando amori, vel fruitioni, ſeu gaudio, quod habetur de Deo, nec minutatim ſcholaſticum examen faciunt de quidditate, & formalitate in qua præcisè conſiſtit beatitudo, ſed de perfectione ipſius, & ſtatu cumulatiſſimo potius agunt, quam de quidditate. Nihilominus tamen Diu. Auguſtin. non ſolum de ipſa beatitudine abſolutè agit, & de eius perfectione, ſed etiam ſpecialiter diſtinguit, & diſcernit ipſam rationem conſecutionis in quo conſiſtat, eamque tribuit cognitioni, ſeu actui intellectus: conſtat autem quod formalis, & eſſentialis ratio, quam in beatitudine inquirimus eſt ipſa formalitas, & ratio conſecutionis, vt dictum eſt. Qui ergo explicat actum in quo conſiſtat conſecutio Dei, ſeu finis vltimi, explicat quæſtionem hanc metaphyſicam, quam hîc controuertimus de ipſa quidditate, & eſſentia formali beatitudinis. Sed ſic quod Diuus Auguſtinus, licet aliquando gaudium ipſum, & amorem appellet vitam æternam, ſeu beatitudinem, quia re vera ad vitam ęternam pertinet, & ad beatitudinem, ſicut quilibet amor pertinet ad vitam intellectiuam, ſcilicet, vt quid conſecutum ad intelligere; tamen conſecutionem ipſam Dei, & finis vltimi ponit in actu cognitionis, nuſquam vero in actu voluntatis: ergo ſecundum Auguſtinum formalis, & eſſentialis beatitudo in actu viſionis, & cognitionis cõſiſtit. Totus diſcurſus euidens eſt, & ſola minor indiget probatione, quæ cum ad hoc deſeruiat vt mentem Auguſtini radicitus eruere poſſimus, diligenter à Nobis pertractanda, & probanda eſt.

22 Igitur *D. Auguſt.* loquens de conſecutione beatitudinis in alia vita, expreſsè ponit eam fieri per actum intellectus, nuſquam autem per actum voluntatis. Nam lib. 83. qq. q. 35. vbi inquirens, An ipſe amor amandus ſit, & cuius rei amor, ſic inquit: *Cuius rei ergo amor amandus eſt, niſi eius, quæ non poteſt deeſſe dum amatur? Id autem eſt, quod nihil eſt aliud habere, quam noſſe. Porro autem, & omne corpus non eſt hoc habere quod noſſe; non itaque amãdum. Et quoniam poteſt aliquid amari, nec haberi, non ſolum ex his quæ amanda non ſunt, vt pulchrum aliquod corpus, ſed etiam eorum quæ amanda ſunt vt beata vita: & rurſus poteſt aliquid haberi, nec amari, vt compedes: iure quæritur, vtrum poſſit quiſpiam, id quod habere nihil eſt, niſi noſſe, non amare cum habeat, ideſt, nouerit?* Vbi manifeſtiſſimè Auguſt. diſtinguens inter amare, & poſſidere, ſeu habere; attribuit id quod eſt poſſidere, ſeu habere cognitioni, & quærit, an poſſit quis non amare rem illam cum habeat, id eſt, cum *nouerit*, quia *habere eſt noſſe*. Reſpondet autem S. Auguſtin. difficultati à ſe motæ, magiſque explicat quomodo habeatur Deus cognoſcendo: *Fieri* (inquit) *poteſt vt habeat quiſque aliquid, quod habere hoc ſit, quod noſſe (verbi grãtià, aliquam artem, vel diſciplinam) neque tamen amet; quanquam bonum, quod non amatur nemo poteſt perfectè habere, vel noſſe. Quis enim poteſt noſſe quantum ſit bonum, quo non fruitur? non autem fruitur, ſi non amat, nec amat igitur quod amandum eſt, qui non amat, etiamſi amare poſſit, qui non habet. Nemo igitur beatam vitam nouit, & miſer eſt, quia ſi amanda eſt ſicut eſt, hoc eſt eam noſſe, quod habere. Quæ cum ita ſint, quid eſt aliud beate viuere, niſi æternum aliquid, cognoſcendo habere? Æternum eſt enim, de quo ſolo rectè fiditur, quod amanti auferri non poteſt, ſi quo ipſum eſt quod nihil ſit aliud habere, quam noſſe. Omnium enim rerum præſtantiſſimũ eſt, quod æternũ eſt, & propterea id habere non poſſumus, niſi ea re, qua præſtantiores ſumus, ideſt, mente; quidquid autem mente habetur, noſcendo habetur, nullumque bonum perfectè noſcitur, quod non perfectè amatur, neque vt mens ſola poteſt cognoſcere, ita & amare ſola poteſt, &c.* Sic Auguſt. Vbi cũ expreſsè diſtinguat inter cognoſcere, & amare, & ad ipsũ cognoſcere dicat pertinere hoc quod eſt Deum habere, & quod quidquid mente habetur, cognoſcendo habetur; planè conſtituit beatitudinem formalẽ, vt conſecutiua, & poſſeſſiua eſt Dei, in ipſa cognitione, & in ipſa mente vt diſtinguitur à voluntate, & ab amore; de hoc enim, quod ſic mente cognoſcitur, & cognoſcendo habetur, dicit quod ſi perfectè noſcitur, perfectè amatur, quaſi amor iſte cadat ſuper cognitionem, qua Deus habetur.

Reſpondent *Aliqui* non eſſe curandum de modo loquendi SS. quia non eſſentiam inueſtigant beatitudinis, ſed perfectionem explicãt ſtatus, & ſic modo in viſione, modo in gaudio, ſeu amore ponunt beatitudinem. Et ipſe Auguſt. qui in loco cit. dicit, *quod habere Deum eſt idem noſſe*, idem dicit de voluntate, ſcil. *quod velle eſt habere Deum*, & in amore eſt beata, & æterna vita; vt patet in lib. 1. de lib. arb. cap. 13. vbi inquit: *Ipsũ velle nihil aliud eſſe, quã habere quod voluit*. Et cap. 15. aſſerit: *Quod voluntate aſſequitur homo beatam vitã & quod voluntati, beata vita debetur*. Et in Manuali cap. 20. inquit: *Amat Deus vt ametur, ſciens amore eſſe beatos, qui ſe amauerint*. Quare Auguſt. æquali lance conſecutionem beatæ vitæ in viſione, ſeu cognitione ponit, & in amore, ſeu voluntate. Vt omittam alia loca in quibus Aug. docet beatã vitam eſſe gaudium, fruitionẽ, ſeu amorẽ, de quibus poſteà. Vnde nõ eſt intẽtio Aug. explicare præcisè eſſentiam, & conceptum beatitudinis, quod ſit poſitus in viſione; ſed ſolum explicat requiſita ad conſequendam beatitudinem, quod eſt viſio, 23

&

& amor, aliquando vnum tantum ponit, vt in loco cit. ex lib. 83. qq. aliquando aliud, vt in aliis locis allatis.

24 Difficilius e biic poteſt, & in ſingulis ota vis teſtimonij a nobis allati, & ponderati, dicēdo Aug. emēdaſſe, & retractaſſe, quod in iſto loco dixerat, ſcil. *idē eſſe habere Deum quod noſſe.* Hoc enim expreſsè retractauit Aug. lib. 1. Retract. c. 26. vbi omnes iſtas quæſtiones hu ius lib. euoluens, ac recognoſcens, circa ipſam q. 35. vnde teſtimonium noſtrū allatum eſt, ſic dicit: *Illud quod dixi id eſſe amare num, quod nihil eſt aliud habere, quam noſſe, non ſatis approbo. Neq; enim Deum nō habebat, quibus dictum eſt neſcitis quia templū Dei eſtis vos & ſpiritus Dei habitat in vobis, nec tamen eū nouerant, vel ſicut noſcendus eſt, non nouerant.* Ergo totum noſtrum fundamentum ruit, dum facimus vim in illis verbis, *quod habere Deum eſt noſſe*, quod expreſſe retractat Aug.

25 Nihilominus ex iſtis inſtantiis clarior multo eluceſcit nobis Aug. mens, & quomodo D. Th. ſententia ab illo ſit hauſta, declaratur. *Reſpond.* ergo ad primā inſtantiam, quod Aug. nuſquā dixit haberi Deū in re, & in poſſeſſione per voluntatē, ſed ſi quando dicit haberi Deū per ipſū velle, loquitur de habere Deū in ſpe, & in merito, nō in re, & in poſſeſſione. In merito autē, & in ſpe per voluntatē habetur, nō per ſolā cognitionē, qualis cognitio eſt fidei, qua regulatur meritū, ſed oportet habere charitatē, vt Deus inhabitet animā. Et quod ſic loquatur Auguſt. patet conſideranti eius diſcurſum in illo 1. lib. de libero arbitrio à cap. 12. vbi Aug. inquirenti quid ſit bona voluntas, reſpondit, definiendo illam, quod bona voluntas eſt: *Qua appetimus rectè honeſteque viuere, & ad ſummam ſapientiam peruenire.* Vbi manifeſtè loquitur de voluntate pro hac vita, qua ſolum beati ſumus in ſpe, non in re; loquitur enim de illa, qua appetimus ad ſummam ſapientiam peruenire. Ergo non de illa, qua iam peruenimus. De hac voluntate ſubdit Auguſt. *Eſſe tantum bonum quod comparatione eius alia bona corporis, aut honoris, aut fortunæ, abiectiſſima ſunt.* Et addit: *Vides igitur iam, vt exiſtimo, in voluntate noſtra eſſe conſtitutum, vt hoc vel fruamur, vel careamus tanto, & tam vero bono? Quid enim tam in voluntate, quam ipſa voluntas ſita eſt? Quam quiſque cum habet bonam, id certe habet, quod terrenis omnibus regnis, voluptatibuſque omnibus corporis, longe ante ponendum ſit.* De hac ergo voluntate bona (quæ vtique pro hac vita habetur) loquitur ibi ad literam Auguſtin. toto deinceps cap. 13. & 14. vnde citantur illa teſtimonia in argumento. Dicit enim in cap. 13. *Hanc igitur voluntatem ſi bona itidem voluntate diligimus, atque amplectamur, rebuſque omnibus quas retinere, non quia volumus poſſumus, anteponamus, conſequenter illa virtutes, vt ratio docuit, animum incolent, quas habere id ipſum eſt rectè, honeſteque viuere. Ex quo conficitur, vt quiſquis rectè, honeſteque vult viuere, ſi id ſe velle præ fugacibus bonis velit, aſſequatur rem tantam tanta facilitate, vt nihil aliud ei, quam ipſum velle ſit habere quod voluit.* Vbi nihil minus tractat Auguſtin. quam de ipſa conſecutione beatitudinis, ſed ſola bona voluntate, qua iuſtè viuitur, quod vtique voluntate ipſa habemus, etſi non voluntate ſola, ſed cum gratia. Et quando in lib. 1. Retractationum cap 9. repetit ſanctus Auguſtinus hanc ipſam ſententiam, & alias ſimiles illius libri, quibus affirmat voluntate noſtra bonam voluntatem nos aſſequi, ad hoc id repetit, vt oſtendat ſe dixiſſe voluntate noſtra id conſequi, ſine præiudicio gratiæ Dei, ſed ſupponendo illam, non excludendo, ne ex hoc Pelagiani ſumerent argumentum contra ea, quibus gratia Dei defenditur. Vnde magis confirmatur Auguſtinum agere ſolum de bona voluntate, quæ habetur in hac vita, non de conſecutione ipſa beatitudinis. Et quando dicit in eodem primo libro de libero arbitrio cap. 14. *vni voluntati deberi vitam bonam*, loquitur de debito meriti, non de ipſa conſecutione poſſeſſionis in alia vita; reddit enim rationem cur multi velint beatam vitam, nec tamen adipiſcantur, *quia non volunt* (inquit) *rectè viuere, cui vni voluntati vita beata debetur.*

26 Quod vero Auguſt. in aliis locis dicat, *Amore nos eſſe beatos, & eternam vitam eſſe ipſum gaudium, & mereri eam noſtram eſſe, quod Deo per fruamur*: nihil omnino obſtat: quia in his locis non ex profeſſo diſtinguit inter conſecutionem beatitudinis, & amorem, qui conſecutionem conſequitur; ſed abſolutè loquitur de beatitudine, in qua fruitionem, ſeu gaudium, & amorem inueniri nulli dubium eſſe poteſt, & illo amore, & gaudio nos eſſe beatos, ipſumque gaudium vitam æternam vocari. Sed an ipſum gaudium, amor, & fruitio ſit ipſa eſſentia beatitudinis, id eſt, eius conſecutio; an ſuperaddita perfectio, pertineatque ad ſtatum, non ad conſtitutionem, Auguſt. ibi non diſputat neque tractat: dicit autem id in loco à Nobis citato, quia ibi conſecutionem ſummi boni ab amore diſtinguit, & conſecutionem ad notitiam ſeu cognitionem dicit pertinere, quod eſt plane eſſentiam beatitudinis formalis ſpecialiter explicate, quæ in conſecutione illa conſiſtit. 27

Ad *id quod ex 1. libro* Retractationum adducitur *Reſpondemus*, Auguſtinum non retractare propoſitionem illam, *quod Deus non niſi cognoſcendo habetur*, loquendo de modo habendi Deum in alia vita; ſed loquendo de modo habendi Deum abſolutè tam in hac vita, quam in alia. Sic enim abſolutè, & in tota hac latitudine loquendo, non eſt verum, *quod habere Deum eſt noſſe*, ſeu cognoſcere, vt cognoſci debet in ſe, ſiquidem habitat Deus tanquam in templo in illis, qui ſunt in gratia, etiam pro hac vita, nec tamen hic cognoſcitur prout eſt in ſe. Indigebat ergo illa Auguſtini doctrina explicatione aliqua, ſeu moderatione, ne videlicet intelligeretur, quod omne habere Deum eſſet noſſe ipſum in ſe, cum etiam habeatur Deus in hac vita, ſcilicet habitando per gratiam, & fidem viuam, nec tamen cognoſcitur Deus in ſe. *Vnde vlterius dicimus*: quod Auguſt. retractat, & rectè hanc propoſitionem, *habere Deum eſt noſſe Deum*, ſeu omne habere Deum eſt noſſe, cum habeatur Deus in hac vita, etiamſi non cognoſcatur in ſe. Non tamen retractat hanc, *Noſſe Deum in ſe* (clara ſcilicet viſione) *eſt habere illum.* Auguſtinus autem vtrumque dixerat in illo libro 83. qq. quæſt. 35. Primo enim dixit, *quod nihil aliud eſt habere Deum, quam noſſe.* Et cum Deum etiam in hac vita haberi poſſit per gratiam, & in ſpe, ac merito, retractauit, ſeu explicauit, & reformauit hoc. Secundo dixit: *Quod beate viuere nihil aliud eſt quam Deum cognoſcendo habere, & quod habere non poſſumus ipſum niſi ea, qua præſtantiores ſumus, ſcilicet mente, & quidquid mente habetur, noſcendo habetur.* Hoc totum dixit Auguſtin. ſecundo loco, & hoc nullatenus retractauit, ſed primum, ſcilicet quod habere Deum eſt noſſe abſolute, & generaliter loquendo, ſeu quod omne habere, ſit noſſe.

28 Explicata *Auguſtini mente*, quam vnicè ſectatus eſt D.Tho.conſtat etiam eandem ſententiam foueri teſtimoniis aliis Scripturæ,& Patrum,qui in hoc ipſum inclinant,& in viſione,ſeu contemplatione ponunt noſtram beatitudinem, ſeu vitam æternã. Vulgata ſunt Scripturæ teſtimonia : verbi gratiâ Ioan. 17. *Hæc eſt vita æterna vt cognoſcant te Deum verum,& quem miſiſti* IESVM CHRISTVM. 1.ad Corinth.13. *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate,tunc autem facie ad faciem.* 2.ad Corinth.5. *Peregrinamur à Domino,per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem* 1,Ioan. 3. *Cum apparuerit ſimiles ei erimus,quia videbimus eum ſicuti eſt.* Apocal.22 *Serui eius ſeruiẽt ei, & videbunt faciem eius ſemper.* Ioan.14. *Domine oſtende nobis Patrem, & ſufficit nobis.* Matth 5. *Beati mundo corde quoniam ipſi Deum videbunt.* Eadem veritas veteris teſtamenti authoritatibus confirmatur : Pſal. 16. *Satiabor cum apparuerit gloria tua.* Pſal. 35. *In lumine tuo videbimus lumen.* Pſal. 83. *Ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus Deorum in Sion.* Iſaiæ 33. *Regem in de ore ſuo videbunt oculi eius, cernent terram de longe.* Exod. 33. *Oſtende mihi faciem tuam : Ego oſtendam tibi omne bonum.* Adſtipulantur authoritates Patrum. Irinæus lib. 4. contra Hæreſes cap.37.n.6.& 7.loquens de vita æterna, *Quæ* (inquit) *vnicuique aduenit ex eo,quod videat Deum* Sanctus Cyril.Alexand.lib.3.contra Iulianum §. *Nihil autem*,ita inquit: *Hominum fælicitas eſt habere ſummam contemplationem.* Sanctus Baſilius de conſtitutione Monaſtica cap. 19. *Contemplatio ſummi boni eſt theſaurus Angelorum.* Auguſtinus lib. 1.de Trinit cap.8. *Hæc contemplatio promittitur nobis omnium actionum noſtrarum finis.* Videri poteſt Nazianzenus oratione 10.in Cæſareum Fratrem:Bernardus ſerm.5.de Aſſumptione:Damaſcenus lib 2.Fidei cap.11.Anſelmus in Monologio cap.66.& 67.& 68. & in lib.Cur Deus homo cap.1.

29 Huiuſmodi *authoritates* non videntur ita premi poſſe,quod ſuas euaſiones non patiantur. *Dici enim poteſt*, quod iſtæ authoritates non loquuntur præciſè de eſſentiali ratione, & quidditate beatitudinis; ſed de perfectione ad illam requiſita,ſiue eſſentialis ſit formaliter, ſiue antecedenter, & cauſaliter, ſiue accidentaliter,& conſecutiuè ſe habeat. Nec enim oportet Scripturæ, & Patrum authoritates, quæ de hac re loquuntur redigere ad præciſionem metaphyſicam formalis quidditatis beatitudinis; ſed ſufficit quod explicent ea ex quibus componitur integritas beatitudinis, & ita modo per actum intellectus eam explicant;modo per actũ voluntatis. Quid verò ſit formaliter,& in quo cõſiſtat eſſẽtialis ratio beatitudinis, diſputationi Theologicæ relinquitur. Sufficit ergo dicere, quod in contemplatione cõſiſtit vita æterna quaſi cauſaliter, & entitatiue, non formaliter,& eſſentialiter.

30 Nihilominus tamen ponderatio iſtarum authoritatum vrgentius oſtendit earum profunditatem,nec ſola iſta ſuperficiali diſtinctione poſſe exhauriri. Etenim Scriptura cum promittit nobis beatitudinem,debuit explicare id in quo iſta beatitudo diſtinguitur à falſa beatitudine,& fœlicitate, in quo plurimi errauerunt,Non eſt autem controuerſia,& difficultas in diſcernenda vera beatitudine penes ea, quæ ex parte voluntatis ſe tenent: v.gr. amore,gaudio, delectatione, &c. Nam apud omnes conſtat quod in quacumque re fœlicitas ponatur, illa debet implere voluntatem,amoremque,& gaudium in ea cauſare, ſi fælicitas eſt; nec enim quod poſſidetur vt fœlicitas,ideſt, vt maximũ bonũ,& vt tale æſtimatur, poteſt non amari. In hoc ergo quod eſt explicare fælicitatem, ſeu beatitudinem per amorem, & gaudium non eſt explicare propriã,& ſpecialem rationem eius rei,in qua ponenda eſt beatitudo,ſed explicatur ſolum generalis conditio fœlicitatis, ſcilicet ſatiatiuum amoris, & gaudij, ſeu voluntatis.

Vnde Scotus qui non poſuit beatitudinem in 31 actu gaudij,& delectationis,eo quod delectatio ſupponit obiectũ præſens,& coniunctũ voluntatis,non poteſt Scripturę teſtimoniis vti,quia ſi quæ teſtimonia Scripturæ loquũtur de actu volũtatis in beatitudine,loquũtur de delectatione,vel gaudio, aut ſatietate,nõ de amore amicitię,in quo Scotus ponit beatitudinem formalem;quod totum nihil ſententiam Scoti iuuat. Qui verò in actu gaudij, aut fruitionis beatitudinẽ ponunt, & ex alia parte vident, etiã in actu intellectus,ſeu viſionis Deum præſentem fieri obiectiuè,& intuitiuè, non poſſunt negare delectationem,& fruitionem illam eſſe de Deo in ſe cognito,& obiectiuè apprehenſo intuitiuè, & conſequẽter tale gaudium nõ eſſe id,quo primo fit Deus præſens, & poſſeſſus à creatura, ſed prima poſſeſſio Dei debet poni in alio actu antecedẽter ad gaudiũ, ſiquidẽ gaudiũ fertur ſuper Deũ poſſeſũ,& præſentem,de hoc enim ipſo gaudet,quia Deus eſt poſſeſſus à ſe. Non autem explicat Scriptura alium actũ, quã viſionis;ille ergo eſt formaliter,& non ſolũ cauſaliter,ſeu fundamentaliter poſſeſſio Dei.

Itaque *Scriptura* ſolum duplicis actus meminit 32 pro explicanda beatitudine noſtra, ſcil. viſionis ex parte intellectus,quo videtur, & cognoſcitur Deus; gaudij, ſeu delectationis ex parte voluntatis, quo fruitur Deo,& eodem modo in Extrauag.Benedicti XII. ſolum iſtæ duæ actiones pro beatitudine ponuntur,dum definit Pontifex: *Quod tali viſione, & fruitione,animæ ſunt vere beatæ, & habent vitã æternam* Scriptura autem,& Pontifex alterius actus.ſeu amoris non meminit, vt patet diſcurrendo per loca,in quibus beatitudo noſtra dicitur pertinere ad actum voluntatis,vt Matth.25. *Intra in gaudium domini tui.* Ioan.16. *Et gaudium veſtrum nemo tollet à vobis.* Pſalm.26. *Vt videam voluntatem Domini, & viſitem templum eius.* Pſal. 35. *Et torrente voluptatis tua potabis eos.* Pſal.16. *Satiabor cum apparuerit gloria tua.* Apoc. 2. *Vincenti dabo manna abſconditum.* In his,& aliis locis, præterquam quod dici poteſt nõ eſſe ſermonem de gaudio pro actu, ſed pro obiecto, ſcilicet de re, de qua erit delectatio in patria, quod vtique obiectum eſt ipſa diuinitas viſa intuitiuè; adhuc tamen cõceſſo,quod ſermo ſit de gaudio formali,quod eſt actus voluntatis,conſtat de nullis aliis actibus fieri mentionẽ in ſcriptura pro beatitudine noſtra,quã de actu viſionis in intellectu,& gaudij in voluntate;nec enim alia loca aſſignari poterunt,quę de aliis actibus loquantur.

Sed ſic eſt quod pertinuit ad Scripturã explicare 33 nobis veram,& propriam rationem beatitudinis, vt diſcerneremus illam à beatitudine falſa, nec ſolum ex parte obiecti id debuit explicari, ſed ex parte actus, & aſſecutionis : tum quia fruſtra explicaret Scriptura actus ad beatitudinem pertinentes, & nõ explicaret illũ,in quo formaliter,& ſubſtãtialiter conſiſtit aſſecutio:tùm,quia explicando beatitudinẽ obiectuam,ſeu rem illam,in qua conſiſtit beatitudo, quæ eſt Deus,poterat adhuc errari in ipſo modo aſſecutionis,ſi talis exiſtimaretur Deus,quod alia potẽtiã diceretur aſſequi,quã intellectu,vel voluntate. Debuit ergo explicari quomodo hoc obiectum eſt aſſequibile, vt plene explicata maneret diſtinctio noſtræ beatitudinis à falſa beatitudine:verbi gratia, à voluptate, diuitiis, honore, poteſtate, & aliis, quæ corporali potentia, aut temporali actu apprehen

apprehenduntur. Si ergo in his actionibus, quas explicat Scriptura, debet conſtitui formalis beatitudo, & gaudium, ſeu delectatio, quæ non eſt formalis aſſecutio beatitudinis; reſtat, quod ex vi ſcripturæ, formalis beatitudo magis attribuenda ſit viſioni, quam voluntati. Non eſſe autem gaudium ipſum formalem aſſecutionem, inde deducitur: quia gaudium eſt de re ipſa aſſecuta tanquam de obiecto, (vt poſtea ponderabitur.) & ſic aſſecutionem ſupponit, non formaliter conſtituit, ſicut ſupponit obiectum ſuum. Scriptura autem dicendo, quod Deus erat obiectum beatitudinis, & quod eo eſt fruendum, adhuc non explicabat nobis formalem aſſecutionem huius beatitudinis: quia etſi certum ſit fruitionem de Deo aſſecuto dari debere, nec poſſe Deum eſſe finem vltimum, niſi fruamur illo; tamen de aſſecutione Dei quomodo habenda ſit, vt illo frui poſſimus, eſt tota difficultas, & dubitari poterat apud neſcientes, vel negantes beatitudinem noſtram in Deo eſſe, quia formalis eius aſſecutio non ita manifeſta, & notoria eſt. De fruitione autem nulla eſt difficultas, quod ſi Deus eſt finis vltimus, illo fruendum eſt, ſed difficultas eſt quomodo Deus aſſequibilis ſit; ergò valde diminuta eſſet Scriptura non explicando nobis quomodo aſſequibilis ſit beatitudo, quam nobis maximè nititur manifeſtare, ſcilicèt ipſe Deus, cum de hoc potiſſima eſſe poſſet difficultas apud negantes Deum eſſe beatitudinem, quia modum aſſequibilitatis eius non plane attingunt. *Et dicere*, quod eſſet fruibilis, non dicendo quomodo eſſet aſſequibilis, aut intendẽdo, quod ipſa fruitio eſſet aſſecutio, etiam magis cõplicatorium, & difficile, cum Philoſophi cõmuniter intelligant fruitionem, & gaudium ſupponere conſecutum obiectum gaudij, non conſequi, vt iam amplius explicabitur.

Fundamentalis ratio.

34 FVndamentum autem noſtræ concluſionis ad vnicam Diui Thomæ rationem reducitur, & formatur in hunc modum: Beatitudo eſſentialiter ſumpta eſt conſecutio finis vltimi (ideſt adeptio illius, per quam fit adipiſcentis vt proprium eius,) ſed conſecutio finis vltimi non eſt actus voluntatis: ergo neque ipſa beatitudo formalis eſt actus voluntatis. *Conſequentia eſt legitima*. Maior à nemine negatur; quia hoc eſt principium in hac controuerſia ab omnibus præſuppoſitum, quod formalis beatitudo eſſentialiter eſt ipſa adeptio finis beatificantis. Nam in quocumque fine, finis *quo*, eſt ipſa adeptio, & conſecutio finis; ſed beatitudo formalis eſt finis *quo* beatificans, ſicut finis *qui* eſt ipſum obiectum beatificans, ſcilicèt Deus, finis enim formalis diſtinguitur contra finem obiectiuum, ſicut adeptio finis, & obiectum adeptum, & ſic idem eſt finis formalis, & finis *quo*, finis autem obiectiuus eſt finis *qui*: ergò beatitudo formalis eſt ipſa conſecutio beatitudinis obiectiuæ, quæ eſt Deus. In illo ergo actu ponenda eſt formalis beatitudo, quæ eſt conſecutio Dei, & adeptio finis.

35 Tota *difficultas* eſt in probatione minoris. Quam hoc modo probat D. Thom. Omnis actus voluntatis, aut fertur in finem præſentem, aut in abſentem. Si in abſentem, ſicut eſt deſiderium; conſtat, quod non poteſt eſſe ipſa conſecutio finis, cum ſit motus ad finem conſequendum, & feratur in ipſum vt abſentem: ergo non vt conſecutum, ſed vt conſequendum: ergo talis actus non eſt ipſa formalis conſecutio finis. Si fertur in finem præſentem, ſicut delectatio, quæ aduenit voluntati ex hoc quod finis eſt præſens; ergo ipſa delectatio non eſt conſecutio finis, quia non facit finem præſentem, & conſecutum, ſed ex præſenti fine conſequitur. Nec enim ex eo quod aliquis delectatur intra ſe de aliqua re, conſequitur eam, ſed oportet quod per aliquid aliud conſequatur, & de tali re conſecuta ſequetur delectatio; ſed tunc iam illa non eſt conſecutio, & adeptio finis, ſed adeptionem conſequitur: ſicut auarus non ex eo quod delectatur intra ſe de pecunia, adipiſcitur illam, ſed poſtquam manu, vel apprehenſione corporali illam tenet, delectatur de ipſa adepta. Et ſic nunquam delectatio eſt formalis conſecutio, ſed vel antecedens, vel conſequens aſſecutionem.

Hæc *ratio Diu. Thom.* & probatio huius minoris pati videtur plures inſtantias, ex quarum ſolutione conſtabit efficacia probationis huius. Et in primis ad hominem contra ipſum Diu. Thom. ſumitur inſtantia: quia tentio, ſeu comprehenſio finis vltimi ponitur expreſsè à Diu. Thom. pertinere ad voluntatem, & correſpondere ſpei, ſicut viſio fidei, & gaudium charitati, vt patet in hac quæſtion. 4. articul. 1. ad 2. dicit enim, quod ſicut ad voluntatem pertinet ſpes, & amor; ita etiam ad voluntatem pertinet comprehenſio, & delectatio, quia eiuſdem eſt habere aliquid, & quieſcere in illo. Et idem docet in Additionibus quæſtion. 95 articul. 5. præſertim ad 1. vbi dicit: *Quod comprehenſio non importat habitum diſtinctum à dilectione, & viſione*. Et ſolutione ad 2. dicit: *Quod fruitio ſecundum quod includit comprehenſionem, ſuccedet ſpei*. Ergò ſecundùm Diu. Thom. comprehenſio finis, quæ nihil aliud eſt quam tentio, & aſſecutio finis, & illius coniunctio ad nos, vt docet citatis locis, & præſertim quæſt. 4. citat. articul. 3. ad 1. vbi dicit: *Quod comprehenſio nihil aliud nominat, quam tentionem alicuius rei*, non eſt ſola viſio, ſed ad voluntatem pertinet. Et ſic contradicit ſibi, dum ponit conſiſtere aſſecutionem finis in actu viſionis, & tentionem in actu voluntatis. 36

Deinde *oſtenditur* diminutam eſſe rationem D. Thom. in duobus. *Primo*: quia præter actum deſiderij, qui eſt circa rem abſentem, & præter actum deſiderij, qui eſt circa rem abſentem, & præter actum delectationis, qui eſt circa præſentem, & coniunctam, reſtat alius actus voluntatis, ſcilicet amor amicitiæ, qui poteſt coniungere ſibi ipſum finem quando finis non eſt res corporalis, quæ inſtrumento indiget corporali vt apprehendatur, & coniuncta fiat, neque eſt res abſens, & diſtans, ſed intima ſicut eſt Deus, tunc enim ipſo amore amicitiæ quaſi transfunditur in amantem, *amicus enim eſt alter ego*, & ipſo affectu redditur obiectum beatificum quaſi proprium, & poſſeſſum. Ergo non infert efficaciter Diu. Thom. ex negatione actus deſiderij, & actus gaudij, nullum actum dari in voluntate, qui poſſit eſſe tentio, & aſſecutio rei amatæ, & obiecti beatifici; præſertim ſupponendo in obiecto tales conditiones, quales habet Deus, ſcilicet quod neque ſit longè ab vnoquoque noſtrum, neque corporali indigeat inſtrumento vt teneatur, ſed ſpirituali actu teneri poſſit: nec eſt cur iſta tentio denegetur amori, licet ſupponere debeat viſionem ea generali ratione, qua actus voluntatis ſupponit actum intellectus, non tamen ea ſpeciali vi, vt ſit tentio poſſeſſiua obiecti, cum hoc potius ipſi voluntati maximè conueniat, quia maximè vnitiua, & adhæſiua eſt, & amor vnio eſt. *Et confirmatur*: 37

Quia licet Deus ſit ſibi intimus, & præſens, tamen non ſolùm habet actum gaudij erga ſe, ſed etiam actum amoris virtualiter condiſtinctum à gaudio, vt nos diximus 1. tom. 1. part. circa quæſt. 19. eo quod prius eſt obiectum per complacentiam eſſe coniunctum amanti, & deinde de illo ſic coniuncto gaudere, & frui. Ergò iuxta hanc doctrinam non pertinet ad voluntatem ſolùm frui, aut deſiderare, ſed etiam obiectum ipſum ſibi coniungere, & conſequi, & ſic non pertinet ad ſolùm intellectum illud conſequi, ſed etiam voluntas habet actum conſecutiuum. Deficit ergo ex hac parte ratio Sancti Thomæ.

38 Secundò *deficit ex eo*, quod dato, quod eſſet medium inter actum voluntatis de re abſenti, vt deſiderium, & de re præſenti vt gaudium, adhuc non probat intentum Diu. Thom. quia non apparet repugnantia, quod poſſit dari actus gaudij, qui ſit de re præſenti & conſecuta per ipſummet gaudium, non verò per alium actum intellectus præſuppoſitum. Licet enim non omne gaudium, nec omnis fruitio ſit conſecutio obiecti, tamen non repugnat, quod aliquis actus voluntatis ſit ſimul amor conſecutiuus, & fruitiuus, nempè quando res quæ fruenda eſt, ſupponitur intime præſens, & ſolùm deeſt cognitio clara, vt intimè eam per fruitionem attingat, & poſſideat, ſicut homo non fruitur modo anima ſua pro hac vita, quia non videt eam. Cum autem ſeparata fuerit, videbit eam clarè in ſe, & fruetur, ac poſſidebit eius pulchritudinem, & dona gratiæ, quæ in ea fuerint, nec alio actu poſſidere indigebit niſi fruitione ſui. Sic Deus cum ſit intimus per immenſitatem, hoc ipſo quod videatur in ſe, per ipſam fruitionem poſſidebit illum anima, nec repugnat quod ipſe actus ſit fruitio, & conſecutio.

39 Aliæ *rationes* accumulantur non tam ad eneruandam rationem Diui Thomæ, quam ad confirmandam ſententiam oppoſitam, quæ deducuntur ex maiori perfectione actus voluntatis ſuper actum intellectus, beatitudo autem debet conſiſtere in perfectiſſimo actu, & ſimiliter ex eo, quod finis eſt obiectum proprium voluntatis cum ſit bonum, & ſic ad eam pertinet aſſecutio illius, cùm ſit ei propinquior: & ex aliis rationibus, de quibus poſteà in ſolutione argumentorum. Hæc enim magis ab extrinſeco procedunt, cum propria, & intima quidditas conſtituendi beatitudinem formalem ex ipſa ratione aſſecutionis, & adeptionis obiecti beatifici petenda ſit, & in hoc inſiſtit vis rationis D. Thom.

40 Quare *dicendum eſt*, his omnibus non obſtantibus, rationem Diu. Thom. efficacem eſſe, nec in aliquo diminutam. Et quod attinet ad id quod obiicitur de comprehenſione, ſine dubio ipſe D. Thom. ſe explicat in eadem quæſtion. 4. articul. 3. ad 3. vbi definiens quid ſit iſta comprehenſio, quam dixerat ſolutione præcedenti ad 2. pertinere ad voluntatem, ſic ait: *Ad tertium dicendum, quod comprehenſio non eſt aliqua operatio præter viſionem; ſed quædam habitudo ad finem iam habitum: vnde etiam ipſa viſio, vel res viſa, quæ præſentialiter adeſt, obiectum comprehenſionis eſt.* Itaque comprehenſio dupliciter ſumi poteſt. *Primò* pro ipſa ſubſtantiali, & eſſentiali apprehenſione, qua res aliqua capitur & tenetur. *Secundò* pro perfectione conſecuta ad eſſentialem apprehenſionem, quatenus re iam habita aliquis vtitur, aut fruitur tanquam ſua, eique adhæret, & in ea complacet. Prima comprehenſio eſt ipſa operatio viſionis, qua res intelligibilis primò capitur, & poſſidetur, quod conſtituit eſſentialiter ipſam tentionem, & poſſeſſionem rei. Secundo modo pertinet comprehenſio ad voluntatem, & ad fruitionem ipſam. *Fruitio enim (ut ait)*, vt inquit D. Tho. in quarto diſtinct. 49. quæſtion. 4. articul. 5. *Includit in ſe dilectionem, & comprehenſionem, id eſt, complexum quendam voluntatis complacentis in re illa.* Sed iſte complexus non eſt ipſa prima & eſſentialis tentio, ſeu adeptio finis, ſed perfectio ſuperaddita, ideóque benè dicitur à Sanct. Thom. *quod non eſt operatio præter viſionem, ſed quædam habitudo ad finem habitum*: quia videlicet voluntas per fruitionem circa finem habitum, & adeptum quieſcit, perficiendo apprehenſionem, non primo & eſſentialiter conſtituendo. Et ita ipſe Diu. Thom. in 3. diſtinct. 45. quæſtion. 1. articul. 1. quæſtiunc. 1. ad 5. dicit: *Quòd per affectum homo perfectius coniungitur Deo, quam per intellectum, in quantum coniunctio, quæ eſt per affectum ſuperuenit perfectæ coniunctioni, quæ eſt per intellectum perficiens, & decorans eam.* Quare Diu. Thom. ſecundùm hanc duplicem acceptionem comprehenſionis, ſcilicèt comprehenſionis intellectiuæ, ſeu viſiuæ, quæ eſt eſſentialis comprehenſio, ſeu adeptio, & comprehenſionis affectiuæ, quæ eſt perfectio ſuperueniens adeptioni, vtrúmque compoſuit. & quod comprehenſio pertineat ad voluntatem ratione ſecundæ acceptionis; & quod non ſit alia operatio præter viſionem ratione primæ, ſed addat *habitudinem ad finem habitum*, id eſt, adeptum per intellectum, quatenus addit in ipſa fruitione quietationem in fine adepto, quæ eſt velut quædam amplexus, & comprehenſio affectiua, & eſt etiam tentio finis, ſed non prima, & eſſentialis ipſa adeptio, quia hæc fit per intellectum, ſed hanc ſupponens, & ſuper eam addens, eamque perficiens. Et ſic iſta comprehenſio, vt ex parte voluntatis ſe tenet, pertinet ad dotem animæ; vt ex parte viſionis ſe habet, pertinet ad eſſentialem adeptionem finis. Cur autem iſtam tentionem ex parte voluntatis Diu. Thom. non dicat eſſe operationem, cum videatur eſſe fruitio, ſed quod addit beatitudinem, eſt, quia conſiderauit illam in ratione dotis animæ, ſub qua formalitate non eſſe operationem, oſtendemus infrà artic. 8.

Ad *primam inſtantiam. Reſpond.* conſequentiam Diu. Thom. eſſe efficacem, non obſtante quod detur aliquis amor præter deſiderium, & delectationem, & quod Deus ſit ſpiritualis, & immenſus, nec indigeat corporali inſtrumento vt apprehendatur, & quod amor ſit vnitiuus affectiuè ipſi rei amatæ. Non obſtantibus his conditionibus, adhuc eſt efficax conſequentia Diu. Thom. Et ad id, quod dicitur de amore amicitiæ, ſeu quolibet alio præter deſiderium, & delectationem, *Dicimus* dari quidem talem amorem præter gaudium, & deſiderium, ſed illum non poſſe ex ſua ſpecie, & propria ratione eſſe aſſecutionem finis, quia indifferenter, & communiter ſe habet ad rem præſentem, vel abſentem, & æquè ſaluatur in vno, atque in altero, vt patet in amore charitatis, qui eſt amor amicitiæ, & inuenitur tam in via, quàm in patria; tam circa præſentem, quàm abſentem. Qua ratione ipſemet D. Thom. in 3. contra Gentil. cap. 26. ratione 5. diſtinxit triplicem actum voluntatis, deſiderium, gaudium, & amorem, & excluſit amorem, quia communiter, & indifferenter ſe habet ad rem habitam, & non habitam. Imò in hac ipſa quæſt. 3. articul. 4. non prætermiſit illum, ſed indicauit, dum inquit: *Quòd ſi conſequi pecuniam eſſet per actum* 41

vo

voluntatis, ſtatim à principio cupidus conſecutus eſſet pecuniam, quando vult habere illam. Talis enim actus volendi habere pecuniam, amor communis eſt, qui non ſufficit de ſe eſſe adeptio obiecti, nec ratione ſui, vt talis actus eſt poteſt eſſe conſecutio finis, ſed ſi id habet, erit ratione alterius actus adiuncti, vel alterius rationis nouæ, præter ipſam rationem amoris amicitiæ. Quare perperam, & extra rem adducitur amor amicitiæ, vt quid medium inter deſiderium, & gaudium, ſi in eo, quod eſt amor amicitiæ, non importat rationem per ſe, & formaliter aſſecutiuam finis. Solùm enim numerari debent actus voluntatis habentes aliquid pertinens, & conducens ad conſecutionem finis. Si ergo non conducit per ſe amor amicitiæ ad talem conſecutionem, quia ex ſpecie, & ratione ſua æquè benè compatitur cum fine conſecuto, & non conſecuto, vt patet in amore charitatis, qui inuenitur tam in patria, quam in via, non oportuit meminiſſe illius in hac ratione, & tamen D. Thomas adhuc non omiſit illum, expreſſiùs tamen excluſit *in 3. contra Gentiles citat.*

42 Quare pro *efficacia rationis* Diu. Thom. redeundum neceſſariò eſt ad illos actus, qui poſſunt habere ex ſe, & ex propria natura modum ſeu formalitatem conſequendi finem, nempè quia reddunt finem ipſum præſentem, & coniunctum ipſi aſſequenti, & quaſi proprium illius. Cum autem actus voluntatis non ſolùm verſari poſſint circa finem præſentem, ſed etiam abſentem, oportet quod actus voluntatis, ſi ſit adeptio beatitudinis, reſpiciat obiectum præſens, non abſens, quia prout abſens nó beatificat. Et ſic ſi eſt actus amoris amicitiæ, nó erit amicitia prout abſtrahit ab amico præſenti, vel abſenti, (quod nec etiam Scotus affirmare potuit,) ſed ſolùm, vt determinatè eſt circa præſentem. Non poteſt autem reſpicere obiectum præſens, niſi dupliciter, vel ſupponendo præſens, & attactum per aliam potentiam: vel formaliter præſens, & adeptum reddendo. Nec debuit Diu. Thom. alios actus voluntatis, numerare, niſi qui finem præſentem attingerent, quia ſolùm agitur de actu conſequente beatitudinem, & conſequenter præſentem reſpiciente; reliqui autem actus, qui hanc formalitatem præſentiæ, & aſſecutionis non reſpiciunt, aut ab illa abſtrahunt, impertinens erat numerare, cum ad rationem aſſecutionis non ſpectent. Si ergò voluntas attingat obiectum aliquod præſens, & adeptum quia ſupponitur adeptum per aliam potentiam, & ſuper illo ſic adepto quieſcit, talis actus non eſt eſſentialiter, & per ſe adeptio obiecti, & conſequenter neque formalis beatitudo, quia hæc eſt ipſa prima, & ſubſtantialis conſecutio obiecti beatifici. Si verò voluntas attingat obiectum adipiſcendo illud, & faciendo præſens, in primis aſſignetur actus voluntatis, qui id per ſe, & eſſentialiter faciat. Non amor amicitiæ ex ſpecie ſua; quia iſte abſtrahit de ſe à præſenti, & abſenti. Non deſiderium; quia mouetur ad aſſequendum, & ſic eſt de re abſenti, non ipſa aſſecutio rei. Non delectatio, vel fruitio, quam etiam excludit Scotus; quia eſt quies de re aſſecuta, & ſic ſupponit adeptionem rei. Et manifeſtè experimur, nos delectari, & quieſcere in obiectis, per aliam potentiam adeptis, & conſecutis, vt in his quæ per tactum, aut viſum, vel odoratum attingimus, delectamur; ergo non eſt iſte actus ipſa aſſecutio, ſiquidem datur delectatio, & gaudium de re aſſecuta, vel exercita per aliam potentiam: de ſe ergo non eſt formalis, & eſſentialis aſſecutio ipſa delectatio, vt patet in obiectis aſſequibilibus per alias potentias, vt per tactum, aut viſum. Si ergo Deus ſit etiam attingibilis, & adipiſcibilis alia potentia, quam voluntatis; delectatio vel quilibet actus, qui reſpicit Deum vt præſentem, non erit formaliter, & per ſe aſſecutio eius, ſed ſupponet aſſecutionem. Conſtat autem Deum etiam intellectione tangi, & videri; nec enim fit cognitio eius niſi per intimam vnionem cum potentia. Et ipſa natura intellectualis eſt in potentia, vt actuetur per hoc intelligibile, quod eſt Deus tanquam per ſummum, & perfectiſſimum intelligibile. Sicut ergo voluntas in aliis intelligibilibus obiectis delectatur, non aſſequendo talia obiecta per ipſam delectationem formaliter, ſed per intellectum; ita delectabitur de hoc maximè intelligibili obiecto, non aſſequendo ipſum per delectationem formaliter, ſed per intellectum, & de illo per intellectum aſſecuto, erit gaudium.

Et *totam hanc doctrinam* expreſſit Diu. Thom. 43 tùm in 4. diſtinct. 49. quæſtion. 1. artic. 1. quæſtiunc. 2. tùm in 4. ad Anibald. diſtinct. 49. quæſt. vnica articul. 2. In priori loco ſic inquit: *Non poteſt dici, quod aſſecutio finis exterioris ſit per actum voluntatis immediate: intelligitur enim eſſe actus voluntatis ante aſſecutionem finis, vt motus quidam in finem, poſt aſſecutionem vero vt quietatio quædam in fine. Non poteſt autem eſſe, quod voluntas nunc quietetur in fine in quem prius tendebat, niſi quia voluntas alio modo ſe habet ad finem, quam prius, vel è conuerſo. Illud ergo quod facit voluntatem hoc modo ſe habere ad finem, vt voluntas quietetur in ipſo, eſt vltimus finis interior, qui primo coniungit exteriori fini. Cum ergo vltimus finis quaſi exterior,* (ideſt beatitudo obiectiua,) *voluntatis humanæ ſit Deus, non poteſt eſſe, quod aliquis actus voluntatis ſit interior finis, ſed ille actus erit vltimus finis interior, quo primo hoc modo ſe habebit ad Deum, vt voluntas quietetur in ipſum: hæc autem eſt viſio Dei ſecundum intellectum; quia per hanc fit quaſi quidam contactus Dei ad intellectum, cum omne cognitum ſit in cognoſcente ſecundum quod agnoſcitur. Sicut etiam corporalis tactus ad delectabile corporeum inducit quietationem affectus, & ideò vltimus finis hominis eſt in actu intellectus.*

Poſteriori autem loco ſic dicit: *Cuiuſlibet exiſtentis in potentia finis eſt, vt reducatur in actum. Ipſe autem ordo, vel habitudo rei ad actum ſuum, vel habitum, vel non habitum, etſi quæ proprietates ex actu conſequuntur, non ſunt finis, ſed concomitantur finem, & ipſum quodammodo perficiunt & decorant. Anima autem noſtra eſt in potentia ad omnia ſecundum intellectum, quia intellectus eſt potentia ipſa intelligibilis: unde vltimus finis eius eſt, vt reducatur in actum omnium intelligibilium. Hoc autem fit per Dei viſionem in qua ipſe Deus, qui eſt actus omnium vnitur quodammodo intellectui, vt intelligibilis, & fit actus eius quodammodo.* 44

Quare *ratio Diu. Thom.* ſolida ſtat, quod non poteſt aſſignari actus voluntatis, qui habeat hanc perfectionem aſſequendi primò & per ſeipſum finem; ſeu bonum, quo frui debet. Quia ſi voluntas fertur circa rem præſentem amando ipſam, vel quieſcendo in ipſa, ſemper ſupponit aliquid prius, & antecedens voluntatem, quo talis res ſit præſens, ſeu coniuncta, & attacta ab ipſo ſubiecto aſſequente finem, vt ſi ſit res intelligibilis per intellectum coniungitur: ſi ſit ſenſibilis per aliquem ſenſum: verbi gratiâ, per tactum, aut guſtum: ſi ſit inſenſibilis, per aliquam in diſtantiam, vel informationem, aut 45

locationem, ſicut lapis acquirit finem ſuum, qui eſt eſſe in centro, per hoc quod in tali loco ponatur. Quare appetitus ipſe, vt appetitus eſt, nunquam eſt id quo aſſecutio finis primò & per ſe fit effectiuè, ſed ſolùm affectiuè, & ſic ſemper præſupponi debet coniunctio rei, & aſſecutio facta per aliam potentiam: quia cum appetitus non immediatè tangat, & trahat res ipſas ad ſe, ſed ſolùm per affectum illas tangat, aſſecutio autem rei fit per poſſeſſionem, & adeptionem in effectu, requiritur ſemper aliquid præter appetitum, quod in effectu tangat, & aſſequatur rem ipſam. Et cum aliquando appetitus moueatur in rem non habitam, & poſſeſſam, non poteſt tendere in rem vt poſſeſſam, niſi ipſa voluntas aliter ſe habeat, & ſentiat aliter ſibi proponi, & adaptari obiectum, quam ante. Illa autem immutatio non poteſt primò, & per ſe prouenire à voluntate, quia voluntas non regulatur, nec mutatur, niſi iuxta apprehenſionem, & propoſitionem obiecti. Vnde non poteſt ipſa ſibi facere obiectum præſens, & adeptum per intellectum. Nec intellectus poteſt verè vt præſens, & adeptum proponere, niſi ita ſit in re.

46 Voluntas ergo non facit obiectum præſens, ſi aliàs ex ſe non ſit præſens, ſed præſuppoſitiuè, & antecedenter debet eius præſentia ſupponi, vt attingatur à voluntate. Vbi ergo incipit adeptio obiecti beatifici, ibi incipit ſubſtantialiter, & eſſentialiter beatitudo; quidquid verò poſteà ſuperuenit, non eſſentia adeptionis eſt, ſed complementum, & perfectio. Non eſt autem vnde incipiat adeptio beatitudinis, niſi à viſione, & intellectione, quia cum ſit obiectum intelligibile, & ſpirituale, non habet aliam operationem, qua tangi poſſit, niſi intellectum, & voluntatem. Debet autem tangi aliqua operatione, non illapſu, vel vnione in ipſam ſubſtantiam animæ, quæ nullo modo datur, (vt iam ſuprà excluſimus.) Et ex ipſamet exigentia beatificationis animæ deducitur; quia cum ſit in potentia intelligibilis, oportet quod reducatur in actum per vnionem, & contactum ad ipſum ſummum, & primum intelligibile, quod eſt Deus, vbi continetur omnis perfectio intelligibilitatis, vt ex Diu. Thom. ſuprà ponderatum eſt. In ipſa ergo actuatione intellectus ad tale intelligibile incipit adeptio, & aſſecutio huius finis.

47 Ex *his autem* liquido manent ſolutæ omnes inſtantiæ adductæ contra rationem. Diu. Thom. Nam fatemur dari amorem, ſiue amicitiæ, ſiue ſimplicis complacentiæ, aut concupiſcentiæ, præter deſiderium, & gaudium, vt etiam Diu. Thom. agnouit loco ſuprà citato ex 3. contra Gentiles. Negamus tamen hunc amorem, qualiſcumque ille ſit, importare aſſecutionem obiecti primò & per ſe, & eſſentialiter, niſi ſupponat alium actum alterius potentiæ, quo res fiat adepta, & aſſecuta, (vt oſtenſum eſt.) Et multò minus deſiderium, aut gaudium, ſeu delectationem eſſe adeptionem primò, & eſſentialiter ipſius obiecti, (vt etiam oſtenſum eſt) *Et cum dicitur*, quòd amor amicitiæ poteſt contingere, ſeu aſſequi ipſum finem, quando finis non eſt res corporea, neque abſens, & diſtans, ſicut Deus, ſed tunc ipſo amore amicitiæ transfunditur in amantem, & fit quaſi alter amicus, & reddit ipſum ſibi proprium, & ſuum.

48 *Reſpond.* Rem eſſe notiſſimam, quod amor ſiue amicitiæ, ſiue concupiſcentiæ, ſiue ſit per modum ſimplicis complacentiæ, ſiue per modum efficacis intentionis, non poteſt ex ſpecie ſua adipiſci, & conſequi aliter, & in effectu obiectum ſuum, quia amor ſolùm vnit ſibi obiectum affectiuè, non effectiuè, ſed ſolùm mouet ad quærendam adeptionem realem rei amatæ: conſtat enim inueniri, & ſaluari veram amicitiam, & amorem erga rem abſentem, etiam ſi aliàs ſpiritualis, & indiſtans à nobis ſit, vt charitas viæ, quæ verſatur erga Deum non adipiſcendo ipſum, & tamen *non longè eſt ab vnoquoque noſtrum*. Ergò vera & propria amicitia ex ſpecie ſua non eſt adeptio. Si ergo adipiſcitur in alia vita, ex aliquo ſibi adiecto præter rationem amoris, & amicitiæ, habet adipiſci. Et illud quid eſt? Nam ſi eſt aliquid ad voluntatem ſpectans, eadem difficultas de illo curret, quomodo poſſit rem aliquam, quæ non erat adepta, & aſſecuta, reddere adeptam, & præſentem realiter, & in effectu, & non tantùm in affectu, per ſe & formaliter? Nec enim id facere poteſt amor amicitiæ intra ſpeciem amicitiæ, per hoc quod ſit perfectior intenſiuè, vel extenſiuè, cum totum hoc poſſit habere amor in via ſine adeptione obiecti: nec per hoc quod vltra amorem amicitiæ habeat rationem gaudij, & delectationis, quia delectatio eſt de re iam adepta, & ſic oportet explicare, quid ſit illud quod formaliter eſt adeptio? Nec poteſt diſtingui inter fruitionem, & delectationem, quaſi fruitio ſit eſſentialiter aſſecutio beatitudinis, non delectatio. Etenim fruitio eſt quies voluntatis, & gaudium de re aſſecuta, quod vtique delectatio quædam eſt in voluntate: idem eſt ergo dicere delectationem de re poſſeſſa, & fruitionem in voluntate. Et ſi illa adeptio non eſt aliquid pertinens ad voluntatem, oportet recurrere ad viſionem & illa ſubſtantialiter, & eſſentialiter erit adeptio, licet perficiatur, & compleatur actu voluntatis, vel delectatione. Nec voluntati conuenit quod ſit vnio effectiua, & adeptiua rei, ſed affectiua. Vnde per hoc præcisè, quod ſit amor, non intelligitur vnio obiecti, qualis requiritur ad aſſecutionem, & adeptionem realem finis effectiuam.

Et *ad Cõfirmationẽ allatam* in hac prima inſtantia *Reſpond.* verum eſſe quod in Deo datur proprius, & ſtrictus amor præter gaudium, qui reſpicit bonitatem obiecti, ex cuius complacentia ſequitur gaudium, & ita cauſaliter ille amor eſt gaudium, non formaliter. Cæterùm ex hoc quod detur amor ſtrictè dictus, diſtinctus à gaudio tam in nobis, quàm in Deo, non ſequitur quod ille amor ſit conſecutiuus obiecti, quia ille amor formaliter non reſpicit præſentiam obiecti, aut eius adeptionem, & realem vnionem, ſed ipſam bonitatem ſecundùm ſe. Non eſt autem difficultas in præſenti, quod detur alius actus amoris præter gaudium, ſed an talis amor ſit realis conſecutio obiecti, & adeptio finis, hoc enim eſſentialiter conſtituit rationem beatitudinis. Et hoc non aſſignant vnquam Authores oppoſiti, quomodo amor ſit conſecutio, ſeu adeptio finis, & ſub qua formalitate, vel ratione? Et ſic non deficit ratio Diu. Thom. ſed deficiunt Authores oppoſiti in aſſignando actu amoris, qui formaliter ſit conſecutio, cum ea ſpecie ſua nullus actus amoris id habeat, nec ea aliqua ratione ſuperaddita, quæ non explicatur quid ſit. 49

Nec *obſtat reſponſio Scoti diſtinct. 49. citat. quæſtion. 5.* quod amor ille, quem vocat amicitiæ, aut quicumque alius ſit, præter deſiderium, & gaudium, ex ſui quidem ſpecie præcisè ſumpta, non eſt adeptio, & aſſecutio finis, cum ante viſionem finis dari poſſit; ſed eſt aliqua perfectio, aut gradus amoris ex viſione conſecutus, quo redditur adeptus finis, 50

nis, & ſine tali perfectione ſuperaddita non eſt adeptio. *Vel ſecundo dicit*, quod ille amor amicitiæ ſecutus poſt viſionem, eſt alterius ſpeciei ab amore, qui eſt ante viſionem, & ſic licet amor charitatis in via non ſit adeptio, & aſſecutio finis, benè tamen amor in patria, qui regulatur per viſionem. *Vel tertio dicit*, quod tam viſio, quàm amor ſunt aſſecutio obiecti; ſed viſio vt prior ordine generationis, & prævia ad aſſecutionem amoris; amor autem vt poſterior, & conſequenter perfectior, quam viſio: debet autem beatitudo formaliter, & eſſentialiter conſiſtere in aſſecutione perfectiſſima.

51 Sed *nihil eleuant* iſtæ ſolutiones rationem Diu. Thom. Non prima (cui etiam non fidit Scotus,) quia iſta maior amoris perfectio, & gradus ſolùm poteſt eſſe aliquid pertinens ad accidentalẽ ſtatum amoris, qui prouenit ex diuerſo ſtatu ſubiecti à quo elicitur: quia vt procedit, & regulatur per finem, eſt amor ille minus permaneos, minus intimus, minus ſuauis, aut durans, aut minus feruidus, & intenſus, aut aliis ſimilibus conditionibus præditus. E contra verò amor regulatus per viſiones, habet conditiones oppoſitas. Quæ conditiones, accidentales quidem ſunt amori, ſed perfectiores, & excellentiores illis, quas habet amor ſine viſione. Ex his autem conditionibus non ſortitur amor rationem conſecutionis realis, & ſecundùm effectum reſpectu ſui obiecti. Etenim conditiones iſtæ non incipiunt conuenire amori ex mutatione ipſa actus, ſed ex mutatione obiecti, & ſubiecti: quia ſcilicèt obiectum eſt præſens, & ſubiectum in poſſeſſione illius: non verò ex ipſo actu amoris oritur illa poſſeſſio obiecti, & præſentia illius intra ſubiectum, ſiquidem iſtæ conditiones oriuntur in amore ex regulatione diuerſa, & propoſitione obiecti, quæ ante non dabatur, ſtante enim eadem propoſitione, & apprehenſione eædem conditiones ſequuntur in amore. Non ergo ipſe actus amoris incipit primò & per ſe poſſidere obiectum, & reddere illud præſens, ſed vt poſſeſſum, & præſens debet ei proponi, vt illæ conditiones ſequantur. Si proponitur vt poſſeſſum, iam ergo adeptio, & poſſeſſio ante amorem illum facta eſt, & illud per quod fit eſt adeptio beatitudinis; nec inuenietur aliud, quam viſio, quia res adipiſcenda intelligibilis eſt. Si non proponitur, vt poſſeſſum, nec adeptum: ergo amor inde ortus ſolùm poteſt tendere ad obiectum, & quærere illud vt adipiſcendum. Quomodo ergo ſortitur ille amor perfectas illas conditiones, quibus rem adipiſcatur, ſi ex vi apprehenſionis, & propoſitionis obiecti non habet illas? Nec poteſt quidquam in amorem deriuari, niſi mediante apprehenſione, cùm cognitio ſit radix, & principium amoris; ergo & conditionum, ac perfectionum eius. Quidquid ergo in cognitione non præcedit, in amore non relucet. Et ſic ſi in cognitione non proponitur obiectum cum poſſeſſione, & præſentia, & coniunctione, amor non habet conditiones, & proprietates reddendi illud præſens, & coniunctum. Quod etiam experientia deduci poteſt in quocumque appetitu, ſiue elicito, ſiue innato, qui per ſe ipſum non conſequitur, nec vnit ſibi finem, ſed per aliquid aliud, vt ſtatim ponderabitur. Nec caret etiam inconuenienti, quod hoc quod eſt eſſe aſſecutionem obiecti beatifici, ſeu finis vltimi, attribuatur voluntati, & tamen nulli actui eius conueniat ſecundùm ſpeciem ſuam ex accidentalibus perfectionibus ſuperadditis, quæ potius ſupponunt, quam conſtituunt ipſam eſſentialem aſſecutionem finis. Et ſic eſt nullus actus dabitur, nec in intellectu, nec in voluntate, qui eſſentialiter, & ex ſua ſpecie ſit aſſecutio finis vltimi, cum tamen multi ſint meritorij, & diſpoſitiui ad illum.

52 Nec *ſecunda ſolutio* aliquid conducit: Tùm, quia certiùs eſt charitatem in patria, & in via eſſe eiuſdem ſpeciei, quia *charitas nunquam excidit*, nec obiectum eius formale diſtinguitur ſpecie hìc, & in patria; eſt enim vtrobique Deus, vt diligendus propter ſe amicabiliter. Quod autem amicus ſit præſens, vel abſens non mutat ſpeciem amicitiæ in genere amicitiæ, vt patet apud homines, licet poſſit mutare alios actus in alio genere, verbi gratiâ, in ratione deſiderij, aut gaudij, & ſimilium, quæ regulantur, & ſpecificantur penes præſentiam, vel abſentiam obiecti, vt conducit ipſi ſubiecto, non penes bonitatem amici, vt conducit ad bonum ipſius amici in ſe. Tùm, quia dato quod ſint ſpecie diuerſæ charitas in via, & in patria; neutra tamen oſtenditur eſſe conſecutio realis, & effectiua obiecti in ſe. Non charitas in via; quia eſt circa abſentem, & vtitur deſiderio. Non in patria: quia ſupponit præſentem, & adeptum, ſeu vnitum in intellectu, quod ſufficit ad poſſeſſionem, vtitúrque fruitione, quæ circa rem ſibi coniunctam & vnitam verſatur.

53 Denique *tertia ſolutio* deficit, quia ſi Viſio, & Amor dicuntur aſſecutio obiecti, non poſſunt eſſe aſſecutio eodem modo, & ex æquo, & ſub eadem ſpecificatione, ſeu æquè primò, ſed vna ſubordinatè ad aliam, cùm vna ſit intellectus, alia voluntatis, & intellectus voluntatem præcedat; nec beatitudo poſſit ex æquo in vtroque actu conſiſtere, ſed ſimplex actus ſit, (vt ſuprà docuimus) ipſo etiam Scoto conſentiente. Vel ergò ille actus intellectus eſt entitatiue, & ſubſtantialiter aſſecutio; vel non. Si eſt aſſecutio; habemus intentum: id enim quo primò beatitudinem aſſequimur viſio eſt; & ſic voluntatis actus ſuperueniens erit complementum, & perfectio huius aſſecutionis, non prima eius conſtitutio, & eſſentia. Si non eſt aſſecutio ille actus intellectus; erit ſolutum: & tunc ſolùm erit aliquid præuium, & diſpoſitiuè ſe habens vt voluntatis actus aſſecutio ſit, dicetúrque aſſecutio diſpoſitiuè, & ſecundùm quid, non formaliter, & eſſentialiter; proponit enim intellectus, & amplectitur voluntas. Et ſi hoc modo velit Scotus dicere, quòd tam actus intellectus, quàm voluntatis dicuntur aſſecutio, ille præuiè & inchoatiuè, hic formaliter; redarguitur rationibus factis, quia non poteſt eſſe ſolùm diſpoſitio ad aſſecutionem, ſed formalis, & vera aſſecutio illa, quæ verè, & realiter reddit coniunctum, & præſens ſibi obiectum immobiliter, & reddit actuatam potentiam, quæ carebat illa perfectione: & actuatione, quam intendebat habere pro fine, ſiquidem finis creaturæ intellectualis eſt, vt potentia intelligibilitatis eius reducatur in actum, & intelligat omne verum. Et hoc non diſpoſitiuè, ſed formaliter, & realiter reducitur in actum, & aſſequitur natura intellectualis per viſionem, vt de ſe manifeſtum eſt. Quare viſio verè, & formaliter, & non ſolùm diſpoſitiuè aſſecutio eſt obiecti in eſſe veri, & intelligibilis. Et quia vnio, & adeptio eiuſdem obiecti in eſſe boni, & in ratione appetibilis ſupponit cõiunctionem, & adeptionem in eſſe veri, numquam poteſt eſſe amor voluntatis prima, & eſſentialis adeptio beatitudinis, ſed completiua illius, & ſuperadita: ſicut aſſecutio rei concupitæ per tactum, aut per guſtum, aut alio ſenſu, eſt vera, & eſſentialis aſſecutio illius,

lius, non autem actus appetitus, quo fruitor, & quieſcit in tali obiecto. Et licet aſſecutio in eſſe veri ſit diſpoſitio ad voluntatem, ſeu cauſa illius, tamen reſpectu obiecti eſſentialis, & formalis aſſecutio illius eſt, quia vera coniunctio, & adeptio obiecti eſt. Quod ſi propter hoc velit Scotus, illam eſſe partialem aſſecutionem, & ex vtraque, ſcilicet, intellectus, & voluntatis conſurgere integram, & totalem aſſecutionem beatitudinis: iam hoc erit contra ipſummet Scotum, qui tenet beatitudinem eſſe vnum, & ſimplicem actum, non plures; quod nos etiam ſuprà iam oſtendimus.

54 Dicere *verò*, quod inter iſtos duos actus aſſecutiuos intellectus, & voluntatis, principaliter, & eſſentialiter conſiſtet in actu voluntatis, quia eſt perfectior, hoc eſt ſupponere, quod actus voluntatis eſt perfectior actu intellectus, quod non eſt certum, (& ſtatim oppoſitum dicemus,) ſed entitatiuè intellectus eſt perfectior; voluntas verò ſecundum quid dicetur perfectior, quatenus complet, & ornat adeptionem beatitudinis factam per intellectum, ſicut qualitas ornat, & perficit ſubſtantiam; non tamen in illa primò & per ſe, & eſſentialiter conſiſtet beatitudo. Et adhuc dato, quod actus voluntatis ſit perfectior in ſubſtantia, quam actus intellectus; non ſequitur quod ſit perfectior in ratione conſecutionis, & adeptionis obiecti beatifici, quia hæc adeptio magis pertinet ad coniunctionem intelligibilem, quam appetitiuam, & affectiuam, cum natura intellectualis in potentia ad intelligibilem veritatem, quæ eſt bonum, & perfectio ipſius. Quod verò voluntas afficiatur, & delectetur de bono ſuo, non eſt adeptio, ſed de adeptione fruitio.

55 Et *hinc ſoluitur* ſecunda Inſtantia ſupra allata contra rationem Diu. Thom. *Dicimus enim* fruitionem, quæ regulatur per apprehenſionem de obiecto præſenti, nullo modo poſſe eſſe ipſam acquiſitionem, & adeptionem formaliter, ſed illam præſupponere. Neque alius actus aſſignari poteſt in voluntate, qui formalis adeptio ſit ex ſpecie ſua, neque ex conditione aliqua acciddentali ſuperaddita. Quod totum in ſuperioribus oſtenſum eſt. Nam omnis fruitio, & delectatio gaudet de re ad adepta, ita quod vt ſequatur gaudium in voluntate, debet repræſentari, ac proponi obiectum ipſum non vt abſens, & adhuc acquiſibile, quaſi adhuc deſit aliquid, vt acquiratur, ſed vt præſens, & vnitum, ſibi ſi enim repræſentatur obiectum taliter, quod adhuc illi deſit aliquid, vt acquiſitum & vnitum ſibi ſit; oportet quod in voluntate ſequatur motus ad vincendum, & acquitendum id, quod deeſt, & ſub ratione moueatur ad illud tanquam ad abſens, & ſic ſit deſiderium, non gaudium, pro ea parte qua ſic reſpicit abſens, & conſequenter pro ea parte non eſt conſecutio finis. Si verò repræſentatur obiectum vt præſens, & vnitum, taliter quod non deſit illi aliquid, vt acquiſitum ſit, iam ipſe voluntatis actus non eſt acquiſitio, & adeptio obiecti, ſed cadit ſuper adeptum, & conſecutum, & conſequenter ſupponit eſſentialem beatitudinem, quæ eſt ipſa adeptio obiecti beatifici, & poſſeſſio illius ſufficiens, ad fruendum illo. Itaque nullus actus voluntatis, ſiue verſetur circa obiectum vt præſens, ſiue vt abſens, ſiue abſtrahat ab vtróque, poteſt eſſe ipſa eſſentialis, & realis adeptio obiecti, quantumcumque ille actus ſit eminens, & perfectus; quia nullus actus voluntatis intelligi poteſt, qui non reguletur per cognitionem, & ex illa participet omnem perfectionem ſuam ſiue ſpecificam, ſiue accidentalem. Vnde non poteſt vi ſua conſequi obiectum realiter, niſi circa obiectum cognitum. Et ſi obiectum cognoſcitur, & proponitur non adeptum, ſed vt tenendum, & adipiſcendum ipſo actu voluntatis, quaſi manu apprehendente; tunc inquiro; quomodo voluntas ſuo actu habeat vim adipiſcendi, & coniungendi ſibi obiectum, quod ante non poterat? Nam ante etiam volebat, & deſiderabat adipiſci, nec tamen ſolo ſuo actu poterat, quia non erat in poteſtate eius adipiſci. Quomodo ergo poſita viſione, ſic eſt in poteſtate ſua obiectum, vt ſolo actu voluntatis adipiſci poſſit? Nam vt ſuprà ex D. Thom. ponderauimus in illo loco ex 4. *Sententiarum*, non poteſt voluntas quietari in obiecto, & multò minus realiter illud adipiſci, cum anteà nec quietaretur, nec adipiſceretur illud, niſi aliqua mutatione facta quia ſcilicet voluntas alio modo ſe habeat erga obiectum, quam ante vel è conuerſo. Nec enim voluntas per ſe ſolam habet ſufficientem vim ad adipiſcendum obiectum, aliàs cum primum vellet adipiſci, ſtatim haberet illud, cuius contrarium videmus. Cum verò iuuatur viſione ipſa rei, & ſic ad ipſam vt ad præſentem tendit amor inde emanans, non poteſt eſſe adeptio ipſa obiecti; quia ſi amor iſte ſupponit obiectum coniunctum, & adeptum intra intellectum adeptione, ſeu coniunctione intelligibili, & amor ipſe nihil eſt aliud, quam inclinatio voluntatis ad obiectum apprehenſum, quomodo accipit ex viſione ipſa vim ad adipiſcendum adeptione reali obiectum, cum ex ſe ſolùm ſit vnio affectiua, quæ non ponit in obiecto ſtatum aliquem præſentiæ, vel abſentiæ realis, & in effectu, ſed ſolùm ſupponit illum, & iuxta quod repræſentatur per intellectum, ſic fertur in ipſum? Vnde, quia ſolùm tendit in rem per modum affectus, & inclinationis, ſolùm pertinet ad voluntatem inclinare ad apprehenſionem, & adeptionem obiecti, ſi non ſit poſſeſſum, aut ſi ſit poſſeſſum, & ſic repræſentetur, in illo quieſcere, & frui. Quod verò per ipſummet actum voluntatis, & per ipſummet amorem, quatenus affectus quidam eſt ad apprehenſionem conſecutus, fiat realis coniunctio, & adeptio obiecti, extra rationem ipſam amoris, & affectus eſt. Nec poteſt explicari, quam aliam adeptionem realem circa Deum faciat amor præter ipſam coniunctionem, quæ fit per intellectum, cum Deus non ſit aſſequibilis alia operatione, quam ſpirituali, & intelligibili, & per actum immanentem, non tranſeuntem; nihil enim effici poteſt circa Deum. Ergò præter affectiuam vnionem, quam facit amor, & ſequitur ad intellectum, non apparet alia realis coniunctio, vel adeptio, quam quæ fit per intellectum: aut aſſignetur, quid ſit illa realis adeptio, quam facit amor, præter affectiuam vnionem, ſeu inclinationem?

56 Et *ſic manet reſponſum* ad difficultatem, qua inquiritur, cur non poſſit idem actus eſſe fruitio, ſeu amor, & conſecutio obiecti? *Reſpond.* ideò non poſſe, quia eſt extra ſpecificam rationem voluntatis, eo quod fruitio, & amor, ſeu quilibet actus voluntatis eſſentialiter, vt voluntatis eſt, eſt vnio affectiua, & inclinatiua ad obiectum, quæ ex natura ſua ſupponit obiectum iam attactum, & propoſitum per intellectum, vel vt abſens, vel vt præſens. Vnde ad ipſam non pertinet realiter, & effectiuè acquirere, & vnire ſibi obiectum, ſed tantum in illud ponderare, ita quod ſi ſit abſens, quærat illud habere, ſi ſit præſens quietetur in illo, reddere autem præſens, vel

abſens

abſens realiter ipſi ſubiecto, extra facultatem voluntatis eſt, nec poteſt alicui actui conuenire, quatenus voluntatis actus eſt. Et ſic nunquam ad voluntatem pertinet prima tentio, & adeptio realis obiecti, qua realiter, & entitatiue poſſidetur, ſed qua affectiuè, & inclinatiuè. Quod etiam inductione conſtat in omni genere appetitus tam innati, quam eliciti. In appetitu enim innato videmus, quod lapis pondere ſuo appetit centrum, non tamen pondere conſequitur, ſed coniunctione, & vbicatione in centro, ibique requieſcit. Similiter appetitus ſenſitiuus finem ſenſibilem non ipſo appetitu acquirit, ſed aliquo ſenſu; puta tactu, guſtu, viſu, & ſimilibus: & in his acquiſitis per ſenſus, appetitus ipſe requieſcit, & fruitur. Eodem ergo modo appetitus rationalis, finem intelligibilem non conſequetur ipſo actu appetitus, ſed actu intellectus; fruetur verò voluntas, & requieſcet in illo per intellectum adeptio. Et hoc ideo, quia voluntas, & omnis appetitus fertur in bonum, quatenus conueniens eſt ipſi ſubiecto. Quod verò ſit conueniens ipſa non facit, ſed ſupponit. Sicut ergo ſupponi debet conueniens, vt appetatur, ita debet adeptio eius ſupponi, vt fruamur; quia ad illud principium pertinere debet adeptio, & acquiſitio, ad quod pertinet conuenientia talis obiecti. Ergo ſicut præſupponitur ante voluntatem id quo redditur conueniens obiectum, ita debet præſupponi id quo redditur adeptũ, & acquiſitũ, nempe illud, cui eſt cõueniẽs, & aptũ ad tale bonum: ſicut quia tactui eſt conueniens libido, tactu etiã acquiritur, non appetitu; & quia guſtui eſt conueniens cibus, palato acquiritur, non affectu.

57 Quod *verò Deus* dicatur intimus ſua immenſitate, & ſic ſolum deeſt cognitio clara, vt voluntas illo fruatur, illũque poſſideat, ſicut fruitur, & poſſidet homo animam ſuam, quando videt illã in ſtatu ſeparationis. *Reſp.* Quod illa intima præſentia Dei per immenſitatem, non eſt præſentia obiecti fruibilis, & poſſeſſi, ſed eſt præſentia Dei generalis pro omni creatura, vt operantis, & agẽtis in effectus ſuos. Vnde per hanc immenſitatẽ etiam eſt præſens rebus inanimatis, & peccatoribus, & damnatis, nec tamen ab eis poſſidetur. Quando autem eſt præſens obiectiue per claram viſionem, tunc eſt præſens etiam poſſeſſiuè, & tunc eſt adeptus finis vltimus, quia tunc actuat in eſſe intelligibili naturam intellectualẽ, ſub qua ratione eſt cõiunctus modo intellectuali, & ſic poſſeſſus, vt poſſit frui ea fruitione, quæ ſupponit adeptionem finis, non quæ facit. *Quod vero dicitur* de anima noſtra, quod poſſidetur per fruitionem. *Reſp.* Eam poſſideri à nobis, & modo pro iſto ſtatu, & poſteà in ſtatu ſeparationis, licet non eodem modo; quia hic cũ imperfecta cognitione, & fruitione; ibi cum perfecta: nec tamen hic, nec ibi per actum ipſum voluntatis formaliter & eſſentialiter poſſidetur; ſed poſſidetur per hoc quod ſit forma ipſa eſſentialis naturæ, quam conſtituit, hic cognita per effectus, ibi in ſe ipſa immediatè & ſic ibi perfectè fruimur ipſa; hic imperfectè. Et dona gratiæ hic, & ibi poſſidemus per informationem, ſed cum cognitione imperfecta hic & cum mutabilitate; ibi cum cognitione perfecta, & ſecuritate.

58 Quod *ſi dicas*, nam ipſa viſio non poteſt eſſe poſſeſſio Dei; per poſſeſſionem enim facit quis rem aliquam eſſe ſuam, per viſionem autem non facit ſuam, ſed extrinſecè denominat viſam, vnde videre eſt commune, tam poſſidenti, quam non poſſidenti; videtur enim vxor, aut fundus ab omnibus, ſed poſſidetur ſolum à marito, vel domino. Quomodo ergo Deus ſola viſione poſſidetur cum ex viſione ſolũ Deus reddatur viſus extrinſecè: eſſe autem poſſeſſum & ſuum pertineat ad proprietatem, & ius in re, non ad extrinſecam denominationem? *Reſpond.* quod poſſeſſio duo importat, vnum eſt ipſa tentio, ſeu acquiſitio rei, alterum eſt ipſum ius vtendi tali re acquiſita, quatenus eam firmiter, & debito titulo poſſidet; illud enim dicimus poſſidere, quod quiete, & plene, ſeu firmiter habemus, vt inquit D. Thom. in 1. *ad 1. diſt. 8. quæſtion. 1. articul. 1. ad 6. & 1. part. quæſtion. 10. articul. 1. ad 6.* Viſio ergo illa Dei vtrumque habet, & tenere, ſeu aſſequi Deum, quia Deus eſt intelligibile bonum, nec niſi intellectu teneri poteſt, & adipiſci, præſertim cum non per ſpeciem extraneam, ſed per ſuam ſubſtantiam vniatur intelligibiliter menti: & ſimiliter eadem viſio, quatenus permanens, & æterna, firmiter, & plenè, & quietè reddit Deum poſſeſſum, & tentum. Et licet intellectus de ſe abſtrahat à præſentia, & abſentia, ſicut voluntas; tamen viſio non abſtrahit à præſentia ſed illam includit eſſentialiter. *Et ſi dicatur,* Quod etiam fruitio, ſeu amor de re præſenti non abſtrahit à præſenti. *Reſpons.* Quod non abſtrahit à præſentia ſed tamen ſupponit illam factam, & conſecutam, quia verſatur circa rem propoſitam, vt præſentem, & adeptam. Intellectus autem non ſupponit rem adeptam, & præſentem ante viſionem, ſed in ipſa viſione primo fit præſens obiectum intelligibiliter, quæ eſt præſentia, qua obiectum ſpiritoale, & intelligibile poteſt adipiſci. In aliis autem rebus, præſertim corporalibus, ſola viſio non reddit obiectum poſſeſſum, aut quia tale obiectum natum eſt perficere alios ſenſus, & nõ viſum, ſicut cibus non viſum, ſed guſtũ delectat, & ſic non ſolo viſu tenetur; aut quia non immobiliter, & plene per viſum attingitur, ſed mutabiliter, nec ex ſolo viſu poteſt tali obiecto pro ſua voluntate frui, & ſatiari; aut quia per viſum non ipſa ſubſtantia obiecti intra potentiam cognoſcitiuam habetur, ſed ſola ſpecies intentionalis. Nihil autem horum occurrit in viſione Dei, quia non eſt bonum ſenſibile, ſed intelligibile, atque adeo ſolo intellectu adipiſcibile, quia ab eo intellectus actuatur, & immutabiliter illud videt, ac per ſuam ſubſtantiam intus vnicũ habet in eſſe intelligibili, ac demũ ex tali intelligibili actuatione, & præſentia habet poteſtatem Deo ſemper fruendi, quod eſt ius internum in lumine gloriæ fundatum. Viſio ergo talibus conditionibus prædita, non ſolum reddit Deum viſum extrinſecè, ſed & poſſeſſum, ac firmiter tentum.

Præter *hanc rationem* fundamentalem Diu. Thom. 59
quæ ex ipſa intrinſeca ratione adeptionis deducitur quæ eſt eſſentialis beatitudini, alia deduci ſolet ex perfectiori potentia, & actu; quia videlicet intellectus eſt altior, & perfectior potentia, quam voluntas, beatitudo autem eſt perfectiſſimum, quod eſt in homine, cum ſit ſummum eius bonum; ergo debet pertinere ad perfectiſſimam potentiam, & ad eius perfectiſſimum actum: ergo ſi perfectiſſimus actus eſt intellectus, & ipſa potentia intellectiua eſt perfectior voluntate, oportet quod in actu intellectus conſtituatur formalis, & eſſentialis beatitudo. Hac ratione vtitur Diu. Thom. 1. *part. quæſtion. 26. art. 2. & in 3. contra Gentil. cap. 26. cir. à fine.* Sed *Scotus* eiuſque ſectatores, licet conueniant cum *Diu. Thom.* in hoc quod beatitudo debet eſſe perfectiſſima hominis operatio, vtpote cum ſit maxima eius perfectio, & vltimi finis aſſecutio; tamen in maiori diſconueniunt, quia putant voluntatem eſſe perfectiorem intellectu, cum naturaliter voluntas intellectum moueat, cæteriſque potentiis

impetet, & habeat pro obiecto ipſum bonum, ſeu finem, qui eſt ipſa perfectio; vnumquodque enim bonum eſt in quantum perfectum.

60 Cæterum *de hac re* Nos egimus in Libris de anima, *quæſt. 12. artic. 5.* & ibi oſtendimus intellectum eſſe perfectiorem potentiam voluntate; tum quia eſt radix, & principium illius, priuſque in ſe participans immaterialitatem, quam voluntas. Habere enim appetitum (*vt rectè notat S. Thom. 2. contra Gentil. cap. 26*) omnibus rebus commune eſt; intellectũ verò habere non omnibus: & ſimiliter appetitum intellectiuum habere, qui eſt voluntas, non omnibus eſt commune, ſed quod appetitus intellectiuus ſit habet ab intellectu voluntas; omnis enim appetitus, & inclinatio ſequitur ad formam ſuam, & appetitus intellectiuus ad intellectualem naturam. Eſt ergo intellectualitas radix voluntatis, & prior atque intimior eſt immaterialitati animæ intellectus, quam voluntas. Tum, quia obiectum intellectus eſt abſtractius, & independentius, & modo altiori, & ampliori attingibile, vtpotè quidditates rerum attingens, & ſub vniuerſalitate, & abſtractione à ſingularibus procedens, quod maiorem abſtractionem, & conſequenter maiorem amplitudinem, & vniuerſalitatem petit; voluntas autem magis ad ſingularia tendit, quia magis practica eſt, & ad res in indiuiduo tendit, vtpotè conſecutionem rei intendẽs, quæ ſolum fit in indiuiduo. Tum denique, quia intellectus mouet perfectius, & altius, quàm voluntas; voluntas enim ſolum effectiuè, & applicatiuè ad opus mouet, intellectus autem obiectiuè, & ſpecificatiuè, imo & finaliter; quia & ſi volũtas verſetur circa finẽ, tamẽ habet ſe vt mota à fine, non vt finis mouens. Intellectus autẽ attingit ipſum finem, vt mouentẽ, quia voluntas mouetur à fine, vt propoſito per intellectũ, & ſic ipſa ratio boni, vt mouentis prius eſt in intellectu, quàm attingatur à voluntate. Verſatur autẽ voluntas circa finẽ, & bonum, vt mota ab ipſo bono, non mouendo ex ipſa ratione boni; & iterum reſpicit bonum, non quantum ad ſuam quidditatem, & rationem, ſicut intellectus, ſed quãtum ad ſuam conuenientiam, & allicientiam vt obtineri poſſit, & in eo quieſcere, quod eſt verſari circa bonum, non tam altiori, & perfectiori ratione, ſicut intellectus.

61 Hæc *ratio non indiget* maiori explicatione in præſenti, quia latius à Nobis tractata eſt *citato loco de anima*, & in ſolutionibus argumentorũ iterũ attingetur. Sed tamen licet efficaciter procedat pro ea parte, quæ ſupponitur etiam cum Scoto, beatitudinem debere eſſe perfectiſſimã operationem, tamen quia propria, & formaliſſima eius ratio nõ cõſiſtit in hoc quod ſit operatio perfectiſſima, ſed quod ſit adeptio ipſius finis (quidquid de eius perfectione ſit) ideo prior ratio eſt magis fundamentalis, & propria. Quomodo verò etiam in ſupernaturalibus actibus ſint perfectiores actus intellectus, quàm voluntatis, dicemus in ſolutione argumentorum.

ARTICVLVS IV.

Expediuntur difficultates contra Sententiam præcedentis articuli.

1 AD *tria præcipua capita* rationes oppoſitæ ſententię reducuntur. *Primum* eſt probando, quod actus voluntatis, ſiue fruitio, ſiue amor amicitiæ, eſt aſſecutio obiecti beatifici. Et licet etiam actus intellectus ſit aliquo modo eius aſſecutio, non tamen vltima, & perfecta, ſed hæc ſoli voluntati reſeruatur, ideóque in ea debet potius conſtitui eſſentialis beatitudo, quàm in actu intellectus, aut ſaltem non eſt maior ratio, quod ponatur in intellectu, quàm in voluntate. *Secundum* eſt probando, quod actus amoris ſit perfectior actu viſionis, ideóque ad morem pertinere debet formalis, & eſſentialis beatitudo. *Tertium* eſt probando, quod actus amoris eſt aptior, & magis proportionatus, vt ex illo ſequãtur proprietates beatitudinis & proprius ſtatus illius, vt impeccabilitas, perpetuitas, delectatio, vel quies, & ſatietas.

2 *Et in primis*, antequam proponantur iſtæ rationes arguitur authoritatibus deductis ex Scriptura, & Patribus, in quibus ſignificatur beatitudinem noſtram eſſe gaudium, ſeu fruitionem, qui eſt actus voluntatis. Dicitur enim Matth. 25. de ſeruo fideli: *Intra in gaudiũ Domini tui.* Et Ioan. 16. *Gaudebit cor veſtrum, & gaudiũ veſtrũ nemo tollet à vobis.* Et de ipſa delectatione gloriæ, dicitur Pſ. 35. *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Apocalipſ. 2. *Vincenti dabo manna abſconditum.* Pſal. 16. *Satiabor, cum apparuerit gloria tua.* Ex Patribus deducitur hoc ipſum & ex Auguſtino pluribus locis. In primis 10. Confeſſion. cap. 21. *Omnes* (inquit) *ipſum gaudium vitam æternam vocant.* Et cap. 22. *Hæc ſola eſt vita æterna; gaudere ad te, de te, & propter te.* Et cap. 23. *Beata vita eſt gaudium de veritate.* Et Lib. 1. de Doctrina Christiana. *Hæc* (inquit) *eſt ſumma merces, quod Deo perfruamur.* Et cap. 21. affirmat, *Homines, & Angelos pariter beatos eſſe perfruendo.* Et lib. 8. de Ciuit. cap. 9. *Beatus eſt, qui eo quod amat, fruitur; quiſquis ergo fruitur eo quod amat, & verum ac ſummum bonum amat, quis eum beatum eſſe, niſi miſerrimus neget?* Ac denique in Sermone 53. de Tempore, qui eſt primus in Quinquageſima, inquit: *Charitas ſummum eſt præmium Sanctorum in cælo, quia in perfectio gaudio nihil grauius, nihil dulcius habent Sancti perfecto amore Dei.* Item Anſelmus lib. 2. Cur Deus homo c. 1. *Creaturam rationalem à Deo factam eſſe iuſtam, vt fruendo beata ſit, dubitari non debet.* Et eodem Lib. 2 cap. 3. *Peruerſus ordo* (inquit) *eſt amare ad intelligendum; rectiſſimus intelligere ad amandum.* Ergo non poteſt ſiſtere vltima beatitudo noſtra in viſione intellectus, ſed in amore voluntatis; alias rectè ordinaretur amor ad intelligendum. Denique Chryſoſt. homil. 46. in Matthæum: *Voluntas* (inquit) *eſt, quæ remuneratur pro bono.* Sed remuneratio eſt beatitudo; ergo illa in voluntate eſt.

3 *Re p.* locis Scripturę poſſe intelligi dupliciter. *Primo* de gaudio obiectiuo, ideſt, de ipſa re, de qua eſt gaudendum in patria, quæ eſt vſitata phraſis Scripturæ; ſicut dicitur Chriſtus ſpes, & vita noſtra, & Apoſtolus ipſos Philippenſes vocat *gaudium ſuum & coronam*, ad Philip. 4. Et ſecundum hanc intelligẽtiam, illa loca nihil probãt, ſiquidem non intelliguntur de formali beatitudine, ſed de obiectiua; nec aſſignant actum voluntatis, ſeu fruitionem pro eius adeptione; ſed loquuntur de re, de qua gaudendum nobis eſt; eius tamen adeptio non ad voluntatem dicitur pertinere: ſicut cibus eſt gaudium guloſi, & libido luxurioſi, & pecunia auari, non tamẽ iſta ipſo actu voluntatis formaliter obtinentur. *Secundo poſſunt intelligi* loca illa de gaudio formali pro ipſo actu voluntatis, quo fruemur Deo; ſed non dicitur in his locis, quod beatitudinis aſſecutio ſit ipſa fruitio, aut actus gaudij. Quod enim in illa beatitudine erit ſummũ gaudiũ, quodque fruemur Deo,

quis

quis negare poteſt, cum ſit plena fides. Sed quod adeptio, & conſecutio illius rei, de qua gaudendum eſt, formaliter eſſentialiter fiat per ipſum actum fruitionis, & gaudij, an alio actu apprehendente Deum, vnde deducitur?

4 Ad *loca P P. Reſp.* non ſpecificare Auguſtinum in illis locis ipſam formalem conſecutionem beatitudinis, quæ eſt propria, & intima ratio formalis beatitudinis, de qua in præſenti agimus, ſicut in aliis locis id ſpecificauit de viſione, vt ſupra latius ponderauimus. Solum ergo dicit: *Gaudium eſſe vitam æternam, & in gaudio de Deo eſſe vitam æternam*, quia reuera illud gaudium eſt ipſa vita æterna completiue, & conſummatiuè, licet non ſit eſſentialiter ipſa adeptio beatitudinis. Specialiter autem in illis locis ex 10. *Confeſſionum*, gaudium dicit eſſe vitam beatam, & gaudium de Deo, & gaudium de veritate, ſumendo *gaudium*, non ſolù pro formali gaudio, qui eſt actus ipſe voluntatis, ſed etiam pro radicali, quod eſt ipſa adeptio rei, vnde eſt gaudendum: hoc enim totum pertinet ad gaudium, & nomine *gaudij* intelligi poteſt; ſicut & ipſa vita beata ſeu vita æterna non intelligitur ſolum de ipſo actu formalis beatitudinis, ſeu adeptionis obiecti beatifici, ſed de omni eo, quod pertinet ad vitam illam beatam, ſiue ſubſtantialiter, ſiue completinè, aut cõcomitãter, totum hoc enim ad vitam illam pertinet. Et hoc ideo dicimus, quia in eo loco Auguſtinus non tractabat de beata vita ſpecialiter diſputando, aut diſtinguendo in ipſa, quid ſit adeptio ſubſtantialiter aut quid ſit complementum, ſeu ornatus, aut conſummatio illius, ſed abſolutè loquitur de beata vita pro omni eo, quod inuoluit, & includit, & ſecundum quod communiter pertinet ad omnes, quia *omnes* (inquit) *beatam vitam gaudium eſſe dicunt*; nec tamen omnes diſtinguunt de eo, quod eſt beatitudo pro adeptione, ſeu eſſentiali beatitudine, vel quod eſt complementum, & ornatus, ſed totum illud quod ad intellectum, voluntatemque pertinet, beatam vitam appellant. Et Auguſt. de eo quod omnes concipiunt communiter nomine *vitæ beatæ*, ibi agit, licet paulò ante in illo *cap. 21. citato ex* 10. *Confeſſion.* gaudium diſtinxerit, & acceperit pro actu voluntatis, quo aliquis lætatur in animo; non tamen ſolùm hoc modo accipit gaudium, cum de beata vita agit, quam omnes cupiunt, ſed de eo quod communiter nomine gaudij intelligi ſolet, id eſt, ipſum etiam obiectum, de quo eſt gaudendum.

5 Ad *locum ex libro* 1. *de Doctrina Chriſtiana, cap.* 31. eodem modo *Reſp.* mercedem ſummam dici ab Auguſt. vt Deo perfruamur, ſumendo *fruitionem*, nõ ſolum formaliter in volũtate, ſed etiam radicaliter in Intellectu, vnde incipit fruitio, quia ibi tenetur obiectum, quo fruendum eſt, & ibi fit adeptio, & poſſeſſio eius, ex quo ſequitur in volũtate formalis fruitionis actus. Et quia ipſa adeptio rei deſideratæ ad hoc ordinatur, vt ea fruamur, & in ea quieſcamus, ideo optimè dicitur ſecundum communem modum loquendi, mercedem noſtram eſſe fruitionem præmij, quod eſt Deus, includendo in ipſa fruitione, non ſolum actum formalem fruitionis ex parte voluntatis, ſed etiam adeptionem eius ex parte intellectus. Et eodem modo intelligitur, quod dicit cap. 33. *Quod fruentes pariter beati ſimus*, non quia fruitio ipſa formalis ſit adeptio, & eſſentia beatitudinis, ſed quia fruentes Deo beati ſumus, non ipſa fruitione adipiſcentes, ſed ipſa complentes, & conſummantes beatitudinem. Et eodem modo intelligitur dictum ex *Libro* 8. *de Ciuit.* non enim negari poteſt, quod ille qui fruitur eo quod amat, beatus eſt; non tamen ſequitur quod fruitione ipſa conſequatur beatitudinem, ſed ſufficit quod fruitione conſummet; ſic enim qui conſummat, à fortiori beatus eſt, quia non ſolum habet ſubſtantiam, & eſſentiam beatitudinis, quæ eſt adeptio ſed etiam conſummationem, & complementum.

Ad *alium locum Auguſt. ex ſerm.* 53 (qui locus videtur cæteris eſſe vrgentior) *Reſp.* charitatem eſſe ſummum præmium in cœlo, & id quo nihil eſt gratius, & dulcius Sanctis, quia eſt id quo conſummatur, & decoratur beatitudo, non id in quo eius ſubſtantia conſiſtit. Vnde dicit S. *Tho. in* 4. *diſt.* 49. *q.* 1. *a.* 1. *quæſtiunc.* 1. *ad* 5. quod per affectum homo perfectius Deo coniungitur, quam per intellectum, in quantum coniunctio, quæ eſt per affectum ſuperuenit perfectæ cõiunctioni, quæ eſt per intellectũ, perficiẽs, & decorans eam, ſed tamen oportet, quod prima coniunctio ſit ſemper per intellectũ. Sic etiã interpretatur D. T*hom. in hac q.* 3. *art.* 4. *ad* 1. dictum Aug. *in* 19 *de Ciuitat.* quod beatitudo hominis in pace conſiſtit; quæ pax vtique ad quietationem volũtatis ſpectat. Dicit autem D. Thom. quod pax pertinet ad vltimum finem, non eſſentialiter, quaſi adeptio illius, ſed conſequenter, quia adepto fine remanet homo pacatus quietato deſiderio. Sic etiam charitas ſummum præmium eſt in cœlo, nec in illo gaudio aliquid dulcius, non eſſentialiter quaſi conſecutio eius, ſed conſecutiuè quaſi complementum, & aliquid conſequenter ſe habens, in quo perficitur, & ſuauizatur vltimò ac decoratur præmium in cœlo. Vnde ipſe *Auguſt. in eodem Serm.* 53. ſubdit: *Nihil dulcius habent Sancti perfecto amore Dei, quem quia prædictum videtur, ſuauius diligunt, dulcius fruuntur ipſo bono.* Non ergo ipſa dilectio apud Auguſt. eſt id, quo primo, & eſſentialiter fit adeptio beatitudinis, ſed id, quod ex tali adeptione conſequitur. 6

Ad *locum Anſelmi Reſp.* veriſſimè dici, quod rationalis creatura iuſta facta eſt, vt fruendo Deo beata eſſet. Sed hac fruitione diſtinguimus duo, ſcil. aſſecutionem, ſeu adeptionem boni, quo fruituri ſumus, & gaudium, ſeu delectationem de tali bono adepto. Primum pertinet ad intellectum, & illud eſt eſſentialis beatitudo, quia eſt eius adeptio. Secundum pertinet ad voluntatem, & eſt eius complementum, ſeu accidentalis perfectio. *Anſelmus* verò loquitur de fruitione pro toto hoc, quod ad fruendum Deo requiritur, id eſt, tam de fruitione radicali, quam formali. *Quod verò affertur* ex alio loco Anſelmi, *Dicimus*, peruerſum eſſe ordinem amare vt intelligas, ſed intelligere vt ames, quia iſtæ potentiæ ſic ſe habent, vt prior ordine ſit intellectus, deinde ſequatur voluntas, quæ eſt poſterior intellectu, non è cõtra. Non tamen ex hoc ſequitur, quod conſecutio finis ſit per voluntatem, non per intellectum. Vnde peruerſus ordo eſſet amare ad intelligendum, optimus verò intelligere vt ames, ly *vt* dicente habitudinem ad effectum, non ad finem, nec ad conſecutionem eius. 7

Ad *locum Chriſoſt. Reſp.* voluntatem remunerari, ſcilicet meritoriè, quia elicit merita, quæ remunerationem poſtulant; non ſubiectiuè, quaſi in ipſa voluntate, vt in ſubiecto, adeptio remunerationis ſit. 8

Fruitio, & amor nunquam eſt formalis conſecutio beatitudinis; & An ſit eius pars, vel conditio, vel paſſio?

Ex *ratione* arguendo, occurrit primo loco difficultas, ex eo quod etiam ad voluntatem pertinet ratio 9

ratio aſſecutionis finis non minus quam ad intellectum, aut etiam perfectius, & plenius Et ad formandum hoc argumentum ſupponendum eſt, quod licet voluntas, aut amor ſecundum ſe abſtrahat ab obiecto præſenti, vel abſenti, ſimiliter. etiam intellectus, & cognitio abſtrahit a præſtẽi, vel abſenti; determinatur verò voluntas ad amandum, vt præſens, ex eo quod ſopponit obiectũ ſibi approximatum, aut poſſeſſum, & ſic proponitur per intellectum. Intellectus verò determinatur ad cognoſcendum rem vt præſentẽ, & intuitiuè, quando in ſe eſt phyſicè præſens, & ratione ſuæ præſentiæ terminat viſionem, viniturque intellectui per ſe immediatè, vel per ſpeciem ſuimet repræſentatiuam intuitiuè, & clarè. Quare vtraque potentia eſt vnitiua ſui obiecti, illudque amplectitur vt præſens, licet diuerſimodè, intellectus trahendo ad ſe rem per repræſentationem, voluntas inclinando in rem per ponderationem Et vtraque potentia antecedenter ad ſuum actum ſupponit aliquid, per quod obiectum vniatur, & præſentetur ei; intellectus ſpeciem, voluntas apprehenſionem de rei præſentia.

10 Hoc *ſuppoſito formatur argumentum ſic.* Amor amicitiæ, aut etiam fruitio, vnit obiectum ſibi, & reddit illud adeptum, & poſſeſſum; ergo non minus pertinet ad voluntatem eſſentialis ratio beatitudinis, quam ad intellectũ. Quod ſi perfectius, & principalius id facit voluntas, eſſentialius erit ipſa beatitudo, quia beatitudo eſt perfectiſſima adeptio finis. *Conſequentia ex hoc manet probata*; quia eſſentia beatitudinis eſt adeptio obiecti beatifici; ergo ſi hoc conuenit amori, erit eſſentialiter & principalius beatitudo, intellectus verò ſolum præparatoriè, & diſpoſitiuè ſe habebit ad illam. *Anteced verò probatur*: tum quia proprius effectus amoris eſt vnire amantem cum amato, vt Diu. *Thom. infra quæſt. 28 artic. 1.* probat ex *Dionyſio cap. 4. de Diuinis Nominibus*, vbi inquit: *Quòd amor eſt virtus vnitiua.* Et Auguſt. in 8. de Trinit. cap. 10. inquit. *Quod amor eſt iunctura quædam duo aliqua copulans, vel copulare appetens.* Et in Expoſitione primæ Epiſtolæ Sanct. Ioannis tractat. 2. propè finem, inquit idem Aug. *Si terram diligis, terra es; ſi Deum diligis, quid dicam? Deus eris.* Imo Diu. Thom. citato loco ad 3. concludit: *Quod amor eſt magis vnitiuus, quam cognitio, quia cognitio vnit ſecundum ſimilitudinem intentionalem; amor verò ad ipſam rem fertur.* Neque hoc ſolum conuenit amori concupiſcentiæ, ſed multò nobilius amori amicitiæ, quia amicum reputat tanquam ſe. Vnde Auguſt. inquit 4. Confeſſion. cap. 6. *Benè quidam dixit de amico ſuo, dimidium animæ ſuæ.* Et Ariſtotel. 2. Polyticorum cap. 2. ex Ariſtophane refert, quod dixit: *Amantes deſiderare ex ambobus fieri vnum, ſed quia ex hoc accideret aut ambos, aut alterum corrumpi, quærunt vnionem, quæ conuenit, & decet.* Et ergo amor de ſe maxime vnitiuus, præſertim amicabilis, & ſic maxime in ipſo conſiſtet adeptio, & conſecutio Dei, quia hæc conſecutio per vnionem ſpiritualem fieri debet, & præcipuè per eam, quæ maxime vnitiua eſt. Nec per ſolam vnionẽ intellectus adeptio iſta fit, quia adeptio iſta debet eſſe poſſeſſiua, quatenus obiectum facit ſuum; ſola autem voluntas rem facit ſuam, quatenus per amorem amicitiæ, *amicus eſt alter ego.* Et pertinet ad voluntatem, comprehendere beatitudinem, vt dicit *Diu. Thom. in hac quæſt. 4. artic. 3. ad 2. & 3.*

11 Tum *etiam probatur idem antecedens*; quia amor eſt vnitiuus in ratione boni, ſicut cognitio in ratione veri. Aſſecutio autem Dei maxime fit in ratione boni, cum ſit aſſecutio finis vltimi ratione finis; bonum autem, & finis idem ſunt. Vnde Exodi 33. dixit dominus Moyſi petenti eius beatitudinem, & gloriam: *Ego oſtendam tibi omne bonum.* Vnio ergo in ratione boni adeptio beatitudinis eſt. Tum etiam, quia ad eandem potentiam pertinet tẽdere ad terminũ, & aſſequi illum; per motũ enim quo tendimus terminũ in motu locali, vel alterationis, illum aſſequimur. Et per tendentiam, qua viſus reſpicit colorẽ, aſſequitur illũ: ſed volũtas motu ſuo tendit in illum vltimũ finem, tum amando, tũ ſperando, tum alia bona opera exercendo, vel imperatiuè, vel elicitiuè, ergo ad eam pertinet aſſequi talem finem.

Quod *ſi Reſpondeatur* pertinere ad voluntatem aſſecutionem, & vnionem ad obiectum affectiuo modo, nõ reali, & effectiuo; ſed hoc pertinet ad aliã potentiam, vt videmus in aſſecutionibus aliorum finium, quos diuerſis potentiis, & à voluntate diſtinctis aſſequimur, v. gr. manu, guſtu, &c. Nos autem in præſenti loquimur de aſſecutione reali ipſius finis, non de affectiua. *Vel ſecundo reſponderi poteſt.* Quod voluntas & amor important aſſecutionem, & vnionem obiecti quaſi completiuam, & conſummatiuã, non primariam, & eſſentialẽ; hæc enim ſupponitur facta per intellectũ. Vnde non cõſiſtit in ipſa vnione amoris eſſentialis beatitudo, ſed conſequitur ad eſſentialem adeptionem eius. 12

Contra *primam Solutionem inſtatur*: Nam etiam viſio non facit vnionem cum obiecto in eſſe reali, ſed in intentionali, & obiectiuo (vt ſupra ex Diu. Thom. ponderauimus) quod enim vniatur eſſentia diuina per ſe immediate cum intellectu beati, per accidens eſt, nec enim eſſentia diuina vnitur entitatiuè, ſed intelligibiliter, & ſupplendo vicem ſpeciei. Vnde in Opinione eorum, qui putant dari ſpeciem creatam repræſentatiuam eſſentiæ diuinæ in ſe, æque bene datur beatitudo; & tamen non vnitur realiter diuina ſubſtantia, ſed mediante ſpecie. Præterquam quod hæc vnio eſſentiæ diuinæ nõ fit per ipſam viſionem formaliter, ſed antecedenter in ratione ſpeciei, vt ex tali vnione procedat viſio; ergo antecedenter ad viſionem dabitur iſta poſſeſſio. Quare vnio viſionis ſolũ eſt obiectiua, & intentionalis; non entitatiua, & realis. Ergo ad conſtituendam adeptionẽ obiecti beatifici in ſe, non magis cõducit vnio intellectiua, quam affectiua. *Patet conſequentia*: quia ſi magis conduceret, eſſet quia vnio affectiua non eſt realis, & ſecũdum entitatem obiecti, ideóque minus apta ad poſſeſſionem, & adeptionem finis.: ſed etiam intellectiua vnio non eſt realis, & entitatiua, ſed intentionalis; ergo non eſt ipſa realis adeptio, & poſſeſſio finis magis, quam actus voluntatis. 13

Contra *ſecundam autem ſolutionem inſtatur*, Quia licet actus voluntatis, & vnio affectiua quæ per amorem fit, ſit poſterior vnione intellectiua, tamen non propterea illa prima eſt eſſentialis, & iſta eſt accidentalis, ſed illa, quæ voluntatis eſt, dici poteſt eſſentialis, quia ibi conſummatur, & perficitur tota vnio, & aſſecutio obiecti; intellectiua vero vnio erit præparatiua ad iſtam. Nam ſi ſolum ex eo quod poſterior eſt præſupponit intellectiuam vnionem, dicitur non eſſe formalis, ſeu eſſentialis adeptio; eadem ratione non dicetur adeptio actus viſionis, quia ſupponit factam vnionem obiecti cum potentia per ſpeciem impreſſam in eſſe intelligibili. 14

gibili. Ergo ſi non obſtante hac priori vnione, quæ præcedit viſionem, dicitur à nobis fieri vnionem, & adeptionem beatitudinis per viſionẽ, quia vnio in ratione ſpeciei præcedit vt quid præequiſitum ad viſionem, eadem ratione dicetur fieri adeptionem eſſentialiter per actum voluntatis, præſuppoſitiuè autem, & diſpoſitiuè per actum intellectus. Nec enim eſt maior ratio in vno, quam in alio.

15 Confirm. *totum hoc*, Quia vnio amoris etiam cõcurrit eſſentialiter, aut integraliter ad beatitudinem; ergo non eſt cur dicatur in ſolo actu viſionis conſiſtere beatitudinem, ſed conſiſtet in vtroque actu, principaliter in actu voluntatis; quia ibi magis perficitur, & conſummatur beatitudo. Ibi autem ponitur ſubiectiuè, & eſſentialiter aliqua virtus, vbi conſummatur; ſicut virtutes morales quæ verſantur circa paſſiones, ponuntur à Diu. Thom. ſubiectiuè in appetitu ſenſitiuo, quia ibi conſummatur electio, & perfectio earum, licet inchoetur in voluntate, vt patet *in* 1. 2. *quæſt.* 56. *art.* 5. *ad* 1. Anteced. probatur, Quia non poteſt aliquis dici beatus, niſi ſit rectificatus, & ordinatus in Deum, quod vtique fit per amorem. Vnde dicit Auguſtin. in libro de Motibus Eccleſiæ, *Quod beatus dici non debet, qui non amat quod habet, etiam ſi optimum ſit.* Et ſic concludit. *Quod beata vita inueniri queat, cum id quod eſt hominis optimum, & amatur, & habetur.* Et ſanct. Bernardus epiſt. 18. inquit: *Quod præſentes conſummat intellectus, & amor; & quod his quaſi duobus animæ brachiis, intellectu videlicet & amore, amplectitur & comprehenditur cum omnibus Sanctis longitudo, latitudo, ſublimitas, & profundum.* Sanct. Thomas etiam in hac quæſt 4. a. 8. ad 3. inquit, *quod dilectio charitatis eſt eſſentialis beatitudinis quantum ad dilectionem Dei, non quantum ad dilectionem proximi.* Et ratio huius eſt, Quia non cenſetur aliquis beatus niſi adipiſcatur finem ad fruendum eo, & tanquam rem à ſe amatam, & deſideratam, & vt ſatietur in illa, iſtæ enim ſunt proprietates per ſe conſequentes beatitudinem, vt ſcilicet delectetur, & ſatietur, & comprehendat beatitudinem ea comprehenſione, quæ eſt dos animæ, & ſuccedit ſpei, ideoque reſidet in voluntate (vt ſupra vidimus.) Hæc autem omnia non poſſunt competere beatitudini, vt eſt ſola, & præciſa viſio, ſed etiam vt amor eſt, quia omnia iſta in voluntate exercentur, & ad integrandam ipſam fœlicitatem ſpectant: ſicut auarus etiamſi poſſideat pecunias, ſi tamen non poſſidet illas, vt amatas, non delectatur in illis, nec cenſet ſe fœlicem in illis, etſi ſe ſentiat poſſeſſorem, quia nondum quieſcit; ergo ſimiliter licet intellectus poſſideat Deum, ſi non quieſcit per delectationem, nondum eſt beatus; pertinet ergo ipſa delectatio ad beatitudinem.

16 Reſp. *ad principale Argumentum*: Amorem voluntatis non poſſe eſſe vnitiuum, & aſſecutiuum ſui obiecti primo, & per ſe, & per aſſecutionem realem, & effectiuam, ſed ſolum affectiuam, neque eleuatur iſta vnio per hoc quod ſit amor amicitiæ, qui ſiſtit in amato propter ipſummet amicum; in præſenti enim agimus de adeptione boni, quatenus beatificat ipſum adipiſcentem, illumque perficit, non quatenus ordinatur ad bonum alterius propter alterum. Quare amor amicitiæ impertinenter hic adducitur, licet enim amicus reputet alterum amicum tanquam ſe ipſum, non tamen per hoc præciſè in ſe perficitur, & fit beatus ex nõ beato, hoc enim fit per intrinſecam actuationem, & perfectionem, qua in ſe perficitur, qui adipiſcitur ſummum illud bonum, non per hoc, quod alteri vult bonum, vel alterum reputat tanquam ſe. Concedimus ergo amorem eſſe vnitiuum, & eius effectũ eſſe vnionem, vt Sanct. Thom. docet *infra quæſt.* 28. *artic.* 2. Sed cum ſit duplex vnio, altera per affectum, altera per effectum, ſeu realem coniunctionem, primam facit amor formaliter, vt ibi dicit Sanct. Thom. ſecundam effectiuè, quia ad eam mouet, ſi res eſt abſens, vt acquiratur: vel ſi eſt acquiſita, in ea quieſcit, & delectatur. Vnde non pertinet ad voluntatem facere iſtam vnionem effectiuam, & realem immediate per ſe, ſed per aliam potentiam, quam mouet ad acquirendam rem, quam nititur obtinere: ſicut res ſenſibiles manu, vel ſenſu aliquo capimus; res intelligibiles intellectu. Et ſic vniuerſaliter res quas deſideramus, aut amamus, alia potentia obtinemus, vt Diu Thom. *in hac quæſt.* 3. *art.* 4. *dicit.* Et experẽtia id videmus in rebus ſenſibilibus, quas nõ voluntate adipiſcimur, licet voluntate quæramus, ſed ſenſibus; nec enim auarus, luxurioſus, guloſus res, quas concupiſcunt voluntate aſſequuntur, ſed manu, tactu, guſtu, &c. Similiter ergo res ſpirituales non voluntate aſſequitur amor formaliter loquendo, ſed intellectu, licet ad aſſequendum moueat, & & in aſſecuta quieſcat. Munus ſiquidem voluntatis, & appetitus ſolũ eſt inclinare in ipſam rem, illique coniungi per modum ponderis, & affectus iuxta quod ſibi proponitur per intellectum, ipſam verò rem præſentem, & adeptam facere, ſiue abſentem, non facultate ſua immediate & per ſe, ſed per alias potentias facit, quia affectus nõ facit rem præſentem, ſed circa præſentem, & per cognitionẽ præſentatam verſatur. De hac ergo vnione amoris ſiue affectiua, quam immediate facit amor per ſe, & formaliter, ſiue effectiua, quam facit mediantibus aliis potentiis loquuntur authoritates allatæ. Et cum Diu. Thom. dicit, *Quod amor eſt magis vnitiuus, quam cognitio*, loquitur de vnione amoris effectiua, & quam facit amor per modum cauſæ efficientis, & mouentis mediantibus aliis potentiis, non de ea tantum, quam formaliter cauſat, dicit enim Sanct. Doct. *Quod cognitio perficitur per hoc quod cognitum vnitur cognoſcenti ſecundum ſuam ſimilitudinem, ſed amor facit, quod ipſa res, quæ amatur, amanti quodammodo vniatur*; vbi ly *facit* ſumitur in vi efficientis cauſæ, quia ſcilicet amor vltra affectiuam vnionem, quam formaliter per ſe facit, mouet effectiuè ad acquirendam vnionẽ amati, ſed illa per aliam potentiam miniſtranda, & exercenda eſt: cognitio autem ſolum facit vnionem cum obiecto intentionalem, non effectiuè mouet ad acquirendam eam. Hæc tamen non tollit, quominus ſi res, quę acquirenda eſt ſit ipſa veritatis intelligentia, etiãſi viſione ipſa, & cognitione formaliter acquiratur, quia non in alio conſiſtit realis adeptio ſcientiæ, & intelligentiæ, & veritatis, & talis eſt adeptio finis vltimi, qui eſt ipſa veritas.

Et *cum dicitur*, quod ſpiritualis vnio debet fieri 17 per amorem, qui ſpiritualis, & maxime vnitiuus eſt. *Reſpond.* Quod per amorem ſolum fit vnio affectiua formaliter loquendo; vnio autem ſpiritualis effectiua, ſeu in re, debet fieri intellectu; quia eſt conſecutio veritatis, & intelligentiæ, quatenus intellectualis natura, quæ eſt intelligibilis in potentia reducitur in actum, redditurque actu intelligens. Et hæc vnio fit per viſionem Dei, quæ eſt manifeſtatiua veritatis in ſe. *Et cum inſtatur*, Quod adeptio iſta debet eſſe talis, quod faciat obiectum ſuum; ſola autem voluntas facit ſuum, dum per amorem amicitiæ *amicus eſt alter ego. Reſpond.* Quod voluntas facit ſuum fruendo, &

quieſcendo in re adepta, non autem adipiſcendo, & apprehendendo id, quo fruendum eſt; talis enim tentio pertinet ad alteram potentiam. Et amicus reputatur, vt alter ergo, non formaliter per ipſam voluntatem, ſed antecedenter per ipſam conuenientiam amicorum ad inuicem, & proportionem, & coniunctionem, quam habent, vt vnum reputentur. Vnde dicit D. Thom. infra quæſt. 28. art. 1. *Quod tam amor concupiſcentiæ, quam amicitia procedit ex quadam apprehenſione vnitatis amati ad amantem.* Præcedit ergo iſta vnitas amati ad amantem, quia apprehenſio eius antecedit amorem, & ſic vnitas inter amicos per amorem formaliter non fit; alias per apprehenſionem, quæ amorem ipſum præcedit non proponeretur.

18 Si ergo amici apprehenduntur, vt vnum ad hoc, vt amentur amicabiliter; non ergo amor vnitatem facit, ſed præſupponit. Ceterum hæc vnitas, quæ præſupponitur ad amicitiam, & facit apprehendi amicũ, vt vnũ, & vt alterũ ſe, non eſt illa quæ cõiungit amicos per modũ poſſeſſionis & adeptionis, de qua loquimur in præſenti: ſtat enim benè quod amicus reputet alterum tanquam ſe, & tamen illum habeat abſentem. Et ſponſa reputat ſponſum, vt vnum in ratione amicabilis, & luget illum abſentem, plerumque in ratione fruibilis. Et hæc vnitas, ſeu coniunctio, quæ requiritur ad fruendum altero, vt perficiente ſe, & delectante, non fit per amorem amicitiæ formaliter, ſed per aliquem contactum, vel ſenſibilem, vel intelligibilem, prout fuerit res fruenda ſenſibilis, vel intelligibilis; ſicut in ſponſo, & ſponſa, alia eſt coniunctio amicitiæ per voluntatem, alia coniunctio fruitionis per contactum corporum. Et in hoc deficit valde ſententia *Scoti*, vel cuiuſcumque alterius ponentis adeptionem beatitudinis eſſentialẽ & realem in amore amicitiæ, quia adeptio beatitudinis non eſt regulanda penes vnionem aut coniunctionem amicabilem, qua vnus reputat alterum tamquam ſe, ſed in coniunctione, ſeu vnione fruibili, qua coniungitur illi, vt conuiuens, aut conuerſans cum ipſo, & ſic ſatians, & adimpiens ipſum, aut potentialitatem eius reducens ad actum. Et hæc coniunctio reductiua potẽtialitatis ad actũ, & conſequenter ſatiatiua, & fruitiua, non fit formaliter per amorẽ amicitiæ, quia iſte amor eſt quo volumus bonum amico; illa autem coniunctio eſt, qua perficimur, & actuamur in nobis eo bono, quo fruendum eſt. Nec etiam fit formaliter per ipſum actum fruitionis (vt etiam Scotus fatetur) quia fruitio cadit ſuper bonum adeptum, & poſſeſſum, & actuans ipſum ſubiectũ, ſi quidem de eo, vt adepto, & poſſeſſo fruitur. Fit ergo iſta apprehenſio, & adeptio per contactũ intelligibilem, qui eſt in viſione. De comprehenſione verò voluntatis, quæ eſt tes, iam diximus art. præcedent. & iterum infra a. 8.

19 Ad *ſecundam probationem*, Quod adeptio beatitudinis eſt adeptio boni. *Reſpond.* Quod hoc argumentum aliquid probaret in quocumque bono etiam ſenſibili, adeptionem eius pertinere ad appetitum ipſum, & ad actum amoris, non ad alios ſenſus, cuius contrarium experientia ipſa videmus, quia adipiſcimur res, quas deſideramus, tactu, manu, acceptatione, contractu, vel contactu aliquo: non actu interiori appetitus. Et tamẽ omnia illa sũt bona, quia sũt fines, & bonum, vt bonum pertinet ad appetitum. *Quare dicendum eſt*, Quod amor eſt vnitiuus in ratione boni, *diſtinguo*, in ratione boni, vt mouentis affectiuè ad bonum, & ad finem, *concedo*: in ratione boni, vt formantis, & actuantis per modum perfectionis in effectu coniunctæ, *nego*. Et aſſecutio D. fit in ratione boni, *diſtingue*, vt præcisè mouentis per modum affectus, & finis, *nego*: vt perficientis, & actuantis per modum perfectionis intelligibilis, *concedo*. Ergo vnio in ratione boni, eſt adeptio, *diſtinguo*: vnio in ratione boni vt præcisè finalizantis, & in affectu vniti, *nego*: vt perficientis & actuantis in effectu, & in actu, & per modũ intelligibilis perfectionis, *concedo*. Nã etiã intelligibilis perfectio bonum eſt ipſius intelligentis, & eius aſſecutio deſideratur vt bona ipſi ſubiecto; ſicut aliarũ potentiarum perfectiones, vt bonas ſubiecto deſiderat voluntas, nec tamẽ informant, & actuant voluntatem, ſed alias potentias; nec voluntatis ipſius actu aſſequũtur, ſed aliarum potẽtiarum applicatione, & contactu.

Itaque aſſecutio finis, non dicit ſolum vnionem
amoris quomodocumque circa rẽ deſideratã, & cir- 20
ca finem, vt finem; amor enim vnitiuus eſt per modum affectus, non ſolum ad rem præſentem, ſed etiam abſentem; non ſolũ ad rem aſſecutã; ſed etiã deſideratam. Aſſecutio autem finis aliam vnionem poſtulat præter hanc, quæ ſolum eſt vnio affectus, nempè vnionem alicuius contactus, vel informationis, vel phyſico modo, vel etiã morali, prout aliquis habet ius, & dominium vtendi re voluerit, & quando voluerit. Quod totum non poteſt præſtare vnio amoris, quæ ſolum eſt vnio affectiua, non realis, aut moralis poſſeſſio quantum ad dominium, & ius, hoc etiam ſine amore haberi poteſt. Nec ſufficit attingere, & vnire ſibi rem vt finem quomodocumque; nam reſpicere finem, & finalizari eſt commune omni actui voluntatis, ſeu reſpicere bonũ, vt bonũ, quod eſt idem ac finis. Sed poſſeſſio, ſeu acquiſitio boni, aut finis, requirit aliquid amplius præter finẽ, vt finalizantem, & in affectu coniunctũ, nempe finem, vt effectiuè aſſecutũ, vel reali aliquo contactu, vel informatione, aut aliquo morali iure, quo libere poſſit re illa frui, quando nimirum impedibilis eſt rei alicuius fruitio impedimẽtis aliquibus moralibus, quæ tolli poſſunt morali iure. Et totũ hoc non facit amor formaliter, ſed ſupponit; aut alia potentia faciendum expectat (vt diximus) nam etiam aliæ potentiæ attingunt bonum, ſed non vt finalizantem, ſed vt informantem, aut aliquo genere contactus coniunctum.

Ad *tertiam probat.* Quod ad eandem potentiam
pertinet tendere ad terminum, & aſſequi illũ. *Reſp.* 21
diſtinguẽdo de tendentia executiua, & affectiua, ſeu intẽtiua. Quãdo enim tenditur in exercitio, & quaſi in ipſo fieri, & executione ad terminũ, eadẽ potentia, quæ in fieri, & in executione tendit, etiã ſiſtit, & quieſcit in facto eſſe acquiſito termino; & quia tale tẽdere eſt acquirere, talis terminatio eſt acquiſitio, & poſſeſſio: & totũ hoc pertinet ad eandẽ potentiã. Cæterũ ſi tendentia ſit ſolũ affectiua, ſeu intentiua; benè ſtat (imo ſic debet eſſe) quod aſſecutio pertineat ad aliã potentiã, cuius actuationẽ, & impletionẽ intendit volũtas habere, quia ibi debet eſſe aſſecutio, vbi deſideratur perfectio. Et quia creatura intellectualis in ipſa intellectualitate indiget perfici tanquã in eo, quod ſibi magis intimũ, & proprium eſt; ideò in intellectu debet eſſe aſſecutio vltimæ, & maximæ perfectionis, quæ eſt finis eius.

Ad *replicas vero*, quæ in argumento contra has ſolutiones ponuntur. *Reſpond. Ad primam*, concedimus vnionem intellectus ad obiectum eſſe intentionalem, neque hanc fieri per vnionem ipſius ſpeciei impreſſæ, aut eſſentiæ diuinæ loco ſpeciei; ſed per viſionem, qua in actu ſecundo apprehenditur, & cognoſcitur obiectum, quidquid ſit de

ſpecie

ſpecie ipſa, quæ ſolùm in actu primò repræſentat. Cæterùm licet iſta apprehenſio ſit vnio intentionalis, conſtituit tamen aſſecutionem veram, & realem ipſius finis, & obiecti beatifici, quod non facit amor, eo quod illa intentionalis vnio in præſenti, non accipitur pro ſola repræſentatione obiecti in actu primo, ſed etiam pro manifeſtatione ipſius veritatis, & apprehenſione eius in actu ſecundo, quæ vtique manifeſtatio, & apprehenſio eſt aſſecutio realis ipſius veritatis, ſiquidem realis, & effectiua aſſecutio eius non fit alio modo, nec alio medio, quàm per ipſam cognitionem, & intentionalem vnionem in actu ſecundo, qua manifeſtatur, & apprehenditur veritas. Et cum finis ipſe vltimus ſit finis intellectualis, & ſpiritualis, & ipſius veritatis aſſecutio, vtique per illam intentionalem vnionem, & manifeſtationem facienda eſt; ſicut etiam quando per ſenſus apprehendimus aliqua obiecta, vt per guſtum, aut tactum, illa apprehenſio intentionalis, manifeſtatiua obiecti, eſt conſecutio illius. Vnio autem amoris, cùm ſit affectiua, non eſt realis ipſa conſecutio obiecti, ſed circa conſecutum per alias potentias, & propoſitum vt tale, verſatur. Non poteſt autem ipſa voluntas per ſe realiter apprehendere rem, & poſteà cognoſci, & proponi vt fruatur illa, vt aſſecuta à ſe, quia in omni actu ſuo, cognitione ducitur voluntas, nec aliquid apprehendit prius, vt poſteà cognoſcatur.

22 Ad *aliam replicam dicitur*, non poſſe vnionem per intellectum eſſe diſpoſitiuã, & quaſi præparatiuam ad aſſecutionem beatitudinis; eſſentialiter verò fieri per ipſam voluntatem, quia (vt ſuprà ponderatum eſt) intellectus formaliter, & eſſentialiter aſſequitur ipſam veritatem, & habet adeptionem illius intelligibilem in actu, ſiquidem voluntas nõ fruitur niſi eo, quod verè & eſſentialiter adeptum, & aſſecutum eſt. Quare licet intellectus diſpoſitiuè, & præparatiuè ſe habeat ad amandum, & fruendum, & ad quemcumque actum voluntatis; tamen ad aſſequendum verè, & propriè, ac formaliter ipſum obiectum, non diſpoſitiuè ſe habet, ſed eſſentialiter, quia intra ſe illud habet in ratione veri, & de ipſo ſic habito, fruitur voluntas. Nos autem in præſenti ſolùm agimus de eſſentiali adeptione in ratione adeptionis. Et hanc ſi intellectus habet, non præparatiuè, & diſpoſitiuè, ſed verè & eſſentialiter habet, quoniam intra ſe habet permanenter, & tali modo quod poteſt ex vi talis poſſeſſionis plenè frui illo bono voluntas tanquam ſuo, & conſequenter tanquam adepto. Non ergo adeptio, & poſſeſſio fit præparatiuè ab intellectu, & eſſentialiter à voluntate, quantum attinet ad vim, & rationem poſſeſſionis, quia hoc ipſo quod clare videtur ab intellectu Deus, habet poteſtatem libere, & plene fruendi Deo; ergo habet eſſentialem adeptionem illius. *Nec eſt ſimile* de vnione diuinæ eſſentiæ in ratione ſpeciei impreſſæ, quæ præcedit viſionem, nec tamen per illam vnionem fit poſſeſſio. *Dicimus enim*, Quòd illa vnio eſt ſolùm vnio ad poſſeſſionem Dei in actu primo, non in actu ſecundo; quia ex vi talis vnionis antecedenter ad viſionem, non ita poſſidetur Deus, vt plene & libere poſſit illo frui, quia nondum manifeſtatur; poteſt autem cum in actu ſecundo manifeſtatur, quod fit per viſionem: in hac ergo eſt eſſentialis poſſeſſio, non ante illam in ſola vnione per modum ſpeciei.

23 Ad *Confirm. Reſpond.* negando antecedens. Dicimus enim, quod loquendo de beatitudine formali pro adeptione, ad eam nec eſſentialiter, nec integraliter concurrit actus voluntatis, ſed ſolùm conſecutiuè, & per modum proprietatis, ita quod ipſa adeptio, & eſſentialiter & integre fit per viſionem, non autem ad eam integrandam, vel componendam concurrit actus voluntatis, ſed ad eam ſequitur, & per eam regulatur. *Et hoc ideo*, Quia actus iſti intellectus, & voluntatis non ſe habent ex æquo, neque immediatè, ſed ſubordinatè, & quilibet procedit in diuerſa ſerie, & ordine, & conſequenter in diuerſa perfectione: vnde non poteſt vtérque eſſe adeptio beatitudinis, eſſentialiter loquendo, cum ſint diuerſæ eſſentiæ, & ſpeciei, & diuerſæ perfectionis, & ſic ſi vnus eſſentialiter eſt adeptio, non alter. Vel ſi quilibet eſt adeptio, erit ſub diuerſa formalitate, & ratione, cum vnus ſequatur ad alterum, & ſubordinetur illi, ſitque poſterior; vnde neceſſariò ſupponet adeptionem priorem ſaltem inadæquatè factam, ideſt, ſub ratione veri. Et ſic ipſe actus voluntatis non poteſt eſſe prima, & eſſentialis adeptio, ſed debet ſupponere illam in intellectu tali modo factam, quod poſſit ea re plenè, & liberè frui. Et ſic ipſa voluntas iam non facit adeptionem primò & per ſe, ſed ſupponit: vt iam ſatis ſuprà ponderauimus, & oſtendimus.

Ad *probationem anteced. Reſpond.* Quod rectitudo voluntatis, & amor Dei dicuntur pertinere ad beatitudinem, ſiue integraliter, ſiue eſſentialiter, aut intrinſecè, ſumendo beatitudinem pro ſtatu, & cumulo bonorum omnium, non pro ipſa adeptione beatitudinis. Multa enim pertinent ad ipſum beatitudinis ſtatum, quæ nec eſſentialiter, nec integraliter pertinent ad ipſam adeptionem, ſed ex adeptione quaſi proprietates conſequuntur, non eam integrant, aut conſtituunt: ſicut delectatio, ſatietas, perpetuitas, impeccabilitas, & rectitudo voluntatis. Hæc omnia, ſi deſint, non eſt putandus aliquis beatus quantum ad ſtatum, & complementum beatitudinis; non tamen in his omnibus, vel in quibuſcúmque conſiſtit beatitudo, quantum ad ipſam adeptionem, ſed ſolùm hæc pertinet ad viſionem, inde verò conſequuntur reliqua bona in voluntate, ſicut alia quoque conſequentur in corpore poſt reſurrectionem. 24

Et Diu. *Thom.* in eo loco, qui citatur in argumento, ſcilicet *quæſtion. 4. articul.* 8. *ad* 3. expreſsè loquebatur de beatitudine pro ſtatu, & diſtinguit de eo quod requiritur, aut ſequitur ad beatitudinem abſolutè, & de eo quod ex ſuppoſitione. Abſolutè enim ſufficit ad beatitudinem, etiam pro ſtatu ſumpta quod habeat dilectionem ad Deum; ſed tamen non ſe habet iſta dilectio eſſentialiter, quaſi ſit ipſa adeptio, vt iam determinauerat *in hac quæſtion. 3. articul.* 4. ſed eſſentialiter quoad ipſum ſtatum beatitudinis, abſolutè ſumptum. Ex ſuppoſitione autem quod ſint alij plures beati, requiritur etiam dilectio erga illos. Sed hoc non per ſe, & pro omni ſtatu requiritur, ſicut dilectio Dei, nam (vt inquit ibi Diu Thom.) ſi tantum eſſet vna anima, quæ frueretur Deo, illa eſſet beata (etiam quoad ſtatum) non habens proximum, quem diligeret. Quare iſta omnia pertinent ad fœlicitatem, & beatitudinem ſumptam pro ſtatu, non pro adeptione præciſè. 25

Non eſt perfectior actus amoris, quam viſio, nec ſimpliciter, nec in ratione adipiſcendi Deum.

27 SEcundum *fundamentum Scoti* ſumptum ex ratione, deducitur ex eo quod exiſtimat actum voluntatis, & ſpecialiter actum charitatis, eſſe perfectiorem actu intellectus, & viſione Dei: conſtat autem beatitudinis adeptionem debere eſſe ſummum, & perfectiſſimum actum, qui in creatura rationali poſſit reperiri, ſiquidem in illo acquirit homo ſuam maximam, & vltimam perfectionem; ergo talis actus debet eſſe vltimo, & maximè perfectus. Ergo non eſt ipſa viſio iſta adeptio, ſed ipſe amor.

28 In *hoc diſcurſu* ſolùm in maiori propoſitione poteſt eſſe difficultas. Hæc autem variis mediis probari ſolet, quæ adduximus & tractauimus *in Libris, de anima, quæſtion.* 15. In ſpeciali ponderari poteſt in præſenti; quia voluntas, & eius actus eſt vltimum complementum, & perfectio ſubiecti in actibus internis, & immanentibus: ſemper autem quod poſterius eſt in ordine generationis, eſt primum in ordine perfectionis: conſtat autem, quod prior eſt ordine generationis intellectio, quam amor. *Secundò*, quia charitas, & amor attingit Deum prout eſt in ſe ipſo; intellectus autem prout capi poteſt intra intellectum, cum iſta ſit natura harum potentiarum, quod intellectus trahit ad ſe per repræſentationem, voluntas fertur ad res in ſe per inclinationem, & ponderationem. Vnde *Hugo. de Sanct. Victore ſuper cap. 7. de cæleſti Hierarchia*, quem admittit, & citat Diu. Thom. *in 4. diſtinct. 49. quæſtion. 1. articul. 1. quæſtiuncul. 5. ad 3.* inquit: *Quòd dilectio ſupereminet ſcientiæ, & maior eſt intelligentia. Plus enim Deus diligitur, quam intelligatur: intrat dilectio vbi ſcientia foris eſt.* Conſtat etiam, quod maior inter omnes virtutes eſt charitas, iuxta illud 1. ad Corinth. 13. *Maior autem horum eſt charitas.* Et ſimiliter ordo Seraphinorum, qui eſt ſupremus inter Angelos habet eminentiam ad ordinem Cherubin; & tamen Cherubini dicuntur à plenitudine ſcientiæ, Seraphini autem ab exceſſu, & ardore charitatis; ergo charitas perfectior eſt omni ſcientia, & ſic in ipſius actu conſiſtet eſſentialis beatitudo. *Tertiò idem deducitur* ex aliis proprietatibus voluntatis, quibus videtur altior, & perfectior eſſe intellectus, vt quod ſit formaliter libera: quod imperet non ſolùm aliis potentiis, ſed etiam ipſi intellectui, illumque moueat; imperare autem, & mouere proprium eſt ſuperioris, & perfectioris; quod denique vitium oppoſitum charitati ſit peius vitio oppoſito cuicumque virtuti intellectuali; nam odium Dei, quod directè opponitur charitati, eſt peſſimum inter omnia vitia; ergo oppoſitum eius eſt optimum inter omnes virtutes: & ſic charitatis actus altior eſt quocumque actu intellectus, etiam viſione Dei.

29 Nec *valet dicere*, Quòd aliquis actus voluntatis poſſit eſſe perfectior quolibet acti intellectus ex ratione ſua differentiali, non tamen ex generica; in hac enim excedit genus intellectiuum id quod volitiuum eſt: beatitudo autem debet poni in eo actu, qui ex ſuo genere perfectior eſt, quia beatitudo ex propria ratione eſt aſſecutio vltimæ, & maximæ perfectionis; non autem in eo actu, qui ſolùm ex ratione peculiari, & differentiali perfectior eſt, & quaſi per accidens. *Contra enim eſt*: Tùm, quia impoſſibile eſt gradum genericum minus perfectum continere in ſe differentiam perfectiorem, quam ſit alterius generis differentia, ſiquidem genus eſt radix, & principium differentiarum, in cuius virtute continentur, ſicut actus in potentia, & ſic debent ei proportionari, & adæquari; ergo ſi eſt imperfectior radix, & potentia, non poteſt perfectiores actus continere, cum ſpecificatio & quidditas potentiæ, per ordinem ad actus ſumatur. *Tùm etiam*, Quia ſi charitas ex ſua differentiali ratione eſt ſimpliciter perfectior viſione; ergo in illa conſiſtit beatitudo, quæ eſt perfectiſſima operatio; ſiquidem ad hoc non oportet attendere, quid ſit aliquid actu ex genere ſuo, ſed quid ſit ſimpliciter & abſolutè, vt in illo abſolutè ponatur formalis beatitudo.

Confirm. *ex his quæ* affert Caietan. pro Scoto in *hac quæſtion. 3. articul* 4. Nam obiectum voluntatis eſt finis, & bonum; ergo actus eius eſt propinquior fini vltimo extrinſeco, qui eſt res aſſequenda, & reſpectu ipſius voluntatis intimior, magiſque diligendus, quam ipſa viſio; ergo potius in eo conſiſtet formalis beatitudo, quam in actu intellectus. *Conſeq. patet*: Quia in illo actu beatitudo conſiſtet, qui ex parte obiecti eſt propinquior fini, & ex parte voluntatis magis diligibilis, & amandus ab ipſa, ſic enim habet rationem ſummi, & perfectioris boni, quantò propinquior eſt ipſi ſummo bono in ſe, & magis appetibilis, & amabilis eſt à voluntate. *Anteced. autem probatur.* Nam quod ſit actus amoris propinquior ipſi fini, *patet*; quia finis eſt proprium obiectum voluntatis; ergo actus voluntatis illi erit propinquior, quam actus viſionis. Quod verò ſit magis diligibilis, & amandus ipſi voluntati, *patet*; quia eſt magis proprius ipſi voluntati, vtpotè ab ea elicitus; ergo magis ipſi amandus: ea enim, quæ propria, & intima ſunt voluntati, appetitu innato diliguntur, cui magis ſe conformat appetitus elicitus, cum eſt rectus. 30

Reſpond. *ad principale argumentum*, Quod in primis dici poſſet, quòd ad beatitudinem formalem non attenditur maior perfectio ſimpliciter, ſed maior in ratione adeptionis, & poſſeſſionis finis. Vnde ſi actus voluntatis ex ſua propria ratione non habet vim adipiſcendi realiter, & in effectu, ſed ſolùm habet inclinationem, & affectum; parum intereſt, quod ſit, vel non ſit perfectior entitatiuè; ſolùm enim agimus in præſenti de actu prout adeptiuo, non prout ſimpliciter, & in genere entis perfectiori. Veritas tamen eſt, quod actus adeptiuus beatitudinis, & ipſa viſio intellectualis perfectior eſt actu amoris, & charitatis ſimpliciter, & in genere entis, *vt præcedent. artic. in fine oſtendimus*, & latiùs *citato loco de Anima.* 31

Quare ad argumentum *negatur maior*. Et ad primam probationem *dicitur*, non ſemper id quod eſt poſterius ordine temporis, & generationis, eſſe prius ordine perfectionis, vt patet in ſubſtantia, & accidente, prius enim producitur ſubſtantia, etiam ordine generationis, quàm accidentia, non tamen accidentia ſunt perfectiora ſubſtantia. Et inter ipſa accidentia, quæ ſe habent, vt propriæ paſſiones, non eſt inconueniens, quod prius emanet id quod nobilius eſt, ſcilicèt potentia cognoſcitiua, quàm appetitiua, & hæc prius, quam locomotiua; & tamen non eſt nobilior potentia, locomotiua, quam appetitiua. Itaque quando id quod prius generatur ſe habet 32

vt

vt diſponens, vel in fieri ad id quod eſt poſterius, & per ipſum, quod poſterius eſt, conſummatur, tunc ſine dubio poſterius eſt perfectius: quando autem id quod eſt prius communicat actualitatem aut perfectionem ei, quod poſterius eſt, oppoſito modo ſe habet; tunc enim quod prius eſt, etiam eſt perfectius: quia præcedit, vt dans actualitatem poſteriori; ſicut efficiens reſpectu effectus, ſuſtentans reſpectu ſuſtentati, dirigens & mouens reſpectu moti. Quando ergo inter plures paſſiones emanantes talis eſt ordo, quod prima comparatur ad ſecundam, vt ratio efficiendi, ſeu mouendi, oportet quod prior ſit perfectior. Quando verò ſe habet vt diſponens ad recipiendam ſecundam, eſt imperfectior. Si verò vtraque paſſio adinuicem ſe habet vt mouens, & mota in diuerſo genere cauſæ, non eſt iudicanda perfectio vnius ſuper aliam ex eo quod vna ſit poſterior, vel prior, ſed ex ipſo genere motus, quo vna mouet aliam. Sic autem ſe habent intellectus, & voluntas, quod ſe mouent adinuicem ſecundum diuerſum genus cauſæ; voluntas quidem applicando, & impellendo: intellectus verò dirigendo, & ſpecificando per propoſitionem obiecti; hoc autem ſecundum eſt perfectius genus mouendi, quia formalius, & abſtractius, & in immaterialitate eſt radix alterius, & ſic ſimpliciter eſt perfectius. Dicitur autem formalius, quia ſpecificatio ex parte formæ ſe tenet; forma enim dat ſpeciem rei, & ſic quod mouet ex parte ſpecificationis, formaliùs mouet, quam quod ex parte applicationis, & impulſus.

33 Ad *ſecundam probationem dicitur*, Quod charitas non plus attingit Deum in ſe, quam intellectus, quando videt Deum clarè, vt eſt in ſe, ſicut in patria; ſed plus attingit Deum, quam intellectus credens in via, aut cognoſcens Deum per effectus: ſic enim voluntas amans non ſiſtit in effectibus, in quibus Deus repræſentatur, nec in ſpeculo, vel ænigmate, in quo fides videt; ſed tranſit vſque ad ipſum, qui in talibus effectibus, aut obſcuritatibus inuoluitur, ſiquidem deſiderat inuolucra ipſa tolli, vt plenè ſatietur in ipſo Deo in ſe, & pro tanto dicitur, *quod ſcientia foris manet, & dilectio intrat*: quia ſcientia non plus conſiderat de Deo, quam ipſi effectus repræſentent: amor verò vlterius ponderat, & intrat ad ipſum in ſe deſiderandum, & amandum, ſicque in ſpe & deſiderio vnitur illi, non ſolùm vt in effectibus repræſentatur, ſed vt in ſe ipſo videndus, & fruendus eſt. Poſtquam verò illum in ſe ipſo videt in patria, tantùm illi vnitur voluntas, quantum videtur, ſiquidem dilectio, quæ ſequitur, non eſt libera, ſed neceſſaria; & ſic tantum ſequitur de dilectione, quantum eſt de viſione, & tantum intrat illa ſcientia beata, quantum dilectio neceſſaria ad illam conſecuta. Quare *Hugo de Sancto Victore* loquitur de dilectione, & cognitione imperfecta, vt explicat *Diu. Thom. loco citato in 4. ſentent.* qualis eſt cognitio, quæ habetur in via. Et tamen etiam loquendo de dilectione patriæ, fatetur ibidem, *Sanct. Thom. in illa diſtinct. 49. quæſtion. 1. articul. 1. quæſtiuncul. 1. ad* 5 quod per affectum homo perfectiùs coniungitur Deo, quam per intellectum, in quantum coniunctio, quæ eſt per affectum ſuperuenit coniunctioni perfectæ, quæ eſt per intellectum, perficientem & decorantem eam, quod eſt eſſe perfectiorem accidentaliter, & ſecundum quid, ſupponendo adeptionem ipſius finis, non conſtituendo.

34 Quod *verò adducitur ex Apoſtolo*, Quod maior virtus eſt charitas, conſtat quod Apoſtolus loquitur comparando charitatem Fidei, & Spei, quæ ſunt virtutes viatorum; non viſioni, & lumini gloriæ, quod eſt in beatis, dicit enim *quod nunc manent Fides, Spes, Charitas, tria hæc, maior autem horum eſt charitas*: maior (inquit) non abſolutè, & comparatione ad viſionem etiam gloriæ, ſed *maior horum*, nempe inter illa tria. *Quod autem dicitur* de ordine Seraphinorum, qui excedunt ordinem Cherubim, &c. iam reſpondimus in illo *loco citato de Anima*, quod Seraphini denominantur à miniſterio, & influxu, quem habent in alios Angelos, in quos influunt perfectionem charitatis. Cherubim autem influunt in alios perfectionem ſcientiæ, non beatæ; quia hæc non poteſt perfici ex influxu alicuius creaturæ, ſed ſcientiæ infuſæ, ſeu reuelationum, & chariſmatum ad intellectum pertinentium extra Verbum. Inter cognitionem autem extra Verbum, & dilectionem charitatis, ſemper charitas eſt perfectior, quia immediatius vnit Deo, quam quælibet cognitio extra Verbum, quæ ſolùm per effectus Deum attingit. Ex hoc ergo non ſequitur, quod charitas, & amor ſit perfectior viſione gloriæ, ſed perfectior ſcientia, & cognitione, quæ fit extra Verbum, quia hanc, & non viſionem gloriæ, influunt Cherubini. Iſti autem ordines Seraphim, & Cherubim cum diſtinguantur penes miniſteria, quæ exercent in alios (diuerſæ enim miniſtrationes ſunt, quæ diſtinguunt Hierarchicos ordines, qui ſunt diuerſi modi principandi, ac regendi) non accipiunt denominationem ab eo, quod in eorum beatitudine eſt magis, vel minus principale, ſeu quod pertinet intrinſecè, & quidditatiuè ad ipſam adeptionem beatitudinis, vel non pertinet; ſed ex ipſo miniſterio, quod in alios influunt, eiſque miniſtrant. Inter ea autem, quæ vnus Angelus influit in alium, non computatur viſio gloriæ, benè tamen inflammatio charitatis, & illuminatio intellectus in reuelationibus extra Verbum. Et inter iſta duo, charitas præeminet ſcientiæ.

Ad *tertiam probationem dicitur*, Quòd eſſe formaliter liberum, non eſt perfectius neceſſariò, quando neceſſitas illa eſt eminenter, aut radicaliter libertas, & prouenit ex plena, & perfecta adæquatione potentiæ. Quod manifeſtè inſtatur in ipſa dilectione patriæ, qua diligitur Deus: hæc enim eſt neceſſaria, & non formaliter libera; & tamen eſt perfectior, quam charitas, qua liberè diligitur Deus in via, vel proximus. Vnde extra rem adducitur libertas ad probandum charitatem eſſe perfectiorem viſione gloriæ, ſiquidem charitas illa, quæ eſt in patria, non eſt libera in dilectione Dei, ſed neceſſaria. Vnde ex hac parte non præeminet viſioni, etiam dato quod præeminet potentia voluntatis, vt libera. Et quod talis neceſſitas in voluntate ſit eminentior libertate, oſtendemus *infrà circa quæſtion.* 8. Et dato quod libertas ſit nobilior, tamen hæc nobilitas ſolùm pertinet ad modum mouendi, & operandi, qui tenet ſe ex parte ſubiecti, non ad modum ſpecificandi, qui ex parte obiecti deſumitur. Semper autem quod præbet ſpecificationem, & mouet ex parte illius, perfectiùs mouet, quia formaliùs & intimiùs, magiſque ab eo dependet res mota, quam ab eo quod mouet ſolùm applicando, & impellendo, ſicut voluntas. Et idem quod dicimus de libertate, dicimus de motione per modum imperij, quæ eſt motio ſolùm quoad exercitium, & applicationem; non quoad ſpecificationem. 35

36 Ad *id verò, quod dicitur* de Vitio oppoſito charitati,

tati, ſcilicet, odio Dei, quod eſt peſſimum, & conſequenter eius oppoſitum eſt optimum: ſupponimus comparationem hanc accipiendam eſſe cum præciſione, & formalitate, ſcilicet, de odio Dei, vt præcisè opponitur charitati, & de carentia viſionis, ſeu errore, vt opponitur beatitudini, & viſioni præcisè. Nam ſi ſumitur odium, vt opponitur, non ſolùm charitati, ſed etiam mediatè ipſi beatitudini; ſiquidem qui deſtruit charitatem, ex conſequenti deſtruit beatitudinem, ſic non eſt mirum, quod ſit peſſimum omnibus modis: ſed tunc eius oppoſitum non eſt ſola charitas, ſed etiam ipſa viſio, quam mediatè deſtruit. Neque iſta oppoſitio ſoli odio Dei conuenit, ſed cuicumque peccato mortali. Loquendo autem de iſta oppoſitione, & faciendo comparationem eius cum præciſione, *Dicimus*, quòd oppoſitum viſionis gloriæ, non eſt quæcumque carentia illius, ſicut modò in via, & homines in pura natura carent gloria; nec tamen iſta carentia comparari poteſt cum odio in oppoſitione, quam habet cum charitate, quæ eſt oppoſitio contraria; ſed debet accipi ex parte charitatis carentia negatiua illius, qualis etiam in pura natura haberetur, in qua charitas, & gratia non eſſet in homine: ſed tunc comparando talem carentiam purè negatiuam, cum carentia gloriæ beatitudinis, ſeu viſionis, hæc eſſet peior, quia maioris boni ablatio eſt. Nec etiam contrarium viſionis proprium & ſpecificum eſt error circa Deum; quia error pertinet ad iudicium, quod vtique non eſt pura viſio; & ideò error non ſolùm viſioni, ſed etiam fidei contrariatur. Quaſe proprium, & directum oppoſitum viſionis gloriæ, eſt carentia illius per modum damnationis perpetua; ſic enim opponitur ipſi viſioni, vt beatificanti, ſeu viſioni vt aſſecutiuæ beatitudinis, in quo ſenſu ſolùm de illa loquimur in præſenti. Sic autem conſiderata carentia viſionis, vt damnatio æterna, peior eſt phyſicè, & in genere entitatiuo, quam odium Dei: odium autem Dei ſolùm eſt peius in eſſe, & genere morali. Nam in eſſe entitatiuo illa damnatio, eſt ſumma miſeria, & ipſum peccatum reddit irremiſſibile, & in ſtatu ſummæ obſtinationis. Et in hoc excedit odium Dei, abſolutè acceptum, & prout in via, quia dat illi ſtatum obſtinationis. Quia tamen formaliter damnatio illa non eſt culpa, ideò in genere morali ſimpliciter odium Dei eſt peius, quia inter culpas eſt grauiſſimum.

37 Quod *ſi inſtes* ex Diu. Thom. 1. part. quæſtion. 48. articul. 6. Quod malum culpæ ſimpliciter eſt maius malo pœnæ, æterna autem damnatio eſt pœna, & odium Dei eſt culpa, atque inter culpas grauiſſima; ergo peius eſt odium Dei, quod opponitur charitati, quam carentia viſionis, quæ opponitur ipſi viſioni, & conſequenter melior eſt charitas, quæ habet peius oppoſitum. *Reſpond.* Quod hoc argumentum non ſolùm probat de odio Dei; ſed de quocumque peccato & malo culpæ, quod opponitur aliis virtutibus, & ſic etiam deſperatio, & infidelitas, & iniuſtitia, & intemperantia ſunt peiora ipſa æterna damnatione, atque adeò perfectior erit temperantia, & iuſtitia, & fides ipſa viſione Dei, quod eſt abſurdum.

38 Dicemus *ergo* verum eſſe ſecundum Diu. Thom. loco citato, malum culpæ maius eſſe quocumque malo pœnæ, etiamſi malum pœnæ ſumatur pro priuatione gratiæ, & gloriæ, (vt ibidem expreſsè dicit,) *& in ſolutione ad* 4. ſoluit hoc argumentum de priuatione ipſius gloriæ, ſeu de carentia viſionis æternæ, quod ſibi oppoſuerat, vt probaret illam pœnam eſſe maius malum, quam culpa, quia priuat ipſo fine. Et idem affirmat *in quæſtion. 1. de malo articul. 5. ad* 3. *&* 4. Sed intelligitur culpam eſſe maius malum in genere morali, quam iſtam pœnam, non in genere phyſico. Nam in genere morali culpa reddit hominem voluntariè malum, & ſic ſimpliciter ipſum denominat malum, pœna autem non facit voluntariè malum: ſed inuoluntariè ſuſtinentem malum; ſed illud malum poteſt eſſe priuatio phyſica maioris boni, quam priuetur homo per malum culpæ, malum enim culpæ priuat rectitudine ipſam actionem liberam, quatenus illa priuatio voluntaria eſt, tollit autem à ſubiecto charitatem, vel virtutem ſibi contrariam, ſiue moraliter, & demeritoriè, ſiue effectiuè, & phyſicè. Et in hoc genere tollendi ſuum oppoſitum à ſubiecto, maius bonum tollit damnatio æterna, & maius malum eſt, quam peccatum; quia illa tollit gloriam, hæc gratiam. Et hæc eſt priuatio, ſeu contrarietas phyſica. Sed in modo tollendi, ſcilicet, quod ſit voluntariè, & moraliter, vel non ſit, præeminet malum culpæ, & dicitur maius malum ſimpliciter, quia ſimpliciter hominem malum denominat. Nos autem loquimur de malo, & priuatione in genere phyſico, & de maiori bono phyſicè, & entitatiuè. Vnde *Sanct. Thom. citatis locis*, dixit, quod non ſit bona comparatio inter malum culpæ, & pœnæ, per hoc quod vnum remoueat à fine, alterum verò ab ordine ad finem; quia vtrumque poteſt priuari, & per malum culpæ, & per malum pœnæ: ſed malum culpæ remouet hoc ab actione, malum pœnæ ab ipſo homine, ſeu à ſubiecto.

Ad *cætera, quæ opponuntur* contra ſolutionem ibi datam, non oportet hic reſpondere: quia viſio, & lumen gloriæ, quæ pertinent ad genus intelligibile, non ſolùm ex parte ſuæ differentiæ, ſed etiam ex parte generis perfectiora ſunt charitate, quæ ad genus volitiuum ſpectat. Vnde Replicæ ibi factæ nihil probant. Poſſunt verò vigere comparatione ad alias virtutes, quæ ſunt in intellectu, vt fides, & prudentia infuſa, quomodo iſtæ ſint minus perfectæ, quam charitas; & tamen genus illarum, quod eſt intellectuale, ſit perfectiùs genere charitatis, quod eſt volitiuum. Sed de hoc agemus *infr. in tract. de Virtutib. circa q.* 66. *art.* 6. 39

Ad *Confir. reſpondimus* citato loco quæſtion. 1 a. de Anima ſolutione ad primum, & ſolutio eſt conformis Caietano in præſenti, quod obiectum voluntatis eſt bonum non quomodocumque; ſed vt apprehenſum, & tentum ipſa viſione, & ita viſio eſt pars ipſius boni & finis, quatenus eſt finis *quo*, ſeu ipſa finis adeptio: ſicut etiam in aliis finibus, quos voluntas amat, ipſa adeptio eorum etiam amatur à voluntate, vt pars quædam finis. Vnde actus voluntatis non eſt propinquior fini vt adipiſcendo, ſed vt intendendo, vel amando, vel fruendo; aſſecutio enim, ſicut & executio, fit per alias potentias à voluntate. Obiectum ergo voluntatis eſt finis, & bonum, *diſtinguo*; finis & bonum vt apprehenſum, & ſupponendo apprehenſionem, & aſſecutionem eius, vt conditionem, aut partem finis, *tranſeat*, non ſupponendo, *nego*: ergo propinquior eſt finis actus voluntatis. *diſtinguo*; fini & aſſecutioni eius ſimul, & adæquatè ſumptis, *tranſeat*; fini ſecundùm ſe, vt diſtinguitur ab aſſecutione, *nego*. Vnde ipſa aſſecutio, & apprehenſio eſt ſimpliciter propinquior fini ad extra conſiderato. 40

Quod *verò dicitur* actum voluntatis eſſe magis amabilem à voluntate, quam actum intellectus, *diſtinguo*; eſt magis amabilis in quantum proprius, 41

&

& coniunctus ſibi, *tranſeat*; in quantum coniungens fini, & conducens ad aſſecutionem eius, *neque* pro hoc enim munere magis vult actum intellectus, quia magis eſt aptus huic muneri; ſicut voluntas magis vult ſe ipſam, vel proprium actum volendi, quam oculum, vel aurem, aut pedem; ſed pro munere videndi, vel audiendi, vel ambulandi magis vult oculum, vel aurem, vel pedem, quam ſe ipſam: quia pro illo munere ipſa non ſeruit.

Proprietates Beatitudinis primo, & radicaliter ſequuntur ex actu intellectus; non ex actu voluntatis.

41 Ex *tertio capite* formatur argumentum ad probandum conſiſtere in actu voluntatis eſſentialem beatitudinem; quia in eo conſiſtit eſſentia rei ad quod ſequuntur proprietates talis rei: ſed proprietates beatitudinis magis ſequuntur ad voluntatem, quam ad intellectum; ergo potius in illius actu conſiſtit beatitudo. *Minor probatur*, nam fruitio, ſatietas, quies, delectatio, comprehenſio, ſeu tentio, quæ correſpondet ſpei, omnia hæc exercentur in voluntate, vt de ſe conſtat; ergo ad id quod voluntatis eſt conſequuntur. *Item*, impeccabilitas eſt proprietas beatitudinis; hæc autem magis ſequitur ad voluntatem, & ad eius actum, quam ad intellectum; nam oppoſitum, ſcilicet, peccabilitas, ſeu potentia peccandi reſidet in voluntate, quæ eſt formaliter libera, & peccatrix; ergo ipſa impeccabilitas etiam ad voluntatem pertinebit; quia oppoſita, ſeu contraria ad eandem potentiam pertinent. Alias poſſet aliquis ſola viſione, ſine amore Dei reddi impeccabilis, quod repugnat, quia non mutata voluntate à ſtatu peccati, manet peccatum. *Denique* dotes corporis deriuantur ab anima glorioſa; nec apparet quomodo ex viſione ipſa ſequantur; quid enim influxus habere poteſt viſio in intellectu, vt in membris ſequatur impaſſibilitas, aut claritas lucis? Sequitur autem ad actum voluntatis; quia vt dicit S. Thom. in additionibus quæſt. 82. art. 1. *Cauſa impaſſibilitatis erit dominium animæ ſuper corpus; quod quidem dominium cauſatur ex hoc quod anima fruitur* Deo *immobiliter; vnde in eo qui perfectius fruitur, eſt maior impaſſibilitatis cauſa.*

43 Reſpond. *negando minorem.* Et ad primam probationem ex parte fruitionis, delectationis, ſatietatis, &c. *Dicimus*, illa quidem eſſe in voluntate, ſed primordialiter oriri ab intellectu, qui eſt radix voluntatis, & eorum quæ in voluntate ſunt. Et ſecundum quod iſta ad ipſam viſionem vt beatificans eſt, vel requiruntur, vel conſequuntur, ſecundum hoc aſſignantur dotes, vel proprietates beatitudinis, vt colligitur ex *Diu. Thom. in Additionibus, quæ 95. art. 1. & 5.* ſicut verbi gratiâ, habitus luminis ad videndum dicitur dos, quæ vocatur viſio, non quatenus iſte habitus eſt principium efficienter elicitiuum viſionis, ſed quatenus eſt conditio habendi connaturaliter, & perpetuò ipſam viſionem: & fruitio eſt dos quatenus eſt ratio habendi conuenientiam cum obiecto, quo beatificamur; nec enim viſio delectabilis eſſe poteſt, niſi conueniens ſit ipſi ſubiecto. Quare ſicut dotes ſumuntur in anima beati per comparationem ad ipſam viſionem, ad quam diſponunt, & quam ornant, ſicut dote diſponitur, & ornatur vxor ad coniunctionem, & conuictum ſponſi: ita proprietates beatitudinis, vt honor, iocunditas, ſeu delectatio, ſatietas, ſecuritas, &c. ex ipſa viſione, vt immobiliter coniungente, & vniente fini deriuantur, licet exerceantur plura ex iſtis in voluntate, quia voluntas ſequitur intellectum. Et ſicut voluntas eſt paſſio, & proprietas animæ, mediante intellectu conueniens, ita & voluntas glorificata, & ea quæ ad gloriam in voluntate pertinent, ad intellectus glorificationem conſequuntur. Potiùs ergo eſſentia beatitudinis eſt in intellectu.

Ad *ſecundam probationem dicitur*, Quòd potiùs impeccabilitas ſequitur ad viſionem, vt proprietas beatitudinis, licet in ipſa voluntate ſit; quia impeccabilitas eſt impotentia ad peccandum, ſicut peccabilitas eſt potentia ad deficiendum: hæc autem potentia non poteſt ſequi ad actum voluntatis, quia cum pertineat ad potentiam, antecedit actum; ſicut etiam potentia ad peccandum ſibi oppoſita, non ſequitur ad actũ voluntatis, ſed antecedit. Si ergo ſequitur impeccabilitas ad beatitudinem, & impeccabilitas eſt ante actum voluntatis, beatitudo eſt ante actum voluntatis. Ergo ſi beatitudo conſiſtit in aliquo actu, & ante actum voluntatis, non eſt niſi actus intellectus, in actu ergo intellectus conſiſtet. Et ita eſt, quod ex viſione Dei immutabili fornitur immutabilitas, & tamen rectum intellectus circa Deum clarè viſum, ratione cuius nulli actus voluntatis ab eo deuiare poſſunt, & ſic redditur impeccabilis: *de quo infra plura dicemus.* Et ſic ſola viſione redditur aliquis impeccabilis radicaliter, & originatiuè, formaliter autem etiam per voluntatem. 44

Ad *tertiam probationem dicitur*, Quòd dotes corporis glorioſi, ſi non poterunt dimanare à viſione, quæ eſt actus intellectus, etiam non poterunt ab actu voluntatis, qui eſt amor; argumentum enim æquè probat de vno, atque de alio. Et authoritas Diu. Thom. de dominio animæ in corpus orto ex fruitione diuina, ſufficienter intelligitur de fruitione radicali, quæ eſt viſio, à qua primordialiter cauſatur illud dominium; non ſolùm de fruitione formali, quæ eſt in voluntate, licet hæc etiam concurrat ad talem deriuationem, eo modo quo concurrit voluntas ad motum animæ erga corpus, & conſtituit eam tanquam motorem corporis. Et Diu. Thom. licet communiter dicat, quod iſtæ dotes deriuantur ex virtute animæ glorificatæ in ipſum corpus; tamen an deriuentur ex ipſa, mediante informatione, an mediante aliquo actu intellectus, vel voluntatis, qui pertineat ad beatitudinem, non ita clarè videtur explicare, licet *in loco citato*, ſignificet illud dominium animæ in corpus prouenire ex fruitione Dei; ratione cuius eſt maius, vel minus tale dominium: & ſic verum eſt quod illud dominium immediatè oritur ex fruitione, ſed mediatè ex viſione, quæ eſt cauſa, & radix fruitionis. Ex hoc autem non fit quod fruitio ſit eſſentia beatitudinis, ſed paſſio immediatior, quam illud dominium, & aliæ dotes: nec enim eſt conueniens quod vna paſſio oriatur ex alia, cum tamen eſſentia ſit radix omnium. Vnde ad duplex genus cauſæ iam animæ mouentis efficienter, quàm informantis debet reduci illa redundantia dotium corporalium. 45

Quod *eleganter expreſſit* Sanct. Thomas in 4. ad Anibaldum diſtinct. 44. quæſtio. 1. art. 3. vbi inquit: 46

Oportet

Oportet corpus glorioſum omninò ſpiri ui eſſe ſubiectum:quæ quidem ſubiectio attenditur dupliciter. Vno modo vt perfectè ſubditur ei tanquam motori; & ex hoc erit agile, quaſi paratum, & efficax ad omnem motum exequendum, quem ſpir.tus imperabit. Alio modo ſubdetur ei, vt formæ. A forma autem, materia tria ſuſcipit. Primo naturam ſpeciei, & quantum ad hoc corpus glorioſum erit ſubtile; ſicut dicimus aurum ſubtile, in quantum materia eſt perfectè terminata per ſpeciem. Secundò ſuſcipit eſſe, & eius conſeruationem: & quantum ad hoc erit impaſſibile, ideſt, nullius corruptiui paſſiuum. Tertiò recipit proprietatem formæ proportionatam, & quantum ad hoc erit clarum. Nam claritas corporis maximè congruit animæ claritati. Quidam tamen hoc attribuunt naturæ quintæ eſſentiæ, quæ tunc dominabitur in corporibus elementaris naturæ. Quod non videtur verum, cùm quinta eſſentia non veniat in compoſitionem materialem corporis mixti. Sic Diu. Thom. Poteſt etiam dici, quod iſtæ qualitates glorioſæ immediatè attribuentur corporibus à Deo, non per deriuationem phyſicam ab anima, ſed propter propoſitionem corporis ad animam in ſtatu glorioſo. *Sed de hoc infra articulo octauo.*

47 Reſtabat inquirere: Vtrùm viſio beata ſit ſpeculatiua, vel practica? Sed hæc difficultas communis eſt fidei, & donis ſapientiæ, & ſcientiæ, de quibus *in 2. 2. dicemus* eminenter eſſe vtrúmque; & quomodo viſioni conueniat eſſe practicam ex ſequent. articul. innoteſcet. Et ex artic. vltim.

ARTICVLVS V.

Vtrùm ex vi viſionis reddatur Beatus ab intrinſeco impeccabilis?

SANCTVS Thom. *in præſenti quæſt. 4. articul.* 4. aſſeruit requiri ad beatitudinem rectitudinem voluntatis, ſeu voluntatem ſine peccato: tùm antecedenter ad beatitudinem acquirendam: tùm concomitanter poſt conſecutam. Et quidem de antecedentia rectæ voluntatis ad obtinendam beatitudinem non eſt vlla controuerſia in præſenti; ſupponimus enim de fide certum, requiri hominem eſſe in gratia, ſeu iuſtificatum, vt poſſit obtinere gloriam. Dicitur enim ad Hebr. 12. *Pacem ſequimini, & ſanctimoniam, ſine qua nemo videbit Deum.* Apocalypſ. 21. *Non intrabit in eam aliquid coinquinatum, & abominationem faciens, & mendacium.* Pſalm. 14. *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requieſcet in monte ſancto tuo? Qui ingreditur ſine macula, & operatur iuſtitiam.* Et alia multa paſſim occurrunt teſtimonia Scripturæ, & Sanctorum, quæ veritatem hanc, vt notiſſimam tradunt. Et res ipſa valdè conformis eſt rationi, vt Diu. Thom. *oſtendit citato loco*: quia beatitudo eſt adeptio finis vltimi, nihil autem conſequitur aliquam formam, ſi debitè non ſit ordinatum in ipſam; ergo neque finem, niſi in ipſum ordinetur. Quidquid ergo deordinat, aut auertit à fine, incongruenter ſe habet ad talem finem, & ſic non conſequetur ipſum. An verò ſtare poſſit, quod in eodem inſtanti terminatiuo, quo accipit viſionem gloriæ, recedat à peccato per infuſionem gratiæ, ipſamque gloriam mereatur; an verò debeat tempore, ſeu duratione præcedere meritum; & infuſio gratiæ ipſam adeptionem gloriæ, non pertinet ad præſens. De eo egimus 2. *tom. 1. part. circa quæſtion. 62.*

Circa *rectitudinem voluntatis* concomitantem, ſeu conſequentem ipſam beatitudinem, conſtat de fide beatos non peccare ampliùs de facto poſt acceptam beatitudinem, nullo genere peccati, ſiue mortalis, ſiue venialis. Conſtat ex eiſdem ferè locis, quibus probauimus non poſſe aliquem ingredi in beatitudinem niſi ab omni peccato purgatus, & mundus, præſertim ex illo Apocalypſ. 21. *Nihil inquinatum intrabit in eam, & abominationem faciens, & mendacium.* Vbi etiam peccatum veniale quale eſt mendacium, excluditur à beatitudine. Generalius in cap. 21. Apocalypſ. dicitur de cœleſti patria: *Et omne maledictum non erit ampliùs, ſed ſedes Dei, & agni in illa erunt, & ſerui eius ſeruient illi.* Conſtat autem quod peccatum quodlibet, etiam veniale, eſt aliquod maledictum. Item ad Epheſios 5. dicit Apoſtolus: *Vt exhiberet ipſe ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam, neque rugam.* Quæ verba excludunt omne peccatum, & communiter intelliguntur à Patribus de Eccleſia Triumphante; nam in hac vita *ſi dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus.* Et verba Pauli id ipſum ſignificant; quia loquitur de Eccleſia glorioſa ibi: *Vt exhiberet ipſe ſibi Eccleſiam glorioſam.* Quod ſi aliqui illa verba deriuant etiam ad Eccleſiam Militantem, quanto potiori iure de Eccleſia Triumphante intelligi debent, cum illi ſanctitas ſit plena, & conſummata? Deinde confirmatio beatorum ad non peccandum ſumitur ex illo Apocalypſ. 3. *Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur ampliùs.* Et 1. Petri 1. *Regenerauit nos in ſpem viuam, in hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarceſſibilem.* Denique Iſai. 33. vbi eſt ſermo de habitatione, ſeu manſione cœleſti, concluditur ibi de illa ſic: *Populus, qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas.* Nullum ergo peccatum ibi erit, ſed ſolùm inuenietur ibi gratiarum actio, & vox laudis Nam & Pſalm. 83. dicitur: *Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſæcula ſæculorum laudabunt te.* Qui autem peccant, in eo quod peccant, non laudant Deum, ſed magis ab eo auertuntur: non ergo eſſet ſemper laus in ore eorum, ſi eſſet peccatum.

Et manifeſtè hoc deducitur ex ipſa ratione beatitudinis, quæ eſt *ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus.* Non eſſet autem perfectus in omni bono, ſi admitteret tantum malum, quale eſt peccatum, etiam veniale, & conſequenter deberet admittere aliquam pœnam, & ſupplicium, quod eſt eſſe infœlicem. Quod ſi mortale peccatum ibi admitteretur, etiam amitteretur gratia; ergo & beatitudo, quia hæc eſt gratia conſummata. Ex hoc autem ſequitur beatitudinem illam non eſſe perpetuam: quia adhuc in ſtatu amiſſibilitatis eſt: nec excludere timorem, atque adeò, neque dolorem, & anxietatem, quæ de tali timore concipitur, & tanto maior eſt, quanto magis bonum illud experimento cognoſcitur, quam grande ſit. Vita autem quæ cum anxietate, & timore, & dolore eſt, non eſt fœlix, neque beata, neque adhuc in termino, nec de illa verificari poteſt, *quod abſterget ibi Deus omnem lachrymam*, & non erit ampliùs, *neque luctus, neque clamor, neque dolor*

erit

erit vltra. Apocalyp.21. Quomodo enim non erit vltra luctus,& dolor,vbi timor eſt peccandi? Et ſi peccatum fuerit,vel erit pœnitentia delendum,& ſic erit luctus,& rurſum erit homo viator,vel ſine pœnitentia, & perpetuo puniendus, & ſic erit dolor, imo & ſumma miſeria, ſcilicet obſtinatio in peccato.

4 Scio *oppoſitam ſententiam* communiter tribui Origeni *in 1.Periarchon,cap.5.*& alijs locis:quia in damnatis, & Beatis viciſſitudines admiſit, quod Beati quandoque damnandi ſint,& damnati beandi. Quod vtique eſt negare Beatis vitã æternam,& damnatis ſupplicium æternum. Amplius autem etiã de ipſis Angelis in beatitudine permanentibus affirmauit Origenes peccare poſſe. *Homil.20.in Numer.& Hom.23.in Lucam.* Cui etiam errori ſubſcribere dicitur *Faber Stapulenſis lib. de tribus Magdalenis.*& ab *Oua do in 2.diſt.7.propoſit.* t. *attribuitur idem error Caluino* Certe D. Thom.1. p. quæſt.113.art.7.refert Origenem ſuper cap.13. Numeror.dicere:*Quod trahuntur Angeli in iudiciũ, vtrum ex ipſorum negligentia,an hominum ignauia lapſi ſint.*Et ad huius probationem adducitur illud Micheæ 6.*Surge contende iudicio aduerſus montes,* ideſt,aduerſus Angelos.Item ea quæ Apocalyp.2. & 3.ſcribuntur aduerſus aliquos Angelos Eccleſiarum Præfectos, quaſi negligentes in ſuis miniſteriis.Item quod dicitur Iob 4.*Qui ſeruiunt ei non ſunt ſtabiles, & in Angelis ſuis reperit prauitatem.* Et quod Geneſ.6.dicitur. *Quod filij Dei pulchras fœminas amauerunt*, quod multi intelligunt de Angelis. Et aliqui Patres videntur etiam Beatis Angelis aliqua peccata tribuere,vt *Ambroſ.lib.2. in Luc. & epiſt.21.ad Horontianum: Hieronymus ſuper illud Matth.18. Angeli eorum ſemper vident faciẽ Patris.*Nazianzen.Orat.44.dum dicit: *Angelos aut nullo modo,aut ægrè peccare.* Denique vrget *Faber*, quia in Beatis non diminuitur libertas: ergo ſi nos poſſumus peccare, etiam & illi; ſtat enim eadem peccati radix,nempe libertas in nullo diminuta.

5 Hæc *tamen nihil* omnino obſtãt Nam in illo loco *Michea* non eſt vnde poſſit, vel leuis ſuſpicio duci,quod per *Montes* intelligantur Angeli cuſtodes,ſed Primates,& Principes illius populi,de quibus ibi ſubditur:*Audiant montes iudicium Domini & fortia fundamenta terra,quia iudiciũ Domini cũ populo ſuo,& cum Iſrael diiudicabitur.* Quæ verba nullo modo patiuntur,iudicium illud de Angelis Beatis intelligi. Nec ipſi trahendi ſunt in iudiciũ quaſi rei de hominum perditione, ſed quaſi teſtes contra ipſos,vt rectè *citato loco aduertit Sanct.Tho.* Quæ in Apocalypſi ſcribũtur ad Angelos Eccleſiarũ,propriè ad Epiſcopos illarũ referendũ eſt;nec enim illa quę ibi dicũtur quadrare poſſũt in Angelos,qui ſunt puri ſpiritus. Videatur *Ribera in cap.1. Apoc.n.14.*& communiter Expoſitores.

6 Quod ſi aliquando Patres videntur verba Apocalypſ. etiam ad Angelos cœleſtes deriuare, non hoc faciũt vt illis attribuant peccata,ſed quaſi ad Vindices peccatorum, & qui peccatis auertendis aut vindicandis præpoſiti ſint ea verba deflectũt; vt patet apud *Ambroſium epiſt.citata, quæ eſt* 21. vbi in fine inquit:*An ipſos quoque Angelos qui in iſtius mundi laboribus diuerſa ſuſtinent miniſteria, ſicut in Apocalypſi legimus Ioannis,non ingemiſcere credimus, cum adhibentur pœnarum, & excidiorum miniſtri: Qui habentes vitam illam beatam,mallent vtique eam in illo ſuperiori ſtatu tranquillitatis ſuæ currere,quàm noſtrorum peccatorum pœnis vltricibus interpolari.* Hieronymus quoque ſuper capit. 18. Matth. dicit:*Quod magna eſt dignitas animarum, vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis in cuſtodiã ſui Angelum delegatum. Vnde legimus in Apocalypſi Ioannis Angelo Epheſi,Thyatiræ,Philadelphiæ, & Angelis quatuor reliquorum Eccleſiarum ſcribe hæc.*Quibus verbis non docet Hieronymus Angelos peccare, ſed delegatas eſſe illas Eccleſias Angelis,&eorũ cuſtodiæ demandatas,quod veriſſimũ eſt.Inde autem Epiſcopi illarũ Eccleſiarum appellãtur etiã Angeli,quia ad modum Angelorum cuſtodum in Eccleſiis ſe habent,& quæ ibi ſcribuntur ſub nomine Angelorũ,ad Epiſcopos pertinẽt, &quia officiũ eorũ imitatur Angelos, rectè ex illa alluſione Angelorũ cuſtodiã Hieronymus adſtrinxit.

Ad *id, quod dicitur ex cap.4. Iob. ...eſp* quod in Angelis ſuis repetit prauitatem, quando fuerunt viatores(aliqui enim deliquerũt)nõ poſtquã facti ſunt Beati.Quod verò de filiis Dei affertur *Geneſ.* 6.late oſtendimus in *2.tom.1.p.in Materia de Angelis*,ea nõ intelligi de ſpiritibus Angelicis,ſed de filiis Seth, viris religioſis, & ſectatoribus diuinæ obſeruantiæ.& cultus. 7

Ad *Patres* reſpõſum eſt ex dictis ad loca *Ambr. & Hieron.* Nazianzenus autẽ loquitur de Angelo nõ beato,ſed viatore,de quo videndus *Elias Cretenſis annotation.*83.ad eandem orationẽ.Ratio *Fabri* nihil probat:non enim diminuta eſt libertas in Beatis,ſed perfecta,cum à defectu peccandi liberatur.Nec enim perfectionis eſt in libertate, poſſe peccare,ſed defectus;vt patet in libertate Dei, & Chriſti Domini,quæ eſt perfectiſſima, nec tamen peccare poteſt.Quod ergo libertas Dei habet per naturam, Beati obtinent per gratiam. vt peccare, ſeu deficere non poſſit eorum libertas; quod non eſt minui, ſed perfici. 8

His *ſuppoſitis*,duæ reſtant difficultates explicandæ.Prima ex quo principio proueniat iſta impeccabilitas in Beatis?Secunda,An poſita ſola viſione, ſine amore & charitate, repugnet peccatum tam actuale,quam habituale? 9

Radix impeccabilitatis eſt viſio Dei, & quomodo?

CIrca *primam difficultatem* notandum eſt,aliud eſſe,per quam formam excludatur formaliter peccatum in Beatis(de quo agemus in ſecũda difficultate)aliud per quid tollatur potẽtia ad peccãdũ,ita quod maneat illud ſubiectum impeccabile; hoc enim reducendum eſt non ad ſolam gratiam habitualem,quæ eſt forma oppoſita peccato:licet enim ſit forma oppoſita,nõ tamẽ ex ſe præcisè eſt ita firmiter in ſubiecto.præſertim cùm volũtas de ſe ſit omnino mutabilis,quin poſſit ab illo remoueri,niſi ex aliqua cauſa, aut ratione ſuperaddita firmetur.Sicut aliud eſt quod calor ſit forma ſufficiẽter expellẽs frigus,aliud quod ſit ita firmiter in ſubiecto,quod ab eo expelli nõ poſſit.In hac ergo difficultate agimus de firmitate beatitudinis,& ipſius Beati ad nõ peccandũ,vnde proueniat tãta firmitas,vt peccare non poſſit, nec gratia ab illo expelli:in ſeq.autem difficultate agemus de ipſa viſione,an ſe ſola ſit ſufficiẽs ad expellẽdum peccatum tam actuale,quàm habituale. 10

Firmitas *ergo* ad non peccandum,ſeu impeccabilitas poteſt in aliquo ſubiecto habere,vel cauſã extrinſecam, vel intrinſecam.. Cauſa extrinſeca eſt ex parte principij extrinſeci concurrentis, ſcilicet 11

ex parte auxilij diuini, ſua protectione impedientis, ne homo de facto peccet, & quamdiu infallibiliter, & perpetuo tale auxili . . . i aſſiſtit, dicitur in ſenſu cõpoſito non habere potentiã ad peccandum: quia habet perpetuo ſibi annexum principium, ne peccet Cauſa intrinſeca ſumitur ex parte alicuius principij ipſius perſonæ, ratione cuius incompoſſibile ei redditur peccatum, ſtante tali principio Principiũ autem proprium, & intrinſecum concurrens ad aliquam operationem, aut eſt principium *quod* aut *quo*. Principium *quod* eſt ſuppoſitum, ſeu perſona. Et ratione talis principij Chriſtus eſt impeccabilis ab intrinſeco; quia eius perſona eſt diuina, nec poteſt operari, & influere concurſu perſonali, & proprio in actionem, quæ ſit offenſa & auerſio ab ipſamet perſona. Principiũ *quo* eſt forma, qua operatur ſuppoſitũ. quæ in nobis eſt anima rationalis, & habet duas potentias, quibus influere poteſt in operationẽ peccaminoſã, ſcilicet intellectum, & voluntatẽ; & conſequẽter impotentia ad peccandum, ſi ex parte principij *quo* ſe teneat, oportet, quod ponatur vel in intellectu, vel in volũtate, vel in vtroq;. Et ſic inquirimus, vnde oriatur hæc impeccabilitas in beatis, & ex quo principio deriuetur, non quidẽ ex principio *quod*, ſeu ex ſuppoſito; hoc enim conſtat eſſe creatum in eis, non diuinum, ſicut in Chriſto, ſed vtrum oriatur ex ſolo principio extrinſeco, ſcilicet ex protectione diuini auxilij ad non peccandum, an ex aliquo principio *quo* intrinſeco? Et ſi eſt ex parte principij intrinſeci, an ſit ex parte intellectus, ſcilicet viſio; an ex parte voluntatis, ſcilicet amor; vel ex parte vtriuſque?

1 Dico *ergo primo*. Impeccabilitas Beatorum non poteſt reduci ad ſolam extrinſecam protectionem auxilij diuini, ſed habet cauſam intrinſecam in ipſo Beato. Oppoſitum huius tribuitur *Scoto* variis locis, vt in 4. *diſt*. 4 *1*. *queſt*. 9. *&* 10. *& diſt*. 44. vbi tamen id non tractat; ſed verè illam ſententiam tenet *in* 4. *diſt*. 49. *queſtion*. 6. §. *dico ergo*, vbi reducit impeccabilitatem Beati ad cauſam extrinſecam, non ad intrinſecam, ſcilicet ad voluntatem Dei præuenientem voluntatem Beati, vt ſemper continuet actum fruendi. Et idem tribuitur *Gabrieli in* 2. *diſt*. 7. *queſt*. 1. *a* 4. *& M. Cano & aliis*.

13 Oppoſitum tamen tenent communiter Thomiſtæ, *Caiet. Conrad. Ferrar. Sot. & alij*, quos citat & ſequitur *Vazquez hic diſp*. 18. *cap*. 2. Eſt etiam hæc concluſio expreſſa ſententia Diu. Thom. quæſt. 24. de Verit. art. 9. vbi inquit: *Quod aliquis poteſt confirmari in bono dupliciter: vno modo ſimpliciter, ita ſcilicet quod habeat in ſe ſufficiens ſuæ firmitatis principium, quod omnino peccare non poſſit; & ſic Beati ſunt confirmati in bono ratione prius dicta. Alio modo dicuntur aliqui confirmati in bono per hoc, quod eis datur aliquod munus gratiæ, quo ita inclinantur in bonum, quod non de facili poſſunt à bono deflecti, non tamen per hoc ita retrahuntur à malo, quin omnino peccare non poſſint, niſi diuina prouidentia cuſtodiente.* Ecce diſtinguit Diu. Thom. duplicem modum impeccabilitatis, ſcilicet ex aliquo intrinſeco principio ſufficiente ad firmitatem, & hoc attribuit Beatis; vel ex aliquo principio protegente, & cuſtodiente, quod vtique eſt principium extrinſecum, & hoc attribuit confirmatis in gratia. Vnde ſubdit S. Tho. in calce corp. artic. *Quod totum, quod deficit ad confirmationem, completur per cuſtodiam diuinæ prouidentiæ in illis, qui confirmati dicuntur, vt ſcilicet quandocumque occaſio peccati ſe ingerit, eorum mens diuinitus excitetur ad reſiſtendum.* Sentit ergo D. Thom. quod confirmati in gratia non poſſunt peccare ratione extrinſecæ protectionis, & auxilij: hoc autem contraponit impeccabilitati beatorum, quam dicit eſſe per hoc, quod in ſe habent ſufficiens principium ſuæ firmitatis; ergo in ſententia D. Thom. impeccabilitas beatorum non eſt per principium extrinſecum tantùm, ſcilicet ex parte Dei protegentis, & auxiliantis, ſed per intrinſecum, cui debentur & proportionantur illa auxilia, quæ ad non peccandum concurrunt.

Ratio *autem efficax* pro hac parte ea eſt: quia nullum auxilium extrinſecum poteſt ita efficaciter, & adæquatè diſponere ſubiectum ad non peccandum, ſicut ipſa viſio clara Dei: ergo ſuppoſita viſione non debet reduci ad auxilium extrinſecum impeccabilitas beatorum; nec eſt neceſſaria talis extrinſeca gubernatio, & protectio quaſi ſuperaddita ipſi viſioni, & requiſita, vt quod non ſufficit facere viſio, compleat extrinſeca protectio. *Conſequentia patet*: quia tũc reducitur impeccabilitas, ſeu firmitas in bono ad auxiliũ extrinſecũ, quando principium intrinſecum non eſt ſufficiens, ad præbendum iſtam firmitatem; nam ſi eſt ſufficiens, nõ ſuperaddit auxilium extrinſecum firmitatem aliquam, ſed ſupponit, & connaturaliter ad illam datur, & ſic non reducitur ad auxilium extrinſecum tãquam ad propriam radicem, & principium; ſicut quia ſupponitur in igne principiũ ſufficiens ad calefaciendum, & in homine ad intelligendum, non reducitur ad extrinſecum auxiliũ, quod hic intelligat, & ille calefaciat. *Anteced. vero probatur*. quia omne auxilium extrinſecum incipit ab excitatione intellectus, & propoſitione obiecti, vt docet *Concilium Trident. Seſ. 6. cap*. 5. & inde incipit efficaciam ſumere auxilium, iuxta excitationem enim & propoſitionem obiecti fit quoque inſpiratio, & determinatio in voluntate. At nulla excitatio, & propoſitio obiecti poteſt eſſe ita efficax ſicut viſio clara Dei; ergo nullum auxilium poteſt ſuperaddere ad eius efficaciam, nec ad eius cõtinuitatem, cum ſit perpetua, & nunquam ceſſans illa viſio, quia æterna vita eſt. 14

Quare ſi viſio Dei continuè, & inceſſanter, & perpetuo manet in homine, & habet vim ad rapiendam voluntatem ſuper omne aliud auxilium, quia habet vim ad neceſſitandum illius amorem erga Deum, & conſequenter ad regulandum omnes alios actus liberos, ne à Deo aberrent, & auertantur, ſuperfluè ergo reducetur iſta rectificatio voluntatis, eiuſque conſiſtentia, & permanentia in Deo, ad extrinſecum auxilium protegens, & cõſeruans voluntatem, ne cedat oppoſito obiecto, & auertatur à Deo, cum hoc ipſum viſio ipſa faciat excellentius, & perfectius omni alio auxilio extra Deum clarè viſum Quare impertinens eſt reducere hanc impeccabilitatem ad extrinſecam protectionem, & auxilium diuinum: quia vel tale auxiliũ eſt de genere eorum, quæ dantur extra Deum clarè viſum, vel penes viſionem Dei regulantur. Si primum: ſunt multo minus efficacia, minuſque immutabilia illa auxilia, quam viſio Dei perpetua, & nunquam interpolata, vt ponderatum eſt. Vnde potius auxilia à viſione, quam viſio ab auxiliis ſumit firmitatem. Si ſecundum: impertinenter 15

redu

reducitur illa firmitas ad extrinſecam protectionẽ ſi ex propria cõnaturalitate exiguntur ab ipſa viſione illa auxilia: quia ipſa viſio de ſe eſt ſufficiens ad talem firmitatem, & connaturaliter ad illam datur. Vnde etiam influxus, ſeu determinatio illa, quæ ex parte volũtatis ſe tenet, non eſt efficacior, quã viſio beata, nec reſpectu illius extraordinaria ſed illi proportionata, & connaturalis, quia viſio ipſa inductiua eſt amoris neceſſarij, non liberi erga Deum; ergo petit determinationem in voluntate neceſſitantem voluntatem; ergo talis concurſus ſic determinans, non eſt extrinſeca protectio, ſed connaturale auxilium.

16 Denique ſine omni extrinſeca protectione, ex vi viſionis ponitur homo extra viam, & in termino, quantum ad bonum: ergo ex vi illius redditur impeccabilis. *Anteced.* certiſſimum eſt. *Et conſeq. patet*: Quia ſi exiſtens in termino poſſet peccare, vel tale peccatum eſſet irreducibile, & irremiſſibile, vel adhuc expiabile per pœnitentiã. Si expiabile; poſſet ergo de illo pœnitentia haberi, & rurſus acquiri gratia amiſſa, & gloria: quod omnino eſſet exiſtere ſtatu viæ, nõ termini; poſſet enim adhuc excidere à termino, & acquirere illũ. Si eſſet irreducibile; ergo obſtinatũ, & puniendum perpetuo, & ſic nõ eſſet in termino beatitudinis, ſed in termino dãnationis, & miſeriæ, tranſiretq; de vno termino ad alium, quod eſt contra ipſam rationem termini, & perpetuitatis, quę ad beatitudinem, & fœlicitatem vltimam neceſſario requiritur.

17 Dico *ſecundò*: Impeccabilitas beatorũ ſufficienter, & integrè naſcitur ex viſione beata: ex dilectione vero naſcitur ſecundario, & conſequenter, ita tamen quod ſi per impoſſibile non eſſet dilectio, adhuc ſequeretur impeccabilitas. Nõ conueniũt in hac cõcluſione (præſertim in ſecunda eius parte) Doctores, ſed multi tenent ſolã viſionẽ eſſe radicale principiũ impeccabilitatis, formale autẽ dilectionem Dei, ita quod remota dilectione, per poſſibile, vel impoſſibile non repugnaret peccatũ cum viſione ſola. Videatur *Ægid. à Præſentatione in ſecundo tomo de beatitudine, lib.* 11. *q.* 16. *a.* 4. §. 2. *& art.* 5. §. 3. qui eam ſententiam tenet. De quo poſteà dicemus tractante aliam partem difficultatis, an poſſit peccatum ſimul eſſe cum viſione beata: & Authores qui ſentiunt non compati viſionem cum peccato, pro hac noſtra concluſione ſtant. Sumitur tamen noſtra concluſio ex D. Thom. loco ſupra cit. ex quæſt. 24. de Veritat. art. 9. vbi docet: *Beatos habere in ſe principium ſufficiens firmitatis in bono, ratione prædicta, ita quod omnino peccare non poſſint.* Ratio autem prædicta, fuerat poſita *a.* 8. *præced.* vbi omnino reducit hanc impeccabilitatem, & firmitatẽ in bono, ad viſionem beatam: *Nam diuinam eſſentiam videntes* (inquit) *cognoſcent ipſũ eſſe finem maximè amandum; cognoſcent etiam omnia, quæ ei vniunt, vel ab eo diſiungant in particulari, cognoſcentes Deum non ſolum in ſe, ſed prout eſt ratio aliorum; & hac cognitionis claritate in tantum mẽs roborabitur, quod in inferioribus virtutibus nullus motus inſurgere poterit, niſi ſecundũ regulam rationis. Vnde ſicut nunc immutabiliter bonum in generali appetimus, ita immutabiliter in particulari bonum debitũ appetunt beatorum mentes. Super naturalẽ autem inclinationem voluntatis erit in eis charitas perfecta totaliter ligans eos cum Deo. Vnde nullo modo in eis peccatum incidere poteſt.*

18 Pondero in *hac authoritate*, quod D. Thom. etſi mentionem vtriuſque principij faciat, ſcilicet viſionis, & charitatis, diuerſimode tamen: quia viſionem facit principium roborandi mentem, ita vt nullus poſſit motus inſurgere, niſi ſecundum regulam rationis; & ita ſicut immutabilitas circa bonũ in cõmuni totaliter, & ſufficiẽter naſcitur ex ſynderesi, quæ eſt in intellectu, nõ ex amore volũtatis; ſic ita immutabilitas in bono particulari, ex viſione Dei in particulari naſcitur, nõ ex amore. Quia tamen ad talẽ viſionem neceſſariò ſequitur amor charitatis perfectæ, qua vnimur Deo, etiã illã numerat Sanct. Tho. tanquã quid conſecutũ ex viſione; nõ tamẽ illi tribuit vim roborandi mentem, & vires inferiores, ne inſurgant contra regulã rationis, ſicut attribuit viſioni. Et ſic diſſimiliter de vno, & de altero loquitur.

Eadem *ſententia* ſumitur ex doctrina Patrum. 19
Dicit enim Sanctus Iſidorus lib. 1. de ſummo bono cap. 12. ſententia 3. *Quamuis beati ſint mutabiles natura, non tamen ſinit eos contemplatio mutari diuina.* Diuus Anſelmus in lib. de caſu diaboli cap. 6. loquens de Angelis beatis: *Vt ſint adepti* (inquit) *quidquid velle potuerunt, nec iam videant quod plus velle poſſint, & propter hoc peccare nequeunt.* Elias Cretenſis ſuper orationem 1. Nazianzeni ad illa verba: *Ad hæc quoniam, &c.* (inquit) *Angelos qui natura ſua peccare poterant, nunc eſſe immobiles per Dei gratiam, & defixionem mentis in Deũ.* Citatur etiam *Nicetas à orationem* 44. *Nazianzen. Aug. ſuper Pſal.* 63. & 49.

Ratio, *& fundamentum* primæ partis eſt, quia 20
poſita viſione clara Dei, non poteſt voluntati proponi aliquid contrarium Deo viſo, vt amabile, nec cũ defectu à tali fine: ergo nõ poteſt volũtas peccare: *Conſeq. patet*, & probatur à *D. Tho* 4. *cont. Gent. cap.* 92. *ratione* 5. quia nõ poteſt voluntas eſſe defectuoſa, & peccare, niſi ratio ſit ignorãs practicè, & deficiẽs, qui defectus, & ignorantia conſiſtit in hoc, quod proponat aliquid, vt volendũ, nõ obſtãte cõtrarietate, & deficiẽtia eius à fine recto. Ergo ſi eſt impoſſibilis talis deficiẽtia in proponendo, eſt impoſſibile peccatũ in voluntate. *Anteced. autẽ probatur*: quia per viſionẽ Dei videtur ſummũ bonum in particulari, ſicut eſt in ſe, ergo vt implens perfectè voluntatẽ; ergo ſtante hac viſione actualiter in intellectu, repugnat concipi aliquid, vt amandũ cõtra ipſũ, aut recedendo ab ipſo. *Patet conſequentia*: quia quotieſcũque ad amandum aliquod obiectũ oportet aliud deſerere, quia nõ poteſt ſimul cũ illo amari, neceſſe eſt quod in eo, in quo deſeritur, repræſẽtetur vt nõ amãdũ hic, & nũc in exercitio, ſiquidẽ deſeritur ab amore: ergo proponi debet vt deſerendum, & cum indifferẽtia, vt ametur, vel deſeratur. Ergo pro ea parte, qua proponitur vt deſerendum, vel cum indifferentia, vt nõ ametur, proponitur vt minus bonum; quia proponitur cum tali indifferentia, & limitatione, vt aliud bonum limitatum, & defectuoſũ poſſit præ illo amari, & amplecti. Sed per viſionẽ claram, & intuitiuam Dei proponitur ex omni parte, & pro omni modo, tam in exercitio, quã in ſpecificatione ſummum bonũ: ergo nulla indifferentia relinquitur, vt poſſit comparatiue ad alterum bonum proponi vt minus illo, vel deſerendũ præ illo, quia ſi ſub hac indifferentia poteſt proponi, poteſt vtique ſub aliquo modo, & ratione proponi, vt non ſummum bonũ, nec illimitatum: quia ſi poteſt proponi ſub eo ſtatu, & modo, quo vinci poteſt ab alio bono limitato, & deſeri præ ipſo, oportet quod ſub illo modo nõ proponatur, nec manifeſtetur, vt ſũmum bonũ: quia ſummum bonũ eſt vincẽs omne bonũ minus illo, ergo quod proponitur ex omni parte, vt ſummũ bonũ, proponitur ex omni parte, vt vincens omne aliud bonũ; ergo non proponitur

vt vincendum ab alio bono, nec cum indifferentia, vt vinci poſſit, quamdiu vt ſummum bonum proponitur. Ergo repugnat, quod ſtante actuali repræſentatione ſummi boni, poſſit ſtare alterum dictamen, quod repræſentetur vt bonũ, deſerendũ aut prætermittendum præ alio bono; quod eſt repræſentari cũ tali indifferentia, vt poſſit deſeri, & aliud bonũ acceptari deficiendo ab iſto, quia ſic nõ repræſentaretur vt ſummũ bonũ in eo in quo repręſentatur vt relinquendum pręalio, vel cum in-
21 differentia, vt relinquatur.

Ex *quo ſequitur*, quod viſio beata per ſe immediatè, & formaliter deſtruit omne dictamen defectuoſum, ſcilicet omnem propoſitionẽ boni creati cum deſertione, & oppoſitione, ſeu nõ ſubordinatione ad bonum diuinum: quia tale dictamen non ſtat cum propoſitione, & repræſentatione ſummi boni, vt ſummum bonum eſt. Vnde formaliter, & immediatè deſtruit omnem potentiam, & radicem peccandi, quia radix peccandi à dictamine defectuoſo, & in conſideratione intellectus deſumitur. Potentiam autem peccandi, quæ ex parte voluntatis ſe tenet, deſtruit viſio beata ex conſequenti, & mediatè, ſicut deſtructa radice, deſtruitur radicatũ in ea; & ſicut deſtructa rationalitate deſtruitur riſibilitas. Vnde non ſic viſio beata eminenter, aut virtualiter opponitur potentię peccandi, quaſi formaliter, & immediatè nihil de potentia peccãdi deſtruat, ſed indigeat alia forma ſuperueniente, ſcilicet voluntatis actu, vel gratia ad deſtruendum formaliter potentiã peccãdi; ſed formaliter, & per ſe deſtruit ipſã radicem, & primã potentiam peccandi, quæ eſt ex parte dictaminis defectuoſi, quo deſtructo, tollitur omnis potentia ex parte voluntatis. Illud autem deſtruitur per incompoſſibilitatẽ cũ viſione clara repræſentãte ſummũ bonũ vt tale ex omni, etiã in exercitio. Vnde nunquam repręſentari poteſt cum indifferentia reſpectu alterius boni, vt deſerendum præ alio, & minus illo.

22 Dices: poteſt ex cogitatione adueniente, vel ex ex propria voluntate diuertere intellectus à viſione, & pati leuem aliquam inconſiderationẽ, & ſic mouebitur à dictamine defectuoſo, non obſtante viſione: quia viſio ex ſe nõ excludit omnẽ inconſiderationẽ, licet de facto ita conſeruetur à Deo, vt actu ſemper duret ſine interpolatione; nam ex natura ſua pati poteſt illas inconſiderationes. *Item*, ex natura ſua poteſt dari viſio Dei, quæ ſit purè ſpeculatiua, quia poteſt videre ea ſolum, quę pertinent ad ipſam diuinitatem, non ea, quæ à nobis agenda ſunt; & tũc non erit practica illa viſio, ſed purè ſpeculatiua, & ſic nõ opponetur dictamini defectuoſo, quod eſt practicũ. *Denique* licet nullum aliud bonũ poſſit vincere bonũ diuinũ in ſe clarè viſum, quantum eſt ex meritis obiecti, poteſt tamen vincere ex meritis ipſius libertatis: quia etſi proponatur vt minus bonũ, voluntas tamen poteſt pro ſua libertate minus bonũ eligere, quia in ordine ad liberè eligendũ reputatur vt maius bonũ, vt ſcilicet exerceatur ibi libertas: & aliàs voluntas ſe mouet in dictamine illo formando, & non à ſolo Deo formatur, ſicut in primo inſtanti Angeli, cognoſcitque, atque proponit ſibi diuerſa obiecta creata per alias cognitiones extra viſionẽ propoſita, ſiquidẽ beatus etiam cognoſcit res in proprio genere, per notitias ex Verbo: poteſt ergo formare dictamina defectuoſa, aut inconſiderata ex talibus cognitionibus, & ſic peccare.

23 Reſp. *ad primam inſtantiam*, viſionem beatam non poſſe interpolari, ſeu intermitti, aut ceſſare, *vt ſequent. art. dicemus*, quia viſio illa eſt ex natura ſua vita æterna, & conſequenter immutabilis: nec poſſet fœlicitatẽ præbere, ſi poſſet intermitti, dum enim ceſſaret, fœlicitate illa careret videndi ſummũ bonum: ſi enim videre Deum in actu eſt fœlicitas, ceſſare ab illo actu vtique ceſſatio fœlicitatis eſt. Si autẽ ſemper in actu eſt talis viſio, repugnat inſurgere inconſiderationem defectuoſam, quantumcumque leuẽ, illãque neceſſariò excludit, quia cũ repręſentatione clara ſummi boni vt ſummum bonũ eſt, repugnat repræſentari, & proponi indifferentiã in illo bono, vt præ alio bono creato, & limitato relinqui poſſit, etiã per aliã notitiã, & per aliud mediũ: quia ſub tali indifferẽtia iam proponeretur, vt minus altero, atque adeo nõ vt ſummũ ſub illa formalitate. Iſta autẽ dictamina ſunt contraria, proponi vt ſummum bonum, proponi vt nõ ſummũ, & ſic non cõpatiuntur ſimul. Igitur ex natura ſua illa viſio nõ patitur illas incõſiderationes, ſicut neque intermiſſionẽ, aut ceſſationem aliquã, cum ex natura ſua ſit vltima fœlicitas, & beatitudo ſit etiam immutabilis, quia æterna vita eſt. Nec poteſt per aliquod auxilium, aut extrinſecam protectionem actu ſemper durare, & nõ diſcontinuari: quia non poteſt vllũ auxilium, aut excitatio extra viſionem ita vehementer ad ſui amorem, aut continuationem mouere, ſicut ipſa viſio, quæ omni alio excitatiuo fortior eſt; ſine excitatione autẽ, & propoſitione obiecti, neque datur auxilium ad incipiendum, neque ad continuandum.

Ad *ſecundam inſtantiam reſpondetur*, eſſe impoſ- 24
ſibile quod viſio Dei ſit purè ſpeculatiua, & non etiam practica eminenter; ſicut impoſſibile eſt dari fidem de Deo, quæ non ſit eminenter practica, id eſt, quæ per dilectionem non operetur, quantum eſt de ſe: fidei autem ſuccedit viſio, tanquã implẽs per claritatem ea, quæ fides credit per obſcuritatem. *Et huius ratio eſt*: quia impoſſibile eſt videre Deum, quin videatur eſſe ſummum bonum, & finem vltimum creaturæ rationalis, iuxta illud, quod dixit Dominus Moyſi: *Ego oſtendam tibi omne bonum.* Exodi 33. Ergo impoſſibile eſt, quod videatur Deus, quin formetur iudicium, quod illud bonum ſit ſummè amandum præ omnibus, & ſequẽdum: hoc autem eſt iudicium practicum, quia eſt iudicium regulatiuum amoris ipſius finis. Et quia proponitur illud bonum vt ſummum clarè, & intuitiuè, non poteſt proponi cum indifferentia vt aliud ei præferatur, & vt præ alio poſſit relinqui; ſic enim proponeretur vt minus bonum ex vi talis indifferentiæ, & non ex omni parte vt ſummum. Quidquid ergo ſit, an poſſit videri Deus, & non aliæ creaturæ in ipſo, tamen impoſſibile eſt, quod videatur Deus, & non videantur, quæ agenda ſint ab ipſo homine circa Deum, tanquam circa finem. Et ſic dicit *Sanct. Thom. quarta contra Gentil. cap. 92. ratione 5.* quod anima beata nullo modo poteſt eſſe ignorans, cum in Deo omnia videat, quæ pertinent ad ſuam perfectionem; nullo ergo modo poteſt malam voluntatẽ habere. Hęc fuit ſemper conſequentia efficax D. Thom. excludere defectuoſam voluntatem ex excluſione defectuoſi dictaminis, & hoc ex ipſa viſione Dei, qua videtur ſummum bonũ, & ſumma perfectio; quod nõ poteſt ſtare, niſi videatur quidquid pertinet ad perfectionem ipſius hominis, videtur enim quidquid pertinet ad ipſam rationem finis vltimi, nec poteſt aliquid appeti relinquendo hoc ſummum bonum; vel præter
ipſum. 25

Ad *tertiam inſtantiam dicitur*: Quod ſtante clara viſione ſummi boni, non poteſt quodcũque aliud

aliud bonum creatum præ illa acceptari, nec etiam ipſa experientia libertatis propriæ. Et licet poſſit voluntas eligere minus bonum, relicto maiori, hoc tamen non contingit quando proponitur aliquid, vt ſummum bonum, ſed inter ipſa bona creata, ſeu limitato modo propoſita, & non vt ſummũ bonũ clare viſum, quia non poteſt eligi minus bonum relicto maiori, niſi ipſa electio minoris boni proponatur, vt conueniens, etiam in comparatione electionis maioris boni, ſiquidẽ eligi debet minus bonum cum derelictione boni maioris; ergo oportet, quod non ſolum proponatur, vt conueniens talis electio abſolutè, ſed etiam comparatiuè ad electionem maioris boni: ergo debet proponi illud maius bonum, cum aliqua indifferentia, vt præ alio deſeri poſſit, & non quomodocumque præ alio ſed præ alio etiam minori bono. Ergo oportet, quod non proponatur, vt ſummum bonum, & ſummo modo, ſcilicet clare videndo illud; quia hoc ipſo, quod ex omni parte repræſentatur, vt ſummum bonum, non poteſt proponi, vt deſerendum præ alio, & cum indifferentia, vt poſſit præ alio derelinqui: quia ſummum bonum viſum vt ſummum, nihil relinquit, quod non vincat in ratione boni, & ſic in quantum proponitur, vt ſummum, non poteſt proponi vt refutabile præ alio bono etiam ratione propriæ libertatis: quia tale bonum neceſſitat voluntatem ad amorem ſui; ergo non relinquit libertatẽ, & indifferentiam, vi cuius poſſit proponi experientia libertatis ad deſerendum illud ſummum bonum. Quare poſſe eligi minus bonum relicto maiori, ſolum habet locum in his bonis, quæ non ſunt ſummũ bonum, nec ſummo modo proponuntur, ſed cum indifferẽtia, & libertate, vt vnum ab alio vinci poſſit, & vnum deſeri præ alio. Et hoc ipſo, quod vnum bonum proponitur taliter, quod poſſit ab alio vinci, & prę illo deſeri, non proponitur, vt ſummum bonũ, & ſummo modo, pro illa enim parte, qua vincitur, &
26 deſeritur ab alio, non vt ſummum proponitur.

Quod *verò dicitur* voluntatem beati poſſe formare dictamen de aliis obiectis ſe mouendo ad illud, & per cognitionem extra verbum *Reſpond.* ita eſſe; ſed omnia illa dictamina debẽt ſubordinari viſioni, nec ab illa deficere, ſeu illi opponi deſerendo Deum, quia viſio illa proponit finem vltimum, qui eſt ipſe Deus, vt ſummum bonum in ſe clarè viſum, ita quod ex omni parte ſummum bonum eſt, & cõſequenter non habet vnde proponi poſſit cũ indifferentia, vt præ alio bono deſeratur etiam per aliam cognitionem; quia bonum in ſummo, non habet vnde deſeri poſſit, nec aliquod motiuum relinquit, quod ſibi poſſit præponderare in voluntate, aut repræſentari, vt non ſummum, quia hoc contrariatur illi. Quare viſio beata eſt vniuerſaliſſima cauſa in omnes actiones beati influens, omneſque regulans, *nec eſt qui ſe abſcondat à calore eius*, vtique nec qui deficiat ab ea.

27 Secunda *pars concluſionis* magis explicabitur ex reſolutione ſequentis difficultatis. Breuiter nunc oſtẽditur: quia vt dicemus *articulo ſeptimo*, ex viſione claraſequitur neceſſario amor ipſius Dei, ita quod ad illum non remanet indifferentia in voluntate, quia tota voluntatis indifferentia, & capacitas adimpletur illo ſummo bono; ergo non poteſt illud non amare, quia potentia adæquatè, & totaliter impleta ſuo obiecto, non poteſt ab illo reſilire, neque enim poteſt indifferentia manere ad id quod totaliter, & adæquatè eam adimplet. Vnde ille neceſſarius amor non eſt ex imperfectione actus, & inaduertentia, ſed ex plenitudine perfectionis. Poſito autem amore neceſſario in voluntate circa finem, non poteſt ab illo deficere, illumque relinquere; alias non neceſſariò ferretur in illum, ſi in manu ſua eſſet ab illo ſe ſubducere, illumque relinquere; ergo etiam conducit ad non peccandum ipſa dilectio, & amor quatenus neceſſarius eſt, & indefectibilis; nec enim cum eo compati poteſt auerſio à tali bono, ſic de neceſſitate amato, ipſa enim auerſio, quædam non dilectio eſt. Sed hoc dicimus conſequenter, & ſecundario ſe habere: quia ipſa viſio, quæ antecedit iſtam dilectionem, eamque regulat, & cauſat, deſtruit quodcumque dictamen defectuoſum, & ſic impoſſibilitat peccatum propter oppoſitionem cum dictamine auertente à tali fine, aut illi ſe non ſubiiciente. Quare dilectio Dei, quæ conſequitur ad talem viſionem non primo, & per ſe tollit poſſibilitatem peccandi, quæ in defectu dictaminis fundatur, ſed ex conſequenti prout ex parte voluntatis opponitur formaliter dilectioni auerſiuæ à Deo; hoc ipſo quod neceſſitat voluntatem in amore Dei; quod ſi neceſſitat, ergo oppoſitum non compatitur.

Et *ex hoc ſequitur* vltimum, quod in concluſione 82
dicimus, quod etiamſi ſuſpenderetur dilectio Dei per poſſibile, vel impoſſibile, adhuc non poſſet peccare beatus. Nam etiam admiſſo (quod & verum eſt) quod dilectio Dei ex viſione ſecuta, eſt neceſſaria, tamen poſſet Deus facere quod non ſequeretur dilectio, ſi ipſe ſuſpenderet ſuum concurſum, ne eliceretur. In tali caſu dicimus, quod adhuc non poſſet peccare. Itaque viſio poteſt ſtare, & conſeruari ſine hoc quod ſequatur ex illa talis dilectio neceſſaria; non tamen poteſt viſio ſtare cum hoc quod ſequatur ex alio dictamine peccatum, ſed etiamſi impediatur dilectio, peccatum dari non poteſt. *Ratio eſt*: quia peccatum non poteſt ſequi in voluntate, niſi ſupponatur, & præcedat in intellectu dictamen defectuoſum, & ipſi peccato accommodatum; hoc autem dictamen pugnat cum viſione Dei, quatenus viſio illa eſt propoſitio ſummi boni ex omni parte, tam quoad ſpecificationem, quã quoad exercitium (vt oſtenſum eſt) repugnat ergo ſequi peccatum poſita viſione. At vero poſita viſione, non continuo ſequitur dilectio, niſi Deus non ſuſpendat concurſum. Et ideo etiamſi Deus ſuſpenderet, & dilectio non ſequeretur, peccatum eſſet impoſſibile, quia eſſet impoſſibile dictamen defectuoſum, cum clara oſtenſione, & propoſitione ſummi boni. Sed de hoc amplius ſtatim dicemus.

Quod *ſi dicas*, ſaltem poſſe peccatum veniale ſi- 29
mul eſſe cum beatitudine, quia ad hoc eſt neceſſe habere dictamen defectuoſum, & contrarium ipſi ſummo bono, quia non auertit ab eo, ſed ſolum eſt præter ordinationem actualem ad ipſum. Non probatur autem ex rationibus adductis, quod ſit impoſſibile beatum operari præter ipſum finem vltimũ & non ſubiiciendo illi aliquam actionem, licet non poſſit operari contra ipſum ſummum bonum relinquendo illud, & auertendo ſe ab illo. *Reſpond.* vtrumque probari per rationes factas. Nam ſi aliquid proponitur clare, & manifeſtè, vt ſummum bonum, tam quoad ſpecificationem, quam quoad exercitium, ita quod ex omni parte, vt ſummum bonum repræſentatur, quandiu non ceſſat, neque interrumpitur talis viſio, non ſolum impeditur proponi aliud bonum, vt eligendum cum auerſione, & derelictione ſummi boni, quia iam in hoc non proponeretur, vt ſummum reſpectu talis boni, ſed etiam impeditur proponi aliud bonum, vt volendum, & amandum ſine ſubordinatione, & relatione ad ſummum illud bonum: quia in hoc ipſo non eſt ſummum, ſed minus, & diminutum, ſiquidem poteſt

diuerti ab illo,& non in virtute eius amari aliquid, quod propter ſe amari deberet. Et in ratione finis non eſt ſummè attractiuum, & alliciriuum, & conſequenter neque ſumme bonũ,ſiquidem finis eſt, qui allicit,& mouet,vt ametur ratione ſui,& alia ratione ipſius Si ergo poſſunt alia amari, non ratione talis finis,ſed ſine ſubordinatione ad ipſum,licet nõ totaliter auertant ab illo,in hoc ipſo non eſt bonum, neque finis ſummo modo,ſed diminuto modo: quia aliqua proponi poſſunt, vt amanda non in virtute eius,nec ex communicatione eius, & ſic in ratione finis, & boni communicatiui eſt minus efficax, nec ſummum bonum: quia maius bonum eſſet, & maiorem vim alliciendi haberet, ſi omnibus aliis daret vnde amarentur, & non ſineret amari ſine ſubordinatione ad ſe:ergo ſi ſic non mouet,non vt ſummum bonum mouet,ſed vt indifferẽs in bonitate,& diminutũ,& non implẽs,& adæquans totam voluntatis capacitatem. Itaque ſicut ad ſummum bonum clare oſtenſum pertinet ſic mouere,vt non deſeratur præ alio bono, ita pertinet ad ipſum ſic vniuerſaliter mouere,& ſic adimplere,vt nõ permittat quod nõ ab ipſo incipiatur,vt à fine,nec quod ipſius amori alia omnia ſubiiciantur, & non ex eius participatione,& cõmunicatione amentur: poterit quidẽ ſtante eius viſione non ſequi dilectio,ſi Deus ſuſpendat concursũ:at vero quod ſequatur dilectio alicuius obiecti,& quod diligatur deſerẽdo ipſũ,aut non ex eius participatione, & finalizatione, ſed deſerendo communicationem eius, repugnat cum oſtenſione,& propoſitione clara ſummi boni, quæ hoc ipſo quod ſummum bonum proponit, adæquat totam capacitatem voluntatis, nec poteſt in aliquo obiecto amando, ab eius communicatione non incipere, ſed eam deſerere, etiam pro illo opere, & non ſolum ex parte operantis.

Ex ſola viſione perpetua tollitur omne peccatum, tam actuale quam habituale.

30 VT *melius conſtare* poſſit radicem impeccabilitatis ſumi ex viſione,etiamſi per impoſſibile ſuſpenderetur dilectio, & amor in voluntate, reſtat hoc inquirere:An viſio beata non ſolum obſiſtat, & impediat,ne voluntas actu peccet poſt viſionem, ſed etiãſi peccatũ præcederet, ſiue actuale,ſiue habituale,aut originale,an illud deſtrueretur per viſionem beatam connaturali modò datam,id eſt,perpetuò,& habitualiter?Id enim ex natura ſua petit viſio beata cũ ſit vita æterna,& vltimi finis aſſecutio,quę ex ipſa ratione vltimi neceſſariò poſtulat immobilitatem: quia ſi poteſt tolli,& ad alium finem voluntas affici, nõ eſſet in illo vltimatè.Et ſic non loquitur de viſione data per modum tranſeuntis, ſed habitualiter, & permanẽter,ſicut ipſa ex natura ſua inamiſſibilis eſt. Itaque punctus difficultatis eſt,an viſio beata per ſe ipſam, non ſolum ſit impeditiua peccati de nouo committendi; ſed etiam ſit quaſi forma iuſtificans, delens peccatum præteritum?

13 In *hoc ergo puncto* variant Theologi. Nam etſi communiter teneatur, quod cum viſione, & amore ſimul non poſſit dari peccatũ,quia charitas,& amor illius non compatitur inimicitiam Dei, cum ab intrinſeco talis amor amicitia ſit,tamen ſi ſumatur viſio ſolà,ſine dilectione inde conſecuta, diſſenſio eſt inter Authores, an ſufficiat ſola viſio excludere omne peccatum,etiam præritum,& quomodo id faciat,an formaliter,& proxime per ſe ipſam, an ſolũ eminenter, & remotè, & quaſi radix vnde oriatur forma,quę proximè peccatum tollat.Et ſunt tres ſententiæ. *Quidam* dicunt per ſolam viſionem deſtrui omne peccatum, tam actuale,quam habituale.Hæc eſt communior apud Thomiſtas in *hac quæſtione quarta artic.* 4. & de ea late agit *Vazquez diſputatione* 11. *capit.* 10. *à numer. 6. & diſp.* 18. *cap.* 2. eamque attingit *Gregorius Martinez ſuper hunc art.* 4. *quæſtionis* 4 *dubio* 5. qui citant aliquos Thomiſtas pro hac parte. Non tamen omnes explicant ita diſtinctè, an loquantur etiam de peccato habituali, & ſimiliter an loquantur de beatitudine pro ſtatu perfecto:an de ſola eſſentiali ratione beatitudinis,quæ eſt viſio Et de hac viſione,an excludat peccatum præteritum per ſolam formaliter,an mediante actu dilectionis, ipſa verò viſio ſolum radicaliter expellat peccatum, & non ratione viſionis, vt viſio, ſed vt cauſatiua eſt dilectionis. In hoc poſtremum videntur inclinare, etiam ex illis, qui ſentiunt viſionem excludere peccatum,vt *Medina hic ſuper q.* 4. *art.* 4. *in fine,Sotus in* 4. *diſt.* 49. *quæſt.* 1. *art.* 4. *ante ſolut.* 1. *& quæſt.* 3 *art* 4. 32

Alij per aliud extremum tenent, ſolam viſionem non expellere peccatum, neque cum illo pugnare, non ſolum habituale,ſed neque actuale,ſed indigere dilectione,imo & aſſiſtentia extrinſeca Dei,vt peccatum euitet,quanto magis,vt præteritum expellat. Hæc ſententia conſentit cum *Scoto ſupra relato, & Nominalibus, Gabriele, Ocham, Gregorio,Olchote,* quos citat *Martinez vbi ſupra.*Denique alij media via procedunt, & dicunt actuale peccatum prorſus excludi viſione beatifica; habitnale verò non ita. Pro qua ſententia *Medina* vbi ſupra, refert *Victoriam*, aliique ipſum citant, & eadem ſententia tenetur à *Martinez* vbi ſupra,attribuiturque *M. Soto in* 4. *diſt.* 15. *quæſt.* 1. *artic.* 2. Sed non ſatis fideliter. *Sotus* enim ibidem §. *Ad argumentum*, ſolum dicit: *Quod fortaſſis peccatori poteſt Deus conferre gloriam de potẽtia ipſius abſoluta,permanenti in peccato Quã. quam qui hoc negauerit non aberrabit à vero.* Ita Sotus.

Dicendum *nihilominus eſt*,ſolam viſionem Dei ſufficere ad excludendum quodcumque peccatum, tam actuale, quam habituale, nec ſolum impedit, ne de nouo peccatum fiat, ſed etiam ne maneat in ſubiecto, ſi forte antecedenter ad ipſam viſionem fuit in ſubiecto.Hæc (vt dixi) eſt communior inter Thomiſtas, & rigoroſiorem eorum ſenſum declarat. Eadem mihi videtur Diu.Thom.eſſe, ſiquidẽ,ſi eius ratio aliquid probat,vtique debet probare, quod viſio beata non minus excludit,& impedit ne peccatum actu fiat à beato, quam quod expellit, & excludit peccatum præteritum,ſi quod daretur in ſubiecto,non minus quam ipſa gratia, cum infunditur alicui exiſtenti in peccato. 33

Et *explicatur fundamentum huius ſententiæ*,ſimulque ratio D.Thom.Nam expulſio peccati,ſi quod inuenitur in ſubiecto,conſtat ſolum duobus principiis altero immutante ipſum ſubiectum peccaminoſum tali immutatione, quod reddat illud conuerſum ad Deum, & multo melius ſi reddat impeccabile etiam habitualiter, & ex parte potentiæ, quia non relinquit potens ad peccandum; impoſſibile enim eſt, quod reddat aliqua forma impotentem ad peccandum, & non reddat auerſum à pecato, & conuerſum ad Deum. Alterum principium eſt ex parte Dei, quatenus ipſe conuertitur ad nos,& placatur, atque remittit offenſam; his enim duobus ſtantibus, ſcilicet homine ſe conuertente, & Deo remittente,peccatum ſtare non poteſt & vnum 34

ex

ex his conſequitur ad aliud; ſi enim homo conuertitur, Deus remittit, & abolet peccatum. Sed poſita viſione clara Dei præciſè, etiam ſi non intelligamus ſequi dilectionem actualem Dei, vtrumque hoc principium ponitur, tam ex parte conuerſionis hominis, quàm ex parte remiſſionis Dei; ergo deſtruitur peccatum ex vi ſolius viſionis. *Conſequentia* eſt bona, & *maior* de ſe manifeſta, nec enim aliquid amplius requiritur ad remotionem peccati, quam illa duo.

35 Minor *ergo probatur* in primis quantum ad primam partem, quod poſita viſione ponatur immutatio, & conuerſio ad Deum ex parte ipſius hominis habitualiter, & permanenter. Nam per viſionem illam ſic diſponitur homo habitualiter, & permanenter, quod nihil poſſit amare niſi ſub ordine ad Deum, nec poſſit alium vltimum finem ſibi ponere, quam ipſum Deum; ergo neceſſariò facit voluntatem rectam. Quę eſt conſequentia, & ratio *Sanct. Thom. in hac quæſtion. 4. articul. 4.* Anteced. probatur, & conſtat ex dictis: quia ſola viſio Dei, etiamſi de facto non adſit dilectio actualis Dei, tollit quodcumque dictamen oppoſitum Deo, & defectuoſum, non ſolùm impediendo, ne amplius de nouo detur, ſed etiam deſtruendo quodcumque tale, quod in ſubiecto fuerit: ſi enim opponitur illi, vtique deſtruet illud. Quare ſi ex præcedente peccato relinquebatur habitualis conuerſio ad creaturam, & auerſio à Deo, vtique totum hoc, principium, & originem habebat in intellectu, vnde oritur prauum dictamen, & per viſionem claram Dei hoc manet deſtructum, & ſic non poteſt amplius manere voluntas diſpoſita ad conuerſionem defectuoſam, & auerſiuam à Deo: quia hæc eſſentialiter dependet à diſpoſitione intellectus, qua ablata, ſic manet diſpoſita voluntas, vt non maneat potens ad prorumpendum in actum defectuoſum, & non ſubordinatum Deo. Sic non manet diſpoſita, & potens ad malum, & manet potens, & diſpoſita ad diligendum Deum, imò neceſſariò debet illum diligere niſi impediatur à Deo; ergo ſufficienter manet conuerſa ad Deum, & immutata quantum eſt ex parte diſpoſitionis, & poteſtatis, quam habet voluntas ad bonum, & non ad malũ; ſi enim ex vi viſionis ſic manet diſpoſita voluntas, quaſi in actu primo, vt etiamſi de facto non habeat actum dilectionis, tamen in actu primo habeat reddi impotens ad actum malum, & ſolùm diſpoſita, & potens ad bonum, ergo ex vi viſionis, etiam non intellecto actu amoris, manet in actu primo rectificata voluntas. Quæ enim maior rectificatio in actu primo intelligi poteſt, quam ſic eſſe diſpoſitam voluntatem, vt non ſit potens ad malum, & ſit potens in actu primo ſaltem ad bonum, & ad diligendum ipſum finem vltimum, & conuertendum ſe ad illum? Si autem rectificatur in actu primo habitualiter, & permanenter: ergo excluditur peccatum præteritum, & auerſio ab illo relicta, quia peccatum præteritum ſolum manet in actu primo, & quaſi habitualiter, quia actus ſecundus tranſit: ergo ſolum remanet aliquis effectus quaſi in actu primo.

36 Et *ſic manet probata conſequent. Diu. Thom.* quod poſita tali viſione de neceſſitate amatur quidquid amatur ſub ordine ad Deum, & hoc facit voluntatem rectam, ſequitur enim iſte amor, & iſta rectitudo, vel in actu ſecundo, ſi de facto amet, vel ſi amor ſuſpendatur de facto, ſaltem ſequitur, quod in actu primo voluntas ita ſit diſpoſita, quod non poſſit defectuosè amare, & ſine ordine ad Deum, poſſit autem in Deum ferri, & in bonum; hoc enim neceſſariò eſt annexum ipſi viſioni, nec impediri poteſt ea ſtante: quia voluntas ſemper proportionatur intellectui, nec poteſt velle niſi iuxta intellectus propoſitionem, & ſic ſtante impoſſibilitate ex parte intellectus ad proponendum defectuosè, & non ſolùm poſſibilitate, ſed neceſſitate ad operandum dilectionem Dei rectam, manet voluntas in actu primo diſpoſita ad bonum, & remota à malo, quod eſt manere conuerſam ad Deum.

Quantum *autem* ad ſecundam partem *probatur eadem minor*: quia hoc ipſo quod Deus infundit 37
alicui viſionem, dat illi gratiam conſummatam, & fœlicitatem ſummam, quæ in ipſa viſione eſſentialiter, & ſubſtantialiter conſiſtit, & quidquid ad fœlicitatem illam, & beatitudinem accidentaliter pertinet, ex illa viſione emanat; ſed dare gratiam conſummatam, & ſummam fœlicitatem ſupernaturalem eſt effectus gratuitæ voluntatis diuinæ, multo magis quam ſi daret gratiam non conſummatam, & ius ad talem fœlicitatem: ergo ſi non ſtat Deum dare gratiam, & ius ad hæreditatem, & fœlicitatem, quin ſit placatus homini, & ad illum conuerſus, & peccatum remittat; à fortiori ſi dat ipſam gratiam conſummatam, & hæreditatem, ſeu fœlicitatem ipſam, habebit voluntatem conuerſam ad hominem, & placatus illi erit, ac remittens peccata illius.

Item *non ſtat* Deum dare viſionem ſui alicui, & 38
non reputare eum vt filium, & ſimilem ſibi, & hæredem gloriæ: *Similes enim ei erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt.* Primæ Ioann. 3. Ergo non ſtat quod non complaceat in illo: ergo nec etiam quod non reconcilietur ei, & gratificetur in illo, ac remittat peccata ex vi talis infuſionis, non minus quam ex vi infuſionis gratiæ, & voluntatis dandi illam: quia non eſt minus donum Dei iſta viſio, quam illa gratia, ſiquidem tota gratia ordinatur ad iſtam viſionem tanquam ad conſummationem, tanquam via ad terminum, & tanquam meritum ad præmium; ergo eſt aliquid perfectius ex parte doni, quam ipſum donum gratiæ, ſiquidem beatitudo eſt finis, & conſummatio eius: ergo ſi infundendo gratiam, Deus conuertitur ad hominem, & manet ei placatus, à fortiori manebit ſi ſolam viſionem infundat, etiamſi ſuſpendat gratiam, & charitatem, quia hæc ſuſpenſio præternaturalis eſt, & quaſi violenta, de ſe enim viſio illa omnia petit, & eminenter continet, & ſic ratione ſuæ eminentiæ omnia præſtat, quæ gratia, & charitas. Ergò Deus infundens viſionem, non minus illa ſibi placet, quam placeat gratia, & charitas, ſiquidem viſio eſt finis, & perfectio conſummatiua gratiæ, & charitatis; ergo non minus redditur Deus placatus homini, & conuerſus ad ipſum ex vi infuſionis viſionis beatæ, quam ex vi infuſionis gratiæ. *Patet conſequentia*: quia non ſtat Deum complacere ſibi in aliquo, & non conuerti ad ipſum, eique placari; ergo ſi infuſa viſio, non minus, imò magis placet Deo quam infuſa gratia, aut charitas, cùm viſio ſit perfectio conſummatiua iſtius, non minus, ſed magis conuertitur, & placatur Deus homini infundendo viſionem, quam gratiam.

Denique *idem oſtenditur*: quia non ſtat hominem conuerti ad Deum in ordine ſupernaturali, & 39
Deum non conuerti ad hominem, eique placari, & in illo complacere, cum potius noſtra conuerſio ad

Deum oriatur ex conuerſione Dei ad nos, iuxta illud Threnorum 5. *Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur.* Et Pſalm. 84. *Deus tu conuerſus viuificabis nos.* Lucæ 22. *Et conuerſus Dominus reſpexit Petrum.* Sed (vt probatum eſt) per viſionem etiam ſi de facto non ſequatur actus dilectionis, homo virtualiter, & eminenter conuertitur ad Deum, vtpotè cum maneat impeccabilis, & firmatus in bono, quo nulla maior conuerſio poteſt intelligi; ergo Deus manet conuerſus ad hominem, illique placatus, & ſic remittit offenſam. Et ſicut non ſtat Deum vnire ſuæ perſonæ aliquam naturam, etiam ſi in ea præceſſiſſet peccatum, niſi conuertatur ad talem naturam, ſibique placeat, prout ſic vnita eſt ſibi perſonaliter, ita non ſtat quod Deus infundat alicui viſionem, & non conuertatur ad ipſum hominem, eique reddatur placatus, & remittat offenſam. *Confirmat*, quia non ſtat Deum dare alicui ſummam fœlicitatem, & non tollere ab illo ſummam infœlicitatem, & miſeriam; ſed viſio beata, etiam antecedenter ad charitatem, & actum dilectionis, eſt ſumma fœlicitas eſſentialiter, & ſubſtantialiter, cum ſit aſſecutio ſummi boni, (vt oſtēſum eſt) peccatum autem non ſolùm actuale, & præſens, ſed etiam habituale, & præteritum, eiuſque macula eſt ſumma infœlicitas, cum ſit auerſio à ſummo bono; ergo non compatitur cum ſola viſione.

39 Ex *his ſequitur*, quod etiam peccatum habituale, ſeu macula peccati, etiam peccatum originale, non compatiuntur cum viſione beata, ſed ab ea expelluntur tanquam à forma eminenti, & conſummatiua totius gratiæ, ſicut ab ipſa gratia ordinariè, & communiter expellitur macula, & ſicut à perſona diuina, ſi aſſumeret peccatricem naturam, expelleretur quæcumque macula, & habituale peccatum. Hoc autem facit ipſa viſio, prout datur permanenter, & habitualiter iuxta exigentiam ſuę naturæ, ſic enim opponitur ſtatui permanenti, & habituali peccati; ſi enim daretur ſolùm per modum tranſeuntis, non apparet quod implicaret cōtradictionem remanere maculam, & offenſam non remiſſam, eo quod macula, & habituale peccatum exiſtunt in anima per modum permanentis, & ſic quandiù non introducitur aliqua forma, ſeu ſtatus permanentiæ, non eſt à quo formaliter tollatur talis macula, & peccatum habituale; actus enim per modum tranſeuntis ſe habens, directè, & formaliter non opponitur habitui, ſed ſolùm diſpoſitiuè: poſita autem quacunque diſpoſitione, niſi introducatur forma, nunquam præcedens forma expelletur. Sed de hoc amplius tractabitur infrà in materia de iuſtificatione, agendo, an actus contritionis poſſit eſſe forma iuſtificans? Ex illa enim reſolutione dependebit, an etiam actus viſionis ſic datus per modum tranſeuntis, poſſit iuſtificare, & expellere peccatum? licèt pro pręſenti difficultate aliqua differentia inueniatur.

40 Nam vel loquimur de ſolo actu viſionis exiſtente in intellectu per modum tranſeuntis; vel de actu viſionis, ſimul cum actu dilectionis, & amoris Dei conſecuto. Si datur ſimul cum amore Dei, dabitur actualis conuerſio voluntatis in Deum, & erit eadem difficultas, an ſit forma iuſtificans, & expellens maculam, ſicut eſt de actu charitatis, & contritionis, quam modo habemus, & de hoc dicetur in materia de iuſtificatione. Si verò accipiatur ſola viſio, vt tenet ſe ex parte intellectus ſine dilectione, non currit eadem ratio ad iuſtificandum, ſi ſolùm per modum tranſeuntis detur: quia non relinquit dictamen immobile ad repugnandum peccato, ſed ſolùm quandiù viſio durat & ſic habet ſe ſicut auxilium ex parte intellectus ſe tenens, & nondum tangens voluntatem, neque illam conuertens, neque ratione actus dilectionis: quia non datúr, (vt ſupponimus in caſu quo Deus ſuſpenderet dilectionem) neque ratione dictaminis immobilis: quia ſolùm per modum tranſeuntis ſe habet, & ſic ſolùm quandiù durat, non permittit naſci aliud dictamen defectuoſum; ſed quia non mutat voluntatem, nec in illa relinquit diſpoſitionem aliquam ad amorem, & aliàs ſe habet per modum tranſeuntis, non magis tollere poteſt peccatum habituale voluntatis, aut maculam eius, quam quodlibet auxilium ex parte intellectus ſe tenens, & ex quo nihil in voluntate ſequitur, nec quoad actum dilectionis, & conuerſionis, quia (vt ſupponimus) non datur, nec quoad habitualem diſpoſitionem, vt in actu primo habitualiter maneat conuerſa ad Deum, quia nihil habituale ponitur ex vi talis viſionis in intellectu; ergo neque in voluntate.

Cæterùm *quidquid ſit* de viſione beata, ſi detur per modum tranſeuntis, an tollat, vel non tollat peccatum habituale, & maculam, id tamen affirmamus de viſione beata habitualiter, & permanenter data, & iuxta connaturalem ſtatum ſuum, etiamſi ſuſpenderetur dilectio neceſſaria, quæ ſequitur ad ipſam viſionem erga Deum. In qua parte multi diſſentiunt etiam ex Thomiſtis, qui putant habituale peccatum non repugnare cum viſione, & ita tenet. *Gregor. Martinez vbi ſuprà, con luſ.* 2 & *Lorca hic diſputat. 24. membr.* 2. Oppoſitum tamen mihi certiùs videtur cum alijs Thomiſtis, & ſequitur etiam *Monteſinos hic diſputat. 6 quæſtion.* 6. 4. Et ex rationibus Diu. Thom. à nobis explicatis ſequitur efficaciter, ſolùm addendo, quod viſio beata per modum permanentis data, non ſolùm actualiter, & per modum tranſeuntis proponit Deum, vt ſummum bonum, & amandum, ſed etiam permanenter, & habitualiter manet impoſſibilitatus habere defectuoſum dictamen, ſeu peccaminoſum, & proximè habilis, & diſpoſitus ad ſequendum bonum, quantum eſt ex principiis intrinſecis, niſi ab extrinſeco impediatur, & ſic radicaliter manet conuerſus ad bonum, & aptus habitualiter, & permaneret ad illud. Excludit ergo ſtatum peccati, & maculam eius, & culpam habitualem ratione habitualis conuerſionis ad Deum radicaliter habitæ in ipſa viſione. 41

Vnde *currunt hic* omnes rationes ſuprà factæ tam à poſteriori, quàm à priori, & ab exemplis. *A poſteriori quidem*; quia illa viſio eſt ſumma fœlicitas, & beatitudo habitualiter; ergo excludit ſummam infœlicitatem habitualem, qualis eſt macula peccati: eſt gratia conſummata habitualiter: ergo excludit peccatum habituale, & maculam ipſi gratiæ oppoſitam, ſiquidem peccatum habituale opponitur gratiæ habituali, & deſtruitur per ipſam: ergo à fortiori per gratiam conſummatam habitualem. *A priori autem idem oſtenditur*: quia illa viſio eſt radicaliter, & eminenter totum quod gratia & charitas, ſiquidem eſt vltima perfectio, & conſummatio gratiæ, atque finis vltimi aſſecutio habitualis, & permanens; & eſt vltima, & efficaciſſima diſpoſitio ad actualem conuerſionem in Deum, ſiquidem eſt raptus quidam voluntatis ad Deum amore neceſſario: ergò relinquit habitualiter hominem ſic affectum, vt non ſit auerſus à Deo ex præcedenti peccato, neque potens ad 42

peccan-

peccandum de nouo. *Patet conſeq.* quia ex præcedenti peccato in tantùm homo remanet in peccato habituali, & in macula, in quantum remanet habitualiter affectus fini creato, & priuatus rectitudine, & regulatione finis boni. Per illam autem viſionem habet radicaliter impoſſibilitatum affectum ad rem prauam, & ſic diſpoſitum, vt ponderet, & inclinet in dilectionem Dei neceſſariam, licet per miraculum ſuſpendatur; ergo habitualiter, & ex vi ſtatus iam eſt conuerſus in oppoſitum finem; ergo non manet auerſus ex præcedenti peccato in finem: pugnant enim inter ſe habitualiter eſſe conuerſum in finem prauum, rectitudinéque priuatum, & habitualiter eſſe inclinatum, & conuerſum in finem bonum ſaltem radicaliter, & impoſſibilitatum habitualiter, ne conuertatur in finem prauum, & peccet.

43 Ab *exemplis autem* idem explicatur: Tum, quia ad expellendum defacto aliquam priuationem, vel formam, non requiritur de neceſſitate, quod habeatur formaliter oppoſita forma, ſed ſufficit quod radicaliter, & in ſtatu permanenti, ſeu habituali, & patet, quod ad expellendam hinnibilitatem, quæ eſt proprietas equi, non requiritur riſibilitas, ſed ſufficit rationalitas, quæ eſt radix riſibilitatis: & ad expellendum calorem non requiritur neceſſario frigus, ſed ſufficit forma aquæ, quæ eſt radix frigoris: & ad tollendam grauitatem non requiritur leuitas, ſed ſufficit forma ignis, quæ eſt radix leuitatis. Radix autem conuerſionis totalis in Deum, & omnium quæ agenda ſunt propter Deum, eſt dictamen rationis firmiter, & inſeparabiliter adhærens regulæ rationis, quod fit per claram viſionem ſummi boni: nam intellectus, & dictamen eius eſt radix voluntatis; & agendorum per voluntatem. Ergo qui habitualiter eſt firmatus per viſionem Dei in bono, eſt radicaliter conuerſus ad Deum, & excludit habitualem conuerſionem ad malum.

44 Tùm *etiam* hoc explicatur exemplo hypoſtaticæ vnionis: ſicut enim rectificato principio perſonali, ſeu principio *quod* actionum, licèt nulla ſequatur actio in voluntate, ſeu antequam ſequatur, deſtruitur ex vi talis vnionis quodcumque peccatum, quod præceſſerit in illa natura, quia ſufficit illam naturam per talem vnionem adæquari, & conformari illi ſuppoſito impeccabili, vt ex hoc dicatur impeccabilis vlterius, & emundata ab omni antecedente peccato in alio ſuppoſito perpetrato; ita ſimiliter cum per viſionem beatificam rectificetur ipſum principium *quo*, vnde cæteræ omnes actiones dimanant, ſcilicet intellectus, cui adæquatur, & conformatur voluntas manens ſic diſpoſita, quatenus immobiliter, & permanenter coniuncta tali intellectui, & dictamini impeccabili, & indefectibili, quod ex vi illius non poteſt prodire in actum peccati, & conſequenter neque manet habitualiter auerſa à Deo per peccatum præcedens, quia ex vi illius vnionis, & diſpoſitionis manet coniuncta, & conuerſa viſioni, & dictamini recto de Deo inſeparabiliter. Itaque intellectus manet formaliter, & immediatè coniunctus regulæ rectæ per viſionem illam, permanenti modo dictam: radicaliter autem, & mediatè etiam ipſa voluntas, quatenus vnita, & ſubordinata intellectui ſic rectificato, & quatenus ex tali vnione, & ſubordinatione redditur impoſſibilitata ſequi dictamen prauum, & peccare; ſic enim manet conuerſa mediatè (id eſt mediante intellectu, qui eſt radix eius,) & ex conſequenti ad ipſam regulam, ad quam intellectus manet, per viſionem ſummi boni adhærens.

Sed *inquires*: Quam mutationem ponat in voluntate, aut in ipſa eſſentia animæ iſta viſio, quæ ſolum exiſtit actu in intellectu. In voluntate autem non reſultat actus dilectionis, quia (vt ſupponimus) impeditur concurſus, & charitatis habitus non datur, neque infunditur, ſicut neque in ipſa eſſentia animæ infunditur gratia; ergo nihil de nouo fit in voluntate, & anima, neque habituale, neque actuale, quo conuertatur voluntas, aut quo perficiatur anima, & excludat priuationem rectitudinis, & gratiæ, quæ ipſi inerat per peccatum præcedens; ergo manet priuata gratia, & maculata, ſicut ante, quia nihil habet, quo tollatur, neque per modum habitus, neque per modum diſpoſitionis, quidquid ſit de viſione in intellectu: ſine gratia autem non poteſt tolli peccatum, vt docet *Sanct. Thom.* 1. 2. *quæſt.* 113. *articul.* 2. & ibi communiter Theologi. 45

Reſpond. Quod etiam ſi non infundatur habitus gratiæ in anima, aut charitatis in voluntate, neque eliciatur actus amoris; manet tamen immutata voluntas radicaliter, non formaliter ex coniunctione, & ſubordinatione ad intellectum videntem ipſum Deum, qua viſione ſtante, non poteſt affici ad peccatum, & ſolum poteſt prorumpere in actum bonum, ſicut etiamſi Deus infunderet habitum gratiæ in eſſentia animæ, & non habitum charitatis in voluntate, maneret voluntas conuerſa ad Deum mediatè, & radicaliter, quatenus gratia eleuat, & perficit animam, quæ eſt radix voluntatis, & ſic mediatè, & radicaliter perficit ipſam voluntatem, & ſic ratione gratiæ ſubiectatæ in anima, diceretur voluntas habitualiter conuerſa, licet in ſe formaliter non habeat habitum charitatis, aut actum, quia anima eſt radix voluntatis, & ſanctificata radice ſanctificantur radicaliter potentiæ, quia *ſi radix ſancta, & rami*, ad Rom. 11. Cum ergo intellectus etiam ſit radix voluntatis, quia immediatiùs dimanat ab anima intellectus, & mediante intellectu, voluntas: inde eſt quod ſanctificato intellectu immobiliter, & permanenter, ita vt voluntas non poſſit diuertere, ſicut fit per viſionem permanentem, ſanctificatur radicaliter voluntas ex coniunctione ad intellectum ſine hoc quod ſuperaddatur ei habitus charitatis, vel actus. Et ſic cum inquiritur, quomodo, vel per quid immutatur voluntas, & tollitur priuatio maculæ quæ eſt in anima, cum neque immutetur per actum, neque per habitum? 46

Reſpond. Quod voluntas manet immutata radicaliter, & mediatè, ſcilicèt mediante intellectu, qui eſt eius radix: ſicut ſanctificata eſſentia animæ per gratiam, imò, & ſanctificata perſona per vnionem hypoſtaticam, ſanctificatur voluntas, ſic etiam fit per viſionem, quatenus immobiliter coniuncta manet voluntas, & ſubordinata intellectui immobiliter adhærenti ſummæ regulæ. Anima verò manet immutata, & macula peccati excluſa, quatenus id quod inhæret intellectui, etiam mediatè inhæret animæ quæ eſt ſubiectum intellectus, & ex vnione ad intellectum ſic immobilitatum in bonum, mediatè dicitur etiam anima immobilitata in ipſo, & impoſſibilitata ad inflexionem in peccatum, & hæc eſt ſufficiens mutatio; præſertim quia ipſa viſio connaturaliter petit gratiam, quæ ſubiectetur in anima. Vnde ſi non detur radicaliter, & eminenter facit mediatè in anima, quod gratia faceret immediatè. Et cum Diu. Thom. docet, quod 47

ſine

ſine gratia non poteſt remitti peccatum; nomine gratiæ non intelligit ſolam habitualem formaliter, ſed etiam gratiam conſum natam, & eminentialem, ſicut eſt gloria, imò, & vnionem hypoſtaticam, & quidquid ſanctificatiuum eſt ſupernaturaliter, ſiue formaliter, ſiue eminenter: totum hoc enim eſt gratia.

48 Quod *ſi inſtes*: Ergo nulla eſt differentia inter viſionem datam per modum tranſeuntis, & per modum permanentis; nam etiam illa relinquit voluntatem ſibi ſubordinatam, & coniunctam, & cōſeqnenter ſanctificatam, ſicut ſi per modum tranſeuntis alicui vniretur perſona diuina, ſanctificaret naturam ſibi vnitam ratione vnionis, & ſimiliter gratia ſemel data, etiam per modum tranſeuntis. *Reſpond.* pro veritate, & probatione noſtræ concluſionis, hoc nihil obſtare; tanto enim magis illa verificatur, ſi nec etiam per modum tranſeuntis poteſt ſtare viſio cum peccato. Sed tamen veritas eſt, quod viſio habet duplex officium, & ex parte obiecti præcisè proponendo illud, & manifeſtando; & ex parte ſubiecti dando illi ſtatum, ſeu firmando illud in tali bono, & regula rectitudinis ſibi manifeſtata. Primum inuenitur in viſione, etiam data per modum tranſeuntis, ſed non ſecundum; & non repugnat, nec expellit formaliter peccatum ex præciſa manifeſtatione obiecti, ſed ex ſtatu, & habituatione, quam habet in ſubiecto: manifeſtatio enim, ſeu propoſitio obiecti ſolùm excitat voluntatem ad diligendum illud, & ſic ſolùm diſponit ad conuerſionem voluntatis ad Deum, & habet munus, officiumque auxilij: vnde ſub hac formalitate non exercet rationem formæ expellentis habituale peccatum formaliter, etiam per modum formæ eminentis; nec voluntas ex vnione ad talem viſionem redditur conuerſa ad Deum, ſed ſolùm diſponitur, vt diligat Deum, & conuertatur, & ita ſi de facto non ſequitur actus dilectionis, de facto non conuertitur formaliter. Si verò ipſa viſio ſtatum habeat in ſubiecto, & habituali modo in illo exiſtat, iam non ſolùm diſponit, & excitat voluntatem ad diligendum, ſed etiam reddit illam immobiliter coniunctam dictamini recto, ac per hoc oppoſitam habituali auerſioni à Deo, quæ fit per peccatum.

49 Quarè non expellitur peccatum formaliter per viſionem datam per modum tranſeuntis, ſed ſolùm diſpoſitiuè, expellitur autem per ipſam datam habitualiter, & permanenter, etiamſi de facto non ſequatur dilectio, quia ſequitur impoſſibilitatio ad non peccandum permanenter, & habitualiter ex ſubordinatione, & coniunctione immobili ad viſionem ſummi boni, & ad ipſam primam regulam. Quam coniunctionem immobilem non habet ad viſionem datam per modum tranſeuntis: quia per modum tranſeuntis, licet ſit in intellectu, vt excitans, & diſponens ad amandum, tamen cum non maneat habitualiter, & per modum ſtatus anima firmata in bono, neque formaliter opponitur, & excludit habitualem ſtatum peccati: quia hîc ſolùm excluditur per habitualem ſtatum oppoſitum. At verò vnio hypoſtatica nunquam habet munus, & officium diſpoſitionis, ſed ſolùm formæ perſonalis, & ſubſiſtentiæ in natura ſibi vnita. Vnde quomodocumque vniatur, ſiue tranſitoriè, ſiue permanenter, relinquit naturam ſibi vnitam, vt principio perſonali ſancto, excludendo perſonam creatam, quæ peccauerat, & ſic non compatitur cum peccato, etiamſi breuiſſimè in ſubiecto ſit, ſicut neque gratia habitualis pro breui tempore data.

Soluuntur argumenta.

Primo *arguitur* contra reſolutionem primæ difficultatis ad probandum ſolam viſionem Dei per ſeipſam ſine dilectione adiuncta, non eſſe principium ſufficiens impeccabilitatis, licèt ſit remotum, & inadæquatum Nam potentia peccandi non eſt in ſolo intellectu, ſed principaliter, & formaliter in voluntate: quia potentia peccandi debet eſſe potentia formaliter libera, & voluntaria: peccatum enim in tantùm eſt peccatum, in quantum volontarium; ergo & potentia peccandi in tantùm eſt talis, in quantum voluntaria, & libera; ſed impeccabilitas eſt impotentia ad peccandum, ſeu potentia ad non peccandum, ergo formaliter debet reſidere in voluntate, non in intellectu, ſiquidem contraria verſantur circa idem, & ſic viſio ſola, quæ eſt in intellectu non facit impeccabilitatem, ſed dilectio, quæ ex illa oritur. 50

Confirm. Quia poſita viſione, adhuc manet libertas in voluntate, ſaltem circa amorem creaturarum, & aliqui etiam circa Deum ipſum, liberum amorem admittunt. Sed quidquid in hoc ſit, ſaltem circa creaturas conſtat, liberam manere voluntatem, etiamſi reguletur per viſionem; ergo poteſt circa creaturas peccare, præſertim ſi detur viſio, quæ non attingat aliquas creaturas in particulari, ſed ſolam diuinam eſſentiam in ſe. *Patet conſeq.* quia de ratione liberi creati eſt, quod ſit mutabile, & poſſit verti in vtramque partem: vnde indiget lege ducente ad bonum, & auxilio Dei manutenente, ne cadat, & vtroque indiget beatus, & eſt capax illius, poteſt enim ei poni præceptum, & de facto habent præcepta naturalia; ergò ſupponitur, quod liberum arbitrium eſt capax mali, ſiquidem iubetur ei, ne faciat malum, & non ſolùm ponitur præceptum affirmatiuum, ſicut Chriſto, vt faciat aliquod bonum, fruſtra autem iuberetur beato, vt nō faciat malum, ſi eſt impoſſibilitatus ab intrinſeco non facere illud. Similiter fruſtra indigeret gratia Dei ad ſeruanda præcepta, & ad liberas actiones bonas faciendas, ſi ab intrinſeco eſt determinatus ad bonum, & impoſſibilitatus ad malum; tali enim ſubiecto nulla gratia fit dando concurſum, ne peccet. At fit illi gratia in hoc, quia poteſt orare Deum vt det illam ſibi, ergo, &c. 51

Reſpond. *concedendo*, quod potentia peccandi proximè, & formaliter eſt in voluntate, ſed radicaliter in intellectu. Ad deſtruendum autem aliquam potentiam, ſeu proprietatem, ſufficit, vel quod ponatur in ſubiecto eius contrarium, vel quod deſtruatur radix, & principium talis potentiæ; deſtructa enim radice, neceſſe eſt quod deſtruatur radicatum in ea. Radix autem libertatis, & poteſtatis ad peccandum eſt intellectus. Vnde ſi per viſionem tollitur radix ad peccandum, & impoſſibilitatur omne dictamen defectuoſum, conſequenter deſtruitur tota potentia proxima, & formaliter libera ad peccandum; ſicut deſtructa rationalitate, deſtruitur riſibilitas, & deſtructo Sole, tollitur lux: ſic deſtructa poſſibilitate dictaminis defectuoſi in intellectu propter claram viſionem ſummi boni in ſe, tollitur tanquam ex radice poſſibilitas peccandi in voluntate. Nec oportet quod oppoſitum, ſeu deſtructiuum vnius reſideat in eodem 52

ſubiecto

ſubiecto formaliter, ſed ſufficit quod in eodem radicaliter.

53 Ad *Confirm. Reſpond.* Quod voluntas eſt libera in beatis circa amorem creaturarum, libertate contradictionis, non contrarietatis; ſeu libertate effectiua, non defectiua. Et dicitur libertas contradictionis, indifferentia ad faciendum hunc actum, vel non faciendum, ſeu omittendum illum præcisè vt actus liber eſt: libertas autem contrarietatis, eſt indifferentia ad faciendum hunc actum, vel contrarium moraliter, ſcilicet, bonum, vel malum; defectuoſum, vel non defectuoſum, quia inter iſtos contrarietas eſt, & non ſola contradictio. Voluntas ergo beata non habet poteſtatem, neque libertatem ad faciendum aliquid defectuoſum, ſeu malum morale, ſcilicet, in quantum tale, licet habeat poteſtatem ad faciendum, vel non faciendum abſolutè, & quaſi entitatiuè, & phyſicè, verbi gratiâ habet poteſtatem ad amandum, vel omittendum amare iſtam creaturam; tamen ſi ponatur præceptum, ita quod illa omiſſio non ſit ſolùm omiſſio actus, ſed etiam mala, & peccaminoſa, non poteſt ſub hac formalitate tunc omittere, quia ſic non eſſet tantùm omittere, ſed omittere defectuosè, & peccaminosè, & ad deficiendum non habet poteſtatem. Quare *negatur conſequentia argumenti.* Et ad probationem *dicitur* omne liberum creatum eſſe mutabile in malum, niſi firmetur per gratiam Dei in bono; nulla autem gratia, etiam protectionis, & auxilij externi eſt ita potens, & efficax ſicut clara viſio Dei, quæ omne dictamen prauum, & defectuoſum excludit: ſed ſine gratia Dei, aut gloria, quæ eſt conſummata gratia, omne liberum creatum eſt defectibile. Quod autem dicitur de lege impoſita beato non obſtat, ponitur enim lex, & præceptum beato, non quia eſt capax mali, ſtante beatitudine, ſed quia eſt capax directionis ad agendum, & ſubiectionis ad ſuperiorem, quidquid enim beatus agit, ex ſubordinatione ad Deum agit, & in tali ſubordinatione fundatur præceptum, & lex, ſicut etiam Chriſtus in quantum homo eſt capax precepti, & legis, quia eſt capax ſubiectionis, licet ſit incapax peccati.

54 Et *cum inſtatur*, ad quid ponitur lex, ſi eſt incapax tranſgreſſionis? *Reſpond.* quod ſufficit ad legem, quod ſit capax directionis, & impletionis legis, tanquam ſubiectus, & ſubordinatus legi; lex enim per ſe, & directè datur ad dirigendum in bonum, ſiue ſequi poſſit tranſgreſſio legis, & defectus ab illa, ſiue non; hoc enim per accidens eſt legi, vbi enim datur voluntaria, & libera legis impletio, ibi ſubiectum eſt capax legis, & præcepti, non ſolum affirmatiui, ſed etiam negatiui, vnum enim conſequitur ad aliud, ſi enim præcipitur alicui, vt faciat, etiam ex conſequenti præcipitur negatio, ſcilicet, vt non omittat, neque tranſgrediatur præceptum, & ſi eſt capax illius affirmationis, etiam eſt capax iſtius negationis. Et licet ſit impoſſibilitatus ad tranſgreſſionem, & ad malum, tamen quia non eſt impoſſibilitatus propter incapacitatem rationis, & voluntatis, ſed propter immobilem adhæſionem ad regulam, ideò eſt capax legis, & præcepti, quia lex regula eſt: & qui adhæret regulæ immobiliter, legi adhæret: præter quam quod beatus non eſt impoſſibilitatus ad malum ex natura, ſed ex gratia, eſt enim gratia conſummata ipſa gloria. Qui autem impoſſibilitatur ad malum ex gratia non eſt incapax legis, ſiquidem gratia facit ipſum legi adhærere, quod non poteſt per naturam: capax ergo eſt legis, quandiù retinet naturam ſubiectam gratiæ.

Et *quod dicitur* indigere beatum gratia Dei ad ſeruanda præcepta: *dicimus* indigere gratia, quæ ſit gratia ipſi naturæ, non ipſi beatitudini. Viſio ſiquidem ipſa, & beatitudo gratia eſt reſpectu naturæ, imò & ſumma gratia, & beneficio huius ſeruat legem inſeparabiliter, & immobiliter. Vnde beatus ex gratia, & ſumma gratia ſeruat legem. Non eſt autem neceſſe quod ſuper iſtam gratiam, quæ eſt viſio ſuperaddatur alia gratia, quæ faciat ipſam viſionem, & beatitudinem inhærere ſummo bono, cum ex natura ſua id habeat viſio multo melius, quam gratia ipſa protectionis, & quodlibet auxilium Dei. Idem dicito de vnione hypoſtatica, quæ reddit hominem impeccabilem, & tamen ſubiectum legi, & præcepto: quia impeccabilitas illa ex ſumma gratia eſt, & ſuperabundantia boni, non ex ruditate, aut incapacitate ſubiecti, & ſic manet capax regulæ, licèt incapax defectus ab illa. 55

Quod *verò inſinuatur* in argumento, poſſe dari viſionem, quæ non attingat aliquas creaturas in particulari, & tunc non videbit omnia, quæ agenda ſunt, & ſic poterit deficere ex inconſideratione circa illa; iam ſuprà reſpondimus oſtendendo, quod licèt non videat beatus creaturas in diuina eſſentia, videt tamen diuinam eſſentiam, vt ſummum bonum, & finem vltimum tali modo, quod non poteſt ab illo diuertere, nec illum relinquere, aut ei non ſubordinari. Vnde ſiue videat in eſſentia diuina, & per ipſam viſionem creaturas aliquas in particulari, ſiue non; tamen per quamcumque cognitionem eas videat, non poteſt illas amare, niſi in ordine ad aliquem finem, ſi deliberatè & humano modo amet. Iſte autem finis, vel eſt ipſe Deus cui ſubordinatur talis amor creaturæ, vel non eſt ipſe Deus; quia vel actualiter illi non ſubordinatur illa dilectio, vt in peccato veniali, vel neque actualiter, neque habitualiter, vt in peccato mortali. Si ſubordinatur actualiter ipſi Deo vt fini vltimo cognito in ſe clarè per viſionem, non eſt peccatũ. Si nõ ſubordinatur, datur in intellectu dictamẽ defectuoſum, quatenus proponitur aliquis actus, vt exercendus ſine ſubordinatione ad ſummum bonum, quod eſt contra ipſam rationem ſummi boni, quod proponatur vt ſequendum tanquam ſummum, & ſuper omnia in particulari, & clarè videndo illud in ſe, & tamen non ſuper omnia proponeretur, ſi cum deficientia, & excluſione illius in aliquo actu proponitur, vt ſupra ſatis ponderatum eſt. Quare impertinens eſt quod videantur, vel non videantur creaturæ particulares in Verbo, ſiue enim videantur in Verbo, ſiue extra, ſemper debent ſubordinari illi fini vltimo, qui tanquam ſummum bonum videtur in ſe; quia non poteſt eſſe dictamen defectuoſum de ſubiiciendo ſe alteri fini oppoſito, vel de ſubtrahendo aliquem actum ab iſto, quia ſummum bonum eſt, & vt ſummum operatur ſi videtur, & ſic omnia ſibi ſubordinat. 56

Secundo *arguit.* Viſio beatifica non habet formalem, & immediatam oppoſitionem cum peccato, ſicut gratia; nec eius effectus formalis eſt facere hominem Deo gratum, ſed videntem Deum viſione purè contemplatiua, non neceſſariò practica; ergo poteſt de abſoluta potentia peccatum eſſe ſimul cum viſione. *Conſeq. patet*: quia ea inter quæ non eſt formalis, & immediata oppoſitio, non repugnat de potentia abſoluta inter ſe coniungi, cum 57

cum adinuicem vnum non expellat aliud per ſe immediatè ; ergo poſito vno non tollitur aliud neceſſariò , ſed ad tollendum illud , neceſſariò debet aliquid aliud interuenire , quod tamen de abſoluta potentia impediri poteſt , & ſic poterunt ſimul eſſe illa duo: ſicut duo corpora poſſunt eſſe ſimul in eodem loco, & duo contraria in gradibus intenſis; & alia multa ſunt , quę abſolutè poſſunt eſſe ſimul, licèt mediatè , & remotè inter ſe repugnent. *Anteced. verò probatur* : quia viſio eſt in intellectu, & ſolùm pertinet ad illam attingere veritatem ; ergò immediatè , & formaliter ſolùm opponitur errori , non verò peccato quod eſt in voluntate, & multo minus maculæ, quæ eſt in anima. Similiter quod effectus eius formalis non ſit facere Deo gratum, *Conſtat*, quia hic eſt effectus formalis gratiæ, quæ eſt in eſſentia animæ , & reddit hominem conſortem diuinæ naturæ ; non ergo eſt effectus formalis ipſius viſionis : viſio enim non eſt forma habitualis infuſa à Deo , ſed actus vitalis, elicitus ab intellectu. Non poteſt autem homo iuſtificari per actum à ſe elicitum, ſic enim effectiuè , & elicitiue iuſtificaret ſe, cum tamen ſolus Deus immediatè ſanctificet.

58 Nec *poteſt dici* , quod non ipſa viſio formaliter, ſed lumen gloriæ , quod eſt habitus immediatè à Deo infuſus, & elicitiuus viſionis, immediatè ſanctificet. Nam ſi lumen gloriæ ponatur in intellectu, & de facto non eliciatur viſio , Deo ſuſpendente concurſum; talis homo non erit beatus , nec ex vi ſolius luminis habitualis repugnabit habere actualem inconſiderationem , & dictamen defectuoſum, quia habitus non repugnat actui oppoſito, ſicut nec habitus fidei viſioni, ſicut fuit in Paulo in raptu ; ergo poterit cum lumine gloriæ eſſe peccatum , ſicut & dictamen inconſideratum. *Denique* viſio beata ſaluatur eſſentialiter per hoc, quod ſit merè ſpeculatiua, & non practica, quia in hoc, quod eſt videre Deum præciſè, ſaluatur viſio, & beatitudo, & reſpectu Dei eſt purè ſpeculatiua illa viſio , quia eſſentia diuina non eſt obiectum practicum , ſed purè ſpeculabile ; ergo poteſt dari viſio ſine hoc , quod in exercitio , & in actu ſit dictamen practicum; ergo ſine hoc, quod in exercitio excludat quodcumque aliud dictamen defectuoſum; & conſequenter ſine hoc, quod ex natura ſua excludat peccatum , quia hoc ſolùm excludit ratione defectuoſi dictaminis.

59 Confirm. *aliquibus exemplis.* Nam poteſt cum viſione beata compari malum pœnæ ; ergo & malum culpæ. *Item* poteſt compati clara cognitio , & reuelatio de ſua damnatione, vt ſi Deus vellet illi dare viſionem beatam ad tempus, ſicut dedit Paulo, & mox eam illi tollere , & damnare : & totum hoc poteſt videre in eſſentia diuina; ergo ſicut habebit deſperationem , ita, & odium Dei, & peccatum. *Primum anteced.* de malo pœnæ conſtat in Chriſto Domino, qui ſimul fuit viator, & comprehenſor, & in eo fuit triſtitia, & dolor, & alia mala pœnæ. Eodem ergo modo non repugnabit, quod ſi aliquis homo purus ſit ſimul beatus, & viator, in eo ſit peccatum , quatenus viator eſt , licet non in quantum beatus; ſimul tamen cum beatitudine , ſi ſimul ſit viator, eo quod ſi compatitur cum beatitudine malum pœnæ, quare non ignorantia, & defectus dictaminis, & inconſideratio, & conſequenter peccatum ? *Secundùm verò anteced.* de viſione data per modum tranſeuntis conſtat , quia de ſe non implicat ſic dari, & ita communiter conceditur in Moyſe, & in Paulo : non repugnat ergo talem viſionem dari alicui , qui poſtcà damnandus eſt , & quod talis ſuam damnationem videat in Deo; ergo ſimul dum videt poteſt deſperare, & videre ſe habiturum odium Dei, & peccaturum; ergo poteſt etiam ex nunc odiſſe, & peccare , ſiquidem in illa viſione videt ſufficientia motiua ad peccandum, ſcilicet, deſperationem, damnationem, & peccatum futurum, &c.

Reſpond. *ad principale argumentum* , viſionem beatam habere oppoſitionem immediatam cum peccato radicaliter, & eminenter, non formaliter, & proximè, tanquam formale , & proximum contrarium. Sufficit autem ad expellendum aliquod contrarium, ſeu formam oppoſitam, habere oppoſitum illius, vel proximum & formale, vel eminentiale & radicale , ſicut ſupra poſuimus exemplum in rationalitate reſpectu hinnibilitatis , vel forma ignis reſpectu frigoris aquæ. Nec cenſenda ſunt contraria mediata ea, quæ radicaliter ſic opponuntur, quaſi intercedat medium aliquod inter illa , & poſſint ſe non expellere , in hoc enim ſenſu non ſunt mediata. Nam dupliciter poteſt dici aliquid contrariari , & opponi alteri contrarietate mediata. Vno modo, quia eſt principium , & radix alicuius contrarij, quod formaliter mediat inter ipſum, & formam oppoſitam; & ſic radix ipſa dicitur mediatè opponi, quia eſt radix, & principium alicuius, quod proximè, & immediatius opponitur. Alio modo dicitur contrarietas mediata , quia datur medium inter ipſa contraria, ita quod non eſt neceſſe alterum illorum ineſſe ſubiecto; ſicut inter album, & nigrum mediat viride, aut rubrum ; inter calidum, & frigidum mediat tepidum ; & ſic non eſt neceſſe alterum iſtorum ſubiecto ineſſe. Quæ primò modo opponuntur , etiamſi mediatè dicantur ſe habere , æquè incompatibilia ſunt , ac ipſa immediata contraria, quia illa radix, & principium formæ contrariæ continet totam vim oppoſitionis eius in ſe, tanquam in radice, & ſic tantùm operatur radicaliter, quantum ipſa forma contraria formaliter ; ſicut etiam patet in exemplis ſupra adductis, nec enim minus opponitur, & expellit hinnibilitatem rationalitas, quam riſibilitas , quia rationalitas continet radicaliter fundamentum riſibilitatis; & ſic licet non opponatur illi proximè , opponitur tamen radicaliter , & ſuperiori modo , & idem operatur, ac ſi proximè , & adæquatè opponeretur. Quæ autem ſecundo modo ſunt contraria non pertinent ad præſens, quidquid ſit, an poſſint, vel non poſſint compati cum ſuis contrariis. Etenim viſio gloriæ opponitur peccato, & expellit illud mediatè, & radicaliter primo modo , ita quod non minus ſufficit expellere illud , quam ipſa gratia , vel charitas , quia eſt gratia conſummata, & virtualiter continet ipſam gratiam ; ſicut etiam rationalitas expellit hinnibilitatem, & forma ignis frigus. 60

Ad *id quod dicitur* viſionem eſſe in intellectu, & peccatum in voluntate, *Dicimus* verum eſſe, ſed effectus viſionis etiam tangit voluntatem , quatenus radix eſt illius, & voluntas ſubordinata eſt ſibi, & ex viſione redditur impotens ad peccandum ex defectu dictaminis praui, & de ſe eſt potens ad bonum ex oſtenſione ſummi boni, niſi ipſum exercitium diligendi impediatur à Deo. Et viſio formaliter opponitur errori , vel falſitati; radicaliter verò etiam peccato , quatenus impoſſibilitat , & tollit omne dictamen vnde poſſit peccare voluntas , & de ſe habilitat , & neceſſitat ad amandum Deum ſuper omnia, etiamſi exercitium huius actus poſſit 61

impe

impediri à Deo ſed non radicalis conuerſio, & in actu primo. *Et quod dicitur* non eſſe effectũ formalem viſionis reddere hominẽ Deo gratũ. *Reſp.* non eſſe effectũ formalẽ viſionis hoc facere proximè, & formaliter, benè tamẽ radicaliter, & eminenter, quatenus eſt gratia conſummata, & ſic facit conſũmatiuè & eminenter quidquid gratia proximè, & formaliter. *Et quod dicitur* nõ poſſe hominẽ iuſtificari per actũ à ſe elicitũ, ſic enim ſeipſum iuſtificaret, per lumen autẽ gloriæ nõ iuſtificatur. *Reſp.* quod ille actus nõ iuſtificat, vt elicitus ab homine, ſed procedit à virtute Dei cõuertentis hominẽ gratuitò ad ſe, & gratia dantis illã viſionẽ, ſicut gratia dat auxiliũ excitatiuũ, quod tamen exercetur per actũ intellectus. Et rurſus illa viſio nõ iuſtificat, quatenus præcisè actus eſt, ſed quatenus permanẽs, & relinquens in homine permanentẽ, & æternam diſpoſitionẽ dictaminis indefectibilis, & impediẽtis ab intrinſeco omnẽ peccabilitatẽ. Ratione quippe huius effectus, quẽ permanenter, & æternaliter relinquit, & ex vi cuius petit ſtatũ perfectiſſimũ in omni bono, facit etiam tale ſubiectum carere omni malo, præſertim malo culpæ, quod eſt maximum.

62 Ad *id quod dicitur*, poſſe illã viſionem eſſe merè ſpeculatiuã, & nõ practicam, iam ſupra *Reſpondimus*, non poſſe; cũ ſit viſio, & apprehenſio vltimi finis, ſucceditq; fidei, quæ practica eſt, quia per dilectionẽ operatur, multo magis viſio, quę Deũ in ſe clarè demonſtrat. Et licet Deus nõ ſit obiectũ operabile, id eſt, factibile, eſt tamen amabile, & agibile, & circa agibilia etiam datur practica notitia, quæ volũtati proponit, ipſãq; afficit, & imprimit ad amãdũ; quod autẽ pertinet ad amorẽ, practicabile eſt, non vt factibile, ſed vt agibile; vnde & prudentia, quæ practica eſt, circa agibilia verſatur, non circa factibilia, circa quæ eſt ars, vt dicetur *infrà q.157.*

63 Ad *Conf.* *Reſp.* ad primũ exẽplum concedendo poſſe compati mala pœnę cum viſione beatifica, ſi ſubiectũ nõ habeat ſtatum puri cõprehenſoris, ſed etiã viatoris. Negamus tamen conſequentiam de malis culpæ, ſeu de peccato. *Et diſparitas eſt:* quia malum pœnæ, & triſtitia, ſeu dolor, aut timor inde procedens, non important auerſionem ab vltimo fine, nec procedũt ex iudicio, & dictamine erroneo, ſeu defectuoſo, ſed tantũ important defectũ aliquẽ naturæ, ſiue innatũ, ſiue illatũ, ratione cuius accipitur aliquid, vt diſcõueniens ipſi naturæ, & ſic ſe fugit illud. Non eſt autem implicatio, neq; repugnãtia, quod ſit viſio beata Dei ſimul cũ ſtatu viatoris, & ſic cũ aliquo defectu, aut re aliqua diſconueniẽti ipſi naturæ, quia naturã in omnibus eſſe reparatã, & perfectã nõ eſt ipſa eſſentia beatitudinis, ſed effectus eius, pertinetq; ad ſtatũ illius accidentalem non ad ſubſtantiam. At vero receſſus, & ſeparatio voluntatis à Deo, vt in peccato mortali, vel prætermiſſio illius pro fine vltimo actuali, vt in peccato veniali, pugnat cum dictamine, & iudicio ipſo claræ viſionis, quo Deus proponitur vt ſummum bonum in ſe ipſo viſum, & amandum (vt ſatis ſupra ponderatum eſt) & ita reddit impoſſibile aliud dictamen defectuoſum, quo proponatur aliquid vt ſequendum contra iſtum finem, vel ſine ſubordinatione ad illum. Ex tali autem dictamine eſſentialiter dependet peccatum, & ſic excluſo illo dictamine, peccatum repugnat.

64 Ad *ſecundũ antec.* ſeu exemplum, admittimus illũ caſum, & in eo *Dicimus*; quod poſſet homo præuidere peccatum ſuum, pro quo condemnaretur, vel etiam peccatum, quod continuaret poſt damnationẽ, ſed nõ poſſet peccatum illud, nec aliquod aliud patrare ex nunc, vel pro illo tẽpore, quo duraret viſio, licet præuideret ſe peccaturum poſteà, quando viſio ceſſaret. Nec ſtante viſione deſperaret de aſſequenda beatitudine deſperatione peccaminoſa, & priuatiua, quia impoſſibile ſibi eſſet ſperare aſſecutionem illam, ſuppoſita illa reuelatione. Et in vniuerſum eodem modo philoſophãdum eſt de eo, qui per viſionem beatã cognoſceret ſuam damnationem, itq; de eo, qui cognoſceret illam per reuelationẽ certã extra verbum, de quo dicemus 2.2. *in materia de Spe*, quod talis non poteſt ſperare; tamen illa non eſſet deſperatio priuatiua, & peccaminoſa, ſed purè negatiua, quia eſt ſibi impoſſibile ſperare. Odium autẽ Dei videret ille ſe habiturum in ſtatu damnationis, vel ante; non tamen poſſet habere durante viſione beata, ſed poſteà; licet id præuideret. Nec ſunt illa ſufficientia motiua ad peccandum, ſtante viſione beata, quia impediuntur ab iſta, ne poſſint mouere tunc ad tale peccatum, magis autem ex viſione moueretur ad conformandum ſe voluntati diuinæ.

Tertio *arguitur.* Poſita viſione, & non ſecuto amore conuertente volũtatẽ, neque infuſa gratiã, non tollitur macula, neque in eſſe phyſico, neque id eſſe morali; ergo manet. *Anteced. probat.* Non tollitur in eſſe phyſico; quia non ponitur forma qua priuauit, nẽpe gratia, nec in eodem ſubiecto, quia macula ponitur in ipſa eſſentia animæ, quam priuat decore, & ſplendore gratiæ; per viſionem autem nihil ponitur in ipſa eſſentia animæ, ſed tantum in intellectu, quia (vt ſupponimus) neque actus ſequitur amoris, neque habitus charitatis, & gratiæ infunditur. Nõ tollitur moraliter; quia Deus ad poſitionem viſionis in intellectu, non tenetur remittere homini offenſam, aut acceptare ad amicitiam, cùm hoc ſit ei liberum, & poſſit non facere. Et quidem infuſio gratiæ connaturaliter ſecum importat remiſſionem offenſæ, quia eſt effectus procedens à voluntate Dei placata, & grata ipſi homini, ſicque ſupponit voluntatem remittentem, cuius effectus eſt. Viſio autem cum ſit ſolum communicatio actus intellectus, & circa veritatem, non procedit ex ſua intrinſeca quidditate, & ſpecie à voluntate Dei placata, & remittente offenſam, ſed ſolum à voluntate participante lucem veritatis, ſicut aliæ participationes intellectuales, vt ſcientia infuſa, donum prophetiæ, fides, &c. non procedunt per ſe, & neceſſario à voluntate gratificante, & remittente offenſam; ergo poteſt dari viſio ſine tali remiſſione; ergo nõ eſt neceſſe, quod per eius infuſionem tollatur macula peccati. 65

Confirmat. quia peccatum, & eius macula opponuntur rectitudini voluntatis ſiquidem auertunt à fine, & à recto ordine ad illum; ſed poteſt dari viſio ſine rectitudine voluntatis tam actuali, quàm habituali, vt ſi Deus non infundat habitum charitatis, & gratiæ, neque ad eius actum concurrat, tunc enim neque actualiter, neque habitualiter conuertitur voluntas à ſua prauitate; ergo tunc manebit viſio cum peccato. *Nec ſufficit dicere*, quod radicaliter manet iuſtus poſita viſione, etſi non formaliter. Nam eſſe iuſtum radicaliter tantum, eſt ſimpliciter nõ eſſe iuſtum, ſed in priuatione manere, ſicut homo per animã eſt radicaliter videns, & tamen ſi nõ habet actu potentiam proximam vidẽdi, manet cęcus, & priuatus viſu; ergo etiãſi viſio ſit radicaliter iuſtificans, ſi tamen formaliter, & proximè non eſt conuerſa volũtas, manet in peccato, & macula, & in priuatione gratiæ. *Confir. ſecundo*, quia ideo viſio excludit peccatum, quia non permittit iudicium defectuoſum, & erroneum, quale requiritur ad peccandum, & ſic ex coniunctione inſeparabili ad regulam operandi, nõ poteſt deficere: hoc 66

autem ſolùm probat non poſſe influere de nouo in actionem malam, non autem quod tollat maculam, & priuationem gratiæ contractam ex peccato præcedenti, quia illa macula dicit habitudinem ad actum voluntatis, ex quo deriuata eſt; ergo niſi voluntas mutetur, & retractet actum illum vel actu, vel habitu, ſemper perſeuerat ordo ad voluntatem, & actũ præteritum: per ſolam autem viſionẽ, ſine mutatione voluntatis, non fit talis retractatio, nec realis mutatio in voluntate, ſed ſolum in intellectu.

67 Reſp. per viſionem vtroque modo tolli maculã peccati, & phyſicè, & moraliter. Ad impugnationẽ phyſicæ ablationis *Reſp.* quod viſio ponit formã, qua priuat peccatum eminenter, & cõſummatiuè, & radicaliter, non proximè tantum, & limitatè, ſeu formaliter; ſicut etiam vnio hypoſtatica ponit formã, qua priuat peccatũ eminẽter, & ſuperiori modo, quatenus ipsã animã, & voluntatem eius reddit vnitam, & ſubſiſtentẽ in perſona diuina, quæ vnio eſt eminentior quàm gratia habitualis, quæ ſolum eſt accidentalis participatio diuinæ naturæ: ſimiliter viſio creata eminenter, & ſuperiori modo eſt gratia oppoſita peccato, quatenus reddit vnlũtatẽ, & animam ſubordinatã, & vnitam diuinæ viſioni, & fini vltimo, & regulæ ipſi indefectibili (vt iam ſupra ponderatum eſt) & hæc ſubordinatio, & cõiunctio voluntatis ad Deũ viſũ clarè in ſe, tanquã regulę inſeparabili, & indefectibili, reddit voluntatẽ impotentẽ ad peccatũ, & in actu primo, ſeu diſpoſitione proxima conuersã ad Deũ, & ſimiliter ipsã animã, quatenus ſuſtẽtat, & radicat in ſe volũtatem, relinquit in eadẽ diſpoſiti ne immutatã, & conuerſã, quaſi in actu primo, & ſubordinatione ad Deũ clarè viſum, vt ad regulam operandi indefectibilem ſibi vnitam. Vnde licet nõ ponatur gratia habitualis in anima, qua priuat peccatũ ex poſitione ſolius viſionis, ponitur tamen eminenter, & virtualiter gratia, quatenus ponitur vnio, & ſubordinatio animæ ad conſũmationem gratiæ, & ad ipſum vltimum finem, cuius adeptio eſt in intellectu.

68 Et *cum dicitur*, quod macula eſt in eſſentia animæ, & per viſionem nihil ponitur in eſſentia animæ, ſed in intellectu, *diſtinguo*, per viſionem nihil ponitur in eſſẽtia animæ formaliter, & immediate, ſeu proxime, *tranſeat*, mediate, & præſuppoſitiue, *nego*. Et quid eſt illud? Cum non ſit habitus gratię nec actus nouus. *Reſp.* ipsã viſionẽ inhærere intellectui, & medio intellectu, ſubſtantiæ animæ; ex ipſa vero oriri totalẽ ſubordinationẽ, & coniunctionẽ voluntatis, & animæ ad Deum clare viſum mediãte intellectu; ſic enim manet vnita regulę indefectibili, taliter quod etiãſi habitus gratię, vel actus dilectionis nõ ſequatur, eſt tamẽ ex ſola cõiunctione ad viſionẽ reddita anima & volũtas impeccabilis, ita vt nõ poſſit prorũpere peccatum, ſtante illa viſione. Hæc autẽ ſufficiens mutatio eſt intrinſeca, & realis in anima, & in voluntate, nõ quia illi volũtati immediate inhæreat formaliter, ſed mediate, eo quod inhæret ipſi radici voluntatis, cui per ſe ſubordinatur voluntas, ſcilicet intellectui.

69 Et talis immutatio in re nõ eſt aliud, quam ipſa inhærentia viſionis, quæ immediate fit ad potẽtiã intellectiuam, mediate ad ſubſtantiã ipſam animæ, quatenus ab ea ſuſtentatur, & ſubordinat ſibi voluntatẽ, quatenus ab ea dirigitur; hæc enim vnio quatenus eſt ad regulã indefectibilem, & ad gratiã cõſummatã, reddit animam, & voluntatem propter ſubordinationẽ ad intellectũ ſic diſpoſitã, vt prorũpere non poſſit in actum prauum, & exigat ex ſe prorumpere in dilectionem, niſi ſuſpendatur ei concurſus; & iſta diſpoſitio, ſeu habilitas, aut exigentia ex tali coniunctione ad Deũ, ſufficit expellere ab anima, & à volũtate maculam, & habituale peccatũ: ſicut poſita vnione hypoſtatica, etiamſi ſuſpẽdatur in voluntate omnis actus, & nullus habitus in ipſa, nec in anima infũdatur, ex ſola vnione ad perſonã verbi redditur anima impotens ad peccandũ, & immutata, atque conuerſa ad Deum, ita vt tollatur omnis macula, & habituale peccatũ, ſi fortè præexſtitiſſet in illa natura.

Et ſi *quæratur*, quid eſt illa immutatio, quæ fit in 70
anima, atq; in volũtate, & illa conuerſio; cũ neque actus, neq; habitus de nouo infũdatur? *Dicitur* quod in re non eſt aliud quã ipſa vnio naturæ ad Perſonã immediatè, mediatè autem ipſius voluntatis, ex qua vnione redditur impotens aliquid operari illa natura, & eius potentiæ, niſi operante, & influente ſuppoſito, vt principio, *quod*; non poteſt autẽ Deus eſſe principium *quod* influens in peccatum. Et ex hoc quia ſic redditur diſpoſita, & ſubordinata illa natura diuinæ perſonæ, etiã ante omnẽ actum volũtatis, manet in actu primo cõuerſa ad Deum, & ei vnita, & ipſam conuerſionẽ exigens ex vi principij perſonalis, & ſic manet ſancta, & grata Deo, excluditurq; macula peccati à natura, & mediatè à voluntate. Eadem proportione dicimus in præſenti manere animã, & voluntatem ex coniunctione, & ſubordinatione intima ad intellectum, & ad viſionem Dei, etiã antequã actum dilectionis eliciat, vel habitus gratiæ infundatur, conuersã à Deo intrinſecè, & formaliter, non immediatè, ſed mediatè: quia radix eius, ſcil. intellectus, vt habens gratiam conſummatã, formaliter vnitur Deo immediate, & in ipſo, vt in radice propter ſubordinationem ad viſionem voluntas manet formaliter, id eſt, in ſe rectificata, formaliter (inquam) mediatè, non formaliter immediatè, niſi in ſe habitum charitatis ſuſcipiat.

Ad *id quod opponitur* cõtra remiſſionem offenſæ. 71
Reſ. eodẽ modo philoſophãdum eſſe de remiſſione culpę in infuſione gratię, & in communicatione viſionis beatificę, aut gratię vnionis: ſicut enim quãdo Deus infũdit gratiã, liberè remittit offensã, non quia poſt infusã gratiã neceſſe ſit ſuperaddi voluntatẽ gratuitã remittentẽ offensã, ſed quia ipſa infuſio gratiæ, eſt effectus procedens à voluntate libera, & gratuita remittente offenſam; ita communicatio viſionis, hoc ipſo quod eſt communicatio gratiæ conſummatæ procedit à voluntate Dei remittente offenſam, & conuertente animam ad ſe, ita vt reddat impeccabilem. Nec enim (vt ſupradiximus) ſtat conuerti hominẽ ad Deũ, ſiue formaliter & proxime, ſiue eminẽter, & cõſũmatiuè, & Deũ nõ cõuerti ad hominẽ. Quod ſi Deus erga hominẽ conuertitur, vtiq; illi placatur, eiq; remittit offensã ex vi talis conuerſionis, ſi eam habet. Quare hoc ipſo quod Deus tribuit viſionem intellectui, tenetur remittere homini offensã, & acceptare ad amicitiã, ſicut cũ infundit gratiã, aut dat vnionẽ hypoſtaticã: nõ quia neceſſe ſit nouã, & ſuperadditã volũtatẽ gratuitã habere, ſed quia illa communicatio viſionis ex libera, & gratuita volũtate procedit, etiã quantum eſt ex ſe. *Nec obſtat*. Quod ſi ſemel procedit viſio ex voluntate remittente offenſam, ſi poſteà Deus infundat gratiam, & charitatem, iam illa non ſanctificabit, neque offenſam tollet: quia priorem voluntatem communicatiuã viſionis remiſſa eſt offenſa, ita quod non indiget noua volũtate remittẽte: ergo ſuperueniẽs voluntas collatiua gratię non remittit. *Reſp.* enim, quod gratia de nouo infuſa per accidẽs eſt, quod non remittat, quia inuenit remiſſam culpam, & maculam deletam; ſed

tamen ſantificat inſuo genere, & in ſuo ordine, ſcil. tanquam forma proxima, & immediata ſanctifica-tionis. viſio autem tanquā gratia conſummata, & eminentior; ſicut etiam poſita vnione hypoſtatica, ſine gratia habituali, ſanctificatur natura aſſūpta, & ſi in peccatis ſit, dimittūtur ei, & tamē ſi poſtcà ſuperueniat, & infundatur gratia habitualis, illa non remittet peccata de facto, nec tollet maculā, quia inuenit ablatā, ſanctificat tamen in ſuo genere, ſcilicet per modum ſanctificationis accidentalis.

72 Quod *autem dicitur* in argumento, viſionē ſolū eſſe cōmunicationem ex parte veritatis, & intellectus, ſicut alia dona intellectui collata, vt Prophetis ſciētia infuſa. *Reſ.* Quod viſio eſt cōmunicatio actus intellectus, *diſtinguo*, actus intellectus conſūmantis ipſā gratiā, & vnionē ad Deū, & aſſecutionē vltimi finis. *concedo.* actus intellectus diſponentis ad ipſam gratiā, vel cōcomitantis illam, ſicut fides, prophetia &c. *nego* Eſt autem magna differētia inter vnum, & alterū donū; quod ea, quæ pertinēt ad intellectū, vt diſponētia ad gratiā, vel cōcomitantia illā, non eſt neceſſe quod ſupponant voluntatē Dei gratificantē, aut remittentē peccata, aut ſpiritū inhabitantē: quia poſſunt à gratia ſeparari, & non conſummant illā, ſed ad eam diſponūt, aut cōcomitanter ſe habēt. At verò viſio beata cū ſit conſūmmatiua gratię, & ſummè vnitiua ad Deū, vtpote ipſius finis vltimi aſſecutio, procedit à volūtate Dei ita grata, & placata, ſicut procedit ipſa gratia, & multò magis, quia eminenter continet illam & cōnaturaliter illam petit propter connexionē cum ipſa gratia. Vnde ſi de potentia abſoluta ſeparētur ab habitu gratiæ, nihilominus ab eadē voluntate gratificante debet procedere: quia eſt ipſius gratiæ conſummatio, & eminenter habet totum, quod gratia.

73 Ad *primam confir. reſp.* Viſionem poſſe dari ſine rectitudine habituali vel actuali voluntatis formaliter, & proxime proueniente ab habitu, vel actu charitatis; non tamen ſine rectitudine eminentiali proueniente à coniunctione, & ſubordinatione voluntatis ad ipſum Deum clare viſum, vt explicatū eſt *Et ad inſtantiā* de eo quod radicaliter eſt tale, & formaliter habet priuationem oppoſitam, ſicut homo eſt radicaliter videns, & formaliter poteſt eſſe cæcus. *Reſp.* Quod illa doctrina eſt vera in priuationibus particularibus, & quæ opponūtur nō ipſimet radici, aut incōpoſſibilitatē afferunt cū illa, ſed alicui proprietati, aut particulari perfectioni, ſicut cœcitas opponitur ſolum potentiæ viſiuæ, non ipſi animę, quę eſt radix potēnę viſiuæ. At vero peccatum non ſolum opponitur rectitudini voluntatis formali, quatenus relucet in habitu, vel actu eius, ſed etiam radicali, & eminentiali; opponitur enim omni rectitudini ſiue permanet à gratia conſummata, quæ eſt viſio, ſiue ab vnione hypoſtatica, ſiue à gratia habituali. Vnde non compatitur cum ipſa viſione.

74 *Ad ſecundam confirmationem reſp.* Quod ex eo, quod illa viſio excludit omne iudicium, & dictamē defectuoſum, etiā excludit dictamē defectuoſū præteritū, & quidquid ex illo virtualiter relictū eſt, tā in intellectu ipſo dirigēte, quā in volūtate gubernata, & directa; nihil enim horū cōpatitur cum dictamine illo indefectibili, & viſione ſummi boni, vt ſummum bonum eſt in ſe Vnde negamus, hac ratione ſolū probari, quod illa viſio, & illud iudicium ſolū poſſit influere de nouo in actiones, quæ fiunt; non autē poſſit deſtruere maculā ex præterita culpa contractā. Sed dicimus quod illud dictamen, & iudiciū viſionis beatificę deſtruit etiā dictamē præteritum defectuoſū, ex quo originata fuit illa culpa, & illa macula, ſiue illud dictamē actu permaneat, ſiue in virtute. Eo autē deſtructo manet volūtas ſubordinata, & cōiūcta dictamini recto indefectibili, & cōſequēter in actu primo cōuerſa ad bonum, & ſic non manet habitudo ad præcedentē actum peccaminoſum: quia virtualiter retractatum eſt ex vi talis viſionis, & oppoſiti dictaminis, ac ſubordinatione totali voluntatis ad illud, cui contradicere, & à quo ſe ſubtrahere non poteſt. Et hæc totalis ſubordinatio eſt virtualis retractatio præteritæ voluntatis prauæ.

Vltimo *arguitur.* Peccatum, & viſio beata non 75 opponuntur priuatiuè, & contradictoriè ſicut viſio, & nō viſio, euidētia, & obſcuritas, ſed poſitiuè, ſicut contraria, ſunt enim inclinationes diuerſæ volūtas, ſeu affectus peccati, & viſio inclinans ad amorē Dei, imò adhuc multo minus: quia nō immediate, & formaliter, ſed viſio mediate, & quaſi efficiēter, & radicaliter opponitur: quia ex ipſa viſione dimanat cōuerſio ad Deū in volūtate, ſicut à dirigente, & proponēte obiectum, quod ad modū efficiētis, vel extrinſeci operantis ſe habet. Nō ergo talis oppoſitio inter viſionem, & peccatum, præſertim habituale, quod nō poſſit vinci per potentiam abſolutam; eo quod nō eſt oppoſitio contradictoria, aut priuatiua, præſertim, quia oppoſitio inter viſionem, & peccatum non eſt ita formalis, ſicut inter gratiam, & peccatum, quia gratia formalius, & immediatius facit hominem gratum, quàm viſio.

Confir. Quia ſi ab intrinſeco ex vi viſionis ante 76 infuſionem charitatis, beatus eſſet determinatus ad non peccandum, etiā eſſet determinatus ad cōuertendum ſe in Deum; ergo non indigeret habitu charitatis ſuperaddito ad amandum, & conuertendum ſe; ſuperfluit enim habitus, vbi præſupponitur determinata potentia. Quod ſi non eſt determinatus, niſi ex ſuppoſitione, quod habetur ipſe habitus charitatis, aut viſionis gloriæ; ergo non abſolute, & ſimpliciter, neque ab intrinſeco eſt determinatus ad bonum beatus, ſed ex ſuppoſitione, & in ſenſu compoſito: ſicut ex ſuppoſitione, quod quis habet auxilium efficax, non poteſt peccare, ſimpliciter autem, & in ſenſu diuiſo poteſt; poterit ergo ſimiliter peccare beatus abſolute, & ſimpliciter loquendo. *Confirmatur ſecūdo:* Quia poteſt Deus imponere beato præceptum circa ea, quæ liberè operatur, & denegare auxiliū efficax ad illud implēdū, quia hoc datur libere; ergo poterit peccare non adimplēdo.

Reſp. Quod viſio pugnat cum peccato priuati- 77 uè, ſicut gratia, non formaliter, & proxime, ſed radicaliter, & eminenter, quatenus eſt gratia conſummata, & vnio ad Deum, atque illius aſſecutio, cui ſubordinata, & coniuncta voluntas, eodem modo, imo plus, & eminentius repugnat priuationi peccati, quæ eſt auerſio à Deo, quàm ipſamet gratia. Et quidquid ſit, an peccatum etiam contrarie, & poſitiue opponatur gratiæ, & rectitudini virtutis; tamen conſtat eſſentialiter, & intrinſecè ſecum inuoluere priuationem illius, ſicut receſſus, & acceſſus, ſeu motus contrarij, qui licet poſitiue opponantur, propter priuationem tamen intrinſece annexam, non poſſunt ſimul eſſe in eodem ſubiecto: ſimiliter ergo neque gratia, & peccatū. Quod ſi gratia nō poteſt, ergo neque gratia conſummata, quæ eſt viſio, non quatenus præciſè eſt in intellectu formaliter; ſed quatenus etiam informat animam, ſubordinatque ſibi voluntatem, & impeccabilem relinquit, ſicut declaratum eſt, & in ipſa vnione hypoſtatica exemplificatum.

78 Et tam dicitur; Quod formalius opponitur gratia peccato, quam viſio. *Reſp.* Quod formalius opponitur gratia formalitate immediata, & proxima, ſed viſio formalitate eminentiori, & conſummata, & non minus ſed magis efficaciter: quia firmat, & neceſſitat ad bonũ, prohibetque omne oppoſitũ dictamen. Et licet id faciat viſio, vt ex parte intellectus ſe tenet, quaſi directiuè, & efficienter; tamẽ quia hoc facit tanquã principiũ directiuum intrinſecum, & permanẽter, atque habitualiter vnitũ, & permanẽter, atque perpetuò reddẽs voluntatẽ ſibi ſubordinatam, & coniunctam, ideo reddit impoſſibilem cõiunctionem, & ſimultatẽ cum peccato, quia peccatum habet intrinſecam priuationem, & auerſionem annexam cum tali ſubordinatione, & conuerſione, vt ſatis explicatum eſt.

79 Ad *primam confirm. reſp.* Quod per viſionem determinatur voluntas ad non peccandum, quaſi ad effectum negatiuum: & ad diligendum, & conuertendum ſe ad Deum determinatur, nõ intrinſecè, & ſpecificatiuè, & proximè, ſed radicaliter, & directiuè, præter hoc autem indiget principio proximo eleuante, & informante voluntatem ad eliciendam ſpeciem talis actus: ſicut licet vnio hypoſtatica ſit principium determitatum ad benè operandum, & non peccadum, tamen adhuc indiget habitibus ſupernaturalibus ſuperadditis ad eliciendũ actus ſupernaturales, vt ſcil. habeat principia eiuſdem ſpecificationis, & ordinis cum actibus eliciendis: ſic licet viſio ſubordinet, & determinet voluntatem ad non peccandũ, tamen vt eliciantur actus volũtatis connaturali modo per principia eiuſdẽ ſpecificationis; & ordinis, oportet infundi habitũ charitatis, qui talem actum modo connaturali, & proportionato eliciendum determinet. Nec tamen dicimus, quod beatus ſolũ eſt determinatus ad bonũ in ſenſu cõpoſito, & ex ſuppoſitione, quod habeat habitũ retinendi indifferentiam ad oppoſitũ, ſicut dici ſolet, quod ſuppoſito auxilio efficaci, vel habitu gratiæ, adhuc poteſt oppoſitum antecedenter, & in ſẽſu diuiſo, nõ in ſenſu cõpoſito; ſed per viſionẽ tollitur indifferentia contrarietatis ad peccandũ, imò & cõtradictionis ad nõ amandũ, niſi Deus ſuſpẽdat concurſum, & ideo non ſolum in ſenſu compoſito, & ſecundum quid, ſed ſimpliciter, & in omni ſenſu non poteſt peccare ſtante viſione.

80 Ad *ſecundam Confir. reſp.* iuxta ſuperius dicta: Quod poteſt à Deo poni præceptũ circa ea, quę à beato libere agẽda ſunt, ſicut defacto retinẽt præcepta, & legẽ naturalem, & Chriſto impoſitũ fuit præceptum, licet incapax eſſet peccati. Nec tamen poteſt ei denegari efficax auxilium ad præceptum implendũ, ex ſuppoſitione quod tali ſubiecto impeccabili præceptũ ponitur, & loquendo in ſenſu compoſito, licet abſolutè, & in ſẽſu diuiſo libere detur: quia poteſt auferri, vel non poni præceptum, & denegari auxiliũ. Nec poteſt beatus diuertere ab eo, quod tenetur agere, ſiue ea quæ à ſe agenda ſunt videat in eſſentia diuina, ſiue non; quia (vt ſupra diximus) ſufficit quod ipſi fini ita adhæreat, quod nihil agere poſſit, quod ab ipſo fine auertat, vel ipſi non ſubordinetur; quo oppoſito non poteſt erroneum, & defectuoſum iudicium formare circa agibilia, ſiue in verbo videantur, ſiue non.

ARTICVLVS VI.

Vtrum Perpetuitas ſit per ſe annexa Beatitudini; & vnde oriatur?

1 BEATITVDINAM *conſiſtentem* in diuinæ eſſentiæ viſione eſſe perpetuam de facto, abſoluta fides eſt, cum ſit vita æterna, & ſic promittitur nobis paſſim in Scriptura, poniturque vt articulus credendus in Symbolo, & definitur in Conciliis. In Scriptura traditur, vt Sapient. 5. *Iuſti autem in perpetuum viuent.* Ioan. 10 *Ego vitam æternam do eis* Ioan. 17. *Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te ſolum Deum verum.* Roman. 6. *Gratia Dei vita æterna.* Et Apocalyp. 22. *Dominus Deus illuminabit illos, & regnabunt in ſæcula ſæculorum.* Pſalm. 83. *Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſæcula ſæculorum laudabunt te.* In Symbolo continetur iſte articulus, cum dicimus: *Credo carnis reſurrectionem, vitam æternam, &c.* In Conciliis extat Confeſſio Patrum in Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. in cap. *Firmiter*, de ſumma Trinitate: *Quod vnuſquiſque accipiet prout geſſit in corpore, mali pœnam æternam, boni gloriam ſempiternam.* Et idem citati ſolet ex ſexta Synodo, in Actione 11. in Epiſtola Sophronij recepta in Actione 13. Cæterum ſingula Concilia, præſertim Generalia, & plura Prouincialia, præſertim Toletana, citari poſſent, in quibus generalis fidei formula traditur, & confeſſio Patrum in Symbolo, vbi profitentur æternitatem beatitudinis, quæ eſt ipſa perpetuitas, & inamiſſibilitas viſionis, & fruitionis Dei.

2 HINC *explaſus* manet error, quem Origeni attribuit *Sanct. Thom. in hac quæſtion. 5. articulo* 4. & ita refertur à *Sanct. Auguſtin. libr. de Hæreſibus, hæreſi 43. & à Sanct. Hieronymo epiſtol. 59. & in Apologia contra Ruffinum.* Quod poſt vltimam beatitudinem poterit homo fieri miſer, ſicut quod miſeria damnatorum finietur, & ſic ponit futuras alternationes inter ipſos. Quanquam aliqui ab eo errore conentur ipſum liberare; vel quia dicunt hunc errorem fuiſſe ab hæreticis inſertum, vel quia putant ſolum damnatorum pœnas poſuiſſe finiendas, non Sanctorum beatitudinem.

3 Quidquid *tamen* ſit de hoc, error iſte cuiuſcumque ſit, aut fuerit, ex authoritatibus ſeradictis certiſſime exploditur, perpetuaque traditione, & notitia Eccleſiæ, poteſtque etiam de ea re videri definitio Benedicti XII. in Extrauaganti *Benedictus Deus*, vbi definit animas Sanctorum plenè purgatas videre, ac frui Deo in perpetuum ſine vlla amiſſione.

4 Rationes *autem* quas ad hoc probandum adduxit *D. Thom. in art. 4. citato, & in tertio contra Gentil. cap.* 62. reducuntur ad duas; altera ex ipſo generico, & eſſentiali prædicato beatitudinis vltimæ, quatenus eſt aſſecutio vltimi finis ſatiantis animam: altera ex ſpecifico prædicato, quatenus eſt viſio

viſio Dei intuitiua,& elata:quæ rationes, quia videntur probare beatitudinem ab intrinſeco eſſe perpetuam,& inamiſſibilem, oportet hoc ſpecialiter examinare.

Beatitudo tam ex eſſentiali prædicato aſſecutionis vltimi finis, quam ex ratione viſionis Dei, ab intrinſeco petit perpetuitatem.

5 VArii ſunt *Authores* in hac difficultate. Quidam ab intrinſeco,& ex propria natura apponunt beatitudinē eſſe perpetuā.Quidā accidentaliter, & ab extrinſeco Qui ab intrinſeco dicūt eſſe perpetuā,& incorruptibilē,quidā abſolutè,& ſine diſtinctione docent ex ſua natura propria,viſionē beatificam eſſe perpetuam,& inamiſſibilem, vt communiter ſentiunt Thomiſtæ.de quibus poſteà Alij diſtinctione vtuntur in hac parte ; conſiderant enim viſionem dupliciter;vno modo entitatiue in ſe,&in ratione phyſicæ operationis:alio modo in ratione, ſeu denominatione beatitudinis.Primo modo dicūt non eſſe de ratione viſionis.quod ſit perpetua , & inamiſſibilis,imo defacto data eſt ad tempus Moyſi,& Paulo;ſed tamē quantū ad eius phyſicā,& entitatiuā durationē philoſophantur eodē modo,quo de Angelis,& anima rationali,& corporibus cœleſtibus,ſcilicet quod in ordine ad agens creatum illa operatio eſt incorruptibilis,& æterna;& in ordine tamen ad agens increatum eſt corruptibilis, & deſtructibilis ex natura ſua.Et quia iuxta communem modū loquendi,corruptibile,vel incorruptibile dicūtur per ordinē ad cauſam creatā, ſimpliciter poteſt dici incorruptibilis illa viſio.Si tamen ly *corruptibile* ſumatur pro deſtructibili , debemus dicere quod ſimpliciter eſt deſtructibilis illa viſio, & ſolū cū addito eſt inamiſſibilis,nempe reſpectu agentis creati.At verò ſecundo modo,ſcilicet ſi ſumatur viſio pro ratione,& formalitate beatitudinis,ſic non poteſt reddere beatū,niſi ſit perpetua,ita quod perpetuitas annectitur illi non præciſè vt viſio, ſed vt beatitudo, idque ex natura beatitudinis habet. Ita *Vazq. hic diſp. 21.cap.1.& 3.*& conſentit *Curiel* ſtatim citandus *Concluſ.2.*

6 Alij *quos citat ipſe Vazquez* ſuppreſſo nomine in dicto cap. 2.dixerunt;Quod iſta operatio non poteſt corrumpi ab aliquo contrario,vel ab ipſa volūtate creata, quæ ab illa ceſſare non poteſt , licet à Deo poſſit corrūpi;& nihilominus tamen dicūt eſſe corruptibilem viſionem illam , pro ea parte qua dependet à lumine gloriæ,quod quidē non eſt in ſubiecto incorruptibiliter,cum ſit ſupra naturā ſubiecti,non in eo radicatū.Quod eſt dicere eſſe corruptibilem ab extrinſeco, ratione luminis.Inſinuat hanc ſententiam *Curiel in hac q.5 art.4.dubio vnico, concluſ.1.*

7 Ex *alia parte* qui ponunt viſionem ab extrinſeco ſolum eſſe incorruptibilem,&perpetuam,etiam diuiduntur.Nam quidam volunt viſionē eſſe perpetuam ſolum ex voluntate Dei ſic perpetuante illā, non ex natura ſua,non ex principio ſuſcipiente,& habente illam, qui eſt intellectus. Ita *Scotus in 4. diſt.49 quæſt.6.§.Hic duo ſunt.& §.Dico ergo.* Sunt tamen aliqui,qui putant *Scotum* ſimpliciter ſentire quod viſio eſt perpetua, & incorruptibilis ex natura ſua,ſeu ab intrinſeco : quia concedit eſſe incorruptibilem,ſicut Angelos & cœlos, qui licet annihilabiles ſint à Deo,tamen à principiis intrinſecis ſunt incorruptibiles. Et ita ſenſum Scoti explicat *Ægidius à Præſentatione 2. tomo de Beatitudine lib.11.quæſt.12. artic.1. propoſitione 3.* & aliquos ita tenere refert *Curiel vbi ſupra.* Sed tamen vt ipſe bene aduertit, Scotus ſolum comparauit viſionem cum Angelis, & cœlis, quantum ad hoc quod non poſſint deſinere,& corrumpi ab aliquo agēte creato extrinſeco:cæterum in alio ponit longe differre, ſcilicet , quod poſſit viſio corrumpi,& deſinere ex parte principiorum intrinſecorum ipſius hominis, ſcilicet ex parte intellectus,& voluntatis ; quia putat intellectum , etiam ſuperaddito lumine gloriæ, non eſſe determinatū ad eliciendam viſionem, aut permanēdum in ea;imo quoad exercitium dependere ab imperio, & applicatione voluntatis. Vnde ex hac parte ceſſare poteſt viſio,atque adeo vt non ceſſet, indiget voluntate Dei extrinſeca conſeruante.

8 Alij *exiſtimant* viſionem licet ex natura ſua non ſit incorruptibilis,tamen ex aliquo accidentali reddi permanentem,& perpetuam,ſcilicet ex ſtatu,& permanentia ipſius luminis gloriæ , à quo elicitur. Quando enim datur in tali ſtatu permanentiæ , in qua datur beatis,reddit etiam perpetuam viſionem, quia lumen ipſum permanens,& perpetuum eſt Ita refert *Ægidius vbi ſupra ex Sala 1. 2 tomo 1.quæſt. 5.* & *art.4.tract.2.diſp.11.ſect.2.num.21.* Alij denique ſimpliciter docent de ratione illius operationis,ſeu viſionis,vt eſt conſecutio obiecti beatifici,non eſſe perpetuitatē,bene tamen de ratione beatitudinis, vt eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus , ſic enim ſi careret perpetuitate , aliqua ei perfectio deeſſet.

9 Nihilominus *ſecundum D.Tho* ſententiam dicēdum eſt : Perpetuitatem eſſe de ratione beatitudinis,vt ſtatus eſt fœlicitatis plenæ,& perfectæ,& ſimiliter eſſe de ratione intrinſeca,ſeu conuenire ab intrinſeco ipſi operationi beatitudinis , quæ eſt viſio, licet à Deo iſta perpetuitas impediri poſſit,aut tolli , ſicut qualibet res creata perpetua, & incorruptibilis Hæc ſententia eſt communis inter Thomiſtas. Videri poteſt apud *Gregorium Martinez hic quæſt.5. dubio 1. vbi citat Medinam , Caiet. Conradum, Sotum in 4.diſt.49.quæſt. 1.art.4.concluſ.2.* Sequitur eandem *Monteſinos hic quæſt.5.art.4.diſp.6. quæſt.8.§.2.& 3. Ægidius à Præſentatione vbi ſupra.* Et ſine dubio eſt expreſſa ſententia *S.Th.in hac quæſt.5.art.4.& in 3.contra Gent l.c.62.* idque eius rationes probant , aut nihil probant. Fauet etiam locutio Scripturæ,quæ ſimpliciter vocat viſionem illam hæreditatem incorruptibilem , vt 1. Petri 1. *Regenerauit nos in ſpem viuam , in hæreditatem incorruptibilem , & incontaminatam , & immarceſſibilem.* Et 1.ad Corinth, 9. *Illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant , nos autem incorruptam.* Sic ergo appellatur viſio illa incorruptibilis , ſicut anima rationalis , & Angelus incorruptibilis eſt. Angeli autem natura ſua incorruptibiles ſunt , ideſt, ex principiis intrinſecis carent omni principio corruptionis,licet à Deo per ſubtractionem cōcurſus poſſint annihilari.Viſio ergo illa , & beatitudo ex intrinſecis principiis incorruptibilis eſt,licet per ſubtractionē cōcurſus diuini deficere poſſit,ſiue id propriè ſit annihilatio,quia accidens eſt, ſiue non; ſaltem poteſt deſinere quoad totum eſſe.

10 Et *ad fundandam* iſtam concluſionē ſufficit nobis ponderare duas rationes D Th. *in hac quæſt.5.a. 4.* ad quas cæteræ reducuntur. *Prior ratio* D.Thom. deſumitur ex ipſa ratione beatitudinis. *Secunda* ex ſpeciali ratione viſionis in ſe conſideratæ *Prima ratio ſic proponitur* : Beatitudo eſt bonum perfectum, & ſufficiens ; ergo oportet quod deſiderium quietet (ideſt,ſit de ſe quietatiuum , ſeu ſufficiens

quietate)&excludat omne malum Rurſus,naturaliter homo deſiderat retinere,ſeu non amittere bonũ,quod ſemel poſſidet,& ſecuritatem de hoc habere,quia ſi non aſſecuratur,ipſo timore,vel dolore amittendi affligitur; & ſi affligitur, non habet plenum,& ſufficiens bonũ.Requiritur ergo ad plenitudinẽ beatitudinis,quatenus eſt perfectum,imò & ſummũ bonum,quod inducat dictamen,& iudiciũ de ſecuritate, & inamiſſibilitate talis boni ſemel poſſeſſi.Et tunc,vel tale iudiciom de ſecuritate, quam inducit,vel eſt verum,vel falſum:ſi verũ;ergo ita eſt in re, quod illa beatitudo eſt inamiſſibilis.Si falſum,ergo eſt grande malũ;quia falſitas malũ intellectus eſt,& ſic illud bonum non erit perfectũ,& ſummũ,ſiquidem tãtum malũ admittit,&ſic non erit beatitudo.Igitur implicat,quod beatitudo ſit,& ſit amiſſibilis ex natura ipſa proptia beatitudinis,quatenus perfectum bonum eſt.

51 Hæc ratio eſt demonſtratio loquendo de beatitudine quoad ſubſtantiam,& quoad modum;idest, quando datur per modum, & ſtatum beatitudinis; alias enim poteſt beatitudo ipſa auferri,& per modum tranſeuntis dari ſine ſtatu beatitudinis , ſicut in Moyſe,& Paulo Et communiter apud Authores admittitur, quod viſio ſecundum formalitatem, & rationem beatitudinis exigit perpetuitatem , licet Scotus id reduxerit ad extrinſecum principium Dei conſeruantis , quia ex ipſa natura , & conditione intellectus, vel voluntatis putat poſſe deficere , & relinqui. Cæterum ſi ratio D. Tho profundius penetretur;concludit ſine dubio, quod ex natura , & ſubſtantia ſua id poſtulat beatitudo,ſupponendo id, quod ex ſe notiſſimũ eſt,&iam ſupra tractatũ,quod ratio beatitudinis ſubſtantialiter , & quidditatiuè conuenit alicui operationi,nõ modo,aut ſtatui alicuius operationis , eo quod aliqua operatio debet aſſignari,quæ in ſe ſubſtãtialiter,& quidditatiuè ſit aſſecutio finis vltimi,& ſummi boni, ſiquidẽ habet illud pro obiecto ſpecificatiuo:ergo ex ſpecie operatio illa aſſecutiua eſt talis obiecti;ſicut etiam datur operatio ea ſua ſpecie intentiua talis finis , & dilectiua illius;ergo & aſſecutiua. De tali ergo operatione,quę nõ ex modo,vel ſtatu,aut aliquo alio accidẽte adiuncto eſt beatitudo,ſeu aſſecutiua finis vltimi,& ſummi boni,optimè currit ratio D. Tho. quod oportet,quod illa operatio ex ipſa ſua ſpecie & intimis viſceribus petat perpetuitatem,eo quod petit ſecuritatem , & obiectionem omnis timoris, ſiquidem ex ſua ſpecie excludit omne malum,& inducit omne bonum,&conſequenter ex ſua ſpecie, & natura intrinſeeè petit illum ſtatum,& illũ modũ habendi ſe per modũ beatitudinis.Vnde perinde eſt conuenire illi viſioni perpetuitatem ratione ſtatus,aut ratione ſui , quia ſtatus ipſe eſt proprietas viſionis,& ex ſua natura illum petit;ergo & ſecuritatem ; licet hęc omnia ſupremæ Dei potentiæ ſubiecta ſint,qui poteſt illa deſtruere ſicut Angelos, & quaſcũque creaturas annihilare.Itaque D. Tho. ex ſecuritate,quæ eſt requiſita ad perfectè habendum finem vltimum,& ſummum bonum,& vt excludatur omne malum , infert requiri perpetuitatem in tali poſſeſſione, & aſſecutione ſummi boni.

52 Nihilominus *tamen* plura obiici poſſunt contra iſtam rationem , ex quorum ſolutione manifeſtius fiet illius efficacia. In primis contra illam primam propoſitionem,cui innititur tota vis rationis,ſcilicet quod beatitudo importat bonum ſufficiens , & perfectum,illudque ponit in creatura intellectuali. *Nam contra eſt* : quia benè ſtat dari beatitudinem, & aliquod ex bonis, quæ illi conueniunt , vel ad illam ſequuntur , deeſſe, ſicut modo animæ beatæ non habent corpora,quæ connaturaliter poſtulant: & Chriſtus habuit in hac mortali vita triſtitiam,& dolorem, quæ ſunt mala oppoſita ſtatui beatitudinis:& ſimiliter poteſt ei deeſſe multiplex cognitio creaturarum,quam poteſt appetere tam intra, quã extra verbum,&de facto dantur nouæ reuelationes Angelis quæ ante non dabantur:poteſt etiam dari viſio beata cum ſuſpenſione actus dilectionis , vel delectationis, quam poteſt appetere ; ergo non eſt neceſſe,quod cum beatifica viſione habeat beatus in actu , & exercitio omne bonum , & ſatietatem etiam eorum,quæ cõueniunt illi præter viſionem. *Item cõtra aliam ſecundam propoſitionem.* Quod neceſſe ſit habere ſecuritatem de bono poſſeſſo habẽdo opinionem,ſeu iudiciũ, quod non amittetur tale bonum,ſit contra hoc inſtantia: *Tum*,quia ſecuritas pertinet formaliter ad voluntatem, ſiquidem eſt excluſio timoris. ad hoc autem non requiritur iudicium illud certum,quod non ſit euẽturum malum,ſed ſufficit ſuſpendere,vel non habere iudiciũ de illo malo euenturo ;ergo male requirit Diu. Thom.ad ſecuritatem illud dictamen,ſeu iudicium. *Tum etiam* : quia ad beatitudinem non requiritur, niſi quod videat quis eſſentiam diuinam , etiamſi nullam creaturam in particulari videat , ergo adhuc erit beatus,etiamſi non videat ſuam viſionem aut durationem eius perpetuam , ergo etiamſi non habeat iudiciũ de tali perpetuitate, & inamiſſibilitate. Non ergo ad rationem beatitudinis requiritur iudiciũ illud de perpetuitate,quod ponit D. Th. *Dicere autem*,quod tũc requiretur,quod cognoſcat viſionem ſuã per aliquã cognitionẽ extra verbũ, & videat,quod erit perpetua *Contra eſt*,Quia beatitudo nõ pẽdet ab aliqua cognitione extra verbũ, ſed ſine ipſa dari,& ſaluari poteſt, iuxta illud S. Aug. *Beatus qui te cognouit,etiamſi illas nõ cognoſcat*,id eſt creaturas.Ergo impertinenter adducitur illa cognitio extra verbum pro ſecuritate beati.

53 Denique *inſtatur* cõtra ipſã cõſequẽtiam D.Th. Nam illis duabus propoſitionibus aſſumptis,adhuc non ſequitur intentũ,ſcil.quod beatitudo ex natura ſua,& ab intrinſeco habeat perpetuitatem;ſufficit enim,quod habeat illã ex voluntate,& decreto Dei,&beatus id cognoſcat:quia ſufficit ad ablationem timoris,quod malũ non ſit futurum,non quod non ſit poſſibile.Vt autem non ſit futurum,ſufficit voluntas extrinſeca Dei , ſicut etiam corpora beatorum erunt incorruptibilia non ex natura ſua, & ab intrinſeco,ſed ex dono extrinſeco Dei.Similiter ergo ſecuritas,& perpetuitas beatitudinis requiritur quidem ad ipſam,ſed ſufficit quod ex dono extrinſeco Dei conſeruantis illam habeatur , & id à beatis cognoſcatur,vt ſecurus ſit.

54 Sed *hæc nihil euincunt* contra rationem D. Tho. quæ ſolidiſſima eſt.Et ad primũ dicitur certiſſimum eſſe quod beatitudo importare debet perfectum & ſufficiens bonũ,ſiquidem eſt ipſa adeptio ſũmi boni.Cæterum nõ requiritur,quod vel per ſe ſolã formaliter,vel ſtatim omnia bona in exercitio habeat; ſufficit enim quod de ſe ſit radix , & principium abundantiſſimum habendi omnia illa ; requiritur tamen , quod quidquid habet , vel habiturus eſt, cum ſecuritate habeat,quia poſſeſſio debet eſſe firma,vtpote in vltimo termino.Quod vero ſimul,& eodem tempore habeat omnia,non requiritur:nam & Angeli habent plures reuelationes ſucceſſu tẽporũ,nec tamen id obſtat eorum beatitudini, quia creaturæ intellectuales licet in ipſa viſione immutabiliter , & per modum æternæ vitæ operentur , tamen in aliis actionibus , vel rebus , quas exercent , & poſſident, non omnia ſimul habent,

ſed

ſed modo iſtam operationem, modo illam. Et ſimiliter poſſunt modo carere corpore, poſteà habere illud: & Chriſtus prius fuit viator, & habuit paſſibile corpus; poſteà glorioſum; hæc enim omnia ſunt accidentia beatitudinis, poſſuntque non ſimul, ſed ſucceſſiuè haberi; & ſi non habeantur, vel perdantur, non multū intereſt, quia accidentalia bona nō ſunt ad beatitudinem: verè tamen de illis habitis, vel habendis ſuo tempore ſecuritas datur, quia iam in ſua radice poſſidentur. Cæterùm ipſa radix, & ſubſtantia beatitudinis, ſi ſemel poſſidetur, non poteſt ſine ſecuritate poſſideri, aliàs nec ipſa beatitudo, ne eius ſtatus, & accidentia eſſent ſecura, & poſſeſſio illius boni nō eſſet perfecta, nec eſſet adeptio fælicitatis, & beatitudinis, ſi ſic adipiſceretur tantum bonum, quod cum anxietate perdendi haberet illud.

15 Ad *ſecundam inſtantiam dicitur*, ſecuritatem beatorum formaliter conſiſtere in excluſione omnis timoris, & omnis mali; ſed ita ſualiter oriri ex ipſa abundantia boni, quod poſſidēt, quod eſt ſummum bonum, iuxta illud Prouerb. 1. *Qui me audierit abſque terrore requieſcet, & abundanti perfruetur, timore malorum ſublato.* Itaque ablatio timoris poteſt dupliciter oriri, & conuenire alicui. Vno modo ex ſola ſubſtractione iudicij, & cognitionis de malo imminente, & de euentu futuro. Alio modo cum cognitione boni, quod poſſidet, & iudicio de amiſſibilitate, vel inamiſſibilitate illius. Primum ſufficit ad excluſionem timoris, ſed imperfecto modo, vtpote ratione ignorantiæ. Secundum ad perfectam excluſionem in vi abundantiæ, & cognitionis tanti boni. Nam primo modo excluditur timor ex defectu, ſcilicet ex ignorantia, aut neſcientia euentus; ergo imperfectè: vnde per oppoſitum ſecundo modo excluditur perfectè. Beatitudo autem ex perfectione ſua excludit omne malum, & ex abundantia boni; ergo ex cognitione, & iudicio de bono non amittendo, & malo non ſuccedendo, non ex defectu iudicij de ipſo bono, quod poſſidet, aut amiſſibilitate poſſibili, vel futura.

16 Et *ad aliam inſtantiam*, quod non requiritur ad beatitudinem videri aliquam creaturam in Verbo in particulari, nec etiam ipſam viſionem. *Reſpon.* non requiri quod videatur in Verbo tanquam effectus in cauſa, & tanquam obiectum ſecundarium poſt diuinam eſſentiam; requiri tamen quod videatur ipſum exercitium viſionis, & habeatur experientia de ipſa, ita quod beatus ſentiat ſe videre viſione tali, ſcilicet adipiſcente vltimum finem, & terminante ſtatum viæ; atque adeò debet ipſo exercitio videre perpetuitatem eius, & intrinſecam inamiſſibilitatem, quia immutabilis, & æterna eſt ab intrinſeco, & extra terminum viæ. Addo tamen, quod licet de potentia abſoluta poſſibile ſit nullam creaturam, nec etiam viſionem ipſam videre in Deo, quaſi rem contentam in Verbo, eſt tamen connaturale, & debitum quod beatus videat omnia ea, quæ ad ſe pertinent; alias non eſſet ſibi ſufficiens ad viuendum beatitudo, nec ſufficienter ſatiaret ſi non cognoſceret, quæ à ſe agenda ſunt, & quæ ad ſe pertinent. Nihil autem ita pertinet ad beatum ſicut ipſa viſio.

17 Dices: ſi videre debet beatus viſionem vt ſecuram, & non amiſſibilem, neceſſariò debet videre negationes omnium eorum, per quæ poſſet deficere in quocumque rerum ſtatu, tam ex parte creaturarum, quàm ex parte Dei; ergo deberet videre infinita, quia infinitis modis poteſt aliquid deficere; qui autem videt infinitas negationes deficiendi exiſtentes in ipſa viſione, quia ab omnibus illis de facto ſecura eſt, omnia illa quæ à talibus negationibus tolluntur, debet videre, ſiquidem negationes diſtinguuntur penes res negatas: ergo ſi videntur diſtinctè illæ negationes, videntur omnes res negatæ, & omnia poſſibilia. *Reſpond.* Quod hoc argumentum in quacumque re poteſt currere, nam viſo homine, vel lapide comprehenſiuè, vt videtur ab Angelo, debent videri omnes negationes aliarum rerum, quæ non ſunt ipſe, quæ negationes in eo exiſtunt; ergo debet videre omnia poſſibilia creata, quia omnium negationes habet. Dicitur ergo, quod negationes poſſunt dupliciter videri; vel ex parte ſubiecti prout contentæ in aliquo ſubiecto poſitiuo, quatenus viſo quid eſt aliquid, videtur ex conſequenti, quod nō eſt aliud, etiamſi illa ſigillatim non videantur. Alio modo in ſe ex parte obiecti cognoſcendo quid ſit illud, quod quælibet negatio tollit. Hoc ſecundum non requiritur ad comprehenſionem rei, & ſecuritatem beatitudinis, ſed ſufficit primum.

Ad *vltimam inſtantiam, Reſpond.* Optimè Diu. Thom. infert, quod ex natura ſua intrinſeca, beatitudo petit hanc perpetuitatem, & non ex ſola extrinſeca, & ſuperaddita voluntate Dei: licet enim ad perpetuam durationem eius ſufficiat voluntas Dei conſeruantis, & ad excluſionem timoris ſufficiat malum non eſſe, nec apprehendi, vt futurum; tamen vt ſit vera, & propria beatitudo, non ſufficit id habere per extrinſecam, & indebitam Dei voluntatem, ſed debet ex natura ſua poſtulare illam. Etenim viſio illa beatificans ex ſua intrinſeca natura & ſpecie, non autem per intrinſecam condonationem à voluntate diuina habet eſſe vera, & propria beatitudo; ergo vel illa conſeruatio perpetua à voluntate Dei facta, eſt debita, & connaturalis beatitudini, & iuxta eius intrinſecam naturam; vel eſt indebita, & ſupra naturam eius. Si primo modo; ergo malè dicitur à ſola voluntate Dei prouenire, cum ex naturalibus, & intrinſecis principiis debeatur: ſicut Angeli, & cœli ſunt naturaliter perpetui, & incorruptibiles, quia eſt debita iuxta eorum naturam illa perpetua conſeruatio (de quo ſtatim dicemus) & hoc ſufficit rationi Diu. Thom. quod concludat ita eſſe ex natura ſua perpetuam beatitudinem, ſicut ſunt Angeli, & cœli; nam in ordine ad abſolutam potentiam Dei poſſe deſinere etiam res iſtas incorruptibiles per annihilationem, aut ſuſpenſionem concurſus, nullus dubitat. Si dicatur ſecundum; ergo ſi Deus non faceret illam indebitam gratiam beatitudini perpetuandi eam, ipſa iuxta ſuam naturam amitteretur, & corrumpi poſtulabat; ergo iuxta ſuam naturam, & ex intrinſeca ratione beatitudo non eſt, ſiquidem non perfectè excludit omne malum, & ſic non eſt ſummum bonum, nec poſſidet, & videt omne bonum, contra id quod dicitur *Exod.* 33. cum non excludat amiſſionem ſui, quæ eſt maximum malum, neque timorem amittendi, quod eſt proximum illi. Quare ex ſecuritate, quam petit beatitudo illa, quæ ex ſua intrinſeca natura beatitudo eſt, optimè infert Diu. Thom. quod etiam ex ſua intrinſeca natura ſecura, & perpetua eſt, licet aliàs ſecuritas, etiam ex ſola voluntate Dei poſſe prouenire. 18

Viſio ex propria ratione viſionis petit perpetuitatem.

19 SEcunda *ratio Sanct.Thom.* in hoc præſenti *art. 4. q.æſtion. 5.* examinanda venit, qua Diu. Thom. probat perpetuitatem beatitudinis ex ipſa ſpeciali, & propria natura viſionis beatæ. *Et ratio formatur ſic.* Beatitudo eſſentialis conſiſtit in viſione diuinæ eſſentiæ; ſed viſio diuinæ eſſentiæ ex ſua natura, & principiis intrinſecis non habet cauſam aliquam, per quam poſſit corrumpi, & amittere eſſe. ergo ex propriis, & intrinſecis principiis eſt perpetua, & incorruptibilis. *Maior conſtat* ex ſupradictis. *Minor probatur:* Quia viſio beata ſolum ex triplici cauſa poteſt ceſſare, & amittere eſſe; vel ex parte ſubiecti videntis, quia non vult videre; vel ex parte Dei ſubtrahentis ipſam viſionem; vel ex parte alicuius cauſæ creatæ corrumpentis ipſam viſionem; ſed ex nulla iſtarum cauſarum ceſſare poteſt viſio beata: ergo. *Minor probatur.* Non poteſt ceſſare ex priori cauſa; quia voluntas non poteſt inuenire aliquam inſufficientiam, vel incommodum, aut aliquam rationem mali in illa viſione tam quoad ſpecificationem, quàm quoad exercitium, cum coniungat illa viſio animam fonti totius bonitatis, & eius contemplatio, atque exercitium nihil incommodi, aut faſtidij repræſentare poteſt, ſiquidem eſt exercitium adipiſcens, & vniens ſibi ſummum bonum, ſeu omne bonum: vnde dicitur Sapient. 8. *Non habet amaritudinem conuerſatio illius, aut tædium conuictus illius:* ergo non poteſt illa viſio ceſſare ex illa prima cauſa, nempe ex voluntate videntis.

20 Non *ex ſecunda:* quia ſubtractio beatitudinis ſemel datæ, eſt maxima pœna, & maximum damnum, quod quis incurrere poteſt; Deus autem non infligit aliquam pœnam, præſertim ſummam, qualis eſt iſta, niſi ſupponendo culpam in ſubiecto; ergo prius deberet peccare beatus, quàm amitteretur beatitudo: beatus autem peccare non poteſt ex intrinſeca ratione ipſa viſionis beatæ, (vt artic. præced. oſtenſum eſt,) imò ſi peccaret, iam beatus non eſſet, quia à ſummo bono auerſus eſſet, nec illi coniunctus; ergo neque amitti beatitudo ex ſubtractione diuina. *Non denique ex tertia cauſa.* Quia nullum agens creatum poteſt in illam coniunctionem Dei cum anima; ſiquidem per illam coniunctionem, quæ eſt immediatè ad Deum, eleuatur mens ſuper omnia creata; ergo non poteſt illa viſio, & coniunctio diſſolui per quamcumque poteſtatem creatam, & ſic ex natura ſua inamiſibilis eſt.

21 Contra *iſtam tamen rationem* obiici poteſt ad probandum, quod efficax non ſit. Nam in primis contra primum modum obiicitur ad probandum quod poſſit deſinere viſio ex voluntate ipſa videntis. Nam licet beatitudo ex ſua ſpecificatione, & obiecto ſit ſummum bonum, nec in illo quidquam mali appareat, quod odio habeatur; tamen quoad exercitium non neceſſitat voluntatem, quia exercitium eius aliquid creatum eſt; ergo poteſt non amari, ſiquidem nihil creatum eſt, quod voluntatem neceſſitet, ergo poteſt velle ceſſare ab ipſa viſione, eamque repellere. *Et Confirmatur:* Quia poteſt Deus habere voluntatem, vt viſio beati ceſſet poſt horam, & hoc reuelare ipſi beato; ergo tunc poteſt beatus velle eandem ceſſationem. *Patet conſequentia,* quia poteſt conformare voluntatem ſuam voluntati diuinæ; imò Deus poteſt beato præcipere, vt conformetur ſuæ voluntati; ergo poterit velle talem ceſſationem, ſiquidem ſi poteſt hoc præcipi, poteſt etiam exequi. Et præterea poſſunt hîc currere omnes rationes ſequenti articulo faciendæ, ad probandum non eſſe neceſſarium amorem beati erga Deum clarè viſum, & eius viſionem.

Secundò *obiicitur* contra ſecundum modum amiſſionis beatitudinis; Nam viſio in ratione viſionis entitatiuè conſideratæ poteſt deſinere per ſubtractionem concurſus diuini, ſine hoc, quod id faciat in pœnam, neque ſupponat culpam; ergo ratio Diu.Thom. ruit. *Patet conſeq.* Nam Diu. Thom. in hac ratione loquitur de viſione in ratione viſionis phyſicè, & entitatiuè, nam in ratione beatitudinis, & ſecundum ſtatum, quem poſtulat, iam locutus fuerat in priori ratione; ergo ſi in ratione phyſica viſionis deſinere poteſt per ſubtractionem diuini concurſus, & non in pœnam, non ſubſiſtit ratio D. Thom. *Antecedens autem probatur,* tum in viſione data Moyſi, & Paulo, per modum tranſeuntis, quam nunc ſupponimus fuiſſe eiuſdem ſpeciei cum viſione beatorum, quia fuit circa idem obiectum ſpecie, ſcilicet Deum clarè viſum: illa enim deſiit eſſe, & non in pœnam, neque propter culpam ipſius Pauli, & Moyſi; ergo benè poteſt deſinere viſio per ſubtractionem concurſus, & non in pœnam. Tùm etiam in viſione ipſa beatorum, quam Deus poteſt deſtruere, & annihilare de abſoluta potentia, ſine vlla ratione pœnæ, nec ſupponendo culpam ex parte beati, ſed ſolum quia vult, ſiquidem liberè eam conſeruat in eſſe, ſicut etiam poteſt deſtruere ipſam naturam, & exiſtentiam Angeli beati annihilando illum; & tamen hoc non eſſet in pœnam, nec præſupponere deberet culpam. *Ergo* inſufficienter probat Diu.Thom. non poſſe deſinere viſionem Dei ex ſubtractione ipſius, quia talis ſubtractio eſſet pœna, & ſupponeret culpam. 22

Tertio *contra probationem,* tertij modi amittendi beatitudinem obiicitur. Nam viſio illa dependet à ſubſtantia animæ, & ab intellectu, vt à cauſa eliciente, & recipiente talem viſionem; ſed inter ipſam animam, & viſionem non eſt connexio neceſſaria, magis quàm cum aliis habitibus, aut donis gratiæ, quæ recipit in via; ergo poteſt anima, & intellectus quantum eſt de ſe ſubtrahi ab iſta viſione, ſicut ab aliis donis gratiæ, & deſtruere illam. Et ſaltem poteſt ipſa anima amittere eſſe, ſi Deus ſuſpendat ſuum concurſum, & ſic ex deſitione alicuius rei naturalis, poteſt viſio corrumpi. *Denique,* licet viſio non dependeat ab aliquo agente creato, vt à cauſa principali, poteſt tamen dependere ab aliquo agente creato, vt à cauſa inſtrumentali in fieri, & conſeruari, ſicut ab Humanitate Chriſti; ergo per ipſam Humanitatem, & voluntatem creatam Chriſti poteſt deſtrui. 23

Hæc *tamen nihil euincunt.* Et ad primam inſtantiam. *Reſpond.* Voluntatem neceſſitari tàm quoad ſpecificationem, quàm quoad exercitium ad amorem Dei clarè viſi, (vt ſequenti articulo oſtendetur.) Vnde non poteſt ipſa viſio quatenus ad hoc exercitium amoris mouet, à voluntate repelli. *Et cum dicitur,* quod ipſa viſio eſt aliquid creatum, *diſtinguo;* eſt aliquid creatum obiectiuè, ſeu ex parte obiecti, *nego;* formaliter in ſe, & entitatiuè, *tranſeat:* ergo non neceſſitat voluntatem, *diſtinguo:* ratione ſui, *tranſeat;* ratione obiecti viſi, *nego.* Impoſſibile eſt enim voluntatem neceſſitari ab aliquo obiecto repræſentato voluntati vt amet illud, & indifferentem manere circa ipſam repræſentationem 24

tionem,& viſionem,quatenus tale obiectum reddit cognitum,& repræſentatum. Actus autem nó amatur ratione ſui, vt qualitas quædam creata eſt, ſed ratione obiecti cogniti,& viſi; & quandiù hoc obiectum amatur, neceſſe eſt quod in ipſo ſic amato ipſa viſio,& repræſentatio ametur vt finis,ſeu beatitudo *quo*,non *quod*, quatenus adeptio, & apprehenſio eſt talis obiecti, ſiquidem non amatur niſi cognitum. Itaque ſi obiectum repræſentatum neceſſariò amatur,ipſa repræſentatio etiam neceſſariò amatur, vt *quo*, ſeu vt conditio requiſita ad amandum,quidquid ſit,an talis viſio entitatiuè, & vt obiectum *quod* per reflexionem amabile,non neceſſariò ametur.

25 Ad *Confirm.Reſpond.*poſſe Deum velle illam ceſſationem viſionis,tanquam præternaturalem, non connaturalem ipſi viſioni,& ſic beatus poteſt velle illam ceſſationem,non ex vi,& meritis obiecti, & per ſe loquendo,ſed ex ſuppoſitione diuinæ diſpoſitionis extrinſecè ſe habentis, & præternaturaliter ad talem viſionem. Vnde ipſe non vult ceſſare à viſione,nec ad illam volendam ex obiecti defectu ſe mouet,ſed ſolùm vult pati ceſſationem viſionis à Deo factam,nec ipſe repellit à ſe obiectum, aut illud refugere,& auertere à ſe poteſt, ſed ſolùm patitur ablationem illius factam à Deo, & ſic etiam poteſt conformari voluntati diuinæ,& præceptum ſe conformandi illi acceptare: non tamen hoc eſt voluntatem ceſſare ab illa viſione, aut eam auertere, ſed pati ablationem, illius eamque à Deo tolli.

26 Ad *ſecundam inſtantiam reſpond.* Quod dupliciter Deus ſubtrahit concurſum ſuum, & deſtruit rem aliquam, ſeu formam. Vno modo procedendo iuxta exigentiam ipſius cauſæ ſecundæ: alio modo ſuprà,vel præter omnem exigentiam creaturæ, & de abſoluta potentia:ſicut poteſt annihilare totum hoc vniuerſum, & creare, vel deſtruere quod voluerit. Hoc ſecundo modo non negat Diu. Thom. nec aliquis poteſt negare,quod viſio beata,& quælibet res creata deſinere poteſt, & corrumpi. Sed hoc non eſt connaturale ipſi creaturæ, aut cauſis ſecundis,vel curſui rerum.Primò autem modo non poteſt deſinere viſio beatifica per ſubtractionem diuini concurſus, connaturaliter, & iuxta exigentiam rerum, res enim creatæ ſolùm dupliciter poſſunt exigere ſubtractionem concurſus diuini; vel exigentia morali,ſcilicet,ob demeritum;vel exigentia phyſica,ſcilicet,ob contrariam formam, aut impedimentum phyſicum, cum quo non compatitur talis formæ conſeruatio.Et Diu.Thom.oſtendit non interuenire hîc exigentiam moralem;quia non interuenit culpa; neque illa ſubtractio poteſt dari in pœnam. Neque interuenire exigentiam phyſicam; quia non eſt agens creatum, quod poſſit impedire illam immediatam coniunctionem mentis ad Deũ, aut introducere formam illi contrariam. Ceſſante autem omni exigentia cauſarum,ſeu naturarum inferiorum, non eſt connaturale, vt Deus ſubtrahat ſuum concurſum,& deſtruat illam formam, ratione cuius dixit Diu.Thom. 1.*part. quæſtion.*104. *artic.*4. *ad* 1.quod ea,quæ non habent contrarium, quamuis habeant finitam virtutem, perſeuerant in æternum. Et vt ibi docet Sanct. Thom. Deus nullam creaturam redigit in nihilum ex ſola ſubtractione ſui concurſus,ſed ſemper iuxta exigentiam agentis creati corrumpentis.Si ergo non eſt aliqua exigentia connaturalis ad hoc, vt Deus ſubtrahat concurſum;ergo ex natura intrinſeca, & connaturalibus principiis,incorruptibilis dicetur.Sufficiebat autem rationi Diu. Thom. oſtendere, quod connaturaliter, & iuxta intrinſeca principia non poteſt deſinere viſio per ſubtractionem diuini concurſus, quia ſolùm intendebat oſtendere, quod ex natura ſua incorruptibilis eſt: quod verò etiam ſuper omnem exigentiam naturæ, ſiue moralem,ſiue phyſicam non poſſit à Deo corrumpi. & annihilari, inſanum eſſet velle oſtendere. *Et ſic manet reſponſum ad inſtantiam* de viſione Moyſi, & Pauli, quæ data eſt ſolùm per modum tranſeuntis,non iuxta exigentiam ſuæ naturæ; & ad inſtantiam de viſione beatorum, ſi Deus vellet illam annihilare.

Ad *tertiam inſtantiam. Reſpond.* Elici quidem viſionem ab anima,& ſubiectari in illa, ſed tamen 27.
eius perpetuitatem non fundari in connexione neceſſaria animæ cum viſione, ſed in ipſa intrinſeca natura viſionis,quæ potius trahit animam,& eleuat ad ſuperiorem, & immutabilem modum operandi. Itaque perpetuitas alicuius formæ, aut ſequitur ex conditione ſubiecti,in quo recipitur, quia ad modum ſubiecti ſe accommodat, & tunc vt perpetuitatem habeat, requiritur quod habeat neceſſariam connexionem cum ſubiecto perpetuo, tanquam paſſio propria, aut prædicatum eius intrinſecum:vel ſecundo contingit è contra,quod forma ipſa eleuat ſubiectum ad ſtatum, & modum ſuperiorem, quia immutabili principio facit adhærere; & tunc non attenditur perpetuitas formæ ex naturali perpetuitate ſubiecti, aut ex connexione neceſſaria cum ipſo,ſed ex ipſa propria natura talis formæ, & modo eius operandi,qui talis eſt, vt vincat proprium, & connaturalem modum ſubiecti,qui mutabilis eſt & ad ſuperiorem,& immutabilem eleuat, coniungitque principio indefectibili, & æterno. Et ſic viſio beata,quæ adhæret immutabili principio,& vnio hypoſtatica,quæ Deo immediatè vnit, non ex ſubiecto in quo ſunt, ſed ex propria,& formali ratione ſua habent perpetuari in ſubiecto, quia potius trahunt ſubiectum ad quandam immutabilitatem, & perpetuitatem ſupra proprium modum ſuum, & ſunt participationes quædam immutabilitatis diuinæ. Non verò ita ſe habent alia dona gratiæ, quæ dantur pro hac vita, & non pertinent ad gratiam conſummatam,quia gratia ſic data proportionatur modo operandi ipſius ſubiecti, & licet eleuet ipſum ad operandum actus quoad ſpeciem ſupernaturales, non tamen, vt in modo operandi eleuetur ſubiectum ad immutabilitatem,& perpetuitatem.

Sed *obiicies* ex doctrina Diu.Thom. 1.*part.quæſt.* 28
63.*articul.*5.*ad* 1.vbi docet,Quod gratia eſt forma completa in anima,ideóque non habet perpetuitatem de ſe,quia recipitur ad modum ſubiecti, & ſequitur conditionem eius;character autem eſt vis inſtrumentalis non habens perfectum,& completum eſſe in ſubiecto, & poteſt perpetuitatem habere, quia in hoc non regulatur penes conditionem ſubiecti,ſed penes impreſſionem principalis agentis.Viſio autem non eſt forma inſtrumentalis, & incompleta,ſed conſummata, & perfecta,ergo recipitur iuxta conditionem ſubiecti.*Sed Reſpond. Diu.Thom.* loqui ibi de gratia viæ, non de gratia conſummata patriæ,vt patet in verbis, quæ ibi ſubdit: *Quia anima eſt mutabilis ſecundum liberum arbitrium, quandiù eſt in ſtatu viæ, conſequens eſt quod gratia inſit animæ mutabiliter.* Vult autem Diu. Thom. ponere differentiam inter characterem, & gratiam, ſupponendo vtrumque recipi in anima manente in ſuo modo mutabili operandi: nec ad modum im-

mute

mutabilem operandi eleuata:in hac enim ſuppoſitione, optima eſt differentia, quod vna ſequitur modum ſubiecti,quia eſt forma perfecta, & completa,& ſic recepta in illo;altera eſt quędam incompleta impreſſio ſuperioris agentis, & ſequitur perpetuitatem impreſſionis eius. At verò forma,quæ immutabiliter coniungitur ſuo principio, & ſupra omnem modum mutabilem in eſſendo,&ſubſiſtendo,vt vnio hypoſtatica, vel in operando, vt viſio beata eleuat,non ſequitur modum,& conditionem ſubiecti,ſed ſupra ipſum ponit,& ſic habet perpetuitatem.

29 Ad *id quod dicitur*, quod anima poteſt amittere eſſe,& ſic etiam viſio corrumpi, *Reſpond.* Animam non poſſe deſinere,niſi per annihilationem, quam non negamus Deum facere poſſe de potentia abſoluta,licet non ſecundum connaturalem exigentiam ſubiecti:hoc autem non tollit,quod connaturaliter, & ab intrinſeco viſio ipſa,ſicut & anima,& Angelus,incorruptibilis,& perpetua ſit.Si autem deſineret,& annihilaretur Angelus,vel anima, diceretur corrumpi viſio ad corruptionem,& deſitionem alicuius rei naturalis, non tamen connaturali modo deſinentis,ſed de abſoluta potentia, ſicut etiam viſio ipſa deſinere poteſt. Non eſt autem inconueniens,quod ex deſitione alicuius rei naturalis perpetuæ,& deſinentis per ſolam potentiam diuinam, deſinat etiam viſio beata, non obſtante eius perpetuitate; quia tota hæc deſitio eſt, non ex natura intrinſeca, & principiis ipſius viſionis, ſed ex voluntate, & potentia extrinſeca Dei.

30 Ad *id verò quod dicitur* de dependentia viſionis à cauſa inſtrumentali influente ei lumen. *Reſpond.* Lumen gloriæ,& gratiam, cæteráque dona ſupernaturalia,non dependere intrinſecè, & eſſentialiter ab aliqua cauſa inſtrumentali, ſed ſolùm ex mera voluntate Dei volentis adhibere illam cauſam inſtrumentalem ad talem effectum,vt patet,quia data eſt gloria,& gratia Angelis, & primo homini, & Chriſto ſine cauſa inſtrumentali Humanitatis, aut Sacramentorum. Vnde ad ſuſpenſionem, & ceſſationem influxus cauſæ inſtrumentalis, non ceſſabit viſio,& lumen gloriæ, niſi voluntas Dei velit ſuſpendere influxum ſuum, & annihilare illam ad voluntatem, & ceſſationem cauſæ inſtrumentalis; ſed tunc non ceſſat ex influxu agentis creati per ſe primò, ſed ex ſuſpenſione concurſus diuini.

Duæ dubitationes circa incorruptibilitatem viſionis.

31 DVo *tamen inquires.* Primum circa modum loquendi *Vazquez*: An ſit dicenda viſio beata incorruptibilis ex natura ſua, & ſimpliciter; an ſolùm ſecundum quid,& per ordinem ad agens creatum,præſertim ſumendo ly *incorruptibile* pro indeſtructibili;eſt enim quid communius deſtructibile, quam corruptibile? *Reſpond.* Rem hanc non magni momenti eſſe,& à Nobis eius reſolutio tradita eſt in *2.tomo,1.part. in Materia de Angelis, circa quæſtion.* 50. Vbi circa Angelos idem ſentit Vazquez, quod circa viſionem beatificam, & nos diximus Angelos ſimpliciter ex natura ſua eſſe incorruptibiles,quia non dicunt capacitatem,& habitudinem ad cauſam corrumpentem corruptione propriè dicta,ideſt,corruptione diſtincta ab annihilatione,eo quod corruptio diſtincta ab annihilatione, non fit per ſuſpenſionem concurſus influentis totum eſſe, ſed per deſtructionem formæ, cui ſuccedit alia in eodem ſubiecto.Et ad hoc non eſt capacitas in Angelo, vel anima rationali.Si autem ſumatur ly *corruptibile* impropriè, & indiſtinctè ab annihilabili, tunc Angelus, & anima, & viſio beata non dicetur ex natura ſua annihilabilis, ſed ex potentia Dei extrinſeca, ex principiis verò intrinſecis ſolùm dicetur non repugnans annihilationi.

Declaratur *hoc*; Quia principia intrinſeca, ex quibus Angelus,vel quælibet creatura componitur, non inclinant ad nihil,ſeu ad non eſſe,ſed potius ad eſſe,naturaliter enim ſuam conſeruationem deſiderant,non ſuam deſtructionem. Ergo ex principiis propriis non ſunt annihilabiles,ideſt,non inclinantur in annihilationem, quia eſt purum non eſſe. Secùs eſt in rebus corruptibilibus,quæ inclinantur in corruptionem ſaltem ſecundariò, quia inclinant in formam oppoſitam deſtructiuam præcedentis, nuſquam verò in ipſum non eſſe inclinant,nec primariò, nec ſecundariò. Cæterùm quia potentia diuina poteſt ſuſpendere ſuum influxum dantem eſſe, ſiquidem liberè dat, creatura habet non repugnantiam, & non reſiſtentiam ad non eſſe. 32

Secundum *quod inquires eſt*; an iſta perpetuitas ſit intrinſeca viſioni tanquam prædicatum eſſentiale,vel tanquam proprietas, ſeu propria paſſio? Id eſt, an conueniat illi in primo modo per ſe, vel in ſecundo? Diſtinguendum eſt pro huius explicatione de perpetuo, ſeu incorruptibili radicaliter,& formaliter: ſicut etiam hoc duplici modo ſumi ſolet ſuum oppoſitum,ſcilicèt corruptibile. Corruptibile,vel incorruptibile radicaliter, eſt ipſa ſubſtantia rei, quæ petit corrumpi, vel repugnat corrumpi. Formaliter eſt ipſa actualis duratio mutabilis,vel immutabilis,& perpetua, ſeu diſpoſitiones ipſæ, quibus aliquid diſponitur ad corruptionem, vel repugnat corruptioni, & ſic durat perpetuò. 33

Igitur *ſi ſumatur* incorruptibile radicaliter, certum eſt conuenire aliquibus creaturis tanquam eſſentiale prædicatum,& genericum;eſt enim vna ex differentiis prædicamentalibus, ſicut patet quod ſubſtantia diuiditur penes corruptibile, & incorruptibile,tanquam per differentias eſſentiales.Et benè ſtat, quod actuale exercitium conueniat accidentaliter alicui,radicale autem exercitium,ſeu potiùs capacitas ad illud ſit eſſentiale: ſicut ſubſtantia eſſentialiter eſt ens per ſe exiſtens, licet ipſa actualis exiſtentia ſit illi accidentalis, illi enim ſolum eſſentiale eſt,quod ſit capax;& exigens exiſtere per ſe,& non in alio, ſi producatur,& exiſtat. Et poſſibilitas ad exiſtendum eſt prædicatum eſſentiale creaturæ, non tamen ipſa exiſtentia actualis. Sic ergo eſſe radicem, & principium, vt res non corrumpatur ab aliquo agente creato, & quod perpetuò duret,ſi ſemel producatur, eſſentiale prædicatum eſt rerum incorruptibilium; è contra verò eſſe radicem,& principium corruptionis in rebus corruptibilibus eſt prædicatum eſſentiale, vtporè gradus genericus,vt dictum eſt. Et aduerte, quod non eſt idem dicere, quòd ly *corruptibile* etiam radicaliter ſumptum ſit eſſentiale prædicatum, & quod conueniat illi per eſſentiam, ita quod Angelus, aut anima, aut viſio beata ſint perpetua, & incorruptibilia per eſſentiam. Nam eſſe tale per eſſentiam plus dicit,quam eſſe aliquid eſſentiale, ſcilicet,eſſe tale non per participationem,ſed à ſe, & 34

hoc

hoc ſolùm conuenit Deo; creaturis autem omnia prædicata etiam ſi eſſentialia ſint conueniunt per participationem, quia non ſunt entia à ſe, ſed à diuinis idæis exemplata. Eſſe autem tale eſſentialiter ſolùm dicit, quòd ſit tale ſecundum connexionem neceſſariam in primo modo prædicàdi per ſe.

35 At *verò circa perpetuitatem* formalem, & exercitam, ideſt, circa actualem durationem in perpetuum, diſſidium eſt inter aliquos, an ſit de ratione intrinſeca beatitudinis; ſicut etiam de ſecuritate dubitatur, an ſit de ratione beatitudinis. Nam Pat. *Vazquez hic diſputat.* 21. *citata cap.* 3. ſentit, quod actualis duratio non eſt de ratione viſionis, poteſt enim viſio deſinere eſſe. At verò de ratione viſionis, vt beatificantis, ſeu de ratione ipſius beatitudinis dicit, quòd eſt actualis duratio perpetua; ſicut ſi dicamus, quòd eſſe album non eſt de ratione hominis abſolutè, benè tamen de ratione hominis albi. Eum verò valide impugnat *Monteſinos hic quæſtion.* 5. *articul.* 4. *diſputat.* 6. *quæſt.* 8. §. 3. Qui docet in hac parte loquendum eſſe de beatitudine, ſicut de aliis rebus incorruptibilibus, vt de Angelis, & animabus, in quibus actualis duratio, & exiſtentia non eſt de eorum intrinſeca ratione, licet radicaliter ſint ab intrinſeco incorruptibiles.

36 Certe *hæc vltima ſententia* Doctoris Monteſinos, non ſolùm probabilior, ſed omninò mihi certa eſt; nam ſiue beatitudo ſumatur pro ipſa viſione entitatiuè, & phyſicè, ſiue pro ſtatu, aut pro ipſa denominatione beatitudinis, ſemper eſt aliquid creatum; nullum autem creatum ſiue ſit entitas, ſiue denominatio, ſiue quidquam aliud capax exiſtentiæ, & durationis in eo modo, & gradu, quo exiſtentię capax eſt, habet exiſtentiam actualem, ſeu exercitium eius pro prædicato eſſentiali, & intrinſeco, ſed pro contingenti, aliàs vel exiſteret à ſe, vel neceſſariò, & non libere procederet à Deo, nec per voluntatem eius exiſteret, ſicque eſſet ab æterno talis creatura, quod totum eſt erroneum. Quare cùm viſio etiam in ratione beatitudinis ſit aliquid creatum, impoſſibile eſt quod eius exiſtentia non ſit prædicatum accidentale, & liberè communicatum à Deo, cùm per productionem ad extra proueniat: productio autem Dei per liberam voluntatem eſt, *omnia enim per ipſum facta ſunt.* Ioann. 1o. *Et quomodo poſſet aliquid permanere, niſi tu voluiſſes.* Sapient. 11.

37 Quod ſi exiſtentia liberè eſt à Deo, etiam & duratio, quia hæc nihil eſt aliud, quam continuatio exiſtentiæ. Quare ipſa actualis duratio, & exercitium exiſtentiæ non poteſt eſſe de ratione intrinſeca, & eſſentiali beatitudinis creatæ, etiam vt beatitudo eſt, & ſub hac denominatione, ſi ſub hac denominatione capax eſt exiſtentiæ. Si enim ſub illa denomi[n]atione, & formalitate beatitudinis eſt capax exiſtentiæ, vtique capax eſt exiſtentiæ creatæ, ergo contingenter, & accidentaliter conuenientis, quia exiſtentia creata liberè eſt communicata. Et hoc conſtat quia ſi ipſa entitas viſionis deſineret, etiam ſtatus ipſe, & denominatio beatitudinis peribit; ergo manifeſtum eſt ipſam exiſtentiam denominationis, & ſtatus non minus eſſe contingentem, quam exiſtentiam entitatis viſionis. Si verò non eſt capax exiſtentiæ ſub illa denominatione, ergo neque eſt capax perpetuæ exiſtentiæ; fruſtra ergo dicitur eſſe de ratione illius perpetua duratio.

38 Nec *dici poteſt*, Quod eſt de ratione beatitudinis non abſolutè, & entitatiuè, ſed ſub reduplicatione quatenus beatitudo, & quatenus beatificans eſt, ſicuti de ratione rei creatæ, vt productæ, vel vt operantis eſt exiſtentia, non tamen eſt de ratione eius abſolute, & ſimpliciter. Sed hoc dici non poteſt; nam beatitudo, vel ſumitur, vt actu producta, & communicans effectum ſuum in exercitio ipſi ſubiecto, & ſub hac reduplicatione certum eſt eſſentialiter illi conuenire exiſtentiam, non ex ſua ſpecie, ſed ex illa reduplicatione. Sed hoc commune eſt omni formæ ſub reduplicatione iſta conſideratæ, non proprium beatitudinis, quod tamen intendit Vazquez, aliàs nihil peculiare de beatitudine dicit. Vel ſumitur beatitudo ſecundum ſe, & prædicata ſua intrinſeca, ſeu quoad ſpecificationem ſuam. Et ſecundum hanc conſiderationem non poteſt eſſe de ratione eius intrinſeca actualis exiſtentia, ſeu duratio; quia ſub hac conſideratione etiam poteſt beatitudo concipi vt poſſibilis, & nondum exiſtens actu, & ſic accidentaliter, & contingenter ei aduenit actualis exiſtentia, ſicut Angelo, & animæ; licet ſi ſemel adueniat, iuxta principia intrinſeca talis rei exigat, quod à nullo creato agente corrumpi poſſit, atq; adeò quod ſit perpetua, licet à libera Dei voluntate ſit dependens, & ex hoc parte corruptio contingenter ei cõueniat. Nec amplius requiritur ad perpetuitatem beatitudinis, niſi quod in ſua intrinſeca ratione talis ſit, quod à nulla cauſa creata poſſit deſtrui, & de voluntate Dei ſit ſecura, quod non ſuſpendet ſuum concurſum ad eius deſitionem, nec pœnitebit de tali beneficio ſemel dato, quia *ſine pœnitentia ſunt dona Dei.* Non tamen requiritur, quod hæc duratio, & exiſtentia actualis deriuata ex libera actione Dei ſit prædicatum illi intrinſecum, & eſſentiale, ſiquidem ex libera Dei communicatione ei conuenit. Beatitudo autem ex ipſa eſſentia beatitudinis ſolùm dicit aſſecutionem ſummi boni, ex quo conſequenter ſequitur, quod exigat perpetuam durationem; reſpectu quidem cauſarum creatarum per totalem repugnantiam, & & impoſſibilitatem, vt deſtruatur, reſpectu verò cauſæ primæ per influentiam continuam, non eſſentialiter debitam, ſed connaturaliter, quia Deus nunquam ſuſpendit concurſum, niſi contraria forma, ſeu agens id exigat. Contingenter tamen illa exiſtentia ei conuenit, quia potuit à Deo non produci, & poteſt de abſoluta potentia non conſeruari.

Quod *ſi inquiras*: An eodem modo ſit eſſentialiter annexa beatitudini ſecuritas, ſicut & perpetuitas? *Reſpon.* In hoc etiam Vazquez conuenire, quod actualis ſecuritas non ſit de eſſentia beatitudinis, ſed ſolùm quoad ſufficientiam, & poteſtatem ſecuritatis. Nam ſi beato Deus occultaret, & de facto eſſet ei auferenda illa viſio, verè tamen, & in re eſſet perpetua, talis adhuc verè eſſet beatus, quia quod ignoret perpetuitatem illam, quam in re habet, per accidens eſt, in re autem habet beatitudinem tali modo, quod ſufficiens eſt de ſe dare illam ſecuritatem, eo quod de ſe perpetua eſt, & quod de facto non det illam ſecuritatem, non eſt ex deficientia ſui, ſed ex ignorantia ſubiecti. Et in hoc verum dicit *Vazquez*, ſed tamen ex eodem principio poteſt inferri eadem doctrina circa perpetuitatem, quam ipſe tenet circa ſecuritatem, videlicet quod ſufficit beatitudinem eſſe ex ſe ſufficientem durare in perpetuum: tùm, quia à nullo creato agente diſſolui poteſt, nec intellectus ab illa ceſſare; tùm, quia Deus nihil annihilat per ſuſpenſionem concurſus connaturaliter operando ad naturas rerum. Et hoc ſufficit, vt ab intrinſeco ſit beatitudo perpetua, licet actualis eius duratio, & exiſtentia ſit prædicatum contingens, & poſſit per 39

ab

abſolutam potentiam Dei deſinere eſſe: ſicut ex eadem potentia poteſt permitti ignorantia de iſta perpetuitate in beato, & ſic actualiter non excludi timorem, & tamen ſubſtantialiter erit beatus, quia habet radicem, & ſufficientiam excludendi, licet per accidens non excludat: ſic quia de ſe habet radicem, & ſufficientiam durandi perpetuò, eſt ſubſtantialiter beatitudo, non ſolùm quoad ſpeciem, ſed quoad denominationem, & ſtatum beatitudinis, licet de facto per accidens non duret. Quod ſi dateretur talis viſio, quę ex ſua natura non poſtularet illā indeficientiam, ſed per cauſas creatas poſſet deficere, aut ex natura ſua poſtularet, vt à Deo deſtrueretur, talis aut non eſſet viſio beata, aut non huius ſpeciei, qualis eſt, quæ modo ex ſua ſpecie beatificat.

40 Quod *ſi inquiras*: Si eſt iſta viſio ex ſua natura æterna, qua menſura menſuretur, an menſura æui, vel alia ſuperiori? *Ad hoc reſpondimus* 1. Tomo 1. part. diſputat. 10. menſurari peculiari menſura æternitatis participatæ, quæ eſt ſuperior æuo menſurante ſubſtantiam Angeli. Videatur ibi.

Soluuntur Argumenta.

41 PRimò *arguitur* ad probandum viſionem beatificam non eſſe ex ſua intrinſeca ratione perpetuam, ſed ſolùm ex voluntate extrinſeca Dei. Nam viſio quæ modo eſt in beatis, & quæ fuit in Paulo in hac vita, ſunt eiuſdem ſpeciei; ſed hæc non eſt perpetua ex ſua intrinſeca natura, ſed temporalis; ergo neque illa. Et idem argumentum fit de gratia, & charitate, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei hîc, & in patria manent in perpetuum, non minus quam ipſa viſio, hîc autem quotidie deſtruuntur; ergo non ex ſua intrinſeca ſpecie, & natura, ſed ex accidentali ſtatu hæc omnia redduntur perpetua. *Maior manifeſta eſt*. Quia viſio diuinæ eſſentiæ in Paulo, & in beatis habet idem ſpecificatiuum, nempe diuinam eſſentiam clarè viſam in ſe, ergo & eandem ſpeciem. *Minor etiam conſtat*; quia viſio collata Paulo fuit data per modum tranſeuntis, & ſic ſtantibus omnibus ſuis prædicatis eſſentialibus, non repugnauit corrumpi, & de facto deſiit, ergo ſi perpetuo durat, non eſt ex vi ſuorum prædicatorum eſſentialium, ſed ex accidenti: ſicut etiam durabunt corpora beatorum in perpetuum, non ex aliquo prædicato intrinſeco, ſed ex aliquo accidenti ſuperaddito.

42 Confirm. Quia principium proximum huius viſionis, neque ſecundùm ſe, neque ratione ſui ſubiecti habet ex natura rei, quod non poſſit deſinere; ergo neque ipſa id habebit, neque ſecundùm ſe, neque ratione ſui ſubiecti. *Conſeq. eſt manifeſta*; quia mutabilitas, vel immutabilitas viſionis ex ſuo proximo principio prouenire debet, & ita ſi ex hac parte non eſt incorruptibilis, non id habet ex natura ſua. *Anteced. verò probatur*; quia principium viſionis beatæ eſt intellectus creatus eleuatus lumine gloriæ, & conſtitutus in actu primo per vnionem diuinæ eſſentiæ loco ſpeciei. Ex neutro autem principio poſtulat durationem perpetuam. Non ex lumine gloriæ; quia hoc non eſt debitum quod conſeruetur in ſubiecto per aliquam certam durationem, nec etiam per vnam horam, quia lumen gloriæ eſt accidens ſupernaturale, quod neque in fieri, neque in conſeruari eſt debitum ipſi intellectui, neque etiam eſt debitum ipſi lumini, quia cum accidentis eſſe ſit ineſſe, non eſt iudicandum quod ſit debitum conſeruari ex natura accidentis, ſed ex parte ſubiecti, & principiorum eius. Et idem iudicium eſt de vnione eſſentiæ diuinæ in ratione ſpeciei, quia etiam hæc eſt accidentalis, & ſupernaturalis ipſi ſubiecto. Et ſicut iudicatur aliquod accidens eſſe naturale, vel ſupernaturale ex conditione, & comparatione ad ſubiectum, ita etiam quod ſit debitum, vel indebitum conſeruari in eo, debet iudicari ex conditione ſubiecti. Nec enim hîc inquirimus de duratione, & perpetuitate luminis gloriæ ſecundùm ſe, ſed prout eſt in ſubiecto, an habeat perpetuitatem in illo, quod vtique ex principiis ſubiecti iudicandum eſt, ſicut enim lumen gloriæ in ipſo fieri non eſt debitum ſubiecto, ita neque in conſeruari, & ſic non poſtulat perpetuari in tali ſubiecto ex natura ſua: quod etiam videmus in aliis accidentibus, vt ſi lux non eſt debita aëri in ſuo fieri, neque in ſuo conſeruari, & perpetuari; quia verò eſt debita Soli in fieri, etiam in conſeruari.

Reſpond. *concedendo* Viſionem diuinæ eſſentiæ, quæ modo eſt in beatis, & quæ fuit in Paulo eſſe eiuſdem ſpeciei, & vtramque ex ſuis principiis intrinſecis poſtulare perpetuitatem, licet de facto, & in exercitio ſit denegatum hoc viſioni Pauli (ſicut etiam Angelus modo durans perpetuo, & durans per vnam horam tantùm, ſunt eiuſdem naturæ, & vterque poſtulat perpetuitatem, licet de facto ſit negata vni, & non alteri) quia de potentia abſoluta Dei poteſt deſtrui lumen gloriæ, & viſio, & conſequenter dari tale lumen per modum tranſeuntis; & ſic dicitur dari per modum auxilij, non quia verus, & proprius habitus non ſit, ſed quia ex modo quo datur, datur ſicut auxilium, ſcilicet, non permanenter. Hoc tamen non eſt ſecundum naturam ipſius viſionis, ſed præter eam, ex abſoluta Dei potentia, qui poteſt etiam res perpetuas deſtruere, aut viuificare pro ſua voluntate. Vnde ex hoc, quod aliquando poſſit viſio, ſeu beatitudo ceſſare, & deſtrui, aliquando non, non rectè infertur, quod ex accidenti eſt perpetua, vel temporalis; ſed deberet vlterius probari, quod per ſe, & ex propriis principiis ſolùm eſt indifferens ad vtrumque, & ſic accidentaliter illi adiungitur vnum, aut alterum. Nos autem probauimus, quod ex ſua natura, & propriis principiis exigit perpetuitatem, licèt de abſoluta potentia poſſit actu deeſſe: ſicut Sol poſtulat neceſſariò lucem, & ignis calorem, & tamen poteſt actu illi deeſſe; non ergo repugnat, quod ſit perpetua viſio ex natura ſua, & tamen aliquando actu non duret. 43

Ad *id verò* quod dicitur de Gratia, & donis ſupernaturalibus. *Reſpond*. Gratiam, & charitatem, cæteraſque virtutes, & dona ſupernaturalia, præter viſionem beatam, non dicere per ſe, & ab intrinſeco gratiam conſummatam, & terminum vltimum fœlicitatis, ſed ad eam ordinare ac diſponere; quædam cum intrinſeca imperfectione, & repugnantia ad ſtatum beatitudinis, vt fides, ſpes, prophetia & ſimilia, quæ ſolùm ſunt dona, & virtutes viales, & ad hanc vitam pertinentes, ideóque in alia vita euacuantur: quædam verò non habent iſtam imperfectionem intrinſecè annexam, ſed indifferenter poſſunt eam exuere, vel induere, ſicut gratia, charitas, & dona Spiritus Sancti, virtuteſque morales infuſæ; & tales non habent perpetuitatem ab intrinſeco, ſed iuxta conditionem ſubiecti ſe accomodant; in hoc enim ſtatu adhuc ſunt imperfectæ, & non plenè illud ſubiiciunt ſibi propter mutabilitatem liberi arbitrij, & ideo prout in tali imperfecto ſtatu ſunt, non habent perpetuitatem. At 44

verò

verò viſio ex ſua natura eſt gratia conſummata, & terminus viæ, vbi conſolidatur tota mutabilitas, & deficientia voluntatis, ideóque ex natura ſua conuenit illi perpetuitas, ſicut & ſumma fœlicitas, ipſamque gratiam, & omnia ſupernaturalia illius ſtatus reddit perpetua, quia ad cumulum illius fœlicitatis pertinent. Et quia hæc perfectio eſt intrinſeca viſioni, non verò gratiæ, aut charitati, cum eſſentialiter ſit ipſa aſſecutio beatitudinis, ideò ex ſua intrinſeca natura petit illam perpetuitatem; non verò eam petit gratia, & charitas ex ſe, ſed prout coniuncta viſioni.

45 Ad *Confirm. Reſp. negando anteced.* Et ad probationem *Dicitur*, quod tàm lumen gloriæ, quam vnio diuinæ eſſentiæ in ratione ſpeciei ſunt ex ſua natura perpetua, niſi de abſoluta potentia dentur per modum tranſeuntis, (vt explicatum eſt,) quia de ſua natura dantur, vt principium immediatum, & proximum aſſecutionis beatitudinis. *Et ad inſtantiam*, Quod lumen gloriæ non habet neceſſariam connexionem, nec eſt debitum quod conſeruetur in ſubiecto per certã aliquam durationem, *diſtinguo*; nõ eſt hoc debitũ ex meritis, & ratione ſubiecti, *cõcedo*, nõ eſt debitũ ex propria ratione, quatenus eſt aſſecutio vitæ æternæ, & participatio quædã æternitatis ad quã eleuat ſubiectũ, *nego*. Et licet ſit accidẽs ſupernaturale, hoc nõ tollit quominus ratione illius ſit debita illa perpetuitas, licet accidens non ſit debitum ſubiecto, quia hoc ſolùm probat, quod illa perpetuitas non ſit debita ſubiecto, ſicut neque ipſum accidens; non tamen quod ipſi accidenti cõnaturale, & debitũ nõ ſit; ſubiecto enim ſupernaturalis eſt talis perpetuitas, & conſequenter indebita.

46 Et *cum inſtatur*, Quod accidentis eſſe eſt ineſſe, & ſic non eſt iudicandum ex parte ipſius de eius perpetuitate. *Reſp.* quod licet accidentis ſit ineſſe, & ex hac parte non poſſit plus durare accidens, quam eius ſubiectum; tamen quando præſupponitur ſubiectum eſſe perpetuum, ſicut eſt anima ſpiritualis, & Angelus, & aliàs ipſum accidens eleuat ſubiectum ad ſubliniorẽ immutabilitatẽ, quia eſt participatio æternitatis; etiam ex parte ipſius accidentis, & ex eius natura iudicari, & regulari debet perpetuitas, ſiquidem ad participandam perpetuitatem datur tale accidens, & ideo eleuat ſubiectum vltra ſuum proprium modum operandi mutabiliter, ad operandum modo immutabili, ſiquidem viuit vita æterna mediante tali operatione, & tali accidente: ergo vita immutabili. Nec eſt idem de gratia, & charitate prout in via; quia hîc non datur ſecundũ omnem modum perfectum, ſicut cùm eſt in patria, vt gratia cõſummata in ſtatu præmij, ſed modo imperfecto iuxta mutabilitatem ſubiecti, quia eſt in ſtatu meriti. Et ipſa vnio eſſentiæ diuinę licet ſit accidens ſupernaturale, & ex hac parte indebitum ipſi ſubiecto, tamen ſuppoſita eius eleuatione ad modum operandi immutabilem, & æternum, eſt ipſi debitũ, & ſubiecto ſic habenti illud, quod non deſtruatur, nec mutetur. Vnde non eſt ſimile iudicium de naturalitate, vel ſupernaturalitate accidentis reſpectu ſubiecti, atque de immutabilitate, & duratione; quia naturalitas, vel ſupernaturalitas iudicatur penes exceſſum, vel proportionem cum ſubiecto: duratio autem, vel immutabilitas non ex ſubiecto in quo ſunt, ſed ex æternitate, quam participant, & ad cuius modum operandi eleuant ſubiectum, deſumitur, vt dictum eſt.

47 Et *quando dicitur*, Quod non eſt debitum tale accidens conſeruari in ſubiecto, ſicut nec fieri in eo, & duratio non eſt iudicanda de ipſo accidente in ſe abſolutè, ſed prout in ſubiecto; *Reſp.* Quod nõ eſt debitum attenta naturali conditione ſubiecti, & ex parte cauſæ materialis, *tranſeat*, attento fine ad quẽ datur illud accidens, & propria eius quidditate, & eleuatione, quam habet ex ſe, vt participetur in ſubiecto vita æterna, & modus operandi immutabiliter, *nego*: ſic enim, ſi ſemel datur ſubiecto, debetur ei conſeruatio in illo, non abſolutè, & ſecundum abſolutam Dei potentiam, ſed ex ſua naturali ratione, quia datur in ſtatu perfecto, & ad eleuandum ſubiectum ad vitam æternam, & immutabilem modũ operandi. Neque hoc eſt iudicare de ipſo accidẽte abſolutè, & abſtrahendo à ſubiecto, ſed cõcernendo ſubiectũ prout in ipſo facit immutabilem modũ operandi vitæ æternæ, & eleuat illud ad participationem æternitatis, ſic exigit ex ſuo connaturali modo perpetuitatẽ in ſubiecto. Quare nõ eſt hoc regulandũ penes principia ſubiecti naturalia, quibus neque ipſum fieri, neque conſeruari talis accidentis eſt debitum, ſed iuxta finem ad quem eleuat, & ſpecificationem quam habet tale accidens in immutando, & eleuando ſubiectũ ad viuendũ vita ęterna, & participandum ęternitatem. Nec eſt ſimile de aliis accidentibus, vt de luce, aut qualitatibus cæleſtibus in aëre; quia lux non eleuat aërem ad perpetuitatẽ, nec tollit impedimenta, quibus influxus lucis impediri poteſt. Quod ſi maneret Sol, & aër ſine poſitione impedimenti, perpetuo lux maneret in aëre, etiamſi ex principiis ſuis aëri non eſſet debita lux. Multo ergo magis perpetua eſt lux gloriæ in beatis, vbi influit claritas Dei ſine vllo impedimento, & eleuat ad perpetuitatem, & modum æternum, & immutabilem operandi ipſa viſio.

Secundo *arguit*. Quia quod beatitudo, & viſio ſit 48
perpetua, non eſt ex aliquo eſſentiali prædicato, vel neceſſariè connexo, & aliàs ſufficit quod ſit perpetua ex voluntate Dei liberè eam conſeruante; ergo ex nullo capite ponendum eſt quod viſio eſſentialiter, & intrinſecè ſit perpetua. *Conſequentia eſt manifeſta*, & ſecunda pars antecedentis patet; quia ſi voluntas Dei liberè conſeruat viſionem in æternũ, eoſdem parit effectus, ac ſi conſeruaretur ab intrinſeco, ſiquidem eandem habet ſecuritatem, & excludit omnem timorem de amiſſione illius, fundatur enim in decreto Dei omninò infallibili, & indefectibili. *Et prima pars antecedentis probatur*; quia perpetua duratio, nec ex ipſa formali ratione durationis, nec ex ſubiecto recipiente, nec ex lumine à quo oritur viſio, nec ex volũtate, quam neceſſitat ad nõ peccandum, nec ex eo, quòd ſit vita æterna, & participatio æternitatis, conuenire poteſt, ergo ex nullo principio. *Antecedens prob.* diſcurrendo per ſingula; nam in primis, duratio ipſa perpetua non eſt intrinſecum prædicatum, ſiquidẽ duratio nõ eſt aliud, quam exiſtentia continuata, exiſtentia autem eſt prædicatum contingens cuicumque creaturæ; ergo, & duratio perpetua. Deinde, non prouenit hæc perpetuitas ex ſubiecto recipiente; quia illa viſio, & illud accidens non emanat ex principiis naturalibus ſubiecti; non ergo ex illius influxu habet eſſe, nec perpetuitatem; præſertim cùm illa viſio eleuet ſubiectum ad modum immutabilem, & æternum, ſeu ad vitam æternam, non ab ipſo recipiat. Imò potius ſi attendamus ad ſubiectum, eſt in ipſo principium corruptibilitatis viſionis, quia intellectus habens viſionem retinet priuationem oppoſitę formæ, ſcilicet erroris, & capacitatem ad illum, priuatio autem eſt principium corruptionis.

Quod *non proueniat* ex lumine perpetuitas vi- 49
ſionis, patet. *Tum*: quia ideò potiùs lumen eſt perpetuum, quia viſio eſt perpetua, & immutabilis, cum ſit viſio vitæ æternæ; non ergo formaliter

loquendo ſumitur perpetuitas viſionis à lumine. *Tum*: quia lumẽ eſt extrinſecum principium viſioni, non intrinſecum prædicatum, & ſic non erit ei intrinſeca perpetuitas. *Tum*: quia manet eadem difficultas de lumine à quo ſumat perpetuitatem, cum ex ſe poſſit dari per modum tranſeuntis, vt in Paulo. Idem dicimus de voluntate, quod non ſumatur ab ipſa perpetuitas viſionis; cum neceſſitatio voluntatis ſit effectus viſionis, non cauſa perpetuitatis eius. Et ſic eſt quid extrinſecum viſioni, non intrinſecum prædicatum eius; ſi ergo ab illa ſumitur perpetuitas, non erit intrinſecum prædicatum. *Denique* ex ipſa ratione vitæ æternæ, & participatione ęternitatis id non habet beatitudo; *Tum*: quia in hoc ipſo ſtat difficultas, quod illam vitam eſſe æternam eſt ei accidentale, & extrinſecum; ſicut enim à parte ante incipit aliquando illa viſio, & non eſt æterna, & quod incipiat eſt ei extrinſecum, ita quod poſteà non finiatur, ſed continuetur in perpetuum erit ei extrinſecum, & accidentale, & ex ſola libera Dei voluntate collatum; de ſe autem dicetur illa viſio vita æterna, quia coniungit nos rei æternæ, ſcil. Deo, illum intelligendo, & amando, non verò quia in ſe eſſentialiter ſit æterna quoad ſui exiſtentiam, hoc enim illi accidentale eſt. *Tum*: quia viſio de ſe, & eſſentialiter non eſt participatio æternitatis, ſed ex ſtatu beatitudinis, & gratię conſummatę, qui ſtatus ab illa abeſſe poteſt, vt fuit in Paulo. *Tum*; quia probabile eſt beatitudinem eſſentialiter conſiſtere in amore, & hic non eſt immediata participatio æternitatis, imò Scotus putat eum eſſe liberum, & multi alij exiſtimant poſſe hominẽ ceſſare ab exercitio viſionis, & tunc viſio non eſſet æterna: ſicut etiamſi poſſet beatus peccare, poſſet amittere viſionem, & lumen gloriæ, ſiquidem amitteret gratiã; quod autem non poſſit peccare eſt extrinſecum, & accidentale ipſi viſioni, ſiquidem conuenit ei ex adhæſione voluntatis ad tale bonum, iſta autem adhæſio eſt extrinſeca viſioni, quia eſt effectu eius; ergo ab extrinſeco ei conuenit quod ſit inamiſſibilis, & incorruptibilis.

50 Reſp. Perpetuitatem conuenire viſioni ab intrinſeco, non tamen ſine reſpectu ad cauſas extrinſecas per quas ſubſiſtit, & conſeruatur, ſed quia eas ex natura ſua petit, ille reſpectus ad tales cauſas dicitur eſſe intrinſecus, eo modo quo Angelus, & anima ab intrinſeco ſunt incorruptibiles, & per ordinem ad cauſas naturales, & character eſt qualitas indelebilis, licet diuina potentia ſupra totum hoc poſſit tales res deſtruere, & annihilare. Vnde viſio glorię, tam ex cauſa formali, ideſt, propria natura, quam ex efficiente, & finali, & materiali petit perpetuitatem, & ordo ad iſtas cauſas intrinſecus, & connaturalis illi eſt.

Et *ad primam inſtantiam. Reſp.* Quod duratio, &
51 exiſtentia rei quoad ſui exercitium contingenter, & liberè conuenit omni creaturæ, ſed ordo ad cauſas creatas iuxta quas connaturaliter exigitur, quod iſta exiſtentia ſemel data non deſtruatur, eſſentialis & intrinſecus eſt creaturis incorruptibilibus, & ſecundum hunc ordinem regulatur incorruptibilitas rei creatæ, non per ordinem ad potentiam Dei abſolutam, per ordinem ad quam ſemper exiſtentia, & eius conſeruatio, ſeu duratio prædicatum accidentale eſt. Et ſicut ſubſtantia eſſentialiter eſt ens per ſe exiſtens, non quia exiſtentia ſit ei eſſentiale prædicatum, ſed quia ſi habet exiſtentiam eſſentialiter petit habere illam in ſe ſubſiſtendo, & non alteri inhærendo; ita ſubſtantiæ incorruptibiles, & qualitates perpetuæ eſſentialiter habere dicuntur incorruptibilitatem, & perpetuitatem, non quia ipſa exiſtentia, & duratio earum eſſentialis eis ſit, ſed quia eſſentialiter, & intrinſecè petunt, vt ſi eis ſemel detur exiſtentia, non poſſit ab vlla cauſa naturali deſtrui, & corrumpi, ſed ſolùm per potentiam abſolutam Dei, & ſic naturaliter ſunt perpetuæ ab intrinſeco, licet per Dei potentiam annihilabiles, & deſtructibiles.

Ad *ſecundã inſtantiã* de incorruptibilitate ex par- 52
te ſubiecti, *Dicimus*, non habere perpetuitatem ex ſubiecto per emanationẽ naturalẽ ab ipſo, ſed præſuppoſitiuè, ſeu nõ repugnanter, quatenus ex parte ſubiecti nihil eſt repugnãs perpetuitati eius, & præſupponitur ſubiectũ eius, ſcil. intellectus nõ deſinere, ſed ſemper durare, ne ex ſubtractione ſubiecti deſinat viſio, hoc enim eſt prærequiſitũ neceſſariũ. *Et quando inſtatur*, quod intellectus habet priuationẽ, & potentiã ad oppoſitũ. *Reſp.* Non remanere in intellecto beato priuationẽ, & capacitatẽ connaturalẽ ad oppoſitum, quia forma illa viſionis beatificę ita ſatiat intellectum, & adimplet, vt non relinquat in illo appetitum ad oppoſitum, licet ſecundũ potẽtiam abſolutã poſſit tolli illa forma, & ſuccedere oppoſitus error. Priuatio autem, ſeu carentia alicuius formæ non eſt principiũ corruptionis, niſi relinquat capacitatem, & potentiã proximã ad oppoſitã formam, ſi enim nõ remaneat capacitas proxima, & cõnaturalis ad aliam formam, non erit naturaliter, & eſſentialiter corruptibilis, & ex principiis intrinſecis, ſed ſolùm per potentiam Dei abſolutam, quod non negamus Nec eſt ſimile de incorruptibilitate corporis glorioſi, quod ſolùm accidentaliter incorruptibile eſt per dotes gloriæ; dicimus enim, quòd corpus humanum ex ſua natura, & ratione materię, ex qua conſtat, & diſpoſitionibus, quibus adaptatur, poſtulat eſſentialiter corruptibilitatem, ſicut alia corpora ſublunaria, ſed tamen immortalitas ex aliquo ſuperueniente, ſcil. ex dotibus gloriæ redundãtibus ex gloria animæ, ſibi conuenit; hoc autem ipſi naturæ corporis accidentale eſt. Cæterùm beatitudo ipſa animæ, & viſio Dei non habet naturam de ſe corruptibilem, ſicut corpus, & per aliquid ſuperueniens redditur incorruptibilis, ſed potius ex ſua perfectione propria, & intrinſeca eſt vita ęterna, & operatio immutabilis, eleuatque intellectum ad modum operandi immutabiliorem, quàm in ſe habeat, & ſimiliter intrinſecè eſt beatitudo, & radix omnium bonorum, quæ homini poſſunt accumulari, & conuenire, non autem conueniret omne bonũ, & ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus, ſi radix vnde talis ſtatus prouenit, qui eſt viſio, de ſe eſſet corruptibilis, ſic enim de ſe eſſet radix deſtruendi, & deficiendi tam ingentia bona, quod vtique eſſet magnum malum, & ſic illa radix eſſet defectibilis, & mala; non ergo eſſet principium, & origo omnium bonorum.

Ad *tertiam inſtantiam Reſp.* Perpetuitatem vi- 53
ſionis eſſe ex lumine gloriæ elicitiuè, quatenus continuò influit in viſionem; ſpecificatiuè autem id habere viſionem ex diuina eſſentia, cuius immediata participatio eſt tali modo, ſcilicet, vt vita æterna, & ipſius immutabilitatis, atque æternitatis participatio, & vt aſſecutio ſummi boni, quæ ſine perpetuitate ſtare non poteſt; aſſequi enim ſummum bonum, & ſummam fœlicitatem ad perdendum, ſeu cum intrinſeco principio, & potentialitate ad amittendum, eſſet ſumma infœlicitas. Et ſicut non eſt inconueniens, quod potentiæ ſpecificentur ab actibus, & actus ex obiectis, & rurſus actus elicitiuè procedant à potentiis, & in genere cauſæ effectiuæ; ita non eſt inconueniens, quod viſio elicitiuè, & in genere cauſæ efficientis habeat perpetuitatem

à lumine; lumen autem reſpiciat in genere cauſæ formalis, & ſpecificatiuæ viſionem, & obiectum eius, ſcilicet eſſentiam diuinam claṙè viſam in ſe, & immutabili, atque æterna vita attingibilem. *Nec obſtat*, Quod lumen ſit principium extrinſecum reſpectu viſionis, quia non ſumit viſio perpetuitatem ab ipſo, niſi tanquam ab eliciente, ſeu efficiente, & hoc extrinſecum principium eſt. Et tamen ordo ad ipſum in viſione intrinſecus eſſe poteſt. Nec reſtat inquirere à quo principio ſumat lumen perpetuitatem: nam ex ſpecificatione ſua id habet, quatenus ex ſpecie ſua eſt principium viſionis æternæ, & immutabilis, effectiuè autem eam habet à Deo, à quo imprimitur immutabiliter. *Quod vero additur* de voluntate, quod non ſumatur ab ipſa perpetuitas viſionis, *Dicimus*, non ſumi ab ipſa tanquam à cauſa, ſed ex aliis cauſis dictis; ſequi tamen tanquam effectum viſionis immobilitatem voluntatis, quæ ſi non ſequeretur, neque viſio perpetua eſſet, quia talem effectum habere non poſſet.

54 Ad *quartam inſtantiam Reſp.* Viſionem de ſe, & eſſentialiter eſſe participationem æternitatis, & radicaliter poſtulare illam immutabilitatem, licèt actuale exercitium eius poſſit deficere, ſi non ſit in ſtatu perfecto, vt viſio, quæ data fuit Paulo; ſed hoc ei præternaturale eſt. *Et cum dicitur* in hoc peti principium, & in hoc eſſe difficultatem, quod illa vita ſit æterna eſſentialiter, ſufficit enim quod accidentaliter æterna ſit, & ratione ſtatus ei ſuperuenientis. *Reſpond.* Non ſufficere quod accidentaliter ſit æterna, quia eſſentialiter eſt aſſecutio ſummi boni, & viſio intuitiua Dei in ſe; ex eo enim, quod eſt aſſecutio ſummi boni, eſt radix omnis fœlicitatis, & omnium bonorum, & conſequenter perpetuitatis, quia habere tantùm bonum, & poſſe amittere, maximæ Infœlicitatis eſſet. Ex eo autem quod eſt viſio clara Dei in ſe ſuperat omnem dependentiam à creaturis, & eleuat ſuper omnia, cum ſit ſumma eleuatio, & excellentia adhærere Deo; vnde à nullo contrario poteſt corrumpi, & ſic ex ſua propria ratione eſt incorruptibilis, & perpetua, quia caret omni corrumpente, & omni contrario, & ſolùm poteſt deſinere ex diuinæ influentiæ ceſſatione, non ex ceſſatione intellectus, aut voluntatis, quia eſt eleuatio, & raptus intellectus ſupra omnem modum creatum, ſeu connaturalem eius, & neceſſitatio, ſeu adimpletio voluntatis, & ita non deprimitur ad eius mutabilitatem, & modum proprium, ſed ſupra ipſum eſt. Et licet incipiat illa viſio de nouo in aliqua duratione, & non ſit ab æterno, tamen illa inceptio eſt per ſolam voluntatem Dei, & per eius influentiam, non per alterius cauſæ creatæ connaturalem influxum, licet enim dependeat ab elicientia intellectus, non tamen ab elicientia connaturali, ſed ſupernaturali, & eleuata, & rapiente intellectum, & voluntatem poſt ſe; & ſic non poteſt deſinere illa viſio per ſubtractionem alicuius cauſæ creatæ, aut contrarietatem ad illam, ſed per ſolam ſubtractionem diuini concurſus, quod fatemur eſſe poſſibile, quia omnem creaturam poteſt Deus annihilare, ſed hoc non eſt connaturale rebus, nec per hoc dicitur res aliqua corruptibilis ſimpliciter.

55 Ad *id quod dicitur*, Viſionem non duraſſe perpetuò in Paulo; iam reſponſum eſt, id fuiſſe præternaturale, & non ſecundum ſtatum proprium, & connaturalem viſionis, ſed Deo id diſponente ſupra omne debitum rerum.

56 Ad *id verò quod dicitur* de opinione Scoti, *Reſpondemus*, quod Scotus ponit beatitudinem ſolùm per voluntatem Dei eſſe perpetuam, & ideo non tenemur In eius opinione reſpondere. Sed tamen, ſi ſolùm diſputationis gratia concedatur beatitudinem conſiſtere eſſentialiter in amore neceſſario, & non libero, tunc dicimus, adhuc ſaluari, quod beatitudo ſit ab intrinſeco perpetua; quia amor ille habet intrinſecas cauſas ſuæ neceſſitatis, ſcilicet, ſummum bonum claṙè cognitum, & implens totam capacitatem voluntatis, & conſequenter ſi habet cauſas neceſſitatis, habet etiam immutabilitatis, & perpetuitatis. Nec poteſt voluntas auertere illam viſionem, quia non poteſt ſibi diſplicere, cum neceſſariò in tale obiectum feratur. Et ex alia parte non habet cauſam ſuæ deficientiæ, niſi Deus velit ſuſpendere influxum ſuum, quo influit in illam, quo caſu nullus negat poſſe viſionem amitti, licet id ſit ei præternaturale. Scotus autem, qui poſuit amorem illum eſſe liberum, adhuc admittit beatitudinem, quæ in illo conſiſtit eſſe ab intrinſeco incorruptibilem *in 4. diſt. 49. q. 6. §. Concedo ergo.* Fortè Scotus ſumit *liberum*, non pro contingenti, & mutabili, ſed pro voluntario, & non coacto, licet in ſe neceſſarius amor ſit, qua etiam ratione concedere ſolet, proceſſionem Spiritus S. eſſe per amorem liberum, ideſt, voluntarium. Vnde ſi amor ille eſt liber, non poteſt reduci eius perpetuitas, niſi ad perpetuam aſſiſtentiam diuini auxilij, quæ illi debita eſt, quia vltima, & ſumma fœlicitas eſt illa fruitio ab intrinſeco.

Quod *autem dicitur*, quod ſi poſſet beatus peccare poſſet amittere gloriam, ſicut & gratiam; ergo ſi non poteſt amittere, eſt quia non poteſt peccare, *concedimus totum.* Cum verò additur, quod non poſſe peccare, eſt extrinſecum beatitudini, ſeu viſioni, *diſtinguo*; radicaliter non poſſe peccare eſt extrinſecum viſioni, *nego*: ipſa enim viſio Dei in ſe eſt radix non peccandi, quia eſt coniunctio ad ipſam primam regulam in operando; proximè non poſſe peccare, & ex parte voluntatis eſt extrinſecum viſioni, *tranſeat*: ſed de hoc non loquimur. 57

Tettiò *arguit.* Securitas non amittendi beatitudinem, non eſt intrinſeca, & eſſentialis ipſi: ergo neque perpetuitas. *Conſeq. patet*: Quia ideò requiritur perpetuitas in beatitudine, vt detur ſecuritas in beato, ſicut docet Diu. Thom. in prima ratione ſupra allata; ergo ſi illa non eſt eſſentialiter requiſita, neque iſta. *Anteced. probatur*; quia (vt ſuprà diximus) poteſt aliquis habere viſionem Dei, & per illam non videre ſuam continuationem, nec aſſecurari, quod à Den non deſtituetur; & tamen erit beatus, quia de facto habet aſſecutionem Dei finis vltimi, ergo. *Confirm. primo*: quia impoſſibile eſt, quod aliqua propria paſſio ſit magis perpetua, & immutabilis, quàm eſſentia, à qua emanat, ſed lumen gloriæ, & viſio emanant à gratia, quæ in ſupernaturalibus comparatur ſicut eſſentia, & virtutes, ſeu habitus operatiui, vt paſſiones; ergo non eſt magis intrinſecè perpetua ipſa viſio, quàm gratia habitualis; conſtat autem gratiam habitualem ex ſua eſſentia non eſſe perpetuam, ſed ex aliquo ſtatu accidentali, quia in nobis datur tota eſſentia gratiæ ſine perpetuitate; ergo neque beatitudo ab intrinſeco erit perpetua. 58

Confirm. *ſecundo*: Vt aliquod ens naturale ſit ſimpliciter corruptibile, ſufficit quod ab agente naturali poſſit corrumpi, & habeat contrarium, & exiſtẽtia cõtingenter ei cõueniat, ſitque ſeparabilis ab eſſentia; ſed totum hoc concurrit in viſione beata reſpectu agẽtis ſupernaturalis; ergo eſt corruptibilis in genere ſupernaturali. *Maior eſt certa*; quia nihil amplius requiritur, vt aliquid corruptibile ſit; poſitis enim illis conditionibus corrumpi poteſt. 59

Conſequentia etiam patet; quia vt aliquid ſupernaturale ſit corruptibile, non requ.itur quod ab agente naturali corrumpi poſſit, ſed in ſuo ordine, & linea, ſcilicet ab agente ſupernaturali. *Minor verò prob.* quia ab agente ſupernaturali, ſcilicet à Deo deſtroi poteſt viſio, vt nos admittimus; ergo reſpectu agentis ſupernaturalis corrumpi poteſt. Similiter habet contrarium, ſcilicet errorem circa Deum, id enim viſioni, & iudicio de Deo repugnat. Et licet ſit contrarium ordinis naturalis, non obſtat, nam etiam peccatum eſt ordinis naturalis, & deſtruit gratiam, diſtinguitur etiam in viſione exiſtentia ab eſſentia, cum ſit res creata: ergo, &c.

60 Reſp. quod (ſicut iam ſuprà dictum eſt) ſi quis habet viſionem beatam per modum permanentis, & ſicut datur beatis in alia vita, licet cum neſcientia durationis ipſius, licet non habeat aſſecurationem formaliter, id eſt, cognitam, habet tamen radicaliter; quia habet beatitudinem per modum permanentis, cui debetur illa aſſecuratio, & per accidens eſt quod non habeat. Illa autem ſecuritas radicalis, eſt de eſſentia viſionis, ſeu beatitudinis, ſicut, & permanentia, & perpetuitas.

61 Ad *primam Confirmation. Reſpondet.* illam, maximam, quod proprietates non ſunt magis perpetuæ, quam eſſentia, à qua emanant, tenere in illis proprietatibus, quæ in toto rigore proprietates ſunt, & in quarto modo: lumen autem gloriæ, & viſio non ſunt proprietates in quarto modo ipſius gratiæ abſolutè, & ſecundùm ſe ſumptæ; quia nec omni gratiæ conueniunt, nec ſemper, vt patet in gratia viatorum. *Si autem dicatur* viſionem, & lumen eſſe propriam paſſionem gratiæ non abſolutè, & ſecundùm ſe ſumptæ, ſed gratiæ, vt conſummatæ, ita quod licet conſummatio ſit ſtatus accidentalis reſpectu gratiæ in ſe, eſt tamen eſſentialis reſpectu gloriæ, & beatitudinis, non annuo. Sed tamen difficile explicatur, quid ſit iſta conſummatio gratiæ antecedenter ad gloriam, & viſionem, ita quod à gratia conſummata dicatur emanare lumen, & viſio, Quid eſt ly *conſummata*? Vel enim eſt gratiam eſſe confirmatam, & eſſe extra viam, & hoc non ſufficit; in animabus enim Purgatorij, eſt extra viam quoad meritum, & in Beata Virgine fuit pleniſſimè confirmata in hac vita, ita vt non poſſet peccare venialiter, & tamen ab illa non emanabat gloria. Vel ly *conſummata*, eſt idem quod gratia cum gloria, & beatitudine, quæ eſt perfectè extra viam, non ſolùm quoad ceſſationem meriti, vt in animabus Purgatorij, ſed etiam quoad aſſecutionem præmij, vt in beatis; & tunc gloria non dimanat à gloria conſummata, tanquam ab aliquo diſtincto à ſe, ſed per ipſam viſionem redditur conſummata. Quid eſt ergo gratia conſummata antecedenter ſe habens ad viſionem, & à qua viſio emanat?

62 Veritas *ergo eſt* quod viſio, & lumen non emanant à gratia phyſicè, ſed in præmium ei conferuntur. Quod non currit in aliis virtutibus, quæ perpetuo gratiam comitantur, vt charitas, & virtutes morales infuſæ; iſtæ enim non dantur in præmium, vt lumen gloriæ, & viſio, ſed ei ſemper coniunctæ ſunt, gratiæque deſeruiunt; vnde & comparantur ad gratiam, ſicut potentiæ, & facultates ad naturam, poſſuntque ad eam conſequi. Quod autem datur alicui in præmium inconueniens eſt quod per naturalem ſequelam ab eo dimanet, eique ſit debitum, & connaturale, ſed ab extrinſeco debet retribui, & ſic non eſt proprietas rigoroſo modo, poteſtque de ſe maiorem habere perpetuitatem, quam gratia. Quod verò aliqui dicunt gratiam de ſe etiam eſſe inamiſſibilem, ſed per accidens, ratione ſubiecti variabiliter ſe habentis in hac vita poſſe corrumpi; in patria autem vbi ſubiectum trahitur ad modum, & permanentiam ipſius formæ ſecundum ſuum eſſe perfectum, ſufficiens fundamentum non habet. Inquiro enim, à quo habet gratia illud eſſe perfectum, & illam permanentiam, ad quam trahit ſubiectum? à viſione, & lumine gloriæ; an ab aliquo alio, vel à ſe? *Si primum*, permanentior eſt viſio; quàm gratia, & currit difficultas poſita, quomodo permanentius dimanet à minus permanenti. *Si ſecundum*, aſſignetur quid ſit illud, à quo gratia habet illam permanentiam; & quidquid illud ſit, eſt accidentale gratiæ, & ſic ſolum accidentaliter, & ab extrinſeco eſt permanens, cùm viſio ſit ab intrinſeco. *Si tertium*, cur modo in via non trahit gratia ſubiectum ad illam permanentiam, ſicut poſteà in patria, cum ſit eadem forma, & idem ſubiectum?

Ad *ſecundam confirm.* negatur minor, *ad probat.* 63
Dicitur viſionem poſſe deſtrui ab agente ſupernaturali, *diſtinguo*; per ſuſpenſionem concurſus diuini, ſicut res, quæ annihilantur, *tranſeat*: per ſucceſſionem formæ oppoſitæ, ſicut res, quæ corrumpuntur, *nego*. Res autem naturales dicuntur ſimpliciter corruptibiles per ordinem ad agens naturale, agens non poteſt rem aliquam corrumpere annihilando, & per ſuſpenſionem concurſus influentis totum eſſe, ſed ſolum per introductionem formæ incompoſſibilis, & hoc eſt propriè corrumpere. Agens autem ſupernaturale poteſt deſtruere annihilando, & hoc non eſt corrumpere corruptibilitate phyſica, & propria, quæ fit per tranſmutationum ſubiecti; ſed eſt totaliter annihilare. Et hoc modo non negamus poſſe deſtrui viſionem Dei. Sed iſte non eſt modus connaturalis deſinendi, nec ex illo denominatur res ſimpliciter corruptibilis, (vt dictum eſt.) *Quod verò dicitur* viſionem Dei habere contrarium, ſcilicet errorem de Deo, iam ſuprà diximus errorem quidem de ſe eſſe contrarium viſioni, quantum eſt ex parte ipſius erroris, ſed non exerceri iſtam contrarietatem ex parte ſubiecti; quia non relinquitur potentia capax proximè, & expedita ad ſuſcipiendum tale contrarium, quia plenè ſatiatur viſione, ſicut ſi daretur forma vna ſatians totam potentialitatem materiæ, non relinqueretur potentia proxima ad ſuſcipiendam oppoſitam formam excluſiuam ſui, & ſic contrarietatem non exerceret in ſubiecto, licet ex parte formarum contrarietas aliqua daretur quantum eſt de ſe.

Vltimo *arguitur* argumentis Vazquez ad pro- 64
bandum eſſe prædicatum eſſentiale beatitudinis perpetuitatem. Nam ad hoc facit authoritas, & ratio. Authoritas quidem, tùm Ariſtotelis, tùm Auguſtini, tùm Diu. Thom. dicit enim *Ariſtoteles* 1. Ethic. capit. 7. verſus finem, *quod ver neque vna hirundo facit, neque vnus dies; & beatum eodem modo fœlicitémve, nec vnus dies, nec breue efficit tempus*; ſentit ergo Ariſtoteles perpetuitatem eſſe de eſſentia, & ratione beatitudinis. Auguſtinus etiam in 13. de Trinitat. capit. 8. ex profeſſo hoc ipſum probat: *Quia ſi verè* (inquit) *beati eſſe omnes volunt, perfectè & eſſe immortales volunt; immortalitas ergo de ratione eſt beatitudinis.* Addit Auguſtin. quia ſi perpetuitas non eſſet de ratione beatitudinis, vel deſereret volentem, aut nolentem, aut neutrum. Primum ſtare non poteſt, quia nullus vult nõ eſſe beatus. Nec ſecundum, quia auferri beatitudinẽ ab aliquo, eſſet ſumma pœna & miſeria, & ſic non redderet beatum, ſi ipſo volente poſſet auferri. Nec tertium, quia nulla eſt voluntas, quæ circa beatitudinem

titudinem neutra ſit, ita quod nec velit illam, nec nolit, cum ſit ſummum bonum, & ita ſi ſemel habetur, ſumme delectat, & eſt volita. *Denique* D.Th. in hac q 5. art. 4. probat beatitudinem eſſe perpetuam, tùm ex communi ratione beatitudinis, tùm ex ſpeciali; ergo eſt prædicatum illi eſſentiale.

65 Ratione verò probatur, quia de ratione intrinſeca beatitudinis eſt, quod excludat omnem anxietatem, & timorem, ſicut & omne malum, non poteſt autem excludere illud, niſi ſit perpetua; quod enim finiendum eſt, cum venerit terminus anxietatem cauſat ex ſui ablatione. Item de ratione beatitudinis eſt, quod totaliter ſatiet voluntatem, & impleat totum hominis deſiderium; non impleret autem ſi aliquando amitteretur, ergo tam eſſentiale eſt beatitudini eſſe perpetuam, quam totaliter implere deſiderium. Et licet non ſit de ratione beatitudinis, quod actu tollat omnem triſtitiam, & actu ſatiet voluntatem, vt patet in Chriſto Domino, qui ſimul fuit viator, eſt tamen de ratione eius, quod ſit ſufficiens pellere omnem triſtitiam, & replere totaliter deſiderium, quam tamen ſufficientiam non haberet, ſi non eſſet perpetua.

65 Reſp. probare hoc argumentum, quod perpetuitas radicalis eſt de eſſentia beatitudinis, & viſionis diuinæ, non tamen quod actualis, ſeu exercitium huius perpetuitatis: ſicut riſibilitas radicalis eſt de eſſentia hominis, non actualis. Vnde ad teſtimoniũ Ariſtot. *Dicitur*, veriſſimum eſſe, quod beatum non facit vna dies, ſed requiritur perpetuitas, non tamen ita quod actualis perpetuitas ſit eſſentiale prædicatum, ſed id cui perpetuitas debetur, & radix illa vnde oritur, quod perpetuò duret, eſt eſſentia beatitudinis, ſicut incorruptibilitas eſt eſſentiale prædicatum Angeli, non actualis exiſtentia, & duratio, præſertim cùm Ariſtoteles loquatur de fœlicitate huius vitæ, in qua certum eſt non eſſe prædicatum eſſentiale. Similiter S. Auguſt. non loquitur de perpetuitate, & immortalitate, quod ſit prædicatum eſſentiale beatitudinis; ſed quod illi debeatur, eique ſit annexa, ſicut alia multa bona petit beatitudo, nec tamen ſunt eſſentialia eius prædicata, licet radicaliter in eſſentia contineantur. Nec amplius probat diſcurſus Auguſt. poteſt enim beatitudo auferri à nolente, ſi Deus ſic velit, & poteſt auferri à volente ſi ſe conformet voluntati Diuinæ volenti eam auferre, licet connaturaliter, & de ſe petat nullo modo auferri, non tamẽ eſſentialiter. Ad D. Thom. *Dicimus* quod probat beatitudinem eſſe perpetuam: tùm ex ratione communi: tùm ex particulari, non quod ſit prædicatum eſſentiale, ſed

66 connaturale, & debitum tali eſſentiæ.

Ad *rationem reſp.* de ratione beatitudinis eſſe, quod excludat timorem, & omne malum, & impleat omne deſiderium non actu, ſed aptitudine, radicaliter, non formaliter, vt patet in Chriſto Domino dum ſimul fuit viator; aliàs probaretur quod eſſet de eſſentia beatitudinis omnis perfectio animæ, & corporis, quæ ex beatitudine ſequitur, & per quam excludit alias imperfectiones.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm amor conſequatur neceſſariò etiam in exercitio ad viſionem beatam.

DVPLEX eſt neceſſitas in actibus voluntatis, ſicut, & duplex libertas, altera quoad ſpecificationem, altera quoad exercitium. Neceſſitas quoad ſpecificationem eſt obligatio, & coarctatio voluntatis ad aliquam ſpeciem actus circa aliquod obiectum, ſi velit circa illud actum elicere, non tamen coarctatur voluntas, & obligatur ad eliciendum ipſum actum. Vnde hæc neceſſitas explicari ſolet per conditionalẽ, ſcilicet, quod ſi voluntas voluerit actum elicere, tenetur actum talis ſpeciei elicere, non alterius, v.g amorem, & non odium, poteſt tamen de facto, & in exercitio non elicere actum, ſed ſuſpendere, vel diuertere. Quæ ſint autem obiecta, quæ ſic coarctant voluntatem ad eliciendam ſpeciem actus talem, ſi elicere velit, explicauimus *in libris de Anima, quæſtion.* 12. & iterùm veniet explicandum *infrà circa quæſtion.* 10. *articul.* 2. In ſumma videtur hoc reduci ad vnicum obiectum, ſcilicet ad beatitudinem in communi, ſeu ad finem vltimum, vt dicit Sanct. Thom. loco citato ad tertium, & ad conditiones intrinſecas beatitudinis, ſicut eſt eſſe, viuere, ſufficientia, delectatio, excluſio malorum, &c. Omnes enim naturaliter deſiderant beatitudinem, ideſt, benè eſſe, & ſine anxietate viuere. Neceſſitate quoad exercitium eſt obligatio, & coarctatio voluntatis ad ipſam elicientiam actus, ita vt non ſolùm teneatur voluntas talem ſpeciem actus habere, ſi voluerit actum elicere, ſed etiam coarctetur ad eliciendum actum, nec poſſit illum ſuſpendere, aut ab eo diuertere. Et oppoſito modo explicatur libertas quoad ſpecificationem, quæ etiam dicitur libertas contrarietatis, & libertas quoad exercitium, quæ dicitur contradictionis. Nam libertas quoad ſpecificationem eſt indifferentia ad diuerſas ſpecies actuum, verbi gratiâ, non ſolùm ad amorem obiecti, ſed etiam ad odium. Et quia actus illi ſpecie diuerſi ſunt contrarij inter ſe, vt amor & odium, gaudium, & triſtitia, vocatur illa libertas quoad ſpecificationem, libertas contrarietatis. Libertas autem quoad exercitium, quæ etiam dicitur libertas contradictionis eſt indifferentia quoad ipſam elicientiam, & non elicientiam actus, operari, vel non operari; & ideò vocatur libertas contradictionis: quia verſatur inter extrema contradictoria, ſcilicet operari, & non operari, facere, & non facere.

In *præſenti* ergo difficultas non eſt de neceſſitate quoad ſpecificationem circa Deum clarè viſum: a
conſtat enim obiectum eſſe ſummum bonum; ita quod nihil mali in eo poſſit apparere; ergo excludit omnem rationem formalem odij, ſeu fugæ, & ſolum habet rationem formalem amoris, & proſecutionis, id eſt ipſam meram rationem boni. Ergo coarctat, & neceſſitat voluntatem ad ſpeciem amoris, ita quod ſi voluntas voluerit elicere actum aliquem circa tale obiectum, debeat eſſe amoris, & non odij, ſiquidem ſublata ab obiecto omni ratione mali, coarctatur voluntas ad non eliciendum actum fugæ, qui eſt circa malum: quia coarctatur voluntas non egredi limites, & terminos ſuæ rationis formalis in operando: ratio autem formalis fugæ eſt malum, & proſecutionis bonum. Eſt ergo difficultas de neceſſitate quoad exercitium, an viſo Deo clarè per viſionem beatificam, ita rapiatur voluntas, quod non poſſit non elicere actum amoris, nec maneat libera quoad elicere, vel non elicere; ſed coarctetur, & neceſſitetur ad eliciendum, & amandum, ita quod nõ poſſit diuertere, nec ſuſpendere actum. Et ita ſumimus in præſenti neceſſarium, & liberum in toto rigore, ſcilic. liberum pro actu contingenti, & indifferenti, qui poteſt elici, & non elici, non ſolùm pro libero

impropriè ſumpto, prout eſt idem ſolùm quod voluntarium, ſeu non coactum, ſed pro indifferenti, & contingenti, ſic enim ſumitur in præſenti à D. Tho. & Thomiſtis, imò ab ipſo *Scoto in 1. diſt. 1. qu. 4. §. Quantum ad tertium articulum, & §. Contra tertium articulum.* Et ſolùm in hoc ſenſu poteſt eſſe controuerſia, ſumendo liberum pro indifferenti, & contingenti, an videlicet ille actus amoris Dei clarè viſi ſit neceſſarius, ita quod non poſſit ſuſpendi, nec diuerti, an ſit liber, ita quod poſſit non elici à vidente Deum?

Variæ ſententiæ.

3 DVæ ſunt principales ſententiæ in hac parte, altera Scholæ Thomiſtarum, altera Scotiſtarum. Scotus ergo ſentit actum dilectionis Dei in patria ex ſe non eſſe neceſſarium, neque ſpectata natura voluntatis, neque natura habitus charitatis, licet de facto nunquam ceſſabit. Expreſſit hanc ſententiam. *Scot. loco allegato ex 1. Senten. diſt. 1. q. 4. & in 4. diſt. 49. q. 6. §. Contra ſecundam poſitionem, & §. Dico ergo.* Et communiter ſequuntur eius diſcipuli circa iſta loca, *Lychetus, Bargius, Ouand. & alij*, conſentiuntque *Nominales*, *Ocham in 1. diſtinct. 1. q. 6. concl. 5. Gabriel ibid. qu. 6. art. 2. concl. 4.*

4 Oppoſitam ſententiam defendunt communiter Thomiſtæ, eſtque communior Scholaſticorum, vt teſtatur *Vazquez hic diſputat. 16 cap. 2.* Eam tenet *Caietan ad 1 part. q. 82. art. 1 ad 1. D. Thom. & artic. 2.* in calce commenti. *Bañez ibid. Conradus, & Medina ad 1. 2. qu. 10. art. 2.* & ibi iterum *Caietan. Ferrar. 3. contra Gentiles cap. 62. Capreolus in 1. diſt 1. quæſtion. 3. articul. 1. concluſ. 4. Soto in 4. diſtinct. 49. quæſtion. 3. articul. 4. concluſ. 4. Nauarrete tomo primo, in prima parte, controuerſ. 37 §. 7. ad primum argumentum. Vazquez ſuprà cit. Suarez 1. 2. q. 4. art. 3. diſput. 12. in 2. dicto, & in Metaph. diſp 16. ſectione 8. num. 10.* Citantur etiam ex antiquis *Durandus, Paludanus, Herueus, Maior, Henricus, Carthuſianus, & alij.* Vtramque ſententiam tam Scotiſtarum, quam Thomiſtarum reputat probabilem *Salas 1. 2. q. 10. tract. 5. diſput. 4. ſect. 2 n. 17. & 19.*

5 Aliam *ſententiam* refert *Vazquez vbi ſuprà, ex Roberto Olchot in ſuis determinationibus q. 9. art. 2.* qui docet cum aliqua viſione Dei poſſe compati liberam fruitionem Dei, cum aliqua non poſſe. Compatitur quidem libera fruitio cum viſione in duobus caſibus. Primò ſi in intellectu beati ſit talis error. Si ab amore iſto non ceſſauero, recidam in perpetuam miſeriam, tunc enim poteſt ceſſare, ne velit miſeriam incurrere. Secundò in caſu, quo Deus præciperet beato, vt ceſſaret à dilectione; tunc enim poſſet ſe conformare diuinæ voluntati ceſſando ab illa. Illum autem errorem eſſe poſſibilem in intellectu beati ex eo probat; quia beatus non cognoſcit omnes veritates, ſiquidem de aliquibus illuminari, & purgari poteſt, vt patet in Angelis beatis; ergo circa aliquas poteſt errare, ergo & circa illam. Illud autem præceptum eſſe poſſibile, videtur ſupponere potiùs quam probare, ſed videtur poſſe probari: quia illa viſio poteſt de abſoluta potentia Dei non influere in dilectionem; ergo poſita hac abſoluta potentia poteſt Deus præcipere, ne diligat. Non compatitur autem viſio cum libertate dilectionis, ſi ſit tam intenſa viſio, quod ei voluntas reſiſtere non poſſit.

Reſolutio ex mente Sancti Thomæ.

SVnt qui trahant Diuum Thomam in Scoti ſententiam in hac *1. 2. q. 10. art. 2. & 1. parte quæſtion. 82. articul. & 1. quæſtion. 22. de Veritate, articul. 6.* quatenus docet, voluntatem non poſſe ab vllo obiecto neceſſitari quoad exercitium. Conſtat autem, quod voluntas videntis Deum ſi neceſſitatur quoad exercitium, non poteſt ab alio neceſſitari, quàm ab ipſo obiecto habente plenitudinem totius bonitatis, ab ipſa enim natura voluntatis, aut ab intellectu, vel ab eius intenſa allicientia, vel à vehementia diuini concurſus non poteſt iſta neceſſitas prouenire: quia natura voluntatis de ſe potius eſt libera, ipſa ergo non neceſſitat ſe ipſam, ſed oportet dare exterius principium neceſſitatis huius: nec poteſt id reduci ad vehementiam diuini concurſus, aut allicientiæ intellectus: quia iſtæ influentiæ accōmodant ſe ſubiectis, & naturæ cauſarum cum quibus influunt; ſi ergo natura voluntatis libera eſt, non neceſſitabitur ab his concurſibus. Reſtat ergo quod neceſſitetur à Deo clarè viſo, id eſt ab ipſo obiecto. Negat autem D. Thom. ab vllo obiecto neceſſitari voluntatem: ergo, &c. 6

Nihilominus aperta eſt Diu. Thom. ſententia, quod voluntas neceſſariò mouetur etiam quoad exercitium ad amandum Deum clarè viſum, ita vt diuertere non poſſit, nec ceſſare ab illa dilectione, quod eſt eſſe neceſſitatam quoad exercitium. Conſtat hoc quia Diu. Thom. in hac quæſtion. 5. art. 4. probat, viſionem diuinæ eſſentiæ eſſe inamiſſibilem, quia homo non poteſt ab illa ceſſare, nec ratione obiecti, quia eſt ipſa bonitas ſine adiunctione alicuius mali, nec ratione actus: quia non habet aliquod incommodum, aut tædium, nec ex ſubtractione Dei in pœnam, quia non poteſt beatus habere culpam, cum de neceſſitate illi conueniat rectitudo. Tota autem hæc probatio ruit, ſi voluntas quoad exercitium non neceſſitatur, ſiquidem ſi poteſt voluntas diuertere ab amore Dei, aut ſuſpendere illum, poteſt aliquod incommodum, aut tædium inuenire in tali elicientia actus, ideò enim diuertit voluntas, & relinquit aliquem actum, quia in eius elicientia aliquid incommodi inuenire poteſt, & non talem bonitatem, ratione cuius non quieſcit totaliter in illo. Similiter ſi poteſt diuertere, & ſuſpendere actum amoris pro ſua libertate, poterit peccare ſaltem omittendo actum illum, ſi ponatur ei præceptum, quia præceptum cum ſit quid extrinſecum, non tollet ei libertatem; non ergo de neceſſitate eſt rectificata voluntas: dicit autem Diu. Thom. quod neceſſariò ſequitur rectificatio; ergo oportet quod neceſſariò amet, & non poſſit diuertere ab actu dilectionis. Nec poteſt hoc inſtari in aliis actibus, qui non ſunt amor Dei, quos poteſt Deus præcipere, & tamen ad non omittendum illos non eſt neceſſe, quod de neceſſitate illos exerceat. Sed *reſpond.* quod ſuppoſito, quod voluntas beati neceſſariò amat Deum, non poteſt omiſſionem culpabilem habere, quia hæc non compatitur cum amore Dei ſuper omnia. Vnde non requiritur, quod in ipſo actu oppoſito omiſsionis de neceſsitate ſe exerceat, vt non peccet, ſed ſufficit quod in actu amoris ſemper maneat, vt non omittat. Cæterùm ſi in ipſo amore non neceſsitetur, ſed liberè poſsit ſe ab illo ſuſpendere, non reſtat aliud per quod contineatur, ne omittat culpabiliter, & peccet. 7

Deinde

Deinde videndus eſt *D. Tho. 1. contra Gentil. cap.* 62. præſertim ratione 5. vbi id probat eadem ferè ratione, qua loco præcedenti huius *quæſt. 3. art. 4. & in 4. contra Gentil. cap. 92.* præſertim ratione 3. vbi docet naturaliter apperi hanc viſionem, nec poſſe ab ea deflectere Beatum. Expreſsè etiam 1. *p. quæſt. 82. articul. 2.* inquit: *Quod antequam per certitudinem diuinæ viſionis neceſſitas huiuſmodi connexionis demonſtretur, voluntas non ex neceſſitate Deo inhæret, nec his quæ Dei ſunt; ſed voluntas videntis Deum per eſſentiam de neceſſitate inhæret Deo, ſicut nunc de neceſſitate volumus eſſe beati.* Idem ſumitur ex hac 1. 2. *quæſtion.* 10. *articul.* 2. *ad primum*, vt ex fundamento ſtatim tradendo conſtabit.

9 Vnicum ergo huius ſententiæ fundamentum, quod ex D. Thom. elicitur, ad hoc reducitur: quia poſita viſione beatifica, & Deo clarè viſo non poteſt remanere indifferentia iudicij, neque circa bonitatem obiecti, quæ eſt indifferentia contrarietatis, neque circa elicientiam actus, quæ eſt indifferentia contradictionis, ſcilicet velle, & non velle, ergo nulla poteſt remanere libertas in voluntate etiam quoad exercitium, & ſic eſt neceſſitata ab intrinſeco, ideſt ex propriis, & intrinſecis principiis. *Conſeq. pat.* quia libertas voluntatis neceſſario dependet ex indifferentia iudicij, regulatur enim, & originatur voluntatis actus ex cognitione, & ita ſi cognitio fuerit indifferens, actus erit indifferens, ſi cognitio fuerit ſine indifferentia, actus etiam ita erit. Vnde neceſſitas voluntatis, quæ ſumitur ex determinatione omnimoda iudicij, & ex carentia indifferentiæ, à principio intrinſeco ſumitur. quia eſt intrinſecum ipſi homini. & ſpecificatiuum, ac directiuum ipſius voluntatis, ſpecificatur enim ab obiecto apprehenſo. Nec in præſenti loquimur de determinatione, aut neceſſitate, quæ ſumitur ex protectione, aut prouidentia extrinſeca Dei; ſed quæ ſumitur ex principiis propriis & intrinſecis ipſius hominis, ſcilicet ex intellectu, & voluntate, talis enim naturæ eſt voluntas, quod poſita cognitione, & iudicio indifferenti ſequitur actus voluntatis indifferens, ſublata autem indifferentia iudicij, tollitur, vt patet in motibus ſubitis, qui liberi non ſunt, quia non datur circa illos iudicium indifferens, & collatiuum, ſed ſubiectum, & determinatum.

10 Antecedens *autem probatur*: quia voluntas eſt potentia mobilis ab ipſo bono propoſito per intellectum, ab ipſo enim trahimur, & allicimur. Tunc autem aliquod mobile non manet indifferens reſpectu ſui mouentis, quando tota potentia mobilis adæquatur à virtute ipſius mouentis: quia ſi adæquatur tota potentia ipſius mobilis, vincitur totũ per quod reſiſtere poterat tali mouenti, & ſic non relinquit in illo aliquid quo obiicere illud à ſe poſſit, ſeu ab eo ſe ſubtrahere: quia totum, quod in mobili eſt, vincitur, & adæquatur à tali mouente. Hoc autem eſt tollere ab illo indifferentiam in operando, & ſe mouendo; quia quamdiu retinet indifferentiam, poteſt non operari, & non velle; ergo poteſt ſe ſubtrahere, aut reſiſtere ipſi mouenti. Ergo idem eſt vinci, & adæquari totaliter à ſuo mouente, ac non manere indifferens ad reſiſtendum, vel non operandum circa aliquod obiectum. Sed ſic eſt, quod voluntas totaliter adæquatur, & vincitur in tota ſua latitudine, & tenſione à viſione beatifica, ſeu Deo clarè viſo; ergo illa viſio non retinet indifferentiam iudicij, vt voluntas moueatur indifferenter, ſed omnimodam determinationem, vt moueatur neceſſariò. *Minor probatur*: Quia tota, & adæquata latitudo, & extenſio voluntatis eſt omne bonum, ſeu bonum vt ſic, ſicut tota latitudo, & extenſio intellectus eſt omne verum, ſeu omne ens ſub ratione veri; ergo adæquatum, & totale eius motiuum eſt illud obiectum, quod in ſe eſt omne bonum, & continet omnem, & infinitam perfectionem: ſi enim voluntas eſt quoddam mobile in potentia exiſtens ad omne bonum adæquatè, & totaliter, neceſſe eſt, quod totale, & adæquatum actiuum, ſeu motiuum illius ſit omne bonum. Deus autem clarè viſus eſt omne bonum hoc ipſo quod in ſe videtur, iuxta illud Exodi 33. *Ego oſtendam tibi omne bonũ:* & quia in Deo eſt omnis perfectio, & bonitas, cum ſit perfectionis infinitæ; ergo qui aſſequitur illum per viſionem claram, & intuitiuam, aſſequitur omne bonum; ergo totale, & adæquatum motiuum voluntatis; ergo vincit omnem eius indifferentiam, & conſequenter non relinquit in illa libertatem, ſed operatur totaliter determinata, quod eſt operari ad modum naturæ. Hæc eſt vis rationis Diu. Thom. & mens illius deducta ex aſſertis ab ipſo in hac 1. 2. *quæſtion.* 10. *artic. 2. ad primum, & 1. p. quæſt.* 82. *art. 2. ad ſecundum.*

Dices rationem hanc plenè probare neceſſitatem voluntatis quoad ſpecificationem actus, quæ 11
tenet ſe ex parte obiecti, non quoad exercitium: quia licet ſit omne bonum, & infinitum illud obiectum, & ſic non poſſit erga illud moueri voluntas, niſi amando, tamen vnde probamus, quod teneatur moueri de facto, & in exercitio? Hoc enim non regulatur penes perfectionem, & bonitatem obiecti, quantumcumque adæquet totam capacitatem voluntatis, ſed penes ipſam voluntatis poteſtatem, quæ ita maneat ligata, aut diminuta, vt in conſpectu illius obiecti continere ſe non poſſit per puram actus ſuſpenſionem, hac enim poſita, non neceſſitabitur quoad exercitiũ. Vnde ergo probatur iſta libertatis diminutio, & poteſtatis eius amiſſio, vt detinere non poſſit, & ſuſpendere actum ſaltem per meram, & phyſicam ſuſpenſionem omnis actus, quam multi Authores probabiliter admittunt? *Reſp.* quod ſuſpenſio actus dupliciter fieri poteſt, aut intelligi. Vno modo per phyſicam ſuſpenſionem omnis actus, ita quod manet voluntas velut mortua, & ſic non vult ſuſpenſionem (velle enim actus eſt) ſed omnino remanet ſine actu. Alio modo per ſuſpenſionem vnius actus determinatè tantum, ſed non omnium: quia ſcilicet voluntas diuertit ad aliud, vel vult nõ operari circa iſtum, verè tamen aliquid operatur, quia verè aliquid vult. Si hoc ſecundo modo procedit voluntas diuertendo ab aliquo obiecto, & emittendo, ſeu ſuſpendo ſe ab illo, quia ita vult, non poteſt intelligi, quod ſi diuertat, aut ſuſpendat ſe ab aliquo obiecto, niſi quia non totaliter adæquatur, & vincitur à tali obiecto, ſed poteſt in ipſo exercitio amandi ipſum repræſentari, & proponi cum aliqua indifferentia, ita quod exercitium ſic amandi apparere poſſit quaſi diſconueniens, aut tædioſum, vel laborioſum, aut quid ſimile: ſi enim ſemper apparet vt plenè, & adæquatè bonum, non remanet indifferentia, aut reſiſtentia ex parte voluntatis ad reſpuendum tale exercitium. Et ratio eſt quia non poteſt reſpuere voluntas exercitium amandi aliquod obiectum, niſi etiam ipſum obiectum prout amandum reſpuatur, & conſequenter niſi repræſentetur obie-

ctum vt indifferens ne ametur; ergo vt non adæquans amorem, exercitiumque voluntatis.

12 Si autem primo modo ſe habere intelligatur voluntas, negant plerique, quod poſſit voluntas ſic ſe ſuſpendere phyſicè ab omni actu, maneret enim quaſi mortua hoc ipſo, quod omnem vitalem motum, & actum à ſe abdicaret, eoque careret. Non pertinet autem ad vim, & poteſtatem libertatis priuare ſe omni acto & veluti mortuam ſe reddere; ſed ſolum pertinet, quod oblato quocunque obiecto non habente plenitudinem omnis boni, poſſit illud reſpuere, aut poſitiuè nolendo, ſeu abominando, aut ſolum omittendo, & relinquendo, ſed concomitanter operando circa aliud; non autem omnem actum penitus ſuſpendendo; ſicut in naturalibus poteſt fieri corruptio, & deſtructio alicuius formę, ſed non ſine productione, & generatione alterius. De hac ſententia tractabimus *inf. circa q.6.*

13 Alij *admittunt* voluntatem liberam poſſe ſe ſuſpendere ab omni actu, & manere quaſi mortuam, & ſine acto vitali, intelligunt enim definitionem libertatis, ſcilicet, quæ poteſt agere, & non agere poſitis omnibus requiſitis, accipi debere in tota amplitudine, ſcilicet, quæ poteſt non agere etiam per omnimodam negationem, & carendo omni actu. *Quidquid* tamen ſit de his opinionibus, conſtat in prima nõ procedere difficultatem poſitam, quia non admittut talis ſuſpenſio actus. In ſecunda procedit quidem, ſed omnes conueniunt, non poſſe voluntatem ſic ſuſpendere, niſi ſupponendo in intellectu indifferentiam iudicij, quæ proponat obiectum taliter, vt non plenè determinet, & adæquet; nam vbi iudicium eſt omnino determinatum, & ſine indifferentia, non admittitur poteſtas ad ſe ſuſpendendum, ſeu nullo modo agendum quia non manet principium libertatis, quod eſt indifferentia iudicij, & ſic in appetitu brutorum; & in motibus ſubitis, nullus admittit, quod potentia poteſt ſe ſuſpendere, eo quod operatur naturaliter, & non cum indifferentia iudicij, & arbitrij ad agendum, vel non agendum. Cum ergo in viſione beatifica non proponatur obiectum, neque eius amor cum aliqua indifferentia, ſed cũ omnimoda plenitudine bonitatis ex parte obiecti, & conſequenter eius amor, vt debitus naturaliter tali obiecto, eique adæquatus, non poteſt reſpectu eius habere locum indifferentia voluntatis, & ſic non poteſt ſe ſuſpendere, & non agere per omnimodam omnium actuum omiſſionem, ſiquidẽ hoc ipſo quod tollitur indifferentia iudicij propter plenitudinem omnis boni, & adæquationem cum voluntate vincentem omnem eius indifferentiam, non manet poteſtas in voluntate ad ſuſpendendum ſe, quia non manet indifferentia iudicij.

Corollaria ex dictis.

14 DVo *collige.* Primum quomodo voluntas dicatur in patria amare per modum naturæ. Secundum quomodo dicatur obiectum neceſſitare quoad exercitium, cùm obiecti proprium ſit ſpecificare tantum, non mouere quoad exercitium. Igitur amare per modum naturæ dupliciter poteſt intelligi. Vno modo ita, quod ly *per modum naturæ* excludat rationem appetitus eliciti, & ſolum relinquat appetitum innatum, ad quod neceſſe eſt, quod tollatur ratio cognitionis, eo quod appetitus elicitus eſt ille, qui per cognitionem regulatur, innatus qui ſine cognitione operatur, vt ponderatio lapidis in centrum. Alio modo ly *per modum naturæ*, non excludit rationem eliciti, ſed ſolum modum indifferentiæ, & contingentiæ, ſeu libertatis, & ponit omnimodam determinationem, agere enim omnino determinatè, & ſine libertate dicitur modus naturæ: quia quæ naturaliter agunt ſic determinatè operantur. Voluntas ergo in patria non operatur per modum naturæ primo modo, ſic enim non diligeret ex vi viſionis, nec & per habitum charitatis, ſicut hic, ſed cæco modo, & ſine regulatione cognitionis, & iudicij, præſtantiorque eſſet actus charitatis in via, qui eſt elicius, & per cognitionem regulatur, quam in patria, vbi cæco modo, & ſine regulatione cognitionis procederet. Intelligitur ergo quod ſecundo modo eſt amor per modum naturæ: quia ſcilicet eſt ſine indifferentia libertatis, non quidem ex defectu, aut minoratione iudicij, ſicut in brutis, aut in motibus ſubitis, ſed ex perfecta plenitudine, & adæquatione totius boni qua vincitur tota indifferentia voluntatis ex vniuerſalitate totius boni. Ex quo etiam principio *ſeq. diſput.* colligemus, perfectius eſſe voluntarium in hoc amore neceſſario ſic perfecto, quàm in libero. Qua etiam ratione *præced. tomo* explicuimus proceſſionem Spiritus Sancti eſſe voluntariam voluntario perfectiſſimo, licet non ſit libera, de quo videri poteſt *S. Thom. 1 p. quæſt. 41. a. 2. ad tertium.* Sed de hoc latius agemus *diſp. ſeq. tractantes de voluntario.*

15 Quoad ſecundum admittimus libenter munus obiecti, vt præcisè obiectum eſt, ſolum eſſe ſpecificare actum, non ad exercitium eius mouere, quia motio ad exercitium potius efficientis, & impellẽtis eſt, quam ſpecificantis, ſiquidem ſpecificatio ad rationem formalis cauſæ ſpectat. Cæterum licet obiectum ſub munere, & formalitate obiecti non ſit principium exercitij, ſed ſpecificationis, & conſequenter, neque neceſſitatis, aut libertatis quoad exercitiũ, ſed hoc ex parte ipſius ſubiecti efficientis, & exercentis ſumendum eſt, tamen bene ſtat, quod præſuppoſito obiecto tali, vel tali modo repræſentato, & propoſito formetur aliquod principiũ, vel diſpoſitio, vnde originetur neceſſitas quoad exercitium, & ipſamet natura, & ſtatus voluntatis id poſtulat. Nam viſo Deo clarè, & in ſe, formatur dictamen ſine indifferentia adamandum ipſum: quia formatur iudicium clarum, & euidens de bonitate vniuerſaliter adæquante, & vincente totam indifferentiam voluntatis, ad hoc autem neceſſe eſt, vt iudicium ipſum maneat ſine aliqua indifferentia in proponendo propter eandem plenitudinem bonitatis, alias non poſſet adæquare, & vincere indifferentiam illam voluntatis. Poſito autem iudicio non indifferenti, non remanet in voluntate indifferentia aliqua libertatis: quia indifferentia in volendo dimanat, & originatur eſſentialiter ex indifferentia iudicij in proponendo. Et ſic intelligitur; quod principium illius neceſſitatis in exercitio non eſt ipſum obiectum immediatè, nec ſub formalitate, & ratione obiecti præcisè, quatenus ſpecificans eſt; ſed oritur immediatè ex ipſa natura, & ſtatu voluntatis, quæ talis eſt, vt ablata indifferentia iudicij, non remaneat libera neque quoad ſpecificationem, neque quoad exercitium, vt patet in appetitu brutorum, & in motibus ſubitis ex defectu aduertentiæ ſine indifferentia, & collatione, eadem autem ratio eſt, quando cum plena aduertentia proponitur tota, & adæquata ratio vniuerſalis boni cum tanta claritate, quod

non

non relinquitur indifferentia aliqua ad relinquendum tale bonum, quia etiam hoc modo tollitur omnis indifferentia propter ſummam adæquationem bonitatis cum tota potentialitate, & indifferentia veritatis.

56 Et *hæc* ſine dubio eſt mens *Caietan. infrà quæſt. 10. art. 2.* vbi docet, quod neceſſitas quoad exercitium nunquam prouenit ab obiecto etiam in patria, ſed a voluntate ipſa in tali diſpoſitione, & ſtatu conſtituta, eſt enim voluntas talis naturæ, quod in illo ſtatu, & diſpoſitione poſita ab ipſa ſua natura mouetur quoad exercitium, vel ab ipſo authore, & datore talis naturæ. Diſpoſitio autem, & ſtatus voluntatis, vt moueatur ſic in exercitio, talis eſt, quod poſito dictamine indifferenti mouetur liberè, & cum indifferentia, ablato autem indifferenti dictamine non mouetur liberè, ſed neceſſario, licet per actum elicitum, quia hoc poſtulat eius natura *Quare* obiectum, vt obiectum, non eſt, quod in exercitio mouet, & cauſat neceſſitatem in actu, ſed poſito tali obiecto ſic propoſito, quale eſt Deus clarè viſus, circa tale obiectum poſtulat ipſa natura voluntatis neceſſario, & naturaliter ferri: quia ex dictamine neceſſario, & determinato ſequitur actus neceſſarius, ex indifferenti liber. Et cum exercitium voluntatis à cauſa efficienti, vt efficiens eſt oriatur, & hæc ſolum ſit triplex, ſcilicet voluntas, vt ſe mouens indifferenter, voluntas, vt natura, ſeu vt mota à iudicio determinato, Deus vt agens vniuerſale, non poteſt neceſſitas quoad exercitium reduci ad ſolum Deum, vt vniuerſalẽ motorem, ſic enim potens eſt mouere libere, & neceſſario iuxta exigentiam cauſæ inferioris: nec poteſt reduci ad voluntatem ſe indifferenter mouentem, & applicantem, ſi quidem neceſſariò mouetur; ergo ad voluntatem, vt naturam, ſeu motam
57 à iudicio non indifferenti.

Neque contra hoc obiicit aliquid momenti *Vazquez ſuper quæſt. 10. articul. 2. in notatione articuli*, quod enim moueatur neceſſario voluntas ab obiecto quoad ſpecificationem, & non vt ab efficienti; ideo eſt, quia ſpecificatio ad cauſam formalem pertinet, non ad efficientem, exercitium autem, & neceſſitas eius ad efficientiam pertinet. Quomodo verò interpretatio Caietan. menti Doctoris Sanct. ibidem poſitę conſentiat, ſtatim oſtendemus.

Soluuntur argumenta.

58

PRimo *arguitur* authoritate S. Thomæ: nam *in quæſtion. 22. de Veritate articul. 6. & in hac 1. 2. quæſtion. 10. articul. 2.* docet voluntatem à nullo obiecto neceſſitari quoad exercitium; ergo à Deo clarè viſo non habet hanc neceſſitatem; ſed ſolum quoad ſpecificationem. Si autem ab ipſo non neceſſitatur, à quo principio neceſſitari poteſt? Nec ſufficit dicere quod Sanct. Thom. loquitur ſolũ de obiectis voluntatis pro iſta vita. Nam verba. Diu. Thom. non videntur talem admittere reſtrictionem, niſi fingendo, aut deſtruendo textum ipſius. Dicit enim ſic: *Voluntas mouetur dupliciter. Vno modo quantum ad exercitium actus: alio modo quantum ad ſpecificationem quæ eſt ex obiecto. Primo modo voluntas à nullo obiecto ex neceſſitate mouetur, poteſt enim aliquis de quocumque obiecto non cogitare & per conſequens actu non velle illud.* Quæ verba vniuerſaliora ſunt quàm vllam reſtrictionẽ admittant pro ſolis obiectis in hac vita propoſitis.

Confirmantur: quia de ratione voluntatis, vt 59
voluntas, eſt quod ſit libera, dicente *Auguſt. in Enchiridio. cap. 105. Aut voluntas non eſt, aut libera dicenda eſt.* Ergo vbi ceſſat voluntas libere agere, non operatur voluntas; ſed in patria voluntas eſt, quæ fruitur, & delectatur de Deo, non alius appetitus, qui ſpiritualis non eſt, ergo vt libera fruitur Deo; idem enim eſt eſſe voluntatem, & eſſe liberam. Et ſicut aliæ potentiæ naturales ita determinatè operantur, & neceſſariò, quod in nullo actu ſuo libere agunt, ita potentia voluntaria debet operari liberè, quod in nullo actu ſuo neceſſario operetur.

Reſp. locum Diu. Thom. duplicem admittere ſolutionem, & vtramque veram, eique adæquatam. 60
Prima eſt quod loquatur de obiectis voluntatis ſolum pro hac vita, & in hac à nullo obiecto neceſſitatur quoad exercitium. Fundatur hæc ſolutio, tum in ipſa ratione, quam adiungit Diu. Thom. dicendo: *Quod à nullo obiecto neceſſitatur quoad exercitium, poteſt enim aliquis de quocumque obiecto non cogitare.* Quæ ratio ſolum poteſt verificari pro hac vita: nam de Deo clarè viſo ſecundum Diu. Thom. non poteſt qui ſemel illam viſionem habuerit, auertere cogitationem ſuam ab ea, quia æterna eſt illa viſio, & immutabilis, caretque omni alternatione, & immutatione, vt dicit idem *Diu. Thom. in hac quæſtion. 6. articul. 4. & 1. part. quæſtion. 12. articul. 10.* Ergo ſi loquitur in hoc loco citato in argumento de obiectis, de quibus poſſumus non cogitare, conſequenter non loquitur de Deo clarè viſo. Tum etiam: quia *in ſolutione ad primum* dicit Sanct. Doctor; *Quod ſufficiens motiuum alicuius potentiæ non eſt, niſi obiectum, quod totaliter habet rationem motiui, ſi autem in aliquo deficiat, ex neceſſitate mouebit.* Cum ergo *in corpore articuli* dicit, quod à nullo obiecto de neceſſitate mouetur, plane loquitur de obiecto non habente rationem ſufficientis motiui, atque adeò loquitur de obiecto, quod non eſt Deus clarè viſus, hic enim habet rationem ſufficientis motiui.

Secunda *ſolutio* eſt, quod Diu. Thom. loquatur 61
de omni obiecto vniuerſaliter etiam de Deo clarè viſo, ſed tunc ſenſus eſt, quod à nullo obiecto mouetur de neceſſitate quoad exercitium ſub formalitate obiecti, ſed quantum eſt ex vi obiecti, obiectum enim, vt obiectum ſolum ſpecificat, & ſic ſi neceſſitat, ſolum neceſſitat quoad ſpecificationem, non quoad exercitium, quæ eſt neceſſitas in efficiendo, ſeu eliciendo operationem. Non tamen negat Diu. Thom. quod circa aliquod obiectum, ſcilicet Deum Deum clarè viſum poſſit dari actus neceſſarius quoad exercitium, licet non ex ipſa ratione, & formalitate obiecti talis neceſſitas oriatur, ſed ex ipſa natura voluntatis in tali ſtatu, & diſpoſitione inuenta, vt ſupra ex *Caiet.* diximus.

Sed *obiicit Vazquez* in commentarium *artic. 2.* 62
quæſtion. 10. hunc ſenſum *Caiet.* non quadrare intento *Diu. Thom.* quia ipſe intendit ibi inquirere, an voluntas naturaliter, & neceſſariò moueatur in aliquo actu ſuo, ita quod aliqua naturaliter appetat: ad hoc autẽ impertinenter reſponderet, & extra rem, ſi ſolum diceret, voluntatem non moueri neceſſariò ab obiecto ſub formalitate obiecti, reſtabat enim directè reſpondere, an de facto moueatur, & in re, licet non ex illa formalitate, & ſic per Caietani ſenſum non ſatisfacit Diu. Thom. quæſito; nec vnquam definiſſet Sanctus Doctor, an de facto

facto cõueniret voluntati amor neceſſarius quoad exercitium; ſed ſolum diceret, quod quantum eſt ex parte obiecti non ei conuenit: omiſſo principali intento, an de facto, & in re conueniat.

23 Adde, quod ſicut negat. Diu. Thom. moueri voluntatem ab obiecto quoad exercitium, ita concedit moueri neceſſariò quoad ſpecificationem, & tamen etiam hæc motio non eſt ab obiecto, vt ab efficiente, ergo iuxta ſenſum *Caiet.* pari modo debebat dici, quod vtraque motio non eſt ab obiecto, vt ab efficiente: quia ad neutram efficienter mouet, ſpecificariõe autem ad vtramque mouet. *Fortius* obiici poteſt, quia neceſſitas illa amoris patriæ eſt ſupernaturalis, ſicut & ipſe actus, ergo nõ poteſt à natura ipſius voluntatis prouenire, vt dicit *Caiet.* Ergo prouenire debet ab obiecto: nam ab habitu charitatis prouenire non poteſt, habitus enim non neceſſitant voluntatem, ſed eleuant tãtum, ſiquidem illis vtimur, cum volumus, & ad hoc dantur, ſi autem neceſſitarent, non illis vteremur, cum volumus.

24 Reſp. intentum D. Thom. non eſſe quomodocũque quærere, an voluntas in aliquo actu ſuo moueatur neceſſariò, & aliqua appetat naturaliter, ſed vtrum moueatur de neceſſitate ab obiecto, vt patet ex ipſo titulo *articul.* 2. vbi inquirit: *Vtrum voluntas moueatur de neceſſitate ab obiecto.* Nam cũ in primo arti. propoſuiſſet, an voluntas ad aliquid naturaliter moueatur in genere loquendo, & in communi, incipit in ſequentibus articulis inquirere magis in ſpeciali, an motio iſta neceſſaria quando datur, ſit ab obiecto, ab appetitu inferiori, à Deo, &c. Vnde non extra rem, nec diminutè reſpondebat, ſi in eo articulo vbi agebat de neceſſitate inducta ab obiecto, diſtingueret de obiecto ſecundum formalitatem obiecti præciſè, & in tali ſenſu formali negaret, quod neceſſitaretur ab obiecto aliquo quoad ſpecificationem, à nullo quoad exercitium. *Nec obſtat*, quod iam docuerat *præced. quæſt.* 9. quod ab intellectu mouetur voluntas quoad ſpecificationem, à ſe ipſa quoad exercitium. Nam poſteà reſtabat inquirendum, an ab ipſo intellectu, ſeu obiectu propoſito per illum neceſſariò moueretur, ſeu neceſſitaretur voluntas, poſtquam enim conſtat moueri ab obiecto quoad ſpecificationem, à ſe quoad exercitium, reſtat ſpecialiùs inquirere, an de neceſſiate moueatur ab obiectu, ſeu neceſſitetur ab ipſo, & quomodo?

25 Quod *autem* dicitur, quod ſic nunquam definiſſet S. Thom. an de facto conueniret voluntati amor neceſſarius quoad exercitium. *Reſp.* Id definiſſe S. Thomam in illa q. 10. *articul.* 1. dum in ſolutione *ad* 2. dicit: *Quod non oportet, quod voluntas dum aliquid vult, ſemper actu velit, ſed ſolum quando eſt in aliqua diſpoſitione determinata.* Fatetur ergo, quod aliquando voluntas ſemper vult in actu, id-eſt, neceſſariò vult, ſcilicet, quando eſt in aliqua diſpoſitione determinata. Quæ autem magis determinata diſpoſitio, quàm eum videt Deum? Poſteà verò determinat D. *Thom. articul.* 2. quod hæc neceſſitas quoad exercitium non eſt ab obiecto.

26 Ad *id quod* additur, negare Diu. Thom. quod neceſſitas quoad exercitium ſit ab obiecto, ſicut concedit, quod ſit quoad ſpecificationem. *Reſp.* ita eſſe, ſed tamen hanc ſpecificationem non effectiuè cauſat obiectum, ſed obiectiuè, ſeu in genere cauſæ formalis extrinſecæ ſpecificantis; ipſum autẽ exercitium non cauſat ſpecificando, quia exercitium non eſt ſpecificatio, ſed ſpeciem ſupponit, in illaque exercetur. Vnde rectè D. *Thom.* ſic diſtribuit, quod ſpecificationem aſſignauit obiecto, vtique non in genere cauſæ efficientis, ſed formalis; exercitium autem penitus denegauit obiecto, quia hoc non ad ſpecificationẽ, aut ſpecificationis principia pertinet, ſed ad ſufficiẽtiam, ideoque ad aliud principium neceſſitas illius referenda eſt, quam ad obiectum, vt obiectum, quod Nos etiam concedimus.

Ad *aliam replicam* Dicitur, quod quando *Caiet.* 27
neceſſitatem in exercitio reducit ad naturam ipſam voluntatis, reſpectu amoris Dei clarè viſi, non ſumit naturam nudè, & in puro ſtatu naturali, ſed etiam eleuatam, & ſubiectam dictamini, ſeu iudicio omnino determinato, & ſine vlla indifferentia, quod iudicium formatur per viſionem gloriæ, & ſic loquitur *Caietanus* de natura voluntatis in tali ſtatu, & diſpoſitione, quatenus regulatur iudicio viſionis illius ſupernaturalis. Voluntas autem affecta, & eleuata habitu charitatis vtitur habitu illo cum vult, quando regulatur iudicio indifferenti, quod eſt principium, & origo libertatis? non autem vtitur illo cum vult, ſed neceſſariò rapitur in actum eius ſupernaturalem, quando habitus ipſe, & voluntas ſubiiciuntur dictamini neceſſario, & iudicio non indifferenti.

Ad *Conf.* principalis argumenti. *Reſp.* Quod 28
voluntas, quæ non eſt libera ex parte ſuæ facultatis, & poteſtatis, voluntas non eſt, oportet enim quod potentia illa, quæ eſt voluntas, poteſtatem habeat libertatis. Non tamen oportet, quod voluntas in omni actu hanc libertatem exerceat, ſed aliquando exercet illam, aliquando non, vt in ſubitis motibus videmus. Non dixit autem *Auguſt.* quod pro omni actu voluntas libera eſſe debet, ſed quod voluntas non eſt, ſi libera (ſaltem quoad aliquem actum) non eſt. Alia ratio eſt de potentiis merè naturalibus, quia iſtæ cùm ignobiliores ſint, carent libertate, quæ aliquod nobilius eſt, & ſic in nullo acto illam exercent. Potentia autem libera, quia eminentior eſt, ita retinet libertatem pro aliquibus actibus, quod etiam ea, quæ inferioris muneris ſunt, exercere poteſt, ſcilicet, neceſſariò operari in aliquibus. Superiori enim conceditur quidquid inferiori, non inferiori quidquid ſuperiori.

Secundo *arguit.* Non repugnat quod ſtante vi- 29
ſione de potentia abſoluta non ſequatur dilectio in volũtate, vt ſi Deus deneget concurſũ volũtati ad amandum, præbendo concurſum ad videndũ, aut alio quouis modo impediat actum voluntatis; ergo ille amor non habet eſſentialem, & neceſſariam connexionem cum viſione ex intrinſecis ſuis prædicatis *Patet conſeq.* quia ſi haberet, non poſſet poni vnum non poſito alio. Ergo etiam non repugnabit, voluntatem ſe ſuſpendere à tali actu, & illius exercitium omittere. *Patet hæc ſecunda conſequentia*: quia non poteſt voluntas cogi, ſeu neceſſitari ad eliciendum actum, quando ille non habet connexionem eſſentialem, & neceſſariam cum obiecto apprehenſo, nec poteſt illa apprehenſio inſtigare, & mouere voluntatem neceſſario ad id, quod neceſſariam connexionem ſecum non habet, ergo ſi non datur connexio neceſſaria inter viſionem, & dilectionem, neque ad illam neceſſariò mouebitur voluntas.

Confirmat.

30 Confirmatur, quia motus naturalis eſt imperfectior motu libero, ſed in patria mouetur voluntas beati motu perfectiſſimo, quia eſt ipſa fruitio vltimi finis, ergo debet moueri motu libero, & naturali. *Maior probatur*: quia motus naturalis eſt minus vniuerſalis, ſiquidem eſt ſine indifferentia, & eſt minus in manu noſtra, magiſque mouemur in illo, quam mouemus; ergo eſt imperfectior, moueri enim imperfectius quid eſt, quàm mouere, cum fundetur in potentialitate. *Patet* etiam in motibus ſubitis, & in appetitu brutorum, qui motu naturali feruntur, & imperfectius, quàm in motibus liberis.

31 Confirmatur ſecundo: quia voluntas beati inferioris poteſt deſiderare videre Deũ eo modo, quo altior, & ſuperior beatus; ergo etiã poteſt deſiderare amare Deum altiori, & ardentiori amore quo diligit ſuperior beatus, ſicut enim intenſior, & perfectior eſt viſio vnius, quam alterius, ita & amor. Ergo inferior beatus non diligit Deum amore neceſſario. *Patet conſequentia*: quia ſi illic amor eſt neceſſarius; ergo non poteſt creſcere, neque eſſe maior, ſiquidem neceſſariò emanat à voluntate; ergo toto conatu, quo poteſt, ergo non poteſt maiori. Ergo è conuerſo ſi maiori intenſione poteſt, & illam deſiderat beatus, vtique nõ fertur motu neceſſario in Deum, ſed libero, aut ſaltẽ ſpontaneo, ſicut bruta, quæ non ſemper æquè intenſè appetantur; quia ſpontaneè operantur. Sed ſi beatus ſpontaneè operatur, etiam & liberè, quia illud ſpontaneum eſt perfectum, vtpotè cum plena aduertentia.

32 Reſp. ad principale argumentum concedendo antecedens, quod non repugnat per potentiã abſolutam ceſſare amorem non ceſſante viſione, præſertim denegante Deo concurſum voluntati, vt eliciat actum amoris, & dando illum intellectui vt eliciat viſionem, cum enim ſint diſtincti actus, & à diuerſis potentiis eliciti, nihil prohibet Deum præbere concurſum pro vno, & negare pro alio, imo in igne poteſt negare concurſum, vt comburat, ſicut in fornace Babylonis, & non negare, vt luceat, quia ignis ille videbatur lucens, ſicut ante. *Negamus* tamen conſequentiam, quod poſſit voluntas ſimiliter liberè ſe ſuſpendere, & non neceſſariò operari actum amoris, etiam ſtante viſione, ſicut etiam in aliis naturalibus potentiis poteſt Deus earum actiones ſuſpendere, denegando concurſum ſuum, & tamen ipſæ potentiæ quãdo operantur, neceſſariò operantur, etiamſi inter ipſas, & actionem non ſit eſſentialis connexio. Sic ergo non tollitur neceſſitas operandi quoad exercitium, licet non ſit eſſentialis connexio inter viſionem, & dilectionem. Nec inquiritur connexio eſſentialis, ſed ſufficit, quod ſit neceſſaria, qualis eſt inter eſſentiam, & propriam paſſionem, quæ vtique neceſſario cõnectuntur, & neceſſario emanat paſſio ab eſſentia, & tamen non ita eſſentiali connexione, quod poſſit Deus ſeparare propriam paſſionem à natura; ſic ergo poteſt ceſſare dilectio. & ſeparari à viſione, non tamẽ ſequitur, quod dilectio liberè emanet, quia hæc ſeparatio fit per ſolam potentiam Dei, quæ etiam neceſſariò connexa ſeparare poteſt.

33 Et *cum dicitur*, quod non poteſt neceſſitari voluntas ad dilectionem eius, quod non habet connexionem eſſentialem, & neceſſariam cum viſione. *Reſp.* poſſe neceſſitari ad id, quod per ſe & cõnaturaliter habet neceſſariam connexionem cum obiecto apprehenſo: quia determinatè, & ſine indifferentia, licet in ordine ad potentiam abſolutam Dei ceſſare, & deficere poſſit ex ſubtractione concurſus, ſicut neceſſitatur voluntas in motibus ſubitis à propoſitione obiecti non indifferenti, & appetitus brutorum in omnibus ſuis actibus, licet per abſolutam Dei potentiam poſſit non obſtante apprehenſione non ſequi actus in appetitu, & voluntate. Quare ad hoc, vt voluntas libere poſſit ſe continere, & ſuſpendere à tali actu etiam per totalem omiſſionem, non ſufficit, quod inter dilectionem, & viſionem non ſit eſſentialis, & intrinſeca connexio, ſicut inter prædicata eſſentialia (eſto ſit neceſſaria connexio, ſicut inter eſſentiam, & paſſiones) ſed requiritur, quod ſit iudicium indifferens ex parte intellectus ſine omnimoda determinatione, ſine hac enim non poteſt eſſe libertas, & ſine libertate non poteſt ſe ſuſpendere, ſicut patet in ſubitis motibus, in quibus non poteſt ſe ſuſpendere voluntas, quia libera non eſt, & in appetitu brutorum. Licet ergo poſſit ceſſare illa dilectio ex inhibitione diuini concurſus ex generali ratione, qua omnis actio creata à concurſu Dei dependet, tamen ex ſpeciali ratione, qua à libera voluntaria influentia dependet, non poteſt ceſſare, niſi ſupponatur indifferentia erga illam in voluntate, & hæc ſtare non poteſt, niſi præſupponatur iudicium indifferens in intellectu; hoc autem ex viſione illa diuina formari non poteſt, quia non eſt locus indifferentiæ, vbi eſt ſumma, & adæquata boni plenitudo.

Ad *primam Conf. reſp.* quod vt dicemus circa *quæſtion. 6.* ſequentem, motus naturalis eſt imperfectior libero, quando naturalitas, & neceſſitas eius oritur ex imperfectiori cognitione, & aduertentia, vt in motibus ſubitis; quando autem voluntarium neceſſarium, & naturale oritur ex pleniori, & perfectiori aduertentia, & magis adæquata, perfectius eſt voluntarium neceſſarium, quia adæquatius, & vniuerſalius, implet enim totam capacitatem, & indifferentiam voluntatis, & ex tali plenitudine tollitur indifferentia, non ex defectu; ſic autem indifferentia impleta, non minorata, eſt eminenter libera, & perfectior omni indifferentia quæ non eſt impleta, nec adæquata. *Cuius ratio* eſt, quia indifferentia libertatis fundatur in vniuerſalitate voluntatis, & amplitudine, quæ tanta eſt, vt à nullo bono limitato impleri poſſit, ideóque manet in ea locus, & capacitas, vt ad aliud cõuerti poſſit, & ab illo ſe ſuſpendere, quia cũ ſit particulare bonum, non poteſt ab illo tota vniuerſalitas volũtatis adæquatè moueri, & impleri. Quando ergo tale obiectum proponitur voluntati, quod implet totam eius capacitatem, & vniuerſalitatem, quia eſt ſummum, & vniuerſaliſſimum bonum, multo perfectius, & nobilius mouet, quia vniuerſalius, & adæquatius. Et ſic licet tollat indifferentiam libertatis, tamen quia tollit non diminuendo, & minorando vniuerſalitatem, & amplitudinem iudicij, ſed potius implendo, & adæquando totam eius capacitatem, & vniuerſalitatem, non eſt imperfectior modus, quàm ipſe modus libertatis, ſed altior, & eminentior, quia totam illam indifferentiã adæquat, & ideo eminẽter habet libertatẽ, quia libertas oritur ex vniuerſalitate in modo operandi, & totam hanc vniuerſalitatem implet, & adæquat illud bonum, & illa motio. Vnde non eſt ſimile de motibus ſubitis, & appetitu brutorum, quia iſte per diminutionem, & coarctationẽ iudicij libertate caret, non per plenitudinem ſuperat. 34

Ad *ſecundam Conf. reſp.* in primis, quod etiamſi amor ſuperioris beati ſit intenſior, & dato quod 35

illam

illam maiorem intenſionem deſiderat beatus, non ſequitur, quod amor ſit liber, nam etiam inter neceſſarios actus poteſt vnus eſſe intenſior altero, vt patet in appetitibus diuerſorum brutorum, quorũ vnus operatur intenſius alio; & in motibus ſubitis vnus eſt impetuoſior alio, & poteſt vnus per iſtos actus deſiderare id, quod alter habet. Non ergo ex diuerſa intenſione viſionis, & amoris in diuerſis beatis ſequitur, quod actus ſint liberi. Imo in ipſis viſionibus hoc inſtatur; nam viſio intellectus ſecundum omnes eſt actus neceſſarius, & ſecundum fidem vna viſio eſt perfectior altera, poſſetque beatus inferior accipere à Deo illam maiorem viſionem. Ergo idem erit de amore, licet ſint actus neceſſarij. Et licet emanet amor toto conatu à volũtate, ſed nõ ſub omni totalitate, quia alio modo altiori emanare poteſt, ſi maiori charitatis vi feratur, & à maiori viſione reguletur, ſicut maiori impetu, & intenſione emanat motus in centrum à lapide, vel plumbo, quam à ligno, vel palea.

36 Secundo *addimus*, quod inferior beatus licet inferiori modo videat Deum, tamen hoc ipſo, quod illum intuitiuè videt in ſe, ita perfectè ſatiatur, quod non deſiderat conſequi altiorem beatitudinem alterius ſuperioris beati, licet de illa gaudeat, tanquam de bono proximi. Et hoc ideo, quia aſſecutio finis vltimi ratione ſui plenè ſatiat appetitũ, non ratione modi, quo datur magis, vel minus intensè, quia in ſua ſubſtantia eſt ſummũ bonũ, & ſic ratione ſui eſt ſatiatiuũ plenè totius voluntatis, & non ratione modi magis, vel minus intenſi; ſatietas enim appetitus ea ipſa bonitate obiecti in ſe dependet, & regulatur, non penes modum fruẽdi ipſa, ſicut ſatietas ſtomachi ea ſubſtantia ipſa alimenti prouenit, non ea modo comedendi, aut digerendi magis, vel minus intensè. *Et huius ratio* ſumitur ex eo, quod appetitus noſter nõ tendit in Deũ, & aſſecutionem eius ſecundũ potentiam naturalem, ſed ſecundũ obedientialem. Licet autẽ potentia obediẽtialis ſit capax videndi Deũ magis, & magis infinitũ ſincategorematicè, tamen nõ omnia illa deſiderat; ſed ſolum id, quod ſufficit ad naturæ impletionem, & quietem in ſuo centro, non ad ipſum modum proueniendi in centrũ, & in finem: ſic enim nunquã ſatiari poſſet, quia sẽper reſtaret aliquid melioris viſionis, cuius eſt capax. Satiatur ergo ipſa aſſecutione finis per intuitiuam viſionem quomodocumque fiat; præſertim quia huic potentiæ obedientiali præfigitur modus, & menſura deſiderandi iuxta modum, & menſuram charitatis, & gratiæ, in qua quis decedit ex hac vita. Et illi charitati datur viſio ita adæquata, quod non amplius pro ſe deſiderat, quia non amplius debetur, ſicut habens paruum corpus, ſi detur ei veſtis adæquata, non deſiderat maiorem; quia non eſt debita, nec proportionata illi. Et licet eſſet poſſibilis maior viſio ſecundum potentiam obedientialem, tamen per hanc non regulatur debitum, & deſiderium, ſed penes menſuram charitatis, in qua menſus eſt nobis Deus. Vnde dicit Diu. Thom. 2. 2. quæſtion. 26. articul. 12. *Quod in patria voluntas cuiuſcumque infrà hoc ſiſtet, quod eſt determinatum diuinitus.*

37 Tertio *arguitur*: Charitas patriæ poteſt mereri; ergo & liberè operari. *Conſequens. Patet*, quia meritum eſſentialiter eſt actus liber, neceſſariis enim non meremur, quia non poſſunt aliter fieri. *Antecedens patet* in Chriſto Domino, qui verè meruit per opera charitatis, & tamen regulabatur in eo charitas per viſionem diuinam. Meruiſſe enim per opera charitatis certum eſt, cùm charitas ſit principium omnis meriti tam in nobis, quàm in Chriſto.

Nec *dici* poteſt, quod merebatur Chriſtus per charitatem liberam, vt regulatam ſcientia infuſa, non ſcientia beata. *Contra* enim eſt, quia illi duo actus, vel ſunt ſpecie diſtincti, vel numero tantum. Si numero, dabuntur duo accidentia ſolo numero diſtincta ſimul in eodem ſubiecto, contra expreſſam ſententiam Santi Thomæ. Si ſpecie diſtincti; *Contra eſt*, quia charitas regulata per fidem in vita, & per viſionem in patria non diſtinguitur ſpecie, cùm charitas ſemper maneat, & nunquam excidat; ergo multo minus diſtinguentur ſpecie charitas regulata per ſcientiam infuſam, & per viſionem beatam. 38

Quod *ſi iterum dicas*, non meruiſſe Chriſtum per amorem illum, quatenus ferebatur in Deum, ſic enim erat neceſſarius, ſed quatenus verſabatur erga proximum, ſic enim erat liber, ſicut Deus eodem actu diligit ſe neceſſariò & creaturas liberè. *Contra eſt*: tum quia inconueniens eſt, Chriſtum non mereri principali actu charitatis, ſcilicet amore Dei, ſiquidem charitatis non dat vigorem, principiumque merendi, quatenus amat proximum, ſed quatenus fertur in Deum, inde enim meretur apud ipſum, quia diligit ipſum. Tum etiam, quia vel eſt idem numero actus, quo Chriſtus diligit Deum neceſſario, & proximos liberè, vel diuerſus. Si diuerſus, ſequitur inconueniens ſuprà allatum, quod erunt duo actus ſolo numero diſtincti in eodem ſubiecto. Si idem, hoc implicat, quia ille actus quatenus liber poteſt exire, & non exire à potentia, poteſt elici iſte, vel alius, hæc enim eſt libertas quoad exercitium in creaturis: ille autem actus non poteſt elici, & non elici, cum neceſſario eliciatur, nec poteſt alius diſtinctus elici: quia amor proximi eſt identificatus amori neceſſario Dei, qui cùm neceſſariò emanet, non poteſt omitti, & alius elici, ergo non manet libertas exercitij circa illum. 39

Reſp. de materia huius argumenti latius tractari *ad 3. p. quæſtion.* 19. vbi agitur *de merito Chriſti*. Nunc admittimus, meruiſſe Chriſtum Dominum per actum charitatis, ſicut per actus aliarum virtutum; ſed non ſecundum eundum ſtatum charitatis, ſcilicet non ſecundum ſtatum comprehenſoris, ſed viatoris, vtrumque enim ſtatum charitas Chriſti habebat: quia Chriſtus comprehenſor, & viator erat, & conſequenter charitas illa, & neceſſitatem habebat, & libertatem ſecundum diuerſas conſiderationes, & formalitates. Vnde dicit Sanct. Thom. 3. p. quæſtion, 19. articul. 3. ad primum: *Quod Chriſtus non meruit per charitatem in quantum erat comprehenſoris, ſed quantum erat viatoris, nam ipſe fuit ſimul viator & comprehenſor.* Et quæſtion. 29. de Veritate articul. 6. ad ſextum. *Chriſtus* (inquit) *non erat extra ſtatum merendi, quia viator erat; & ideo charitate eadem fruebatur, & merebatur, ſicut eadem voluntate. Nec tamen erat idem principium meriti, & præmij, quia non merebatur gloriam animæ, ad quam pertinet charitas, ſed gloriam corporis, vt dictum eſt.* 40

Cæterum, quomodo iſtæ formalitates, & conſiderationes diſtinguantur in charitate, an taliter quod ſint diuerſi actus, & verſentur circa 41

diuerſa

diuerſa obiecta, vnus circa Deum, alius circa creaturas, an verò vnus, & idem, qui verſetur circa Deũ diuerſo modo cõſideratum, & quomodo talis actus ſit ſimul neceſſarius & liber, multiplex Theologorum opinio eſt; etiã inter Thomiſtas. Nam ex vna parte quod non ſint diuerſi actus inde deducitur, quia tales actus non poſſunt diſtingui ſpecie, ſed numero, cum habeant eandem rationem formalem obiecti, ſcilicet, diuinam bonitatem in ſe, qua ratione neque veritas viæ, & patriæ diſtinguuntur ſpecie ſecundum peritiorum Theologiam, neque dilectio Dei, & proximi ſũt actus ſpecie diuerſi, vt docet S. *Tho.* 2. 2. *q.* 25. *a.* 1. Duo autem actus ſolo numero diuerſi non poſſunt eſſe ſimul in eodem ſubiecto, etiamſi habeãt diuerſos aliquos reſpectus, ſeu modos, aliàs non repugnaret duas albedines ſimul eſſe in eodem corpore, vnã magis, aliam minus intenſam, qui ſunt modi diuerſi. Ex alia autem parte, ſi non ſunt diſtincti actus, ſed vnus, qui ſimul eſt neceſſarius quoad Deũ, liber quoad creaturas, & ſimiliter liber reſpectu Dei, vt eſt ratio diligẽdi creaturas (ſemper enim ratio formalis, prout talis, eodẽ modo tangitur, quo res ipſa) tunc eſt difficultas, quomodo in illo actu explicari poſſit libertas quoad exercitium, qualis ponitur in creaturis: nam iſta libertas conſiſtit in indifferentia ad elicere, & non elicere, ad diuerſos actus non ſpecie diſtinctos, ſed numero, quia licet non poſſit elicere actum oppoſitũ, verbi gratiã, odij (quæ eſſet libertas contrarietatis) poſſit tamen elicere hunc amorem numero, vel aliũ, aut ab eo ſe ſuſpendere. Tunc autem non poteſt id facere in illo amore etiam prout tangit creaturas, quia cùm ſit idem cum amore neceſſario erga Deũ, non poteſt alium actum elicere, vel ab eo ſe ſuſpendere, niſi mutando, aut ceſſando ab illo actu neceſſario, quod eſſe non poteſt. Vnde nec eſt ſimile de actu ipſo, quo Deus ſe diligit neceſſario, & creaturas liberè, quia libertas in Deo nõ eſt penes egredi actum, ſed elici à potentia, vel nõ elici, ſicut in nobis, quia actus ibi non exit à potẽtia, ſed penes tangere obiectum, & dare illi eſſe, vel non dare: quod pertinet ad ſummam Dei eminentiã ſuper obiecta, eo quod nõ ſupponit obiecta ille actus ſed conſtituit: nulla autem creata voluntas conſtituit obiectum, ſed ſupponit, & ideo non poteſt ſic exercere libertatem actus.

42 Reſpondetur ergo, probabilius videri, quod idẽmet actus amoris, qui regulatur amore beatifico, vt tangit Deũ in ſe abſolutè, & vt ſũma bonitas eſt, eſt actus neceſſarius, vt autem tangit Deum reſpectiuè ad creaturas, vel ipſas creaturas propter Deũ, eſt actus liber; quia ſic induit diuerſas conſiderationes, & formalitates, ſeu modos, non quidem diuerſas rationes formales ſpecificantes, quia iſtæ ſumuntur ex diuerſo modo mouendi in ratione boni, ſed diuerſas rationes modificantes, & conſtituentes diuerſum ſtatum liberi, vel neceſſarij, eo quod charitas ita reſpicit bonitatem diuinam, quod ſe extẽdit ad omne, quod Dei eſt; vnde ex ratione ſua formali complectitur Deum in ſe abſolutè, & reſpectiuè ad creaturas, ſed tamen in ſe abſolutè neceſſitat voluntatẽ cũ videtur clarè, quia ſumma, & plena bonitas eſt reſpectiuè ad creaturas, ſeu creaturas propter ipſum non neceſſitat, quia limitatam, & creatã bonitatem terminatiuè reſpicit in ipſa creatura. Sed tamẽ talis actus charitatis ita habet libertatẽ, cũ ſit regulatus à diuina viſione, quod ſemel procedens non poteſt amplius deſinere, nec mutari, quia æternus, & immutabilis eſt, nec pugnat iſta immutabilitas cum libertate, ſicut Angeli habent inflexibilitatem poſtquam ſemel libere elegerunt. Et ſic tota libertas, & vis meriti in actu charitatis Chriſti fuit in illo primo egredi à voluntate, ſicut quando *ingrediens mundum dicit: Ecce venio, vt faciam Deus voluntatem tuam*, ad Hæb. 10. tunc enim ita dilexit nos in Deo, quod potuit non diligere, vel non ſic, ſed alio modo, & alio actu potuit egredi ille actus à voluntate.

43 Quod *ſi* Chriſtus nouos actus charitatis eliciebat poſt primum, illi non poterãt regulari viſione beata, quia inde reſultat actus neceſſarius quoad Deũ, liber quoad creaturas immutabiliter, & æternaliter menſuratus. Semel enim egreſſus non potuit ceſſare, nec mutari, licet plures actus meritorios haberet Chriſtus in eliciẽdis, & imperandis actibus aliarũ virtutũ. Et ſic non fuit liber ille actus ſicut actus Dei, quia in ipſa prima egreſſione potuit entitatiuè eſſe alius, aut alio modo, quod diuinus actus nõ potuit, quia nõ egreditur à volũtate. Nec tamẽ fuit liber, ſicut noſtri actus, qui poſſunt ceſſare, & deficere, ſed fuit inflexibilis, & immutabilis, quia fuit actus vitæ æternæ.

44 Nec *repugnat*, quod idem actus entitatiuè non poſſit deficere quoad principalẽ, & ſpecificã rationẽ, poſſit autem deficere quoad illum reſpectum ad obiectum ſecũdarium, quia hoc ſolum extenſiuè, & accidentaliter ſibi identificatur; ſicut eadem forma poteſt præbere in vno ſubiecto effectum formalem ſecundariũ, in alio non præbere, licèt per ſuam entitatem illum præbeat, quia hæc communicatio accidentalis ſibi eſt.

45 Aliunde verò poteſt eſſe difficultas, quomodo ille actus ſit liber, ſi regulatur viſione beata, & videt in Deo quidquid facturus eſt; ergo ſupponit exiſtentiam actus futuri; ergo iam non manet poſſibilis oppoſitus actus; ergo nec eſt liber, quia libertas eſt ad oppoſita. *Reſp.* videri in verbo quid futurum ſit, & quid faciendũ, & modũ, quo faciendũ eſt, ſcilicet liberè, & videt oppoſitũ actũ eſſe poſſibilẽ abſolutè, & potentiã antecedenti, licet non ex ſuppoſitione quod iſte fiet, & potentiã conſequenti, quod non tollit libertatem.

46 Vltimo *arguitur*, quia actus charitatis eſt idẽ in via, & in patria tam ex parte habitus charitatis elicientis, quàm ex parte obiecti, circa quod verſatur, nec diuerſa propoſitio obiecti ſufficit illum variare penes liberum, & neceſſarium; ergo ſi hic in via eſt liber, vt manifeſtè conſtat, etiam & in patria. *Conſequentia patet*: quia non eſt aliquod principiũ vnde varietur liberum, & neceſſariũ niſi vel ex parte habitus, vel ex parte obiecti, vel ex parte dictaminis, & propoſitionis intellectus. Si hæc non ſufficiunt variare, nihil eſt quod diuerſificet, & mutet liberum in neceſſarium. *Anteced. verò probatur.* Nã quod ex parte habitus nõ mutetur liberũ in neceſſarium, conſtat, quia eſt idem habitus charitatis in patria, qui in via, non ſolum idem ſpecie, ſed etiam numero; quia charitas nunquam excidit; in via autem habitus charitatis inclinat ad actum amoris liberũ; ergo & in patria. Non variatur etiam ex parte obiecti, quia obiectum in ſe eſt idem, ſcil. diuina bonitas: eſſe autem clarè, vel obſcurè cognitum nõ variat rationem liberi, vel neceſſarij; quia libertas, vel neceſſitas, ſeu determinatio in operando nõ ſumitur ex obiecto, ſed ex operante, quod habet dominium, & poteſtatem ſuper elicientiam ſui actus, quod dominiũ, & poteſtatẽ intrinſecam non tollit ratio viſi, vel non viſi ex parte obiecti, quæ vel eſt denominatio extrinſeca. Non denique variatur hæc libertas ex parte applicationis, & propoſitionis obiecti; quia hæc propoſitio habet ſe ſicut applicatio, & approximatio obiecti, & quando eſt obſcurè

cognitum minus applicatur, maior autem, vel minor approximatio, & applicatio obiecti non facit actum neceſſarium, aut liberum, ſeu contingentem, ſed ſolũ conducit ad magis, vel minus diligi, ſiquidẽ liberè, vel neceſſariò operari (vt dictum eſt) non procedit ex applicatione diuerſa obiecti, ſed ex principio intrinſeco volũtatis, quod non variatur.

Si *autem dicatur*, Deum clarè viſum neceſſitare voluntatẽ quia eſt principiũ efficiens illius operationis. *Contra eſt*: tũ quia Deus ad extra nihil operatur neceſſario, ſed liberè: tum quia obiectum per ſe effectiuè non concurrit, ſed mediante potentia voluntatis, & applicatione intellectus, quæ liberè ſe habent.

47 Confirmatur: quia ſi actus charitatis in patria eſt neceſſarius, non poteſt eſſe idem cum actu charitatis in via, ſed diuerſus. & diſcontiouus, quia non eodem modo exit actus à voluntate ſi liberè exit, & ſi neceſſariò: imò non videtur poſſe eſſe actum eiuſdem ſpeciei, quia naturaliter procedere ſeu cũ vltima determinatione, & liberè, ideſt, ſine illa, pluſquã numericã petit diſtinctionem, conſtat autẽ quod charitas viæ, & patriæ continuantur, quia charitas nunquam excidit: ergo, &c.

48 Reſp. neceſſitatem hanc in exercitio (*vt ſupra diximus*) non prouenire ex obiecto, vt præciſè obiectum eſt, quia ſic ſolum ſpecificat, nec ex voluntate, aut habitu charitatis in tota amplitudine cõſideratis; ſed ex voluntate, & habitu in tali diſpoſitione, & ſtatu, ſcil. prout ſubſunt, & regulantur per iudicium, & dictamen non indifferens. Et negamus quod iudicium, & propoſitio obiecti habeat ſolum rationem nudæ, & extrinſecę applicationis, ſed habet rationẽ conditionis ſine qua non, & principij ita eſſentialiter requiſiti, quod ex ipſo originatur omnis determinatio, vel indifferẽtia volũtatis; quia ſaltem ſine indifferenti propoſitione, & cognitione obiecti implicat indifferenter eſſe volitum. Et licet viſũ, & non viſum ſolum ponãt in obiecto denominationem extrinſecam, tamen iudicium, quod formatur de Deo clarè viſo eſt ſine indifferẽtia, quia eſt de ſumma, & vniuerſaliſſima ratione boni, & diſtinguitur ab eo, quod eſt cum indifferentia, & nõ videt ipsũ Deũ in ſe. Et ſic illa propoſitio obiecti non eſt applicatio ſola agentis ad agendum, ſicut applicatio ignis ad comburendũ, ſed eſt diſpoſitio, & ſtatus ipſius obiecti, & modificatio ſecundũ quã ipſa bonitas obiecti ita apparet, vel nõ apparet, quod diuerſo modo mouet voluntatẽ, & dictamen intellectus reddit indifferens, aut determinatum, & conſequenter tollit, vel relinquit indifferentiam voluntatis.

49 Et *cum inſtatur*, quod libertas ſumitur ex principio intrinſeco, ſcilicet ex dominio & poteſtate voluntatis, *diſtinguo* ex principio intrinſeco, vt regulato, & ſubiecto dictamini intellectus *concedo*: non ſubiecto *nego*. Ex ſua enim natura voluntas habet vtrumque principiũ, & operandi neceſſariò, vt pater in motibus ſubitis, & operandi liberè, vt in plena aduertentia. Et ſimiliter neceſſitatur, & tollitur indifferentia, cum proponitur bonũ vniuerſaliſſimũ ſine vlla limitatione, aut apparentia mali. Applicatur verò, & determinatur iſte modus penes dictamen, & iudicium de obiecto, quod ſi eſt indifferens, relinquit volũtatẽ determinatã, & datur ei etiam concurſus cum modo indifferentiæ. Si autẽ ſit omnino determinatum, & ſine vlla indifferentia, etiam relinquit voluntatẽ omnino determinatam, & neceſſitatam, & ſic eſt in præſenti. Quare ex ipſamet natura voluntatis, & ſine vlla mutatione, aut mutatione ſuæ poteſtatis, & dominij habet voluntas reſpectu obiecti ſic propoſiti cũ omnimoda determinatione, & adæquata, ac ſumma plenitudine boni, ſine vlla indifferentia ferri; quia ipsũ bonum ſine vlla indifferentia proponitur; reſpectu vero obiecti indifferenter propoſiti, indifferenter ferri, ſic exigente ipſa natura, & diſpoſitione voluntatis pro tali ſtatu, & diſpoſitione.

50 Ad *Confirmat. reſpondetur* probabilius mihi videri, quod nõ eſt idẽ numero actus, qui in via elicitur à charitate, & qui in patria propter maximã mutationem, quæ fit à libero, & contingenti in neceſſarium, & propter diuerſam regulationem dictaminis; quia in patria ipſa viſio rapit totaliter voluntatem, in via agitur indifferenter à fide. Nec tamen excidit charitas, quia idem habitus, eadẽque ratio formalis, & ſubſtantialis manet hîc, & in patria, licet accidentaliter multum varietur, ſicut non excidit charitas in via ex eo quod intermittantur actus, & modo eliciat vnum, modo alium diuerſum numero.

51 Quod *ſi inſtes*: Poteſt Deus præcipere beato, vt ceſſet à viſione, ſeu dilectione, aut velit ab illa ceſſare, ſi Deus ſubtraxerit concurſum, & poteſt, ac tenetur beatus ſe illi conformare; ergo eſt liber: quia eſt capax præcepti. Poteſt etiam habere hunc errorem beatus, quod cadet in miſeriam, ſi non ceſſauerit à dilectione, aut viſione: ergo poteſt velle ceſſationem ab eis. *Reſpondetur*, hæc argumenta *Holcot.* non conuincere. Dicimus enim quod non poteſt poni præceptum beato, vt ſtante viſione ceſſet à dilectione, vel ſtante lumine, & concurſu Dei ceſſet à viſione, non magis, quam ſi præciperetur, vt apertis oculis, & poſito obiecto, & lumine non videam: quia hæc omnia neceſſaria ſunt, non ex aliqua extrinſeca ſuppoſitione, ſicut Chriſtus Dominus non poteſt peccacare, ſed ex intrinſeco principio, ſcilicet ex ablatione indifferentiæ in iudicio, quæ directè tollit libertatem; in Chriſto autem nõn obſtante impeccabilitate manet indifferentia iudicij quoad libertatem contradictionis, licet non contrarietatis. Poteſt tamen præcipi beato, vt patiatur ſibi auferri à Deo viſionem, aut concurſum ad dilectionem, & in hoc volito poteſt conformari, quia hoc liberum eſt, & exercendum pro tempore, quo ablata fuerit viſio, & concurſus, non manentibus illis. *Ad illud* de errore *Dicimus*, illum eſſe impoſſibilem, quidquid ſit, an in aliis rebus poſſit beatus habere errorem negatiuum, ſeu neſcientiam. Quod verò putet ſe lapſurum in miſeriam, ſi non careat viſione eſt perinde, ac dicere, quod cadet in infœlicitatem ſi non careat ipſamet fœlicitate, quod implicat.

ARTICVLVS VIII.

Quæ ſint Dotes Beatitudinis in anima?

1 ASSIGNANTVR beatis dotes ducta metaphora à matrimonio humano in hac vita, in quo ſponſę aſſignatur dos, ideſt bona aliqua, tum in ſolatium matrimonij, eiuſque ſuſtentationem: tum in ornatum ipſius ſponſæ; nec dos aſſignatur vxori quouſque ſolemne reddatur matrimonium, & traducatur in domum ſponſi, vt

vt dicitur *leg. Dotis, ff. de iure dotium.* Sic cum in beatitudine ſit coniunctio perpetua inter animã, & Deum, quaſi matrimonium inter ſponſam, & ſpõſum, præter ipſã beatitudinem, quæ eſt ipſa cõiunctio, aſſignantur à Theologis dotes, quaſi ornamenta quædam ſponſæ, alia quidem ex parte animæ, alia ex parte corporis cùm reſurrectio fiet, de quibus Scholaſtici cum *Magiſtro in 4. diſt. 49. & diſt. 44. D. Tho. ibi, & in Additionibus q. 95. & de dotibus corporis q. 82.* Prius ergo agemus de Dotibus animæ, deinde de Dotibus corporis.

Dotes animæ quid; & quot ſint.

2 VT *à ratione generica* incipiamus, ſupponendũ eſt ex *D. Tho. q. 95. cit. a. 1.* quod *dos* non accipitur in præſẽti in lata ſignificatione prout quodlibet donũ, ſeu perfectio, à cuius dici ſolet dos, vt cum dicitur aliquis dotatus ſcientia, aut viribus, aut fortitudine, &c. Si enim hoc modo loqueremur, non eſſet neceſſe ſpeciales aſſignare dotes in beatis, ſed omnis perfectio eorum dos nominaretur & tam in Chriſto, quã in Angelis aſſignaretur, qui magnis perfectionibus dotati ſunt, quibus tamen cõmuniter non aſſignantur dotes ita propriè, quia nec ſponſæ munus, aut nomẽ eis cõpetit, ſed Chriſtus eſt ſponſus, & Angeli miniſtri, & quaſi Paranimphi. Et præterea Angeli nõ cõueniũt in natura cum Chriſto, ſicut homines, licet conueniant in gloria, & ideò propriè nõ ſunt ſponſa. Sumitur ergo ratio *dotis* ſecundum aliquam analogiam, & ſimilitudinem ad dotem, quæ aſſignatur in matrimonio carnali, ſeclusis aliquibus imperfectionibus, quæ in cœleſti deſponſatione locum non habent. Et concurrunt ferè tres conditiones ad dotem. Primò quod aſſignetur ſponſæ, & ad proprietatem eius pertineat; vnde ſoluto matrimonio remanet in dominio vxoris, & hoc pertinet ad cauſam ſubiectiuam, ſeu ex parte ſubiecti. Secundo ex parte cauſæ finalis, quod detur ad ſuſtentanda onera matrimonij in ſubſidium viri, & ad decentiam, & ornatum ſponſæ, vt ſic decentiùs coniungatur ſponſo; vnde alia eſt dos naturalis, quæ ipſis fœminis à natura tribuitur, ſcil. virginitas, & pudor, alia ciuilis, quæ quæ conſiſtit in bonis fortunæ, & diuitijs. Tertio ex parte efficientis requiritur, quod dos tribuatur mulieri à parentibus, vel ab his, qui ex parte ipſius mulieris ſunt. Nã quod datur à ſponſo ipſi ſponſæ, propriè non eſt dos, ſed ſunt vel arrhæ, vel largitas ſponſalitia: ſed tamen aliquando contingit dotem aſſignari à ſponſo ipſi ſponſæ, non tamen quatenus ſpõſus eſt, ſed alia aliqua ratione, vel in pœnã, vt ſi ipſe ſeduxit virginem, & corrupit, vt dicitur Exodi 22. vel propter inæqualitatem conditionis, vt ſi puella ſit longe nobilior, aut iunior, vt communiter fit, vel ex nimio affectu, & amore ad ſponsã, cuius paupertatẽ, aut deſolationẽ vult dote recreare. Vnde Geneſ. 34. Sichem propter ardentem amorem erga nuptias Dinę dixit Iacob,

3 & filiis eius, *Augete dotem, & poſtulate munera.*

Propter *hanc ergo cauſam*, ſcilicet propter charitatem ſuam nimiam, qua dilexit nos Deus, voluit Pater ita facere nuptias filio ſuo, quod ſponſã eius etiam dotauerit, & præparauerit ei. Vnde dicitur Apocalyp. 19. *Quòd venerunt nuptiæ Agni, & vxor eius præparauit ſe, & datum eſt illi vt cooperiat ſe byſſo ſplendido, & candido.* Quare non eſt neceſſe hanc conditionem ita exactè ſeruare in dote, quod ſemper debeat aſſignari à parentibus puellæ, ſed poteſt etiam tribui à ſponſo. Et ſic fit anima beata. Quanquam etiam D. Tho. *cit. q. 95. art. 3. ad ſecundum*, conſiderat, quod dotes dantur animæ à Deo quatenus eſt pater ſponſæ, ſcilicet animæ, non quatenus eſt pater ſponſi, ſcilicet Chriſti. Eſt enim pater ſponſi per æternam generationem, & ſic non dotat ſponſam, ſed omnes theſauros ſuos ponit in filio, cui diuinitatem communicat, & quaſi maioratũ facit, & Principẽ conſtituit. Eſt etiã pater ſponſæ per gratiã, per quam voluntariè genuit nos verbo veritatis, & ſic dat nobis pignus ſpiritus quaſi arrhã, & poſteà dotes in gloria. Seruantur etiam aliæ conditiones dotis, ſcilicet, quod detur ſponſæ in proprietatem, *Quia gaudium noſtrum nemo tollet à nobis*, vt dicitur Ioan. 16. & iterum Lucæ 10. *Optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Dantur etiam non ad onera matrimonij, quæ nulla ibi ſũt futura, ſed ad cumulũ honoris, & gaudij, & ad decentiã ſpõſæ, vt ſit quaſi Regina, *Quæ aſſiſtet à dextris in veſtitu deaurato, & vt delectent eum filiæ Regum in honore ſuo.* Pſal. 44. Seruient etiã ad tollenda impedimenta, & multiplices indecentias, quæ in hac vita habentur, cum quibus non poſſumus venire ante faciem Dei, & ex hac parte etiam aliquo modo dantur ad onera matrimonij ſubleuãda, ſcilicet vt talia onera nõ ſint.

Hoc *ſuppoſito* tanquam cõmuni, & generica ratione dotis in gloria, deſcendendo in particulari, cõmuniter cõueniũt Theologi in hoc quod ſũt tres dotes animę glorioſę quaſi pro tribus potẽtiis animæ, aut pro duabus ſaltẽ, quæ maximè ditantur in illa gloria. Sed variãt in aſſignãdis huiuſmodi dotibus & ferè omnes modos dicẽdi tãgit *S. Tho. dict. q. 95. a. 5.* Nã quidã poſuerunt pro dotibus viſionẽ, quæ correſpõdet, & perficit intellectũ; dilectionem quæ correſpondet charitati, & perficit concupiſcibilẽ; tentionẽ quæ correſpõdet ſpei, & perficit iraſcibilẽ. Quæ ſententia tribuitur *Bonau. in 4. diſt. 49. in 1. p. q. 5.* Sed hoc nõ poteſt propriè intelligi de cõcupiſcibili, & iraſcibili, quia iſtæ potentię ſũt ſẽſitiuæ, & corporales, nec remanẽt in anima ſeparata, in qua tamen dotes dãtur. Et ideo oportet hæc reducere ad ipsã volũtatẽ, quatenus eminẽter habet vim cõcupiſcibilis, & iraſcibilis. Vnde cõmuniter alij Authores aſſignant dotes tantũ in duabus potẽtiis ſpiritualibus animæ, ſcil. intellectu & volũtate. Et pro intellectu omnes aſſignãt vnã dotẽ, ſcil. viſionẽ, quæ correſpõdet fidei in hac vita. Pro voluntate aſſignãt duas; & in hoc eſt varietas. Nã quidã aſſignãt dilectionẽ, & fruitionem: alij verò fruitionẽ, & tentionẽ, ſeu comprehenſionẽ (non enim comprehẽſio ſumitur hìc pro cognitione comprehenſiua, ſed pro tẽtione, ſeu adhæſione, iuxta illud, *tenui eũ, nec dimittam*) Alij cõprehenſionem, & delectationẽ, quod in idẽ recidit, quia delectatio eſt idẽ quod fruitio. Et ideo qui aſſignant pro dotibus ex parte volũtatis fruitionẽ, & delectationem, vix poſſũt illas diſtinguere. Eſt etiam diuerſitas, quod quidã aſſignãt pro dotibus habitus, quidã actus, ſeu effectus aliquos, quos relinquũt in beato. Qui aſſignãt habitus, ponũt in intellectu lumẽ gloriæ eſſe dotẽ vocariq; viſionẽ, quia eſt viſionis principiũ, ex parte vero voluntatis ponũt habitũ charitatis pro dilectione, & fruitione, & habitũ aliũ ſecuritatis, quo excluditur omnis timor de amiſſione Dei. Ita *Richard. in 4. diſt. 49. a. 3. q. 7.* Alio modo in habitu dotes cõſtituit D. Th. vt ſtatim vidẽbimus. Alij in actibus eas conſtituũt, ſcil. in viſione, fruitione, & dilectione, vel tẽtione, ſumendo iſta pro actibus, nõ pro habitibus; quam ſententiam communem eſſe Scholaſticorum affirmat *Vazq. hic diſp. 17. cap. 2. in fine*: difficile tamen poſſunt iſtos actus diſtinguere ab ipſa beatitudine, & fruitione.

5 Rem *hanc*(quæ non tantæ difficultatis eſt) tribus dictis abſoluemus. *Primum* circa numerum dotium animæ, cur ſint tantũ iſtæ tres? *Secundum* circa diſtinctionem earum ab ipſa beatitudine. *Tertiũ* circa id in quo conſiſtũt: An ſupponant pro habitu, an pro actu, an pro aliquo effectu, ſtatu vel modo ex beatitudine relicto. & tandem quid ſint?

6 Dico *ergo primo.* Conuenienter numerantur à Theologis tres dotes animæ glorioſæ. Cõcluſio eſt cõmuniter tradita à Doctoribus, & conformiter ad Scripturã, quæ beatitudinẽ explicat per modũ deſponſationis inter Deum, & animam, ipſamque animam ſponſam vneat, eique promittuntur ornamẽta, munera, atque hæc, & ſimilia, & ſic competenter illi aſſignantur dotes, quia dos correlatiuè ſe habet ad deſponſationem. Vnde dicitur Apocal. 21. *Vidi ciuitatem Sanctam Ieruſalem nouam deſcendentẽ de cælo a Deo, paratam ſicut ſponſam ornatã viro ſuo.* Si ornata eſt viro ſuo, ergo & dotata, præcipuus enim ornatus pro viro eſt dotatio. Ornatus autem iſte deſcribitur poſteà in eodem cap. *Vidi* (inquit) *Ieruſalem deſcendentem de cælo, habentem claritatẽ Dei, & lumen eius ſimile lapidi pretioſo.* Ex ipſa ergo claritate, & lumine gloriæ ſumendum eſt ornamentum, atq; adeo dos ſponſæ. Nec enim pro dote aſſignandus eſt ornatus ille, quẽ ex hac vita defert ſecum anima, quia dos debet permanere in ſtatu matrimonij, ornatus autem iſtius vitæ deponitur, & euacuatur, vt Fides, & Spes: gratia autẽ, & charitas meliorantur, & conſummantur, & melioratio illa ad dotem pertinet, quia ſtatũ, & permanentiam dat; ſecundum ſe autem, & in ſua ſubſtantia dotes non ſunt. quia dantur ante matrimonij ſolemnitatem, & cum adhuc ſponſa eſt extra domum ſponſi, & quando adhuc paruula eſt, & ſub elementis mundi huius agens; & ſic potius pertinet ad dona data pro deſponſatione de futuro, quã pro matrimonio de præſẽti. Et hac ratione D. *Th. diſt. q. 95. a. 1. ad* 4. remouet ea à ratione dotis. Dos enim tũc aſſignatur cũ ſpõſa traducitur in domũ ſpõſi, & celebratur matrimonij ſolẽnitas. Ergo gratia, & charitas in ſua ſubſtãtia, & provt ſunt cõmunes viæ, & patriæ non induunt rationem dotis, ſed ſolum provt incipiunt pertinere ad ſtatũ, & permanentiam patriæ, & ad decorem, & ſplendorem illius ſtatus, & matrimonij, & ſic non ipſa gratia, & charitas, quæ iam antea donatæ erant, ſed id quod de nouo tunc datur, & ad ſtatũ illũ, & matrimonij ſolemnitatẽ pertinet, rationem habet dotis, quia eſt donatio pro traductione perpetua ſponſæ ad domum ſponſi.

7 Excluſis *ergo* donis huius vitæ à ratione dotis, reſtat videre ex his, quæ dãtur in patria, quid nomine dotis poſſit intelligi? Et in primis ipſa beatitudo, provt eſt aſſecutio finis vltimi, & cõiunctio ad Deum, non poteſt eſſe dos; quia ſic eſt potius ipſa copulatio, & conſummatio matrimonij ſpiritualis: dos autem debet eſſe quid diuerſũ à matrimonio ipſo, cum habilitet ad illud, & ad illius ornatum, & ſuſtentationem detur. Præter beatitudinẽ autẽ, quæ eſt operatio immediatè cõiungens Deo, ſunt etiã aliquæ accidentales operationes pertinẽtes ad virtutes morales, vel ad dona Spiritus Sancti, vel ad particulares gratias gratis datas, aut chariſmata, ſeu reuelationes particulares, aut aureolas, vel quid ſimile. Si ſunt operationes virtutum, & donorũ Spiritus Sancti, non pertinent ad dotem patriæ ob rationẽ dictã: quia ſicut gratia, & charitas ſunt dona collata ante matrimoniũ in hac vita, ita & virtutes morales, & dona Spiritus Sancti pro hac etiã vita dantur. Peculiares autem gratiæ, ſeu reuelationes, aut chariſmata non pertinent ad rationem dotis ſponſæ; ſed ad largitates, ſeu munera, quæ ſponſus præbet ſponſæ durante matrimonio. *Et hoc duplici ratione*: primo quia illa chariſmata, ſeu peculiares reuelationes, aut dona pertinent ad gaudia accidẽtalia, quæ verſantur circa aliquid creatũ, non circa ipſum Deũ immediatè: dos autem datur in ordine ad ipſum virum, & ſic dicitur ſponſa ornata viro ſuo, ideſt in ordine ad virum ſuum: circa Deũ autẽ ſolum verſantur ex parte intellectus viſio, ex parte voluntatis tentio, & fruitio, ſeu dilectio. Secundo: quia vt D. *Th. docet illa q. 95. a. 5. ad 5. & 6. & 7.* dos debet poni vt aliquid, quod diſponit, & quaſi habilitat ſpõſam ad ipſã beatitudinẽ, quaſi ad cõiunctionẽ cum Deo, non autem quod concomitatur, aut cõſequitur ipſam beatitudinẽ, ſeu poſt illã datur. Quod enim poſt cõſummationem matrimonij largitur quis ſponſæ, nõ dicitur propriè dos, ſed ſpõſalitia largitas, aut donatio inter coniuges; dos autem donatur ſponſæ, vt competenter traducatur in domum ſponſi, & decenter habilitetur ad talem traductionem. Illæ autem particulares reuelationes ſeu chariſmata poſt beatitudinem conſequuntur in anima. Multa etiam ſunt, quæ non omnibus ſũt communia, ſed quibuſdam tantum, vt aureolæ, & aliquæ peculiares reuelationes, ſeu gaudia: dos autem toti corpori ſponſæ communis eſt, ideſt Eccleſiæ. Et ſic tantum remanent pro dotibus animæ ea, quæ in ipſis potentiis habilitãt, & diſponunt animã erga Deum, & ornant ſponſam viro ſuo, & hæc ſolum eſſe poſſunt in intellectu viſio, in voluntate tentio, & fruitio, ſeu delectatio, & dilectio. Dilectio autem excluditur, quia eſt actus charitatis ſecundum ſubſtãtiam ſuam communis viæ, & patriæ, nõ proprius illius ſtatus patriæ, ſicut dos debet eſſe proprius matrimonij in ſtatu, quo ſolemnizatur.

Sed *tunc* reſtat difficultas, quomodo diſtinguãtur iſtæ dotes ab ipſa beatitudine? quia viſio eſt ipſa formalis aſſecutio finis, & fruitio, ſeu dilectio, eius complemẽtum. Comprehenſio autem, ſeu tẽtio ab iſtis non differt, quia aſſecutione ipſa tenemus, ſeu comprehendimus finem. Ad hoc. 8

Dico ſecundo. Iſtæ dotes non ſunt ipſa beatitudo formaliter, ſed ab ea differunt. Ita D. *Thom. citata queſt. 95. art* 2. contra aliquos, qui dicebant dotẽ non differre à beatitudine re, ſed ratione. Et ratio eſt ſupra allata. quia beatitudo eſt operatio, qua quis aſſequitur finem, & aſſecuto fruitur, & ſic pertinet ad ipſam copulationem, & coniunctionẽ cũ Deo: dos autem differre debet à matrimonij vinculo, & ab ipſa eius conſũmatione, datur enim ſpõſæ, vt decenter habilitetur, & ornetur ad ipſũ matrimonium. Ergo incompetenter dicitur, quod dos eſt ipſa beatitudo, quaſi diceretur, quod in matrimonio carnali dos ſponſæ eſſet conſummatio ipſa matrimonij. 9

Nec *obſtat*, quod viſio dicitur dos, & fruitio, ſeu delectatio. *Ad hoc* enim reſpondet S. *Thom. loco citato ad tertium*, quod viſio dupliciter dicitur: *Vno modo ipſe actus viſionis, & ſic viſio non eſt dos, ſed eſt ipſa beatitudo. Alio modo poteſt accipi habitualiter, ideſt pro habitu, à quo talis operatio elicitur, ideſt pro ipſa gloria claritate, qua anima diuinitus illuſtratur ad Deum videndum, & ſic eſt dos, & principium beatitudinis, non autem ipſa beatitudo.* Quod qualiter intelligendum ſit ſtatim dicemus in tertio dicto. Nunc autẽ D. Tho. apertè diſtinguit in viſione rationem dotis, & rationem beatitudinis, & aſſignat rationem dotis nõ ipſi actui, ſeu operationi coniungenti mentem Deo, ſed habitui, ſeu claritati habituali, qua diſponitur mens ad videndum Deũ. Et in hoc videtur conformari Scripturæ Apoca- 10

lyp.

lyp. 21. dum ornatum ſponſæ, quo præparatur, & ornatus viro ſuo dicit: *Eſſe claritatem Dei, Vidi* (inquit) *Ieruſalem deſcendentem de Cælo, habētem claritatem Dei, & lumen eius ſimile lapidi pretioſo.* Viſio ergo ſumpta pro claritate, & lumine (quod eſt ſuncte viſionem habitualiter) eſt ornatus, ſeu dos ſponſæ. Et comprehenſio, ſeu tentio ponitur à D. *Thom.* in voluntate *in hac 1.2. quæſt. 4. art. 3. ad ſecundum*, nec tamen ponitur tanquam operatio diſtincta à viſione, vt dicit *ad tertium*, ſed vt relatio, ſeu habitudo ad finem tam habitum, eo quod ipſa etiam viſio obiectum eſt cōprehenſionis, quia tenetur obiectum viſum, id eſt Deus cognitus, & aſſecutus per intellectum. Fruitio etiam, ſeu delectatio, vt habitualiter habita & permanter, eſt dos; & habitus ſic permanenter ad illam inclinans eſt habitualis fruitio, & delectatio. Quæ qualiter explicanda ſint, ex ſequenti dicto conſtabit.

11 Dico *tertio*: Viſio, comprehenſio, & delectatio, ſeu fruitio ſunt tres animæ dotes, quæ non conſiſtunt formaliter, & entitatiuè in operationibus, ſed in habitibus, non abſolutè, ſed quatenus connotant quoſdam effectus in intellectu, quibus anima diſponitur, & præparatur illi beatitudini, ſeu acquirit ſtatū propriū ſponſæ, & exuit diſpoſitionē, & ſtatū peregrinationis. ſicque formalitas dotis magis pertinet ad ſtatum, & dignitatem, ſeu decentiam illius beatitudinis, quam ad eius ſubſtantiam.

12 Concluſio *ſumitur ex D. Tho.* quoad omnes ſuas partes. Nam quod tria illa ſint aſſignanda pro dotibus animæ, expreſſè ponit in locis ſupra citatis *ex 4. Sententiarum, & quæſt. 95. additionum, artic. 5.* & ſimiliter *in hac 1.2. quæſt. 4. articul. 3.* Et conſtat ex dictis in prima concluſione, quia dos debet eſſe aliquod donum perpetuum proprium patriæ, & nō viæ, quo habilitetur anima, & decenter ornetur, & diſponatur viro ſuo, id eſt Chriſto. Et debet diſtingui ab ipſa operatione, qua ſit conſummatio, & coniūctio huius diuini matrimonij, eo quod dos à matrimonio diſtinguitur, & ad illud habilitat, ac pręparat. Ex quatuor autē, quę inueniūtur in potētiis animæ tangere Deū, & ornare animam in ordine ad ipſum, ſcil. viſio in intellectu, dilectio, delectatio, & tentio, ſeu comprehenſio in volūtate, expunximus dilectionem entitatiuè acceptam; quia in ſubſtantia, & ſpecie ſua eſt communis patriæ, & viæ, & ſic non eſt propriè dos. Vt autem eſt dilectio neceſſaria, & perpetua, eſt quidē propria patriæ, ſed id habet à viſione, & tentione, ſeu cōprehenſione, quatenus ſic fit tenens, & adhærens Deo, quod vnus ſpiritus cum eo eſt.

13 Secunda *vero pars* cōcluſionis, quod dotes entitatiuè ſint habitus, non actus, ſeu operationes, eſt contra *Vazquez. hic diſp. 17. cap. 2. Monteſinos hic q. 4. a. 3. diſp. 1. q. 6.* & alios, qui cēſent eſſe actus: quia explicantur nomine actuum, ſcilicet viſionis, delectationis, &c. ſicut etiam explicat S. Thom. aut etiam quia habitus ſolum ſunt duo, ſcilicet lumen gloriæ, & charitas, dotes verò ſunt tres.

14 Nihilominus adeo expreſſa eſt in hac parte ſententia D. Thom. vt negari non poſſit ipſum tenere quod dotes entitatiue ſunt habitus, & non operationes. Dicit enim ſic cit. q. 95. art. 2. *Dicendum eſt quod dos, & beatitudo etiam realiter differunt, vt beatitudo dicatur ipſa operatio perfecta, qua anima Deo coniungitur, ſed dotes dicantur habitus, vel diſpoſitiones, vel quæcumque alia qualitates, quæ ad huiuſmodi perfectam operationem ordinantur.* Et licet nomine actuum, ſcilicet viſionis, & delectationis eas nominet, dicit tamen ibidem ſolutione ad tertium, vt ſupra retulimus. *Quod viſio accepta actualiter, id eſt pro ipſo actu viſionis, non eſt dos, ſed ipſa beatitudo; accepta autem habitualiter, id eſt pro habitu, à quo talis operatio elicitur, id eſt pro ipſa gloria claritate, qua anima illuſtratur ad videndum Deum, ſic eſt dos.* Et licet ſint ſolum duo habitus, lumen gloriæ, & charitas, dicit tamen ibidem art. 5. ad tertiū: *Quod dilectio, & viſio diuerſos habitus nominant, quorum vnus pertinet ad intellectum, alter verò ad affectum; ſed comprehenſio, vel fruitio ſecundum quod ponitur pro comprehenſione, non importat aliquem habitum ab illis duobus, &c.* Vbi licet habitus ſint duo, & dotes ſint tres, tamen vnum ex illis pro duabus dotibus ſubſtitui, ita quod non ſit tertius habitus diſtinctus, docet. Manifeſtum ergo eſt D. Thom. non in operationibus ponere dotes, ſed in habitibus.

Et *ratio* huius deducitur ex eo, quod dos non eſt ipſum vinculum, vel conſummatio matrimonij, aut aliquid conſecutum ex cōſummatione, ſed aliquid antecedens quaſi habilitans, & ornans ſponſam, vt coniungatur ſponſo, & traducatur in domū eius. Conſūmatio autem matrimonij, & quę ſequūtur poſt conſūmationem ſupponunt traductionem ſponſæ in domū ſponſi, & quod ſit ſub eius poteſtate, & conſequenter ſupponūt dotem. Ergo operatio ipſa beatitudinis, quæ eſt viſio, & operatio conſecuta poſt viſionem, quę eſt dilectio, & fruitio, non poſſunt conuenienter nomine dotis accipi. Nā viſio eſt ipſa conſūmata aſſecutio finis, & coniunctio ad ſponsū, fruitio verò, & dilectio, & tentio ſūt operationes poſt conſūmationē ſecutę. Nec poteſt dici, quod viſio, quę eſt dos, eſt alia operatio à viſione quæ eſt aſſecutio finis, & formalis beatitudo; & ſimiliter quod delectatio, & comprehēſio ſunt alię operationes à dilectione, & fruitione beatifica. *Contra enim eſt*: tū quia illa viſio, quæ ponitur dos eſt circa Deū, & delectatio, ſeu fruitio, quæ eſt dos, eſt circa Deū in ſe. Nulla autem alia viſio, & delectatio datur circa Deū in ſe, niſi illa viſio, quæ eſt beatifica, & fruitio beatifica, nec aliæ operationes, explicari poſſunt, quid ſint. Tum quia ante viſionē, & delectationem beatificā non apparet, quæ alia delectatio, & viſio detur, quæ ſit dos & non ſit beatitudo. Si autē beatitudinem cōſequuntur, & ſupponūt, à fortiori ſupponūt dotē: quia hæc datur antecedenter ad conſummationem matrimonij, vt habilitans ad ipſā, & diſponens ad huiuſmodi coniunctionem, vt docet *S. Thom. dicta q. 95. art. 2. ad ſecundum.* 15

Circa tertiam partem concluſionis, in qua explicatur quomodo habitus illi induant rationem dotis, ſcilicet ſecundum quaſdā connotationes, eſt aduertendum, quod tam illi, qui ponunt dotes in actibus, quā qui in habitibus, non abſolutè in illis eas cōſtituunt, ſed ſub quibuſdā connotationibus, eo quod actus viſionis abſolutè ſumptus eſt ipſa beatitudo, & conſummatio matrimonij, non dos ad illam; & ipſe habitus luminis, vt eliciens viſionem præciſè eſt virtus operatiua illius coniunctionis, & conſūmatiua matrimonij, nō dos diſponens, & ornans ad matrimoniū. Nullus autem niſi ridiculè aſſignare poteſt pro dote, aut ipſam conſummationē matrimonij, aut virtutem effectiuam illius. Et ſic intendunt omnes explicare dotes in iſtis actibus, vel habitibus penes quaſdam connotationes, ſeu habitudines, eo quod D. *Tho. in hac 1.2. q. 4. a. 3. ad tertiū*, dicit quod comprehenſio nō eſt aliqua operatio præter viſionem, ſed quædam habitudo ad finem habitum. Eadem autem ratio eſt de comprehenſione, & de aliis dotibus. Vbi Doctor Sanctus 16

videtur conſtituere comprehenſionem non in habitu, ſed in operatione, dicens, non eſſe aliam præter viſionem, quod eſt ſupponere quod ſit operatio, & addit, quod eſt habitudo quædam ad finem iam habitum, quod pertinet ad connotationem eius. Nec oportet eſſe habitum propter parmanẽtiam, quæ requiritur ad dotem, quia etiam operationes illæ permanẽtes ſunt. Explicant autem aliqui hãc habitudinẽ, & connotationẽ per hoc, quod viſio, & fruitio in nobis dicantur dotes, quatenus ſuccedunt, & dantur poſt virtutes Theologales huius vitæ, quæ sũt Fides, & Spes. Et ideo in Chriſto non habent rationem dotis: quia in eo nõ ſucceſſerũt Fidei, & Spei. Sed quia D. Tho. explicauit hanc relationem per ordinem ad finem iam habitũ, non per ordinẽ ad virtutes Theologales relictas in hac vita: ideò alij explicant hanc habitudinem per ordinem ad Deum præſentem, quatenus voluntas ad illum vt præſentem fertur, & per intellectũ, quaſi per manum eum tenet relatione habita ad Deum ſic viſum, & præſentem.

17 Nihilominus nos in habitu luminis gloriæ, & charitatis conſtituimus iſtas dotes, quatenus fundant relationes illas, & connotant effectus quoſdã, quos relinquunt in potentiis quaſi antecedenter ad illas operationes, vt mox explicabimus. Nec D. Thom. dixit comprehenſionem eſſe formaliter, & entitatiuè operationẽ, ſed non eſſe aliquam operationẽ præter viſionẽ. Ex quo nõ inſinuatur quod ſit ipſa viſio formaliter, ſed quod connotet illam, vt terminum, ad quem refertur. Subdit enim Doctor Sanctus: *quod ipſa viſio obiectum comprehenſionis eſt, ſicut res ipſa viſa.* Si obiectum comprehenſionis eſt; ergo non eſt cõprehenſio formaliter ipſa viſio, & alias nõ eſt aliqua operatio præter viſionẽ ſecudũ Diuum Thomam; ergo nulla operatio formaliter eſt, ſed habitus. Non autẽ Nos ponimus dotẽ eſſe habitũ propter ſolã permanentiã, ſed quia habitus antecedit, & diſponit ad operationẽ, & dos ad conſummationem matrimonij. Dos etiam magis nominat poſſeſſionem, & facultates, quam operationem, ſeu actionem. Vnde melius ſeruatur analogia in dote ſi ad habitum referatur, quàm ſi ad operationem.

18 In *his ergo* habitibus conſideramus duplicẽ rationem, ſeu formalitatem. Primò, quod ſint principia eliciendi operationes, quę vel ſunt conſummatio beatitudinis, vel ad illã ſequuntur. Et ſic nõ induunt rationem dotis magis, quam ipſa conſũmatio matrimonij. Secundò, quod eleuant animam ad quendam ſtatum altiorem, & diſſimilẽ à ſtatu viæ, ratione cuius nõ poſſunt amplius habere imperfectiones huius vitæ, & quatenus remouent ab iſto ſtatu, & ponũt in ſtatu habendi ſuperiores perfectiones, induũt rationẽ dotis, id eſt, ornatus, & diſpoſitionis, & habilitationis ſponſæ ad illas nuptias diuinas: verbi gratia lumen gloriæ, non ſolum habet munus eliciendi viſionẽ Dei, ſed etiã diſponẽdi intellectũ ad recipiendã diuinã eſſentiã loco ſpeciei, & ita clarificandũ intellectũ, quod non ſit capax vllius obſcuritatis, & fidei, ſed ſolũ euidentię, & claritatis, & hęc vocatur viſio habitualiter, & per modũ dotis, quatenus ex vi illius luminis videt ſũmum viſibile, & non remanet intellectus in ſtatu vllius obſcuritatis, & imperfectionis, iuxta illud Gregorij: *Quid eſt quod non videant, qui videntem omnia vident?* Et hic eſt ornatus Hieruſalẽ deſcendentis de cœlo, ſcilicet, quod habet claritatẽ Dei, & lumen eius ſimile lapidi pretioſo, quia totus intellectus eſt in ſtatu clarificationis, & euidentię, & viſionis, nec eſt iam locus fidei, & opinionibus, & phantaſmatibus, &c. Similiter comprehenſio quatenus eſt dos dicit habitum charitatis, non elicientem amorẽ, ſed ita complectens ſummum arduum quod eſt Deus, quod eſt in ſtatu nihil ſperandi, ſed omnia poſſidendi, quæ voluerit; & hic eſt ſtatus comprehenſoris, vt opponitur, & excludit ſtatum viatoris, qui eſt ſtatus contingentiæ, & lubricitatis, & ſpei, & timoris: *Quia iam non erit amplius luctus, neque clamor, ſed nec vllus dolor, quia priora transierunt.* Apocalypſ. 21. Ille ergo ſtatus, quo tranſeunt priora, & excluditur omnis dolor, eſt ſtatus comprehenſoris, ſeu tentio pro ſtatu, non pro actu.

Ibi *ergo* ita voluntas tenet, & comprehendit deſiderabile ſuum, & ſummum deſiderabile, quod eſt Deus, quod non amplius eſt in ſtatu contingenter aliquid acquirendi, & volendi, ſed cum ſumma ſecuritate habendi, & poſſidendi, quia tunc gaudiũ noſtrum nemo tollet à nobis. Ioann. 16. Et iterum Iſai. 40. *Qui ſperant in Domino mutabunt fortitudinem, aſſument pennas, vt aquilæ volabunt, & non deficient,* Quia videlicet loco ſpei contingentiam habentis ex parte noſtri, mutabitur fortitudo, quę in nullo quod volet, deficiet, conſequenti enim tam arduum obiectum, ſicut eſt Deus, & tenenti illum, quid remanebit difficile? ſicut dictum eſt ad Iacob, Geneſ. 32. *Si contra Deum fortis fuiſti, quanto magis contra homines prævalebis?* Denique delectatio, quæ eſt dos deſignat ſtatum, quem conſequitur homo ex habitu charitatis, vt fruitiuæ Dei, ita quod non poteſt vlla ei accidere triſtitia, ſed eſt in ſtatu plenæ voluptatis, & delectationis: *Quia torrente voluptatis potabuntur.* Pſal. 35. *Et auferet Deus omnem lachrymã ab oculis eorum, & mors vltra non erit, neq; luctus, neque clamor, neque dolor.* Apocal. 2. Igitur habitus fruendi Deo ponens animam in tali ſtatu, quod ex ordine ad dulcedinem Dei, quo frui debet, nihil ſit, quod non reddatur ei voluptuoſum, & delectabile, eſt habere delectationem pro dote, id eſt, ſtatum habendi in omnibus ex fruitione Dei voluptatem, & viuendi ſine vllo dolore, & timore, iuxta quod promittitur, Prouerb. 1. *Qui me audierit abſque terrore requieſcet, & abundantia perfruetur timore malorũ ſublato.* Igitur non delectatio, & fruitio Dei in ſe præcisè, ſed ſtatus fruendi in omnibus (ſicut dicitur Eccleſiaſt. 24. *Quod in omnibus requiẽ quæſiui,* ſeu acquiſiui) & in nullo habendi timorẽ, & dolorẽ ex fruitione Dei, ſicut ſtatus exiſtendi in cõprehenſione, non ſolius Dei in ſe, ſed conſecutione rerũ omniũ, non in contingentia ſperandi, eſt dos cõprehenſionis: & ſtatus exiſtendi in claritate, & euidẽtia, ſeu viſione, nõ ſolius Dei in ſe, ſed omniũ, quę cognoſcit, eſt dos viſionis, quaſi dos, & facultas videndi in claritate ſine obſcuritate aliqua, & impedimentis phantaſmatũ, & dos ſeu facultas aſſequendi omnia ex tentione Dei ſine anxietate perdẽdi aliquid, & dos ſeu facultas delectandi de omnibus ex fruitione, & delectatione Dei, & de nullo dolẽdi, triſtãdi, vel timẽdi, ſunt tres dotes animę, & facultates opulẽtiſſimæ, quibus anima dotatur à Patre luminũ, ſicut ſi aliqua magna Domina aſſignat pro dote ſua ſtatus aliquos, ſeu poſſeſſiones terrarum, quę vocantur ſtatus; ſic anima beata quaſi Regina, quæ aſtat à dextris, illos tres ſtatus potentiarum ſuarum, quibus veſtitur, quaſi in veſtitu deaurato, pro dote aſſignat viro ſuo; & rectius attribuuntur dotes iſtæ, & facultates habitibus, quàm actibus. 19

Quæ *doctrina*, & explicatio clarè elicitur ex *Diu. Thom. q. illa 95. cit. art. 5. ad 3.* vbi inquit: *Quod comprehenſio, ſeu fruitio, ſecundum quod poni-* 20

tur

tur pro comprehenſione , non importat alium habitum ab illis duobus ; ſed importat remotionem omnium impedimentorum , ex quibus efficiebatur , vt non poſſet mens Deo quaſi præſentialiter coniungi. Et hoc quidem fit per hoc quod ipſe habitus gloriæ animam ab omni defectu liberat , ſicut quod facit eam ſufficientem ad cognoſcendum ſine phantaſmatibus,& ad prædominandum corpori ,& ad alia huiuſmodi , per quæ excludentur impedimenta,quibus fit, vt nunc peregrinemur à Domino. Ita Diu. Thom. Ex cuius verbis apertiſſimæ confirmatur noſtra explicatio , & ſententia , quomodo ſcilicet habitus luminis gloriæ,& habitus charitatis non abſolutè,vt etiam habentur in via, ſed vt ab illo fortificati,induant rationem dotis,in quantum ex illo reſultant prædicti effectus , quibus anima ponitur in ſtatu excludente imperfectiones huius vitæ , & accipit ornamenta illa,& facultates , ſeu dotes maximas , quas numerauimus , per quas caret omni obſcuritate, qualis prouenit ex phantaſmatibus , & eſt in plena claritate;ideóque dicitur *veſtita veſtitu deaurato*,ſplendenti ſcilicet,& claro, ſeu quod habet claritatem Dei , & lumen ſimile iaſpidi : & vlterius prædominatur corpori , vt non impediatur in aſſequendo Deum , & habendo ſtatum comprehendendi,& aſſequendi facile quidquid velit, *Quia perfruetur timore malorum ſublato*. Prouerb. 1. Et ſimiliter nihil triſte , & durum patiendi,ſed fruendi omni bono , & delectabiliter in omnibus viuendi ex fruitione de Deo : *Quia torrente voluptatis potabuntur*. Pſalm. 35. Iſti effectus , ſeu connotationes , & reſpectus orti ex illo habitu gloriæ , prout liberat ab omni defectu, conſtituunt ipſum, & habitum charitatis in ratione,& ſtatu ampliſſimæ dotis.

ARTICVLVS IX.

Quatuor Dotes corporis glorioſi explicantur.

1 POST reſurrectionem accipient beati ſecundam ſtolam corporum ſuorum,quæ verè erit ſtola gloriæ, qua cupimus iuxta Apoſtolum non ſpoliari , ſed ſuperueſtiri Erunt autem corpora glorioſa dotata,& ornata quatuor maximis dotibus,ſeu perfectionibus,quibus digna erunt habitacula animæ glorificatæ,& deſponſatæ Deo, vt non ſolùm *omnis gloria filiæ Regis*(ideſt animę)*ſit ab intus , ſed etiam in fimbriis aureis* reſplendeat illa interior maieſtas ; & vnguentum illud quod eſt in capite noſtro , quod vnctum eſt oleo lætitiæ, non ſolùm in barbam Aaron deſcendat, ſed etiam in oram veſtimenti eius,ita vt interius in anima, & exterius in corpore tota illa arca ſanctificationis deaurata ſit. Iſtæ autem quatuor corporis dotes ſunt *Impaſſibilitas , Agilitas , Claritas , Subtilitas.*

2 Colliguntur manifeſtè ex Scriptura dotes iſtæ. Nam de Impaſſibilitate dicitur 1. ad Corinth. 15. *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem ,& mortale hoc induere immortalitatem.* Et iterum : *Seminatur in corruptione, ſurget in incorruptione , ſeminatur in infirmitate, ſurget in virtute* ; incorruptio autem impaſſibilitatem dicit. Et cap. 21. Apocalypſ. dicitur. *Quod mors vltra non erit, neque luctus , neque clamor, neque dolor* , quæ omnimodam impaſſibilitatem important. De Agilitate dicitur Sapient. 3. *Fulgebunt iuſti , & tanquam ſcintilla in arundineto diſcurrent.* quæ vtique magna celeritate diſcurrunt. Et Iſai. 40. dicitur de Sanctis: *Quòd aſſument pennas vt aquilæ, current,& non laborabunt , ambulabunt,& non deficient* : quod totum ad agilitatem pertinet. De claritate dicitur Matth. 13. *Tunc fulgebunt iuſti ſicut Sol in regno Patris eorum.* Et in Transfiguratione Chriſti ad demonſtrandam claritatem in regno Dei futuram : *Reſplenduit facies eius ſicut Sol.* Matth. 17. Et de ipſo Domino IESV cum apparuit Paulo appropinquanti Damaſcum dicitur Actorum 26. *Vidi de cælo ſupra ſplendorem Solis circumfulſiſſe me lumen.* Et Apocalyp. 1. de ipſo Domino apparenti Euangeliſtæ Ioanni dicitur : *Et facies eius ſicut Sol lucet in virtute ſua.* Conſtat autem quod corpora beatorum reſurgentium ſimilia reddentur gloriæ corporis Chriſti, iuxta illud ad Philip. 3. *Qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ.* Denique de Subtilitate illorum corporum accipitur dictum Apoſtoli 1. ad Corint. 15. *Seminatur corpus animale, ſurget corpus ſpirituale: ſi eſt corpus animale, eſt & ſpirituale.* Non poſſet autem corpus dici ſpirituale , ſi maneret groſſum , & imperfectum, ſicut modo; ſic enim non eſſet perfectè ſubiectum ſpiritui, ſed potius aggrauaret animam , ſicut corpus , quod modo corrumpitur. Non conuenit autem quod corpus aggrauaret in gloria animam , erit ergo corpus non grauatum , neque groſſum , ſed ſubtile.

3 His ſuppoſitis , quia non poſſumus plenum tractatum de his dotibus ſcribere , feſtinantes ad alias principaliores controuerſias ; breuiter aliquas dubitatiunculas de illis excitabimus , & reſoluemus.

Quomodo Dotes corporis cauſentur.

4 PRimo ergo quæritur in generali de omnibus iſtis dotibus corporis vnde cauſentur,& vtrum in ipſa anima phyſicam habeant cauſam vnde dimanent? *Reſpond.* quod vt refert *Sanct. Thom. in Additionibus, quæſtion. 82. articul. 1* & correſpondet *in 4. diſtinct. 49. quæſtion. 2. articul. 1*, variè de cauſa iſtarum dotium ſenſerunt Authores, præſertim de dote impaſſibilitatis. Nam quidam cauſam negatiuam ſolùm aſſignarunt : Alij etiam poſitiuam. Qui negatiuam poſuerunt , dixerunt diuina virtute auferendas qualitates contrarias ab elementorum ſubſtantia,ex qua corpus noſtrum componitur ; vel ſi non auferrentur qualitates, auferendam ſeu impediendam fore actionem,& repaſſionem earum adinuicem,ex qua corruptio cauſatur in corporibus. Hoc autem reiicit *Diu. Thom.* Tùm , quia ſi ſubſtantia elementorum manet,non eſt ratio cur auferantur ab eis qualitates illæ , quæ ſunt quaſi proprietates eorum , & multo minus actio , & paſſio qualitatum, quia ſine tali actione , & repaſſione, non poteſt intelligi mixtio. Erit autem mixtio in corporibus humanis , quia erunt partes organicæ diuerſæ complexionis,vt carnes , oſſa , ſenſus, &c. Tùm,quia per ſolam illam negationem,& prohibitionem ab extrinſeco,non poteſt explicari dos,quę importat diſpoſitionem aliquam , & facultatem in ſubſtantia,ſeu ſubiecto habente dotem. Ad eas ſententias reducitur ea quæ *Paludano* attribuitur, quod impaſſibilitas iſta naſcitur ex eo, quod mate-

ria corporis humani diuinitus orbata eſt appetentia aliarum formarum. Sed quomodo orbetur iſta appetentia, an per mutationem ipſius materiæ in ſe, an ex dono perfectu animæ ſuprà corpus, non explicat. Primùm eſſet mutare ſubſtantiam, & entitatem materiæ, quia eius entitas conſiſtit in potentia, & appetitu ſuſceptiuo, & capaci diuerſarum formarum, & in hoc diſtinguitur materia ſublunaris à cæleſti, quod iſta non eſt capax niſi vnius formæ cœleſtis, alia plurium ſublunarium, & corruptibilium. Si ergo iſta capacitas aufertur à materia, manet alia materia alterius entitatis, & rationis; & ſic non erit eadem, quæ fuit in corpore mortali, quod obſtat fidei reſurrectionis. Si verò manet capacitas, & potentia ad alias formas, etiam manet appetitus, quia hic non eſt aliquid elicitum, & ſuperadditum illi potentiæ, ſed ipſamet capacitas ſic ordinata ad formam. Si autem impeditur illa capacitas, ne de facto corruptioni cedat, hoc fit, vel per formam ipſam ſubſtantialem, ſcilicèt, animam prædominantem corpori, & eſt ſententia *D. Thom.* poſteà probanda: vel per qualitatem ſuperadditam, vt alij dicunt, & hæc non naſcitur ex eo, quod materia careat appetitu ad alias formas, ſed facit quod talis appetitus non detur; & tunc reſtat difficultas, vnde oriatur illa qualitas?

5 Qui *verò* cauſam poſitiuam iſtarum dotium aſſignant, diuiduntur in tres ſententias. *Quidam* dicunt prouenire ex aliqua portione quintæ eſſentiæ, id eſt, cœli, quam putant intrare in compoſitionem corporis humani, ſed modo quia elementales portiones illi præualent, præualet quoque corruptio: poſt reſurrectionem autem præualebit illa portio quintæ eſſentiæ, & ſic reddetur corpus immortale, & impaſſibile. *Alij dicunt* prouenire iſtas dotes ex dominio animæ ſupra corpus, tàm in ratione formæ, quàm in ratione motoris, ex eo enim quod ſic ſubiicietur illi corpus ad plenum, communicabit quoque illi perfectiones tales, quod in nullo grauabitur ab ipſo corpore, nec ab exterioribus agentibus poterit vinculum illud, & ſubiectio corporis ad animam ſuperari, inſuper & ipſius gloriæ ſimilitudinem, & participationem exprimet in corpore in vigore, claritate, & pulchritudine, omnia eius accidentia perficiendo, & membra proportionando. Denique *Alij* fatentur iſtas dotes eſſe ſimpliciter qualitates ſupernaturaliter à Deo collatas ipſis corporibus beatorum, non autem ab anima deriuatas in ipſum.

6 Inter *has tres Sententias*, prima communiter reiicitur à *D. Thom.* & Auctoribus. Tùm quia falſum eſt id quod præſupponit, nempè cœlum venire in compoſitionem corporis humani, ſicut elementa, quia corpus humanum non eſt reſolubile in cœlum, Sed in terram, & in elementa; ergo neque ex illo eſt formabile, & componibile, vnumquodque enim reſolui poteſt in ea, ex quibus componitur, ideóque elementa dicuntur componere mixtum, quia mixtum reſolui poteſt in elementa. At verò corpus humanum non reſolui in cœlum, tàm manifeſtum eſt, ſicut quod alia viuentia non reſoluantur, quia ex homine per mortem fit cadauer; ex cadauere autem quis vnquam vidit generari cœlum? Et præſertim cùm cœlum ſit ingenerabile, & Incorruptibile, ideóque non poteſt cum elementis componere corpus humanum, quia hæc compoſitio per mixtionem fit, quæ ſine alteratione, & corruptione miſcibilium ſtare non poteſt. Tùm etiam, quia dato quod cœlum intraret compoſitionem humani corporis, non poſſet præualere, & prædominari elementis, & vincere eorum corruptibilitatem, niſi vel augmentando cœleſtem ſubſtantiam ſupra elementalem pluſquam erat in corpore mortali, vel naturam elementalem tranſmutando in cæleſtem, quod totum non compatitur cum identitate corporis reſurgentis, quod erit idem numero, quod fuit in vita mortali. Si verò portio illa quintæ eſſentiæ manens eadem, quæ dicitur fuiſſe in corpore mortali per ſupernaturalem virtutem dominatur partibus elementalibus, iam non reducuntur iſtę dotes ad quintam eſſentiam corporis cœleſtis, ſed ad virtutem ſupernaturalem, quæ ſine tali quinta eſſentia idem operabitur in corpore humano. Nec poteſt virtus aliqua naturalis etiam ipſius cœli tranſmutare corpus humanum in ſtatum illum gloriæ, ſed id ſpecialiter attribuit Scriptura virtuti Chriſti, ad Philip. 3. *Qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ.*

Inter alias verò duas ſententias, illa quæ affirmar iſtas dotes prouenire ex dominio animæ ſupra corpus, ſimpliciter eſt *Diu. Thom. in Additionibus quæſtion. 82. articul. 1. & 83. 84. & 85. articul. 1.* & communiter Thomiſtarum, *Capreoli, Soti, illo in 4. diſtin. 44 quæſtion. 2. hic diſtinct. 49. quæſtion. 4. articul. 5.* & ſequuntur alij, vt *Monteſinos hic diſputat. 7. quæſtion. 2.* probabilemque reputat *Suar. 2. tom. ad 3. part. diſputat. 48. ſection. 1. & alij.* Specialiter verò *Ferrar. in 4. contra Gentiles cap. 86. §. Sed licèt*, expreſsè docet, Diu. Thom. non docuiſſe impaſſibilitatem eſſe formam poſitiuam exiſtentem in corpore. Illam verò ſententiam, quæ affirmat eſſe iſtas dotes qualitates ſuperadditas à Deo ipſi corpori ex *Ricard. Henrico, Paludano, Suarez, Valentia, Salas*, & aliis docet *Ægidius à præſentatione tertio tomo de beatitudine libr. 5. quæſtion. 3. articul. 2. §. 1. & 2.* Quamuis non diſſentiant iſti Authores ab alia ſententia, ſi intelligat dominium animæ in corpus tale eſſe, vt ex ea profluant iſtæ qualitates in corpus. 7

8 Quare exiſtimo has duas ſententias facile inter ſe componi, eſſéque veriſſimum id quod etiam ibi tradit *Ægidius*, & latè probat, mentem Sanct. Thomæ in eo eſſe, quod anima glorioſa ita perfectè dominetur corpori quod informat, quod ex ea deriuentur qualitates illæ, quæ dotes nominantur. Nam *Diu. Thom. in loco citato Additionum quæſt. 84. articul. 1.* correſpondetque *in 4. diſtinct. 44. quæſt. 2. articul. 1. quæſtiunc. 1. in corpore* docet: *Quòd corpus glorioſum erit omninò ſubiectum animæ rationali, non ſolùm, vt nihil in eo ſit quod reſiſtat ſpiritui*, (quia hoc fuit etiam in corpore Adæ,) *ſed etiã vt ſit in eo aliqua perfectio effluens ab anima glorificata in corpus, per quam habile redditur ad prædictam ſubiectionem, quæ quidem perfectio, dos glorificati corporis dicitur.* Et *diſtinct. 49. quæſtion. 4. articul. 5. quæſtiuncul. 3.* docet tres dotes, ſcilicet claritatem, impaſſibilitatem, & agilitatem corporis glorioſi cauſari ab anima per formas quaſdam accidentarias ab ea in corpus deriuatas, dotem verò ſubtilitatis per informationem perfectam, qua perfectè ſubiicit ſibi materiam; de quo poſteà dicemus. Et *prima parte quæſtion. 97. articulo primo*, diſtinguens immortalitatem gloriæ ab immortalitate ſtatus innocentiæ, dicit: *Quod alio modo dicitur aliquid incorruptibile ex parte formæ, quia ſcilicet in ipſo corruptibili per naturam inhæret aliqua diſpoſitio, per quam totaliter à corruptione prohibetur. Et hoc dicitur incorruptibile ſecundum gloriam, quia vt dicit Auguſt. in Epiſtola ad Dioſcorum, Tam potenti natura Deus fecit animam, vt ex eius beatitudine*

redundet in corpus plenitudo ſanitatis, & incorruptionis vigor. Vnde obiter colliges impaſſibilitatem non cauſare ſolum effectum negatiuum, licèt ſecundum ſe ſolum id importare videatur, vt docet *Sanct. Thom. in Additionibus quæſt. 82. art. 1.* ſed tamen iſta negatio oritur ex aliquo poſitiuo effectu priori, ſcilicet ex diſpoſitione, qua corpus redditur omninò ſubiectum animæ tanta virtute, vt non poſſit ſubiici actioni externorum agentium, quod eſt non poſſe pati, & ſic eſt aliquid poſitiuum, & ſuſcipit magis, & minus, vt ibi dicit Diu. Thomas.

9 Nec *obſtat*, quod *Sanct. Thom.* dicit *3. part. quæſt. 45. articul. 1. ad 3.* quod *ex dotibus corporis ſola claritas eſt qualitas ipſius perſonæ.* Senſus enim *Diu. Thom.* manifeſtus eſt ex eius littera, dicit enim, quod inter prædictas dotes ſola claritas eſt qualitas ipſius perſonę in ſeipſa, aliç verò tres dotes nõ percipiuntur, niſi in aliquo actu, vel motu, ſeu paſſione. Vbi *D. Thom* non negat eſſe qualitates, ſed non manifeſtari in ſe ipſis in perſona, ſicut claritas manifeſtatur, agilitas enim non videtur in ſeipſa, ſed in motu, & impaſſibilitas in reſiſtentia paſſionis, &c.

10 Et *ducor* in hãc ſententiam: tùm, quia eſt conformior *Auguſt.* in citatis verbis, quæ habentur *in Epiſtola 56. ad Dioſcorum*, vbi: *Ex beatitudine animæ*, dicit, *redundare in corpus plenitudinem ſanitatis, & vigorem incorruptionis*; ſanitas autem, & vigor qualitates ſunt. Et *in Epiſtol. 146. ad Conſentium*, dicit: *Valere Deum de iſta viſibili natura corporum, quibuſdam manentibus, auferre quas voluerit qualitates, ac per hoc valet etiam membra mortalia, forma lineamentis manentibus, corruptione vero mortalitatis emortua, ſtabili vigore firmare, &c.* Et tandem concludit: *Eos qui mortales erant, Deum facere immortales impertiendo dominicam gratiam, non ſeruilem iniuriam retinendo.* Tùm etiam, hæc ſententia eſt conformior Philoſophiæ, quia informatio animæ ad corpus, cum in ſe ſubſtantialis vnio ſit, non poteſt ratione ſui magis dominari materiæ, niſi quatenus perfectiores qualitates illi ſuperaddere poteſt ad diſponendam materiam, vel ad operandum, & contrarias, atque noxias ſibi qualitates repellere: in ſe autem, & ſubſtantialiter illa vnio tam naturalis eſt ſicut modo ante reſurrectionem, quia compoſitum naturale conſtituit, dotes autem gloriæ non conſiſtunt, nec cauſantur ex aliquo naturali. Ex eo autem materia non perfectè ſubiicitur formæ, quia admittit extraneas, & peregrinas qualitates, quæ ad aliam formam diſponunt, quibus oportet liberari, vt corpus ſit perfectè ſubiectum, & terminatum tali forma. & ſic proprias qualitates in magna perfectione, & puritate habere debet, & cum tali diſpoſitione, vt ab extraneis pati non poſſit, ſed illas vincat. Similiter operari non poteſt corpus ea, quæ ad dotes pertinent, niſi per qualitates ſuperadditas, ſicut fulgere, & illuminare non poteſt per ſolam informationem animæ ſubſtantialem ſine luce ſuperaddita, nec tanta celeritate ſe mouere, niſi potentia motiua ſit valdè perfecta, quod totum ad qualitatem pertinet. Ergo non poteſt perfectum dominium animæ in corpus explicari ſine qualitatibus, quibus corpus afficiat, eique dominetur. Tùm denique, quia ſi hoc dominium non fieret per qualitates phyſicas ſuperadditas, aut eſſet per dominium voluntatis, quæ imperando effectus ſuarum dotium efficeret, aut per ſolam ſubſtantialem vnionem, quæ ita perfecta eſſet, vt omnes illos effectus ſe ſolâ faceret.

Hoc *ſecundum* intelligi non valet, quomodo enim ſola vnio ſubſtantialis quantumcumquè perfecta poteſt formaliter reddere corpus lucidum, aut agile, ita vt celerrimum motum ipſa vnio eliciat? *Primum* verò non ſufficit; alias ſi voluntas non imperaret, maneret corpus illud ſine dote. ſicque poſſet corrumpi, ſi beatus ipſe vellet; & deinde, quia ſi imperium illud non poneret qualitates reſiſtentes phyſicè contrariis, & ornantes, danteſque vigorem corpori, nunquam eſſet formaliter, & phyſicè immortale, nec lucidum, nec agile. Si autem poneret illas, iam non ex ſolo dominio, ſed per qualitates eſſet dotatum. 11

Vnde *ſequitur*, quod tales qualitates dimanant phyſicè ab anima glorioſa, licet id negauerit *Durandus* cum aliis, vt refert *Monteſinos* ſupra allegatus. Tùm, quia non apparet, quę ſit connexio phyſica inter viſionem beatam, & dotes corporis, vnde ſine illis fuit Chriſtus in vita paſſibili, & Paulus, ac Moyſes in raptu: tùm, quia viſio eſt actus immanens, ex quo non producitur quidquam ad extra, id-eſt, in corpore. Cæterùm oppoſitum eſt conformius Auguſtino in verbis ſupra relatis, quod tam potenti natura fecit Deus animam, vt eius beatitudine redundet in corpus plenitudo ſanitatis, & incorruptionis vigor. Et *Diu. Thom.* ex perfecto dominio animæ ſuper corpus huiuſmodi dotes dimanare affirmat in locis ſupra citatis. Et *in Additionibus, qu. 95. articul. 5. ad 4.* id attribuit lumini gloriæ, dicens: *Quod ipſe habitus gloriæ animam ab omni defectu liberat, ſicut quod facit eam ſufficientem ad cognoſcendum ſine phantaſmatibus, & ad prædominandum corpori, & ad alia huiuſmodi, per quæ excludantur impedimenta, quibus fit, vt non peregrinemur à Domino.* 12

13 Ratio *autem eſt*; tùm, quia naturaliter ex gaudio magno redundat in corpus effectus aliquis bonæ valetudinis, & temperamenti, ſicut è contra ex magna triſtitia, & anxietate corpus marceſcit, & infirmatur; & in Chriſto Domino ex agonia, in qua prolixiùs orauit, ita affectum eſt corpus, vt in ſanguineum ſudorem erumperet. Ergo ex illo ſummo gaudio, & poſſeſſione ſummi boni, naturali quadam reſultantiâ, & ſympathiâ, non ſolùm cor, ſed & caro exultant in Deum viuum, & exultatio illa cum ſit ſumma, ſummis etiam perfectionibus afficiet corpus. *Tùm etiam*, quia ex forma reſultant in corpore potentiæ, & facultates proportionatæ perfectioni, quam in ſe habet, ſicut phantaſia, & æſtimatiua, quia dimanant ab anima rationali, participant vim diſcurrendi etiam circa ſingularia. Et ex gratia dimanant virtutes infuſæ morales, quæ etiam tangunt appetitum ſenſitiuum, vt temperantia, & fortitudo, &c. Et in ſtatu innocentiæ dimanabat ex gratia donum iuſtitiæ originalis, quo continebantur vires ſenſitiuæ, vt ad nutum rationis mouerentur tanta facilitate, quanta nunc manus. Ergo ex gratia conſummata qua homo ſummè vnitur Deo; etiam reſultabunt aliquæ perfectiones, ſeu facultates in corpore, vt operetur homo, & ornetur conuenienter ad illum fœliciſſimum, & ſupernaturalem ſtatum.

14 Vnde ſoluuntur motiua *Durandi. Ad primum* enim *Dicimus* eſſe connexionem, & colligationem inter gloriam animæ, & dotes corporis, ſicut inter potentias corporis, quæ dimanant ab anima, & inter habitus morales, qui in appetitu ſenſitiuo dimanant à gratia, & donum iuſtitiæ originalis, quod ex parte appetitus ſe tenebat, in quantum illum

ſubii

ſubiiciebat rationi, & ex gratia dimanabat:& ſicut ex gaudio aut triſtitia animę natū eſt immutari corpus propter coniunctionem,&colligantiam iſtarum partium,& ſubordinationem naturalem corporis, & animæ. *Quod autem* non fuerint iſtæ dotes in Chriſto,fuit miraculum , ſicut Deus impedire poteſt proprietates,ne dimanent ab eſſentia. In Paulo autem neſcimus, an viderit Deum in corpore , vel extra corpus. Et ſi fuit intra corpus,fuit prętérnaturale quod non haberet dotes , ſicut quod viſio illa daretur per modum tranſeuntis.

15 Ad *Secundum* dicitur , quod ex actu immanente non repugnat,aut per productionem,aut per reſultantiam,aut per ſympathiam aliquid in corpus deriuari , ſicut ex gaudio , aut triſtitia , præſertim ſi actus immanentes ſint practici,& virtualiter tranſeuntes. Illæ tamen dotes in quantum qualitates permanentes potius ex habitu gloriæ deriuantur, vt ex D.Thom. diximus,quia habitus ille dat ſtatum glorificationis tam animę,quam corporis per reſultantiam ex illo.

Impaſsibilitas.

16 SEcundò *inquires* de Impaſſibilitate,quomodo illa qualitas omne corruptiuum à ſe repellat: nam partes corporis manent in ſua diſpoſitione , verbi gratiâ,caro mollis,& non dura ; quomodo ergo reſiſtet gladio ſcindenti,aut igni comburenti,aut aliis agentibus contrariis,quantumcumque fortiſſimis? *Reſpond.* iſtam reſiſtentiam non fieri per aliquam qualitatem , quæ ſua contrarietate , & actione alteratiua aliis reſiſtat , & eas vincat , ſicut durum reſiſtit molli,aut alteri duro , & ſiccum humido & frigidum calido,ſic enim pateretur corpus alterationem qualitatum,& conſequenter aliquam corruptionem , deſtrueretur que propria diſpoſitio membrorum,vt ſi caro fieret dura,& non maneret mollis , &c. Debet ergo hoc fieri per qualitatem, qua reddatur incapax corpus recipiendi paſſionem à quocumque contrario , ſicut cœlum eſt incapax recipiendi paſſionem ab agentibus corporeis , & corpora glorioſa habent participatiuè modum cœleſtium corporum: *Qualis enim cœleſtis, tales & cœleſtes*,vt dicitur 1. *Corinth.* 15. Vel etiam per hoc quod reſiſtunt,& reſpuunt quodcumque contrarium virtute ſpiritus continentis,& conſeruantis corpus, ſicut Angelus aſſumens corpus licèt formet illud ex aëre , poteſt vi ſua ita detinere , vt quodcumque agens contrarium reſpuat, & repellat , quia habet vim ſuperantem quodcumque agens corporale ; ſic anima habet tantam vim in ſpiritu, quod à corpore quod informat poteſt repellere quodcumque agens contrarium, ideoque dicitur, quòd tunc ſurget corpus ſpirituale,ideſt,vi ſpiritus omninò fortificatum,& ei ſubiectum,non alienæ paſſioni. Vnde ex fortitudine corporis glorioſi ſuper omnia agentia corporalia colligit *Sanct. Thom.* eorum impaſſibilitatem *in Addit. quæſtion.* 82. *articul.* 1. *in argum. Sed contra* 2. Et ex eo , quod anima perfectum dominium habet in corpus,licèt relinquat in materia potentiam ad aliam formam , tamen ligat eam per victoriam animæ ſuper corpus , vt nunquam in actu pati à contrario poſſit , vt dicit ibidem *ſolut. ad ſecundum & tertium.* Vnde vis animæ reddit corpus incapax patiendi à contrariis, non efficiendo carnem duram , pluſquam ferrum vel aurum, ſed ligando potentialitatem materiæ ad contrarias formas , aut qualitates ipſas ſupernaturaliter perficiendo , ne contrariis cedant , aut eis miſceantur , & impulſui aliorum, vt reſiſtant ne diuidatur corpus.

Tertiò *inquires*: Quomodo ſenſus externi poſſint exercere ſuos actus ſine aliqua paſſione , alteratione,aut diuiſione,præſertim in odore, guſtu , & formatione vocis. *Reſpond.* ſupponendo , quod ſenſus etiam externi exercebunt ibi functiones ſuas , eaſque perfectiſſimas,& delectabiliſſimas, aliàs maneret vita ſenſitiua in beatis omninò imperfecta , & ſicut truncum mortuum, quod non decet tam perfecta corpora , eſſent enim in imperfectiori ſtatu , quàm nunc ſunt. In exercitio autem ſenſuum duplex operatio interuenire ſolet , ſcilicet intentionalis, quæ fit per emiſſionem ſpecierum ab obiectis , & receptionem repræſentatiuo modo in ſenſibus, quam receptionem,& immutationem in omnibus ſenſibus interuenire , oſtendimus *in libris de Anima* Alia operatio eſt cum immutatione naturali alteratiua,& corruptiua,ſicut in tactu,& in guſtu ſentitur immutatio ab obiecto, etiam cum alteratione fieri,quia obiectum phyſicè coniungitur ſenſui. Sed hæc ſecunda immutatio per ſe non requiritur ad ſenſationem,dummodo adſit prima : ſicut videmus viſum , & auditum percipere obiecta ſua , etiamſi non immutentur realiter à colore , quem videt,aut ſono , quem percipit. Et ideò de iſtis duobus ſenſibus non eſt difficultas , quod in beatis erunt ſine vlla paſſione alteratiua. Et Chriſtus Dominus poſt reſurrectionem ſuam, videbat ſuos , & audiebat illos,& loquebatur cum eis, & tactum habebat, dixit enim Diſcipulis ſuis,Lucæ 24. *Palpate , & videte, quia ſpiritus carnem,& oſſa non habet, ſicut me videtis habere* Et Ioann. 21. dixit Thomæ : *Affer manum tuam,& mitte in latus meum,&c.* Quæ actiones non probaſſent veritatem carnis reſurgentis , niſi tangibilis eſſet , ſicut ante. Quod ſi tangibilis erat manibus Diſcipulorum , quidni manibus ipſiuſmet Chriſti ? 17

18 De *Odoratu,Guſtu,& Tactu*,quæ videtur exigere aliquam maiorem alterationem , dicimus in primis odoratum futurum in beatis , non ſolùm quantum ad ipſam potentiam odorandi , hæc enim non deerit ipſis,ſicut nec ſenſus vllus, quia pertinent ad integritatem corporis,ſed etiam in actu ; licèt enim poſt diem iudicij,non ſint futura corpora odorabilia in hoc mundo,quia nulla erunt mixta, quæ ſolùm odoris ſunt capacia ex mixtione quatuor primarum qualitatum prouenientis , tamen in ipſis beatis corporibus erit inæſtimabilis odor, cui accōmodari poteſt illud Pſalm 44. *Mirrha, & gutta , & caſia à veſtimentis tuis à domibus eburneis* . corpora enim Sanctorum ſunt quaſi veſtimenta , & domus animarum. Et in Aſſumptione Virginis canit Eccleſia : *Cuius inæſtimabilis odor erat nimis in veſtimentis eius.* Et in huius ſignum etiam modo Sanctorum cadauera , & ſicca oſſa ſolent ſuauem ſpirare odorem ; quomodo ergo illum amittent in gloria ? Quod & communiter Patres , & Doctores affirmant.

19 Cæterùm ille odor licèt ſubiectiuè ſit in ipſis beatis corporibus , non tamen per exhalationem, aut fumum reſoluetur , & medium ipſum afficiet reali alteratione,ſicut apud nos fit in rebus odoriferis,ſed ita viuax erit ille odor in ipſis corporibus, vt ſine tali euaporatione poſſit ex ſe emittere ſpecies odorabiles;nam etiam apud nos,cùm odor ſentitur à longè,diffunduntur ſpecies vltra quàm diffundatur fumea exhalatio,& alteratio illa realis,vt ex *Diu. Thom.* probauimus *in libris de Anima*, exemplo Vulturum, quæ à longiſſimo tractu cada-

uera

dera odorant, quò non peruenit alteratio illa exhalatoria. Sicut ergo ex illa fumea exhalatione immediatè erumpunt ſpecies odorabiles, ita ex corporibus beatis erumpent, quia tam viuacem, & perfectum odorem in ſe habebunt ſine illa exhalatione fumoſa, ſicut apud nos cum illa, res odoriferæ; ideo enim modò requiritur illa reſolutio, & exhalatio, quia vt dicit *Diu. Thom. quæſt. 82. cit. articul. 5. ad 3.* odor habet aliquando humiditatem aliquam adiunctam, à qua ſupprimitur, præſertim ſi frigore conſtipetur, & ſic indiget reſolui calore, vt maneat odor in ſua viuacitate ad emittendum ſpecies. Vbi ergo odor fuerit ſine iſta imperfectione, ſed cum omnimoda viuacitate, vt in Sanctis, immediatè diffundet ſpecies ſine alteratione phyſica. *Nec ſolum* per aërē aut aquam diffunduntur iſtæ ſpecies, ſed etiam poterunt diffundi per cælum, quia cœlum non habet aliquid contrarium ſpeciebus intentionalibus odoratus, ſicut nec ſpeciebus viſus, vel auditus; nec enim iſta diffuſio petit alterationem phyſicam & realem, quæ ſolùm repugnat cælo. *An vero* requiratur reſpiratio ad percipiendum odorem? *Negatiue* reſoluimus *in libris de anima*, vt patet in piſcibus intra aquam odorantibus, quando ſcilicet animal non reſpirat; beati autem reſpiratione non egebunt, cum ſint intra cœlum, vbi non eſt aër.

20 Difficultas tamen eſſe poteſt, quomodo iſtæ ſpecies tranſeant ad ſenſus beatorum, ad viſum, vel auditum, vel odoratum, ſi beati ponantur ſupra conuexum cœli Empyrei, vt de Corpore Chriſti ſentit D. Thom. 3. part. quæſt. 57. art. 4. ad 2. quia aſcendit ſuper omnes cælos. Ibi autem eſt vacuum, quia vltra illud conuexum non eſt aliquod corpus, per quod tranſeant ſpecies. *Reſp.* quod corpora beata, vel aſcendunt ſuper conuexum, ita vt totaliter ab eo diſcedant, & amoueantur; vel ſaltem ſuperficiem eius tangunt, eique ſunt contigua. Si primo modo; certum eſt ſpecies à corporibus diſiunctis, & & diſtantibus non poſſe connaturali modo ad eos peruenire, ideſt, tranſeundo per medium, quia tunc non datur medium, ſed vacuum. Poſſet tamen Deus ſine trãſitu per medium ſpecies ponere in ſenſibus, & tunc ſi obiecta ſint præſentia poterit circa illa exerceri ſenſatio, etiamſi medium deſit, quia medium ſolum requiritur pro traiectione ſpecierum, quæ ſuppleri poteſt à Deo. Præſentia verò obiecti requiritur ex parte formalitatis obiecti, vt intuitiuè cognoſci, & ſentiri poſſit, quod eſt de ratione ſenſationis externæ, quia eſſentialiter eſt experimẽtalis cognitio. Si autem corpora beatorum ſint in ipſa ſuperficie cœli, eique contigua, poterit traiectio ſpecierum fieri ab obiectis per medium à corpore cœli Empyrei, per ipſum corpus beati aſcendendo, etſi non fiat per lineam rectam, ſicut poſtulãt ſpecies viſibiles (audibiles enim, & odorabiles etiam à tergo, & à latere, & tranſverſè ferri poſſunt, vt experimur) ſed oblique contra modum ſuum connaturalem, Deo id præſtante, vel etiam faciendo ſupernaturaliter, quod corpora ſine medio immediatè producant ſpecies in ſenſu corporis poſiti ſupra illud conuexum, aut Deo ſe ſolo illas ponendo, aut conſeruando in ſenſibus.

21 Quod *verò* attinet ad actum guſtus, certum eſt poſt diem iudicij, non futurum ex appoſitione, & manducatione ciborum, qui non erunt, quamvis nõ deſit corpori beato facultas illos comedendi, ſicut Chriſtus Dominus verè, & vitaliter comedit poſt reſurrectionẽ ſuã, vt veritatem carnis ſuæ demonſtraret, Inde enim illam probauit Petrus Apoſtolus Actorum 1. *Oportuit manifeſtari teſtibus præordinatis à Deo, nobis, qui cum illo manducauimus, & bibimus. &c.* Ad hanc autem ſenſationem ponunt communiter Theologi futurũ in lingua beatorum humorem aliquem incorruptibilem ſuauiſſimi ſaporis, omnem vitæ huius ſaporem ſuperantis, cuius meminit *Diu. Thom. quæſt. 82 cit. articul. 5. & in 4 diſtinct. 44 quæſtion. 2. articul. 1. quæſtiunc. 5.* & alij communiter Authores *in 4. diſtinct. 49.* Ibi *Sotus quæſtion. 4. articul. 5. Richardus, Maior,* & alij quos citat *Ægidius 5. tomo lib. 4. quæſtion 9. articul. 1. §. 1.* Non tamen humor ille faciet in ore alterationem phyſicam de nouo, ſed ſolum intentionalem per ſpecierum immiſſionem, ſeu perpetuam conſeruationem earum in lingua.

Quoad *tactum* non eſt dubitandum fore in beatis, cum in eis ſenſus tactus non deſit, neque obiectum tangibile, nam ipſa corpora glorioſa tangi poſſunt, ſicut de ſuo corpore dixit Chriſtus, *Palpate, & videte*, imo & alia corpora tangibilia ſentire poſſunt, quia non minus erga alia viget ſenſus tactus in eis quàm erga propria corpora. A nullis tamen accipient phyſicam alterationem, quæ corruptiua eſt, ſed ſolum intentionalem, ideſt, ſpecies tangibiles, ſine quibus tactum non exerceri oſtendimus in libris de anima. 22

Quod *tamen* in eo habet difficultatem, quia in hac vita tactus non poteſt percipere aliquod tangibile, niſi ab eo alteretur mutatione reali, & non ſolum intentionali, ea enim ratione manus non sẽtit calorem ſibi æqualem, & eiuſdem intenſionis, licet eius ſpeciem recipiat, quia ab eo nõ alteratur. Quomodo ergo ſeparatur in tactu beatorum, ita quod intentionalis immutatio ſufficiat ſine reali? Sed dicimus alterationem phyſicam in ipſo tactu factam à tangibili, non eſſe de intrinſeca ratione ſenſationis tactus, ſed concomitanter ſe habere, quãdo eſt inter corpora capacia alterationis, ex eo quod ad tactũ requiritur per ſe cõtactus corporũ. Ex contactu autẽ, & approximatione ſequitur alteratio, ideſt actio, & paſſio, quando ipſa corpora paſſibilia sũt. Si verò nõ ſint paſſibilia, aut nõ ſint in ſtatu patiẽdi, ſolũ ſequetur immutatio intẽtionalis ſpecierum, non alteratio phyſica: ſicut etiam in damnatorum corporibus non erit corruptio, quia ceſſante motu cœli, omnis generatio, & alteratio ceſſabit. Cauſa autem, cur tactus non ſentiat æqualem calorem, ſed excedentem, eſt quia talis calor poſitus ſupra carnem non poteſt diſcerni à proprio temperamento propter omnimodam ſimilitudinem cum illo. Et ideo ſicut à proprio temperamento, & calore carnis non immutatur de nouo ſenſorium tactus, niſi ipſum temperamentum immutetur, vt cùm ſãguis nimium efferueſcit: ita neque immutabitur tanquam ab aliquo nouo à qualitate aduenientẽ, ſi omnino ſit æqualis ipſi temperamento, ſeu calori in carne exiſtenti, quia eſt eiuſdem rationis. Quod vtique currit ſiue ſit ipſe tactus capax alterationis phyſicæ, ſiue non; nunquam enim rem ita ſimilem, & coniunctam poterit diſcernere ab alia æquè ſimili, & coniuncta, licet ſpecies emittat, & quia non diſcernit, non videtur illam ſentire, ſicut nec propriam carnem. 23

Quod *attinet* ad formationem vocis in beatis, difficultas non eſt ex parte ipſorum, habent enim omnia requiſita ad formandam vocem, ſcilicet linguã, dentes, labia, fauces, &c. & de facto Chriſtus Dominus loquebatur poſt reſurrectionem ſuam apparens, & loquens eis de Regno Dei. Et beati 24

poſt

poſt vniuerſalem reſurrectionem ſi deſcenderint ad hunc mundum inferiorem poterunt in aëre iſto loqui, ſicut nos modo percutiendo aërem linguis, & faciendo ſonum, ſicut deſcendendo per aërẽ, aut ambulando illum, diuident ſine corruptione alteratiua aëris, ſed ſolum diuidendo. *Tota difficultas eſt* quomodo in ipſo cœlo exiſtentes, vbi non eſt aer, nec corpus aliquod, quod percuti poſſit, & ſonum facere, vocem formabunt, & deferetur ſonus, ſupponendo quod probabilius eſt, cœlum non eſſe corruptibile, neque diuiſibile, neque fluidum, ſed ſolum corpus, & ſpiſſum, ſicut Sol, & ſtellæ apparent, licet reliquum cœlum ſit diaphanum, ſicut chryſtallum. Vnde de ipſis cęlis dicitur, Iob. 37. *Qui ſolidiſſimi quaſi ex ære fuſi ſunt*; licèt aliqui illud verbum *ſolidiſſimi* intelligant non de ſoliditate, vt opponitur fluido, ſed vt opponitur corruptibili, & infirmo. Qui tamen valde impropriè ſumũt verbum *ſolidiſſimi*, nec benè aptant comparationem illam
25 *quaſi ex ære fuſi.*

His *ergo ſuppoſitis* eſt difficultas, in quo corpore ibi formetur vox, & ſonus corporalis à beatis? Quę quæſtio non tangit in aliquo impaſſibilitatẽ beatorum, quia percuſſio illa, & diuiſio in corpore ſonante, non fit in ipſo beato, ſed ab ipſo in alio corpore, & ideo ipſe ſemper manet impaſſibilis, licèt actiuè diuidat aliud corpus. *Breuiter* tamẽ dicimus, ſine dubio etiam in cœlis futuram locutionẽ beatorum, alias ibi eſſent omnino muti, & ſine coniunctio, & communicatione externa ſenſibili. Et hoc communiter tenent Gloſſæ Expoſitores in illud Pſalm. 149. *Exaltationes Dei in gutture eorum*, & communiter Patres conſentiunt. Et Apocalypſ. 19. dicitur: *Audiui quaſi vocem turbarum multarum in cœlo dicentium Al-*
26 *leluia &c.*

Omiſſis ergo fictitiis quorundam imaginationibus, qui in cœlo Empyreo ponunt cauitates aere plenas, aut aerem penetratum cum ipſo cœlo, vel etiam cœlum ipſum linguis beatorum eſſe frangibile, aut poſſe ſine fractione, & repercuſſione corporis fieri ſonum, quæ omnia à vera philoſophia abſunt; ſuppoſita incorruptibilitate cœli, & ſuperioritate loci ad omnia elementa, etiam ad aerem qui ibi eſſe non poteſt, niſi contra ſuã naturã. *Dicimus* corpora beatorum, cum in cœlum aſcendũt aliquem deferre aerem elemẽtalem in ore, naribus & pulmonibus, aliiſque ſimilibus cauitatibus, non ad reſpirandum, quia reſpiratione non egebunt ad refrigerandum cor, & conſeruandam vitam, ſed ne illæ cauitates ſint cum vacuo, ſine aliquo corpore replẽte. Quod neceſſe eſt omnino ponere, nam corpus Chriſti quando aſcendit in cœlum, & corpora beatorum, cum ex aere aſcendent, in ore, & in naribus, & faucibus, ſeu pulmonibus aliquem aerẽ deferent, ſiquidem illæ cauitates non erunt vacuæ, neque repletæ alio corpore, quàm aere, quia hic poterant loqui, & aperire os; neque verò compreſſæ inter ſe erunt illæ partes, & ſine aere, neque erant in Chriſto ſic cùm erat corpus glorioſum in hoc mundo, ſiquidem illa compreſſio partium non eſt connaturalis ipſi diſpoſitioni corporis humani. Manebunt ergo illæ cauitates plenæ aere. Cum ergo corpora illa aſcẽdendo perueniant ad ſphæram ignis, nõ eſt dicẽdum, quod aer ex cauitatibus illis eiicietur, & intrabit ignis, quia non eſt decens, neque debitum, vt igne elementali cauitates illæ repleantur, eſtque eadem difficultas de igne, atque de aere. Cum vero inceperint penetrare cælos, aer ille (vel ignis ſi intra cauitates illas eſſet) non potetit exire; tum, quia non eſt corpus quod loco eorum repleat illas cauitates; cœleſte enim corpus non fluidum, quod poſſit illuc intrare, ſed ſolidum quod potius conſtiparet, quam repleret illas; nec poteſt pars cœli diuidi ab aliis, vt intret in os beatorum loco aeris; tum, quia aer ipſe, qui in ore beati defertur, non poteſt inter partes cæli dilabi, aut cum eis miſceri, cùm cæleſte corpus non admittat elementalium corporum commixtionem, nec poros habeat, ſeu cauitates plenas alio corpore, in quibus aer eſſe poſſit.

Poſito ergo aere intra fauces, & os beati pote- 27
rit in illo fieri refractio, & ſonus à lingua, & dentibus beati, quia ad vocem non requiritur aer externus, ſed intra palatum formatur vox etiam impedito aere externo per admotionem manus, vel alterius corporis, dummodo non impediantur labia, & lingua moueri. Et ſic refracto aere, & formata voce intra os, intentionales ſoni ſpecies per corpus cœli deferentur ad aures alterius beati, ſicut ſpecies viſibiles deferuntur, & ſic fiet locutio, & auditio. Ita ſumitur ex *Diu. Thom. in 2. diſt. 2. q. 2. articul. 2. ad 5.* quem ſequuntur communiter Recentiores. Videatur *Suar. tom. 2. in 1. p. diſp 47. ſect. 6. Ægid. 3. to. de Beatis. lib. 4. quæſt. 2. art. 7. §. 5.* Si tamen beatos extra totum cœlum ponatur in vacuo, non poterunt ſpecies audibiles deferri, niſi Deus faciat illas ſine medio produci in aure diſtantis.

Obſtat nihilominus huic reſolutioni. *Primò*, quia 28
cogimur ponere elementale corpus, nempe aerem ſupra cœlos, quod videtur ipſi diſpoſitioni vniuerſi contrarium, (vt diximus) quia omnia corpora elementalia, infra cœleſtia ſunt. Nec dici poteſt, quod ille aer non eſt elementalis, ſed informatus forma animæ, ſicut aer ille, qui eſt intra aures in quo fit auditio, quæ eſt tenuis quædam ſubſtantia. *Contra enim eſt*; quia aer qui eſt in ore, vel faucibus beati eſt eiuſdem rationis cum aere noſtro, & poteſt exire, & intrare in os beati, quando fuerit in iſto elemento aeris, vt fiebat in corpore Chriſti, nec anima beati informare debet aliud corpus, quàm quod informauit in hac vita propter identitatem corporis reſurgentis; eſſet autem aliud corpus, ſi informaret illam ſubſtantiam aeream. Vt omittam, quod ſi informatur ab anima glorioſa ille aer, debet habere dotes gloriæ, & ita eſſe impaſſibilis; ergo & infrangibilis, ſicut & cœlum ipſum, nec aptus ad formandam vocem, quæ diuiſione aeris fit. *Secundò* fit ex hoc difficultas; quia aer ille ſupra cœlos delatus, ipſa fractione diuidetur; ergo corrumpetur, quod eſt contra illum ſtatum, in quo nulla erit corruptio. *Tertiò*: ſi in illo fit locutio, oportebit reſpirationem ponere in beatis, quia vox formari non poteſt niſi aer intra fauces, ſeu arteriam vocalem exiſtens per muſculos thoracis comprimatur, & emittatur vſque ad os, & ibi repercutiatur. In beatis autem non datur reſpiratio quia hæc cum aliqua paſſibilitate fit, ſcilicet, comprimendo, & dilatando partes, quod aliquam poſtulat addenſationem, & rarefactionem; & præſertim quia compreſſa arteria vocali, & pulmone, non eſt aer, qui ſubintret loco aeris emiſſi; ergo manebit vacua.

Ad *primum Reſp.* nullum eſſe inconueniens, 29
quod ita immutata natura ſupernaturaliter, quod corpora humana, quæ ſunt ex elementis formata ratione gloriæ eleuantur ſupra cœlos, etiam aliquid elementalis corporis eis deſeruiens, ac miniſtrans, ne in illis corporibus detur aliquod vacuũ, eleuetur

eleuetur ſupra cœlos ob eandem gloriam corporis humani, tanquam inſtrumentum eis deſeruiens ad gloriam Dei, & conuiuendum ſocialiter in cœlo. Quod verò ille aër ſit animatus,&informatus anima, extra omnem probabilitatem eſt:eſſet autẽ inconueniens,quod naturaliter poneretur aliquis aër elementalis intra cœlum Empyreum ſuper alios cœlos.

30 Ad *ſecundum* dicitur, illum aërem fractione diuidi, iterumque adunari,quod non eſt corruptio ſimpliciter, quia eadem facilitate, qua diuiditur, iterum copulatur; nec compreſſio illa partium, & addenſatio fit per qualitatem denſitatis, quæ ſit corruptiua, ſed per ſolam ſitualem partium compreſſionem, aut laxationem: ſicut etiam beati poſt diem iudicij,ſi deſcendant ad hunc mundum, diuident aërem, vel aquam motu ſuo, & ibi fiet compreſſio, & laxatio partium, atque diuiſio ſine corruptione *ſimpliciter*,quæ tendit ad generationẽ, ſed *ſecundum quid*. quæ eſt per quantitatis diuiſionem non omnimodam,ſicut ſi corpus ſolidum diuideretur,ſed per compreſſionem,& laxationem corporis fluidi.

31 Ad *tertium* dicitur,quod vox formatur per compreſſionem pulmonum,& arteriæ vocalis,quando ille, qui format vocem ſimul reſpirat; tunc enim oportet maiori vi mouere pulmonem, & vocalem arteriam vt ſimul attrahat aërem, & emittat, ex illoque formet vocem. Quando autem non datur reſpiratio, poteſt ſine compreſſione gutturis,& arteriæ frangi,& percuti aër,qui eſt in ore, qui fractus,& diuiſus, iterum copulatur, & manet idem tanta velocitate, quanta iterum fit refractio. Sed quia aër ille in ore beati exiſtens continuatur cum eo, qui eſt in gutture,& in arteria, & ex motu quo mouetur ille qui eſt in ore poteſt etiam comprimi, & moueri ille, qui eſt in gutture, addimus quod ad illum laxandum poteſt motu muſculorum thoracis laxare illum vſque ad os, & comprimere arteriam,quæ compreſſa non manebit vacua,quia non totum aërem emittet,ſed partem, & manebit cum parte, quia compreſſa arteria minori aëre repletur. Nec patietur ex hoc aliquid corpus beati, quia laxatio, & compreſſio arteriæ non eſt paſſio, neque corruptio, neque fit per alterationem addenſatiuam, ſed per ſitualem compreſſionem, & laxationem partium, vt diximus *in libris de Generatione,quæſt.7.art.1* ſicut palpando carnem corporis glorioſi multitudine ſua aliquantum cedet, & comprimetur, & poſteà laxabitur. Hæc enim compreſſio, aut laxatio partium purè ſitualis,& quantitatiua, vt diximus,ſine corruptione fiet,quæ ſimpliciter ſit corruptio,& ad generationem ordinetur.

Subtilitas.

32 QVarto *inquires* circa dotem ſubtilitatis, quid ſit,& quem effectum faciat? *Reſp.* Circa hoc erraſſe hæreticos quoſdam ponentes ſubtilitatem futuram per raritatem corpori beati,ita vt maneat quaſi aëreum, ſumentes ly *ſubtile*, prout opponitur ſolido, aut denſo, quam hæreſim refert, & impugnat *Sanct.Gregorius* 14. *Moral. cap.* 31. De eaque conuicit *Euthychium Patriarcham Conſtantinopolitanum*: nam Chriſtus Dominus Lucæ 24 dixit Diſcipulis: *Palpate, & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet ſicut me videtis habere.* Caro autem, & oſſa,quæ palpari poſſunt, non ſunt ſicut aër.Et multo fortius inde conuincitur aliorum hæreſis, qui dicebant corpus mutandum eſſe in ſpiritum, quia Paulus dicit, quod ſurget corpus ſpirituale. Cæterum ſpiritus carnem, & oſſa non habet,ſicut tunc corpora habebunt,&corpus ſpirituale non excludit corporeitatem, ſed addit ſubiectionem ad ſpiritum.

Duæ *ergo opiniones* inter Catholicos ſunt circa dotem ſubtilitatis famoſiores. *Quidam* exiſtimant dotem ſubtilitatis ad hoc dari, vt poſſit corpus beati penetratiuè eſſe cum quolibet corpore quantumuis ſolido, ſicut Chriſtus exiit de ſepulchro,& intrauit ianuis clauſis ad diſcipulos. Quæ opinio inter plures antiquos, & recentiores, eſt ſatis cõmunis. Eius meminit *S.Th.3.p.q.28.a.2.& q.81.a.3.* eamque ex *Hugone de S.Victore* refert, qui dixit aſſumpſiſſe Chriſtum dotem ſubtilitatis, quando exiuit clauſo Virginis vtero Pro eadem ex Scholaſticis citantur plures *in 4.diſt.49.* ibi: *S.Bonauentura, Scotus, Baſſolis Ouandus, & alij* quos citat & ſequitur *Ægidius tomo 3.lib.4 q.6.a.2.Suarez tom 2. in 3.diſp.48.ſect.1.& ſect.6.Salas 1.2 q.5.a 5.tr.4 d.14.ſect.19.* 33

Et *pro hac parte* faciunt nonnulla dicta Sanctorum,quæ id videntur tribuere doti ſubtilitatis,præſertim *S.Epiphanius hæreſi 20 Damaſcenus lib.4.de fide,c.vltim. D.Greg.15. Moral.c.11. D.Laurentius Iuſtinianus lib.de diſciplina,& perfectione Monaſtica,c.23.* indicatque *Anſelm. lib.de ſimilitudinibus c.53.& in proſologio c.25.* 34

Et *ſuadet ratio*,tum quia *ſubtile* in propria acceptione, & rigore dicitur id, quod facilè alia penetrat, vnde illa perfectiſſima ſubtilitas per penetrationem perfectiſſimam explicari debet, qualis eſt penetratio corporum; tum quia reſiſtentia vnius corporis ad penetrationem,quod non vincatur,infirmitatis, & imperfectionis eſt, quæ maximè ab illis corporibus tollenda eſt, quæ ob ſui perfectionem ſimillima ſunt ſpiritui, & ſpiritualia vocantur. 35

Contrariam ſententiam defendit expreſsè *S.Th. in 4.diſt.44.q.2 a.2.q.1.& a.4.q.1.ad 3.* correſpondetque *in Additionibus ad 3.p.q 83.a.1 & 2.idem in 4.ad Annibaldum d.44 a.3.& ſuper 1.ad Corinth. c.15.lect.6 ad finem* Sequuntur Thomiſtæ,*vt Capreolus diſt 44.q 3.a.1.concl.1.Sotus diſt.49.q 4. art. 6. Valentia, Viguerius, Abulenſis, & alij*, quos citat *Ægidius vbi ſupra.* Tenet etiam *Monteſin hic diſp. 8.q 2.in fine.* 36

Pro *explicatione* huius ſententiæ aduerte duo. *Primum*, quod *ſubtile* dicitur, & per ordinem ad quantitatem, & per ordinem ad qualitatem, ſeu quantitatiuè,& qualificatiuè. Secundum quantitatẽ dicitur ratione maioris penetrationis,aut raritati, quia quod ſubtile eſt magis terebrat,& penetrat. Secundum qualitatem dicitur ratione maioris purificationis,&ſegregationis ab eo,quod eſt groſſũ,& imperfectum,quod communiter prouenit à qualitatibus,ſeu corporibus extraneis,quæ miſcentur,& ingroſſant, ſeu imperficiunt;& ſic *ſubtile* eſt idem, quod delicatum,aut depuratum,ſicut dicitur aurum ſubtile, quod puriores habet qualitates auri, & quinta eſſentia, quæ per decoctionem, & depurationem à floribus, & herbis, aliiſque corporibus ſegregatur,ſubtilior eſt ipſis corporibus; & ſubtilis ingenij dicitur,qui eſt acutior, & delicatior in diſcurrendo. 37

Secundo *aduerte*,non venit in dubium,quod corpora beatorum penetrari poterunt cum corporibus ſolidis, ſicut corpus Chriſti Domini ianuis 38

clauſis intrauit ad Diſcipulos; ſed difficultas eſt, an iſte effectus proueniat à dote ſubtilitatis, an immediatè à diuina virtute, & nõ mediante dote. Et poteſt iſte effectus pertinere ad dotem ſubtilitatis, vel phyſicè quia effectiuè fit ab ipſo, vel moraliter, & per quandam conſequentiam, quia fit à Deo in ſignum, & manifeſtationem huius dotis.

39 Dico *ergo*, ſententiam *D. Thom.* eſſe veriſſimam, quod ſubtilitatis dos per ſe, & phyſicè non datur ad penetrationem efficiendam cum aliis corporibus, ſed ad purificãdum, & defœcandũ corpora ab omni extraneo imperficiente, quæ eſt ſubtilitas qualificatiua, qua perfectè ſubiecta, & terminata manet materia à ſua forma ſine admixtione extranei impuri, & ita ſubtilitas in hoc cenſu eſt idem quod puritas. Secundariò tamẽ, & quaſi modo morali datur ad penetrationem cum aliis corporibus, quatenus ad eius præſentiam, & in ſignum talis dotis præſtabitur penetratio illa à Deo ad voluntatem beati.

40 Prima *pars* probatur ex *D. Th.* locis citatis, qui ſubtilitatem explicat qualificatiuo modo, quatenus corpus erit completiſſimè ſubiectum ſpiritui, & ab ipſo omnino terminatum, ita quod alienam, & extraneam impuritatem non admittat, ſed ſoli animæ perfectè ſit ſubiectum, quod etiam dicit *Cathecisſmum Romanũ* ex decreto *Tridentinæ Synodi in explicatione Symboli, a. 1 ſ. de Reſurrectione, n. 9* Et in eandem ſententiam verba Patrum conueniunt, vt mox videbimus. Nõ verò ex dote ſubtilitatis phyſicè prouenit penetratio corporũ, nec ad id datur. *Et ratio eſt*, quia illa qualitas, vel ad hoc datur, vt quantitatem reddat penetrabilem paſſiuè cum alio corpore, vel vt actiuè faciat penetrari quãtitates in eodem loco, tanquã virtus ad hoc deriuata à Deo. *Primum* eſſe non poteſt, quia quod quãtitas ſit impenetrabilis cum alia quantitate, prouenit ex ipſa natura dimenſionum, quatenus extenſæ, & terminatæ in loco, ſed hæc extenſio non tollitur per illã qualitatem, quia corpora beata manebunt extẽſa in loco, ſicut patet in corpore Chriſti glorioſo, ergo nec tollitur reſiſtentia ad penetrandum.

4t Nec *vales* dicere, quod qualitas ſubtilitatis aufert à quantitate corporis glorioſi diſtinctionẽ ſitualẽ, qua vna quantitas ſitu conatur ſe diſtinguere ab alia, & efficienter hanc diſtinctionẽ ſitualem auferre poteſt ab alio corpore, cum quo vult penetrari. *Contra* enim eſt, quia ſitualis diſtinctio nõ eſt aliud quã repletio, & extenſio in loco terminata, & adæquata loco, ratione enim talis terminationis nõ permittit in eodem ſitu, & loco aliud poni ſub eiſdem terminis, aut dicatur, quid aliud eſt ſitualis illa diſtinctio, & depulſio alterius corporis? Cõſtat autem in corpore glorioſo Chriſti hanc terminationẽ ſitualem, & repletionẽ eſſe relictam: illa autem qualitas, quæ talem terminationem tolleret, vel eſſet corporea, vel ſpiritualis. Si ſpiritualis, nõ poſſet permanenter eſſe in corpore. Si corporea, connaturaliter petit eſſe modo corporeo; ergo extenſo, & terminato ſitualiter, ergo non aufert illa ſitualem terminationem. Vnde ſicut in Sacramento Euchariſtiæ corpus Chriſti ponitur modo inextenſo quoad locum non per aliquam qualitatem tollentem illã repletionem, ſic ſine qualitate ſuperaddita tolleretur illa terminatio, & diſtinctio ſitualis non per dotem ſubtilitatis. *Et confirmat*, quia quãdo corpus non glorioſum penetratur cum alio non glorioſo idem effectus penetrationis fit quantum ad ſitualẽ terminationem, & diſtinctionem, ſicut quando penetratur corpus glorioſum, ſed in tali penetratione corporis non glorioſi effectus non fit per aliquam qualitatem, aut dotem ſubtilitatis, ſed ſola virtute diuina mutante modos illos terminationis ſitualis, ergo neque in corpore glorioſo.

42 Si *verò* dicatur ſecundum, ſcil. dotem ſubtilitatis efficienter ſeu actiuè facere hanc penetrationem. *Contra eſt*, quia vel illa qualitas id facit tanquam cauſa principalis, vel tanquam inſtrumentalis. Vt principalis eſſe non poteſt, quia eſt miraculum ſuperans totam naturam, quod vnum corpus quantitatiuum in eodem loco, & ſub eodem termino ſituali ponatur cum alio, ſicut quod accidens maneat ſeparatum, vel corpus Chriſti non repleat locum; ad miracula autem facienda non datur virtus aliqua creata, quæ ſit cauſa principalis, quia vt dicit *Sanct. Tho. 2. 2. q. 178. a. 1. ad* 1. Eorum quæ ſupernaturaliter fieri poſſunt cauſa eſt diuina omnipotentia, quæ nulli creaturæ communicari poteſt, & ideo impoſſibile eſt quod principium operandi miracula ſit aliqua qualitas habitualiter manens in anima.

43 Si *vero* qualitas illa, & dos ſubtilitatis ſolum inſtrumentaliter ſe habet ad penetrationem faciendam, cùm inſtrumentum operetur ex motione principalis agentis, quæ inſtrumentum conſtituit virtuoſum proximè ad agendum, oportet quod illa qualitas ſubtilitatis, non ſit ex ſe proximè virtuoſa ad penetrationem, ſed eleuabilis à Deo ad illum effectum miraculoſum, ſicut acuitas ſecuris eſt eleuabilis ab artifice ad faciendum ſcamnum, & character Sacerdotis ad conficiendum Euchariſtiam. Et tunc iſti qualitati aſſignari debet aliquis effectus, quem per ſe, & primariò habeat tanquam dos, quia de ſe eſt qualitas permanens, ſicut acuitas effectum permanentem habet in ſecuri præter eleuationem artificis ad faciendum artefactum. Et ſic dicimus, quod dos ſubtilitatis habet effectum permanentem in corpore beati in ordine ad ſe, ſcil. ſubtilizare ipſum, & purificare ab omni impuritate extranea, & deinde poterit aſſumi vt inſtrumentum à Deo ad penetrationem cum alio corpore, vt magis infra oſtendetur, & in ſolutione argumentorum. Quamvis quia non conſtat per dicta Sanctorum, vel Scripturæ, quod dos ſubtilitatis ſit inſtrumentum phyſicum ad faciendam penetrationem, hoc enim nulla res habet ex ſua eſſentiali quidditate, ſed ex ſola voluntate diuina, quæ poteſt ad opera miraculoſa facienda vti inſtrumento, quo voluerit, ideo non habemus fundamentum ad dicendum quod dos ſubtilitatis conſiſtit in hoc quod ſit inſtrumentum phyſicum ad faciendum penetrationẽ corporum, bene tamen quod ſit quaſi morale, quia ea poſita in corpore beati, Deus ſua virtute iuxta beati voluntatem eam facit in ſignum, & manifeſtationem talis dotis, vt ex ſecunda parte concluſionis conſtabit.

44 Secunda ergo pars concluſionis quod ſecundario detur ſubtilitas ad penetrationem corporum, & ſit quaſi effectus moralis eius, in quantum penetratio iſta fit à Deo in manifeſtationem dotis ſubtilitatis, ſumitur ex *D. Thom. 3. part quæſt. 45. a. 1. ad* 3. vbi inquit, *Quod inter quatuor dotes ſola claritas eſt qualitas ipſius perſonæ in ſe ipſa, alia vero tres dotes non percipiuntur, niſi in aliquo actu, vel motu, ſeu paſſione. Oſtendit igitur Chriſtus in ſe ipſo aliqua illarum trium dotium indicia, putà agilitatis, cùm ſupra undas maris ambulauit, ſubtilitatis, quando de clauſo vtero Virginis exiuit; impaſſibilitatis, quando de manibus Iudæorum, vel præcipitare, vel lapidare eum volentium, illæſus euaſit.*

Ecce

Ecce ponit *S.Thom.* penetrationem corporis Chriſti cum clauſo vtero Virginis, indicium fuiſſe dotis ſubtilitatis: ergo in ſententia *D.Thom.* penetratio corporum aliquo modo pertinet ad dotem ſubtilitatis, & eſt effectus eius, ſaltem ſecundariò, & moraliter; alias quomodo eſſet indicium eius?

45 Conſentiunt verba *Epiphanij hæreſi 20. ſuprà citati*, vbi poſtquam dixit quod corpus ſuum Chriſtus in ſpiritualem ſubtilitatem tranſmutans ingreſſus eſt per fores occluſas, ſubdit: *Quomodo igitur ingreſſum eſt foribus concluſis? Vt oſtenderet quod corpus quidem eſſet quod videbatur, & non ſpiritus; verum corpus ſpirituale ſubtilium partium, quod aliquando craſſarum partium fuerat.* Ecce noſtram ſententiam ex Epiphanio; ideo ingreſſum eſt corpus Chriſti ianuis clauſis, vt oſtenderet illud corpus eſſe verum, ſed partium ſubtilium, & non craſſarum ſicut ante. Subtilitas ergo craſsitiem illam expungit, & purificat, deinde in eius ſubtilitatis indicium, & manifeſtationem fit penetratio; quod totum *Sanct. Thom.* dicit. Ad hæc *Damaſcenus libr. 4. fidei, cap. vltimo. Reſurget* (inquit) *corpus ſpirituale immutabile, impaſſibile, ſubtile, hoc enim deſignat ſpirituale, quale Domini corpus poſt reſurrectionem clauſis portis ingrediens.* Deſignatur ergo, ſeu manifeſtatur ſubtilitas, & ſpiritualitas illa per penetrationem corporis glorioſi, & ita penetratio hæc ad manifeſtationem dotis illius ſpectat. Hoc enim, & non amplius ſignificant alij Patres ſupra citati, qui adhuc minus clarè loquuntur: ſignificant enim futuram libertatem in illis corporibus, ita vt nihil eis obſiſtat, quod peruium non ſit, quod verò id ex dote ſubtilitatis proueniat, aut quomodo proueniat, an per ſe, & phyſicè; an ſolùm ſecundariò, & moraliter, non dicunt.

46 Quod *verò* dicit *Ambroſius ſuper cap. 24. Lucæ libr. 9. Non per incorpoream naturam, ſed per reſurrectionis corporeæ qualitatem vſu clauſa Dominus penetrauit*, non ſignificat ſe loqui de qualitate prædicamentali, qua phyſicè fiat penetratio, ſed de vero corpore glorificato, & in ſtatu gloriæ (quem ſtatum *qualitatem* vocat) cui debetur vt penetrari poſſit cum alio, quando voluerit. Vnde ly *per qualitatem*, non deſignat rationem formalem, ſeu id quo fiat penetratio, ſed rem ipſam, ſeu corpus glorioſũ, quod penetratur, & erit verum corpus, non incorporea natura, vt aliqui hæretici dixerunt, contra quos agit ibi *S. Ambroſius*. Statim verò ſubdit de ſubtilitate: *Seminatur* (inquit) *corpus animale, ſurget corpus ſpirituale, ſed illud ſubtilius, hoc craſſius, vtpote adhuc terrenæ labis qualitate concretum.* Si ergo craſſum, quod opponit ſubtili, eſt eſſe concretum terrenæ labi qualitate, eſſe ergo ſubtile eſt ab illa qualitate eſſe purificatum: hoc ergo facit ſubtilitas in corpore beato, reddere illud ab omni impura extraneitate liberum, quod eſt manere illud corpus perfectiſſimè ſubiectum, & terminatum ab anima, cum nihil de alieno termino, & concretione relinquat.

47 Et *ratio* huius inde deducitur; quia tenera vtrumque conuenit corpori glorioſo, & vtrumque rectè adaptatur doti ſubtilitatis, nec per aliam fieri poteſt; ergo illi tribuendum eſt. *Antecedens conſtat*, nam corpus glorificatum debet exuere omnem infirmitatem, & ignobilitatem, dicente Apoſtolo, *Seminatur in infirmitate, ſurget in virtute, ſeminatur in ignobilitate, ſurget in gloria.* Eſt autem magnæ infirmitatis, & ignobilitatis, quod corpora miſceant impuritates extraneas, & non illis obſiſtãt, aut nõ admittãt. Vnde & humidum radicale, quod per cibos aliáque extrinſecus aduenientia paulatim degenerat, cibo arboris vitæ purificaretur in ſtatu innocentiæ, & ad primam ſuam puritatem rediret; multò ergo magis corpus glorioſum, non ſolum à paſſione, & alteratione ciborum debet eſſe alienum, quod ſufficienter præſtatur per dotem impaſſibilitatis, ſed ab omni terreneæ labis concretione liberũ eſſe debet, ſicut eſt in hac vita hoc craſsũ corpus, vt dicit *Ambroſius*. Ab iſta autem concretione non poteſt purificari, & defœcari, niſi per dotem ſubtilitatis, quæ purificationem illã faciat; impaſſibilitas enim ſolum obſiſtit corruptioni, & alterationi, ſiue ab extrinſeco, ſiue ab intrinſeco; poſſet autem admittere corpus alias impuritates, licet ab eis nõ corrumperetur, ſicut in damnatis erit multiplex fœculentia, nec tamen corrumpentur. Ergo præter impaſſibilitatem, quæ tollit omnem corruptionem oportet ſubtilitatem ponere, vt ab hac concretione impura purificet, & liberet.

48 Deinde verò, vt non obſiſtat corpori glorioſo corporea moles aliorum corporũ, ſed omne ſit ei peruium, dabitur à Deo penetratio ad nutum beati. Tùm, quia id habuit corpus Chriſti glorioſum penetrando ſepulchrum & fores clauſas, illi autem corpori reliqua conformabuntur; tum, quia beati ad nutum poterunt per cœlos diſcurrere, quos tamen non diuident, quia ſolidi, & incorruptibiles ſunt, ergo penetrabunt. Idem ergo poterunt circa alia corpora. Non tamen id phyſicè fiet per dotem ſubtilitatis, quia miraculoſa res eſt, & ad miracula non datur virtus creata permanens, ſed in oſtenſionem ipſius virtute diuina fiet.

49 Ad *argumenta* ſententiæ oppoſitæ patet ex dictis. *Ad authoritates* enim Patrũ iam diximus, quomodo intelligẽdæ ſunt ex ſecunda parte noſtræ cõcluſionis, & ex verbis ipſorum. *Ad primam* rationẽ dicitur, quod in toto rigore *ſubtile* non ſolum ſumitur quantitatiuè, prout opponitur obſiſtentiæ molis corporeæ, ſed etiam qualificatiuè, prout opponitur craſſitudini impuritatis extraneæ, à qua etiam liberari debet corpus glorioſum. *Ad ſecundam* dicimus, quod illa obſiſtẽtia quantitatis tollitur per penetrationẽ, ſed penetratio non poteſt fieri phyſicè in virtute alicuius qualitatis permanentis, ſed fit ſola virtute diuina ad manifeſtationẽ huius dotis, vti dictũ eſt; oportet autem ponere dotem, quæ ſubtilizatum reddat illud corpus per purificationẽ ab omni extranea impuritate.

Agilitas.

50 Circa *dotem* Agilitatis non eſt ſpecialis difficultas. Eſt virtus addita virtuti motiuæ corporis tanta efficacia, vt poſſit cum omni celeritate, quo voluerit anima mouere corpus, ſiue ſurſũ, ſiue deorſũ, ſiue progreſſiuè, ſuper aërẽ, & ſuper aquas, & ſuper quodlibet corpus, non tamen poteſt motũ facere in inſtanti, quia huic obſtat ipſa natura, & quidditas motus, quæ ſucceſſiuè vincit diſtantiam extremorum, non ſimul & in inſtanti, id enim ſi fiat ſucceſſione carebit, ergo & motu. Non tamen iſta virtus, & dos agilitatis tollet grauitatem, & pondus naturale corporis mixti, & terreni, hæc enim eſt proprietas illius, qua non carebit beatus, ſicut neque quantitate, & lineamẽtis debitis, & mixtione. Sed per illã

maiorem,& ſupernaturalem virtutem agilitatis impedietur vſus, & actus illius grauitatis, non omnis, ſed tantum qui oneroſus ſit beato, & contra eius voluntatem,ſed poterit virtute agilitatis vti grauitate corporis, cū voluerit deſcēdere tēperando illā, aut etiam addendo, vt magis vel minus velociter deſcendat,ſi voluerit ſimplici motu,& non organico deferri; aut etiam totaliter impedire poterit vſum grauitatis,ſi voluerit aſcendere,ſicut aſcendit Chriſtus.

Claritas,

51 QVinto *inquires*:Vtrùm claritas,quæ in corporibus glorioſis erit, ſit vera lux eiuſdem ſpeciei cum noſtra,an diaphaneitas, ſeu perſpicuitas, vel color, ſeu nitor exterior;& an ſit ſupernaturalis? *Reſp.* In corpore beato omnia iſta concurrere. Nam quod habitura ſint colorem patet, quia eſt propria qualitas corporis humani ex mixtione primarum qualitatum proueniens, valdeque pertinet ad pulchritudinem humani corporis, quæ eſt recta diſpoſitio membrorum,cum coloris ſuauitate. Vnde & fuit in corpore Chriſti reſurgentis,ſicut dicit *S.Thomas 3.part.quæſt.54. art.3. ad primum. Fulgor, ſeu claritas corporu glorioſi,eſt ſecundum colorem humano corpori naturalem, ſicut vitrum diuerſimode coloratum recipit ſplendorem ex illuſtratione Solis ſecundum modum ſui coloris.* Erunt etiam peruia, ſeu perſpicua, vt docet *Sanct. Thom. in 4. diſtinct. 44. quæſt.2.art.4.quæſtiunc.1.ad 2.* & reſpondet *in Additionibus quæſt.85. articul.1. ad 2.* vbi ex *D. Greg.18.Moral.cap.31.*exponente illa verba Iob.27. *Non adæquabitur ei aurum,vel vitrum,*dicit,corpora Sanctorum comparari auro propter claritatem, vitro propter tranſparentiam: *Patebit* (inquit) *corporalibus oculis ipſa etiam corporu humani harmonia, ſicque vnuſquiſque tunc erit conſpicabilis altri, ſicut nunc eſſe non poteſt conſpicabilis ſibi.* Et *Auguſtin. 22. de Ciuit. cap. vltimo Omnes* (inquit) *illi, qui nunc latent corporalis harmoniæ numeri, tunc non latebunt intrinſecus, & extrinſecus;* quod ſine tranſparentia eſſe nō poteſt. Idem ſumitur ex *Anſelmo in Elucidario.* Eſtque communior inter Scholaſticos ſententia,licèt aliqui oppoſitum teneant,pro qua ſentia citatur *Scotus, Durandus, Bonauentur.& alij apud Ægidium 3.tomo,lib 5.q.4. art.1.*

52 Denique corpora beatorum lucem habitura ſunt,quæ ſit vera lux illuminans,& radios emittēs, non ſolùm nitor,aut tranſparentia. Hanc enim lucem ſimpliciter tribuit Scriptura corporibus beatis, & in Chriſti corpore viſa fuit, ſicque videtur ſemper intellecta ab Eccleſia, nec poteſt ſalua fide ad impropriam lucem, & non veram detorqueri. Dicitur enim, *Quod fulgebunt iuſti ſicut Sol.* Matth. 13. *Et ſicut ſplendor firmamenti.* Daniel. 12. *Et tanquam ſcintilla ignis.* Sapient. 3. *Et ſicut Luna & Stella.* 1. ad Corinth. 15. *Alia claritas Lunæ, & Stellarum, ſic erit in reſurrectione, &c.* De Corpore Chriſti conſtat fuiſſe eius ſplendorem ſupra ſplendorem Solis, cùm apparuit Paulo Actorū 26. & cum apparuit Ioanni Apocalypſ.1.& cum transfiguratus eſt ad demonſtrandam claritatem futurā in Regno Dei,Matth.17. Quæ omnia demonſtrāt lucem futuram in corporibus beatorum, tanquam in luminoſis,& emittentibus radios, non ſolum vt in illuminatis, & recipientibus illos, quia facies Chriſti Domini dicitur reſplenduiſſe ſicut Sol, & iuſti dicuntur refulgere, ſicut Sol; Sol autem non eſt corpus illuminatum, ſed luminoſum. Et quia corpora tranſparentia ſunt, non erit lux illa in ſola ſuperficie corporis, ſed intra totum corpus, quia etiam partes corporis internæ ſunt capaces lucis,ſicut cùm illuminatur chryſtallum, & ſicut Luna cū illuminatur à Sole, licèt illa opacitatem aliquam habeat, qua tegit Solem, vt cum eclypſatur Sol, & ſic non totam permeat lux: vel ſaltem diaphaneitas eius non eſt totaliter perfecta, ſed ita conglomerata,vt aliquo modo obſcuret,ſicut multitudo aquarum obſcuram facit apparentiam in profundo. In transfiguratione autem Chriſti dicit Diu. Thom. quod claritas fuit ſolum circa ſuperficiem, ſeu extremitatem, quia corpus non eſt factum tranſparens, ſed transfiguratum, quaſi in externa figura immutatum *3.part.quæſt.45.art.1.ad 2.*

An *vero* lux iſta beatorum ſit eiuſdem ſpeciei cum noſtra luce? Sanct Thom.affirmatiuè reſpondet *in cit.quæſtion.85.artic.1.*præſertim *ad primum,* & cum illo multi conſentiunt. Alij Diu. Thomæ refragantur. de quo videri poteſt *Pater Suarez 3. tom ad 3.part diſputation.32.ſection. 1. & diſputat. 48.ſection 2.*& *Ægidius* ſupra cit.*articul.5. & alij* quos citat. Et qui hanc ſecundam ſententiam ſequuntur, præſertim *Ægidius*, tenent hanc lucem, licet corporea ſit in ſua ſpecie, & ſubſtantia, eſſe ſupernaturalem, non verò naturalis ordinis.

In *hac re*, cùm rerum ſpecies,& quidditates non 53
poſſimus in hac vita oculatim diſcernere, & à priori ſolùm coniecturis vtimur, & communioribus hominum conceptibus, qui ex effectibus, & ſignis exterioribus rerum ſpecies diſcriminant. Et tamen adhuc iſta coniectatio, nec facilis eſt, nec omnino infallibilis: Nam aliquando videmus plura variari accidentia ſine variatione ſpeciei, vt in ſpecie humana videmus aliquos tot accidentibus ab aliis diſcerni, quantis via differunt res ſpecie diuerſæ: differunt enim plures homines ab aliis colore, figura, lineamentis, paruitate, tarditate, celeritate ingenij, & aliis ſexcentis modis.& tamen quia regulamus ſpeciem humanam penes præcipuum actum, qui eſt diſcurrere, hoc ſtante iudicamus illam varietatem eſſe accidētalem,non ſpecificam. Similiter albedo poteſt multis modis recipere diuerſitatem, & tamē quia præcipua illius ratio eſt tali modo mouere viſum,quod diſgreget,& non congreget,dicimus omnem albedinem eſſe vnam ſpecie,licet, variis accidentalibus differentiis ſit reſperſa. Qui autem volet dicere humanam naturam eſſe ſpeciem ſubalternam, & diuerſas ſpecies athomas habere poſſe, quæ illis variis accidentibus manifeſtantur, & in natura albedinis diuerſas eſſe ſpecies albedinis; is quidem difficilè conuinceretur, ſed contēnerent potius, quia nihil certi relinqueret etiam iuxta cōmunem modum concipiendi, quod de ſpeciebus rerum poſſemus ſtatuere,ſed ea quacumque diuerſitate poterit quis ſpecificas differentias variare.

Igitur *Diu. Thom.* lucem illam corporis glorioſi 54
eiuſdem ſpeciei facit cum noſtra, quia tam noſtra, quàm illa eodem modo immutat viſum, licet illa ſit excellentior in intenſione, ſuauitate, & demulcentia, aliiſque accidentibus, ſicut quælibet albedo,imò & colores,& albedo corporum beatorum, quantumvis excellens,cenſebitur eiuſdem ſpeciei, quia eodem modo immutat viſum. *Antecedens* probatur, quia lux illa glorioſa videtur ab oculis eodem modo,ſicut alia lux,ita quod videntes illā iudicant de illa ſicut de luce,& ſplendore, quæ apud

Nos

Nos videmus, qualis eſt lux Solis, licet illa excellentior videretur, ſicut etiam Magi videntes ſtellam fulſiſſe ſupra alias ſtellas, iudicauerunt de illa ſicut de alia luce, licet illam excellentiorem viderent, aliàs ſi Magi videndo ſtellam, non immutaretur eorum viſus ab illa, vt luce eiuſdem ſpeciei, & vera, ac propria, & oculi videntes lucem corporũ beatorum, non iudicarent de illa ſicut de alia luce, non poſſent affirmare, quod illa eſſet lux, nec nobis declararent quid eſſet, nominando lucem, ſi non perciperent illam tanquam lucem veram, & ſimilem noſtræ. Aliàs etiam colores, qui erunt in corporibus beatorum, poterit aliquis dicere, quod non erunt eiuſdem ſpeciei cum noſtris, quod nullus dicet, quia eodem modo immutant viſum ſicut noſtri, ſed etiam lux illa beatorum eodem modo viſum immutat, ſicut noſtra; ergo eſt eiuſdem ſpeciei.

56 Quod *autem* oculi, etiam non glorioſi videant illam lucem patet, quia Apoſtoli viderunt lucem Chriſti in Transfiguratione; Paulus quoque vidit lucem corporis Chriſti glorioſi, vidit enim ipſum in ſe ſicut ipſe teſtatur 1. ad Corinth. 9. *Nonne Dominum* I E S V M *ego vidi?* Et cap. 15. *Nouiſſimè tanquam abortiuo viſus eſt & mihi.* Loquens autem de illa viſione ipſemet Paulus Actorum 26. dixit ad Agrippam Regem: *Die media vidi, Rex, de cælo ſupra ſplendorem Solis circumfulſiſſe me lumen, & eos qui mecum ſimul erant.* Vidit etiam Ioãnes Apocalypſ. 1. cùm dixit: *Et facies eius ſicut Sol, cum lucet in virtute ſua.* Videbunt denique omnes reprobi in die iudicij, iuxta illud Apocalypſ. vltimo: *Videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt.* Et Sapientiæ 5. de damnatis videntibus gloriã electorum dicitur: *Videntes turbabũtur timore horribili.*

Reſpondet *Ægidius* vbi ſupra *art. 7. §. 4. ad 5.* damnatos non viſuros lucem Chriſti, neque Sanctorum, ſed maieſtatem: Apoſtolos non vidiſſe lucem in Transfiguratione; aut ſi viderunt, ad illam videndam eleuati ſunt ſicut & ipſi reprobi eleuabuntur, ſi eam videbunt. Cæterum hæc ſolutio, abſque fundamento dicitur, & ſolùm ad ſuſtentandam illam opinionem inuenta videtur. Nam Apoſtolos vidiſſe illam lucem dubitari non poteſt, cum de illa glorificatione, & Transfiguratione teſtimonium perhibuerint; Transfiguratio autem in clarificatione illa poſita fuit. De Paulo Apoſtolo eſt fides expreſſa, cùm ipſemet dicat: *Vidi de cælo ſupra ſplendorem Solis.* Splendor autem ille ſuperans Solem, non potuit eiaculari, niſi à corpore Chriſti, quem tunc Paulo apparuiſſe fides etiam docet. De reprobis quod videbunt Iudicem in illa ſumma maieſtate, Scriptura teſtatur, & *Ægidius* admittit. Maieſtas autem illa maximè conſtat ex illa admirabili coruſcatione corporis refulgentis: alioquin quomodo de illa ineſtimabili gloria torquebuntur, ſi non videbunt eam, quæ maximè in illa claritate manifeſtabitur. Eleuari vero oculos omnium eorum, qui illã claritatem viderunt, aut viſuri ſunt; neſcio quo fundamento dicat *Ægidius*, niſi quia præſupponit nõ poſſe illã lucẽ videri oculo nõ glorificato, quod eſt petere principiũ. Et quid eſt illa eleuatio? Certè debet eſſe alicuius luminis, ſeu virtutis ſupernaturalis infuſio in oculis, vt proportionentur luci illi glorioſæ, quod eſt perinde, ac glorificari oculum. Quis autem ſibi perſuadeat, reproborum oculos tã decoro lumine, & ſupernaturali dono fore afficiendos? Quomodo item oculi Apoſtoli Pauli manſerunt nihil videntes, quaſi ex nimia luce, ſi non propria virtute, ſed eleuata illa viderunt?

58 Quare non ſubſiſtente tam futili ſolutione, & ſine fundamento, redeundum eſt ad fundamentum *D. Th.* quod ſolidum ſtat: colligit enim lucem illam eſſe eiuſdem ſpeciei cum noſtra, quia eodem modo nata eſt mouere viſum naturalis ordinis, ſcilicet noſtrum, ſicut lux noſtra; aliàs ſi non eodem modo moueret, non iudicarent qui illam viderũt eſſe lucem, quamuis maiorem, & excellentiorem Solari, ſicut ſtella, quæ apparuit Magis verè, & propriè iudicabatur lucere, licet lux illa eſſet maior luce Solis, iuxta quod Eccleſia canit, in feſto Epiphaniæ: *Stella quæ Solis rotam vincit decore, & lumine.* Propria autẽ, & intima formalitas, qua diſcernitur ſpecifica ratio, & naturalis ſpecies lucis eſt ea ſpecifico modo immutandi ſenſũ naturalem viſus, quia iſtæ qualitates ſenſibiles inde à nobis diſcernuntur; quod enim naturalẽ viſũ eodem modo immutat, eandem naturalem ſpeciem habet: ſicut omnem albedinem dicimus eſſe eiuſdem ſpeciei, quia eodem modo mouet viſum, id eſt diſgregando.

Indicia autem quibus mouetur alia Sententia ad iudicandum eſſe lucẽ alterius ſpeciei ſunt multo debiliora, & valde extrinſeca. *Primò*, inquit, quia eſt lux illa ſupernaturalis quoad ſubſtantiã, ſicut aliæ dotes glorioſæ. Cuius ſignũ eſt, quia ſolũ fit ab Authore ſupernaturali, & à gloria animæ, quia nulli corpori, ſeu enti naturali connaturalis eſt, quia eleuat corpus humanũ ad ſtatũ ſupernaturalẽ gloriæ. quia in Scriptura vocatur claritas Dei, *Apocalypſ.* 21. & cõfigurat nos claritati corporis Chriſti, quod totum nulli naturali luci conuenire poteſt. *Secundò* quia ſpecies lucis, quam videmus eſt in ſumma ſua perfectione in Sole. Illa autem claritas beatorum eſt ſupra ſplendorem Solis, vt Paulus dixit de ſplẽdore corporis Chriſti, *Actorũ* 26. ergo etiã eſt ſupra eius ſpeciem. *Tertiò*, quia habet proprietates longe diuerſas à noſtra luce; nam lux beatorum poteſt lucere, tam in corpore denſo, quàm raro; tam in opaco, quam tranſparenti, quod nõ poteſt lux Solis. Et ſic poteſt actuare corpus perfectè opacum, & trãſparentiam altioris ordinis, qualis eſt diaphaneitas corporis glorioſi, quod lux Solis non poteſt. Denique lux Solis calefacit, & offendit viſum, claritas gloriæ demulcet, & ſuauizat. 59

Ad *primum* dicitur ex *Diu. Thom citat. quæſt. 85. artic. 2. ad 1* quod claritas beatorum eſt alterius generis, ſeu ſupernaturalis, quàm claritas naturæ quãtum ad cauſam ſuæ ſpeciei, non quantum ad ſuam ſpeciem; cauſatur enim ab authore ſupernaturali, modo ſupernaturali; ſed tamen res cauſata ſpeciem naturalem habet, id eſt proportionatam viſui naturali, inde enim naturalitas eius diſcernitur: ſicut homo reſuſcitatus, & oculus cæco reſtitutus, naturalem ſpeciem habent, licèt à ſolo Deo authore ſupernaturali fiat ſuſcitatio mortui, & reſtitutio cæci. Similiter illa lux ſic data, & ita accidentaliter perfecta nulli corpori eſt connaturalis, licet ſpecies illius lucis alicui corpori connaturalis ſit, ſed nõ in eo ſtatu, neque in ea perfectione. Eleuat etiã corpus ad ordinem gloriæ, non ratione ſuæ ſpeciei præciſè, ſed ratione perfectioris modi, & ſtatus quẽ habet, ſicut etiã color, odor, & diſpoſitio corporis glorioſi ad ſtatum ſupernaturalem pertinent, licèt in ſe ſint naturalia ſpeciei. Aliæ autem dotes corporis non ſunt etiam ſupernaturales quoad ſubſtantiam; quia non ſunt immediatæ participationes diuinitatis, ſicut gratia, & gloria, ſed ſũt ſupernaturales corpori corruptibili, & graui, quia in nullo inueniuntur, non tamen in ſe ſupernaturales ſũt, quia ſimilis ſpeciei inueniũtur in aliis corporibus, vt velocitas, ſeu agilitas in Angelis, in auibus, 60

&c. Impaſſibilitas in cœlis, &c. Dicitur etiã claritas Dei, & configurare claritati corporis Chriſti, quia à ſolo Deo authore ſupernaturali mediante gloria animæ cauſatur in eo ſtatu, & perfectione quam habet, tam in corpore Chriſti, quàm in aliis ei configuratis.

61 Ad *ſecundum dicitur*, claritatem illam eſſe intenſiuè, & accidentaliter maiorem luce Solis, non ſpecificè. Licet autem lux Solis ſit in ſumma perfectione, & intenſione, quam naturaliter petit illa ſpecies, non tamen in omni perfectione, & intẽſione, quã obedientialiter poteſt habere. Multo enim magis poteſt Deus qualitatem aliquam perficere, quàm natura.

62 Ad *Tertium di imus* omnia illa non pertinere ad ſpecificam ſubſtantiã lucis, quæ ſumitur ex proportione, & commẽſoratione ad viſum naturalem, ſed eſſe accidentales lucis perfectiones, vt quod nõ calefaciat, & offendat, ſed demulceat viſum. Quod autem per opacum tranſeat illa lux incertũ eſt, de quo mox dicemus. Bene tamen concedo quod illam tantã claritatem aſpectus noſter ferre non poteſt propter infirmitatẽ ſuam, quod *S. Aug.* notauit 22. *de Ciuit. cap.* 19. & in Paulo Apoſtolo patuit qui poſt illam tam grandem lucem apertis oculis nihil videbat, *Actorum* 9. ſed hoc nõ eſt quia illa lux ſecundũ ſuã ſpeciẽ non ſit proportionata, & videatur de facto, licet debiliter, ſicut videtur à nobis lux Solis, ſeu quia forti attentione eget tam vehemens viſibile, & tanta attentio ſpiritus vitales ſeu animales conſumit, & ſic non valet videri multa attentione, ſed abſolutè videtur.

63 Maior *difficultas* eſt, quomodo tanta claritas, ſeu lux compatiatur cum veris coloribus corporis humani; quomodo etiã eiaculari poſſit radios lux illa ſi corpus eſt tranſparens, quia eiaculatio fit à corpore addẽſato, & terminato; color etiam eſt extremitas perſpicui terminati, lux autem perſpicui non terminati, vt dicitur *in libris de Anima*; nõ ergo compatiuntur color, & lux in eodem ſubiecto. Difficultas etiam eſt quomodo ſit tranſparens, & opacum illud corpus, cũ hæc ſibi aduerſentur, non poteſt autem ab illis corporibus opacitas auferri cum ſit proprietas eorum naturalis, ſicut grauitas, & dẽſitas. Nec poteſt lux emitti à corpore tranſparẽti, niſi aliquo opaco terminetur, vt videmus in aëre, qui non eiaculatur radios quia rarum, & tranſparens eſt.

64 Ad *hæc* non difficilis eſt reſponſio. *Dicimus* colorem, & lucem non repugnare, nec tranſparentiam & denſitatem, ac ſimul lucem. Nam videmus gemmas aliquas viuacis coloris, aut tranſparentiæ, & tamen eiaculari radios, ſicut ſmaragdi, pyropi, vitra colore picta, aut tincta, & ad radios Solis expoſita. Adamas etiam eſt diaphanum, & adhibita candela, vel Soli expoſitum radios ebibit, vt eiaculetur. Et dicuntur lapides pretioſos inueniri, vt carbunculi, qui tenebras noctis ſuis radiis illuſtrent. Verum eſt in his lapidibus modicam lucem inueniri cum illis coloribus, aut tranſparentia. Sed hoc facit diuina virtus, quod abundantem lucem conſeruat cum coloribus aut tranſparentia, quod natura non facit. Definitiones verò coloris, & lucis non obſtant, quia color non dicitur *extremitas perſpicui terminati*, quaſi ſolùm ſit in ſuperficie rei opacæ, cum etiam in vitro, & in tranſparentibus lapillis, colores videamus, & in ipſis corporibus opacis certius eſt colorem etiam intra ſuperficiem eſſe, licet vt manifeſtetur indigeat terminari in extremitate ſuperficiei. Dicitur autem extremitas perſpicui terminati, quia color ex attenuatione diaphaneitatis mixtæ cũ aliqua opacitate reſultat, quaſi extremitas ſit ipſa vltimatio, & attenuatio perſpicui, vt latè *in libris de Anima* explicauimus. Quæ mixtura, & attenuatio in qualitatẽ coloris non repugnat cum tranſparentia, & luce ipſius corporis, vt exemplis oſtenſum eſt.

Ad *illam difficultatem* de opacitate, & tranſparẽtia, & quomodo lux emitti poſſit, niſi aliquo opaco & denſo, corpus terminetur. *Reſp.* in primis non eſſe idem, ſeu diſcerni debere denſum ab opaco, denſum enim opponitur raro; opacum diaphano. Et conſtat multa diaphana eſſe denſa, vt vitrum, chryſtallum, adamantem, cœlum, &c. Sic ergo ſtat bene corpus beati manere in ſua denſitate, in qua antea, licet quædam partes ſint denſiores aliis, vt oſſa, quam carnes, & tamen accipere tranſparentiam, ſeu diaphaneitatem. Sed debet tunc amittere opacitatem, quam habebat in hac vita; hæc enim nõ eſt proprietas corporis humani in quocumque ſtatu, ſed in ſtatu, in quo eſt craſſius, & imperfectius, ſicut in hac vita, & in damnatis. In ſtatu autem reſurrectionis, in quo eſt omnino purum, & defæcatum, & ſubtile, non petit opacitatem licet maneat cum denſitate, quia per ſubtilitatem non redditur rarum, ſed purum. Videmus autem quod non eſt repugnantia in corpore humano ad diaphaneitatem, quia cutis ipſa eſt tecla, & tranſparẽs, intus vero caro ipſa plena eſt ſanguine, qui etiam perſpicuus reddi poteſt, oſſa vero, nerui, cartilagines, caro, & aliæ partes denſiores remouebuntur ab opacitate, ſubtilizato impuro terreſtri, & addita per virtutẽ diuinam diaphaneitate. Et licet apud nos id quod eſt plenè luminoſum non ſit ſimul tranſparẽs, quia multitudo lucis occupat tranſparentiam, nec permittit viſum introſpicere, vt in Sole, & Luna, & igne videmus, ideóque *P. Suarez 2. tomo ad 3. p. diſp* 48. *ſection.* 2. dixit corpora glorioſa ſimul eſſe diaphana, & lucida, ſed non vtrumque actum ſimul exercere, ſed quando actu lucent non tranſparent, vel è contra; tamen oppoſitum verius eſt, vt notat *Ægidius ſupra, articul.* 3. §. 1. & in idem reducitur *Suar.* & conſtat ex *D. Thom. in Additionibus, q.* 85. *art.* 1. *ad* 2. 65

Et hoc ideo, quia illa claritas eſt ex cauſa ſuperiori, ſcilicet, ex gloria animæ, & à Deo authore ſupernaturali, qui vtrumque exercitiũ coniungit diaphaneitatis, & illuminationis, quæ inter ſe nõ ſunt contraria; lux enim in diaphano recipitur, vt in chryſtallo, licet infirmitas noſtri viſus in multitudine lucis turbetur, ne penetret perſpicuitatem luminoſi. Et ſimiliter poteſt corpus in ſe peruium, & tranſparens eiaculari radios, quando in ſe luminoſum eſt, & intra ſe habet cauſam lucis, ſicut corpus Beati habet intra ſe gloriam animæ, quæ informãdo omnes partes corporis, illis communicat lucem, & inde eam eiaculatur non obſtante diaphaneitate, quia non venit lux ab extra, vt tranſeat per illud diaphanum, ſed ab ipſomet corpore cum anima cauſatur, & oritur. 66

Vltimò *inquires*: An claritas illa corporis glorioſi immediatè cauſetur à gloria animæ phyſicè; an immediatè à Deo, licèt ad præſentiam gloriæ animæ? *Reſp.* D. Thomam conſtanter tenere, quod deriuetur à gloria animæ, non ſolum (ſicut ſupra id diximus) generaliter de omnibus dotibus, ſed ſpecialiter loquendo de claritate, id docet 3. *p. q* 45. *a.* 2. *& quæſt.* 54. *art.* 2. *ad* 3. *Et in hac* 1. 2. *q* 4. *art.* 6. *in Additionibus quæſtion.* 85. *articul. prim. Et in* 4. *contra Gentil. cap.* 86. Refragantur aliqui, vt *Suarez* 67

2. tomo

4. tomo in 3. part. diſputation. 48. ſection. 1. Salas, Va-lentia, Angles, & alij, quos ſequitur *Ægidius à Pre-ſent. lib. 5. quæſtion. 4. articul. 4* in tantum quod Diui Thom. ſententiam non ſatis probabilem reputat. Eo fundamento ducuntur, quia inter claritatem gloriæ, & lucem corpoream nulla eſt per ſe connexio, vt hæc dicatur proprietas illius, ab eáque emanare. Et deinde, quia in Angelis viſio non habet hanc proprietatem producendi lucem; ergo nec in anima.

68 Leue *Argumentum* ad eleuandum tantum pondus ſententiæ D. Th. quæ non modò ſatis eſt probabilis, ſed omnium probabiliſſima. Nam in primis (vt ſupra ponderauimus) hoc eſt conformius verbis *Auguſt.* ſupra relatis ex *Epiſt. 56. ad Dioſcorum: tam potenti natura fecit Deus animam, vt ex eius beatitudine redundet in corpus plenitudo ſanitatis, & incorruptionis vigor.* Qua ratione autem dimanat in corpus incorruptio, etiam claritas dimanare poteſt, quia ſicut connectitur cum beatitudine animæ impaſſibilitas, ita & claritas; vtrumque enim pertinet ad ſtatum, & ornatum gloriæ. Congruum autem eſt, vt ſicut anima ex naturali ſtatu petit, vt ab ea deriuentur in corpus & facultates ſenſibiles, & ornatus vitalis, ita ex ſupernaturali ſtatu gloriæ deriuetur ornatus corporis glorioſus, vt corpori vnito animæ nihil, niſi per animam, concedatur. *Ad hæc*, nulla eſt repugnantia, neque implicatio, quod ſpirituali naturæ concedatur vis producendi lucem corporalem. Quare ergo neganda eſt animæ glorioſæ, quæ ad tam potentem ſtatum ſublimatur? Præſertim cum hoc ſit conformius dictis Auguſt. quæ oppoſiti Authores impropriè explicant dicendo, quod illa redundantia non ſit propriè à beatitudine animæ, ſed à Deo intuitu beatitudinis animæ, quod eſt in re, & propriè non eſſe ab anima, quod eſt contra Auguſtin.

69 Anteced. autem prob. tùm, quia frequenter ab Angelis, tam bonis, quàm malis legimus lucem corporalem eſſe productam; Daniel. 10. dicitur de Angelo apparente Danieli in corpore aſſumpto: *Corpus eius quaſi chryſolitus, & facies eius velut ſpecies fulguris, & oculi eius, vt lampas ardens.* Matth. 28. de Angelo apparente mulieribus, dicitur: *Erat autem aſpectus eius ſicut fulgur.* Actorum 12. *Angelus Domini aſtitit, & lumen refulſit in habitaculo carceris.* Apocalypſ. 10. de Angelo deſcendente de cœlo: *Facies eius erat vt Sol.* Et cap. 17. dicitur de alio Angelo. *Et terra illuminata eſt à facie eius.* De Gabriele quoque Archangelo, cum Beatiſſimæ Virgini Incarnationem Filij Dei annunciauit, canit Eccleſia: *Nuncians ei Verbum, & expaueſcis Virgo de lumine.* Frequens ergo eſt Angelos cum lumine apparere, imo & Sathanas transfigurat ſe aliquando in Angelum lucis, vt inquit Apoſtolus *2. ad Corinth. 14.* Et in multis Hiſtorijs legitur, dæmones aliquando cum luce apparere in corporibus aſſumptis. Vnde non poteſt dici, quod iſta lux non producatur ab ipſis ſpiritibus, ſed à Deo ad nutum ipſorum: tùm, quia verba Scripturæ ſignificant ab Angelis procedere, vt cum dicit de illo Angelo: *Quod illuminata eſt terra à claritate eius*, & quod *facies alterius Angeli erat ſicut fulgur.* Nec fas eſt ad improprios ſenſus detorquere Scripturam, & inconueniens eſſet, quod Deus ad nutum, & voluntatem diaboli producat lumen, quando ipſe vult decipere, & transfigurare ſe in Angelum lucis, ſi hoc non eſt ei connaturale, & proprium.

Si *autem* dicatur non produci iſtam lucem immediatè ab Angelo, ſed applicando actiua paſſiuis, ſicut in nube ſit lux fulguris ex accenſione exhalationum. *Contra eſt*; quia iſta lux facta ex tali applicatione ad ſummum poteſt eſſe ignea, quia nullum eſt corpus inter elementalia, quod plus luceat quàm ignis. Splendor autem, & lumen quod faciunt Angeli excedit flammam igneam, & aliquando eſt ſicut Sol, vt Apocalypſ. 10. *Facies eius erat vt Sol*, loquens de Angelo ſibi apparenti; ergo illa lux non ſit ſolum applicando actiua paſſiuis. Et poſt diem iudicij non ſiet iſta alteratio ex paſſiuis, & actiuis, & tamen Angeli lucere poterunt. Poſtremò vis producendi lucem non eſt tàm excellens, quod non poſsit ſpiritui communicari, præſertim ratione gloriæ, quia multam habet analogiam lux intellectualis, & intelligibilis ad lucem viſibilem, quæ magis nobis exprimit vim intelligibilis hominis. Communicari ergo potuit animæ glorioſæ, & ſic decens fuit, vt ei concederetur, vt modo magis connaturali ornamenta, & facultates corporis ab anima deſcenderent. 70

Motiua Oppoſitæ Sententiæ nullius ſunt momenti. *Ad primum* negamus, non eſſe connexionem inter viſionem gloriæ, & claritatem corporis; eſt enim tanta connexio inter ſupernaturalem ſtatum gloriæ animæ, & ſtatum glorioſum corporis, ſicut inter naturalem ſtatum vnius, & alterius, quia totum quod in corpore eſt, vt proprium ipſius, ab anima prouenire debet. Et ſic viſio gloriæ non abſolutè, ſed vt dicens ordinem ad reſurrectionem corporis, cui vnienda eſt anima, habet ex conceſſione Dei corpus vnitum ſic eleuare, & perficere. *Ad ſecundum* negatur Angelis non conuenire hanc proprietatem producendi lumen, vt in dictis exemplis apparet; imo ipſos influere lucem in cœlum Empyreum, Multorum ſententia eſt, quam *in 2. Tomo 1. part. ad quæſtion. 51. & 52.* ſecuti ſumus. 71

TRACTATVS
DE
ACTIBVS HVMANIS.

QVÆSTIO VI.

De Voluntario, & Inuoluntario.

SVMMA TEXTVS.

EXPEDITO tractatu de Beatitudine, ſeu fine vltimo aſſequibili ab homine, incipit ab iſta Quæſtione agere Diu. Thom. de actibus, quibus ad iſtum finem dirigimur, vel ab eo deuiamus, qui ſunt actus boni, & mali. Et de illis in ſpeciali per ſpecies ſuas agit in ſecunda ſecundæ. Hîc autem agit de illis in communi, & de eorum principiis, tam à quibus procedunt, qui ſunt Virtutes, & Vitia, quàm à quibus regulantur, quæ ſunt Lex, quàm à quibus adiuuantur, quæ ſunt Gratia.

ET quia actus morales, ſeu humani ſunt idem quod actus regulati per rationem, ſeu legem, ſicut actus artificiales regulati per artem & in hoc oportet attendere ad duo, ſcilicet ad ipſam regulationem, quæ eſt ſicut formale, & ad rem ipſam, ſeu materiam tali regulatione dirigendam, & ordinandam, quæ eſt ſicut materiale, prius agit *Diu. Thom.* in actibus humanis de eo, quod eſt materiale, ſcilicet de actibus voluntariis: quia quod eſt dirigibile, & regulabile per legem, & rationem ſunt actus voluntarij, & liberi: deinde verò agit de ipſa moralitate, ſeu regulatione, penes quam actus ſunt boni, id eſt, conformes legi; vel mali, id eſt difformes. Et hoc pertinet ad *quæſtion.* 18. Ab iſta verò *quæſtion.* 6 vſque ad illam agit de actibus voluntatis, quatenus voluntarij ſunt, ſeu à voluntate procedunt, & de eorum diuerſitate, & varietate. Et ſic incipit in hac quæſt. à voluntario, & inuoluntario in communi.

IGITVR in articulo primo determinat, quod in actibus humanis inuenitur voluntarium: quia in actibus procedentibus ab homine inuenitur definitio voluntarij. Eſt enim voluntarium, *quod procedit à principio intrinſeco cum cognitione finis.* Vtrumque autem in homine reperitur, quia agit per rationem cognoſcendo finem, & per voluntatem mouendo ſe in id, quod cognoſcit.

IN articulo ſecundo oſtendit voluntarium imperfectum etiam in brutis inueniri, non perfectum. Imperfectum eſt ſolùm id, quod eſt ſpontaneum, quod ſcilicet ex principio intrinſeco procedit, ſed cum cognitione imperfecta, ſcilicet quæ non cognoſcit habitudinem finis, neque comparat; ſed ſolùm bonitatem abſolutè, & ſic mouentur bruta ſpontaneè potiùs, quam voluntariè. Perfectum voluntarium eſt, quod procedit cum perfecta cognitione finis, id eſt, cognoſcendo habitudinem finis ad media cum comparatione, & collatione, vnde ſequitur libertas in actu.

IN articulo tertio oſtendit, quod voluntarium poteſt eſſe abſque omni actu procedente à voluntate ſiue exteriori, vt cùm quis voluntariè vult non operari exterius, ſiue etiam interiori, vt cùm quis non vult, & tamen poteſt velle. Sic ex ſpecie ſua ſaluatur voluntarium ſine actu. Quomodo verò in exercitio ſemper aliquis actus antecedat, vel comitetur etiam omiſſionem voluntariam, infrà dicetur. *quæſt.* 71. *articul.* 5.

IN articulo quarto oſtendit, violentiam non poſſe inferri voluntati quoad actus à ſe elicitos, id eſt, quod actus ſit elicitus à voluntate, & tamen ſit violentus: quia hoc ipſo, quod elicitur eſt à principio intrinſeco influente, ſeu conferente vim, id eſt virtutem influxiuam: violentum autem eſt à principio extrinſeco, paſſo non conferente vim. In actibus

autem

autem imperatis poteſt pati violentiam: quia imperante voluntate poteſt ab extrinſeco impediri, ne fiat, membra ipſa impediendo.

In articulo quinto oſtendit, quomodo violentia cauſet inuoluntarium; quia facit, ne aliquid à voluntate procedat, ſed à principio extrinſeco maneat impeditum. Quod ſolum contingit in actibus imperatis, qui ſolum poſſunt violentiam pati, & impediri, ne voluntariè fiant.

In articulo ſexto oſtendit, quomodo metus cauſet inuoluntarium, ſcilicet non *ſimpliciter*, ſed *ſecundum quid*, & ſic eſt mixtum ex voluntario, & inuoluntario, licèt voluntarium prædominetur. Quæ enim ex metu fiunt, exiſtente cauſa metus, & durante, acceptantur à voluntate de facto. & in re intuitu metus præcisè, non abſolutè ratione ſui, quin potius ipſa voluntas in tali diſpoſitione eſt, quod ſi remoueretur cauſa metus, non vellet rem illam. Sed quia hoc ſolùm eſt in diſpoſitione, & præparatione, non in actu, ideò dicitur eſſe voluntarium *ſecundum quid*, quaſi ſolùm in potentia, & præparatione, non in exitu, & elicientia, ſicut primum.

In articulo ſeptimo oſtendit, quod concupiſcentia non tollit voluntarium de ſe, niſi per accidens, & pro aliquo caſu, ſcilicet ſi tollat iudicium rationis indifferens, & deliberatiuum; ſi autem illud relinquat, non repugnat voluntario, quia potiùs allicit, & trahit ad conſenſum, & inclinat; non retrahit, ſicut timor.

In articulo octauo oſtendit, quomodo ignorantia tollit inuoluntarium, ſcilicet quia priuat cognitione. Vnde eſt triplex ignorantia. Vna *antecedens* actum voluntatis, quæ ignorantia nullo modo eſt volita, neque in manu noſtra, & ex ſuppoſitione illius operatur quis. Alia eſt *concomitans*, quæ quidem de facto, & in re datur quando operatur quis, eſt tamen in tali diſpoſitione voluntas, quod etiam ſi ſciret operaretur, & ſic non mouetur ex ſuppoſitione illius ignorantiæ. Tertia eſt ignorantia *conſequens*, ideſt, quæ ſequitur ad actum voluntatis, quia ſcilicet eſt volita, aut directè, quia vult aliquis ignorare, aut indirectè, quia non curat ſcire cùm debeat. Prima ignorantia reddit inuoluntarium opus. Secunda voluntarium. Tertia facit non voluntarium, ideſt, ex vi illius non fit influxus à voluntate, nec tamen ei fit repugnans.

DISPVTATIO III.

De Voluntario in communi.

ARTICVLVS I.

Explicatur definitio Voluntarij.

1 DAri Voluntarium tam euidens eſt apud omnes, quàm dari voluntatem, à qua per ipſam experientiam cognoſcimus procedere quid nobis voluntarium eſt. Vnde ſuperuacuum eſt inquirere circa ipſum *an eſt* voluntarij; ſed ſolum eius definitio, & quidditas explicanda à Nobis eſt.

2 Duo *autem* oportet ſupponere. *Primum*, quod aliud eſt *voluntarium*, aliud eſt *volitum*: volitum enim propriè dicitur id, quod eſt obiectum volitionis, ideſt voluntatis, vt proſecutiuæ, & vt diſtinguitur contra nolitionem, & fugam, & ſic eſſe volitum eſt denominatio extrinſeca in obiecto, ſicut eſſe viſum, vel cognitum. *Voluntarium* autem dicitur quidquid eſt procedens, vel dependens à voluntate, ſiue procedat tanquam actus elicitus, ſiue tanquam imperatus, vel tanquam effectus aliquis conſecutus, ſiue poſitiuè à voluntate procedat, ſiue negatiuè, vt omiſſio: & generaliter quidquid in arbitrio voluntatis eſt, & ab eius influxu dependet, ſiue phyſico, ſiue morali. Itaque voluntarium dicit proceſſum, vel dependentiam à voluntate, reſpicitque illam in ratione efficientis, vel influentis: *volitum* autem dicit extrinſecam denominationem obiecti, prouenitque ab ipſo actu volitionis tanquam à cauſa formali extrinſeca illius denominationis.

An *verò* id quod eſt voluntarium per modum actus à voluntate procedentis ſit etiam volitum per modum obiecti? Aliqui affirmant putantès omnem actum, quem elicit, vel imperat voluntas etiã amari, & eſſe volitum, vt obiectum, ſaltem virtuali quodam, & reflexo amore. Sed reſpondetur, quod licet actus iſti amari poſſint, actùs quidem imperati directè, eliciti autem reflexè; tamen hoc neceſſarium non eſt, vt tales actus ſimpliciter ſint voluntarij. *Ratio eſt*, quia vt amor procedat à voluntate, non eſt neceſſe, quod ametur, & proponatur vt obiectum, ſed ſufficit quod res, quæ proponitur vt diligenda per talem actum ſit res volita, ipſe autem actus amoris, vèl eſt amatus per ſe ipſum, vel per alium actum: per ſe ipſum amari non poteſt etiam virtualitèr, niſi ab alio actu reflexo, vt obiectum attingatur. Nam quod ſe habet vt obiectum debet proponi ab intellectu, vt terminus in quem tendatur, non tanquam tendentia ipſa ad obiectum propoſitum; quando autem actus non eſt reflexè volitus, non proponitur ab intellectu vt terminus, in quem tendatur, ſed vt tendentia ipſa in alium terminum, ſeu obiectum; ergo non proponitur vt obiectum amandum, & ſic ille actus eſt voluntarius, ſed non volitus per ſe ipſum. Si autem per alium actum eſt volitus, ſicut per actum reflexum, iam ſupponitur talis actus à voluntate proceſſiſſe, quando ſuper illum cadit reflexus actus; ergo iam ſupponitur voluntarius, quia iam ſupponitur à voluntate procedens. Quod ſi requireretur actus 3

reflexus

reflexus vt eſſet voluntarius, rurſus ille reflexus alium actum requireret, vt voluntarius eſſet, & ſic ad rationem voluntarij daretur proceſſus in infinitum.

4 Secundò *ſuppono*, dupliciter dici voluntarium, vno modo ſtrictè, & rigoroſè: alio modo minus propriè, & latiori ſignificatione. Strictè dicitur voluntarium quod procedit, vel dependet à voluntate ſtrictè, & propriè dicta, qualis eſt voluntas rationalis: minus propriè dicitur voluntarium, id quod à quocumque appetitu elicito dependet, & procedit, etiam ſi voluntas non ſit, & ideo propriùs dicitur ſpontaneum, quam voluntarium. Imò quidquid fit inclinatione aliqua ſine violentia, aut arte, dicitur ſponte fieri, ſicut graue dicitur ſponte ſua tendere deorſum; & terra dicitur ſponte gignere herbam, quando non gignit illam per culturam, aut artificium, ſed quodam naturali impulſu. Sed tamen propriè loquendo de ſpontaneo ſolum dicitur de eo, quod eſt ab appetitu elicito, qui ſcilicet operatur ex aliqua cognitione, ſic enim non fertur in aliquid vt purè motum, ſed vt ſe dirigens, & mouens, ſic enim ſponte ſua dicitur moueri.

5 His *ſuppoſitis*, voluntarium dupliciter ſolet definiri. *Primò* generaliter: *Quod eſt à principio intrinſeco cum cognitione finis, ſeu cum cognitione ſingularium, in quibus operatio conſiſtit*, (ad declarandum cognitionem illam debere eſſe practicam,) quæ definitio eſt generalis complectens non ſolùm voluntarium perfectum, & liberum, quale eſt in voluntate rationali, ſed etiam voluntarium imperfectum, ſeu ſpontaneum, quale etiam in brutis inuenitur. Et hæc definitio elicitur ex *Ariſtotele 3. Ethicorum cap. 1. D. Damaſceno libr. 2. fidei. cap. 24. Niſſeno libr. 5. Philoſophiæ, capit. 1. & 2.* Et eſt communiter recepta à Philoſophis, & Theologis.

6 Secundo definitur voluntarium ab *Almaino primo Moralium tractatu 1. capit. 1.* prout ſolùm complectitur id, quod eſt liberum, dum dicit: *Quod voluntarium eſt actio, vel omiſſio, quæ ita eſt in poteſtate agentis, vt poſitis omnibus requiſitis poſſit eam ponere, vel non ponere.* Cæterùm non eſt idem, neque conuertuntur liberum, & voluntarium, ſed voluntarium latiùs ſe habet, & vniuerſaliùs, quàm liberum, vt docet *Diu. Thom. hic articul. 2.* ex *Ariſtotele*: tùm quia voluntarium, ſeu ſpontaneum etiam conuenit pueris, & amentibus, & brutis, quibus tamen non conuenit libertas, mouentur enim ex inſtinctu, & cognitione per inclinationem intrinſecam, quod ſufficit ad voluntarium. Tum, quia voluntarium, & liberum ſecundum diuerſos reſpectus, & formalitates dicuntur: nam voluntarium dicitur id quod à voluntate procedit, liberum autem, quod ſecundum indifferentiam iudicij, & ſecundum arbitrium. Quę autem etiam ſine arbitrio à voluntate ſunt, voluntaria eſſe debent; quia hoc ipſo, quod à voluntate procedunt, hoc ipſo non ſunt à natura, quia ex cognitione; nec ab arte, quia non per certas, & determinatas regulas fiunt, ſed contingenter, & arbitrariè; nec ſunt violenta, quia non à principio extrinſeco; ergo voluntaria. Tùm denique quia multa, quæ procedunt à voluntate, & non liberè, placent voluntati; ergo ſunt illi voluntaria, nec tamen libera. *Antecedens patet* in amore beatifico, qui ſummè placet, & tamen liberè non procedit, ſed neceſſariò, & tamen non eſt aliquid naturale, neque violentum, aut arte factum, ergo voluntarium.

Quare prima illa definitio acceptanda eſt, vtpote communiter tradita, & eius explicatio eſt valde conformis naturæ, ſeu quidditati voluntarij; diſtinguit enim illud à naturali, à violento, ab artificiali, & id quod maximè proprium eſt operationi voluntatis explicat. Diſtinguit illud à violento, & artificiali, quia hæc habent principium ſui motus ab extrinſeco, artificiale quidem, quia eſt ab arte, quæ eſt in intellectu artificis, nō in ipſa re arte facta, quę mouetur: à violento autem, quia violentum eſt ab inferente vim cum renitentia, ſeu reſiſtentia paſſi; ergo talis vis infertur ab extra, ab intra enim potius reſiſtitur ei. Diſtinguitur autem à naturali; quia licet naturale ſit à principio intrinſeco, non tamen eſt cum cognitione finis dirigente motum, ſed opus naturæ, etiam ceſſante cognitione, & principio intrinſeco dirigente, procedit. 7

Eſt *autem* hæc definitio maxime explicatiua operationis voluntatis in eo, quod ſibi propriiſſimum eſt. Nam in rebus, quæ à principio intrinſeco mouentur duplex poteſt dari principium ſe mouendi, ſcilicet *efficiens*, & *finis*: nam ſi principium motus eſt cauſa efficiens illius, cauſa autem efficiens dirigitur, & mouetur à fine, eo quod finis eſt id cuius gratia agens operatur, oportet, quod id, quod à principio intrinſeco mouetur, ſolùm ab iſto duplici principio poſſit ab intrinſeco moueri, ſcilicet ab efficiente, ſeu eliciente motum, & à fine. In quibuſdam ergo rebus ſe mouentibus datur quidem principium intrinſecum efficienter mouens, id eſt reducens de potentia ad actum, non tamen datur principium intrinſecum mouens per modum finis, eo quod finis mouet metaphoricè, id eſt per ſui apprehenſionem. Vnde in his, qui finem non apprehendunt, non poteſt dari principium intrinſecum motus ex parte finis, ſeu directionis in finem, ſicut patet in plantis, & in motibus vitæ vegetatiuæ, & generatiuæ, in quibus eſt motus ab intrinſeco penes cauſam efficientem motum, non tamen penes cauſam finalem, ſed in directione finis mouentur à principio extrinſeco, ſcilicet ab Authore naturæ, non verò ſe ipſa mouent dirigendo in finem, & ſic ſe habent vt mota, ſed non vt ſe mouentia in ratione cauſæ finalis. 8

Quæ *verò* apprehendunt finem, & ex illo apprehenſo excitant inclinationem, & appetitum, ſeu motum, dicuntur moueri à principio intrinſeco, tam ex parte cauſæ efficientis, quàm ex parte finis dirigentis, & ſic perfectè mouentur ab intrinſeco, ſcilicet ex vtroque latere efficientis, & finis. Hæc autem vocantur voluntaria, quia ad appetitum elicitum pertinent, qui per cognitionem dirigitur, & ſponte propria dicitur tendere, & moueri, quaſi ex deſiderio finis apprehenſi, & quia principalis appetitus elicitus eſt voluntas, quę in nobis reperitur, ideo omnia ſpontanea, & quæ ab appetitu elicito procedunt, denominantur voluntaria à principaliori appetitu, qui eſt voluntas. Et cùm definitio tradita explicet voluntarium penes principium intrinſecum cum cognitione finis, propriiſſimè explicat ipſam rationem propriam voluntarij per hoc quod ſit à principio intrinſeco cum cognitione finis. 9

Soluuntur obiectiones.

OBiicies contra definitionem poſitam, videri ex vna parte redundantem, & conuenire 10

pluri

pluribus à definito: & ex alia parte ſtrictam, & non omnibus definitis conuenire; ergo eſt mala. *Antecedens* quoad primam partem probatur: nam in primis illa definitio conuenit non ſolum his, quæ procedunt à voluntate, ſed etiam his, quæ procedunt ab intellectu, ſeu à principio cognoſcitiuo antecedenter ad voluntatem. Quæ enim ab intellectu procedunt ſunt à principio intrinſeco; intellectus enim intrinſecum principium eſt. Similiter procedunt cum cognitione finis, quia ſi finis proponitur voluntati, vtique datur cognitio finis. Si autem proponitur aliquod medium deductum ex cognitione finis, & ſimiliter ſi concluſiones deducantur ex præmiſſis, iam præſupponitur, & præcedit cognitio finis, & præmiſſarum; ergo in intellectu antecedenter ad voluntatem ſaluatur tota definitio voluntarij; quia datur ibi aliquid à principio intrinſeco, ideſt, ab intellectu cum cognitione finis, ſicut media proponuntur ab intellectu, & ab eo procedit illorum cognitio ſupponendo cognitionem finis, & tanquam orta ex illo; ergo tota definitio voluntarij inuenitur in intellectu ante voluntatem.

11 Secundò: quia actus ſupernaturalis, verbi gratiâ actus charitatis eſt voluntarius, imò & liber in hac vita, & tamen non eſt à principio intrinſeco, ſed ab habitu, vel auxilio ſupernaturali, quod ab extrinſeco prouenit, & infunditur.

12 Tertiò ſi actum volitionis à me elicitum Deus ponat in voluntate Petri, redder illam volentem, & obiectum eius volitum, quia informat voluntatem illius, & præbet aliquem effectum formalem, nec eſt alius, quàm reddere ipſum Petrum volentem. Si autem reddit volentem; ergo & voluntarium, & tamen non eſt actus procedens à voluntate, ſed illi à Deo vnitus; ergo definitio voluntarij non eſt bona dicendo, quod eſt à principio intrinſeco. *Et præſertim* hoc contingit in motibus primis, & indeliberatis, qui à Deo cauſantur, & immittuntur in voluntatem, tales enim actus procedunt à Deo in voluntatem, & tamen voluntarij ſunt, ſaltem voluntario imperfecto, & indeliberato.

13 Quartò illud eſt voluntarium, quod reddit obiectum volitum, non ipſum actum: nam actus non eſt volitus, vt *quod*, ſed vt *quo*, niſi reflexè per alium actum, qui habeat illum pro obiecto; ſed ſtat benè, quod aliquis actus procedat à voluntate, & tamen obiectum non reddatur volitum; ergo non benè definitur voluntarium per hoc ſolùm, quod eſt procedere à voluntate. *Minor probatur* in actu odij, nolitionis, & fugæ: tales enim actus non reddunt obiectum volitum, ſed potiùs repulſum, & nolitum. *Maior autem* videtur certa: quia ex actu denominatur obiectum volitum, ſicut ex viſione dicitur viſum, ex intellectione intellectum; ergo ex voluntario debet denominari volitum.

14 Reſpondetur negando antecedens. *Ad primam probationem* negamus illam definitionem voluntarij conuenire intellectioni, ſeu cognitioni, vt præciſè procedit ab intellectu, licèt poſſit conuenire illi, vt imperatur à voluntate, & tunc procedit imperatiuè ab illa. Licet enim conueniant intellectus, & voluntas in eo, quod ſint principia intrinſeca eorum, quæ ab ipſis procedunt, tamen voluntarium procedit à principio intrinſeco præſupponente cognitionem, non quamcumque, ſed practicam, ideſt mouentem, & allicientem: vnde dicitur in definitione voluntarij, *quod eſt cum cognitione finis*. Finis autem vt cognitus ſolùm mouet metaphoricè, ideſt allicìendo, & trahendo, & conſequenter ſolùm poteſt mouere voluntatem: principium ergo intrinſecum, quod ponitur in definitione voluntarij neceſſariò intelligitur de principio intrinſeco, quod eſt voluntas, eo quod ſola illa poteſt moueri à cognitione practica finis, qui mouet alliciendo, & trahendo.

Et *cùm inſtatur*, quod etiam vna cognitio procedit ex alia, ſicut cognitio concluſionum ex cognitione principiorum, & cognitio mediorum ex cognitione finis. *Dicitur*, quod vna cognitio procedit ex alia vt ex inferente, non vt alliciente, vel metaphoricè mouente, quæ eſt propria, & formalis motio finis in quantum finis. In definitione autem voluntarij cùm dicitur, *quod procedit cum cognitione finis*, intelligitur in ſenſu formali, & proprio, ſcilicet *cum cognitione finis*, vt mouente metaphoricè: quia hæc eſt propria finis, qui mouet tanquam bonum, & non tanquam verum. Vna autem cognitio ſi oritur ex alia, oritur ab illa in ratione veri, non in ratione boni. Quod ergo procedit à principio intrinſeco cum cognitione finis mouentis per modum finis, & boni, & non ſolùm per modum veri, ad ſolam voluntatem pertinet; ideoque optimè explicat definitionem voluntarij. Et in illam recidit alia definitio voluntarij, *quod eſt a principio intrinſeco cognoſcente ſingularia, in quibus eſt operatio*. Explicatur enim per ly *cognoſcente*, cognitio practica directiua, & inclinatiua ad agendum: & hæc ſemper fit cum motione finis, & boni. 15

Ad *ſecundam* probationem *dicitur*, quod actus ſupernaturalis procedit à principio intrinſeco, ſcilicet à voluntate, non tamen ſola, & nuda, ſed eleuata, & ſupernaturalizata per aliquid intrinſecè inhærens ipſi voluntati, infuſum tamen, & procedens à Deo, non ab ipſa met voluntate ortum. Nec enim vt actus ſit voluntarius requiritur, quod omne principium ita ſit intrinſecum, quod etiam ex omni parte ab intrinſeco proueniat: nam etiam in ipſo intellectu cognitio eſt actus vitalis ab intrinſeco principio procedens, & tamen etiam dependet à ſpecie impreſſa, quæ ab extrinſeco prouenit: imò ipſa voluntas, & ipſa anima, quæ ſunt principia maximè intrinſeca procedunt à Deo, vt à principio extrinſeco effectiuo. Vt enim dicit *Sanct. Thom. in præſenti art. ad.* 1. licèt voluntas ſit principium intrinſecum voluntarij, non tamen eſt principium primum, ſed deriuatum, & dependens à principio primo, quod eſt Deus, ideoque tam in ſuo eſſe, quàm in ſuo operari debet à principio extrinſeco moueri. Neque hoc eſt contra rationem principij intrinſeci; quia poteſt eſſe intrinſecum, & tamen dependens, & procedens ab aliquo extrinſeco. Sic ergo principium ſupernaturale eſt quidem infuſum à Deo, tanquam à principio extrinſeco eleuante intrinſecum, & ſic intrinſecè inhæret voluntati, eamque afficit, & ex ipſa ſic affecta, & eleuata procedit actus vitalis ſupernaturalis, & voluntarius, quia reuera procedit à principio intrinſeco, licet eleuato ab aliquo extrinſeco eleuante, & mouente, & conſeruante. 16

Ad *tertiam* probationem *reſpondetur*, quod in illo caſu voluntas non redderetur volens per talem actum formaliter, ſicut neque intellectus redderetur intelligens per conceptum alterius hominis ſibi à Deo vnitum: quia ſolùm ſuſtentabit illum entitatiuè, & phyſicè, non vitaliter, quia non habet illum, vt actum procedentem à ſe, ſed ſicut ſuſtentantur alia accidentia etiam in ſubiecto non vidente 17

Vnde

Vnde voluntas ſolùm denominabitur ſuſtentans entitatem illius actus, qui à voluntate aliena proceſſit, non autem denominabitur volens, quia iſtæ denominationes actuum vitalium, vt eſſe cognoſcentem, volentem, &c. non denominant ſubiectum per nudam, & inanimatam inhærentiam formæ in ſubiecto, ſed per informationem vitalem, id eſt, per informationem actus, vt procedentis à tali potentia, & ſubiecto: ſicut etiam non denominatur aliquis agens, aut generans, niſi actio à ſe procedat, licèt paſſiuè talis actio in quantum motus inhæreat in paſſo. Sicut etiam ſi Deus poneret gratiam, vel intellectionem in lapide, non denominaretur lapis iuſtus, aut intelligens, ſed ſolùm ſuſtentans gratiam, vel conceptum, quia non eſt capax alterius eff. ctus formalis, quia exigit vitalitatem, vt denominare poſſit: & ſpecies viſibilis in aëre inhæret illi entitatiuè, non repræſentatiuè. Sic ergo actus alterius voluntatis ſi ponatur inhærenter in mea, non denominabit me volentem, quia non procedit vitaliter à me, ſed ſolùm denominabit illam ſuſtentantem entitatem illius actus.

18 Ad id quod dicitur de motibus ſubitis, qui inſpirantur à Deo, *Reſpondetur*, quod illi actus dicuntur cauſari à Deo, vt à mouente extrinſeco, non tamen vt ab eliciente: verè enim & propriè eliciuntur, & procedunt ab intellectu, & voluntate, cùm ſint actus vitales cognoſcendi, & appetendi, ſed tamen quia ſunt primi actus, & pro tunc non ſupponunt alios priores, per quos intellectus, & voluntas ſe moueant, ideò oportet quod à ſolo Deo moueatur, & inſpiretur voluntas non ſolùm determinando, & applicando ad operandum, ſicut fit per phyſicam prædeterminationem in quocumque actu, ſed etiam ad ipſam ſpeciem actus mouendo, & excitando: tamen ipſe intellectus, & voluntas tali motioni ſubiecta verè elicit, & vitaliter producit tales actus, quia ad hoc mouetur à Deo vt eliciat illos, quia mouetur vt potentia vitalis, & vt vitaliter operetur.

19 Ad *Vltimum* reſpondetur, quod voluntarium non ſolum eſt illud, quod reddit obiectum volitum, ſi ly *volitum* ſit idem quod amatum, & proſecutum; non enim ſolùm appetitus amat, & proſequitur, ſed etiam odit, & fugit. Voluntarium ergo in communi, vt abſtrahit ab amore, vel fuga, ſolùm dicit aliquid procedens à voluntate, per quod poſſit obiectũ denominari attactum à volũtate, ſiue amãdo, ſiue fugiẽdo. Et ſi hoc attactũ à volũtate vellmus appellare volitum, debet eſſe in ſignificatione ita ampla, quod ſub ſe complectatur etiam eſſe nolitum. Et ſic ad rationem voluntarij non debet attendi ipſa denominatio voliti, vt diſtinguitur à nolito, ſed ſolùm debet attendi, quod ſit procedens à voluntate, ſiue proſequendo, ſiue fugiendo. *Nec obſtat*, quod hac ratione nihil dicetur inuoluntarium, nec ex parte actus, nec ex parte obiecti; non ex parte actus, quia omnis actus elicitus procedit formaliter à voluntate, & conſequenter eſt illi voluntarius. Nec ex parte obiecti, quia obiectum ſemper redditur attactum, non autem illi repugnans, & inuoluntarium. *Reſp.* tamen, quod inuoluntarium dicitur non reſpectu actus immediatè eliciti, ſed reſpectu effectus ſecuti; vel obiecti: quando enim aliquid diſplicet voluntati, & inuoluntarium illi eſt, non diſplicet actus ipſe quem elicit, ſed per illum actum abominatur obiectum, vel effectum ſecutum, aut actum imperatum. Et ſic obiectum diſplicet, non actus diſplicendi, ſed ſolùm diſplicet, & eſt inuoluntarius, vt *quo*, non vt *quod*, ſeu vt res diſplicens.

ARTICVLVS II.

Quid ſit Voluntarium perfectum, & imperfectum; neceſſarium, & liberum?

CVM Voluntarium dicatur id, quod à voluntate procedit, & dirigitur, ſeu regulatur per cognitionem, neceſſe eſt explicare vnde proueniat perfectum, & imperfectum voluntarium, & quid ſit neceſſarium, & quid liberum in tali voluntario. 1

Dico *ergo primò*: Voluntarium perfectum, & imperfectum originatiuè, & primordialiter diſtinguuntur ex parte perfectæ, vel imperfectæ cognitionis, ſeu iudicij regulantis inclinationem appetitus. Itaque ex duobus, quæ ad rationem voluntarij concurrunt, ſcilicet principium intrinſecum quod eſt voluntas inclinans, à quo aliquid procedit, & cognitio, ſeu iudicium regulans, ſeu mouens, perfectio, vel imperfectio voluntarij ex perfectione, vel imperfectione cognitionis deſumitur. *Colligitur* hæc concluſio ex *Diu. Thom. in præſenti articul.* 2. vbi ex ſola perfecta, vel imperfecta cognitione finis diſtinguit voluntarium perfectum, & imperfectum. *Et ratio* eſt manifeſta, quia hoc quod eſt eſſe à principio intrinſeco, conuenit tam voluntario, quam naturali; nam etiam quod naturale eſt, à principio intrinſeco mouetur, ſiquidem in hoc opponitur violento, quod eſt à principio extrinſeco: ergo propria, & ſpecialis perfectio voluntarij, vt diſtinguitur à naturali, non poteſt ſumi ex illa parte, qua à principio intrinſeco eſt præciſè, hoc enim etiam conuenit naturali, ſed pro ea parte, qua eſt à cognitione finis, & eſt proprium voluntarij, ſeu appetitus eliciti, in hoc enim diſtinguitur appetitus elicitus ab innato, quod innatus ſequitur formam entitatiuam, & naturalem; elicitus verò cognoſcitiuam; voluntarium autem pertinet ad appetitum elicitum. Ergo maior perfectio voluntarij ſecundum id, quod proprium eſt voluntarij ex maiori perfectione cognoſcendi finem, & mouendi ex fine cognito debet deſumi. 2

Et *Confirmatur*: quia voluntarium tanto debet eſſe perfectiùs, quanto magis procedit à principio magis ſe mouente, cum enim vnumquodque moueatur ſecundum quod eſt in potentia, moueat autem ſecundum quod eſt in actu, quanto magis aliquod principium ſe mouet, tanto magis eſt in actu: ergo id, quod ab illo procedit, tanto perfectiùs procedet, quanto à principio magis ſe mouente proceſſerit, quia ſic erit minus motum, & magis ſe mouens, & conſequenter magis in actu, & conſequenter magis ſe determinans, & minus determinatum ab alio. Diximus autem *in præcedenti articulo*, quod illud magis ſe mouet, & determinat, quod non ſolùm ſe mouet in genere cauſæ efficientis, ſed etiam ex parte finis, ſcilicet præſtituendo ſibi finem, non ab alio præſtitutum ſequendo: finis autem cùm moueat metaphoricè, mouet & præſtituitur mediante cognitione ipſius finis; ergo quanto perfectior fuerit cognitio in mouendo ad finem, & in præſtituendo finem, tanto perfectiùs erit voluntarium inde procedens, quia tanto magis erit à principio ſe mouente, & ſe determinante, & conſequenter ma- 3

gis

gis erit à principio ſe mouente,& ſe determinãte, & conſequenter magis in actu operante. Quare ex ordine ad perfectiorem cognitionem iudicij, quatenus directiuum,& motiuum eſt appetitus, ſumitur perfectior ratio voluntarij ſubſtantialiter, & intrinſecè, licet quoad alias conditiones accidentales, verbi gratiâ, quoad vehementiam, & impetum ſe mouendi aliquando fortior ſit impetus, vbi eſt minor cognitio. Sed hoc ipſum pertinet ad perfectionem voluntarij, quod poſſit moderari ſuum impetum,& actum proprium, niſi ratio oppoſitum poſtulauerit, ſicut in diligendo Deum modus eſt non habere modum, vt inquit Bernardus.

23 Dico *ſecundo*: voluntarium perfectum ſolùm inuenitur in natura intellectiua, ſeu rationali, conſiſtitque in proceſſione à voluntate cum plena aduertentia,& collatione eorum, quæ agenda ſunt, quod eſt plenè cognoſcere finem cum reſpectu, & comparatione finis: non tamen in omni actu voluntatis, aut intellectus inuenitur hoc perfectum voluntarium. *Prima pars* conſtat ex *Diuo Thoma in hac quæſtione art.* 1. citato in fine corporis, vbi concludit: *Vnde ſoli naturæ rationali competit voluntarium ſecundum rationem perfectam.*

24 Et *ratio* eſt manifeſta ex dictis, quia perfectum voluntarium eſt illud, quod regulatur penes cognitionem perfectam finis,& ex illa deducitur: perfecta autem cognitio finis exigit non ſolùm apprehenſionem de eius bonitate, ſed etiam de indifferentia,& proportione ad media, ita quod non ſufficit abſoluta apprehenſio,& determinata ad vnũ, quantumcumque intenſa,& clara, ſed etiam comparatiua,& reſpectiua, quia ad finem non ſolùm pertinẽt ea, quæ abſolutè habet in ſe, ſed quæ comparatiuè, & reſpectiuè ad alia.& ſi totum hoc non apprehẽditur, non perfectè apprehenditur, ſed ſolùm quantum ad aliquid. Cognitio autem cum cõparatione,& collatione propriè ſolùm inuenitur in natura rationali; quia ſola poteſt comparationem facere ex vno ad aliud,& cõferre inter ſe,& inferre: hoc enim pertinet ad diſcurſum, qui tantum inuenitur in natura intellectiua: in nobis quidẽ formaliter, quatenus ex vna cognitione procedit ad aliam,& ex vna cognitione cauſatur alia; in Angelo autem eminẽter,& virtualiter, quatenus cognoſcit vnum obiectũ inferri ex alio, aut comparari cum alio, non tamen pluribus cognitionibus id facit, ſed vnica comprehendendo totum obiectum, quod eſt virtualiter,& eminenter habere diſcurſum. Et ſic voluntarium perfectum eſt illud, quod regulatur per cognitionẽ finis perfectam, ideſt non ſolùm apprehẽſiuam bonitatis eius in ſe,& cum determinatione ad vnum, ſed etiã collatiuam,& comparatiuam ipſius, & reſpectiuam eius tam ad media, quàm ad alios fines.

25 Et *confirmatur* totum hoc: quia perfectum voluntarium debet eſſe illud, quod habet dominium, & ſe poteſt mouere, aut detinere in eo, quod agit. Naturaliter enim, quod ſolùm ſeruit,& exequitur, & mouetur eſt inferius, & imperfectius eo, quod dominatur,& ſe mouet,& agit: ſed dominium, & poteſtas ſe mouendi petit indifferentiam,& vniuerſalitatem, atque extenſionem in cognitione finis, & collationem comparatiuam illius, quod autem eſt tantùm determinatum ad vnum quãtumvis intenſum,& vehemens ſolùm ſeruit,& mouetur, non verò ſe mouet, neque habet dominiũ; ergo hoc eſt voluntarium imperfectum,& ſolum illud perfectũ.

26 Secunda *pars* concluſionis probatur: quia in natura rationali, cum procedit de imperfecto ad perfectum, dantur aliqui actus ſubiti, & indeliberati, de quibus non poteſt ratio conferre,& determinare, quia non habet plenam aduertentiam,& indifferentem cogitationem circa illos,& ita carent merito, vel culpa: ergo tales actus non ſunt perfectè voluntarij, quia non procedunt ex plena,& perfecta aduertentia,& indifferentia.

Dices: voluntas habet perfectam rationem voluntarij circa ipſum finem, ſiquidem poteſt eſſe voluntas de fine cum plena,& perfecta aduertentia,& libertate; imò & cum merito; ſicut Angeli in primo actu dilexerunt Deum, vt finem,& meruerunt:& ſimiliter Chriſtus Dominus in primo inſtanti habuit dilectionem Dei vt finis, cum vera libertate contradictionis,& cum merito; & tamen circa finem non datur deliberatio; quia deliberatio, ſicut & cõſilium, ſolùm eſt circa media, non circa finẽ, vt docet *D.Th.* infrà *q.*14.*a.*1. Et ratio eſt manifeſta, quia conſilium, & deliberatio debent procedere ex aliquo principio certo,& fixo, tanquam ex fundamẽto; principium autem in appetibilibus eſt finis: ergo, circa ipſum finem non datur deliberatio, neque cõſilium, quia non ſupponitur aliud principium, ex quo procedat ad deliberationem circa iſtum finem. Quod ſi datur, & procedit ab illo ad deliberandum de tali fine, non erit deliberatio ad ipſum finem ſub ratione finis, ſed in quantum eſt mediũ, vel aliquid deductum ex priori fine: ergo non requiritur ad voluntarium perfectum deliberatio. Vnde non caret difficultate id, quod dicit *D. Thom. in præſenti art* 1. quod voluntarium perfectum ſequitur perfectam cognitionem finis, prout apprehẽſo fine poteſt aliquis deliberans de fine,& de his, quæ ſũt ad finem moueri, vel non moueri in finem: conſtat enim quod de fine non eſt deliberatio, nec conſiliũ, ſed de his, quæ indigent reſolutione, quia dubia ſunt,& ita de iſtis conſiliamur, an expediant;& ita in deliberatione proceditur ex aliquo fine præſuppoſito,& certo ad reſoluendum id, quod dubium eſt, ergo repugnat, quod de ipſo fine ſit deliberatio, niſi ex alio priori fine procedatur, quod cum non poſſit eſſe in infinitum, oportet ſiſtere in aliquo, circa quem non ſit deliberatio, & tamen liberè poſſit amari,& cum perfecto voluntario. 27

Reſp. concedendo maiorem: quia circa finem poteſt dari perfectum voluntarium, & libertas ſaltem quoad exercitium,& ex parte ipſius actus, quia poteſt velle hoc actu, vel illo, ſi finis proponatur cum plena aduertentia:& *diſtinguendo* minorem; de fine non poteſt eſſe deliberatio terminatiuè, & conſũmatiuè, *concedo*: initiatiuè, & per modum principij deliberationis, *nego*: hoc eſt dicere: motus deliberationis quo voluntas procedit de vno in aliud,& ſeipſam mouet de vno obiecto in aliud, non terminatur in amorem finis, quia ex fine incipit voluntas amorem ſuum, non ex alio priori obiecto amato mouetur in finem, nec enim datur aliud prius fine in intentione; ſed tamen initiatur ex illo, quia ex amore finis mouetur voluntas in amorem mediorum, ſiquidem amat illa gratia,& amore finis: vnde ſi procedat voluntas cum plena aduertentia erga finem, poteſt erga illum habere voluntarium perfectum,& liberum ſaltem libertate cõtradictionis, & quoad exercitium;& ſic voluntariũ perfectũ ſẽper dicit deliberationem, vel initiatiuè, quando eſt motus circa finem, quia à fine incipit ſe mouere voluntas: vel terminatiuè,& conſummatiuè, quando eſt circa media: ſicut etiam motus cordis, qui eſt primus motus vitæ in animali dicitur motus vitalis, nõ quia ex alio priori motu procedat, cũ ſit primus, ſed quia eſt principiũ, vnde animal incipit ſe 28

vitaliter mouere, & ita eſt motus vitalis initiatiuè.

29 Ex *hoc autem* explicatur ſenſus *D.Th.* quando dicit, quod deliberans de fine, & de his, quæ ſunt ad finem, poteſt moueri, vel non moueri in finem; In quo dicto explicando multi ſe torquent. Sed videtur facilis explicatio, quod deliberans de fine deliberatione quaſi initiatiua, de mediis autem deliberatione conſummata, & perfecta, poteſt moueri, vel non moueri in finem libertate contradictionis, & exercitij, in quo ſenſu nulla eſt difficultas. Vel *ſecundò*, poteſt aliquis deliberare de fine non quantum ad ipſam rationem formalem finis in communi, & formaliter ſumpti, quod eſt bonum conueniens vt ſic, de hoc enim nulla eſt deliberatio, quia nulla eſt dubitatio: bonum enim omnes appetunt ſine deliberatione, quia omnibus eſt formalis ratio appetendi, ſed tamen poteſt eſſe deliberatio de fine materialiter ſumpto, quia non ſemper ſumus certi, ſed poſſumus dubitare, & conſequenter inquirere, & deliberare in qua re inueniatur talis finis, & de hoc poteſt eſſe deliberatio; ſicut omnes deſiderant beatè viuere, ſed in qua re inueniatur iſta beatitudo multi dubitant, an in diuitiis, an in voluptatibus, an in Deo. Et multi deſiderant vitam rectè inſtituere, ſed an iſta vita ſit eligenda in cœlibatu, vel in matrimonio, vel in ſtudio, vel in militia, deliberationi ſubiicitur.

Perfectum voluntarium, & formale liberum non coincidunt.

30 Dico *tertiò*: Voluntarium perfectum non eſt idem quod liberum formale, ſed poteſt dari voluntarium perfectum, quod ſit neceſſarium; illud tamen voluntarium erit eminenter liberum, licèt non formaliter: vnde voluntarium perfectum, vel eminenter, vel formaliter ſemper eſt liberum, licèt non ſemper ſit formaliter liberum, ſed poteſt eſſe neceſſarium. Concluſio ponitur, & verificatur in amore beatifico, quod formaliter eſt neceſſarium, perfectè tamen voluntarium.

31 Pro *intelligentia* huius concluſionis oportet priùs explicare terminos, qui in illa ponuntur, ſcilicet, *voluntarium perfectum, liberum formale, & liberum eminenter.* Vocamus *voluntarium perfectum* illud, quod procedit à voluntate, ſeu principio intrinſeco cum plena aduertentia, & cum perfecta cognitione finis, qualis eſt cognitio intellectiua, quæ finem ipſum cognoſcit in ratione finis, ideſt, ſecundùm comparationem, & proportionem, quam habet, vt finis ſit. *Liberum* eſt id, quod poteſt agere, vel non agere quibuſcumque poſitis ad agendũ, ideſt, quando agere, vel non agere eſt in manu, & arbitrio proprio, & non ſolùm ex applicante, vel impediente extrinſeco. Hoc autem liberum petit potentiam non coarctatam ad hoc, vel illud obiectum, ſed amplam, & vniuerſalem ad omne bonum; inde enim deriuatur, quod reſpectu cuiuſcumque boni determinati, & non adæquantis totam eius vniuerſalitatem non neceſſitetur ad acceptandum tale bonum, vel operandum circa illud. Et hinc naſcitur illa diſtinctio liberi quoad ſpecificationẽ, & quoad exercitium, quoad contrarietatem, vel contradictionem: libertas enim quoad exercitium eſt indifferentia, & poteſtas reſpectu actuũ quoad egreſſionẽ ipſorum ab operãte; & ideò explicatur per cõtradictionem, quia eſt poteſtas, vt egrediatur actus, vel non egrediatur, & vt egrediatur iſte, vel ille in indiuiduo: libertas autẽ quoad ſpecificationẽ eſt indifferẽtia, & poteſtas circa diuerſos actus in ſpecie; & quia ſpecificatio ſumitur ab obiectis, attẽditur iſta libertas penes diuerſa obiecta, quatenus poteſt voluntas diuerſa obiecta attingere, & proſequi. Et quia obiectũ præcipuum voluntatis eſt bonũ, & malũ, & iſta inter ſe cõtrarietatẽ habẽt, ideò vocatur iſta libertas contrarietatis, quando ſcilicet eſt poteſtas in voluntate ad operandum bonum, vel malum, nõ ſolùm ad operandum, vel non operandum abſolutè.

Quando autem dicimus dari liberum formaliter, 32 & liberum eminenter, quod tamen in re neceſſariũ eſt, intelligimus quod *liberum formaliter* eſt illud, quod procedit cum formali indifferentia, & contingentia, & ſine vlla neceſſitate, ita quod poſſit non procedere, ſicut cõmuniter operamur liberè. *Liberũ* autem *eminenter* eſt illud, quod ſine tali indifferentia formali, ſed cum neceſſitate, non tamen orta ex coactione, vel coarctatione potentiæ, ſed ex adæquatione totius vniuerſalitatis potentiæ in agendo procedit. Quia enim radix libertatis in nobis oritur ex vniuerſalitate iſtius potentię ad omne ens, ſeu ad omne bonum, inde eſt, quod quandiù ſtat voluntatem operari ex iſta vniuerſalitate, ſtat operari ex libertate, quia vniuerſalitas illa indifferentiã importat, ſeu radicem indifferentię; ſed tamen iſta indifferentia, & vniuerſalitas ita ſe habent, quod reſpectu boni limitati, & non adæquãtis totã potentiæ vniuerſalitatem operatur cum indifferentia, & libertate formali; reſpectu autem boni vniuerſaliſſimi, & ſummi, ſicut eſt Deus clarè viſus, adæquatur tota vniuerſalitas, & indifferentia voluntatis. Vnde erga tale obiectum non poteſt operari indifferenter, licèt operetur ex ipſa radice indifferentiæ, quæ eſt vniuerſalitas voluntatis cum plena aduertentia, & hæc dicitur libertas eminenter. Itaque voluntatem neceſſitari, prouenire poteſt ex duplici capite. Primò ex imperfectione, & coarctatione iudicij ad vnum, & conſequenter ex remotione indifferentiæ voluntatis, ſicut eſt in brutis, vel in motibus noſtris indeliberatis. Secundò ex adæquatione totius vniuerſalitatis potentiæ, & tunc non manet formalis indifferẽtia ad operãndum, vel non operãdum, quia extra totã ſuã adæquationem nõ poteſt excurrere: manet tamen vniuerſalitas in operãdo cum plena aduertentia, quę eſt radix, & eminentia libertatis.

His *ſuppoſitis* prima pars concluſionis, ſcil. *quod* 33 *perfectum voluntarium non eſt idem quod liberum formale*, eſt contra *P.Vazq. in præſenti diſp.* 13. *c.* 4. *Salas diſp.* 1. *de voluntario, ſect.* 2. *Larca diſp.* 1. *de voluntaria*, qui citãt pro ſe *Almain. Conrad. & alios.* Oppoſitum tamen eſt commune inter Thomiſtas, vt tenet *Caiet. ſup. hunc q. a.* 5. *Medina ibi, & Mart. dub.* 2. *& Monteſ. ſuper eunde art. q.* 3. *& alij.* Et mihi videtur clara, & deſumi ex *D.Th.* 1. *p. q.* 83. *artic.* 2 *præſertim ad* 1. vbi inquit: *Quod neceſſitas naturalis non aufert libertatem voluntatis, ſed neceſſitas coactionis.* Et idem docet *q.* 22. *de veritate, art.* 5. *ſolutione ad* 1. in ſecundo loco poſitum. Et addit ſolutione ad 1. *Quod non pertinet ad impotentiam voluntatis ſi naturali inclinatione de neceſſitate in aliquid feratur, ſed ad eius virtutem, ſicut graue tanto eſt virtuoſius, quanto maiori neceſſitate deo ſum fertur.* Et ſolutione ad 4. inquit: *Quod neceſſitas naturalis non repugnat dignitati voluntatis, ſed ſola neceſſitas coactionis.* Sentit ergo *Diu. Thom.* quod voluntarium perfectum in nullo diminuitur per hoc, quod ſit neceſſarium, & ex naturali inclinatione, quia non eſt neceſſitas coactionis. Vnde ſi fiat cum plena aduertentia, & perfecta cognitione, quanto magis naturale eſt tanto magis intimum, & perfectum voluntarium eſt.

Et

34 Et *hinc* ſumitur fundamentũ huius partis; quia amor beatificus eſt neceſſarius,& tamen eſt perfectiſſimè volũtarius;ergo ratio volũtarij perfecti nõ conſiſtit in libero formaliter,ſed poteſt etiã reperiri in neceſſario. *Maior* eſt certa,& docetur à *D.Th. loco cit.1.p.q.82. a.1.*& nos docuimus, *diſp.præced. a.1.* Quoniam in Deo clarè viſo relucet ratio ſummi boni ex parte obiecti, & finitio ſummæ beatitudinis ex parte actus voluntatis,quo amatur.Ergo nulla poteſt ibi apparere ratio mali in ipſo obiecto vt non ametur,nec in actu, vt ab illo ceſſetur:ergo eſt neceſſitas ad actum, & ad obiectum:& quia(vt diximus) tota vniuerſalitas potentiæ impletur per amorem vniuerſaliſſimi boni; ergo non remanet locus indifferentiæ in voluntate,vt poſſit diuertere à tali actu, vel obiecto. *Minor verò probatur*: quia charitas in via eſt perfectè voluntaria,&voluntariã inclinationem facit in Deum:hæc autem perficitur in patria:tum ex parte cognitionis, quia viſio Dei eſt perfectior cognitio,& plenior aduertentia erga Deum,quàm cognitio viæ:tum etiam ex parte inclinationis,& principij intrinſeci,quia toto corde, & conatu fertur in Deum,&ex tota voluntate ſine aliqua coactione,vel imperfectione;ergo per hoc, quod in charitate ceſſat ratio liberi formalis in patria,non ceſſat perfecta ratio voluntarij, ſiquidem ille amor ideò neceſſarius eſt,quia voluntatem perfectè implet,& toto conatu, & plenitudine voluntatis procedit; magis ergo & perfectiùs voluntarium eſt.

35 Et *confirmatur*:quia in tali actu amoris beatifici inuenitur tota, & integra definitio voluntarij in omni perfectione,ergo,&c. *Antecedens probatur*:nã definitio voluntarij duo dicit,ſcil.quod procedat à principio intrinſeco,&cum cognitione finis:& tũc eſt perfectum voluntarium,quando eſt perfecta cognitio influens,& cauſans illud, ita quod procedat in vi cognitionis,& non cæco impetu naturæ; ſed in illo actu inuenitur principiũ intrinſecum, nẽpe voluntas eleuata,quæ toto corde fertur in Deum: inuenitur etiam perfectiſſima cognitio, qualis eſt viſio Dei,quæ perfectiſſimè influit in illum amorẽ, quia talis amor procedit ex voluntate non cæco impetu,ſicut appetitus naturalis,nõ elicitus, ſed ex influẽtia ipſius viſionis, & repræſẽtationis ſummi boni,non autẽ ex aliquo iudicio coarctato ad vnũ, ſed totam vniuerſalitatem intellectus,& voluntatis adæquante; ergo eſt voluntarium perfectum.

36 Ex *quibus* excluduntur Reſponſiones *Vazquez, & Lorca*,quæ reſumuntur in hoc,quod viſio beata, & amor ſecutus ad ipſam ſunt perfectiores entitatiuè, & ſpecificatiuè ex parte obiecti, non tamen quaſi moraliter, ſeu ex parte modi procedẽdi à ſubiecto: voluntarium autem tenet ſe ex parte ſubiecti,quia pertinet ad modum procedendi à voluntate,& mouendi ſe cum cognitione finis.Vnde benè ſtat,quod modus perfectiſſimus ex parte obiecti adæquantis totã volũtatem,& rapientis ad ſe impediat modũ perfectum volũtarij,vt tenet ſe ex parte ſubiecti:quia non relinquit in poteſtate eius, quod ita perfectè ſe moueat cum pleno dominio, & indifferentia. *Addit Lorca*: quod licèt viſio Dei ſit perfectior cognitio,non tamen magis influit in operationem voluntatis, quam cognitio indifferẽs, quæ mouet ad actum liberum,quia hæc non ſolùm proponit bonitatem obiecti, ſed etiam iudicat de ipſa operatione voluntatis,an fiat,vel non fiat.Cognitio verò ad quã ſequitur actus neceſſarius proponit quidem bonitatem obiecti,ſed non diſcernit de ipſa operatione voluntatis an fiat, vel non fiat, quia cùm hæc ſit neceſſaria,nritur ex impetu naturæ,non ex determinatione, & arbitrio iudicij. *Et iuuatur hoc* exemplo prædeterminationis phyſicæ, quam ponunt Thomiſtæ.quia cùm imprimatur ab Authore naturæ,& non fiat ex determinatione iudicij, conſequenter minus perfecta eſt in ratione voluntarij,licèt ſit perfectior,& actualior in tollẽdo ſuſpenſionem,& perplexitatem ad operandum.

Cæterum iſtæ ſolutiones ex dictis euacuantur. Oſtendimus enim,quod in amore beatifico nõ ſolú ex parte obiecti,ſed etiã ex parte ſubiecti eſt perfectius voluntariũ. Non enim ponimus perfectionẽ illius in eo ſolũ, quod attingat obiectũ perfectiſſimũ,ſcilicet Deum in ſe,ſed etiã in eo,quod moueatur voluntas in tali actu nõ cæco modo, ſed ex vi viſionis,&ex perfectione repræſentationis ſummi boni,ita quod quãto perfectior eſt illa cognitio,tãto intẽſius,&perfectius mouetur volũtas illa in Deũ; ergo in iſto actu amoris eliciẽdo volũtas regulatur, & dirigitur penes ipſam viſionem,non impetu cæco,& quaſi appetitu innato,ſed elicito fertur:ergo nõ ſolum ſpecificatiuè,& ex parte obiecti, ſed etiã elicitiuè,& ex parte ſubiecti modus ille voluntarij eſt perfectior,quia ex toto corde,& tota voluntate procedit, & ex cognitione adæquante totam vniuerſalitatem voluntatis:ergo ſi tota vniuerſalitas voluntatis operatur,& datur perfectiſſima, & pleniſſima aduertentia ex parte viſionis,vtique perfectiſſimum voluntarium eſt,non ſolùm ex parte obiecti, id eſt Dei, qui attingitur, ſed etiam ex parte ſubiecti,& modi,quo procedit ab ipſo,ſiquidem in aliis actibus liberis non eſt alius modus ex parte ſubiecti ſe tenens, quàm procedere à tota poteſtate voluntatis,& cognitione ipſius finis perfecta.

Nec *poteſt* dici quod deeſt illi actui alius modus 37 voluntarij ex parte obiecti ſe tenens, ſcil. indifferẽtia,& dominium,quo poteſt actus procedere,vel nõ procedere à ſubiecto. *Nam cõtra eſt*;quia non eſt idẽ actũ magis eſſe in manu noſtra,ſeu dominio libero,&magis eſſe volũtariũ,id eſt,ex maiori inclinatione volũtatis operante iudicio, & cognitione finis.Etenim voluntarium,& inclinatio regulatur,& creſcit ex ipſa propoſitione boni attrahẽtis,& allicientis ipſã inclinationẽ volũtatis:& quãto amplius creſcit iſtud bonũ ſic attrahens cũ maiori cognitione illius,tãto magis creſcit inclinatio volũtatis, & ipſa ratio voluntarij,& ſi bonũ ſit ſummũ,sũma,& perfectiſſima erit ratio voluntarij. At verò liberum non regulatur penes bonitatẽ vtcũq; ſed vt indifferens eſt,& limitata, ita quod non adimplet totã capacitatẽ voluntatis,ſed relinquit in illa locum,vt poſſit erga illam moueri, vel non moueri, elicere actum, vel ceſſare. Vnde ex eo quod creſcat, vel ſeruetur indifferentia libertatis,non ſequitur quod creſcat,vel perficiatur ratio voluntarij.Ex eo autẽ, quod creſcat,ratio boni,& eius manifeſtatio,tanto magis creſcit ratio volũtarij:quia tanto magis allicitur,&attrahitur inclinatio.ita quod ſi adæquetur tota vniuerſalitas voluntatis,perfectiſſimè,& totaliter inclinabitur,& volũtaria reddetur,atque placens, licèt tollatur libertas, & indifferentia, quia hæc non poteſt ſtare reſpectu boni adæquantis totam plenitudinem voluntatis,ſed indæquatè ſe habentis,quod pertinet ad limitatum bonum.

Ad *inſtantiam Patris Lorca. Reſp.* Quod in illo 38 actu amoris beatifici magis influit iudicium de bonitate obiecti,&de conuenientia actus,quã in aliis actibus liberis circa bona particularia, quia in illa viſione beatifica non ſolùm manifeſtatur ſumma bonitas ex parte obiecti vt amabilis, ſed etiam

ipſum exercitium actus amandi ita eſſe bonum, & conueniens, quod ceſſatio ab illo nullo modo poteſt proponi, vt appetibilis, ſiquidem proponitur ille actus, vt fruitio ſummi boni, & ipſius beatitudinis, quæ nunquam poteſt iudicari diſconueniens, aut onerosa; ergo iudicium practicum, quod formatur ex viſione beatifica non ſolùm iudicat de bonitate obiecti, ſed etiam de conuenientia actus, non minus quam in aliis actibus liberis: falſo ergo dicit *Lorca*, quod in viſione beatifica ſolùm eſt iudicium de bonitate obiecti, non verò de ipſa operatione voluntatis.

40 Ad *id verò*, quod dicitur de prædeterminatione phyſica. *Reſp.* nullam habere apparentiam, quia hæc prædeterminatio ſolùm tollit indifferentiam ſuſpenſionis, & potentialitatis in voluntate, non indifferentiam dominij, & poteſtatis, ſeu vniuerſalitatis in operando. Eſt enim duplex indifferentia in nobis, altera dominij, & vniuerſalitatis potentię, quatenus voluntas eſt potens ſuper plures actus, & ſupra ceſſationem ab eis, & ſic habet indifferentiã, ſeu vniuerſalitatem ad illos, & ſic opponitur coarctationi, & coactioni ad vnum ex parte poteſtatis operãdi: & hæc indifferẽtia ſi tollitur, perit libertas. Alia eſt indifferentia ſuſpenſionis, quaſi indeterminatio, aut perplexitas, & hæc ſe habet per modum potentialitatis, & imperfectionis, quãdo ſcilicet aliquis nõ afficitur magis ad vnã partẽ quàm ad aliã, vel ſi afficitur, parũ curat, vel etiã hîc & nũc indiuidualiter nõ ſe determinat, ſed in potẽtia ſe habet ad operandũ: & hęc indifferẽtia potẽtialis eſt imperfecta, & impedit operari, quia quandiù aliquis eſt in hoc ſtatu, non ſe reſoluit, & ſic non operatur. Determinatio ergo, ſeu reſolutio huius indifferentiæ non tollit libertatem, ſed iuuat, & reducit in actum, & ad hoc ponitur prædeterminatio phyſica, quæ nõ eſt aliud, quã reſolutio indifferẽtiæ ſuſpẽſiuæ, & perplexitatis, quatenus hæc reſolutio nõ fit ſolũ ab obiecto alliciẽte, & iudicio proponẽte, quę eſt moralis motio, ſed etiam ex parte Dei intus operantis, & inſpirantis volũtatem, quæ eſt phyſica operatio.

41 Secunda verò pars concluſionis ſuprapoſitæ, ſcilicet, quod in amore beatifico reperiatur liberum eminenter, & ſi non formaliter, deducitur ex *D. Th. q. 82. citata a. 1 ad 2.* vbi inquit: *Quod voluntas ſecundum quod aliquid naturaliter vult, magis reſpondet intellectui naturalium principiorum, quam rationi, quæ ad oppoſita ſe habet. Vnde ſecundum hoc magis eſt intellectualis, quam rationalis poteſtas.* Sed conſtat quod intellectus principiorum eminenter ſe habet ad diſcurſum, & rationem, quę procedit cum motu, & illatione de vno ad aliud, & cum quadam indifferentia ad diuerſas concluſiones deducẽdas, quod totum virtualiter, & eminenter continetur in principiis, vnde deducuntur concluſiones. Ergo ſimiliter voluntas naturaliter inclinata erga finem, ſeu beatitudinem in communi, cum correſpondeat intellectui principiorum, eminentiùs continebit poteſtatem, & indifferentiam in ordine ad plura, quàm voluntas formaliter libera, & non inclinata naturaliter, ſed ex arbitrio, licèt appetitus vltimi finis non ſit de his, quorum domini ſumus, vt ibidem docet *S. Th ſolutione ad tertium*, à fortiori ergo appetitus ille, & amor erga finem vltimum, & beatitudinem in particulari clarè viſam, licet ſit naturalis, & neceſſaria inclinatio, eminenter tamen continebit indifferentiã, quia correſpondet intellectuali viſioni primi principij, ſcilicet ipſius Dei in ſe.

42 Et *Ratio* huius eſt. Primò quidem à poſteriori; quia idem amor charitatis beatificæ reſpectu Dei in ſe eſt neceſſarius, reſpectu creaturarum eſt liber, quia non reſpicit in illis bonum ſummum, à quo neceſſitetur, ſicut in Deo: & de facto Chriſtus Dominus meruit illo actu charitatis, qui regulabatur viſione beatifica; ergo neceſſe eſt, quod ille amor etſi ſit neceſſarius erga Deum, habeat tamen vim, & eminentiam liberi, cùm reſpectu particularium, & creatorum obiectorum illam exerceat.

Secundò *à priori*, loquendo etiam de hoc amore, vt fertur neceſſariò in Deum; quia cùm libertas importet indifferentiam vniuerſalitatis in operando ad plura, & ſimiliter contingentiam ad velle, & non velle, vbi ſaluatur perfectior indifferentia, licet non ſaluetur contingentia, ſaluatur libertas eminenter pro ea parte, qua libertas oritur ex vniuerſalitate poteſtatis ad plura, quæ eſt radix libertatis formalis, licèt non pro ea parte, qua dicit contingentiam, & mutabilitatẽ, eo quod naturaliter, & neceſſariò mouetur ad talem finem, ſeu beatitudinem in particulari viſam. Non enim voluntas mouetur ad amandum illud obiectum neceſſariò ex defectu, & coarctatione iudicij proponentis imperfectè illud bonum, ſicut in motibus ſubitis, ſed ex plenitudine vniuerſalis boni, adimplentis totam capacitatem, & vniuerſalitatem voluntatis: vnde ſicut ex iſta vniuerſalitate naſcitur libertas, & indifferentia formalis erga obiecta particularia, quę nõ adæquant totam eius capacitatem, & virtutem, ita erga obiectum adæquans totam illam vniuerſalitatẽ naſcitur neceſſaria tẽdentia: quia tamẽ nõ eſt cũ coarctatione ad vnũ, ſed cum adimpletione totius indifferẽtiæ, & vniuerſalis poteſtatis ad plura, eminenter ſaluat libertatẽ, quia totã vniuerſalitatẽ, & indifferentiam poteſtatis adimplet; eminentia autẽ libertatis, ſeu radicalis libertas non eſt aliud, quàm ipſa totalis, & vniuerſalis poteſtas, quatenus eſt adimpleta, & adæquata per vniuerſale bonum, quia vniuerſalitas voluntatis eſt radix libertatis. Tunc autem exercetur formalis libertas, quando iſta vniuerſaliſſima poteſtas comparatur ad determinata, & limitata bona, quorum nullum adæquat, & implet totam illam vniuerſalitatem voluntatis. 43

Libertas, & neceſsitas ſunt modi voluntarij.

SEd *petes*: An liberum, & neceſſarium conſtituant diuerſas ſpecies voluntarij; an ſolùm diuerſos modos eiuſdem, ita vt diuiſio voluntarij in liberum, & neceſſarium ſit diuiſio eſſentialis in ſpecies; an ſubiecti in accidentia? 44

Reſp. aliquos ſentire, quod ſunt modi: alij, quod ſunt ſpecies eſſentiales. 45 *Primi* fundantur in hoc, quod eidem actui quoad ſubſtantiam, & ſpeciem poteſt ſucceſſiuè competere liberum, & neceſſariũ, vt conſtat in actu charitatis, qui poteſt exiſtere actualiter in aliquo quando moritur, & immediatè in inſtanti ſeparationis cõtinuari cum viſione beatifica, & de facto ita contigit in Angelis, quando ſunt beatificati, & quotidie contingit in animabus purgatorij, quando beatificantur, illæ enim animæ quandiu ſunt in purgatorio, diligunt Deum amore regulato per fidem, & conſequenter amore libero, ſicut Angeli diligebant, quando erant in via: in inſtãti autem beatificationis tam in animabus, quàm in Angelis ille amor redditur neceſſarius, quia beatificus; nec tamen diſcontinuatur, quia eſt eiuſdem ſpeciei charitas hîc, & in patria, iuxta illud Apoſtol. 1. ad Corinth. 13. *Charitas nunquam excidit. Secundi* fundantur in eo, quod neceſſarium, & liberum variant aliquod principium intrinſecum,

&

& eſſentiale voluntarij, ſcilicet ipſam cognitionẽ, & iudicium; ergo variant eſſentiam voluntarij intrinſecè, & ſpecificè *Conſequentia eſt certa.* quia variato principio eſſentiali non poteſt non variari eſſentia: *Antecedens autem patet* : quia principium eſſentiale amoris liberi eſt iudicium indifferens, aut etiam cum conſilio, & arbitrio ad deliberandum: amoris autem neceſſarij eſt iudiciũ ſine indifferẽtia non relinquens locum deliberationi, ſed in impetu naturæ procedens; ergo variãtur principia eſſentialia, & intrinſeca voluntarij in ratione cognitionis practicæ, à qua procedit illa inclinatio intrinſeca.

46 Cæterum vtraque ſententia poteſt componi, dicendo, quod liberum, & neceſſarium ſimpliciter loquendo ſunt modi accidentales actus conſiderati ſpecificè, & entitatiuè; ſunt tamen eſſentiales differentiæ reſpectu eiuſdem actus, vt voluntarius eſt, & ſub ratione formali voluntarij, ſicut etiam dãtur plures ſpecies eſſentiales actus moralis in eſſe moralis, quæ tamen ſunt accidentales reſpectu actus in eſſe naturæ, ſicut eadem comeſtio vno die eſt licita, & bona moraliter, in alio eſt peccatum, licèt entitatiuè ſit eadem, & album, & nigrum ſunt ſpecies eſſentiales coloratí, ſed accidentales homini, vel equo: ſic ſimiliter poteſt in actibus voluntatis conſiderari, & quod ſit quædam qualitas vitalis, & ſpiritualis inclinatiua, & non repræſentatiua, ſeu cognoſcitiua, quod pertinet ad genus: ſimiliter ſpecies talis actus voluntaria, quæ deſumitur ab obiecto, ſicut in aliis actibus aliarum potentiarũ; inuenitur etiam in his actibus ordo, & ratio voluntarij, quatenus deſumitur ex parte ſubiecti operãtis, pertinetque ad modum procedẽdi à principio efficiẽti, & finali, ſcilicet à principio intrinſeco cum cognitione finis: ordo autem in actibus ad obiectum eſt ſpecificus, & eſſentialis: ordo verò ad principium efficiens, & ad finem prout ſic eſt accidentalis, quia efficiens non ſpecificat, ſed præbet exiſtentiam actui, vel effectui: & ſimiliter finis mouet ad exiſtentiã, quia mouet causã efficientem, vt faciat, & producat rem in eſſe: & ſic finis, vt finis, & non vt obiectũ nõ pertinet ad ſpeciẽ, ſed ad circũſtantiam actus, ſicut etiã efficiẽs; ergo per ordinẽ ad iſta duo principia, per quę definitur voluntariũ, ſcil. per efficiẽs, & finẽ non ſumitur eſſentialis ſpecies, neque eſſentialis diuiſio actus. Et ſic liberum, & neceſſariũ, quæ diuidunt ipſum voluntarium in ratione volũtarij, non poſsũt conſtituere eſſentialem diuiſionẽ, & diuerſas ſpecies actus entitatiuè ſumpti, & ſecũdũ quod ſpecies deſumitur ab obiecto. Et in hoc verum tenet *prima opinio*, & ſimpliciter verior eſt.

47 Secunda autem *opinio* conſiderat actum non ſecundùm principia ſpecifica actus, ſed ſecundũ præciſam rationem voluntarij, quæ non conſtituit ſpeciem actus, nec ſubſtantiam illius, ſed quoad modũ, ſcilicet, in ratione ſe mouendi, quod pertinet ad principium efficiens, & ad finem ipſius actus: & in hac linea voluntarij liberum, & neceſſariũ sũt modi ſpecie diſtincti: quia id, quod ſe mouet cum indifferẽtia, & dominio ſuper actũ, ſimpliciter ſe mouet: quod autẽ neceſſariò operatur, magis videtur motũ ab alio, vel ex ipſa naturæ proprietate erumpens, quàm ex proprio arbitrio. Et ſic iſta duo differunt eſſentialiter in ratione ſe mouendi, ſeu in ratione voluntarij. Totum tamen hoc comparatum ad ſpeciem, & ſubſtantiam actus ſe habet tanquam modus, & ſic facit diuiſionem actus in modos.

48 Ex *quo patet* ad rationes dubitandi pro vtraque ſententia: exiſtimo tamen nunquam continuari eũdem actum numero charitatis in viâ, & in patriâ, ſed eſſe diuerſum, & de facto in Angelis fuiſſe diuerſum amorem in beatitudine, & in via. *Ratio eſt* : quia mutatio modi liberi in neceſſarium non eſt mutatio denominationis extrinſecæ, ſed mutatio modi intrinſeci, & cùm iſte modus intrinſecus non poſſit aduenire ex aliquo agente extrinſeco, ſed ab ipſa potentia vitali, quia eſt modus conueniens actui vitali, vt vitalis eſt, oportet quod ſi de nouo conuenit actui, conueniat per nouam proceſſionem, & deriuationem à principio vitali. Noua autem proceſſio petit nouum actum fieri, non eundem numero continuari.

In brutis eſt voluntarium imperfectè, ſed vniuocè.

Dico *vltimo*. In brutis, paruulis, & amentibus eſt voluntarium imperfectum, quod tamen vniuocè conuenit in ratione voluntarij cum voluntario perfecto, ſeu libero. *Prima pars* manifeſtè aſſeritur à *D. Th. hic art. 2.* & conſtat ex ſupra dictis *art. præcedenti*, quia in brutis concurrit vtrumque principium eſſentialiter requiſitum ad rationem voluntarij; ergo ſaluatur voluntarium, licèt imperfectum. *Conſequentia eſt certa*, & antecedens etiam conſtat: nam inuenitur in illis principium intrinſecum, ſcil. appetitus elicitus, quo mouentur, & quantum ad hoc vehementiùs ferri ſolent in ſua obiecta, & exercere rationem voluntarij: quia toto impetu, & conatu feruntur. Similiter habẽt cognitionem finis non quidem cum collatione, & comparatione ad media, ſed quantum ad abſolutam bonitatẽ, & conuenientiam, quam habet finis erga ipſum appetentem, media autem ad talem finem ordinata non per collationem, & comparationem ad illa cognoſcũt, ſed per inſtinctum ab Authore naturæ impreſſũ, ſiquidem mouentur in obiectum cognitum, tanquã in appetibile, & bonum; & cognoſcũt quãdo obiectum eſt conueniens, vt proſequãtur illud, vel quãdo eſt diſconueniens, vt fugiãt: appetibile autẽ idẽ eſt, quod finis, quia bonũ, & finis idẽ sũt, ſi ſit bonũ per ſe, & ſimpliciter: ergo mouentur in finẽ cognitũ à principio intrinſeco, ergo cõcurrit in illis vtrũq; principium eſſentiale voluntarij, ſcilicet, quod ſit à principio intrinſeco cum cognitione finis. 49

Nec *obſtat*, quod bruta nõ cognoſcũt finẽ formaliter, id eſt, proportionem finis ad media, nec cõparãt vnum alteri, quod pertinet ad formalitatẽ finis, ſcil. quoad formalitatem reſpectiuam, non quoad bonitatem abſolutam. *Non* inquam, *obſtat*, quia hoc non pertinet ad cognitionem finis abſolutam, ſed ad perfectam, & collatiuam: nam ſimpliciter, & abſolutè cognoſcunt finem quoad formalitatem boni abſoluti, & conuenientiæ, quam habet erga ſe, licet non quantum ad formalitatem finis reſpectiuam, & collatiuam cum mediis. Cognoſcunt enim obiectum ſecundum quod eſt conueniens, vel diſcõueniens, ſicut ouis fugit lupum, & appetit herbã; ergo diſcernunt inter id, quod eſt ſibi conueniens, vel diſcõueniẽs, atque adeò ſufficiẽter ſaluãt cognitionem finis: quia ſufficienter ſaluant cognitionem rei in quãtum ſibi appetibilis, & conuenientis, quod pertinet ad abſolutam rationem finis, ſeu boni. 50

De *ſecunda parte* concluſionis eſt maior difficultas, & non deſunt qui cenſent, voluntariũ dici analogicè de homine, & bruto, ſicut pratum dicitur ridere metaphoricè. *Dicendũ* tamẽ eſt, quod vniuocè dicitur voluntariũ de nobis, & de brutis. *Ratio* vnica, & breuiſſima eſt; quia bruta conueniunt vniuocè, & genericè nobiſcum in gradu, & ratione cognoſcitiui; ergo etiã in ratione appetitiui, ſeu volũtarij. *Cõſequẽtia eſt manifeſta*, quia appetitus ſequitur cognitionẽ, & voluntarium eſt id, quod procedit ab appetitu, & iuxta modũ cognitionis eſt modus voluntarij, & appetitiui; ergo vbi ratio cognoſcitiua

eſt vniuoca, etiam ratio voluntarij, ſeu appetitiui vniuoca erit, vnum enim conſequitur ad aliud. *Antecedens verò probatur*, quia bruta, & homo continentur ſub eodem genere, & gradu animalis; ergo eodem gradu cognoſcitiui, ſiquidem animal, quod vniuocè ſe habet ad vtrumque extremum eſt viuens ſenſibile, ergo viuens cognoſcens, ſentire enim cognoſcere eſt: ergo quæ conueniunt vniuocè in ratione generica animalis, conueniunt vniuocè in ratione cognoſcitiui; ergo etiam in ratione voluntarij; quatenus conſequitur ad cognitionem, & ſic eodem modo eſt vniuocum voluntarium in homine, & in bruto, ſicut cognoſcitiuum, & ipſa ratio animalis.

Soluuntur Argumenta.

51 CONtra primam, & ſecundam concluſionem non occurrit difficultas alicuius momenti, & ſi qua eſt, ex ſolutionibus eorum, quæ contra alias concluſiones militant, ſoluetur.

52 Contra tertiam concluſionem arguitur in primis ex *Diu. Thom. hic quæſtion. 6. articul. 2.* quem locum tanquam expreſſum in ſui fauorem magnificant *Vazquez, & Lorca*, dicit ergo Sanctus Doctor: *Quod perfectam cognitionem finis ſequitur voluntarium ſecundum rationem perfectam, prout ſcilicet apprehenſo fine, aliquis poteſt deliberans de fine, & de his, quæ ſunt ad finem, moueri in finem, vel non moueri: imperfectam autem cognitionem finis ſequitur voluntarium ſecundum rationem imperfectam, prout ſcilicet apprehendens finem non deliberat, ſed ſubitò mouetur in ipſum.* Vbi apertiſſimè Sanctus Doctor perfectam rationem voluntarij conſtituit in tali cognitione, quod poſſit aliquis deliberans de fine moueri in illum, vel non moueri; ergo ſentit perfectum voluntarium debere eſſe liberum, & hoc formaliter, quia ſcilicet poſſit moueri, vel non moueri in illum.

53 Confirmatur: quia in eodem *art. 2. ad 3.* docet D. Th. *Quod laus, & vituperium conſequuntur actum voluntarium ſecundum perfectam rationem voluntarij.* Sed non ſequitur laus, & vituperium, niſi actus formaliter liberos; quia qui neceſſario agit nullam meretur laudem: ergo idem eſt apud *D. Th* voluntarium perfectum, & formaliter liberum. Item *1. p. q. 41. a. 1. ad 3.* docet: *Proceſſionem Spiritus Sancti eſſe à voluntate, vt à natura: & ſic* (inquit) *naturaliter procedit Spiritus Sanctus, quamuis per modum voluntatis procedat.* Ergo quod procedit à voluntate non libera, non eſt voluntarium, quia procedit à voluntate vt natura, ergo non voluntariè. Vnde actus notionales in Deo dicuntur non eſſe perfectè, & ſimpliciter voluntarij, quia neceſſarij ſunt.

54 Reſp. locum illum *D. Th.* varias habere explicationes. Sed omiſſis aliis, duplex eſt verior, & conformior litteræ. *Prima eſt*, quod *D. Th.* in his verbis quãdo dicit: *Quod perfectam cognitionem finis ſequitur voluntarium ſecundum rationem perfectam*, tradit totam, & integram rationem voluntarij perfecti: in reliquis autem verbis quando dicit: *Prout ſcilicet apprehenſo fine poteſt quis moueri, vel non moueri*; ſolum ponit exemplum quoddam voluntarij perfecti in eo, quod nobis notius eſt, ſcilicet, in actu libero. Et ſic ſenſus *D. Th.* eſt, volũtariũ perfectũ ſequitur cognitionẽ perfectã finis, vt patet in exẽplo, quãdo apprehenſo fine, aliquis deliberans poteſt moueri, vel nõ moueri, quod pertinet ad actũ liberũ. Itaq; ly *prout apprehenſo fine*, non eſt particula definitionis voluntarij perfecti, quaſi pertineat ad omne voluntarium perfectum, ſed eſt explicatio illius, ſeu exemplum: reuerà enim liberum eſt voluntarium perfectum, & nobis magis notum, & ita magis aptum ad explicandum voluntarium perfectum.

Hæc explicatio omni difficultate caret, & eſt valde conformis literæ, quia *D. Th.* loquens de voluntario imperfecto ſubdit per modum exempli: *Prout ſcilicet apprehendens finem non deliberat, ſed ſubitò mouetur.* Conſtat autem, quod non omne voluntarium imperfectum eſt motus ſubitus: nã bruta animalia non ſemper ſubitò mouentur, ſed aliquãdo leniè, & paulatim procedunt, & detinendo ſe; & ſimiliter amor beatificus nõ poteſt negari, quod ſit voluntarius aliquo modo, etiam in ſententia oppoſita, ſiquidem procedit à voluntate ſaltem cum cognitione, & iudicio neceſſitante, & tamen non procedit, vt motus ſubitus; ergo non eſt in linea voluntarij imperfecti. *Patet conſequentia*, quia *D. Th.* iuxta ſententiam oppoſitam ponit in linea voluntarij imperfecti illud, in quo homo ſubitò mouetur; ergo quando ſubitò non mouetur, nõ erit voluntarium imperfectum. *Quod* ſi dicatur, *D. Th.* non dicere, quod omne voluntarium imperfectum eſt motus ſubitus, ſed ſolum adduxiſſe motum ſubitũ, & indeliberatum pro exemplo ad explicandum voluntarium imperfectum, idem ego dicã de voluntario perfecto, quod adduxit *D. Th.* eſſe motũ liberũ, ſeu deliberatum per modum exempli ad explicandum voluntarium perfectum, non quia ſit de ratione omnis voluntarij perfecti. 55

Secunda ſolutio eſt, admittendo, quod *D. Th.* intelligat omne voluntarium perfectum eſſe liberũ: dicimus tamen, quod loquitur de libero eminẽter, vel formaliter, non de libero formali tantum; amor autem beatificus eſt eminenter liber, non formaliter: quia vt dictũ eſt, procedit à voluntate ſecundũ totalẽ adæquationem poteſtatis eius, & ſecundùm totam vniuerſalitatem, & indifferentiam, quam habet, quæ vniuerſalitas eſt principium libertatis formalis quando procedit circa bona particularia. Et ſic eſt ſenſus *D. Th.* poteſt quis deliberans de fine moueri vel non moueri circa illum, ideſt, quando finis eſt talis, quod de illo poteſt eſſe deliberatio, ſicut eſt bonũ particulare, & limitatum extra Deum. Quando autem finis non eſt capax, vt deliberetur de illo, quia eſt ipsũ ſummũ bonũ clarè visũ in ſe, tunc non oportet, quod poſſit moueri, vel non moueri in illum formaliter, ſed ſolum eminenter quatenus procedit ex tota vniuerſalitate, & capacitate, ſeu indifferentia voluntatis plena, & adæquata. 56

Ad *Confir. Reſp* Quod laus, & vituperium ſequũtur voluntarium perfectum, ſed nõ omne, eſt enim hæc proprietas, ſicut proprium ſecũdo modo, quod conuenit ſoli, ſed non omni: ſolùm enim in genere volũtarij perfecti inuenitur laus, & vituperium, ſed non oportet, quod in omni voluntario perfecto inueniatur laus formaliter, ſed ſufficit, quod eminenter: ſicut in amore beatifico non inuenitur laus formaliter, ſed aliquid altius laude, ſcilicet gloria, quæ eſt laus in præmio, ſeu consũmatio omnis laudis: ſicut etiam ipſe Deus eſt dignus omni laude propter gloriam ſuam, quam tamen habet neceſſariò, & propter amorem, quo ſe amat, & quo Spiritus Sanctus procedit, qui non eſt actus liber, & eſt dignus omni laude, & omni gloria. 57

Ad *illum locum* de proceſſione Spiritus Sancti *Reſp.* quod dicitur procedere naturaliter à voluntate, ſeu à volũtate vt natura, ſumendo *naturam* non pro appetitu innato, ſed pro appetitu elicito neceſſario, & nõ libero: & ideò per hoc non tollitur ratio volũtarij in illa proceſſione, ſed potius augetur 58

quia

quia maximè procedit per voluntatem mediante cognitione, non ſine illa, ſiquidem Spiritus Sanctus procedit à verbo: imo ex hoc probat *D. Thom. quæſ. 10. de potentia a. 1.* quod Spiritus Sanctus non procedit per modum naturę, nec tanquam genitus, ſed per modum voluntatis, quia ex vi ſuæ proceſſionis eſſentialiter ſupponit priorem proceſſionem per intellectum, ſcilicet proceſſionem Verbi, quia Spiritus Sanctus procedit à Verbo, & quidquid eſt à voluntate ſupponit cognitionem. Non ergo procedit Spiritus Sanctus per modum naturæ ſecundū quod ly *natura* diſtinguitur à voluntario, ſeu ab eo, quod procedit mediante cognitione, tanquā amor elicitus, ſed verè, & propriè illa proceſſio per amorem elicitum eſt; ergo voluntaria, vt diſtinguitur contra naturam, ſeu actum appetitus innati, & nō eſt voluntaria imperfectè, ſed perfectiſſimè. Quando ergo *D. Thom* dicit, actus notionales in Deo non eſſe voluntarios, vel loquitur tantùm de generatione filij, vel ſumit voluntarium pro libero, eo quod Arriani dicebant, filium eſſe genitum voluntariè, ideſt liberè, ſumentes voluntarium pro libero eo, quod dicebant procedere tanquam creaturam, & creatura procedit liberè à Deo, & ſic voluntariè eſt idem quod liberè; qua etiam ratione dicitur Iacobi 1. *Voluntariè genuit nos verbo veritatis*, ideſt, per gratiam ſuam, quæ vtique datur.

59 Secundo arguitur: voluntarium eſt, quod procedit à principio intrinſeco cum cognitione finis; ergo illud voluntarium erit perfectiùs, non quod procedit ex cognitione magis influente in actum voluntatis, hoc autem fit per cognitionem indifferentem, & formaliter deliberatam, non per cognitionem tollentem indifferentiam, & neceſſitantem ipſam voluntatem, quantumcumque cognitio ſit altior, & nobilior, ergo perfectiùs voluntarium eſt, quod eſt liberum formaliter, nō quod neceſſariū. *Prima conſequentia* à Nobis admiſſa eſt ſuprà. Et *ſecundum antecedens probatur:* quia vbi eſt liberum formaliter, voluntas magis ſeipſam mouet, & minus mouetur ab extrinſeco, ſiquidem in manu ſua eſt moueri, vel non moueri; ergo ſi mouetur, per manum ſuam mouetur: vbi autem operatio eſt neceſſaria, magis ducitur ab alio, quàm à ſe. Similiter ex parte cognitionis cognitio indifferens magis influit in actum voluntatis: quia vt ſupra dicebamus, talis cognitio non ſolùm proponit obiectum iudicando de ipſa bonitate eius, ſed etiam iudicat de ipſo actu, & de eius conueniētia an ſit exercendus, vel non, id enim pertinet ad indifferētiam exercitij, de quo tamen in viſione beatifica non fertur iudicium, & per conſequens nec datur influentia, quia propoſito ſummo bono non eſt neceſſe iudicare de conuenientia actus, nec de eius exercitio, quia neceſſariò fit, & per impetum naturæ; & ſic illa viſio minus influit in actum voluntatis per modum intrinſeci mouentis, quia intrinſecum mouēs eſt ipſum iudicium.

60 Confirmatur: quia amor beatificus non eſt actus humanus, nec regulatur regulis moralibus, quia quod neceſſariū eſt non indiget regula, nec more; ergo eſt minus proprius hominis, vt homo eſt quātum ad modum operandi, & in eo in quo homo diſtinguitur à bruto.

61 Confirmatur *ſecundò*: quia voluntarium liberum ſupponit voluntarium neceſſarium etiam in Deo, & in beatis, & ſuperaddit ad illud; ergo eſt perfectius. *Conſequētia patet*, quia quod ſuperadditur alteri, perfectio illius eſt, nec enim liberū ſuperadditur neceſſario tanquā defectus, & diminutio. Et *antecedens probatur*; quia prior eſt amor neceſſarius de fine in ſe volito, quàm ſit de mediis, & de aliis, quæ amantur propter Deum; ergo cognitio regulatiua amoris liberi ſupponit cognitionem regulatiuam amoris neceſſarij, ſicut cognitio de mediis cognitionem de fine; perfectior eſt autem cognitio de fine, prout eſt ratio deliberandi de mediis, quàm cognitio de ipſo fine ſecundum ſe, quia hæc ſolùm reſpicit bonitatem finis in ſe, ſiſtendo in ipſo: illa verò reſpicit finem, prout eſt ratio ordinandi de mediis. Voluntarium autem neceſſarium ſolum regulatur per cognitionem finis in ſe; liberum autem per cognitionem finis in ordine ad media; ergo hæc cognitio eſt perfectior quam illa, & conſequenter voluntarium inde ſecutum perfectius eſt.

Reſp. concedendo primam conſequentiam, & 62
negando antecedens ſecundæ, ſcilicet quod magis ab intrinſeco moueatur voluntas per cognitionem indifferentem, quam per viſionem beatam. Et ad probationem dicitur: quod quando eſt liberum formaliter, voluntas magis ſe mouet, quàm in actu neceſſario, ſi talis actus ſit neceſſarius propter imperfectionem, & coarctationem iudicij in proponendo, & mouendo voluntatem: ſi autem actus voluntatis ſit neceſſarius, neceſſitate orta ex plenitudine cognitionis, & vniuerſalitate obiecti adæquātis totam capacitatem voluntatis, talis neceſſitas, & impetus non minuit rationem voluntarij, neque rationem ſe mouendi, quia magis ab intrinſeco ſe mouet volūtas, quāto ex perfectiori cognitione, & vniuerſaliori bonitate obiecti, & magis adæquat inclinationem voluntatis, & ſic facit illam magis ab intrinſeco ſe mouere, quia ex maiori & pleniori inclinatione ſe mouet, ſiquidem tota neceſſitas in operando eſt ex plenitudine, & adæquatione voluntatis cum obiecto.

Vnde quando dicitur, quod ſtante cognitione 63
indifferenti voluntas libera magis ſe mouet, quia poteſt detineri, vel omittere, actum &, ſic eſt magis in manu ſua. *Reſpond.* quod hoc eſt magis ſe mouere abſolute, & ſimpliciter, *nego*: ſecundū quid, & ex ſuppoſitione imperfectionis obiecti, quia eſt bonum quoddam determinatum, & non adæquatū ipſi capacitati voluntatis, *tranſeat*. Itaque perfectio operandi in voluntate mouendo, & inclinando ſe in obiectum; non conſiſtit abſolutè, & ſimpliciter in eo quod poſſit, vel non poſſit actum facere, vel relinquere, ſed in eo quod maiori vniuerſalitate, & plenitudine feratur in obiectum ex perfectiori, & pleniori cognitione boni: ſic enim quando cognitio eſt perfectior, & bonum vniuerſalius, perfectius ſe mouet voluntas ſi ſecundum totam vniuerſalitatem, & capacitatem ſuam adæquatur à tali bono, & moueatur in ipſum: tunc enim inclinatio eſt maior, licèt contingentia, ſeu libertas formalis ſit minor: quia perfectio ſimpliciter in iſta ratione voluntarij regulatur penes maiorem inclinationem, ſi vniuerſalior ſit, & ex vniuerſaliori bono adæquante totam capacitatem voluntatis procedat cū cognitione perfecta. Cæterum ex ſuppoſitione, quod nō adæquetur tota vniuerſalitas, & capacitas voluntatis, ſed tale bonū ſit inadæquatum, & limitatū reſpectu voluntatis: tunc perfectiùs ſe mouet voluntas quāto liberiùs, & cū contingentia operandi, vel omittēdi operationē, ſed hoc nō eſt perfectiùs ſimpliciter, ſed ex ſuppoſitione, quod obie- a
ctū non ſit ſummū bonū, nec adæquatum volūtati.

64 Et *ad id* quod dicitur de cognitione magis influente in actum voluntatis, negamus quod in amore beatifico non magis influat, quàm in alijs actibus liberis, vt iam ſupra diximus: quia non ſolum bonitas obiecti proponitur per viſionem Dei; ſed etiam fit iudicium de ipſo amore eliciendo, nõ quidem cum indifferentia, & contingentia, ſed cum adæquatione, & plenitudine totius boni, ita quod ipſa ceſſatio ab actu, nullo modo poteſt proponi vt bona.

65 Ad *primam Confirmationem* negatur, quod ille amor beatificus non ſit humanus, & moralis ſuperiori, & eminẽtiori modo, & ſemotis imperfectionibus. Noſtri enim actus liberi ſunt morales, & humani in quantum regulabiles per regulã rationis, quaſi extrinſecùs ſibi applicatã, & regulantẽ, quæ poteſt illis applicari, vel nõ applicari, amor autem beatificus eſt humanus, & moralis nõ per applicationẽ extrinſecã regulæ, ſed per intimã, & inſeparabilẽ coniunctionẽ cũ illa, vt etiã ſupra aduertimus *Diſp.* 1. Proportionaliter inuenitur in tali in amore libertas, non formaliter, & cõtingenter, & cum defectibilitate à regula, ſed eminenter, & cum indefectibili coniunctione regulæ. Et licèt formaliter ſit actus neceſſarius, non tamen neceſſitate imperfectionis, ſicut in brutis, quorum actus neque poſſunt regulari regula rationis, neque per extrinſecam, & defectibilem applicationem, neque per indefectibilem coniunctionem, ſed eſt neceſſarius neceſſitate adæquationis, cum tota indifferentia, & vniuerſalitate voluntatis, quæ neceſſitas eminentior eſt quacumque libertate.

66 Ad *ſecundam Confirm. Reſpond.* Quod amor liber ſupponit neceſſarium, ſicut etiam ſupponit ipſam naturam tanquam principium, & radicem, in qua continetur, non tamen eſt neceſſe, quod amor liber ſuperaddat ad neceſſarium maiorem perfectionem, ſed prout fuerit neceſſarius amor, qui præſupponitur ad liberum. Si enim neceſſitas oriatur ex imperfectione, & coarctatione iudicij, tunc liberum ſuperaddet maiorem perfectionem, quia habet maiorem vniuerſalitatem, tollitque coarctionem illam. Si verò amor neceſſarius proueniat ex plenitudine, & adæquatione totius indifferentiæ, & vniuerſalitatis in operando, quæ eſt in voluntate; tunc liberum non addit perfectionem maiorem, ſed minorem, eo quod in modo procedendi non habet maiorem vniuerſalitatem, quam ille amor neceſſarius, & in contingentia, & mutabilitate habet maiorem imperfectionem, & ſic aliquando actus neceſſarius præſupponitur ad liberum, & ordinatur ad illum ordinatione potentiali, & imperfecta, quia proceditur de imperfecto ad perfectum, vt in motibus indeliberatis, & ſubitis: aliquando verò neceſſarium præcedit liberum, & continet illud continentia quadam eminenti & perfecta, vt in viſione beatifica, qua neceſſitatur voluntas ex plenitudine, & adæquatione ſummi boni cum tota indifferentia voluntatis.

67 Contra vltimam Concluſionem arguitur ad probandum, quod in brutis non ſit vniuocè ratio voluntarij: nam licèt in eis non ſit cognitio rationalis, ſed ſolum ſenſitiua; quæ vniuocè conuenit cum noſtra ſenſitiua, tamen ipſa rationalis cognitio non poteſt conuenire brutis, niſi ſecundum quid, & participatiuè. Ergo etiam voluntarium non dicetur de eis niſi participatiuè, & ſecundum quid, & analogicè. *Conſequentia patet*: quia voluntarium ſequitur cognitionẽ, & dicitur tale à voluntate, vt docet *D. Thom. in hoc articul. 2. ad 1. Et ideò* (inquit) *poteſt trahi voluntarium ad ea, in quibus inuenitur participatio voluntatis, ſicut in brutis.* Ergo ſentit Diu. Thom. ſolùm inueniri in brutis voluntarium participatiuè, in nobis autem eſſentialiter; ergo non vniuocè. Et clarius *quæſt. 24. de Veritate, articul. 2 ad primum*, vbi dicit: *Quod voluntarium ponitur in brutis, non ſecundum quod conuenit cum voluntate, ſed vt opponitur violento.* Ergo voluntarium vt dicitur à voluntate, non eſt vniuocè in nobis, & in brutis, ſed vt opponitur violento, quod eſt eſſe voluntarium ſecundum quid, quia nõ eſt propria ratio voluntarij, ſed commune etiam naturali.

Et *Confirmatur*: quia licèt bruta cognoſcant obiectum, & bonitatem eius appetant, quia ab illa mouentur, non tamen finem talis obiecti, quia finis non poteſt cognoſci ſine aliqua habitudine ipſius ad media, vel mediorum ad ipſum; quam habitudinem, ſeu relationem non cognoſcit brutum, quia non comparat vnum alteri: aliud eſt autem cognoſcere obiectum, aliud finem obiecti etiam ſimplici cognitione, quia finis non dicit bonitatem vtcumque, ſed vt finalizantem media, & conſequenter cum reſpectu, & habitudine ad illa. Et ſi hirundo cognoſcit paleam, & colligit eam ad nidificandum, non tamen intelligit finem, ad quem ſeruit palea, vel nidus; ergo non ducitur ex fine vt cognito ſub ratione finis; ergo neque ducitur ex voluntario propriè dicto, quia voluntarium eſt cum cognitione finis. Similiter bruta propoſito obiecto mouentur inſtinctu Authoris naturæ, non verò ex proprio iudicio, & cognitione finis ducuntur, vt docet *Sanctus Doctor. ſecund. contra Gentiles, capit. 47. ratione 3.* licet moueantur ab intrinſeco vitaliter; ſic enim etiam mouentur plantæ, & arbores, & tamen non habent voluntarium; ergo neque bruta. 68

69 Reſp. veriſſimũ eſſe quod bruta nõ habẽt niſi cognitionẽ ſẽſitiuã, & quod in ea conueniũt vniuocè nobiſcũ, rationali enim omnino carẽt, ſed tamẽ rationalis iſta cognitio, quam nos habemus conuenit etiã in aliquo genere vniuoco cũ cognitione ſenſitiua, quia intellectiuũ, & ſenſitiuũ in eodẽ genere, ſeu prędicamẽto sũt. Vnde negamus, quod voluntariũ deriuatũ ex vtraq; cognitione, nõ cõueniat vniuocè in genere volũtarij, ſicut etiã intellectiuũ, & ſenſitiuum conueniũt vniuocè in ratione cognoſcitiui, licet ipſa ſpecifica ratio cognoſcitiui rationalis, vel volũtarij rationalis, ſeu perfecti nõ niſi participatiuè, & ſecundum quid cõueniat brutis, ſicut homo dicitur analogicè, & metaphoricè Leo, vniuocè autem animal, in quo conuenit cum Leone.

Et cum inſtatur, quod voluntarium dicitur à voluntate. *Reſp.* quod dicitur à voluntate, vt à quo nomen imponitur, tanquam à principaliori in genere appetitus, non tamen ſolam voluntatẽ ſignificat, ſed etiã quẽlibet appetitum elicitũ, quia aliud eſt à quo nomen imponitur, aliud id quod ſignificat. *Vel etiam* dici poteſt, quod voluntarium dicitur à voluntate non ſpecificè ſumpta, pro voluntate rationali, ſed à voluntate genericè ſumpta, prout abſtrahit à rationali & irrationali, & ſolùm ſignificat appetitum elicitum, vt regulatum cognitione, & tale voluntarium diuiditur in iſtas duas ſpecies voluntarij perfecti, vt in nobis, & imperfecti, vt in brutis. *Ad locum* Diu. Thom. ex q. 24. de Veritate. *Dicitur*, quod ibi inquirebat D. Tho. An in brutis

ſit

ſit liberum arbitrium, & conſequenter voluntariū perfectum, & reſpōdens argumento, quod in brutis eſt voluntarium, ergo & liberum. Reſpondet: *Quod in brutis eſt voluntarium, non prout conuenit cum noſtra voluntate* (ſcilicet ſpecificè, & prout eſt rationalis voluntas) *ſed vt opponitur violento, quia ſponte ſua faciunt.* Vbi non negat eſſe in brutis voluntarium vniuocè ſecundum genus voluntarij, ſed non voluntarium illud ſpecificum, quod inuenitur in noſtra voluntate, hoc enim eſt liberum, & non conuenit brutis, niſi ſecundum aliquam metaphoram.

71 Ad *Confirmationem* negatur antecedens; & Dicimus, in brutis eſſe cognitionem finis non perfectam, ſed ſimplicem, vt docet *D. Thomas in art. 2. huius quæſtionis.* Et diffinit Sanctus Thomas perfectam cognitionem finis, quando non ſolum apprehenditur res, quæ eſt finis, ſed etiam cognoſcitur ratio finis, & proportio eius, quod ordinatur ad finem ipſum: imperfectam autem, ſeu ſimplicem cognitionem finis, quæ in ſola finis apprehenſione conſiſtit ſine hoc, quod cognoſcatur ratio finis, & proportio actus ad finem. Vbi ly *ratio finis*, vt optimè notat ibi *Caietanus*, non eſt idem quod quidditas finis, quaſi perfecta cognitio finis ſit ſola cognitio quidditaria finis. Cōſtat enim cognitionem quidditaticam non eſſe in omnibus, ſed ſolum in Sapientibus, cognitio autem perfecta finis, vt diſtinguitur contra cognitionem imperfectā, quę eſt in brutis, inuenitur in omnibus hominibus. Intelligitur ergo per ly *ratio finis*, ipſa ratio formalis finalizandi, ſeu munus, & officium finis non quomodocūque, ſed vt correlatiuè, & cōmenſuratè ſe habet ad media, & ad alios effectus finalizatos à ſe, eo quod Diuus Thomas vtramque requirit ad perfectam cognitionem finis, ſcilicet quod cognoſcatur ratio finis, & proportio eius quod ordinatur ad finem, quod quidē cognoſcitur, vel in ipſo exercitio dum comparat vnū alteri, & mouetur de vno ad alterum, vel ſaltem poteſt ſic mouere, & cognoſcere ſi velit.

72 Cæterum bruta ita cognoſcunt bonitatem finis à quo mouentur, & conuenientiam mediorum ad ipſum, dum talia media quærunt, & apponunt, quod non cognoſcunt illa ex comparatione & collatione vnius cū alio, ſed ex inſtinctu naturæ: ſicut hirundo colligit paleam non ſolum quia videt colorem, ſed quia cognoſcit in ea vtilitatem, & conuenientiam ipſius pro conſtructione nidi. Non tamen iſtam vtilitatem, & conuenientiam elicit ex ipſis obiectis per collationem, & comparationem inter ſe, ſed ipſo inſtinctu naturæ per ſpecies inſenſatas emiſſas ab obiectis ſimplici repræſentatione, cognoſcit iſtas intentiones: verbi gratia, inimicitiam, vt ouis in lupo, vtilitatem vt hirundo in palea, & ſimilia, quæ dicuntur rationes inſenſatæ. Sic ergo cognoſcit per inſtinctum, & ſimplicem repræſentationem bonitatem finis, & conuenientiam medij, non autem cum collatione, & comparatione. Et hæc cognitio ſufficit ad rationem voluntarij abſolutè, ſed non perfectè.

73 Ad *Id* quod dicitur de principio intrinſeco ſe mouente, *Reſpon.* quod bruta ſe mouent à principio intrinſeco quantum ad elicientiam actus; quia vitaliter mouentur, non tamen ſe mouent quoad determinationem finis, & mediorum. Et cùm non comparent, & conferant obiecta ipſa inter ſe, non poſſunt ſe mouere ex vno obiecto ad determinandum aliud, quod proſequendum eſt, cum non poſſint talem determinationem ex ipſis obiectis elicere, quia carent collatione, & diſcurſu, oportet quod accipiant illam per inſtinctum impreſſum ab Authore naturæ. Et ideò in determinando finem, vel media præcisè mouentur, & non ſe mouent. *Et quando* D. Thom. dicit in loco ſupra citato in ſecundo contra Gentiles, *quod bruta non ſe mouent*, loquitur expreſsè de motione ſui perfecta per liberum arbitrium, & collationem vnius cum alio, ita vt habeant dominium ſui actus; non de motione ſpontanea, & per inſtinctum, non de voluntario imperfecto, vt patebit legenti ipſum locum.

ARTICVLVS III.

Vtrum omiſsio poſsit eſſe voluntaria abſque omni actu; & abſque obligatione?

1 VARIÆ difficultates ſub iſto titulo comprehenduntur, quæ quia inter ſe connexionem habent, & affinitatem, & ex eiſdem principiis reſoluuntur, ſimul à Nobis tractandæ ſunt.

Duo notanda.

2 PRimum *eſt*; Quid requiratur, & concurrat in omiſſione de qua tractamus in præſenti, quæ ſcilicet ſpectat ad tractatum moralem. *Secundum*: quot modis dicatur voluntarium, quod in tali omiſſione reperiri poteſt.

3 Circa *primum*, in omiſſione de qua agimus in præſenti concurrunt duo, Primum eſt ipſa ceſſatio actus, & effectus ex illa ſecutus, verbi gratia, ex omiſſione gubernandi nauem ſequitur naufragiū. Intelligitur autem ceſſatio actus priuatio illius nō quomodocumque cauſata, verbi gratia, ex aliquo impedimento extrinſeco, quod in manu noſtra nō ſit, verbi gratiā, ex defectu concurſus diuini, vel ex defectu cognitionis, aut ex alio ſimili; ſed cauſata ex ipſa voluntate, ſic enim propriè dicitur omiſſio qualis in præſenti conſideratur, ſcilicet moralis. Secundò inuenitur in omiſſione iſta non ſolum ceſſatio ab actu, ſed etiam ratio voluntarij, & ratio moralitatis: verbi gratiā, quod omiſſio imputetur vel non imputetur ad culpam: hæc enim diuerſos reſpectus dicunt; nam voluntarium præcisè reſpicit voluntatem, & cognitionem tanquam principia ſui: imputabilitas verò ſupperaddit obligationem, & præceptum contra quod fiat; quia vbi non eſt lex, nec præuaricatio.

4 Poteſt autem ceſſatio actus tripliciter intelligi. *Primò* per negationem omnis actus tàm ex parte intellectus, quā ex parte potētiæ externæ. *Secundò* cum aliquo actu, ſeu aduertentia ex parte intellectus, ſed cum ceſſatione actus ex parte voluntatis, & potentiæ externæ. *Tertiò* modo poteſt voluntas omittere eliciendo aliquem actum internum, vel etiam externum circa aliquod obiectum, in quo voluntas occupata omittit circa aliud, ſicut volendo ludere, aut etiam ludendo omittit audire Miſſam, vel etiam ex aliqua alia occupatione obliuiſcitur audire; & ſic eſt omiſſio conſecuta ex tali occupatione, vel actu. Similiter circa actum externum poteſt aliquis putam omiſſionem externam

habere

intellectus, & non denegante Deo ſuum concurſum, non poteſt ab omni actu collectiuè ſe ſuſpendere, ita vt habeat puram ſuſpenſionem phyſicam ab omni exercitio actus, nec eliciendo illum circa obiectum propoſitum, nec diuertendo ad aliud, ſeu mouendo intellectum, vt aliud proponat, aut continuando quod inceperat velle. Quando ergo Dicimus, quod voluntas poteſt velle, & non velle, ſeu ſuſpendere volitionem; intelligitur diuiſiuè, quia poteſt hunc actum, vel hoc obiectum relinquere: ſicut materia prima poteſt quamcumque formam exuere diuiſiuè, non tamen omnes collectiuè. Et in hoc eſt diuerſitas ſententiarum.

12 Nam *quidam* putant pertinere ad libertatem, quod poſſit voluntas ſe ſuſpendere ab omni actu collectiuè etiam exiſtente cognitione obiecti, & in vigilia, quia non eſt aliquid, quod cogat voluntatẽ elicere aliquem actum, cùm circa totam collectionem obiectorum extra viſionem beatificam libera ſit, ergo à tota collectione obiectorum, & actuũ poteſt abſtinere. Sed hæc ratio non multùm cogit, quia voluntas non cogitur ab aliquo obiecto intra totam ſuam collectionem præter viſionem beatificam, quia circa quodlibet obiectum diuiſiuè poteſt operari, vel ſequendo, vel relinquendo illud, non tamen à tota collectione ſe ſuſpendendo, ſicut de materia prima erga formas dictum eſt; hoc enim ſufficit ad verificandum, quod nihil eſt in tota collectione obiectorum, quod poſſit cogere voluntatem, ſed quolibet obiecto propoſito, poteſt illud relinquere ſe diuertendo ad aliud: quod verò poſſit etiam non diuertendo ad aliud, ſed omnia relinquendo ſe ſuſpendere, hoc non requiritur ad verificandum, quod à quolibet obiecto non poſſit cogi; ergo neque requiritur ad verificandum, quod detur libertas à tali coactione.

13 Vnde eſt alia ſententia verior, non poſſe voluntatem exercere ſuam libertatem per puram ſuſpenſionem actus, neque ad rationem libertatis id pertinere, ſed ſolùm ſuſpendi poſſe omnem actum voluntatis, quando intellectus non cognoſcit, ſed quaſi dormit: ipſo verò vigilante, & proponente obiectum non poteſt voluntas ceſſare ab omni actu, licèt poſſit diuertere intellectum, & imperare, vt aliud obiectum proponat. *Et ratio eſt*, quia ſi voluntas ceſſet ab omni actu, manebit velut mortua in actu ſecundo, quia caret, & ceſſat ab omni actu ſecundo; ergo etiam caret omni libertate in actu ſecundo, & ab omni exercitio libero. *Patet conſequentia*; quia libertas eſt modus, ſeu perfectio vitalitatis, nec enim libertas conuenit niſi viuenti; ergo eo modo, quo remouetur vitalitas, remouetur & libertas: ergo ſi remouetur omne exercitiũ, & operatio vitalis in voluntate, etiam remouetur omne exercitium libertatis, & ſic per talem ſuſpenſionẽ, ſolùm manebit voluntas libera in potentia, & in actu primo, non autem ſe ſuſpendet libertate in exercitio, quia nec vitalitate in exercitio; & ſicut non datur vitalitas negatiua, ita nec libertas negatiua.

14 Itaque propoſito obiecto per intellectum, vel voluntas ſe determinat ad velle, aut nolle; vel nullo modo ſe determinat, ſed manet ſicut anteà in ipſa pura indifferentia potentiæ ad velle, & nolle; aut datur tertia determinatio negatiua, ſcil. nec velle, nec nolle, ſed ſuſpendere tàm velle, quàm nolle. *Si primum*: illa determinatio eſt per aliquem actum, quia tam volitio, quam nolitio, actus ſunt, volitio proſequendo, nolitio fugiendo. *Si ſecundum*: non datur exercitium libertatis, nec ſuſpenſio actus, ſed mera, & nuda potentia, ſicut quando producitur, & infunditur anima corpori, non rectè dicitur ſuſpendere illa potentia voluntatis (cum qua creatur anima) actus ſuos, ſed nudam potentiam cum anima creari. Suſpendere autem actus, ſeu retrahere influxum voluntatis, plus dicit quam nudam, & indifferentem potentiam, quia potentia ipſa indifferens eſt ad agendum, & non agendum, ſuſpendendum, vel non ſuſpendendum operationem. *Si tertium*: illa negatiua determinatio, nõ poteſt intelligi, quod ſit libera in exercitio (eſſe autem liberam in potentia non ſufficit ad actũ ſuſpendẽdum, quia potentia eſt indifferens ad ſuſpendendum, vel non ſuſpendendum in exercitio) quia exercitium libertatis eſt exercitium quoddam vitalitatis; non datur autem vitalitatis exercitium negatiuum, ſcilicet non ſe mouere, ſed detinere omnem motum vitæ: ergo neque datur exercitium libertatis. Patet *conſeq.* quia libertas intrinſecè eſt modus vitalitatis, & eſſentialiter ſupponit vitam intellectualem, ſicut riſibile eſt paſſio rationalis. Vnde ſicut non poteſt dari riſibile non rationale, ſic neque liberum non vitale, ſeu mortuum. Ergo tam repugnans eſt dari exercitium negatiuum libertatis, ſeu ſuſpenſiuum, ſicut repugnat exercitium negatiuum vitalitatis: illa enim pura ſuſpenſio eſt negatio omnis actus vitalis, & ſic eſt manere potentiam quaſi mortuam, quod vtique non eſt in manu vitalis potẽtiæ, quia dum viuit in eo genere vitæ, in quo eſt, aliquem motum edit, niſi impediatur extrinſece, ſicut in ſomno.

Nec poteſt ſuſpendere voluntas influxum ſuum abſolutè, & quoad omnes actus, licèt circa quodlibet obiectum diuiſiuè poſſit. Et ſic dicitur aliquis ſuſpendere iudicium ſuum, aut reſolutionem ſuam circa aliquid, mediante tamen aliquo alio actu, vel quia diuertit ad aliud obiectum, & aliud in particulari relinquit, vel quia habet expreſsè, & determinatè actũ differendi, & ſuſpendendi reſolutionẽ circa aliquod obiectum, & tunc non caret omni actu. Similiter poteſt Deus ſuſpendere influxum ſuum circa creaturas, & annihilare omnes, ſed hoc eſt ſuſpendere actionem ad extra, non volitionem ad intra, quia illa ſuſpenſio eſt volita à Deo; ſeu creaturæ illæ ſunt nolitæ. 15

Vltimò certum eſt in hac parte, quod omiſſio, vt ſit imputabilis ad culpam, ſiue in ſe, ſiue quoad effectum, aut damnum ſecutum, non ſufficit quod ſit voluntaria, ſeu procedat à voluntate, ſed requiritur etiam quod adſit obligatio, ſeu præceptum, quia non poteſt imputari ad culpam, niſi detur tranſgreſſio, & præuaricatio. *Vbi enim non eſt lex, nec preuaricatio.* Ratio autem voluntarij formaliter (vt diximus) non ſumitur per ordinem ad præceptum, ſeu legem obligantem, ſed ex ordine ad voluntatem efficientem cum cognitione proponente. 16

Difficultas autem tota verſatur circa voluntarium indirectum, quando ſcilicet omiſſio non ſequitur, nec dimanat, aut procedit ex volitione ſui, ſed ex volitione alterius rei. Et tunc eſt dubium in tribus. *Primò*, An requiratur aliquis actus, vt omiſſio ſit voluntaria; An verò ex ipſa negatione actus reddatur voluntaria? *Secundo*, An ſaltem requiratur aliqua obligatio ad hoc, vt omiſſio ſit voluntaria indirectè, & in alio, ita quod non dicatur indirectè voluntaria, niſi quando voluntas poteſt, & tenetur, & non facit: & ſic obligatio ſit conditio 17

requiſi

requiſita, vt omiſſio ſit voluntaria? *Tertiò*, An ſaltem vt effectus ex omiſſione ſecutus voluntarius ſit, requiratur obligatio; Et loquimur ſolùm de voluntario indirecto, quia ſi omiſſio eſt directè voluntaria, cùm ipſa immediatè non procedat à voluntate, quia negatio eſt, in tantùm procedet directè, in quantum fuerit directè volita in ſe, & tunc iam eſt voluntaria, quia eſt à voluntate, ſeu à perſona volente ipſam. Et idem eſt de effectu ſecuto ex omiſſione, ſi ſit directè volitus.

Reſolutio primæ difficultatis.

18 Circa *primum* dubium oritur ratio dubitandi præcipuè ex diuerſis dictis *D. Th.* quæ inter ſe videntur pugnare. Nam iſta q. 6. a. 3. dicit: *Quod voluntarium poteſt eſſe abſque omni actu, tam exteriori, quàm interiori, ſcilicet cum non vult.* At verò infrà q. 71. a. 5. dicit: *Quod ſi in peccato omiſſionis conſideretur id, quod per ſe pertinet ad rationē peccati, ſic aliquādo eſt omiſſio abſque omni actu tā interiori, quā exteriori, vt cū aliquis nihil cogitat de eundo ad Eccleſiā hora qua tenetur. Si vero in peccato omiſſionis intelligantur etiam cauſæ, vel occaſiones omittendi, ſic non eſt omiſſio abſque aliquo actu.* Quomodo hæc duo ſtare poſſunt, quod omiſſio voluntaria ſit abſque omni actu, & quod non poſſit ſtare abſque aliquo actu?

19 Nihilominus ex hoc ipſo loco colligimus Nos mentem *D. Thom.* & noſtram reſolutionem. *Diximus* enim, quod omiſſio voluntaria conſiderata ex ſpecie ſua, & vt ſe habet per modum operis, ſeu potius nō operis, non conſtituitur, nec requirit, aut includit actum aliquem, neque interiorem, neque exteriorē. Si verò conſideretur in ipſo exercitio, & ex parte operātis, ſic requirit actū, non qui conſtituat, ſed qui ſit cauſa, vel occaſio omiſſionis. Atque ita voluntarium in omiſſione, ex ſua ſpecie non requirit actum, benè tamen vt exerceatur in indiuiduo. Et *D. Th. in hac q. 6.* loquitur de volūtario omiſſionis ſecundum ſe, & excludit actum ab illo, tanquam pertinentem ad conſtitutionem illius volūtarij omittentis. Et ſic eſt ſenſus, voluntarium poteſt eſſe abſque omni actu, tam exteriori, quàm interiori, ideſt, poteſt conſtitui ratio voluntarij aliquando, ſine hoc quod actu aliquo conſtituatur in eſſe, & ratione voluntarij, ſcilicet, quando voluntarium eſt omiſſiuum. Et ad hoc ipſum concordat id, quod dicit *infrà q. 71. cit.* quod ſi conſideretur id, quod per ſe pertinet ad rationem peccati, ſic aliquando eſt omiſſio abſque omni actu, tam interiori, quàm exteriori. Vbi illa particula: *Si conſideretur id quod per ſe pertinet,* explicat ſe loqui de eo, quod conſtituit rationem voluntarij quoad ſpecificationem, & gloſſat id, quod dixerat *in hac q. 6.* quod poteſt eſſe voluntarium abſque omni actu, intelligitur enim cum limitatione poſita *in q. 71.* ſi conſideretur quod *per ſe* pertinet ad rationem peccati, eadem enim ratio eſt de peccato, & de voluntario.

20 At verò quando *S. Thom.* dicit in eo loco *qu. 71.* quod non poteſt eſſe omiſſio abſque aliquo actu, loquitur de omiſſione in indiuiduo, & de exercitio omittendi, vt tenet ſe, parte operātis ſic enim exerceri non poteſt, niſi detur aliquis actus, qui vel ipſam omiſſionem reſpiciat volendo illam, vel in aliud obiectum tendat, & ſic ſit cauſa, vel occaſio relinquendi, ſeu omittendi iſtud. Sicut ſi diceremus, quod corruptio de ſuo conceptu formali, & intrinſecè non dicit actionem; tamen non poteſt exerceri in re ſine actione poſitiua, quia omnis corruptio eſt annexa alicui generationi, & introductioni formæ, quod fit per actionem poſitiuam: ſic voluntas ſi omittit aliquem actum, & ceſſat ab illo, ideò eſt quia occupatur circa aliud, verbi gratia, ſi omittit Miſſam, eſt quia circa ludum, vel ſtudium occupatur, aut circa aliud obiectum, quia vt dictū eſt voluntas numquam ſe ſuſpendit ab omni actu, ſed ſi relinquit vnum, eſt quia accipit aliud.

Sic *ergo* cognito ſenſu D. Th. facile probatur concluſio, quoad primam partem, ſcilicet, quod ex 21
ſuo genere, & intrinſeco conceptu omiſſio non includat actum. Probatur, quia intrinſeca, & propria ratio omiſſionis voluntariæ eſt priuatio, & ceſſatio actus voluntarij (de hoc enim loquimur in præſenti, non de actu naturali, vel ceſſatione illius) ergo adhuc in genere voluntarij intrinſeca, & propria ratio omiſſionis nō includit aliquem actū, ſed ceſſationem, ſeu priuationem illius, quia eſt nō facere, & non habere actum: ſicut cæcitas intrinſecè in ſua propria ratione, non conſtituitur aliquo poſitiuo, etiam in genere genere vitali, quia in iſto genere eſt priuatio potentiæ, opponiturque illi priuatiuè, quia eſt carentia viſus: ſicut autem cæcitas eſt priuatio potentiæ, ita omiſſio eſt priuatio actus, opponiturque illi priuatiuè, quia eſt non facere, & nō habere actum: ergo ingreditur in illa aliquid poſitiuum, tanquam conſtituens: ſed ſicut cæcitas cauſatur, & reſultat ex aliqua poſitiua actione alterante, & remouente diſpoſitionem requiſitam ad viſum, ita etiam omiſſio cauſatur ex aliquo cōcomitante, vel occaſionante ipſam omiſſionem, vt in exercitio ponatur.

Dices: priuatio, & omiſſio phyſica ipſius actus 22
voluntarij excludit à ſe omnem actum, tamen omiſſio moralis, ſeu voluntaria neceſſariò includit actū, quia non poteſt dici voluntaria ratione eius, quod tollit, ſcilicet, quia remouet actum voluntarium, ſed quia à volūtate eſt, & ab illa procedit, volūtaria dicitur. Et ita licet probetur, quod ad tollendum voluntarium non requirit actum, tamen vt ſit voluntaria, actum requirit. Sicut etiam in peccato, carentia gratiæ, & carentia rectitudinis, vt carentia phyſica eſt, nihil de poſitiuo includit: vt autē priuatio moralis, & voluntaria eſt, includit poſitiuum reſpectum, tum ad voluntatem, à qua eſt, tùm ad finem, & obiectum circa quod eſt.

Sed *contra*; quia omiſſio nō ſolùm reſpectu actus, 23
quem tollit, & quo priuat tanquam oppoſito, ſed etiam reſpectu voluntatis, à qua eſt, comparatur non per aliquid poſitiuum, ſed per priuatiuum, nēpè per non facere; nec enim omiſſio dicitur à voluntate procedere, & voluntaria eſſe, quia per poſitiuam egreſſionem procedit à voluntate, ſed potiùs quia non procedit: voluntas enim ex ſua libertate poteſtatem habet faciendi actum, vel non faciendi, ſeu ceſſandi ab illo: & tale non facere etiam à voluntate eſt non poſitiuè, ſed negatiuè, ſiquidem à poteſtate voluntatis non ſolùm eſt ipſum facere, ſed etiam non facere, & prout à voluntate eſt, etiā eſt negatio, non autem poſitiua egreſſio, ſiquidem volūtas in hoc quod eſt facere, vel nō facere, habet exercitium, & poteſtatem contradictionis, & non ſolùm contrarietatis; ergo iſta extrema, ſcilicet facere, & non facere, etiā prout ſunt à voluntate, opponuntur contradictoriè; ergo ly *non facere*, etiam prout ſic nihil poſitiuum includit, ſiquidem opponitur contradictoriè illi poſitiuo, quod eſt *facere*; ergo etiam omiſſio in quantum voluntaria, ex ſua intrinſeca ratione nihil poſitiuum includit, quia in

quantum

quantum voluntaria nihil amplius includit, quam ipſum non facere, vt à voluntate eſt, ſeu quæ eſt extremum contradictionis, in quod poteſt ipſa voluntas, non per poſitiuam egreſſionem, ſed per ceſſationem, ſeu per non facere. Exemplum autem adductum de priuatione gratiæ, vel rectitudinis in peccato non quadrat, quia illa priuatio non conſiſtit in ipſo non facere provt eſt extremum libertatis contradictionis, ſed conſiſtit in carentia conformitatis ad legem, vel in ipſa expulſione gratiæ in facto eſſe. Talis autem carentia conuenit, non ſolùm omiſſioni, ſed etiam peccato commiſſionis, reſultatque ex aliquo ordine, & conuerſione ad finem oppoſitum, ideoque in quantum moralis requiritur, vel fundatur in aliquo poſitiuo ordine ad finem moralem. Ipſa autem omiſſio, vt ſit volũtaria, non requirit aliquid poſitiuum, ſed ſufficit illi ipſum non facere provt eſt extremum libertatis contradictionis, quia voluntas poteſt facere, & non facere.

24 Secunda pars concluſionis probatur ex ſupradictis, quia ſtante aduertentia intellectus poteſt voluntas omne exercitium actus collectiuè ſuſpendere, ergo ſi omittit voluntariè, & liberè in aliquo actu ſe exercet; ergo vel concomitanter, vel antecedenter in omni exercitio omiſſionis, requiritur aliquis actus non propter vim ipſius omiſſionis, ſed propter vim ipſius volũtatis, quæ non poteſt liberè in exercitio ſe ſuſpẽdere ab omni actu collectiuè, & omnino non facere, niſi vt conſecutũ ex aliquo facere: alias eſſet non facere purè negatiuum, non autẽ liberũ, & voluntariè habitum, ſicut requiritur ad potentiam vitaliter, & liberè ſe exercentem; & ſic non facere dicitur eſſe à voluntate, ſeu eſſe voluntaria conſequentiuè, & mediatè, ſicut corruptio dicitur eſſe à generante mediatè, ideſt mediante generatione, licet in ſuo intrinſeco conceptu, nec corruptio, nec omiſſio, nec aliqua alia priuatio aliquid poſitiuum includãt, licet exerceri, vel reſultare in re nõ poſſint, niſi mediãte aliquo poſitiuo, à quo cauſentur, vel fundentur, vel reſultent. Et ita hæc doctrina eſt generalis de omni priuatione conſiderata ex ſpecie ſua tantum, vel in exercitio, & cauſatione, aut reſultantia ſua.

25 Obiicies: etiamſi voluntas poſſit ſe ſuſpendere ab omni actu collectiuè, adhuc poſſet dari omiſſio voluntaria, ergo fruſtra requiritur de neceſſitate aliquis actus concomitans, vel cauſans omiſſionem, vt voluntaria ſit in exercitio. *Antecedens* probatur: quia vt aliqua omiſſio ſit voluntaria, imo vt ſit imputabilis ad peccatũ, ſufficit quod aliquis poſſit, & teneatur, & non faciat, vt communiter docent Theologi cum *D. Th. in hoc art.* 3. Ponamus ergo caſum, quod Deus alicui ponat præceptũ affirmatiuum operandi aliquid, & hoc aduertat intellectus, & proponat ipſi voluntati, volũtas autem pro ſua poteſtate, & libertate ſuſpendat omnem actum, cũ tamen poſſet operari, ſi vellet, tunc illa voluntas poteſt, quia habet poteſtatẽ operandi; & tenetur, quia eſt illi poſitum præceptũ, & manifeſtũ per intellectũ: & non facit, quia omittit omnem actũ; ergo peccat in exercitio; ergo illa omiſſio eſt voluntaria in exercitio, etiã ſine omni actu, etiam concomitante, vel cauſante.

26 Reſpondetur, illud axioma *qui poteſt, & tenetur, & non facit, peccat*; intelligi de illo, qui poteſt, & non facit priuatiuè, & liberè, non purè negatiuè: & ſimiliter de eo, qui poteſt proximè, & expeditè, non remotè tantum, & impeditè: quia vt ſuprà diximus, omiſſio vt ſit voluntaria debet cauſari, & procedere ab ipſa voluntate, non ex aliquo impedimẽto extrinſeco cauſari; volũtas autẽ nõ cauſat omiſſionem modo proprio ipſius volũtatis, ideſt liberè, & vitaliter, ſi ab omni actu ſuſpendatur, & habeat ſe potentia ſicut mortua, & cum ſola illa negatione, quã de ſe habet ipſa nuda potentia voluntatis. Vnde ſi daretur ſuſpenſio omnium actuum collectiuè, talis nõ ſuſpenderet ſe volũtariè, nec eius volũtas mutaretur ab intrinſeco, quia nec determinatur circa aliquid, nec amplius habet, quàm ipſa nuda potentia ſecundũ ſe, hæc enim etiam provt ſic omni actu caret. Quare ſi datur talis ſuſpenſio purè negatiua, id erit ex aliquo impedimento, ratione cuius potiùs voluntas patitur ſuſpenſionem, quàm cauſat: nec eſt ſicut ille, qui voluntariè eſt otioſus, aut dormit, aut cogitationem diuertit, quia talis volũtario actu vult dormire, aut otiari, aut diuertere, ſed habet ſe illa ſuſpenſio, ſicut ipſa nuda potentia ante omnem actum, vel ſicut patiens ſuſpenſionem, vnde quando dicitur, quòd voluntas eſt poteſtas ad velle, & non velle, ly *non velle*, non debet ſumi purè negatiuè, & pro eo quod eſt pati negationẽ volendi, aut ſuſpenſionem actus, ſed debet ſumi priuatiuè, provt illa ſuſpenſio cauſatur à voluntate, poſſetque non habere illã; voluntas autẽ non cauſat illam ceſſationem alicuius actus niſi habeat aliquem actũ circa aliquod obiectum, ratione cuius omittat, vel ſuſpendat alium actum.

27 Sic *ergo*, aliud eſt pati ſuſpenſionẽ, aliud habere, ſeu cauſare voluntariè ſuſpenſionem. Qui patitur ſuſpenſionem, non habet hoc, niſi ex aliquo impedimento, aut quia Deus tollit concurſum, aut quia intellectus non præbet ſuum, non proponendo voluntati obiectum. At verò cauſare ipſam ſuſpenſionem volũtas non poteſt; niſi mediatè, & ex conſequenti, quatenus voluntas occupata circa vnum relinquit, ſeu omittit aliud, ſicut nulla cauſa agit ad corruptionẽ immediatè, ſed mediante aliqua generatione, ex qua cõſequitur corruptio alterius. Si verò voluntas circa nihil occupatur, ſed ab omni actu collectiuè ſuſpenditur, non poteſt dici, quòd voluntariè cauſat voluntas talem ſuſpenſionem, ſed ſolũ quod illã patitur. & ſic manet illa potentia impedita. Et ideò *dicimus*, quod ille, qui propoſito obiecto, ab omni actu collectiuè ſuſpenditur, dicitur non facere, ſeu omittere non priuatiuè, ſed negatiuè, nec dicitur poſſe facere proximè, & expedite, ſed patitur ne faciat, & ſic non omittit voluntariè.

28 Aliæ *obiectiones* poſſent fieri contra reſolutionem traditam oſtendendo, quod volũtas poteſt ab omni actu collectiuè ſe ſuſpendere ob ſuã libertatem Sed iſtæ ſolui poſſunt *ex ſecundo notabili ſupra poſito*, & ſi quid difficultatis reſtauerit, *infra q. 71 a. 5 decidetur*, præſertim circa rationẽ meriti, & honeſtatis in omiſſione, & rationẽ libertatis, & motiui, quo poteſt fieri, & de actu cõcomitante. quomodo poſſit ab omiſſione praua vitiari, vel non vitiari.

Reſolutio ſecundi dubij.

29 CIrca *ſecundum* dubium ſupra poſitum, ſcilicet: *An requiratur obligatio, ſeu præceptum, vt dicatur aliqua omiſſio indirectè voluntaria?* Eſt etiam duplex ſententia. *Aliqui* enim dicunt, quod requiritur obligatio, ſeu præceptum, vt dicatur aliquis voluntariè omittere aliquid, eo quod ſine obligatione, ſeu præcepto non pertinet talis res ad omittentem; ſi autem ad ipſum non pertinet, non eſt illi volontarium, nec imputatur illi, etiamſi rem illam conſideret. Quomodo enim mihi poteſt eſſe volun-

tatium, & multò minus imputari omiſſio multarum rerum, quę fiunt in toto mundo, quarum gubernatio mihi non eſt commiſſa, nec res illæ ad me pertinēt, quantumcumque illas conſideretem. Et Deo non ſunt voluntaria peccata noſtra, etiamſi permittat illa, & conſideret, quia non obligatur illa impedire; requiritur ergo obligatio, vt voluntaria ſit omiſſio. Quam ſententiam ſequitur *Caietanus hîc a. 3.* & infra q 18. *a. 9. Conradus, & Medina ſuper hunc articulum, Lorcā hîc diſp. 2.*

30 Alij dicunt præceptum nihil omninò conducere ad rationem voluntarij indirecti in omiſſione, eo quod præceptum eſt principium omninò extrinſecum actioni voluntarię, vel eius priuationi, ſeu omiſſioni. Ratio autem voluntarij, ſiue directè, ſiue indirecte ſaluatur per hoc præcisè, quod ſit à principio intrinſeco cum cognitione finis. Et ſic præceptū nō influit in ipſam rationem voluntarij, licet requiratur ad imputabilitatem omiſſionis, quia vbi non eſt lex, nec præuaricatio; vt autem omiſſio voluntaria ſit ſufficit illam conſequi ſaltem mediate ex aliquo actu voluntatis, quia ſic dicitur procedere à voluntate eo modo, quo negatio actus poteſt à voluntate procedere, ſcilicèt conſecutiuè, & mediatè ad alium actum, vnde ſi quis die feriali vult ludere, vel ſtudere hora Miſſæ, ex conſequenti vult non audire Miſſam, licet non ſit in præcepto, quam ſententiam ſequitur *Monteſines hîc diſp. 9. q. 4. Gregorius Martinez hîc a. 3 dubio 1.* qui citant *Almainum, Angeſtū, Palacios*, & alios ex antiquis, & ex Recentioribus, illam etiam ſequuntur *Salas, Valentia, & Vazquez ſuper hunc locum D. Thom.*

31 Hæc *ſecunda* ſententia verior videtur, & eſt valdè communis inter Thomiſtas. Pro maiori autem eius explicatione ponimus hanc concluſionem: vt omiſſio non ſolùm ſit voluntaria, ſed etiam imputabilis ad culpam, ſine dubio requiritur præceptum: vt autem ſolùm ſit voluntaria, nō ſolùm phyſicè, ſed etiam moraliter, non requiritur præceptum: ipſe autem effectus ex omiſſione ſecutus, non eſt voluntarius, niſi ſtante præcepto. *Tres partes* habet hæc cōcluſio. *Prima* de omiſſione, non ſolùm vt voluntaria, ſed etiam vt imputabili ad culpam. *Secunda* de ipſa ratione voluntarij præcisè, & ſecundùm ſe, & vt poteſt eſſe bona moraliter. *Tertia* de ipſo effectu ad omiſſionem conſecuto. Hæc *Tertia pars* in ſequenti dubio, & in ſolutionibus argumentorum declarabitur. *Prima* verò *pars* à nemine negatur, quia conſtat, quod non imputatur ad culpam, niſi quod eſt trangreſſio, ſeu præuaricatio, vbi autem non eſt lex, nec præuaricatio. Si autem nō eſt præuaricatio, neque trangreſſio legis: qui autem non tranſgreditur, non culpatur, ſed laudatur iuxta illud Eccleſiaſtici: *Qui potuit tranſgredi, & non eſt trangreſſus; facere mala, & non fecit.*

32 Secunda ergo pars concluſionis probanda nobis eſt, loquendo, non ſolùm de voluntario phyſico, ſed etiam de morali, contra aliquos, qui putant, ſine præcepto poſſe dari voluntarium phyſicum, ideſt, vt cauſatum à voluntate; non morale, ideſt, vt ſubiectū regulis rationis. Falluntur tamen, quia nullum volūtarium eſt, quod nō ſubiiciatur regulis rationis, quia ratio eſt menſura ita vniuerſalis, ſicut ipſamet volūtas, nihil enim eſt volitum, quin præcognitum; & ita quidquid eſt à voluntate, dirigi poteſt à ratione, & eius menſuræ ſubiici, atque ab eius regulis dirigi, licet non ſemper regulis prohibentibus, aut ſtrictè obligantibus, vt ſubiiciatur; ſufficit quod conſulentibus, vel permittentibus.

Fundamentum huius partis reducitur ad duplex caput, quod inter referendum hanc ſententiam eſt inſinuatum, & à poſteriori, & priori. *A poſteriori*; quia multæ omiſſiones ſunt voluntarię, etiam nullo ſtante præcepto, ſed ſolùm conſilio, vel etiam remoto conſilio, ſolùm ſtante permiſſo, ſuntque non ſolùm voluntariæ, ſed etiā morales, v. g. multæ omiſſiones, quæ pertinent ad mortificationem, nec cadunt ſub vllo præcepto, vel obligatione, ſunt volūtariæ, quia meritoriæ, v. gr. ſi quis omittit recreationē, qua poſſet licitè vti, aut licitum ornatum corporis, aut priuationem aliquorum delectabilium, vel commoditatem quibus poſſet licitè vti, vt cū ingreditur Religionem, in qua eſt vſus taliū mortificationū; & tamen non eſt neceſsè, quod iſtæ omiſſiones ſint voluntariæ per volitionē directā illarum, ſufficit quod indirectè, & cōſecutiuè, vt ſi quis occupatus ſtudio, prædicatione, oratione eo tēpore, & occaſione, qua poſſet talibus cōmoditatibus frui. Similiter in exēplo ſupra poſito, cùm quis omittit ſacrum in die profeſto propter ſtudium, vel aliam commoditatem, talis aduertens eſſe horam audiendi Miſſam, & eligens continuare ſtudium, ex conſequenti, & indirectè omittit Miſſam voluntariè, quia ſicut electio ſtudij procedit à voluntatè, immediatè, & elicitiuè, ita conſequitur ex eadem voluntate omiſſio Miſſæ, quia talis priuatio, ſeu omiſſio annexa eſt illi electioni, neque conſequitur ex alia actione, quā ex illa volūtaria electione ſtudij, cū aduertētia omiſſionis. Nihil autē amplius requiritur ad rationē voluntarij in omiſſione, quam quod procedat, ſeu cōſequatur ex voluntate, quæ eſt principiū intrinſecū cum cognitione, & aduertentia ipſius rei, vel obiecti. Et tamen tunc non currit præceptum, quia vt ſupponimus, non eſt dies feſtus.

Ratio autem *à priori* eſt; quia ſtantibus principiis intrinſecis, & eſſentialiter requiſitis ad rationē volūtarij, oportet illud poni, ſicut poſitis principiis eſſentialibus hominis, ponitur homo. Principia autem intrinſeca voluntarij ſolùm ſunt cognitio obiecti, & potentia voluntatis, à qua vt principio intrinſeco procedit voluntariū; præceptum autē, ſeu obligatio eſt aliquid extrinſecum ſupponens ipſum volūtarium, tanquam materiam ſuper quam cadit, quia ſolùm eſt materia præcepti, aut legis, actus voluntarius; ergo poſita voluntate, quæ poteſt omittere, & cognitione, ſeu aduertentia illius ex parte intellectus, omiſſio redditur voluntaria, etiāſi nō antecedat præceptum, quia præceptum non eſt cauſa ipſius voluntarij, ſed eſt extrinſecum illi, habetque ipſum pro materia, ſuper quā cadat, nec magis ponit omiſſionem in poteſtate voluntatis, nec addit maiorem cognitionem ex parte intellectus, ſed ſolùm dat cognitionem, ſeu notitiam de obligatione faciendi, ſeu operandi. Aliud eſt autē cognitio obligationis, aliud cognitio ipſius omiſſionis: & hæc ſola influit in omiſſionē, quia illa ſola influit, quę cognoſcit, & proponit obiectum voluntati, obiectū autē eſt omiſſio, quā ex conſequenti eligit volūtas; ergo ſola cognitio omiſſionis influit in rationem voluntarij, nō cognitio obligationis, quā tribuit præceptum, ſeu lex. Si autem præceptum ſubſequatur ad actum, ſeu rationem voluntarij, iam non conſtituit voluntarium, ſed ſupponit. 33

Sed *obiicies* pro oppoſita ſententia auctoritatem D Thom. in qua valdè confidit *Lorca*, dicit enim D. Thom. in hac quæſtion. 6. articul. 3. *Quod ſemper omiſſa* 34

omiſſio reducitur in agens, tanquam in cauſam. ſed tunc ſolùm cum poteſt, & debet agere. Sed vt omiſſio ſit voluntaria neceſſe eſt quod reducatur in voluntaté, tanquam in cauſam; ergo ſecundum Diu. Thom. non datur voluntarium in omiſſione, niſi quando aliquis poteſt, & tenetur agere, quod non eſt ſine præcepto.

36 Duplex *ſolutio* ſolet huic loco adhiberi. *Prima*, quod D. Th. loquitur, non de ipſa omiſſione in ſe, ſed de effectu ſecuto ad illam, vt patet in illis verbis, in eodem art. 3 poſitis: *Non ſemper id quod ſequitur ad defectum actionis reducitur, ſicut in cauſam in agens, ex eo quod non agit, ſed ſolùm tunc cum poteſt, & debet agere.* Vbi per ly *ſequitur ad defectum actionis*, manifeſtè intelligitur aliquid poſterius omiſſione, & hoc eſt ipſe euentus ſecutus. *Secunda ſolutio* eſt, quod loquitur Sanctus Doctor de omiſſione in quantum culpabili, non vt voluntaria eſt præcisè. *Vtraque* tamen ſolutio inſufficiens eſt. *Prima* quidem, quia Sanctus Thomas ſtatim ſe declarauit in calce corporis articuli, dicens. *Quia igitur voluntas volendo, & agendo poteſt impedire hoc quod eſt non velle, & non agere, & aliquando debet, imputatur ei hoc quod eſt non velle, & non agere, quaſi ab ea exiſtens.* Vbi Sanctus Doctor loquitur non de ipſo effectu ſubſecuto per omiſſionem, ſed de ipſo non velle, & non agere, & dicit, quod hoc poteſt impedire voluntas volendo, & agendo: ergo ipſa omiſſio, quæ eſt non velle, & non agere, & non ſolùm euentus ſubſecutus, tunc ſolùm eſt voluntaria, cum poteſt, & debet agere; debet autem per præceptū, ſeu obligationem. *Secunda* verò ſolutio ex eo repellitur quia D. Thom. non ſolùm loquitur de omiſſione, vt imputabili, ſed vt à voluntate exiſtit, & vt reducitur ad ipſam cauſam, vt patet in prioribus verbis: *Non ſemper reducitur ſicut in cauſam in agens, ſed tunc ſolum cum poteſt, & debet.* Et in poſterioribus cum dicit: *Non velle & non agere imputatur ei, quaſi ab eo exiſtens*: Sed exiſtere a voluntate, & reduci in ipſam vt in cauſam, non ſolùm pertinet ad imputabilitatem, ſed ad ipſam formalem rationem voluntarij, ergo ad talem rationem voluntarij requirit D. Th. obligationem, & debitum: præterquam quod D. Th. in præſenti ſolùm agit de voluntario in cō muni abſtrahendo à ratione boni, vel mali: de hoc enim infra acturus eſt q. 18. ergo eius reſolutio ſub ratione voluntarij debet procedere ſub qua loquitur in præſenti, non ad rationem imputabilis debet diuertere.

37 Reſp. ergo, nomen Diu. Thom. nullo modo eſſe, quod ad hoc, vt omiſſio ſit voluntaria, requiratur obligatio ſiſtendo præcisè in formalitate voluntarij, ſed ſolùm intendit probare, quod poteſt inueniri aliquando voluntarium abſque actu, tam interno, quàm externo, quantum eſt ex ſpecie ſua. Ad hoc autem probandū facit hanc conſequentiā, quia aliquando imputatur effectus omiſſionis ipſi voluntati omittenti, etiamſi nihil agat; ergo aliquādo erit voluntaria ipſa omiſſio, & euentus inde ſecutus abſq; omni actu, quaſi arguens à poſteriori, & ab eo, quod nobis notius eſt, ſcilicet ab imputabilitate euentus, & omiſſionis ad rationem voluntarij. Benè enim ſequitur: hoc eſt imputabile, ergo hoc eſt voluntariū (quaſi ab inferiori ad ſuperius affirmatiuè) ergo ſi aliquando eſt imputabile ſine actu, aliquando erit voluntarium ſine actu. Ad hanc autem conſequentiam ſupponit D. Th. quod non ſemper euentus ſecutus ad omiſſionem reducitur in agens modo imputabili, ex eo præcisè, quod cauſa non agit, requiritur enim vlterius quod poſſit, & debeat, vt imputetur illi, vt patet ex ſubiuncta probatione, ſi gubernator non poſſet, vel non eſſet ei commiſſa gubernatio nauis non illi imputaretur ſubmerſio Loquitur ergo de reductione in voluntatem nō quomodocunque, ſed modo imputabili. Ex hoc autem format D. Th. diſcurſum ad probandū, quod poteſt dari voluntariū ſine actu, quia ipſum non velle, & non agere, ſicut & effectus, ſeu euētus inde ſecutus aliquando imputantur, etiamſi non habeant actum; ergo aliquando ſunt voluntaria ſine actu. benè enim ſequitur, quod ſi aliquid eſt imputabile, eſt voluntarium.

Ex *hoc* autem ſoluuntur inſtantiæ allatæ contra vtramque ſolutionem, quæ recta eſt. *Ad primam* dicitur, quod D. Th loquutus eſt tàm de effectu ſubſecuto, quàm de omiſſione, ad quam ſequitur: nam in prioribus verbis locutus eſt de effectu ſecuto ad omiſſionem, dicens, quòd non ſemper reducitur talis effectus in voluntatem modo imputabili, niſi quando voluntas poteſt, & tenetur aliquo præcepto, ſeu obligatione. Et eodem modo omiſſio ipſa non reducitur imputabiliter in voluntatem, niſi detur præceptū. In verbis autem poſterioribus, quæ referūtur in argumento, loquitur de ipſa omiſſione, quam dicit imputari voluntati, ſeu reduci ad ipſam modo imputabili, quando debet, ſeu tenetur. Ex quo rectè infert, aliquando dari voluntarium ſine actu, quia aliquando imputatur aliquid ſine actu, ſcilicet ipſa omiſſio, & effectus ex ea ſecutus: ſemper enim eſt efficax conſequentia, hoc eſt imputabile, ergo hoc eſt voluntarium. Non tamē dicit D. Th. propoſitionem illam vniuerſalem, quod nunquam inuenietur voluntariū in omiſſione abſque præcepto; vel quod ſolū datur voluntariū quādo tenetur, ſeu obligatur aliquis ex præcepto. Solùm enim intendebat probare D. Th in præſenti propoſitionem particularē, ſcilicet, quod poteſt dari aliquando voluntarium ſine omni actu, ad quod ſufficiebat vna ſingularis, quæ à nemine negari poſſet, ſcil. quod aliqua omiſſio, & effectus ex ea ſecutus eſt imputabilis, etiamſi careat omni actu, videlicet quando tenetur, & non facit; ergo datur aliquod voluntariū ſine actu, videlicet illud, quod ſine actu eſt imputabile; quod verò ſolùm ſit voluntaria omiſſio, quando adeſt præceptum, ſeu obligatio, & non aliter, nec alio modo, D. Th nuſquam dixit.

Ad *ſecundā* inſtantiā dicitur, quod D. Th. vtroque modo locutus eſt de omiſſione, & vt imputabili, & vt volūtaria, oſtendēdo, quod aliquādo eſt volūtaria ſine actu, quia aliquādo eſt imputabilis ſine actu, ſcilicet quando tenetur, & non facit: non tamen dixit illā propoſitionē vniuerſalē, quod omiſſio nō eſt volūtaria, niſi quādo adeſt obligatio. *Ex quādo inſtatur*, quod D. Th. non agit hic de voluntario, vt imputabili ad bonum, & malum, ſed ſecundum ſe. *Reſp.* verum eſſe: ſed tamen D. Th. ex imputabilitate, de qua acturus eſt infrà, probat quaſi ex effectu quodā magis noto, & manifeſto id quod eſt latentius, & minus notum, ſcilicet, quod poſſit dari voluntarium ſine omni actu, ex eo quod inuenitur aliquando omiſſio imputari ſine aliquo actu, vt quando tenetur, & non facit, neque vult, ergo etiam ſine tali actu erit voluntaria. 38 39

Secundo arguitur: quia effectus ſecutus ex omiſſione, non eſt voluntarius omittenti, niſi intercedat aliquod præceptum, & obligatio; ergo nec ipſa omiſſio. *Conſequentia patet*, quia non poteſt aſſignari differentia inter vnum, & alterum, ſiquidem vtrumque eſt voluntarium indirectum: & ſimiliter effectus conſecutus ex omiſſione, eſt neceſſariò illi annexus, ergo quod requiritur ad voluntarium vnius, 40

requireretur ad voluntarium alterius. *Antecedens* verò in ſequenti dubio tribus exemplis declarabitur. *Ratio verò eſt*, quia remoto præcepto illa omiſſio non influit in talem effectum, neque phiſicè, quia omiſſio eſt priuatio, & talis non poteſt eſſe cauſa phiſica effectus poſitiui: neque moraliter. Quia ille effectus ſecutus non pertinet ad omittentem. Quia non tenetur prouidere de illo: ergo ſolum ſequitur per accidens, & non ex influxu voluntatis in ipſum, ergo non eſt voluntarius.

40 Reſp. Quidquid ſit de antecedenti, de quo in ſequenti dubio, negando conſequentiam. Ratio diſparitatis eſt, quia ipſa omiſſio in ſe, cum ſit immediatè priuatio actus vel volitionis, ita eſt per ſe ipſam in poteſtate omittentis, ſicut eſt ipſemet actus, quia poteſt facere, & non facere illum. Effectus autem conſequutus ex omiſſione, nō ſequitur per ſe immediatè ad illā, ſed per accidens, id eſt per aliud: debet enim interuenire aliqua cauſa, quæ effectum illum cauſet, poſita omiſſione actus, quo poſſet impediri, quia omiſſio ſola non poteſt influere in illum effectum phiſicè, & poſitiuè, cū ſit negatio, v. gr. Si quis non ſuccurrit rixantibus, & ſequitur homicidium, talis negatio ſuccurrendi, non influit per ſe neque cauſat mortem, ſed requiritur alia cauſa, ſcilicet ille qui mittit gladium in corpus alterius; & qui non ſuccurrit naui periclitanti non ſubmergit illam, ſed tempeſtas. Quare cū omiſſio actus non influat phiſicè in illum effectum, neque voluntas omittentis aliquem alium actum habeat, quo influat in talem effectum, ſiquidē ſolùm omittit illum, oportet quod vt talis effectus dicatur voluntarius, habeat à voluntate aliquem influxum moralem, ſiquidem phiſicum non habet. & in tantum aliquid dicitur voluntarium in quantum procedit à voluntate, ſiue per influentiam phyſicam, ſiue moralē. Remota autē influentia phiſica à voluntate in illum effectum, quia non datur, oportet aſſignare moralem. Moralis autem influxus à voluntate in effectum, quādo talis effectus ab illa non procedit, regulatur penes obligationem ad debitum, quia ſcilicet tenebatur, & debebat impedire illū effectū. & omiſit, illud enim debitum impediendi reputatur moraliter pro influxu, quia non impedire cauſā operatiuam damni, quando quis tenetur, facit quod mediante illo modo debito damnū illud ad voluntatē pertineat, quæ illud vitare debebat, & dum non implenit debitum, moraliter præſumitur voluiſſe effectum, & præſumptio volitionis, moraliter reputatur pro volitione, & ſic eſt influxus moralis voluntaris: ipſa verò omiſſio in ſe nullo iſtorum eget, vt cauſetur à voluntate, & conſequenter, vt ſit volūtaria, quia immediatè eſt in poteſtate voluntatis agere vel ceſſare ab actu, nec ad hoc indiget obligatione, & influxu morali, quia phiſicè ceſſare poteſt ab actu, ſicut & phyſicè operari, dummodo adſit aduertentia in ratione. Vbi autem eſt phiſica influentia, vel phiſica ceſſatio influendi, non eſt neceſsè recurrere ad influentiam moralem, vt amplius ſequenti dubio explicabitur.

41 Vltimò arguitur: nam omiſſio non cauſatur phiſicè à voluntate, niſi per accidens, ſeu per aliud, & ſimiliter omiſſio ſine præcepto, non eſt imputabilis ad bonum, vel malum magis, quam effectus ſecutus; ergo ſine præcepto non erit voluntaria. *Conſequentia patet*: quia deſunt illi omnes conditiones, vel ſigna voluntarij, ſcilicet, eſſe à voluntate influxiuè, & per ſe, vel habere imputabilitatem ad bonum, vel malum. *Antecedens autem probatur*, tùm, quia illa omiſſio non cauſatur immediatè à voluntate, ſed ab actu, qui ſit cauſa, vel occaſio eius in exercitio, vt dictum eſt; ergo eſt à voluntate per accidens, ſeu per aliud. Quod ſi hoc ſufficit, vt omiſſio aliqua ſit volūtaria ſine præcepto, quotieſcūque elicitur aliquis actus, dabuntur infinitæ omiſſiones voluntariæ, quia hoc ipſo quod illum actum elicio, relinquo omnes alios, quos poſſem nunc elicere, qui ſunt infiniti in indiuiduo, & diuiſiuè. Ergo ne dentur infinitę iſtæ omiſſiones voluntariæ, oportet reſtringi ad iſtas, quæ cadunt ſub præcepto; tùm etiam, quia ideò diximus effectum ſecutum ex omiſſione non eſſe voluntarium, niſi interueniente præcepto, quia omiſſio non eſt cauſa per ſe illius, ſed per accidens, ſed ſimiliter ipſa omiſſio non ſequitur ex voluntate, niſi per accidens, ſeu per aliud, id eſt, per aliū actū, qui eſt cauſa, vel occaſio omiſſionis; ergo eadē ratione non erit voluntaria, niſi interueniente pręcepto, ſeu obligatione. Nec minus connectitur effectus ſecutus cum omiſſione, v. gr. mors infirmi cum omiſſione medicinæ, quàm ipſamet omiſſio cum actu, qui eſt cauſa illius, v. gr. omiſſio Miſſæ cum actu ludendi.

Conf. Quia remoto præcepto omiſſio non reddit Inuoluntarium oppoſitum actum, ergo neque ipſa redditur voluntaria. *Conſequentia patet*: quia non poteſt aliquid eſſe voluntariū, niſi oppoſitū eius inuoluntarium reddatur, & à voluntate expellatur, nec enim poteſt duo oppoſita velle. *Antecedens probatur*: quia oppoſitus actus non expellitur phyſicè, quia nunquam fuit in ſubiecto, vt expelleretur: nec moraliter, quia non eſt debitus, cū non detur obligatio vel pręceptum de illo, ergo nullomodo redditur inuoluntarius. 42

Denique confirmatur, quia ſine præcepto talis omiſſio nec eſt bona, nec mala in exercitio, ergo neque voluntaria in exercitio. *Conſequentia* patet quia non datur voluntarium indifferens in indiuiduo: ergo debet eſſe bonum vel malum. *Antecedens* probatur; illa omiſſio non eſt mala, quia non eſt contra præceptum, cū nō detur; nec eſt bona, quia oppoſitum eius poteſt eſſe bonum, ergo ipſa nō eſt bona. *Antecedens* patet, quia omiſſio Miſſæ quando non eſt in præcepto opponitur auditioni Miſſæ, audire autem Miſſam eſt bonum, etiam quando non eſt in præcepto; ergo omiſſio eius non eſt bona 43

Reſp. negando antecedens. *Ad primam* probationem fatemur, omiſſionem eſſe à voluntate mediante alio, ſcil. mediante aliquo actu, qui per ſe, & immediatè oritur à voluntate. Vnde illud, mediante quo omiſſio conſequitur, eſt in poteſtate voluntatis ſcil. ille actus ad quē diuertit voluntas, & occupata circa illū, omittit aliū. Vnde mediatè, & ex conſequenti omiſſio eſt etiā per ſe à voluntate, ſed per ſe mediatè, nō immediatè eo modo quo priuatio reſultare poteſt, & ſequi ex aliquo poſitiuo: at vero effectus, ſeu euentus exterior ſecutus ex omiſſione præter voluntatē, ex qua cauſatur omiſſio, requirit aliā cauſā exteriorē, quæ per ſe cauſet talē euentum, ſeu effectum exteriorem, & iſta cauſa non ſemper eſt in poteſtate voluntatis, dū efficit talem effectū, licet ſit in poteſtate eius impedire ne fiat, quia omittit, & detinet ſe ne, impediat, & ne operetur. Et ideò talis effectus nō oritur ex influxu phyſico voluntatis, nec ratione eius volūtarius dici poteſt, ſicut dicitur voluntarius ille actus, qui elicitur à voluntate, ex quo per ſe ſequitur omiſſio, & ideò, vt talis euentus, ſeu effectus exterior reddatur volūtarius indirectè, oportet recurrere ad influxū moralem, qui eſt ipſa obligatio, ſeu debitū neglectum, & omiſſum, ratione cuius cenſetur influere, quia debet impedire, 44

Nec

45 Nec *ex hoc* ſequitur, quod dentur infinitæ omiſſiones quando aliquis elicit vnum actum, & omittit alios. *Reſpondetur* enim, quod illæ omiſſiones infinitæ ſunt ſolum voluntariæ in potentia, & remotè, nõ in actu, & proximè: poterat enim voluntas, ſicut elicuit illum actum numero, ita elicere alium, & aliũ diuiſiuè ſine termino, ſi ſibi proponeretur, & à voluntate non repelleretur; non tamen ſunt voluntariæ in actu, niſi illæ omiſſiones, quas aduertit, & cognoſcit in actu.

46 *Ad ſecundam probationem reſp.* quod effectus ſecutus ad omiſſionem non eſt voluntarius ſine præcepto, quia omiſſio eſt cauſa per accidens illius non quomodocumque, ſed quia ille effectus depẽdet ab alia cauſa in quam nullo modo influit voluntas, nec mediatè, neque immediatè, ſed ſolum non impedit cauſam ſic influentem; non impedire autem non eſt influere phiſicè in illum effectum, ſed ſolùm poterit eſſe moralis influentia illa ſi deberet, & teneretur impedire, ſic enim ratione talis debiti ille effectus moraliter pertinet ad ſe, & præſumitur velle illum, quia debebat, & obligabatur impedire. At verò omiſſio non dicitur ſequi per accidens ad voluntatem, quaſi ſequatur mediante aliquo, quod nec mediate ſit à voluntate, ſed mediante aliquo actu à voluntate elicito, ratione cuius omittit alium. Et ideò licet dicatur illa omiſſio eſſe per aliud, ideſt per actum ad quem ſequitur, meliùs tamen dicitur eſſe mediate per ſe à voluntate, quia per ſe eſt in voluntate illius non agere hoc ipſo, quod eſt in poteſtate eius diuertere, & non alium actum facere. *Ad id* verò quod dicitur, effectum ad extrà eſſe neceſſariò connexum cum omiſſione, *dicemus dubio ſequenti*: non enim eſt connexio ſimpliciter, & abſolutè, ſed ex ſuppoſitione alterius cauſæ influentis, & non impeditæ per voluntatem.

47 Ad *primam Conf. Reſp.* quod omiſſio reddit oppoſitum actum inuoluntarium non poſitiuè, & contrariè, ſed priuatiuè; aut negatiuè, quatenus omiſſio eſt ceſſatio actus, & conſequenter priuat illo voluntatẽ, & ita redditur inuoluntarius priuatiuè, quia non eſt à voluntate mediante priuatione, & ceſſatione illius. Ad hoc autem non requiritur, quod expellatur actus ille à voluntate, vel in illa præexiſtat tanquam in ſubiecto, ſed ſufficit quod voluntas ceſſet, ſeu non eliciat illũ vt reddatur inuoluntarius priuatiuè, hoc eſt priuatũ à voluntate; ſicut vt dicatur aër priuatus luce non requiritur, quod lux expellatur, vel præexiſtat, ſed ſufficit, quod aër producatur ſine luce, cum poſſet produci cum illa.

48 Ad *ſecundam conf. Reſp.* quod omiſſio remoto præcepto dicetur voluntaria, quatenus à voluntate eſt; erit autem bona, vel mala ſecundum conformitatẽ, vel deformitatẽ ad præceptum, vel conſilium, quamuis ex omiſſione conſilij non dicatur mala, ſed ſolùm minus bona, quàm conſilium; ſemper tamen in indiuiduo erit bona, vel mala determinatè ex fine, vel aliis circumſtantiis, quæ cadunt ſub præcepto, vel conſilio, licèt inde non ſumatur ratio volũtarij, ſed quia à voluntate eſt.

Reſolutio tertij dubij.

49 CIrca *tertium Dubium*, quod eſt de effectu, ſeu euentu ſecuto ex omiſſione, an requiratur præceptũ, ſeu obligatio, vt dicatur voluntarius indirectè, eſt etiam duplex ſententia. *Quidam* enim tenent, effectum ſecutum ad omiſſionem poſſe eſſe voluntarium, etiam ſine aliquo præcepto, quorum fundamentum ferè reducitur ad id, quod diximus *dubio præcedenti*: quia non poteſt aſſignari diſparitas inter ipſam omiſſionem & effectum ex illa ſecutum, cur illa poſſit eſſe voluntaria ſine præcepto, & ipſa ſic exiſtente voluntaria, non poſſit communicari hoc voluntarium effectui inde ſecuto, cùm talis effectus connectatur cum illa omiſſione: vel quomodo præceptũ faciat influentiam moralẽ voluntatis ex eo ſolũ, quod datur debitum, & obligatio impediendi, ipſa verò poteſtas impediendi quando poteſt impedire, & aduertit, & non facit, non ſit ſufficiens influxus moralis, ſolùm quia non tenetur? *Et declaratur antecedens*, nã in primis vtrũque, tam omiſſio, quàm effectus ſequuntur per accidens ad voluntatem, ſeu per aliud, omiſſio quidem per alium actum, effectus verò per aliam cauſam externam, ſicut naufragium mediante tempeſtate fit directè, indirectè autem ex abſentia gubernatoris. Similiter remoto præcepto talis effectus conſecutus indirectè prouenit à principio intrinſeco, ſcilicet à voluntate; per ſe enim ſequitur effectus hoc ipſo, quod iſte omittit: ſicut ex eo quod vult exire è domo per ſe ſequitur, quod nõ audit Sacrum, quod non ſuccurrit pauperi, & ille moritur; non ſubuenit naui periclitanti, & ſubmergitur: ergo ſufficiẽter illi effectus ſunt à volũtate hoc ipſo, quod à voluntate eſt omiſſio, cũ qua connectũtur, etiamſi non ſit præceptum, dummodo adſit aduertentia quando ſic omittit. Denique quia præceptum nõ eſt minus intrinſecum principiũ reſpectu omiſſionis, quàm reſpectu effectus ſecuti, in quo nihil intrinſecum ponitur per præceptum: ſed ideò dicimus non dependere omiſſionem à præcepto, vt ſit voluntaria, quia præceptum extrinſecè ſe habet reſpectu voluntatis; ergo eodem modo ſe habebit reſpectu effectus ſecuti, quòd erit voluntarius talis euentus independenter à præcepto, hoc ipſo quod ſequitur ex omiſſione voluntaria, quia tale præceptum extrinſecum illi eſt.

Alij oppoſitum tenent, & exiſtimant neceſſarium eſſe præceptum, vt effectus ſecutus ſit voluntarius indirectè, quando non eſt volitus per ſe, & directè, ſed ſolùm ſecutus ex omiſſione, aut concomitans omiſſionem, licet aliàs ipſa omiſſio voluntaria, aut volita ſit. Itaque non influit omiſſio agendi, aut volendi aliquid in effectum concomitantem, aut ſecutum ex vi voluntatis omittentia, niſi aliàs pertineat ad voluntatem illam talem effectum impedire, quod vtique non pertinet, niſi talis voluntas habeat obligationem impediendi, quod pertinet ad præceptum. 50

Hæc *ſententia* videtur ſine dubio eſſe *Diu. Thom.* eamque à fortiori ſequuntur omnes, qui etiam obligationem, aut præceptum requirunt, vt ipſa omiſſio voluntaria ſit, magis enim talis obligatio requiritur, vt effectus ſit voluntarius, quia magis extra voluntatem eſt, magiſque requiritur obligatio, vt ad voluntatem pertineat, ab eaque dicatur cauſari. Senſus Diu Thom. ſumitur ex hac Quæſtion. 6. artic. 3. vt ſuprà ponderatum eſt, cùm dicit, *quod id quod ſequitur ad defectum actionis* (id eſt ad omiſſionem) *non reducitur in agens, tanquam in cauſam, niſi tunc ſolùm, quando poteſt, & debet agere.* Sed reduci in voluntatem vt in cauſam, eſt eſſe voluntariũ: ergo tunc ſolum effectus ſecutus ex omiſſione voluntarius eſt, & à voluntate procedere dicitur, quando poteſt, & debet agere; debere autem agere eſt teneri, ſeu obligari.

51 Fundamentum huius ſententiæ ſumitur, tum à poſteriori tum à priori. *A poſteriori* ex aliquibus exẽplis, in quibus apparet nõ cẽſeri effectus omiſſionis voluntarios, quia non eſt obligatio impediẽdi illos. Nã in primis, Deus permittit peccata, & indurat cor non immittendo malitiam, ſed nõ impertiendo gratiam, vt inquit *S. Aug.* quod eſt ex omiſſione, ſeu negatione efficacis auxilij ſequi peccata, cùm tamen Deus aduertat, & cognoſcat, quod ſi daret illud auxiliũ, euitaretur peccatũ; illa autẽ peccata ſic ſecuta non ſunt voluntaria Deo, ſiquidẽ Deus omnino aduerſatur peccato, nec ab eius voluntate deriuari poteſt, nec in illud influit, licèt ſit cauſa entitatis, quæ eſt in actu peccati, eo quod deformitas, ſeu defectus non ſequitur ad illũ actũ, quatenus entitas eſt, & à Deo participatur, vt à cauſa efficiente, ſed quatenus eſt à creatura, vt à cauſa deficiente. Nec ſolùm dicimus, peccata non eſſe Deo imputabilia, ſed nec etiã voluntaria, quia non ſolùm negamus Deum eſſe Auctorem peccati ex eo, quod Deus nõ peccat, nec illi imputatur, ſed etiam quia nõ cauſat, nec influit voluntas eius in peccatum, quantũcumque Deus ipſe non peccet; ergo peccata non ſunt illi voluntaria, quia nõ ſunt ex influxu voluntatis eius: & tamẽ poteſt impedire illa, & non impedit, etiamſi aduertat: ergo non ſufficit ad rationem voluntarij in effectibus ſecutis ex omiſſione, quod aliquis aduertat, & poſſit, & omittat, ſi non tenetur.

52 Addo, quod nõ ſolùm in omiſſione, ſed etiam in ipſis actionibus, effectus per accidens ſecuti non ſũt voluntarij, niſi interueniat obligatio ad euitandum talem effectum; ergo à fortiori effectus ſecuti ex omiſſione actionis non erunt voluntarij ſine præcepto: multò enim minus influit omiſſio impediẽdi in effectũ ſecutum, quàm actio operandi in effectus, ſeu opus aliquod ſequitur per accidens ad talem actionem; ad omiſſionem enim ſemper ſe habet per accidens, non interueniente obligatione. *Antecedens probatur* multis exẽplis, v.gr. in muliere ornãte ſe decenter iuxta ſuum ſtatum, & tamen videt aliquos inde incitari ad concupiſcentiã, nõ tenetur omittere ornatum, ſicut nec attenuare pulchritudinem naturalem, quæ multò magis incitatiua eſt, aut recludi domo, ne ab aliis videatur. Similiter, qui vrgente neceſſitate petit mutuum ab vſurario, quẽ videt peccaturum in exigendis vſuris, aut qui petit Sacramenta à Parocho, quem videt in peccato adminiſtraturum, & non habet alium, à quo commodè petat. Tales non ſunt voluntarij in illis peccatis inde ſecutis, ſolùm quia non habẽt obligationem euitãdi illa, ſed vtuntur iure ſuo. Denique Confeſſarius, & Medicus, qui ex auditione confeſſionis, vel ex applicatione Medicinæ ſentiunt naturalem commotionem carnis, non tenentur relinquere illa miniſteria quando neceſſaria ſunt, ſed ſolum non conſentire, quia hoc ſolùm eſt in poteſtate voluntatis. Et multa ſimilia exẽpla multiplicari poſſunt, in quibus effectus ſecuti per accidens non ſunt voluntarij, quia non tenetur quis euitare illos, ſed vtitur iure ſuo dando operam rei licitę, quã ſemper intelligitur dare quoties vtitur iure ſuo, quia ad rẽ illicitam non datur ius. Et in hoc fundatur illa communis regula, quod ſi aliquis dat operam rei illicitę, ideſt ſibi prohibitæ, etiamſi adhibeat diligentiam, ſi ſequatur damnum imputatur illi, quia ſcilicet hoc ipſo, quod dat operã rei illicitæ, ideſt, quę ſibi prohibetur propter periculũ damni ſecuturi, non vtitur iure ſuo, & ſic dãnum ſecutum cenſetur illi voluntarium ratione talis prohibitionis, & præcepti. Remoto autem præcepto, non cenſetur voluntarium.

A *priori* autem ſumitur ratio iſtius ſententiæ ex differentia ſæpè tradita inter omiſſionem, & effectũ inde ſecutum, quia omiſſio cauſatur ab ipſa voluntate hoc ipſo, quod elicit alium actum incompoſſibilem cum tali volitione, hoc enim ipſo ſequitur ceſſatio, & omiſſio talis actus, ſicut ad generationem ſequitur corruptio, & deſitio alterius formæ. Itaque ad omittendum, & ceſſandum ab vno actu non indiget voluntas alia poteſtate, nec alia cauſa, quàm ſe ſola, quia poteſt agere, & non agere per ſe ſolam, ſiue illud nõ agere intelligatur ſuſpendendo omnẽ actum, ſiue ad alium diuertendo. Effectus autẽ, qui ſequitur poſita omiſſione, non ſequitur immediatè ex ſola omiſſione, nec ex ſola poteſtate voluntatis, quia modò non loquimur de effectibus, qui directè cauſantur à voluntate, ſed indirectè, & ſolũ ratione omiſſionis, quia omittit impedire aliquam cauſã, ex qua ſequitur effectus, ſuppoſito quod non eſt impedita, ſicut vt nauis ſubmergatur ex abẽtia, & omiſſione gubernatoris debet interuenire alia cauſa, ſcilicet tempeſtas, quę naufragium faciat, non ſola voluntas, aut poteſtas gubernatoris: & vt aliquis occidatur ex omiſſione ſuccurrendi, debet interuenire alia cauſa præter voluntatẽ omittentis, ſcilicet occiſor. Quare nec ipſa omiſſio influit in effectũ indirectè ſecutum, quia omiſſio eſt negatio ſola, nec poteſt phyſicè influere in illum effectum poſitiuum: nec etiam ipſa voluntas poſitiuo, & phſiico influxu influit in talem effectum, quia non eſt directè ab ipſa voluntate, ſed ſolum indirectè, quatenus omittit impedire illam cauſam, quæ talem effectum operatur: & ſic remouetur omnis influxus phiſicus ad talem effectum, tam ab omiſſione, quã à voluntate. Oportet ergo, quod vt talis effectus reducatur ad voluntatem, & dicatur eſſe ab illa, & voluntarius illi ſit, interueniat aliquis influxus moralis, ſeu æquiualens illi, in quantũ talis effectus incipit pertinere ad iſtã voluntatem, & eſt debitus illi, ſeu potiùs eſt debita illi cura impediendi talem effectum: hoc enim ipſo omiſſio impediendi reputatur pro volitione contraria, quia nemo præſumitur, nolle implere debitum ſuum, niſi magis velit oppoſitum, & ſic moraliter cenſetur eſſe voluntarius ille effectus interueniente debito, ſeu obligatione dicta: ſed tamẽ vt ipſa omiſſio voluntaria ſit, non indiget voluntas niſi tantum ſuſpenſione ſui influxus, diuertendo ad alterum actũ, quia immediatè in poteſtate eius eſt agere, vel non agere. 53

Dices: aliquãdo effectus ad extra per ſe, & neceſſariò cõnectitur cũ omiſſione ſine interuentu alterius cauſæ, ergo ſaltem tunc ille effectus erit voluntarius ſine præcepto, & obligatione. *Antecedens probatur*: nam ex eo, quod quis omittat exire domo, etiam nulla alia interueniente cauſa, infallibiliter, & neceſſariò ſequitur quod non audiat Miſſam in Eccleſia, quod non ſuccurrat pauperi, vel loquatur amico ibi exiſtenti, & multa alia ſimilia. Et ex eo quod Deus negat auxilium efficax gratiæ, infallibiliter ſequitur peccatum; ergo aliqui effectus ſunt immediatè ſecuti ad omiſſionem ſine interuentu alterius cauſæ; ergo tales effectus erunt voluntarij etiam ſine præcepto. 54

Reſp. quod iſtæ negationes ita connexæ, & immediatè conſecutæ ad ipsã omiſſionem non ponuntur in numero cum illa, ſed comprehenduntur nomine ipſius omiſſionis, eo quod virtualiter in illa continentur, & eadem negatio: quæ negat vnum, extenditur virtualiter ad negandum alteram, ſicut negatio exeundi domo, aut mouendi ſe è loco habet ſibi adiunctam negationem exiſtendi in alio 55

loco

loco,& conſequenter negationes faciendi, aut patiendi ea,quæ ad alium locum pertinent. Vnde moraliter cenſetur eadem omiſſio non exire domo, & omiſſio exiſtendi in alio loco tunc, v.g. in Eccleſia, & ſic tales omiſſiones licet phyſicè diſtinguantur propter diuerſas res,ſeu formas negatas, tamen moraliter cenſentur vna omiſſio,& tam voluntaria eſt vna, ſicut alia, eo quod vna virtualiter inuoluit aliam, & ſic hoc ipſo quod voluntas ſufficit ſe ſola ſine interuentu alterius cauſę,& ſine morali influxu primam omittere,poteſt & ſecundam,& omnes alias illi connexas,& virtualiter ibi incluſas, quæ vnius omiſſionis moralitate comprehenduntur; v.g ſi gubernator nauis ſit abſens tempore tempeſtatis, & non velit ire ad ſuccurrendam nauim,hoc ipſo etiãſi non interueniat præceptum,vel obligatio,voluntarium eſt illi non eſſe in naui, neque gubernare nauim, & ſimiliter nolenti exire domo voluntarium eſt non audire Miſſam, etiamſi non ſit de præcepto,quia omnia iſta nomine vnius omiſſionis quaſi continuatæ, & extenſæ per plures omiſſiones phyſicas ſibi inuicem connexas comprehenduntur.

56 Cæterum illi effectus qui poſita tali omiſſione ſequuntur interueniente altera cauſa, quæ non eſt in poteſtate voluntatis,nec ſequuntur ex omiſſione, niſi quatenus illa omiſſio non impedit talem cauſã, tales effectus non poſſunt dici voluntarij, & à voluntate procedere ratione alicuius connexionis,aut influentiæ ipſius voluntatis, ſeu omiſſionis eius in tales effectus, quia reuera talis connexio phyſica non datur;& ideò ad hoc vt dicantur eſſe à voluntate, ſeu vt reddantur voluntarij, indigent ſaltem aliqua connexione morali,quæ fit mediante aliquo debito,ſeu obligatione,& aliqua influentia morali, quæ conſiſtit in hoc quod permittat voluntas, ſeu non impediat tales effectus, quando deberet impedire, vt in exemplis ſupra allatis ſubmerſio nauis non eſt voluntaria omittenti gubernationem ex aliqua connexione phyſica immediata, & per ſe cum tali omiſſione,ſed interuenire debet alia cauſa, nẽpè tempeſtas, quæ ſubmergit nauim. Et ſimiliter ſi non ſuccurro rixanti,ſequitur occiſio mediante alia cauſa, ſcilicet occiſore, qui à mea voluntate non mouetur.Et idem erit de effectibus negatiuis, qui non ſequuntur immediatè ad omiſſionem, ſed interuenire debet alia cauſa, quæ à voluntate omittentis non mouetur:ſicut ex eo quod aliquis occidatur me vidente,& non ſuccurrente,ſequitur viduitas in vxore,aut paupertas in filiis,quæ tamen mihi ex vi omiſſionis illius voluntaria non ſunt, ſi non eram obligatus ſuccurrere: & ex negatione auxilij efficacis ſequitur auerſio peccati, & tamen non eſt voluntaria Deo neganti auxilium, quia non ſequitur immediatè, & per ſe ex ſola negatione auxilij, ſed interueniente cauſa defectuoſa.quæ non obſtãte negatione auxilij ad bonum, vult operari.

57 Ad *fundamenta* oppoſitæ ſententiæ patet ex dictis. *Ad primum* negatur antecedens, & ad vtramque probationem conſtat diſparitas inter omiſſionem in ſe, & inter effectus conſecutos interuentu alterius cauſæ non impeditæ per talem omiſſionẽ, tunc enim ille effectus non eſt ex influxu voluntatis per ſe,& phyſicè, ſed ſolùm ratione alicuius debiti, & obligationis, vt explicatum eſt.ipſa autem omiſſio ex ſe eſt in poteſtate voluntatis,quia immediatè poteſt voluntas agere, & non agere, ſiue ſuſpendendo omnem actum, ſiue de vno ad alium diuertendo. Et tunc ſi voluntas diuertit ad alium actum,ſequitur omiſſio per accidens, ideſt, comparatione ad alium actum,quia mediante alio actu ſequitur,non tamen mediante alia potentia,quia mediante eadem poteſtate voluntatis ſequitur, hoc ipſo quod diuertit ad alium actum: effectus autem de quo loquimur ſequitur mediante alia cauſa,quæ non eſt immediatè in poteſtate voluntatis. Et ſic negamus quod ille effectus ſit à voluntate,vt à principio intrinſeco, (quod requiritur ad voluntarium,) ſed ſolùm ex eo quod non impedit cauſam, quæ illum inducit: vnde non habet connexionem poſitiuam ſimpliciter,& abſolutè ille effectus cum voluntate ſic omittente, ſed ſolùm ſi debeat, & teneatur impedire cauſam illam, quæ facit talem effectum: connexio autem debiti,& obligationis eſt cauſa moralis, non autem ex præciſa omiſſione voluntatis fundatur. Si enim ab alia cauſa, quàm à voluntate quoquo modo impediretur, effectus non ſequeretur, & ſic non ex connexione præcisè cum voluntate ſequitur talis effectus.Illi autem effectus negatiui, qui referuntur in argumento, ſunt immediatè connexi cum omiſſione; & ideò cenſentur omnes vna omiſſio moraliter, & per quandam continuationem.

Ad *ſecundam probationem dicitur*, quod præceptum tàm reſpectu omiſſionis, quàm reſpectu effectus ſecuti eſt principium extrinſecum phyſicè, ſed eſt intrinſecum moraliter quatenus in ipſo intellectus dictamine, & in ipſa voluntate relinquit obligationem, & debitum; quod quidem voluntati,& intellectui intrinſecum eſt moraliter, quatenus homo ſentit ſe obligatum legi,& cum tali obligatione cognita omittit impedire cauſam, ex qua ſequitur phyſicè effectus.Ratione autem illius debiti,& obligationis, cenſetur talis effectus moraliter eſſe à voluntate, non vt influente, ſed vt debente influere, ideſt impedire: ſic enim in æſtimatione hominum perinde cenſetur ac ſi influeret. Effectus ergo ille indiget tali influentia morali, vt ſaltem moraliter voluntarius ſit, quia phyſicè non eſt à voluntate, nec ab eius influentia: vt autem ipſa omiſſio voluntaria ſit, non indiget iſto debito, & influentia morali, quia immediatè eſt in poteſtate voluntatis,quæ per ſeipſam poteſt agere, & non agere immediatè. 58

Denique ne facile paralogizemus in hac parte, oportet ſemper diſtinguere voluntarium directum in omiſſione à voluntario indirecto, de quo ſolùm locuti ſumus. Si enim aliquis velit ipſam omiſſionem tanquam medium ad hoc,vt conſequatur effectus tanquam finis,tunc omiſſio eſt directè volita, & ipſe effectus ſic ſecutus,etiam nullo ſtante præcepto,vel obligatione,non ſolùm erit voluntarius, ſed etiam directè volitus,quia eſt intentus à voluntate, & ordinat omiſſionem ad ipſum conſequendum tanquam medium, vel tanquam aliquid requiſitum ad finem. Vnde non indiget influentia morali ex parte debiti,vt voluntarius ſit, ſed ratione propriæ volitionis,qua intendit illum effectum, voluntarius illi eſt,quia acquiſitio,aut exhibitio eius ex tali volitione, quaſi ex quadam influentia voluntatis eſt, Sed nos non loquimur in tali caſu,ſed ſolùm quando voluntarium eſt indirectum, & ſine tali intentione,aut ordinatione voluntatis fit omiſſio, & interueniente alia cauſa non quidem à voluntate intenta, ſed ſolùm permiſſa, ſeu non impedita ſequitur effectus. Et eodem modo ſi ex intentione omittendi fit aliquis actus poſitiuus, verbi gratiã, ex intentione omittendi ſacrum aliquis ludit, vel ſtudet, talis omiſſio etiam nullo ſtante præcepto, non ſolùm eſt voluntaria, ſed etiam volita, & intenta. 59

60 Quomodo verò omiſſio ſit volita, aut voluntatia influat in actus ſiue ex illa ſecutos, ſiue ad illam volitos vt medium, ſiue illam comitantes ex præſuppoſitione quod iam ſit volita, & vitiare illos poſſit ratione talis concomitantiæ, non eſt præſentis loci, ſed *infra quæſtion. 71.* cum agetur de peccatis, quia hoc non ad rationem voluntarij, ſed ad imputabilitatem, vel moralitatem actus ſpectat.

DISPVTATIO IV.

De Inuoluntario, eiuſque cauſis.

ARTICVLVS I.

An voluntas poſsit violentiam pati in ſuis actibus, & quot modis?

1 SIcut voluntarium cauſatur ex duplici principio, ſcilicet ex appetitu operante, qui eſt principium intrinſecum, & ex cognitione dirigente: ita oppoſitum eius, quod eſt inuoluntarium, oportet, quod cauſetur ex oppoſitis principiis, ſcilicet, vel quia operatio eſt à principio extrinſeco, ſicut violentia, & metus; aut quia tollitur, vel ligatur, aut turbatur cognitio, ſicut fit per ignorantiam, & paſſionem; & ideò de his omnibus in iſta Diſputatione inquirendum nobis eſt, incipiendo primùm à violento in iſto articulo, & deinceps de aliis.

Quædam Notanda.

2 MVlta, quæ hîc latè ſolent tractare expoſitores præſupponenda à nobis ſunt, quia relinquuntur tractata in 2. *Phyſicorum*, & ideò ſufficit nunc indicare illa.

3 Supponimus *primò* definitionem violenti, quam tradidit *Ariſtoteles* 3. *Ethicorum cap.* 1. his verbis: *Violentum eſt id, quod habet principium extra nihil conferens eo, cui vis illata eſt.* Quod aliis verbis ſolẽt alij dicere: *Quod violentum eſt à principio extrinſeco paſſo non conferente vim*, ideſt, non influente paſſo per propriam virtutem in operationem violentam. Quæ definitio etiam traditur à *Damaſceno, & Niſſeno*, communiterque acceptatur à Theologis. In ea autem inueniuntur duæ conditiones requiſitæ ad rationem violenti. *Prima*, quod principium violentiæ ſit ab extra: quod enim intra ipſum operans eſt, non infert violentiam, nec repugnantiam, ſed naturaliter conuenit; principium enim intrinſecum naturale, & proprium eſt. *Secunda* conditio eſt, quod paſſum, ſeu res illa, & ſubiectum, cui violentia fit, ita patiatur illam, quod non conferat vim, ideſt, non adiuuet, neque influat per ſuam virtutem, ſeu vim, ſed neque conſentiat motui violento, ſed reſiſtat, aut repugnet. Nec ſufficit paſſum purè negatiuè ſe habere ſuſtinendo motum alterius, & obediendo illi, ſed requiritur repugnantia, & reſiſtentia ſaltem per oppoſitam inclinationem, aliàs dona ſupernaturalia gratiæ, quæ nobis infunduntur, eſſent violenta, quia principium à quo proueniunt eſt extrinſecum infundens illa, paſſum autem, ſcilicet anima non confert vim ad talem infuſionem, ſed merè negatiuè ſe habet in recipiendo, quia recipit illa per ſolam potentiam obedientialem, quæ eſt mera non repugnantia, ſed quia non reſiſtit, nec habet inclinationem in oppoſitum, non dicuntur violenter introduci talia dona.

An verò Philoſophus nomine violenti comprehendat etiam illud, quod eſt præter naturam, & non ſolùm contra illam, ſicut quando ignis mouetur circulariter, quod quidem eſt illi ab aliqua vi impreſſa ab extrinſeco, non tamen eſt contra eius inclinationem, ſicut moueri deorſum, ſed præter illam, non eſt tanti momenti, quia vt diximus *Quæſt. 9. Phyſicorum art. 4. in fine*, Philoſophus in illa definitione allata accipit violentum lato modo, prout etiam comprehendit præternaturale, quod quidem eſt à principio extrinſeco ſine influentia, aut conducentia ex parte paſſi, etiamſi non habeat repugnantiam, aut inclinationem contrariam. Violentum autem ſtrictè dictum, prout de eo loquimur in præſenti, dicit aliquid illatum contra repugnantiam inclinationis, ſiue naturalis, ſiue voluntariæ. Nec tamen ſicut includitur præternaturale in definitione violenti tradita à Philoſopho, ita includetur ſupernaturale; quia hoc licèt infundatur non repugnante, ſed obediente natura, tamen quia facit operari iuxta modum naturæ, eleuando ipſum principium intrinſecum, vt vitaliter, & voluntariè operetur, ideò non includitur in præternaturali, & violento, ſed ſuper iſta eſt. 4

Secundò ſupponimus ex dictis citato loco in *Quæſt. 9. Phyſicorum*, violentiam poſſe inferri, non ſolùm principio actiuo, vel formali reſiſtenti, ſed etiam paſſiuo, quod etiam reſiſtere poteſt quando fit in illo aliquid contra eius naturalem inclinationem. Contrarium huius ſentit *Vazquez hic diſputat. 25. capit. 3.* putat enim principium merè paſſiuum, verbi gratiâ, materiam primam propriè, & in rigore non eſſe naturam, & conſequenter nihil illi eſſe violentum, licèt videatur illi contrariari, quia non eſt contra naturam. Sed contrarium fundamentum, nempe non requiri ad rationem naturæ principium actiuum, ſed ſufficere paſsiuum, quale eſt in materia prima, omninò eſt conſtans apud *Ariſtotelem*, & *D. Thom.* vt ibidem oſtendimus. Vnde ipſe *Sanctus Doctor* 8. *Phyſicorum, lectione* 8. reprehendit aliquos, qui dicebant, debere poni in materia principium actiuum, vt motus eius eſſet naturalis, ſed dicit ſufficere ad hoc principium paſſiuum; ergo hoc ſufficiet, vt materia ſit natura, ſi ſufficit vt motus eius ſit naturalis. Et ita concludit ibi D. Thom. *Eſſe contra intentionem Philoſophi, quod in materia ſit principium actiuum, quod quidam dicunt eſſe neceſſarium ad hoc vt ſit motus naturalis, ſufficit enim quod ſit paſsiuum, quod eſt potentia naturalis ad actum.* Quare ſi principium paſsiuum ſufficit ad rationem naturæ, etiam ſufficiet vt ſit capax violentiæ, quia violentum eſt contra naturam à principio extrinſeco, & ita quidquid contrariatur principio paſsiuo in eo quod paſſiuum eſt, erit ei violentum. Poſſe autem contrariari aliquid principio paſsiuo patet: quia etiam in quantum paſsiuum habet inclinationem, & appetitum, tùm ad formam, vt informetur: tùm ad agens, vt ei obediat, & ab eo patiatur: vnde & materia prima intrinſecè in ſe eſt appetitus ad formam. Ergo ſi remoueatur principium paſſiuum, & impediatur à tali inclinatione, & à conſecutione ſui appetitus, patietur violentiam, & repugnabit, quantum illa potentialitas poſsit, tali impedimento; ſiquidem inclinatur in oppoſitum, & quantum eſt ex ſe conatur non retinere tale impedimentum ratione improportionis ſuæ paſsiuæ receptibilitatis ad tale actiuũ, 5

vel

vel ad talem ſtatum. Vt v.g. ſi materia proximè diſpoſita ad vnam formam impediatur, ne obediat naturali agenti in recipiendo illam, aut ſi poſſet materia ab omni forma ſeparari, talis ſtatus denudationis eſſet ei violentus, quia inclinationem, & appetitum habet ad formas. Quod totum citata *quæſt. 9. Phyſicorum* declarauimus, & infrà iterum attingemus.

6 Ex hoc autem à fortiori ſequitur, quod principium actiuum pati poteſt violentiam, quando reſiſtit, & repugnat ſuo oppoſito. Et manifeſtior eſt repugnantia, ſeu conatus in oppoſitum in principio actiuo, quàm in paſſiuo, quia principium actiuum reſiſtit operando, & agendo, atque adeò deſtruendo contrarium; principium autem paſſiuum, vt tale non reſiſtit operando, & agendo, ſed tantùm improportionatum ſe exhibendo alicui actiuo, vel formę, aut ſtatui ſibi intruſo contra propriam inclinationem, ipſa enim improportione, & diſſonantia quaſi à ſe repellit, & reſiſtit, nec illi coniungitur, niſi repugnanter. Sed quia principium actiuum ſimul eſt formale, eo quod forma eſt principium agendi, non eſt difficultas quomodo in ratione formæ, ſeu principij formalis poſſit fieri violentia, nempè ſi oppoſita forma introducatur, & iſta reſiſtat ſuæ reductioni, quia repugnantiam, aut incompatibilitatem habet cum illa.

7 Sed *difficile* eſt intelligere, quomodo forma, ſeu agens poſsit pati violentiam in agendo, quia ſi agit, iam actio egreditur ab agente, & non à principio extrinſeco, quia non poteſt impedire ne egrediatur actio, & ſic actio illa non eſt violenta, quia non eſt à principio extrinſeco, licet principium extrinſecum conetur impedire. Si verò non agit, hoc ipſo non violentatur in agendo, ſed manet ſicut antea, quando nec violentabatur, nec operabatur. Solùm ergo poteſt violentari in agendo, ſi obligatur agere contra propriam inclinationem, puta ſi inclinatur ad quieſcendum, & cogitur vigilare, vel operari; aut ſi inclinatur ad operandum hanc operationem, & cogitur operari aliam contra ſuam inclinationem, talis actio dicitur eſſe à principio extrinſeco non quantum ad ſuam egreſsionem, ſed quantum ad diſpoſitionem, qua in actu primo diſponitur ad operandum ſic. De hoc dicemus amplius *infrà*, tractando, quomodo voluntas, & aliæ potentiæ in eliciendo actus ſuos poſsint pati, vel non pati violentiam.

Tertiò *notandum eſt*, quod in hac materia vtimur quatuor, vel quinque nominibus, quæ aliquando videntur confundi, & pro eodem accipi, ſed tamen differunt ſecundum diuerſas formalitates: ſunt autem iſta. *Neceſſarium, Violentum, Coactum, Inuoluntarium, Impedimentum.* Differunt autem ſic: *Neceſſarium* dicitur prout opponitur contingenti, ſeu indifferenti: & importat determinationem ad vnum excludendo facultatem ad oppoſitum. *Violentum* includit quidem eandem neceſsitatem, & determinationem ex parte eius, qui patitur violentiam, ſed addit ſupra neceſſarium, quod ſit à principio extrinſeco: quia à proprio, & intrinſeco nihil violentatur: cum tamen poſsit aliquid fieri neceſſariò, & tamen eſſe à principio intrinſeco, vt patet in brutis, & in motibus primo primis. *Coactum* ferè eſt idem quod violentum, ſed propriè loquendo, coactum ſolùm opponitur ſpontaneo, ſeu voluntario. Et ideò ſolùm inuenitur in cognoſcentibus, violentum autem etiam in rebus inanimatis, vt cum lapis proiicitur ſurſum. *Inuoluntarium* videtur aliquando ſumi pro coacto; ſed tamen quia poteſt inuoluntarium contingere, non ſolùm ratione violentiæ, & quia eſt à principio extrinſeco, ſed etiam ratione ignorantiæ ex defectu cognitionis: ideo inuoluntarium plus importat in tota ſua latitudine, quàm violentum, vel coactum, ſcilicet quidquid opponitur procedenti à voluntate, & à regulatione eius, quæ eſt cognitio. Denique *Impedimentum* ſignificat detentionem facultatis, ſeu potentiæ, ne poſſit exercitium habere. Et aliqui putant *impedimentum* ſolùm dari reſpectu alicuius operationis, *neceſſarium* autem, vel *coactum* poſſe dari, tam reſpectu operationis, quàm ceſſationis ab ipſa, ſed tamen ego non video, cur non poſſit aliquis impediri à quiete, vel ſomno, quæ non ſunt operationes: Sicut per infirmitatem impeditur aliquis, ne dormiat, & per aliquem dolorem, vel aliam cauſam impeditur, ne ſedeat, vel quieſcat. Poteſt tamen dari impedimentum, tam reſpectu motus naturalis, quàm violenti, tam in cognoſcentibus, quàm in non cognoſcentibus. Poteſt enim lapis impediri, ne deſcendat, & ſic impeditur motus naturalis, & poteſt impediri, ne aſcendat, vt cum ſurſum proiicitur, & detinetur, ne vlterius tranſeat, & ſic impeditur motus violentus in non cognoſcente. Poteſt etiam impediri homo, ne ambulet, & ſic impeditur motus cognoſcentis.

Quare *impedimentum* latius patet quam *neceſſarium*, quia *neceſſarium* ſolùm opponitur contingenti, ſeu indifferenti; *impedimentum* autem cuicumque poteſtati expeditæ, ſiue neceſſariò operetur, ſiue contingenter. Neceſſarium verò latius patet, quam violentum: quia omne violentum eſt neceſſarium ex parte patientis violentiam, non tamen omne neceſſarium eſt violentum, vt quando agentia neceſſaria operantur ab intrinſeco. Denique *coactum* eſt inferius ad violentum; quia omne coactum eſt violentum, non tamen omne violentum eſt coactum, ſed ſolùm quando opponitur ſpontaneo, ſeu voluntario; & ideò ſolùm inuenitur in cognoſcentibus. 9

Vltimò reuocandum eſt in memoriam id quod *citat. quæſt. 9. Phyſicorum art. 4.* aduertimus, quod aliquando in eodem motu concurrit vtraque ratio, ſcilicet violenti, & naturalis, aut voluntarij, quaſi quoddam mixtum ex vtroque, non quidem reſpectu vnius, & eiuſdem principij, ſed reſpectu diuerſorum, quia contingit vnum, & eundem motum dependere, ſeu reſpicere plura principia, quæ in illo concurrunt, & reſpectu vnius induere rationem violenti, reſpectu alterius rationem naturalis, vel voluntarij, ſicut quando animal mouetur motu progreſſiuo, in quo eleuatio pedis eſt violenta reſpectu grauitatis, & eſt naturalis reſpectu vitæ; & in his, quæ fiunt ex metu datur voluntarium ſimpliciter, & abſolutè, & aliquid violenti inuenitur reſpectu cauſæ incutientis metum. 10

Cæterùm quoad denominationem, ſimpliciter denominatur ille motus voluntarius, vel violentus, aut etiam naturalis à forma prædominante: verbi gratiâ in his, quæ fiunt ex metu, licèt videatur coactio intercedere, quia extra illum caſum timoris voluntas repugnaret ſic operari, tamen quia de facto non repugnat, ſed conſentit, & vult cedere timori, ſimpliciter eſt voluntarium. Et in motibus concupiſcentiæ, ſi voluntas reſiſtat, illi motus ſunt ſimpliciter violenti, licèt ſint naturales appetitui ſenſitiuo, quia principalior forma operans in homine eſt voluntas, & hæc non conſentit, & ſic non eſt voluntarius ille motus: ſicut etiam in naturalibus, quando aqua calefit, ille motus eſt violentus aquæ ratione ſuæ formæ, eſt tamen naturalis materiæ, quatenus 11

diſponi

diſponitur per calorem ad generationem. Et quia generationes ordinantur ad finem vniuerſalem cõſeruationis vniuerſi, ſimpliciter ille motus dicitur naturalis: quia generatiuus eſt per ſe, & directè, & non violentus, licet ſit corruptiuus aquæ. Similiter in homine, ſi corpus vritur, illa combuſtio eſt naturalis in quantum generatiua ignis, & tamen eſt violenta, & doloroſa homini, quia repugnans.

52 De motibus autem primò primis, qui præueniunt omnem aduertentiam rationis, & conſequenter omnem inclinationem voluntatis. *Dicendum eſt*, quod in illis non inuenitur voluntarium ſimpliciter, & perfectè, quia anteuertunt voluntatem liberam, quæ ſolùm præbet rationem voluntarij perfecti. Neque etiam tales motus ſunt violenti (licet aliqui oppoſitum teneant) quia non ſunt cum aliqua repugnantia, neque ex parte voluntatis, quia nondum aduertit, neque operatur contra illos, neque ex parte appetitus ſenſitiui, quia potius elicit connaturaliter illos motus: nec ſunt contra phyſicam naturam, ſeu appetitum innatum, quia ibi non operatur appetitus innatus, ſed elicitus, quia mediante cognitione, ſeu imaginatione mouetur appetitus ſenſitiuus, & voluntas ſi mouetur, non in quantum libera mouetur, ſed per cognitionem non indifferentem. Non eſt ergo ibi violentum in actu quouſque aduertente ratione incipit reſiſtere & repugnare voluntas: tunc enim incipit ille motus eſſe violentus ipſi voluntati, quatenus non poteſt reprimere aliam potentiam, quæ eſt appetitus ſenſitiuus, & in illa violentiam patitur. & ſic ſimpliciter ipſi homini eſt violentus ille motus, quia ſecundum principalem formam, quæ eſt voluntas, repugnat, & vim patitur homo, iuxta illud: *Domine vim patior reſponde pro me* Quare ille motus primò primus ante omnem aduertentiam rationis ſolùm habet rationem ſpontanei, ſeu voluntarij imperfecti quia tunc non operatur voluntas, vel appetitus liberè, ſed ad modum bruti. Reſpectu autem voluntatis, vt liberæ neque eſt voluntarius, aut violentus, vel inuoluntarius priuatiuè, ſed merè negatiuè ſe habet. *Diximus* autem ſuprà non ſufficere ad rationem violenti merè negatiuè ſe habere, ſed requiri aliquam reſiſtentiam.

Voluntas in eliciendo non patitur violentiam.

53 HIs *ſuppoſitis*; difficultas eſt, an voluntas poſſit pati violentiam in ſuis actibus? Quod poteſt triplici modo controuerti. *Primò*: an poſſit pati violentiam in eliciendo? *Secundò*: An poſſit violentari in ceſſando, ſeu non eliciendo aliquem actum, vt ſi impediatur operari, ipſa reſiſtente? *Tertiò*: An poſſit pati violentiam in actibus imperatis, non quidem ex parte ipſius imperantis, ſed ex parte potentiæ imperatæ, & executionis eius: nam imperium ex parte imperantis eſt actus elicitus, procedit enim, & elicitur ab ipſa potentia imperante, ſicut actus imperatus elicitur à potentia imperata, & mota.

54 Circa *Primum*, difficultas, quæ tangit voluntatem, ferè etiam procedit circa alias potentias actiuas propter rationem ſuprà attactam, quia ſi aliquod agens verè agit, hoc ipſo procedit actio ab actiuitate illius, & virtute: quæ intrinſecè illi conuenit, & conſequenter eſt à principio intrinſeco, ergo in agendo non violentatur. Si autem non agit, multo melius non violentatur in agendo, ſed vel ceſſat ab omni actu, vel ſi agit eſt per virtutem impreſſam ab alio tanquam inſtrumentum, & vtrumque ſi violenter fit, potius eſt pati violentiam, quàm agere violenter.

Quapropter, vt melius intelligatur, & reſoluatur iſta difficultas, oportet duo præ oculis habere. *Primum eſt*; Quod in voluntate aliud eſt pati violentiam: aliud agere, ſeu elicere actum violenter. Nam ex his, quæ requiruntur in voluntate ad agendum, vt eſt propoſitio intellectus, concurſus diuinus, habitus aliquis, vel diſpoſitio ad facilius operandum, ſi aliquid iſtorum auferatur ipſa voluntate repugnante, erit quidem violentia in voluntate, ſed paſſiua, quia voluntas patitur in ablatione talis formæ: non autem eſt violentia in eliciendo ipſum actum, quia iſta tolluntur antecedenter ad actum, ſicut quælibet aliæ formæ receptę in aliquo ſubiecto poſſunt tolli violenter ab illo, ſi ſubiectum ipſum repugnat, & reſiſtit; ſed talis violentia conſiſtit potius in pati, quàm in agere, quia eſt circa ablationem formæ receptæ, non autem circa ipſam elicientiam actus, licèt redundare poſſit hæc violentia in ipſum agere, quia ablato, vel impedito tali requiſito ad agendum, ceſſat ipſa actio violenter, & contra conatum proprium voluntatis: & idem eſſet ſi voluntas poſſet ſuſpendi ab omni actu, & relinqui tanquam mortua, ille ſtatus eſſet contra naturam voluntatis, & ſic eſt illi violentus, & contra id, quod eius natura petit; ſed tamen non eſt violentia in eliciendo actum, ſed potius eſt in ceſſatione actus, quod eſt pati violentiam. 55

56 Secundum quod aduertimus eſt: Quod cùm violentum includat duas conditiones, vt ſuprà diximus, ſcilicet quod ſit à principio extrinſeco, & quod paſſum repugnet, non eſt difficultas ex parte primæ conditionis: quia voluntas non poteſt operari tanquam à principio extrinſeco, quia ſi elicit actum, vitali modo elicit, & voluntariè, & conſequenter operatur per actiuitatem intrinſecam. Ex parte autem ſecundæ conditionis ſunt aliqua argumenta quibus videtur probari, voluntatem aliquando elicere actum cum repugnantia, & conatu ad oppoſitum; & tunc videtur currere difficultas, quia ſi poteſt dari repugnantia in eliciendo; ergo datur violentia in eodem genere, in quo datur repugnantia.

57 Sit *Concluſio*: Voluntas in eliciendo actum ſuum non patitur violentiam, nec eſt capax illius, ſed hoc ipſo, quod elicit, ille actus non eſt violentus, ſed voluntarius. Hæc concluſio communiter traditur à Theologis in 2. *diſtinction.* 25 & ibi. *Scotus*, *Richardus*, *Durandus*, *Gabriel*, *Bonauentura*, *& alij*, *D. Thomas in hac quæſtion 6 articul.* 4. Et ibi communiter interpretes, *Caietanus*, *Medina*, *Conradus*, *Lorca*, *Vazquez*. *Montesinos*, & alij, *Angelius*. tamen *in ſuis moralibus cap.* 3. *in expoſitione textus*, dicit, quod licet voluntas non poſſit violentari, poteſt tamen cogi habendo actum contra propriam inclinationem, diſtinguens inter coactum, & violentum, quod tamen nos pro eodem reputamus quantum ad præſentem concluſionem.

58 Fundamentum concluſionis eſt, quod traditur à *Diu. Thom. citato*: Quia actus elicitus à voluntate nihil aliud eſt, quàm quædam inclinatio eius actualis procedens à principio intrinſeco cum cognitione finis. ergo eſſentialiter eſt voluntarius, id eſt, procedens à voluntate, & conſequenter opponitur violento. *Antecedens conſtat*, quia ille actus cum ſit elicitus regulatur per cognitionem finis: ſiquidem in

hoc

hoc diſtinguitur appetitus elicitus ab innato, quod ille eſt cum cognitione, iſte autem ſine illa: ex eo autem, quod eſt actus elicitus à voluntate, debet eſſe ab illa, tanquam à principio vitali, & intrinſeco per modum inclinationis, & appetentiæ, vel, nolitionis, ſicut actus elicitus ab intellectu eſt intellectio, & actus elicitus à ſenſu eſt ſenſatio, ergo elicitus à voluntate eſt volitio, ſeu inclinatio, aut oppoſitum eius, quod eſt nolitio: vtrumque tamen procedit à voluntate, vt à principio vitali intrinſeco, regulaturque per cognitionem, quod eſt habere eſſentialia principia voluntarij. *Conſequentia verò probatur*: Quia violentum habet eſſentialiter conditiones contradicentes illi actui ſic elicito. Nã violentum eſt à principio extrinſeco, ille autem actus ab intrinſeco: violentum eſt cum reſiſtentia paſſi, ille autem actus elicitur ſine reſiſtentia, quia eſt quædam inclinatio, & pondus ipſius voluntatis, quia licet non ſemper inclinetur voluntas in obiectum, ſed aliquando auerſetur, & fugiat, tamen ipſa nolitio, ſeu actus auerſionis eſt quoddam pondus voluntatis ad fugiendum, & refutandum obiectum, & ſic ſemper eſt inclinatio ex parte actus, licèt ſit repugnantia erga obiectum: imò licet voluntas prius repugnet, & reſiſtat elicere actum, vt quando procedit ex metu, tamen ſi tandem elicit illum, hoc ipſo conſentit in re. & ſic non reſiſtit, ſed inclinatur ad faciendum id quod metus ſuadet: conſentiente autem paſſo ceſſat vis, quia ceſſat conatus, & reſiſtentia in oppoſitum.

19 Nihilominus licet concluſio hæc ita manifeſtè ſit probata, non leues tamen patitur difficultates, quæ reduci poſſunt ad quatuor, vel quinque inſtantias. *Prima* eſt ad deſtruendum fundamentum *Diu. Thom.* Nam ſi eius ratio aliquid probat in voluntate, probat etiam in intellectu: imò probat, quod nulla potentia actiua violentari poſſit: quod tamen communiter non admittitur, imò *Sanct. Thom.* agnoſcit in actibus imperatis à voluntate poſſe dari violentiam: actus autem intellectus, & aliarum potentiarum agentium, ſunt imperati à voluntate; ergo poſſunt eſſe violenti. *Sequela verò probatur*: quia intellectus in actibus elicitis intelligit per actum procedentem vitaliter à ſe, vt à principio intrinſeco; ergo ſi talis actus procedit ab ipſo non eſt violentia, quia à principio intrinſeco eſt, & conſequenter erit ſine repugnantia intellectus, quia quod ab intrinſeco emanat, ſine repugnantia emanat. Si verò ab ipſo principio intrinſeco, & vitali non procedit, actus intellectus non eſt, & ſic in actu intellectus nunquam poteſt dari violentia Non ergo eſt proprium voluntatis, quod in actibus elicitis violentari non poſſit.

20 Secunda *inſtantia eſt*: Quia voluntas poteſt neceſſitari à Deo; ergo & cogi. *Antecedens à nemine negatur*: quia Deus impedire poteſt indifferentiam iudicij, qua ſublata tollitur libertas in voluntate. Poteſt etiam determinare voluntatem ad vnum impediendo, & tollendo facultatem ad oppoſitum, vt in motibus ſubitis: ergo tunc neceſſitabitur volontas. *Conſequentia verò patet*: tùm à paritate rationis; quia quod poteſt neceſſitari in actibus elicitis à principio extrinſeco, quod eſt Deus, cur ab eodem non poterit cogi? Tùm: quia violentia non eſt aliud quàm neceſſitas, ſeu determinatio à principio extrinſeco; ergo ſi poteſt voluntas neceſſitari à principio extrinſeco, poteſt cogi. Quod verò ipſum paſſum repugnet, & reſiſtat, non obſtat; quia poteſt ſic à Deo agi voluntas ad vnam partem neceſſariò, quod de ſe appetat. & conetur ad oppoſitum; ergo tunc erit neceſſitata ab extrinſeco cum repugnantia ipſius voluntatis, & ſic violentabitur, quia in toto hoc non apparet implicatio.

Tertia *inſtantia eſt*: Quia poteſt Deus renitente voluntate, ipſam tranſmutare de vno actu in alium, aut etiam detinere ab omni actu, quod totum violentum eſt. *Antecedens* varijs modis declaratur. Nam in primis; quia voluntate operante, vel incipiente operari, poteſt Deus ſuſpendere illi concurſum ſuum, & tunc fit illi violentia, quia contra propriam inclinationem, quæ iam in actum ſe explicabat, cogitur ceſſare ab actu à principio extrinſeco, ſicut cùm lapis detinetur, ne deſcendat. Deinde in opinione probabili, quod Deus poteſt infundere actum voluntati, ipſa paſſiuè ſe habente, talis actus poteſt eſſe violentus, vt ſi alicui, dum amat, infundatur odium illiuſmet obiecti, vel triſtitia magna contra conatum ipſius voluntatis. Qua ratione aliqui explicant in damnatis dolorem, & triſtitiam, quia Deus tales actus illis infundit de his omnibus, de quibus delectabantur ſtante obſtinatione voluntatis in contrarium. Et eodem modo poteſt voluntas ex metu, vel ex motione Dei retrocedere ab eo, quod ante volebat, vt ſi quis ex metu non vellet intrare Religionem, quam ante volebat, in tali caſu cogitur, quia renitente voluntate vult illud. 21

Quarta *inſtantia eſt*; Quia dato, quod actus elicitus à voluntate, non ſit contra alium actum elicitum, vel contra inclinationem ipſam voluntatis elicientis, poteſt tamen eſſe contra propenſionem innatam voluntatis, & hoc ſufficit ad violentiam; ergo. *Minor probatur*; quia hoc ſufficit, vt ſit contra naturam voluntatis, & renitentiam eius, quia eſt contra innatam propenſionem; ergo ſufficit ad violentiam. *Maior probatur*; tùm in peccato, quod eſt contra naturam rationalem, vt docet *S. Thom. infrà quæſtion. 71. articul. 2.* & tamen elicitur à voluntate: tùm in odio ſui ipſius, vel Dei, quod eſt contra inclinationem naturalem, vt patet in his, qui ſe occidunt; ergo talis actus odij elicitur renitente voluntatis natura, imò tota ipſa natura hominis, quæ occiſioni illi repugnat, & odium Dei, cum ſit odium principij ſummi totius eſſe, multò magis illi renititur natura, & tamen elicitur à voluntate. Aliqui etiam ponunt caſum, ſi de potentia abſoluta voluntas hominis poneretur in Angelo, vel è contra, tunc violentè eliceret actum, cùm conaretur in propriam vitalitatem ſuæ naturæ, & ſic eſſet contra propriam inclinationem, quia petit eſſe in proprio ſubiecto, & ab illo habere vitalitatem, vt à prima radice. 22

Ad *primam inſtantiam reſpond.* Quod tam intellectus, quàm aliæ potentiæ vitales, quæ ſubſunt motioni voluntatis poſſunt conſiderari quantum ad elicientiam ſuorum actuum dupliciter. Vno modo abſolutè, & quoad ipſam ſubſtantiam actus, qui elicitur. Alio modo relatè ad voluntatem, vel ad aliud principium interius, à quo mouentur. Si conſiderentur primo modo, non poteſt intellectus pati violentiam in actibus à ſe elicitis; quia hoc ipſo, quod eliciuntur, à principio intrinſeco procedunt, & ſic implicat, quod ſint violenti. Et in hoc parificantur cum actibus elicitis à voluntate, ob eandem rationem, quia elici actus vitaliter, eſt procedere à principio intrinſeco, & à propria inclinatione; ergo repugnat elici vitaliter, & violentè, non minus quàm voluntariè, & violentè, quia ſicut ly *voluntariè* 23

riò eſt à principio intrinſeco inclinante, ita ly *vitaliter* eſt eſſe à principio intrinſeco; violentum autem ſemper ab extrinſeco principio eſt. At verò ſecundo modo poteſt violentiam pati, non tam ipſe intellectus, qui mouetur à voluntate, ſed potiùs ipſa voluntas mouens, quæ cum imperet, & moueat potentiam intellectiuam ad aliquid, poteſt frustrari intento ſuo, & imperio ob aliquod impedimentum. Et tunc ſi intellectus ad aliud diuertat, illudque intelligat, non erit violenta intellectio ipſi intellectui in ſe, & abſolutè conſiderato, ſed ſolùm vt moto à voluntate, & vt natus eſt ei obedire. Et hac ratione dixit Diu. Thom. *quod voluntas poteſt pati violentiam in actibus imperatis*, ſcilicet, in quantum imperatis, & comparatiuè ad ipſum imperans, quatenus in illis poteſt fruſtrari intento ſuo, ipſa voluntate conante, & imperante in oppoſitum; ipſi tamen actus potentiæ imperatæ prout abſolutè, & ſecundùm ſuam ſubſtantiam à tali potentia vitaliter procedunt, violenti illi non ſunt, ſed ſolùm prout impediunt exequi id, quod potentia imperans vult fieri, & non fit. Poteſt quidem intellectus induere lumen aliquod ſuperius, & virtutem ad eliciendum actum ſupernaturalem, ſed hoc non eſt violentari, ſed perfici. Nec tunc elicit intellectus contra propriam inclinationem, quia obiectum illud ſupernaturale, non eſt vltra adæquatum eius obiectum, & multò minus contra, licet non ſit intra connaturale, & proprium. Imò in intellectione cuiuſcumque entis perficitur intellectus, etiamſi intelligat ea quæ ſibi contraria ſunt, & ſibi diſplicent. Vnde in cognoſcendo diſplicentia non eſt renitentia intellectus, licet ſit contrarium appetitui, qui refugit illa mala, quæ cognoſcit, ſed tamen cognoſcere illa malum non eſt, ex ſola ratione cognitionis: nam etiam mala noſtra cognoſcere appetimus, & ignorare nolumus licèt illa refugiamus.

24 Ad *ſecundam inſtantiam* admittimus *antecedens*: Quod poſſit abſolutè loquendo voluntas neceſſitari à Deo in ſuis actibus tollendo indifferentiam, non tamen violentari in illis eliciendis. *Diſparitas eſt*; quia quando Deus neceſſitat voluntatem, non tollit ab illa, quod operetur tanquam principium intrinſecum, ſed ſolùm tollit, quod illud principium intrinſecum exerceat operationem cum indifferentia. Et voluntas eſt capax intra ſe operandi vtroque modo, tùm liberè, tùm neceſſariò, vt patet in motibus ſubitis, in amore neceſſariò patriæ, & in amore libero: ſicut cœlum eſt capax ab intrinſeco motus, & quietis, & ita non eſt violentum illi quod moueatur, nec erit violentum quod quieſcat, ſi Angelus ceſſet mouere. Et aër eſt capax lucis, & tenebrarum ſine vlla violentia. Eodem modo poſito iudicio indifferenti, à quo mouetur voluntas, eſt connaturale ei moueri liberè, & ſublata indifferentia iudicij eſt connaturale, quod moueatur neceſſariò, vtrumque tamen fit mediante principio intrinſeco ſui motus, licèt hoc principium intrinſecum à Deo poſſit ſic, vel ſic dirigi, & diſponi, quod ſine indifferentia moueatur, & eliciat actus. At verò violentia petit quod moueatur, & eliciat actus à principio extrinſeco cum reſiſtentia intrinſeci. Hoc autem deſtruit elicientiam vitalem, quæ neceſſariò procedit à principio vitæ intrinſeco, & deſtruit elicientiam voluntatis, quæ eſt cum pondere, & inclinatione interiori explicata per actum. Vnde ex eo, quod Deus neceſſitet voluntatem, non ſequitur quod violentet: quia ad neceſſitandum ſufficit, quod ipſum principium intrinſecum relinquat ſine indifferentia, licet non faciat quod ſit à principio extrinſeco ipſa elicientia actus, ſed ſolùm erit à principio extrinſeco illa determinatio principij intrinſeci, vt ſine indifferentia maneat. Ad violentandum autem requiritur, quod ipſa elicientia ſit à principio extrinſeco, ſi in eliciendo violentatur, & hoc repugnat rationi ipſi vitalitatis, & voluntatis.

25 Ad *tertiam inſtantiam* negatur *Conſequentia*. Ad primam probationem *dicetur* infrà tractando, an detur violentia in voluntate per ceſſationem ab actu, & ſuſpenſionem diuini concurſus. *Ad ſecundam probationem dicimus*. Quod in illo caſu dupliciter poſſumus procedere. *Primò*, quod voluntas eliciat illum duplicem actum contrarium circa idē obiectum ſub eodem motiuo, ſeu ſub eadem ratione conſideratum (aliàs non eſſent contrarij:) *Secundò*, quod vnus actus eliciatur à voluntate, alter verò non, ſed merè paſſiuè ſe habeat voluntas in recipiendo actum illum, licèt alterum eliciat. Si hoc ſecundo modo fiat, illi actus non contrariantur: verbi gratiâ, amor elicitus à voluntate, & odium non elicitum, ſed merè paſſiuè receptum. *Ratio eſt*: Quia actus merè paſſiuè receptus non denominat voluntatem, nec exercet in ea contrarietatem amoris, quia actus vitalis non denominat paſſiuè potentiam, ex eo quod præciſè recipiatur, ſed ex eo quod recipiatur in eo à quo vitaliter procedit: ſicut non dicitur cognoſcens, aut videns ex eo præciſè quod viſio inhæreat in aliquo ſubiecto; ſi enim poneretur à Deo in lapide non diceretur lapis ille videns, ſed ſolum ſuſtentans entitatem viſionis, quia videre eſt actus vitæ, lapis autem ex eo quod inhærenter reciperet viſionem non redderetur viuens (ſic enim iam non eſſet lapis) ergo neque videns, quia videre eſt viuere, & ſic viſio quantumcumque in illo poneretur, quia tamen non poneretur vitali modo, id eſt, vt procedens à principio vitali, non denominaret videntem.

26 Et *hoc ideo eſt*: Quia ſunt aliqui effectus formales, qui non poſſunt dari à forma etiam inhærente, niſi ſupponendo aliquam conditionem, ſeu modum in ſubiecto, ſine quo non eſt capax talis effectus formalis: ſicut gratia non poteſt reddere iuſtum, & ſanctum niſi ſubiectum intellectuale, nec filium adoptiuum niſi perſonam creatam; & ſpecies viſibilis inhærens aëri, non repræſentat illi obiectum, repræſentat verò oculo: ſic etiam actus voluntatis non reddit volentem, niſi ſubiectum à quo talis actus vitaliter proceſſit. Vnde ſi poneretur actus odij in illa voluntate à qua non procedit, ſed merè paſſiuè reciperetur, perinde eſſet, ac ſi poneretur in lapide tanquam qualitas quædam inhærens, & non vitaliter procedens, & ſic non denominaret illam odientem, ſed ſolùm entitatem illius actus ſuſtentantem. Non ergo contrariaretur actui amoris elicito à voluntate, nec violentaret illam in oppoſitum, quia vbi non eſt contrarietas, & reſiſtentia, non eſt violentia.

27 Si *verò primo modo fiat*, ita quod vterque actus eliciatur à voluntate, tunc non poſſunt tales actus ſimul eſſe in ſubiecto, ita quod ſimul amet idem obiectum, & odio habeat ſub eadem ratione, ſiquidem ita contraria ſunt, quod vnum expellit alium, ſeu non compatitur cum alio; ſicut neque fides, & viſio de eodem obiecto, eo quod vnum eſſentialiter affert ſecum priuationem alterius, non ſolùm ex parte actus, quia videlicet vnus actus non eſt

alius,

alius, vt viſio non eſt fides, ſed etiam ex parte ſubiecti, quia quando elicitur vnus à potentia, elicitur cum conditionibus contradictoriis alterius, ſicut viſio conuincendo, & quietando intellectum in re viſa, fides mouendo, & fluctuando propter ineuidentiam, amor per voluntariam inclinationem proſecutiuam obiecti, odium per inclinationem refugientem ab obiecto. Et ſic quando vnus elicitur à ſubiecto, ita reddit operantem voluntatem per inclinationem, & per principium intrinſecum, quod non relinquit locum, vt alter etiam ab eodem principio intrinſeco eliciatur propter oppoſitas conditiones, quas requirunt in elicientia ſua: & ideo etiamſi procedant ſub diuerſis rationibus formalibus (quia ſpecie diſtincta ſunt) non tamen in eodem ſubiecto compatiuntur, quia iſta incompatibilitas talium formarum, non ſolùm eſt conſecuta ſecundariò ex ipſis formis, tanquam quid poſterius in illis, ſed etiam præſuppoſitiuè ſe tenent illæ oppoſitæ conditiones in ſubiecto, vt eliciantur tales actus, ſicut vt quis credat ſupponitur non vidẽs (inde enim redditur obiectum non viſum, quod eſt proprium obiectum fidei) & vt odio habeat ſupponitur diſconueniens, & diſſonum ipſi ſubiecto, nec inclinatum in illud. Quam doctrinam latè expendimus in *lib. 2 de generat. q. 10. artic. 1. & in Logica q. 26. in libros poſteriorum. Addo, quod dato* per impoſſibile, quod vterque actus poſſet ſimul elici à voluntate, adhuc non pateretur violentiam, quia eſſet vterque actus in illa vt eliciens, & procedens ab illa, vt à principio intrinſeco, atque adeò ſine violentia, ſicut ſi materia prima haberet duas formas ſubſtantiales, non pateretur violentiã, quia vtriuſque eſſet capax, nec reniteretur expellere alteram. Sic ſi voluntas eſſet capax eliciendi vtrumque actum, non violentaretur vtrumque recipiendo, quia vtrumque à principio intrinſeco eliceret,
28 nec alterum conaretur expellere.

In *caſu autem*, quod voluntas ex metu, vel ex motione Dei, aut ex alio motiuo ſibi diſplicenti, retrocederet ab eo, quod ante nolebat, vel amabat, nulla eſt violentia in actu, ſed ſolùm mutatio de vno actu in aliũ, quod quotidie ſine aliqua violẽtia fieri videmus. Quando enim ex metu, vel ex nouo motiuo voluntas mutatur, & vult oppoſitum, licet cum diſplicentia, & renitentia, tamen de facto conſentit, & cedit eliciendo nouum actum, & amando, ſeu volendo quod ante nolebat, licèt cum difficultate, & illa ceſſio, & conſenſus interior violentus non eſt, ſed volũtarius, licèt vellet conditionatè nõ eſſe talẽ metũ, aut tale motiuũ ne ratione illius obligaretur ſic velle, & ſic conditionatè nollet illud obiectum, abſolutè verò, & de facto vult illud, & ſic de facto voluntariè, & non violentè ſe habet. Si tamen interiùs non conſentit, nec cedit metui, licet exteriùs ſignificet ſe velle, talis nõ violentatur in actu elicito volendi, quia illum non habet, ſed in actu exteriori, & imperato, in quo non eſt dubium poſſe pati violentiam.

29 Ad *quartam inſtantiam reſpond.* ex *Diu. Thoma hîc quæſtion. 6 articul. 4. ad* 1. quod id in quod tendit peccans eſt malum, & contrarium rationali naturæ, ſed tamen proponitur vt bonum, & conueniens hic & nunc, & ſic appetitur. Quare in peccato nõ eſt aliqua violentia, & contrarietas reſpectu voluntatis, & inclinationis elicientis, cùm peccatum ſit voluntarium, ſed eſt contra regulationem rationis, & obiectum rectitudinis. Et ſic contrariatur actus malus bono, & virium rationi, & rationali naturæ, vt ratione regulatæ, non tamen contrariatur inclinationi voluntatis vt elicienti, quia vtriuſque actus eſt capax voluntas, & per intrinſecum principium, & ſine contranitentia ſuæ inclinationis vtrumque elicit, ideóque non patitur violentiam in eliciendo peccatum, quia ad rationem violenti requiritur, quod ſit contra ipſam inclinationem voluntatis, non verò ſufficit quod ſit contra regulationem rectitudinis, & rationis.

In *eo autem*, qui ſeipſum, vel Deum odio habet. 30
Reſp. talem actum non eſſe contra propriam inclinationem formaliter, ſed ſolùm materialiter, & ſic non datur violentia in voluntate reſpectu elicientiæ talis actus, & rationis formalis eius, licet videatur eſſe aliqua repugnantia reſpectu inclinationis naturalis, conſideratæ ex parte ipſius materiæ, quæ odio habetur. Etenim qui ſe odio habet, & ſe occidit, formaliter non ſeipſum odio proſequitur, ſed ſuam miſeriam, & afflictionem, quam ita vult à ſe repellere, vt etiam ſeipſum occidat, & odio habeat non abſolutè, & in ſe, ſed vt ſubiectũ tali miſeriæ. Vnde ſub ratione diligendi ſe, & liberandi ſe à miſeria perdit ſeipſum iuxta dictum Chriſti Domini, *qui amat animam ſuam perdet eam*, quia malè, & exceſſiuè amando ſeipſum, aut liberationem ſui à miſeria, perdit ſe vel morte æterna, vel temporali. Similiter qui odit Deum, non abſolute reſpicit ipſum vt Authorem, & fontem totius eſſe, & proprij eſſe, ſed præcisè vt Authorem illius pœnæ, vel mali, quod patitur, & ita ſub alia ratione diligit illum, ſcilicet, vt principium carendi illo malo, vel pœna, hoc enim eſt quod valde appetit, qui Deum ſic odit. Sic ergo illa voluntas nunquam poteſt ſe expedire à totali, & adæquata ratione boni, licèt poſſit errare, & deficere circa illam materialem rem, in qua reperitur bonum, ita vt fugiendo malum, & nimis appetendo carere illo, etiam ſeipſum vt ſubiectum mali, & Deum vt inflictorem pœnæ odio proſequatur. Et ſic ex parte rationis formalis, quæ eſt fugere à malo, & à miſeria, nullo modo ille actus eſt violentus voluntati, ſed maximè voluntarius. Et licèt ex parte obiecti materialis ſit repugnans naturali inclinationi occidendo ſe, tamen in elicientia illius actus nulla datur violentia, quia volens occidit ſe, & per propriam inclinationem in illud obiectum fertur ſub ratione boni, non ſub ratione repugnantis.

Ad *illum caſum*, ſi ponatur voluntas hominis in
Angelo, vel è contra. *Reſp.* Quod ſi ita poneretur, 31
quod Angelus poſſet per illam voluntatem elicere actus vitales ſuos, nulla eſſet violentia, quia eliceret tunc actum per voluntatem, tanquam per potentiam vitalem ſibi appropriatam, & principium ſibi intrinſecum, & inhærens, licèt ab extrinſeco communicatum, ſicut per lumen gloriæ, & charitatem ab extrinſeco infuſam, intellectus & voluntas operantur non violenter. Si autem non eliceret actum per illam voluntatem, nulla quoque eſſet violentia, quia nulla eſſet elicientia, & ſic in actibus elicitis non pateretur violentiam: in ſuſtentando autem illam voluntatem ſibi inhærentem, nulla quoque violentia apparet, ſicut nec in recipiendo alia accidentia extranea.

Voluntas non patitur violentiam in ceſſatione ab actu.

Circa *ſecundum dubium*: an poſſit voluntas
pati violentiam in ceſſatione ab actu, certum eſt, 32
quod ſi in ceſſatione ab actu aliqua violentia

interuenit, illa erit violentia merè paſſiua; pateretur enim voluntas priuationem actus, ſeu alicuius requiſiti ad agendum, & talem carentiam habere, violentum erit, ſicut aquæ carere frigore, & lapidi carere loco inferiori, violentum eſt. Hoc ergo dubitamus: an talis violentia reperiri poſſit in voluntate, etiamſi violentia paſſiua ſit?

33 In *qua difficultate* diuiſi ſunt Authores. Aliqui enim exiſtimant, voluntatem non poſſe pati violentiam in ceſſatione ab actu, etiamſi id fiat per ſubtractionem obiecti, vel per ſuſpenſionem concurſus diuini. Quod attribuitur *Durando, & Paludano in 4. diſt. 29.* & multi ex recentioribus Thomiſtis eam tenent. Alij exiſtimant, ſimpliciter, & abſolutè poſſe voluntatem violentari in ceſſatione ab actu. Quæ fuit ſententia *Almaini*, quem citat, & ſequitur *Vazquez hic diſp. 26. cap. 5. & Monteſinos diſp. 10. quæſt. 7. Lorca diſp. 4. membro* 1. Sed diuerſimodè explicant. Nam *Vazquez* tenet, quod voluntas in ceſſatione actus violentatur, non quando fit per ſubtractionem obiecti, quia eo remoto voluntas non conatur in actum, nec poſtulat illum, ſed naturaliter ceſſat; ſed violenta erit ceſſatio actus, quando fit ex defectu concurſus diuini, vt ſi beato videnti Deum, & in amorem anhelanti, denegaret Deus concurſum ad talem amorem; aut ſi volũtati præuentæ cogitatione congrua etiã paratæ ad cõſenſum liberũ, Deus denegaret concurſũ. In vtroque enim caſu impediretur voluntas ab extrinſeco principio reſpectu eius ad quod eſt parata, & ſic fiet illi vis, quia ſufficit cauſam eſſe in actu primo diſpoſitam, & inclinatam ad operandum, & impediri ab extrinſeco, vt dicatur fieri ei violentia, ſicut fit violentia grauitati lapidis ſi proiiciatur ſurſum, etiamſi actu non grauitet.

34 At *vero Monteſinos* ſentit, quod in ceſſatione ab actu pateretur voluntas vim non contra appetitum elicitum, ſed innatum; quia ex natura ſua voluntas petit aliquem actum elicere, ſicut materia habere aliquam formam. Et talis violentia inferretur voluntati, ſiue id fiat per ſubtractionem omnis obiecti, ſiue per ſuſpenſionem omnis concurſus. In ceſſatione verò ab actu aliquo particulari non poteſt voluntas pati vim, niſi ſit talis actus ad quem voluntas ipſa ſit determinata, & impediatur illum elicere, vt ſi in viſione beatifica impediatur aliquis amare, quia ad illum amorem ex ſua natura determinata eſt voluntas: & ſimiliter per vnum actum quaſi reflexum vellet, & determinaretur voluntas ad aliquam volitionem eliciendam, & impediretur ab illa, ſiue per ſubtractionem obiecti, ſiue per ſuſpenſionem concurſus. Idem ferè ſentit *Lorca*, quod per ceſſationem ab actu, vel perpetuã, vel diuturnã violentatur voluntas, in ceſſatione autem ab aliquo actu in particulari poteſt aliqualem vim pati, ſi præcedat imperium efficax habendi talem actũ, non autem ſimpliciter, quia ille actus in particulari non eſt ſimpliciter debitus, ſed ſolùm ex ſuppoſitione prioris à quo imperatur. Et ita quod *Vazq.* ponit eſſe debitum in actu primo, ponit *Lorca* eſſe debitum ratione actus præcedentis, à quo determinatur, & imperatur. In amore autem beatifico cenſet vim fieri voluntati, ſi concurſus ad illum ſuſpendatur, quia naturâ ſua eſt ad illum determinata voluntas, ſuppoſita viſione.

35 Reſolutio *noſtra eſt*, quod voluntas non patitur directè, & per ſe violentiam in ceſſatione cuiuſcumque actus, etiam beatifici, aut in ceſſatione ab omni actu, ſi id fiat per ſolam ſuſpenſionem concurſus diuini, vel ſubtractionem obiecti. Poteſt tamen violentiam pati in ceſſatione ab actu, ſi ab aliqua cauſa particulari impediatur operari, quæ tamen non eſt directè, & ſimpliciter violentia, ſed indirectè, & ſecundum quid.

36 Ducor *ad primam partem concluſionis*; quia non ſolùm voluntas, ſed quodcumque agens creatum non patitur violentiam, ſi ceſſet ab operatione ceſſante influentia cauſæ primæ, vel ſui proprij mouentis (vbi etiã includitur ſubtractio obiecti, quod eſt mouens formale, & ſpecificans) ſicut cœlo non eſt violentum quieſcere, ſi ceſſaret Angelus mouere. Multò magis autem pendent cauſæ ſecundæ in ſuis motibus à prima, quàm cœlum in motu ſuo ab Angelo, quia cauſæ primæ ſubduntur in omni genere, & conſideratione. Et hoc ideò; quia cauſæ inferiores non petunt ex natura ſua operari, niſi ſtãte motu, & influxu cauſæ ſuperioris, cui per ſe ſubordinantur in agendo. Et ſicut naturaliter inclinantur ad agendum ſuppoſito influxu, & motu talis cauſæ ſuperioris, ita naturaliter, & ſine vlla violentia, aut reſiſtẽtia ceſſant ab operãdo, ſi cauſa ſuperior non influat, nec moueat, quia potiùs ipſa natura cauſæ inferioris poſtulat non operari, niſi dependenter à ſuperiori, & ex eius motione, & influxu. Vnde ceſſatio ab actu nõ eſt contra eius naturam, ceſſante influentia cauſæ ſuperioris, ſicut naturale eſt, & non violentum ceſſare lucẽ in aëre ceſſante luminoſo, aut creaturam deſinere eſſe, ceſſante diuino concurſu; hæc enim ſecundum principia ipſius naturæ ſequuntur. Ergo voluntas nullã habet inclinationem ad operandum cum conatu in contrarium, ceſſante concurſu Dei, ſicut nec cœlum, vt moueatur ceſſante motione Angeli. Et licet retineat voluntas poteſtatem in actu primo ad operandum, & cœlum capacitatem vt moueatur, tamen iſta poteſtas, & actus primus inclinat ad operationem non abſolutè, ſed cum ſuis dependẽtiis, & requiſitis tanquam inclinatio dependens à ſuperiori; non autem inclinatur ad operandum, etiam ſine tali dependentia, & requiſitis: ergo ceſſante illo requiſito ceſſat inclinatio, imò petit ex ſua natura ceſſare; ergo non eſt violentum.

37 Idem *eſt ſi* ſubtrahatur obiectum à voluntate, ita quod ei non proponatur, quia (vt diximus) obiectum eſt proprium mouens voluntatis, ita vt in incognitum nullo modo poſſit ferri voluntas; ergo ſubtracto obiecto mouente, non eſt contra naturam voluntatis ceſſare ab actu, ſed potiùs connaturale, quia naturale eſt illi non ferri in incognitum; ergo remoto, ſeu non cognito obiecto non eſt violentum, quod ceſſet actus voluntatis.

38 Dices: poteſt voluntas deſiderare, vt ſibi proponatur obiectum illud, quod ſubtractum fuit; & tamen intellectus impediri ne proponat, vel cognoſcat tale obiectum; ergo in illa ceſſatione patietur voluntas violentiam. *Reſp.* Quod ſi voluntas deſiderat, vt ſibi proponatur tale obiectum, non omnino ignorat illud, nec totaliter ſubtrahitur à voluntate, quia ſaltem cognoſcit tale obiectum in confuſo, & quoad *an eſt*, indeque mouetur voluntas, vt deſideret ſibi manifeſtiùs, aut meliùs proponi. Vnde non violentatur in ceſſatione ab actu, ſiquidem actum deſiderandi habet, ſed violentatur in aliquo extra voluntatem, ſcilicet, in illo impedimento, quo impeditur intellectus proponere obiectum, & voluntas illum amare. In impedimentis autem extrinſecis, & actibus aliarũ potentiarũ non eſt incõueniens, quod violentiam patiatur voluntas, licèt

ex

ex conſequenti inde etiam impediatur habere aliquem actum, quem deſiderat habere. Non tamen iſta eſt violentia in ceſſatione ab actu ex ſubtractione obiecti, ſed eſt violentia in impedimento potentiæ imperatæ, ſeu in aliquo extra voluntatem, vnde reſultat non poſſe habere voluntatem illum ſecundum actum. Sed hoc eſt commune in omni violentia circa actus imperatos, quam poſſe voluntatem pati in ſeq. dubio dicemus.

39 Quoad *ſecundam partem* concluſionis, *dicimus*, quod duplex violentia poteſt intelligi in voluntate. Prima ſecundum rationem appetitus eliciti. Secunda, quoad rationem appetitus innati, ſeu ipſius naturæ voluntatis, nam etiam ipſa voluntas natura quædam eſt, & ſuum habet appetitum innatum ad perfectiones ſibi connaturales. Poſſumus ergo explicare violentiam in ceſſatione ab actu, tùm in appetitu elicito, tùm in appetitu innato ex ſubtractione obiecti, vel concurſus Dei. Primo modo ſic; quia voluntas ex ſuppoſitione, quod eſt affecta alicui obiecto, & deſiderat occupari circa illud, triſtatur ex abſentia talis obiecti, & ſentit illius abſentiam, & contra ſuam inclinationem, & affectum ceſſat ab illo; ergo qui impedit præſentiam, & cognitionem talis obiecti, aliquam vim dicitur inferre voluntati, quod non eſt aliud quàm triſtitia orta ex ceſſatione actus circa obiectum de quo vellet habere præſentiam, & delectationem, & detentio ipſa affectus, & impetus interni, quaſi quædam violentia dicitur.

40 Qua ratione *D. Thom. in hac 1. 2. quæſt. 28. art. 5.* docet, quod languor eſt effectus amoris, quatenus ſi amatum fuerit abſens, ſequitur triſtitia de abſentia, quæ per languorem ſignificatur. Et ſic dicitur amor pati violentiam, quatenus patitur triſtitiam de abſentia amati, & impeditur ceſſare ab illo particulari actu, quem vellet habere circa præſens amando, & fruendo illo. Ceterùm hæc non eſt violentia ſimpliciter, ſed ex ſuppoſitione, quod amet aliquod obiectum, & impediatur occupari, aut delectari circa illud, ſimpliciter enim voluntas vtriuſque actus eſt capax, & illius amoris, & huius triſtitiæ. Vnde nec eſt violentia de qua loquimur in præſenti, quæ ſit ceſſatio ab actu, exercet enim actum triſtitiæ de re abſenti, & deſiderium de ipſa, per quem actum excludit oppoſitum, & caret illo, non tamen excluſio, & carentia vnius actus ex admiſſione alterius eſt violentia conſiſtens in ceſſatione ab actu. Nec omninò ſubtrahitur ſibi obiectum, ſed habet illud in memoria; ſi enim totaliter ſubtraheretur, nullam haberet triſtitiam de abſentia, aut deſiderium de tali re.

41 Secunda *autem violentia* in voluntate, ſcil. contra appetitum innatum, vix poteſt intelligi, quod fiat ab aliqua cauſa particulari, niſi per ſubtractionem obiecti, ſiue quantum ad omne obiectum, vt ſi homo dormiat, ſiue quantum ad aliquod obiectum particulare, vt ſi diſtrahatur, vel aliquo alio modo impediatur illud attingere. Præter hũc enim modum impediendi actum voluntatis, non reſtat alius, quàm per ſubtractionem concurſus diuini, quia ſolus Deus influere poteſt phyſicè intra voluntatem, vt docet *D. Th. 1. p. q. 105. a. 5.* Si hoc ſecũdo modo fiat violentia ſuſpendendo concurſum diuinum, hoc non pertinet ad cauſam particularem, ſed ad vniuerſalem, quæ eſt Deus, cuius influxu ceſſante, iam diximus, quod cauſa ſecunda non inclinatur ad operandũ, nec violentè ceſſat ab operatione, ſed naturaliter, & à principio intrinſeco, quia licet ſubtractio concurſus ſit à principio extrinſeco, tamen quod eo ſubtracto ceſſet voluntas ex extrinſeco principio eſt, quia intrinſecã dependentiam habet in operãdo ab illo concurſu. Si autẽ tollatur omne obiectum, etiam naturaliter ceſſat operatio voluntatis, quia ceſſat propoſitio obiecti, quod eſt proprium, & connaturale mouens voluntatis, nec enim poteſt ferri in incognitum. Et conſtat, quod dormiente homine nulla fit violentia voluntati, & tamen ceſſat ab omni operatione, & ſi continuò dormiret, continuò ceſſaret ſine violentia ab operando. Et eodem modo ſi beatus ceſſaret ab amore Dei per ſuſpenſionem concurſus, nullam pateretur violentiam, quia licet volũtas neceſſariò ſit inclinata ad amandum Deum clarè viſum, tamen hæc inclinatio eſt cum dependentia ab influxu diuino, vt diximus, ſicut & quæcumque cauſa ſecunda in agendo, & ſic naturaliter ceſſat ab actione, eo ſublato, ſicut cœlum naturaliter ceſſat à motu, ceſſante Angelo mouente.

42 Obiicies: ſi materia prima denudetur omni forma patitur violentiam, vt diximus *quæſtion. 9. Phyſic. art. 4.* & tamen non poteſt denudari ab omni forma, niſi per potentiam Dei abſolutam; ergo ſimiliter ſi voluntas priuetur omni actu ſuo per ſuſpenſionem concurſus Dei, quod fit de potentia abſoluta, patietur violentiam. *Conſeq. probatur*, quia ſicut voluntas eſt potentia elicitiua actus, ita materia prima eſt paſſiua, & ſic inclinatur naturaliter ad agendum, ſicut illa ad patiendum; ſicut ergo vna patitur violentiam, etiamſi de potentia abſoluta priuetur omni forma, ita & alia ſi priuetur omni actu.

43 Confirm. Quia in caſu, quo voluntas habeat omnia requiſita ad operandum, aut ſit in procinctu vt operetur, illud impedimentum tollendi ab ipſa obiectum, vel ſuſpendendi concurſum prouenit ab extrinſeco; ergo patitur vim ipſa voluntas. *Patet conſeq.* quia priuatur aliquo ſibi connaturali, quod eſt contra naturalem eius inclinationem, & hoc ab extrinſeco principio, quod eſt Deus. Quod enim id fiat à cauſa vniuerſali, parum intereſt, quia quandiù manet repugnantia, & renitentia in contrarium, & id quod tollitur eſt connaturale, & debitum, tolliturque à principio extrinſeco, fit violentia. *Vrgetur etiam* exemplo lapidis detenti, ne deſcendat, cui ſine dubio fit violentia, & tamen ſuppoſita detentione non poteſt deſcendere, neque ad id naturaliter inclinatur, vt etiam detentus deſcendat, ſiquidem ſtante detentione nullum motum efficit in contrarium, quo reſiſtat. Ergo ad violentiam non requiritur repugnantia, & renitentia in actu ſecundo, ſed ſufficit in actu primo, quia ſic eſt contra naturam. Idem ergo erit in voluntate reſpectu actus impediti, licet in actu ſecundo non repugnet, neque conetur in contrarium; ergo quamuis voluntati ſit impoſſibile operari ſine concurſu Dei, tamen adhuc patitur vim illo ſuſpenſo, quia in actu primo petit ex natura ſua illum habere, & eſt ſibi poſſibilis ille actus abſolutè, & in ſenſu diuiſo, licet in ſenſu compoſito, ideſt, ſuppoſita negatione auxilij, & concurſus, ſit impoſſibilis, & connaturaliter ceſſet voluntas ab illo: ſicut ſuppoſito impedimento eſt impoſſibile agere cauſæ impeditæ, & nihilominus patitur violentiam in illo impedimento, ſicut lapis dum detinetur ſurſum.

44 Reſp. Quod vt diximus dicta *Quæſt. 9. Phyſicorum articul. 4.* tunc fit violentia principio paſſiuo, quando remouetur à tota collectione formarum, quarum eſt capax, vel à totali ſubiectione ad ſuum

actiuum à quo natum eſt moueri. Et poſuimus exemplum in materia prima, ſi denudaretur ab omni forma; vel ſi materia ſublunaris cogeretur recipere formam cœli, nulla habita forma corruptibili; vel ſi materia vltimò diſpoſita impediretur à receptione formæ. Quæ exempla adducta à nobis ſunt ad conuincendum intentũ, non ſolùm in noſtra ſententia, ſed etiam in oppoſita, quæ admittit materiã poſſe eſſe abſque omni forma, & ſimul in ſententia quæ admittit Deum poſſe inferre violentiam creaturæ, ſaltem quando conſeruat inclinationem, & renitentiam in oppoſitum, & quoad hoc operatur ad inſtar cauſæ particularis. Solùm ergo locuti ſumus ſub conditione: *Si materia poneretur abſque omni forma*; quæ conditionalis nihil ponit in eſſe. Cæterùm admiſſo illo caſu, (vt poſſibile cenſet illa oppoſita ſententia) poſſet tunc pati violentiam materia, quia adhuc ſublata omni forma, conſeruaretur à Deo appetitus, & inclinatio, quam habet ad formas ſibi proprias, cuius ſignum manifeſtum eſt, quia ſi materiæ ſic denudatę ab omni forma applicaretur aliquod agens diſponens ad introductionem formæ, ſine dubio illam connaturaliter reciperet (niſi Deus hoc etiam impediret de nouo,) & immutaretur, ſeu diſponeretur connaturaliter à tali agente; ergo inclinatio manet in materia ſic denudata, tùm ad talem formam, tùm ad tale agens, & conſequenter ad id tendit, & ad id inclinatur, quantum eſt de ſe; ſicut aqua priuata frigore ad illud inclinatur, & tendit, etiamſi omni frigore denudata ſit, & lapis ad centrum tendit, licet omni loco deorſum denudatus ſit. Quando autem Deus ita impedit aliquid à ſuo connaturali ſtatu, vel forma, quod relinquit in eo appetitum, & inclinationem ad oppoſitum, violentiam infert, licet id faciat de potentia abſoluta, quia non facit cum totali obedientia, & inclinatione cauſæ inferioris, ſed conſeruando renitentiam, & reſiſtentiam, ſeu inclinationem in contrarium, & quoad hoc ſe habet ad inſtar cauſę particularis, quę cum oppoſitione alterius cauſæ operatur. At verò voluntas, & quodcumque agens creatum, cum ſit agens motum, non inclinatur ad operandum, niſi ſuppoſito motu cauſæ ſuperioris, quia non inclinatur niſi ad operandum vt cauſa ſecunda, & creata, atque adeò vt mota, & ſubordinata; vnde remoto motu, & influxu cauſę ſuperioris, naturaliter ceſſat ab operatione, ſicut cœlum ceſſat naturaliter à motu, ceſſante motione Angeli imprimentis impulſum. Appetitus verò materiæ nõ pẽdet à motu aliquo formæ, vt eam appetat, quin potius erga formam abſentem magis inclinatur appetitus paſſiuus, quia ſibi deeſt forma. Ergo materia denudata à forma tantùm abeſt, quod ceſſet ab appetitu, quod potiùs magis fertur in illam; agens verò ceſſante motu cauſæ ſuperioris, quaſi eneruatum viribus, & efficacia ceſſat operari naturaliter.

45 Ad *confirm. reſpond.* Quod in illo caſu ablatio obiecti, vel concurſus eſt quidem à principio extrinſeco, ſed non maneret renitentia in voluntate, quia hæc non inclinat, nec mouetur, niſi vt mota à ſuo proprio mouente, quod ſpecificatiuè, & formaliter eſt obiectum, effectiuè verò ipſe Deus, qua motione, & concurſu ſublato, naturaliter ceſſat.

46 Et *cum inſtatur*, quia voluntas inclinatur naturaliter ad operandum, & habendum requiſita ad agendum, ſicut eſt ipſe concurſus, & tamen priuatur illis; ergo ipſum carere concurſu, vt poſſit agere, violentia eſt illi.

Reſp. Quod inclinatur ad operandum nõ quomodocumque, ſed ſub illo ſtatu, & conditione, quod 47
habeat influxum ad operandum à cauſa ſuperiori, quia inclinatio eius eſt per modum cauſæ ſubordinatæ, & inferioris, & ſic dum non habet requiſita ad operandum, neque concurſum Dei, inclinatur ſolùm in actu primo, & cum capacitate ad agendum, ſi cauſa ſuperior influxerit, & ad ceſſandum de facto, dum non influit. Vnde taliter inclinatur ad operandũ, ſi detur concurſus cauſæ primæ, quod etiam inclinatur ad ceſſandũ ab opere, ſi deſit talis concurſus, & ſic tam naturale eſt ceſſare ab agendo quando tollitur diuinus concurſus, ſicut eſt naturale inclinari ad operandum ſtante concurſu, vt in exemplis ſæpè allatis oſtenſum eſt: cœlum enim naturaliter inclinatur ad motum ſtante motione Angeli, & illa ceſſante, naturaliter inclinatur ad quietem, & ceſſationem ſine conatu ad oppoſitum, quia vtriuſque naturaliter eſt capax ſub diuerſo ſtatu. Sunt enim aliquæ formæ ad quas eſt inclinatio naturalis non abſolutè, ſed ſuppoſito aliquo ſtatu, vel conditione, ſicut lapis inclinatur ad quietem prout eſt in centro, ad motum verò prout eſt extra centrum. De facto autem prout in centro eſt non conatur ad motum, nec ad illum inclinatur, ſed naturaliter ab illo ceſſat. Et ſic etiam agentia inferiora habent inclinationem ad agendum, ſi ponatur concurſus diuinus, non ſi tollatur; tunc enim naturaliter ceſſant, & ſolùm in actu primo retinent inclinationem, non cum reſiſtentia, & conatu in contrarium. At verò materia prima independenter à motu formæ, & applicatione, ſeu coniunctione cum ipſa, appetit poſitiuè talem formam, imò magis appetit, quanto magis ſibi deeſt.

Ad *exemplum* autem de lapide detento, aut cau- 48
ſa impedita, quæ patitur violentiam, etiam dum durat impedimentum. *Reſpond.* Quod poſita detentione, aut impedimento, ſi cauſa detenta conetur ad ſoluendum impedimentum, & tollendam detentionem, vtique violentiam patitur, quia renitentiam habet; ſi verò non conetur in oppoſitum, ſed ceſſet, non violentatur. Lapis autem detentus conatur in oppoſitum, & renititur detentioni, vt patet manifeſtè, quia ſi quis detinet lapidem manu, vel humeris, fatigatur; ergo lapis grauitat in actu ſecundo. Cauſa autem inferior, ceſſante influentia cauſæ ſuperioris, non conatur ad agendum, ſed naturaliter ceſſat; ſicut cœlum abſente Angelo non conatur ad motum. *Nec ſufficit* ad violentiam retinere inclinationem in actu primo, ſed requiritur conatus aliquis, & renitentia in actu ſecundo, vel actiuo, ſi ſit conatus cauſæ efficientis, vel appetitiuo, aut diſpoſitiuo, ſi ſit materialis, quia appetit, & diſponitur ad recipiendam formam; *cuius ratio eſt*, quia inclinatio in actu primo eſt indifferens ad ceſſandum, & ad agendum, quia ſi ſibi detur concurſus, & alia requiſita, eſt inclinata ad agendum; ſi negetur concurſus, ad ceſſandum. Ergo ſola inclinatio in actu primo cum tali indifferentia non facit violentiam, ſed eſt ad vtrumque pro diuerſis ſtatibus.

Vnde *ſequitur*, quod aliæ potentiæ, præter vo- 49
luntatem, cum poſſint à cauſis particularibus impediri ne ſuas operationes eliciant, & non ſolùm per ſuſpenſionem concurſus diuini, poterunt violentari in ceſſatione ab actu, quia poteſt manere conatus aliquis, & renitentia talium potentiarum contra illam cauſam particularem, quatenus impedimentum eius conatur repellere, ſicut virtus motiua poteſt conari ad tollendum impedimentum,

quo

quo ligatur, & impeditur ceſſare à ſua operatione, licet per illum conatum non ſortiatur effectum, nec ſe moueat, nec vincula rumpat, licet aliquid operetur ſaltem diſponendo, & conando: & oculus poteſt conari ad videndum, licet impediatur operari ab aliqua infirmitate, vel impedimento extrinſeco. Nullus autem conatus eſſe poteſt in voluntate, aut cauſa ſecunda ad operandum, remoto concurſu Dei.

Voluntas poteſt pati violentiam in Actibus imperatis.

50 Circa *tertium dubium* breuiter dicimus certam eſſe ſententiam *D. Thom.* Quod voluntas poteſt pati violentiam ſimpliciter in actibus imperatis faciendis per alias potentias, ſicut poſuit exemplum *Diu. Thom.* quando membra exteriora impediuntur exequi imperium voluntatis. Si tamen voluntas imperet ſibi ipſi, vt quando per vnum actum imperat elicere alium, in tali actu imperato non poteſt voluntas ſimpliciter violentari, quia etiam actus elicitus eſt, nec datur impedimentum ſufficiens facere violentiam pro tali actu.

51 Pro *huius conclusionis* intellligentia notandum eſt, quod cùm voluntas ſit ſuprema potentia habens dominium in cæteras, poteſt imperare tùm ſibi, tùm aliis potentiis: ſibi quidem, vt quando ex vno actu procedit ad alium, ex vi prioris imperat ſequentem, ſicut ex intentione finis imperat electionem mediorum, & alios actus, qui circa media verſantur. Aliis autem potentiis imperat, quia executio eorum, quæ voluntas vult, per alias potentias facienda eſt, vt ſi vult ambulare, legere, ſcribere, audire, & ſic imperat voluntas iſtos actus tanquam executiones ſuæ voluntatis, & eodem modo poteſt imperare ceſſationem ab ipſis, ſicut poteſt imperare, quod quieſcat corpus, quod non moueatur de loco, &c. Et ſi iſta executio ab extrinſeco principio impediatur, fit violentia ipſi voluntati, vt imperanti talem executionẽ. Poteſt autem hoc impedimentum fieri, vel phyſicè, vel moraliter. Phyſicè, vt quando impedimentum phyſicum apponitur, vt vincula, vulnus, ægritudo, aut aliqua ſimilia, quæ in membris externis impediunt phyſicè operationem fieri, & tunc poteſt pati violentiam facultas illa, ſeu potentia externa, & ſecundùm ſe, & vt eſt executiua imperij voluntatis, ſicut vulneratus, aut vinculatus pedibus impeditur non ſolùm ambulare, ſed etiam voluntariè illum motum exequi. Moraliter autem impeditur aliquis, quando mediante apprehenſione alicuius obiecti detinetur, vt quando per intimationem poteſtatis ſuperioris, aut per motum detinetur aliquis, aut retrahitur ab aliqua executione, aut ad illam compellitur.

52 His *ſuppoſitis*, Prima pars concluſionis caret difficultate, cum manifeſtè conſtet ipſa experientia: ſæpè enim conſtat ipſa experientia contra voluntatis renitentiam, & imperium exteriores actus violentè detineri, ſicut infirmitate, aut vinculis, aut aliorum detentione, vel quacumque alia vi poteſt impediri executio voluntatis ipſa imperante, & volente vt fiat; ergo violentiam poteſt pati voluntas in executione exterioris imperij ſui.

53 Secunda *pars eſt contra aliquos*, qui putant voluntatem cogi poſſe etiam in actibus ſibi ipſi imperatis, & à ſe eliciendis. Sed oportet aduertere, quod in iſtis actibus poteſt intelligi violentia, aut quia voluntas cogitur elicere contrarium actum, & diuerſum ab illo, quem imperat, & vult; aut quia cogitur ceſſare ab actu illo, qui imperatur, & non elicere illum. *Primo modo* impoſſibile eſt, quod ſit coactio in voluntate (vt oſtendimus dubio primo) quia ille actus verè, & propriè eſt eliciendus à voluntate, licèt ex aliquo priori actu à quo imperatur, & ſic inter actus elicitos computandus eſt, in quibus (vt diximus) non poteſt fieri violentia, quia hoc ipſo quod elicitur à voluntate, eſt actualis quædam inclinatio illius procedens à principio intrinſeco, quod eſt voluntas; ergo non poteſt violentiam pati in iſto actu, magis quàm in aliis elicitis à voluntate, aliàs ſi in actibus conſecutis in voluntate, & imperatis ab aliis pateretur violentiam, non in omnibus elicitis à ſe, diceretur non poſſe illam pati, ſed ſolùm in primo actu voluntatis, qui ab alio priori non deriuatur, nec dependet; cũ tamen in omnibus currat eadem ratio, quia procedunt à principio intrinſeco tanquam actualis inclinatio, & pondus illius. *Si autem ſecundo modo* impediatur voluntas à ceſſatione actus, iam diximus *praced. dubio*, quomodo in tali ceſſatione non datur violẽtia, ſi id fiat per ſubtractionem obiecti, vel ſuſpenſionem concurſus diuini; licet ſi ab aliqua particulari cauſa impediatur habere actum amoris, vel delectationis circa tale obiectum, abſentando, vel auferendo obiectum, dicatur pati triſtitiam, & violentiam aliquam circa tale obiectum, ſaltem ſecundùm quid, & ex ſuppoſitione prioris affectus, ſed tamen licèt relinquat actum amoris, elicit tamen actum triſtitiæ, & in eo eliciendo non patitur violentiam. Omnis autem triſtitia repugnantiam aliquam, & violentiam videtur inferre voluntati, quatenus circa obiectum repugnans, & ſibi contrarium verſatur.

Eſt tamen notanda differentia quædam inter actus imperatos pro aliis potentiis, & pro ipſa voluntate, quod reſpectu aliarum potentiarum voluntas manet cum obiecto, & cum concurſu diuino ad conandum, & reſiſtendum contra illud impedimentum, quod ſibi ponitur in potentiis executiuis; de facto enim vult illud tolli. At verò reſpectu actuũ à ſe eliciendorum, ſi impediatur voluntas elicere talem actum per ſuſpenſionem concurſus, vel ſubtractionem obiecti, hoc ipſo non ſolùm impeditur executio, ſed etiã volitio talis obiecti, & talis actus habendi, quia deficiente obiecto, & propoſitione eius, nõ poteſt velle elicere actum circa illud, quia actus circa illud connotat tale obiectum, & ita ſi vellet habere actum circa tale obiectum, non poſſet non cognoſcere tale obiectum, ſicut cognoſcit actum circa illud. Quare ablato obiecto non patitur violentiam in non eliciendo actum circa illud, aut non volendo illum elicere: & multò minus patietur hanc violentiam, ſi ſuſpendatur concurſus ad volendum obiectum, vel ad eliciendum actum illum, qui debebat elici, ſic enim naturaliter ceſſatur ab eo iuxta dicta. Verũ eſt tamen quod poſteà, ſi obiectum iterum ei præſentatur, poteſt habere triſtitiam de hoc, quod talem actum non habuerit: ſed hoc eſt violentari ſecundum quid, ideſt triſtari, quod hoc non fecerit, non autem de pręſenti conari, & repugnare in oppoſitum. Quare *D. Thom.* ſolùm poſuit in præſenti exemplum violẽtiæ in actibus imperatis in aliis potentiis: *Vt exteriora membra*, (inquit,) *impediri poſſunt, ne imperium voluntatis exequantur.* In illis ergo propriè patitur volun- 54

tas vim; quia executio imperij eius totaliter impeditur, remanente actu volendi contrarium, & renitente. Videatur etiam *D. Thom. q. 12. de Verit. art. 5. & 8.*

55 Obiicies: violentia iſta in aliis potentiis à voluntate, vel conſiſtit in hoc, quod potentia inferior imperata operatur contra propriam inclinationem, vel ſolùm contra inclinationem voluntatis, licet non contra propriam. *Primum non eſt verum*, neque requiſitum ad iſtam violentiam, quia potentia inferior eſt capax illius operationis, vel ceſſationis ab actu: *v.g.* intellectus, vel imaginatiuà eſt capax illius cognitionis, quam elicit contra imperium voluntatis, & etiam eſt capax ceſſationis ab actu, quem voluntas renuit, & ſimiliter ſi facultas motiua impeditur operari, ceſſatio illa non eſt contra ipſam facultatem motiuam, quia capax eſt illius ceſſationis à motu. Vnde ſi voluntas non vellet oppoſitum, nulla eſſet violentia: ergo non eſt contra propriam inclinationem. *Si dicatur ſecundum. Contra eſt:* Quia iſta applicatio, vt eſt actus à voluntate procedens, & actiuè imperans, non impeditur, quia reuera elicitur à voluntate: vt autem recipitur paſſiuè in potentia imperata, non apparet quid ſit talis applicatio; nam in intellectu, & imaginatiua non fit applicatio per motum localem, nec apparet quid aliud ſuperaddat talis applicatio, niſi aliquid morale, quod non ſufficit ad violẽtiam phyſicam. In potentiis autem externis poteſt quidem fieri applicatio per motum localem, ſed tunc currit argumentum, ſi ipſe motus localis impediatur, tunc enim ceſſabit applicatio, quæ per talem motum fit, & tamen fit violentia, & volũtas contra nititur. Poteſt etiam è conuerſo fieri applicatio à voluntate, & applicatione non ſublata impediri actus potentiæ inferioris, vt ſi apertis oculis, & applicatis nihil videatur, aut dæmone ponẽte impedimentum, aut Deo ſuſpendente concurſum; & tamen tunc nihil fit contra applicationem voluntatis, quia applicata manet potentia viſiua, ergo non conſiſtit violentia in eo, quod fiat contra applicationem voluntatis.

56 Conf. Quia vel voluntas efficaciter vult, vt potentia imperata operetur, vel non. Si non vult; ergo nulla fit violentia per hoc quod impeditur, quia voluntas inefficax non petit effectum habere, & ſic etiamſi impediatur ab illo habendo, non patitur vim. Si vult efficaciter; ergo de facto operatur, quia illa voluntas dicitur efficax, quæ de facto influit, & habet effectum: tunc autem de facto non influit poſito impedimento; ergo de facto non eſt efficax.

57 Reſp. Ad violentiam actus imperati, non requiri quod ſit contra propriam inclinationem potentiæ inferioris, & imperatæ ſecundum ſe, & ſecundum ſibi propria, ſed ſufficit quod ſit contra illam, vt executiua eſt, & nata obedire voluntati, ſiue ſit potentia obediens deſpoticè, vt manus, quę ſine renitentia obedit voluntati, ſiue ſit obediens politicè, quæ ſcil. poteſt reſiſtere voluntati, ſicut appetitus ſenſitiuus. Sufficit ergo quod ſit potentia inferior, & executiua imperij voluntatis, nam in quantum executiua eius, ſe habet illa potentia inferior, vt extenſio quædam, & continuatio voluntatis: ideoque dicitur voluntas ipſa pati vim in aliquo ſui, ſcilicet in executione ſui voliti. Aliquando etiã poteſt inferior potentia impediri, & violentari cum præiudicio propriæ operationis, vt ſi oculus lædatur, ne videat; manus vulneretur, ne agat, etiã imperante voluntate: aliquando verò ſine læſione ipſius facultatis operatiuæ poteſt ſolum impediri exteriùs ne operetur, ſeu vt ceſſet ab operando, vel vt diuertat ad alias operationes contra voluntatis conatum, & imperium. Ad hoc autem parum conducit, quod talis applicatio voluntatis fiat per motum localem (quod non poteſt eſſe in applicatione ipſius potentiæ motiuæ, cùm ipſa ſolùm eliciat illum motum, & antequam moueatur debeat præſupponi applicata.) vel per aliquid receptum in ipſa potentia inferiori, vel per ſolam ſimpathiã, vel aliquid morale. Quidquid enim de hoc ſit, violentia in hoc ſolùm conſiſtit, quod illa potentia ſit executiua voluntatis, & impediatur talis executio contra voluntatis imperium, & conatum; in hoc enim præciſè ponit *Diu. Thom.* violentiam in actibus imperatis, ſcilicet, quatenus membra extẽriora impediuntur, ne exequantur imperium voluntatis.

Itaque *vt detur violentia*, ſufficit, quod executio 58
voluntatis impediatur in potentiis ſibi miniſtrantibus, & exequentibus imperium eius. Et dicitur tunc fieri violentia ipſi voluntati, non quantum ad elicientiam actus, ſed quoad executionem effectus: violentia enim in actibus imperatis, non in hoc fit, neque conſiſtit, quod impediatur actus voluntatis, quo imperat (elicitur enim de facto actus ille imperij,) ſed in hoc quod impediatur effectus, ſeu executio, id enim imperatur. Quod ſi poſita applicatione voluntatis in potentia imperata adhuc non ſequatur actus, (vt obiicitur in vltima replica) adhuc fit violentia voluntati, quia retardatur eius executio ab illo impedimento extrinſeco, vndecumque veniat. Nec enim voluntas imperat, & applicat potentiam inferiorem propter ipſum ſolum applicari paſſiuè, ſed propter effectum ex applicatione ſequendum. Si ergo fruſtratur iſte effectus, licet applicatio non tollatur, adhuc fit violentia voluntati.

Ad *confirm. reſpond.* Quod violentia fit contra 59
voluntatem efficacem in imperando, & ordinando, licet non ſit efficax in conſequendo. *Et quando dicitur*, quod voluntas non eſt efficax quando de facto non influit, nec habet effectum, *diſtinguo*, quando non influit retrahendo ſe, & mutando propoſitum, *concedo*: quando non influit ex impedimento extrinſeco, & per accidens, *nego*: tunc enim contra conatum ipſum voluntatis fruſtratur effectus non ex defectu intrinſeco voluntatis. Et ſic non deeſt efficacia voluntatis, licet non ſequatur effectus. Etenim in voluntate creata, in cuius manu non ſunt omnia media, & omnia requiſita ad effectum, non debet regulari efficacitas penes ipſum euentum, & ſucceſſum effectus, ſed penes influentiam, & perſeuerantiam affectus de ſe. Debet itaque voluntas creata eſſe efficax quantum ad elicientiam actus, ſeu affectus abſolutè, & ſimpliciter; quantum ad executionem autem impedibiliter, & contingenter, & defectibiliter. Vnde ſtante efficacia quantum ad affectum poteſt pati violentiam quoad executionem, ſeu effectum, quoniam efficacia creata fruſtrabilis eſt, & impedibilis. Secus eſt de voluntate diuina, quæ non ſolùm eſt efficax in volendo, ſed omnipotens in exequendo, & omnia, quæ ad aliquem effectum requiruntur, in manu eius ſunt, nec poteſt impediri ab aliquo eius executio, nec aliquid poteſt effectum impedire, niſi ipſe voluerit. Vnde regulatur eius efficacia penes effectum, ita quod ſi effectus non ſuccedit, eſt quia retrahitur affectus; ſi enim ipſe voluerit, nullũ ponetur impedimentum. Et ſic in Deo efficacia

affectus

affectus, & effectus idem ſunt, quia impediri à quoquam contra eius voluntatem, non poteſt. In nobis autem ſtat benè efficacia affectus cum impedibilitate effectus, & conſequenter cũ violentia voluntatis reſpectu executionis.

ARTICVLVS II.

Quomodo inueniatur voluntarium, aut inuoluntarium in his, quæ ex metu fiunt?

1 PLVRA *Dubia*, quæ diſputari ſolent ab Authoribus circa ea, quæ ex metu fiunt, nos ad tria præcipua reducimus. *Primum* eſt quoad ſubſtantiam talium actionum. *Secundum*, quãtum ad modum. *Tertium*, quoad effectum. Quoad ſubſtantiam eſt dubium; An operatio ex metu ſit mixta ex voluntario, & inuoluntario, & in quo actu conſiſtat; an in vtroque? quoad modum; An id quod ex metu fit ſit ſimpliciter voluntarium? Quoad effectum, An contractus ex metu facti ſint validi, vel irriti, & quandò, vel quomodo?

Operatio ex metu eſt mixta ex voluntario, & inuoluntario ratione motiuorum.

2 CIrca *primum* ſuppono duo. *Primum* eſt, quòd aliquid eſſe mixtum ex voluntario, & inuoluntario, non ſumitur modo phyſico, ſicut ex pluribus miſcibilibus coniunctis reſultat mixtum, vt dicitur *in libris de generatione*; ſed dicitur mixtum moraliter, ſeu ex parte motiuorum, quæ concurrunt ad operationem ex metu, quia vnum operatur, & conducit ad rationem voluntarij, aliud ad rationem inuoluntarij. Et ideo concurrere ſolent plures actus ad hoc vt aliquid ex metu fiat, licet cum aliqua ordinatione, & reſpectu, ideóque moraliter cenſẽtur vnum. Nam v. gr. in tempeſtate, qua iactantur merces in mare propter periculum vitæ concurrunt hi actus. *Primò* eſt ſimplex amor, & voluntas conſeruandi vitam, & ſimiliter eſt voluntas, quantum eſt ex ſe conſeruandi merces, & odium ſeu fuga ipſius periculi, & cauſæ incutientis metum. *Secundò* proceditur ad intentionem finis, & voluntas ſimpliciter, & efficaciter intendit conſeruare vitam, & fugere periculum. *Tertiò* ſequitur electio mediorum ad talem finem, & cum occurrat medium, quod ſecundum ſe diſplicet, ſcilicet iactura mercium, & ex alia parte appareat quædam bonitas, ſeu conuenientia ad illum finem conſequendũ, quatenus eſt alleuiatiua nauis, tandem vincit iſta conuenientia illam diſplicentiam, & eligitur iactura de facto hic & nunc. *Quartò* remanet quædam voluntas conditionata non exequendi iſtud mediũ ſibi diſplicens, ſi ceſſaret cauſa metus. Vnde qui ex metu operantur, languidè, & remiſsè procedunt, quamdiu eſt aliqua ſpes ceſſandi cauſam metus, quia redeunt in propriam diſplicentiam, quæ eſt de re illa ſecundum ſe. Si tamen metus vehemens ſit, & ſecludatur ſpes ceſſandi periculum, niſi per illud medium, potiùs ex metu accipiunt velocitatem, & diligentiam, niſi metus ſit tantus, quod impediat operationem. Hæc eſt diſpoſitio operantis ex metu, non ſolum in effectu exteriori, ſed etiam in affectu interno, in quo ſic manet diſpoſita voluntas.

3 Secundò *aduertendum eſt*, quod quando dicitur aliquid fieri ex metu, ly *ex* dicit cauſã, & influentiã, & non ſolùm concomitantiam. Vnde aliud eſt fieri aliquid *cum metu*, aliud *ex metu*. Dicit autem ly *ex metu* cauſam motiuam, ſeu impulſiuam, non efficientem. *Conſtat hoc*; quia multa poſſumus operari cum metu, & timore vincendo illum, & reſiſtendo, ſicut Martyres vincunt metum tormentorum, & tamen ſæpè cum timore accedebant, & cum dolore patiebantur. Et Apoſtolus dicit ad Philippenſes 2. *Cum metu, & tremore ſalutem veſtram operamini*. Ipſa etiã ſpes metum ſolet habere adiunctum; nec tamen ex metu operatur. Aliquãdo verò operamur cum metu vincente nos, & obligante ad faciendũ, quod aliàs diſplicet, & tunc ly *ex metu* dicit influẽtiam alicuius cauſæ incutientis metum, & ſic obligantis ad id, quod non vellemus; & tunc dicit cauſam motiuam, ſeu impulſiuam, non effectiuam, quia metus operatur mediante propoſitione obiecti terribilis, ratione cuius obligat ad contrarium conſenſum: operatur ergo vt cauſa motiua, hoc eſt ex parte obiecti ſe tenens. Et in hoc differt à violento, quia violentum potiùs ſe habet in genere cauſæ effectiuæ, eo quod violentum non eſt pro ipſa elicientia interiori, quam non tollit, nec poteſt impedire, ſed ſolùm pro exterioribus actibus imperatis, quos effectiuè impedit, & in eis voluntatis applicationem tollit. At verò metus extorquet interiorem conſenſum, & inducit voluntatem ad eliciendum conſenſum, quem aliàs nollet; & cùm non poſſit metus effectiuè conſenſum extorquere, ſolum extorquet motiuè, & obiectiuè.

4 Illis *poſitis*, explicamus quomodo operatio ex metu ſit mixta ex voluntario, & inuoluntario, non quidem phyſicè (vt diximus) quaſi coaleſcat, & reſultet vna entitas operationis ex pluribus actibus mixtis inter ſe, ſicut miſcentur liquores. Non eſt imaginabilis talis mixtura in actibus, quorum quilibet eſt forma actuans, non res compoſita ex aliis. Sed intelligitur operatio mixta ex voluntario, & inuoluntario, quatenùs eſt ibi concurrentia pluriũ motiuorum, aliud retardans, & repugnans, inducenſque ad id quod diſplicet, ſcilicet, malum imminens; aliud inclinans, & attrahens, facienſque voluntarium, ſcilicet euaſio periculi, & mali. Et ex his duobus vincit motiuum inclinans ad operandum de facto rem aliàs diſplicentem, manet autem motiuum repugnans, ſeu retardans reſpectu velleitatis, ſeu voluntatis conditionatæ, quia de ſe diſplicet illud medium, & reiiceretur ſi non ſtaret cauſa metus. Quod in aliis voluntatibus conditionatis non occurrit, quia non ſemper interuenit voluntas iſta circa obiectum aliàs diſplicens. Quæ omnia interuenire in metu non aliter comprobatur, quàm ipſamet experientiã, quæ manifeſtè docet ex concurſu iſtorum motiuorum fieri ea, quæ ex metu fiunt, & ita inueniri vnum motiuum retardans, & repugnãs, ac diſplicens quantũ eſt de ſe, aliud magis vincens, & inclinans, nempe euaſio periculi, ſeu mali imminẽtis, quod nõ abſolutè allicit, & inclinat, ſed ex ſuppoſitione cauſæ incutiẽtis metũ: vnde ſi ſoluitur talis metus, & illa cauſa tollitur, non amplius voluntas eligit illud medium.

5 Dubium *autem eſt in* quo actu potiſſimùm ponatur illa operatio mixta ex volontario, & inuoluntario. An in actu abſolute, quo de facto operatur quis propter metum; An in illo acto conditionato, & velleitate illa, qua vellet non ſic facere, ſi talis cauſa motus non ſubeſſet? verbi gratiâ, quando proiicit quis merces in mare ex metu naufragij, *dubium eſt*; An in illo actu proiectionis ſit operatio illa mixta. An in actu velleitatis, quo vellet non proiicere, ſi tempeſtas non eſſet? Aliqui enim ponunt actum illum mixtum ex voluntario, & inuoluntario in illo actu abſoluto electionis, quo eligitur, vt de facto proiiciantur merces in mare, ſiquidem in illo actu, & inclinatur de facto voluntas ad proiiciendum merces propter ſaluandam vitam, aut euadendum periculum, & retardatur illa actio, quatenus cum triſtitia, & diſplicentia proiicit illas merces, vellet enim non proiicere. Et in inclinatione proiiciendi operatur motiuum voluntarium; in retardatione, & triſtitia, inuoluntarium. Alij conſtituunt illud mixtum non in actu illo abſoluto proiiciendi merces, aut eligendi proiectionē, ſed in actu conditionato velleitatis, quatenus vellet homo non proiicere, & ſub conditione quod ceſſaret caſus periculi volt non proiicere, & ſic eſt inuoluntarius ſolùm conditionatè, dat verò locum voluntati, vt abſolutè ſit volens proiicere.

6 Verius *tamen*, & probabilius videtur, voluntatē ſeu operationem ex metu vtrumque actum, & vtrumque motiuum includere, & requirere, ſcilicet conditionatum non proiiciendi, & abſolutū proiiciendi. Qui actus ſunt realiter diſtincti ſub diuerſis motiuis procedentes, & vnus eſt efficax, ſcilicet electio proiiciendi, alius inefficax, ſcilicet velleitas non proiiciendi; & poteſt vnus manere ſine alio, nam etiam poſt tranſactam proiectionem iam nō volt de facto proiicere, quia ceſſauit ille actus, & durat ille actus inefficax, & conditionatus, quia non vellet proiicere, ſi non adeſſet periculum. Item vnus actus eſt per modum fugæ, alter eſt per modum proſecutionis; retrahitur enim à proiectione illa, ſed inefficaciter, & conditionatè, quia proponitur vt diſconueniēs, & malū tale obiectum; proſequitur autem proiectionem illam efficaciter, & de facto; quatenus eſt alleuiatiua nauis, & vtilis ad euaſionem periculi. Quæ omnia ſunt ſufficientia ſigna ad diſtinguendum iſtos actus, nam ex talibus formalitatibus, & rationibus alij actus diſtinguuntur. Quare ex vtroque actu denominatur voluntas operans ex metu, ex vno directè, & ſimpliciter; ex altero præſuppoſitiuè, & de connotato.

7 Si *autem inquiras*: Quiſnam ex iſtis actibus ſe habeat in recto, & formaliter, vt dicatur operatio facta ex metu, & quis ſe habeat in connotato? *Reſpond.* Quod formaliter conſiſtit in actu abſoluto, quo eligitur proiectio mercium, præſupponit autem, & connotat conditionatum. Etenim in re, & de facto aliquid ſit ex metu: id autem quod ſit eſt illa proiectio, & illa electio proiiciendi; formaliter ergo, & in recto in illa operatione conſiſtit id, quod ex metu ſit, aut eligitur. Cæterum quia præcedit, vel concomitatur diſplicentia, & triſtitia de ipſomet actu, qui ſit, quatenus ſub conditione, *Si non eſſet periculum*, vellet non fieri, & iſte actus inefficax eſt, & non vincit, ſed potiùs relinquitur, ideò non pertinet formaliter ad id quod ſit ex metu, ſed de connotato, quatenus id quod de facto ſit aliquid retinet de diſplicētia ex tali cōditionato actu relictū, quod tamen quia nō ſit, ſolū cōnotatur, quia fieret, *Si periculū non eſſet*. Itaq; ad melius percipiendū quomodo miſceatur voluntarium cum inuoluntario in his, quæ ex metu fiunt, ſolùm oportet conſiderare, quod ea, quæ ex metu fiunt, aſſumuntur, & eliguntur à voluntate per ordinem ad aliquem finem, tanquam ad ipſum vtile, & conueniens. Contingit autem, quod aliqua media eliguntur ad finem, non quia in ſe ipſis placent, ſed præcisè ob conducentiam aliquam ad finem, quæ tamen ſublato illo fine non eligerentur, ſicut eſt potio amara, ſciſſio venæ, abſciſſio membri, & alia ſimilia, quæ tamen in alio ſtatu conſiderata, ſcilicet, non vt media ad illum finem, ſed ſecundum ſe, omninò diſplicent, & ſecundum voluntatem conditionatam, ſcilicet, ſi non adeſſet periculum, vel neceſſitas acquirendi illum finem, non eligerentur. Ita prorſus ſe habent ea quæ ex metu fiunt, eliguntur enim tanquam media, alias ſecundum ſe diſplicentia, licèt ex ſuppoſitione periculi, & ob finem illum euitandi periculum eligantur de facto.

Obiicies: nam obſeruatio mandatorum Dei metu gehennæ eſt bona; & attritio de peccatis ob eundem metū etiam bona eſt, vt determinat *Concilium Trident. ſeſſ.* 14. *capit.* 4. *&* *Canone* 5. Ergo non eſt mixta ex voluntario, & inuoluntario. *Patet conſeq.* quia ſi haberet inuoluntarium, & voluntatem conditionatam de oppoſito haberet hunc actum, *ſi non eſſet infernus peccarem*, & ſic haberet complacentiam de peccato ſecundum ſe, conditionatè haberet quoque repugnantiam, & triſtitiam de conuerſione ad Deum, & de obſeruatione mandatorum, quæ omnia non ſunt bona, ſed peccata. 8

Nec *poteſt dici*, quod metus quando incutitur à cauſa intrinſeca, & non ex cauſa libera extrinſeca extorquente conſenſum, non habet aliquid inuoluntarij. *Nam contra eſt*, tum quia iam in hoc definimus à doctrina *D. Thom.* qui in *hoc art.* 6. generaliter docet, quod ea quæ fiunt ex metu ſunt mixta ex voluntario, & inuoluntario. *Tùm*, quia pœna inferni prouenit ex voluntate diuina puniente peccatores, non ex intrinſeca natura timentis. 9

Confirm. Quia illud inuoluntarium, quod inuenitur in iſta operatione, ſi datur, maximè prouenire debet ex metu; ſed ex illo non prouenit; ergo. *Minor probatur*: quia metus potiùs eſt cauſa vt voluntas velit iſtam rem; imò eſt cauſa vt velociùs, & intenſiùs quis operetur, quando metus creſcit, quia magis vrget; ſi autem metus retraheret voluntatem, & faceret agere remiſsè, quantò maior eſſet metus, remiſſiùs ageret voluntas; cuius oppoſitum conſtat, quia vrgente, & creſcente metu, velocius aliquis operatur ex illo. Neque poſſunt ex eodem motiuo duo contradictoria prouenire, ſcilicet quod ex metu inclinetur aliquis ad operandum voluntariè de facto, & ad habendam repugnantiam, & rationem inuoluntarij de facto, ſcilicèt ex motiuo metus: ergo non eſt mixtum ex vtroque. 10

Reſp. *Multos* circa hoc argumentum torqueri, & varias adhibere ſolutiones, quas ſuperfluum eſſet referre, & impugnare, cum ſatiùs ſit legitimam ſolutionem tradere. Admittimus ergo, quod illi actus facti ex metu gehennæ boni ſunt, quando fiūt cum totali exclusione voluntatis peccandi, non 11

illa

illa voluntate retenta. Vt autem excludat voluntatem peccandi, non ſolùm debet aliquis timere ipſum inferentem pœnam, & incutientem metum, ſed etiam abhorrere fundamentum huius pœnæ, quod eſt ipſa culpa. Et quia culpa non eſt, niſi ſit voluntaria, debet abhorrere ipſũ voluntarium culpæ, & ipſam voluntatẽ peccandi. Et ſic talis metus nõ debet relinquere aliquid de inuoluntario, etiam conditionato, circa derelictionem culpæ, quæ eſt fundamentum, & cauſa huius pœnæ. Itaque metus, ſolùm habet pro cauſa, & fundamento operationem alterius agentis extra propriam voluntatem, ille metus cauſat inuoluntarium, & repugnantiam, & voluntatem conditionatã de non operando talem rem. Quando autem metus ita infertur à principio, ſeu voluntate extrinſeca, quod habet pro fũdamento, & cauſa meam propriam voluntatem, & quandiù illi adhæreo, punior, ſi recedo, dimittor; tunc ex tali metu reſultat, quod propriam voluntatem, etiam ſimplicem & conditionatam mutem, vtpotè cauſam talis mali infligendi, & imminentis, & conſequenter non diſplicet ex aliqua parte operatio, quã facio, & derelictio ipſa culpæ, ſicque tollit omne voluntarium, quia tollit omnem cauſam talis mali, quæ eſt propria voluntas.

12 Ad *Argumentum ergo* in forma, *Reſp.* concedendo antecedens, ſcil. quod attritio orta ex metu gehennæ bona eſt, quando totaliter excludit voluntatem peccandi. *Ad conſeq.* ergo non habet admixtũ inuoluntariũ, *diſtinguo*: quatenus oritur ex vi metus, vt incuſſi ab alio, *nego*; prout cauſatur, & fundatur ille metus in mea voluntate adhærente culpę, propter quam infertur illa pœna; *concedo*. Et ſic metus formaliter, & quantum eſt ex vi ſua cauſat inuoluntariũ; per accidens autem quatenus metus in hac materia oritur, & fundatur in propria voluntate, benè poteſt tollere inuolũtariũ, quia hoc ipſo quod refugit cauſam inferentem metum, & penam minantem, abhorret etiam, & deſiſtit à propria voluntate, quæ eſt fundamentũ, & ratio inferendi talem pœnam, & metum illius, & ſic incipit diſplicere ipſi ipſum met peccatũ, & culpa; quæ eſt cauſa tantæ pœnæ, quæ timetur, atque adeò non eſt inuoluntarius circa derelictionem peccati, ad quod relinquendũ mouetur ex metu pœnæ, quia remota cõplacentia de peccato, nõ eſt inuoluntarius in illo relinquendo, licet ad hoc ipsũ, quod eſt relinquere peccatũ, & voluntatẽ peccandi moueatur ex metu. Itaque metus ille non eſt ſolùm ad operandum aliquid exterius, & ad eligendum ſic operari de facto, ſed eſt metus incuſſus ad relinquendum etiam ipſam ſimplicem voluntatem, & affectum peccati, quia etiã propter illam punitur quis à Deo, & talis voluntas ſimplex eſt cauſa, & fundamentum illius pœnæ, & illius metus. Et quando talis metus incutitur ad tollendum etiam ſimplicẽ affectũ alicuius rei, & non ſolũ ad operandum efficaciter, vel eligendũ aliquid, talis metus tollit totaliter inuoluntariũ, quia tollit id quod eſt radix, & cauſa vnde ſibi placet oppoſitum eius, quod operatur. Ex eo enim quia, placet nobis oppoſitum eius quod agimus ex metu, ſumus inuoluntarij in eo quod ex metu fit, habentes conditionatã, & ſimplicẽ voluntatẽ oppoſitũ faciendi. Si autẽ metus talis ſit, quod etiam conditionatã, & ſimplicẽ iſtam voluntatem tollit, quia etiam illa eſt culpa. & eſt cauſa pœnæ, & timoris eius, ſoluitur à metu illo omne inuoluntarium, quia omnis voluntas oppoſita tollitur, etiã conditionata; ſed hoc eſt per accidens, non formali ratione, & vi metus, ſed quia materia huius metus fundatur in voluntate propria, etiam conditionata, & ſimplici.

Dices: ergo in tali caſu etiã tota ratio metus diſſoluitur, nec ex illo mouetur quis ad dolendum de peccato; ergo non habet timorẽ in derelinquendo ipsũ, nec mouetur ex timore, quia nullã habet voluntatẽ repugnantem de illa re, & ſic nõ timet illã perdere, ſicut nos non timemus, nec timore mouemur ad non habendũ res, quas nullo modo amamus, nec ad nos pertinent, tamdiù autem ex metu cogimur ad aliquid, quã diù voluntas remanet, quæ cogatur, & torqueatur ad oppoſitũ eius, quod vult. 13

Conf. quia *D. Th.* vniuerſaliter loquitur de omni metu, dicens, *quod quæ ſunt ex metu ſunt mixta ex voluntario, & inuoluntario*; ergo contra ipsũ nos excipimus ea, quæ fiũt ex metu cauſato, & fundato in noſtra voluntate. *Reſp* non ſolui metũ ex eo quod ſoluatur voluntas peccãdi, etiam conditionata, & quoad ſimplicẽ affectũ, quia ſemper illa pœna debetur ratione voluntatis præteritę peccandi, quam ſibi conſtat certò habuiſſe, & ob illam timet, & ex tali timore mouetur ad relinquendam talem voluntatem, & ſic quandiù nõ retractat illam voluntatẽ, ſemper habet fundamentum timendi pœnam; imo poſtquam mouetur ad deteſtandam illam, cùm non ſit certus de venia, ſemper habet vnde timeat, iuxta illud Eccleſiaſtici, *De propitiato peccato noli eſſe ſine metu*. 14

15 Ad *Conf. Reſp.* Nos non recedere ab vniuerſali doctrina *D. Th.* quia ipſe loquitur de metu per ſe, & ex vi ſua, & prout oritur à cauſa extrinſeca inferente metum, non per accidens, quando ille metus iuſtè infertur propter meam propriam voluntatẽ, quæ eſt cauſa iuſtæ punitionis; tunc enim licèt attenta ratione metus præciſè voluiſſem non recedere à peccato, tamen attenta cauſa iuſtæ punitionis, ſeu conſiderato illo metu, & vt rationabiliter incuſſo ob propriam voluntatem, mutat illam, & diſplicet illi peccatũ, vt eſt ratio, & fundamentũ illius metus iuſti. Quod ſi aliquid recederet à peccato ſolùm propter metum pœnæ, retinendo in ſe voluntatem peccandi, ſi talis pœna non eſſet, non haberet attritionem. Quare *D. Th.* tradit doctrinam vniuerſalem, & maximè formalem attẽdendo præciſè ad formalitatẽ metus, non ad alias circumſtantias illi immaterialiter adiunctas.

16 Ad *Conf.* principalis argumenti *Reſp.* Quod ſi metus non ſolùm vrget pro ipſa re vt fiat, ſed etiã pro circũſtantia, vt citò fiat, quia periculum eſt in mora, tunc etiam inducit velocitatem, quia hoc ipſum intẽdit metus, & obligat ad illud. Si verò non vrgeat metus pro ipſa feſtinatione temporis, vel pro aliis circumſtantiis, tunc proceditur remiſſiùs, ſeu minus velociter, & cũ quadã retardatione, quia pro illis non operatur ex metu, ſed relinquitur ſuę inclinationi, quæ potius in contrarium nititur. Et ſic creſcente metu, creſcit feſtinatio, quando metus etiam verſatur circa iſtas circumſtãtias. *Ad id vero quod dicitur* de duabus contradictoriis ex eodem motiuo. *Reſp.* illud voluntarium, & inuoluntarium in metu naſci ſecundùm diuerſas conſiderationes, & motiua: ſicut eadem mors Chriſti, vt redemptiua generis ſummopere placebat; vt erat actio Iudæorum ſummè diſplicebat: & eadem abſciſſio brachij, vt cauſans dolorẽ diſplicet, vt conducit ad euitationem periculi placet. Et ſic non oriũtur contradictoriæ ex eodem formali motiuo.

Inſtabis *contra confeſſionem* ſupra poſitam, quod

con

concurrunt duo actus ad operationem ex metu, alter abſolutus, alter conditionatus, quia non eſt neceſſe in violento, quod concurrat duplex actus vt aliquid ſit mixtum ex violento, & naturali; ergo neque in metu. *Conſeq patet a paritate rationis*; metus enim quædam violentia moralis eſt, & obiectiua: vnde & qui allegant ſe feciſſe aliquid ex graui metu, violentiam allegant. *Antecedens prob.* in motu phyſico animalis, vbi eleuatio pedis eſt violenta illi corpori, in quantum graue, & eſt naturalis eidem, vt viuenti; & tamē non eſt ibi duplex actus, vel motus, ſed vnus tantùm, quo animal mouetur. Ergo ſufficit etiam, quod eadem operatio ſit ex metu diſplicens ſub vna ratione, & placens ſub alia, licet non interueniat duplex actus. *Et præſertim*, quia ille actus conditionatus, vel eſt conditionatus ex parte obiecti, vel ex parte actus. Si ex parte actus, nōdum datur de facto, ſed dabitur, ſi ponatur conditio. Si ex parte obiecti; talis actus eſt abſolutus ex parte voluntatis, quia de facto voluntas vult aliquid, tota conditione tenente ſe ex parte obiecti, vt quando quis facit votum actualiter, de facto, & in re ad intrandum Religionem, ſi liberetur ab infirmitate. Hoc autem non requiritur ad operationem ex metu, nam etiamſi quis nō habeat de facto voluntatem non proiiciendi merces in mare, ſed ſolùm velleitatem, de facto tamē operatur, & elicit actum.

18 Reſp. *negando conſeq* Ratio diſparitatis eſt, quia violentum non inuenitur in actibus elicitis, & internis voluntatis (vt vidimus) ſed in actu externo, imperato, atque adeo executiuo voluntatis. Non poteſt autem in actu executiuo inueniri duplex motus, alter abſolutus, alter conditionatus, quia cū ſint motus in executione, nō ſtat aliquem eſſe ſub conditione ex parte actus, ſic enim ſuſpenderetur executio, conditione non purificata. Et hac ratione etiam in actione exteriori non facta ex metu non datur duplex actus, ſed vnus; v.gr. in ipſa proiectione mercium, vnus tantùm motus datur, non duplex, alter ad proiiciendum, alter ad non proiiciendum. Et ſic etiam in motu animalis mixto ex violento, & naturali, non datur duplex motus, ſed vnus, quia ille motus externus eſt, & executiuus, non alter conditionatus, alter executiuus; ſi autem eſſet duplex motus, & violentus, & naturalis, & vterque executiuus, mutuò ſe impedirent; & ſic eſt vnus, qui ſimpliciter eſt naturalis prædominante natura animalis, & ſecundum quid violentus ex contrarietate ad grauitatem. Cæterum in metu, præter actionem externam, datur etiam interna voluntas & internus actus elicitus à voluntate, cui cū obiectū proponatur duplici modo, ſeu ſecūdum duplicē rationē, ſcil. ſecundū ſe, vt diſplicens, & repugnans (& ſic fundat affectum ſimplicem, & conditionatam voluntatē volendi, & faciendi illud, ſi non obſtaret metus) & deinde, vt conducens hîc & nunc ad euadendū metum, ſeu periculum, & hoc modo fundat affectum efficacem, quia inde dimanat electio efficax, & executio externa. Quare in metu non repugnat dari iſtum duplicem actum elicitum, & internum: intra voluntatem autem dari poſſunt, non ſolum actus efficaces, ſed etiam inefficaces. In violento autem repugnat dari actum elicitum à voluntate, qui ſit violentus, & ſic repugnat dari actum conditionatum violentum in voluntate, ſed ſolū datur violentia in executione, ſeu in actu imperato, & hic nō poteſt eſſe inefficax, quia executio eſt; nec duplex, quia oppoſitus naturali eſt.

Quod verò *dicitur* de actu illo conditionato. 19
Reſp. quod vtroque modo poteſt inueniri in caſu metus, ſcilicet vel abſolutè, & in re de facto productus, licèt cōditionatus ex parte obiecti, ſicut ſi in tēpeſtate eliceret quis actum, quo de facto, & in re proponeret non proiicere merces, ſi tempeſtas non ſit, & determinatè dicat: *Nolo proiicere ſi tempeſtas non detur*: iſte actus eſt abſolutus ex parte actus, quia de facto, & determinatè procedit à voluntate, & ex parte obiecti eſt conditionatus. Poteſt etiam dari conditionatus actus, non ſolùm ex parte obiecti, ſed etiam ex parte ipſius actus, videlicet ſi ſtante tempeſtate ſolum curet de proiectione mercium, & ſaluatione vitæ, non curando de eliciendo aliquo actu circa tale obiectum, ita quod de facto determinet, nec dicat ſe nolle proiicere merces, ſi non ſit tēpeſtas, ſed omittat talem actū, eſt tamen in tali diſpoſitione, quod vellet nō proiicere, ſi tempeſtas non eſſet. Et ratione huius diſpoſitionis dicetur habere velleitatem non proiiciendi, & ex illa diſpoſitione de facto nō proiiciet, ſi tempeſtas ceſſet, quia ſufficit talis diſpoſitio, vt oriatur voluntas non proiiciendi, quoties ceſſauerit occaſio tempeſtatis, licet nunc nondum habeat de facto talem actum. De facto verò proiicit merces, & operatur talem proiectionem, quia hæc non dependet ab illa velleitate, vel diſpoſitione non proiiciendi, ſed ab altera voluntate, & electione efficaci, quam habet proiiciendi, quia hîc & nunc conducit ad euadendum periculum.

Vnde *colligitur obiter*. Quid ſit velleitas, ex qua non conſtituitur aliquis de facto volens, ſed ſolùm quod vellet ſi talis conditio adeſſet. *Diximus* enim, quod *velleitas* poteſt ſumi, vel pro actu ſecūdo inefficaci; vel pro actu primo, ſeu diſpoſitione ad volendum. *Primo modo* non eſt aliud, quàm actus voluntatis inefficax, & conditionatus, quo alicui placet in actu ſecundo res aliqua ſimplici affectu, & quoad executionem ſolùm ſub conditione ſe habet, quia non vult abſolutè exequi, ſed ſub conditione, ſi hoc vel illud ponatur, & ſic vellet exequi, & nō vult. *Secundo modo velleitas* nō eſt actus, ſed diſpoſitio voluntatis ad habendum actum talē, ſi talis conditio poneretur, ſed de facto nihil vult, vellet autem in tali occaſione, & ad hoc habet diſpoſitionem, & determinationem in actu primo, & ſic eſt velleitas in actu primo.

Quæ ex metu fiunt, ſimpliciter voluntaria ſunt.

Eſt *concluſio* hæc *D.Th. in hac q.a.5.* Vbi diligēter eſt notandum, non dicere *D.Th.* quod ea quæ fiunt ex metu ſunt volita, ſed quod ſunt voluntaria. Nam volitum (vt ſupra diximus) tenet ſe ex parte obiecti, & eſt denominatio in obiecto voluntatis ab actu volitionis. Sic autem obiectum ex metu, ſeu cauſa metus manifeſtum voluntati, eſt ſecundum ſe diſplicens, & ideò ſtat benè quod id, quod fit ex metu ſit minus volitum, hoc eſt minus amatū quia minus placens. Sed tamen dicitur ſimpliciter voluntariū, quia conſiſtit in hoc quod eſt procedere à voluntate, & ſic ad videndum, an id quod fit ex metu ſit ſimpliciter voluntarium, ſolū oportet attendere an ſimpliciter procedat à volūtate; id enim quod de facto procedit, ſimpliciter voluntarium eſt. Et de facto aliquid in vi metus procedere à voluntate, experientia videmus, tùm 20

multa

molta de facto ex metu fiant, vt cum proiiciuntur merces in mare, & metu mortis multa eliguntur de facto fieri, quæ ſine metu non fierẽt. Vnde etiã ex hac parte obiectum ipſum, ſeu operatio, quæ fit ex metu poteſt dici obiectum volitum non abſolutè, & ſecundum ſe, ſed vt ponendum, & exequendum in ſe, ipſa enim executio, & poſitio volita eſt.

21 Ex *hoc autem* ſumitur *fundamentum* concluſionis poſitæ, quæ eſt *D.Th.* Quia voluntas efficax ſimpliciter reddit operationem voluntariam, inefficax verò non, eſtu verſetur circa obiectum magis volitum, aut magis placens ſecundum ſe; ſed in his quæ fiunt ex metu datur voluntas efficax ad efficiendum opus de facto, v.gr. proiectionem merciũ; inefficax verò ad non proiiciendum, licet ſecundũ ſe magis vellet non proiiciere. Ergo illud primum eſt magis ſimpliciter voluntarium. *Maior conſtat*; quia voluntas efficax eſt illa, quæ de facto ordinatur ad executionem, & operationem in eſſe, & non ſiſtit in interiori velle; inefficax verò non reſpicit executionem de facto, nec illam ordinat; ergo in voluntate efficaci procedit actus, & operatio executiua à voluntate, non in alia. Voluntarium autẽ eſt illud, qood à voluntate procedit, ſeu à principio intrinſeco; ergo à voluntate efficaci ſimpliciter, & per ſe fit denominatio voluntarij, hoc eſt eius, quod à voluntate procedit, hoc enim nomine *voluntarij* intelligitur. *Minor autem de ſe patet*; quia qui operatur ex metu, proiicit de facto merces in mare; ergo de facto procedit operatio illa à voluntate, quia ſine voluntate operatio illa non fit.

22 Conf. Quia quæ fiunt ex metu contra fidem, aut legem Dei ſimpliciter ſunt peccata; ergo ſimpliciter voluntaria. *Conſeq. patet*, quia in tantum aliquid eſt peccatum, in quantum voluntarium. *Anteced. prob.* in eo, qui fidem negat metu tormentorum, talis enim mortaliter peccat, & grauiſſimè, quia infidelis eſt, & amittit fidem. Et Petrus ex metu Chriſtum negauit, & peccauit grauiſſimè. Ergo quæ ex metu fiunt ſunt ſimpliciter voluntaria, quia ſufficit illud voluntarium ad peccatum mortale; ergo ſimpliciter ſunt libera; ergo ſimpliciter volũtaria. Certè moltoties eligimus media de ſe aſpera & diſplicentia propter finem conſeruandæ vitæ, & euitãdi periculum mortis, vt abſciſſionem brachij, famem, vel nuditatem, & hæc ſunt ſimpliciter voluntaria, quia ſimpliciter liberè electa, & acceptata; ergo idem erit in his, quæ fiunt metus cauſa, quia hæc aſſumuntur vt media ad vitandum periculum. Quis enim dicat, quod proiicere merces metu periculi tempeſtatis ſit inuoluntarium, & abſcindere brachium metu infirmitatis ſit voluntarium? Vtrumque ergo eſt verè electum, & electione factum; ergo vtrumque eſt voluntarium ſimpliciter. Hæc eadem ſententia ſumitur ex *Damaſc. l. 2. fidei, cap. 14. & Niſſeno lib. 5. de homine, cap. 1. Ariſtot. 3. Ethic. cap. 1.* dicente, quòd ea, *quæ ex metu fiunt magis ſunt ſimilia his, quæ homines ſpontè faciunt.*

23 Sed *obiicies* Authoritatem *Ariſtot. & D. Thomæ*, quæ in hac parte difficultatem facit. Nam *Ariſtoteles 3. Ethicorum cap. 1.* dicit: *Quod ſimpliciter nemo fortunas ſuas ſponte eiicit, ſed propter ſuam, cæterorumque ſalutem* Et addit: *Quod qui ex metu operatur, ſimpliciter fortaſſis inuitus, nemo namque talium quidpiam expeteret vnquam.* Similiter D.Th. *1.2.q.142.a.3.* docet: *Quod id quod fit ex metu ſimpliciter non eſt voluntarium, quod autem fit ex concupiſcentia eſt ſimpliciter voluntarium.* Et addit *ſolutione ad tertium. Quod in timiditate eſt magis voluntarium ſecundum quid, & non ſimpliciter.* Ergo contradicit D.Th. *Ariſt.* & ſibi ipſi, quando in præſenti docet, quod operatio ex metu eſt ſimpliciter voluntaria.

Confirmas. Quia id quod fit ex metu, fit ſuppoſitione mali inſtantis, & non abſolutè. Quod autẽ eſt tale ex ſuppoſitione, non eſt ſimpliciter tale, ſed ſecundũm quid: ergò. *Maior conſtat*: quia extra caſum metus illa operatio non fieret; ergo ſolùm fit ex ſuppoſitione timoris. *Minor probatur*: Quia id quod fit neceſſariò, & infallibiliter ex ſuppoſitione ſimpliciter manet liberũ, ſicut qui operatur ex auxilio efficaci ſimpliciter operatur liberè, licet in ſẽſu cõpoſito operetur neceſſariò neceſſitate conſequẽti, & ex ſuppoſitione. Et in cõcupiſcẽtia cõſtat, quod id quod fit ex illa, ſimpliciter eſt voluntariũ, quia ſimpliciter voluntas poteſt illi reſiſtere, licet ex ſuppoſitione cõcupiſcẽtię trahatur violẽter ipſa voluntas, & minus voluntariè, quia ab alio extrinſeco allicitur. Sic ergo metus cauſat ſimpliciter inuoluntarium, quia abſolutè, & ſecundum ſe diſplicet. Illud autem eſt ſimpliciter tale, quod conuenit rei ſecundum ſe, licèt ex ſuppoſitione periculi voluntas velit oppoſitum, ſed non ſimpliciter. 24

Reſp. ad locum *Ariſtotelis*, quod non ſumit ly 25 *ſimpliciter*, pro eo quod eſt perfectè, & abſolutè tale, ſed pro eo quod eſt præciſè, & abſtractè, & quantum eſt ex meritis obiecti nudè, & ſimpliciter conſiderati, non provt veſtitur circumſtantiis hîc & nunc, & provt reſpicit efficaciter executionem. Itaque ly *ſimpliciter*, eſt idem, quod ſecundum ſimplicem affectum, & non ſecundum efficacem: ſimplex autem affectus non facit voluntarium abſolutè, & per ſe, ſicut efficax. Et ita D. *Thom. 3. Ethic. lectione 1.* dixit: *Quod illud ſimpliciter eſt conſiderare rem in vniuerſali,* proprium enim eſt vniuerſalium abſtrahere à conditionibus particularibus, vt hîc & nunc. Ea ergo, quæ fiunt ex metu, ſi conſiderentur ſimplipliciter, hoc eſt nudè ſecundum ſe, & ex meritis obiecti, non ſponte, ſed inuoluntariè ſe habẽt: tamen conſiderando ſecundum particulares circũſtantias hîc & nunc, & provt conducunt ad euitandum periculum, ſic ſunt voluntaria abſolutè, & ſimpliciter. Vnde idem *Ariſtoteles*, qui dixit *ſimpliciter neminem fortunas ſuas ſponte eiicere*, addidit ſtatim, *ſed propter ſuam, cæterorumque ſalutem.* Ergo ly *ſimpliciter* contra ponitur ei, quod eſt propter propriam ſalutem, aut cæterorum: *quaſi dicat*, quod remotò iſto fine ſubueniendi propriæ ſaluti, nemo appetit ſpontè ſuas fortunas eiicere, ſicut remoto fine ſanitatis, nemo appetit ſciſſionem venæ, vel brachij, & tamen poſito illo fine, nõ tollitur, quin iſta reddantur voluntaria abſolutè, & ſimpliciter, ideſt de facto; & in re. Benè enim ſtat, quod aliquid ſimpliciter, & nudè conſideratum ſub vno ſtatu nõ appetatur, & veſtitum aliis circumſtantiis, & requiſitis, appetatur. Æquiuocatur ergo in illo termino *ſimpliciter*, quod aliquando ſumitur provt ſe tenet ex parte obiecti pro ſimplici, & nuda conſideratione obiecti abſtrahendo à circumſtantiis, & executione, correſpondetque illi ſimplex affectus, & non efficax ex parte voluntatis. Aliquando ſumitur pro eo quod eſt abſolutè, vel perfectè tale. Et primo modo inuenitur in metu inuoluntarium ſecundum ſimplicem affectum, & conſiderationem obiecti ſimplicem, & nudam. Secundò autem mo-

do.

do Inuenitur voluntarium quantum ad efficacem executionem voluntatis. Vnde ibidē ſubdit Ariſt. *Quod iſta operationes aſſimilantur magis voluntariis. Voluntaria enim ſunt tunc cum operata fuerint; finis autem operationis ſecundum tempus eſt.* Quod eſt dicere, quod reſpiciendo finem ſecundum occurrentiam temporis hic & nunc, voluntariæ ſunt illæ operationes, licet ſecundum ſe, ideſt, præſcindendo ab illa occurrentia temporis, & finis ſic mouentis, non eliguntur, & nec placent tales operationes in affectu ſimplici, & inefficaci

26 Ad *teſtimonium D. Th. Reſp.* Verba eius ſic habere in loco citato. *Quæ fiunt ex timore principium habent ab exteriori impellente, vnde non, sunt ſimpliciter voluntaria ſed mixta, vt dicitur in 3. Eth. c.* In quibus verbis ly *ſimpliciter tale*, eſt idem quod ſolùm eſſe tale, ideſt, non ſunt ſolum voluntaria purè, ſed mixta ex voluntario, quia non omnimodo nec ex omni parte voluntaria ſunt: contraponit enim D. *Thom.* ly *ſimpliciter* ad ly *mixtum*. ergo ly *ſimpliciter* eſt idem, quod non ſolum, ſeu non pure, & omnibus modis; aliquando enim *ſimpliciter tale* eſt idem, quod omnibus modis tale, aliquando idem quod abſolutè, & ſine addito tale, vt docet *S. Th. 3. p. q. 60. a. 5.*

27 In ſolutione verò *ad 3*, cum dicit D. *Th.* Quod in timiditate conſideratur magis voluntarium in vniuerſali, minus autē in particulari, & ideò in ea eſt magis voluntarium ſecundùm quid, & non ſimpliciter, loquitur de timore non ex parte actus, ſeu operationis, quæ ex metu fit, ſed ratione finis propter quem mouetur, v. gr. propter euitandum periculum mortis, hic enim finis conſideratus ſecundū ſe, & in vniuerſali, ſeu abſtractè, magis amatur, omnes enim de ſe amant effugere pericula, & ſic cōſideratus in cōmuni magis voluntarius, & magis placens eſt. In particulari autem ſcilicet vt aſſequendus per media talia, quæ ſunt aſpera, & difficilia, ac de ſe minus placentia, v. gr. per proiectionem mercium in mare, per abſciſſionem brachij, per matrimonium coactum ob metum reuerentialem, &c. minus amatur, in quantū conſequendus illo medio ita difficili. Ipſum verò opus ex timore factum, ſecundum ſe minus placet, minuſque voluntariū eſt, tamen vt conducens ad illū finem de facto, & efficaciter ponendū, qui eſt euadere pericula, ſimpliciter eſt voluntarium, quia efficaciter à voluntate eſt.

28 Ad *Confirm. Reſp.* ex D. *Th. hic ad 3.* Quod illud quod agitur ex metu non agitur ſub conditione, vel ex ſuppoſitione, ſed de facto, & in re, & ideò denominat voluntarium ſimpliciter. Quare eſſe aliquid tale ex ſuppoſitione ſtat dupliciter. *Primò* ex ſuppoſitione non tollente executionem de facto, & in re, ſed potiùs adiuuante, & hæc ſuppoſitio non tollit voluntarium ſimpliciter, quia non tollit, quod procedat operatio actu, & in re. *Alio modo* ſuppoſitio non eſt ad faciendum, & exequendum de facto, & in re, ſed aliquam conditionem, vel reſpectum apponit, ſub quo res non fit abſolute, & ſimpliciter, ſed ſolùm declaratur habitudo aliqua, vel ſtatus ſub quo non compatitur illa operatio ſtante illa ſuppoſitione; & tunc ſuppoſitio illa non reddit voluntarium ſimpliciter, ſed ſecundum quid. Et hoc modo ſe habet neceſſitas in ſenſu compoſito, quando componitur efficax auxilium cum potentia libera. Non enim ſenſus compoſitus facit, quod de facto, & in re actus neceſſariò fiat, de facto enim liberè fit; ſed ſolum importat incompoſſibilitatem auxilij efficacis cum detentione, ſeu non executione operationis liberę, quod eſt ſolùm inducere neceſſitatem conſequentem, non antecedentem, ideſt, nō neceſſitatem, ſeu influentem neceſſitatem in actum, ſed expedientē omnia, quæ requiruntur vt liberè de facto fiat talis actus, ex qua expeditione conſequitur, vt non ſtet oppoſitum fieri in re, & de facto; non tamen quod fiat actus neceſſariò, quia illa expeditio, quā facit efficax auxilium, non ſolum eſt vt fiat actus, ſed vt liberè fiat. 29

Suppoſitio ergo timoris imminentis eſt ſuppoſitio conducens, & influens ad hoc vt operatio de facto fiat, quia in ordine ad talem finem, ſcilicet ad euadendum periculum inducit eligere media aliàs ſecundum ſeſe diſplicentia, & conſequenter conducit ad hoc vt illa operatio ſimpliciter voluntaria ſit, quia de facto procedit, & oritur à voluntate, & in hoc formaliter ratio voluntarij conſiſtit. Alioquin ſi talis ſuppoſitio faceret volūtarium ſecundum quid, omnis electio, & operatio circa media eſſet ſecundum quid voluntaria quia ſemper fit ex ſuppoſitione alicuius finis, & nō abſque omni ſuppoſitione; ſiquidē electio mediorū ſupponit intentionem finis, & ex illa ſuppoſitione 30
finis procedit.

Quod *autem dicitur* ſecundum ſe eſſe inuoluntarium, & diſplicens id quod metus cauſat. *Reſp.* ex D. *Thom. hic ad 2.* quod ly *ſecundum ſe* in his quæ reſpectiuè dicuntur, variatur ſecundum comparationem ad aliud. Et ideò non repugnat quod id, quod ratione ſui, & ſub præciſione conſideratum eſt inuoluntariū, ſub alio reſpectu, & in ordine ad executionem de facto hîc & nunc ſit ſimpliciter voluntarium. Alia enim eſt conſideratio rei ſecundum ſe, quoad præciſam rationem obiecti, & denudatæ à circumſtantiis; alia ipſius rei vt veſtitæ aliquibus circumſtantiis, & in ordine ad executionem; & ſic ratione vnius conſiderationis poteſt intelligi, quod à voluntate procedat, quod aliàs ſub alia conſideratione, & in alio ſtatu nec fieret, nec 31
procederet.

Maior *obiectio*, & difficultas poſſet contra hanc reſolutionem deſumi ex eo, quod aliqui contractus, qui metu fiunt, ipſo iure redduntur inualidi, non alia ratione, niſi quia ſimpliciter voluntarij non ſunt ſicut matrimonium ex metu factum redditur validum, vt conſtat ex *Cap. Locum*, & ex *Cap. Veniens de ſponſalibus*; imò omnes contractus ex graui metu celebrati inualidi redduntur, vt conſtat ex toto Titulo, *de his quæ vi, metuſve cauſa.* Et idē eſt de voto ex metu graui emiſſo, vt habetur in dicto *Titulo c. 2.* Et *Concil. Trident. Seſſ. 25. de Regularib. cap. 19.* conceſſit vt Religioſi ex metu profeſſi poſſent intra quinquennium reclamare, & ſi probauerint profeſſionem ex metu eſſe factam, quod ſit nulla. Ergo quæ fiunt ex metu ſunt ſimpliciter inuoluntaria; alioquin ſi abſolutè voluntaria eſſent, abſolutè talia ex metu facta valerent. Multa etiam præcepta non obligant ſtāte metu graui, vt præceptum de audiendo ſacro, de ſoluendo debito, de reddendo depoſito. Ergo iudicātur inuolūtaria in iure ea, quæ ex metu fiūt.

Hæc difficultas poſtulat reſolutionem ſuam ex ſequenti dubio.

Contractus ex metu quando ſint inualidi, quando non?

Circa *hoc vltimum dubium*, quod eſt non tam 33
circa operationes ex metu, quàm circa effectus,

ctus, v.gr circa contractus ex metu factos, duplicem diſtinctionē oportet præmittere. *Prima diſtinctio eſt*, quod metus alius eſt grauis, ſeu iuſtus, & cadens in [illegible] conſtantem, hoc eſt virtuoſum, & prudentem, [illegible] illum etiam prudentes cum recta ratione timere poſſunt: alius eſt metus leuis, qui oppoſito modo à graui declaratur. Grauitas autem, vel leuitas [illegible] ſumitur ex cauſa inductiua mali. Requiritur [illegible] metum, quod cauſa ſit inductiua [illegible], & grauiter; hoc eſt, non ſolùm mali [illegible] b[illegible], & graue damnum, ſed quod ſeriò, [illegible] illud inferat, ita quod ſit cauſa habens paratam executionem, & ſoleat aliàs facere, ſeu exequi quod minatur, non autem quæ ſolùm minetur, ſeu [illegible] non faciat. Leuis autem metus eſt, aut quia [illegible] um, quod timetur eſt parui momenti, ideſt, damnum non notabilis; aut quia non grauiter inducitur, etſi alias grande malum ſit, ideſt, ſine parata executione. De quibus videri poteſt *D.Th. in 4. diſt. 29. q.1. a.2.* in corpore. *Alia diſtinctio eſt*, quod metus alius eſt iniurioſus, alius ſine iniuria. Iniurioſus metus eſt ille, qui infertur à cauſa libera contra ius, ſeu iuſtitiam (cauſa enim neceſſaria non facit iniuriam) vt ſiquis cogitur à parente ex metu ingredi religionem, vel à latrone dare pecuniam. Metus non iniurioſus eſt, qui infertur à cauſa naturali, vt cum ex ægritudine timeo mortē, ex tempeſtate naufragium: vel infertur à cauſa libera procedente ſecundum ius, vt cùm quis condemnatur iuridicè ad mortem.

33 Si *autem quæras*. Quæ ſunt mala, quæ debent reputari grauia, & pertinere ad metum cadentem in conſtantem virum, ſeu virtuoſum? *Reſp.* quod vt docet *S.Th. loco citato*, non intelliguntur mala culpæ; iſta enim non ſunt grauia, ſed voluntaria, & delectabilia; ſed debent eſſe mala pœnæ, quæ notabile damnum inferant perſonæ propriæ, vel coniunctæ. Et nomine *perſonæ coniunctæ* videtur intelligi ex qua proximè redundat malum in me, aut in honorem meū, ſicut dicitur perſona coniuncta vxor, filius, parentes, ſeu aſcendentes, & fratres; quia omnes iſti, vel participiant in eodem ſtipite, & ſanguine, ſicut frater, filius, parentes, vel vnum efficiūtur per coniunctionem in ſanguine, ſicut vxor. Et vno verbo, videtur propriè dici *perſona coniuncta* illa, quam naturali iure ſuſtentare, aut ei prouidere teneor, quando alia non habet alimenta. Reſpectu ergo perſonæ propriæ, vel coniunctæ, cenſentur mala grauia, & notabilia, ſeu notabile damnum inferre, ea quæ perſonā propriā, vel honorem, vel fortunas notabiliter læſiūt; vt in perſona propria mors, verbera, ſeu cruciatus, & fames læſiua ſalutis, carcer, ſeu vincula, ſeruitus, exilium. In fama, grauis infamia, qualis eſt infamia iuris, vt iactura pudoris, dehoneſtatio per ſtuprū vel adulterium, aut deniq; quidquid turpe, & dedecoroſū apud probos reputatur, ita vt in ſuo gradu, & inter ſuos non poſſit ſine dedecore viuere. In bonis, vt proſcriptio, aut confiſcatio bonorum, aut talis iactura, ſeu diminutio, quod non poteſt ſine illis decenter in ſuo gradu ſuſtentari. Hæc igitur mala cenſentur ita grauia, quod etiam cordatis, & fortibus viris, ſeu virtuoſis prudenter timentur, & ideo dicitur eorum metus cadere in virum conſtantem, ſeu virtuoſum.

34 Cæterum non ſufficit ad grauem metum, quod mala ipſa, quæ comminata ſunt in ſe ſint grauia, ſed vlterius requiritur, quod grauiter etiam comminentur. Tunc autē cenſentur grauiter imminere, aut cōminari quando cauſa de ſe eſt expedita, aut potens proximè ad inferendum illa, & eſt talis, quod ſolet aliàs illa inferre, & exequi de facto; hoc enim ſufficit, vt prudēter timeatur executio tanquam graue malum, & grauiter imminens; ſicut in metu illato ex cauſa naturali, ægritudo, quæ iuxta peritorum iudicium eſt mortalis, aut longa, ve tempeſtas quæ iudicio nautarum ſolet naufragium cauſare, niſi alleuietur nauis, & ſimilia. In metu illato à cauſa libera, ille cenſebitur grauiter incuſſus, quando à tali perſona incutitur, quod plerumque ſolet exequi minas ſuas & eſt potens ad exequendū, vt ſuperiores reſpectu inferiorum cenſentur potentes; & præſumitur, quod ſic exequetur minas, vel quia habetur experientia, quod id ſoleat facere, vel quia in ſuo ſtylo, & modo procedendi eſt præceps, ſeu multæ reſolutionis, aut licèt ſit admitioris & temperati ingenij, tamen vel ab adiunctis, & amicis ſolet impelli, & dedoci, vel ex opinione, aut ratione ſtatus, aut alterius intereſſe facilè præſumitur in executionē itutus. Ex his, aliiſque ſimilibus deſumitur præſumptio, ſeu iudicium prudens de metu graui, & grauiter incuſſo, qualis requiritur vt cadat in virum conſtantem.

His *ſuppoſitis*: quod attinet ad contractus celebratos ex metu; *dicimus* iure naturali non eſſe irritos; iure autem poſitiuo irriti ſunt aliqui contractus, & actiones, quæ ex metu fiunt, quando metus eſt grauis, & iniurioſus. Sumitur hæc reſolutio ex *c. vnico de his quæ vi metuſve cauſa, in 6.* vbi dicitur: *quod abſolutio facta à cenſuris ex metu, ſit irrita, & nulla, licet ex natura rei poterat eſſe valida.* Et ratio eſt: Quia metus de ſe, & ex natura ſua nō facit inuoluntarium ſimpliciter, ſed ſecundum quid: ergo non ſoluit valorē contractus ex defectu voluntarij. *Item*, quia promiſſio facta ex graui metu incuſſo à cauſa naturali vel libera iuſtè procedente, eſt validus, & ſimiliter contractus, & tamen nō eſt minor metus, quā ſi iniurioſè incutiatur: ergo manifeſtū ſignū eſt nō oriri inualiditatē hāc ex natura metus, ſic enim ſēper oriretur, ſed ex aliquo iure poſitiuo. *Anteced. conſtat*, quando aliquis facit votū ingrediendi religionē in ægritudine, vel tempeſtate, ſi liberetur, tenetur illud implere; ergo validum eſt. Et qui ductus ad patibulū, ducit meretricem vt liberetur, matrimoniū tenet; ergo ex natura metus non naſcitur inualiditas. *Denique*: quia non requiritur maior voluntas, aut libertas, vt contractus valeat, quàm vt peccatum mortale fiat, voluntarium autem ex metu ſufficit ad peccatū mortale (vt ſupra oſtēdimus in eo qui ob metū negat fidem; ergo ſufficit ad valorem contractus quantum eſt ex ratione voluntarij. 35

36 At *vero iure poſitiuo* irritātur plura quæ fiūt ex metu, quādo iniurioſè incutitur vt plena libertas ſeruetur, & iniuria propulſetur. Quod ideò à iure ſtatutū eſt, tū ad vitandas lites aliáque inconuenientia, quę ex his, quæ metu cogēte fiūt, ſequi ſolēt: tū quia ſæpiſſimè cōtingit deeſſe in his conſenſū verum quantumuis verbis externis proferatur: tum denique in pœnā illius, qui iniurioſè metū incutit; meretur enim vt effectu careat, quod per iniuriam extortum eſt.

37 Si *autem quæras*: Quæ ſint illa, quæ iure poſitiuo redduntur inualida ratione metus? *Reſp. Sylueſtrum* verbo *Metus num* 8. numerare octo, quæ requirunt plenum conſenſum, & à iure irritantur, ſi ex metu fiant. *Primo* omnia, quæ ſunt meritoria, quæ ſi ex metu fiant carent merito. Sed hoc (dato quod ita eſſet: nam ex metu gehennæ poteſt quis non peccare, & illo timore mereri) non pertinet ad irritationē iuris poſitiui, de quo loquimur in præſenti, ſed ad defectū meriti. *Secundo* ex iure poſitiuo eſt nullū matrimonium contractum ex metu, vt habetur in

contemptum legis, clarum eſt fieri contra bonum commune: quia non ſolum trãſgreditur legem, quod pertinet ad contemptum generalem, ſed etiam ipsã legem in ſe paruipendit, renuens illi ſubiici, quia lex eſt, & non ſolùm illam implere, quia onerosa, vel difficilis; hoc enim propriè diſtinguit inter contemptum legis, & tranſgreſſionem ſimplicem, quod vtraque repellit legem, ſed tranſgreſſio propter onus legis, contemptus propter authoritatẽ, & ſuperioritatem, quia renuit ſuperioritatẽ illius. Vnde contẽptus legis non eſt ſine contẽptu Legiſlatoris, atque adeò nec ſine dehonoratione boni communis, quod in ipſa ſuperioritate conſiſtit. Conſtat autem, quod bono communi ſemper poſtponendum eſt priuatũ. Et ideò ſi in contemptum præcepti affirmatiui, præſertim Diuini, & Eccleſiaſtici, aliquid cogatur fieri, obligat etiam cum metu mortis. De præcepto ciuili poſſet aliquis hærere, quia non quilibet contemptus legis, & dehonoratio illius ita diſſoluit bonum commune ſicut contemptus Eccleſiæ, & Dei, qui quodammodo tangit ipſam fidem. Non ſic in quolibet contemptu alicuius Pragmaticæ, vel Legis Municipalis, aut Principalis, ſed benè in illa ex cuius contemptu imminet ruina Regni, aut aliqua ſeditio, & grauis turbatio, quia hæc eſt ſicut defenſio patriæ ab hoſte, quæ obligat cum diſpendio vitæ.

Verum *eſt*, quod quando ex metu peccatur, diminuitur culpa pro ea parte, qua diminuitur voluntarium. Quod ſi ſit leuis metus non totaliter excuſet in re grauiter præcepta. Et ſic intelligitur deciſio *Textus in cap. Sacris, de his quæ vi metuſve au'a.* Quod propter nullum metum eſt communicandum cum excommunicato; intelligitur enim non de nullo metu abſolutè, ſed qui fit in contemptum legis, aut ſi metus ſit leuis Vel forte magis ad litteram intelligitur de communicatione cum excommunicato in ipſo crimine propter quod eſt lata excommunicatio, cum expreſsè Textus dicat: *Quod quia non prorſus excludit culpam, cum pro nullo metu debeat quis peccatum mortale incurrere, excommunicationis labe credimus inquinari.* Loquitur ergo Textus in caſu, quo quis communicat excõmunicato cum peccato mortali. Quod vtique tunc maximè fit cum communicat cum eo in crimine. 43

Reſtabat *agere* de voluntario, & inuoluntario ex parte ignorantiæ, vel cõcupiſcentię Sed, quia in his, quæ fiunt ex ignorantia, vel concupiſcentia non tã attenditur ipſa ratio voluntarij, vel inuoluntarij, quã aggrauatio, vel diminutio culpæ, quod pertinet ad Tractatũ de peccatis, ideò hoc reſeruamus tractandum infrà *Quæſt. 76. & 77.* vbi à *D. Thom.* plenius tractatur. 44

QVÆSTIO VII.

De circumſtantiis Humanorum Actuum.

SVMMA TEXTVS.

CONSIDERATA Subſtantia voluntarij, & inuoluntarij, agit D Thom. de accidentibus illius, quæ dicuntur *circumſtantiæ* quia quaſi veſtiunt, & circumſtant actum.

IN articulo primo oſtendit *circumſtantias* eſſe accidentia humanorum actuum, quia ſunt conditiones quædam extra ſubſtantiam actus, & tamen aliquo modo illum attingunt, ſeu reſpiciunt. Quod autem rem attingit, & ſubſtantiam non ingreditur, accidens eſt.

IN ſecundo articulo oſtendit *circumſtantiarum* conſiderationem ad Theologum pertinere: *Tùm*, quia actus humanus proportionatur fini, qui eſt beatitudo, cui etiam ratione circumſtantiarum actus commenſuratur; beatitudo autem ſpectat ad Theologum: *Tùm*, quia ex circumſtantiis multum pendet aggrauatio malitiæ, aut excuſatio, & bonitatis menſura in actibus: *Tùm*, quia ratio meriti, & demeriti etiam ex circumſtantiis dependet in multis.

IN articulo tertio oſtendit conuenienter enumerari à *Philoſopho in 3. Ethicorum* circumſtantias, quæ ſunt ſeptem, & in illo verſu continentur.

Quis, Quid, Vbi, Quibus auxiliis, Cur, Quomodo, Quando.

Quid autem per ſingulas circumſtantias intelligatur, ſtatim explicamus.

IN articulo quarto oſtendit, quod exiſtis ſeptem, principaliſſimæ circumſtantiæ ſunt *Quid, & Propter Quid*, ideſt, effectus reſultans, & finis mouens. Finis enim eſt principale motiuum voluntatis, vnde opus voluntarium dicitur; & effectus reſultans eſt maximè coniunctus operationi. Quantò autem aliquod accidens magis appropinquat ſubſtantiæ, principalius eſt.

NOTANDA CIRCA. iſtam Quæſtionem.

1 QVatuor *Propoſitionibus* continetur doctrina D. Th. in hac Quæſtione. Prima: *Circumſtantia rectè dicuntur accidentia actuum humanorum in quantum humani, ſeu voluntarij ſunt.*

2 Secũda: *Agere de circumſtantiis pertinet principaliter ad Theologum, & ſecundum plures rationes; licet etiam pertineat ad Philoſophum moralem, ad Politicum, & ad Rhetoricum, ſed ſecundum particulares rationes.*

3 Tertia: *Rectè numerantur, & conſtituuntur in moralibus ſeptem circumſtantiæ.*

4 Quarta: *Principales circumſtantiæ ex his ſeptem ſunt illæ duæ.* Quid, & Propter quid, ſeu Cur, *nam* Quid *ſignificat effectum conſecutum, puta damnum, vel emolumentum.* Cur *ſignificat motiuum ex parte finis.*

5 Ex *his Propoſitionibus* ſecunda & quarta non habent difficultatem. Circa primam, & tertiam nonnullæ breues difficultates ſe offerunt, quas interrogationibus, & reſponſionibus perſtringemus.

6 Primo *ergo quæritur*, Cur ſolum in actibus voluntariis circumſtantiæ numerentur, non in actibus aliarum potentiarum, v.gr. intellectus, aut imaginationis, aut externorum ſenſuum, cum tamen etiam iſti ſine circumſtantiis non fiant?

7 Reſp. Quod quia circumſtantiæ propriè ſpectant ad exercitium actionis, magis quàm ad ſpecificationem; exercitium autem maximè dependet à voluntate, eo quod mouet ſe, & cæteras potentias quoad exercitiũ, ſicut intellectus quoad ſpecificationem. Itaq; non negamus in aliis potẽtiis circũſtantias inueniri, ſed ſecundũ exercitiũ actus, quod tamẽ dependet à voluntate, & prout circumſtantiæ proprie ſpectant ad id quod voluntarium eſt in actibus, ſcil. ad exercitium quatenus à voluntate procedit. Quod autem circumſtantiæ propriè pertineant ad exercitium actus, *conſtat*; quia circumſtantiæ ſunt accidentia pertinentia ad eſſe ipſius actus ſecundum quas practicatur, & indiuiduatur hîc & nũc, ſicut ſecundũ tempus, & locum, & cauſam efficientem, & inſtrumenta efficiendi, & modum efficiendi, quod totũ ad exercitium ipſum ſpectat; ergo maximè pertinent circumſtantiæ ad actum in quantum exercitium: ergo in quantum procedit, ſeu mouetur à principio mouente ad exercitium actus, voluntas autem eſt principium mouens, & impellens ad exercitium; ergo actus in quantum exercetur procedit à voluntate, & ſic in quantum circũſtantiatur procedit à volũtate; procedere autem à voluntate eſt eſſe: voluntarium: ergo ad ipſum in quantum voluntarium ſpecialiter pertinet circumſtantiari, ſicut ſpecialiter ad voluntatem pertinet mouere, & dirigere ad exercitium.

8 Nec *negamus* pontentias neceſſariò operantes, & non ſubiectas voluntati exercere actus ſuos cum circumſtantiis, ſicut operantur potentiæ vegetatiuæ in tempore, & loco, & cum tali modo, & ſimiliter agẽtia naturalia, vt ignis, & lapis, & anima, &c. Sed tamen iſta agentia non operantur cum omnibus circumſtantiis, quia circumſtantia *propter quid*, ſeu *cur*, non pertinet ad ipſa, quia non ſibi præſtituunt finẽ, ſed ex fine ab alio impoſito mouentur, & ſic non omnes circumſtantiæ eis conueniunt. Et deinde illæ circumſtantiæ, quas habent agentia neceſſaria ſolũ materialiter circumſtant, & entitatiuè, non formaliter, & obiectiuè, quia non cognoſcuntur, nec diſcernuntur in officio circũſtandi, vt diſtinguitur ab eo, quod ſe habet vt obiectum, vel vt ſubſtãtia in operatione. Et ſic licet ibi in re, & entitatiuè circẽſtent, ſicut & accidentia inhærent, tamen non tanquam ordinatæ, & diſpoſitæ ab ipſo operante, & ſic non ſe habent vt formaliter circumſtantiæ, id eſt, vt diſpoſitæ, & ordinatæ in officio, & ratione circumſtantiæ, quo ſenſu ſolùm de illis nunc loquimur, prout ſcilicet veniunt in cognitionem, & conditionem operantis.

Secundo *inquires*, Quomodo intelligatur circumſtantiam eſſe accidens actus humani, ſeu voluntarij, & quid in tali actu circumſtantiato ſit ſubiectum, comparatione cuius dicitur accidens talis circumſtantia? Hoc enim maximè præ oculis oportet habere ad diſcernendum in iſtis actibus eſſentiam, ſeu ſpeciem moralitatis, & accidentia illius. *Et eſt ratio dubij.* Quia vel iſtę circumſtantiæ intelliguntur eſſe accidentia reſpectu actus conſiderati in eſſe phyſico, ſeu in eſſe naturæ, vel in eſſe moris. *Si primum*, omnis ſpecies moralis erit circumſtantia, & nulla moralitas pertinebit ad eſſentiam actus, nec dabitur eſſentialis ſpecies in genere virtutis, & moris, ſed omnes moralitates erunt circumſtantiæ, quia comparatione ad eſſe phyſicum omnis moralitas accidẽs eſt, cùm ſit regulatio, ſeu menſuratio ipſius ad regulas rationis, quæ regulatio eſt relatio ſeu reſpectus mẽſuræ ſuperueniens actui qui in eſſe phyſico qualitas quædam eſt. *Falſitas autem conſequentis conſtat.* Tùm quia dantur plures ſpecies virtutum moralium eſſẽtialiter differentes, vt iuſtitia, & temperantia, & fortitudo; nec ſolùm accidentaliter differunt. Tùm, quia *D. Th. in hac q. a. 3. ad 1.* inquit: *Quod in furto rem eſſe alienam, non eſt circumſtantia, ſed ſubſtantia. & in actu fortitudinis fortiter agere propter bonum fortitudinis, non eſt circumſtantia*; & tamen fortiter agere propter tale bonum, & aliena rapere aliquid morale eſt. Tùm *etiam*; quia in confeſſione facienda ſpecies peccatorum ſunt de neceſſitate cõfitendæ; circũſtantiæ non aggrauantes non ſunt confitendæ, & aggrauantes non mutantes ſpeciem, eſt ſub opinione an obligent ad confeſſionem; ergo diſtinguũtur ſpecies eſſentiales peccati à circumſtantiis; & tamen ſpecies eſſentialis peccati, moralis eſt; ergo non omnis moralitas pertinet ad circũſtantiam; ergo non conſideratur ſolum reſpectu actus in eſſe naturæ.

Si *dicatur ſecundum*, nempe quod circumſtantia eſt accidens reſpectu actus, etiam in genere morali conſiderati, *Contra eſt*: quia multæ circumſtantiæ dãt ſpeciẽ eſſentialẽ in eſſe moris; ergo falſum eſt quod circumſtantiæ ſint accidentia. *Anteced. patet multis exemplis*: nam circumſtantia *loci* mutat ſpeciem moralem, vt homicidium, vel adulterium in loco ſacro, cõſtituit ſacrilegium, circumſtantia *perſonæ* mutat ſpeciem, vt ſi ſi cum ſoluta eſt fornicatio; ſi cum coniugata adulterium, ſi cum cõſanguinea inceſtus. *Modus* mutat ſpeciem, vt intra vel extra vas ex modo indebito. *Finis* mutat ſpeciem, vt eleemoſyna ex fine vanæ gloriæ, vel ex charitate; ergo. *Confirm.* Quia vel circumſtantia debet eſſe volita, vt circumſtantia ſit, vel non. Si non eſt volita, non pertinet ad actum humanum, ſed impertinenter ſe habet, & extra genus circumſtantiæ moralis eſt, quia non cadit ſub eius ſphęra, aut conſideratione, quod non cadit ſub denominatione voliti; ſicut quod non cadit ſub denominatione viſi non pertinet ad ſphæram, terminumque viſionis. Si autem eſt volita; ergo habet rationem obiecti, ergo & ſpecificatiui, 9 10

non

non circumſtantis,& accidentaliter ſe habentis.

11 Reſp. Quod circumſtantiæ, quæ in præſenti cõſiderantur à Theologis non ſunt circumſtantiæ, & accidẽtia ipſios actus ſolùm in eſſe naturæ cõſideraτι. ſed etiã ipſius actus vt volũtarij, & humani, ſeu moralis, ita quod in linea morali, & non ſolũ in linea entitatiua aliquid ſe habet quidditatiuè, & eſſẽtialiter, aliquid accidẽtaliter, & circũſtantionaliter. Hæc ſine dubio eſt mens *D. Th. in hac q. a. 5. ad tertium*, vbi inquit: *Quod illa conditio cauſa ex qua pẽdat ſubſtantia actus non dicitur circunſtantia, ſed aliqua conditio adiuncta. Sicut in obiecto non dicitur circumſtantia furti, quod ſit alienum, hoc enim pertinet ad ſubſtantiam furti, ſed quod ſit magnum, vel paruũ. Et ſimiliter eſt in aliis circũſtantiis, quæ accipiuntur ex parte aliarũ cauſarum. Non enim finis, qui dat ſpeciẽ actus eſt circumſtãtia, ſed aliquis finis adiunctus. ſicut quod fortis fortiter agat propter bonum fortitudinis non eſt circumſtantia, ſed ſi fortiter agat propter liberationẽ ciuitatis, vel populi Chriſtiani, vel aliquid huiuſmodi* Vbi *S. Doct.* apertè ponit pro ſubſtantia actus aliquid pertinens ad moralitatẽ, & nõ ſolam phyſicam entitatẽ, ſicut in furto tollere alienũ: nã ly *alienum* in actu illo tollẽdi non præbet phyſicam rationẽ actui, ſed moralem, phyſicè enim, eodẽ actu tollitur propriũ, & alienũ, ſicut eodẽ genere actus acceditur ad mulierẽ propriã, vel alienã. Ergo loquitur de ſubſtãtia actus in genere morali, quando illã diſtinguit à circũſtãtia.

Et *Ratio eſt*: Quia non ſolùm actus in eſſe phyſico, ſed etiam vt commenſuratus, & regulatus regulis moris habet reſpectũ ad obiectũ, & ad aliquas conditiones, quæ non ſunt obiectũ directè, & per ſe primò, ſed aliquid adiunctũ obiecto, & ſuperadditum, licèt cum ipſo volitæ, & admiſſæ à volũtate; ergo reſpectu talis actus habent ſe accidentaliter, & non ſpecificatiuè. *Conſequentia patet*: Quia etiam in moralibus ſpecies quidditatiua, & propria ſumitur ab obiecto, vt *D. Th.* docet infrà *Quæſt. 18. a. 2.* ſumiturq; ex illo Oſeæ 9. *Facti ſunt abominabiles, ſicut ea quæ dilexerunt*: abominatio autem illa eſt moralis, vtpotè malitiæ, & peccati, & ea quæ dilexerunt ſunt obiecta voluntatis; ex obiecto ergo ſumitur moralis ſpecies, & conſtitutio; nec enim obiectũ poteſt cõmunicare actibus quidquã, niſi per modum formæ extrinſecè mouentis, aut terminantis actum; ergo ſpecificantis, quia ſpecificatio in actibus ſumitur ex principio, & termino. *Anteced. autem aſſertum*, quia in iſto genere, & linea morali, quod eſt genus cõmenſurationis, & ordinis ad regulas rationis, non ſolum indiget actus regulari quantũ ad præciſam rationẽ obiecti, ſed etiã quoad alia accidentia, quæ variari poſſunt, permanẽte eodẽ obiecto, & formali ratione eſſẽtiali, aut aliquãdo etiã variata, vt qui vult dare eleemoſynã, ex obiecto ſuo vult aliquid morale, ſcilicet exercere miſericordiam erga proximum. Regula autem, & ordo rationis plus ordinat, & regulat in actu, quã circa obiectum; regulat enim quod fiat tali perſonæ habenti maiorem neceſſitatem, quàm alteri; quod fiat ſecreto, & non publicè; quod non fiat ex fine vano; quod tali tempore, aut loco fiat, &c. De quibus omnibus habet ratio iudicare, & dirigere; ergo regulæ ipſius non ſolum cõplectuntur obiectum, ſed etiã accidentia iſta, ſeu conditiones obiecti. Ab ipſis ergo habet accidentalem bonitatem, vel malitiam, quod eſt circumſtantiari, non ſpecificari.

12 Quod *ſi tales* circumſtantiæ ſunt, quod à ratione, & regulis eius non dependeant, vel menſurentur, impertinenter ſe habent ad moralẽ actũ. quod ſic vel ſic fiat, v. gr. ſi occidit hominem, per accidẽs eſt quod ſit indutus veſte nigra, vel rubra; quod ambulans, vel ſtans, & ſic illæ tales circumſtantiæ non pertinẽt ad accidentia actus moralis. ſed extra lineam moralem ſunt, & impertinenter ad moralitatem ſe habent. Aliæ verò conditiones, quæ nõ habent quidẽ ſpecificare obiectiuè in genere morali, benè tamen conducunt vt moralitas ipſa ſic, vel ſic ſe habeat, augeatur vel diminuatur, &c. tales conditiones ſe habent, vt circumſtantiæ morales.

13 Ad *rationes dubitandi Reſp.* Quod circumſtantiæ ſunt accidentales conditiones etiam reſpectu actus moralis quando munus, & officium circumſtantiæ exercent. Si verò non exerceat formaliter rationem circumſtantiæ, ſed tranſeat in conditionẽ obiecti, vel in rationem differentiæ cõtractiuæ generis peccati, tunc non erit circumſtantia, ſed pertinebit ad ſpecificationẽ eſſẽtiale ipſius actus. Quãdo autem intra limites circũſtantiæ manet, aliquãdo ſuperaddit nouam ſpeciem moralem, ſed accidentalem ipſi actui; aliquando ſolum aliquem modum quaſi aggrauationis, vel alleuiationis, aut aliquid ſimile intra eandem ſpeciem, dicitur circumſtantia tranſire in conditionem obiecti, vt quando circumſtãtia deſtruit bonitatem obiectiuam, & loco eius præbet malitiam, & viciat obiectum: ſicut qui dat eleemoſynam propter vanam gloriam, ille enim finis adiectus deſtruit bonitatem illius actus, & ſubrogat loco illius malitiam vanæ gloriæ: ſiquidẽ illa actio elargiẽdi non ſeruit virtuti miſericordiæ, ſed vitio vanæ gloriæ. Et quia malitia, quam præbet eſt prima in illo actu, nec ſupponit aliam priorẽ, non præbet malitiam accidentalem, ſed eſſentialem, ideſt, primam illius actus, dicitur circũſtantia ſe habere per modum differẽtiæ eſſentialis, vt quando aliquod genus peccati de ſe verſatur erga alterũ, vt luxuria, & per varias cõditiones perſonarũ cum quibus fit acceſſus, tanquã per differentias eſſentiales contrahitur illud genus luxuriæ ad varias ſpecies, vt adulterium, inceſtus, ſtuprum ſacrilegium, &c. De quibus agit *D. Th. 2. 2. q. 154.* In quibus differentiæ ſumuntur penes ordinem ad diuerſam qualitatem perſonæ vnde trahitur ſpecialis deformitas in tali peccato.

14 Quando verò manet circumſtantia intra limites, & lineam circumſtantiæ, præbetque accidentalem malitiã, fit dupliciter: aut conſtituẽdo per ſe, & ratione ſui ſpeciẽ quandam propriã malitiæ, vel bonitatis, ſed quia ſuperuenit actui habenti iam ſuam ſpeciem conſtitutam, iſta ſuperueniens accidentalis eſt, & quaſi diſparata, vt cum quis furatur propter mæchiã, accidit furto illa malitia ordinãdi ſe ad mæchiam, & tamen in ſe eſſentialiter eſt furtum, & accidentaliter mæchia. Et qui dat eleemoſynam, vt ſatisfaciat pro pœnitentia, habet adiunctam ſpeciem pœnitentiæ accidentaliter. Aut fit iſta accidentalis malitia circumſtantiæ, non addendo nouam, ſed nouum modum intra eandem, vt furtum in quantitate centum ducatorum addit aggrauationem ad furtum decem, ſed non nouam ſpeciem: peccatum commiſſum in circumſtantia temporis, v. g. in die feſto, aut parum poſt communionem, addit circũſtantiam quandam, ſed non aggrauatiuam cõtra ſpeciale præceptum. Et idem eſt de maiori, vel minori intenſione, aut modo operandi in peccato.

15 Reſp. *ergo* ad argumentũ *neganda antecedens*. Ad probationem ab exemplis. *Reſpond.* homicidium in

lectum. *Non quantitas*; quia actus moralis in ſe non quantificatur, quia non dependet à ſubiecto corporeo. Ex parte verò effectus ſi datur quantitas, pertinet ad circumſtantiam *Quid*. *Non relatio*, quia hæc non eſt circumſtantia, niſi ratione ſui fundamenti; ille enim reſpectus erit accidentalis actui, qui in aliquo ipſi accidentali fundatur; fundamenta autem accidentalia ad iſtas circumſtantias numeratas reducentur. *Non actio*; quia actionis non datur alia actio, hîc autem numeramus circumſtantias actus, ſeu actionis. *Non paſſio*, quia pertinet ad effectum, & includitur in circumſtantia *Quid*. *Non ſitus*; quia pertinet, & includitur cum *loco*, ſeu *vbi*, aut cum modo ſe ſituandi. *Non habitus*; quia hic includitur in dignitate, ſeu accidenti perſonæ, quæ eſt circumſtantia *Quis*, vt ſi aliquis indutus ſacris turpiter operetur.

22 Si *verò accidens*, & circumſtantia moralis attingat ipſum actum non in ſe, ſed in ſuo effectu, eſt circumſtantia *Quid*, ideſt, quid conſequitur ex actu. Si attingat in ſua cauſa, vel ſe tenet ex parte cauſæ finalis, & eſt propter *Quid*, ſeu *Cur*, vel ex parte cauſæ efficientis principalis, & eſt perſona, ſeu *Quis*; vel ex parte cauſæ inſtrumentalis, & eſt *Quibus auxiliis*. Vel denique eſt cauſa materialis, & hæc ſi eſt materia circa quam, pertinet ad circumſtantiam *Circa quid*, quam *Cicero* rectè includit in circumſtantia *Quid*, quę eſt effectus, eo quod materia circa quam, ſi eſt obiectum, non pertinet ad circumſtantiam, ſed ad ſpecificatiuum, ſi eſt id in quo, vel ex quo fit effectus, pertinet ad illam accidentalitatem, ad quam pertinet effectus. Si verò cauſa materialis, non eſt materia circa quam, ſed ſubiectum in quo inhæret actus, ſic non eſt accidens illius, ſed ſubiectum; aut ſi accidentaliter ſe habeat ſubiectum ad actum, pertinebit ad circumſtantiam *Quis*, quæ eſt perſona, quæ elicit, & ſuſcipit actum. Cauſa formalis prætermittitur, quia ſi forma eſt eſſentialis pertinet ad ſubſtantiam, & eſſentiam actus, ſi accidentalis, pertinet ad aliquam ex enumeratis circumſtantiis, ergo iſta enumeratio, & collectio *Diu. Thom.* eſt ſufficientiſſima, omneſque difficultates contra illam ex dictis poſſunt diſſolui. Quæ verò circumſtantiæ numerantur à *Niſſeno*, & *Damaſceno*, ad iſtas reducuntur, & quæcumque aliæ, licet aliqui plures numerent; ſed non multum intereſt; quia aliquas ponunt, quæ vel circumſtantiæ non ſunt, vel ad iſtas reducuntur.

Quartò *inquires*: quomodo ſingulæ circumſtan-
23 tiæ explicandæ ſint? *Reſpond.* Quod prima circumſtantia *Quis*, intelligitur de perſona operante. In perſona autem operante poteſt intelligi aliquid eſſentialiter pertinens ad actum, & aliquid accidentaliter. Eſſentialiter pertinet, quod ſit perſona liberè operans cum vſu, & iudicio rationis. Accidentaliter pertinet dignitas, vel officium perſonæ, aut ſtatus, quando ad conſiderationem moralem ſpectat. Nam cùm omnis operatio eſſentialiter ſit proceſſio ab aliquo principio, etiam operatio moralis, & libera erit proceſſio à principio libero, & ratione vtente. Quare hoc quod eſt de ſubſtantia perſonæ, vt principium, eſt actus liberi, non eſt circumſtantia actus, ſed ad illum per ſe requiritur (quod male aliqui contra *Diu. Thom.* negant, quaſi in hoc oppoſitum ſentiat *Ariſtoteles* à *Diu. Thoma*, vt *Vazquez* infrà citandus cenſet) ſiquidem ſubſtantia actus liberi non poteſt ſaluari ſine hoc, quod procedat à principio libero, quod vtique eſt perſona. Sed quod perſona ſit talis dignitatis, verbi gratiâ, Epiſcopus, vel Clericus, aut talis conditionis, & ſtatus, quæ conducat ad moralem conſiderationem, vt coniugatus, vel ſolutus pro venereis, iudex, vel priuatus pro obligatione ex iuſtitia facienda, iſta ſunt accidentia, & circumſtantiæ ex parte perſonę, quę aggrauant, minuunt, aut mutant ſpeciem.

Nec *obſtat*, quod *Philoſophus 3. Ethicorum cap. 1.* dicit hanc circumſtantiam *Quis*, à nemine poſſe ignorari niſi ſit inſanus, nemo enim ſeipſum poteſt ignorare; conſtat autem, quod poteſt aliquando ignorare quis ſtatum ſuum, vt poteſt ignorare votum ſuum, & an ſit coniugatus, ſi non ſcit an ſit mortua vxor eius. *Sed dicimus*, quod ſtatum proprium, & circumſtantiam *Quis*, nemo poteſt ignorare in ſenſu formali, in quo locutus eſt *Philoſophus*; dixit enim: *quod neque ſeipſum agentem ignorare poteſt*, ideſt, in quantum agentem, & quoad eam circumſtantiam ſui, quam applicat ad agendum. Quæ verò non applicat ad agendum, aut quia oblitus eſt, vt votum præteritum, de quo non recordatur, aut mortem coniugis abſentis, quia non dependet à ſe, benè poteſt ignorare. Quidquid verò applicat ad agendum ex parte ſui, ignorare non poteſt, niſi ſit inſanus. Vnde etiamſi recordatur de voto, aut de coniuge ſaltem dubitando, non ignorat ſtatum ſuum, quia licèt non ſciat pro certo, tamen ſaltem dubitat, & ita aliquo modo cognoſcit. Non dixit autem *Philoſoph.* quod ſeipſum agentem quoad omnia pro certo ſciat, ſufficit quod ſaltem dubitatiuè. Ea verò quæ aliquis agit, etiam in quantum agit, & applicat ad agendum poteſt ignorare, vt ibi dixit *Philoſoph.* quia circa ea, quæ extra ſe ſunt, caſualiter, & fortuitò, atque adeò ignoràter poteſt applicare ad agendum. Quę verò in ſe ſunt, & applicat ad agendum, quomodo ignorare poteſt? Si verò non applicat ad agendum, nec pertinent ad ſe vt agentem, quid mirum quod ignorare poſſit? 24

Secunda *circumſtantia* eſt *Quid*. Non ſignificat quidditatem, vel obiectum, aut principium conſtituens, quia totum hoc pertinet ad ſubſtantiam, non ad circumſtantiam; ſed ſignificat *Quid* conſecutum, ideſt, effectum ex tali actu ſecutum, verbi gratiâ damnum, aut vtilitatem, &c. Vel etiam ſignificat aliquod accidens adiunctum ipſi obiecto, verbi gratiâ, aliquam quantitatem, vt quod in furto aliquis furetur centum, & non ſolùm decem (quod tamẽ reducitur ad damnum ſecutum) vel aliquam qualitatem, vt quod percutiat Clericum, & non laicum; Prælatum, non priuatum: quod accedat ad coniugatam, non ad ſolutam, vel ad conſecratam, aut conſanguineã. Vnde mutuo ſibi correſpondẽt in ratione circumſtantiæ, *Quis*, & *Quid*, vt ſicut *Quis* dicit aliquod accidens, ſeu authoritatem, & ſtatum perſonæ, ita *Quid* dicit aliquod accidens obiecti, vel effectum ex actu ſecutum. 25

Cæterùm *neque* in hoc *Vazquez* quieſcit, ſicut neque in explicatione circumſtantiæ *Quis* ſuprà relata, ſed obiicit hîc *diſput. 30. cap. 2.* in hac circumſtantia explicanda *Diuum Thomam* ab *Ariſtotele* diſſentire, quia *Ariſtoteles* nomine *quid*, intelligit ipſam ſubſtantiam actus; *Diu. Thom.* accidens obiecti, vel effectum actus. *Probat. ex Ariſtotel.* quia pro exemplis circumſtantiæ *quid* proponit, cum aliquis per ignorantiam reuelat ſecretum, aut quando mittens telum occidit hominem, ignorat enim quid faciat, ſed ſubſtantia illius primi operis eſt reuelatio ſecreti, & huius ſecundi [illegible] homici- 26

dium, & vtrumque eſt ignoratum; ergo circumſtantiæ *quid* eſt ſubſtantia actus, quia hanc circumſtantiam *quid* dicit in illis exemplis *Ariſtoteles* eſſe ignoratam. *Sed reſpond. facilè* Ariſtotelem ibi ſolùm intendere, quod circumſtantia *quis* non poteſt ita ignorari ab operante, ſicut ignorari poteſt circumſtantia *quid*, vt in exemplis allatis manifeſtatur, in quibus non ignorabatur ſubſtantia actionis, verbi gratiâ, prolatio illa verborum, immiſſio illa teli, ſed ignorabatur aliquod accidens, verbi gratiâ quod id, quod dicebatur, eſſet ſecretum, vel aliquis effectus, vt quod ille iactus teli cauſaret mortem, hæc enim erat effectus illius actionis, non ſubſtantia; & rem illam eſſe ſecretam, accidens erat rei dictæ, & prolationis verborum, non quidditas, vel etiam ſequebatur effectus malus, ſcilicet ſecreti manifeſtatio, quæ ex tali probatione verborum ſequebatur. Vnde ergo probat *Vazquez* illud *quid* eſſe ſubſtantiam actionis?

27 Tertia *circumſtantia* eſt *vbi*, ideſt, *locus*, in quo fit actio. Qui quidem poteſt attendi, aut quia eſt publicus, vel priuatus, ſanctus, vel profanus. Et quidem in loco publico peccare reddit peccatum publicum, & ſcandaloſum, quod non fit in loco priuato; multa enim licent in ſecreto, quæ in loco publico indecentiam afferunt. Similiter in loco ſancto conſideratur, vel ratio indecentiæ, vel ratio iniuriæ, quæ fit ſanctitati loci, ſi ſibi aliquod malum fiat. Et quidem omne peccatum in loco ſacro indecentiam habet, ſi in loco ſacro fiat: *quia domum Dei decet ſanctitudo*; non tamen omne peccatum iniuriam infert ſanctitati loci, quia non omne peccatum prophanat illum: tunc autem fit ſpecialis iniuria loco ſancto, quando prophanatur, ſeu ad prophanos vſus trahitur, ſic enim violatur ſanctitas, & quaſi ſuo iure priuatur, quia ſolis vſibus ſanctis deſtinatus eſt: ſicut ſi in eo committatur luxuria, homicidium, ſi fiat ibi commercium, negotiatio, forum, ſi denique quibuſcumque prophanis vſibus deſtinetur, talis loci abuſus ſacrilegij ſpeciem inducit. Alia verò peccata, quæ in loco ſacro commiſſa ſanctitatem non violant, ſacrilegij ſpeciem non faciunt, licet indecentiam afferant, quia in tali loco fiunt, & accidentaliter ex indecentia loci aggrauari poſſunt, vt ſi quis in Eccleſia deſperet, præſumat, aut ſuperbiat, vel alia ſimilia faciat, non ex hoc quod in Eccleſia facit ſpeciem ſacrilegij incurrit.

28 Quarta *circumſtantia* eſt *quibus auxiliis*. Vbi nomine *auxiliorum* poſſunt intelligi, & perſonæ, quarum quis vtitur opera ad aliquod negotium, & exteriora inſtrumenta quibus exequitur, vel quæ præparat ad exequendum. Verbi gratiâ, ſi quis vtatur auxilio infidelium ad aliquod bellum; ſi incantationibus magicis, ſi ope dæmonum, illa præbent ſpeciem malitiæ diſtinctæ, verbi gratiâ, ſuperſtitionis, aut inuocationis dæmonum, ſocietatis, & fauoris infidelium. Similiter ſi aliquis alterum occidat inſtrumento lentè, & maiori cruciatu necante, quam citò perimente; aut ſi aliquem arundine, vel fuſte, ignominiæ cauſa percutiat, quæ aliquando ſolùm aggrauant, aliquando ſpeciem mutant, vt quando non ſolùm percutiunt, ſed etiam dehonorationem faciunt, eo quod tali inſtrumento fiunt.

29 Quinta *circumſtantia cur*, ſeu *propter quid*. Hæc circumſtantia eſt finis, ſeu intentio, quæ electionem ipſam afficit. Eſt autem duplex finis, ſcilicet operis, & operantis: *finis operis* eſt obiectum immediatum, & proximum ipſius actus. *Finis operantis* eſt id *cuius gratia*, & qui mouet efficientem ad eligendum media, & operandum. Hic autem finis ſic mouens, & *cuius gratia*, etiam eſt obiectum alicuius actus, ſcilicet actus intentionis, qui dicitur actus interior, ſeu imperans: eſt verò finalizans, & mouens reſpectu actus exterioris, & imperati, qui eſt electio, & executio. Igitur *finis operis* nunquam eſt circumſtantia, ſed ſubſtantia, quia eſt formale ſpecificatiuum, cum ſit obiectum: & ſimiliter ipſe finis operantis reſpectu actus illius interioris, qui eſt intentio, non eſt circumſtantia, cùm ſit obiectum proprium, & ſpecificatiuum illius. An verò *finis operantis* reſpectu illius actus exterioris, & imperati, qui ab ipſo mouetur, & finalizatur poteſt habere rationem circumſtantiæ accidentalis, in quantum purè finalizat, & metaphoricè mouet, ſic enim poteſt accidere actui, quod imperetur, vel finalizetur à tali fine, vt quod furtum fiat propter mæchiam, vel propter ludum, vel propter homicidium, & tunc furto accidit talis finis, & eſt circumſtantia furti; nec enim dat ſpecificatiuum obiectum, etiam in eſſe morali, quia hoc eſt res aliena ablata: ſuperaddit ergo aliquid accidentale. Et quia ille finis operantis fuit obiectum prioris actus intentionis, cui ſpeciem dedit, ideò quando circumſtat affert nouam ſpeciem illa circumſtantia finis, ſed accidentalem. Nec fertur ille actus, etiam vt exercetur hîc & nunc, in furtum prout ſtat ſub ratione mæchiæ, vel homicidij tanquam ſub ratione ſpecifica ſibi, & eſſentiali, ſed tanquam ſub ratione impellente, & finalizante, & ſic etiam prout exercetur hîc & nunc reſpicit mæchiam vt circumſtantiam. At verò ſi finis ille operantis non purè finalizet, & moueat ad actum, verbi gratiâ, ad electionem, ſeu executionem, ſed vlterius mutet rationem formalem propriam, & ſpecificatiuam actus, & loco illius ſubroget ſuam malitiam, vel bonitatem, tunc non eſt præcisè finalizans, ſed etiam formalizans, ſeu ſpecificans, & tunc circumſtantia tranſit in conditionem obiecti, ideſt, in munus, & officium obiecti, quod eſt ſpecificare. Hoc autem fit, quando finis eſt malus, & vitiat actum electionis bonum, vt ſi propter vanam gloriam fit eleemoſyna, vel etiam quando actus eſt indifferens, vt ire in campum, & ex fine vitiatur, aut rectificatur, de quo dicemus circa *quæſt.* 18. *art.* 10. & 11.

Sexta *circumſtantia* eſt *quomodo*. Hæc circumſtantia dicit modum, Qui poteſt conſiderari, vel ex parte operantis, vt quod tardè, vel velociter, promptè, vel ineptè operetur, ſicut in gula ſolet attendi, quod aliquis præpropere, vel ardenter comedit; & in contentione quod ſit nimis ardens, & ſimiliter in aliis negotiis. Vel poteſt conſiderari ex parte ipſius actus, vt quod ſit intenſior, aut remiſſior, quod in merito maximè conſideratur. Vel tertio ex parte mediorum, & effectuum, quos facit, & adhibet, vt ſi per fraudem, aut inſidias occidat; ſi pro deliciis adhibeat modos extraordinarios, in gula, in venere, in faſtu, & cultu. Communiter iſta circumſtantia non mutat ſpeciem, quia tantùm modificat, & ſic ſupponit illam. 30

Septima *circumſtantia* eſt *quando*, ideſt, *tempus*. 31 In quo duo conſiderantur, ſcilicet qualitas temporis, & quantitas, ſeu extenſio. Qualitas, vt quod ſit dies feſtus, & non audiat Miſſam, aut faciat opus ſeruile; tunc enim circumſtantia temporis vitiat,

&

& tranſit in conditionem obiecti ; & ſimiliter ſi dies ſit prohibitus, vt dies ieiũnij, & frangat illud. Quod ſi in diebus ſacris commiſerit peccatum, eſt circumſtantia qualitatis temporis, ſed nõ ſpeciem mutans; & aliqui exiſtimant etiam, quod non aggrauat ſaltem notabiliter. Quantitas temporis conſideratur penes multum, vel parum durare. Et hæc etiam eſt pura circumſtantia, non ſpeciem mutans, & regulariter non eſt aggrauans notabiliter, niſi ſit diuturnitas valde notabilis iuxta materiam, & qualitatem operis.

32 Illud *verò eſt notandum* ad euadendum in hac circumſtantia argumenta calculatoris quæ valdè importuna ſunt, vt ſi quis in inſtanti horæ meretur aliquid, quantumcumque parum, & in parte immediata aliquid amplius, & in alio inſtanti amplius, & ſic de aliis, merebitur in fine horæ infinitum; attendendum (inquam) eſt quod ſi iſtæ calculationes phyſicè fiant, non concludunt phyſicam infinitatem ſimpliciter, ſed ſecundùm quid, & ſecundùm partes proportionales, & indeſignatas; quia licet in hoc inſtanti mereatur aliquid certum, & determinatum, tamen immediatè poſt in parte incerta temporis non meretur aliquid certi, & determinati, ſed incerti gradus, niſi detur maius auxilium determinatum, & diſtinctum, non præcisè continuatum iuxta durationis modum. Eſſe autem infinitas partes proportionales in duratione actus, & meriti non magis facit infinitum, quàm in ipſo tempore, vel in continuo. Si verò calculatio fiat moraliter, & non ſecundùm diuiſionem phyſicam, ſic multò minus ſequitur infinitas: quia in inſtanti, & in parte immediatè ſubſequenti, & in parua morula totum pro eodem reputatur moraliter, nec diuerſa ratio meriti conſurgit, ſed eſt eadem, quia non poſſunt homines moraliter diuerſam aduertentiam, & iudicium, vel voluntatem habere, ſed eandem pro inſtanti, & parte breui temporis.

De *circumſtantia quoties*, quæ ab aliquibus ponitur pro circumſtantia, & pertinet ad numerum, & repetitionem actuum, vndè fit conſuetudo, *dicimus* illam non eſſe circumſtantiam, ſed numerum actuum, qui diuerſam ſubſtantiam materialiter facit, & numerus ſemper confitendus eſt in peccatis, vt determinat *Concil. Tridentin. Seſſione* 14. *capit.* 1. 33

QVÆSTIO VIII.

De voluntate, quorum ſit vt volitorum.

INCIPIT *ab iſta Quæſt. agere* Diu. Thom. *de actibus voluntariis in particulari. Et primus actus eſt* ſimplex voluntas finis, *deinde* fruitio *eius, ideſt, complacentia interior*; *deinde* intentio, *& poſtea circa media eſt* electio. *Vnde in præſenti ly* Voluntas *non ſumitur pro potentia volendi, ſed pro actu ſimplici volitionis, qui eodem nomine appellatur, quo voluntas. Quod patet ex ipſo* Diu. Thom. in initio huius quæſtionis, *vbi dicit ſe agere de voluntate pro ipſo velle, licèt in proceſſu quæſtionis etiam plura attingat de ipſa potentia, quia id conducit ad explicationem talis actus.*

SVMMA LITERÆ.

TRES articulos facit *Diu. Thom.* In primo inquirit an voluntas ſit tantùm boni? Et *reſpondet*; appetitum proſecutiuum tantùm eſſe boni, quia eſt per modum inclinationis, & inclinatio ſemper eſt in aliquid conueniens, non ei repugnans. Appetitus verò fugiens eſt de malo, quia eſt de diſconuenienti. Et loqui ſe de actu voluntatis qui eſt volitio, & proſecutio, exprimit *ſolutione ad primum.*

In ſecundo articulo inquirit: an voluntas ſit tantùm de fine, an etiam de mediis? *Reſpondet*, voluntatem pro potentia ad vtrumque ſe extendere, quia etiam in mediis inuenitur appetibilitas quatenus eliguntur. Si verò ſumatur voluntas pro ſimplici volitione, ſic eſt ſolùm de fine, quia volitio de mediis eſt propter aliud; & ſic non eſt ſimplex, nec prima volitio.

In

In tertio articulo inquirit: an eodem actu moueatur voluntas in finem, & in media? *Reſpondet.* quod in finem dupliciter fertur voluntas, vel abſolutè, & ſecundùm ſe, vel vt eſt ratio appetendi media. *Primo modo* eſt diuerſus actus, quo tendit in finem, & quo in media. *Secundo modo* attinguntur media ſub fine eodem actu, & hoc eſt ſimul attingere finem, & media. ideſt, finem non in ſe, ſed vt eſt ratio mediorum. Videtur loqui in hoc *articul. Diu. Thom.* de voluntate pro potentia, vt tamen conducit ad melius explicandum ſimplicem actum volitionis, qui omninò media non attingit, etiam prout finis eſt ratio volendi illa, quod reſtabat explicandum poſt ſecundum articulum.

QVÆSTIO IX.

De motiuo voluntatis.

SIMPLEX *volitio cùm ſit primus actus, quo voluntas incipit aliquid velle, quia vult finem ſecundùm ſe, non in ordine ad media, nec media propter finem, ideóque non duplicat obiecta, ſed ſimplex actus dicitur, indiget motiuo aliquo potiori iure, quàm alij actus, qui cùm poſteriores ſint, & alios priores ſupponant, habent in illis à quibus moueri poßit voluntas. Hæc cauſa eſt inquirendi circa hunc actum motiua voluntatis.*

SVMMA LITERÆ.

SEx articulos facit *Diu. Thom.* Tres primos circa mouens intrinſecum: tres alios circa extrinſecum. *Intrinſecum* eſt intellectus proponens, appetitus inuitans, voluntas ſe impellens. *Extrinſecum* eſt corpus cœleſte, & Deus. Non numerat ſeorſum ab iſtis obiectum mouens, vel cauſam moralem perſuadentem, conſiliantem, &c. quia hæc omnia pertinent ad intellectum proponentem, ſiquidem in media intellectus propoſitione mouent.

In articulo primo inquirit *Diu. Thom.* An voluntas moueatur ab intellectu? *Reſpond.* intellectum mouere, ideſt, determinare, & reducere voluntatem ad actum motione ſpecificationis, quia præſentat ei obiectum, quod eſt principium ſpecificans; non motione exercitij, quæ eſt motio ex parte ſubiecti, quaſi factiua, & impulſiua.

In articulo ſecundo inquirit: an moueatur voluntas ab appetitu ſenſitiuo? *Reſp.* moueri ea motione, quæ tenet ſe ex parte obiecti, eo quod ex appetitu ſenſitiuo, & paſſione obiectum apparet conueniens homini ſic affecto, & diſpoſito: quanto autem obiectum conuenientius apparet, vehementiùs mouet.

In articulo tertio inquirit: an voluntas moueat ſeipſam? *Reſpond.* mouere ſeipſam motione quoad exercitium: quia ad ipſam pertinet amor finis. Quæ autem agunt propter finem, gratia ſeu amore finis operantur, & ſic ex fine volito agens efficit; ergo & voluntas ex fine volito ſeipſam impellit ad media; ſicut intellectus ex principiis intellectis ad concluſionem.

In articulo quarto inquirit: an voluntas moueatur à principio exteriori? *Reſpondetur* moueri. Eſt enim duplex principium influens in voluntatem, ſcilicet obiectum medio intellectu proponente, quod eſt mouens ſpecificatiuè; & inſtinctus, ſeu inſpiratio, aut impulſus interior ad volendum. *Primo modo* reducitur motus voluntatis in principium exterius, ſcilicet in obiectum, quod extra eſt, & allicit. *Secundo modo* reduci debet motus voluntatis in aliquod principium extrinſecum inſpirans, & impellens, quia licet voluntas poſſit ſeipſam de vno actu impellere, & inſtigare in alium, vt de intentione finis ad electionem medij: in primo tamen actu non poteſt ſic impellere, &

inſtigare

inſtigare ſe. Indiget ergo extrinſeco mouente,aut non operabitur tunc vt mota, ſed vt purè mouens, cum tamen in primo actu magis indigeat moueri, quia magis eſt in potentia.

In articulo quinto inquirit: an moueatur voluntas à corpore cœleſti? *Reſpondetur* à cœlo vt ab obiecto moueri poſſe ſicut à quocumque appetibili, aut pulchro. Vt à motore inſtigante, & impellente intrinſecus, non poſſe: quia cœlum eſt agens corporeum, voluntas immaterialis, & libera. Indirectè tamen poteſt cœlum mouere, alterando corpus, & appetitum ſenſibilem, qui ſubornat voluntatem.

In articulo ſexto inquirit: An moueatur voluntas à Deo ſicut ab exteriori principio? *Reſpondetur* moueri, quia Deus eſt cauſa voluntatis, quam creat cum anima, vnde ſicut in natura, qui eam cauſat, motum naturalem cauſat (ſicut motum lapidis generans eius) ita qui cauſat voluntatem, motum eius voluntarium cauſare poteſt, etiam effectiuè. Obiectiuè autem cauſat Deus eundem motum voluntatis, quia eſt vniuerſale bonum, & obiecta, quæ ſunt particularia bona, ex ipſo habent vnde alliciant, & obiectiuè moueant.

QVÆSTIO X.

De modo quo moueatur voluntas.

MODVS *mouendi voluntatem attenditur penes naturaliter, vel liberè. Et in quatuor articulis diſcurrit. An moueatur neceſſariò voluntas, & à quo.*

SVMMA LITERÆ.

IN articulo primo inquirit: an moueatur voluntas naturaliter, ſeu neceſſariò ad aliquid? *Reſpondetur*, moueri; quia licet voluntas vt eſt domina ſui actus, & libera, non operetur naturaliter, ſeu vt natura, id eſt, determinatè, & neceſſariò, tamen principium vnde primo voluntas mouetur oportet eſſe naturaliter, & determinatè volitum, quia eſt per ſe, & determinatè bonum, vt bonum in communi, ſine qua formali ratione boni nihil poteſt appeti.

In ſecundo articulo inquirit: an voluntas à ſuo obiecto de neceſſitate moueatur? *Reſpondetur* non moueri ab obiecto de neceſſitate quoad exercitium, quia de quocumque bono poteſt auertere cogitationem, & non velle (ſcilicet extra Deum clarè viſum) quoad ſpecificationem autem mouetur de neceſſitate à bono perfecto, quale eſt beatitudo, & vltimus finis, & ea ſine quibus talis finis haberi non poteſt, vt eſſe, viuere, & ſimilia. Bona autem particularia, & non plenè perfecta non mouent de neceſſitate quoad ſpecificationem.

In articulo tertio inquirit: an voluntas moueatur neceſſariò ab appetitu inferiori? *Reſpondetur*, quod ſi paſſio non totaliter ligat iudicium rationis, & libertatem tollit, non mouetur de neceſſitate voluntas à tali appetitu, licèt inclinetur ab illo, nec enim eſt obiectum totaliter implens voluntatem. Si autem paſſio tollit iudicium liberum, & tranſit in inſaniam, non manet motus voluntarius, & ſic mouetur voluntas neceſſariò, deſtructo iudicio indifferenti.

In articulo quarto inquirit: an voluntas moueatur de neceſſitate à Deo? *Reſpondetur* non neceſſitari ab eo ſecundùm quod actiuè mouet voluntatem, quia mouet tanquam cauſa propria voluntatis, & omnium motuum eius. Vnde motio Dei eſt ſecundùm naturam voluntatis, non contra eam, & ſic cùm eius motus ſit contingens, & liber, hoc ipſum cauſat Deus in ea, non deſtruit.

DISPVTA

DISPVTATIO V.

De obiecto voluntatis, & motiuo eius.

ARTICVLVS I.

An poſſit voluntas ferri in malum ſub ratione mali?

1 PROPONIMVS *in titulo* non ſolùm, an poſſit voluntas ferri in malum, *ſed etiam ſub ratione mali*: quia de formali ratione tendendi eſt difficultas, non de ſolo obiecto materiali. Quod enim in ſe, & materialiter malum eſt, veſtiri poteſt apparentia boni, & ſic amari, vt quæcunque peccata. An verò etiam non veſtitum bono amari poſſit, ita quod ſub ea ratione formali, qua repræſentatur vt malum motu proſecutiuo appetatur, difficultas præſens eſt. Ex hoc autem dependet cognoſcere, an formalis ratio ſub qua voluntas fertur in obiecta ſua ſit bonum: an etiam poſſit eſſe malum, & ita formalis ratio adæquata, etiam ad appetendum proſecutiuè, abſtrahat à bono, & malo. Sicut enim in omnibus potentiis, & habitibus datur formalis ratio tendendi in obiecta ſua, quæ quidem ex parte obiecti eſt illa ratio motiua ſub qua omnia obiecta veſtiuntur, vt moueant potentiam, ſicut omnia obiecta viſus mouent potentiam ſub ratione lucidi; ex parte verò potentię eſt ipſa virtus, & ratio qua poteſt elicere actus tales; ſic etiam oportet in voluntate aſſignare aliquam rationem motiuam vniuerſalem, & adæquatam ipſi potentiæ ſub qua omnia obiecta appetibilia conueniant, & de hac inquiſimus: an ſit formalis ratio boni; an verò ratio aliqua abſtrahens à bono, & malo reſpectu actus proſecutiui? Nam reſpectu actus fugæ, & nolitionis non eſt dubium, quod ſit malum ſub ratione mali, ſicut etiam in intellectu falſum attingitur per diſſenſum, verum per aſſenſum, quando cognoſcitur vt tale. Reſpectu ergo actus proſecutiui, qui eſt velle, inquirimus de ratione formali adæquata, an ſit bonum ſub ratione boni, ſi ex parte obiecti conſideretur? Nam ex parte potentiæ ipſa vis appetitiua, vt proportionata obiecto appetibili, eſt ratio qua tendit in obiectum, id eſt, quæ elicit actus attingentes obiectum appetibile.

2 Non *deſunt Authores*, præſertim ex nominalibus, qui tenent voluntatem poſſe ferri in malum ſub ratione mali, & ita adæquatam eius rationem non eſſe bonum, ſed indifferens ad bonum, & malum, quia non ſemper eſt bonum, ſed aliquando malum. Ita refertur pro hac parte *Ocham in 3. diſtinction. 13. ad tertium dubium, Ioannes Maior in 2. diſtinction. 28. queſtion. 1. & in 4. diſtinction. 47. queſtion. 7. & Almainus in tractat. 3. Moral. capit. 4. aliique Nominales.* At verò *Scotus in 1. diſtinction. 1. queſtion 4.* dixit non eſſe ſufficienter probatum, quod voluntas non poſſit odio habere bonum, & velle malum, aliiſque in locis id videtur relinquere indeciſum, vt in *2. diſtinction 6. queſtion. 2. & diſtinction. 43.* ſed tamen in *4. diſtinction. 49.* manifeſtè docet neceſſitari voluntatem noſtram ad amandam beatitudinem in communi, & odio habendam infœlicitatem, ſeu miſeriam. Quod ſi ſic neceſſitatur, manifeſtum eſt non poſſe ſtare oppoſitum, ſtaret autem, ſi ſub ratione mali poſſet.

Nihilominus ſententia *Diu. Thom. in hac queſtion. 8. articul. 3.* tam certa eſt, quàm communis; nempe voluntatem ita adæquatè pro ratione formali reſpicere bonum acto proſecutiuo, quod nullo modo poſſit ferri in aliquid ſub ratione mali, ſicut nec fugere aliquid niſi quod malum eſt ſub ratione mali. Imò ex hoc ſit euidens iudicium, quod obiectum eius ſolum eſt bonum, quia nulla potentia fugit, & recedit niſi ab eo, quod ſibi contrarium, & repugnans eſt, & conſequenter quod non eſt eius obiectum: quomodo enim poteſt obiectum eſſe quod contrarium, & repugnans eſt ſibi? Sicut falſum non eſt obiectum intellectus, ſed verum, quia falſū ſolùm diſſentit, & recedit ab eo. Et tenebræ non ſunt obiectum viſus, quia recedit ab eis. Sic ergo intellecta concluſio communis eſt inter *Philoſophos, & Theologos.* Philoſophi illam deſumunt ex *Ariſtotele*, Theologi ex *Dionyſio, & Patribus* communiter. Nam *Ariſtoteles in 1. Ethicorum capit. 1.* tanquam fundamentum totius moralis ſcientiæ poſuit illud principium, *Bonum eſt quod omnia appetunt.* Quod etiam ab antiquis dictum eſſe teſtatur. Vnde videtur hæc veritas emanaſſe ab antiquiſſimis ſapientibus, & Philoſophis. *Sanctus Dionyſius* id apertè tradit in *libro de diuinis nominibus, capit. 4.* quem citat *Diu. Thom. in hac queſtion 8. articul. 1. in argumento, Sed contra*, dum dicit: *Omnia bonum, & optimum concupiſcunt, & malum eſt præter voluntatem.* Et Auguſtin. *in 13. de Trinitat. capit. 3.* io ſiue cum aſſereret omnes nos velle beatitudinem, *quidquid aliud* (inquit) *quiſque latenter velit, ab hac voluntate, quæ omnibus hominibus nota eſt, non recedit.* Omitto Authores referre, qui hanc ſententiam ſequuntur, quia valdè communis eſt, & paſſim ab aliis commentatoribus *D. Thom.* citantur. 3

Ratio *autem* pro illa rectè traditur à *Diu Thom. loco citato*, id eſt hac *queſtion. 8. articul. 1.* & talis eſt. Appetitus eſt quædam inclinatio appetentis in aliquid: eſt autem eſſentialis ratio inclinationis, vt proſequatur, & accedat ad id, quod eſt ſibi conueniens, & diſcedat ab eo, quod eſt diſconueniens, & repugnans, quia quod eſt conueniens, & aptum ipſi rei allicit & trahit inclinationem, quod autem eſt diſconueniens repugnat, & diſſonat ipſi; ergo illud quod eſt conueniens eſt obiectum inclinationis, quod verò eſt diſconueniens eſt obiectū receſſus, & fugæ; ſed id quod eſt conueniens ipſi appetitui, & appetenti eſt bonum, quia in quantum conueniens eſt perficiens, nec enim quod eſt imperfectio, & defectus eſt conueniens, neque bonum, quia imperfectum prout tale, tollit aliquid debitum, aut plenum; ergo facit defectum; vbi enim aliquid non eſt in ſua perfectione ſibi debita, deeſt aliquid debitum ſibi (ſi enim non deeſſet perfectum eſſet) ergo talis imperfectio defectum habet, ſeu priuationem debiti. Defectus autem, & priuatio alicuius debiti, non poteſt eſſe conueniens, neque vt tale appeti, quia oppoſitum eius cōueniens eſt, ſcilicet, id quod eſt debitum, & perfectum, eſt autem priuatum tali defectu, & priuatione; ergo ſi id 4

id quod eſt conueniens eſt perfectum, & oppoſitum defectus, id quod eſt conueniens eſt bonum, quia perfectum, & ita ſi obiectum inclinationis appetitus eſt ei conueniens, obiectum illius debet eſſe bonum.

5 Et *confirm.* Quia nulli eſt dubium, quod id quod eſt bonum, ſeu perfectum appeti poteſt, vt conſtat ipſa experientia, quia appetimus id quod perficit, & ſatiat appetitum, non defectum eius, ideſt, non appetimus quod nobis deficiat: ſed malum eſt id quod opponitur bono, & dicit defectum illius, quod in bono eſt perfectum; ergo ſi bonum appetitur, implicat quod oppoſitum eius, quod eſt malum, & deſtructiuum talis boni appetatur, alioqain appeterentur duo contradictoria, dareturque inclinatio naturalis ad illa. Quod ſi appetitur, neceſſe eſt, quod induat aliquam rationem boni, ſeu reſpectum ad illud, non ſi in ratione deſtructiui conſideretur.

6 Nec *dici poteſt*, quòd obiectum formale inclinationis, & appetitus non eſt bonum, ſeu conueniens, ſed ens vt commune bono, & malo, non quidem ens ſub ratione veri, ſed nec etiam ſub ratione boni determinatè, ſed ſub quadam ratione communi bono, & malo. Vnde etiam *D.Th. infr. q.19. art.1.* dicit: *Quod bonum, & malum per ſe ad voluntatem pertinent; ergo æque vtrumque eſt obiectum voluntatis.*

7 *Nam contra eſt*, quia iſta ratio communis abſtrahens à bono, & malo, abſtrahit à duobus oppoſitis, quorum vnum deſtruit aliud, bonum enim per malum deſtruitur, quia includit defectum, & priuationem boni: bonum autem in quantum tale conſtat eſſe appetibile (hoc enim nullus negat, & ſi enim aliqui concedant malum poſſe appeti, tamẽ bono nullus negat, quod appeti poſſit, quia bonum eſt *quod omnia appetunt*) ergo oppoſitum illius, ſcilicet malum, qua tale, & in quantum deſtructiuum eius eſt, non poteſt appeti, ſed appetitui debet opponi, quia deſtruit rationem ipſam per ſe appetibilem, ſcilicet, bonum ſecundum ſe. Sicut, ſi in viſu coloratum eſt per ſe viſibile, non poteſt priuatio coloris, quæ deſtruit ipſam colorati rationem, etiam pertinere ad viſum, quia deſtruit rationem per ſe viſibilem. Similiter ergo ſi malum ſolùm deſtrueret aliquã particularẽ rationem boni, adhuc poſſet appeti, quia maneret alia ratio boni particularis, ſub qua poſſet appeti; ſicut vnum bonum particulare alteri bono particulari opponi poteſt per contrarietatem, & vnus color alteri colori, vt album nigro; & ſimiliter malum morale, vt poſitiuè contrarium bono morali aliquid boni, & finis inuoluit, ſaltem fundamentaliter. Cæterùm malum abſolutè ſumptum, vt eſt priuatio boni, & defectus illius, & remoto omni reſpectu, & habitudine boni, qua induatur, & formalizetur, ſi ſic appetitur, neceſſariò appetitur ſub ratione deſtructiua, & priuatiua boni abſolutè; ergo appetitur ſub ratione deſtructiua appetibilitatis, quod omninò implicat. Quod ſi trahatur ad rationẽ aliquã poſitiuã boni, vel veſtiatur aliquo reſpectu ad illud, iã nõ ſub ratione mali appetitur, ſed ſub apparẽtia boni. Et hoc modo quis negare poteſt appeti quotidiè mala? Ad locũ autẽ *D.Th. ex q.19.* Dicimus, quòd vel loquitur de malo morali, quod eſt quodam bonum, & non de malo abſolutè, vel ſi intelligitur de malo abſolutè, eſt ſenſus, quod per ſe pertinet ad voluntatem, non per ſe poſitiuè, ſed priuatiuè, & ratione ſui oppoſiti: ſicut cæcitas per ſe pertinet ad oculum, quia in alio extra oculum non poteſt reperiri.

Soluuntur argumenta.

PRimò *arguitur* illo vulgari argumento deducto ex odio inimicitiæ. Etenim in odio inimicitiæ, quo volumus malum inimico, volumus illi malum ſub ratione mali formaliter; ergo concluſio eſt falſa. *Anteced. probatur:* tùm quia odium inimicitiæ in hoc diſtinguitur ab odio abominationis, quod hoc eſt fuga alicuius mali mihi diſplicentis, & ita opponitur amori concupiſcentiæ, diſtinguitur autem ab ira, quia hæc appetit malum alterius ſub ratione vindictæ, & ſatisfactionis, odium autem inimicitiæ vult alteri malum, quia malum illi eſt, vt docet *Sanct. Thom. quæſtion. 12. de malo articul. 4. & 2.2. quæſtion. 158. articul. 4.* Ergo odium inimicitiæ non fugit malum, ſed vult illud in quantum eſt malum alteri, & ſic ſub ratione mali illud vult, quia per hoc diſtinguitur ab odio abominationis, & ab ira. *Tùm etiam:* quia odium inimicitiæ opponitur directè amori amicitiæ; amor autem amicitiæ vult bonum amico, quia eſt bonum illi, non quia eſt bonum mihi; ſic enim eſſet concupiſcentiæ, ergo odium inimicitiæ, vt perfectè & ſimpliciter amicitiæ opponatur, debet ferri in inimicum volendo illi malum ſub ea ratione, qua malum illi eſt, non quia bonum mihi; hoc enim concupiſcentiæ eſt, & non opponitur directè, & formaliter amicitiæ. Ergo tendit in malum ſub ratione formali mali. 8

Reſpond. diſtinguendo antecedens: odium inimicitiæ vult malum alteri, ſub ratione mali, *diſtinguo:* ſub ratione mali effectus in altero *concedo:* ſub ratione mali obiecti, ſeu mali abſolutè, *nego.* Hoc eſt; volo aliquid quod ſit malum, ideſt, nociuum, ſeu deſtructiuum alterius, vt videlicet effectus malos in illo faciat, ſed tamen illud quod eſt malum illius, & nociuum ac deſtructiuum eius, induit rationem apparentis boni, etiam pro ea parte qua deſtructiuum eſt, quia deſtruere meum contrarium, ſpeciem & apparentiam habet boni, & ſic ſuppoſito quod ſum male affectus illi homini, & tanquam contrarium meum reputo, deſtructio, & nocumentum illius apparentiam boni habet reſpectu mei, etiam prout malum alteri infert, & repræſentatur mihi vt bonum, & ſub illa apparentia, & repræſentatione appetitur; ſicutè conuerſo bonum alterius vt creſcens, mihi inuidenti apparet malum. Et ſic rectè notauit *Caiet. infr q.46. artic.6.* quod voluntas non poteſt velle malum ſub ratione mali abſolutè, vel in quantum eſt malum mihi: benè tamen poteſt velle malum alteri apprehenſo vt contrario, quia malum alteri, vt contrario, induit rationem boni, hoc ipſo quod tanquam deſtructiuum contrarij apprehenditur. Et ſic nunquam appetitur ſub ratione mali formaliter, ſed ſub ratione boni, & ita quando volo malum inimico vt malum illi, volo illud ſub ratione boni mei nocentis inimico, ſeu deſtruentis meum contrarium. Et deſtruere contrarium eſt bonum. 9

Ad *primam* probationem *reſpond.* Quod odium inimicitiæ diſtinguitur ab odio abominationis, quod odium inimicitiæ vult malum alteri ſub ratione boni mei, quod inducit malum effectum in altero, eſt autem bonum obiectum, ſeu appetibile mihi. Odium autem abominationis non vult nocumentum alteri, nec obiectum aliquod, quod alteri inferat malum effectum, ſed ſolùm fugit, & repellit à ſe id quod eſt nociuum ſibi, & quod malum effectum infert ſibi. Et ſic oppoſito modo 10

procedunt, videlicet vnum proſequendo malum effectum in altero, aliud fugiendo malum effectum in ſe. Differt autem ab ira; quia hæc non reſpicit malum, vt præcisè eſt nociuum, & destructiuum contrarij, ſed vt vindicatiuum, & ſatisfactiuum, & ſic habet ſpeciem iuſti, ſeu ſatiſfactiui Vnde ſumpta ſatisfactione, ita ceſſat; odium verò nulla ſatiſfactione ceſſat, ſed vſque ad vltimum proſequitur deſtructionem, & nocumentum alterius, quatenus nocumentum contrarij eſt, quod licet non habeat ſpeciem iuſti, & ſatisfactiui, habet tamen ſpeciem boni vtilis, aut delectabilis deſtruere contrarium ſine hoc quod quærat ſatisfactionem iuſtitiæ, ſed ſolùm nocumentum alterius, iuxta illud: *quia odio habuerunt me gratis*. Ioannis. Vnde odium ſupponit peſſimam diſpoſitionem in voluntate, quod ſcilicet malum alterius reputet ſibi bonum, ſolùm quia alteri malum eſt, & ex præſuppoſitione huius prauæ diſpoſitionis, malum alterius induit rationem boni, & cùm habeat rationem mali effectus pro alio, induit rationem boni ergà me.

11 Ad *ſecundam* probationem *dicitur*, quod odium inimicitiæ directè opponitur amori amicitiæ, quia vult alteri malum effectum, ſeu nocumentum, ſicut amicitia vult amico bonum effectum. Sed differunt, quia ille malus effectus induit rationem boni propter extrinſecam rationem, & ordinem erga me, quatenus nocumentum alterius apparet bonum mihi: in amore autem amicitiæ, quia illud bonum, quod volo amico etiam in ſe intrinſecè bonum eſt, non indiget relatione extrinſeca, vt ſolùm ratione illius reddatur bonum, & appetibile, quamuis re vera ita ſit, quod bonum volitum amico etiam ſit bonum mihi, quia omnis amicitia ad alterum incipit ab amicabili ad ſe, ſeu ab amore ſui; nec enim diligerem amicum, niſi hoc etiam mihi conueniens eſſe viderem, & bonum.

12 Quod *ſi inſtes*: nam illud quod appetitur, vt bonum mihi pertinet ad amorem concupiſcentiæ; ergo non poteſt eſſe formale obiectum amicitiæ, vel inimicitiæ, cùm amor concupiſcentiæ ſemper differat ab amore amicitiæ. *Reſpond.* Obiectum formale concupiſcentiæ, non eſſe bonum mihi quomodocumque, ſed cum hac conditione, vt ſiſtit in me tanquam in ſubiecto, cui volo bonum (nec enim bonum mihi intelligitur mihi vt fini vltimo, aliàs ſemper eſſet peccatum, ſed mihi vt ſubiecto) quia concupiſco illud habere. Si autem non ſiſtam in me, vt in ſubiecto, ſed transferam ad alium, cui illud volo, tunc non impeditur, nec tollitur quod ſit amor amicitiæ, licet incipiat à me, quia res illa eſt volita alteri, & non ſiſtit in me. Quod verò præſupponat aliquem ordinem ad me, etiam in ipſo amore amicitiæ non officit; nec enim amor ipſe amicitiæ dari poteſt, quin præſupponat, & oriatur ex aliquo amore ad appetentem, quia amicus reputatur vt alter ego, & habere amicitiam ad alterum eſt maximè conueniens ipſi amico, ideóque charitas ordinata incipit à ſe, & amicabilia ad alterum oriuntur ex amicabilibus ad ſe. Hoc autem multò magis currit in odio inimicitiæ, hoc enim non poteſt haberi, niſi ſupponendo amorem ſui, nec enim odio habeo inimicum, & contrarium, niſi quia repugnat mihi, & ego me, & conſeruationem meam amo. Quare amor amicitiæ, & concupiſcentiæ, abominationis, & inimicitiæ non poſſunt omninò præſcindere à reſpectu ad ipſum appetentem: ſed ſolùm diſtinguuntur in hoc, quod in amicitia, ſubiectum cui res eſt volita ſit altera perſona à ſe, & ita non ſiſtit in ſe: in amore autem concupiſcentiæ ſubiectum *cui*, eſt ipſemet appetens, vt ſibi volens, & ſiſtens in ſe. Sed tamen etiam in amore amicitiæ, quo volo alteri bonum, præſupponitur velle aliquid mihi, quia totum illud, quod eſt velle alteri, eſt mihi bonum, & conueniens. Et in hoc quod eſt velle malum alteri, præſupponitur eſſe mihi bonum, & prius volitum, & conueniens hoc quod eſt nocere alteri, & deſtruere.

13 Secundo *arguitur*: peccatum ex certa malitia diſtinguitur à peccato ex ignorantia, vel paſſione, quia peccatum ex malitia vult malum ex ipſa voluntate mali, ſeu peccati; peccatum autem ex paſſione vult malum ex ipſo impetu boni ſenſibilis attrahentis. Ergo poteſt aliquis ferri in malum ſub ratione mali, & auerſionis. Nam ferri in malum ſub ratione boni ſenſibilis, ſeu delectabilis, etiam conuenit peccato ex infirmitate, ſeu paſſione. *Antecedens traditur à D. Thom inf. quæſt. 78. art. 1.* & communiter *à Theologis*. Nec enim aliter videtur dici peccatum ex certa malitia, niſi quia peccat aliquis ex affectu ad peccatum, non præcisè qua ſenſibile bonum eſt, ſicut peccatum ex paſſione, ſed quatenus malum eſt, & offenſiuum Dei, iuxta illud Iob 21. *Qui dixerunt Deo recede à nobis, ſcientiam viarum tuarum nolumus.* Et iterum cap. 24. *Ipſi fuerunt rebelles lumini.*

14 Conſ. ex *D. Thom. 2. 2 q. 20. art. 1. ad 1.* vbi inquit: *Quod peccata, quæ opponuntur virtutibus Theologicis, vt odium Dei, deſperatio, &c principaliter conſiſtunt in auerſione à Deo, & ex conſequenti in conuerſione ad bonum commutabile; alia verò peccata è conuerſo ſe habent.* Sed auerſio à peccato eſt malum ſub ratione mali, conuerſio autem ad creaturam eſt malum ſub ratione boni apparentis, quod proponitur vt delectabile, vel vtile; ergo aliquando poteſt aliquis tendere in malum ſub ratione mali, quia poteſt tendere ſub ratione auerſionis. *Confirmatur ſecundò*: in caſu quo aliquis facit bonum ex fine malo, verbi gratiâ, eleemoſynam propter inanem gloriam, tunc vult bonum ſub ratione mali moralis, quod ſimpliciter malum eſt: ergo poteſt tendere in malum, imò in bonum ſub ratione mali.

15 Reſp. Quod peccatum ex malitia, & ex infirmitate, vel ignorantia diſtinguuntur non ratione obiecti, quaſi vnum feratur in malum ſub ratione mali, aut ſub ratione boni ſenſibilis attrahentis: ſed ex diſpoſitione inclinante ad peccandū, quia in peccante ex malitia diſponitur, & inclinatur quis ad peccandum ex praua diſpoſitione, & conſuetudine, qua didiſcit quis male facere, & lætari in rebus peſſimis ex peruerſo iudicio, quo iudicat ſibi conueniens ſic auerti, & non ſubiici regulæ. Ex infirmitate autē peccat quis à ſua paſſione deductus & victus, & quaſi à cōcupiſcentia abſtractus, & illectus, & ex languore, & defectu virium ſpiritualium magis proſtratus, quàm erecto collo ſe attollens. Et diſtinguitur ſicut in militia miles qui non pugnat ex ignauia, ſeu infirmitate, & qui eſt traditor ex malitia. Ex ignorantia autem peccat, qui ex defectu notitiæ requiſitæ committit ſe ad operandum. Vnde dicit *S. Thom quæſt. 2. de malo, articul.* 12. præſertim *ad quintum*, quod cùm dicitur aliquis peccare ex aliquo, datur intelligi quod illud ſit primum principium peccati. In eo autem qui peccat ex infirmitate, voluntas mali non eſt primum principium peccati, ſed vehementia paſſionis; ſed in eo qui peccat ex malitia, voluntas malè diſpoſita eſt primū principiū peccati, quia ex ſeipſa, & per habitum

bitum proprium inclinatur in voluntatem obiecti praui.

16 Itaque tam qui peccat ex certa malitia, quàm qui ex paſſione, vterque fertur in malum, vt veſtitum aliqua ratione boni. Cæterùm talis apparentia boni, & conuenientia eius oritur ex diuerſa diſpoſitione ſubiecti. Nam qui peccat ex paſſione taliter eſt affectus, & diſpoſitus, quod ex paſſione deducitur in illud malum ſub apparentia boni ſenſibilis, ſiue delectabilis, ſiue vtilis; ex vehementia enim paſſionis illud malum, ſeu peccatum, bonum ſibi & conueniens apparet hîc & nunc. Qui autem peccat ex certa malitia, apparet ſibi bonum illud, quod eligit, non ex vehementia paſſionis, ſed ex conſuetudine peccandi, vel ex aliquo priori peccato, aut praua diſpoſitione, ex qua de induſtria mouetur ad alia peccata, ſicut ex inuidia mouetur aliquis deliberatè, & de induſtria ad impugnandum proximum, vel propter ſuam libertatem, aut vanitatem oſtendendam vult peccare de induſtria. Videatur *Diu. Thom. citata quæſtion 78. articul. 1. ad tertium*. Cæterùm omnibus iſtis modis ſemper fertur aliquis in rem malam ſub aliqua ratione boni ex parte obiecti, quatenus ſibi bonum apparet, & ſub tali apparentia proponitur, ſiue illud ſic appareat bonum ex aliqua vehementia paſſionis allicientis, ſiue ex aliqua conſuetudine, & inclinatione voluntatis, vel aliqua alia cauſa ex induſtria quæſita, vt volita, & ob libertatem, vel præſumptionem oſtentandam, aut ex animo obſirmato circa aliquid, ne videatur retrocedere. Vocatur autem peccatum ex malitia, quia oritur inclinatio illa ex praua diſpoſitione voluntatis, non ex vehementia paſſionis.

17 Ad *primam confirmat. reſpond.* Quod vt benè aduertit *Caietan ſuper illum locum*, auerſio ſumitur dupliciter. Vno modo pro auerſione formali, alio modo pro obiectiua. Formalis auerſio eſt recesſus ab aliquo fine, ſeu termino à quo, & prout exercet talem receſſum, dicitur formalis auerſio, ideſt, formalitatem auerſionis habere, & ſub illa conſiderari. Et ſecundùm hanc conſiderationem auerſio formalis, etiam in peccatis contra virtutes Theologicas, non ſpecificat, nec eſt principaliter intenta, quia non ſe tenet ex parte termini ad quem, ſed à quo. Non ſpecificat autem, nec habet rationem formalis cauſæ, terminus à quo, ſed ad quem; quia ille relinquitur, iſte aſſumitur, & intenditur. Auerſio autem obiectiua eſt quando ipſum auerti, & recedere à Deo conſideratur ab aliquo vt obiectum, & vt bonum ſub aliqua apparentia, & ſic accipitur pro obiecto, & intenditur, quia ita peſſimè eſt diſpoſitus circa Deum, & ita illum contemnit, & male ſentit de ipſo, quod reputat ſibi bonum, & conueniens tali Deo ſic apprehenſo non ſubiici, ſed ab eo recedere, aut contemnere, vel blaſphemando, vel non credendo, aut odio habendo, iuxta illud Iob 34. *Qui quaſi de induſtria receſſerunt à Deo.* Et talia ſunt peccata contra virtutes Theologicas. Cum enim iſtæ virtutes habeant Deum non ſolùm pro fine, ſed etiam pro obiecto, oppoſita vitia reſpiciunt pro obiecto ipſum receſſum, & contemptum Dei. Sed tunc ille receſſus, & illa auerſio veſtitur aliqua ratione boni, quatenus Deus apparet vt ſibi tædioſus, & grauis, & oneroſus, & ſic incipit illum excutere à ſe, ſicut ille qui dicebat Matth. 25. *Scio quia homo auſterus es tollens quod non poſuiſti, & metens quod non ſeminaſti.*

18 Ad *ſecundam confirm. reſpond.* Quod quando aliquis facit bonum opus ex malo fine, ille malus finis repræſentatur ſibi tanquam quoddam bonum, & conueniens, licet falsò, & apparenter: ſicut qui facit eleemoſynam propter vanam gloriam, hæc apparet ſibi tanquam aliquid amplum, & honorificum, & plauſibile, quod valdè delectabile, aut etiam pro aliquo conſequendo, ſibi videtur.

19 Vltimo *arguitur*. Quia aliqui ſeipſos occidunt, & odio habent, & etiam Deum: in his autem nihil boni apparet propter quod talia diligant, ſicut mors propria non habet vnde diligatur, cum viuere quoad ſpecificationem neceſſariò ametur, ſiquidem nihil mali in ſe habet: ergo tollere vitam non poteſt diligi ſub ratione boni, cum tollat id in quo nihil apparet mali. Similiter Deus ſi apprehenditur ſine errore vt ſummum bonum, & ſic odio habetur, habebitur odio in quantum bonum, quod eſt non minus inconueniens, quam velle malum ſub ratione mali. Vel apprehenditur cum errore tanquam non ſummum bonum, & ſic non poſſet eſſe odium Dei in voluntate ſine errore in intellectu, quod eſt falſum, quia aliquis non hæreticus, neque infidelis poteſt Deum odio habere.

20 Reſpond. Quod vt diximus in *libros de anima, quæſtion. 12. articul. 4.* qui ſe occidunt, vel odio habent materialiter volunt non eſſe, formaliter autem aliquale eſſe volunt, quia ratio formalis volendi eſt carere miſeria, & malo. Itaque non volunt non eſſe abſolutè, ſed non eſſe ſub miſeria, & pœnalitate, & ſic odio habent vitam non abſolutè, ſed vt ſubiectam miſeriæ, quam fugiunt. Similiter Deus habetur odio non ratione ſui, ſed ratione effectuũ, quos facit, & nobis diſplicent, verbi gratiâ, quia nos ab illicitis retrahit, aut etiam punit, & caſtigat, non autem quatenus eſt in ſe ſummum bonum, & principium totius eſſe. Ad hoc autem non eſt neceſſe, quod in intellectu ſit error per modum infidelitatis, & incredulitatis, ſed ſufficit quod per modum inconſiderationis, qui eſt error practicus, & imprudentialis, quatenus videndo Deum inferre illos effectus, qui nobis diſplicent, conſideramus illum præcisè vt illatorem mali, non vt fontem totius boni, & eſſe, & inferentem malum ſecundum omnem iuſtitiam, & veritatem, & ex tali practica inconſideratione naſcitur in nobis diſplicentia de Deo, ſic inadæquatè conſiderato, ſine aliquo errore in credendo, qui pertinet ad errorem quaſi ſpeculatiuè.

ARTICVLVS II.

Vtrùm finis ſit adæquatum obiectum voluntatis; an etiam media?

1 IN *duplici ſenſu* poſſumus hanc quæſtionem diſputare. *Primò* ſupponendo non poſſe dari aliquem actum in voluntate, qui non verſetur vel circa finem, vel circa media. Qua ſuppoſitione ſtãte, difficultas cõſurgit; an obiectũ volũtatis ſit aliquid abſtrahens à fine, & mediis; an verò ſolus finis ſit obiectum, eo quod ſolus habeat bonitatem, media verò non ſint obiectum niſi ratione finis, & bonitate ab ipſo deriuata, & participata, ita quod quando diligitur finis, formale, & totale obiectum

ſit ipſa bonitas finis, quæ participatiuè diligitur in medijs: ſicut coloratum dicitur adæquatum obiectum viſus, quia etſi videatur ſubſtantia, & quantitas, & motus, &c. tamen hæc omnia non videntur, niſi prout ſubiecta colori, & ſub eius formalitate. *Secundo poteſt* diſputari iſta quæſtio ſine tali ſuppoſitione (videlicet quod omnes actus verſentur circa finem, vel media) ſed de ipſa ſuppoſitione dubitando, & inquirendo, an reuera ita ſit, quod omnes actus adæquatè verſentur circa finem, & media, an verò detur aliquis actus neuter, qui nec circa finem, nec circa media verſetur? Si enim talis actus datur, oportet ita componere obiectum voluntatis adæquatum, quod inuoluat aliquid præter finem, & media, cum voluntas ipſa per aliquem actum verſari poſſit circa aliquid, quod neque finis ſit, neque medium; prius ergo quæſtionem in hoc ſecundo ſenſu diſputabimus; deinde in primo.

Non dari in voluntate actum neutrum.

2 SCotus *in 1. diſtinction. 1. quæſtion. 4.* affirmare videtur dari in voluntate actum neutrum, qui nec ſit circa finem, nec circa media. Et ſunt qui negent hoc ſenſiſſe *Scotum*, ſed ei imponi à *Caietano*, & *Thomiſtis*; ſolumque dixiſſe *Scotum* dari actum medium inter fruitionem, & vſum. Quod ſentit *Vazquez hic diſputation. 42. capit. 1.* & ſequitur *Lorca circa hanc quæſtion. 8. articul. 2. & Monteſinos hic diſputation. 12. quæſtion. 3.* Cæterùm qui attente *Scotum* legerit, plane cognoſcet nihil ei imponi à *Caietano*, ſed in eum ſenſum, quem *Caietan.* dicit, *Scotum* inclinare. Ponit enim *Scotus* differentiam inter actum intellectus, & voluntatis, quod in intellectu non poteſt eſſe aliquis aſſenſus, qui non ſit vel circa principia, vel circa concluſiones, quia nulla eſt euidentia ex parte obiecti media inter has duas. In voluntate autem dicit, quòd eſt aliquis aſſenſus medius, quia poteſt oſtendi voluntati aliquod bonum, nec propter ſe abſolutè bonum, nec propter aliud; & circa tale bonum, ſeu obiectum poteſt habere aliquem actum, quem ibi vocat *actum neutrum*, quia nec eſt actus volendi bonum propter ſe, qui dicitur *fruitio*, nec volendi bonum imperfectum propter aliud, qui dicitur *vſus*. Quare licet *Scotus* loquatur de actu medio inter fruitionem, & vſum, tamen nomine *fruitionis* comprehendit omnem actum, qui verſatur circa finem ſeu circa bonum propter ſe, & nomine *vſus* omnem actum, qui verſatur circa media, ſeu circa bonum propter aliud. Non ergo *Caietan.* illi imponit, quod actum neutrum affirmauerit dari, qui eſſet medius inter actum, qui eſt circa finem, & qui eſt circa media, cum ponat illum medium inter bonum propter ſe, & bonum propter aliud, licet illum, qui eſt circa finem vocet *fruitionem*, qui eſt circa bonum propter aliud, *vſum. Dicendum ergo eſt*, quòd actus neuter, ideſt, medius inter actum, qui eſt circa finem, & qui eſt circa media, nullo modo datur, quocumque nomine iſti actus appellentur. Ita communiter expoſitores *Diu. Thom. ſuper hanc quæſt. 8. articul. 2.* & ipſe etiam *Vazquez* in hoc ſenſu amplectitur hanc ſententiam *loco citato, articul. 3.* De ea videri poteſt *Caietan. hîc quæſt. 8. articulo primo, & Martinez ibi ſuper articulum ſecundum, dubio primo, & Authores alij ſuprà citati.* Et pro fundamento concluſionis tradendo aduerte, quod actus circa finem poteſt dupliciter intelligi. *Vno modo* abſolutè ſine aliquo ordine ad media, nec exercendo finalizationem circa illa. *Alio modo* reſpectiuè ad media, quatenus finis diligitur vt aſſequendus per media, & cum ordine, & cauſalitate ad ipſum. Quando ergo dicimus, omnem actum verſari circa finem, vel circa media, ſumimus finem in tota ſua latitudine, tam abſolutè, quàm reſpectiuè, non pro fine tantùm, vt exercente cauſalitatem ſuam erga media. Si enim ſumatur attingentia finis ſolùm vt finalizantis, & reſpectiuè ſe habentis ad media, clarum eſt quod non omnis actus eſt circa finem ſic ſumptum, aut circa media; poteſt enim dari actus circa finem abſolutè ſumptum, & nondum vt finalizantem, vt patet in ſimplici voluntate finis, in qua non cogitatur de medijs, nec de reſpectu finis ad media, ſed ſolùm ipſa bonitas finis ſecundùm ſe diligitur, & ratione ſui ſine alio reſpectu. Aliud eſt ergo, quod poſſit dari actus medius inter actum circa media, qui eſt electio, vel vſus, & inter actum, qui eſt circa finem per modum intentionis; aliud quod non poſſit dari actus, qui non ſit circa media, nec circa finem in tota ſua latitudine, etiam includendo ſimplicem voluntatem finis, ideſt, ſiue finis abſolutè conſideretur vt amandus in ſe, ſiue reſpectiuè vt amandus cum ordine ad media. Hoc ſecundo modo dicimus non dari actum, qui non ſit vel circa finem, vel circa media; non primo modo.

Concluſio *ergo* ſic explicata certa eſt, & eius fundamentum ſumitur ex eo quod obiectum adæquatum voluntatis eſt bonum, ſeu appetibile (ſvt oſtendimus art. præcedenti, & de ſe conſtat) quia ſicut ſe habet verum ad intellectum, ita bonum ad voluntatem. Bonum autem adæquatè diuiditur in bonum abſolutè, & in bonum relatè, ſeu in bonum honeſtum, vtile, & delectabile, quia inter eſſe tale abſolutè, vel reſpectiuè, eſſe tale ratione ſui, vel ratione alterius, non poteſt dari medium; ergo neque poteſt dari medium inter actum qui verſetur circa finem, vel circa media. *Patet conſeq.* Quia actus ſequuntur ſua obiecta, nec poteſt dari actus medius niſi detur obiectum medium, quia circa aliquid verſatur ille actus, & illud aliquid, vel eſt finis, vel media, & habemus intentum; vel aliquid medium inter illa, & ſic non dabitur actus medius inter illa obiecta, niſi detur obiectum medium, vel ſi inter obiecta non datur medium, neque inter actus. *Antecedens autem conſtat.* Quia non datur medium inter bonum abſolutè, & relatè, bonum honeſtum, vtile, & delectabile. Bonum autem honeſtum, & delectabile, & bonum in ſe abſolute eſt finis; bonum autem vtile, & bonum relate eſt pertinens ad media; ergo ſi inter iſta non datur medium, neque datur medium inter actum circa finem, & circa media. 3

Et *hinc ſumitur* alia ratio quaſi à priori, quã tradit *Caiet.* citatus, & impugnat *Vazq.* videlicet: quia appetibile per ſe, ſeu propter ſe, & propter aliud, includunt oppoſitionem contradictoriam, inter quæ non datur medium. Cuius propoſitionis non eſt ſenſus, quod res volita propter ſe ſit negatio, & res volita propter aliud ſit poſitiuum, vel è contra, ſed vtrũque poſitiuum eſt, ideóque dicit *Vazq.* illa duo non opponi contradictorie, ſed contrarie, & quia res volita propter ſe non excludit quod ſit volita propter aliud, niſi ſit vltimus finis, qui non habeat alium priorem in ordine, ad quem ſit volita. Cõſtat autem præter vltimum finem dari alios fines intermedios, qui etiam propter ſe amantur. Sed non eſt ſenſus *Caietani*, & doctrina eius vera eſt, quia licet vtraque res volita tam propter ſe, & abſolute, 4

quàm

quàm propter aliud,&relatè ſit aliquid poſitiuum, tamen illæ conditiones, ſeu formalitates, *propter ſe,& propter aliud, abſolutè, vel reſpectiuè*, implicitè includunt contradictionem, ratione cuius inter hæc non datur medium, quia virtualiter ſunt contradictoria,& hoc ſolùm intendit *Caietan.* Et contradictio ſtat in hoc, quod ſe habent vt primum,& non primum, vt abſolutum ab aliis,& non abſolutum ab illis, ſed reſpectiuum, ſeu ordinatum circa illa. Finis enim ſiue ſit vltimus, ſiue non vltimus, in quantum finis, eſt volitus propter ſe, & ratione ſui, & ſic in ratione appetibilis, ſeu voliti habet rationem primi in ea linea, & genere in quo eſt finis, licet ſi finis intermedius ſit, ſubordinetur alteri fini, à quo participat rationem finis, & conſequenter rationem primi, quia finis eſt primum inter cæteras cauſas, licet non ſemper ſit primus ſimpliciter, ideſt omnibus modis, & in omni genere. Sicut Rex eſt Caput, & primus in Regno, & in ratione gubernationis politicæ, licet non ſit primus in omni genere, eſt enim ſubiectus Deo, & poteſtatibus ſpiritualibus. De ratione autem primi eſt dicere negationem prioris in ea linea, & ordine in quo eſt primum. De ratione verò medij eſt non negare prius, ſed ſupponere, quia eſt quid poſterius, & deductum à fine; ergo inter iſta duo eadem contradictio inuoluitur, quæ inter primum, & non primum. Et idem eſt de abſoluto,& relatiuo, quæ virtualiter contradictionem inuoluunt, non quia in ſe poſitiua non ſint, ſed quia includunt contradictorias conditiones, videlicet ad ſe, & ad aliud, quia ly *ad ſe*, dicit ſeparationem ab aliis, & negationem ordinationis erga aliud, quod tollit reſpectiuum, ſeu quod eſt relatè tale.

5 Obiicies in primis fundamentum *Scoti*, quod affert *Vazquez* vbi ſuprà: poteſt aliquis diligere aliquod obiectum, videlicet virtutis moralis non propter ſe, hoc eſt, itavt in eo non conſtituat vltimum finem, quia nec diligit ipſum vt ſummum bonum, neque etiam ipſum actu refert in vltimum finem, nempè in Deum; ergo de tali obiecto neque datur fruitio, neque vſus, ſiquidem frui eſt vltimi finis, hoc eſt ſummi boni, vel veri, vel apparentis; vſus autem eſt eius, quod refertur in vltimum finem.

6 Reſpond. *hoc argumentum* peccare, tùm in eo, quod aſſumit; tùm in eo, quod præſupponit, & infert. *Peccat* in eo quod aſſumit, quia licet in mediis, vel finibus non vltimis non ſemper ſit expreſſa,& actualis relatio in finem vltimum, eſt tamen ſemper aliqua virtualis, aut interpretatiua, quatenus vel prior intentio, qua voluit quis finem vltimum manet, quia retractata non eſt, vel ex ipſa natura actus virtutis moralis fundatur ordo, ſeu habilitas,& capacitas ad vltimum finem, ideſt, referibilitas ad ipſum. Ex hoc autem fit, quod quando procedit quis in actum virtutis moralis, hoc ipſo quod procedit iuxta naturam ipſius virtutis,& per modum electionis, procedit ex aliqua virtuali, vel interpretatiua intentione, vel relatione in finem, & ſic reſpectu talis finis, cui ſubordinatur ille actus habet rationem vſus, loquendo generaliter de vſu pro omni actu de re vtili, ſeu de obiecto ſubordinato,& relato ad alium finem, ſiue appetatur vt finis intermedius, ſiue vt medium vtile. *Peccat ſecundò* in eo quod ſupponit dari ſolùm fruitionem vltimi finis, non diſtinguens de fruitione completa,& perfecta, & de imperfecta, vt diſtinguit *Sanct. Thom. infrà quæſt.* 11. *articul.* 3. Cum enim frui dicatur correlatiuè ad fructum, & fructus ſit vltimum, quod producitur à planta, ſeu viuente, eo modo quo in aliquo inuenitur ratio fructus, inuenitur & ipſum frui. Quod ergo ſimpliciter, & completè eſt fructus, ſeu perfectè vltimum in quo quieſcitur, eſt etiam ſimpliciter obiectum fruitionis. Et ſic fruitio perfecta, tantum eſt finis vltimi. Quod autem habet aliquam rationem fructus, licet non vltimi ſimpliciter & abſolutè, etiam eſt obiectum fruitionis, licet non perfectè & ſimpliciter talis. Et ſic finis intermedius etiam eſt obiectum fruitionis, licet non perfectè. *Negamus ergo*, quod in obiecto virtutis moralis non inueniatur, aut vſus eo modo quo inuenitur electio, & ſubordinatio ſaltem virtualis ad finem vltimum, aut fruitio imperfecta, ſi conſideretur vt finis intermedius. Et ſic omnis actus, vel eſt circa media, vel circa finem licet non omnis ſit circa finem vltimum. Et omnis actus eſt frui, vel vti, ſumendo fruitionem, non ſolùm pro perfecta, ſed etiam pro imperfecta, & ſumendo vti pro omni actu formaliter, vel virtualiter relato ad finem vltimum.

Secundo *obiicies*: ex parte boni datur aliquid abſtrahens à bono propter ſe,& bono propter aliud; ergo prout ſic amari poteſt, & talis amor nec erit circa finem, nec circa media. *Conſeq. patet*, quia ſi obiectum abſtrahit ab vtroque, etiam actus, quia actus ſequitur obiectum. *Antecéd. autem conſtat*; quia bonum poteſt concipi ab intellectu in vniuerſali,& abſtractè,& ſic proponi voluntati, & in tali ſtatu amari, quia voluntas poteſt tendere in bonum vniuerſale; ergo in bonum ſic abſtractum. *Confirmat.* Quia ex parte actuum datur actus ſimplicis volitionis, qui nec eſt circa media, cum nondum ſupponat finem intentum, ratione cuius diliguntur media, non ſupponit autem finem intentum, quia ſimplex volitio eſt ante intentionem; neque eſt talis actus circa finem, quia finis eſt ratio volendi media, ſimplex autem volitio non eſt ratio volendi alia, quia hoc pertinet ad intentionem; ergo non verſatur circa finem, vt finem, ſeu vt finalizantem. Et in hoc ſolent multiplicari aliqua exempla, quæ pertinent ad volitionem ſimplicem,& non verſantur circa media, neque circa finem. *Verbi gratia.* Martyres amabant vitam ſuam, quando exponebant illam,& non volebant illam, neque vt finem, neque vt medium. Non vt finem; quia non propter illam, ſed propter Deum patiebantur. Non vt medium, quia non vtebantur illa, ſed potiùs erogabant. Similiter Deus amat ſeipſum antequam creaturas, & tunc nondum diligit ſe, vt finem, quia nondum finalizat, nec diligit alia propter ſe: neque vt medium, quia non eſt aliquis alius finis ad quem ſe ordinet. Et idem eſt de ſcientia, & de vita, quas aliquando diligimus ſimplici affectu, & neque vt finem, neque vt medium. 7.

Et *confirm. tandem*; quia in intellectu poteſt dari actus, qui nec ſit circa principia, nec circa concluſiones, *verbi gratia*, propoſitiones ſingulares, quas intuitiuè videt intellectus, vt *Petrus currit, Petrus eſt albus*; neque enim reſpicit illas vt concluſiones, quia non infert illas ex aliis principiis; neque vt principia, quia ex illis non infert alias concluſiones. Ergo ſimiliter in voluntate poterit dari actus, qui non ſit circa finem determinatè, neque circa media. *Præſertim*, quia non repugnat in eodem ſubiecto inueniri bonitatem finis, & medij, vt medicina, quæ in ſe eſt delectabilis,& eſt medium ad ſanitatem. Ergo iſta duo 8

inter ſe non pugnant, quod videlicet idem obiectum ſit propter ſe volitum, & propter aliud; ergo idem erit in actu, quod vnus, & idem actus neque ſit circa finem, neque circa media, & conſequenter non eſt neceſſe, quod vnum excludat alium.

9 Reſpon. Quod dato, ſeu admiſſo, quod poſſit abſtrahi vna ratio boni à bono propter ſe, & propter aliud, quæ videtur eſſe analoga, ſi bonum propter aliud ſolùm participatiuè, & ex ſubordinatione ad finem bonum eſt, tamen illud bonum ſic abſtractum ſolùm cognoſcitur ſpeculatiuè, & quoad quidditatem, & hoc modo poteſt dari bonum abſtractum à bono propter ſe, & propter aliud, ſcilicet ſpeculatiuè, practicè autem, & ſecundum exercitium rationemque mouendi, non poteſt abſtrahere ab vtraque illa ratione. Itaque quidditatiuè poteſt abſtrahere bonum à bono propter ſe, & propter aliud, non motiuè, ſeu ſpeculatiuè, non practicè. *Et hoc ideò*, quia bonum non mouet practicè, niſi in quantum exercet rationem conuenientiæ ad appetentem, non poteſt autem exerceri iſte ordo ad appetentem, & conuenientia, niſi ſit conueniens vel ratione ſui, vel ratione alterius, & conſequenter vel propter ſe, vel propter aliud. Sicut etiam quæcumque res, ſeu quidditas in communi conſiderata abſtrahit ab exercitio cauſæ efficientis vel finalis, in indiuiduo autem non poteſt ſine aliqua tali cauſalitate exerceri. Et actus humanus ſecundùm ſe abſtrahit à circumſtantiis, & ita ſecundùm ſe, & ex ſpecie ſui obiecti poteſt eſſe indifferens; in indiuiduo autem non poteſt abſtrahere à circumſtantiis, & ſic debet determinatè eſſe bonus, vel malus. Ita bonum ſecundum ſe, & in abſtracto non dicit, quod ſit bonum ratione ſui, vel alterius, ſed tantum quod ſit perfectum, & appetibile; in exercitio autem non poteſt mouere, & practicè proponi ab intellectu, niſi vt mouens ratione ſui, vel alterius, quia mouet vt in indiuiduo, & cum circumſtantiis, cum dependentia, & reſpectu ad alterum, vel ſine illo.

10 Ad *primam confirm.* Dicimus ea notabili ſuprà poſito; quod actus ſimplicis volitionis non eſt circa finem comparatiuè conſideratum ad media, eſt tamen circa finem abſolutè, & ſecundum ſe. Exempla autem allata nihil conuincunt. Nam Martyres diligebant vitam ſuam amore naturali, ſicut alij homines, & affectu, ſeu volitione ſimplici tanquam finem quendam particularem, & intermedium, non tanquam finem vltimum; erat autem iſte amor inefficax, & conditionatus quantum ad conſeruationem vitæ: ſicut qui metu mortis, ſeu periculi proiicit merces in mare, quas tamen ſimplici, & inefficaci affectu amat ratione ſui, & tanquam bonum quoddam particulare, aut tanquam vtile ad alios fines, propter quos illas acquiſierat, & tamen ob maius bonum efficaciter vult illas proiicere: ita Martyr vult vitam ſuam vt finem particularem, & bonum, & conſeruationem eius vult inefficaci, & ſimplici affectu; propter tamen maius bonum, ſcilicet propter gloriam Dei exponit illam, & perdit. Vnde non recedit ab amore finis, quando vult vitam ſuam, ſed ab amore finis particularis, & intermedij, quem diligit amore inefficaci, & ſimplici. *Secundum autem exemplum* de Deo minùs probat: Deus enim antequã creaturas amet, ſeipſum amat vt finem, & ſummum bonum fruendo ſe, & ſeipſũ amando ratione ſui actu amoris, & complacentiæ ſimplicis, & virtualiter, atque eminenter efficacis, & intentiui, quia eſt radix totius efficaciæ, & intentionis cum ſit ratio diligendi creaturas, licet pro illo ſigno nondum intelligatur velle ſeipſum ſub actu intentiuo, & per modum finalizantis comparatiuè ad creaturas, quia nondum intelligitur velle illas. Vnde non ſequitur, quod pro illo priori non velit finem, ſed ſolùm quod non velit tali modo, ſcilicet, vt intentum comparatiuè ad media, quæ ſunt creaturæ, & vt finalizantem illas. Similiter qui amat ſcientiam, aut vitam ratione ſui, & ſine ordine ad media, amat illam vt finem particularem abſolutè, & ſimplici affectu, non comparatiuè, & intentiuè in ordine ad media.

Ad *ſecundam confirm. reſp.* Quod intellectus omnia cognoſcit per modum principiorum, vel concluſionum, ſi ſint veritates complexæ, & per modum propoſitionis, & iudicij. Si autem non ſint veritates complexæ, ſed termini ſimplices, cognoſcũtur intuitiuè, vel abſtractiuè, & ita ſi cognoſcantur per experientiam, & intuitionem attinguntur ad modum principiorum, id eſt, euidenter, & ſine diſcurſu, non tamen ſunt propriè principia, ſi non ſint veritates complexæ; & ſi ſint res ſingulares, quæ intuitiuè videntur, poſſunt componere propoſitionem ſingularem, quæ ſeruire poteſt pro principio ad inferendum aliquid ſingulare, ſicut ex propoſitionibus ſingularibus fit ſyllogiſmus expoſitorius; licet non forment propoſitiones, aut principia communia, & vniuerſalia. *Cum autem dicitur*, quod in eodem obiecto poſſunt reperiri bonum propter ſe, & bonum propter aliud, & ſic non opponuntur. *Reſp.* Quod reſpectu diuerſorum, & ſub diuerſa formalitate poſſunt inueniri, non tamen ſine aliquo illorum poteſt aliquod ſubiectum dari; ſicut accidens abſolutum, & relatiuum poſſunt in eodem ſubiecto dari, & ſubſtantia, & accidens etiam vniũtur, & reperiuntur ſimul, non tamen poteſt aliquod ens dari, quod in re non ſit determinatè abſolutum, vel relatiuum, accidens vel ſubſtantia, quia ſunt differentiæ adæquatè exhaurientes ens. 11

Bonum in mediis eſt ſecundarium obiectum voluntatis.

Circa *primum ſenſum* difficultatis ſuprà in initio articuli poſitum, ſcilicet, an finis non ſolùm ſit primarium obiectum voluntatis, ſed etiam adæquatum, notandum eſt duo eſſe certa in hac parte, & in vno eſſe punctum difficultatis. *Primo* eſt certũ, quod in mediis poteſt concurrere duplex ratio appetibilitatis, vna vt præciſè vtilis, & conducens ad finem; alia quæ etiam ſecundum ſe appeti poteſt, & vtraque materialiter concurrit in eodem ſubiecto, v.g. quando medicamentum non ſolùm conducit ad ſanitatem, ſed in ſe etiam delectabile eſt, vt cibus delicatus, vel potus ſuauis. Aliquando verò tantum conducit ad ſanitatem, & in ſe appetibile non eſt, vt abſciſſio membri, vel potio amara. Non dubitamus de illa bonitate, quæ per ſe appetibilis eſt, talis enim formaliter loquendo non eſt bonitas medij, vt medium, quia etiamſi medium non eſſet per ſe, talis res appeti poſſet. Et ſic pertinet ad rationem finis intermedij, quatenus per ſe appetibilis eſt, & non ſolùm vt conducens ad aliud. De illa autem bonitate, quæ præciſè appetitur vt conducens, & quæ eſt propriiſſima medij vt medium, currit præſens difficultas, an ſolùm ſit bonum ex fine, ſeu ex ordine ad finem; an etiam in ſe bonum ſit? 12

Secundò

13 Secundo *certum eſt*, Quod finis ad minus habet rationem obiecti primarij, & principalis in volũtate. *Conſtat hoc*, Quia finis eſt primum, & principaliter quod appetitur, & *cuius gratia* cætera appetuntur. Ergo habet bonitatem primariam, & principalem, atque adeò magis formalem in appetendo, cum ſit ratio, & motiuum appetendi cætera, quæ ſunt ad finem, quia finis mouet ad appetendum alia, & ratione eius appetuntur, quæ ſunt ad finem.

14 Punctus *ergo difficultatis eſt*, An bonitas finis ita ſit motiuum primarium, quod etiam ſit adæquatum, ita quod in iſtis mediis non inueniatur aliqua bonitas intrinſeca, & formalis diſtincta à bonitate finis, ſed ipſa bonitas finis ſit ratio appetendi, reſpectu quidem ipſius finis intrinſecè, & formaliter; reſpectu verò mediorum extrinſecè, & partic patiuè, ſeu per quandam denominationem, vel extenſionem: ſicut ſanum dicitur intrinſecè de animali, & extrinſecè de medicina.

Tres *ſunt ſententiæ* præcipuæ. *Prima*, quod in mediis ſolum eſt bonitas per accidens, & extrinſecè, ita quod media ſolùm ſint per accidens appetibilia, ſicut ſubſtantia dicitur viſibilis per accidens. Et ſic comparantur media, & finis in hac ſententia ſicut paries, & color: ſicut enim paries eſt viſibilis in quantum portat, & ſuſtentat colorem, ſic medium eſt appetibile in quantum portat finem, & conducit ad illum: & ſolùm eſt differentia, quod color realiter inhæret parieti; finis autem non inhæret medio, ſed extrinſecè ſe habet ad illum. Ita *Medina ſup. quæſtion. 1. articul. 1. & aliqui ex Thomiſtis*, videtur habere aliquod fundamentum *in* D. *Th.* vt poſteà examinabimus.

Secunda *Sententia eſt Suarez diſp. 10. Metaph.*
15 *ſect. 2. n. 22. & diſp. 23. ſect. 6* vbi docet, Quod media non ſe habent vt obiectum per accidens voluntatis, ſed vt obiectum per ſe, materiale tamen, & terminatiuum; formale autem obiectum, & motiuum eſt ſolus finis, atque ita ſe habent finis, & media ſicut obiectum primarium, & ſecundarium, vt formale, & materiale, vt teſtimonium quod eſt ratio credendi, & res ipſæ materialiter creditæ.

Tertia *ſententia* eſt, quod medium habet qui-
16 dem rationem formalem à fine, ſed tamen intrinſecè, & per ſe habet etiam bonitatem inferiorem quidem fine, ſed propriam mediorum. Et ſic comparantur finis, & media in voluntate, ſicut lux & color in viſu, ita quod medium habet in ſe formaliter bonitatem, & intrinſecè, non à fine vt à forma intrinſeca, ſed ſolùm vt à termino extrinſeco, quia cùm bonitas eius ſit reſpectiua, & in ordine ad finem (eſt enim bonũ relatè) finis ſolũ ſe habet vt terminus eius, non vt forma dans bonitatem. Ita *Vazq ſupra diſp. 1. c. 2. & Monteſinos hîc diſp. 12. q. 2.* & dicit ſic ſentire reliquos Expoſitores ſuper hunc locum.

Nihilominus *Dicendum eſt primo*: bonum analogicè conuenit fini, & mediis, non tamen conue-
17 nit mediis ſolùm extrinſecè, ſed etiam intrinſecè, licet relatè, & dependenter à fine, & ita magis eſt analogia proportionalitatis inter finem & media, quam attributionis. *Prima pars* eſt expreſſa D. *Th. 1. p. q. 5. a 6. ad 1.* vbi inquit: *Quod bonum diuiditur in honeſtum, vtile, & delectabile, non ſicut vniuocum æqualiter de his prædicatum, ſed ſicut analogum, quod prædicatur ſecundum prius, & poſterius per prius enim prædicatur de honeſto, & ſecundario de delectabili, & tertio de vtili.* Conſtat autem quod vtile eſt idem quod medium, vt ipſe D. *Th.* dixerat *ibidem in corpore articuli*; ergo medium analogicè eſt bonum cum fine. *Ratio D. Thomæ eſt*; Quia bonum eſt idem quod appetibile: appetibile autem id in quod tendit motus appetitus, tanquam terminus vbi quieſcit, & ſatiatur, ideóque tale appetibile maximè allicit, & mouet appetitum, quia ſatiat, & quieſcere facit appetitũ. Ergo quod non facit quieſcere, neq; ſatiat appetitũ, niſi ſecundũ quid, & relatè ad aliud, non per ſe, nõ eſt per ſe appetibile ſed ſecundum quid comparatiuè ad id quod ſatiat, & quieſcere facit per ſe. Sed medium non facit ſimpliciter quieſcere, neque eſt bonum, niſi ſecundum quid. *Minor patet*; Quia medium ſolùm ſe habet vt via, & inſtrumentum ad tendendum in finem, nec appetitur in quantum medium niſi vt conducens, & tendens ad finem, ergo in illo non quieſcit, nec ſatiatur appetitus, quia ſi ſolùm tranſit per illud ad terminum, & finem, non quieſcit in illo, quia ſiſtit; vbi autẽ quieſcitur, ibi ſiſtitur. In medio autem non ſiſtitur, quia eſt via: ſicut in abſciſſione membri, aut venæ, aut in potione amara nullus quieſcit, nec ſatiatur, ſed tranſit per illam ad terminum, vbi quieſcit.

Secunda *vero pars probatur*; Quia in mediis in- 18
uenitur intrinſecè ordo ad finẽ, & capacitas, ſeu coaptatio ad illum; ſed hoc ſufficit vt ſit bonum intrinſecè, licet analogicè, ſicut accidens intrinſecè eſt ens, licet analogicè cum ſubſtantia; ergo non eſt bonum per ſolam denominationem extrinſecam, ſed per intrinſecum ordinem, & proportionem ad finem. *Maior probatur*: Quia in mediis ratione propriæ naturæ inuenitur proportio ad finem, ſicut medicinæ habent vim naturalem, & proportionem ad temperandum humores, reſtituendam ſanitatem; ergo iſte ordo intrinſecus eſt in mediis ad finem, ſiquidem fundatur in ipſa vi naturali, natura autem intrinſeca eſt rei; ergo media ex ſua intrinſeca natura fundant proportionem ad finem, vtique & relationem, ſeu reſpectum fundant, & ſic ille ordo ad talem finem eſt ſibi intrinſecus, & formalis. *Minor vero probatur*; Quia illa intrinſeca proportio, & coaptatio in finem eſt ſufficiens mouere appetitum ad ſui electionem pro fine conſequendo, ſiquidem dantur actus in voluntate, qui formaliter verſantur circa media, ſicut electio, conſenſus, vſus, &c. Et quantò maior proportio, & efficacia eſt in mediis ad conſequendum finem, tanto magis appetuntur & eliguntur; ergo illa proportio intrinſeca, & naturalis mediorum habet in ſe id quod requiritur ad tale bonum. Nam bonum dicitur formaliter id, quod formaliter mouet appetitum; ergo ſi medium ratione ſuæ intrinſecæ proportionis, & ordinis ad finem mouet formaliter appetitum, & terminat eius actum, qui eſt electio, formaliter, & intrinſecè eſt bonum, licet dependenter per ordinem ad finem, vt ad terminum habeat talem bonitatem, non vt ad formam extrinſecè denominantem.

Et *Conf.* Quia materia prima ratione ordinis 19
ad formam, & capacitatis eius dicitur bona, vt ex D. *Thom. 1. p. q. 5.* diximus ibid. *Diſp. 6. art. 2.* ergo ſimiliter media habebunt bonitatem proportionis, & ordinis ad finem, quæ tamen proportio, & habitudo intrinſecè eis conueniet. Itaque habent bonitatem intrinſecam in ordine ad terminũ extrinſecum,

trinſecum, quia in ſe habent proportionem intrinſecè ad finem extrinſecum: non tamen habēt illam denominatiuè à fine, quaſi in ordine ad finē, vt ad formam extrinſecam, à qua extrinſecè denominentur, ſicut viſum in pariete eſt denominatio extrinſeca à forma viſionis, quæ eſt in oculo. Media autem habent ſpecificationem à fine, ſicut potentiæ, & actus ab obiectis per reſpectum, ſeu ordinem intrinſecum ad terminum extrinſecum. Quæ relatio tranſcendentalis eſt, & ſecundum dici.

20 Dico *ſecundo*: Obiectum adæquatum voluntatis eſt bonum abſtrahens à bono finis, & medij: ita tamen quod tota ratio vltima, & completiua eius eſt bonitas finis, media autem ſecundum ſe non habent niſi bonitatem relatam, & dependentem à fine, licet intrinſecā ſibi, & ſic eſt obiectum materiale voluntatis, quod ſub formali ratione bonitatis finis attingitur à voluntate. Tota hæc concluſio eſt manifeſta mens *D. Th.* *in hac q. 8. a. 2.* vt patebit ponderando eius verba. Nā in primis loquens de obiecto adæquato voluntatis, vt potentia volitiua eſt, dicit: *Quod voluntas ſe extendit ad finem, & ad ea quæ ſunt ad finem: quia ad ea ſe extendit vnaquæque potentia, in quibus inueniri poteſt ratio ſui obiecti: ſicut viſus ſe extendit ad omnia, quæ participant quocumque modo colorem: ratio autem boni, quod eſt obiectum voluntatis, inuenitur non ſolum in fine, ſed in his quæ ſunt ad finem.* Deinde in calce corporis art. dicit, *quod ſicut intellectus reſpicit concluſiones, vt in eis relucent principia, ita voluntas fertur in media prout in eis relucet ordo ad finem; ſic enim ſe habet finis in appetibilibus, ſicut principium in intelligibilibus.* Conſtat autem quod concluſiones licet ſint cognoſcibiles per principia, tanquam per rationem formalem, tamen in ſe intrinſecè habent ſuam veritatem, & ſunt obiectum intellectus, & non per extrinſecam denominationem, licet comparatione principiorum ſe habeant, vt materiale ad formale vt ſecundarium ad primarium. Et tandem ſolutione ad ſecundum docet, *quod vtile, & honeſtum non ex æquo ſe habent, ſed ſicut quod eſt ſecundum ſe, & ſecundum alterum: huiuſmodi autē ſemper referūtur ad eandē potentiā, ſicut per potentiam viſiuam ſentitur color, & lux per quam color videtur.* Quare *D. Th.* affirmans rationē boni inueniri in medijs, & in fine, & deinde ponens quod ſe habent illa media vt concluſiones reſpectu principiorum, vt color reſpectu lucis, quantum ad hoc quod eſt materialiter ſe habere reſpectu rationis formalis, plane ſentit, bonitatem non conuenire mediis per extrinſecam denominationem.

21 Fundamentum *autem* ſumitur ex verbis *D. Th.* Quia adæquatum obiectum alicuius potentiæ cōponitur non ſolum ex obiecto formali, ſed etiam ex materiali; non ſolum ex primario, ſed etiam ex ſecundario, & extenſiuo, licet ſeruet ordinem, vt primò, & principaliter vnum, aliud verò dependenter ab ipſo: ſicut fides habet pro obiecto adæquato, non ſolùm Deum vt teſtificantem, ſed etiā colorem, & quæcumque colorem participant. Et denique intellectus non ſolùm reſpicit veritates per ſe notas, quæ ſunt principia, ſed etiam quæcumque ex his deducuntur vt concluſiones. Ergo ſimiliter voluntas reſpicit pro obiecto adæquato bonitatem finis, & mediorum, quatenus media participant in ſe bonitatem finis, vt rationem formalem à qua dependent in ratione appetibilis. Hanc autem appetibilitatem, quam habent media non eſſe ſolam denominationem extrinſecam, ſed veram, & intrinſecam bonitatem, & proportionem exiſtentem in mediis, conſtat; quia tātò magis appetuntur, & eliguntur, quantò magis in ſe ſunt proportionata fini, & cōducunt ad illū, licet dependenter, & ſubordinatè ad finem; ſicut eligitur efficacior, & promptior medicina pro ſanitate, quia eius bonitas eſt ordinata, vel ſubordinata fini tanquam vltimæ rationi formali, propter quam appetitur; ergo bonitas mediorum, vt comparatur ad finem, eſt vera & intrinſeca bonitas, materialiter tamen & dependenter ſe habens à bonitate finis, vt à ratione vltima, ſeu finali, quæ ſubordinat ſibi talem proportionem mediorum, quæ eſt eorum bonitas.

Vnde *etiam colligitur* quomodo ex bonitate medij, & finis, quæ analogicè dicuntur, & per dependentiam vnius ab alio, reſultet nihilominus vnum obiectum voluntatis, quod in ratione obiecti, & appetibilis vniuocum ſit, quia etiam ipſa potentia in ſua ſpecificatione, non ſolùm vniuoca, ſed vna eſt: ſicut intellectus ſpecificatur ab ente, quod in ſe analogum eſt, quia in ratione obiecti intelligibilis vnum eſt, *Ratio huius* ex eo ſumitur; Quia obiectum in quantum obiectum, ſeu in munere, & officio terminandi, vel ſpecificandi ſumit ſuam vnitatem ex vltima ratione formali ſub qua, quæ habet vnicum modum mouendi potentiam: ſicut licet omnes colores inter ſe ſpecie differant, tamen quia mouent viſum per lucem, quæ vnico, & eodem modo mouet potentiam viſiuam, omnes ſub illa ratione formali induunt vnam rationem obiecti: ſimiliter omnes veritates, licet ſint ſpecie & genere, imò analogicè diuerſæ, quia tamen mouent intellectū ſub ratione vnius immaterialitatis, & rationis formalis intelligibilis, quæ primo inuenitur in principiis, & inde deriuatur ad concluſiones, ideò vnicam, & vniuocam rationem obiecti conſtituunt in ratione mouendi, & ſpecificandi, & terminandi potentiam, eiuſque operationes. Similiter licet bonitates omnes, tàm mediorum, quàm finis analogicè ſe habeāt entitatiuè, & in ſe, tamen in ratione mouendi voluntatem vniuocè conueniūt, quatenus vniuntur ad mouendum per modū inclinationis, & ponderis ſub tali ratione formali bonitatis, quæ formaliter inuenitur in fine, & participatiuè in medijs. 22

Obiicies ex D. *Thom. ſup. q. 1. a. 1. ad 2.* vbi docet, *Finem eſſe obiectum voluntatis, ſicut color eſt obiectū viſus*; ergo ſi finis ipſe ſe habet ad voluntatem eo modo quo color ad viſum, media minus de ratione obiecti habebunt, quàm colores reſpectu viſus: ergo ſolū ſe habebūt, per modū obiecti per accidēs. *Patet conſeq.* quia nō ſunt bona ratione ſui, ſed alterius, ſcil. ratione finis; ſicut ſubſtātia ratione coloris dicitur viſibilis. *Et rurſus*, finis in ordine ad quē media dicūtur bona, habet ſe extrinſecè ad illa, quia nō format ipſa, ſicut lux colores; ergo media ſolū habent extrinſecè bonitatē. *Item* in eodē articulo probat *D. Thom.* omnes actiones humanas eſſe propter finem, *quia finis eſt obiectum voluntatis*, & omnes actiones, quæ procedunt ab aliqua potentia cauſantur ab ea ſecundum rationē ſui obiecti. Quæ conſequentia manifeſtè procedit de obiecto adæquato, aliàs non probaret omnes actiones eſſe propter finem, ex eo quod finis 23

eſt

eſt obiectum,ſi adæquatum non eſt;ergo ſolus finis eſt obiectum adæquatum voluntatis. *Item in hac quæſt.8.a.2.*dicit : *Quod media non ſunt volita propter ſe ipſa ſed ex ordine ad finem , vnde voluntas non fertur in ea niſi quatenus fertur in finem, quia hoc ipſum,quod in eis vult,eſt finis*; ergo ſentit finem eſſe obiectum adæquatum voluntatis, quia cùm appetuntur media,non appetitur in eis niſi finis. *Denique 1.p.q.5.a.4.*dicit:*Quod bonum et idem quod finis* Bonum autem eſt obiectum adæ. tum voluntatis ; ergo & finis. De mediis autem dicit ibidem artic.6.ad 2. *Quod vtilia non habent in ſe vnde deſiderentur , ſed ſolum deſiderantur , vt conducunt ad aliud* ; ergo in ſe non habent bonitatem,ſi enim haberent,deſiderarentur in ſe.

24 Conf. Quia ideò ſubſtantia ſolum eſt viſibilis per accidens,quia in ſe non habet vnde videatur, ſed ratione coloris ſuperadditi:ſed media ratione ſui non habent eſſe appetibilia , ſed ratione finis ad quem ordinantur ; ergo erunt appetibilia , & bona per accidens. Cuius etiam ſignum eſt, quia idem medium in ſe inuariatū eſt appetibile vni, & non appetibile alteri , vt pharmacum infirmo, qui indiget purgari,non alteri qui fluxu laborat; ergo tota ratio bonitatis eſt illi extrinſeca ; alias non amitteret illam niſi per aliquam mutationem intrinſecam.

25 Reſp.ad primum locum D. *Thom.* quod quando dicit:*Finem eſſe obiectum voluntatis,ſicut color eſt obiectum viſus* , non loquitur de obiecto adæquato,ſed de primario.Et in hac linea medium minus ſe habet,quam color,quia non pertinet ad rationem primariam obiecti, ſed ſecundariam. Quomodo autem non ſe habeat vt obiectum per accidens,vel ſolum ſecundum denominationem extrinſecam,ſtatim dicemus. Hanc autem eſſe mentem *Diu. Thom.* colligo ex eius verbis , quia poſtquam dixerat , quod finis eſt obiectum voluntatis,ſicut color viſus;ſubdit:*Quod ſicut impoſſibile eſt,quod primum viſibile ſit ipſum videre, ita impoſſibile eſt quod primū appetibile ſit ipſum velle.*Id ergo quod *Diu.Thom* dixerat eſſe obiectum voluntatis,ſcilicet finem, nunc dicit eſſe primum appetibile,& hoc ſufficit intento *Diu.Thom* quia ſi finis eſt primarium obiectum vnde incipit voluntas tanquam à re volita , non poteſt talis ratio finis,& rei volitæ competere ipſi actui voluntatis,quia actus non poteſt eſſe primum volitum, ſiquidem talis actus , qui poneretur eſſe primum volitum , verſari debet circa aliquod obiectum, quod à tali actu attingibile ſit,&non habet ſe ipſe actus voluntatis pro obiecto directo ſuimet;ergo illud quod tali actu attingitur eſt primum volitum;non ergo ipſe actus attingens primum volitum eſſe poteſt , & conſequenter neque finis, quia finis eſt primum volitum.Ad hunc ergo diſcurſum non requiritur, quod finis ſit adæquatum obiectum,ſed ſufficit quod primarium, ſeu primū volitum ſit. An verò per iſtam conſequentiam ſufficienter probet *Diu. Thom.* quod nec ipſe primus actus voluntatis non ſit primum obiectum , & finis voluntatis, ſed neque vllus alius actus poſtea exercendus à voluntate poſſit eſſe primum obiectum volibile ,ſaltem per reflexionem , & induendo rationem obiecti voliti, non exercitium actus ? Diximus ſupra *circa quæſtion.1. diſput.1.* Nunc enim ad propoſitum non refert

26 Ad *ſecundum locum* D.Th.*Reſp.* Loqui in illa probatione de fine,vt præbet rationem formalem ſub qua obiecti voluntatis;ſic enim medium non habet rationem formalem obiecti , ſed ſolum ipſe finis Non autem loquitur de obiecto adæquato voluntatis prout abſtrahit à materiali, & formali,à primario, & ſecundario ; nam expreſsè *in hac quæſtion 8.articul.2.ad 2.*comparauit medium, & finem ſicut color,& lux in viſione ; lux enim eſt ratio formalis ſub qua adæquata viſus,non tamen eſt obiectum adæquatum. Vnde in illa *quæſtion.1. articul.1.* non intulit *Diu. Thom.* quod omnes actiones humanæ ſint de fine tanquam de obiecto,ſed propter finem,tanquam de ratione formali loquens,ſub qua actiones illæ ſunt humanæ,& volitæ.

27 Ad *tertium locum Reſpond.* Quod cum in *iſta Quæſtion.* dicit,quod media ſunt volita ſolùm propter finem, & quod finis in eis eſt volitus, ſolùm colligitur quod finis eſt vltima ratio formalis ſub qua , propter quam media ſunt volita , & quæ principaliter eſt volita in mediis. Non tamen ex hoc probatur, quod media non habeant intrinſece aliquam bonitatem in ſe receptam relatā tamen, & dependentem à fine , & materialiter ſe habentem reſpectu illius.

28 Ad *vltimum locum Reſ.* quod D.*Thom.* affirmat bonum,& finem eſſe idem loquendo de bono principali,& abſoluto, non vero prout includit bonum relatè,& ordinatum ad alterum. Non enim dicit *S.Doctor*,quod omne bonum eſt finis, ſed quod bonum importat rationem finis ; quod verificatur per ſe, & primo de bono abſoluto , & principali;de bono autem relato participatiuè,& per dependentiam ab illo. Dicitur autem , *quod media non habent in ſe vnde deſiderentur*, conſiderando illa ſine fine , ſeu independenter ab illo, non autem ſub illo : & ſic non habent in ſe bonitatem ſimpliciter , & independenter à fine , bene tamen dependenter,& analogice, licet intrinſece.

29 Ad *Conf.Reſp.* Quod ſubſtantia dicitur viſibilis per accidens , quia in ſe nihil habet viſibilitatis, ſed totam habet ex aliis, ſcilicet à colore, & luce illi ſuperuenientibus,&ſolū dicitur viſibilis,quia ſuſtentat id,quod viſibile eſt, & recipit in ſe,non quia de ſe in actu habeat aliquid viſibilitatis,ſed ſolum in potentia. Media autem non ſunt bona pure in potentia, ſed ex ſe fundant proportionē, & ordinem ad finem,quæ proportio, & ordo aliquid bonitatis eſt in actu,licet relatæ,& dependētis ab alio principaliori , actu tamen ordinatæ ad illud. Vnde quantum ad aliquid ſe habent media ad voluntatem ſicut color ad viſum, & quantum ad aliquid minus habent,quàm color.Comparantur enim colori, quantum ad hoc , quod eſt habere aliquid de bonitate in actu , & non purè in potentia;ſicut color eſt actu viſibilis,licet dependenter à luce in exercitio mouendi viſum. Habēt autem minus quam color , quia color eſt viſibilis vt via,& tendentia ad lucem,ita quod poſita luce eſſet eius viſibilitas,ſed potius tunc perficitur, & melius exercetur, & videtur. Media autem ita diliguntur dependenter à fine, vt eo adepto omnino ceſſent, nec amplius diligantur, & ſi ſine illis

poſſet

poſſet haberi finis, nū quā dii gererent in ratione medii, ſeu fundamentis, & ideò bonitas eorū in quātum media analoga eſt cū bonitate finis: color vero vniuocè viſibilis eſt cū luce. Et ſi media in aliquo ſunt ſicut color, in aliquo ſicut viſibile per accidens, ſeu per aliud, & de vtroque participant.

Quod verò dicitur in argumento, idem medium eſſe appetibile vni, & non alteri; non probat bonitatē in mediis illam extrinſecam denominationē, ſed eſſe bonitatem relatè, & ſecundum proportionem conuenientē ad finem; quæ proportio, & relatio nō poteſt eodē modo conuenire reſpectu omnium, ſicut id quod eſt ſimile vni, nō eſt ſimile alteri.

30 Secundò arguitur: per modū per aliud extremū, quod media habent in ſe bonitatem abſolutè, & ſimpliciter, non analogicè, niſi per accidens. Dantur in voluntate actus qui per ſe, & formaliter, & non ſecundario verſantur circa media, & ſunt vniuoci cum actibus, qui verſantur erga finem; ergo media non ſunt bona per accidens, nec analogicè, & dependenter à fine, ſed vniuocè, & per ſe. *Conſequentia patet*, quia obiecta per accidens non terminant, neque ſpecificant diuerſos actus potentiæ, alias etiam obiecta per ſe, ſi eſſent ſpecificatiua. Et inter ſubſtantia, quæ eſt viſibilis per accidens, & ex diuerſitate illius nō ſumitur diuerſitas ſpecifica actuum videndi, ſed ex diuerſa ſpecie colorū. *Antecedens autem prob.* Quia circa diuerſa media, aut ex diuerſo modo tendendi in illa, diuerſi actus ſpecie reſultant in voluntate, ſicut actus electionis, conſenſus, vſus &c. Et ſimiliter dātur electiones ſpecie diuerſæ, ſicut diuerſi actus virtutum; virtutes enim morales quæ electiones ſunt, & verſantur circa media, procedūtque ab habitu electiuo, qui eſt virtus. Et idem patet exēplo intellectus, quo conclusiones ſe habent ſicut media in voluntate: ſed concluſiones ſunt obiectū per ſe intellectus, & per ſe ſpecificant actus illius, vt patet in diuerſis ſcientiis, quæ verſantur circa concluſiones non circa principia; ergo idem faciunt media in voluntate.

31 Confirm. Quia non magis analogicè participant bonitatem media, & finis, quā Deus, & creaturæ; & hoc non obſtante creaturæ habent bonitatem per ſe, & vniuocè appetibilem cum appetibilitate Dei, & non ſolum relatè ad Deum, & ex ſubordinatione ad ipſum, ſed etiā abſolutè, imò & contra Deum appeti poſſunt. ergo etiam media habere poſſunt bonitatē in ſe formaliter appetibilem, & non ſolum ex ſubordinatione ad finem, & dependenter ab ipſo.

32 Reſp. probare argumentum in mediis eſſe bonitatem intrinſecam, licet relatam, & dependentem à fine, & ideò ex diuerſa ſpecie mediorū ſumi poteſt diuerſitas actuum in voluntate, licet cū ordine ad finem, vt ad rationē formalē diuerſimodè modificatam in ipſis mediis: ſicut ex diuerſa ſpecie colorum ſumitur diuerſa viſio, licet omnes ſubſint eidem rationi formali lucis, quæ eſt vltima ratio ſub qua viſibilitatis, quæ tamen in quolibet colore ita modificatur, & diuerſimodè proportionatur, vt reſultet diuerſus actus viſionis. *Vnde concedimus*, quod media non ſe habent vt obiectū per accidens voluntatis, ſicut ſubſtantia reſpectu viſus; nec omnino ſe habent vt color, quantum ad hoc, quod ſint vniuocè bona cum fine, ſicut color cum luce (vt iam ſupra explicatū eſt) ſed in aliquo conueniunt cum colore, in aliquo cum viſibili per accidens. Conueniunt cū colore in hoc, quod bonitas mediorū eſt aliquid intrinſecum in illis, & in illis ipſa bonitas finis habet dare quaſi vltimam rationem formalem ſub qua, ſicut lux coloribus, & iuxta diuerſas modificationes, & applicationes finis ad media fiunt diuerſa obiecta actuum voluntatis. Conueniunt autem obiecto, ſeu viſibili per accidens, quale eſt ſubſtantia, quantum ad hoc, quod illa bonitas nō eſt per ſe, & abſolutè talis, ſed dependenter, & relatè ad finem, & quaſi via ad ipſum, & deferens ipſum, ſicut ſubſtātia defert, & portat colorē; & ita acquiſito, & habito fine, ceſſat volitio mediorū.

Quod verò dicitur vniuocè habere bonitatem ipſa media, quia vniuocè ſunt obiectum voluntatis *Reſp.* Quod bene poſſunt vniuocè conuenire in ratione mouendi, & terminandi obiectiuè ipſos actus, licet analogicè cōueniant in ratione eſſendi, & participandi in ſe bonitatem, ſicut accidens, & ſubſtantia ſunt analogicè entia, & vniuocè obiecta vnius potentiæ, ſcil. intellectus, & vnius habitus, ſcil. Metaphyſicę. Similiter concedimus exemplum concluſionibus reſpectu intellectus, & de mediis reſpectu voluntatis quantū ad hoc, quod eſt ſpecificare, & obiectiuè terminare diuerſos actus ſpecie, vt explicatum eſt, cum dependentia tamen, & ordine ad finem, & ad principia. 33

Inſtabis: ergo ſicut omnes colores ſub vna ſpecifica ratione lucis continentur, ita omnia media eandem ſpecificam rationem actus terminabunt, quia ſub vno fine, & omnes concluſiones eundem actū, quia ſub vno principio continentur. *Negatur conſeq.* Quia licet omnes colores, quia ſub eadē luce ſunt, eandem ſpecificationem potentiæ reſpiciant, non tamen eandē ſpecificationē actus, & viſionis, quia diuerſi actus ſunt circa vnum colorem, & alium ſub diuerſa lucis modificatione. Sic diuerſa media ad eandem ſpecificationem potentiæ voluntatis reducuntur, ſed diuerſam ſpeciem actionis, & habitus retinent ſub diuerſa modificatione, & reſpectu finis. 34

Ad *Conf. Reſp.* Eſſe diſparem rationem inter bonitatem diuinā, & creatam ex vna parte; & bonitatē finis, & mediorū ex alia: quia bonitas diuina non ſolùm communicat creaturis bonitatem vtilem, qualis eſt in mediis, ſed etiam honeſtā, & delectabilem, qualis eſt in fine, & talis bonitas eſt per ſe appetibilis. Vnde licet talis bonitas comparata ad diuinā ſit analoga, & ſecundū quid in eſſendo, tamen in mouendo, & alliciendo eſt bonitas appetibilis per ſe, & non ratione alterius tantùm, licet illud per ſe, & in ſe bonum participatum à Deo, & in eſſendo ſemper ſe habeat analogicè reſpectu diuinæ bonitatis: ſicut ſubſtantia creata eſt ens per ſe, licet analogicè cum Deo à quo participatur. At verò bonitas mediorū vt talium, comparatur ad finem, non vt bonitas per ſe, ratione ſui etiam participata, ſed vt bonitas relatè ſe habens, & præciſè appetibilis ratione alterius, & per modum viæ, & tendentiæ ad illud, quod per ſe appetitur, licet hæc relatio, & ordinatio, & via non per extrinſecam denominationem, ſed intrinſecè conueniat mediis. Vnde non ſequitur, quod per ſe appeti poſſit ſicut finis. 35

ARTICVLVS

ARTICVLVS III.

Quomodo finis, & media poſſint appeti eodem actu, vel diuerſo?

1 EX *præcedentis difficultatis* reſolutione deducitur explicatio eius, quod docet *Diu. Thom. in hac quæſtion.* 8, *articul.* 3. ſcilicet. Quando finis & media poſſint eodem actu appeti, vel diuerſis? Quod non eodem modo explicant Authores. *Quidam* enim exiſtimant ſemper eſſe diuerſum actum, quo voluntas attingit finem, & media, non ſolùm loquendo de ſimplici voluntate finis, in qua nullo modo attinguntur media, etiam in obliquo, ſed etiam loquendo de actu intentionis, in quo iam habetur aliquo modo ordo ad media in ipſo amore finis, ſcilicet, vt aſſequendi per illa. *Alij* volunt eſſe ſemper eundem actum, ſicut viſus eodem actu videt colorem, & lucem, quia lux eſt ratio videndi colorem; media autem omnem rationem appetibilis habent à fine; debent ergo eodem actu attingi. *Alij denique* ſentiunt poſſe voluntatem aliquando vnico actu tendere in finem, & media; aliquando diuerſis.

2 Nos *autem tribus propoſitionibus* rem hanc diſſoluimus. *Prima eſt*: actus qui reſpicit finem ſine vllo ordine ad media, ſed ſecundum ſe tantùm, vt ſimplex volitio, omninò eſt diuerſus actus ab eo, qui reſpicit media vt obiectum, & tanquam rem attactam. Hæc eſt certa: quia talis actus ſimplex nullatenus attingit media, etiam virtualiter, & vt contenta in fine, quia ſimplex volitio non attendit ad aſſecutionem finis, media autem ſolùm ſunt appetibilia in ordine ad aſſequendum finem; ergo in illa volitione, quæ aſſecutionem finis non attendit, non attinguntur media, ſed ſolùm attingitur bonitas finis ſecundum ſe; ergo vt attingantur media, opus eſt diſtincto actu præter illam ſimplicem volitionem. Vnde ideò *ſimplex volitio* dicitur, quia non duplicat obiectum, ſed ſola attingentia finis contenta eſt. Actus verò, qui præter finem habent reſpectum ſaltem de connotato, & in obliquo ad aliud obiectum, ſcilicet ad media, iam non manent intra limites ſimplicis volitionis, ſed duplicant obiectum, ſeu rem, quam attingunt, ſaltem in obliquo, licet ſub vna ratione formali.

3 Secunda *propoſitio*: ſi tam finis, quàm media ſe habeant vt obiectum *quod*, & per modum rei volitæ terminatiuè, diuerſis actibus attingi debent, etiamſi in tali obiecto attacto reluceat aliquis ordo ad finem, vel media ſaltem de connotato, & in obliquo. *Ratio eſt*; quia licet obiecta aliquando inter ſe habeant connexionem, & ordinem, ita quod vnum deducatur ex alio, tamen ſi quodlibet eorum attingitur vt *quod*, diuerſo actu attingitur, quia tunc etiam vnus actus infertur, & deducitur ex alio, & non ſolùm vnum obiectum ex alio: vbi autem vnus actus eſt deductus ex alio, plures actus ſunt. Hoc autem euidenter apparet in principiis, & concluſionibus, quæ ſunt obiecta inter ſe connexa, concluſiones enim cum principiis connectuntur, & coordinantur, & per conſequentiam ex eis deducuntur. Quando autem principia attinguntur vt obiectum *quod*, & vt veritates cognitæ, & ex eis ſic cognitis deducuntur concluſiones, diuerſis actibus attinguntur, quia ex actu, & aſſenſu principiorum infertur actus aſſentiens concluſionibus, tanquam actus ex actu, & ſic diuerſi actus ſunt, vnus ſcientificus, & diſcurſiuus circa concluſiones; alter ex terminis notus, & euidens circa principia; vnde etiam diuerſi habitus generantur, ſcilicet, habitus ſcientiæ circa concluſiones, habitus principiorum circa principia. Eodem ergo modo voluntas, quæ omninò correſpondet, & conformatur in modo procedendi intellectui, à quo dirigitur, diuerſis actibus fertur in finem, & in media, quando vtrumque conſideratur vt obiectum *quod*, & terminatiuè, licet vnus actus inferatur ex alio, & in vno detur connotatio, & ordo aliquis ad alium: ſi enim infert illum, & iſte infertur ex illo, clarum eſt, quod debent eſſe diuerſi, & in vno debet dari reſpectus, ſeu connotatio ad alium, & è contra ſicut inter cauſam, & effectum, inferens, & illatum; & tamen ob eandem rationem diuerſi actus eſſe debent, quia non eſt cauſalitas, & illatio niſi circa diuerſa. Et hac ratione actus intentionis, qui eſt circa finem, & electionis, qui eſt circa media directè, & vt *quod* attacta, diuerſi actus ſunt, & diuerſos habitus generant, ſicut ſunt virtutes morales, quę verſantur circa electiones mediorum, virtus enim eſt habitus rectè electionis, & diſtinguuntur ab his, quæ verſantur erga fines, ſicut etiam in ſupernaturalibus videmus, quod charitas, quæ eſt circa finem diſtinguitur à virtutibus moralibus, quæ ſunt circa media.

Dixi *autem* hoc accidere, quando finis & medium attinguntur vt *quod* per modum obiecti terminatiui, & rei volitæ; quia licet diſtinctio actuum ſumatur à ratione formali motiua, tamen cum in eodem actu concurrat, & obiectum materiale volitum tanquam res terminans, & ratio formalis motiua volendi illam, non ſumitur diſtinctio actuum ex ratione formali motiua comparatione ad ſuum materiale obiectum, quia potius iſta duo, ſcilicet, materiale, & formale obiectũ pro eodem actu concurrunt. Vnde ſi finis ſe habet vt ratio formalis motiua volendi, & medium vt res terminatiuè, & materialiter volita, non poſſunt ex hoc capite diſtingui actus. Oportet ergo quod vt diſtinguantur actus circa finem & circa media, finis exuat munus rationis formalis motiuæ reſpectu medij, & ſe habeat vt res volita, atque adeò vt obiectum *quod*, ſub diſtincto motiuo attactum, & deinde medium ſe habeat etiam vt obiectum *quod* ſuo motiuo attactum, non autem vnum ſe habeat vt ratio formalis alterius, hoc enim præciſè non extrahit finem ab attingentia per eundem actum, quo media, quia in eodem actu ratio formalis attingendi, & res attacta vt materiale obiectum ſtare poſſunt, & debent, quod ſi de vno actu mouetur quis ad alium, vt de intẽtione ad electionem, de principiis ad concluſiones, diuerſis actibus id fit. Vnde ſequitur quod in Angelis, qui non procedunt diſcurſu, ſed comprehenſione circa principia & concluſiones, circa cauſas, & effectus, & vnico actu totum illud comprehendunt, non autem mouendo ſe de vno actu ad alium, ſimiliter eodem actu attingunt finem, & media, etiam vt *quod* ſub vnica ratione formali bonitatis finis, non ſolùm vt ratione ſui amabilis, ſed etiam vt eſt ratio aliorum, totum hoc enim ſub vna altiori ratione Angelus attingit, ſicut ſub vnica 4

ratione

ratione principia in ſe, & concluſiones in principiis attingit, quia illud lumen principiorum in Angelo, cum comprehenſiuum ſit, ex ſua propria, & formali ratione comprehendendi ita petit penetrare principia, quod ſe extendit ad concluſiones, & non ſiſtit in principiis, nec ex vno actu deducitur ad alium.

5 Tertia *Propoſitio*: Si finis, & media conſiderentur ſecundum quod vnum ſe habet vt ratio formalis alterius, vel vnum conſideratur relatiuè ad aliud, poſſunt eodem actu attingi, ſiue vtrumque expreſſè, & formaliter conſideretur, ſiue alterum virtualiter tantum, & implicitè, alterum explicitè. *Ratio eſt*: Quia non repugnat intellectui plura ordinate ſe habentia, per modum vnius & per vnicum actum attingere, ſi ſub eodem reſpectu, & ratione formali ordinentur; imò etiam viſus externus id poteſt, vt cum in eodem corpore plures colores aſpicimus, aut in eodem medio plura corpora; ergo nec id repugnabit voluntati, ſi talia obiecta ordinate diſponantur, & vnum ſe habeat vt ratio formalis, alterum vt res volita, ſicut lux, & colores eodem actu videntur. Sed quando finis, & media ita coniunguntur, quod finis ſe habet vt ratio volendi, ſeu motiuum, & medium vt res volita, vel quando vnum conſideratur vt relatiue ſe habens ad aliud, vtrumque ſe habet ordinate, & connexe, ſeu ſubordinate, quia vnum vt ratio formalis, vel vt terminus alterius; ergo vnico actu poſſunt ſic attingi, ſicut qui attingit patrem ſub reſpectu patris, eodem actu intelligit filium, vt terminum talis reſpectus, quia ſi attingitur relatio, hoc ipſo attingitur, vt terminata; aliàs ſub exercitio relationis nõ intelligeretur. Et ita in cõnotato, ſeu obliquo terminus attingitur

6 Nec *obſtat Reſponſio* P. Vazquez; Quod quando duo ita ordinantur adinuicem, quod vnum non habet in ſe vnde terminet actionem, niſi ratione alterius, tunc non attingitur vnum ſine altero; ſecus verò eſt ſi vnum habeat in ſe vnde terminet actionem; ſicut media habent ſuam bonitatem ratione cuius terminare poſſunt diſtinctum actum à voliſione finis. *Non* (inquam) *obſtat*; Tùm quia (vt ſupra diximus) licet media habeant in ſe intrinſecè bonitatem, tamen habent illam ita relatam, & dependentem à fine, vt fine ipſo tanquam ſiue ratione formali non poſſint appeti, nec attingi, ſicut nec aliquod relatiuum ſine ſuo termino. T*ùm etiam*; quia licet aliquid habeat in ſe vnde appetatur, tamen ſi conſideretur vt ſubordinatum alteri tanquam rationi formali, aut tanquam importans illud in connotato, & in aliquo, tunc non eſt neceſſe multiplicare actus ſtando ſub illa formalitate, quia obiectum attactum non præſcindit à ſua ratione formali, nec à ſuis connotatis, & accidẽtibus quibus veſtitur, in homine albo, ſimul homo, & albedo cognoſcitur, licet albedo ſeorſim ſumpta habeat vnde intelligatur diſtincto actu; & homo in communi abſtractus diſtincto actu cognoſcitur ab indiuiduis, homo autem contractus ſimul cum indiuiduatione videtur, ſicut lux cum colore, aut duo colores in eadem re; & tamen poteſt lux ſenſim ſine colore videri, aut vnus color ſine alio; ergo falſum eſt quod dicit *Vazquez*, quod quando aliquid poteſt ſecundum ſe terminare actionem, non poteſt attingi eodem actu cum alio, ſiquidem poteſt hoc ſubordinari illi, aut coniungi, & ſub illa ratione vnico actu attingi. *Denique* expreſſè *Sanct. Thom.* noſtram concluſionem affirmat in *hac Quæſt.* 8. *art.* 3. dum inquit: *Quod finis, vt eſt ratio volendi medium, eodem actu appetitur, quo medium.*

Quod *vero* poſſint finis, & medium eodem actu 7 attingi ſiue formaliter, & explicitè, ſiue implicitè, & virtualiter alterum attingatur; *Patet*; quia poteſt attingi medium expreſſè aduertendo reſpectum eius ad finem; poteſt etiam attingi non aduertendo, vt ſi quis pergit in talem locum ad exercendam mercaturam, non eſt neceſſe, quod in ſingulis paſſibus, vel actionibus itineris cogitet actu de illo fine, licet poſſit etiam cogitare, & vtroque modo attingit finem, & media, quia vnum attingit materialiter, & aliud vt rationem formalem; ſicut viſus poteſt attingere colorem, & lucem ſimul, vtrumque diſcernendo in particulari, & poteſt etiam alterũ in confuſo attingere, vt quando videt à longè nec benè diſcernit colorem, & totum hoc vnico actu attingit. Certum tamen eſt, quod quotieſcumque medium ſub ratione medij attingitur, vel finis vt aſſequendus, oportet virtualiter ſaltem, & implicite vnum attingere in alio, quia ibi attingitur ordo vnius ad alterum, ergo attingi debet finis vt terminus iſtius medij, & ita ſaltem in connotato, & obliquo attingitur.

Soluuntur argumenta.

EX *his autem* propoſitionibus ſic explicatis, & 8 diſtinctis ſolui poſſunt omnia argumẽta, & fũdamenta oppoſita. Nam illa, quæ probant debere eſſe diſtinctos actus, qui circa finem, & qui circa media verſantur, procedunt de fine, & mediis cõſideratis vt obiecta terminatiua, & vt *quod* reſpectu actus intentionis, & electionis Quæ verò probant eſſe vnum, & eundem actum, procedunt de mediis, vt virtualiter includunt finem tanquam rationem formalem, & de fine vt connotat media reſpiciendo illa.

Adhuc *tamen* obiicies. Primò, quia Diu. *Thom.* 9 *infr. Quæſtion.* 12. *articul. quart.* ſolùm dicit, *Actum quo volumus media, & finẽ eſſe vnum in ſubiecto, ſicut in eodem ſpatio, & via fiunt diuerſi motus*; non tamen dicit, quod eſt vnus motus entitatiuè, & numericè vnus. Et ſolutione ad tertium dicit: *Quod motus, qui eſt vnus ſubiecto poteſt ratione differre ſecundum principium, & finem. ſicut aſcenſio, & deſcẽſio*; & ſic dicit, quod motus, qui eſt ad media vocatur *electio*, & qui eſt ad finem *intentio*. Vbi clare ponit *Diu. Thom.* quod intentio, & electio ſolum ratione differunt, non entitatiuè vt nos ponimus, cum iſti actus attingant finem, & media tanquam obiecta terminatiua, & vt *quod*, ſed dicit *Diu. Thom.* quod ſe habent ſicut motus in eodem ſpatio. Similiter in *hac Quæſtion.* 8. *articul. tert.* in principio corporis docet: *Quod licet voluntas poſſit ferri in finem in quantum huiuſmodi, ſine hoc quod feratur in ea quæ ſunt ad finem, tamen in media non poteſt ferri, niſi feratur in ipſum finem*; ergo nunquam dabitur actus circa media diſtinctus ab eo, qui eſt circa finem, quod eſt contra id quod diximus in 2. Propoſ.

Reſp. *ſenſum* Diu. *Thom.* in illo priori loco 10 eſſe, quod motus in finem, & in media aliquando

do eſt vnus, aliquando diuerſus. Et tūc eſt diuerſus ſimpliciter, quando fertur in vtrumque abſolute, & non ſecundū comparationem vnius ad aliud, quia quod in motibus phyſicis eſt ſpatiū, ſeu via, ſuper quam fit motus, id in voluntate eſt ordo, ſeu cōparatio vnius ad aliud, hæc enim eſt tendentia, & tendentia eſt ſicut via, & ſpatiū. Et tunc dicitur eſſe motus vnus ſpatio, ſeu via, aut ſubiecto, quādo eadem comparatione, ſeu ordine comprehenduntur. Hoc ergo requiritur vt motus ſit vnus, & non ſimpliciter diuerſus. An verò poſſit talis motus, qui eſt vnus ſubiecto, etiam entitatiuè eſſe vnus, D. Th. in illo loco nō tractauit, nec negauit; de hoc enim egerat in hac *q.8.a.* vbi ſimpliciter docuerat poſſe eſſe vnū, & eundem actum in finem, & in media. Cum verò addit *ſolutione ad tertium*, quod motus ſubiecto vnus, ſcilicet in eodem ſpatio poteſt ratione differre, ſicut aſcenſio, & deſcenſio, ly *ratione* eſt idem quod *ſpecie*, & conſequenter non ſunt idē motus continuus aſcenſus, & deſcenſus, licet ſint in eodem ſpatio. Et ſic etiam electio, & intentio ſunt actus diuerſi, quia reſpiciunt finem, & media vt res volitas, & vt obiectum *quod*. Itaque id quod de connotato, & in obliquo ſe habet in vno, directè ſe habet in alio, & è conuerſo, licet cū hac differentia, quod in fine vt aſſequibili per media non ſe habet medium vt ratio formalis, ſed vt effectus finis, ſeu aliquid deriuatum à fine. In medio autem vt appetibili propter finē, finis ſe habet vt ratio formalis cauſans appetibilitatē in mediis, quia eius gratia mediū appetitur. Finis autē quando intenditur vt aſſequendus per media, habent ſe media vt effectus, & conſequenter vt quid connotatum.

11 Ad *id quod affertur* ex iſta *Quæſt.8.a.3. Reſp.* Quod in finem poteſt aliquis ferri ſine vllo ordine ad media, vt in ſimplici volitione finis. Et hoc ideo, quia bonitas finis nullatenus eſt ex mediis, ſed in ſe, & ſecundum ſe bonus eſt, & habet vnde placeat, & appetatur. At verò in media in quantum talia non poteſt aliquis ferri, etiāſi reſpiciat media directè, & vt obiectum *quod*, niſi habendo ordinem in finem, vel virtualiter, vel formaliter, quia media dependent à fine, & participāt ab ipſo appetibilitatem, quia gratia illius appetuntur.

12 Secundo *arguitur*: Quia vel intentio finis eſt cauſa realis electionis, quotieſcūque fit electio, vel non. *Si primū*, ergo ſemper intentio eſt actus diſtinctus ab electione, quia non poteſt dari cauſa realis, niſi vbi eſt diſtinctio realis. Et tunc reſtat argumentum: quia aliquando medium ſolum appetitur propter finem virtualiter, & implicitè in eo contentum, quia non recordatur actu de fine; ergo tunc non datur formalis intētio, nec cauſa realis electionis, ſed datur ſolùm electio, ſeu actus eligendi, in quo virtualiter manet intentio finis. Talis autem actus non poteſt eſſe cauſa electionis, quia idem nō eſt cauſa reſpectu ſui ipſius. *Si dicatur ſecundum*; ergo tunc eodem actu aliquis attinget finem, & eliget media, ſiquidem non datur tunc actus intentionis realiter diuerſus, qui ſit cauſa electionis; intentio autem, & electio ſunt actus ſpecie diuerſi, quia obiecta ſunt actus ſpecie diuerſa, ſcilicet finis, & media, ſicut in intellectu principia, & concluſiones; ergo idem actus habebit duplicem ſpeciem, cum tamen ſit vnus entitatiuè, & numero.

Confirmatur: Quia ſi eodem actu poſſet quis ferri in media, & in finē, poſſet eodē actu intelligere principia, & concluſiones; intendere finem, & eligere media: habere amorē, & odium; velle intenſè, & remiſſè. Quæ omnia abſurda ſunt, & impoſſibilia in eodem actu entitatiuo, etiam reſpectu diuerſorū. *Sequela patet.* Quia poteſt intelligere concluſiones in ordine ad principia, & tunc intelliget ſimul vtrumque. Poteſt etiam quando eligit determinatum medium in ordine ad finem, virtualiter in ipſo medio attingere finem. Similiter poteſt odio habere peccatum ex amore Dei, tanquam ex fine dilecto, vt contritione. Et denique intenſè amare ſanitatem, & tepidè potionem amaram. 13

Reſp. Quod intentio finis, ſi realiter exiſtat, erit cauſa realis electionis mediorum, ſicut aſſenſus præmiſſarum eſt cauſa realis illatiua, & effectiua aſſenſus concluſionis, quia in illum influit. Si autem actus intentionis non exiſtat, ſed ſit præteritus: *aliqui* exiſtimant adhuc eſſe cauſam realem electionis, quia perſeuerat virtualiter illa prior intentio, & ratione illius fit electio mediorum, ſicut manet animal mortuum virtualiter in ſemine, & mediante illo generat. *Alij* verò exiſtimant tunc intentionem non eſſe cauſam realem, etiam virtualiter, ita quod influat in media, ſeu in electionem, quia illa prior intentio ſolùm manet virtualiter in ipſa electione, ſeu voluntate mediorum, hæc enim eſt voluntas deriuata à voluntate finis, & virtualiter ipſam retinens. Non poteſt autem idem actus eſſe cauſa realis ſui; ergo intentio virtualiter relicta in electione non eſt cauſa realis ipſius electionis. 14

Cæterum *nos ſupra diſp.1.* oſtendimus virtualē relationem ad finem, & intentionem, ſeu determinationem eius non manere ſolùm in actu ſecuto, qui eſt quaſi effectus ex intētione illa virtuali cauſatus, ſed manere in aliqua determinatione ipſius potentiæ, vel habituali ſi habitus eſt genitus, aut diſpoſitione, ſi eſt inchoatus, vel ſaltem in ipſo dictamine, & iudicio, quod in memoria ſeruatur, ex quo mouetur quis ad procedendum in actus, qui ex tali intentione virtuali oriri, & cauſari ſolent. Non enim manere poteſt in electione (vt argumentum probat) quia electio ipſa eſt effectus ſecutus, & cauſatus ex illa intentione iam præterita, & virtualiter manēte; ergo virtus illa debet eſſe influens in electionem: non ergo in ipſa electione remanet, aut relinquitur, ſed in aliquo antecedente, ſicut inconuenienter diceretur quod virtus animalis, qua generat prolem, manet in ipſa prole, ſi enim proles eſt effectus talis virtutis, non in ea ponenda eſt, vt eam efficiat. Quare virtualis illa intentio non eſt aliud, quàm diſpoſitio ipſa, ſeu determinatio potentiæ, quatenus voluntas illa manet determinata, & conuerſa ad illum finem, & ex tali conuerſione, ſeu determinatione operatur, & procedit ad electionem, & alios actus, & quia non ſemper operatur iſtos actus, ſemper autem eſt diſpoſita potentia, & dedeterminata, vt poſſit illos operari; ideo iſta virtualis intentio, ſeu diſpoſitio potentiæ non manet in illis actibus, ſed in ipſa potentia, vel in aliquo mouente potentiam. Vnde Diu. Thom. 15

infrà Quaſt. 109. *artic.* 8. docet: *Quod qui eſt in in peccato mortali, non poteſt diu vitare alia peccata, quia homo in repentinis operatur ſecundum finem preconceptum, & ſecundum habitum praexiſtentem, vnde niſi per gratiam conuertatur ad debitum finem, operabitur ſecundum conſequentiam voluntatis deordinata.* Ergo ſecundum D. *Thom.* remanet aliqua determinatio in homine ex illo fine præaccepto, vnde operatur ſecundũ conſequentiam voluntatis deordinatæ Et tacitè deſignat *D.Th.* vbi manet illa determinatio, ſcilicet in fine præconcepto, aut habitu præexiſtenti, quia habitus, aut diſpoſitio ſimilis habitui determinat potentiam actuando, & finis præconceptus, ſeu iudicium, & dictamen de illo manet in intellectu mouente. Et manet ibi, quatenus in memoria, ſeu ſpeciebus conſeruatur.

16 Concedimus *ergo* quod iſti actus intentionis, & electionis ſemper realiter in nobis diſtinguũtur, ſi ſecundum ſe, & formaliter ſumantur, & quatenus vnus eſt cauſa alterius, vel per ſe, vel per ſuam virtutem, & determinationem relictã ad eliciendum actum electionis, Si verò loquamur de intentione vt virtualiter incluſa in ipſo actu electionis, prout in effectu etiam reſplendet virtus cauſæ, ideſt ordo ad illam cauſam, ſic intentio illa virtualis, ſeu illa virtualitas intentionis, non eſt cauſa ipſius electionis, nec in illã effectiuè influit, quia ſolùm ibi continetur reſpectus, ſeu virtualitas intentionis vt in effectu, non vt in efficiente, aut in virtute, & determinatione efficiendi ipſammet electionem, ſed ſolùm eſt reſpectus, & ordo effectus ad cauſam: Quod ſi electio iterum eſt cauſa alterius actus, verbi gratia imperij, aut vſus, &c. reſpectu illius benè poteſt electio, & virtualitas illa intentionis effectiuè comparari. Sed nos ſolùm loquimur reſpectu ipſius electionis. *Et cum dicitur*, quod electio eſt diſtincta ſpecie ab intentione. *Dicimus*, quod verum eſt loquendo de ipſo actu electionis, & intentionis formalis, quorum vnus cauſat alium. Et tales actus nunquam entitatiuè ſunt vnum, nec idem actus habet duplicem ſpeciem, nec idem actus eſt cauſa ſui. Loquendo autem de intentione virtuali, quæ remanet poſt actum intentionis, illa formaliter non eſt actus; ſed determinatio aliqua, ſeu diſpoſitio relicta ex actu, quaſi effectus eius. Et hæc etiã diſtinguitur ab electione. Reſpectus verò, qui in ipſo actu electionis includitur ad intentionem, & vocari etiam poteſt virtualiter intentio, ideſt, ordo, & reſpectus ad intentionem, non diſtinguitur ab electione, quia in omni effectu includitur reſpectus, & ordo, ſeu participatio cauſæ. Et quando dicit *D. Auguſt.* 11. *de Trin. cap.* 6. quod ſunt diſtinctæ voluntates, videndi feneſtram, & per illam videndi tranſeuntes, cum tamen hæc ſecunda ſit finis primæ *Reſp.* Loqui *Auguſtinum* de illis voluntatibus, quatenus *reſpiciunt* finem, & media, vt obiecta terminatiua diſtincta, & vt obiectum *quod* diuerſum.

17 Ad *Confirmationem Reſp.* non poſſe aliquem eodem actu intendere finem, & media, concluſiones, & principia, ſi iſta obiecta attingantur vt terminantia actus ſuus, ſic enim vnus actus eſt cauſa alterius. Si autem attingãtur iſta obiecta, alterum vt *quo*, alterũ vt *quod*; ſic eodem actu electionis poteſt vtrumque attingi; in mediis enim virtualiter includitur finis tanquam dans illis rationem bonitatis. Et licet actus intentionis, vel virtus, aut determinatio ex illa relicta nõ includantur in actu electionis, ſed cauſent ipsũ, tamen in obiecto electionis, quod eſt medium eligendum ſemper inuoluitur reſpectus ad finẽ, tanquam à quo habet bonitatem, & participat eam, & ſic finis ſe habet vt ratio formalis illius obiectiua, ſeu ex parte obiecti ſe tenens, ſicut lux ad colores. Et hoc modo vtrumque eodem actu poteſt attingi. Cũ autẽ intentio procedit de imperfecto ad perfectum, primò intendit finem vt aſſequibilem per media in confuſo cõgnita, deinde in particulari diſcernit ipſa media, & tũc operatur, & influit finis intentus ad eligendum mediũ illud in particulari, vel formaliter ſi exiſtat ipſe actus intentionis, vel virtualiter prout permanet virtus talis intẽtionis in aliqua diſpoſitione, vel determinatione potentiæ non retractatata, eo modo quo explicatum eſt, & ſicut aſſenſus præmiſſarum influit aſſenſum concluſionum.

Ad *id quod dicitur* de odio vnius, & amore alterius; intenſione circa vnum obiectum, & repeditare, vel remiſſione circa aliud. *Reſpond.* Nõ conuenire iſtas conditiones eidem actui numero, ſed diuerſis, quatenus vnus imperatur ab alio, verbi gratia, ex amore Dei, vt finis imperatur odium peccati, & quia ex illo procedit, dicitur odium illius virtualiter eſſe amor alterius, quia virtualiter operatur in illo, dum deriuatur ex illo. Et voluntas ſumendi potionem amaram poteſt formaliter eſſe remiſſa, & tepida, & cum quadam retardatione, virtualiter autẽ efficax, & vehemens, prout ex affectu efficaci ſanitatis deriuatur iſta voluntas ſumendi cum effectu potionem, licet retardante horrore amaritudinis; & ſic efficacia, & intenſio ſolùm ibi virtualiter, & participatiuè inuenitur ex priori voluntate, non formaliter in ſe. 18

ARTICVLVS IV.

Quid ſit motio moralis, & Phyſica, quid mouens Phyſicum, & morale voluntatis?

DICO *primo*: obiectum propoſitum per intellectum non mouet voluntatem vera, & reali efficientia phyſica, ſed ſolùm per modum principij obiectiui ſpecificantis, quod pertinet ad rationẽ cauſæ formalis, vel per modũ cauſæ finalis, cuius motio dicitur metaphorica, ſeu moralis, quia eſt allicientia qua finis attrahit, & allicit voluntatẽ: hoc enim eſt moraliter, ſeu metaphoricè mouere, vt diſtinguitur cõtra phyſicũ impulsũ, & motionẽ cauſæ realiter, & propriè influẽtia Hæc cõcluſio duas habet partes. *Prima*, quod obiectũ non mouet voluntatẽ efficienter, cuius oppoſitũ *Caietano* loco infra citãdo ex t.ꝑ *alii*,ꝗ;trihnitur s

Secun

Secunda, quod obiectum ſolùm mouet formaliter. Sumitur tamen vtraque ex *D.Th. hîc q.9.a.1. & 1.p.q.82.a.4.* vbi docet: *Quod intellectus mouet voluntatem quoad ſpecificationem, ſeu per modum finis ex parte obiecti propoſiti, & voluntas mouet intellectum quoad exercitium, ſeu efficienter.* Similiter in hac *q.9. a.1.* docet de ipſo obiecto: *Quod mouet intellectu determinãdo actũ ad modũ principij formalis, à quo in rebus naturalibus ſpecificatur actio.* Et addit: *Quod iſto modo motionis intellectus mouet voluntatem ſicut præſentans ei obiectum ſuum.* Et hoc vocamus motionem moralem, ſcil. allicientiam obiecti ratione ſuæ bonitatis vt intentionaliter repræſentatæ per intellectum, ipſa enim intentionalis repræſentatio obiecti quatenus repræſẽtatiuè, & nõ phyſicè effectiue mouet dicitur mouere moraliter, ſeu metaphoricè. Ex eo autem quod *D.Th.* ex profeſſo tractat, & aſſignat cuilibet potentiæ ſuũ modũ mouendi propriũ, & diſtinctum, & intellectui non attribuit motionẽ effectiuam, ſed ſolùm formalem, & finalem, voluntati verò tribuit effectiuam, rectè colligimus illi non eſſe tribuendam, alioquin diminutus eſſet D.*Th.* non aſſignando illam.

2 Et *fundamentum* primæ partis cõcluſionis eſt. *Tùm*: quia duæ potentiæ non poſſunt ſe ad inuicem mouere in eodem genere cauſæ, ſic enim eſſent ſimul cauſa, & cauſatum, priùs, & poſterius in eodẽ genere cauſę, quod repugnat: ſed volũtas eſt principium mouẽs efficienter intellectũ, quia mouet per modũ inclinationis, & impulſus; ergo intellectus non poteſt voluntatẽ mouere in eodẽ genere cauſę. Et ſic cùm intellectus moueat voluntatem proponendo, & præſentando ei obiectum, vtique obiectũ propoſitum non mouebit voluntatem efficienter ſecundum verã, & rigoroſam efficientiam. *Tùm etiam*, quia obiectum propoſitum in tantùm mouet in vi obiecti in quantum eſt bonum; ergo in eo genere cauſæ mouet in quo bonitas poteſt mouere; bonitas autem nõ mouet efficienter, ſed finaliter, quia mouet vt appetibile alliciendo ad ſui conſecutionem, & ratione ſuæ perfectionis apprehenſæ; ergo ſicut finis non mouet per efficientiam veram, & propriam, ſed metaphoricam, ipſam voluntatem, quę in re eſt cauſalitas finalis, ita obiectum, quod eſt bonum, non mouet per veram efficientiam loquendo in vi obiecti.

3 Et *Confirmatur*: Quia appetitus naturalis, verbi gratia, lapis fertur in ſuum finem, ideſt, in centrum, ſine hoc quod centrum moueat effectiue lapidem, ſed effectiuè mouetur à ſuo generante vt à principio mouente vt *quod*, à grauitate autem, vt à principio *quo* inſtrumentali. Ergo ſimiliter appetitus elicitus non mouebitur à fine, & obiecto efficienter, ſed finaliter, & ſpecificatiuè, in hoc enim non apparet diſcrimen inter appetitum elicitum, & naturalem.

4 Dices: licet obiectum moueat ſolùm ratione bonitatis allicientis, quæ motio eſt moralis, tamen ipſa apprehenſio, & actus intellectus efficientiam in voluntatem habere poteſt, quia eſt actus potentiæ mouentis per imperium: nam imperium eſt actus intellectus, vt docet *D.Th. infra quæſtion. 17. art.1.* Imperium autem effectiuè mouet, quia imperium eſt applicatiuum, & impulſiuum ad operandum, obligat enim vt fiat talis operatio, applicare autem, & impellere proprium eſt efficientis. Ergo ipſe actus efficienter mouere poteſt, quidquid ſit de ipſo obiecto, quod non efficienter, ſed finaliter, aut ſpecificatiuè mouet. *Deinde* quia in diuinis Verbum ſpirat Spiritum Sanctum, non per modum cauſæ finalis, vel obiectiuæ, ſed per modum principij productiui, & eo modo quo Pater Æternus ſpirat, quia eadem ſpiratione producunt; ſic Verbum, & Pater productiuè ſpirant Spiritum Sanctum: ergo etiam in nobis conceptus, ſeu actus intellectus productiuè, ſeu effectiuè ſpirabit amorem in voluntate. Imo D.*Thom.1.p.q.36. artic.2.* ex eo probat, quod Spiritus Sanctus procedit à Filio, quia neceſſe eſt quod amor procedat à Verbo, nihil enim amamus niſi ſecundum quod conceptione mentis apprehendimus; ergo amor effectiuè eſt ab actu, ſeu conceptu intellectus, licet ſpecificatiuè, vel finaliter ab obiecto.

Denique illa determinatio, qua obiectum determinat voluntatem, cauſam effectiuam debet habere, aliàs daretur aliquid in rerum natura de nouo poſitum in voluntate, quod cauſam effectiuam non haberet. Si autem habet, hæc non eſt ipſa voluntas per actum ſuum; quia iſta motio ſpecificatiua voluntatis, & ex parte obiecti ſe tenent præcedit actum omnem voluntatis; ergo non procedit effectiuè ab ipſa voluntate, quia à voluntate effici non poteſt, niſi mediante actu eius. Ergo debet effectiuè procedere ab intellectu, & per eius actum; neque enim eſt alia cauſa à qua poſſit immediate procedere. A Deo enim effectiuè procedit concurſus, & motio voluntatis, prout cauſa vniuerſalis eſt, motio autem obiecti eſt motio cauſæ particularis, & ſic requirit efficientis particulare, quod non poteſt eſſe niſi vel intellectus, vel voluntas. 5

Reſp. Quod ipſa apprehenſio non poteſt aliã efficientiam imprimere in voluntate, niſi mediante obiecto repræſentato; mouet enim intellectus voluntatem ſicut præſentans ei obiectum ſuum, vt dicit *S.Th. in hac q.9. a.1.* Nec enim repræſentatio & apprehẽſio alicuius rei aliter mouere poteſt, quàm ipſa res repræſentata, t... enim illius mouet ipſa repræſẽtatio, & nõ ratione ſui. Verũ eſt, quod in ſentẽtia D.*Th.* voluntas ex coniũctione, & quaſi radiatione in ipſo intellectu aliquẽ modũ participiat in ſua operatione, & efficiẽtia, quẽ alias ex ſe nõ habet, ſcil. quod modo procedat quodã cõparatiuo, & collatiuo, quatenus eligit operando vnũ præ alio, qui modus collatiuè procedẽdi ab intellectu participatur in voluntate, vt docet *S.Th. q.22. de Veritate a.11.* Sed de hac cõmunicatione perfectionis nõ loquimur in præſenti, quia hæc fit per emanationẽ, aut dependentiã vnius potentiæ ab alia, quia iſtæ potentiæ adinuicẽ habent proportionem, & conformitatem in mouendo ſe, & ſic vna de alterius modo reciprocè participat in ipſa radicatione, & emanatione quã habet à ſuo principio. Nũc autẽ loquimur ſolũ de illa impreſſione, ſeu communicatione qua ab obiecto, & apprehenſione eius voluntas mouetur. Et in hoc genere dicimus quod ſi obiectum nõ mouet efficienter, ſed per modum finis, & appetibilis, ipſa repræſentatio obiecti non poteſt mouere efficienter, quia repræſentatio ipſa non eſt cauſans, ſed 6

applicatio, ſeu conditio obiecti, ſeu finis vt cauſet; applicatio autem ſeu conditio alicuius cauſæ non transfert in aliud genus cauſæ, ſed ad illud ipſum reducitur, cuius cauſæ applicatio, & conditio eſt. Si ergo obiectum, ſeu finis apprehenſus, & repræſentatus efficaciter non concurrit, ſed finaliter, vel ſpecificatiuè in quantum obiectum, & repræſentatio, ſeu apprehenſio ipſa ſolũ operatur in virtute, & ratione rei repræſentatæ, non poteſt ipſa repræſentatio operari efficiẽter, quia ſolùm operatur vt conditio, & applicatio illius cauſæ, non vt diuerſam virtutem, & diuerſum genus cauſandi ſecum importans.

10 Vnde *ad primam probationem dicitur.* Quod imperium eſt actus intellectus non ſimpliciter, & abſolutè, ſed vt moti à voluntate, & ex volũtate præſuppoſita procedentis. Et ſic ab ipſa vo- voluntate participat efficaciam, quatenus illam repræſentat, & ex illa efficaciter mouet, vt infrà *circa Queſt.* 17. dicemus. Quare licet ex propriis, quatenus quædam enunciatio intellectus eſt, & ab illo manifeſtata, non moueat efficienter, ratione tamen ſui præſuppoſiti, ſcilicet efficaciæ voluntatis, quæ per illam denunciationem intimatur, & quaſi defertur, efficiẽter mouet, & applicat rem imperatam.

11 Quod ſi de iſta volitione, ſeu efficacia voluntatis præſuppoſita inquiratur, quia debet prouenire ab aliquo imperio, & denunciatione intellectus etiã efficaci; ergo vel debet præſupponere aliam voluntatem, & ſic procedetur in infinitũ: vel deueniemus ad aliquod imperium, quod ratione ſui, & non ex efficacia voluntatis effectiuè moueat. *Reſp.* Quod illa volitio vnde originatur efficacia imperij, eſt volitio finis in cuius virtute voluntas mouet ad media. Illa autem volitio finis non eſt ex imperio voluntatis, quia imperiũ ſolùm ſe habet erga media, ſed eſt ex Deo mouente, ſi ſit primus actus, in quo Deus ſe habet vt operans, & non vt cooperans, & ſic ipſe eſt mouens, & dans efficaciam vt propoſitio, & manifeſtatio intellectus excitet, & inſpiratio volũtatis moueat, vt dicetur amplius infrà circa *Q.* 112. explicando diuiſiones gratiæ. Si autem non ſit primus actus, erit ex alia priore voluntate, & ex illa poterit habere efficaciam propoſitio intellectus.

12 Ad *ſecundam verò probationem dicitur.* Quod Verbo diuino cõuenit ſpirare amorem non ſolum vt *quo*, vel vt repræſentationi, & apprehenſioni ſicut verbo, & conceptui noſtro, ſed etiam principio *quod*, ſeu perſonæ ſubſiſtenti, & habẽti in ſe voluntatẽ, & vim ſpiratiuã eandem quam Pater; & ſic producit amorem, qui eſt Spiritus Sanctus non ſolùm ratione apprehenſionis, & repræſentationis, ſed etiam ratione volũtatis, & virtutis ſpiratiuæ, quam habet ſimul cum Patre; noſtrum autem verbum, & conceptus mentis nõ eſt perſona ſubſiſtẽs habens in ſe voluntatẽ, & vim ſpiritiuam vt effectiuè producat amorem tanquam principium *quod*, nec vt principium *quo* effectiuum, quia eſt principium *quo* exiſtens in voluntate, quæ efficit illum amorem, ſed principiũ *quo* repræſentatiuum, quod mouet voluntatem repræſentando, & per metaphoricam motionem, non per propriam, & realem efficientiã. Vnde non eſt ſimile de Verbo diuino perſonali, & de noſtro, quod non eſt perſona

Probatio autem D.Th. *quia neceſſe eſt, quod amor procedat à Verbo*, optima eſt ad colligendũ quod Verbũ diuinum debere habere influentiã ſpiratiuam in Spiritum Sanctum. Quod verò debeat eliciti uè, & ad modum efficientis, ſeu producentis ſpirare, non colligitur ex præciſa ratione Verbi, ſed quia Verbum ſubſiſtens, & perſona eſt communicãs cum Patre in virtute ſpiratiua.

Ad *tertiam probationem dicitur*: Quod illa determinatio, & motio voluntatis, ſeu appetitus non poteſt eſſe effectiuè efficientia propria à cõceptu, ſeu apprehenſione, quia illa ſolùm mouet metaphoricè non propriè in genere motionis, ſeu efficientiæ. Producitur autem effectiuè illa impreſſio ab ipſa voluntate vt ſpirante, ſeu impellente ſe, & ponderante in obiectum; quæ ſpiratio, & pondus identicè, & realiter eſt amor, ſed differt ratione, ſeu formalitate, & habitudine, ſicut intellectio, & dictio differunt in intellectu, quia dictio exprimit verbũ, ſeu conceptũ expreſſũ; intellectio contẽplatur: ſic in voluntate differunt ſpiratio, & amor, non realiter, quia vnus, & idem actus eſt effectiue à voluntate elicitus, ſed formaliter, & ſecundũ diuerſas habitudines, quia amor ille vt ponderans, & inclinans in obiectũ dicitur *ſpiratio*, vt veniens, & inuiſcerans obiectũ, & in illo cõplacens dicitur *amor* Sed tamen ſpiratio iſta licet identicè, & realiter ſit amor, procedatque effectiuè ab ea potentia à qua procedit amor, tamen obiectiuè eſt ab obiecto propoſito; & quia repræſentatiuè, & intentionaliter per intellectum præſentatur, & mouet, dicitur metaphoricè, ſeu formaliter mouere ex parte obiecti proponẽtis, & ſic ab ipſo obiecto nõ eſt effectiuè efficiẽtia propria & reali, ſed metaphorica. Et licet ſpiratio, ſeu amor, vt ſpirans, & põderans in voluntate ſit effectiuè à voluntate, tamen habitudinẽ, & reſpectum habet ad obiectũ, ſeu dependentiam ab illo, & ſub hac habitudine, & dependentia dicitur voluntas, ſeu appetitus pati, & moueri ab appetibili, motu & paſſione metaphorica, quatenus determinatur, & inclinatur, ſeu põderatur voluntas ab obiecto, redditurque illi conueniens, & coniunctũ Et ſic ſub diuerſa habitudine, & reſpectu iſta ſpiratio, & inclinatio voluntatis fundat diuerſas cauſalitates, & diuerſa genera cauſarum reſpicit: nam vt effectiuè procedens reſpicit proximè voluntatem, & remotè Deũ, quatenus etiam effectiuè immutat voluntatem, vt iſtam inclinationem, & ſpirationẽ producat, aliquid in illa immittendo, & determinando vt inclinetur, ſicque reſoluit duritiam cordis. Vt autem dependet iſta ſpiratio ab appetibili, & ab eo mouetur, ſeu patitur voluntas vt à metaphoricè mouente, & finaliter alliciente, dicitur eſſe cauſalitas finis, vt explicuimus in *Phyſica Q.* 13. *a.* 2. *& in* 2. *Tomo Theologiæ diſp.* 12. *a.* 7. Vt autem dicit habitudinem ad obiectũ vt ad principium formale ſpecificans, dicit habitudinẽ cauſæ formalis extrinſecè ſpecificantis. Plura de hac ſpiratione, & immutatione volũtatis ad amãdũ poſſũt videri citato loco 1 *p.* 2. *Tom.* 13

Secunda *pars concluſionis*, ſcil. quod obiectum concurrat per modum finis, & cauſæ formalis clarè deducitur ex dictis, quia obiectũ concurrit vt appetibile, & bonum; bonum autẽ, & eſt obiectum voluntatis, & finis; obiectũ quidem, quia eſt ſpecificans voluntatem, & diſtinguens illam ab intellectu, qui fertur in obiectum ſuum ſub ratione veri, & non boni. Eſt autem finis, 14

quia

quia eſt id cuius gratia appetuntur media. Ergo appetibile, & bonum vtramque rationem cauſæ induit, finalis, & obiectiuæ. Motio autem obiecti per intellectum propoſiti voluntati dicitur moralis, & metaphorica, ratione iam dicta, quia per modum repræſentationis mouet voluntatem, eamque allicit, non efficienter impellendo, ſed ſua conuenientia repræſentata attrahendo.

Quibus conueniat mouere moraliter voluntatem?

12 DIco *ſecundo*: Intellectus, & appetitus ſenſitiuus mouent voluntatem morali motione ratione conuenientiæ obiecti repræſentati; non efficienter, & phyſicè immutando voluntatem. Vnde quæcumque agentia, quæ voluntatem mouere non poſſunt, niſi vel mediante paſſione excitata in appetitu, vel mediante apprehẽſione repræſentante in intellectu, non mouent voluntatem, niſi moraliter. Et omnis creatura extra voluntatem exiſtens, ſolùm aliquo ex his modis poteſt mouere voluntatem, quia ſolùm per has portas, intellectus vel appetitus poteſt ad voluntatem intrare, imò appetitus non niſi medio intellectu.

13 Concluſio *eſt certa*: Quia omnes iſtæ potentiæ, & agentia, quæ mediis illis voluntatẽ mouere poſſunt, non mouent niſi mediante propoſitione intellectus, & mediante allicientia bonitatis, & conuenientiæ obiecti; ergo mouent moraliter: nam motio moralis, eſt quæ media allicientia obiecti fit. De intellectu id affirmat *Sanct. Th. in hac q. 9. a. 1.* quia intellectus mouet præſentando obiectum voluntati; ergo mouet tantum quantum mouet obiectum præſentatum: hoc autem ſolùm mediante bonitate, & conuenientia ſui allicit, & mouet; ergo moraliter. *Et hoc ideo eſt*: quia intellectus ex propriis non mouet, niſi manifeſtando, & repræſentando; manifeſtatio autem, & repræſentatio non poteſt mouere (vt iam diximus) niſi mediante ipſa bonitate, & conuenientia rei repræſentatæ.

14 De appetitu ſenſitiuo idem ſumitur ex *hac Q. 9. a. 1.* quia appetitus non tangit, neque immutat immediate voluntatem, cum ſit materialis, & ſenſitiuus, ſed ex affectu ipſius diſponitur homo vt videatur ei aliquod obiectũ conueniens, ſi ſit conforme illi affectui, vel diſconueniens, ſi ſit contrarium, quia *qualis vnuſquiſque eſt tale obiectum videtur ei*, ideſt, iuxta modum quo eſt diſpoſitus, & affectus, ſic apparet ei obiectum conueniens, & diſconueniens. Cum ergo conuenientia, & diſconuenientia ſint conditiones ipſius obiecti, ſi appetitus in tantum mouet voluntatem, in quantum facit apparere eius obiectum conueniens, vel diſconueniens reſpectu ipſius, conſequenter appetitus non mouet niſi ratione obiecti, quia mouet ratione conuenientiæ ipſius. Et quia appetitus ſenſitiuus verſatur circa ſingularia immediatè, & ſingularia vehementius mouent, quàm res in cõmuni, quia ſingularia ſũt in ſtatu exiſtendi, & habendi circumſtantias, in quo ſolo ſtatu poſſunt acquiri, & obtineri, & hoc maximè mouet, & efficaciùs, quando res in ſtatu acquiſitionis, & exiſtentiæ cõſideratur; ideò paſſiones, ſeu affectus appetitus ſenſitiui vehementiſſimè mouent, quia trahunt, & alliciunt ſecũdũ conuenientiam rerum in ſingulari, & determinatè conſideratam, & in ſtatu exiſtentiæ, & acquiſitionis ſecundum experientiam cognitæ.

Dices. Eadem ratione, qua appetitus ſenſitiuus non poteſt agere in voluntatem, quia hæc ſpiritualis eſt; illa ſenſibilis, etiam non poterit agere in intellectum quia ſpiritualis eſt; ergo non poterit mediãte obiecto mouere voluntatem, quia obiectum non niſi per intellectum manifeſtatur voluntati, & ita ſi non mouetur intellectus, quia ſpiritualis eſt, neque mouebitur voluntas. *Reſp.* Quod appetitus ſenſitiuus, & eius obiectũ ſenſibile non agit immediate in intellectum immutando ipſum, ſed in phantaſiam, quæ eſt immediatum directiuum, & regulatiuum appetitus, ibi enim repræſentatur appetitui bonum proportionatũ ei, & rurſus ipſa paſſio, & affectus talis appetitus iterum in phantaſia repræſentatur ſicut affectus voluntatis cognoſcuntur ab intellectu. Phantaſmata autem mouent intellectum virtute intellectus agentis, & intellectus poſſibilis intelligit per conuerſionem ad phantaſmata, & cum dependentia ab illis, & connotando illa, quatenus ab eis intellectus agens abſtrahit ſpecies, quas ponit in intellectu poſſibili. Vnde videns intellectus relucere in phantaſmata affectum appetitus ſenſitiui, & conuenientiam eius ad obiectum, ipſe quoque intellectus tali repræſentatione pulſatur, eique obiectum ſic diſpoſitũ repræſentatur, atque eodem modo præſentat ipſũ voluntati. Omnis autem motio, quæ fit in voluntatem media repræſentatione obiecti dicitur moralis, quia fit per contactũ repræſentatiuum, non entitatiuum, ſeu phyſicum.

Quibus conueniat mouere phyſicè voluntatem?

DIco *tertio*: Efficienter, ſeu phyſicè, & quoad exercitium voluntas mouet ſe ipſam de vno actu ad alium; & ſimiliter Deus mouet interiùs voluntatẽ non ſolũ mediante repræſentatione, & apprehenſione obiecti, ſed etiã efficiẽter, & phyſicè immutãdo ipſã, eo quod Deus nõ ſe habet ſolũ vt obiectũ, ſicut alia appetibilia, ſed vt primũ principium, & cauſa efficiens omnium motuum, & actionum voluntatis erga quodcũq; obiectũ: ita quod ſicut potentia ipſa voluntatis effectiuè ſe mouet, & radix voluntatis, quæ eſt ipſa natura ſe habet vt principium huius efficiẽtiæ radicale, ita Deus vt radix ipſius naturæ *portans omnia verbo virtutis ſuæ*, & vt principium vniuerſale, & primum tàm naturæ, quã potẽtiæ, in eadẽ linea cauſæ efficientis realiter, & phyſicè motum voluntatis principiat, *& operatur ipſum velle & perficere*. Itaque volũtas ſolũ duplici via, & quaſi per duplicem portam poteſt admittere aliquam immutationem. *Primo* per obiecta, & hæc fit per intellectum proponentẽ, quatenus ipſa cõuenientia, & bonitas obiecti propoſiti mouet, & allicit. *Secundo* per reale in efficientiã, quę intus in ipſa voluntate agit. Et hæc ſolũ poteſt eſſe Deus, qui eſt factor ipſius voluntatis, & ipſamet voluntas, quæ ſe de vno actu mouet ad alium: in primo autẽ actu nõ poteſt ſe mouere de vno actu in aliũ, cũ ille ſit primus, & ita loco ſuæ motionis, & prioris actus, quo ſe mouet, à ſolo Deo mouetur, præter generalẽ illã motionẽ, 15

qua Deus influit in omnem actum phyſicè tanquam radix,& principium omnium motuũ,multo magis quam anima ſuarum potentiarum, & actionum, *In ipſa enim viuimus, & mouemur, & ſumus.* Actorum 7.

17 Concluſio eſt notiſſima in ſententia D. *Th.* De priori parte, quod voluntas ſe moueat quoad exercitium, & effectiuè, agit in hac *Quaeſtion.9. art.3.* De ſecunda verò quod moueatur efficiẽter à Deo, & non ſolum obiectiuè, agit in hac eadem *Quaeſt.9.art.6.* Et latiùs 1.*p.quaeſt.*105.*art.4. & in 3.contra Gentil.cap.*88. & ſequentibus; vbi diſtinguit iſtum duplicem modum mouendi, ſcilicet obiectiuè, & effectiuè, ideſt, quoad ſpecificationẽ,& quoad exercitium. Et quidẽ obiectiuè mouent voluntatẽ, non ſolum ipſe Deus, qui cũ ſit ſummum bonum, eſt præcipuum obiectum voluntatis, ſed etiam creaturæ ſecundum bonitatem, quam habent, & in quantum eam apponunt per intellectum. Effectiuè autem, & quoad exercitium ipſa voluntas ſe mouet, & Deus eam interiùs agendo.

18 Igitur *quod voluntas* moueat ſe effectiuè, negari non poteſt; procedit enim de vno actu ad alium ipſo pondere,&inclinatione appetendi,& volendi, quia appetitus, inclinatio,& pondus eſt, proprium autẽ eſt inclinationis,& ponderis impellere, & effectiuè agere, vnde & ipſa volitio impulſus eſt. Et quando voluntas alias potentias applicat,& mouet, quoad exercitium,& effectiuè eas mouet,& per impulſum. Non minus autem ſeipsã mouet hac motione impulſiua, quia ex volitione mouetur ad aliam, volitio autẽ impulſus eſt. Ergo impulſiuè ſe mouet. *Patet hoc,* quando de vno actu volendi ad alium ſe mouet voluntas, vt de volitione,& intentione finis ad electionem mediorum, vt ægrotus ex amore ſanitatis vult,& impellitur ad ſumendam potionem amaram. Conſtat etiam exemplo intellectus, qui efficienter influit,&ſe mouet de aſſenſu præmiſſarum ad aſſenſum concluſionũ, eo quod admiſſis præmiſſis cogitur,& neceſſitatur ad admittendã concluſionem, nec poteſt diſſentiri: ergo aſſenſus præmiſſarũ facit,& operatur effectiuè ad aſſenſum concluſionum, nec enim vnus actus poteſt cogere elicientiam alterius, niſi in genere cauſæ efficientis. Voluntas autem modum intellectus imbuit in hoc quod eſt procedere,& ſe mouere de vno actu ad aliũ. Et multo magis habet hæc motio genus cauſæ efficientis, quia volũtas mouet per inclinationẽ, ſeu pondus, aut impulſum, non per manifeſtationem obiecti. Motio autem inclinatiua,&impulſiua eſt per modum efficientiæ,& ponderis Et cum ex vno actu volũtas accipiat pondus,& inclinationem pro alio, ſicut ex amore finis ad media, ideo ex vno actu efficienter ſe mouet voluntas ad alium; nec enim vnus actus efficit alium eliciendo illum, ſed voluntas elicit,& efficit vt actuata, & inclinata per actũ præcedentem, tanquam per pondus: imo non aliunde ſumit voluntas vires, niſi ex inclinatione, & pondere, & quanto magis inclinatur in finem, tanto maiori vi,& pondere fertur in media, iuxta illud Auguſt. *Pondus meum amor meus, eo feror quocumque feror.* Ex hoc enim infra circa *Quaeſt.*109. probabimus vires gratiæ quibus animam ſanat, vt feruentet operetur,& debite ex amore finis deſumi, qui quanto eſt vehementior, tanto eſt fortior in inclinando voluntatem, & agendo illam, vires enim pondus ſunt.

Sed *inquires:* Quænam ſit iſta efficientia, qua voluntas ſe mouet, & quomodo fiat? Nam vel eſt aliqua elicientia ipſius actus ad quem mouet, aut imperium, ita quod vel moueat eliciriuè, vel imperatiuè. Non eliciriuè: quia vnus actus non elicit alium, ſed vtriuſque actus elicientia eſt ab ipſamet potentia immediatè, ex ea enim vitaliter geminat,& elicitur quilibet actus. Dicit autem D.*Th.in hac Quaeſt.9.a.*3. quod voluntas ex vno actu ſe mouet ad alium; ergo illa motio nõ eſt elicientia actus ad quem mouet. *Si autem dicatur,* quod eſt imperium, talis motio erit moralis, non effectiua; præſertim quia imperium eſt actus Intellectus, vt docet *D.Th.infra Quaeſt.17. art.*1. ergo ſi voluntas ex vno actu mouetur ad alium imperatiuè, mouet mediante intellectu,& propoſitione,& ſic illa motio eſt moralis,& obiectiua, non quoad exercitium,& effectiua.

Reſp. Quod illa motio non eſt ſola elicientia 19
actus imperati ad quẽ mouetur voluntas, ſi enim ad eliciendum ſecundum actum mouetur effectiuè voluntas ex priori, nõ poteſt iſta motio eſſe illa elicientia, ſiquidẽ ad hoc eſt motio iſta, vt illa elicientia, ſeu actus fiat. Eſt ergo aliud antecedens elicientiã ſecundi actus ad quem fit motio. Et nõ antecedit elicientiã actus ad quẽ mouetur, niſi imperium,& vſus. Imperium quidem originatur à volũtate quantũ ad ſui efficaciã, ſed exercetur in intellectu quantũ ad denunciationẽ, ſeu intimationem, quæ eſt manifeſtatio quædam; & ex illa parte, qua originatur à voluntate habet imperiũ originari ab aliquo impulſu,& volitione inclinãte, quæ effectiuè ſe habet reſpectu voluntatis, quãdo imperat ſibi vt aliũ actum eliciat. Vſus autem, vt dicit *D.Th.inf.Q.*16. eſt applicatio voluntatis ad operandum, ſiue applicet alias potentias executiuas, ſiue etiam applicet ipſam voluntatem, nam etiam aliquis vſus præcedit imperium, vt docet *D.Th infra Quaeſt.17.art.3.* & omnis aplicatio voluntaris largo modo dicitur *vſus.* Quare cùm voluntas effectivè mouet ſe ipſam de vno actu ad alium, illa motio non eſt ipſa elicientia actus ad quem ſe mouet, ſed illa applicatio qua voluntas vtitur ſe ipſa, & applicat ſe ipſam ex priori actu ad poſteriorem. Sicut enim qui applicat ignẽ ad calefaciendum, nõ applicat illum per calefactionem, ſed aplicatio fit per motum localem, qui antecedit ipſam calefactionem, ita voluntas ſe mouet de vno actu ad alium per applicationẽ, qua voluntas ſe impellit & agit vt operetur,& eliciat alium actũ. Et hæc applicatio eſt actus ipſe prior voluntatis vnde deriuatur, & oritur poſterior non abſolute conſideratus in ſe, ſed vt immutans ad alium,& diſponens voluntatem ad illum, quatenus ille prior actus ordinem, & reſpectum dicit ad alium, & quaſi actuatam, & ponderoſam reddit voluntatẽ ad illum actũ, quem virtualiter continet; ſicut aſſenſus præmiſſarũ quia virtute continet cõcluſiones, intellectum deducit, & quaſi impellit,& applicat ad ipſas inferendas, & cognoſcendas. Vnde *Sanct.Thom.*1.*p.quaeſt.*82.*a.*4. dicit; *Quod voluntas mouet intellectum, & alias potentias ſicut alterans mouet alteratum, impellens mouet impulſum.* Quod totum pertinet ad applicationem, ſeu determinationem, & pondus

peten

potentiæ ad eliciendum aliquem actum circa aliquam materiam, ſeu obiectum, ſicut ignis applicatur ad calefaciendum aliquod paſſum.

20 Sed *inquires*: an iſta applicatio, qua voluntas ſe agit, & determinat, & quaſi impellit, producat efficienter aliquid in ipſa potētia mota, & applicata, & ponderante in aliquem actum; an verò ſolùm moraliter ſe habeat, tanquam imperium, quod eſt actus rationis, quæ mouet denunciando, & proponendo obiectum, cum inclinatione, & efficacia voluntatis, vel ſolùm ſit per modum ſympathiæ, & colligationis potentiarum in eadem anima, vnde reſultat, quod operante vna potentia, & ordinante aliquid de alia, illa etiam moueatur, non propter aliquam immutationem in ſe receptam, ſed ſolùm propter illam coniunctionem, & immediationem vnius cum alia.

21 Reſpondeo de hac difficultate late nos egiſſe in *libris de anima, quæſtion.* 12. vbi iuxta *Diu. Thom.* ſententiam probabilius viſum eſt, quod voluntas in hac applicatione, & motione ſiue ſui, ſiue aliarum potentiarum, aliquid effectiuè illis imprimit, eaſque immutat ad talem determinationem, quidquid illud ſit quod de nouo illis ſuperinducit, ſiue modum aliquem, ſiue realitatem per modum tranſeuntis & motionis. Non enim ſufficit noda, & ſola ſympathia, ſeu colligatio potentiarum in eadem anima. *Tum*: quia aliquando vna potentia reſiſtit alteri, vt appetitus voluntati, & voluntas ſibi ipſi onéroſa, & tædioſa eſt aliquando, concupiſcitque deſiderare (& vt inquit ſuper illum locum Pſalm. 118. Auguſtin) *Præuenit intellectus, ſequitur tardus, aut nullus affectus*. Ergo cum aliæ potentiæ, aut etiam ipſa voluntas ſibi ipſi propter indifferentiam libertatis ſuæ aut langueſcat, aut reſiſtat, non ſufficit ſympathia, & colligatio potentiarum in eadem anima, ſed requiritur motio, aut noua aliqua immutatio, vt dicatur ipſa voluntas applicare, & determinare, & mouere cum effectu. Sympathia enim ſolùm deſeruit in potentiis ſic ſubordinatis, quod vna non reſiſtere poſſit alteri, ſi enim datur reſiſtentia, non vincitur niſi immutando, & mouendo. *Tum etiam*, quia iſta colligatio potentiarum ſemper eadem manet, nec tamen ſemper applicat, & mouet, & determinat; ergo aliquid de nouo debet fieri vt de nouo dicatur determinari, & moueri hæc potentia ab illa. Nec ſufficit de nouo vnam ex colligatis potentiis operari, vt altera dicatur moueri, & determinari de nouo. Etenim illa noua operatio non immutat de nouo iſtam colligationem, & ſympathiam, neque potentiam ipſam colligatam, quia (vt ſupponimus) nihil de nouo in illa producit, nec illam immutat; ergo impertinens eſt quod in illa potentia ſit noua operatio, ſi nihil nouum in ipſa colligatione, nec in ipſa potentia colligata ponitur. Quomodo ergo de nouo mouetur, & determinatur illa altera potentia colligata ſolùm ex operatione poſita in alia, ſi nec ipſa, nec eius colligatio mutatur, ſed manet ſicut ante? Si enim diceretur quod poſita alterius potentiæ operatione, ipſa colligatio, & ſympathia immutaret potentiam alteram vt applicaretur, benè poſſet intelligi iſta motio ſympatica, quia ex tali obligatione induceretur de nouo talis mutatio in illa potentia colligata.

22 Cæterùm quod potentia colligata, de nouo operetur, & applicetur ad operandum mediante illa ſympathia, & colligatione, quæ omninò immutata manet ſicut ante, impoſſibile eſt, ſiquidem quod eodem modo ſemper ſe habet, eundem ſemper effectum inducit; ſi ergo illa noua operatio prioris potentiæ nihil operatur in potentia inferiori, & conſequenter reſpectu illius eſt perinde, ac ſi non eſſet, & colligatio illa, ſeu ſympathia ſe habet eodem modo atque antea, ſequitur quod talis inferior potentia, etiam eodem modo ſe habeat, antea autem non erat applicata, neque determinata ad operandum; ergo neque modò ex vi ſympathiæ.

23 Denique quia ſi ſola colligatio potentiarum, ſine aliquo de nouo poſito, vel impreſſo ſufficit ad mouendum; ergo ſimiliter qualibet potentia, vel membro operante poterit alia potentia, vel membrum ſentire illam operationem, vel moueri, aut applicari ſine noua mutatione, aut applicatione. Quod tamen in membris corporis videmus eſſe contra experientiam, & in potentiis interioribus contra diſcurſum. In membris enim exterioribus, ſi vna manus mouetur, aut alteratur, non continuò mouetur, aut alteratur, aut applicatur altera, niſi per nouam motionem, aut applicationem. In potentiis quoque interioribus apprehenſiuis mota vna potentia, non continuò mouetur alia ex tali colligatione, & ſympathia; ſed neceſſe eſt, quod vna agat in aliam immittendo ſpecies, vt à ſenſu exteriori ad ſenſum communem, ab illo ad imaginatiuam, & phantaſiam, inde ad intellectum; ergo ſola colligatio, & ſympathia non ſufficit mouere omnes potentias; cur ergo ſufficiet illas? *Denique* cum talis colligatio, & ſympathia omnes potentias colligat in eadem radicatione, quæcumque mota, mouebitur alia, & è conuerſo, & ſic non erit maior ratio, cur vna ſit mouens, & imperans, quam alia, & quæ modo eſt imperata, poſtea ſit imperans, ſiquidem colligatio, & vnio illa in omnibus potentiis eſt, omneſque coniungit; ergo qua ratione operatio huius per colligationem tangit aliam, etiam è conuerſo, operante alia, iſta tangetur, & ſic ex vi ſympathia quælibet erit mouens, & quælibet mota; nec diſtinguetur modus motionis vnius à modo motionis alterius, vt vna ſit per modum efficientis, alia per modum ſpecificationis; vna vt imperans, alia non; vna deſpoticè obediens, alia politicè; quia colligatio vna, & eadem in omnibus eſt; ergo ſi ratione ſolius colligationis ſit motio, omnes motiones eodem modo ſe habebunt.

Quod *verò* ſicut non ſufficit ſympathia, & 24 colligatio potentiarum ſine noua impreſſione, & mutatione vt fiat iſta applicatio, ita non ſufficienter explicetur per ſolùm imperium, prout præciſè eſt actus denunciatiuus intellectus, *probatur*: quia licet plerumque hoc interueniat, præſertim quando voluntas procedit de vno actu ad alium media conſultatione, & iudicio de nouo, tamen cum ad hoc ipſum iudicium, & imperium formandum, moueat voluntas intellectum, & id non poſſit fieri per aliud iudicium imperatiuum ſic enim eſſet proceſſus in infinitum, neceſſe eſt quod fiat per aliquam applicationem, ſeu communicationem voluntatis immediatam, & non mediante ipſomet iudicio, quia ad hoc iudicium formandum voluntas mouet efficacia ſua.

24 Quare *verius eſt* hanc applicationem, ſeu vſum voluntatis fieri per aliquam efficientiam producentem aliquid in potētiis imperatis, quod eſt modus aliquis, ſeu motio, aut diſpoſitio tranſeunter impreſſa tandiù durans, quandiù actu mouet voluntas, & determinatur, ſeu mouetur potentia mota. Et hanc efficientiam aliqui vocant redundantiam, quatenus ex vna potentia intensè operante redundat in aliam aliquis motus, vt ex gaudio intenſo voluntatis redundat gaudium in appetitu ſenſitiuo. Non poteſt autem iſta redundantia intelligi, niſi per aliquam efficientiam; nec enim eſt ſicut aqua effluens ex vaſe, ſed ſicut inundans flamma, quæ comburit alia, ſic exæſtuans voluntas effectiuè redundat in appetitum inflammans illum. Quanquam etiam in hoc interueniat alia redundantia mediante obiecto, quatenus gaudium voluntatis repræſentatur in intellectu, indéque mouentur phantaſmata repræſentantia ſuo corporali modo appetitui, ſicque inflammatur mediante obiecto propoſito orto ex voluntatis affectu. Sed vna redundantia non excludit aliam, quia affectus ipſe voluntatis ſic repræſentatur intellectui, quod voluntas etiàm effectiuè applicat illum, vt cum efficacia repræſentet, & moueat phantaſmata, quæ ad eius imperium formantur.

25 *Diu. Thom.* autem vocat hanc efficientiam diffuſionem quandam alicuius virtutis de vna potentia ad aliam, ſeu diſpoſitionem ſecundum quod vna potentia mouetur ab alia, & ſecundum quod vna potentia accipit ab alia (quod vtique per aliquam tranſeuntem motionem fit) vt patet infrà *quæſtion. 56. articul.* 2. & videri etiam poteſt *quæſtion.* 22. *de veritat. articul.* 13. Quę loca, & alia ſimilia ponderauimus *loco citato de anima*, & ibi explicauimus, & etiam quomodo voluntas licet habeat actus immanentes, poſſit nihilominus etiam tranſeunter operari, propter eminentiam illius actus ad imperandum, & mouendum alias potentias Et generaliter vis intellectiua, & ſpiritualis hoc ipſo, quod facta eſt ſuperior corpore, & illud regere poteſt, non debet carere vi imprimendi in illud, actuſque ipſe intellectus, ſi ſit practicus poteſt eſſe virtualiter tranſiens. Fatemur ergo imperium, vt actus intellectus eſt præciſè ſolùm mouere mediante propoſitione, & denunciatione obiecti. Vt autem oritur præſuppoſitiuè ex efficientia, & impulſu voluntatis, etiam mouet applicatiuè, & quoad exercitium.

26 De *ſecunda* parte concluſionis, videlicet, quod Deus moueat efficienter, & quoad exercitium ipſam voluntatem, dubitari non poteſt, ſi generaliter loquamur de omni concurſu ad eliciendum actum requiſito. Cæterùm aduertendum eſt; quod aliud eſt Deum concurrere concurſu ſimultaneo cum voluntate ad eius operationem; aliud mouere ipſam efficienter, non ſolùm moraliter, ſed etiam phyſicè in ea linea, & ordine quo ipſa anima tanquam radix proxima voluntatis concurrit, vt cauſa phyſica cum potentia voluntatis, Deus verò vt radix extrinſeca *portans omnia verbo virtutis ſuæ*. Quod ergo Deus ſimultaneo concurſu concurrat cum voluntate in actum, vix eſt qui neget, neque hoc in controuerſiam debet admitti in ſcholis, licet aliqui recentiores cum *Durando* id negare velint. Quod tamen vt omninò abſonum rectæ doctrinæ explodendum eſt. Et *Diu. Thom.* loquens de actu entitatiuo peccati dixit eſſe errori proximum dicere, quod non eſt à Deo, vt affirmat in 2. *diſtinction.* 37. *quæſtion.* 2. *articul.* 1. dicens, quod illam opinionem ad præſens nulli, vel pauci tenent, quia eſt propinquiſſima errori duplici. *Primò*: quia ex ea ſequeretur, quod eſſent plura prima principia. *Secundò*: quia ſequeretur, quod aliquod ens non eſſet à Deo. Quare cum actus voluntatis ſit entitas creata non minus habens eſſe, & dependens à Deo, quam quodlibet aliud ens creatum, quod per ſuſpenſionem concurſus Dei poteſt non eſſe (*quomodo enim aliquid eſſet, niſi ipſe voluiſſet?* vt dicitur *Sapient.* 11.) oportet quod quando ille actus elicitur, & producitur à voluntate, etiam procedat à Deo vt à cauſa vniuerſaliſſima totius entis. Et hæc dependentia eſt phyſica, & effectiua à Deo, quia Deus dat eſſe phyſicum actui; ergo influit phyſicè non minus, quàm ipſa voluntas eliciens.

27 Et *confirmatur*. Quia Apoſtolus dicit: *Quod Deus operatur omnia ſecundum conſilium voluntatis ſuæ* Ex quo loco colligit *Auguſt. lib. de Prædeſt. Sanct. capit.* 19. contra Semipelagianos etiam operari Deum ipſam fidem, & bonæ voluntatis initia, ac deſideria; ergo cum dicit Apoſtolus omnis operari, in ly *omnia*, etiam actus voluntatis includuntur.

28 Difficultas verò eſt: an Deus non ſolùm ſimultaneo concurſu realiter, & phyſicè influat cum voluntate, ſed etiam applicatiuo, & determinatiuo, & antecedenti, ſicut etiam voluntas non ſolùm per ſe elicit, ſed etiam per ſeipſam determinat, & mouet ad agendum Cum ergo Deus conſiderandus ſit tanquam radix prima ipſius animæ, & omnium creaturarum, ſicut anima per voluntatem elicit actum, & ſe mouet, atque applicat ad agendum, ita eiſdem lineis prima illa radix, & cauſa debet conſiderari, & vt influens in actum concurrendo ſimul cum anima, & vt mouens, & applicans ad agendum, ſiquidem *In ipſo viuimus, & mouemur, & ſumus*, vt dicitur Actorum 17. Et cum mouere ſit reducere de potentia ad actum, motio, ſeu applicatio voluntatis erit reductio eius de potentia ad actum, & ſic eſt difficultas: An Deus moueat, & applicet voluntatem non ſolùm obiectiuè excitando, & proponendo obiectum, ſicut facit intellectus, ſed etiam effectiuè immutando, & imprimendo intra voluntatem vt operetur, & tranſeat de potentia ad actum, ſicut ipſa voluntas realiter, & effectiuè ſe mouet quoad exercitium.

29 Non *pertinet iſta difficultas* ad eam, quæ in materia de auxiliis agitata eſt his temporibus: an efficacia gratiæ, & auxiliorum conſiſtat in reali illa, ac phyſica prædeterminatione, qua infallibiliter quidem ex parte Dei mouentis, liberè autem, & contingenter ex parte cauſæ motæ, & inclinatæ ad actum applicetur. De hac enim controuerſia *Apoſtolicæ ſedis mandato ſilere in libris cautum eſt* Sed tamen aliud eſt ſi efficacia gratiæ, & auxiliorum diuinorum in aliqua tali prædeterminatione, & impreſſione phyſica conſiſtat: aliud, an tenera cauſa prima ita operetur in omnibus cauſis, & in ipſa voluntate, quod eam moueat, & determinet. Benè enim ſtare poteſt, quod

quod ita Deus operetur ex ratione generali cauſæ primæ, nec tamen in hoc conſiſtat efficacia gratiæ, ſed in aliquo alio nobis occulto. Nam vt dicit *Auguſtin. in lib. de Prædeſtinat. Sanctorum. Nimis gratia iſta occulta eſt, gratiam vere eſſe, quis ambigat?* Et ideò prohibitio, quæ vetat nil tractare de hac quæſtione in materia diuinorum auxiliorum (id eſt ſupernaturalium ordinis gratiæ) nihil nobis indicit de hac generalitate diuinæ efficientiæ reſpectu voluntatis, abſtrahendo ab omni diuino, & ſupernaturali auxilio, vel naturali.

30 Dicimus *ergo*, quòd Deus non ſolùm obiectiuè, & excitatiuè mouet voluntatem per propoſitionem boni, ſed etiam interius imprimendo, & mouendo per aliquam motionem, ſeu mutationem, quæ vocatur determinatio, ſeu applicatio phyſica, id eſt, realis, & effectiua, ad differentiam motionis moralis, quæ fit per allicientiam obiecti, & propoſitionem, ſeu manifeſtationem illius. Et quia hæc motio, ſeu impulſio, & applicatio interior fit ſecundum inclinationem, & modum proprium, & connaturalem voluntatis, & non contra illum, ideò non tollit libertatem, ſeu modum operandi liberè, ſed illum conſeruat, & cauſat. Vnde dicitur Pſalm. 118. *Inclina cor meum in teſtimonia tua.* Et Ezechielis 36. *Faciam vt in iuſtificationibus meis ambuletis.* Et ad Philip. 2. *Deus eſt qui operatur in nobis velle, & perficere.* Et de ipſo modo compellendi orat Eccleſia in quadam oratione: *Et ad te noſtras rebelles compelle propitius voluntates.* Quod deſumptum videtur ex illo *Lucæ* 14 vbi Dominus dixit ſeruo: *Exi in vicos, & plateas, & compelle intrare in domum meam.*

31 Nec *ſufficit dicere*, quòd Deus dicitur ſic compellere, & ſic facere, & inclinare, & operari in nobis velle, non per realem efficientiam, ſed per moralem motionem, quatenus nos mouet, vocat, & excitat per propoſitionem obiecti; non autem ex noſtræ voluntatis arbitrio ei reſpondemus, & conſentimus, aut diſſentimus.

32 Nam *contra eſt*, tùm quia hoc commune eſt omni creaturæ, quæ poteſt obiectiuè repræſentari, & mouere mediante propoſitione intellectus ipſam voluntatem. Vnde non habebit Deus ſpecialem modum mouendi, & immutandi voluntatem, nec ſpecialem influxum ſuper eam ad determinandum, & mouendum illam, quam habent ipſa obiecta, quæ ei proponit; & modus quo Deus vt prima cauſa voluntatem mouet, non alius erit quam qui ab ipſorum obiectorum bonitate, & allicientia accipi poteſt, cum tamen voluntas ipſa, quæ eſt formalis potentia, & anima, quæ eſt eius radix, non moraliter, & obiectiuè tantùm, ſed realiter effectiuè ſe determinent, & influant in effectum. In hac ergo efficientia, & influentia dependere debet à prima efficientia, & prima radice, quæ eſt Deus, & realiter ab ea moueri, & determinari, non ſolùm obiectiuè, quia vbicumque datur efficientia phyſica creata, debet ab aliqua efficientia increata primæ cauſæ deriuari, quia in quocumque motu, & actione maior eſt dependentia à cauſa prima, quam à ſecunda, vtpotè à cauſa operante omnia. *Tùm etiam*, quia *Diu. Auguſtin. lib. de gratia Chriſti capit.* 10. ponit hunc mouendi modum, quo Deus operaretur in nobis velle, ſcilicet, per moralem motionem obiecti, non ſolùm ab extrinſeco perſuaſore, aut prædicatore propoſiti, ſed etiam per interiorem Dei illuminationem vocantis, & excitantis, nec tamen illam ſufficere dicit ad conferendam gratiam Dei, quæ per ſubminiſtrationem ſpiritus intus operatur. Illam enim moralem, ſeu obiectiuam illuminationem, etiam quæ intus fit à Deo, Pelagius non negabat, nec tamen veram gratiam fatebatur. *Nam operatur* (dicebat ipſe, vt refert Auguſtin.) *Deus in nobis velle, quod Sanctum eſt, dum nos terrenis cupiditatibus deditos, mutorum more animalium tantummodo præſentia diligentes, futuræ gloriæ magnitudine, & præmiorum pollicitatione ſuccendit: dum reuelatione ſapientiæ in deſiderium Dei ſtupentem ſuſcitat voluntatem; dum nobis, quod tu alibi negare non metuis, ſuadet omne quod bonum eſt.* Et ante in *capit.* 7. refert eundem Pelagium dicere: *Quòd adiuuat nos Deus per gratiam, dum nobis futura demonſtrat; dum diaboli pandit inſidias; dum nos multiformi, & ineffabili dono gratiæ cæleſtis illuminat.* Quibus verbis Pelagius omnem motionem moralem, & obiectiuam complectebatur, non ſolùm externam, ſed internam: tùm, quia generaliter omnem ſuaſionem boni admittebat, & conſtat multa bona nobis interiùs ſuaderi, quæ exteriùs non proponuntur: tùm, quia illuminationem multiformi, & ineffabili dono gratiæ factam admittebat, hæc autem non poteſt eſſe niſi interna, quia externa non eſt ineffabile donum gratiæ illuminantis, ſed aliquid commune, & ordinarium, quod omnes videmus, & audimus, vt cum audimus concionatorem, aut quemcumque proponentem res fidei, vel bonorum morum.

Denique *ipſe Auguſtin. lib. de gratia, & libero arbitrio capit.* 21. inquit: *Quòd agit omnipotens Deus in cordibus hominum, etiam motum voluntatis eorum, vt per eos agat, quod per eos agere ipſe voluerit.* Et infrà: *Satis* (inquit) *manifeſtatur operari Deum in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates quocumque voluerit, ſiue ad bona, pro miſericordia ſua, ſiue ad mala, pro meritis eorum; iudicio vtique ſuo aliquando aperto, aliquando occulto, ſemper tamen iuſto.* Vbi non poteſt *Auguſtin.* loqui ſolùm de operatione morali, quia loquitur de ea, quæ eſt propria Dei, & quam Deus vt omnipotens operatur in cordibus hominum. Moralis autem efficientia, cum fiat mediante propoſitione obiecti, non eſt propria Dei, nec omnipotentiam exigit, ſed eſt commune omni bono, etiam creato. De quibus omnibus, & aliis locis *Auguſtin.* diffusè egimus *ſecundo tomo, prima parte, diſputatione tertia, & quinta.* 33

Deducitur *autem ratio* huius motionis effectiuæ, & applicatiuæ Dei circa noſtram voluntatem: *Tùm* propter indigentiam talis applicationis ad primum actum elicitum à voluntate: *Tùm* propter eius indifferentiam, & indeterminationem ad operandum hîc & nunc. Ex ratione, & indigentia primi actus id deducitur: Quia proprium voluntatis eſt ſe mouere efficienter, & quaſi impellere, & applicare ad efficiendum actum. Cum autem hoc fiat applicando, & mouendo de vno actu ad alium, quia ſi voluntas mouet, & applicat, aliquo actu mouet (mouere enim quoddam agere eſt; ergo & quędam actio) 34 oportet

oportet quod ſi ad aliquem actum ſe applicat, & mouet, ſit illa applicatio, & motio per aliquem actum ſic applicantem, & mouentem, & procedentem de vno ad aliud: & ex alia parte non ſit proceſſus in infinitum in actibus, oportet deuenire ad aliquem primum, ad quem voluntas non ſe moueat ex alio priori à ſe elicito, quia ille non datur, ſiquidem iſte eſt primus omnium. Ergo oportet, quod ſi mouetur, & applicatur ad illum, moueatur ex aliquo extrinſeco applicante, & mouente; vel quod ita agat, & operetur, quod ab alio non moueatur, nec applicetur, quod tamen eſſe non poteſt, quia in illo actu voluntas operatur de nouo, cum ante non operaretur (vt ſi puer, vel dormiens, de nouo incipiat operari) ergo operatur vt mota, & applicata de nouo, non vt immota, ſeu immutata, quod enim agit ſine vlla ſui mutatione, & motu agit vt actus purus, non vt actus mixtus potentiæ, quia quod eſt in potentia ad agendum, indiget reduci de potentia ad actum, & hoc eſt mutari, ſeu moueri; quod verò non indiget reduci de potentia ad actum, vel non habet potentiam, neque actum, & ſic eſt nihil; vel habet actum ſine potentia, & ſic eſt actus non mixtus potentiæ; ſi non mixtus, ergo purus. Quod ſi ad agendum illum primum actum voluntas mouetur, & applicatur, oportet quod ab aliquo extrinſeco moueatur, quia à ſe non poteſt moueri, & applicari, quia non habet alium actum, quo ſe moueat, & applicet, ſiquidem ille eſt primus; non poteſt autem ſe mouere, & applicare de potentia ad actum niſi per aliquem actum, quia nihil mouet niſi per aliquem actum: quod enim eſt in potentia, prout tale non mouet, quia mouere eſt reducere de potentia ad actum; & ſic nihil mouet niſi prout eſt in actu, quia mouere eſt agere, neque mouetur, niſi prout in potentia.

35 Si *ergo voluntas* in primo actu non ſe mouet, neque applicat ad agendum, & ſic oportet, quod ab alio extra ſe moueatur, illud extra ſe, vel eſt intellectus, & obiectum ab intellectu propoſitum, vel eſt aliquod agens creatum; vel eſt Deus. Intellectus, & obiectum propoſitum, non poſſunt ſic mouere, & ſic applicare: *Tùm*, quia in præſenti loquimur de applicante, & mouente in genere cauſæ efficientis, & quoad exercitium, in hac enim linea, & ordine mouentium procedimus, quia videlicet voluntas ſe mouet de vno actu ad alium motione applicatiua, & quoad exercitium, & non poteſt procedere in infinitum; ergo debet ſiſti in aliquo extrinſeco mouente, & applicante, ſcilicet in eodem ordine, & linea mouentis effectiuè, & quoad exercitium. Intellectus autem, & obiectum ab illo propoſitum mouent quoad ſpecificationem, & in genere cauſæ formalis; ergo impertinenter reducetur ad illum hæc applicatio, & motio in genere cauſæ efficientis, & quoad exercitium. Similiter non poteſt reduci ad agens extrinſecum creatum, quia nulli agenti creato ſubiicitur perfectè ipſa voluntas, ſed poteſt illud reſpuere libertate ſua. Quod ſi non poſſet reſpuere, ſed illi omninò ſubiiceretur, eſſet motus violentus, quia eſſet à principio extrinſeco non ſe habente per modum generantis, quia voluntas à ſolo Deo creatur. Motus autem naturalis, vt opponitur violento, debet eſſe vel à principio intrinſeco, vel à generante talem naturam, & idem eſt de motu libero, qui etiam opponitur violento. Quod autem eſt à principio extrinſeco non generante, ſed mouente, paſſo non conferente vim, quia ex propria vi non ſe applicat, dicitur moueri violenter.

Et *præterea* nullum eſt agens creatum, quod intra potentiam voluntatis illabi poſſit, & operari, atque immutare illam efficienter, ſed ſoli Deo immediatè ſubditur, & in manu ipſius ſunt corda hominum, & ipſe ſolus mouet ea. Et hoc prouenit ex vniuerſaliſſima capacitate voluntatis, quæ eſt infinita, & ad omne ens ſe extendens. Vnde ſolùm ab agente infinito, & vniuerſaliſſimo immutari poteſt, ſicut & ipſe intellectus à ſolo Deo poteſt lumen accipere, & ſpecies infuſas. Ex eo autem quod Deus eſt creator, & generans voluntatis, non violente illam mouet, licet efficienter applicet, & determinet, quia motus, qui eſt à proprio generante, & influente ipſum eſſe, non tollit quod ſit motus ille naturalis, & non violentus; ergo neque quod ſit voluntarius, quia tam natura, quàm voluntas habent motus à principio intrinſeco, & non purè mouentur ab alio. Sed quia in hoc principio intrinſeco habent dependentiam ab aliquo extrinſeco tam in eſſendo, quàm in operando, eo quod creata ſunt, oportet quod nec ratio naturalis motus, neque voluntarij ex eo tollatur, quoad influentiam in eſſe, aut motum, & applicationem recipiat à tali principio, à quo per ſe dependet etiam in hoc ipſo quod naturalis motus ſit, aut voluntarius, quia etiam rationes iſtæ ab alio ſunt participatæ, & dependentes. 36

Ex *ſecundo autem principio*, ſcilicet ex indifferentia ad operandum deducitur, quod indiget voluntas principio extrinſeco applicante, & determinante ipſam in linea, & ordine efficientis. Etenim non poteſt determinatus actua exire à potentia indeterminata, & ſuſpenſa. Voluntas autem ita eſt contingens, & indeterminata ex ſe propter ſuam libertatem, & vniuerſaliſſimam capacitatem, vt à nullo obiecto (extra Deum clarè viſum, quia eſt ſummum, & purum bonum) quantumcumque cognito, & propoſito determinari poſſit perfectè, & ſimpliciter, quia cognitio obiecti ſolùm trahit alliciendo, & tantùm poteſt determinare, & mouere, quantum obiectum ipſum, & non amplius; obiectum autem non plenè adæquat voluntatem, niſi ſit ſummum, & vniuerſaliſſimum bonum clarè viſum. Non ergo ſufficit determinare ſimpliciter, & abſolutè, licet afficiat, & determinet obiectiuè, ſeu quantum eſt ex ſe, ſed non adæquatè, & ex omni parte. Ergo relinquit voluntatem adhuc indeterminatam, & in ſtatu indifferenti, & ſuſpenſiuo ad reiiciendum tale obiectum, quia vltimatè non determinat, & vſque ad executionem. Ergo poſito obiecto poteſt etiam in ſenſu compoſito, illud voluntas reiicere, quod eſt non manere ſimpliciter determinatam, & vltimò Debet ergo ab alio principio, præter ipſum obiectum, determinari. 37

Et *non poteſt* determinari tantum à ſe ipſa: 38 *Tùm*, quia iſta determinatio à ſe, debet eſſe mediante aliquo actu, quo mouet, & determinat ſeipſam, & de illo actu rurſus inquiram, à quo principio

principio determinatur? Etſi eſt à ſeipſa, erit per alium actum, & de illo actu rurſus inquiram, quouſque deueniamus ad actum qui determinabitur à principio extrinſeco, & non per alium actum voluntatis ipſa ſe determinet; per eundem met verò actum non poteſt ſe mouere, & applicare, ſeu determinare ad ipſum, quia determinatio, ſeu applicatio ad eliciendum actum præcedit ipſum actum; non poteſt autem actus idem ſeipſum præcedere, & mouere, ſeu determinare voluntatem ad ſe, cùm motio diſtingui debeat ab eo quod mouet. *Tum*: quia voluntas magis indifferens, & potentialis eſt ex ſe, quàm cum obiecto, ſiquidem obiectum comparatur ad voluntatem vt actualius, ſcilicet vt appetibile, & bonum attrahens ipſam voluntatem, quæ ſe habet vt appetitus, & in potentia ad appetibile; ergo ſi obiectum non ſufficit determinare, & mouere voluntatem quoad exercitium, & effectiuè, etiam ipſa voluntas ſua indifferentia non ſufficiet, quia magis potentialis, & indifferens eſt, & ab eo quod eſt in potentia, & indifferentia prout ſic non poteſt exire aliquid actuale, & determinatum, ſed prius debet reduci in actum. Iſta autem reductio in actum non eſt per alium actum, quia loquimur de primo actu, ergo ab aliquo extrinſeco actuante, & mouente, non ſolum in genere cauſæ obiectiuæ, & ſpecificæ, ſed etiam in genere cauſæ efficientis, quia de tali mouente quoad exercitium loquimur, eo quod obiectum non ſufficit determinare, & mouere abſolutè, quia quodlibet obiectum extra viſionem beatificam non plenè adimplet voluntatem; ergo indiget determinatione alia, quæ non ſit ab obiecto, & illa eſt ex parte efficientis, & quoad exercitium.

39 Denique etſi daremus quod voluntas determinaretur ex ſe ad aliquod obiectum, & ad aliquam ſpeciem actus, verbi gratiâ, ad amorem, potius quam ad odium, tamen cum poſſit plures actus in indiuiduo elicere, & ad illos ſit indifferens, & in potentia, oportet quod ab aliquo principio determinetur hìc & nunc; nec eſt aliud principium quam Deus. Licet enim actus, vt determinetur in indiuiduo dependeat à circumſtantiis, tamen quia iſtæ circumſtantiæ, etiam determinatione indigent, quia cauſæ creatæ ſunt, & conſequenter in potentia determinabiles, nec alias circumſtantias, & cauſas creatas oportet pro illis ponere, ne ſit proceſſus in infinitum; ideò neceſſe eſt ſiſtere in Deo, in cuius virtute cauſæ ſecundæ determinant, vt latiùs diximus *Quæſtion.* 22. *Phyſicorum articulo ſecundo, & tertio, & in libris de anima Quæſtion.* 12.

40 Nec *tamen* dici poteſt, quod per hanc determinationem ab extrinſeco prouenientem læditur libertas, & quod ſic determinata non poteſt indifferenter operari, & determinationem illam reiicere, ſed ope abitur neceſſariò, vtpotè per dependentiam in operando ab alio extrinſeco determinante.

41 Reſpond. *enim*: Quod libertas non poteſt lædi per dependentiam, & determinationem à ſuo proprio principio, quod eſt Deus, ſed per talem dependentiam, & determinationem perficitur, & melioratur, quia in ſe eſt libertas cum potentialitate, & per reductionem ad purum actum, & dependentiam ab illo, non poteſt lædi, & deteriorari, quia quanto magis creatura eſt dependens à Deo, & coniuncta illi, tanto perfectior eſt, quia tanto potentialitas eius magis eſt ad actualitatem reducta. Ergo determinatio illa à Deo proueniens eſt actualitas tollens rubiginem potentialitatis, non lædens iura libertatis. Et ſic poteſt indifferenter operari poſita illa determinatione, quia cum ſit duplex indifferentia, *ſuſpenſiua*, ſeu indeterminatiua, quæ potentialis eſt, & *dominatiua*, ſeu poteſtatiua, aut facultatiua, quæ perfectionis eſt, primam tollit determinatio diuina, non ſecundam. Et ideò ſic determinata poteſt oppoſitum operari, & indifferenter operari poteſtate antecedenti, non conſequenti, in ſenſu diuiſo, non compoſito, id eſt, quantum eſt ex modo operandi, & dominio quod habet, poteſt oppoſitum, ſed quantum ad ipſam ſuſpenſionem, & indeterminationem operandi non poteſt oppoſitum, quia ſuſpenſa non manet voluntas. Nec poteſt determinationem illam reiicere poteſtate conſequente, ita vt oppoſitum actum cum illa componat, benè tamen poteſtate antecedente, ita quod nunquam vtrumque coniungat, ſed tamen de ſe, & ex vi dominij, & modi operandi poteſt eam reiicere. Et hoc eſt diuiſiuè poſſe oppoſitum facere, & in ſenſu diuiſo, non copulatiuè, & in ſenſu compoſito. Vnde licet operari oppoſitum determinationis, & motionis diuinæ ſit impoſſibile, & chymæricum, & ad impoſſibile non relinquatur in nobis potentia in nullo ſenſu: tamen hoc eodem modo ſoluitur, quod operari de facto oppoſitum poſita determinatione eſt impoſſibile impoſſibilitate conſequente, & componente vtrumque *tranſeat*, & ad hoc nunquam relinquitur in nobis potentia; impoſſibilitate antecedenti, & non componente vtrumque, ſed habente poſſibilitatem ſuper vtrumque diuiſiuè, *nego*: & ad hoc manet potentia, etiam poſt determinationem. Quæ omnia explicata ſunt in citatis locis ex *libris Phyſicorum, & de anima, & in ſecundo tomo, tertia parte diſputatione quinta.*

Soluuntur argumenta.

42 Contra *hanc vltimam concluſionem* poſſent obiici omnia illa argumenta, quæ fieri ſolent contra phyſicam prædeterminationem, & motionem impreſſam à Deo voluntati, illamque impugnant, aut quia tollit libertatem; aut quia ſuperflua eſt; & ſine illa poteſt æquè benè determinari voluntas, aut ſola determinatione obiectiua, & morali cum præuiſione futuri conſenſus orti ab ipſa voluntate, quod præuidetur per ſcientiam mediam, aut ſolo decreto efficaci Dei, quod ſine aliqua impreſſione, & mutatione voluntatis poteſt ipſam determinare, & mouere per ſolam ſympathiam.

43 Sed *ſuperſedemus* ab iſtis, ne vel leuiter in diſputationem trahamus, quod Apoſtolicæ Sedis Edicto cauetur imprimi, cum de diuinis auxiliis tractatur. Quæ verò in hac materia deſiderari poterant, prout tangunt naturalem facultatem voluntatis, quomodo ex impreſſione, & motione Dei non impediatur libertas, diximus in *Phyſi. quæſtion.* 25. *& in libris de anima quæſtion.* 1x. Et quantum ad efficaciam diuinorum decretorum, & expunctionem ſcientiæ mediæ pro

præuiſione

præuiſione futuri conſenſus noſtræ voluntatis ante omnem determinationem voluntatis diuinæ, dicimus *primo tomo, prima parte, diſputatione vigeſima, ſectione quinta*. Et in *ſecundo tomo, diſputatione quinta, & ſeptima*. Quæ autem fieri poſſunt contra prædeterminationem iſtam ad materiale peccati, dicemus infrà *circa Quæſt. 79.* Quæ verò poſſunt fieri contra modum mouendi per veram efficientiam, & motionem, & non ſolùm per ſympathiam, expediuimus in *libru de anima quæſtion.* 15. Et ſuperfluum viſum eſt iſthic attexere argumentationes iſtas, quia quidquid opponi poteſt contra prædeterminationem iſtam, quaſi libertati inimicam, & illius euerſiuam, totum abundantiſſimè explicatur ex adſtructione efficaciæ decretorum Dei ab intrinſeco, & ex propria eius infallibilitate, independenter à beneficio ſcientiæ mediæ, quod totum præfatis locis ſuper *primam partem* præſtitum eſt, præſertim *ſecundo tomo, diſputatione quinta*.

44 Contra *ſecundam ergo concluſionem* poteſt obiici ad probandum, quod appetitus ſenſitiuus non ſolùm moraliter, & obiectiuè, ſed etiam efficienter, & quoad exercitium mouere poſſit voluntatem. Nam in primis videtur docere *Diu. Thom. quæſtion. 26. de veritat. articul. 6. & 7.* vbi docet, appetitum dupliciter mouere voluntatem, primò ex parte obiecti. Secundò ex parte ſubiecti ratione colligationis, & connexionis inter has duas potentias; ergo falſum eſt, quod ſolùm ratione obiecti moueat appetitus ſenſitiuus. Et 1. *part. quæſtion.* 111. *articul.* 2. dicit quod in Angelis eſt motio ab exteriori principio ſolùm vno modo, ſcilicet à bono apprehenſo per intellectum; ſed præter hunc modum etiam mouetur in hominibus volũtas ab exteriori principio, ſcilicet à paſſione exiſtente in appetitu ſenſitiuo: ergo ſi hic modus eſt præter modum mouendi ex parte obiecti apprehenſi per intellectum, falſum eſt quod ſolùm per modum obiecti moueat appetitus.

45 Ratione etiam probatur: quia appetitus de ſe mouet per impulſum, & inclinationem, ſiquidem verè appetitus eſt, non autem mouet per modum obiecti, & manifeſtationis, quia potentia cognoſcitiua non eſt: & aliàs non repugnat, quod iſta inclinatio, & impulſus per modum redundantiæ tangat voluntatem, quia appetitus ſenſitiuus eſt colligatus cum voluntate in eadem anima, & ſic non repugnat eſſe redundantiam ex vna potentia ad aliam, ſicut læſa phantaſia, intellectus non operatur. Nec eſt aliqua ratio, cur appetitus non poſſit habere efficientiam in voluntatem, ſicut voluntas in appetitum. Quod enim vna potentia ſit ſpiritualis, & alia corporea, non obſtat, quia phantaſia corporea eſt, & mouet intellectum ſpiritualem; & voluntas ſpiritualis eſt, & tamen mouet appetitum ſenſitiuum, qui eſt corporeus: ergo etiam poterit fieri è conuerſo, nec eſt maior ratio de hoc, quàm de illo.

46 Confirmatur: quia non requiritur cognitio vt poſſit moueri voluntas ab aliquo principio, ſicut mouetur voluntas ab habitu facilitante, & ab auxilio Dei imprimente, & determinante, & tamen nec habitus, nec concurſus mouent mediantes cognitione ſui. Ergo ſimiliter paſſio poterit mouere ſine cognitione ſui, ſolùm propter impulſum ſuum: & præſertim ſi ſit caſus, quod exiſtant in duobus hominibus æqualia iudicia, verbi gratiâ, de vindicta ſumenda, & vnus habeat iram vehementem; alius non: ille qui habet maiorem iram, vehementiùs mouebitur, & non mediante iudicio, quia hoc æquale eſt in vtroque; ergo per redundantiam, ſeu efficientiam. Quod ſi ſolùm mediante iudicio appetitus mouet voluntatem; ergo etiam mediante ſolo iudicio deſinit mouere, & reſiſtit voluntas; ergo habitus ad reſiſtendum vehementibus paſſionibus in intellectu, vbi eſt hoc iudicium, ponetur, non in voluntate, qualis eſt habitus continentiæ, prout diſtinguitur à caſtitate, & temperantia, quæ reſiſtit vehementibus concupiſcentiis, ne deducatur homo à ſuis paſſionibus. Vnde ponitur in voluntate à *Diuo Thoma* 2. 2. *Quæſtione* 155. *articul* 3. Et tamen ſi ſolùm mediante iudicio, & non aliter appetitus mouet voluntatem, erit hoc mouens in intellectu, vbi eſt iudicium, non in voluntate.

Reſpond. *Diuum Thomam* in illo loco citato ex *quæſtion. 26. de veritate*, nullo modo ponere motionem appetitus in voluntatem efficienter, & applicatiuè, ſed obiectiuè, ſolùm enim docet, quod paſſio poteſt ſe habere vel vt obiectum voluntatis, quia eſt volita, vel vt excitatiua voluntatis, vel vt effectus ex voluntate imperatus, & conſecutus. Duobus primis modis paſſio ſolùm mouet obiectiuè, quia ſi eſt volita, obiectum eſt, ſi excitatiua, etiam obiectiuè ſe habet, quia ab obiecto excitatur voluntas. Tertiò autem modo non mouet voluntatem, ſed eſt effectus eius, & ab ea mouetur. Illa verò motio ratione colligationis, reduci debet ad aliquem ex iſtis modis, quos ibi ſolum ponit *Diu. Thom.* de quo ſtatim amplius dicemus. Ergo nequaquam dicendum eſt, quod paſſio mouet effectiuè, & applicatiuè voluntatem ſecundùm *Diu. Thom.* ſed ſolùm obiectiuè. Quando verò dicit *prima parte, quæſtione* 111. citata: *Quod homo mouetur ab exteriori principio, ſcilicet ab appetitu alio modo quàm mouetur Angelus à bono apprehenſo*, dicitur, quod hoc non ſignificat alio genere motus, ſeu motionis moueri hominem ab exteriori principio, quod eſt appetitus ſenſitiuus, quàm moueatur Angelus à bono apprehenſo, ſed alio modo intra idem genus mouendi motione obiectiua, & per propoſitionem, ſeu apprehenſionem obiecti. Itaque non vult dicere *Diu. Thom.* quod Angelus moueatur ab obiecto apprehenſo vno modo tantum, id eſt, in vno genere motus, quod eſt per propoſitionem obiecti, homo verò etiam præter hunc modum, in alio genere motionis moueatur ab appetitu ſenſitiuo; ſed vult dicere, quod alio modo obiectiuo, & ſub alio modo proponendi, præter illum, quo mouetur Angelus, mouetur homo, quia in Angelo ſolùm proponitur obiectum per intellectum ſine alio excitatiuo interiori, homo verò ex eo quod habet appetitum ſenſitiuum, habet aliud principium excitandi, quod non habet Angelus, & præter modum, quem habet Angelus, licet in eodem genere mouendi, quia in Angelo ſolùm apprehenditur obiectum per intellectum, & ſolùm ſpirituali motiuo veſtitur; in homine autem non ſolùm ſpirituali motiuo, ſed etiam ipſo paſſionis affectu veſtitur obiectum vt appareat conueniens, 47

quam

ctu veſtitur obiectum vt appareat conueniens, quam conuenientiam inducere non poteſt in Angelo, in quo ſolùm ſpirituali modo proponitur per intellectum. Sed totum hoc, quod ex parte appetitus eſt in homine pertinet ad cõuenientiã obiecti, qua veſtitur vt alliciat, & attrahat volũtatẽ, quatenus cõueniẽtiã habet ex cõplacẽtia, & affectu paſſionis, quod vtiq; ex parte obiecti ſe tenet, vt citato loco ſignificat *D.Th. ſolut. ad ſecũdũ.*

48 Ad *rationem reſp.* Quod appetitus mouet per impulſum, & inclinationem vires ſibi inferiores, & proportionatas, non autem voluntatem, quia eſt potentia ſuperior in ratione imperandi, & mouendi, & ſic non poteſt appetitus eam per modum inclinationis, & impulſus mouere, quia hoc totum pertinet ad rationem imperandi, & hoc modo appetitus non habet efficaciã mouendi voluntatem, ſed ab ipſa potiùs imperatur, & mouetur. Solùm ergo poteſt mouere phantaſiam, vt intellectus percipiat affectum ſuum, & ſic illum proponat voluntati, quo propoſito obiectum illud redditur conuenientius ex affectu ipſius appetitus ſic explicato, & propoſito. Quod totum pertinet ad modum mouendi per modum perſuadentis, aut proponentis obiectum vt conueniens, vel diſconueniens ob affectum, quo inflammatur appetitus, & per ordinem ad quem obiectum illud hîc & nunc conueniens apparet.

49 Quod *verò dicitur* non repugnare quod appetitus moueat voluntatem per modum redundantiæ propter colligationem partium. *Reſp.* Nõ ſufficere iſtam ſympathiam quomodocumque, ſed cum aliqua ſuperioritate, & ſubordinatione eius quod mouetur reſpectu ſui mouentis. Cõſtat enim omnes potentias eſſe colligatas, & radicatas in eadem anima, non tamen quamlibet poſſe mouere aliam, ſicut potentia auditiua non poteſt mouere viſiuam, vel è contra; nec nutritiua loco motiuam progreſſiuè, vel e contra, licet omnes colligatæ ſint, & radicatæ in eadem anima. Requiritur ergo ſpecialis aliqua ſubordinatio, & ſubiectio vt dicatur hæc moueri ab illa potius quam è contra; nec ſufficit ſola colligatio, & ſympathia, ſeu vnio potentiarum in eadem radice animæ, quia hæc non magis ſe habet ex parte vnius, quàm alterius. Cum ergo appetitus non ſubordinet ſibi voluntatem, ſed potius ſubordinetur ipſi, non poterit effectiuè, & applicatiuè mouere voluntatem, ſed potiùs ei ſubiicietur appetitus, & ipſi dominabitur voluntas, iuxta illud Geneſ. 4. *Sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius.* Quod verò appetitus ſit corporeus, non obſtat quominus illum moueat voluntas, eique dominetur, quia naturaliter ſpiritus dominatur corpori, illudque mouet, ſicut Angeli mouent cælos, & anima corpus. Obſtat autem hoc ipſum, ne appetitus moueat voluntatem, quia corporeus eſt, illique inferior, nec comparatur ad illam vt mouens ad motum. De phantaſia autem *dicimus*, quod ceſſante ipſa ceſſet intellectus, non quia per ſe, & ratione ſui ſit efficiens in intellectum, ſed quia præbet materiam, in obiecta, vnde intellectus agens eliciat ſpecies, ... iſte eſt, qui efficienter mouet per productionem ... rum intellectum poſſibilem. Et ſi ... phantaſiæ ... per defectum materiæ, non ... iæ in intellectum.

50 Ad *confirmationem reſp.* Semper requiri cognitionem vt voluntas moueatur; ſed hæc cognitio requiritur ex parte obiecti vt proponatur, eo quod obiectum non mouet, niſi vt cognitum.

Non verò requiritur ex parte aliorum principiorum, quæ ad elicientiam actus concurrunt, inter quæ habitus eſt principium concurrens vt forma afficiens, & informans ipſam voluntatem, & tanquam diſpoſitio facilitans ipſam ad operandum, non autem vt quoddam extrinſecum mouens ſiue ſpecificans, ſiue finalizans, & alliciens. At verò paſſiones appetitus non ſunt diſpoſitiones intus afficientes voluntatem, ſed ſolum ab extrinſeco poſſunt mouere. Et cum non poſſint extrinſecè effectiuè, & applicatiuè mouere voluntatem, quia inferioris virtutis, & motionis ſunt, cum ſint quid corporeum, fit conſequens, quod ſolùm poſſunt extrinſecè mouere ratione conuenientiæ repræſentatæ ipſi intellectui, & propoſitæ voluntati, quia ſentit conueniens ſibi eſſe, vel diſconueniẽs tali affectu, & paſſione duci hîc & nunc, quia obiectum paſſionis inſtat: hoc autem totum eſt mouere obiectiuè, quia quod repræſentatur, & proponitur, obiectum eſt.

Quod *autem dicitur*: quod ſtante æquali iudicio poteſt ille, qui habet paſſionem vehementiorem mouere voluntatem præ alio, omninò negandum eſt: nam in eo, qui mouetur à vehementiori paſſione, neceſſariò formandum eſt diuerſum, & inæquale iudicium practicum, ſiquidem talis paſſio, & affectus debet repræſentari in vno, & non in alio; ſi enim non repræſentetur, non mouebit, nec vehementius vigebit. Nec tamen propter hoc ponendus eſt habitus continentiæ in intellectu ad reſiſtendum paſſionibus, quia hæc reſiſtentia non fit per manifeſtationem obiecti tantùm, ſed præcipuè per reſiſtentiam, & diſſenſum voluntatis, ſeu non conſenſum ad obiectum propoſitum ex parte appetitus, inde enim repræſentatur intellectui diſconuenientia ad conſentiendum paſſioni, & eius obiecto. Conſentire autem, & diſſentire ad voluntatem ſpectat. 51

Contra *primam concluſionem*, præter ibi dicta, adhuc poteſt fieri argumentum. Nam *Diuus Thomas* pluribus locis docet voluntatem, ſeu partem appetitiuam eſſe paſſiuam, & bonum apprehenſum eſſe quaſi actiuum, vt videri poteſt *1.p. quæſt. 80. articul. 2. & in hac 1.2. quæſt. 27. articul. 1. & 2.* vbi docet, quod bonum apprehenſum, ſeu obiectum actiuè cauſat amorem, & voluntas eſt potentia paſſiua ab ipſo obiecto. Et idem docet *quæſtion. 30. articul. 3. ad ſecundum,* quod obiectum appetitus, quod eſt bonum apprehenſum, eſt actiuum ex quo cauſantur concupiſcentiæ. Et generaliter probat infrà *quæſt. 22. art. 2.* quod ratio paſſionis magis inuenitur in potentia appetitiua, quàm in apprehenſiua. Non poteſt autem eſſe paſſiua, niſi reſpectu ſui obiecti, & obiectum voluntatis eſt bonum apprehenſum; ergo bonum apprehenſum eſt actiuum, ſiquidem potentia ei correſpondens eſt paſſiua. 52

Ratione *quoque probatur*: quia ipſa ſpecificatio qua ab obiecto determinatur potentia eſt aliquis effectus in rerũ natura; ergo debet habere aliquod proximũ efficiẽs, hoc nõ eſt voluntas, ergo debet eſſe intellectus, ſeu bonũ apprehẽſũ. Primũ enthimema negari nõ poteſt, cũ illa ſpecificatio ſit aliquid creatũ; ergo eſt effectus poſitus in rerũ natura. *Antecedens* ſecundi enthimematis *probatur*: quia voluntas de ſe eſt indifferens ad actũ huius, aut illius ſpeciei, v.g. ad amorem, vel odium, item vel gaudium; ergo ex ipſa, in quantum talis, non poteſt procedere illa ſpecificatio, quia id quod eſt indifferens, in quantum tale, eſt in potentia ad 53

operandum, nullus autem effectus procedere poteſt à ſuo efficiente niſi prout eſt in actu; ergo voluntas cũ ſit in potentia, & in indifferentia non poteſt eſſe efficiens principium illius ſpecificationis, ergo intellectus. *Si dicatur*, voluntatem vt determinatam à ſuo obiecto apprehenſo, ſpecificationem hanc producere, quod non eſt aliud, quàm ſpecificatum actum elicere, quia ſpecificatio non niſi in aliquo actu produci poteſt.

54 Contra *roboratur argumentum*: quia ſi determinatur à bono apprehenſo vt eliciat hunc determinatum actum, ergo bonum apprehenſum ſe habet vt principium *quo* determinans hanc voluntatem ad eliciendum, ergo vt principium efficiens *quo*: ſicut etiam ipſum obiectum intelligibile relucens in phantaſmate concurrit cum intellectu agente vt inſtrumentum, vel principium *quo* producendi ſpeciem, & cum intellectu poſſibili ad producendam intellectionem; ergo etiam effectiuè concurret tale obiectum cum voluntate ad volitionem, quia determinat eam, ſunt enim cauſæ ordinatæ inter ſe; ergo induunt eundem modum, & rationem cauſandi.

55 Reſp. ſenſum *Diui Thomæ* in illis locis, & aliis ſimilibus eſſe, quod bonum eſt principium actiuum ſpecificando, non efficiendo, & voluntas eſt potentia paſſiua, quantum ad indifferentiam talis ſpecificationis, quæ tamen ſpecificatio ſolùm eſt ab obiecto in genere cauſæ obiectiuæ, & formalis, non effectiuæ. Principium autem actiuum non ſolùm appellari poteſt id, quod in genere efficientis cauſat, ſed etiam quod in genere cauſæ formalis, quia ſua actualitate, & formatione cauſat, & formatio, ſeu actuatio, quaſi quoddam actiuum eſt erga potentialitatem. Sumitur autem hęc explicatio ex ipſo *Diuo Thoma*, qui in hac *quaſ. 9. art. 1. & 1. part. q. 82. art. 1.* vbi ex profeſſo tractat hanc quæſtionem, docet obiectum ſolùm mouere quoad ſpecificationem (quæ eſt motio in genere cauſæ formalis extrinſecæ) non autem effectiuè, & quoad exercitium, ſicut etiam obiectum potentiæ cognoſcitiuæ concurrit mouendo quoad ſpecificationem, in quantum obiectum, nõ autem effectiuè, nam effectiuè mouetur potentia à principio efficiente ſpecies, & per eas immutante potentiam. Quod quidem principium effectiuum, ſeu productiuum ſpecierum aliquando eſt ipſummet obiectum, licet non vt obiectum, ſicut in ſenſibus externis videmus naſci ſpecies, & prouenire ab ipſis obiectis, licet non ſecundùm cauſalitatem, & influxum obiectiuum, ſed quia aliàs habent aliquam vim producendi effectiuè illas. Aliquando verò non ipſum obiectum effectiuè producit ſpecies, ſed eſt alia cauſa efficiẽs ſpecies, alia obiectũ mouẽs, vel terminãs, ſicut intellectus agẽs in nobis producit effectiuè ſpecies intelligibiles, nõ tamẽ intellectus agẽs eſt ipſũ obiectum, cuius ſpecies efficit, ſed in phãtaſmatibus relucet.

56 Ad *rationem reſp.* Quod ſpecificatio, quæ in ipſis actibus eſt, procedit effectiuè ab illo principio, à quo elicitur, & procedit actus in indiuiduo, & quoad exercitium, ſicut ab eodem generante producitur effectiuè natura ſpecifica Petri, & indiuiduatio eius. Sic ergo à voluntate producitur elicitiuè, & effectiuè actus in ſua ſpecie, & in ſuo indiuiduo; ab obiecto autem pendet actus in genere cauſæ obiectiuæ & formalis, aut etiam finalis. A Deo autem depẽdet ille actus, vt ab influẽte in entitatem actus, & vt excitante intellectum, & applicante, ſeu mouente volũtatem, quod quidem in primo voluntatis actu Deus facit ſe ſolo, & ibi operatur gratia, non cooperatur, quia ſolus Deus mouet in illo actu, quia primus eſt, nec habet voluntas alium priorem, quo ſe moueat: in aliis autem actibus ſequentibus, non ſe ſolo mouet Deus, & operatur, ſed ſimul cum voluntate ſe mouente cooperatur, & ipſa voluntas ſe applicat, & determinat, ſicut ex voluntate finis ſe mouet ad voluntatem mediorum motione, ſeu applicatione effectiua, & quoad exercitium.

Et *quando dicitur*: quod voluntas eſt in potentia, & indifferens ad eliciẽdum talem actum. *Reſp.* quod non eſt indifferens *indifferentia ſuſpenſiua*, & indeterminata, quæ ſola impedit operationem; ſed determinatur, & inducitur ad operandum, tùm ab ipſo obiecto in genere cauſæ formalis extrinſecæ, ſeu per modum ſpecificantis, tùm ab ipſo Deo in genere cauſæ mouentis, & operantis, ad primum quidem actum ſe ſolo, ad reliquos autem actus ſic mouentis, & determinantis, vt etiam ipſa voluntas ſe determinet, & moueat per imperium, vel per vſum, tranſeundo de vno actu ad alium. 57

Et *ad replicam*: Quod ſi bonum apprehenſum determinat, habebit ſe vt principium *quo* efficiẽs. *Dicimus*, quod non ſe habet niſi vt principium purè ſpecificans, vel finalizans, ſeu principium obiectiuum: ſed eſt differentia inter principium obiectiuum voluntatis, & intellectus, quod obiectum intellectus debet intra ipſum intellectum modo intelligibili, & intentionali poni vt ipſum determinet, & actuet, eo quod notitia patitur ab obiecto, & potentia, elicitur enim ab intellectu, & emanat per modum cuiuſdam aſſimilationis, qua ipſa potentia cognoſcitiua fit ipſummet obiectum in eſſe intentionali, & repræſentatiuo. Vnde oportet, quod obiectum prout in ſpecie relucens, & in eſſe intelligibili poſitum ita actuet intrinſecè intellectum, quod illum actuet, & determinet ad eliciendum ipſam intellectionem per modum formæ intelligibilis, cui fit aſſimilatio, & conſequenter non repugnat, quod effectiuè concurrat repræſentatiuè, ſeu loco obiecti ad talem cognitionem, quia forma, quæ intrinſecè actuat, & informat in ordine ad actum, & tanquam principium aſſimilandi ſibi aliquid, ex ipſo modo informandi habet etiam in actum effectiuè influere, præſertim vt accipit influentiam ex ipſa virtute elicitiua potentiæ, quam determinat, & actuat. At verò obiectum voluntatis non trahitur intra voluntatem, nec eam actuat, & informat intrinſecè in ordine ad aſſimilationem, ſed ſolùm mouet vt propoſitum, & manifeſtatum in intellectu. 58

Vnde non concurrit effectiuè vt forma inhærens agenti, ſed vt purè obiectum ab extra mouens, & ſpecificans. Obiectum autem in phantaſmate relucens non concurrit cũ intellectu agẽte effectiuè, ſed obiectiuè, vel etiam inſtrumentaliter, vt diximus *in libris de anima, q. 10.* Species autem intelligibilis, quia eſt forma illi inhærens entitatiuè, ipſumque actuans intentionaliter, poteſt concurrere effectiuè ad actum, non autẽ mouere, & applicare intellectũ effectiuè, quia forma inhærens non operatur effectiuè in ſuum ſubiectum, quia nunquã operatur forma aliqua vt *quo*, niſi in concreto, & ipſo ſubiecto operãte vt *quod*, ſed ipſa forma cum ſubiecto operatur, & influit 59

in

in actum , qui elicitur à potentia actuata ſpecie. Quod non currit in obiecto voluntatis, quia non inhæret potentiæ, nec informat illam ad eliciendum actum, ſed tantum ei proponitur. Nec oportet quod omnes cauſæ ſubordinatæ ſint in eodem genere cauſæ, ſed materialis ſubordinatur formali, & formalis efficienti, & illa finali. Et ſic eſt in propoſito Non autem eſt neceſſe, quod ſi ſubordinatur efficiens alteri , iſta etiam ſit efficiens, ſed poteſt eſſe finalis, vel obiectiua formalis, & ſpecificans.

ARTICVLVS V.

Quæ obiecta neceſſariò moueant voluntatem, & quis modus mouendi ab exteriori illam neceſſitet?

1 PAuca *circa nececeſſitatem* voluntatis ortam ab obiectis attingemus in præſenti, quia alibi à nobis tractata ſunt. Et circa modũ mouendi, quo voluntas ab exteriori principio influente, & mouente illam immutari poteſt , explicauimus breuiter aliqua quæ *D.Th.* in præſentibus quæſtionibus dicit, & conducũt ad intelligendũ quomodo motor extrinſecus determinet voluntatẽ, & quomodo poſſit illam neceſſitare, vel non.

Quid moueat neceſſariò quoad ſpecificationem?

2 SÆpe *dictum à nobis eſt*, quomodo diſtinguatur libertas quoad ſpecificationẽ, & quoad exercitium , & ſimiliter neceſſitas quoad vtrumque. Et cùm ſpecificatio in actibus ſumatur ab obiecto, exercitiũ verò, ſeu elicientia à ſubiecto, eiuſque potentia, & vi operatiua, oportet neceſſitatem , aut libertatem quoad ſpecificationem ex obiecto ipſo colligere, quãdo videlicet relinquit, vel non relinquit indifferentiã in ipſo obiecto, vt operatur. Igitur *neceſſarium quoad ſpecificationem* , vt etiam ſupra *diſp.*2. attigimus , eſt id quod ex parte obiecti non habet indifferentiam vt non ametur , ſed totum quod in obiecto relucet amabile eſt , ſeu amoris terminatiuum , non odij, aut fugæ. *Liberum quoad ſpecificationem* eſt, quod ex parte obiecti indifferentiam, & indeterminationem habet vt proſequetur, vel fugiatur, ideſt, vt bonum , vel malum appareat , eo quod proſecutionis obiectum eſt bonum, fugæ malum. Quod ergo ſolùm poteſt obiici tanquam bonũ, non manet indifferens , & liberum in ipſa ratione obiecti, quæ eſt principiũ ſpecificationis, & ſic eſt neceſſariũ quoad ſpecificationẽ, ideſt, quoad rationẽ obiectiuã. *Neceſſarium quoad exercitiũ* eſt quod non relinquit indifferens , & liberũ ipſum principium volendi in elicientia actus , ad quod requiritur, quod nec poſſit diuertere propoſitionẽ obiecti, nec eo propoſito poſſit retinere elicientiam actus, *Liberum quoad exercitium* eſt è cõtra, quod relinquit indifferens ipſum principiũ elicitiuum actus, & potens elicere, vel non elicere, ſiue id faciat diuertendo propoſitionem obiecti, ſiue propoſito obiecto in vtramque partem volendi, aut nolendi, accipiendo vnum, & relinquendo aliud, ſiue etiam ſuſpendendo actũ, licet nunquã ſuſpenſio ſit pura , & abſoluta extinctio omnis actus ſi voluntaria eſt, vt *diſputatione* 3. diximus.

Ex *quo etiam* ſequitur , quomodo diſcernenda ſit libertas contrarietatis, & cõtradictionis, quod illa reſpicit oppoſitionem obiectorum in ratione boni, & mali, conuenientis, aut diſconuenientis: hæc reſpicit oppoſitionem actuum penes procedere, aut non procedere, elici, vel non elici à ſubiecto, ſeu à principio. Et ideo libertas iſta, ſeu oppoſitio actuum eſt contradictionis , quia verſatur inter terminos contradictorios, ſcilicet eſſe, & non eſſe à ſuo prinpio, elici vel non elici actũ, Semper tamen iſti modi libertatis cum præciſione ſumendi ſunt, ita quod libertas contradictionis ſolùm conſideretur penes ipſum egredi, vel non egredi actionis. Si verò ex tali omiſſione, aut negatione elicientiæ ſequatur , aut refundatur aliquid mali, & difforme rationi in obiectum omiſſum, vel commiſſum, ſic non manebit in ratione puræ libertatis contradictionis , ſed admiſcebit aliquid de libertate contrarietatis, quatenus obiectum relinquitur malum. Vnde oportet valde cautè procedere in hac parte , & attendere ne mutetur appellatio, tranſeundo de pura contradictionis libertate ad contrarietatem, vt in actibus Chriſti Domini poſito præcepto, cum dicitur; Poterat operari, & non operari inſtante præcepto; ſi non operaretur peccaret, ſeu frangeret præceptum; ergo ſi poterat non operari , poterat peccare Mutatur appellatio de libertate cõtradictionis in libertatẽ contrarietatis. Nam in maiori, *poſſe operari, & non operari*, intelligitur præcisè , vt explicat libertatẽ contradictionis; in minori verò ly *non operari*, ſumitur etiam contrariè, & prout inducit malitiã moralem, & ſub hac formalitate non poterat operari illud vt malum, licet quoad phyſicã egreſſionẽ actus, & quoad exercitium in hoc , vel in illo indiuiduo actus poſſet alium actum operari, & iſtum non operari, cùm vterque ſit bonus. 3

His *ſuppoſitis* iuxta ea quæ in *libris de anima q.* 2.*a.*4. à nobis tractata ſũt, dicendũ eſt ex *D.Th.* id quod neceſſario mouet quoad ſpecificationem reduci ad vnũ obiectũ formale, & ad duas conditiones incluſas. Obiectum formale eſt beatitudo in cõmuni, & multo magis ſi intuitiuè, & in ſe videatur in particulari illud obiectum , quod eſt eſſentialiter, & in ſe intrinſecè tota ipſa beatitudo adęquatè, ideſt, Deus ipſe clarè viſus. Cõditiones autẽ in tali obiecto incluſæ ſunt duæ, ſcil. ipſũ eſſe, ſeu viuere, & benè eſſe, ideſt, ſine defectu eſſe , hoc enim eſt benè eſſe. Vnuſquiſque enim naturaliter vult bonum ſatiatiuum ſui, & hoc eſt beatitudo. Non poteſt autẽ habere bonũ ſatiatiuum ſui , niſi ſupponat tanquam fundamentum ipſum eſſe, ſeu vitã, quia ſine vita nõ poteſt benè viuere , & ſatiatiuè eſſe. Secundò requiritur ex parte conſummationis, & termini quod hoc eſſe benè habeat, ideſt, ſine deficientia, quia ſi aliquid deficit ex his, quæ debẽtur, vel quorũ eſt capax, nõ eſt plene ſatiatus, & conſequẽter neque beatus. Hæc ergo per ſe neceſſariò appetuntur neceſſitate ſpecificationis, & quantum eſt ex parte obiecti, quia in ipſo obiecto nihil relucet de malo, ſeu de obiecto fugæ, ergo ſi voluntas fertur in illud, de neceſſitate , & determinatè debet amare: nec eſt ibi indifferentia ad proſequendum, vel fugiendũ ex parte obiecti, cũ non niſi bonũ repræſentet, licet nõ liget voluntatẽ vt non poſſit inde diuertere, & ſic nõ in exercitio neceſſitetur amare. Et eodẽ modo ea quæ neceſſariã connexionẽ, 4

& per ſe habent cũ tali obiecto eadem neceſſitate quoad ſpecificationem amantur. Quæ verò talem connexionem per ſe,& neceſſariò non habent, non neceſſariò appetuntur etiam ex parte obiecti.

5 Hanc *doctrinam docuimus* citato *co librorum de anima ex Diuo Thoma*. Tùm *in hac* 1.2.*q*.10. *a*. 2.*ad tertium*. Tùm *q*.6.*de malo a.vnico ad ſeptimũ*, & videri poteſt 1.*p.q*.82.*art* 2. & *q*.21.*de Veritate a*.5.& 6. Sufficit notare verba, quæ ponit *Doct. Sanct. in hac q*.10. cũ inquit: *Quod finis vltimus de neceſſitate mouet voluntatem quia eſt bonum perfectum, & ſimiliter illa quæ ordinantur ad hunc finẽ, ſine quibus finis haberi non poteſt, ſicut eſſe, & viuere, & huiuſmodi*. Sumitur autem finis vltimus hîc non materialiter pro re illa in qua talis finis conſtituitur, ſed formaliter pro ratione illa, qua talis finis in ratione finis vltimi conſtituitur, ſcilicet perfectio illa, & bonitas quatenus verè, vel apparenter, & iuxta proprium arbitrium ſatiat, & implet voluntatem. Hoc enim non poteſt habere niſi rationem boni, quia deficientia à bono prout talis non ſatiat, nec implet; implere enim, & ſatiare, perficere eſt, nihil autem perficit per deficientiam à bono. Vbi autẽ ſolùm reſplendet ratio boni non poteſt relinqui locus actui odij, vel fugæ, ſed ſolùm amoris, vel proſecutionis, eo quod bonum vt bonum eſt per ſe ſpecificatiuum obiectum amoris, ſicut malum abominationis, & fugæ.

6 Ex *hoc ergo* deducit *Sanct. Thom. in hac q*.10.*a*. 2. ſolùm vniuerſale bonum, quod eſt beatitudo, eſſe tale quod voluntas non poteſt illud non velle, quod eſt eſſe neceſſarium quoad ſpecificationem volendi, ſeu amandi, non enim poteſt eſſe obiectum nolendi. *Et format rationem ſic*: Quia in quolibet motu potentiæ conſideranda eſt ratio, qua obiectum mouet potentiam, ad illã enim neceſſitatur potentia quantum eſt ex parte obiecti, quia non poteſt extra limites ſuæ ſpecificationis exire, cùm hoc ſit ei eſſentiale, vt patet in viſu, qui habet pro obiecto motiuo colorem, vnde ſi proponatur color non poteſt viſus non moueri, niſi quis viſum auertat, quod pertinet ad exercitium actus; ſed tamen quantum ad ſpecificationem, non poteſt color propoſitus mouere potentiam viſiuam niſi ad viſionem. Si tamen eſſet aliquod obiectum, non omnibus modis, aut non ex omni parte coloratum, benè poſſet viſus tale obiectum non videre, & ita non moueretur de neceſſitate viſus à tali obiecto, quia poſſet intendere illud pro ea parte, qua coloratum non eſt. Cum ergo bonum ſit obiectum volũtatis ſpecificatiuum quoad actus proſecutionis, & amoris, impoſſibile eſt, quod voluntas tendat in aliquid, quod non ſit bonum, quia ſic egrederetur limites ſuæ ſpecificationis; ergo neceſſe eſt quod coarctetur, & determinata ſit ad tendendum in bonũ, ita quod non poſſit velle oppoſitum eius, quod bonum eſt, & ita ſi tendit in aliquod obiectum, & vult illud, debet eſſe bonum. Illud ergo obiectum, quod vniuerſaliter eſt bonum, nec in eo apparet ratio mali, ita neceſſitabit voluntatem, quod ſi voluerit ſe exercere erga illud, non poſſit oppoſitum eius velle, ſeu ipſum fugere, ſed ſolùm velle, licet non teneatur in exercitio illud velle, quia poteſt ad aliud diuertere, & non de illo cogitare. Illud autem obiectum, quod non ita vniuerſaliter, & plenè eſt bonum, vt non poſſit ſecundum aliquã conſiderationẽ bonum non apparere; non neceſſitat voluntatẽ vt feratur in ipsũ, ſed poteſt ſub illa cõſideratione, qua bonum nõ apparet, repudiare. Ex quo infertur, quod ſola beatitudo, & conditiones ipsã concomitãtes, eſt quæ neceſſitat quoad ſpecificationem, quia ſola beatitudo eſt bonũ perfectũ, cui nihil deeſt, nec poteſt apparere non bonũ. Reliqua bona in quibus deficere poteſt aliqualiter ratio boni, non repugnat repudiari à voluntate.

Sic *ſe habet ratio D. Thom* quæ directè probat beatitudinem eſſe obiectũ neceſſitans quoad ſpecificationẽ. Ex illa tamẽ etiã deducit *Sanct. Doct.* ſolutione *ad* 3. ea quę ita ordinantur ad hũc finẽ, quod ſine illis finis haberi non poteſt ſicut eſſe, viuere, & huiuſmodi, neceſſariò amari quoad ſpecificationẽ, eo quod per ſe, & neceſſariò ſunt adiuncta ipſi fini. Et hoc etiã dixerat in eadẽ *q.a*.1. quod naturaliter homo vult, non ſolũ obiectum voluntatis, ſed etiã alia, quæ conueniũt aliis potentiis, vt cognitionẽ veri, quæ conuenit intellectui, & eſſe, & viuere, & huiuſmodi alia, quæ reſpiciunt conſiſtentiã naturalẽ. Quod vtiq; intelligitur per ſe loquendo, & quantũ eſt ex parte obiecti, & bonitatis eius, nã per accidens benè poteſt oppoſitũ accidere ex errore, quo aliquis ita peruertit exiſtimationẽ, quod putat illi fini, quẽ amat, deſeruire amiſſionẽ vitæ, vt qui ſe interimunt eo quod nõ poſſunt tolerare vitã in miſeriis. Vnde illi nõ habent odio vitã vt vitã, ſed vt miſerã, & ſubiectã calamitatibus, quas nimis appetunt fugere. Sicut è contra, qui amiſſione vitæ exiſtimant ſecundũ fidẽ debere eam profundere aut ſecundũ errorem ſe obſequiũ præſtare Deo, non habent odio vitam vt vitam, ſed meliorare volũt, aut putant ſe meliorare per mortem. Omnes ergo amant vitam formaliter, licet non omnes materialiter, & ſub talibus circumſtantiis.

Et *ex hoc etiam* infertur, quod ratio *S. Thomæ* procedit de beatitudine pro formali, id eſt, ratio boni perfecti, nõ pro illa re materiali in qua formalis illa ratio beatitudinis inuenitur. Hæc enim poteſt ratione alicuius praui dictaminis odio haberi, vt cũ Deus odio habetur, non conſiderando illum ſub ratione ſummi, & perfecti boni, qua eſt in ſe, ſed prout infert aliquem effectum diſplicẽtem, & vnde oritur illa abominatio. Loquendo autẽ de formali ratione beatitudinis, quæ eſt ipſa ratio perfecti boni, efficaciter concludit ratio *D. Th.* quia volũtas neceſſitatur ad procedendũ iuxta ſuum ſpecificatiuum proprium, & per ſe, ſi velit actum elicere: ſicut enim ſi vult actum elicere, non poteſt elicere actum, qui non ſit per modum inclinationis, & ponderis, quia hoc eſt eſſẽtiale prædicatũ actus volitiui, vt diſtinguitur à cognoſcitiuo, ita nõ poteſt (ſi velit elicere actũ) nõ elicere, niſi ſub ſua ratione, & obiecto ſpecificatiuo, hoc eſt ſub ratione boni, ita quod bonũ ſit propriũ, & per ſe obiectũ amoris, & inclinationis, ſicut malũ eſt obiectũ fugæ, quatenus malũ, vt ſupra oſtẽdimus. Quare cũ perfectũ bonũ, & ſatiatiuũ ſit bonũ ſine apparẽtia mali, nõ poteſt eſſe ſpecificatiuũ niſi amoris, & proſecutionis, nõ fugæ. Vnde ſicut alligatur voluntas ad hoc vt bonũ, quatenus bonũ proſequatur, malũ autẽ quatenus malum fugiat, ita neceſſitatur à formali ratione beatitudinis, quæ eſt perfectum bonum, vt ſi velit elicere actum, non niſi proſecutionis, & amoris eliciat erga illud; & ſimiliter erga ea, quæ ita

ordinantur

ordinantur ad talem finem, vt ſine his non poſſit obtineri.

9 Quod *ſi quæras*; An hoc procedat de omnibus mediis neceſſariis ad talem finem, & ſine quibus haberi nō poteſt, vt ſunt virtutes, & alia quæ ex beneplacito Dei per ſe requiruntur neceſſitate medij, vt fides in Chriſtū, & Sacramentū Baptiſmi, & alia ſimilia? *Reſp.* Iſta non amari neceſſariò quoad ſpecificationē, ſed poſſe odio haberi, ſicut multi abominantur Sacramenta, & legē Chriſti, & ipſe Dominus dixit de Iudæis, *Quia odio habuerunt me gratis.* Ioan. 15. Hoc autē ideò eſt, quia virtutes, & fides Chriſti, & Sacramenta illa ſunt neceſſaria neceſſitate medij ad finem vltimum, non ſolùm formaliter, & in communi conſideratum, ſed naturaliter, & in tali re, ſcilicet, in Deo vero, quem dum non videmus, non neceſſitamur diligere, prout talis eſt in particulari, ſed poteſt aliquis ipſum abiicere, & odio habere ex praua exiſtimatione, non conſiderando illum vt ſummū bonum in ſe, ſed ex aliquibus effectibus, ratione quorum ipſum non diligit. Et eadem ratione nō neceſſitatur quoad ſpecificationē ea diligere, ſine quibus iſte finis in particulari, & materialiter conſideratus haberi non poteſt, vt ſunt ea, quę in argumento referuntur.

10 Quæ *poſſent obiici* contra noſtram reſolutionem circa obiecta, quæ diximus quoad ſpecificationem neceſſitare, adducta ſunt à nobis, & ſoluta in *Libris de anima quæſt.* 12. *artic.* 4. ibi videri poſſunt.

Quæ obiecta moueant quoad exercitium neceſſariò?

11 ALiud eſt inquirere: an aliquod obiectum ratione ipſius obiectiuæ motionis, ſeu cauſalitatis, & in vi illius poſſit neceſſitare quoad exercitium; aliud, an detur aliquod obiectum, quo poſito, circa illud neceſſitetur quoad exercitium voluntas, licet non ex illo in vi motionis obiectiuæ, ſed in vi alterius, quæ efficienter, & quaſi impulſiuè neceſſitet voluntatem ad exercendum actum aliquem ſecundum quod hic & nunc indiuidualiter egreditur à potentia. Hoc enim eſt neceſſitare quoad exercitium, vt diſtinguitur à ſpecificatione, ſcilicet coarctare, ſeu determinare voluntatem vt efficienter eliciat, ſeu elicitiuè efficiat hunc actum. Quod ſi obiectum in vi obiectiuæ motionis id non faciat, à qua vi & principio id procedat quando ſic neceſſitatur circa aliquod obiectum, vt in viſione beatifica. Si vero obiectum in vi obiecti neceſſitare poteſt quoad exercitium, reſtat videre, quibus obiectis id competat, an ſoli viſioni beatificæ?

12 Sic *ergo dicimus*, quod primo modo non neceſſitatur voluntas quoad exercitium ab obiecto in vi ſolius motionis obiectiuæ, quæ eſt ſententia *Caietan. Soto, Medina*, & aliorum apud *Martinez hic Quæſtion.* 10. *articul. prim. dub. prim.* *Et ratio* eſt manifeſta: Quia neceſſitas quoad exercitium eſt neceſſitas potentiæ, & coarctatio quoad ipſum egredi, vel non egredi actus à tali potentia, non autem eſt coarctatio quoad ſpeciem, vt ſi velit operari, ſolùm poſſit actum talis ſpeciei, & non alterius facere: ſicut neceſſitas quoad ſpecificationem eſt coarctatio potentiæ ad ſpeciem talis actus erga obiectum, ſi circa illud velit elicere actum: ſed neceſſitas exercitij eſt coarctatio vt de facto velit, & eliciat hunc actum. Non ergo poteſt motio obiectiua, ſeu ſpecificatiua ſe ſola neceſſitare quoad exercitium, quia non eſt ſuæ conducentiæ, neque ad eius ſphæram pertinet ad exercitium actum mouere, ſed eſſe formam ſpecificationis actus; ergo neque ad ipſam pertinet mouere quoad exercitium neceſſitando, ſed ſolùm ſiſtit in ſpecificatione ſecundum cauſationem formalem; exercitium autem pertinet ad elicientiam, & efficientiam actus; ergo & coarctatio, ſeu neceſſitatio ad illam à cauſa efficiente, non à formalizante debet directè prouenire. Et huic concordat ſenſus *D. Th.* qui abſolutè docet obiectum non neceſſitare, nec mouere quoad exercitium, ſed tãtum quoad ſpecificationem, vt patet in hac *Quæſt.* 9. *art.* 1. *& quæſtion.* 10. *artic.* 2. vbi inquit: *Quod voluntas mouetur dupliciter, vno modo quantum ad exercitium actus, alio modo quantum ad ſpecificationem actus, quæ eſt ab obiecto. Primo modo voluntas à nullo obiecto ex neceſſitate mouetur.* Quæ propoſitio ita vniuerſaliter negatiua verificatur de omni obiecto ſub formali ratione, & motione obiectiua, & ſpecificatiua, ſic enim non exercitium reſpicit directè, ſed ſpecificationem; ergo neque neceſſitare poteſt ſub hac formalitate quoad exercitium, ſed quoad ſpeciem.

Addo *tamen*, quod licet directè, & per ſe ob- 13
iectiua, ſeu ſpecificatiua motio non poſſit neceſſitare quoad exercitium, poteſt tamen aliquod obiectum, nempè Deus clarè viſus, indirectè neceſſitare quoad exercitium, quia cum ſit ſummum bonum impedit omne dictamen, quod opponi poteſt continuationi ſui exercitij, aut quod ceſſationem ab ipſo poteſt inuare. Cum enim voluntas ab exercitio aliquo ceſſare non poſſit, niſi ex aliquo dictamine proponente ſibi talem ceſſationem vt conuenientem (ſi ex voluntate, & vitaliter, atque cum aduertentia ceſſat) ideò ſi obiectum talis ſit naturæ, & conditionis, quod non permittit ſecum dictamen de conuenientia ceſſandi ab actu, ex hoc impedit indirectè ceſſationem à tali exercitio, & conſequenter neceſſitat ad illud. Sic autem eſt obiectum beatificum, quod cum ſit ſummum bonum non ſolum ex parte rei cognitæ repræſentat ſummam conuenientiam vt ametur, & nullam diſconuenientiam, aut rationem mali vt repudietur, ſed etiam non permittit aliquam conuenientiam apparere in ceſſatione ab acto, aut aliquam diſconuenientiam in continuatione eiuſdem, eo quod ille actus pertinet ad fruitionem ſummi boni, & formaliter, vel præſuppoſitiuè facit acquiſitionem vltimi finis, in qua adeptione, & fruitione eius, ſi aliquid mali poſſet apparere, poſſet aliquis retrahere ſe ab amore finis vltimi, vniuerſaliter loquendo, quia non minus de bono repræſentatur in illo particulari obiecto, quod eſt Deus, & ſummum, quàm in formali ratione vniuerſaliſſimi boni, quod eſt obiectum per ſe voluntatis, eo quod Deus eſt omne bonum, & vniuerſaliſſimum bonum, & ſic in repulſione illius, quando in ſe clarè videtur, contineretur repulſio totius rationis formalis

ipſius voluntatis, quæ eſt bonum abſolutè, & in tota vniuerſalitate, & latitudine ſua.

14 Circa *ſecundum ſenſum* quæriti, ſcilicet, an detur aliquod obiectum in cuius præſentia neceſſitetur voluntas qooad exercitiom? Certum eſt dari, nempè Deus in ſe clarè viſus, in cuius intuitiua viſione voluntatem neceſſitari quoad exercitium, ſuprà oſtendimus *diſp.* 1. *art.* 7. Nunc ſolùm poſſet inquiri, an detur aliquod aliud obiectum præter Deum in ſe viſum, quod neceſſitet quantum ad exercitiom? Et ſiue detur, ſiue non detur, quodnam ſit principium à quo effectiuè proueniat iſta neceſſitas quoad exercitium, ſuppoſito quod ab obiecto non proueniat, prout obiectum ſpecificatiuũ eſt, & in tali genere cauſā ſit?

15 Ad *primum Reſp.* negatiuè ſtante plena, & perfecta aduertentia, ſeu exiſtente voluntate in ſuo debito, & coouaturali ſtatu; ſi enim voluntas non ſit in ſtatu debito, ſed deficiat illi cognitio, & aduertentia debita, poterit neceſſitari quoad exercitiũ, vt in motibus primo primis, in quibus tamen voluntas non operatur iuxta ſuũ proprium, & connaturalẽ modom, nec regulatur propria, & debita cognitione, & ideo non operatur vt volũtas, ſed vt natura. Loquendo autem de voluntate in proprio, & debito ſtatu, & vt mouetur à propria, & debita aduertentia, à nullo obiecto extra Deum clarè viſum poteſt neceſſitati quoad exercitium. *Et probatur*, quia nollum obiectum proponitur cum tanta plenitudine boni, quod nõ poſſit voluntas diuertere eius cogitationem pro hîc & nunc, vt experientia quotidiana comprobat, nam ſi etiam ipſam vitam, & ipſum eſſe poteſt quis fugere, & odio habere, ac deſiderare mori, quodnam bonũ tàm debitom, ac neceſſarium, vel tàm plenum erit, quod non poſſit homo diuertere, & ad aliud attendere? Et idem eſt de beatitudine in communi, quæ non neceſſitat nos quoad exercitium, alias in illius volitione nõ poſſet quis mereri, cum tamen honeſtus, & bonus actus ſit velle bonũ in cõmuni, iuxta illud Pſalm. 33. *Diuerte à malo, & fac bonũ.* Et huius ratio eſt; quia voluntas eſt potentia vniuerſaliſſima, quæ ad quodcumq; bonum ſe poteſt extendere, ſicut materia ad quãcumque formam: ergo præter vniuerſaliſſimum bonum in ſe clarè viſum, nullum aliud bonũ particulare poteſt plenè adæquari ipſi potentiæ voluntatis. Quandiù autẽ volontas nõ eſt adæquata, & plena, poteſt ad aliud diuertere, & aliud bonũ deſiderare; ergo à nullo bono extra vniuerſaliſſimom bonũ clarè viſum poteſt neceſſitari, vt non diuertat ab illo, & conſequenter manet libera quoad exercitium, quia auertendo cogitationem ab obiecto, ceſſat exercitium volontatis circa illud. Quæ eſt ratio *D. Thom. hîc Quæſt.* 10. *artic.* 2.

16 Sed *obiiciës* contra illam, non rectè, & ſufficiẽter probare. *Primò quidem*: quia Angelus in prima ſua operatione erat liber quoad exercitium, quia merebatur per illam, vt doceri ſolet 1. *p. q.* 63. & tamen non poterat diuertere illam primam cogitationem, quia erat immediatè à Deo; ergo poſſe, vel non poſſe diuertere cogitationem, non conducit ad libertatem qooad exercitium. *Deinde* quia ſaltem manente apprehenſione obiecti, & iudicio, voluntas neceſſitabitur ad exercitiũ, quia ſi ex eo poteſt libera in exercitio eſſe, quia poteſt diuertere cogitationem, ergo illa ſtante neceſſitabitur; & ſic cum eſt vehementiſſima, & valdè fixa apprehenſio rei, non manebit libera voluntas in exercitio in ſenſu compoſito, cum tamen oppoſitum experientia conſtet, quia etiam ſtante apprehenſione, & iudicio de aliquo obiecto, poteſt voluntas ſe detinere. Et damnati habent vehemẽtiſſimam apprehenſionem de illo igne torrente, & tamẽ liberi manent quoad exercitiom in actibus, quos inde concipiunt erga Deum, & in odio ipſius, quia peccant in his; ergo ſunt liberi.

Ad *primum reſpond.* rationem *D. Thom.* efficacem eſſe, etiam admiſſo illo caſu, quia ſi Angelus manet liber quoad exercitium, etiam quando nõ poteſt diuertere cogitationem, eo quod cogitatio ipſa cum indifferentia exercitij proponitur, quãtò magis non neceſſitabitur, quando poteſt cogitationẽ diuertere: itaque quoties cogitatio diuerti poteſt, optimè infertur libertas quoad exercitium, quia non poteſt manere exercitium voluntatis circa aliquod obiectum, ſi diuertitur eius cogitatio: è contra tamen non valet; quia benè poteſt manere liberum exercitium, etiamſi non diuertatur cognitio. Veritas tamen eſt, quod in illo primo inſtãti licet non poſſet diuertere Angelus cogitationem illam quoad ſpecificationem aſſumendo malam, aut defectuoſam cogitationem, quia non poterat ſe mouere, ſed à ſolo Deo, nec poterat formare dictamen defectuoſom, aut conformari illi, tamen poterat quoad indiuiduationem, & exercitium diuertere eligendo hanc numero volitionem potiùs quam illam, & diuertendo ab illa indiuiduali, vel ab alia, aut cum tanta, vel tanta intenſione, aut duratione, quia ſic mouebatur à Deo ad actum talis ſpeciei (ſcilicet ad bonum, quia ad malum non poterat à Deo) quod relinquebat illi latitudinem in eligendo iſtum, vel illom nomero actum, prout vellet. Et hoc ſufficit pro libertate in exercitio. Et in opinione eorum, qui putant voluntatem poſſe ab omni actu ſe ſuſpendere, & priuare, poterat phyſicè diuertere ab illo actu per omiſſionem purè negatiuam, non per omiſſionem moralem, & priuatiuam, quæ fundatur in alio actu priori, vel concomitante. 17

18 Ad *Secundum reſp.* Quod poſita cogitatione, quantumuis vehementiſſima, ſi non tollit indifferentiam iudicij, ſemper poteſt diuertere illam voluntas, & alteram eligere pro ſua libertate, & conuenientiorem ſibi rationem inuenire, licet nõ vehementiorem. *Et cum dicitur*, quod ſtante illa cogitatione neceſſitabitur voluntas, *diſtinguo*, ex ſuppoſitione quod non vult illam diuertere, ſed eam acceptat, & ab ea mouetur, *transeat*: abſolutè, & ſimpliciter, *nego*. Neceſſitari autem voluntatem ex ſuppoſitione, quod non vult diuertere, nec vult oppoſitum, nollum eſt inconueniens, quia hæc non eſt neceſſitas, ſed voluntas, tenetur enim, & coarctatur, quia vult teneri. Quare ſi voluntas velit poteſt ab illa cogitatione non moueri, aut totaliter diuertendo, & deferendo illam, aut ſi illa maneat, efficaciam eius & motionem practicam eneruando, faciendo quod alia proponatur efficaciori modo, ideſt, ſecundum maiorem conuenientiam hîc & nunc, quod eſt diuertere ab illa practice, licèt non diuertatur ſpeculatiuè, quia cognoſcit illam adhuc. Et ſic in ſenſu compoſito illa cogitatio non neceſſitat ex ſola ſuppoſitione cogitationis, ſed ſolum ex ſuppoſitione acceptationis ipſius voluntatis, quia vult non diuertere.

19 Ad *id verò* quod dicitur vehementiſſima cognitione damnatorum de ſuis pœnis. *Reſp.* Ens nō manere liberns in ſentiendo dolorem,& afflictionem,nec poſſe diuertere cogitationem de pœna inflicta, cum ita acerba ſit, nec in manu eorum ſit auertere illam, ignorare, vel non cogitare de illa. De obiectis verò, quæ non pertinent ad pœnam,ſed ad culpam libere cogitant,& libere volunt, licet ex praua adhæſione, & obſtinatione de facto ab illis non ceſſent.

20 Ad *ſecundum dubium*, quod in hac difficultate proponitur, ſcil. à quo principio effectiuo prouenint iſta neceſſitas quoad exercitium,ſuppoſita propoſitione talis obiecti,circa quod neceſſariò erumpit voluntas, *Reſp.* Quod quando iſta neceſſitas ſit cum plena aduertentia in cōſpectu obiecti beatifici,illa neceſſitas effectiue prouenit à principio à quo prouenit elicientia illius actus, ſcil. à charitate, quæ eſt principium illius amoris ſupernaturalis. Quando vero iſta neceſſitas prouenit ſine aduertentia plena,vt in motibus ſubitis,principium talis neceſſitatis effectiuū eſt ipſa voluntas, vt in tali ſtatu conſtituta ſine indifferentia iudicij: ſicut appetitus in brutis eſt cauſa effectiua actus neceſſarij in exercitio, vel ipſe inſtinctus naturæ inclinans ad obiectum ſic propoſitum; &eodem modo ſe habet voluntas reſpectu talis obiecti ſic propoſiti. Itaque ſicut in aliis potentiis neceſſatiis, in obiectum fertur potentia actu neceſſario quoad exercitium, ſicut viſus in colorem, nutritiua in alimentum, graue in centrum, nec tamen effectiue oritur illa neceſſitas à centro,ab alimento,à colore, ſed à potentiis circa illa;ita à voluntate circa obiectum ſine indifferentia propoſitum,oritur effectiue illa neceſſitas in exercitio. Sed tamen in patria oritur non à nuda voluntate,nec per ſulum concurſum generalem Dei,ſed à voluntate eleuata per charitatem.

21 Et *Ratio eſt*,quia ille neceſſarius amor eſt fruitio beata Dei in ſe,homo autem indiget principio eleuante ad videndum Deum,& beate fruendum illo,vt determinatur in Clementina *Ad noſtrum*.de hæreticis; ergo ille amor neceſſarius cum ſit fruitio Dei, neceſſario oritur non à voluntate nuda,ſed vt eleuata. Eleuatur autem per charitatem à qua procedit amor fruitiuus Dei;ab illa ergo effectiue procedit neceſſitas illa quoad exercitium in actu amoris,& charitatis,in motibus autem ſubitis,& indeliberatis,in quibus procedit voluntas ſine plena aduertentia, neceſſitatur voluntas ex ipſo proprio modo, & ſtatu in quo inuenitur, quia non relinquitur illi indifferentia ad arbitrandum,&eligendum,ſed ipſa naturæ propenſio,& inſtinctus ab Authore naturæ datus,quo operatur tanquam naturalis appetitus, ſeu non indifferenter præuentus ad determinatum bonum ſibi propoſitum ſine indifferentia,ad id enim ex naturali inſtinctu propendet, ſicut appetitus ſenſitiuus ad bonum ſenſibile ſibi naturaliter, & determinate propoſitum.

22 Inſtabis: Beatitudo in communi naturaliter attingitur à voluntate,habet que ſufficiens motiuū vt neceſſitet quoad exercitium;ergo aliquid præter beatificam viſionem neceſſario mouet quoad exercitium. *Anteced. probatur Tum ex D.Th.* qui id affirmat in *hac q.10.a.2.Tùm*, quia in ipſo bono in communi nulla apparet ratio mali;non ergo voluntas poteſt ab eius amore ceſſare, ceſſatio enim ab actu,non eſt niſi ratione alicuius retrahentis. *Tùm*, quia in Angelis volitio ſui, & Dei vt Authoris naturæ eſt quoad exercitium neceſſaria,& à fortiori in Deo, qui amat ſe ipsū neceſſario quoad exercitium;ergo etiam in nobis tale exercitium erit neceſſarium, & non liberū, aliàs perfectiori modo noſtra voluntas tenderet in illud obiectū,quàm Angelus,ſcil. liberè,&non neceſſariò. *Tum* etiam, quia liberi actus deriuantur in nobis ex aliquo actu neceſſario quoad ſpecificationem,quia omne indifferens,& variabile originatur ex aliquo firmo,&neceſſario,alias eſſet proceſſus in infinitum,nec fundamēto firmo niteretur totus proceſſus liberorum actuum,ergo etiam reduci debet in aliquem actum neceſſariū quoad exercitium,vt ea hac etiam parte firmum ſit, ſicut etiam in intellectu aſſenſus circa principia eſt euidens,& neceſſarius, quia ex terminis motus;ergo etiam bonum in communi volitionē neceſſariam inducit, quia ex terminis eſt nota eius bonitas. Quod præſertim habet verum in primo iudicio mouente voluntatem, hunc enim auertere non poteſt voluntas, cum ſit primum; ergo neceſſitatur ab illo quoad exercitium.

23 Reſp. negando antecedens,ſi loquamur de naturali,&neceſſaria attingentia quantum ad exercitium, ſufficit quod ſit naturalis quantū ad ſpecificationem. *Et ad primam* probationem ex D. Th. *Reſp.* ipſum non dicere,quod voluntas ſit naturaliter determinata quoad exercitium erga bonum in communi, quia in principio articuli expreſsè diſtinguit de motione quoad exercitium,& quoad ſpecificationem, & primo modo dicit à nullo obiecto moueri, ſecundo vero modo moueri à bono, ſeu fine. *Ad ſecundam probat. dicitur*,benè poſſe in ipſo exercitio apparere aliquam rationem mali;id eſt, diſconuenientis, vel minus apti,ſi non ex parte obiecti,ſaltē ex parte actionis,verbi gratiā, quia de aliis oportet cogitare, vel quia tædet de eodem ſemper tractare, aut aliquid ſimile, & ſic licet ex parte obiecti ſolùm appareat ratio boni abſolutè conſiderati, & terminatiuè, tamen ad exercitium neceſſitandum hoc non ſufficit, ſed requiritur, quod comparatiuè ad ſubiectum ſemper appareat ei bonū, & nunquam diſconueniēs,aut tædioſum,aut impeditiuum alterius cogitationis, vel actionis, & hoc in nullo obiecto, etiam boni in communi inuenitur,quia bonum in communi, ex hoc ipſo quod in communi accipitur,abſtractè ſe habet, & minus aptè ad omnia exercitia in particulari tractanda, vel diſponenda, ſed aliquod impedire poteſt. Solus Deus clarè viſus nihil impedit,&ad omnia iuuat,&exercitium habet cum ſumma delectatione, quia ſummum, & vniuerſale bonum eſt,& in omnia influit, & ſic etiam reſpectu cuiuſcumque exercitij nullum affert impedimentū, ſed conducit, & in ſuo exercitio ſummam delectationem habet: *Nec enim habet amaritudinem conuerſatio illius, nec tædium conuictus illius, ſed lætitiam,& gaudium*,vt dicitur Sap.8.

24 Ad *tertiam probationem Reſp.* Quod in Angelo,ſicut & in homine,poteſt reperiri & amor ſui per appetitum innatum,&per appetitum elicitū, qui naturalis eſt quatenus conformis naturæ, eique valde conueniens. Primus amor non conſiſtit in actu,ſeu operatione,quia appetitus innatus non appetit per elicientiam,ſed eſt ipſa proportio,&coaptatio voius erga aliud ante omnem

actum, & ita neceſſarius appetitus eſt, quia neceſſariò ineſt illa proportio, nec tamen dicitur propriè neceſſitas quoad exercitium, quia vbi nõ eſt operatio, non eſt exercitium. Inuenitur autem appetitus iſte innatus tàm reſpectu ſui proprij eſſe, quàm Dei vt Authoris ipſius eſſe, quia maximè proportionatum eſt naturæ ipſum eſſe, & conſeruatio eius, & ipſum primum principium à quo habetur eſſe, & à quo eſſentialiter dependet, & participatur. At vero ſecundo modo Angelus, & homo ſe ipſum, & Deum amant libere quoad exercitiũ, licet neceſſario quoad ſpecificationem per ſe loquendo (vt ſupra diximus.) Nam Angelus, & homo in diligendo ſe, & dum actu elicito naturali poſſunt mereri, implent præceptum de diligẽdo Deo, & ſe, ſibique procurãdo bona; ergo ille actus quoad exercitiũ liber eſt, capaxq; præcepti, & meriti, poteſtque mutare hunc, vel illũ actum in indiuiduo; poteſt etiam diuertere à tali amore, aut diuertendo cogitationem, vt in nobis experimur, aut corrumpendo dictamen, & æſtimationẽ de Deo, & de ſe, & ſic Deum, & ſe ipſos odio habendo, vt damnati faciunt, & multi homines.

25 Ad *quartam probat. Reſpond.* non oportere, quod reducatur libertas, & indifferentia actuum ad aliquem actum neceſſarium quoad exercitium; ſufficit quod ad aliquid neceſſarium quoad ſpecificationem, & ex parte obiecti, quia ſi eſt firma, & fixa ſpecificatio, ſufficienter tota indifferentia reſoluitur poſita determinata ſpecie. Quod verò etiam determinetur indiuiduatio, & exercitium actus non pertinet ad perfectionem libertatis, niſi vel obiectum ſit ſummè bonum clarè viſum, & tunc non eſt principium, ſed conſummatio, & finis vltimus libertatis, vel ſubiectum ſit in ſtatu imperfecto, & cum inaduertentia, ſicut in motu primo, & hoc non pertinet ad perfectionem libertatis, ſed ad imperfectionem. *Exemplum verò de intellectu* non quadrat, quia intellectus nõ eſt potentia formaliter indifferens, & libera, & ideò in ſuis principiis, à quorum euidentia mouetur, non eſt mirum, quod moueatur neceſſario quoad exercitium propoſitis terminis; poteſt tamen à voluntate diuerti cogitatio de illis terminis, & ſic ceſſabit exercitium aſſentiendi.

26 Ad *id vero* quod dicitur de primo iudicio à quo homo, vel Angelus mouetur, quod non poteſt illud diuertere, & ſic neceſſitatur ab illo. *Reſp.* Quod non poteſt illud auertere potentia antecedenti, bene tamen potentia conſequenti, eo quod iudicium illud licet non formatur per imperium, & deliberationem ipſius Angeli, ſed à Deo communicetur illi, tamen communicatur cum indifferentia quoad exercitium, quia datur illud iudicium vt regulatiuũ actionis liberæ, quæ ab Angelo tunc faciẽda eſt. Vnde taliter datur à quod ex modo ſuo poteſt operari, aut non hoc Deo indiuiduũ operari, ſed aliud, & phyſicè ſaltẽ ab illo ceſſare, quia non coarctatur ad illud ex vi bonitatis obiecti, & motiui quo mouetur, licet non poſſit moraliter ceſſare, ſi ponatur præceptũ, quod omitti non poteſt niſi defectiuè, id enim pro illo inſtanti non poteſt, quia non mouetur defectiuè, niſi ex aliquo dictamine defectuoſo, & hoc habere non poteſt in primo inſtanti, quia à ſe, vel ab alia creatura moueri non poteſt, & dictamen accipere, niſi à ſolo Deo, & Deus defectuoſum dictamen dare non poteſt, vt latiùs *in ſecundo Tomo* 1.*part.* in materia de Angelis oſtendimus.

Quid de neceſsitate voluntatis ad continuationem, vel exiſtentiam ſui actus?

Specialis *difficultas* eſt in explicando, & aſſignando tempore, ſeù duratione pro qua volũtas eſt libera, libertatemque exercet in actibus ſuis. Et loquimur de voluntate præuenta iudicio indifferenti, & vtente ratione. Nam ante vſum rationis, ſeu ante tempus, quo aduenit vſus rationis, certum eſt voluntatem non poſſe libertatem ſuam exercere. Suppoſito autem vſu rationis, & iudicio indifferenti, duplex eſt difficultas de libero exercitio actus voluntatis: altera quoad inceptionem actus liberi; altera pro continuatione, & ferè vna ſequitur ex altera. Pro inceptione eſt difficultas, An ſufficiat vnicum inſtans in quo phyſicè elicitur actus, ad hoc vt incipiat libertas eius, & denominetur liber; an verò requiratur præceſſiſſe aliud inſtans in quo poſſit elicere, vel retinere actum, & deinde ſequatur aliud inſtans in quo eliciat, & verificabitur in iſto, quod poſſit non elicere per connotationem ad præcedens, ratione cuius potuit non elicere; an verò in eodem vnico inſtanti verificatur, quod eliciat, & poſſit non elicere? Pro continuatione verò eſt difficultas, an elicito actu libero, neceſſariò debeat durare aliquo tempore præter inſtãs in quo elicitur; an verò poſſit immediatè poſt deſinere, & ceſſare? 27

Circa *primum* aliqui ita exiſtimant, quod vnicum inſtans non ſufficiat pro elicientia, & inceptione actus liberi, ſed ſi voluntas in vnico tantum inſtanti operatur, neceſſitari ad operandum. Et hac ratione defendunt in primo inſtanti Angelum non poſſe peccare, quia non poteſt liberè operari. Et habet hæc ſententia fundamentum in eo quod docuerunt aliqui Nominales, vt *Ochã in prim. diſt.* 28. & *in quodlib. q.* 16 & ſequitur *Gabriel. in* 1. *diſt.* 38. *q* 1. videlicet, quod res pro illo inſtanti, quo eſt, non poteſt non eſſe. Vnde ſequitur quod in inſtanti non eſt contingentia, neque libertas, quia pro illo inſtanti non poteſt oppoſitum eſſe; ergo neque poteſt oppoſitum operari: ergo caret libertate, quia libertas eſt poteſtas ad facere, & non facere. 28

Circa *ſecundum verò* aliqui exiſtimant actum liberũ præter illã primam elicientiam liberã, quæ fit in inſtanti, neceſſariò debere continuari per aliquod tempus, vel per tempus aliquod determinatum, vt ſentit *Gregorius in prim. diſtinct.* 38. *articul.* 25 *& in* 2. *diſtinct.* 4. *&* 3. *quæſtio. vnica ad* 4. vel ſaltem per aliquod tempus indeterminatum, vt alij exiſtimant, ſaltẽ pro iſto ſtatu. *Et hoc ideò*: quia non poteſt voluntas tranſire de actu in actum per duo inſtantia immediata, quia non dantur: ergo debet durare pluſquã per inſtans in priori actu. Non poteſt autem voluntas, ſi eſt in vigilia, totaliter ſuſpẽdere actum ſuũ: ergo oportet quod relinquat vnum actum per aduentum alterius: ergo debet durare pluſquam per inſtans in quolibet actu. 29

Dicen

31 Dicendum *nihilominus eſt primo.* liberum actū verè, & propriè, & ſufficienter poſſe in vnico, & in primo inſtanti exerceri, etiamſi aliud inſtans non præceſſerit ratione cuius dicatur poſſe oppoſitum. *Ratio* eſt. Quia in quocumque inſtanti voluntas præuenta ſit iudicio, & dictamine indifferenti, ita fertur, & determinatur erga obiectum, quod poſſet ad aliud determinari, & circa iſtud non operari, licet ex ſuppoſitione quod operatur, & ſe determinat non poſſit componi, quod deſinat operari: ergo liberè ſe exercet, & operatur. *Anteced probatur*, quia illud iudiciū indifferēs mouet, & dirigit voluntatem indifferenter, non enim coarctat ad vnum determinatè, ſiquidem proponit cum indifferentia; ergo voluntas ſic præuenta habet ſufficiens motiuum ad volendum, quia vtraque habet dictamen, cum habeat indifferens iudicium. Ex vi ergo propoſitionis obiecti ita accipit, & vult vnū, quod poſſet velle alterum *Conſeq vero probatur*; quia ad exercendū ſe liberè in aliquo actu, non requiritur niſi poſſe oppoſitum, non verò agere de facto tale oppoſitum, hoc enim eſt impoſſibile, quod ſimul libertas coniungat agere, & non agere. Ergo hoc ipſo quod agendo manet poteſtas, ſeu potentia in actu primo ad oppoſitum, ſaluatur libertas, & ſic poſſe oppoſitum in actu primo, & agere oppoſitum in actu ſecundo, nunquam pugnant inter ſe.

32 Nec *obſtat*, quod in illo inſtanti agit, & non poteſt in eodem inſtanti non agere; ergo non ſaluatur quod poſſit in illo inſtanti oppoſitum, ſed requiritur quod in alio inſtanti antecedenti poſſit pro libertate ſuo exercere, vel non exercere id quod in ſequenti inſtanti deſinere non poteſt, cum inſtans indiuiſibile ſit ſiue in agendo, ſiue in omittendo. *Reſp enim*, quod in illo inſtāti in quo agit, non poteſt oppoſitum, *diſtinguo*; potentia antecedenti, *nego*; conſequenti; *concedo*. Quod eſt idem ac dicere, in ſenſu compoſito *concedo*; in ſenſu diuiſo, *nego*. Nomine autem *potentia antecedentis* non intelligitur, quod ſit antecedens duratione, quaſi in alio inſtanti præceſſerit, ſed quod ſit antecedens poteſtate, & cauſalitate, quia quando potentia in illo inſtanti conſideratur vt principium cum poteſtate, & indifferenti iudicio ad eliciendum, conſideratur vt potens, & indifferens ad vtrumque; cum verò conſideratur vt eliciens in actu cum ſuppoſitione, & reduplicatione quod elicit, non poteſt non elicere. Sed hoc eſt ex ſuppoſitione, & compoſitione actus iam egredientis cum actu oppoſito. Poteſt tamen etiam poteſtate illa antecedenti elicere, quia poteſt ſtatim poſt inſtans ceſſare (vt iam dicemus) non tamen in eo inſtanti quo elicit, quia ſimul ceſſaret, & eliceret, quod eſſet elicere, & non elicere. Simpliciter autē eſt contingens in illo inſtanti, & non poteſt non elicere ratione illius potentiæ antecedentis, & in ſenſu diuiſo, quia cum incepit elicere potuit non elicere, & ad aliud diuertere.

33 Dicendum *eſt ſecundò*, nullam eſſe neceſſitatē vt actus liber duret per aliquod tempus, ſed poſſe immediatè poſt inſtans ſuæ elicientiæ ceſſare, & deſinere per vltimum eſſe, licet id non contingat pro hac vita propter alligationem animæ in operando ad tempus, & ad motum corporalē.

Prima pars probatur; quia actus in primo inſtanti, quo elicitur eſt liber (vt ſupponimus quia procedit ex iudicio indifferenti, nec eſt aliquid quod cogat voluntatem neceſſitando; ſed immediatè poſt nō mutatur natura iſtius actus, neque quoad indifferentiā iudicij, neq; quoad poteſtatē, & dominium voluntatis, quin potiùs creſcere ſolet cognitio, aut indifferentior poni; ergo non eſt aliquod principium, vnde ille actus reddatur neceſſarius. Nam ſola temporis continuatio eſt aliquid valde extrinſecum, vt dicatur actus neceſſarius reddi, ſi non mutatur aliquod intrinſecum principium libertatis, vel ex parte iudicij, vel ex parte potentiæ voluntatis.

Confirm. quia ſi actus liber neceſſariò durat 34
per aliquod tempus; ergo elicito peccato, neceſſariò per aliquod tempus homo eſt in peccato: ergo pro aliquo tempore non poteſt conuerti, ſed eſt extra ſtatum ſalutis. *Patet*, quia pro illo tempore non poteſt relinquere peccatum; ergo neq; ſaluari, & ſic non poteſt in quacumque hora ingemiſcere peccator, & Deus illi propitiari. Imò ſi pro illo tempore peccator neceſſariò manet in peccato; ergo pro illo tempore iam non peccat, quia actus ille neceſſarius eſt, nec ab illo poteſt ceſſare; ceſſante autē ratione volūtarij, ceſſat culpa. Et ſic iſta ſententia implicat in terminis, nam ex vna parte ponit continuari illū actum vt liberum, & ex alia neceſſariò continuari. Si enim neceſſariò continuatur, in illa continuatione nō eſt liber; ergo non eſt idem actus, qui in inſtanti antecedente inceperat, quia in illo inſtanti erat liber, dum autem continuatur eſt neceſſarius; ergo non continuatur, nec durat actus vt liber: ergo in ratione liberi non exigit neceſſariò, quod continuetur.

Dices: illa continuatio oritur ex ipſa natura 35
actus, qui non poteſt ſolùm durare per inſtans, & ita debet aliquantulum durare, quia ex natura ſua reſiſtit corruptioni, & ita nō poteſt ſtatim deſinere. Neque ex hoc amittit libertatē ſimpliciter, & abſolutè, ſed ſolùm ex ſuppoſitione quod incepit, quia ſic debet legibus durationis temporalis regulari. *Et vrgetur hoc amplius*: quia in noſtra ſententia (quam ſupra explicauimus) voluntas non poteſt ſe ſuſpendere ab omni actu, ſed ſolū poteſt diuertere de vno actu ad aliū; ergo elicito aliquo in hoc inſtanti, nō poteſt ceſſare immediatè poſt per ſuſpenſionē omnis actus Nec iterum per elicientiā alterius actus, quia iſte debet elici in inſtanti, cum ſit indiuiſibilis, non datur autem aliquod inſtans immediatū, ſed tēpus, quia duo inſtantia non poſſunt eſſe immediata, ergo immediatè poſt non poteſt alium actum elicere, ergo neceſſariò durat in præcedenti.

Reſpond, actum illum hoc ipſo, quod eſt liber, non reſiſtere ſuo principio à quo elicitur, vt ab illo ſuſpendatur, quia cum liberè procedat, non ſolū quando primò incipit, ſed etiam cum continuatur, oportet quod ita procedat, & ita continuetur, quod contingenter procedat, & taliter quod poſſit procedere, & non procedere; continuari, & non continuari, & ſic poteſt in quacūque duratione, qua liberè procedit, deſinere. *Et præterea*; quia actus ille ita emanat à ſuo principio, quod dependet ab illo in fieri, & conſeruari, ſicut lux à Sole, & viſio à potentia viſiua, quæ ſi

claudi

claudítur, ceſſat viſio ſine alio contrario corrumpente, & vincente reſiſtentiam paſſi. In his autem, quæ pendent in fieri, & conſeruari ab aliqua cauſa, non poteſt dari aliqua reſiſtentia contra illam cauſam, quia non vincendo reſiſtentiam, ſed ceſſando ab actione, effectus deſinit. *Quod vero dicitur* non amitti libertatem ſimpliciter. *Dico*, quod in continuatione actus amittetur libertas ſimpliciter, ſi remanet pro illo tempore actus neceſſarius, ſiquidem abſolute pro tunc non poteſt deſinere in natura ſua, nec poteſt ab illo ceſſare voluntas.

36 Ad *replicam dicitur*, quod actus liber per ſe loquendo poteſt immediate poſt ceſſare, & durare ſolùm per vnum inſtans, ac per vltimum eſſe deſinere, vt in Angelis, & in anima ſeparata, qui habent operationes inſtantaneas, & non ſubiectas tempori noſtro. Per accidens autem ob ſtatum coniunctionis ad corpus, in quo operationes animæ ſubijciuntur modo operandi per corpus, & ab eo dependent, vt diximus in ſecunda parte concluſionis, non poſſunt durare per vnicum Inſtans operationes iſtę ſpirituales, nec deſinere per vltimũ eſſe, ſed per primum non eſſe, & ad inceptionẽ alterius actus, qui incipit in inſtãti per primum eſſe, nec poteſt alter deſinere, niſi ad huius inceptionem. Et ſic libertas actus prout in nobis, & ratione huius ſtatus habet exerceri in tempore, & non præcisè in aliquo inſtanti phyſico, bene tamen in inſtanti morali, quod aliquid temporis importat, ſuppoſito quod non poteſt deſinere per totalem ſuſpenſionem actus (vt ſupra diximus) ſed per alterius actus inceptionem, niſi fortè immediatè poſt inſtans incipiat ſomnus, & non ſit in vigilia, tunc enim deſinit actus, ſicut per totalem ſuſpenſionem. Sed loquendo in vigilia cum non poſſit immediatè poſt inſtans incipere alius actus, oportet quod prior duret in ſua libertate per aliquod tempus, ratione huius ſtatus, qui menſuratur tempore propter dependentiam à phantaſmate, & ſenſu. Quod ſi propter eandem dependentiam, & alligationem ad motum, & ad tempus dicamus poſſe etiam aliquem actum non elici in inſtanti, ſed incipere ad modum motus, & ita immediatè poſt deſinere prior actus, & incipere alius, non abnuo. Quę ſententia conſonat *D. Th. infra q. 113. art. 7. ad 5.* vbi inquit: *Quod in Angelis ſucceſſio non menſuratur tẽpore cõtinuo, ſed tempore diſcreto. Vnde in talibus eſt dandum vltimum inſtans, in quo primum fuit, & primum inſtans in quo eſt id quod ſequitur, nec oportet ibi eſſe tempus medium. Mens autem humana quæ iuſtificatur, ſecundùm ſe quidem eſt ſupra tempus, ſed per accidens ſubditur tempori in quantum ſubditur continuo. Et ideo iudicandum eſt de eius mutatione ſecundum conditionem motuum temporalium, vt ſcilicet dicamus, quod non eſt dare vltimum inſtans in quo culpa infuit, ſed vltimum tempus, eſt autem dare primum inſtans, in quo gratia ineſt.*

Quædam propoſitiones D. Thom. *declarantur.*

37 SVpereſt pro complemento huius articuli aliquot propoſitiones D. *Thom.* declarare præſertim, in his duabus *Quæſtionibus 9. & 10.* ex quibus apertius fiet eius mens, & doctrina quam in eis tradit circa principium motiuum voluntatis.

38 Prima *propoſitio eſt*, Quid ſit voluntatem moueri ex inſtinctu alicuius exterioris mouentis in ſuo primo motu? Difficultas eſt in duobus. *Primũ* in ly *inſtinctu*; quid vocemus *inſtinctum*; & an cõtraponatur huic quod eſt mouere voluntatem ſe ipſam; & quæ impreſſio Dei ſit illa motio per inſtinctum? *Secundum* eſt in ly *primo motu*, an dicatur voluntas moueri inſtinctu Dei in primo motu totius vitæ; an in primo motu cuiuſlibet negotij, quod à prima Intentione incboatur. Hanc propoſitionem habet *S. Th. in hac q. 9. a. 4.*

Reſp. inſtinctum contraponi imperio, & ordinationi rationis. Quod enim facit ratio dirigẽdo, & ordinando, & imperando arbitrio ſuo, hoc in primo actu facit Deus, quia in illo non poteſt ratio ſe mouere, & ordinare quid faciendũ ſit, ſicut in alijs actibus facit imperio ſuo, & directione. Et ideò oportet aliquid ſubrogari loco imperij, & directionis interioris, quod ab aliqua extrinſeca cauſa proueniat, ſcilicet à Deo. Et hoc vocatur *inſtinctus*, quaſi ab inſtigante externo fiat, ſicut directio interna vocatur imperium. Et idẽ quod facit imperium reſpectu aliorum actuum, qui ab intra diriguntur, facit inſtinctus reſpectu eius, quod in primo actu ordinatur, & proponitur faciendum à mouente externo. Et ita D. Th. *infrà q. 17. a. 5. ad 3.* inquit: *Quod cùm imperiũ ſit actus rationis, ille actus imperatur, qui rationi ſubditur. Primus autem voluntatis actus ex rationis ordinatione non eſt, ſed ex inſtinctu naturæ, aut ſuperioris cauſæ, vt ſupra dictum eſt, & ideo non oportet quod in infinitum procedatur.* Quare inſtinctus ſupplet imperium rationis in eo actu, in quo non poteſt ratio ordinare quid agẽdum ſit, qualis eſt primus actus, de quo non poteſt ordinare, nec diſponere, quia non præceſſit alius prior, quo ſic diſponat. Et ideo diſponi debet, & ordinari alio principio, & ordinatio ab illo proueniens dicitur *inſtinctus*. Et ſicut imperium non eſt ſimplex ordinatio, & propoſitio intellectus, ſed præſupponens efficaciam, & impulſum voluntatis, ex qua habet actus ille Imperij efficax eſſe per participationem, & deriuationem à voluntate, quæ mouet intellectũ, & reliquas potentias, ita ille inſtinctus à Deo proueniens vtrumque participat, ſcilicet ordinationem, ſeu propoſitionem ex parte intellectus, quia ſine intellectus manifeſtatione, & propoſi. obiecti, non poteſt voluntas tendere, & ſecundò importat efficaciam vt acceptetur à voluntate, & moueat illam de facto, licet aliquando cum indifferentia, ſi moueat perfectè, & cũ plena aduertẽtia rationis, tunc enim actus erit liber; vel ſine indifferentia, ſi ex illo inſtinctu moueatur ſine plena aduertentia, vt in motibus primo primis. Itaque omnia quæ fiunt in nobis per imperium, operatur Deus in primo actu per inſtinctũ. Loquimur autem in præſenti ſolùm de inſtinctu, quo mouetur voluntas noſtra, nõ quo mouentur bruta, vel pueri, aut amentes.

39 Ex *quibus colliguntur* tanquam ex principio plures deciſiones circa plures difficultates Theologicas, v.g. quod in primo actu vt regulato illo dictamine, ſeu ordinatione, aut inſtinctu Dei poteſt eſſe libertas, & meritum, non tamen peccatum, vt latè tractauimus *in 2. Tom. 1. p. circa q. 63.* agendo de peccato Angeli. Conſtat enim quod ille inſtinctus eſt ſicut imperium à Deo proueniens,

niens, & impreſſum, & poteſt poni cum plena aduertentia, ſeu cognitione, plena autem aduertentia inanſuit, aduertentiam iudicij, alias plenè non eſſet obiectũ, ex illa autem indifferentia naſcitur libertas in voluntate, atq; adeò meritũ ſi fit ortũ ex charitate. Nõ tamen demeritũ, & peccatum eſſe poteſt; quia tota libertas illa, & indifferentia prout ſic regulatur illo inſtinctu, & dictamine prouenit ente à Deo, ergo nõ eſt dictamen defectuoſum, ſed regula adæquata; ergo ex vi illius nõ poteſt naſci defectus, & peccatum in voluntate quouſq; poſſit ex ipſius motu formari dictamen, quod non ſit ex inſtinctu Dei, ſed ex ipſa determinatione, & ordinatione rationis, & ſemper poteſt eſſe defectuoſa, quia eſt à principio defectibili, & non habẽtelſibi annexã regulã ipſã rationis indefectibiliter. Nihilominus tamẽ licet in illo primo inſtinctu poſſit eſſe indifferentia, & ex illo naſci liber actus, quando fit cum plena aduertentia, & ſcientia, nõ tamen ſemper ita eſt, quia aliquãdo datur ſine plena ſcientia, & aduertẽtia, vt in motibus primò primis, & tunc non ſequitur libertas in actu, ſed mouetur inſtinctu naturæ, ſicut bruta; moueturque voluntas per modum naturæ, non per modum dominij, & indifferentiæ.

40 Secundò *ſequitur*, aliud eſſe in actibus voluntariis *liberè elicere actum*, aliud *deliberatè ſe mouere ad actum*, & bene poteſt operari liberè, & non deliberatè, nec ſe mouendo, vt in primo actu. Quod aliqui minus benè intelligẽtes putauerũt in primo actu voluntatem paſſiuè ſe habere, non actiuè. Sed hi non diſtinxerunt de eo, quod eſt actiuè ſe habere in eliciendo actum, & de eo quod eſt actiuè ſe habere, mouendo ſe, & deliberando. Etenim ad liberè eliciendum ſufficit, quod voluntas eliciat actum cum dominio, & indifferentia, ſaltem in exercitio, ita quod ex meritis obiecti, nec ex aliqua cauſa effectiuè influente, aut iudicio proponente neceſſitetur ad vnum, ſiue hoc iudicium mouens, & determinans ordinetur ab ipſomet homine cooperante Deo, ſiue à ſolo Deo, qui eſt author, & primum principium omnium illorum actuum. Ad hoc autem vt deliberatè procedat, & ſe moueat, oportet quod ex aliquo priori actu ſe reducat in alium, quia mouere non eſt præciſè elicere actum, ſed reducere de vno ad aliud, de potentia ad actum, ad quod requiritur, quod ſit in aliquo actu, & non in pura indifferentia ad omnes, quia nihil reducitur in actum, niſi per actum, non per puram potentialitatem, & indifferentiam. Vnde ſi voluntas ſit in indifferentia ad omnes, vt cùm primo producitur, oportet ab aliquo principio exteriori, quod ſit in actu, moueri, & determinari, ſcilicet à Deo. Et tamen licet moueatur à Deo, debet voluntas non paſſiuè ſe habere in eliciendo illum actũ, ſed actiuè, ad hoc quippè mouetur, & agitur à Deo, non vt nihil omninò agat, ſed vt agat; mouetur quippè vt velit, & velle actus vitalis eſt, & à principio actiuo, & nõ merè paſſiuè procedit. Et ſic moueri eſt applicari ab alio, ſeu reduci de potentia ad actum: elicere autem eſt proferre actionem. Et benè ſtat aliquid actiuè ex ſe elicere, & ab alio moueri ſeu applicari: ſicut oculus applicatur ad videndum à volũtate, elicit autem viſionẽ à ſua virtute. Nec Deus eſt agens *quod* in iſta prima volitione, & voluntas eſt agens *quo*, licet ſit mota, quia Deus eſt agens primum, non agens *quod* proximum; hoc enim eſt ipſa perſona, ſeu ſuppoſitum hominis, reſpectu cuius voluntas eſt principium *quo*, ſicut reliquæ potentiæ vt ſenſus, & intellectus, in quibus tamen non dicitur Deus eſſe agens *quod* proximum, ſed primum, & ſeparatum, ſicut eſt agens reſpectu ignis, & aliorum agentium naturalium, cum quibus concurrit, & quæ mouet.

Sequitur *tertiò* ex hoc principio deſumi explicationem gratiæ operantis, & cooperantis, de qua agetur infrà *circa q.* 111. tractantes de diuiſionibus gratiæ. Dicitur enim *gratia operans* (loquendo de gratia actuali, quæ eſt auxilium) illa Dei operatio, qua per ſe ſolum mouet voluntatẽ erga volitionẽ de qua nõ deliberat, nec ſe ad illã mouet volũtas, ſed mouetur à Deo, quod dicitur Deus ſe ſolo operari, id eſt, mouere, quia non ex aliquo actu præcedente ſe mouet voluntas; aut quia eſt ſimpliciter primus in tota vita, aut quia eſt primus in aliquo negotio, ad quod in ſe principium non habet, ſed potius in oppoſitum, vt ex peccato conuertitur ad Deum. *Cooperans* autem dicitur *gratia*, quæ ſimul concurrit, & influit cum voluntate, vt ſe moueat, & vt eliciat actum, quia tam ad eliciendum, quàm ad ſe mouendum indiget concurſu Dei ſimultaneo. Nunquam tamen ad eliciendum præciſè datur gratia operans, quia non datur elicentia actus, quæ à ſolo Deo fiat, cũ omnis actus elicitus à voluntate ſit volitio, aut nolitio, qui ſunt actus vitales, & conſequenter ab ipſa actiuè procedentes, non à ſolo Deo facti, & paſſiuè in voluntate impreſſi, & recepti. Et ſic voluntas in primo actu volitionis ſe habet vt agẽs principale *quod*, vtpotè cum ſit vitale principiũ illius actus, vitale autem principium non poteſt intelligi per meram receptionem paſſiuam, ſed per elicientiam, qua ex ſe operetur, vt in materia de gratia amplius dicetur. Poteſt ergo ſolus Deus mouere voluntatem, & imprimere vt velit; non poteſt ſolus elicere. Et ſic gratia quæ ſolùm eſt operans, & non cooperans, intelligi debet quod ſit operans in mouendo, non in eliciendo; ſed de hoc latius infra circa *q.* 111. agẽdo de diuiſionibus gratiæ. 41

Quartò *ſequitur*, quid Deus agat mouendo volũtatem per inſtinctum, an ſolum moraliter media propoſitione intellectus; an etiam phyſicè, id eſt, intra voluntatem operando, & non ſolum medio obiecto mouendo? *Dicimus enim*: quod cũ inſtinctus ille afferat executionẽ, & non ſolã ſufficientiã ex parte manifeſtationis, & propoſitionis obiecti, oportet quod Deus non ſolũ per intellectum operetur in voluntatem, ſicut quæcumque perſuaſio, aut illuminatio, vel propoſitio intellectus, ſed etiã intus inſpiret, & agat in voluntatẽ applicãdo ipſam ſicut & cæteras cauſas, quas mouet, & reducit de potẽtia ad actum. Nec enim minus ſubiecta eſt Deo ipſa voluntas, etiã vt libera, quã aliæ cauſæ, quia omnes creatæ ſunt, & in potentia, & ſubordinantur ad hoc vt agãt, cauſæ primæ, multo magis quã aliis cauſis, & ſic egẽt actuatione Dei, & ſubminiſtratione virtutis eius. Et multo magis cauſa libera, quanto magis in potentialitate eſt ob ſuã amplitudinẽ, & indifferentiam, quæ non ſolum dominium fundat ſuper actum, ſed etiam ſuſpenſionem, & indeterminationem ad hunc actum, & hanc tolli indiget, illã vero perfici, & actuari: id eſt, *indifferentia ſuſpenſiua*, & indeterminatiua debet tolli, vt quis operetur, quia dum eſt in perplexitate, & ſuſpenſione 42

quis

quis non operatur. Et hæc à nulla creatura ſufficienter, & infallibiliter tolli poteſt propter voluntatis exemptionem ab omni limitato obiecto, à quo ſufficiẽter moueri, & phyſicè agi nõ poteſt: *indifferentia* autem *dominatiua*, quæ conſiſtit in poteſtate illa vniuerſali operandi, vel ceſſandi, hæc non tollitur per talem determinationem, ſed perficitur, quia determinatio illa eſt actualis exercitium illius poteſtatis; ſic enim datur ad exercendum iſtum actum in particulari, quod ex modo, quo datur & operatur poteſt potentia antecedenti non operari, licet potentia conſequenti, & in ſenſu compoſito non poſſit.

43 Quantũ *ad ſecundum* ſupra quæſitũ, an inſtinctus iſte Dei requiratur ſolũ pro primo actu ſimpliciter; an pro omni primo actu in quolibet negotio? difficultas eſt pro vna parte, quia ſi ſolũ pro primo actu totius vitæ Deus debet mouere inſtinctu ſuo volũtatem, fuit *D. Th.* fundamentum in *hac q. 9. a. 4.* videlicet; quod quia voluntas non ſemper voluit aliquod obiectum, *v. g.* ſanitatem, oportet quod incipiat velle ab aliquo mouente. Et quidem ſi ipſa moueret, hoc deberet facere mediante aliquo conſilio, quod conſilium fit ab intellectu ex aliqua voluntate præſuppoſita, quæ ad conſiliandum mouet; & cùm ipſa voluntas rurſus incipiat de nouo ex aliquo mouente, & non ſit procedere in infinitum, oportet deuenire in primum motum voluntatis prouenientem ex aliquo exteriori mouente. Hic autem diſcurſus procedit in quolibet primo actu, & negotio, quod incipit voluntas, ſiquidem multoties incipit aliquid, quod connexionem non habet cum volitis vſque ad illud tempus, imo totaliter ſolet mutari in oppoſitum, quod ante voluit, & odio proſequi quod amabat; modo deteſtatur vitium; modo ruit in illud, modo quieſcit operari per ſomnum; modo incipit aliquid, quod nuſquam ante cogitauerat. Ergo in qualibet iſta noua mutatione indiget aliquo mouente, & non per conſilium, quia hoc agitur ex aliqua voluntate præſuppoſita; ergo ex inſtinctu. Nec poteſt reduci hoc ſolùm ad aliquod nouum mouens obiectiuè, ſeu ad obiectũ de nouo occurrens; *Tùm*, quia ſæpius non ex occurſu obiecti, ſed ex ſua phantaſia incipit; *Tùm* quia tàm obiectũ occurrens, quàm phantaſia mouens, non ſufficiũt mouere niſi in quodam genere cauſæ, ſcilicet obiectiuè, & allicitiuè, ſed efficienter non poteſt ab obiecto quis moueri, cum ſolũ in genere cauſę ſpecificatiuę moueat. Oportet ergo aſſignare in quolibet primo actu nouũ motum etiam in genere cauſæ efficientis.

Ex *alia verò parte*, ſi in quolibet primo actu cuiuſuis negotij occurrentis debet voluntas à Deo moueri per inſtinctum, ſequitur aliud maius inconueniẽs ex alio fundamento D. *Th.* videlicet, in nullo negotio poſſe aliquẽ incipere peccãdo, quia alias refunderetur in Deum ſi ex eius inſtinctu, & dictamine quis peccaret. At negari nõ poteſt, quod poſſumus multa negotia, & primos actus incipere à peccato, quia poſſumus ex praua intentione, & fine malo moueri; ergo non ex inſtinctu Dei.

44 Dicendum *nihilominus eſt*: in primo illo actu, qui eſt ſimpliciter primus totius vitæ, ſimpliciter quoque operari hominem ex inſtinctu Dei: in reliquo verò tempore vitæ, quando incipiunt noua negotia, & homo incipit de nouo cogitare de aliquo fine, aliquando quidem incipit homo operari ex aliquo inſtinctu Dei, aliquando verò non, ſed ex aliqua motione propria virtualiter relicta ex actibus antecedentibus, licet ſemper operetur Deus concurſu generali, ſiue præueniente, ſiue comitante quoad phyſicam entitatem actionis. Concluſio hæc ſumitur ex D. *Th. hic quæſt. 9. art. 6. ad* 3. Et per ſuas partes probanda eſt. *Prima quidem*: quia (vt diximus) inſtinctus hic de quo loquimur, importat propoſitionem obiecti, ſeu dictaminis practici inclinantis volũtatem, aut mouentis, ita vt ſuppleat vicem imperij, quo ex voluntate propria mouetur homo in his ex quibus imperium componitur, nempè ex denunciatione, ſeu propoſitione obiecti, & inclinatione voluntatis, ſiue efficaciter conſequatur effectum, ſiue non, dummodo efficax ſit ad imperandum, & ordinandum; vtroque enim modo imperium innititur, & vtroque modo inſtinctus procedere poteſt, & aliquando fruſtrari effectu, aliquando habere. Quando ergo ex inſtinctu iſto proponitur, ſeu denunciatur obiectum in primo actu totius vitæ, oportet totam obiecti manifeſtationem, & propoſitionem à Deo fieri non accomodando ſe alicui propoſitioni antea factæ, & virtualiter permanenti, aut diſpoſitioni, & cognitioni præhabitæ, quia illa eſt omnium prima, & ſic nihil antea ſupponit, iuxta quod motio diuina determinetur, & cui ſe accommodet. Ergo debet eſſe tota illa propoſitio, & inſtinctus à Deo, & ex eius motione debet formari illud dictamen, quod tunc proponitur, quia ab alio non eſt à quo formetur. Et ſic probata manet prima pars concluſionis.

Secunda *vero*, quod in reliquo vitæ tempore, 45
quando noua negotia incipiunt, nouuſque finis intenditur, aliquando Deus immittat inſtinctum ſuum, & excitet de nouo mentem conſtat; *Tùm*, in rebus omnino ignotis, de quibus ante nõ cogitauimus, ad quas mens moueri non poteſt ex præmeditatis, ſed inſtinctu ſuperiore, *quẽ etiam aliquando neſcientes humanæ mentes patiuntur*, vt ex D. Auguſtino 2. *de Geneſi ad litteram, capit.* 17. docet *S. Thom.* 2. 2. *q.* 171. *art.* 5. vbi optime tradit *D. S.* differentiam inter inſtinctum, & prophetiã, quod prophetia fit per expreſſam reuelationem, quæ ſecum affert certitudinem, nam & tenetur fidem ei adhibere. Quæ vero per inſtinctum aliquem internum mens ſentit, non ſemper plenè nouit, an ex ſpiritu Dei id proueniat, an per proprium ſpiritum propter imperfectionem luminis. Quare non eſt dubium aliquando durante vita, etiam poſt primum inſtans, duci aliquos inſtinctu Dei etiam eo modo quo in primo vitæ inſtãti, quia à Deo accipiũt dictamen, & conſilium de his, quæ antea non cogitauerant vllo modo. Et ſic non eſt ex præmeditatione, ſed videtur eſſe à caſu reſpectu noſtri, ſicut illud quod dicitur 1. Machab. 4. *Et incidit illis bonum conſilium*, cum tamen illud à Deo fuerit, à quo eſt omne bonũ, & à quo ſpecialiter aguntur humanæ mentes in fines aliquos ad quos à Deo deſtinantur, & ſentiunt quandoque interiorem aliquem impulſum, & quaſi attrahentem vim, qua ad aliquid monẽtur, vt ad occidendum tyrannum, ad conſequendum regnum, ad inſequendum hoſtes, vel aggrediendum quodcumque ſimile facinus, de quo prius nihil cogitauerant, quæ vtique de nouo prouenire non poſſunt, niſi ex aliquo ſuperiori

Inſtin

inſtinctu, & ab exteriori principio, quia ex propriis nihil antecedenter relictum erat, vnde ad id mouerentur. *Tum denique* id conſtat in motibus ſupernaturalibus, quibus primò aliquis excitatur ad conuerſionem ſuam: licet enim excitatio iſta, quandoque fiat in decurſu vitæ ex aliquibus præſuppoſitis, quæ aliquis audiuit, vel percepit de rebus diuinis, tamen etiam aliquando mouetur quis ſubito ad fidem, quam antea verſabatur, vt Saulus, nec vnquam placuerat; & talis excitatio ex peculiari Dei motione, & excitatione prouenire debet, nec enim eſt aliud principium, vnde agatur.

47 Tertia *denique* pars concluſionis, quod non ſēper in omni principio, & inchoatione cuiuſcumque negotij agatur homo ex inſtinctu Dei, & ex dictamine ipſius, conſtat: *Tùm*, quia benè poteſt homo in decurſu vitæ incipere velle aliquem finē prauū ex mala intētione orta, vel ex ſuggeſtione diaboli, vel ex recordatione aliqua ſubita alicuius peccati, quod audiuit, vel cognouit, aut ex aliqua praua diſpoſitione corporis inclinante in aliquod malum, & ex tali intentione inchoare aliquod negotium; conſtat enim multos peccare ex malitia, & praua intentione, etiam quando incipiūt aliquid velle, quia non repugnat in prima volitione alicuius negotij moueri aliquem ex principiis inducentibus ad malitiā, & proponentibus aliquem finem prauum ſub ſpecie alicuius boni, v.gr. ex aliqua praua diſpoſitione corporali inclinante in aliquod peccatum, vel ex remotione alicuius prohibētis peccare, vt ex remotione ſpei vitæ æternæ, vel timoris gehennæ; ex his enim principiis oritur, quod aliquis peccet ex certa malitia, vt docet S.Th. *infra q.78.a.3.* quod eſt peccare ex mala intentione; & ſimiliter poteſt in tali inchoatione alicuius negotij incipere aliquis operari ex ſuggeſtione dæmonis, atque adeo ex intentione mala; ergo quandoque in primo actu alicuius negotij ducitur aliquis non ex inſtinctu Dei, ſed ex proprio, vel dæmonis. *Tùm etiam* hoc conſtat in pluribus negotiis, quæ homo inchoat, & incipit velle in vi alicuius recordationis, ſeu rei quam audiuit, vel legit, vel cognouit; iuxta illa enim quæ quis aliquis aliquando aſſuetus eſt, ſolet poſtea quandoque moueri, & impelli ad operandū; ergo nō oportet quod in omni primo actu, & inchoatione cuiuſcumque negotij incipiat aliquis præcisè ex inſtinctu Dei, ſicut in primo actu totius vitæ, ſed poteſt etiam ex aliis principiis inchoare.

37 Ad *rationes dubitandi* patet ex dictis, *ad primū* dicitur diſcurſum D.Th. efficaciter oſtendere, quod oportet in aliquo primo motu deuenire ad principium exterius mouens, quod eſt inſtinctus Dei, ſed non eſt eius intentum probare quod id fiat in omni primo motu, ſed vel in illo, qui eſt primus ſimpliciter in tota vita, vel qui eſt ita primus in aliquo negotio, quod nō habet connexionē cum aliquo motu antecedēti, nec in ſe eſt malus, nec ex ſuggeſtione dæmonis proueniēs. In aliis autem, qui vel ex recordatione alicuius antecedentis motus, vel ex ſuggeſtione, aut impreſſione alterius inchoantur, non eſt neceſſe ad inſtinctū Dei recurrere, neque voluntas mouetur, niſi ex aliqua voluntate præſuppoſita, & de nouo ſibi propoſita vel per recordationem, vel per ſuggeſtionem, nec in illa eſt abire in infinitum, ſed ſiſtitur in primo actu ſimpliciter, vel in eo qui non habet vllam connexionem cum aliis.

Et *cum dicitur*, quod oportet in his quæ ex noua recordatione, vel ſuggeſtione fiunt, aſſignare nouum efficiens, ſeu applicans, quod effectiuè moueat voluntatem, illa enim ſolum obiectiuè mouent; *Reſp.* hoc efficiens quantum ad cauſam proximam, ſeu cauſam ſecūdam (nam quoad cauſam primam ſemper eſt Deus, ſaltem quoad entitatem actus) eſſe illam quæ ſuggeritur, aut quæ interius recordari facit, & talē ſpeciem memoriæ adducit quod poteſt ex variis cauſis corporalibus accidere, ſicut in ſomnis accidit diuerſas ſpecies occurrere ex motione ſpirituum vitalium, & ſāguinis, vbi ſpecies ipſæ inhærere ſolent, aut ex aliis ſimilibus motibus, & impreſſionibus memoriæ, quas quotidie experimur, licet cauſas ignoremus. Aliquando etiam ipſa voluntas excitat memoriam effectiuè applicando ſpeciem eius, vt intelligat, iuxta quod *Aug.* dicit 10. de Trinitat. c.7. *quod voluntatis intentio copulat ſpeciem in memoria exiſtentem ad aciem animi interius cogitantis*. Sed tunc voluntas mouet præſupponēdo alios actus priores vnde moueat, non ille eſt primus actus, quo incipit vt mota ab alio. 49

Ad *ſecundum* dicitur probare, quod non in omni negotio ſit primus actus, & inchoatio ab inſtinctu Dei, ſed etiam poteſt ex principio peccaminoſo incipere, quod libenter admittimus. 50

Secunda *propoſitio* D.Thom. quæ indiget explicatione, eſt quam ponit in hac *quæſt.6. artic.6. ad 3.* vbi inquit, *quod Deus mouet voluntatem hominis tanquam vniuerſalis motor ad vniuerſale obiectum voluntatis, quod eſt bonum. & ſine hac vniuerſali motione homo non poteſt aliquid velle, ſed homo per rationem determinat ſe ad volendum hoc, vel illud, quod eſt verè bonum, vel apparens bonum. Sed tamen interdum ſpecialiter Deus mouet aliquos ad aliquid determinatè volendum, quod eſt bonum, ſicut in his quos mouet per gratiam.* Hæc enim propoſitio videtur deſtruere omnem efficaciam diuinæ voluntatis ad mouendum, & determinandum liberam voluntatem, & aſtruere indifferentiam decreti diuini, & concurſus, quia de ſe datur vt ab vniuerſali motore, deinde verò determinatur ab homine per rationem vt velit hoc vel illud, vt diſertis verbis dicit hîc *Sanct. Thom.* ergo determinatio iſta non eſt à Deo, ſed tota determinatio eſt ab homine; operatio autem Dei ſolum eſt indifferens, & determinabilis, quia dicit *D.Thom* eſſe motionem vniuerſalem. Solùm verò excipit *Diu. Thom.* motionem Dei ſpecialem per gratiam, quando mouet ad determinatè volendum. 51

Reſpond. *Propoſitionem* hanc *Diu. Thom.* non continere aliud, quam communem doctrinam, quod ſcilicet homo per rationem determinat ſe ad hoc vel illud, quod eſt certiſſimum: ſed tamen homo determinat ſe vt cauſa proxima, & ſecunda, quæ in ſui determinatione eſt dependens à cauſa prima, quæ eſt primum mouens, & primum efficiens illius determinationis. Et ſic quando dicit *Sanct. Thom.* quod Deus mouet, vt vniuerſalis motor voluntatem, ly *vt vniuerſalis*, non intelligitur vniuerſalitate indifferentiæ, & potentialitatis, & quæ ſit determinabilis per noſtrum conſenſum, ſed 52

vniuerſalitate actiuitatis, & cauſalitatis, & quæ ſit etiam effectiua noſtræ determinationis, & conſenſus, & libertatis, quia Deus non ſolùm mouet vt velimus, ſed vt tali modo, ſcilicet, liberè velimus, vt *ſequenti q. 10 a. 4. dicit D. Th.* & innumeris aliis locis, quæ ſæpiùs citauimus in *primo & ſecundo Tomo 1. p.* & alibi.

53 Quare *D. Th.* nuſquam docet motionem Dei ita eſſe vniuerſalem, quod ſit determinabilis per noſtram voluntatem, nec docet quod homo ita ſe determinat, quod illa determinatio expectetur à Deo, non ab ipſo efficiatur; ſed motio Dei ita eſt vniuerſalis, quod ſit etiã effectiua, & cauſatiua determinationis noſtræ, non indifferenter ſe habeat ad illam indifferentia potentiali; homo autem ita ſe determinat per rationem, quod illa determinatio eſt dependens, & cauſata ab vniuerſali motione Dei: vt patet in illis verbis D. Th. *Et ſine hac vniuerſali motione non poteſt homo aliquid velle.* Non dixit, ſine hoc vniuerſali concurſu (quod pertineret ad concomitantiam) ſed *ſine vniuerſali motione*, quod pertinet ad cauſam præcedentẽ, id eſt, mouentem ipſam cauſam creatam, nõ præciſè coefficientem. Et tamen dicitur motio diuina determinari à noſtra determinatione, non vt ab agente erga diuinam motionem, ſed vt à materia, ſeu materialem & motionem, & obiectum præbente, quia Deus efficientiam ſuam, & influxum phyſicum (de quo nũc agimus) accommodat iuxta determinationem noſtræ voluntatis, & obiectũ illius. Quando autem ſubdit D. Th. *Interdum Deũ ſpecialiter mouere aliquos ad aliquid determinatè volendum*, loquitur de ſpeciali motione, quantũ ad inſtinctum, & dictamen, & excitationem obiectiuam, atque inſpirationem, & phyſicam motionem ei correſpondentem, ſicut facit per gratiã; nos autem loquimur de ſola generali illa motione, qua etiam noſtram determinationem entitatiuè cauſat etiam in entitate actus peccaminoſi, quo volumus apparens bonũ, & iuxta quod Deus licet ſemper moueat ad bonum phyſicè, & entitatiuè, non tamen ſemper nos mouemur moraliter ad bonum per rationem, aut executionem, aut conſilium; quæ eſt ſolutio argumenti, quod ſoluebat ibi *D. Thom.*

54 Tertia *propoſitio eſt* in eadem *q. 10. artic. 6.* vbi probat *D. Th.* voluntatem à ſolo Deo moueri, quia ſolus Deus eſt cauſa voluntatis. Hoc enim habet plures inſtantias, cum videamus plures res moueri ab aliis rebus, & cauſis, à quibus cauſatæ non ſunt, non ſolùm contra propriam inclinationem, etiam quando ad id habent naturalem inclinationem, ſicut oculus mouetur ab obiecto, & etiam ipſe intellectus, & corpus mouetur ad ſanitatem, quæ eſt forma naturalis non ſolùm à natura, ſed etiam à Medicina, & ab arte; materia etiam mouetur ad formam, quam naturaliter appetit; agentia inferiora mouentur à ſuperioribus ad agendum etiã actiones ſuas naturales ad quas inclinantur. Imò & voluntas mouetur effectiuè ab habitu ad operandum id, quod conſuetum ſibi eſt, & intellectum probabile eſt mouere voluntatem effectiuè per bonum apprehenſum; ergo falſa eſt doctrina D. Thom.

Confir. Quia ſi ratio *D. Th.* aliquid probat,
55 nec de potẽtia abſoluta poſſet vlla creatura mouere voluntatem interius, cùm nulla creatura poſſit eſſe cauſa voluntatis, & creare illam, nec poſſit illabi voluntati. At poteſt ſaltem inſtrumẽtaliter creatura immutare volũtatem, quia poteſt producere gratiam, & charitatem, & virtutes, quæ intra voluntatẽ ſunt; ergo falſa eſt doctrina *D. Th.* *Denique* Angelus poteſt effectiuè illuminare intellectum, vt ſumitur ex *D. Th. 1. p. q. 106. a. 5.* ergo & influere in voluntatem, quia non minus eſt Deus cauſa intellectus, quàm voluntatis.

Reſp. D. Th. expreſsè loqui de motu naturali 56
alicuius rei, & non qualicumque, ſed ad quem concurrit actiuè, & non paſſiuè ſolùm ſe habet. Nam de motibus non naturalibus, nec ex virtute naturæ emanantibus, dubitari non poteſt, quod poſſit agere in aliud, etiam illud agens quod nõ eſt eius generans, neque cauſa, vt ignis in aquam, vel in lignum, & vnum contrarium in aliud. Loquitur ergo D. Th. de motu naturali. Et licet aqua naturaliter moueatur ab igne, & res quæ corrumpitur naturaliter corrũpatur à ſuo agente, id tamẽ eſt ratione principij paſſiui, quod eſt materia quæ naturaliter inclinatur ad aliã formã, vt generatio fiat. *Et ideò addimus*, quod illa propoſitio *D. Th.* quod *in motu naturali non mouetur aliquid niſi à ſuo generante*, intelligitur de motu naturali actiuo, & procedente actiuè à re, non de merè paſſiuo; hic enim poteſt eſſe, non ſolùm à ſuo generante, ſed etiam à corrumpente, & à contrario.

Et *hinc ſumitur fundamentum huius*, quia motus 57
naturalis paſſiuus fundatur in potẽtialitate ſubiecti, vel materiæ, quæ eſt ad formas contrarias, & ideo non eſt contra eius naturam, quod à contrario vnius formæ moueatur, & patiatur, quin potiùs tàm naturalis eſt iſte motus materiæ ipſi, ſicut eſt naturale quod ſit receptiuum illius, & inclinationem dicat ad talem formam. At verò motus naturalis actiuus, ſeu actio fundatur in actiuitate agentis, & in actualitate formæ, & proprietate naturæ, quæ ſicut habet vnam actiuitatem, & formam, ita & inclinationem ad id quod eſt cõforme tali naturæ, & ab ipſa poteſt oriri. Et ſic in talem actionem, ſeu operationem, quatenus naturalis eſt, ſolũ poteſt influere quoad exercitiũ vel ipſa natura, vel productor talis naturæ, à quo natura dependet in ſuo fieri, vel in ſuo conſeruari, ſolùm enim à tali agente oritur naturalis operatio. Voluntas autem tàm in fieri, quàm in conſeruari phyſicè, & intrinſecè, & quatenus vitaliter actiua à ſolo Deo dependet. Solus ergo ipſe influere poteſt intrinſecè, & quoad exercitium in id quod voluntariè, & intrinſecè ab ea procedit, licet intrinſecè etiam in ipſam influat obiectum ſpecificatiuè, & finaliter, quatenus paſſiuè, & in potentia ſe habet ad illam.

An *inſtantias* in contrarium patet ſolutio. Nã 58
ad illa exempla quæ afferuntur, *dicimus*, illos motus eſſe paſſiuos, ſenſus enim eſt in potentia ad ſpecies, & obiecta, ſicut & intellectus; materia ad formam; corpus infirmum ad ſanitatem etiam ſe habet in potentia, & paſſiuè mouetur ab applicatis per artem. Agentia autem inferiora mouẽtur ad naturales motus ab agentibus ſuperioribus, à quibus etiam dependent in ſuo eſſe, ſiue quoad fieri, ſiue quoad conſeruari, vt hæc inferiora à cœlo, nam cœlum etiam eſt generans illorum, & ſic dependentia à cœlo eſt dependentia à ſuo generante. Voluntas autem non mouetur ab habitu effectiuè, cum ſolùm ſit principium *quo*, & forma illi inhærens; mouetur autem effectiuè ab

acquirente,

acquireate, vel infundente habitum. Sed acquirens eſt ipſa voluntas, quæ ſe mouet, & infundens eſt ipſe Deus, qui eſt Author voluntatis Intellectus autẽ non mouet interius quoad exercitiũ ipſam voluntatem, ſed ſolùm proponendo extrinſecè obiectum, quatenus voluntas eſt in potentia ad ſpeciem actus; quæ propoſitio intrinſeca ab aliquibus *effectiua* vocatur, ſed reuera non eſt, ſed obiectiua. Si tamen effectiua vocetur, non erit per influentiam intrinſecam, & phyſicam in voluntatem, ſed extrinſecè proponendo.

59 Ad *Conf. reſp.* concedendo poſſe creaturam inſtrumentaliter operari intra voluntatem, vt patet in infuſione charitatis, & virtutum facta per Sacramenta in *opinione D.Th.* quod ſunt phyſica inſtrumenta. Non tamen requiritur quod inſtrumẽtum ſit generans, aut intimè illapsũ voluntati, quia inſtrumentũ non operatur virtute propria, ſed Dei qui eſt Author, & intimus ipſi voluntati; poteſt autẽ Deus etiã per inſtrumentũ diſtans operari in remotum, quia Deus vbique eſt, & rem remotam, mouet ea virtute, qua ipſe propinquos eſt rei.

Ad *vltimum* dicitur; quod Angeli non operantur intra intellectum quando illuminant, effectiuè producendo, vt agendo lumen, vel infundendo ſpecies, ſed ſolùm extrinſece proponendo, & repræſentando aliquid, vnde ipſe intellectus in ſe agat effectiuè, & confortetur, ac perficiatur in lumine, vt ex *D.Thom.* oſtendimus 1. *Tomo* 1. *p. diſp.* 25. ibique ſoluimus authoritates *D.Thom.* quæ videntur dicere, quod Angelus confortat effectiuè lumen inferioris, quod tamen fit modo repræſentatiuo, & per extrinſecam propoſitionem, modo tamen peculiari quatenus, accõmodat illam capacitati inferioris. Et hoc habet vltra communem modum proponendi obiecta, vt dicatur ſic confortare lumen inferioris; vt latiùs ibi poteſt videri. 60

QVÆSTIO XI.

De Fruitione.

SVMMA LITERÆ.

FRVITIO eſt delectatio, & quies circa finem, ſumpta metaphora à fructu (circa fructum enim eſt fruitio) qui eſt vltimum, quod à planta expectamus. & de quo delectamur. Finis autem dupliciter habetur. *Vno modo* perfectè quando illum realiter & in executione conſummatè conſequimur, & iſte eſt vltimus actus tàm in ordine intentionis, quàm executionis, quo tendimus ad finem *Alio modo* imperfectè quando ſolùm in intentione illum habemus, & incipit nobis complacere, & talis complacentia, quia eſt de fine, dicitur etiam fruitio, licet imperfecta illius, & per eam ſternimus viam ad intentionem, quæ eſt primus actus, quo reſpicitur finis non ſolùm in ſe abſolutè, ſed comparatiuè ad media per quæ aſſequi intenditur. Et de hac imperfecta fruitione agimus in præſenti.

IN primo articulo oſtendit *D.Thom.* fruitionem eſſe actum appetitiuæ potentiæ, quia eſt delectatio boni amati; ergo verſatur formaliter circa bonum, & ſic pertinet ad appetitum.

IN ſecundo articulo oſtendit fruitionem etiam conuenire brutis, ſed imperfectè, quatenus eſt cum cognitione imperfecta finis, ſequitur enim fruitio, ipſam rationem finis, & eo modo quo finis poteſt apprehendi, poteſt & frui.

IN tertio articulo oſtendit, quod fruitio ſimpliciter ſolùm eſt vltimi finis; ſecundum quid autem & impropriè etiam eius quod non eſt vltimum ſimpliciter, dummodo ſit vltimum reſpectu aliquorum, & delectationem habeat. Nec enim quieſcimus ſimpliciter dum adhuc ſumus in via, & tendimus, ſed quando finitur via. Hæc autem non finitur niſi in vltimo ſimpliciter. Deum ergo aliquid reſtat acquirendum non eſt ſimpliciter quies; ergo nec fruitio.

IN quarto articulo oſtendit, quod perfecta fruitio eſt finis habiti, & poſſeſſi, quia tunc nihil reſtat de via ad finem, & ſic eſt perfecta quies. Imperfecta autem fruitio poteſt eſſe de fine ſolùm in intentione habito, quatenus incipit haberi.

QVÆSTIO XII.

De intentione.

SVMMA LITERÆ.

INTENTIO verſatur circa finem non abſolutè, ſed comparatiuè ad media, quia tunc aliquid intenditur quando vt aſſequibile reſpicitur. Non eſt autem aſſequibile niſi per ordinem ad media. Et in hoc incipit diſcerni à ſimplici voluntate, quæ ſolùm eſt de bono in ſe ſine reſpectu ad aſſecutionem.

IN primo articulo oſtendit *D.Thom.* intentionem eſſe actum voluntatis, quia verſatur circa finem vt aſſequendum, ex fine autem intento dependent,& mouentur omnia, quæ ad finem ordinantur. Vnde ſicut ad voluntatem pertinet mouere omnia ad finem, ita intendere ipſum finem; inde enim mouet.

IN articulo ſecundo oſtendit intentionem verſari non ſolùm circa finem vltimũ, ſed etiam circa intermedium, eo quod intentio non eſt circa finem per modum quietis, ſed per modum motus, & aſſecutionis. In motu autem non ſolùm tenditur ad vltimum, ſed etiam ad intermedium terminum. Vterque igitur intendi poteſt vt aſſequendus.

IN articulo tertio oſtendit vnico actu, & vnica intentione poſſe plura intendi, vel quia plura obiecta ſunt inter ſe coordinata, & ſic poſſunt vnico actu attingi, quatenùs coniuncta, & coordinata ſunt. Vel quia in eodem obiecto plures conditiones, & bona inueniuntur, etiamſi inter ſe non ſint ſubordinata, ſed in vno ſubiecto inuenta. Ex hoc autem aliquid potius intenditur, quia ad plura valet, licet non ſubordinata inter ſe.

In articulo quarto oſtendit vnicum actum intentionis poſſe ferri in finem, & in media, ſi feratur in finem directè, & per ſe, & in media vt in obliquo, & ratione finis tantum. Si autem feratur in finem, & in media vt in duas res, & obiecta abſolutè, & ſecundum ſe ſumpta, non poteſt eodem actu in vtrumque ferri.

In articulo quinto oſtendit intentionem non conuenire brutis, quia intentio eſt ordo ad finem cum collatione, & comparatione ad media. Bruta autem non vtuntur cognitione collatiua, ſed ab alio tantùm mouentur ex inſtinctu, non ex collatione, & arbitrio.

Notanda circa iſtas quæſtiones,

1 QVæ *poſſent* in præſenti diſputari circa ordinem intentionis, & executionis, & quomodo illi diſtinguantur, & diſcernantur tùm in decretis humanis ex parte actuum, tùm in diuinis ex parte diuerſorum obiectorum, latè à nobis tractata ſunt in *ſecundo Tomo* 1. *part. diſp.* 5. agentes de diuinis decretis, & volontate Dei.

2 Id *autem* quod *D.Th.* diſputat in hac *q.* 12. *a.* 4. An ſit vnus, & idem actus, qui verſatur circa finem, & circa media, ſupra à nobis tractatum eſt circa *q.* 8. *diſp. præcedenti.*

3 Generaliter in his quæſtionibus ſolet exercitari difficultas de iſtis actibus, fruitione, intentione, & electione, an ſint actus partis appetitiuæ, an intellectiuæ formaliter, & in ſua ſubſtantia. Et quia difficultas hæc ex communibus principiis diſcernenda eſt, placuit eam tractare operoſius *ſequent. diſp. art.* 1. agendo de electione, in qua idem controuertitur, & ex eius deciſione etiam conſtabit quomodo id diſcernendum ſit in aliis ſimilibus actibus.

Reſtat *igitur* breuiter aliqua notare, quæ pertinent ad dignoſcendam naturam vtriuſque actus, *fruitionis*, & *intentionis*. Primum eſt circa id quod dicit *S.Th. quæſt.* 11. *artic.* 1. quod fruitio vel eſt amor, vel delectatio; quomodo hoc intelligendum ſit, & in quo actu ex iſtis conſiſtat fruitio?

Reſpond. formaliter conſiſtere in delectatione, præſuppoſitiuè autem, & cauſaliter petere amorem, ſicut etiam petit poſſeſſionem; quæ poſſeſſio pertinere poteſt ad aliam potentiam, quàm ad voluntatem, vt poſſeſſio Dei ſit per intellectum, poſſeſſio rei corporalis per tactum. Et hac ratione multoties fruitio Dei appellatur poſſeſſio, & videtur pertinere ad intellectum, ſcilicet cauſaliter. *Ratio eſt*: Quia fruitio formaliter, & per ſe eſt de re præſenti & habita, fruimur enim eo quod aſſequimur: res autem præſens 4

ſens ſit volita, & amata cauſat gaudium, & delectationem; ſi nolita, & abominata cauſat dolorem, ſeu triſtitiam: ergo fruitio, qua gaudemus de re præſenti, ſeu habita non eſt amor, ſed ſupponit amorem, ſupponit enim id quod eſt contrarium dolori, & per quod ab illo diſtinguitur. Non diſtinguitur autem per hoc quod res ſit præſẽs, quia res præſens in dolore eſt aliquid abominatum, & malũ, in fruitione autem res amata & bona, & quę ante erat deſiderata, & concupita. Supponit ergo amorem, nõ formaliter eſt amor. Ex amore autem de re præſenti ſequitur gaudiũ, ſeu delectatio; ergo fruitio in gaudio, & delectatione conſiſtit: vnde & communiter frui dicitur gaudere, *Gozar*. Proportionabiliter hoc dicendum eſt de fruitione imperfecta, quæ eſt de re habita ſolùm intẽtionaliter, & nondum realiter, ſupponit enim rem præſentem imperfectè tantùm, ſcilicet in intentione, & amatã ſimplici amore, quo res aliqua coaptatur & cõiungitur affectui, & inde reſultat cõplacentia de re cogitata, quæ eſt fruitio illa imperfecta.

5 Secundum *eſt*: an iſtæ fruitiones, ſcilicet perfecta, & Imperfecta ſpecie differant?

6 Reſp. Quod fruitio poteſt diſtingui penes perfectam, & imperfectam tripliciter. *Primò* ex parte cognitionis regulantis, ſicut in brutis, & in nobis, quia bruta imperfectè cognoſcunt finem, & non ſub formalitate, & comparatione finis; nos autem perfectè. *Secundo* ex parte obiecti, quia aliquid eſt imperfectè, & ſecundum quid vltimum, aliud eſt vltimus finis ſimpliciter. *Tertio* ex parte habendi, & poſſidendi, quia imperfectè habetur idem obiectum in intentione; perfectè autem in re, & in aſſecutione.

7 Quando differt fruitio perfecta, & imperfecta ſecundo modo, & etiam primo, differunt ſpecie ſimpliciter, & eſſentialiter, quia differunt ex parte obiecti per ſe, quod eſt finis; finis enim ſimpliciter vltimus, & finis intermedius ſunt ſpecie diuerſi, cùm ille ſit Deus, iſte bonum creatum, aut duæ res creatæ ſpecie diuerſæ, etiã in ratione bonitatis. Similiter bonum vt regulatum cognitione ſenſitiua bruti, aut cognitione rationali hominis, ſpecie differunt, ita quod petunt potentias ſpecie differentes, vt appetitum bruti, & voluntatem: vnum enim bonum eſt rationale, & redditur conueniens ſecũdum menſuram rationis; aliud eſt irrationale, & redditur conueniens ſecundum menſuram bruti: diuerſæ autem conuenientiæ, & coaptationes reddunt diuerſa bona formaliter, & eſſentialiter, licet materialiter ſit idem. Quando autẽ fruitio perfecta, & imperfecta differunt ſolùm tertio modo, illa differentia videtur ſolùm accidẽtalis, quia vtrũque eſt propriè, & vniuocè gaudiũ, ſeu delectatio, & verſatur circa idem bonum, & ſolùm differunt penes conditionem requiſitam, ſcilicet penes modum habendi, & poſſidendi tale bonum, quod ſit in intẽtione, vel in re; quod accidẽtale eſt ad ſpecificam, & eſſentialem rationem gaudij, nec pertinet ad principium ſpecificatiuum, & eſſentiale, ſed ad conditionem requiſitam, ſeu modum. Vnde etiam poteſt vtraque fruitio ab eadem ſpecifica virtute proficiſci, ſcilicet à charitate, quæ in hac vita habet gaudium de Deo, & in patria conſummatam fruitionem, & gaudium.

8 Et *hoc idem* ſumitur ex *Diu. Thom.* nam in hac *q.11.a.4. ad ſecundum*, docet, quod quies, ſeu fruitio, quæ ex parte obiecti eſt imperfecta, eſt fruitio impropria, quaſi deficiens à ſpecie fruitionis, quia obiectum dat ſpeciem actui, fruitio autem imperfecta ex parte agentis, ſeu appetentis eſt propria quidem, ſed imperfecta, propter imperfectum modum habendi vltimum finem. Si autẽ eſt propria: ergo non eſt deficiens à ſpecie fruitionis, quia illã fruitionem dicit *D. Th.* impropriam, quæ eſt deficiens à ſpecie fruitionis. De fruitione verò brutorum, quod non ſit eiuſdem ſpeciei, videatur *D. Th.* ibi *a.2.* eſt enim eadem ratio, quia variatur obiectum, cùm in nobis ſit rationale, & liberum, in brutis purè ſenſibile.

Tertium *eſt*; Quid ſit obiectum immediatũ frui- 9
tionis, & quid requiratur ad illud;

Reſp. Ad obiectum fruitionis requiri, quod ha- 10
beat rationem finis, & rationem vltimi, vel ſimpliciter reſpectu omnium, vel ſaltem reſpectu aliquorum. Quæ autem ſolùm habent rationem medij, nec appetuntur, niſi ex bonitate extrinſeca finis, nullo modo ſunt obiectum fruitionis, ſicut potio amara reſpectu ſanitatis. Ita *D. Th. hic a.3. Et ratio eſt*: Quia fruitio eſt de bono vt quietante, & delectante. Nihil autem quietat niſi ſit terminus vbi ſiſtatur, ſi enim ſolùm per illud tranſitur, ad motum pertinet, non ad quietem. Illud autẽ quod eſt purè medium, & ex ſe non habet placere, ſed ex alio, non facit ſiſtere in ſe, neque quieſcere, ſed tranſire ad aliud, & ſic non facit fruitionem de tali medio in ſe, quin potius diſplicet in ſe, & ſolùm placet ratione alterius, non ergo in illo quieſcit, ſed in altero. Quidquid ergo habet in ſe vnde placeat, & in eo quieſcatur, habet in ſe vnde delectet, & fruatur, hoc autem quod in ſe, & ratione ſui placet ſemper habet aliquam rationem finis, & vltimi, & non merè vtilis, licet non ſit ſimpliciter, & omnibus modis vltimum. Habet ergo eſſe obiectum fruibile, licet non ſimpliciter, & omnibus modis.

Obiectum autem immediatum fruitionis vt 11
quod, eſt ipſa res, quæ eſt finis, at verò vt *quo*, eſt ipſa adeptio, & poſſeſſio. Res enim fruibilis eſt res aſſequibilis, & finis ipſe, quem aſſequi deſideramus, & quo aſſecuto quieſcimus. Ergo illud eſt obiectum immediatum fruitionis vt *quod*, & vt res, in quo tanquã in re aſſecuta quieſcimus. Res autem in qua quieſcimus non eſt adeptio ipſa, ſed adeptio, ſeu poſſeſſio eſt conditio vt quieſcamus in tali re; debet ergo obiectum immediatum fruitionis eſſe res ipſa, qua fruimur, poſſeſſio verò non eſt obiectum *quod*, ſed conditio eius, niſi per reflexionem velimus illam habere pro obiecto *quod*. Et in ſumma, ſicut loquimur de fine vt aſſequibili, quod datur finis *qui*, ſeu vt res, & finis *quo*, ita de fine vt fruibili, ſeu obiecto fruitionis. Vnde obiectum fruitionis finis vltimi eſt Deus in ſe, non aliquid creatum; adeptio autem, & poſſeſſio Dei non eſt obiectum fruitionis vt *quod*, ſed vt *quo*.

Quartum eſt: an omnes iſti actus, *fruitio*, 12
intentio, *volitio ſimplex*, & quicumque alij verſantur circa finem, diſtinguantur ſpecie? Idem eſt de actibus qui verſantur circa media, vt *electio*, *conſenſus*, *vſus*, *imperium*; an differant ſpecie, licet verſentur circa idem medium, ſicut licet verſentur circa eundem finem? Nam ſi verſentur circa diuerſos, hoc ipſo diſtinguentur ſpecie ex diuerſitate obiectorum.

Reſp. ergo, Quod quando iſti actus verſantur circa eundem finem conuenire poſſunt in eadem ſpecie morali, ideſt, pertinere ad eandem virtutem, aut vitium, ſed tamen habent diuerſam ſpeciem phyſicã in ratione voluntarij, quæ eſt ſpecies quaſi incompleta, aut materialis intra eandem ſpeciem virtutis; ſicut eadem virtus poteſt habere diuerſos actus ſpecie, vt Religio orationem, deuotionem, votum, iuramentum, &c. & in eodem homine ſunt plures potẽtiæ, & plures partes heterogeneæ, quæ ſpecie differunt in ratione partis, & potentiæ, vt oculus, auris, caro, oſſa, &c. ſed iſtæ ſpecies ſunt incompletæ, & ſecundum quid. *Ratio huius quantum ad primam partem eſt*: Quia eadem virtute inclinatur aliquis in omnes illos actus, vt ab eadem charitate elicitur amor circa Deum, & gaudium de Deo, aut deſiderium de illo: ſunt enim iſti effectus charitatis, qui non exigunt diuerſam virtutem, ſed eandem, vt docet D. T*h*.*1*.a.*q*.18. Et virtus temperantiæ inclinat ad volendum temperatè viuere tanquam ad finẽ proximum, & ad eligendum hîc & nunc medium tẽperatiæ, & materiam debitè tẽperatam, quia totũ hoc eiſdem regulis rationis, & eadem moralitate regulatur, ſcilicet modo temperatè ſe habendi, vt diſtinguitur à fortitudine, vel iuſtitia, &c. imò & eadem virtus, v.gr. Fortitudo, eadem moralitate moderatur timorem, & audaciam, quæ ſunt diuerſæ paſſiones, & elicit diuerſos actus, vt Religio; ergo ad eandem virtutem, & moralitatem pertinebit frui, & intendere finem, verbi gratiam temperantiæ, aut iuſtitiæ; nec ex diuerſitate iſtorum actuum, neceſſe eſt virtutes diuerſas conſtituere.

14 Ratio *ſecundæ partis eſt*: Quia in genere phyſico voluntatis diuerſus actus eſt amor, & gaudiũ, aut deſiderium, quia vnũ eſt de re abſenti, alter de præſenti, alter ſecundum ſe abſtrahit; fruitio autẽ eſt gaudium, & cauſatur ab amore, intentio autẽ ſicut deſiderium quoddam efficax, ergo phyſicè diſtinguuntur: ſicut etiam in appetitu naturali, vt in lapide, diſtinguitur motus deſcenſus ad centrũ, & quies in centro, licet vtrumque verſetur circa cẽtrum. Et ſic diſtinguũtur ex parte finis, ſeu obiecti formaliter ſumpti, ſcilicet ſub diuerſa ratione motiui in ratione phyſica voluntarij, ſicut aliter mouet res vt præſens, aliter vt abſens.

15 An *verò ſit* excellentior actus *fruitio*, quã *intentio*, vel quã *electio*, aut *vſus*, qui actus ſolũ inueniũtur in parte rationali, fruitio autem etiã in brutis?

16 Reſp. Quod fruitio perfecta, & rationalis perfectior eſt quàm electio, vſus, & reliqui actus, qui verſantur circa media cùm ipſa verſetur circa finem perfectè, cognitum, finis autem excellentior eſt mediis, cum det illis perfectionem, & bonitatem. Cæterum fruitio comparata cum intentione perfectior eſt quàm intentio, ſi ſit fruitio conſummata, & circa finem realiter poſſeſſum, quia talis fruitio excellentiſſimè tangit finẽ, & eſt id ad quod intentio peruenire intendit tanquam ad vltimũ, & perfectum. Fruitio autem imperfecta, & non conſummata, ſcil. finis ſolùm habiti in intentione, eſt imperfectior actu intentionis, & ad illam diſponit, eſt enim ſimplex quædam complacẽtia de fine, nõ autem efficax ordinatio ad illum, ſicut intentio, quæ ſuperaddit hanc efficaciam, & ordinem ad media ſupra illam complacentiam. Perfectior autem eſt electione ſimpliciter loquendo, & parte obiecti, quia finis perfectior eſt mediis, licet ſit imperfectior ex parte efficaciæ, quæ in electione inuenitur, non in ſimplici fruitione.

Vltimo *notandum eſt*, quod licet *Diu. Thom. in quæſtion*. 12. *artic*. 3. affirmet in *corpore articuli*, quod poteſt aliquis intendere plura etiam non ſubordinata inter ſe, tamen non poteſt intendere plura vt omnino diuerſa, & nullo modo coniuncta ſaltem in aliquo vno ſubiecto, vel ſub aliqua ratione communi, vt affirmat *ibidem ad ſecundum*. Itaque benè ſtat, quod aliqua inter ſe non ſint ſubordinata, & tamen ſint in aliquo coniuncta, vt color, & dulcedo non ſunt ſubordinata inter ſe, & tamen ſunt coniuncta in eodem pomo. Et ideò poſſunt ea, quæ inter ſe non ſunt ſubordinata attingi eodem motu, quia poſſunt attingi vt in aliquo tertio coniuncta. Si autem nullo modo eſſent coniuncta neque inter ſe, nec in aliquo tertio, aut ſub aliquo communi, non poſſent vnico actu attingi. Et ſic ſemper paſificantur intellectus, & voluntas in hoc quod eſt non poſſe attingere plura per modum plurium, ſed vt aliquo modo ſunt vnum (vt oſtendimus *in libris de anima q*.11.) nec oportet recurrere ad differentiã, quam in præſenti conatur aſſignare *Caietan*. inter intellectum, & voluntatem, cùm tamen ea paſificet D. *Th. hîc ad ſecundum, & tertium*. Et ſolum poteſt eſſe differẽtia, quod voluntas poteſt ferri in plura non ſubordinata inter ſe in re, manente ſolum vnitate ſubiecti, aut vnius tertij continentis illa, intellectus autem debet ferri in plura per modum vnius non ſolùm vt vnita in re, ſed etiam in aliqua ſpecie, & repræſentatione in qua per modum vnius accipiuntur repræſentatiuè, quod non requirit voluntas, quæ ſpecie non vtitur. 17

Qvæstio XIII.

De electione.

SVMMA LITERÆ.

Lectio eſt primus actus, qui poſt voluntatem finis tam abſolutam, quam intentiuam incipit verſari directè circa media ex parte voluntatis. Et de illa tria conſiderat *D. Thom.* ſcilicet *Subiectum, Obiectum, & Modum*, ſcilicet libertatem, & hoc per ſex articulos.

Igitur in articulo primo oſtendit *Diu. Thom.* electionem eſſe actum voluntatis formaliter, licet præſuppoſitiuè ſit actus intellectus ordinantis, & conferentis vnum cum alio, vt videatur ſi aliquod præponderat: formaliter autem electio exercetur, & conſummatur per actum acceptantem vnum præ alio. Quæ acceptatio eſt quaſi voluntatis placitum, & complexus quidam circa illud, quatenus conueniens, & bonum ſibi eſt, & ſic pertinet ad partem appetitiuam.

In ſecundo articulo oſtendit electionem non conuenire brutis, quia electio ducitur arbitrio, & collatione, ſeu comparatione vnius præ alio Bruta verò aguntur inſtinctu, & neceſſitate quadam feruntur.

In articulo tertio incipit agere de obiecto electionis, & oſtendit primò quod verſatur circa media, non circa finem; quia finis ſe habet vt principium, ex quo determinatur electio, & regulatur, quia electio poteſt eſſe circa plura, & indiget determinari ad vnum ex aliquo principio, quod principium eſt finis, hoc enim ex propria bonitate determinatum eſt; electio ergo non verſatur circa finem tanquam circa materiam, & obiectum, ſed ex fine procedit ad determinanda media, eligendo vnum præ alio.

In articulo quarto oſtendit electionem ſolùm eſſe eorum, quæ à nobis fiunt humano modo, quia quæ à nobis non fiunt, nec à nobis pendent, ſub arbitrio noſtro, & iuriſdictione non cadunt, ergo nec ſub electione.

In articulo quinto oſtendit electionem ſolùm verſari circa poſſibilia, eo quod media impoſſibilia non ſunt conſecutiua finis, neque ad illum conducentia; ergo nec eligibilia in ordine ad talem finem.

In articulo ſexto agit de modo electionis ex parte libertatis, & oſtendit electionem non eſſe ex neceſſitate, ſed ex libertate, quia procedit ex arbitrio determinante, & acceptante vnum medium præ alio. Vnde non verſatur circa bonum adæquans totam capacitatem voluntatis, id enim ſolùm pertinet ad ſummum bonum, quod eſt finis vltimus; ergo circa talia obiecta voluntas non de neceſſitate mouetur, ſed ex libertate, & arbitrio.

DISPVTATIO VI.

De electione.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Electio *ſit formaliter actus voluntatis, an intellectus.*

5 Licet *Titulus* ponatur ſolùm de *electione*, tamen difficultas ipſa vniuerſalior eſt, complectiturque principia, & fundamenta generalia ad diſcernendum quando aliquis actus ſit formaliter pertinens ad intellectum, vel ad voluntatem, concurrente vtraque potentia ad ea, quæ pro tali actu requiruntur. Et ſic ex iſta difficultate poterit diſcerni de actu *Intentionis, Fruitionis, Vſus, & Imperij*: An ſint formaliter actus intellectus, vel voluntatis. Cum enim iſti actus non ſint ita abſolutè, & præcisè vnius potentiæ, quod non etiam requirant concurſum, & influentiam alterius, non eſt facile diſcernere ad quam potentiam directè, & formaliter pertineat talis actus, verbi gratiâ *electio*, & ad quam præſuppoſitiuè, ſeu antecedenter. Vnde *Ariſtotel. 6. Ethicor. capit. 2.* dicit electionem eſſe *intellectum appetitiuum, vel appetitum intellectiuum*,

Ctiuum, & ita videtur ibi relinqneie indeciſam iſtam quæſtionem: an electiu ſit act.s intellectus, vel voluntatis.

2 Sit *concluſio*: electio formaliter, & ſubſtantialitet eſt actus voluntatis, & ſolùm præſuppoſitiuè, & anteeedenter pertinet ad intellectum, quatenus ordinat, & dirigit electionem, talirer quod ex illo modo dirigendi, quo procedit lutellectus, voluntas etiam participet modum procedendi cum quadam comparatione, & collatione vnius præ alio. *Sententia hac* quantum ad principalem partem, quod electio formaliter ſit actus voluntatir, communiſſima eſt inter Authores, qui videri poſſunt ſuper hune locum *Diu.Thom.* Et tandem *Ariſtoteles tertio Ethicorum capite ſecundo*, dixit: *electionem eſſe appetitum praconſiliati*, ideſt, obiecti per conſilium propoſiti. Et *capite tertio*, dixit, *electionem eſſe affectionem deliberatiuam* Idem de electione docet *Damaſcenus 2 de fide capit. 22. Niſſenus lib. 5. Philoſoph. capit.* 4. Et ſequuntur communi ter omnes Seholaſtici.

3 Et *quidem fundamentum* huius proprium, & per ſe ex eo videti poſſet deſumendum eſſe, quia obiectum electionis eſt obiectum voluntatis, ſcilicet bonum, ergo & ipſa electio debet eſſe actus voluntatit. *Antecedens probatur*: quia obiectum electionis eſt medium ordinatum ad finem tanquam vtile ad illud; ideò enim aliquid eligitur, quia vtile, & conueniens reputatur ad aliquem finem conſequendum. Vtile autem continetur ſub ratione boni, quia bonum diuiditur in delectabile, vtile, & honeſtum; ergo formaliter obiectum electionis eſt bonum. Et hac ratione videtur vti *Diu.Thom. 1. part. quaſtion. 83. articul. 3.* Nee videtur vlla congruentior probatio, quam ex ipſa ratione obiecti venari naturam, & ſpeciem actus, qui ad illam potentiam debet pertinere, ad quam pertinet obiectum eius. Similiter ſuprà *quaſtione duodecima, articulo primo*, ex eo probauit *Diu. Thom.* fruitionem eſſe actum voluntatis, quia verſatur circa finem, & finis eſt obiectum voluntatis. Si ergo illa fuit ſufficiens probatio pro fruitione, etiam debet ſufficiens iudicari pro electione.

4 Cæterùm *hac ratio ſola*, & hoc fundamentum niſi altiùs penetretur, non poteſt ita efficax cenſeri, quia licet ratio boni formaliter, & ſub ratione appetibilis, & allicientis pertineat ad voluntatem ſicut eſt bonum, ſeu finis vt fruibilis, & vt quietans, ſeu delectans, vbi manifeſte apparet non ſolùm ipſum bonum, quod attingitur, ſed etiam ratio formalis attingendi, quæ eſt ipſa ratio formalis appetibilis, & delectabilis, & ſic pertinet ad fruitionem; tamen aliquando bonum attingitur ſub formali ratione veri, vel ordinabilis, & conferibilis, & ſic non repugnat etiam bonum attingi ab intellectu, vt patet in Imperio, in Lege, in actibus prudentiæ, quæ eſt virtus moralis, & verſatur circa bonum, licèt directiuè, & regulatiuè. Cum ergo electio verſetur circa bonum cum quadam ordinatione, & conferentia, quia comparat vnum alteri, & accipit vnum præ alio, difficile diſcernitur, cur non ſit formaliter actus intellectus, ſicut imperium, aut lex, ſed ſolùm regulatiuè. Licet enim electio requirat efficacem applicationem voluntatis, qua adhæreat, & acceptet vnam partem præ alia, etiam imperium, & lex talem efficaciam requirunt, vt id quod imperatur & præcipitur obliget, & moueat alios, & tamen *Diu. Thom.* ponit iſtos actus in intellectu regulante, non in voluntate mouente, licet motionem illam præſupponant; cur ergo ſimiliter non dicemus electionem præſuppoſitiuè eſſe voluntatis, (quæ incipit mouere quoad efficaciã) & formaliter, ſeu executiuè eſſe intellectus conferentis, & ordinantis vnum præ alio. Aut quæ tandem regula certa erit ad iudicandum in his actibus, qui vtrumque exigunt, ſcilicet, intellectus ordinationem, & voluntatis applicationem, ſeu efficaciam, vt dicamus formaliter iſtos conſiſtere in voluntate, & regulatiuè in intellectu, alios è contra. cùm videatur par ratio de his, & de illis. Et impugnando rationem D. *Th.* quam affert in præſenti, & eam quam ſupra attulit agendo de intentione, id amplius conſtabit.

Propter *hoc igitur* Diu. Thom. in præſenti profundius ſcrutatus naturam electionis, non ex ſola ratione obiecti vtcumque proceſſit, ſed ex ipſa propria & formali ratione, qua exercetur electio. Et exinde debet ſumi regula generalis pro aliis actibus, vt videamus ad quam potentiam formaliter, & ſubſtantialiter pertineant, ſi modus exercendi talem actum conſummatur, & exercetur in tali potentia. Sic ergo proponit rationem *Diu. Thom.* Actus qui fertur in bonum ordinatum per rationem, materialiter quidem eſt voluntatis, formaliter autem intellectus: ſed electio fertur in bonum ordinatum per rationẽ; ergo materialiter eſt actus voluntatis, & formaliter rationis. Subſtantia autem, & entitas actus pertinet ad illam potentiam in qua materialiter exercetur, & conſummatur, nõ ad illam à qua formaliter ordinatur, & dirigitur, quia ordinatio pertinet ad potẽtiam imperantem, exercitium autem materiale ad elicientem, quæ præbet materiam dirigendam, & imperandam; ergo electio ſubſtantialiter pertinebit ad voluntatem, directiuè autem, & regulatiuè ad rationem. *Maior conſtat*; quia quando duo concurrunt, vnum vt ordinans, & dirigens, aliud vt ordinatum & directum, hoc præbet materiam ordinandam, illud formam ordinatiuam, ſeu id quod formale eſt ex parte directionis, & ordinationis; ergo hoc materialiter ſe habet, illud formaliter: ſicut patet in actu fortitudinis cum dirigitur, & imperatur à charitate, & in aliis actibus imperatis, & ordinatis à ſuperiori virtute, vel potentia. *Minor verò probatur*; Quia electio perficitur in motu quodam animæ ad bonum, quod eligitur; huic autem motui præbet ordinem ipſa ratio, quia ad rationem pertinet ordinare, & repræſentare voluntati quomodo, & quo ordine mouenda ſit in ſuum obiectum; ergo electio fertur, & mouetur in bonum ordinatum per rationem, & ſic materialiter, & ex parte potentiæ motæ pertinet ad voluntatem, formaliter autem, & ex parte ordinantis, & dirigentis ad intellectum. 5

6 Hæc *ratio* quomodo accommodari poſſit ad alios actus, qui etiam per ſe dependent à duplici potentia, ab vna cauſaliter, ſeu motiuè, ab alia proximè eliciriuè, vt *intentio, imperium, vſus, lex*, & ſimilia, ea ſolutione eorum quæ contra hanc rationem *Diu. Thom.* obiiciemus, poterit conſtare.

7 Contra *propoſitam* ergo rationem multiplex oritur difficultas. *Prima*, quia licet id quod materiale eſt pertineat ad vnam potentiam & formale ad aliam, tamen ſemper id quod eſt formale eſt principalius, & eſt id quod ſpeciem ipſam actus

prabet,

præbet,& conſtituit, ergo magis pertinet elicientia actus ad illam potentiam ad quam pertinet formale actus, quàm ad illam ad quam pertinet materiale; & ſic ex hac ratione potiùs infertur, quod electio pertineat ad intellectum, quàm ad voluntatem. *Præterquam quod* eſt impoſſibile, quod materiale procedat ab vna potentia,& formale ab alia, ſi hoc formale eſt conſtitutiuum ſpeciei,& eſſentiæ, ſiquidem eſſentia rei non poteſt quoad vnam partem, ſeu quoad formam procedere ab vno, & quoad materiam, ſeu materiale ab altero, niſi in his quæ ſunt compoſita ex materia & forma, aut ex ſubiecto & accidente; In iſtis autem actibus immanentibus, qui ſunt ſimplices qualitates, non poteſt intelligi, quod formale, & conſtitutiuum ſpeciei proueniat ab vna potentia, & materiale ab alia, ſed ab illa potentia à qua dimanat actus, tota ſpecies illius elicitur.

8 Quod ſi *dicatur* Diuum Thomam per ly *formale* non intelligere formale intrinſecum,& intrinſecè ſpecificatiuum, ſed extrinſecè, ſicut eſt bonum ordinatum per rationem, quod ſe habet vt obiectum; vel id quod eſt formale per modum mouentis, & proponentis, aut imperantis, non quod eſt formale per modum conſtituentis,& ſic intellectus cum ſe habeat vt proponens, & extrinſecè mouens ad electionem, non pertinet electio ad intellectum vt ad elicientem. Vel tandem quod loquitur de formali accidentali, non eſſentiali.

9 Contra *omnes iſtas explicationes inſtatur*; nam prima eſt extra mentem *Diu. Thom.* quia loquitur in præſenti de actu ad quem concurrit duplex potentia, non autem ad quem concurrit ſolùm potentia, & obiectum, hoc enim generale eſt in omni actu, non ſolùm voluntatis, ſed etiam aliarum potentiarum, quod ad illos concurrat obiectum, & potentia, ſed obiectum nunquam concurrit vt eliciens: nec dubitari poteſt, an actus ſit obiecti vt elicientis,& exercentis, ſed ſolùm vt extrinſeci ſpecificantis. Ergo quando *Diu. Thom.* in præſenti dicit, quod actus formaliter pertinet ad vnam potentiam, & materialiter ad aliam, per ly *formaliter* non poteſt intelligere ſolùm formaliter extrinſecè, ſeu ſpecificatiuè, id enim pertinet ad obiectum, ſed formaliter conſtitutiuè,& quantum ad ipſam ſpeciem intrinſecè conſtituentem actum.

10 Secunda *verò explicatio* vel petit principium, vel ſolùm hoc reducit ad generalem modum concurrendi intellectus per modum proponentis,& repræſentantis. *Petit quidem principium*: quia licet verum ſit quod omnis actus voluntatis petat motionem intellectus, & propoſitionem eius per modum mouentis,& allicientis antecedenter, tamen inde non infertur electionem eſſe actum voluntatis ſubſtantialiter, & entitatiuè, niſi ſupponendo quod electio à voluntate procedit, ideóque ſupponit intellectum vt dirigentem; hoc autem eſt de quo eſt quæſtio in præſenti, & quod eſt probandum, ſcilicet electionem eſſe actum voluntatis; ergo petitur principium. Quod ſi hoc ſupponendo, ſolùm vult dicere quod id quod ſe tenet ex parte intellectus eſt formale, quia eſt proponens,& repræſentans voluntati,& hoc dicitur formale, quia proponit id quod ſpecificatiuum eſt, nihil peculiare dicit de electione præ omnibus aliis actibus voluntatis, nec magis dubitari poterat, an electio ſit actus voluntatis, quam vtrùm amor ſit actus voluntatis, quia etiam amor dependet ab intellectu vt à proponente obiectum formale,& ſpecificatiuum; cum tamen apud *Ariſtotelem*, & *Philoſophos* peculiaris dubitatio fuerit de electione, quæ non fuit de amore: an ſit actus intellectus, vel voluntatis, ſicut de imperio,& de lege,& de aliis ſimilibus, in quibus vtriuſque potentiæ concurſus ſpecialiùs inuenitur.

Denique *nec tertia explicatio* aliquid valet: 11 *tùm*, quia *Diu. Thom.* expreſsè loquitur de eo quod eſt formale ad conſtituendum, non quod eſt formale accidentaliter, vt patet in illis verbis: *Quando duo concurrunt ad vnum conſtituendum, vnum eorum eſt formale reſpectu alterius.* *Tùm* etiam: quia ſi ſolùm eſt formale accidentaliter id quod ex parte intellectus ſe tenet, fruſtra laborat *Diu. Thom.* in probando, quod electio ſubſtantialiter eſt actus voluntatis,& non intellectus ſi iam ſupponit quod ſolùm eſt formale accidentaliter id quod ex parte intellectus ſe tenet,& relinquit non probatum id quod maximè probare debebat, ſcilicet quod illud formale, quod dat intellectus, ſolùm accidentaliter ſe habeat. *Tùm denique*, quia falſum eſt quod bonum ordinatum per rationem ſolùm accidentaliter ſe habeat ad electionem, cum ſit obiectum per ſe ſpecificatiuum eius; intellectus autem dicitur præbere id quod formale eſt, quatenus præbet obiectum ordinatum per rationem; ergo quatenus præbet ſpecificatiuum eſſentiale, & non id quod accidentale eſt.

Secundo *inſtatur ratio* *Diu. Thom.* quia ſuprà 12 *quæſtion.* 12. *articul.* 1. ad probandum, quod intentio eſt actus voluntatis, oppoſito modo procedit. Dicit enim: *Quod intentio primo,& principaliter pertinet ad id quod mouet ad finem, ſicut architector,& præcipiens mouet ſuo imperio ad id quod ipſe intendit. Et quia voluntas mouet alias vires in fine, ideò intentio propriè eſt actus voluntatis.* Ecce conſtituit *Diu. Thom.* intentionem in actu voluntatis ex eo, quod voluntas eſt potentia mouens omnes alias: in præſenti autem quæſtione conſtituit electionem in actu voluntatis, quia eſt potentiæ motæ,& ordinatæ à ratione, ad quam pertinet formale, quod eſt in electione. Quomodo ergo iſta duo cohærent, cùm fundamentum vnius deſtruat fundamentum alterius? In vno probatur eſſe actum voluntatis, quia eſt potentia mouens, in alio probatur eſſe actum voluntatis, quia eſt potentia mota. *Deinde*, ſicut ſufficienter probauit ſuprà *quæſtione vndecima, articulo primo*, fruitionem eſſe actum voluntatis, quia verſatur circa finem, cur hîc non ſufficienter probatur electionem eſſe actum voluntatis, quia verſatur circa medium, cum vtrumque ſit bonum,& obiectum voluntatis?

13 Confirmatur: nam imperium,& prudentia ponuntur in actu intellectus, & non in voluntate, quia licet ad imperium requiratur efficacia voluntatis, quæ alium moueat, & obliget, tamen quia iſta efficacia, & motio ſit per ordinationem vnius erga alium, & ordinatio eſt actus intellectus, ideò imperium conſtituitur in actu intellectus formaliter, licet præſuppoſitiuè ad voluntatem pertineat, vt docet *Diu. Thom. infrà quæſtione decima ſeptima, articulo primo*, & idem docet de lege (quæ eſt quoddam præceptum) infrà *quæſtio-*

ne

ne nonageſima, articulo primo. Quare ergo electio ſimiliter non conſiſtet in actu ordinatiuo, qui eſt rationis, licet præſuppoſitiuè in actu efficaci voluntatis acceptantis rem electam, & mouentis intellectum vt ordinet vnam præ alia, ſicut imperium? eum ad vtrumque concurrat & ordinatio intellectus, & efficacia voluntatis.

14 Tertiò *inſtari* poteſt ad probandum electionem ſimpliciter pertinere ad intellectum, vel ad appetitum ſenſitiuum formaliter *Ad intellectum quidem*, quia electio eſt actus prudentiæ, eo quod prudentia conſtituit medium in virtutibus, ſcilicet quod tantum, vel tantum in hac materia operandum ſit; & ſic determinet vnum præ alio, quod propriè eſt electio: prudentia autem reſidet in intellectu; ergo electio eſt actus intellectus. *Ad appetitum autem ſenſitiuum pertinet*: quia virtutes morales, quæ verſantur circa paſſiones, vt temperantia, & fortitudo, reſident in appetitu ſenſitiuo, vt docet *S.Th. infrà q.56. art.4.* Iſtæ autem virtutes ſunt habitus electiui, & habent pro actu proprio elicere electionem rectam in tali materia moderando paſſionem; ergo datur electio, quę ſit actus appetitus ſenſitiui, eo quod virtutes iſtæ in appetitu ſenſitiuo ſunt.

15 Nihilominus pro explicatione rationis D.Th. & ſolutione argumentorum, notandum eſt id quod maximè in hoc tractatu de actibus humanis, & de bonitate, & malitia obſeruare oportet, ſcilicet, *D.Thomam*, cum dicit, quòd *aliquid eſt formale reſpectu materialis* (quod toties reperire ſolet) non ſumere ly *formale* communiter pro formali conſtituente, aut ſpecificante præſertim intrinſecè, ſed pro formali mouente, ſiue imperante, & ordinante, ſiue proponente, & dirigente, ſicut intellectus etiam eſſentiale, & ſpecificum obiectum proponit voluntati, & ad illud eam mouet. Pertinet ergo ad ſuperiorem potentiam quæ ſic mouet, dare formam, & ordinationem inferiori, qua operandum ſit, & ad finem peculiarem dirigere; hoc autem eſt formale in agentibus, ſeu mouentibus, mouens enim vt mouens eſt in actu & mobile, ſeu motum, in potentia; actus autem aliquid formale eſt cùm ad formam pertineat. Et in moralibus finis eſt formaliſſimum in mouendo quia eſt primum, & in ordine ad quod cætera regulantur, & menſurantur in ratione boni. Totum hoc conſtare poteſt exemplo; nam D. Tho. *infrà q.18. art.6.* docet ſpeciem actus humani conſiderari formaliter ſecundum finem, & materialiter ſecundum obiectum exterioris actus, ſicut qui furatur vt adulterium committat magis eſt adulter quam fur; & tamen conſtat obiectum ſpecificare, non finem ſub ratione finalizantis. Dicitur autem finem ſe habere formaliter, & obiectum materialiter, quia finis formaliter ſe habet in mouendo, & ordinando, quia finis mouet, & ordinat cęteras cauſas. Et reſpectu huius motionis, & ordinationis entitas, & ſubſtantia actus, etiam ſecundum ſpeciem, & ex obiecto ſumpti, materialiter ſe habere dicitur, quia ſuſcipit ordinationem illam. Et aliquando finis ille accidentaliter ſe habet ad talem actum, quia poteſt ſine illo haberi; vt cùm eleemoſyna fit propter pœnitentiam, aut alium finem extrinſecum, ſine quo ſaluari poteſt; aliquando comparatur per ſe ad talem actum, vt cum contritio fit propter Deum ex imperio charitatis, à qua per ſe dependet.

16 Quod *autem diximus* de fine mouente, & dirigente, quod ſe habet vt formale reſpectu actus finalizati, & ordinati, etiam ſuo modo dici debet de principio effectiuè mouente, & applicante ad exercitium actus; nam poſt cauſam finalem, quæ eſt prima in mouendo, intrat cauſa agens, ſeu effectiua, quæ etiam mouet agendo ſicut finis finalizando, & ita in quantum mouet, formaliter ſe habet, & id quod eſt motum, materialiter, quia mouens vt mouens eſt in actu, & in forma, & mobile vt mobile eſt in potẽtia, & materialiter. Sicut autem mouere per modum finis pertinet ad intellectum, qui finem proponit vt alliciat, ita mouere per modum agentis, & applicantis, & impellentis pertinet ad voluntatem, quæ cæteras potentias agit, & impellit efficacia ſua.

Hinc *fit*, quod quando concurrunt ad vnum 17
actum duæ potentiæ, vna vt mouens, altera vt mota, licet ſemper id quod ex parte mouentis ſe tenet, ſit formale, tamen quando mouens eſt per modum finis, illud formale in mouendo, tenet ſe ex parte intellectus, qui proponit finem, & materiale, ſeu motum tenet ſe ex parte voluntatis, ibique conſummatur, & exercetur motus. Quando autem mouens eſt ex parte voluntatis, è conuerſo ſe habet, quia formale, ſeu actiuum ex parte voluntatis ſe tenet, & materiale, ſeu motum ex parte intellectus, vel alterius potentiæ, quæ mouetur. Et ideò cùm iſtæ duæ potentiæ, ſcilicet intellectus, & voluntas adinuicem ſe habeant vt mouens, & motum, licet in diuerſo genere cauſæ, intellectus quidem eſt mouens ſpecificatiuè, ſeu obiectiuè vt proponens obiectum, & in hoc genere voluntas eſt mota: voluntas verò eſt mouens actiuè, ſeu effectiuè quaſi applicans, ſeu impellens, in quo genere intellectus, & aliæ potentiæ ſunt motæ, & materialiter ſe habent; ideò *Diu. Thom.* ad diſcernendum ad quam potentiam actus aliquis entitatiuè pertineat, quando ex duplici potentia ſpecialiter pendet, ſemper quidem attendit ad id quod in tali actu materialiter ſe habet, & quaſi motum, hoc enim eſt ipſa ſubſtantia & entitas actus, id verò quod formale eſt, ſeu mouens, quaſi extrinſecè, & directiuè, aut motiuè ſe habet, ſed tamen aliquando hoc mouens tenet ſe ex parte voluntatis, aliquando ex parte intellectus; & ideò oportet diuerſo modo applicare hoc principium iuxta modum, & naturam ipſius actus, de quo agitur.

Nec *variatur ratio* Diu. *Thom.* & principium 18
in quo nititur ex eo quod aliquando conſtituit actum aliquem in voluntate, quia voluntas eſt mouens cęteras potentias, aliquando ex eo quod in illo actu eſt mota, & materialiter ſe habet ad intellectum ordinantem, & mouentem: nec enim repugnat, quod voluntas quæ eſt potentia mouens effectiuè reſpectu aliarum potentiarum ſit mota in alio genere, & ſic illud mouere materialiter ſe habeat, & quaſi ortum, & deriuatum ex alia priori ordinatione, & motione, & ſic totum, & præcipuum exercitium illius actus ſit mouere alias potentias applicatiuè, ſicut in *intentione & vſu* ſtatim dicemus. Aliquando verò è contra exercitium alicuius actus conſiſtit, & fit per ipſam ordinationem, & manifeſtationem rationis, originatur verò & deducitur ex aliqua applicatione, & impetu voluntatis, vnde ſumit vim, & tunc habet ſe materialiter, & vt motum id quod ex parte intellectus ſe tenet, mouens verò cauſatiuè, & originatiuè eſt voluntas, vt in le-

ge.

ge,& imperio. Quare in ſenſu formali oportet ſemper procedere, ſcilicet ſub formalitate mouentis,& moti, & in eo genere in quo aliquid ſe habet vt mouens,præſuppoſitiuè, & antecedenter ſe habet ad actum;in eo autem in quo ſe habet vt motum, cum ibi conſummetur actus, & exerceatur,ibi formaliter eſt entitas eius. Poteſt tamen contingere quod hoc ipſum,quod eſt motum,& ab alio præſuppoſito originatum, in alio genere ſe habeat vt mouens, quia ad hoc mouetur vt moueat,& tunc non conſideratur,quod ad alia moueat,ſed quod in ſuo exercitio, & formalitate elicitur à tali potentia, licet præſupponat aliam mouentem ſe.

49 Denique *aduertendum eſt:* quod cum iſtæ potentiæ intellectus,& voluntas adinuicem ſe moueant,& moueantur,dupliciter ſe poſſunt habere in iſtis motionibus. *Vno modo*, generali ratione, qua vna potentia præſupponit aliam, ſicut voluntas neceſſariò ſupponit intellectum ea generali ratione, qua nihil eſt volitum, quin præcognitum, & cognitio eſt quaſi conditio, vt finis moueat. *Alio modo* poſſunt adinuicem mouere, aut moueri ſpeciali ratione,quatenus vna potentia ex motione alterius accipit ſpecialem modum operandi, quem communicat ſuis actibus, ortum ex motione, & impreſſione potentiæ ſic mouentis;vnumquodque enim mouens communicat ſuo mobili conditiones ſuas, quantum mobile capax eſt. Verbi gratiâ, intellectus ex ſua propria ratione habet ordinatè procedere,& collatiuè,conferendo vnum alteri, hoc autem voluntas ex propriis meritis non habet,ſed ex ſe ſolùm habet inclinare, & ponderare per modum inclinationis, & impulſus in obiectum. Quod verò id faciat ordinatè,& accipiendo,ſeu volendo vnum præ alio, & cum collatione ad aliud, non habet ex ſe,& ex meritis propriis: tamen ex impreſſione, & ordinatione intellectus id participare poteſt vt patet in electione,in qua voluntas non ſolùm vult, & inclinatur in vnum quomodocumque,ſed præoptando, ſeu accipiendo vnum præ alio.Quod enim ex communi, & generica ratione immaterialitatis vtrique potentiæ communi non proueniat hoc quod eſt collatiuè, & ordinatè procedere,ſed ordinare proprium ſit intellectus, contra Scotum dicemus Diſp. *ſequenti* agentes de *Imperio.*

Et hanc doctrinam optimè, & latè tradit
50 *Sanct.Thom.*ac multis exemplis probat *quæſt.*22. *de veritate articul.*13.præſertim exemplo orbium cœleſtium,qui proprio motu mouentur ab Occidente in Orientem; ex impreſſione autem primi mobilis rapiuntur ab Oriente in Occidentem:& aqua maris ex proprio motu mouetur deorſum, ex impreſſione autem Lunæ mouetur fluxu, & refluxu;& eodem modo voluntas ex propria natura mouetur motu inclinationis, & impulſus in bonum,ex impreſſione autem, & directione intellectus mouetur cum quadam collatione, & ordine,ſicut ex indifferentia iudicij mouetur cum indifferentia libertatis.Et ſimiliter è contra, intellectus proprio motu tendit in obiectum: per modum manifeſtationis,& luminis,ex impreſſione autem voluntatis, & ex coniunctione ad ipſam mouetur intellectus cum quadam efficacia, & impulſu, ſicut imperium mouet efficaciter potentias,vel homines quos mouet,ſiue ſit efficacia moralis, ſiue phyſica. Quomodo autem hæc impreſſio fiat ab vna potentia in aliam, cum ſint potentiæ immanentes in operando? Dicemus *quæſt.ſeq.*agentes de *Imperio.*

His *poſitis* diſcerni facilè poteſt vis, & effica- 51
cia rationis *Diu.Thom.*in probando,& oſtendendo ad quam potentiam formaliter, & elicitiuè pertineat aliquis actus,quando à pluribus potentiis,ſeu ab earum impreſſione ſpeciali aliqua ratione dependet. Et in primis quando actus non habet iſtam ſpecialem dependentiam,neque oritur ex impreſſione duplicis potentiæ, ſed ex ſimplici influxu vnius,licet tanquam conditionem, & generalem rationem præſupponat operationem alterius,non fuit neceſſe vti *Diuum Thomam* alia ratione ad oſtendendum, cuius potentiæ ſit ille actus, quàm attendere ad eius obiectum, ſicut fecit,cum probauit ſuprà *quæſtione vndecima*, fruitionem eſſe actum voluntatis;fruitio enim eſt ſimplex actus voluntatis,quia ad ipſam non pertinet reſpicere vnum ordinatè,vel relatè ad aliud ſicut intentio reſpicit finem in ordine ad media, & electio vnum medium præ alio,ſed fruitio eſt abſoluta, & ſimplex complacentia de ipſo fructu,ſeu de vltimo quod expectatur in aliquo negotio, quod pertinet ad finem, & ad bonum. Et cùm hoc ſit proprium obiectum appetitus, qui verſatur circa bonum, oportet fruitionem eſſe actum appetitiuæ virtutis. Nec fuit neceſſe pro iſto acto aliam probationem afferre, quia cum ſit ſimplex actus voluntatis, ſufficit ex obiecto venari rationem propriam actus, & eius entitatem. At verò in aliis actibus, qui ſimplices non ſunt, ſed verſantur circa vnum obiectum cum ordine, & reſpectu ad alterum, non ſufficiebat *Diu. Thomæ* attendere ad obiectum, quod eſt bonum abſolutè, quia cum inuoluatur ibi ordinatio, & reſpectus, ſeu collatio vnius ad alterum,& collatio,ſeu ordinatio ad rationem,& diſcurſum pertineat, indéque originetur, oportuit has formalitates euoluere, & videre quænam ex illis correſpondeat tali potentiæ vt elicienti,& conſequenter ibi ſit exercitium, & ſubſtantia talis actus,& quę correſpondeat potentię vt mouenti,& dirigenti præſuppoſitiuè, & antecedenter tantùm.

Igitur loquendo de his actibus,qui correſpon- 52
dent duplici potentiæ,& verſantur circa aliquod obiectum cum ordinatione, & collatione ad alterum,aut cum aliqua participatione alterius potentiæ,in primis ſupponimus, non poſſe actum eſſentialiter,& ex æquo pertinere ad vtramque potentiam. *Tum*,quia eſt actus immanens,& non poteſt exire entitatiuè ab vtraque. *Tum*,quia illæ potentiæ ſunt diuerſæ ſpeciei,aut generis,& non poſſunt partiri actum, qui ſit entitatiuè vnus, & vnius ſpeciei: actus autem de quibus in præſenti loquimur, ſunt vnius entitatis, & ſpeciei. Quo ſuppoſito optimè *Diu. Thom.* proceſſit ex principio poſito, ſcilicet, quod diſtinguamus id quod materialiter ſe habet in tali actu, & ad eius elicientiam pertinet,quia ibi conſummatur, & perficitur,ſeu exercetur actus, & id quod formaliter ſe habet, non formaliter ſpecificatiuè tantum, aut intrinſecè conſtituens, ſed formaliter motiuè,quaſi potentia extrinſecè ordinans,& imprimens, vt colligi poteſt ex illis verbis, quæ *Sanct.Thom.*ponit *in articulo primo*, huius quæſt. *Quòd actus qui eſſentialiter eſt vnius potentiæ, recipit ſpeciem, & formam à ſuperiori potentia, vel*

habitu

habitu ſecundum quod ordinatur inferius à ſuperiori. In eo enim quod dicit *actum eſſentialiter eſſe vnius potentiæ*, clarè ſupponit entitatem, ſeu eſſentiam, aut ſubſtantiam actus eliciti ab vna potentia, licet ab alia dependeat ordinatio, & directio eius quoad aliquam formalitatem, & ſpeciem, vel modum ſecundum quod ordinatur inferius à ſuperiori, vt dicit *cit. verbis*: ſi enim dependet ab ea ſolum motiuè, & antecedenter, non proximè, & elicitiuè, certum eſt ad illam priorem potentiam entitatiuè non pertinere.

23 Quare reſtat ad explicandam efficaciam rationis *Diu. Thom.* oſtendere, quod in electione, intellectus ſolùm extrinſecè, & antecedenter imprimat, & voluntas ſubſtantialiter eliciat. Et idem proportionatè oportet applicare *Intentioni, Imperio, Vſui*, & aliis actibus ſimilibus, de quibus dubitari ſolet, an ſint formaliter, & entitatiue actus intellectus, vel voluntatis, vt actus ſpei, fiduciæ, &c. Et quia iſti actus mutuò requiruntur, & concomitantur, aliquando ſumitur vnum pro alio, ſicut credere aliquando applicatur voluntati, quia volendo creditur; ſperare applicatur iudicio, quia ſic iudicatur futurum; imperare applicatur voluntati, quia obligando, & mouendo quis præcipit. Sed tamen ad hoc diſcernendum, & videndum quid propriè vnicuique conueniat, quid antecedenter, & præſuppoſitiuè, *Diu. Thom.* ſolum attendit ad id in quo conſummatur, & perficitur aliquis actus, & in quo exercetur. Quod ſi de hoc ipſo dubitatur, ſcilicet, vbi perficiatur, aut exerceatur aliquis actus, recurrit *Diu. Thom.* vel ad experientiam, & communem vſum, vel ad id quod ipſum nomen talis actus ſignificat, quia in naturis, & eſſentiis rerum indagandis, cùm definitio rei non poſſit demonſtrari, ſed ſit principium demonſtrandi, non poſſumus recurrere ad aliud principium, quàm vel ad experientiam, quia à ſenſibus omnis doctrina, & ſcientia ortum habet, & per experientiam cœperunt homines philoſophari, vel à communi hominum, & ſapientum conceptione, quod per nominis impoſitionem, & communem modum ſignificandi habetur.

24 Et ita agens *Diu. Thom.* de intentione ſuprà *quæſtion. 12. articul. 1.* incipit indagare naturam illius actus ab ipſa nominis ſignificatione, quia *intendere* ſignificat in aliud tendere. Et in *quæſt. 16. articul. 1.* ex eo quod *vſus* importat applicationem alicuius rei ad operationem (quod pertinet ad ſignificationem nominis) ſupponit hanc applicationem pertinere ad eius eſſentiam. In *quæſt. autem 17. art. 1.* dicit, quod *Imperium* eſſentialiter eſt actus rationis: quia imperans ordinat eum cui imperat ad aliquid agendum intimando, vel denunciando, quod quidem experientiâ ipſa notum eſt quando aliquid videmus præcipi, & imperari alteri. In hac autem *q. 13. art. 1.* oſtendit *electionem* ſubſtantialiter eſſe actum voluntatis; quia perficitur electio in motu quodam animæ ad bonum, quod eligitur, quod etiam ad experientiã reducitur, quia quantumcumque aliquis iudicet, & diſcernat aliquid præ alio, tamen non perficitur electio quouſque acceptetur à voluntate, & tunc dicitur eligi, quamuis exterius aliquo verbo, vel dicto id manifeſtetur. Et è contra *Fides* pertinet ſubſtantialiter ad intellectum; quia quantumuis aliquis velit, quouſque intellectus amplectatur vt verum, & ei aſſentiat, non dicitur credere, ſiquidem ibi conſummatur actus credendi. *Sperare* autem è contra ſe habet; quia quantumcumque aliquis iudicet de futuritione, aut poſſibilitate rei, niſi illud acceptet voluntas vt aſſequendum, & vincendum, non ſperatur. Sic ergo cum in electione interueniat exercitium voluntatis tanquam id in quo conſummatur, & perficitur electio, ſiquidem in ipſa acceptatione vnius præ alio cenſetur electio conſummata, & nihil amplius reſtare vt dicatur, & denominetur aliquid electum. Vnde quidquid ordinationis, & collationis in hoc actu inuenitur, cum proueniat ex directione rationis, & motione ipſius, licet formale ſit quantum ad rationem mouendi, & ordinandi, & actuandi, tamen non in eo conſiſtit formaliter, ſed antecedenter, & præſuppoſitiuè, quia hoc ſe habet vt mouens, & diſponens, ac dirigens, non vt eliciens, quia non ibi conſummatur, & exercetur vltimum, quod ad electionem ſpectat. Quod totum ex ſolutione argumentorum amplius innoteſcet.

Ad *primam* ergo difficultatem ſupra poſitam *reſpond.* ſolutione ibi data: quod *Diu. Thom.* non loquitur in præſenti de formali intrinſecè ſpecificatiuo, ſed de formali extrinſeco, & mouente, vel motione directiua ordinante, vel efficiente, & applicante. *Et ad primam replicam* dicitur: quòd licet in omni actu concurrat obiectum ſpecificans, & potentia eliciens, non tamen in omni actu hoc obiectum proponitur ab alia potentia ordinante, & dirigente, ſicut fit reſpectu appetitus, nec in omni actu applicatur vna potentia ab alia, ſicut in his, quæ à voluntate applicantur ad operandum. Et ideò non omnes actus dependent à duplici potentia, nec ſemper ex impreſſione, & motione vnius potentiæ relinquitur in alia ſpecialis aliquis modus operandi, quem non habet ex ſe, ſicut in præſenti contingit. Et ideò in electione non ſolùm concurrit potentia, & obiectum, ſed etiam potentia, & intellectus, & voluntas, eo quod vna potentia mouet aliam dirigendo, & ordinando, & inſuper imprimendo voluntati ſpecialem modum ordinatè, & cum collatione procedendi. 25

Ad *ſecundam replicam*, negamus D. *Th.* petere principium; nec loqui de ſolo generali modo concurrendi intellectus cum voluntate. *Non petit principium*: quia D. *Th.* non infert electionem eſſe actum voluntatis ſubſtantialiter, ex eo quod ſupponit antecedenter motionem intellectus vt allicientis, & proponentis obiectum; ſed oſtendit quod licet electio dependeat à ſuperiori potentia, ſcil. intellectu, quãtum ad id quod formale eſt in electione ex parte mouentis, & ordinantis, non tamẽ in ſe, & entitatiuè eſt actus intellectus, ſed voluntatis, quia in motu voluntatis perficitur electio, id eſt, conſummatur, & exercetur ibi. Hoc enim ponit D. *Th.* in calce *corp. art.* pro ratione, & cauſa, quod electio ſubſtantialiter eſt actus voluntatis, & non rationis. Et ita ratio D. *Th.* ſic ordinatur. In actibus animæ, actus qui eſt eſſentialiter vnius potentiæ recipit formam, & ſpeciem à ſuperiori potentia, vel habitu; ſed ratio præcedit actum voluntatis, & ordinat illum, quia voluntas tendit in obiectum ſecundum ordinem rationis; ergo actus quo voluntas tendit in aliquid, quod proponitur vt bonum ex eo quod per 26

rationem

rationem eſt ordinatum ad finem, materialiter eſt voluntatis, & formaliter rationis, & in huiuſmodi ſubſtantia actus materialiter ſe habent ad ordinem, qui ſibi imponitur. In toto hoc diſcurſu non loquitur *D. Tho.* de electione in particulari, ſed de actu voluntatis vt ſic, & in communi, & ſic non petit principium in his verbis, quia nondum loquitur determinatè de electione, ſed tradit doctrinã generalem. Subdit vltimo de actu electionis, quod ſubſtantialiter eſt actus voluntatis, & non rationis, quia perficitur electioni in motu quodam animæ ad bonum quod eligitur. Vbi etiam non petit principium, ſed probat eſſe actum voluntatis, quia perficitur, ſeu conſũmatur electio in voluntate, & ſubſtantia, ſeu entitas actus ad eam potentiam pertinet, vbi vltimatè conſũmatur, non vnde incipit motio ad illum.

27 Quod *euidentius* expreſſit *D. Tho. in q. 22. de Verit. art. 15.* dicens electionem eſſe directè actum voluntatis. *Tum*, ex eius obiecto, quod eſt id quod eſt ad finem, & hoc eſt bonum quia eſt vtile. *Tũ*, ex ipſa ratione actus, quia electio eſt vltima acceptio, qua aliquid accipitur ad proſequendum, quod quidem non eſt rationis, ſed voluntatis nã quantumcunque ratio vnum alteri præfert, nondum eſt præceptatum ad operandum, quouſq; voluntas inclinetur in vnum magis, quam in aliud, non enim voluntas de neceſſitate ſequitur rationem. Et vtrãque hanc rationem (licet breuiſſimè) *D. Thom. in art. præſenti* inſinuat. Primam quidem ex ratione obiecti dicendo, quod actus voluntatis, qui tendit in aliquid, quod proponitur vt bonum ex eo quod ordinatum eſt per rationẽ materialiter eſt voluntatis, & formaliter rationis; & & ideò electio ſubſtantialiter non eſt actus rationis, ſed voluntatis. Sed quia hæc ratio, quæ procedit ex obiecto, adhuc non clarè demonſtrat illum actum eſſe voluntatis, quia poſſet quis dicere, quod obiectum electionis non eſt bonum abſolutè, ſicut in fruitione, ſed prout ordinatum à ratione, & ſic potiùs pertinebat ad rationem; addit ſecundam ex ipſa experientia electionis deductam, quia perficitur, ideſt conſummatur electio in motu voluntatis ad bonum; quod latius explicat in citata *Quæſt. 22. de Verit.* quia electio eſt vltima acceptio qua aliquid accipitur ad proſequendum, & per iſtam explicatur ea, quæ ponitur in hoc articulo.

28 Ex *hoc autem* etiam deducitur nõ loqui *D. Tho.* in præſenti de ſolo generali concurſu intellectus cum voluntate, qualis etiam inuenitur in ſimplici, & abſoluto amore, ſed de ſpeciali, quatenus conſtituit obiectum bonum in ratione ordinati per rationem, ita quod reſpicit vnum cum collatione, & ordine ad aliud, & ſic ex ipſa coniunctione ad intellectum recipit voluntas ſpecialem modum operandi ſecundum collationem, & ordinem vnius ad alterum, vt ſupra explicauimus, & tradit *D. Tho.* dicta *Quæſt. 22. de Veritate art. 13.* Et ideò non eodem modo dubitatur de ſimplici amore ad quam potentiam pertineat, & de actu electiuo, vel intentiuo, aut aliis ſimilibus.

29 Ad *Tertiam Replicam Reſp. D. Thom.* generaliter loqui de quocunque principio, ſeu potentia ſuperiori mouente, & imprimente inferiori, ſiue quoad formam, & ſpeciem eſſentialem actus, vt quando ei proponit obiectum ſpecificatiuũ, & primum, ſiue quoad ſpeciem accidẽtalẽ, vt quãdo dirigit ad finem extrinſecũ, & ſuperadditum, ſiue quoad aliquem modum, aut cõditionẽ requiſitam, vt cum voluntas imprimit modum efficacitatis, & voluntarij exercitij actibus aliarum potentiarum. Quocunq; ergo modo ſe habeat potentia ſuperior vt mouens quoad aliquam formã, & inferior vt mota, & exercens, ſeu conſummans in ſe actum, talis actus ſubſtantialiter, & entitatiuè elicitur à potentia mota, non à mouẽte, licet præſuppoſitiuè, & antecedenter pendeat à mouente. Et in electione intellectus cum proponit bonum ordinatum per rationem ad finem, proponit, & mouet ad obiectum propriũ, & ſpecificatiuum talis actus. Sed tamen quia illud obiectum non eſt bonum abſolutè, & in ſe, ſed ordinatè, & relatè, ſeu collatiuè ad aliud, & bonum vt collatum, & relatum eſt formaliſſimum in illo obiecto, reſtabat ſemper dubium, An propter hoc pertinere deberet actus ille elicitiuè, & proximè ad potentiam, vnde oritur illa formalis ordinatio, & collatio, quæ eſt intellectus: An ad potentiã motam ad tendendum in tale bonum ſic ordinatum, quæ eſt voluntas; & ideò opportuit hoc diſcernere *D. Tho.* ex principiis poſitis, quod ad illam potentiam pertinet actus vbi vltimo perficitur, ſeu conſummatur. Vnde manent ſolutæ reliquæ probationes, quæ in hac tertia replica afferuntur.

Ad *Secundam Difficultatẽ Reſp. D. Tho.* ex eodẽ principio formali procedere in intentione, & in electione, licet diuerſimodè applicato propter diuerſitatem vtriuſque actus, eo quod proprium exercitium, & ratio actus intentionis eſt tendere in finem non ſimplici amore, ſed efficaci & rapiente, ſeu mouente alias potentias, & media in finem, ſicut primum mobile mouetur ab Oriente in Occidentem motu ita efficaci, quod rapit alias Sphæras inferiores, cum tamen hoc quod eſt mouere actiuè, & rapere inferiores Sphæras non habeat primum mobile ex ſe, ſed vt motum ab intelligentia: exercetur tamen ille raptus, & illa motio actiua inferiorum per motum ipſius primi mobilis, quia mouetur vt ſit mouens aliorum. Non ergo *D. Tho.* probat intentionem eſſe actum voluntatis ex eo præciſè, quod ille actus eſt mouens, & dans formam, ſeu ſpeciem aliis actibus à ſe motis, ſed quia eſt mouens tendendo, & mouẽdo alia ad id ad quod ipſe tẽdit, vt patet ſupra *Quæſt. 12. art. 1. in corpore.* Hoc autẽ tendere eſt mouere quaſi applicãdo, & impellẽdo, non ordinãdo & dirigendo, aut ſpeciem dando, quin potius in iſto genere ordinandi intẽtio procedit à potentia vt mota, non mouente; procedit enim à voluntate præſupponendo ordinationem rationis, & ex tali ordinatione tendit. Quod non omiſſit *D. Tho.* ſed expreſſit citato loco *Quæſt. 12. ad 3.* vbi inquit: *Quod voluntas quidem non ordinat, ſed tamen in aliquid tendit ſecundum ordinem rationis, vnde hoc nomen* Intentio *nominat actum voluntatis præſuppoſita ordinatione rationis ordinantis aliquid in finem.* Et clariùs *Quæſt. 22. de Verit. art. 13. Intendere dicit ordinem ad finem ſecundum quod finis eſt in quem ordinantur ea, quæ ſunt ad finem: cum enim voluntas moueatur in ſuum obiectum ſibi propoſitum à ratione, diuerſimodè mouetur ſecundum quod diuerſimodè ſibi proponitur: vnde ratio proponit ſibi aliquid vt abſolutè bonũ volũtas mouetur in illud abſolutè, & hoc eſt velle. Cum autem proponit ſibi aliquid ſub ratione boni ad quod alia ordinentur vt ad finem, tunc tendit in illud cum quoddam ordine, qui inuenitur in actu voluntatis non ſecundum propriam naturam, ſed ſecundum* 30

exigentiam rationis : & ita Intendete *eſt actus voluntatis in ordine ad rationem.*

31 Quare ex Sententia *D. Thom.* ſecundum idem principium proceditut in *electione* , *& intentione* ad probandum, qnod ſiut actus voluntatis , ex eo quod vtetque actus præſupponit tationem vt mouentem motione ditectiua, & otdinatiua, & ſic dante formam, & ſpeciem; exercetur autem vtetque actus, & conſummatur, ſeu perficitur in voluntate complectente , & acceptante bonum ſic ordinatum. *Eſt tamèn differentia* : Quod cum *Intentio* ſit citca finem, & *electio* citca media, *Intentio* ita exetcetur , & conſummatur in voluntate ex ordinatione rationis, quod habet vim, & efficaciá mouendi ad electionem mediorum , & ad executionem ; quia ex amore finis ptouenit tota efficacia motionis, & applicationis. *Electio* autem è conuerſo magis habet quod ſit mota, quam quod ſit mouens , ex eo quod verſatur citca media ex ordinatione rationis , & ex efficacia amotis finis. Et ideò *D. Thom.* in intentione explicauit propriá rationem, quam haber in rationem mouentis pédendo, & applicando; in electione vero rationem quam habet in vi potentiæ motæ à tatione, licet vtraque habeat conſummati , & exerceri in voluntate, vt mota ex ditectione, & otdinatione tationis.

32 Quod *autem* in hoc Argumento affertut de *Fruitione*, quam probauit *D. Thom.* eſſe actum voluntatis ſolum ex ipſa tatione obiecti quod eſt bonum ; iam ſupra dictum eſt , quod fruitio eſt ſimplex volitio , non otdinatiua vnius in aliud, ſicut *intentio* , nec vnius præ alio, ſicut *electio* , & ideò non habet eandem difficultatem. An pertineat ad intellectum tatione ordinationis, & collationis ſicut electio, & intétio, ſufficienteiq; probatur ex ratione obiecti, quod ſit actus volútatis.

33 De *Vſu*, de quo agit *S. Thom. infra q. 16. art. 1.* ex dictis colligi poteſt quomodo eius probatio explicanda ſit oſtendendo eſſe actum voluntatis, quia *Vſus* eſt applicatio potentiæ, vel tei qua vtimur ad operandum. Ad voluntatem autem pettinet mouete potentias ad actus ſuos , hoc eſt, applicate eas ad operationem ; & ideo *uti* ptincipaliter eſt voluntatis vt primi mouentis , rationis autem vt dirigentis. Quæ tatio eodem modo venit intelligenda, ſicut quod diximus de *intentione*; loquitur enim *D. Thom.* de actu præſupponente ordinationem, & ditectionem rationis, & in iſto genete voluntas elicit illum actum vt mota, & vt conſummans ibi, & perficiens actionem. Eſt tamen talis actus motiuus , ſeu mouens actiuè in alio genete, ſcilicet in genere applicantis , & impellentis ad operationem, & hoc ptoptiè , & elicitiuè eſt voluntatis.

34 Ad *Confirm.* huius ſecundi Argumenti *Reſp.* imperium fotmaliter, ſeu entitatiuè , & elicitiuè conſiſtere in intellectu , & ſolum præſuppoſitiuè in voluntate, à qua habet efficaciam (& idem eſt de Prudentia cuius principalis actus eſt imperate) eo quod imperium fit per denunciationem manifeſtantem ipſam intellectus ordinationem , ita quod imperium exetcetur denuntiando, & manifeſtando, licet ſupponat efficacem, voluntatem de tali manifeſtatione , & denuntiatione facienda. Electio autem è conuerſo licet ſupponat ordinationem rationis, quæ regulatiuè dirigat ipſam, tamen exetcetur, & conſummatur in acceptatione, & inclinatione voluntatis ad vnum præ alio. Imperium enim eſt id, quo voluntas intimat, & manifeſtat efficaciam , & inclinationem ſuam erga alios, licet enim voluntas impulſu, & efficacia ſua poſſit rapere, & mouere alias potentias, vel actus, tamen non poteſt hanc efficaciam manifeſtare, & intimare (quod eſt mediante imperio id facere) niſi interueniente actu intellectus, ſolus enim intellectus eſt manifeſtatiuus, quia ſolus eſt cognoſcitiuus. Vnde non poteſt voluntas imperare proprie loquẽdo, hoc eſt denunciando; & intimãdo monere niſi medio actu intellectus. Et ſic exercitium, & conſummatio imperij, cũ modo denunciatiuo fiat, in intellecto perficitur, licet ſupponat voluntatẽ mouentem ad iſtam denunciationem efficacia , & impulſu ſuo, quod pertinet ad motionẽ in genere cauſæ efficientis. Et eodẽ modo Lex, quia imperiũ quoddam eſt, cum denunciatione, & intimatione quadã fit exterius, & in quodã dictamine rationis cõſiſtit interiùs, quia lex eſt regula rationis, & lux quædã eorũ, quæ facienda sũt, & id quod adæquatur legi, adæquatur, & conformatur regulæ rationis, licet efficaciã ſupponat ex parte volũtatis, quæ effectiuè mouet rationem vt obliget. Electio autẽ licet fiat cum ordinatione rationis, tamẽ hæc ordinatio habet ſe regulatiuè ad electionẽ, nõ elicitiuè (vt dictũ eſt) quia nõ in actu ordinante conſummatur, & exercetur electio, ſed in actu acceptante, & optante vnum præ alio , quantumcunq; enim ordinet ratio, ſi voluntas non acceptat, & præoptat vnum relinquendo aliud non eſt electio , vt experientia conſtat ; acceptio autem & optio fit per inclinationem , & voluntatem.

Ad *Tertiam Difficultatem* quoad primam partẽ 35
Reſp. Non pertinere electionem ad prudentiã elicitiuè, ſed regulatiuè, & ordinatiuè. Pertinet autẽ ad prudentiam ponere medium in virtutibus diſcernendo, & iudicando, & regulando, atq; etiam imperando quid faciendũ ſit hic & nunc. Virtutes autẽ morales ponunt mediũ acceptando, & determinando, quod pertinet ad voluntatẽ, & appetitũ. Vnde virtutes morales, quæ ſunt habitus electiui regulantur à prudentia tam in electione, quàm in executione, ſeu vſu. Nam ad prudentiam pertinẽt tres actus, ſcilicet *iudicare, cõſiliari, & præcipere*, vt docet *D. Thom. infra Quæſt. 57. & 2. 2. Quæſt. 49. & Quæſt. 51.* Et per duos primos actus, ſcil. *conſilium, & iudicium* regulatur electio facienda ab habitu virtutis moralis. Per *præceptum* autem, ſeu *imperiũ* regulatur ipſa executio , ſeu vſus (imperio enim correſpondet ſeruitium, ſeu executio) qui difficilior eſt quia maxima difficultas agẽdorum eſt in executione vſq; ad vltimum , & ideò iſte eſt præcipuus actus prudentiæ. Nõ ergo pertinet ad prudentiã elicere electionẽ, ſed dirigere, & regulare. *Quod etiã patet* : quia Prudentia eſt vna pro omnibus virtutibus, quia motiuum eius formale in ratione veri eſt vnum, ſcil. medium, & regulationẽ rationis applicare , & determinare in actionibus humanis. Electiones autẽ ſunt diuerſæ in ratione boni, ſeu conuenientis , & vtilis , quia reſpiciunt media, & hæc ſunt diuerſa in ordine ad finẽ iuxta diuerſas materias, & modos vtilis, & conuenientis ſicut aliter fit electio in temperantia, aliter in fortitudine , vel iuſtitia, &c. Non ergo electio eſt elicitiuè à prudentia, ſed regulatiuè.

Ad *ſecundã partem* Argumenti *dicimus* : Quod 36
in appetitu ſenſitiuo reſident virtutes , quæ ſunt circa paſſiones , & habent electionem non abſolutè , & ſecundùm ſe , ſed quatenus participant aliquid à ratione , & voluntate , eique obediunt, & ab illis mouentur , vt docet *S. Thom. quæſt. 56. ad 1.*

ad 1. & ita poteſt in eis eſſe electio vt docet ibi *ad quartum*, quia ex bona diſpoſitione appetitus dependet recta intentio, & electio. Quia ergo non eſt electio in appetitu, niſi quatenus participat aliquid de voluntate, & ratione, & ab eis mouetur, ſimpliciter electio eſt in voluntate, quia non eſt in appetitu niſi vt moto à voluntate, & participante rationem voluntarij, ſicut peccatum ſolum eſt in voluntate, quia ſi eſt in appetitu, eſt in illo vt participante rationem voluntarij.

ARTICVLVS II.

Vtrùm ex duobus Bonis poſſit Voluntas eligere minus bonum, vel æquale?

1 PRocedit *Difficultas*, quando voluntas eligit cognoſcendo, & aduertendo, quod hoc ſit minus bonum præ illo, vel æquale, quia ſi id non cognoſcit, vel non aduertit, ſed ex ignorantia procedit clarum eſt quod poteſt id eligere, quod in ſe eſt minus bonum, ſed ignoratum. Hoc tamen eſt per accidens, & non ex arbitrio, & intentione voluntatis, ſed ex defectu intellectus, qui putat eſſe melius id quod in re minus bonum eſt. Et tunc formaliter, id eſt, ex vi motiui, & apprehenſionis mouetur à meliori ſic exiſtimato, in re autem & materialiter minus bonum eligit. Difficultas ergo eſt. An formaliter, id eſt, aduertendo, & cognoſcendo minus bonum, poſſit ſub tali minori motiuo illud eligere?

2 Vt *autem* Difficultatis punctus manifeſtetur duo præ[illegible]nanda ſunt, *Primum eſt*: quod in electione aliud eſt res quæ eligitur, aliud eſt motiuum, ſeu ratio eligendi, & vtrumque per intellectum proponitur, & manifeſtatur. Stat autem bene quod aliquid ex parte rei electæ non ſolùm in re, ſed etiam vt cognitum quaſi ſpeculatiuè, & ſecundùm ſe tantùm, ſit minus bonum quam aliud, & tamen ex parte motiui, ſeu rationis eligendi, qua veſtitur hîc & nunc practicè, melius, aut efficacius appareat ad mouendum, & ſic ex parte dictaminis practici dicetur melius, id eſt, hîc & nunc conuenientius apparens, licet ſpeculatiuè conſideratum, & ſecundùm ſe minus conueniens iudicetur, qua ratione multi faciunt, & eligunt quod ipſimet tunc iudicant ſpeculatiuo iudicio eſſe diſparatum, & peſſimum, imò & mortem poteſt quis eligere, quæ eſt minus bonum, quam vita, & vt talis iudicatur ſpeculatiuè, & tamen vrgente dictamine practico vehementi eligit quis, & exequitur mortem, quia per illam vult euadere miſeriam, à cuius fuga magis impellitur, & mouetur hîc & nunc, quam à conſeruatione vitæ. *Ac denique* propoſitis duobus æqualibus bonis poteſt voluntas pro ſua libertate inclinare in vnum præ alio ſolùm quia vult, & ly *quia vult* proponitur ſibi vt motiuum, quod relucet in vno obiecto, ſeu dictamine præ alio, quia vult in hoc experiri libertatem ſuam.

3 Secundo *eſt aduertendum*: Quod licet in manu voluntatis non ſit res ipſas meliorare, vel deteriorare, aut immutare, tamen in manu eius eſt diuerſis rationibus, & motiuis eas veſtire non immediatè, ſed mediante intellectu, qui iſtas conſiderationes facit, & motiua proponit. Quare eligere [illegible] bonum, vel minus bonum ſtat do[illegible] [illegible]diatè, vel immediatè. *Immediatè* quando ipſum bonum etiam propoſitum vt minus bonum, & ſub motiuo minoris boni eligitur à voluntate ſine vlla variatione dictaminis, ſeu iudicij ex ſola libertate [illegible]equente ſic electionem, non ex libertate obiectiuè propoſita, id eſt, non quia velit experiri libertatem, & ex inde moueatur, vt à ratione motiua, ſed etiam ſine tali ratione motiua, quia in exercitio ſic vult exequi libertatem. *Mediatè* verò id poteſt facere voluntas, quando minus bonum eligitur à voluntate mouendo intellectum, vt nouas rationes, & motiua inueniat, eáque voluntati proponat, & ſic obiectum, quod aliàs ſecundùm ſe minus bonum, minúſque amabile videbatur, tamen de nouo veſtitum talibus circumſtantijs, & motiuis eligatur. Et tunc ex parte motiui non erit minus bonum, ſed maius, licet ex parte ipſius rei ſecundùm ſe ſit minus, quod eſt practicè, & motiuè, ſeu formaliter ſemper ferri in melius.

Ex *his* clareſcit punctus difficultatis. Non enim eſt dubium quod poſſit voluntas eligere, & velle id quod eſt minus bonum ſecundùm ſe ex parte rei obiectæ, & quaſi ſpeculatiuè id conſiderando, ſi maiori motiuo veſtiatur, ſic enim formaliter, & practicè maius bonum eſt, id eſt, conuenientius, & tale motiuum facit rem illam magis eminere, & apparere ad hoc vt eligatur. Et ſecundo non eſt dubium, quin poſſit voluntas æquale, & minus bonum eligere relicto meliori ſaltem mediatè, ſcilicet mouendo intellectum vt nouo modo conſideret, & inquirat noua motiua, & ſic veſtitum obiectum nouo, & conuenientiori motiuo voluntas appetat, & eligat, tunc enim prius facit voluntas quod obiectum illud reddatur conuenientius, & melius ſaltem apparenter, & ſic eligat illud præ alio. Vtrumque docet *S. Thom. in hac Quæſt.* 13. *artic.* 6. *ad tertium*, dum inquit: *Quòd nihil prohibet ſi duo æqualia proponantur ſecundùm vnam conſiderationem, quin circa alterum conſideretur aliqua conditio per quam emineat, & magis flectatur voluntas in illud, quam in aliud.* Vbi totam differentiam reducit *Sanct. Doctor* ad diuerſam conſiderationem, & motiuum propoſitum per intellectum. 4

Difficultas ergo reducitur ad hoc, An propoſitis duobus bonis non ſolùm ſpeculatiuè, & ſecundùm ſe æqualibus, ſed etiam practicè, & ex parte iudicij, & dictaminis æqualis, aut etiam minoris pro vna parte, poſſit voluntas pro ſua libertate non mutato iudicio, nec nouo motiuo propoſito, aut noua conſultatione ex parte intellectus, ſolum ex ſe, & ex ſuæ libertatis exercitio eligere illud minus bonum ſub illo minori motiuo, & minori dictamine, ſeu iudicio. 5

In *hac* re ſunt duæ Sententiæ extremæ, & vna media. *Prima* in vno extremo affirmat poſſe eligere voluntatem minus bonum etiam ſi formaliter, & practicè, ſeu motiuè ſit vel proponatur vt minus, vel æquale. Citatur pro hac ſententia *Caiet.* ſtatim adducendus, ſed falsò. Attribuitur etiam *Soto, Victoria*, & *Medina hic artic.* 5. & 6. Sed *Medina* id abſolutè non docet, ſed ſolùm quod voluntas ex duobus bonis poteſt ſine nouo iudicio eligere minus bonum, non tamen ſine nouo imperio determinante voluntatem, ita quod ope intellectus indigeat ad ſe determinandum. Tenet tamen hanc ſententiam *Suarez* in Metaph. *Diſput.* 19 *ſect.* 6. *num.* 13 *Salas hic tract.* 6. *diſput.* 1. *ſect.* 5. *Quæſt.* 8. *Monteſinos hic diſput.* 17. *Quæſt.* 6. citantque ex Antiquis 6

Richardum, Henricum, Marſilium, & Alios.

7 Secunda *Sententia* in alio extremo negat poſſe voluntatem eligere id quod eſt minus bonum, aut æquale practicè, & ex parte motiui, ſeu dictaminis, licet ſecundùm ſe, & ſpeculatiuè poſſit ferri in minus bonum. Ita tenent Multi ex Thomiſtis, *Conradus hic Quæſt.* 13, *art.* 6. *Ferrarienſis* 3. *contra Gentil. cap.* 163. *Soncinas* 9. *Metaph. quæſt.* 15. *Martinez hic art.* 6. *dub.* 2. *Gaietan. hic artic.* 6. *Vazquez hic diſp.* 43. *cap.* 2. *De Diuo Thoma* ſtatim dicemus.

8 Tertia *Sententia* media eſt *P. Lorca* hîc *Diſp.* 18. qui tenet voluntatem poſſe ex duobus bonis æqualibus eligere id quod voluerit, ex inæqualibus verò non poſſe eligere id quod minus eſt bonum. Si autem ab eo quæratur, à quo determinatur voluntas quando ex duobus bonis propoſitis, vno relicto, alterum eligit? *Reſpondet*; quod ex impetu naturæ erit talis electio, ac per conſequens non erit electio ſimpliciter, ſed fortuitò, & caſualiter, quia electio non fit ex impetu naturæ, ſed ex arbitrio, & conſilio. Et ſic *Lorca* diuertit à difficultate iſta, in qua loquimur de vera, & propria electione, quæ ſimpliciter eſt talis, non de eo quod fit ex impetu naturæ. *Præterquam* quod voluntas non eſt minus libera ad eligendum minus bonum, quam æquale, vtrumque enim eſt bonum, & circa neutrum eſt voluntas neceſſitata. Quare ergo ex æqualibus poteſt eligere quod voluerit, & ex inæqualibus non poteſt minus bonum accipere, cum circa maius non ſit neceſſitata (vt ſupponimus) quia poteſt illud bonum eſſe creatum, vel Deus non clarè viſus?

9 Sit *ergo vnica Concluſio*. Simpliciter, & abſolutè poteſt voluntas eligere minus bonum, aut æquale; ſed ad hoc neceſſariò requiritur, quod concurrat nouum motiuum, vel iudicium, aut propoſitio intellectus, ita vt magis emineat aliqua ratio, vel motiuum vt moueat ad vnum præ alio. Itaque voluntas liberam facultatem habet, propoſitis duobus, bonis eligere id quod eſt minus, vel æquale; ſed hoc non poteſt facere, niſi vtendo opera intellectus, & mouendo illum vt de nouo recogitet, & proponat rationes, vel motiua, aut alia occultet, & deprimat, vt poſſit voluntas eligere id quod aliàs minus bonum videbatur, ſi per electionem, & arbitrium debet procedere, quæ ducitur conſilio, & ratione, ſiue conſilium ſit rectum, & prudens, ſiue temerarium, & imprudens.

10 Sumitur *hæc Concluſio* ex *D. Thom.* qui in hac. *Quæſt. art.* 6. *ad tertium* totam rationem eligendi vnum præ alio reducit ad diuerſam conſiderationem, qua poteſt aliquid magis eminere, & flectere voluntatem. Non poteſt autem intelligi quod emineat vnum præ alio, niſi ſic repræſentetur in intellectu, quia maior eminentia, ſeu conuenientia non repræſentata, ſed occultata non mouet, & perinde ſe habet reſpectu voluntatis, ac ſi non eſſet, ab incognito enim voluntas moueri non poteſt: ſi autem incognitum non poteſt voluntatem flectere, aut mouere, ergo requiritur ad mouendum, & flectendum præ alio, quod illud quod ſic eminet & vincit voluntatem, etiam ſic appareat, & proponatur voluntati vt magis eminens, ſeu magis conueniens, & ſic flectens. Licet ergo obiectum non ſemper ſit melius, & conuenientius, & hoc ipſum ab intellectu cognoſcatur quod ſcilicet eſt minus bonum, tamen id quod vltimatè mouet voluntatem vt tale minus bonum eligat, debet ei proponi per intellectum, ſaltem hoc quod eſt eligere illud minus bonum, quia vult, & quia libera eſt, aut ex alio aliquo motiuo extrinſeco, quidquid enim illud ſit, oportet quod repræſentetur vt moueat, ſi enim non apparet, & proponitur, nihil ad voluntatem conducit. Fauet etiam huic Sententiæ *Ariſtot.* 3. *Ethicor. cap.* 2. vbi dicit: *Quod eligimus, quæ magis ſcimus eſſe bona.* Et lib. 3. de Anima cap. 11. *Vtrum hoc, an illud agat opus rationis eſt, maius enim proſequitur.* Et *Niſſenus lib.* 5. *Philoſophiæ cap.* 4. & *Damaſcenus lib.* 2. *Fidei cap.* 22. docent, quod electio ſequitur iudicium, quo vnum præfertur alij. Et *Auguſt. lib. de moribus Eccleſiæ, cap.* 3. *Oportet* (inquit) *quod melius eſt eligere.* Quæ authoritates licet non penitus conuincant, quia exponi poſſunt de electione prudenter, & rationabiliter facta, non abſolute, tamen fauent ſine dubio magis huic ſententiæ, quia authoritates illæ loquuntur abſolutè, hæc autem Gloſſa reſtringit illas ad ſolam electionem prudentem, quia ſic vult gloſſare.

Fundamentum huius Concluſionis eſt: quia 11
voluntas circa quodcumque bonum ſiue minus, ſiue æquale ſit, non poteſt ferri niſi tracta, & allecta à tali bono; ergo neque poteſt ferri in vnum præ alio, niſi ab illo alliciatur, & trahatur præ alio. Sed quæcumque allicientia, & attractio obiecti debet fieri media propoſitione, & iudicio, ſeu dictamine Intellectus, ergo voluntas, ita eſt libera vt feratur in minus bonum relicto meliori, quod id neceſſariò debet fieri mediante maiori attractione, & allicientia vnius præ alio, eo quod non poteſt intelligi quod voluntas feratur, & trahatur, niſi ſit tractio, & allicientia obiectiua, & hæc oportet quod appareat, & mediante intellectu proponatur, aliàs eſt nulla. Quod ſi apparet, & proponitur obiectum vt trahens, & alliciens præ alio, ſaltem quoad ipſũ exercitium, & ſecundum motiuum extrinſecum, hoc ipſo in ly *præ alio* aliquid conuenientius, aut melius apparet, & eminet in ipſa propoſitione, & iudicio intellectus magis quam in alio, & ſic ſemper fertur in melius, aut conuenientius practicè, & ex parte dictaminis, licet non ſit melius abſolutè, & ſimpliciter, ſed apparenter ſaltem. *Conſequentiæ omnes* notæ ſunt. *Prima quidem*: Quia voluntas non poteſt appetere niſi verſetur circa aliquod obiectum, ergo niſi detur influentia talis obiecti in talem potentiam iuxta eius exigentiam: influentiæ autem obiecti appetibilis in voluntatem eſt allicientia, & attractio, quia mouet vt bonum, quod ſolùm metaphoricè appetitum mouet, ſcilicet attrahendo, & alliciendo. Vnde illatio, & *conſequentia prima probatur*: Quia ſi obiectum quodcunque influit, & cauſat attrahendo, & alliciendo, ſi hoc obiectum trahit præ alio, & voluntas trahitur, ſeu allicitur ad vnum præ alio, oportet quod etiam ex parte obiecti ſit tractio, & allicientia præ alio obiecto: nec enim intelligi poteſt quod voluntas feratur, & trahatur in obiectum præ alio, & obiectum activè non trahat, & alliciat præ alio, cum hæc ſint correlatiua. Cum ergo ipſe actus appetendi neceſſario pendeat ex obiecto, & ex influentia illius, quia ſine obiecto non poteſt intelligi actus, ſi appetitus eſt in hoc obiectum præ alio, hoc obiectum influere, & attrahere debet præ alio.

Nec poteſt voluntas de ſuo ſupplere hanc in- 12
fluentiam obiecti, ita quod ipſa feratur in vnum

præ

præ alio, obiecto non magis influente præ alio, quia voluntas de ſe ſolum habet tendere in obiectum tendentia quadam inclinationis, & impulſus, concurſum verò obiecti de ſuo ſupplere non poteſt, quia ipſa ſolùm eſt appetitus non appetibile, nec poteſt ſe ipſam amare, aut ſe pro motiuo ponere, niſi ſe ipſam ponat, & proponat pro obiecto per reflexionem. Non ergo ſupplere poteſt concurſum obiecti, vt dicatur ipſa ferri, & trahi in vnum præ alio, & quod obiectum non trahat, & alliciat aliquo motiuo ſaltem extrinſeco præ alio. *Reliqua conſequentia* per ſe patent. Quia obiectum non trahit, neque allicit voluntatem niſi vt cognitum, & propoſitum per intellectum; ergo ſi magis trahit, & præ alio, oportet quod magis emineat, & proponatur ſecundum cognitionem, alias ſi hoc non cognoſcitur, ſed occultatur, non mouet, neque allicit. Quod ſi ita eſt, hæc maior tractio, & allicientia eſt aliqua conuenientia ſaltem apparens; ergo aliquod maius bonum, ſeu magis apparens, & eminens ex parte iudicij, & propoſitionis; ergo practicè melius.

13 Confirmatur: Quia impoſſibile eſt, quod quando voluntas eligit minus bonum pro ſua libertate, & quia vult in illud tendere, intellectus non cognoſcat quid talem voluntatem moueat, & determinet hic & nunc ſaltem motiuo temerario, & imprudenti, ſibi tamen pro hic & nunc conuenienti, & inclinante illam de facto, quia non poteſt latere proprium intellectum id quod facit voluntas, nec determinatio illa voluntatis ad hoc obiectum præ alio, non poteſt non dependere ab ipſo obiecto ſpecificatiuè, & obiectiuè determinante, & ſic quando voluntas determinatur hic & nunc ad eligendum minus bonũ, neceſſe eſt quod videat ipſam determinationem, & poſſit reddere rationem quare ſic elegit, ſaltem quia voluit pro ſua libertate, ita quod hoc fuit motiuum, quia hoc poteſt reddere pro ratione, & quidquid pro ratione reddi poteſt, ex parte obiecti, ſeu motiui obiectiui ſe tenet; ergo neceſſe eſt, quod dum voluntas minus bonum eligit relicto meliori, illa ratio propter quam eligit, quæcunque illa ſit, magis appareat, & emineat ex parte cognitionis, & iudicij, quia magis determinat, & in determinando, atque mouendo pro ratione reddi poteſt ab intellectu id cognoſcente; ergo ex parte obiecti cogniti ſe tenet. Quod autem magis determinet, *conſtat*, quia de facto mouet, alio obiecto non mouente; ergo magis mouet de facto, quam iſtud.

14 Dices: Quod non indiget voluntas maiori determinatiuo ex parte obiecti, ſed ſufficit proponi ſibi aliquod bonum in quod feratur ſi velit, & ſic pro ſua libertate determinatur in minus bonum, quod proponitur vt minus, non ab obiecto, ſed à ſe, etiamſi nulla maior cõuenientia appareat, ſed ſolùm quia ipſa voluntas vult.

15 Sed *contra*; Quia in hoc magna latet æquiuocatio dicendo, quòd non eſt aliquod maius determinatiuum ex parte obiecti, ſed ſolùm, quia voluntas vult. Nam verum eſt, quod obiectum ex ſe non habet maius determinatiuum ex meritis propriis, cùm ſit minus bonum (vt ſupponimus) ideoque indiget extrinſeco motiuo adiuuari, & hoc eſt quia voluntas vult. Falſum eſt autem, quod hoc ipſum, *quia voluntas vult*, non ſe teneat ex parte motiui, ſed ſolùm ex parte volentis, & agentis. Et in hoc eſt hallucinatio, quod cum voluntas eligat illud obiectum quia vult, & ly *quia* poſſit dicere & cauſam efficientem, ſeu elicientem, & cauſam obiectiuam, ſeu allicientem, exiſtimant oppoſiti Authores, non requiri quod ſe habeat vt ratio motiua, & alliciens, ſed ſufficiẽter quod ſe habeat vt effectiua, & eliciens, ſine nouo motiuo. Nos verò dicimus vtrumque requiri, & quod ſe habeat vt cauſa effectiua generali ratione, qua omne quod voluntariè eligitur, & fit, à voluntate eſt eliciriuè, & ſpeciali ratione, qua hic & nunc voluntas ſumit pro motiuo eligendi ſuam libertatem, ſcilicet, quia ſic vult.

Et *huius ratio eſt*; Quia quando dicimus voluntatem eligere minus bonum, quia vult, ſi ly *quia vult* ſolùm explicet cauſam agentem, ſeu elicientem, ſolùm aſſignatur cauſa generalis, qualis etiam interuenit quando eligit maius bonum, & generaliter in omni actu, quem elicit voluntas, cum enim in illo voluntariè operetur, vtique facit, & elicit quia vult. At verò quando eligit minus bonum relicto maiori, & eligit hoc quia vult, ly *quia vult* ſpecialiter ibi ſe habet, quia redditur pro ratione electionis ſic factæ, quod vtiq; non redditur quando eligit maius bonũ, & cognoſcitur, atq; aduertitur hoc ipſũ ab intellectu, qui cũ nõ inueniat in illo minori bono, quid moueat ſufficiẽter ex meritis obiecti, apprehẽdit, & proponit voluntati, vt ob ſuam libertatem eligat, eaque vtatur eligendo hoc quia vult, & ſibi placet, & quaſi ſuo dominio vtendo Ergo ly *quia vult* concurrit tanquam motiuum ex parte obiecti, & tanquam id quod redditur pro ratione, & aduertitur ab intellectu, proponiturque voluntati; ergo non ſolùm fertur in obiectum minus bonum, quia vult elicitiuè, & effectiuè, ſed quia ex parte motiui, & ex parte obiecti ſic relucet, vt de facto mouens præ alio, atque adeò magis. 16

Et *totum hoc Confirm.* & explicatur ex communi hominum ſenſu; quia cum voluntas eligit minus, aut æquale, relicto alio, dicitur ex mera gratia ſua id facere, ita quod eſt pro ratione voluntas. Si ergo eſt pro ratione voluntas, ita quod ſi interrogetur homo, *quare ſic eligis?* reſpondebit, *quia volo*; ergo ſignum eſt, quod in tali electione aliquam rationem applicat voluntas pro parte iſtius obiecti magis quam pro alia; quia ſcilicet applicat illi ſuam gratiam, & ſuum placitum gratuitum, quod vtique etiam intellectus cognoſcit, & ſic proponit, & iudicat; ergo ab aliquo maiori motiuo, & maiori conuenientia mouetur voluntas in iſto minori obiecto, quam in alio, ſcilicet ex beneplacito, & gratia ſua, quam applicat voluntas iſti obiecto magis quam alteri, & ſic gratia ſua, & beneplacitum ſe habet vt motiuum, quod magis ponderat pro iſta parte, quam pro illa. Si autem tale motiuum ſui beneplaciti non cognoſceret, nec proponeretur voluntati, non moueretur ab illo, nec eſſet motiuum, quia motiuum non operatur, nec influit in voluntatem niſi prout cognitum. Quare ſicut voluntas non poteſt quoad exercitium ſe determinare quoad iſtum actum in indiuiduo, niſi iuuetur, & moueatur ab extrinſeco principio, ſcilicet à Deo, ita neque quoad ſpecificationem poteſt ex ſe ſola determinari, niſi adſit principium extrinſecum determinans, ſcilicet obiectum, à quo pendet tota ſpecificatio. Ergo ſi hoc obiectum minus eligitur, & non illud maius, non ſolum voluntas determinat ex ſe, ſed aliquod motiuum, ſeu conuenientia repræſentatur, quæ moueat ex parte minoris obiecti, & non 17

mouear ex patte maioris. Illud ergo eum in ratione mouendi piiùs operetur; dicitur maioris boni vicem habere, id eſt, malorís moriui, & magis operantis, ſeu mouentis præ alio.

Soluuntur Argumenta.

18 PRimo *arguitur*: Deus poteſt eligere id quod eſt minus bonum relicto meliori, ſtante eodem iudicio practico, & eadem cognitione; ergo etiam nos. *Conſequentia patet*; tùm, quia noſtra voluntas eſt quædam participatio diuinæ voluntatis, & ſic poteſt procedere in hae parte ſicut & ipſa: *Tum*, quia ſi Deus, qui prudentiſſimè, & cum omni ſcientia, & circunſpectione procedit, poteſt eligere quod minus bonum eſt, quanto magis nos, qui multa imprudenter, imò & temerariè facimus, poſſumus pro noſtra libertate eligere, quod eſt minus. *Anteced. verò probatur*: Quia Deus poſſet meliores creaturas facere, & alium mundum creare multo perfectiorem iſto, imò & alios in infinitum perfectiores, & habet modo, & videt omnes rationes tam ſpeculatiuas, quàm practicas, quibus moueri poſſet, ſi vellet perfectiores creaturas facere, & relinquere iſtas quas modo fecit, & tamen hoc non obſtante elegit de facto iſtum mundum, & iſtas creaturas, quæ ſunt multo imperfectiores aliis, quas in infinitum meliores facere poſſet; ergo inuariato motiuo, & dictamine, omníque iudicio, poteſt Deus eligere minus bonum, & de facto eligit, relicto meliori & perfectiori.

19 Confirmatur. Quia poteſt voluntas intendere finem minus bonum relicto meliori, ergo etiam poteſt eligere medium minus bonum relicto meliori. *Conſeq. patet*: quia non eſt minus libera voluntas in eligendo media, quam in intendendo finem. *Anteced. probatur*: quia propoſitis duobus obiectis delectabilibus poteſt voluntas eligere minus delectabile, relicto delectabiliori, vel eligere delectabile, relicto honeſto; & denique finem prauum amare, relicto Deo; & hoc cognoſcendo ſe eligere id, quod deterius eſt. Cum enim iſti duo fines poſſint eſſe res creatæ, aut alter eorum Deus non clarè viſus, neuter eorum neceſſitat voluntatem quoad ſpecificationem; poteſt ergo eligere quemlibet ex illis pro ſua libertate.

20 Reſp. ad illud Argumentum de diuina voluntate varias adhiberi ſolutiones, quas impugnat *Monteſinos ſupra cit.* ſed tota vis argumenti vnico verbo ſoluitur, *Dicendo*: quod Deus eligit id quod eſt minus bonum ex parte rei electæ in ſe, ſed ſemper id quod eſt maius, & conuenientius ex patte motiui, quia mouetur ex mera gratia, & liberalitate ſua quando eligit has creaturas potiùs quam illas, quia vt dicit Apoſtolus ad Epheſ. 1. *Operatur omnia ſecundum conſilium voluntatis ſuæ*, & ita motiuum eius ad dandum his potiùs, quam illis, eſt voluntas, & gratia ſua. In his autem quæ ex mera gratia, & liberalitate fiunt, ipſum motiuum gratiæ, ſcilicet *quia vult*, eſt id, quod magis eminet, & ponderat in hoc obiecto præ alio quando eligitur, licet in ſe intrinſecè ſit minus bonũ, in ratione enim gratuiti boni, & pro vt afficitur gratia Dei, melius, ſeu maius eſt. Vnde ipſa gratioſa liberalitas, & voluntas Dei repræſentatur ibi vt motiuum, quod magis ponderare facit in ordine ad eligendum id quod aliàs in ſua intrinſeca bonitate minus eſt, quia hæc non eſt quæ mouet diuinam voluntatem, ſed ſolùm ſua bonitas & voluntas, ſicut dicit *Boëtius* in lib. de Conſolatione Philoſophiæ.

Quem non externæ pepulerunt fingere cauſæ
Materiæ fluitantis opus, verum inſita ſummi
Forma boni liuore carens.

Et ſic ſemper Deus facit id quod melius, & conuenientius eſt ex parte motiui, quod eſt gratia ſua, non quod melius eſt parte intrinſecæ bonitatis rei. Vnde *D. Thom. 1. p. q. 21. art. 4.* oſtendit, quod in prima rerum productione non poſſumus reducere aliquid in iuſtitiam, ſed in miſericordiam Dei, quia iuſtitia præſupponit aliquid ex parte eius, cui redditur debitum: ſi autem nihil ſupponitur nullum eſt debitum, ſed pura gratia, & miſericordia. Deus autem omnia ex nihilo produxit, & ſic motiuum producendi fuit ſola gratia, & liberalitas, quæ ſemper eminet, & præponderat, non ipſa diuerſa bonitas rerum, quæ eliguntur. Seruat tamen Deus aliquem modum iuſtitiæ, quatenus ſuppoſita voluntate creandi, dat vnicuique creaturæ id quod ſibi proprium eſt.

Cur *autem* poſita repræſentatione omnium motiuorum, & ſuæ gratuitæ voluntatis, & gratiæ, quam poſſet Deus exercere circa alios mundus, & alias infinitas creaturas meliores, quam iſtas, voluit iſtas minores ex eadem gratia ſua eligere? *Quis conſiliarius eius fuit*; aut quis poterit diiudicare? Sufficit nobis illa reſpõſio Patris familias ad operarios murmurantes Matth. 20. *Volo huic nouiſſimo dare ſicut & tibi. An non licet mihi quod volo facere? An oculus tuus nequã eſt, quia ego bonus?* Sic ergo in nobis, qui mouemur ab ipſa bonitate obiectorum, poteſt inueniri vnum motiuum maius altero, quia res ipſæ diuerſæ bonitatis ſunt, & tamen aliquando ex gratia, & mera voluntate mouemur etiam in id quod minus bonum eſt. In Deo autem non eſt quærendum aliquod motiuum ex parte creaturarum, quæ coram ipſo quaſi nihil & inane ſunt, ſed totum motiuum eſt gratia, & voluntas ſua, quam applicat cui vult, & tollit à quo vult, præponderante ſemper illo, quod conuenientius eſt ex parte ſuæ gratiæ, non ex parte rei creatæ. Plura de his Diximus. a. *Tomo 1. p circa Quæſt. 25.* 21

Ad *Confirm. Reſp.* Eandem eſſe rationem de intentione finis, & de electione mediorum, quod ex duobus finibus poteſt quis accipere id quod deterius eſt ſecundum ſe, & materialiter, ſed formaliter ex parte motiui, ſeu dictaminis iudicatur melius, aut conuenientius illi ſubiecto ſic intendenti, vel quia illa bonitas licet ſecundum ſe ſit inferior, tamen relatè ad hoc ſubiectum iudicatur aptior, & conuenientior hic & nunc, vel quia aliquo extrinſeco motiuo, v.g. liberalitatis, aut gratiæ, vel experiendæ propriæ voluntatis, aut alio ſimili veſtitur illud minus bonum, & ſic veſtitum redditur melius, ſeu conuenientius ſaltem extrinſecè, & reſpectu huius ſubiecti ſic volentis hic & nunc. 22

Secundo *arguit*. Quia voluntas circa bona particularia eſt libera quoad exercitium, & ſpecificationem; ſed quantumcumque intellectus in ſuo iudicio, & dictamine proponat aliquid vt melius, adhuc tale bonum remanet tanquam particulare, & limitatum; ergo adhuc ſtante tali meliori dictamine poteſt reſpui, & conſequenter eligi id quod iudicatur eſſe minus bonum practicè, etiam ſtante tali dictamine. Et licet ex ſuppoſitione finis voliti neceſſitetur voluntas ad eligendum vnicum 23

voicum medium, tameo in præſenti non currit iſte caſus, quia ſupponimus dari plura media, vnum maius, alterum minus, inter quæ poteſt dari electio. Quando enim eſt vnicum medium, illud eahautit, & continet totam conducentiam, & vtilitatem ad fiuem, quando autem ſunt plura media, licet vnum ſit melius, non tamen totam quidditatem vtilitatis, & conuenientiæ ad finem continet, quia reſtat aliud, quod aliquam vtilitatem habet, licet minorem. Ergo oon neceſſitatur voluntas ad eligendum melius, nec ex ſuppoſitione finis, quia non eſt vnicum medium; neque ex neceſſitate abſoluta, vel ex ipſa natura voluntatis, quia indifferenter ſe habet ad vtrumque, ſiquidem libera eſt.

24 Conf. *primo*, Quia probabile eſt voluntatem poſſe ſuſpendere omuem actum, non ſolùm moraliter, id eſt, volendo ipſam ſuſpeoſionem, & voluntariè illam patiendo: ſed etiam phyſicè nullum omninò actum habendo, neque voluntariè patieodo: ſed tunc voluntas non ſuſpenditur ex aliquo motiuo coouenientiori mouente ipſam, quia oon mouetur actu aliquo; ergo poteſt aliquo bono meliori propoſito voluntas minus bonum eligere, quod eſt ſuſpeodere ſe omninò, nulla maiori conuenientia, aot motiuo repræſentato vt ſe ſuſpendat; ſuſpeodere autem ſe minus bonum eſt.

25 Conf. *ſecundò* illo vulgari argumento: Si homini propouantur duo bona omni ex parte æqualia, v. g. famelico duo panes, vel cibi omnino æqualea in quantitate, qualitate, & cæteris conditionibus, vel eliget alterum, aut vtrumque, aut neutrum. *Si primum*; habetur intentum, tunc enim non ab aliqua maiori bonitate propoſita determinabitur voluntas, quia vt ſupponimus, oon datur, ſed præciſè à ſe. *Secundum non poteſt ſtare*; quia ponimus caſum, quod illi famelico nõ permittitur vtrumque panem tollere, ſed alterum tantum. *Tertium autem* eſt omninò ridiculum; quod ille famelicus nullum panem accipiat, ſolùm ea eo quod vtrumque æquale bonum eſt, & ſic velit in ſua fame manete. Nec videtur relinqui libertas, ſi obligatur manere ſuſpenſus in tali caſu, nam vtrumque illud bonum creatum eſt, & particulare; ergo poteſt aliquid boni, & aliquid defectus in eis apparere, & ſic alterum poterit aſſumi, & alterum relinqui.

26 Quod *ſi recurratur* ad nouam conſiderationem intellectus, *dicendo*, quòd voluntas poteſt tunc liberè eligere, quia poteſt mouere Intellectum, vt de nouo conſideret, donec inuenia aliquam inæqualitatem in obiectis. *Contra eſt*; Quia etiam poſt iſtam inquiſitionem illa duo media poſſunt manere, & iudicari æqualia; & ſi voluerit facere gratiam, etiam io hoc poterit indifferens, & ſuſpenſa manere cui illam faciat, quia in re vtrũque eſt æquale, & poteſt intellectus iudicium proferre, ſicut eſt à parte rei, indicando vtrumque æquale; ergo ſtante vero iudicio tenebitur voluntas manere ſuſpenſa; & cum iſta neceſſitas oriatur ea iudicio antecedente, quod omninò æquale eſt, neceſſitabitur ſimpliciter voluntas ad talem ſuſpenſionem neceſſitate quoad exercitium, quia eſt circa vnum è duobus contradictoriis, ſcilicet inter facere, & ooo facere, ſeu ſuſpendi.

27 Reſp. *concedendo*, quod voluntas ſimpliciter poteſt in caſibus poſitis quodcumque bonum eligere, etiam minus, vel æquale, mutando tamen iudicium, & veſtiendo tale booum aliquo meliori, & conuenientiori motiuo, ratione cuius ſit practicè melius, licet in ſe, aut etiam ſpeculatiuè ſit minus, non autem immutato manente iudicio, & dictamine ſub minori motiuo. Et quia voluntas poteſt ſimpliciter ſic mutare dictamina, & iudicia, poteſt ſimpliciter ex quocumque bono propoſito eligere quod voluerit, etiam ſi aliàs minus bonum ſit, quia poteſt maiori, & conuenientiori motiuo illud veſtire, & ſic ſemper eliger quod conuenientius eſt ſaltem practicè, & ex parte dictaminis mouentis hîc & nunc. Solùm Deus clarè viſus, quia non poteſt aliquo motiuo, vel dictamine veſtiri quo diſconueniens appareat ſiue quoad ſpecificatiooem, ſiue quoad exercitium, quia ſemper apparet vt ſummum bonum, neceſſitat vtroque modò voluntatem vt repudiari non poſſit.

Et *cum inſtatur*. Quod hæc neceſſitas eligendi melius ea parte motiui, nec oritur ex ſuppoſitione finis, ſicut quando eſt vnicum medium, nec ex abſoluta natura voluntatis, quia indifferens eſt. *Reſp*. Id prouenite ex natura ipſa, & modo operandi voluntatis, non quatenùs naturale opponitur indifferenti, ſed quatenus in ipſo modo operandi dependet intrinſecè, & eſſentialiter ab obiecto, & motiuo propoſito per intellectum. Et ſicut voluntas ex ipſa ſua natura non poteſt ferri in incognitum, ita nec poteſt ad vnum præ alio determinari, niſi aliquod motiuum habeat, quod præ alio determinet, & emineat, ſiue ſit motiuum ipſi obiecto intrinſecum, ſiue non; quia voluntas eſt potentia ex ſua natura mobilis ab obiecto, nec poteſt operari niſi vt mota ab illo. Vnde ſi duo bona proponantur, & ab vno præ alio mouetur, hoc obiectum ſic mouens, coouenientius, & maius eſt io mouendo præ alio. 28

Ad *Primam Confirmationem Reſpond*. Quod in illa Sententia, quod voluntas poteſt etiam phyſicè omnem actum ſuſpeudere, non currit noſter caſus, quia non eligit minus, neque maius bonum, ſed nihil facit, ſeu ſuſpendit ſe, nihil vitaliter operando, nec circa ubiectum occupata. Et ſic non mirum, quod ſine motiuo obiecti ſe ſuſpendat, quia illa ſuſpenſio noo eſt áctus circa aliquod obiectum. *Sed difficultas eſt*: An voluntate operante circa aliquod obiectum, & operationem exercendo, poſſit circa minus bonum, etiam non veſtitum meliori dictamine, & motiuò, ſed æquali, aut minori iudicio ſtante ſolùm pro ſua libertate ad minus inclinari, & moueri? Quod totum ſupponit dari operationem, & non ſuſpẽſionem. Veritas tamen eſt talem ſuſpenſionem phyſicam non debere admittit, vt ſupra diximus. 29

Ad *Secundam Confirmationem Reſpond*. Quod in illo caſu determinabitur voluntas à motiuis extrinſecis, ſicut ſunt circunſtantiæ, aut aliæ conditiones ibi concurrentes, & indiuiduantes, aut ipſamet eaperientia propriæ libertatis, ſcilicet quia vult, aut ipſe impetus famis eam determinabunt. Quantumcunque autem vrgeat inſtantia temporis facilè eſt voluntati mouere iotellectum ad conſideranda iſta extrinſeca, aut vnum præ alio, & ſic determinari: imò quanto magis vrgent iſta, tanto ſolent celerius conſiderari, & ſic determioari. Quod ſi voluerit voluntas illa conſiderare, nec ab eis moueri, manebit ſuſpenſa, non ex defectu motiui, ſed quia determinari non vult. *Et cum dicitur*: Quod oon manet libertas, 30

ſi cogitur manere ſuſpenſa: *Reſpond.* Quod non cogitur ſimpliciter manere ſuſpenſa, neque ex defectu motiui, neque ex defectu iudicij, & dictaminis, quod facile poteſt formare, & mutare prout voluerit, & ſic non ſuſpendi, ſed illa motiua applicare: quibus moueatur. Quod ſi noluerit, non ſuſpendetur ex neceſſitate, ſed ex arbitrio ſuo, imò non ſuſpendetur, quia de facto habet nolitionem.

31 Ad *vltimam inſtantiam dicitur*: Quod poſt illam inquiſitionem poſſunt illa motiua manere æqualia ex parte ſuæ bonitatis intrinſecæ, *tranſeat*: ex parte motiuorum extrinſecorum, & dictaminis practici, *nego*. Hæc enim motiua cum tam multa, & varia ſint, atque ex tam inæqualibus circunſtantiis conſurgant, non poſſunt ſemper, & omnibus modis eſſe æqualia, ſi voluntas velit, quia ſaltem poteſt ratione experiendæ propriæ libertatis, aut ratione propenſioris affectus, vel impetus naturæ, vel ex aliqua alia circunſtantia, & conditione extrinſeca facere quod emineat vnum motiuum præ alio, & ſic proponatur ab intellectu, & illa propoſitio facit dictamen maius, aut conuenientius practicè, & in ratione mouendi. Nec voluntas tunc ſuſpenditur, quia poteſt applicare intellectum ad formandum, vel mutandum tale dictamen vt voluerit, quia voluntas poteſt ad libitum illud formare, & mutare, ac diuerſa motiua facere proponi. Quare tota reſolutio controuerſiæ ad hoc punctum reducitur, quod voluntas poteſt quidem determinare ſe circa minus bonum, vel æquale, tamen oportet quod ex parte intellectus ſibi proponatur, & repræſentetur illudmet motiuum vnde ipſa mouetur ad hoc præ alio acceptandum non ſine tali repræſentatione, & in hoc in quo mouetur præ alio, magis illud emineat, & conuenientius oſtenditur. Et ſic ex parte motiui ſemper eligit maius, vel conuenientius, ex parte rei poteſt eligere etiam minus.

ARTICVLVS III.

Vtrùm circa Impoſſibilia poſſit eſſe Electio & Voluntas?

1 **D**In. *Thom. in hac Quæſt.* 13. *art.* 5. duo dixit. *Primum*, Quod electio ſolùm poteſt eſſe poſſibilium. *Secundum*, Quod voluntas imperfecta poteſt eſſe de impoſſibili. Dicitur *voluntas imperfecta*, voluntas inefficax, quæ ab Aliquibus *velleitas* dicitur. De primo dicto non eſt difficultas: quia electio eſt voluntas determinata, & efficax circa media in ordine ad conſecutionem finis. Conſecutio autem finis repugnat cum medio impoſſibili; ergo ſi cognoſcitur, & iudicatur medium impoſſibile, repugnat quod per tale medium fiat tendentia ad conſecutionem finis. Si autem detur ignorantia huius impoſſibilitatis, poterit eſſe electio talis medij impoſſibilis per accidens, ſcilicet, ratione ignorantiæ; erit enim electio de re ſecundùm ſe impoſſibili, iudicata tamen poſſibili; quod eſt formaliter, & motiuè eſſe de re poſſibili; voluntas enim iudicio regulatur, non eo quod in re eſt.

2 De *ſecundo dicto* eſt difficultas, Quomodo voluntas imperfecta poſſit eſſe de re impoſſibili, quando iudicatur eſſe talis? Nam ſi iudicetur eſſe poſſibilis, non ſolùm imperfecta, & inefficax voluntas, ſed etiam perfecta, & efficax dari poteſt.

Ratio dubitandi eſt; Quia ex vna parte conſtat per experientiam dari talem voluntatem; nam mortuo parente, vel amico, adhuc vellemus ipſum viuere; & deſperata ſalute infirmi, adhuc vellemus eius ſanitatem, & damnati vellent Deum non eſſe, aut eorum tormenta finiri, quæ omnia impoſſibilia ſunt: ergo circa impoſſibile datur voluntas imperfecta, & inefficax. *Ex alia verò parte* vrget valdè ratio metaphyſica; Quia impoſſibile iudicatum vt tale caret entitate, ergo & bonitate, & ſic apprehenditur vt carens illa; ergo non poteſt eſſe obiectum alicuius actus voluntatis, quia obiectum eius adæquatum eſt bonum; ergo quod caret omni bono, & ſic apprehenditur, caret omni obiecto voluntatis, ſicut quod caret omni colore etiam apparente, caret omni obiectio viſus. *Nec poteſt dici*, Quod circa impoſſibile datur actus conditionatus voluntatis, non abſolutus. Nam iſte actus vel de facto elicitur à voluntate; vel non. *Si non elicitur*, non datur in re: *Si elicitur*; ergo habet de facto obiectum circa quod verſetur, ſcilicet, aliquod bonum; nec enim poteſt actus alicuius potentiæ verſari circa id quod ſolùm conditionatè, & non de facto eſt obiectum talis potentiæ, ſicut non poteſt dari actus videndi circa id quod eſt coloratum ſub conditione; ergo nec actus voluntatis circa bonum ſub conditione.

Et *Confirm.* quia poſſibilia in puro ſtatu poſſibilitatis non amantur à Deo, etiam actu inefficaci (vt diximus 2. *Tomo* 1. *part. diſp.* 4.) Ergo multò minus impoſſibilia ſub ſtatu impoſſibilitatis, id eſt, cognita vt impoſſibilia non poterunt amari, quia magis repugnat amori impoſſibile, quam poſſibile ſub ſtatu puræ poſſibilitatis. 3

In *hac difficultate* diſſoluenda, varia eſt Authorum Sententia. *Quidam* enim attendentes ad impoſſibilitatem obiecti, inde conantur illam diſſoluere. *Alij* attendunt ad actus voluntatis, & diſtinguunt diuerſos actus, quorum aliqui poſſunt ferri circa impoſſibile, alij non. Ex parte impoſſibilitatis obiecti, in primis *Caiet.* 1. *p. q.* 63. *art.* 3. & Alij Authores diſtinguunt duplex impoſſibile. Vnum per ſe, & ab intrinſeco, ſicut id quod inuoluit contradictionem: aliud per accidens, & ex aliqua ſuppoſitione, v. g. pater mortuus eſt impoſſibilis non ratione ſui abſolutè, & ex prædicatis intrinſecis, ſed ratione præteritionis, & mortis. Dicunt ergo hi Authores, quod impoſſibile primi generis non poteſt appeti per ſe, & ratione ſui, quia caret omni fundamento appetibilitatis, cum implicet contradictionem, poteſt tamen appeti per accidens, & ratione alicuius adiuncti, ſicut damnati appetunt Deum nõ eſſe, non in ſe quia hoc implicat, ſed quia ſic euaderent pœnam, quam Deus illis infligit. Impoſſibile autem ſecundi generis dicunt poſſe appeti ratione ſui, & per ſe, ſicut ſi ego vellem patrem meum viuere, attendendo ad id quod eſt patris præciſè, non ad illud coniunctum *patris mortui*, patrem enim mortuum in ſenſu compoſito viuere non volo. Alij cum *Lorca hic diſp.* 17. *membro* 2. diſtinguunt impoſſibile ſecundum ſe, & impoſſibile mihi; ſicut Deum non eſſe eſt impoſſibile in ſe; me autem eſſe Angelũ eſt impoſſibile mihi. Et dicunt impoſſibile primo modo non poſſe appeti, nec per ſe, nec per accidẽs; benè tamen ſecũdo modo appeti poteſt ſub conditione, *Si eſſet poſſibile*: has enim voluntates conditionatas admittit *Lorca* contra *Vazquez* ſtatim citandum. 4

5 Ex *parte* autem volũtatis, in primis *Scotus in 2. diſt. 6. q. 2.* quem ſequitur, *Gabriel* & alij, diſtinguunt de voluntate efficaci, & inefficaci & dicũt, quòd voluntate efficaci non poteſt voluntas ferri in impoſſibile, benè tamen voluntate inefficaci, quæ non eſt aliud quàm ſimplex complacentia de obiecto. *Aliy* diſtinguunt de actu deliberato, & indeliberato, & dicunt quòd circa impoſſibile, quod eſt tale per ſe, & ab intrinſeco poteſt ferri voluntas actu indeliberato, non verò actu deliberato. Circa impoſsibile autem, quod eſt tale per accidens, & ex ſuppoſitione poteſt etiam deliberatè ferri voluntas. *Aliy* ſimpliciter docent circa quodcumque obiectum impoſſibile poſſe dari actum voluntatis conditionatum, qui dicitur *velleitas*, non autem abſolutum, qui ſine vlla conditione tendit in obiectum. Quæ eſt communis ſententia inter Thomiſtas.

6 *Pater Vazquez* hîc *diſp. 42. à cap. 2. vſque ad 5.* negat dari de facto in voluntate actus iſtos conditionatos, ſed omnem actum, qui de facto datur eſſe ſine conditione, explicarique per verbum de præſenti. Ad hoc autem vt verificetur, quod voluntas vellet aliquid ſub conditione, non requiritur de facto aliquis actus in voluntate, ſed ſufficit quod daretur aliquis ſub aliqua hypotheſi. Quæ ſententia habet affinitatem cum illa, quæ negat dari in Deo actum conditionatum ex parte obiecti, & abſolutum ex parte actus, de quo egimus latè 1. *Tomo* 1. *p. diſp.* 20. & 2. *Tomo diſp.* 5. Negat etiam *Vazquez* diſtinctionem illam de impoſſibili per ſe, & per accidens quantum ad propoſitum, ſed dicit quòd impoſſibile per ſe, & ab intrinſeco, ſi appetitur ex aliquo adiuncto, per ſe appetitur, & non per accidens, quia non implicitè, & in alio, ſed in ſe. Vnde reſolutè tenet cum *Scoto* dari voluntatem abſolutam circa impoſſibile, ſed inefficacem, quæ eſt ſimplex complacentia, ſeu affectus.

7 Nihilominus *Reſolutio noſtra ſit*: Circa impoſſibile iudicatum vt tale, ſiue ſit impoſſibile per ſe, & ab intrinſeco, ſiue per accidens, poteſt dari voluntas inefficax, quæ eſt ſimplex complacentia tam deliberata, quàm indeliberata, quæ poteſt eſſe abſoluta ex parte actus circa bonitatem cõſideratam ſecundum ſe, conditionata autem ex parte obiecti, & acquiſitionis eius.

8 Prima *pars Concluſionis* conſtat argumentis factis, & exemplis, quæ negari non poſſunt, ſicut quando optamus vitam parentis mortui, explicamuſque affectum per modum optatiui circa rem impoſſibilem, vt ſi aliquis dicat, *Vtinam eſſem Angelus: vtinam non eſſet infernus: ſi adulterium non eſſet peccatum*, & ſimilia, quæ manifeſtè ſunt impoſſibilia. Nec in hoc eſt differentia inter impoſſibile per ſe, & per accidens, quia circa vtrumque poteſt conſiderari aliqua bonitas ſecundum ſe, licèt non vt aſſequibilis, multa enim fingimus in quibus complacemus, ſicut poteſt aliquis fingere montem aureum, & illum deſiderare, aut velle corpus ex materia cœleſti, vel ex materia ferrea, aut ſimili, & ſic complacere in tali fictione: multa enim in libris, & poëmatibus ſcribũtur, quæ ſunt omnino ficta, & non ſolum impoſſibilia per accidens, ſed etiam per ſe, & ab intrinſeco, ſicut ſunt domus aureæ, aut gemmatæ, tranſmutatio hominum in Deos, aut in aues, vel arbores, quæ tamen cum voluptate, & cum voluntate leguntur, etiam ſimilia deſiderando, licet non efficaciter, & tanquam rem aſſequibilem volendo. Non poteſt autem circa impoſſibile dari voluntas efficax, quia illa eſt efficax, quæ intendit aſſecutionem, & exiſtentiam rei. Quod autem iudicatur impoſſibile, cognoſcitur vt impoſſibile, & repugnans exiſtere; ergo quandiu ſubiacet illi iudicio non poteſt intendi eius aſſecutio, & exiſtentia, nec per tale dictamen regulari.

9 Quod *verò* poſſit hæc voluntas inefficax eſſe deliberata, *patet*; quia voluntas non intendens aſſecutionem, ſed ſolum ſimplici modo complacens, poteſt eſſe cum plena aduertentia rationis, & plenè voluntaria, voluntate ſe determinante, & mouente; ergo cum plena deliberatione, *Patet conſequentia*; quia deliberatio non eſt aliud, quam voluntatis ſe mouentis determinatio cum plena aduertentia rationis. *Anteced. probatur*; quia poteſt aliquis ex complacentia alicuius mulieris mouere ſe ad volendum, vel complacendum de eius matrimonio quod tamen iudicat eſſe impoſſibile, vel propter impedimentum ſtatus, vel propter excellentiam perſonæ. Et ſimiliter aliquis poteſt moueri ad deſiderandum ſibi vnionẽ hypoſtaticam, quã iudicat inaſſequibilem, & ad rem chimæricam, vt montem aureum, aut ad habendum corpus cœleſte; quæ omnia ſunt impoſſibilia, & à fortiori poteſt voluntas indeliberata dari circa illa, quia indeliberatio minus attendit, & ſic minus retrahitur ratione impoſſibilitatis ad amandum.

10 Quod *vero* iſta voluntas inefficax impoſſibilia poſſit eſſe abſoluta, *patet*; quia poteſt repræſentari aliqua bonitas, vel delectabilitas obiecti impoſſibilis ſine vlla conditione, ſed ſecundum ſe, videndo impoſſibilitatem de aſſequibilitate talis rei: ſicut aliquis circa vxorem defunctam non intendens, nec volens aſſequi illius fruitionem, vt potè impoſſibilem, poteſt de illa delectari ſine vlla conditione, imò cum ardenti libidine. Et damnati ſine vlla conditione vellẽt illam æternam miſeriam effugere, & Deum non eſſe, aut in ſuis decretis non eſſe inflexibilem, quod totum eſt impoſſibile.

11 Quod *autem* poſſit dari voluntas conditionata inefficax, conditione ſe tenente ex parte obiecti, & non ex parte actus, imò exiſtente actu de facto in ipſa voluntate; *conſtat* ex his, quæ oſtendimus 1. *Tomo* 1. *p. diſput*: 20. *& in* 2. *Tomo diſp.* 5. Idque patet quotidianis experientiis: facimus enim multas promiſſiones, tractatus, propoſita per actus de præſenti, quod aliquid ſit firmum, & validum, ſi talis vel talis conditio apponatur, & non aliàs. Nec illa voluntas eſt conditionata ex parte actus, ſiquidem actus ille promittendi, contrahendi, vel tractandi de facto ponitur in voluntate, nec ſuſpenditur eius exiſtẽntia, ſed executio rei propoſitæ, & ſic eſt conditionatus ex parte obiecti, quod ſub conditione ponẽdum eſt, non ex parte actus qui de facto elicitur; & de facto placet illa bonitas obiecti ſub conditione repræſentata, & propoſita.

12 Nec video quomodo in hoc poſſit diſſentiri *Vazquez*, niſi ex æquiuocatione non diſcernendi inter obiectum conditionatum quoad aſſequibilitatem ſui, aut ſolum quoad bonitatem obiecti in ſe. Hæc enim benè poteſt eſſe abſoluta, licet aſſecutio, aut executio rei ſit ſub conditione, & dependenter à multis circunſtantiis, quæ non ſemper de facto ponuntur, ſed ſub conditione tractantur. Et ſuper totum hoc poteſt cadere actus de facto omnia illa attingens, quæ ſub conditione

ditione ſe habět, ſed de facto attingǔtur, & ſub aliqua ratione formali de facto cótinětur. In hoc enim bene conuenit ratio facta à *P. Vazquez*, quod non poteſt actus ferri in obiectum, quod ſolum ſub conditione habeat rationem formalē, ſicut non poteſt viſio verſari de facto circa coloratum ſub conditione quod in re non eſt tale, eo quod viſio ſolum eſt notitia intuitiua, quæ non poteſt verſari, niſi circa id quod eſt præſens in re, non quod eſt ſub conditione tale, quia hoc præſens eſſe non poteſt. At vero actus, qui eſt notitia abſtractiua, & poteſt verſari circa rem abſentem, aut futuram, etiam verſari poteſt circa rem conditionatam; licet enim in ſe quoad exiſtentiā, & executionem ſolum conditionata ſit, tamen bonitatem habet de facto apprehenſam, & de facto mouentem. Vt enim de facto ſit obiectum voluntatis, illamque moueat, nō requiritur quod de facto habeat in ſe bonitatem in re exiſtentem, cum multi actus verſentur circa rem futuram, aut præteritam; ſufficit quod habeat bonitatem de facto apprehenſam, & cum ordine ad aliquod eſſe ſiue poſſibile, ſiue conditionatum, ſiue fictum, eo quod voluntas ducitur apprehenſione. Et ſic bene ſtat quod circa obiectum in re conditionatum quoad exiſtentiam, de facto tamen apprehēſum cū bonitate, & cum ordine ad aliquod eſſe, poſſit voluntas elicere actum abſolutum, & de facto à ſe productum; ſicut etiam circa rem non exiſtentem, nec habentem actu bonitatem exiſtentem in ſe poteſt verſari actus voluntatis, cui ſufficit bonitas apprehenſa.

13 Si *autem inquiras*; Quomodo accipienda ſit doctrina *Caietani* de impoſſibili ab intrinſeco, & per ſe, vel ex ſuppoſitione, & per accidens, & quomodo à voluntate poſſit attingi? *Reſp.* Diſtinctionem iſtam eſſe certam, quia conſtat aliqua eſſē impoſſibilia ex ipſa implicatione terminorum, & ita repugnare ab intrinſeco, etiā in ordine ad potentiam abſolutam. Alia verò ſunt quæ non implicant ex vi terminorum, ſed ex aliquo accidenti, aut ſuppoſione ſuperueniente, vt patrem mortuum viuere, non repugnat ex ratione hominis, ſed ex ſuppoſitione mortis, & illa ſtante. Qua ſeparata non repugnat viuere, & de potentia abſoluta ita poteſt fieri. Et impoſſibile primi generis ex ſe, & ex propriis meritis, neque bonitatem aliquam fundat, neq; aſſequibilitatem. Vnde vt appetatur debet ab extrinſeco veſtiri aliqua bonitate, ſaltem ficta, quæ repræſentata placeat. Impoſſibile autem ſecundi generis ex ſe, & ex meritis obiecti bonitatem habet, ſed ex accidenti ſuperaddito redditur impoſſibile, & inaſſequibile. Quare voluntas, nec primum, nec ſecundum impoſſibile cognitum vt tale poteſt intendere vt aſſequendum, quia vtrobique aſſequibilitas repugnat, & vt repugnans apprehenditur. Sed quantum ad ſimplicem volitionem, quæ ſolum reſpicit bonitatem rei, & non aſſequibilitatem, primum impoſſibile non poteſt per ſe, & ex propriis meritis à voluntate amari, ſed ſi illi placet debet eſſe ex aliquo extrinſeco adiuncto, & ficto, amatur enim vt bonitas apparens, & ficta. Secundum autem impoſſibile poteſt ex propriis meritis, & per ſe appeti, non ſuperaddendo aliquid extrinſecum, & fictum, ſed ſeparando, & prætermittendo per intellectum illam ſuppoſitionem, ex cuius accidenti redditur impoſſibile: ſicut patrem mortuum poſſum velle quod viuat ſeparando mortem, & conſiderando patrem.

Ad *Rationem* dubitādi à principio *Reſp.* Quod impoſſibile caret entitate, & bonitate ſecundum ſe, & quaſi ſubiectiuè, ſeu ex parte rei, *concedo*; apprehenſiuè, & obiectiuè, ſeu prout ab intellectu ad inſtar alicuius boni apprehenditur, aut id quod bonitatis eſt, præſcinditur, *nego*. Et ſic poteſt appeti rum actu abſoluto inefficaci quantum ad bonitatem apparentem, & fictam; tum conditionato quoad aſſecutionem. *Et cum inſtatur*, Quod obiectum conditionatum non eſt de facto bonum, nec de facto obiectum voluntatis, ſed ſolum eſſet obiectum, & eſſet bonum, ſi poneretur conditio. *Reſp.* Quod obiectum conditionatum manet non ens, & non bonum ſubiectiuè, & prout in re entitatiuè, & quoad eſſe; tamen obiectiuè, & in apprehenſione de facto retinet bonitatem vt apprehenſam, & vt mouentem, & ratione illius poteſt terminare ſimplicem volitionem, quia voluntas licet feratur in bonitatem obiecti in ſe, regulatur tamen per apprehenſionem tanquam per conditionem requiſitam, qua obiectum veſtitur vt appetatur, licet in re non ſit, quia etiam appeti poteſt bonum apparens. Vnde non eſt extra ſphæram obiecti voluntatis, quia obiectum eius non eſt ſolum bonum verum, ſed etiam apparens, aut fictum, & quidquid apprehenſum poteſt eam mouere, poteſt & actum eius terminare. Impoſſibile autem ex meritis ſuis nō poteſt mouere, bene tamen beneficio intellectus illud apprehendentis ad inſtar boni, & veſtientis ficta, & extrinſeca bonitate. 14

Ad *Confirm. Reſp.* Quod res poſſibiles non poſſunt amari in ſtatu poſſibilitatis *diſtinguo*: in ſtatu poſſibilitatis, vt tollentis omne eſſe, & ordinem ad eſſe, *concedo*: vt conſiderari ſub aliquo ordine ad eſſe, & ad bonitatem ſaltem fictam *nego*. Itaque quando dicimus res poſſibiles non amari ſub eo ſtatu, loquimur de ipſo ſtatu poſſibilitatis, vt opponitur omni eſſe, tam futuro, quàm præſenti, & præterito; tūc vero, quam ficto. Nam ſi aliquem ordinem induat ad eſſe, illique adiiciatur etiam ficte, non eſt dubium quod poſſint amari, ſaltem ſub illo reſpectu, licet Deus, quia nihil fictum amare poteſt, ſicut nec fingere, nullo modo poſſit illas amare. Sed ſenſus illius Quæſtionis eſt, quod eſſentiæ rerum ſub illo ſtatu, quatenus non habent niſi præciſa prædicata eſſentialia, neque explicant niſi neceſſariam connexionem prædicatorum ante omne eſſ, vel ordinem ad eſſe poſſint eſſe obiectum voluntatis, illiſq; comperat bonitas formaliter, quæ mouere poſſit voluntatem. Hoc eſt quod negamus creaturis ſtatu puræ poſſibilitatis. Si vero induant ordinem aliquem ad eſſe, etiam ſi fictè, & per intellectum, poterunt appeti ſub illa ratione. Et hoc idem dicimus de impoſſibili, etiam ſi cognoſcatur eſſe in ſe impoſſibile, dummodo fingatur ſub aliqua bonitate, & reſpectu ad eſſe, etiam fictum. 15

QVÆST.

QVÆSTIO XIV.

De Conſilio.

SVMMA LITTERÆ.

AGIT *D.Thom.* de Conſilio poſtquam egit de Electione, non obſtante quod conſilium electionem præcedit, ad illamque requiratur, quia prius agendum eſt de ipſa re, deinde de cauſis eius. Conſilium autem eſt cauſa electionis, quia ad hoc conſulimus vt eligamus, & ex conſultatione mediorum naſcitur electio; ideoque agit de conſilio tanquam de electionis cauſa.

Tria *D.Thom.* tractat de conſilio. *Primo*, quid ſit *in primo artic. Secundo*, de qua materia ſit, & circa quid verſetur *art. 2. 3. & 4. Denique* de modo quo proceditur in conſilio tractat duobus vltimis articulis.

Igitur *in primo articulo* oſtendit *D.Thom.* quod conſilium formaliter, & directè pertinet ad rationem, licet præſupponat appetitum, quia materia de qua agit conſilium ſunt res volendæ. In ratione autem importat conſilium inquiſitionem circa res incertas, & dubias quæ inquiſitio in nobis per diſcurſum fit. Terminatur autem conſilium in ſententia, ſeu iudicio de eligendis per quod regulatur electio.

In *articulo ſecundo* incipit agere de materia conſilij. Et oſtendit in primis, quod conſilium non eſt de fine, quia finis eſt principium ex quo proceditur ad media: principium autem non cadit ſub quæſtione, & inquiſitione, ſed præſupponitur ad inquirendum. Per accidens autem potest eſſe conſilium de fine, quatenus vnus finis ordinatur ad alium.

In *articulo tertio* oſtendit, quod conſilium eſt de his, quæ à nobis agenda ſunt, id eſt, de actibus humanis prout nobis vtiles ſunt, & ad finem conducunt, ſic autem in ſingulari conſiderandi ſunt, & conſequenter prout à nobis egrediuntur. Per ly autem *à nobis*, etiam intellige, qui ad nos ſpectant.

In *articulo quarto* oſtendit, nec de omnibus humanis actibus eſſe conſultationem, ſcilicet, de his quæ quæſtionem non habent, aut quia de ſe determinatas habent rationes, vt pleraque in artibus; aut quia parum conducunt, & pro nihilo reputantur, vt minima.

In *articulo quinto & ſexto* tractat de modo quo procedere debet conſilium, ſcilicet, quod reſolutoriè, & quod determinatè, & non in infinitum. Reſolutoriè procedit conſilium, quia procedit ab effectibus in cauſas, tractat enim de agendis, ſeu de mediis propter finem. Determinatè autem, & non in infinitum procedit, quia procedit à principio quod eſt finis, in concluſiones, quæ ſunt media: finis autem eſt certus, nec de illo eſt conſilium. Medium autem determinari, & finiri oportet, alias numquam inciperet operatio. Non tamen repugnat conſilium eſſe infinitum in potentia, propter multa quæ occurrere poſſunt ſine limite.

QVÆSTIO XV.

De Conſenſu.

SVMMA LITTERÆ.

ETIAM *Conſenſus* antecedit Electionem vt cauſa eius, & ideò poſt electionem agit de illo. Sumitur enim conſenſus dupliciter. *Vno modo* latè pro quacumque complacentia de obiecto. Et ſic etiam circa finem eſſe poteſt *conſenſus*, id eſt, complacentia, & fruitio. *Alio modo* ſtrictè pro complacentia collatiua, quia placet

placet aliquid in ordine ad aliud,& ſic placent media cum ordine ad finem, & hoc propriè ſonat nomen *conſenſus*,quaſi ſentire de vno ſimul cum alio,ſeu in ordine ad illud. Et quia poſſunt offerri plura media ad vnum finem,& omnia placere, & conſentiri, nec tamen omnia eligi. quia electio eſt determinatiua alicuius medij inter plura,ideò conſenſus præcedit electionem. Poreſt tamen electio, & conſenſus eſſe idem actus realiter(licet cum diuerſis formalitatibus) quando electio eſt tantum circa vnicum medium, vt dicit *S. Thom. artic. 3. ad 3.* quia tunc voluntas determinatè fertur in vnum, etiam dum conſentit.

In *primo* ergo articulo docet *conſenſum* eſſe actum potentiæ appetitiuæ, quia eſt applicatio ad ſentiendum, ſeu experiendum de aliquo, in quo complacet ſibi. Et ideò cum *conſenſus* fiat cum complacentia ſentiendi pertinet ad vim appetitiuam, cui competit complacere.

In *articulo ſecundo* oſtendit in brutis non eſſe *conſenſum*, quia licet ſit in eis experientia, & ſenſus delectationis, non tamen applicant appetitum ex collatione, & arbitrio, ſed applicantur ex inſtinctu naturæ. Vnde non eſt in eis conſenſus, qui quandam collationem importat in applicatione complacentiæ.

In *articulo tertio* oſtendit,*conſenſum* non eſſe de fine,ſed de mediis:de fine enim eſt ſimplex volitio,ſeu complacentia,eo quod ad complacendum de fine non mouetur voluntas ſe applicando,& mouendo,ſed primo volendo.

In *articulo quarto* oſtendit,quod *conſenſus* in ipſum actum, ſeu in elicientiam operationis pertinet ad ſuperiorem rationem,id eſt,ad illam partem, ſeu officium intellectus, qui diuinas,& ſuperiores rationes conſiderat, quia ad exercendum actum requiritur vltima, & finalis ſententia de illa re quæ non datur niſi conſulendo vſque ad vltimum,quod conſuli poteſt, quandiù enim aliquid conſulendum reſtat, nondum eſt finalis ſententia. Et verè talis conſenſus in actum, cum ſit de aliquo determinatè, & in ſingulari agendo, ſine electione non eſt.

NOTANDA CIRCA iſtas Quæſtiones.

1 PRimo *Aduertendum eſt*, Quod *Conſilium* ita includit inquiſitionem, quod etiam ipſum iudicium,ſeu ſententiam tanquam terminum inquiſitionis includit, eo quod conſilium procedit reſolutiuo modo, vt dicitur *Art. 5.* & ſic reſolutionem includit, quæ eſt terminus inquiſitionis: ſi enim inquiritur,& numquam ad reſolutionem peruenitur, nihil datur conſilij. Et quantum ad inquiſitionem, *Conſilium* imperfectionem ſupponit, quia non inquiritur, niſi quod non ſcitur, & præſertim quando inquiſitio non eſt cum pura neſcientia, ſicut poteſt eſſe in Angelis, qui etiam inquirunt, & quæſtiones faciunt, ſicut *S. Dionyſius in 7. cap. Cœleſtis Hierarchiæ*, introducit Angelos quæſtionem facientes ad IESVM de ſuſceptæ pro nobis carnis opere, iuxta illud Iſai. 63. *Quis eſt iſte, qui venit de Edom tinctis veſtibus de Boſra? iſte formoſus in ſtola ſua, &c.* Et Pſalm. 23. *Quis eſt iſte Rex gloriæ? Dominus virtutum, ipſe eſt Rex gloriæ.* Sed iſta inquiſitio in Angelis ſolùm ſupponit neſcientiam de his, quæ ſupra illos ſunt, nec eis debetur talis cognitio, & ita ſine diſcurſu inquirunt. Nos autem cum diſcurſu inquirimus, nec ſumus ſolum capaces neſcientiæ, ſed etiam ignorantiæ, quia de his, quæ ſcire poſſumus multa neſcimus. Quare conſilium ex parte inquiſitionis, qua proceditur ad iudicium de his quæ certa non ſunt imperfectionem ſupponit. Et ex hac parte conſilium non conuenit Deo, qui omnia ſcit. Conuenit tamen ei conſilium pro ea parte, qua importat ſententiam, & iudicium certum de re aliqua facienda, iuxta quod dicitur Iob 12. *Ipſe habet conſilium, & intelligentiam.* Pſalm. 32. *Conſilium autem Domini in æternum manet.* Ad Epheſios 1. *Qui operatur omnia ſecundum conſilium voluntatis ſuæ.*

Vnde fit, quod licet ad electionem ſemper præcedat conſilium, loquendo de conſilio quantum ad iudicium, & ſententiam determinantem id quod eligendum eſt, qua ratione dixit *Ariſtoteles 3. Ethic. c. 3.* idem eſſe obiectum eligibile, & conſultabile, id eſt, ſententiabile per conſilium, & iudicium, tamen pro ea parte qua conſilium importat inquiſitionem, & quæſtionem de re aliqua incerta, & dubitabili, non requiritur ſemper conſilium ad electionem, ſed poteſt ad ipſam procedi etiam ſine tali inquiſitione. Nam Chriſtus Dominus habebat electionem, ſicut elegit duodecim Apoſtolos, & tamen nullam dubitationem habebat, quia ſciebat omnia. Et in minimis dicit *D. Thom. art. 4.* quod non eſt neceſſarium conſilium, id eſt, inquiſitio. Et quando *Ariſtoteles* vniuerſaliter docet, quod id eſt eligibile, quod eſt conſultabile, non contradicit *D. Thom.* dicenti de paruis rebus non eſſe conſultationem, licet ſit electio, vt ſignificat *Vazquez* ſuper hunc *artic. 4.* Sed mens *Ariſtotelis* eſt idem eſſe eligibile, & conſultabile, ſumendo conſultabile, pro ſententiabili, & pro conſilio vt importat ſententiam, & iudicium, non prout importat inquiſitionem cum dubitatione, hæc enim non requiritur ſimpliciter ad electionem, quia aliquando iam ſupponitur determinatum eſſe medium, quod eligitur ex vſu, aut ſcientia, vel experientia, aut ita minimum, vt inquiſitione non egeat. In his enim, quæ determinata, & certa ſunt conſultationem non eſſe *Ariſt.* docet cit. loco. Et idem eſt de rebus minimis, quia dubitationem non recipiunt. 2

Secundo

3 Secundo *notandum* eſt illud iudicium, ſeu ſententiam in qua terminatur conſilij inquiſitio, & à qua regulatur electio ſemper eſſe iudicium cõpoſitionis, aut diuiſionis, pertinereque ad ſecundam operationem intellectus, nunquam verò ſufficere ſimplicem apprehenſionem terminorũ, qualis eſt in prima operatione intellectus, nec etiam ſolam enuntiatiuam compoſitionem, quæ antecedit iudicium. In quo conueniunt ferè omnes Authores præſertim Thomiſtæ, & quãtum ad hoc cum eis conuenit *Vazquez hic diſp.* 44. *c.* 3. *num.* 11. *Et ratio* eſt manifeſta, quia electio non eſt ſine aliqua collatione vnius medij cum alio (quando ſunt plura media, & vnum relinquitur) vel ſaltem ipſius medij ad finem, etiam ſi vnum tantum medium ſit, & ideò in brutis non datur electio, quia non operantur ex arbitrio, & collatione, ſed ex inſtinctu mouentur. Iudicium autem cum collatione, & ordinatione, & conſultatione eſt iudicium compoſitionis, & diuiſionis, quale in brutis reperiri non poteſt; ergo ad electionem requiritur iudicium compoſitionis. Et idem cenſendum eſt de omni actu voluntatis, qui regulatur aliqua collatione, & ordinatione vnius ad aliud, ſicut eſt intentio, vſus, conſenſus, &c. eſt enim eadem ratio. Nec tamen negamus iſta Angelo, quia licet non habeat compoſitionem, & diuiſionem, aut diſcurſum formaliter, habet tamen aliquid eminentius, ſcilicet comprehenſionem, qua facit per ſimplices actus, quidquid nos per collationes, & compoſitos.

4 Difficultas *vero eſt* de omni alio actu voluntatis, vel appetitus, etiam non regulato per collationem, & ordinationem, An requirat iudicium de conuenientia rei, An vero ſimplici apprehenſione conuenientiæ moueri poſſit. *Nam Vazq. cit. loco cap.* 5. cenſet non requiri iudicium compoſitionis de tali conuenientia, aut imperium aliquod, vt voluntas velit in omni ſuo actu, ſicut nec etiam appetitus, ſed ſufficere ſimplicem apprehenſionem conuenientis, vel diſconuenientis, vt patet in brutis; in quo contradicit opinioni aliquorum Thomiſtarum oppoſitum arbitrantium.

5 Cæterum omnino dicendum eſt non poſſe ſine iudicio de ipſa conuenientia obiecti moueri voluntatem, aut appetitum, licet in nobis fiat cum compoſitione, & diuiſione, in brutis ex inſtinctu ſine collatione. Itaque iudicium compoſitionis, & diuiſionis, & ſimiliter ſimplex apprehenſio rei conuenientis æquiuoce ſumi poſſunt, & oportet diſtinguere. Nam aliquando compoſitio, & diuiſio ſumitur pro coniunctione extremorum cum collatione, & cognitione ordinis vnius extremi ad aliud, & ſic ſolum inuenitur in homine procedente cum deliberatione, & arbitrio. Alio modo ſumitur compoſitio, & diuiſio pro coniunctione extremorum cum aliquo iudicio id eſt, diſcretione rei faciendæ, etiamſi non procedat cum collatione, neque ex arbitrio, ſed ex impetu aut inſtinctu naturæ, dummodo non ſit ſimplex apprehenſio termini ſicut eſt in prima operatione, ſed complexa applicans, ſeu prædicans vnum de alio, ſcil. quod hoc eſt conueniens, aut diſconueniẽs. Et hoc omnino requiritur ad hoc vt moueatur voluntas, vel appetitus.

6 Et *hæc eſt* Sententia *D. Thom* & *Ariſtotelis*, quidquid *Vazq.* negare velit. Licet enim ad locum ex 1. 2. *Quæſt.* 9. *art.* 1. *ad* 2. *&* ad locum *ex ſecundo ſententiarum diſtinct.* 24. *Quæſt.* 1. *art.* 1. Vbi *S. Thom.* docet voluntatem, aut appetitum non moueri ſine æſtimatione conuenientis, aut diſconuenientis, *Vazquez* reſpondeat, quod ibi non loquitur *S. D.* de iudicio compoſitionis, aut diuiſionis, ſed de apprehenſione conuenientis, & diſconuenientis, tamen ex aliis locis *D. Thom.* vbi id magis explicat, accipiendum eſt quid velit in his locis intelligere per æſtimationem conuenientis, vel diſconuenientis. Dicit autem *Doctor. S.* 3. *de anima lectione* 4 in fine explicans *textum* 154. Philoſophi; *Quod appetitus non patitur, neque mouetur ad ſimplicem apprehenſionem rei, qualem proponit phantaſia: ſed oportet quod apprehendatur ſub ratione boni vel mali, conuenientis, vel nociui, Et hoc facit opinio in hominibus componendo, & diuidendo dum opinatur hoc eſſe terribile, vel malum, illud ſperabile, vel bonum. Phantaſia autem non componit, neque diuidit, patitur tamen appetitus animalium ab æſtimatione naturali, quæ hoc operatur in eis, quod opinio in hominibus.*

Ecce totam noſtram ſententiam. *Primo* generaliter ponit *S. Thom.* non moueri, neque pati appetitum à ſimplici apprehenſione. *Deinde* contraponit ſimplici apprehenſioni, apprehẽſionem ſob ratione conuenientis, aut nociui; ergo quandocumque loquitur de cognitione conuenientiæ, aut diſconuenientiæ non loquitur de apprehenſione ſimplici, ſed de compoſitiua, & iudicatiua. *Tertio* exprimit hanc apprehenſionem conuenientis, & diſconuenientis fieri in nobis componendo, aut diuidendo. *Quarto* non ſe reſtringit ſolum ad id quod terribile, & ſperabile eſt, ſed addit vniuerſalem diſiunctiuam, ſcilicet ſperabile, vel bonum, terribile, vel malum, nomine *mali & boni* omne obiectum voluntatis includens. *Quinto* licet excludat à phantaſia compoſitionem, & diuiſionem, dicit tamen idem fieri loco eius ab æſtimatione naturali, ſcilicet ex inſtinctu, qui etſi non componat, & diuidat, tamen habet iudicium ſimile affirmationi, & negationi. Quod poſteà expreſſit *S. Thom. ibidem lect.* 12. explicans *textum* 29. *&* 30. *Philoſophi*, Dixerat enim *Ariſtot. textu* 29. loquens de Senſu, quod ſenſus cum iocundum, aut moleſtum diſcernit quaſi affirmat, aut negat, & gloſſat *D. Thom.* quod ſignanter dicit, aut affirmans, aut negans, quia facere affirmationem, & negationem eſt proprium intellectus, ſed Senſus facit aliquid ſimile huic, quando apprehendit aliquid vt delectabile, & triſte. Poſteà *in textu* 30. inquit Ariſtotel. *Quod intellectiua pars cum bonum, aut malum affirmat, aut negat, fugit aut proſequitur.* Super quæ verba *D. Thom.* inquit, *Quod Ariſt de intellectu dicit ſimpliciter quod affirmat, vel negat, ſed de ſenſu quod quaſi affirmat, aut negat.* Ecce manifeſtè ponit *D. Thom.* & *Ariſtotel.* iudicium per modum affirmationis, aut negationi in parte intellectiua ad proſequendum, vel fugiendum, in ſenſitiua autem parte quaſi affirmationem, aut negationem, quia ſolum eſt iudicium ex inſtinctu, & æſtimatione naturali. Et loquitur vniuerſaliter de omni actu appetitus, quia in proſecutione, & fuga omnis actus continetur.

Et ſic non habeat locum explicatio *Vazq.* ad hunc textum *Philoſophi*, quod poteſt intelligi de aliquibus actibus voluntatis, non de omnibus, cum nullum *Ariſtoteles* excludat, ſed abſolutè loquitur de proſequi, aut fugere. Quod vero dicit *Vazquez*, verum eſſe quod *Ariſtoteles* dicit voluntatem tunc fugere, aut proſequi cum affirmat, aut negat, ob id tamen non negare poſſe etiam aliter moueri, omnino impertinens eſt; cum enim *Ariſtoteles* loquatur ibi doctrinaliter, & modum tradat quo ſenſus, & voluntas mouentur, omninò diminutè procederet, ſi diceret moueri quidem voluntatem ab affirmatione, & negatione, occultaret autem & non diceret, quòd etiam ſine affirmatione, & negatione poſſet aliquando moueri.

9 Ratio *autem* cur appetitus non moueatur niſi à propoſitu obiecto per modum compoſitionis, & iudicij, non à ſimplici apprehenſione, cum aliæ potentiæ à ſimplici obiecti ſui propoſitione moueantur, vt viſus, & alij ſenſus, ea eſt; quia voluntas, & appetitus non ſolùm habent actum proſequendi, & tendendi in obiectum, ſed etiam fugiendi, quià debent diſcernere inter conuenientis, aut nociui, alias poſſent nocere ipſi appetenti, ſi inter iſta non diſcernerent; ergo oportet, quod obiectum ipſius propoſitum non ſit ſimplex apprehenſio obiecti, ſed cum diſcretione conuenientis, aut nociui. Hoc autem non fit niſi cognoſcendo, quod hoc ſit conueniens, illud verò non, quod vtique complexionem aliquam, & compoſitionem petit, & diſcretionem iudicij. Quod non contingit in alijs potentiis, quæ præcisè habent tendere in obiecta ſua, non autem circa oppoſita verſari, & fugere per aliquem actũ. Vnde intellectus, qui habet aſſentiri, & diſſentiri, etiam componit, & diuidit, eique in hoc conformatur voluntas, appetitus autem in brutis æſtimationi, ſeu inſtinctu naturali, qui conuenientiam illam per modum iudicij repræſentat.

10 Nec *Fundamentum* Vazquez aliquid valet. Reſumitur enim in hoc, quia in brutis mouetur appetitus ſine compoſitione, & diuiſione, quia cõponere, & diuidere proprium eſt intellectus diſcurrentis; ergo etiam voluntas poterit ſine compoſitione, & diuiſione moueri ſaltem in aliquibus actibus, quia non minus potens eſt admonẽdum intelligibile ſimpliciter apprehenſum, quam ſenſibile.

11 Reſp. ex dictis & ex *Ariſtotele, & D. Thom.* locis citatis *de Anima*, quod appetitus ſenſitiuus non mouetur compoſitione, & diuiſione propriè, & strictè ſumpta prout fit cum collatione extremorum, & ex arbitrio, benè tamen cum compoſitione, & diuiſione latè ſumpta, quæ eſt iudiciũ diſcernens vnum ab alio cum complexione, & coniunctione extremorum repræſentantium conuenientiam, aut diſconuenientiam aliqui ineſſe, & hoc ex naturali inſtinctu. Voluntas autem mouetur iudicio compoſitionis, aut diuiſionis propriè dictæ, quia perfectiori modo mouetur quam ſenſus, vnde intelligibile facit idem, quod ſenſibile eminentiori modo. Si quando autem mouetur voluntas naturali modo, tunc mouebitur ex iudicio formato ad inſtar brutorum, ſcilicet ex inſtinctu.

12 Tertio *notandum eſt*, quod cum dicit *D. Thom. in art.* 2. conſilium non eſſe de fine, quia habet rationem principij in conſultatione, ſemper ſenſum eſſe formale, quatenus habet rationẽ principij; nam ſi finis ſit dependens ab aliquo priori, vel quia eſt finis intermedius, dependetque ab vltimo vel quia in ipſo vltimo agitur de eo quod materialiter ſe habeat vt finis, bene poteſt de fine eſſe conſultatio. Et hoc modo de eo quod materialiter eſt beatitudo, & qui pro beatitudine ſequendum ſit poteſt eſſe conſultatio, quia poteſt eſſe quæſtio. De ipſa autem beatitudine quantum ad rationem formalem, quæ eſt ratio boni, nulla eſt conſultatio. Quare non ſolum de medijs, ſed etiam de materiali fine, ſeu de fine pro materia, & de fine intermedio poteſt eſſe cõſultatio, nam poteſt aliquis ambigere an ſequatur vitam voluptuoſam, an honeſtam, an Deum velit habere pro fine vltimo, an ſe ipſum, an adorare idola, an Deum verum. Et ſic ſupra *Diſp.* 1. diximus circa materiam finis vltimi non neceſſitari voluntatem quoad ſpecificationem, ſed ſolum circa finem vltimum, ſeu beatitudinem ſecũdum formalem rationem. Vbi autem poteſt eſſe ambiguitas, & quæſtio, & ratio ad vtrumlibet, poteſt eſſe conſultatio. Sed *D. Thom.* loquitur de fine in ſenſu formali, vt habet rationem principij, de fine enim dependenti ab alio priori concedit eſſe conſultationem. Et idem eſt de fine materiali, qui poteſt eſſe multiplex, dependetque à formali ratione, vt à priori.

Quarto *Notandum eſt* circa dubium, quod mouet *Caiet. in art.* 5. Quomodo probet *D. Thom.* quod *Conſilium* procedit modo reſolutorio, quia proceſſus à cauſis ad effectus eſt compoſitiuus, vt potè à cauſis, quæ ſunt ſimpliciores ad effectus, qui ſunt cõpoſiti. Proceſſus autem ab effectibus ad cauſas ſunt reſolutiui, vt potè à magis compoſitis, magis ſimplicia. Ex autem diſcurſu potius infertur, quod proceſſus conſilij ſit compoſitiuus; quia procedit à fine ad media, finis autem verè, & propriè eſt cauſa; ergo oppoſitum infert. *D. Thom.* eius quod inferendum eſt. 13

14 In *hoc dubio* expediendo multa conſummit *Caietan.* & alij RR. Nos breuiter ex ipſa littera *D. Thom.* reſolutionem accipimus. Quando enim *S. Tho.* dicit proceſſum à cauſis ad effectus eſſe compoſitiuum loquitur de cauſa in via executionis, non de cauſa in via intentionis: & ſimiliter proceſſus ab effectibus ad cauſas eſt reſolutorius, ſcilicet, cum proceditur ab effectibus ad cauſas via executionis, non via intentionis. Expreſſe enim dicit *D. Thom.* in dicto art. 5. *Quod procedere à cauſis ad effectum eſt proceſſus compoſitiuus; ſi autem id quod eſt prius in cognitione ſit poſterius in eſſe, eſt proceſſus reſolutorius, vt potè cum de effectibus manifeſtis iudicamus reſoluendo in cauſas ſimplices.* Vbi expreſsè excipit *S. Doct.* cauſam; quæ ſolum cauſat in via intentionis, in executione autem potius eſt effectus, quam cauſa. Et ſic conſultatio procedit à fine, vt ad affectu magis noto, quia ſupponitur vt magis notum, quod conueniat aſſequi in executione talem finẽ (licet in intentione præcedat) & conſultatio cũ ad aſſecutionem dirigatur reſpicit finem via executionis, non via intentionis (licet illam ſupponat.) In via autem executionis finis eſt effectus, & proceditur ad inquirendũ de eius cauſis, id eſt de medijs, quæ ſunt cauſæ ipſius in via executionis; ergo eſt proceſſus reſolutorius in hac via executionis in qua ſolũ procedit conſultatio. *Et cũ*

dicitur

dicitur. Quòd procedit à fine, & finis eſt cauſa, *diſtinguo*: à fine in via executionis *concedo*, in quo ordine finis non eſt cauſa, ſed effectus: à fine in via intentionis *nego*: ſed hunc ordinem intentionis (in quo ſolum finis eſt cauſa) præſupponit conſilium, & ſic pertinet ad ipſum præſuppoſitiuè, formaliter autem tendit ex fine in via executionis conſiderato, ſcilicet, vt aſſequendus eſt per media.

Vltimò *Notandum eſt* circa illam Quæſtioné, An liceat minus malum conſulere, eo quod eſt axioma commune, quod ex duobus malis minus eſt eligendum; quod autem eſt eligibile eſt conſultabile, vt diximus ex Philoſopho. *Sed Reſp.* Quod hoc axioma, *Ex duobus malis, &c.* intelligendum eſt de duobus malis pœnæ, vel damni, non culpæ vt culpæ, ſed præcisè ſub ratione damni. Quod ſi damnum non poſſit fieri ſine peccato, tunc eſt dubium, An poſſit conſuli minus, ne fiat maius, ſuppoſito quod vtrumque eſt peccatum: v.g. conſulere alicui vt verberet, vel percutiat, ne occidat: conſulere fornicationem ſimplicem, ne cadat in adulterium, vel ſacrilegium. *Et tunc dicimus*, quòd ſi alter nondum ſit determinatus, & firmatus ad faciendum malum, non licet, quia eſt inductio ad peccatum inclinando animũ alterius ad ipſum; & præſertim hoc non licet, quando eſt in damnum, & præiudicium tertij. Si autem alter ſit firmiter determinatus ad faciendum aliquod ex his malis, vel ad faciendum maius malum, tunc multi dicunt id licere ſaltem ſub conditione, quia tunc per ſe non influit in minus malum, ſed reuocat à maiori. Quare ſic debet intelligi iſta ſententia, quod in illo caſu eſt licitum conſulere illud minus malum, non poſitiuè inclinando, & influendo in illud vt fiat; ſic enim vrget validè argumentum, quia ille qui eligit tale minus malum, etiam relinquendo, ſeu nolendo maius, peccat; ergo & ille qui conſulit, ſi eo modo conſulit, quo ille eligit, ideſt, poſitiuè ad id inclinando. Solùm ergo cõſulens poteſt negatiuè, aut permiſſiuè ſe habere erga minus malum, ſcilicet, deterrendo à maiori malo, & tolerãdo, aut permittẽdo, vel omittendo minus. V.G. ſi quis dicat volo firmiter occidere Petrum; volo te occidere, aut pecuniam tollere, poſſum dicere, ne interimas quia eſt magnum malum, de minori autem, vel tacere, vel ſolùm dicere, quòd eſt minus malum, aut loqui conditionaliter, ſi hoc non eſſet malum, tolerabile eſſet, aut aliquid ſimile; & latroni offerre poſſum pecuniam ne me occidat, quia hoc non pertinet ad conſilium de furando, ſed ad tolerantiam, & permiſſionem, vt redimam vexationem meam.

QVÆSTIO XVI.

De Vſu.

SVMMA LITTERÆ.

VSvs, *& vti* dicuntur correlatiuè ad vtile. Vtile autem propriè dicitur de medio in ordine ad finem. Et tunc vtimur, ſeu habemus aliquid in vſu, quando illud in ſeruitio, & exercitio applicamus ad aliquid faciendum, aut conſequendum. Et ideo *Vſus* maximè pertinet ad ordinem executionis in his, quæ ordinantur circa finem, quamuis etiam in lata ſignificatione, quamcumque applicationem voluntatis ad aliquid poſſit ſignificare.

Igitur *in articulo primo* oſtendit *D. Thom. Vſum*, ſeu *Vti* eſſe actum voluntatis, quia importat applicationem alicuius rei ad operationem, ſeu exercitium aliquod, & ſic ſupponit ex parte intellectus directionem ordinatiuam ad id, ad quod exercitium ordinatur, formaliter verò exercetur, & conſummatur in ipſa applicatione rei ad talem vſum, applicare autem cum tali ordinatione proprium eſt voluntatis.

In *ſecundo articulo* oſtendit, non inueniri in brutis huiuſmodi actum, qui eſt *Vti*, quia bruta applicant ſuas potentias ad vſum, & exercitium inſtinctu naturæ, non arbitrio, & ordinatione vnius ad aliud, quod propriè eſt *Vti*, vti enim reſpicit vtile, & hoc ſumitur per ordinem ad finem.

In *tertio articulo* oſtendit, quod *Vti* non verſatur circa vltimum finem, quia vti eſt circa vtile, quatenus applicatur in ordine ad aliud. Vtile autem non eſt finis, ſed id quod ad finem ſe habet, & ei accommodum eſt, & ſic finis eſt fruibilis, non vtilis.

In *articulo quarto* oſtendit, quod *Vti* directè, & propriè eſt poſt electionem, eo quod vſus pertinet ad ipſam executionem, vt realiter exhibendam, non vt interius appetendam, & habendam, applicat enim potentias, & vtitur eis ad exequendum. Per electionem autem nondum ponitur aſſecutio in re, ſed intus eligitur, poſt illam ergo ſequitur vſus. Largè tamen loquendo de *Vſu*, aut etiam reflexè, ante electionem vtitur voluntas intellectu vt proponat, & tractet de electione.

QVÆSTIO XVII.

De Actibus imperatis à voluntate.

SVMMA LITTERÆ.

TRIA *tractat* in hac Quæſt. *D.Thom.* per nouem articulos. *Primum* eſt cuius ſit imperare? ſcilicet ad quam potentiam, & ad quæ ſubiecta pertineat, inde enim maximè pendet notitia quidditatis imperij. *Secundum* de habitudine, & ordine eius, tam ad vſum, quàm ad actum imperatum, aliis duobus articulis. *Tertium*, qui actus ſint imperabiles? per alios quinque articulos.

Igitur *in articulo primo* oſtendit *D. Thom. Imperium* formaliter exerceri in actu intellectus, licet præſupponat voluntatem efficaciter applicantem, eo quod imperium exercetur per intimationem, & denunciationem rei imperatæ; vt videmus quotidiè in præceptis, & ſicut exterius fit per intimationem, ita interius per locutionem, ſeu dictamen, & ordinationem de faciendis: locutio autem, & dictamen ordinariuum ad intellectum pertinent; & quia obligando efficaciter id fit, ſupponit voluntatem.

In *articulo ſecundo* oſtendit *Imperium* non inueniri in brutis, quia non agunt arbitrio, & ordinatione, aut obligando, & regendo, ſed impetu, & inſtinctu naturæ.

In *articulo tertio* oſtendi, quomodo *Imperium* ſe habeat ad vſum, Nam ſi vſus ſumatur latè prout etiam inuenitur ante electionem, præcedit imperium, quia imperium eſt poſt electionem. Si verò ſumatur vſus propriè pro executione, & executio eius quod eſt ad finem, imperium antecedit vſum, quia e ntecedit actum à ſe imperatum, vſus autem cum operatione rei applicatæ coniunctus eſt. & hæc imperatur.

In *articulo quarto* oſtendit, quomodo *Imperium* dicatur vnum cum actu imperato, & quomodo diuerſum: dicitur enim vnum moraliter, id eſt, vnum ordine, quia vnum eſt propter aliud, & ordinatur ad idem, ſed phyſicè, & entitatiuè plura, ſicut partes illius moralitatis.

In *quinque* ſequentibus articulis oſtendit *D. Thom.* qui actus poſſint imperari, & ſubdi imperio rationis, qui non. Illi enim actus poſſunt imperari, qui ſunt in noſtra poteſtate, & arbitrio, & quod à ratione perſuaderi poteſt, quæ verò extra talem perſuaſionem, ſeu regimen, & poteſtatem ſunt, non ſubduntur imperio. Et ſic colligitur, quod actus voluntatis, & rationis, & appetitus ſenſitui imperari poſſunt, quia regula rationis, & arbitrio reguntur, ſuntque in manu noſtra, quamuis appetitus ſenſitiuus aliquam reſiſtentiam habeat, & non totaliter ſubdatur imperio, quia dependet à diſpoſitione corporali, & ab ea concitari poteſt etiam nolente ratione, & diſplicente. Actus autem partis vegetatiuæ non poſſunt imperari quia non poſſunt regulari, & perſuaderi à ratione, eo quod non ſequuntur ad apprehenſionem, & appetitum animal, ſed ad purè naturalem. Membra autem exteriora quantum ad id quod habent de motu locali, & ex ſenſu, & apprehenſione mouentur, ſubduntur imperio rationis. Quantum vero ad motum, qui fit per vires naturales, vel dependet ex aliqua alteratione caloris, vel frigoris, licet ex apprehenſione concitetur, non ſubiacet imperio rationis, ſicut patet in motibus genitalium.

DISPVTAT. VII.

De Vſu, & Imperio.

ARTICVLVS I.

1 *Quid ſit* Vſus, *& An diſtinguatur tam ipſe, quam* Imperium *à iudicio de electione, vel ab ipſa Electione?*

CONCVRRERE ad executionem realem eorum, quæ ſunt facienda ad aſſequendum finem, tam voluntatẽ, quam intellectum extra controuerſiam eſt. Nam voluntariè iſta facimus applicando per voluntatem, vel potentias noſtras, vel perſonas alias ad operandum. Similiter ordinamus, & denuntiamus quid, & quo ordine, & modo faciendum ſit, non ſolum conſiliando, & perſuadendo, ſed etiam obligando, & cogendo. Et illa applicatio voluntaria dicitur *vſus*, quia voluntas vtitur aliis potentiis, inſtrumẽtis, & rebus ad ſuam operationem, quam vult exequi. Ordinatio verò, & denunciatio coactiua, & obligatiua intellectus dicitur *imperium*, & præceptum. Quos actus, ipſa experientia dari manifeſtum eſt, cum quotidiè eos cernamus. Qui vero actus ſint, & quomodo inter ſe diſtinguantur valde occultum,
2 & controuerſum eſt.

P. Vazquez aliter circa illos ſentit, quam cõmunis Sententia, quæ eſt *D. Thom.* Nã circa *vſum* docet *Diſp.* 47. c. 2. quod vſus nõ eſt actus elicitus, & procedens ab ipſa volũtate, ſed ſolum eſt actus ipſius facultatis, quã vtitur voluntas, quæ eſt facultas, externa, & mota à voluntate, ſine alio actu ex parte voluntatis mouentis, quam electio ipſa, qua exprimitur affectus ipſius volũtatis. Et ſic *vſus* actiuè ſumptus non diſtinguitur
3 ad electione.

Circa *Imperium* verò docet *Diſp* 49. c. 4. illud quidem in nobis eſſe per modum expreſſionis deſiderij, quod dirigitur à ſuperiori ad inferiorem. Cæterum hoc imperium ſolum dari reſpectu alterius hominis, cui intimatur tale deſiderium; non tamen in eodem homine reſpectu ſuarum operationum, quaſi moueantur medio iudicio intellectus; ſed dicit has operationes imperatas quoad exercitium moueri ap ipſa voluntate; quoad ſpecificationem autem, quod fit per manifeſtationem, & propoſitionem obiecti, ſufficere illud iudicium de conuenientia rei faciendæ, & volendæ, quæ antecedit electionem, & dirigit illam; nec aliquid aliud requiri ad imperandum ſibi. Et in idem ferè conuenit ſententia *P. Suarez*, qui cenſet poſt actum voluntatis, quo aliquis vult efficaciter aliquid operari cum omnibus particularibus conditionibus, non requiri actum intellectus, qui immediatè dirigatur ad potentiam exequentem, fereque ducitur eodem fundamento *Vazquez*; quia potentia exequens non percipit vim imperij. Ita explicat hanc ſententiam *Suarez lib.* 1. *de legibus cap.* 4 *numero* 11. citatque *librum* 1. *de Prædeſt. cap.* 16. *&* 17. *& tract.* 4. *de Regione lib.* 1. *cap.* 3. aliaque loca. De hac verò ſententia dicemus *art. ſeq. concl.* 2.

Præcipuum vtriuſque aſſerti fundamentum eſt idem, ſcilicet, Quia ſuperfluè talis actus. *vſus* quidem ex parte voluntatis mouentis ſuperfluit præter electionem, & præter operationem facultatis motæ, & applicatæ ad operandum, quia in brutis præter affectum, quo appetitus aliquid appetit, non requiritur alius actus applicans potentiam exequentem ad opus; ergo neque in nobis poſita electione alius actus voluntatis requiretur ad applicandum alias facultates. Quod enim in nobis ſit indifferentia, & arbitrium quod non eſt in brutis, verum eſt; ſed cum iſtud arbitrium, & iſta indifferentia ſupponatur ablata per determinatam electionẽ, poſita electione non requiritur alius actus determinãs, & mouens alias potẽtias, quia potẽtiæ inferiores, & ſubiectæ voluntati nõ minus obediunt voluntati iam determinatæ, quã in bruto appetitui volenti, licet homo propter libertatem poſſit ab amore ceſſare; ergo ſi non ceſſet, ſed maneat ille affectus, & illa electio, non requiritur nouus actus, vt illæ potentiæ applicentur, nec vt ipſæ obediant, & exequantur. 4

Quod verò ſuperſtat *Imperium* ex parte intel- 5
lectus in ordine ad actus ipſiuſmet perſonæ operantis, imperando ſcil. aliis potentiis in eodem ſuppoſito, *probat Vazq.* Quia non requiritur hoc imperium vt moueantur aliæ potentiæ neq; quãtum ad exercitium, neq; quoad ſpecificationem. *Non quoad exercitium*; quia principium huius motionis quoad exercitium eſt ſola voluntas; non intellectus. *Non quoad ſpecificationem*: quia ad hoc ſufficit illud primum iudicium, quo regulatur electio, & quod ipſam electionem præcedit, per quod iudicatur de ipſa conuenientia rei per inquiſitionem, & conſilium. Hoc enim iudicio ſtante, & non inuariato, ſufficiens motiuum habetur quantum ad ſpecificationem pro ipſa re exequenda, quia conuenientia illa iudicata per conſilium eſt eadem, quæ requiritur pro conuenientia operationis exequendæ, & ipſius medij electi operandi. Nec requiritur iſte actus imperij ad mouendam ipſam voluntatem, aut alias potẽtias ſenſitiuas, & non rationales, quia voluntas cum per ſe non cognoſcat, non poteſt moueri per intimationem, & inſinuationem imperij factam ab intellectu. Potentiæ autem ſenſitiuæ non mouentur immediatè ab intellectu, ſed mediante appetitu moto, & directo a phantaſia, de quo eadem difficultas eſt, atq; de voluntate, quomodo moueatur per intimationem, & inſinuationem imperij denunciantis, cum non cognoſcat illud. *Denique* nullus poteſt orare, & petere aliquid à ſe, ergo neq; imperare ſibi. *Patet conſequentia*: quia ſicut orare eſt ſubiecti, & inferioris, ita imperare eſt ſuperioris; ergo ſi inter potentias eiuſdem hominis non datur ſufficiens inferioritas ad petẽdum, neque dabitur ſufficiens ſuperioritas ad imperandum. *Et ſimiliter* nullus poteſt ſibi imponere legem; ergo neque imperium, quia lex ad præcepum, & imperium pertinet.

Sit *nihilominus Concluſio*: Datur in voluntate 6
vſus, qui ſit actus elicitus ab ipſa diſtinctus ab electione, actiuè applicans alias potentias ad operandum, & ſic diſtinguitur ab operatione potentiæ applicatæ, & motæ, ſicut diſtinguitur applicatio ignis ab eius calefactione. Datur etiam *Imperium*, quod eſt actus diſtinctus à iudicio antecedente, & regulante electionem, quia imperium regulat executionem. Vtraq; pars affirmatur à

D. *Thom.* circa iſtas duas Quæſtiones, & eſt communis apud eius Interpretes hic, & de *Vſu* id tenent Doctores in 3. *diſt.* 1. Et quod attinet ad *D. Thom.* clarè colligitur eius mens, in primis, quia ſupra in *Titulo Quæſt.* 13. dicit: *Quod agendum eſt de actibus voluntatis comparatione ad ea, quæ ſunt ad finem. & ſunt tres ſcil. eligere, conſentire, & vti*, Manifeſtè ergo diſtinguit actũ vtendi à reliquis; & loquitur de actibus elicitis, quia de imperatis non agit vſque ad *Quæſt.* 17. vt patet ex Titulo Quæſtionis. Deinde in iſta *Quæſt.* 16. *art.* 1. docet: *Vſum eſſe actum voluntatis vt primo mouentis, & aliarum potentiarum ſicut exequentium, quæ comparantur ad voluntatem ſicut inſtrumenta. Actio autem propriè non attribuitur inſtrumento, ſed principali agenti.* Et ſic concludit, *quod vti propriè eſt actus voluntatis.* Hoc autem verificari non poteſt ſi *Vſus* ſolum ſit operatio elicita à facultate, ſeu potentia mota à voluntate, quia tali potentiæ ſolum attribuitur *Vſus* vt inſtrumento; ergo aliquid ex parte principalis mouentis debet aſſignari quod ſit *Vſus*, & ab ea ſit elicitus tanquam ab actiuè mouente. Vnde quando dicit *D. Thom.* quod vſus eſt actus alicuius facultatis, ſicut vſus equi eſt equitare, non intelligit de eliciente, ſed de applicante ad actum, quia lʋ *equitare*, non eſt actus elicitus ab equo, qui eſt applicatus, & motus, ſed ab equite, qui eſt applicans, & mouens.

7 De *Imperio* verò clariſſimè docet *D. Thom.* non ſolum dari imperium erga alios, ſed etiam erga ſe cum vnus habitus, vel potentia imperat alteri. Dicit enim 2. 2. *Quæſt* 83. *art.* 1 *Quod ad rationem pertinet non ſolum imperare inferioribus potentiis, & membris corporis, ſed etiam hominibus & ſubiectis, quod quidem fit imperando.* Similiter *D. Thom.* diſtinguit prudentiam, qua aliquis regit ſe ipſum ab ea, quæ regit multitudinem, vt docet 2. 2. *Q.* 47. *a.* 11. *& Q.* 48. *art. vnico.* & tamen præcipuus actus prudentiæ eſt imperare, vt docet eadem 2. 2. *Q.* 47. *art.* 8. Ergo ſicut datur prudentia non ſolum erga alterum, ſed etiam erga ſe, ſimiliter datur imperium erga ſe, & non ſolum erga alterum. Et vt docet ibidem *S. Doct.* hoc imperium diſtinguitur à conſilio, & iudicio, qui ſunt actus minus principales prudentiæ, & à quibus regulatur electio, vt mox dicemus.

Ratio *autem concluſionis*, quoad vtranque partem ſumitur ex eodem fundamento: Quia in executione noua, maior difficultas ſe offert, quã in ſola electione interiori; ergo indiget voluntas noua efficacia, & conatu applicante potentias ad exequendum, & intellectus maiori cura, attentione, & ordinatione, quã pro ſola electione interna. Et illa applicatio ad exequendum vocatur *Vſus*, & iſta ordinatio, *Imperium.* Antecæd. ipſa experientia conſtat: multos enim videmus faciliter iudicare; conſiliari, & eligere, ſeu determinare ſe interius, qui poſtea in executione deficiunt, ſicut *Diuus Petrus* eligebat mori pro Chriſto, & iudicabat ſe poſſe facere id quod proponebat, & tamen in executione omninò defecit. Etenim eligere eſt actus merè internus, in quo voluntas ſolum certat ſecum, nec habet aliud impedimentum quam velle, ſi obiectum ſic cognitum, & ita ſolum mutando ipſum velle poteſt eligere, & elicere oppoſitum actum. In exequendo autem non ſolũ certat ſecũ, ſed cũ aliis, tùm potentiis, tùm ſubiectis, in quo mille difficultates ſe offerunt, tùm in labore potentiarum, & facultatum, aut reſiſtentia appetitus, tùm in impedimentis externis. Vnde ad hoc ponitur ſpecialis virtus conſtantiæ, & perſeuerantiæ ad ſuperandas difficultates, & frangentia extrinſeca, vt docet *D. Thom.* 2. 2. *Quæſt.* 137. *art.* 3. *& 4 Quia plerumque* (inquit, *cadit in noſtra poteſtate electio, ſed non executio.* Ergo præter actum electionis indiget voluntas noua efficacia, & conatu pro executione, nouaque conſtantia, & applicatione, & hæc applicatio actiua eſt *Vſus.*

Nec *ſufficit* pro hac ſola operatio facultatis externæ, quæ applicatur, & mouetur, hæc enim non exit in talem operationem, niſi ex vi voluntatis mouentis, & volentis, ſiquidem voluntariè applicatur, & mouetur ad operandum præſertim quia plerumque deficeret ab operatione facultas externa, recuſaretque illud exercitium, niſi pondus voluntatis inſtaret, vt quando corpus exponitur periculo, potentiæque, & facultates laborant, & tamẽ ob inſtantiam voluntatis, & amoris operantur, & non deſiſtunt. Ergo aliquid præter earum operationem eſt, quod tales potentias non ſolum applicat, ſed vrget, & inſtat ex parte voluntatis. Datur ergo actiua applicatio, ſeu vſus volũtatis diſtinctus ab operatione facultatis motæ, & applicatæ, quo tales facultates voluntariè applicantur, & operantur, quod aliàs ſine voluntate recuſarent. 8

Ex *eodem fundamento* colligitur indigere nouo iudicio, & ordinatione intellectus ad exequẽdum, quæ dicitur *Imperium*, quia ſi noua inconuenientia, & difficultates ſe offerunt pro executione, quam pro electione, oportet non ſolum maiori efficacia, & conatu mouere, & applicare, quod voluntatis eſt, ſed etiam nouo modo iudicare, ordinare de faciendis, quod intellectus eſt. Licet enim ea quæ exequenda ſunt poſſint præuideri, & iudicari ante electionem, tamen ſub eo modo, & circunſtantiis quibus occurrunt quando hîc & nunc exequenda ſunt, non iudicantur ante electionem, aut ſaltem non requiritur, nec conducit per ſe ad electionem, vt eo modo iudicentur, & ordinentur, quæ ad electionem concurrunt, ſicut ea quæ ad executionem. Ad electionem enim conducit, & conſideratur vtilitas, & congruentia mediorũ per ordinem ad finem: in executione verò applicatio, & concernentia talium mediorum cum occurrentiis, & circũſtantiis, iuxta quod datur locus aliquando detentioni, ne executioni mãdetur id quod electum eſt, & quod congruum reputabatur: & vtile. Quare oportet locum relinquere alteri iudicatorio, ſeu tribunali, in quo vltimo ordinentur, & iudicentur executiones ipſæ ſecundum vltimam indiuiduationem, & occurrentiam circunſtantiarũ, & tunc ordinet intellectus vltimam reſolutionem dicendo *Fac tali, vel tali modo.* Quod ſi aliquis intellectus, ſeu iudiciũ ſit, quod omnia iſta perfectiſſimè penetret ante electionem, & ſic non indigeat noua notitia pro executione rerum, hoc erit per accidens, & quaſi materialiter, ratione ſubiecti ſic comprehendentis non ex formali ratione talium obiectorum, & dictaminum. Et fortaſſis talis intellectus ob eminentiam ſuam ſimul eliget, & imperabit, quod non tollit, ex ſua formali ratione, & exigentia illos actus, ſeu iudicia illa eſſe diſtincta, ſeu diſtincta obiecta de ſe habere, ſicut eodem actu poteſt ille intellectus 9

intelligere

intelligere principia, & concluſiones, & illa voluntas eodem actu intendere, & eligere, & tamen de ſe iſti actus diuerſi ſunt.

50 Quod *vero iſtæ Difficultates* in exequendo non ſolum inueniantur in ordine ad alios homines, ſed etiam in eodem homine reſpectu diuerſorum actoum, vel potentiatum, patet; quia non ſolum inuenimus difficultates in his quæ per alios exequenda ſunt, ſed etiam io his, quæ per nos ſunt facienda, & oportet in ipſa execotione multoties aliter prouidere quam ante putabatur, quando res eligebatur, aut quia facultates ipſæ, & potentiæ aliter ſunt diſpoſitæ, aut quia noua impedimenta reperiuntur, vel ſuperueniunt, quæ ante non putabaotur, vel non omnino menſurabantur; ergo opportet lucum date vt in his aut variari poſſit iudicium, & ordinatio antea facta, aut ſaltem confirmari, & applicati de nouo iuxta occurrentes circunſtantias, vt fiat cum effectu. Nec enim humo ipſe applicat potentias, & facultates ſuas ad executionem, niſi diſponendo, & prouidendo, & iudicando ea quæ hîc & nunc occurrũt vt fiat vel non fiat, aut tali vel tali modo fiat, v.g. cum tali celeritate, vel tarditate, aut eonatu, &c. Quæ omnia ante iudicati non potuerunt, nec applicari ſicut cum inſtat executio hîc & none.

51 Quod *verò* iſti actus diſtinguantur à conſilio; & iudicio per quæ regulatur electio, *patet*.] Nam pro conſilio ponitur diſtincta virtus, ſcilicet *Eubulia*; pro iudicio, & ſententia, ſeo determinatione ponitur *Syneſis*, & pro præcepto ponitur *Prudentia*, quæ ſunt virtutes diſtinctæ, & omnes ad intellectum pertinent, in quo reſidet prudentia, vt videri poteſt apud *Diu. Thom. infrà Quæſt. 57. artic. 2. & Secunda ſecundæ Quæſt. 48. & Quæſt. 51.* per totam. Et ſic vidamus aliquos eſſe benè conſiliatiuos, aut iudicatiuos, & malè præceptiuos, quia circa executionem tepidi ſunt, & ſic non præcipiunt eum debita ordinatione, & reſolutione. Diſtinguitur ergo præceptum, ſeu imperium à iudicio, & conſilio regulante electionem, præceptum enim poſt electionem ſequitur: imperamus enim fieri id quod electum eſt, & acceptatum per voluntatem. Et tamen imperium, ſeu præceptum pertinet etiam ad intellectum, quia eſt actus præcipuus prudentiæ reſidentis in intellectu; ergo ſi eſt diſtinctus actus à conſilio, & iudicio, quia conſilium, & iudicium pertinent ad diſtinctas virtutes, ſcilicet Eubuliam, & Syneſim, conſequenter imperium eſt actus diſtinctus à iudicio, & ſententia, quæ antecedit electionem.

Ad *Rationes dubitandi* à principio. *Ad primam*
52 *Reſpondetur* in brutis non requiri alium actum per modum vſus, & applicationis, ſicut in nobis, quia brutum ducitur impetu, & inſtinctu naturæ ad exequendum homo autem arbitrio, & ratione, & cum quadam commenſuratione, & conferentia ad finem, & ad circunſtantias hic & nunc occurrentes, iuxta quod diſpenſat efficaciam, & conatum, & applicationem ſuam vt ſit maior, aut minor iuxta exigentiam difficultatum, & negotiorum. Vnde poteſt temperare applicationem, & conatum ipſum, vel intendere ad exequendum, & ideo talis applicatio, ſeu vſus debet eſſe actus voluntaris actiuè vtentis, & applicantis, non verò ſolius facultatis motæ, & applicatæ, quia iſta temperatio, & modus efficaciæ, & conatus non fit ab ipſa potentia mota, ſed diſpenſatur à voluntatem, & ex ipſa naſcitur, recipitur verò, ſeu participatur io facultate applicata. Eſt etiam diſtinctus actus ad electione, quia poſt electionem medij, adhuc eſt in arbitrio, & poteſtate voluntatis ipſam executionem modificare, & temperare magis, vel minus iuxta circunſtantias occurrentes, & exigentiam finis; ergo præter electionem, adhuc opportet in voluntate ponere aliam applicationem, quia poteſt eum diuerſa modificatione, & temperatura ipſam executionem mouere, qood nondum per electionem factom fuerat, quia nondum executio, & eius circonſtantiæ occurrerant. Hoc autem non inuenitur in brutis, in quibus ſemel poſito affectu ex inſtinctu naturæ, non eſt in manu eorum moderati, & temperate, aut magis conati ad executiooem, ſed feruntur impetu naturæ omninò determinato, non applicatione temperabili ſecundum rationem, & collationem.

Ad *id, quod obycitur* contra actum Imperij, 13
Reſp. imperium vtroque modo mouere, ſcilicet & quoad exercitium, & quoad ſpecificationem circa executionem hîc & nunc faciendam. *Quoad exercitium* quidem mouet ex efficacia voluntatis præſuppoſita, ratione cuius imperium habet vim obligandi, ſeu impellendi. Et hæc efficacia naſcitur ex voluntate iam determinata per electionem, quatenùs electis, & acceptatis, ſeu determinatis mediis facit voluntas impetum ad executionem, & ex iſto impetu, quo ad exequendum conuertitur, mouet intellectum vt ordinet vltimatè quomodo hîc & nunc faciendum ſit, & impellat ad faciendum ſua ordinatione, & ſic communicat imperio efficaciam, ſiue id fiat per aliquam ſimpathiam ſiue per realem impreſſionem iuxta diuerſos opinandi modos, quos retulimus in *Lib. de Anima quæſt. 12. cap. 6. Quoad ſpecificationem* autem mouet proponendu, & iudicando, ac diſcernendo ex parte intellectus id quod neceſſarium eſt ad ipſam executionem hîc & nonc faciendam iuxta circunſtantias occurrentes cum efficacia, & obligatione ad faciendum, qood totũ requirit diſtinctum iudicium, & directionem ab ea, qua regulatur electio propter diſtinctas difficultates, quæ in ipſa executione poſſunt occurrere, quæ diuerſo indigent iudicio, & ordinatione per ſe loquendo.

Nec ad id ſufficit voluntatis impulſus ſine or- 14
dinatione & directione intellectus, quia difficultates illæ diſcuſſione iodigent, & iudicio, ac manifeſtatione eius quod agendum eſt, ita quod vtrunque debet concurrere, ſcilicet inſtantia, atque vrgentia, ſeu efficacia voluntatis vt obliget, & impellat, & directio intellectus, vt oſtendat quomodo hîc & nunc faciendum ſit, & quo temperamento, vel quanto conatu vrgendum ſit. Et ideò dicitur quoad ſpecificationem etiam mouere quia licet illud iudicium, & ordinatio ſit de executione facienda, & cum efficacia, & obligatione ad illam, & non de ipſa ſpecie, ſeu ſpecifica, & eſſentiali ratione obiecti in ſe, tamen quia mouet ad iſtam executionem proponendo per intellectum, & ordinando, ac manifeſtando quod ſit facienda talis executio, dicitur mouere quoad ſpecificationem ratione executionis propoſitæ, & manifeſtatæ: nam etiam ipſa executio manifeſtabilis eſt, & ratione manifeſtationis mouere poteſt, & hoc eſt mouere quoad ſpecificationem, ſcilicet quoad obiectum propoſitum, quatenus omnis motio obiectiua

quoad ſpecificationem eſt quia obiecti munus (quodcumque illud ſit) eſt ſpecificare ad diſtinctionem motionis purò impulſiuæ, & quoad exercitium, quæ ex parte ſubiecti quaſi efficientis, & impellentis ſe tenet.

15. Ad *inſtantiam* autem qua probatur *Imperium* non mouere voluntatem, & alias potentias, *Reſp.* Mouere voluntatem proponendo ei obiectum, & mediante voluntate mouere alias potentias. Ridiculum autem eſt dicere quod voluntas non cognoſcit, aut videt, & ſic non poteſt per imperium moueri; hac enim ratione à nullo obiecto propoſito deberet moueri, etiam in ipſa electione, & in quocumque alio voluntatis actu, quia voluntas nullum obiectum cognoſcit. Et hoc ipſum argumentum proponit *Sanctus Doctor in hac Quæſt.* 17. *art.* 5. *argumento ſecundo*, & reſpondet: Quod ſicut oculus videt toti corpori, & non ſolùm ſibi, ita intellectus intelligit omnibus potentiis, & ex eo quod homo eſt intelligens per intellectum, redditur volens per voluntatem, ſine hoc quod voluntas intelligat. Et ſicut non eſt neceſſe quod pes, vel manus videat vt dirigantur ab oculis, ſed oculi vident pro manibus, & pedibus, &c. ita non eſt neceſſe quod voluntas cognoſcat, vt moueatur ab intellectu, & ab eius imperio. Alias autem potentias ſenſitiuas mouet intellectus mediante imaginatione, cuius apprehenſio ſubordinatur, & mouetur à ratione. Ex imaginatione autem regulatur appetitus ſenſitiuus, & ab illo facultas motiua, & membra corporis, vt docet *Sanct. Thom. in hac Quæſt.* 17. *art.* 9.

16 Ad *vltimum Reſp.* eſſe diſcrimen de *Oratione*, & de *Imperio* reſpectu ſui. Nam *Oratio* non ſolum eſt inferioris ad ſuperiorem, ſed etiam indigentis, & carentis ea re, quæ petitur, quia non eſt in manu ſua habere illam, & ſic petit ab eo, qui dare poteſt. Si enim aliquid eſt in manu, & poteſtate propria ſimpliciter non caret illo, & fruſtra quis orat pro eo, quo non caret, ſed in manu habet, quantumcunque ſit inferior. At verò ad *Imperium* ſufficit ordinatio effectiua, & obligatiua ſuperioris ad inferiorem, ita quod moueat illum. Potentiæ autem licet ſint in eodem ſuppoſito, ſubordinantur tamen inter ſe, & vna eſt inferior altera, & accipit ordinem, & modum operandi ab alia, ſicut videmus, aut audimus, aut ambulamus eo modo, & ordine quo volumus, & ſicut diſponitur, & ordinatur per artem, vel per regulam, & præceptum operandi. Et ſic ſunt capaces imperij, quia ſunt capaces ſubordinationis, & ordinis accipiendi ab altero, vel mediatè, vel immediatè. Non tamen potentiæ inferiores hoc ipſo quod ſunt in eodem ſuppoſito ſunt capaces indigentiæ reſpectu eorum, quæ in manu, & voluntate propria ſunt, quia voluntas totius ſuppoſiti, & potentiarum eius voluntas eſt, & omnibus miniſtrat. Vnde fruſtra quis oraret pro potentia inferiori vt haberet, & acciperet id quod eſt in manu ſuæ voluntatis, & ideò potentiæ inferiori non conuenit orare voluntatem, conuenit tamen ei ſubiici, & obedire ordinationi eius.

17 Quod verò dicitur *de Lege*, quod nemo eam ſibi imponit, *Reſp.* Quod lex eſt regula ordinatiua de bono communi, non de priuato vt dicitur infrà *Quæſt.* 90. & ideò poteſt aliquis ſibi imponere obligationem de bono priuato, vt patet in voto, non tamen legem ſibi ſtatuere, quæ eſt de bono communi, & reſpicit multitudinem, non ſe ipſum tantum. Et tamen etiam Princeps condens legem pro multitudine, debet illam obſeruare, non ex vi coactiua, quæ ſolùm eſt ad alterum, ſed ex naturali æquitate, ne caput diſſonet à membris: niſi fortè ex diſpenſatione.

Adhuc tamen obiicies pro Sententia *Vazquez.* 18
Nam agens, & mouens denominantur agere, & mouere per motum, & actionem receptam in paſſo, & in re mota. Ergo ſimiliter voluntas poterit denominari vtens, & applicans per vſum, & applicationem receptam in facultate mota, non per actum à ſe elicitum diſtinctum ab operatione potentiæ applicatæ. *Patet conſeq.* nam vti, & applicare eſt mouere; ergo ſufficienter denominatur voluntas vtens per vſum paſſiuum receptum in potentia mota. Vnde *D. Thom.* nunquam dixit *Vſum* eſſe actum voluntatis vt elicientis, ſed ſolùm dixit eſſe voluntatis vt primò mouentis, & intellectus vt dirigentis, & aliarum potentiarum vt exequentium. Si autem eſt voluntatis vt primò mouentis, non ſequitur quod ſit actus ab ipſa elicitus, ſufficit quod ſit imperatus, & motus, potentiarum autem exequentium elicitiuè. *Et Confirmat.* Quia neque *Damaſce.* neque *Ariſtot.* aut Alij meminerunt huius actus, qui eſt *vſus* tanquam diſtincti ab aliis; ergo ſine fundamento ponitur.

Reſp. Quod in actionibus tranſeuntibus actio 19
in quantum motus, & motus ipſe, & paſſio (quæ omnia identificantur) ſubiectiuè ſunt in paſſo, & ab illis denominatur agens mouere, & agere, quia ibi completur effectus, ſine quo non dicitur efficere. At verò in actionibus immanentibus (quales ſunt voluntatis) non dicitur quis agere, & applicare, & mouere ſolùm ex actione recepta in potentia mota, aut ex eius applicatione, aut vſu paſſiuo, quia actio immanens in ipſo agente debet manere, & ex illa debet reſultare in potentia mota vſus, ſeu applicatio paſſiua, ſiue id fiat per ſimpathiam, ſiue per nouam impreſſionem, & motionem. Vnde ſi datur vſus paſſiuus ortus à voluntate bene ſequitur dari actiuum ortum à voluntate elicitiuè, quia eſt actus immanens.

Et *ſic etiam* ſoluitur quod opponitur ex *D.* 20
Thom. cum enim dixit, *vſum eſſe actum voluntatis vt primò mouentis*, elatè ſubintelligitur eſſe etiam eius vt elicientis, quia eſt mouens per actum vitalem immanentem, qui non poteſt eſſe niſi elicitus: ideoque ſolum *D. Thom.* tribuit vſum potentiis exequentibus, vt inſtrumentis, voluntati autem vt principali. *Ad id quod opponitur* ex authoritate negatiua *Damaſc.* & *Ariſtot.* dicitur quod licet ipſi hoc nomine *vſus* non vtantur, illo tamen vtitur *D. Auguſt.* 10. *de Trinitate cap.* 11. vbi inquit: *Vti eſt aſſumere aliquid in facultatem voluntatis*, & lib. 83. Quæſtion. quæſt. 30. *Vti aliquid non poteſt, niſi animal rationis particeps.* Et iterum, *quod Deo nullus rectè vtitur, ſed fruitur.* Et ſic omnes Scholaſtici cum *Magiſtro in primo Sentent. diſt.* 1. nomine *vſus* vtuntur, & cum *D. Thom. hic.* Et *Damaſc. lib.* 2. *Fidei cap.* 21. dicit, *quod voluntas poſt electionem ſtatim ſe refert ad actionem, & verſatur circa illam*, illud autem referre eſt applicare, ſeu vti. Et *Ariſt.* 3. *de Anima c.* 11. dicit, *quod voluntas dicitur mouere mota*; quod mouere vtique eſt *vti*, & applicare alias potentias.

Quæ

Quomodo Vſus *ſe habeat erga finem?*

21 DEnique vt natura iſtius actus, qui eſt *vti*, magis explicetur, libet aduertere, quomodo intelligatur, quod *S. Thom.* dicit *art.* 3. quod *Vſus* non eſt de fine vltimo, ſcilicet vt ſupra diximus explicando Textum, quod non eſt de fine vltimo formaliter, ſcilicet vt rationem finis exercet, eo quod *vti* correlatiuè ſe habet ad vtile, & vtile non eſt finis, ſed ad finem, quia nihil eſt vtile ratione ſui, ſed prout ad alterum, ad aliquid enim vtile eſſe debet. Addit tamen *D. Thom. in corpore articuli*, quod licet ſimpliciter quis ſtuatur fine, tamen quoad hunc poteſt vti tali fine, quatenus refert ipſum in poſſeſſionem, quæ eſt finis *quo*, ſicut auarus refert pecuniam in poſſeſſionem, & ſic vtitur ea. *Et ſolut. ad ſecundum* generaliter docet, *quod requies in fine, quæ eſt fruitio, eſt vſus finis.*

22 Contra hæc dicta obſtant aliquæ difficultates minoris momenti. Nam contra primum eſt vulgare Argumentum: Quia aliquando actus externi ſunt fines voluntatis, & tamen voluntas vtitur iſtis actionibus; ergo vtitur fine. *Maior eſt certa*, & admiſſa à *D. Thom. ſupra Quæſt.* 1. *art.* 1. *ad* 2. & patet: Quia auaro vltimus finis eſt acquirere pecuniam, voluptuoſo, luxuriari; iuſto, reddere alteri quod ſuum eſt, &c. Ergo operatio externa poteſt eſſe finis. *Minor autem probatur:* Quia iſtæ actiones ſunt voluntariæ; ergo ex applicatione voluntatis, quia ex ſe id non habent; ergo vtitur illis voluntas, quia vti eſt applicare. Et *D. Thom.* docet *cit. loco* iſtas actiones imperatas poſſe eſſe finem voluntatis, ſi autem ſunt imperatæ; ergo poſſunt eſſe applicatæ, & cadentes ſub vſum. *Contra ſecundum verò eſt*: Quia finis *quo*, ſeu adeptio finis ordinatur ad finem *qui*; ſeu ad rem, quæ eſt finis, non è contra; ergo malè dicit *D. Thom.* vti aliquem pecunia, quia refert eam in poſſeſſionem. *Et Confirmatur*: Quia ſic etiam poſſet beatus referre Deum ad ſuam fruitionem, & ſpes referre Deum ad ſe quatenùs illum ſibi concupiſcit, & ſic poſſet vti Deo, quod eſt omninò abſurdum.

23 Ad *primum Reſpond.* Quod in actionibus externis in quibus voluntas conſtituit finem, eſt duo conſiderare, *alterum* quod eſt motus, & actionis; *alterum* quod eſt quietis, & adeptionis finis, & fruitionis eius: ſicut etiam in ipſo fine, & eſt conſiderare formalem rationem finis, ſcilicet bonum ſatiatiuum voluntatis, & materiam huius finis, ſcil. quod ſit aliquod bonum increatum, vel creatum, & inter bona creata, quod ſit hoc vel illud, puta honor, vel diuitiæ, vel voluptates, &c. *Dico ergo*: Quod actus externi non accipiuntur vt fines formaliter, quatenus ſunt motus, & actiones motæ, ſeu imperatæ, ſed quatenus ſunt quies, & fruitio, ita quod in illis quieſcit voluntas. Non autem imperantur, nec illis vtitur voluntas quatenus ſunt quies, ſeu quatenus in illis quieſcit, ſed quatenus illæ operationes ſunt motus, & tendentiæ ad finem. Quando enim auarus applicat manum ad acquirendam pecuniam, aut voluptuoſus ad cibum, &c. talis applicatio, & vſus mouetur à voluntate vt fiat illa actio quatenus motus eſt requiſitus ad adeptionem pecuniæ, quatenus quietatiua, & fruitiua eſt. Ipſam autem quietem, & fruitionem, neque imperat voluntas, neque vtitur, ſed conſequitur ex ipſa conſecutione finis naturaliter, licet iſta conſecutio fiat aliquando per aliquam actionem externam imperatam, & applicatam à voluntate, ſed nũ imperatur quatenus eſt quietatiua, & fruitiua in fine, ſed quatenùs eſt executio vltimi medij, quo conſequitur finis, & hoc modo non eſt quies ſed motus, & per modum medij vltimi ſe habet, & ſic cadit ſub vſum, & imperium, licet eadem prout quietatiua, ſit finis. *D. Thom.* autem quando ponit actionem imperatam pro fine, loquitur de illa actione materialiter ſumpta, nec ibi diſputat ſub qua formalitate ſit finis, & ſub qua ſit imperata. Non repugnat ergo in eadem materiali entitate ſub vna ratione materiali cadere aliquid ſub imperium, & vſum, non ſub alia, & eundem finem vltimum quoad materiale cadere ſub electione, & arbitrio, non quoad formale, ſicut vnus eligit vitam voluptuoſam, alius ambitioſam, alius pecunioſam alius virtuoſam pro fine.

Ad *Secundum dicitur*: Quod *D. Thom.* dicit 24
auarum vti pecunia referendo eam ad poſſeſſionem, vel quia peruertit fines, & habet pro magis principali poſſeſſionem, vel quia vtitur pecunia ſub ratione acquirendæ, referendo eam ad poſſeſſionem vt ad quietem, id eſt, ad ipſammet pecuniam vt quiete poſſeſſam. Vnde non refert finem *qui* ad finem *quo*, ſed pecuniam vt in acquiſitione vltima refert ad ipſam pecuniam vt quiete poſſeſſam, quia eadem actio, & habet rationem medij, quatenus vltimum acquirens, & rationem finis vltimi quatenùs quietans in pecunia, & ſic non ſolùm eſt finis *quo*, ſed etiam includit finem *qui*. Beatus autem non poteſt in ipſa fruitione, & beatitudine habere aliquid actionis productiuæ finis, ſed præcisè adeptiuæ, & fruitiuæ in termino. Vnde non poteſt vti Deo referendo ad fruitionem, ſed totam fruitionem refert in Deum, quia ordinatiſſimè procedit, Quando Deum concupiſcimus nobis, non volumus illum nobis vt fini, ſed nobis vt ſubiecto, Deum autem in ſe volumus vt finem, ſed applicandum nobis vt ſubiecto fruitionis.

ARTICVLVS II.

In quo genere Actus ſit Imperium

DIco *primò*: Imperium formaliter, & exe- 1
cutiuè eſt actus rationis; præſuppoſuit tamen actum voluntatis, à qua participat efficaciam ad obligandum, & cogendum, quod eſt quædam impulſio. Hæc Sententia eſt *D. Thom. in præſenti Quæſt.* 17. *art.* 1. & infrà agendo de Lege *Quæſt.* 90. *art.* 1. & agendo de Oratione 2. 2. *Quæſt.* 83. *art.* 1. & communiter ſequuntur eius Interpres, Et eandem ſequitur *Vazquez hic diſp.* 49. *cap.* 2. loquendo in vniuerſum de omni imperio licet ipſe non admittat pro actionibus eiuſdem hominis ad ſe ipſum imperium diſtinctum à iudicio regulante, & præcedente electionem, vt affirmat *cap.* 4. & vidimus *art. præced.* Et plures Authores citat *Vazquez* pro hac Sententia *D. Thom.* Et plures etiam citat *Suarez lib.* 1. *de Legibus cap.* 5. *num.* 1. eamque ſententiam reputat probabilem in fine capitis, licet ipſe inclinet in oppoſitam loquendo de lege, quæ etiam ad rationem præcepti, ſeu imperij pertinet.

Hæc

2 Hæc *tamen Sententia D. Thom.* habet tres ſibi oppoſitas. *Prima*, quæ ſimpliciter tenet *Imperium* conſiſtere in actu voluntatis, licet requirat actum intellectus tùm antecedentem, quo proponitur voluntati id quod imperare debet, tùm ſubſequentem, quo inſinuat, & intimat voluntati quid agendum ſit. Quæ Sententia tribuitur à prædictis Authoribus *Henrico, Gabrieli, Maiori, Ocham, Angeſto, Ioan. de Medina, & Aliis. Secunda eſt*, Imperium, & legem conſiſtere in vtroque actu intellectus, & voluntatis, quia vterque ad illud requiritur, & concurrit. Quæ Sententia paucos habet Authores, licet attribuatur *Gregorio in 1. diſt. 48. q. vnica*, & magis eam indicare videatur *Gabriel in 3. diſt. 37. quæſt. vnica* in principio agens de Lege: eamque ſententiam probabilem, & plauſibilem appellat *Suarez* vbi ſupra *num. 2. Tertia.* Sententia eſt pertinere ad voluntatem ex propria ratione, quatenus ſpiritualis potentia eſt, & non ex participatione intellectus, cuius proprium eſt ordinare, & conferre vnum alteri; quod tenet *Scotus in 2. Diſt. 6. quæſt. 1. & diſt. 38. quæſt. 1. ad vltimum, & quod lib. 17.* Vnde aliqui inferunt ipſum tenere, quod imperium directè, & formaliter pertinet ad actum voluntatis, licet ibi id non exprimat, ſignificat tamen in *3. diſt. 36. q. 1. art. 2.*

3 Quare pro ſtabilienda noſtra Sententia, quæ eſt *D. Thom.* tria nobis probanda ſunt. *Primum* eſt, actum imperij licet vtriuſque potentiæ actũ exigat nõ tamen poſſe vtrumq; petere ex æquo, & immediatè, ſed ordine quodã, & ita debere alterum ſolum præſuppoſitiuè pertinere ad imperium, alterum formaliter. *Secundum eſt*, non poſſe voluntatem ex propria ratione ordinare, & conferre vnum alteri, ſed ex participatione intellectus, ſicut nec intellectus poteſt ex propriis mouere efficaciter, & impellere, ſed ex participatione voluntatis. *Tertium eſt* Imperium materialiter, & ſubſtantialiter eſſe actum ordinandi, & dirigendi, licet præſupponat actum voluntatis mouentis, à quo efficaciam mouendi, & obligandi participat.

4 Primũ *ergo oſtenditur*: Quia quando ad aliquid conſtituendum concurrunt actus duplicis potentiæ, quæ non ſimul, neque ex æquo poſſunt concurrere, ſed vna eſſentialiter eſt prior altera, & cum ſubordinatione ſe habent, non poſſunt etiam tales actus illarum potentiarum ex æquo, & ſimultaneè concurrere, ſed cum ea ſubordinatione, qua potentiæ ipſæ à quibus procedunt, ſe reſpiciunt: conſtat autem quod intellectus, & voluntas eſſentialiter, & ex propriis meritis ſe habent vt potentiæ eſſentialiter ſubordinatæ, quarum vna eſt prior altera, ſiquidem vna mouet alteram, & influit in illam; ergo actus qui ex illis potentiis procedunt, non poſſunt ex æquo, & quaſi ſimultaneè conſtituere aliquod tertium, ſed cum ſubordinatione vnius ad alterum, & prioritate vnius, ac poſteritate alterius, atque adeò in vno debebit conſiſtere formaliter, & in altero præſuppoſitiuè, quia vnum ſe habet cauſatiuè ad alterum, non in vtroque formaliter, & immediatè; quia nec immediatè tales potentiæ concurrunt, ſed vna cum ſubordinatione ad aliam.

5 Et *Confirmatur*, atque explicatur hoc amplius: Quia licet in compoſito, ſeu conſtituto ex materia, & forma vtrumque ex æquo concurrat, & ſimul ad componendum, licet ad inuicem vnum ſit cauſa alterius, tamen in his quæ cauſant efficienter, vel finaliter, aut obiectiuè non poteſt ſtare ſimultas vtriuſque, & immediatio ex æquo in componendo, & conſtituendo vnum tertium. Et hoc ideò: quia materia, & forma componunt per vnionem, & conuenientiam extremorum in vno eſſe, & ideò non mirum quod ex æquo, & immediatè concurrant. Efficiens autem, & finis, & obiectum tanquam cauſæ extrinſecæ ſe habent ad ſuos effectus, nec poſſunt cum illis componere vniendo, ſed cauſando, & emittendo. Vnde illud tertium quod componitur ex talibus cauſis, & effectibus repugnat quod æquè immediatè ex vtroque componatur, ſed præſuppoſitiuè ſupponit vnum, & formaliter conſiſtit in alio. Voluntas autem, & intellectus, eorumque actus non ſic requiruntur ad imperium, alioſque actus mixtos ex vtraque potentia ſicut materia, & forma vt de ſe patet, quia vnum non eſt ſubiectum alterius, ſed vt mouens efficienter, ſicut voluntas, & finaliter, ſeu obiectiuè, ſicut intellectus. Ergo mixtum ex vtroque, & conſtitutum ex actibus illarum potentiarum non poteſt æquè immediatè ex vtroque conſtitui, nec ipſi actus æquè immediatè ex vtroque conſtitui, nec ipſi actus æquè immediatè ad illud conſtituendum concurrere, quia ipſæ potentiæ ex ſua eſſentiali, & naturali ratione ſic concurrunt, vt non æquè immediatè ſe habeant, ſed vnum prius, & præſuppoſitiuè, quia cauſatiuè, aliud poſt. Imperium autem ſe habet vt actus mixtus, & ab vtraque potentia dependens, quia requiritur ad illud, & vis mouens, ſeu cogens, & impellens (quod voluntatis proprium eſt) & vis ordinans, ſeu dirigens, aut intimans quid agendum ſit (quod proprium intellectus eſt) non ergo in vtraque poteſt ex æquo, & immediatè conſtitui, & ex eis componi.

6 Secundum *verò* contra Sententiam *Scoti* oſtenditur ſupponendo quod ordinare, & conferre vnum cum altero, ſeu vis ordinatiua, & collatiua non eſt ipſa ſubſtantia voluntatis, aut intellectus, ſed quædam illius proprietas, nec eſt prædicatum genericum vtriuſque; quia hoc quod eſt ordinare, & conferre pertinet ad modum operandi, non ad ſubſtantiam operationis. Subſtantia enim operationis eſt eſſe actum vitalem (& hoc genericum) ſpiritualem (hoc eſt magis contractum) apprehenſiuum, vel appetitiuum (& iſtæ ſunt differentiæ.) Conueniunt ergo voluntas, & intellectus in hoc, quod ſint potentiæ vitales, ſpirituales, ſeu immateriales: differunt, quia vna appetitiua eſt per modum inclinationis, & ponderis; alia apprehenſiua per modum illuminationis, & repræſentationis. Modus autem operandi cum ordinatione & conferentia non eſt proprietas, ſeu accidens prædicati communis, ſed differentialis; prius ergo & per ſe eſt in vna, & ſolùm participatiuè poteſt eſſe in altera: ſicut quæcumque proprietates alicuius rei non inueniuntur extra illam niſi ex communicatione, & participatione eius, ſicut lux, & qualitates cœleſtes ex participatione, & influxu Cœli; calor ex participatione ignis, & ſic de aliis. Modus autem ordinandi, & conferendi non eſt proprietas prædicati communis, quod eſt vitalitas, vt de ſe patet; quia multæ potentiæ vitales ſunt, quæ non ordinant, neque conferunt vt corporales Neque eſt proprietas prædicati communis quia eſt immaterialitas, ſeu ſpiritualitas;

quia

quia potentiæ ſpirituales de ſe non habent ordinare, & conferre vnum alteri, niſi duplici conditione ſtante, ſcilicet, quod potentia ordinans ſit ſuperior, & diriget ens reſpectu ordinatæ, quia ordinare pertinet ad ſuperiorem dirigentem, ſicut ordinari ad inferiorem, & exequentem: & ſecunda, quod potentia per ſe primò ordinans, & conferens ſit potētia cōponens vnū cū altero (ſiue id fiat eminenter, & per cōprehēſionē, vt in Angelis, ſiue per diſcurſum, vt in hominibus) quantumcumque enim aliquid ſit ſuperius altero, ſi non componat, & combinare ſciat aliqua extrema, non poteſt ordinare id quod agendum eſt, licet poſſit influere in aliud: ſicut Cœli influunt in hæc inferiora, ſed non ordinant de illis quid faciendum ſit, & in brutis æſtimatiua influit in appetitum, & appetitus in membra, non tamen ordinat, quia neſcit attribuere vnum alteri, & componere. Et in ipſo homine, deficiente iudicio compoſitionis, & attributionis, vt quando quis operatur ex inſtinctu, voluntas non procedit cum ordine, & arbitrio, ſed ſolùm ad vnum. Quare ex vi ſolius immaterialitatis, & ſpiritualitatis non poteſt quis ordinare de multis, & collatiuè diſponere de illis, niſi incipiat ratio iſta ordinandi a cognitione extremorū cū quadā cōpoſitione, & attributione, hac enim remota, omnes potētiæ ſpirituales ſe habent ad vnum, & non ordinant, ergo ordinare, & conferre non conuenit voluntati primò & per ſe, nec ratione immaterialitatis, ſeu ſpiritualitatis, quam habet, quia totum ſtare poteſt, & ſaluari ſine hoc quod procedat ordinatiuè, & collatiuè, ſcilicet, quando procedit ex inſtinctu, & ſine ordinatione compoſitionis, & iudicij ex parte intellectus. Ordinare ergo primò & per ſe ad intellectum pertinet, quia primò & per ſe componit, & diuidit, atq; comparat vnum alteri; voluntas verò ſolùm id habet participatiuè.

7 Et *Confirm. hoc*: Quia voluntas ex præciſa ratione volendi, etiam ſpiritualiter, & immaterialiter, poteſt ferri in aliqua obiecta neceſſario, in alia liberè: & quando fertur neceſſario, vt in Deū clarè viſum, & in motibus ſubitis, operatur ſpiritualiter, & immaterialiter; & tamen non ordinando, neque conferendo, ſed vt ligata ad vnū: ergo ſaluatur ſpiritualitas, & immaterialitas ſine ordinatione. Quando autem operatur liberè, procedit cum ordine, & collatione, aſſumendo vnum, & relinquendo aliud, ſed hoc oritur ex indifferentia iudicij, in qua radicatur libertas, qua indifferentia ſublata, tollitur omnis ordinatio voluntatis. Ergo ordinare, & conferre primò & per ſe inuenitur in intellectu, qui poteſt componere, & diuidere, & conferre vnum extremum cum alio. Et ideò rectè dixit *Philoſophus 1. Metaph.* quod proprium minus *ſapientis eſt ordinare.* Et *Caiet. in hoc art. 1. quaſ. 17.* dicit, quod omnis ordo ab intellectu, ſeu ratione proficiſcitur. Nam in natura, ſeu in naturalibus eſt ordo profectus ab intelligentia Authoris eius, *quia opus naturæ eſt opus intelligentiæ.* In voluntariis autem, vt in electionibus, & aliis liberis actibus ordo procedit à conſilio, & iudicio ordinante inter multa; quo ordine rationis ablato, nihil ordinis eſt in voluntate, ſed tantum redigitur ad vnum; ergo ordinare primò & per ſe eſt proprius actus rationis.

8 Tertium *verò* quod propoſuimus, probatur Quia volūtas quantumcumque efficaciter aliquid velit, non poteſt exercere imperium niſi dirigendo ad alterum, & manifeſtando quid ipſa velit, ita quod res imperata primo quidem debet eſſe volita per electionem, & ſic volita, quod ipſa voluntas impetum faciat ad actionem, ſeu ad executionem: ſed tamen vt iſte impetus, & volitio efficax deferatur ad alias perſonas, vel ad alias potentias in eadem perſona, indiget manifeſtatione, & denunciatione dicente *Fac hoc*; voluntas enim non poteſt ea quæ intra ſe habet volendo aliis perſonis imponere vt faciant, niſi manifeſtando illis, vt de ſe patet; neque alias potentias, quæ in eodem homine ſunt poteſt mouere, niſi mediante manifeſtatione; quia iſtæ potentiæ vel ſunt ſpirituales, vt intellectus, vel ſenſitiuæ vt appetitus: intellectum quidem mouere non poteſt, niſi ipſe id percipiat, atque adeò niſi ei manifeſtet. Appetitus ſenſitiuus moueri non poteſt, niſi imaginatiua ei proponat, eumque dirigat, & ſic debet manifeſtari imaginationi vt moueatur appetitus, & conſequenter vt moueantur potentiæ, quæ ab appetitu dependent, vt loco motiuæ, & aliæ ſenſitiuæ, quæ obediunt rationi: ergo nihil mouere poteſt voluntas ſiue extra ſe ad alios, ſiue intra ſe ad potentias, niſi mediante manifeſtatione dirigente, & denunciante quid velit fieri voluntas. Imperium autem eſt medium, ſeu inſtrumentum, quo voluntas facit impetum ad executionem, quæ per alias potentias, vel perſonas, facienda eſt; ergo tale imperium ſubſtantialiter, & entitatiuè exercetur media manifeſtatione, & dictamine de eo quod voluntas vult fieri, manifeſtatio autē, & dictamen eſt actus rationis; ergo id quod materiale, & ſubſtantiale eſt in imperio pertinet ad intellectum, licet motiuè, & originaliter à voluntate incipiat.

Et *Confirmatur*: Quia non ſolum publicatio 9
legis, vel imperij fit per manifeſtationem, & locutionem (hoc enim nemo negat, ſed dicunt hoc non eſſe legem, & præceptum, ſed ſignum illius) ſed etiam formatio, & dictamen ipſius præcepti, & legis debet fieri per intellectum, eo quod voluntas quando facit impetum ad executionem non procedit cæco modo, ſed cum arbitrio, & conſideratione, & ordinatione eorum, quæ agenda ſunt, & modi quo faciendum eſt, aliàs non faceret impetum modo rationali, & humano, ſed ſicut aliquid inſenſibile, quod purè exequitur, non autem ordinat, nec diſcernit quid agendum ſit. At voluntas non ita mouet, quod purè impellit, & mouet, quaſi exequendo, ſed ordinando, & diſcernendo quid agendum ſit: ergo ipſum præcipere, & mouere formaliter mediante ordinatione, & iudicio de agentis, vt moueat cum tali, vel modo, & maiori vel minori conatu, prout oportuerit. Ad quod neceſſe eſt quod vtatur iudicio, ſeu cognitione tanquam medio mouendi, & imperandi, alias cæco modo impelleret, & moueret. Actus ergo imperandi debet ſubſtantialiter, & entitatiuè eſſe actus rationis, quia ibi cōſummatur, & exercetur ipſa motio ordinatiua voluntatis, licet à voluntatis efficacia inchoetur.

Denique *Confirmatur* hoc à poſteriori: *Tum*, 10
quia imperare eſt actus prudentiæ (vt ſupra diximus ex *D. Tho.*) eo quod prudentia eſt vis gubernatiua, & diſcretiua eius quod agendum eſt, imperare autē eſt proprium gubernantis, & dirigētis, & prudentia reſidet in intellectu: ergo imperare eſt actus intellectus. *Itē* ſicut Orare pertinet ad inferiorē, ita imperare ad ſuperiorē, quia correſpon

reſpondent ſibi inuicem imperare, & orare: conſtat autem quod orare eſt actus intellectus, cum ſit locutio, & dictio; ergo etiam imperare eſt actus intellectus cum ſit denunciare, ſeu intimare, & manifeſtare quod eſt agendum dicendo *Fac hoc*. Similiter lex eſt quoddam præceptum, & imperium, cum actus legis ſit præcipere, & prohibere. Lex autem eſt dictamen, & regula cui conformatur voluntas, non autem poteſt eſſe actus voluntatis, aliàs regula cui deberet conformari voluntas eſſet ipſamet voluntas, & actus eius, quod eſt abſurdum; ergo lex, & præceptum non eſt actus voluntatis, ſed rationis. Et ſic nomine *lucis* in Scriptura ſignificatur, vt Prouerb. 6. *Mandatum lucerna eſt, & lex lux*. Vbi manifeſtè ipſum præceptum, ſeu imperium quod eſt mandatum dicitur eſſe *lucerna*, quod pertinet ad rationem luminis, & manifeſtationis, quod vtique intellectus eſt. Et de ipſa lege naturali nobis impreſſa dicitur Pſalm. 4. *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine*. Ergo directè pertinet ad intellectum præceptum, & lex.

11 Quod *verò* Imperium præſupponat actum voluntatis, à quo tanquam à primo mouente ratio accipiat efficaciam imperandi, & obligandi, probatur contra Aliquos, qui exiſtimarunt poſſe dari imperium ante omnem actum voluntatis, qui eſſet quaſi actus naturali inſtinctu proueniens, eo quod etiam intellectus poteſt ordinare voluntati quid faciat in ipſo primo actu, & tunc habet ille actus vim, & effectum imperij, quia ordinat, & præcipit quid agendum ſit pro tunc. Sed tamen oppoſitum affirmat *D. Thom. in artic. 5. huius Quæſt. 17. ad tertium*. Et fit perſpicuum ex ipſa propria natura imperij, quæ ſolùm diſponit de executione rei faciendæ, atque adeò ſupponit electionem de re eſſe factam, & *ſecundo*, quia imperium maximè requirit, & importat liberam adminiſtrationem, & gubernationem de re imperata. *Et primum conſtat*, Quia imperium eſt actus prudentiæ circa id, quod eſt difficilius, nempè circa executionem rei, prudentia autem diſponit de mediis circa circumſtantias occurrentes hîc & nunc, ducitur que arbitrio, non inſtinctu; maximè enim pertinet ad prudentiam arbitrari, & arbitrario modo duci iuxta quod ratio dictat hîc & nunc. Quæ autem inſtinctu fiunt, non dicuntur fieri per prudentiam, neque per regulas prudentiales, quæ conferunt de eo quod faciendum eſt, non per inſtinctum agunt: ergo ſi imperare eſt actus prudentiæ, non poteſt imperium fieri per inſtinctum, & ante omnem actum voluntatis, ſed per arbitrium; nec circa finem verſari, ſed circa media, & executionem eorum, quia reſpicit circumſtantias hîc & nunc, & explicatur dicendo *Fac hoc*, quod executionem deſignat rei in indiuiduo, & conſequenter cum circumſtantiis.

12 Et *Confirm*. Quia poſt electionem debet dari actus, qui ordinet de executione facienda cum efficacia, eo quod voluntas poſt electionem facit impetum ad executionem, & ſic debet poni actus, qui de tali executione ordinet, & illum vocamus *Imperium*, & de tali actu nunc agimus. Ergo talis actus neceſſariò ſupponit actum voluntatis à quo moueatur, quia ſupponit electionem, & quod voluntas faciat impetum ad executionem.

13 Nec *obſtat*, quod etiam ante iſtum actu voluntas vult ex ordinatione rationis. *Dicimus enim*, Quòd illa ordinatio non eſt imperium reſpiciens executionem, ſed vel eſt conſilium, ſi antecedat electionem, vel ſimplex propoſitio de fine volendo, vel intendendo; vel ex diuino inſtinctu, & motione, ſi ſit primus actus. Quod verò etiam detur imperium voluntatis circa actus, vt docet *S. Thom. artic. 5.* non obſtat Quia non circa omnes actus voluntatis imperium datur, ſed circa illos, qui ad executionem voluntatis pertinent poſt electionem, vt ſi voluntati præcipiatur occupari in actu alicuius virtutis, vt Religionis, aut pœnitentiæ, vel vt reſiſtat alicui tentationi; tales enim actus, & ſimiles imperantur, ſed ſupponunt aliam priorem voluntatem, qua placet talis actus, & exercitium virtutis, & exinde facit impetum ad exequendum illud. Ex hoc etiam dignoſcitur illud ſecundum ſupra propoſitum, quod in imperio reperitur, & ratione cuius exigit vt à voluntatis actu, & motione procedat: nam conſtat imperium maximè eſſe actum dominij, & gubernationis, ſeu regiminis in ſubditos, & ex tali poteſtate Regiminis, & dominij proficiſci. Hoc autem dominium non ſtat ſine libertate, quæ in voluntate reſidet, & gubernatio non eſt ſine arbitrio, & libera adminiſtratione. Quæ enim inſtinctu, & naturali motu fiunt, non ex arbitrio, & dominio noſtro fiunt: imperare autem eſt actus dominij, & arbitrij, & gubernationis. *Denique* mandata, ſeu præcepta Dei ſæpius in Scriptura *Voluntas Dei* appellantur, vt inferius Argumenta ſoluendo referemus, quod vtique ſignum eſt imperium, ſeu præceptum voluntatem requirere, aut præſupponere.

Dico *ſecundo*, actus *imperij* conſiſtit in iudicio practico ſecuto poſt electionem, cum voluntas facit impetum ad executionem, & ex tali impetu format dictamen, & iudicium de ea facienda, non per modum puræ enuntiationis, ſed potiùs per modum denunciationis, quæ explicatur illo iudicio *Fac hoc*; habetque efficaciam ex impetu, quem voluntas facit ad executionem, dirigitur autem immediatè ad voluntatem vt vtatur, & applicet ad executionem, & mediatè ad potentias exequentes, quibus vtitur, & quas applicat voluntas vtendo illis; & deinde fertur imperium ad alias perſonas, ſi illis imperandum eſt, mediante vocali locutione, vel ſcripto. Hæc Concluſio eſt contra Sententiam, quam de imperio tenet *Suarez*, *vt præced. art.* retulimus, eamque refert *Lib. 1. de legibus cap. 4. numer. 11.* citatque alia loca, vbi id fusè tractat, vt *Lib. 1. de Prædeſtinat. cap. 16. & 17. tract. 4. de Relig. lib. 1. cap. 3.* & aliis locis; qui ſentit poſt actum voluntatis, quo determinatè, & efficaciter vult aliquid cum circumſtantiis ſuis, non dari actum aliquem intellectus, qui dirigatur ad potentias exequentes, quia non pertinet ad intellectum illas applicare, neque aliæ potentiæ poſſunt actum, ſeu imperium eius percipere. 14

Nihilominus tamen noſtra Concluſio eſt manifeſta ſententia *D. Thom.* qui in hac *Quæſt. 17. artic. 3.* præſertim *ad 1.* inquit: *Quòd non omnis actus præcedit hunc actum rationis, qui eſt* Imperium: *ſed aliquis præcedit, ſcilicet*, Electio, *& aliquis ſequitur, ſcilicet*, Vſus, *quia poſt determinationem conſilij, quæ eſt iudicium rationis, voluntas* Eligit, *& poſt electionem ratio* Imperat *ei per quod agendum eſt, quod eligitur, & tunc demum voluntas alicuius incipit.* Vti *exequendo* 15

imperium

imperium rationis , quandoque quidem voluntas alterius , cum aliquis imperat alteri , quandoque autem voluntas ipſius imperantis , cum aliquis imperat ſibi ipſi. Quibus verbis expreſsè *D. Thom.* noſtram Sententiam declarat,non ſolùm loquendo de imperio , quod eſt ad alterum, & intimatur alteri per locutionem , ſed etiam reſpectu ipſiuſmet hominis , & potentiarum eius , quod negat *Vazquez* , *&* *Suarez.* Loquendo autem de tali imperio apertè dicit *Sanct. Thom.* quod ſequitur poſt determinationem iudicij , & electionem voluntatis , & tunc poſt electionem. *Ratio imperat ei per quod agendum eſt id quod eligitur , & tunc voluntas incipit vti.* Ergò ſecundum *D. Thom.* datur actus intellectus poſt electionem,quo tenditur ad potentias exequentes , quia dicit quod *Imperat ei per quod agendũ eſt id,quod eligitur*;ergo actus imperij dirigitur ad potentias exequentes, ſequitur autem poſt electionẽ ; ergo poſt voluntatem determinatam , & efficacem , quia electio, determinata voluntas eſt , & accipit medium determinatum, & in ſingulari vnum præ alio. Rurſus ex iſto imperio, & poſt illud dicit *D. Thom.* quod voluntas incipit vti exequendo imperium rationis;ſed vſus eſt applicatio, qua voluntas applicat alias potentias ad exequendum (vt dixerat *Sanctus Thom. Quæſt.* 16. *art.* 1.)ergo imperium rationis ſecundum *D. Thom.* eſt actus intellectus, qui dirigitur ad voluntatem,& ad applicationem eius ad potentias exequentes , quia *ratio imperat ei per quod agendum eſt id quod eligitur* : quod directè opponitur Sententiæ *Suarez.* Et hæc directio fit à ratione, ſeu intellectu immediatè ad voluntatem vt vtatur,ideſt, vt applicet alias potentias,& mediante hoc vſu dirigitur ad alias , quia vſus applicatio eſt voluntaria ad alias potentias vt exequantur.

16 Fundamentum autem concluſionis huius , ex prima facilè deducitur. Nam poſt electionem, quæ eſt voluntas determinata , ſiquidem eligit hoc præ illo;idque efficaciter quantum eſt ex vi electionis facit voluntas impetum ad exequendũ. Qui impetus ad exequendum non eſt naturalis, ſed rationalis, & arbitrarius, & ſic efficaciter applicat voluntas, quod opportet in ipſa executione,& opere aliquando vti tẽperamẽto , aliquãdo vti maiore conatu,& vi,aliquando perſeuerantiã, & conſtantiam , & patientiam exercere , quia ex ipſomet opere,& inſiſtentia in actione naſcuntur difficultates,tædia,labores,& alia multa,quæ licet antea poſſint eſſe præuiſa,non tamen ita mouent ſicut quando ſunt præſentia. *Et vno verbo* , nihil eſt difficilius in humana vita , quam executiones ipſas perficere. Ergo etiam poſt electionem & determinationem, opportet multum laborare iudicium,& intellectum in dirigenda executione,etiã reſpectu potentiarum exequentium,quia ipſa applicatio potentiarum ſubiecta eſt diuerſis,ac nouis difficultatibus,quæ non niſi ratione , & iudicio ſuperantur, & hoc iudicium debet eſſe nouũ, quia nouas difficultates poteſt habere, aut ſi non habet (quod erit per accidens) ſaltem opportet præcedens iudicium executiuè applicare hîc & nunc , quod ſine dubio aliquem nouum modum concernit ſaltem pro exercitio, de quo etiam ratio iudicat,quia etiam hoc iudiciũ rationabiliter fit. Et ſic militãt hic omnes rationes pro prima cõcluſione adductæ ad ſtatuendũ hoc imperium.

17 Quod *autem* debeat eſſe iudicium per modum denunciationis obligantis , & non ſolum puræ, & ſimplicis enunciationis, *conſtat*: Quia hæc eſt natura imperij , quod regulet executionem obligando , & vrgendo vt fiat cum dominio, & poteſtate ; ergo non poteſt eſſe ſimplex enunciatio, qualis inueniri etiam poteſt in non imperante, ſed conſulente,aut etiã in imperato, ſed per modum denunciationis obligatiuæ,& efficacis,qualis etiã dignoſcitur in æterna intimatione ad alterum cum dicimus *Fac hoc* , eodem enim modo imperat interius homo,cum per ſe ipſum faciendum eſt,quia voluntas imperat ſibi, & aliis potẽtiis(vtique mediante ratione)vt exequãtur,&aliquando inuenit reſiſtentiam, aliquãdo non Vnde dicit Aug.8.Cõſe.c.9.*Imperat animus vt velit animus,nec tamẽ facit : imperat animus manus , & tãta eſt facilitas,vt vix diſcernatur ſeruitium ab imperio.*

Quod *autem* Concluſio dicit , hoc imperium 18 dirigi ad potentias exequentes,quod *Suarez* , *&* *Vazquez* non poſſunt intelligere, quia aliæ potẽtiæ non percipiunt quid intellectus proponat; miror certè Tales Viros , puerili hac difficultate potuiſſe moueri. Vt enim voluntas ſequatur intellectum, & ob eo dirigatur , & ordinetur, non requiritur quod ipſa voluntas percipiat id quod intellectus proponit, ſed quod appetat;nec enim appetitus animalis operatur percipiendo per ſe ipſum, ſed id quod percipit homo per intellectũ, ſequitur voluntas appetendo per ſe ipſam. Quare ſi hoc argumentũ aliquid probaret,etiam probaret quod ante executionẽ in electione, & aliis actibus voluntas non dirigeretur ab intellectu, quia non percipit quid proponat intellectus , vt iam ſupra ponderauimus contra *Vazquez* & ex *D. Thom.* diſſoluimus hoc argumentũ. Quod verò attinet ad alias potentias exequentes , cum ſint voluntate inferiores , ab eaque applicentur per vſum,mouentur etiam ab imperio mediatè,ideſt, mediãte vſu,ſeu applicatione voluntatis, quæ directa ab intellectu vtitur aliis potentiis , vt exequentibus hunc vſũ,& paſſiuè applicatis,ſeu motis,vt dixit *S. Thom. Quæſ.* 16. *art.* 1. Et has potentias ordine quodam mouet,ſcilicet mouẽdo phãtaſiam,ſeu cogitatiuam,vt illa moueat appetitum, qui mouet potentiam motiuam,cæteraſque vires ſenſitiuas,quæ motu poſſunt applicari ad ſuos,vt *ſeq. art.* dicemus.

Corollaria ex dictis.

Plura ex dictis colligi,& elucidari poſſunt,quæ 19 ab aliis longius hîc diſputantur. *Primo* ſequitur actum imperij ſequi poſt electionem in his, quæ ad executionem rei electæ ſpectant,ita tamẽ quod non ſequitur immediatè ad electionem per ſe loquendo, ſed poſt electionem interuenit alius actus voluntatis applicans intellectum ad imperandum. Et hoc probabilius videtur, licet Aliqui ſentiant immediatè ſequi imperium ad electionẽ. *Ratio eſt* ; Quia electio conſummatur in hoc eſt acceptare vnum præ alio. Quod vero applicentur potentiæ ad exequendum,vel faciendum aliquid,non eſt electio,ſed vſus, quia vſus generaliter loquendo eſt applicatio voluntatis ad agendum,ſed intellectus non imperat,niſi vt applicatus à voluntate;ergo præter electionem requiritur alius actus, quo voluntas eligens applicet intellectum ad imperandum , vt ſcilicet decernat quid , & quomodo executio ſit facienda. Et *hic vſus* eſt impetus,quẽ facit volũtas poſt electionẽ ad executionem, illumque agnoſcit *D. Th. in hac*

Quæſt. 17. *art.* 3. *ad* 3. vbi inquit: *Quod actus voluntatis vtentis ratione ad imperandum præcedit ipſum imperium.* Et ita quando dicit ſolut. ad 1. *quod poſt electionem ratio imperat*, non eſt neceſſe intelligere tempore ſtatim poſt, ſed poſt electionem eſt applicatio voluntatis vt ratio imperet. Et licet electio ſit efficax voluntas, non tamen eſt efficax in applicando, ſed in determinando: nec eſt neceſſe quod ex efficacia vnius actus immediatè ſequatur talis effectus, qui eſt imperare, ſed ſufficit quod mediatè.

20 Secundo *ſequitur*, Quod ſicut *vſus* ſumitur & generaliter pro quacunque applicatione voluntatis ad operandum, & ſpecialiter pro applicatione, ſeu vſu reſpiciente executionem mediorũ electorum; & hoc ſecundo modo eſt ſolum poſt electionem, primo verò modo etiã ante electionem inuenitur, vt cum voluntas poſt intentum finem applicat intellectum ad conſiliandum, & diſcurrendum circa media, vt docet *D. Thom. Quæſt.* 16. *ar.* 4. ita nõ inconuenit, quod *Imperium.* ſumatur generaliter pro quocumq; actu rationis ordinante quid agendum ſit, & ſpecialiter pro actu ordinante executionem rei electæ. Et ſecundo modo ſemper ſequitur poſt electionem: primo autem modo etiam poteſt electionem antecedere, quia licet ad eligenda media voluntas nõ ducatur propriè imperio, ſed conſilio, & iudicio, qui etiam ſunt actus prudentiæ licet minus principales, quam imperium, tamen ad ipſum conſilium formandum, quod inquiſitione indiget, & diſcurſu, ac pluribus notitiis, benè poteſt voluntas vti imperio, quo præcipiat, & ordinet intellectus quomodo notitiæ ſint acquirendæ, ſiue per inuentionem, ſiue per doctrinam, & exercitium facultatum ſenſitiuarum, quæ non niſi per imperium, vſumque voluntatis dirigũtur. Et tale imperium præcedit electionem quia præcedit conſilium. Ponere autem præter conſilium, & iudicium quæ ad electionem requiruntur alium actum imperij vt voluntas eligat, loquẽdo propriè de imperio, non habet fũdamẽtum: quia voluntas poſito conſilio, & iudicio de re eligenda, & electione facienda habet omnia principia neceſſaria, & ſufficientia ad eligendum, iſte autem actus imperij non requiritur, quia iſte procedit ex voluntate vtente ipſo intellectu, ſeu ratione ad imperandum, vt dicit *S. Thom. hic art.* 3. *ad* 3. Voluntas autem non format imperium ad eligendum, niſi quatenus opus eſt regulare electionẽ; electio autẽ ſufficienter regulatur per cõſiliũ, & iudiciũ per quod ſufficiẽter proponitur id quod eligendum eſt, & acceptandum vnum præ alio.

21 Quod *Vero* Prudentia debeat regulare electionem, quia regulat omnes virtutes, & proprius actus virtutum moralium eſt eligere. *Dicimus*: Quod etiã electio regulatur à prudẽtia, ſed non mediante actu imperij, ſed mediante conſilio, & iudicio, quia etiã iſti ſunt actus prudentiæ, licet minus principales, & ſic fiũt à virtutibus prudẽtiæ annexis, ſcilicet ab Eubulia, & Syneſi, quæ ſũt partes prudẽtiæ. *Et cum dicitur* actus virtutũ à prudentia regulari, non excludũtur partes prudẽtiæ, quæ ſunt Syneſis, & Eubulia. Nec eſt neceſſe, quod omnes actus, qui cadunt ſub noſtra poteſtate cadant ſub imperio, ſed ſufficit quod cadant ſub conſilio, aut ſufficit quod ſint principium imperij, licet non ſint imperati, nam etiam ipſũ imperiũ, & principia antecedentia ipſũ in poteſtate noſtra ſũt. Poteſt tamen ante electionem præcedere aliquod imperium, vt diximus, & ſenſit *D. Thom.* cum ad formandam inquiſitionẽ pro conſilio, tum vt voluntas vtatur intellectu, & ſenſibus pro iſtis operationibus exequendis.

Tertio *colligitur*: Quomodo *Imperium* ſequatur ad electionem, & *Vſus* ſequatur ad imperium: An neceſſario, vel liberè: *Reſp.* enim ſimpliciter, & abſolutè ſequi liberè, poteſt tamen ſecundum quid, & ex ſuppoſitione ſequi neceſſario, quod nullo modo tollit rationem laudis, & meriti. 22

Conſtat hoc: Quia tota ratio quare ſequatur imperium poſt electionem, & vſus poſt imperium eſt ex efficacia voluntatis, quæ poſt electionem facit impetum ad executionem, & iſte impetus oportet quod tangat intellectum, faciendo quod ordinet, & imperet de exequẽdis, & deinde quod vſus, ſeu applicatio voluntatis tangat potentias exequentes; ergo ſequela vnius actus ex alio non maiorem neceſſitatem habet, quam eam, quæ oriri poteſt ex efficacia voluntatis, quæ eſt principium totius illius ſequelæ vnius actus ex alio. At efficacia voluntatis cum libera ſit, non imponit neceſſitatem ſimpliciter, quia poteſt ſuſpendi à voluntate quandocumq; voluerit, & ſic ceſſare à ſequentibus actibus. At ex ſuppoſitione quod nõ ceſſat, ſed continuat efficacem voluntatem vt fiat, neceſſario ſequitur quod fiant, neceſſitate conſequenti, non antecedenti. Vnde quidem eſt quod ſola electionis efficacia, ſine hoc quod voluntas impetum faciat ad exequendum, & ad ordinandũ de executione, quod eſt imperare, non ſemper ſequitur de neceſſitate imperium, etiam ex ſuppoſitione ſolius electionis, eo quod electio ſolum eſt determinatiua voluntatis ad acceptandum vnum medium præ alio, non autem applicatiua voluntatis vt fiat executio, niſi detur vſus, & applicatio ſuperueniens ad imperandum. Ergo antequã iſta applicatio ſuperueniat, non ſequitur de neceſſitate imperium. Hæc autem applicatio, & vſus voluntatis aliquandò ſequitur ad electionem, ſcilicet quãdo perſeuerat, & continuatur vis electionis, & conatus, aliquando non, ſi tepida reddatur, & voluntas non multum emicet, nec impetum faciat ad ordinandum de executione. Quod certè poteſt facere voluntas, quia ſicut libera eſt in eligendo, ita & in continuando illam electionis efficaciam, & conatum, vel non, quia poteſt non curare de executione, ceſſando ab efficaciã electionis. Et inde prouenit, quod aliquando ſequetur ex electione imperium, & vſus, aliquando non.

Soluuntur Argumenta.

PRimo *obiicies* ad probandum quod *Imperium* formaliter potius conſiſtat in actu voluntatis, quã intellectus. Nam *Imperium* in eodem actu cõſiſtet, quod efficacia, & obligatio legis, ſiquidem lex præceptiua eſt, & præcepto explicatur. At tota efficacia, & vis legis in voluntate conſiſtit. Nã ita exprimit Scriptura legem Dei nomine *Volũtatis diuinæ*, ſicut dicitur Pſ. 102. *Notas fecit vias ſuas Moyſi, filiis Iſrael volũtates ſuas.* Pſal. 142. *Doce me facere volũtatem tuã.* 2. Machab. 1. *Det vobis cor omnibus vt colatis eũ, & faciatis voluntatẽ eius.* Ergo præcepta Dei conſiſtunt in voluntate eius. Vnde etiam vnum ex ſignis voluntatis diuinæ, quæ numerantur à *D. Tho.* 1. *p. Quæſt.* 19. *art.* 9. eſt præceptũ, ſeu imperiũ. Ergo ſaltẽ in Deo imperiũ eius conſiſtet in actu volũtatis, præſertim quia Deus 23

intra ſe non habet potentias diuerſas, vel actus quibus imperet; ergo intra Deum non eſt neceſſe ponere actum ordinatiuum intellectus pro imperio. Ad mouendum autem alios, & imperandum eis, ſufficit voluntas ſua, cui omnia obediunt; ergo non omnis actus imperij conſiſtit in actu intellectus. Et quod attinet ad imperium humanum, etiam illud pertinet ad voluntatem, ſicut & ipſa lex, quæ præcipiendo ordinat. Vnde dicitur *Leg.* 1. *ff. de Conſtit. Principis*, & in §. *ſed & quod*, Inſtituta de iure naturali gentium, & ciuili: *Quod principi placuit, legis habet vigorem.* Ergo in ipſo placito lex conſiſtit.

24 Secundo *arguitur*: Quia ad illam potentiam pertinet formaliter, & ſubſtantialiter *Imperium*, ad quam pertinet dominium, cum imperare ſit propriiſſimè actus domini, & ſuperioris in ſubditos; ſed dominium formaliter reſidet in voluntate: ergo & imperium. *Min. Prob.* Quia dominium formaliter eſt poteſtas libera, & ſui iuris, & quæ ſe mouet prout vult, formalis autem libertas, & poteſtas proprij iuris in voluntate eſt, non in intellectu: ergo imperium propriè, & formaliter eſt actus voluntatis, licet directiuè ſi intellectus, quia pertinet ad intellectum dirigere voluntatem, dominium autem, & libertas in voluntate eſt, & ſic *Ariſt.* 3. *de anima* dixit, *intellectum non eſſe dominum actus, ſed appetitum.* Et idem ſumitur ex alia conditione requiſita ad imperium, ſcil. efficacia, & vis obligandi, quia imperium mouet: proprium enim imperij eſt mouere quoad exercitum, non quoad ſpecificationem, quia mouet cogendo, & obligando, vt aliquid fiat, non autem alliciendo, & attrahendo, quod eſt propriũ obiecti ſpecificantis. Motio autem quoad exercitium, eſt eius efficacia propria eſt voluntatis, & ab illa naſcitur, non ab intellectu; ergo imperium ſic mouens, & obligans eſt actus voluntatis formaliter, & executiuè.

25 Confirmatur: Quia charitas, quæ eſt in voluntate imperat reliquis virtutibus, etiam his quæ ſunt in intellectu, vt fidei, & prudentiæ: & Religio quæ eſt in voluntate imperat actum orationis, qui elicitur ab intellectu; ergo intellectus potius eſt imperatus, quam imperans, & voluntas eſt quæ imperat; ergo imperium eſt actus voluntatis formaliter; præſertim quando intellectus eſt imperatus, quia tunc non poteſt intellectus imperare ſibi ipſi. *Nec poteſt dici*: Quod imperium pertinet formaliter ad intellectum, & præſuppoſitiuè ad voluntatem. Eadem enim ratione poteſt dici oppoſitum, quod ſcilicet præſuppoſitiuè ſit actus intellectus, à quo incipit ordinatio, & denunciatio, voluntas autem conſummet actum imperij mouendo, & applicando quantum ad efficaciam. Cur ergo non fiet potius hoc modo, quam oppoſito?

26 Tertio *arguitur*: Quia ſi propter aliquam rationem *Imperium* eſt actus intellectus, maximè quia eſt actus prudentiæ, quæ reſidet in intellectu; hæc autem ratio eſt nulla; ergo. *Minor probatur*: Quia ad prudentiam ſolum ſpectat imperium, & præceptum ferre directiuè, non executiuè: vt potè tradendo regulam, & modum faciendi, non vero faciendo. Formaliter vero, & executiuè hoc pertinet ad iuſtitiam, quæ eſt in voluntate, quæ tribuit vnicuique quod ſuum eſt, & ita ſubditis tribuit præcepta, & mandata, quia hæc ad eos pertinent, & ſpectat etiam ad poteſtatem iuriſdictionis, aut dominij, quantumcumque enim aliquis prudentiſſimus ſit, non poteſt imperare, nec valet eius imperium, niſi iuriſdictionem habeat, & dominium in eos quibus imperat; ergo ſignum eſt actum imperij non eſſe formaliter actum prudentiæ, ſed voluntatis, vbi eſt iuriſdictio, & dominium.

27 Vltimo *arguitur*: Quia nec eſt in intellectu aſſignabilis actus in quo conuenienter ponatur actus imperij, nec conditiones ob quas tribuitur intellectui *Imperium* ipſi conueniunt, ſed potius voluntati; ergo in voluntate conſtituendum eſt imperium. *Anteced. quoad primã partem probatur*: Nam quidquid ex parte intellectus antecedit voluntatem ſuperioris ad obligandum non habet vim præcepti, aut imperij, ſed ſimplicis propoſitionis obiecti, nec poteſt neceſſitatem inducere: quidquid autem hanc voluntatem ſequitur, potius eſt ſignum imperij, & præcepti iam ſtabiliti, quam eius conſtitutio, & ipſa etiam mentalis locutio, & dictamen, ſignum voluntatis præceptiuæ eſt. Vnde & in voto, & promiſſione, & iuramento, & abſolutione, videmus quod tota vis, & ratio iſtorum eſt ex intentione, & voluntate volendi obligare, aut abſoluere; ergo actus iſti propriè voluntatis ſunt à qua totam vim habent. *Quoad ſecundam partem probatur*: Nam conditiones imperij, quæ ad intellectum pertinent, ſunt eſſe regulam, ſeu menſuram humanarum actionũ, illuminare, & dirigere, & tandem ordinare denũciando, quæ agenda ſunt. *Primum*, ſcilicet eſſe menſuram, potiùs pertinet ad voluntatem, quia voluntas ſuperioris, & præſertim Dei, eſt regula eorum quæ facere debemus, & cui debemus nos conformare. *Secundum*, ſcil. illuminare, & dirigere eſt effectus legis, aut præcepti, hũc enim effectum facit in ſubdito, ſcil. illi dare notitiam de voluntate præceptiua ſuperioris. Et ex hoc æquiuocatio ſumpta eſt, quia ex effectu, quem lex habet in ſubdito, attribuimus legi, & præcepto id quod pertinet ad intellectum, cum tamen lex non illuminet niſi ſubditum, & ei det notitiam de voluntate ſuperioris. *Tertium*, ſcilicet ordinare rectè pertinet ad voluntatem, quia hæc ordinat media ad finem, & ordinat locutionem intellectus ad alium vt denunciet quod agendum eſt. Et locutionem Angelorum fieri per hoc quod voluntas ordinet conceptum ſuum ad alium Angelum, docet *D. Tho.* 1. *p. Quæſt.* 107. *art.* 1. vt Nos ibi diximus in 2. *Tomo* 1. *p.* Vnde quando dicitur, voluntatem ſuperioris non ſufficere ad imperium, niſi intimetur, verum eſt, propter conditionem requiſitam ex parte ſubditi, vt ſibi notificetur lex; ſed hæc non eſt formalis actus imperij, ſed conditio, ſeu ſignum illius. Ex parte autem præcipientis intimatio iſta non eſt aliud, quam voluntas intimandi cum obligatione; ergo ex hac parte non pertinet imperium ad intellectum, ſed ad voluntatem.

28 Ad *primam Reſp.* Legem, & imperium non conſiſtere formaliter, & ſubſtantialiter in ipſa efficacia, & vbi obligandi præcisè, & nudè, ab illa (vt diximus) conſiſtere autem in iſta efficacia vt denunciata, & ordinata, quod fit per intellectum, & quandiù non denunciatur, & formatur dictamen, & iudicium de illa, non exercetur imperium, quia imperium ordinatiuum, denunciatiuum eſt voluntatis, & in tali medio denunciatiuo conſiſtit, licet id quod denunciatur voluntas ſuperioris ſit. Et in Scriptura lex, ſeu mandatum vocatur *voluntas*;

ſed non ſola, ſed notificata, & denunciata, vt cum dicitur Pſal. 101. *Notas fecit vias ſuas Moyſi, filiis Iſrael voluntates ſuas.* Et licet id non exprimatur, ſemper intelligi debet. Vnde aliquando ipſa præcepta vocantur iudicia, aliquando voluntates Dei, ſicut Pſalm. 147. *Non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis.* Exodi 15. *Ibi conſtituit ei præcepta, atque iudicia.* Et Deuteron 4. *Audi Iſraël præcepta, & iudicia, quæ ego doceo te hodie.* Et multis aliis locis appellantur mandata Dei iudicia. Quod non ſolum intelligi debet ratione effectus, quia ſecundum illa debebant homines iudicare, ſed etiam ratione ſui, quia præcepta illa iudicia Dei ſunt, quibus iudicat, & proponit, atque mandat quid faciendum ſit. Igitur in Scriptura vtrumque ponitur, & id quod pertinet ad voluntatem, & id quod pertinet ad iudicium, ſeu dictamen in præcepto, & imperio, ſeu lege. Vnde ex hoc non poteſt concludi quod formaliter conſiſtat lex, & præceptum in actu voluntatis, ſed quod illum ſupponat, & voluntas ipſa obligatiua declarata, & dictata, ſeu ordinata per intellectum ſit lex, & imperium, ordinatio autem, & declaratio formaliter fit per actũ intellectus, ſed quia primum mouens eſt voluntas, & res quæ imperio ordinatur eſt volita, dicuntur aliquando præcepta, *Voluntates Dei.* Et ideò præceptum eſt voluntas ſigni, ſeu ſignum voluntatis, quia præceptum eſt ipſum ſignum (& hoc pertinet ad intellectum) voluntas autem non eſt ipſum præceptum, ſed res præcepta, & iſto ſigno denunciata, ſed ipſum præceptum ſignum eſt, & denunciatio dicens, *Fac hoc*, & *ly hoc* eſt volitum, ſeu res denunciata, ly *Fac* eſt ſignum denuncians, & hoc eſt formaliter præceptum.

29 Ad id quod dicitur de *Imperio diuino*: Dicimus iſtos actus poni in Deo ſemotis imperfectionibus, non enim ibi ponitur actus imperans, & imperatus ſuperior, & inferior, ſicut nec intentio, & electio tanquam actus diuerſi, ſed omnia iſta vnus actus ſunt in Deo attingens ex parte obiecti diuerſas res, & rationes ex parte quarum diſtinguuntur. Deus autem non ſolum voluntate mouet tanquam primo mouente, ſed intellectu immediatè imperat, quia dicendo operatur, & præcipit, *ipſe enim dixit, & facta ſunt, ipſe mandauit, & creata ſunt.* Pſ. 148.

30 Ad id *quod Dicitur* de imperio humano *Reſp.* Quod quando dicitur id eſſe legem quod Principi placuit, loquitur de lege non ex parte actus in quo formaliter conſiſtit, ſed ex parte obiecti circa quod verſatur; res enim quæ lege præſcribitur eſt id, quod Principi placet, & ſic præſupponit placitum ex parte voluntatis, conſiſtit autem formaliter in dictamine, & denunciatione tale placitum imperante.

31 Ad *ſecundum Reſp.* diſtinguendo maiorem. Ad illam potentiam pertinet formaliter actus imperij, ad quam pertinet dominium, *diſtinguo*, ad quam pertinet dominium vt præciſè mouens, & volens *nego maiorem*: dominium vt denũcians, & ordinans, *concedo*. Ad minorem: dominium pertinet formaliter ad voluntatem *diſtinguo*: pertinet inhæſiuè, & quantum ad principalem actum mouendi, *concedo*; pertinet ordinatiuè, & participatiuè, quantum ad actum denunciandi, & ordinandi *nego*. Imperium autem non eſt actus dominij vt præciſè mouens, ſed vt regulans, & dirigens, & denuncians, pertinet enim ad dominum rationabiliter procedentem non ſolum mouere, & impellere ſubditos, & præciſè cogere, ſed rationabiliter, & moderatè regere, & hoc eſt regulare, & dirigere per rationem denunciando. Quare *Imperium* eſt actus dominij non purè impulſiuus, & coactiuus, ſed regulatiuus, ideóque præſupponit quidem actum dominij, qui eſt motio, & ex hac parte pertinet ad voluntatem, ſed præſuppoſitiuè, & motiuè; cõſummatur autem in regulatione, & directione, & ideò exercetur in intellectu, qui etiam habet dominium, ſeu exercet illud participatiuè à voluntate, quatenus eſt dominium regulatum, & moderatum, & non purè cogens, & mouens, hoc enim eſt imperium irrationabile, ſi ad hoc ordinet intellectus, vt cogat voluntas, ita vt coactio, & impulſus ſit vltima, & conſummata ratio imperij: magis autem imperium rationabile eſt ita cogere, ſeu monere, vt regulare, & moderari poſſit; ideoque imperium rationale, & proprium hominis in regulatione, & denunciatione conſummatur, licet abuti poſſit voluntas intellectu in hac parte faciendo, quod ſolùm denunciet quod libitum eſt, & quod coactiuum, ſemper tamen mediante intimatione præcipit, & ordinat.

Idem *Dicimus* de efficacia, & motione quoad exercitium, quod inuenitur quidem in imperio, ſed participatiuè, & originatiuè à voluntate, illa tamen coactio, & obligatio inuoluitur, & exercetur cum regulatione, & denunciatione, & ex hac parte mouet etiam quoad ſpecificationem, ſed non ſolum quoad ſpecificationem, ſed etiam quoad exercitium ex motione, & obligatione voluntatis; & ideo non præciſè mouet alliciendo, & ſuadendo, ſed etiam obligando, ſed nec preciſè obligando, ſed etiam moderando, & rationabiliter denunciando, & ordinando, & ſic mixtim mouet quoad ſpecificationem, & exercitium ſub diuerſis formalitatibus. 32

Ad *Confirmat. Reſpondetur:* Charitatem, & Religionem imperare intellectui, & virtutibus, quæ in eo ſunt in quantum eſt primum mouens vt formetur per intellectum imperium ad ordinandum in finem aliarum virtutum. Igitur eo modo iſtæ virtutes, quæ ſunt in voluntate imperant, quo ipſa voluntas, ſcilicet quantum ad id quod motionis eſt in imperio, & præſuppoſitiuè ſe habet, non quoad formale vbi exercetur quod eſt ordinatiuum, & regulatiuum, ſed hoc mediante actu intellectus faciunt *Et cum dicitur:* Quod imperant ipſi intellectui, & virtutibus, quæ in eo ſunt, & ſic intellectus eſt imperatus, non imperans, *Reſpond.* nõ repugnare quod actus intellectus imperetur, ſicut etiã imperatur actus voluntatis, etiam dato quod imperium ſit actus voluntatis, vt docet *S. Thom. in hac Quæſt. art. 5. &* 6. Et ponens *D. Thom.* hoc ipſum argumentum in *art. 6.* quomodo ſcilicet rationis actus imperetur, cum ipſa ratio ſit imperans? Reſpondet ad primum: *Quod hoc modo ratio imperat ſibi ipſi, ſicut & voluntas mouet ſe ipſam, vt ſupra dictum eſt, in quantum ſcilicet vtraque potentia reflectitur ſuper ſuum actum, & ex vno ad aliud tendit.* Itaque quando Charitas, aut Religio imperat aliquem actum intellectus vt fidei, orationis, &c. voluntas mouet, & impellit intellectum vt formet denunciationem, & dictamen quaſi actum reflexũ, quo actum illum ſibi imperet, & ſic diſtinguitur actus imperatus ab actu imperante. Et iſtum 33

actum

actum reflexum pro imperio actus intellectus *Sanct. Thom.* clarè admittit: nec inuſitatum debet videri, quia licet nos non ſemper iſtas reflexiones aduertamus, iudicia tamen, & dictamina de faciendo tali actu fidei, vel orationis, aut prudentiæ benè ſentimus, cum id ſæpius iudicemus hîc &
34 & nunc expedire.

Ad *id autem* quod Dicitur, Cur non dicetur actum *Imperij* eſſe præſuppoſitiuè intellectus, & formaliter voluntatis, ſicut nos è conuerſo dicimus? *Reſpond.* ex dictis id conſtare; quia conſummatur vltimatè, & exercetur actus imperij in denunciatione, & ordinatione eorum, quæ agenda ſunt. Certè ſi prius inciperet intellectus ordinando, & denunciando, deinde ſequeretur efficacia voluntatis in mouendo, non poſſet intellectus repræſentare, & denunciare ipſam efficaciam voluntatis per anteriorem actum, quia illa nondum eſt, ſed indigeret actu alio conſecuto, & poſteriori ex parte intellectus, & in illo tunc conſiſteret imperium, eo quod maximè ad imperium pertinet manifeſtare, & denunciare efficaciam voluntatis, niſi enim hanc denunciet, non obligat: hanc autem non poteſt denunciare, niſi præceſſerit; ergo debet præcedere, & præſupponi motio voluntatis, conſummari autem in ipſa nunciatione, & actu intellectus, quo ipſa voluntatis efficacia manifeſtatur, & ſic tàm ipſam voluntatem, quàm alias potentias ad exe-
35 quendum efficaciter dirigit, & mouet.

Ad *Tertium Reſp.* negando minorem. *Ad probationem* dicitur pertinere ad prudentiam imperare elicitiuè, producendo ipſum actum imperij. & non ſolum regulatiuè: nam cum ipſum præceptum, & imperium regula ſit, & dictamen agendi, idem eſt prudentiam regulatiuè ſe habere, & eliciriuè in eliciendo imperium, quia elicere imperium eſt elicere regulam, & ordinationẽ agendi. *Quod vero dicitur* pertinere ad iuſtitiam; *Reſp.* in primis imperare non eſt ſtrictæ iuſtitiæ, ſed potius gubernationis, & regiminis, & arbitrij; multa enim imperantur ob bonum regimen, & arbitrarium, non ex iuſtitia, multa etiam malo arbitrio imperantur, & contra iuſtitiam. Non ergo vniuerſaliter omne imperium ex iuſtitia eſt, quia non omne iuſtum eſt. Et ſi aliquando eſt ex iuſtitiæ legali, quæ reſpicit bonum commune, hoc ideò eſt quia iuſtitia legalis mouet, & vtitur intellectu ad imperandum, non ipſa elicit formaliter actum imperij. Eſt autem imperium actus iuriſdictionis, ſicut Dominij, ſcilicet motiuè, & præſuppoſitiuè, formaliter autem & executiuè eſt dominij manifeſtati, & denunciati mediante
36 intellectu.

Ad *Vltimum* negatur anteced. *Ad probationem* pro prima parte *Dicitur*, Imperium eſſe actum, ſeu iudicium ordinatiuum de agendis quoad vltimam executionem, & ſic ſequitur voluntatem volentem obligare, & facientem impetum ad exequendum. Et talis actus ſequens iſtam voluntatem eſt quidem ſignũ manifeſtatiuum eiuſmodi voluntatis, ſed non ſupponit imperium conſtitutum, ſed potius conſtituit, eo quod imperium ſignum eſt voluntatis, & in ratione manifeſtatiua, & denunciatiua, voluntatis conſiſtit. Quæ manifeſtatio primo in mente concipitur, deinde vocalibus ſignis (quæ ſunt exteriora ſigna huius imperij) manifeſtatur ad extra. *Ad ea vero quæ dicuntur* de voto Promiſſione, Abſolutione, &c. *Reſpondemus*, illa omnia dependere ab intentione vt valida ſint, & obligent, quia omnis obligatio ex efficacia voluntatis procedit, & idem ſimiliter admittimus in imperio. Sed hæc ſolum probant Imperium procedere, & præſupponere efficacem, & motionem voluntatis, non tamen in ea formaliter conſiſtere.

Ad ſecundam vero partem argumenti *Dicimus*, 37
illas conditiones imperij non competere voluntati formaliter, & elicitiuè, ſed motiuè. Nam eſſe menſuram agendorum non eſt imperium, niſi quatenus manifeſtata, & denunciata, & rationabiliter ordinata, non vt præcisè cogens, aut impellens, & ideò formaliter debet exerceri in intellectu denunciante, & ordinante, non in voluntate cogente, cum potius efficaciam voluntatis debeat denunciare, & ordinare, ac temperare. Eſſe autem illuminatiuum conuenit imperio quaſi actiuè, imperato paſſiuè. Et ideo non eſt in hoc aliqua æquiuocatio, quia lex, & imperium ita facit in ſubdito hunc effectum illuminandi, quod debet prouenire ab aliquo lumine, ſeu manifeſtatione denunciatiua ex parte imperantis: alioquin vnde illuminabitur ſubditus, ſi ſuperior non manifeſtet, & ordinet? Quæ ordinatio prius debet eſſe in intellectu, poſtea in voce. *Denique* hoc quod eſt ordinare formaliter, & elicitiuè ad intellectum ſpectat, motiuè & efficaciter ad voluntatem, quia ordinatio illa non eſt purè cogens, & mouens, ſed rationabiliter ordinans. Et Angelus loquens ordinat per voluntatem conceptum ſuũ ad alterum, à voluntate quidem incipiendo, & mouendo, per conceptum autem loquendo, & denunciando formaliter, vt in 1. *Tomo.* 1. *p. diſp.* 25. diximus. *Et cum dicitur*, Quod ex parte præcipientis intimatio eſt voluntas intimandi: *Dico*, Quod voluntas intimandi non eſt formaliter intimatio, ſed res intimata, & vis efficaciter mouens ad intimandum; intimatio autem fit formaliter per denunciationem, & hæc in intellectu fit per dictamen, & regulam denunciatiuam.

ARTICVLVS III.

Qui ſint Actus Imperabiles?

Ex *his quæ* in Textu huius *Quæſt.* 17. diximus 38
colligitur regula diſcernendi, qui actus poſſint imperari, videlicet illi, qui ſunt in poteſtate noſtra, & arbitrio, & in quibus efficiciendis à ratione perſuaderi poſſumus. Qui verò ſunt extra talem perſuaſionem, & poteſtatem, ſeu gubernationem, imperio non ſubduntur. Quæ regula per ſe ſatis intelligitur, cum propria imperij natura ad regimen, gubernationemque ſuperioris ſpectet, & poteſtatem petat, quæ cogere, & obligare poſſit ad obediendum ſibi, alioquin inane, & vacuum erit imperium.

Ex *hac regula* facile colligi poteſt, qui actus, & 39
cuius potentiæ imperabiles ſint. Poſſunt enim imperari actus intellectus, actus voluntatis, actus appetitus ſenſitiui, actus potentiæ motiuæ, & reliquorum ſenſuum quantum ad id quod ex apprehenſione, motuque locali dependet. Non poſſunt imperari actus partis vegetatiuæ, nec ea quæ ſine apprehenſione fiunt, aut quæ dependent ex aliqua alteratione naturali, quæ in manu noſtra non eſt, vt motus genitalium, motus ſpirituum vitalium, & multa quæ interioribus ſenſibus

aguntur, vt quod hoc, vel illud memoriæ occurrat, quod ſæpè in manu noſtra non eſt.

40 Circa *iſta* autem breuiter occurrunt aliqua notanda. *Primum*, quod voluntas, & ratio imperant ſibi ipſis non in eodem genere cauſæ, nec reſpectu eiuſdem actus, ſed in diuerſo genere, & reſpectu diuerſorum actuum. Vnde iſtæ potentiæ ad inuicem ſe mouent, vnaque participat ab alia, & ſimiliter quælibet reflectit ſupra ſe, & tranſit de vno actu ad alium. Et ſic vis motiua, & coactiua quoad exercitium, quæ dat efficaciam imperio, radicaliter & per ſe eſt in voluntate. Et in hac virtute, & ratione mouendi voluntas ita eſt prima in imperando, quod a nulla potentia imperatur, vt dicit *S. Thom. in 2 diſt. 24. Quæſt. 1. art. 1.* id eſt, à nulla potentia primo, & per ſe mouetur, ſed à ſe incipit prima vis motiua. Poſita tamen motione voluntatis applicante, & mouente intellectum, ita participat ab illa efficaciam, & vim motiuam, quod intellectus ſic motus imperat ipſi voluntati, quatenus ordinat quid agere debeat, & quomodo. nam voluntas maximè dirigitur, & perſuadetur à ratione, & ab illa ordinatur, & maximè eſt in ſua poteſtate ſic moueri, & perſuaderi; illi ergo conuenit eſſe imperatiui. Sed tamen voluntas ſic mouens, & intellectus ſic ordinans, ad alium actum mouent diſtinctum à primo, ſcilicet ad agendum id, quod poſt illum primum ſequitur, & ordinatur vt fiat. Vnde nunquam mouetur, & mouet circa idem, ſed circa diuerſa, ſcilicet circa diuerſos actus, licet ſit in eadem potentia, & ab ea inceperit motio, incipit enim pro alio actu: nec enim eſt inconueniens quod eadem potentia ſe moueat de vno actu ad alium, & reflectat ſuper ſe ipſam, & ſic per reflexum actum imperet ſibi, non quia reflectit ſuper actum præcedentem, vt imperet illum, ſed quia ſuper ſe ipſam reflectit potentia vt ad alium actum moueat, illumque imperet.

41 Secundum *eſt*, quod intellectus imperans tam ſibi ipſi vt alium actum ab imperio diſtinctum efficiat, quam voluntati vt efficiat actum diſtinctum à prima motione voluntatis imperante, ſemper ſupponit aliquem actum liberum voluntatis à qua applicatur intellectus, vt imperium eliciat, vel conſilium, qui actus eſt *vſus*, loquendo largo modo de vſu pro omni applicatione voluntatis ad operandum, non ſtrictè pro illo *Vſu*, qui eſt ad exequendum poſt electionem, & imperium. Itaque voluntas poſt primum actum, qui verſatur circa finem, & dirigitur ab intellectu non imperante, ſed ſolum proponente, mouetur autem & excitatur intellectus ad proponendum non ab ipſa voluntate (quia ille eſt primus actus) ſed à Deo, vt dicit *S. Tho. in hac Quæſt. 17. art. 5. ad tertium*: poſt iſtum (inquam) primum actum incipit voluntas mouere rurſum intellectum vt ordinet, & tractet de conſecutione finis, & de proſecutione, vel ceſſatione à tali fine in particulari, de mediis, & aliis conuenientiis ſuis. Et illa motio, ſeu pulſatio voluntatis, qua ſic de nouo applicat intellectum eſt *Vſus*, id eſt, applicatio voluntatis, vt alia potentia operetur: & illa ordinatio, ſeu diſpoſitio intellectus dicitur *Imperium*, largo modo loquendo de imperio pro quacunque ordinatione efficaci intellectus de agendis; ante electionem enim propriè, & ſtrictè non eſt imperium, ſed conſilium, vel inquiſitio, quia non eſt ordinatio de executione mediorũ, quod propriè imperium eſt; quia imperium reſpicit vltimam executionem dicendo, *Fac hoc.*

Dubitant *tamen* Aliqui de illo *vſu*, quo volun- 42
tas applicat intellectum vt formet imperium, vel conſilium, à quo actu intellectus ille vſus, & illa applicatio dirigatur; nec enim poteſt voluntas mouere, & applicare de nouo ad agendum, nec aliquid velle de nouo, niſi ab intellectu moueatur. Quis ergo actus eſt ille, quo intellectus mouet voluntatem, vt vtatur, & applicet, eſt ne aliud imperium, An alius actus, qui imperium non ſit? *Reſp.* relictis variis modis dicendi, Quod ille actus ſic dirigens non eſt imperium, de illo enim eſſet quæſtio eadem, quomodo ad illud præcederet voluntas, & illa volũtas à quo actu intellectus: ſed ille prior actus, quo intellectus indifferenter proponit finem, & cum ipſo fine proponit ordinem ad media ſaltem in confuſo, aut virtualiter, ex illo actu ſufficienter mouetur voluntas, vt intellectus de nouo inquirat, & proponat, & cõſilium habeat, vel ordinationem circa alia agenda, ſicut etiam ipſum conſilium, & & iudicium quo dirigitur voluntas ad electionem ſufficiẽter dirigit, & mouet voluntatem, vt non ſolum eligat, ſed etiam impetum faciat ad executionem, & ad mouendum intellectum vt imperet, eo quod conſilium illud non ſolum proponit voluntati vt eligat, ſed vt eligat pro executione, & aſſecutione realis finis. Hoc enim eſt generaliter obſeruandum, quod vt voluntas velit, & moueat, & applicet non requiritur, quod de quolibet obiecto diſtinctum, & expreſsè ſibi proponatur, ſufficit, quod implicitè, aut in confuſo, vel de connotato indicetur potius, quam proponatur ſibi: imò ardentius ſolet voluntas moueri circa ea, quæ ſibi magis in confuſo, & ſub aliquo velamine, aut obſcuritate proponuntur, vt ad ea inquirenda moueat, & applicet. Et ſic quando primo ſibi proponitur finis, etiam ſibi virtualiter, aut in confuſo proponitur aſſequibilitas per media, proponitur etiam ſibi talis finis cum indifferentia ad alium. Et exinde voluntas habet ſufficiens iudicium, & propoſitionem vt moueat intellectum ad inquirendum magis, vel de illo fine, vel de alio, vel de mediis, & ſic ex propoſitione implicita, & indicatione rei, vel connotatione etiam in confuſo, ſufficientem directionem habet voluntas vt poſſit vti intellectu, illumque mouere, & applicare, vt magis explicitè tractet de fine, aut ordinet de mediis, & ſic fiat deinceps conſilium, & iudicium, vel imperium.

Tertio *eſt notandum* circa appetitum ſenſitiuũ, 43
& potentiam loco motiuam (quæ vel in ipſo appetitu principaliter reſidet, vel in membris, vel in vtroque, ſecundum diuerſas Opiniones de hac re) quod appetitus ſenſitiuus quoad ſuos affectus, eorumque vehementiam, aut mitigationem non ſubditur imperio rationis deſpoticè, id eſt, ſine vlla reſiſtentia ad obediendum, ſed politicè, id eſt, ſupponendo aliquam reſiſtentiam, & ſic indiget ratio iteratione, & frequentatione, ac perſeuerãtia imperij vt vincat appetitum, & frangat motum illius. Ad hoc autem vt potentia motiua exequantur motum localem, dummodo membra non ſint impedita, aut organa motus læſa, nulla eſt reſiſtentia non ſolum ex parte membrorum, & potentiæ motiuæ, ſed neque ex parte ipſius appetitus: conſtat enim quod potentia motiua non mouet niſi ab ipſo appetitu ſenſitiuo applicetur immediatè. *Ratio vero diſparitatis eſt*: Quia ipſi affectu paſſionum dependent

multu

multu ab aliquibus cauſis, quæ in manu noſtra non ſunt, & ideò nonniſi per magnam tolerantiam, & violentiam vinci poſſunt. Motus autem localis non dependet niſi à potentia motiua non impedita. Cauſæ autem à quibus dependent paſſiones, & affectus appetitus ſenſitiui ſunt plures alterationes, quæ fiunt à calore, aut frigore, & ex dilatatione, aut constrictione cordis, vel ſanguinis, aut ſpirituum; quæ omnia diſponere, & mouere in poteſtate noſtra non eſt. Similiter ex parte apprehenſionis dependet appetitus ſenſitiuus, mouetúrque à phantaſia, & imaginatiua, & vires iſtæ in ſuis motibus non dependent omninò ab imperio noſtro, quia mouentur maximè ab obiectis præſentibus, itemque à diuerſitate temperamenti, & humorum, quæ omnia immutare in noſtra poteſtate non eſt; & generaliter loquendo quæcunque mediante alteratione naturali primarum qualitatum fieri debent, imperio non ſubduntur, quia non mouentur ab apprehenſione, & perſuaſione. At verò motus localis non dependet ab alteratione, ſed de ſe eſt motus nobilior, quia independentior à materia, & materialibus conditionibus. Vnde & competit nobilioribus corporibus, ſcilicet Cœlo, & ipſis ſpiritibus ſeparatis, ſcilicet Angelis. Et ſic de ſe eſt aptior vt imperio rationis ſubdatur, & tanto magis quanto independentior à conditionibus, & alterationibus corporalibus, quæ minus ſunt in manu, & arbitrio noſtro, quia magis naturales, & non mobiles per apprehenſionem. Et ſic ad potentiam motiuam exercendam nulla eſt reſiſtentia in appetitu, ſi membra non ſint impedita; ad ſedandos autem, vel incitandos affectus, & paſſiones eſt magna reſiſtentia, nec poteſt ratio vincere, & frangere illas niſi cum magna perſeuerantia, & attentiſſima cogitatione ad res ſuperiores, & violentiam naturalium alterationum, & qualitatum ſufferendo, & vim ſibi faciendo, ne deducatur ab illis. Et ſic magis inſtando, quam imperando vincit.

44 Quartum eſt, quod ea quæ ad partem vegetatiuam ſpectant, nec ſolo motu locali membrorum fiunt, ſed etiam alteratione, vel augmentatione, non ſubduntur imperio rationis, quia motus iſti alterationum magis naturales ſunt, magiſque à conditionibus materialibus dependentes, ideóque minus reguntur arbitrio, ſed natura, quia vt dicit *D. Thom. in Quæſt. 17. art. 8. Appetitus naturalis non ducitur ab apprehenſione, ſicut appetitus animalis.* Ea vero ſolum ſubduntur imperio, quæ arbitrio regi poſſunt, & non à natura determinantur. *Nec obſtat*, quod etiam motus localis fit miniſterio membrorum, quæ materialia ſunt, & motus localis de ſe eſt imperfectior, quàm alteratio, quia terminatur ad vbi, & alteratio ad qualitatem, quæ nobilior eſt. *Dicimus enim*, quòd membra ſolum ſe habent vt organa, & inſtrumenta motus localis, ipſa autem potentia motiua de ſe nobilior eſt, & immaterialior, licet reſideat, vel indigeat illis organis, quia magis propinquior eſt ipſi appetitui ſenſitiuo; imò vt Aliqui exiſtimant, ſolùm eſt actiuè in appetitu ſenſitiuo, in membris verò ſolùm eſt paſſiuè ad obediendum appetitui, licet etiam hæc obedientia fiat exequendo modum, de quo diximus in *Lib. de anima Quæſt. 12.* Et ſicut viſus, & ſenſus interiores indigent membris, & organis tanquam inſtrumentis, licet in ſe ſint potentiæ valdè perfectæ, magíſque immateriales, ita & potentia loco motiua.

Quod *verò dicitur* de perfectione alterationis, & motus localis, *Dicimus*, Quòd licet qualitas ſit perfectior, quam vbi, entitatiuè loquendo, tamen in modo operandi perfectior eſt motus localis, quia minus dependens eſt à materialibus conditionibus, quam alteratio, nam propriæ diſpoſitiones materiæ vt materia eſt, & vt ordinatur ad formam, fiunt per alterationem, & ſic alteratio magis immerſa eſt materiæ; motus autem localis non diſponit materiam ad formam, & ſic non habet de ſe conditiones immerſas materiæ. Alias eodem argumento probaretur, quod alteratio eſſet nobilior generatione ſubſtantiali, quando generatio ſolum producit vnionem, vt in reſurrectione, quæ ſolum illam producit, cum vnio ſit modus, & terminus alterationis ſit qualitas. 45

Nec *obſtat*, Quod Temperantia verſatur circa delectationes tactus, quæ pertinent ad partem vegetatiuam, & ſic videtur, quod illæ delectationes gubernari poſſunt imperio, & ratione. *Reſp. enim*, Quod Temperantia non regit illas delectationes, quatenus materialiter ſunt in tactu, & membris, ſed quatenus formaliter ſunt in appetito, & ſunt affectus appetitus, qui quidem verſantur circa illas delectationes tactus, & circa applicationem tangibilium tanquam circa obiecta, & materiam, ſed in moderatione, paſſionum reſpicientium talem tactum verſatur temperantia; & iſti actus appetitus ſenſitiui nobiliores ſunt, & minus materiales; imò etiam motus localis ideò magis imperari poteſt, quia magis formaliter dependet ab actu appetitus ſenſitiui, & minus à materialibus organis, quam actus aliarum potentiarum, quæ in ſenſatione magis dependent ab alteratione ſanguinis, ac ſpirituum, reliquorumque humorum temperamento, ſine quibus non fit illa ſenſatio. 46

Cc 4 TRACTA

TRACTATVS DE BONITATE, ET MALITIA ACTVVM HVMANORVM.

QVÆSTIO XVIII.

De Bonitate, & Malitia Actuum Humanorum In generali.

SVMMA LITTERÆ.

TRACTATVM hunc de Bonitate, & Malitia diuidit *S. Thom.* per quatuor Quæſtiones. In prima, quæ eſt iſta *Quæſtio* 18. agit de bonitate, & malitia ſecundùm ſe, & in communi. In duabus ſequentibus agit de illa in particulari. Diuiduntur enim actus voluntarij, ſeu humani in duo genera, quia alij ſunt imperantes, ſeu interiores; alij imperati & exteriores, ſiue ad eandem potentiam pertineant, ſiue ad diuerſam. Et ideò in *Quæſt.* 19. *ſeq.* agit *S. Thom.* de bonitate, & malitia actuum interiorum. In *Quæſt. autem* 20. de bonitate, & malitia exteriorum, Et tandem in 21. de proprietatibus, quæ bonitatem, & malitiam ſequuntur, quæ ſunt tres, ideſt, Rectitudo & peccatum. Secundo Vituperabile, & laudabile. Tertiò Meritum, & demeritum.

In hac ergo *Quæſt.* 18. agit *D. Thom.* generaliter de ſpeciebus moralitatis, quæ ſunt bonum, & malum. & indifferens, & de eius circunſtantiis, quæ accidentalem præſtant bonitatem, aut malitiam. Et de bonitate, & malitia, quæ ſunt præcipuæ ſpecies, & de earum principiis vnde proueniant, agit per ſeptem priores articulos. De indifferentia agit *art.* 8. *&* 9. de Circunſtantiis agit *Articulo* 10. *&* 11.

Igitur in *primo articulo* præmittit id, quod pertinet ad quæſtionem *An eſt*, ſcilicet inueniri in actibus humanis bonitatem, & malitiam, quia inuenitur integritas & plenitudo debita eſt perfectio, & quod eſt perfectum eſt bonum, & vbi deficientia ab eo, quod debetur, eſt malum.

In *ſecundo articulo* incipit inquirere principia, vnde proueniat bonitas, & malitia in actibus Et primò incipit ab obiecto. Et docet ſumi ab eo primam bonitatem, & malitiam formam ſpecificam ſibi debitam, aut defectum, ſi illa careat.

In *articulo tertio* docet aliud principium dari bonitatis, aut malitiæ in actibus, ſcilicet, *Circumſtantias* à quibus ſumitur bonitas, vel malitia accidentalis, ſicut in naturalibus plenitudo perfectionis, non ſolùm ex ſubſtantiali forma, ſed etiam ex accidentibus deſumitur.

In *articulo quarto* explicat tertium principium ex quo ſpecialiter ſumitur bonitas, & malitia, ſcilicet ex *Fine*, licet enim finis inter circunſtantias numeretur, tamen ſpecialiter eſt mouens ad actionem, & actio ordinatur ad conſequendum finem. Vnde præter bonitatem abſolutam, opportet quod habeat bonitatem relatam, & dependentem à fine.

In *articulo quinto* explicitis principiis vnde bonitas, vel malitia oriatur in actibus, incipit explicare quomodo hæc principia ſpeciem conſtituant. Et in primis docet, quod bonitas,

nitas, & malitia conſtituunt ſpeciem in actibus humanis quatenus morales ſunt, eo quod prout humani reſpiciunt obiectum vt regulabile à ratione, eſſe autem ſecundum rationem eſt homini bonum, & eſſe præter rationem eſt malum.

In *articulo ſexto* oſtendit, quod etiam ſpecies boni, & mali ſumitur ex fine, eo quod reſpectu actus interioris (qui actus mouens, & imperans) finis eſt obiectum, & ſic dat illi ſpeciem boni, vel mali. Maximè autem ab actu interiori reliqui exteriores, humani, & voluntarij dicuntur, quia voluntas eſt quæ propriè mouet, & ex illa habent alij actus, quod ſint voluntarij, & ex obiecto voluntatis, quod eſt finis, bonitatem habent.

In *ſeptimo articulo* oſtendit, quomodo inter ſe ordinētur iſtæ ſpecies, quæ ſumuntur ex obiecto, & fine. Et docet, quod quando obiectum per ſe non ordinatur ad aliquem finem, neque per ſe determinatur à ſpecie illius, ſed vtraque ſpecies ſe habet quaſi diſparatè, & accidentaliter ad alteram. Si verò obiectum per ſe ordinetur ad aliquem finem, ſpecies quæ eſt ex obiecto continetur ſub ſpecie, quæ eſt ex fine tanquam ſub magis vniuerſali, & generali non in prædicando, ſed in mouendo.

In *octauo & nono articulo* agit de tertia ſpecie moralitatis, quæ eſt *indifferentia*, & oſtendit in *articulo octauo* dari actum ex ſpecie ſua, id eſt, ex obiecto indifferentem: in *articulo* autem *nono* non dari actum indifferentem in indiuiduo. *Et ratio primi eſt*; quia ſpecies actus ſumitur ex obiecto præciſè, & ſine circumſtantiis, & tale obiectum aliquando non dicit aliquid conforme, vel difforme rationi, vt leuare feſtucam, ire in campum, ſed de ſe ad vtrumque eſt indifferens. *Ratio verò ſecundi eſt*, quia actus in indiuiduo reſpicit obiectum cum ſuis circumſtantijs, & præſertim cum fine, qui eſt ratio operandi: Quod ſi ponitur rectus finis, actus eſt bonus; ſi indebitus eſt malus; ſi nullus, vel indifferens eſt actus otioſus, quia hoc ipſo non habet rationem quare fiat.

In *articulo* 10. & 11 oſtendit, quomodo Circumſtantiæ ſe habeant ad dandam ſpeciem boni, vel mali, vel ſolùm ad augēdum. *Et dicit*, quòd circumſtantia licet de ſe ſit accidens, tamen quia ratio etiam de illa poteſt diſcernere tanquam de quodam obiecto, & ſpecialem ordinem rationis in ea inuenire, poteſt etiam tranſire in conditionem obiecti, & dare ſpeciem moralem, quatenus conditio obiecti eſt, & ad obiectum pertinet dare primam ſpeciem. At verò ſi circumſtantia talis conditionis ſit, quod non poſſit de ea ordinare ratio, niſi præſuppoſita alia priori bonitate, vel malitia, talis circumſtantia non dat ſpeciem primam, ſed auget, vel diminuit de bonitate, vel malitia, ſicut furari in tanta quantitate addit malitiam, quia ſupponit eſſe alienum id, quod accipitur, & in hoc prima ratio malitiæ conſiſtit.

QVÆSTIO XIX.

De Bonitate, & Malitia Actus Interioris Voluntatis.

SVMMA LITTERÆ.

BONITATEM, & Malitiam actus interioris (id eſt actus imperantis, & mouentis ad alios) *D. Thom.* explicat diſquirendo principia à quibus dependet talis actus in ſua regulatione, & moralitate. Actus autem in quantum moralis, ſeu regulatus tendit ad obiectum vt rationi conforme, vel difforme. Et ideo non ſolùm opportet videre quomodo habeat bonitatem, & malitiam ab obiecto, ſed etiam regulam ipſam, & applicationem eius à qua dependet. Pertinet autem ad iſtam regulationem Ratio proponens, ſeu ordinans, Lex regulans, Conſcientia dictans, Voluntas diuina iubens. De omnibus iſtis agit per decem articulos.

Igitur in *art.* 1. præſupponit bonum, & malum in actu voluntatis ſumi ab obiecto. Per ſe enim pertinet ad voluntatem bonum, & malum, & ſic differentiæ penes bonum, & malum ſunt differentiæ per ſe in actu voluntatis: ergo pertinent ad ſpeciem actus.

Species

Species autem in actibus ſumitur ab obiecto: ergo bonum, & malum in actibus voluntatis ſumitur ab obiecto.

In *art.* 2. docet bonitatem, vel malitiam in actu interiori voluntatis (id eſt in primo actu, ſeu in intentione) deſumi ex ſolo obiecto, & obiectũ talis actus eſt finis, eo quod in illo primo actu attenditur bonitas, & malitia ſicut in principio, vnde deriuatur ad alios, ergo tanquam in eo in quo eſt per ſe, & non per accidens bonitas, & malitia: hæc autem per ſe ſolùm ſumitur ab obiecto, à quo eſt ſpecies eſſentialis in actibus.

In *art.* 3. *&* 4. oſtendit *D. Tho.* quomodo bonitas actus voluntatis dependeat à ratione & à lege diuina ſeu æterna. *A ratione* quidem dependet tanquam à proponente, & manifeſtãte, ſeu applicante obiectum & regulam ipſius, quia regulatum reſpicit & applicat obiectum. *A lege* autem dependet vt à regula ipſa cui conformari, vel difformari debet actus. Vndę ratio non poteſt regulare, neque obiectum regulatum manere, niſi dependenter à lege.

In *art.* 5. *&* 6. docet quomodo actus diſcordans à ratione hoc eſt à conſcientia errante ſit malus, & concordans rationi ſit bonus. *Et circa primum* docet, quod omnis actus contra conſcientiam factus ſemper eſt malus, quia hoc ipſo quod à conſcientia diſcordat, etiam ſi conſcientia in re erret malitiam habet, quia fertur in rem ſub ratione mali moralis, hoc eſt, ſub ratione contrarij ad dictamen conſcientiæ, quod proponitur vt bonum. *Circa ſecundum autem* docet, quod non ſemper quod actus concordat dictamini conſcientiæ redditur bonus & excuſabilis, quia poteſt conſcientia errare. Et quidem ſi erret, voluntariè, & culpabiliter, ſeu vincibiliter, actus inde deductus etiam eſt culpabilis. Si verò erret inuincibiliter & inuoluntariè, excuſabitur pro illa parte.

In *articulo ſeptimo & octauo* agit de redundantia bonitatis ex actu intentionis ad actum eorum, quæ ſunt ad finem. Et docet duo. *Primum*, quod ex intentione finis antecedente, & cauſante, ſeu imperante actum, qui eſt circa media deriuatur bonitas, aut malitia in actum exteriorem, ſeu imperatum. Si verò intentio non antecedat, ſed ſuperueniat, non vitiat, aut rectificat actum præteritum, ſed ſequentem, iteretur, *Secundum eſt*, quod quantitas bonitatis in actu exteriori, ſeu imperato non ſemper commenſuratur ex parte obiecti voliti bonitati obiecti intenti, quia poteſt aliquis eligere improportionatum bonum ad finem intentum aut impediti ne proportionatum medium adhibeat. Intentio tamen actus imperantis, & voluntatis circa finem redundat formaliter in actum imperatum, quatenus eſt propter illum præcisè, non autem ſemper in ſe, & materialiter actus electionis eſt æque intenſus actui intentionis.

In *articulo nono* oſtendit bonitatem actus voluntatis dependere ex conformitate ad diuinam voluntatem, quia voluntas diuina eſt prima menſura omnis voluntatis humanæ, & ſic vt ſit recta, debet ei conformari.

In *articulo decimo* oſtendit, quod voluntas humana tenetur conformari diuinæ in re volita formaliter ſumpta, & ſecundum rationem volendi, qua eſt à Deo, non tamen ſemper in volito materialiter ſumpto, & ſecundum ſe, quia Deus vult, & diſponit de rebus ſecundum rationes vniuerſaliores, & fines altiores ſecundum quas vult quandóque aliquid noſtræ particulari inclinationi contrarium, vt patrem, vel filium occidi, quod ego non debeo velle in particulari, licet in generali debeo conformari voluntati diuinæ, vt tenet ſe ex parte Dei, & motiuorum eius. Et tamen hoc etiam, quod ego habeam inclinationem contrariam rei volitæ à Deo ex ipſo eſt, qui tales inclinationes indidit creaturis.

QVÆSTIO XX.

De Bonitate, & Malitia Actuum Exteriorum.

SVMMA LITTERÆ.

IN *articulo primo* oſtendit bonitatem, vel malitiam exterioris actus eſſe duplicem: aliam ex proprio obiecto, materia, & circunſtantiis, quæ dicitur bonitas, vel malitia ex genere. Alia ex fine, qui finis eſt obiectum actus interioris, ſeu imperantis. Et prima bonitas non deriuatur ad actum exteriorem ex imperio, & motione actus interioris, ſed ex ſe id habet. Secunda verò deriuatur ex actu

actu interiori. & ideo in executione ſequitur ex actu interiori, licet in apprehenſione poſſit antecedere.

In *articulo ſecundo* docet totam bonitatem, aut malitiam participatam à fine in actu exteriori, & imperato dependere ab actu interiori, & imperante, non autem totam bonitatem, aut malitiam ex genere. Et tamen vt actus exterior dicatur malus, ſufficit malitia deriuata ex actu interiori, vt autem ſit ſimpliciter bonus, non ſufficit bonitas ex actu interiori, quia *bonum eſt ex integra cauſa.*

In *articulo tertio* docet ex eodẽ principio, quod quando bonitas actus exterioris non eſt alia, quàm quæ participatur à fine, & ab actu interiori, vna & eadem moraliter eſt bonitas vtriuſque actus. Quando autem in actu exteriori inuenitur alia bonitas ex proprio genere, tunc non eſt vna, & eadem, licet ex iſta redundet in aliam, & è conuerſo.

In *articulo quarto* ex eodem principio oſtendit, quod bonitas, vel malitia actus exterioris non addit ſupra bonitatem actus interioris, quantum ad id quod ab illa participat; niſi contingat actum exteriorem duplicari, ſeu multiplicari, aut continuari, ſeu extendi vel magis intendi præ alio. Bonitas tamen, vel malitia quam habet actus exterior ex proprio genere addit ſupra bonitatem, vel malitiam, quam habet ex fine, ſeu ex actu interiori: licet non diminuatur meritum, ſi homo, exiſtente voluntate interiori perfecta, ſolum ex defectu poſſibilitatis non operetur.

In *articulo quinto* docet, quomodo euentus ſequens, verbi gratia, damnum ſecutum addat de bonitate, vel malitia ſuper actum exteriorem. Et diſtinguit: quia vel ille euentus eſt præcogitatus; vel non. Si eſt præcogitatus, & tamen non propter hoc dimittitur actus, ex hoc reddit voluntatem magis deordinatam, & ſic addit malitiam. Si autem non eſt præuiſus, adhuc ſubdiſtinguit; quia vel talis euentus ſequitur ex tali re per ſe, & vt in pluribus; vel per accidens, & in paucioribus. *Primo modo* addit ad bonitatem, vel malitiam, quia eſt illi actui annexum, & tenebatur præuidere. *Secundo modo* non addit, quia quæ ſunt per accidens non cadunt ſub regula.

In *articulo ſexto* docet vnum, eumdémque actum in genere moris non poſſe ſimul eſſe bonum, & malum, benè tamen poteſt eſſe vnus in genere naturæ, ſeu entitatiuè, & eſſe bonus, & malus.

QVÆSTIO XXI.

De his quæ conſequuntur Actus Humanos ratione Bonitatis, & Malitiæ.

SVMMA LITTERÆ.

IN *articulo primo* docet actum humanum ex eo, quod ſit bonus, vel malus ſortiri rationem rectitudinis, vel peccati. Dicitur enim actus rectus ex eo quod concordat fini, qui eſt eius menſura: dicitur autem peccatum, quia obliquatur à tali fine, & quaſi curuatur ad ſe. Actus autem voluntarius eſt bonus, & perfectus ex fine, malus autem ex priuatione, ſeu defectu ipſius, Ergo rectitudo, vel peccatum conſequuntur in actibus humanis ex bonitate, & malitia.

In *articulo ſecundo* docet ſequi ex eiſdem actibus rationem laudabilis, vel vituperabilis. Laus enim, & vituperium ex hoc conuenit actui, quia imputatur agenti. Imputatur autem actus, quia eſt in poteſtate libera voluntatis, & facit; ergo in voluntarijs malum, & bonum conſtituunt rationem laudabilis, & vituperabilis.

In *articulo tertio* oſtendit ſequi rationem meriti, vel demeriti ad actum humanum vt eſt bonus, vel malus. Etenim meritum, vel demeritum pertinet ad retributionem. Retributio autem debetur actui prout ſe habet ad alterum, in cuius profectum, vel nocumentum agit. Cum ergo homo viuat in ſocietate, ex eo quod benè, vel malè agit, ſiue reſpectu alterius ſingularis perſonæ, ſiue reſpectu totius communitatis, ſiue reſpectu ſui, debetur ei retributio à Communitate, vel ab altero, qui præeſt communitati quia eſt pars illius communitatis.

In

In *articulo quarto* oſtendit ſpecialiter omnes actus humanos habere rationem meriti, vel demeriti apud Deum. *Tùm* ratione ipſius, quia eſt finis vltimus, cui debitum eſt, vt ordinentur in illum omnes actus. *Tùm* ratione communitatis, quia eſt ſupremus Rector totius vniuerſi, & totius entis, vnde quidquid agit pars vniuerſi debet ſibi tetribui à Domino totius vniuerſi, & Gubernatore illius, quia omni parti vniuerſi prouidet iuxta quod cedit in bonum, vel malum illius.

DISPVTAT. VIII.

De Moralitate Actuum Humanorum in communi.

ARTICVLVS I.

Quid ſit Moralitas ſecundum ſe, & in communi ſumpta?

1 MORALES *actus* hîc vocamus actus humanos, qui ſunt proprij hominis in quantum homo eſt, ideſt, prout agitur, & regulatur ratione. Eſt enim proprium hominis agere per voluntatem, & rationem, eo quod in quantum homo eſt rationalis, & in quantum rationalis eſt præditus duplici potentia, intellectu ſcilicet, & voluntate, ideóque vt ſupra dixit *S. Thom. Quæſt. 1. art. 1. & 3. actus dicuntur humani in quantum procedunt ex voluntate deliberata*, id eſt, ex voluntate per aduertentiam rationis directa, & diſpoſita. Et quia mores propriè conueniunt homini, dicente *Ambroſio* præfatione in Lucam propè finem, *Quòd mores proprie dicuntur humani*, ideò communi Theologorum vſu receptum eſt *humanos actus* vocare *morales*, id eſt, ad mores ſpectantes. Licet enim in brutis aſſuetudines reperiri poſſint, quia addiſcere, & diſciplinari poſſunt, & per frequẽtationem actuum ſuas explicant, & acquirũr habilitates, vt in Canibus, aliiſque animalibus videmus, tamen illæ conſuetudines propriè non dicuntur *mores*, quia non ſunt tales, quod inducant laudem, vel vituperium meritum, aut demeritum, quod tamen propriè debetur moribus, & ideò mores propriè ad homines pertinent, dicuntur enim mores laudabiles, aut vituperabiles, ſi mores ſint.

2 Difficultas ergo eſt, Quod ſit in actibus humanis iſta moralitas, & in quo conſiſtat? Et loquimur de moralibus, ſicut de artificialibus. In artefactis enim inuenitur, & materia ex qua fit artefactum, & forma, qua formatur, & perficitur; idemque in moralibus inuenire eſt, quæ ſunt actiones menſurabiles à ratione, ſicut artificiales ab arte. Agibilia enim diriguntur à prudentia, & factibilia ab arte: & in factibilibus tanquam in materia introducitur forma artis, ſcilicet ordo, aut diſpoſitio, vel figura partium; & in factibilibus introducitur directio, & ordo ad regulam rationis, quam reſpicit prudentia, & materia talis directionis ſunt actus liberi, & voluntarij, qui ſoli ſunt capaces illius regulationis: inde actus regulari, vel diſſoni à regula dicuntur, & hoc eſt eſſe morales, ideſt. regulis morum ſubiecti, aut ab eis deficientes.

Eſt *autem punctus Difficultatis* in duobus. 3
Primum, An in actibus moralibus ratio liberi ſit ſolum aliquid præſuppoſitum, & ex parte materiæ ſe tenens; An verò ſit ipſum formale conſtitutiuum moralitatis? *Secundum*, An iſta moralitas ſit aliqua habitudo, vel ordo intrinſecus ipſis actibus, An ſolùm extrinſeca denominatio, quæ inuariato actu poſſit variari?

Sententiæ Proponuntur.

CIrca *primum punctum* eſt duplex principalis. 4
Sententia, & quælibet illarum varios habet ſenſus, & diuerſimodè explicatur à ſui Authoribus. *Prima affirmat*, libertatem non ſe habere præſuppoſitiuè ad moralitatem actuum, ſed formaliter. Quam ſententiam *Curiel hic dubio 1.* pluribus Antiquis Doctoribus attribuit, ſcil. *Scoto, Durando, Henrico, Conrado, Soto, & Alij*. Sed tamen iſti Authores non ita claro diſtinguunt de moralitate actus pro formali, vel pro præſuppoſito, & materiali, ſed loquendo de actu in eſſe naturæ, & in eſſe moris dicunt, in eſſe naturæ non conſiderari quatenus liberum, ſed in eſſe moris debere eſſe liberum. In quo tamen adhuc locus datur, vt dici poſſit actum moralem debere quidem eſſe liberum, vt diſtinguitur ab actu ſolùm in eſſe naturæ, non tamen in hoc ſolo conſiſtere formaliter, ſed addere habitudinem ad regulas rationis, & talis habitudo comparari poteſt formaliter ad rationem liberi. Vnde *Conrad* ſuper *art. 5. huius Quæſt.* docet differentias boni, & mali non contrahere actum liberum tanquam quid commune, ſeu quaſi genus, ſed addere ipſi habitudinem conformitatis, vel diſſormitatis ad rationem, tanquam ſubiecto. Et ſic videtur ponere libertatem ex parte ſubiecti, & præſuppoſiti ad moralitatem.

Nec ab iſto ſenſu abhorrere videtur *Scotus* qui in 1. *diſt* 17. *Quæſt.* 1. cenſet habitum non eſſe genus ad vitium, & virtutem, ſed ſubiectum, quia moralitas ratione cuius dicitor virtus, vel vitium extrinſecè illi aduenit Et idem proportionabiliter ſentit de actu ſumitur fundamentum ad habitum, quia illi ſimilis eſt, & actu mutari poteſt ex aliquo extrinſeco, verbi gratia, ex lege ſuperueniente, aut ex aliqua circumſtantia de bono in malum. Quod vero iſta extrinſeca moralitas ſit ipſa ſola ratio libertatis *Scotus* nõ dixit, nec ibi, nec *Quæſt.* 18. *quod libetica, littera. I.* ſed in locis rationem moralis bonitatis in relatione, vel pluribus relationibus conſtituit; & principaliter (inquit) conformitas actus ad rationem rectam plenè dictantem de circumſtantijs omnibus debitis illi actui eſt bonitas moralis actus. Non igitur principaliter, & formaliter in relatione liberi poſuit *Scotus* moralitatem, ſed in relatione ad rationem dictantem, Quam etiam relationem adinſtar qualitatis denominare ſicut pulchrum, aut ſanum dixit prædicta. *Quæſt.* 18. *quod liberali.* Quo nomine An ſignificet eſſe relationem intrinſecam, & realem in actu, An verò ſolùm ſufficiat eſſe extrinſecam denomina-

tionem

pulchrum, aut ſanum dixit prædicta *Quæſt.* 18. *quod liberali.* Quo nomine An ſignificet eſſe relationem, intrinſecam, & realem in actu, An verò ſolùm ſufficiat eſſe extrinſecam denominationem, aliorum iudicium eſto. Mihi enim multum videtur *Scotus* accedere ad Sententiam, quæ ponit moralitatem in aliquo intrinſeco non abſoluto, ſed relatiuo, nec *in locis citatis* inuenietur, quod dixerit eſſe aliquid rationis, licet dicat actum immutatum in ſe ſuſcipere illas denominationes, ſcilicet, immutatum entitatiuè, non reſpectiuè, & ſecundùm iſtas habitudines.

6 Orta *tamen* ex hoc fuit diuiſio inter *Authores* huius Sententiæ. Nam Quidam ponunt diuiſionem actus in bonum, & malum eſſe diuiſionem ſubiecti in accidentia, & aſſignant pro ſubiecto actum voluntarium, & liberum, ſicut etiam in habitu aſſignat *Scotus* ipſum pro ſubiecto, quod diuiditur in bonum, & malum morale, vt in accidentia, non ſicut genus in ſpecie. *Alij* putant diuiſionem hanc actus in bonum, & malum eſſe generis in ſpecies. Et ſic rationem liberi pro genere morali conſtituunt, ita vt moralitas in communi non ſit aliud, quam libertas. Rurſus diuiduntur in explicando, quid ſit iſta libertas, in qua dicunt conſiſtere moralitatem. Nam *Quidam dicunt* eſſe libertatem ipſius actus. *Alij dicunt* ſufficere libertatem potentiæ, etiamſi non detur in ipſo actu libertas. Et talis libertas potentiæ non explicata in actu (inquiunt hi Authores) reſpicit actum ipſum extrinſecè, quia potentia ordinem dicit ad actum. Sed libertas, quæ eſt in actu ab aliquibus dicitur, quod eſt aliquid intrinſecum in actu, quia eſt ordo ipſius ad principium à quo elicitur, ſcilicet, ad voluntatem indifferentem, & ad obiectum indifferens, à quo ſpecificatur. *Alij* putant eſſe denominationem extrinſecam in ipſo actu prouenientem à iudicio indifferenti, vel à duplici cogitatione à qua regulatur, quod ipſi entitati, & ſubſtantiæ actus intrinſecum non eſt. Licet non deſint, qui libertatem dicant eſſe quid intrinſecum actui, non per dependentiam à iudicio indifferenti, ſed ad cognitionem quandam reflexam, qua intellectus ipſummet actum voluntatis apprehendit, & de eo iudicat. Ita vidimus aliquando in hac *Schola Complutenſi* defendi, quaſi etiám hæc cognitio quantumcumque reflexa non ſit extrinſeca entitati actus voluntatis. Sed de his ſtatim.

7 Secunda *Sententia.* Principalis affirmat actum moralem exigere quidem libertatem, ſiue in actu interno à voluntate elicito, ſiue in externo, & imperato, ſed hanc libertatem eſſe conditionem requiſitam, & præſuppoſitam, non autem formaliter in ea conſiſtere moralitatem, ſed in conformitate, vel difformitate ad regulas rationis. Quid ſit autem illa ratio communis, quæ abſtrahit à conformitate, vel difformitate, & eſt moralitas vt ſic, non facilè explicatur, præſertim ab his, qui exiſtimant formalem rationem peccati conſiſtere in priuatione rectitudinis, & non in ipſo ordine ad obiectum diſſonum rationi, bonum autem morale conſiſtere in tendentia poſitiua ad obiectum conſonum rationi. Hi enim non poſſunt aſſignare rationem aliquam moralitatis communem iſti priuationi, & illi tendentiæ.

8 Diuiduntur ergo Authores huius Sententiæ in aſſignanda iſta ratione ſuper addita actui libero, quæ ſit formalis ratio moralitatis. Nam *Quidam dicunt* eſſe ordinem, ſeu habitudinem intrinſecè repertam in ipſo actu morali ad ſuum principium, id eſt, ad regulas rationis, quæ in dictamine intellectus formantur ſecundum legem, ſiue vt benè, ſiue vt malè actus fiat. Quod tribuitur *Richardo in 2. diſtin.* 41. circa ſecundum principale *Quæſt.* 4. Et Aliquibus Recentioribus placere docet *Curiel vbi ſupra*, *Alij conſtituunt* moralitatem in modo quoddam ſuperaddito actibus non relatiuo, ſed abſoluto, eo quod relatio non eſt principium operandi; habitus autem morales, provt tales, ſunt principia operandi. Quod attribuitur *Caietan. infra Quæſt.* 49. *art.* 3 §. *Præterea.*

9 *P. Vazquez hic Diſp.* 55. *c.* 2. *& Diſp.* 95. *c.* 10. *&* 129. *c.* 7. cum Alijs docet moralitatem comparari ad actum liberum, vt accidens ad ſubiectum, quia ipſa ratio liberi ſupponitur tanquam fundamentum moralitatis, ſiquidem actus neceſſarius regulabilis non eſt per rationem, nec eſt proprius hominis vt homo eſt. Et ſic non fundat relationem conuenientiæ, vel diſconuenientiæ ad naturam rationalem, in quo conſiſtit ratio moralitatis, quam eſſe regulabilitatem per rationem conſtat. Vtrumque autem, ſcilicet rationem liberi, & rationem moralitatis conſtituit in relatione rationis, ſeu extrinſeca denominatione in ipſo actu. Nam libertas, quæ eſt in actu dependet ex conſideratione rationis, & iudicij eum indifferentia, qua ſublata non manet libertas. Moralitas autem dependet ex voluntate ponentis, vel tollentis legem, ſine qua non eſt peccatum, quod poſita lege, erat. Hoc autem totum in actu voluntatis eſt aliquid rationis, quia actus ille non poteſt reſpicere legem, & iudicium relatione aliqua, & dependentia reali; & à lege ſolùm recipiunt denominationem extrinſecam.

Reſolutio.

10 DIco *primo*: In actibus moralibus libertas requiritur, non ſolùm in ipſa potentia, ſed etiam in ipſo actu, ita quod ipſe actus ſit liber, non tamen libertas ſe habet vt genus moralitatis, ſed vt quid præſuppoſitum, & materialiter requiſitum, ſeu ex parte materiæ, quæ ſuſcipit moralitatem, & ab ea denominatur.

11 De *prima parte* Concluſionis non eſt dubium requiri libertatem, aut ex parte potentiæ, aut ex parte actus, quatenus moralis eſt, quia actus neceſſarius eſt incapax moralitatis, quia eſt incapax legis, & regulationis per legem factæ, & per prudentiam, & imperium, atque adeò ſicut non poteſt ratio imperare actibus neceſſariis, ita nec poteſt moralizare illos, id eſt, ad morem, normamque reducere, quia *vbi non eſt lex, nec præuaricatio*, & quod eſt incapax mali, ſeu peccati, eſt incapax moralitatis.

12 Cæterum Aliqui Authores, *vt Lorca hic*, ſentiunt ſufficere ad actum moralem, quòd procedat à potentia de ſe libera, licet ipſe actus in ſe liber non ſit. *Et ducitur*, Quia aliqui actus facti per ignorantiam, vt homicidium, vel inceſtus, licet non imputentur operanti propter ignorantiam, tamen aliquam retinent malitiam, quia non eſt licitum complacere in eis etiam poſt perpetratum actum, neque cooperari ad illos etiam vt ignoranter fiant: ſicut non licet duos amentes inter ſe coniungere, cum tamen duo pecora liceat: ergo ſignum eſt illos actus adhuc aliquid malitiæ retinere, licet de facto

non fiant liberè, eo quod ſufficit quod procedant ab ipſa potentia libera.

13 Sed *hæc* Sententia eſt falſa; Quia quomodocumque actus careat libertate non eſt capax legis, & præcepti reſpectu eius, qui ſine libertate actuali operatur; ergo neque eſt capax culpæ, & malitiæ, neque meriti, aut demeriti; ergo neque moralitatis, quia iſta ſunt proprietates moralitatis. *Conſeq. patet*, quia vbi non eſt lex, nec præuaricatio, *vt inquit Apoſtolus*; ergo quod non eſt capax legis, & præcepti, non eſt capax malitiæ, & conſequenter neque moralitatis. Et ſic eſt regula certa, quod id quod non poteſt imperari, non poteſt moralizari. *Antecéd. verò probatur*; Quia non eſt capax legis, qui non eſt capax ſupplicij, & pœnæ, ſi legem non obſeruet, vel præmij, ſi adimpleat: lex autem non poteſt imponere pœnam niſi ei, qui tranſgreditur legẽ, cum poſſet non tranſgredi tunc quando de facto operatur, vt patet, quia ſi quis incidat in amentiam, non punitur à lege, etiamſi retineat potentiam liberam: ergo lex non decernit ſupplicium, aut præmium ſolùm pro eo, quod retinet potentiam liberam, ſi operationem de facto habeat neceſſariam. *Denique* motus ſubiti voluntatis procedunt à potentia in ſe libera, & tamen non ſunt peccata; ergo ſufficit carentia libertatis in actu, licet à potentia alias libera procedat, vt dicamus non eſſe capacem moralitatis, quia carent ratione voluntarij ad peccandum requiſiti, quod eſt voluntarium liberum in ipſo actu; aliàs primi motus infidelitatis, vel adulterij eſſent peccata, aut malitiam retinerent, quia procedunt à potentia libera, & ſic eſſent punibiles, quia peccatum puniri debet.

14 Fundamentum autem *Lorca* non vrget: Quia homicidium, & inceſtus; ſi fiant ſine libertate, nullam retinent malitiam in eo, qui ſic operatur. Qui autem complacet in illis, etiam prout ſic factis, peccat: quia ipſe cum libertate, & ſine ignorantia complacet in illis, & ſic qui lætatur de homicidio complacet in damno hominis, quod non licet, ſic enim odio haberet illum, quia vult ei malum, ſeu placet illi malum illius. Et qui complacet de inceſtu, vel adulterio ſic facto, de præſenti ſentit delectationem de obiecto in ſe turpi, licet per accidens non fuerit turpiter factum, & ſic non ſe habet ſicut actus matrimonialis, qui habet in ſe honeſtatem vnde placeat. Quod ſi ex aliquo extrinſeco motiuo, & non quia damnum proximi eſt, complacet aliquis de homicidio, ſeu de morte alterius, tunc per accidens eſt quod fiat, vel non fiat à cauſa libera, vel à naturali infirmitate, vel ab aliquo bruto, nam æquè benè poterit ex illo extrinſeco motiuo complacere. Et qui delectatur de inceſtu per ignorantiam facto, peccare poteſt ratione motiui, propter quod delectatur, ſcilicet, vel propter opprobrium mulieris, vel propter libidinoſam delectationem de præſenti inſurgentem, & liberè à ſe volitam, aut non recuſatam. Si verò placeat illi aliunde, ſcilicet, ex iuſtitia Dei, qui id permiſſit propter occulta iudicia, non erit peccatum. In ſe autem ille actus ſic ex ignorantia, aut ſine libertate factus nihil retinet malitiæ prout ab iſtis operantibus fit. *Quod autem dicitur* non licere amentes coniungere extra matrimonium, non eſt propter malitiam illius actus, prout fit ab iſtis operantibus, ſed propter damnum prolis inde generandæ, quia extra matrimonium procreari poteſt, quantum eſt ex vi illius actus, & hoc eſt illicitum. Ex hac quippe ratione ſimplex fornicatio eſt mala, quia ex ſe ordinatur ad generationem prolis cum indebita educatione. Et ſimiliter illa coniunctio amentium poteſt eſſe mala, ſi incitet de præſenti ad libidinem eos, qui talem coniunctionem procurant, aut vident. Et multò magis erit peccatum procurare emiſſionem ſeminis in illis ad generationem non ordinatam, & extra debitum vas. Quæ rationes in coitu pecorum non currunt.

Secunda *ergo pars* Concluſionis ſuprapoſitæ, ſcilicet, quod libertas iſta in actibus requiſita non ſe habet vt genus moralitatis, ſed vt quid præſuppoſitum, ſcilicet, vt conditio tenens ſe ex parte materiæ, id eſt, ipſius actus, vt ſit regulabilis à ratione, elicitur ex *D. Thom. in hac Quæſt.* 18. *artic.* 5. vbi probat bonum, & malum eſſe per ſe differentias actus moralis in eſſe moris, quia differentia boni, & mali comparatur per ſe ad rationem; actus autem dicuntur morales, & humani ſecundum quod ſunt à ratione. Quæ probatio eſt nulla, ſi actus dicuntur morales ſecundum quod ſunt à libertate, quia ſic deberet dicere *D. Thom.* quod bonum, & malum morale per ſe comparantur ad rationem liberi, ſi habetur pro genere ipſam liberi rationem; differentiæ enim ſemper comparantur per ſe ad id quod eſt genus. Non autem hoc dicit *D. Thom.* ſed *quod per ſe comparantur ad rationem*: quæ ſunt valdè diuerſa, quia ratio eſt in mente, & libertas in voluntate. Et *D. Thom.* probat per ſe comparari ad rationem, quia bonum hominis eſt ſecundum rationem eſſe, & malum quod eſt præter rationem. Non eſt autem bonum homini operari ſecundum voluntatem, ſeu libertatem, imò tunc maximè errare ſolet, cum ſtat pro ratione voluntas. Et in *artic.* 8. *huius Quæſt.* docet, quod actus humanus, qui dicitur moralis, habet ſpeciem ex obiecto relato ad principium humanorum actuũ, quod eſt ratio. Ergo ſecundum *D. Thom.* formalis ratio, quæ dat ſpeciem non eſt ratio liberi, ſeu voluntarij etiam ex parte obiecti relucens, ſed obiectum ſub ea formalitate, qua ſe habet ad rationem, licet libertatem prærequirat. 15

Dices, Non ſumi ſufficiens fundamentum ex hac *D. Thom.* conſequentia, in qua nos facimus vim; quia ſimilem conſequentiam facit pro parte voluntatis infra *Quæſt.* 19. *art.* 1. vbi inquit: *Quod bonum, & malum ſunt per ſe differentia actuum voluntatis, quia bonum, & malum per ſe pertinent ad voluntatem, ſicut verum & falſum ad rationem; ergo voluntas bona, & mala ſunt actus differentes ſecundum ſpeciem.* Quæ conſequentia eſſet nulla ſi ratio voluntatis, ſeu voluntarij, & liberi non compararetur vt genus ad tales differentias boni, & mali; aliàs non diceret benè *D. Thom.* comparari per ſe ad voluntatem, ſed deberet dicere comparari per ſe ad rationem. *Addo* quod *in Quæſt.* 20. *ſequenti artic.* 2. docet *Diu. Thom.* quod in actu exteriori, ſeu imperato illa bonitas, quæ eſt ſecundum ordinem ad finem tota dependet ex voluntate: illa autem, quæ eſt ex debita materia, vel circumſtantiis dependet ex ratione. Ergo ſecundum *D. Thom.* non omnis bonitas moralis ex ratione dependet, ſed aliqua ex voluntate, alia ex ratione. 16

Reſp. in illa conſequentia *D. Thom.* explicanda non parum laborare *Caietanum in Commentario* 17

illius

illius primi art. An ibi loquatur *D. Thom.* de differentiis per ſe, & de voluntate in genere naturæ, An in genere morali, quod eſt accidens voluntatis conſideratæ in genere naturæ. De quo latiùs agemus *in Diſp.* 12. Sed pro præſenti Mihi videtur *D. Thom.* cum dicit, *bonum & malum eſſe per ſe differentias actus voluntatis*, loqui de bono & malo morali, de hoc enim in illa Quæſtione, & in illa agit; & loqui de bono, & malo in genere naturæ extraneum erat à præſenti tractatu, vbi ſolùm agitur de bonitate, & malitia morali. Et ita cum dicit *eſſe per differentias actus voluntatis*, ſumit ly *voluntatis* non abſolutè, & nude, ſed prout regulatæ, & ſubiectæ rationi, ita quod ſenſus eſt; Bonum & malum morale ſunt per ſe differentiæ voluntatis regulatæ, & ſubiectæ rationi, & ſic voluntas bona, vel mala ſunt actus differentes ſecundum ſpeciem, ſcilicet in genere morali, & regulabili per rationem. Ducor ad hoc ex ipſomet *Textu D. Thom.* quia proponens Tertium argumentum *in eodem artic.* 1. quod obiectum voluntatis eſt bonum bonitate naturæ; ergo non poteſt præſtare voluntati bonitatem moralem, & ſic bonitas voluntatis non dependet ex obiecto: reſpondet, *Quod bonum per rationem repræſentatur voluntati vt obiectum, & in quantum cadit ſub ordine rationis pertinet ad genus moris, & cauſat bonitatem moralem in actu voluntatis, ratio enim principium eſt humanorum actuum, & moralium, vt ſupra dictum eſt.* Ergo manifeſtè ſe explicat *Diu. Thom.* quod loquitur de actu voluntatis vt morali, ſeu ſubiecto rationi, & de ordine ipſius ad obiectum, vt cadit ſub ordine rationis, & pertinet ad genus moris. Et ſic valida ſtat conſequentia, & doctrina *S. Thom.* quod ſumitur ratio moralitatis, & ſpecies eius ex obiecto relato ad rationem, & non præcisè ad libertatem, ſeu voluntatem, imò ex iſto loco vim, & illuſtrationem ſumit hæc doctrina, quia hîc manifeſtè ſe explicat *Diu. Thom.* quod actus voluntatis non ex obiecto vt volito, & libero, ſed prout cadit ſub ordine rationis ſumit genus moris, & ſic ratio liberi, vt condiſtinguitur ab eo, quod rationis eſt, non dat genus morale.

17 In *ſecundo loco*, quem obiicit argumentum, minorem inuenio difficultatem, ſi totus locus legatur; dicit enim *S. D.* ſic, *Bonitas quæ eſt ſecundum ordinem ad finem tota dependet ex voluntate: illa autem, quæ eſt ex debita materia, vel circunſtantiis dependet ex ratione.* Et ſtatim addit: *Et ex hac dependet bonitas voluntatis, ſecundum quod in ipſam fertur.* Vbi ly *ex hac* refert ly *ex ratione*, quod immediatè præceſſerat, quaſi dicat, quòd bonitas illa voluntatis ex qua dependet tota bonitas, quæ eſt ſecundum ordinem ad finem dependet ex ratione, id eſt, non ex ſola voluntate ſumitur, ſed ex ratione, ſecundum quòd in ipſam fertur voluntas, atque adeò ſemper in ſententia *D. Thom.* bonitas moralis ex ordine ad rationem formaliter, & per ſe ſumitur non ex ordine ad voluntatem, nec inde vt præcisè libertatem dicit, genus moralitatis ſumitur. De aliis locis *D. Thom.* qui non infringunt conſequentiam factam, ſed planè videntur dicere actus eſſe humanos in quantum voluntarios, dicemus infra *ſolutione ad primum.*

18 Fundamentum huius partis deducitur à priori ex ipſa doctrina *D. Thom.* Quia ratio moralitatis in actibus pertinet ad hoc quod eſt eſſe menſurabile, & ordinabile per legem, & prudentiam, ſicut in artefactis eſſe artificiale pertinet ad rationem menſurabilis per artem. Vnde ars verſatur circa factibilia ordinando, & menſurando, ſicut prudentia circa agibilia. Menſura autem in his, quæ more humano aguntur, & operantur non eſt libertas, ſed ratio & lex, præſertim diuina, nam potiùs agere pro libito, & pro libertate eſt agere ſine menſura, & ordine, ſed totus ordo agendi in his, quæ more humano fiunt eſt à ratione. Sicut ergo in artificialibus tota formalis ratio artefacti ſumitur penès ordinem ad regulas artis, quæ ſunt in mente artificis, & in ordine ad ideam, ita in moralibus, ſeu agibilibus, ratio formalis debet ſumi per ordinem ad regulas rationis, quæ per ipſam prudentiam, quæ eſt in mente operantis applicantur, quia tàm moralitas, quàm artificium ad genus menſurationis ſpectant. Ergo libertas non poteſt ſe habere, vt formalis ratio huius menſurationis, ſed actus liber ſe habet vt materia regulabilis per rationem ſicut res externæ, vt lapides, & ligna ſunt regulabiles per artem; & ita libertas eſt conditio tenens ſe ex parte materiæ moralis, quia ſolùm actus voluntarij, & liberi ſunt per prudentiam regulabiles, & menſurabiles.

Conf. Quia illud eſt formale genus in aliquo genere, quod per ſe, & formaliter contrahitur à differentiis illius generis; liberum autem vt liberum non contrahitur per ſe à bono & malo, quæ ſunt differentiæ in genere morali. Nam bonum in moralibus dicitur illud, quod eſt plenum, & perfectum in tali genere. Non autem dicitur aliquid bonum morale, quia eſt magis perfectum, aut magis plenum in eſſe liberi, & in ratione libertatis: imò ſtat aliquid eſſe magis liberum, & minus bonum, vt quando aliquis non ſolùm agit liberè in exercitio cum maiori aduertentia, & iudicio, ſed etiam agit propter ipſam libertatem, & vt illam oſtendat, ſcilicet quia vult, & tamen minus temperatè, & modeſtè procedit, imo plerumque peius proceditur, quando ſtat pro ratione voluntas. Ergo libertas non eſt id per cuius plenitudinem, & augmentum aliquid redditur bonum, aut melius in genere moris, licet prærequiratur libertas in ipſo actu, vt reddatur ordinabilis, & menſurabilis per prudentiam, & regulas rationis, per cuius defectum redditur aliquid malum moraliter, ſicut per maiorem commenſurationem redditur perfectius. 19

Et *tandem Explicatur*, & confirmatur hoc; 20
Quia in actibus moralibus oportet aſſignare materiam habilem, & capacem vt dirigatur; & ordinetur à prudentia, & à ratione, ſiquidem ratio non dirigit, nec ordinat niſi de materia apta, & habili ad ſuum finem: ſicut ars ſupponit materiam capacem, & habilem vt introducatur forma artis, & ordinetur ſecundùm illam; & ſic materia artis appellatur factibilis, materia verò prudentiæ vocatur agibilis. Ergo oportet in hac materia aſſignare conditiones requiſitas, vt ſit dirigibilis à prudentia, & à ratione. Conſtat autem, quod actus non liber, nec voluntarius, non poteſt dirigi à regulis prudentiæ, & morum, quia non eſt in noſtra poteſtate, nec lex, aut præceptum ordinat de actibus neceſſariis, ſed

liberis, nec prudentia dictat, & conſulit niſi de arbitrariis, & contingentibus, ergo actum eſſe liberum eſt conditio requiſita, & tenens ſe ex parte materiæ moralis, non eius forma, aut formale genus illius, ſicut in materia artis, & conditionibus illius, vt ſi gladius, qui pro gladio aſſumatur ferrum, & materia dura, quæ requiritur ad ſcindendum non eſt genus gladii, aut ei attributæ, ſed materia eius, vel ad materiam pertinens.

21 Aliæ rationes ſolent adduci ad probandam hanc Concluſionem, videlicet, quia alias idem actus liber poſſet habere duas ſpecies morales, verbi gratia furti, & adulterii, ieiunii, & pœnitentiæ: vel etiam poſſet ſucceſſiuè idem numero actus eſſe bonus, & malus quæ ſunt diuerſæ ſpecies manente eodem numero actu. Quæ rationes minus efficaces videntur, quia non eſt certum id, quod aſſumunt. Nam idem actus liber non poteſt habere duas ſpecies eſſentiales in genere moris, ſed vna tantum eſt eſſentialis, alia accidentalis, quod nullum inconueniens eſt in eodem numero actu. Similiter licet idem actus externus poſſit ſucceſſiuè eſſe bonus, & malus, vt eadem comeſtio carnium, ſi modo fiat in die non prohibito, & poſteà continuetur in die prohibito, tamen non eſt certum hoc idè poſſe contingere in actu interiori, quia accedente die prohibito, ſi adeſt aduertentia de prohibitione, & continuatur voluntas comedendi, mutatur dictamen, & conſequenter actus voluntatis, qui ſequitur propoſitionē intellectus, & de nouo illi conformatur non obſtante prohibitione, quã de nouo aduertit, & vult nihilominus continuare comeſtionē ſub illa noua circumſtãtia, & aduertentiæ. Si verò non aduertit inculpabiliter diem eſſe prohibitum, & continuat, non peccat, ſed manet idem actus ſicut ante. Quod ſi culpabiliter non aduertit, eſt perinde quoad mutationem actus, ac ſi aduerteret, quia negligenter vult ſe habere.

22 Dico *ſecundo*: Moralitas in actibus immediatè elicitis à voluntate, non eſt ſola denominatio extrinſeca, ſed ordo intrinſecus ad obiectum, & tendentia realis ad ipſum, non ſolùm in actibus bonis, ſed etiam in malis. *Dico in actibus immediatè elicitis à voluntate*; quia de elicitis ab alia potentia ex imperio voluntatis, non currit hæc concluſio, ſi iſti actus ſolùm denominatione quadam extrinſeca voluntarii ſint. Cum enim materia regulabilis à lege, & prudentia, ſit actus voluntarius, qui ſolus eſt capax talis ordinationis, & menſurationis, ſi actus aliquis non fuerit voluntarius, niſi extrinſecè, etiam eodem modo regulabilis, & menſurabilis erit à ratione, quod eſt eſſe moralē. Totum hoc enim extrinſecum erit, ſi actus, qui ſolùm quadam denominatione extrinſeca voluntarius eſt, & capax menſurationis rationis. Si verò actus aliquis intrinſecè, & realiter voluntarius ſit, realem quoque ordinem participare poteſt ad obiectum menſuratum regulis rationis, quod ſolùm poteſt eſſe obiectum voluntarii actus, vt voluntarius eſt. Eſſe autē propriè, & realiter voluntarium maximè inuenitur in actibus à voluntate elicitis, & ideò de illis propriè loquitur concluſio.

23 Et *ſic prima eius pars deducitur ex Diu. Thom. hic Quæſt. 18. art. 4. ad 2. vbi inquit*: *Quod licet finis ſit cauſa extrinſeca, tamen debita proportio, & relatio in ipſum inhæret actioni*. Relatio autem inhærens non eſt denominatio extrinſeca; in hoc enim differt denominatio intrinſeca ab extrinſeca, vel à reſpectu rationis, quod hæc non inhæret ſubiecto, ſed ſolum extrinſecè denominat, vt eſſe viſum in pariete, vel in cognitione tantùm habet eſſe, ſi adiuſtat formæ vt hæc eius concipiatur. Relatio ergo, & proportio in finem, ſi eſt inhærens actui, non eſt denominatio extrinſeca in illo. Similiter loquitur *D. Thom.* de relatione, & proportione in finem pertinente ad genus moris, quia loquitur in illo articulo de actione humana, in quantum humana, & moralis, ibique diſtinguit bonitatem, quam habet actus in genere naturæ, & quam habet in genere moris ex obiecto, circumſtantiis & fine; ergo loquitur de proportione, & ordine ad finem, qui ſpectat ad genus moris, & non ad bonitatem præcisè in eſſe naturæ. Eodem modo loquitur in *artic. 6.* eiuſdem Quæſtionis, oſtendens, quod ex fine habetur ſpecies boni, & mali in actu interiori, quæ ſpecies vtique morales ſunt. Et in art. 5. docet, *Quod differentia boni, & mali circa obiectum conſiderata comparatur per ſe ad rationem, ſcilicet ſecundum quod obiectum eſt ei conueniens, vel non conueniens; dicuntur autem aliqui actus humani, vel morales ſecundum quod ſunt à ratione: vnde manifeſtum eſt, quod bonum, & malum diuerſificant ſpeciem in actibus moralibus*. Ecce quomodo *D. Tho.* manifeſtè loquitur de bonitate, & malitia morali, quatenus ſunt ſpecies moralitatis, & illas docet ſumi ab obiecto, & à fine, qui eſt obiectum actus interioris; ergo ſi ordo ad obiectum, ſeu finē in his actibus eſt, ordo intrinſecè inhærens actui, vtique ordo moralitatis in actibus, ordo intrinſecus, & realis eſt, quia inhæreus.

Nec *omiſit D. Thom.* actum malum moralem, 24
quoſi huius actus moralitatem non conſtituat in ordine etiam ad obiectum, quando conſtituitur ſpecies moralitatis in malo. Cum enim in eodem *art. 5.* obieciſſet ſibi argumentum ſecundum, quod malum eſt priuatio, & non ens; ergo non poteſt eſſe differentia, neque conſtituere ſpeciem. Reſpondet, *Quod dicitur actus malus ſecundum ſpeciem, non ex eo quod nullum habeat obiectum, ſed quia habet obiectum non conueniens rationi, ſicut tollere aliena; vnde in quantum obiectum eſt aliquid poſitiuè poteſt conſtituere ſpeciem mali actus*. Sed non dicitur obiectum aliquid eſſe poſitiuè, quia in ſe entitatiuè ſit aliquid poſitiuum, ſed quia ab actu poſitiuo ordine reſpicitur, non enim repugnat actum ferri in aliquam negationem, vt verbi gratia, non dare, non facere: & obiectum quod *S. Thom.* aſſignat eſt obiectum non conueniens rationi, vbi *ly non conueniens* aliquid negationis importat. Ergo actus malus conſtituitur in ſpecie morali per ordinem ad obiectum. Si ergo iſte ordo eſt inhærens actui, vtique ordo intrinſecus eſt, nō rationis, nō extrinſeca denominatio.

Et *ex hoc ſumitur* Fundamentum concluſionis: Quia ratio moralis in actibus ſumitur per comparationem ad obiectum conſideratum non in eſſe naturæ, ſed in comparatione ad regulas moris: ſed actus in ordine ad obiectum, & ad omnia, quæ in obiecto ſunt, comparantur per ordinem intrinſecum, & realem; ergo per eundem conſtituuntur in ratione, & in eſſe morali. *Conſequentia eſt certa*; Quia conſtituuntur in eſſe morali per ordinem ad obiectum regulatum regulis rationis, ſeu prout cadit ſub ordine rationis, vt dixit *D. Thom.* *Queſt. 19. artic. 1. ad 3.* Ergo ſi ordo ad obiectum, & ad ea quæ in obiecto ſunt eſt intrinſecus, & realis, etiam in ordine ad obiectum vt regulatum erit ordo intrinſecus, & realis. *Minor etiam conſtat.*

Quia

Quia actus non ex aliquo extrinſeco, & ſuperueniente, ſed ex ipſis viſceribus, & propria natura actus inclinatur in obiectum, quia reſpicit illud vt ſpecificatiuum; ergo ab intrinſeco, ſiquidem ad ſpecificatiuum non inclinatur niſi vt ſpecificabilis, non eſt autem ſpecificabilis, & accipiens ſpeciem niſi per ipſam intrinſecam naturam, & entitatem ſuam.

26 Nec *obſtat* Quod moralitas non eſt ſpecies intrinſeca, & eſſentialiua actui in eſſe naturæ. Nam licet hoc verum ſit, quod moralitas ſit ſpecies accidentalis actui conſiderato in eſſe naturæ, tamen quia ſumitur hæc accidentalis ſpecies ex ordine ad obiectum prout ſubordinatum regulis motum, & ille ordo nunquam poteſt eſſe ſuperadiectus ipſi actui, nec per extrinſecam denominationem conueniens, ſed ab intrinſeco innatus, & cum ipſo actu formatus, quando ex potentiæ viſceribus prodit, ideo hoc ipſo quod probatur, quod conuenit actui moralitas per ordinem ad obiectum, manet probatum quod non per denominationem extrinſecam ei conuenit, ſed ex natura actus naſcitur, etiam ſi accidentaliter in obiectu ſe habeat, & accidentalem ſpeciem conſtituat: ſicut viſio reſpicit in obiecto colorato non ſolum colorem, & lucem, ſed etiam motum, quietem, figuram, & alia ſenſibilia communia, quæ accidentaliter ſe habent ad viſionem, & tamen poſitiuo reſpectu viſus tendit ad illa, quia eodem ordine, quo tendit ad obiectum proprium, tendit ad ea, quæ obiecto accidunt, illudque circunſtant, etiam ſi ſit aliquid negatiuum vt quies. Imo idem met ordo ſpecificatiuus, qui tangit obiectum in ſe, tangit accidentalia talis obiecti, quia ordo ad obiectum in actu non eſt ordo ad obiectum nudum, ſed circunſtantiarum; & ſic eodem reſpectu, quo tangitur in ſe, tangitur cum his, quæ obiectum circunſtant. Sic ergo actus voluntatis eodem reſpectu, quo tangit obiectum vt appetibile, & bonum in eſſe naturæ tangit illud vt ſubiectum regulis rationis, licet hoc ſit accidentale reſpectu primi; ſicut viſus eodem reſpectu tangit colorem, & motum, vel quietem eius, licet hoc ſecundùm ſit accidentale reſpectu coloris.

27 Et *ex hoc confirmatur*, & declaratur amplius: Quia actus non poteſt tangere in obiecto hoc quod eſt eſſe conueniens, vel diſconueniens rationi, niſi quia reſpicit tale obiectum non ſolum ſecundum bonitatem, ſeu appetibilitatem in eſſe naturæ, ſed etiam in ratione regulabilis, & ordinabilis per rationem; nam actus non regulatur à ratione, & à lege, niſi ratione obiecti quod attingit, non ratione ſui vt quædam qualitas eſt à ſubiecto egrediens; nec obiectum attingi poteſt, aut id quod ex parte obiecti ſe tenet, niſi per hoc quod actus ipſum reſpiciat, non per aliquam extrinſecam denominationem, aut per aliquem alium modum, quam per reſpectum, & ordinem ad tale obiectum, quia inter obiectum, & actum non eſt alia via, aut modus quo obiectum pertinet ad actum, & actus ad obiectum, quam per tendentiam, & proportionem, ſeu habitudinem huius ad illud. Quod enim non reguletur actus à ratione, & lege, niſi prout attingit obiectum, & mediante obiecto regulato, *conſtat*, quia nulla lex prohibet, aut præcipit actum, vt præciſè qualitas vitalis eſt egrediens à potentia, ſed ſolum ratione materiæ quam tangit, & ſuper quam cadit, ſicut prohibet occiſionem, quia occiſio hominis eſt, non quia actus vitalis eſt à voluntate, vel potentia motiua elicitus. Et idem eſt in reliquis actibus à quibus, ſi præſcindamus obiectum, & materiam ſuper quam cadit, nec præcipi poteſt, nec prohiberi, atque adeo nec regulari lege, & ratione.

Quod quidem in actibus, qui ex ſuo genere boni, vel mali ſunt, id aperte conſtat, quia eſſe bonum, vel malum ex genere idem eſt quod eſſe bonum, vel malum ex obiecto, & ſic id quod bonitatis, ſeu moralitatis eſt in actu præſupponitur in obiecto, ab ipſoque hauritur. Qui vero ſunt boni, aut mali ex circunſtantiis, non eſt quia tales circunſtantiæ afficiant immediatè actum, ſed afficiunt obiectum, & ab obiecto circunſtantiato accipit actus moralitatem: ſicut accipere alienum in tanta quantitate, illa quantitas non afficit actũ, ſed rem acceptam, & inde attingitur ab actu. Et ſimiliter accipere rem in loco ſacro, locus ſacer nõ afficit actum in ſe, ſed obiectum, ſcilicẽ acceptã, & accedere ad conſanguineam, vel ad vxoratã ſunt circunſtantiæ afficientes perſonam, & inde deriuãtur ad actũ; ergo illa formalitas deſeruiet actui ad hauriendam, & participandam moralitatẽ, quæ illi deſeruit ad participandum aliquid ab obiecto; ſolùm autẽ ad hoc deſeruit habitudo, & ordo quẽ actus habet ad obiectũ, quia non eſt alius modus, quo cõparetur ad ipsũ, vt ad obiectũ, niſi per reſpectũ, & tendentiã, ergo in ipſo reſpectu moralitas ab obiecto accepta, & participata conſiſtet. 28

Et *hæc ratio* militat etiã in actibus malis malitia morali (ex quo probata manebit vltima pars Concluſionis) ſiquidẽ malitia moralis, cũ ſit defectus in regulatione rationis, & obliquitas à lege, nõ poteſt conuenire actui niſi mediante obiecto: ſicut enim actui cõuenit regulatio prout attingit obiectũ, & quatenus prius intelligitur obiectum regulatũ, & inde actus, ſic obliquitas regulationis debet conuenire actui, quatenus tangit obiectũ non regulatũ, neq; ſubiectũ regulis rationis, iuxta illud Oſeæ 9. *Facti ſunt abominabiles ſicut ea, quæ dilexerunt*. At non poteſt actus ab obiecto participare, & deriuare hanc malitiã, & hunc defectũ regulationis, niſi mediante reſpectu, & tendẽtia ad tale obiectũ; ergo etiã in malis actibus ipſa moralitas malitiæ in poſitiuo reſpectu, & tendẽtia debet conſiſtere. *Minor prob.* Quia in acto non inuenitur niſi ordo, ſeu tendentia ad obiectũ, & priuatio rectitudinis debitæ. At nõ poteſt ad obiectum cõparari, & ab eo deordinationẽ, & malitiã participare media priuatione tãquã ratione formali; ergo medio reſpectu, & tẽdẽtia. *Minor prob.* Quia non participat actus aliquid ab obiecto, niſi quatenus tendit ad illud vt ad terminũ, & rem circa quã verſatur, non verſatur autẽ circa obiectũ mediante priuatione, ſed mediãte reſpectu, & tendẽtia, quia priuatio non tendit, neq; cõparatur niſi ad formã priuatã: obiectũ autẽ licet in ſe ſit aliqua priuatio, & malũ, nũquã cõparatur ad actũ vt forma priuata per illũ, ſiquidem actus verſatur circa obiectũ, non illo priuat, nec ei opponitur; ergo licet actus in quantũ defectuoſus, & tendẽs ad obiectũ prauũ habeat annexã priuationẽ, tamen repugnet, quod priuatio ſit id, quo actus participat ab obiecto rationẽ obiectiuã, quæcũq; illa ſit ſiue cõueniens rationi, ſiue diſcõueniẽs; ergo neq; formalis ratio moralitatis in quantũ hauſta, & participata eſt ab obiecto, quia illud eſt formale in moralitate, quod eſt ratio accipiendi illã ab obiecto, ſiquidem moralitas non conſideratur in actu, niſi 29

vi accepta ab obiecto, quia non regulatur, niſi ratione obiecti attacti.

30 Dices: Verum eſt quod priuatio in actu malo non eſt ratio tendendi in obiectum ſuum, quia non priuat illo, eſt tamen ratio carendi obiecto bono oppoſito, & conſequenter regula rationε bona, quæ in tali obiecto eſt, & ſic per priuationem reſpicit bonum morale oppoſitum, licet per relationem, & reſpectum tendat ad obiectum proprium, & in illa priuatione conſtituetur moralis actus mali, & defectibilis.

31 Cæterum hæc ſolutio abundantius confirmat noſtram ſententiam; quia actus malus habet ſe ad iſta obiecta, ſcilicet ad obiectum deordinatum, quod reſpicit, & ad obiectum bonum, quo priuat ordine quodam, & prius attingit obiectum, quod diligit quam obiectum, quo priuat; ideò enim recedit ab iſto obiecto bono, & priuatur illo, quia accedit, & tendit ad illud prauum; & prius eſt in actu tendere, quam recedere, conſtituitur enim per tendentiam, non per receſſum, & ſemper id quod conſtitutiuum eſt præcedit, & quia ex parte ipſorum obiectorum datur iſta oppoſitio; ideò accedendo ad vnum, recedit, & priuatur altero. Ergo priuatio illa eſt ſecundaria, & conſecuta, nec ratione illius poteſt habere actus moralitatem primò, & per ſe, quia cum primò tendit ad obiectum proprium per reſpectum, & habitudinem antequam intelligatur priuare bono oppoſito; illa tendentia eſt in genere moris; quia eſt ad obiectum non habens præcisè bonitatem in genere naturæ, ſed in ratione diſconuenientis ad rationem ſiquidem eſt tale quod ex illo ſequitur priuatio obiecti boni oppoſiti; ergo iam habet in ſe aliquid pertinens ad regulam, & ordinem rationis, alias non poſſet in quantum tale opponi, & fundare priuationem boni illius. Ergo ante priuationē inuenitur moralitas in actu reſpectu obiecti proprij quod diligit, & ad quod habet tendentiam, illud enim in ſe prauum eſt. Vnde & Scriptura in loco ſuprà citato ab obiecto, quod diligitur malitiam ſumi ſignificat illis verbis: *Facti ſunt abominabiles ſicut ea, quæ dilexerunt*: id autem quod diligitur ab aliquo actu poſitiuè reſpicitur, & tenditur ad illud, non priuatur eo quia non opponitur illi; ergo illud diligere, & illud poſitiuè reſpicere obiectum proprium etiam moralis ratio, & formalitas eſt; ſed non eſt in linea & genere boni, cum ſit ratio, & fundamentum priuandi bono oppoſito, & rectitudine; ergo eſt in linea mali. Nec ſolùm eſt fundamentaliter morale, ſed formaliter, quia ille actus formaliter, & ſecundum formalem, & poſitiuum reſpectum, quem habet non eſt ſolùm in genere naturæ, reſpicit enim (vt dictum eſt) obiectum ſecundum quod cadit ſub ordine rationis; ergo formaliter, & non ſolùm fundamentaliter eſt in genere moris. Et ſic genus moris, etiam in malis actibus, poſitiuum reſpectum dicit, & in illo genere morali non poteſt ille reſpectus pertinere ad lineam, & ſpeciem boni, ſed mali. Quare quamcumque priuationē, quam habet actus malus, habet hauſtam ab obiecto, & quaſi ſecundariò conſecutam, quatenus obiectum, quod reſpicit, & ad quod tendit priuationem habet obiecti boni. Ab obiecto autem, quod eſt proprium, & ſpecificatiuum actus non participatur, & accipitur aliquid per priuationem erga illud, ſed per tendentiam, & reſpectum, qui eſt modus attingendi obiectum; ergo moralitas etiam in actibus malis per reſpectum, & tendentiam poſitiuam conuenit actibus, non per priuationem. An verò ex hoc colligatur, quod formalis, & propria ratio conſtitutiua actus mali, & peccati ſit aliquid poſitiuum, vel priuatiuum, ſequenti Diſputatione dicemus.

Soluuntur Argumenta.

Contra *primam* Cōcluſionem arguitur: Quia poſita libertate in aliquo actu, & ſecluſo quocumque alio reſpectu, ille actus eſt moralis; ergo moralitas non addit aliquid ſupra libertatem, & rationem voluntarij. *Conſequentia eſt nota. Et anteced. probatur: Tum*, quia ratione libertatis actus eſt capax aſſuefactionis, & moris, cuius non eſt capax actus neceſſarius; ergo eſt moralis, quia actus dicitur moralis ab ipſo more ſeu aſſuefactione: *Tum*, quia hoc ipſo quod actus eſt liber eſt imputabilis ad laudem, vel vituperium; ergo habet moralitatem. *Patet conſeq.* Quia imputabilitas eſt paſſio actus non in genere naturæ; ergo in genere moris; ergo cui conuenit imputabilitas, conuenit moralitas. *Anteced. verò conſtat*; Quia ex vi libertatis habet actus procedere ab aliquo cum dominio, & poteſtate faciendi, vel non faciendi; ergo poteſt puniri, vel præmiari; ergo & imputari, ſeu reatum habere pœnæ, vel præmij. *Tum denique*; Quia nihil fingi poteſt quod ſit genericum, & commune ſpeciebus moralibus boni, & mali niſi ipſa ratio liberi, nec aliquid eſt immediatè determinabile per bonum, & malum niſi ratio liberi, ergo illud eſt genus moralitatis. 32

Confirmat. Quia *Diu. Thom.* pluribus in locis docet, quod genus moralitatis eſt voluntariū, ſeu liberū, vt ſuprà, *Quæſt.* 1 *art.* 1. & 3. vbi dixit, *actū in tantum eſſe humanum in quantum voluntarium* vbi illa reduplicatiua *In quantum* reduplicat rationem formalem. Et idem dicit in *hac Quæſt.* 18. *art.* 6. additque ad maiorem explicationem, *quod id quod tenet ſe ex parte voluntatis ſe habet vt formale in actibus humanis* Non ergo materia actuum humanorum eſt ratio voluntarij, ſi. idē dicit *Diu. Thom.* quod ſe habet vt formale. Item *in Quæſt.* 21. *artic.* 2. docet, *actum in tantum eſſe imputabilem in quantum habet homo dominium illius*, habere autem dominium propriè, & formaliter pertinet ad voluntatem. Et *tertio contra Gentiles. cap.* 9. dicit, *quod ſecundum hoc aliquid pertinet ad genus moris ſecundum quod eſt voluntarium*, quod etiam concedit hic. *Quæſt.* 20. *art.* 2. *ad* 3. denique *in* 2. *diſtinct.* 40. *Quæſt.* 1. *art.* 1. dicit, *quod actio voluntatis per ſe eſt in genere moris, & per ſe diſtinguitur differentiis huius generis, ſcilicet per bonum, & malum.* Illud autem pertinet per ſe, & formaliter ad aliquod genus, quod per ſe diuiditur differentiis illius generis. Si ergo actus voluntatis per ſe diuiditur iſtis differentiis, vtique ratio voluntarij, ſeu liberi genus illius eſt. 33

Reſp. negando anteced. *Ad primam probationem* dicitur; quod actus voluntarius ratione libertatis, quæ eſt voluntarium perfectum eſt etiam capax aſſuefactionis moralis, quæ eſt perfecta (nam aſſuefactio imperfecta, & non moralis etiam in brutis, quæ ſunt diſciplinabilia inuenitur, ſufficitque ad illud voluntarium imperfectum, ſeu ſpontaneum: ex hoc autem, quod ſolùm actus liber eſt capax moris, ſeu aſſuefactionis perfectæ, & ſecundum rationem, non 34

ſequitur

ſequitur quod moralitas ipſa formaliter conſiſtat in ipſa libertate, & in ratione voluntarij, ſed quod voluntarium, ſeu liberum ſit capax moralitatis. Capacitas autem ex parte materiæ ſe tenet.

35 Ad *ſecundam probationem* dicitur, Imputabilitatem non ſequi ad actum voluntarium, vt præciſè voluntarius, ſeu provt à voluntate eſt, ſed provt eſt voluntarius regulatus, & à ratione, & lege: nam lege deficiente, nec actus imputatur, nec punitur, quia *vbi non eſt lex, nec prævaricatio*. Et quia de omni actu libero, vel per ſe, vel ratione circumſtantiæ adiunctæ, datur aliqua lex, vel conſilium, vel regula, quia de omni verbo reddituri ſumus rationem, ideò poſita libertate cenſetur ſequi imputabilitas, quia ſupponitur tale liberum habere regulam; nec manere in præciſa ratione liberi. Dicitur autem ſequi imputabilitatem ex eo, quod procedit ab aliquo cum dominio, & poteſtate faciendi, *diſtinguo*: ex poteſtate, & dominio ſubiecto regulis rationis, & legi, *concedo*, non ſubiecto, *nego*. Nec enim punietur, aut præmiabitur actus dominij ſi non ſit lex, aut conſilium, aut regula iuxta quod, vel contra quod faciat.

36 Ad *tertiam probationem* Dicitur poſſe aſſignari aliquid commune omnibus ſpeciebus moralibus boni, & mali, ſcilicet, reſpectus ad obiectum, vt cadit ſub ordine, & regulis rationis, ſiue per conformitatem, ſiue per difformitatem, tàm difformitas enim, quàm conformitas in actu, reſpectum important ad obiectum talibus regulis ſubiectum, & ſub tali ordine cadens. Et quidem in ipſo actu quatenus liber, & voluntarius, ſeu quatenus præciſè eſt à voluntate, ſolùm conſideratur aliquid commune actibus moralibus per modum ſubiecti, & capacitatis, ſeu materiæ regulabilis, & dirigibilis ſecundum regulas rationis, ſicut in factibilibus ex parte materiæ, puta ferri, vel ligni, ſolùm conſideratur habilitas, & aptitudo materiæ, vt ſit ordinabilis à forma artis. In ipſo autem actu quatenus formaliter moralis aſſignatur ordo aliquis ad obiectum ſic regulabile, & ordinabile, & hic ordo communis eſt omni ſpeciei moralitatis, tàm bono, quàm malo.

37 Et *hoc ideò eſt*: quia actus non ſic ordinantur à prudentia, & ratione ſicut materia externa, & factibilis ab arte; hæc enim materia non eſt aliquid quod verſatur circa aliqua obiecta, ſed tantùm in ſe paſſiuè ſuſcipit formam, & ordinem artis. At verò actio, ſeu actus, qui verſatur circa obiecta, & tendit ad illa non dirigitur à ſuo regulante recipiendo præciſè aliquam ordinationem, ſeu formam paſſiuè, ſed habendo tendentiam ad obiectum ſic, vel ſic ordinatum, & regulatum; ideoque tota regulabilitas, & ordinatio actuum per ordinem, & tendentiam ad obiectum circa quod eſt, accipi debet. Et ſic in ipſo actu benè aſſignamus aliquid commune, ſcilicet, tendentiam illam ad obiectum, vt cadit ſub ordine, & regula rationis, quod eſt commune ad id quod cadit per conformitatem, vel difformitatem, conuenienter, aut diſconuenienter: ſicut etiam in actibus intellectus aſſignatur aliquid commune ad actum euidentem, & ineuidentem, certum, vel incertum, ſcilicet, actus intellectiuus tendens ad obiectum provt intelligibile; ſic aſſignatur in præſenti actus moralis, & actus provt moralis eſt tendens ad obiectum provt cadens ſub ordine rationis.

38 Quod *ſi inquiras*: ex parte ipſius obiecti regulabilis, & moralis, quid eſt illa moralitas obiectiua in communi, quæ ex parte actus attingitur iſta tendentia, ſeu habitudine, ita quod illa moralitas obiectiua abſtrahat à conformitate, & difformitate à regula. Quid eſt illud ex parte obiecti?

39 *Reſp.* Quod in hoc non eſt multum laborandum, quia non eſt neceſſe ex parte obiecti, & in communi ſemper aſſignare aliquam rationem omnibus modis vnam ex parte rei attractæ, & obiecti *quod*, aut rationis *quæ*: ſufficit quòd proportionem aliquam habeant, & vniri poſſint in vna ratione formali *ſub qua*, & ita cum difformitas, & conformitas ad rationem conueniant inter ſe, ſaltem ſub aliqua comparatione ad regulas rationis, ſufficit hæc vnitas comparatiua, ſeu attingibilitas obiecti ſub regulatione rationis, vel eius oppoſito, quod eſt difformitas à regulatione: ſicut etiam in ſcientiis, eadem ſcientia, quæ agit de vno contrario, agit de alio, & quæ agit de forma, agit de priuatione, vt in Phyſica, quia contrariorum eadem eſt ratio. *Et ſi inquiramus*; In quo conueniunt forma, & priuatio, vt de eis tanquam de vno obiecto agat eadem ſcientia? Dicemus quòd non conueniunt in vno obiecto, quod ſit entitatiuè, & vniuocè vnum, ſed quod obiectiuè ſit vnum, eſſe autem obiectiuè vnum eſt vnitas ordinis, & reſpectus ſeu comparationis, & ſic eſt vnum vnitate ordinis, ſeu reſpectus, quatenus vtrumque obiectum eſt comparabile ad idem, & ſub eadem proportione conſiderabile, quia ſcilicet pertinet ad aliquam rem, non ſolùm id quod ei conuenit, ſed etiam quod ei repugnat, & quia ad ſe pertinet, ſub eadem formali ratione concluditur, & poteſt ad idem obiectum formale referri; ſicut eadem ars reſpicit artefacta, & defectum artis, quem reparat tanquam quid pertinens, ſaltem reductiuè ad regulas artis, licet non conueniant in eadem entitate poſitiua, nec vtrumque reguletur eodem modo à regulis artis. Sic obiecta appetibilia conueniunt in genere morali, etiam ex parte obiecti quatenus comparabilia ſunt ad regulas rationis; licet non eodem modo, ſed vnum comparatione conformitas, aliud comparatione difformitatis, & vtrumque conuenit in ratione comparabilitatis, pertinetque vnum ad aliud, & reducitur ad illud ſaltem pertinentia contrarietatis, & oppoſitionis, eo modo quo oppoſitorum eadem eſt ratio.

40 Ad *Confir.* Principalis Argumenti *Reſp.* Quod in locis, in quibus *Diu. Thom.* docet actum eſſe humanum, ſeu moralem in quantum voluntarius eſt, & à voluntate procedit, ly *in quantum*, poteſt reduplicare, vel rationem formalem, vel conditionem requiſitam: vtrumque enim reduplicari poſſe conſtat, quia dicimus, quòd ignis calefacit in quantum applicatus, quæ eſt conditio requiſita; & in quantum calidus, quæ eſt ratio formalis, & reddimus pro cauſa calefactionis, tàm eius calorem, quàm applicationem. Si reduplicat *D. Thom.* rationem formalem, ſenſus erit, quod actus eſt humanus in quantum voluntarius non abſolutè, ſed in quantum voluntarius regulatus, id eſt, vt reſpiciens in obiecto id quod eſt rationis, & menſuræ. Id enim explicat *D. Thom.* aliis locis dum dicit actum eſſe humanum, in quantum cadit ſub ordine rationis, vt infra *Quæſt.* 19. *art.* 1.

ad 3. & in hac *Quæſt.* 18. *art.* 5. *in corp.* & aliis locis ſupra allegatis. Si verò illa reduplicatiua *in quantum* ſolùm reduplicat conditionem requiſitam, vt actus ſit humanus, ſic abſolutè actus eſt humanus, quia voluntarius, & liber, quia libertas eſt conditio ex parte actus requiſita, tanquam debità materia, vt regulabilis ſit à ratione, ſed vt moralis ſit, quia talis regulatio ſolùm cadit ſuper actum liberum tanquam circa materiam, ita quod eſſe liberum ſit conditio requiſita vt materia illa regulabilis, & moralis ſit: ſicuti in fine eſſe cognitum eſt conditio vt poſſit finalizare.

41 Cùm verò dicit *D. Thom.* in hac *quæſt.* 18. *art.* 6. *Quòd id quod ex parte voluntatis ſe tenet eſt formale in actibus humanis*, expreſsè loquitur de actibus humanis externis, qui ex ſe non ſunt voluntarij, neque morales, ſed ex imperio, & motione voluntatis, & omne quod mouet, & imperat alteri vocatur *formale* reſpectu illius in quantum motum eſt, quia ſic dat illi aliquam formam, aut impreſſionem, aut ordinem, & id quod ſic imperatur, recipit illam. Non autem loquitur *D. Thom.* de omnibus actibus humanis etiam internis, & à voluntate elicitis, qui ex ſe voluntarij ſunt, & à regulatione rationis morales. Benè ſtat autem quod id quod eſt formale reſpectu vnius ſit materiale reſpectu alterius. Nam reſpectu actus externi, qui de ſe, & elicitiuè voluntarius non eſt, formale eſt quod ſit voluntarius ex alio, & imperatiuè, ſcilicet ex voluntate imperante illum; ſed tamen etiam in ipſa voluntate, & actu interno id quod eſt voluntarium materialiter ſe habet ad hoc quod eſt regulatum eſſe, & moralizatum à ratione, ex ordine ad quam actus dicitur moralis.

42 Denique cum dicit *D. Thom. in* 2. *diſt.* 40. *Quòd actio voluntatis per ſe eſt in genere moris, & per ſe diuiditur differentiis illius.* Loquitur de actione voluntatis vt ſubiecta rationi, & regulata regulis ipſius, non ſecundùm ſe præcisè, ſicut explicat hîc *Quæſt.* 18. *art.* 5. vt ſupra diximus: ſicut enim poteſt concipi artefactum in communi quod diuidatur per ſe differentiis artificialibus diuerſorum artefactorum, ita poteſt conſiderari actus moralis moralitate in communi, qui per ſe diuidatur differentiis moralibus in quantum actus moralis eſt licèt tàm moralitas in actibus, quàm artificialitas in materiis ſit aliquid accidentale ipſi actui, vel rei conſideratæ in ratione entitatis phyſicæ, & naturæ. Quid ſit autem iſta moralitas in communi? Iam explicatum eſt.

43 Secundo *arguitur* contra *ſecundam Concluſionem*: Quia ordo moralitatis non ſemper eſt intrinſecus, & realis in ipſo actu; ergo falſa eſt concluſio. *Antecedens Probatur*: Quia habitudo moralitatis dependet à circonſtantiis, & à lege; circunſtantiæ autem ſæpe ſunt extrinſecæ, vt locus, & tempus, conſanguinitas affinitas, &c. & lex poſitiua extrinſecè ſe habet ad obiectum lege prohibitum, vel præceptum; ergo non poteſt ex illis deſumi realis ordo moralitatis in actibus. *Patet conſequentia*: Quia iſtæ circunſtantiæ, & iſta lex poſitiua ita extrinſeca ſunt ipſi actui, quod nihil reale ponunt in ipſo in eſſe naturæ, ſed omninò accidentaliter ſe habent ad actum in eſſe naturæ conſideratum; ergo neque aliquid reale ponunt in genere moris. *Conſeq. probatur*: Quia ſi realis reſpectus, & ordo eſt illa moralitas, aliquam entitatem, & naturam debet afficere, & cum ipſo tranſcendentali reſpectu ipſius actus (qui vtique eſt entitas illius) identificari. Ergò ſi reſpectu entitatis ipſius actus conſideratæ in eſſe naturæ eſt denominatio extrinſeca, & accidentalis reſpectus ipſa moralitas, non poteſt eſſe intrinſeca, & realis habitudo in ipſo actum. Nec enim poteſt eſſe intrinſeca, habitudo per modum relationis prædicamentalis ei ſuperuenientis, quia non eſt ad purum terminum, ſed ad obiectum, nec habet aliquid reale in actu ſuper quod fundatur; ergo eſt tranſcendentalis reſpectus ſi eſt realis, ergo identificatus cum ipſa entitate actus in genere naturæ; ergo non accidentalis, & ſuperueniens illi, quod eſt abſurdum.

Confir. Quia potentia voluntatis antecedenter ad ordinem poſitiuum ad obiectum, habet ſubordinari regulis rationis non per aliquid intrinſecum in ſe, ſed per extrinſecam denominationem, & ex hoc habet ſufficientem moralitatem ipſa potentia; ergo & actus. *Conſeq. patet*; Quia actus exprimit in ſe id quod inuenitur in potentia à qua procedit, in actu primo, quia totum quod eſt in actu deriuatur in ipſum à potentia: nec enim ex alio principio poteſt haurire in genere cauſæ efficientis moralitatem, quam ex illo principio à quo elicitur; ergo qualis fuerit in voluntate moralitas in actu primo, talis participabitur ipſi actui in actu ſecundo, quatenus à tali voluntate procedit. *Antecedens autem probatur*: *Tum*, quia voluntas de ſe eſt indifferens ad velle, & non velle, & non minus participat, ſeu habet moralitatem in vno, quàm in alio, vt patet in peccato omiſſionis, quod moralitatem habet, & tamen hanc non habet omiſſio per poſitiuum reſpectum, & tendentiam ad obiectum, quia actus non eſt, ergo ſolum illam habet ex denominatione voluntatis à qua eſt, & ſic non omnis moralitas cuius capax eſt voluntas conſiſtit in reſpectu, & tendentia poſitiua, ſed aliqua conſiſtet in negatione, ſeu priuatione, qualis eſt moralitas omiſſionis, & ſic moralitas in communi non eſt poſitiua tendentia, & ordo. *Tum*, quia voluntas ex ipſa ratione potentiæ, & non ratione ſui obiecti eſt mobilis ab intellectu, & ſubordinatur illi vt mouenti, & excitanti; intellectus autem nihil reale imprimit voluntati, quando illam mouet, quia mouet per actum immanentem, qui nihil reale ponit extra potentiam à qua elicitur; ergo voluntas ſine aliquo ſibi impreſſo, & ſuperaddito reali eſt mobilis ab intellectu, & ſic poſtquam eſt mota ab intellectu fertur in obiectum. 44

Confirmatur *Secundò* pro Sententia *Vazquez*: 45
In actu voluntatis, præter id quod habet in eſſe naturæ, quidquid ad moralitatem pertinet, ſiue ſit libertas, ſiue ordo ad rationem, eſt extrinſeca denominatio, nec aliquid immutat in ipſa ſubſtantia actus; ergo &c. *Antec. probatur quoad libertatem*: Quia libertas præ[...] in actu non ſumitur per ordinem ad potentiam vt de facto, & determinatè elicientem, ſic enim potiùs neceſſe eſt actum eſſe, dum de facto elicitur, ſed ſumitur per ordinem ad potentiam vt potentem non ſolùm elicere, ſed etiam non elicere. Licèt autem autem actus dependeat à potentia vt eliciente, non tamen dependet realiter ab illa vt potente non elicere, quia ab iſta negatiua potentia actus non emanat, nec habet eſſe, aut realitatem; ergo ordo ad potentiam liberam realis non eſt actu libero. Quod ſi libertas actus ſumatur à motiuo indifferenti producendi, ſeu eliciendi illam, adhuc

huc non ponit aliquid reale in actu, quia ſtante eodem motiuo, & emanatione à potentia mutari poteſt actio de libera in neceſſariam, & è contra, ſine vlla mutatione in entitate intrinſeca actus, ſolùm per hoc quod tollatur aduertentia rationis ex amentia, vel ebrietate, vel alia ſimili cauſa: & tamen poteſt continuari idem actus in entitate, ſicut ſi loquebatur, vel volebat loqui ante ebrietatem, vel amentiam, & continuat eandem voluntatem, & exercitium loquendi etiam poſita ebrietate, vel amentia, & tamen ille actus iam non eſt liber: ergo per hoc ſolùm quod tollatur aduertentia illa, tollitur libertas; & tamen aduertentia illa nihil reale ponit in actu, quia ſolùm ſe habet vt quædam inſpectio, ſeu conſideratio illius, quæ in re conſiderata nihil reale ponit.

46 Quantum autem ad ordinem rationis etiam *probatur*. Quia reſpectu entitatis ipſius actus, regulæ rationis vt lex, & prudentia, omnino extrinſecè ſe habent, & aliquando lex eſt ſolùm poſitiua, & ad placitum inſtituentis, vel auferentis legem, ergo non poſſunt aliquid reale inducere in actum: ſicut in columna eſſe dextrum, vel ſiniſtrum, aliquid rationis eſt, quia ſolum ſumitur ex parte animalis, cui correſpondet, & tamen poſſet quis dicere, quod columna per realem reſpectum ſuæ ſituationis reſpicit partem dextram, vel ſiniſtram animalis; ſi ergo iſte reſpectus non ponit aliquid in columna, vt dicatur dextra, vel ſiniſtra, nec reſpectus in actus voluntatis ad regulas rationis ponet aliquid intrinſecum, cum illæ regulæ extrinſecè ſe habeant, & aliquando in placito conſiſtant tollentis, vel ponentis legem?

47 *Reſp.* ad Principale Argumentum *negando anteced.* Ad probationem *Dicitur*, Omnes illas circumſtantias etiam extrinſecas, & diſpoſitionem legis poſitiuæ attingi ab actu voluntatis, quatenus tangit obiectũ cui illæ circumſtantiæ, & diſpoſitio legis annectuntur. Reſpectus autem ad obiectum, etiam ſi aliquo ente rationis, vel denominatione extrinſeca ſit affectum, poteſt eſſe realis, ſicut licet pecunia habeat valorem ex voluntate Principis, & diſpoſitione legis, quæ omninò extrinſeca eſt illi, poteſt tamen actu reali appeti: & multa alia, quæ in denominatione extrinſeca conſiſtunt, & pertinent ad honorem, aut dignitatem, per actus reales appetuntur, & per realiſſimos procurantur; vt eſſe Iudicem, eſſe Prætorem, aut Conſulem, aut Iuriſdictionis officia habere, quod totum in denominatione extrinſeca conſiſtit. Et Logica eſt ſcientia realis, & verſatur circa intentiones Logicas, quæ in obiectis nihil reale ponunt. Sic ergo fatemur quod eſſe morale in obiecto nihil reale ponit quoad omnia, ſed aliquando ſolùm reſpectum rationis ad legem, vel priuationem, aut deformitatem, ſi ab illa deficit. Et in hoc pacificari poteſt eſſe morale obiectiuum, ſeu ex parte obiecti cum eſſe intentionali in obiecto logico: cum hoc autem ſtat quod in ipſo actu voluntatis, & in actu, vel habitu logicæ ſit realis ordo erga tale obiectum, quia iſte ordo non eſt prædicamentalis, qui requirit terminum exiſtentem, ſed tranſcendentalis, qui verſari poteſt circa non exiſtens, & circa non entia; ſicut etiam per verum, & realem imaginationis actum formamus res fictas, & chimæricas.

Nec *obſtat*, Quod obiicitur moralitatem accidentaliter ſe habere ad actum voluntatis in genere naturæ conſideratum, & ſic actum non poſſe ferri in obiectum morale per reſpectum ipſum tranſcendentalem, qui eſt ipſa entitas, & natura actus, alias reſpectus moralis, & ratio moralitatis in actu, identificabitur cum actu ipſo in eſſe naturæ, & ſic erit ei eſſentialis, & intrinſecus, non accidentalis. Si autem accidentalis eſt, & non eſt ipſe tranſcendentalis reſpectus ad obiectum, erit denominatio extrinſeca, quia relatio prædicamentalis non poteſt eſſe, cum non ſit ad purum terminum, ſed ad obiectum. 48

Sed *Reſp.* Quod ille ordo mere tranſcentalis quo actus voluntatis tendit ad obiectum vt appetibile, tendit etiam, & tangit ipſam moralitatem, quæ in obiecto reperitur, aut in eius circumſtantiis, quia totum quod eſt annexum, vel circumſtans ipſum obiectum eodem reſpectu, & habitudine poteſt actus ille attingere. Dicitur autem eſſe accidentalis ipſi actui conſiderato in eſſe naturæ, non quia ſit noua denominatio, aut relatio ſuperueniens, ſed quia ex parte obiecti accidentaliter ſe habet ad bonitatem naturalem obiecti, & ad eius appetibilitatem. Vnde non attingitur tanquam id à quo formaliter ſumitur phyſica, & entitatiua ratio actus, hæc enim ſumitur ſolum è bonitate naturali obiecti vt appetibile; ſed attingitur tanquam aliquid accidentaliter annexum huic appetibilitati, & bonitati obiecti; & tamen eadem reali tendentia, & reſpectu quo attingitur bonitas entitatiua attingitur & moralitas, ſeu regulabilitas, quæ iſti bonitati accidit; ſicut actus videndi eodem reſpectu, & tendentia, qua attingit coloratum attingit accidentia eius vt figuram, motum, & quietem, licet hæc attingat tanquam accidentia illius; non tamen indiget ad hoc diuerſa tendentia, aut relatione ſuperaddita, vel denominatione extrinſeca, ſed eadem tendentia, qua obiectum ſpecificum coloratum attingitur, etiam ſenſibilia eius communia vt figura, & motus attinguntur ipſo vero, & reali actu, & reſpectu tranſcendentali, licet vnum attingatur vt ſubſtantiale, & ſpecificum obiectum, alterum vt accidens illius. Sic ergo illo eodem actu, & tendentia qua attingitur bonitas naturalis, & obiectum in ratione appetibilis, attingitur & eius regulatio, & moralitas ſecundum quam illud obiectum eſt ſubiectum regulis moris; licet hæc moralitas accidentaliter ſe habeat comparatione ad illud bonum, & appetibilitatem in eſſe naturæ. 49

Sed quia hæc moralitas habet diuerſas ſpecies in linea morali, diuidi poteſt actus per ſpecies morales, & non per ſpecies in genere entitatiuo, & naturali, ſicut cum actus amoris poteſt eſſe bonus, aut malus, & idem actus multas plures ſpecies morales induere vt furti, adulterij, &c. licet vna accidentalis ſit ad alteram ſicut in actu viſionis, qui tendit non ſolùm ad coloratum, ſed etiam ad figuram, & motum eius, poſſunt variari diuerſæ ſpecies figuræ, aut motus in eodem corpore, non variato colore. Similiter è contra poteſt variari actus in eſſe naturæ, non variata ſpecie moralitatis (quidquid ſit de indiuiduatione, quæ ſequitur indiuiduationem actus) ſicut eadem virtus charitatis amat Deum, & odio habet peccatum; eadem auaritia rapit alienum, & negat miſericordiam pauperi, quia 50

ſub

ſub eadem regulatione rationis, & legis feruntur.

51 Ad *Primam Confirmat.* negatur antecedens. *Ad primam probationem* Dicitur: Quod moralitas de qua loquimur hîc, principaliter eſt moralitas actus, non omiſſionis actus, licet intellecta primam talitate etiam hæc ſecunda oppoſito modo intelligatur, ſicut cum definitur peccatum quod eſt *dictum, factum, vel concupitum contra legem æternam*, ſub hac definitione comprehenditur peccatum omiſſionis modo oppoſito, ſcilicet *non factum, non dictum, non concupitum, &c.* ſimiliter ſub moralitate poſitiua, quæ competit actibus elicitis, & productis comprehenditur oppoſito modo moralitas priuatiua, quæ eſt omiſſionis.

52 Secundo *addimus*, Quod omiſſio licet ſecundum ſpecificationem, & quaſi metaphiſice conſiderata non includat actum, neque poſitiuum ordinem ad obiectum, tamen in exercitio, & moraliter conſiderata non inuenitur ſine aliquo actu, vel præcedente, vel concomitante, & conſequenter non inuenitur ſine aliqua tendentia poſitiua, quæ reddit omiſſionem voluntariam ſaltem virtualiter, & eodem modo reddit moralem. Vnde omiſſio virtualiter, & interpretatiuè etiam eſt moralis per tendentiam poſitiuam, quatenus vt omiſſio conſideretur voluntaria, debet conſiderari vt affincta, & participans aliquid ab actu comitante, vel præcedente, & ſic virtute talis actus, ſeu vt virtualiter, & interpretatiuè includit illum dicitur moralis poſitiuè, non ratione ſui.

53 Ad *ſecundam prob.* dicitur, Quod voluntas non eſt mobilis ab intellectu niſi mediante propoſitione, & excitatione obiecti allicientis, nec enim intellectus habet ex ratione ſua mouere voluntatem efficiendo, & impellendo, quod eſt mouere ex parte exercitij, ſed quoad ſpecificationem, quod eſt mouere ex parte obiecti: & ſi aliquando mouet ex parte efficaciæ, & exercitij eſt ſecundùm id quod participat à voluntate. Et ſic voluntas ex parte obiecti, quod attingit eſt ſubordinata rationi, & regulis eius, quatenus ab illa dependet in propoſitione obiecti. Et dato quod voluntas poſſet dependere ab intellectu per modum efficientis & impellentis, tamen in quantum moralis non dependet à ratione, niſi mediante obiecto, quia ratio non ordinat, nec regulat actum, niſi quatenùs attingit obiectum, hoc enim in ipſo actu ordinat vt tale obiectum attingat conformiter ad rationem, & non deficienter. Vnde licet ratio mouens voluntatem nihil illi imprimat per modum motionis efficientis (de quo modo non diſputamus) tamen actus voluntatis realem ordinem debet habere ad obiectum etiam vt menſurabile eſt per rationem, qui ordo realis eſt, quia eſt ipſe tranſcendentalis reſpectus, & tendentia ad obiectum, quæ in ipſo actu aliquid reale eſt, cum actus ad obiectum reali inclinatione feratur, etiam ſi obiectum fictum ſit.

54 Ad *ſecundam Confir.* negatur antecedens. *Ad primam probationem* contra libertatem actus *Reſp.* Dependentiam actus liberi à principio eliciciuo illius libero, & indifferenti eſſe realem, quia actus realiter egreditur ab illo vt à cauſa reali. *Et quando inſtatur*: Quod libertas actus non ſumitur à potentia vt præciſè eliciente, ſed vt potente non elicere, *Dico*, id verum eſſe, ſed ex hoc ipſo ſumi maiorem, & diuerſam dependentiam realem in actu libero quàm in neceſſario à ſua potentia; quia licet ab illa negatione, quatenus potentia poteſt non elicere, non ſit dependentia realis, tamen à poſitiua virtute fundante illam negationem, & ſic eliciente, & operante reſultat in actu maior dependentia, quia facultas illa, quæ ita elicit, quod poteſt non elicere, habet facultatem magis amplam ſuper actum, & ponit in illo maiorem dependentiam tàm in fieri, quàm in conſeruari, quia poteſt actus non exire ab illa potentia, & poſt inchoatam egreſſionem poteſt ceſſare ab illo. Et in hoc libera poteſtas maximè aſſimilatur Deo, à quo dependet creatura in fieri, & conſeruari, & hoc pertinet ad maiorem dependentiam ex parte actus liberi, & ad maiorem nobilitatem potentiæ ex parte modi agendi. Et hoc totum relucet in actu per ordinem ad ſuum principium, à quo tali poteſtate elicitur, quod poteſt non elicere, & actum ipſum deſtruere ceſſando ab illo: ſicut creatura eſt magis dependens à Deo per hoc quod poteſt annihilari, & deſinere eſſe quandocumque Deus voluerit. Et ſic talis elicientia facit actum magis dependere ab illa potentia, quia licet à negatione eliciendi non dependeat, tamen à poteſtate, quæ illam negationem, & ceſſationem actus poteſt facere, multo magis actus dependet. Quod autem actus dum elicitur, neceſſe ſit exiſtere, hæc neceſſitas ſolùm eſt ex ſuppoſitione, quæ non obſtat libertati: ſicut etiam creatura dum eſt, & conſeruatur à Deo, non poteſt non eſſe, & tamen liberè eſt à Deo.

Ad *id verò* Quod ponitur ex parte motiui ad indifferentiam actus, *Dico.* Quod in actibus elicitis non eſt idem numero actus quando eſt liber, & quando non eſt liber, poſita tamen exteriori verum eſt, quod poteſt idem aut ſublata aduertentia indifferenti. In actu actus ſenſibilis externus continuari poſita, vel ſublata libertate vt in ebrio, vel amente, quando incidit in ebrietatem, vel amentiam, & continuat actionem, quam in ſua libertate faciebat. 55

Et ratio eſt: Quia in actu interno, ſeu elicito à voluntate variatur obiectum indifferens, & manifeſtatio eius, ſublato iudicio, & dictamine indifferenti, quia obiectum liberum, & indifferens non poteſt manifeſtari niſi per iudicium, & dictamen indifferens, hoc autem ita occultatur in amente, ebrio, vel ſomnolento, vt non poſſit iudicare de actu ſuo, & de conuenientia, vel diſconuenientia eius ad rationem, ſed ſolùm iudicat de conuenientia, vel diſconuenientia eius ſicut brutum, ſcilicet de conuenientia determinata ad appetitum, vel paſſionem, non diſcernendo indifferentiam eius. 56

Cuius *manifeſtum ſignum eſt*: Quia toto impetu, & conatu, & impulſu fertur in opus propoſitum, nec moderatur, & temperat ſe ex arbitrio, & propria deliberatione; ſed ſicut brutum ex terrore aliquo, aut minis; ergo non iudicat de conuenientia illa ſecundùm indifferentiam, & moderamen rationis: latet ergo aliquid in amente, aut ebrio, ſeu vbi incipit actus non eſſe liber, nempè aliqua indifferentia obiecti, vnde mouebatur ad moderandum, & arbitrandum, & ſic aliquid amplius apparet quando obiectum cum ſua indifferentia proponitur, quam ſine illa

(quid

(quidquid ſit an hoc ſufficiat mutare eſſentialiter obiectum in eſſe obiecti, an ſolùm accidentaliter) & ſic mutatur obiectum, eiuſque propoſitio, & manifeſtatio, quando indifferenter proponitur, & quando ſine indifferentia; ergo etiam mutatur actus.

75 Quod *vero dicitur* aduertentiam, & iudicium ſolùm ſe habere vt inſpectionem quadam actus, vel obiecti, & hoc ſolum ponere extrinſecam denominationem in actu vt dicatur liber, *Dicimus*: Quod ex illa cognitione, & aduertentia ſolùm reſultat in re cognita denominatio quædam extrinſeca, & conſequenter ſi actus voluntatis ſit cognitus per illum actum intellectus, tantùm ex hac parte reſultabit in illo denominatio extrinſeca cogniti. Cæterùm non facit hoc ſolùm actus ille intellectus, ſed potiùs proponit obiectum, quod ſpecificet, & reguler actum ipſum voluntatis, & ſic neceſſe eſt quod in actu voluntatis reſultet realis tendentia, & ordo ad obiectum illud. Vnde in iudicio, & apprehenſione intellectus non ſolum debet conſiderari quid talis apprehenſio operetur circa rem à ſe cognitam (certum eſt enim quod in illa non relinquit niſi denominationem extrinſecam) ſed debet conſiderari etiam quod ibi proponitur obiectum voluntati, quod eſt ſpecificatiuum eius, neque voluntas tendit, & reſpicit obiectum niſi vt propoſitum in illa apprehenſione, & iudicio, & cum realiter reſpiciat, quia tranſcendentalem ordinem habet actus ad obiectum, ſequitur quod ad obiectum ſic apprehenſum realis ordo detur.

76 *Ad ſecundam probationem* Confirmationis huius *Reſp.* cum dicitur quod regulæ rationis ſunt extrinſecæ actibus, *diſtingue*: extrinſecè obiectiuè, *tranſeat*; extrinſecè denominatiuè, *nego*. Habere ſe autem extrinſecè obiectiuè ad aliquem actum, ſeu ex parte obiecti ſe tenere, non ponit in ipſo actu ſolam denominationem extrinſecam, ſed realem ordinem ad tale obiectum, quia obiectum principium ſpecificatiuum eſt, & terminatiuum actus. Et ſic non ſe habet ſicut dextrum, vel ſiniſtrum in columna, quia columna non ſe habet reſpectu animalis, à quo denominatur dextra, vel ſiniſtra ſicut actus ad obiectum, ſed ſolùm interuenit ibi ſituatio, & poſitio columnæ iuxta partem animalis, & illa poſitio extrinſeca eſt ad partem dexteram animalis. *Nec obſtat*. Quod regulæ iſtæ rationis dependeant à voluntate tollentis, vel ponentis legem, & ab aliis reſpectibus rationis; iam enim multis exemplis oſtendimus poſſe realem actum voluntatis, vel intellectus attingere reali ſua tendentia obiectum affectum priuationibus, aut reſpectibus rationis, vel etiam ipſos reſpectus rationis, aut chymæram ipſam, & res fictas attingentem; ergo & obiectum ab aliquo tali reſpectu dependentem.

77 Quod *ſi quæras*: Quodnam ſit fundamentum iſtius reſpectus, & ordinis, qui aſſignatur in actu erga obiectum, quia non videtur aſſignari aliud quam ipſa libertas actus, & ſic non poteſt excludi libertas à ratione formali moralitatis?

78 Reſp. Quod potius ſi eſt fundamentum non erit ipſa ratio, & formalis ordo moralitatis. *Sed veritas eſt*, quod libertas non eſt fundamentum moralitatis quatenus præcisè reſpicit voluntatem à qua eſt vt à principio indifferenti, & libero, ſed quatenus capax menſurationis per directionem humanam, ſeu rationem, id eſt, quatenùs aptum illi fini, quem ponit, & menſurat ipſa ratio: ſicut lignum non eſt fundamentum, & materia formæ artificioſæ quatenùs præcisè eſt generabile à principijs naturalibus, & fit arbor, ſed vt capax ſubordinationis ad regulas artis, & aptum ad finem talis artis: ſicut ferrum non quia naſcitur naturaliter in mineralibus, ſed quia ex ſua duritia aptum aptum eſt ad ſcindendum ſubordinatur regulis artis facientis ex illa materia ſecurim, aut gladium. Nam etiam ſi aliter generaretur, quam in minerabilibus ſi eſſet æquè durum ſeruiret pro gladio. Sic voluntatis actus non præcisè quia eſt à voluntate vt à potentia indifferenti, ſed quia aptus eſt dirigi ad finem rationis, & ad eius regulationem eſt capax, & præbet fundamentum moralitati, hoc eſt ordinationi rationis. Nec iſta relatio aliud exigit fundamentum, quia non eſt prædicamentalis, ſed tranſcendentalis ordo in ipſo actu erga obiectum.

79 Ad *fundamentum Caiet.* ſupra tactum, quo probat hunc modum moralitatis eſſe abſolutum, quia eſt operatiuus in aliquibus, *Reſp.* Quod dato hoc, quod ſit operatiuus quatenus inuenitur in ipſo habitu, qui in virtute, & in actu primo inclinat ad producendum actum moralem tamen hoc ad ſummũ probat modum illum non eſſe puram relationem prædicamentalem, quæ operatiua non eſt; non tamen oſtendit non eſſe tranſcendentalem, quæ eſt ipſa habitudo actus, vel habitus ad obiectum, & ad operationem.

80 Quomodo autem moralitas iſta, quæ accidentalis eſt actui conſiderato in eſſe naturæ contrahat ipſum, & conſtituat ſpeciem in genere actus voluntatis dicemus *art. ſeq.* vbi vtranque bonitatem, & naturalem, & moralem comparabimus.

ARTICVLVS II.

Vtrum benè aſſignentur Principia Moralitatis à Diuo Thoma?

1 TRia *aſſignauit D. Thom.* moralitatis principia; ſcil. *Obiectum, Circumſtantia. Finis*, quæ principia explicauit *art. 2. 3. & 4.* Præſupponunt autem iſta moralitatis principia naturalem, & entitatiuam bonitatem actus ſuper quam cadunt tanquam ſuper materiam; ſicut artefactum ſupponit naturalem entitatem ligni, & lapidis, ex qua tanquam ex materia efformatur artefactum. Vnde concludens *in art. 4.* doctrinam præcedentium articulorum, ſic inquit: *Igitur in actione humana quadruplex bonitas conſiderari poteſt. Vna quidem ſecundum genus prout ſcilicet eſt actio, quia quantum habet de actione, & entitate, tantùm habet de bonitate vt dictum eſt.* Alia *verò ſecundùm ſpeciem, quæ accipitur ſecundùm obiectum conueniens.* Tertia *ſecundum circunſtantias quaſi ſecundum accidentia quædam.* Quarta *verò ſecundum finem quaſi ſecundum habitudinem ad bonitatis cauſam.* Quibus verbis *D. Thom.* vniuerſa principia comprehendit, ex quibus moralitas deſumi poteſt; & ideò ſigillatim iſta principia explicanda ſunt tam in *hoc artic.* quam in *ſequenti*. Prius tamen ex explicanda bonitas, quam habet actus in genere naturæ, & quo modo cum morali bonitate, vel malitia comparetur, ex quo

quo dependet videre quomodo iſtæ morales differentiæ contrahant ipſum actum, & entitatem eius in genere naturæ, an verò iſtæ ſpecies ſe habeant in diuerſa linea: ſicut in artefactis alia eſt ſpecies in linea, & ordine artificiali, vt quod ex metallo fiat vas per modum cyphi, vel per modum ollæ: alia eſt ſpecies ipſorum metallorum vt quod fiat ex argento, vel ex ære, &c. Et licet artificialis linea accidentaliter ſe habeat ad materiam in entitate, & genere naturæ, tamen in qualibet linea eſt ſuum genus, & ſuæ ſpecies diuerſæ. An hoc modo ſe habeat genus morale ſicut artefactum, & genus entitatis actus voluntarij, ſicut materia in artificialibus, videndum eſt.

Quid ſit Bonitas Naturæ, & quomodo ſe habeat ad Moralitatem.

1 PRima *Bonitas* actuum humanorum, quam numerat *D. Thom.* inter illa quatuor principia pertinet ad genus naturæ, vt communiter intelligunt Interpretes *D. Thom. in art. 1. & 4. Quæſt.* 18 Et ipſa *D. Tho.* verba ſatis ſignificant, dum inquit: *Quod quantum habet actio de entitate, tantum habet de bonitate.* Nihil autem aliud pertinere poteſt ad genus naturæ, & ad bonitatem naturalem, niſi ipſa entitas actus in qua conſideratur natura phyſica talis actus, antequam conſideretur regulatio, & menſuratio eius ad rationẽ & ad legem. Quæ phyſica natura quid ſit in ipſo actu, ſtatim explicabimus.

2 Nec *obſtat*: Quod Aliqui dicunt etiam in iſta entitate imbibi moralitatem aliquam, quia nullus actus, quantumcunque malus, talis eſt, quod non remaneat in eo aliquid moralitatis bonæ, ſeu conformitatis ad rationem, aliàs omnia peccata eſſent paria, ſi priuarent omni bono morali, quia tunc eſſet priuatio in facto eſſe. Et deinde, quia ſubſtantia actus reſpicit Deum vt vltimum finem, & ad illum dirigitur; quæ directio aliquid morale eſt.

3 Sed *Reſp.* in primis dato toto hoc, non tolli quod in ipſo actu detur bonitas naturalis condiſtincta à morali, quantumcunque enim non poſſit in re ſeparari naturalis entitas actus ab omni moralitate bona, ſeu conformitate ad rationem, reuera tamen actus ille entitatem habet cum bonitate traſcendentali, ſicut omnia alia entia, quæ bonitas tranſcendentalis diſtincta eſt à bonitate morali ſaltem in formalitate diuerſæ lineæ, & ordinis. Et oportet nomine *entitatis actus* intelligere *D. Tho.* id quod pertinet ad genus naturæ, quando dicit *quod tantum habet de bonitate quantum de entitate*, eo quod bonitas ad entitatem conſecuta, tranſcendentalis bonitas eſt, & ad lineam phyſicæ bonitatis pertinet, non ad lineam moralitatis, quæ ſuperaddita eſt entitati tranſcendentali, aliàs in omni re inuentur licet cum illa identificari poſſit inadequatè, & vt aliquid minus, & inferius ſicut modi eſſendi *per ſe & in alio* identificantur cum ente.

4 Sed *tamen* (vt infra latiùs dicemus *ſeq. Diſp.*) Veritas eſt quod in actu malo, & peccaminoſo non remanet bonitas aliqua moralis formaliter, & in actu, quia tota deſtruitur, & diſſoluitur à malitia oppoſita; nec enim manent duæ ſpecies, altera boni, altera mali in genere morali, ſed vna ſolum. Remanet tamen aliquid de bonitate morali, & conformitate ad rationem radicaliter, & virtualiter, & in hoc datur latitudo, & maior vel minor elongatio à ratione, ex quo peccata habent non eſſe paria: ſicut in ægreditudine, certum, eſt quod ægritudo in ea parte in qua eſt, non relinquit aliquam ſanitatem formalem, quia hæc non compatitur cum ægritudine, non enim poteſt eſſe ſanum, quod in ſe eſt ægrum, ſic enim recedit à ſano, & priuat illo; neque ex hoc dicuntur ægritudines inæquales, quia aliquid relinquant de ſanitate ſibi oppoſita formaliter, ſed per reſpectum ad principium vitæ, & ad eius oppoſitum, quod eſt mors, ſecundum quod ab illo magis elongantur, & ad iſtam accedunt, dicuntur grauiores, vel minus graue infirmitates. Sic peccata, quæ ſunt animi ægritudines, dicuntur magis, vel minus grauia non quia aliquid de virtute, & bono morali formaliter, relinquant, ſed quia de ipſo principio vitæ rationalis, quod eſt lumen rationis, & ſynderesis, plus vel minus relinquant, ideſt, magis vel minus occultent, aut obumbrent, quam vis nunquam poſſint totaliter extinguere, quod eſſet mors rationis. De quo amplius dicemus infra circa *Quæſt.* 73. *art.* 1.

Quod *verò* entitas actus ad finem vltimum 5
qui eſt Deus, ordinetur, hæc ordinatio non eſt formaliter moralis, ſed illa generalis ſeu tranſcendentalis, quæ eſt in omnibus rebus creatis, & reperitur etiam in lapide, & ligno; quia hoc ipſo quod dependent à Deo in genere cauſæ efficientis, dependent etiam ab ipſo in genere cauſæ finalis, quia propter ſe ipſum Deus operatus eſt omnia.

Sed *inquires* duo. *Primum*; Quid pertineat 6
in actu morali ad genus naturæ, & quid hoc nomine veniat intelligendum? *Secundum*; Quare *D. Thom.* hanc bonitatem actionis entitatiuam appellet genus ad bonitatem moralem, cum reuera genus non ſit ſed ſubiectum, ſiquidem non eſt in eadem linea moralitatis, quæ ſit eſſentialiter contrahibilis per illas differentias morales, ſed potiùs moralitates iſtæ ſe habeant accidentaliter ad actum conſideratum in genere naturæ?

Ad *Primum Reſp.* nomine *entitatis & generis* 7
natura intelligi in actu morali omnia illa prædicata, quæ actus habet ex principio naturali à quo egreditur phyſicè, ſcilicet à voluntate, ſicut ad eſſe morale pertinet quidquid habet ex principio regulante, & commenſurante ipſum cum regulis rationis, ſicut ſi in artefacto ex ligno, verbi gratia, in catedra, aut vaſe inquiramus, quid ibi pertineat ad entitatem phyſicam, & ad genus naturæ, quid ad lineam, & genus artificiale. *Dicemus*, ad lineam phyſicam, & naturæ pertinere quidquid habet illud artefactum ex principiis naturalibus, à quibus proceſſit in quantum lignum, & in quantum arbor, ſcilicet per phyſicam generationem, & egreſſionem, ad genus verò, & lineam artefacti pertinere quidquid habet lignum illud ex ordinatione, & regulatione artis. Sic in genere morali dicemus ad phyſicam entitatem actus, & genus naturæ pertinere quidquid habet actus ex principio à quo naturaliter, & phyſicè egreditur, ad lineam autem, & genus moralitatis quidquid ex ordinatione, & commẽſuratione ad regulas rationis habet.

Igitur *ad entitatem actus*, & ad phyſicam eius 8
eſſentiam ſecundum genus naturæ pertinet in primis, quod ſit qualitas quædam vitalis, & immanens

maneos emanans à voluntate (actus ſi eius eſt) quod ſit per modum inchoationis, & p onderis, ſi ſit volitio, aut fugæ, ſi nolitio: vel quod ſit intellectualitatis, & cognitionis, ſi ſit intellectus: quod reſpiciat bonum, & appetibile ſub præciſa ratione appetibilis, & boni, ſi ſit actus voluntatis; vel intelligibilis, & veri, ſi ſit actus intellectus, & conſequenter quod ſit actus liber, vel neceſſarius iuxta conditiones potentiæ, & modi quo ab illa procedit. Totum hoc pertinet ad actum in ratione phyſica, & ſecundùm genus naturæ, eo quod omnes iſtas conditiones participat à ſuo principio elicitiuo à quo phyſicè, & efficienter procedit. Vnde etiam in actu peccaminoſo omnes illas Deus producit, cum tamen non producat, neque concurrat niſi ad id quod entitatiuum, & phyſicum eſt in tali actu. Et quia actus non elicitur phyſicè à potentia, niſi in ordine ad obiectum circa quod verſatur, etiam in iſtis phyſicis, & entitatiuis prædicatis ſecundum quæ procedit à potentia libera, reſpicit ſimiliter in obiecto id quod ad talem ordinem naturæ, & voluntatis ſpectat, ſcilicet quod verſetur circa bonum appetibile, & indifferens, ſi ſit obiectum actus liberi. Hoc enim totū habet actus voluntarius, etiā quacunq; regulatione legis, & prudentiæ, vel rationis ſemota.

9 Reſpectus autem, & ordo moralitatis, ſiue bonæ, ſiue malæ eſt reſpectus ipſiuſmet actus ad obiectum, non præciſè ſub ratione appetibilis, & vt terminat actum voluntatis ſub ratione volibilis, quod pertinet etiam ad entitatem ipſius actus, ſed ſub ratione regulabilis à ratione. Qui reſpectus ſub hac formalitate ſupponit totam entitatem actus, & prædicata eius phyſica, & reſpectum ad obiectum ſub ratione voliti, vel appetibilis, & ſuperaddit attingentiam ipſius ſub ratione regulabilis, quæ tamen attingentia, & reſpectus non eſt alius entitatiuè ab ipſo ordine tranſcendentali actus ad obiectum appetibile, ſed ſolum addit nouam formalitatem, vt attingat obiectum ſub ratione regulabilis, eo quod ille reſpectus attingens tranſcendentaliter obiectum, potens eſt attingere totum quod inuenit in obiecto ad ſuam ſphæram pertinens, ſed vt attingit præciſè ſub ratione appetibilis, ſic pertinet ad actum ſecundum id quòd phyſicum, & entitatiuum eſt, puta quod ſit actus voluntatis potiùs quam intellectus, aut ſit actus amoris potiùs quam odij, fugæ, vel proſecutionis. Vt autem attingit in ipſo obiecto ordinem, & menſuram rationis ſic eſt moralis, & ſpeciem genuſque morale conſtituit, vel potiùs actum ipſum in linea morali ponit. Nec tamen ordo iſte, & linea moralis habet contrahere actum, vel habitum prout eſt in linea, & genere phyſico, ſeu entitatiuo, ſed ſolùm contrahit actum in quantum humanum vt ſic, & differentiæ morales boni, & mali per ſe contrahunt actum vt humanum, non vt phyſicum, ſtat enim actum in genere phyſico eſſe eiuſdem rationis, & in genere morali diuerſum: ſicut velle mulierem propriam, vel alienam eſt eiuſdem ſpeciei in eſſe phyſico, diuerſæ autem in morali. E contra verò poteſt eſſe diuerſæ ſpeciei phyſicæ vt amor, & odium, & eiuſdem ſpeciei moralis, vt in charitate velle Deum, & odio habere peccatum. Videatur *D. Thom. Quæſt. 2. de Malo, art. 4. in corp.* vbi hoc latè tractat. Plura etiam dicemus *inf. Diſp. 11. artic. 1.*

10 *Ad ſecundum Dicitur*, Quòd illa bonitas quam habet actus vt actio, vel vt ens non eſt bonitas moralis. Vnde dicit *S. Thom. Quæſt. 2. de Malo art.* 4. in fine corporis, *Quòd actus humanus in quantum actus nondùm habet rationem boni, vel mali moralis, niſi aliquid addatur ad ſpeciem contrahens, licet etiam ex hoc ipſo quod eſt actus humanus, & vlterius ex hoc quod eſt ens habeat aliquam rationem boni, ſed non huius boni moralis, quod eſt ſecundum rationem.* Quare actio ſecundum id quod habet de actu, & de entitate, non dicitur genus pro linea morali ſumendo *genus* ſtrictè pro genere logico, & prædicabili, ſed pro genere quaſi artificiali, & phyſicos ſicut materia in artificialibus habet rationem generis pro artefactis, nec tamen prædicatur de artefactis ipſa materia, verbi gratia, lignum vt eſt naturale ens quaſi genus logicum eius, cum ſint in diuerſa linea, ſed lignum vt artificioſè ordinabile, ſeu vt ſubiectum ordinationi, & regulis artis, ſic eſt genus ſpecierum artificialium. Eodem modo actus ſecundum phyſicam bonitatem, & entitatem actus non eſt genus prædicabile de ſpeciebus moralibus, ſed actus vt humanus vt ſic, & ſubiectus regulis moris, ſic eſt genus propriè, & prædicabiliter ad ſpecies morales.

Quod *ſi Inſtes*, hoc nihil aliud eſſe, quam dicere, quòd actus ſimpliciter loquendo eſt ſubiectum moralitatis, non autem genus, ſicut non poſſumus dicere, quòd corpus abſolutè ſit genus albi, & nigri; ſed ſubiectum, licet corpus vt coloratum ſit genus albi, & nigri, cum tamen de actibus moralibus aliter iudicandum ſit, quia non accidentaliter contrahuntur per differentias morales, vt patet in habitibus; habitus enim Virtutis, & Vitij eſſentialiter diuidunt rationem habitus, non accidentaliter, nec ſicut ſpecies artificiales, quæ accidentaliter diuidunt lignum, non eſſentialiter. Vnde habitus Temperantiæ, vel Intemperantiæ in genere morali contracti, & ſpecificati non ſunt vnum artificioſè, & ordine quodam, ſed vnum entitatiuè, & eſſentialiter, id eſt, vna ſpecies contracta, ſicut virtus intellectualis vna eſt, & reliqui habitus, & potentiæ ſimpliciter vnitatem habent, & non artificioſè tantum. 11

Reſp. Hoc non eſſe inconueniens, quod actus ſecundum phyſicam entitatem præciſè conſideratus ſit ſubiectum, & materia moralitatis, quia ſe habet vt quid regulandum ab ordine, & regulis rationis, & ita moralitas iſta, ſeu regulatio accidentaliter comparatur ad actum illum entitatiuè cōſideratum, ſed ſolum actus ille vt humanus, & vt ordinabilis à ratione ſic intrat lineam moralem, & habet ſe vt genus ad differentias morales, quod enim actus ſit vitalis, immanens, ſpiritualis, per modum impulſus liber, &c. Subiectiuè tantùm, & materialiter comparatur ad moralitatem, licet hæc ſit formalitas quædam idē̄tificata cum ipſo reſpectu tranſcendentali actus ad obiectum, accidentaliter tamen ſe habens ad formalitatem actus vt in genere phyſico conſideratur: ſicut in eadem viſione tendentia ad coloratū vt coloratū eſt etiā tendentia ad quantitatem, motum, & figuram colorati, licet hæc accidentaliter ſe habeant ad ipſam rationem viſibilis, & viſionis. 12

Quod *verò dicitur* de Habitibus Virtutis, & Vitij, eodem modo *Reſp.* ſicut de actibus, quod habēt pro genere proprio, & prædicabili habitum vt humanum, & moralem, non vt præciſè entitatiuum; quod enim habitus ſit qualitas per modum virtutis, & actus primi, ſpiritualis, voluntaria, id eſt, ad voluntatem pertinens, inclinatus ad amandum, vel fugiendum, totum hoc 13

materialiter, & ſubiectiuè ſe habet ad lineam moralitatis, quæ in actu primo inclinat ad appetendum ſecundùm regulationem rationis, vel receſſum à ratione, licet habitus vt humanus, ſeu vt regulabilis proprium genus ſit ad differentias morales habitus, vt latius dicemus contra *Scotum inf. diſp. 14. art. 1.*

Moralitas ex obiecto eſt Prima, & Specifica in Actus Humano vt morali.

14 SIc *affirmat D. Thom. in Quaſt. 18. artic. 2.* Cæterùm obiectum in præſenti bifariam ſumi poteſt. *Vno modo* communiter, & in tota ſua latitudine pro omni quod attingitur à voluntate, & ex parte rei attactæ ſe tenet. Et ſic comprehendit etiam circunſtantias, & fines, quia omnia iſta à voluntate attinguntur, & ſecundum illa iudicatur de bonitate, vel malitia actus *Alio modo* ſumitur obiectum ſtrictè prout diſtinguitur à fine mouente, & circunſtantiis adiacentibus, eo quod licet voluntas multa attingat, tamen ordine quodam procedit. Et ſic id quod primò attingit actus tanquam primò pertinens ad ſui conſtitutionem, & terminationem, obiectum propriè dicitur, quia primò occurrit, ſeu obiicitur actui. Reliqua verò, quæ poſt primum occurſum per ſe attactum ab actu, vel potentia deinceps attinguntur, quaſi conſecutiuè, & accidentaliter attinguntur, eo quod iam ſupponunt actum terminatum, & conſtitutum, & ſic illud primum vocant *obiectum*, reliqua *circunſtantia*.

15 Ratio *ergò D. Thom.* probat ſumi ſpecificationem actus ab obiecto tàm in genere naturæ, quàm moris, & formatur ſic. Species cuiuſcumque rei ſumitur à forma, quia forma definitur *id quod dat ſpeciem rei* (ſcil. actuando, non efficiendo, efficiens enim principalius dat exiſtentiã ſpeciei, quam ſpeciem rei conſtitutæ) ſed obiectum ſe habet vt forma reſpectu actionis, habet enim ſe vt terminus motus, & tendentiæ, eo quod actus ab obiecto dependet in ſui determinatione, & conſtitutione, ex hoc enim maximè diſcernitur actus, ſcilicet ex obiecto circa quod eſt; ergo ſpecificatio actus, & determinatio conſtitutiua illius ſumitur ab obiecto. Quæ ratio vt applicetur ad ſpecificationem actus in genere morali; ſolum reſtat probare, quod etiam in quantum moralis determinetur, & dependeat ab obiecto vt à ratione formali.

16 Hinc *autem* oritur triplex Difficultas circa iſtam ſpecificationem moralem actus ab obiecto. *Prima*: Quia in illa aſſignanda, videtur *D. Thom.* circulum committere; cum enim ſpecificatio moralis ſumi debeat ab obiecto conſiderato in genere moris, & non in eſſe naturæ, ad explicandum quid ſit obiectum in eſſe moris, dicit *D. Thom. artic. 1. cit.* ad primum: *Quòd res exteriores licet in ſe ſint bona, non tamen ſemper habent debitam proportionem ad hanc vel illam, actionem, & ideò in quantum conſiderantur vt obiecta talium actionum, non habent rationem boni.* Ecce manifeſta commiſſio circuli; Actus ideò eſt bonus, quia obiectum eſt bonum morale, & non ſolùm naturale: obiectum autem ideò eſt bonum morale, quia proportionatur tali actui. Quæ eſt iſta moralitas in obiecto ex qua actus ſpecificatur in genere moris, ſi ideò obiectum bonum morale eſt, quia proportionatur actui? *Et præterea vrgetur* hoc exemplo actuum indifferentium. Nam actus iſti etiam in ſpecie ſua, & ex obiecto indifferenti morales ſunt, & tamen in vi obiecti antecedenter ad circunſtantias, & finem nihil ſupponunt conſonum, vel diſſonum rationi, vel actui vt morali, aliàs indifferentiam non haberent; ergo non opportet quod omnis moralitas ſpecifica ſumatur ex obiecto, etiam includendo moralitatem indifferentem.

Secunda *Difficultas* eſt in eo quod dicitur 17
hanc bonitatem ex obiecto eſſe primam. *Contra eſt. Tum*, quia prima ratio, quæ reſplendet in actu, & ſumitur ex obiecto eſt generica, hæc enim prior eſt ſpecifica; ergo ſpecifica non eſt prima. *Tum*: quia actio ſpecificatur à ſuo principio, vt ſupra *Quæſt. 1. art. 3.* docet *Sanct. Thom.* Ex ordine autem ad ſuum principium habet actus conuenientiam aliquam, vel diſconuenientiam in genere moris, quia illud principium eſt voluntas, quæ de ſe eſt operatiua cum ſubiectione ad regulas rationis; ergo ex ordine ad tale principium ſumitur moralitas actus antecedenter ad obiectum. Et ſic obiectum non dat primam bonitatem, ſeu ſpeciem in genere moris. *Addo*, quòd ſi bonitas, vel malitia ſumitur ex obiecto, ſequitur quod per prius ſit in actu externo, quam in interno, cuius oppoſitum docet *D. Thom. in hac Quæſt. 20. art. 1. Et ſequela patet*; Quia actio externa eſt obiectum actus interni, ſicut cum dico: *Volo dare eleemoſynam*, largitio illa eleemoſynæ eſt actus externus, & ille eſt obiectum talis volitionis, ergo prius habet bonitatem moralem actus externus, quàm internus. Et de ipſo actu externo poteſt currere eadem difficultas; Quia ille actus eſt verè humanus, & moralis, ſiquidem imputatur nobis, & punitur, vel præmiatur; & tamen non accipit bonitatem ab obiecto, quia obiectum eſt donatio ipſa eleemoſynæ, non enim ipſa pecunia, ſeu res quæ donatur aliquid morale eſt, & hanc donationem non habet actu: ex aliquo extrinſeco, ſed per ſe ipſum.

Tertia *Difficultas* eſt circa quoſdam ſpeciales 18
actus, qui non poſſunt ſpecificationem habere ab obiectis, vel quia obiecta nimis ampla, & generalia ſunt, nec poſſunt ſpecificationem dare; vel quia non poſſunt vltimam, & determinatam ſpecificationem præbere. Exemplum primi eſt in illo actu ita communi, & generali: *Volo benè, vel ſtudioſè viuere*: *Volo peccare*, non determinando in quo obiecto, & in qua materia, ſed generaliter, ſicut cum aliquis accedit ad pœnitentiam cum propoſito de cætero non peccandi in nulla materia, iſti actus ſunt determinatæ ſpeciei, quia in indiuiduo exercentur tanquam actus morales, & liberi, & non ſunt indifferentes in indiuiduo; ergo boni, vel mali. Hanc autem ſpecificationem non poſſunt habere ab obiecto, quia obiectum eorum non eſt determinatum, & ſpecificum, ſed communiſſimum, ſiquidem complectitur omnia obiecta, & materias omnium virtutum, vel vitiorum; ergo moralitas ſpecifica non deſumitur ab obiecto. *Exemplum ſecundi* eſt in actu, qui ſumit bonitatem à fine, ſicut cum datur eleemoſyna in ſatisfactionem pœnitentiæ, vel in cultum diuinum: bonitas ſatisfactionis ſumitur ex illo fine, & ibi vltimò determinatur, & contrahitur ſpecies talis actus; ergo ſpecificatio vltima non ſumitur ex obiecto. *Quod præſertim* cõfirmatur ex eo, quod *D. Tho. ſupra Qu. 1. art. 3.* generaliter docuit ſpecificationẽ actuũ ſumi ex fine: ergo nũ ex obiecto, ratione

ſiquidem

ſiquidem finis intenti omnes alij actus ei ſubordinati voluntarij, & morales ſunt, quia inde vt à principio mouentur, & illud eſt formale in omnibus; & ſic loquitur *S. Thom.* de ſpecificatiooe morali, & de actu humann vt humanus.

19 Nihilominus, *Concluſio*, & aſſertio *D. Thom.* veriſſima eſt, & eius probatio maximè vrget; Quia actus non ſolum entitatiuè, & phyſicè coonſiderati, ſed etiam in quantum morales habent aliquam ſpecificationem; ergo debent illam deſumere ab obiecto. *Conſeq. patet*, Quia actus per hoc quod ſint morales non excluduntur à ratione, & natura actus, de cuius intrinſeco, & propriu conceptu eſt, quod ſuam ſpeciem, & quidditatem non habeant abſolutè ad ſe, ſicut Subſtantia, vel Quantitas, nec ad aliud vt ad purum terminum, ſicut Relatio, ſed ad aliud vt ad obiectum circa quod verſatur, & quod attingit, vt deſeruiens ipſi potentiæ, & ipſi operanti; vtimur enim actibus ad attingenda obiecta cognitione, vel appetitu, aut aliis potentiis: in his autem, quæ ſolum ſont propter aliud, ſeu erga aliud eſſentialiter, & per ſe, ita quod eorum eſſētia ad hoc munus ſolum deſeruit, neceſſe eſt quod totam ſuam ſpecificationem ex illo ad quod per ſe ordinantur deſumant, quia illud ſe habet tanquam formale reſpectu eorum, ſiquidem ſpecies, & quidditas talium, cum non ſit omninò abſoluta, & ſiſtens in ſe, etiam ſpecificatiuum, & formale eorum non debet eſſe omninn abſolutum, & in ſe, ſed extra, ſcilicet ad quod ordinantur: Actus autem etiam in quantum morales, non ſunt aliquid omnino abſolutum, & ad ſe, ſed erga aliud circa quod verſantur, quia moralitas eorum attenditur penes ea, quæ tractant, & circunſtantias, & alia extrinſeca, ſine quibus moralitas non deſumitur, & ſic Oſeæ 9. dicitur: *Facti ſunt abominabiles ſicut ea, quæ dilexerunt*: vbi ab obiectis dilectis deſumitur abominatio operantium. Verſantur. ergo actus in quantum murales circa obiecta.

20 Anteced. *autem manifeſtum eſt*, Quia Virtutes etiam in quantum morales diſtinguuntur, & ſpeciem ſuam habent non minus, quam ſcientiæ, aut virtutes Theologicæ, quas conſtat diſtingui cum dicat *Apoſt.* 1. ad Corinth. 13. *Nunc autem manent fides, ſpes, charitas tria hæc*, & poteſt in homine peccatore manere fides, & ſpes ſine charitate: ſimiliter virtutes morales diſtinguuntur, vt Temperantia, & Iuſtitia, poteſtque aliquis excellere, & creſcere in vna, & non in altera: *Nec poteſt dici*, quod ſolo numero diſtinguuntur, ſic enim vna virtus ſufficeret, & aliæ ſuperfluerent. Ergo ſimiliter actus morales earum, ſpecie diſtinguuntur ſicut, & ipſi habitus; ergo ab obiectis.

21 Ad *primam Difficultatem Reſp.* Nullum à *D. Thom.* committi circulum in aſſignanda moralitate actus, & obiecti, quia moralitas actus ſumitur ex obiecto, vt regulato regulis rationis. Obiectum autem ipſum non dicit *D. Thom.* quod ex proportione ad actum ſumit moralitatem ſuam; re vera enim eam ſumit, non ex actu, ſed ex ipſis regulis, quibus ratio in obiectis attingendis, ſeu operationibus faciendis regulari debet verbi gratia: ex lege, ex voluntate diuina, ex fine, ſicut *D. Thom. in Quæſt.* 19. oſtendit ex iſtis principiis deſumi regulabilitatem, & moralitatem actuum interiorum moralium. Dicit autem in illa ſolutione ad primum art. 2. quæſt. 18. *Quod res exteriores licet in ſe ſint bona, tamen non ſemper habent debitam proportionem ad hanc: vel illam actionem*, non quia eam ab actione deſumant vt à principio formali, ſed quia deſumunt eam à regulis rationis, & aliquando res ipſæ talis conditionis ſūt, vt hanc proportionem, & regulabilitatem moralem debitam non habeant, vt poſſitquis debitè illis vti, & propterea ſtat benè, quod res aliquæ in ſe, & entitatiuè bonæ ſint, & tamen in quantū obiecta, & proportionata moraliter ad vſum, & actionem operantium bonæ non ſint, & hæc proportio præcedit in obiecto ante actione, ſed non ab actione deſumitur, ſed à regulis rationis, & prudentiæ; & ſub hac proportione, & regulatione ab illis regulis deſumpta actionem ſpecificant, ab eaque attinguuntur, & ei proportionantur in linea morali.

Et *ſic ſolutum* relinquit *D. Thom.* illud argumē- 22
tum quod propoſuerat ibi ex *Auguſt.* Quod in rebus non eſt malum, ſed in vſu peccantium; ergo actio non habet malitiam ex obiecto; *Reſpondet:* directè explicando ſenſum *Auguſt.* In rebus ſecūdum ſe, ideſt, entitatiuè cōſideratis non eſt malū, *concedo*: in rebus in ordine ad vſum peccantium diſpoſitis, & proportionatis, *nego*. Sunt autem obiecta actionum vt proportionata ipſis, quam tamen proportionem moralem non accipiunt ab ipſis vt à ratione formali, ſed à regulis rationis, licet eam habeant actum vt ad extremum cui proportionantur.

Ad *Exemplum* de actibus Indifferentibus *Reſp.* 23
Quod actus indifferens ſumit ſuam moralitatem indifferentiæ ab obiecto, quatenus de ſe neque conformatur, neque difformatur legi, ſed ab ea permittitur, & in hoc eius regulatio, ſeu menſuratio moralis conſiſtit; nempè quod ſit res permiſſa à lege, non præcepta, neque prohibita, & hoc habet actus indifferens ex parte obiecti præcisè conſiderati, ita quod ex illo nec eſt bonus, nec eſt malus. Et ſic ſumit actus indifferens ſpeciem moralem ab obiecto, quæ eſt ſpecies indifferentiæ quantum eſt ex nuda obiecti conſideratione. Quando autem determinatur vt ſit ſpecies boni, vel mali propter finem, vel circunſtantias adiunctas, etiam ab obiecto recipit hanc ſpecificationē, quia finis, vel circunſtantia tranſit tunc in conditionem obiecti. Vnde ſemper verificatur, quod actus ſumit ſpeciem moralem primam ab obiecto, ſiue ſit ſpecies indifferentiæ, ſiue ſit ſpecies determinata boni, vel mali, de quo amplius dicemus *ſeq. Diſput.* agendo de actu Indifferenti.

Ad *ſecundam Difficultatem Reſpond.* Bonitatem 25
ex obiecto dici primam comparatiuè ad illam, quæ ſumitur ex circumſtantiis, quia hæc accidentalis eſt. Quod ſi circunſtantiæ tranſeunt in conditionem obiecti, tunc ab illis ſumetur prima bonitas, non quatenus circumſtantiæ ſunt, ſed quatenus obiecti rationem induent; & ſic illa, quæ eſt ex obiecto ſemper eſt prima, ideſt, nulla ante illam conuenit actui, quia primum ad quod tendit & terminatur actus eſt obiectum. Bonitas ergo moralis, quæ ex obiecto deſumitur, prima eſt in actu, quia nihil ante obiectum occurrit in actu à quo habent bonitatem.

Ad *primam probationem* in contrarium *Dicitur*, 26
quod genus ad bonitatem, & malitiam moralem non eſt bonitas vel malitia, ſed aliquid ſuperius abſtrahens à bono, & malo, quod dicitur moralitas. Et hæc etiam genericè ſumpta deſumitur ab

ab obiecto genericè, & in communi ſumpto in linea morali. Et ſic ſemper manet certum, quod bonitas, quæ eſt moralis ſpecies ab obiecto deſumitur, nec tamen per hoc tollitur, quod etiam generica poſſit deſumi ab obiecto altius, & abſtractius conſiderato. Nec *D. Thom.* dixit primam moralitatem vt ſic, ſed primam bonitatem deſumi ab obiecto, & hæc moralitatis ſpecies eſt, ſicque ſpecies moralis ab obiecto ſumitur. De generica verò ratione non negauit ſumi etiam poſſe ab obiecto ſub alia conſideratione.

26 Ad *ſecundam probationem* Dicitur; Quod actionem poſſe ſpecificari à ſuo principio poteſt intelligi dupliciter. *Primo*, à ſuo principio effectiuo, & effectiuè influente. *Secundo*, à ſuo principio formali, & motiuo formali, quod etiam ex parte obiecti ſe tenet, quia obiectum non ſe habet tantum terminatiuè ad actum, ſed etiam motiuè, quatenus à tali obiecto mouetur potentia ad actum, ſi ſit potentia apprehenſiua mediante ſpecie impreſſa repræſentante, ſi ſit appetitiua, mediante obiecto apprehenſo, & propoſito per cognitionem. *Si primo modo* loquamur, non poteſt intelligi actionem ſpecificari à principio effectiuo, quatenus effectiuum eſt præciſè, nam efficientia, & productio potiùs reſpicit exiſtentiam rei, & eſſe quàm quidditatem, & ſpecificationem, datur enim productio, & efficientia, vt reducatur res de non eſſe ad eſſe. Si autem in principio effectiuo conſideremus non præciſam efficientiam, ſed formalem proportionem, & rationem, ſecundum quam producit hanc ſpeciem rei potiùs quam illam, vt quod calor producat calidum, frigus frigidum, ſic ſumitur etiam ſpecificatio actus à ſuo principio à quo egreditur, & elicitur, quatenus operatur per formam, quæ eſt ratio producendi illud, & ſic habet rationem principij formalis, fundat enim hoc modo principium effectiuum quartum modum per ſe, qui vtique in proportione, & coaptatione formæ efficientis ad ipſum effectum conſiſtit, vt quod ædificatur ædificet, calidum calefaciat, &c. & hoc etiam pertinet ad ſpeciem ipſam effectus, ſeu actionis. *Si verò ſecundo modo* intelligatur, manifeſtum eſt deſumi ſpeciem actus à principio formali, ſeu motiuo, quod ex parte obiecti ſe tenet, & hoc ſpecificare poteſt.

27 Ad *tertiam probationem* Dicitur, Quòd antecedenter ad ordinem, quem habet actus ad obiectũ non habet conuenientiam, vel diſconuenientiam moralem per ordinem ad ſuum principium elicitiuum, quod eſt voluntas, quia non regulatur iſta potentia, ſeu principium regulis moralibus rationis, niſi mediante obiecto, & operatione ſuper quæ immediatè cadunt illæ regulæ, nec enim lex præcipit niſi facere, quod eſt actus, aut non facere, quod eſt negatio actus, neque hæc præcipiuntur niſi quatenus illis attingitur aliquod obiectum, ſeu materia. Circa potentiam autem ſecluſo facere, & non facere non datur lex, aut præceptum: ergo neque regulatio, aut moralitas, quia hæc tota pendet à lege, & lex reſpicit ipſos actus, non potentiam ſine actu, vel omiſſione actus. Similiter neque actus regulantur ſine obiectis, eorumque attingentia: nec enim intellectus, aut lex diſponit de actu benè, vel malè faciendo, niſi iuxta obiectum circa quod verſatur, & attingentiam eius. Actus enim entitatiuè in ſe ſine obiecto, non eſt niſi quædam vitalis qualitas in actu ſecundo procedens à potentia, quæ ab obiecto accipit bonitatem, vel malitiam regulabilem per regulas rationis: antecedenter autem ad obiectum ſolùm habet proportionem entitatiuam cum ſuo principio, quatenus poteſt ab illa phyſicè, & entitatiuè emanare, & procedere vt actus vitalis, quæ proportio, & conuenientia ſolùm eſt in genere naturæ. In linea autem morali non habet conuenientiam, vel diſconuenientiam, niſi quatenus ſupponitur ordo ad obiectum regulatum regulis rationis, vel procedit à potentia vt ſubordinata tali obiecto ſic regulato.

Ad *vltimam probationem* Dicitur: actum exte- 28
riorem dupliciter conſiderari, & comparari ad interiorem *Primò* ſpecificatiuè, & prout in intentione, & apprehenſione poteſt antecedere, ſeu ſpecificare actum interiorem. *Secundò* executiuè; & in exercitio, quatenus ex actu interiori procedit tanquam effectus eius. *Primo modo* ſe habet vt obiectum actus interioris, & ſic prius habet bonitatem, aut malitiam non formaliter, ſed obiectiuè, quatenus ex ordine ad ipſum, vt ad obiectum actus interior ſumit ſpecificationem, & conſequenter regulationem boni, vel mali ſecundum regulas rationis. *Secundo autem modo* actus exterior non eſt obiectum, ſed effectus, & participat ab actu interiori bonitatem, vel malitiam, quatenus ab eo imperatur, & ordinatur in finem, aut etiam ab ipſo participat rationem voluntarij, ſi in ſe, & ex proprijs meritis voluntarius non ſit, ſicut actus ſenſibiles externi. Et quando *D. Thom.* docet loco allegato in argumento, ſcilicet, *Quæſt.* 20. *art.* 1. quod *bonitas, & malitia prius eſt in actu externo, quam interno*, loquitur in hoc ſecundo ſenſu; ſcilicet de actu externo, & eius moralitate prout in executione, & exercitio, ſic enim deriuatur moralitas ab actu interno, & cauſatur ab illo, & conſequenter antecedit in actu interno. Sed tamen ſi actus externus conſideretur vt obiectum, quod in intentione, & apprehenſione præcedit actum interiorem, eo quod intendimus exequi, & facere actum externum, ſic prius intelligitur obiectiuè moralitas in actu externo, quatenus eſt prius in intentione, & obiectiuè.

Cum *autem* inquiritur de ipſo actu externo; 29
quod obiectum habeat, à quo ſumat bonitatem, vel malitiam moralem, v.g. executio furti, largitio eleemoſynæ? *Aliqui exiſtimant* obiectum talis actus eſſe rem ipſam externam circa quam verſatur actio, v.g. pecuniam, quam fur apprehendit, mulier quã quis cognoſcit, prout talis res externa conſideratur vt materia illius actionis menſuranda, & attingenda ſecundum regulas rationis, vel præter illas. *Alij dicunt* hanc materiam externam propriè non eſſe obiectum de quo ratio diſponit, quia obiectum actus externi, & interni idem eſt, ſed hanc materiam externam eſſe circunſtantiam *Quid*. Et ita aſſignant pro obiecto actus externi ipſummet actum prout in facto eſſe conſummatum circa talem materiam, & ſic prout in facto eſſe ſe habet vt obiectum ſuimet in fieri, & in tendentia.

Sed *prima Sententia* magis videtur *D. Thom.* qui 30
perpetuò docet obiectum actus eſſe materiam circa quam verſatur, vt in hac *Quæſt.* 18. *art.* 2. *ad* 2. & infrà *Quæſt.* 73. *a.* 3. *ad* 1. *& Quæſt.* 2. *de Malo art.* 4. Specialiter autem quod in furto res aliena non ſit circunſtantia, ſed ſubſtantia, docet ſupra *Quæſt.* 7. *artic.* 3. *ad* 3. Circunſtantia autem *Quid* eſt ipſe effectus, ſeu damnum quod ex tali

operatione

operatione conſequitur. Ex fœminam eſſe alienam, vel conſanguineam, atque adeò ex parte illius diſtingui ſpecies luxuriæ docet *Sanct. Thom. 2.2. quæſt. 154. artic. 1. ad 1.* Certè res volita adextra eſt finis, quem aſſequi nitimur, & apprehendere, & ſic Deus ipſe in ſe eſt beatitudo noſtra obiectiua, & vltimus finis, *qua*; formalis autem beatitudo eſt ipſe actus viſionis Deum aſſequens. Ergo obiectum actionis externæ non eſt ipſamet operatio in facto eſſe, ſed res illa, quæ à tali actu etiam in facto eſſe conſiderato apprehenditur, ſicut finis auari eſt pecunia, luxurioſi fœmina, guloſi cibus, beati Deus; iſta enim ſunt obiecta, ſeu fines obiectiui. *Et cum dicitur*, Quod idem eſt obiectum actus interni, & externi, *Dicitur*; Quod obiectum vltimum, ſeu terminatiuum ad extra eſt idem, & hoc eſt ipſamet res, quæ attingitur immediatè actu exteriori, & mediante illo ab actu interiori. Et ita immediatum obiectum actus interni poteſt eſſe actus exterior, qui tangit rem ipſam externam, & quia totum hoc coordinatur inter ſe, moraliter cenſetur idem obiectum.

Expeditur tertia Difficultas; Diſquiritur de illo actu Volo ſtudioſè viuere.

31 AD *tertiam Difficultatem* negatur anteced. *Ad primam probationem* circa illum actum *Volo ſtudioſè viuere: Volo peccare*, non determinando aliquam materiam ſpecialem peccati, vel virtutis, varij ſunt modi dicendi, tùm in aſſignanda ſpecie actus ex parte obiecti, tùm in aſſignanda virtute, ſeu habitu à quo elicitur.

32 Circa *ſpecificam rationem actus*, Aliqui dicunt illum actum eſſe quidem vnum entitatiuè, quia vnica egreſſione procedit à voluntate, & vnica elicientia, ſed non eſſe vnum moraliter, ſed virtualiter multiplicem, iuxta multiplicem bonitatem virtutum, vel malitiam vitiorum. Sed tamen negari non poteſt; quod ille actus non ſolum ſit formaliter actus phyſicus entitatiuè; ſed etiam ſit formaliter, & actualiter moralis, quia formaliter eſt liber, & regulatus regulis rationis, aut illis diſſonus, ita quod illo formaliter mereri poſſumus, vel peccare, & de facto actu, & formaliter peccat, qui dicit, *Volo peccare* abſoluè etiam ſi non deſignet materiam in qua vult peccare, ſufficit quod voluntatem habeat peccandi. Si ergo formaliter eſt actus moralis bonus, vel malus; ergo etiam in linea morali opportet aſſignari illi rationem ſpecificam vnam, in qua contineantur virtualiter omnes illæ bonitates vel malitiæ, quia non poteſt ille actus formaliter eſſe omnes illæ ſpecies, & tamen formaliter eſt moralis, ergo formaliter habebit vnam ſpeciem, & virtualiter continebit plures, quia plures iſtæ virtuales, ſine aliquæ formali non ſunt. Quæ eſt ergo iſta formalis, in qua iàm multæ continentur virtualiter, & quàm ſpeciem habet? Vel ſi ſolum virtualiter habet plures, & formaliter nullam; ergo formaliter non peccat, qui dicit *Volo peccare*, ſiquidem nulla ſpecie peccati formaliter peccat, & ſic formaliter, & actu peccator non eſt, cum tamen velit pro omni materia peccare.

33 Alij *dicunt*, & concedunt illum actum eſſe moraliter, ſeu in genere moris vnum, ſed dicunt non eſſe neceſſe aſſignare in obiectum rationem vnam ſpecificè, ſed poſſe aliquem habitum, vel actum ſpecificari ab obiecto ſolùm genericè, vel analogicè vno, ſicut Metaphyſica ſpecificatur ab ente vt ſic, Phyſica ab ente mobili, Arithmetica à numero quæ ſolùm genericè ſunt vnum. Et hæc eſt ſententia *P. Vazq. hic diſp. 50. cap. 2.* Sed tamen licet dubitari non poſſit quod ex parte materialis obiecti poſſit actus, vel habitus verſari circa amplitudinem genericam, vel etiam analogicam obiectorum vt in allatis exemplis manifeſtantur, & potentiæ ipſæ vt intellectus, & voluntas habent vnitatem potentiæ cum amplitudine obiecti in tota latitudine entis, tamen negari non poteſt, quod ex parte obiecti formalis, ſeu rationis formalis tendendi, aſſignanda ſit aliqua ratio vna ſpecificem quando habitus, vel potentia, aut actus vnum quid ſunt ſpecificè, vt patet diſcurrendo per omnes potentias, & quia aliàs non poterit eis aſſignari ſpecificatio ex parte obiecti, niſi ſit vna, neque vna eſſe poterit, niſi in aliqua ratione formali detur conuenientia, & vnitas. Vnde Author iſte ſupponit rem valdè alienam à vera Philoſophia, videlicet quod actus, & habitus recipiunt ſpeciem ex obiectis non conſideratis in eſſe, & formalitate, obiecti, ſed in eſſe rei, reijcitque diſtinctionem communiter receptam de obiecto in eſſe rei, & in eſſe obiecti, materiali, vel formali, vt conſtat apud ipſum *1. p. Diſp. 7. cap. 3.* contra quem egimus *1. Tom 1. p. diſp. 2. artic. 7.* Vnde non poſſumus huic doctrinæ acquieſcere, ſed inquirenda eſt vnitas ſpecifica illius obiecti, ſi actus eſt vnus in ſpecie, ſicut in Metaphyſica, & Phyſica aſſignatur vna ratio ſcibilis, ſeu vna abſtratio, & immaterialitas ſub qua illa omnia obiecta tractantur, & inſpiciuntur à talibus ſcientiis, vt *loco cit.* & in *Logica Quæſt. 27.* latè tractatum eſt. 34

Quare Alij aſſignant vnitatem ſpecificam moralem huius obiecti, quod ſcilicet eſt obiectum vnum, quia terminat vnum actum. Sed hoc, niſi amplius explicetur eſt committere circulum, *dicimus enim*, Quod ille actus eſt vnus vnitate deſumpta ab obiecto, quia ſcilicet obiectum eſt vnum. Et cum inquirimus, In quo eſt vnum illud obiectum. *Dicimus* eſſe vnum, quia terminat actum vnum, & ſic facimus circulum nihil magis explicantes in vna ratione, 35
quam in alia.

Denique Alij diſtinguunt, quod illud obiectum poteſt eſſe commune, vel communitate prædicationis; & vniuerſalitatis; vel incluſionis. *Et primò modo* dicunt elici illum actum immediatè à voluntate quatenus tendit in obiectum ſuum in communi, quatenus eſt bonum rationale, vel ab illo deficit per peccatum; propriè enim obiectum peccaminoſum non eſt obiectum voluntatis, ſicut nec falſum intellectus, ſed ab illo deficit. *Secundò modo* dicunt habere rationem ſpecificam, & determinatam, ſicut ens vt includit omnia genera ſpecificat Metaphyſicam. Sed quomodo iſta incluſio obiectiua omnium generum ſpecifica ſit, Authores iſti non explicant. Neque in Metaphyſica apparet, quod ens vt includens omnia genera non æquè maneat tranſcendens, & analogum, & prædicabile de illis, ſed reddatur ſpecificum. Quod ſi redditur ſpecificum in ratione ſcibilis, hoc pertinebit ad abſtrahibilitatem, & immaterialitatem, ſub qua obiectum à ſcientia conſideratur, & ſic deberet explicari, quid in obiecto morali reddat vnum ſpecificè tale obiectum.

36 Circa *Virtutem* etiam, & habitum à quo ille actus ita generalis elicitur, variant Authores. *Aliqui aſſignant* pro eliciendo illo actu, *Syndereſim*. Sed ſynderesis eſt in intellectu, quia eſt habitus principiorum practicorum, ille autem actus elicitur à voluntate dicendo, *Volo ſtudioſè viuere, Volo peccare. Alij* aſſignant *Iuſtitiam legalem*, vel *Obedientiam*. Quæ quidem virtutes ſunt in voluntate ſubiectiue, ſed earum obiectum longè diuerſum eſt ab iſto actu, de quo loquimur, quia Iuſtitia legalis reſpicit rationem debiti, quod habemus erga bonum commune, ideſt, erga Rempublicam, & Communitatem, vt tale bonum cóſeruetur, & nos ad illud ordinemur, & ſimiliter ad gubernatorem, & caput talis Reip. vt in ſe continet bonum commune. Similiter obedientia reſpicit debitum ad ſuperiorem in hoc quod eſt parere, & ſubiici præceptis eius. Vnde tales virtutes non attingunt materias omnium virtutum in communi, ſicut hic actus, *Volo ſtudioſè viuere, Volo amplius non peccare in materia quacumque.*

37 Denique Alij reducunt iſtum actum ad ſpeciem quandam innominatam, cuius munus eſt ferri circa communem rationem virtutum. Sed tamen iſtas ſpecies innominatas ſemper ſuſpectas habeo, videntur enim ad libitum multiplicari, nec contra illas argumenta fieri poſſunt, quia innominatè ſunt. Nam pari ratione poſſet quis fingere vnam ſpeciem innominatam pro iſto actu, *Volo benè operari in ordine ſupernaturali*, aliá pro iſto actu, *Volo benè operari in omni virtute, quæ eſt ad alterum*. Et ſic iuxta combinationes varias diuerſarum virtutum, promptum erit aſſignare diuerſas ſpecies innominatas, ſicut aſſignatur pro tendentia in communem rationem virtutum.

38 Quare *his omnibus omiſſis*, in quibus ſatis ſe diſcruciant Authores; *Breuiter Dico*, Quod ille actus *Volo ſtudioſè viuere, ſeu non amplius peccare*, aut etiam eius oppoſitum, *Volo abſolutè peccare*, poſſunt deſignare, vel actum circa finem per modum intentionis, vel actum circa media, & per modum electionis, tangendo materias virtutum in communi, & in confuſo. Cum enim virtutes morales ſint habitus electiui, non verſantur circa finem tanquam circa materiam, ſed circa media eligendo, & ordinando illa conuenienter ad finem, qui præſupponitur ad electionem, ſiquidem ex intentione finis mouetur voluntas ad electionem mediorum.

39 Si *ſumatur* ille actus in vi electionis, *Dico* non poſſe eſſe vnum actum nec in ſpecie, nec in indiuiduo; quia non poteſt dari vna electio circa omnes materias virtutum, ſed quælibet virtus verſatur circa diuerſam materiam, & diuerſam moralitatem reſpicit in illa; vt enim oſtendit *D. Thom. infra Quæſt. 60. art.* 2. non datur vna ſola virtus moralis, ſicut poſuerunt Socrates, & Alij, licet ex parte intellectus detur vna ſola prudentia dirigens omnes virtutes, quia appetitus diuerſo modo moderatur diuerſa appetibilia, & diuerſam moralitatem, & commenſurationem inuenit in diuerſis materiis, quæ diuerſo modo tendunt ad finem, licet prudentia vnica ſit, quæ omnia illa regulare poteſt, eo quod reſpicit illas omnes menſurationes diuerſas vt vniuntur in vno fine humano, iuxta quem, vel in ordine ad quem diſpenſantur variæ regulationes in diuerſi medijs, & materiis, ſicut Princeps vnica poteſtate, & gubernatione diſpenſat varia officia, & miniſteria Reipub. quæ in ſe diuerſa ſunt, & diuerſam regulationem gubernationemque recipiunt, licet ab vno regimine Principis dirigentur, qui omnia illa vnit in fine ſuperiori, & communi totius Reipublicæ.

Si *vero* ille actus *Volo ſtudioſè viuere* ſumatur in vi intentionis, ſic verſatur erga finem humanum, qui vtique eſt viuere ſecundum rationem, & ſic includit omnes materias virtutum, ſeu benè agere in omni materia virtutum non formaliter, ſicut quando in particulari eligit hanc, vel illam materiam, ſed virtualiter, eo modo quo media includuntur virtualiter in amore intentiuo finis. Et ſic ille actus poteſt eſſe vnus, & in ſpecie, & in diuiduo, nec repugnat hoc modo complecti omnes materias virtutum, ſcilicet virtualiter, ſicut omnia media virtualiter includuntur in fine. 40

Sic *ergò* non erit difficile illi actui aſſignare vnam rationem ſpecificam ex parte obiecti, & ſimiliter vnum habitum, ſeu principium, à quo ille actus egrediatur. *Dico enim*: Quod ſi ille actus ſe habeat vt electio circa materias virtutum, cum non ſit vnus actus, ſed plures iuxta diuerſas materias virtutum, non eſt neceſſe aſſignare illi vnum obiectum ſpecificum, quia non eſt vna electio. Nec poteſt dari vnus actus, qui per modum electionis tendat in omnes materias virtutum in communi, ſicut nec poteſt dari vnus actus, qui per modum ſcientiæ tendat in omnes concluſiones omnium ſcientiarum in communi, eo quod electio eſt actus certus, & determinatus voluntatis ex determinato fine procedens ad accipiendum vnum præ alio, & actus ſcientiæ procedit ex determinatis præmiſſis ad inferendam concluſionem, & ſic non eſt dabilis vna virtus, quæ talem electionem faciat, nec vna ſcientia, quæ talem concluſionem inferat. 41

Accipiendo *autem* illum actum pro actu intentionis (ſicut re vera eſt) *Dicimus*, Quod ſpecifica eius ratio, & vna eſt finis ille vniuerſalis totius vitæ humanæ, ſcil. viuere ſecúdum rationem, quod ad amorem vniuerſalis finis pertinet (vt ſtatim amplius declarabitur) iſte autem finis, licet in cauſando, & finalizando ſit valdè vniuerſalis, & complectatur, atq; contineat virtualiter omnia media in quæ influit: tamen in ſe ſpecificè vnus eſt, & vnam rationem habet ſufficientem ad terminandum vnum actum: ſicut charitas reſpiciens Deum ſub ratione vniuerſaliſſima finis vltimi reſpicit rationem vnam ſpecificè, quia finis ille vnus eſt; imò virtutes, & habitus quanto ſuperiores, & vniuerſaliores ſunt in cauſando, tanto maiorem habent vnitatem in ſpecificando, quia obiecta quanto ſuperiora, magis ſunt vnũ in eſſendo, & ſic Metaphiſica eſt vna ſcientia, licet attingat ens in communi, & Theologia, quæ attingit Deum, & Religio, quæ reſpicit cultum Dei, & Iuſtitia legalis, quæ reſpicit debitum boni communis. Sic intentio finis vltimi humanæ vitæ prout dicit, & intendit viuere ſecundum rationem vnus actus erit, & vnam rationem ſpecificatiuam inueniet in illo fine qui Vnus eſt. 42

Dices: Iſte actus *Volo ſtudioſè viuere* ſupponit intentionem finis, & ex illo naſcitur ex eo enim, quod diligo Deum prorumpo in hunc actum *Volo in omni materia ſtudioſè agere, & in nulla materia amplius peccare*; ergo iſte actus non eſt ipſa intentio finis, ſed ex intentione ſequitur, atque adeò erit electio. Nec eſt 43

inconueniens

Inconueniens dari aliquem actum electionis; qui omnes materias virtutũ tangat in cõmuni, ſicut etiã in intellectu datur aliqua ſcientia, quæ omniũ ſcientiarum materias attingat, ſcilicet Metaphyſica, & tamen eſt vna ſcientia.

43 Reſp. illum actum poſſe dupliciter fieri ſeu elici. *Vno modo* conſequenter ad dilectionem Dei; alio modo antecedenter. Conſequenter quidem, quatenus diligendo Deum ſuper omnia, in ly *ſuper omnia* explicatur affectus non offendendi ipſum in aliqua materia, & conſequenter ſtudioſè agendi in omnibus, quia qui in nullo vult peccare, neque offendere Deum, vult ſtudioſè agere in omnibus. Et tunc ille actus non eſt diſtinctus ab actu intentionis, quo Deus diligitur vt finis, ſed eſt explicatio illius actus, quatenus ly *ſuper omnia* explicatur per hoc quod eſt *in nullo peccare, & offendere*, quia in hoc conſiſtit *ſuper omnia appretiatiuè*, ſcil. quod nihil præponatur Deo. Et ſic ille actus non eſt actus electionis, neque effectus ipſius intentionis ab ipſa deriuatus, ſed eſt pars quædam ipſius actus intentionis; ſeu inadæquata ratio illius, quatenus in illo actu inuoluitur dilectio Dei ſuper omnia, & ly *ſuper omnia* explicatur illo actu, & ſic magis eſt explicatio quædam illius actus, quam diuerſus aliquis actus ab ea effectus, & deriuatus.

44 Antecedenter autem fieri poteſt ille actus quatenus procedere poteſt ab appetitu naturali voluntatis, quem habet viuendi ſecundum rationem, quem appetitum non eſſe virtutem moralem) quia hæc eſt habitus electiuus, & verſatur circa media) ſed aliquid altius virtute morali tanquã principiũ quoddã, & ſeminariũ virtutũ moralium exiſtens in voluntate, docet *D. Thom. inf. q. 63. art. 1. in corpore. & art. 2. ad 3.* Talis autem appetitus boni ſecundum rationem cum non ſit virtus moralis, quæ eſt electiua mediorum in materia determinata, ſed aliquid altius virtute, & quaſi inchoatio quædam, ſeminariũque; virtutum non reſpicit media, ſed finem, quatenus propria hominis perfectio eſt viuere, & operari ſecundum rationem, & hoc accipitur vt finis naturaliter à voluntate deſideratus, quia naturaliter ineſt appetitus boni ſecundum rationem, etſi non explicitè conſideretur Deus, ex illo enim vniuerſaliſſimo principio à Syndereſi attacto *declina à malo & fac bonum*, deducitur, & innaſcitur in voluntate iſte appetitus boni generaliſſimus. Ad quem appetitum An ſufficiat ipſa ſola potentia voluntatis, An requiratur aliquis habitus ſuperadditus correſpondens Syndereſi, variant Theologorum Placita, de quibus agemus infra circa dictam *Quæſt. 63. Diſp. 16.*

45 Ex *quibus colligi* poterit à qua virtute eliciatur iſte actus *Volo ſtudioſè viuere*, poteſt enim elici à *Charitate* ſi actus ille ſit ſupernaturalis perfectus, & efficax, vel ſi ſit imperfectus à *Pia Affectione* ſupernaturali, quæ antecedit finem, & eſt actus concupiſcens bona ſupernaturalia repromiſſa, vt dicam in Materia de Fide. Similiter & actus oppoſitus *Volo peccare*, ab habitu *Odij Dei*. Poteſt etiam elici actus ille bonus in ordine naturali ab illo naturali appetitu boni ſecundum rationem, quod eſt principium, & ſeminarium virtutum, & oppoſitus actus *Volo peccare*, ab *Appetitu deprauato*, quo quis conatus vincere hunc appetitum, etſi totaliter non poſſit extinguere, poteſt tamen ad id conari deprauata voluntas.

Quod ſi *dicas*: Nam *D. Thom. 2. 2. q. 17. art. 1.* dicit: *Quod vbicumque inuenitur aliquis actus hominis bonus reſpondet alicui virtuti.* Et *Quæſ. 81. art. 2. Quod neceſſe eſt dicere omnem actum bonum ad virtutem pertinere. Reſp.* Ita eſſe, ſed non oportet hoc ſolum intelligere de virtute electiua, aut ſtrictè dicta, ſed etiam de ea quæ verſatur erga finem, vt charitas & ſpes, vel quæ eſt principium, & ſeminarium virtutum, & eminentiori modo eſt virtus. *Quod vero obiicitur* de Metaphiſica. *Dicimus* ipſam non attingere omnium ſcientiarum concluſiones eliciti uè, & proximè, poſſe tamen attingere quaſi imperatiuè, & remotè, quatenus poteſt principia aliarum ſcientiarum defendere, & explicare, & earum concluſiones corroborare. Et eodem modo in voluntate poteſt aliqua virtus imperare aliis virtutibus moralibus, vt charitas, Religio, Iuſtitia legalis, aut etiam dirigere, vt Prudentia. 46

Ad *ea quæ* in hac tertia difficultate reſtabant expedienda, & ſupra poſita ſunt, *Reſp.* Quod circunſtantia quando dat bonitatem ſpecificam non manet in ratione circunſtantiæ, ſed tranſit in conditionem obiecti: quando verò non tranſit in conditionem obiecti, neque dat primam, & ſpecificam moralitatem, ſed vltimo conſummat, tunc dat bonitatem, vel malitiam accidentalem, & determinat illam primam determinatione quadam accidentali, ſicut cum à virtute ſuperiori imperante accipit virtus inferior aliquam ordinationem ad finem extrinſecum, quod ipſi accidentale eſt, vt quod eleemoſyna, vel ieiunium ordinetur ad pœnitentiam, vel ad charitatem. Quomodo vero circunſtantia tranſeat in conditionem obiecti, & quando maneat ſolum in ratione circunſtantiæ, & accidentalis bonitatis, vel malitiæ? Dicemus *infra Diſput. 10.* Quando verò *D. Tho.* ſupra *Quæſt. 1. art. 3.* generaliter docet ſumi ſpecificationẽ actus moralis à fine: iam ſupra *Diſp. 1.* id expoſuimus, loquitur enim vel de ſpecificatione actus interioris, ſeu imperantis, qui habet finem ipſum pro obiecto, non pro circunſtantia; vel ſi extendatur hoc ad actum exteriorẽ, & imperatum loquitur de ſpecificatione illius finis, vt participata in actu externo, & imperato accidentaliter, licet in actu interiori ſit eſſentialiter, quia eſt eius obiectum, *vel denique* loquitur non ſolum de fine vltimo, ſed etiam de fine proximo, id eſt, non ſolum de fine operantis, ſed etiã de fine operis, & hic eſt idem, quod obiectum talis actus. Quare ſemper prima, & ſpecifica bonitas, ex obiecto eſt formaliter loquendo. 47

ARTICVLVS III.

Quomodo Finis, & aliæ Cercunſtantiæ ſint principia bonitas, vel malitiæ moralis?

MVlta *quæ pertinent* ad finem quantum ad munus ſpecificandi, vel circunſtandi Tractauimus ſupra *Quæſt. 1. art. 3. circa 3. difficultatem.* Vt autem poſſimus in præſenti Difficultates aliquas expedire ad intelligendum quomodo finis ſit principium moralitatis, & quomodo actus ab illo moralitatem habeat, aliqua ex his quæ ibi diximus breuiter hic ſupponenda ſunt. 5

2 Et *primo ſuppono*, diſtinctionem iſtam finis, quod alius eſt *finis operis*, alius *operantis*: qua diſtinctione cognita, etiam, aliæ diuiſiones finis innoteſcent, quæ circa finem verſantur, & idem ferè explicant quod iſta prima diuiſio. Vocatur *finis operantis*, ille qui ex intentione operantis habetur: *finis operis*, qui ex propria natura, & tendentia actus. Et ideò *finis operis* eſt obiectum ipſum ad quod terminatur actus, quia actus terminatur, & finitur in attingendo ſuo obiecto. Quidquid vltra obiectum ab actu attingitur, non ex natura, & propria ratione talis actus eſt, ſed ex directione, & ordinatione alterius actus imperantis. *Finis autem operantis* eſt, id quod tendit intentio operantis, & ideò licet talis finis reſpectu intentionis ſit obiectum, tamẽ reſpectu aliorum actuum eſt mouens, & finalizans, & quia operans efficit alios actus iuxta quod mouetur ab intentione, & iuxta finalizationem, quam ab illà accipit, ideò dicitur finis operantis, quia non eſt tantum obiectum, & finis vnius actus, ſed operantem mouet, vt alios actus efficiat, & ad illos dirigit, atque impellit.

3 Hinc *naſcuntur* diuerſæ acceptiones, & diuiſiones finis, ſcil. finis intrinſeci, & extrinſeci; remoti, & proximi; ſpecificantis, & mouentis; quæ omnes coincidunt cum diuiſione illa finis operis, & operantis, aut magis illam explicant. Nam quia finis intentus mouet, & dirigit ad alios actus, qui poſt intentionem ſequuntur, & reſpectu illorum extrinſecè ſe habet, quia ſolum ad illos mouet, non eos ſpecificat, & conſequenter non attingitur proximè ab illis actibus; ſed remotè, vtpotè ex alio mouente, & dirigente, ideò finis operantis vocatur etiam finis mouens, extrinſecus, & remotus reſpectu actuum ab eo imperatorum: finis verò operis vocatur etiam proximus, extrinſecus, & ſpecificans, quia obiectum actus eſt: ſicut velle dare eleemoſynam habet pro obiecto, ſeu fine operis ipſam largitionem eleemoſynæ, ſed ſi detur propter Deum, vel propter vanam gloriam, aut propter aliom reſpectum, ille reſpectus dicitur extrinſecus actui, quia ab alio actu ſibi extrinſeco, ſcil. ab intentione prouenit. Et quanto plures ex his reſpectibus aliquis multiplicat in operando, tanto magis dicitur ex intentione operari, & ſecundas intentiones habere.

4 Hinc *deducitur*: Quomodo finis computetur inter Circunſtantias, & quomodo ſpecialem modum inter ipſas habeat, & ſpeciali modo ſit principium moralitatis in actibus. Eſt quidem *Circunſtantia*, quatenus finis operantis, & intentio ipſa extrinſeca eſt actui imperato, quia non pertinet ad eius obiectum, & conſequenter non præbet ipſi actui ſpeciem, & ſubſtantiam, ſed extra illam eſt. Quidquid autem non præbet ſpeciem, quidditatem actu, accidentaliter comparatur ad illum, & circunſtare dicitur. Finis autem vt finalizans, & mouens extrinſecum non influit vt obiectum, ſed vt cauſa finalizans, & mouens ipſum operantem vt efficiat: & ideò extrinſecus ſe habet ad talem actum; & ex hac parte induere poteſt rationem circunſtantiæ. Sed ex hoc ipſo etiam inter circunſtantias habet ſpecialem influxum, & principalem locum, quatenus ita circunſtat, quod finalizat, & dat motiuum, ſeu rationem faciendi; reddimus enim rationem quare hoc, vel illud faciamus, ſcil. quia ob talem finem, & ex tali intentione operamur. Dependet ergo bonitas actus ſpeciali modo à fine, ſcilicet tanquam à motiuo, & ratione propter quam operamur. Quare finis reſpectu actus intentionis non eſt circunſtantia, ſed obiectum; reſpectu verò actus imperati, & directi ab intentione non eſt obiectum ſpecificans, ſed cauſa finalizans, quatenus voluntas ex vno actu mouetur ad alium, ex intentione ad electionem, ex fine ad media, ſicut intellectus ex principiis ad concluſiones. Et ſic pro ea parte qua finis eſt obiectum intentionis non eſt circunſtantia eius, ſed ſpecificatiuum: pro ea verò parte qua eſt dirigens, & mouens ad alios actus inde deriuatos eſt mouens extrinſecum, & poteſt moralitatem influere, ſicut circunſtantia, & ſicut dans accidentalem bonitatem actui, id eſt, ſuperadditam ad eam, quam habet ex obiecto proprio.

Et *in his omnibus* loquimur de ſpecie morali in linea, & genere morali, & non ſolùm in genere naturali. Nam etſi totum genus morale comparatum ad entitatem actus in genere naturæ ſit accidentale, tamen etiam intra ipſum genus, & lineam moralem aliquid datur ſpecificatiuum, & aliquid accidentale, & circunſtans: ſicut quod eleemoſyna, & ieiunium ſit bonum, ex obiecto habet, & hoc eſt ſpecificatiuum illius in genere virtutis, & moris; ſed quod vltra hanc bonitatem habeat etiam bonitatem alicuius finis, vt quod fiat in pœnitentiam, vel in cultum Dei, aut quod fiat in tali tempore, aut loco, vnde magnum bonum prouenit aliis, eſt bonitas ſuperaddita, & accidentalis. 5

His *ſuppoſitis*, ad videndum quomodo finis præbeat moralitatem actibus tanquam circunſtantia, & mouens extrinſecum, ſeptem difficultates explicandæ ſunt. *Prima*. Quomodo finis influat moralitatem in actum imperatum, & exteriorem tanquam circunſtantia, cum reſpectu eius ſe habeat vt principium dans rationem formalem appetibilis, & voluntarij, eo quod media habent appetibilitatem ex fine, ſicut concluſiones habent intelligibilitatem, & ſcibilitatem ex principiis. Vnde videtur eſſe complicatio, & repugnantia quod actus reſpiciat finem accidentaliter, id eſt, vt circunſtantiam, & ex alia parte dependeat ab ipſo eſſentialiter in ipſa ratione formali appetibilitatis, & bonitatis. *Secunda*: De quo fine loquatur *D. Thom.* quando dicit eſſe circunſtantiam, An ſolùm de fine vltimo, An etiam de intermedio? *Tertia*: Quænam relatio requiratur in actu erga finem vt ab eo participet bonitatem, & moralitatem, An requiratur actualis, vel virtualis; & quantum iſta duret? *Quarta*: An iſta bonitas, quæ participatur à fine ſit diſtincta ab ea, quæ participatur ab obiecto, & quomodo attingatur eodem, vel diuerſo reſpectu, ita quod illa, quæ eſt à fine, ſit accidentalis, quæ ab obiecto, ſpecifica: An verò ſit bonitas finis ſpecifica in omni actu deriuato ab ipſo, etiam in actu exteriori? *Quinta*: An ſit intrinſeca actui exteriori bonitas participata à fine: An ſolùm per denominationem extrinſecam? *Sexta*: Quomodo bonitas, ſeu moralitas ex fine dicatur generica reſpectu moralitatis participatæ ab obiecto? *Septima*: An contingat eundem actum participare malitiam à fine, & bonitatem ab obiecto, vel è conuerſo? 6

Prima

Prima Difficultas Remittitur.

7 DE *Prima difficultate* egimus ſupra *diſp.* 1. *art.* 3. *Difficult.* 3. Ibi poteſt latius videri. Breuiter *Reſolutio noſtra eſt*: Finem conſiderari poſſe triplici reſpectu. *Primò* vt obiectum ipſius actus interioris, ſeu intentionis. *Secundò*, vt motiuum, & ratio mediorum vt appetantur, quatenus media in ſui appetibilitate dependent à fine, ipſumque tangunt ſaltem indirectè, & in obliquo; eſt enim medium appetibile non gratia ſui, ſed alterius. *Tertiò* quatenus ex fine actus interior mouet ad exteriorem, ſeu imperatum, illique communicat accidentaliter, & participatiuè bonitatem, vel malitiam quam finis habet in ipſa intentione, ita quod actus præter bonitatem; quam habet ex obiecto, etiam ex reſpecto quem habet ad finem, & ad intentionem exprimit in ſe, & participat accidentali modo eius bonitatem, & malitiam, quam ex fine vt ex obiecto habet intentio, ſiquidem ex coordinatione iſtorum actuum inter ſe, vnus participat ab alio, nec enim ſtat vnum actum oriri ex alio, & coordinari cum illo, niſi ex eius influentia participet de eius ſpecie, ſiue in bonum, ſiue in malum.

8 Et *primò* modò conſideretur finis non eſt obiectum, neque ſpecificatiuum omnium actuum ad quos extendi poteſt cauſalitas, & imperium finis, ſed tantum actus interioris, quia licet alij actus ſubordinentur fini, & dirigantur ab eo vt à mouente, finalizante, non tamen ſubordinantur illi vt obiecto, & vt ſpecificanti, eo quod finis ſolùm eſt obiectum intentionis, electio autẽ; & alij actus imperati verſantur circa media. Non ergo in ratione obiecti communicatur aliis. Et loquimur de obiecto directè, & per ſe attacto, nam in obliquo etiam quæ verſantur circa media attingunt finem, eo quòd media ad finem ſe habent, ad illumque ordinantur. Et in hoc adduximus loca *D. Tho.* id expreſsè dicentis, & fundamentum ibi videri poteſt.

9 Si *Secundò* modo conſideretur finis operantis pertinere poteſt ad ſpecificam rationem, & non ad circunſtantiam actuum, qui verſantur circa media. Hoc probauimus ibi in *ſecunda Concluſione*. Neque hoc eſt aliud dicere, niſi quod actus, qui verſatur circa media, quantumcunque eſſentialiter reſpiciat medium vt obiectum, non poteſt præſcindere ab ordine ad finem, quia medium vt medium eſt aliquid finis; includit ergo finem ſaltem indirectè, & in obliquo, tanquam ordinatum ad illum.

10 Si *tertiò* modo conſideretur finis ſe habet vt circunſtantia non ſolùm reſpectu actus eliciti ab alia potentia, quam à voluntate, & imperati ab illa, ſed etiam reſpectu actus ab ipſamet voluntate eliciti, dummodo ſit imperatus ab alio priori actu, ſicut electio ab intentione, ſic enim etiam reſpectu actus electionis poteſt finis intentionis eſſe circunſtantia, non obſtante quod ſit motiuum, nec enim eſt motiuum intrinſecum, & ſpecificans, ſed extrinſecum, & finalizans, quod etiam ad circunſtantiam pertinere poteſt. Et tunc dicitur finis ſe habere vt circunſtantia, quando non per ſe, & eſſentialiter eſt connexus cum illo actu electionis, ſeu cum illo medio electo; ſed accidentaliter, quia poſſet alius finis apponi, & ex eo ad electionem moueri: ſicut ad furtum poſſet quis moueri ex ludo quia furatur vt ludat, vel ex adulterio, vel ex neceſſitate, & ſic non dependet per ſe iſta electio, & iſte actus exterior furti ab illo fine, nec ab eius malitia, & ſic accidentaliter illam participat, & tanquam circunſtantiam, quia poteſt ſine illa ſaluari tota eius ſpecies, & ſubſtantia.

Quare benè ſtat quod actus circa media per ſe, & eſſentialiter dependeat ab aliquo fine, illumque reſpiciat ſaltem indirectè, & in obliquo, quia omne medium in ſui bonitate dependet à fine, & ab eius appetibilitate, ſicut colores à luce inuiſibilitate, & concluſiones à principiis in ſcibilitate; & nihilominùs accidentaliter, & per modum circunſtantiæ poteſt ſe habere finis operantis in quantum talis, & determinatus, quia ab illo determinatè non per ſe dependet tale medium, vel electio, ſed poteſt ſaluari ſine illo, vt in exemplis allatis patet, poteſt enim quis ex diuerſis finibus, & motiuis aliquid eligere modo ex vno, modo ex alio, vt eleemoſynam propter vanam gloriam, vel propter Deum, &c. Quando autem finis eſt per ſe, & eſſentialiter connexus obiecto, non reſpicit illum vt circunſtantiam, & aliquid accidentale, ſed vt pertinentem ad ſpecificationem obiecti ſaltem inadæquatè. Quæ omnia videri poſſunt in citato loco, vbi latè tractata ſunt, & Argumenta in contrarium ſoluta. 11

Secunda Difficultas.

AD *ſecundam Difficultatem Reſp.* vtrumque finem ſiue vltimum, ſiue inter medium dummodo ſit finis operantis, & non ſolius operis, ſeu potius dummodo ſit finis imperantis, & dirigentis actum imperatum ex aliqua intentione ſe habere vt finem circunſtantem, & dantem bonitatem, vel malitiam extrinſecam, ſeu accidentalem ipſi actui. *Ratio eſt*: quia quilibet finis operantis, ſeu imperantis tenet ſe ex parte intentionis, nec concurrit elicitiuè ad actum electionis, ſeu ad actum exteriorem, ſed imperatiuè; ergo non eſt immediatum ſpecificatiuum talis operis ſiquidem ſupponit obiectum eius proprium, ne actus intentionis illius, qui eſt circa finem, elicitiuè ſe habet ad iſtud opus, ſed imperatiuè; ergo accidentalem illi moralitatem præbet; ergo eſt circunſtantia. *Prima conſequentia conſtat*: Quia intentio eſt diſtinctus ab electione, ſeu actu exteriori; ergo habet diſtinctum obiectum: ergo & diſtinctum ſpecificatiuum; diuerſitas enim actùs ex obiecto deſumitur, *Secunda verò conſequentia patet*: Quia obiectum dat ſpecificationem actui; ergo quandò finis ſupponit obiectum in aliquo actu, ſupponit etiam ſpecificationem, ſeu ſpeciem in actu (quod vtique eſt ſubſtantia actus) ergo non præbet illam, ſed id quod eſt extra ſubſtantiam, & ſpeciem actus; ergo aliquid accidentale. Hoc autem eſt circunſtantia, quia quidquid ad ſubſtantiam, ſeu ſpeciem actus non pertinet, circunſtantia illius eſt. 12

Quod *verò* talis finis operantis aliquam præbeat bonitatem, vel malitiam ipſi operi ſuperadditam, & accidentalem, ex eo *probatur*; Quia finis intentus, qui eſt finis operantis, eſt ratio operandi, & id vnde reddimus rationem, quare aliquis actus benè, vel malè, peius, aut melius fiat; ergo ex fine participat opus bonitatem aliquam, vel malitiam, habendo illum pro cauſa, & motiuo. 13

Vnde

Vnde ex meliori, vel peiori intentione finis augeri bonitatem, vel malitiam, certum eſt; ſicut ea quæ fiunt ex charitate maius meritum habent, quia ad altiorem finem ordinantur, & quæ ex motiuo Religionis fiunt magis meritoria ſunt, ſicut quæ facit homo ex voto meliora ſunt, quam ſine illo, vt docet *S. Thom.* 2. 2. *Quæſt.* 88. *art.* 6. Et tamen iſta opera, quæ ordinantur ad finem charitatis, vel Religionis non habent motiuum charitatis, vel Religionis pro obiecto proximo, ſed pro fine, quia ab his virtutibus imperantur, non ab eis eliciuntur, vel ab earum obiectis ſpecificantur, vt elargitio eleemoſynæ, ſi fit ex charitate; obſeruatio caſtitatis vel ieiunij, ſi fiat ex voto; ergo finis operantis, quicumque ſit ſiue vltimus, ſiue intermedius, accidentalem bonitatem, vel malitiam præbet.

Tertia Difficultas Remittitur.

14 AD *tertiam Difficultatem*, Quænam relatio in finem neceſſaria ſit, vt finis influat, & moralitatem ſuam communicet operibus ab eo imperatis, & deriuatis, *Diximus* laté ſupra *Diſp.* 1. *art.* 6. & ibi diſtinximus omnes iſtas relationes in finem, actualem, virtualem, interpretatiuam, habitualem. Et quanto tempore intentio, aut relatio in finem cenſeatur durare, vt actus ab eo influxum moralem participet, ibidem ſatis explicauimus; nec occurrit aliquid amplius addendum.

Quarta Difficultas.

15 QVarta *Difficultas* circa finem, eiuſque moralé influentiam propoſita, duo inuoluit. *Alterum*; An bonitas, vel malitia orta à fine, & participata in ipſo actu ſit diſtincta ab ea, quæ participatur ab obiecto. *Alterum* eſt, An duplici reſpectu, ſeu tendentia iſta diuerſa bonitas, vel malitia participetur in actu, An vno, & eodem: & quomodo ſi eſt vnus reſpectus ſit accidentalis actui, vt attingit finem, & eſſentialis vt attingit obiectum; An veró (vt Aliqui putant) ſemper id quod eſt fine, & intentione ſit eſſentiale omni actui exteriori, & imperato inquantum moralis eſt, & ex voluntate priori habet oriri.

16 Circa *Primum* non eſt quod multum immoremur, cum conſtet bonitates iſtas, vel malitias ex obiecto, & fine operantis ortas in actu imperato diſtinctas cenſeri, ſiquidem vna eſt eſſentialis, & ſpecifica actui, altera accidentalis, vtpotè circumſtantia. Et loquimur ſemper in genere, & linea morali, in qua aliqua bonitas eſt eſſentialis, & ſpecifica, alia accidentalis, & ſuperaddita, licet omnes iſtæ comparatæ ad entitatem actus in genere naturæ accidentales ſint ei, ſicut in artefacto ex ligno, vel auro aliquid eſt eſſentiale artefacto in genere artificiali, verbi gratia, quod ſit cathedra, vel ſcamnum, ſcutella, vel catena, & aliquid accidentale, vt quod fiat magis, vel minus politè, & ornatè, licet omnia iſta comparata ad materiam naturalem ex qua fit artefactum; id eſt, aurum, vel lignum, accidentalia ſint.

17 Probatur *ergo* diſtinctam bonitatem, vel malitiam in acto eſſe eam, quæ oritur ex fine operantis, & quæ ex proprio obiecto. *Tum*, quia à diſtinctis principiis inter ſe ſeparabilibus procedunt. *Tum*, quia ad diſtinctam rationem meriti, & ad diuerſa præmia ordinantur. Procedunt quidem à diſtinctis principiis, quia vna procedit ex actu intentionis imperante, & ex fine qui eſt eius obiectum, altera ex actu electionis, vel executionis, & obiecto eius ſpecificante; diuerſa autem principia ſunt imperans, & eliciens. Vnde poteſt manente actu in ſua ſpecie tolli, & variari id quod eſt ex parte finis, & intentionis imperantis, verbi gratia, idem ieiunium, aut eleemoſyna in ſpecie poteſt aliquando imperari à Religione, vel Pœnitentia, aut Charitate, aut alia ſimili virtute, variato fine, non variato actu, & obiecto. Hæc autem ſunt diſtincta principia etiam moralia, quia diſtinctam moralitatem habet actus cum imperatur ab vno, vel ab alio, aut à nullo.

Quod verò habeant diſtinctum meritum, & præmium quando procedunt actus ex iſto, vel illo fine imperante, aut ſine illo, *probatur*; Quia operibus factis ex charitate correſpondet pro præmio vita æterna, ſiquidem *Qui manet in charitate, in Deo manet*. Et, *Qui diligit me diligetur à Patre meo, & ad eum veniemus, &c.* Ruſus verò operibus ipſis etiam ex proprio obiecto, & ratione ſuum præmium correſpondet, ſicut dicitur *Matth.* 10. & *Marci* 9. *Qui dederit calicem aquæ frigidæ in nomine meo, non perdet mercedem ſuam.* Et Matth. 25. *Eſuriui, & dediſtis mihi manducare, ſitiui, & dediſtis mihi potum, &c.* propter quæ opera datur regnum Cælorum. Similiter Martyribus, Doctoribus, & Virginibus præter eſſentiale præmium diuinæ viſionis correſpondet aureola tanquam ſpeciale præmium illorum excellentiſſimorũ operum. Ex iſta autem diuerſa correſpondentia præmij, ſequitur diuerſũ meritum eſſe in ipſis operibus; & conſequenter diuerſam bonitatem moralem, quia meritum in bonitate morali fundatur; conſtat autem moralem bonitatem, & meritum reſpectu præmij eſſentialis ex charitate imperante prouenire, eò quod actus illi merentur vt informati charitate, & informatio per imperium fit; ex propria autem ratione, & obiecto prouenire meritum illud accidentalis præmij. Nec tota libertas, aut moralitas actus imperati eſt ex fine imperante, quia etiam in actu reſpectu proprij obiecti eſt libertas intrinſeca, quia attingitur per elicientiam à potentia libera, quam elicientiam non deſtruit, ſed conſeruat virtus imperans, quia illi non opponitur; ergo non tota prouenit ab imperante, ſed etiam ab eliciente. 18

Circa *Secundum* Oportet benè aduertere quomodo actus imperatus accipiat participationem, & impreſſionem à virtute, ſeu fine imperante, & quomodo ipſa virtus, ſeu principium elicitiuũ accipiat vim, & impreſſionem à virtute ſuperiori imperante, & dirigente. Nam cum virtus ſuperior, quæ ſuperiorem, & altiorem finem reſpicit, inferiorem virtutem mouet ad actum ordinatum in talem finem, duo facit: nam & proponit obiectum, ſeu dictamen efficax, quod eſt imperium, in quo relucet, ſeu manifeſtatur obiectum eligendum, aut exequendum cum tali ſubordinatione, & ordine ad talem finem; & ſecundo dat ipſi virtuti inferiori eliciriuæ actus vim, & confortationem, vt eliciat actum ſub illa maiori eleuatione, id eſt, vt ordinatum ad ſuperiorem finem. Hæc impreſſio, aut confortatio fit in ipſa virtute, ſeu principio elicitiuo, quia ad hoc 19

datur

datur vt eliciatur actus ſic perfectior, & eleuatior, & ſic debet imprimi ipſi principio ſeu virtuti elicitiuæ. Et de hac impreſſione facta ipſi virtuti, & principio elicitiuo eſt difficultas apud Authores, An fiat per aliquam realitatem, ſeu motionem ſuper additam potentiæ inferiori, An per ſolam ſympathiam potentiarum inter ſe, quatenus in eadem anima radicantur, de quo egimus in *Libris de Anima Quæſt.* 12. *art.* 6. & ſecuti ſumus iuxta ſententiam *D. Thom.* partem affirmatiuam: Quod aliqua realis impreſſio fiat à potentia imperante, & ſuperiori in potentia eliciente, ſeu exequente, vt poſſit actum illum perfectiorem elicere, & iterum dicemus de hoc ſoluendo *ſextam Difficultatem.*

20 Et *hoc intelligitur*, quando vna potentia, vel virtus imperat alteri in eodem ſuppoſito intra quod agere poteſt. Quando enim imperat, aut dirigit aliam perſonam, eamque illuminat de re facienda, non immittit intra intellectum aliquam vim illuminatiuam effectiuè, ſed mediante obiecto illuminato cooperatur, vt in 2. *Tom.* 1. *p. Diſp.* 25. egimus tractando de Illuminatione Angelorum. Sic verò confortato principio inferiori eliciente, ſiue per impreſſionem phyſicam ſuperadditam, ſiue per ſympathiam tantùm, & moralem motionem, elicitur actus imperatus ex dictamine imperante vbi proponitur obiectũ circa quod debet elici actus cum ſubordinatione, ſeu ordine ad finem ſuperiorem imperantem. Et talis elicitur cum ordine ad obiectum vt ſpecificatiuum, & cum ordine ad finem vt motiuum, & ab vtroque haurit moralitatem ſuam actus, quia in vtroque reluceat regulatio aliqua, & menſuratio rationis.

21 Ex *quibus colligo* non eſſe neceſſarium, quod actus procedens circa obiectum ſic affectum, & circunſtantionatum, ſiue à fine, ſiue ab aliis circunſtantiis, diuerſas relationes habeat, ſed vnica attingat obiectum cum omnibus illis conditionibus, ita tamen quod eſſentialiter, & ſpecificè attingat obiectum, & accidentaliter circunſtantias. Sicut enim videmus quod vnica actio attingit effectum in ſubſtãtia, ſeu ſpecie ſua, & cum accidentibus, ac proprietatibus, nec oportet in generatione animalis ponere vnam actionem pro ſubſtantia, aliam pro albedine, aliam pro frigore, vel calore, ſed eadem actio totum illud ſimul attingit adæquatè, & partes, ſeu accidentia inadæquatè: & ſimiliter viſio eodem reſpectu attingit coloratum quantum ad lucem, & colorem à quibus ſpecificatur, & figuram, motum, quietem, & alia viſibilia communia, vt accidentia ſuæ viſibilitatis, & hoc vnica tendentia adæquatè attingit, quæ tamen prout inadæquatè tangit colorem eſt ſpecifica, & eſſentialis tendentia, & prout inadæquatè tangit ſenſibile commune accidentaliter ſe habet ad viſum; ita in reliquis potentiis intellectu, & voluntate philoſophandum eſt, quod vnicus actus vnica tendentia, & reſpectu attingit id quod ſpecificatiuum eſt in obiecto, & id quod illi adiunctum eſt tanquam accidentale, quia rem, & ſua accidentia non repugnat intellectum vno actu attingere, qui natus eſt plura copulare, & copulata diuidere. Eodem ergo modo in actibus moralibus, qui moralitatem ſuam ſumunt ab obiectis, & per reſpectum ad illa (vt *articulo primo* oſtendimus) non repugnabit vnum reſpectum adæquatum attingere obiectum, vt regulatum ratione, & moralia, & ſimul eius circunſtantias, quibus afficitur prout etiam ordinatæ ſunt, & morales. Et tamen ille vnicus, & adæquatus reſpectus inadæquatè, & virtualiter eſt multiplex, & quatenus attingit obiectum ſpecificat actum moralem, quatenus verò attingit circunſtantias, aut finem operantis, non ſpecificat actum, ſed accidentalem præbet moralitatem.

Quod *ſi obiicias*; Non poſſe vnicum, & eundem reſpectum eſſe partim eſſentialem, ſeu ſpecificatiuum, & partim accidentalem, vna enim, & eadem forma reſpectu eiuſdem conſtituti non poteſt eſſe accidentalis, & eſſentialis, ergo melius eſt ponere diuerſos reſpectus, quorum vnus accidentaliter comparetur ad actum; alius eſſentialiter. 22

Reſpond. Vnicam, & eandem formam abſolutam, & conſideratam in ordine ad ſe tantum, non poſſe partim eſſentialem eſſe, partim accidentalem, cum enim eius munus ſolùm conſiſtat in formando, & communicando ſe ſubiecto, ſi illa eſſentialis, & conſtitutiua eſt ſubiecti, non poteſt ſimul accidentalis eſſe, hoc eſt, informare conſtituendo, & informare ſuperueniendo conſtituto. At verò vnica, & eadem forma reſpectiua, id eſt, tendens ad aliquid extrinſecum circa quod verſatur, benè poteſt eſſentialiter reſpicere vnum, & extenſiuè, ſeu accidentaliter aliud, quod ſibi connexum eſt, ſed non ſe habet vt principale, & ſpecificatiuum, eo quod reſpectus ad extrinſeca, non ſolùm ſumitur informatiuè, & prout in ſubiecto, ſed etiam terminatiuè, & in hac terminatione datur primarium, & ſecundarium, eſſentiale, & acceſſorium, poteſtque vnicus reſpectus terminari per ſe ad id quod eſt eſſentiale, & acceſſoriè, ſeu accidentaliter ad id quod eſt coniunctum, & non per ſe requiſitum, quia actio, & tendentia, & reſpectus, & quidquid terminum extrinſecum reſpicit, non ſolùm tangit per ſe, & ſpecificatiuè, quod ſibi eſſentiale eſt, ſed extenditur ad id quod coniunctum, etiam ſi eſſentiale non ſit, ſed acceſſorium, & accidentale, vt exemplis monſtratum eſt. 23

Quod *verò* tandem in hac difficultate inquiritur, An ſit verum quod Aliqui dicunt, bonitatem, ſeu moralitatem, quæ eſt ex fine eſſentialem eſſe omni actui imperato? 24

Reſpond. Non poſſe eſſentialem dici directè, & per ſe, ſed poſſe in obliquo, & de connotato eſſentialiter attingi, aut ſolùm ſub reduplicatione loquendo de actu exteriori quatenus imperatus, & ſubordinatus imperanti, & fini eius, non ſimpliciter, ſicut corpus in quantum coloratum eſt in ſpecie albi, non in quantum corpus, neque ſimpliciter. Etenim actus exterior, ſeu imperatus habet ſuum proprium obiectum, in quod fertur, diſtinctum ab obiecto, quod habet actus imperans, & interior, quia hic verſatur circa finem altiorem, ille circa inferiorem, vel circa media, & vtrumque obiectum morale eſt, & regulatum regulis rationis. Obiectum autem actus ſuperioris, & imperantis non reſpicit actum inferiorem ſpecificatiuè, ſed motiuè efficienter, & imperatiuè: non ergo poteſt illi præbere eſſentialem rationem directè, & per ſe tanquam obiectum cum ad illum comparetur in alio genere cauſæ, ſcilicet, vt finalizans, aut vt mouens effectiuè, quia 25

aſt

eſt imperans. Non ergo dat eſſentialem rationem actui inferiori, ſed mouet, & imperat vt fiat. Quia tamen obiectum inferioris actus in ſui appetibilitate, & motione, atque adeò in moralitate dependet à fine, vt ab eo cuius gratia, ſaltem in connotato, & indirectè debet illud reſpicere, dum eſſentialiter reſpicit obiectum, quia reſpicit hoc non abſolutè, ſed vt deſeruiens alteri, & vt propter illud. In quantum autem eſt imperatus, & motus ab illo, non habet ſpeciem aliam, quam illius. Sed hoc eſt ſub illa reduplicatione conſiderando actum inferiorem, non ſimpliciter. De his autem plura diximus ſupra *Diſputat.* 1. *artic.* 3. vbi oſtendimus ſpecificationem ea fine directè, & per ſe non conuenire, niſi tantum actibus interioribus, qui habent finem pro obiecto, non imperatis, qui habent ipſum pro cauſa mouente, ſeu imperante, & pro circumſtantia.

Quinta Difficultas.

26 PEtit An ſit intrinſeca ipſi actui bonitas ex fine operantis orta, & quæ in ipſo actu circunſtantia eſt? Et quia in actibus non eſt bonitas moralis niſi ſecundùm reſpectum, & tendentiam ad obiectum, idem eſt quærere, An iſta bonitas finis ſit intrinſeca in actibus, ac quærere, An reſpectus ad finem ſit intrinſecus ipſis actibus ordinatis ad finem? Et ſumimus ly *intrinſecum* non pro eo quod eſſentiale eſt, conſtat enim eſſentialem reſpectum actus ſolùm eſſe ad obiectum, quod eſt ſpecificatiuum, ad finem autem ſolùm ſe habere vt ad circunſtantiam, & cauſam extrinſecam, non ſpecificantem, ſed ſumimus ly *intrinſecum* pro eo quod eſt inhærentem, ita quod non ſit denominatio extrinſeca, ſicut eſſe viſum in pariete, ſed intra ipſum actum ſit, licèt non ſit eſſentialis, & conſtitutiuus, ſicut multa accidentia denominant intrinſecè ſubiectum, licèt eſſentialia non ſint, vt color, frigus, calor, &c.

27 In *hoc ergo Puncto* oportet diſtinguere de actibus merè tranſeuntibus corporalibus, vel quæ exercentibus per membra, & organa exteriora; & de actibus immanentibus, qui eliciuntur à potentiis participantibus aliquid de libertate, & moralitate, vt ſunt appetitus ſenſitiuus, intellectus, voluntas, &c. In quibus potentiis actus aliqui ſunt imperati, & ſubordinati fini operantis, illumque reſpiciunt vt circunſtantiam, ſeu cauſam mouentem. Loquendo de prioribus actibus non eſt Quæſtio, tales enim operationes non reſpiciunt obiectum morale per intrinſecum ordinem, & tranſcendentalem reſpectum, ſed ſolùm morales denominantur per denominationem extrinſecam, quatenus ſubordinantur voluntati liberæ, & imperio rationis. Et ſic *Sanct. Thom.* reiicit iſtos actus tranſeuntes, ſeu membrorum exteriorum à ratione morali, ita quod non ſunt ſubiectum peccati, ſed omnes actus morales dicit debere eſſe immanentes, pertinereque ad principium voluntarium, vt docet infrà *Quæſt.* 74. *art.* 1. *in corpore, & artic.* 2. *ad tertium*, vbi excludit membra exteriora à ſubiecto peccati.

28 Et *huius ratio eſt*: Quia iſtæ actiones exteriores licet moueantur à voluntate libera quantum ad applicationem, & vſum tantum potentiarum, & actionum, non tamen quantum ad intrinſecam indifferentiam earum ſiue vt tendunt ad ſuum obiectum, ſiue vt procedunt à ſuo principio proximo eliciente. Nam vt tendunt ad obiectum ſpecificantur ab illo ſpecificatione neceſſaria, & omninò determinata ad vnum, non indifferenti, ſicut viſus ſpecificatur ab obiecto determinato ad vnum, quod eſt color, auditus à ſono, potentia motiua à motu. Vt autem eliciuntur à ſuo principio proximo, à quo ſolo habent influentiam realem, & Phyſicam non habent indifferentiam, quia non eſt in poteſtate talis principij elicere, vel non elicere, obedire voluntati, vel reſiſtere, ſed purè, & merè obediunt ſeruitute deſpotica. Ergo actus iſti per ordinem ad potentiam, & principium proximum à quo eliciuntur non participant intrinſecam indifferentiam, & libertatem, ſed ſolùm denominantur liberi in exercitio ex libertate potentiæ applicantis eas, ad operandum, quæ quia libera eſt poteſtque ab applicatione ceſſare, & quia ipſæ potentiæ inferiores non operantur niſi ſub tali applicatione; ideò ab illa accipiunt denominationem libertatis, quæ libertas cum ſolùm ſit in actu interiori applicante, denominatio ex tali libertate ſolùm eſt extrinſeca in illis actibus, ſicut etiam in baculo, aut gladio quod mouetur vt inſtrumentum hominis eſt libertas non intrinſecè, ſed tantùm per denominationem applicationis, quæ in ſe libera eſt. Eò autem modo denominationem moralitatis participant iſti actus, quo & libertatem, atque indifferentiam, quia moralitas non niſi liberum, & indifferentem actum regulare poteſt. Vbi ergo tota libertas eſt ex applicatione extrinſeca, ſimiliter, & moralitas, quia hæc eſt menſura quædam liberi vt liberi. Nec poteſt ex obiecto haurire moralitatem, & per tendentiam ad ipſum, ſi in tali tendentia non reſpicitur, aut inuenitur aliqua indifferentia, ſed omnimoda determinatio, hæc enim arbitria regulatione non indiget.

29 At *verò* loquendo de actibus immanentibus participantibus aliquam indifferentiam, & libertatem, & generalius loquendo, omnis actus, qui eſt capax habendi moralitatem ab obiecto, & per tendentiam ad illud, non verò ex ſola applicatione cauſæ mouentis extrinſecè, etiam habet moralitatem à fine, & à circunſtantiis per reſpectum realem, & intrinſecum ad talem finem. Vnde *Sanct. Thom. in hac Quæſtione* 18. *artic.* 4. *ad ſecundum*, euidenter dicit; quod licet finis ſit cauſa extrinſeca, tamen proportio debita ad finem, & relatio in ipſum inhæret actioni. Ergo non eſt ſola denominatio extrinſeca illa relatio ad finem in actu, ſed aliquid intrinſecum, quia inhæret actioni, denominatio autem extrinſeca non inhæret actui, quem denominat. Et loquitur *Diu. Thom.* de fine, vt reſpicitur ab actu in genere morali, & non purè ſiſtendo in ordine, & linea entitatis phyſicæ, ſiquidem in eodem *artic.* 4. numeratos omnes bonitates, quas actio humana ſortitur, numerat præter bonitatem abſolutam, quæ in actione datur, eam quæ eſt fine; & ſic concludit eſſe quadruplicem bonitatem, *alia* ſecundum genus prout eſt actio, *alia* ſecundum ſpeciem, quæ accipitur ſecundum obiectum conueniens; *tertia* ſecundum circumſtantias, *quarta* ſecundum finem. Bonitas autem, præter illam, quæ eſt abſoluta, & conuenit actu humano vt actio eſt, ſeu vt entitas

phyſica,

phyſica, non eſt niſi moralis, ſcilicet, quæ eſt ſecundum obiectum conueniens, & circumſtantias; ergo etiam quæ eſt ex fine, moralis eſt, cum finis ſit præcipua inter circumſtantias. Et ex eiſdem verbis *Diu. Thom.* colligitur loqui de ordine ad finem, prout diſtinguitur ab obiecto, & aliis circumſtantiis, cum expreſsè diſtinguat iſtam quadruplicem bonitatem, & vnicuique principio ſuam conſignet; ergo loquitur de bonitate finis, vt diſtinguitur à bonitate ex obiecto.

30 Ratio *autem* Noſtræ Aſſertionis deſumitur ex dictis in præcedenti Difficultate; Quia actus imperatus reſpicit finem imperantis, & ordinatur ad illum tanquam ad aliud coniunctum, ſeu adiectum ſuo obiecto, & circumſtans illud, imperat enim ſuperior finis, ſeu intentio, vt inferior actus tendat ad ſuum obiectum, vt veſtitum tali motiuo, & talibus circumſtantiis, verbi gratia, vt eliciat actum ieiunij, aut eleemoſynæ propter ſatisfactionem pœnitentiæ. Ergo illa tendentia, quam iſte actus inferior, & imperatus habet in ſuum obiectum, tendit etiam in finem eiuſdem tali obiecto adiunctum tanquam in motiuum propter quod fit, & conſequenter per realem tendentiam ipſius actus in tale obiectum, attingitur finis. *Conſeq. probatur*; Quia motiuum volendi medium eſt ipſe finis, ſicut volo potionem amaram propter ſanitatem, & dependentia iſtius actus à fine eſt dependentia à motiuo, & ratione volendi tale obiectum, ſeu medium, ſed tendentia realis, & intrinſeca actus ad ſuum obiectum eſt etiam tendentia ad ſuum motiuum, nec poteſt ab illo præſcindere, & præſertim à fine, qui eſt cauſa realiter finalizans illum actum, & reddens obiectum, appetibile ratione ſui; ergo tendentia, & ordo actus ad finem imperantem realis, & intrinſecus ei eſſe debet.

31 Et *Confir.* Quia actus imperatus reſpicit obiectum ſuum per realem tendentiam, & reſpectū non ſolum vt appetibile entitatiuè, ſed etiam moraliter prout ſubordinatum, & regulatum regulis rationis, ſed vt ſit ſubordinatum, vel deuium ab illis, maximè dependet ab intentione, & bonitate finis; ergo non poteſt reſpicere realiter obiectum ſuum ſpecificum, & proprium in quantum morale, menſuratum regulis rationis, niſi etiam reſpiciat vt finalizatum, & veſtitum reliquis circumſtantiis, quia ab illis dependet iſta regulatio, & menſuratio rationis in obiecto.

32 Ac *Denique Confir.* Quia finis eſt cauſa realis finalizans actum, & dans motiuum, & appetibilitatem mediis, ſeu obiecto ordinato in talem finem, ergo dependentia actus ab ipſo fine debet eſſe intrinſeca, & realis, non denominatio extrinſeca, quia eſt dependentia effectus cauſati à ſua cauſa. Similiter ratio, & motiuum appetendi aliquod obiectum, non poteſt non reſpici eandem tendentia, & ordine quo reſpicitur ipſum obiectum appetendum, ſicut eodem reali, & intrinſeco reſpectu, quo attinguntur colores, attingitur lux, quæ eſt ratio, & motiuū viſibilitatis eorū: ſed obiectum attingitur ab actu imperato per realem tendentiam, & finis eſt motiuum, & ratio appetibilitatis eius, cum ſit id cuius gratia res iſta appetitur; ergo per realem, & intrinſecam tendentiam, & non per denominationem extrinſecam illum reſpicit, quia quidquid ſe tenet ex parte obiecti non eſt denominatio extrinſeca in actu, ſed reali tendentia attingitur.

33 Dices: Eadem ratione probabitur, quod actus corporales externi ordinantur ad finem imperantis reali tendentia, & non per extrinſecam denominationem? ſiquidem etiam finalizantur à fine, & ab illo vt à cauſa reali dependent; ergo reali dependentia illum reſpiciunt: ſi autem in his non eſt efficax iſta ratio, neque erit in actibus immanentibus, aut ſpiritualibus.

34 Reſp. Finem dupliciter influere in acto ordinatos ad ſe, vel ſubordinatos ſibi. *Primo*: mouendo cauſam efficientem, vt operetur, & producat illos in eſſe, & det illis exiſtentiam. *Secundo*: regulando illos ſecundum conformitatem, aut difformitatem ad rationem, & communicando illis ſuam bonitatem, vel malitiam. Et prima influentia pertinet ad eſſe phyſicum, ſecunda ad morale. Quantum ergo ad primam influentiam non negamus dependere actus corporales, & externos à fine, ſicut etiam dependent ab efficienti, imò ex eo quod finis mouet, & applicat ipſum efficiens ad operandum, non influit cauſalitas efficientis ipſam exiſtentiam in effectum, niſi ſimul cum cauſalitate finali, quæ in te; & phyſicè cum actione efficientis identificatur, licet ſub alia formalitate reſpiciat finem, ſub alia efficiens, vt diximus *in Phyſic. Quæſt.* 13.

35 Quantum *ad* ſecundam influentiam: *Dicimus*, aliter communicari moralitatem finis actibus corporalibus, aut actionibus tranſeuntis, aliter ipſis internis, ſeu immanentibus. Nam illis prioribus non communicatur tanquam in ſe, & intrinſecè liberis, ſeu indifferētibus, naque vt reſpicientibus obiectum cognoſcendo, aut volendo, ſed ſolum vt actionibus executiuis, & reſpicientibus effectum ſuum ſecundum determinatam, & neceſſariam tendentiam ad ea, quæ operantur. Vnde non poſſunt habere indifferentiam, & moralitatem in iſta tendentia erga obiectum, quia in eis eſt totaliter determinata, & ſic non regulari menſura morali, quæ eſt libera, ſed ſolum in applicatione extrinſeca ad exercitium, quatenus fit à cauſa libera, quæ poteſt non applicare. Vnde tota libertas, & conſequenter moralitas manet ſibi extrinſeca. In Aliis vero actibus participantibus in ſe aliquam libertatem, vel indifferentiam inuenitur moralitas, & libertas etiam in ipſa tendentia ad obiectum, & ideò finis mouet cum propoſitione obiecti ſubordinati tali fini, & ipſo tanquam circumſtantia veſtiti, ideoque poteſt per realem, & intrinſecam tendentiam ad ipſum vt adiunctum, & circumſtans obiecto, eius bonitatem, & regulationem participate in eſſe morali. Alia Argumenta contra iſtam reſolutionem adducemus ſequenti Difficultate.

Sexta Difficultas.

36 PEtit, An bonitas ex fine dicatur generica, vel ſpecifica reſpectu actus imperati. An modalis, ſeu accidentalis; & quomodo iſta bonitas illi inſit? Quod conducit ad explicandum magis præcedentem difficultatem de reſpectu intrinſeco actus ad finem. *Quidam ergo exiſtimant* bonitatem ex fine genericam eſſe ducti, authoritate *Sanct. Thom. in hac Quæſt.* 18. *artic.* 7. vbi docet bonitatem, quæ ſumitur ex fine eſſe genericam

reſpectu eius, quæ ſumitur ab obiecto, & hanc contineri ſub illa, quando eſt determinatiua eius. Et idem affirmat *in 2. diſt. 36. Quæſt. 1. art. 1. ad 2.* dicit, *Quod vitia ex fine proximo habent ſpeciem, ſed ex fine remoto habent genus, & cauſam; ſicut cum aliquis mæchatur, vt furetur eſt ibi quædam ſpecies mœchiæ ex proprio fine, & obiecto, ſed ex fine vltimo oſtenditur, quod mœchia ex furto oritur, & ſub eo continetur tanquam effectus ſub cauſa, vel ſicut ſpecies ſub genere, vt patet ex iis, quæ ſupra de actibus dicta ſunt in communi.* Vbi refert ſe ad iſtum locum ex 1. 2. & ſic vtrobique cenſetur idem dicere, nempè quod ſpecifica bonitas ex obiecto continetur ſub bonitate finis tanquam ſub generica.

26 Inuenit autem *P. Vazq.* ſuper hanc *q. 18. art. 7. in Notationibus articuli* duplicem difficultatem in doctrina *D. Thom.* Primam, quia ſibi *D. Thom.* contradicit; ſecundam, quia doctrina ipſa eſt falſa. Et vtrique difficultati ſuccumbit *Vazq.* nec mentem *D. Thom.* ſe aſſequi fatetur. Contradicit quidem *D. Thom.* quia in loco allegato *ex 2. 2.* dicit *Quando quis mæchatur vt furetur, habere actum, ſpeciem ex mœchia, ſed oriri ex furto vt effectum à cauſa, vel contineri ſub illo, vt ſpeciem ſub genere*, cum tamen in hac *q. 18. art. 7.* dicat, *cum quis furatur vt mœchetur contineri actum ſub duplici ſpecie diſparata, non vnam ſub alia tanquam ſpeciem ſub genere.* Eſt autem in ſe illa doctrina falſa, quando dicit bonitatem ex obiecto contineri ſub bonitate ex fine tanquam ſpeciem ſub genere, quia vel medium habet diſtinctam bonitatem à fine; vel non. Si non habet; non continetur ſub illa tanquam ſub genere, cum non ſit duplex, ſed vna. Si habet diſtinctam; ſemper bonitas ex fine accidentariè comparatur ad obiectum, quia ſe habet vt circumſtantia: ergo numquam ſe habebit vt genus illius, quia hoc eſſentialiter comparatur ad ſpeciem.

27 Nec *valet dicere*, Quod eſt genus in cauſando, & per modum cauſæ vniuerſalis, non in prædicando, & eſſendo. *Contra enim eſt*; Quia aliquando bonitas ex fine non eſt magis vniuerſalis, quam illa, quæ eſt ex obiecto, ſed æqualis, vt cum quis furatur propter mæchiam, vel propter ludum, æquæ enim poſſet è contra mæchari propter furtum, vel ludere vt furetur: & aliquando medium non habet aliam bonitatem quam finis. Vnde tunc non erit vniuerſalior in cauſando finis, quam medium, quia non eſt diſtinctio.

28 Reſp. Bonitatem, ſeu moralitatem ex fine operantis non eſſe genericam logicè, & in prædicando, ſed moraliter, & in mouendo, ſeu cauſando. Quod tam in doctrina *D. Thom.* eſt euidens, quam in illiſmet locis, qui ex ipſo citantur ad aſſerendum, quod eſt bonitas generica. In doctrina quidem *Diu. Thom.* quia ipſe conſtanter tenet bonitatem ex fine eſſe circumſtantiam, licet inter circumſtantias principaliſſima, vt patet ſupra *Quæſt. 7. art.* Quod autem eſt genus in prædicando non poteſt eſſe circumſtantia, cum genus ad ſubſtantiam rei pertineat, circumſtantia vero totam ſubſtantiam rei ſupponit, & illi accidit, eſt enim circumſtantia accidens actus moralis. Deinde *Diu. Thom.* apertè fatetur, finem dare ſpeciem actui interiori, ſeu imperanti, qui eſt ipſa intentio, eo quod eſt obiectum illius, ſicut actus exterior accipit ſpeciem ab obiecto circa quod eſt; ergo finis dat bonitatem ſpecificam alicui, actus ſcilicet interiori; ergo nequit dare genericam alteri actui, ſicut nec vnus actus in ſpecie determinatus, & contractus poteſt eſſe genus reſpectu alterius actus in altera ſpecie conſtituti.

29 Itaque ſi finis eſt obiectum ſpecificatiuum alicuius actus in ſpecie athoma, & determinata, impoſſibile eſt, quod det genericam bonitatem alteri actui, nec conſtituat illum quoad genericum prædicatum, cum vna ſpecies determinata non ſit genus reſpectu alterius ſpeciei, ſed finis eſt obiectum determinatum, & ſpecificatiuum actus intentionis, quia *Diu. Thom.* vocatur *actus interior*, & habet pro obiecto ipſum finem; ergo actus imperatus, qualis eſt actus electionis, qui verſatur circa medium, non poteſt habere pro genere prædicabili bonitatem, quæ eſt ex fine. Et ſicut actus intentionis, & electionis, imperans, & imperatus differunt ſpecie, nec vnus ſe habet vt genus reſpectu alterius, ita nec bonitas ex fine, qui eſt obiectum intentionis poteſt comparari vt generica reſpectu bonitatis ex obiecto in actu imperato, ſed ſolum communicari illi accidentaliter, & participatiuè.

30 *Reſtat ergo dicendum*, Quod quãdo *Diu. Thom.* docet bonitatem, ſeu ſpeciem quæ ſumitur ex fine remoto, aut vltimo eſſe ſicut genus, loquitur de genere non in eſſendo, & prædicando, ſeu in cauſando, & mouendo, quod quidem genus in ſe determinata ſpecies eſt, & determinatum indiuiduum, ſicut Sol eſt cauſa vniuerſalis ad omnia corpora corruptibilia: & Deus vniuerſaliſſima ad omnia entia creata; & in moralibus iuſtitia legalis, quæ reſpicit bonum commune, alias virtutes ordinat ad finem illum vniuerſalem boni communis; & Religio etiam vniuerſaliter alias virtutes ordinat ad cultum Dei; & Charitas omnes virtutes format in ordine ad finem vltimum, & tamen in ſe quædam ſpeciales, & determinatæ virtutes ſunt. Itaque finis ſolum dat moralitatem genericam in cauſando, & mouendo, non in prædicando.

31 Sed tamen cum hac differentia, quod aliquando finis non per ſe eſt finis, ſed per accidens ex ſola voluntate operantis, de ſe autem æquæ indifferenter poteſt eſſe finis, aut medium, ſicut cum quis furatur vt mæchetur, poteſt enim etiam è conuerſo mæchari vt furetur, & tunc ex natura ipſius finis, & per ſe loquendo non ſe habet vt mouens generaliter, vt vniuerſaliter ad illum actum cuius finis eſt: ſed tantum per accidens ex voluntate operantis, & mouet vt finis, & cauſat, ſed non id poſtulat ex ſe, ſed ſolum beneficio voluntatis id habet. Et tunc dicitur actus, qui mouetur à tali fine poni in duplici ſpecie diſparata in genere morali, eo quod illa ſpecies, quæ ex fine ſibi prouenit, non ſolum accidentalis eſt, quia eſt ex fine mouente, & per modum circumſtantiæ ſe habente, ſed etiam diſparata eſt, quia ex parte finis nulla eſt connexio per ſe cum tali actu, ſed ſolum iſte finis apponitur ſibi ex voluntate operantis, ſicut cum quis furatur vt mæchætur. Aliquando verò finis per ſe, & ratione ſui finis eſt reſpectu illius actus, quia ſuperior, & nobilior, & conſequenter vniuerſalior, quia ſubiicit ſibi illa media, & illos actus: ſicut Iuſtitia legalia

quæ

quæ reſpicit conſeruationem boni communis per ſe eſt finis ſuperior ad partienlares virtutes, vt ad fortitudinem temperantiam, & alias: & Religio ſimiliter, quæ ordinat ad cultum Dei, qni eſt ſuperior, & generalior finis, ſiquidem omnibus virtutibus colitur Deus; & Charitas quæ ordinat ad finem generaliſſimum, & vltimum ſimpliciter. Bonitas ergo ex iſtis finibus prouenieñs dicitur à *Diu. Thom.* generica, & continere bonitates alias, quæ ſunt ex obiecto tanquam ſpecies ſub genere loquendo de genere in mouendo, ſeu cauſando, non in prædicando.

42 Et *hoc patet clarè* perpendendo verba ipſa *D. Thom* in *artic. 7. huius Quaſt.* 18. dicit enim ſic: *Ex iſtis ſequitur, quod differentia ſpecifica, quæ eſt ex fine eſt magis generalis; & differentia, quæ eſt ex obiecto per ſe ad talem finem ordinato eſt ſpecifica reſpectu eius. Voluntas enim, cuius proprium obiectum eſt finis, eſt vniuerſale motiuum reſpectu omnium potentiarum animæ quorum propria obiecta, ſunt obiecta particularium actuum.* Vbi ſolum oportet verba ipſa attendere, quæ ſi *Vazquez* voluiſſet aduertere, non ita difficilem reputaret mentem *Sanct. Thom.* ſed conſenſiſſet planè interpretationi *Contradi, & Aliorum Thomiſtarum* ſuper iſtum articulum. Dicit *Diu. Thom.* quod *differentia ſpecifica, quæ eſt ex fine eſt magis generalis, &c.* Si eſt differentia ſpecifica, ergo non generica in prædicando, ſed dicitur generalis, quia in mouendo vniuerſalior eſt, ſicut lux reſpectu omnium colorum eſt motiuum generale in genere viſibili, & tamen in ſe ſpecifica ratio eſt. Dicit ſecundo illam cauſalem: *Voluntas enim cuius proprium obiectum eſt finis, eſt vniuerſale motiuum, &c.* Sed conſtat, quod voluntas non eſt motiuum generale per modum generis prædicatiui, & ſimiliter intentio, quæ vocatur voluntas, ſed eſt motiuum in cauſando; ergo neque finis, quia eo modo communicatur bonitas ex fine, & mouet, quo mouet actus circa talem finem in ratione genericæ bonitatis.

43 Ex *quo* ſoluuntur Inſtantiæ in principio Difficultatis allatæ. *Dicitur* enim, quod *D. Thom.* loquitur de genere, & ſpecie in mouendo, ſeu cauſando, non in prædicandu. Et ideo loquitur ſub diſiunctione *tanquam effectus ſub cauſa, vel ſpecies ſub genere*, quia ita eſt effectus ſub cauſa, quod ſe habet ad modum ſpeciei ſub genere, non quantum ad prædicationem, ſed quantum ad vniuerſalitatem, & particularitatem in mouendo, in quo vnum determinat, & contrahit aliud, & ſic habet ſe ad modum generis, & ſpeciei non logicè, ſeu prædicabiliter, ſed moraliter aut motiuè tanquam motiuum genericum, & vniuerſale, aut ſpeciale.

44 Ad *Difficultates P. Vazquez*: ad primam *Reſp. D. Thomam* ſibi non contradicere, quia cum dicit in 2. 2. quod qui furatur vt mæchetur, continetur ſpecies furti ſub mæchia, *vt effectus ſub cauſa, vel ſpecies ſub genere*; illa diſiunctiua; *vel ſpecies ſub genere* loquitur de genere non in prædicando, ſed in mouendo, quia de hoc loquitur in hac 1. 2. ad quem locum *D. Thom.* ſe remittit ibi. Dicit autem diſiunctiuè: *Effectus ſub cauſa; vel ſpecies ſub genere*, nec eſt idem vnum quod aliud, quia per hoc quod eſt effectus ſub cauſa efficiente, non explicatur ſufficienter habitudo vnius motiui ſub alios, per modum finis vltimi de quo ibi expreſſè loquitur *D. Thom.* & hoc ipſo quod furtum ponitur pro fine vltimo à voluntate, fit cauſa mouens vniuerſalis reſpectu huius, & hoc eſt eſſe genus in illo cauſando, non in prædicando. Et ſic per vnam partem illius diſiunctiuæ magis explicatur alia. Cum ergo hoc genus, & ſpecies non ſit propriè, & ſtrictè genus, quod eſt genus logicum, & in prædicando, admittit latitudinem, & aliquando eſt genus in cauſando, ſeu mouendo per ſe, quia eſt ex ſua propria ratione motiuum altius, & generalius continens ſub ſe inferiora motiua, ſicut charitas, aut Religio reſpectu inferiorum virtutum, aliquando nõ eſt ex propria ratione, & per ſe motiuũm altius, & generalius, & ideò neque ex ſe eſt finis, ſed ſolum ex applicatione voluntatis, quæ vult hoc ponere pro fine illius, vel è contra, ſicut quando vult mæchiam propter furtum, vel è conuerſo. Et tunc ſi attendamus ad id quod talis finis habet per ſe, & ex propria ratione, non dat actui bonitatem generalem, & per modum generis etiam in mouendo, ſed dat ſpeciem diſparatam: quæ tamen beneficio voluntatis induit rationem finis, & mouet tanquam cauſa finalis ad bonitatem, quæ eſt in actu ex proprio obiecto, & in hoc etiam habet quendam modum generis ad illam ſpeciem, & ad alias quas voluerit voluntas, quatenus illud motiuum finis eſt determinabile per motiuum ex obiecto non ex ſe, ſed ex voluntatis determinatione, & applicatione.

45 Et *ideo Diu. Thom.* ſine vlla contradictione ſui potuit dicere in hac 1. 2. quod quando bonitas ex obiecto non eſt per ſe determinatiua bonitatis ex fine, ſunt quaſi ſpecies diſparatæ, ideſt, quod vna non eſt ſub alia, quod verificatur loquendo per ſe, & ab intrinſeco ex ipſo fine, & obiecto. Et ſimiliter cum hoc componitur, quod dixit in 2. 2. nempè quod *vitia habent ſpeciem ex fine proximo, & genus ex remoto*, ſcilicet genus non in prædicando, ſed in mouendo, quia ſcilicet, inde oritur tanquam ex generaliori motiuo. Et ſimiliter in exemplo, quod poſuit de eo, qui mæchatur vt furetur, optime dixit quòd mæchia oritur ex fine vltimo (ſcilicet furto) & ſub eo continetur illa mæchia, vt effectus ſub cauſa, vel ſpecies ſub genere, quia verè illud furtum eſt cauſa illius effectus, ſeu illius ſpeciei, quæ eſt mæchia, & habet modum generis in mouendo ad illam non ex ſe, ſed beneficio voluntatis, quæ vult furtũ ponere pro fine vltimo mæchiæ, & hoc ipſo dat illi rationẽ motiui generalis determinabilis per ſpeciẽ mæchiæ, ac per hoc modum generis habentis, ideſt, generalioris motiui, quia furtum ponitur pro fine vltimo, & ſic eſt vniuerſale motiuum in hoc homine, ſed hoc habet non ex ſe, ſed beneficio voluntatis, ideque ex ſe non eſt genus, ſed diſparata ſpecies, etiam in mouendo.

46 Ad *ſecundam inſtantiam* Vazq. Reſp. ſolutione ibi data: quæ (vt vidimus) neceſſariè admittenda eſt, & in ſe, & ſtando in littera *S. Thom.* Ad replicam *Dicitur*, Quod quando ſpecies, ſeu moralitas, quæ eſt ex fine non eſt magis vniuerſalis, quam quæ eſt ex obiecto, ſed æqualis, tunc non eſt genus in mouendo per ſe loquendo, & ſecundum propriam naturam; poteſt tamen genus in mouendo, ſeu induere rationem generalis motiui beneficio volũtatis, quia hoc ipſo quod facit illũ finẽ vltimum, ſeu remotũ, facit illud vniuerſale pro omnibus actibus illi ſubiectis:

eadem enim ratione qua ſubordinat ſibi mæchiam, ſubordinat ſibi alios actus dom habet rationem vltimi finis, & poteſt poni à voluntate pro fine cuiuſcumque actus, ideoque induit rationem generalis motiui, quia induit rationem vltimi finis in hoc, licet ex ſe id non habeat, ſed beneficio voluntatis. Et *Diu. Thom. in* 2.2. quando dixit mæchiam eſſe propter furtum, expreſsè dixit eſſe mæchiam propter furtum, ſeu oriri ex furto tanquam ex fine vltimo. Quare benè ſtat, quod finis aliquando ex ſe, & ex propria ratione non ſit ſuperior, & vniuerſalior, ſed æqualis obiecto, & tamen beneficio voluntatis fiat ſuperior, & vniuerſalior, quia fit finis vltimus; cum ex ſe non ſit.

47 Et *ex hoc* deducitur, quomodo ille, qui furatur vt mæchetur dicitur à Philoſopho, *magis mæchus quam fur*, licet eſſentialiter, id eſt, ex obiecto ſit fur, & accidentaliter mæchus, eſt enim magis mæchus, ly *magis* dicente rationem motiuam, & cauſantem, non conſtituentem eſſentialiter. De quo plura dicemus *ſeq. Diſput. art.* 4.

48 Adhuc *tamen Obiicies* contra hanc, & præcedentem Difficultatem quintam. Nam neque in mouendo, neque in prædicando poteſt finis dici genus, & moralitas illius generica reſpectu moralitatis ortæ ex obiecto. Non poteſt in prædicando eſſe generica, vt Nos admittimus. Nec in mouendo, ſeu cauſando, quia Nos dicimus cauſari moralitatem iſtam genericam, ſeu generalem in actu imperato tanquam quid illi intrinſecum, & in eo manens, ſeu inhærens, quod quidem non eſt aliquid genericum quaſi abſtrahens, & in communi ſumptum, ſed generale, quaſi ad plura ſe potens extendere, & communicari. De hac ergo moralitate generica, ſeu generali, quæ eſt ex fine fit argumentum; Quia non apparet quid ſit, & à quo efficienter producatur; ergo non eſt ponenda. Non apparet quid ſit intrinſecum in ipſo actu, Quia tota tendentia, & ordo ipſius actus conſumitur in obiecto, & ibi terminatur, & cum iſta tendentia non ſit aliud quam ipſa entitas actus, ſi non ſuperadditur in ordine ad finem noua entitas, ſeu nouus actus, non ſuperadditur nouus ordo, & tendentia. Si autem moralitas illa ex fine eſt aliquid intrinſecum actui, non videtur poſſe eſſe aliud quam ordo, & tendentia. *Nec dici poteſt*, Quod eſt modus ſuperadditus illi tendentiæ, & entitati actus. Etenim finis verè, & propriè reſpicitur ab ipſo actu non minus quam obiectum; ergo non per modum, ſed per veram, & realem tendentiam, & reſpectum attingitur, ſi enim ille modus eſt reſpectus, quare modum appellamus? Si vero reſpectus non eſt, quomodo attingit finem, ſicut attingitur obiectum?

49 Et *Conf.* Quia iſta tendentia ad finem, ſiue ſit ordo, & reſpectus, ſiue modus, poteſt variari inuariato actu in ſua ſubſtantia, & ſpecie: poſſum enim elicere actum ex vno fine, & mutata intentione adhuc continuare illum, vt ſi volebam dare eleemoſynam ex miſericordia, dare illam in ſatisfactionem peccatorum. Si autem ordo in finem eſt intrinſecus actui, non poſſet illi aduenire de nouo ab extrinſeco, ſed deberet intrinſecè mutari, & produci de nouo alius actus cum illo nouo modo, ergo ſtante eodem met actu, non poſſet variari intentio, & finis eius: ſi ergo poteſt, ſignum eſt, quod non eſt aliquid intrinſecum, & entitatiuum in illo actu.

Et *ſecundò Confirm.* ex *Diu. Thoma*, Quia in hac *Quæſt.* 20. *art.* 3. *ad* 3. docet, quod eadem bonitas eſt in actu interiori, & exteriori, quia bonitas finis non deriuatur intrinſecè, ſed extrinſecè ad actum exteriorem, & ſic eſt eadem bonitas numero vtrobique, non diuerſa, ſicut ſanitas, quæ eſt in animali, extrinſecè eſt in vrina; huic enim comparat ibi *Diu. Thom.* bonitatem deriuatam ab actu interiori in exteriorem. Et idem docere videtur in *Quæſt.* 2. *de Malo art.* 4. *ad* 2. Forma autem eadem numero non in duobus intrinſecè. 50

Quod *vero* non appareat à quo producatur ille modus, vel ordo intrinſecus ad finem in actu imperato *probatur*, Quia nec producitur ab habitu imperante, nec ab eliciente. Non ab imperante; Quia aliquando virtus imperans eſt in vna potentia, & actus imperatus in alia, ſicut charitas eſt in voluntate, & imperat actum fidei, qui eſt in intellectu, & actum temperantiæ, quæ eſt in appetitu; & Religio eſt in voluntate, & imperat actum orationis, quæ fit ab intellectu. Non poteſt autem virtus exiſtens in vna potentia imprimere aliquid intrinſecè in actu elicito ab alia, quia iſta impreſſio fit in ipſo actu dum egreditur, & elicitur à potentia, poſtquam enim egreſſus eſt, non poteſt illi aliquid ſuperaddi per aliam actionem, quia ad actionem non datur actio. Actus autem nullo modo egreditur à principio imperante, ſed ſolum ab eliciente. Similiter non poteſt talis modus produci ab ipſo principio eliciente; quia excedit eius facultatem, ſicut modus dilectionis non poteſt elici à fide, quæ imperatur à charitate. Et quando virtus ſupernaturalis imperat acquiſitæ, non poteſt ordo ille ſupernaturalis, qui eſt in virtute acquiſita ad finem ſupernaturalem, elici, & produci virtute acquiſita quæ eſt ordinis naturalis; & tamen conſtat imperari poſſe à virtute ſupernaturali, & ordinari in eius finem. 51

Reſpond. Moralitatem illam communicatam à fine operantis ipſi actui imperato eſſe illi intrinſecam, eique inhærere, vt ſupra diximus ex *Diu. Thom.* Et ad argumentū quod inquirit, quid ſit in actu iſta moralis? *Dicimus* eſſe ordinem ipſum, ſeu tendentiam actus ad obiectum, vt ſubordinatum fini, Nec eſt verum tendentiam actus totaliter, & adæquatè conſumi, & terminari, in obiecto nudè ſumpto, ſed in obiecto ſubordinato fini, & veſtito circumſtantiis. Licet enim à ſolo obiecto ſumatur ſpecificatio, tamen in exercitio tendentia actus ad obiectum attingit ipſum, vt ſubeſt ſuis circumſtantiis. Vnde ad hoc non requiritur alia tendentia, & alia entitas actus, ſed eadem, quæ eſt ad obiectum extēditur ad id quod eſt obiecto coniunctum, ſcilicet ad finem, & circūſtātias, & inadæquatè verſatur circa illas, nec requiritur noua entitas actus, niſi vbi eſt noua tendentia adæquatè; inadæquatè autem, & extenſiuè non repugnat quod eadem tendentia, & ordo in actu attingat obiectum, & circumſtantiam finis, aliaſque illi adiunctas: ſicut eadem viſio attingit obiectum ſpecificum; quod eſt color, & accidentia circumſtantia, quæ ſunt ſenſibilia communia, vt figuram, quantitatem, motum, &c. Et eadem actio generatiua, quæ attingit ſubſtantiam rei, attingit accidentia eius, vtpotè conſequentia ad formam 52

mam rei genitæ. Quare non attingitur nec reſpicitur finis per aliquem modum ſuperadditum actui, qui non ſit tendentia, & reſpectus eius, ſed per ipſum mer intrinſecum, & tranſcendentalem ordinem, quem dicit actus ad obiectum attingit, quidquid obiecto annexum eſt intra ſuam ſphæram, ſcilicet, in linea illa morali per quandam extenſionem ad illa. Sed quia ipſæ circumſtantiæ ſe habent ſolum vt modificantes obiectum, & minus principaliter, atque acceſſoriè ad ipſum dicuntur modificatiuè attingi, non quia per modum ſuperadditum in actu, & non per ipſam eius realem tendentiam attingantur, ſed quia ipſi sũt modi, ſeu quaſi modificantes, & quaſi acceſſoriè ſe habentes ad principale, & ſpecificatiuum obiectum, & ſic attinguntur eodem reſpectu, quo obiectum, ſed vt modi illius.

53 Ad *Conf. Reſp.* Quod in actibus internis, qui in ſe intrinſecè participant libertatem, & moralitatem non eſt admittendum, quod idem actus in variatus poſſit mutare ſubordinationem ad finem, & ex noua intentione procedere, eo quod iſte ordo ad finem eſt ei intrinſecus inhærens, & non denominatio extrinſeca, vt ex *D. Thom.* diximus Non poteſt autem talis ordo realis, & intrinſecus imprimi ipſi actui poſtquã elicitus eſt, eo quod ad actionem non datur alia actio, quæ illi imprimat aliquid, nec poteſt actui immanenti, & vitali conuenire aliquis modus, ſeu ordo, aut imprimi niſi modo vitali, quia actus ipſe vitalis eſt; non poteſt autem vitali modo ei conuenire, niſi per egreſſionem, & partum vitalem à ſua potentia, & ideo ſi ſemel egreditur ab aliqua potentia ſine tali ordine, aut modo, non poteſt amplius illi actui conuenire, ſed debet de nouo fieri. Secus eſt in actu externo corporali, in quo ſolum per denominationem extrinſecam conuenit iſta moralitas, & libertas, vt ſupra declaratum eſt. In his enim poteſt perſeuerare eadem entitas, & ſubſtantia actus, variata hac extrinſeca denominatione, cum tamen in actu interno neceſſe ſit ad variandum iſtum ordinem variari fundamentum vt ponatur, quia nôn eſt denominatio extrinſeca ab applicatione alterius actus liberi, & moralis procedens, ſed ipſe actus in ſe primario eſt liber: & ita cum ibi moralitas ſit ordo, & non denominatio, non poteſt variari, niſi variato fundamento, imo & tota entitate rei, quia ille ordo eſt tranſcendentalis, & ſecundum dici.

54 Ad *ſecundam Confir.* ex D. Thom. *Reſp.* Quod quando docet *D. Thom.* eſſe eandem numero bonitatem in actu exteriori, & interiori, ſi loquamur de actu exteriori corporali, qui in ſe non eſt capax libertatis, & moralitatis, ſic verificatur dictum illud ſimpliciter, & omnibus modis, quia ſolum eſt per extrinſecam denominationem in actu exteriori, vnde tam moraliter, quam realiter eſt vna ſolum numero bonitas, quæ in actu externo formaliter inuenitur, & in externo denominatiuè. Si autem loquamur de actu exteriori, non quidem pro actu corporali, & externo, ſed pro actu imperato, ab ipſa tamen voluntate elicito, vel ab alia capaci libertatis in ſe, talis actus dicitur habere eandem numero bonitatem cum actu interiori, & imperante, non quidem realiter eandem, ſed moraliter, quia cum actus imperatus participet ab imperante, cenſetur vnus numero actus moraliter, & vna bonitas moraliter, licet realiter diuerſa ſit in actu imperato ab ea, quæ eſt in imperante, eo quod tali actui non communicatur ordo ad finem à ſuperiori virtute per extrinſecam denominationem, ſed per veram, & realem tẽdentiam ad obiectum (vt dictum eſt) & *D. Thom.* fatetur hunc ordinem ad finem eſſe inhærentem ipſi actioni in hac *Quæſt.* 18. *art.* 4 *ad* 2.

Ad *ſecundum argumentum Reſp.* Illum ordinem, 55
qui eſt in actu imperato ad finem, & ad reliquas circumſtantias, produci in tali actu effectiuè ab habitu, ſeu potentia immediatè eliciente, præſuppoſita tamen intentione, & imperio finis; quia cum talis ordo, & tendentia ad finem ſit intrinſeca ipſi actui, eique inhærens, in ipſo egredi, & procedere à ſuo principio habet illam, & ita principium eliciens talem actum imprimit illi ordinem ad obiectum, & circumſtantias, cum quo naſcitur; non autem poſt egreſſum, & elicitum actum à potentia inferiori imprimitur ei à potentia, vel virtute ſuperiori ille modus, & ille ordo ad finem, hæc enim intelligentia valde rudis eſt, cum actio ſemel egreſſa, non recipiat ab alia actione impreſſionem, ſed intelligendum eſt, quod potentia, ſeu virtus inferior ex ſubordinatione, & coniunctione ad ſuperiorem imperantem, producit effectiuè actum cum ordine, & tẽdentia ad finem ſuperioris, ſeu imperantis, quem ſe ſola non produceret, verè tamen, & realiter ab illo principio à quo elicitur habet actus hunc ordinem, vt ab efficienti proximo.

Quid *autem* accipiat inferior potentia, ſeu vir- 56
tus ex tali ſubordinatione, vt producat in actu id quod alias ex ſua ſola virtute non poterat, præſertim quando in actu producitur ordo ad finem ſupernaturalem, & virtus imperata eſt acquiſita, & naturalis ordinis?

Reſp. In hoc eſſe duplicem modum dicendi, 57
Quidam dicunt ſiue aliqua reali additione, ſeu virtute impreſſa à principio ſuperiori, & imperante poſſe elici actum imperatum cum tali ordine per ſolam ſympathiam, & coniũctionem inferioris virtutis cum ſuperiori. Qui modus dicendi difficile ſaluus, quomodo poſſit realis influxus, & efficientia procedere ab iſta virtute inferiori circa actum illo perfectiori ordine reali affectum, & eleuatum, ſine hoc quod in ſe non habeat realiter, & intrinſecè maiorem virtutem acceptam à ſuperiori. Vel quomodo poſſit ille perfectior, & eleuatior modus, & ordo fieri in tali actu ſine nouo reali, & perfectiori influxu. *Alij dicunt* imprimi à ſuperiori virtute, ſeu potentia imperante in inferiori aliquam vim, aut motionem, qua inferior virtus fortificetur, & perficeatur ad producendum in actu illum perfectiorem, & eleuatiorem ordinem, etiam ſi ſupernaturalis ſit, & ſic inferior virtus, non ſolum extrinſecè coniungitur, & ſubordinatur ſuperiori imperanti, ſed etiam reale aliquid ab illa participat, quo in ſe perficiatur, & actuetur ad operandum aliquid in actu, quod ex propriis meritis non poterat. Quam ſententiam latè defendimus, & oſtendimus eſſe *D. Thom. in Libris de Anima Quæſt.* 12. *art.* 6. Et iuxta illam ceſſat difficultas argumenti.

Septima Difficultas.

Q[illegible] An poſſit idem actus eſſe bonus ex obiecto, & malus ex fine, vel è contra, 58
tractabitur infra *Diſp. ſeq. art.* 4.

ARTICVLVS IV.

Quomodo circumſtantia *ſit principium moralitatis in actu?*

1 VLtimum *Principium*, à quo ſumitur bonitas, vel malitia in actu ſunt *Circumſtantia*, quæ dant bonitatem, vel malitiam accidentalem actui morali etiam in linea, & ordine morali, quia accidentia eius ſunt, vt ſupra explicauimus in *Notabilibus Quæſt.* 7. De his *Circumſtantiis* amplius agemus *Diſp.* 10. *ſeq.* Et ſupponenda ſunt, quæ de eis, earumque numero, & ſingularum explicatione diximus *ſupra Quæſt.* 7.

2 Nunc breuiter tria ſolum aduertenda ſunt. *Primum* Quomodo dicatur aliquid circumſtantia accidentalis, & quomodo ſit volita, ſiue quando manet circumſtantia, ſiue quando tranſit in conditionem obiecti? *Secundum*, An circumſtantia ſit accidentalis actui morali ſolum conſiderato in ſpecie ſua, An etiam in indiuiduo? *Tertium*, An omnis circumſtantia det bonitatem, aut malitiam moralem, & omni actui competat circumſtantias habere.

3 Ad *Primum* videnda ſunt, quæ ſupra diximus in Notatione *ad Q.* 7. oſtendendo quod circumſtantia eſt accidens actus humani, etiam in linea morali conſiderati, & non ſolum in eſſe, & genere naturæ. Vt autem aliquid in hac linea ſit accidens, & circumſtantia, requiritur, quod ita attingatur ab actu, quod ſupponat dari aliquod obiectum prius à ſe attactum in eſſe morali à quo ſpecificatio in eadem linea ſumatur, & ſit principale volitum in ratione ſpecificatiui, deinde verò id quod ſe habet vt circumſtantia ſit acceſſoriè, & conſecutiuè volitum, licet etiam de illo ratio ordinet, & diſponat. *V.g.* circa furtum non ſolum, attenditur, quod ſit res aliena, ſed etiam quantitas eius, & qualitas, vt quod ſit in loco ſacro, vel prophano, &c. Et ratio non ſolum prohibet furtum, ſed etiam quantitatem eius, & qualitatem, ſicut etiam in ieiunio non ſolum proponit vt bonum ipſam abſtinentiam, ſed etiam eius durationem, vel continuationem iuxta proportionem virium, iuxta quas etiam attenditur, quod actus fiat tam intenſe, vel remiſſè, prout conuenire videtur. Quare ſemper iſtæ circumſtantiæ cõſiderantur ex parte obiecti [illegible], & circumſtantes, vt actus ſic tendens in obiectum, ipſas etiam attingat, & volitas reddat, & ſic ſit voluntarius erga illas, atque etiam de eis ipſa ratio diſponat, nec enim poteſt ratio, & lex de illis diſponere, niſi vt apprehenſis, & à voluntate attingendis. Et ſic actus eadem tendentia, & ordine quo reſpicit obiectum, tangit circumſtantias, quia reſpicit obiectum vt veſtitum illis, ſicut de fine, qui eſt vna ex circumſtantiis diximus *præced. art.* Et rectè explicatur exemplo viſus, qui eodem actu, & tendentia reſpicit coloratum, quod eſt obiectum ſpecificum, & ſenſibilia communia ſicut eius accidentia, & modos, vt figuram, quantitatem, motum, &c.

4 Quod *ſi dicas*: Si circumſtantiæ ſunt volitæ; ergo ſunt obiectum, & non accidentia obiecti. *Reſp.* [illegible], & conſecutiuè, non per ſe primo, & ſpecificando, ſicut etiam attingitur à viſu quantitas, & figura colorati, & eſt obiectum illius, ſed non ſpecificatiuum, & per ſe, ſed vt aliquid adiectum primario, & vt ſenſibile commune. Vnde licet Circumſtantia generali ratione poſſit dici obiectum, quatenus ex parte obiecti attingitur, tamen ſi obiectum ſumatur ſtrictè, & ſpeciali modo quatenus eſt ſpecificatiuum, & primario attactum, ſic circumſtantia non eſt obiectum, ſed aliquid acceſſorium, & circumſtans, quaſi accidens obiecti.

Sed *tunc reſtat* explicare, quando, & quomodo dicatur tranſire circumſtantia in conditionem obiecti, & quando manere in ratione circumſtãtiæ? Nam *Diu. Thom. in hac Quæſt.* 18. *art.* 10. & 11. docet quod tunc circumſtantia dat ſpeciem, quando tranſit in conditionem obiecti principalis, ſcilicet, quando ratione ſui, & non ratione alterius cui adiungitur, conſideratur moralitas, & regulatio rationis. Quod Aliqui intelligunt ſic, Quod tunc tranſit circumſtantia in conditionem principalis obiecti, quando eſt per ſe intenta, & volita, quia tunc ſolum præbet ſpeciale motiuum voluntati. Ad hoc autem, vt habeat conditionem obiecti, requiritur quod per ſe moueat, ſeu præbeat motiuum voluntati. Cæterum hoc nullatenus eſt verum generaliter loquendo; vt multis exemplis conſtare poteſt. Nam qui furatur in loco ſacro, non intendens inferre iniuriam ipſi loco, ſed ſuæ neceſſitati ſubuenire, & qui in Eccleſia mæchatur, animo explendi libidinem, non autem intendens loco ſacro inferre iniuriam, vterque committit ſacrilegium, & habet aliam ſpeciem moralem ſuperadditam furto, quam ſpeciem accipit ille actus à circumſtantia loci habẽte reſpectu illius ſpeciei conditionem obiecti, ergo eſſe directè volitum, & intentum non requiritur vt circumſtantia det ſpeciem nouam, vt ſuperadditam actui, ergo neque vt tranſeat in conditionem obiecti comparatione ad talem ſpeciẽ, quam præbet; nec enim illa circumſtantia eſt ſolum aggrauans intra eandem ſpeciem, ſed verè diſtinctam ſpeciẽ conſtituens. Quare illa doctrina ſolum verificabitur in circumſtantia finis, quæ tranſit in conditionem obiecti principalis, quando eſt directè intenta, quia hoc eſt fini proprium, & connaturale vt directè intendatur, ſiquidem finalizat, Et idem erit ſi aliam circumſtãtiam vt loci, vel durationis, aut Quid, ſeu damni ſecuti velimus pro fine habere, ſic enim erit directè volita, & intenta, & hoc modo dabit ſpeciem actui, ſed non ſemper, & in omni circumſtantia id requiritur. 5

Reſp. ergo quod circumſtantiam aliquam trãſire in conditionem obiecti, vel non tranſire, non debet deſumi per reſpectum ad voluntatem intendentem, & directè volentem, ſed per ordinem ad rationem regulantem & ordinantem. Quando enim ratio ordinat, & regulat aliquid non ratione ſui, ſed præſupponendo neceſſario aliquid cui ſit acceſſorium, & non aliter, tunc illa circumſtantia per ſe manet in ratione circumſtantiæ accidentalis, & non tranſit in conditionem obiecti, quia non induit per ſe primo ordinationem rationis, nec de illa ratio diſponit, niſi vt adiuncta alteri præſuppoſito etiam in illa linea morali; ſicut ratio non prohibet quantitatem pecuniæ, quia quantitas eſt, ſed quia aliena, & præſupponendo hoc, & non aliter; & tunc pertinet ad furtum vt accidens, & conditio eius, & quaſi modificans ipſum, quod non pertinet ad rationem, & conditionem obiecti, eo quod ratio obiecti 6

ſpecifica

ſpecificantis(hoc enim eſt quod diſtinguitur contra circumſtantiam) debet eſſe primo; & per ſe attactum, & non in vi alicuius præſuppoſiti, cuius modificatio, & accidens ſit, quia ſpecificatio eſt primum quod relucet in acto ſpecificato. Si vero è conuerſo ſe habeat, quod ratio primo, & per ſe ordinet de aliqua circumſtantia, & non in vi alicuius præſuppoſiti, & tanquam modificationem illius, tunc dicitur circumſtantia dare ſpeciem, & non aggrauare ſolum, vel diminuere, ſed tranſire in conditionem obiecti, & dare per ſe malitiam, vel bonitatem diſtinctæ ſpeciei. Quod ſi in eodem actu concurrant, illa quæ eſt prior in ratione obiecti, conſtituet eſſentialiter, quæ vero ſuper venit, accidentaliter, de quo dicimus infra.

7 Vnde *Sanct. Thom.* in hac *Quæſt.* 18. *art.* 11. dicit, *Quod aliquando circumſtantia non reſpicit ordinem rationis in bono, vel malo niſi præſuppoſita alia circumſtantia, à qua habeat actus ſpeciem boni, vel mali, ſicut tollere aliquid in magna quantitate non reſpicit ordinem rationis in bono, vel malo, niſi præſuppoſita alia conditione, ſcilicet quod hoc ſit alienum.* Vbi non dixit *Sanct. Doct.* quod circumſtantia manet talis, quando intenditur non per ſe, ſed aliquo præſuppoſito, aut quod eſt obiectum quando intenditur per ſe, ſed ſolum dicit, quod manet circumſtantia, quando non reſpicit ordinem rationis per ſe, ſed aliquo præſuppoſito. Econtra verò *art.* 10. dicit. Quod quando circumſtantia addit ſpecialem repugnantiam, aut contrarietatem ad rationem, tunc mutat ſpeciem. Hoc ergo pro regula attendendum eſt, non quid directè, & per ſe intendat voluntas, ſed quid primo, & per ſe ordinet ratio de aliqua re. Si enim per ſe primo ordinat, non præſuppoſita aliqua priori conditione, quam modificet, & afficiat circumſtantia, tunc conſtituit per ſe malitiam, vel bonitatem, & habet conditionem obiecti. Si vero ordinat de aliquo præſupponendo aliquid prius, quod modificet, & afficiat, tunc manet circumſtantia in ratione circumſtantiæ: ſicut in furto quantitas maior, vel minor non accipit regulationem à ratione, niſi ſupponendo ablationem rei alienæ. Si vero talis ablatio fiat in loco ſacro, ex hoc addit rationem quandam per ſe primo reſpectam, & attactam à ratione, ſcil. ne fiat iniuria loco ſacro, quod in quacumque materia per ſe reſpicitur à ratione, ſiue in ablatione rei alienæ, ſiue in homicidio, aut adulterio, aut alia actione iniurioſa, & ideo per ſe dat ſpeciem, idest, ratione ſui, quia iniuria loci ſacri eſt, & non ſolum ratione ſpeciei malæ præſuppoſitæ, licet præſupponat aliquid vt materiam, in qua iſta iniuria exercetur, non vt rationem moralitatis conformis, vel difformis rationi, cuius hæc circumſtantia ſit ſolum modificatio. Et tamen licet hæc ſpecies ſacrilegij, licet de ſe ſit ſpecies moralis, & ſufficiet illam conſtituere, dicitur tamen circumſtantia furti, quia aduenit, ſeu conuenit actui præſupponendo priorem malitiam, ſeu ſpeciem furti, & ideo iſta ſecunda ſpecies non conſtituit primo, ſed aduenit conſtitutæ, ideoque rationem circumſtantiæ, ſeu accidentis habet, licet hoc per accidens ſit.

8 Ad *ſecundam difficultatem* ſuprapoſitam *Dicimus*, Quod circumſtantia non ſolum eſt accidens reſpectu actus conſiderati in ſpecie, ſed etiam in indiuiduo. *Aliqui* tamen diſtingunt de circumſtantiis, & dicunt quoſdam eſſe circumſtantias actuum ſecundum gradum ſpecificum, aut genericum, vt quantitas in furto; & hoc dicunt ſufficere ad rationem circumſtantiæ: alias eſſe circumſtantias ſecundum gradum indiuiduum, vt intenſio, & remiſſio, duratio, locus, & tempus, quia etiam remotis his circumſtantiis manet tota ſubſtantia actus indiuidui, & ſic accidunt actui, etiam in indubio; remota autem quantitate non remanet actus in indiuiduo, ſed ſecundum ſpeciem tantum. *Sed futile eſt hoc fundamentum*; Nam etiam remota duratione, non manet res neque in indiuiduo, neque in ſpecie, quia tollitur eſſe, & remota omni intenſione, & remiſſione atque exhauſto omni gradu, non manet qualitas; ergo idem eſt dicendum de iſta circumſtantia, atque de alijs. *Quod ſi dicitur*; Quod remota tota quantitate non remanet indiuiduum, licet remaneat, remota ſola aliqua parte. *Contra eſt*, Nam etiam remota omni duratione, ita quod non ſit, & remoto omni loco, ita quod nuſquam ſit, & remoto omni gradu intenſionis, & remiſſionis, tollitur indiuiduum, & qualitas, licet remoto hoc loco in adæquato, vel hac parte durationis, aut illa parte gradus remaneat indiuiduum, & qualitas; ergo pariformiter ſe habent.

9 Quare *Dicendum eſt*, Quòd omnes circumſtantiæ accidunt actui morali, etiam in indiuiduo. Et *D. Thom. ſupra Quæſt.* 7. *art.* 3. *ad* 3. docet cauſá efficientem ſecundum ſe præciſè vt facit actum, & producit illum in eſſe, non eſſe circumſtantiá, ſed conſiderato efficienti ſecundum aliquam conditionem, verbi gratia ſi ille, qui ſic operatur ſit laicus, vel Sacerdos, aut aliquid ſimile; quod vtique accidentale eſt, etiam actui in indiuiduo. *Et fundamentum huius eſt*; Quia accidentia rei naturalis accidunt ipſi ſubiecto naturali, etiam prout in indiuiduo, vt color, calor, frigus, loci, & temporis mutatio, &c. Ergo etiam accidentia moralia debent accidere ipſi actui morali in indiuiduo conſiderato. Circumſtantiæ autem ſunt accidentia moralia, quæ variari poſſunt in actu, & modo hæc, modo illa conuenire: ergo debent eſſe accidentia, non ſolum actus moralis in ſpecie, ſed etiam in indiniduo.

Ad *tertiam Difficultatem* ſupra poſitam *Reſp.* 10
Non omnes circumſtantias actus dare bonitatem, vel malitiam, ſed ſolum circumſtantias morales. Illæ autem dicuntur morales, quæ dictamini rectæ rationis, & eius cenſuræ ſubduntur, ita quod ad finem aliquem moralem conducant: aliæ verò omnino per accidens ſe habent, nec in linea morali pro circumſtantiis habentur, verbi gratia, ſi aliquis furatur, non eſt circumſtantia furti, quod ſit veſtitus veſte nigra, vel rubra, cum pileo, vel ſine pileo, poſito enim, vel ablato tali accidenti, non mutatur dictamen rationis, & regulatio illius, nec circa hoc lex aliqua, vel regula rationis diſponit: conducit autem ad moralitatem furti, quantitas rei ablatæ, quia ſecundum illam plus, aut minus damnificat, & ſimiliter quod furtum ſit occultum non vidente domino, aut quod ſit per modum raptus, etiam ipſo vidente, quod maiorem violentiam infert, & iniuriam irrogat. Et ſic de iſtis diuerſimodè diſponit lex, & ratio. Tales ergo circumſtantiæ morales ſunt, & in linea morali conſiderantur, quia ad ordinationem, & regulationem rationis ſpectant, & ſecundum illas attenditur maius, aut minus augmentum malitiæ, vel bonitatis.

11 Ad *id verò*, quòd in eadem Difficultate Inquiritur, An omnes actus humani habeant circumſtantias aliquas morales? *Reſpondeo.* Aliquos ſentire. quod non ſaltem in actibus internis voluntatis, qui verſantur circa finem; reſpectu enim eorum finis non eſt circumſtantia, ſed obiectum, vt docet, *D. Thom. in hac quæſt.* 18. *art.* 6. & ſic dat ſubſtantiam non circumſtantiam. Reliquæ vero circumſtantiæ, vt loci, & temporis, aut ſimiles, non conſiderantur moraliter pro actu intentio, licet phyſicè actus fiat in loco, & tempôre, & ab efficienti, ſeu elicienti. Reliqui vero actus non interni, ſed imperati, ad minus habere debent circumſtantiam finis, quia ab intentione operantis procedunt vt ab imperante, & ſic finis, qui eſt obiectum actus interni, eſt circumſtantia externi.

12 Sed *nihilominus* Dicendum videtur, Omnes actus morales habere aliquas circumſtantias, de quibus ratio dictat, licet non ſit neceſſe, quod omnes circumſtantiæ concurrant in quolibet actu, ſicut non in omni actu attenditur pro circumſtantia *locus*, quia non refert quòd fiat in iſto loco magis, quam in illo, præſertim actus interior, vt quòd aliquis ſyllogizet, & diſcurrat intra ſe, in platea, vel in cubiculo, vel in Eccleſia, &c.

13 Sumitur ergo concluſio ex *D. Thom. in hac Quæſtio.* 18. *artic.* 3. vbi parificat actus morales rebus naturalibus in hoc quod perficiuntur actibus ſuperadditis. Conſtat autem nullam rem naturalem dari ſine accidenti aliquo; ergo nec res moralis, ſicut neque artificialis, ſemper enim in indiuiduatione rei prout fit, concurrit aliquid præter id, quod eſſentiale eſt. Et præſertim quia in quocumque actu etiam interno, & imperante (nam in imperato ad minus inuenire debet circumſtantia finis imperantis, niſi tranſeat in conditionem obiecti, & tunc iudicatur de illo ſicut de actu interno) ſemper datur aliquod accidens de quo poteſt ratio dictare, & regulare; ſaltem ipſa duratio, & continuatio actus, feruor, ſeu intentio, aut remiſſio, & comparatio ad alia, quæ occurrunt. *V. g.* In actu charitatis, qui maximè verſatur erga finem, & eſt actus internus, & imperans, poteſt ratio menſurare, & diſcernere an debeat continuari, & durari tanto, vel tanto tempore, vel cum tanto aut tanta intenſione, & conatu, ita quod non impediantur alia negotia, quæ etiam inſtare poſſunt; & ſimiliter debet attendere ratio quomodo, & qua obligatione teneatur hîc, & nûnc elicere talem actum, & ſic de aliis circumſtantiis occurrentibus. Ergo ſi in actu ita interiori, & qui verſatur erga vltimum finem, ſicut eſt actus charitatis, inueniuntur circumſtantiæ, ſine quibus non datur, quanto magis inuenientur in aliis actibus, qui verſantur erga fines intermedios, aut erga media, circumſtantiæ reperientur, cum ad minus iſti actus ſupponant alium priorem finem à quo mouentur, & ille ſe habebit vt circumſtantia. Vel ſi nullum finem ſupponunt propter quem fiant, hoc ipſo erunt actus otioſi, quia debito fine carent, & fient quando non oportet, & vbi non oportet, quod eſt habere circumſtantias.

DISPVTAT. IX.

De Speciebus Moralitatis.

ARTICVLVS I.

In quo conſiſtat formalis ratio Boni Moralis?

MORALE *genus*, de quo *præcedent. Diſp.* tractatum eſt, vulgari diuiſione diuiditur per tres ſpecies, ſcilicet per bonum, malum, indifferens, de quibus ſigillatim in *hac Diſp.* agendum eſt, in qua tractamus de omnibus ſpeciebus moralibus. Et primò occurrit ſpecies prima bonitatis, de qua oportet tractare. In quo conſiſtat eius differentia ſpecifica, quia de ratione generica iam in *præced. Diſp.* tractatum eſt. 1

Solet *autem* diſtingui duplex bonitas, ſcil. *abſoluta*, & *reſpectiua*, *bonum in ſe*, & *bonum alteri.* Bonum quidem abſolutè, & in ſe, eſt quod habet in ſe ipſo eſſe perfectum, ſeu integrum in genere ſuo, & in ordine ad ſe, non ad alterum quatenus talis perfectio non ſolum conſtituit formaliter rem perfectam, ſed etiam fundat appetibilitatem, qua moueat finaliter, & alliciendo. Bonum relatè, ſeu bonum alteri conſiſtit in conuenientia, qua dicitur aliquid conueniens, ſeu aptum, & proportionatum alteri. De actu ergo bono morali conſtat habere bonitatem relatam reſpectu ſui operantis, quia conueniens, & aptum eſt naturæ rationali, ſecundum rationem viuere, & operari. Sed quia hæc aptitudo, & conuenientia fundatur in ipſa perfectione, & bonitate, quam actus habet in ſe in ratione operationis moralis, & actus debet perfectionem habere penès attingentiam ad obiectum, & egreſſionem à ſuo principio; aliáque concurrentia ad conſtitutionem actus in illo genere morali, ideò reſtat videre, per quid formaliter conſtituatùr iſta ſpecies moralis, quæ eſt Bonum in ipſomet actu in ſe. 2

Tres *ſunt Sententiæ* in hac parte. *Prima* conſtituit differentiam ſpecificam boni moralis in aliquo modo abſoluto, vnde reſultat relatio conformitatis ad ipſam regulam rationis. Hæc attribuitur *Caiet.* licet ipſe ſpecialiter loquatur de moralitate malitiæ: eadem tamen ratio videtur eſſe de bonitate. Videatur *Caiet. in hac Quæſt.* 18. *ar.* 5. *& inf. Quæſt.* 71. *art.* 6. *& Quæſt.* 72. *a.* 1. in quibus locis conſtituit malitiam moralem in aliqua contrarietate poſitiua ad bonum & non in ſola priuatione. Contrarietas autem videtur eſſe ſolum inter abſolutas realitates, non inter relationes. Et expreſſius videtur loqui *Caiet.* de omni ſpecie morali, tam bona quam mala, *inf. Quæſt.* 49. *art.* 3. §. *Ad obiecta verò*, vbi in prima Solutione Argumenti negat, quod eſſe morale ſit relatiuum in actu elicito, quamuis ſit in actu imperato, quia ſicut inter habitus morales eſt contrarietas ſecundum eſſe abſolutum, vt inter fortitudinem, & timiditatem, ita & inter actus elicitos. Cæterum *Caiet.* loquitur de abſoluto habente tranſcendentalem reſpectum ad obiectum, ſicut habitus, & actus abſolutæ entitates ſunt, licet reſpiciant obiecta ſua, vt ſpecificantia, 3

ficantia, & quidquid obiecto ſuo adiunctum eſt. Et ſic ſolū contraponit ly *abſolutum* puro relatino, ſeu relationi prædicamentali, non tranſcendentali; ideoque Sententia *Caiet.* non recedit à communi ſenſu Thomiſtarum.

4 Secunda *Sententia* conſtituit differentiam ſpecificam boni moralis in reſpectu ad regulas rationis, ſeu ad obiectum vt regulatum per modum conformitatis, & ſubordinationis ad regulas. Cum enim genus morale ſit genus mēſurationis, qua menſuratur non quantitas aliqua diſcreta, vel continua (in quibus menſurati à menſura exteriori, vel eſt ſola relatio, vel extrinſeca denominatio) ſed qua menſuratur qualitas actiua, ſcil. habitus, vel actus, qui totam ſuam menſurationem, & regulationem habent per ordinem ad obiecta, ideſt, in attingendo obiectum menſuratum, vel non menſuratum; ideò oportet quod tale genus moralitas, ideſt, menſurabilitatis, & regulationis in operando contrahatur ad talem ſpeciem menſurationis, ſcil. menſurationis bonæ, & conformis, per hoc quod ſit reſpectus conformitatis ad obiectum regulatum, & menſuratum regulis rationis, & prudentiæ. Quæ ſententia attribuitur *Conrado in hac Quæſt.* 18. *art.* 1. paulò ante ſolut. Argum. Attribuitur etiam communiter *Thomiſt. Recentior.* Qui conſtituunt bonitatem moralem in conformitate ad rectam rationem. Quam conformitatem, vel reſpectum dari etiam docet *P. Vazqu. in hac* 1. 2. *Diſp.* 95. *cap.* 10. qui conſtituit duas regulas moralitatis, alteram remotam per conuenientiam ad ipſam naturam rationalem; alteram proximam per conuenientiam ad rationem rectam. Et ita per conformitatem, & ſubordinationem ad iſtas regulas conſtituitur bonitas moralis. *Quod ſi quæratur*, An iſtas bonitas, ſeu reſpectus conformitatis ſit realis, vel rationis? *Vazq.* dicit eſſe rationis, & denominationis extrinſecæ ortæ à regula tanquam ab efficiente, vel formante extrinſecè ipſum actum. *Alÿ verò* dicunt eſſe intrinſecum, & realem reſpectum ipſius actus erga obiectum, & eius circumſtantias lex enim, ſeu regula non afficit actum niſi prout reſpicit obiectum, & obiectum ſic regulatum reſpicit ipſe actus reſpectu reali, vt *præced. Diſp.* diximus de Moralitate in communi.

5 Tertia *Sententia* conſtituit bonitatem moralem non in aliquo abſoluto, nec relatiuo, ſed in aliquo aggregato, ſeu in concurſu omnium eorum, quæ requiruntur ad perfectionem actus ſecundum regulam rationis; qui tamen concurſus, & aggregatio tandem aliquo reſpectu, & relatione fit. Concurrunt autem ad bonitatem, ſeu perfectionem actus, bonitas obiecti, finis, & circumſtantiarum, quibus concurrentibus actus dicitur bonus, quia nihil ei deficit de requiſitis ad ſuam perfectionem. Quæ ſententia attribuitur *Scoto in* 1. *diſtinct.* 40. *Quæſt. vnica*, §. *de ſecundo dicto*, & *Quodlib.* 18. §. *de primo.* Non tamen negat *Scot.* hanc moralitatem importare relationem, imò dicit in *eod. Quodlib lit. I.* actus eſſe virtuoſos, vel vitioſos importare relationem, vel plures relationes. Illa ſiquidem integritas, & concurſus omnium requiſitorum ad bonitatem per conuenientiam plurium relationum, & reſpectuum fit.

Reſolutio.

6 Concluſio *noſtra ſit*: Bonitas moralis formaliter vt tenet ſe ex parte actus eliciti eſt habitudo, ſeu ordo intrinſecus ad obiectum vt conforme, & menſuratum regulis rationis, ad quam conformitatem requiritur ex parte obiecti collectio, ſeu aggregatio omnium eorum, quæ ad perfectionem actus in linea morali requiruntur, ſcilicet obiecti, finis, circumſtantiarum, &c. Non tamen formalis bonitas moralis conſiſtit in illa collectione, ſed in ordine ad ipſam. Bonitas quippè formalis in ipſo actu inuenitur, qui ad obiectum tendit illa collectione, ſeu aggregatione circumſtantiarum, & aliorum ad perfectionem requiſitorum veſtitum, & modificatum. Et ſic bonitas moralis obiectiua in illa aggregatione ex parte obiecti ſe tenente conſiſtet, ſed bonitas formalis actionis in ipſa tendentia actus ad tale obiectum ſic menſuratum, & relatum, ac veſtitum.

7 Hæc *concluſio* ſumitur ex *D. Thom.* Qui in *hac Quæſt.* 18. *ar.* 2. dicit, *Quod prima bonitas moralis in actu attenditur ex obiecto conuenienti.* Et in ſolutione ad 3. docet, *Quòd ipſa proportio actionis ad effectum eſt ratio bonitatis ipſius.* Et art. 4. docet, *Quòd licet finis ſit cauſa extrinſeca, tamen debita proportio ad finem, & relatio in ipſum inhæret actioni.* Ergo hæc moralis bonitas ex parte actus conſiderata conſtituitur à *D. Thom.* in proportione, ſeu relatione actus ad obiectum conueniens, & ad finem (nam finis etiam eſt obiectum actus interioris, ſeu imperantis) quæ relatio intrinſeca, & realis eſt ipſi actui, quia vt dicit *D. Thō.* inhæret actioni, vt ſatis in *præced. Diſp.* ponderatum eſt.

7 Quod *verò* iſta bonitas requirat ex parte obiecti collectionem omnium eorum, quæ ſecundum rationem requiruntur ad perfectionem debitam actus, ſumitur ex eodem *D. Tom.* qui docet dicto artic. 4. cit. *Plures bonitates concurrere ad actum, ſcil. bonitatem obiecti. circumſtantiarum, finis, &c.* Et ſolut. ad 3. dicit, *Quòd actioni habenti vnam prædictarum bonitatum contingit deeſſe aliam.* Et ſimiliter artic. 3. dicit, *Quòd plenitudo eſſendi in actione, non tota conſiſtit in ſua ſpecie eſſentiali, ſed aliquid additur ex his, quæ adueniunt tanquam accidentia quædam.* Concurrunt ergo plura ad bonitatem actus. Nec concurrunt ex parte ipſius actus, quaſi ſint plures entitates in ipſo, quia actus in ſe formaliter eſt qualitas quædam vitalis, ſeu operatio egrediens à potentia, non plurium qualitatum, vel entitatum collectio, & coaceruatio. Ergo quando plura dicimus concurrere ad bonitatem actus, non debet intelligi per collectionem, & aggregationem ex parte obiecti, quod ab actu attingitur non nudum, ſed veſtitum circumſtantiis diuerſis, de quibus ratio dictat, vt attingantur, vel vitentur ab actu, ſicut videre plura aggregata, & coaceruata non eſt aggregatio, & pluralitas viſionum, ſed viſibilium, ſeu obiectorum, quæ vnica viſione attinguntur. Et quia illa collectio eorum, quæ concurrunt ad bonitatem moralem ab intellectu proponitur vt à voluntate attingatur, vel euitetur, eſt ſignum quod ſe tenet ex parte obiecti, actus autem non habet moralem bonitatem per collectionem, & aggregationem iſtorum in ſe, ſed per reſpectum, & ordinem ad obiectum ſic collectione, & aggre-

aggregatione iſtorum affectum, & veſtitum.

9 Fundamentum autem huius concluſioois ex dictis *præced. diſp.* deducitur, vbi oſtendimus moralitatem conuenire actui per attingentiam ad ſuum obiectum, ex quo iudicatur, & regulatur qualis ſit operatio, & ipſe operaos, iuxta illud Oſeæ 9, *Facti ſunt abominabiles ſicut ea, quæ dilexerunt.* Et huc ideò; Quia moralitas in actibus liberis non eſt aliud, quam eorum commenſuratio, & ordinatio ſecundum regulas rationis, & prudentiæ, quæ diſponit de actibns faciendis ſecundum habitudinem ad finem, & ſecundum determinationem, & menſurationem legis. At neque ratio, neque prudentia; neque lex aliquid dictant, aut determinant, vel menſurant in actibus conſiderando eorum phyſicam entitatem, *v. g.* vt ſunt qualitates quædam vitales procedentes à ſuo vitali principio, ſed vt attingunt obiectum; determinat enim ratio quid ſit faciendum, & circa quid, maximè enim proter materiam, & obiectum attingendum actus elicitur, ſicut viſio propter res viſas: & in ipſo fine aſſecutio, quæ eſt finis *quo*, eſt propter rem ipſam, quæ aſſequitur, quę eſt finis *qui*. Et ſic actus non regulatur, nec reſpicitur à ratione, niſi propter rem, quam attingit, & circa quam verſatur. Vnde remoto obiecto non curat ratio, neque voluntas de elicientia actus. Ergo tota menſuratio, & regulatio actus cadit ſupra actum vt attingit obiectum, & reſpicit illum. Ergo perfectio, ſeu bonitas huius regulationis in actu conſiſtet in ordine ipſios ad obiectum ſic regulatum, & menſuratum, non in aliquo ſibi extrinſecus affixo, & appoſito, ſiue ſit denominatio extrinſeca, ſiue aliquid abſolutum.

10 Et *confir.* Quia regula rationis per quam actus moralizatur, ideſt, menſuratur, & ordinatur in linea morali non tangit actum niſi mediante obiecto, præcipit enim, aut prohibet actionem propter ipſum obiectum, & materiam quam tangit; prohibet enim homicidiom, quia eſt circa hominem, & adulterium, quia eſt circa alienā, ſi enim illa mulier eſſet ſua, & ille malefactor eſſet ſub ſua iuriſdictione, nec iſte actus, nec ille prohiberetur. Ergo lex tangit prius ipſa materiam, ſeu obiectum tanqoam quid difforme, vel conforme ſibi, & ſic proponit illud, vt eliciatur, vel non eliciatur actus. Ergo vt actus ſit bonus debet haurire hanc moralitatem ex obiecto, & ſuppoſita regulatione, & ordinatione rationis circa obiectum, ex illo deſumere conformitatem ad legem, quæ circa tale obiectum verſatur, & de obiecto diſponit; lex autem eſt regula, & menſura rationis in genere morali, Sed actus non haurit, nec ſumit aliquid ab obiecto, niſi per tendentiam, & ordinem ad illud, quia ſolum mediante hac comparatur, & copulatur obiecto; ergo bonitas moralis, ſi eſt deſumpta ab obiecto in ipſo actu, conſiſtere debet io ordine, & tendentia ad ipſum.

11 Ex *hac autem* deducitur: Quod ille reſpectus, & tendentia per quam actus habet bonitatem moralem ſit intrinſecus, & realis in ipſo actu. non extrinſeca denominati, nec aliqoid rationis; qoia ordo actus ad obiectum pertinet ad ipſam naturam intrinſecam actus, quia totum quod eſt in natura ſua, & ſpecie ad hoc ordinatum eſt, vt circa obiectum verſetur, ideoque ab illo ſpeciem ſumit, ſpecies autem entitatiua intrinſeca, & realis eſt in ipſo actu; ergo & ordo, ſeu dependentia ab ipſo obiecto intrinſeca eſſe debet actui, nec eſt prædicamentalis relatio, quæ dependeat ab exiſtentia termini, ſed etiam termino non exiſtente actus verſatur circa obiectum, vt quotidie experimur, ideòque relatio illa tranſcendentalis eſt, & ſecundum dici. Si ergo actus reſpicit realitate ſua, & tendentia ipſum obiectum, ſi in eo inuenit regulationem rationis, & cæteras circunſtantias ei adiacentes; eadem tendentia poterit illas attingere, quia eadem reſpectu, quo attingitur obiectum, attingitur etiam quidquid ei coniunctum eſt, vt viſus eadem tendentia attingit colorem, & figuram, aut motum, cæteraque ſenſibilia communia, & intellectus, atq; imaginatioa reſpectu reali ſui actus attingunt negationes, & priuationes, cæteraque entia rationis.

Dices: Attingentia obiecti in eſſe appetibl- 12
lis, & boni erit quidem intrinſeca io actu, & ad illam per ſe, & ex naturā ſua tendit actus. Cæterū attiogentia obiecti in eſſe morali non probatur, quod ſit realis, & intrinſeca, quia non pertinet ad conſtitutionem actus in ſua entitate, & natura, ſed io ſua moralitate, & menſuratione ad legem, quod eſt aliquid accidentale, & in hoc dependet actus à lege, ab aduertentia rationis, ab intentione operantis, quæ omnia ſolum extrinſecam denominationem in actu ponunt.

Sed *contra*: Quia ſi ordo, & attingentia obiecti 13
in eſſe appetibilis, & boni eſt realis in actu volitionis, & appetitus; ergo etiam ipſa moralitas ſeu ordinatio rationis, quæ ex parte obiecti ſe tenet; & inde hauritur; & ſumitur ab actu per realem attingentiam; & ordinem ad ipſum deſumetur. *Patet conſeq.* Quia etiam iſta moralitas quādo eſt per conformitatem ad legem, in qua conſiſtit bonitas moralis, eſt valde appetibilis, & deſiderabilis iuxta illud Pſal. 18. *Iudicia Domini vera iuſtificata in ſemetipſa, deſiderabilia ſuper aurum, & lapidem precioſum multum, & dulciora ſuper mel, & fauum.* Et iterum Pſal. 118. *Quam dulcia faucibus, meis eloquia tua, ſuper mel ori meo.* E contra verò peccator ex deprauatione animi odio habet tàm deſiderabiles vias, & pacis plenas, iuxta illud Pſal. 49. *Tu verò odiſti diſciplinam, & proieciſti ſermones meos retrorſum.* Et iterum Pſ. 108. *Noluit benedictionē, & elongabitur ab eo, & induit maledictionē ſicut veſtimentum.* Ergo etiā lex ipſa, & eius cōmēſuratio eſt valdè appetibilis à bonis; & odibilis à malis; ergo actus nō ſolū fertur reali, & intrinſeco ordine in bonitatem naturalē, & appetibilitatem obiecti, ſed etiam in moralitatem, quia etiam hæc appetibili eſt, aut etiam odibi-
lis, vel recuſabilis à peccatore, & ſic reali actu, 14
& attingentia poteſt attingi.

Nec obſtat eſſe aliquid rationis, aut denominationis in obiecto hoc quod eſt ſubijci, legi, & ab ea menſurari. Nam non repugnat quod id quod ex parte obiecti ſolum eſt ens rationis, aut denomioatio extrinſeca, attiogatur ab actu reali, & per realem ordinem, ſicut dignitates, & honores, iuriſdictionem, præcedentiam, & alia ſimilia, realibus actibus deſideramus, & ambimus, & tamen non ſunt niſi denominationes rationis. Et quid magis chymericum & fictum quam ipſa chymera, & figmenta, que fingimus in imaginatione, & entia rationis ſunt? Et tamen realibus actibus intellectus illa efformamos, & fingimus, & cōcipimus. Quare licet in obiecto ipſa legis ordinatio ſit

ſolum

ſolum denominatio, & aduertentia rationis, aliaq; ſimilia ponant in obiecto ſolum denominationem extrinſecam, tamen actus voluntatis reſpiciens iſta in obiecto, eaque amplectens, & voleos, per actum ſuum realem rendit in id quod ex parte obiecti reale non eſt, ſed denominatiuum, ſicut Logica reali actu agit de obiectis ſub ſecunda intentione generis, & ſpeciei, ſubiecti, & prædicati, cæteriſque ſimilibus intentionibus conſideratis.

15 Quod *verò* ex parte obiecti requiratur collectiu omnium eorum, quæ pertinent ad perfectionem actus, & in tale obiectum ſic veſtitum, & ſub illa collectione poſitum feratur actus quatenus moraliter bonus, *Probatur*; Quia actus moralis, vt ſit moralis, hoc eſt, menſuratus, & regulatus à ratione, non debet ſolum reſpicere obiectum nudum in ſe, & quaſi abſtractum, ſed practicè vt hîc & nunc. Actus autem vt practicè exercendus tangit obiectum multis reſpectibus, & circunſtantiis affectum, quia ſic eſt in re, ſeu hîc & nunc, aot quia ſic eſſe debet iuxta ordinem rationis, quæ etiam de circunſtantiis ordinat, ex quarum defectu, actus ipſe defectuoſus iudicatur; ſicut at iam artifex in facienda ſtatua, vel pictura, aut domo non ſolùm reſpicit ſubſtantiam artefacti, vt quod ſit conſtructio ex lapidibus, & lignis, ſed multas alias circunſtantias, & reſpectus, quod habeat feneſtras ſic diſpoſitas, aerem, vel lucem ſic recipiat, cubicula ſint in tali amplitudine, aut ſitu, &c. Ergo bonitas moralis ex parte actus attingere debet, & reſpicere in obiecto collectionem omnium illorum, quæ ratio dictat, & ordinat in illa materia, eique debetur, quia *bonum ex integra cauſa eſt*, & vt ſit bonitas moralis debet eſſe, integritas omnium iſtorum in actu, tunc autem dicitur actus ea habere, quando illa in obiecto attingit, non enim alio modo habet actus ea, quæ extra ſe ſunt in obiecto, niſi reſpiciendo, & attingendo illud.

16 Sed *inquires duo. Primum*: An iſte concurſus, vel collectio requiſitorum ex parte obiecti ad bonitatem moralem, ſit aliquid vnum ex parte obiecti: An ſola aggregatio plurimũ, tanquam quoddam per accidens, & ens rationis? Conſtat enim plures circumſtantias non poſſe in vnum conuenire, vt locus, & tempus, conditio perſonæ, auxilia, quibus operatur, &c. & ſic illa collectio plurium, non poterit eſſe vnum niſi per accidens, & per aggregationem. Quomodo ergo poterit ex illa ſumi vnitas per ſe in actu, præſertim cum illa omnia non habeant aliquid reale vnum in quo connectantur, verbi gratia, in vno ordine, aut compoſito ex illis reſultante? *Secundum eſt*, ſi iſtæ circumſtantiæ, aliaque requiſita ſunt res ita diuerſæ, quod non fiunt niſi vnum per aggregationem ex parte obiecti, cur non attingentur per plures reſpectus, ſaltem partiales, ab actu? Et ita in collectione omnium iſtarum relationum conſiſtet bonitas moralis actus, ſicut dicit *Scotus*, nec ſolam bonitas moralis obiectiua, ſeu id quod ex parte obiecti ad bonitatem requiritur, ſed etiam formalis, quæ tenet ſe ex parte actus in aggregatione, ſeu collectione plurium relationum conſiſtet.

17 Ad *primum Reſp.* illa plura, quæ ex parte obiecti concurrunt, & requiruntur ad bonitatem moralem, ſi entitatiuè, & phyſicè conſiderentur ſolum eſſe aggregatione vnum, & per accidens, ſi autem moraliter, & in ratione regulabilis, & obiecti formalis huius actus in linea morali eſſe vnum morali modo, & ad vnam rationem formalem reduci, quatenus ſub vna regula, aut ſub vno modo regulandi continetur, & ad vnum finem deſeruiunt, qui in tali modo regulandi reſpicitur. Itaque non dicimus obiectum, & circumſtantias fieri vnum moraliter, quatenus attinguntur ab vno actu, & actum eſſe vnum, vt tangit plura, quæ moraliter ſunt vnum: ſic enim committeretur circulus, dum in ſumenda vnitate actus recurrimus ad obiectu, & in inueſtiganda vnitate obiecti reuertimur ad actũ in eodẽ genere cauſæ; ſed vnitatẽ actus in linea morali ſumimus ab vnitate obiecti in eodem genere morali. Cum verò obiectum ſit multiplex entitatiuè, *Dicimus* reddi vnum moraliter, non ex vnitate actus, ſed ex vnitate regulationis, & modi regulandi ſub quo illa omnia coordinantur. Et ſic collectio requiſitorum ad bonitatem moralem entitatiuè eſt, quædam aggregatio, & vnum per accidens; in genere autem morali, vt coordinatum ſub vna regula, & more eſt vnum ſimpliciter pro illo genere. Sufficit autem obiectum eſſe vnum moraliter, vt poſſit terminare, & ſpecificare vnica ſpecie moralis actum; ſicut etiam in ſcientijs plura obiecta entitatiua, quia ordinantur ſub vna ratione ſcibili ſufficienter terminant, & ſpecificant actum vnum, & plura viſibilia vnum actum viſionis. Et in artefactis, conſtruitur vnum actum viſionis. Et in artefactum ex pluribus, quæ entitatiuè & phyſicè ſunt plura, & vnum per accidens, & tamen artificiali modo habent vnitatem. Et talis vnitas ſufficit ad dandam ſpeciem actui, vel habitui, quia iſta ſpecies non ſumitur ab vnitate phyſica rerum; ſed ab obiectiua, id eſt, à ratione formali ſub qua illa omnia obiectum redduntur, ſcilicet eadam ratione, & modo immaterialitatis, viſibilitatis, moralitatis, ſeu regulationis, &c.

18 Quod *verò* ex parte obiecti illa aggregatio, ſeu collectio tot requiſitorum, & coordinatio, ſeu menſuratio ſub lege, ſit aliquid rationis, non obſtat vnitati reali actus, qui circa illa verſatur; quia licet relatio prædicamentalis ſemper ſit ad terminum exiſtentem, tamen reſpectus tranſcẽdentalis ipſius actus non petit rem exiſtentem, imò neque veram, ſufficit eſſe exiſtimatam, aut apprehenſam, vel apprehenſibilem, vt poſſit realis actus circa illam verſari; ſicut in exemplis allatis oſtenſum eſt, vt cum imaginamur actu reali entia ficta, aut formamus entia rationis, aut appetimus dignitates, & denominationes quaſdam extrinſecas, aut inſanias falſas.

19 Ad *Secundum Reſpond.* Quod hoc eſt commone actibus animæ tam in cognitione, quam in appetitu, quod vnico, & adæquato reſpectu poſſunt res diuerſæ attingi, ſi ſint contentæ ſub eadem ratione formali, & in eadem linea, licet inadæquatè, & materialiter multiplicentur terminationes eius, & attingentiæ ad diuerſos terminos materiales & inadæquatos, ſicut docet *Sanct. Thom.* de relatione vnius patris ad plures filios *3. p. Quæſt. 35. art. 5.* eo quod relationes non multiplicantur numericè ſecundum terminos, ſed ſecundum ſubiecta, in quibus ſit multiplicatio accidentium, in vno enim ſuppoſito non ſunt plura accidentia numero, ſed ſuperfluunt, vt in *Quæſt. 9. Librorum de Generatione* oſtendimus. Vna ergo relatio patris ſufficit terminari ad plures filios, reſpicitque vnumquemque

que illorum inadæquatè, & poteſt ad plures, vel pauciores terminari eadem relatione, quia omnes ab eodem principio procedunt. Et ſimiliter in relatione tranſcendentali vnicus actus videndi ſufficit attingere plura obiecta, quæ ſub eadem linea viſuali poſſunt capi, licet entitatiuè ſint plura obiecta, nec enim tot eliciuntur viſiones, quot obiecta etiam minutiſſima proponuntur. Quod ſi aliquod ex obiectis tollatur, vel addatur, non ob hoc deſtruitur viſio in ſe, ſed diuerſa terminatio inadæquata tollitur, vel ponitur.

20 *Sic ergò* idem actus moralis reſpicit obiectũ, & circumſtantias, & quidquid ad illam regulationem, & menſurationem ſecundum rectam rationem, ſpectat vnica tendentia, quia vnius regulationis moralis eſt. Quod ſi aliqua circumſtantia addatur, vel tollatur ſub eadam regulatione, ideſt, ſub eodem fine, & ordine, aut ſub eadem lege, & menſura rationis, non variatur actus in ſe, ſed terminatio erga illam circumſtantiam. Sicut quando aliquod viſibile actu videtur, & in ſe variat aliquam circumſtantiam, puta motum, aut quietem, &c. non propterea mutatur viſio entitatiuè, licet extrinſeca aliqua terminatio varietur. Si tamen variatio talis ſit, quod non maneat ſub eadem moralitate, ideſt, ſub eadem menſuratione, & regulatione, ſed tranſeat de vna ſpecie ad aliam, tunc mutabitur actus in ratione moralis. Quod ſi dicatur eſſe plures reſpectus partiales ad iſtas circumſtantias, nihilominus non per collectionem, & aggregationem plurium dicetur actus moralis conſtitui, ſed per vnum principalẽ reſpectum ad obiectum, reliqui autem reſpectus pertinebũt ad actum moralem quaſi cõſecutiuè, & per ſubordinationẽ ad primũ, qui principalis eſt, vtpotè ad obiectũ vnde ſumitur ſpecificatio.

Soluuntur Argumenta.

21 PRimo *arguitur* pro prima Sententia: Quia bonitas moralis in habitu eſt aliquid abſolutum; ergo & in actu. *Conſequentia patet* à paritate rationis; actus enim ſequitur naturam habitus, quem generat, vel à quo procedit. *Anteced. verò probatur. Tum*, quia habitus eſt qualitas (& idem eſt de actu) ergo bonitas, quæ eſt differentia huius habitus, ſeu qualitatis etiam debet eſſe aliquid abſolutum, & non purè reſpectiuum, differentia enim, & genus, eiuſdem prædicamenti, & ordinis eſſe debent. *Tum*, quia habitus virtutis habet contrarium propriè, & in rigore loquendo, ſcilicet vitium, relationi autem nihil eſt contrarium, ſed eius oppoſitum eſt correlatiuum. *Tum Denique*, quia quæcumque relatio ponatur ad bonitatem moralem, debet habere aliquod fundamentum abſolutum, quod etiam morale eſt, & pertinet ad regulas rationis, ſiquidem ex illo oritur illa relatio conformitatis, & ratio debet diſponere, & ordinare etiam de hoc fundamento, ergo iam in ipſo inuenitur ſufficiens ratio moralitatis, non mala, nec indifferens, ergo bona.

22 Reſp. *Argumentum* probare, quod bonitas moralis non conſiſtit in pura relatione prædicamentali, & ſecundum eſſe, non tamen probat non conſiſtere in aliquo abſoluto dicente tranſcendentalem ordinem ad obiectum moralitate menſuratum. Ideò autem in relatione prædicamentali, vel ſecundum eſſe, ſiue reali, ſiue rationis non conſtituimus bonitatem moralem, vel moralitatem actus, quia relatio ſecundum eſſe, ſiue prædicamentalis ſolum reſpicit terminum vt purum terminum, non vt obiectum, aut principium ſpecificationis ſuæ, ſeu alio quo vis modo influens, & cauſans, quia cauſatio, & Influentia in purè relatiuis locum non habet, quia relatio non habet motum per ſe. At vero bonitas moralis in actu deſumitur ab obiecto, imo etiam malitia iuxta ſæpè repetitam authoritatem Oſeæ 9. *Facti ſunt abominabiles ſicut ea, quæ dilexerunt*, & ſimiliter dependet à fine vt finalizante, quod pertinet ad influentiam, & cauſalitatem: & à circumſtantiis, inter quas aliquæ ſunt cauſatiuæ vt circumſtantia *Quis*, *& Quibus auxiliis*, ergo moralitas in actibus importa ordinem non pure prædicamentalem, & ſecundum eſſe, qualis eſt in ordine ad purum terminum, ſed tranſcendentalem, qualis eſt ſecundum dici, aut tranſcendentalis reſpectus in actibus, habitibus, potentiis; qualis eſt etiam ordo ad cauſando in ratione cauſantis, & non in ratione puri termini. Et hinc etiam naſcitur non poſſe conſiſtere in relatione hanc bonitatem moralem, quia fundat contrarietatam ad malum morale, contrarietas autem in relationibus non eſt, quia inuenitur in habitibus, & actibus, quæ ſunt qualitates, & reliqua quæ in argumento ponuntur; quod conuincit non conſiſtere bonitatem moralem in relatione ſecundum eſſe, ſuppoſito quod eſt in actu per ordinem ad obiectum, non ad terminum in ratione puri termini.

Et *ſic probationes* Argumenti non vrgent. *Concedimus enim* hanc habitudinem bonitatis moralis entitatiuè eſſe qualitatem ſicut ipſe actus, vel habitus, qui tranſcendentaliter reſpiciunt obiecta ſua, & ab illis ſpecificantur. Et ſic differentia vltima bonitatis moralis entitatiuè eſt aliquid abſolutum importans tamen tranſcendentalem ordinem ad obiectum vt menſuratum, & regulatum regulis rationis, per conformitatem ſcilicet ad ipſum. Hoc autem abſolutum tranſcendentalis reſpectus, quod eſt differentia actus moralis entitatiuè reducitur ad prædicamentum qualitatis, quia ad illud pertinet actus ipſe, vel habitus moralis, & differentia ſemper reducitur ad prædicamentum ſui generis, quaſi ad latus, quia ſunt aliquid incompletum. Hæc autem relatio tranſcendentalis, quæ entitatiuè eſt aliquid abſolutum, & poteſt contrarium habere, & fundare relationem prædicamentalem, ſicut datur contrarietas inter actus, & habitus in intellectu, & voluntate, & fundant relationes aliquas ſecundum eſſe, in quibus tamen non conſiſtit ipſa ratio propria actus, vel habitus etiam in linea morali, vt diximus. 23

Secundo *arguitur* in fauorem tertiæ Sententiæ, quæ eſt *Scoti*: Quia ad bonitatem, & perfectionem in rebus naturalibus non eſt neceſſe aliud ponere, quam collectionem omnium eorũ, quæ ad eius integritatem, & plenitudinem requiruntur, & debent concurrere, ſine hoc quod aliqua alia ratio addatur. Ergo ſimiliter ad bonitatẽ moralem, ſiue in actu, ſiue in habitu ſufficiet collectio omnium, quæ ad talem bonitatem requiruntur ſine alio ordine, vel habitudine ſuperaddita. *Anteced. eſt certum*, & conſtare poteſt inductione in quacumque re naturali, vt homine, equo, lapide, quæ tunc habent bonitatẽ, & plenitudinẽ eſſendi, quandó concurrũt omnia, quæ ad talem plenitudinẽ requirũtur. *Conſeq. patet*: *Tum*. quia *S. Thõ*. parificat bonitatẽ moralẽ cũ naturali in hoc, quod vtraque ſumitur ex plenitudine eſſendi, vt patet in *art*. 1. *Quæſt*. 18. Dicit autem quod plenitudo, & integritas in eſſe naturali conſtat ex concurſu omnium, quæ requiruntur, & debentur 24

bentur tali entitati, vt patet in *Artic.* 3. *&* 4. ergo idem dicendum erit de bonitate morali. *Tum*, quia poſitis omnibus requiſitis, & concurrentibus ad plenitudinem actionis, omni alio remoto, actus ille diceretur bonus; ergo non eſt neceſſaria aliqua alia habitudo, ſeu ordo, niſi forte quia iſta bonitas eſt bonitas actus, cuius entitas ordinatur ad obiectum; ſed hoc pertinet ad id quod materiale eſt in bonitate, & ex parte entitatis actus ſe tenet. *Anteced. autem certum eſt*: Quia poſitis omnibus requiſitis nihil deficit illi actui; ergo eſt bonus, quia non habet defectum.

25 Reſp. In rebus naturalibus verum eſſe, quod poſitis omnibus requiſitis ſequitur bonitas, ſi ponantur iuxta exigentiam, & modum talis naturæ, & non aliàs, nec alio modo. Et ſic in rebus omninò abſolutis; & quæ per compoſitionem conſtituuntur, requiritur, & ſufficit collectio, & compoſitio omnium, quæ ad illam concurrunt cum tali compoſitione, & vnione, quæ faciat illam vnitatem compoſitam: In his autem, quæ abſoluta omninò non ſunt, neque ſolum ad ſe, ſed in ordine ad aliud conſtituuntur circa quod verſantur, requiritur collectio, & concurſus eorum, quæ ad talem bonitatem concurrunt ex parte obiecti (actus enim in ſe vt eſt operatio, & actus egrediens à potentia eſt quid ſimplex, & non conſtituitur phyſicè per multorum collectionem, moraliter autem dicit illam collectionem vt ex parte obiecti ſe tenentem) & ſic opportet quod ſit collectio multorum vt attacta per actũ. Actus autem non attingit ea, quæ ex parte obiecti concurrunt, niſi per reſpicientiam, & ordinem tranſcendentalem.

26 In *hoc ergo* conueniunt bonitas naturalis, & moralis, quod vtraque dicit plenitudinem eſſendi in ſuo genere, vtraque requirit concurſum, & collectionem eorum, quæ ad ſuam bonitatem requiruntur, & debentur, ſed cum hoc diſcrimine: quod bonitas moralis cum conſiſtat in actu dependente, & ſpecificabili ab obiecto congregat omnia ex parte obiecti attingendo ea per reſpectum, & ordinem, qui eſt in actu ad obiectum, eo quod actus pro attingendo obiecto deſeruit. Res autem naturales abſolutæ habent bonitatem ſuam per concurſum, & collectionem multorum concurrentium, & requiſitorum ad ſui perfectionem per modum compoſitionis, & conſtitutionis in ſe, non per modum reſpicientiæ, & ordinis. *Et ad vltimam probat. Dicitur*, Verum eſſe quod poſitis omnibus requiſitis reſultat perfectio, & bonitas, ſiue in naturalibus, ſiue in moralibus; ſed tamen vnum ex requiſitis ad moralitatem eſt illa relatio, ſeu tendentia ad obiectum vt ordinatum, & menſuratum regulis rationis, ſine qua non ſubſiſtit actus, & moralitas eius, quia moralitas in actu eſt idem quod menſuratio eius in attingendo obiectum menſuratum; ex obiecto quippè menſurato accipitur menſuratio actus. Neque hoc ſe tenet ex parte conditionis materialis, ſed ex parte rationis formalis, quia formalis ratio actus eſt tendentia ad obiectum à quo habet ſpecificationem, & participat omnem rationem menſurationis, & moralitatis ab ipſo.

27 Vltimo *Arguitur* in fauorem *ſecundæ Sententiæ* ad probandum, quod bonitas moralis eſt relatio ſecundùm eſſe, ſiue realis ſit, ſiue rationis. Nam eſt relatio conformitatis menſurati ad menſuram, ſiquidem actus in tantùm dicitur moralis in quantum menſuratus, & ordinatus regulis rationis. Relatio autem menſurati ad menſuram prædicamentalis eſt, & ſecundum eſſe, cum ſit vna ex tribus in quas diuiditur genus prædicamenti relationis in 5. *Metaph.* Quod verò ſit relatio rationis, & denominatio extrinſeca probatur fundamentis *Vazquez*, quæ *præced. diſput.* iam ſoluta ſunt. Et in ſumma fundatur in hoc quod iſta relatio conformitatis, in qua nos conſtituimus bonitatem moralem actus ſæpè eſt ad obiectum non exiſtens, vt cum quis delectatur de aliquo futuro, vel præterito. Eſt etiam dependens ad prohibitione legis, vel à præcepto; lex enim regula eſt moralitatis in actu: eſt dependens ab aduertentia rationis, ab indifferentia, & libertate potentiæ operantis. Quæ omnia extrinſecè ſe habent in actu, nec in illo aliquid reale ponunt, ſed extrinſecam denominationem. *Denique* in ipſo obiecto regulatio, & menſuratio rationis nihil reale eſt: quia ſolùm eſt denominatio proueniens à lege, quæ extrinſecè ſe habet ad materiam præceptam, vel prohibitam, & mutari poteſt lex, nulla mutatione facta in ipſa materia, & re præcepta: ergo ordo ad tale obiectum, ſub tali denominatione conſtitutum, non poteſt eſſe aliquid reali in ipſo actu.

Reſp. Relationem menſurati ad menſuram, & conformitatis ad ipſam tunc eſſe prædicamentalem, quando ſe habet per modum puræ menſuræ, & reſpicit terminum vt purè terminum. 28 Quando autem talis menſura reſpicit terminum vt obiectum ſpecificatiuum ſui, vel cauſatiuum, tunc illa menſuratio non ſe habet vt reſpectus prædicamentalis, ſed vt tranſcendentalis: ſicut ſcientia reſpiciendo obiectum vt ſpecificatiuum ſui, non reſpicit illud vt purum terminum, ſed vt obiectum, & cauſam formalem extrinſecam: ſiquidem in hac ſpecificatione, & reſpicientia ad obiectum non dependet ab eius exiſtentia, ſicut relatio realis prædicamentalis dependet ab exiſtentia termini, & relatio rationis à cognitione terminis, quæ eſt exiſtentia rationis, cognoſci enim eius, eſt exiſtentia eius. Itaque terminus relationis, qui ſe habet vt purè terminus non terminat actu eius tendentiam, niſi ita exiſtat ſicut ipſa relatio tendens. Specificatio autem datur ab ipſo obiecto, non ratione exiſtentiæ, aut informationis realis, cum non ſit forma intrinſeca, nec ratione terminationis realis, cum non ſit purus terminus, ſed ſpecificatiua cauſa, ſed ratione proportionis, & habitudinis actus ad obiectum in eſſe intelligibili, & apprehenſibili, vel vt cauſa ad effectum, etiam non exiſtentem, ſed poſſibilem, aut contentum in cauſa, ad quod non requiritur præſentia obiecti, aut effectus, quia obiectum apprehenſibile ſufficienter ſit præſens in repræſentatione ſpecierum, & obiectum appetibile in apprehenſione, & propoſitione obiecti, & effectus faciendus in virtute cauſæ, in qua continetur vt factibilis. Quare tales reſpectus ab obiecta ſpecificantia non tendunt ad tem exiſtentem in ſe, nec dependent ab exiſtentia obiecti, ſed in ipſa proportione actus cum obiecto vt apprehenſibili, vel appetibili, vel factibile conſiſtit, quod ſine exiſtentia obiecti ſtare poteſt, per ſpecies enim, aut apprehenſionem, aut virtualem continentiam id ſuppletur. Super hanc autem tranſcẽdentalem habitudinem actus, vel habitus ad obiectum fundari poteſt relatio prædicamentalis ad obiectum non vt præcisè

ſpecificans, ſed vt exiſtens, & exiſtendo terminans actualem, & exiſtentem relationem, & hæc eſt eius quidditas, & talis relatio ſic fundata ad obiectum exiſtens erit relatio menſurationis realis, ſed in hac non conſiſtit ſpecificatio actus, quia poteſt adeſſe, & abeſſe. Sed menſuratio illa tranſcendentalis, & ſpecificatiua, eſt quæ conſtituit ſpeciem actus, etiam in linea morali, vt explicatum eſt *præced. Diſput.*

29 Ad *fundamenta Vazquez* ſæpè reſponſum eſt: In primis relatio iſta conformitatis, & bonitatis moralis poteſt eſſe ad obiectum non exiſtens, & ſic non eſt relatio prædicamentalis, & ſecundùm eſſe; hoc tamen non tollit quod ſit relatio tranſcendentalis, vel ſecundum dici, qualis eſt ipſa proportio, & tendentia actus, vel habitus erga obiectum, circa quod conſtat poſſe dari actum, vel habitum, etiam ſi obiectum exiſtens, aut præſens non ſit: ſicut ergo non probat argumentum *Vazquez* non dari actum realem circa obiectum non exiſtens, ita nec probat non dari moralitatem realem actus erga obiectum non exiſtens, cum illud ipſum obiectum non exiſtens poſſit eſſe menſuratum, & ſubordinatum regulis rationis, ac per hoc, ſicut per realem tendentiam actus fertur, & ſpecificatur ab obiecto non exiſtente, ſed apprehenſo, ita per eandem tendentiam poteſt reſpicere, & attingere idem obiectum vt menſuratum regulis rationis, & ſub hac ratione, & reſpectu moralis dici, hoc eſt menſuratus, & regulatus ipſemet actus ſic reſpiciens obiectum.

30 Quod *verò dicitur* Actum in ratione moralis dependere à iudicio, ab aduertentia, à lege, à potentia indifferenti, quæ omnia illi extrinſeca ſunt, *Reſpondeo*; Ab omnibus iſtis dependere moralitatem actus tanquam ab extrinſecis conditionibus, & requiſitis, non quidem vt extrinſecis in denominando, quaſi ab illis proueniat extrinſeca denominatio in actum, ſicut viſum in pariete à viſione in oculo, ſed ſicut extrinſecis in ſpecificando, aut cauſando actum, aut vt conditionibus obiectum ipſum afficientibus, quibus tamen poſitis, actus ipſe per realem tendentiam, & habitudinem tendit ad obiectum ſic affectum, quia (vt ſæpè diximus) etiam ſi ex parte obiecti aliquid ſe habeat vt priuatio, aut ens rationis, aut denominatio extrinſeca, poteſt reali actu attingi, ſicut tàm multa ficta, & chymerica, etiam reali actu componimus, & attingimus. Sic ergo actus moralis dependet à potentia indifferenti, & libera, dependentia reali, quia ab ipſa egreditur, & cauſatur realiter, omnis autem effectus dependet à ſua cauſa realiter. Quod verò cauſa ſit indifferens, & libera non tollit hanc realem dependentiam, ſed auget (vt ſupra diximus tractando de Actibus Humanis) quia ex hac indifferentia, & libertate habet actus ita procedere à voluntate, quod poſſet non procedere, & poteſt ab ipſo ceſſare ſi velit; hoc autem maiorem importat dependentiam in ipſo actu à tali cauſa, à qua dependet in fieri, & conſeruari, & conſequenter realem proceſſionem, ſine qua dependentia non eſt.

A poſitione, vel mutatione legis dependet actus, non quia realiter procedat à lege, aut lex ponat aliquid reale in actu, vel obiecto, niſi tantùm denominationem extrinſecam, ſed tamen hæc denominatio extrinſeca ſe habet in obiecto vt conditio requiſita vt obiectum dicatur menſuratum, & cóforme regulis rationis, quæ ſumuntur ex lege, ſed tamen in obiectum, ſic menſuratum, & ſubordinatum legi, ab eaque menſuratum fertur actus realis voluntatis per realem tendentiam, quia etiam ad id quod eſt rationis, vel priuationis, aut denominationis extrinſecæ poteſt ferri voluntas, aut intellectus reali actu: ſicut aliquis appetit alteri mortem, quæ eſt priuatio, deſiderat ſibi dignitatem, vel iuriſdictionem, quæ eſt extrinſeca denominatio, conſiderat, & fingit entia rationis, quæ ſunt aliquid fictum.

A iudicio, & aduertentia rationis dependet actus voluntatis realiter eo modo, quo dependet ab obiecto ſuo, eo quod obiectum non pertinet ad voluntatem, nec ab ea attingitur, niſi vt apprehenſum, & cognitum, & ſic eſſe cognitum, & propoſitum per iudicium, & aduertentiam rationis eſt conditio neceſſaria vt obiectum ſit obiectum, & attingatur à voluntate. Vnde ſicut voluntas reali actu fertur in obiectum, ita fertur in ipſum vt cognitum, & apprehenſum, ita tamen quod eſſe apprehenſum eſt conditio, obiectum autem eſt ſpecificatiuum, & ſic realis actus voluntatis dependet ab apprehenſione, & iudicio tanquam à conditione, vt actus ipſe realis ſpecificetur ab obiecto, & realiter tendat in ipſum. Et licèt iſta apprehenſio, & iudicium nihil ponat in ipſo actu immediatè in illum influendo, ponit tamen ſaltem mediatè, quia obiectum eius reddit aptum, & habile, & ponit in illo conditionem requiſitam vt poſſit eſſe obiectum voluntatis; obiectum autem influit in actum tùm ſpecificando, tùm finalizando; vnde ſi obiectum non influit niſi poſita apprehenſione vt conditione, dicitur mediante obiecto ipſa apprehenſio, ſeu iudicium, & aduertentia influere, & ab ipſa actum dependere vt à conditione. 32

Denique ad id, quod dicitur, Regulationem rationis in ipſo obiecto non eſſe aliquid reale, ſed rationis. *Fatemur*; Dicimus tamen benè poſſe actum realem voluntatis ferri reali tendentia, ſeu reali volitione, & actu in obiectum, quod eſt aliquid rationis, aut ſubeſt alicui denominationi rationis, vt multis exemplis manifeſtis eſt oſtenſum: ſicut enim intelligimus actu reali multas res fictas, quia ſufficit habere veritatem emendicatam, & ad inſtar entis realis, ita poteſt appetitus ferri in res fictas, aut quæ important denominationem extrinſecam, quia habent emédicatam bonitatem à ſuo fundamento in quo fundantur, quod aliquid reale eſſe ſolet, vel habent apparentem bonitatem, & non veram ſicut peccata, quæ tamen mouent voluntatem, & erga illa obiecta habet actum realem.

ARTICVLVS II.

Vtrùm ſpecies Mali Moralis, ſeu Peccati conſiſtat in relatione poſitiua deformitatis: An in Priuatione rectitudinis?

SOlet *hæc difficultas*, quæ valde celebris eſt, e tractari à Multis infrà *Quæſt. 71. art. 6.* vbi agitur de Peccato, & eius definitione, in quo conſtat. Nos explicando ſpecies moralitatis, non potuimus illam excludere ab iſto loco, quia ſicut egimus de bonitate morali, in quo conſiſtat, ita oportet agere de altera ſpecie moralitatis, quæ eſt malitia, per quid conſtituatur in linea, & ſpecie morali.

Suppono

2 Suppono duo taoquam certa. *Primum* eſt duplex eſſe peccatum, ſeu malum morale, ſcilicet *commiſſionis, & omiſſionis*, quæ differuos non ex parte motiui, & rationis fotmalis, imò in hoc poſſunt conuenire,& eſſe eiuſdem ſpeciei peccaxum commiſſionis, & omiſſionis, vs docet *S. Thom. infrà Quæſt.72.art.* 6. ſed differunt ex parte operationis, & actus, quia commiſſio fit per elicientiam actus poſitiui peccaminoſi;omiſſio per ceſſationem ab actu. Vnde malitia moralis fundatur in commiſſione in ipſo actu poſitiuo,& ex ipſo pollulat,& erumpit,in omiſſione autem fundatur in ipſa voluntate ceſſante ab actu, & diuertente ad aliod,quando tenetur, & poteſt operari.

3 Concurrunt autem in actu malo morali commiſſionis,tria. *Primum eſt* ordo ipſe,& habitudo poſitiua actus erga obiectum ſuum. *Secundum* priuatio rectitudinis, id eſt, conformitatis, & recti ordinis ad rationem. *Tertium* eſt diſſonantia, ſeu relatio diſcoouenientiæ ad naturam rationalem, provt ratione gubernator: ſicut anim conuenientia relatio conformitatis eſt, ita diſconuenientia eſt relatio diſſonantiæ. Et quidem hoc tertium inueniri in actu peccati manifeſtum eſt; quia malum morale cum ſit malum menſurationis, & ordinis in ratione, eſt malum relatè, ſcilicet reſpectu alicuius naturæ, cui tale malum diſconueniens eſt, & talis menſuratio diſſonat, ſcilicet reſpecto naturæ rationalis, cuius proprium eſt dedoci ratione. *Secundum* conſtat neceſſariò pertinere ad actum malum, quia malum intelligi non poteſt niſi cum defectu aliquo à bono, & perfectione debita tàm in malo morali, quàm naturali. Cum autem vt dicit *D. Thom. in hac Quæſt.*18.*art.*1. actio dicatur bona ex plenitudine eſſendi, quia habet omnem perfectionem ſibi debitam,actio per oppoſitum deber dici mala; quia non habet plenitudinem eſſendi, & conſequenter aliquid illi deeſt de perfectionibus debitis: non poteſt ergo intelligi malum,niſi ad ſit aliquis defectus, & priuatio boni.

4 Denique *illud primum* dari in peccato commiſſionis conſtat; quia peccatum commiſſionis fit per aliquem actum in ordinatum, ſicut peccatum omiſſionis per carentiam actus debiti;actus autem intelligi non poteſt ſioe ordine aliquo poſitiuo ad ſuum obiectum, oec receſſus ab aliquo fine ſine acceſſu ad alium. Omiſſio autem ſecundum ſe tali ordine caret, quia eſt carentia actus. Et tamen quia oon datur omiſſio in exercicio per totalem ſuſpenſionem actus (vt ſupra Diſp. 3. oſtendimus) idcircò etiam omiſſio in quantum voluntaria,& moralis in exercitio non datur ſine aliquo ordine ad obiectum ſaltem præſuppoſitiuè, aut concomitantes, quia non datur ſine aliquo actu oon conſtituente omiſſionem in ſua ſpecificatione,ſed cauſante, vel concomitante.

5 In *præſenti* ergo non eſt Difficultas de malitia morali provt in omiſſiune conſiderata ſecundũ ſe,& ex ſpecie ſua præciſè; conſtat enim talem malitiam illius non conſiſtere,nec ad illam concurrere ordinem poſiriuum ad obiectom, quia iſte ordo ſulùm inuenitur in actu tendente poſitiuè ad obiectum, non in eo quod eſt negatio actus quo actu remoto,cum tota malitia conſiſtat in carentia actus, conſiſter etiam in carentia ordinis ad obiectum. *Sed Difficultas eſt*, quando malitia inuenitur in acto dicente poſitiuum ordinẽ, & tendentiam ad obiectum, An talis ordo ex eo, quod præciſè eſt ad obiectum deordinatum, & malum induat rationem formalem malitiæ moralis,& non ſolùm ratione priuationis rectitudinis,quam fundat,licet hæc omninò requiratur vt fundata in tali deordinato reſpectu? Requiri enim priuatiooem illam dubitari non poteſt, An verò vt ratio formalis malitiæ; An vt conſecuta, & neceſſariò requiſita ad ipſam malitiam, dubium eſt.

6 Secundo *ſuppono*, Actum malum moralem non importare formaliter aliquid complexum, aut compoſitum ex pluribus, ſed actum elicitum, qui in complexè ſignificatur, vt furari, mœchari, ſeu actum volendi illa. Quod perperam negauit *Gregorius in 2 diſt.*34. leui fundamento ductus; Quia ſcilicet peccare eſt contra rationem agere,& prohibitio legis eſt,ne fiat actus talis,vel talis, quod totum oratione complexa explicatur, non ſimplici termino, nec enim prohibetur actus, aut potentia in ſe,ſed ne potentia faciat actum. Cæterum hac ratione etiam actus virtutis erit aliquid complexum, quia talis actus eſt facere ſecundm rationem,& præcipitur vt aliquis faciat talem, vel talem actum,aut de eo conſilium datur. Negari autem non poteſt, quod voluntas eliciat verè,& realiter actus liberos morales,qui pertinent ad virtutem, vel vitium, & iſti actus non ſunt aliquid complexum, ſed ſimplices qualitates, licet poſſint habere pro obiecto aliquid complexum, aot plures conditiones requiſitas, quas omnes vnicus ſimplex actus attingit: ſicut vnus actus viſionis aut intellectus plura obiecta attingit inadæquata ſibi. Et tamẽ ex talibus actibus,& obiecto, vel ex ipſis, & ſubiecto poteſt reſultare aliqnid compoſitum ſignificabile oratione complexa,ſicut quod ſubiectum ſit intelligens, aut volens; ſit album, vel nigrum. Sed hoc eſt commune omnibus accidentibus, & actibus, nec tamen propterea negandum eſt dari actus,vel accidentia incomplexa, quæ ſint ſimplices entitates,& formæ afficientes ſubiectum.

Punctus Difficultatis, & Variæ Sententiæ.

7 PVnctus Difficultatis in hac parte nõ ita facilè conſtat propter diuerſam Aliquorũ conſiderationem in actu peccati. Nã reuera in actu peccati,& datur ordo ad ſuum obiectum, tàm in eſſe morali, quàm entitatiuo,& datur in ipſo actu, ſeu reſultat priuatio rectitudinis,& relatio diſſoonantiæ,& diffomnitatis ad naturam rationalem, & regulas rationis, cuius priuationis, & relationis concretum,ſeu ſubiectum, & fundamentum eſt ipſe actus, vtique in ſe conſtitutus cum attingentia ad obiectum, ſine qua non conſtituitor actus. Et in hoc concreto id quod teoet ſe ex parte actus, eſt quaſi ſubiectum denominatiuè affectum à priuatione, & relatione diſſonantiæ: formale autem eſt ipſa priuatio,& relatio afficiens,& denominans actum. Qui ergo conſiderant actum per modum talis concreti, in eo nun poſſunt poocre pro formali niſi prioationem,vel diſſonantiam. Qui conſiderat ordinem ad obiectum, dicunt moralem ſpeciem reſultare ante talem priuationem ex ſolo ordine ad obiectum.

8 Sic *ergo* vertitur tota Difficultas in doobus. *Primũ* quod pertinet ad Quæſtioné de re. *Secundum* ad Quæſtioné de nomine. *Quæſtio de re eſt*, An in peccato cómiſſionis illa poſitiua conuerſio actus

ad obiectum ex qua ſequitur relatio diſſonantiæ ad rationem,& receſſus à debito fine, & priuatio rectitudinis in actu ſit in ſe, & prout tendit ad obiectum inordinatum conſtituta in ſpecie mali moralis,ita quod ſufficiat ad conſtituendam malitiam per modum contrarietatis ad virtutem,& ſub hac ratione non ſit à Deo, licet totum quod entitatis poſitiuæ eſt in ratione effectiua à Deo ſit: An verò non conſtituatur malum in ratione formali moralis per illam tendentiam,quouſque priuatio intelligatur in ipſu actu, atque vt vno verbo dicam, *Difficultas eſt*: An ordo poſitiuus ad obiectum fundans priuationem: An verò priuatio fundata ſit conſtitutiuum formale mali moralis, & ſpeciei huius condiuiſæ contra bonitatem moralem.

9 Quæſtio *de nomine eſt* circa denominationem peccati, Vtrùm actus ſit dicendus peccatum, poſſitque denominari malum formaliter in vi conuerſionis poſitiuæ ad obiectum malum: An in vi priuationis conſecutæ, conuerſio autem illa poſitiua ad obiectum prauum ſolum fundamentaliter ſit, & denominet peccatum? Nam ly *formaliter* eſt æquiuocum ad conſtituere, ſeu eſſe conſtitutiuum formale, vel eſſe complementum rei conſtitutæ, & quaſi modus eius, nam etiam eſſe modum,& complementum formalitas quædam eſt, ſicut obſcuritas in fide formaliter ſe habet, cū formaliter excludat euidentiam, non tamen formaliter conſtitutiuè, ſed completiuè. Stat autem benè, quod id quod eſt formale reſpectu vnius ſit ſolùm fundamentale,& materiale reſpectu alterius, & ſic quando actus intelligitur conuerti ad obiectum prauum poſitiuo ordine,& tendentia, formaliter intelligitur conuerti, ſed fundamentaliter deuiari, & auerti,& priuari. Quando autem formaliter priuatur, & auertitur, intelligitur completè denominari malum, & peccatum. Et ideò poteſt appellari formaliter peccatum ratione ordinis, & conuerſionis ad obiectum prauum, à quo accipit ſpecificationem actus in bono, vel in malo;& poteſt etiam appellari peccatum formaliter ratione priuationis tanquam ratione complementi, quo vltimatè redditur actus defectuoſus. Et prima formalitas præſupponitur ad ſecundam, & eſt radix, & fundamentum illius, quia non priuatur actus bonitate, niſi quatenùs præſupponit conuerſionem, & reſpectum ad obiectum prauum. Vnde ab Aliquibus vocatur peccatum fundamentaliter, ab Aliis formaliter, quia *Primi* attendunt ad rationem priuationis, cuius eſt fundamentum, & principium; *Aly* verò attendunt ad ſpecificationem ab obiecto, reſpectu cuius ſe habet formaliter,& conſtitutiuè ipſe ordo,& tendentia ad obiectum.

10 Ex *his* formatæ ſunt quatuor præcipuæ Sententiæ. Cum enim in peccato commiſſionis concurrant illa tria, ſcilicet ordo ad obiectum, priuatio rectitudinis,& diſſonantia ad rationem, & ad ipſam naturam rationalem, *Quidam* conſtituunt formale peccati in priuatione rectitudinis, poſitiuum verò ordinem pro fundamento, non pro formali conſtitutiuo mali moralis ponunt. Hanc ſententiam tuetur *Scotus in 2. diſt.* 37. *quæſ.*1. §. *Iſta Quæſtiones*,& in Quolibet. 16. §. *de primo* prope finem; eſtque communis inter Scotiſtas ſequitur eadem *Durand.in* 2. *diſt.*40. *quæſt.* 1. *num.*5. *& in* 4. *diſt.* 17. *quæſt.* 7. *num.* 141. *Gabriel in* 2. *diſt.* 35. *quæſt. vnica art.* 2. *& aliis locis*. Et ſequuntur aliqui Recentiores, *Lorca diſp.* 25. *Becanus tract.*1.*cap.*4.*quæſt.*1. *Monteſinos*, *& Alij*.

Secunda *Sententia* eligit pro formali peccati, ſeu mali moralis ordinem poſitiuum ad obiectū vt de ordinatū,& contrarium bonitati, quæ contrarietatis poſitiua, eſt fundamentum priuationis rectitudinis in actu. Ille autē ordo, & cōuerſio ad tale obiectū aliquid reale eſt in actu, nec enim actus tendit in obiectum ſecundum reſpectum tranſcendentalē,& ſpecificatiuum, niſi per ſuammet realitatem, quæ ſeruit pro attingendo illo eſt ſiue ordinationis, nec alio ſuperaddito tendit actus ad obiectum quam ſe ipſo. Hanc ſententiam tuetur *Caiet.in hac quæſt.* 18.*art.* 5. *& infrà quæſ.*71.*ar.*6.*& in* 2.2.*quæſt.*6.*art.*2. Et ſequuntur plures ex Thomiſtis Recentioribus, & *Curiel Tractatu de peccatis quæſt.*71.*art.*6.*dub.*1. 11

Tertia *Sententia* eligit pro ratione formali conſtitutiua peccati relationem diſſonantiæ, ſeu diſconuenientiæ ad rationem, & naturam rationalem, quod nihil reale ponit in ipſo actu, ſed denominationem extrinſecam à lege, & regulis rationis, ita quod actum eſſe bonum moraliter eſt eſſe regulatum conformiter ad iſtam regulam, & legem, eſſe autem malum eſt eſſe non regulatum, ſed diſſonum, & auerſum ab ipſa, ſicut pecunia probata eſt, quæ habet valorem, & pondus taxatum à lege, pecunia verò falſa eſt, quæ talem valorem, aut pondus non habet. Hæc eſt ſententia *Vazquez* 1.2.*diſp.*95.*cap.*10. 12

Vltima *Sententia* ponit vtrumque pro formali peccati, ſcilicet tàm poſitiuum, quàm priuatiuum. Sed cum non poſſint iſta duo ex æquo,& ſub eadem linea formaliter conſtituere peccatum, cum ita diſtantia ſint ſicut priuatio,& poſitiuum, diuiduntur valde Authores huius ſententiæ in explicando quomodo poſitiuum, & priuatiuum concurrant ad conſtitutionem peccati. Nam *Quidam* aſſignant priuationem pro genere, & poſitiuum pro differentia, quia omne peccatum ex ſuo genere dicit auerſionem à recto fine; ſed ſpecies peccati,& differentia eius ex diuerſo obiecto deſumitur. *Aly* vtrumque, tàm poſitiuum, quàm priuatiuum dicunt inueniri, tàm in prædicato generico, quàm ſpecifico, ſed priuationem intrinſecè, poſitiuum verò vt connotatum, ſeu ex parte ſubiecti,& materialis, quod videtur coincidere cum Opinione prima *Scoti*, & *Durandi*. *Aly* verò è conuerſo, poſitiuum dicunt eſſe intrinſecum, priuationem verò vt connotatum, ſeu tanquam modum illius, quod attribui ſolet *Capreolo in* 2.*diſt.*35. *Quæſt.*1.*art.*3. *in ſolut. ad* 2. *& ad* 6.*Gregory* & videtur eſſe ſententia *Ferrarienſ. in* 3. *contra Gentil. c.* 9. Sed tamen hæc ſententia nihil differre videtur à ſententia *Caietan.& Aliorum Thomiſtarum*, qui non negant priuationem connotati,& conſequi ad poſitiuum, quo formaliter conſtitui dicunt peccatum. 13

Fundamenta iſtarum Sententiarum, quæ non conſtituunt formale peccati in poſitiuo illo ordine ad obiectum prauum, adducentur infra; ferè enim reducuntur ad vnum, videlicet, ne Deus ſit cauſa formalis conſtitutiui peccati, cum ſit cauſa omnis poſitiui realis, quod eſt in peccato. 14

Ex mente D. Thomæ Reſolutio.

LIcet diuerſa loca *D. Thomæ*, tàm pro formali priuatio, quàm pro formali poſitiuo peccati 15

peccati ſoleant adduci, quæ ferè æquiuocant de formali conſtitutiuo, vel completiuo; & ſic videntur facilè pro vna, & altera parte ſolui, aut eludi; tameo ſi profundiùs eius mentem meditati fuerimus, inueniemus tres Propoſitiones, quæ euidenter ipſius ſunt, ex quibus eius mentem poterimus colligere.

16 Prima eſt: *In moralibus, ſeu in linea morali, differentia conſtitutiua actus mali quatenus condiuiditur à bono, non eſt priuatio, ſed aliquid poſitiuum.* Conſtat autem, quod differentia conſtitutiua ſpeciei formaliter ſe habet in tali conſtituto, non præſuppoſitiuè, aut connotatiuè.

17 Secunda Propoſitio: *Defectus ille in peccato, qui non eſt à Deo, pertinet ad ſpeciem actus mali conſequenter, & non vt differentia ſpecifica:* priuatio autem, ſi conſtituit ſpeciem mali moralis, non poteſt conſequenter ſe habere ad ipſam differentiam conſtituentem: ſi autem non conſtituit illam ſpeciem mali moralis contrariam, & oppoſitam bono; ergo aliquid quod non eſt priuatio conſtituit illam, & hoc non poteſt eſſe, niſi poſitiuum.

18 Tertia Propoſitio: *Deformitas actus non ſolùm importat priuationem debitæ formæ; ſed etiam contrariam diſpoſitionem, & actus deformis non eſt à Deo.* Quapropter ſi apud *D. Thom.* priuatio ſe habet vt formale in peccato, & explicat in his locis, quod non ſe habet vt differentia ſpecifica, non eſt illud formale priuationis conſtitutiuum peccati, ſed conſecutum in conſtituendo peccato, cum aliàs in malo morali aſſignet *D. Thom.* dari ſpecificam differentiam condiuiſam contra bonum morale, non illam neget. Si enim in malo morali non eſſet aliqua ſpecies conſtituta, ſed deſtructa, benè ſtat quod conſtitueretur per priuationem, quia potiùs non conſtitueretur, ſed deſtrueretur ſpecies. At *Diu. Thom.* ponit differentiam ſpecificam conſtitutiuam mali moralis, & ſic quando dicit priuationem eſſe formale in peccato, non poteſt loqui de formali conſtituti (pro quo ponit differentiam ſpecificam) ſed de conſecuto.

19 Igitur *Prima Propoſitio* ex his, quas diximus, etſi multis locis habetur apud *D. Th.* præcipuè tamen quatuor notari poſſunt. In primis 1. *p. Quæſt.* 48. *art.* 1. *ad* 2. ſic inquit: *Bonum, & malum ſunt differentia ſpecifica in moralibus, bonum per ſe, ſed malũ in quãtum eſt remotio finis debiti. Nec tamen remotio debiti finis conſtituit ſpeciem in moralibus, niſi ſecundum quod adiungitur fini indebito. Sic igitur malũ, quod eſt conſtitutiuum in moralibus eſt quoddam bonum adiũctum priuationi alterius boni.* Hæc D. Th. Vbi expreſsè loquitur de conſtitutiuo in genere, & linea morali, & hoc conſtitutiuum dicitur eſſe quoddã bonũ vt fundat, & coniũgitur priuationi.

20 Secundo *in hac Quæſt.* 18. *art.* 5. *ad* 2. inquit: *Quòd malum importat priuationem non abſolutam, ſed cõſequentem talem potentiam, dicitur enim malus actus ſecundum ſuam ſpeciem, non ex eo quod nullũ habeat obiectum, ſed quia habet obiectum non conueniens rationi, vnde in quãtum obiectum eſt aliquid poſitiuè, poteſt conſtituere ſpeciem mali actus.* Cõſtat autem, quod actus non habet obiectum, nec ab illo ſpeciem ſumit, quia per priuationem comparetur ad illud, ſed per habitudinem, & ordinem poſitiuũ. Ergo idem eſt dicere, quod habet actus malus ſpeciem ſuam per hoc quod habet obiectum, ac dicere, quod per ordinem poſitiuum ad obiectum illam habet, quia actus non habet obiectum niſi mediante habitudine ad illud, non priuatione erga illud, ac per hoc dicere, *quod in quantum obiectum eſt aliquid poſitiuè poteſt conſtituere ſpeciem,* eſt idẽ ac dicere, quod in quantũ obiectũ poſitiuè attingitur, & habetur poteſt conſtituere ſpeciẽ.

Tertio *D. Thom. in* 3. *contra Gentil. c.* 9. inquit: *Quòd malum ſecũdum quod eſt differentia ſpecifica in genere morali non importat aliquid, quod ſit ſecundum ſuam eſſentiam malum, ſed aliquid quod ſecundum ſe eſt bonum, malum autẽ homini in quantum priuat ordinem rationis, quod eſt hominis bonum. Ex quo etiam patet, quod malum, & bonum ſunt contraria ſecundum quod in genere morali accipiuntur, non autem ſimpliciter accepta.*

Denique *in* 2. *diſt.* 34. *quæſt.* 1. *art.* 2. *ad tertium,* ſic 21
dicit: *Moralia ex fine ſpeciẽ conſequuntur, ex ordine autem ad finem debitum ſpecificatur bona actio, ratione cuius* bonum *differentia ponitur ſpecifica habitus, & actionis moralis; mala verò actio ſpecificatur ex ordine ad finem indebitum cui admiſcetur priuatio finis debiti, ex quo ratio mali incidit.* Vnde patet, quod non ſola priuatio ſpecificat malum habitũ, ſeu actionem, ſed poſitio ordinis ad finem quemdam cũ priuatione debiti finis. Et adhuc expreſſius. *Diſt.* 37. *ſequenti quæſt.* 2. *art.* 3. *ad quartum. Ipſa* (inquit) *priuatio, qua aliquid malum dicitur non poteſt eſſe differentia, nec genus, ſed vnuſquiſque actus ſpecificatur per aliquid poſitiuè dictum, ſed poſitionẽ vtramque per quam ſcilicet ponitur in genere, aut ſpecie, conſequitur priuatio aliqua, & ideò aliqui actus dicũtur mali ex genere aut ſpecie.* Et loquitur expreſsè *D. Thom. de Malo Morali,* ſicut de eodem loquitur infrà *Quæſt.* 72. *art.* 1. *ad ſecundum,* vbi negat peccatum eſſe puram priuationem, ſed actum debito ordine priuatum, negatque ſumi ſpecificationem peccatorum ex formis oppoſitis, ſed ex obiectis actuum, & tamen ſi priuatio eſſet conſtitutiuum peccati, neceſſariò deberet ſumi ex oppoſitis formis, quia priuatio non tangit niſi rẽ priuatam, à qua ſpecificatur in ratione priuationis; ordo autem, & habitudo actus tangit obiectum. Quare differentia conſtitutiua actus mali moralis non eſt priuatio fundata, ſed ratio fundans priuationem. Et cum fundamentum priuationis non ſit alia priuatio, ſed aliquid poſitiuum, ſic in illo conſiſtet differentia actus mali.

At *dicunt aliqui D. Thom.* loqui de ſpecificatione actus, qui vtique debet aliquo poſitiuo conſtitui in ſpecie ſua, eo quod ſpeciem ſumit ab obiecto. Cæterum peccatum vt peccatũ eſt formaliter, propriè non conſtituit ſpeciem, ſed deſtruit, & in hac ratione deſtructiui non conſtituitur poſitiuo ordine, ſed priuatione, ſicut cæcitas, & ſurditas non conſtituunt ſpeciem, ſed deſtruunt. Conſtitutio ergo ſpeciei in actu morali materialiter ſe habet ad rationem peccati, ideoque illa ex obiecto ſumitur; at verò deſtructio ſpeciei ex priuatione ſumitur, & hoc eſt formaliſſimum in peccato.

Sed *contra eſt:* Quia & ſi vnum ſit peccatum 22
deſtruere oppoſitam rectitudinem, & quantum ad hoc non conſtitui in ſpecie per aliquid poſitiuum, ſed deſtruere per priuatiuum, tamẽ negari non poteſt aliquam ſpeciem moralitatis conſtitui, quæ non ſit bonum morale, neq; indifferens, ſiquidem habet adiunctam priuationem boni, & fundat illam, debet ergo eſſe malum morale. Illa enim ſpecies de qua loquitur *D. Thom.* & illa differentia ſpecifica, quam ponit vt conſtitutiuam alicuius, ſine dubio aliquam ſpeciem à parte

tei vetè, & proprie conſtituit, vt;pater in ipſis verbis allatis *D. Thom.* Talis ergo ſpecies ſic conſtituta nun eſt ſpecies in genete naiurali, & phyſico, vt manifeſtè patet in verbis *D. Thom.* ſupra relatis, qui loquitur exptesſe in moralibus, & loquitur de peccato, quod eſt aliquid morale,& de ſpecie oppoſita victuri,& de ordine ad finem indebitum, quod totum aliquid morale eſt. In linea ergo inotali datur aliqua ſpecies de qua loquitur *D.Thom.* non ſolùm per modum deſtructionis, ſed per modum conſtitutionis, non conſtituta aliqua prioatione, ſed aliquo ordine poſitiuo ad obiectum. Talis ergo ſpecies, aut eſt bona, aut mala, aut indifferens: quia in genete, & linca morali non poſſunt plures ſpecies etiam fingi. Illa autem ſpecies de qua loquitur *D. Thom.* non eſt bona, neque indifferens, quia ordinatur ad finem indebitum, babet adiunctam priuationem, illamque fundat, quod tei bonæ competete oon poteſt, neque indifferenti vt talis; ergo eſt mala. Quidquid ergo ſit de deſtructiuo ſpeciei bonæ (quod non negamus, quia vna ſpecies opponitur alteri, & deſtruit illam) tamen datur vera, & formalis ſpecies mali moralis apud *Diu. Thom.* conſtituta aliquo poſitiuo ordine ad obiectum indebitum, licet fundet priuationem. Et hoc ſolùm intendimus.

25 Secunda *Propoſitio* D. Thom. cooſtat ex his, quæ docet *infra Quæſt.79.art.2. ad* 3. vbi ioquit *Quòd habitus, & actus non recipiunt ſpeciem ex ipſa priuatione, in qua conſiſtit ratio mali* (ſcilicet, ratio mali ſimpliciter) *ſed ex aliquo obiecto, cui coniungitur talis priuatio, & ſic ipſe defectus, qui dicitur à Deo non eſſe pertinet ad ſpeciem actus conſequenter, & non quaſi differentia ſpecifica.* Vbi ponderandum eſt *D. Thomam*, hoc dicete reſpondendo ad Argumentum, quod eſt fundamentum oppoſitæ Sententiæ, quod videlicet formale conſtitutiuum peccati non debet eſſe à Deo, & tamen illi reſpondendo dicit, Quod *ille defectus, qui dicitur à Deo non eſſe pertinet ad ſpeciem actus conſequenter, & non quaſi differentia*: ergò tale argumentum, & fundamentum oppoſitum non mouit *S. Doctorem*, vt diceret formale conſtitutiuum malitiæ motalis eſſe prioationem, ſed hanc ſolùm conſeqnenter ſe habere ad ſpeciem actus. Inſinuat tamen boc ipſo *S.Doctor.* quod etiam illa ſpecifica differentia, provt fundans tale priuationem à Deo noo eſt, quia quoties aliqua forma non eſt ab aliquo agente, etiam radix,& fundamentum illius non eſt ab illo, ſicut patet in ipſa poteotia peccandi, quæ antecedenter ſe habet ad ipſum peccatum, & tamen provt talis potentia non eſt à Deo, quia eſt defectuoſa, eſt enim radix, & ſundamentum deficiendi, & peceandi, & ſic potentia vt deficiens, ſeu defectuoſa non eſt à Deo, ſicut nec ipſum peccatum quatenus defectus eſt.

26 Tettia *Propoſitio*, quæ etiam ex hac ſecunda deducitur, ſumitur ex *D. Thom.* 2. 2. *Quæſt.* 6. *art.* 2. vbi ſic inquit: *Ad ſecundum dicendum; Quòd deformitas actus eſt de ratione ſpeciei ipſius actus, ſecundum quod eſt actus moralis, vt ſupra dictum eſt: dicitur enim actus deformis per priuationem formæ intrinſeca, quæ eſt debita commenſuratio circumſtantiarum actus, & ideò non poteſt dici cauſa actus deformis, Deus, qui non eſt cauſa deformitatis, licet ſit cauſa actus in quantùm eſt actus. Vel dicendum, quòd deformitas non ſolùm importat priuationem debitæ formæ, ſed etiam contrariam diſpoſitionem. Vnde deformitas ſe habet ad actum, ſicut falſitas ad fidem, & ideò ſicut actus deformis non eſt à Deo, ita nec aliqua fides falſa.* Ita Diu. Thom. Quo loco *Caietan.* optimè *Sanct. Doctoris* mentem interpretatur, qui in prima ſolutione in qua dicit deſormitate eſſe de ratione ſpeciei actus, addidit Sanct. Doct. *ſicut ſupra dictum eſt*, ad denotandum quod deformitas contratiè, & poſitiuè ſumpta eſt de ratione ſpeciei actus mali conſtitutiuè, ſumpta autem priuatiuè noo eſt de tatione eius conſtitutiuè, ſed conſecutiuè.

Quod enim ſupra ita ſenſiſſet *Diu. Thom.* 27 conſtat ex adductis in Prima Propoſitione, præſertim in hac *Quæſt.*18.*art.*5.*ad* 2. & *Quæſt.* 72. *art.*1.*ad* 2. vbi docet priuationem non conſtituete ſpeciem mali moralis, nec diſtinguere ſpecies peccatorum, ſed ex ordine ad obiectum, conſequitur autem inde priuatio. Deformitas ergo cum dicitur hìc à *Diu.Thom.* eſſe de tatione ſpeciei, *ſicut ſupra dictum eſt*, regulandum eſt boc dictum iuxta hæc ſupra dicta, vbi cum inoeniamus priuationem dici à *D. Thom.* quod non conſtituat ſpeciem, intelligemus etiam quod deformitas non eſt de ratione ſpeciei per modum formæ conſtituentis, ſi ſumatur pro priuatione, benè tamen ſi ſumatur pro ordine poſitiuo contrario. Vnde vt meliùs explicatet ſuam mentem adhibuit *Sanct. Thom.* ſecundam ſolutioné, quæ potiùs eſt explicatio primæ, videlicet quod deformitas in actu non eſt ſolùm priuatio, ſed etiã contraria diſpoſitio. Vbi contraponens cõtrarietaté priuationi, manifeſtè loquitur de contrarietate propria, & poſitiua. Et banc deformitatem contrariam, dicit non eſſe à Deo, ſicut nec fides falſa, quæ opponitur contrariè, & poſitiuè fidei veræ; ſicut falſitatem, & veritatem formalem in cognitione contratiè opponi docuit *D.Thom.*1.*p.Quæſt.* 17.*art.* Et ita *Caiet.* citato loco *ex* 2.2. fatetut quod actus malus, vt contrarius virtuti non eſt à Deo; contraria autem oppoſitio poſitiua eſt, vt diſtinguitur à priuatiua.

Ex *his elicio* Reſolutionem totius difficultatis 28 vnica Conclusione. Species mali motalis condiuiſa à bono motali in linca,& genete motalitatis quantum ad tationem formalem conſtitutiuam in peccato commiſſionis, cooſiſtit in ordine poſitiuo ad obiectum prauum, ſeu indebitum, vt contrario ipſi bonitati,& vt defectibili, & fundante priuationem rectitudinis. Ipſa verò priuatio fundata, non ſe habet formaliter conſtitutiuè io actu malo, ſed formaliter conſecutiuè. Diſſonantia autem ad legem, & ad naturam rationalem non eſt conſtitutiuum formale peccati, ſed eodem modo conſequitur ſicut priuatio. Ex eo enim quod peccatum tendit ad obiectum diſſonum rationi, & legi, & naturæ rationali, quæ tendentia eſt formali conſtitutiuum mali moralis, ſequitur quod actus ſit priuatus rectitudine, hoc eſt, tendentia ad obiectum cooſonum, & ordinatum per rationem, ſubordinatum legi, & quod erga talem legem, & ordidem rationis noo habet conuenientiam, ſed diſſonantiam, & diſconuenientiam; quæ diſconuenientia, aut diſſonantia noo eſt in ipſo actu denominatio extrinſeca prouenieus ab aliqua forma reali, vt eſſe viſum à viſione, ſed relatio

diſcon

diſconuenientiæ ad ipſam naturam rationalem, & regulas eius, quæ relatio poteſt eſſe realis quando terminus eius realiter exiſtit, aliàs non.

29 Itaque philoſophari debemus in iſto actu morali, ſicut in effectu artificiali, in quo quando inuenimus artefactum rectè, & exactè eſſe factum, dicimus id conſiſtere in ordine ad ideam rectam artificis, & ad artem, quæ eſt regula artefacti. Si autem artefactum non ſit exactum neque rectum dicit ordinem ad ideam diſtortam, vel ad manum, & artem imperfectam, vnde proceſſit, cum diſſonantia tamen, & diſconuenientia ad ideam rectam, & artem perfectam, nec tamen in tali diſſonantia, & diſconuenientia formaliter conſiſtit ipſum artefactum: quia prius habet prius ſuum ordinem, & habitudinem ad ideam illam diſtortam, aut imperfectam artem à qua proceſſit, & cui conformatur: inde vero conſequitur diſconuenientia, & diſſonantia ad illas regulas, quibus debuerat conformari.

30 Hæc *Concluſio* variis ſolet rationibus probari, ſed quia intentio noſtra in ſententiis probandis non eſt accumulare rationes, ſed fundamenta penetrare, & eruere, quantum nobis poſſibile fuerit, reducimus probationem, & explicationem huius Concluſionis ad duo præcipua fundamenta. *Primum*: Quia in linea morali, datur vera, & propria ſpecies malitiæ, ſeu actus, vel habitus praui, quæ ſpecies conſtitui non poteſt formaliter, niſi per poſitiuum ordinem ad obiectum à quo haurit actus ſuam moralitatem, ſiue bonam, ſiue prauam; in attingendo enim obiecto eſt tota perfectio, ſeu bonitas, aut imperfectio, ſeu malitia generis moralis. *Secundum fundamentum eſt*: Quia in linea, & ordine morali inuenitur vera, propria, & rigoroſa contrarietas inter virtutem, & vitium, actum bonum, & malum, & non ſolùm priuatiua oppoſitio, quæ eſt oppoſitio non realis, ſed rationis. Vnde manifeſtè ſequitur, quod vtrumque ſcilicet tam bonum, quàm malum debet conſiſtere intra lineam, & genus morale in aliquo poſitiuo, quia oppoſitio contraria eſt inter extrema poſitiua.

31 Primum *Fundamentum* deducitur ſic: Species mali moralis, quæ diuiditur contra bonum, etiam in linea, & genere morali debet conſtitui aliquo genere, & differentia, ſed differentia ſpecifica actus moralis mali eſt aliquid poſitiuum reale, ſeu à parte rei, non priuatio, vel extrinſeca denominatio: ergo formale conſtitutiuum ſpeciei mali moralis eſt aliquid poſitiuum. *Maior negari non poteſt*: nam etiam in linea morali datur aliquod conſtitutum ex vniuerſali, & particulari, ex genere, & differentia, nec eſt ratio cur excludamus ab iſta linea, & ordine morali hanc conſtitutionem omni generi communem ſicut etiam in genere artificiali inuenitur aliquid commune tanquam genus, & aliquid particulare vt differentia, ex quibus coaleſcit ſpecies artefacti; & ita ſicut dantur diuerſæ ſpecies artefactorum, ita dantur diuerſæ ſpecies virtutum, & vitiorum, & actuum moralium, ſpecies autem eſſentialiter conſtat genere, & differentia. Et ita generaliter *Sanct. Thom.* & Theologi. Omnes morale genus agnoſcunt, & diuerſas diuiſiones virtutum, & vitiorum tanquã diuerſas ſpecies concorditer ſentiunt. Quod ſi hoc debet negari vt ſuſtentetur, priuationem eſſe conſtitutiuum formale actus mali, certè cum magna difficultate id defendetur, negando principium adeò receptum inter Theologos. *Minor verò conſtat* in primis ex locis ſupra citatis ex *D. Thom.* vbi apertiſſimè docet in moralibus differentiam conſtitutiuam non eſſe priuationem, ſed ordinem ad finem, ſeu obiectum indebitum cui annexa eſt priuatio. Et loquitur de ſpecifica differentia in genere morali: *Tum*, quia expreſſis verbis de moralibus loquitur, vt patet in locis pro prima propoſitione allatis: *Tum*, quia non erat ad propoſitum loqui de differentia ſpecifica in genere naturæ, *cum* nec etiam loquatur de bono, neque de malo in genere naturæ, quod eſt malum ſimpliciter, ſed de malo, & bono morali.

32 Nec *poteſt dici*: Quod loquitur de conſtitutiuo morali pro fundamento, ſeu concreto, quod tenet ſe ex parte actus in moralibus, non ex parte auerſionis, & obliquitatis quod in ipſo peccato formale eſt inquantum peccatum, & deuium à ratione.

33 Nam *contra* eſt: Quia illud morale pro quo *D. Thom.* negat priuationem poſſe eſſe differentiam ſpecificam, aut eſt vera, & propria ſpecies generis moralis, aut non. Si non eſt vera, & propria ſpecies generis moralis; ergo falſo dicit *D. Thom.* quod in moralibus priuatio non eſt differentia ſpecifica, ſed aliquid poſitiuum, ſeu ordo ad finem, & obiectum indebitum, ſiquidem hæc ſpecies, quæ conſtituitur per hoc poſitiuum non eſt ſpecies generis moralis, ſed in genere naturæ, vel in alio genere non pertinente ad propoſitum vbi agebatur de moralibus: & diminutè procedit, quia reſtabat tunc *Sanct. Thom.* aſſignare per quid conſtituitur hæc ſpecies moralis, quam negat conſtitui per priuationem; ſi enim ſolùm vult quod aliquid præſuppoſitum, ſeu fundamentale, & concretiuum ex parte actus non conſtituitur per priuationem, & illud fundamentale, & præſuppoſitum nondum eſt ſpecies generis moralis; ergo reſtat ſemper explicare per quid conſtituatur iſta ſpecies moralis, & in hoc eſſet diminutus *Sanct. Thom.* proponens explicare ſpeciem generis moralis, & diuertens ad id quod præſuppoſitum eſt, & non tangens quod formale, & conſtitutiuum eſt huius ſpeciei.

34 Dicere *autem*: Quod non datur talis ſpecies, eo quod peccatum non conſtituitur ſpecie, ſed in deſtructione ſpeciei, eo quod *D. Thom.* 2.2. *quæſt.* 10. *artic.* 5. *ad primum*, dicit: *Quòd ſi conſideretur peccatum ſecundum rationem mali, illud bonum à quo receditur eſt formale obiectum peccati, ſed ex hac parte peccatum non habet ſpeciem, imò eſt priuatio ſpeciei.* Cæterum hoc veriſſimum eſt, quod ex parte receſſus, & termini à quo peccatum non habet ſpeciem. Non tamen poteſt negari quod habet illam ex parte termini ad quem: hoc enim eſſet negare id quod in maiori dicebamus, & tanquam commune principium admittitur in Theologia, quod genus morale diuiditur in illas ſpecies boni, & mali, in vitium, & virtutem, &c. Nec enim eſt poſſibile admittere genus peccati, & negare ſpeciem, cum genus ſine ſpecie non ſit, & fruſtra *D. Thom.* aſſignat pro differentia ſpecifica aliquid poſitiuum in malo morali, ſi talis ſpecies non datur in illo genere morali. Sane ſi non datur talis ſpecies in genere morali, quare *D. Thom.* toties ponit illud argumentum: *Quòd malum eſt priuatio, & priuatio non poteſt conſtituere ſpeciem, aut ſi conſtituit non eſt per ordinem ad obiectum, ſed ad formas oppoſitas priuatas*, & nunquam reſpondet negando, quod detur talis

ſpecies, ſed negando quod priuatio conſtituat illam,& ſupponendo quod illa ſpecies detur; ergo dicere,quod non datur talis ſpecies, nec eſt vera ſpecies moralis peccatum, eſt contra mentem *S. Thom.* nec ſtamus eius ſolutioni, & doctrinæ, cum ipſe fateatur aliquam ſpeciem mali moralis conſtitui,& non per priuationem, quidquid illa ſpecies ſit,ſiue dicatur eſſe ſpecies mali moralis pro fundamento,aut concreto,vel ex parte actus, & non pro formali, totum hoc nihil refert, ſed debet conſiderari. An illa ſpecies,vel quidquid illud eſt, quod *Sanctus Thom.* fatetur non conſtitui per priuationem, & tamen ſpeciem conſtitui fatetur, vera ſpecies moralis ſit? An non? Si enim ſpecies nullo modo eſt; vt quid laborat *D.Thom.* inquirendo,& aſſignando conſtitutiuum eius, & quod priuatione non conſtituatur? Sed deberet ſimpliciter negare quod talis ſpecies non datur. Si autem eſt ſpecies non moralis, ſed naturalis,ſeu in ordine phyſico,& entitatiuo, extra rem loquitur cum argumenta,quæ obiicit contra ſe procedant de ſpecie morali, & *D. Thom.* loquitur in materia morali, & expreſſis verbis mentionem facit de morali genere, vt patet in locis adductis pro Prima Propoſitióne. Si denique illa ſpecies eſt vera ſpecies moralis, quantumcumque dicatur eſſe fundamentum, vel concretiuè, aut ex parte actus teneri,iam conceditur quod in linea, & ordine morali conſtituitur ſpecies per poſitiuum ordinem, & illa non eſt ſpecies boni, aut indifferentis, cum verſetur circa obiectum prauum, & prohibitum; ergo eſt mala.

35 Et *hoc ipſum* conuincit ratio. Quia non poteſt negari quod peccatum etiam in linea morali conſideratum non ſolùm habeat auerſionem à debito fine,ſed etiam conuerſionem,& poſitiuum ordinem ad obiectum prauum, qui ordo,& conuerſio, etiam vt poſitiua eſt,& obiectum tangit, moralis eſt: quia eſt voluntaria, & regulis rationis ſubiecta,de illa enim conuerſione ratio,& lex dictat;ergo eſt moralis prout ſic, quia includitur in principiis moralibus, id eſt,ratione voluntarij,& regulabilis. Vnde & in Scriptura non ſolùm reputatur pro malo morali id quod auerſionis eſt in pecato, ſed etiam quod conuerſionis, & tendentiæ eſt ad obiectum iuxta illud Ierem.2. *Duo mala fecit Populus meus: me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt ſibi ciſternas diſſipatas, quæ continere non valent aquas.* Vbi non ſola auerſio à Deo, ſed etiam conuerſio ad illas ciſternas diſſipatas pro malo morali ponitur, cum diſtinguantur duo mala.

36 Nec *illud* eſt malùm ſolùm in eſſe,& in genere naturæ, quia eſt malum de quo conqueritur Deus,& quod imputat populo ſuo,malum autem naturæ non eſt materia quærimoniæ diuinæ, nec homini imputabile. At deniq; in illo loco Oſeæ 9. idem ſignificatur, cum dicitur: *Facti ſunt abominabiles ſicut ea,quæ dilexerunt.* Ex dilectione ergo accipitur abominatio in actu ipſo, & in perſona ratione obiecti dilecti, ad obiectum autem non comparatur actus per priuationem, ſed per tendentiam poſitiuam, quia priuatio ſolùm comparatur ad formam oppoſitam, & priuatam non ad obiectum amatum; ergo per tendentiam poſitiuam, & non ſolùm per priuationem conſtituitur abominatio,& malitia moralis. Quare cum inueniamus in peccato poſitiuam tendentiam præter priuationem, ſeu auerſionem, & quod illa tendentia ſit moralis, & mala; ergo illa erit formale conſtitutiuum peccati in actu morali malo. *Patet conſequentia*: quia ipſa natura actuum petit ſpeciem ſuam habere ex obiecto ſuo per tendentiam, & reſpectum poſitiuum ad illud. Si ergo in actu peccati inuenitur tendentia poſitiua ad obiectum, eaque moralis, ſeu in linea morali, & mala, cur non conſtituet formaliter talem ſpeciem mali actus, ſicut alij actus conſtituuntur in ſuis ſpeciebus per tendentiam poſitiuam ad obiecta?

Secundum *Fundamentum* noſtræ Concluſionis deducitur ſic: Quia inter actum bonum, & malum, vitium, & virtutem inuenitur non ſolùm oppoſitio priuatiua, ſed etiam contraria in linea, & genere morali, & non ſolùm in eſſe naturæ,& entitatis phyſicæ; ergo oportet quod vtrumq; extremum huius contrarietatis ſit poſitiuum, & reale. *Patet conſequentia*: Quia in hoc diſtinguitur oppoſitio contraria à priuatiua, quod illa verſatur inter extrema poſitiua, hæc verò inter poſitiuum,& negatiuum, vt patet in tenebris, & luce, cæcitate,& viſu,quæ priuatiuè opponuntur; contrariè autem opponuntur calor, & frigus, album, & nigrum. *Antecedens autem* habet duas partes. *Prima*: Quod vitium,& virtus, actus bonus, & malus opponantur contrariè vt diſtinguitur ab oppoſito priuatiuè. *Secunda*: Quod hæc oppoſitio ſit in genere morali. Et prima conſtat ex *Ariſtotel. Auguſtino, & D. Thom.* Nam *Ariſtoteles in cap. de Oppoſitis, in Poſt prædicament.* expreſsè diſtinguens oppoſitionem priuatiuam à contraria (quod eſt loqui de contrarietate rigoroſa) ponit inter contraria ſanitatem, & languorem, iuſtitiam, & iniuſtitiam, fortitudinem, & timiditatem. *Auguſtinus* etiam in *Libro de Perfectione Iuſtitiæ* circa finem, inquit: *Quòd vitium eſt qualitas ſecundùm quam malus eſt animus, virtus autem eſt qualitas, quæ facit bonum habentem.* Ex quo loco colligit *Sanct. Thom.* infrà *Quæſt.* 71. *artic.* 1. quod vitium contrariatur virtuti. Et cum loquatur de contrarietate poſitiua, quæ eſt per qualitatem, vtique loquitur de contrarietate rigoroſa. 37

Sanct. Thom. idem affirmat, tùm in loco ſupra cit. *Secunda ſecunda quæſt.* 6. *artic.* 2. *ad ſecundum*, vbi dicit: *Deformitatem peccati non ſolùm importare priuationem debitæ formæ, ſed etiam diſpoſitionē contrariam.* Vbi loquitur de contrario rigoroſo, quia contraponit contrarietatem priuationi; ergo diſtinguit illam ab oppoſitione priuatiua. Et *Quæſt.* 1. *de Virtutibus art.* 1. *ad quintum*, dicit: *Actum peccati tollere actum virtutis directè per modum contrarietatis.* Et in hac 1.2. *quæſt.* 54. *artic.* 3. probat habitum diſtingui ſpecie per bonum, & malum: *Quia habitus bonus contrariatur habitus malo, ſicut virtus vitio; ſed contraria differunt ſecundùm ſpeciem; ergo habitus differunt ſpecie ſecundùm differentiam boni, & mali.* Hæc eſt probatio *Sanct. Thom.* in argumento *ſed contra.* Si ergo ex contrarietate probat differentiam ſpecificam habitus, & iſta differentia ſpecifica in moralibus non eſt priuatio, vt toties affirmat *Sanct. Thom.* vbi ſupra; ergo admittit contrarietatem poſitiuam, vt diſtinguitur à priuatiua, quia illa,quæ conſtituit ſpeciem non eſt priuatio. Idem etiam conſtat à ſimili: quia inter ægritudinem,& ſanitatem corporalem datur contrarietas poſitiua. Ergo etiam inter ægritudinem,& ſanitatem ſpiritualem,quæ eſt virtus,& vitium. *Tùm etiam*: Quia à virtute ad 38

vitium,

vitium, & è contra datur latitudo vincenda, quia per aſſuefactionem paulatim itur de vno ad aliud, & acceditur vel receditur ſecundùm magis, & minus, quod eſt ſignum diſtantiæ poſitiuæ, & contrarietatis, quia vbi datur magis, & minus ſecundum vtrumque extremum, datur maxima diſtantia, & illa conſtituit contrarietatem. Quod autem dicimus de habitibus, eadem ratio currit de actibus, quia actus, & habitus eandem retinent ſimilitudinem, ex actibus enim generantur habitus ſimiles, & habitus ad ſimiles actus inclinant, Ergo eadem ratio contrarietatis, quæ currit in habitibus, currit & in actibus.

39 Secunda *verò* pars antecedentis, quod hæc contrarietas ſit in genere morali *probatur*: Quia virtus non contrariatur vitio niſi provt eſt ſecundum rationem, ſeu conformitatem ad illam, vel difformitatem, quia virtus conſiſtit in medietatè, & vitium opponitur illi per extremum, vt docet *Philoſo. in 2. Ethic. & D. Thom. infrà q.64. artic.1.* Sed virtus non conſiſtit in medio, niſi provt eſt ſecundùm regulationem rationis, & conſequenter vt moralis, quia virtutem eſſe moralem eſt eſſe ſecundum rationem, ſeu regulari regulis rationis. Ergò vitium non contrariatur virtuti contrarietate poſitiua, niſi provt eſt in genere morali. Sed in iſto genere morali conſtituitur ſpecies, quæ contrariatur virtuti; ergo conſtitutiuum illius, quod contrariatur virtuti eſt aliquid poſitiuum, vtpotè contrariũ contrarietate rigoroſa; ſed contrariatur illi ſpecies contenta ſub iſto genere morali; ergo conſtitutiuum ſpeciei moralis, ſeu differentia ſpecifica vt contraria virtuti, eſt aliquid poſitiuum.

40 Huic *argumento* non poteſt reſponderi, niſi duplici via. *Primò* negando inter virtutem, & vitium dari contrarietatem veram, & rigoroſam, ſed ſolum priuatiuam, quæ lato modo dicitur contrarietas, ſicut etiam malum ſimpliciter, & in genere entis dicitur contrarium bono, cum ſolùm ſit priuatio eius: & ſic illud nominat *Ariſtotel.* ex Sententia Aliquorum Philoſophorum vt aduertit *D. Thom. 1. p. q. 48. artic. 1. ad primum, & 3. contra Gentil. cap. 9.* *Secundò* dicendo, quod contrarietas poſitiua datur ſolum inter peccatum, & actum bonum, ſumendo *peccatum* pro fundamento, ſeu concreto, non pro formali peccati, ſic enim ſolùm dicit priuationem rectitudinis, & ſpeciei bonitatis moralis, non verò ſpeciem conſtituit. Quidquid autem antecedit ipſam priuationem ſolùm eſt fundamentaliter malum, & præſuppoſitiuè, non formaliter, & conſtitutiuè.

41 Cæterum Prima Solutio apertè negat *Ariſtotel. loco citato*, in quo non loquitur ex Sententia Aliorum, ſed ex propria, loquitur autem ex Aliorum Sententia quando dicit malum ſimpliciter eſſe contrarium bono, vt *S. Thom.* aduertit *loco cit.* Et certè negari non poteſt, quod inter actum bonum, & malum, virtutem, & vitium ſit aliqua oppoſitio, & repugnantia vnius cum alio. Inquiro ergo: Quæ ſpecies oppoſitionis ſit inter iſta duo? *Relatiua* enim hic locum non habet, cum non ſint correlatiua, nec ſe habeant vt terminus, & relatio. *Non contradictoria*: quia non eſt inter eſſe, & non eſſe. Solùm ergo eſt, vel priuatiua, vel contraria. *Purè priuata* eſſe non poteſt: *Tum*, quia Ariſtoteles hanc contrarietatem vitij, & virtutis condiſtinguit contra priuatiuam in dicto *cap. de oppoſitis. Tum*, quia *D. Thom.* affirmat non eſſe priuationem puram malum morale, vt *locis ſupra cit.* vidimus, præſertim in hac *Quæſt. 18. artic. 5. ad 2. & infra quæſt. 72. artic. 1. ad ſecundum. Tum denique*: quia in peccato commiſſionis non tollitur actus bonus per ceſſationem, & priuationem ſicut in omiſſione, hæc enim propriè eſt priuatio actus boni moralis, commiſſio autem eſt actus, ſeu forma cui annexa, & conſecuta eſt priuatio boni, ſicut è contra actui bono annexa eſt priuatio actus mali. Ergo in actu malo, quando eſt peccatum commiſſionis, non poteſt priuatio eſſe primò, & per ſe conſtitutiua ſpeciei, ſeu malitiæ contrariæ, ſed oportet quod priuatio ſit conſecuta, & non ſolùm conſecuta ad actum in eſſe naturæ ſolùm conſiderato, quia conſequitur in actu illo priuatio rectitudinis ex eo quod ſit actus ordinatus ad indebitum finem, ſeu ex eo quod ſit commiſſio contra legem, non ex eo quod ſit entitas talis actus abſtrahendo à lege, quod ſolùm pertinet ad eſſe naturæ, commiſſio autem, & ordinatio, ſeu habitudo actus provt contra legem, moralis eſt vtpotè voluntaria, & contra legem. Ergo ante priuationem datur in actu commiſſionis aliqua oppoſitio, etiam in genere morali contra virtutem, & hæc oppoſitio non poteſt eſſe niſi contraria. In genere autem naturæ iſti actus contrarij non ſunt, ſed ſolùm provt ſunt conformes, vel difformes rationi, hoc enim ſublato non reſtat contrarietas, aut repugnantia in iſtis actibus, vt patet in appetitu mulieris quando eſt propria, & coniux, & quando non erat coniux; ex parte enim naturalis appetitus non eſt ibi contrarietas, ſed ex parte conformitatis, & deformitatis ad rationem: conformitas autem, & difformitas ad rationem, & ad moralitatem pertinent.

Contra *ſecundam* autem ſolutionem inſtauratur Argumentum factum: Quia vel fatemur dari propriam, & rigoroſam contrarietatem inter virtutem, & vitium, actum bonum, & malum, vel non. *Si non datur*, reditur ad primam ſolutionem iam impugnatam, & negatur *Ariſtoteles, & D. Thom. Si datur*; ergo talis contrarietas ſtrictè dicta eſſentialiter petit, quod vtrumque extremum inter quod verſatur, ſit in eodem genere; contraria enim ſunt, *quæ in eodem genere maximè diſtant*; ſed vnum extremum ex iſtis, ſcilicet bonum morale, ſeu actus bonus eſt formaliter, & poſitiuè in genere morali, & illi in quantum moralis eſt, contrariatur peccatum, & vitium, ſiquidem in tantùm contrariatur virtuti in quantum eſt contra regulas rationis, & difformatur illis, quod ad moralitatem, ſeu regulabilitatem ſpectat; ergo peccatum, ſeu vitium vt contrarium virtuti, eſt in genere morali, quia debet conſtitui ſub eodem genere ſub quo virtus, & actus bonus, cum ſint contraria, & conſequenter ſub eodem genere. Ergò non ſolùm fundamentaliter ſumendo peccatum, ſed etiam formaliter dicit contrarietatem ad virtutem; quia ſub ea formalitate debet ſumi contrarietas eius ad virtutem, ſub qua virtus contrariatur, & contraponitur eidem. Virtus autem, & actus bonus contrariatur vitio non fundamentaliter, ſed formaliter in genere morali; ergo etiam peccatum formaliter in genere morali, & non ſolùm fundamentaliter, ſeu antecedenter ad genus morale (quod ſolùm eſt genus naturæ) contrariatur illi. Et ſic ſpecies moralis peccati in ratione ipſa malitiæ moralis 42

aliquo

aliquo poſitiuo formaliter conſtituitur, quia aliquo contrario, & illud contrarium poſitiuum eſt, & in eodem genere cum bono oppoſito.

43 Circa id quod vltimò proponimus in noſtra Concluſione, quod iſta ſpecies malitiæ moralis non ſit denominatio extrinſeca, vel relatio rationis diſſonantiæ ad naturam rationalem, & regulam rationis in actu peccati commiſſionis, quod eſt contra ſententiam *Vazquez. & Cano*, in eiſdem principiis fundatur: Quia actus non habet diſſonantiam ad naturam rationalem, & ad regulas rationis, niſi mediante attingentia obiecti, quia actus voluntatis trahit, & ſomit abominationem, id eſt, deformitatem, & malitiam ex obiecto, iuxta illud Oſeæ 9. *Facti ſunt abominabiles ſicut ea, quæ dilexerunt*; nec lex, aut regula rationis menſurat, & regulat actum, niſi provt attingit obiectum; ideò enim actus voluntatis circa ad vlterium, aut homicidium eſt malus, quia obiectum ipſum ſcilicet adulterium, vel homicidium prohibitum eſt, & contra legem. Et ſic prohibitio, aut regulatio legis non tangitur ab actu, niſi in ſuo obiecto attacto à ſe. Poſita autem prohibitione, aut regulatione legis circa obiectum, ipſe actus omni relatione rationis, aut denominatione ſemota, ſuamet realitate attingit tale obiectum ſic prohibitum, & ſic diſſonum rationi, ſicut alij actus in aliis potentiis, & in ipſamet voluntate ſua realitate, & propria natura attingunt obiecta ſua, etiamſi ſint obiecta ficta, aut aliquid rationis, aut denominatione extrinſeca affecta, vt patet quando per actum voluntatis deſideramus dignitatem aliquam, vel honorẽ, qui cõſiſtit in denominatione aliqua extrinſeca, ſicut eſt aliqua Iuriſdictio, vel præeminentia, vt eſſe Doctorem, Iudicẽ, &c. Ergo ſimiliter actus, qui attingunt obiectũ prohibitũ, vel lege regulatum, aut diſſonum rationi, ſua realitate, & propria vi actus attingunt tale obiectum, & talem diſſonantiam, ſeu prauitatem in obiecto repertam. Hoc autem ſufficit vt actus dicatur moralis, & prauus, quia per talem attingentiam, omni alio remoto, attingit obiectum difforme, & abominabile, quia eſt obiectum prohibitum, & diſſonum legi, & eadem attingentia ſufficit accipere ſpeciem ab obiecto, imò nulla alia relatio, vel denominatio poteſt eſſe ratio ebibendi, & ſumendi ſpeciem ab obiecto niſi illa tendentia intrinſeca, & ordo, ac propenſio propria actus ad obiectum, ſiue obiectum ſit realiter exiſtens, ſiue non, vt patet inductione in omnibus aliis actibus voluntatis, & intellectus, qui verſantur circa obiecta ſua, etiam non realia, nec exiſtentia, quæ ſuo intrinſeco, & tranſcendentali ordine ſpecificantur ab obiectis; ergo idem erit in iſto actu peccati. Nec id poteſt fieri mediante alia denominatione extrinſeca, vel relatione rationis, niſi tantum attingentia iſta, & ordine proprio actus erga obiectum.

44 Dices: In ipſomet actu reſultat diſſonantia erga naturam rationalem, quæ non eſt obiectum actus, ſed terminus huius diſconuenientiæ, ſicut etiam reſultat priuatio rectitudinis debitæ. Cur ergo non conſiſtet in iſta diſſonantia ad talem terminum ratio peccati, ſicut in illa priuatione à Multis ponitur?

45 Reſp. Ob eandem rationem, nec in priuatione, nec in diſſonantia conſtitui, quia tàm priuatio illa, quàm diſſonantia ſupponunt in actu attingentiam obiecti praui, id eſt, diſſoni regulis rationis, & deformis atque abominabilis, & illa attingentia eſt ſufficiens haurire, & ſumere ab obiecto ſpeciem prauitatis, & malitiæ, quia ſpecies etiam moralis in actu ab obiecto ſumitur. Sola autẽ attingentia, ſeu ordo actus ad obiectum eſt ratio ſumendi ſpecificationem ab ipſo, non priuatio, quæ non tendit ad obiectum, ſed ad oppoſitum quo priuat, non relatio diſſonantiæ, quæ eſt ad naturam rationalem, ſeu regulam, cui non conſonat, non ad obiectum, quod ſpecificat, & quod iſtis regulis afficitur, & ſic affectum, vel difformatum attingitur ab actu, priuſquam ad regulas referatur diſſonando. Non alia denominatio extrinſeca, quia hæc non facit tendere, & attingere obiectum; ſed prouenit ab aliqua forma reali in alio exiſtente, vt eſſe viſum à viſione. Et hæc non aſſignatur, quænam ſit: & ſi eſt realis, eadem difficultas eſt quo modo ſit à Deo forma illa, quæ talem denominationem extrinſecam præbet malitiæ: ſicut ſi eſſe viſum eſſet peccatum, viſio à qua proueniret, non eſſet bona, nec à Deo.

Quod *ſi Inquiras*: Si in actu ex attingentia obiecti praui reſultat in ipſo actu, & priuatio relatio diſſonantiæ, quodnam ex iſtis priùs ſe habeat, & communicetur actui, priuatio, an relatio diſſonantiæ? 46

Reſp. Prius conuenire priuationem, quam relationem illam diſſonantiæ. Etenim hæc eſt optima cauſalis, ideò actus diſſonat naturæ rationali, quia non habet conformitatem, neque menſurationem rectam. Prior eſt ergo priuatio rectitudinis, eiuſque defectus, quam diſſonantiæ relatio, cum hæc ex illa oriatur, vt ex cauſali. Et hoc etiam deducitur à ſimili: Quia ex alicuius formæ introductione in aliquo ſubiecto, verbi gratia, ex calore, primum quod conſequitur eſt priuatio, & corruptio oppoſitæ, verbi gratia, quod frigore priuetur; quod verò ſit diſconueniens ſubiecto talis formæ introductio, ſeu relatio diſconuenientiæ, conſequitur ex tali priuatione, eo, quod forma illa diſconueniens alicui ſubiecto eſt, quæ tollit ab illo conuenientem formam, quaſi ex ablatione conuenientiæ reſultet relatio diſſonantiæ. Et ſic eo etiam, quod actus aliquis tollit debitam commenſurationem, & rectitudinem reſultat quod ſit diſſonans, & diſconueniens naturæ illam conuenientiam poſcenti. Vnde ex hoc etiam aliqui probant contra *Vazquez* non conſiſtere formale peccati in relatione diſſonantiæ: quia relatio iſta ſupponit in ipſo actu priuationem rectitudinis, & priuationem conuenientiæ, nec illa eſt negotio ſolùm, ſed primario, quia eſt carentia rectitudinis debitæ, & cuius capax eſt ſubiectum: ergo eſt priuatio. Si autem ſupponit relatio diſſonantiæ priuationem rectitudinis, iam ſupponit malitiam moralem, quia illa priuatio malum eſt, & non niſi morale, quia eſt priuatio, & defectus rectitudinis moralis. 47

Nec *ſufficit dicere*: Quod malum morale non eſt malum abſolutè, ſed relatè, ſcilicet in ordine ad naturam rationalem, & ita quouſque adueniat iſta relatio non eſt malum morale. 48

Contra *enim eſt*: Quia illa priuatio in vi priuationis ſufficit tollere omnem bonitatem moralem, quia tollit omnem rectitudinem, cum ſit eius priuatio; ergo ſufficit introducere malum morale. Conſtat enim quod ſic tollit rectitudinem, tollit bonum relati, ſcilicet; id quod eſt bonum ipſius hominis; ergo eſt malum relatè, id eſt, priuatio bonitatis moralis, quæ erat bonitas relate, id eſt, reſpectu naturæ rationalis, quia eſt 49

malum

malum ipſius hominis, & naturæ rationalis. Vnde hoc eſt maximè obſeruandum pro explosione ſententiæ *Vazquez*, quod quando dicitur aliquid eſſe bonum, vel malum relatè, & in ordine ad aliud, non ipſa relatio eſt quæ eſt bona, vel mala, aut quæ conſtituit bonum, vel malum, ſed res ipſa, ſeu forma eſt bona, vel mala relatè: verbi gratia, calor eſt bonus, ſeu conueniens igni, non ratione relationis, ſed ratione ſui, & ſimiliter frigus eſt diſconueniens, relatio verò conuenientiæ, aut diſconuenientiæ conſequitur, non verò ipſum bonum, vel malum conſtituit. Antecedenter ergo ad relationem diſſonantiæ datur in peccato ratio mali, ſeu diſcōuenientis, & defectuoſæ inēſurabilitatis, quæ vtiq; morale malū, ſeu malū rationis conſtituit, inde verò ſequitur illa relatio. Eadem autem ratione, nec priuatio ipſa, ſeu carentia formaliter ſumpta eſt conſtitutiuum formale mali moralis: quia hæc priuatio conſequitur in actu ex attingentia obiecti praui, & finis indebiti. Ideo enim actus habet priuationem rectitudinis, quia attingit obiectum non rectum, neque regulatum, ſed difforme regulis rationis. Et illa attingentia, ſeu tendentia moralis eſt: quia eſt ad obiectum morale, & regulatum; & eſt talis tendentia quod ex illa ſequitur in actu tendentiæ rectæ priuatio ergo illa ad morale genus ſpectat, naturalis enim entitas vt naturalis, non cauſat illam priuationem, ſpecies autem moralis ſumitur ſecundum *D. Thom.* ab obiecto; ergo per tendentiam ad obiectum, non per priuationem, licet inde ſequatur in actu priuatio rectitudinis, id eſt, priuatio attingentiæ debiti finis, quæ priuatio non conſtituit ſpeciem mali moralis, ſed conſequitur.

Soluuntur Argumenta.

50 PRimo *Arguitur* authoritate ducta ex variis locis *Scripturæ, Patrum, & D. Thom.* Qui communiter rationem peccati explicant per priuationem, & auerſionem à bono. Nam in primis Pſalm. 77. dicitur de Populo qui peccauit. *Et auerterunt ſe, & non ſeruauerunt pactum.* Zachar. 7. *Auerterunt ſcapulas, recedentes.* Iſai. 1. *Vae genti peccatrici, populo graui iniquitate, ſemini nequam, dereliquerunt Deum, blaſphemauerunt Sanctum Iſraël, abalienati ſunt retrorſum.* Ierem. 2. *Malum, & amarum eſt te dereliquiſſe Dominum Deum tuum.* Et ſuper illud Ioan. 1. *Sine ipſo factum eſt nihil*, celebris eſt *Aug.* ſententia tract. 10. in Ioan. *Manifeſtum eſt quia peccatum nihil eſt, & nihil fiunt homines cum peccant.* Quam tamen expoſitionem *D. Hierony.* minus probat ſuper c. 2. *Michea* ad illa verba *Fugiſtis nemine perſequente*: quaſi expoſitionem nimis coactam, & contra Scripturæ ſimplicitatem.

51 Ex *Patribus* idem probatur: Quia in hoc conſtituunt peccatum, quod ſit priuatio boni, ſeu carentia iuſtitiæ. *Sanctus Dionyſius cap. 4. de diuinis Nominibus. Peccatum* (dicit) *non eſſe aliquid exiſtens, aut in exiſtens, ſed priuationem boni.* Damaſcenus lib. 2. de Fide cap. 4. *Peccatum nihil aliud eſſe, quam priuationem, & abſentiam boni, ſicut tenebræ ſunt orbitas lucis.* Nyſſenus oratione Cathechetica cap. 5. & 6. *Vitium omne, & improbitas in omni priuatione ſuam habet formam.* Sanct. Auguſt. in Enchiridio cap. 11. *Quæcunque ſunt vitia naturalium, ſunt bonorum priuationes.* Et lib. 2. de libero arbitrio cap. vltimo: *Motus ille* (inquit) *auerſionis, quem fatemur eſſe peccatum, motus defectuoſus eſt.* Et videri etiam poteſt in *Libro 12. de Ciuitat. cap. 19. & Lib. 1. contra Aduerſarium Legis, & Prophetarum cap. 5. & Lib. de Vera Religione cap. 9. Anſelmus lib. de Præſcientia, & Prædeſtinat. cap. 1. Iniuſtam voluntatem* (dicit) *eſſe carentiam rectitudinis, & iuſtitiæ.* Imò peccatum in iſta priuatione conſiſtere ex profeſſo probat *Anſelmus in Libro de Caſu diaboli cap. 9. & de Conceptu Virginali cap. 5. & 6.* Videatur de eodem *Bernardus ſerm. 6. de Aduentu, Hieronymus Iſai. 28 & Amos 3. Ambroſius Lib. de Iſaac cap. 7. & Alij Patres*, quibus frequens vſus eſt peccatum per priuationem, & auerſionem explicare. Nec dici poteſt non explicare Patres eſſentiam, & formalem rationem peccati, ſed modum eius intrinſecum, nobis magis notum. Sic enim fruſtra ex Patribus authoritates adducimus ad explicandas veritates Theologicas, quæ iſtis formalitatibus explicantur.

Ex *D. Thom. Confir.* idque clariſſimis, vt videtur, authoritatibus, Et omittimus eas in quibus loquendo de malo in communi, docet eſſe priuationem, vt 1. *p. Quæſt. 5. art. 1. & 3. & in 3. contra Gent. cap. 9.* Ex quibus ſolum poteſt ſumi argumentum quod ſi malum in communi conſiſtit formaliter in priuatione, & illud poſtea diuiditur in malum culpæ (quod eſt morale) & malum pœnæ, oportet, quod quolibet ex membris diuidentibus participet eandem rationem mali in communi, quod eſt malum ſimpliciter. Cæterū in aliis locis expreſsè loquitur *D. Thom.* de malo morali, ſeu peccato, & docet conſiſtere in priuatione, ſeu defectu, licet ex parte actus voluntarij, qui materialiter, & concretiuè ſe habet ad malitiam, ab eaque denominatur peccatū ſit aliquid poſitiuum. Nam in primis in hac *Quæſt. 18. art. 1.* dicit: *Quod actus humanus eſt malus in quantum ei deficit aliquid de plenitudine eſſendi.* Et infra. *Quæſt. 71. art. 6.* inquit *Quod peccatum nihil eſt aliud, quam actus humanus malus. Et quod ſit humanus habet ex hoc quod voluntarius, quod autem ſit malus, ex hoc quod caret debita commenſuratione.* Et infra: *Quod pertinet ad rationem mali eſt quaſi formale in peccato.* In quibus locis, ly *formale*, ly *in quantum*, ly *ex eo quod*, manifeſtè indicant *D. Thom.* loqui de eo quod formale conſtitutiuum eſt in peccato. Et infrà *Quæſt. 75. art. 1. Peccatum* (inquit) *eſt actus inordinatus. Ex parte igitur actus poteſt habere cauſam, ſicut & quilibet alius actus; ex parte autem inordinationis poteſt habere cauſam eo modo, quo negatio, vel priuatio poteſt cauſam habere.* Et *Quæſt 85. art. 4.* dicit: *Eſſe quoddam bonum, quod eſt inordinatio actus, & & huius priuatio eſt eſſentialiter peccatum.* Qui locus manifeſtiſſimus eſt. 52

Item *in 2. 2. quæſt. 20. artic. 1. ad primum*, inquit, *Quòd peccata quæ opponuntur virtutibus Theologicis principaliter conſiſtunt in auerſione, ex conſequenti autem important conuerſionem ad bonum commutabile.* Et q. 118. artic. 5. inquit, *Quod omne peccatum ex eo ipſo, quod eſt malum conſiſtit in quadam corruptione, & priuatione boni.* Et infrà: *Quia tamen corruptio, & priuatio boni formaliter ſe habet in peccato, &c.* Denique quod *D. Thom.* intellexerit auerſionem, ſeu priuationem boni in peccato eſſe formale per modum conſtituentis ipſam ſpeciem, videtur clarè colligi ex 3. *p. q. 86. artic. 4. ad 1.* vbi inquit, *Quòd culpa mortalis* 53

talis vtrúmque habet, & auerſionem à Deo, & conuerſionem ad bonum creatum: ſed ſicut in ſecunda parte habitum eſt, auerſio à Deo eſt ſicut formale, conuerſio autem ad bonum creatum eſt ibi ſicut materiale. Remoto autem formali cuiuſcumque rei, tollitur ſpecies, ſicut remoto rationali tollitur ſpecies humana; & ideo ex hoc ipſo dicitur culpa mortalis remitti, quod per gratiam tollitur auerſio mentis ad Deum, ſimul cum reatu pœna æterna. Non ergo poteſt explicari *D. Thom.* de formali complexiuo, vel modificatiuo, quia loquitur de formali, quod ſe habet *ſicut rationale in ſpecie humana*, quia illo remoto ſoluitur ſpecies rei. Cum ergo in his locis *D. Thom.* expreſsè loquatur, in aliis autem, quæ nos adduximus, ſolùm per diſcurſum mens eius colligatur, magis ſtandum eſt iſtis locis, quam aliis: præſertim cum illa poſſint facilè explicari de peccato pro fundamento, ſeu concretu ex parte actus, non formaliter, & in ratione malitiæ.

54 Reſp. Loca *Scriptura* allata potius explicare effectum peccati, quam eius formalem rationem. Et *Scriptura* aliquando explicat effectum priuatiuum peccati, quia hoc pertinet ad exaggerationem ipſius malitiæ, & explicationem abominationis eius, aliquando explicat etiam ipſum ordinem poſitiuum erga obiectum ad quod homo conuertitur, quod etiam pertinet ad malum morale, & ad eius ſpecificationem. Vnde cum vtrumque inueniamus *in Scriptura*, & id quod poſitiuum, ſeu conuerſiuum eſt, id quod auerſiuum, ſeu priuatiuum, relinquitur puræ diſputationi Theologicæ, quodnam horum ſit conſtitutiuum formale ſpeciei moralis, quæ dicitur malum, & peccatum, nam *Scriptura* id non explicat.

55 Quod autem etiam Scriptura per modum poſitiuum nominet peccatum conſtat, Tum ex illo *Hierem.* 2. vbi apertè diſtinguitur duplex malum in peccato, ex parte ſcilicet auerſionis, & conuerſionis, & vtrumque malum vocatur, nec aliud quam morale, quia malum naturæ nihil conducebat ad præſens, vbi Deus conqueritur de illo malo etiam conuerſiuo, cum dicit: *Duo mala fecit Populus meus, me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt ſibi ciſternas, quæ continere non valent aquas*; vbi illa conuerſio ad ciſternas illas, etiam eſt materia querimoniæ diuinæ, non autem conqueritur Deus, neque reprobat malum, quod purè eſt malum naturæ; ergo malum morale. Similiter cum dicit Oſeæ 9. *Facti ſunt abominabiles ſicut ea, quæ dilexerunt*, manifeſtè abominationem hanc explicat per poſitiuum, ſcilicet per ordinem, & tendentiam dilectionis ad obiectum abominabile; diligere enim tendentia poſitiua eſt. Si autem tendentia poſitiua dilectionis reddit hominem abominabilem; ergo malum morale (illud ſolum eſt abominatio) non in ſola priuatione ponitur in *Scriptura*, ſed aliquid poſitiuū præſupponitur. Stat ergo fixa, & fundata explicatio noſtra, quod quādo loquitur *Scriptura* de priuatiuo, & auerſiuo peccati, loquitur de eo quod ſe habet vt effectus, & vt conſecutum in peccato.

56 Quod *ſi dicas*? Si Scriptura vtrumque dicit, & memorat, tam priuatiuum peccati quam conuerſiuum, ſeu poſitiuum: Cur Nos potius volumus conſtitutiuum peccati eſſe poſitiuum, quam priuatiuum?

57 Reſp. Nos non facere vim in verbis *Scripturæ*, nec enim intendimus noſtram Sententiam facere de fide, neque hanc Quæſtionem intelligimus eſſe dogmaticam, ſed metaphyſicam: ſolùm autem volumus oſtendere, oppoſitam Sententiam non poſſe iuuari, nec fundari in ipſa *Scriptura*, ſed rectè reſponderi, quod non loquitur expreſsè, & formaliter de conſtitutiuo peccati, quando illud explicat per auerſionem, aut priuationem, ſed explicare peccatum per ſuum effectum nobis magis notiorem, & magis explicatiuum abominationis peccati. Nec explicare totum quod eſt in peccato, ſed aliquid illius, nempè priuatiuum, non tamen negare poſitiuum, quod alibi explicat. Nam etiam malum morale explicat per poſitiuum, & certum eſt hanc priuationem conſequi ad illam conuerſionem. Quod ſi res deducatur extra verba Scripturæ, ad terminos, & conſequentias purè Theologicas, ſic *Decimus* potiùs Scripturam nobis fauere formando hunc ſyllogiſmum Theologicum: In peccato (vt conſtat ex locis allegatis) datur poſitiua conuerſio, ſeu dilectio ad obiectum malum, & abominabile, quæ facit ipſum actum malum, & abominandum (quod eſt malum morale) ſed natura, & eſſentia actus eſt quod accipiat ſpeciem ab obiecto, aut quidquid in obiecto eſt mediante ordine, ſeu reſpectu, aut tendentia in ipſum tanquam ratione formali; non mediante priuatione, quæ eſt ad formam oppoſitam, non ad obiectum, nec mediante relatione diſſonantiæ, quæ eſt ad ſubiectum, ſeu naturam rationalem, & eius legem; ſed ille ordo poſitiuus ſe habet antecedenter ad iſtam priuationem, & relationem: ergo formale conſtitutiuum, ſeu ſpecificatiuum illius mali moralis eſt illa tendentia, non illa priuatio.

Ad *Patres* ſimili modo *Reſp.* Quod aliquando loquuntur de priuatione peccati phyſicè ſumpta, & formaliter, & tunc explicant peccatum per effectum, ſeu connotationem magis nobis notiorem, eo quod peccatum eſt ſicut motus animi, qui recedit ab vno, & accedit ad aliud. 58
Magis autem relucet ipſa ratio mali, & defectus in receſſu termini à quo, ſeu priuatione finis debiti, quam in acceſſu ad terminum ad quem, & illa priuatio ſic phyſicè ſumpta eſt malum ſimpliciter, conſiſtitque in priuatione boni. Et ſic *Patres*, vt explicent contra *Manichæum*, & Alios Hæreticos, quod malum non eſt ſubſtantia aliqua, aut aliquid poſitiuum, quod ſit ab alio ſummo principio quam à Deo, dicunt peccatum in ratione mali (ſcilicet mali ſimpliciter, ſeu phyſicè) eſſe priuationem, & nihil. Vnde *Aug. Lib.* 1. *contra Iulianum cap.* 9. *Non reſiſtimus* (inquit) *Manichæis, niſi obtineamus non eſſe mala orta niſi ex bonis, nec ea mala eſſe ſubſtantias, ſed ſubſtantiarum vitia creatarum.* Sic ergo quando explicant in peccato id quod habet rationem mali ſimpliciter, & phyſicè, rectè id explicant Sancti per priuationem, ſed tunc ſolùm explicant peccatum non quaſi à priori, & per ſuam formalem rationem conſtitutiuam, ſed per effectum, ſeu per id quod eſt conſecutum in peccato. Nec propterea ſumimus Sententias, & verba Patrum impropriè, ſed in toto rigore, quia reuera ita eſt, quod malum ſimpliciter in peccato priuatio eſt, & non explicatur impropriè res aliqua per id quod eſt conſecutum, aut connotatio propria, & intrinſecè requiſita: ſicut cum *Patres*,

&

& Scriptura explicant fidem per obſcuritatem, & ænigmaticam rationem, non impropriè, ſed verè illam explicant, licèt non formalem rationem explicent, ſed connotatam.

59 Aliquando autem *Patres* explicando peccatum per priuationem loquuntur de priuatione morali, quæ non dicit puram priuationem, vt toties aduertit *D. Thom.* ſed priuationem contrariam, hoc enim ipſo, quod dicitur *moralis*, importatur priuatio in quantum orta ex tendentia ad obiectum prauum, & licet non explicent ipſam tendentiam, ibi tamen neceſſariò intelligitur, quia aliter priuatio illa, nec moralis eſt, nec contraria virtuti. Sic ergo vno verbo *Dicimus* ad illas Authoritates, quæ loquuntur de priuatione boni, & carentia iuſtitiæ in peccato, quod intelligendo id de *priuatione morali, & contraria*, explicant Sancti in illis verbis, formale conſtitutiuum peccati; ſed talis priuatio non eſt mera, & pura carentia formæ, ſed inuoluit poſitiuam contrarietatem, quæ moralem reddit illam priuationem, quatenus importat tendentiam, & ordinem ad obiectum prauum. Intelligendo autem eas de *priuatione ſimpliciter, & phyſicè*, non loquuntur de formali conſtitutiuo peccati, ſed de connotato, & conſecuto vt peccatum ſit.

60 Quod *autem Patres* etiam agnoſcant iſtum moralem ordinem, & tendentiam ad obiectum prauum, ſeu finem indebitum, & ab illo dicatur aliquid laudabile, vel vituperabile, conſtat ex *Auguſt. lib de Moribus Manichaeorum cap. 5.* vbi inquit: *Quòd ſecundum quod finis eſt laudabilis, aut vituperabilis, ſecundùm hoc opera noſtra culpabilia, aut laudabilia ſunt.* Non poſſunt autem habere opera noſtra hanc culpabilitatem ex fine, mediante priuatione ad illum, ſed mediante habitudine, & tendentia ad ipſum, quæ intrinſeca eſt actui. In *Libro* autem de *Perfectione iuſtitiæ in principio*, non ratione priuationis, ſed ratione qualitatis, deformitatem vitij, & peccati explicat, vt patet in illis verbis: *Quæras ergo quod eidem vitio nomen imponat, vtrum rem velit dicere, an actum, an rei potius qualitatem, qua deformis actus conſiſtit.* Si ergo Sancti Patres aliquando vitium, & peccatum per poſitiuam, & moralem deformitatem explicant, quæ contrarietatem dicit, & per ordinem ad finem culpabilem, non eſt contra ipſo explicare priuationem, quam aliquando attribuunt peccato, *de priuatione contraria morali*, aut de priuatione conſecuta, ſed quia communiter Patres non ita metaphyſicè formale conſtitutiuum rei tractant, locum dant, vt ex varis eorum locis collatis inueſtigemos eorum mentem, & explicemus ea, quæ in vno loco dicunt ex aliis, & quomodo aliquando loquantur de eo, quod eſt conſecutum, non quod conſtitutiuum, aliquando loquentes de conſtitutiuo intelligendi ſint de priuatione, non vtcumque, ſed contraria & morali, quæ eſt poſitiua fundans priuationem.

61 Ad *authoritates* D. Thom. quantum ad eas, quæ loquuntur de malo ſimpliciter, *Dicimus*: Malum ſimpliciter non eſſe commune ad malum morale, & malum phyſicum per modum generis, & gradus ſuperioris, quia expreſsè *D. Thom.* in illa *quæſt. 48. 1. p. art. 1. ad 2.* excipit malum morale quantum ad ſuum conſtitutiuum formale à ratione priuationis, quæ eſt malum ſimpliciter, dicens: *Quòd conſtitutiua differentia in moralibus non eſt priuatio, ſed aliquod bonum adiunctum priuationi.* Aliquid tamen eſt in malo morali, ſeu in peccato quod participat rationem mali ſimpliciter, ſcilicet, ipſa priuatio conſecuta in actu ex illa conuerſione morali; non ipſum conſtitutiuum formale peccati, ſeu ſpeciei mali moralis. Cum autem diuiditur malum in malum culpæ, & pœnæ non eſt diuiſio mali ſimpliciter in tota ſua latitudine, ſed mali prout inuenti in rebus voluntariis, vt expreſsè dicit *S. Thom. cit loco quæſt. 48. art. 5. ad* 2. culpa enim eſt malum voluntarium eliciuè, ſeu actiuè pœna autem eſt inuoluntarium malum in quantum punit illud voluntarium culpæ. Et ſic malum culpæ non habet pro diuiſo malum ſimpliciter, quod eſt pura priuatio, ſed malum prout in rebus voluntariis inuentum, ſeu prout commune voluntario, & in voluntario, & ad hoc genus voluntarij reſtrictum, & ſic eſt malum commune actioni, & paſſioni in iſto genere: nec eſt inconueniens, quod tale malum vt reſtringitur, & contrahitur ad malum actionis in culpa, habeat pro conſtitutiuo ordinem poſitiuum ad prauum obiectum cum conſecutione priuationis rectitudinis; malum verò paſſionis, ſeu pœnæ ſit vel ablatio formæ conuenientis, vel illatio diſconuenientis, & doloroſæ, ſicque malum quod eſt diuiſum non ſit genus, ſed analogum ad actionem, & paſſionem, ad poſitiuum, vel priuatiuum.

Ad *alia loca* ſpecialia *D. Thom.* quæ loquuntur de malo morali ſpecialiter. *Ad primum* ex iſta; *Quæſt.* 18. *art.* 1. Quod actus humanus eſt malus *quando ei deficit aliquid de plenitudine eſſendi*, Dicimus, Hoc veriſſimum eſſe; ſed deficientia iſta eſt duplex, alia *moralis, & contraria*, alia *priuatiua, & phyſica*, & hæc ſequitur ex priori. *Contraria deficientia* eſt per ordinem ad obiectum prauum, ſeu finem indebitum, quæ contrariatur ordini, ſeu tendentiæ ad finem debitum, & obiectum regulatum: ex quo ſequitur priuari actum tendentia illa debita ad plenum, & perfectum obiectum. Loquendo ergo de deficientia morali, dicitur, quòd actio eſt mala in quãtum deficit ei aliquid de plenitudine eſſendi, *deficientia contraria* per ſe, & conſtitutiuè, *deficientia* autem *priuatiua*, conſecutiuè. Loquendo autem de *deficientia phyſica*, & in ratione mali ſimpliciter, eſt malum, quia deficit priuatiuè aliquid de plenitudine eſſendi, ſed hoc non formaliter conſtituit malum vt morale, ſed conſequitur. 62

63 Ad *locum* ex *Quæſt.* 71. *artic.* 6. *Reſp.* cum eadem diſtinctione, Quod loquendo de peccato in genere mali moralis dicitur eſſe malum ex eo, quod caret debita commenſuratione, ſcilicet, *carentia contraria* conſtitutiuè; & *carentia priuatiua* conſecutiuè. Si autem loquamur de malo ſimpliciter, actus eſt malus quia caret debita commenſuratione *carentia priuatiua*, quia malum ſimpliciter, priuatio eſt. Cum autem ſubdit *D. Thom.* quòd id quod pertinet ad rationem mali eſt *quaſi formale in peccato*, intelligitur de eo quod eſt *malum contrariè*, hoc enim eſt formale conſtitutiuum; priuatio autem eſt formale conſecutiuum. Dicit autem D. Thom. *quòd hoc formale explicatur in definitione peccati, dicendo quòd eſt contra legem æternam.*

Vbi ly *contra* videtur contrarietatem ſignificare, non ſolam priuationem. In aliis autem locis explicauit *D. Thom.* quod hoc conſtitutiuum ſpeciei malæ moralis eſt poſitiuus ordo ad finem indebitum, & quod deformitas peccati eſt diſpoſitio contraria Vnde ex his locis ſumimus explicationem pro iſtis in quibus dicit carentiam debitæ commenſurationis eſſe formale peccati, quod debeat intelligi de *carentia contraria*, quæ infert priuatiuam.

64 Et *eſt Notandum*, quod *D. Thom.* in peccato vtrumque appellat, & dicit eſſe *formale*, ſcilicet, tàm poſitiuum, ſeu conuerſiuum: quam auerſiuum, ſeu ipſa ratio mali. Et ita neceſsè eſt, quoties inuenimus apud *Diu. Thom.* formale peccati eſſe malum, vel priuationem, &c. vt id accómodemus iuxta vtrumque formale, tàm conuerſiuum, ſeu contrarium, quàm auerſiuum, ſeu priuatiuum, ita quod vnum ſit formale conſtitutiuum, aliud formale conſecutum: ſicut in Fide, & dicitur ratio formalis fidei teſtificatio dicentis, & etiam obſcuritas dicitur formale in fide, illud vt conſtituens, hoc vt conſequens. Quod verò vtrumque *D. Thom.* appellet *formale*, conſtat ex his quæ docet 2.2. *Quæſt.* 10. *artic.* 5. *ad primum*, vbi inquit: *Quòd formalis ratio alicuius peccati poteſt accipi dupliciter. Vno modo ſecundùm intentionem peccantis, & ſecundum hoc id ad quod conuertitur peccans eſt formale obiectum peccati, & ex hoc diuerſificantur eius ſpecies. Alio modo ſecundùm rationem mali, & ſic illud bonum à quo receditur eſt formale obiectum peccati, ſed ex hac parte peccatum non habet ſpeciem, imò eſt priuatio ſpeciei.* Vbi *Sanctus Doctor* vtrumque vocat *formale* in peccato. Et cum illud primum formale ſit poſitiuum ex quo ſumitur ſpecies peccatorum, & illa ſpecies non poſſit eſſe niſi moralis, quia peccati ſpecies eſt. Ex hoc autem ſecundo dicat non ſumi ſpeciem, ſed tolli, planè loquitur de formali conſecutiuo, & pertinente ad rationem mali ſimpliciter, quia hoc eſt priuatio, & ſpeciem non conſtituit, ſed ſoluit.

65 In *Quæſtione* 75. *artic.* 1. dixit *D. Thom.* Peccatum eſſe actum *inordinatum*, & ex parte inordinationis dicit non habere cauſam, *niſi ſicut priuatio, aut negatio.* Veriſſimè dictum eſt; ſed cum hæc priuatio ſumatur dupliciter, & moraliter, & phyſicè, contrariè, & priuatiuè; non benè colligitur, ex hoc quod inordinatio non habeat cauſam, *niſi ſicut priuatio*, quod peccatum formaliter conſtituatur inordinatione, *vt purè priuatiua*, ſed *inordinatione contraria*, quæ etiam habet cauſam deficientem, & non purè efficientem, qualis eſt Deus. Et *Diu. Thom. eodem articulo ſolutione ad primum*, dicit: *Quod peccatum non ſolùm ſignificat ipſam priuationem, ſed actum ſub tali priuatione*; non ergo intelligit *Diu. Thom.* ex parte conſtitutionis peccati ſolam inordinationem priuatiuam concurrere vt formale conſtitutiuum, ſed in ordinationem contrariam, quæ eſt actus ſub priuatione, ſeu fundans priuationem.

66 In *Quæſtione* 85. *artic.* 4. cum inquit *D. Thom.* *Quod priuatio boni, quod eſt actus inordinatus eſt eſſentialiter ipſum peccatum*, non intelligit per ly *priuatio*, ipſam phyſicam priuationem, quæ eſt negatio debitæ formæ, ſed moralem, quæ eſt contrarietas ad virtutem, & talis eſſentialiter eſt peccatum. *Vel ſecundò* poteſt ly *eſſentialiter* intelligi pro eo quod intrinſecum eſt, & inuenitur in ipſa entitate, & ſubſtantia actus, licet inueniatur vt modus, aut quid conſecutum, non vt formale conſtitutiuum; ſicut in homine negatio lapidis eſt eſſentialis, id eſt, in eſſentia imbibita, licet non formale conſtitutiuum hominis. Et perſuademur ad hanc intelligentiam, quia *D. Thom.* vt patet ex *Titulo articuli* ſolùm agit de priuatione, quæ eſt effectus peccati, inquirens: *An priuatio ſpeciei, modi, & ordinis ſit effectus peccati?* Et dicit: Quod ſic; ſed cum hac diſtinctione, quod inuenitur aliqua priuatio talis, quæ ſolum ponitur in natura, aut in ſubiecto peccante, & talis priuatio eſt extra eſſentiam, ſeu entitatem actus, vt eſt priuatio gratiæ, & diminutio inclinationis naturalis. Alia eſt priuatio, quæ non eſt extra ipſam entitatem, & eſſentiam actus, ſicut priuatio actus ordinati. Et hæc dicitur eſſe ipſum peccatum eſſentialiter, quia non in ſubiecto, ſeu natura, ſed in ipſa entitate actus peccaminoſi eſt, non tamen vt formale conſtitutiuum, ſed vt conſecutum, vel effectus. Nam de priuatione, quæ eſt effectus peccati loquitur *Titulus articuli.*

In *Secunda ſecundæ Quæſt.* 20. *artic.* 1. *ad primum*, cum dicit *Sanct. Thom.* *Quòd peccata, quæ opponuntur Virtutibus Theologicis principaliter conſiſtunt in auerſione*, tacitè inſinuat, quod reliqua peccata, quæ his virtutibus non opponuntur in auerſione principaliter non conſiſtent, ſed conſecutiuè. Veritas tamen eſt, quod vt ibi aduertit *Caietan.* iſta peccata dicuntur principaliter conſiſtere in auerſione obiectiua, non formali. Dicitur *auerſio obiectiua*, quando ipſum auerti, & relinquere Deum, quatenus erat obiectum aliquarum virtutum eſt res intenta, & volita, quod accidit in habentibus ita corruptam æſtimationem de Deo, quod ipſum contemnunt, & quaſi ſibi tædioſum, & oneroſum reputantes à ſe abigunt, & repellunt, ſicut de quibuſdam dicitur: *Qui dixerunt Deo, recede à nobis, ſcientiam viarum tuarum nolumus.* Iob 21. *Auerſio formalis eſt*, quæ relinquit Deum non directè, & per ſe vt obiectum quod contemnit, ſed conſecutiuè, quia ſcilicet amat aliud pluſquam Deum, ſeu pluſquam legem Dei, & ſic recedit à Deo vt regulante, & recedit a Deo non in ſe ipſo, ſed in ſua lege, quatenùs illam tranſgreditur, non verò recedit à Deo vt contempto in ſe, aut odio habito. Qui ergo peccat contra Virtutes Theologicas, cum ipſæ tangunt Deum non ſolùm in lege ſua, & regula, ſed vt materiam, & obiectum repulſum, etiam talis peccans recedit à Deo, & fugit ipſum vt materiam, & obiectum ſibi auerſum, & tædioſum, & nihilominus etiam recedit ab ipſa lege Dei prohibente talem contemptum. Illa ergo auerſio dicitur obiectiua, quia pro obiecto habetur Deus vt repulſus, & contemptus, ideoque non mirum, quod in iſtis peccatis principaliter conſideretur, cum ex parte obiecti ſe teneat, auerſio autem formalis ſemper ex conſequenti ſe habet, quia non reſpicitur vt obiectum, ſed vt terminus à quo. 67

68 In 2.2. *quæſt.* 118. ſumit *Diu. Thom.* grauitatem peccatorum ex corruptione, & priuatione boni in

in quo conſiſtit malum, ſcilicet malum ſimpliciter, vt ibi exponit *Caiet.* & dicit, quòd iſta priuatio formaliter ſe habet in peccato, non formaliter conſtitutiuè in ſpecie morali, ſed formaliter conſecutiuè. Quod dicimus propter expreſſum locum *Diu. Thom.* 1. 2. *quæſt.* 73. *artic.* 3. vbi docet, grauitatem peccatorum ſumi ab obiecto. Et comparans illam cum auerſione dicit ſolutione ad ſecundum: *Quòd ex ipſa indebita conuerſione ad bonum commutabile ſequitur auerſio ab incommutabili bono, in qua perficitur rationali; & ideò oportet quod ſecundum diuerſitatem eorum, quæ pertinent ad conuerſionem ſequatur grauitas malitiæ in peccato.* Vbi apertè docet ſequi grauitatem ex his, quæ pertinent ad rationem conuerſionis, perfici autem rationem mali in auerſione, quod verum eſt de malo ſimpliciter, quod conſequitur ad malum morale in actu, & complet illud.

69 Denique ad Locum citatum ex 3. *par.* eadem Solutione, & diſtinctione poteſt reſponderi. Quod cum dicit auerſionem *eſſe formale in peccato*, & conuerſionem *eſſe materiale*, ſi loquitur de formali conſtitutiuò ipſius ſpeciei mali moralis, ſumit auerſionem *contrariè*, non *priuatiuè*.

70 Et ſi dicas, quòd hæc non diſtinguitur à conuerſione, ſicut hîc illam diſtinguit *Diu. Thom.* *Reſpond.* Non diſtingui à conuerſione adæquatè ſumpta, & prout in genere morali fundat priuationem defectuoſam: benè tamen à conuerſione illa inadæquatè ſumpta, & prout in linea naturali tangit obiectum in quantum appetibile, & in quantum bonum ipſi ſeoſui. Quando autem poſteà ſubdit *Diu. Thom.* quod remiſſo peccato remanet id quod materiale eſt, ſcilicet, inordinata conuerſio ad bonum creatum, pro qua debetur reatus pœnæ temporalis, quæ conuerſio ſi inordinata eſt, moralis eſſe debet; non eſt intelligendum quod loquitur *Diu. Thom.* de conuerſione illa, quæ eſt ipſemet actus inordinatus, hæc enim tranſiuit, tranſeunte actu, & hæc inordinata conuerſio actus numquam ſeparabilis eſt ab auerſione, & à reatu pœnæ æternæ, ſicut enim ab actu peccati non poteſt ſeparari, quod ſit culpa mortalis, ſi offenſiuus eſt Dei, ita non poteſt ſeparari ipſa auerſio à Deo, ſicut et motu habente tendentiam ad terminum ad quem non poteſt ſeparari receſſus à termino à quo. Et ſic euidentiſſimum eſt, quod non loquitur *D. Thom.* in his verbis de conuerſione illa, quæ in ipſo actu reperitur, quia hæc ſine auerſione reperiri non poteſt. Loquitur ergo *Diu. Thom.* in his poſterioribus verbis de conuerſione remanente poſt actum peccati, imò & manere poteſt poſt pœnitentiam, & remiſſam culpam, & eſt effectus illius, ſcilicet reatus ipſe, quo homo remanet Deus pœnæ temporalis ex eo quod indebitè vſus eſt bono creato, & contra legem Dei delectatus in illo, meretur enim vt per pœnam, temporalem recompenſetur iſta inadæquatio.

71 Quando *autem* Nos Dicimus formale peccati eſſe auerſionem contrariam, & non ſolùm priuatiuam, materiale autem ipſam conuerſionem ad bonum inadæquatè ſumptam; Loquimur de conuerſione, & auerſione ipſius actus, non de conuerſione, & auerſione quæ ſunt effectus peccati, vt eſt macula, & reatus remanens poſt peccatum etiam remiſſum quoad temporalitatem pœnæ, vt docet *Sanct. Thom.* 1. 2. *quæſt.* 86. *artic.* 2. & 87. *artic.* 6. Et fortaſsè ſi penitus ad litteram *Diu. Thom.* loquamur, in illo loco 3. *part.* in tota illa ſolutione *ad primum*, neque loquitur de auerſione, neque de conuerſione culpæ mortalis in ipſo actu, ſed in ipſo effectu remanente poſt actum, ſcilicet in macula, & in reatu orto ex conuerſione ad bonum; macula autem ſolùm conſiſtit in priuatione formaliter loquendo, licet cauſetur ex actu prauo, vt infra dicetur circa *quæſt.* 86.

Denique *poteſt dici*, Quòd formale peccati 72
dicitur à *Diu. Thom.* eſſe auerſio, non formale conſtitutiuum mali moralis, ſed formale conſecutum, & completiuum eius, quod pertinet ad rationem mali ſimpliciter, Cum autem dicit *Diu. Thom.* quòd *remoto formali remouetur ſpecies, ſicut remoto rationali tollitur ſpecies hominis*; Dicimus, Quòd remoto formali non ſolùm quando eſt conſtitutiuum, ſed etiam ſi ſit modificatiuum, ſi modus intrinſecus ſit, remouetur ſpecies; ſicut remoto receſſu termini à quo remouetur motus, & remota obſcuritate tollitur ſpecies fidei. Exemplum autem de rationali, & ſpecie humana non adducitur pro ſimilitudine in ratione differentiæ conſtitutiuæ; ſed in ratione deſtructionis ſpeciei, eo remoto; deſtrui autem poteſt ſpecies etiam remoto eo, quod ſe habet vt modus intrinſecus, licet non ſe habeat vt differentia conſtituens.

Soluitur ſecundum Argumentum; Oſtenditur quomodo Deus non concurrat ad poſitiuum peccati vt contrarium.

SEcundo *arguitur* Fundamentali Argumento 73
oppoſitæ Sententiæ. Quia certiſſimum eſt Deum non eſſe cauſam peccati abſolutè loquendo; & hoc maximè verificatur ratione formalis conſtitutiui peccati in eſſe, & ſpecie morali, nam ex parte materialis, ſeu eius quod entitatiuum eſt, & participat eſſe reale in rerum natura certum eſt Deum eſſe cauſam, quia omnis influentia in eſſe ea Deo eſt, qui eſt fons totius eſſe, ſolùm ergo verificatur Deum non eſſe cauſam peccati ratione ſui formalis conſtitutiui in ratione malitiæ, & mali moralis, Sed ſi conſtitutiuum formale peccati conſiſtit in poſitiuo reali, Deus debet eſſe cauſa illius in quantum formale conſtitutiuum eius eſt, ergo Deus erit cauſa peccati abſolutè, & ſimpliciter loquendo, quia eſt cauſa eius quod materiale, & entitatiuum eſt, & eius quod morale, & formale conſtitutiuum in ratione mali moralis, *Minor patet*; Quia illud formale conſtitutiuum eſt aliquid reale per ſe; ergo eſt realitas cauſata, & participans eſſe; ergo à Deo, qui eſt primum ens, & vniuerſaliſſima cauſa totius entis, & totius realitatis habentis eſſe.

Quod *ſi dicatur* non conſtitui à nobis pecca- 74
tum in poſitiuo abſolutè, & ſimpliciter, ſed vt defectibili, ſeu vt fundante priuationem, & ſub hac formalitate non eſſe à Deo. *Contra ſit Argumentum* Inquirendo, Quid ſit illud poſitiuum in quantum defectibile, & quid addat ſupra rationem poſitiui hoc quod eſt fundare priuationem, vel eſſe defectibile? Aut enim defectibilitas illa eſt aliquid poſitiuum; vel non. *Si non eſt poſitiuum*, erit priuatio, & ſic priuatio fundabitur ſuper priuationem, & tandem conſiſtet

formaliter peccatum in poſitiuo quatenus priuatiuum, ſeu verius, & formalius in ipſo priuatiuo, ſi hoc eſt fundamentum illius defectus. *Si eſt aliquid* poſitiuum etiam in quantum defectibile; ergo prout ſic erit à Deo, quia prout ſic eſt ens, & eſt poſitiuum reale; ergo à Deo, quia nullum ens in ratione entis ſubterfugit dependentiam à Deo, ergo nec cauſalitatem.

75 Confirm. Quia auerſio, ſeu priuatio non poteſt eſſe conſecuta ad eſſentiam, & conſtitutiuum peccati; ergo ſi intrinſecè, & eſſentialiter requiritur ad illud, & non vt conſecutiuum, neceſſariò eſt vt conſtitutiuum. *Anteced. autem probatur. Tùm*, quia ablata auerſione tollitur tota eſſentia peccati, & poſita ponitur, ergo non poteſt eſſe conſecuta ad ipſam eſſentiam peccati, ſed ingreditur in eius conſtitutiuum. *Tùm*, quia ſi conſequitur; ergo ante ipſam priuationem tota eſſentia peccati intelligitur conſtituta; ergo poteſt intelligi tota eſſentia peccati nondum ſublata rectitudine, & expulſa ab actu. *Patet conſequentia*, Quia rectitudo ſolùm tollitur per priuationem eius; ergo quandiù non intelligitur priuatio in ipſo actu, nondum intelligitur remota rectitudo. Intelligitur ergo rectitudo adhuc in actu, qui eſſentialiter eſt peccatum, & conſtitutum in eſſentia peccati, quod eſt implicatorium.

76 Reſpond. ad Principale Argumentum in primis illud debere ſolui etiam ab Authoribus, qui conſtituunt formale peccati in priuatiuo. Nam iſta priuatio ſine dubio habet fundamentum, aliàs eſſet pura negatio; illud autem fundamentum non eſt alia priuatio, quia rurſus de illa inquiram fundamentum, & ſic in infinitum; eſt ergo aliquid poſitiuum, ſed Deus eſt cauſa omnis poſitiui realis, ergo eſt cauſa fundamenti priuationis; hoc non concedunt illi Authores, nec poteſt concedi, quia qui cauſat fundamentum peccati prout tale, cauſat conſequenter id quod fundatur in illo. Quod ergo Reſponderint ad cauſationem fundamenti priuationis, Nos reſpondemus ad illum poſitiuum ordinem, qui formaliter eſt malum morale.

77 Quare *ad Argumentum* Reſpondemus Solutione data, ſecundum quam Fatemur, actum peccati etiam in linea morali prout eſt contrarius poſitiuè actui bono, & virtuti non eſſe à Deo ſub ipſa formalitate contrarietatis, quatenus fundat priuationem, & defectum. Quæ eſt ſolutio *Caietani* 1. 2. *quæſt. 6. artic.* 2. Et ſumitur ex eodem *Sanct. Doctore* ibidem dicente, *Quòd deformitas non ſolùm importat priuationem debitæ formæ ſed etiam contrariam diſpoſitionem. Vnde deformitas ſe habet ad actum ſicut falſitas ad fidem. Et ita ſicut actus deformis non eſt a Deo, ita nec aliqua fides falſa.* Ecce vbi manifeſtè fatetur, *Sanct. Thom.* actum deformem deformitate contraria non eſſe à Deo. In eius ergo ſolutione perſiſtendum Nobis eſt. *Et Dicimus* debere hanc doctrinam admitti, quod licet omne poſitiuum ſub ratione effectus, & exiſtentiæ ſit à Deo, non tamen ipſummet poſitiuum ſub ratione deficientis eſt à Deo. *Nemo enim Deo authore fit deterior*, vt Auguſtin. inquit. In ratione autem, & linea deficientis non ſolùm intrat ipſa priuatio, quæ formaliter eſt defectus, ſed etiam ipſum fundamentum, & radix talis priuationis, quod non poteſt eſſe ipſamet priuatio, ſic enim fundaretur in ſe ipſa, nec alia priuatio, quia de illa eſſet eadem difficultas, ſed eſt poſitiuum aliquid cum limitatione, & abſentia alicuius cum quo illa priuatio non compareretur. Et tale poſitiuum licet in ſe, & in ſuo eſſe ſit à Deo, tamen vt ſubeſt illi connotationi, & eſt radix talis priuationis à Deo non eſt, ſed talem defectum habet prout eſt ex nihilo. Cuius exemplum habemus in ipſa potentia peccandi. Nam illa non eſt ipſum peccatum, ſed antecedens ad peccatum (nemo enim punitur, quia poteſt peccare, ſed ſi peccet) & conſequenter neque eſt ipſa priuatio peccati, ſed eſt aliquid poſitiuum vt defectibile, & ſic talis potentia peccandi non eſt a Deo prout talis, nempè vt eſt ad peccandum, & deficiendum, ſic enim non eſt à Deo, quia nemo Deo authore fit peior, nec tendit ad recedendum à Deo. Benè ergo ſtat, quod aliquid poſitiuum ſub aliqua conſideratione, ſeu connotatione, & reſpectu à Deo non ſit, ſed illud poſitiuum prout eſt ex nihilo eſt defectibile, & prout eſt à Deo eſt effectibile.

Quod *etiam* alijs Exemplis manifeſtatur. 78
Nam actus vitalis eſt entitas, quæ eſt à Deo vt à cauſa vniuerſali totius entis, & tamen non ſub omni formalitate eſt à Deo, quia non eſt ab ipſo vt à principio intrinſeco, ſic enim eſt à principio creato, quia Deus non eſt principium intrinſecum in creatura. Et actio limitata eſt à Deo vt entitas eſt, & non ſub modo, & formalitate limitationis, & imperfectionis, ſed ſub modo perfecto. Et motus tibiæ claudicantis eſt à Deo, & ab anima ſub ratione motus, non ſub ratione obliquitatis, & claudicationis. Hac ergo ratione illa entitas, ſeu ordo poſitiuus moralis ad obiectum prauum prout in ſe entitas realis eſt, & habet eſſe, eſt à Deo, eſt enim quid effectibile: vt autem tangit obiectum deordinatum, & priuatum regulis rationis, ex quo oritur in actu priuatio rectitudinis, ſub hac ratione eſt fundamentum defectibile, & non eſt à Deo, licet aliàs in ſe vt entitas eſt, ſit à Deo, quia licet tangat poſitiuè obiectum, non tamen poſitiuè abſolutè, & ſimpliciter, ſed non in ea plenitudine eſſendi, quam poſtulat illa regulatio moralis: ſicut artefactum deficiens à regulis artis reſpicit quidem aliquam ideam ſecundum quam fit, ſed non in ea plenitudine, & adæquatione, quam poſtulat idea, & ars propria talis artefacti.

Et *cum inſtatur*: Quid eſt illud poſitiuum vt fundat priuationem, & quid eſt fundare priuationem illam, eſt ne aliquid poſitiuum ſuperadditum, an priuatiuum? 79

Reſpondeo, eſſe poſitiuum cum limitatione; 80
quæ limitatio importat duo: *alterum* eſt abſentiam alterius boni ex quo poterat defectum ſupplere, & priuationem illam non fundare: *alterum eſt* mutabilitatem de vno in aliud, quæ mutabilitas ſequitur voluntatem, non ſolùm quia contingens, & libera eſt, ſed quia ex nihilo eſt; ſic enim in defectum eſſendi, & operandi cadere poteſt, & vltra hoc quod eſt eſſe ex nihilo non eſt alia cauſa mali quærenda, vt docet *Sanct. Thom. in 2. diſtin. 37. Quæſt. 2. artic. 1. ad 2.* Itaque ſicut motus non ſolùm eſt aliquid poſitiuum in

quantum

quantum accedit ad terminum ad quem, ſed etiam vt recedit à termino à quo, ſiquidem non recedit ab ipſo per meram priuationem, ſed per poſitiuum motum, & tendentiam, qua ſuis paſſibus exit à tali termino: ſed tamen ille receſſus non eſt poſitiua tendentia ſimpliciter, & abſolutè, ſed tendentia cum limitatione, ratione cuius cum non poſſit vtrumque terminum ſimul complecti, accedendo ad vnum, derelinquit alterum, & ſic inducit, & fundat priuationem eius in motu; ita moralis tendentia ad finem prauum, non recedit à fine bono per meram priuationem, ſed per tendentiam defectuoſam, & non valentem tenere finem bonum. Quod verò mobile non perſiſtat in illo termino, quem relinquit, prouenit ex mutabilitate ſua: ita voluntas verum eſt, quod per poſitiuam tendentiam accipit vnum finem, & relinquit alium, & hoc habet ex limitatione ſua, quod vtrumque ſimul non poſſit habere, & ſimiliter ex ſua mutabilitate, quod non figatur in vno, etiam ſi ſit bonum, & ſic quandò vnus ex his finibus bonus eſt, & regulam directiuam voluntatis continet, ſi voluntas ipſa cum abſentia talis regulæ conſideratur antequam applicetur ad actum, conſideratur vt quoddam bonum non abſolutè, & ſimpliciter, ſed cum abſentia alterius boni, quæ abſentia nondum eſt malum, neque priuatio rectitudinis formaliter, ſed eſt radix, & principium vnde talis priuatio oritur, & ipſe actus vt egrediens à voluntate ſub tali abſentia boni, id eſt, ſub abſentia regulæ rationis exiſtente egreditur, vt quid poſitiuum fundans priuatiuum, ſeu priuationem rectitudinis, & prout ſic non eſt à Deo, nec addit nouum actum poſitiuum, nec ſupponit aliam priuationem, ſed idem met poſitiuum cum illa connotatione limitationis, quæ includit abſentiam regulæ per quam poſſet illa priuatio euitari, & mutabilitatem non perſiſtendi in regula; quæ mutabilitas, & abſentia, & limitatio conueniunt illi voluntati, & eius poſitiuæ tendentiæ ex eo quod eſt ex nihilo, vt ex termino à quo, in quod tandem principium reducitur omnis origo mali, quæ à Diu. Auguſtin. deſumitur ex bono quatenus limitatum, & non plenum, quam limitationem habet, quia ex nihilo eſt, vt videri poteſt *Lib. 7. Confeſſ. cap. 11. & 12. & 13.*

81 Dices. Illa abſentia boni, ſeu regulæ iam eſt quædam priuatio, & illud eſſe ex nihilo ad negationem pertinet; ergo in ipſo fundamento priuationis, & malitiæ iam ſupponitur priuatio, & ex illa denominabitur malum.

82 Reſpond. quod eſſe ex nihilo non eſt priuatio, ſed ipſum eſſe cum connotatione termini à quo, quod eſt nihil, & rurſum illa connotatio non eſt directè ipſum nihil, ſed directè eſt eſſe, & in obliquo nihil, quatenus connotatur in illo eſſe illud nihil vt terminus à quo. Nec poſſumus ab iſtis terminis egredi, quia tranſcendentia ſunt in omni ente creato, quod nec omnino eſt, nec omnino non eſt (vt *citato loco* dicit *Auguſtin.*) ſed ex non ente eſt, & ſic eſt ens directè, & in obliquo non ens, ſeu connotato, & vt in ſe eſt, à Deo eſt, ſub illa verò connotatione, ex nihilo eſt. Patet autem, quod eſſe ex nihilo non eſt priuatio, quia eſſe ex nihilo eſt extrahi è nihilo; non extrahitur autem à nihilo per negationem, aut per priuationem, ſed per entitatem & eſſe, cum connotatione tamen ad terminum à quo vnde extrahitur.

Et *ad illud* de abſentia regulæ, non negamus 83
eſſe negationem, ſicut limitatio eſt negatio alterius perfectionis, quam res limitata non habet. Cæterum non eſt illa negatio in linea morali formaliter, nec ad imputabilitatem pertinet, quia non conſiſtit moralis priuatio in quacumque negatione, aut abſentia regulæ, ſed quod voluntas applicetur ad operationem cum abſentia illius regulæ, ſeu ſine illa. Et ſic illa abſentia regulæ ante operationem nondum eſt mala, ſed applicatio ad operationem ſine illa eſt mala; eſt tamen illa abſentia radix, & fundamentum priuationis rectitudinis, & prout operatio illa poſitiua oritur ex voluntate, vt ſubeſt abſentiæ non eſt à Deo, vt efficitur in eſſe à voluntate eſt à Deo; & ſic illud poſitiuum bonum cum abſentia alterius boni (quæ abſentia nondum eſt malum morale) eſt cauſa iſtius mali.

Et *tota hæc doctrina* docetur à *D. Thom.* à quo 84
illam colligimus, vt videri poteſt infra *quæſt. 75. artic.* 1. vbi proponens *tertium Argumentum*, quia voluntas cauſans malum, ſeu peccatum, aut eſt aliquod bonum, aut aliquod malum. Bonum eſſe non poteſt, quia bonum non facit malum. Nec poteſt eſſe malum, quia nec malum pœnæ, quia hoc ſequitur ad peccatum: nec malum culpæ, quia hoc eſt ipſum peccatum, non eius cauſa. Reſpondet *Sanct. Doct.* ſic: *Ad tertium dicendum; Quod ſicut dictum eſt voluntas ſine adhibitione regulæ rationis, vel legis diuinæ, eſt cauſa peccati. Hoc autem quod eſt non adhibere regulam rationis, vel legis diuinæ ſecundum ſe non habet rationem mali, nec pœnæ, nec culpæ antequam applicetur ad actum. Unde ſecundum hoc peccati primi non eſt cauſa malum, ſed bonum aliquod cum abſentia alicuius alterius boni.* Ecce quomodo ponit *D. Thom.* pro fundamento mali, & per priuationis peccati aliquod bonum, atque adeò aliquid poſitiuum, non abſolutè, ſed cum abſentia alterius boni, ſcilicet regulæ diuinæ, in qua abſentia talis boni adhuc non eſt malum, ſeu peccatum formaliter, ſed inde naſcitur. Et tamen hoc ipſum quod eſt *voluntas cum abſentia boni* pertinet ad limitationem voluntatis, & mutabilitatem eius, quæ eſt ex nihilo, ſub qua conſideratione, ſeu connotatione non eſt à Deo, ſed ex nihilo, licet eſſe ipſi datum ſit à Deo. Similiter ergo actus vt procedens à voluntate ſub tali connotatione, & defectibilitate non eſt à Deo, licet ſit in ſe aliquid poſitiuum, cuius eſſe eſt à Deo, & connotatio illa, ex nihilo, & ſic *vt effectibile* eſt à Deo, id eſt, vt habet eſſe, quia eſſe eſt quod efficitur, *vt defectibile* non eſt à Deo, nec habet cauſam, ſed connotatum, id eſt, *ex nihilo*, vt ex termino à quo, & tamen res poſitiua eſt, & non pura priuatio, illud quod connotat hunc terminum *ex nihilo*.

Nec *obſtat*, Quod illa entitas vt diminuta, & 85
deficiens, ſeu vt connotans priuationem, & nihil à quo eſt, adhuc eſt entitas, & indiuiſibiliter idē cum entitate, nec addit ſupra entitatem aliquid poſitiuum, vel aliquid nouum reale, ſed eſt eademmet entitas, & ſic formaliter etiam ſub tali connotatione tranſcenditur ab ente. Ergo etiam vt defectiua, & ſub illa connotatione eſt ens, & eſt à Deo; vel ſi ſub illa connotatione non eſt ens, erit priuatio, & ſic in priuatione conſiſtit peccatum, quia in illa entitate vt defectibili

conſiſtit. *Reſpond.* Quod ſub illa connotatione fundantis priuationem eſt entitas, *diſtinguo*; entitas ſimpliciter, & abſolutè, qualis eſt entitas quæ habet bonum pro propria paſſione, *nego*; entitas vt diminuta, vt limitata, vt connotans terminum à quo, qui eſt nihil, *concedo*. Nec poteſt tranſcendi ab ente ſimpliciter, & abſolutè, ſed ab ente cum connotatione ad nihil, quia non poteſt ens defectibile in ſua tranſcendentia à defectibilitate abſtrahere. Nec ly *vt deficiens* addit entitatem, ſed potiùs minuit, addit autem connotationem ad nihil; & ſub iſta connotatione eſt formale peccati, & ſic non eſt à Deo, quia licet identicè ſit vna, & indiuiſibilis entitas tamē ſubeſt diuerſis formalitatibus, & reſpectibus, & ſub vno eſt à Deo, non ſub alio, quia Deus licet cauſet totam illam entitatem, non tamen ſub omni modo, & formalitate etiam defectuoſa.

86 Ad *Confirm. Reſp.* Negando anteced. *Ad primam probationem Dicitur*, Quod poſita auerſione ponitur peccatum, & ablata tollitur, *diſtinguo*: poſita, & ablata auerſione ſola, aut per ſe primò, *nego*: poſita auerſione vt conſecuta ad conuerſionem, & ſupponendo illam, *tranſeat*. Vnde non ſequitur, quod auerſio ſit conſtitutiua peccati, ſed quod ſit aliquid neceſſariò conſequutum, aut eſſentialiter requiſitum vt conditio, aut modus vt res conſtituatur, non autem ipſa forma conſtituens, ſicut requiritur obſcuritas in fide, vel receſſus à termino à quo in motu, ſine quibus non conſtituuntur iſta: non tamen illis conſtituuntur formaliter. *Ad ſecundam probationem Dicitur*, Quòd ante priuationem tota eſſentia peccati conſtituitur, *diſtinguo*: quantum eſt ex parte conſtitutiui formalis, *tranſeat*: quantum eſt ex parte conditionis requiſitæ, aut modi ad conſtituendum, *nego*. Et ideò abſolutè, & ſimpliciter non eſt ſine tali conditione peccatum conſtitutum, quia vt in re ſit, non ſolùm attendi debet formale conſtitutiuum, ſed etiam conditiones, & modi requiſiti, ſicut ſine vnione corpus non conſtituitur à forma, & materia, nec ſine obſcuritate fides, nec ſine receſſu motus, nec ſine negatione lapidis homo, nihil tamen horum ſupponit eſſentiam conſtitutam abſolutè, & in re eam aduenium.

87 Et *cum Inſtatur*, Quod priuatio ſupponit eſſentiam conſtitutam in peccato, ſiquidem eſt aliquid conſecutum, non conſequitur autem niſi ad eſſentiam iam conſtitutam, ante enim conſequi non poteſt. *Reſpondemus*. Negando conſequentiam. *Et Dicimus*, Quòd aliquid conſequi ad alterum, ſtat dupliciter. *Vno modò* ad rem iam conſtitutam vt operetur, vel perficiatur accidentaliter. *Alio modo* non ad rem iam conſtitutam, ſed ad ipſam eius conſtitutionem, ſeu ad eius conſtitutiua, vt conſtituant. *Primo modo* conſequuntur rem propriæ paſſiones, vel aliæ conditiones extrinſecæ & accidentia, & in his verum eſt, quod dicit argumentum, quòd ſi conſequitur, ſupponit eſſentiam conſtitutam. *Secundo modo* ſe habent conditiones, ſeu modi intrinſeci, qui ad hoc requiruntur vt res ipſa conſtituatur, non poſtquam res eſt conſtituta, ſicut requiritur obſcuritas in fide, receſſus in motu, vnio materiæ, & formæ in corpore. Et Quod requiritur hoc ſecundo modo non conſequitur ad eſſentiam conſtitutam, ſed ad ipſa conſtituentia vt talia, ſeu ad officium conſtituendi. Et ideò neque talia ſe habent vt formale conſtitutiuum, neque tamen ſupponunt rem conſtitutam, ſed ad conſtituendum concurrunt tanquam conditiones, aut modi requiſiti, neque conſequuntur conſtitutam eſſentiam, ſed eius conſtitutiua. Et hoc ſecundo modo ſe habet priuatio rectitudinis in peccato, requiritur enim vt conſtituatur peccatum, non poſtquam eſt conſtitutum, conſequiturque formalem eius rationem, & conſtitutiuum, non enim poteſt intelligi ordo ipſe poſitiuus, & contrarius virtuti, quin ex eo ſequatur priuatio rectitudinis, quæ omnino requiritur vt conſtituatur peccatum, quod intrinſecè eſt excluſiuum regulationis rationis, & virtutis, & conſtituit actum regulationi oppoſitum, & ab ea obliquatum. Quod ſine priuatione illa non poteſt intelligi, quod conſtituatur, ſicut nec homo ſine negatione Leonis, licet in homine ſit negatio, in actu morali priuatio, eo quod in quantum liber eſt capax rectitudinis, illique debita, ſicut artefacto deformi vt picturæ, vel cathedræ, debita eſt commenſuratio regulata, & eius negatio, in tali artefacto priuatio eſt.

Satisfit Aliis Argumentis.

TErtio *arguitur*: Ideò malum ſimpliciter conſiſtit in priuatione, & non in entitate poſitiua, quia ſi eſſet ens poſitiuum, deberet eſſe bonum, ſiquidem bonum eſt paſſio entis, & ſic ſequeretur, quod malum in quantum malum eſſet bonum; ergo ſimiliter malum morale non poterit eſſe aliquid poſitiuum in genere moris, quia ſequeretur idem inconueniens, quod ſimul eſſet bonum, & malum, ſeu in quantum malum eſſet bonum, & cum ſit in genere morali, oportet quod bonitas, quæ ſequitur tale ens morale ſit bonitas moralis, quia eſt bonitas illius generis, & ſic ſi malum morale eſt aliquid poſitiuum, & bonum, eſſet bonum morale, quia bonitas conſecuta ad tale ens eſt bonitas generis moralis. 88

Confirm. Quia aliquod peccatum inuenitur, cuius ratio formalis conſiſtit in priuatiuo, vt patet in macula peccati, quæ eſt priuatio formaliter: & ſimiliter peccatum originale, quod eſt etiam macula, & priuatio rectitudinis transfuſa ex peccato Adami in poſteros. Similiter peccatum Omiſſionis conſiſtit in priuatione actus debiti, non in poſitiua tendentia actus ad obiectum. Et tamen in omnibus iſtis currit fundamentum à nobis propoſitum, quod habent contrarietatem ad virtutem; quod habent ſuas ſpecificas differentias, quibus conſtituuntur, &c. Ergo ſi hoc non obſtante ſaluatur in illis vera, & propria ratio mali moralis, & peccati ſine poſitiua tendentia, cur etiam non ſaluabitur in peccato commiſſionis, etiam ſi eius formalis ratio in priuatione conſtituatur, ſiquidem eadem rectitudine rationis priuat peccatum commiſſionis, & omiſſionis, actuale, & originale? 89

Confirm. *ſecundo*, Quia formalis ratio culpæ præſertim mortalis, non ſumitur formaliter ex conuerſione, ſed ex auerſione, dicitur enim peccatum mortale per receſſum à Deo, & quia priuat vita ſpirituali. Et ſic tanto grauior eſt culpa, quanto magis à Deo recedit, licet aliquando minor culpa poſſit eſſe intenſior ex parte conuerſionis, ſicut poteſt aliquis ardentiùs appetere libidinem, quam alius infidelitatem, 90

tem, vel deſperationem, & tamen iſte grauiùs peccat, quia contra maiorem virtutem, & quia magis recedit à Deo; ergo auerſio conſtituit culpam, quia ea ratione formali culpa debet conſtitui, per quam habet graduari, & magis, vel minùs aggrauari, ſicut etiam in artificialibus peccatum, non conſiſtit in tendentia poſitiua, ſed in priuatione, quia non conformantur regulis artis, vt mala Grammatica, aut domus malè fabricata; ergo idem erit in moralibus.

91 Reſpond. *ad Principale Argumentum* negando conſeq. *Et diſparitas* inter malum ſimpliciter, & malum morale eſt, Quia malum ſimpliciter opponitur enti, ſeu bono conſecuto ad ens, quia eſt eius paſſio. Enti autem vt ſic nihil opponitur contrariè, & poſitiuè, quia deberet eſſe aliud ens, cum tamen ens vt ſic omnia includat: ſed ſolùm poteſt enti vt ſic opponi aliquid contradictoriè, vel priuatiuè per non ens. Et ſic malum deſtructiuum illius boni entitatiui ſolum poteſt eſſe priuatiuum. At verò malum morale eſt quoddam ſpeciale, & determinatum ens alteri determinato enti contrarium, ſcilicet virtuti, & ſic poteſt inducere oppoſitionem contrariam, atque adeò & poſitiuam, & cum defectibilitate ab eo cui contrariatur. *Nec ex hoc ſequitur*, Quod ſimul ſit aliquid malum, & bonum morale, quia in moralibus bonum non eſt paſſio conſecuta ad ens morale, ſed potiùs differentia contractiua illius, ſicut & malitia. Vnde non ſequitur, quod quidquid in genere morali eſt poſitiuum ſit bonum morale (quidquid ſit an bonitatem habeat in genere entis ſaltem identicè, & materialiter ex parte entitatia actus) ſed datur poſitiuum defectibile, & contrarium bono, & fundans priuationem rectitudinis, & tale poſitiuum non eſt bonum morale, nec enim in genere morali bonum illius generis eſt paſſio conſecuta, ſed differentia conſtitutiua; vbi autem non eſt hæc differentia, ſed oppoſita, nempè malitia, non conſequitur ad illam bonum morale, & ſic malum poſitiuum non eſt bonum.

92 Ad *Primam Conf*, *Reſp*. Illa peccata non opponi bono morali cõtrariè, & poſitiuè ſecundum ſe, ſed ſolùm ratione ſuæ cauſæ, aut concomitantiæ, vnde moralitatem participant: in ſe autem ſolùm priuatiuè opponuntur formaliter loquendo, & virtualiter contrariè. Nam omiſſio licet ſecundum ſe non conſiſtat in aliquo actu, ſed in priuatione, & carentia actus, tamen omiſſio vt moralis, & voluntaria ſemper in exercitio requirit aliquem actum; vel antecedenter, vel concomitanter; quia (vt ſupra diximus *Diſput*. 3,) puta omiſſio non datur in exercitio, ſed requirit moralis, & voluntaria omiſſio aliquem actum. Ratione ergo illius habet contrarietatem poſitiuam, ſed actus iſte non inuenitur formaliter in ipſa omiſſione, ſed tantum virtualiter, quia cauſatur ab actu, vel concomitatur ab acto, & ſic omiſſio virtualiter retinet id quod contrarietatis eſt, quia actus virtualiter remanet in omiſſione, quam cauſat. Similiter macula eſt effectus peccati, & priuatio ex illo relicta, & ita in ſe formaliter non dicit contrarietatem, ſed priuationem; virtualiter autem contrarietatem dicit ratione actus à quo cauſatur, macula autem, licet ſit priuatio, connotat tamen poſitiuum actum à quo cauſatur, ſicut vmbra dicit priuationem lucis connotando corpus à quo impeditur, vt docet *Sanct. Thom. inf. q.* 86. *art*. 1.

Eodem *modo* Peccatum Originale non habet 93 moralitatem, niſi per ordinem ad peccatum Adami poſitiuum, quo ipſe peccauit vt Caput, cuius infectionem natura participauit in omnibus membris talis Capitis, qui ſunt omnes ab ipſo deſcendentes. Sic enim vt Apoſtolus dicit, *per inobedientiam vnius, peccatores conſtituti ſunt multi*. Vnde eo modo macula originalis in nobis dicit contrarietatem poſitiuam, & moralem ad virtutem, quo illa inobedientia Adami contraria fuit, ſed illa formaliter habuit contrarietatem, macula autem originalis inde deriuata ſolùm virtualiter. Quare licet non omnia peccata ſint formaliter contraria, & conſiſtant formaliter in poſitiuo, omnia tamen conſiſtunt in illo, & contrarietatem dicunt, vel formaliter, vel virtualiter. Nos autem iam diximus in *principio articuli*, non loqui in præſenti, niſi de peccato commiſſionis, quod formaliter dicit poſſe poſitiuam contrarietatem, reliqua virtualem, & formaliter ſunt priuationes. Nec eſt neceſsè, quod omnia peccata vniuocè, & eodem modò participent rationem peccati in modo habendi ſpeciem malitiæ moralis, licet ab eadem malitia denominationem eandem accipiant, de quo dicemus *Diſp*. 11. & infra circa *quæſt*. 72. tractando de Peccato Commiſſionis, & Omiſſionis.

Ad *ſecundam Confirm. Reſp*. Maiorem auerſio- 94 nem ſemper conſequi ad peiorem conuerſionem, & ita non ſumitur grauius peccatum ex intenſiori, & ardentiori modo peccandi, ſed ex peiori obiecto cauſante illam auerſionem, in tantum quod peccata infidelitatis, & deſperationis habent pro obiecto ad quod conuertuntur ipſum receſſum à Deo, quatenus ſibi videtur valde grauis, & tædioſus, aut non poſſibilis conſequi, aut non veraciter teſtificans, vel in rei veritate non loquens nobis per inſtrumentum Eccleſiæ; ex qua conuerſione ita peſſima, quæ ipſum receſſum à Deo facit obiectum ſuæ volũtatis ſub quadam apparentia boni, ſequitur auerſio formalis omni peccato communis, quæ eſt auerſio à lege diuina, ſeu à Deo vt regulante & præcipiente, in hac enim auerſione numquam peccatum conſiſtit, quia ſemper ſe habet ex parte termini à quo, ſeu reſpicit Deum, & eius lege vt terminum à quo ſui receſſus. Qui autem Deum ipſum tam peſſima exiſtimatione concipit, vt materiam auerſionis faciat ſiue indiſcredendo, ſiue in deſperando, ſiue in abominando, habet ipſum recedere, & ipſum auerti à Deo ſic conceptio, vt obiectum, & materiam ſuæ tendentiæ, & actus. Et ſic ſemper grauitas peccati ſumitur ex peiori obiecto ad quod fit conuerſio, prout ex ipſo nata eſt ſequi peior auerſio, cum enim auerſio fundetur in conuerſione, & in poſitiuo non poteſt ſequi peior auerſio niſi ex peiori obiecto ad quod fit conuerſio, & quod hanc auerſionem fundat, de quo videri poteſt *Diu. Thom.* infra *quæſt*. 73. *art*. 2. vt ſupra citauims.

Ad *illud* de Defectibus Artificialibus. *Reſp*. 95 Quod ſi artefactum conſiſtit in aliqua actione artificialiter tendente ad aliquod obiectum, vt in actu Logicæ, Grammaticæ, aut Muſicæ, eodem modo philoſophandum eſt ſicut de defectibus moralibus, quod conſiſtunt in aliqua poſitiua tendentia ad obiectum diſſonum arti,

Hh 4 forma

formatum autem alia idea erranti cui conformantur. Si autem artefactum ſit non aliqua actio ſed aliquis effectus ad extra deuians à regula artis, talis effectus non conſiſtit in tendentia ad aliquod obiectum ſicut actio, ſed in deuiatione, & auerſione à regula debita, cum reſpectu tamen poſitiuo ad aliam ideam à qua formatur, quæ debita non eſt, neque conformis arti.

96 Vltimo *arguit*. Nam illud malum eſt maius, quod magis recedit à bono, ſed priuatio magis recedit à bono, & poſitiuo quia minus conuenit cum illo, quàm aliud poſitiuum, quod ſolum contrariè opponitur. Ergo ſequitur, quod quodcumque peccatum omiſſionis, quod in priuatione conſiſtit, aut etiam macula peccati, imò & malũ tranſcẽdens eſſet maius malum, quam peccatum commiſſionis, quod tamen eſt ſummum malum. Et ſic grauiùs offenderetur Deus omiſſione honorandi parentes, verbi gratia, quam odio Dei, vel infidelitate. Et cum peccatum commiſſionis dicat aliquid poſitiuum, & contrarium erit amabile à Deo, quia aliquid poſitiuum, & bonum eſt, non obſtante contrarietate ad virtutem, ſicut amatur malum pœnæ non obſtante contrarietate ad naturam, & licet ſit malum reſpectiuè.

97 Reſp. Eſſe maius malum, quod magis recedit à bono receſſu morali, & tendentia poſitiua ad obiectum magis diſtans, *concedo*: receſſu purè priuatiuo, aut phyſico, *nego*. Vnde non ſequitur quod omiſſio ſit ſemper grauius peccatum, ſiquidem etiam grauitas omiſſionis in genere morali prouenit ex aliquo actu, & poſitiua oppoſitione antecedente, vel cõcomitante omiſſionem. Itaque licet priuatiua oppoſitio abſolutè, & pro genere entitatiuo ſit maior tamen pro genere morali magis conducit contraria in peccatis, quæ conſiſtunt in actu, eo quod poſitiua, & contraria tendentia eſt aptior, imò neceſſaria ad tendendum in obiecta & ſic hauriendi, & accipiendi ab ipſo malitiam, & prauitatem. Hoc autem pertinet ad genus morale, vt malitia habeatur, & ſumatur ab obiecto, eo quod fiunt homines abominabiles ſicut ea quæ dilexerunt. Quare in genere, & linea morali magis opponitur, & minus conuenit cum regulis morum poſitiua, & contraria oppoſitio, & tendentia, quam priuatiua, quia illa opponitur eo modo, quo requiritur ad moralitatem actus, ſcilicet accipiendo indebitum finem, & eius malitiam obiectiuam hauriendò, & fundando priuationem, & carentiam debitæ rectitudinis in actu, quam ſola, & nuda priuatio, quæ tollit rectitudinem quaſi phyſicè, non autem moraliter, niſi per ordinem ad aliquam tendentiam, & reſpectum voluntarium ad obiectum. Vnde non ſequitur, quod pura, & ſola omiſſio ſine ordine ad actum antecedentem, aut comitantem, vel etiam malum tranſcendentale ſit peius peccato commiſſionis, & oppoſitione contraria.

98 Et *cum Dicitur*, Quòd hoc poſitiuum amabitur à Deo, quia bonum eſt. *Reſpond*. Amari à Deo illud poſitiuum eo modo quo cauſatur, ſcilicet, quatenus effectiuè ſe habet à Deo, non quatenus defectiuè, & contrariè. Nec eſt ſimile de contrarietate pœnæ, quæ etiam eſt malum reſpectiuè; *Dicimus enim*, Quòd eius contrarietas non eſt moralis, & defectiua per ordinem ad finem indebitum, & fundantem receſſum à Deo vniuerſali fine, ſed ſolùm eſt contraria particulari naturæ ſuſtinenti pœnam. Quod autem habet contrarietatem ſolùm ad aliam particularem naturam, cui opponitur, non autem vniuerſali bono à cuius lege, & regula auertit, diligi poteſt à Deo, quia in ſe eſt quædã particularis natura, licet oppoſita alteri, & ſic etiam à Deo eſt, & diligi poteſt, ſicut calor, & frigus diliguntur licet ſint contraria, non verò peccatum, ſeu malum morale.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Priuatio reſultans in Peccato ſit Priuatio rectitudinis debitæ ipſi Actui?

TRes *ſunt Sententiæ* in hac parte. *Prima docet* non omnem actum malum habere priuationem rectitudinis ſibi debitæ, ſed Dicunt aliquas eſſe actiones ita malas, & contrarias bono, vt non ſint capaces alicuius rectitudinis, ſicut furtum, homicidium, odium Dei, &c. Et ſic has priuationes in ipſis eſſe puras negationes. Alias verò actiones eſſe non omninò contrarias bono, ſed ſolùm deficere ratione alicuius circumſtantiæ, vel per puram omiſſionem, & tales carent rectitudine ſibi debita per veram priuationem, ſicut qui dat eleemoſynam non ex fine quo debet, vel non in ea quantitate, & modo quo debet, talis actus eſt priuatus rectitudine debita, quia in ſe eleemoſyna eſt capax illius rectæ circumſtantiæ. Actus verò, qui ex ſuo obiecto, & ſpecie, mali ſunt, nullius boni ſunt capaces, quia ex ſpecie ſua illi repugnant, & ſic carentia boni non eſt in illis negatio. Ita *Almayn Tract. 1. Moral c. 13.* 1

Secunda *Sententia* affirmat omnem actum malum importare carentiam rectitudinis debitæ non ipſi actui, ſed operanti, eo quod operans tenetur rectè operari, non ipſe actus malus ad id tenetur. Quæ ſententia attribuitur *Gabrieli in 2. diſt. 35. quæſt. 2. art. 1. & 2. & Ocham Quod lib. 3. q. 15.* 2

Tertia *Sententia* vniuerſaliter tenet actum malum habere priuationem rectitudinis debitæ in eſſe ſibi. Quam Sententiam communiter ſequuntur diſcipuli *D. Thom. Medina ſuper iſtam quæſt. 18. art. 5. Zumel infra quæſt. 71. art. 6. diſput. 1. Concluſ. 2. Ferrarienſ. 3. contra Gentil. cap. 9. Et communiter Alij* qui ex *Schola Scoti* tenent conſiſtere peccatum quantum ad formalem rationem in priuatiuo, & hanc ſententiam ſequuntur. 3

Hoc *Sententia* ſine dubio eſt *D. Thom.* qui pro immediato ſubiecto, ſeu receptiuo huius priuationis ponit ipſummet actum malum, qui rectitudine priuatus eſt. *Dicit* enim *S. Doctor in 2. diſt. 37. quæſt. 1. art. 1. ad 2. Quod oportet, quod ſubiectum priuationis, quæ malum eſt, ſit natura quædam, vt hoc modo malum in natura eſſe dicatur. Et ideo oportet actum illum in quo deformitas fundatur ſicut in ſubiecto, naturam quamdam eſſe.* Et ſolut. ad 4. dicit *Quod priuatione qua peccatum malum dicitur priuatur forma per quam actus in genere moris bonitatem habet, non tamen priuatur forma illa per quam in genere actus remanet.* Conſtat autem bonitatem moris eſſe in actu tanquam in ſubiecto, quando bonus eſt; ergo in eodem 4

tanquam

tanquam in ſubiecto priuatio illius bonitatis eſt. Eodem modo dicit in hac quæſt. 18. art. 1. *Actionem illam eſſe bonam, quæ habet plenitudinem eſſendi, illam verò malam cui deficit aliquid de plenitudine eſſendi, quæ debetur actioni humanæ.* Cenſet ergo rectitudinem, ſeu plenitudinem illam deberi ipſi actui humano, & ſic carentiam illius, ſeu defectum in actu inuentum, priuationem eſſe. Et quæſt. 85. art. 4. dicit, *Dari quoddam bonum, quod eſt ipſe actus ordinatus, & huius priuatio eſt eſſentialiter ipſum peccatum.* Ergo hæc priuatio ordinationis, ſeu rectitudinis actus eſt in ipſa entitate actus praui. Denique 1. 2. quæſt. 6. art. 2. ad 2. inquit, *Quod actui dicitur deformis per priuationem formæ intrinſecæ, quæ eſt debita commenſuratio circumſtantiarum actus.* Vnde colliguntur duo. *Primum*, Quod iſta priuatio eſt in ipſomet actu, eo quod eſt priuatio formæ intrinſecæ, ergo eſt priuatio alicuius formæ, quæ intra actum deberet eſſe. *Secundum*, Quod commenſuratio circumſtantiarum, quando actus eſt bonus, eſt aliquid intrinſecum, & non denominatio extrinſeca in acto. Vnde fit conſequens, quod oppoſita commenſuratio, quæ eſt illi contraria, etiam eſt intrinſecè in actu, & non per denominationem extrinſecam, quam contrarietatem ibidem fatetur *Diu. Thom.*

5 Fundamentum huius Sententiæ conſurgit ex duobus, quæ ad priuationem concurrunt, ſcilicet carentia formæ, & capacitas in recipiente ad formam, qua caret. Et ſic ſolùm opportet probare, quod vtrumque concurrat in ipſo actu peccati: hoc enim probato non poteſt negari; quod in illo ſit priuatio rectitudinis, quia illa eſt definitio, & eſſentia priuationis, quod videlicet ſit carentia formæ in ſubiecto apto, ſeu capaci formæ.

6 Prima *ergo Pars* facilioris eſt probationis. Nam in actu peccati deeſt rectitudo, quidquid illud ſit quod nomine rectitudinis appellamus, ſiue ſit intrinſecus ordo, & tendentia ad obiectum, ſiue extrinſeca denominatio, ſiue aliquid reale, ſiue rationis; ergo habet carentiam illius. *Conſequentia eſt certa*, Quia idem eſt carere aliquo, & deeſſe illi. *Anteced. verò conſtat*, Quia ſi in actu peccati adeſſet rectitudo, non eſſet peccatum, ſed actus bonus vtpotè rectus, & plenitudinem eſſendi habens; ergo ſi eſt peccatum, illi non adeſt, nec conuenit rectitudo; ergò deeſt, & ſic caret illa.

7 Nec *dici poteſt*, Quòd illa carentia non eſt intrinſeca actui, ſed extrinſeca proueniens à carentia regulæ extrinſecæ, vnde ſumitur denominatio carendi regulatione, ſeu rectitudine. *Contra enim eſt*, Quia talis erit carentia in ipſo actu, qualis in eo daretur rectitudo, ſi peccatum non eſſet. Rectitudo autem in actu bono eſt aliquid intrinſecum, ſcilicet per tendentiam, & reſpectum ad obiectum, à quo ſumitur in actu rectitudo, & bonitas, ſiquidem actus bonus eſt, quia verſatur circa tale obiectum, quod eſt bonum, & regulatum per rationem (vt ſupra *Diſp. præced.* latè probauimus) ergo talis rectitudinis priuatio, erit priuatio alicuius intrinſeci, quod in actu reperitur, quando eſt bonus. Et prætereà modo non agimus de qualitate illius priuationis, an ſit priuatio formæ intrinſecæ, vel extrinſecæ, ſed quidquid illud ſit quod rectitudinem nominamus, illius carentiam dicimus eſſe in actu, & debere priuationem dici, ſiquidem actus capax eſt illius formæ, ſiue intrinſeca ſit, ſiue extrinſeca, & in hoc eſt punctus Difficultatis.

Secunda *ergo Pars*, difficilioris probationis eſt. 8
Nam ſi actus ſemel à potentia egreſſus poſſet tranſire de bono in malum, vel è contra, ſicut ſentiunt, Qui ponunt bonitatem, vel malitiam in aliqua denominatione extrinſeca, facilè intelligeretur quomodo idemmet actus eſt capax vtriuſque, ſcilicet rectitudinis, & priuationis, & ſic quando eſt carentia rectitudinis illa eſt priuatio; quia in ſubiecto capaci eſt, vtrumque enim accidentaliter aduenit actui. Sed tamen hæc doctrina non admittitur à nobis pro actu interiori voluntatis quando redditur malus ex obiecto, & ſpecie ſua, quia malitia, quæ hauritur ab obiecto, mediante reſpectu, & tendentia ad ipſum deſumitur; & hæc tendentia intrinſeca eſt actui, & cum ipſo innaſcitur, quia eſt ipſamet entitas actus, vt à tali obiecto dependens, & ab ipſa ſpecificatus, quia ad ipſum ex ſe ordinatur. Vnde talis reſpectus, & tendentia mutari non poteſt, quin mutetur actus ipſe in ſe, eo quod intrinſeca eſt entitati actus. Conſtat autem omnem malitiam moralem actus tandem ex obiecto ſumi, quia ſi antecedenter ad circumſtantias eſt malus, ex obiecto id habet, ſi autem obiectum de ſe eſt bonum, vel indifferens, ex circumſtantia autem malus eſt actus, tunc circumſtantia tranſit in conditionem obiecti (vt infra dicemus. Et ſic ſemper ex obiecto malitia deſumitur. Quare non poſſumus in actu malo morali procedere, ſicut in artefacto externo, quod etiam ſi ſit diſtortum, & malum, poteſt ratione materiæ eſſe capax rectitudinis, quia illa materia naturalis capax eſt reformationis, ant de ſe primo capax fuit. At verò actus ſemel egreſſus à potentia, non eſt capax vt reformetur, quia ſi de nouo illi aduenit tendentia ad obiectum, erit nouus actus. Vnde numquam eſt capax reformationis, etiam ratione ſuæ naturalis entitatis, ſicut odium Dei non eſt capax rectitudinis in Deum, ratione ſuæ entitatis.

Nihilominus poteſt hæc pars probari, Tùm à 9
poſteriori; Tùm à priori. *A poſteriori quidem*; Quia illa carentia rectitudinis reſultans in actu ex tendentia in obiectum prauum non eſt pura negatio; ergo eſt priuati. *Conſequent. eſt certa*, Quia omnis carentia formæ, vel eſt negatio pura, ſi ſit in ſubiecto incapaci formæ, vel priuatio, ſi ſit in ſubiecto capaci. *Anteced. probatur* 1. Quia vnum peccatum poteſt eſſe maius altero non ſolum ratione ſubiecti operantis, ſed etiam ratione ipſius operis in ſe, ſicut infidelitas, & deſperatio in ſe ſunt grauiora peccata furto, & homicidio; ergo illa priuatio, ſeu carentia in actibus non eſt puta negatio rectitudinis, ſed priuatio, quia puta negatio non ſuſcipit magis, & minus vt in homine negatio lapidis non eſt maior in vno indiuiduo, quam in alio. *Secundò* quia ſi actus caret rectitudine ſolum negatiuè, & non priuatiuè; ergo in ſe non eſt malus moraliter, ſicut etiam lapis, vel brutum quia ſolum negatiuè carent rectitudine, non habent malitiam moralem. Si autem ille actus non eſt malus moralite, neque eſt dignus pœna, nec voluntatem poteſt reddere malam moraliter, ſiquidem voluntas non redditur mala, niſi per actum à ſe procedentem, & ſe informantem. Ergo ſi ipſe actus non haberet in ſe priuationem, ſed ſolum negationem rectitudinis, tota ratio peccati de-

ſtrue

ſtrueretur, & pœna non debereiur, quia non debet puniri aliquis propter actum, qui non eſt peccatum, ſed ſolum negationem habet rectitudinis. Imò hanc eandem negationem habet actus indifferens quia in ſe bonus non eſt, alioquin indifferens non eſſet; cur ergo ex tali negatione non dicitur malus, niſi quia illa negatio non eſt priuatio, nec illi actui eſt debita ex ſpecificatione ſua? Et tamen quia eſt debita ex ſuo exercitio, & ex fine propter quem operatur, ideò in exercitio non poteſt dari actus indifferens, qui non ſit bonus, vel malus. Ex ſpecificatione autem non debetur ſibi, quia eſt de obiecto, de quo lex non agit, neque prohibendo, neque præcipiendo, ſicut agit de obiectis cotum actuum, qui ſunt ex ſua ſpecie mali, & ſic ex ſua ſpecie priuationem inducunt in actu.

10 Denique *actus bonus* in ſe habet bonitatem per quam potentia denominatur bona, & benè operans, ergo etiam actus malus debet habere in ſe priuationem talis boni intrinſecè. *Patet conſeq.* Quia actus bonus ideo in ſe intrinſece bonitatem habet, quia menſurabilis eſt talis actus menſuratione rationis prout attingit obiectum debitum humanæ rationi, & regulatum ab illa, & hoc quod eſt actum ſic eſſe menſuratum, & regulatum, tam intrinſecum illi eſt, ſicut tendentia ipſa ad obiectum regulatum ratione. Ergo è contra carentia, quæ reſultat in actu contrario ex eo quod tendit in obiectum diſſonum, & non regulatum, intrinſeca priuatio eſt, & in ipſo actu reperitur, quia indebito modo regulatur, & menſuratur talis actus prout libero, & humano modo fit, ſic enim regulatus eſſe debebat, Si autem actus habet in ſe intrinſecè carentiam bonitatis, ſeu regulationis, & tendentiæ rectæ prout humano modo procedit, & elicitur; ergo ſequitur, quod ſub eadem ratione conſideratus, ſcilicet, prout humano modo fit illa regulatio, & illud bonum eſt debitum ipſi actui carenti illo, aliàs ſi actui ſic egredienti liberè, & humano modo non eſſet debita illa bonitas, qua caret, talis actus non eſſet capax bonitatis moralis; ergo neque regulationis, & ſic non eſſet regulæ illi ſubiicibilis, & dirigibilis ab ea, ſed ſe haberet ſicut actus bruti, qui non eſt capax regulationis legis, atque adeò neque punitionis, Non ſolùm autem in ipſo operante, ſed etiam in ipſo actu carentia illa moralis eſt, quia in linea morali irregularis, & obliquus actus eſt, non in genere naturæ.

11 *A priori verò* Ratio eſt; Quia actus ille prout voluntarius, & liber, ſeu prout egreditur à voluntate humana, egreditur vt indigens regula, & menſura; quia ſicut actui voluntatis eſt debitum, & neceſſarium ferri in obiectum vt cognitum; & media apprehenſione formatum, ita eſt eidem actui debitum menſurari, & regulari per rectam apprehenſionem, & dictamen, & hoc ipſo quod egreditur à voluntate humana, & libera, egreditur vt indigens tali regulatione, & menſura; ergo ex ſe & ex ſuis propriis principiis à quibus procedit, eſt capax rectitudinis, & illam exigit, eique debetur, licet prout tangit obiectum diſſonum, & diſconueniens rationi, non ſit ei debitum, ſed ſit contrarium eius quod debetur, ſicut arteſactum erratum habet materiam capacem recti artificij quantum eſt de ſe, & vt eſt materia ſubiicibilis arti, licet prout iam erratum, & ſubiectum ideæ erranti, capax non ſit; imò ſi id quod habet actus malus contrarium eſt ei quod debetur, ſignum eſt quod oppoſitum eius debebatur illi quantum eſt ex ipſa ratione, & conditione actus liberi voluntarij. *Conſeq. patet*, Quia ſi ille actus ex ſuis principiis quatenus humanus eſt, non eſſet capax in ſe illius bonitatis, ſeu regulationis, non eſſet indigens regulari, & menſurari à ratione, neque hoc eſſet ei debitum, neque eſſet materia regulationis capax, ſed eſſet ſicut actus partis vegetatiuæ, aut bruti, qui non eſt materia capax regulæ. Vnde ſequeretur, quod nec etiam poſſet dici peccatum, neque deficiens à recta regulatione, ſeu irregularis, quia ſi ex ſuis principiis capax non eſt, nec exigens rectam menſurationem; ergo per hoc quod ei denegetur, non denegatur aliquid indebitum; ergo non eſt deficiens à regulatione, nec regula carens, quia carere regula, quæ ſibi non debetur, non eſt eſſe deficiens, neque irregulatum manere, ſicut ſi ea quæ artificialia ſunt non menſurentur menſura morali, aut quæ ſunt moralia non menſurentur menſura artificialium, non ex hoc dicitur aliquid eis deficere. Ergo vt actus dicatur peccatum, & deficiens à regula, debet eſſe capax, & ei debitum tali regula menſurari.

12 Dices Contra primam rationem à poſteriori, Illam non tenere, Quia vt actus ſit malus non requiritur, quod in ſe habeat priuationem, neque capacitatem ad bonum, ſed ſufficit quod talem priuationem cauſet in ſubiecto, licet in ſe illam non habeat, & ſic ſolùm in ſubiecto ſupponetur iſta capacitas, & debitum, non in ipſo actus ſicut patet in duobus contrariis frigore, & calore, quæ verè, & propriè ſunt contraria, & poteſt vnum eſſe magis contrarium, ſi ſit intenſius, aliud minus, ſi ſit remiſſius; & tamen calor non habet in ſe priuationem frigoris, nec habet capacitatem, & exigentiam vt ſit frigus, ſed in ſe puram negationem frigoris habet, ſicut homo habet negationem lapidis, & tamen carentia frigoris, quam cauſat in ſubiecto eſt priuatio, quia illud ſubiectum eſt capax frigoris. Similiter ægritudo in ſe nihil habet ſanitatis, ſed puram eius negationem, non obſtante quod vna ægritudo poteſt eſſe maior, aut minor altera, & tamen in ſubiecto cauſat priuationem ſanitatis, quia eſt capax illius; ergo etiam benè ſtat, quod peccatum, ſeu actus ipſe non habeat priuationem, ſed negationem virtutis, & bonitatis moralis in ſe, & tamen ſubiectum habeat priuationem illius, quia eſt capax eius, non obſtante quod vnum peccatum ſit maius, aut minus altero.

13 Dices *ſecundo* Contra rationem à priori, Quòd actus liber ſemel egrediens à voluntate, non eſt ampliùs menſurabilis per rectitudinem, & ſine defectu, quia in ſe extrinſecè diminutus, & defectuoſus eſt; ergo in illo non relinquitur potentia, & indifferentia vt rectè menſuretur, & ſic non eſt capax talis menſurationis; neque ex ſua ſpecie talem capacitatem habet, quia ex ſua ſpecie opponitur rectæ menſurationis; ergo ſtante illa ſpecie non eſt capax rectitudinis. Et ſic ſolùm eſt menſurabilis per elongationem, & diſtantiam à regula, non per adæquationem, & conformitatem cum illa, *Et præterea* ſi ſolùm eſt capax bonitatis in quantum actus liber, ſolùm dicetur capax illius ſecundum rationem, & prædicatum commune, quia ratio liberi eſt prædicatum commune omni actui humano, & pertinet

net ad prædicatum entitatiuum, & ſecundum genus naturæ in actu; ergo ex hoc quod ſit capaa in quantum liber rectitudinis, ſolùm ſequitur quod ſit capax ratione prædicati generici, non ratione ſpecifici: ſicut *Ta'pa* dicitur cæca ratione prædicati communis, quod eſt animal; aut ſicut aqua dicetur capaa aſcenſus ratione prædicati communis, quod eſt corpus, cum tamen nemo poſſit dicere, quod aqua habet priuationem quieſcendi ſurſum, quando deſcendit naturaliter deorſum, vel quod cœlum eſt priuatum diuiſione, quia ratione quantitatis eſt capax illius.

14 Ad *Primam Inſtantiam Reſpond.* Eſſe conſiderandam hic latam differentiam inter contraria naturalia, & abſoluta, & inter contraria moralia, & artificialia, ſeu reſpectiua. Contrarietas naturalis non conſiſtit in aliqua menſuratione, ſeu regulatione, ſeu ordine ad aliquam menſuram per cuius conformitatem, vel difformitatem reſultet contrarietas, ſed ſunt contraria abſoluta, quorum contrarietas exercetur in ponendo, vel remouendo aliquam diſpoſitionem in ſubiecto, ſicut calor, & frigus, ægritudo, & ſanitas. Vnde non opportet, quod vnum ſit capax alterius, ſed ſubiectum vtriuſque; inter ſe autem purè ſeruát oppoſitionem, quia formæ, ſeu diſpoſitiones contrariæ ſunt, non ratione alicuius regulationis, vel irregulationis; quæ ipſas formas reddat conformes, aut difformes alicui regulæ, & exinde contrarias.

15 At verò actus moralis non habet contrarietatem cum alio actu per hoc quod contrario, & oppoſito modo diſponant ſubiectum, & in ſe ſint formæ omninò abſolutæ, & repugnantes, ſed per hoc quod contrario modo ſe habeant ad aliquam regulam in conformando, vel difformando ſe illi, ſicut eſt regula rationis, lex, & prudentia, quæ immediatè regulant actum, non ſubiectum, niſi vt operans eſt talem actum. Quare ſi actus ipſe in ſe menſurabilis eſt, opporiet quod in ſe ſit capaa menſurationis, per cuius defectum obliquatur actus, non verò ſolum ipſum ſubiectum dicatur capax talis formæ, ſed ipſemet actus ſit capax rectitudinis, & illi ſit debita vt procedit humano modo, eo quod materia proximè regulabilis eſt actus ipſe, non potentia vel ſubiectum, alias ſi non eſſet capax regulationis, non eſſet regulabilis non ſolum per conformitatem; ſed nec per difformitatem, & diſconuenientiam cum regula, quia quod non eſt capax conformationis, non poteſt dici difforme, & à regula diſſonum, eo quod non eſt debita illi conformatio, & ſi non eſt debita; etiamſi ſine illa inueniatur, nihil ei deficit de regulatione, & menſuratione ſua, & ſic non habebit deformitatem, nec peccatum; nullum enim peccatum eſt ſi deficiat alicui, id quod ſibi non debetur. Et eodem modo in artefactis, quia defectus eorum pendet à menſuram artis, non inuenitur in eis contrarietas, quæ conſiſtit in conformitate, & deformitate regulationis cum ſua idea, niſi illudmet artefactum, quod eſt defectuoſum, *Verbi gratia* cathedra, vel domus male fabricata ſit capaa rectæ regulationis per ideam artificis, licet provt defectuoſa, & recedens à rectitudine ideæ debitæ illi artefacto, ſi alias in ordine ad ſuum finem conſideretur, non ſit capax rectæ regulationis, ſicut neque peccatum vt tangit obiectum diſſonum non eſt capax rectitudinis, quia ſub tendentia illius obiecti, non poteſt ad rectum, & regulatum obiectum tendere.

16 Ad *ſecundam inſtantiam Reſp.* Illum actum peccati, ſi conſideretur adæquatè non ſolum provt liber actus eſt, & dirigibilis de ſe à ratione, ſed vt de facto tendens, & attingens obiectum diſſonum, & ad illud terminatus, clarum eſt non poſſe eſſe rectum, nec eſſe capacem rectitudinis, ſed hoc eſt conſiderare illum in ſenſu compoſito, quod videlicet in quantum peccatũ & manente peccato ſit rectum ita quod vtrumque ſit ſimul, & rectum, & prauum: hoc omnino impoſſibile eſt. *Sed dicimus* eſſe capacem rectitudinis in ſenſu diuiſo, quia videlicet ille actus ex ſua natura, & entitate, vt actus liber eſt, eſt capax regulationis rectæ, licet provt de facto incurrens tendentiam obliquam, & defectuoſam erga obiectum prauum, & diſſonum, non poſſit illam cauere: ſicut etiam artefactum ſemel male factum non poteſt provt tale ſimul eſſe bonum, & rectum, eſt tamen ſecundum ſe capaa rectitudinis, quia illa materia artefacti eſt ſubiicibilis regulis artis rectæ, & in quantum fiebat tale artefactum erga talem finem, *Verbi gratia* cathedra ad ſedendum, domus ad habitãdum, poſtulabat tali modo recto fieri. Sic ſimiliter actus ille quaſi quoddam artefactum, ſeu potius moraliter menſuratum ea ſua materiali ratione vt humanus quatenus præbebat materiam regulandam rationi, & procedit à principio operante, cum fine, & lege eſt capaa, & poſtular legi conformari, licet poſtquam ſemel egreſſus eſt cum tali tẽdentia ad obiectum diſſunum, & non regulatum regulis rationis, non poſſit exuere illam tendentiam niſi deſtruatur actus (loquendo de actu interno) nec poſſit ſimul cum illa induere rectam tendentiam in obiectum rectum.

17 Et *ſi inſtes*: Ergo actus malus numquam eſt capaa rectitudinis. *Patet*, Quia non poteſt illam habere, niſi deſtruatur non ſolum in ſua moralitate (hæc enim cum ſit mala non poteſt ſimul ſtare cum bona) ſed etiam in ſua entitate naturali, quia non poteſt aduenire alia tendentia moralis bona, niſi cum nouo actu entitatiuo, & mutata tota entitate actus, eo quod (vt ſupra diximus) tendentia illa poſitiua moralis ad obiectum provt regulatum identificatur cum tendentia naturali, & non eſt alia diſtincta; ergo vt diſſoluatur tendentia peccaminoſa, & in obiectum prauum, & adueniat tendentia rectitudinis, & circa obiectum rectum, tota entitas actus debet mutari. Ergo vnus, & idem actus numero numquam eſt capax rectitudinis, hoc ipſo quod habet obliquitatem, & tendentiam prauam.

18 Reſp. Negando conſeq, *Et ad probat. Dicitur*, Quòd benè ſtat aliquam rem non poſſe amittere aliquod accidens niſi deſtruatur, & tamen verificari, quod illud accidens poſſit adeſſe, & abeſſe diuiſiue, ſeu in ſenſu diuiſo, quod patet in omni accidente inſeparabili; ſicut calor, verbi gratia, aut quantitas non poteſt abeſſe ab animali, quin animal deſtruatur, & tamen eſt ſubiectum capax frigoris, & calor eſt ſimpliciter accidens; exiſtentia etiam, ſeu conſeruatio illius, & mors ſunt accidentia viuentis, & tamen non poſſunt adeſſe, & abeſſe, niſi deſtruatur

ſubiectum

ſubiectum quoad exiſtentiam. Et ideò in Logica in Quæſt. 11. de Accidenti Dicimus, quòd per ly *adeſſe*, *& abeſſe*, accidens non intelligitur quod poſſit adeſſe, & abeſſe ſine corruptione ſubiecti quantum ad exiſtentiam, cum multa accidentia ſint, quæ ſubiectum deſtruunt, & cum eo non compatiuntur ineſſe; ſed intelligitur quod poſſit adeſſe, & abeſſe ſine corruptione ſubiecti quantum ad connexionem cum illo, ſinè enim connectatur ſiue non, non corrumpitur ſubiectum: oppoſito modo ad rationem proprij, quod ita neceſſariò conuenit, quod ſi non haberet connexionem cum ſubiecto, deſtrueretur ſubiectum, licet poſſit actu non conuenire, ſed ſolùm aptitudinaliter, quia poteſt ſeparari proprietas à ſubiecto ſaltem diuinitus.

19 Sic *ergo* actus humanus prauus, licet non poſſit mutare moralitatem, niſi mutet tendentiam entitatiuam ad obiectum, tamen hæc provt moralis accidentaliter ſe habet ad entitatem actus naturalem, ipſaque entitas actus de ſe poſtulat, & eſt capax rectitudinis, & tendentiæ ad obiectum rectificatum quantum eſt ex vi talis actus vt humanus, & liber eſt. Et melius exemplum eſt in actu viſionis, cui eadem tendentia tendit in colorem vt figuratum, vel ſituatum, vel cum motu, aut quiete, & accidentale eſt tali actui attingere figuram, vel motum, nec tamen poteſt in hac tendentia ad figuram, & motum obiecti variari, niſi totus actus varietur, quia illa tendentia innata, & connaturalis, & intrinſeca eſt actui, licet accidentalis, aut modificatiua eius ſit.

20 Ad *id verò* Quod vltimo addebatur in ſecunda inſtantia, quod hoc modo ſolùm ponimus actum malum eſſe capacem rectitudinis ſecundum rationem communem, & genericam, quatenus actus eſt liber, & humanus, quod omni actui humano commune eſt, dicetur in ſolutionibus Argumentorum.

Soluuntur Argumenta.

21 PRimo *arguitur* Fundamento præcipuo, oppoſitæ ſententiæ, quod iam inſinuatum eſt; quia peccatum quod ex ſua ſpecie, & obiecto malum eſt, vt odium Dei, infidelitas, homicidium, &c. non eſt capax alicuius rectitudinis; ſi enim aliquam rectitudinem poſſet habere, eſſet capax habendi oppoſitum ſuæ ſpeciei, & eſſentiæ, quod implicat. *Sequela patet*: Quia talis actus ex ſua ſpecie malus eſt, & rectitudo eſt oppoſitum illius ſpeciei, ergo ſi eſt capax rectitudinis eſt capax oppoſitæ ſpeciei, quod omninò implicat, ſic enim eſſet capax oppoſitæ eſſentiæ. Et non apparet cuius rectitudinis ſit capax actus odij Dei, etiam conſideratus in ſuo eſſe naturali, quia vt ille actus attingit obiectum, ſcilicet Deum per actum fugæ, ſeu odij non poteſt eſſe capax alicuius rectitudinis, quia circa hoc obiectum, quod eſt Deus, non eſt dabilis actus fugæ, qui rectus eſſe poſſit. Actus autem amoris non poteſt eſſe capax, cum ſit actus abominationis, & fugæ.

22 Confirmatur: Quia actus humanus, vel poteſt conſiderari ſecundùm rationem communem, quatenùs abſtrahit à bono, & malo morali, vel ſecundùm ſpeciem ſuam particularem, quatenùs malus eſt. Si conſideretur in communi, non eſt illi debita rectitudo, quia actus ille abſtrahit à bono, & malo; ergo provt ſic abſtrahit, non debetur ei quod ſit rectus, quia ſalua tota illa ratione communi poteſt actus eſſe malus; ergo non exigit illa ratio communis rectitudinem, nec illi debetur. Sic verò conſideratur actus ſecundùm ſpeciem non poteſt habere priuationem rectitudinis, quia non eſt capax ſpeciei ſibi oppoſitæ, ſed potiùs hæc repugnat, ſicut equus non eſt capax rationalitatis, & ſic ſolùm poteſt habere negationem oppoſitæ formæ, non priuationem.

Reſpondetur: Quod peccatum, quod ex ſua 23
ſpecie eſt malum, vt odium Dei, infidelitas, adulterium, &c. non eſt capax rectitudinis, ſi conſideretur ſecundùm ordinem ad obiectum, & vt ſumit ab illo moralitatem determinatam, quæ eſt ſpecies mali: eſt tamen capax illius ſi conſideretur ſecundum ſe, & vt procedit à ſubiecto per modum actus liberi, quia hæc entitas actus liberi eſt materia regulabilis à ratione. Nec enim inuſitatum eſt, quod aliquid debeatur alicui naturæ, ſeu ſubiecto ſecundum vnum conſiderationem, ſeu prædicatum, quod ſecundum aliud repugnat, ſicut Cœlum in ratione rei quantæ non repugnat diuidi, quod tamen repugnat in ratione rei incorruptibilis, & natura Angelica ex parte naturæ creatæ, quæ potentialis eſt, & non actus purus, non repugnat multiplicari, quod tamen repugnat ex parte naturæ vt eſt forma ſubſiſtens ſine materia; & homini conuenit immortalitas ex parte animæ, non ex parte corporis; & volucri conuenit aſcendere in quantum animal volatile, quod repugnat in quantum corpus graue. Et ſic actui libero, morali non repugnat rectitudo ex parte ipſius entitatis actus vt liber eſt, & vt à voluntate regulationis capaci procedit, quia provt ſic præbet materiam menſuræ, & regulæ morali menſurandam. Sed tamen repugnat illi, vt habet determinatam ſpeciem malam; ſicut artefacto quod habet ſpeciem imperfectam, & defectuoſam in genere artificiali repugnat ſpecies artificialis recta; non tamen ipſi repugnat ex parte materiæ formalis artificialiter. Neque hoc eſt habere capacitatem ad oppoſitum ſuæ eſſentiæ in eodem genere morali, ſed quod ille actus in entitate ſua; & provt procedit à principio libero ſit capax oppoſitæ formæ, id eſt, rectitudinis moralis, quia hæc non eſt eſſentialis illi entitati actus; ſed accidentalis (vt dicemus infra *Diſput.* 1 t.) iſta autem entitas actus magis inclinat, & eſt illi debita regulatio conformitatis, quam deuiatio à regula, licet ex ſuppoſitione, quod voluntas illum elicit cum obliquitate, & tendentia ad obiectum diſſonum, non poſſit tendentiam rectam illi apponere, & mutare illum niſi deſtruendo; ſicut quantitas petit poſſe diuidi, licet ex ſuppoſitione quod producitur, & inhæret corpori incorruptibili, non poſſit.

Ad *Confirmationem Reſpondet.* Quod ratio 24
boni, & rectitudo, debetur actui peccaminoſo, non ſolum ſecundum ſuam rationem genericam in linea morali, nec ratione ſpeciei atliomæ, & determinatæ in eodem genere, ſic enim potius opponitur rectitudini, ſed ratione ipſius actus etiam indiuidualiter ſumpti provt in ſua naturali entitate menſurabilis eſt, & ordinabilis ſecundum regulas rationis. Et licèt hoc quod eſt eſſe regulabilem, & dirigibilem à ratione ſit

ſit aliquid commune omnibus actibus moralibus, quia omnes materiam, & entitatem habent regulabilem idcóque hoc quodammodo ad genus, & communem rationem pertineat, ſicuti in artefactis materia ponitur loco generis non abſolute, ſed vt artificiali modo efformabili eſt; tamen mat[illegible] hæc actuum moralium, qui ſunt ipſi actus [illegible] in ſe conſiderari non abſolutè, ſed vt regulab[illegible] regulis rationis, habent rationem commun[illegible], & quaſi genericam. Et ſecundum, hanc [illegible]unt capaces rectitudinis etiam illi, qui ex obiect[illegible] [illegible]uo mali ſunt. Et debetur eis rectitu[illegible]o, quia debetur perfecta regulatio illi materiæ.

24 *Vnde aliqui dicunt* Quod actus mali ſolùm dicunt[illegible] habere priuationem rectitudinis ratione ſua [illegible]nerica, licèt ſecundùm ſpeciem ſuam non ſint ca[illegible]ces [illegible]lius. Et hoc ſufficere vt carentia alicuius [illegible]rmæ dicatur priuatio, & non pura negatio, ſicut *Talpa* dicitur cæca, quia licèt ex ſua ſpecie non ſit ca[illegible]x oculorum, eſt tamen ex ſua generica ratione inquantum animal. Quam doctrinam adm[illegible] *S. Thom. 1. parte, Quæſt. 33 Art. 4. ad ſecundum, & Quæſt. 9. de Potentia art. 9. ad 11.* Co[illegible]tra quam tamen militare videntur plures obiect[illegible]ones. Na[illegible] imprimis aqua dici poſſet priuata ca[illegible], & a[illegible]cenſu, ſeu leuitate, quia ſecundum rati[illegible]n genericam horum eſt capax. *Item* Q[illegible] ratio generica eſt indifferens ad om[illegible]es [illegible]es; ergo ſi actus humanus in commun[illegible], & [illegible]enericè ſolùm eſt capax rectitudinis, etiam [illegible]rit capax [illegible]litiæ: vnde æque diceretur priu[illegible] [illegible]tudine, vel malitia, ſicque [illegible] h[illegible] nu[illegible] habebit priuationem malitiæ, ſicut m[illegible]onem rectitudinis. Vel ſaltem ſi ſo[illegible] ſufficit ad priuationem, ſic dicer[illegible] ctu[illegible] ma[illegible]s priuatus rectitudine ſicut leo rat[illegible]te, quod eſt abſurdum. *Item*: Q[illegible] eſt, ergo odium Dei ſecundùm ſuam ſ[illegible] non eſt priuatum rectitudine, ſed ſolum [illegible]ndum g[illegible]ericam rationem, & ſic ſecundùm ſ[illegible] ſpeciem non erit malum, ſed ſecundùm g[illegible]s, quia ſine priuatione non eſt malum; cum tame[illegible] genus odij Dei, id eſt, actus moralis in com[illegible]al ſtrahat à bono, & malo, & ſolùm ſe[illegible]ùm ſuam ſpeciem malum ſit. *Denique* ſi [illegible]m eſt capax rectitudinis ſecundùm ſuam rationem [illegible]icam: hæc autem eſt communis, & indiffe[illegible]on ſolum ad hanc vel illam virtutem aut b[illegible], ad omnes, ſequitur, quod quodl[illegible]tum habeat priuationem omnium virtu[illegible], & omnium bonitatum, quia omnes iſtæ conuenire poſſunt rationi genericæ, & ſic carentia [illegible]cunque in illa erit priuatio, & non negati[illegible]

[illegible]lominus ſolutio Noſtra recta eſt, & om-

25 nes i[illegible]ſtantiæ eliduntur ex illa, ſolùm aduertendo quod ratio generica poteſt dupliciter inueniri. *Vno modo* vt omnino indifferens ad ſuas ſpecies, & differentias contrahentes quia de ſe di[illegible]ationem purè potentialem, & logicè præ[illegible]em, ſeu abſtractam à talibus differentiis, nec vna [illegible]arum ſe habet ex defectu ad alteram, ſed quælibet in ſua linea, & ordine perfecta eſt. *Alio modo* ratio illa communis, & quaſi generica non eſt omn[illegible] indifferens ad omnes ſuas differentias, ſed licet ſit capax omnium, tamen vna ex [illegible]is ſe habet quaſi integrans & perficiens rationem il[illegible]m communem, alia vt deficiens & à ſua perfectione rem illam extrahens, licèt, ſit capax illius ratione alicuius defectus, vel impedimenti retrahentis à propria ſua perfectione, & fine. Exemplum primi eſt ferè in omnibus naturalibus, & ſecundi ferè in omnibus artificialibus, aut etiam moralibus, ſeu menſurabilibus ab aliqua regula. Nam animal, verbi gratia, reſpectu equi, & leonis ita indifferenter ſe habet, quod ratione illius non poteſt dici equus priuatus perfectione leonis, vel è contra, licèt illis perfectionibus, quæ communiores ſunt ſimilibus animalibus poſſit dici priuatum animal, quod caret illis, ſicut *Talpa* dicitur cæca, non ſolùm quia animal in communi eſt capax illius perfectionis, ſed quia aliæ ſimiles ſpecies, ſcilicet animalium terreſtrium capaces ſunt illius.

26 At verò in artificialibus, & his quæ aliqua certa regula menſurantur, & ad illam ordinantur vt ad perfectionem, & finem, videmus diuiſionem fieri in membra, ſeu ſpecies, quarum vna ſe habet vt perfectio intenta à tali ratione communi, alia vt deficiens ab ipſa, & in talibus ſpeciebus ipſa, quæ eſt deficiens ſemper dici capacitatem, & ordinem ad illam perfectionem, ſibique debetur ex ipſa ratione communi, quæ ad id inclinat tanquam ad perfectionem propriam, & debitam, licèt in quantum deficiens, & imperfecta ſpecies eſt, & ſub illa attingentia imperfecta, habere illam non poſſit. Verbi gratia in Logicalibus Oratio diuiditur in perfectam, & imperfectam, ſyllogiſmus in perfectum, & imperfectum, & qui imperfectus eſt, priuatus eſt perfectione debita ſyllogiſmo, quam tamen perfectionem habere non poteſt in quantum imperfectus eſt. Similiter ſacramentum diuiditur in formatum, & informe, ædificium in inchoatum, & conſummatum, perfectum, & defectuoſum; & denique quælibet res in fieri, & in facto eſſe, in quibus ſpecies imperfectæ ſunt priuatæ perfectione debita illis non ſecundùm ipſam rationem particularem imperfectam, ſed ſecundum communem, qua inclinatur ad talem perfectionem vt ſibi debitam, quia reuera illa perfectio ſe habet vt menſura, ſeu regula per quam ipſa communia ratio poſtulat regulari, & perfici, & ſi ab illa degeneret, fit ſpecies defectuoſa in quam degenerat ratio communis, licet vtriuſque ſpeciei ſit capax. Quod ex eo prouenit, quia in his artificialibus, aut moralibus, ſeu quibuſcunque menſurabilibus, materia ipſa regulabilis, & menſurabilis capax eſt vtriuſque menſurationis, & perfectæ, & defectuoſæ, & quia communis eſt vtrique ſpeciei, & tenet ſe ex parte rationis genericæ, imò loco generis ſolet poni (ſaltem generis phyſici) dicitur ratione illius etiam ſpecies imperfecta capax rectitudinis, quia materia regulabilis ad regulam rectam, & perfectam ſemper reſpicit.

27 *Vnde ſoluuntur* Omnes Inſtantiæ allatæ, quæ ſolùm procedunt de genere quod primo modo ſe habet, & omninò indifferens eſt ad ſpecies, & differentias, quæ abſolutè illam contrahunt, non de genere quod ſecundo modo ſe habet, & de ſe magis inclinat ad vnam quam ad aliam, & capax eſt illius, quia ſe habet per modum regulationis perfectæ, & debitæ ipſi materiæ, ex qua genus illud conſtat. Quæ materia prout hic determinatæ talis eſt non circa omnem virtutem, nec circa omnem bonitatem verſari poteſt, & ſic non

eſt capax omnis rectitudinis, nec ſolum priua.a eſt bonitate ſecundùm rationem communem, ſed illemet actus etiam in ſpecie & io indiuiduo prout præbet materiam regul udam rationi, & eſt actus liber, eſt capax rectitudinis, quia ordinem dicit ad regulationem rectam; ſicut domus m e ædificata, & homo monſtruoſus ſunt capaces perfectionis debitæ, etiam indiuidualiter conſiderati, quia ex parte ſuæ materiæ eſt eis debitum proportionari ſuæ regulæ, & perfectioni quam talis regolatio poſtolat.

28 Et *cum denique inſtatur*: Quia non apparet, cuius rectitudinis ſit capax odium Dei, etiam ex parte materiæ, & naturalis entitatis conſideratum, quia entitas illius actus eſt ſuga à Deo ſummo bono, quod nulla rectitudine regulabile eſt: & infidelitas eſt diſſenſus à ſumma veritate, qui actus etiã entitatiuè conſideratus nulla regulatiune bona regulari poteſt. *Reſp.* Quod etiam in iſto actu ita deteſtabili remanet aliquid boni ſaltem ex parte naturalis entitatis actus, quatenùs mouetur ad fugiendum Deum prout ipſum apprehendit vt ſibi nociuum, & afflictiuum ſui, & fugere afflictionem, vt ſic bonum eſt, eſt enim quoddam deſiderium beatitudinis quantum ad conditiones requiſitas ad beatitudinem, quarum vna eſt vt ſit ſatiatiua, & delectabilis; vnde ratiune illius fugit homo omne afflictiuum, & tædioſum, illúdque odit etiam Deum ipſum, ipſámque beatitudinem ſi ſibi vt tædioſa repræſentetur. Habet ergo actus ille ex parte formalis motiui etiam aliquid menſurabile, & dirigibile ad bonum, ſcil. fugam tædij, & afflictiui apprehenſi, quod tamen ita obliquat, & deuiat à ratione, vt hoc afflictiuum applicatum Deo, qui eſt beatitudo in re ita fugiat, vt etiam ipſum Deum ſub tali apparientia apprehenſum odio velit habere. *Et hinc patet* cuius rectitudinis ſit capax illa fuga, & illud odium; ſcil. rectitudinis, quam poſtulat illud formale motiuum; ſcil. fugiendi tædium, & afflictionem quando oportet, & quomodo oportet, non indebite, & corrupte, quem rectum modum habet charitas odio oppoſita.

29 Secundo *argui.* Quia rectitudo, qua priuat homicidium v.g. eſt tantùm rectitudo iuſtitiæ, & rectitudo qua priuat odium Dei eſt rectitudo charitatis, quia iſta peccata non priuant omni rectitudine omnium virtutum, ſed tantùm rectitudine virtutis ſibi oppoſitæ, ſed iſta non ſemper debetur actui; ergo. *Minor.prob.* Quia illa rectitudo debetur actui, quam deberet homo exercere, ſi in illo actu non peccaret, ſed multoties quando homo peccat non tenebatur facere oppoſitum actum, verbi gratia iuſtitiæ, vel charitatis, quia non ſemper currit præceptum exercendum iſtas virtutes, quando homo peccat contra illas: ergo ſtat benè quod peccet, & non teneatur ad oppoſitum actum; vt ſi quando non currebat præceptum amandi Deum, odio habeat illum. Si autem non teneretur, non eſt illi actui debita illa rectitudo, ſiquidem illa eſt debita ad quam tenetur. Et dato quod tunc curreret præceptum affirmatiuum operandi actum bonum, tamen eius tranſgreſſio non fit per actum commiſſionis, ſed omiſſionis, omiſſio enim eſt, quæ frangit præceptum affirmatiuum. Nunquam ergo datur præceptum ponendi, rectitudinem actui prauo commiſſionis. Et dato, quod eſſet præceptum, non tamen obligaret in iſto actu ſingulari ponere rectitudinem, ſed ſufficeret quod in aliquo:

Confirm. Quia in illo actu peccati nulla remanet bonitas [illegible] om, & malum non ſunt ſimul forma[illegible] eodem actu (vt *ſequent. artic.* dicemus) & ſi aliquid bonitatis remanet, 30
vel eſt tantùm naturalis bonitas, vel obedientialis ad moralem, ſicut in cadauere ſolum manet potentia obedientialis ad vitam. Non tamen autem ſufficit, vt ille actus dicatur priuatus rectitudine ſibi debita; quia ſi nullam retinet bonitatem moralem, erit priuatus rectitudine in facto eſſe, non in fieri, quia vt dicit *Sanct. Thom.* infrà *Quæſtione* 73. *art.* 1. illa eſt priuatio in facto eſſe, quæ nihil retinet de forma oppoſita, ſi ergo peccatum nihil retinet de bonitate morali, nihil retinet de forma oppoſita, & ſic manebit priuatus rectitudine in facto eſſe. Vnde ſequitur; quod omnia peccata ſint paria, quia priuationes in facto eſſe ſunt æquales, vt docet *D. Thom. loco citato.*

Denique Confirmatur: Quia ſequeretur omne 31
peccatum formaliter eſſe omiſſionis, quia importat carentiam rectitudinis ſibi debitæ; ergo in ſe paſſiuè eſt carens rectitudine, non autem actiuè cauſat illam, & ſic eſt omiſſio, quia non agendo; ſed in ſe recipiendo, & patiendo carentiam rectitudinis, priuationem habet. Vnde vlterius ſequitur, quod peccata in eadem materia extreme contraria, vt prodigalitas, & auaritia ſunt eiuſdem ſpeciei, quia carent eadem rectitudine, ſcilicet liberalitatis.

Reſpond. Rectitudinem debitam illi actui non 32
oriri ex eo quod teneatur quis præcepto affirmatiuo illum actum elicere, quia vt probat argumentum poteſt quis peccare contra charitatem, aut iuſtitiam etiam tempore quo non currit præceptum affirmatiuum. Præterquam quod præceptum affirmatiuum violatur omiſſione, non commiſſione; quando autem aliquis facit peccatum commiſſionis, ille actus caret rectitudine, & illi erat debita, & tamen non violat tunc præceptum affirmatiuum, qui commiſſione peccat, poteratque abſtinere ab actu ſi vellet ſine peccato, quod non poſſet ſi curreret præceptum affirmatiuum. Quare in peccato commiſſionis ille facit contra præceptum negatiuum. Et dicitur eſſe debitum illi actui rectitudinem oppoſitam non debito affirmatiui præcepti, & debito directè impoſito ipſi actui, poſſet enim abſtinere ab illo, & non facere, ſed debito conſecuto ex præcepto negatiuo. Nam hoc ipſo quod in materia iuſtitiæ datur præceptum negatiuum non furandi, & in materia charitatis præceptum negatiuum non habendi odio Deum, conſequitur quod ſi velit operari in illa materia iuſtitiæ debeat operari ſecundum regulas rationis, ne faciat contra illud præceptum negatiuum.

Itaque directè non tenetur abſolutè facere il- 33
lum actum iuſtitiæ, & ſi non currit hoc præceptum affirmatiuum, ſed ſi velit in illa materia operari, ex hac ſuppoſitione tenetur adhibere regulas rationis propter præceptum negatiuum, quod frangeretur ſi operando in illa materia, nõ operaretur ſecundùm illas regulas, ſic enim peccatũ cõmiſſionis faciet, quod eſt contra præceptum negatiuum. Per ſe ergo tale præceptum obligat quis non faciat contra legem in illa materia, ſed ex conſequenti, & per neceſſariam illationem ortam ex ipſo præcepto obligatur adhibere

hibere rectitudinem non abſolutè, ſed ſi velit facere actum: præceptum autem affirmatiuum non ſub conditione præcipit vt ſi velit operari, ſic faciat, ſed abſolutè præcipit, vt faciat. Præceptum autem negatiuum directè præcipit vt non faciat tale opus in illa materia. Ex conſequentia autem præcipit quod ex ſuppoſitione quod velit in ea materia operari, rectè operetur, quia aliàs faceret contra præceptum negatiuum. Vnde non requiruntur hic duo præcepta alterum negatiuum alterum affirmatiuum, ſed vnicum negatiuum ſufficit, quod directè tangit prohibitionem actus, ex conſequenti autem obligat, vt ſi velit in ea materia operari, rectè operetur, quia aliàs non ſeruaretur præceptum negatiuum, vnde hoc ipſo quod obligat ad ſui obſeruationem, obligat ad hoc ſecundum.

34 Ad *primam Confirmat. Reſp.* Concedendo quod actus malus nihil retinet de bonitate oppoſita, ſicut ægritudo in ſe nihil retinet de ſanitate: aliud enim eſt quod ſubiectum habens ægritudinem poſſit retinere aliquid de ſanitate, vt ſi eſt æger pedibus, poteſt eſſe ſanus oculis, aliud quod ipſummet ægritudo, aut ipſummet peccatum poſſit aliquid retinere de oppoſita forma. Hoc ſecundum non eſt verum, ſed peccatum hoc ipſo quod eſt actus prauus, & priuatus rectitudine, nihil in ſe retinet de bonitate morali.

35 Cùm *autem inſtatur*: Quod ſi ita eſt priuatus ille actus rectitudine debita: habebit priuationem in facto eſſe; & non in fieri, *negatur conſequentia*. Non enim conſiſtit priuatio in facto eſſe in hoc ſolùm quod vna forma oppoſita nihil in ſe includat de alia qua priuatur, ſed in hoc quod priuat aliqua forma diſponente, & habente ordinem ad vlteriorem aliam formam, ſicut diſpoſitio ad formam ſubſtantialem, ſanitas ad vitam. Et quando priuatio eſt circa formam mediam, ſeu diſpoſitiuam, relinquit autem formam vlteriorem, & ordinem ad illam, quem non totaliter tollit, tunc illa priuatio poteſt habere magis aut minus, quia poteſt magis, vel minus relinquere de ordine ad formam vlteriorem: ſicut ægritudo licèt tollat ſanitatem, & relinquat ſubiectum non ſanum, quia tamen relinquit vitam, quæ eſt radix ſanitatis, & poteſt plus vel minus accedere, & diſponere ad tollendam illam, vel ad relinquendam, ideò reſpectu huius formæ radicaliter ſolum ſibi oppoſitæ dicitur ſuſcipere magis & minus, non quia ſanitatem aliquam ſit neceſſe relinquere ſaltem in ea parte corporis, in qua eſt ægritudo. Sic peccatum eſt ægritudo animæ, & opponitur virtuti, ſeu regulationi rectæ immediatè, mediatè autem ipſi rationali naturæ quæ eſt radix regulationis illius. Et ita peccatum dicitur ſuſcipere magis & minus, ſecundum quod magis vel minus diminuit de ipſa inclinatione naturæ, & opponitur ſynderesi, atque naturali ipſi legi, quam totaliter non poteſt extinguere. Ipſi autem regulationi, & rectitudini actus in ſe totaliter opponitur, eamque euacuat ſicut ægritudo, ſanitatem in ea parte in qua eſt ægritudo, licèt non euacuet vitam. Et ſic non oportet quod relinquat aliquid bonitatis moralis in actu, ſed ſufficit quod relinquat aliquid de radicali bonitate morali, ſcil. ipſam naturam rationalem, eiuſque inclinationem ad bonum, quam non extinguit peccatum.

Nec eſt ſimile de cadauere, aut corpore mortuo, vel de aëre tenebroſo, quia in corpore mortuo nulla relinquitur inclinatio, neque principium vitæ, ſed omnino principium vitæ extinctum eſt, neque in aëre eſt aliquod principium efficiendi lucem, quia hoc ſolùm eſt in ipſo luminoſo. Quod autem in corpore mortuo ſit potentia obedientialis ad vitam, & in aëre diafaneitas ad recipiendam lucem, non eſt ad rem, quia neutrum horum facit debitum, neque inclinationem ad formam illam priuatam per principium habendi illam, & ſic non habet priuationem in fieri, ſed in facto eſſe ad talem formam. Si autem non totaliter tollat lucem, vt vmbra, hæc ſuſcipit magis & minus, quia ſolùm tollit ſplendorem intenſum lucis, non totaliter ipſam lucem. De quo amplius dicetur infra circa *Quæſtio.* 73. Et ſic non ſequitur quod peccata ſint paria, quia licet omnia priuent bonitate ſibi oppoſita, & regulatione debita actui, tamen quia in aliqua materia eſt priuatio rectitudinis magis diminuens, magiſque oppoſita ipſi inclinationi naturali, & legi naturali per ſynderesim propoſitæ quam in alia; ideò magis dicitur vnus actus priuatus rectitudine legis naturalis, quam alius, & vnum peccatum non æquale alteri.

36

Ad ſecundam Confirmationem Reſpond. Peccatum non dici peccatum omiſſionis ex ſola carentia rectitudinis, quam deberet habere, ſed dicitur peccatum omiſſionis ex carentia actus, quia ſcilicet non facit, aut non volt, peccatum autem commiſſionis ex poſitione actus, qui priuatur rectitudine ſibi debita. Omittere enim eſt non agere quando poteſt, & tenetur: committere verò eſt agere quod non debet, & ideò illa contrariatur præcepto affirmatiuo, hæc præcepto negatiuo. Et penes hoc diſtinguuntur peccatum commiſſionis, & omiſſionis, non penes carentiam rectitudinis debitæ, quæ vtrique communis eſt. 37

Ad id verò quod dicitur de ſpeciebus prodigalitatis, & auaritiæ, & aliarum quæ ſunt extremè contrariæ, *Reſpond.* Quod licèt illæ priuationes videantur phyſicè eiuſdem ſpeciei, tamen moraliter ſunt diuerſæ. Phyſicè enim attenditur priuatio, & carentia alicuius formæ penes realem ablationem entitatis illius. Et ſic cum vtrumque vitium extremè contrarium tollat eandem virtutem in ſua entitate, ſicut & omnia peccata mortalia entitatem eandem gratiæ, ex hac parte priuationes illæ phyſicæ conueniunt. At verò moraliter attenditur priuatio penes rationem voluntarij, & motiui regulantis per rationem; fundatur enim illa priuatio, & imputatur homini vt voluntaria, & ſic deſtruit virtutem, quæ etiam voluntaria eſt. Et quia ratio voluntarij, & motiuum eius diuerſum eſt in prodigalitate, & auaritia; ita & priuatio illa vt moralis, & ſecundum ordinem, & habitudinem ad diuerſas cauſas, vnde originatur, diuerſa eſt, ſicut dantur diuerſæ maculæ peccatorum in eodem homine, quaſi diuerſæ vmbræ cauſatæ à diuerſis corporibus impedientibus lucem. 38

Diuerſitas autem vmbrarum, & priuationum peccati, non ſolùm attenditur penes rem priuatam entitatis in ſe, verbi gratia, gratiam, aut virtutem, ſed ex parte fundamenti, & cauſæ, ſeu motiui voluntarij, vnde cauſatur vt moralis, & peccaminoſa ſit.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Actus Internus poſſit eſſe ſimul bonus, & malus moraliter?

1 CONſtat *ex dictis* moralem ſpeciem ſupervenire actui entitatiuè conſiderato quaſi accidens illius, quia ſicut in artificialibus materiæ naturali, quæ elaboratur per artem ſuperueniunt figuræ, vel formæ, aut habitudines conſecutæ per artem, ita in moralibus ſupponitur entitas actus phyſica, & ſuperadduntur reſpectus ad obiecta, vt regulata regulis rationis penes quos moralis ſpecies conſtituitur, quæ tamen comparatione ad phyſicam entitatem actus accidentaliter comparatur ſicut dixit *D. Thom. ſupra q. 1. art. 3. ad tertium*, vbi inquit: *Quòd fines morales accidunt rei naturali, & è conuerſo.* Quare cum in eodem actu poſſint concurrere plures ex his moralitatibus, quæ accidentaliter ſe habent comparatione ad phyſicam entitatem actus, verbi gratia, plures bonitates, vel malitiæ vt ex obiecto, ex fine, ex circumſtantiis, meritò veniunt duo inquirenda. *Alterum:* An poſſint in eodem actu inueniri, ſimul bonitas & malitia, non quidem ex eodem principio deſumptæ, ſed ex diuerſis, vna ab obiecto, altera à fine, vel circumſtantiis? *Secundum eſt*; An in eodem actu poſſint plures ſpecies morales ex æquo concurrere, ita quod immediatè ponatur ſub duabus ſpeciebus moralibus, ſicut idem corpus recipit duo accidentia non ſubordinata inter ſe, vt colorem, & frigus? Et communiter iſtæ ſpecies deſumuntur ex fine, & obiecto, quando ſimul concurrunt in eodem actu. Nam duplex obiectum in eadem linea morali non poteſt ex æquo ſimul concurrere in eodem actu. Circunſtantia autem ſi dat ſpeciem actui primo, & per ſe eſt quia tranſit in conditionem obiecti, vt *ſeq. Diſput.* dicemus. Si verò non dat ſpeciem primo, & per ſe, ſed conſtitutam ſupponit, illa quæ ex circumſtantia deſumitur, ſolùm accidentaliter ſe habet. Quare communiter iſte concurſus duplicis ſpeciei in eodem actu prouenit ab obiecto, & fine, quia finis etiam eſt obiectum reſpectu actus interioris, ſeu imperantis, & inde deriuatur, & participatur ad actum exteriorem. De primo ergo Dubio diſputabimus in *hoc art.* de ſecundo in ſequenti.

2 Igitur *Difficultatis* propoſita *in præſenti artic.* procedit quando in eodem actu concurrit bonitas ex obiecto, & malitia ex fine, vel è contra; ſicut quando aliquis dat eleemoſynam ex motiuo vanæ gloriæ tanquam ex fine, aut quando quis furatur vt det eleemoſynam, vbi finis eſt bonus, & obiectum malum. Difficultas eſt An maneat ibi ſimul bonitas, & malitia ortæ ex diuerſis motiuis; An ſola ſpecies alterius, vel quæ tandem ſpecies maneat? *In qua Difficultate* eſt Alquorum Sententia, quod idem actus prout egreditur ab agente in illo caſu poſſit ſimul eſſe bonus, & malus ex illis diuerſis principiis. Hæc ſententia attribuitur *Ægidio in 2. diſt. 36. quæſt. 2. art. 3.* ſequitur *Lorca hic diſp. 28. Granados Tract. 9. Diſput. 9. & tract. 14. diſp. 1.* & Alij Recentiores, & *Scotiſtæ*. Attribuitur etiam *Caietan. in hac quæſt. 18. art. 8. & 9. & Tomo Opuſc. Tract. 17. Reſponſionibus Reſponſione 13.* Alij etiam eam ſequuntur, qui cum eodem *Caiet. infra quæſt. 55.* tenent poſſe virtutè elicere actum malum ex fine extrinſeco, verbi gratia eleemoſynam, ieiunium propter inanem gloriam; conſequenter dicunt illum actum eſſe in duplici ſpecie morali, altera bona, altera mala.

Fundamentum ſumitur in primis ex authoritate *Diu. Thom.* qui in hac *Quæſt. 18. artic. 4. ad tertium*, inquit: *Quòd nihil prohibet actui habenti vnam prædictarum bonitatum deeſſe aliam, & ſecundum hoc contingit, actionem quæ eſt bona ſecundùm ſpeciem ſuam, vel circumſtantias ordinari ad malum finem, vel è contra.* Et fit ponderatio in illo verbo *Habenti vnam prædictarum bonitatum*; ergo ſupponit *D. Thom.* quod actus retinens vnam bonitatem deficit ei alia; ergo deficientia vnius bonitatis non tollit, quin maneat aliqua bonitas in actu, & ſic erit ſimul bonus, & malus ex diuerſis motiuis: illa enim deficientia ſufficit vt actus malus ſit, quia malum ex quocunque defectu. Et *art. 7.* ſeq. dicit: *Quod quando obiectum non eſt per ſe ordinatum in aliquem finem, ſed per accidens ſe habet ad illum, tunc eſt in duabus ſpeciebus, ſicut accipere alienum per accidens ſe habet ad eleemoſynam.* Ergo quando finis diſparatè ſe habet ad obiectum, benè poteſt concurrere duplex ſpecies bona, & mala in eodem actu. Denique in *Quæſt. 2 de Malo art. 4. ad ſecundum*, concedit, quod actus malus non poteſt benè fieri, ex quo enim actus malus eſt non poteſt eſſe integrum bonum, ſed actus bonus poteſt malè fieri, quia non requiritur quod ſit integrum malum, ſed ſufficit quod ſit particulariter malum. Et poſuerat exemplum in eleemoſyna quando fit propter inanem gloriam; ergo poteſt idem actus ſimul eſſe bonus & malus, quando ex ſua ſpecie malus non eſt. 3

Fundamentum ex ratione deſumitur. Primò: Nam cum quis dat eleemoſynam propter inanem gloriam, vel reddit debitum vxori in loco ſacro, ille finis non deſtruit bonitatem ex obiecto, nec deprauatur actus in ſe, aliàs ille actus haberet duplicem malitiam, aliam ex fine, ſcilicet inanis gloriæ, aliam ex obiecto deprauato, ſcilicet ex eleemoſyna vitiata, cum tamen hoc ſit impoſſibile, quia illa eleemoſyna deprauata eſſet contra miſericordiam; non eſt autem contra illam, quia potiùs miſericordiam operatur in pauperem. Et qui furatur vt tribuat eleemoſynam non committit duplicem malitiam, quin potius ille finis, & bona intentio diminuunt de malitia furti; ergo non habet ille actus duplicem malitiam, ſed vnam tantùm; retinet ergo ſuam bonitatem, aliàs ſi illa deſtrueretur, loco illius ſubrogaretur malitia. 4

Confirmatur *à ſimili*: Quia in naturalibus poteſt

poteſt idem ſubiectum retinere bonitatem quoad aliquid, & malum quoad aliud, vt ægrotare pedibus, & non manibus, habere pulchros oculos, & deformes aures, vel malum, aquam carere frigore, & habere humiditatem quæ ſibi eſt bona. Quare ergo repugnabit eundem actum ſecundum vnam rationem, aut motiuum in adæquatum eſſe bonum, & ſecundùm aliud, malum? Licèt enim ad integrum, & perfectum bonum, & perfectum dictamen prudentiæ totum illud requiratur, non tamen vt vere, & in re dicatur retinere aliquid bonitatis, & non totam amittere.

6 Secundo Fundatur hæc Sententia in aliquibus exemplis, in quibus actus virtutum procedunt ex malo fine, & tamen verè procedunt à virtute: ergo aliquam bonitatem moralem habent. *Patet. Conſeq.* Quia à virtute à qua procedunt ſub ratione formali virtutis, & motiuo bono procedunt; ergo illi actus aliquid bonitatis retinent, ſcilicet procedere à virtute ſub illo motiuo. *Anteced. prob. Variis Exemplis.* Nam in virtutibus moralibus, qui reſtituit alteri quod debet ex malo fine vt noceat alteri cum illa pecunia, nihilominus facit actum iuſtitiæ in reſtituendo, & iudex qui innocentem liberat ex vana gloria, & qui deuote audit, vel dicit miſſam vt videatur ab hominibus, faciunt actum iuſtitiæ, vel religionis, quia adimplent præceptum, quo tunc tenentur, quod adimpleri non poteſt niſi actu bono, non actu malo. *Similiter* qui accedit cum attritione ſupernaturali ad Sacramentum Confeſſionis, & ſimul vt captet inanem famam apud confeſſarium, illa attritio eſt ex prauo fine, & tamen eſt actus virtutis, quia eſt ſupernaturalis, & ſufficiens ad iuſtificationem in ſacramento; ergo benè poteſt aliquid eſſe bonum ex obiecto, & vitiari ex fine, *Item* in virtutibus Theologicis, cum quis aſſentitur veræ fidei, illamque confitetur propter idem motiuum vanæ gloriæ, vel vt complaceat Principi, ſeu propter aliam cauſam temporalem, talis actus ex fine quidem eſt peccatum vanitatis, ſed tamen ex obiecto eſt verè, & propriè actus fidei ſupernaturalis, vt patet manifeſtè, quia per illum actum aſſentitur rebus fidei propter teſtimonium diuinum, & Eccleſiæ propoſitionem, in tantùm quod ſi iſte ceſſet antea infidelis, per talem aſſenſum, etſi factum ex vana gloria, fidelis remaneret, & tanquam catholicus deberet reputari, ergo talis actus eſt verus, & ſupernaturalis aſſenſus fidei, ergo eſt actus virtutis ſupernaturalis. *Denique* voluntas ſuſcipiendi baptiſmum, vel tolerandi martyrium coniuncta fini vanæ gloriæ ſufficit ad conſecutionem iuſtificationis, & gloriæ; ergo eſt actus virtutis, alias non eſſet diſpoſitio ad graatiam, & ex alia parte eſt malus ex fine vanæ gloriæ; ergo non repugnat eundem actum ſimul eſſe bonum & malum.

7 Nihilominus *dicendum eſt*: Eundem actum, non poſſe ſimul eſſe bonum & malum moraliter, ita vt ex obiecto bonus remaneat, & ex circumſtantia ſit malus. Hanc ſenaentiam plures ſequuntur Authores præſertim *Thomiſtæ*, vt videre eſt apud *Gregorium Martinez in hac quæſt.* 18. *art.* 4. *dub.* 4. & *quæſt.* 19. *art.* 1. *dub.* 2. ſequuntur *Monteſines hic diſputatione.* 23. *quæſt.* 5. *Curiel.* ſuper *quæſt.* 18. *art.* 6. *dub.* 1. *Corneiæ diſp.* 5. *dub.* 2. *Suarez hic diſp.* 8. *ſect.* 1. *Vazquez diſput.* 70. *cap.* 2. & ex Antiquis *Ga-*

Ioan. à S.Thoma in 1. 2ª. *D.Thom. Tom.I.*

briel in 2 *diſtinct.* 40. *quæſtio.* 1. *artic.* 2. & *Gregor. diſtinctio* 42. & 43.

Et *poteſt intelligi* hæc Sententia generaliter tam de actu interiori, ſeu elicito à voluntate, quàm exteriori, ſeu elicito ab alijs potentijs, vel ſolùm de interiori, & à volūtate elicito. Secundò poteſt intelligi de actu habente ſimul bonitatē & malitiā, vel etiam habente ſucceſſiuè, ita vt prius ſit actus bonus, deinde ſit malus, manente eodem numero actu etiam ſi actus interior ſit. In præſenti non diſputamus modo in hoc ſecundo ſenſu, eſt enim ſpecialis difficultas infra *Diſp.* 11. tractanda, An idem actus interior poſſit ſucceſſiuè fieri de bono malus, vel è contra eodem actu numero manente in entitate ſua; An verò debeat entitatiuè actus mutari ſi mutatur actus internus moraliter. Nam de actu externo certum eſt poſſe eundem actum fieri modo malè, modo benè ſucceſſiuè, vt qui comedit carnes die non prohibito, & continuat tempore quo iam currit præceptum, & tamen comeſtionis actus eſt idem. Hoc enim non difficilè intelligitur in actu externo, in quo moralitas ſiue bona, ſiue mala ſolùm habetur per extrinſecam denominationem ab actu interiori deriuatam. In ipſo autem actu interno non currit hæc ratio, quia moralitas illius ſumitur per ordinem ad obiectum (vt ſæpè dictum eſt) & talis ordo diſſolui non poteſt, niſi diſſoluatur entitas actus cui infixa, & innata eſt illa habitudo, & ordo ad obiectum etiam in linea morali. 8

Quapropter de hac Quæſtione nihil agimus in præſenti, ſed tota difficultas eſt de ipſa bonitate, & malitia, quando ſumitur ex diuerſis motiuis, & principiis in eodem actu. An ita opponantur, quod vna deſtruat aliam, ita vt idem actus non poſſit ſimul admittere illas duas moralitates alteram bonam, alteram malam, etiamſi vna oriatur ab obiecto, alia à circumſtantiis, vel fine, quæ ſunt diuerſa principia, ſed taliter ſe habeant malitia, & bonitas, quod vna deſtruat aliā, nec ſimul in eodem actu poſſint manere, illudque denominare, ſed illa etiā, quæ eſt ex circumſtātiis deſtruat eam, quæ eſt ex obiecto; An relinquat? Et quoad hoc non facimus differentiam inter actum internum, & externum etiam ſi ab externa potentia eliciatur, quia cum in externo actu deriuetur bonitas, vel malitia ab interiori, à quo fit denominatio moralis, ſi in interno non reperitur ſimul bonitas, & malitia, ſed vna extinguit, & tollit aliam, non poteſt in exteriori actu compati ſimul vtraque denominatio, quia hæc ex interiori, & non aliter debet prouenire, & ibi non inuenitur vtraque ſimul ergo neque in exteriori. 9

Sic *ergo* Noſtra Sententia, & Concluſio ſumitur meo videri clarè ex *D. Thom.* cuius doctrina eſt in hac *quæſt.* 18. *art.* 5. quod circumſtantia quandoque ſumitur, vt differentia eſſentialis obiecti, & tunc poteſt dare ſpeciēm actui morali. *Et hoc* (inquit) *oportet eſſe quandocumque circumſtantia tranſmutat actum de bonitate in malitiam, non enim circumſtantia faceret actum malum, niſi per hoc quod rationi repugnat.* Quæ doctrina *D.Thom.* vniuerſalis eſt pro omni circumſtantia mala (vt *ſeq. Diſp.* expendetur) omnis enim circumſtantia mala tranſmutat actum de bono in malum, abſolutè enim malus actus eſt, qui ex circumſtantia eſt malus, quia ad malum ſufficit quicunque defectus. Non eſt autem poſſibile, quod circumſtantia 10

tranſeat in conditionem obiecti, niſi deſtruat bonitatem, quæ ex obiecto ſumenda erat; ſi enim relinquit bonitatem ex obiecto deſumptam, iam relinquit ſpecificationem moralem ex illo, quia ex obiecto ſumitur ſpecificatio etiam in moralibus; ergo circumſtantia adueniens manebit in ratione circumſtantiæ, quia ſupponit ſpecificatiuum, & conſequenter eſſentiam conſtitutam in tali ſpecie; ergo accidentaliter ſe habet.

11 Si *ergo* omnis circumſtantia mala adueniens actui ex obiecto bono tranſit in conditionem obiecti, vtique tranſit in conditionem ſpecificatiui. Vel ergo deſtruit ſpecificatiuum bonitatis, & ſic habemus intentum, quod non compatitur ſimul ſpeciem boni, & mali; vel conſtituit aliud ſpecificatiuum in illo actu, & ſic habebit actus duplex obiectum ſpecificatiuum, & duplicem eſſentiam, ſeu ſpeciem, quarum vna non cõparatur ad aliam, vt ſpecies accidentalis, ſed æquè eſſentialis, quod in ſententia *Diu. Thom.* eſt impoſſibile, cum vni actui non poſſit aſſignari niſi vnum obiectum adæquatum, duo autem æquè immediata, & adæquata non poteſt intelligi, niſi multiplicando actus. Et prætereà hæc ſpecies ſecunda non ſe haberet, vt circumſtantia primæ, neque accideret illi, ſed eſſet æquè immediata cum illa, cum tamen illi actui eleemoſynæ accidat eſſe ex circumſtantia vanitatis, multò magis quam eſſe ex fine charitatis. Quomodo autem *D. Thom.* appellet illam ſpeciem diſparatam ſupra expoſuimus *Diſp. præced.* eſt enim diſparata, ſed deſtruens priorem, non relinquens immunem.

12 Similiter D. Thom. in hac *q. 19. art. 2. ad* 2. dicit, *Quòd velle bonum quando non debet, ſi referatur ad volitum, tunc voluntas non eſt boni, quia velle facere aliquid quando non debet fieri, non eſt velle bonum.* Sed illud volitum eſt obiectum; ergo ſi non eſt bonum quando voluntas vult illud tempore quo non debet, talis ergo circumſtantia *quando*, quæ eſt circumſtantia temporis deſtruit bonitatem voliti, quia facit quod voluntas ſit non boni; ergo deſtruit bonitatem moralem obiecti. Circunſtantia ergo mala ſufficiens eſt deſtruere obiectum bonum, ſeu bonitatem obiecti; ergo non remanet actus ex obiecto bonus, & ex circunſtantia malus. quia pugnat malitia circunſtantiæ cum bonitate obiecti, ſeu deſtrui illam. *Nec D. Thom.* ſolùm dicit quod talis actus non eſt bonus, ſed dicit, quod ex parte voliti *velle bonum quando non debet, non eſt velle bonum*; ergo ipſum volitum, ſeu obiectum eſt quod manet non bonum, & non ſolùm actus manet malus. Circunſtantia ergo mala quæ eſt *quando non debet*, deſtruit obiectum, ſeu volitum bonum.

13 Denique *Diu. Thom.* in eadem *Quæſt.* 19. *art.* 6. dicit: *Quòd actus prout in genere moris impoſſibile eſt quod ſit bonus, & malus malitia morali, ſi tamen ſit vnus vnitate natura & non vnitate moris, poteſt eſſe bonus & malus.* Sed actus tàm ex parte obiecti, quàm ex parte finis, & circunſtantiæ eſt actus prout in genere moris, quia moralitas ex vtroque principio ſumitur, ſcilicet ex obiecto, & circumſtantiis, ergo impoſſibile eſt quod ex obiecto ſit bonus, & ex circunſtantia malus, ſi prout in genere moris non poteſt eſſe bonus, & malus. Et loquitur ibi *D. Thom.* de actu morali exteriori: ergo eius doctrina fortiùs curris in actu morali interiori, qui magis intrinſecè moralitatem habet, quam actus exterior.

Et *Fundamentum* huius deſumitur ex hoc: Quod 14
quando malus finis, vel circumſtantia adiungitur obiecto bono, talis circumſtantia, & finis coniungitur obiecto, & afficit illud, quia iſta duo finis, & obiectum, ſeu circumſtantiæ appetuntur cum aliqua ſubordinatione, & quatenus vnum afficitur ab alio, & fundatur in illo, eo quod circumſtantiæ appetuntur vt accidentia annexa ipſi obiecto, quia accidentia eius ſunt, & ſic nunquam ſeorſum ab obiecto appetuntur, ſed vt aliquid illius, ſicut accidentia ſunt aliquid ſubſtantiæ, eique inhærent, & quando obiectum appetitur ex malo fine, vtique appetitur vt ſubordinatum illi, & cauſatum ab illo, quia finis cuius eſt, finis autem ſemper habet influentiam in id quod ſubordinatur illi, & ex motiuo eius appetitur, ſed obiectum quantum vis in ſe ſit bonum, ſi tamen induit motiuum malum ex fine, & influentiam, atque ſubordinationem ad finem prauum, itemq; connexionem cum malis accidentibus, ſeu circumſtantiis, quarum redditur ſubiectũ, & à quibus denominatur, hoc ipſo redditur malum, & deſtruitur eius bonitas obiectiua; ergo non manet ſimul bonum, & malum. *Conſeq. patet*: Quia ſi vnum deſtruit aliud non poſſunt ſimul manere. *Minor verò prob.* Quia licet obiectum ſecundum ſe, & abſtrahens a tali fine, & circumſtantiis non ſit malum, tamen vt fundans mala accidentia, & ſubordinatum malo fini non poteſt eſſe bonum, neque conformari rationi, ſiquidem ratio non ſolum dictat, quod circumſtantiæ malæ non fiant, ſed etiam quod non ſubordinetur illis, aut fini prauo aliquid bonum.

Et *Ratio eſt*: Quia bonum fieri ex motiuo ma- 15
lo non eſt bonum, nec conforme rationi, & bonum fieri malè non eſt bonum, eſt enim præbere materiam ipſi malo; & ſic eleemoſyna vt facta ex vana gloria iam non eſt eleemoſyna formaliter, ſed eſt materia in qua exercetur vana gloria titulo eleemoſynæ, licet habeat effectum eleemoſynæ, quantum ad ſubleuationem neceſſitatis. Sed quando aliquod bonum fit ex malo fine fit ex malo motiuo, quia finis dat motiuum faciendi, & quando fit ex mala circumſtantia illud bonum non fit benè, ſed malè; ergo fit contra rationem; ergo iam illud bonum ſic veſtitum non fit conformiter ad rationem, ſed contra illam: *quia malum ex quocumque defectu.* Vnde rectè dixit *Ambroſ. Epiſt. 84. ad Demetriadem*: *Inflatio & ambitio, & propriorum bonorum ſuperba oſtenſio poſſunt deſtruere eleemoſynas, poſſunt euacuare martyria, ſi & magnas opes amore quis humanæ laudis effundat, & ſæua ſupplicia non ea fortitudine, quam Deus tribuit, ſed ea quam de ſe præſumpſit, excipiat.* Si deſtruitur eleemoſyna: ergo non manet bonitas eius. Quare iam illud bonum veſtitum fine, aut circumſtantia mala, bonum non manet, ſed præbens materiam mali, & hoc nũquam eſt bonum, ſed deſtruitur in genere morali, quia non manet regulatum, neque ſubiectum regulis moris, ſi ſolum manet vt præbens materiam malitiæ, ſic enim eſt conducens ad malum, ſicut eleemoſyna hîc & nunc fit vt conducens ad vanam gloriam. Quod autem accipitur vt conducens ad malum, non iam ſub regulis rationis fit, neque vt bonum, ſed vt pertinet ad malum, & extra regulam boni.

Dices: Fit vt bonum inadæquatè, non vt bonũ 16
ex omni parte, & ſic licet trahatur ad finem, & motiuum malum, vel ad circumſtantiam malam

tamen

tamen in ſe adhuc retinet aliquam conſiderationem, & partialitatem bonam, & ſic eſt minus bonum, aliquid tamen boni babet. *Sed contra,* Quia vt ſit partialiter, & inadæquate bonum, debet deriuari, & ſubordinari regulæ bonæ, & excludere à ſe ſaltem partialiter malum, & dictamẽ malum, ſed illud partiale bonum, & inadæquatũ ſubiicitur dictamini malo; ergo non manet bonũ. *Anteced, probatur*, Quia illa eleemoſyna, vel ieiunium ob vanam gloriam accipitur vt conducens hic & nunc ad illum finem prauum, ſed illa conducentia non deriuatur niſi à prauo dictamine; ergo etiam partialiter, & materialiter ſumptum illud bonum deriuatur, & regulatur per dictamẽ defectuoſum; ergo excludit etiam partialiter regulas rationis, ita quod actu non regulent illud bonum eleemoſynæ, ſed ſolum eſt in potentia capax vt reguletur, ſi malo fini nõ deſeruiat: quod non eſt in odio Dei, & aliis ſimilibus, quæ nec capacitatem habent vt benè regulentur, & alicui bono fini ſubiiciantur.

17 Et *hinc Sumitur* Conformatio & Ratio à priori, ſimulque explicatur differentia inter artificialia, & moralia ex hac parte, Quod in moralibus homo ita operatur quod omnia, quæ in actu inueniuntur ſubordinantur vni fini quantumcũque partialiter, & inadæquatè conſiderentur, eo quod moralia ſumuntur per ordinem ad finem in quãtum aliquis mouet ſe ipſum, & operatur modo humano, & voluntario, & ſimiliter bonitas moralis ex integritate, & concurſu omnium requiſitorum reſultat, non ante datur. Vnde cum non poſſit operari ex duobus finibus non ſubalternatim poſitis, nec poſſit integritas reſultare ſi aliquid deficit, relinquitur quod quando agit ex aliquo fine, illi ſubordinari debeant omnia, quæ in tali actu continentur; & quando iſte finis eſt malus in ſe, aut aliqua praua circumſtantia afficitur, ita quod ex illa malus reddatur, omnia quæ in actu ſunt accipiuntur vt deſeruientia tali fini, & ſic non poſſunt regula rationis ordinari, quia contra regulam rationis eſt, vt aliquid faciat, aut velit voluntas vt deſeruiens, aut conducens malo fini, & ſimiliter non reſultat integritas, quæ ſola eſt bonitas moralis. Vnde id quod alias eſſet bonum, fit non bonum per hoc quod malo fini deſeruiat. Similiter ſi finis ſit bonus, ſed materia, aut circũſtantia ei deſeruiens ſit mala, finis ille in munere, & officio finis redditur malus, quia finis non ſolum eſt illa entitas ad quam ordinantur media, ſed etiam virtualiter ipſa media continet, & vim habet mouendi ad illa, & ad omnia quæ ad finem ſe habent. Si ergo mouet, & ordinat ad ſe id quod malum eſt, virtualiter ille finis eſt malus, quia cauſat, & mouet ad malum, & eſt radix illius. Inficitur ergo finis alias bonus, ſi id quod malum eſt ei ſubordinatur, quia redditur virtualiter continens, & cauſans malum, & quaſi radix illius.

18 Denique *Conf.* ab inconuenienti, Quia ſi idem actus poſſet ſimul eſſe bonus, & malus moraliter, ſequeretur eundem numero actum poſſe eſſe meritorium, & demeritorium, punibilem & præmiabilem ſimul, quod eſt abſurdum, cum in beatitudine vbi præmiantur actus, nihil pœnæ, & ſupplicij inueniri poſſit etiam accidentaliter. *Sequela prob.* Quia ſi ille actus manet cum bonitate morali ſaltem partialiter, & inadæquatè, pro illa parte qua manet bonus, non eſt punibilis, & demeritorius, ſed laudabilis, & præmiabilis, & poteſt procedere à ſubiecto exiſtente in gratia, etiam ſi habeat adiunctam vanam gloriam, vel aliam malitiam venialem: ergo poterit præmiari ſupernaturali præmio ſaltem accidentali pro ea parte, qua bonus manet. *Anteced. probatur. Tum,* quia meritum ſequitur ad bonitatem actus tanquam propria paſſio, & demeritum ad malitiam, vt docet *D. Thom. in hac quæſt. 21. art. 3.* Ergo ſi manet, & non deſtruitur bonitas moralis in illo actu, manet & non deſtruitur eius propria paſſio, quæ eſt meritum, & ſi manet bonitas ſaltem partialiter, & inadæquatè, manebit eodem modo meritum partialiter, & inadæquatè; cur enim priuabitur illa partiali ratione meriti, ſi non priuatur partiali bonitate? id enim quod ſufficit ab illo actu tollere & deſtruere rationem meriti partialis, cur non ſufficiet tollere bonitatem partialem, ſiquidem ratio meriti per aliquid oppoſitum deſtructiuum tollitur? Ergo per idem tolli, & deſtrui poterit partialis ratio bonitatis. *Tum etiam*, quia ille actus pro ea parte qua eſt bonus ſaltem inadæquatè, eſt gratus Deo, & placet illi, quia non poteſt odio habere quidquid bonum, & honeſtum eſt. Si autem ſibi grata eſt, & placet illa bonitas actus, & à ſubiecto grato facta (ſi non ſit adiuncta niſi peccato veniali) vtique valet aliquid apud Deum, multum enim valet quod gratum eſt Deo, ergo meretur aliquid apud Deum, ſi enim nihil mereretur apud ipſum, nihil etiam valeret, & ſic gratum ei non eſſet.

Quod *ſi dicas*; Ad meritum non ſufficere, 19
quod aliquid ſit bonum quomodocumque, & ſecundum quid, ſeu partialiter, ſed quod ſit bonum ſimpliciter, & adæquatè, ſeu ex nulla parte vitiatum, & inquinatum. quia vt dicitur Apocalypſ. 21. *Nihil inquinatum intreibit in ea,* id eſt, in gloriã: ille autem actus, licet ex vna parte ſit bonus, ex alia tamen habet aliquid vitij, & ſic non intrabit in Regnum Cœlorum, nec præmiabitur.

Contra eſt: Quia vel illud inquinamentum, 20
quod ex parte habet ille actus, euacuat totam rationem meriti, etiam quæ poteſt correſpondere bonitati illi partiali, vel non euacuat illam partialem rationem meriti, ſed relinquit. Si relinquit; habemus intentum, quia iam ille actus pro ea parte, qua eſt bonus habebit rationem meriti ſaltem partialiter, & ſic habebit etiam ſuum præmium in gloria, & pro alia parte punietur. Si autem euacuat totam rationẽ meriti, etiam quæ illi partiali bonitati poterat correſpondere; ergo etiã euacuabit rationem bonitatẽ partialis, quia quod eſt ſufficiens deſtruere propriam paſſionem, cur non ſufficiet deſtruere ipſam naturam? Sicut qui deſtruit calorem vt octo deſtruit ignem, & qui deſtruit riſibile, deſtruit rationale. Meritum autẽ eſt propria paſſio actus boni vt bonus eſt. Quod vero dicitur, *nihil inquinatum intrabit in regnum Cælorum.* Verum eſt, in quantum inquinatum, Sed ſi ille actus remanet ex parte bonus, pro illa parte inquinatus non eſt, & ſic pro illa parte debebit præmiari in Regno Cœlorum. Vel ſi illa inquinatio eſt talis, quod excludit ab illo actu omne meritum, & quod non poſſit intrare in Regnum Cœlorum, cur non etiam excludet bonitatem ipſam moralem, quæ in actu eſt radix, & principium ratione cuius conuenit quod ſit meritorius?

Fundamenta Oppoſita Conuelluntur.

21 AD *Primum Fundamentum* oppoſitæ Sententiæ ex locis *D. Thom.Reſp. Ad primum* locum ex *Quaſt.*18.*art.*4.*Reſp.*Quod quando dicit: *Quod actioni habenti vnam prædictarum bonitatum contingit deeſſe aliam*,ly *habenti* non importat ſenſum compoſitum, quaſi velit dicere ,quod ſimul retineat, ſeu habeat bonitatem vnam, & defectũ alterius, ſed facit ſenſum diuiſum, quod habenti vnam bunitatem quantum eſt ex ſe , cootingit deeſſe aliam , ſed taliter , quod iſte defectus non compatiatur illam buniratem , ſed deſtruat, licet ex ſe illam deberet habere , ſi ille defectus non obſtaret:ſicut ſi dicamus , quod habenti ſanitatẽ contingit diſtemperati humores , ſed hoc ipſo quo diſtempetantur, deſtruitur ſanitas. Vnde illud verbum *Habenti*,non cogit ,quod intelligatur in ſenſu compoſito , ita quod ſimul vna bonitas habeatur,& alia deſit,cum moralis bonitas ex integritate conſurgat,vnde fracta integritate , non conſurgit,ergo non manet bonitas moralis , ſed ſolum principium aliquod ex quo conſurgeret,ſi non adiungeretur defectus, quod eſt virtualiter tantum manere;cũ preſertim *D.Thom.* aliis locis à Nobis citatis doceat circumſtantiam malam tranſire in rationem obiecti , atque adeò ipſam bonitatem obiectiuam deſtruere.

22 Ad *ſecundum locum* ex *art.*7. Iam ſupra *Diſp. præced. art.* 4. ponderauimus , quo ſenſu ibi *D. Thom.* loquatur. *Nunc breuiter Dicimus,D.Thom. in illo articulo* duo docere. *Primum*,quod aliquando poteſt vnus actus habere finem extraneum, ſeu diſparatum. *Secundum*; quod aliquando actus eſt in duplici ſpecie , altera ex obiecto , altera ex fine.Pro hoc ſecundo non affert *D.Thom.* exemplum de furante propter eleemoſynam , ſed pro primo,ſcilicet vt oſtendat, quomodo actus poſſit habere finem extraneum,ſeu diſparatum.Nam re vera eleemoſyna finis extraneus eſt reſpectu furti, ſed tamen bonitas illius finis deſtruitur à malitia furti,quia talis finis fit principium, & cauſa illius mali medij;ſicut è contra etiam ex malo fine obiectum deſtruitur,quia tranſit in conditionem obiecti. Dicitur autem finis eſſe extraneus alicui actui,quando ab illo per ſe actus talis non dependet,ſed poteſt ſine illo fieri, ſiue in ſua bonitate,ſiue ſine illa.Sed tamen talis finis aliquãdo deſtruit obiectum in ratione morali,& è conuerſo , quando vnum eſt malum , & aliud bonum, quia tunc non manet, integritas omnium requiſitorum ad bonum morale:& hoc eſt deſtrui bonitatem, quia illa in integritate conſiſtit.Si verò vtrumque tàm finis , quam obiectum ſit bonum, vel vtrumque malum , licet vnum ſit alteri extraneum, ſeu diſparatum, quia poteſt vnum poni ſine altero, tunc actus ponetur in duplici ſpecie, ſed altero eſſentiali, ſcil.quæ eſt ex obiecto, altera accidentali,quæ eſt ex fine,ſeu circumſtantia(vt ſupra *citato loco* tractauimus)vt qui furatur propter mœchiam, qui ieiunat, vt poſſit reſtituere,vel propter pœnitentiam.

23 Ad *tertium locum* Reſp. Quod illa differentia *D. Thom.* inter actum , qui eſt ex ſpecie ſua malus , & qui eſt ex ſpecie ſua bonus , quod ille non poteſt benè fieri , hic autem poteſt malè fieri , quia non requiritur quod malum ſit integrum , ſicut cum eleemoſyna fit propter vanam gloriam;ſufficienter explicatur per hoc,quod iſte actus bonus poteſt malè fieri , ſed deſtruendo bonitatem , & non in ſenſu compoſito retinẽdo illam. At verò actus , qui ex ſpecie ſua malus eſt, non poteſt fieri bonus ex quocumque fine , vel circumſtantia bona illi adhibita etiam in ſenſu diuiſo, & deſtruendo malitiam, quia quod bonũ eſt, corrumpi poteſt ex aliquo defectu , cum bonum ſit ex integra cauſa. Quod autem ſemel eſt corruptum corruptione tangente principia eſſentialia , & ſpecificatiua , ita quod obiectum ex ſe malum ſit, non poteſt ab extrinſeco reddi bonũ, ſed ſolum ſi natura illa , & obiectum corrumpatur , quod fieri non poteſt , cum obiectum ex ſua natura ſit probibitum, & malum,quia ex ſua natura opponitur regulis rationis.Vnde cum bonum reſultet ex integra cauſa , & hoc obiectum non poſſit vnquam reddi bonum ob intrinſecam malitiam, non poterit ex illo bonum fieri.

Ad *Fundamenta* ex ratione Reſpond. *Ad primum* negatur antecedens. *Ad probat.* Dicitur Aliquos exiſtimare, quod in illo caſu, quo quis propter eleemoſynam furatur , aut reddit debitum vxori in loco ſacro, ipſum actum, qui alias eſſet bonus , affici duplici malitia, ſcil. furti vitiantis, eleemoſynæ vitiatæ , irreuerentiæ ſacrilegij , & indebiti vſus vxoris. Tunc enim non manet vera eleemoſyna , ſed inſtrumentum, vel adiutorium furti. *Sed tamen veriſimilius videtur*, non duplicari ibi malitias , nec aliam dari diſtinctam à furto , ſed eandem malitiam furti magis extendi ad vitiandum ea, quæ ſibi coniunguntur, & alias bona eſſent,ſi non vitiarentur à furto.Et ſic pertinent reductiuè ad ſpeciem, & peccatum furti, quaſi aliquid materialiter ſibi adiunctum, ſibique deſeruiens. Nec enim illa largitio eleemoſynæ aliam malitiam habet , quam ipſius furti, ſeu conducere ad furtum, illique adiungi, & non eſt contra aliud præceptum , & regulam rationis, quam quæ verſatur circa furtum; ergo neque aliam habet malitiam. Dicitur autem illa largitio eleemoſynæ eſſe contra præceptum furti, non directè , & formaliter , ſed reductiuè, & ex conſequenti , quia hoc ipſo quod prohibetur furtum, prohibetur ex conſequenti , ne propter aliud bonum, faciamus furtum , aut vt aliquid adiuuans , & conducens ad furtum à nobis fiat, quia qui probibet principale, prohibet & acceſſorium.

25 Cum *autem Inſtatus* , Quod furtum diminuitur ex bono fine adiuncto, ſicut & mala intentio finia diminuitur ex bonitate medij , aut alterius circumſtantiæ. *Reſp.*Diminui malitiam illam non ex parte operis , & quaſi intrinſecè , & per coniunctionem poſitiuam bonitatis , ſed ex parte operantis , & extrinſecè,aut quaſi negatiuè, quia ſcilicet operans ex bono fine, aut cum bona circumſtantia non habet ita deprauatam voluntatem , ſicut qui ex mala intentione , & mala circumſtantia operatur.Vnde manet illud opus minoris malitiæ ſaltem negatiuè , quia non afficitur illis malitiis , quæ ſibi poſſent adiungi , in ſe tamen, & quantum ad ſpeciem intrinſecam furti non diminuitur, nec habet poſitiuam bonitatem moralem ſibi adiunctam.

29 Quod *ſi Vrgeas* : Quia ſi ille finis alias bonus manet vitiatus , vel illud obiectum ex circumſtantia adiuncta malum ſit , ſiue id ab extrinſeco habeat , ſiue non , tamen ſemel vitiatum non poterit iam diminuere malitiam operis

operis etiam ex parte operantis, quia quod in ſe iam non eſt bonum, ſed vitiatum, & caret rectitudine morali, quomodo poteſt diminuere malitiam in operante, vel in opere, ſed ad ſummum relinquet opus in ea malitia, quam ex ſe habet, nec addens, nec minuens.

27 *Reſp.* Quod illa intentio, vel opus bonum cum vitiatur ex circumſtantia mala adiuncta, dicitur diminuere malitiam non ratione bonitatis formalis, quam retineat, & coniungat cum malitia, ſed ratione virtualis bonitatis, quam de ſe [illegible], & ad quam inclinat ex vi obiecti ſecundum ſe conſiderati, licet ab extrinſeco impediatur, & vitietur: ſicut in corporibus mixtis dicitur vnum corpus eſſe minus graue altero, & diminui in eo grauitatē, quia prædominatur elementum minus graue, non quia ibi maneat tale elementum formaliter, & actualiter, vel leuitas, aliqua formalis, ſed quia remanet virtualis leuitas aut virtualiter elementum minus graue, ideſt, virtus aliqua ipſius elementi, ex qua cauſatur minoratio illa grauitatis. Sic in præſenti bonitas eleemoſynæ, v. g. coniuncta furto vitiatur à furto, & tamen diminuit furti malitiam, non quia maneat formaliter aliquid bonitatis moralis, ſed quia voluntas illa, vel intentio manet virtualiter bona in quantum attingit obiectum de ſe exigens, aut inclinans ad bonitatem, licet ex impedimento extrinſeco illam non habeat, nec maneat regulatum illud obiectum regulis rationis, quia hæc regulatio conſurgit ex integra cauſa; ideſt, ex concurſu omnium requiſitorum ad moralem bonitatem, quorum aliquod hic deficit, & ideò actu non habet illam bonitatem, ſeu regulationem, ſed ſolum in potentia, & in virtute quantum eſt ex parte alicuius requiſiti, & hoc ſufficit ad minuendam malitiam ſaltem extrinſecè, & negatiuè, quia non ex omni parte eſt malum.

28 Ad *Confir. Reſp.* Quod in rebus naturalibus; aut artefactis, quæ componuntur ex diuerſis partibus actualibus, aut quantitatiuis, non repugnat in vna eſſe defectum, & non in altera, licet totum ex his reſultans non ſit perfectum, ſed partem defectuoſam retineat, tamen defectus vnius partis non ſemper vitiat alium, quia iſtarum partiū perfectio, aut vitium non conſiſtit in reſpectu, aut tendentia, & ſubordinatione earum circa vnā regulam, aut finem ita quod id, quod eſt in vna conducat, & ſubordinetur rationi alterius, ſed quælibet habet ſuam conſtitutionem abſolutam, nec eius perfectio aut conſiſtit in ordine & reſpectu ad alteram, vel ad finem vtriuſque. At verò in actu morali bonitas moralis conſurgit ex concurſu omnium quæ ad moralem bonitatem requiruntur, & hæc in reſpectu, & regulatione conſiſtit, & non in ſola abſoluta entitate in ordine ad ſe. Vnde hoc ipſo quod vnum ex his requiſitis coordinatur, aut ſubordinatur alteri, & habet reſpectum ad illud, ſi illud eſt malum, vitiatur [illegible], quia conducit ad illud, vel adiuuat, aut quomodo illi coordinatur, aut ſubordinatur. Cum autem per ipſum reſpectum vnius erga aliud conſurgat malitia, aut bonitas, fit inde [illegible] quod alias de ſe eſſet bonum, variato reſpectu, & ſubordinatione ad malum vitietur reſpectiuè, & hoc ſufficit ad malitiam moralem, ideoque non manet bonitas moralis etiam inadæquata, & ex parte vnius, ſi in eo introducitur reſpectus, aut coordinatio ad id quod eſt malum. Quod non currit in naturalibus, & artificialibus, vbi perfectio, & bonitas alicuius partis poteſt ſaluari in abſoluta perfectione ſuæ qualitatis, vel quantitatis, aut aliorum accidentium, & vitiari per defectum eorum, nec tamen ex ſolo reſpectu, aut coordinatione cum alia parte defectuoſa, illa pars dicetur mala, ſed ex eo quod abſolutè habet, vel non habet in ſe, ideoque poteſt manere bonitas, & perfectio vnius partis cum defectu alterius.

Ad *ſecundum Fundamentum* conſtans ex pluribus exemplis *Reſp.* Negando ante. *Et dicimus* non poſſe actum malum etiam ex circumſtantia procedere à virtute formata, & perfecta, ſeu regulata per prudentiam, vt eius propria, & intrinſeca ratio poſtulat (vt latius tractamus infra *Diſp.* 14) nec a virtute aliqua ſupernaturali. Nam virtus moralis hoc ipſo quod virtuosè procedit dirigitur à prudentia; nec poteſt ſine dictamine prudētiæ operari, alias procedet ſine ſua debita regula, quod eſt non procedere virtuosè. Prudentia autē diſponit de omnibus circūſtantiis ad actum illū pertinentibus ſecūdum rationem, & ſic non permittit actum fieri cum circūſtantia, aut ſine malo aduertenter. Quod ſi non aduertat inuincibiliter, non nocet, neque vitiatur inde talis actus, ſi vincibiliter, & cū negligentia, hoc ipſo deeſt prudentia, ſeu dictamen prudens. Quod ſi facta ſufficienti diligentia ſequatur mala circumſtantia, hoc ipſo non nocet, ſed materialiter ſolum mala erit. Similiter actus fidei ſi ſupernaturalis ſit: procedit ex ſupernaturali auxilio, quod etiam ad credendum requiritur, & hoc includit gratiā excitantem, & adiuuantem, vt ex *Tridens. Seſſ. 6. cap. 5.* colligitur. Gratia autem excitans, cum teneat ſe ex parte intellectus, proponit obiectum modo ſupernaturali, & cum ſpeciali concurſu, & illuſtratione diuina; ergo multo magis repugnat quod per talem excitationem proponatur dictamē defectuoſum, quam per prudentiā; ſi autem fieret actus cum mala circumſtantia, aut ſine fieret cum dictamine defectuoſo, quod vtique à gratia excitante procedere non poteſt, quia ſic attribueretur Deo, ex cuius ſpeciali gratia excitante formatur illud dictamen.

Quare *ad primum exemplum* de eo qui reſtituit propter malum finem, aut ieiunat propter vanam gloriam, *Dicimus* Illū actum prout egreditur à voluntate, non procedere à virtute iuſtitiæ, etſi in ordine ad alterum in externa recōpenſatione tribuat æquale, & impleat debitum; & præcepto legis ſatisfaciat. Aliud eſt enim quod actus ille ſit virtuoſus, & bonus moraliter etiam in exercitio, & à virtute iuſtitiæ, vel temperantiæ procedat, aliud quod debitum externū iuſtitiæ adimpleat, & materiam, de qua eſt præceptum legis *Dicimus ergo* quod actus ille non eſt bonus moraliter, neq; à virtute procedit in exercitio, quia non benè fit, neq; ſecundū regulas rationis. Et tamen debitum iuſtitiæ, & legis adimplet, quia ex parte materiæ, & obiecti bonum facit, & ſic in ordine ad ipſum elicientem malus eſt actus, & ita ſimpliciter eſt malus, in ordine ad proximum, vel in ordine ad legislatorem bonus eſt materialiter tantum, non formaliter, quia lex non præcipit ipſum modum faciendi internè in iſtis præceptis externis, ſed ſolū quod illa actio exterior liberè fiat; neque alter qui læſus eſt reſpicit in actione modum, quo fiat ab eliciente, ſed damni reparationem, & adæ-

quationem.

qñationem eius,quæ ſibi fit.Quare non reſpiciunt illa bonum actum bonitate virtutis;ſed bonitatem materiæ, & actionis externæ; vnde ſufficit materialiter eſſe bouum illum actum in genera morali non formaliter.

31 Et *cum dicitur*: Quod præceptum non poteſt impleri,niſi bono actu,*diſtinguo*:quãdo præceptũ eſt ſolum de actu externo quoad ſubſtantiam,ſeu materiam ipſius actus,*nego*,quod debeat impleri bono actu bonitate morali, ſed ſolum bono effectu,ſeu bona materia, & ſubſtantia actus externi, quia hoc ſolũ cadit ſub præcepio. Quando autẽ præcipitur non ſolum actus externus, ſed etiam internus,nec ſolum ſubſtantia actus,ſed etiã modus,vt ſcil.virtuosè fiat,& benè,tunc oon impletur per ſolam exhibitionem actus externi boni, ſeu boni effectus, ſed etiam boni actus moralis, & benè moraliter eliciti. Sed tamen modus iſte virtutis, vt rectè notat *S. Thom. infra Quæſt.* 100. *art.* 9. non cadit directè,& per ſe ſub lege humana,ſed ſolum ſub lege diuina,quæ non ſolum præcipit ſubſtautiam actos virtuoſi quoad actum externũ, ſed etiam quod recta intentione, & virtuosè fiat, nec in omnibus præceptis id iubetor,ſed in illis quæ diſpoinĩt de interiori rectitudine hominis, & de his quæ pertinẽt ad directionẽ cordis,& ad ipſam iuſtificationẽ, & munditiam interiorem, vt credere, ſperare, diligere, pœnitere, non mæchari in corde, non concupiſcere rem alienã,&c. Quare benè poteſt aliis præceptis ſatisfieri non per actum moraliter bonũ in ſe,& ſimpliciter,ſed per actum exhibẽtem externã materiã,& ſubſtantiam actus boni,etſi ex parte ipſius elicientis malè,fiat & ſine bona moralitate.

32 Ad *illud exemplum* de accedente com attritione ſupernaturali ex motiuo vanæ gloriæ, *Dicimus*, aliud eſſe quod pœnitens accedat cum motiuo vanæ gloriæ, aut cum adhæſiooe ad aliud peccatum veniale ex parte operantis, aliud quod ipſamet attritio ex parte operis oriatur ex motiuo vanæ gloriæ, vel illam habeat pro circũſtantia.Primum benè poteſt contingere,ſed tunc erũt duo actus valde diuerſi,& diſparati ſimul cõcurrentes in eodem ſubiecto,ſcil.affectus vanæ gloriæ erga Confeſſarium, vel erga alios, ſiue quilibet alius affectus ad peccatum veniale,& vera attritio de aliis peccatis, & tune verè iuſtificabitur pœnitens,quia affectus ad peccatom veniale, vel etiam cõmiſſio actualis illius non impedit effectum ſacramenti quoad iuſtificationem.Secundũ verò omnino ſtare non poteſt, quod ſcil.aliquis in elicienda ipſa contritione moueatur ex motiuo vanæ gloriæ,aut illam habeat pro circumſtantia.Hoc omnino impoſſibile eſt:quia illa attritio eſt ſupernaturalis, vtpotè diſpoſitio ſufficiens ad gratiam cum ſacramẽto;ergo oritur ex gratia excitante,& adiuuãte ſpeciali,& ſupernaturali Dei concurſu.Quomodo ergo poteſt oriri ex motiuo malo,& vitiari circumſtantia mala,cum dictamen eius ſit ex gratia excitante,quæ multo magis excludit quaicumque circumſtaotias malas, quam prudentia quælibet virtuoſa?

33 Et *Præterea* non poteſt idẽ actus æque primo fieri ex duobus motiuis ita diſtãtibus,ſcil. ex vana gloria, & ex motiuo pœnitentiæ, & expiandi peccata, quia quantumcumq; inadæquatè conſiderentur,non poſſunt in aliquo tertio vniri,vt ille actus vni fini ſubordinetur, & per modũ vnius fiat,ſine qua vnione actus ille non habebit vnitatem. Nec rurſus poteſt vnum ex his motiuis alteri ſubordinari,quia ſi motiuum pœnitentiæ ſubordinetur vanæ gloriæ, non pœniteret vt opportet, quia non mouetur ex aliquo ſupernaturali, ſcil.ob metum gehennæ,vel amiſſionem beatitudinis, ſed ex vana gloria,aut alio motiuo temporali deteſtatur peccatum. Si autem vaoam gloriã ſubordinat pœnitẽtiæ,id eſt impoſſibile;quia peccatũ veniale non eſt capax vt referatur actu, vel virtute in bonum finem(vt ſup.*Diſp.* 1. diximus.) Ergo talis actus non poteſt ſupernaturaliter fieri, & com mala circumſtantia, & vnus eſſe.Quare ſi quis tentaret attritionem habere,ſeu deteſtationẽ peccati ex motiuo vanæ gloriæ, is neque pœnitẽs eſſet, neq; gratiam conſequeretur, ſed *pœnitendo peccaret*, vt de Iuda inquit *S. Leo Papa*.

Ad *Exempla* de Actu Fidei. *Reſp.* eodem modo. 34
Nam in fide poſſumus diſtinguere externũ actũ confeſſionis fidei, vel internum aſſenſum illios. Aſſenſus internus vix, aut ne vix quidem poteſt fieri propter vanam gloriam, aut tẽpotale lucrũ, cum actus ille vt internus nemini pateat,niſi ſoli Deo,atque adeo ex illo,quatenus internus eſt,nõ poteſt intendi vana gloria. Poteſt tamen aliquis ex intentione vanæ gloriæ, aot adulationis, vel ambitionis,externam fidei coofeſſionem imperare, ſed illa non indiget interno aſſenſu fidei, ſed ſola externa ſimulatione per probationem verborum.Quare ex eo quod qois faciat coofeſſionẽ fidei propter vanam gloriam non cogimur talem confeſſionem dicere quod procedat à fide, & ſit veræ fidei confeſſio, nec per illam recuperatur habitus fidei ſi perditus ſit per infidelitatẽ, quia habitus fidei ſupernaturalis non recuperatur per ſolam confeſſionem externam, ſed per internum aſſenſum,& obedientiam ad fidem.

Quod *ſi quis* hanc fidem, & aſſenſum internũ 35
habeat ſupernaturalem,& confeſſionem ſimiliter ex ipſo aſſẽſu fidei ortã, ſed ſimul habeat affectũ vanitatis, aut adolationis ex tali ſuſceptione, & confeſſione fidei. *Dico* quod illa concomitanter ſe habet,& ex parte operantis,neque ex parte ipſius operis, & actus fidei, ſicut de attritione ſupernaturali dictum eſt,& hoc modo fatemur poſſe ſimul in eodem operante fieri confeſſionem fidei ex ſupernaturali fide ortam, & ſimul oriri motum vanæ gloriæ de oſtentatione talis confeſſionis: *Nã ſuperbia etiam bonis operibus inſidiatur vt pereant*, vt dicit *Auguſt.* in Regula, ideſt, *Epiſt.* 109. Hoc tamen non eſt habere actum virtutis ortum ex vana gloria, aut vanam gloriam oriri, & procedere à virtute,ita quod actus ſit ſimul bonus & malus, ſed vanam glotiam habere pro obiecto,& materia actuum virtutis,vt obſeruat *S. Thom. infra Quæſt.* 55. *art.* 4. *ad quintum*,& ſic in eodem operante erit actus fidei bonus, & hic præbebit materiam,& occaſionem vanæ gloriæ, tanquam actui diſtincto, & concomitanter ſolum ſe habenti ex parte operantis. Cæterum quod ex parte operis, & ipſius actus fidei ſupernaturalis ſe immiſceat motiuum vanæ gloriæ, aut malæ circumſtantiæ eſt impoſſibile propter rationes ſupra adductas,neque per talem actum recuperabit fidẽ perditam, quia non credit pro- vt opportet ex motiuo ſupernaturali, & cum ea firmitate,quam poſtulat aſſẽſus fidei. Licet enim ad actum fidei non requiratur quod ſit ex motiuo charitatis,& propter Deum ſummè dilectum, id enim ſolum pertinet ad fidem viuam, ſeu formatam,tamen pertinet ad aſſenſum fidei,vt ſit ita firmus quod ſoli teſtimonio diuino innitatur,&

diuinæ

diuinæ veracitati, nec ibi aliud motiuum tempo-
rali miſceatur ex quo moueatur ad credendum,
& ſine quo non crederet, quia ſi ita ſe habeat,
non credit firmiter firmitate ſupernaturali, &
conſequenter non reſtituit, nec recuperat fidem.
Dices: Licet verum ſit, quod ſi iſte credat prop-
36 ter motiuum temporale v. g. ob vanam gloriam,
vel complacentiam Principis, tali affectu quod
niſi illud motiuum non intercederet, non crede-
ret, non elicit aſſenſum fidei ſupernaturalis, tamé
poteſt credere ſolum ob teſtimonium, & verita-
tem Dei dicentis quantum ad rationem forma-
lem credendi, ex vanitate autem moueri non tá-
quam ex ratione formali credendi, ſed tanquam
ex cauſa impulſiua, vt fidem acceptare velit, &
ſic ille actus quoad ſpecificationem erit ex diui-
no teſtimonio, quoad exercitium autem hîc &
nunc moueri poteſt ad exercendum iſtum actum
ex aliqua vanitate, ſicut Sacerdos poteſt deuo-
tios dicere. Miſſam, quia auditur à talibus perſo-
nis, & prædicator feruentius prædicare vbi magis
auditur, & æſtimatur.
37 Confir. Quia ille qui ſic credit ſi ante erat in-
fidelis non manet in errore, ſiquidem deteſtatur
errorem videns vera eſſe fidem ea Catholicam, &
diſſentit errori; ergo non manet in illo; ergo ſi ex
vanitate adiuncta non elicit aſſenſum fidei, neq;
erit fidelis neq; infidelis, quod eſt impoſſibile; er-
go fidelis erit, & ſimul vanus. *Denique confir.* Quia
ſi ille qui habet talem aſſenſum, & confeſſionem
fidei ſimul cum vanitate non elicit actum, neque
confeſſionem veræ fidei, à quo ergo habitu elici-
tur illa confeſſio, & ille actus fidei? Si quidem ip-
ſe non credit propter teſtimonium humanum,
neque ex propria electione ſicut hæreticus, ſed
propter teſtimonium Dei, & Eccleſiæ propoſi-
tionem ſicut Catholicus, ergo non poteſt elici
ille aſſéſus niſi ex fide diuina, non obſtante quod
adiungatur illi motiuum vanitatis, aut alterius
malæ circumſtantiæ.
38 *Reſp.* Quod ſi ille qui aſſentitur rebus fidei ex
ſolo motiuo teſtimonij diuini credit non autem
ex motiuo vanitatis, licet illud motiuum conco-
mitetur, dico quod tunc credit fide ſupernatura-
li, & non vitiatur ille actus ex motiuo vanitatis,
ſed ſolum illud motiuũ vanitatis habet pro ma-
teria, & obiecto actum virtutis, ſicut qui ſuperbit
de bonis operibus à ſe factis, aut de virginitate
ſeruata; tunc enim illa virtus, aut ille bonus actus
non vitiatur à vanitate, nec habet illam pro cir-
cumſtantia, ſed ſolum virtus, aut bonus actus eſt
materia de qua iſte ſuperbit, ſeu vanus eſt. Non eſt
autem vanitas, finis vel circumſtantia vitians id
quod ſolum ſe habet vt materia de qua ſuperbit,
ſicut qui vanus eſt de pulchritudine, vel inflatur
de ſcientia, nec enim pulchritudo, aut ſcientia
redditur mala moraliter ex vanitate, quæ de ipſa
habetur tanquam de materia. Eadem autem ratio
eſt quod aliquis ſuperbiat de bono opere à ſe
facto, vel quod modo concomitanter fit, ſi de il-
lo tanquam de obiecto, & materia ſuperbiat, quia
non ex hoc vitiatur talis actus, ſed bonus manet,
eo quod iſte actus ſupponitur factus ante vani-
tatem, & ſuper illum vanitas cadit, non cum va-
nitate eſt elicitus, licet de illo tanquam de mate-
ria, vel obiecto aliquis euaneſcat.
39 Idem eſt quando quis facit eleemoſynam
propter Deum, vel bonum proximi, & tamen
de illa tanquam de materia vanitatem habet. Ex
hoc enim non habet influentiam illa vanitas in
talem materiam, quia quod aliquis ſuperbiat de
aliqua perfectione, vel operatione tanquam de
materia & obiecto, nihil in illa ponit, nec re-
quiſitionem eius addit, vel minuit, ſed totum
quod in illa eſt, ſupponit, & ſic præcedit vani-
tatem, & extrinſece ſe habet ad eam. Solum er-
go poteſt vana gloria, vel alius finis, & circum-
ſtantia vitiare actum, quando habet influentiam
in illum, ſiue dando motiuum ſicut finis, ſiue ex
parte obiecti voliti ſe tenendo vt circumſtantia,
ita quod feratur in totum illud voluntas, & tali
actu attingatur.
Sic ergo Dicimus: Quod qui aſſentit rebus fi- 40
dei ſimul cum vana gloria ſolum dupliciter po-
teſt procedere. *Primo* quidem habendo actum fi-
dei, & vanam gloriam purè concomitanter, licet
ſuperbiat de ipſo actu fidei à ſe elicito tanquam
de materia vanitatis. Et tunc vtrumque coniun-
gitur purè concomitanter ex parte operantis,
ſed non ex parte operis, quia non influit in illud,
nec vitiat illud, quia præſupponit illam vt ma-
teriam, non ſub illa elicitur. *Secundo* habendo
actum fidei cum vana gloria influente in ipſum-
met actum, & tenente ſe ex parte ipſius operis,
& non purè concomitanter ex parte operantis.
Et tunc vana gloria ſe habet vt motiuum, aut
impulſiuum ad eliciendum actum fidei, vel vt
circumſtantia volita in obiecto illius actus. *Si
primo modo* procedat voluntas non vitiatur actus
fidei ex illa pura concomitantia vanæ gloriæ
quia non influit in talem actum, ſed ſolum actus
ille ſe habet vt materia circa quam verſatur vana
gloria, aut de qua habetur, & materia vanæ
gloriæ non vitiatur ex illa. *Si ſecundo modo* pro-
cedat voluntas, vitiatur actus, & non remanet
fides ſupernaturalis, etiam ſi ſolum ſit ex vani-
tate tanquam ex cauſa impulſiua, quia ſi tali
modo ſe habet, quod non aſſentiret fidei, niſi
propter illud motiuum, manifeſtè ille actus non
eſt fidei ſupernaturalis (vt diximus) quia non eſt
ex teſtimonio diuino firmiter apprehenſo, ſed
ſolum vi ſubiicitur, & fouetur motiuo tempora-
li, aut malo, & ex hac parte infirmatur moti-
uum infallibile fidei, quia non vtitur illo ſim-
pliciter, vt hic & nunc. Cuius ſignum eſt, quia
talis, ceſſante illo temporali motiuo vanitatis,
aut fauoris temporalis Principis, aut ambitio-
nis, non crederet; ergo ſi credit non eſt fides
ſupernaturalis, quia magis diligit gloriam ho-
minum, quam Dei.
Si autem ille reuera eſt diſpoſitus credere etiá 41
ſine vanitate, aut ſine alio motiuo temporalis
commodi, ſed ſolum ob diuinam veritatem, &
teſtimonium, excitatur tamen, & impellitur hîc
& nunc ad eliciendum actum fidei ob vanitatem,
vel aliud temporale commodum vt ex cauſa im-
pulſiua, ſi talis ratio, & motiuum influit in illum
actum, non poteſt reddi ille actus fidei ſuperna-
turalis, eo quod motiuum ſupernaturale, & actus
ſupernaturalis debet eſſe ex gratia excitante, &
de ſe ille actus fidei eſt principium iuſtificationis,
aut poteſt eſſe quantum eſt de ſe. Repugnat au-
tem quod principium iuſtificationis, & actus or-
tus à gratia excitante fiat ex influentia, & moti-
uo peccati, quia hoc motiuum non poteſt
ſubordinari illi gratiæ, nec ordinari ad illam
iuſtificationem, & ſic eſſet actus ſimul ſubor-
dinatus duplici fini, ſeu motiuo non ſubor-
dinato inter ſe, ſed æquè primo diuerſo. Si
verò illud motiuum vanitatis non influit in
talem

talem actum, ſed purè concomitanter ſe habet, & ſolum ex parte operantis, ſiue quia ſuperbit de illomet actu ſupernaturali, vt de materia & obiecto, ſiue quia ſolum eſt quædam complacẽtia vanitatis concomitans, tũc non vitiatur actus, & poterit eſſe ſupernaturalis concomitante vanitate ex parte operantis, non influente ex parte operis. Et idem eſt de Sacerdote deuotionem habente ex eo quod videtur ab aliis, aut prædicante ob æſtimationem, & auram populi, nec enim talis deuotio eſt vera, ſed ſimulata, ſi influit vanitas in opus, ſecus ſi ſolum concomitantur ex parte operantis.

42 Ad *Primam Confirmat. Dicitur*: Quod talis infidelis, ſi non credit ex fide ſupernaturali, ſed ex motiuo vanitatis elicit actum credendi, benè poteſt non manere in errore præterito, nec tamẽ eſſe fidelis ex fide ſuper naturali, & vt opportet, ſed ſolum ex fide acquiſita, aut diuertendo ad alium errorem, aut nec vnum, nec aliud credere. Itaque non eſt bona conſequentia, iſte relinquit errorem illum quem habebat, & non eſt infidelis circa talem errorem, ergo eſt fidelis fide ſupernaturali, datur enim medium; quia benè poteſt aliquis relinquere vnum errorem, & labi in aliũ vt relinquere errorem *Arrij* de Verbo Dei, quod eſt alterius naturæ à Patre, & incidere in errorem *Sabelij*, quod non ſolum eſt eiuſdem naturæ, ſed etiam eiuſdem perſonæ cum Patre. Poteſt etiam relinquere illum errorem, & ſolum credere oppoſitum ex fide acquiſita, & propter motiuum temporale, & non firmum: poteſt denique nihil de illo articulo credere, nec pro iſta parte, nec pro illa. Quare ille qui credit ex vanitate recedit ab errore, nec tamen fit fidelis fide ſupernaturali.

43 Ad *Secundam Confirmationem Dicitur*: Quod ille qui credit ex motiuo vanæ gloriæ, vel ex alio temporali, credit ex fide acquiſita, quæ vel innititur teſtimonio humano, ſicut hæreticus circa articulos quos non diſcredit, non ex fide Catholica, & ſupernaturali credit, ſed ex motiuo, & teſtimonio creato, quia ſic ſibi benè videtur, vel ſi credit ex teſtimonio diuino non erit ſub illo vt mouente modo infallibili, & ſupernaturali, ſed provt alligatum motiuo temporali, aut peccaminoſo, quod non eſt infallibile, & firmum, ſed fragile, & de ſe repugnans excitanti gratiæ, ſeu auxilio, ex cuius principio debet emanere vera fides, ſi ſupernaturalis ſit, eo quod fides in tantũ eſt ſupernaturalis in quantum eſt principium iuſtificationis de ſe, quod eſſe non poteſt, ſi oriatur ex motiuo peccati. Sicut etiam Hæreticus dicit ſe credere (vt ipſe putat) ex teſtimonio diuino in his, quæ non diſcredit, ſed tamen illud teſtimonium diuinum non eſt ſibi firmiter, & infallibiliter applicatum, eo quod non accipit illud vt propoſitum per Eccleſiam, quæ eſt firmamentum veritatis, & publicus miniſter fidei. Sic qui ex vanitate credit non credit ſupernaturaliter, quia non per modum principij iuſtificationis, ſed ex ſua vanitate, vel commodo temporali, licet enim iuſtificatio poſſit compati cum vanitate concomitanter, non tamen fieri aut oriri ex vanitate.

44 Ad *id quod* vltimo proponitur in Argumento principali de eo qui ſuſcipit Baptiſmum, vel Martyrium ſimul cum affectu inanis gloriæ, & tamen iuſtificatur. *Reſpondetur* ſicut ad id quod diximus de ſuſcipiente Sacramentum Pœnitentiæ cum attritione, & cum vana gloria, & ſoluitur per diſtinctionem datam de vana gloria concomitanter ſolum ſe tenente cum voluntate martyrij, vel baptiſmi ex parte operantis, & hæc non impedit iuſtificationem, nec vitiat illam voluntatem, vel influente in ipſum actum, & tenente ſe ex parte operis, & talis vitiat voluntatem baptiſmi, vel martyrij ſuſcipiendi, & tunc non deſeruit ad iuſtificationem, quia vt dicit Apoſtolus: *Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero nihil ſum.* 1. ad Corinth. 14. Si autem quis habeat voluntatem ſuſcipiendi Euchariſtiam, vel aliud Sacramentum viuorum ex vanitate, & peccato veniali, ſi tamen ſit in gratia, recipiet fructum ſacramenti non in vi illius voluntatis, quæ peccatum eſt, ſed quia ad fructum huius Sacramenti ſufficit eſſe in gratia vt ſibi augmentum gratiæ ex opere operato conſeratur. In Baptiſmo autem, Confeſſione, & Martyrio ſiquis non ſit in gratia, ſed in peccato, iuſtificari non poteſt, niſi habeat ſupernaturalem attritionem, quæ ſcilicet ſit motio Spiritus Sancti, non adhuc inhabitantis, ſed mouentis, vt docet *Trident. Seſſ.* 14. *cap.* 4. & hæc non poteſt haberi ex motiuo vanitatis, aut alterius peccati influente, & vitiante ipſum actum, benè tamen ſi ſolum concomitanter ſe habeat ex parte operantis.

ARTICVLVS V.

An poſſit idem Actus Moralis habere Duplicem Speciem, quæ ſimul ſit bona, vel ſimul mala?

SVppono tunc dari duplicem malitiam, vel bonitatem diſtinctam, quando eſt duplex conformitas, vel difformitas ad rationem, quarum vna non deſtruit aliam tanquam oppoſitam, neque contrahit tanquam ſuperiorem vt conſtituat vnam ſpeciem ſicut genus cum differentia, quia ſi vna deſtruit aliam, non manent duæ, ſed vna tantum. Si vna contrahit aliam, cõſpirant in vnam ſpeciem, & vna tantùm malitia, aut bonitas manet conſtans ſuis gradibus ſuperiori, & inferiori. Opportet ergo quod vt maneant duæ ſpecies bonitatis, aut malitiæ in aliquo actu, poſſit vna manere ſublata alia. Quod tunc maximè continget, ſi vtraque malitia, aut bonitas procedat ex diuerſis motiuis, aut in ſe habeat diuerſas rationes mouendi voluntatem, & coniungatur vnum motiuum, ſeu ratio mouendi cum alia, & ſic fiat actus particeps diuerſarum bonitatum, vel deformitatum, quæ in illis motiuis inueniuntur ſecundum regulas rationis. Quod in actu electionis magis apparet, in quo fertur electio in ſuum obiectum, quod eſt medium, hoc enim eſt finis operis, ſeu electionis, ideſt, terminus, ſeu obiectum in quod tendit: datur etiam in ea finis operantis ex cuius intentione mouetur ad eligendum, & ſic electio ſubordinatur illi fini, & intentioni, contrahitque ex ea ſuam bonitatẽ, vel malitiam, quia bonitas, vel malitia cõmunicatur quoties aliquis finis, vel obiectũ, aut ratio aliqua influit, vel mouet ad actũ, nõ enim talis influẽtia, ſeu cauſalitas, aut cõiunctio eſt ſine cõmunicatione 1

vnius

vnius ad alterum. Et quia cum aliqua ſubordinatione ſe habent iſti fines, vel obiecta, etiam ipſæ bonitates, vel malitiæ in actu ipſo ſubordinationem aliquam habent, & ſic ſpecies iſtæ non ex æquo conueniunt. Aliquando autem obiectum electionis, quod eſt medium per ſe, & ex natura ipſius obiecti ſubordinatur fini intento, aliquando non per ſe, ſed ſolùm ex voluntate operantis, & tunc quaſi per accidens, & diſparatè dicitur ſe habere iſte finis ad illud obiectum, & bonitas, vel malitia eius ad bonitatem, vel malitiã iſtius, non quia ſubordinationem non habeant, ſed quia non ex natura obiecti, & finis, ſed ſolùm ex voluntate operantis ſic coniunguntur, & ſubordinantur. *Exemplum primi*, ſicut actus contritionis per ſe ſubordinatur charitati, quia debet eſſe dolor propter Deum ſummè dilectum, & ſicut virtutes morales per ſe ſubordinantur prudentiæ, & dona Spiritus Sancti, ac virtutes infuſæ Virtutibus Theologicis, à quibus per ſe pendent in ordine ſupernaturali. *Exemplum ſecundi*, vt cũ quis temperatè comedit vt fortis ſit, vel vt reſtituat, vel vt pœnitentiam agat; & in operibus malis vt cum quis furatur ad hoc vt mœchetur, vel è contra. Quærimus ergo: An iſtæ malitiæ, & bonitates ſic diuerſæ coniungantur in eodem actu, quando reuera diuerſæ ſunt, & non reducuntur in vnam, & quomodo inter ſe ſubordinentur?

Diuerſæ ſententiæ.

2 VAria, & multiplex eſt in hac parte Authorũ ſententia. Reducitur autem ad duplicem ordinem. Nam primo poſſunt conſiderari plures bonitates, vel malitiæ in eodem actu abſoluè, & ex parte obiecti concurrentes. Secundo reſpectiuè, & cum ſub ordinatione obiecti ad finem, vel circunſtantiam. In primo ordine eſt duplex ſententia extremè contraria. Nam primo Aliqui ſentiunt non ſolùm poſſe bonitatem, & malitiam plurificari in eodem actu per ſubordinationem obiecti ad finem, ita quod vna ſit eſſentialis, alia accidentalis, ſed etiam quod immediatè, & ex æquo poſſit habere duas bonitates, vel malitias etiam per modum plurium, eo quod putant poſſe eundem numero actum reſpicere duo obiecta formalia ſpecificè diuerſa, & adæquata. Quod præſertim in moralibus videtur poſſe admitti: quia moralitas accidentaliter ſe habet ad entitatem phyſicam actus, non repugnat autem recipi in aliquo ſubiecto plura accidentia ex æquo, & adæquatè diuerſa, nec vnum ſubordinatum alteri, vt in corpore color, & calor, vel figura. Fundamenta huius ſententiæ poſtea in Solutione Argumentorum offeremus. Tenent hanc ſententiam aliqui ex Recentioribus Diſcipulis *Scoti*, ſed non Omnes: Aliqui enim oppoſitum putant eſſe de mente *Scoti*. Eandem ſententiam probabilem reputat *Salas Tract.7. Diſp.2. Sect.9. n.*81. Citatur etiam pro hac ſententia *Monteſinos hic diſp.* 24. *quæſt.* 4. Sed ipſe non tenet poſſe iſtas bonitates eſſe ex duplici obiecto formali adæquatè diuerſo; ſed poſſe voluntatem ferri vnico actu in plura obiecta, vel fines vt conueniunt in aliquo, & per modum vnius ſe habent, quatenùs vnus finis eſt volitus propter alterum. Hoc enim dicit ſe exiſtimare vt magis verum, licèt Aliqui ſentiant poſſe ferri voluntatem in plures fines per modum plurium, quod ipſe non admittit, vt patet legenti locum citatum *n.* 37. Vnde patet, ipſum non ſequi illorum *Scotiſtarum* Opinionẽ, qui putant poſſe voluntatem ferri in plures fines, & obiecta formalia adæquatè diuerſa, & per modum plurium, falſoque citari pro ea ſententia *Monteſinos*.

Ad *hanc* etiam ſententiam aggregari poteſt alia *Quorundam Nominalium* Opinio, qui cenſent actus morales non ſolùm ſpecie diſtingui ex diuerſo obiecto formali, ſed etiam ex diuerſo materiali, vt abſtinere à cibo & à potu ſunt diuerſa obiecta materialia, & dant diuerſam ſpeciem bonitatis moralis, & retribuere eleemoſynam in pane, vel in argento, concupiſcere ardenter diuitias artificiales, vel naturales, & alia multa ſimilia. In qua Sententia multo magis poteſt dici, quod idem actus eſt capax plurium bonitatum adæquatè diuerſarum, quia poteſt eodem actu attingi multiplex materia ſpecie diuerſa, vt in exemplis allatis patet, & in aliis multis, quæ paſſim occurrunt, vt cum aliquis vult furari argentum, & aurum, guloſus eſſe in carnibus, & in piſcibus, &c. 3

Pater *Vazquez* Sententiam tenet oppoſitam per aliud extremum, tùm in malitia, tùm in honeſtate. Nam in malitia, ſeu peccato diſtinguit de peccato quod non conſummatur interius, ſeu non requirit expreſſam volitionem obiecti, vt ſit ſpeciale peccatum, & de peccato quod interius conſummatur, ſeu requirit ſpecialem volitionem obiecti vt ſit ſpeciale peccatum. Verbi gratia inobedientia, aut odium Dei ſolent eſſe generales conditiones omnis peccati, quatenus quis auertitur à Deo dilecto ſuper omnia, & frangit eius præcepta vt autem ſit ſpeciale peccatum *inobedientia* debet eſſe volita, & Deus expreſſè haberi odio. Alia peccata ſunt, quæ ſine tali ſpeciali, & expreſſa volitione conſumantur, vt cum quis vult furari in loco ſacro, aut mœchari cum moniali, non eſt neceſſe expreſſè velle illam irreuerentiam rei ſacræ vt ſit ſpecies ſacrilegij. Et ſic dicit *Vazquez*, quod in peccatis primi generis nõ contingit eundem actum habere plures malitias, quia non poteſt idem actus expreſſè tendere in duo obiecta. In peccatis autem ſecundi generis, benè ſtat quod idem actus habeat plures malitias, quia non requiritur expreſſa omnium volitio, ſed ſufficit aliquam eſſe implicitè volitam, & includi, aut inueniri in obiecto, vel quia idem actus opponitur duplici virtuti, vel quia vult vnum malum propter aliud, vt furtum propter mœchiam Ita tenet *hic diſp.*101. *c.*4. *&* 5. 4

At verò circa honeſtatem, ſeu bonitatem actus 5 cenſet non poſſe ſimul eundem actum habere duas bonitates, erga aliquem finem, vel obiectum, ſed neceſſariò eas reduci ad plures actus, quia vnica intentione non poſſunt appeti plures fines, ſeu motiua bonitatis: & ſicut intellectus non poteſt intelligere plura ſimul, ſic neque voluntas velle. Ita habet in *Diſp.*51. *c.*3. & in Commentario *art.7. huius Quæſt.* 18. Subdit tamen exceptionem in actu adorationis, poteſt enim quis eodem actu adorare Humanitatem Chriſti Latria ob coniunctionem ad Diuinam. Perſonã & Dulia ob excellentiſſimam ſanctitatem creatam, quia vtroque iſto titulo poteſt fieri adoratio etiam interna.

In *ſecundo ordine*, in quo conſiderantur plu- 6 res malitiæ, vel honeſtates actus cum ſubordinatione vnius ad alteram, quæ præſertim relucet, quando vna malitia, aut bonitas oritur ab obie-

cto,alia ex fine,ſeu ex fine operis,& operantis, vt cum quis dat eleemoſynam non ſolùm propter honeſtatem ipſius eleemoſynæ,ſed etiam propter pœnitentiam, aut propter charitatem, Variæ etiam ſententiæ Authorum ſunt,, quæ oriuntur ex diuerſo modo ſentiendi circa bonitatem finis,& mediorum, de quo egimus ſupra circa *Quæſt.8.diſp.5.* Aliqui enim volunt totam bonitatem ſumi ex fine,in mediis autem non inueniri bonitatem,niſi materialiter, & vt deſeruientem fini. *Alij verò volunt* etiam formaliter inueniri bonum in diis, quia ipſum ordinari in finem, & conducere ad illum, bonum formaliter eſt, & diuerſimodè ordinari,diuerſam formalitatem, & ſpeciem boni fundat.Ex hoc ergo originatur duplex principalis Sententia extremè contraria circa bonitatem, vel malitiam conuenientem actui ex parte obiecti,& ex parte finis, quæ ſunt bonitates,aut malitiæ ſubordinatæ inter ſe.Nam quidam tenent actum habere ſpeciem principalem, & eſſentialem ex fine operantis, ſeu ex virture imperante, ex obiecto autem proximo non habere bonitatem,aut non niſi materialiter, & minus principaliter.Quæ ſententia attribuitur *Conrado in hac quæſt.18.art. 6.* & ſuprà *Quæſt. 1. art. 3.* Et videtur habere fundamentum in eo, quia medium vt medium nihil bonitatis habet, ſed tota eius bonitas ſumitur ex fine ad quem conducit, & cuius amore, & ratione appetitur. Vnde non eſt eſſentialis bonitas in actu tendente erga media niſi deſumpta ex fine.Et ſic *D. Thom. in hac Quæſt 18. a. 6* adducit dictum *Ariſt. 15. Ethic.c.2.Quod qui furatur vt mœchetur, magis eſt mœchus quam fur.* Ergo non eſt accidentaliter mæchus,ſed eſſentialiter, ſiquidem magis denominatur ab illo, mæchia autem habet ibi rationem finis.

7 Alij per aliud extremum ſentiunt finem operantis numquam dare ſpeciem eſſentialem actui imperato,& qui verſatur circa medium, ſiue ſit interna electio,ſiue externa actio, ſed actum habere ſpeciem eſſentialem ex obiecto proximo, ſeu medio, finem verò operantis ſemper eſſe circunſtantiam,& dare ſpeciem accidentalem, licet in mouendo ſit principalior ipſe finis operantis: quia habet potiorem rationem voluntarij, & ſic principalius denominat actum in mouendo ex parte finis,non in ſpecificando. Ita *M.Medina in hac Quæſt.18.art.6.& Multi ex Thomiſtis.* Itaque finis vt finalizans numquam dat ſpeciem, ſed vt obiectum,& ita reſpectu actus interioris, & imperantis finis ſe habet vt obiectum,ſicque ſpecificat illum ſpecificatione eſſentiali, quia obiectum eſt, non quia finalizans. Reſpecto autem actus imperati, & exterioris finis operantis (qui ſolus eſt finalizans,non ſpecificans vt obiectum) ſolùm ſe habet vt circumſtantia dans ſpeciem accidentalem,non vt ſpecificans eſſentialiter, hanc enim ſpeciẽ ab obiecto proximo habet ille actus,

8 Cum *hac Sententia* ſine dubio ſentit *Caiet.* quidquid *Vazquez* loco ſtatim citando in contrarium eum trahat,& in ſuam ſententiam velit adducere. Nam *Caiet. in hac q. 18. art. 4. & 6. & quæſt.20.art.2.* conuenit in hoc, quod actus interior ſumit ſpeciem ſuam à fine, quia obiectum eius eſt. De actu autem exteriori, diſtinguit, & dicit,quòd ſi conſideretur materialiter, id eſt, ex vi propriæ materiæ,ſeu obiecti.habet ab obiecto ſpeciem eſſentialem,à fine autem operantis ſolùm accidentalem,quia circumſtantia eius eſt. Si verò conſideretur formaliter,id eſt, in quantum imperatus,& ſubordinatus actui interiori imperanti,habet eandem ſpeciem eſſentialem, quam actus interior, quia non ponit in numero cum illo.Non tamen ex hoc dixit *Caiet.* aut Alij Thomiſtæ dicunt,quòd actus intentionis, & electionis ſunt idem actus entitatiuè, & ſolùm ſecundũ diuerſos reſpectus differre, vt *Vazquez* illis attribuit, cum ſententia communis *Thomiſtarum* ſit, electionem cauſari,& deriuari ex intentione, ſicut aſſenſus concluſionis ex aſſenſu præmiſſarum,& tanquam de diuerſis actibus loquitur de illis *D.Thom.*& communiter eius Diſcipuli. Sed dicunt non ponere in numero actum interiorẽ, & exteriorem inquantum imperatum,non quoad entitatem,ſed quoad denominationem, quia bonitas eadem, quæ eſt in interiori actu deriuatur ad denominandum exteriorem, ſeu imperatum, ſicut ſanitas animalis denominat herbam ſanam, & tamen herba, & animal ſunt diſtinctæ entitates. Vide *D.Thom.* ſupra *Quæſt.12.art. 4. in corp. artic.* vbi ſimpliciter docet eſſe duos motus intentionem,& electionem : *ſolutione autem ad 3.* non dicit eſſe eundem actum entitatiuè, ſed ſolùm eſſe vnũ ſubiecto,ſicut aſcenſio,& deſcenſio in eodẽ ſpacio,qui ſunt motus entitatiuè diuerſi.

P.Vazquez etiam in hac parte diuerſam habet 9
ſententiam hîc *Diſp.51.c.2. & 3.* dicit enim duo. *Primum,* Quòd omnis actio interior, etiam ſi ſit electio,habet ſuam primariam bonitatem ex fine tanquam ex obiecto, quæ verò habetur ex medio ſecundum ſe conſiderato eſſe accidentariam. *Et hoc ideò,* quia medium ſecundum ſe, aut nullam habet bonitatem,ſeu malitiam,ſed totam ex fine,aut ſi aliquam habet, illa non reſpicitur per ſe,ſed vt habet rationem vtilis erga finem; eſt ergo finis prima ratio motiua bonitatis, aut malitiæ.Cæterum actionem exteriorem. Dicit non ſumere ſpeciem eſſentialem à fine operantis,quia accidentale ipſi eſt reſpicere talem finem, quatenus ſcilicet procedit à voluntate huius operantis:ſed ſolùm per ſe reſpicit obiectum ſuum. Electio verò interior per ſe reſpicit medium, vt relatum ad finem, & illi vtile. *Alterum quòd dicit,* eſt,électionem non ſolùm habere primariam bonitatem ex fine,ſed quod illa ſit vnica, ita quod ex medio ſecundum ſe conſiderato nullam ſpeciem bonitatis habeat,poteſt tamen habere malitiam. Quod intelligit non ſolùm quando medium indifferens eſt de ſe, ſed etiam quando eſt materia alicuius virtutis,& ex ſe habet aliàs bonitatem, vt cum quis eligit actum temperantiæ, vt medium ad vincendas tentationes fidei ex fine alterius virtutis,tunc dicit illum actum nullã bonitatem habere à temperantia,ſed ſolùm à fine virtutis ſuperioris, à qua imperatur. *Et hoc ideò,* quia ſecùndum *Ariſt.* vt opus ſit virtuoſum, non ſufficit facere illud quomodocumq; ſed propter ipſam honeſtatem virtutis,ita quod ſi faciat quis actũ iuſtitiæ propter aliud motiuum faciet quidẽ iuſtum, ſed non iuſtè, ergo hoc ipſo quod eligit opus virtutis vt medium ad finem alterius virtutis,illud opus non fit propter ipſammet honeſtatem talis virtutis, ſed propter aliam; ergo non relinquitur in ſpecie; & honeſtate talis virtutis, ſed trahitur ad aliam tanquam illi deſeruiens, & ſic ſolùm materialiter eſt virtutis inferioris,& formaliter ſuperioris, vt dicit *S. Thom.* ſupra *Quæſt.13.art.1.* quod Opus martyrij materialiter eſt fortitudinis,& formaliter charitatis. E contra

verò

verò vt actus ſit malos non opus eſt quod ex motiuo ipſius malitiæ tes ſit volita, ſed ex quocumque motiuo volita ſit, malitia participatur, quia *malum ex quocumque defectu*. Igitur hoc ipſo quod malum medium eligitur etiam ſi ex alio fine malo oriatur, ſemper malitiam habebit ex medio etiam ſecundùm ſe conſiderato.

Reſolutio ex mente D.Thom.

50 SEntentia *D.Thom.* per ſequentes Concluſiones explicabitur, loquendo prius de bonitate, & malitia, quæ poteſt conuenire actui abſolutè ratione obiecti. Deinde de ea quæ conuenire poteſt cum ſubordinatione vnius ad alteram, vt quia vna eſt ex fine operantis, & virtute imperante, alia ex obiecto proprio actus.

51 Dico *ergo primò*. Non poteſt idem actus habere duplicem ſpeciem bonitatis, aut malitiæ ex duplici obiecto formali æquè primo adæquato, & diuerſo, benè tamen ſi vtrumque inadæquatè ſe habeat etiam in actu interno. Hæc eſt contra illam primam Seotentiam illorum *Scotiſtarum*, quantum ad primam partem, & quoad ſecundam contra *Vazquez*. Sed oppoſitum eſt commune inter Theologos. Itaque licèt concurrant plures malitiæ, aut bonitates in eodem actu ratione obiecti ex diuerſis rationibus formalibus, aut motiuis, tameo omnes debent per modum voius concurrere in tali obiecto, & conſtituere vnum obiectum formale. Non enim modo loquimur de concurſu plurium bonitatum, vel deſormitatum ex diuerſis principiis, quorum vnum ſubordinetur alteri, vt ex obiecto, fine, & circunſtantiis, ſed ſolùm de pluribus bonitatibus, aut malitiis ex parte obiecti concurrentibus, *Et Dicimus*; Quod quando in ipſomet obiecto, & ſpecificatione ex illo deſumpta concurrunt plures malitiæ, aut bonitates, non poſſunt eſſe adæquatè diuerſæ, & ex diuerſis obiectis formalibus concurrentes, ſed debent per modum vnius in aliqua formali ratione adunari, aliàs debent diuerſis actibus fieri. Verbi gratia, in homicidio, & concurrit malitia iniuſtitiæ contra ipſum, qui occiditur quantum ad damnum vitæ, & malitia quantum ad damnum bonorum, & ſuſtentationis reſpectu vxoris, & filiorum: non ſunt iſtæ malitiæ adæquatè diuerſæ in illa ſpecie actus, ſed per modum vnius rationis connectuntur in aliqua ratione formali complectente omnes illos effectus. Et in eo qoi excitat ſeditionem, aut facit diſſidium in Regno ſunt infinitæ ferè malitiæ tot damnorum, quæ inde oriuntur, tamen illa per modum vnius ſunt volita in obiecto illo talis ſeditionis, aut rebellionis.

52 Hæc *Concluſio* probatur ex eodem loco *D. Thom.* quem citant oppoſiti Authores *Scotiſtæ* pro ſe ſcilicet ſupra *Quæſt.* 12. *art.* 3. (nam in *art.* 2. quẽ citant, non id tractat) quo loco *S.Thom.* dicit poſſe voluntatem ſimul intendere plura, etiam ad inuicem non ordinata. Sobdit autem in ſolutione ad ſecundum ſic: *Ad ſecundum dicẽdum quod vnius motus poſſunt ex vna parte eſſe plures termini, ſi vnus ad alium ordinetur: ſed duo termini ad inuicem non ordinati ex vna parte, vnius motus eſſe non poſſunt. Sed tamen conſiderandum eſt, quod id quod non eſt vnum ſecundùm rem, poteſt accipi vt vnum ſecundùm rationem. Intentio autem eſt motus voluntatis in aliquid præordinatum à ratione, ſicut dictum eſt. Et ideò ea quæ ſunt plura ſecundùm rem poſſunt accipi vt vnus terminus intentionis, prout ſunt vnum ſecundùm rationem, vel quia aliqua duo concurrunt ad integrandum aliquid vnum, ſicut ad ſanitatem concurrunt calor, & frigus commenſurata, vel quia aliqua duo ſub vno communi continentur quod poteſt eſſe intentum, puta acquiſitio vini, & veſtis continetur ſub lucro, ſicut ſub quodam communi, vnde nihil prohibet quod ille qui intendit lucrum, ſimul hæc duo intendat.* Ecce quomodo *D.Thom.* ponit poſſe voluntatis actum ad plura reſpicere, quæ ſemper debent in aliquo vniri, licèt inter ſe non ſint adinuicem ordinata, licet vnita in aliquo communi. Repugnat ergo illi ſententiæ; quæ dicit poſſe ſimul ferri in plura obiecta formalia adæquatè diuerſa eundem actum. Vnde ibidem *S. Doct. ſolut. ad* 3. æquiparat voluntatem intellectui in hoc quod poſſit ferri in plura in quantum ſunt aliquo modo vnum. Nuſquam ergo docet ferri voluntatis actum in plura adæquatè diuerſa.

Et *Fundamentum* huius ſumi poteſt. *Tum* ex generali ratione pro omni potentia, habitu, & actu, quæ ſumunt vnitatem, & diuerſitatem ex obiecto formali: *Tum* ex ſpeciali ratione in actibus moralibus, quia hi generant virtutes, non poſſunt autem diuerſificari virtutes ſpecificè niſi ex diuerſis obiectis formalibus adæquatis. Si autem ſemel admittitur eundem actum poſſe habere plora obiecta formalia adæquata, ruit hoc principium diuerſificãdi ſpecie ipſas virtutes morales. 53

Primum ergo principium manifeſtum eſt: Quia potentiæ, habitus, & actus habent totam ſuam eſſentiam, & id quod ſunt ſpecificè, & eſſentialiter ordinatum ad obiectum, & ſic ex obiecto tãquam ex ſpecificatiuo extrinſeco diſtinguimus actus, at ex vnitate vnum conſtituimus. Hoc autem non ſumitur ex obiectis materialiter ſolum conſideratis, quia circa idem materiale obiectum contingit plures actus ſpecies diuerſos verſari, ſicut eundẽ hominem viſu, auditu, tactu, intellectu, voluntate attingimus; & è conuerſo plura entitatiue diuerſa eodem actu attingimus, ſicut vnica viſione poſſumus videre lapides, ligna aurum, argentum, homines, &c. ſi eodem aſpectu ponantur in præſentia noſtra. Ergo ſumi dabet iſta diſtinctio, aut vnitas ex obiectis formaliter diuerſis, aut formaliter vno. Ergo ſi obiecta formalia ſũt adæquatè diuerſa, implicat quod reliquant vnitatem, & non faciant diuerſitatem in actu. *Patet conſeq.* Quia implicat poni cauſam formalem, & non effectum formalem, ſpecificatiuum, & non ſpecificatum, ſed cauſa formalis, & ſpecifica diuerſitatis formalis, & ſpecificæ eſt diuerſum obiectum formale, nec poteſt imaginari magis diuerſum, quia ſunt plura formaliter, & adæquatè diuerſa, illa enim adæquatè diuerſa dicuntur, vltra quæ non eſt aliud faciens diuerſitatem, ſed illa claudũt, & terminãt diuerſitatem; ergo ſi ſunt obiecta adæquatè formaliter diuerſa, claudunt, & terminant diuerſitatem formalẽ actus, quia adæquant illam, & habent quidquid requiritur ad diuerſificandum, hoc enim eſt adæquatè eſſe diuerſa. Non ergo ſtat, quod aliqua obiecta ſint adæquatè diuerſa formaliter, & in actu diuerſitatem non faciant formalem, & ſpecificam.

Dices: Suot adæquatè diuerſa, quia quodlibet eorum de ſe ſufficit; licet per accidens hic coniũgantur in iſto actu, ſicut poſſum ire Romam ex duplici cauſa, & motiuo, quorum quodlibet ſufficit vt vadam, & tamen poſſunt ſimul coniungi. *Vel ſecundo* doctrina data tenet in obiectis formalibus, quæ ſimpliciter ſunt eſſentialia actui, & 54

ſpecificatiua entitatis eius. Nos autem loquimur de obiectis ſpecificatiuis in linea, & genere morali, quod accidentale eſt entitati actus, & ſic poſſunt plura ſimul concurrere in eodem actu.

16 Sed *contra Primum inſtatur*: Quia illa plura motiua, quæ mihi ſe offerunt expedienda Romæ ſubordinantur vni fini, nempè propriæ commoditati, vel honori, aut gloriæ Dei, aut quieti meæ, & expeditioni curatum, &c. ſicut etiam in fine vltimo creato plura ſolent conuenire, quæ inter ſe diuerſa ſunt, ſed vniuntur in vna ratione proprij ſatiatiui, aut commoditatis propriæ, quam ex multis compono. Et Deus voluit in Incarnatione reſtaurare quæ in Cœlis ſunt, & quæ in terra, & multa motiua coniungere in illo excellentiſſimo opere, omnia tamen ſubordinauit Redemptioni hominum, quod fuit præcipuum motiuum, vt *S. Thom.* affirmat *3. p. Quæſt. 1. art. 3.* & hoc totum ſubordinatum fuit gloriæ Dei. Itaque benè ſtat, quod vnum motiuum de ſe ſit adæquatum, ſed de facto, & quoad vſum operantis, & exercitium ſi inadæquatum, quia ſumitur vt coniunctum alteri, & vel vnum ſubordinatur alteri, vel vtrumque coniungitur in vno tertio motiuo, vel proprij honoris, vel commoditatis, aut quietis, &c. Sed quod de facto, & in exercitio ſumatur vt adæquatè diuerſum hoc obiectum ab illo, & tamen ſit vnus actus repugnat, nec dabitur inſtantia.

17 Contra *Secundum* obſtat doctrina *D. Thom.* ſupra *Quæſt. 1. ar. 3. ad 3.* Quod idem actus numero ſecundum quod ſemel egreditur ab agente non ordinatur, niſi ad vnum finem proximum à quo habet ſpeciem, ſed poteſt ordinari ad plures fines remotos, quorum vnus eſt finis alterius. Finis autem proximus dans ſpeciem eſt obiectum. Itaque licet moralitatis ſit aliquid accidentale actui cōſiderato in entitate ſua, tamen cum actus vt egreditur ab obiecto non poſſit reſpicere plura obiecta ſpecificatiua ſui, & formalia ſi adæquatè, & totaliter diuerſa ſunt in ratione obiecti, conſequenter neque poteſt accipere accidentales illas rationes moralitatis niſi vt vnitas, & adunatas in illo obiecto; ergo licet accidentalis ſit linea moralitatis ipſi entitati actus, tamen non eſt dabilis niſi vt coniuncta obiecto ſpecificanti talem actū; hoc autē non poteſt eſſe niſi vnum in actu prout egreditur ſemel ab agere, ergo omnia alia motiua, & obiecta in eſſe morali conſiderata quantūcumque ſint accidentalia entitati actus in genere entitatiuo conſiderati, non tamen poſſunt plura obiecta formaliter, & adæquatè diuerſa facere etiam in genere morali, quia omnia vniti debent in vno obiecto ſpecificante talem actum eſſentialiter, quia hoc vnum eſſe debet reſpectu ſpeciei eſſentialis actus, quidquid illud ſit, & in quacumq; linea ſine entitatiua, ſiue morali ponatur.

18 Si *ergo* obiecta, & ſpecificationes morales ita concurrunt in eodem actu, quod in vnico obiecto ſpecificatiuo eſſentiali vniuntur, non poſſunt habere ſe vt obiecta formalia adæquatè diuerſa, ſed inadæquatè ſe habentia, quia hoc ipſo quod ſub vna elicientia actus concurrunt, etiam ſub vna finalizatione concurrere debent, quia eadem ratio eſt vnius efficientiæ, & vnius finis, finalis enim cauſa, & efficiens ſemper proportionantur. Si autem ad eundem finem ſubordinantur, ſub vna etiam moralitate poſſunt concludi, quæ ſine deſumitur, licèt pluribus inadæquatis partibus conſtet inter ſe ſubordinatis, aut inadæquatè concurrentibus, quorum vnum det ſpeciem in illa linea morali, aliud circūſtantias, ſeu accidentia. Veritas tamen eſt quod moralitas ita ſumitur ex obiecto, quod quando formaliter, & adæquatè diuerſa eſt, etiam ſpecificè diuerſum actum petit, eo quod tunc eſt moralitas adæquatè diuerſa in ordine ad alteram, quando ſub eadem efficientia, & finalixatione actus complecti non poteſt, & ſic diuerſum actum etiam entitatiuè poſtulat ſaltem præſuppoſitiuè, aut concomitanter.

Secundum *autem Principium* ſpecialiter deducitur ex eo, quod actus morales, etiam in quātum morales, generāt habitus, vel vitioſos ſi ſint mali, vel virtuoſos ſi ſint honeſti. Si ergo poteſt dari actus moralis, qui habeat plura obiecta formalia adæquatè diuerſa, etiam generabit habitū virtutis moralis, quæ habeat illa obiecta formalia adæquatè diuerſa, ſiquidem actus generant habitus ſibi ſimiles in ſpecie, & in tendentia ad obiecta, cum non ſint aliud, quam qualitates ex conſuetudine, & frequentatione actuum genitæ, nec alios habitus generant actus morales boni, quàm virtutes morales. At virtutes morales diſtinguūtur penes diuerſa obiecta moralia, ſi ſint formaliter, & adæquatè diuerſa, vt penes diuerſa obiecta paſſionum, quæ diuerſam conformitatem, & ordinem dicunt ad rationem, vt docet *S. Thom.* infrà *Quæſt. 60. art. 5.* illa autem ſunt obiecta diuerſa ſecundum rationem, quæ in linea morali, & in ratione obiecti formalis ſunt adæquatè diuerſa, nec alio modo magis proprio poſſunt diſtingui obiecta formaliter in eſſe morali; ergo non poteſt idem actus habere plura obiecta formalia adæquatè diuerſa, ſicut neque eadem virtus. 19

Nec *Fundamentum* Oppoſitæ Sententiæ quidquam conuincit. Duplex enim eſſe poteſt. *Primò*, Quia in eodem obiecto poſſunt concurrere plures honeſtates, vel malitiæ ſimul, vel etiam plura motiua, quorum quodlibet eſt independens ab altero, & ſufficiens dare moralitatis ſpeciem, vt patet in actu quo Chriſtus elegit mortem tàm ex motiuo Religionis, quàm Obedientiæ, & ſummæ Charitatis, quæ omnes honeſtates erant adæquatæ in illo actu, quia quælibet ſufficiebat illum conſtituere in ſpecie morali: ergo non repugnat eundem actum ferri in obiecta formalia adæquatè diuerſa in linea morali. Et quando eodem actu adorationis Chriſti humanitatem adoramus duplici titulo, & quia coniūcta eſt Diuinæ Perſonæ, & quia ſummam ſanctitatem creatam habet, ille actus duplicem ſpeciem moralem retinet, alteram Latriæ ratione perſonæ, alteram Hyperduliæ ratione ſanctitatis creatæ, ergo poteſt idem actus duplex obiectum formale adequatè diuerſum inſpicere. Et cum volo ire Romam ob duos fines totales, & adæquatos, quorum quilibet ſufficit conſtituere actum, ſeu mouere ad iter, talis actus reſpicit duo motiua adæquata; ergo poteſt etiam duplicem honeſtatem inde haurire, vel malitiam. 20

Secundo *fundari hoc poteſt* in ratione inſinuata, quia iſta motiua moralia, & honeſtates inde prouenientes ſunt ſimpliciter accidentales reſpectu entitatis, & conſtitutionis actus; ergo non repugnat, quod plures concurrant in eodem actu ſine aliqua ſubordinatione, ſed vt adæquatè diuerſæ, ſicut plura accidentia in eodem ſubiecto concurrunt adæquatè diuerſa, vt color, & calor in ligno. 21

Ad *primum Reſp.* Veriſſimum eſſe quod poſſint illa 22

ſlla plura motioa, aut plutes honeſtates concutrete etiam io eodem actu electationis intetno, & non in ſolo actu extetuo, vt iſta exempla *contra Vazquez* conuincont, & amplius ex dicendis conſtabit pro ſecunda parte Noſtræ Sententiæ. Sed tameo *Dicimus* omnes illas honeſtates provt hic, & nunc in exeicitio fiunt, non ſe habere vt adæquatè conſtituentes diuetſa obiecta formalia, ſed inadæquatè concurtunt in aliqua ratione, quam integrant, & componunt, & piovt vnita, & coniuncta in aliqua communi ratione pettinent ad vnum actum, non vt æquè primo diuerſa.

23 Et *cum Dicitur*: Quod quodlibet ex illis motiuis eſt independens ab alio, & ſufficiens pro ſpecificando, aut mouendo actum. *Dico*, quod quantum eſt de ſe quodlibet eſt ſufficieus, & non dependens ab alio, vt poſſit voluntatem mouere abſolutè loquendo, & ſecundum alium actum, non tamen tali actu, quall mouet hic, & nuoc, quando plura illa motiua, aut honeſtates vniuntur pro vno actu. Licet enim ad eundum Romam habeam ſufficiens motiuom io hoc quod eſt velle conſequi beneficium, & ex illo motiuo elicio actum volendi ire, tamen ſi adiungatut aliud motiuom, nempè vt poſſim conſequi abſolutionem plenariam à peccatis, vel hoc motiuum ſubordinatur priori, vt ptincipali, vel manet non coordinatum illi, ſed præciſè ratione ſui mooens. Si ſubotdinatur illi, non conſtituit motiuum adæquatè diuerſum, nec obiectum formaliter diſtinctum, vt eſt caſus atgumenti, ſed eſt motiuum conducens ad illud prius, vt ad principale, ex quo mouetur ad iſtud ſecundum. Et ſic oportet, quod illud prius non conſtituat, & ſpecificet iſtum actum ſe ſolo, & abſolutè ſumptum, ſed vt vittualiter iucludens hoc ſecundum, & continens illud, & cum teſpectu, ſeu connotatione ad illud. Si verò hoc ſecundum motiuum non ſubotdinatur priori, ita quod inter ſe, & ad inuicem non cootdinentur, vt videtor eſſe caſus argumenti, *tunc Dicimus*. Quòd in tali caſu poſtulat diſtinctum actum, ita quod vel diuetſis actibus à ſe elicitis, & duabus electionibus diſtinctis eliget idem obiectū materiale, ſicut diuetſis ſciētiis ſcitur eadē conclusio ſub diuetſis rationibus formalibus: vel ſi velit ſolùm elicere vnum actum pro illo obiecto, & adunare in eo omnia illa motiua, & honeſtates ſic concurrentes debebunt vniti in aliqua ratione pet modum vnius accipiente omnia illa motiua, v. g. quia ex illis omnibus naſcitot aliqua maior commoditas, vel maior aliqua excellentia, aut alleuiatio, aut aliqua ſimilis conuenientia, quæ componitur, aut creſcit ex pluralitate illa honeſtatum, vel motiuotum. Et illud quod ſic creſcit, & magis ampliatur, vel extenditut, eſt aliquid vnum, quod componitur, & integratur ex plutibus, & in quo illa vniuntur; ſi enim datur aliquid quod magis creſcat, & magis conueniens teddatut ex accumulatione plurium motiuorum, & honeſtatum, illud vtique ſe habet tanquam id in quo omnia illa fiunt vnum, & ſic mouent. Quate actus qui reſpicit illa omnia vt ſic vnita, non teſpicit vt adæquatè diuerſa, ſed vt inadæquatè ſe habentia reſpectu illius tertij, in quo vniuntur, & ſic terminant diuetſum actum ab illo, quo vnum tantum ex his motiuis moueret, & termioaret ſuum actum. Licet ergo quodlibet ex his motiuis ſit ſufficiens de ſe, & iodependens ab altero in mouendo voluntatem, & poſſit eſſe obiectum volitionis, & actus, tamen non eodem modo, nec in ordine ad eundem actum, ſed alius actus erit quando ſeorſum quodlibet motiuum moueat, alius ſi plura motiua adæquentur, & vniantur in vno teſpectu cuius inadæquatè ſe habeant. Qua tatione dici ſolet 3. *part. Quæſt.* 1. *art.* 3. Quod ſi Deus incarnaretur ex alio motiuo, quam Redemptionis, eſſet aliud decretum, & alius actus, non obſtante quod illa etiam motiua inadæquatè nunc concutrant cum motiuo Redemptionis.

Vnde *patet ad Exempla allata*, Quod Chriſtus 24
voluit mori ex pluribus virrutum motiuis, ſed ordinatè, & ſubordinatè ſe habentibus in ordine ad vnum ptincipale motiuum pto gloria Dei, vt determinatè manifeſtatut io ſatisfactione peccati, & tepatatiooe hominum. Ad illud de adoratione Chriſti per latriam, & duliam, *Dico*, Quòd ſi quis vult vno actu vtramque adorationem facere debet vnum motiuum ſubotdinare alteri, aut coordinare in aliqua vna tatione cultus diuini exhibendi duplici titulo in gloriam Dei, aut in aliquo ſimili motiuo. Si autem velit non ſubotdinare illa motiua, ſed diuidere, & adæquatè vnum quodque attingere, non poterit id facere vno actu interno voluntatis, ſed plutibus, licet eadem externa adotatione fiat, quia actus intetni ſunt volitiones, & ſumunt ſpeciem à motiuis volendi ſpecificantibus, & ibi ſunt duo diuiſim accepta, ſcilicet duliæ, & latriæ; actus verò extetnus non ſumit ſpecificationem ab illis motiuis, quia eſt ſolùm motus quidam localis phyſicus, qui noo ſpecificatut à motiuis duliæ, vel latriæ, nec diuiditut tatione illotum in ſua ſpecie entitatiua, ſed denominatiōe tantum ea participat. *Ad id quod dicitur* de eunte Romam ob plures fines, *Dico*, quòd ſi id fiat vnico actu interno illos plures fines debere vniti in aliqua vna tatione finis principalis, ſiue propriæ commoditatis, aut conuenientiæ, vel fœlicitatis, vbi inadæquatè illi plures fines concutrunt, vt ex *Diu. Thom.* ſupra *Quæſt.* 12. *art.* 3. *ad* 2. Diximus.

Ad *ſecundum Fundamentum* conſtat Solutio 25
ex dictis, Quod licet moralitates illæ ſint accidentales actui in eſſe naturæ conſideraro, tamen quia omnes refunduntut in actum ex attingentia obiecti ſpecificantis, in quo iſtæ conueniunt (ſiquidem iuxta tegulationem obiecti, & eorū quæ obiecta circumſtant, & illi adiunguntur, actus dicitur, vel non dicitut regulatus) inde eſt, quod nō poſſunt iſtæ moralitates attingi ab actu ptovt ſemel egreditur ab agente, niſi provt vniuntur, & coordinantut in aliquo vno obiecto ſpecificante; quia non poteſt actus provt egreditur ab agente ſub vna efficientia, & elicientia, non etiam voiri ſub vna finalizatione, & vno fine; Ille autem actus omnes illas moralitates in vnam rationem reducit cum ſit vnus, non autem permittit æquè primo, & adæquatè manere diuerſa.

Reſtabat ſoluere fundamenta Vazq. Sed ea com- 26
modiùs ponemus in Solutionibus Argumentorū.

Quid de Pluribus Moralitatib. Subordinatis?

Dico *ſecundo*: Actus qui reſpicit obiectū mo- 27
rale, & ſubordinatur fini operantis, aliiſque circumſtantiis, participare poteſt diuerſas honeſtates, vel malitias ab iſtis diuetſis priocipiis, nec ſolùm à fine operantis, ſeu ab intentione habet booitatem, ſed etiam ex obiecto ptoximo, vt

in ipſo actu electionis, ſi verſatur circa vnam virtutem, v. g. temperantiam, & imperatur ab alia, vtriuſque bonitatem, & honeſtatem participat. Nec ſolùm id intelligitur in actu exterius facto, ſed etiam in actu ipſo interno, & à voluntate elicito. Hæc Concluſio *contra Vazquez* eſt indubitata *D. Thom.* quidquid ipſe in oppoſitum velit. *D. Thom.* petere ſuffragium, eſtque etiam inter Theologos communis & teſte *Monteſinos diſp.* 24. *Quæſt.* 5. in principio, de ea non fuit controuerſia in Scholis vſque ad hæc tempora.

28 Quod *ſit* expreſſa *D. Thom.* conſtat ex pluribus locis quibus vni actui tribuit plures ſpecies moralitatis ex obiecto, & ex fine, loquiturque eodem prorſus modo de ſpeciebus bonitatis, & malitiæ. Et in primis poſſe eundem actum eſſe à duplici virtute, ab vna elicitum, ab alia imperatum docet .2.2.q.32.*art.* 1 *ad* 2. vbi inquit: *Nihil impedit actum qui eſt propriè vnius virtutis elicitiuè, attribui alteri virtuti ſicut ordinanti, & imperanti ad ſuum finem.* Et ibidem. *Quæſt.* 124. *art.* 2. *ad* 2. docet, *Quod ad actum martyrij inclinat quidem charitas ſicut primum, & principale motiuum per modum virtutis imperantis, fortitudo autem ſicut motiuum proprium per modum virtutis elicientis. Et inde eſt, quod martyrium eſt actus charitatis vt imperantis, fortitudinis autem vt elicientis, inde etiam eſt quod vtramque virtutem manifeſtat.* Quæ verba clariſſima ſunt, nec enim poteſt eſſe actus fortitudinis vt elicientis, & charitatis vt imperantis, & vtramque virtutem manifeſtare, niſi actus ille vtriuſque virtutis moralitatem, ſpeciemque participet, ſicut vtriuſque motiuum ad illum concurrit, charitatis vt principalis, & primi, fortitudinis vt proprij & elicientis. Vnde ſuſtineri non poteſt. *Reſponſio Vazquez.* Quod martyrium dicitur elici à fortitudine quantum eſt ex natura, ſua non tamen quando imperatur à charitate. Hoc enim verbis *D. Thom.* quadrare non poteſt, quia expreſsè affirmat eſſe *actum charitatis vt imperantis, fortitudinis autem vt elicientis, & inde eſt quod vtramque virtutem manifeſtat.* Si vtramque manifeſtat, opportet quod vtraque concurrat, ſed non concurrit vtraque vt eliciens, neque vtraque vt imperans; ergo altera vt imperans, altera vt eliciens.

29 Denique Quia quando charitas imperat illum actum, vel fortitudo etiam elicit, & eliciendo concurrit; vel ſola charitas elicit, & non fortitudo. *Si primum* habemus intentum, quod vtraque virtus concurrit, ergo vtriuſque bonitas participatur in actu. *Si ſecundum* eſt contra *D. Thom.* qui nuſquam dicit, quòd charitas elicit, ſed quod imperat, & attribuit charitati imperare, fortitudini elicere, quando ergo charitas imperat, non elicit. Dicit autem *Vazquez*, quòd quando charitas imperat non elicitur à fortitudine; elicitur ergo à charitate. Semper ergo quod imperat charitas etiam elicit, & non fortitudo, quod repugnat litteræ *D. Thom.* Idem autem quod hic dicit de fortitudine, & charitate, dicit de actu pœnitentiæ 3. *p. Quæſt.* 85. *art.* 2. *ad* 1. vbi inquit: *Quòd aliquis actus à charitate procedit quaſi imperatus, & ſic quia ipſa imperat omnibus virtutibus, vt potè ordinans eas ad finem ſuum, actus a charitate procedens, poteſt etiam ad aliam ſpecialem virtutem pertinere.* Ecce quomodo apertè loquitur *D. Thom.* in caſu quo charitas imperat, & ab ea vt imperante procedit aliquis actus, tunc enim dicit, quòd etiam *ille actus pertinet ad aliam ſpecialem virtutem*; ergo etiam ad aliam ſpecialem bonitatem; ergo ſtante imperio, & fine ſuperioris virtutis, & participatione honeſtatis ipſius, ſtat etiam participatio bonitatis alterius virtutis ſub illa contentæ. Imò hæc eſt generalis doctrina *D. Thom.* in modo quo charitas eſt forma virtutum, ſcilicet imperando, & ordinando illas in ſuum finem ſcilicet, vt forma effectiua quæ imperat actus aliarum virtutum, quatenus ex appetitu finis vltimi concipit actus aliarum virtutum imperando ipſos, vt inquit *Sanct. Doct.* 2.2. *Quæſt.* 23. *artic.* 8. Ergo ex imperio charitatis non deſtruitur propria virtutum honeſtas, ſed augetur.

Denique expreſsè *S. Thom.* in hac *Quæſt.* 18. *art.* 7. *ad* 1. docet, *Quod actus qui ſecundum ſubſtantiam ſuam eſt in vna ſpecie naturæ; ſecundum conditiones morales ſuperuenientes ad duas ſpecies referri poteſt.* Nec diſtinguit ibi de actu malo vel bono, interno vel externo, ſed cuicumque actui id aſſignat. Imò aliquando *Diu. Thom.* docens, quod actus vnius virtutis ordinari poteſt ad finem alterius, & ſic participare eius ſpeciem, exemplum ſubiicit de actu peccaminoſo, quia pariformiter cenſet verificari hæc in actibus honeſtis, & in actibus malis. Verba eius ſunt 2.2 Quæſt. 85. artic. 3. *Reſpondeo* (inquit) *dicendum, Quòd ſicut ſupra habitum eſt, quando actus vnius virtutis ordinatur ad finem alterius virtutis, participat quodammodo ſpeciem eius, ſicut cum quis furatur vt fornicetur, ipſum furtum accipit quodammodo fornicationis deformitatem. Sic ergo ſacrificium eſt quidam ſpecialis actus laudem habens ex hoc, quod in diuinam reuerentiam fit, propter quod ad determinatam virtutem pertinet, ſcilicet ad Religionem. Contingit autem, & ea quæ ſecundum alias virtutes fiunt, in diuinam reuerentiam ordinari, & ſecundum hoc etiam actus aliarum virtutum ſacrificia dici poſſunt.* Vbi eodem modo loquitur *D. Thom.* de actu vitioſo, & honeſto quantum ad participandam ſpeciem ex obiecto & fine, & tamen dicit, *quodammodo participare ſpeciem finis*, nuſquam autem dicit amittere ſpeciem ſui obiecti. 30

31 In *tertio etiam contra Gentil. cap.* 138. omninò parificat actum vitij, & virtutis in participanda ſpecie ſui obiecti, & finis. *Contingit* (inquit) *vnum actum duorum vitiorum eſſe, dum actus vnius vitij ad finem alterius vitij ordinatur, vt cum quis furatur vt fornicetur, actus quidem ſecundum ſpeciem ſuam eſt auaritia, ſecundum intentionem vero luxuria. Eodem autem modo, & in virtutibus contingit, quod actus vnius virtutis ad aliam virtutem ordinatur, ſicut cum quis dat ſua vt cum altero amicitiam habeat, talis actus quidem ex ſua ſpecie eſt liberalitatis ex fine autem, charitatis.* Vbi *S. Thom.* eadem paritate loquitur de actu vitioſo, & de honeſto in participanda duplici ſpecie, ex fine & ex obiecto; loquitur autem *S. Thom.* de actu qui ſimul vtramque ſpeciem habet, quia loquitur de actu, qui ita fit ſecundum ſuam ſpeciem, ſeu obiectum, quod ſimul fit ex intentione finis ad quem ordinatur, intentio autem finis ad quem actus ordinatur, & elicentia eius circa obiectum ſimul fit. Nec *D. Thom.* dicit, quod non ita delectabiliter operatur ex vna virtute, ſicut ex alia, quando procedit ab vtraque, ſed ſolum dicit, quod qui facit actum ex charitate, & liberalitate,

litate, ex caſtitate, & ex religione laudabilior erit, etiam ſi remiſſius operetur ex inferiori virtute imperata, ſcilicet, ex caſtitate, vel liberalitate, dummodo ex ſuperiori ordinetur & operetur. Quæ doctrina veriſſima eſt, quia licet actus procedens à virtute, delectabiliter procedat, tamen non æquè interſè vtraque virtus ſemper operatur. Et ita licet remiſſius ſe habeat in vna virtute, dummodo ab altiori virtute procedat, actus eſt laudabilior.

32 Fundamentum Noſtræ Sententiæ *contra Vazq.* eſt, quia actus habens bonitatem ex obiecto non amittit illam ex relatione ad vlteriorem finem bonum; ergo retinet ſuam. *Conſeq. eſt nota.* Et *antec. prob.* Quia bonitas illa propria talis actus, & ex obiecto proueniens non poteſt deſtrui, & amitti, niſi per ſuum oppoſitum, vel ex defectu alicuius conditionis requiſitæ ad talem bonitatem moralem. Etenim bonitas cum conſiſtat in plenitudine, & perfectione, non poteſt tolli, niſi per defectum aliquem, vel contrarietatem, quæ ſemper aliquem defectum ſaltem in altero extremo ſupponit nullo enim defectu ſtante, bonitas ſeu perfectio integra ſtat. Et ſic ſi bonitas ſeu perfectio conueniens actui ex parte obiecti eſt integra, & ſine defectu, non eſt cur illa negetur. Defectus autem deſtruens bonitatem illam, & ſpeciem actus, non poteſt eſſe niſi vel defectus oppoſitus, & contrarius & bonitati morali, qui defectus eſt malitia moralis, vel defectus alicuius conditionis requiſitæ ad bonitatem moralem, ſicut indicat *Vazq.* quod quia ille actus non fit propter ipſam honeſtatem virtutis, non fit virtuoſe, ſicut aliquis poteſt facere iuſta non iuſte, ſi non faciat illa propter amorem iuſtitiæ. Ex neutro autem capite deficit illa bonitas; ergo manet, & non amittitur in illo actu. *Probo ſingula.*

33 Quod *non amittatur* illa bonitas moralis ex obiecto deprompta per defectum oppoſitum, *patet*, Quia ibi nulla interuenit malitia, ſed potius augmentum bonitatis. Nam (vt ſuppono) ille actus non habet finem, aut circunſtantiam malam, ſed ſolùm refertur, & ordinatur in meliorem finem, & ad ſuperiorem virtutem; referri autem ad ſuperiorem virtutem, & meliorem finem non eſt malum, neque oppoſitum bonitati virtutis, & finis inferioris. Nec bonum ſuperius ex ratione bonitatis conſumit, & deſtruit inferius bonum, quia bonum bono non eſt contrarium, ſicut nec verum vero. Quin potius virtutes ſunt inter ſe connexæ, nec vna deſtruit aliam, cum tamen vna ſit melior, & perfectior alia. Nec bonum ſuperius deſtruit inferius ex eo quod illi ſubordinatur, & à quo moueri poteſt, ſicut finis non deſtruit media, neque efficiens effectum, neque Cœlum elementa, & corpora ſibi ſubiecta. Ergo neque virtus imperans virtutes imperatas, quin potiùs charitas eſt forma omnium virtutum, quæ illas parit, & fouet, & perficit. Et ſic non eſt ſimile de vna forma ſubſtantiali, quæ aliam deſtruit, & non compatitur cum illa ſimul in materia, licet vtraque ſit perfecta, & bona. *Dicimus enim*, quod vna forma ſubſtantialis non ſe habet vt mouens, aut imperans alteri, ſicut finis ad media, nec vt cauſa ſuperior imprimens, & communicans aliquid inferiori, vt in præſenti eſt: ſed potiùs forma ſubſtantialis habet incompoſſibilitatem cum alia in eadem materia, licet non contrarietatem, quia eſſe ſubſtantiale quod præbet, hoc ipſo quod ſubſtantiale eſt, ſe habet vt primum, & vt ſubſtans aliis. Si autem eſſent duæ formæ ſubſtantiales in eadem materia, vtraque daret primum, & ſubſtantiale eſſe, quod repugnat, quia hoc ipſo quod aliquid eſt primum in aliqua re, non compatitur, quod aliud primum detur. Quod non currit in duplici ſpecie morali, quarum vna ſubordinatur alteri, vel vtraque vni tertio.

Quod *verò* bonitas illa ſpecifica, quæ ex obiecto deſumitur in actu, non deſtruatur ex defectu alicuius conditionis requiſitæ, ſcilicet, quia hoc ipſo quod ordinatur ad vlteriorem finem, non eſt volita ratione ſui, ſed amore alterius, quod eſt contra rationem virtutis, cuius honeſtas propter ſe ipſam debet diligi, *probatur*; Quia honeſtas virtutis non ſolùm inuenitur in fine qui eſt cauſa, & gratia ſui, ſed etiam in his quæ ordinantur ad finem. *Quod manifeſtè patet*, Quia de ſe, & ex proprio obiecto, & ſpecie, virtutes morales verſantur circa bonum honeſtum, & bonitatem habent ex obiecto ſuo vt temperantia, fortitudo, & iuſtitia, neque hoc negat *Pater Vazquez*, quando tales virtutes non ordinantur ad finem alterius. *Et de ſe patet*, Quia opponuntur oppoſitis vitiis, vt intemperantiæ, & iniuſtitiæ, quæ habent malitiam moralem: ergo ſecundum ſe, & ab obiecto ſuo habent bonitatem moralem, verſantur enim circa obiectum conforme regulis rationis. At virtutes morales non verſantur circa finem, ſed circa media, quia ſunt habitus electiui, & electio non eſt finis, ſed medij. Vnde & à prudentia diriguntur, quæ non præſtituit virtutibus finem, ſed medium; ergo verſantur circa aliquid ordinabile ad finem, ergo circa aliquid quod non appetitur propter honeſtatem propriam, ſed gratia, & amore finis, & propter finis honeſtatem, & tamen etiam in ſe honeſtum eſt; ergo benè ſtat, quod aliquid appetatur vt ordinatum ad finem, & gratia finis, & tamen in ſe honeſtatem habeat ſufficientem vt actus bonus, etiam vt electiuus eſt talis medij, & talis obiecti vt ordinati ad finem, & voliti ratione alterius. 34

Non *video* poſſe Oppoſitam Sententiam huic rationi reſpondere, niſi dicendo quòd virtus poteſt habere bonitatem ab obiecto, ſeu medio quod eligit, etiam ſi ordinetur ad finem proprium, & intrinſecum talis medij, non tamen ſi ordinetur ad finem extrinſecum, & à quo per ſe non dependet talis virtus, verbi gratia, ſi ieiunium ordinetur ad Religionem, à qua per ſe non dependet; tunc enim illa bonitas extranea non relinquit bonitatem propriam, quam tamen proprius ille finis relinquit, à quo per ſe pendet honeſtas ieiunij, ſcilicet, quod ſit propter beatitudinem, aut bonum rationis vt ſic. 35

Sed *contra eſt*, Quia bonitas extranea finis, ideò tollit propriam ſpeciem virtutis, quia tunc illud obiectum non diligitur propter propriam honeſtatem, & amorem ſui, ſed amore alterius, & ſic illa honeſtas ratione cuius operatur, eſt quæ virtuoſum reddit actum, hoc enim ſolùm eſt, quod poteſt impedire, ne honeſtas obiecti proprij det ſpeciem actui, & in eo inueniatur; aliàs enim honeſtas finis extrinſeci non opponitur honeſtati ex obiecto vt illam impedire poſſit in ipſo actu, aut deſtruere. Sed etiam quando actus virtutis non reſpicit finem extrinſecum, ſed proprium & per ſe non diligitur illa honeſtas obiecti proximi ratione ſui, ſed amore, & gratia finis? 36

ergo eadem ratio militat, vt dicatur tunc non habere propriam honeſtatem, ſed ſpeciem bonitatis ex fine. Vnde ſequitur, quod virtutes morales infuſæ, quæ habent pro intrinſeco, & proprio fine ipſum Deum ſupernaturaliter dilectum per charitatem non habebunt ſpeciem proprij obiecti, ſed ſolùm ſpeciem charitatis. Et ſic fruſtra diſtinguuntur iſtæ virtutes inter ſe ſpecificè, ſi nullam ſpeciem diuerſam habent ex obiectis ſuis, ſed vnam, & eandem, quæ eſt ex fine. In virtutibus autem acquiſitis etiam finis proprius, & intrinſecus earum, qui eſt naturalis beatitudo, & bonum rationis dabit honeſtatem, & ſpeciem ipſis, non autem ex propriis obiectis ſpeciales bonitates obtinebunt. Quod ſi ſemel habent ex obiectis propriis bonitates ſuas, & ſimiliter participant bonitatem ex fine proprio, non obſtante, quod iſta bonitas obiecti de ſe ordinatur ad finem, nec diligitur propter ſe; cur etiam quando virtus illa elicit actum propter finem extrinſecum, & bonum non retinebit bonitatem ſuam ex obiecto, non obſtante, quod diligatur propter illum finem?

37 Denique *Conf. hac Pars*; Quia quando aliquis actus virtutis, verbi gratia, temperantiæ fit propter Religionem, aut imperatur ab alia ſimili virtute, talis actus procedit elicitiuè à virtute inferiori, & ſolum imperatiuè à ſuperiori: habet etiam meritum non ſolùm correſpondens charitati, verbi gratia imperanti, ſed etiam virtuti elicienti, verbi gratia temperantiæ, ſiue illud præmium ei collatum intuitu talis virtutis ſit accidentale, ſiue eſſentiale. Ergo neceſſe eſt, quod talis actus participet duplicem ſpeciem, & duplicem bonitatem tùm obiecti, tùm finis imperantis. *Conſeq. prob.* Quia impoſſibile eſt, actum procedere, & elici ab aliqua virtute, niſi talis actus contineatur ſub ratione formali illius, nec enim poteſt virtus aliqua operari extra ſuos terminos ſpecificos, & illos excedere, ſic enim excederet ſuam eſſentiam, aut ſine ratione formali operaretur, & vtrumque impoſſibile eſt. Ergo ſi elicitur à virtute inferiori, & imperata, vtique ab illa debet participare honeſtatem, & bonitatem aliquam, quia ſub ratione illa formali bonitatis, & honeſtatis propriæ producitur ille actus, nec poteſt procedere ab aliquo principio, niſi ei communicatur ipſa propria honeſtas, & bonitas talis principij. Similiter ſi actus ille habet meritum etiam pro ea parte, qua procedit à virtute inferiori, eique datur præmium, conſequenter aliquam habet bonitatem moralem, ſiquidem meritum eſt propria paſſio actus boni moralis, ſicut & demeritum, mali.

38 Anteced. *quoad primam partem probatur*, Quia quando actus procedit ab vna virtute imperata, & inferiori, ab alia autem imperante, & ſuperiori, non procedit elicitiuè ab vtraque, cum aliquando virtus imperans ſit in vna potentia, & imperata in alia, vt cum charitas exiſtens in voluntate imperat fidem, quæ eſt in intellectu, tunc non poteſt actus elici ab vtraque potentia, ſed ab altera tantum. Et quando vtraque virtus eſt in eadem potentia, tamen actus non elicitur à virtute imperante, ſic enim non eſſet imperans, ſed eliciens, & phyſicè immediatè producens, eſſetq; actus ille in ſpecie virtutis imperantis, verbi gratia, charitatis quando imperatur actus temperantiæ; ergo elicitur à virtute imperata effectiuè; ergo ab ea participat bonitatem, & honeſtatem.

Quoad ſecundam verò partem probatur, Quia quando quis operatur actum ieiunij, aut eleemoſynæ, aut ſacrificij ex charitate meretur aliquod præmium, eique confertur in alia vita, non ſolùm ratione charitatis, ſed etiam ratione propriæ virtutis, dicitur enim Matth. 25. *Eſuriui, & dediſtis mihi manducare, &c.* Et propter illud opus miſericordiæ redditur in præmium Regnum Cœlorum. Similiter propter virginitatem ſeruatam promittitur præmium, & cuſtodienti Sabathum, *Iſai.* 56. Et paſſim aliis bonis operibus promittitur præmium *in Scriptura*, non ſolùm quia charitatis ſunt, ſed quia talia, puta miſericordiæ, caſtitatis, Religionis, &c. Et ex hoc etiam quod ab iſtis diuerſis virtutibus habentur diuerſa merita, & diuerſa præmia cæteris paribus, ideſt, eadem exiſtente charitate, plus enim meretur, qui in meliori virtute magis ſe exercet. Ergo oportet, quod actus habeat diuerſam bonitatē, & honeſtatem à virtute imperata, à qua procedit, & non ſolum à virtute imperante, ſiquidem habet diuerſum meritum, & præmium.

Nec *dici poteſt*. Meritum totum eſſe à charitate, non verò à virtute morali imperata, imò poteſt actus à minori virtute procedere, & æquale, vel maius meritum habere, ſicut vidua quæ miſit duo æra minuta, plus meruit multis dantibus abundantes eleemoſynas; & de *Abraham* dicit *Auguſtin. in Libro de Bono Coniugali, cap. 19. Quod æquiparatur in nuptiis cum cælibatu noua legis.* Vel ſecundo dici poteſt, quod quando eſt præſtantior virtus illa, quæ imperatur, & elicit actum, non ideo eſt maius meritum in actu, quia maiorem bonitatem ab illa habeat, ſed quia charitatis impreſſio ibi magis relucet, vtpote cum ſit aptius medium ad finem charitatis. 39

40 Sed *contra Primum eſt*, Quia præſtantior virtus exiſtente æquali charitate præſtantiorem effectum cauſare poteſt in ſuo genere; ergo actus poteſt eſſe præſtantioris perfectionis, & meriti. Vnde magis conſuli poteſt, quod aliquis exerceat ſe in virtute præſtantiori, quam in inferiori, quod non eſſet ſi omnes eſſent æqualis meriti, exiſtente eadem charitate. Quod ſi non ſit æqualis charitas, ſed maior in eo qui facit actum inferioris virtutis, non mirum quod meritum ſit maius, ſicut fortaſſe contigit in illa vidua paupere, præſertim, quia non de ſuperfluo erogauit, ſed totum victum ſuum dedit. Et *Abraham* dicitur in nuptiis æquaſſe virginitatem quantum ad præparationem animi, quia paratus erat eam ſeruare, ſi ſibi iuberetur à Deo non quantum ad ipſam formalem operationem, & executionem, licet ex parte charitatis, qua imperauit opus nuptiarum multorum virginitatem potuerit ſuperare.

41 Contra *ſecundum eſt*, Quia ſi actus præſtantioris virtutis eſt aptius medium ad finem charitatis, & ideo præſtantius meritum efficit; ergo communicat actui maiorem, & diſtinctam bonitatem ſpecialem, ſiquidem hoc ipſum quod eſt eſſe aptius medium ad illum finem, aliquid bonitatis eſt, quæ in alio medio minus apto non eſt, & illa maior aptitudo non eſt ſolum bonitas naturalis entitatis, ſed moralis, quia eſt bonum rationis, & ſecundum regulationem rationis, & conſtat; quia vna ex circunſtantiis moralibus eſt. *Quibus auxiliis*, ſeu quibus mediis aliquid ſit, ergo imperium charitatis non tollit quod ſit aptius medium, & melior circunſtantia ſui, neque

tollet,

tollet, quod habeat ſuam maiorem bonitatem moralem, cum aptitudo illa bonitas quædam moralis ſit, ergo ſi non deſtruit maiorem aptitudinem, neque etiam meliorem bonitatem.

40 *Dico Tertiò:* Inter duas bonitates actus, alteram prouenientem ab obiecto, alteram à fine operantis, illa quæ eſt ab obiecto eſt eſſentialis, & primaria ſubſtantialiter, & conſtitutiue etiam in actu interno electionis, & elicito à voluntate: quæ vero eſt ex fine operantis eſt circunſtantia, ſed tamen inter circumſtantias primaria eſt, & in ratione mouentis principalior, quam bonitas ſpecifica actus, quæ illi ſubordinatur vt fini. Hæc etiam eſt *contra Vazq.* vbi ſup. Sed in doctrina *D. Thom.* expreſſa, qui docet in hac *Quæſt.* 18. *artic.* 2. *Quod primum malum in actionibus eſt ex obiecto.* Et art. 4. numerans quatuor bonitates in actu, dicit, *Quòd* prima *eſt ſecundum genus prout ſcilicet eſt actio. Alia verò ſecundum ſpeciem; quæ accipitur ſecundum obiectum conueniens.* Tertia *ſecundum circumſtantias quaſi ſecundum accidentia quædam.* Quarta *ſecundum finem, quaſi ſecundum habitudinem ad bonitatis cauſam.* Ergo ſecundum *D. Thom.* bonitas ex obiecto eſt prior quam illa quæ eſt ex fine, & eſſentialis, ſeu ſpecifica actui. Item in q. 19. artic. 2. dicit, *Quòd bonitas voluntatis ex ſolo illo dependet quod facit per ſe bonitatem in actu, ſcilicet ex obiecto.* Ergo bonitas per ſe ſpecificatiua, & eſſentialis ex obiecto deſumitur, hæc autem eſt prima, quia quod eſſentiale, & ſpecificum eſt, eſt prius accidentali, & quaſi fundamentum eius.

41 Item *infra Quæſt.* 60. *artic.* 1. *ad* 3. inquit: *Quòd moralia non habent ſpeciem à finibus vltimis ſed à finibus proximis.* Finis autem proximus eſt obiectum operis, finis vltimus eſt imperans reliquis, & eſt finis operantis; ergo eſſentialis bonitas, & ſpecifica in actibus ſumitur ab obiecto, ſeu fine proximo, quem etiam dixit *D. Thom.* ſup. *Quæſt.* 1. *artic.* 3. *ad* 2. *Quod non poteſt eſſe niſi vnus in actu prout ſemel egreditur ab agente, licet fines remoti poſſint eſſe plures.* Denique *S. Thom.* ſup. *Quæſt.* 7. *artic.* 3. *ad* 3. loquens de fine quando eſt circunſtantia, & quando non, inquit, *Quòd finis qui dat ſpeciem actui non eſt circunſtantia, ſed aliquis finis adiunctus, ſicut quod fortis fortiter agat propter bonũ fortitudinis non eſt circunſtantia, ſed ſi fortiter agat propter liberationẽ ciuitatis, vel populi Chriſtiani, vel aliquid huiuſmodi.* Sentit ergo *D. Thom.* quod finis adiunctus non dat ſpeciem eſſentialem, quia ſe habet vt circumſtantia, quando autem non ſe habet vt finis adiunctus, ſed vt intrinſecus, & qui eſt finis proximus ipſius actus, ſicut qui fortiter agit propter bonum ipſius fortitudinis, hoc enim pertinet ad finem proximum, ſeu obiectum. Finis enim remotus ſemper eſt finis adiunctus. Ergo ſentit *D. Thom.* à fine proximo ſumi ſpeciem eſſentialem actus, finem autem adiunctum eſſe circumſtantiam.

42 *Ratio & Fundamentum* huius ex ſupradictis ſumitur *præced. Diſp.* Nam obiectum eſt principium formale ſpecificans, id enim nomine *obiecti* appellamus. Finis autem in quantum finalizat, & non in quantum obiectum ſolùm eſt cauſa mouens ad agendum. Vnde non pertinet ad ipſum ſub ratione finalizantis ſpecificare, ſed mouere, ſeu allicere agens ad agendum. Et ſic cauſalitas eius pertinet ad exercitium, & productionem rei, non ad ſpecificationem, & conſtitutionem. Productio autem reſpicit in effectu exiſtentiam, ſeu eſſe non ſpecificationem, & eſſentiam: ſicque eodem modo ſe habet vt circumſtantia, ſicut ipſe agens, ſeu efficiens, quia agens in agendo à fine mouetur. Quare niſi finis trahatur ad rationem obiecti, ſed potè maneat in officio finalizandi, non dat ſpeciem primam, & eſſentialem actus. Et quia in actu intentionis, qui etiam vocatur actus imperans, ſeu actus interior, finis ſe habet vt obiectum, quia illo actu non attinguntur directè media, quod pertinet ad actum electionis, ſed ipſe finis, ideò tali actui finis dat ſpeciem eſſentialem; reſpectu verò aliorum actuum, qui ex fine deriuantur, ſolùm dat ſpeciem accidentalem, quia reſpectu illorum actuum ſolùm ſe habet vt circumſtantia, & vt cauſans, ſeu influens in productionem effectus, ſeu actus, vnde ſolum participatiuè communicatur actui electionis, & accidentaliter bonitas, vel malitia intentionis, quatenus influit intentio in electionem, & hæc induit habitudinem, & ordinem ad ipſam vt ad imperantem, & per hanc habitudinem, de eius bonitate participat, aut malitia: ſicut filius ex origine à parentibus trahit nobilitatem, vel infamiam.

Sed Inquires, Quando in ipſomet obiecto eſt duplex bonitas, aut malitia, & vtraque relucet in actu, & participatur in ipſo (ſicut Diximus in prima Concluſione) quænam ex illis ſpecificat primo, & eſſentialiter? 43

Reſp. Quod (vt ibi Diximus) qui ſentiunt poſſe actum habere æquè, & immediatè plura obiecta formalia adæquata, conſequenter non reputabunt inconueniens, quod ille actus habeat plures ſpecies ab obiecto, vel obiectis adæquatè, & ex æquo: Cæterum in Noſtra Sententia hoc difficultatem non habet, quia non admittimus caſum, quod poſſit in aliquo obiecto formali relucere duplex bonitas, aut malitia adæquatè, & æquè primò, ſed ſi plures concurrunt, illæ erunt inadæquatæ, & accipientur per modum vnius reſpectu vnius actus, qui à tali obiecto ſpecificabilis eſt, & ſic illa adæquata bonitas, vel malitia integrata ex pluribus, dabit actui ſpeciem ſub aliquo vno motiuo, & formali ratione, quatenus adæquatè eſt vna, ſicut etiam in ſcientiis plures concluſiones, & veritates conueniunt in aliqua ratione vna adæquata, & ſcibili, quæ ſcientiam ſpecificat. Si autem illæ plures bonitates, vel malitiæ conueniunt in vno obiecto materiali, ſed inter ſe non poſſunt vniri in aliquo motiuo adæquato formali, ſed adæquatè ſe habent in ſpecificando moraliter, tunc negamus, quod poſſint ab vno actu attingi, ſed à pluribus ſicut circa idem obiectum materiale, v. g. circa honorem debitum poteſt verſari, & magnanimitas intendendo, & procurando magna opera ex quibus ſequitur debitus honor, & humilitas fugiendo honores ex conſideratione propriæ infirmitatis. 44

Dico quartò Circunſtantiæ, ſiue ex parte finis ſe teneant, ſiue ad alias circunſtantias pertineant, aliquando præbent actui ſpeciem accidentalem, quæ eſt diſtincta malitia; vel bonitas ab ea quæ eſſentialis, & ſpecifica eſt in actu; aliquando verò non præbet ſpeciem diſtinctam malitiæ, vel bonitatis, ſed ſolùm auget præcedentem. Si tamen circumſtantia tranſeat in conditionem obiecti, & deſinat eſſe circumſtantia, non præbebit malitiam, vel bonitatem accidentalem in tali actu, ſed eſſentialẽ, & ſpecificam. De hac Concluſione, 45

&

& eius partibus latiùs agendum eſt *ſeq. Diſp.* vbi tractandum eſt de circumſtantiis. Modo autem illam ponimus ſolùm vt doctrina data de ſpecificatione actuum, & concurrentia diuerſarum ſpecierum in eodem actu magis explicetur. Nam pro fundamento certo ſumimus id, quod ſupra *Concluſione* 1. explicatum eſt, non poſſe eundem actum etiam in linea morali duas ſpecificationes æquè primò adæquatas, & formales habere, ſed vnam tantum, quæ eſſentialis, & ſpecifica eſt in actu, quia ab obiecto, vel ab eo quod tranſit in conditionem obiecti deſumitur, & obiectum vt tale ſemper dat ſpeciem actui, & eſſentialem rationem. Quare ſi plures ſpecies bonitatis, vel malitiæ concurrunt in actu, oportet quod non omnes ſint eſſentiales, & ſpecificæ, quia non omnes deſumuntur ab obiecto, eo quod obiectū adæquatum, & formale vnum eſt, nec poſſunt duo obiecta formalia adæquata dari reſpectù eiuſdem actus, ſicut nec duæ eſſentiæ, & ſpecies adæquatæ, & totales. Oportet ergo, quod vbi concurrunt plures malitiæ, vel bonitates diſtinctæ (quod ſi diſtinctæ ſunt in eodem numero actu, non poſſunt ſolo numero differre, ſed ſpecie) ea quæ eſſentialis, & ſpecificatiua eſt in actu ſumatur ab obiecto. Reliquæ quæ accidentales ſunt, & non ſpecificæ, deſumantur à circumſtantiis, ſeu ab his quæ obiectum non ſunt, nec munus, ſeu officium obiecti habent, id eſt, ſpecificandi, ſed extra obiectum manent, & ſic circumſtantiæ ſunt.

4 Hoc *ſuppoſito*, Dicimus circumſtantias triplici modo ſe poſſe habere in danda malitia, vel bonitate actui. *Primo modo* ita quod bonitas, vel malitia actus ſpecifica, & ex obiecto ſumpta ſit omninò diſtincta à bonitate, vel malitia, quæ ſumitur ex circumſtantiis, ita quod non augeat, vel minuat, ſed diſtinctam præbeat. *Secundò*, quod circumſtantia non præbeat diſtinctam omninò bonitatem, aut malitiam, ſed infra latitudinem talis bonitatis eam ſolum augeat, vel minuat. *Tertio modo* quod circumſtantia tranſeat in conditionem obiecti, & ſic non det accidentalem bonitatem, vel malitiam, ſed eſſentialem, & primam, quia iam non manet in vi circumſtantiæ, ſed induit munus, & formalitatem obiecti ſpecificatiui. *Exemplum primi*, ſicut quando quis furatur vt mechetur, aut quando quis facit furtum in loco ſacro, addit enim ſupra furtum malitiam ſacrilegij, quod noua ſpecies eſt malitiæ. *Exemplum ſecundi*, vt cum quis furatur quantitatem magnam, v. g. centum, quod addit ſupra ſpeciem furti non malitiam diſtinctæ ſpeciei, ſed eandem magis extenſam. Et ſimiliter cū quis intenſius, aut diutius operatur eandem ſpeciem operationis, addit perfectionem aliquam bonitatis, vel malitiæ non diuerſæ, ſed eiuſdem ſpeciei. *Exemplum tertij*, vt cum quis dat eleemoſynam propter vanam gloriam, tunc enim vana gloria, quæ eſt finis operantis tranſit in conditionem obiecti, quia facit illam eleemoſynam eſſe materiam inanis gloriæ.

47 Circa *iſtos modos*, quibus circumſtantia poteſt ſe habere erga actum, plenius dicemus, *Diſp. ſeq.* & difficultates quæ circa illos ſunt attingemus. Nunc ſolum aduerte tria. *Primum* eſt, Quod quando circumſtantia dat diſtinctam malitiam, vel bonitatem illo primo modo, ideo eſt, quia de ſe, & ex propria ratione importat ſpecialem diſſonantiam, & deformitatem ad regulas rationis, ita quod ratione ſui ſufficeret dare ſpeciem actui, ſi illam non inueniret ab obiecto datam, & ipſa haberet, ſeu tranſiret in conditionem obiecti, ſed quia ſolum adiungitur actui habenti iam ſpeciem ſuam ex obiecto, non dat ſpeciem eſſentialem, ſed accidentalem, ſicut in furto ſacrilego, irreuerentia loci ſacri per ſe ſufficeret dare ſpeciem, etiam ſi non ſupponeret ſpeciem furti, vt ſi quis indecenter, & contemptibiliter tractaret res ſacras. Quod ſecus eſt, quando circumſtantia ſe habet ſecundo modo, tunc enim cum ſolum ſit conditio augens, non ſufficit vnquam de ſe dare ſpeciem, ſicut acceptio rei in notabili quantitate non dat, vel auget malitiam, niſi ſupponendo rem illam eſſe alienam, quæ eſt ſubſtantia furti. Quare vbicumque circumſtantia, aut finis non habet rationem obiecti, ſed eſt finis operantis, ſiue ſit proprius ipſius electionis, & ad quem per ſe tendit, ſiue diſparatus, & extraneus nunquam dat ſpeciem eſſentialem actui, neque rationem genericam, quia tantum circumſtantia eſt, & finis mouens, non conſtituens, & ſpecificans, quod non negat *D. Thom.* in *hac Quæſt.* 18. *artic.* 7. vt in Solutionibus Argumentorum videbimus.

Secundo *aduerte*, Quod ſolùm in duobus caſibus (*vt ſeq. Diſputatione dicemus*) circumſtantia tranſit in conditionem obiecti, ita quod præbere poſſit eſſentialem ſpeciem in genere moris. *Primò* Quando circumſtantiæ iſtæ morales, & finis adueniunt actui ex obiecto ſuo indifferenti. *Secundò* Quando circumſtantia, vel finis malus aduenit obiecto aliàs bono: tunc enim bonitatem eius deſtruit. *Ratio* huius eſt, quia vt circumſtantia tranſeat in conditionem obiecti, neceſſe eſt quod det actui primam ſpecificationem in genere moris, nam ſi ſupponit illam conſtitutam erit accidentalis illa, quæ ſuperuenit, non ſubſtantialis, ſeu eſſentialis, quia non poteſt conſtituere ſi ſupponit aliam priorem. Solùm autem poteſt circumſtantia dare primam ſpeciem, aut quia ex parte obiecti non ſupponitur data eo quod obiectum eſt indifferens, nec dat determinatè vnam, vel aliam, & tunc ſi determinatur a fine, vel circumſtantia, illa erit prima ſpecies, & ſic non erit accidentalis, ſed eſſentialis in illo genere, quia accidentalis aduenit ſpeciei, & eſſentiæ iam conſtitutæ. Vel poteſt dare circumſtantia primam ſpeciem quando deſtruit illam, quæ ex obiecto erat, & introducit ſuam, deſtructa enim illa priori, quæ eſt ex obiecto, iſta ſecunda quæ ſubrogatur loco illius, redditur prima. Ergo ſolùm in iſtis duobus caſibus circumſtantia tranſibit in locum obiecti. 48

Conſtat *autem* poſſe bonitatem ex obiecto prouenientem deſtrui à fine, vel circumſtantia mala ſuperueniente, è contra verò non poſſe malitiam ſemel ab obiecto acceptam deſtrui à bonitate circumſtantia ſuperueniente. Et hoc ideò, quia faciliùs eſt deſtruere bonitatem quam adſtruere, cum malum ſit ex quocumque defectu, bonum ex integra cauſa. Quare ad deſtruendum bonum, ſufficit ex quacumque parte poni defectum, & ſic etiam ſi ex ſola circumſtantia proueniat, deſtruere poteſt, & impedire ne bonitas ex obiecto proueniat in actum, eo quod non manet integritas ſi claudicat ex vna parte, & ſine integritate non datur bonitas. E conuerſo autem bonitas ex circumſtantia non poteſt deſtruere malitiam ex obiecto, quia malitia non deſtruitur à bonitate, niſi reddendo bonum, & adſtruendo integri 49

tegri

tegritatem. Non poteſt autem à ſola circumſtantia aſtrui bonitas manente obiecto ex ſe malo, & ipſa circumſtantia manente. Si autem malum obiectum non manet, iam obiectum eſt aliud, eo quod (vt ſupponimus) malitiam habet ex ſe. Ergo non poteſt ſola circumſtantia deſtruere malitiam, & aſtruere bonitatem, poteſt autem ſola deſtruere cauſando malum, quia tunc non aſtruitur bonum, ſed potè deſtruitur. Ad deſtruendum autem ſufficit tollere integritatem, & plenitudinem, ſic enim non erit bonum: non ſufficit autem ſola circumſtantia bona implere, & aſtruere integritatem ſi non deſtruitur intrinſecum obiectum, quod ex ſe eſt malum.

50 Quod *ſi dicas*: Quomodo poteſt circumſtantia mala deſtruere ſpeciem eſſentialem bonam, cum aliquando non ſit illi contraria, quia ſub eodem genere non continetur, ſed diſparatè ſe habet, ſicut ieiunium, & vana gloria, ieiunio enim ſolùm opponitur contrariè gula, ſeu intemperantia, non inanis gloria; quomodo ergo illa circumſtantia deſtruit bonitatem, quæ illi non opponitur contrariè? *Reſp.* Quod circumſtantiæ malæ etiam ſi ſint diſparatæ, contrariantur virtuti, & non ex genere, ſeu ſpecie operis, ſed ex intentione operantis, qui vult illum actum ſubordinare fini prauo. Intentio autem praua directè, & per ſe deſtruit intentionem bonam, & rectam, indirectè autem, & virtualiter etiam bonam electionem, quæ ex ea conſequitur tanquam à principio: ſicut aſſenſus concluſionis poteſt deſtrui, aut directè, quia contrariæ concluſioni aſſentimus, & diſſentimus ab iſta; aut indirectè, & virtualiter quia principia eius deſtruimus, ex quibus concluſio ipſa deducitur. Sufficit autem virtualis, & indirecta oppoſitio, vt aliquid deſtruatur ab alio, & pugnet cum illo.

51 Tertio *aduerte*, Quod licet circumſtantia det ſpeciem accidentalem actui habenti primam ſpeciem eſſentialem ex obiecto, tamen quoad praxim confeſſionis parum intereſt iſta ſubtilitas de eſſentiali, vel accidentali ſpecie, dummodo vtraque malitia declaretur, quia hoc ipſo quod eſt diſtincta ſpecie malitia, parum intereſt quod actui adueniat primariò, vel ſecundariò, eſſentialiter, vel accidentaliter ex intentione operantis, vel ex ſpecie operis; ſufficit quod de ſe ſpecie diſtincta ſit, & inueniatur, ſeu concurrat in actu, ſic enim explicanda eſt in confeſſione. Si enim feciſti furtum in loco ſacro, non ſufficit dicere furti ſpeciem, ſed etiam ſacrilegij, licet in illo actu ſacrilegium accidentaliter ſe habeat ad furtum; & ſi furatus es vt mœchiam committeres: vtramque malitiam oportet confiteri; & hoc ſiue ſit in actum exteriorem prolata, ſiue in actu interno retenta; vtrobique inuenitur malitia illa duplex, quia *qui videt ad concupiſcendum, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo*; & ſic debet confeſſione explicari. Licet enim in Opinione verſetur, an circumſtantiæ aggrauantes tantùm debeant neceſſariò confiteri, vt quantitas magna in furto quando quis confeſſus eſt eam, quæ ſufficit ad peccatum mortale. Tamen quod circumſtantiæ mutantes ſpeciem ſint neceſſariò confitendæ nullus ambigit. Quod autem mutent ſpeciem adueniendo actui accidentaliter, vel eſſentialiter primam ſpeciem conſtituendo, parum intereſt, dummodo tales ſpecies ſint, quæ de ſe importent diuerſam deformitatem ad rationem, & diuerſam rationem peccati mortalis, & poſſent ſpeciem eſſentialem conſtituere ſi pro obiecto ponantur. De quo amplius *ſeq. Diſp.* Dicemus.

Quomodo *autem* circumſtantia debeat eſſe volita non ſolùm vt malitiam præbeat (ad hoc enim non requiritur vt ſit directè intenta, ſicut Diximus *præced. Diſp.*) ſed vt bonitatem communicet, ſicut etiam ipſum obiectum vt ſpecificam bonitatem influat in actum in Solutionibus Argumentorum explicabitur, quia id pertinet ad principale fundamentum *Vazquez*.

Soluuntur Argumenta.

52 PRimo *arguitur* Fundamento *Vazquez* contra primum Noſtram Concluſionem, ad probandum non poſſe in eodem actu interiori duplicem bonitatem moralem. Nam quando obiectum habet duas bonitates, vt ſi quis velit dare eleemoſynam alicui, & quia pauper eſt, & quia Sacerdos, vel cognatus, non poteſt vtrámq; intendere ſimul tanquam finem, ergo oportet quod duplici intentione, atque adeo duplici actu illam velit; & licet actu externo eodem vtramque exequatur, tamen actus internus duplicem illam bonitatem intendens non eſt vnus, ſed multiplex, cum à diuerſa virtute proficiſcatur, miſericordia, & Religione, vel pietate. *Quod etiam à ſigno manifeſtatur*, Quia poteſt voluntas velle vnam iſtarum bonitatum ſine alia; ergo quando vtrámque illam bonitatem coniungit, duplici actu coniungit. *Item*, Quia intellectus non poteſt ſimul plura vt plura intelligere, ergo neque voluntas poteſt velle plures bonitates, niſi per plures actus: eadem enim ratio eſt de voluntate, & intellectu.

53 Reſp. Argumentum hoc in primis inſtari in ipſamet *Vazquez* doctrina: ſic enim admittit ipſe, quod idem actus interior adorationis erga Chriſti Domini Humanitatem poteſt eſſe, & Latriæ, & Hyperduliæ, quamuis hoc à diuerſis proficiſcatur virtutibus, quia duplici titulo ei debetur; cur non poterit idem actus eleemoſynæ, ſeu voluntatis dandi eleemoſynam procedere duplici titulo erga eundem hominem, & titulo Sacerdotij, & paupertatis, licet à duplici virtute proficiſcatur? *Dicimus ergo*, Quòd duplex illa bonitas non poteſt amari vnico actu, tanquam duplex finis omnino adæquatus, & diuerſus, & ſine vlla ſubordinatione inter ſe, aut cum aliquo tertio, tunc enim à diuerſis planè actibus elicietur. Poteſt tamen vna ex his bonitatibus alteri ſubordinari, vel vtraque vni tertiæ, vt ſi in illo caſu velit quis dare eleemoſynã illi pauperi imperando illã à Religione, quia Sacerdos eſt, & in cultũ Dei cedit; vel vtrámque ſubordinando charitati, quia aliquid Dei eſt ille pauper, & Sacerdos, & ſic vnico actu attinget vtrúmque. Et ſic proficiſcitur à duplici virtute, *diſtinguo*: æquè primò, & immediatè, *nego*: cum ſubordinatione vnius ad alterum, vel vtriúſque ad vnam tertiam virtutem, *tranſeat*.

54 Quod *verò* poſſit voluntas ſeparare vnam bonitatem ab alia, *concedimus*, quia re vera vna non eſt neceſſariò connexa cum altera, ſed poteſt vnamquamque illarum tanquam adæquatè diſtinctam conſiderare, & velle. Poteſt nihilominus etiam vtrámque coniungere, & inadæquatè quamlibet reſpicere, vel ſubordinando vnã alteri, vel vtrámq; vni tertiæ, in qua vt in motiuo ſuperior

riori iungatur. *Ad vltimam probationem Reſp.* Probate eodem modo philoſophandum eſſe in intellectu, & voluntatem (vt ſupra Diximus) quod nimirum plures honeſtates non poteſt vnus actus reſpicere tanquam diuerſa obiecta formalia adæquata, & inter ſe, aut vni tertio non ſubordinata, benè tamen ſi aliquo iſtorum modorum fiat.

56 Secundo *arguitur* Fundamento *Vazquez* contra ſecundam concluſionem deducto, tùm ex authoritate *Ariſtot.* tùm *Diu. Thom.* Authoritas *Ariſtot.* eſt quia ipſe dicit in *ſecundo Ethicor.* cap. 4. *Quod vt actus iuſtitiæ ſit bonus non ſufficit, quod ſit circa rem iuſtam, ſed requiritur, quod fiat ſcienter, ſecundò ex electione, tertiò propter ipſum.* Et in 6. Ethic. cap. 12. inquit Philoſ. *quod actus virtutis debet fieri non ignoranter, ſecundo non ab inuito, tertio ob hoc*, id eſt, *propter ipſius virtutis honeſtatem.* Sed quando aliquis vult obiectum iuſtitiæ propter alium finem, qui etiam honeſtus eſt, non facit propter ipſam iuſtitiam; ergo non operatur iuſtè, licet operetur iuſtum, quia non operatur propter ipſam honeſtatem iuſtitiæ, ſed propter aliam, quam in ipſa iuſtitia intendit. *Nec obſtat*, Quod vna virtus imperat alteri, ſicut vnum vitium alteri, vt quando eleemoſyna imperatur à charitate; *Reſp. enim*, Quod tunc materialiter eſt actus virtutis imperatæ, ſed formaliter eſt virtutis imperantis, eleemoſyna enim, quæ imperatur à charitate ſolum deſeruit, vt præbens materiam charitati, non vt manens intra limites miſericordiæ: ſicut è contrario quando fit propter vanam gloriam, deſtruitur motiuum miſericordiæ, & fit illa eleemoſyna materia vanitatis. Eodẽ ergo modo quando refertur ad finem alterius virtutis imperantis, fit materia illius, & formalitatem eius induit, ſicq; materialiter ſolum manet in proprio.

57 Confirmat. *ex Diu. Thom.* Nam ſupra *Quæſt.* 13. *artic.* 1. affirmat, *Quod quando martyrium imperatur à charitate, materialiter eſt actus fortitudinis, & formaliter eſt actus charitatis*; ergo ſentit, quod non habet ſpeciem propriam fortitudinis, quia ſi haberet, non ſolum materialiter, ſed etiam formaliter eſſet actus fortitudinis; ſpecies enim eſt formaliſſima quidditas rei. Si ergo ſolum *materialiter eſt fortitudinis*; non ergo ſpecificè eſt fortitudinis, quia ſpecificè, & formaliter idem ſunt. Item in hac *Quæſt.* 18 *artic.* 6. dicit, *Quòd actus humani ſpecies conſiderantur formaliter ſecundum finem, materialiter autem ſecundum obiectum exterioris actus.* Et in ſolut. ad 2. inquit, *Quòd ordinari in talem finem licet accidat actui exteriori, non tamen actui interiori, qui comparatur exteriori, ſicut formale ad materiale.* Ergo ſecundum *Diu. Thom.* in actu interno voluntatis finis ſe habet vt formale quoad ſpeciem actus humani, & obiectum vt materiale; non ergo obiectum dat ſpeciem, ſed finis quando imperat actum, quia ſi obiectum daret ſpeciem formaliter ſe haberet, nihil enim formalius eſt, quam id quod ſpecificat.

58 Reſp. in hoc Argumento plus inſinuari, quam proponi. Proponitur enim *Authoritas Ariſt.* quomodo ipſe intelligat, quod vt actus aliquis ſit iuſtitiæ, vel virtutis, oportet quod operetur propter ipſam honeſtatem iuſtitiæ, vel virtutis. Inſinuatur verò alia difficultas, quæ ſolet in iſta materia agitari, quomodo obiectum, vel circumſtantia actus moralis debeant eſſe volita, vt ſpeciem ſuam actui communicent?

Quantum *ad ſenſum Ariſtot.* Dicimus ipſum 59
rectè tradi à *D. Thom.* ſuper 2. *Ethicorum lect.* 4. §. *Ponit ſecundam ſolutionem.* Et 6. Ethicor. lect. 10. Quod quando dicit *Ariſt.* quod vt aliquis ſit virtuoſus, aut iuſtus, oportet quod in his, quæ operata ſunt iuſtè, aut virtuosè operetur vt eligens, & eligens propter ipſa, ſenſus eſt, *Quod non ſufficit ad actum virtutis, ſeu ad operationem factam ſecundum virtutem quod operetur ex paſſione, aut timore res illas iuſtas, nec operetur propter lucrum, aut inanem gloriam, ſed operetur propter hoc, ſcilicet, propter ipſum opus virtutis, quod ſecundum ſe placet ei, qui habet habitum virtutis tanquam ei conueniens.* Ita D. Thom. Itáque vt actus ſit virtuoſus debet eſſe non ſolùm ex electione, ſed etiam propter ipſam virtutem, ſeu propter honeſtatem virtutis; vbi ly *propter* tripliciter poteſt intelligi. *Primò* negatiuè, quod non ſit propter aliquod motiuum malum, vel indifferens, ſed propter bonum finem, ſiquidem vna ex circumſtantiis actus boni eſt bonus finis ex parte operantis. Quod autem iſte bonus finis operantis ſit ipſamet honeſtas particularis virtutis, verbi gratia, ipſius temperantiæ, vel iuſtitiæ, cuius operatio ſit, hoc non dicit *Philoſophus*, nec ratio exigit, ſufficit enim quod ſit ex bono, & honeſto fine, quicúmque ille ſit, ſic enim eligit propter ipſa, id eſt, propter honeſtatem virtutis, dum non eligit propter aliquem prauum finem, nec deſtruit eam honeſtatem.

Secundo *poteſt intelligi* poſitiuè quod eligat 60
propter ipſa, *ly propter* non dicente cauſam finalẽ cuius gratia, ſed cauſam impulſiuam, quatenus illa operatio virtuoſa reſpicitur vt conueniens ipſi operanti, ſiuè ordinetur vlterius ad alium finem, ſiue non ſed tamen vt quis virtuoſe, & quaſi ex habitu operetur, oportet, quod reddatur illa operatio vt conueniens ſibi, & tanquam ſibi placens eligatur. Hoc enim eſt ſignum quod aliquis ſit virtuoſus, quando operatio virtutis facta eſt ipſi operanti connaturalis, & conueniens, & ſic tanquam aliquid ſibi proprium, & conueniens redditum diligitur. Et hoc eſt diligere, ſeu eligere illa operata virtuoſa propter ipſa, id eſt, propter eorum conuenientiam, & quaſi connaturalitatem ad ſe in quantum virtuoſa ſunt. Quod autem eligitur propter conuenientiam ad ſe, illud motiuum conuenientiæ ſufficit quod ſit impulſiuum, non autem requiritur quod ſit finis cuius gratia, tanquam vltimum quod mouet ratione ſui, & cuius gratia cætera ſunt volita. Quæ ſolutio fundatur in verbis *Diu. Thom.* dicentis, *quod debet eligi propter ipſa ſcilicet propter ipſum opus virtutis, quod ſecundum ſe placet ei, qui habet habitum virtutis tanquam ei conueniens.*

Tertio *poteſt intelligi*, quod operans virtuosè 61
debet eſſe eligens operata propter ipſa, *ly propter* dicente cauſam finalem motiuam, ſed non oportet quod ſit finis vltimus, ſed ſufficit, quod ſit finis intermedius, ſeu ordinabilis ad vlteriorem finem; nam bene poteſt vnus finis ordinari ſub alio, & vnum bonum etiam honeſtum eſſe ſub alio, nec enim omnis finis debet eſſe vltimus, nec omne honeſtum eſt ſummum bonum, ſed ſufficit quod ſit finis intermedius; ſed quia *Vazquez* negat dare finem intermedium, ideò etiam negabit poſſe dare ſpeciem bonitatis ſi appetatur vt talis finis; cuius tamen contrarium

ſupra

ſupra oſtendimus *Diſp.* 1. vt docet *Sanct. Thom. ſupra Quæſt.* 12. *artic.* 2. Itaque bene poteſt voluntas aliquid honeſtum eligere, & velle, & tamen non ibi ſiſtere, ſed ad vlteriorem finem ordinare, ſicut colores ſunt viſibiles, & tamen ſubduntur luci tanquam vltimæ rationi formali in genere viſibili. Sic etiam finis quod eſt bonum, & bonum honeſtum poteſt appeti propter ſe, & ratione ſui, nec tamen vt finis vltimus, quia hic eſt plenè ſatiatiuus, & adæquans totam voluntatem, intermedios autem vt bonum appetitur, ſed non plenè, & adæquatè ſatiatiuum, nec tamen vt purum medium appetitur, quia non vt præcisè conducens ad alterum, quod eſt de ratione medij, ſeu boni vtilis, ſed vt in ſe bonum, & ratione ſui appetibile, quod pertinet ad finem, ſed tamen non vt plenè, & adæquatè ſatiatiuum, quod eſt de ratione finis vltimi, ſiue ſit ſatiatiuum ex natura rei vt finis verus, ſiue ex apprehenſione, & voluntate operantis, vt apparens.

62 Dices: Non poteſt idem actus ſimul eſſe intentio, & electio, ergo neque poteſt ſimul participare duas bonitates, aliam ex obiecto proprio, aliam ex fine intento & imperante. *Conſequentia probatur*, Quia bonitas, quam participat ex obiecto proprio eſt bonitas, ſeu honeſtas volita propter ſe ſaltem vt finis intermedius (vt diximus) bonitas ex fine intento, & imperante eſt bonitas participata in mediis quatenus vtilia ſunt, & ſub electione cadunt, & quatenus diliguntur ratione alterius, id eſt, finis imperantis; ergo ſi participat idem actus has duas bonitates, participat rationem electionis, & intentionis; ergo à contrario, ſi non poteſt participare rationem intentionis, & electionis ſimul, neque duas illas bonitates participare poteſt. *Antecedens probatur*, *Tum*, quia idem actus non poteſt in intellectu verſari circa principia, & circa concluſiones, ergo neque idem actus in voluntate circa intentionem, & electionem: intentio enim eſt de fine, & electio de medio, electio autem oritur ex influentia intentionis; ergo ſupponit illam; ergo non poteſt eſſe idem actus ſimul intentio, & electio, ſed debet eſſe duplex actus, & ſic recta eſt ſententia *Vazquez*, quod ſi in actu interiori datur duplex bonitas, etiam & duplex actus dari debet. *Tum*, quia electio vt electio eſt circa bonum vtile in quantum vtile, quia eſt de mediis ad finem; ergo electio vt electio non verſatur circa bonum honeſtum, quod eſt proprium bonum virtutis, ſed ſi talis honeſtas datur eſt ex fine imperante.

63 *Reſpond. Negando conſequentiam*, & Dicimus non repugnare quod idem actus ſit electionis circa medium vtile reſpectu alterius finis ſuperioris, & tamen in ſe habeat honeſtatem finis proximi in qua fundatur illa vtilitas. Itaque non omnis vtilitas eſt excluſiua honeſtatis, ſed poteſt dari vtilitas in honeſtate fundata, vt quādo intendimus lucrum mediis licitis, & honeſtis, id eſt, neminem defraudando, & quando intendimus litem vincere manifeſtando veritatē, & per media iuſta; & in aliis multis, in quibus honeſtis, & debitis mediis procedimus. Et ſimiliter in aliis negotiis poſſumus vti mediis vtilibus, & ſimul delectabilibus, vt quando ad ſanitatem acquirendam vtimur medicina delectabili, & ſaporoſa. Quando ergo in ipſo medio concurrunt iſtæ duæ rationes, ſcilicet, vtilitatis in quantum medium præcisè, & bonitatis abſolutæ, ſeu ratione ſui appetibilis in quantum etiam finis intermedius eſt, concurrit duplex actus, ſcilicet, intentionis circa illam honeſtatem, vel delectabilitatem, quam habet ex ſe illud obiectum, ratione cuius propter ſuam honeſtatem amatur vt finis intermedius, & actus electionis, quatenus eandem honeſtatem, vel delectabilitatem amatam, & placentem in ſe eligit tanquam vtilem ad alium finem ſuperiorem, alia diſtincta intentione prius intentum, & tunc ille actus, qui eſt electio participat duplicem honeſtatem, & bonitatem ſimul, alteram ex honeſtate propria obiecti, quæ in ſe amatur, fundatque vtilitatem illam ad finem, & intentionem ſuperiorem, & mediante illa habitudine, qua tangit illum finem ſuperiorem cui deſeruit, & à quo mouetur, participatiuè etiam eius honeſtatem communicat. Et ſic numquam idem actus eſt intentio, & electio, ſed quia vna intentio ſubordinatur alteri intentioni, & electio vt electio poteſt ſubordinari, aut coordinari vtrique, ſicut vna concluſio ſubordinari poteſt pluribus principiis, verbi gratia, præmiſſis ex quibus immediatè infertur, & aliis præmiſſis, à quibus iſtæ inferuntur; ideò poteſt etiam electio participare vtriuſque intentionis bonitatem, præſertim quando bonitas ipſius vtilitatis, ſeu medij in quantum vtilis fundatur in honeſtate, vel delectabilitate iam volita, tunc enim ſe habet vt finis intermedius, qui per intentionem intermediam appetitur, & hæc intentio etiam inferior eſt ad illam, quæ reſpicit finem vltimum, aut finem ſuperiorem.

64 Et *Cum Infertur*, Quod tunc illæ bonitates pertinebunt ad plures actus, non ad vnum, *diſtinguo*; pertinebunt ad plures intentionis tanquam ad cauſas, & origines influentes in vnum actum electionis, *tranſeat*; pertinebunt ad plures actus formaliter, qui ſint electiones plures, & actus plures virtutum *nego*; ſed vnicus actus electionis participat in ſe plures bonitates ex diuerſis actibus deriuatas (ſicut vnica concluſio deriuatur à pluribus antecedentibus, à quibus participat ſuas probationes) eo quod ille actus electionis ſupponit actum ſuperioris finis tanquam imperantem, & actum intentionis inferioris circa honeſtatem propriam huius obiecti tanquam finis proximi, & intermedij, & ex his conſtituit actus electionis reſpiciens honeſtatem propriam vt proxime intentam, & honeſtatem finis ſuperioris, vt imperantem remotè, & iſte actus eſt qui ſimul participat omnes illas honeſtates.

65 Si *Autem Vrgeas*, Quia vtile vt vtile pertinet ad electionem, quæ eſt circa media; & vtile, vt vtile diſtinguitur ab honeſto; ergo electio vt electio (quæ eſt actus virtutis) non habet ex vi electionis honeſtatem propriam, ſed ſolum vtilitatem. *Reſp.* Diſtinguendo maiorē: Vtile vt vtile pertinet ad electionem, vt purè vtile ad putam, & ſolam electionem, *tranſeat*: vtile vt virtuoſum, & fundatum in honeſtate obiecti, & vt moraliter bonum pertinet ad electionem vt virtuoſam, id eſt, ſupponentem bonitatem propriam terminantem etiam intentionem ſui vt finis intermedij, *tranſeat*. Et ſic non eſt neceſsè diſtingui vtile ab honeſto omninò contrarie, aut diſparate, ſed poſſe vtile fundari in honeſto.

66 Ad *Confirm.* principalis argumenti formatam ex diuerſis locis *Diu. Thom.* Reſpondemus, Quod in priori loco cum dicit *martyrium eſſe materialiter actum fortitudinis*, & formaliter charitatis, *ly materialiter* eſt idem quod ſubſtantialiter, & eſſentialiter, atque elicitiuè. Quod manifeſtè patet ex ipſo contextu artic. Intendebat enim *Diu. Thom.* ibi probare quod electio elicitiuè pertineat ad voluntatem, licet directiuè ad intellectum, ſeu rationem, eo quod actus ad illam potentiam pertinet à qua ſubſt... iter elicitur, licet hæc ſubſtantia actus materialiter ſe habeat reſpectu ſuperioris potentiæ, vel habitus ordinantis, aut imperantis illam; & ad hoc affert exemplum de martyrio tolerato, & imperato à charitate, quod materialiter eſt à fortitudine, formaliter à charitate, id eſt, à charitate imperatiuè, & directiuè, à fortitudine elicitiuè, quia entitas, & ſubſtantia illius actus à fortitudine eſt, licet hæc ſubſtantia actus materialiter ſe habeat in ordine ad directionem ſuperioris virtutis, ad quam dicitur formaliter pertinere, non formaliter ſpecificatiuè, & conſtitutiuè, ſed formaliter motiuè, ſeu directiuè. Hoc tamen non tollit, quod ille actus qui ſubſtantialiter, & elicitiuè eſt à fortitudine ab ea habeat ſpeciem ſuam moralem ſumptam ex obiecto, ſeu fine proximo illius, licet hoc, quod materialiter eſt in illo comparatiuè ad actum ſuperiorem, mouentem, & dirigentem, & imperantem, formaliter ſe habeat quoad ſpeciem conſtituendam prout ex proprio obiecto deſumptam.

67 Ad *poſteriorem* locum ex hac *Quæſt.* 18 *artic.* 6. Reſpondemus, Quòd quando dicit *Sanct. Thom.* ſpeciem humani actus conſiderari formaliter ſecundum finem, & materialiter ſecundum obiectum exterioris actus. Reſpondetur, quod reſpectu *interioris actus*, id eſt imperantis (hoc enim nomine *interioris* intelligit *Sanct. Thom.*) finis dat ſpeciem formaliter, quia vt ibi *Sanct. Thom.* docet finis eſt obiectum actus interioris. Reſpectu autem actus exterioris, id eſt, imperati, finis dat ſpeciem formaliter participatiuè, non formaliter eſſentialiter, & ita actus humani habent ex fine ſpeciem, vel eſſentialiter, vel participatiuè; eſſentialiter quidem actus interior, ſeu imperans, quia verſatur circa finem tanquam circa obiectum; participatiuè autem actus exterior, ſeu imperatus, qui habet finem vt circumſtantiam, & ab illo mouetur, & dirigitur, & ſic talis actus participat honeſtatem illius finis, vtpotè ordinem dicens ad illum, habet autem ex obiecto proprio, ſeu ex fine proximo ſpeciem ſuam, ſicut manifeſtè diſtinguit has bonitates *Sanct. Thom.* in actu exteriori *Quæſt. iſta* 20. *artic.* 1. *&* 2. ſumens bonitatem ex fine vt deriuatam ab actu voluntatis, id eſt, ab intentione voluntatis, quæ verſatur circa finem tanquam circa obiectum, bonitatem autem ex ratione, id eſt, ab obiecto regulato ratione, vt immediatè ſibi conuenientem, & ipſi exteriori actui propriam. Nomine autem *exterioris actus* non intelligit *Diu. Thom.* ſolùm illum actum, qui ab externa potentia fit, ſed omnem actum imperatum, qui reſpectu imperantis exterior cenſetur, hoc eſt, extra illum. Nomine autem *interioris actus*, actum imperantem, qui eſt magis intimus ipſi voluntati, eo quod prius, & ante alia à voluntate elicitur.

Ex quo manet explicatum id quod *D. Thom.* dicit *ſolut. ad ſecundum*. Quod cum dicit accidere actui exteriori q... ordinetur ad talem finem, tamen interior actus comparatur ad exteriorem ſicut formale ad materiale, ... is indicat, quod talis ordinatio non dat ſpeciem eſſentialem actui exteriori, ſeu ... p... o, ... dem dicit *quod accidit i...* Quod vero addit eum parari ad exteriorem, *vt formale ad materiale*, ſenſus eſt, quod comparatur vt formale in mouendo, & ordinando, non in conſtituendo actum exteriorem eſſentialiter. Cum autem dicitur quod ſi obiectum daret ſpeciem, non materialiter, ſed formaliter ſe haberet. *Dicimus* habere ſe formaliter in ſpecificando, & conſtituendo actum, ſicut ſæpè dicit *Diu. Thom.* ſumere actum moralem ſpeciem ab obiecto; ſed hoc formale in ſpecificando, materialiter ſe habet reſpectu finis in mouendo, quia ſubordinatur illi vt ſuperiori, & dirigenti, quod formale eſt, & ſic participat ſpeciem eiuſdem finis, & intentionis ordinantis participatiuè, & accidentaliter, non eſſentialiter. 68

69 Tertio *arguitur*, ex illo Communi Axiomate *Ariſt.* dicentis, Quod *qui furatur, vt mœchetur, magis eſt mœchus quam fur*, imò vt habetur expreſsè in *Ariſt.* plus dicit: nam verba eius ſunt in 5. Ethic. cap. 2. *Qui mœchatur propter lucrum iniuſtus eſt, non intemperans.* Vbi *Ariſt.* non ſolùm comparatiuè, ſed abſolutè negat eſſe luxurioſum; ergo ideò eſt, quia exiſtimat actum imperatum ab alio fine materialiter ſe habere erga ſpeciem illius finis, & ſic non accipere ſpeciem formaliter ab obiecto, quando ad finem ſuperiorem ordinatur. Imò ſi ſolum dicamus id quod vulgariter in prædicto axiomate dicitur: *quod magis eſt mœchus quam fur qui furatur, vt mœchetur*, adhuc probatur inde ſpeciem eſſentialem ſumi ex fine, & non ex obiecto in moralibus, & primariam, ſeu principalem ſpeciem eſſe ex fine, quia magis denominatur à ſpecie finis, quam obiecti; ergo illa eſt principalior quia magis denominat. *Et rurſum*, id quod eſt eſſentiale magis conuenit rei, quam id quod accidentale, ſed per te eſt magis mœchus quam fur; ergo eſſentialiter eſt mœchus, & accidentaliter fur; ergo ſpecies eſſentialis ſumitur ex fine, non ex obiecto proximo.

70 *Conf.* Quia actus electionis in quantum electio habet ſuam formalem rationem ſpecificatiuam ex fine; ergo finis dat principalem ſpeciem actui electionis, & non obiectum, imò & eſſentialem, quia eſſentialis ſpecificatio illius actus ſumitur ex ſua formali ratione ſpecificante, hæc autem deſumitur ex fine in actu electionis; ergo. *Anteced. prob.* Quia electio vt electio verſatur circa medium ſub formalitate medij, non finis etiam intermedij. Medium autem in quantum medium habet ſuam formalem, & ſpecificam bonitatem ex fine, quia gratia illius eſt volitum, & ſic comparatur finis ad media ſicut lux ad colores (vt ſuprà diximus *Diſp.* 5.) Ergo actus electionis cum verſetur circa media vt media, debet in quantum talis ſpecificari à fine ex ſubordinatione ad quem habet bonitatem, & cuius gratia diligitur.

71 *Confir. Secundò*: Quia in toto iſto aggregato

gato morali ex actu imperato, & imperante, actus imperatus ſe habet, vt materiale, & actus imperans, vt formale ſicut dicit *D. Thom. in Quaeſt.* 18. *artic.* 6. Ergo imperans eſt qui toto aggregato dat ſpeciem eſſentialem, & primariam, ſicut in aggregato ex corpore, & albedine, albedo eſt quæ formaliter conſtituit album, & aggregatum illud.

72 *Reſp.* Verba illa *Ariſtoteles* ſic haberi in Textu ſecundum Tranſlationem Feliciani, quæ parum differt à Tranſlatione Argiropoli, & ab Antiqua: *Quòd ſi aliquis lucrandi cauſa adulterium committat, pecuniaſque accipiat, alius tribuat, damnoque afficiatur ob cupiditatem, hic intemperans magis eſſe videtur, quam pluris vſurpator, ille iniuſtus, & non intemperans.* Vbi *Philoſophus* ponit diſcrimen inter eum, qui ob concupiſcentiam pecunias erogat taliter vt damno afficiatur pro conſequendo adulterio, alter autem accipiat pecunias illas, & adulterium perpetret illius lucri cauſa, primus magis eſt intemperans quam vſurpator, ſeu iniuſtus. Secundus autem è contra non intemperans, ſed iniuſtus. Vbi ly *non*, ſumitur comparatiuè, id eſt, non tàm intemperans, quàm iniuſtus, quia ſic prius acceperat *Ariſt.* dicens priorem illum magis eſſe intemperantem, quam vſurpatorem. Dicitur autem iniuſtus, non quia *Ariſtot.* reputet eum, qui lucratur ex mæchia, iniuſtitiam facere in tali lucro, ſed quia expreſsè loquitur in caſu quo tribuens pecunias damno afficitur.

73 Et *ſic non habet* locum dubitatio *Vazquez* circa iſta verba, quomodo dicat *Ariſtotel.* eum, qui lucratur ex mæchia eſſe iniuſtum, cum non peccet contra iniuſtitiam mulier, quæ pro adulterio accipit lucrum. *Reſpondetur enim*: Quod *Ariſtotel.* loquitur in caſu quo tribuens pecunias damno afficitur, & tunc mulier iniuſtitiam committit. Igitur in verbis propoſitis rectè dicit *Ariſtoteles* quod vnus magis eſt luxurioſus, quam vſurpator, alter magis iniuſtus, quam intemperans, non loquendo ex parte operis, ſed ex parte operantis, in cuius animo principaliùs reſidet iniuſtitia, quam mæchia, quia eſt finis eius intentus, ex quo mouetur, & ſic principaliùs operatur, & magis denominat, quia qualis eſt intentio operantis, talis denominatur ipſe operans. Cæterùm opus ipſum, ſeu actus mæchiæ, quem eligit, & facit quis propter lucrum non dicitur magis eſſe iniuſtitiæ opus, quam mæchiæ, ſed magis mæchia eſt: quia in ſe eſt ipſummet adulterium, & ſolùm accidentaliter, & ex circunſtantia finis mouentis participat ſpeciem iniuſtitiæ. Et hæc eſt certa, & vera ſolutio, & ſenſus illius Textus, eamque tradidit *Medina*, & Alij, & videtur ſequi *Vazquez*.

74 Sed *contra illam* obiicit *Monteſinos* hic *Diſput.* 24. *quaeſt.* 6. *num.* 95. dicitque non ſatisfacere, quia operans, ſeu agens eſt concretum quoddam operationis; ergo quod eſt præcipuum in ordine ad operantem, debet eſſe præcipuum in ordine ad operationem. *Sed facile hoc* diluitur: quia ly *operans* in caſu propoſito eſt concretum duplicis operationis, ſcilicet intentionis circa finem, quæ eſt operatio imperans, ſcilicet eſſe iniuſtum, & electionis circa id quod eſt ad finem, quæ eſt mæchia. Quod ergo eſt præcipuum in ordine ad operantem eſt præcipuum in ordine ad operationem, *diſtinguo*: in ordine ad operationem imperantem, & circa finem ſe tenentem, *concedo*: in ordine ad operationem imperatam, quæ eſt circa inferiorem finem, vel medium, *nego*: reſpectu enim huius operationis, ſeu ratione eius non dicitur magis iniuſtus, quam mæchus, ſed ſimpliciter mæchari, & adulterari dicitur, denominatur autem magis, & principaliùs iniuſtus, quam mæchus ex priori operatione, quia illa operatio intentio eſt, & intentio magis denominat animum operantis, non quia eſſentialiùs conſtituat alias operationes, quæ electiones ſunt, ſed quia magis ad eas mouet, eique ſubordinantur, vt imperati, vnde magis denominat, & præualet in ipſo operante, licèt accidentaliter ſe habeat reſpectu electionis, & operis exequentis.

Ad *primam Confir. Reſp.* Quod electio habet ſuam ſpecificationem ex fine magis proximo, & immediato, non ex ſuperiori, & magis remoto, hic enim extrinſecus eſſe poteſt, & accidentaliter ſe habere. Finis autem proximus eſt ipſummet obiectum, quod electione attingitur, quod poteſt in ſe habere bonitatem, vel malitiam propriam, & hæc ſe habet vt finis intermedius, & attingitur actu ſimplicis amoris, vel intentionis ſubordinatæ ſuperiori intentioni, & fini, habet etiam rationem vtilis, & conducentis ad finem ſuperiorem. Et quia hæc vtilitas, & conducentia fundari poteſt in illa bonitate, aut malitia quam aliàs habet, vel ſaltem non recuſat illam, quando malum eſt; ideò in eodem actu electionis, & relucet bonitas propria ex obiecto tanquam præcipua, & primaria pro illo actu, quia ex obiecto, ſeu fine proximo habet illam, atque adeò eſſentialiter, & bonitas participata ex fine remoto, quæ accidentaliter ſibi aduenit, quia iam ſupponit eſſentialem, & primam bonitatem ex obiecto datam. 75

Inſtabis: Electio huius medij, quod in ſe aliàs eſt bonum, non reſpicit bonitate illam propriam, & quæ ex obiecto eſt vt finem, & cuius gratia, ſed vt propria talis obiecti, & conſequenter non attingitur formaliter per actum electionis, vt electio eſt, ſed per alium actum, vel ſimplicis amoris, vel intentionis, qua diligitur illa bonitas propter ſe, & ratione ſui, electio autem, vt electio præciſè reſpicit id quod eſt medium, & ſub formalitate medij eſt volitum, ſicut qui eligit medicinam delectabilem, & ſapidam, guſtum illum, & ſaporem non attingit electione formaliter loquendo, ſed vel ſimplici dilectione, & complacentia, vel intentione, quia ratione ſui diligitur: ſolùm autem eligit id quod medicinale eſt, & ad ſanitatem conducens in illa medicina. Sed electio prout attingit medium, vt medium reſpicit finem, vt rationem formalem ſpecificatiuam, ſub qua medium illud diligitur, quia tota & eſſentialis ratio diligendi medium eſt finis, ad quem medium illud conducit. Non conducit autem, neque eſt vtile ad finem proximum (ſicut in medicina delectabili, ratio medicatiua non conducit ad ſaporem illius cibi) quia hic eſt ipſummet obiectum, quod eligitur, & ad ſe ipſum non dicitur vtile, neque conducens, ſed ad alterum. Ergo finis reſpectu cuius conducit, eſt ratio formalis, & ſpecifica talis medij. 76

Hic autem eſt finis remotus, ſeu ſuperior, & imperans, non proximus; ergo ille dat ſpeciem non accidentalem, ſed eſſentialem illi actui vt electio eſt.

77 *Reſp.* Quod electio vt electio verum eſt, quod reſpicit medium directè, & per ſe, quod medium importat rationem vtilis, & conducentis ad finem. Sed tamen ratio iſta medij, & conducentiæ contingit eſſe dupliciter. *Vno modo ſic*, quod iſta vtilitas, & conducentia non fundetur in alia bonitate, aut malitia de ſe appetibili, ſed tantùm ſit nuda, & mera vtilitas ad finem: *alio modo ſic*, quod ipſamet conducentia ad finem fundetur in alia bonitate, vel malitia propria ipſius medij. Quando eſt ſola vtilitas ad finem, tota ratio & prima, & eſſentialis ipſius medij ſumitur à fine, vt participatiuè reperitur in medio, & cum medium eligitur, ipſe finis attingitur, non vt *quod*, ſed vt *quo*, ſeu vt ratio ſub qua attingitur, & illa eſt prima, & per ſe ratio attingendi, & conſequenter eſſentialis pro illo actu eligendi, imò & tota ratio eligendi, & appetendi medium. Quando autem ipſa vtilitas, & conducentia ad finem fundatur in ipſa bonitate propria obiecti, tunc electio, vt electio non poteſt tangere ipſam conducentiam ad finem, & vtilitatem, niſi tangat etiam bonitatem propriam non abſolutè in ſe (id enim fit alio actu ſimplicis amoris, vel intentionis) ſed vt fundantem illam vtilitatem, & conducentiam ad finem. Et pro ea parte qua tangit bonitatem propriam obiecti, vt conducentem, accipit ſpeciem illius bonitatis non ſolùm, vt tendentem ad finem ſuperiorem, cui vtilis eſt, ſed vt fundatam in propria bonitate; vnde habet vtilia eſſe. Sic ergo quando argumentum dicit, quod illa bonitas propria, & intrinſeca obiecti electi, non reſpicitur vt finis *cuius gratia*, neque ad illam bonitatem conducit vtilitas talis obiecti, quia non eſt alia ab obiecto, ſed propria ipſi, *diſtinguo*: non reſpicitur vt finis *cuius gratia* extrinſecus, & tanquam terminus ad quem iſta vtilitas conducit, *concedo*: non reſpicitur vt finis *cuius gratia* intrinſecus ipſi obiecto electo, & tanquam fundamentum illius vtilitatis, & conducentiæ ad vlteriorem finem, *nego*.

78 Et *cum Infertur*. Ergo non attingitur illa bonitas propria obiecti ipſo actu electionis, *diſtinguo*: non attingitur abſolutè, & ratione ſui præciſè, *tranſeat*; non attingitur, vt fundans ipſam vtilitatem, & conducentiam ad vlteriorem finem, *nego*; hoc enim totum eligitur, ſcilicet illa vtilitas medij, vt fundata in tali bonitate propria. Atque adeò quando obiectum vtile habet etiam bonitatem propriam ſiue delectabilem, ſiue honeſtam, fatemur dari duplicem actum, alterum ſimplicis amoris, vel intentionis, quo illa propria bonitas diligitur, & complacet in ſe, & abſolutè, & hoc non pertinet ad electionem, alterum electionis, quo diligitur illud medium, vt conducens ad aliud finem ſuperiorem, ſed quia talis conducentia fundatur in illa bonitate propria, etiam illa attingitur per actum electionis non abſolutè, ſed vt fundans illam conuenientiam, & vtilitatem. Si enim pertinet ad electionem vtilitatem in medio reſpicere, atque conducentiam ad alterum, etiam & fundamentum huius vtilitatis debet perpendere, & eligere, & hoc eſt propria bonitas non abſolutè dilecta, ſed vt fundans vtilitatem electam.

Et *cum inſtatur*, quod illa vtilitas non conducit ad propriam bonitatem, & ſic non reſpicit illam vt finem etiam inter medium. *Reſpond.* 79
Quod non conducit ad illam bonitatem propriam, vt ad terminum, & finem extrinſecum cui deſeruiat, ſed conducit ad illam vt ad finem, & bonum intrinſecum, ſeu potiùs illa propria bonitas obiecti conducit ad illam vtilitatem, quia fundat illam, & ſic non poteſt diligi, & acceptari per electionem illa vtilitas, niſi acceptetur illa bonitas, quæ eſt eius fundamentum, & quæ conducit ad talem vtilitatem. Et ſic dicitur eſſe eius finis proximus, & immediatus, ſed intrinſecus, & in quo talis vtilitas fundatur, ideoque ab eo habet primam, & immediatam ſpeciem bonitatis, eamque eſſentialem, quia ex proprio obiecto eſt: quæ autem eſt ex fine remoto ſuperuenit iſti, & accidentalis eſt, quia ſupponit bonitatem iam conſtitutam ex obiecto.

Ad *ſecundam Confirm.* Principalis Argumenti 80
Reſp. Quod totum illud aggregatum ex actu imperante, & imperato non habet vnicam ſpeciem ſimpliciter, ſed eſt duplex, & vna accidentaliter ſe habet ad aliam; actui enim imperato accidit, quod imperetur a tali fine, vel intentione. Vnde ſi ex obiecto ſuo habet propriam bonitatem, illa eſt ſibi eſſentialis, & quæ eſt ex adiunctione finis imperantis eſt circunſtantia, & ſic eſt accidentalis. Totum autem aggregatum ex illa duplici ſpecie non facit ſpeciem, & eſſentiam vnam & ſic non oportet quærere pro illo aggregato vnam ſpeciem eſſentialem, ſed ſolùm vnum aggregatione, & in hoc præcipua ſpecies eſt, quæ eſt in actu imperante, tum, quia eſt dignior cum ſit circa finem: tùm, quia mouet, & ordinat aliam, quæ eſt imperata; ſed non requiritur quod ſit eſſentialis toti aggregato, ſed eſſentialis ſibi, id eſt, actui imperanti, & accidentalis actui imperato, reſpectu autem totius aggregati ſolùm eſt ſpecies quædam inadæquata illius totius, non autem ſpecies totalis, quia hæc non datur in aggregato, quod ſolùm aggregatione eſt vnum, non ſimpliciter.

Vltimo *Arguitur*: Quando in vno obiecto, vel 81
eius circunſtantiis concurrit duplex bonitas, vel malitia, quarum vna non eſt per ſe ſubordinata alteri, ſed diſparate ſe habet, vt cum quis furatur in loco ſacro, vbi locus ſacer non ſe habet vt finis, ſed vt concomitanter volitum, & tamen dat ſpeciem ſacrilegij, aut quando quis ieiunat ſimul ex voto, & ex præcepto, & ſic immediatè vtramque ſpeciem religionis, & obedientiæ, ac temperantiæ participat: aut quando ſimul adorat humanitatem Chriſti Latria, & Hyperdulia, in his & aliis ſimilibus caſibus vtraque ſpecies eſt æquè volita, & æquè influens in actum, non vna ſub alia, nec ex ſubordinatione ad aliam; ergo non eſt maior ratio cur vna ſit eſſentialis, quam alia. Quod ſi recurratur ad eam, quæ magis voluntaria eſt, & magis intenta, quod illa erit prima, & eſſentialis, tunc ſequitur, quod ſemper ſpecies, quæ eſt ex fine imperante, & mouente ſit prior, & eſſentialior, quia finis eſt magis voluntarius, reliqua enim gratia illius ſũt volita. *Si verò dicatur*: Quod illa, quæ eſt ex obiecto eſt eſſentialior, *Contra eſt*. *Tum*, quia poſſunt ambæ prouenire ex obiecto, vt cum æquè primò reperiuntur in illo, vt ieiunare ex voto, & præcepto, dare eleemoſynam huic homini quia pauper, & quia Sacerdos. *Tum*, quia

ſequere

ſequeretur quod qui committeret adulterium non ex voluntate mæchiæ, ſed vt iniuriam faceret marito, aut qui furaretur in loco ſacro non ex voluntate furandi, ſed ex voluntate faciendi irreuerentiam loco ſacro, talia non eſſet primò, & eſſentialiter ſacrilegus, aut iniurioſus, quod eſt abſurdum. Quid enim refert ad ſpeciem ſacrilegij, quod ponat pro materia illius furtum, vel aliquid aliud habens aliam malitiam?

82 Cōfirmatur ex *D.Thom. in hac Quæſt.* 18. *art.* 7. vbi dicit. Quod quando finis, & obiectum per accidens ſe habent, & diſparatè, ſicut qui furatur vt mæchetur: *Tunc differentia quæ eſt ex obiecto non eſt per ſe determinatiua eius quod eſt ex fine, neque è conuerſo*, & ſic vna ſpecies non eſt ſub altera, ſed actus moralis eſt ſub duabus ſpeciebus quaſi diſparatis. Si verò obiectum per ſe ordinatur ad finem: *Tunc vna dictarum ſpecierum eſt per ſe determinatiua alterius, & vna continebitur ſub altera.* Ergo in primo caſu neutra ſpecies eſt magis eſſentialis, quam altera, ſi enim vna eſſet eſſentialis, & altera accidentalis, hæc ſub priori contineretur. In ſecundò autem caſu; vna ſpecies eſt determinatiua per ſe alterius; ergo non manent duæ, ſed ex illis vna ſpecies fit, ſicut ex genere & differentia, hoc enim requiritur, vt vna ſit per ſe determinatiua alterius, nec enim aliter fit determinatio per ſe vnius ad alterum, niſi eò modo quo ſpecies, vel differentia determinat genus. At non poteſt ſpecies ex obiecto reſpicere ſpeciem ex fine tanquam genus ſuum, tùm, quia finis eſt circumſtantia, non genus: tùm, quia ſpecies ex fine non eſt aliquid in abſtracto, & in communi, ſicut genus, ſed determinatam ſpeciem conſtituit ipſius actus intentionis; ergo non poteſt eſſe vna determinatiua alterius per ſe, & eſſentialiter.

83 *Reſp.* Quod (vt ſuprà diximus) quando concurrunt plures bonitates ex æquo, & immediatè, ſiue omnes obiecti ſint, ſiue circunſtantiarum, quarum vna non ſit ſub alia quaſi in ſubordinatione finis. *Dicimus*, Quod tunc vel vniuntur in vno motiuo tertio ſi vtraq; in obiecto detur, & ex eo proueniat vel ſi vna eſt ex obiecto, alia ex circunſtantia, vel fine, illa quæ eſt ex obiecto ſemper ſe habet vt eſſentialis, & prima, quæ verò ex circunſtantiis, vel fine operantis, vt accidentalis, & ſub illa, quāuis in mouendo, & dirigendo ſemper ſit potior, & prior quæ eſt ex fine, quia finis cætera mouet gratia ſui. Nec alia regula certior poteſt hic conſtitui in graduandis iſtis ſpeciebus, quia in quolibet actu id quod eſſentiale eſt, & ſpecificum præcedit in conſtituendo, & conueniendo ipſi actui, quod autem accidentale eſt ſemper conuenit poſteriùs, & ſupponendo eſſentiam, ſeu ſubſtantiam rei conſtitutam, licèt in mouendo, & alliciendo poſſit prius conſiderari id quod accidentale eſt, & ex parte finis, vt finalizantis ſe tenet, eo quod finis mouet, & allicit ipſum agens vt operetur, & producat, & ita non reſpicit conſtitutionem eſſentiæ, & connexionem prædicatorum, ſed productionem, & exiſtentiam effectus, & actus, quæ aliquid accidentale eſt. Conſtat autem quod obiectum in ratione obiecti ſpecificat, & dat primā, & eſſentialem ſpeciem, vt docet *Sanct. Thom. in Quæſt.* 18. *artic* 2. *& Quæſt.* 19. *artic.* 1.

84 Itaque obiectum cum ſe habeat vt formale ſpecificatiuum, ſemper reſpicit eſſentiæ conſtitutionem, & dat ſpeciem conſtitutiuam in eo ordine, & linea, in qua ſe habet vt obiectum, finis autem vt finalizans, & circunſtantia vt circunſtans non dant ſpecie conſtitutiuam, nec ſe habent vt principium formale, & eſſentiale actus, ſed vt accidentaliter ſuperueniens conſtituto, & ſic non conſtituunt eſſentialiter, nec vnquam ſe habent conſtitutiuè, licèt in mouendo, aut perficiendo, vel ornando actu poſſint principalitatem habere, quæ accidentalis eſt. Reliquæ regulæ, quæ ab aliis traduntur; deficientes ſunt, vt quod illa ſpecies ſit prima, quæ prius mouet, & magis voluntaria eſt, ſic enim finis operantis daret primam ſpeciem cum tamen finis, licèt ſit prior in mouendo, non tamen in conſtituendo, & ſpecificando; & opporret ſemper primam ſpeciem deferre ei, quod in ſpecificando, & conſtituendo eſt primum. Similiter aliorum regula, quod illa erit prima ſpecies in actu morali quæ poteſt eſſe ſine altera, illa poſterior, quæ ſine alia eſſe non poteſt, vt circunſtantia loci ſacri in furto non poteſt eſſe mala ſine furto, furtum autē eſſe poteſt ſine irreuerentia loci ſacri: iſta inquam regula fallit, quia etiam ſacrilegium poteſt eſſe ſine furto, vt qui accedit ad vxorem in loco ſacro indebitè, & qui tribuit eleemoſynam iſti quia pauper, & quia Sacerdos, poteſt quælibet ex illis ſeparari ab inuicem: & qui vult furari propter mæchiam, poteſt mæchiam velle ſine furto. Ergo iſtæ regulæ deficientes ſunt.

Quare *ad Argumentum Dicimus*, Quod quando ex obiecto, & circunſtantiis proueniunt diuerſæ bonitates, illæ quæ ex circunſtantiis ſunt reſpiciunt eam, quæ ex obiecto eſt vt priorem, & vt eſſentialem, & conſtitutiuam. Si verò ex obiecto proueniunt immediatè plures bonitates, illæ ſunt inadæquatæ, & debent vniri in aliquo vno tertio motiuo ſi eodem actu attinguntur, aliàs diuerſis actibus attinguntur, vt ſiquis vult ieiunare ex voto, & ex præcepto, poteſt vtrumque coniungere ſub motiuo adimplendi obligationes ſuas, & ſatisfaciendi illis vnico actu, quod pertinet ad iuſtitiam legalem, & ſimiliter ſub vnico motiuo adæquato eligit actum ieiunandi vnicum, quatenus vtilis, & aptus eſt ad vtramque obligationem implendam ſemel factum; & ad huoc modum poteſt etiam alias diuerſas bonitates obiecti inadæquatè reſpicere ſub vnico adæquato motiuo eas eligendo, vel volendo. 85

Cum *autem Inſtatur* in illo qui vult adulteriū non ratione ſui, ſed vt iniurioſum Marito, & furtum in loco ſacro, vt irreuerentiam illi faciat. *Dico*, quod non eſt in hoc alia difficultas, quam in eo quod diximus præcedenti argumento ad locum *Ariſtotelis*, qui mæchatur vt lucretur magis eſt iniuſtus, quam mæchus, quod eodem modo qui mæchatur vt iniuriam faciat marito magis eſt iniurioſus, & iniuſtus, quam intemperans, ſcilicet ex parte operantis, & ratione actus intentionis imperantis, ex parte autem ipſius actus imperati, & electi eſſentialiter eſt mæchus, & accidentaliter iniurioſus, quia eligit mæchiam, ſeu intemperantiam ex illo fine, & talis finis eſt circunſtantia mæchiæ; non ergo eſſentialiter illam conſtituit, quia iam inuenit conſtitutam ſpeciem in genere mali ratione obiecti. Si autem non inueniſſet conſtitutam in ratione mali, ſed vel indifferentem, aut bonam, tunc quia malus ille finis deſtrueret bonitatem, & determinaret indifferentiam, daret primam ſpeciem mali illi actui, & tranſiret in conditionem, & officium obiecti ille finis, vel circunſtantia, *vt ſeque. Diſp.* dicemus. 86

87 Ad *Confirm. Reſp.* iam Nos ſupra *Diſpu. præc.* explicaſſe mentem *S. Doct.* in his quæ dicit illo *art.* 7. Breuiter Dicimus quod in primo vocat *D. Thom.* illas ſpecies diſparatas, & per accidens attenta natura actua ſecundùm ſe, & ſpecificatione eius ex obiecto, quia per accidens ſe habet ad talem actum talis finis, v.g. ad furtum mæchia, quia poteſt illi abeſſe. Non tamen diſparatè ſe habent, ideſt, ſine aliqua ſubordinatione attenta intentione operantis, eo quod vult operans talem actum ex motiuo talis finis habere, & facit hunc finem circunſtantiam illius actus, & motiuè ſeu directiuè ſubiicit illum actum illi fini, conſtitutiuè autem, ſeu ſpecificatiuè habet ſpeciem ex obiecto, & accidentalem circunſtantiam ex fine; & ſic eſt ratio cur iſta ſpecies magis, quam altera eſſentialis ſit, nempè quia iſta eſt ex obiecto, quod eſt principium ſpecificans, & conſtituens alia verò ex fine, qui ſolùm eſt mouens, & finalizans, non ſpecificans. In ſecundo autem caſu non ſentit *D. Thom.* vnam ſpeciem contineri ſub alia, aut determinare aliam, ſicut ſpecies ſub genere prædicabili, & logico, ſed ſicut ſub genere morali in cauſando, & mouendo, ſic enim aliqua ſpecies ex obiecto per ſe ſubordinatur alicui fini, vt per ſe mouenti, & finalizanti talem actum, & ſic determinat illam ſpeciem ex fine non determinatione prædicationis, & per modum formalis rationis, ſed determinatione directionis, & motionis, ſeu imperij. Tum, quia dicit *D. Thom.* quod vna ſpecies continetur ſub alia, & determinat aliam; vtraque ergo dat ſpeciem, non vna genus, & alia ſpeciem, & ſic non determinatur modo prædicabili. Tùm: quia genus in moralibus illius ſpeciei eſt bonitas, vel malitia in communi, quæ contrahitur per ſpecies, & genus bonitatis eſt moralitas in communi, non autem ſpecies ex fine genus prædicabile eſt reſpectu ſpeciei ex obiecto, ſeu ex medijs: Tùm: quia dicit *D. Thom.* in illo *art.* quod voluntas cuius obiectũ eſt finis eſt vniuerſale motiuum reſpectu omnium potentiarum animæ, quarum propria obiecta ſunt obiecta particularium actuum; ergo comparatur finis ad obiecta actuum, ſicut obiectum illius potentiæ mouentis ad obiectum potentiæ motæ; ergo non ſe habet, vt prædicatum genericum in prædicando, ſed vt motiuum, & cauſa vniuerſalior in mouendo.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm dentur Actus Indifferentes in Specie morali?

1 CONſulto *ponimus* in Titulo, An dentur Actus Indifferentes in ſpecie, & linea morali: nam quod actus in linea, & ordine naturali habeant indifferentiam ad bonum, & màlum, & ad totum moralitatis genus ſiue in hac, ſiue in illa ſpecie, dubitari non poteſt. Nam præter actus indeliberatos, quos conſtat, nec bonos, nec malos eſſe ex ſe, etiam loquendo de entitate actuum liberorum conſtat, & ſupra ſæpiùs dictitatum eſt, actus morales ita naturalem entitatem vendicare ſibi, quod in illa moralitas fundatur, & quaſi pro ſubiecto eam habet. De ſe, ergo naturalis entitas actus capax eſt moralitatis & ſic indifferentiam quandam habet, vt recipiat illam, ſicut quantitas recipit colorem, & ſicut lignum, aut æs artificialem formam. Et dicitur indifferentiam habere, quia etſi idem numero actus non poſſit mutari de bono in malum interior actus ſit, & à voluntate immediatè elicitus (vt ſupra diximus) eo quod reſpectus moralitatis connaturalizatur entitati ipſi, & cum ea naſcitur, nec deponi poteſt, niſi noua elicientia actua fiat, tamen dicitur actus ipſe etiam interior indifferens ex ſuo genere, vel ſpecie naturali, verbi gratia, actus amoris, vel deſiderij, aut odij, vt malus ſit, aut bonus, eſto poſtquam iam productus eſt cum tali determinata moralitate non poſſit illam mutare, niſi noua elicientia, atque adeò noua entitate actus producta. Hanc ergo indifferentiam naturalem ex parte entitatis actus dari non dubitamus, neque hoc vertitur in Quæſtionem, ſed ſupponitur. Nec ſimiliter dubitamus dari aliquos actus indifferentes, ſeu medios inter meritorium, & demeritorium loquendo demerito ſupernaturali, quia ad hoc requiritur charitas, & ſic in peccatore poteſt eſſe actus bonus moraliter qui non eſt demeritorius, nec tamen meritorius eſt vitæ æternæ.

Difficultas eſt in duobus. *Primum*: An vltra iſtam indifferentiam naturalem, & entitatiuam in ipſo actu, detur indifferentia, quæ ſit ſpecies quædam moralis condiuiſa contra ſpeciem mali, & boni moralis? Et eſt differentia inter naturalem, & moralem indifferentiam, quod naturalis ſumitur quaſi ex ſubiecto, ideſt, ex ipſa entitate actus, quatenus ſubiectum eſt capax, & ſuſceptiuum moralitatis, ſeu regulationis paſſiuæ. Moralis autem indifferentia debet ſumi ex obiecto, quatenùs etiam ipſum obiectum in quantum indifferens attingitur à lege, & à ratione, quæ de ipſamet indifferentia obiecti diſponit. Conſtat enim dari actus, qui attendendo præcisè ad obiectum non habent inde neque moralitatem bonam neque malam, ſed indifferenter ſe habent, vt benè, vel malè fiant, vt ire in campum de ſe neque eſt malum, neque bonum, ſed poteſt & benè, & male fieri iuxta finem quam quis præpoſuerit illi actui, & ſic de ſe ſolùm habent capacitatem ad bonum, vel malum ex fine, & circunſtantiis, in ſe autem, & ex obiecto ſolum indifferentiam habent. Quærimus ergo, an iſta indifferentia ſit etiam per legem regulata, & ſic feratur voluntas in illud obiectum, qua indifferens eſt etiam vt ſubiectum ordinationi, & regulis rationis, & conſequenter ſub hac ratione etiam morale aliquid ſit, & ad lineam moralitatis pertineat prout Indifferens, ſicque etiam ſuam conſtituat ſpeciem in illa linea, & ordine morali? 2

Secundo *eſt Difficultas*, dato quod iſta indifferentia ſit ſpecies moralis, & non ſit indifferentia purè entitatiua, & naturalis, An ſit ſpecies poſitiua, & ſub poſitiuo ordine conſtituta, An ſolùm negatiua, ſcil. ſtatus quidam capax boni, vel mali, vtroque tamen carens? 3

Indifferentia eſt ſpecies Moralitatis.

CIrca *primum* ergo Dubium, Aliqui ſentiunt hanc indifferentiam de qua, & præſenti agimus, quando Dicimus dari actus indifferentes ex obiecto, non eſſe indifferentiam moralem, neque in ordine, & linea morali conſtitui, ſed tantùm pertinere ad genus naturæ in actu indifferenti, 4

renti, quatenus natura actus illius eſt capax recipiendi moralitatem, ſiue in bonum, ſiue in malum, & ſic non agnoſcit hanc indifferentiam tanquam ſpeciem moralem particularem. Ita ſentit *Lorca hic diſp. 29. dub. vlt. Curiel ſuper art. 8 huius Quæſt. 18. dub. vnico concluſ. 1.* & Alij. Quorum fundamenta ſtatim adducemus.

5 Omitto *Aliquorum* Sententia, qui dicebant omnem actum ex obiecto, & ſpecie ſua eſſe indifferentem, ſolùm autem ex fine eſſe bonum, vel malum, de quo videndus eſt *Sanct. Thom. Quæſt. 2. de Malo art. 4. & Magiſter in 2. diſt. 40.* Sed hoc nullo modo admitti poteſt, cum conſtet aliquos actus ex ſola parte obiecti conſideratos, & non ex aliquo fine extrinſeco eſſe malos, vt blaſphemia, infidelitas, odium Dei, & alij ſimiles.

6 Sunt *etiam* Aliqui Scotiſtæ, qui ex alio fundamento volunt omnem actum liberum ex ſua ſpecie eſſe bonum, vel malum, idque volunt attribuere *Scoto in 2. diſt. 7 §. Ad ſolutionem. littera F.* vbi dicit, bonum & malum ex genere eſſe contraria immediata, quia actus neceſſariò tranſit circa obiectum, & illud neceſſariò eſt conueniens, vel diſconueniens actui, & ita neceſſariò actus bonus ex genere ex obiecto conuenienti, vel malus ex genere ex obiecto diſconuenienti. Qui locus ſatis difficilis eſt apud *Scotum*, & ideò in illam ſententiam Aliquos adduxit, vt tenerent, omnem actum liberum ferri ſuper obiectum bonum, vel malum, conueniens, vel diſconueniens, quod eſt ex ſpecie ſua eſſe bonum, vel malum.

7 Nihilominus Oppoſita Sententia, ſcilicet dari indifferentiam, quæ ſit vera ſpecies moralis, & quod non ſolùm ratione naturalis entitatis ſuſceptiuæ moralitatis, ſed ratione etiam ipſius moralitatis dentur aliqui actus ex ſpecie ſua morali indifferentes, non ſolùm eſt communior inter Theologo, ſed etiam conformior *D. Thomæ.* Videantur de illa communiter *Thomiſtæ ad Quæſt. iſtam 18. artic. 8.* ibi *Caiet. Conradus, Medina,* & Alij, *Monteſinos diſp. 25. quæſt. 1. Vazquez diſp. 51. cap. 2. Suarez diſput. 9. ſect. 1.* Eamque attribuunt *Scoto* plures ex *Scotiſtis*, quia in 2. *diſtin. 41. littera C.* dicit, eſſe multos actus indifferentes non tantùm ſecundùm eſſe, quod habent in ſpecie naturæ, ſed etiam ſecundùm eſſe, quod habent in eſſe morali. Quod non poteſt intelligi, niſi de indifferentia ſecundùm ſpeciem: nam in indiuiduo poſteà docet, multos actus ſingulares indifferentes elici. Et qui indifferentiam in ſingulari actu ponit, quomodo negabit in ſpecie?

8 De *D. Thom* non poteſt negari quod agnouerit indifferentiam moralem. Nam in hac *Quæſt. 18. art. 9.* docet: *Quòd omnis actus hominis à deliberatiua ratione procedens in indiuiduo, vel eſt bonus, vel eſt malus. Si autem non procedit à deliberatiua ratione, ſed ex quadam imaginatione, ſicut cum aliquis fricat barbam, vel mouet manum, aut lapidem, talis actus non eſt propriè loquendo moralis, vel humanus, cum hoc habeat actus à ratione, & ſic erit indifferens, quaſi extra genus moralium actuum exiſtens.* Ergo à contrario ſenſu quando eſt à ratione deliberata procedens, erit indifferens non extra genus actuũ moralium exiſtens, ſed in genere morali. Agnoſcit autem *D. Thom.* actus indifferentes à ratione procedentes, vt docuerat *art. 8.* præcedente: ergo illa indifferentia non eſt extra genus moralium actuum.

Item *infrà Quæſt. 92. art. 2.* dicit: *Quòd lex habet tres actus, ſcilicet prohibere, præcipere, & permittere. Sunt autem tres differentiæ actuum humanorum. Quidam ſunt boni ex genere ſuo, & reſpectu horum ponitur legis actus præcipere, ſeu imperare. Quidam verò ſunt actus mali ex genere, ſicut actus vitioſi, & reſpectu horum lex habet prohibere. Quidam verò ex genere ſuo ſunt actus indifferentes, & reſpectu horum lex habet permittere.* Vbi *Sanct. Thom.* omnes has differentias actuum humanorum, ergo moralium; ergo indifferentia ſub genere actus moralis continetur. Similiter circa indifferentiam datur actus legis, lex autem eſt regula moralis, ergo etiam ſubiicitur indifferentia legi permiſſiuè; ergo talis indifferentia ad ordinem moralem pertinet, quia ſub diſpoſitione regulæ, & legis eſt. Licet enim lex ſolùm permittat, & hoc quod eſt permittere, videtur eſſe non operari, tamen reuera aliqua regulatio moralis eſt, quia cum poſſet lex prohibere, & ſtringere præcepto, non facit, ſed liberum relinquit; ergo aliquo modo regulat, vt ſcil. non ſit ei in malum. Itaque cum lex aduertit, & non prohibet, nec præcipit, ſed liberum dimittit, iam hoc eſt diſponere, ac regulare illud, ſcilicet permiſſiuè, & non onerando, neque aggrauando. 9

Ratio & *Fundamentum eſt*; Quia circa obiectum indifferens, hoc eſt, non præceptum, neque prohibitum à lege poteſt procedere actus deliberatus à ratione, etiam quatenus attingit tale obiectum ſub illa indifferentia. Ergo talis actus habet ex illo indifferenti obiecto ſpeciem moralem. *Conſeq. patet*, Quia omnis actus liber, & à ratione deliberata procedens debet pertinere ad genus morale, ſiquidem hoc ipſo quod deliberatus eſt, procedit à ratione, hoc enim eſt deliberatum eſſe, ſcilicet, à ratione deliberante procedere. Quod autem à ratione procedit, etiam à ratione regulari poteſt, nec enim poteſt aliquid à ratione procedere, de quo non poſſit ratio iudicare, & regulare ſeu menſurare talem actum ſub quacumque ratione à ſe procedat. Ergo quicumque actus deliberatus, etiam regulabilis eſt ipſius rationis regulis, & dictamine, ac iudicio; nec enim aliter à ratione procedit actus, quam mediante dictamine, & iudicio, & regulatione. *Anteced. verò probatur*, Quia hoc obiectum indifferens, v. g. *ire in campum; leuare feſtucam; mouere lapidem*, poteſt eſſe volitum, & proſecutum à voluntate cum plena aduertentia, & iudicio; ergo cum deliberatione, nec enim ampliùs requiritur ad deliberatè volendum, vel agendum, quam operari cum plena aduertentia, & iudicio, & cum examine, & conſilio eius, quod agendum eſt. Ergo ſi datur aduertentia, & iudicium, & dictamen circa obiectum quod indifferens apparet, & de ſe, atque ex vi obiecti ſine vlla bonitate, & malitia conſpicitur, iam actus deliberatus, & à ratione procedens attingit obiectum indifferens; ergo prout ſic indifferens moralem ſpeciem præbet, quia regulis, & iudicio rationis deliberantis attingitur: hoc autem eſt ſub moralitate tangi. 10

Dices: Hanc rationem, aut nihil, aut nimis probare. Nam etſi conſilium, & ratio, & dictamen attingant obiectum indifferens, tamen quatenus indifferens, nihil circa illud ordinant, ſed omit- 11

titur, & ſolùm ex fine, aut circumſtantiis adiunctis regulatur illud in bonum, aut malum. Quod ſi probamus ex iudicio, & conſilio, quo obiectum indifferens attingimus, illud eſſe morale, & regulatum regulis rationis, atque non ſolùm illud omittere, ſed etiam regulare, & poſitiuè moralizare, ſequitur, quod poſſit inueniri indifferentia moralis in indiuiduo, quod Nos *ſeq. artic.* negamus. *Sequela probatur*, Quia omne conſilium, & iudicium, & dictamen fit à nobis in indiuiduo, & provt hîc & nunc, ergo ſi ideò obiectum indifferens eſt morale, quia de illo in quantum indifferens eſt ratio, & conſilium, & iudicium deliberat, & iſtud iudicium, & ratio procedit in ſingulari, & indiuiduo etiam provt attingit illud obiectum indifferens, oportet quod etiam in indiuiduo indifferens ſit, quia ab indiuiduo, & ſingulari dictamine, & iudicio attingitur.

11 *Reſp.* Quod ratio, & iudicium provt attingunt obiectum indifferens nihil ordinant circa illud prohibendo, aut præcipiendo, & bonum, vel malum aduertendo, ſed ſolùm permittendo, & tanquam liberum ab obligatione boni, vel mali attingendo. Hoc autem non eſt purè omittere, hoc eſt ab omni moralitate abſoluere, & quaſi extra totum genus moralitatis relinquere, ſed eſt omittere prohibitionem, vel præceptum circa tale obiectum, & ſolùm liberare à bonitate, & malitia, & ab onere præcepti, vel prohibitionis, cum capacitate vt benè, vel malè fiat ex circumſtantiis, in quo differt à rebus, quæ ſolùm poſſunt cadere ſub conſilio, & non ſub præcepto, quia ſuperiora bona ſunt, hæc enim etiam relinquuntur libera à præcepto, ſed non cum capacitate, vt malè fiant, quia intrinſecè in ſe bona ſunt, imò excellenter bona, & ſic non manent indifferentia. Illa autem, quæ ſic permittuntur à lege, vel ratione, vt relinquantur cum capacitate, vt benè, vel malè fiant, indifferentia manent, & illa indifferentia moralis eſt, quia à lege permiſſa aduertenter, cum poſſit præcipi, aut vetari. Et ita non totaliter omittitur à lege, ſed aduertitur, & permittitur. Poſſet autem prohiberi, aut præcipi, quia poſſet ſic ordinari ille actus per legem poſitiuam ad aliquem finem, ſicut Deus prohibuit Adamo eſum ligni, quem poſſet non prohibere & de ſe erat indifferens. Quare ſi lex non prohibet, nec præcipit cum poſſet, & aduertat, non totaliter omittit, ita vt relinquat ſolùm in genere naturæ, ſed permittit cum capacitate ad bonum, vel malum. Quid ſit autem hæc capacitas moralis vltra capacitatem actus ex ſua natura, & quid ponat hæc permiſſio, *ſequent. Concluſione* Dicemus.

Ad *Secundam inſtantiam* negamus ſequelam. 12 *Ad probationem dicitur*, quod iudicium, & conſilium procedunt in indiuiduo, etiam provt attingunt obiectum indifferens, *diſtinguo*: provt attingunt illud præcisè, & ſolùm ex vi obiecti, *nego*: provt attingunt illud veſtitum circunſtantiis, à quibus dependet hîc, & nunc, *concedo*. Itaque licèt actio ſingularis attingat totum illud, & obiectum, & circunſtantias, & ſic conſiderata adæquatè tàm cum obiecto, quàm cum circunſtantiis non poſſit ſe expedire à bono, vel malo, tamen inadæquatè conſiderata provt attingit præcisè obiectum, ex hac parte indifferens eſt. Non enim repugnat eadem ſingularem actionem cõſiderari adæquatè, vel inadæquatè, ſub aliqua præcisè formalitate, vel abſolutè, ſicut actio provt attingit hominem præcisè, nec album facit, nec nigrum, neque coloratum, tamen abſolutè, & in re non poteſt ab omni colore præſcindere. Sic iudicium, & dictamen, & ratio attingunt in ſingulari obiectum indifferẽs, ſed inadæquatè, & vt præcisè obiectum eſt, nude & ſecundùm ſe conſideratum; abſolutè autem, & adæquatè etiam circunſtantias attingit, quæ aliàs tranſeunt in conditionem obiecti, & ſic à bono, vel malo abſtrahere non poteſt. Et quia ex obiecto ſumitur ſpecies in moralibus, idem eſt ex obiecto præcisè conſiderato habere indifferentiam, atque ex ſpecie ſua actum eſſe indifferentem.

Indifferentia Moralis eſt ſpecies Incompleta, & ſtatus quidam tendentiæ ad bonum, vel malum.

Circa *ſecundum punctum* ſupra poſitum An ſpecies iſta indifferentiæ ſit poſitiua, vel negatiua completa, & conſtitutiua adæquatè alicuius ſpeciei in ſe perfectæ; An ſolum incompleta quædam ſpecies, & imperfecta, & quaſi via, & tendentia ad perfectas ſpecies boni, vel mali? Etſi ita eſt, ad quid ſit neceſſaria huiuſmodi imperfecta ſpecies moralis, ſiquidem ad ſuſcipiendam ſpeciem perfectam boni, vel mali, ſufficit ipſa natura actus, non aliqua ſuperaddita ſpecies moralis exigitur? 13

In *hac ergo parte*: Qui ſentiunt poſſe dari actus indifferentes in indiuiduo, vel manendo in pura indifferentia, vel ſimul cum aliis circunſtantiis bonis, vel malis conſeruata tamen, & non deſtructa ipſa indifferentia in indiuiduo, conſequenter tenere debent, quod indifferentia iſta eſt completa, & perfecta ſpecies, id eſt repetibilis in re. Illam enim vocamus ſpeciem completam, & perfectam, quæ talis eſt, vt in re & de facto inueniri poſſit, quod enim eſt capax exiſtentiæ, ſufficienter completum eſt in ſuo genere, aut perfectum, licèt comparatione ad aliud imperfectius ſit. In hac autem ſententia conueniunt omnes, qui ſentiunt cum *Scoto* dari actus indifferentes in indiuiduo. Secundo accedunt alij, qui licèt cum *S. Th.* ſentiant, non dari actum indifferentem in indiuiduo denudatum ab omni ſpecie boni, vel mali, tamen ſentiunt, quod quãdo veſtitur ſpecies illa indifferentiæ iſtis circunſtantiis, non tollitur, ſed remanet indifferentia ex obiecto in ipſemet actu, adiectis tamen circunſtantiis boni, vel mali, quæ illam ſpeciem indifferentiæ non deſtruunt, ſed conſeruant. Et quod *D. Thom* ſolùm negauit non dari in re actum indifferentem in indiuiduo denudatum omni circunſtantia boni, vel mali, adiectis autem iſtis circunſtantiis, manere illam ſpeciem indifferentiæ in actu indiuiduo non negauit. Ità ſentiunt aliqui ſic interpretantes doctrinam *Sanct. Thom.* 14

Alij *exiſtimant* illam ſpeciem indifferentiæ ex obiecto, quam *D. Thom* fatetur, & quam negat dari in indiuiduo, eſſe quandam ſpeciem quaſi negatiuam, & incompletam, id eſt, ex ſe nec bonam, nec malam, capacem tamen ex aliquo fine adiunctâ tàm boni, quàm mali. Itaque eſt id, quod mediante fine poteſt reddi malum, aut bonum, non immediatè in ſe eſt tale, ſicut apud nos materia prima eſt ens mediate capax exiſtentiæ, id eſt, mediante forma, non immediatè. Et quidem Aliqui vocant iſtam ſpeciem indifferentiæ negatiuam, vt *Monteſinos diſp. 25. quæſt. 1. Lorca diſp. 29. dub.* 15

dub. vltimo, Corneio tract. 6. diſp. 6. dub. 3. Alij poſitiuam, vt Suarez *diſp. 4 ſect.* 1. *Vazquez diſp.* 52. *c.* 2. *n.* 21. *& Alij.*

16 Noſtra *Reſolutio eſt*, indifferentia moralem non eſſe ſpeciem aliquam perfectam, & completam actus moralis, ita quod bonitas, aut malitia illi adueniens ſe habeat vt circonſtantia, ſeu accidẽs talis ſpeciei conſtitutæ in ratione indifferentiæ, ſed indifferentia moralis eſt ordo quidam deſumptus ex obiecto actus, quatenus tale obiectũ non eſt ſufficiens dare determinatam ſpeciem boni, vel mali, licet aliàs ex ſe ſit principium ſpecificans, ſed ſolùm dat capacitatem, & indifferentiam vt ex fine adiuncto reddatur actus determinatè bonus, aut malus, & hæc eſt ſpecificatio illius actos in ratione indifferentis, quæ determinatur vlterius ad ſpeciem completam, & perfectam per rationem boni, vel mali. Et hoc mihi videntur voluiſſe *Authores*, qui vocant iſtam ſpeciem indifferentiæ negatiuam, non quòd ſit mera natura, & entitas actus cum negatione moralitatis (oppoſitum enim iam probanimus) nec quod ſit negatio, vel priuatio erga tale obiectum, ſed poſitiuo reſpectu in illud tendit: dicitur verò negatiua ſpecies, quia non dat vltimam determinationem in genere morali, quæ eſt penes bnnũ, & malum, vbi accipitur vltima regulatio actus, ſed dat capacitatem, & tendentiam ad talem regulationem cum indifferentia ad vtrumque, ſeu cũ excluſione vtriuſque quantũ eſt ex vi ubiecti.

17 Hæc *Concluſio* ſumitur ex *D. Thom.* qui in hac *Quæſt.* 18. *art.* 9. *ad* 1. ſic dicit: *Aliquem actum eſſe indifferentem ſecundum ſpeciem ſuam poteſt eſſe multipliciter. Vno modo ſic, quod ex ſua ſpecie debeatur ei, quod ſit indifferens. Sed tamen iſto modo nullus actus ex ſua ſpecie eſt indifferens, non eſt enim aliquod obiectum humani actus, quod non poſſit ordinari, vel ad malum, vel ad bonum per finem, vel circũſtantiam. Alio modo poteſt dici indifferens ex ſua ſpecie, quia non habet ex ſua ſpecie quod ſit bonus, vel malus; vnde per aliquid aliud poteſt fieri bonus, vel malus, ſicut homo non habet ex ſpecie ſua quod ſit albus, vel niger, nec tamen habet ex ſpecie ſua, quod non ſit albus, vel niger.* Et hoc ſecundo modo vult *D. Thom* actum eſſe indifferentem ex ſpecie ſua, non primò.

18 Vbi *manifeſtè* excludit *D. Thom* à ratione indifferentiæ moralis, quod taliter ſe habeat, quod ex ſua ſpecie ſit ei debitum, quod ſit indifferens, ideſt, debeatur ei quod maneat in ipſa indifferentia, & terminetur, atque conſtituatur per illam. Quod enim debeatur ei indifferentia, ideſt, habeat ex obiecto indifferentiam, vt per eam trãſeat ad bonum, vel malum, non eſt dubium quod ei debeatur, eo modo quo debetur ſibi tale obiectum indifferens, & ordo ad illud. Reſtat ergo, quod non debeatur ei quod ſit indifferens, hoc eſt, quod maneat & ſiſtat in indifferentia tanquã in conſtitutiuo, & terminatiuo ſpeciei, ſi enim eſſet illa indifferentia ſpecies perfecta, & vltimatè conſtituta in moralitate, ſeu regularione rationis, ex tali ſpecie deberetur ei quod eſſet indifferẽs, hoc eſt quod maneret, & ſiſteret in illa indifferentia, eo quod illud maximè debetur ex ſpecie ſua, in quo perfectè, & vltimatè aliquid conſtituitur. Si ergo hoc negat *S. Thom.* manifeſtè ſentit indifferentiam illam ex obiecto deſumptam non eſſe ſpeciem completè, & terminatiuè conſtitutam in genere morali, quæ ita habeat indifferentiam conſtituentem ſe, & diſtinguentem ſpeciem illam completè à bono, & malo, quod quando ei aduenit bonitas, vel malitia, adueniat vt circunſtantia accidentalis ſupponens ſpeciem conſtitutam, non vt primò, & eſſentialiter conſtituens, & indifferentiam tollens Quo tandem *D. Thom.* explicat illo exemplo, quod *homo ex ſpecie ſua non habet quod ſit albus vel niger*, & hoc modo vult dari indifferentiam in actibus, ſcilicet, quãdo ex ſpecie ſua non ſunt boni, vel mali, non enim hoc cõſtituit ſpeciem perfectè, & cõpletè, ſed ſignificat quid non ſit ex ſpecie ſua, & quomodo ex illa habeat tranſire ad bonum, vel malũ.

19 Fundamentum huius ſumitur, *Tum* à poſteriori, *Tum* à priori. *A poſteriori*, Quia ſi indifferentia eſſet ſpecies quædam in ſe completa, & perfecta in eſſe morali, & non ſolùm ſtatus quidam tendentiæ, & viæ ad perfectas ſpecies boni, vel mali, *ſequeretur*, quod adueniente bonitate, vel malitia ex fine, vel circumſtantiis non deberet deſtrui talis ſpecies indifferentiæ, ſed manere, & ſolùm reddi bonus, vel malus accidentaliter, & in ſua quidditate, & eſſentia manere indifferens. At non ita eſt, ſed actus indifferens adueniente bonitate, vel malitia non accidentaliter, ſed eſſentialiter manet bonus, vel malus; ergo ſignum eſt, illam indifferentiam non eſſe perfectam, & completam ſpeciem moralitatis, ſed imperfectam, & per modum viæ, & capacitatis ad vtramque ſpeciem boni, vel mali, quæ perfecta eſt: ſicut embrio in genere animalis non eſt ſpecies completa, ſed via & tendentia ad perfectam ſpeciem animalis. Et motus non eſt ſpecies perfecta, ſed via, & tendentia ad terminum, quo adueniente ceſſat motus, *Sequela probatur*; Quia ſi indifferentia illa eſſet perfecta & completa ſpecies, ſolùm eſſet capax malitiæ, vel bonitatis aduenientis tanquam ſubiectum capax vtriuſque, non tanquam oppoſitum illis, nec enim opponuntur indifferens, & bonum, ſicut bonum, & malum, quæ contrariantur, & repugnant; indifferens autem eſt capax vtriuſque; ergo ſi eſt ſpecies in ſe completa, & perfecta, non autem ſolùm ſtatus indifferẽtiæ, neceſſe eſt, quod dicatur indifferens per hoc quod ſit ſubiectum capax vtriuſque non contrarium illis: ſubiectum autem capax alicuius formalitatis, & perfectionis non deſtruitur per receptionem eius, ſiquidem capax illius eſt, ſed ſolùm deſtruitur indifferentia, & priuatio quam habet ad talem perfectionem, quæ indifferentia ſtatus eſt, non ſpecies ipſa eſſentialis. Et licèt ſubiectum aliquando poſſit recipere accidentia, ſeu diſpoſitiones deſtructiuas ſui, hoc tamen eſt via corruptionis, per ſe autem loquendo non deſtruitur ſubiectum ex receptione eius, cuius eſt capax, & ad quod dicit ordinem; præterquã quod licet ſubiectum per accidens deſtruatur ex ſuſceptione contrariarum diſpoſitionum, non tamen deſtruitur id quod per ſe eſt ſubiectum indifferens ad tales formas, & ſe habet, vt ſuſceptiuum *quo* illatum, ſcilicet materia prima, & ſi ſemper ſaluatur, quod ſubiectum per ſe ſuſceptiuum, & indifferens ad diuerſas formas non deſtruitur per talem ſuſceptionem.

20 Itaque *indifferentia* ſemper eſt, & dicitur per ordinem ad aliqua, ad quæ talis indifferentia datur, ſicut virtus vniuerſalis eſt indifferens ad operandum, ſubiectum ad ſuſcipiendum. Non poteſt autem ſumi talis indifferentia niſi dupliciter, vel *pro ſtatu*, quando ſcil. aliquid neutrum habet eorum, quæ poteſt habere, ſed conſiſtit in excluſio-

ne

ne vtriuſque, vel *pro ſubiecto*, aut natura ipſa vtriuſque ſuſceptiua, vel operatiua. Si ſumatur *pro ſtatu*, clarum eſt quod talis ſtatus indifferentiæ excluditur per hoc, quod determinatur erga alterum, quia ſtatus indifferentiæ tollitur per ſtatum determinationis, & ſi hoc modò ſe habet ſpecies indifferentiæ moralis, non dicetur ſpecies perfecta, & completa, ſed ſtatus moralitatis. Si ſumatur *pro ſubiecto*, aut virtute indifferenti, tale ſubiectum, ſeu virtus non deſtruitur per aduentum eorum, ad quæ habet indifferentiam, cum ex natura ſua ſit capax illius. Verum ergo eſt quod ſi indifferentia eſt ſpecies perfecta, & completa, illa non deſtruere per aduentum bonitatis, aut malitiæ, ſed hæc accidentaliter ſe habebunt ad talem ſpeciem indifferentiæ. Et ſic vera eſt maior argumenti propoſiti.

21 Reſtat *Probare Minorem* ſupra poſitam, ſcilicet quod actus indifferens adueniente bonitate, vel malitia non manet accidentaliter, bonus, aut malus, ſed eſſentialiter. *Et probatur*: Quia talis actus, qui redditur bonus non ſolùm imperatiuè, ſed etiam eliciti uè eſt ab aliqua virtute, & qui redditur malus eliciti uè eſt ab aliquo vitio, ſicut qui eligit ire in campum ad Proceſſionem, vel orationem ille actus elicitur à Religione; & qui eligit ire in campum propter homicidium, vel furtum, talis actus elicitur ab iniuſtitia; ſunt enim illi actus morales ab aliquo principio eliciente, nec aliud aſſignari poteſt, quam illud vitium, aut illa virtus, ex qua primò, & per ſe habent laudem, aut vituperium. Si autem eliciti uè procedunt ab illa virtute, aut vitio; ergo habent ab illa ſpeciem eſſentialem, & non accidentalem: quia ſpecies accidentalis conuenit actui ex virtute imperante, non ex eliciente, principium enim eliciens dat ipſam ſubſtantiam, ſeu ſpeciem actus, quia ſpecificatur ab illo, imperans autem dat circunſtantiam finis, quæ eſt ſpecies accidentalis. Si autem actus indifferens quando redditur bonus ex fine, imperaretur tantùm à virtute illa, & non eliceretur, opporteret, quod eſſet aliud principium proximum elicitiuum illius actus, quod non eſſet virtus, ſed habitus indifferens, quia ſi eſſet virtus, iam ex ſpecie, & ſubſtantia ſua; & non ex accidenti eſſet bonus. Talis autem habitus indifferens non datur, ſed habitus adæquatè diuiditur in bonum, & malum, virtutem & vitium.

22 Et *Confirmatur*: Hoc ex Doctrina *D. Thom.* docentis, quod actus exterior virtutis elicitiuè, & non imperatiuè eſt ab ipſa virtute, vt docet 2. 2. *quæſt.* 3. *a.* 1. *ad tertium*. Vbi inquit: *Quòd fides interior mediante dilectione cauſat omnes actus exteriores virtutum mediantibus alijs virtutibus imperando, non eliciendo, ſed confeſſionem producit tanquam proprium actum nulla alia virtute mediante.* Ad conſtat exteriorem confeſſionem fidei ex ſe eſſe indifferentem, quia aliquando poteſt malè fieri, & non ex fide, ſicut quando fit ex vana gloria, quando autem fit ex motiuo fidei, tunc eſt actus bonus, & docet *D. Thom.* eſſe elicitiue, & non imperatiuè à fide, ergo ſentit quod illa bonitas ad ſpeciem eſſentialem illius actus pertinet, non ad accidentalem, ſiue ad circunſtantiam finis. Et idem docet de actibus Religionis 2. 2. *Quæſt.* 81. *a.* 1. *ad primum* Ergo eadem ratione quilibet actus indifferens de ſe, & qui aliàs poteſt malè fieri ex motiuo indebito, ſi fiat ex bono fine, & motiuo erit elicitiue à tali virtute, vel ſi ex malo motiuo fiat, erit à vitio. Eadem enim ratio eſt de quolibet actu indifferente quantum ad hoc, quia iſti actui provt benè fit debet aſſignari principium elicitiuum bonum, quod ſit virtus, ſicut ipſi actui exteriori proprio talis virtutis aſſignatur, cum tamen aliàs poſſit malè fieri, & ſic eſt indifferens de ſe.

A Priori autem ea ratio pro Concluſione deſumitur: Quia propria, & eſſentialis ratio moralitatis eſt ordo, & ratio regulationis, ac menſurationis ſecundum regulam rationis. Omnis autem menſuratio non poteſt compleri, & perfici, per indifferentiam ad hoc vt conformetur regulæ vel difformetur illi, atque aliam regulationem determinatam induat, quandiù enim indifferenter ſe habet ad conformitatem, vel difformitatem cum regula nondum cenſetur determinata, & plena menſuratio, ſed tendentia ad menſurationem, ſicut videmus in menſuris ſenſibilibus, & externis, quamdiù enim res menſurabilis pondere, aut numeratione, aut vlna, aut alia quavis menſura, alicui determinatæ menſuræ non conformatur, vel adæquatur, aut ab illa recedit, & alteri menſuræ ſubiicitur, talis res non dicitur menſurata, ſed ſolùm capax vt menſurari poſſit; & idē eſt de artificialibus reſpectu regulæ, ſeu ideæ artis, quandiù enim non conformantur determinatè illi regulæ, aut ab ea recedunt, & alteri ſubiiciuntur, nec regulata, nec artefacta ſimpliciter, & completè dicuntur. Quare cum moralitas non ſit aliud quam genus quoddam regulationis, & menſurationis in actibus liberis, ſeu in agibilibus, ſicut ars in factibilibus, illæ ſolùm ſpecies in genere morali erunt ſimpliciter, & completè moralitatis ſpecies, quæ regulationem iſtam determinatè, & completè attingunt per conformitatem, vel difformitatem, atque adeò per bonitatem, & malitiam, quia tunc res aliqua determinatè, & completè regulata eſt, quando tali regulæ ſubiicitur per conformitatem, vel ab ea recedit, & alteri ſubiicitur per difformitatem, quandiù enim non datur ſubiectio determinata ad aliquam regulam, neque res illa ſimpliciter denominari poteſt regulata, ſicut quandiù ſubiectum alicui formæ non ſubiicitur, non poteſt denominari ab ea formatum. 23

Indifferentia *autem* moralis non ſubiicitur determinatæ regulæ rationis per conformitatem, 24
aut difformitatem ab illa, ſed ſolùm eſt capax vtriuſque mediante fine, vel circumſtantiis adiunctis, ergo non ſe habet vt ſpecies completa, & perfecta in genere morali, ſed ſolùm vt via, & tendentia ad iſtas ſpecies perfectas boni, & mali, vbi determinata, & completa regulatio moralitatis conſummatur, quia ibi eſt determinata conformitas, aut difformitas erga legem, & conſequenter determinata ſubiectio erga aliquam regulam, quia eſt determinata ſubiectio ad aliquem finem: ſicut embrio eſt ſpecies imperfecta in genere animalis, quia eſt tendentia, & via ad perfectam ſpeciem, verbi gratia hominis, vel equi. Et tamen indifferentia dicitur ſpecies moralitatis, & regulationis, quia ſaltem eſt capax regulationis, & moralitatis perfectæ mediatè, ſcilicet, mediantibus circumſtantiis, aut fine adiuncto, licet immediatè, & ex obiecto determinatam regulationem non habeat, ſed indifferentem, & imperfectam; ſicut materia prima ens naturale eſt imperfectum, & potentiale, quia eſt capax exiſtentiæ ſaltem mediatè, ideſt, mediante

te forma, licet ex ſe immediatè ſolùm ſit in potentia.

Soluuntur Argumenta.

25 PRimo *Arguitur* ad probandum non poſſe indifferentiam eſſe ſpeciem moralitatis, ſed ſolùm pertinere in actu morali ad lineam, & genus naturæ ſecundum quam eſt materia capax regulationis, & moralitatis. *Et probatur*; Quia malum, & bonum morale, ſeu vitium, & virtus ſunt oppoſita immediata, & vnum priuat altero immediatè, ergo non datur ſpecies media inter illas in genere morali. *Antecedens probatur*, Quia malum eſt priuatio boni, & ſic malum, & bonum etiam moralia opponuntur priuatiuè. Inter oppoſita autem priuatiuè non eſt dare medium, ſicut neque inter oppoſita contradictoriè, quia vnum importat negationem alterius, ergo ſunt oppoſita immediata, & ſic non datur media ſpecies moralis inter illa. *Quod ſi Dicatur* Malum, & bonum non opponi purè priuatiuè, ſed contrariè, & poſitiuè, & ſic poſſe dari medium inter illa. *Contra eſt*, Quia etiam ſi ſint contraria, tamen ſunt contraria immediata, inter quæ non datur medium, ſicut ægritudo, & ſanitas ſunt contraria immediata in animali, eo quod non poteſt dari animal, quod non ſit ſanum, vel ægrum; & ſimiliter verum, & falſum, in intellectu ſunt contraria immediata, eo quod omne iudicium intellectus, aut eſt verum, aut falſum, ergo ſimiliter in actu morali bonum, & malum ſunt contraria immediata, eo quod non ſtat aliquem actum moralem in re non eſſe bonum, aut malum. Vnde videmus, quod peccatum, & rectitudo non poſſunt eſſe ſimul in eodem actu, eo quod vnum importat immediatam priuationem alterius; ergo ſunt immediata contraria, & ſic non datur ſpecies aliqua media inter illas.

26 *Confirmat.* Quia ſi Indifferentia eſt ſpecies moralis media inter bonum, & malum, vel eſt ſpecies athoma, vel ſubalterna Non athoma; quia indifferens actus aliquando eſt purè indifferens, vt leuare feſtucam, ire in campum; aliquando eſt in malum ſonans, vt habere plures præbendas, occidere hominem, tollere alienum, quod de ſe in malum ſonat, & tamen aliquando poſſunt bene, aliquando male fieri, tollitur enim alienum, & occiditur homo licitè authoritate ſuperioris; male autem authoritate propria. Et habentur plures Præbendæ licitè ſi non ſint incompatibiles, nec vna ſufficiat ad congruam ſuſtentationem, ſecus oppoſito modo. Nec eſt ſpecies ſubalterna; quia hoc modo omnis actus moralis genericè ſumptus eſt indifferens ad bonum, & ad malum, vt diligere, & ſperare in communi, & credere, & pœnitere; poſſumus enim & benè, & malè id facere ſecundùm diuerſas ſpecies amandi, vel credendi, &c. Ergo non poteſt indifferentia eſſe ſpecies ſubalterna, Nos enim in præſenti loquimur de indifferentia ſumpta ex obiecto determinato, vt ire in campum, leuare feſtucam, &c. Non de actu genericè ſumpto.

27 *Reſpond.* ad principale Argumentum malum, & bonum morale eſſe contraria immediata, & vnum importare priuationem alterius, ſi adæquatè conſiderentur, & prout exercitè, & indiuidualiter ſe habent in re, non autem ſi conſiderentur inadæquatè, & ſecundùm aliquam præſciſionem. Non repugnat autem, quod contraria immediata, & quæ in re ita ſe habent vt vnum eorum debeat ineſſe ſubiecto, ſub aliqua præſciſione conſiderata, & ſecundùm aliquam inadæquatam rationem, poſſit ab vtroque abſtrahi, & dari ſtatum medium inter vtrumque, ſicut animal in re eſt ſanum, vel ægrum, ſed tamen animal ſecundùm ſe, & ſub illa præciſione ſuæ eſſentiæ conſideratum, nec eſt ſanum, nec ægrum, ſicut nec calidum, aut frigidum, ſine calore autem, & frigore non datur ſanitas, & ægritudo. Et intellectus in re, vel eſt verus, vel falſus, tamen ſecundùm ſe, & ſua prædicata eſſentialia intellectus nec verus eſt, nec falſus. Sic actus moralis in re ſemper bonus eſt, vel malus; ſed tamen præciſè conſideratus ex obiecto, & ſine circunſtantiis aliquando nec bonus eſt, nec malus, ſi ex vi, & præciſa formalitate obiecti regulationem legis non habeat determinatè in bonum, nec malum, ſed ſolam permiſſionem.

28 Secundo *Reſp.* ex *D. Thom.* in hac *Quæſt.* 18. *art.* 8. *ad primum*, vbi idem Argumentum adducit, & ſoluit diſtinguendo duplicem priuationem, aliam in facto eſſe, aliam in fieri. Et priuatio in facto eſſe totum ſuum oppoſitum tollit, nec aliquid relinquit, ideò inter talem priuationem, & habitum non datur medium, quia nihil relinquit quod non tollat, ſicut tenebræ, & lux mors, & vita, cæcitas, & viſus. Priuatio autem in fieri eſt, quæ non totaliter tollit ſuum oppoſitum, ſed eſt via ad totalem ablationem eius, ſicut ægritudo ita priuat ſanitate, quod non totaliter tollit illam, eo quod non tollit radicem eius, quæ eſt vita, ſed ad id diſponit, & tendit. Et talis priuatio cum aliquid relinquat de ſuo oppoſito ſaltem radicaliter, poteſt aliquid medium admittere inter ſuum contrarium. Et hoc modo ſe habet priuatio mali erga bonum, eo quod totaliter bonum non auſert etiam radicaliter, & quoad ipſa principia boni moralis, quæ per peccatum non deſtruuntur.

29 Circa hanc Solutionem, Difficultas non modica eſt in explicando, quo modo iſta priuatio in fieri relinquat aliquid de ſuo oppoſito, ſiquidem non compatitur cum illo, vt peccatum cum rectitudine oppoſita, verbi gratia luxuria cum rectitudine temperantiæ, hanc enim totaliter deſtruit. Quod autem compatiatur cum rectitudine, ſeu bonitate naturali, quæ eſt radix iſtius moralitatis, non infert quod admittat medium inter iſta oppoſita in genere morali, ſed ſolùm in genere naturæ, quod eſt capax vtriuſque, & de hoc non eſt Quæſtio. *Et præterea* hoc modo etiam illæ priuationes, quas *Sanct. Thom.* vocat in *facto eſſe*, vt cæcitas, tenebræ, &c. poſſunt habere medium radicaliter, non formaliter, quia cæcitas relinquit formam animalis, quæ eſt radix viſus, & tenebræ relinquunt diaphanum, quod eſt capax lucis, & hoc non obſtante, vocat ea *Sanct. Thom.* contraria immediata; ergo, &c.

30 *Reſp.* de hac difficultate latiùs agi infrà *Quæſt.* 73. *art.* 1. vbi ſimilem doctrinam affert. *D. Thom.* ad probandum peccata non eſſe paria, quia conſiſtunt in priuatione in fieri, quæ poteſt ſuſcipere magis, & minus. Pro præſenti autem difficultate, relictis variis modis dicendi, mens *D. Thom* in eo ſenſu explicatur, quod priuationes in fieri ſunt priuationes alicuius formæ dicentis viam, & tendentiam, aut diſpoſitionem ad aliam formam,

quæ

diuerſam ſpeciem moralitatis, ſed in indifferentia permanere, qoia licet in malom ſonent, tamen in ſe verè mala non ſunt ex obiecto ſuo, quouſque ponatur malus finis, aut etiam fiunt bona ſi ponatur bonus. Ex ſonantia ergo non iudicatur ſpecies moralitatis, ſed ex veritate, quia verè, & propriè ſic regulantur, vel non regulantur, licet dicantur ſonare in malum, quia frequentius malè fiunt, nó quia ex ſe in indifferentiā non habeant.

37 Secundo *Arguit.* Iſta ſpecies moralis indifferentiæ ſuperflua eſt, nec habet aliquod fundamentum vt ponatur; ergo non eſt ponenda. *Antec. prob.* Quia ſola natura, & entitas actus ſufficit, vt dicatur indifferens ad bonum, & ad malum, ipſa enim entitas actus, hoc ipſo quod actus liber eſt, per ſe ipſum eſt, capax bonitatis, & malitiæ, quia omnis actus liber ex ſe eſt materia regulabilis a ratione, ergo ſine aliquo ſuperaddito entitati actus capax eſt, & indifferens ad bonum, & malum morale. Nec poteſt reddi indifferens moraliter per aliquem reſpectum ad regulas rationis, quia potiùs indifferentia iſta conſiſtit in hoc, quod omittatur à regula rationis, non autem in hoc, quod ad illam ordinetur, aut ei ſubijciatur; per illam autem omiſſione regulationis non redditur actus ille magis indifferens, aut magis capax bonitatis, vel malitiæ, quam ex nuda entitate actus deliberati. Ergo ſuperflue ponitur indifferentia iſta tanquam ſpecies quædam moralis, cum non appareat quid addat moralitas iſta ſuper entitatem actus liberi, & ſic ſolùm pertinet hæc indifferentia ad lineam, & genus naturæ.

38 Confirmatur: Quia iſta moralitas indifferentiæ neque conſiſtit in reſpectu poſitiuo ad regulas rationis, neque in aliqua priuatione, aut negatione; ergo ſine fundamento ponitur. *Antecad. probatur:* Quia reſpectus poſitiuus ad regulam non eſt niſi per conformitatem, aut difformitatem ad illam, ſiquidem vel regulatur à regula, & ſub icitur illi, vel non. Si regulatur, eſt bonum & conforme, ſi non regulatur eſt malum, cum ſit capax regulari, & non reguletur. Si autem purè omittitur à regula, hoc non pertinet ad genus moris, ſed ad excluſionem à genere moris, quia ab illa non tangitur, ſed relinquitur. Non pertinet autem ad regulam, & menſuram aliquam id, quod relinquitur ab illa, ſed hoc extra genus moralitatis, & menſurationis eſt. Si autem per negationem, aut priuationem indifferentiam habet, non ergo talem moralitatem habet ab obiecto, & ex ſpecie ſua, quia actus nihil haurit ab obiecto nec comparatur ad illud media priuatione, ſed mediante reſpectu, & tendentia.

39 *Confirm. ſecundò:* Quia non datur habitus ex ſpecie ſua indifferens; ergo nec actus, *Patet conſeq.* Quia actus ſequitur naturam habitus, & è conuerſo, cùm ex actibus generentur habitus, & actus procedant ex habitibus. *Anteced. probatur.* Quia omnis habitus moralis adæquatè diuiditur in virtutem, & vitium, non ergo remanet habitus indifferens.

40 *Reſpon.* ad principale Argumentum negando anteced. *Ad probat. dicitur:* Quod actus indifferens ex ſua entitate, & linea naturæ præciſè conſideratus eſt indifferens remotè, & materialiter, conſideratus autem intra ordinem, & lineã moralem eſt indifferens proximè, & formaliter. Et hæc indifferentia diſtinguitur à prima in hoc, quod natura actus præciſè in ſua entitate eſt indifferens, vt reddatur bonus, vel malus immediatè ex ipſo obiecto ſi præcipiatur, vel prohibeatur, ita quod adhuc ex illo poteſt habere ſpeciem boni, vel mali, vel etiam mediatè ex fine, & circumſtantiis: quia in ſua ſpecie, ſeu obiecto nódum intelligitur prohiberi, aut præcipi, aut relinqui. At verò actus cum indifferentia morali conſideratus habet determinate ex obiecto non eſſe bonus, vel malus, ita quod iam non poteſt ex obiecto ſuo immediato eſſe bonus vel malus, ſed ſolùm mediatè, ſcil. ex fine, & circumſtantiis, eo quod circa immediatum obiectum regula ipſa rationis, ſeu lex nihil poſuit prohibitionis, aut præcepti, ſed permiſit, aut omiſit illud.

Et hoc eſt, quod dicit *S. Thom.* in hac *q. 18. art. 8.* 41
Quod contingit quod obiectum actus non includit aliquid pertinens ad rationem, & tales actus ſecundum ſpeciem ſuam ſunt indifferentes. Intelligitur enim non includere aliquid pertinens ad rationem immediatè, & ex vi proprij obiecti, quia nec præceptum eſt, nec prohibitum, ſed ſolùm mediatè, quia permittitur illud obiectum in ſe; ex fine autem, vel circumſtantiis adiunctis reddi poteſt bonus, vel malus actus, quod eſt mediatè fieri bonum, vel malum. Quare inter indifferentiam purè naturalem, & moralem in actu, hoc intereſt, quod indifferentia naturæ non eſt indifferentia obiectiua, & ſpecifica, ſed ſubiectiua; indifferentia autem moralis eſt obiectiua. Et indifferentia ſubiectiua talis eſt, quod natura actus ex ſe intelligitur, vt materia capax omnis regulationis, & moralitatis, tam eius quæ prouenire poteſt ex proprio, & immediato obiecto, quàm eius quæ poteſt mediatè illi prouenire ex fine, & circunſtantiis. Vnde talis indifferentia ſubiectiua, & materialis etiam in actibus intrinſecè, & ex ſpecie ſua bonis, vel malis reperitur, ſiquidem natura talium actuum ea eſt, quod poteſt à ratione regulari, ſiue ex parte obiecti, ſiue circunſtantiarum, eo quod poteſt præcipi, aut prohiberi à lege tàm ex parte obiecti, quàm circunſtantiarum. Vnde etiam actus charitatis, vel iuſtitiæ, aut religionis entitatiuè conſiderati habent hanc indifferentiam ſubiectiuam, hoc eſt entitatem, & materiam capacem, vt accipiat regulationem moralem bonam ex obiecto ſuo. At verò indifferentia obiectiua non ſolum dicit entitatem capacem regulationis cuiuſcunque tàm ex parte obiecti, quàm circunſtantiarum, ſed etiam dicit ſpecificam attingentiam obiecti in eſſe morali, & quod ex illo immediatè non habet regulationem prohibitionis, vel præcepti, ſed ſolùm permiſſionis, & ſic ſolùm eſt capax regulationis mediatæ, quæ habetur ex fine, & circumſtantiis non autem immediatæ, & ex proprio obiecto. Et hoc addit indifferentia moralis ſupra naturalem & ſic non eſt communis omni actui morali, ſicut indifferentia ſubiectiua, & entitatiua.

Ad *primam Confir. Reſp.* Quod (vt iam ſupra diximus) indifferentia moralis per ordinem, & tẽdentiam ad obiectum conſtituitur, vnde deſumitur omnis ſpecificatio. *Cum autem dicitur:* Quod omnis reſpectus, & ordo poſitiuus ad regulã, vel eſt per conformitatẽ, vel per difformitatẽ, *diſtinguo:* ſi ſit reſpectus ad regulã, ſeu legẽ prohibentẽ, vel præcipiẽtem, *concedo:* ſi ſit ordo ad legem permittentem tantum, *nego:* hic enim reſpectus non eſt per conformitatem, aut difformitatem erga obiectum ſic permiſſum, ſed per reſpectum ad obiectum indifferens, ſeu in ordine ad regulam ſic indifferenter ſe habentem erga obiectum, vt 42

immediatè nec reddat actum bonum, neq; malũ, ſed permiſſũ, vt poſſit mediatè ex fine, vel circũſtãtiis adiunctis, aut bonus, aut malus. *Et hoc ideò eſt*: Quia actus ipſe in ſe non attingitur, & menſuratur immediatè per regulam, ſed obiectum ipſum à regula, & lege attingitur, actus autem reſpiciendo tale obiectum ſic regula ipſa affectum redditur menſuratum, aut regulatum, eo modo quo obiectum fuerit. Obiectum ergo actus indifferentis ſecundum ſe conſideratum, & præſcindendo à circunſtantijs nõ ſubiicitur prohibitioni, aut præcepto legis, ſed permiſſioni, ratione cuius hoc obiectum, nec bonum, nec malum eſt immediatè ex ſe ſed ſolùm mediatè, quatenus ex fine, & circumſtantijs poteſt reddi bonum, aut malum. Ipſe autẽ actus erga tale obiectum tendit poſitiuo ordine, & tendentia, ſicut omnis actus ad obiectum ſuum, & hic reſpectus poſitiuus eſt, ſed per talem reſpectum attingit obiectum non poſitiuè conformem, aut difformem legi, ſed permiſſum, ideóque vocatur actus ille indifferens ex obiecto ſic attacto.

43 Cum *autem dicitur*, quod ſi regula relinquit, ſeu omittit talem actum & obiectum; ergo non pertinet ad genus, & lineam talis regulationis, & moralitatis, quia nihil pertinet ad ipſam ſi relinquitur ab ipſa. *Reſp.* Quod non relinquitur abſolutè, ſed quoad prohibitionem, & præceptionem, conformitatem, vel difformitatem, non quoad permiſſionem, & ſic tali permiſſione aliquid operatur lex circa talem actum, ſcilicet, vt ſaltem ex obiecto immediato ille actus, nec bonitatem hauriat, nec malitiam formaliter, & immediatè, ſed ſolùm capacitatem, vt mediatè illam habeat ex fine, & circumſtantijs. Quare non totaliter omittitur, & relinquitur à lege ille actus, ita vt negatiuè omnino ſe habeat lex erga illum, ſicut circa purè naturalem entitatem, quæ indifferens eſt remotè, & ad omnem moralitatem tàm ex obiecto, quàm ex fine, & circunſtantiis, ſed ſolùm permittitur, vt poſſit fieri bene, vel malè ex adiuncto fine, aut circumſtantiis. Ad obiectum autem ſic permiſſum datur reſpectus, & ordo ex parte actus, & per illum formaliter conſtituitur indifferens indifferẽtia morali, obiectiuè autem ex obiecto à lege permiſſo. Et hæc indifferentia eſt moralis, & non purè entitatiua, quia eſt indifferentia orta ex permiſſione legis, quæ tollit, ne ex obiecto immediato poſſit eſſe actus bonus, vel malus, ponit verò capacitatem, vt mediatè reddatur talis ex fine, vel circumſtantiis.

44 Ad *ſecundam Confir. Reſp.* Quod habitus poteſt conſiderari dupliciter. *Vno modo* inadæquatè, & ſub præciſo reſpectu ad obiectũ actus. *Alio modo* adæquatè, & per ordinem ad ipſos actus à quibus genitus eſt, & eo modo quo genitus eſt ab ipſis. *Primò modo* non repugnat dari habitum indifferentem ſub illa præciſione loquendo, vt habitus loquendi, ambulandi, eundi ad campum, tollendi feſtucas, ſi præciſè ſic conſiderentur, ex hac enim parte nec bonum dicunt, nec malum. *Secundò modo* non poſſunt dari habitus indifferentes etiam in ſpecie ſua adæquatè conſiderata, & prout ex actibus eſt genitus, & ad ſimiles actus inclinat, eo quod tales actus prout in re fiunt, ſemper cum aliqua bonitate, vel malitia fiunt in ſententia *D. Thom.* qui non admittit actus indifferentes in indiuiduo. Habitus autem cum generentur ex frequentatione actuum, procedunt ex actibus prout in re fiunt. Vnde cum in re fiant cum aliqua bonitate, vel malitia, & illa bonitas, quæ ex fine, vel circumſtantiis aduenit, tranſeat in ſpeciem, quia deſtruit indifferentiam illam, & induit conditionem obiecti, inde fit, quod habitus ſic genitus ex conſuetudine actuum indiuidualium non generetur in ſtatu indifferentiæ, ſed in ſtatu determinatæ ſpeciei ſumptæ ex adiuncto fine, vel circumſtantiis. Vnde in re, de facto nullus datur habitus moralis indifferens; quia in re omnes habitus habent ſuam ſpeciem, & operationem iuxta modum, quo geniti ſunt à ſuis actibus, non iuxta præſciſiones noſtras inadæquatas. Vnde nullus habitus eſt, qui in re non ſit virtus vel vitium, licèt ſub aliqua præſciſione, aut formalitate poſſit in ſtatu indifferentiæ conſiderari, & ideò habitus adæquatè diuiditur in virtutem, & vitium, ſi conſideretur prout in re, & adæquatè, & ſecundùm reſpectum ad actus, à quibus genitus eſt.

Tertio *Arguit.* Si datur actus ex ſpecie ſua 45 indifferens maximè, quia attingit obiectum, à quo nec malitiam habet, nec bonitatem; ſed hoc obiectum neceſſariò debet eſſe bonum, cum ſit obiectum voluntatis, & voluntas verſatur circa bonum, ſicut intellectus circa verum. Ergo etiam opportet, quod tale obiectum conſtituatur in aliqua ſpecie, & diuiſione boni. Vel ergo eſt bonum honeſtum, vel vtile, vel delectabile. Si eſt honeſtum, hoc ipſo eſt bonum morale. Si delectabile, & non honeſtum, hoc ipſo eſt malum. Si vtile, aut ſiſtit in ipſo vtili tanquam in fine, & ſic eſt peruerſum, & malum, quia peruerſitas eſt frui vtendis. Si autem refert illud vtile in aliquẽ finẽ, hoc ipſo habet bonitatem, aut malitiam, quia ordo ad finẽ bonum eſt bonus, & ordo ad finẽ malũ eſt malus. Ergo in nullo genere boni verificatur, quod ſit indifferens, nec bonum indifferens pertinere poteſt ad aliquod ex tribus prædictis mẽbris. Ergo non datur bonum indifferens, & conſequenter neque obiectum, quia reſpectu actus voluntatis bonum, & obiectum, idem ſunt.

Confirm. Quia ſi datur aliqua ſpecies moralis 46 vera, & propria, quæ dicitur indifferentia, etiam debet dari aliquod indiuiduum talis ſpeciei; ſed nos negamus actum indifferentem in indiuiduo; ergo debemus negare in ſpecie. *Minor ex art. ſeq. conſtabit*, & affirmatur à *D. Thom.* in hac *Quæſt.* 18. *art.* 9. *Maior de ſe patet*: Quia ſpecies ſine vllo indiuiduo eſt inintelligibilis, licèt enim in vno tantùm indiuiduo ſpecies conſeruari valeat, tamen ſine vllo indiuiduo non poteſt intelligi. Si ergo datur vera, & propria ſpecies moralis, quæ ſit indifferentia, etiam & indiuiduum illius dari debet in eodem genere morali. Quod præſertim vrget in Opinione quã defendimus, quod non manet indifferentia morali in indiuiduo etiã vt coniuncta cum bonitate, aut malitia ex circumſtantiis, ſed quòd tota illa indifferentia deſtruitur, tranſeunte fine in conditionem obiecti. Sic enim non ſaluatur aliquod indiuiduum illius ſpeciei, ſed purè remanet illa indifferentia in linea entitatis, & naturæ actus, non in linea morali.

Reſp. Actum indifferentem reſpicere ex parte 47 obiecti bonum appetibile, quia hoc ſine dubio eſt obiectum voluntatis. Cum autem quæritur, quod nam bonum ſit honeſtum, an delectabile an vtile? *Reſp.* Non eſſe bonum honeſtum actu, ſed potentia quia poteſt honeſtari ex fine, vel circunſtan

cunſtan

cumſtantiis adiunctis. Eſſe autem actu delectabile, vel vtile, quia poteſt alicui fini deſeruire, & in ſe etiam aliquid delectationis admittere, ſicut loqui, aut ire in campum de ſe delectabile eſt, & poteſt etiam vtile eſſe ad aliquem finem.

48 Et *cum Inſtatur* : Quia delectabile, & non honeſtum, eſt malum, *diſtinguo* : ſi ſit non honeſtum priuatiuè, ſeu contrariè *tranſeat*; ſi ſit purè negatiuè non honeſtum, capax autem, & in potentia, vt honeſtari poſſit ex fine adiuncto, *nego* : tale enim delectabile non eſt malum determinatè, & in actu, ſed eſt permiſſum, & indifferens, poteſtque reddi bonum, vel malum ex adiunctis. Et ita omne delectabile ſi in re non ſit honeſtum, in re erit malum, quia in re dari non poteſt ſine fine, & circumſtantiis, quibus poſitis non ſtat malum non eſſe, ſi honeſtum non eſt, quia redditur circumſtantiis malum. Non tamen erit malum ex præciſa attingentia obiecti, ex qua etiam non eſt honeſtum, ſed ex illa neque vnum, neque aliud eſt, ſed delectabile indefferens cum capacitate, & potentia vt reddi poſſit honeſtum, aut malum ex fine, & circumſtantiis. Similiter poteſt illud bonum indifferens dici vtile, non quia in illo ſiſtatur vt in fine, hoc enim peruerſum eſt; ſed quia de ſe poteſt ſeruire ad alterum finem; ſed tamen quia non ſolùm ad vnum finem determinatum ſeruire poteſt, ſed indifferenter ad bonum, vel ad malum, ideò dicitur vtile indifferens, & permiſſom non vtile determinatè bonum, vel malum; ſed id habet mediatè, & in potentia, quatenus ex adiuncto fine, & circumſtantiis bonum reddi poteſt, & huius capax eſt.

49 Ad *Confirmationem*. Conſtabit ex *ſeq. artic. Dicimus enim.* Quod ſpecies ſemper reperitur in aliquo indiuiduo, ſed non ſtatus ipſe ſpeciei, qui eſt ſtatus præciſionis, iſte enim ad indiuidua non deſcendit. Indifferentia autem eſt ſpecies moralis ſub quadam præciſione, & ſtatu, quo attingit obiectum ſine circumſtantiis, & ſub hac præciſione conſideratum non poteſt deſcendere ad indiuidua, quia in indiuiduo inueniuntur circumſtantiæ, ſine quibus indiuiduatio non datur. Quare actus indifferens non eſt ſpecies aliqua completa, & perfecta cui ſit debita poſitiuè indifferentia, vt dicit *D. Thom. art. 9. ſolut. ad primum*, ideſt, conſeruatio indifferentiæ, ſed potiùs eſt ſtatus indifferentiæ, cui eſt debita ſpecies boni, vel mali, quo tollitur indifferentia, non immediatè ex obiecto, ſed mediatè ex fine, & circunſtantiis. De quo amplius *art. ſequent.*

ARTICVLVS VII.

Vtrùm poſſit dari Actus Moralis indifferens in indiuiduo?

1 IN *præſenti* diſtinguunt Aliqui de indifferentia, quæ ſit medium inter, bonum, & malum, quæ ſit medium inter meritorium, & demeritorium. Et docent poſſe dari aliquem actum, qui non ſit meritorius ſaltem vitæ æternæ, nec tamen ſit demeritorius ſaltem damnationis: Quod quidem veriſſimum eſt in operibus bonis, quæ fiunt ab infideli, vel exiſtenti in peccato mortali, talibus enim actibus non debetur damnatio, nec tamen ſunt meritoria vitæ æternæ. Cæterum loquendo de merito, vel demerito non ſolum vitæ æternæ, ſed generaliter cuiuſcunque præmij, vel pœnæ, ſiue temporalis, ſiue æternæ, idem eſt dari actum indifferentem, ſeu medium inter bonum, & malum, atque inter meritum, & demeritum; quia omne opus bonum morale eſt meritorium alicuius præmij, & omne opus malum alicuius pœnæ, vt docet *Sanct. Thom. in hac Quæſt. 21.* Quare de indifferentia ad bonum, & malum procedit Quæſtio, & de illa Inquirimus; An reperiatur de facto, & in re talis indifferentia moralis?

Et poteſt in triplici ſenſu hoc controuerti. *Primò* : An poſſit indifferentia iſta reperiri ſine vllis circumſtantiis neque bonis, neque malis, neque indifferentibus? Et in hoc ſenſu nullus admittit dari actum indifferentem in indiuiduo, quia nihil indiuiduari poteſt ſine accidentibus, vel ordine ad illa. Accidentia autem moralia, circunſtantiæ ſunt. *Secundò*: An poſſit dari actus indifferens moraliter, retenta ipſa indifferentia, & conſeruata, adiunctis tamen circunſtantiis bonis, vel malis, quæ indifferentiam ipſam non extinguant; ſed relinquant? *Et tertiò* : An poſſit dari actus indifferens tàm ex parte ſpeciei, ſeu obiecti; quàm ex parte finis, & circumſtantiarum, ita quod etiam ipſe finis indifferens ſit. An verò teneatur aliquis ſemper apponere bonum finem actui, quem facit, & ſi illum ponit erit actus bonus, ſi verò non ponit erit malus, ſaltem ex omiſſione illius præcepti ponendi bonum finem? Et in hoc ſenſu præcipuè controuertitur iſta Difficultas. 2

Sententia.

GEneraliter loquendo duæ principaliores Sententiæ in hac parte numerantur, & vna attribuitur *Scoto*, altera *D. Thom.* ſed de mente *Scoti* ſtatim dicam, quia non facile explicari ſolet etiam à Suis. Vna ergo ſententia affirmat dari actus indifferentes in indiuiduo; Alia negat. 3

Sententia Affirmatiua, quæ docet dari actus indifferentes in indiuiduo, dupliciter exponitur. Nam quidam affirmant dari actum indifferentem abſolutè, & per ſe loquendo, & ex propriis, & intrinſecis ipſius actus. Alij per accidens, & pro aliquo caſo: Qui ſentiunt per accidens, & pro aliquo caſu poſſe dari actus indifferentes, varie id explicant. Primo *Almainus Tract. 1. Moral. cap. 14. dub. 2.* explicat actum indifferentem, non in ſenſu in quo Nos loquimur de actu indifferenti ex obiecto, hoc eſt, quando ex obiecto nec eſt bonus, nec malus, ſed in alio ſenſu, videlicet quando eſt bonus ex obiecto, ſed non refertur actu præterito, vel præſenti in Deum, vt ieiunare, quod de ſe bonum, & temperatum eſt, tamen ſi in Deum non referatur non eſt abſolutè bonus, defectu relationis in Deum. 4

Hanc Sententiam *Almaini* in ſubſtantia videtur tenuiſſe *D. Bonauent. in 2. diſt. 41. art. 1. quæſt. 3.* & Alij, licèt in modo differant. Nam *D. Bonauent.* etiam accipit actum indifferentem pro eo: qui non ordinatur in Deum, in quo conuenit cum ſententia *Almaini*, ſed tamen differt in eo quo loquitur de actibus non habentibus obiectum bonum, ſed indifferens, docet tamen quod quando aliquis ita grauatur propria imbecillitate vt difficile ſit tales actus referre in Deum, 5

tunc indulgetur imbecillati naturæ, & non imputatur ei in peccatum ſi non referat illos actus in Deum, ſicque non redduntur mali, ſed manent indifferentes. Et Alij addunt, quod in rebus minutiſſimis, vt leuare feſtucam, mouere manum, vel pedem, non datur præceptum referendi illa in Deum propter ſuam modicitatem, & ita tales actus admittunt poſſe manere indifferentes. Quæ omnes Sententiæ in eo videntur conſpirare, quod admittunt indifferentiam actuum pro aliquo caſu, ſcilicet quando non referuntur aliqui actus in Deum, licet aliàs ex obiecto ſunt indifferentes, aut boni, aut quia non datur præceptum de referendo, aut quia Deus indulget imbecillitati naturæ ne referat, aut quia etiamſi non referat in Deum, actus non manet malus, quia ex obiecto eſt bonus. Et videntur in hoc impegiſſe *Iſti Authores*, eo quod putauerint requiri ad bonitatem actus relationem explicitam, aut actualem in Deũ, cum tamen implicita ſufficiat, & virtualis; vt ſupra *Diſp.* 1. à Nobis declaratum eſt.

6 Secundò *Alij exiſtimant* poſſe dari actus indifferentes per accidens, & in aliquo caſu, videlicet in caſu ignorantiæ, quando aliquis non ſcit ſe teneri apponere bonam circumſtantiam, ſeu finem ipſi actui, aut cum quis vel vti Sententia *Scoti* tanquam probabili, illamque exercere in praxi non apponendo finem bonum actui, ſed indifferentem. Ita *Pat. Vazquez hic diſp.* 52. *cap.* 3. *& Lorca hic diſp* 26 *dub* 1. Sed quia iſti actus ſolùm ſunt indifferentes ex ſuppoſitione illius conſcientiæ probabilis, quam format ille qui ſic operatur & non ex natura rei, addit *Vazq.* alium modum, quo ſententiam *Bonauenturæ, & Alexandri Alenſis* explicat, & contendit etiam ex natura rei poſſe, aliquos actus eſſe indifferentes in indiuiduo, ſcilicet actiones, quæ fiunt ex commoditate, aut indigentia naturæ præciſè, & non ex debito alicuius præcepti, aut ex honeſtate virtutis, ſed poſſent omitti ſine peccato, tales actus non ſunt mali, quia non ſunt contra præceptum; nec boni, quia non ſunt propter honeſtatem virtutis, ſed fiunt ob ſolam commoditatem corporis, vt expellere frigus, ſputum iacere, &c. Et iſtos actus docet in indiuiduo poſſe eſſe indifferentes.

7 Et *ex hoc* tranſimus ad ſecundum modum explicandi hanc ſententiam, ſcilicet, quod poſſint dari actus indifferentes in indiuiduo, non ſolùm per accidens, & pro aliquo caſu, aut ex aliqua ſuppoſitione probabilis conſcientiæ, aut alicuius indulgentiæ Dei, ſed etiam abſolutè, & per ſe, quia ipſa natura actus id exigit, aut requirit. Et in hoc eſt Sententia *Scoti* quæ communiter circumfertur admittentis hos actus indifferentes ſimpliciter in indiuiduo, cum tamen neget ipſe dari actus indifferentes ex obiecto, ſeu ex ſpecie, ſed intelligis, quod ex parte obiecti malum, & bonum, ſeu conueniens, & diſconueniens ſunt immediate oppoſita. Quod Aliquibus durum videtur, & inter ſe contrarium, cum tamen *Scotus* longè aliter ſentiat de indifferentia actuum, & in alio ſenſu eam ſumat, quam communiter accipi ſolet, ideóque non admittit indifferentiam ex obiecto, & admittit in indiuiduo. Vnde opportet prius ſenſum *Scoti* explicatè, & diſtinctè proponere, ne fruſtra laboremus in impugnando tanquam *Scoti* ſententiam, id quod ipſe non ſentit.

8 Pro *intelligentia* ergo ſenſu *Scoti* ſupponendum eſt id quod ipſe docet in 2. *diſt.* 40. *Quæſt. vnica.* §. *De ſecundo* Quod bonitas actus moralis eſt ex aggregatione omnium eorum, quæ conueniunt actui ſecundum rectam rationem: & in hoc genere, ſeu linea, prima ratio bonitatis eius eſt ex ordine ad efficiens, ſcilicet, quod voluntariè, & liberè fiat. Et hoc eſt commune actui bono, & malo. *Secunda conditio* bonitatis eſt ex obiecto, quod ſi ſit conueniens tunc eſt actus bonus ex genere, qui tamen adhuc eſt indifferens ad vlteriores bonitates, quæ ſumuntur ex circumſtantiis, inter quas prima eſt finis. Qua doctrina poſita intelligi poteſt, quod *Scotus* docet, & in *diſt.* 41. *ſeq. & diſtinct.* 7. *eiuſdem* 2. §. *Ad ſolutionem*, & in *Quodlib.* 18. *art.* 5. *littera K* Quibus locis admittit *Scotus* dari actus indifferentes ex ordine ad finem, vel circumſtantias, licet in ordine ad obiecto actus ſit bonus, & ita non ſumit indifferentiam eo modo, quo *D. Thom.* & Nos. Nam *D. Thom.* ſumit indifferentiam pro eo quod ex obiecto proprio, & immediato non eſt bonũ, neque malum, poteſt tamen ex fine, & circumſtantiis reddi bonum, & tenetur homo cum exercet illum actum ponere finem bonum, ne actus otioſus ſit, ſed poſſit de eo reddere rationem. *Scot.* autem non ſumit indifferentiam ex obiecto, quin potius docet in 2. *diſt.* 7. omnem actum ex genere ſuo, ſeu obiecto eſſe bonum, vel malum, id eſt, vel conueniens, vel diſconueniens, & non dari medium inter bonum, vel malum ex obiecto. Dicit autem ſumi indifferentiam actus ex ordine ad finem; & circumſtantias, quia obiectum adhuc in ſe bonum, v. g. dare eleemoſynam poteſt fieri non ex ipſo fine miſericordiæ, aut alio fine bono, & ſic indifferens eſt, vt fiat benè, vel malè. Eos autem actus, quos nos vocamus indifferentes, vt leuare feſtucam, mouere barbam, ipſe reputat pro actibus non humanis, ſed ex imaginatione, non ex libero arbitrio procedentibus, vt patet in illa *diſt.* 41. §. *Aliter in fine, littera C.*

De *hac* ergo indifferentia actuum alias bonorum ex obiecto, ſed indifferentium ex circumſtantia ad finem bonum, vel malum, tria dicit Scotus. *Primum* eſt: Talis actus licet ſit bonus ex obiecto poteſt eſſe indifferens ſecundum bonitatem moralem virtutis; ita quod nec ſit bonus moraliter, nec malus malitia contraria. Dicetur illa actus non bonus bonitate morali, quia licet ex obiecto ſit bonus; v. g. facere eleemoſynam, reſtituere ablatum, tamen poteſt fieri non ex fine, ſeu honeſtate virtutis, ſicut poſſumus facere iuſtum non iuſtè, vt dicit *Philoſ.* 2. *Ethic. cap.* 1. Vt autem actus ſit virtuoſus, & bonus moraliter non ſufficit, quod faciat bonum, aut iuſtum, ſed quod faciat benè, & iuſtè, ſcilicet, ex bono fine, & ex honeſtate virtutis, quo deficiente, actus non eſt moraliter bonus, ſeu ex virtute. Nec tamen eſt malus contrariè, quia ex obiecto non facit malum, & ex fine non apponit finem indebitum, & repugnantem, ſed ſolùm omittit ponere bonum. Ita habet dicta *diſt.* 41. §. *Aliter* in principio. Nec *Scotus* negat hunc actum eſſe indifferentem ex ſpecie, quia bonum ex obiecto eſt bonum ex genere apud ipſum, deinceps ex fine, & circumſtantijs ſumit ſpeciem moralem, vt dicit illa *diſtinct.* 40. 9

Secundo *dicit*: Non teneri hominem ſemper referre actu, vel virtute actum quẽ facit in Deum, vel in bonum finem, quia Deus non obligauit 10

nos

nos ad hoc. Vnde poteſt omittere homo relationem actus in bonum finem, & non peccare, & hoc dicit eſſe probabile. Sic habet citata *diſt.* 41. §. *Aliter*, littera B.

11 Tertio *dicit*, Quod quando actus omittit ponere bonum finem dicitur priuatiuè malus, quando autem apponit indebitum, ſeu repugnantem finem, dicitur malus contrariè. Vnde vocat actum indifferentem malum priuatiuè, eo quod priuatur, ſeu omittit referri in bonum finem, & honeſtatem virtutis. Ita docet *Diſt.* 7. *cit.* & *diſt.* 41. & *Quodlib.* 18. *cit.* Quod dictum Aliqui carpunt, & damnant vel contradictionis in *Scoto*, vel impropriæ locutionis, cum actus indifferens ſolùm negatiuè deberet dici malus, non priuatiuè. Sed tamen in hoc ego non multum litigarem: quia *Scotus* contraponit priuatiuè malum malo contrarie in hoc quod priuatiuè malum dicit nudam, & ſolam carentiam alicuius boni, cuius actus eſt capax, nec tamen habet illam, ſcilicet relationem in finem bonum, nec fit ex ipſa honeſtate virtutis. Malum autem contrarie dicit priuationem rectitudinis cum repugnantia ad regulam rationis, & non ſolam carentiam alicuius boni alias præcepti. Sic ergo quia apud *Scotum* actus dicitur indifferens per carentiam bonitatis ex fine, vel circunſtantiarum, quæ alias non ſunt in præcepto, vocat talem actum malum priuatum, & carentem aliquo bono, licèt non ſit malum morale eo ſenſu quo priuationem rectitudinis vocamus peccatum. Quare ſenſus *Scoti* non eſt vocare actum differentem malum priuatiuè, hoc eſt peccatum, hoc enim apud ipſum eſt malum contrariè, ſed actum priuatum aliqua bonitate non debita, ſeu neceſſaria, cuius tamen eſt capax; & ideo non vocat illum malum negatiuè, ſed priuatiuè. Eſt tamen locutio *Scoti* quantum ad hoc duriuſcula, quia à communi modo loquendi recedit, & occaſionem præbet etiam acutioribus oculis ſiniſtre ipſum intelligendi. Certè tamen qui impugnare debet *Scotum*, hanc eius mentem, & ſenſum à Nobis allatum debet impugnare, non aliud quidpiam quod ei attribuatur, quia reuera hoc eſt quod *Scotus* docet, quidquid ſit de modo eius loquendi.

12 Tandem eſt Sententia ſecunda in hac parte, quam *D. Thom.* & eius Diſcipuli, ac frequentior Theologorum approbatio ſequitur, nempè non dari actum indifferentem in indiuiduo, ſed ſemper exerceatur aut bene, male ſi libero modo exercetur, & moraliter atque humanè, vt iam explicamus.

Reſolutio ex mente S. Thomæ.

13 SIt *ergo Concluſio.* Actus indifferens quocuoque modo ſumatur, ſiue vſitato modo apud Theologos pro actu habente obiectum neque bonum, neque malum, ſed tantùm permiſſum; ſiue eo modo quo ſumit *Scotus* pro actu ex obiecto ſuo bono, ex circumſtantiis autem indifferenti; ſiue pro actu non relato in finem bonum; nõ poteſt dari in indiuiduo, & quoad exercitium, ita quod exerceatur indifferenter, quod non ſolùm ex obiecto, ſed etiam ex fine, & circumſtantiis indifferens maneat; ſed neceſſe eſt quod omnis actus, ſi eſt humanus, & exercetur in indiuiduo modo libero, ſit bonus, vel malus. Hæc Concluſio eſt *S. Thom.* hic *Quæſt.* 18. *art.* 9. & *Quæſt.* 2. *de Malo art.* 9. & aliis locis, quæ citantur in Margine huius *Quæſt.* 18. *art.* 9. Sequuntur, Diſcipuli *D. Thom.* hîc *Caieta. Conradus, Medina Curi el. Lorca, Monteſinos* ſuper iſtum locum *Diu. Thom.* Eandem ſequitur *Valentia, Salas, Bellarminus, Azor, Nauarrus, Vega*, quos citat *Monteſinos hic diſp.* 25. *quæſt.* 2. §. 3. ſequitur etiam *Suarez* 1. 2. *diſp.* 9. *ſect.* 3. *Cornejo hic dubio vltimo.* Ex Antiquis etiam *Durandus*, *Richardus*, *Maior in* 2. *diſt.* 40.

Fundamentum Huius Sententiæ ſumitur ex vnica ratione *Diu. Thom.* in quam conflatur tùm vis authoritatũ, tùm pondus rationis. Et vt ſimul vtrunque in eadem ratione coniungamus, formo ſic rationem, & explico fundamentum *D. Th.* Neceſſe eſt omnem actum humanũ deliberatè procedentem ordinari ad finem debitum, & rectum, vel non ordinari ad illum; ergo neceſſe eſt omnem actum hominis à deliberatiua ratione procedentem in indiuiduo conſideratum bonum eſſe, vel malum. *Conſeq. probatur*, Quia ſi actus ordinatur ad debitum finem conuenit cum ordine rationis, & eſt bonus, cum alias ex obiecto malus non ſit, nec ex alijs circunſtantijs (vt ſupponimus.) Si verò non ſit ad debitum finem ordinatus, ex hoc ipſo repugnet rationi, & habet ordinem mali, quia ſi neceſſe eſt (neceſſitate, ſcil. debiti, & præcepti) quod ordinetur ad debitum finem alias ſi actus ad debitum finem non ordinatur; otioſus erit, manifeſte ſequitur, quod ſi non ſit ad debitum finem ordinatus, habet rationem mali, & repugnat rationi, atque adeo non ſolum erit malus priuatiuè, ſed contrarie (vt contra *Scotum* loquamur verbis *Scoti*) quia illud eſt malum contrarie, quod non ſolùm inducit carentiam alicuius boni, ſed etiam aliquid rationi repugnans. *Anteced.* verò relinquitur à *D. Thom.* probatum in argumento *Sed contra* ex authoritate *Gregorij.* Quod verbum otioſum eſt illud, quod caret vtilitate rectitudinis, aut ratione iuſte neceſſitatis, aut piæ vtilitatis caret, quod autem caret bono fine caret omnibus iſtis; ergo eſt verbum, vel actus otioſus. Et idem probat *ſolutione ad tertium*, Quia omnis finis à ratione deliberata intentus pertinet ad bonum alicuius virtutis, vel ad malum alicuius vitij. Nam & hoc ipſum quod aliquis agit ordinate ad ſuſtentationem, vel quietem ſui corporis, ad bonum virtutis ordinatur in eo, qui corpus ſuum ordinat ad bonum virtutis, & idem patet in alijs. Quibus verbis excludit opinionem *Vazquez*, qui poſuit actus propter commoditatem naturæ factos eſſe indifferentes, & non ex honeſtate virtutis quando alias poſſunt omitti ſine peccato. 14

Sic ſe habet Ratio *Diu. Thom.* cuius tota vis in id reducitur, vt oſtendatur dari præceptum, vt non exerceatur, & fiat aliquis actus ſine oppoſitione boni finis, licet ex obiecto talis actus bonus non ſit, ſed indifferens. Vnde hoc ipſo, quod non fit actio ex bono fine, nec diligitur id quod rectum, & bonum eſt, actio ipſa mala eſt, nec manet indifferens. Hoc autem ampliùs probari poteſt à nobis triplici medio. *Primò* Argumento deducto ex *Scriptura*, & *Patribus*, præſertim *Auguſtin.* & qui eum ſequuntur *Proſper*, *Fulgentius*, *Hilarius*, &c. *Secundò* ex ipſa ratione verbi otioſi, & definitione eius, quæ ſine dubio conuenit actui facto ex fine indifferenti. *Tertiò* ab inconuenienti, quod ſequitur ex oppoſita ſententia. 15

16 Primo ergo ex *Scriptura* formo ſic Argumentum. De omnibus quæ homo deliberatè, & humano modo operatur, tenetur reddere rationem in iudicio Dei. ita quod ſi rationem non reddat. punietur, ſi verò poſſit reddere rationem, præmiabitur; ſed de opere indifferenti non poteſt reddi ratio in iudicio Dei: ergo opus indifferenter factum punietur; ergo eſt malum hoc ipſo quod indifferenti modo, ſeu de indifferenti fine fit; ergo datur præceptum ne indifferenti modo, & ex fine indifferenti exerceatur iuxta grauitatem, vel leuitatem materiæ, iſtæ vltimæ conſequentiæ sũt per ſe notæ, quia non poteſt puniri niſi actus malus, nec poteſt eſſe malus, niſi prohibitus, & contra, vel præter aliquam legem. *Primo vero conſequentia conſtat*, Quia in iudicio Dei illud opus, de quo non poteſt reddi ratio, punietur, ſiquidem non præmiabitur, in iudicium autem ſolum adducetur id quod poteſt præmiari, aut puniri, quia actus qui ſunt incapaces præmij, aut ſupplicij, in iudicium non veniunt; ergo ſi ille actus, de quo non poteſt reddi ratio in iudicio non accipiet præmium, vtique accipiet ſuppliciũ. Si ergo actus indifferenter facti adducentur in iudicium, vtique vel ad præmium, vel ad pœnam adducentur, ſi enim incapaces ſunt præmij, aut pœnæ, ad iudicium non ſpectant, in quo ſolum iſta duo reddũtur iudicandis. Et ita ſi pro actibus indifferentibus non recipietur præmium, quia non poteſt de eis reddi ratio, vtique accipietur pœna, atque adeò ſupponitur in eis culpa.

17 Maior *vero* huius ſyllogiſmi probatur ex generalibus locis *Scripturæ*, vbi docetur, cunctas hominum operationes in iudicium eſſe adducendas, vt Eccleſiaſtes vltimo, *Cuncta quæ fiunt adducet Deus in iudicium pro omni errato, ſiue bonum, ſiue malum illud ſit.* Iſai. Vltimo: *Ego autẽ opera eorum, & cogitationes eorum venio, vt congregem cum omnibus gentibus, & linguis.* Et 2. ad Corinth. 5. *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit. ſiue bonum, ſiue malum.* Matth. 12. *Omne verbum otioſum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij.* Si ergo cuncta quæ fiunt ab homine in iudicium adducentur, iudicium autem ſolum eſt ad diſcernendum præmia, vel ſupplicia, oportet quod omnia, quæ homo facit, poſſint ſubiici, aut præmio, aut ſupplicio, & conſequenter aut ſint bona, aut mala. *Minor etiam conſtat*, Quia ille actus eſt indifferens, qui nec ex obiecto, neque ex fine bonus eſt, aut malus; ſed ratio reddẽda de aliquo actu debet ſumi ex obiecto, vel fine, quia ſumitur ex motiuo eius, quod motiuum eſt, vel finis remotus, qui eſt circumſtantia, vel proximus, qui eſt obiectum, ergo ſi neque ex obiecto, neque ex fine eſt bonus, neque malus, vtique nullum motiuum habet nec bonum, nec malum, ſed indifferens. Ratio ergo quæ redditur ex motiuo illo, non erit bona, neque mala, & ſic ex tali obiecto, & fine illius operis indifferentis, neque bonam, neque malam rationem reddere poteſt, cur illud opus fecerit; ergo nullam, neque pertinentẽ ad illud iudicium, vbi ſolum redditur, & examinatur bona, aut mala ratio, quia hæc ſola pertinet ad præmium, vel ſupplicium, quod in illo iudicio tractatur.

18 Dices: Non adducet Deus in iudicium opera indifferentia, ſed ſolum bona, vel mala, & ſic illa quæ nec bona, nec mala ſunt omittentur à iudicio, ſicut omittuntur à lege, quæ nec prohibet illa, nec præcipit, ſed ſolum permittit.

19 Sed *contra*: Quia iſta opera ſunt facta per voluntatem deliberatam humano modo, & ſecundum aduertentiam rationis; ergo pertinent ad ea quæ fiunt ab homine, & quæ homo geſſit in corpore; ergo adducentur in iudicium. Quod enim dicit *Scriptura*, quod referet vnuſquiſque quod geſſit, in corpore, ſiue bonum, ſiue malum; ly *bonum, vel malum*, non eſt particula reſtrictiua, ſed declaratiua, quia omne quod geritur humano modo bonum, aut malum eſt, vtpote ad iudicium Dei præmiantis, vel punientis pertinens. *Et ratio* huius ſumi poteſt à poſteriori: Quia quando dicit Apoſtolus. *Omnes nos manifeſtari oportet, &c.* Et Eccleſiaſtes: *Cuncta quæ fiunt adducet Deus, &c.* ly *Omnes* ſine dubio intelligitur de omnibus ratione vtentibus, & humano modo operantibus, ſeu de omnibus adultis, omnes enim hi iudicabũtur, paruuli enim iudicio non indigent reſpectu propriæ voluntatis. Si autem opera indifferentia ab adulto liberè facta, Deus non adduceret in iudicium, ſequeretur aliquos adultos non eſſe adducendos in iudicium, neque omnes adultos, quæ geſſerunt propria corporis humano, & libero modo manifeſtari debere ad tribunal Chriſti, quod repugnat verbis Apoſtoli. *Sequela probatur*: Demus adultum cum peruenit ad vſum rationis exercere primos actus liberos indifferentes, & antequam eliciat actum bonum, vel malum mori. Talis eſt adultus, & vtens ratione, & non habet niſi actus indifferentes, ergo ſi iſti non adducuntur à Deo in iudicium, talis adultus non manifeſtabitur ante tribunal Chriſti, ſed habebitur vt paruulus, cum tamen iam ſit adultus. Nec poteſt hoc ſolui, niſi admittendo Sententiã *Sanct. Thom.* quod tenetur homo in primo inſtanti conuerti ad Deum, & ita ſi non conuertatur peccat etiam ſi actum indifferentem faciat. Quod ſententiam ſi coguntur ſequi *Authores Oppoſiti*, vt defendant dari poſſe actum indifferentem, gratias agemus. Eam tamen negat *Vazquez* ſuper *Quæſt.* 89. *art.* 6. *diſp.* 149, *cap.* 2.

20 Confirmatur hoc Argumentum ex *Scriptura* deductum, argumento non minus efficaci deducto ex verbis *Auguſtin. ſecundo Libro de Peccatorum meritis, & remiſſione*, vbi poſtquam probauit *Auguſt.* bonam voluntatem diuinitus adipiſci, & non ſolum à nobis eſſe, quia ſi voluntas libera, quæ poteſt bona, vel mala eſſe, ex Deo eſt, multo magis bona voluntas ex Deo eſt, ſubdit: *Quamquam voluntas mirum, ſi poteſt in medio quodam ita conſiſtere, vt nec bona, nec mala ſit. Aut enim iuſtitiã diligimus, & bona eſt, & ſi magis diligimus, magis bona, ſi minus, minus bona eſt, aut ſi omnino non diligimus, non bona eſt. Quis vero dubitat dicere, voluntatem nullo modo iuſtitiam diligentem, non modo eſſe malam, ſed etiam peſſimam voluntatem? Si ergo voluntas, aut bona eſt, aut mala, & vtique malam non habemus ex Deo, reſtat vt bonam voluntatem habeamus ex Deo.* Vbi *Auguſt.* eodem vitur diſcurſu quo *Sanct. Thom.* ad probandum non dari voluntatem indifferentem, quæ nec bona, nec mala ſit, quia aut diligimus iuſtitiam (ſcilicet finem iuſtũ) aut non. Si diligimus, voluntas eſt bona: ſi non diligimus eſt mala, & peſſima, quod ſolum eſt peccatum, ergo non datur voluntas media. Nec *Auguſt.* amplius exigit ad hoc vt voluntas ſit mala, quam quod non diligat iuſtitiam, quod eſt non habere finem bonum; ergo ex hoc præciſè quod fiat actus, omittendo dilectionem iuſtitiæ (quod

vtique

vtique facit actus indifferens) erit mala voluntas.

21 Non *videtur* Aliquibus Recentioribus locus iſte vrgere, vt *Lorca hic diſputat. 19. dubio. 1. in fine*, & alijs, quanquam *Vazquez* altius ſubodoratus *Auguſtini* ſtylum, & ſenſum, ſuccumbit, & ingenuè fatetur, fuiſſe *Auguſtini* ſententiam non dari actum indifferentē in indiuiduo, vt patet *Diſputat. 52. citata capit. 6.* Alij ergo conantur reſpondere, *Auguſt.* non agnouiſſe bonam voluntatem, niſi ſupernaturalem, reliquas operationes, vocat peccata, non quia peccata ſint, ſed quia ſine fide ſunt infructuoſæ, & imperfectæ. Quare non negat *Auguſt.* dari opera indifferentia in indiuiduo, ſed ſolum non dari medium inter opera meritoria, & meritoria in illo ſenſu. Et ſic quando dicit *Auguſt.* mirū eſſe ſi voluntas *poteſt in medio quodā ita conſiſtere, quod nec bona ſit, nec mala*, ſenſus eſt non poſſe dari volūtatē, quæ nec ſit meritoria, nec nō meritoria ſupernaturalis, aut non ſupernaturalis.

22 Sed *contra* hanc Solutionem vrgent efficaciter ipſa verba *Auguſtini*, cum dicit voluntatem qua omninò non diligimus iuſtitiam non eſſe bonam, & ſubdit: *Quis verò dubitet voluntatem non diligentem iuſtitiam non modo eſſe malam, ſed etiam peſſimam voluntatem.* Ergo ſi ſub illo membro voluntatis malæ intelligit *Auguſt.* omnem volūtatem non ſupernaturalem etiam ſi peccatum nō ſit, ſequitur quod vocat peſſimam voluntatem etiam multas actiones, quæ ſunt bonæ in ordine naturali, vt actus infidelium, qui non ſunt peccata, verbi gratia, eleemoſyna, ieiunium, oratio, &c. quæ poteſt facere peccator, & infidelis non peccando. Quis autem dicat peccatorem dum facit eleemoſynam intuitu miſericordiæ, aut honorat parentes, vel orat Deum, peſſimam voluntatem in hoc habere? Ergo contra omnem rationem dicitur *Auguſtinum* nomine malæ, & peſſimæ voluntatis intelligere omnem voluntatem non ſupernaturalem, ſeu naturalis ordinis ſiue ſit peccatum, ſiue bonum, ſiue indifferens. Item hanc voluntatem malam dicit non eſſe à Deo, ſolum autem quod eſt peccatum non eſt à Deo; ergo intelligit nomine malæ voluntatis, peccatum.

23 Dicunt *Aliqui*, potius ex hoc loco colligi non loqui *Auguſt.* de voluntate ſolum carente fine honeſto, hæc enim ad ſummum poteſt eſſe venialis, veniale autem peccatum non poteſt dici peſſima voluntas, ſed ſolum peccatum mortale. Nullus autem dicit, quod actus indifferens ex eo præcisè, quod non conſtituat ſibi finem debitum reddatur peccatum mortale. Cum ergo *Auguſt.* appellet illam voluntatem peſſimam, quæ non diligit iuſtitiam, loquitur de peccato mortali, atque adeo non de actu indifferenti in indiuiduo. Dicant ergo *Auguſt.* nomine *voluntatis peſſimæ* intelligere voluntatem non bonam bonitate maxima, quæ eſt ſupernaturalis, & meritoria, ſub qua cōprehenditur voluntas bona moralis, & indifferens. Sed in hac ſolutione eſt mirabilis oblitio ſcribentis in tam paucis verbis, quod nomine *voluntatis peſſimæ* dicat, non poſſe intelligere *Auguſt.* peccatum veniale, quia hoc non eſt peſſimū, ſed ſolum mortale; ſtatim autem ſubdat nomine *voluntatis peſſimæ* intelligere *Auguſt.* omnem voluntatem non ſupernaturalem, & meritoriam, atque adeo actum bonum moralem ordinis naturalis, & indifferentis. Quomodo hæc duo cohærent, quod non poſſit intelligi nomine *peſſimæ voluntatis* peccatum veniale, ſed ſolùm mortale; quia veniale non eſt peſſima voluntas, poſſit autem intelligi actus bonus moralis ordinis naturalis, & actus indifferens, qui longius diſtant à peccato mortali quam veniale? Quare ſi nomine *peſſimæ voluntatis* peccatum veniale intelligi non poteſt, multo minus intelligi poterit actus bonus ordinis naturalis, vt eleemoſyna, aut ieiunium infidelis, vel peccatoris.

Et *omninò* abſurdum eſt nomine *voluntatis peſſimæ* intelligere non bonum bonitate maxima. 24
Hoc omninò eſt improbabile, peſſimum enim eſt illud quod maximè contrariatur optimo, & quod eſt in vltimo gradu mali. Hoc autem quod eſt non habere bonitatem maximam non contrariatur optimo, ſed habet ſe ſicut quoddam minus bonum, ſicut creaturæ ſunt bonæ non maxima bonitate, qualis ſolus Deus eſt, nec omnes ſunt bonæ maxima bonitate creata, cum aliquæ ſint minus bonæ, & inæquales alijs; nec tamen creaturæ poſſunt dici peſſimæ, imò nec malæ, ſed omnes valdè bonæ, & tamen non habent omnes maximam bonitatem. Sicut ergo erraret valdè qui diceret creaturas Dei eſſe peſſimas, aut malas quia nō habent maximam bonitatē, ita error eſſet in *Auguſt.* ſi diceret volūtatē orandi, aut ieiunādi, aut eleemoſynam tribuendi eſſe peſſimam volūtatem, quia non habet maximam bonitatem. Satius ergo fuiſſet cum *Vazquez* fateri *Auguſtinū* noſtræ fuiſſe ſententiæ, quam vt ei reſpondeatur tantam illi accumulare abſurditatem.

Intelligentia ergo *Auguſtin.* plana eſt. Negat voluntatem in medio poſſe conſiſtere, vt nec bona ſit, nec mala, quia ſi diligit iuſtitiam eſt bona, ſi minus diligit, minus bona, ſi omninò non diligit, mala, imò peſſima, id eſt peccatum, ſiue veniale, ſiue mortale, totū enim hoc genus mali, quod eſt culpa, peſſimum dici poteſt etiam de peccato veniali comparatione ad alterum genus mali, quod eſt pœna, vel damnum. Loquitur ergo *Auguſt.* de peſſima voluntate in genere, licet intra hoc genus ſint diuerſæ ſpecies, aut gradus, & vnus peior altero. Omitto alios *PP.* qui citari ſolēt, quia nullus locus illuſtrior eſt iſto *Auguſtin.* Et ipſe ſufficit pro mille. 25

Secunda *Ratio* pro iſta Sententia deducitur ex definitione verbi otioſi, & ipſa natura actus deliberati. Nam ad definitionē verbi, ſeu actus otioſi ſufficit carentia boni finis, etiam ſi alius finis repugnās rationi non apponatur: ſed actus indifferens in indiuiduo exercitus caret bono, & debito fine; ergo eſt otioſus, ergo malus. *Hæc vltima conſeq. patet*, Quia verbum otioſum non eſt bonum, cum de eo ſint reddituri homines rationem in die iudicij, vt dicitur *Matth.* 12. & non pro illo recipiet præmium; ergo pœnam; ergo eſt malum. Certè non poteſt actus otioſus non eſſe malus, quia ſuperfluè, & inutiliter conſumit tempus; ſi autem prodigalitas eſt peccatum, quia inutiliter pecunias expendit, quanto magis actus otioſus, qui inutiliter tempus conſumit, quod omni pecunia precioſius eſt? *Minor autem certa eſt*, ex ipſa natura actus indifferentis, tunc enim eſt indifferens in indiuiduo, quando neque ex obiecto, neque ex fine bonum, aut malum eſt; ergo caret fine bono ſi indifferens eſt in indiuiduo, & conſequēter caret fine debito ipſi homini operanti, quia proprius, & debitus finis ipſius hominis eſt bonū rationis, ſeu viuere ſecundū rationem, quidquid ſit, an ſit debitus iſti actui indifferenti, vel non; aut ſit debitus ex præcepto, vel non; ſufficit enim ad vim argumenti, & ad probandum quod ſit 26

actus otioſus, quod careat fine bono ſecũdum rationẽ, & debito ipſi homini, quia hoc ipſo quod caret illo, faciendo talem actum non viuit ſecundum rationem, quod eſt debitum homini.

27 Maior *autem*, in qua eſt difficultas probatur ex definitione verbi otioſi tradita à *PP.* præſertim à *Sanct. Gregorio Papa*, & *Sanct. Hieronymo*. Nam *Gregorius* 7. *Moral. cap.* 25. explicans illud Matth. 12. *De omni verbo otioſo, quod locuti fuerint homines, &c.* inquit, *Otioſum verbum eſſe, quod aut ratione iuſtæ neceſſitatis, aut intentione piæ vtilitatis caret.* Vbi ly *intentione*, dicit rationem finis, quo caret verbum otioſum. Et *Homil.* 16. *in Euangelia* dicit, *Eſſe verbum otioſum, quod vtilitate rectitudinis, aut ratione iuſtæ neceſſitatis, aut piæ vtilitatis caret.* Similiter *Hieronym.* ſuper c. 12. Matth. dicit: *Verbum otioſum eſſe, quod ſine vtilitate, aut dicentis, aut audiẽtis, dicitur, & omiſſis ſeriis, de rebus friuolis loquimur.* Et ſuper *cap.* 4. *ad Epheſ.* ad illa verba, *Omnis ſermo malus de ore veſtro non procedat*, dicit, *Verbum malum procedere de ore noſtro, quoties loquimur, aut non in tempore, aut in opportuno loco, aut non vt conuenit audientibus, quia pro omni verbo otioſo reddituri ſumus rationem.* Ex quibus patet, explicare *Patres* verbum otioſum per carentiam recti finis, & circumſtantiarum, hoc enim quod eſt carere intentione piæ vtilitatis, aut iuſtæ neceſſitatis, reddit verbum illud otioſum, ſi enim aliquid iſtorum habeat, otioſum non eſt, ſed bonum. Actus autem indifferens vtroque horum caret, quia ſi haberet aliquam iuſtam neceſſitatem, vel piam vtilitatem, non eſſe actus indifferens, ſed bonus; ergo conuenit illi carentia iſtius boni finis, ſcilicet iuſtæ neceſſitatis, aut piæ vtilitatis; pia ſiquidem vtilitas, & iuſta neceſſitas, bonus finis ſunt; actus autem indifferens caret bono fine, alias eſſet bonus; ergo caret pia vtilitate, aut iuſta neceſſitate. Ergo eſt actus otioſus, iuxta definitionem *Gregorij* de verbo otioſo.

28 Dices: Non conuenit actui indifferenti vtilitas; quæ ſit honeſtas, aut bonus finis, ſeu honeſtus, conuenit tamen vtilitas, quæ ſit commoditas propria, & iſte finis eſt debitus, & proprius illi actui. Vnde non caret debito fine, ſed fine honeſto, & ſerioſo. Non tenemur autem, nec eſt debitum omni actui adhibere finem honeſtum, aut ſerioſũ, ita quod ſola carentia huius reddat actũ otioſum, ſed ille eſt actus otioſus, qui caret omni vtilitate, etiam propriæ commoditatis, aut tẽporalis neceſſitatis. Alioquin ſi ſola carentia piæ vtilitatis conſtitueret actum malum, & otioſum, omnis actus indifferens ex ſua ſpecie eſſet otioſus, & malus, quia ex ſua ſpecie caret tali vtilitate, aut iuſta neceſſitate.

29 Sed *contra eſt*, Quia iſtæ cõmoditates propriæ, etiamſi minutæ, vt leuare feſtucam, mũdare veſtẽ, ſpuere, iocosè loqui, &c. ordinabiles ſunt in finem bonum, quia à ratione præcipi poſſunt, & dirigi, & quando humano, & libero modo fiunt, ex aliquo fine procedunt, alias fierent à caſu, & non deliberatiuè, ſi ex fine non procederent, omnis autem finis deliberatiuè intentus pertinet ad aliquam virtutem, vel vitium, cum etiam omnis iſta commoditas corporis ad virtutem pertineat in eo, qui corpus ſuum ordinat ad virtuosè viuendum, & exhibet corpus ſuum hoſtiam viuentem, rationabile obſequium Deo, vt dicitur *Roman.* 12. & conſequenter omnes eius commoditates quantumvis minutæ, non enim quia minutæ ſunt, ſine fine ſunt. Quare cum ex fine honeſto, & rationabili fieri poſſint, non facere illas ex iſto fine, ſed ſeparare ab illis omnem honeſtum finem, eſt facere illas ſine pia vtilitate, aut iuſta neceſſitate, nam ſi aliquo horum modorũ fierent, ex honeſto, & bono fine fierent, omnis enim pia vtilitas, aut iuſta neceſſitas, eſt honeſtas. Ratio autem, & definitio verbi ocioſi apud *Gregorium* non eſt carẽtia omnis vtilitatis, ſed piæ vtilitatis, nec omnis neceſſitatis, ſed iuſtæ; ergo licet alias commoditates retineat, ſi iuſta, aut pia caret (quæ vtique eſt honeſta) cum poſſit eam habere, hoc ipſo ociosũ verbum eſt.

Sed *quod* Aliquos fallit eſt putare, quod ad piã vtilitatem, vel iuſtam neceſſitatem, requiratur aliqua actualis relatio in finem honeſtum, vel reflexa cognitio ordinatiua in finem rationabilẽ, quod non eſt neceſſe, ſed ſufficit illa generalis intentio, qua aliquis vult ſecundum rationem operari, & eo meliori modo, quo poteſt etiã in actionibus minutis. Vnde libenter concedo cum *S. Bonauentura*, verba quæ frequenter videntur inutilia, eſſe vtilia, quia ordinantur ad recreationẽ animæ, aut corporis moderatam, aut quia aliter non poſſunt alia ſerioſa introduci, niſi iſtis iocoſis condiantur, aut diſponantur, nec videri debet ocioſus eſſe homo, quoties non laborat, quia non ſemper debet, nec poteſt laborare. Vnde nec Nos definimus ocium peccaminoſum per ceſſationem à labore, ſed per carentiam piæ vtilitatis, aut iuſtæ neceſſitatis, ſæpè enim non laborare piè vtile, aut neceſſarium eſt. 30

Ad *id* quod Dicitur, carentiam huius honeſtatis conuenire actui indifferenti ex ſua ſpecie, & ſic ex ſua ſpecie eſſe malus. *Reſp.* Conuenire illi præciſiuè ex ſpecie ſua, non priuatiuè, & abſolutè, id eſt, caret fine, & circumſtantiis honeſtis, aliaque honeſtate formaliter quantum eſt ex parte obiecti, ſeu ex vi illius motiui, adhuc tamẽ relinquendo locum, & capacitatẽ, vt ex alia parte honeſtatem habeat, ſcilicet ex fine, & circumſtantiis; ex qua parte ſi eam obtinet, ſimpliciter, & in re eam habebit, & hoc ſufficiet vt abſolutè non dicatur in re carere illa: ſi tamen etiam ex hac parte careat illa, ſimpliciter in re carebit omni honeſtate. 31

Ex *hoc autem* ſumitur ratio huius Sententiæ à priori; Quia actio deliberata non poteſt in indiuiduo exerceri, niſi ex aliqua intentione finis, alias ſi fieret non ex intentione finis, fieret à caſu, & non deliberatè: ſed quæcumque actio deliberata, & cum intentione finis facta, petit fieri ex bona intentione, & conſequenter ex bono fine, ergo omnis actio indifferens in indiuiduo debet eſſe bona, aut ſi non fit ex bona intentione, redditur mala & ſic non datur aliqua actio determinatè indifferẽs in indiuiduo. *Minor probatur*, Tùm quia datur præceptum faciendi omnia quæcumque facimus in honorem, & gloriam Dei, (vt ponderabimus ſolutione ad primum argumentum) ergo eſt præceptum faciendi omnia propter finem honeſtum, vel formaliter, & explicitè vel virtualiter, & implicitè, nam gloria Dei eſt finis honeſtus, & omnia quæ gloriam Dei ſaltem implicitè, & virtualiter continent, & cum illa connexionem habent, hoc ipſo honeſtiſſima ſunt, & valdè bona. Ergo ſi omnia debent fieri in gloriam Dei explicitè, vel implicitè, omnia debent fieri propter finem honeſtum. 32

Tum *etiam*, Quia omnis actus humanus eo ipſo quo fit deliberatè, & humano modo proce- 33

die

dit à natura rationali, vt rationalis eſt; ergo illi decetur per ſe regulatio recta, & iuſta, ſiquidem debetur illi operationi quod ſit menſurata per rationem, vtpotè cum procedat à ratione, & ſic debetur ei, id quod eſt proprium rationis, ſeu hominis vt homo eſt, proprium autem hominis eſt viuere ſecundum rationem; ergo debetur isti operationi, vt in ea eliciendo viuat homo ſecũdum rationem, & ſecundum aliquam menſurationem, & regulam. Nulli autem rei menſurabili debetur menſurari per regulam defectuoſam, & malam, ſed rectam & bonam, alias non erit regula, nec menſura. Cum ergo actio hoc ipſo quod eſt humana ſit regulabilis, & menſurabilis à ratione, vtique bona, & perfecta regula ei debetur. Vnde etiam ipſe actus peccati dicitur priuatus rectitudine illi debita, qui actui illi vt deliberato, & humano debetur recta regulatio, quia menſurabilis eſt à ratione, & omni menſurabili debetur menſura, & regula iuſta. Ergo elicere actum ſic menſurabilem, & non dare ei menſuram bonam, & regulationem ſecundum rationem, eſt negare ei id quod ſibi ſecundum rationem debetur; ergo eſt peccatum, & defectus à regula, quæ omnem actum petit ſibi ſubiici. Imo peccatum veniale ex hoc peccatum eſt, quia non refertur in Deum, nec ſubiicitur etiam virtualiter fini charitatis, quæ petit ſibi ſubiici omnem actum, & ſubordinari fini vltimo, ergo ſi actus indifferens elicitur vt non ſubordinatus Deo etiam virtualiter, peccatum eſt.

34 Vltimo *probatur* hæc noſtra Sententia ab inconuenienti. Nam qui ſuperfluè erogat bona ſua, ſeu diuitias peccat peccato prodigalitatis; ergo à fortiori erit peccatum ſuperfluè erogare actus liberos, quia poſſunt benè fieri, & per illos lucrari multum præmium, vel eſſentiale, vel accidentale in Cœlo, quod totum prodigitur faciendo actus indifferentes, quia ipſis non redditur præmium, ſiquidem boni non ſunt. Non eſt autem dubium maioris damni eſſe prodigere bona ſpiritualia, & quodcumque minimum præmium cœleſte, etiam accidentale, quam immenſam pecuniæ vim, & res temporales, ac tempus ipſum conſumere in actibus indifferentibus.

35 Nec *poteſt dici*, Quod ſufficit facere illã actionem indifferentem propter commoditatem, vel vtilitatem naturæ, ratione cuius nec eſt ſuperfluus, nec malus ille actus, nec tamen eſt bonus, quia ſolum eſt propter bonum naturæ, non propter bonum morale. Quæ videtur eſſe doctrina *Vazquez* loco ſupra cit. *num.* 38. & Aliorum.

36 Nam *contra eſt*, Quia (vt iam ſupra ponderauimus) etiam de iſta commoditate, vel vtilitate naturæ ratio dictat, & poteſt eſſe bonum honeſtum, ſi moderatè, & debitè fiat, & propter bonum finem. Cum enim procedant iſti actus à ratione, quia deliberatè fiunt, vtique ex intentione alicuius finis debent procedere, & conſequenter nõ ita fiunt propter bonum naturæ, quod excludant regulam moralem rationis, ſecundum quam regulari, & menſurari poſſunt, vt etiam aduertit *S. Thom. hic Quæſt.* 18. *art.* 9. *ad* 3. Vnde etiam ludioſæ actiones, & uſus, & recreatio corporis ſi fiat moderatè eſt bonus, & reducibilis ad honeſtũ finem virtutis, datur enim ad ludicras res moderatè diſpenſandas virtus, quæ dicitur *Eutrapelia*, de qua *D. Thom.* 2. 2. *Quæſt.* 168. *art.* 1. Si autem in his, quæ deliberatè fiunt ob commoditatem naturæ, vel recreationem corporis non ſit debita menſura rationis, & finis debitus erit peccatum. Facere ergo illa ſine debito fine, & menſura cum poſſis, eſt erogare, & prodigere multum meriti, & præmij cœleſtis. Et nomine *finis debiti* intelligimus finem honeſtum, qui eſt debitus operanti. Si autem deliberatè non fiat, non ſunt actus humani.

Corollaria ex dictis.

37 SEquitur ex dictis Quomodo cenſendum ſit de Sententia *Scoti*. Eam enim reiicimus, ex eo quod abſolutè fatetur dari actum indifferentem in indiuiduo ex defectu finis honeſti, & circumſtantiarum, ita quod talis actus careat malitia, & bonitate morali. Nam *Scotus* expreſsè dicit ſe loqui de actu deliberato, & humano, vt patet in illa *diſt.* 41. §. *Aliter, littera C*. Omnis autem actus deliberatus, & à ratione ordinatus neceſſario debet oriri ab aliqua intentione finis, quia ſi fieret ſine fine, eſſet à caſu, & non deliberatus, nec humano modo factus. Quæ intentio finis non requiritur, quod ſit actualis, & expreſſa, ſufficit quod ſit virtualis, & implicita. Ergo quandò operatur voluntas aliquem actum ex genere, & obiecto ſuo bonum, vel cogitat de fine illi apponédo, vel non cogitat, ſed ſolum facit illum actum iuxta naturam, & exigentiam eius. Si omittit alium finem, & facit actum iuxta naturam eius, verbi gratia eleemoſynam, aut reſtitutionem, hoc ipſo ex fine recto, & honeſto facit implicitè, quia natura huius actus de ſe finem honeſtum petit; & cum iſte operetur ex intentione finis, quia deliberatè & humano modo operatur, ſi non cogitat actu de illo, neceſſe eſt, quod operetur ex implicito, & virtuali fine in ipſa natura actus imbibito, niſi contrariam voluntatem habuerit, & iſte finis eſt honeſtus, ſicque redditur actus non indifferens, ſed bonus, qui enim facit actum iuſtitiæ, vel miſericordiæ ex fine implicitè in eo contento, & ad quem ex natura ſua ordinatur, facit actum ex amore honeſto, & non ſolum facit iuſta, ſed iuſtè.

38 Si *autem* cogitat de fine præfigendo, & apponendo illi actui; vel eſt finis bonus in ſe, & honeſtus, & ſic actus ex omni parte eſt bonus; vel eſt malus, & tunc vitiat actum ex obiecto bonum, vt qui dat eleemoſynam propter vanam gloriam; vel eſt indifferens, vt qui dat eleemoſynam vt leuet feſtucam, vel vt ſputum emittat ſiſtendo ibi, & non ordinando id in vlteriorem finem, verbi gratia, in aliquam iocularem recreationem, vel aliquid ſimile, ſi enim ordinat in illam, & ſit moderata recreatio, licet iocularis, erit virtuoſa à virtute *Eutrapelia*, ſi ſit immoderata, & ſuperflua, erit vitioſa. Si verò ſiſtit in ipſo actu, ſeu fine indifferenti ſine alio vlteriori fine, verbi gratia, ſi quis det eleemoſynam, aut reſtituat, ſolùm vt alter ſputum iaciat, vel leuet vnam feſtucam, aut eat in campum, ſiſtendo in hoc, tunc vel talis actus in ſe manet bonus in indiuiduo, licet cum circumſtantia finis indifferenti eo quod ex obiecto eſt bonus, vel ille actus ex fine indifferenti manet in indiuiduo indifferens euacuata bonitate obiecti in ipſa indifferentia finis. *Si primum*, iam non datur actus indifferens in indiuiduo, cum maneat bonus bonitate ſumpta ab obiecto, quæ moralis eſt, ſiquidem illam finis indifferens non vitiat. *Si ſecundum*, talis actus eſt malus, cum conſtet in illo ad minus vanitatem, & ocioſitatem

Ociοſitatem interuenire, imò & prodigalitatem maximam, ſiquidem ille actus de ſe eſt bonus ex obiectó, & deſe ſaltem virtualiter, & implicitè tendit ad bunum finem, & ſi ſuo proprio motiuó fieret, hoc ipſo maneret bonus, & meritorius ſi ſubiectum eſſet in gratia; per hoc autem quod apponatur ille finis indifferens ita ineptus, vel ille actus manet bonus, vel euacuatur à bonitate, & merito. Si manet bonus, non eſt Quæſtio, iam enim non eſt indifferens in indiuiduo. Si euacuatur à bonitate, hoc ipſum malum eſt, & otioſum, ac prodigum non ſolum facere actum ſine fine rationabili, ſed etiam euacuare eius bonitatem, eamque perdere, & propter ineptum finem indifferentem tollere, & impedire meritum illius.

39 *Certè ſi* actum ex obiecto indifferentem operari in indiuiduo ex fine indifferenti oſtendimus hoc ipſo reddi ociοſum, & malum, quantò magis in ſententia *Scoti* malum eſſe debemus fateri, vbi non ſolùm indifferentia ponitur, quam ex ſe actus habet, ſed etiam bonitas ex obiecto perditur, & euacuatur, vt indifferentia maneat? Multo ergo à fortiori currunt rationes factæ contra *Scotum*, qui introducere vult actum indifferentem in indiuiduo, non ſolùm adſtruendo indifferentiam, ſed etiam deſtruendo bonitatem, quod multò damnabiliorem reddit actum, & maius damnum facit.

40. Sed *Quomodo* (inquies) verum eſt, quod *Philoſ.* dicit nos *multa iuſta agere non iuſtè*, quia nó amore ipſius virtutis, & honeſtatis facimus, ſed ex alio motiuo; ſi autem non operamur amore virtutis non operamur virtuoſè, nec actus ille eſt bonus moraliter, ergo poteſt dari actus bonus ex obiectó, nec tamen virtuoſus, & moraliter bonus, ſed indifferens ex defectu illius finis, quia non amore virtutis fit. Nec tamen eſt peccatum, quia non tenetur quis ponere ſemper illum finem ex propria honeſtate virtutis: nec actus eſt malus, quia caret tali, vel tali bonitate, ſed quia caret bonitate ſibi debita, nó eſt autem debitú vt omnis actus, qui à nobis fit referatur actualiter, vel virtualiter in bonum finem, & honeſtum, quia Deus ad hoc nos non obligauit. Et hoc eſt totum fundamentum *Scoti diſt. illa* 41.

41 Sed *Reſpond.* Optimè dici à *Philoſopho*, quod *poſſumus iuſta facere non iuſtè*. Tùm, quia poſſumus opus ex obiecto bonum facere ex malo fine, vt eleemoſynam ex vana gloria, iudicium iuſtum ex odio, & tunc actus non erit indifferens, ſed malus. Tùm, quia poſſumus iuſta facere non eo modo quo fit ex habitu, ſcil. delectabiliter, promptè, &c. Et tunc actus ille eſt bonus, non indifferens, licet non ſit virtuoſè quantum ad modum operandi, conſtat enim per tales actus poſſe generari habitum virtutis, ergo actus illi boni ſunt. Quod autem poſſimus iuſta facere ex fine indifferenti ſublata bonitate actus, & non introducta malitia, ſed ſola indifferentia, eſt impoſſibile, vt ponderatum eſt.

42 Et *cum dicitur* non teneri aliquem, bonum finé ponere *Negamus hoc*; tenetur enim non agere ſuperfluè, & ocioſè, & denegando actibus bonam intentionem, & meritum, & multò minus eam quæ illi conuenit ex obiecto deſtruere, & euacuare, reddendo actum purè indifferenté. Quod autem bonitas ſit debita actui, conſtat; quia hoc ipſo ... od eſt deliberatus, conuenit ſibi regulari per regulas rationis, nam & ipſi actui malo ex ea parte qua liber eſt, debetur ſibi rectitudo, quæ ſi tollatur, eſt priuatio & malum. Quod verò Deus nos obliget apponere finem honeſtum omni actui, conſtat ex illo præcepto Apoſtoli: *Omnia in gloriam Dei facite*, etiam actus de ſe indifferentes, vt manducare, & bibere, vt in ſolutione *ad primum* ponderabimus. Quod ſaltem de relatione in finem virtuali intelligitur, nam habitualis cum peccato veniali ſaluatur, quod tamen in gloriam Dei non eſt referibile.

Colligitur *ſecundo* contra alias Sententias, quæ ponunt actum indifferentem per accidens, & pro aliquo caſu, quod attinet ad illos, qui ponunt actum indifferentem dari in indiuiduo, quia excuſatur ne referatur in Deum, aut Deus indulget ſi non referatur, præſertim ſi ſint actiones valdè minutæ, *Dicimus* æquiuocari has Sententias in eo quod ponunt excuſari aliquando ſi non referantur in finem. Referri enim in finem ſtat dupliciter, vel actu, & expreſsè, vel implicitè, & virtualiter. Expreſsè & formaliter non obligat Deus, vt ſemper referantur in bonum finem, ſed ex hoc non redditur actus malus, aut indifferens, eo quod actu non referatur in Deum; ſufficit quod virtualiter, & implicitè. Ad hoc autem vt ſaltem implicitè referatur in Deum omnis actus humanus, obligat Deus, quia ad hoc ſufficit haberé bonam intentionem, aut ſaltem intentionem operandi omni meliori modo quo poſſit, aut habere actum non retractatum, quo ſe, & omnia ſua referat in Deum, aut in finem honeſtum. Quo actu omnes etiam minimæ actiones comprehenduntur. Nec ad hoc eſt maior imbecillitas in natura, quam ſit ad procurandam iuſtificationem, & actum charitatis, & bonam intentionem, vel finem honeſtum, aut ad habendum deſiderium implendæ legis. Ad quos actus nulla natura eſt ita aggrauata, aut infirma, quod cum gratia Dei non poſſit id habere, & conſequenter omnibus actibus præbere bonum finem. Non ergo ex indulgentia Dei tollitur, quod aliquas actiones non referamus in finem honeſtum, cum præceptum ſit, quod omnia in gloriam Dei faciamus. 43

Quod *vero* attinet ad caſum *P. Vazquez* pro quo admittit actum indifferentem, ſcilicet pro caſu, quo aliquis inuincibilem ignorantiam habeat de referendo actum in bonum finem, aut velit vti probabili Opinione *Scoti* de apponendo fine indifferenti: *Dico*, Quod non poteſt dari ignorantia probabilis, aut inuincibilis non referédi actus ſuos in finem, ſiue virtualiter, ſiue formaliter, quia ad referendum virtualiter, & implicitè ſufficit notitia illa in communi faciendi bonum, & declinandi à malo, qua nullus qui venit ad vſum rationis caret, & vtique bonum illud honeſtum, & morale eſſe debet, vtpotè faciendum ab homine. Per hoc ergo quod homo ſciat facere bonum practicè non laborat ignorantia inuincibili in non referendo actus ſuos virtualiter, & implicitè in Deum, quia ſufficit illa ſcientia, vt omnes in Deum referantur, dum non habeat cótrariam voluntatem. Ad referédum autem actualiter, & expreſsè iſtum, vel illum actum in Deum poterit dari inaduertentia, vel ignorantia inuincibilis, ſed hoc non requiritur, vt actus ſit bonus, & non maneat indifferens. De eo autem qui velit vti Opinione *Scoti* vt probabili & ſic elicere actum indifferentem, *Dicemus* infra in ſolutione Argumentorum, quod ſi aliquis vtitur illa Opinione vt probabili practicè, hoc ipſo vtitur 44

dictamine

dictamine prudenti ductus aliqua pia vtilitate, vel neceſſitate ratione cuius formet probabile, ſeu prudens dictamen. Non manente autem dictamine indifferente, ſed prudente, ille actus erit virtutis, quia eſt ex prudentia, quantumcumque ſibi indifferens videatur, vt dicemus.

44 Colligitur *tertio*, Quomodo actus facti ob commoditatem, vel vtilitatem naturæ non ſint indifferentes, vt docet *Sanct. Thom. Quæſt. hac* 18. *artic. 9. ad* 3. Etenim ipſa commoditas naturæ eſt quoddam bonum corporis, ſeu temporale bonũ ordinabile ad bonum ſpirituale, & ad bonum rationis, ſiquidem de eo habet ipſa ratio dictare, & ordinare, ſiquidem de his quæ ad corpus pertinent etiam ratio ordinat, humano enim modo fiunt, & à ratione regulantur. Vnde dicitur ad Roman. 12. *Vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem, ſanctam, placentem Deo, rationabile obſequium veſtrum.* Ergo commoditas corporis, & naturæ poteſt ordinari à virtute, & in obſequium Dei, non minùs quam aliæ actiones indifferentes, vt ire in campum, dormire, comedere, ſpuere, &c. omnia enim hæc aliquam habent commoditatem naturæ. Ergo ſi deliberatè fiunt, ex aliqua intentione finis fiunt, & conſequenter currit eadem ratio de iſtis, atque de aliis actionibus indifferentibus, quam hucuſque fecimus. Nec aliquid ſpeciale additur, dicendo quod fit in commoditatem naturæ, cum hæc commoditas naturæ non ſit minus indifferens, nec minus regulabilis à ratione, quam reliquæ actiones indifferentes; ergo ſi tenetur homo iſtas actiones facere ob rectum finem, etiam illas quæ ſunt ob commoditatem naturæ tenebitur ſic facere, ſi deliberatè, & humano modo eas facit.

45 Dices: Hæc opera nec bona ſunt, nec mala. *Non bona*, Quia non fiunt propter honeſtatem ipſam virtutis, ſed ob ſolam commoditatem naturæ, vt ſunt multæ actiones, quæ ſolum naturam releuant, vt ſpuere, aut quælibet purgamenta egerere, in quibus nulla honeſtas reperitur, neque ob id dicitur aliquis laude dignus, nec talibus actionibus mereri aliquod præmium; quomodo enim dicetur aliquis mereri ex eo quod ſputum, aut aliud purgamentum corporis emittat, licet liberè id faciat? Vnde neq; iſta ſunt materia voti, aut iuramenti, quod eſſent, ſi actus virtutis, & moraliter boni eſſent. *Nec etiam ſunt mala*, niſi aliqua mala circumſtantia eis apponatur, Quia nullus iudicat eſſe materiam confeſſionis, nec ea explicat in particulari, quod tamen poſſet facere ſi eſſent peccata hoc ipſo quod fiunt ſine appoſitione finis, ſed cum ſua indifferentia.

Reſp. hos actus ſi ſint totaliter in noſtra poteſtate etiã poſſe eſſe bonos moraliter, & meritorios, & ex honeſtate virtutis, nõ intrinſecè ex obiecto, ſed extrinſecè ex fine, & circumſtantia, quæ tamen tranſit in conditionem obiecti. Nam & comedere, & bibere, & cubare, & loqui, & ambulare ſint in commoditatem, & recreationem corporis, & poſſunt fieri virtuosè, aut vitiosè, quia totaliter liberè fiunt. Si verò totaliter non ſint in poteſtate noſtra, ſicut aliquorum purgamentorum emiſſio, quæ quandoque vrgente natura fiunt, nec ad id liberæ actiones multum operantur, pro ea parte qua à libertate non pendent non poſſunt bonæ, aut malæ reddi, ſed ſolum illas actiones liberas quibus adiuuatur in his rebus natura, ratio diriget, & benè vel malè faciet. Tunc enim illæ actiones liberæ, quibus naturæ ſuccurrimus ſe habent ad modum fomenti, aut medicamenti, aut cuiuſcumq; adiumenti naturæ, quibus ei ſuccurrere virtuoſum, & bonum eſt, licet non ſit de maioribus, & perfectioribus virtutibus, eſt tamen virtuoſum, quatenus ea quæ ſunt ad ſuſtentationem, vel quietem corporis ad bonum virtutis ordinantur in eo, qui corpus ſuũ ordinat ad bonum virtutis. Nec oportet ſingulas iſtas actiones actualiter ordinare in bonum finem, ſufficit virtualiter, & implicitè, quando aliquis per temperantiam, & modeſtiam aliaſque virtutes potentiales temperantiæ, ordinat de his quæ pertinent ad corpus ſuum, & ad eius ſuſtentationem, & commoditatem, aut quietem, aut ornatum.

Quare dicimus: Quod iſtæ actiones, quæ vocantur in commoditatem naturæ, licet ex ſe, & ex obiecto ſuo præcisè non ſint bonæ, aut malæ, ſunt tamen capaces, vt honeſtè, & benè fiant, ſicut etiam in ipſis actionibus ve ceu dis honeſtè ſe gerere, non eſt ſola commoditas naturæ, ſed honeſtas virtutis. Licet enim egerere aluũ, emittere vrinam, ſputum iacere ſolum de ſe ſit commoditas naturæ, tamen facere omnia illa honeſtè, & verecunde, & non brutali, aut groſſo modo, ad honeſtatem pertinet virtutis; *nam quæ inhoneſta ſunt noſtra abundantiorem honeſtatem habent*, vt inquit *Apoſtol. ad Corint.* 12. Ergo actiones iſtæ etiam propter honeſtatem virtutis fieri poſſunt, ſi non ex ſe, ſaltem in modo, & circumſtantiis, quibus fiunt. Econtra vero poſſunt fieri peccaminosè, vel ſi careant iſta honeſtatè, vel ſi nullo bono fine veſtiantur, ſed tantum cum ſua indifferentia, & ob illam fiant. Nec obſtat, quod homines non confiteantur de his minutatim, & expreſsè, quia ſufficit confiteri de ipſa otioſitate actionum, quando deliberatè fiunt, & ſine bono fine. 46

Quod verò *Vazquez* inſtat, non eſſe Quæſtionem, An ſufficiat explicare hoc in communi, ſed quod poſſent homines ſigillatim de iſtis actionibus ſe accuſare, quod tamen non faciunt. Dico hoc parui eſſe momenti, poſſunt enim, ſi velint, etiam ſigillatim id explicare, quod tales, aut tot actiones fecerint otiosè, & ſine bono fine. Sed quia id moroſum eſt, & non neceſſarium, dummodo de otioſitate confiteantur, non eſt exigendum vt id faciant, neque in praxim deducendum, quia aliquando non niſi indecentibus verbis explicatur, ſi ita minutim explicetur. 47

Soluuntur Argumenta.

PRimo *Arguitur* argumento *D. Thom.* in hoc *art.* 9. argumento 1. quod *Vazquez* pro fũdamento adducit *diſp.* 52. *c.* 4. Datur actus ſpecie ſua indifferens ſecundum. *Diu. Thom.* ſeu ſpecies indifferentiæ moralis: ſed non poteſt dari aliqua ſpecies, cuius nullum ſit poſſibile indiuiduum; ergo ſi datur ſpecies indifferentiæ, debet dari actus indifferens in indiuiduo. *Maiorem nos admittimus, & minor negari non poteſt.* Cum omnis ſpecies prædicabilis ſit de indiuiduis. Nec erit vera ſpecies ſi in rerum natura dari non poteſt. Dari autem non poteſt, niſi in aliquo indiuiduo. *Quod Confirmat.* Quia quod conuenit ratione ſpeciei, non poteſt tolli per aliquid ſuperueniens, niſi ſpecie ipſa deſtructa; indifferentia autem eſt vera ſpecies moralis (vt Nos admittimus, & ſupra oſtendimus) ergo ſi dantur 49

aliqui actus ex ſpecie ſua indifferentes, non poſſint per indiuiduationem deſtrui, niſi ſpecie ipſa ablata. Ablata autem ſpecie, iam iſta indiuiduatio non erit indiuiduatio talis ſpeciei, nec poteſt eſſe vera, & propria ſpecies illa, quæ per indiuiduationem deſtruitur.

50 Non placet hoc fundamentum *Vazquez* Diſcipulis *Scoti*, & re vera *Scotus* non fundauit in hac ratione ſuam ſententiam. Dicunt enim *Recentiores Quidam Scotiſtæ*, hanc rationem facilè ſolui concedendo dari actum indifferentem in indiuiduo ex parte obiecti, bonum tamen, aut malum ex circumſtantiis, & ſic non datur actus indifferens, qui maneat in ſtatu indifferentiæ, benè tamen qui reddatur bonus, aut malus in indiuiduo. Quæſtio autem præſens non eſt, An detur in indiuiduo actus, qui ſit indifferens quantum eſt ex parte obiecti, bonus autem vel malus ex circumſtantia, & fine; ſed Quæſtio eſt, An detur actus in indiuiduo ita retinens indifferentiam, quod non ſolum ex parte obiecti, ſed etiam ex parte finis, & circunſtantiarum maneat indifferens, eo quod non tenetur, quis apponere ſemper bonum, & honeſtum finem actui, quem exercet.

51 Nihilominus poſſumus contra iſtam ſolutionem adhuc vrgere rationem *Vazq.* Quia quando ille actus redditur bonus, aut malus ex fine, & circunſtantia in indiuiduo illa malitia vitiat totum actum, & illa bonitas reddit bonum, nec relinquit in ſua differentia, ſed tranſit finis, & circumſtantia in conditionem obiecti; ergo deſtruit ſpeciem illam, quæ eſt ex obiecto, ſiquidem facit tranſire in aliam ſpeciem boni, vel mali, vitiando ſpeciem ipſam: ſi enim qui dat eleemoſynam ex vanagloria deſtruit bonitatem moralem eleemoſynæ per illum finem vanitatis, multo à fortiori per eandem vanagloriam deſtruet indifferentiã actus vt ſi quis v. g. eat in campum ex fine vanæ oſtentationis, ille actus eundi non manet indifferens, ſed malus, ſicut illa eleemoſyna ex vanagloria non manet eleemoſyna, ſed actus malus. Ergo nunquam datur ſpecies indifferentiæ moralis in re, ſiquidem non poteſt dari niſi indiuiduata per bonum, aut malum, alias eſſet totaliter indifferens in indiuiduo. Hoc ipſo autem, quod ponitur bonum, & malum in re, deſtruitur ſpecies indifferentiæ; ergo indifferentia eſt quædam ſpecies, cui repugnat indiuiduari, ſiquidem per indiuiduationem deſtruitur, & fit bona, vel mala. Species autem cui repugnat indiuiduari, vera, & propria ſpecies non eſt, ſed ficta.

Reſp. ad Argumentum ſolutione deſumpta ex
52 *D.Thom.* illo *art.9.ad* 1. quam ſic ad formam redigo. *Diſtinguo, igitur minorem*: Nulla datur ſpecies, cuius non ſit poſſibile indiuiduum, *diſtinguo*, cuius non ſit poſſibile indiuiduum eo modo, quo illa ſpecies petit tale indiuiduum habere, *concedo*: alio modo, *nego*: ſpecies autem indifferentiæ moralis ita habet indifferentiam ex obiecto, quod petit compleri in ſpecie ſua ex fine, & circumſtantiis, eo quod finis, vel circumſtantiæ tranſeunt in conditionem obiecti. Quare non eſt imaginandum quod Indifferentia eſt ſpecies quædam petens habere indifferentiam, & ſiſtere in ea, ſed eſt ſpecies petens tranſire ad bonum, & malum mediatè, id eſt, non ex obiecto proximo, & immediato, ſed ex fine, & circumſtantiis. Non enim eſt actus indifferens vt ſiſtat in ipſa indifferentia, ſed vt tranſeat ad bonum, & malum, in quo compleatur, & ſiſtat, licet ſub præſciſa ratione erga obiectum non habeat niſi indifferentiam, id eſt, ſtatum indifferentiæ ratione cuius poſſit tranſire ad bonum, & malum. Indifferentia ergo eſt moralitas quædam boni, & mali mediatè, ſeu capacitas boni, & mali ex circumſtantiis, & hoc modo exiſtit in indiuiduo, quia ſemper exiſtit vel bona, vel mala.

53 Excludit autem bonum, & malum ſecundum quod habet ſtatum indifferentiæ, id eſt vt præcisè reſpicit obiectum, ſed hæc præſciſſio, & hic ſtatus non deſcendit ad indiuidua, ſicut homo, vel lapis ſecundum ſe, neque eſt albus, nec niger, in re tamen non inuenitur cum hac præſciſſione ſecũdum ſe, quia hæc præſciſſio, & hic ſtatus non deſcendit ad indiuidua, & ſic inuenitur vel albus, vel niger, & inuenitur ipſa eſſentia hominis. Similiter indifferentia moralis quantum ad id quod dicit de ſtatu, & præſciſſione indifferentiæ non inuenitur in indiuiduo, quantum ad id quod dicit de ordinatione, & capacitate vt ſit bonum, vel malum inuenitur in indiuiduo. Et ſic nulla datur ſpecies ſine indiuiduo eo modo, quo talis ſpecies petit, & exigit eſſe in indiuiduo, ſcilicet, quantum ad id quod dicit de ordinatione ad bonum, vel malum, & prout mediatè eſt bonum, vel malum, non quantum ad id quod dicit de ſtatu, & præſciſſione indifferentiæ, vt præcisè reſpicit obiectũ.

54 Et *hæc* eſt ſine dubio mens *D. Thom.* ſi attentè legatur in illa ſolut. *ad* 1 *In art.9.* duo enim dicit. *Primò.* Quod non intelligitur actum eſſe indifferentem ex ſua ſpecie ſic, quod ex ſpecie ſua debeatur ei quod ſit indifferens, hoc eſt quod maneat, & ſiſtat in ipſa indifferentia, id enim eſt impoſſibile, cum ipſa indifferentia ordinetur de ſe ad bonum, & malum. Et hoc conſtat ex probatione ſubiuncta D. Thom. *Non enim* (inquit) *eſt aliquod obiectum humani actus, quod non poſſit ordinari, vel ad malum, vel ad bonum per circumſtantiam, & finem.* Ergo ſignum eſt, quod quando dicit non deberi actui ex ſpecie ſua quod ſit indifferens, ly *ſit indifferens*, eſt idem ac dicere non eſt debitum, quod maneat indifferens, & ſiſtat in indifferentia, non enim negare poteſt quod ſit de ſe indifferens, ſed negat quod non ordinetur in bonum, vel malum, atque adeo negat quod non tranſeat in bonum, vel malum, quod eſt non ſiſtere, nec manere in indifferentia.

55 Secundo dicit *D.Thom.* quod actus poteſt dici indifferens ex ſua ſpecie, quia non habet ex ſua ſpecie, quod ſit bonus, vel malus, vnde per aliquid aliud poteſt fieri bonus, vel malus. Ad ſpeciem ergo indifferentiæ pertinent duo, & negatiuum, ſcilicet; quod ex ſpecie, id eſt, ex obiecto non ſit bonus, vel malus; & poſitiuum, ſcilicet, quod mediatè, ſeu per aliud ſit bonus, vel malus, tranſeunte in conditionem obiecti illud aliud per quod redditur bonus, aut malus, finis ſcilicet, & circumſtantiæ. Ergo in re inuenitur ſpecies indifferentiæ, & indiuiduum ſecundum totum illud quod ſpecies illa petit, ſcilicet vt bona, vel mala ſit mediatè ex fine, vel circumſtantia in conditionem obiecti tranſeunte, non vt præcisè indifferens ſine bono, vel malo, quia ſpecies illa ita excludit bonum, & malum immediatè ex præciſa ratione obiecti, quod mediatè includit bonum, vel malum, prout determinabitur à fine, vel circumſtantiis. Quia ergo indifferentia moralis etiá in ſua ſpecie eſt quoddam bonum, vel malum mediatè, non immediatè ex ſola vi obiecti, quia dicit ſpeciem vt complendam mediatè per bo-

num.

num, vel malum ex fine, in ſe autem, & ex vi obiecti præciſè non completam, neque vltimo determinatam, fit quod in indiuiduo inueniatur ſpecies illa indifferentiæ non ſub præciſione, & incompleto modo, ſeu ſtatu indifferentiæ, ſed vt completa, & determinata per bonum, & malum. Quare non deſtruitur ſpecies per indiuiduationem, ſed completur, & determinatur, & conſtituitur poſitiuè mediante fine, aut circumſtantiis in bono, vel malo, quia ſic totum hoc petit illa ſpecies ſcilicet compleri, & determinari, ſcilicet mediatè, & per aliquid aliud, quod tranſit in conditionem obiecti, non ex obiecto immediato tantum.

Dices: Hoc eſt idem ac ponere ſpeciē indiffe-
56 rentiæ per abſtractionem à bono, & malo, non autem conſtituere ſpeciem quandam condiuiſam contra bonum, & malum, de hac enim vt condiuiſa bono, & malo, quærimus. Quomodo inueniatur in indiuiduo, & in rerum natura? Quod autem id quod abſtrahit à bono, & malo ſit indifferens nemo dubitat; ſed illud non eſt ſpecies, ſed genus; & quod illud ſic abſtrahens, & indifferens ſub illa abſtractione, & indifferentia non inueniatur in rerū natura, & in indiuiduo multo minus dubitatur. *Secundò*, falſo dicimus illam ſpeciem indifferentiæ eſſe incompletam, & negatiuam ex obiecto immediato, completam autem autem & poſitiuam mediate, ſcil. ex fine tranſeunte in conditionem obiecti, & ſic dari in indiuiduo ſpeciem illam ſine indifferentia.

Contra *eſt*, Quia illa actio vt tangit imme-
57 diatum obiectum eſt poſitiuè in aliqua ſpecie moralí, quia poſitiuè eſt actio libera, & poſitiuo reſpectu tangit obiectum liberum, & morale, & menſurabile, ergo eſt poſitiuè in aliqua ſpecie moris, nōn boni, aut mali, quia hoc non habet ex obiecto; ergo indifferentis. Quod ſi negatiuè eſt indifferens ex ipſo obiecto immediato volito propter ſe, & ob ſolam ſuam commoditatem ſine alia honeſtate; ergo pari ratione idem obiectum ſic volitum in ſingulari faciet actionem ſingularem indifferentem, quia ſi illud obiectum ſic volitum facit ſpeciem indifferentem, nec redditur malum ex abſentia finis honeſti, nec etiam in indiuiduo reddetur malum ex abſentia ſola finis honeſti, & ex eo quod ſit volitum illud obiectum propter ſuam commoditatem. Iſtæ ſunt obiectiones *Vazquez*.

Reſp. ad primam. Actionem non dici indiffe-
58 rentem in præſenti indifferentia abſtractionis, & vniuerſalitatis, ſicut vniuerſale abſtrahit ab inferioribus, ſed indifferentia ſubiecti, quatenus actus eſt capax vtriuſque ſpeciei; ſicut ſuperficies eſt indifferens ad album, vel nigrum, & indifferentia etiam obiecti, quatenus vt tangit præciſè obiectum per reſpectum poſitiuum non inuenit ibi rationem boni, aut mali, ſed ſolùm permiſſi à lege cum capacitate vt mediatè habeat bonum, & malum attingendo finem, aut circumſtantias. Quia enim in aliquibus actionibus obiectum ita ſe habet, quod in ſe, & ex meritis ſuis nondum intelligitur conforme, aut difforme regulæ, ſed tantum permiſſum à lege, & tranſiens in aliud principium, vt ibi inueniat bonum, aut malum, ſcilicet mediante fine, & circumſtantiis, ideò actus ipſe etiam vt tangens reſpectu ſuo tale obiectum dicitur ex illo præciſè haurire ſolam indifferentiam, ſeu capacitatem ad bonum, vel malum, ex illo autem mediatè habere bonum, vel malum, ſcilicet mediante fine adiuncto.

Neque ex hoc ſequitur plures actiones id
habere, quæ communiter indifferentes non ſunt, 59
vt occidere hominem, accipere alienum, poteſt enim vtrumque, & bene, & malè fieri, comedere, loqui, tacere, multa ſimilia, quæ & benè, & malè fieri poſſunt. *Dicimus* enim iſtas actiones eſſe indifferentes, indifferentia abſtractionis, & vniuerſalitatis, quia conſiderantur genericè, non ſpecificè; accipere enim alienum inuito domino, & authoritate propria eſt determinata ſpecies mala; accipere autem alienum vt ſic eſt genus; loqui, comedere, &c. generice dicuntur, ſed oportet conſiderare hoc in ſpecie, vt loqui ad ædificationem, vel ad detractionem, comedere ſuperflue, aut temperate, &c. Sunt tamen aliæ actiones, quæ etiam apponendo obiectum ſpecificum adhuc manent indifferentes, vt ire in campum deliberatè, leuare feſtucam, emittere ſputum, & ſimilia; & de his ſpecialiter agimus in præſenti.

Ad *ſecundam* Dicimus, Quod actio illa vt
tangit præciſe obiectum eſt in ſpecie incom- 60
pleta, & imperfecta, quæ dicitur poſitiua quantum eſt ex parte reſpectus, quia per reſpectum poſitiuum tangit obiectum illud, ſed tamen vocatur ab Aliquibus negatiua, quia caret bono, & malo, ad quod tamen dicit capacitatem, & ordinem. Et ſic ratione ſtatus dicitur illa ſpecies negatiua, quia ita tangit obiectum, quod ex vi illius manet in ſtatu indifferentiæ excludente bonum, & malum determinate, ad quod tamen ordinem, & capacitatem dicit, & poteſt mediate habere illud. Nec ex hoc ſequitur quod ſi illud obiectum ſic volitum relinquit actum in ſua ſpecie indifferentem, etiam relinquet indifferentem ſi ſic volitum ſit in indiuiduo. *Negamus enim ſuppoſitum*, quod poſſit in indiuiduo ſic eſſe volitum cum tali præciſione, & ſtatu indifferentiæ, non adiuncto fine, vel circumſtantiis, ex quibus mediatè accipit ſpeciem boni, vel mali, quia actus vt exercetur in indiuiduo non poteſt præſcindere ab illis. Et abſentia finis in actu conſiderato ſecundum ſpeciem præciſe non facit illam ſpeciem malam, quia non eſt pro illa conſideratione abſentia finis priuatiua, ſed præciſiua, nec debetur ſpeciei, & obiecto ratione ſui, quæ tamen eſt priuatiua, ſi in indiuiduo fiat ſine illo.

Ad *Confirm.* Principalis Argumenti conſtat 61
dictis, non deſtrui ſpeciem indifferentiæ per indiuiduationem, ſed ſtatum & præciſionem indifferentiæ, non quidem indifferentiæ abſtractionis vniuerſalis, & prædicabilis, ſed indifferentiæ actus determinabilis ex fine, ſicut homo de ſe eſt indifferens ad album, vel nigrum, quia videlicet non manet attingentia præciſa ad obiectum immediatum, ſed extenſio ad mediatum quod eſt finis, & circumſtantia, ex quibus ipſamet ratio actus indifferentis poſtulat accipere ſpeciem completam, & perfectam, quæ eſt bonum, vel malum, ſicut ex obiecto immediato habet indifferentiam ſi præciſè, & ſecundum ſe conſideretur. Vnde in indiuiduo retinet ille actus ordinem, & capacitatem ad bonum, & malū non ſub ſtatu indifferentiæ, ſed cum

determinatione, & complemento boni, & mali, quod eſt non eſſe bonum, & malum ex obiecto immediatè, ſed mediatè ex fine, ex præciſa autem ratione obiecti, nec bonum, nec malum habet, ſed ordinationem ad vtrumque eum ſtatu indifferentiæ dictæ.

62 Secundo *Arguitur* ex authoritate *S. Hieron.* & *S. Gregor. Nazianz.* Nam *Hieron. Epiſt. 89. ad Auguſt.* quæ etiam eſt vndecima inter *Epiſtolas Auguſtini* loquens de his actibus indifferentibus, inquit: *Bonum eſt continentia, malum eſt luxuria, inter vtrumque indifferens, ambulare, digerere alui ſtercora, capitis naribus purgamenta proiicere, ſputis rheumata iacere, hoc nec bonum eſt, nec malum; ſiue enim feceris, ſiue non feceris, nec iuſtitiam habebis, nec iniuſtitiam.* Vbi tota ponderatio fit in illis verbis: *Quæ ſi feceris, &c.* quæ denotant exercitium actionis, nec enim aliis expreſſioribus verbis potuit *Hieron.* ſignificare exercitium actionis in indiuiduo; ergo non poſſunt explicari de ſola actione quoad ſpeciem. Nec ſolum dicit *Hieron.* quod ex illis nec habetur iuſtitia, nec iniuſtitia prout dicitur iuſtitia ordinata ad vitam æternam, hanc enim non habent illæ actiones in indiuiduo: ſed etiam dicit iſta nec eſſe bonum, nec malum, quod vtique pertinet ad malum, & bonum morale ſecundum ſe. Similiter *Nazianz. Orat. 3. in Iulianum*, inquit: *Chriſtianam Philoſophiam medium quoddam inducere inter bonum, & malum, inter pœna meritum, & laudis.* Ex quibus verbis colligit *Elias Cretenſis* ſuper prædictam orationem Nazianzeni, *Medium quendam ſtatum in iſtis actionibus ab eo admitti.* Ergo ſentiunt *PP.* dari indifferentiam in indiuiduo.

63 Et *Conf.* atque vrgetur hoc ipſum; Quia iſtæ actiones purè fiunt ob commoditatem naturæ, non ob honeſtatem virtutis, quod tamen requiritur vt actus ille ſit actus virtutis, ſcil. vt non ſolum faciamus iuſtum, ſed etiam iuſtè, id eſt, ob ipſum finem honeſtatis, non ob delectationem, vel commoditatem propriam. Ex hoc autem præcisè, quod non fiant ob honeſtatem virtutis non ſunt peccata, quia non priuantur rectitudine debita, alias qui operaretur iuſta, ſed non iuſtè, peccaret, cum tamen nullo præcepto ſpeciali obligemur apponere omnibus actibus bonum finem, & operari propter honeſtatem virtutis. Et ſicut in agentibus naturalibus non eſt neceſſe omnes actiones ordinari in proprium finem, nec manent contrariæ actiones, quæ in illum non ordinantur, ſed ſunt præter naturales, aut indifferentes, vt igni moueri circulariter, ita in agentibus liberis poſſunt manere aliqui actus indifferentes, & tamen non ordinari in proprium finem, quia hoc non eſt ſemper obligatorium.

64 *Conf. ſecundo* in omiſſione actus indifferentis, vt non ambulare, non leuare feſtucam, non ire in campum, vel etiam omiſſio eorum, quæ ſunt de conſilio, & non de præcepto, vt non eſſe religioſum, tales omiſſiones licet in indiuiduo non referantur in finem honeſtum non ſunt peccata, alias quoties occurrunt tales omiſſiones, vt non facere ea quæ perfectionis maioris ſunt, teneretur homo referre illas in bonum finem, tenereturque confiteri quod omiſſerit ſe eſſe religioſum ſine alio fine; ſed ſolum quia noluit, quod prorſus eſt inauditum. Si autem poteſt exercere iſtas omiſſiones ſine relatione ad bonum finem, poteſt & velle, quia quod non eſt peccatum exequi, non eſt peccatum velle.

Reſp. ad principale Argumentum *Hieron.* in eo loco clarè loqui de ſpecie actionis, & de bono, vel malo quod habetur ex obiecto, & ſimiliter de indifferenti ex ſpecie, ſeu obiecto. Erat enim intentum *Hieronymi* oſtendere, quod obſeruatio Legalium non erat indifferens, ſed bonum vel malum, quod vtique procedebat de ipſo genere, ſeu ſpecie actionum; nec enim erat Quæſtio, An obſeruare cæremonias legis eſſet malum, aut bonum ſolum in indiuiduo, ſed ex ſpecie ſua, & ex obiecto ſuo. Ad oſtendendum ergo quod obſeruatio cæremoniarum non eſt actus indifferens, ſed determinatè bonum, aut malum, enumerat *Hieron.* diuerſa genera actionum, diuiſionem illam proponit apud Philoſophos tritam, quod aliud eſt bonum, aliud malum, aliud indifferens. Vbi loquitur de genere iſtorum actuum. Et ſubdens plura exempla indifferentium actionum dicit, quod hæc nec ſunt mala, nec bona, quia ſiue feceris, ſiue non feceris, nec iuſtitiam habebis, nec iniuſtitiam. Vbi ly *feceris* in omni proprietate, & rigore intelligitur de actione ſecundum ſpeciem, ſicut dicimus in omni proprietate, quod facere opera miſericordiæ eſt bonum, & facere adulterium eſt malum, & qui fecerit adulterium habebit iniuſtitiam, qui fecerit eleemoſynam habebit laudem, vbi non loquimur de facere indiuidualiter, ſed ſpecificè, & ex genere rei. 65

Et *Hieron.* poſt allata verba ſubdit: *Obſeruare autem legis cæremonias non poteſt eſſe indifferens, ſed aut bonum eſt, aut malum eſt.* Vbi ly *obſeruare* idem eſt ac facere; conſtat autem quod obſeruare cæremonias illas eſt ex genere, & obiecto ſuo malum, idque ſufficienter explicatur per ly *obſeruare*; ergo etiam cum dicitur de actibus indifferentibus, *ſiue feceris, ſiue non feceris, nec iuſtitiam habebis, &c.* Loquitur de facere ex genere ſuo, & quantum eſt ex meritis obiecti illius indifferentis; an vero ex appoſitione, vel omiſſione finis reddantur illæ actiones bonæ, vel malæ nihil in illis verbis *Hieron.* dixit Neque hoc eſt torquere verba *Hieron.* ſed eius planum ſenſum ſequi, cum ipſe loquatur ibi de generibus actionum, non de actionibus indiuiduis talium generum. Vnde iuxta eius intentum verba ipſa accommodanda ſunt. 66

De *Nazianz.* idem Dico, Quia nullum eſt verbum in illa authoritate indicans loqui de actionibus prout in indiuiduo exercentur, & ex fine vel circunſtantiis bonæ, vel malæ eſſe poſſunt, ſed de actibus conſideratis ex ſe, & ex obiecto ſuo, ratione cuius non quiſquis laude dignus non eſt, ſtatim pœnam meretur; vel ſaltem datur medium inter meritum, & demeritum vitæ æternæ, quia poſſunt aliquæ actiones etiam bonæ non mereri vitam æternam, quia non fiunt in charitate, & alias non merentur ſupplicium, vt peccator ieiunans, aut orans; non tamen datur aliqua, quæ in indiuiduo ex circunſtantiis adiunctis aut bona, aut mala non ſit. 67

Ad *primam Confir.* iam ſæpè diximus ex *D. Tho. in art. 9. ad 3.* Quod ea quæ fiunt ob commoditatẽ naturæ etiã referri poſſunt in finem honeſtũ, quia corpus noſtrũ ſubiicitur virtutis. Nec ſolum poſſunt, ſed etiam debent, quia debitũ eſt actioni liberæ vt fiat ex fine honeſto, & virtuoſo ocioſa ſit, 68

&

& propter præceptum faciendi omnia in gloriam Dei, vt ſolutione ac ſequens Argumentum dicetur.

69 Ad *id verò* quod dicitur de agentibus naturalibus, *Dicimus* Quod illæ actiones præternaturales, & indifferentes, licet non contrarientur proprio fini, nec illum deſtruant, tamen ad minus impediunt, & hoc ſufficit in agentibus moralibus vt ſit peccatum, ſi fiat actio cum impedimento proprij finis. Nam ſi actio illa neque contrarietur fini proprio rei naturalis, neque impediat, ſed ſolum ſuperaddat aliquam perfectionem, vel formalitatem neque contrariam, neque impeditiuam, non erit actio illa indifferens in agentibus naturalibus ſed perfectiua illius: ſicut quod aër illuminet ex illuſtratione Solis non eſt aliquid indifferens, & præternaturale; & quod mare fluat, & refluat ex impreſſione motus cœli non præternaturalizat aquam, ſed perficit tanquam accidens quoddam ſuper additum. Sic in agentibus liberis ſi actiones ſolum perficiant, vt ſunt actiones ſupernaturales, non ſunt indifferentes, ſed excellentes, licet non ſint naturales. Si autem indifferentes maneant, licet non contrarietur fini rationali, ſicut peccatum mortale, tamen impediunt tendentiam ad illum finem, quatenus fiunt ocioſe, & ſine honeſto fine. Et hoc ſufficit, vt ſint peccatum.

70 Ad *ſecundam Confirm. Reſp.* Quod (vt ſupra diximus *Diſput. tertia*) omiſſio non eſt voluntaria in exercitio, niſi habeat adiunctum aliquem actũ, vel quo ſit directè volita, vel quo ſit indirectè voluntaria, vt potè conſecuta ad alium actum. Si ergo aliquis voluntarie in exercitio omittit aliquem actum indifferentem vt non leuare feſtucam, non ire in campum, vel ſi omittit aliquem actum perfectionis, & qui eſt de conſilio, non de præcepto; *Dicimus*, Quod in talibus omiſſionibus, ſi cũ fiunt aduertentia, & deliberatione, eodẽ modo philoſophandum eſt, ac de ipſiſmet actibus, ſiquidem ſi omiſſiones iſtæ ſunt voluntariæ in exercitio, in vi alicuius actus concomitantis, vel antecedentis voluntariæ ſunt. In omni autem voluntario actu aliquis finis honeſtus habendus eſt, aliàs ocioſus actus erit. Et non eſt inauditum quod in omiſſione iſtarum rerũ teneatur aliquis adhibere bonum finem ſolum indirecte, & mediate, ideſt, in ipſo actu, mediante quo redditur illa omiſſio voluntaria: Hoc enim non eſt magis inauditum, quam teneri hominem operari quemcumque actum ex bona intentione, & in gloriam Dei, & conſequenter eam omiſſionem alterius quæ ex illo actu ſequitur. Et quando aliquis omittit opera maioris perfectionis, & quæ ſolùm ſunt de conſilio, non eſt inauditum examinare motiua propter quæ relinquuntur, an ſit ex contemptu, vel ex leuitate animi, vel ocioſitate, an ex recognitione propriæ fragilitatis, & quia inxta proprias vires, & inclinationem ſentit aliquis melius ſe poſſe ſeruire Deo in alio ſtatu minus perfecto; ſi enim ex leuitate animi, vel ocioſitate relinquit opera perfectionis, talis omiſſio mala eſt, ſi autem ex motiuo bono, bonum eſt.

71 *Nec eſt inconueniens*, quod etiam in relinquendo conſilia, & operando contra illa, & aſſumendo imperfectiorem ſtatum poſſit aliquis rectè operari, & mereri, ſicut in accipiendo ſtatum matrimonij, & conſumando illud, ac reddendo debitum, poteſt aliquis mereri, & iuſtè operari, & tamen per illum actum omittit ſtatum perfectionis, & conſilij de ſeruanda virginitate, aut ingrediendo Religionem, cum dicat Apoſtolus 1. ad Corinth. 7. *Qui matrimonio iungit virginem ſuam, benè facit*; ergo poteſt virtuosè operari in omittendo ſtatum perfectionis, & conſilij. Poteſt etiam in illa omiſſione peccare, ſi ſine vllo motiuo honeſto id omittat ex leuitate animi, aut ocioſitate, nullo fine adhibito, ſaltem ad experiendam libertatem, & vt oſtendat ſe non eſſe obligatum, nam etiam hoc poteſt bonum eſſe in aliqua occaſione, & tempore.

Vltimo *arguit*. Nullum extat præceptum faciendi omnia opera noſtra propter finem honeſtum; ergo non peccat ſi facit actum indifferentem ex obiecto, & ex fine, ita quod etiam apponat finem indifferentem ipſi operationi, vt exerceatur hîc & nunc. *Antecod. probatur*, Tum, Quia non poteſt aſſignari, vbi ſit tale præceptum referendi omnia in finem honeſtum, imò potius actus indifferens eſt actus permiſſus à lege, vt docet *Sanct. Thom. infra Quæſt. 92. art. 2.* Ergo etiam actus ex fine indifferenti eſt permiſſus à lege, non enim eſt maior ratio, quod indifferentia ex obiecto ſit permiſſa, & indifferentia ex fine non ſit permiſſa, cum vtraque ſit propriè, & verè indifferentia. Si autem eſt permiſſa; ergo non prohibita, ergo non facit contra aliquam prohibitionem, qui operatur ex fine indifferenti. *Tum ſecundo*, Quia ſi datur tale præceptum, maximè debet eſſe naturale, quia ſcilicet homo vtitur ratione, & tenetur in exercitio ordinare actus ſuos in bonum finem, ſed hoc præceptum non datur de ipſa natura actus humani, quia ad operandum liberè, & deliberatè, ſufficit operari aduertenter ex intentione finis à lege permiſſi, poteſt autem quis facere actus ſuos ex fine indifferenti, vt ire in campum propter ipſammet ambulationem, vel propter ludum, vel propter leuans feſtucas, aut aliquid ſimile. 72

Quod *ſi* aliquis tenetur omnes actus ſuos dirigere in finem honeſtum de facto, & in exercitio, teneretur etiam operari aduertenter tales actus, non enim eſt minus debita aduertentia actibus noſtris, quam directio in bonum. Nullus autem obligatur operari ſemper ex aduertentia rationis, nam poſſumus plures motus facere ex ſola imaginatione procedentes, vt concedit *D. Thom.* in hoc *artic.* 9. Ergo neque obligatur ſemper, & de facto dirigere actus ſuos in finem bonum, ſed ſufficit in indifferentem. Si autem dicatur ex præcepto poſitiuo ſpeciali ad id hominem teneri. opportet hoc præceptum oſtendere, quod ſanè nimis rigoroſum videtur, quod omnibus hominibus pro omni tempore vitæ, & pro omnibus actionibus tale præceptum imponatur. Imò quaſi continuo peccarent homines, ſaltem venialiter, cum continuo tales actiones occurrant, nec recordentur homines eas referre in bonum finem. 73

Confirm. Quia benè poteſt quis velle vti Opinione oppoſita tanquam probabili, quia reuera ſibi probabilis apparet, aut quia ignorat inuincibiliter teneri illo præcepto apponendi finem honeſtum cuilibet actioni, quia probabile eſt non dari tale præceptum. Tunc ergo faciens actum indifferentem ex fine etiam indifferenti non peccabit, quia vtitur probabili opi- 74

nione; nec faciet actum bonum, quia eſt actus indifferens, & ex fine indifferenti. Ego ſaltem in aliquo caſu poterit dari actus indifferens in indiuiduo. Et idem erit in alijs caſibus, quos ſupra poſuimus referendo opinionem *Sanct. Bonauenturæ*, & Aliorum.

75 Reſpond. Negando Anteced. *Ad primam* probationem *Dicitur* tale præceptum eſſe naturale, conſtatéque de illo, tùm explicitè in *Scriptura*, Tum implicitè in alijs præceptis ratione naturali cognitis. Explicitum quidem conſtat in *Scriptura* 1. ad Corinth. 10 *Siue manducatis, ſiue bibitis, ſiue quid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite*. Vbi *Apoſtolus* primo locutus eſt de actibus indifferentibus, *manducatis bibitis*: deinde vniuerſalizauit, & complexus eſt omnia dicens, *ſiue quid aliud facitis*. Ly autem *in gloriam Dei* dicit finem, eumque honeſtum, & bonum; nihil enim honeſtius, & melius quam in gloriam Dei operari. Denique ly *facite* non dicit ſolùm conſilium, ſed præceptum. Quæ enim ſolùm ſunt de conſilio, nuſquam in Scriptura ponuntur modo imperatiuo, & per verbum *facite*, hoc enim ſimpliciter ſignificat imperium, imò non aliunde colligimus proponi in *Scriptura* aliquid per modum præcepti, niſi ex verbo imperatiuo, hoc vel illud facite, vt cùm dicitur, *Quod ſupereſt date eleemoſynam*, inde colligitur eleemoſynam eſſe in præcepto, & cum dixit Chriſtus: *Hoc facite in meam commemorationem*, præceptũ poſuit offerendi ſacrificij. Cum autem aliquid ſolùm conſulitur, non ponitur verbum imperatiuum, vt de virginibus dicit Apoſtolus, *Præceptum Domini non habeo, conſilium autem do*. Et Matth. 19 *Qui poteſt capere, capiat*. Et iterum de paupertate, & abdicatione omnium, Dominus in Euangelio dicit: *Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus*; vbi non abſolutè præcipitur, ſed ſub conditione, *Si vis perfectus eſſe*. Cum ergo hìc abſolutè ponatur, *Omnia in gloriam Dei facite*, manifeſtè ponitur præceptum de adhibendo fine honeſto, non autem ſolùm indifferenti, finis enim indifferens non eſt in gloriam Dei, ſed indifferens ad illam.

76 Quod ſi inſtes: Nam etiã ad *Coloſ.* 4. dicit Apoſtolus, *Omne quodcumque facitis in verbo, aut opere, omnia in nomine Domini Ieſu gratias agentes Deo, & Patri*: & tamen conſtat non dari præceptum faciendi omnia propter nomen Chriſti, quia non requiritur ad hoc vt opus ſit bonum fides de Chriſto, quæ eſt ſupernaturalis relatio in finem, ſed ſufficit naturalis honeſtas: ergo nec in alijs verbis ſuperioribus continetur præceptum referendi omnia in Deum. *Reſp.* Attendendam eſſe prudentiam *Apoſtoli*, qui in hoc *ſecundo loco* non poſui præceptum, ſicut in *primo*, nec enim dixit: *Omne quodcumque facitis*, omnia in nomine Chriſti *facite*, ſed ſuſpendit ly *facite*, quia ſuſpendit à præcepto, relinquens hoc conſilio, & arbitriu, vt ex ſupernaturali fide Chriſti operamur: in primò vero loco non ſuſpendit verbum *facite* ſed appoſuit.

77 Implicitum autem præceptum de adhibendo honeſto fine continetur, tùm in præcepto non faciendi actum otioſum, tùm in præcepto diligendi Deum ſuper omnia. Nam præceptum contra otioſitatem, maximè reſpicit finem, vt videlicet non fiat aliquid ſine pia vtilitate, vel iuſta neceſſitate, vbi neceſſariò includitur, ne fiat aliquid ex fine indifferenti, quia indifferens neque habet iuſtam neceſſitatem, neque piam vtilitatem In præcepto autem diligendi Deum ſuper omnia includitur quod habeamus Deum pro fine vltimo in omnibus actionibus noſtris, & tunc habemus illum pro fine, quando volumus bonum honeſtũ, non autem habendo finem indifferentem. *Quod verò dicitur*, actus indifferentes potiùs permitti à lege, quam prohiberi; *Dico* permiſſionem illam legis ſolùm cadere ſuper actum ex parte obiecti; quia ex illa parte non prohibet, nec præcipit actum; ſed ex parte exercitij, & finis apponendi, lex non permiſit, ſed præcipit omnia in gloriam Dei faciamus, & prohibuit ne aliquid otioſè faceremus, quia de *verbo otioſo reddituri ſumus rationem*.

78 *Ex quo* patet ad ſecundam probationem. *Dicimus* enim hoc præceptum eſſe naturale, fundarique in ipſa natura hominis ratione vtentis, qui tenetur omnes actus ſuos deliberatos ex iuſto fine facere, quia tenetur illos regulare, & menſurare regula conuenienti, & iuſta; omni enim actui debita eſt rectitudo Et hoc præceptum naturale promulgatum eſt in *Scriptura*, tùm affirmatiuè, quod omnia faciamus in gloriam Dei, tùm negatiuè, ne otioſum verbum faciamus.

79 *Ad id verò quod additur*, quod aliàs teneretur homo ſemper aduertere, ſeu agere ex aduertẽtia, *negatur ſequela*: Quia hoc non eſt in manu hominis, cum ſæpè ratio præueniatur, aut obliuio occupet, aut diuertatur ad aliud ſine culpa ſua. Nec tenetur homo ſemper agere deliberatè, ſed ſi deliberatè agat, tenetur adhibere bonum finẽ, vel actualiter, vel virtualiter, quia tenetur recta regula menſurare ſuas actiones, & hoc debetur illis, quatenùs liberè fiunt. *Nec debet cenſeri rigidum hoc præceptum*: Quia non præcipitur vt actualiter omnes actus noſtros referamus in Deum, ſed ſufficit quod virtualiter, idque impletur quando proponit homo operari ex fine honeſto actiones ſuas, hæc enim relatio manet, quandiù non retractatur. Hoc autem non eſt tam difficile, ſicut neque eſt rigidum præceptum declinandi à malo, & faciendi bonum, & diligendi Deum ſuper omnia. Nec peccatur continuò ex hoc quod tale præceptum detur, quia multæ actiones, quæ videntur indifferentes tenera non ſunt, quia in recreationem honeſtam, aut commoditatem debitam referuntur, aut virtualiter fuerunt relatæ, aliæ etiam non fiunt ex deliberatione; ſed ex imaginatione, vt fricare barbam, leuare feſtucam, & ſimilia: Multæ etiam actiones otioſè fiunt, & ſine debito fine, quas non eſt inconueniens inter peccata deputare.

80 Ad *Confir. Reſp.* Aliquos ita ſentire, quod in illo caſu poteſt dari actus indifferens in indiuiduo, quia vtendo probabili opinione poteſt quis excuſari, ne ſit peccatum, nec tamen ad hoc peruenit vt actus ſit bonus, quia ex indifferentia eſt factus. vt præter *Vazquez* ſuprà relatum docet *Lorca hic diſp.* 29. *dub.* 2. Sed tamen ſi hoc ſemel admittatur omnia replebimus actibus indifferentibus, & otioſis, quia poteſt quilibet dicere ſe vti opinione probabili *Scoti*, aut ſaltim intendere facere opus omni meliori modo, quo poteſt, & ſic poterit multiplicare actus iſtos, & generare habitum indifferentem (quem etiam *Scotus* concedit *diſt. illa* 41.) Quis autem dubitet quod tanta conſumptio temporis, & multiplicatio actuũ indifferẽtiũ, otioſitas ſit; *Nos ergo dicimus*, opinionẽ

Scoti

Scoti eſſe probabilem ſpeculatiuè,& diſputatiuè, practicè autem, & in indiuiduo, ſeu in re non poſſe eſſe probabilem,quia ſe ipſam deſtruit. Ná practicè probabile eſt idem qnod dictamen ptudens. Qui ergo vult vti illa opinioni *Scoti*, vel formar dictamen prudens, vel imprudens citca elicientiam illius actus,inter hæc enim non datur mediũ,nec enim datur dictamẽ indifferens,id eſt, nec elicitum à prudentia, nec ab imprudentia, tale enim dictamen indifferens non eſt dictamen practicè probabile, ſed indifferens ad bonum,& malum, & ſic non erit illa opinio probabilis practicè,puia non eſt prudens.Si dictamen eſt imprudens iam non eſt probabile,nec operano inde procedens mala erit,quia à dictamine defectuoſo procedit. Si prudens,actio erit bona,quia conformatur dictamini prudenti; ergo non datur caſus in quo illa opinio ſit probabilis practi-
81 cè, & tamen actus manear indifferens.

Reſpondet *Lorca hic diſp.29.dub.2.* Qnod in re non datur medium inter iudicium prudens, & non prudens; poſſe tamen contingere vt actus procedens à iudicio prudenti non ſit bunus,quia natura ſua eſt malus,nec ſit malus operãti, quia non imputatur,quia inuincibiliter ignoratur neceſſarium eſſe operari ſemper benè,& nõ ocioſè.

82 Sed *hæc ſolutio* ſatisfaccre non poteſt. Quia actus procedens à iudicio prudenti, & cum ignorantia inuincibili operante,etiamſi aliàs obiectum de ſe eſſet malum, tamen pront egreditur à iudicio prudenti hîc & nunc eſt bonus, vt patet in acceſſu Iacob ad Liam, qui ex natura ſua erat malus,vtpotè acceſſus ad alienam, & tamen de facto fuit bonus, quia cum errore inuincibili exiſtimauit eſſe ſuam; ergo ſimiliter ſi aliquis ex errore inuincibili formar iudicium prudens, quod licitum eſt ſic ocioſe operari, & quod non eſt malum, actus ille erit licitus, & bonus. Nec enim aliter formari poteſt dictamen prudens,niſi iudicando hîc,& nunc hunc actum eſſe licitum. Si autem prudenter iudicatur eſſe licitum operari indifferenter, hoc ipſo non eſt indifferens, quia indifferens eſt illud quod nec eſt licitum,nec illicitum,ſed indifferens ad vtrunque,ergo eſt complicatorium dicere quod detur iudicium prudens de actu indifferenti, quia hoc ipſo quod eſt prudens,& prudenter iudicat aliquid eſſe faciendum, iudicat eſſe licitum. Si iudicat eſſe licitum, iam non eſt indifferens: quia non ex dictamine indifferenti,ſed prudenti, atque adeò bono,& virtuoſo. Et cum ſit idem iudicium prudens, & opinio illa eſt practicè probabilis, ſe ipſam opinio practicè probabilis, dicendo quod deſtruit, quia hoc ipſo non eſt de actu indifferenti, quia eſt de actus licito, indifferens autem neque eſt licitum, neque illicitum,quia nec malum, nec bonum.

83 Quare ſi Opus indifferens ex recta intentione fiat, hoc ipſo redditur bonus quia intentio eſt bona, ergo & finis. Si autem non fiat ex recta intentione,ergo nec ex dictamine prudenti,quia dictamen prudens eſt dictamen rectum,rectificatio autem prudentiæ ſumitur ex rectitudioe intentionis, & finis. Prudens ergo dictamen, ſeu opinio probabilis practicè excludit actum indifferentem, quia inducit rectam intentionem, & finem. Si autem ex recta intentione non fiat, prudenter non fit nec ex opinione probabili practicè. Si autem fiat ex ignorantia vincibili,non excuſatur, quia tenetur aduertere.

DISPVTAT. X.

De Bonitate, & Malitia accidentali ex circunſtantiis.

ARTICVLVS I.

Quid ſit Bonitas, & Malitia accidentalis, & quando circunſtantia cenſeatur dare ſpeciem eſſentialem, vel accidentalem?

PLVRA *de Circunſtantijs* egimus ſpar- 1
ſim. Tùm his duabus Diſputationibus præcedẽtibus, præſertim *Diſp.8.art.4.* Tum in notabilibus circa *Quæſt.* 7. Non ſolum intendimus quid ſit bonitas,vel malitia accidentalis reſultans in actu circunſtantiis, & quando dat ſpeciem, vel ſolum additionem,ſeu aggrauationem aliquam, vel diminutionem, & quid requiratur vt circunſtantia talem bonitatem, vel malitiam præbeat.

Circa hoc autem veniunt explicandæ duæ re- 2
gulæ *D.Thom.in a.10.&* 11.huius *q.18.* ex quibus pendent omnes iſtæ difficultates. *Prima regula* eſt in *Art.* 10. Circunſtantia poteſt dare ſpeciem boni,vel mali,aliquando accidentalem,quæ præſupponat aliam priorem conſtitutiuam, & ſpecificatiuam actus,aliquando eſſentialem tranſeundo in conditionem,in unuſque obiecti. Tunc autem circunſtãtia eſt conſtitutiua ſpecici moralis, quando reſpicit ſpecialem ordinem rationis, vel pro, vel contra. Quomodo autem ſpecies iſta, quam dat circunſtantia ex ſpeciali ordine ad rationem poſſit aliquando eſſe accidentalis ipſi actui etiam in genere moris,aliquãdo vero eſſentialis in eodem genere? Dicemus in ſpeciali dubio. Nam qnod circunſtantia ſit accidentalis actui non præcisè conſiderato in ipſa entitate phyſica, ſed etiam in genere morali, ſupra oſtendimus *circa Quæſt.*7. Et de ſe patet: Quia in genere morali comparatione ad entitatem non ſolum circunſtantia actus, ſed ipſa etiam prima ſpecies moralis ubiecti accidentalis eſt entitati phyſicæ.

Secunda *regula* habetur in *art.* 11.& eſt expli- 3
catiua præcedentis ad cognoſcendum, quando circunſtantia reſpicit ſpecialem ordinem rationis, & quando non,& eſt talis. Quando circunſtantia non reſpicit ordinem rationis, niſi aliqua prius ſuppoſita ratione,vel conditione per quam actus habear malitiam, vel bonitatem, tunc illa circunſtantia diuerſificat ſpeciem peccati,poteſt tamen aggrauare,vel diminuere malitiam,aut bonitatem,vt patet in circunſtantia quantitatis, aut durationis. Nam tollere aliena eſt per ſe malum, ſed tollere in tanta quantitate noo dat ſpeciem, ſed aggrauationem, quia quantitas non dicit rationem ſpecialem mali, niſi præſuppoſita alia priori ratione mala ſuper quam cadat,verbi gratia tollere aliena. Et idem eſt de duratione.

In his duabus Regulis pendet totum, quod 4
pertinet ad bonitatem, vel malitiam ortam ex circunſtantiis: nam circunſtantiæ non poſſunt dare malitiam,aut bonitatem, niſi vel præbendo

aliquam ſpeciem, ſiue eſſentialem, ſiue accidentalem actui, vel ſolum aggrauando, aut minuendo præcedentem bonitatem, vel malitiam. Et prima regula deſeruit pro primo modo quo circunſtātia dat bonitatem, aut malitiam; ſecunda regula pro ſecundo. In hoc ergo articulo agemus de prima regula, & modo, quo circunſtantia dat ſpeciem, in ſequenti de ſecunda regula, & modo, quo circunſtantia dat aggrauationem, vel diminutionem in bono, aut malo.

5 Igitur primam regulam, & modum dandi ſpeciem in circunſtantia tractabimus per diuerſas Quæſtiunculas, ſeu Dubiola.

Quomodo circunſtantia aliquando det ſpeciem eſſentialem, aliquando accidentalem in genere moris?

6 PRimo *Inquires*: Quomodo circumſtantia poſſit aliquando dare accidentalem ſpeciem, aliquando eſſentialem in eodem genere moris? *Reſp.* Quod *D. Thom. in art.* 10. *huius Quæſt.* 18. reducit rationem huius ad differentiam, quæ eſt inter res naturales, & artificiales ex vna parte, & morales ex alia. Licet enim omnes accipiant ſpeciem à forma, tamen naturalia habent determinationem ad vnum ex ipſa proprietate naturæ, quia proprium naturæ eſt determinatè operari, & non ſuſpendi à ſe, nec indifferenter ſe habere. Ars etiam in hoc imitatur naturam, quia per determinatas, & certas vias procedit ad effectum artis inducendum. Vnde videmus, quod ars addiſcitur ſicut doctrina, & ſcientia, tradendo certas, ac determinatas regulas quibus artefactum fiat, licet in applicatione earum propter contingentiam materiæ, aliquando oporteat variari, ideoq; in hac applicatione ars aliquando vtitur conſilio ſicut dicit *Phil. in* 3. *Ethi. c.* 3. quod ars medicinalis, & nauigatoria vtuntur cōſilio, quod ideo eſt quia in his artibus propter incertitudinem eorum, quibus peruenitur ad finem, conſilii neceſſarium eſt, vt ait *D. Thom.* 1. 2. *q.* 47. *art.* 4. *ad* 2. Per ſe tamen loquendo regulæ artis determinatæ ſunt, quia non dirigunt actum voluntarium, nec à voluntatis rectificatione dependent, ſed à ſolo intellectu diſponente, & ordinante effectus artificioſus iuxta id quod requiritur ad finem artis.

7 Cæterum in moralibus. & quæ fiunt per deliberationem rationis non fit proceſſus, & operatio ſecundum determinatas vias: ſed iuxta rerum occurrentias, & varietates, in quibus aliquando poteſt deſeruire pro medio ad aliquem finem, id quod ſecundum aliam conſiderationem poteſt eſſe finis, & ſpecialiter à ratione ordinari, ſicut aliquando poteſt furtum appeti vt medium opportunum ad adulterium, aliquando verò è contra adulterium iudicari opportunum ad furandū, vel vindicandum, & ſic appeti vt medium. Et eadem ratione id quod eſt acceſſorium vni poteſt reſpectu alterius induere rationem principalis, ſicut furtum poteſt habere pro acceſſoria circūſtantia locum ſacrum, & rurſum poteſt locus ſacer eſſe principaliter intentus à voluntate, vt ſi velit eſſe ſacrilega voluntas, & contemptum facere loco ſacro, ac per hoc eligat furari in ipſo vt ſacrilegium faciat.

8 Sic *ergo* eadem res modo poteſt habere principalem conditionem obiecti, modo acceſſoriam ſi conſideretur in ratione præciſa obiecti appetibilis, quia voluntas poteſt ſub vna conſideratione appetere aliquid vt finem & principale obiectum ſiſtendo in illo, & ſub alia poteſt appetere remiſſam vt medium, & vt conducens ad aliud, vel etiam totaliter tale obiectum relinquere, & abominari, ſimiliter etiam in ratione morali, ſeu regulabili à ratione poteſt accipi aliquid vt dicēs ſpecialem ordinem, & repugnantiam ad rationē per ſe primo, & rationę ſui, vel ſolum acceſſorie, & ratione alteri, ita quod licet de illo etiam ordinet, ac diſponat ratio, tamen hoc facit præſupponendo aliquid prius regulatum, & ordinatum à ratione ſuper quod additur hoc ſecundum. Et ita ſicut aliquid eſt volitum, & appetibile primariu, aliud conſecutiuè & ſecundario, ita aliquid eſt per ſe primo regulatum a ratione, aliud ſecundario, & acceſſoriè. Et ſicut voluntas poteſt eandem rem modo accipere vt finem, & principale obiectum, modo vt medium, vel vt conſecutum, & acceſſorium ſecundum quod diuerſos reſpectus in ea conſiderat, ita in linea morali, ſeu regulabili poteſt ratio modo accipere rem aliquam, & diſponere, atq; ordinare de illa tanquam de principali, modo tanquam de acceſſoria, aut conſecuta. Et ſecundum quod in illo conſiderat ſpecialem ordinem, vel repugnantiam ad ipſam rationem regulantem, accipitur vt ſpecificans actū moralem vt moralem, ſeu dans ſpeciem illi. Si verò conſiderat in illo aliquid conſecutum, ſeu acceſſorium ad primam & ſpecialem regulationem, ſolum dat aliquid accidentale in genere, & linea morali.

Sed *Inquires:* Quid requiritur vt circunſtantia habeat ſpecialem ordinem, aut repugnantiam ad 9
rationem, & quis eſt iſte ſpecialis ordo? Nam vel habet illum ſpecialem ordinem induendo rationem obiecti, vel manendo extra rationem obiecti, & in ratione circunſtantiæ? Si primum iam non loquimur de circunſtantia dante ſpeciem, ſed de obiecto, quia hoc ipſo, quod habet ſpecialem ordinem ad rationem non eſt circunſtantia, ſed obiectum. De obiecto autem quod det ſpeciē non eſt dubium, idque iam determinatum fuerat ſupra *Art.* 2. Modo autem de circunſtantiis loquimur dantibus ſpeciem, non de obiecto. Et tunc eſt difficultas, quomodo tale obiectum aliquando det ſpeciem eſſentialem, aliquando accidentalem, quia obiectum vt obiectum nunquam dat accidentalem ſpeciem, quia ſemper ſe habet vt primum ſpecificans reſpectu actus; circunſtantia autem aliquando dat ſpeciem accidentalem, aliquando eſſentialem; quomodo ergo vtrumque hoc facit induendo rationem obiecti? Si autem hic ſpecialis ordo, vel repugnantia ad rationem conuenit circunſtantiæ non vt induit rationem obiecti, ſed vt manet circunſtantia, nunquam dabit ſpeciem actui, quia de ratione circunſtantiæ eſt quod ſuppoant ſpeciem, & obiectum, illique accidentaliter aduениat; ergo non dat illam. Et rurſus inſtat eadem difficultas, quomodo aliquādo dat ſpeciem eſſentialem, & quomodo accidentalem, ſi ſupponitur non eſſe obiectum, nec dare ſpeciem in quantum circunſtantia?

Reſp. expreſsè docere *D. Thomam. in art.* 10. 10
Quæſt. 18. quod circunſtantia poteſt dare ſpeciē actui: *In quantum id quod prius conſiderabatur vt circunſtantia, nunc conſideratur vt principalis conditio obiecti rationi repugnans.* Et ſolut. ad primum inquit: *Quod circunſtantia ſecundum quod dat ſpeciem*

tiem actui, conſideratur vt quædam conditio obiecti (ſicut dictum eſt) & quaſi quædam ſpecifica differentia eius. Sic ergo non dicitur circunſtantia dare ſpeciem niſi induat rationem obiecti; tunc autem induit rationem obiecti cum taliter ordinatur à ratione, & regulatur ab ipſa, quod conſideratur vt principaliter, & per ſe regulatum, vel regulabile, non vt quid alteri adiectum, & ſolum ex præſuppoſitione alterius regulabile. Quod enim per ſe primo, & directè regulandum reſpicitur, quaſi ſubſtantiale, & ſpecificum eſt: quia per ſe, & ratione ſui id habet, quod autem vt adhærens alteri, & præſupponens aliquid prius cui adiungatur, illud ad modum accidentis ſe habet, & conſequenter manet in ratione puræ circunſtantiæ, quæ in genere morali vt accidens ſe habet. Quare licet certum ſit quod in moralibus obiectum ſpecificat, idque iam à *D. Thom.* tractatum fuerat *Art.* 2. tamen quod circunſtantia poſſit induere rationem obiecti, & ſic ſpeciem dare, hic non erat diſcuſſum in illo *Art.* & indigebat ſpecialiter explicari. Et hoc fecit *D. Thom. in hoc art.* 10. oſtendens quomodo circunſtantia poſſit ſpeciem dare, ſcilicet non manendo in ratione circunſtaotiæ, ideſt, per modum accidentis ſe habens, & vt coniuncta, ſeu adhærens alteri priori rationi præſuppoſitæ, ſed vt per ſe regulata, & ordinem per ſe, vel repugnantiam habens ad regulas rationis, non ratione alterius.

11 *Sed tunc vrget* ſecunda Difficultas, Quomodo circunſtantia ſic induens rationem obiecti poſſit aliquando dare ſpeciem accidentalem, cum obiectum ſemper det eſſentialem? *Reſp.* Non eſſe negandum aliquando concurrere in eodem actu diuerſas ſpecies malitiæ, aut bonitatis non ſubordinatas inter ſe, ſed diſparatas, vt fatetur *S. Tho. in hac q.* 18. *a.* 7. *& art.* 10. *ad* 3. Et hoc patet in eo qui eodem actu committit furtum, & ſacrilegium, vt qui furatur in loco ſacro, aut qui fornicatur cum perſona ſacra aut ille qui furatur vt mæchetur, vel è contra, talis actus habet plures malitias ſpecie diuerſas, ſeu plures ſpecies malitiæ. Et tamen quando ſic concurrunt plures ſpecies in eodem actu, non poſſunt omnes eſſe eſſentiales in eadem linea morali, cum in aliquo genere ſeu linea repugnet idem poſſe plures eſſentias habere, eſſet enim vnnm & plura: vnum quia ſic ſupponitur; plura, quia nihil ſic plurificat, & diuidit rem aliquam, quam pluralitas eſſentiæ. Oportet ergo quod pluribus ſpeciebus concurrentibus, vna ſolum ſit eſſentialis, aliæ verò accidentales. Vnde dicit *S. Thom. cit. a.* 10. *ad* 3. *Quod non oportet, licèt ſint multa circunſtantia vnius actus, quod vnus actus ſit in pluribus ſpeciebus, licèt etiã non ſit inconueniens, quod vnus actus moralis ſit in pluribus ſpeciebus moris etiam diſparatis, vt dictum eſt.* Vbi in prioribus verbis negat *S. Thom.* poni actum in pluribus ſpeciebus ex vi circunſtantiarum, id eſt, in pluribus eſſentialibus.: in poſterioribus autem fatetur eſſe in pluribus ſpeciebus diſparatis, intelligendo de pluribus accidentalibus.

12 *Dico ergo*: Quod quotieſcunqoe circunſtantia eſt talis, qoæ ſi ſola eſſet, ſufficeret dare ſpeciem, quia de ſe fundat, & importat ſpecialem ordinem, vel repugnantiam ad rationem, ſed tamen ex voluntate operantis, aut ex modo operandi adiungitur alteri priori rationi de ſe etiam ſufficienti dare ſpeciem moralem, tunc illa ſecunda dat ſpeciem accidentalem, & prima eſſentialem, quia licèt quælibet ex iſtis rationibus, ſeu motiuis ſi ſeorſum ſumatur ſit ſufficiens dare ſpeciem, tamen ſi voluntas illas ſimul coniungit in vno actu, ſolùm prima, & immediata habebit rationẽ ſpecificatiuæ eſſentialis, exercebitque munus obiecti ſpecificantis, reliquæ nuo habebunt rationem obiecti ſpecificantis, ſed ſolùm circunſtantiæ; dant tamen ſpeciem accidentalem, & non ſolùm aggrauant intra ſpeciem priorem, quia malitia quam præbent de ſe eſt ſufficiens eſſe obiectum, & dare ſpeciem, & conſtituere actum, ſed per accidens, quia in tali actu prima non eſt, non conſtituit eſſentialem ſpeciem, ſed remanet accidentalis. Et hoc frequenter poteſt facere voluntas, quia prout ſibi viſum fuerit poteſt habere pro principali volito, id quod poſteà habeat pro acceſſorio, vel è contra. Si verò aliqua circunſtantia fuerit talis, quod per ſe ſolam non poſſit dare ſpeciem, ſeo conſtituere, ſed ſemper, & neceſſariò moralizat actum præſupponendo aliquam priorem rationem ſuper quam cadat, & non aliter, talis circumſtantia nun dat ſpeciem diuerſam, etiam accidentalem, ſed aggrauationem, vel diminutionem intra eandem.

Exempla quibus totum hoc comprobatur ſunt 13
in promptu. Nam (vt iam ſupra diximus) qui furatur in loco ſacro habet malitiam furti ex obiecto proximo, atque adeò iſta malitia eſt illi actui prima, & eſſentialis in genere morali, habet etiam malitiam ſacrilegij, qoæ non ſolum eſt aggrauatiua intra latitudinem, & ſpeciem furti, ſed præbet illi aliam ſpeciem diſtinctam, quæ eſt ſpecies ſacrilegij, quam ideò vocamus ſpeciem, quia per ſe ſolam, etiamſi non daretur furtum, eſſet conſtitutiua malitiæ, & eſſentialem ſpeciem daret, ſed tamen quia in illo actu ſupponit iam ſpeciem mali conſtitutam non præbet ſpeciem eſſentialem, ſed accidentalem, faciens circuoſtantiam ex illa malitia, quæ per ſe ſolam ſufficeret ſpeciem conſtituere, Et idem eſt quando quis facit adulterium vt vindicetur, vel furatur vt mæchetur, & quoties ponitur pro circunſtantia, id quod aliàs de ſe ſufficeret ſpeciem conſtituere, ſi cooſtitutam non ſupponeret. At verò quando quis furatur magnam quantitatem, puta centum, aut quando perſeuerat multo tempore in peccato, vel cum magna intenſione, talis circunſtantia quantitatis, aut temporis, aut intenſionis non dant ſpeciem actui etiam accidentalem, ſed aggrauant eandem ſpeciem, quia quantitas, duratio, aut intenſio per ſe ſumptæ, & ſine præſuppoſitione alicuius mali, puta ablationis rei alienæ, aut alterius peccati non conſtituunt ſpeciem mali

Quod *ſi inſtes*: Nam magnificentia, & magna- 14
nimitas ſunt ſpeciales virtutes, quia per ſe tendunt in magnum ſub ratione magni, magnanimitas quidem in magnos honores, magnificentia autem in magnos ſumptus, ita quod iſta conditio magni intenta per ſe ab his virtutibus facit illas eſſe virtutes ſpeciales; vt patet in 2. 2. *Quæſt.* 129. *art.* 4. *& Quæſt.* 134. *art.* 2. Et perſeuerantia eſt ſpecialis virtus, quia intendit per ſe diuturnitatem in operando, qood in reliquis virtutibus eſt circunſtantia durationis, vt docet *Sanct. Thom.* 2. 2. *Quæſt.* 137. *art.* 1. Ergo falſo dicimos quod quantitas alicuius materiæ, aut duratio, vel diuturnitas temporis ſit ſolum circunſtãtia aggrauatiua, nunquam autem det ſpeciem; cum de ſe poſſit eſſe ſpecialiter intenta, & ſic

ſpecialem vittutem conſtituere,aut etiam ſpecialem oalitiam.

15 *Reſp* Quod vt ſumitur ex *D. Thom. Quaſ.* 134. *cit. art.* 2. *ad* 1. *&*.2.& ex *Caiet.ibi* & ſuper *Quaſ.* 129. *art.* 4. magnitudo,ſeu quantitas virtutis,ſeu in materia virtutis dupliciter poteſt accipi.Primo vt eſt quoddam accidens,ſeu conditio conſecuta ad quamcumque materiam virtutis, ſeu ad quālibet rem,quælibet enim res dum creſcit fit magna, & quælibet virtutis ſi perficitur poteſt facere magna in ſua ſpecie. Et ſicut parua, & magna aqua non differont ſpecie,ſed ſolum accidentaliter, ita parua, & magna virtus, & hoc modo quantitas in virtute eſt circunſtantia,& conditio. Alio modo magnitudo, ſeu quantitas poteſt ſumi non vt conſequens ad materiam, ſed vt formaliter conſtituens ſpecialem rationem ardui, quæ ex ipſa rei magnitudine deterret,& arduitatem conſtituit. Et ideo in paſſionibus iraſcibilis, quæ ſunt circa arduum,& in virtutibus,quæ illas moderantur poteſt ipſa magnitudo formaliter intendi,non propter præciſam rationem quantitatis, quam addit, ſed propter ſpecialem rationem ardui,quam conſtituit in illa materia.Et tunc per ſe, & non ſolum ratione ſui præſuppoſiti dicit ordinem ad rationem,quatenus præbet ei ſpecialem materiam vincendam,& dirigendam,ſcilicet arduitatem illam,quæ à potentia iraſcibili per ſe, & directè reſpicitur vt moderanda,& ſic conſtituit ſpeciem diſtinctam , tranſitqoe in conditionem obiecti. Primo autem modo ſolum eſt circunſtantia aggrauatiua , nullo vero modo quantitas per ſe ſolam conſtiruit ſpeciem , vt eſt accidens mteriæ.

16 Idem *Dicimus* de duratione, ſeu continuitate. Nam vt dicit *Sanct Thom.* 2.2. *Quaſt.*128. *art.vnico ad quintum. Perſeuerentia ſecundum quod dici t continnitatem boni operis vſque in finem, circunſtantia omnis virtutis eſſe poteſt , ponitur autem pars fortitudinis, vt dictum eſt* , ſcilicet in corpore art. Vbi dixerat quod perſeuerantia ponitur , vt ex diuturna difficilium paſſione homo nonſatigetur, vſq;ad hoc quod deſiſtat. Et in *Q.* 137. *a.* 1.dicit: *Quod invirtute poteſt oriri difficultas ex duobus;vno modo ex ipſa ſpecie actus, alio modo ex ipſa diuturnitate temporis,nam hoc ipſum quod eſt diu inſiſtere alicu difficili, ſpecialem difficultatem habet* . Manifeſtè ergo *D.Thom* in iſtis ſumit ſpecialem rationem moralem ex ſpeciali ratione ardui, quam dioturnitas , vel magnitudo poſſunt conſtituere, & ſic non ſunt circunſtantiæ , nec ſumuntur ſolum vt accidens conſecutum,ſed vt ſpecialis formalitas ardui.

17 Ex his dedacitur : Quomodo circunſtantiæ poſſit tranſire in conditionem obiecti , & dare ſpeciem eſſentialem, & quomodo poſſit dare ſpeciem accidentalem,& denique quomodo poſſit intra eandem ſpeciem addere, vel diminuere, non conſtituendo nouam ſpeciem , neque eſſentialem actui,neque accidentalem.Dicitur tranſire in conditionem obiecti, & dare ſpeciem eſſentialem, qoando per ſe, & ratione ſui dicit ordinem ad rationem,& regulatur, ac reſpicitur ab ipſa,& ita immediatè conuenit actui , vt non ſupponat aliam priorem bonitatem , vel malitiom moralē, ſed conſtituat illam. Dicitur dare ſpeciem accidentalem actui , quando ipſa circunſtantia de ſe, & ratione ſui ſpeciem ordinem , vel repugnantiā dicit ad rationem, ſpecialiterq; ab ipſa reſpicitur, & de ſe habet ſufficientem rationem, vt ſit obiectum,& det ſpeciem eſſentialem,ſed per accidens quia ſupponit actum iam conſtitutum in ſpecie non dat eſſentialem, & primam malitiam,vel bonitatem,ſed adiungitur illi,& ſic remanet pro accidcoti actus id quod de ſe ſpecificatiuum eſt. Dicitur aggrauare ſolum,vel minorare, quando ratione ſui, & per ſe noo reſpicitur à ratione , nec ab illa regulatur,ſed ſemper ſupponendo aliqnid prius , cuius adiunctum , & conſecutum eſt , nec aliam conſiderationem de ſe habere poteſt , niſi vt adiuncti,& conſecuti,vt ſupra explicauimus.

18 Vnde Quando dicitur quod obiectum vt obiectum nunquam poteſt dare ſpeciem accidentalem, *diſtinguo*:ſi obiectum exerceat rationem obiecti primarij, & dantis primam ſpecificationem, *concedo* : ſi exerceat munus obiecti ſecundarij , & adiuncti , licet de ſe ſufficiens eſſet dare primam ſpeciem , *nego*:tunc enim dat ſpeciem accidentalem. quia per accidens adiungitur obiecto primario, nec ſpecies quam conſtituit eſt prima;ſed ſuperueniens primæ , licet de ſe poſſet primam dare.

19 Secundo *colligitur* Quid dicendum ſit quando circunſtantia dat ſpeciem actui. Ao verè maneat circunſtantia: An vero amittat rationem circunſtantiæ , & induat rationem ſpecificatiuam, ſeu ex parte ſpecificæ differentiæ ſe tenentem? Et non eſt Difficultas an maneat circunſtantia comparata ad actum entitatiuè,& in eſſe naturæ. In hac enim comparatione noo loquimor (vt iam ſopra admonuimus) cum reſpectu actus in eſſe naturæ totus ordo, & linea moralitas accidentaliter comparentur , etiam id quod quidditatiuum,& eſſentiale eſt io linea morali ; ſed intra ipſum ordiocm , & genus moris diſtinguimus id quod eſſentiale, & ſpecificatiuum eſt ab eo, quod accidentale, & hoc ſecundum vocator circunſtantia. Et tunc quæritur: An quando præbet ſpeciem moralem ipſa circunſtantia , amittat, vel retineat rationem circunſtantiæ ? Nam ex vna parte videtur, quod retineat rationem circūſtantiæ , ſicut quando quis dat eleemoſynam propter vanam gloriam, & conſtituit illam eleemoſynæ largitionem in ſpecie vanitatis , adhuc manet illa vanitas in ratione finis operantis , & non operis , ſiquidem opus illud ex natura ſua talem ſpeciem vanitatis, & talem finem non poſtulat, ſed quaſi extrinſecum , & adionctum habet;ergo ille finis adhuc manet in ratione circunſtantiæ, quia finis operantis ſemper circunſtanria eſt.

20 Ex *alia vero* parte eſt contra omnem rationē, quod in ea linea, & ordine, in quo aliud eſt ſpecies, vel ſpecificatiuum ſit accidens , cum de ratione accidentis ſit ſupponere ſubſtantiam , ſeu eſſentiam conſtitutam, & iam conſtitutæ ſuperuenire , & ſuperaddere ; ergo implicat qnod circunſtantia maneat circunſtantia , hoc eſt accidēs in linea morali , & in eadem conſtituat ſpeciem, quia ſic ſupponeret eſſentiam conſtitutam cum ſuperueniret illi tanquam accidens , & non ſupponeret , cum conſtitueret eam tanquàm ſpecificatiua ratio. Et ita videmus quod in luxuria circunſtantia perſonæ , verbi gratia eſſe vxoratam, aut eſſe Monialem,quia transfert actum in aliam ſpeciem,verbi gratia adulterium,aut ſacrilegiom, non manet illa circunſtantia in ratione circunſtantiæ, & accidentis, ſed ſolum in ratione differentiæ ſpecificæ. Et idem eſt cum furtum ſit ſacrilegium.

21 *Reſp.* tamen ex dictis , Qood circunſtantia aliquando

quando ita dat ſpeciem moralem, quod illa ſpecies eſt prima, & eſſentialis, & ſic totaliter tranſit in conditionem obiecti ſpecificantis: aliquando dat ſpeciem accidentalem, quia licet de ſe ſufficientem rationem habeat vt dicat ſpecialem ordinem, vel repugnantiam ad rationem, tamen quia inuenit conſtitutam primam, & eſſentialem ſpeciem, non dat illi, niſi ſuperuenientem, & accidentalem. Vnde D. Thom. aliquando fatetur circunſtantiam dare ſpeciem eſſentialem actui, vt cum dicit in hac Quæſt. 18. art. 5. ad quartum, quod circunſtantia quandoque ſumitur vt differentia eſſentialis obiecti ſecundum quod ad rationem comparatur, & tunc poteſt dare ſpeciem actui. Aliquando autem docet, circunſtantiam dare ſpeciem non determinatiuam per ſe ſpeciei, quæ eſt ex obiecto, nec ſub illa poſitam, ſed diſparatè ſe habentem, vt patet in eadem Quæſt. 18. art. 7. & a. 10. ad tertium, vbi fatetur non eſſe inconueniens, quod idem actus moralis ſit in pluribus ſpeciebus moris etiam diſparatis. Certum eſt autem non poſſe ſpeciem diſparatam eſſentialiter, & conſtitutiue ſe habere ad alteram, ſed accidentaliter, cum non contineatur ſub illa nec in vnum conſpiret cum illa, ſed adueniat ſpeciei conſtitutæ. Diſparatæ enim ſpecies ſunt quæ vnā non conſtituunt, ſed in ſua pluralitate remanent ſine ſubordinatione vnius ad aliam. Implicat autem (vt diximus) plures ſpecies eſſe alicui rei eſſētiales, debet ergo altera accidentalis eſſe

22 Dicimus ergo quod quando circūſtantia ita tranſit in conditionem obiecti, quod primam, & eſſentialem ſpeciem præbet non manet in ratione circunſtantiæ in linea, & genere morali; quia in illo genere ſpecificat, ergo non circunſtat. Vnde qui dat eleemoſynam propter vanam gloriā, iam non facit eleemoſynam per modum miſericordiæ, cuius circunſtantia ſit vana gloria; ſed facit illam largitionem vt materiam vanitatis, ſicut qui facit conuiuium, aut ludum magni ſumptus propter ſolam oſtentationem, totum illud conuiuium, aut ſūptus eſt materia vanitatis, & in ſola ſpecie vanæ gloriæ collocatur. Et eodem modo quando circunſtantia ſe habet vt differentia ſubordinata ſuperiori malitiæ contractæ à ſe, deſinit eſſe circunſtantia, & totum ponitur ſub vnā adæquatā, & integra ſpecificatione conſtante ex illa malitia circunſtantiæ per modum differentiæ, & ex ſuperiori ratione malitiæ per modum generis, de quo tamen amplius dicemus Dub. 3. At vero quando circunſtantia non tranſit in conditionem obiecti, ita vt det primam, & eſſentialem ſpeciem, ſed ſpecies illa quam dat eſt accidentalis reſpectu primæ, & ſuperueniens ei, tunc manet in ratione circunſtantiæ reſpectu primæ ſpeciei, habere ſe tamen vt differentia eſſentialis, & ſpecificatiua reſpectu ſpeciei accidentalis, quā conſtituit, ſicut diſgregatiuum eſt circunſtantia, & accidens reſpectu corporis, eſſentiale autem reſpectu albi. Verbi gratia ſi quis mæchatur vt furetur, furtum eſt accidentalis ſpecies reſpectu mæchiæ, quam ſuperaddit illi actui cōſtituto in ratione mæchiæ, ſiquidem ex obiecto immediato habet rationem, & ſpeciem mæchiæ; ex fine autem operantis rationem furti. Et ideo manet in ratione circunſtantiæ reſpectu mæchiæ, quia finis operantis circunſtantia eſt: ſed tamen ad cōſtituendam ſpeciem furti eſſentialiter ſe habet ipſa ratio furandi, & non vt circunſtantia ſuimet

Vnde patet Solutio ad Rationes dubitandi. 23
Ad primam dicitur quod cum aliquis dat eleemoſynam propter vanam gloriam, ille actus in eſſe morali totus eſt vanitatis, ſicut qui facit aliquem ſumptum, aut ſtructuram cauſa oſtentationis. *Nec obſtat*, Quod illa vanitas eſt finis operantis, quia non eſt purè, & ſolum finis operantis, ſed etiam operis in eſſe morali, & tunc non eſt circunſtantia, ſed ſpecificatiuum, quia eſt obiectum, & non purè finis. Non repugnat autem, quod idem ſit finis operis, & operantis, vt quando aliquis habet ipſum obiectum actus pro fine ſaltē intermedio, vt cum vult dare eleemoſynam propter ipſam eleemoſynæ bonitatem. Nec refert, quod vanitas, ſeu vana gloria ſit extrinſeca ipſi actui largiendi eleemoſynam, licet enim ſit extrinſeca entitatiuè, eſt tamen intrinſeca moraliter, id eſt, quatenus illam reddit vanam, quia inficit ipſam largitionem eleemoſynæ taliter vt reddat illam materiam vanæ gloriæ, & deſtruat exercitium propriè miſerendi, & ſic tam ratio obiectiua, quām finalis, vanitas eſt.

Secundam *rationem* concedimus: In tertio verò Dubio amplius explicabitur quomodo malitia ex obiecto, & fine, aliiſq; circunſtantiis ſubordinentur, aut coordinentur inter ſe, aut quomodo diſparatè ſe habeant.

Quibus caſibus Circunſtantia tranſeat in conditionem obiecti, & det ſpeciem eſſentialem?

AD hoc iam ſupra *Diſp.* 8. diximus in duobus caſibus circunſtantiam tranſire in conditionem obiecti. *Primus* eſt quando circunſtantia mala aduenit obiecto ex ſua ſpecie bono, illudque inficit, & moraliter tranſfert in ſuam malitiam mediante reſpectu ad ſe, & efficiendo quod illud obiectum de ſe alias bonum vt deſeruiens malo fini, aut circunſtantiæ. Hunc caſum ponit Diu. Thom. in hac Quæſt. 18. art. 5. ad 4. dicens: *Quod circunſtantia quandoque ſumitur vt differentia eſſentialis obiecti ſecundum quod ad rationem comparatur, & tunc poteſt dare ſpeciem actui morali. Et hoc oportet eſſe, quandocumque circunſtantia tranſmutat actum de bonitate in malitiam, non enim circunſtantia faceret actum malum, niſi per hoc quod rationi repugnat.* Vbi aduerte illam vniuerſalem *quandocumque*, ſentit enim *D. Thom.* non dari caſum quo transferatur actus de bono in malum, quin circunſtantia tranſeat in conditionem obiecti, ita quod det eſſentialem ſpeciem, ſeu differentiam. Quando ergo actus bonus fit malus, non ſtat quod maneat bonus in ſpecie ſua, & malus ex circunſtantia, quia ſic non daret circunſtantia ſpeciem eſſentialem in genere moris, ſed relinqueret illam, quæ eſt bona. Si autem deſtruit bonitatem illa circunſtantia, quia dat eſſentialem ſpeciem, & non poteſt eſſe duplex eſſentialis ſpecies, ſed vna tantum, conſequens eſt quod non maneat ſimul bonus, & malus ille actus, ſed eſſentialis bonitas deſtruatur; aliās circunſtantia illa non daret eſſentialem ſpeciem malam, ſi non deſtrueret bonam. In Opinione autem quæ tenet poſſe eundem actum moralem eſſe bonum ex obiecto & malum ex fine, vel circunſtantia, non habet locum noſter caſus, quod circunſtantia mala tranſeat in conditionem obiecti, & det ſpeciem eſſentialem, & primam, quia ſi compatitur circunſtātia mala cum ſpecie bona,

bona, nec deſtruit illam; ergo in tali actu non dat ſpeciem eſſentialem, neq; tranſit in conditionem obiecti, nec verificatur *D. Thom.* doctrina quod quandocumque circunſtantia tranſmutat actum de bonitate in malitiam dat ſpeciem eſſentialem, quia ſtat benè tranſmutare de bonitate in malitiam retinendo ſpeciem eſſentialem bonam, quia poteſt in ea Sententia actus eſſe bonus ex ſpecie, ſeu obiecto, & malus ex fine, aut circunſtantia.

26 Secundus *caſus* eſt Quando circunſtantia aduenit actui indifferenti, tunc enim ille actus, qui eſt ſua ſpecie, ſeu obiecto erat indifferens, redditur bonus, aut malus ratione finis, & circunſtantiæ adiunctæ, & incipit habere ſpeciem boni, vel mali; illa ergo datur à circunſtantia. Et ſic debet admitti caſus iſte à *D. Thom.* qui in *art. 9. huius Quæſt.* 18. non agnoſcit actum moralem in indiuiduo indifferentem, nec quod taliter ſit indifferens quod debeatur ei ex ſua ſpecie quod ſit indifferés, ideſt, quod per maneat in tali indifferentia, vt præced. Quæſt. latè tractauimus.

27 Ratio autem vtriuſque caſus eadem eſt: Quia vt circunſtantia det ſpeciem eſſentialem, tráſeatque in conditionem obiecti, neceſſe eſt, quod det primam ſpeciem non acceſſoriam, & superuenientem, hæc enim ſemper eſt accidentalis reſpectu primæ. Solum autem in iſtis duobus caſibus poteſt circunſtantia dare primam ſpeciem, & non ſolum acceſſoriam, & ſuperuenientem; ergo ſolum in iſtis duobus caſibus poteſt dare ſpeciem eſſentialem. *Minor habet duas partes*; prima quod in his caſibus circunſtantia det primam ſpeciem; ſecunda quod non in aliis. Et quoad primam *probatur*, Quia quando actus malus ſuperuenit actui ex ſua ſpecie bono deſtruit illam bonitatem, quia ſimul non ſtat eundem actum eſſe bonum, & malum, & malum ſufficit quod ſit ex quocumque defectu; ergo ſi malitia circunſtantiæ ita repugnát illi bonitati, quod eã deſtruit, & non compatitur ſimul cum illa, manifeſtè non requirit bonitatem illam dare primam ſpeciem, quia ſi relinqueret dare illam, non deſtrueret eam, neque expelleret ab actu. Si autem non relinquit dari primam ſpeciem ab ipſa bonitate; ergo prima ſpecies eſt mala, & vitiata ab ipſa circunſtantia; ergo tranſit in conditionem obiecti, & dat ſpeciem eſſentialem in illo caſu. Similiter in ſecundo caſu ſpecies indifferentiæ hoc ipſo, quod exercetur, & ponitur in re, non ſtat quod maneat actus indifferens in ſpecie ſua, quia per bonitatem, aut malitiam ſuperuenientem ſoluitur ſpecies indifferentiæ, & ponitur actus ille in ſpecie boni, vel mali; ergo prima eius ſpecies eſt boni, vel mali, ſiquidem quæ erat indifferentiæ deſtruitur; nec enim amplius manet ille actus indifferens in re, ſed determinatus quoad bonum, vel malum. Hæc autem bonitas, vel malitia prouenit à circunſtantia, ſeu fine adiuncto; ergo in iſto caſu indifferentiæ tranſit circunſtantia in conditionem obiecti, & conſtituit primam ſpeciem eſſentialem.

28 Quod autem in aliis caſibus præter iſtos duos non tranſeat circunſtantia in conditionem obiecti, ita vt conſtituat primam, & eſſentialem ſpeciem, *Probatur*: Quia alij caſus poſſunt eſſe, quod circunſtantia bona adueniat actui, qui ex obiecto eſt malus, vel adueniat circúſtantia mala actui habenti malitiam ex obiecto, vel circunſtantia bona adueniat actui habenti bonitatem ex obiecto. Nec poſſunt fingi alij caſus præter iſtos. In primo, ſcilicet, quando actus eſt ex obiecto malus, ſed circunſtantia bona, non poteſt circunſtantia in obiectum tranſire, ita vt conſtituat ſpeciem bonam, quia bona circunſtantia non poteſt vincere malitiam ex obiecto, & conuertere illam in bonum, eo quod malum eſt ex quocunque defectu, bonum vero ex integra cauſa, vnde concurrente defectu ex vna parte, ſcilicet ex obiecto, licet bonitas concurrat ex alia parte, ideſt, ex circunſtantia, ſemper actus claudicat, & defectuoſus manet & ſic non vincitur malitia illa à bonitate; ergo neque circunſtantia bonitatis tranſit in ſpeciem eſſentialem actus, quia ad hoc neceſſe erat tollere illam malitiam, & ſtatuere ſpeciem bonam. In ſecundo, & tertio caſu iam circunſtantia inuenit ſpeciem actus conſtitutam, & ſuper illam cadit, & illi aduenit, nempè mala circunſtantia malo actui ex ſpecie, & bona circunſtantia bono ex ſpecie; ergo non poſſũt in conditionem obiecti tranſire, & conſtituere ſpeciem primam, & eſſentialem, ſiquidem ſupponunt conſtitutam, nec illam deſtruunt, vt ſuam ponant tanquam eſſentialem, & primam.

Sed *Inquires*: Quomodo circunſtantia mala deſtruit bonitatem, quæ eſt ex obiecto, ita vt ipſa vicem obiecti habeat? Verbi gratia, vana gloria reſpectu eleemoſynæ, cum relinquat eam in ſua intrinſeca, & propria ratione miſericordiæ, qua ſuccurritur pauperi, nec intrinſecè hanc naturá eleemoſynæ mutet. Quomodo ergo cum extrinſecè maneat, reddit illam eleemoſynam malam in ratione obiecti? 29

Reſp. Hoc fieri per reſpectum, quem induit illa eleemoſyna reſpectu illius vanæ gloriæ; accipitur enim ab iſto operante táquam materia oſtentationis iſta elargitio pecuniæ, quam largitur pauperi. Et hoc ſufficit reddere malam illam materiam, quia vult illam vt deſeruientem malo fini. Præbere autem materiam malo fini, & ipſi deſeruire, malum eſt, Igitur reſpectus ille in materia eleemoſynæ, ſcilicet facere illam materiam vanæ gloriæ, quod vtique fit per reſpectum ordinantem illam in vanam gloriam, facit quod circunſtantia illius finis, ſcilicet vanæ gloriæ tranſeat in conditionem obiecti, & vitiet ipſam materiam, ſeu obiectum ſpecificum, quatenus ſit materia vanæ gloriæ. & accipit reſpectum ad ipſam tanquam materia deſeruiens ei. 30

Vnde *quando* Dicitur, quod illa vana gloria manet extrinſeca tali largitioni eleemoſynæ, & ſic non tranſit ipſa vana gloria in conditionem obiecti, neque vitiat ipſam materiam: *Dicimus*, Quod ipſa vana gloria manet extrinſeca in ſe, & phyſicè ſumpta, ſed manet intrinſeca moraliter, quatenus reſpectus ad vaná gloriam intrinſecè, & formaliter afficit illam materiam, terminatiuè autem vana gloria, quæ terminat talem reſpectum. Non ponit autem in numero moraliter, & quoad ſpecificationem reſpectus materiæ, & terminus eius, ſed materia deſeruiens vanitati denominatur vana ex tali reſpectu ſic terminato ad vanitatem, ſeu eſt vana participatiuè. Et ſic induta tali reſpectu erga talem terminum ſe habente, redditur obiectum actus, & ſpecificat ipſum, atque adeo eſt obiectum, & ſpecificat vt vana participatiuè. Et hoc eſt vanam gloriam tranſire in conditionem obiecti, ſcilicet materiam illam reddi vanam reſpectiuè, 31

ctiuè, & participatiuè à fine, ſicque vt vanam ſpecificare. Et quia non ponunt in numero moraliter, & quoad ſpecificationem vanitas, & materia eius, dicitur totum illud eſſe obiectum, id eſt, materia vt ſubeſt vanitati, & habere etiam rationem finis operantis, quia id quod dat materiæ vanitatem intenditur ab operante vt finis, qui eſt etiam finis operis, id eſt, obiectum, ſeu obiecti rationem perficiens. Non manet autem miſericordia formaliter, licet materialiter ſuccurrat neceſſitati, quia ex intentione non fit ex amore, & beneficientia proximi, ſed ex vanitate.

Malitia diſtincta ex obiecto, & circunſtantiis, quando ſint Subordinatæ, Quando Diſparatæ?

32 TErtio *Inquires*: An quando in vno actu ſunt diuerſæ malitiæ, vna ex obiecto, aliæ ex circunſtantiis, vna ſubordinetur alteri tanquam ſpecies generi: An diſparatè ſe habeant illæ ſpecies, & non ſint ſubordinatim poſitæ? In hac difficultate, in primis non poteſt eſſe dubium, quod circunſtantia finis, qui tunc eſt circunſtantia quando eſt finis operantis, & imperantis, tribuat actui imperato diſtinctam malitiam ab ea quam habere ex obiecto proprio, & aliquando dat malitiam non per ſe coordinatam malitiæ ipſius actus ex proprio obiecto, ſed accidentaliter illi annexam. Hoc manifeſtum eſt ex dictis ſupra *Diſp.* 8. tractando de Bonitate, & Malitia ex fine operantis, & quòmodo finis ſe habeat vt circunſtantia. Breuiter autem nunc declaratur, quia finis non eſt circunſtantia, niſi reſpectu actus imperati, quando hic ſupponitur habere ſpeciem ex proprio obiecto, non autem mutuari illam à fine taliter, quod ille finis tranſeat in conditionem obiecti, quia ſi in conditionem obiecti tranſiret, non maneret circunſtantia. Vnde vlterius ſequitur, quod ſi ille actus imperatus eſt conſtitutus in ſua ſpecie ex obiecto ſuo proprio, & ex fine imperáte prouenit illi malitia aliqua, illa non poteſt cõſtituere cum actu imperato vnam ſpeciem, nec vna malitia ſubordinari alteri, vt ſpecies generi.

33 Ratio *eſt*, Quia finis eſt obiectum actus imperantis, & malitia eius vt circunſtantia deriuatur ad actum imperatum habentem ſuum proprium obiectum à quo ſpeciem ſumit, iſti autem actus ſunt ita diuerſi inter ſe, quod non conueniunt in vna ratione, & in vna ſpecie, ſed vnus ſe habet vt ſuperior, & imperans reſpectu alterius vt inferioris, & imperati; ergo quælibet malitia dat ſpeciem ſuo actui, finis quidem intentioni imperanti, proprium autem obiectum actui imperato. Ergò ſi vna ex iſtis communicatur alteri, non ſubordinatur illi vt ſpecies generi, vt conſtituat ſpeciem vnam, ſed vt inferius imperatum ſuperiori imperanti, & vt actus actui, & vt ſpecies ſpeciei, vna ergo non ſe habet ad alteram, niſi accidentaliter, & vt inferius & ſuperius in imperando, & mouendo, non in prædicando. Quod vero non ſemper finis imperans ſit per ſe connexus cum actu imperato, & conſequenter nec malitia ex fine cum malitia ex obiecto, conſtat manifeſtè, Quod multoties ponitur finis alicui actui ex ſolo arbitrio voluntatis, & ſine quo poteſt æquè benè præmanere ſpecies actus imperati; ergo iſtæ malitiæ non habent per ſe connexionem, vt patet ſi quis furetur propter homicidium, vel propter adulterium, qui ſunt fines omnino extrinſeci, & per accidens ſe habentes, ſiquidem ſine illis poteſt actus furti, & tota eius quidditas ſaluari, & reperiri; ergo non ſunt per ſe connexæ illæ malitiæ. Vnde multo minus iſtæ malitiæ poſſunt ſubordinari in prædicando ſicut ſpecies generi, & in conſtituendo vnam ſpeciem.

34 De *Aliis* vero circunſtantiis non currit iſta ratio, quæ de circunſtantia finis, quia cum non ſint circunſtantiæ imperantes, non per ſe petunt diſtinctos actus, quorum malitiæ accidentaliter ſe communicent, ſed poſſunt in eundem actum per ſe immediatè concurrere. Vnde magis habiles ſunt vt poſſint conducere ad variandam, vel conſtituendam vnam ſpeciem cum obiecto, ſubordinari ad inuicem in ipſa ſpeciei conſtitutione: per ſe enim non petunt diuerſos actus, ſicut circumſtantia finis, quæ eſt imperans, ſed ad eundem pertinent. Vnde ſi ex illis ſumatur, modificetur: vel varietur motiuum operandi, non repugnat concurrere cum ratione obiecti ad vnam ſpeciem conſtituendam.

35 Et *propter hoc* in hac parte diuerſitas Opinionum. Nam Quidam tenent, quod quando iſtæ circumſtantiæ non ſunt purè aggrauantes, ſed de ſe ſpeciem conſtituentes, tunc malitia illa correſpondens circunſtantiæ ſubordinatur malitiæ, quæ eſt ex obiecto, ita vt ex vtraque fiat vna eſſentialis malitia, & vna ſpecies, ſicque habent ſe vt prædicatum ſuperius, & interius, vt ſpecies ſubordinata generi. Quam ſententiam tenet *Conradus hic Quaſt.* 18. *art.* 10. Et fundatur in aliquibus exemplis. Nam videmus ſpecies Luxuriæ variari per iſtas circunſtantias, ſicut *inceſtus* eſt ſpecies luxuriæ; quia eſt cum conſanguinea; *adulterium* quia cum vxorata; *ſtuprum* quia cum virgine, &c. & tamen conſtituunt diuerſas ſpecies ſub genere luxuriæ, quæ ſub iſto genere luxuriæ eſſentiales ſunt, vt docet *D. Thom.* 2. 2. *q.* 154. per plures articulos. Et ſimiliter de furto commiſſo in loco ſacro, quod ex circunſtantia loci trahit ſacrilegium, dicit contineri ſub furto, & adulterium, quod addit circunſtantiam iniuſtitiæ dicit contineri ſub luxuria, vt ſpecies ſub genere in *Quaſt.* 2. *de Malo art.* 6. *ad* 2. *& ad* 12. Et hoc ideo quia furtum ſacrilegum, & adulterium tantum eſt vna ſpecies, & vnum peccatum, licet plures malitias retineat.

36 Alia verò eſt Sententia *Caiet. in hac quaſt.* 18. *art.* 10. *&* 2. 2. *Quaſt.* 154. *ar.* 10. Qui ſentit iſtas ſpecies luxuriæ non eſſe cum rigore, & proprietate ſpecies, ſed abuſiue, quatenus malitia vnius circunſtantiæ ordinatur ad aliam tanquam ad finem, vel principalius obiectum, non tanquam ſpecies ad genus. Atque ita ſemper in linea morali conſtituetur actus in ſpecie ſua per ordinem ad obiectum immediatum, & proprium talis actus reliquæ verò circunſtantiæ etſi addant ſpeciem accidentalem, non tamen vna cum alia ita coordinabitur, quod conſtituat ſpeciem vnam eſſentialem. *Et Fundamentum eſt*: Quia quando ſic concurrunt in aliquo actu plures malitiæ, vnaquæque illarum habet ſuum genus diuerſum, ad quod pertinet. Nam adulterium in quantum eſt iniuria matrimonij, ſeu alterius coniugis continetur ſub genere iniuſtitiæ, & in quantum delectatio venèrea extra matrimonium, contine-

tur

tur ſub luxuria. Similiter furtum ex ſua propria malitia continetur ſub iniuſtitia, & in quantum ſacrilegium ſub irreligione. Pertinent ergo iſtæ malitiæ ad diuerſa genera; ſed genera iſta non ſunt ſubordinata inter ſe, vt luxuria, & iniuſtitia; ergo nec ſpecies. Vnde *S. Tho. cit. Quæſ.* 154. *art.* 1. *ad* 2. dicit adulterium contineri ſub luxuria, & ſub iniuſtitia.

37 Denique in hac *Quæſt.* 18 *art.* 10. *ad* 3. Vtramque Sententiam videtur *D. Thom.* amplecti, dum dicit: *Quod licet ſint plures circunſtantia vnius actus, non tamen oportet quod; vnus actus ſit in pluribus ſpeciebus, licèt etiam non ſit inconueniens, quod vnus actus moralis ſit in pluribus ſpeciebus moris etiam diſparatis.* Ecce quomodo in prioribus verbis docet ex pluribus circunſtantiis non reſultare plures ſpecies, nec actum poni in diuerſis ſpeciebus; ergo ſentit fieri ex illis, & ex genere actus vnicam ſpeciem eſſentialem. In verbis autem poſterioribus docet non eſſe inconueniens, quod actus ſit in pluribus ſpeciebus diſparatis. Non poſſunt autem plures ſpecies diſparatæ manere, ſi vna ſubordinatur alteri, vt ſpecies generi, vt ſuperior, & inferior. Vtramque ergo ſententiam probabilem reputat.

38 Poſſumus nihilominùs diſtinguere, quod circumſtantiæ non purè aggrauantes, ſed diſtinctam malitiam dantes, poſſunt dupliciter ſe habere. Vno modo ſic, quod illa circunſtantia dans diſtinctam malitiam habeat aliquam connexionem, & coordinationem per ſe cum obiecto actus, & cum malitia illius, quatenùs hoc obiectum ex ſua natura, & propria ratione reſpicere poteſt talem circunſtantiam, & malitiam eius. Alio modo ſic, quod illa circunſtantia non habeat per ſe connexionem cum tali obiecto, & malitia eius, ſed ſolum coniunguntur ex voluntate operantis.

39 Quando primo modo ſe habet circunſtantia, & obiectum, non eſt inconueniens, quod malitia circunſtantiæ ſubordinetur malitiæ ex obiecto, conſtituatque cum illa, & conſpiret in vnam ſpeciem eſſentialem. Verbi gratia aliqua peccata ex ipſa propria ratione obiecti immediatè, & ſpecificatiui verſantur erga alterum, ſicut peccata luxuriæ, quæ committuntur in tertiam perſonam, & peccata iniuſtitiæ, quæ eſſentialiter ſunt ad alterum. Non repugnat, quod circunſtantia perſonæ afferat ſpecialem malitiam, & talis malitia ſubordinetur malitiæ illi ſpecificæ ex obiecto, conſtituátque ſpeciem vnam cum illa, quia ſubordinatur malitiæ ad alterum, & ex propria ratione, & ſpecie tale peccatum ad alterum eſt. Et hac ratione defendi poteſt, quod ſpecies luxuriæ, quæ aſſignantur communiter à Theólogis, & tractantur à *D. Thóm.* 2. 2. *Quæſt.* 154. ſunt ſpecies eſſentiales, licèt ſumantur ex diuerſitate perſonarum importantium ſpecialem deformitatem, & malitiam alterius generis, ſeu peccati, verbi gratiâ, érga perſonam vxoratam, conſanguineam, ſacratam, &c. Dici enim poteſt, quod cum luxuría ſit peccatum, quod conſummatur cum altera perſona, idque ex ſpecie ſua habet, non mirum, quod quando ex parte perſonæ, quæ dat circunſtantiam actui importatur ſpecialis aliqua malitia, illa ſubordinetur malitiæ, quæ ex obiecto eſt, & conſtituat cum ea eſſentialem ſpeciem, & ſic intra genus luxuriæ etiam malitia iniuſtitiæ, aut ſacrilegij ex parte perſonæ deſumpta conſtituat ſpeciem eſſentialem, quatenus ſic afficitur quis illicitè erga perſonam aliquam, quod etiam iniuſtitiam non recuſat vt ſuam expleat libidinem; & idem eſt de ſacrilegio per quod malitia contra religionem adiungitur malitiæ luxuriæ; & in inceſtu malitia contra pietatem, vel obſeruantiam, quæ debetur parentibus, vel cognatis miſcetur malitiæ luxuriæ.

In his omnibus licet illæ malitiæ ortæ ex tali 40
circunſtantia perſonæ ſecundum ſe conſideratæ pertineant ad diuerſum genus, v.g. ad iniuſtitiam in adulterio, ad irreligionem in ſacrilegio, tamen quatenus motiuum luxuriæ afficit iſtas malitias, & ad eas ſe extendit, reducit illas ad ſuam ſpeciem, quia vtitur illis vt materia ſui motiui, non recuſando illas, & motiuo ſuo afficiendo. Vnde redditur illa iniuſtitia luxurioſa, & illud ſacrilegium fit venereum, ſcilicet vt deſeruiens illi delectationi, eiuſque motiuo ſubiecta. Nec amittit ſuam particularem malitiam iniuſtitiæ, & irreligionis, ſed eam ſubordinat nouo motiuo, & formalizat ſub altera ratione, fitque luxurioſa ipſa iniuſtitia, & ſpecies quædam luxuriæ, quatenus eſt luxuria ſe extendens ad formalizandum; & afficiendum diuerſam malitiam: Et idem eſt in peccatis ad alterum in iniuſtitia, ſicut homicidium per hoc quod ſit erga patrem conſtituit ſpeciem parricidij, quæ diuerſa eſt ab homicidio communi, & detractio; ſeu iniuria verbalis, ſi ſit contra Deum eſt ſpecies diſtincta, ſcilicet blaſphemia. Non ergo repugnat malitiam ortam ex circunſtantia ita ſubordinari malitiæ ortæ ex obiecto, quod eſſentialiter eam contrahat, & ſpeciem vnam conſtituat, quando per ſe connexionem habet illa circunſtantia cum illo obiecto.

Cæterum quando circunſtantia *ſecundo modo* 41
ſe habet, quod non habet connexionem per ſe cum obiecto, & cum malitia eius, tunc non eſt neceſſe quod ſubordinetur ei, ita vt vnam ſpeciem eſſentialem conſtituat, ſed ſi coniungatur cum obiecto accidentalem ſpeciem conſtituet illa circumſtantia, quia cum non habeat connexionem per ſe cum illo obiecto, ſed per accidens adueniat, non poteſt ita affici malitia circunſtantiæ à motiuo obiecti, eiuſque malitia, vt ab illa eſſentialiter cõtrahatur, eique ſubordinetur; cum enim per accidens cõiungantur iſtæ circumſtantiæ cum illo obiecto ſupponunt ſpeciem eius conſtitutam, nec poſſunt ei per ſe, & eſſentialiter ſubordinari, quia per accidens ſe habent, & conſequenter neque poſſunt eſſentialem ſpeciem cum illa conſtituere, quia iſta conſtitutio nequit fieri niſi ex his quæ per ſe coniunguntur, & ſubordinantur.

Dices: Quando circunſtantia habet connexio- 42
nem per ſe cum malitia obiecti etiam ſupponit ſpeciem actus conſtitutam ex obiecto; connectitur autem per ſe, cum illa ſicut proprietas cum eſſentia, ſiquidem circunſtantia illa non eſt obiectum, nec tranſit in conditionem obiecti, manet enim circunſtantia, & ſupponit malitiam obiecti cui annectitur; ergo non poteſt eſſentialiter ſubordinari illi vt contrahat illam tanquam differentia eſſentialis genus.

Conf. Quia nunquam poteſt differentia vnius 43
generis eſſentialiter contrahere id quod eſt ſub altero genere, ſicut non poteſt ratio habitus contrahere id quod eſt in genere potentiæ, aut habitus vnius ſpecie habitum alterius; ergo

neque

neque malitia iniuſtitiæ id quod eſt malitiæ luxuriæ, aut quæcumque circunſtantia vnius ſpeciei malitiam alterius; ergo non poteſt ita ſubordinari malitia circumſtantiæ malitiæ ex obiecto, quod ex vtraque fiat vna ſpecies peccati eſſentialis, vel vnius bonitatis. *Quod ſi dicatur*, Quòd in his circumſtantiis quæ per ſe connectuntur cum obiecto, motiuum obiecti afficit ipſas circumſtantias, & extenditur ad illas, ſicque ſubordinat eas ſibi eſſentialiter, & conſtituit cum illis ſpeciem eſſentialem vnam. *Contra eſt*, Quia etiam motiuum obiecti afficit circumſtantias accidentales, & per accidens coniunctas, ſiquidem circumſtantiæ non dant principale, & ſpecificum motiuum actus, ſed circumſtant ipſum; ergo afficiuntur ab ipſo, ſiquidem coniunguntur ei. Quare ergo non trahunt illas circumſtantias ad vnam ſpeciem, & ſubordinant illas ſibi eſſentialiter, ſicut & alias, quæ per ſe connectuntur obiecto?

44 Denique *Conf.* Quia contingit nonnunquam plures circumſtantias coniungi per ſe in actu, quarum quælibet ſuam diſtinctam malitiam affert, vt ſi quis cognoſcat conſanguineam vxoratam, aut conſanguineam virginem, & ſanctimonialem, ſimul ille actus eſt ſacrilegium, ſtuprum, & inceſtus. Ergo vel ponitur ſimul in diuerſis ſpeciebus, quod ſtare non poteſt, vel illæ circumſtantiæ omnes conſtituunt ſpecies accidentales, & diſparatas, & ſic nulla conſtituit ſpeciem eſſentialem licèt per ſe ſint connexæ cum obiecto, nec enim minus coniungitur cum perſona in quam peccatur malitia ſacrilegij, quàm ſtupri, & inceſtus, &c.

45 *Reſp.* Quod circumſtantia per ſe annexa malitiæ obiecti poteſt dupliciter illi annecti; vel taliter, quod ſupponatur obiectum adæquatè conſtituens, & ſpecificans actum, vel taliter quod ratio motiua, & ſpecificatiua non conſtituatur adæquatè ab obiecto ſine ordine, & complemento aliquo deſumpto à tali circumſtantia, quæ hac ratione tranſit etiam in conditionem obiecti quatenùs obiectum non mouet, neque ſpecificat independenter à tali circumſtantia. Itaque vt vno verbo Dicamus, aut circumſtantia purè pertinet ad indiuiduationem, & exercitium actus, aut pertinet etiam ad ſpecificationem, quatenus aliquando obiectum non poteſt ſpecificare ſine ordine ad talem circunſtantiam, ſicut illæ virtutes, aut vitia quæ eſſentialiter ſunt ad alterum, non habent circumſtantiam perſonæ ſolùm pro indiuiduatione, & exercitio actus, ſed etiam pro ſpecificatione; & ideò ea quæ ex parte perſonæ ſe tenent; & videntur ad circumſtantiam accidentalē & indiuidualē pertinere, etiā ad ſpecificationem pertinere poſſunt, quia ex ipſa eſſentialitate ſua ad alterum sūt, & ea quæ ex parte perſonæ ſe tenent, reſpiciunt, etiam antecedenter ad indiuiduationem, & accidentale exercitium actus.

46 Quare ſi circumſtantia ſit per ſe connexa cum obiecto actus habente in ſe totam, & ſufficientem rationem mouendi, & ſpecificandi actum, tunc non tranſit in conditionem obiecti, neque pertinet ad ſpecificationem, aut ad contrahendam ſpeciem actus, neque ſubordinatur illi vt eſſentialem ſpeciem conſtituat, ſed conſtitutam ſupponit ex obiecto adæquatè, & totaliter, & ſic quando illi aduenit, iam non poteſt dare ſpeciem, neque contrahere, ſed eius propria paſſio adiungi, & vt accidens eius. Et hoc maximè apparet in circumſtantia *Quid*, quæ eſt circumſtantia effectus, ſeu damni ſecuti, aliquando enim per ſe ſequitur effectus, ſeu damnum ex aliqua actione de ſe periculoſa, vt ex publico peccato ſcandalum, & tunc non dat ſpeciem illa circumſtantia, licèt per ſe connectatur cum peccato. Si verò talem habeat connexionem circumſtantia cum obiecto, quod motiuum, ſeu ſpecificatiuum obiecti ſic compleri poſſit, aut dependere à circumſtantia illa, vt verbi gratia, quia ipſa malitia, ſeu ſpecificatio, quæ eſt ex obiecto creſcit, aut variatur ex adiunctione malitiæ circūſtantiæ, & diuerſum modum ſpecificandi recipit, ſicut aliter ſe habet in mouendo luxuria cum coniugata, vel conſanguinea, quia veluti maiora vincula rumpit, vt expleat libidinem; tunc ex ſubordinatione circumſtantiæ ſumitur diuerſa ſpecies eſſentialis.

Ad *primam Confirmationem Reſpond.* iuxta ſolutionem in ea inſinuatam: Quod malitia alterius generis, ſeu ſpeciei poteſt dupliciter conſiderari. *Primò* ſecundùm ſe, & ſic non poteſt vna deſeruire pro contrahenda altera eſſentialiter. *Alio modo* poteſt conſiderari malitia vnius ſpeciei, vt afficitur à malitia alterius, & quaſi materiam illi præbet, aut modum, vt diuerſimodè moueat, aut ſpecificet; & tunc benè poteſt illa malitia alterius generis ſic affecta contrahere eſſentialiter aliam: ſicut in adulterio iniuſtitia quæ fit coniungi, vt afficitur vehementia libidinis, & intemperantiæ, trahitur ad ſpeciem eius, & ſic non contrahit eſſentialiter intemperantiā vt iniuſtitia eſt formaliter, ſed vt libidinoſa formaliter, & iniuſtitia materialiter, quia libido eſt tanta: vt etiam iniuſtitiam faciat, materiā ſui, quatenùs vtitur re iniuſta ad explendam libidinem, & ſic illa libido, quæ tanta eſt, vt iniuſtitiam, aut religionem vincat committendo adulterium, vel ſacrilegium, diuerſo modo mouet voluntatem in concupiſcendo, & diuerſum dictamen format etiam intra genus libidinis, quia modo magis extraordinario ſe habet libido dum tanta eſt, vt etiam dictamina iuſtitiæ, aut religionis corrumpat, & ſic irreligio, aut iniuſtitia prout affecta, aut corrupta ex libidine contrahit ipſam eſſentialiter, & intra genus libidinis.

Et *ſi inſtes*: Nam hoc non addit diſtinctam deformitatem formaliter, & ſpecificè in genere luxuriæ; ſed ſolùm differentiam penes, magis & minus, quia ſi eſt vehementior, & intenſior luxuria etiam contra iuſtitiam, vel religionem facit, non verò illa, quæ minùs vehemens, & minùs intenſa eſt. 48

Reſp. non conſiſtere hoc in maiori, vel minori intenſione luxuriæ, ſed in maiori, vel minori contemptu Dei orto ex motiuo luxuriæ, poteſt enim aliquis ardentiſſimo affectu peccare cum ſoluta per ſimplicem fornicationem, & valdè remiſſo, vel nullo cum coniugata. Itaque intenſio, vel remiſſio luxuriæ quantum ad maiorem, vel minorem delectationem non variat ſpeciem luxuriæ, neque hoc conſtituit adulterium, vel ſtuprum, quia delectabilius quis operetur, & vehementius in his peccatis, quàm in ſimplici fornicatione; ſed dicitur eſſe maiorem, vel minorem libidinem ex parte malitiæ, & contemptus Dei, quando videlicet eſt talis malitia luxuriæ, quod ex 49.

illa mouetur etiam ad corrumpendam iuſtitiam, vel religionem, licèt non ſit ita vehemens, & intenſa in ratione ardoris, vel delectationis; quia (vt diximus) benè poteſt aliquis intenſiùs operari in peccato minoris grauitis, vt in ſimplici fornicatione, quàm in adulterio. Quando ergo creſcit in malitia, & contemptu Dei luxuria etiam circa alias virtutes poteſt præbere motiuum diuerſæ ſpeciei, etiam intra genus luxuriæ, non quando ſolùm creſcit in intenſione, & feruore, aut vehementia.

50 Ex *hoc autem* etiam manet ſoluta *Replica* poſita ſupra in hac prima Confirmatione, *cum Dicitur.* Quod etiam motiuum obiecti afficit circumſtantias per accidens coniunctas, quare ergo non trahit illas, & ſubordinat ſibi ad conſtituendam ſpeciem eſſentialem? *Dicimus* eſſe longè diuerſam rationem, quia circumſtantiæ per accidens coniunctæ non ſunt capaces niſi vt afficiantur etiam per accidens à motiuo obiecti, & conſequenter non poſſunt cum eo conſtituere vnam ſpeciem eſſentialem, niſi ipſa ratio obiecti deſtruatur a circumſtantia, tranſeatque iſta in conditionem obiecti. Circumſtantiæ verò, quæ per ſe ſunt coniunctæ obiecto ſpecificanti, non repugnat ſic modificare ipſum motiuum obiecti, & affici ab eo, vt, poſſit inde reſultare vnum ſpecificum, & eſſentiale motiuum, quando videlicet non adæquatè ſpecificat obiectum, niſi cum ordine aliquo ad circumſtantiam, quæ ex hoc tranſit in conditionem ſaltem inadæquatam obiecti, vt ſuprà dictum eſt. Quando autem adæquatè obiectum ſe ipſo ſpecificare poteſt, circumſtantia illa etiam per ſe coniuncta non poteſt ſpeciem vnam eſſentialem conſtituere.

51 Ad *ſecundam Confirmationem Reſp.* Quod quando illæ plures circumſtantiæ concurrunt in actu, ita quod quælibet de ſe eſt ſufficiens conſtituere ſpeciem, vel æquè primo voluntas fertur in ipſas; eaſquè admittit, ſeu non recuſat, vèl cum aliqua ſubordinatione, vel inter ſe, ita quod vnam prius intendit quam aliam, vel in vno tertio, quod primò, & per ſe reſpicitur ab actu, & poteſt dare illi ſpeciem, materialiter verò, & ſecundario illæ circumſtantiæ ſe habent. Si in illis circumſtantiis eſt ſubordinatio, vel inter ſe, vel cum vno tertio, facilè indicari poteſt, quod illa, quæ prius intenditur eſt, quæ dat ſpeciem eſſentialem, quia ex hoc ipſo quod primò intenditur dat primam ſpeciem, & cùm quælibet ex illis circumſtantiis de ſe ſit ſufficiens conſtituere ſpeciem eſſentialem, ſi ſit prima, & ipſi actui conueniens primò, & non conſecutiuè, ſeu ſecundariò ſi vna accipitur, & intenditur per ſe primò, hoc ipſo dabit ſpeciem eſſentialem, reliquæ accidentaliter ſe habebunt. Verbi gratia, ſi in exemplis allatis in confirmatione ſi vnica perſona cum qua peccatur ſit virgo, & conſanguinea, & monialis, & iſte afficitur primo, & directè ad virginem, quia hoc magis complacet ſuæ libidini, eſſentialiter erit ſtuprum ille actus, accidentaliter verò inceſtus, & ſacrilegium; ſecus ſi incipiat ab alia circumſtantia, vt à primò volita, & per ſe.

52 At *verò* ſi æquè primò velit tendere in omnes illas circumſtantias, & ſine ſubordinatione vnius ad alteram, & id facit cum aduertentia malitiæ omnium illarum. *Dico* Quod non poteſt vnico actu interno electionis omnes illas circumſtantias eligere, ſed pluribus, eſto poſſit ex vnica intentione moueri ad omnes illas malitias acceptandas, & vnico actu externo ſenſibili poſſit omnes illas exequi. Non poteſt vnica electione omnes illas malitias eligere, quia quælibet illarum eſt ſufficiens dare ſpeciem actui eſſentialem, vt patet ſi vna ſolùm ex illis ſine alia ſit volita; ergo ſi omnes ſimul ex æquo, & ſine ſubordinatione ſint volitæ, pluribus actibus, & non vnico debent attingi, quia non poteſt vnicus actus plures ſpecies eſſentiales habere, & vnico actu plura ſimul formaliter velle. Et quando dicit *Sanct. Thom.* ſuprà *Quæſtione* 12. *artic.* 3. *Quòd poteſt voluntas ſimul, & vnico actu plura ſimul etiam non ſubordinata intendere.* Loquitur de pluribus materialiter concurrentibus, non ſubordinatis inter ſe, vnitis autem in aliquo vno tertiò, à quo immediatè accipitur ſpecies, vt ibi ſignificat *Sanctus Thom. ſolutione ad tertium*, non verò quod ſint plura non ſubordinata etiam formaliter, ſeu ſpecificatiuè, ita quod dent, & conſtituant plures ſpecies æquè primo.

Quòd *verò* poſſint illi actus vnica ex inten- 53
tione oriri, aut vnico actu intendi *ex eo patet:* Quia intentio illa ſolum reſpicit expletionem propriæ concupiſcentiæ, & conuenientiam propriam, quam habet pro fine vltimo etiam excludendo Deum, iuxta illud ad Philip. 3. *Quorum Deus venter eſt.* Et illud Sapient. 2. *Nullum ſit pratum quod non pertranſeat luxuria noſtra.* Cæterùm cum poſteà determinantur in ſingulari media quæ eligenda ſunt pro iſto fine propriæ conuenientiæ, & delectationis, & iſta habent ſuas determinatas ſpecies, ſi illa æquè primò, & ſine ſubordinatione inter ſe, vel in aliquo tertiò electa ſunt, diuerſas ſpecies habent eſſentiales, & conſequenter diuerſos actus morales. Cur autem non poſſint vnico actu entitatiuo, & in eſſe phyſico omnes illæ circumſtantiæ attingi; cum omnes iſtæ ſpecies morales ſint accidentales actui in eſſe phyſico? De hoc Dicemus amplius *diſp. ſequent. art.* 1. Licèt enim moralitas actuum ſit accidentalis entitati phyſicæ eorum, tamen, quia non poteſt voluntas plura ſpecificatiua in vna linea, & ordine vnire niſi intra illum ordinem (ſuppoſito quod in illo non ſunt denominationes extrinſecæ, ſed intrinſecus, & tranſcendentalis reſpectus erga obiectum) ideò non poteſt æquè primò plures ſpecies, quæ in genere morali ſpecies ſunt vnire ſolùm in linea naturali, & entitatiua actus, ſed in ſua linea morali. Non poſſunt autem in illa vniri, niſi in illa ſubordinationem aliquam habeant ad vnum aliquid primum, quod det ſpeciem in genere morali.

At *verò* in actu externo non repugnat omnes 54
illas ſpecies, ſeu malitias ſpecificas confluere, etiam ſi per plures actus elicitos à voluntate ſint volitæ, quia in actu externo non relucent iſtæ malitiæ niſi per extrinſecam denominationem, non per intrinſecum reſpectum tranſcendentalem. Vnde non repugnat eodem actu externo executiuo omnes illos actus electionis ſe ſe explicare, quatenùs verſantur circa eandem perſonam, & eodem actu ſenſibili, & corporali debet illa perſona tangi.

Ad

Ad *Fundamenta* in initio propoſita referendo diuerſas Sententias, ex dictis manet reſponſum.

Quomodo debeat eſſe volita circunſtantia vt ſpeciem ſuam det actui?

55 QVarto *inquires*: An circunſtantia vt præbeat ſpeciem, ſiue eſſentialem, ſiue accidentalem debeat eſſe per ſe volita, vel intenta? Et idem inquiri poteſt de ipſo obiecto, & fine quomodo debeat eſſe volitum, vel intentum vt ſpecificare poſſit. In quo prius oportet ſupponere quot modis dicatur aliquid eſſe volitum, vel intentum, vt videamus quis modus requiratur, vt obiectum ſpecificare poſſit, vel circunſtantia tranſire in conditionem obiecti. Dicitur ergo aliquid volitum dupliciter, ſcilicet directè, vel indirectè, formaliter, & expreſsè, aut virtualiter, & implicitè. Eſt aliquid directè volitum, quando in illud primò, & per ſe tendit voluntas tanquam in motiuum volendi, vel vt in rem volitam, ita quod non ſit volitum ratione alterius cui adiungitur, vel in quo continetur. Et dico vt in motiuum, vel rem volitam, quia non eſt neceſſe ad hoc vt aliquid ſit directè volitum, quod ſe habeat vt motiuum primò, & per ſe: nam media ſunt directè volita per actum electionis, & tamen non ſunt motiuum primò, & per ſe volendi; ſed finis eſt ratio volendi, quia eſt id cuius gratia. Sufficit ergo quod ſit res volita terminatiuè in ſe, non ratione alterius in quo continetur; ſed per ſe primò, ideſt, non in alio, aut vt contenta, vel conſecuta ex alio, vt quando quis eligit medicinam pro ſanitate, equum pro itinere, directè, & per ſe vult medicinam, & equum.

56 Eſt *autem* aliquid indirectè, aut virtualiter volitum, quando eſt volitum mediante alio in quo continetur, vel cui eſt annexum, vel ad quod conſequitur, ſicut qui vult ludere hora audiendi ſacrum, vult non audire ſacrum indirectè, & conſecutiuè, & qui non recuſat malitiam, & auerſionem in furto contentam, vult auerti à Deo, aut qui non recuſat furari in loco ſacro, vult ex conſequenti ſacrilegium. Et ſic etiam ea, quæ concomitanter ſolùm, & per accidens ſunt volita, indirectè, à virtualiter volita ſunt.

57 Cum *autem* id quod directè eſt volitum ex aliquo motiuo, & fine volitum eſſe debeat, poteſt contingere quod honeſtas, vel malitia circunſtantiæ, vel obiecti dupliciter poſſit intendi, vel eſſe volita. *Primò* tanquam finis operis, & operantis, vt cum quis vult dare eleemoſynam propter ipſam miſericordiam eleemoſynæ: ſi quis vult adulterium propter ipſam delectationem cum iſta coniugata. *Secundò* poteſt eſſe volitas ex fine operantis, & non operis, vt cum quis vult ieiunium propter ſatisfactionem pœnitentiæ, aut eleemoſynam propter diuinum cultum, vel propter Dei amorem. Et aliquando poteſt etiam complacere, & velle ipſam honeſtatem operis, licèt non motus ex illa, ſed ex fine altiori, vt cum vult honeſtatem ipſam ieiunij, ex motiuo tamen pœnitentiæ: aliquando verò poteſt non attendendo ad ipſam honeſtatem operis velle opus ipſum ex alio fine, ita quod prorſus concomitanter ſe habeat ibi illa honeſtas, vt cum vult frugaliter comedere, non propter ipſam temperantiæ honeſtatem, ſed ne prodigè conſumat opes. Idem enim faceret etiamſi in illo ſumptu non eſſet honeſtas ieiunij.

In *hac ergo* parte communiter receptum eſt apud Omnes, quod vt circunſtantia mala tranſeat in conditionem obiecti; vel vt obiectum malum communicet malitiam actui ſufficit concomitanter, aut indirectè eſſe volitam malitiam, aut non recuſatam: nam fere nunquam malitia ipſa eſt intenta, & tamen peccat, qui eam non recuſat, vellet enim peccator rem illam non eſſe contra præceptum Dei, & tamen quia de facto rem illam facit, peccat. Ad malum enim ſufficit quicunque defectus, etiam non directè intentus. 58

Nec *dici poteſt*, quod poteſt actus eſſe malus, etiam ſi malitia non ſit intenta, & directè volita, non tamen erit eſſentialiter, & ſpecificè malus, niſi intendatur illa malitia, ſed ſolum accidentaliter. *Nam contra eſt*: Quia ſi quis committat adulterium non intendens directè quod illa mulier ſit coniugata, ſed potiùs oppoſitum deſiderans, illud peccatum eſſentialiter eſt adulterium, & non ſolum accidentaliter; conſtat enim quod eſſentialiter eſt peccatum luxuriæ (nec enim eſt in alio genere) & non eſt eſſentialiter ſimplex fornicatio, quia non eſt ſoluti cum ſoluta, ſed cum coniugata; ſimplex autem fornicatio eſt ſoluti cum ſoluta, nec eſt in aliqua alia ſpecie luxuriæ; ergo in adulterio. Imò ſi requiritur ad hoc vt ſit eſſentialiter in aliqua ſpecie, quod ſi intenta, & volita directè illa malitia, ſequeretur, quod ille qui accederet ad ſolutam volens, & deſiderans, quod eſſet ſua per matrimonium, talis non committeret aliquod peccatum, quod eſſentialiter eſſet ſimplex fornicatio, quia non intenderet directè accedere ad alienam, cum potius vellet eſſe ſuam, ſic nullum eſſet peccatum, quia nullam eſſentialem ſpeciem peccati haberet. 59

Solum poteſt eſſe difficultas de circunſtantia ſcandali, quando peccatum eſt publicum, quia hæc non videtur conſtituere ſpeciem huius peccati, niſi ſit intentum ipſum ſcandalum, nec ſufficit habere rationem circunſtantiæ, aut eſſe admiſſum, ſeu non recuſatum tale ſcandalum, ſed oportet eſſe intentum per modum finis, vt docet *S. Thom.* 2. 2. *Quæſt.* 43. *a.* 3. præſertim *ad* 3. & tamen conſtat quod peccatum hoc ipſo, quod eſt publicum habet malitiam ſcandali, licèt aliquis non intendat ruinam alterius, & tunc ſcandalum ſe habet vt circunſtantia *Quid*, ſeu effectus, ſeu damnum ſecutum. 60

Reſp. Quod in peccato *Scandali*, aliud eſt quod per ſe ſit ſcandalum, ſeu habeat malitiam ſcandali (quod ſolum pertinet ad ſcandalum actiuum quod de ſe ſcandalizat, nam ſcandalum paſſiuum, ſeu acceptum, non datum, non eſt peccatum) aliud quod ſcandalum ſit ſpeciale peccatum, præſertim loquendo de actu interiori, de quo loquitur *D. Thom.* quando docet requiri quod ſcandalum ſit intentum vt ſit ſpeciale peccatum, loquitur enim de ſcandalo pro actu interiori, quo quis vult ſcandalizare. *Primo modo*, *vt* aliquod peccatum ſit per ſe *ſcandalum*, ſeu ſcandaloſum, ſufficit quod ſit publicum, tali enim peccato per ſe eſt annexum ſcandalum conſecutum, & de ſe illud ſcandalum habet ſufficientem malitiam ad dandam ſpeciem, & per ſe 61

ſcandalizat, vt docet *S.Thom.cit.loco art.* 1. *ad* 4. Tameo, quia talis eircumſtantia ſcandali ſupponit peccatum illud in ſua ſpecie iam conſtitutum, quia peccatum publicum, etiam anteeedenter ad publieitatem ſpeciē pceeati habet, ideò nō eſt ſpeciale peccatum ſcandali illud peceatum, ſed habet pro circumſtantia *Quid* illum effectum ſeandali, quod commune eſt omnibus peecatis publieis, lieet dicatur ſcandalum per ſe, ratione eiteunſtantiæ per ſe anuexæ illi peccato quatenùs publicum eſt.

61 Quare vt ſcandalum ſit ſpeciale peccatum, id eſt, per ſe primo, & eſſentialiter conſtituatur in ſpecie ſeandali, opportet quod aecipiamua ſeandalum lu aliquo actu uon ſupponente in ſe aliam priorem ſpeciem peceati, ſed quod ipſa tatio ſeandali ſit prima ſpecies conſtituens io ratione peccati. Hoe autem ſolùm poteſt inueniri in actu interioti: nam peccatum eaterius non poteſt eſſe ſeandalum niſi ſit peceatum publieum, atque adeò ſemper ſupponit ſpeciem peceati, cui adiungitut illa publicitas iu qua ſcandalum ſequitur. Actus autem interior non accipit ſpeciem ſcandali primo, & per ſe, & ante aliam ſpeciem peccati, niſi ſit intentum vt finis, tunc enim qui intendit ruinam alterius non ſolum habet adiunctum per ſe malitiam ſeandali, ſed etiam habet illam pro obiecto, & ſic ab illo aecipit primam ſpeciem, & eainde etiam poteſt illam deriuare in actum exteriorem. Quando autem non intenditur per ſe, & directè ſcandalum non eſt ſpeciale peceatum ſcandali, ideſt, non habet primam, & eſſentialem ſpeciem ſcādali ille actus, licèt poſſit habere per ſe annexam malitiam ſcandali vt eireunſtantiam per ſe, ſi peecatum ſit publicum, quod quidem habet de ſe aliam ſpeciem peceati, verbi gratia adulterij, vel impudicitiæ, aut furti, ex publicitate autem per ſe illi annectitur ſcandalum. Aliud eſt ergo eſſe aliquod peecatum per ſe ſcandaloſum, quod ex circunſtantia per ſe illi adiuncta conuenire poteſt; aliud eſſe ſpeciale peccatum ſcandali, quod eſt habere eſſentialem, & primam ſpeciem ſcandali, quod non poteſt alicui actui eonuenire niſi intendendo, & directè volendo ſeandalum.

62 Nee tamen in aliis peecatis eurrit iſta ratio ſicut in ſcandalo, quaſi non poſſint ſpeciem eſſentialem dare, niſi intendatur eorum malitia, ſeu damnum quod cauſant; quia in aliis peccatis non ſcandaloſè factis, ſed occultè, vt adulterio furto, odio, &c. non ſupponitur aliqua alia ſpecies prior in tali actu, ſieut in peccato publieo ſupponitur dari aliam ſpeciem peccati cui annectitur publieitas, & ideò, niſi extrahatur illa ratio ſcandali, & publieitatis à ratione circunſtantiæ adiunctæ, non poteſt dare primam ſpeciem, quæ ſit ſpecies ſeandali. Extrahi autem non poteſt, niſi intendat, & velit directè ipſam publicitatem, & ſcādalum ita quod faciat obiectum de eo quod eſt eircunſtantia mediante actu interiori ſie intendente. In aliis autem peccatis, malitia ipſa etiam non intenta, ſed admiſſa, ſeu non recuſata poteſt dare primam ſpeciem, quia non ſupponit aliam priorem, cui adiungatur, ſed ipſa poteſt bonitatem primo, & per ſe deſtruere, & ſpeciem conſtituere, vt eum ſit adulterium, vel mendacium, aut vana gloria, &c.

63 Maior *Difficultas* eſt de Circunſtantia, aut obiecto dante bonitatem, An requiratur eſſe per ſe, & directè intentam illam honeſtatem, vt det ſpeciem actui, vel vt circunſtātia tranſeat in conditionem obiecti. Aliqui enim intelligunt non poſſe cireunſtantiam tranſire iu principalem conditionem obiecti, niſi ſit per ſe volita, & intenta. Ad hoc enim vt ſit obiectum voluntatis requiritur, quod per ſe moueat, aut terminet actum voluntatis, non poteſt autem per ſe mouere, & per modum obiecti ſe habere, niſi ſit volita, & intenta. Aliqui etiam ſpecialiter requirunt, quod vt actus ſit virtuoſus, obiectum debeat eſſe volitum propter ipſam honeſtatem virtutis tanquam propter finem operantis, ſeu cuius gratia, ita quod ſi quis ex motiuo, & imperio alterius virtutis faciat non erit actus virtutis imperatæ, ſed imperantis, verbi gratia, qui tolerat martyrium propter charitatem non propter fortitudinem, talem actum elici à charitate, dicunt, non à fortitudine, quod tenet *Vazquez hic diſp.* 51. *cap.* 3. citatque pro ſe *Ocham*, *Almain*, *Martinum de Magiſtris*. Et Aliqui Recentiores id ſequuntur, & Nos ſupra reiecimus.

64 Alij per aliud extremum ſentiunt non requiri quod obiectum, vel circunſtantia bona ſit per ſe volita, & intenta eius honeſtas, vt finis operantis, vel finis, ſeu obiectum operis, ſed ſufficit concomitanter eſſe volitam, aut indirectè, & virtualiter, ſicut dicimus de ipſa malitia, quæ vt ſpeciem actus conſtituat nou requiritur, quod per ſe, & directè ſit volita. Ita *Lorca hic diſput* 47. cenſetque eſſe communem inter Theologos Antiquos, & Aliqui etiā Recentiores id ſequuntur. *Denique* Alij exiſtimant quod ad hoc vt actus habeat bonitatem ex obiecto, non requiritur vt honeſtas ipſius actus ſit volita tanquam finis operantis, benè tamen vt ſit volita directè tanquam finis operis, finis enim operis eſt obiectū, & hoc directè, & immediatè debet attingi ab actu, aliàs obiectum non erit. Eadem autem ratio videtur eſſe de circunſtantia dante ſpeciem: quia iſtam non dat, niſi tranſeat in conditionem obiecti, aut quantum eſt ex ſe tranſire poſſit, conditio autem obiecti eſt vt ſit directè attactum, & volitum ſecundum ſuam honeſtatem, vel malitiam.

65 In *hac re* Duo exiſtimo eſſe dicenda *Primum*: Quod ad ſpecificandum actum bonum, & honeſtum non requiritur quod ipſa honeſtas obiecti ſit motiuum, & finis etiam ex parte operantis vt det ſpeciem bonam actui, ſed ſufficit quod ſit motiuum, & finis ipſius operis etiamſi ex alio motiuo priori imperante moueatur ipſe operans ad volendum talem rem. *Secundum eſt*: Quod vt obiectum bonum, & honeſtum ſpecificet actum, vel vt tranſeat circunſtantia in rationem obiecti, & habeat vim ſpecificandi, requiritur quod non ſolùm concomitanter, aut indirectè ſit attactum, ſed immediatè & per ſe, aut ſaltem circunſtantia ſit talis, quod per ſe ſit attingibilis directè, & immediatè, & potens dare primam, & eſſentialem ſpeciem, licèt de facto non det, quia appetitur ſupponendo aliam priorem ſpeciem in acto, eo modo quo ſupra dictum eſt de ſpecie accidentali circunſtantiæ.

66 Primum *dictum* ſupra à Nobis probatum eſt contra *Vazquez*, & oſtenſum non requiri ad habendam bonitatem ex obiecto, quod ex honeſtate illius vt ex primo motiuo voluntas moueatur, ſed etiam ſi actus ſit imperatus ex ſuperiori motiuo retinere ſpeciem eſſentialem ex obiecto, accidentalem autem ex fine imperante.

Et

Et manifeſtum eſt non amplius requiri, quia ad dandam ſpeciem actui non requiritur, niſi quod aliquid ſe habeat vt obiectum, ſiquidem ſpecificatio actus ab obiecto ſumitur, vt à cauſa formali extrinſeca. Ergo ſi ſaluatur, quod aliquid ſit obiectum, ſaluabitur ſpecificatio illius. Ergo ad dandam ſpeciem honeſtatis, & bonitatis eſſentialiter, & per ſe, impertinenter ſe habet, quod obiectum etiam ſit finis operantis, ſufficit quod ſit obiectum, quod eſt finis operis; ſi enim ſpecificatio, vt ſpecificatio ab obiecto prouenit, quidquid non per modum obiecti ſe habet, impertinenter ibi ponitur, & non conducit ad ſpecificationem. Eſſe autem finem operantis, aut imperantis non eſt ratio obiecti, neque ratio cauſæ formalis extrinſecæ, ſed cauſæ finalis; ergo hæc non requiritur ad ſpecificandum actum bonum in ratione honeſti, & boni, dummodo obiectum honeſtum ſit. Et ad hoc conducunt omnia, quæ *præced. Diſp.* adduximus contra *Vazquez* probando ſpeciem eſſentialem actus non ſumi ex fine imperante, nec ex intentione operantis, ſed ex obiecto, finem autem imperantem eſſe circumſtantiam, & dare ſpeciem accidentalem.

67 Secundum *dictum* probatur: Nam de ratione obiecti ſpecificantis eſt, quod det ſpeciem actui, illumque conſtituat in ſua quidditate, & diuerſificet ab aliis; ergo non debet ſupponere aliud prius, quod attingatur ab obiecto, & in quo ipſum contineatur. *Patet conſequentia*: Quia ſi ſupponit aliud prius, vel illud dat ſpeciem eſſentialem, vel accidentalem. *Si eſſentialem*; ergo obiectum poſteà ſuperueniens non dabit ſpeciem, quia datam ſupponit. *Si accidentalem*; ergo non poteſt eſſe prior ſubſtantiali, & eſſentiali ſpecie, quia accidens ſequitur ad eſſentiam, non antecedit, & ſic ſi præbet accidentalem ſpeciem non poteſt eſſe id in quo virtualiter, & indirectè contineatur ſpecies eſſentialis obiecti, ſed neceſſariò præcedere debet obiecti ſpecificatio; ergo & obiecti attingentia debet eſſe prior, & immediatior; ergo non in alio priori côtenta; ergo nec indirectè, & virtualiter volita, quia quod indirectè, & virtualiter eſt volitum, in alio eſt volitum, & contentum, quod autem eſt obiectum, aut conditionem induit obiecti non poteſt in alio eſſe volitum, quia non ſupponit aliud prius, cum obiectum det ſpeciem, & eſſentiam, quæ ſemper eſt prior, & fundamentum cæterorum; ergo oportet quod habens rationem obiecti, vel conditionem illius, ſit ratione ſui volitum, non in alio, nec vt contentum in alio.

68 Hoc *ipſum* deducitur manifeſtè ex doctrina *Ariſt. & D. Thom.* Nam *Sanct. Doct.* in *hac Quæſt.* 19. *art.* 7. *ad tertium*, inquit, *Quod vt voluntas ſit bona requiritur quod ſit boni ſub ratione boni, id eſt, quod velit bonum, & propter bonum.* Si requiritur *quod ſit boni ſub ratione boni*; ergo debet actus tendere directè ad ipſum bonum, & ad honeſtatem eius, ad illud enim directè tendit, ad quod reſpicit ſub tali ratione, non ergo ſufficit velle bonum concomitanter, & indirectè prout in alio, ſed ſub ipſa ratione boni. Item *Ariſtot.* 2. *Ethic. cap.* 4. *& Sanct. Thom. ibi lect.* 4. *&* 1. 2. *Quæſt.* 100. *artic.* 9 dicunt: *Ad hoc vt fiat opus virtuoſum, & honeſtum tria requiri. Primò, quod qui agit illud, agat ſciens deinde eligens propter ipſa, tertiò ſi firmo animo, ac immutabiliter agat.* Vbi *D. Thom. citat. lect.* 4. explicans illud verbum: *Agens propter ipſa*, ſic inquit: *Quod electio operis virtuoſi non ſit propter aliquid aliud, ſicut cum quis operatur opus virtutis propter lucrum, vel propter inanem gloriam, ſed ſit propter hoc, ſcilicet propter ipſum opus virtutis, quod ſecundum ſe placet ei, qui habet habitum virtutis tanquam ei conueniens.* Vbi clarè *Sanctus Thomas* requirit quod non ſolùm actus ille non ſit propter malum finem negatiuè, ſed etiam poſitiuè, quod ei placeat tale bonum ſecundum ſe, quod ſtare non poteſt niſi directè ſit volitum, quia quod indirectè eſt volitum non placet ſecundùm ſe, ſed ratione alterius, in quo continetur, & in quo eſt volitum. Nec etiam requirit, quod ſit volitum vt finis operantis, ſed ſolùm vt obiectum ſecundùm ſe placens, & conueniens, vt enim ſit placens ſufficit quod placeat vt obiectum, etiamſi non vt finis operantis; ergo hoc ſufficit ad rationem obiecti ſpecificantis actum bonum, & conſequenter vt circunſtantia tranſeat in conditionem obiecti.

Nec dici poteſt cum *Lorca*, Ariſtotelem non 69
requirere illam conditionem, ſcilicet quod eligat propter ipſa, vt actus ſit bonus abſolutè, ſed vt ſit perfectè virtuoſus, id eſt, ex habitu virtutis procedens. Hoc enim eſt intentum *Ariſtotelis* in illo *cap. diſcutere*: An omnes qui iuſta, & temperata agunt, iuſti & temperantes ſint? Et Reſpondet negatiuè: Quia non dicuntur iuſti, & temperantes, niſi cum illo triplici modo, ſeu conditione operentur. Et ſicut requirit, quod fiant firmo animo, id eſt ex habitu, non vt ſimpliciter actus ipſi ſint boni, ſed vt perfectè ſint virtuoſi, ſic non requirit alias duas conditiones vt abſolutè ſint boni, ſed vt perfecti, & virtuoſi.

Contra *hoc eſt*: Quia *Ariſtoteles* in illo loco 70
ponit differentiam inter artem, & virtutem in hoc quod ad artem ſufficit, quod opera ipſa quæ artificiosè fiunt, in ſe bona ſint in facto eſſe, non autem requiritur quod benè fiant ab operante. Actus autem virtutis non ſolùm requirunt quod opus factum ſit bonum in ſe, ſed etiam quod debito modo fiat; qui modus debitus requirit illa tria, ſcilicet quod ſciens, quod eligens propter ipſa, quod firmiter, ſeu ex habitu faciat. Vbi condiſtinguit facere ex habitu ab eo quod eſt facere propter ipſam bonitatem; ergo hoc quod eſt facere bonitatem non ſolùm in actibus perfectis, qui fiunt ab habitu requiritur; ſed etiam in actibus minus perfectis, qui ex habitu non fiunt, ſed ante habitum, aliàs fruſtra iſte modus diſtingueretur ab eo quod eſt facere ex habitu; ergo ante virtutem generatam requiritur, iſte modus, & condiſtinctè ab illa, quia virtus habitus eſt. Conſtat autem ante habitum virtutis acquiſitum, & generatum fieri actus bonos, & ſimiles illis, qui fiunt ab ipſo habitu, & ſi non ita perfectos, & firmos: quia ex ſimilibus actibus generatur; ergo ſi ſunt ſimiles, ſunt virtuoſi; ergo debebunt eſſe propter honeſtatem virtutis, aliàs ſi propter honeſtatem non eſſent, non producerent habitum inclinantem ad operandum propter honeſtatem, cum tamen habitus ad id inclinet.

Obiicies *primò*: Nam ad hoc vt obiectum 71
prauum ſpecificet non requiritur, quod directè ſit volitum (vt ſupra diximus) ergo nec vt obiectum bonum ſpecificet requiritur, quod directè ſit volita honeſtas eius. *Conſeq. probatur*:

Quia non minos eſt de ratione obiecti praui quod ſpecificet, quam de ratione obiecti boni, de ratione autem principij, ſeu cauſæ ſpecificantis cantis eſt quod non in alio attingatur, ſed in ſe directè, & pimo; ergo ſi obiectum prauum eſt ſpecificans, non minus requiritur, quod ſit directè volitum, quam obiectum honeſtum, aut ſi ſufficit proſpecificatione in obiecto prauo, quod ſit indirectè, & virtualiter volitum, cur non ſufficiet in obiecto honeſto?

72 Confirmatur: ex regula ſupra poſita à *D. Tho. Quæſt.* 18. *art.* 11. Quod quando circumſtantia non reſpicit ordinem rationis in bono; vel malo, niſi ſuppoſita alia ratione, à qua habeat actus ſpeciem boni, vel mali, tunc non dat ſpeciem actui. Ergo vt det ſpeciem tàm ipſa circunſtantia, quàm obiectum, opportet quod non præſupponat aliquid prius, in cuius virtute detur ſpecies; ergo opportet, quod ipſum directè attingatur vt ſpecificare poſſit. Et hoc dicit tàm de bono, quàm de malo; ergo æqualiter in vtroque requiritur, quod directè ſit volitum id quod dat ſpeciem.

73 Reſp. *negando conſeq.*. Et ad probationem *Reſp.* Quod ratione obiecti praui eſt quod ſpecificet non ratione malitiæ formaliter conſideratæ, ſed ratione bonitatis adiunctæ, quæ allicit, & attrahit voluntatem, ſed quia contra legem attrahit, dicitur ex ſpecie ſua conſtituere actum prauum, eo quod ipſa obiectiua ratio attrahens, & mouens habet deformitatem illam adiunctam. At verò obiectum bonum etiam ratione honeſtatis debet attrahere, & mouere, eo quod mouet, & ſpecificat in quantum bonum honeſtum, non vt delectabile præciſè, aut vtile, & ſic ipſa honeſtas mouere debet. Itaque verum eſt, quod omne ſpecificatiuum vt tale debet eſſe volitum directè, id eſt, in ſe immediatè, & non ratione alterius prius voliti, in quo contineatur; ſed tamen obiectum, vel circunſtantia mala eſt directè volita vt delectabilis, vel vtilis, & quia ſub hac ratione directè eſt volita, quamvis ſub ratione malitiæ ſit indirectè atracta, vel non recuſata adhuc ſpecificat actum malum, quia malitia nunquam allicit, nec cauſat, aut ſpecificat ratione ſui, ſed ratione ſui adiuncti, ſcilicet delectabilis, vel vtilis, quod voluntatem attrahit, aut mouet. At verò bonum honeſtum mouet ratiooe ſui, ideſt, ratione honeſtatis, non ratione alicuius adiuncti, puta ratione delectabilis, vel vtilis, hoc enim proprium eſt obiecti mali, qnod non niſi inuolutum altera ratione apparentis boni, & non ratione ſui poſſit mouere, aut obiici voluntati. Et ideò ſi obiectum quod ſpecificat, vel circunſtantia, quæ tranſit in conditionem obiecti bonum honeſtum eſt, opportet quod ratione honeſtatis moueat, & terminet voluntatem non ratione alicuius boni adiuncti, ſcilicet vtilis, vel delectabilis ſicut malum. Et ideò ſufficit ad actum prauum, quod malitia ſit non recuſata, vel circumſtantia praua virtualiter, & indirectè admiſſa dommodo vtilitas, vel delectabilitas qua tingitur directè ſit attacta. Per hanc enim mouet. & ſpecificat voluntatem obiectum prauum, bonum autem honeſtum per ſe ipſum, quia honeſtum eſt.

74 Inſtabis: Obiectum prauum, vel circumſtantia praua ſpecificans debet ſpecificare, & mouere quatenus moralis eſt, & in linea morali poſita, ſiquidem actus ſpecificatur vt moralis, & in genere morali: ſed bonitas illa vtilis, vel delectabilis, qua afficitur non eſt bonitas moralis, ſed naturalis, ſiquidem actus ille non ſpecificatur à bonitate morali, quia illam non habet, ſed à malitia, quia in ſua ſpecificatione malus actus eſt; ergo non reſpicit directè bonitatem illam vtilem, vel delectabilem vt ſpecificetur ab illa, ſed malitiam à qua ſpecificatur in genere morali, vel poteſt ſpecificari ab eo quod eſt indirectè volitum, & in alio.

75 *Reſp.* Concedendo ſpecificationẽ iſtam prauam eſſe in genere, & linea morali. Bonitas autem illa delectabilis, vel vtilis, qua afficitur malum licet entitatiuè ſit aliquid naturale, fundamentaliter tamen, & reductiuè eſt aliquid morale, quatenus coniungitur deformitati ad regulam rationis, & malitiam moralem fundat, & hoc ſufficit vt poſſit in linea morali ſpecificare, & directè attingi à voluntate, quia mouet, & attingitur vt bonum quoddam habens moralitatem prauam adiunctam, & afficiens ipſam malitiam eadem bonitate apparenti, vt poſſit ſub illa appeti non ſolùm vt naturalis bonitas eſt, ſed etiam vt coniuncta deformitati à regulis rationis. Vnde non ſequitur, quod ſpecificet in ratione morali id quod eſt indirectè volitum, ſcilicet, malitia ſecundum ſe, ſed vt affecta bono vtili, vel delectabili, quod fundamentaliter, & reductiuè morale eſt ex coniunctione ad malitiam moralem, & fundatione illius, & quia hoc bonum habens adiunctam illam auerſionem, & malitiam directè mouet, & ſpecificat, dicitur aliquid morale ſpecificare, & mouere, quia id quod directè mouet fundamentaliter, & reductiuè malum morale eſt, licet malitia ſecundùm ſe non moueat, & bonitas ipſa qua afficitur, & quæ ei coniungitur entitatiuè naturalis ſit, fundamentaliter autem moralis, & qui attingit directè fundamentum moralitatis, vt delectabile, & ipſam moralitatem fundatã non recuſat, nec auerſionem ei adiunctam, ſufficienter ſpecificatur ab illo obiecto etiam in genere morali malo. Nec enim alio modo malum capax eſt ſpecificare, mouere, vel cauſare, niſi ratione boni adiuncti, quia malum vt malum impotens, & infirmum eſt de ſe.

76 Ad *Confirm. Reſp.* Regulam *Diu. Thom.* veriſſimam eſſe, & verificari tàm in circumſtantia bona, quàm in mala, tàm in obiecto prauo, quàm honeſto. Et ita malum obiectum quando ſpecificat, vel circumſtantia mala quando tranſit in conditionem obiecti, non ſupponit aliam rationem priorem ſpecificantem, *diſtinguo*: aliam rationem priorem tanquam fundamentum ſuæ malitiæ, & ſibi adiunctam, *nego*; aliam rationem priorem à ſe omninò diſtinctam, & aliud fundamentum habentem, *concedo*. In omni enim malo morali, ſiue ſit obiectum, ſiue circumſtantia dator & fundamentum malitiæ, & malitia ipſa fundata, & ex vtroque fit vnum, nec ſeparari debet in ſpecificando fundamentum à malitia, nec cenſetur eſſe aliquid prius in ſpecificando fundamentum circumſtantiæ prauæ, aut obiecti mali ab ipſo malo obiecto, & circumſtantia, quia nõ eſt mala circũſtantia niſi in aliquo fundamẽto fundata. Cum ergo dicitur malam circumſtantiã, ſi ſupponit aliam priorem rationẽ non ſpecificare, nec tranſire in conditionem obiecti, non intelligitur per ly *aliquam priorem rationem*, illa ratio, quæ eſt fundamentum malitiæ in ipſa circumſtantia, hoc enim fundamentum ab ipſa circumſtantia non ſecernitur, ſed in ea includitur,

cum

cum eius fundet malitiam, ſed intelligitur aliquid à circumſtantia diſtinctum, tàm quoad malitiam quàm quoad fundamentum eius.

76 Secundo *obiicies*. Nam bonitas medij eſt bonitas vtilis in quantum bonitas medij eſt, ſed vtile non amatur propter ſe, nec mouet ratione ſui, ſed ratione finis operantis, ſeu cuius gratia. Ergo ad mouendum, & ſpecificandum actum non ſufficit finis operis, & motiuum obiecti, ſeu eſſe volitum vt obiectum, ſed finis & motiuum operantis, ſeu eſſe volitum vt finis. *Conf. ex D. Thom.* Qui ſuprà *Quæſt.* 23. *art.* 1. dicit, Quòd qui vult pati martyrium propter charitatem, materialiter eſſe actum fortitudinis, & formaliter charitatis; ergo ſpecificatio actus boni ſumitur à fine operantis, non à fine operis immediato, ſiquidem quod materialiter ſe habet in actu non dat ſpeciem, ſed quod formaliter.

77 *Reſp.* Ex his quæ ſupra diximus *Diſp. præcedenti* (oſtendendo finem operantis non dare ſpeciem actui, ſed eſſe circumſtantiam) quod vtile non amatur propter ſe tanquam propter motiuum finale, & primarium, ſeu primo mouens; *concedo*: tanquam propter motiuum proximum, & immediatum, ac participatum à fine, *nego*. Bonitas enim medij, licèt non ſit bonitas principalis, & primaria, & cuius gratia, eſt tamē bonitas participata, & deriuata à fine, & poteſt eſſe bonitas honeſta, non per ſe primò, ſed participatiuè quatenùs ſubeſt fini honeſto, & per ſe ordinatur ad illū, eique deſeruit; hoc enim quod eſt deſeruire fini honeſto etiam honeſtum eſt, ſaltem reſpectiuè, & participatiuè. Et ita licet bonum diuidatur in vtile, honeſtum, & delectabile, tamen non repugnat quod honeſtum etiam participatiuè inueniatur in ipſo vtili, licet ſecundùm ſe ſint diſtincta bona, & ita ipſum vtile bonitatem habet etiam per ſe appetibilem, licet non per ſe primò, ſed per ſe deriuatiuè, & participatiuè à fine.

78 Ad *Confirm. Reſp. S. Thom.* dicere quod ille actus martyrij *eſt materialiter fortitudinis, & formaliter charitatis*, non formaliter ſpecificatiuè, ſed formaliter motiuè, ſeu imperatiuè; quia enim mouens formaliter ſe habet, ſeu actiuè, mobile autem materialiter, & paſſiuè, ideò vbi vnus actus dependet ex motione alterius dicitur materialiter, ſeu paſſiuè ſe habere ad mouentem, formaliter autem, & actiuè ſe habere ipſum mouentem. Et hoc patet ex ipſo textu: nam id quod materialiter dicitur à *Diu. Thom.* ſe habere, dicit ſubſtantialiter pertinere ad actum, perfici autem per id quod eſt ab imperante, ſeu mouente, & inde colligit actum electionis pertinere quoad ſubſtantiam ad voluntatem, præſuppoſitiuè autem ad rationem à qua mouetur. Quod autem ad ſubſtantiam pertinet, ad ſpeciem, ſeu quidditatem ſpectat.

79 Tertio *Obijces*: Ariſt. 7. *Ethic. cap.* 7. & 8. ponit diſcrimen inter temperatum, & continentem, quia continens poteſt eſſe abſque eo quod operetur propter honeſtatem, temperatus autem non, quia operatur ex habitu, non verò continens, ſicut etiam intemperatus dicitur qui operatur propter exuberantes voluptates, non verò incontinens. Ergo ſecundum *Philoſ.* bene poteſt dari actus bonus, qualis eſt continentiæ, etiam ſi non fiat propter honeſtatem. Et rurſus eodem modo loquitur *Ariſt.* de hac conditione operandi propter finem in malitia, & in bonitate, in incontinente, & continente; ſed in malitia non requiritur, quod actus vt ſit malus fiat propter malitiam; ergo neque in bono id requiretur, & ſic *Philoſ.* non poſuit iſtam conditionem faciendi propter honeſtatem, vt requiſitam ad hoc vt actus ſit bonus moraliter. *Confirmatur.* Quia *Ariſto.* 2. *Ethic. cap.* 4. agnoſcit aliquando *fieri iuſta non iuſte*; ergo concedit actum bonum moralem ſine hoc quod fiat ex honeſtate iuſtitiæ, qui enim iuſta facit, bonum actum facit, quem tamen fatetur *Ariſt.* poſſe fieri non iuſtè, id eſt, non propter ipſam honeſtatem virtutis.

80 *Reſp. Ariſtotelem* non dicere quod continens non operatur propter honeſtatem, quin potiùs comparat, & aſſimilat continentem temperato in hoc, quod neuter operatur præter rationem ob delectationes corporales, ſed differunt, quia continens adhuc habet prauas paſſiones inſurgentes, temperatus autem non, & ſecundo quia continens delectatur in paſſionibus illis ſed non ducitur, temperatus autem non delectatur paſſionibus, quia non inſurgunt in eo, ſed operatur ex habitu. Ita videri poteſt apud *Ariſtot. cit. loco, & Diu. Thom. ibi lect. 9. circa finem.* Si ergo iuxta *Philoſophum*, continens non operatur præter rationem, ſed reſiſtit paſſionibus prauis, ita vt non ducatur ab illis, manifeſtum eſt quod operatur ſecundum rationem; ergo & ſecundum honeſtatem, ſolùm verò affirmat *Philoſ.* quod continens oblectatur quidem quia paſſiones illas habet, hoc eſt ſentit, ſed non conſentit delectationi, quia non ducitur ab illa, nuſquam verò dicit, quod non operatur propter honeſtatem.

81 Ad *id verò*, quod dicitur de intemperato, & incontinente. *Reſpondemus Ariſtotelem* docere, quod intemperans eſt, qui exuperantes voluptates ob electionem, atque ob ipſas, & ob nullam rem aliam inde prouenientem perſequitur. Incontinens autem non ex electione, & propter ipſas, ſed propter vehementiam paſſionis, delectationes perſequitur. Vbi non eſt ſenſus *Philoſ.* quod intemperatus perſequatur delectationes propter malitiam ipſam, ſed propter affectum nimium ad ipſas delectationes, incontinens verò propter paſſionis vehementiam, & non tàm ex ipſa delectatione operis, quàm ne affligatur à ſpinis, & aculeis paſſionum, ideoque ex infirmitate peccat, hoc eſt quia non valet ſuſtinere. Vnde incontinens quia retinet affectum ad bonum finem, quantum eſt de ſe eſt pœnitiuus, & reducibilis tranſeunte paſſione, intemperans vero non, quia corruptum affectum habet circa ipſas delectationes, nec ſolùm ſibi placens ex paſſionis vehementia, ſed ex habitu, quo illis affectus eſt. Nec ſequitur ex hoc, quod ſi ſufficit malitia non recuſata, aut indirectè volita ad hoc vt actus ſit prauus, etiam ſufficiet honeſtas indirectè volita vt ſit bonus, quia malitia non poteſt ratione ſui eſſe volita, ſed ratione delectabilis; vel vtilis adiuncti, honeſtas verò per ſe ipſam amari poteſt, & debet, quia hoc rationis eſt. *Ariſt.* autem non loquitur æqualiter de actu malo, & de bono quoad hanc conditionem volendi propter ipſum, nec in eo æquiparat continentem, & incontinentem (vt diximus) ſed in aliis conditionibus relatis, quibus diſtinguit continentem à temperato, & incontinentem ab intemperato.

82 Ad *Confirm. Reſp.* Quod *Ariſtoteles* fatetur poſſe nos *facere iuſta non iuſtè*, loquendo de re iuſta materialiter, non formaliter; vt cum quis rem aliàs bonam facit ex prauo fine, vt eleemoſynam ob vanam gloriam. Poteſt etiam *facere iuſta non iuſtè*, quantum ad modum ex parte operantis, quia non ex habitu operatur, nec ex firmo animo. Et tunc facit actum bonum moraliter, & poteſt per repetitionem illius acquirere habitum bonum, ſed ille actus etiam ex parte finis bonus eſt, & ob honeſtatem factus, & quantum ad hoc habet bonum modum, & fit iuſtè, ſed ex parte operantis non fit ex habitu, & ſic dicitur non fieri iuſtè, id eſt, non ex animo firmato ad iuſtitiam.

ARTICVLVS II.

Qui de circunſtantiis aggrauantibus, vel minuentibus, & non dantibus ſpeciem.

1 Circa *iſtas* Circunſtantias tantum aggrauātes, & non dantes ſpeciem, de quibus agit *D. Thom.* in altera regula à nobis ſupra poſita, difficultates aliquæ ſe offerunt, quas ſigillatim oportet explicare.

Quomodo diſcernatur Circumſtantia purè Aggrauatiua à Specificatiua?

2 PRimo *ergo Inquires*: Quomodo poſſit dignoſci quando circumſtantia eſt tantum aggrauās, & non dans aliquam ſpeciem etiam accidentalem, quando vero dat diſtinctam ſpeciem malitiæ, ſiue eſſentialem, ſiue accidentalem?

3 *Reſp.* Hoc debere colligi ex regulis *D. Thom.* ſupra poſitis. Nam quoties aliqua circumſtantia ratione ſui, & non ratione ſolùm alicuius præſuppoſiti dicit ſpecialem ordinem ad rationem, ſiue in pro, ſiue in contra, talis circumſtantia conſtituit, ſeu de ſe conſtituere poteſt ſpeciem moralem. Vt ſi ex ſe, & ex propria ratione opponitur alicui ſpeciali virtuti, & ſic dicit ſpecialem ordinem, & reſpectum oppoſitionis ad rationem, talis circumſtantia conſtituit ſpecialem malitiam, ſeu ſpeciem aliquam mali. *Et hoc à poſteriori colligitur*, Quia ſi illa circumſtantia inueniretur in actu ſine illa priori ratione, vel malitia, daret primam, & eſſentialem ſpeciem, quia tolleret ſpecialem ordinem, ſeu regulationem rationis, quæ eſt ſpecialis virtus, & illa ſublata conſtitueret malitiam tanquam primam ſpeciem illius actus in genere mali; ergo de ſe illa circumſtantia habet ſufficientem rationem ad conſtituendam ſpeciem. Quod vero de facto aliquando non conſtituat ſpeciem eſſentialem actus, erit ex eo quod aduenit actui ſupponendo aliquam priorem ſpeciem malitiæ, per quam eſt conſtitutus, ſicut ſi furto aduenit ratio ſacrilegij, quia fit in loco ſacro, aut mœchiæ adueniat ratio noua iniuſtitiæ, quia fit ex intentione furti, aut homicidij. Et in tali caſu iſta ſecunda circumſtantia adueniens conſtituet ſpeciem accidentalem, quia malitia quam præbet non eſt intra ſphæram, & ordinem malitiæ prioris ſpecificantis actum, ſed omnino diſtincta, & alterius ſpeciei; ſed quia iſta diſtincta ſpecies malitiæ eſt ſuperueniens primæ, & eam præſupponens, dicitur accidentalis reſpectu illius, de ſe tamen ſufficiens malitia eſt ad dandam, & conſtituendam ſpeciem moralem. Nec enim iſtæ ſpecies ita ſe habent, quod vna ſit ſubſtantia, & aliæ accidentia, ſed omnes accidentia ſunt reſpectu entitatis actus. Vnde non repugnat, quod illa quæ de ſe eſt ſufficiens dare primam moralem ſpeciem actui, det accidentalem ſpeciem, ſi ſuperueniat illi, vel è conuerſo, prout in ipſo actu habuerit rationem obiecti, vel non habuerit.

4 Quando autem circunſtantia ex ſe, & ex propria ratione non reſpicit ſpecialem ordinem rationis in pro, vel in contra, quia non reſpicit ordinem rationis ex ſe, niſi aliqua alia circunſtantia, vel ratione priori præſuppoſita, talis circunſtantia non eſt conſtitutiua ſpeciei diſtinctæ à priori, ſed tantum aggrauatiua, vel minoratiua illius intra eandem ſpeciem, ſicut quantitas furti, non addit diſtinctam ſpeciem à furto, ſed aggrauat, vel minorat furti malitiam, eo quod quantitas rei non opponitur ordinationi, & regulationi rationis, niſi ſupponendo rem eſſe alienam, & hac ratione præſuppoſita, & non ratione ſui precisè, induit reſpectum, & ordinem ad rationem. Vnde intra illam ſpeciem opponitur rationi, non extra illam. *Et ratio huius eſt*: Quia remota illa priori ratione, v. g. ratione alieni, quantitas illa maior, vel minor non manet ſpecialiter prohibita, nec oppoſita ſpecialiter ordini rationis, ſed manet indifferens: ergo ſignum eſt, non habere ſpecialem malitiam, ſed ſi quam habet, vel addit, eſt intra ſpeciem illam, quam præſupponit, & ratione cuius dicit ordinem ad rationem. Et iſtæ dicuntur circunſtantiæ aggrauantes, vel diminuentes, non conſtituentes ſpeciem, quia ratione ſui non dicunt ſpecialem ordinem ad rationem in pro, vel contra, ſed ſolum intra aliam priorem rationem ſpecificatiuam, quam extendunt vel minuunt.

Sed contra iſtam regulam dignoſcendi, & diſcernendi circunſtantiam aggrauatiuam à ſpecificatiua, occurrunt plures Difficultates, & Inſtantiæ, quæ poſſunt fieri in contrarium. Nam verbi gratia in furto ſacrilego, etiam locus ſacer remoto furto non eſt ſpecialiter prohibitus, ſed indifferens manet ad bonum, & ad malum; & tamen poſito furto non eſt ſolùm aggrauatiua circunſtantia, ſed etiam ſpecificatiua, quia dat diſtinctam ſpeciem à furto, vtpotè ſacrilegium, quod opponitur diſtinctæ virtuti, ſcil. religioni; ergo regula tradita deficit. Idem apparet in materia luxuriæ: Nam circunſtantia perſonæ, verbi gratia, quod ſit vxorata, vel conſanguinea, remota priori malitia mulieris alienæ non habet ſpecialem oppoſitionem ad rationem, neque malitiam aliquam ſpecialem, aut prohibitionem, & tamen conſtituunt diſtinctam ſpeciem, & malitiam ſpecialem per ſe in ipſo actu; ergo etiam ſi aliqua ratio non dicat ſpecialem ordinem ad rationem niſi ſuppoſita aliqua priori ratione, & non aliàs, non pro-
pter hoc erit circumſtantia aggrauatiua tantùm, 6
ſed etiam poteſt eſſe ſpecificatiua. 5

Secundo *urges è contrario*. Quia poteſt aliqua circunſtantia per ſe dare ſpeciem, ſeu malitiam ſpecialē etiamſi ad ſui malitiam neceſſariò ſupponat aliquam priorē rationē mali, ſicut patet quod quantitas in furto non dicit ordinē contra rationem, niſi ſupponendo rationem alieni in ablatione,

ablatione, & tamen ſola quantitas ſufficit conſtituere malitiam mortalem, vt ſi quis furetur centum aureos, quam non ſufficit conſtituere ſola ablatio rei alienæ præcisè ſumpta prout abſtrahit à quantitate magna, vel parua, vt patet in furto vnius oeij, quod eſt peccatum veniale. Malitia autem mortalis eſt per ſe, & eſſentialiter malitia, imò malitia venialis eſt analogicè ſolum peccatum cum peccato mortali. Ergo falſum eſt, quod ſpecialis malitia, ſeu ſpecies malitiæ non poſſit dari à circunſtantia, niſi quando de ſe dicit aliquem ordinem ad rationem non ſupponendo aliam rationem priorem, cum quantitas magna, quæ eſt circunſtantia in furto conſtituat malitiam mortalem.

7 Confirmatur: Quia in prodigalitate, exceſſus ex parte dantis, & ex parte recipientis non eſt duplex malitia, ſed vnicum peccatum prodigalitatis quod ſuperfluè expendit id quod ſuperfluè recipitur, & tamen quælibet ex his circunſtantiis de ſe excluſa alia ſufficit conſtituere malum, & repugnat rationi; ergo benè ſtat quod aliquid de ſe repugnet rationi, & tamen non multiplicet, neque addat nouam malitiam, & ſic regula illa deficit.

8 Tertio *eſt Difficultas*: Quia aliàs ſequeretur iuxta iſtas regulas, quod quando plures circunſtantiæ intra eandem ſpeciem concurrunt, dabunt diſtinctas malitias, vel bonitates numero, quia quælibet earum dicit diſtinctum ordinem numero ad intellectum; ergo multiplicabuntur numericè bonitates, vel malitiæ in eodem actu, cum tamen in ſententia *Diu. Thom.* non admittantur plura accidentia numericè diſtincta in eodem ſubiecto, atque adeo neque in eodem actu, qui eſt immediatum ſubiectum bonitatis, vel malitiæ.

9 Ad *primum*: Quod ad Inſtantiam de ſacrilegio quando accumulatur furto, *Dicimus*, quod remoto furto adhuc inuenitur malitia ſacrilegij in illa circunſtantia, ſiquidem circunſtantia illius actus non eſt locus materialiter, & phyſicè ſumptus, ſed locus quatenus ſubeſt actioni noſtræ, id eſt, tractatio illa loci ſacri iniurioſa, & hæc etiam independenter à furto ſemper in ſe eſt mala, ex & ſe malitiam habet ſpecialem, & diſtinctam à furto, ſicut prophanatio Templi ſine furto, & ſine alia malitia adiuncta, in ſe mala, & peccaminoſa eſt. Quare cum inueniamus in tractatione irreuerenti loci ſacri verum, & proprium ſacrilegium, ſeu malitiam etiam ſine furto, conſequenter dicimus, quòd quandò accumulatur furto, non intra eandem ſpeciem furti malitiam auget, ſed diſtinctam præbet.

10 Ad *Inſtantiam* verò alteram de circumſtantia perſonæ in materia luxuriæ. *Dicimus* Eodem modo, quòd perſona vxorata, vel conſanguinea non ſumitur pro circumſtantia luxuriæ phyſicè, & entitatiuè tantum conſiderata, ſed vt ſubeſt actioni iniurioſæ, ſeu læſiuæ, ſiue ſit in materia luxuriæ, ſiue non, ſic enim inuenimus, quod circa conſanguineam poteſt quis irreuerenter ſe habere non obſeruando virtutem pietatis, quæ eſt circa honorationem parentum, & conſanguineorum, vt verberando, moleſtando, bona illis inferendo, &c. Vnde quando accumulatur læſio conſanguineorum in materia luxuriæ diſtinctam malitiam ſuperaddit, non intra eandem auget. Et idem inuenitur circa alienam vxorem, cui etiam extra materiam luxuriæ poteſt fieri iniurioſa tractatio in coniugis iniuriam. Et ſic accumulata illa iniuſtitia materiæ luxuriæ erit noua, & diſtincta malitia.

Quod *ſi dicas*: Nam hoc modo etiam circumſtantia *Quantitatis*, vt ſubeſt actioni noſtræ læſiuæ, aliam ſpeciem conſtituet, & ſic accommodata furto non aggrauabit intra eandem ſpeciem, ſed diſtinctam conſtituet. *Reſp.* Non poſſe actionem reſpicientem quantitatem eſſe læſiuam, niſi ſupponendo eſſe alienam, circa propriam enim quantitatem non datur læſio contra iuſtitiam, licet poſſit dari prodigalis diſtributio, quoad hoc enim eſt ſicut aliena, quatenus alienis regulis ſubiecta: & ſic quantitas rei prodigè expenſa, ſupponit indebitam diſtributionem in ly *prodigè*. Semper ergo ſupponit priorem aliquam rationem, quam niſi ſupponat, malitiam non importat. 11

Ad *ſecundum Reſp.* Quod circumſtantia quantitatis, nec venialem, nec mortalem culpam, ſeu malitiam conſtituit ratione ſui præcisè & immediatè, ſed ſupponendo ſemper ablationem rei alienæ, ſeu illam circumſtantiam alieni. Vnde quando ſuper hanc rationem alieni creſcit quantitas perueniens ad mortalem malitiam, non quia illam ratione ſui det quantitas, ſed ratione alieni, quam præſupponit, & niſi ſupponeret non daret, atque ita culpa mortalis reſultat ex aliena quantitate notabili, ita tamen, quod illa ratio *alieni* ſit per ſe formalis ratio conſtitutiua peccati quantum ad ſpeciem eius, quantitas autem notabilis dat conditionem requiſitam ex parte materiæ vt illa ablatio alieni ſit peccatum mortale; & ſic cum quantitas ſit conditio, ſeu proprietas conſecuta ex parte materiæ, quando talis quantitas ſit notabilis, non eſt ipſa id, quod formaliter conſtituit peccatum furti in ratione peccati mortalis, ſed eſt conditio ex parte materiæ, vt ablatio alieni, quæ eſt formale in peccato furti conſtituat ſpeciem peccati mortalis. Conſtituta autem ſpecie, ſeu ratione peccati mortalis, quantitas ſuperaddita, non conſtituit ſpeciem aliquam diſtinctam, ſed aggrauat intra eandem ſpeciem, quia ex parte materiæ illius peccati ſe tenet. Quare non eſt neceſſe, quod ſpeciem formalem malitiæ conſtituat formaliter id quod ad rationem peccati mortalis requiritur, puta vel maior aduertentia, vel notabilis quantitas, ſed ſpecies formalis in peccato ſemper eſt attendenda ex parte obiecti, ratio vero mortalis, vel venialis non ſunt per ſe differentiæ conſtitutiuæ peccatorum in ſpecie, licet poſſint conſequi differentias per ſe conſtitutiuas eorum, quando ex ipſa ſpecificatione obiecti conſequuntur, vt docet *Sanct. Thom. inf. Quæſt.* 72. *artic.* 5. Et ſic nihil prohibet in eadem ſpecie inueniri peccatum mortale, & veniale, vt dicit ibidem *ſolut. ad* 1. Quare licet quãtitas notabilis requiratur, vt conditio materiæ ad conſtituendum peccatum mortale furti, tamen ſpecies peccati in furto, etiam quando mortale eſt, non ſumitur ex quantitate rei ablatæ, ſed ex ipſa formali ratione alieni, quæ ſecundùm ſe diſſonat rationi, & quando habet adiunctam illam conditionem quantitatis notabilis ex parte materiæ diſſonat mortaliter. 12

Ad *Confirmat. Reſpond.* Quod in prodigalitate illi 13

illi duo exceſſus in dando, vel recipiendo non ſunt circumſtantiæ, ſed conditiones obiecti, eo quod obiectum prodigalitatis antecedenter ad omnes circumſtantias eſt dare pluſquam oportet. Et iſta ſuperfluitas componitur ex vtroque exceſſu tàm dantis, quam recipientis, nec enim nimium daretur ex parte dantis ſi eſſet iuſta neceſſitas, & nulla ſuperfluitas ex parte recipientis. Quare negamus vnam iſtarum conditionum ſufficere ſine alia ad malitiam prodigalitatis, quia vna nullo modo poteſt ab alia ſeparari, ſed neceſſariò vna conſequitur ad aliam, & adinoicem ſe ſupponunt. Nec iſtæ conditiones ſe habent vt circumſtantiæ adiunctæ, & ſuperadditæ ſpeciei actus conſtitutæ, ſed in ipſo obiecto prodigalitatis includuntur, vt conſtitui poſſit tale obiectum in ratione obiecti prodigalitatis, & ſic non currit de illis regula, quam ſupra poſuimus de circumſtantiis aggrauantibus; ſicut etiam contemptus legis, aut inobedientia præcepti, prout eſt generalis conditio cuiuſcumque peccati non eſt circumſtantia ſpecialis.

14 Ad *tertium Reſpond.* Quod quando circumſtantiæ addunt diſtinctam ſpeciem malitiæ accidentalem, tunc diuerſæ circumſtantiæ huius generis dant diſtinctas malitias, non ſolo numero, ſed ſpecie diuerſas, ſcilicet, diuerſas ſpecie accidentali, ſicut in eodem ſubiecto poſſunt eſſe diuerſa accidentia ſpecie accidentali diuerſa; quæ etiam indiuidua quædam accidentalia ſunt, ſed non ſolo numero intra eandem ſpeciem differentia, ſed diuerſæ ſpeciei accidentalis exiſtentia. Quando autem circumſtantiæ non dant diuerſam ſpeciem accidentalem, ſed aggrauant intra eandem ſpeciem, tunc non reſultant diuerſæ malitiæ, vel bonitates numero intra eandem ſpeciem, ſed vna & eadem grauior, ſeu maior extenſiuè, vel intenſiuè, ſicut furtum magnæ quantitatis non habet plures malitias numero diuerſas, vnam vnius quantitatis, & aliam alterius, ſed vnicam malitiam furti aggrauatam, & extenſam tota illa quantitate. Et qui multo tempore perſeuerat in vno actu peccati, illa maior duratio non conſtituit plures malitias numero diuerſas penès diuerſas partes durationis, ſed vnam toto illo tempore extenſam. Et idem eſt de intenſione actus peccandi, quæ vnicam numero malitiam illius circumſtantiæ tribuit, non plures, ſicut qualitas intenſa non plures qualitates dicit, ſed vnam perfectiorem; ſic circumſtantia illa magis extenſa, vel intenſa vnam malitiam grauiorem conſtituit, non plures. Si verò alia diſtincta circumſtantia addatur, quæ etiam aggrauet, illa diſtinctam malitiam, vel bonitatem tribuet, ſed diuerſæ ſpeciei accidentalis, ſi illa ſit noua circumſtantia ſpecie diuerſa.

Quomodo Circumſtantia addens diſtinctam malitiam augeat propriam, quæ ſumitur ex obiecto?

15 SEcundo *Inquires:* An quando malitia actus augetur ea circumſtantia adiuncta, creſcat etiam malitia actus intra latitudinem ſuæ propriæ ſpeciei, & malitiæ? An ſolùm extrinſecè augeatur ea malitia adueniente, verbi gratia, quando quis occidit vt furetur, *Difficultas eſt*, An præter malitiam diſtinctam furti, quam addit illa circumſtantia finis ſupra malitiam homicidij, etiam ipſum homicidium intra ſuam ſpeciem creſcat in malitia propria homicidij, ita quod non ſolùm ſuperaddatur diſtincta furti malitia, ſed etiam aggrauetur malitia homicidij?

16 Et *videtur*, quod ſemper ita fiat; Quia peioris voluntatis eſt homicidium, quod non renuit ſibi aggregare malitiam diſtinctam furti, quam illud quod ſola ſimplici voluntate occidendi fit, illud enim fit ex voluntate magis inclinata in malum, magiſque corrupta; ergo non ſolùm accumulatione furti, ſed etiam aggrauatione homicidij voluntas illa redditur corruptior, atque adeò grauius homicidium ſit. *Et Confirm.* exemplo adulterij, vel ſacrilegij, quod intra ſpeciem, & materiam luxuriæ aggrauant malitiam luxuriæ præter ſpeciem malitiæ, quam addunt contra iuſtitiam, vel contra Religionem. Ergo actus qui augetur in malitia ea circumſtantia adiuncta recipiendo ab illa malitiam nouam, & diſtinctæ ſpeciei accidentalis, etiam intra ſuam propriam ſpeciem augetur, & aggrauatur in propria malitia.

17 E *contra* vero videmus, Quod aliquando non creſcit, neque augetur malitia propria alicuius actus ex maiori circumſtantia adiuncta, ſed ex minori, vt verbi gratia, qui occidit ad furandum mille aureos, & qui occidit ad furandum decem, nam iſte ſecundus grauius homicidium facit, quam primus, vtpotè cum minori motiuo impellente peccauerit, atque adeò ex maiori voluntate. Et in vniuerſum, qui ex maiori tentatione impulſus peccat, leuiùs peccat, quia maiori cótrario ſuccumbit, & tamen aliquando in maiori tantique grauius peccarom occurrit, vt ſi quis vehementius tentetur ex viſu mulieris coniugatæ, vel monialis, quam ex viſu mulieris ſolutæ.

18 *Reſp.* in hoc attendedum eſſe ad id quod habet rationem maioris motiui ad conſtituendum actũ magis voluntarium, vel magis contemptiuum legis. Exinde enim creſcet maior malitia ſaltem in indiuiduo, & in exercitio. Si enim ex circumſtantia adiuncta creſcat in ipſo actu etiam ergo obiectum proprium maior ratio voluntarij, vel maior contemptus legis, ſine dubio aggrauabitur peccatum, etiam intra latitudinem propriæ ſpeciei; ſicut etiam è contra ſi ergo finem intentum creſcat maior ratio voluntarij, vel maior Dei contemptus ex mediis adhibitis, & ex obiecto actus, etiam illa circumſtantia finis intra ſuam propriam ſpeciem, & rationem circumſtantiæ talis aggrauabitur. Et elicitur hoc ex doctrina *Sanct. Thom. 2. 2. quæſt. 154. artic. 1. ad 2.* vbi dicit, *Quòd augetur in adulterio ex circumſtantia iniuſtitia malitia luxuriæ, quia ex hoc oſtenditur grauior malitia luxuriæ, quod ita ſequitur concupiſcentiam, quod pro illa contemnat iuſtitiam.* Sentit ergo *Diu. Thom.* non ſolùm extrinſeca adiunctione iniuſtitiæ luxuriam inſici, ſed etiam intra ipſam ſpeciem malitiæ luxuriæ aggrauari. Nam voluntas tanto eſt peior circa aliquod obiectum, & intra ſpeciem illius, quanto præ illius amore non recuſat aliquid prioris circumſtantiæ, aut maiorem contemptum legis, quando autem actus procedit à peiori voluntate, vel actus ſit magis voluntarius, tanto magis creſcit ipſa malitia in actu circa omne

illud

illud in quod talis voluntas fertur; ergo etiam circa obiectum proprium, & intra ſpeciem ab illo acceptam aggrauatur malitia, ſi creſcit voluntarium, aut voluntas eſt peior, peior autem eſt quoties fertur in illud obiectum non recuſando pro illius proſequutione peiorem, & magis deformem circumſtantiam.

19 Eſt *tamen* conſiderandum, quod quando creſcit malitia ex circumſtantia adiuncta non eſt regulanda, neque menſuranda creſcentia illius malitiæ ex quantitate, aut ex creſcentia ipſius circumſtantiæ in ſe, & abſolutè conſideratæ, ſed reſpectiue, & quatenus conducit ad hoc, vt creſcat in actu, vel maior legis contemptus. Nam contingere poteſt aliquando, quod circumſtantia quæ in ſe, & nudè conſiderata eſt minoris malitiæ augeat propriam malitiam actus, & aggrauet illam intra propriam ſpeciem, & obiectum, ſicut in exemplo ſupra relato, ſi quis occidat aliquem vt furetur decem aureos, alius vt furetur mille, non eſt dubium quod circumſtantia furti ſecundum ſe eſt minor in furto decem aureorum, quam in furto mille, & tamen homicidium factum pro furto decem eſt grauius, & deformius in indiuiduo, & intra eandem ſpeciem, quam factum pro furto mille, quia furtum mille eſt vehementius impulſiuum, & maior tentatio, quam furtum decem, & ſic qui ob furtum, tam paruum occidit, & ita illa circumſtantia minoris furti induxit in actu maiorem contemptum legis, & reſpectiuè ad illud motiuum eſt maior, licet in ſe abſolutè, & nudè conſiderata ſit minor, intra rationem furti. Aliquando verò poteſt ex maiori tentatione quis peccare, & tamen grauius peccatum eſſe ob circumſtantiam aliam grauiorem adiunctam, quam qui peccat ex minori tentatione, vt patet in eo qui vehementiùs tentatur circa coniugatam, & ex tali tentatione conſentit, quam circa ſolutam, & etiam conſentit, hic enim licet ex leuiori tentatione peccet, non tamen ita grauiter peccat, ſicut qui circa coniugatam, licet maiori tentatione impellatur quæ de ſe poterat minuere peccatum in indiuiduo, ſi non eſſet adiuncta illa circumſtantia coniugatæ pro adulterio, quæ eſt grauior deformitas ſecundum ſpeciem.

20 Ex *quibus* patet ad rationes dubitandi à principio. *Ad primam enim Dicimus* probare, quod quotieſcumque voluntas, ex adiuncta circumſtantia mala, fit corruptior in contemnenda lege diuina, vel magis inclinata, & voluntaria in proſecutione actus, etiam intra ſpeciem talis aggrauatur, ſaltem in exercitio, & in indiuiduo, vt oſtenſum eſt. *Dicimus tamen*, non ſemper ex circumſtantia mala ſequi talem aggrauationem, imò aliquando peior circumſtantia alleuiat in indiuiduo, & non aggrauat malitiam aliam, quæ ſumitur ex obiecto, ſcil. quando illa peior circumſtantia inducit maiorem tentationem, & facit peccare potius ex infirmitate, quam ex malitia, vt in exemplo adducto quando quis occidit aliquem ex tentatione furandi mille, & alius ex intentione furandi decem, aut alius ſine vlla occaſione furti. Quamvis ſi illud furtum non ſe habeat vt motiuum alliciens, & tentans, ſed ex habitu, & affectu furandi, non alleuiat, ſed aggrauat. *Nos autem dicimus*, quod quando circumſtantia mala potius vergit ad tentationem, quam in corruptionem affectus, non aggrauat, ſed alleuiat in indiuiduo, eo quod peccata, quæ ex vehementiori tentatione fiunt indicantur minus grauia in exercitio, & indiuiduo, cum ſint ex infirmitate, & paſſione potius, quam ex malitia, vt docet *S. Thom. inf. q. 73. art. 6.* Si tamen ipſa paſſio, & concupiſcentia foueatur, & accendatur à voluntate, ipſamque ſequatur, potius auget vehementiam voluntatis, & rationem voluntarij, ſicut etiam ſi circunſtantia faciens maiorem tentationem ſit nata mutare ſpeciem, vt de ſoluta in coniugatam, maiorem prauitatem ſimpliciter induet.

Ad *Conf.* ſimiliter patet ex dictis, Quod ſpecies luxuriæ non ſolum trahuntur ad aliud genus peccati ex circunſtantia adiuncta, quæ alterius ſpeciei eſt, & ſecundum ſe, ad aliam ſpeciem pertinere facit actum, ſicut adulterium ad iniuſtitiam, ſed etiam intra ipſum genus luxuriæ creſcit libido, & corruptiorem facit luxuriam, magiſque contemptiuam Dei, & ſic variat ſpeciem illius, vt ex verbis *S. Thom. q. 154* ſupra cit. diximus. 21

Ad *inſtantiam* pro altera parte. *Reſp.* probare, Quod non ſemper circunſtantia adiuncta facit creſcere malitiam intra propriam ſpeciem actus, ſcil quoties non corrumpit magis affectum, ſed potius maiorem inducit tentationem, aut impulſum paſſionis, quo vergit peccatum illud in peccatum infirmitatis. 22

An ſit alius modus addendi malitiam in circunſtantiis præter mutationem ſpeciei vel aggrauationem intra eandem ſpeciem?

TErtiò *Inquires*: An omnis circunſtantia aggrauet eandem ſpeciem, vel mutet illam, ita quod circunſtantia ſolum ſit, vel ſpecificatiua, vel aggrauatiua, vel detur alius modus dandi bonitatem, vel malitiam præter iſtos duos? 23

Reſp. *Diu. Thom. inf. q. 73. ar. 7.* docere, quod peccatum natum eſt aggrauari per circunſtantiam. *Sed hoc* (inquit) *contigit tripliciter. Vno quidem modo in quantum circunſtantia transfert in aliud genus peccati, ſicut peccatum fornicationis conſiſtit in hoc, quod homo accedit ad non ſuam: ſi autem addatur hac circunſtantia, quod illa ad quam accedit ſit alterius vxor transfertur iam in aliud genus peccati, ſcilicet in iniuſtitiam, in quantum homo vſurpat rem alterius, & ſecundum hoc adulterium eſt grauius peccatum, quam fornicatio. Aliquando verò circunſtantia non aggrauat peccatum quaſi trahens in aliud genus peccati, ſed ſolum quia multiplicat rationem peccati, ſicut ſi prodigus det quando non debet, & cui non debet, multiplicius peccat eodem genere peccati, quam ſi ſolum det cui non debet & ex hoc ipſo peccatum ſit grauius; ſicut ægritudo eſt grauior, quæ plures partes corporis inficit. Tertio modo circunſtantia, aggrauat peccatum ex eo quod auget deformitatem prouenientem ex alia circunſtantia, ſicut accipere alienum conſtituit peccatum furti: ſi autem addatur hac circunſtantia, vt multum accipiat de alieno, erit peccatum grauius, quamvis accipere multum, vel parum de ſe non dicat rationem mali, vel boni.* Ita D. Thom. 24

Vbi *videtur* præter modum aggrauationis, & 25
ſpecifi

ſpecificationis, alium tertium addere in danda malitia, vel bonitate, ſcilicet multiplicationis peccati. Et hoc non apparet quomodo verificatur, ſiquidem nec intra eandem ſpeciem auget, vel minuit, nec aliam ſpeciem conſtituit. *Difficultas* etiam eſt in illo tertio modo aggrauandi, quomodo dicat *D. Thom.* aggrauari peccatum, quatenus vna circumſtantia auget deformitatem ex alia circumſtantia prouenientem. Nec enim hoc videtur verum, quia circunſtantia aggrauatiua non auget, neque aggrauat malitiam alterius circunſtantiæ, ſed malitiam ipſam ſpecificam, & propriam actus, ſicut in furto, aggrauatio ex maiori quantitate non aggrauat malitiam circunſtantiæ furti, ſed ipſammet furti malitiam extẽdit, & auget in ratione furti, & intra eius ſpeciẽ.

25 Dicendum *nihilominus eſt*: Illud ſecundum genus, ſeu modum quo circumſtantia aggrauat peccatum reuera pertinere ad circunſtantias aggrauantes, & non ſpecificantes, quia totum illud quod augent, vel grauant eſt intra ſpeciem propriam actus, & non in aliam ſpeciem trahendo. Sed tamen dicitur aggrauare per modum multiplicationis, quia concurrunt plures circunſtantiæ malæ, & non vna tantum augens malitiam. Et ſic quia quælibet manet in ratione circunſtantiæ, & non præbet aliam ſpeciem diſtinctam, quælibet aggrauat intra eandem ſpeciem, & quia plures ſunt, multiplicant rationes peccati, ſeu aggrauationes in eadem ſpecie. Et hoc ipſum pertinet ad maiorem deformitatem peccati, quia plures circunſtantias corrumpit, ita quod eſt diſtinctus modus aggrauationis, quia fit per accumulationem, & quaſi numerationem, ſeu pluralitatem deformitatum, non autem per intenſionem, aut augmentum vnius, & eiuſdem, hoc autem non eſt extrahere circumſtantiam à ratione circunſtantiæ aggrauantis, ſed duos modos aggrauantium circunſtantiarum intra eandem ſpeciem diſtinguere, alium per accumulationem, & plurium circumſtantiarum corruptionem, alium per maiorem deformitatem eiuſdem, quatenus magis eandem deformitatem auget. Nec tamen illæ plures circunſtantiæ accumulatæ ſunt plures malitiæ, aut bonitates, ſolo numero differentes, ſed etiam ſpecificè accidentaliter, & tanquam diuerſi modi eiuſdem actus mali, quia ſunt diuerſæ circunſtantiæ, & conſequenter diuerſa accidentia talis actus, & quaſi modificationes illius. Ex diuerſis autem accidentibus, ſeu modis qui ſunt in eodem ſubiecto non ſequitur, quod ſint plura accidentia ſolo numero diſtincta, quia in ſua linea accidentali diuerſam ſpeciem habent accidentalem, & hoc ſufficit vt non dicantur eſſe plura ſolo numero differentia in eodem ſubiecto, ſicut in eodem ſubiecto inueniuntur plura accidentia indiuidua ſpecie diuerſa, vt color, & frigus, & figura, &c.

Nec *obſtat*, Quod illæ circunſtantiæ non dant
26 ſpeciem actui illi, nec trahunt in aliud genus, vt dicit *Diu. Thom* & ſic non videntur dare bonitates, vel malitias ſpecie diuerſas, ſed ſolo numero. Dicimus enim, quòd circunſtantiæ trahentes in aliud genus ſunt illæ quæ poſſunt de ſe, & ratione ſui conſtituere ſpeciem eſſentialem, ſi non inueniant conſtitutam, & hoc modo non ſe habent illæ circunſtantiæ, quia non poſſunt per ſe, & ex ſe dare ſpeciem principalem, & primam, nec important ſpecialem ordinem ad rationem, ſed ſolum aliqua alia ratione præſuppoſita dant bonitatem aliquam, vel malitiam quaſi modificatiuam prioris. Et ſic dant bonitates, vel malitias ſpecie diſtinctas quaſi modificatiuas, non principales, & ad aliud genus trahentes. Illæ autem circunſtantiæ quæ ad aliud genus trahunt, verum eſt, quod aliquando dant actui ſpeciem accidentalem, & non eſſentialem, ſed hoc per accidens eſt, quia inueniunt iam ſpeciem conſtitutam, de ſe enim ſufficientem rationem habent ad conſtituendam primam ſpeciem, & ideò quando ſuperueniunt actui iam conſtituto in ſpecie, trahunt ad aliud genus quod comparatione prioris ſpeciei accidentaliter ſe habet, licèt in ſe noua ſpecies malitiæ ſit. Iſtæ enim ſpecies morales propter imperfectionem ſuam modo poſſunt eſſentialiter ſe habere in actu, modo accidentaliter. Circunſtantiæ autem de quibus loquitur *D. Thom.* quod multiplicant rationem peccati, ſed non trahunt in aliud genus ſunt ſolùm modificantes ſpeciem peccati intra idem genus, non per ſe ſpeciem conſtituentes, & ad aliud genus trahentes: ſed in ratione modi diuerſam habent ſpeciem.

Ad *ſecundam* Difficultatem *Dicimus*, Quòd 27
quando *Diu. Thom.* docet vnam circumſtantiam augere deformitatem prouenientem ex alia circunſtantia, ly *ex alia circunſtantia*, ſumitur generali modo pro conditione aliqua conueniente ipſi obiecto, vel actui etiam entitatiuè, & phyſice conſiderato, nam reſpectu actus conſiderati entitatiuè, etiam id quod in morali linea eſſentialiſſimum eſt, ſibi eſt accidentale, & hac ratione poteſt circunſtantia vocari reſpectu phyſicæ entitatis generali nomine quidquid ad moralitatem pertinet, licet intra ipſam lineam moralẽ aliquid eſſentialiter ſe habeat, & aliquid accidẽtaliter & hoc accidẽtale circunſtãtia vocatur ſpeciali modo, id eſt, adhuc intra ipsã lineam moralẽ, de quo videatur *S. Th. q 2. de Malo, art 6.* vbi dicit: Si *conſideremus hunc actum, quiestacc. pere pecuniam, non eſt de re ratione eius, quod ſit aliena, vnde alienum ſe habet ad actum ſic conſideratum vt circunſtantia, ſed de ratione furti eſt, quod ſit aliena, vnde non eſt circunſtantia furti.* Et hac etiam ratione dicit *D. Thom.* in hac Quæſt. 18. art. 11. *Quod contingit quandoque, quod circunſtantia non reſpicit ordinem rationis in bono, vel malo, niſi præſuppoſita alia circunſtantia à qua actus moralis habet ſpeciem boni, vel mali, ſicut tollere aliquid in magna quãtitate, vel parua non reſpicit ordinem rationis in bono, vel malo, niſi præſuppoſita aliqua conditione per quam actus habeat malitiam, vel bonitatem, puta hoc quod eſt eſſe alienum.* Vbi ly *alienum* vocat conditionem, quod prius vocauerat circunſtantiam, ſumens circunſtantiã generaliter pro cõditione.

Circunſtantia Durationis quomodo augeat bonitatem, vel malitiam?

QVartò *Inquires* ſpecialiter circa hanc 28
circunſtantiam *Durationis*, Quomodo augeat malitiam, vel bonitatem in actu? Et via difficultatis in hoc conſiſtit; Quia in primo inſtanti, in quo incipit actus correſpondet illi aliqua bonitas, vel malitia ex eo quod durat, ſeu exiſtit in illo inſtanti; per continuationem autem additur ex ipſa libera perſeuerantia, & duratione plus bonitatis, & malitiæ, quam ex interruptione.

Conſtat

Conſtat autem, quod ſi in quolibet inſtanti vnius horæ interrumperetur actus, & inciperet nouus actus, quod cuilibet actui, & cuilibet inſtanti correſponderet diſtincta bonitas, vel malitia, & tunc in fine horæ eſſent infinitæ bonitates, quia eſſent infinita inſtantia, & infiniti actus diſtincti. Ergo ſi continuetur actus liberè per totam horam ſine interruptione, non minorem infinitatem, ſeu cumulum bonitatis, aut malitiæ habebit. *Patet conſeq.* Quia maioris bonitatis, & meriti eſt continuare actum bonum, quam interrumpere, quia qui continuat, omnia illa inſtantia horæ complectitur, & adhuc plures partes, quas alter interrumpit, & diſcontinuat. Ergo non minorem cumulum bonitatis, & meriti habet qui continuat omnia inſtantia horæ, quam qui omnibus diſcontinuatis, & diuiſis in quolibet eliceret actum eiuſdem bonitatis.

29 Propter *hoc* Variæ ortæ ſunt ſententiæ circa explicationem huius circumſtantiæ *Durationis, & Quando*, Quomodo videlicet bonitatem, vel malitiam augere poſſit. Et quidam conati ſunt aſſignare differentiam inter primum inſtans in quo incipit actus, & ſequentia in quibus continuatur. Et dixerunt continuationem durationis non augere malitiam, vel bonitatem niſi addatur noua intentio, vel difficultas ex parte operantis. Sed hoc non poteſt ſuſtineri, quia etiam non addita noua difficultate, vel intentione, nec creſcente intenſione, ſed eadē perſiſtente, melius eſt perſeuerare in bono, illudque continuare, quā interrumpere, & non perſeuerare, vt ratio dubitandi oſtendit.

30 Alij vero dixerunt primum inſtans non pertinere ad circumſtantiam operis, ſed ad ſubſtantiam, reliquam vero durationem pertinere ad circumſtantiam, & ad bonitatem accidentalem tantum. Sed dato quod hoc eſſet verum, difficultas poſita per hanc reſponſionem non euacuatur; Quia etiam poſt primum inſtans, quo actus incipit, reſtant infinita inſtantia, vſque ad finem horæ, vel alterius durationis, nam vbi ſunt infinita inſtantia, dempto vno non redduntur finita, ſed infinita reſtant. De illis ergo reſtantibus, *Difficultas eadem manet*, Quomodo augeatur bonitas, vel malitia continuata duratione actus per omnia illa inſtantia. *Et præterea* vrget ſemper illa ratio; Quia ſi duratio prima pertinet ad ſubſtantiam actus non ad circumſtantiam, continuatio verò poſt primum inſtans pertinet ad circumſtantiam, ideoque ſemper eſt minor bonitas, & meritum in continuatione, quam in prima productione; vrget inquam ratio, quia ſic melius, & maioris meriti eſſentialis erit diſcontinuare actus in vna hora, verbi gratia per quælibet inſtantia, quam continuare, quia illa diſcontinuatio facit plures eſſe productiones actuum, & conſequenter creſcere ſubſtantialem bonitatem maiorem, non accidentalem, quæ eſt circumſtantia continuationis; plus ergo merebitur qui diſcontinuat actus, quam qui continuat in eodem tempore, cum tamen ille qui continuat exerceat actum toto tempore, quo alter diſcontinuat, & addat plus temporis dum continuat, quo alter vacat. Hoc tamen conſequens deuorant aliqui, vt *Granados* 2. 2 *tract.* 3. *diſp.* 8. *ſect.* 4. *Suarez Rel. tt. de Reuiniſcentia meritorum, diſp.* 1. *ſect.* 3. *nu*-042.

An *verò prima* illa duratio in primo inſtanti 31
pertineat ad ſubſtantiam actus; An verò ad circumſtantiam? *Dicimus*, Quod licet prima productio pertineat ad exiſtentiam phyſicam actus, & pro hac parte non videatur eſſe circumſtantia, ſed ſubſtantia illius in exiſtendo, tamen ſi conſideretur morali modo, quatenus illa duratio liberè coarctatur; & reſtringitur ad vnum inſtans, cum poſſet plus durare ſi vellet, ſic eſt circumſtantia diminuens, quatenus minus facit de actu, & minus durat libere, cum poſſet plus durare. Et hoc non pertinet ad ſpeciem ipſam actus, quia ſpecies actus ſupponitur durationi in quacumque menſura ſumatur, ſiue inſtantanea ſit, ſiue multi temporis. Sic ergo duratio ſola primi inſtantis dupliciter ſumi poteſt, vel abſolutè in ſe, vel comparatiue ad menſuram moralem, quia poſſet plus durare, & non vult quod duret. *Primo modo* pertinet ad exiſtentiam ipſam phyſicam actus, & ſic non eſt aliquid circumſtans moraliter, ſed ad omnem moralitatem præſuppoſitum. *Secundo modo* eſt circūſtantia moralis prout eſt duratio libere coarctata ad vnum tantum inſtans.

Alij exiſtimant actum neceſſariò durare ali- 32
quantulum poſt primum inſtans, & ideò non aggrauari malitiam, vel bonitatē per illam continuationem poſt primum inſtans, quia deeſt libertas, cum exiſtat neceſſariò actus aliquantulū poſt tale inſtans, ſiue tempore aliquo determinato, ſiue indeterminato. Et hoc ex alia ratione tenet cum *Gregorio P Vazq.* 1. 2. *diſp.* 54. *cap.* 3. eo quod actus immanens incipit per primum eſſe, & deſinit per primum non eſſe, inter quæ duo inſtantia debet cadere tempus medium. Et ſequitur *Granados* 2. 2. *controu.* 3. *diſp.* 8. *ſect.* 3. non propter rationem *Vazquez* quia non repugnat deſinere actum immanentem per vltimum eſſe; & licet deſineret per primum non eſſe, non ſequitur quod duraret per determinatam durationem immediatè poſt primum inſtans, ſed per indeterminatam. Ex eo vero mouetur *Granados*, Quia aliàs poſſet homo tempore finito elicere infinitos actus, quia ſunt infinita inſtantia in quolibet tempore. Sed hoc, ſi aliquid probat etiam probat nullo tempore dari libertatem, quia in omni parte temporis ſunt infinita inſtantia, & ſic ſi eſt liber, poſſet infinitos actus habere. Illa ergo inſtantia ſolùm ſunt infinita in potētia, & ſincategorematicè, ſeu diuiſiuè, non autem collectiuè, & categorematicè, ſicque non poſſunt eſſe infiniti actus de facto.

Quare illud primum de defectu libertatis 33
pro aliquo tempore, & in ſe falſum eſt, & eo dato, non euacuatur Difficultas poſita. Eſt in ſe falſum, quia vt ſupponimus, & iſti Authores admittunt, in primo inſtanti, quo elicitur actus, libertatem habet, & liberè egreditur (ſi enim liber non eſſet, neceſſarius eſſet, & ſic non haberet bonitatem, aut malitiam moralem) ſed immediatè poſt primum inſtans nullum principium libertatis tollitur; ergo immediatè poſt, adhuc manet libertas. *Conſeq. patet.* Quia libertas tolli non poteſt, niſi aliquo principio libertatis deſtructo: ſtantibus enim omnibus principiis libertatis, ſtare neceſſe eſt libertatem ipſam. *Minor autem probatur*, Quia immediatè poſt primum actum, neque mutatur, dictamen, & indifferētia iud eij, aut eius aduertentia, neque poteſtas voluntatis mutatur, aut tollitur, vt iuxta in-

differentiam iudicij non operetur indifferenter, ſicut ipſa velit, eodem enim modo voluntas, ſeu poteſtas eius ſe habet immediatè poſt primum inſtans, atque in ipſo primo inſtanti, ſi iudicium non variatur. Quod verò non varietur dictamen, & aduertentia, atque indifferentia iudicij immediatè poſt primum inſtans, ſupponimus, quia ſi variaretur actus ceſſaret qui in primo inſtanti eliciebatur, eſſetque alius actus, & ſic ille primus actus, qui in primo inſtanti elicitur non debet neceſſario durare immediatè poſt, ſiquidem immediatè poſt non durat dictamen, & indifferentia iudicij, ſed ceſſat, ergo neque actus qui eſſentialiter dependet ab illo dictamine durat immediatè poſt; aut ſaltem ſi dictamen, & actus iudicij indifferentis non durat neceſſariò immediatè poſt, cur ipſe actus liber neceſſariò durat immediatè poſt?

34 Quod *autem* eo ſundamento dato non euacuetur poſita difficultas, conſtat, quia illa neceſſaria duratio actus, ſi datur, eſt per breuiſſimum tempus, nos enim experimur liberè elicere actum, & continuare ſi tempore ſenſibili, & notabili duret. Ponamus ergo actum durare neceſſariò immediatè poſt primum inſtans tempore breoiſſimo, & inſenſibili, v. g. pronuntiatione vnius litteræ, & poſteà continuari liberè vna hora, vel duabus. In illis horis ſunt infinita inſtantia, & in omnibus duret libertas; ergo reſtat difficultas ſupra poſita, quod in quolibet inſtanti eſt bonitas ſi actus interrumpatur, & cuilibet inſtanti diuerſus actus correſpondeat, & ſi continuetur eſt maior bonitas, quam ſi interrumpatur; ergo ſi interruptis & diuiſis omnibus inſtantibus eſſet infinita bonitas, illis continuatis maior bonitas erit. Suppoſito ergo quod datur libertas pro quolibet inſtanti, & qualibet parte temporis, potéſtque operari vel non operari, ſemper vrget difficultas, quomodo ratione continuationis creſcat bonitas & meritum, & non ſit infinitum, cum ſiot inſtantia & partes proportionales infinitæ, & quælibet continuatio etiam indeſignata, & proportionalis ſit meritoria, quia libera, & ſic ſuum præmium habeat. Nec poteſt dici, quòd prima productio actus ſemper eſt melior, quia pertinet ad ſubſtantiam actus, continuatio verò quia circunſtantia eſt, accidentalem & minorem bonitatem, & meritum habet. Hoc enim ſupra reiectum eſt, & ſtatim amplius reiicietur. Et ſufficit nobis in illa accideotali bonitate inquirere, an ſit infinita ratione infinitorum inſtantium.

35 Alij *ergo* dicunt circunſtantiam durationis non computari in primo inſtanti, ſicut dicebat ſecunda ſolutio, eo quod illa computatur cum ſubſtantia actus, vtpotè productio illius quoad ſubſtantiam, & ſic bonitas illius durationis eſt bonitas quoad ſubſtantiam. Computatur ergo circumſtantia accidentalis immediatè poſt primum inſtans. Sed tamen addit iſta ſententia, quod cum iſta continuatio incipiat immediatè poſt primum inſtans, non fit per inſtantia, ſed per partes proportionales, quæ licet in potentia, & proportionaliter ſint infinitæ, actu tamen finitæ ſunt, & certæ, ac determinatæ, ſiquidem continentur intra partes finitas, ac determinatas. Vnde bonitas inde reſultans finita, & determinata eſt, ſolúmque eſt infinita in potentia, & proportionaliter, ſicut ipſæ partes durationis.

Hæc *ſolutio* habet duplicem difficultatem. 36
Prima, quia actus habet aliquam bonitatem ſubſtantialem pro illo primo inſtanti durationis, vt fatetur hæc ſolutio, & conſtat quia illa duratio, & exiſtentia pro primo inſtanti conducit ad bonitatem, vel malitiam actus in quantum duratio inſtantanea eſt, & non eſt ſolùm bonitas ſpecifica, quia hæc abſtrahit à duratione, & eſt eadem in reliquis inſtantibus, & partibus temporis, ergo pertinet ad bonitatem accidentalem. Si autem in primo inſtanti habet illam bonitatem ſubſtantialem pertinentem ad exercitium, & non ad ſolam ſpeciem actus, cur in ſequentibus inſtantibus etiam ſi continuatiua ſint, non habebit ſimilem bonitatem, aut malitiam non quidem pertinentem ad ſpeciem, ſed ad exercitium actus? *Secunda* difficultas eſt illa ſupra poſita, quæ non enacuatur: quia ſi in quolibet inſtanti illius horæ, vel qualibet parte proportionali interrumperetur actus, ita quod aliud de nouo produceretur cum ſimili aduertentia & libertate, eſſet diſtincta bonitas, aut malitia, vtpotè diſtinctus actus, ſed continuatio per omnes illas partes proportionales, vel inſtantia æquiualet, vel etiam ſuperat durationem interruptam, & plures actus in eadem duratione, ergo maius augmentum correſpondebit illi continuationi, quam omnibus actibus diuiſim, & diſtinctim, ſi darentur.

Quare dicendum eſt, quod tam primo inſtanti 37
in quo actus producitur correſpondet bonitas aut malitia, quam reliquis inſtantibus, & partibus durationis quæ continuatur. Sed tamen iſta continuatio numquam fit per inſtantia infinita in actu, nec per partes infinitas in actu, ſed per partes, & inſtantia infinita in potentia, & finita in actu. Dicuntur inſtantia infinita in potentia, quia nulla eſt tam minima pars deſignabilis, in qua non poſſit determinari & deſignari aliquod inſtans, & cum poſſint in infinitum diuidi partes, poſſunt etiam in infinitum deſignari inſtantia. Actu tamen & de facto non ſunt partes infinitæ deſignatæ, ſed deſignabiles diuiſim, nec ſunt inſtantia deſignata infinita, ſed omnes illæ partes & illa inſtantia ſub terminis finitis comprehenduntur, quia conſtituunt durationem finitam, ſicut partes permanentes quantitatem finitam. Et ideo continuatio actus per inſtantia & partes in potentiá infinitas, actu tamen, & in facto eſſe, & deſignate finitas, conſtituit bonitatem aut malitiam actus finitam, & ſolum in potentia infinitam, id eſt, deſignabilem in infinitum per diuerſa inſtantia, ſicut ipſa etiam inſtantia temporis, & partes eius proportionales infinitæ ſunt in potentia, & illis correſpondet duratio actus.

Et *ad inſtantiam* quæ fit de interruptione ac- 38
tuum, quia ſi interrumperetur ille actus, & diuideretur in quolibet inſtanti, bonitas in quolibet inſtanti, ſeu actu reſultans erit aliqua determinata bonitas; ergo multo magis ſi continuetur, quia hæc continuatio æquiualet interruptioni per totam horam, & omnibus actibus qui in illa hora diuiſim poſſunt fieri.

Reſp. quod ſi interruptio poſſet fieri in om- 39
nibus inſtantibus horæ collectiue, & non ſolum diuiſiue, ſine dubio ponerentur infinita inſtantia in actu, & ſimiliter ſi omnes partes collectiue ſumptæ ſoluerentur in omnem minimã partem.

tem, reſtarent partes actu infinitæ. Sed hoc eſt impoſſibile, quia finitum non poteſt infinitum actu reddere, neque continere quantumcomque diuidatur, quia infinitum non poteſt pertranſiri; imò ſi vnico indiuiſibili actu ſoluerentur omnes partès, vel illæ quæ manerent, eſſent diuiſibiles; vel indiuiſibiles. Si indiuiſibiles, non eſſent partes, de ratione enim partis eſt quod poſſit diuidi, & conſequenter neque eſſet totum quantitatiuum, quia totum non eſt ſine partibus. Si diuiſibiles, nondum omnes partes ſunt ſolutæ, quia reſtant aliquæ, in quas poteſt fieri diuiſio. Et ſimiliter ſi poſſent fieri actus inſtantanei pro omnibus inſtantibus horæ collectiuè ſumpris, ita quod in quolibet inſtanti eſſet ſuus actus diſtinctus, & omnia inſtantia collectiuè ſumpta haberent actum diſtinctum, reuera darentur infiniti actus collectiuè, & categorematicè, ſicut & infinita inſtantia. Hoc autem non poteſt ita fieri, quia non poſſunt omnia inſtantia infinita categorematicè numerari & deſignari, ergo neque infiniti actus categorematicè, & collectiuè produci, ſi enim quolibet inſtanti elicitur actus, quodlibet inſtans deſignatur, & ſic manerent infinita inſtantia deſignata ſi infiniti actus collectiuè producerentur. Solùm ergo ſunt infinita inſtantia ſincategorematicè, & in potentia, quia in qualibet parte in infinitum deſignabili, & diuiſibili poteſt ſignari inſtans, & in illo produci actus, & cum non ſit deſignabile inſtans in hac parte, quod non poſſit in minori ac minori deſignari in infinitū, dicimus eſſe infinita deſignabilia ſincategorematicè, id eſt, non tot quin plura in qualibet minima, & minori parte; nō tamen poſſunt eſſe deſignata infinita in actu, & ſimpliciter, & ſic neque infiniti actus deſignari fieri. Sicut ergo dantur finita inſtantia actu deſignata, ſicut & finitæ partes, licet in potentia ſint infinita deſignabilia diuiſiuè, ſic etiam finiti actus dantur de facto in qualibet duratione finita, & ſimiliter finita continuatio, tam inſtantium, quàm partium, & actus per illam durationem continuatus finitam continuationem habet, & ſolùm infinitam in potentia, & ſincategorematicè.

40 Vnde in iſta continuatione finita, & deſignata melior eſt non interruptio, ſeu perſeuerantia actus, quam interruptio, & multiplicatio intra eandem durationem (cæteris paribus loquendo, & cum eadem intentione, & aliis requiſitis) eo quod tam interruptio, ſeu multiplicatio actuum, quàm continuatio de facto, & in actu ſemper eſt deſignata, & determinata, & conſequenter finita, & comparando finitam interruptionem cum finita continuatione, perfectior eſt continuatio, quàm interruptio. Quod verò ſit infinita, & deſignabilis in potentia nihil obſtat, quia bonitas vel malitia in actu non regulatur penes id quod in potentia eſt, ſed in actu: Si verò poſſent eſſe infiniti actus de facto deſignari, & & categorematicè in illa hora, tunc benè procederet argumentum, quod continuatio etiam categorematica omnium illorum inſtantium, & actuum ſic deſignatorum æquinaleret illi infinitati: ſed illud præſuppoſitum non eſt verum, vt diximus.

41 Ex hac reſolutione colligitur, quomodo idem dicendum ſit de augmento intenſionis per partes proportionales; & inſtantia incluſa in aliqua duratione finita, v.g. vnius horæ, quia ſi quolibet inſtanti creſcat intenſio actus, & hora habet infinita inſtantia, illa intenſio in fine horæ remanebit infinita. Non ſequitur hoc, quia intenſio illa non creſcit determinatè, & in actu niſi finitè, nec inſtantia illa quæ deſignantur, & partes determinatæ ſunt infinitæ, ſed finitæ; ſolùm verò continent infinita inſtantia, & partes ſincategorematicè, & in potentia, & hoc etiam ipſa intenſio continet virtualiter, & in potentia. Vnde per finitam durationem vincuntur infinita inſtantia, & partes in potentia, & per finitam intenſionem infinitæ partes virtualis motus intenſionis in potentia, & ſincategorematicè, actu enim infinita non ſunt.

ARTICVLVS III.

Quæ Circumſtantiæ neceſſario confitendæ ſint in Sacramento Pœnitentiæ?

PRæſupponenda eſt deciſio *Concilij Trident. ſeſſ. 14. cap. 5. & Canone 7.* vbi loquens de confeſſione, & his quæ in confeſſione aperienda ſunt, de circunſtantiis peccatorum confitendis ſic determinat. *Colligitur præterea etiam eas circunſtantias in confeſſione explicandas eſſe, quæ ſpeciem peccati mutant, quod ſine illis, peccata ipſa neque a pœnitentibus integrè exponantur, nec Iudicibus innoteſcant, & fieri nequeat, vt de grauitate criminum rectè cenſere poſſint, & pœnam quam oportet pro illis, pœnitentibus imponere.* 1

Ex *quo ſexta* dubitatio oritur de circunſtantiis non mutantibus ſpeciem, aut in aliud genus trahentibus, ſed tantum aggrauantibus intra eandem ſpeciem, an ſint neceſſario aperiendæ in Sacramentali confeſſione. Nam ſi attendamus determinationem Concilij ſolùm de circumſtantiis ſpeciem mutantibus loquitur. Si vero rationes eius ponderemus, videtur etiam ad aggrauantes extendi. Determinatio enim Concilij expreſse ſolum facit mentionem circumſtantiarum, quæ ſpeciem mutant, vt patet in prioribus verbis. Ratio verò quam reddit Concilium etiam aggrauantes circumſtantias complectitur, quia ſine iſtarum notitia non poteſt cenſere iudex de grauitate criminum, neque pœnas pro delicto proportionatas imponere, aut debitam adhibere medicinam. Quomodo enim poteſt proportionatā pœnā imponere ei qui furatus eſt ſex aureos, & ei qui furatus eſt ſex millia, ſi vterque ſolùm dicat ſe furatum eſſe quantitatem notabilem, & ſufficientem ad peccatum mortale, taceátque quantitates furatas? cum tamen ille qui ſex millia furatus eſt ſine dubio audaciorem, & iniuſtiorem, & perniciosiorem animum habeat, cum ad tantum proximo inferendum damnum proruperit, & ſic longè efficaciori indigeat remedio, ac maiori pœnitentia. Idem eſt de eo qui cognouit carnaliter conſanguineam committendo inceſtum, & non vult explicare gradum conſanguinitatis, ſed ſolùm dicit ſe commiſiſſe inceſtum, & tamen ſi hoc commiſerit cum ſorore, vel matre, longè abominabilius peccatum ſit, maiorique pœnitentia plectendus veniat, quam ſi cum conſangui- 2

ſanguinea tertij, vel quarti gradus peccauerit.

3 *Vt ergo* certa ab incertis ſeparemus in hac quæſtione adeò neceſſaria pro conſcientiis fidelium, tria in hac parte ſunt certa. *Primum* eſt, quod licet circumſtantia non mutet ſpeciem peccati ex parte obiecti ſumptam, ſi tamen mutat ſpeciem reatus, ſcilicet de veniali in mortale, talis circumſtantia quando mortale reddit peccatum, confitenda eſt. Verbi gratia licet furtum paruæ quantitatis & magno ſint eiuſdem ſpeciei ex parte obiecti moralis & oppoſita eidem virtuti iuſtitiæ tamen ſunt diuerſæ ſpeciei theologicæ, quæ conſiderat auerſionem à Deo fine vltimo vel non auerſionem, reatum æternæ pœnæ, vel temporalis. Et quia omnia peccata mortalia in confeſſione aperienda ſunt, ideò ſi illa circumſtantia quantitatis, aut quæcumque alia mutet peccatũ veniale in mortale, oportet talem circumſtantiam aperire, quia oportet omne mortale peccatum manifeſtare.

4 *Secundo certum eſt*, quod quando circumſtantia ita diminuit, quod mutat de mortali in veniale, talis circumſtantia non eſt neceſſariò confitenda, quia venialia non ſunt de neceſſitate confitenda, ergo circumſtantia faciens veniale per ſe non pertinet ad confeſſionem.

5 Tertio *certum eſt* Quod ſi in eodem actu coniungantur duæ malitiæ peccati mortalis, vtraque debet explicari in confeſſione, licet non vtraque conſtituat ſpeciem eſſentialem actus moralis peccaminoſi, ſed altera ſolum accidentalem Verbi gratia ſi quis committat furtum in loco ſacro, ex quo ille actus habet duplicatam malitiam furti & ſacrilegij, vtraque debet explicari in confeſſione, licet hæc ſecunda accidentalis ſit reſpectu primæ. *Ratio* eſt, quia omnis malitia mortalis, ſiue eodem, ſiue diuerſo actu committatur, confitenda eſt de neceſſitate, quia omnis malitia mortalis ſpecialiter opponitur gratiæ, & debet remitti per ſacramentum, quatenus ſubiicitur clauibus Eccleſiæ, ergo ſi illa malitia mortalis non ſubiicitur, non remittitur. Ea autem non remiſſa, gratia non datur. Itaque ad confeſſionem per ſe pertinet quæcumque circumſtantia mutans ſpeciem, ſeu aliam ſpeciem præbens, ſiue illa ſit in eodem actu ſiue in diuerſo; hoc enim non requirit Concilium quod ſit in diuerſo actu, ſufficit quod in eodem, quamuis ex hoc quod duplex malitia in eodem actu concurrat vna earum neceſſariò ſit accidentalis comparatiuè ad primam cui ſubordinatur. Sufficit ergo quamlibet malitiam eſſe mortalem, & de ſe ſufficientem ad dandam ſpeciem eſſentialem actui, quamuis per accidens non det niſi accidentalem, ex eo quod concurrit in eodem actu cum alia malitia priori, quæ hoc ipſo, quod eſt prior, dat primam ſpeciem, eamque eſſentialem.

6 Reducitur ergo difficultas ad illas circumſtantias, quæ nec mutant de veniali in mortale, nec diuerſam ſpeciem etiam accidentalem præbent eidem actui, ſed ſunt purè aggrauantes intra eandem ſpeciem, vt in exemplo allato de circumſtantia notabilis quantitatis furti vltra eam, quæ ſufficit ad peccatum mortale, an tales circumſtantiæ aggrauantes ſint neceſſariò confitendæ? Et non eſt difficultas quando iſta aggrauatio fit per diſtinctos actus numero, vt ſi quis furetur mille aureos non vnico furto, ſed pluribus, quorum quodlibet ſufficit ad peccatum mortale, talis enim tenetur illam pluralitatem actuum explicare, quia ſemper tenetur quis explicare, numerum peccatorum, ſeu omnia & ſingula peccata mortalia, vt docet *Concil. Tridentin. citato loco, canone* 7. nec pertinet numerus actuum ad circumſtantiam, ſed ad diuerſitatem peccati.

Et *ſunt* duæ Sententiæ. *Prima* docet non 7
eſſe neceſſarium has circumſtantias aggrauantes confiteri. Pro qua ſententia citat *Pater Suarez tomo de Pœnitentia, diſput.* 22. *ſect.* 3. Multos, valdeque graues Authores, *Albertum, Bonauenturam, Durandum, Paludanum, Antoninum, Medinam, Nauarrum, Couarruuiam, Turrecrematam, & alios.* Videturque expreſsè teneri à *Diu. Thom. in* 4. *diſtinct.* 16. *quæſt.* 3. *artic.* 2. *quæſtione* 5. & adhuc expreſſius *opuſc.* 12. *artic.* 6. vbi docet, *Quod circumſtantiæ aggrauantes, quæ in aliud genus peccati non trahunt, non tenetur quis confiteri, ſicut nec peccata venialia.* Hanc ſententiam iudicat *Suarez* in praxi probabilem, & conſequenter tutam, præſertim propter tantorum Doctorum authoritatem.

Secunda *ſententia* docet, debere confiteri has 8
circumſtantias. Quam ſequitur ibi *Pater Suarez*, & communiter *Thomiſtæ*, vt videri poteſt apud *M. Nuño in* 2. *tomo de Sacramentis, quæſt.* 9. *additionum, artic.* 2. *dub.* 2. *apud M. Ledeſmam de Sacramento Pœnitentiæ, cap.* 16. qui ſentit oppoſitam ſententiam non eſſe probabilem, & pro ſua citat *Alexandrum de Ales, Richardum, Maiorem, Marſilium, Caietan. Victoriam, Canum, Catechiſmum Pij V.* Nec *Diu. Thom.* ſtat in contrarium, vt ſtatim videbimus.

Hæc *ſecunda Sententia* mihi certiſſima vide- 9
tur, nec oppoſitam auderem conſulere. Ducor primo authoritate, deinde ratione. Ex authoritate ſumitur fundamentum in primis ex cap. *Conſideret de pœnitentia, diſtinct.* 5. quod ſumptum eſt ex *Auguſtin.* vbi multæ huiuſmodi circumſtantiæ numerantur, quas homo tenetur confiteri. Sic enim inquit *Auguſtin. libro de vera & falſa pœnitentia, cap.* 14. vnde ſumptus eſt textus ille: *Conſideret qualitatem criminis in loco, & in tempore, in perſeuerantia, in varietate perſonæ, & quali fecerit hoc tentatione, & in ipſius vitij multiplici executione.* Et ponens ibi exempla multarum ſimilium circumſtantiarum, concludit: *Omnis iſta varietas confitenda & deflenda eſt, vt cum agnouerit quod peccatum eſt multum, cito inueniat Deum propitium.* Item in Concilio Vvormacienſi *Can.* 25. dicitur, *debere Sacerdotem conſiderare cauſas, originem, modumque peccatorum.* Quod vtique ſine manifeſtatione talium circumſtantiarum aggrauantium fieri non poteſt. Fauet Concilium Florentin. *in decreto Eugenij Papæ*, vbi dicit, *Pœnitentem debere omnia integraliter confiteri.* Vbi ly *omnia* complectitur omnia peccata mortalia, & quidquid ad rationem peccati mortalis pertinet. Et ly *integraliter*, quidquid pertinet ad iſtas circumſtantias aggrauantes, quia iſtæ ſunt, quæ integrant peccatum, & quaſi ſunt partes eius integrales, quia intra eandem ſpeciem augent, aut componunt ipſum. Fauet etiam Concilium Tridentin. *loco ſupra cit.* quia licet exprimat ſolum circumſtantias mutantes ſpeciem, tamen eius ratio eodem modo currit in circumſtantiis aggrauantibus, vt ponde-

ratum

ratum eſt in ratione dubitandi, aut ratio qnam Concilium affert, efficax oon eſt. Denique in Rituali Romano approbato à *Paulo V.* & cui tenemur conformari & ſequi, *in Rubrica de Sacramento Pœnitentia*, inter alia dicit, *Quòd ſi pœnitens numerum; ſpeciem & circunſtantias explicatu neceſſarias non expreſſerit, Sacerdos eum interroget.* Cenſet ergo Pontifex, iſta tria neceſſario exprimenda eſſe. Non poteſt autem explicari, quod loquitur ſolùm de circunſtantiis mutantibus ſpeciem, quia circonſtantiæ ſpeciem mutantes pertinent ad ſpeciem peccatorum. Diſtinguit aotem Pontifex circunſtantias à ſpecie, dum dicit, qnòd ſpeciem, numerum, & circnnſtantias exprimat, ergo loquitur de aggrauantibus, & non ſolùm ſpeciem mutantibus. Videatur etiam *S.Thom.in 4.ad Anib. diſt.* 16. *art.* 3. quem *infra ſolut.ad* 1.*referimus*.

10 *Ducor ſecundo Ratione*; Quia ſecundum moralem æſtimationem, & in ordine ad punitionem, & medicinam conſcientiæ, poteſt circunſtantia aggrauans æquiualere, aut etiam ſuperare multiplicationem peccatorum in numero, aut etiam in ſpecie; ergo ſi tenetur aliquis confiteri numerum, & ſpeciem peccatorum, etiam tenebitur confiteri aggrauationem, quæ talem multiplicationem, & numerum peccatorum ſuperat. *Anteced. probatur*; nam vnum furtum mille aureorum ſuperat in morali æſtimatione centum furta ducentorum aureorum, quorum quodlibet ſurripiat duos aureos; & ſimiliter graſſator viarum, qui furatur centum ab itinerante grauius peccat, quam ſi eadem centum furaretur in ciuitate, vel in domo: & accedere ſemel ad ſororem, vel matrem intra ſpeciem inceſtus eſt abominabilius, & horribilius, quam accedere ad conſanguineam tertij, vel quarti gradus bis vel ter. Et io tantum creſcunt in grauitate, & morali æſtimatione iſta peccata ex circonſtantiis aggrauatiuis, quod etiam in foro exteriori punitur pœna mortis furtom cum vna circunſtantia aggrauante, quod non punitur ſine illa, vt qui furatur magnam quantitatem, vt quinque, vel ſex millia aureorum vnico furto, ponitur pœna mortis, non qui furatur decem, vel viginti. Et graſſator viarum, qui furatur viginti, vel centum ab itinerante punitur pœna mortis, noo qui furatur eadem in platea, vel domo. Ergo ſi tenetor quis confiteri centum parua furta, quorum quodlibet eſt peccatum mortale, à fortiori tenebitur confiteri illam aggrauationem vnius furti, qua æquiualet, aut ſuperat in damnò, & morali æſtimatione omnia illa centum.

11 *Et Confirm.* Quia ſi quis tenetur confiteri centum furta quibus minus damnificat, ſolùm ex eo quod multiplicantur in numero, & non tenetur illam aggrauationem confiteri in vno furto per quam plus damnificat eo quod vnico furto id factum eſt, v.g. ſi vno furto mille ſurripuit, ergo ex grauiori peccato reportaret commodum, minus enim teneretur confiteri, quia vnico furto tantam quantitatem ſuſtulit, quam ille qui pluribus & multiplicatis actibus minorem abſtulit, & ſic reportat, & commodum ex ſua malitia, & maiori aggrauatione, & conſultius eſſet magnam quantitatem ſemel furari, quam pluribus furtis eandem, aut etiam minorem tollere, dummodo id fieret ſemper in quantitate ſufficienti ad peccatum mortale.

12 *Denique confirmat.* Quia Sacerdos poteſt iure inquirere de iſtis circumſtantiis aggrauantibus, vt conuenienter iudicet, & mederi poſſit conſcientiam pœnitentis, quia ex illis diſcernitur, quanta ſit propenſio, & audatia ad peccandum, & quanta conſcientiæ relaxatio, & diuinæ legis contemptus, quando nec à grauioribus circumſtantiis & maiorem horrorem incutientibus ſibi temperat. Habet autem ius Sacerdos vt ſibi aperiantur ea ſine quibus non poteſt conſcientiam ipſam penetrare, & malitiam perpendere, vt conuenientem medicinam apponat. Ergo etiam tenetur pœnitens ea omnia ſponte confiteri. Nam ea tenetur voluntariè dicere, quæ confeſſor poteſt iure interrogare, ſiquidem confeſſio illa ſpontanea & voluntaria eſſe debet, vtporè ad remiſſionem peccatorum ordinata, quæ ſine voluntatis mutatione non fit. Confeſſor autem non poteſt iure interrogare, niſi id quod ad medicinam, & curationem animæ neceſſarium eſt: ſi ergo interroganti confeſſario tenetur pœnitens reſpondere, etiam tenebitur ei ſponte dicere ſi aduertat, quia ea debet dicere, quæ ad ſuæ animæ curationem neceſſaria ſunt, & ob eam rationem interrogantur à confeſſario. Conſtat autem non poſſe confeſſarium iuſtam pœnam imponere, & medicinam adhibere pœnitenti, niſi iſtas circunſtantias cognoſcat, quia ex illis pendet animus intentio, inclinatio, relaxatio, audacia, modus in peccando; ex his enim omnibus fit iudicium de ipſa conſcientia, & de remedio & medicina illi apponenda. Et hoc ideò eſt, quia curatio conſcientiæ non dependet ſolum ex ipſa grauitate peccati in ſe, ſed ex effectibus, quos in anima relinquit, & modo quo ipſa voluntas peccato afficitur & in peccando vtitur, quia diuerſo modo ſic, vel ſic curatur affectus. Ergo vt poſſit radicitus anima curari, neceſſe eſt circumſtantias iſtas & modos aperire, quibus tota iſta malitia cognoſci poteſt.

Sed Inquires: An idem dicendum ſit de cir- 13
cumſtantiis alleuiantibus peccatum. An teneatur quis illas confiteri? Videtur enim ex ratione à nobis allata idem ſequi, quia poteſt confeſſarius iure interrogare circumſtantiam alleuiantem, vt cognoſcat quæ medicina, & quod remedium adhibendum ſit conſcientiæ, ne fortè nimis rigidè procedat, & exaſperet. Ex alia verò parte nimis durum videtur obligare ad confeſſionem harum circumſtantiarum alleuiantium, cum alleuiatio & diminutio peccati potius excuſet quam accuſet; nemo autem tenetur confiteri, niſi illud quod tenetur accuſare. Nec tenetur confiteri, niſi quod peccatum eſt, alleuiatio autem, peccati pro ea parte quia alleuiat, potius de peccato tollit, ergo diminutionem non tenetur confiteri.

Reſp. Quod ſi circumſtantiæ iſtæ ita ſint alle- 14
uiantes, quod relinquant peccatum in ſtatũ peccati venialis, certum eſſe, quod non tenetur quis illas confiteri, quia totum ipſum peccatum à confiteri, quia totum ipſum peccatum à confeſſione exemptum eſt, hoc ipſo quod veniale eſt. Si verò relinquant illud in ſtatu peccati mortalis, ſed tamen intra illum ſtatum alleuient, & minus graue reddant illud, vt ſi quis furetur in minima quantitate requiſita ad peccatum mortale, dicimus, quòd tenebitur tunc confiteri ſe furatum eſſe furto peccati mortalis, quantitatem autem alleuiatiuam non tenetur per ſe loquendo confiteri, quia illa eſt excuſatiua à peccato non accuſatiua; in præſenti autem non eſt locus

niſi accuſationi, nec illa additio circunſtantiæ peccatum eſt, ſed peccati diminutio. Vnde nec per ſe loquendo illius notitia conducit ad medicinam, & curationem conſcientiæ, quia quod excuſat & alleuiat per ſe loquendo curatione, & pœna non indiget. Per accidens autem non eſt inconueniens, quod aliquando debeat quis confiteri circunſtantiam alleuiantem, quando videlicet illa cõducit ad ipſam veritatem culpæ cognoſcendam, ne erretur in veritate confeſſionis, & in medicina & curatione adhibenda.

15 Secundo *Inquires*: Qua regula poſſimus vti in praxi, vt videamus quæ circunſtantia ſit aggrauans, ita vt teneatur quis illam confiteri? *Reſp.* non poſſe hoc regulari ſolum penes diuerſa præcepta, contra quæ peccatur per illam additionẽ, vel aggrauationem circunſtantiæ, quia ſi illa præcepta ſint circa diuerſas virtutes, hoc ipſo non ſolum ſunt aggrauantes, ſed etiam ſpeciem mutantes, quia diuerſæ virtutes, diuerſas materias poſtulant, & circa illas verſantur, & ſic diſtinctam ſpecie malitiam afferunt, ſicut virtutes, quibus opponuntur diſtinctam bonitatem. Si vero diuerſa præcepta concurrunt in eadem materia, ſeu ſpecie actus iſta non aggrauant peccatum, etiam ſi eodem actu frangantur, quia omnia illa præcepta reſpiciunt indiuiſibiliter, id eſt, ſub eodem motiuo eiuſdem ſpeciei materiam ſuper quam cadunt, & ſicut vnico actu poſſunt impleri ſine noua additione bonitatis, ita eodem actu poſſunt frangi, ſine additione nouæ malitiæ, vt ſi in eodem die concurrat duplex præceptum eiuſdem rationis, verbi gratia, duplex præceptum ieiunandi, aut audiendi ſacrum, vt cum in die quadrageſimæ ſimul eſt vigilia, aut cum feſtum de præcepto incidit in diem Dominicum, tunc illa fractio vtriuſque præcepti non aggrauat malitiam, ſicut nec impletio addit bonitatem, quia sũt præcepta eiuſdem rationis ſolum materialiter multiplicata, & ſic pertinent ad idem motiuum, ſcilicet ad obedientiam, vnde dimanant illa præcepta ſic materialiter tantum multiplicata. Nam ſi diuerſæ rationis ſint, vt cum aliquid alias cadens ſub præcepto, firmatur voto, vt cum quis peccat contra caſtitatem voto firmatam, tunc illa fractio voti non ſolum aggrauat, ſed etiam ſpeciem mutat, quia alteri virtuti opponitur, nempè Religioni.

16 Quare illa videtur regula in hac parte tradenda, vt quando circunſtantia intra eandem ſpeciẽ ponitur, ſeu apponitur actui, ſi id quod ſuperaddit, & grauat ſuper ſpeciem peccati eſt talis naturæ, quod id ſufficiat ad peccatum mortale, talis aggrauatio circunſtantiæ debet confiteri de neceſſitate, alias non. Nam ſi aggrauatio illa in eo quod ſuperaddit mortalis culpa eſt, licet non mutet ſpeciem moralem, vt ex parte obiecti ſe tenet, ſed intra eandem grauet, mutat tamen ſpeciem Theologicam, quæ præciſè reſpicit offenſam Dei, & ibi eſt additio offenſæ mortalis, licet ſit eadem ſpecies moralis.

17 Et quidem Hæc regula facilius cernitur in circunſtantia *Quid*, id eſt in damno ſecuto, in aliis non ita facile, ... d oportet attentè conſiderare illam ſuperadditionem circunſtantiæ, quomodo offenſiua ſit Dei grauiter ſecundum ſe cõſideratam, licet non mutet ſpeciem moralem (nã ſi ſolum ſuperaddat aliquid veniale, ſatis conſtat non obligare ad confeſſionem) verbi gratia, in furto quantitas pertinet ad circunſtantiam damni illati, quæ eſt circunſtantia *Quid*, ſeu effectus ſecutus. Si quis furatur quantitatem ſufficientem ad peccatũ mortale, v.g. duos, vel tres regales, ſi addat maiorem quantitatem, verbi gratia dimidium regalis, illa non eſt aggrauatiua. Si autem addat quantitatem aliorum duorum, vel trium regalium illa eſt aggrauatio, quia etiam ratione ſui damnum infert conſiderabile, & moraliter offendens. In circunſtantia *Quis*, ſeu perſonæ peccas quis, verbi gratia, ſcandalizando alium ob qualitatem perſonæ, ſi addat maiorem qualitatem, verbi gratia, quod ſit Prælatus reſpectu ſubditorum, pater ad filios, Rex ad ſubditos, illa additio maior ita grauat ſcandalum, quod de ſe eſt ſufficiens ad offenſam mortalem, etiam ſupra ipſam ſpeciem peccati, quia maiorem & magis irreparabilem ruinam cauſat, eſt circunſtantia confitenda neceſſario intra ſpeciẽ ſcandali. Et ſimiliter ex parte perſonæ in quam peccatur, ſi quis committit inceſtum, & additur circunſtantia, quod ſit ſoror, vel mater, illa additio per ſe ſolam conſiderata eſt mortalis offenſa, quia eſt dehoneſtatiò coniunctiſſimæ perſonæ, & cui ſpecialiſſimè honor debètur, tenetur eam circunſtantiam confiteri. In circunſtantia *Quando*, ſeu temporis, peccat quis verbi gratia in hac hora, & continuat peccatum multo tempore, illa continuatio ſupra peccatum, ſeu peccati ſpeciem iam factam, non addit nouam aggrauationem offenſæ mortalis, quia licet in quolibet inſtanti, vel parte durationis peccet, tamen ſpecies peccati eſt eadem, vt potè continuata, & ſolum ſupra peccatum, ſeu peccati ſpeciem additur illa temporis perditio, dum continuat idem peccatum, illa præciſè non eſt aggrauans circunſtantia, quia in ſe perditio, ſeu cõſumptio temporis mortale peccatum non eſt, ſolum ergo habebit rationem peccati ex ſpecie, & natura peccati commiſſi, non ex illo ſuperaddito quod eſt continuatio; niſi fortè talis continuatiò ſit quod vel pluriès iteret peccatum; quod pertinet ad numerum peccatorum, non ad circunſtantiam, vel ita cõtinuo adhæreat peccato, quod aliarum rerum neceſſariarũ curam remittat, aut alia præcepta frangat, quæ ſunt diſtinctæ circunſtantiæ, & non ſola temporis additio. Similiter ſi quis in die feſto peccet, dummodo id non fiat in contemptum feſti, vel cum particulari ſcandalo, illa circunſtantia feſti non aggrauat, quia præter ſpeciem peccati, illa additio diei feſti non violat præceptum feſti, nec contemnit cum offẽſa mortali feſtiuitatem (dũmodo non ideo omittat ſacrum) & ſic non eſt circunſtantia de neceſſitate confitenda.

Soluuntur Argumenta.

Primo arguitur argumento ſupra in principio art. deducto ex authoritate Concil. Trident. 18
Quod agens ex profeſſio de circunſtantiis neceſſario confitendis ſolum docet eas deberi confiteri, quæ ſpeciem mutant. Et idem habet citata *Seſſ. 14. can. 7. Et confir.* authoritatibus *D. Thom.* ſupra relatis in prima Sententia tùm *in 4. diſt. 16.* tùm *in opuſc. 12. a. 6.*

Reſp. ad authoritatem Conſilij dupliciter. *Primo*, quod cum dicit debere confiteri eas circunſtantias, quæ ſpeciem mutant, per ly *ſpeciem* non ſolum intelligit ſpeciem moralem, ſed etiã theologicam, & ſic complectitur circunſtantias aggrauantes, quæ intra eandem ſpeciem moralem,

nouam,

nouam, ſeu maiorem offenſam mortalem inducunt, ratione eius quod ſuperaddunt. Nam vt diximus ſpecies theologica in peccatis attenditur penes auerſionem, & offenſam Dei, ſpecies moralis penes conuerſionem ad obiectum morale. Et ſic ſi aggrauatio circunſtantiæ in eo quod ſupperaddit, addit ſufficientem rationem offenſæ mortalis præter id quod habet peccatum ex ſpecie ſua, mutat ſpeciem theologicam, licet non moralem, ſeu mutare ſufficit, dum addit tantam aggrauationem, quæ ſufficit ad peccatum nouum mortale, ſi prima ſpecies non eſſet & hæc etiam includitur in mente Concilij.

20 Secundo *Reſp.* Quod Concil. docens, quod circunſtantiæ ſpeciem mutantes debent confiteri, exprimere voluit id quod eſt certum apud omnes, nempè has circunſtantias confitendas eſſe, id vero quod eſt in controuerſia de ſpeciebus non mutantibus, ſed aggrauantibus eandem ſpeciem noluit exprimere, ſed inſinuare quid agendum ſit ex ratione ſua, quæ ſi efficax eſt, eodem modo probat de circunſtantiis aggrauantibus, ſicut de mutantibus ſpeciem, videlicet, quod ſine illis peccata ipſa neque à pœnitentibus integrè exponantur, neque iudicibus innoteſcant, & fieri nequeat, vt de grauitate criminum rectè cenſere poſſint, & pœnam quam opportet pro illis, pœnitentibus imponere. Iſta eſt ratio Concilij, quæ omnino complectitur circunſtantias aggrauantes: quia vt iã ponderauimus ſine illis nõ poteſt tota grauitas peccati innoteſcere, nec debita pœna pro illo imponi, aut remedium adhiberi, nec de ipſa grauitate cenſeri, ſeu ferri iudicium. Quomodo enim poteſt Confeſſarius ferre iudicium de grauitate furti ſi fuit in quantitate ſex millium, aut ſi fuit factum in campo tanquam à graſſatore viarum, ſi pœnitens ſolum declarat ſe commiſiſſe furtum ſufficiens ad peccatum mortale? Aut quomodo poterit ferre iudicium de grauitate inceſtus, ſi pœnitens non declarat niſi peccatum inceſtus, non ſi fuit cum matre aut ſorore, aut filia, vel alia conſanguinea? Concilium ergo ſufficienter in ratione propoſita complexus eſt circunſtantias aggrauantes, licet in ipſa verborum expreſſione ſolum illas, quæ ſpeciem mutant, explicauerit.

21 Ad *Confir.* ex authoritatibus *D. Thom. Reſp.* Ipſum loqui de circunſtantis aggrauantibus citra peccatum mortale, ſeu nouam, offenſam mortalem, ita quod neque, mutent ſpeciem moralem, neq; theologicam, eo quod sẽper loquitur æquiparando iſtas circunſtantias peccatis venialibus. Nam in illo loco ex 4. *Sentent. diſt.* 16. ponens illam ſententiam, quod circunſtantiæ, quæ non trahunt in aliud genus peccati non ſunt confitendæ, addit: *Et hoc probabilius eſt, ſed addendum eſt, quæ ad aliam ſpeciem mortalis trahunt* (hæc eſt ſpecies theologicam in peccatis) *quia venialia non ſunt de neceſſitate confitenda.* Et *ſolut. ad primum,* inquit, *quod de peccato mortali non poteſt homo exire niſi per confeſſionem, tamen de illis, quæ circa ſunt, id eſt, de venialibus, & circunſtantiis, quæ venialibus æquiualent, poteſt homo exire ſine confeſſione.* Quid clarius pro mente *D. Thom.* Cum ipſe loquens, & tractans ibi ex profeſſo hanc difficultatem de confitendis circunſtantiis non mutantibus ſpeciem, ſe ipſum declaret, dicendo quod loquitur de circunſtantiis, quæ venialibus æquiualent, à quibus non eſt neceſſe exire per Confeſſionem?

22 Et *vt melius* innoteſcat mens *S. Doct.* videndus eſt in 4. *ad Anibaldum diſt.* 16. *q. vnic. a.* 3. vbi eandem tractat quæſtionem, an omnis circunſtãtia ſit confitenda: Et reſpondet: *Quod circunſtantia, quæ nouam rationem peccati mortalis addit de neceſſitate eſt confitenda, alia autem non.* Vbi manifeſtè noſtram reſolutionem tradit, videlicet quod circunſtantia aggrauans, ſi in ipſa aggrauatione addit nouam rationem peccati mortalis de neceſſitate confitenda eſt, etiamſi moralem ſpeciem non mutet, dummodo in aggrauando addat id quod ſufficit ad culpam mortalem, ſi enim ſolum id quod addit aggrauatio veniale eſt, non pertinet de neceſſitate ad Confeſſionem. Et ſimiliter loquitur *S. Thom. ibi ſolut. ad* 5. vnde intelligimus quoties affirmat eſſe confitendas circunſtantias, quæ trahunt in aliquid genus peccati, intelligi de alio genere in ratione mortalis, quod pertinet ad ſpeciem theologicam, non de alio genere, vel ſpecie morali, ex diuerſo obiecto deſumpta.

Et *ad locum ex opuſc.* 12. *cit. Reſp.* eodem modo 23 quod loquitur de circunſtantiis, quæ æquiparantur venialibus. Verba *S. Thomæ* ſunt. *Circunſtantias verò non aggrauantes, quæ in aliud genus peccati non trahunt, non tenetur homo confiteri, ſicut nec peccata venialia, licet ſit laudabile quod homo ea confiteatur. Eadem enim ratio videtur eſſe de huiuſmodi circunſtantiis & de peccatis venialibus.* Semper *S. Doct.* has circunſtantias æquiparat venialibus, poſteà ſubdit, quæ circunſtantiæ ſint, quæ trahunt in aliud genus peccati. Vnde Ego non video, qua ratione allegari poſſit hic locus contra nos, cum non loquatur de circunſtantiis aggrauantibus ſicut nos loquimur, ſed de non aggrauantibus, nec trahentibus in aliud genus peccati cum dicit: *Circunſtantias verò non aggrauantes, quæ in aliud genus peccati non trahunt, &c.* Hinc verò quomodo inferri poſſit, quod circunſtantiæ aggrauantes intra eandem ſpeciem non teneatur quis confiteri, planè non video, niſi forte citentur verba, quæ ſtatim ſubdit *S. Thom. Sic ergo huiuſmodi circunſtantias aggrauantes, quæ non trahunt in aliud genus peccati non credo, quod aliquis teneatur confiteri.* Sed tamen videtur littera illa eſſe mendoſa, & debere dici. Sic igitur huiuſmodi circunſtantias non aggrauantes, &c. tum quia ly *huiuſmodi* refert circunſtantiis paulò ante cõmemoratas, & illas vocauerat *D. Thom.* non aggrauantes; tum quia titulus articuli de non aggrauantibus poſitus fuit; ſic enim dicit: *Sexto quæſtio eſt, an circunſtantias peccati trahentes in alterum genus non notabiliter aggrauantes teneatur homo confiteri?* Et reſpondet ad has teneri, quia trahunt ad aliud genus, circunſtantias verò non aggrauantes, quæ non trahunt in aliud genus, non teneri confiteri. Vbi ſemper loquitur de non aggrauantibus, Suſtinendo tamen verba allata, dicimus loqui de aggrauantibus, quæ æquiparantur venialibus, non quæ ſecum mortalem offenſam afferunt in ipſa aggrauatione, vt ex verbis citatis *in eodem opuſc. & in* 16. *diſt. conſtat.*

Secundo *arguitur*: Quia per ſe, & ratione 24 confeſſionis ſolum tenemur totum, & integrum peccatum explicare, quod fit etiam ſi iſtæ circunſtantiæ non declarentur, quia non addunt nouum peccatum, ſed ad idem pertinet. Nec eſt neceſſe id declarare ratione pœnæ, & ſatisfactionis iniungendæ, quia hic finis eſt ſecundarius in confeſſione; vnde ex ipſo præcisè non eſt ſumenda neceſſitas confitendi circunſtantias iſtas.

Imò quantumvis iſtæ circunſtaotiæ explicentut, ſemper ſatisfactio etit arbittaria, & non perfectè adæquans quantiiaiem culpæ; ergo in ordine ad ponendam ſatisfactionem adæquaiam parum intereſt illarum circunſtanriarum explicatio.

25 *Confirm.* Quia alias etiam teneretur quis circunſtantias alleuiantes per ſe confireri, vr inoteſceret quautitas peccari, & ſatisfactio debita imponeretur, quod tamen nuilus dicet.

26 *Denique* vix poteſt aſſignari aliqua regula, qua iſtæ circunſtantiæ diſcernantur, quando videlicet ſunt notabiliter aggrauantes, ita quod currar obligatio confiiendi. Er quidquid dicatur potius eſt ſcrupulis onetate pœnirentes, quam expedite, & confeſſionem reddere ferè intractabiiem.

27 *Reſp.* vtroque titulo debeti iſtas circunſtantias confiteri, & confeſſionis, & ſatisfactionis, ſeu medicinæ adhibendæ. Ratione quidem ipſius confeſſionis, quia iſtæ circunſtaniiæ aggrauant mortaliter, & grauiter intta eandem ſpeciem motalem, licer non conſtituant diuerſum peccatum, aut diuerſam ſpeciem moralem, oione auté quod mortalis culpæ eſt ad confeſſionem neceſſario ſpectar. Nec poteſt illi peccato adhiberi medicina, uiſi tota grauitas mortalis aperiatur, quia totum curari debet. Ratione aurem ſatisfactionis debent iſtæ circunſtantiæ explicari, quia licet ſatisfactio quantum ad ſui realem executionem, & exhibitionem ſit de ſecundaria intentione ſacramenti, & ſine illa poſſit eſſentia ſacramenti ſaluari, tamen ordo, & reſpectus ad ſatisfactionem eſſentialis eſt ſacramento Pœnitentiæ. Et licet ſemper ſatisfactio iniuncta ſit arbirraria, tamen debet eſſe proportionata culpæ, licet non ſemper adæquata. Non poteſt autem proportionata eſſe, niſi cognitis iſtis circunſtantiis iuxta quarum grauitatem, & modum, modus etiam plagarum imponeodus eſt etſi non adæquatus, ſaltem proportionatus.

28 Ad *Confir.* iam dictum eſt non requiri per ſe quod manifeſtentur circuuſtantiæ purè alleuiantes, quia iſtæ ſolum excuſant. Verbi gratia ſi ailquis peccat ductus aliqua vehementi rentatione, ratione cuius peccatum illud alleuiarur, non tenetur hanc circunſtantiam explicare, quæ alleuiatiua eſt. Pec accidens autem aliquando tenebitur explicare hanc circunſtantiam alleuiantem, vr ſi quis furatus eſt iu ea quantitate, aut eum ea circunſtantia, quod non manifeſtè conſtat aggrauare, & ex hac parte leuior, quam quæ certo eſt peccatum mortale, manet tamen dubium, an ſir peccatum mortale, tenetur eam dicere, quia tenetur dubium couſiteri, & veritatem aperire, quæ ſine iſta alleuiatiua circunſtantia non poreſt cognoſci.

29 Ad *vltimum Reſp.* Iam eſſe explicatam regulã, quia poſſumus diſcernere circunſtautias aggrauantes, quando in eo quod addunt ad ſpeciem, vel ad alias circunſtantias aliquid mortalis culpæ important. Neque hoc eſt onerare couſcientias, quia potius tollit onus earum quod eſt culpæ mortalis; hanc enim diuiuo iure tenemur clauibus Eccleſiæ ſubiicere. In ſingulari autem difficultates, & ſcrupuli, quæ circa iſtas circunſtantias occurrunt Confeſſoris prudentia, & dexteritate expediri poſſunt. Et pœnitens iuxta ſuæ conſcientiæ neceſſitatem debet conſulere prudentem Confeſſarium, & peritum, qui poſſit eius ſcrupulos ſedare, & difficultates ſoluere, & eius debet iudicio ſtare, & in eo quieſcere. Quod ſi noliti ſuæ imputet negligentiæ, & inſipientiæ onera, & ſcrupulos conſcientiæ, non doctrinæ, & veritati. Nam etiam magna difficultas eſt in diſcernendis multis ſpeciebus peccatorum, & in cognoſcendo quando perueniunr peccata ad rationem mortalis, vel non, nec tamen propterea deobligantur homioes ab illis confitendis, & à iudicio peritorum conſulendo.

DISPVTAT. XI.

De Bonitate, & malitia Actuum interiorum, & exteriorum.

ARTICVLVS I.

Vtrum bonum, & malum morale ſint differentiæ per ſe actus interioris voluntatis?

1 EXplicauimus hucuſque bonitatem, & malitiam moralem in communi; ſpecies eius, principia, vnde ſumuntur ſpecies; accidentia illius, ſeu principia vnde ſumuutur, quæ ſunt circunſtantiæ. Reſtar nuuc videre, quomodo boniras iſta, ſeu malitia ſpecialiter applicetur, & conueniat actibus tam interioribus, quam exterioribus, eo quod iſti actus taliter ſe habent, quod vnus deriuatur ex alio ſicut ex actu imperante, qui eſt actus interior deriuatur actus imperatus, qui ex exterior, & conſequentet moralitas vnius deriuatur ad aliam quatenus vnus deſcendit ab alio, & ſubordinatur illi. Er ſic explicare debemus, quomodo in actu interiori iuueniatur bonitas, & quomodo in exteriori, & quis diuerſus modus ſit in vno, & in alio.

2 Et *primè* occurrit difficultas de actu interiori. An ita afficiatur bonitate, vel malitia, quod iſtæ differentiæ boui, & mali poſſint eſſe differentiæ per ſe, & eſſentiales talis actus, ita quod ſicut habitus, & actus in linea prædicamenti qualitatis diuiduntur eſſentialiter penes ſpirituales, & ſenſibiles penes intellectuales, & voluntarios, ita diuidantur eodem modo eſſentialiter penes bonos, & malos motaliter, & ſic malitia, & bonitas etiã ipſam actus naturam, & entitatem eſſentialiter diuidant, An vero etiam in ipſis actibus interioribus moralitas importet diuerſam lineam à natura actus, & in illa ſolum dividatur penes bonũ, & malum, in ordine vero entitatiuo, & naturali non contrahatur eſſentialiter per iſtas ſpecies, ſed ſolum accidentaliter comparentur ad actum.

3 Et *opportet* habere præ oculis id quod ſæpius in præcedentibus annorauimus, actum interiorẽ, & exteriorem dupliciter dici. Vno modo ita quod ly *interior* ſumetur pro actu elicito à voluntate, & in ipſa manente; exterior autem pro actu elicito à potentia ſeuſibili, & externa, ita quod dicatur actus exterior quaſi externus, & manifeſtus; interior quaſi intra voluntatem occultus. Alio modo ſomitur interior, & exterior actus non reſpectu ſolum diuerſarum potentiarum, ſed etiam in vna, & eadem potentia pro actu imperante, & imperate, primo, & ſecundo,

do, ita quod actus interior ſit prior actus à quo alij deriuantur, qui idcirco dicitur interior, quia in ordine actuum non exit ab aliis actibus, nec præſupponit alios actus priores, à quibus exeat, ſed alij exeunt ab ipſo, & ita eſt magis intra potentiam, aut intimior illi, ſeu interior, quia immediatior, ſiquidem non mediantibus aliis actibus conuenit, ſed ab ipſo potentia incipit.

4 Loquimur in præſenti de actu interiori vtroque modo, ſed principaliter de actu interiori hoc ſecundo modo, id eſt, pro actu imperante. Omnino verò excludimus à Diſputatione actum externum ſenſibilem, quia potentiæ à quibus iſti actus procedunt, & eliciuntur immediatè non ſunt in ſe capaces internæ libertatis, ſeu rationis voluntarij, ita quod aliquo modo ſe voluntarie moueant, & ipſis actibus intrinſecum reſpectum moralitatis, & libertatis imprimant, ſed ſi quam moralitatem, aut libertatem, ſeu rationem peccati, aut virtutis dicuntur habere, eſt ſolùm per denominationem extrinſecam ab interno voluntatis actu mouente ad eorum elicientiā deriuatam: ſicut homicidium, furtum, aut adulterium externum conſideratū ſecundum eas materiales actiones, quibus executioni mādatur, talos enim actiones nihil boni, vel mali moralis habent ex ordine ad ſuas immediatas potentias, vt patet quanto, ilæmet actiones fiunt ab amente, vel dormiente. Tota ergo libertas, & moralitas intrinſecè eſt in ipſa voluntate, & potentiis participantibus aliquid indifferētiæ, & libertatis in ipſo ſuo modo operandi. Quæ verò in modo operandi proprio, & intrinſeco totam determinationem habent, quantúcunque ſubdantur impreſſioni, & motioni volūtatis non participant ab ea intrinſecā libertatem, licet participent vſum, & motionem voluntatis, ſed iuxta ſuam capacitatem, ſicut etiā baculus, vel gladius mouetur à voluntate, & motio illa imprimitur per impulſum intrinſecè; ſed libertas, & modus liberè agendi non imprimitur eis intrinſecè, ita quod ipſæ potentiæ operentur liberè, & agant ſe; ſed ſolum vt obediant mouenti libero. Et ſic impreſſio quam recipiunt ſolum eſt ad obediendum actioni, & agenti libero, non ad habendum in ſe libertatem, & liberè operandum, aut reſiſtendum: ideoque; libertas, & moralitas in actibus talium potentiarum ſolùm eſt denominatio extrinſeca, quia ſolum denominatur talis ab extrinſeco dirigente, & mouente, quod eſt liberum, non à proximo, & intrinſeco eliciente, quod ſolum eſt obediens.

5 Cum *ergo* tota quæſtio ſit de actibus habentibus intrinſecā moralitatem per tendentiam, ſcil. & reſpectum intrinſecum ad obiectum, inquirimus an in actu interiori, id eſt, imperante, & mouente, & qui primo, & per ſe moralitatem habet ex fine, qui eſt obiectum eius, an talis moralitas in illo actu ſe habeat, vt differentia eſſentialis contrahens ipſam entitatem, & eſſentiam actus in ſe etiam in ipſo ordine, & linea naturæ talis actus, an verò ſint accidentales differentiæ reſpectu illius actus in eſſe naturæ conſiderati?

6 Hæc *Difficultas* ferè videtur reſoluta ex multis, quæ ſupra ſparſim tradidimus, in quibus ſupponimus moralitatem comparari ad actum in eſſe naturæ per modum accidentalis rationis, & conſequenter differentias moralitati, ſcil. bonum & malum, non contrahere eſſentialiter actum in linea, & eſſe naturæ. Vt autem magis in particulari conſtet, neq; ipſum actum interiorem poſſe contrahi eſſentialiter per tales differentias in ſua entitate, & eſſe naturæ, breuiter hoc explicabimus.

Fuit *ergo* aliquorum ſententia, quod bonitas, & malitia ſint differentiæ ita eſſentiales actibus voluntatis, quod etiam conſiderando illas in eſſe naturæ, eſſentialiter contrahunt quidditatem, & naturam talium actuum, ſicut natura ipſa habitus contrahitur per virtutem intellectualē, & moralem, & diuerſas virtutes morales. Quam ſententiam tenet *Conrad. 1.2.q.19.a.1. & q. 10.a.6. Ferrar.3.contra Gent.c.1. Capreol. in 2.diſt.40.q.1. concluſ.3.* Aliiſq; antiquioribus attribuitur. Et quod caput eſt, videtur eſſe expreſſa Sententia *S. Thom. in 2.diſt.40.q.vnica ar.1.* vbi inquit: *Quod quæ pertinent ad aliquod genus diſtinguuntur per ſe differentiis illius generis, ſicut albedo, & nigredo per ſe diſtinguunt colorem, quæ autem per accidens pertineant ad illud genus, diſtinguunt per accidens, ſicut clauis, & cultellus conueniunt in eadem ſubſtantia phyſica ferri, licèt differant in genere artificiali. Actus autem voluntatis per ſe pertinent ad genus moris, & ita per ſe diuiduntur illo genere boni, & mali, actus verò aliarum potentiarum à voluntate per accidens diuiduntur per bonum, & malum morale.* Idem videtur docere *S. Thom. in hac q.19 a.1.* vbi docet: *Bonum, & malum, eſſe differentias per ſe actus voluntatis, quia pertinet bonum, & malum, per ſe ad actum voluntatis ſicut verum, & falſum ad intellectum cuius actus per ſe diſtinguuntur vero & falſo, ſicut dicimus opinionem veram, & falſam.* Conſtat autem verum, & falſum per ſe diſtinguere entitatem actus intellectus, ergo etiam verum, & bonum entitatem voluntatis, quia ita per ſe comparatur ad entitatem actus voluntatis bonum quod eſt per ſe obiectum eius, quam ad intellectum ipſa veritas obiectiua, quæ eſt eius obiectum. Differentiæ autem, quæ ſumuntur ex parte obiecti diſtinguunt obiectum etiam entitatiuè, & quidditatiuè. 10

Nihilominus tamen conformiter ad ea quæ ſæpius à nobis in hoc tractatu dicta ſunt, nunquā poſſumus affirmare, quod ratio voluntarij, ſeu liberi, & ratio moralis ſe habeant, vt ſuperius & inferius, vt genus, & differentiæ, & conſequenter, neq; poſſe differentias morales boni, & mali diſtinguere actum voluntatis præciſè conſideratū in eſſe naturæ, ſed vt regulabilem, & humanum, ſic enim moralis eſt. Hoc autem quod eſt eſſe regulabilem, per ſe quidem conuenit actui voluntaris, vt voluntarius, & liber actus eſt, ſed per ſe in ſecundo modo, non per ſe primo modo, id eſt, ſicut proprietas conuenit eſſentiæ, non ſicut differentia conuenit ſpeciei. Actibus autem, qui non ſunt per ſe voluntarij, ſed per accidens, & ex directione, ſeu motione voluntatis ſolum conuenit talis moralitas per accidens, ſeu per aliud, quia ſolum conuenit regulabilitas iſta actibus voluntariis, vt voluntarij ſunt, ſeu à voluntate. 11

Hæc Concluſio ſine dubio eſt *D. Thom.* qui perpetuo diſtinguit bonitatem naturalem, ſeu quoad ſubſtantiam in actu voluntatis, & bonitatem moralem, & diuerſo modo diuidit atque diſtinguit actus vt voluntarios, atque vt morales, licèt hæc moralitas comparetur ad illam rationem voluntarij, vt proprietas ad eſſentiam. Nam quod actus in ratione voluntarij poſſit quoad ſubſtantiam eſſe bonus, & quoad moralitatem malus, conſtat in ipſo actu peccati, etiam interiori 12

riori

riori, & immediatè à voluntate elicito, quod in ſua ſubſtantiâ eſt quoddã bonũ, & à Deo, vt docet *S. Thom. infra quæſt.* 79. & tamen in genere moris eſt malus, nec poteſt iſta malitia contrahere tanquam differentia illam bonitatem, vt genus. Similiter frequenter docet *S. Thom.* poſſe actum in genere naturæ eſſe eiuſdem ſpeciei, & in eſſe moris ad diuerſas pertinere, vt ſuprà *Quæſt.* 1. *art.* 3. *ad* 3. vt patet in occiſione, quæ ſi fit propter vindictam eſt in ſpecie iniuſtitiæ, ſi propter iuſtitiæ ordinem eſt in ſpecie iniuſtitiæ, ſi propter iuſtitiæ ordinem eſt in ſpecie iuſtitiæ. Eadem autem ratio eſt, & multo à fortiori de voluntate occidendi, ac de ipſa externa occiſione, cum hæc non ſit per ſe in ſpecie iuſtitiæ, vel iniuſtitiæ ſicut illa. Idem apertè docet in *Quæſt.* 18. *art.* 7. *ad primum: Actus* (inquit) *qui ſecundum ſubſtantiam ſuam eſt in vna ſpecie naturæ, ſecundum conditiones morales ad duas ſpecies referri poteſt.* Si autem moralis bonitas, vel malitia eſſent differentiæ per ſe actus conſiderati in eſſe naturæ, non poſſet manere vna ſpecies in eſſe naturæ aduenientibus
10 pluribus differentiis moralibus.

Generaliter etiam docet *S. Thom.* 1. *p. quæſt.* 48. bonum, & malum ſolum eſſe differentias actus moralis non entitatis rei. Similiter tradit diuerſas ſpecies actuum voluntatis quatenus voluntarij ſunt à *Quæſ.* 11. *vſque ad* 17. alias verò ſpecies moralitatis tradit *Quæſt.* 18. & deinceps quando agit de virtutibus, & vitiis. Species actus voluntatis ſunt fruitio, ſimplex voluntas, intentio, electio, vſus, &c. Et ex parte paſſionum amor timor, triſtitia, delectatio, ſpes ita &c. Quæ etiam in voluntate diſtinguntur, licèt non per modum paſſionum: alius enim eſt actus fugæ, vt odium, alius dilectionis, vt charitas, alius expectationis, vt ſpes, &c. De ſpeciebus autem actuum moralium ſub ratione moralitatis, agit in *Quæſt.* 18. quantum ad rationem boni, & mali in communi, & poſtea de virtutibus, & peccatis, & in *Secunda Secundæ*, de ſingulis ſpeciebus virtutum, & vitiorum. Sequuntur communiter hanc Sententiam *Thomiſtæ*, eademque Sententia attribuitur *Scoto in* 1. *diſtin.* 17. *quæſt.* 2. *Bonauent. in* 2. *diſt.* 41. *art.* 1. *quæſt.* 2. *Durando diſt.* 40. *quæſt.* 3. *Maiori diſt.* 41.
11 *quæſt.* 2 *parte* 2. & communiter Recentiores.

Fundamentum huius Concluſionis ſumitur, tùm à priori, tùm à poſteriori. A poſteriori quidem, quia ſicut in actibus exterioribus inuenitur diuerſa ſpecies actionum naturalium cum eadem ſpecie moralitatis, & è contra, ita inuenitur in ipſis actibus voluntatis diuerſa ſpecies in entitate, & natura actus cum eadem ſpecie moralitatis; vel è contra. Ergo non poteſt ſpecies moralitatis, verbi gratia bonitas, vel malitia eſſentialiter cõtrahere ipſum actum in eſſe naturæ conſideratũ. *Conſeq.* eſt manifeſta, quia ſi differentia moralis contraheret eſſentialiter actum in eſſe naturæ, oporteret, quod natura actus ſe haberet vt genus ſiquidem contrahitur ab illis, vt à differentiis, & ſemper id quod naturæ eſt ſupponitur moralitati non è contra. Si autem entitas actus in eſſe naturæ ſe habet vt genus, & vt eſſentialiter contrahibile per differẽtias moralitatis opportet quod diuerſificatis differentiis, ſeu ſpeciebus non maneat vnum genus, ſeu entitas illa, & diuerſificata entitate non manet vna ſpecies moralitatis, vt patet in quocunque alio genere, & differentiis; ſi enim animal contrahitur, & diuiditur eſſentialiter per differentias rationalis, & hinnibilis, & rugibilis, non poteſt manere vna entitas, & ſpecies animalis ſtantibus diuerſis ſpeciebus hinnibilis, & rugibilis, aut manere vna ſpecies manente diuerſitate animalis quod eſt genus, quia eſſentiales differentiæ ita diuidunt genus quod conſtituunt diuerſas eſſentias, ſeu naturas, atque adeò ipſum genus non relinquunt vnum, aut è contrà ſi conſtituunt vnam naturam non relinquunt genus diuerſificatum.

Anteced. *verò probatur manifeſtè*: Quia ſicut videmus in homicidio, quod ſunt diuerſæ ſpeciei actiones in eſſe naturæ iugulatio, contuſio, combuſtio, congelatio, &c. & tamen in eſſe moris ſi occidant hominem ſunt peccatum eiuſdem ſpeciei, ita in actibus interioribus fuga, & proſecutio, amor, & odium, commiſſio, & omiſſio, intentio, & electio ſunt diuerſi actus in genere naturæ, & tamen in genere moris poſſunt eſſe eiuſdem ſpeciei, ſicut omiſſio largiendi eleemoſynã pauperi, & commiſſio congregandi illicitè pecunias pertinent ad eandem ſpeciem auaritiæ, vt docet *S. Thom infra Quæſtione* 7. 2. *art.* 5. Et odium peccati prout oppoſiti Deo, & amor eiuſdem Dei ſunt actus eiuſdem virtutis charitatis, & tamen in eſſe naturæ ſunt diuerſæ ſpeciei, ſcilicet odium. & amor, & circa diuerſa obiecta entitatiuè, ſcilicet peccatum, & Deum. Similiter intentio dandi eleemoſynam, & electio dandi iſti pauperi, & imperium, vel vſus applicans ad executionem ſunt actus entitate diuerſi in ſpecie, & tamen omnes habent eandem ſpeciem moralitatis, ſcilicet eiuſdem virtutis eleemoſynæ. 12

E Contra etiam idem actus voluntatis poteſt plures malitias ſpecie diuerſas habere, vt quando quis intendit ſe vindicare de altero per homicidium, & falſum teſtimonium, ſeu per homicidium, & rapinam bonorum, aut adulterium, ita quod non vult ſiſtere vindictam ſuam in vno tantùm, ſed in pluribus damnis, & hoc intendit vnico actu, licèt ſubordinando omnia illi vni fini, qui eſt vindicta; aut etiam, quod peius eſt, qui vult aliquem occidere in actuali peccato, vt non ſolùm moriatur, ſed etiam damnetur, aut qui volt publicè fornicari, vt alios prouocet ad malum: tales actus ſunt vnum entitatiue, & in eſſe naturæ; quia eſt vnus actus in ſingulari, & tamen habent plures malitias ſpecie diuerſas, vt eſt homicidium, & adulterium, aut rapinam, aut ſcandalum, & pertinent ad actum interiorem voluntatis, ſcilicet ad actum intentionis; ergo reſpectu actus interioris in eſſe naturæ cõſiderati moralis bonitas, vel malitia non ſũt differẽtiæ eſſẽtiales. 13

Et *ratio* à priori ſumitur ex ipſa natura, & formali ratione moralitatis, quæ non eſt aliud, quã regulatio actuum liberorum in ordine ad rationem, & ad legem, quæ eſt regula ipſorum, ſicut artificium eſt regulatio rerum factibilium penes ideam artis. Quare ſicut ars ſupponit materiam, quam artificiose perficiat, & omnis menſuratio ſupponit menſurabile, quod adæquet, & ſubiiciat menſuræ, ita regulatio moralis ſupponit materiam quam regulet & menſuret: quia omnis mẽſuratio, & regulatio ſuper aliquam materiam debet cadere. Materia autem regulabilis non ſe habet, vt genus eſſentialiter contrahibile per menſurationem, ſicut in arte ſi lignum, aut ferrum, aut argentum fit vas artificiosum, non eſt ipſa natura argenti, vel ferri genus vaſis Metaphyſicum, & Prædicamentale ſubiectum, nec vinum, aut oleum, quod menſuratur eſt genus ipſius menſura- 14

menſurationis;ſed materia,& ſubiectum. Conſtat autem non ſolùm actus exteriores,aut ſenſibiles, ſed etiam interiores ipſius voluntatis indigere regulatione rationis in quantum liberi ſunt: quia ſi ſtat pro ratione voluntas, eſt contra omnem rationem & legem. Ergo iſti actus voluntatis interiores etiam indigent regulari à ratione, & habent ſe ſicut materia moraliter regulabilis, & ipſæ morales differentiæ,ſe habent vt regulationes eius;ergo non contrahunt ipſam naturam actus tanquam genus eſſentialiter,ſed ipſam tanquam materiam regulabilem menſurant,& perficiunt, & ſic adueniunt illi, ſicut regulatio artis materiæ artefactorum,& menſuratio rebus menſurabilibus.

15 Solum eſt aduertendum, quod quia non eodē modo res omnis menſurantur,neque eodem modo res artificiales autem ſuſcipiunt, ſic nec eodē modo regulantur actus immanentes, & eliciti ſiue in ratione artificiali, ſiue in ratione morali, ſicut res factibiles, & materia externa, vel actus ſenſibiles. Nam materia externa recipit regulationem artis mediante aliquo motu locali mutante,aut perficiente ſicut, & figuram externam, aut mediante aliqua addenſatione,vel rarefactione,aut alio motu alterationis, vt cum coquitur panis, vel cibus, aut fit vitrum, vel alia ſimilia. Actus etiam ſenſibiles externi ſolum recipiunt artificialem, vel moralem regulationem per denominationem extrinſecam, vt diximus, ſicut cantus, vel ſaltatio artificioſa, quæ præter motum localem non habet ab arte formam intrinſecam: nam ſi caſu ſine arte fieret motus ille, eandem intrinſecam perfectionem haberet, & actus exterior peccati non habet intrinſecam libertatem,& conſequenter,nec regulationem. At verò actus interni,& immanentes,participantesque intrinſecè libertatem, & ordinem ad obiectum, totum quod habent regulationis, & menſurationis, ſiue in moralitate, ſiue in artificio, habent per ordinem ad ſuū obiectum, inde enim actus denominatur talis, vel talis moralitatis, verbi gratia bonus, vel malus, huius, vel illius peccati:quia tale obiectum attingit, iuxta illud Oſeæ 9. *Facti ſunt abominabiles, ſicut ea quæ dilexerunt*, eodem modo dicuntur actus intellectus artificioſè diſponi, quia attingunt obiecta artificioſè diſpoſita, vt cum ſcientiæ procedunt per demonſtrationes artificioſas, nec enim artificium illud eſt aliquid impreſſum, & ſuperueniens actibus, ſed eſt attingentia obiecti ſub aliquo artificiali modo diſpoſitum.

16 Et *huius* ratio eſt: Quia regulatio iſta tàm moralis, quàm artificialis in actibus immanentibus, & elicitis, eſt aliquid vitale per modum actus ſecundi, cuius totum eſſe eſt tendentia, & ordo ad obiectum, à quo totam perfectionem, & ſpecificationem ebibit;ergo artificialis,vel moralis forma, ſeu ordo in iſtis debet competere ipſi actui per modum tendentiæ, & habitudinis ad obiectum, alias non conueniret ei tanquam actui ſecundo vitali, cuius totum eſſe eſt ordo, & tendentia circa obiectum, nec poteſt in ſe ſpecificationem, ſiue eſſentialem,ſiue accidentalem habere, quæ non deſumatur ab obiecto vt a termino ſpecificante,& circa quod verſatur talis actus. Sicut ergo materia inanimis, & quæ nomine rei factibilis comprehenditur, recipit in ſe paſſiuè formam artis,quæ ſibi per ideam artificis imprimitur:quia illa materia cum ſit inanimata,nec ſit actus qui verſatur erga obiectum, non aliter diſponitur,& perficitur ab arte, niſi recipiendo aliquam formam, ita quando materia regulabilis, & menſurabilis, ſiue per artem, ſiue per morem eſt actus vitali modò tendens ad obiectum,& cuius totum eſſe eſt tendentia ad illud, non poteſt artificioſè diſponi,aut regulari moraliter, niſi per ordinem ad obiectum,eo quod actibus iſtis nihil poteſt conuenire,quod ipſos perficiat in ratione actus, niſi per tendentiam, & ordinem ad obiectum, ad quod totum eſſe eorum eſt ordinatum, licèt non omnia, quæ in obiecto relucent, eſſentialia ſint actui; ſed aliqua etiam ſe poſſunt habere,vt modificationes, aut accidentales conditiones ſe habentes, attinguntur tamen ab actu per tendentiam,& reſpectum realem ad obiectū, vt magis ſtatim declarabitur.

Soluuntur Argumenta.

PRrimo *arguitur*: Quia actus intrinſecè elicitus,& procedens a voluntate,& præſertim interior,qui verſatur erga finem, & imperat aliis, etiam in eſſe naturæ conſideratus, verſatur erga bonum tanquam erga obiectum ſpecificatiuum, & eſſentiale, & non circa bonum neceſſarium,& determinatum,ſed indifferens,& liberum, nec irrationabile, & ſenſibile,ſed à ratione propoſitū. Ergo totum hoc cadit ſub linea, & ordine illius actus in ſua entitate conſiderati, nec enim aliam entitatem,& naturam habet ille actus,quam tendentiam voluntariam,& liberam in obiectum. 17

Si *dicatur*, Obiectum illius actus in eſſe naturæ eſſe bonum vt appetibile, non autem vt regulabile, ſic enim eſt obiectum actus vt moralis,& humani, ſeu menſurati,quæ ratio eſt accidentalis comparata ad primam. *Contra eſt*. Quia etiam illa bonitas vt moralis, ſeu regulabilis à ratione eſt quædam ſpecies bonitatis contenta ſub vniuerſali ratione boni, quæ eſt obiectum voluntatis, non minus quam aliæ bonitates ſpeciales, quæ diuerſos actus terminant,& ſpecificant,ergo ſicut diuerſæ bonitates entitatiuè conſideratæ terminant, & ſpecificant diuerſos actus entitatiue ſumptos,ita etiam moralis bonitas poteſt eſſe obiectum terminans,& ſpecificans aliquem actū voluntatis entitatiuè conſideratum. Cur enim omnia alia obiecta habentia bonitatem poſſunt ſpecificare diuerſos actus entitatiuè conſideratos,& hoc ſolùm obiectum,quod eſt bonitas moralis non poterit ſuum etiam actum ſpecificare, & terminare entitatiuè ſumptum? Nec enim ad ſpecificandum actum entitatiuè requiritur bonitas vera, & intrinſeca obiecti, ſed ſufficit extrinſeca, & ficta, vt patet cum appetimus aliquid fictum, aut quod eſt denominatio rationis,vt eſſe iudicem, eſſe doctorem, & ſimilia. Et intellectus per actus entitatiuos, & veros ferri in ipſum ens rationis conſtat,cum ſuis actibus illud formet,& ab eo poſſit ſpecificari. 18

Confirmatur: Quia ſicut in Intellectu diſtinctio,& differentia actuum penes ſcientificos, opinatiuos, erroneos, &c. eſt differentia intrinſeca diſtinguens ipſos actus entitatiuè, & in eſſe naturæ,ita differentia in voluntate penes actus virtuoſos, & vitioſos debet eſſe differentia contrahens ipſos actus in linea, & ordine naturæ, quia ad hoc ipſum ordinatur natura actus voluntatis, vt ſit virtuoſus, vel vitioſus, nec enim alias differentias eſſentiales, & entitatiuas poterimus inuenire 19

inuenire in actibus voluntatis, quam penes iſtas differentias virtutis & vitij; nam ſunt differentiæ in ratione quantitatis, quia per eas quales denominamur.

20 *Reſp.* actum voluntatis in eſſe naturæ conſideratum verſari erga bonum voluntati propoſitionatum, & a ratione propoſitum & regulatum; ſed non ex æquo, & eſſentialiter omnes iſtas conditiones, & formalitates reſpicere; ſed quaſdam vt pertinentes ad ordinem, & lineam actus in eſſe naturæ, id eſt, vt præciſè appetibile, & liberum eſt obiectum, alias vt ſuperadditas, & accidentaliter ſe habentes ad iſtas, ſicut quæ pertinent ad regulationem talis boni, licèt omnia illa attingat actus voluntatis per tendentiam, & habitudinem ad obiectum, ſicut etiam viſus reſpicit colorem, vt quantum & extenſum, vt figuratum, vt motum vel quietum, & tamen non omnes iſtas conditiones reſpicit viſus eſſentialiter, etſi per eandem tendentiam & habitudinem omnes tangat, nam colorem eſſe extenſum, figuratum, in quiete, vel in motu, accidentale aliquid eſt reſpectu colorati. Sic etiam actus voluntatis entitatiuè conſideratus reſpicit bonum vt propoſitum à ratione, ita tamen quod ly *propoſitum* ſit conditio, & ly *bonum* ſit obiectum, ſpecificetque entitatem actus. Ex eo autem quod eſt propoſitum, ſequitur eſſe regulatum illud bonum, vel non regulatum. Et ſic regulatio ſequitur lineam accidentalem, id eſt, conditionem obiecti voluntatis, qua proponitur obiectum per rationem, non lineam entitatiuam actus in eſſe naturæ prout præciſè reſpicit bonum vt appetibile.

21 Et *ad inſtantiam*, quod etiam illa bonitas vt moralis poteſt accipi tanquam vnum ex obiectis voluntatis, & vna ex bonitatibus eius, imò directè intendere actum ſolùm ob eam rationem, quia conforme eſt legi Dei, & regulatum ab illa, hoc enim maximè intendit virtus, ſcilicet, propter bonum legis operari, & æmulatorem legis eſſe hominem, ergo tunc ipſa entitatiua ratio actus in eſſe naturæ conſideratus contrahitur eſſentialiter à moralitate, ſeu à bonitate morali, vt à differentia eſſentiali, quia eſt primum & directum obiectum, ſeu motiuum formale appetendi. *Reſp.* ſine dubio ita poſſe contingere, ſicut etiam ipſam apprehenſionem, & propoſitionem obiecti, quæ requiritur vt conditio ad hoc, vt ſit volita poteſt quis intendere, & velle tanquam obiectum per actum reflexum, ſed ſicut tunc ſupponitur alia apprehenſio, & propoſitio, quæ ipſam propoſitionem obiecti proponat vt volendam, & hæc ſecunda eſt conditio, & prima, obiectum, ratione reflexionis; ita quando quis intendit conformitatem ad legem vt obiectum & finem, ſupponit aliam regulationem formalem rationis & legis, quæ hoc ipſum approbat, & regulat, ſcilicet, ipſam legem æmulari, & conformitatem ad illam velle, & prima eſt formalis regulatio, ſecunda obiectiua. Imò in auerſione à lege hæc duo oportet diſtinguere, ſcilicet, auerſionem formalem & obiectiuã, prout *ſup. diſp.* 8. diſtinximus ex *Caiet.* 2. 2 *Quæſt.* 20. *art.* 1. nam in aliquibus peccatis, & magnis peccatoribus poteſt quis intendere tanquam obiectum ipſam auerſionem à Deo, ſicut illi qui dixerunt Deo: *Recede à nobis, ſcientiam viarum tuarum nolumus,* Iob 21. Et tamẽ in hoc ipſo quod eſt velle recedere à Deo ex parte obiecti, datur alia auerſio conſecuta, & non obiectiuè volita, quam vocamus formalem auerſionem; quia etiam ipſum velle auerti, & recedere à Deo prohibet lex, & eſt contrarium rationi, & hæc ſecunda auerſio non eſt volita vt obiectum, ſed vt conſecuta, prima verò eſt obiectum, ipſumque peccati actum ſpecificat. Sic ergo dicimus, quòd cõformitas, vel difformitas ad legem formaliter conſiderata, & prout cadit ſuper aliquam materiam volitam, & regulam, non conſtituit ſpeciem actus in eſſe naturæ, & in linea entitatiua; ſed in ſpecie morali, cõparaturque ad lineam entitatiuam accidentaliter, & vt aliquid tenens ſe ex parte propoſitionis rationis, & directionis eius. Conformitas autem ad legem, & rationem conſiderata obiectiuè, prout fit materia appetibilis per actum reflexum benè poteſt eſſe obiectum actus entitatiuè conſiderati, ſicut quælibet alia bonitas naturalis, & ſicut poteſt aliquis velle alios eſſe virtuoſos, ipſamque virtutem diligere, licèt in ſe peccator ſit. Et tunc illa bonitas ſic obiectiuè conſiderata terminat, & ſpecificat actum entitatiuè ſumptum, videlicet quatenus voluntatius, quatenus liber, quatenus proſecutiuus, quatenus deſiderij vel gaudij, & ſecundum alias ſimiles differentias, quæ ad actum in ratione entitatiua, & linea naturæ pertinent.

Ad *Conf. Reſp.* in intellectu diſtingui illos actus penes diuerſum obiectum intelligibile, & ſic pertinet illa diuerſitas ad ipſam ſpecificationem actuum intellectus in ipſa entitate, & linea naturæ talium actuum, quia natura ipſa, & entitas actus Intellectus ſumitur ex ordine ad diuerſum intelligibile, ſicut & diuerſitas actuũ voluntatis in linea, & ordine naturæ ſumitur ex diuerſo appetibili, & modo tendendi in illud, verbi gratia per proſecutionem vel fugam, deſiderium, vel gaudium, &c. ſicut etiam diuerſitas actuum viſionis ſumitur ex diuerſitate viſibilis. At verò in actibus voluntatis inuenitur duplex formalitas in obiecto, ſcilicet vt bonum, ſeu appetibile, & vt regulabile, ſeu dirigibile à ratione; & hoc ſecundum non ſe habet vt ſpecificans actum quatenus præciſè voluntarius, ſed vt moralis, & regulatus. In actibus etiam intellectus poteſt conſiderari, & id quod pertinet ad rationem intelligibilis obiecti, ſeu veritatis ipſius (ſumpta veritate fondamentaliter, & obiectiuè, non formaliter) & id quod pertinet ad artificium diſcurſus, verbi gratia, quod diſcurſus fiat per enthymema, vel ſylogiſmum, in prima, vel ſecunda figura, aut quid ſimile, quod eſt artificium deriuatum ex influentia, & regulatione Logicæ. 22

Poteſt etiam conſiderari actus intellectus quatenus ſubiectus ordinationi, & motioni voluntatis, & ſic etiam ſuſcipit regulationem moralem, ſicut alij actus aliarum potentiarum, vt à voluntate mouentur. Hoc tertio modo etiam regulatio illa moralis in actibus intellectus eſt accidentalis reſpectu propriæ naturæ illius actus, quæ eſt intellectio, & reſpectu voluntarij, & liberi, quod in eo participatiuè inuenitur quatenus imperatus eſt à voluntate. Secũdo modo, etiam eſt in intellectione, ſeu diſcurſu accidẽtalis ſpecies illa, quæ eſt artificialis in eſſe logico reſpectu eius quæ cõuenit ei in linea, & eſſe naturæ intellectiui actus, hæc enim ſumitur ex diuerſo obiecto formali intelligibili, quod pertinet ad primum modum, & talis diuerſitas diuerſificat actus intellectus etiam in ſua linea naturali, 23

naturali, & entitatiua: quia hæc ſumitur ex diuerſo obiecto quatenus intelligibili, ſicut in voluntate ſumitur eadem diuerſitas ex obiecto quatenus appetibili; & in eadem linea, & ordine differunt actus ſcientificus, & opinatiuus, &c. quia hæc non eſt diuerſitas in aliqua regulatione, & artificio, ſed in ipſa ſubſtantia, & entitate intellectiui actus, quæ ſumitur ex ordine ad intelligibile obiectum. Et ſic non fit ex hac parte recta comparatio cum actu voluntatis vt morali, & humano, qui reſpicit bonum, vt regulabile, ſed deberet fieri comparatio cum actu voluntatis prout tangit appetibile ſub præciſa ratione appetibilis, id eſt, vt fugiendum, vel proſequendum, hoc enim pertinet ad ſubſtantiam, & entitatem actus voluntatis, ſicut in intellectu tangere certo, & euidenter, aut opinatiuè aliquod intelligibile, ſeu aliquod verum. Vnde ad id quod additur in argumento, non eſſe alias differentias, quibus in ſua entitate contrahatur actus voluntatis niſi per has differentias moralitatis, iam manet reſponſum ex dictis, quia conſtat alias eſſe differentias actus voluntarij entitatiuè ſumpti, & ſumpti moraliter, ſicut verbi gratia, eſſe proſecutionem, vel fugam, amorem, vel odium, deſiderium, vel gaudium, aut ſpem &c. quibus ſuperadduntur differentiæ morales, id eſt, ad regulationem talium actuum pertinentes.

24 Secundò *arguit*. Actus interior voluntatis habet pro obiecto finem moralem, & per tendentiam, & habitudinem intrinſecam ad illum, vt ad obiectum eſt in ſe formaliter moralis, id eſt, bonus vel malus; ſed hæc tendentia, & habitudo pertinet ad entitatem actus, & ad ordinem lineamq; naturæ; ergo etiam moralitas inde proueniens. *Minor probatur*: Quia illa habitudo eſt relatio tranſcendentalis, non prædicamentalis in actu ipſo voluntatis. Quod autem tranſcendentale, & intimum eſt in actu pertinet ad entitatem illius, eſtque illi intime imbibita; ergo pertinet ad phyſicam entitatem, & ad lineam, & eſſe naturæ talis actus. Ergo in eadem linea, & ordine poteſt contrahere moralis differentia ipſum actum in eſſe naturæ, ſiquidem hæc differentia moralis ſolùm conſiſtit in reſpectu quodam, & tendentia ad obiectum non in denominatione aliqua extrinſeca ſuperueniente, vt Nos ipſi ſentimus. Iſte autem reſpectus, & habitudo eſt tranſcendentalis, & entitatiuus in actu, imò ipſa entitas actus, & non relatio ſola prædicamentalis. Ergo benè poteſt contrahere ipſum ordinem entitatiuum actus prout entitas phyſica eſt, & ad lineam, & ordinem eius phyſicæ entitatis, & naturæ ſpectat.

25 Confirmatur: Quia vt ſupra etiam docuimus, non poteſt internus voluntatis actus mutari de bono in malum, aut è contra per ſolam accidentalem mutationem actus, ſed per mutationem intrinſecam, & ſubſtantialem, ideoque non poteſt idem numero actus internus modò eſſe bonus, modò malus, ſed ſi mutatur de bono in malum, fit alius numero actus etiam in ſubſtantia; ergo moralitas, ſeu differentiæ morales contrahunt eſſentialiter ipſam ſubſtantiam actus. *Patet conſequentia*: Quia ſi ſolùm mutari poteſt actus de bono in malum per mutationem entitatiuam, & phyſicam actus, & non ſolùm per accidentalem; ergo ſignum eſt ipſam moralitatem intrinſecè, & entitatiuè conuenire actui, ergo & eſſentialiter ipſam actus entitatem contrahere poteſt.

Confirmatur *Secundò*: Quia cui conuenit intrinſecè, & entitatiuè libertas, conuenit intrinſecè etiam ipſa moralitas, ſed actui interiori voluntatis conuenit libertas intrinſecè, ergo & moralitas; ergo poteſt eſſe intrinſeca, & entitatiua differentia eius. *Maior conſtat*: Quia ideò actui externo non conuenit moralitas intrinſecè, ſed per extrinſecam denominationem, quia nec libertas conuenit intrinſecè, ergo è conuerſo cui libertas intrinſecè conuenit, etiam & moralitas. *Minor* verò probatur, quia libertas conuenit actui voluntatis per ipſam elicientiam, & ordinem ad ſuum principium efficiens, quod cum indifferentia operatur: elicientia autem, & ordo ad principium eliciens eſt quid intrinſecum actui, & non denominatio extrinſeca, ergo, &c. 26

Reſp. ex dictis *ſupra Diſp.* 8. & 9. quod actus habet moralitatem ex obiecto, à quo eam haurit per realem, & phyſicam tendentiam in obiectum, & per eandem met qua reſpicit bonum vt appetibile, & vt præcisè pertinens ad eſſe naturæ, per eandem enim reſpicit etiam ipſum vt regulabile, quia regulabilitas eſt illi coniuncta, eodemque reſpectu & tendentia poteſt vtrumque attingi & amplecti; ſicut eadem habitudine viſus reſpicit coloratum vt coloratum, & vt extenſum; ſed extenſio eſt conditio, & color obiectum formale. Itaque non omne quod attingitur in obiecto ſpecificat, aut non eodem modo ſpecificat, licèt eadem tendentia & habitudine tangatur, quia attingi poteſt vt conditio, aut modus, vel vt aliquid accidentaliter coniunctum, quod in alia linea facit aliam ſpecificationem, quaſi accidentalem; ſicut voluntas in fine tangit bonum tanquam obiectum, & apprehenſionem vt conditionem, & viſus tangit colorem & lucem vt per ſe obiectum viſibile, figuram autem, ſitum, quietem, vel motum, vt modificationes ſuperadditas, quæ in ſe ſuas poſſunt ſpecificationes accidentales habere, & modò videri res ſub vna figura, modo ſub alia, nec tamen variatur actus in ſpecie eſſentiali viſionis, ſed in accidentali. Cùm autem inſtatur, quod reſpectus iſte, & habitudo tranſcendentalis eſt, & intime imbibitus in ipſa entitate actus, imò ipſa entitas actus; Concedimus quod hoc habet identicè, & entitatiuè, non formaliter. 27

Conſiderandum eſt enim, quod in actu voluntatis ly *naturale*, & *morale* non ſunt diuerſæ entitates, aut diuerſi reſpectus entitatiuè ſumpti, ſed identicè ex parte ſubiecti in quo ſunt; ſcilicet ex parte actus ſunt vnum & idem, differunt verò penes terminationem, quod pertinet quaſi ad formale ipſius tendentiæ. Nam eadem tendentia, & reſpectus, quatenus terminatur ad obiectum vt appetibile præcisè, & bonum abſolutè pertinet ad id quod in actu ipſo *naturale*, & entitatiuum eſt, quatenus autem eadem tendentia tangit iſtud bonum, & appetibile, vt regulatum, & legibus rationis ſubiectum dicitur *moralis*, & moralem actum conſtituere, & diuerſas ſpecies moralitatis. Vnde non iudicatur, nec diſcernitur ratio entitatiui, & moralis in actu penes diuerſas tendentias in ſe entitatiuè conſideratas, ſed penes diuerſas terminationes in obiecto, licèt ex parte actus tendentia, & reſpectus entitatiuè idem ſint. 28

Ad *Primam Conf. Reſp.* Quoſdam Authores 29

etiam qui nobiſcum ſentiunt in principali concluſione diſſentiunt in hoc, quod putent eundem numero actum internum voluntatis poſſe mutari de morali in non moralem, aut de bono in malum inuariata manente entitate actus. Et ponunt exemplum in actu charitatis, qui in via liber & moralis eſt, idem autem numero perſeuerare poteſt in gloria, quia charitas non excidit, & tamen ibi neceſſarius eſt, & conſequenter non moralis. Sed Nos hanc ſententiam ſæpius ſupra reiecimus, & videtur probabilius hanc mutationem fieri non poſſe ſine intrinſeca mutatione actus etiam in ipſa entitate ſua, eo quod iſta moralitas non eſt denominatio extrinſeca ſuperueniens actui, ſed relatio intrinſeca ad obiectum regulatum, imò identicè eadem cum relatione, & transcendentali reſpectu ad obiectum conſideratum in eſſe entitatiuo ſuæ naturæ; nec conuenit actui per extrinſecam impreſſionem, ſicut figura artificioſa imprimitur ligno, vel ceræ, ſed per vitalem proceſſionem, & ab agente vitali eliciente illi imprimitur, quia reſpectus & tendentia, actus vitalis eſt. Non ergo poteſt talis reſpectus aduenire actui de nouo, niſi mutetur illa naturalis tendentia, cum qua identificatur, & vitaliter producatur in ipſo actu, quia vitalis tendentia eſt; non poteſt autem vitaliter de nouo ineſſe actui, niſi ipſe actus de nouo procedat à principio vitali, & hoc eſt mutari intrinſecè ipſum actum, ideſt intra ſe.

30 Dicimus *ergo*, quòd non ſolum accidit intrinſeca mutatio, & entitatiua in actu per hoc quod eſſentialis, & entitatiua formalitas adueniat, ſed etiam ſi accidentalis aliqua conditio, vel formalitas tollatur, ſine qua alia non exiſtit, vel cum qua identificetur, hoc ſufficit vt nec eſſe ſit deſtrui entitatem rei in ſe, quæ à tali conditione pendet, vel cum illa identificatur, ſicut remota quantitate deſtruitur corpus, & remotis diſpoſitionibus forma ſubſtantialis corrumpitur: & coloratum ſi non fuerit extenſum non poteſt videri, licèt omnia iſta accidentaliter ſe habeant ad formam ſubſtantialem. Et viſio non ſolùm mutabitur, ſi mutetur coloratum quod eſt ſpecificum eius obiectum, ſed etiam ſi viſibile commune mutetur, verbi gratia motus, aut quies, aut magnitudo, &c. per aliam viſionem obiectum ſic mutatum videri debet, quia per tendentiam intrinſecam ad obiectum videt illam mutationem. Nec actus charitatis manet idem numero hic, & in patria, valde mutatur dictamen, & propoſitio obiecti, à qua dependet, neque propter hoc charitas excidit, quia licèt hic actus numero ceſſet, continuatur alius ſimilis ſpeciei cum nouis tamen modificationibus, & conditionibus, vt ſupra latiùs diximus.

31 *Ad ſecundam confirmationem Reſp.* Quod cui conuenit intrinſecè libertas conuenit etiam intrinſecè moralitas, ideſt, non per denominationem extrinſecam, ſed per reſpectum, aut tendentiam intimè conuenientem actui, non tamen conuenit intrinſecè, ideſt, eſſentialiter in linea, & ordine naturæ, & phyſicæ entitatis actus, ſed in linea morali, ideſt, regulationis, & menſurationis ad legem, & ad regulas rationis. Quæ regulatio, & menſuratio licèt attingatur ab actu per reſpectum, & habitudinem ad obiectum, tamen non attingitur, vt pertinens ad conſtitutionem actus in eſſe, & linea phyſicæ entitatis, & naturæ, ſed vt pertinens ad regulationem, & menſuram, & in tali linea ſuam conſtituit ſpeciem; ſicut exemplis iam ſupra declaratum eſt, quod idem actus viſionis tangit in obiecto colorem, & figuram, & motum, hoc tangit intrinſecè, ideſt, per reſpectum, & tendentiam ipſi actui intimè conuenientem, nec tamen pro ea parte qua attingit figuram, aut motum; attingentia illa eſt ſpecificatiua actus viſionis, ſed ſolum modificatiua, & accidentaliter comparatur ad attingentiam coloris, vt ſpecificatiuus eſt.

Vltimò *arguitur.* Habitus voluntatis eſſentialiter diuiduntur per differentias morales; ergo & actus. *Conſeq. patet*: Quia actus ſequuntur naturam ipſius habitus, ſiquidem ex actibus ſimiles habitus generantur, & rurſum ex habitibus producuntur actus ſimiles habitibus, & eiuſdem ſpecificationis, & obiecti. *Anteced. verò probat.* Tùm in virtutibus naturalibus: tùm in ſupernaturalibus. In naturalibus quidem, quia genus virtutis eſt habitus, & qualitas vt Dicemus cum *D. Thom. infrà Quæſt.* 55. Qualitas autem pertinet ad id quod entitatiuum, & phyſicum eſt in virtutibus; ergo ſi iſta qualitas, & habitus eſt genus virtutis, vt virtus eſt, vt differentia moralis eſſentialiter contrahit rationem phyſicam qualitatis. Conſtat autem aſſignari à Philoſopho tanquam vera ſpecies habitus & qualitatis, virtutem, & vitium, ſub virtute varias ſpecies; ergo ratio propria virtutis, quæ eſt bonitas moralis diuidit eſſentialiter habitum, ſeu qualitatem. In ſupernaturalibus id etiam magis conſtat: quia habitus virtutis infuſæ, vt charitas, eſſentialiter bonitatem moralem habet, cùm nullo modo poſſit vitiari, & habeat pro obiecto ſpecificante Deum ipſum, vt amandum, qui eſt regula omnis bonitatis; ergo ſaltem iſti actus, & habitus ſunt eſſentialiter contracti, & ſpecificati penes bonum morale. 32

Confirmatur ex *Diu. Thom.* qui apertè hoc tenet tàm in hac *Quæſt.* 19. *artic.* 1. quàm in 2. *Sententiarum diſt.* 40. *quæſt. vnica art.* 1, vt ſupra Retulimus referendo ſententiam oppoſitam. 33

Reſp. Quod habitus virtutis, & ipſa virtus moralis habet pro genere qualitatem, & habitum non abſolutè conſideratum, & in eſſe naturæ; ſed vt moralem, & ad genus moris pertinens, vt infra dicemus circa *Quæſt.* 55. Et ad probationem de virtutibus naturalibus, ſeu acquiſitis, dicimus, quod ponuntur in prædicamento & diuidunt ſpecificè habitum, & qualitatem non in eſſe naturæ, ſed in eſſe morali. Et aliquando non repugnabit quod etiam in eſſe naturæ virtutes iſtæ, & vitia differant, vt ſi vna ſit per modum proſecutionis alia per modum fugæ, vna per modum aggreſſionis, ſeu audaciæ, alia per modum deſiderij, vel amoris, &c. Et hoc ſufficit vt de talibus virtutibus, & vitiis ponatur exemplum in ſpeciebus, quæ in prædicamento qualitatis numerantur. Ad inſtantiam verò de virtutibus ſupernaturalibus Dico, quod etiam in eis eſt diuerſa diuiſio penes differentias in eſſe naturæ, & in eſſe morali, ſicut charitas, & ſpes differunt in ordine naturæ, quia vna eſt per modum amoris, altera per modum aggreſſionis, & audaciæ. Et virtus fidei in ratione virtutis, & moralitatis eſt inferior charitate, & in genere naturæ eſt probabile, quod fides eſt perfectior, quia 34

petri

pertinet ad ordinem intellectiuum, qui de ſe eſt abſtractior, & purior. Quod verò non poſſit ab eis ſeparari moralitas bona non arguit, quod ſit illa moralitas differentia eſſentialis, cum ſit alterius lineæ, ſufficit quod ſit proprietas, aut accidens inſeparabile, ſicut obſcuritas à fide.

35 Ad *Conf. Reſp.* quod attinet ad locum *D. Thom. ex hac Quæſt. 19. artic. 1.* ſine dubio ingentem haberet difficultatem, ſi ſolùm attenderemus ad ea, quæ *S. D.* dicit *in corpore articuli.* Sed quia in ſolutione *ad 3.* ſe explicauit, inde ſumimus intelligentiam eorum quæ dicit in corpore. Nam in *corpore artic.* facit *D. Thom.* hanc conſequentiam. *Bonum & malum ſunt per ſe differentia actus voluntatis, ergo voluntas bona & mala ſunt differentes ſecundum ſpeciem, ſed differentia ſpeciei in actibus eſt ſecundum obiecta, ergo bonum & malum propriè attenditur in voluntate ſecundum obiecta,* quod erat intentum artic. Anteced. primum probat, quia bonum, & malum per ſe ad voluntatem pertinent, ſicut verum & falſum ad rationem. Vbi diſcurſus *Diu. Thom.* manifeſtè loquitur de ſpecie eſſentiali, & ſubſtantiali actus voluntatis, nam ſi loqueretur de accidentali non benè inferret ex eo quod per ſe pertinent bonum & malum ad voluntatem, & per ſe ſunt differentiæ eius, quod bonum & malum ſunt differentes ſecundum ſpeciem, & quod id deſumitur ab obiecto, & ſe habent ſicut verum & falſum in ratione, quia ſi ſolùm præbent differentias accidentales, non poteſt probare quòd differunt ſpecie ex obiecto, quia accidentales differentiæ actuum non eſt neceſſe, quòd ſumantur ex obiectis. Nec ſe habent tunc ſicut verum & falſum in ratione, quia ſi verum & falſum ſumatur fundamentaliter, ſic conſtituit differentiam ſpecificam, ſubſtantialem, & eſſentialem, non accidentalem, ſicut bonum & malum morale; ſi autem verum & falſum ſumatur formaliter, falſum eſt, per ſe comparari ad rationem, & tanquam differentias eſſentiales, cùm eadem propoſitio poſſit modò eſſe vera modò falſa, vt dicitur in *capit. de ſubſtantia.*

36 Nos *ergo* reſpondemus iuxta explicationem *Sanct. Thom. in ſolut. ad 3* quod loquitur quidem in *Corpore artic.* & conſequentiis quas facit de differentiis per ſe conſtituentibus eſſentialem ſpeciem in ſua linea & ordine; ſed in primo antecedente quando dicit, quòd bonum & malum ſunt per ſe differentiæ actus voluntatis, loquitur de actu voluntatis, vt regulato & ſubiecto rationi, non abſolutè & entitatiuè tantùm conſiderato, actus autem ſic ſubiectus regulis rationis iam pertinet ad lineam moralem. Et in iſta linea currunt efficaciter omnes conſequentiæ ſic: Bonum & malum per ſe, id eſt ſpecificè, & per ſe in primo modo pertinent ad actum voluntatis, vt regulis rationis ſubiectus, ſicut verum & falſum (non formaliter, ſed fundamentaliter & obiectiuè) pertinent ad rationem; ergo voluntas bona & mala ſunt actus differentes ſecundum ſpeciem, ſcilicet, ſecundum ſpeciem eſſentialem actus in linea morali, ſeu in linea regulari à ratione, ſpecifica autem differentia ſumitur penes obiecta etiam in regulatione rationis, ergo ab obiecto ſumitur bonum, & malum in actibus voluntatis. Totus diſcurſus eſt legitimus, & ſolùm reſtat probare, quod *S. Thom.* in illo primo antecedente loquatur de actu voluntatis, vt regulato, & non abſolutè ſumpto, & quòd ſpecifica differentia etiam in morali regulatione ſumitur ab obiecto. Hoc autem conſtat ex argumento tertio illius artic. & ſolutione eius. Propoſuit *D. Thom.* argumentum ſic, obiectum voluntatis eſt bonum bonitate naturæ, ergo non poteſt præſtare voluntati bonitatem moralem, ergo non dependet moralis bonitas voluntatis ab obiecto. Reſpondet: *Ad tertium dicendum, quod bonum per rationem repræſentatur voluntati vt obiectum, & in quantum cadit ſub ordine rationis pertinet ad genus moris, & cauſat bonitatem moralem in voluntate.* Ecce vtrumque complectitur *D. Thom.* & quòd differentia moralis ſumitur ex obiecto, ſcilicet, vt propoſito per rationem, & in quantum cadit ſub ordine rationis, quod eſt eſſe regulatum ab illa, & quod ſic pertinet ad genus moris, & cauſat bonitatem moralem in illa; loquitur ergo de voluntate non abſolutè, & in eſſe naturæ entitatiuo, ſed vt cadit ſub ordine rationis, id eſt, vt regulatur ab illa.

Minorem difficultatem habet locus, qui citatur ex *ſecundo Sentent. diſtinct. 40. Quæſt. unica, artic. 1.* quia ibi *Diu. Thom* non intendit, quod bonum, & malum ſint differentiæ eſſentiales abſolutè, & in genere entitatiuo, ſed in genere moris, vt ibi dicit in *corp. & ad 5.* Sed ponit hanc differentiam inter actus elicitos à voluntate, & reliquis potentiis, quæ imperantur à voluntate, quod actus iſtarum ſunt per accidens in genere moris, id eſt, non vt eliciuntur ab illis potentiis, ſed vt imperantur à voluntate, actus autem voluntatis per ſe, & immediatè, quia voluntarij ſunt, in genere moris ſunt, id eſt, regulis morum ſubijciuntur. Et ideò differentiæ ſunt illis eſſentiales in hoc genere moris, quod immediatè, & non ex imperio alterius potentiæ liberæ conuenit. Si tamen diſcernamus inter id quod actionis naturæ eſt in illo actu, & quod moris eſt, tales differentiæ non ſunt eſſentialis actioni, vt natura eſt, ſed vt moris eſt, vt ibidem *ſolut. ad 1.* ſignificat *S. Thom.* 37

ARTICVLVS II.

An rectè explicauerit D. Thom. *principia, ex quibus ſumitur bonitas actus interioris, ſcilicet.* Ex Obiecto, ex Ratione, ex Lege æterna, ex Intentione, ex Voluntate diuina?

1 Difficultates aliquæ ſe offerunt circa ea, quæ *Diu. Thom. in his artic. Quæſt. 19.* tractat circa ea quæ ſunt principia bonitatis, vel malitiæ in actibus interioribus, quæ omnia principia colligimus in hoc articulo, vt meliùs explicari omnia poſſint. Et ſunt quinque ſcilicet *Obiectum,* quod in actu interiori concidit cum fine, *Ratio,* quæ eſt immediatè proponens, & dirigens voluntatem, *Lex æterna,* quæ eſt regula prima ſecundum quam debet dirigi. *Intentio,* quæ eſt principium influens in alios actus ex intentione ſecutos, ſiue ſint circa finem, ſiue circa media. *Voluntas diuina,* cui debemus ſubiici, & conformari.

Qua ratione dicatur bonitatem, & malitiam actus interioris non dependere à Circunſtantiis, ſed ab obiecto?

2 ISta *Propoſitio* eſt *D. Thom. in hac Q. 19. a. 2.* & difficilis viſa eſt multis, in variaſque expoſitiones diſtraxit *Authores*. Affirmat itaque *D. Thom.* bonitatem actus interioris dependere ex ſolo obiecto. Et probatio eius talis eſt. Principium bonitatis, & malitiæ humanorum actuum eſt ex actu voluntatis, ergo bonitas, & malitia in actu voluntatis attenditur ſecundum aliquid vnum, licet in aliis actibus poſſit ſecundum plura, & diuerſa attendi. *Patet conſeq.* quia in quolibet genere quanto aliquid eſt prius, tãto eſt ſimplicius & in paucioribus conſiſtens, ſicut in genere corporis prima corpora ſunt ſimplicia. *Rurſus*; Illud primum quod eſt ſic ſimplicius, ſeu principium in quolibet genere non eſt tale ex aliquo quod ſe habeat per accidens, ſed per ſe, quia omne per accidens reducibile eſt ad aliud prius quod eſt per ſe; ergo talis bonitas, vel malitia in actu illo voluntatis non debet ſumi ex aliquo principio accidentali bonitatis, ſicut ſunt circumſtantiæ, ſed ex principio per ſe, quod eſt obiectũ.

3 Difficultas in hac propoſitione eſt, quia falſum eſt non inueniri actum interiorem cum circumſtantiis, præſertim cum ſupra diximus, nullum eſſe actum humanum qui non ſit capax circunſtantiarum, ſicut omnis ſubſtantia accidentium. Nam etſi actus interior voluntatis, qui verſatur circa finem non poſſit habere pro circũſtantia ipſum finem, ſed pro obiecto, quia obiectum illius actus finis eſt, tamen alias circunſtantias non apparet cur non poſſit habere, v. g. circunſtantiam *Quis*, quæ eſt circunſtantia perſonæ operantis, & circunſtantiam *Quando*, id eſt, in duratione, & tempore, quo aliquis exercet illum actum internum, vt ſi ſit in tempore quo currit, vel non currit præceptum de alio. Et ſimiliter circunſtantiam. *Quomodo*, quia poteſt eſſe intenſior, vel remiſſior, & ſic de aliis. Et inde multiplicari poſſunt argumenta adducendo diuerſa exempla ad oſtendendum dari actum interiorem cum circunſtantiis, v. g. quia actus interior voluntatis, vt amor, poteſt eſſe magis, vel minus intenſus, & inde ſumere maiorem bonitatem, vel malitiam, cum tamen intenſio non ſit ſubſtantia, ſed circunſtantia. Item ex parte temporis, vt ſi quis tempore quo currit præceptum amandi Deum ſe exerceat in amore alterius obiecti, redditur malus ex circunſtantia ille actus. Ex parte perſonæ, vt ſi Clericus, vel Monachus velit matrimonium, vel venationem à iure prohibitam, quæ Laico prohibita non eſt, ille peccat ex circunſtantia perſonæ, non iſte. Et ſic multa alia exempla poſſunt multiplicari, quæ eandem continent difficultatem.

4 Iam verò ſi nomine *actus interioris* intelligamus non ſolum illum qui verſatur circa finem, & eſt intentio, ſed etiam qui verſatur circa media, & eſt electio, multo certius eſt in eo inueniri bonitatem, vel malitiam ex circunſtantiis etiam ex fine. Tum, quia in iſto non currit ratio *D. Thom.* quia licet ſit actus internus, & immediatè elicitus à voluntate, & non ab alia potentia, tamen non eſt primus in hoc genere, cum ſupponat alium priorem, nempè actum intentionis, qui verſatur erga finem, & inde mouetur ad media, ſeu ad actum electionis; ergo in tali actu non eſt neceſſe, quod ſolum detur id quod eſt per ſe in præbenda bonitate, vel malitia, ſcil. obiectum, ſed etiam poteſt attendi id quod eſt per accidens, ſcil. circunſtantiæ. Vnde videmus actum voluntatis poſſe eſſe in duplici ſpecie, altera ex parte obiecti, altera ex parte finis, vt cum, quis eligit furari vt mœchetur, vel ieiunare propter pœnitentiam, &c. *D. Th. q. 19. art. 1.* ſumi bonitatem, & malitiam non ſolum ex obiecto, ſed etiam circunſtantiis; ergo non eſt dubium iſtos actus & ſi à voluntate elicitos nõn ex ſolo obiecto illã habere.

Tandem vrgeri poteſt contra diſcurſum ipſum *D. Thom.* quia licet vera ſit illa propoſitio, 5
quod primum in vnoquoque genere ſit magis vnum, & ſimplicius proportionaliter, vt poſtulat tale genus, tamen non poteſt rectè inferri quod ita reducitur illud prius ad vnitatem, & ſimplicitatem, quod excludat omnia alia accidentia, & extrinſecas rationes, ſicut licèt in genere corporis prima corpora ſint ſimpliciora, nõ tamen excludunt omne extrinſecũ, habent enim accidentia, & alia extrinſeca adiuncta, vt ignis habet calorem, leuitatem, locum ſurſum, &c. Ergò ſimiliter prima moralia, quæ ſunt actus interiores voluntatis, habebunt quidem bonitatẽ, vel malitiam per ſe ex obiecto, quod eſt principium per ſe, ſed non debent excludere omnia accidentia, quæ ſunt circunſtantiæ.

Nihilominus concluſio *D. Tho.* eſt vera, & ratio eius efficax. Et *Authores* qui *D. Tho.* interpretantur, ferè reducuntur ad hoc, quod non poteſt negari, quod actus interior habeat etiam ſuas circunſtantias, vt argumenta, & exempla allata manifeſtant; ſed dicunt quod circunſtantiæ reſpectu actus interioris tenent ſe ex parte obiecti voliti, nec videntur officium circunſtantiæ exercere, ſed rationem obiecti, quia vt obiectum eas reſpicit. Quod quidem quoad circunſtantiam finis Ego libenter admitterem, quia finis in actu interiori, obiectum eſt, tamen quoad alias circunſtantias difficile valde videtur, quomodo enim actus amoris Dei habet circunſtantiam perſonæ, aut durationis, vel intenſionis magis pro obiecto volito, quam amor eleemoſynæ, vel ieiunij, furti, vel adulterij, &c. Nam ſi dicatur velle ipſum amorem Dei, vt à tali perſona eliciendum, etiam vult eleemoſynam, vel ieiunium à ſe faciendum, & tamen reſpectu huius non dicitur illa circunſtantia eſſe obiectũ volitum; ergo neque in actum amandi Deum. Item quia vt circunſtantia perſonæ ſit obiectum volitũ, oportet poni aliquam reflexionem actus ſupra ſe, & vt intenſio, vel duratio ſit obiectum volitum oportet, quod ipſe operans apprehendat ipſam durationem, vel intenſionem actus, & ſic illam velit, quod eſt etiam facere quandam reflexionem ſuper ipſum actum, quia habet pro obiecto ipſos modos talis actus quales ſunt duratio, & intenſio. At poteſt aliquis elicere actum amoris Dei, vt finis vltimi, qui eſt actus maximè interior ſine vlla reflexione, & ſine ſpeciali aduertentia de duratione, vel intenſione actus tanquam ſic obiectis, ſed ſolum conſiderare pro obiecto Deum, ea verò quæ tenent ſe ex parte actus non aduertere tanquam obiecta volita, ſed in ipſo exercitio ea ponere, ſicut in aliis actibus. Quare Ego non video rationem vrgentem, quare circunſtantiæ concomitantes actum interiorem voluntatis debeant eſſe obiectum volitum à tali

actu,

actu, cum non opporteat quod ſupra ſe, vel ſupra modos, aut circumſtantias ſuas reflectat, & in actu ſignato cognoſcat.

8 Quod *verò* Alij dicunt, quando *D. Thom.* dicit bonitatem actus interioris dependere ab obiecto ſolo, loqui de bonitate eſſentiali, hoc eſt impertinens, quia hoc modo etiam bonitas cuiuſlibet actus exterioris dependet à ſolo obiecto in bonitate eſſentiali, hæc enim eſt ſpecifica, & ſpecificatio à ſolo obiectò ſumitur. *Alij* dicunt loqui *D. Thom.* de actu ſimplici volitionis, quando dicit à ſolo obiecto dependere eius bonitatem. Cæterum conſtat ipſum etiam loqui de actu intentionis in *Art.* 8. Et præterea etiam iſte actus ſimplex non caret circunſtantiis perſonæ, & durationis, & intenſionis, aliiſque ſimilibus, curruntque in eo eædem difficultates, quæ in acto intentionis, vel aliis actibus internis voluntatis.

9 Quapropter relictis aliis ſolutionibus, veram, & legitimam mentem *Diu. Thom.* exiſtimo eſſe, quod loquitur in ſenſu valde formali; aliud eſt enim quod actus interior, ſeu actus intentionis, & finis poſſit habere bonitatem, vel malitiam ex circunſtantiis, aliud quod propria, & formalis bonitas actus interioris, vt interioris ſumatur etiam circunſtantiis, An à ſolo obiecto. Habet quidem actus interior aliquid moralitatis à circunſtantiis, vt exempla allata probant, ſed hoc eſt commune cum quocumque alio actu, ſiue interiori, ſiue exteriori; proprium autem, & per ſe actus interioris vt interior eſt illa bonitas, vel malitia, quæ ex obiecto dependet, & ſumitur. Et admittimus *D. Thom.* nomine actus interioris non ſolùm intelligere illum, qui elicitur immediatè à voluntate etiamſi ſit electio, vel alios actos circa finem, ſed intelligere actum, qui eſt intentio, ſeu actus imperans, & nomine actus exterioris intelligit actum imperatum, & ſupponentem finem intentum. In hoc ergo actu interiori dicimus poſſe duplicem bonitatem, vel malitiam conſiderari, vnam propriam, & per ſe actus interioris vt interior eſt, & hæc debet eſſe intenta, quia debet eſſe bonitas aliis actibus exterioribus communicabilis, & in hoc præcipuè actus interior diſcernitur ab exteriori, quia interior imperat, & dirigit exteriorem, ſicque habet bonitatem illi communicabilem, & hanc vocamos propriam, & per ſe actus interioris, ſcilicet illam quæ ſuperior eſt, & imperate poteſt, atque in alterum deriuari, & communicari. Alia bonitas, vel malitia eſt ex ipſo exercitio actus proueniens, ipſumque concomitans, quails bonitas poteſt etiam inueniri in actu exteriori, & ſic communis eſt tam actui interiori, quam exteriori, vt quod actus fiat cum tali duratione, intenſione, aut remiſſione, hoc enim pertinet ad exercitium operandi tàm in actu interiori, quàm exteriori, nec eſt proprium actus interioris, vt interior, & imperans eſt.

10 Et *notanter Dico*, bonitas, vel malitia ex ipſo exercitio actus prouenieus: nam benè poteſt actus interior reſpicere pro fine, & obiecto non ſolum rem aliquam aſſequendam, vel operationem exercendam, ſed etiam circunſtantiam eius, ſicut ſi aliquis intendit orare in loco ſacro, vel orare per duas horas, aut furari, vel adulterari tali die, vel in tali loco. Et tunc circunſtantiæ illæ non ſunt circunſtantiæ actus interioris, ſed actus exterioris, v. g. orationis, furti, adulterij, & ſunt volitæ, ſeu intentæ ſicut actio ipſa exterior, & ita ſicut finis, ſeu obiectum interioris actus eſt facere ipſum opus externum, ſic circunſtantiæ quibus illud faciendum eſt ſunt pars rei volitæ ab actu interiori. Sed Nos loquimur de illis circunſtantiis quibus actus interior exercetur, ſcilicet de ipſa duratione, intenſione, aut modo, quo ipſemet actus interior exercetur.

Dicimus ergo ſenſum *D. Thom.* eſſe valde formalem. Bonitas actus interioris in eo in quo interior eſt, ſeu in quantum interior à ſolo obiecto dependet, ſeu à re intenta. Cum hoc tamen compatitur actum interiorem poſſe habere aliquam bonitatem, vel malitiam ex circunſtantiis, quibus exercetur non vt formaliter eſt actus interior, ſed in quantum actus quidam liberè factus, & in eo quod ſibi, & actui exteriori commune eſt, videlicet quia hoc ipſo, quod actus aliquis liberè fit ex ipſo exercitio trahit neceſſariò circunſtantias aliquas ad rationem ſpectantes, vt quod fiat actus tali duratione, tali intenſione, vel remiſſione, à tali perſona, &c. à quibus non poteſt præſcindere etiam actus interior dum exercetur. *Hæc ſecunda pars* nota eſt ex allatis exemplis in ratione dubitandi, & ex ipſa ratione inſinuata, quia exercitiū ipſum actus interioris ſine talibus accidentibus, ſeu circunſtantiis nequit fieri, ſicut actus ille fit ab aliqua perſona in aliquo loco, in aliquo tempore, tali conatu, & intenſione, talibus inſtrumentis, &c. Et non poteſt dici tales circumſtantias eſſe volitas vt obiectum cum ſint exercitium ipſius actus, non eius obiectum, nec actus ille ſuper ſe reflectat. 11

Prima verò pars ex ipſa natura, & formalitate actus interioris, vt interior eſt deſumitur, vt deſumpſit *D. Thom.* quia actus interior vocatur actus in ſuo genere primus, reliquis imperans, & circa finem ſe habens, ſicut intentio Id ergo per ſe formaliter pertinet ad rationem interioris actus, vt interior eſt, quod facit aliquid eſſe intentum, eſſe aliorum finem, eſſe imperatiuum, aut directiuum aliorum, eiſque communicabilem participatiuè vt inferioribus. Nihil autem tale pertinet ad circunſtantias vt circunſtantes, ſed ad finem, ſeu obiectum quod poteſt eſſe intentum. Et ita ſi ipſæ circunſtantiæ intentæ ſint, etiam pertinebunt ad actum interiorem per ſe vt interior eſt, & tunc erunt obiectum illius Cæterum quod ſolum circunſtat in exercitio talem actum interiorem, & non eſt eius obiectum, neque ab ipſo intentum, non conducit per ſe ad illum interiorem actum, vt præcisè interior eſt, licèt ibi inueniatur, illumque concomitetur. Quia circunſtantiæ quibus exercetur ille actus interior, licet eius exercitium concomitentur, quatenus fit in executione, non tamen ipſum finalizantem conſtituunt, neque imperantem aliis, quod eſt eſſe actum interiorem & primum; hoc autem conſtituit in eo id quod ſe habet vt obiectum, ſeu res intenta, ex eo enim tanquam ex fine, & per ſe mouente reliquos mouet, & in eos influit; ergo ab illo ſolum, & non à circunſtantiis, quæ ſe habent per accidens pendet bonitas actus interioris vt interior eſt. 12

13 Dices. Hac ratione etiā dicere poſſumus, quod actus exterior per ſe dependet ſolùm ab obiecto, & non à circunſtantiis, ſiquidem à ſolo obiecto habet id quod per ſe, & eſſentialiter conducit ad talē actum exteriorem, id eſt, ſpecificationem, & eſſentiam ſuam; circunſtantiæ verò ſolum concomitanter, & per accidens ſe habent ad ipſum, quia circunſtantiæ ſupponunt actum exteriorē,

etiam in ratione propria, & eſſentiali interioris conſtitutum.

13 *Reſp.* negando anteced. quia potius actus exterior ex eo præciſè quod exterior eſt, & imperatus, ſeu ſupponens alium priorem à quo mouetur, ſeu imperatur, exire debet circunſtantiatus fine prioris, & interioris actus. Licet ergo ſpecificetur ab obiecto, tamē non ab eo ſolum dependet, ſed ſpecificatur ab obiecto, vt ſubordinato ipſi fini, & dependenti ab illo; actus verò interior cum circa finem verſetur tanquam circa obiectum, ita vnice reſpicit illum, quod ex ratione interioris actus vt interioris, & vt contraponitur exteriori à nullo alio dependet, neque alteri ſubordinatur vt mouenti, vel vt circunſtantiæ, quia quod per ſe, & formaliter interiorem actum conſtituit, eſt id quod tanquam finis ſe habet vt reliqua moueat, non quod vt motum, & imperatum, ab alio eſt. Quare licèt actus exterior in ſua ſpecifica conſtitutione à ſolo obiecto dependeat, tamen ex ipſa vi, & formalitate exterioris actus quatenus exterior eſt exigit iſtammet ſpecificationem, & moralitatem obiecti ab aliqua circunſtantia dependentem, & deriuatam, ſcilicet à fine, & ab actu intentionis, qui dicitur interior, per comparationem ad quem iſte alius actus dicitur exterior: & prætetea exterior actus admittit alias circunſtantias ex ipſo exercitio prouenientes; ſed tamen illam principalem, quæ eſt ex fine actus exterior per ſe, & ab intrinſeco exigit ex ipſa ratione exterioris, eam verò actus interior reiicit in quantum interior & primus, quia ſic non ſupponit priorem finem à quo moueatur, ſed ipſe habet pro obiecto finem, quo cæteros moueat. Si quas verò circunſtantias habet ex ipſo exercitio actus, iſtæ non conueniunt illi ex ipſa formalitate actus interioris vt interior eſt, ſicut exteriori conuenit aliquam habere ex eo quod exterior eſt; ſed conueniunt illi ex ipſo exercitio actionis, & operationis communi tam exteriori, quàm interiori actui, imò & omnibus operationibus etiam non moralibus.

14 Vnde ad difficultates à principio motas contra concluſionem *D. Thom.* conſtat ex dictis; Concedimus enim illas circunſtantias inueniri poſſe in actu interiori non ſolùm vt volitas, & exequendas per actum exteriorem, ſed etiam vt concomitantes ipſum exercitium, & elicientiam interioris actus, non tamen vt conducentes, aut pertinentes ad ipſum actum interiorem quatenus interior eſt, nec per ſe ab ipſo poſtulatas ex eo, quod ſit actus interior, ſicuti aliquæ poſtulantur, & conueniunt actui exteriori ex eo quod exterior actus eſt, hanc enim contrapoſitionem intendit facere *D. Thom.* inter vtrumque actum interiorem, & exteriorem in eo precisè quod interior, & exterior eſt.

15 Quod attinet ad inſtantias factas ſecundo loco, non ſunt contra Nos, quia admittimus. *D. Thom.* intelligere nomine actus interioris actum circa finem, & imperantem, non imperatum.

16 Ad *tertiam inſtantiam* contra diſcurſum *D. Th.* *Reſp.* illo diſcurſu probare optimè *Diu. Thom.* quod primum in quolibet genere in eo in quo primum eſſe ſimplicius cæteris, & ſolum continere id quod eſt per ſe in tali genere, non quod per accidens: & ſic etiam probat actum interiorem voluntatis, ſeu primum in quantum primus, & interior formaliter ſolum reduci ad id quod eſt vnum, & ſimplicius, & per ſe in tali genere, ideoque, inquantum tale ſolum dependere ab obiecto, quod eſt principium per ſe bonitatis, & malitiæ, non ab eo quod accidentale, & extrinſecum eſt. Non tamen negat poſſe alias ei conuenire circunſtantias & accidentia in eo in quo talis actus non conſideratur vt interior, & primus, ſed ſecundum id quod omni actui in ſuo exercitio commune eſt, ſiue interior, ſiue exterior actus ſit, quia nullum exercitium ſine aliquo accidenti fit, ſaltem durationis, intenſionis, vel remiſſionis loci, &c.

Quid ſit dependere bonitatem actus à Ratione, à Lege, à Voluntate Dei, ab Intentione recta.

Rationem eſſe regulam voluntatis in confeſſo eſt apud Omnes, quia tunc voluntas eſt bona, & menſurata, quando viuit ſecundum rationem. Sed non facilè explicatur quid nomine *rationis* intelligatur, & quo modo illa ſit menſura voluntatis. Nam ſi nomine *rationis* intelligitur ipſa potentia quæ eſt ratio, iſta poteſt proponere voluntati, & bene, & malè, ſicut etiam ipſa voluntas poteſt operari, & benè, & malè; ergo ſicut voluntas non eſt regula ſui, ita nec ratio. 17

18 Quod *ſi dicatur rationem* non ſolùm vt proponentem, ſeu manifeſtantem obiectum eſſe regulam voluntatis, ſed vt menſurantem, nam vt præcisè proponens, & manifeſtans ſolùm eſt conditio requiſita vt bonum moueat, poteſtque mouere bene, vel malè, ad bonum, vel ad malum; non eſt autem regula, & menſura, quod ſolùm ſe habet vt conditio.

19 Contra *hoc ſit* inſtantia: tum quia *D. Thom.* ſolum probauit *in artic.* 2. *Quæſt.* 19. dependere bonitatem actus voluntaris à ratione: quia ratio ſe habet vt proponens obiectum voluntati, & quia dependet bonitas ab obiecto, conſequenter dependet à proponente, quod eſt ratio; vbi *S. Doct.* non meminit alterius officij quam proponentis, ex quo non poteſt inferri, quod ſit menſurans, & regulans cum proponere ſit ſolum conditio ex parte obiecti propoſiti, & apprehenſi vt moueat, & ſimiliter ſit indifferens ad proponere benè, vel malè, ad bonum, vel ad malum, & ſic ex ſe præcisè non eſt menſura, & regula boni. Tum, quia reſtat ſemper explicare, quid ſit ratio vt regulans, & menſurans vltrà hoc quod eſt eſſe rationem proponentem. Nam ſi hoc quod eſt proponere, & manifeſtare obiectum poteſt eſſe benè, vel malè, & hoc quod eſt regulare, & menſurare voluntatē ſolum poteſt eſſe benè, quid addit hoc quod eſt mēſurare ſupra hoc quod eſt proponere?

20 Valde difficilè explicatur quid ſit hoc. Nam communiter *Dicitur*, quod ipſa ratio non eſt menſura ipſa, ſed obiectum quod proponitur per rationem eſt menſura, ſcilicet ipſum bonum. Et in hoc ipſo eſt difficultas, quando eſt bonum obiectum, & quando non: nam etiam ipſum obiectum indiget aliquando menſurari, & moderationem debet habere, quia indifferens eſſe poteſt, & hæc menſoratio obiecti debet eſſe per rationem, quia eſt conforme rationi, & ſic committimus circulum, dicimus, quod obiectum bonum eſt, quod eſt conforme rationi: & bona ratio eſt, quæ habet bonum obiectum.

22 *Si dicatur* ipſam legem Dei eſſe regulam qua ratio menſurat, & ratio, vt proponens legem iſtā eſt ratio menſurans. *Contra eſt*; quia aliquando

proponit

proponit ratio contra legem ex errore inuincibili, vt Iacob in acceſſu ad Liam, & tamen actus eſt bonus; ergo alia menſura huius bonitatis datur præter ipſam legem. E contra etiam poteſt actus eſſe conformis legi, & tamen ex conſcientia erronea eſſe prauus, vt ſi quis accedit ad ſuam cum conſcientia erronea quod non eſt ſua, peccat, licèt in re conformetur legi. Ergo non dicitur ratio menſurans, & regulans ex eo quod proponat legem, vel non proponat. Si verò dicatur rationem dici rectam, & regulantem ex eo quod proponit obiectum conforme appetitui recto, vt *Ariſtoteles* affirmat 6. *Ethicorum cap.* 2. & ſæpè id repetit *S. Thom.* præſertim intrà *Quæſt.* 57. *art.* 5. *ad tertium,* & *Quæſt.* 64. *art.* 3. Contra eſt: quia ex hoc ſequitur manifeſtus circulus; dicetur enim ratio recta, ſeu regulatiua per ordinem ad appetitum rectum, & appetitus, ſeu voluntas dicetur recta per ordinem ad rationem. Quod non ſolùm currit reſpectu volontatis electiuæ, ſed etiam reſpectu intentiuæ. Nam de iſta intentione inquiram, vnde ſumit rectitudinem? Et dicetur quod à ratione cui conformatur. Rurſum reſtat inquirendum de ipſa ratione qua re dicatur recta, & menſuratiua dictæ intentionis? Et non inuenietur, niſi ratione conformitatis eius ad appetitum, ſeu voluntatem rectam, quod eſt circulum committere.

22 Denique vrget hic illod argumentum, quia ſæpè ratio eſt falſa, & tamen menſurat, & regulat actum bonom, vt quando proceditur cum ignorantia inuincibili, & actus bonus eſt; ergo voluntas non reſpicit rationem vt regulam, quia ratio falſa, qoomodo poteſt eſſe regula boni?

23 Nihilominus certa eſt doctrina à *D. Thom.* tradita, & optimè à *D. Thom.* probatur in hoc *Art.* 2. *Quæſt.* 19. vbi oſtendit bonitatem in actu voluntatis dependere à ratione, non ex eo præcisè quod proponit, ſeu manifeſtat obiectum, ſed quia proponit obiectum proportionatum ei, ſicut enim bonum ſenſibile nō eſt proportionatum voluntati, ſed appetitui ſenſitiuo, niſi prout ſubiectum voluntati, & ſub ipſa poſitum (ſic enim ſpirituale denominatur prout ſpiritui ſubiectum, ſicut dicitur corpus ſpiritale 1. *ad Corint.* 15. ideſt, ſpiritui conformatum) ita oportet quod voluntas habeat bonum proportionatum ſibi, & diſcretum à bono appetitus. Si ergo ad rationem pertinet hoc diſcernere, & videre quando obiectum ipſum eſt moderatum, aut quando exceſſiuum, & ſolùm ipſi appetitui conforme, oportet, quod ipſa ratio ſit regulatiua, & menſuratiua talium actuum, & obiectorum, quæ voluntati proponuntur. Et ſic ex ipſis verbis *D. Thom.* colligitur non ſemper rationem eſſe regulatiuam licèt ſemper proponat obiectum voluntati, quia non ſemper proponit obiectum proportionatum, ſed aliqoando defectuoſum. Tunc ergo regulat, & menſurat quando proponit obiectum proportionatum voluntati.

24 Vnde *autem* diſcerni debeat, quod obiectum proportionatum ſit, & quando, aut qoomodo? Neque hoc prætermiſſit *S. Thom.* dum inquit ſolutione ad ſecundum in hoc *Art.* 2. *Quæſt.* 19. *Quod in his, quæ ſunt ad finem rectitudo rationis conſiſtit in conformitate ad appetititum finis debiti* (id eſt, ad intentionem recti finis) *ipſe autem appetitus finis debiti præſupponit rectam apprehenſionem de fine, quæ eſt per rationem.* Itaque omne obiectum proportionatum voluntati, & per rationem regulatum, & propoſitum, aut eſt finis, aut aliquid ordinatum ad finem, ſiue ſit medium, ſiue finis inferior, & ſubordinatus fini vltimo. Si ſit medium, vel finis ſubordinatus alteri fini, illud erit proportionatum obiectum voluntatis, & bonum, qood præſupponit intentionem boni finis, eique conformatur, & adæquatur. Et hoc pertinet ad prudentiam, quæ diſponit de his, quæ ſunt ad finem. Et ſic *Philoſophus* cum dicit 6. *Ethic.* quod veritas intellectus practicè ſumitur per conformitatem ad appetitum rectum, loquitur de verò practico, ſeu de bono conuenienti in his, quæ ſunt ad finem, horum enim bonitas, & moderatio, ſeu proportio penes ordinem ad bonitatem illius finis deſumitur. Si verò obiectum proportionatum voluntati, & regulatum à ratione ſit ipſemet finis, ille finis dicetur bonus, & proportionatus voluntati, qui eſt beatitudo hominis, & iuxta vniuerſalia principia practica manifeſtatur conueniens, quod fit per ſyndereſin, quæ eſt habitus primorum principiorum, & oſtendit nobis fœlicitatem naturalem, quæ eſt viuere ſecundum illam legem, & præcepta illa rationis. Et hæc principia, ſeu lex naturalis, & præcepta, quæ ſunt propria hominis, vt homo eſt, manifeſtantur à Deo per impreſſionem luminis naturalis in ipſa ſyndereſi manifeſtati, iuxta illud Pſalm. 4. *Multi dicunt: quis oſtendit nobis bona? Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine.* Et hic finitur omnis menſuratio bonitatis moralis in hoc ordine naturali. Nam ſupra hunc ordinem eſt alius ſupernaturalis per fidem regulans actus ad finem ſupernaturalem, qui eſt nobis indebitus, ſcilicet ad Deum clare viſum, & in ordine ad illum accipiunt bonitatem moralem ſupernaturalem.

25 Ex *his colligitur*, qnomodo concurrat ad conſtituendum actum bonum ratio, eiuſque obiectum quod dicitur rationi conforme, lex diuina, ſeu æterna, voluntas diuina, intentio recta. Nam ratio noſtra, ideſt, potentia ipſa intellectus, quæ eſt ratio, concurrit vt applicans, vt manifeſtans ipſam regulam, ſeu vt menſurator. Obiectum concurrit vt principium ſpecificum actus, & ſic continens in ſe proportionem, & moderationem regulæ rationis, eamque communicat actui vt ſpecificato, & dependenti à ſe. Dicitur autem obiectum hoc proportionatum, & conforme rationi, non quidem rationi noſtræ, vt proponenti, & applicanti, applicans enim in quantum tale non eſt forma, & exemplar, ſeu regula, ſed ſupponit eam, & ſolum eam applicat; ſed conforme rationi, vt formatæ per ſyndereſin, per prudentiam, per præcepta diuina, ſeu vt ſubiecta, & ſubordinata ipſi dictamini diuino, & legi, quæ eſt ſuperior regula, vt ſtatim dicemus. Et dico rationi vt formatæ, & ſic ſubordinatæ illi dictamini & legi: quia non requiritur quod actus conformetur immediatè ipſi legi prout in re, ſed vt relucet in ratione noſtra proponente, eo quod ratio noſtra proponens eſt vnicum medium, & via per quam deriuatur ad nos lumen diuinum, & lex ſeu præceptum Dei, iuxta illud Pſalm. 4. *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine.* Vnde ſi ratio ſic formetur, quod manifeſtet aliquid tanquam præceptum diuinum, aut tanquam

cooformè legi, licet io re non ſit, ſi tamen diſcordet eb eo voluntas peccat, quia id quod repræſentatur vt bonum, tenuit vt poſtea *ſeq. diſp.* amplius declarabitur.

26 Similiter lex æterna, ſeu diuina concurrit vt menſura, & regula bonitatis in voluntate, nam ſumma rectitudo eorum omnium, quæ agenda ſunt eſt dictamen diuinum, & ſic per conformitatem, & ordinem ad ipſum maximè rectificantur actus; qui tali legi ſubduntur autem ei omnes actus humani, quia de omnibus habet iudicare lex diuine. Nomine autem legis diuinæ duo intelliguntur *Primò*, quidem dictamen, ſeu iudicium diuinum de agendis, ſcilicet hoc eſſe conueniens, & bonum, illud malum. *Secundò* via coactiua, ſeu obligatiua pro præceptis rigoroſis, & conſuitiua pro his, quæ ſolum cadunt ſub conſilio, ſunt tameo bona, quia licet non facere illa non ſit contra legem, tamen facere eſt maximè ſecundum legem, quatenus abundantiùs, & perfectius finem legis attingit, & id adimplet quod lex præcipit, ſicut magis adimplet legem, qui virginitatem ſeruat, quam qui ſolùm non adulterat; & abundantius ſeruat præceptum non furandi, qui etiam ſua omnia dat pauperibus. Cum autem lex diuina, & dictamen eiuim intellectus ſit ſuprema menſura, & regula humanorum actuum, oppotet quod applicatio eius ad noſtros actus fiat mediantibus particularibus regulis, & menſuris. Nam & leges poſitiuæ deriuatæ à ſuperioribus ſunt regulæ noſtrarum actionum, quia de eis habent iudicare, eaſque poſſunt præcipere, ſed quatenus io hoc ſubordinantur legi æternæ & ab ea deriuantur. Et lex naturalis, quæ pertinet ad vniuerſalia principia practica, quæ attinguntur per ſyndereſim eſt regula nobis magis nota, & magis vniuoca, & coniuncta noſtris actibus, quam lex æterna, cuius impreſſio quædam eſt lex naturalis, quæ eſt lumen vultus Dei ſignatum ſuper nos. Et iſtæ leges operantur, & menſurant in vi legis æternæ, quæ eſt ſumma, & prima rectitudo, & à qua deuiare debet omne peccatum, ſi verè peccatum eſt, iuxta *Auguſt.* definitionem quod *Peccatum eſt dictum factum, vel concupitum contra legem æternam.*

27 Statim verò ſe offerebat illa difficultas; quia aliqua peccata ſunt ita intrinſecè mala, vt etiam nulla lege ſtante (vt ſi Deus nollet quidquam præcipere, præcipere enim actus liber eſt) adhuc mala ſint, ſicut odium Dei, mendacium, &c. eo quod hæc malitia illis eſſentialis eſt; ergo aliqui actus morales in quantum tales non dependent à lege æterna. De hac difficultate tractabitur infrà circa *Quæſt.* 71.

28 Breuiter dicimus, quod ſi non daretur lex formaliter quantum ad actum præcipiendi, qui liber eſt in Deo, adhuc daretur lex radicaliter, ſcilicet illud dictamen diuinum reiiciens talem actum vt malum, & reprobans in ſuo iudicio, ex quo vt ex radice, & principio ſequitur prohibitio illius. Quod ſi per impoſſibile fingeremus quod non daretur illud dictamen. ſeu lex radicalis, tunc odiũ Dei non eſſet odium Dei, nec remaneret vllum peccatum, quia ſublato illo dictamine, & iudicio Dei, non eſſet Deus, quia illud dictamen neceſſariò, non liberè eſt in Deo, ſi enim nõ ſic iudicaret Deus, veritas in eo non eſſet, & negaret ſe ipsũ, quod eſt impoſſibile Remoto antẽ, & deſtructo Deo, quid mirum quod non remaneret peccatũ?

Dicitur quarto concurrere ad bonitatem actus 29 voluntaria noſtræ, diuina voluntas, quia tenemur voluntatem noſtram conformare diuinæ voluntati, tùm per imitationem, quia eſt ſumma bonitas, tùm vt præcipienti, & obligaoti, quia eſt ſumma iuſtitia, licèt enim imperium, & lex, ſeu dictamen ſit actus intellectus, & ad iudicium pertineat, proximè, & formaliter debet tamen deriuari, & oriri ex voluntate quantum ad efficaciam mouendi, & obligandi, & ita voluntas illa non ponitin numero cum lege diuina, quia lex ab ipſa voluntate mediatè deſcendit, & inde efficaciam habet, præſertim cum illa voluntas ſit ipſa ſũma rectitudo, nec poſſit vllo modo deficere. Vnde tàm regulatiua eſt volũtas, quàm ipsũ dictamẽ intellectus cũ intellectus diuinus *Operetur omnia ſecũdùm cõſiliũ volũtatis ſuæ*, vt dicitur ad *Eph.* 1. Ex parte etiam imitationis ſumit actus noſtræ voluntatis bonitatem moralem ex voluntate diuina tanquam ex ſumma bonitate, quæ eſt principium, & radix, & primum exemplar bonitatis noſtræ. Vnde dicitur per Prophetam *Sancti eſtote quia ego Sanctus ſum.* Et ſic per conformitatem, & aſſimilationem ad voluntatem Dei voluntas noſtra bona eſt, & hoc deſiderare, & petere debemus vt faciamus eius voluntatem, ſicut in oratione Dominica petimus: *Fiat voluntas tua* Et 2. *Machab.* 1. *Det vobis cor omnibus, vt colatis eum, & faciatis eius voluntatem corde magno, & animo volenti.* Quomodo verò hoc intelligatur de volito formali, an etiam de materiali diuinæ voluntatis, vt ei conformari teneamur *Poſteà Dicetur.*

Denique quinto concurrit bona intentio tan- 30 quam principium, & regula bonitatis actus, non quidem reſpectu omnis actus voluntatis, ſed reſpectu eorum actuum, qui verſantur circa media, & circa ea quæ ſunt ad finem. Nam tales actus in ſua bonitate mediorum dependent à fine recto & debito, media enim ex proportione ad finem bonitatem ſortiuntur, & ea quæ ſunt ad finem ex ordine ad finem ſumunt bonitatem. Finis autem attingitur per intentionem, & ſic à recta intentione dependet bonitas actus circa media tanquam à regula, quia finis eſt menſura in ordine ad quam media ſumunt proportionem, & contemperationem, atque adeò bonitatem. Et ſic docet *D. Thom in ar. 7. Quæſt.* 19 quod ex intentione antecedenti actum dependet bonitas talis actus, quia deriuatur ab intentione, & finis eſt ratio eliciendi talem actum. Si verò intentio ſuperueniat actui iam elicito, non poteſt bonitatem eius regulare intentio ſuperueniens, niſi iterum repetatur ille actus. Et hæc ſint dicta de modo quo iſta principia regulant, & menſurant bonitatem actuum voluntaris.

Ad *difficultates* verò in contrarium alletas 31 *Reſp. Ad primam* dicimus rationem concurrere ad bonitatem actus voluntatis, vt proponentem, & vt regulantem. Et quidem propoſitio intellectua ſolùm ſe habet vt conditio, ſine qua obiectum mouere non poteſt, quia non mouet niſi vt cognitum & manifeſtatum. Et in hac linea, ſeu ordine ratio non ſe habet vt menſura, ſed vt mẽſurator, ſeu vt applicans menſuram. Et licet de ſe ſit indifferens ad proponendum bonum, vel malum, tamen non ſe habet vt conditio ad menſurandum bonum, niſi prout determinata ad obiectum bonum, & quatenus proponit illud & applicat, ſicut qui poteſt benè, vel malè menſurare, non eſt bonus menſurator, niſi prout determinatur

tur erga bonam menſuram, & in illa menſurat. At verò ratio vt regulans non eſt ratio, vt præciſè proponens, ſeu manifeſtans, ſed vt formata principiis vniuerſalibus ſynderesis, vel particularibus prudentiæ, & præceptis legis æternæ, eiſque & diuinæ voluntati ſubordinata, & ſic formans iudicium & dictamen de regulatione debita actui, vel abſolutè & in re, vel ſuppoſita aliqua ignorantia inuincibili, quæ eodem modo operatur ratione apprehenſionis, ac ſi in re eſſet id quod proponitur.

32 Et *ad ſecundam Inſtantiam* Dicimus vtrumque verificari, & quòd ratio eſt rectè regulans, quando proponit obiectum regulatum lege æterna, eique & diuinæ voluntati conforme, & quod ratio eſt recta, quando eſt conformis appetitui recto. Sed hoc ſecũdum ſolùm currit reſpectu actus electionis, ſeu qui verſatur erga media, ſeu erga ea quæ ſunt ad finem, talis enim actus debet conformari rectæ intentioni, quæ vocatur appetitus rectus. Illud verò primum, ſcil. conformitas ad legem æternam, & voluntatem diuinam pro omni actu requiritur, tàm circa media, quàm circa finem, tàm in actu interiori, quàm exteriori quia omnis actus humanus & moralis ſubiicitur legi, & voluntati Dei.

33 Et *cum Inſtatur*, quòd poteſt ratio proponere contra legem ex errore inuincibili. *Dicimus*, quòd nõ poteſt proponere cõtra legẽ formaliter, ſed materialiter, ideſt contrà legem vt in ſe & in re, non contra legem vt exiſtimatam, ſeu manifeſtatá, ſub quo ſtatu & conditione tantùm poteſt lex operari & menſurare, non ſecundum ſe præciſè vt in re, & nondũ vt manifeſtata. Et Iacob in illo iudicio de acceſſu ad Liam tanquam ad ſuam errauit ſpeculatiuè circa factum, non practicè, neque circa factum, neque circa legem. Non circa legem, quia lex ad legitimam vxorem non prohibet acceſſum, & ille exiſtimabat eſſe legitimam. Non circa factum quia etſi illud iudicium & apprehenſio, qua putabat iſtam eſſe legitimam vxorem, comparata & regulata ad id quod erat in re, eſſet falſa (quod pertinet ad veritatẽ ſpeculatiuam, quæ menſuratur penes id quod eſt, vel non eſt) tamen comparata & regulata penes motiua, & media quibus habere poterat notitiã, an hæc eſſet vxor ſua, erat practicè vera, quia non conſtabat illi ex vllo motiuo, aut medio eſſe aliá, & omnes circunſtantiæ vel media, ex quibus talis notitia accipi poterat, monſtrabant eſſe ſuam, & illa introductio alterius loco propriæ vxoris fuit illi penitus ignota. Prudentia autem, & eius veritas non regulantur penes id quod eſt, vel non eſt in re, ſed penes media & circunſtantias, ex quibus notitia de re hauriri poteſt, ſi enim iſta concurrunt, formatur prudens iudicium de re illa, & eſt iudicium verum prudentialiter & moraliter, licèt ſit falſum ſpeculatiuè, & entitatiuè, quia veritas ſpeculatiua menſuratur penès eſſe, vel non eſſe obiecti in re, veritas autem prudentialis, & practica penes motiua ſeu media, aut circunſtantias ex quibus communiter, & humano modo ſolet accipi notitia, his enim ſtantibus, & non conſtando aliàs quid in re ſit, formatur iudicium penes illa, non penes eſſe, vel non eſſe rei. Omnia autem ex quibus poterat Iacob formare apprehenſionem, quod illa erat vxor legitima concurrebant, & nulla ex quibus poſſet iudicare eſſe ſuppoſitam. Vnde prudenter verè iudicabat eſſe vxorem, licet falsò ſpeculatiuè.

Ad *tertiam Inſtantiam* Dicitur, quòd regula falſa non poteſt cauſare actum regulatum bonum, ſi ſit falſa in eo in quo eſt regula, ſcilicet in veritate practica, & in ipſa ratione prudentiæ, ita quod ſit imprudens. Si autem ſolùm ſit falſa ſpeculatiuè, practicè autem, & prudenter vera, quia ſecundũ regulas prudentiæ formatur, benè poteſt regulare & menſurare actum bonum, quia in eo in quo eſt regula, falſa non eſt, ſed adæquata & vera. 34

ARTICVLVS III.

Quomodo intentio in ſua bonitate, & malitia dependeat ex bonitate, & malitia electionis, vel è contrà?

CVm actus interior ſit intentio, quæ eſt circa finem, & inde deriuetur ad actum exteriorem, ſeu imperatum, qui eſt electio, eius bonitas vel malitia, & è contrario etiam ex mala electione conſecuta vitietur intentio, oportet explicare duo. *Primum* quoad ipſam bonitatem vel malitiam, quomodo adinuicem communicetur ab intentione ad electionem, & è conuerſo. *Secundò* quoad quantitatem. An totum quod eſt malitiæ, vel bonitatis in ipſa intentione redundet in electionem? 1

Intentio ex praua electione vitiatur; electio praua ex bona intentione minuitur, ſed non totaliter bonificatur.

NOn *eſt dubium*, quòd quando vterque actus, ſcilicet intentio, & electio, eſt bonus, vel vterque malus, quòd bonitas intentionis in bonam electionem redundat, vt quando quis dat eleemoſynam propter finem charitatis, vel religionis, malitia etiam eodem modo deriuatur, vt cùm quis furatur vt mæchetur, tunc enim actus imperatus eſt in duplici ſpecie, altera eſſentiali ex obiecto, altera accidentali ex fine, vt latè *ſuprà oſtendimus diſp*. 8. *&* 9. Nunc autem ſpecialiter inquirimus, quando vna eſt bona, altera mala, vt intentio bona, & electio mala, quomodo vna influat in aliam, vel minuat de alia? Nec modò diſputamus, An idem actus ſimul poſſit eſſe bonus, & malus moraliter, de hoc enim iam ſupra *diſp*. 8. reſoluimus non poſſe, ſed ſupponendo quòd ſunt actus diſtincti, exterior, & interior, intentio, & electio, inquirimus, quomodo intentio bona fiat praua ex electione mala inde ſecuta, & quomodo diminuat, aut tollat aliquid de eius malitia? 2

Dico *ergo primò* Intentio, ſeu actus interior, qui ex fine ſuo eſt bonus, ex praua electione ſecuta vitiatur, quotieſcumque influit in illam, & eſt cauſa illius, ſicut v.g. qui furatur vt det eleemoſynam. Hæc concluſio generaliter docetur à *D.Th. in hac q.* 19 *art*. 7. ſcil. quòd quando intentio præcedit electionem, communicat illi ſuam bonitatem, vel malitiam, ſecus ſi ſequatur poſt aliquem actum, tunc enim illi non communicat bonitatem, vel malitiam. Conſtat autem intentionem præcedere, quotieſcumque eſt cauſa, & influit in electionem. Et *D. Th*, communiter ſequuntur eius Diſcipuli, & Doctores, licèt aliqui negent intentionem vitiari ab electione, alij diſtinguant. Negat *Lorca hic diſp*. 42. *membro* 1. Diſtingunt *Vazq. diſp*. 68. *c*. 2. cum Aliis Antiquioribus, quos citat, quòd actus voluntatis, vel poteſt eſſe circa finem in ſe, vel circa finem in 3

ordine

ordine ad media; & iſte ordo ad media, vel poteſt eſſe in ordine ad media in confuſo, vel in ordine ad aliquod medium determinatè malum, ſiue in recto, ſiue in obliquo reſpiciat illud. Si primo modo ſumatur actus voluntatis circa finem, vel ſecundo modo circa finé, & media in confuſo non vitiatur intentio ab electione. Si verò tertio modo ſumatur, vitiatur intentio ab electione mala. Alij vt *Medina ſuper q. 19. art. 7.* diſtingunt de intentione ex qua per ſe, & neceſſariò ſequitur electio mala, & de intentione ex qua non ſequitur per ſe, & neceſſariò, ſed liberè & per accidens. Et primo modo dicit intentionem vitiari ex praua electione, non ſecundo modo, ſicq; varia dicta *D. Th.* componit, quæ videntur inter ſe contraria in hac parte.

4 Nihilominus Concluſionem, & Sententiam *D. Thom.* abſolutè ſequimur, quòd quotieſcunque intentio influit in electionem, & electio eſt praua, intentio vitiatur, vel potius vitiata ſupponitur, hoc ipſo quod in talem electionem redditur influxiua. Et non loquimur ſolùm in caſu, quo vno & eodem actu attingitur finis, & medium; tunc enim manifeſtè ipſe actus attingit malum, quia idem actus attingit malum medium, & bonum finem, vbi autem actus attingit malum, oportet quod malitiam participet à tali attingẽtia. Sed loquimur etiam in caſu quo ſunt duo actus, & quilibet attingit ſuum obiectum diſtinctum, ſed tamen vnus eſt cauſa alterius, ſicut præmiſſæ concluſionis, intentio electionis. In hoc ergo caſu dicimus intentionem bonam, ſeu ex bono fine vitiari ex praua electione, non quia eius obiectum attingit, ſed quia in eam influit, eique cooperatur. Et quod influat, ſupponimus eo quod iſta electio oritur ex aliquo fine intento, alias fieret à caſu, nec eſſet propriè electio, quia non eſſet de medio in ordine ad finem, ſed caſualis quidam actus voluntatis circa tale obiectum. Si verò talis electio oritur ex fine aliquo intento, talis finis intentus influit in illam electionem, quia eſt finis eius, & ſi eſt finis, ergo eſt cauſa, & id cuius gratia fit talis electio, ergo influit in illam, quia omnis cauſa influit in ſuum cauſatum, & id cuius gratia aliquid fit, eſt tota ratio faciendi; ergo maximè eſt influxiua in talem actum.

5 Nec *obſtat*, quòd intentio ipſa boni finis ex natura ſua non influit in prauam electionem, ſed malitia operantis, abutentis illo bono fine. Nam licèt ita ſit, tamen hoc ſolum probat quod illa intentio ex ſua ſpecificatione non influit in prauam electionem, neque ex ſua ſpecificatione, & obiecto eſt mala, non tamẽ probat, quod in exercitio non influat in electionem prauam, intentio enim, & quæcumque actus voluntatis non operantur, niſi cum ſubordinatione ad ipſum operantem, ſicut principium *quo* non operatur ſine principio *quod*, neque intentio ad influendum conſideranda eſt in abſtracto, & cum præciſione, ſcil. vt præciſè tangit obiectum bonum, ſic enim ex hac parte conſtat quod non vitiatur, ſed conſiderari debet in concreto, & prout in exercitio ſubordinatur ipſi operanti, & amore illius mouetur ad talem electionem faciendam; hac enim ratione conſiderata illa intentio prout in exercitio influit ſine dubio in electionem prauam, licèt nõ id petat ex natura & ſpecificatione ſua, ſed ex ordinatione operantis id habeat, ergo ſaltem intentio illa prout ſit exercita, & ſubordinata operanti influit in prauam electionem, ergo illa prout ſic exercita eſt mala, & vitiatur.

Conſequentia iſta vltima probatur, quia impoſſibile eſt, quod exercitium influendi in peccatum, & cauſandi illud non ſit malum, ſiquidem cauſa mali non dicit bonum, ſed defectum, ergo intentio illa prout ſic exercita, & ſic influens bona eſſe non poteſt, ſed defectuoſa, & mala, vt potè cuius gratia fit malum & peccatum. Et explicatur amplius, tùm ex generali ratione, quia quæcumque cauſa & influxus in peccatum per modum cauſæ creatæ, quæ non præciſè influit in entitatem actus vt cauſa vniuerſalis, ſed ſpecialiter vt cauſa particularis; & ex parte finis & obiecti, cuius amore trahitur ad peccandum, in hoc ipſo facit peccatum, quia cauſat & influit in peccatum, ergo & ille finis, ſeu intentio quantumcumque ex obiecto bona, ex influentia in peccatum reddetur mala, etiam ſi ſolùm influat non ex ſpecificatione ſua, ſed prout exercita hîc & nunc. Tùm ſpeciali ratione, quia intentio non poteſt influere in electionem, niſi vt virtualiter continens illam, ſiquidem intentio eſt voluntas circa finem, non quomodocumque, ſed vt acquirendum per media, & inde mouetur ad eligendum medium hoc, vel illud determinatè, ergo ſi intentio ſit talis conditionis, & naturæ quod velit acquirere finem per malum medium, ſiue determinatè illud deſignet, ſiue ſolùm in confuſo, ſiue per neceſſariam conſequentiam, ſiue liberè, tamen hoc ipſo, quod non recuſat illud, dummodo aſſequatur finem ſuum immoderatè, & contra ordinem rationis vult talem finem, ſiquidem ex amore ad illum non recuſat malum medium, etiam in confuſo conceptum, ergo eſt mala voluntas, quia virtualiter eſt voluntas mali medij, & inordinatus amor ad finem volendo illum etiam per malum medium, aut non recuſando malum medium.

Et ex hoc excluditur ſolutio *Lorca* vbi ſupra, 7
quod intentio bona eſt cauſa per accidens electionis prauæ; non vitiatur autem cauſa ex effectu per accidens ſecuto, vt quando ex mea defenſione ſequitur mors alterius, ſed ſolùm ex effectu per ſe. Sed hoc excluditur ex dictis, quia licèt ex intentione bona non ſequatur praua electio per ſe perſeitate ſpecificationis, & ex obiecto eius præciſè conſiderato: ſequitur tamen per ſe ex parte exercitij, & ex parte operantis, quia intentio ſic exercita, per tale medium vult, aut non recuſat conſecutionem ſui finis, & operans in ipſo exercitio non poteſt elicere electionem, niſi ex tali intentione, quia electio in exercitio numquam comparatur per accidens ad intentionem, ſed per ſe. At verò mors alterius ex mea defenſione, aut alius effectus per accidens, non ſunt ex influentia voluntatis, ſed ſunt purè permiſſi: electio autem habet eſſe voluntaria ex ipſa intentione vnde oritur per ſe.

Obiicies primò: Quia *D. Th. in 2. diſtinct.* 38. *q.* 8
vnica, ar. 5. dicit, *Quòd poteſt in aliquo caſu eſſe voluntas mala, & intentio bona*, ergo non ſemper intentio vitiatur ex prauitate electionis. Et idem videtur ſumi ex *diſt.* 40. *q.* 1. *a.* 2. *& in hac* 1. 2. *q.* 20. *a.* 2. vbi etiam concedit voluntatẽ ex fine poſſe eſſe bonam, & malam ex electione, ſeu quoad actum exteriorem. Et *in hac q.* 19. *a.* 8. in argum. *Sed contra*, dicit poſſe eſſe bonam intentionem, & malam electionem. Item faciunt ad hoc authoritates Scripturæ, & Sanctorum, qui ex bona

inten

intentione affirmant non procedere actum, ſeu electionem malam, atque adeò neque ex ipſa praua electione dici poteſt quod vitietur. *Anteced.* probatur ex illo Mat. 7. *Non poteſt arbor bona malos fructus facere*, & nomine *arboris* intelligunt Sancti communiter bonam intentionem, ſicut quod dicitur Matt. 6. *Lucerna corporis tui eſt oculus tuus, ſi oculus tuus ſimplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit.* Nomine autem *oculi* intelligitur intentio, ergo ſi intentio recta & ſimplex fuerit, numquam vitiabitur ex electione, quin potius totum corpus, ideſt, omnia opera inde promanantia reddet bona. Vnde dicit *Chryſoſt.* homil. 19. in Imperfecto: *Ex propoſito bono etiam quod videtur malum, bonum eſt, quia propoſitum bonum excuſat malum opus.* Et *Ambr.* lib. 1. Offic. cap. 30. *Affectus tuus nomen imponit operi tuo, &c.* Ergo affectus bonæ intentionis nunquam vitiatur ex praua electione, ſed ſi intentio eſt bona ſemper manet bona.

9 *Reſp. D. Thom* in illis locis loqui de intentione bona ex parte ſpecificationis, ſeu obiecti præcisè ſumpti, non autem de intentione vt exercita, & ex parte operantis. Et ſic in illo loco ex *diſt.* 38. ſubdit *S. Thom.* ex *Philoſ.* 5. *Ethic. cap.* 4. *Quod qui per malos actus bonos fines conſequi intendunt, quærunt ſortiri finem inconuenienti medio.* Et idem affirmat *loc. cit. diſt.* 40. atque adeò licèt dicatur bona intentio, & mala electio, dicitur bona bonitate obiecti, & ſpecificationis præcisè, ſed in exercitio redditur mala, quia quæritur finis inconuenienti medio, & ſic finis vt intentus, & quæſitus non eſt bonus, ſed inconueniens, & ſic in exercitio malus. Ad locum ex hac *Quæſt.* 19. *art.* 8. *in argumento, ſed contra, & Quæſt* 20. *ſeq a.* 2. Dico quod loquitur eodem modo *S. Thom.* ſcilicet de intentione bona ex parte ſpecificationis cum præciſione conſideratæ, ſcilicet ex parte finis, & obiecti ſecundùm ſe, non ex parte exercitij, & ex parte operantes, ſic enim vt exercita cum influentia in prauam electionem bona eſſe non poteſt, vtpotè vitiata ex circumſtantia illius effectus, quæ virtualiter includitur in illa intentione

10 Ad *loca* ex Scriptura, & Patribus *Reſp.* quòd arbor bona eſt intentio non nude, & præcisè conſiderata ex parte obiecti, ſed vt exercita ex parte operantis, & cum virtualitate effectus, & electionis quam includit, ideſt, vt habente radices in ipſo operante, & ordinata ad fructus quos continet; ſic enim arbor bona, ideſt intentio bona etiam exercite, & ex parte operantis non poteſt malos fructus facere. Vnde *D. Thom in* 2. *diſt.* 40. *q.* 1. *ar.* 2. *ad* 1. dicit: *Quòd arbor eſt ex qua immediatè naſcitur fructus: vnde arbori comparatur voluntas ſecundum quod eligens, quia ex electione immediatè ſequitur opus.* Intentio ergo non nude conſiderata, ſed vt virtualiter continens electionem arbor eſt, quæ ſi facit fructus malos, bona eſſe non poteſt, ſi verò bona eſt in quantum ſic electionem reſpicit, malos fructus facere non poteſt. Eodem modo intelligitur oculus ſimplex, qui ſi fuerit ſimplex non ſolùm ex parte ſpecificationis, & obiecti, ſed etiam vt exercita, & ex parte operantis, totum corpus lucidum erit; ſecus ſi ſimplex non ſit vt exercita hîc, & nunc ab operante. Et locus *Chryſoſt.* etiam non vrget, quia loquitur de propoſito bono etiam in exercitio & ex parte operantis, nunc enim non poteſt aliquod malum cum illo ſtare, niſi ſit inuincibiliter ignoratum, & hoc excuſatur ex bono propoſito, ſi videlicet bonum illud propoſitum ſit bonum etiam in exercitio. Et cum dicit *Ambroſ.* quòd affectus tuus nomen imponit operi tuo, loquitur de affectu prout exercito, & vt ex parte operantis ſe tenet, non ſolum ex parte obiecti, ſeu finis cum præciſione conſideratur, ſic enim poteſt eſſe bonus, & tamen vitiari ex praua electione vt virtualiter contenta in ſe, tunc enim eſt defectuoſus.

Secundò *arguit* Iſte actus intentionis in primis ex obiecto, & ſpecie ſua eſt bonus, & aliàs non poteſt vitiari ex praua electione tanquam ex circunſtantia à qua dependet, vel effectu in quem influit; ergo talis intentio in ſe remanet bona, cum ſit actus diſtinctus ab electione, nec poſſit ab illo vitiari, niſi ex aliqua dependentia, vel influentia in ipſum. *Maior conſtat*: quia obiectum illius actus intentionis eſt bonus, verbi gratia eleemoſyna, obiectum autem eſt quod ſpecificat actum, & ſic talis actus verè ponitur in ſpecie eleemoſynæ, quamvis ex illo ſequatur praua electio furti ob talem finem eleemoſynæ, ſiquidem per talem eleemoſynam verè ſubleuatur miſeria proximi, & verè impletur præceptum dandi illá ſi inſtet, nec habet aliam ſpeciem ad quam pertineat; ergò verè ille actus ex ſpecie ſua eſt bonus. *Min. prob.* nam in primis non vitiatur ab electione tanquam à circunſtantia, à qua dependeat, quia ille actus intentionis eſt prior natura, & tempore quàm electio, ſicut principia ſunt priora concluſionibus, ergo ſicut veritas principiorum non vitiatur ex falſa concluſione, ita nec bonitas ex electione, eſt enim actus poſtea ſecutus, qui priorem iam elicitum, & factum non vitiat. Similiter neque vitiatur intentio ex electione propter influentiam in illam, quia ſi intentio eſt bona non eſt cauſa per ſe mali, ſicut nec veritas falſi, nec habet per ſe connexionem cum tali medio, quia poſſet ſtante illa intentione aliud medium eligi bonum in ſe, ſed ex voluntate operantis eligitur illud malum. Quod ſi non eſt cauſa per ſe illius mali, ſed per accidens, non vitiatur ex illo, quia ex malo conſecuto per accidens non vitiatur opus, vt patet cum ſequitur damnum alicuius ex eo quod vtor meo iure. 11

Reſp. ad argumentum diſtinguendo maiorem, & negando minorem. *Ad maiorem* diſtinguimus: Ille actus ex ſua ſpecie, & obiecto eſt bonus, ex ſpecie, & obiecto præcisè conſiderato, & ſolum ex vi propriæ naturæ, *tranſeat*, ex ſpecie, & obiecto vt vitiato, & corrupto hîc, & nunc ex adiuncta circunſtantia prauæ electionis, *nego*. Et ad probationem *Dicimus*, quod obiectum illius eſt bonum, *diſtinguo*, ſi præcisè ex natura ſua conſideretur, *tranſeat*: ſi vt vitiatum & corruptum hîc & nunc ex praua circumſtantia, *nego*. Et Negamus talem actum poni verè, & moraliter in ſpecie eleemoſynæ, quia licèt ex parte effectus ſubleuetur miſeria pauperis, tamen eleemoſyna quæ eſt virtus non conſiſtit in ſola ſubleuatione miſeriæ quomodocumque facta, ſed prout decet, & ſine præiudicio alterius, vt patet ſi quis det pauperi mulieri precium meretricij, quo ſubleuet eius paupertatem; quando autem ſubleuatur miſeria per alterius damnificationem, hoc non eſt eleemoſyna, ſed iniuſtitia. Et tamen adimplet præceptum eleemoſynæ ex parte materialis effectus, qui eſt ſubleuatio miſeriæ alienæ (hæc enim 12

diractè,

directè. & per ſe cadit ſub præcepto ordinato ad bonum proximi) non ex parte virtutis & modi operandi moraliter in adimpletione illius præcepti. Eſt autem in alia ſpecie quam eleemoſynæ, ſcil. in ſpecie iniuſtitiæ, & rapinæ, quia corrumpitur illa moralis bonitas eleemoſynæ à malitia iniuſtitiæ furti illi adiuncta, & in quam influit illa eleemoſyna.

13 Ad *Probationem* autem minoris dicitur vitiari illam intentionem ab electione, vt ab effectu ſecuto, qui eſt circunſtantia *Quid*, vel tanquam à circunſtantia *Quibus auxilijs*, quia accipit ad eleemoſynam faciendam auxilium à furto. Et licèt ſit prior illa intentio actu electionis formaliter, non tamen virtualiter, quia continet illam, & eſt influxiua in illam, non quidem ex ſua natura & ſpecificatione, præcisè accepta, ſed prout exercita hîc, & nunc, ex quo exercitio corrumpitur eius ſpecies, & in alia reponitur, quæ praua eſt, ſcil. iniuſtitiæ. Quod autem principia non vitientur à concluſionibus, ideò eſt quia principia vera nō inferunt concluſionem falſam ex ſe, ſed ex mala forma argumentandi; at verò intentio ex malo abuſu operantis recipit malitiam & deſtruit bonitatem, eo quod bonitas moralis non ſolùm eſt in obiecto ſicut veritas, ſed in vſu & applicatione ſubiecti, indeque poteſt etiam habere bonitatem, aut malitiam. Et actus electionis poſteà ſecutus non vitiat intentionem, niſi prout continetur, & deriuatur ex illa, & ſic ſupponitur in ſua radice vitiatus.

14 Ad *id* quod vrgetur contra influentiam intentionis in electionem, *Dicimus* Quòd bonitas intentionis non influit in malam electionem, nec habet per ſe connexionem cum illa, ſi conſideretur ex natura ſua; non ſi conſideretur vt exercita hic, & nunc ab operante, ſicut veritas vt male ſyllogizata, & applicata poteſt eſſe cauſa falſæ concluſionis. Et licèt bona intentio non habeat per ſe connexionem cum malo effectu ex ſpecie, & obiecto ſuo præcisè conſiderato, benè tamen poteſt habere ex ſuo exercitio, & prout hic, & nunc ſe tenet ex partè operantis.

15 Ad *id verò* quod dicitur de cauſa ex qua per accidens ſequitur damnum, *Dico*, quòd ſi per accidens ſequitur, tàm ex parte operis, quàm ex parte operantis, quia ſolum vtitur iure ſuo, damnum illud non imputatur, nec vitiatur intentio, & operatio. Si autem ſequitur per accidens ex natura operis ſecundum ſe conſiderati; per ſe autem ex ipſo vſu operantis, qui ſic dirigit intentionem ad illud opus, & electionem, vitiatur intentio prout ſic exercita, ex praua electione conſecuta.

16 Dico *Secundò*: Bonitas Intentionis diminuit malitiam electionis non formaliter, & intrinſecè, & motiuè, quatenùs voluntas eligentis ex minori affectu ad malum mouetur, & cum paucioribus circunſtantiis malis: nunquam tamen bonitas intentionis eſt ſufficiens totā malitiā electionis auferre ſi ſit electio de re intrinſecè mala. *Tres partes* habet Cōcluſio. *Prima*, quod bonitas intentionis diminuit de malitia electionis. *Secunda*, de modò diminuendi, quod non facit hoc formaliter intrinſecè, ſed motiuè extrinſecè. *Tertia*, quod non totaliter tollit prauitatem electionis.

17 Prima *Pars* eſt certa, & ab *Aug* aſſerta, *lib. contra mendacium, c. 8. tom. 4.* vbi dicit: *Peior eſt qui concupiſcendo, quam qui miſerando furatur.* Et videri poteſt de hac re *Caiet. 2. 2. q. 148. art. 2.* & Alij Doctores, cum *Magiſtro in 2. diſt. 40.* *Ratio* verò eſt. Quia bonitas intentionis ſaltem impedit, ne ex malo fine aut peiori quis moueatur, & ne operetur ex tanto amore mali, ſeu peccati, quanto operaretur ſi ex ipſo affectu peccati, & non ex aliquo amore boni moueretur. Eſſet enim tunc non ſolum affectus electionis malus; ſed etiam affectus intentionis, & cum vnus affectus alterum moueat, magiſque firmetur voluntas, quando vtroque affectu fertur in bonum, vel in malum, inde eſt, quod ſi vnum affectum tollit, quia non eſt circa malum, ſed circa bonum, ex illa parte diminuitur comparatiuè ad illam malitiam quam haberet, ſi ex vtroque affectu malo moueretur.

Secunda *verò* pars de modò, quo ſit iſta diminutio probatur, & explicatur, Quia tribus modis poteſt intelligi quod fiat iſta diminutio malitiæ in ipſo actu prauo (nam in ipſo ſubiecto actus quod eſt voluntas diminutio facilè intelligitur per hoc quod ſi intentio eſſet mala ſuſciperet duas diuerſas malitias, nunc autem ſuſcipit vnam tantùm, quæ extenditur ab ipſa intentione ad vitiandam electionem vt mox dicemus) poteſt enim in ipſo actu prauo diminui malitia, aut ſpecifica, & eſſentialis, aut accidentalis, & ex circunſtantia, aut poteſt diminui extenſio eius malitiæ, & communicatio ad actum intentionis, vt non communicetur ei tanta malitia propter bonitatem quàm habet. Et poteſt iſta diminutio intelligi, vel intrinſecè in ipſomet actu, & ordine ipſius ad obiectum, vel circunſtantias, aut ſolùm penes aliquam denominationem extrinſecam adiuncti actus boni. *Primo modo* non fit diminutio in ipſa praua electione, quia ſpecifica illa malitia in ratione ſpecificandi non ſuſcipit magis, & minus, quia ſpecies ſunt ſicut numeri, in quibus non fit additio, vel diminutio, ſi enim diminueretur ſpecies tolleretur, quia in aliquo prædicato ſpecifico, & quidditatiuo minueretur, & ſic careret illo; & ita ſi ſpecies illius actus eſt peccatū furti, illa ſpecies non diminuitur in ſpecie, ita vt furtum non ſit, & ſi eſt in quantitate notabili etiam in hoc non diminuitur, ſed eiuſdem quantitatis manet etiam ſi ex bono fiat. Si verò diminuitur in affectu, & intentione, illa diminutio erit penes aliquid accidentale, ſcil. circa intenſionem, vel aliam ſimilem circunſtantiam, non penes ſpecificationem, & quidditatem. Vnde bona intentio nihil tollit, aut mutat, vel minuit de obiecto ipſo ſpecificante electionem, nec de intrinſeco ordine quo tale obiectum reſpicit, quia ſi intentio eſt de eleemoſyna, & electio de furto, idem obiectum furti manet, ſcil. res aliena, & idem ordo ad illam. 18

Secundo *modò* verè, & propriè diminuitur malitia accidentalis in illa praua electione ex intentione bona, & hoc dupliciter. *Primò* tollendo circunſtantiam malam alterius finis praui. *Secundò* diminuendo affectum voluntatis ad malum, ne ſcil. ſit ita firmus & adhærens malo, nec ita per ſe, & connaturaliter illi coniunctus, aut etiam non ita intenſè feratur in obiectum malum. Conſtat hoc manifeſtè, quia ſi intentio eſt bona ex parte ſui obiecti, & ſpecificatiui, ergo excludit aliam intentionē malam ex alio fine prauo, ergo diminuit ab electione illam malitiam, quam ex circunſtantia illa praui finis haberet, ſiquidem tollit, aut impedit talem circunſtantiam prauam apponi. Ex hoc autem ſequitur ſecundum, ſcil. quod diminuat firmitatem, aut intenſionem affectus 19

ctus

ctus erga malum, quia voluntas firmatur & roboratur in amore alicuius obiecti ex fine, qui totam efficaciam amandi media præſtat, ſiquidem gratia & amore finis amantur media. Ergo ſi efficacia iſta, & firmitas prouenit ex fine prauo, firmior fit voluntas ad peccandum, & ad ipſum mulum, & laxior, quia non ſolum non recuſat media praua, ſed etiam prauum finem intendit, & ex illo mouetur. Si verò ex bono fine incipit moueri, licèt inde obliquetur ad prauum medium, tamen non eſt ita firmatus in malo, ſiquidem ex ratione boni finis mouetur, ergo diminuitur firmitas ad illum, quia finis magis connaturaliter, & per ſe appetitur quam media. Et exinde etiam minuitur intenſio affectus, quia communiter ex maiori adhæſione, & firmitate, ſeu connaturalite ad aliquod obiectum naſcitur maior intenſio io actu, & conatus.

19 Dices: Ille finis intentus, v.g. eleemoſyna, vt hîc & ounc exercetur ab operante corrumpitur, & intentio eſt mala in exercitio, nec iam eſt eleemoſyna, ſed rapina & iniuſtitia, ergo non poteſt diminuere affectum prauum, ſiquidem in ſe illa intentio, non manet bona. *Nec refert*, Quod manet viriata non prauitate alterins ſpeciei, ſed eiuſdem ſpeciei cum prauitate electionis, v.g. malitia furti, ſi id quod eligitur eſt furtum. *Contra eſt.* Nam ſi aliquis committeret furtum propter ipſummet furtum, ſeu propter cupiditatem pecuniæ, non propter eleemoſynam, talis grauius peccaret, quia ex mala intentione ipſius furti peccaret; ergo ſi illa intentio eleemoſynæ eſt vitiata, & tincta eadem prauitate, ſeu malitia furti, quod ex illius inteotione procedit, ex eadem prauitate procedit, atque ex malitia furti.

20 *Reſp.* quod illa iotentio, quæ ex ſua ſpecificatione & obiecto præcisè ſumpto eſt bona, & vt exercita ex parte operantis eſt corrupta, non diminuit affectum electionis prauum ratione ſui exercitij, & ex parte operantis, ſed ratione rei intentæ. Et cum dicitur, quòd hæc non eſt bona, ſed ipſa intentio manet corrupta, *diſtinguo*; manet corrupta ex parte ipſius rei intentæ ſecundum ſe, *nego*: ex parte intendentis, & ex parte exercitij, *tranſeat.* Non commuoicat autem intentio prauitatem, vel bonitatem quam habet ratione ipſius intendentis, & ex parte exercitij, ſed quam habet ex parte rei intentæ, quia ex parte rei intentæ ſe habet vt finis, & ratione illius influit in media. Vnde ſi ex hac parte habet bonitatem quantum eſt de ſe, licèt illam non poſſit influere in prauam electionem, quia non eſt capax bonitatis moralis, ſaltem diminuit malitiam, quatenus impedit alium finem peiorem, & minus firmum reddit affectum ad rem prauam. Inſtantia vero de furto quando appetitur propter ſe vt finis, non quadrat, quia tunc illud furtum, & illa cupiditas pecuoiæ ſe habet vt res intenta, & ſic cum ſit praua operatur, & influit vt finis prauus, & firmat affectum in rem ſecundum ſe prauam, ideoque eſt peior illa electio. Cum vero eleemoſyna viriatur ex praua electione, non vitiatur ex parte rei intentæ ſecundum ſe, ſed ex parte operantis, & vt exercita, & ſic non auget malitiam finis vt finis, quæ ſumitur ex re intenta ſecundum ſe, licèt vitietur ex parte exercitij, & ex parte operantis, vt magis *infra* explicabitur.

21 Et *hinc* ſumitur explicatio illius tertij modi diminuendi prauitatem, ſcilicet ex parte extenſionis, quia prauitas, ſeu malitia intentionis eſt vna numero moraliter cum malitia electionis, non duplex, ſicut eſſet ſi ex malo fine formaretur illa intentio. Nam quando malitia alicuius obiecti, vel circunſtantiæ deprauat aliud ſibi adiunctum per quandam extenſionem, ibi ſolùm cenſetur vna malitia moraliter loquendo, & ſi phyſicè, & entitatiuè poſſit multiplicari, quia diuerſi actus ſunt, & vnuſquiſque ſuam malitiam habet, id eſt, ſuum reſpectum & ordinem ad obiecta, vel circunſtantias ex quibus vitiantur. Cæterum totum hoc habet rationem vnius formalis malitiæ, & vnam ſpecie deformitatem habet, quia non eſt ratio aliqua duplicandi illas malitias in ſpecie morali, licèt enim id quod alias ex natura ſua eſſet bonum, corrumpatur ex adiuncta malitia, tamen talis corruptio ſolùm eſt quatenus illud bonum deſeruit illi prauitati, eique coniungitur, & ex illa participat, malitia autem participata ab vna principali ſpecie, non aliam malitiam habet in ipſa participatione, quam in ſuo principali, ſicut eleemoſyna ex coniunctione ad furtum, non aliam malitiam participat quam furti, & mulier fornicationi conſentiens ex paupertate, vt habeat vnde viuat, vel vt vitam conſeruet, non niſi malitia fornicationis fœdatur, vt optimè notat *Caiet. cit. loco ex Quaſt.* 148. Imò ex iſtis cauſis aliàs honeſtis & licitis peccata alleuiantur, tùm ob rationes dictas quia ex hoc oſtenditur animus non per ſe tendere ad vitia, ſed ſub colore honeſti, tùm ex hac tertia ratione, quia ipſa extenſio malitiæ minor eſt, ſiquidem in tota illa extenſione, ſolùm vnum peccatum committitur, non verò deformitatis ſpecies duplicatur: & ſic etiam ipſa electio praua in extenſione ſua diminuitur, quatenus tota hæc extenſio in vna malitia ſiſtit, non ad duas tranſit.

Tertia *Pars* Concluſionis, videlicet quod bona intentio finis non ſufficit excuſare totam malitiam prauæ electionis, & exhaurire illam *probatur*, Quia aut illa electio eſt ex natura ſua, & ex proprio obiecto praua, aut eſt indifferens, vel de malè ſonantibus, quod tamen ex adiuncto bono fine poteſt bonitatem induere & reddi bonum. Si hoc ſecundo modo ſe habet, non eſt difficultas, ſed tunc non currit caſus præſens, quia non ſupponitur malitia in electione, ſed indifferentia, aut aliqua malè ſonantia, ſed non intrinſeca malitia. Vnde talis actus ex bono fine adiuncto, non ſolum excuſatur, ſed etiam bonus redditur, quia in ſe malus non erat, ſed indifferens vt eſſet bonus: ſolùm vero improprio modo poteſt dici, quod excuſatur à malo, quatenus per appoſitionem boni finis fit quod non apponatur malus, & conſequenter non fiat prauus actus. At verò ſi actus ipſe electionis, non ſolùm indifferens io ſe ſit, ſed etiam intrinſecè, id eſt, ex obiecto ſuo malus, non poteſt ex ſola appoſitione boni finis excuſari totaliter, & bonus reddi, quia vel manet tale obiectum integrum & immutatum, vel non. Si mutatur, iam eſt alius actus, qui habebat obiectum, & ſic non excuſatur ille actus, qui habebat obiectum prauum, nec purgatur à ſua malitia manente eo obiecto, ſed fit alius actus, & aliud obiectum, quod eſt bonū, nec excuſari indiget. Si autem non mutatur obiectum, ergo neque excuſatur, nec purgatur à malitia, quia manet ſicut antea non mutatum, ergo manet malum, quia ante ſic erat. Malum autē ex quocunque defectu. Vnde manente malo obiecto 22

nunq; am finis qui dat circunſtantiam, & motiuum poteſt illum actum reddere bonum, quia non poteſt mutare obiectum malum; quia potius illa malitia vitiat illum bonum finem, quia ſufficit ad malum quilibet defectus.

23 Sed *Obycies* contra primam partem concluſionis, quia intenſio bona non habet vim tollendi aliquid de obiecto malo prauæ electionis, ſiquidem finis imperans nihil mutat de obiecto actus imperati, ergo neque aliquid minuit de eius malitia. *Patet conſeq.* quia non mutato obiecto manet tota cauſa malitiæ illius actus, ergo in nullo diminuitur, *Nec poteſt* dici, quòd minuitur quantum ad accidentalem malitiam ex parte circunſtantiarum, & motiui tenentis ſe ex parte finis. *Nam Contra eſt*, Quia etiam ex parte finis non adiungitur actui illi finis bonus, ergo non diminuitur mala iſta circunſtantia. *Conſeq patet*. Quia circunſtantia mala non minuitur niſi per appoſitionem alicuius bonæ; ſi autem id quod apponitur bonum non eſt, ſed etiam malum, non minoratur malitia, ſed mutatur. *Antec. verò prob.* tùm quia ille finis qui apponitur actui eſt malus, quia eſt corruptus à malo: qui enim ex intentione dandi eleemoſynam furatur, non habet pro fine eleemoſynam bonam, ſed corruptam ſcilicet ita exceſſiuè volitam, vt in illa conſtituat vltimum finem frangendo præceptum Dei propter illam, & illa in ſe vitiatur prauitate orta ex mala electione; ergo non applicat electioni illi bonum finem, ſed eleemoſynam corruptam, & vitiatam tàm ex ipſa electione, quàm ex eo quod conſtituitur vt vltimus finis; ergo non poteſt minuere circunſtantiam malam, cum potius ipſa eleemoſyna in ſe mala ſit prout hic & nunc in exercitio. Tùm etiam, quia qui furatur & dat eleemoſynam, hoc ipſo conſtituit ſe magis impotentem ad reſtituendum, ergo maiorē iniuriam irrogat vero domino, quia magis impedit reſtitutionē. Qua ratione dixit *Aug. li. 50. Homil. homil. 7. Quod hac cogitatio, volo furari à diuitibus, vt dem pauperibus diaboli calliditate ſuggeritur, nā ſi to. ū quod abſtulit tribuat auget potius peccatum, quàm minuat.* Tùm etiam, quia velle furari, vt ex furto faciam actum Religionis, verbi gratia votum furandi, aut vt ex furto faciam ornamentū altaris, vel feſtū aliquod, potius eſt irriſio Dei, quàm diminutio peccati, ergo ſimiliter erit irriſio Dei, ſi ex intentione eleemoſynæ velim furari, quia vt dicit *Chryſoſt. homil. 42. Imperfecti, Neſciũ iuſtitia Dei patrocinium dare criminibus.*

24 Conf. quia ſi è conuerſo aliquis ex malo fine eligat aliquod medium bonum, verbi gratia ex intentione adulterij eligat orationem, ſeu ire ad Eccleſiam, vel dare eleemoſynam, talis non minuit peccatum malæ intentionis ex bonitate medij electi; ergo nec è conuerſo ex bonitate intentionis minuit malitiam electionis. *Conſeq. patet.* à paritate rationis, quia ſicut finis bonus dat circunſtantiam cauſæ electioni, ita medium bonum dat circunſtantiam effectus malæ intentioni; ergo pari modo poſſunt adinuicem minuare malitiam. *Antec. verò prob.* quia qui ex intentione furti, vel adulterij eligit orationem, vel eleemoſynam fertur in illud bonum ex mala voluntate, & ex maiori inclinatione in illum finem malum; ergo magis peccat circa talem electionem, quam vult animo ita deprauato.

25 *Reſp.* verū eſſe quod intentio bona non minus prauam electionē ex parte obiecti, & ſpecificationis ſuæ, ſed ex parte accidētalis malitiæ, & motiui tenentis ſe ex parte finis, ex quo redditur minus voluntarius circa malum, & minori affectu ducitur ad peccatum, quia ſub colore boni honeſti appetit illud vitium. *Et ad Inſtantiam* contra hoc. *Reſp.* diſtinguendo antecedens, nō adiungitur illi actui finis bonus, *diſtinguo*, bonus bonitate rei intentæ quantum eſt de ſe, & ex parte ſpecificationis, *nego*, bonitate operantis, & ex parte exercitij, *concedo*. Ex tali autem circunſtantia adiuncta poteſt diminui malum, quia diminutio illa non oritur ex illa intentione conſiderata ex parte operātis, & adæquatè in ſuo exercitio, ſed ex parte rei intentæ, & ſecundum inadæquatam conſiderationē eius, videlicet ex parte finis ſecundùm ſe conſiderati, ſic enim dat motiuum, & rationē volendi ipſi electioni, & in hoc diminuit malitiam, quia nō ex tanto affectu ad malū ducitur, ſed mouetur ex re ſecundùm ſe bona, & motiuo bono antecedēter, & ex ſe, licèt ex parte operantis cōſequenter reddatur malū propter malū operantis abuſum, non quia operans intēdat rem illam reddere malam, ſed quia vult ei adiungere malum opus.

Vnde *patet ad primā prob. antec.* Dicimus enim, 26
Quòd ille finis eſt malus & corruptus, & exceſſiuo modo armatus ex conſequenti, & ex ipſo abuſu operantis, non ex proprietate ſuæ naturæ, & ſpecificatione obiecti ſecundùm ſe ſumpta; & ſic talis finis eiuſq; intētio, & in ſuo exercitio mala ſunt, & in ratione ipſa mouendi, & afficiendi voluntatem finis eſt bonus, quia ratione rei intentæ quæ de ſe bona eſt, mouet, non ratione malitiæ ex parte operantis adiunctæ. Et ſic dupliciter aliquid dicitur eſſe finis vltimus, *vno modo* per ſe, & ratione ipſius rei intentæ, quia in ea quieſcit, & eam amat per ſe, vt cum delectatur de ſenſualitate propter ipſam; *alio modo* per accidens ſeu ratione alterius, quia licèt res in ſe ſit bona, & referibilis in Deum, tamen ex aliquo cōſequenti illi adiuncto, & ex abuſu operantis diligitur cum fractione præcepti diuini. Quod primo modo ſe habet vt finis vltimus, ſi adiungitur electioni, nō minuit malitiam, ſed auget. Quod ſecundo modo non auget ipſam malitiam, ſed potius ex malitia alterius vitiatur, minuit autem illam, quia ex parte rei intentæ ſecundùm ſe conſideratæ bonum, eſt, & ſub illo mouet ad malum, & ſic quia non apponit pro fine eleemoſynam corruptam, & vitiatam conſequenter, & abuſu operantis, ideò relinquitur locus vt poſſit minui malitia operis ex bonitate rei intentæ conſideratæ ſecundùm ſe.

Ad *ſecundam probationem* dicitur, Quòd ex illa 27
parte qua ſe reddit impotentem ad reſtituendum aggrauari poteſt malitia furti, ſed hoc non eſt ex ipſa eleemoſyna quatenus eleemoſyna eſt, ſed quia ipſe aliàs non habet vnde reddat, quod vtiq; eodem modo ſequeretur etiamſi rem furatam non in eleemoſynam expenderet, ſed in ebrietate, aut ſcortatione, aut in alia re. Quare ratio eleemoſynæ per ſe non influit in illam impotentiam reſtituendi, ſed quia aliàs non habet vnde reddat. Vnde poteſt ex ratione eleemoſynæ alleuiari illud furtum, & illa impotentia reſtituendi, licet tàm furtum, quàm impotentia ad reſtituendum peccatum ſint, & malum. Et *D. Auguſt.* in eo ſenſu loquitur, conſiderando impotentiam quàm quis addit ſupra furtum, non ex eleemoſyna quatenus talis, ſed ex alienatione illius pecuniæ, non habendo aliàs vnde reddat.

28 Ad *tertiam probationem* Reſp. quod votum facere de furando, non alleuiat peccatum, ſed grauat, quia non apponit ei bonum finem, ſed ipſum peccatū furti facit materiā voti, quod eſt facere votum ſacrilegum. Qui autem furatur ex intentione faciendi feſtum, vel ornamentum Eccleſiæ, vel aliquid aliud ad cultum Dei pertinens, & ſi malè facit ex parte electionis, tamen eodem modo alleuiatur ex intentione illa, ſicut ex intentione eleemoſynæ, quia apponit finē de ſe bonum.

29 Ad *Conf. Reſp.* negando conſeq. & paritatem. Diſparitas eſt, quia finis eſt circunſtantia mouens voluntatem ad electionem, & dans illi formale motiuum. Vnde ſicut ex bonitate rei intentæ alleuiat minuendo voluntarium prauum, ita ex malitia rei intentæ aggrauat præbendo formalem rationem prauam volendi, præſertim cum finis ſit ratio formalis volendi media, & qui vult medium ex fine magis amat finem quàm media, ſicut qui furatur vt mœchetur magis eſt mœchus, quàm fur. At verò qui bonam electionem, ſeu bonum medium eligit ex mala intentione, non adiungit malæ intentioni bonitatem aliquam influentem in talem intentionem, cum potius ſe habeat vt effectus, & vt quid conſequens ad illam, & ſic non habeat vnde minuat eius malitiam, ſed potius vnde deſtruatur eius bonitas etiam ex parte rei volitæ formaliter, quia finis dat formalem rationem volendi.

30 Obiicies *ſecundo* contra tertiam partem concluſionis Multa peccata, & quæ aliàs ſecundum ſe ſunt mala excuſantur ex bona intentione; ergo falſa eſt pars. *Anteced. probat.* tùm in mendacio, tùm in homicidio, & furto, aliiſque ſimilibus. Nā Iacob mentitus eſt patri ſuo, dicens ſe eſſe primogenitum eius Eſau, & tamen ſolùm ob intentionem bonam excuſari poteſt. Iudith etiam coram Holoferne plura dixit de traditione ciuitatis, & victoria Holofernis, eiuſque virtutis, quæ falſa erant, vt patet *c.11. Iudith.* Et Abraham dixit de Sara vxore ſua, quod eſſet ſoror eius *Geneſ.*20. Moyſes occidit Ægyptium *Exod.*2. authoritate propria, & ex bona intentione liberandi proximum ſuum excuſatur. Samſon ſe ipſum occidit *Iudic.* 16. & Raxias 2. *Mach.* 14. & excuſantur ob finem bonum, ille ſeruandi populum Dei, iſte ſeruandi continentiam. Propter quod dicit *Hieron. ſup. c.* 1. *Iona. Quòd non licet propria ſe occidere manu, abſque eo vbi caſtitas periclitatur.* Ergo ſentit, quod ex bona intentione ſeruandi caſtitatem, purgatur malitia homicidij. Et ad hoc etiam faciunt, quæ adducta ſunt ſupra de bona arbore, quæ non poteſt malos fructus facere, per quam intelligitur bona intentio.

31 Reſp. *negando antec.* Et ad illa quæ afferuntur pro mendacio excuſando, quorum plura exempla ſolent ex Scriptura adduci, latè reſpondet *S. Aug. in lib. contra mendacium, c.*5 *to.*4. *& S. Thom.* 2. 2. *q.* 110. *art.* 3 *ad* 2. *&* 3. Et dicimus Scripturam multorum mendacia referre, ſed non ea approbare, nec pro illis Deum remuneraſſe dicit; ſicut obſtetrices Exod. 1. mentitæ ſunt Pharaoni, ſed non pro illo mendacio remuneratæ ſunt, ſed pro timore quem habuerunt erga Deum, non occidendi Infantes Hebræos. Et quando dicit ibi D. Thom. quòd ex timore, & beneuolētia illa proceſſit mendacium, non intelligitur quod proceſſit tanquam electio ex intentione, ſed quod inde occaſionatum eſt. Nam ipſæ ex timore Dei ſeruauerunt infantes. Et hoc opus fuit bonum, & remuneratum à Deo, deinde interrogatæ à Pharaone cur non occiderent infantes, mentitæ ſunt vt ſeruarent vitam, & hoc non eſt remuneratum à Deo, fuit tamen occaſionatum, & proceſſit ex priori actione viuificandi infantes. De Iacob dicimus ipſum non fuiſſe mentitum dicendo, Ego ſum primogenitus, tuus Eſau, tùm quia repræſentabat primogenituram Eſau, quæ de iure debebatur illi, & ſic ſe appellabat Eſau non in perſona, ſed in iure, ſicut Ioannes dictus eſt Elias non in perſona, ſed in ſpiritu: tùm quia loquebatur per prophetiam ſecundum intellectum myſticum, quia minor populus, ſcil. Gentilium ſubſtituendus erat loco maioris, ſcilicet Iudæorum, & Gentiles repræſentabantur in Eſau, Iudæi in Iacob. Abraham non eſt mentitus dicendo Saram eſſe ſororem ſuam, quia verè ſoror erat vt dicitur Geneſ. 20. licet voluerit tacere, quod eſſet vxor. Iudith quoque in verbis quæ Holoferni dixit cum magna cautela, & prudentia locuta eſt, & aliquibus amphibulogiis, non tamen mendaciis. Quod ſi in aliquo verbo fortaſſis mentita eſt, non ex eo laudatur, ſed ex charitate & affectu ad ſalutem populi, verè tamen omnia quæ dixit ſenſum verum habebant, licet Holofernes id non perciperet, ſicut quod duceret illum per media Hieruſalem, & ne vnus canis latraret contra illum, verum dicebat, quia illum adductura erat per mediam Hieruſalem, ſed mortuum, non viuum, deferendo caput eius, &c.

Ad *id* quod dicitur de homicidio, reſpondemus, quod Moyſes ſi eſt excuſandus in occiſione illius Ægyptij, vel intelligemus id factum ex inſpiratione diuina, quæ ad hoc ei authoritatem tunc dederit, vel id fecit in defenſionem proximi iuſtam, quia videbat fratrem ſuum, ſeu proximum iniuſtè ab illo Ægyptio affligi & opprimi, nec fuit alia via defendendi ipſum, quam inuaſorem occidendo. Samſon verò in occidendo ſe, ſaluari debet, quia Spiritus S. inſtinctu id fecit, ſicut & aliquæ ſanctæ fœminæ in perſecutione id fecerunt, quarum memorias celebrat Eccleſia, ſicut ex *Auguſt.* 1. *de Ciuit. c.*2. affirmat *D. Thom.* 2. 2. *Quaſt.*64. *art.* 5. *ad* 4. De Razia non eſt ita certum ſe occidiſſe ex vera fortitudine, vt ibi ad quintum docet *S. Thom.* ſi tamen ſine peccato ſe occidit, dicendum eſt de illo idem quod de Samſone, quod ex ſpeciali Dei inſtinctu ſe occidit. Quod tamen non dicemus de Saule, & aliis ſimilibus in Scriptura, quos non eſt neceſſe ſaluare, nec enim omnes quorum peccata in Scriptura leguntur, excuſari debent. Ad illud dictum Hieronymi. *Reſp.* quod intelligit licere ſe occidere propter periculum caſtitatis, non ſemper, ſed quando fit ex inſtinctu Dei, qui tamen inſtinctus frequentiùs, aut certiùs adeſſe ſolet, aut magis credi poteſt, quando interuenit periculum caſtitatis, quàm ex aliis motiuis. Quæ autem ſupra adducta ſunt de arbore bona non faciente fructus malos, ibi ſoluta ſunt, quod intelliguntur de bona intentione, non ſolùm bonitate ſpecificationis, & ex parte rei intentæ, ſed etiam bonitate exercitij, & ex parte operantis. 32

Quantitas & magnitudo intentionis, & finis quomodo communicetur electioni, & mediis?

VT *diſcerni* poſſit quantum boni vel mali, & in qua menſura deſcendat ab intentione ad electionem, à fine ad media, conſiderat *D. Thom.* 33

Quæſt. 19. *artic.* 8. in intentione duplicem bonitatem conſiderari, & conſequenter duplici modo poſſe eius magnitudinem & quantitatem menſurari. Vno modo ex parte rei intentæ, alio modo ex parte ipſius intendentis, & operantis. Ex parte rei intentæ quantitas, ſeu magnitudo bonitatis non ſemper communicatur totaliter, & adæquatè mediis ordinatis in ipſum finem, & rem intentam, ſed iuxta proportionẽ mediorum; quia aliqua media participant plus, alia minus de ordine ad ipſum finem, & de bonitate illius, vt v. g. ſi quis intendit tanquam finem conuerſionem infidelium, ſeu peccatorũ, & ad hoc aſſumit pro medio orationem, alius ieiunium, & vnus orationem, vel ieiunium plurium dierum, alius pauciorum, non participant iſta media æqualiter bonitatem illius finis, ſed aliud plus, aliud minus; & ſic non tota quantitas, ſeu magnitudo bonitatis illius rei communicatur mediis & electioni; ſicut etiam in bonitate rerum naturalium, vt qui intendit ſanitatem, & adhibet diuerſa media, non omnia participant æqualiter, & totaliter bonitatem finis, ſed iuxta proportionem erga talem finem, vnum enim medium eſt magis proportionatum altero, magiſque vel minùs participat de bonitate finis. Omnia tamen media, & electio eorum participant de bonitate vel malitia finis, in quantum finis eſt ratio volendi media, ſed non totam quantitatem, ſeu perfectionem bonitatis finis participant, quia non omnia media ſunt æquè proportionata, & adæquata iſti bonitati finis, licèt omnia aliquid de illius bonitatè participent.

34 Iſta *verò* quantitas bonitatis in actu intentionis ex parte agentis, eſt ſicut intenſio, vel remiſſio in operando, & efficacia, ſeu impetus in agendo, & talis intenſio & efficacia per ſe loquendo habet redundare ex intentione finis in electionẽ mediorum, ſi intentio efficax eſt (vt de ea loquimur in præſenti) quantum ad id quod eſt formale in tali electione mediorum, non quantum ad id quod eſt materiale, ſic enim intelligitur *D. Thom. in art.* 8. v. g. intendit quis intensè ſanitatem, & ex ea efficaci intentione mouetur ad remedium, v. g. ad ſciſſionem, vel ad potionem amaram, ſciſſio, & potio amara eſt materiale obiectum illius electionis, formale verò eſt illa tendentia ad ſanitatem, quæ in tali medicina relucet, quia hoc eſt motiuum. Dicimus ergo iuxta mentem *D. Thom.* quod eadem efficacia, & intenſus impetus, quo quis deſiderat ſanitatem, communicatur illi electioni, & volitioni medicinæ formaliter ſumptæ, id eſt, prout eſt tendentia ad ſanitatem, quia non ſtat intensè velle ſanitatem vt aſſequendam, & nõ velle intensè id quod de tali aſſecutione relucet in medicina, & in aliis remediis, cum ſit eadem ratio vnius & alterius; imò tota vis, & ratio operandi circa media, & volendi illa eſt ex voluntate finis: *Vis enim amoris intenſionem multiplicat inquiſitionis,* vt inquit *S. Gregorius,* quia ex amore finis intenſo, multiplicatur etiam inquiſitio ipſa mediorum, & intenſio circa illa. Sed tamen quia obiectum illud materiale circa quod eſt electio poteſt non multùm placere, imò horrorem incutere, vt ſciſſio membri, ideò poteſt circa illud minùs intensè ferri voluntas, quàm circa finem, imò in tantum poteſt medium diſplicere, quod ex illo recedat ab intentione finis, quia aliquando non eſt tanto dolore digna ſalus. Et ideò diximus, quòd per ſe loquendo ex intenſo amore finis naſcitur intenſio electionis, ſtante ſcilicet, & non recedente intentione efficaci, ſi enim deſiſtatur ob diſplicentiam medij, non ſequitur intenſionem eius intenſio electionis.

35 *Ex his ſequitur,* quod ſi quis proponat pro obiecto intento, non ſolùm rem ipſam, ſeu opus, ſed etiam intentionem eius, ita vt intendat operari intensè, non ſemper ſequitur in opere executo ad extra iſta intẽſio, vt benè infert *D. Thom.* quia intenſio operandi in executione, non ſequitur quantitatem ipſius boni intenti per modum rei, ſeu obiecti, licèt ab intentione exercita intensè redundet exercitium intenſum eligendi circa rem illam, vt ſubeſt aſſecutioni finis, quia electio eſt opus internum deriuatum immediatè ab actu, & exercitio intentionis, ſecus eſt in executione ipſa externa, quia poſſunt multa impedimenta naſci, aut minùs proportionatum medium ſe offerre ad talis rei intentæ conſecutionem. Et inde eſt, quod non ſemper aliquis meretur tantum, quantum intendit, & vult mereri.

36 Solum obſtare videtur tertium argumentum *D. Thom.* eiuſque ſolutio. Nam in malis quantum quis intendit de malitia in intentione, tantum redundat in electione vt ſi quis intendit occidere, & hac intentione proijcit lapidem, reus eſt homicidij. Ergo etiam ex bona intentione quantum quis intendit benè operari, tantum boni reſultabit in opere. *Reſpondet* S. D. quod ſola malitia intentionis ſufficit ad malitiam voluntatis, & ideò quantùm eſt mala intentio, tantum mala eſt voluntas, ſed non eſt eadem ratio de bonitate. Contra hoc enim eſt, quia ſi aliquis intenderet in peccato blaſphemiæ, vel adulterij, aut in alio actu tantum offendere Deum, quantum diabolus, vel Antichriſtus, vel Iudas non ideò tantum offendit; & ſi quis intenderet ſimoniacè acquirere Epiſcopatum, & ad hoc nollet pecunias, vel aliquod pretium offerre, ſed ſolum preces, & ſollicitudinem non propterea eſſet ſimoniacus; ergo non ſemper ſequitur totam malitiam intentionis malitia operis, præſertim ſi ſit malitia ex parte rei intentæ; hæc enim æquiparatur bonitati in communicando ſe.

37 Reſp. doctrinam *D. Thom.* debere intelligi de quantitate malitiæ ex parte ſpecificationis, & rei intentæ, in hoc enim ponit differentiam inter malitiam & bonitatem, ſi quis aliquam ſpeciem malitiæ intendat, totam illam ſpeciem communicat cuicumque actui orto ex tali intentione, quia non retardatur, aut impeditur communicatio malitiæ ex circumſtantiis operis, etiam ſi bonæ ſint, quia intentio malitiæ non alleuiatur ex bono opere, ſicut malitia operis minuitur ex bonitate intentionis. In hoc vult *D. Thom.* ponere differentiam, & eſt certa, vt ex dictis ſupra patet. Cæterum in aliis augmentis malitiæ dependentibus ab aliis circunſtantiis vel obiectis, parum intereſt, quod quis intendat illam malitiã, ſi nõ apponat ea ex quibus eius augmentum dependet, ſicut in caſibus poſitis in inſtantia, velle peccare in aliquo opere quantum peccauit Iudas, vel diabolus, hoc non pertinet ſolùm ad ſpeciem peccati, ſed ad modum, ſi enim quis hoc intendit, ſed non facit id quod diabolus, vel Iudas, ſcilicet, odiſſe Deum, vel tradere Chriſtum, nec eo modo, ſcilicet, cum tali obſtinatione, & duritia, &c. non tantum peccat quantum illi. Vnde illa intentio eſt vana, & non dat illam malitiam quam ipſe intendit,

quia non efficaciter illam intendit, ſiquidem non apponit media, aut modum ad eam requiſitum. Similiter qui intendit ſimoniacè acquirere Epiſcopatum, & ſolùm offert preces, aut talis intentio non eſt efficax, aut illa actio precum non procedit ab illa intentione, ſicut ſi quis intenderet adulterari, & ſolùm poſteà vellet loqui cum muliere, aut intenderet adulterari per locutionem, talis vel mutat intentionem, vel ille actus non procedit ab intentione illa. *D. Thom.* autem loquitur ſolùm in caſu efficacis intentionis, & ea permanente.

ARTICVLVS IV.

Qua ratione teneatur homo conformari voluntati diuinæ?

1 IN diuina voluntate cui tenemur ſubjici & obedire, ac per illam regulare noſtras actiones tria conſiderantur, ſcilicet obiectum volitum à Deo materialiter, & ſecundum ſe, obiectum formale, id eſt, rationem ipſam boni, & motiui quo Deus omnia vult, & efficientiam, ſeu rationem cauſæ effectiuæ erga voluntatem noſtram.

Similiter poteſt voluntas iſta diuina, eiuſque obiectum volitum nobis innoteſcere, & manifeſtari tripliciter. *Primò* per expreſſam reuelationem eius, quod Deus determinate vult antecedenter ad noſtram volitionem. *Secundò* per præceptum diuinum, aut prohibitionem quod pertinet ad voluntatem ſigni, id eſt ad ſigna voluntatis diuinæ, quibus nobis manifeſtatur, de quibus agitur 1. p. *Quæſt.* 19. *art.* 12. *Tertiò* poteſt manifeſtari nobis diuina voluntas non antecedenter ad noſtram voluntatem, & operationem, ſed conſequenter, quatenus ipſo opere, & effectu cognoſcimus Deum ſic velle, quia ſic fit, & ſine voluntate eius non fieret.

Conformitas ad volitum formale ſemper haberi debet.

2 VOlitum *formale* diuinæ voluntatis vocamus rationem formalem, & motiuum ſecundum quod Deus vult ea, quæ vult, vbi etiam includitur finis propter quẽ vult, quia ex fine ſumitur ratio formalis, & motiuum volendi. Et cum Deus ſit vniuerſaliſſimum, & ſupremum principium, & prouiſor totius vniuerſi, formale volitum illius ſeu ratio formalis, & motiuum eſt bonum commune totius vniuerſi ſecundum quod tale bonum ordinatur ad ipſum Deum, & ad eius gloriam, vt ad finem. Et tale motiuum, & formale volitum, ſemper eſt bonum, & in ſe, & nobis, in ſe quidem, quia eſt bonum commune relatum bono diuino vt fini, quòd totum ſimpliciter, & in ſe bonum eſt. Nobis autem eſt bonum, quia ordo ad Deum, vt ad finem eſt maximè nobis conueniens, cum tota bonitas actuum moralium deſumatur ex ordine ad Deum vt finem, qui eſt finis vltimus, & ſuprema regula noſtrarum actionum.

3 Quid *ſit* autẽ conformari iſti volito, & in quo cõſiſtat? *Reſpond.* conformitatem eſſe relationem alicuius conuenientiæ, ſeu non repugnantiæ vnius cum alio. Et poteſt ſumi iſta conuenientia, vel in genere cauſæ regulantis, & mẽſurantis, vel in ratione ſimilitudinis, quæ reducitur ad cauſã formalẽ, vel in ratione cauſæ efficientis, quatenus voluntas noſtra ex efficientia Dei operatur, eique ſubiicitur. *Primo modo*, ſumitur conformitas noſtræ voluntatis ad voluntatem diuinam, & ad eius volitum per hoc, quòd voluntas noſtra ſubiiciatur voluntati diuinæ, & eius volito vt regulæ, & menſuræ ſuæ voluntatis, & actus, & ita debet placere ei volitum diuinum, ſicut finis, & regula noſtrorum actuũ debet eſſe volita à nobis. Et in hoc eſt conformitas, quia quando duæ voluntates idẽ volunt, conueniunt ſeu conformantur, & nõ contrariantur in volendo. *Secundo modo*, ſumitur conformitas per hoc quod voluntas hominis aſſimiletur voluntati diuinæ in modo, & motiuo eliciendi actus, ſcil. quòd ex charitate velit omnia, id eſt, propter Deum ſupernaturaliter amatum, ſicut Deus ex charitate, & motiuo diuino vult omnia. Quam conformitatem dicit *D. Thom. quæſt.* 19. *art.* 10. reduci ad formalem, quæ attenditur ex ordine ad vltimum finem, qui eſt obiectum charitatis. *Tertio modo*, conformitas voluntatis noſtræ ad diuinam eſt ſubiectio ad motionem, & cauſalitatem eius, nec enim poteſt noſtra voluntas operari, niſi quod Deus voluerit tanquam cauſa prima efficiens. Vnde oportet, quod conformetur illi in genere cauſæ efficientis, id eſt, non reſiſtat illi, neque repugnet, ſed ſubiiciatur, & conueniat, ſeu conformetur efficientiæ, & cauſalitati eius.

His *ſuppoſitis* conformatio noſtra ad Deum 4
in volito formali eſt debita, & cadit ſub obligatione, quia in quacumque re Deus vult id quod decet ſuam bonitatem, & quod ordinatur ad ipſum, eiuſque gloriam tanquã ad finem, ſed quamcumque rem quam velimus tenemur velle propter finem honeſtum, & cum ſubordinatione ad Deum, iuxta præceptum Apoſtoli, *Omnia in gloriam Dei facite*, ergo in omni volito tenemur conformari volito diuino formali, id eſt motiuo, & formali rationi ſub qua Deus vult. Hæc tamen obligatio cum ſit generaliſſima, ſcilicet operandi honeſtè, & virtuosè, & ex fine honeſto, non requiritur, quod expreſsè ſit volita cogitando de volito formali Dei, & de eius motiuo, ſed ſufficit, quod implicite, prout ſunt volita obiecta, & fines honeſti virtutum pro loco, & tempore quo obligant; ſemper tamen obligat præceptum negatiuum non diſcordandi à volito diuino formali, id eſt, à fine, & motiuo honeſto. Vnde patet quòd ad conformandum voluntatem cum volito formali diuino non requiritur, quod operetur aliquis ex charitate, & motiuo ſupernaturali, ſed ſufficit quod ex fine honeſto, & virtuoſo in quo virtualiter continetur ſubordinatio, & conformitas ad ipſum Deum vt finem vltimum.

Dices: Si tenemur conformari volito formali 5
diuino in quocunq; volito, ergo à nullo materiali volito, quatenus ſtat ſub illo formali poſſumus diſcordare, ſed hoc eſt falſum, ergo. *Patet ſequela*: Quia volitum materiale, vt ſtat ſub formali includit ipſum formale motiuum diuinum, licèt applicatum huic materiali hîc, & nunc, ergo qui refutat materiale volitum diuinum vt ſtat ſub formali, refutat formale motiuum vt applicatum iſti materiali, ergo iam non in omni volito conformari tenetur formali volito diuino, ſiquidem hoc volitum noſtrum etiã, vt ſtat ſub illo formali refutat. *Minor verò probatur*. Quia etiamſi Deus velit aliquem humiliare per peccatum, ipſe non poteſt velle talem humiliationem per illud me-

dium, alias licebit illud à Deo petere, ſcil. vt ipſe humilietur mediante peccato; nec etiam licet à Deo petere permiſſionem peccati, licet permiſſio illa ſit à Deo volita, & ſit effectus prædeſtinationis, & tamen nec etiam ſub motiuo prædeſtinationis, & gloriæ Dei poteſt aliquis deſiderare, aut velle permiſſionem peccati, ergo non tenetur conformari in omni volito ipſi formali volito diuino. Et idem argumentum fit de aliis obiectis, quæ ſcio Deum velle, vt v. g. mortem patris, vel fratris, & tamen poſſum, imò debeo contrarium eius velle, ergo non teneor conformari volito formali, vt applicato iſti materiali, & ſic non in omni volito teneor conformari volito formali diuino.

6 *Confirm.* quia Deus vult res ſub vniuerſaliſſima ratione prouiſoris ſupremi, ego ſolùm poſſum velle ſub ratione particulari, ergo non poſſum conuenire & conformari cum Deo in ratione formali volendi.

Reſp. diſtinguendo ſequelam, ſeu conſequen-
7 tiam: A nullo volito materiali quatenus ſtat ſub formali præcisè, & in ſenſu formali, verum eſt quod non poteſt quis auerti. A nullo volito materiali, vt ſtat ſub formali diuino non præcisè, ſed dando etiam locum aliis motiuis particularibus, falſum eſt quod non poſſit quis auerti. Et ad probationem; quod non ſtat refutare illud volitum materiale ſic conſideratum, vt ſtat ſub formali volito, niſi refutetur etiam ipſum formale, *diſtinguo*, ſi aliud motiuum non interueniat, ſed præcisè illud formale, verum eſt: ſi aliud etiam particulare interueniat, *nego*. Si enim Ego conſidero rem aliquam volitam à Deo ſub motiuo formali diuino, quod iuſtiſſimum & æquiſſimum eſt, & nullo alio conſiderato motiuo, ſed ſub illo præcisè, diſplicet mihi, clarum eſt quod refuto formale motiuum & malefacio, quia perinde eſt, ac refutare ordinem diuinæ prouidentiæ circa illud materiale obiectum, quod nũquam licet. Si autem ſaluando illum ordinẽ prouidẽtiæ in illo volito, & ſtante ille ordine, ex alio tamen motiuo adiuncto mihi diſplicet volitũ materiale, hoc non eſt malum, quia tunc non diſplicet mihi ordo diuinæ prouidentiæ, neque formale eius motiuũ in volendo, & diſponendo res, ſed ſolum diſplicet mihi ex motiuo particulari adiuncto, non malefacio, nec repugno voluntati diuinæ, quia Deus vult me ex particulari motiuo velle oppoſitum illius obiecti materialis, licèt vniuerſale Dei motiuum, & ordo prouidentiæ ſemper debeat placere.

Et *hinc patet* ad exempla ibi adducta in proba-
8 tionem minoris. Nam permiſſio peccati, & humiliatio mea per ipſum poſſunt dupliciter conſiderari. Vno modo præcisè, quatenus ibi relucet ordo diuinæ prouidentiæ, & ſumma eius bonitas, quæ ex tantis malis tantum poteſt elicere bonum, ſicut dicitur fœlix culpa, quæ talem meruit habere Redemptorem. Alio modo prout illa permiſſio, & illud medium humiliandi tangit me, & inuoluitur ibi ex parte mei auerſio à Deo. *Primo modo* poſſum illi volito conformari ſub illa præciſione, quia hoc non eſt aliud quam velle ordinem diuinæ prouidentiæ, & prædeſtinationis, eiuſque finem, & formale motiuum prout ita mirabiliter exercetur etiam in permiſſione peccati, nam, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehendunt, & ſub hac ratione multũ amabilis, & admirabilis eſt ordo ille. *Secundo verò modo* non poteſt peti nec amari, quia ibi conſideratur illa permiſſio ſub particulari motiuo, ſcilicet vt tangit me, & ſic non poteſt eſſe volita à me, quia nec Deus vult ſic debere eſſe volitam. Et idem eſt de aliis obiectis, & ſimilibus ibi relatis, de quibus ſtatim ampliùs dicemus.

Ad *Confirm. Reſp.* Nos non debere conforma-
ri volito formali diuino per adæquationem cum 9
illo, & per conuenientiam vniuocam in eandem ſpecificationem, ſed per ſubiectionem, & ſubordinationem noſtri particularis motiui, & particularis modi volendi ad vniuerſale eius motiuum, & ad finem illum tanquam ad regulam, & menſuram.

Conformitas ad volitum materiale Dei non per debet dari in nobis, ſed aliquando.

Res *volita* à Deo quæ dicuntur *volitum mate-* 10
riale, quia ſe habent vt materia attacta, & volita per diuinam voluntatem, ſi conſiderentur ratione ſui, & non vt ſunt ſub illa formali ratione ſub qua à Deo ſunt volitæ, poſſunt à nobis eſſe volitæ ratione alicuius particularis motiui mouentis nos ad volendum illas, & eadem etiam ratione poſſunt eſſe nolitæ aut diſplicentes ſub altero particulari motiuo conſideratæ. Multa enim ex his quæ Deus vult eſſe in hoc mundo poſſunt eſſe nobis contraria, & nociua, alia conuenientia, & grata. Et in iſta inclinatur voluntas, & appetitus, tùm naturaliter, tùm deliberatiuè; alia verò fugit, & reſpuit. Conſtat autem, quod omnia quæ ſunt, & accidunt in mundo, ſunt, & accidunt Deo volente, aut permittente, ſine cuius voluntate, nec vnus paſſer in terram cadit, operatur enim omnia ſecundum conſilium voluntatis ſuæ. Quare licèt ſciamus omnia à Deo iuſtiſſimè, & rectiſſimè eſſe volita, & huic diſpoſitioni ſic iuſtæ, & rectæ conformari debeamus, tamen ſi res illas materialiter volitas à Deo, ex eo præcisè quia volitas à Deo ſcimus, deberemus etiam amare, eiſque conformari, & non conari in contra, omnia manerent confuſa, & ſine ordine. Nam cùm multa voluerit Deus eſſe contraria, & nobis nociua, ſi ex hoc quod Deus illa eſſe voluit, deberemus ea amare, nec deberemus ægritudines fugere, neque Solem torrentem, aut ignem comburentem, aut ſerpentem mordentem, aut animalia corrodentia, aut hoſtes vitare, & contra eos pugnare, & alia ſexcenta, quæ Deus vult eſſe; & tamen quia ſunt nobis contraria & nociua nos non amamus, ſed contra illa conamur, quia hoc ipſum etiam Deus vult, quod contraria contrarientur inter ſe, & mutuò ſe expellant, & contra ſe agant.

Quare in hoc non poteſt eſſe difficultas, quod 11
loquendo in generali de rebus materialiter volitis à Deo, non tenemur in omni volito materiali in ſe conformari, cum materialia iſta volita ſemper quæ ſe extendit diuina voluntas ita ſint volita, quòd etiam ſint quandoque contraria inter ſe, & per conſequens eadem voluntas diuina, quæ voluit ea eſſe contraria, voluit vt non conformaremur inter ſe, & quòd neque nos conformemur omnibus illis volitis, etiam ſi à Deo volita eſſe conſtet ſic in generali, & in communi. *Sed difficultas* eſſe poteſt, quãdo in particulari Deus vult aliquod volitum eſſe, quod tamen

poteſt

poteſt nobis eſſe nociuum, vel contrarium. Et in hoc poſſumus procedere, vel ſciendo & cognoſcendo hoc in particulari eſſe volitum à Deo, vel neſciendo quid ſit volitum determinatè. Et rurſus poſſumus ſcire, quid determinatè vult Deus, id colligendo ex aliquibus effectibus, aut per expreſſam reuelationem, & hæc reuelatio poteſt eſſe, vel de effectu futuro conditionatè, ita quod adhuc ſit locus reuocationi, vel poteſt eſſe abſoluta reuelatio de effectu abſolutè futuro. Et rurſus poteſt eſſe cum præcepto, & mandato diuino de volendo ipſummet obiectum quod reuelat nobis, vel ſine tali præcepto, ſed liberum relinquendo & ſine obligatione.

12 Relictis ergo variis ſententiis circa hoc punctum, nam *Aliqui* volunt abſolutè nos debere conformari illi voluntati diuinæ ſic determinatæ, niſi oppoſitum Deus ipſe exprimat, aut ſaltē non poſſe illi reſiſtere, & conari in contra. *Alij* verò dicunt voluntate rationali, & deliberante non poſſe illi reſiſtere, ſeu diſconformari, benè tamen appetitu ſenſitiuo, aut naturali. *Alij* diſtingunt de conformatione Voluntatis noſtræ ad iſtam voluntatem diuinam, aut de adhibitione mediorum in contrarium. Et dicunt quòd licèt non teneamur conformari voluntati diuinæ excepto quando eſt præceptum, non tamen poſſumus adhibere media contra illam, ſaltem pro tempore quo conſtat durare illam voluntatem, ſi enim continuetur, & non conſtet nobis de voluntate diuina pro illa continuatione poſſumus conari etiam in oppoſitum; & *Alij* aliis diſtinctionibus vtuntur.

13 Nos *duplici* Concluſione reſoluimus hanc difficultatem: *Prima* circa obligationem conformandi nos volito illi diuino materiali. *ſecunda* circa conſilium, an ſit melius, & laudabilius illi conformari.

14 Prima *Concluſio*: Non ſolùm quando neſcitur in particulari diuina voluntas, ſed etiam quando in particulari ſcitur, ſiue ex aliquibus effectibus, ſiue per expreſſam reuelationem, aut iuxta leges communes factam, aut in particulari abſolutè reuelando, non tenemur ei conformari in illo volito materiali, etiam voluntate deliberatiua, excepto ſi ponatur præceptum de conformando, & volendo tale obiectum. Ita ſumitur ex *D. Thom. in hac Quæſt.* 19 *art.* 10. vbi expreſsè docet, *Quod ſecundum rationem particularem non tenemur conformari in volito materiali cum voluntate diuina, licèt teneamur referre noſtram voluntatem in bonum commune, quæ eſt formalis ratio diuinæ voluntatis.* Et ſequuntur communiter *D. Thom.* eius Diſcipuli. *Et fundamentum* eius ferè totum conſiſtit in explicando, quid ſit conformari voluntati diuinæ in volito materiali, & quid importet obligatio ad talem conformitatem cum volito materiali, præter, vel vltra conformitatem cum volito formali. Et Dicimus conformitatem iſtam in volito materiali Dei, ſi eſt aliquid vltra conformitatem in volito formali, oportere quod ſit conformitas in illo volito ſecundum particulare motiuum, nam ſecundum generalem rationem, & motiuum, ideſt ſub ratione diſpoſitionis, & ordinationis diuinæ eſt volitum formale; ergo ſi vltra conformitatem cum volito formali debet dari aliqua conformitas cum re ipſa materialiter volita, oportet quod ſit hoc ſecundum rationem & motiuum particulare, ita quod non ſolū mihi placeat motiuum & ratio, qua fit res iſta, quatenus in ea relucet ordo diuinæ diſpoſitionis, & prouidentiæ, quæ iuſtiſſima eſt, ſed etiam abſolutè & in ſe illam acceptem, & non ponam reſiſtentiam & conatum contra illam, atque ita nō ſolum mihi placeat ratio formalis, qua Deus mouetur ad volendam talem rem, ſed etiam res ipſa particulariter in ſe ſumpta acceptetur à me. Sed quia hoc ipſum acceptari à me rem illam nō eſt ratione ſuæ particularis conuenientiæ erga me (quam aliquando non habet) ſed ex eo præcisè quia eſt volita à Deo, oportet adhuc diſtinguere in ipſa ratione formali, & motiuo diuinæ voluntatis, rationem formalem prout in ſua vniuerſalitate conſideratur, ſeu ſecundum ſe, & prout actiuè eſt à Deo, & rationem ipſam formalem prout applicatam iſti materiæ determinatæ, & iſti rei volitæ, & quaſi paſſiuè ſe tenet in ipſa re volita, ita quod non ſolùm mihi placeat ordo diſpoſitionis diuinæ prout ex parte Dei ſe tenet, & ab eo deriuatur in tota ſua vniuerſalitate, ſed prout paſſiuè eſt applicata iſti rei volitæ, & illi rei conformat eamque volo in ſe prout volitam à Deo applicatè, & determinatè ad ipſam.

Hoc *poſito* probatur Concluſio: Non teneor velle omnem rem volitam à Deo, etiam ſi volitā eſſe ſciam ab ipſo in particulari, & quatenus volitio Dei illi applicatur, & ad eam determinatur (excepto præcepto, ſed loquendo præcisè ex eo quod eſt volita à Deo) ergo non teneor conformari omni volito materiali, etiam cognito in particulari, quod ſit volitum à Deo. Et loquor tam in antecedenti de voluntate, non ſolùm naturali, ſed etiam libera & deliberata. 15 *Antec. Probatur.* Non tenemur conformari, & velle omnem rem prout factam à Deo, etiam ſi ab ipſo ſciam eſſe factam in particulari, & prout determinatè applicatur illa efficientia iſti rei; ergo neque teneor velle eandem rem prout volitam à Deo etiā ſi in particulari ſciam eſſe volitam ab ipſo determinatè, & applicatè ad iſtam rem, & quatenus paſſiuè eſt volita à Deo. *Patet conſequentia*, quia res non eſt facta à Deo, niſi per voluntatem Dei, & in quantum eſt facta, eſt volita, quia eſſe factū eſt executio voluntatis Dei; ergo ſi non teneor illi conformari vt factæ, neque vt volitæ: nec enim minùs iuſta eſt executio & efficientia Dei, quàm volitio; ergo ſi non obſtat efficientia vt non tenear rem illam velle, neque obſtabit volitio. *Anteced.* autem negari non poteſt, quia omnes res mihi moleſtas & nociuas ſcio in particulari eſſe factas à Deo, vt venenum, ægritudinem, ardorem Solis, combuſtionem ignis, muſcas, pulices, feras, &c. & tamen non teneor omnia iſta velle quia facta ſunt à Deo. Quæ autem mihi nociua non ſunt, ſed indifferentia, aut diſparatè ſe habentia, etiam non teneor velle & amare, ſed poſſum omittere, & non curare de illis, vt de multis hominibus quos non cognoſco, aut de multis aliis rebus quæ ad me non pertinent; nec mihi vtilia, aut neceſſaria ſunt, & tamen omnia illa ſcio eſſe à Deo facta, & conſequenter volita; ergo non omni volito materiali teneor conformari, etiam ſi ſciam in particulari eſſe volitum à Deo.

Dices: In his quæ ſunt contraria, & nociua mihi, hoc ipſo quod Deus illa fecit contraria, etiam voluit vt ab eis me defenderem, & contra illa me opponerem, & ſic non eſt contra voluntatem Dei non velle illa, neque illis conformari. Reliqua verò quæ ſic non fecit, hoc ipſo quod eius voluntatem in particulari ſcio, videtur contra 16

Deum eſſe, velle illis repugnare, & ea non velle.

17 *Sed Contra*, quia hoc ipſo quod Deus non præcipit vt illa velim, neque ea ſunt mihi conuenientia, aut vtilia, neque ad me pertinent, liberum mihi reliquit illa velle, aut nolle, & ſine aliquo onere (ſuppono enim non dari præceptum) & tamen certò ſcio eſſe facta à Deo, quia ſunt creaturæ eius, ergo non teneor velle illas ex eo quod facta ſunt à Deo aut volita, ſiquidem liberum reliquit mihi ea velle, aut nolle, hoc ipſo quod indifferentia, aut non ad me pertinentia ea fecit, & non impoſuit præceptum ſpeciale.

18 *Quod ſi adhuc inſtes*: Nam ſi Deus expreſsè & determinatè manifeſtet, aut reuelet ſe hoc velle & ſtatuere, hoc ipſo quod non conformor, ſed repugno, vel contradico illi rei, repugno diuinæ voluntati, & ordini ac diſpoſitioni eius prout paſſiuè applicatur, & determinatur ad hanc rem, hoc autem impium eſt, & contra lumen rationis, quod obſiſtat voluntas creata voluntati Creatoris.

19 *Et Conf.* Quia quando Deus facit contraria, aut nociua mihi, aliud eſt, quod ego non velim vt mihi noceant, & ſic repello eorum nocumentum, à me & hoc non eſt diſcordare voluntati diuinæ, nec enim Deus vult nocumentum meum, nec ad hoc fecit illa vt nocerent, aliud eſt velle quod res illæ non ſint in rerum natura, nec habeant eſſe, & hoc eſt malum, quia ſine ipſis non eſſet perfectum hoc vniuerſum.

20 *Reſp.* Quod non repugno directè, & formaliter voluntati diuinæ, ſed ſolùm materialiter quando contradico, aut non volo rem mihi nociuam, aut ad me non pertinentem. Nec enim repugno ipſi ordini, & diſpoſitioni diuinæ prout tenet ſe ex parte Dei, aut prout relucet in creaturis præcisè, quia eſt ordo Dei, ſed quatenus inde reſultat nocumentum mihi, aut non eſt vtile vel pertinens ad me, aut etiam quatenus poteſt eſſe nociuum, vel contrarium proximo, non obſtāte quod ſcio eſſe volitam à Deo, ita quod hoc concomitanter ſe habeat, & non obſtante voluntate illa Dei circa rem illam poſſum illam non velle eiq; repugnare, quia mihi nociua. Pro hac parte non teneor rem illam materialiter conſideratam velle, non obſtante, quod ſcio eſſe volitam, aut factam à Deo. Si ergo Deus manifeſtet voluntatem ſuam etiam per expreſſam reuelationem, vel ſolum id reuelat ſecūdum formam communem, ita quod poreſt relinqui locus reuocationi, quia poteſt intelligi res illa reuelata conditionatè, aut comminatoriè, vel reuelat abſolutam voluntatem ſuam cum infallibilitate futuri euentus, ſicut reuelauit Chriſtus Dominus damnationem ſui traditoris, & Petro negationem ſui. Si primo modo ſit manifeſtatio diuinæ voluntatis, certum eſt non teneri nos illud velle, quin potius ad oppoſitum poſſumus conari, & aliquando debemus, vt quando reuelauit excidium Ieroſolymæ, aut ſubuerſionem Niniue, & *Actorum* 21. Agabus prophetauit Paulo vincula in Ieruſalem, & tamē precabantur fideles ne iret in Ieruſalem, certum eſt, quòd bene faciebant qui conabantur placare Deum, ne ſubuerteret Ieruſalem aut Niniue, & qui conabantur Paulum deterrere ab illo itinere; & ſimilia multa exempla ſunt in Scriptura. Si verò ſecundo modo fiat reuelatio, certum eſt quod ſi fiat reuelatio peccati futuri, aut damnationis, poſſum, & debeo oppoſitum velle, quia ſemper teneor vitare peccatum etiam reuelatum, aliàs ſi non teneret, non peccarem. Si verò fiat reuelatio de aliqua alia re, quam vitare non teneor, nec Deus ponit mihi præceptum de volendo illam, non teneor illam velle, aut ei conformari, quia non magis teneor conformari, & velle rem illam quando conſtat de voluntate Dei antequā fiat, quàm quando conſtat de voluntate Dei, quādo iam eſt facta: quandò autem res illa eſt facta, vel fit, non teneor velle illam etiam ſi ſit volita à Deo, quia ad me non pertinet de illa, ergo neq; quando eſt volita à Deo vt facienda, & mihi reuelatur vt abſolutè, & de facto facienda, non teneor illam velle, eiq; conformari in ſe materialiter conſideratæ, non obſtante quod ſit volita à Deo.

Et *ſi quæras*, An facta tali reuelatione poſſim 21
conari contra rem illam, quam ſcio abſolute futuram ex diuina voluntate, & ponere media vt non fiat? *Reſp.* non poſſe contra illam futuritionē rei ponere media, vt non fiat formaliter, vt eſt ex voluntate Dei, benè tamen contra illam materialiter conſideratam, & prout dependet ab aliis particularibus cauſis. *Primum conſtat*, quia obſiſtere formaliter illi rei, vt eſt à voluntate diuina, & eſt fruſtraneum, ſeu vanum, & impium, nam *voluntati Dei quis reſiſtit?* Conari autem contra aliquid impoſſibile omnino eſt vanum, & temerarium, & fruſtraneum. *Rurſus* velle infactum reddere, quod Deus abſolutè decernit eſſe faciendum, idque reuelat, eſt irreuerenter ſe habere ad Deum, & non æſtimare, aut magni facere talem voluntatem; nec enim alicuius poteſtati, & voluntati expreſſæ, & cognitæ reſiſtimus, niſi quia illum paruipendimus, aut vincere exiſtimamus. Quod totum de Deo æſtimare nefas eſt.

Et *conſtat* hoc ita eſſe, quia qui voluntati cog- 22
nitæ alterius reſiſtit, non ſe illi ſubiicit, ſed retrahitur ab illo, & conatur contra illum, ergo irreuerenter ſe habet, & ſic impium eſt velle ſic conari contra Deum, & contra efficaciam voluntatis eius, quaſi intendens eam euacuare. *Secundum verò* ex eo deducitur, quia non fruſtrabitur, neque euacuabitur efficacia diuina ex eo quod conemur contra cauſas particulares, & contra rem ipſam vt à particularibus cauſis dependet, & in ſe materialiter conſideratur, ſiquidem omnibus illis ſuperior, & efficacior eſt diuina voluntas. Ex alia autem parte non tenemur illis cauſis particularibus cedere, eiſque conformari, aut rei ipſi in ſe materialiter conſideratæ, & vt res quædam particularis eſt; ergo non obſtante diuina voluntate cognita, poſſumus media contra rem illam eiuſque futuritionem ponere prout à cauſis particularibus dependet.

Quod etiam exemplis manifeſtum fit, nam etiā 23
ſi Deus alicui certò & abſolutè reuelet mortem ſuam, aut ſuorum, vt pluribus Sanctis fecit, adhuc poſſunt & debent adhiberi medicamina contra infirmitatem, & ſi cui reueletur futurum peccatum, vt D. Petro reuelauit Chriſtus, adhuc tenetur conari, & ponere media ad non peccandum. Et Chriſtus Dominus certò ſciebat ſe eſſe moriturum, & tamen rogabat Patrem vt tranſiret ab eo hora, non quidem animo contraueniendi voluntati diuinæ, ſed oſtendendi affectum ſuum ad illam mortem, vt ex cauſis particularibus dependebat. Non ergo obligamur non apponere aliqua media contra id quod Deus efficaciter vult conſideratum materialiter in ſe, & vt pendet à cauſis particularibus.

Sed

24 Sed *Quid* ſi Deus reuelet alicui, non ſolùm permiſſionem peccati, ſed etiam prædefinitioné, aut prædeterminationem ſuam ad materiale peccati? Tenetur ne contra illam conari, an poteſt ſeei conformare? Si conatur contra illam, reſiſtit Dei voluntati; ſi illi conformatur, ergo ex reuelatione diuina mouetur homo ad operandum hunc actum, & ſic Deus erit non ſolùm phyſicè, ſed etiam moraliter cauſa peccati, quia manifeſtando obiectum mouet, quæ eſt influentia moralis. *Reſpond.* Quod talis manifeſtatio non mouet ad volendum illud peccatum, nec ad materialem actum facere eo modo, quo eſt & procedit à me, nec enim Deus proponit vt ego faciam illum, nec ad id poteſt ſuadere, quia inuentator malorũ non eſt; ſed ſolùm talis manifeſtatio reuelat prædeterminationem, & concurſum illum, vt à Deo eſt, & ſub eo modo quo à Deo eſt, ſcilicet, ſub ratione phyſicæ entitatis præcisè. Solùm ergo poteſt moueri voluntas ad volendum, quod Deus habeat talem modum operandi & concurrendi, non tamen ad volendum, vt à ſe fiat talis actus, quia tunc iam inuoluitur modus quo ille fit à voluntate creata, & hîc eſt coniunctus deficientiæ, cui non tenetur conformari.

25 Ad *Conf. Reſp.* Quod licèt Deus non velit nocumentum meum ſub ratione nocumenti, tamen ſub ratione illius boni, vnde ſequitur in me tale nocumentum, Deus vult rem illam; ego autem non teneor conformari rei illi vnde mihi naſcitur nocumentum, ſed poſſum illi reſiſtere, vt ex cauſis particularibus eſt, licèt conformet illi vt ſubeſt ordini diuinæ prouidentiæ formaliter loquendo. *Et Secundò Addimus*, quod etiam ſi mihi res illa non noceat, poſſum non velle illam, vt non vtilem, nec pertinentem ad me, neque illi conformari. Et poſſum conari ad hoc vt aliquid non ſit in rerum natura, nec tamen ex hoc dependet totus ordo vniuerſi: Quia enim dictat me peccare ſi velim non eſſe pulices, aut muſcas, aut alia moleſtantia in particulari, vel quod ordo vniuerſi dependeat ex hoc, quod iſta, aut illa indiuidua, quæ hîc & nunc moleſtant, ſint in rerum natura? cùm ex eo quod iſta intereant, & corrũpantur non deſinat ordo vniuerſi, qui corruptionibus, & generationibus agitur, imò etiam ſi aliqua ſpecies ex his imperfectioribus totaliter interiret, non deſtrueretur ordo vniuerſi, ſicut multæ perierunt in tempore diluuij ex animalibus imperfectis, quæ poſteà calore ſolis ex terra oriri potuerunt. Sed non oportet velle quod tota ſpecies aliqua pereat, ſufficit velle quod aliqua indiuidua non ſint, ſcilicet illa quæ me moleſtant, etiam ſi videamus Deum velle illa eſſe.

26 Dico *Secundo*: Quotieſcunque aliquod obiectum eſt ita volitum à Deo, quod liberum eſt mihi velle illud, vel nolle ſecundum rationes, & motiua particularia, laudabilius eſt ei conformari, & velle illud, quia volitum eſt à Deo. De hac concluſione videatur *Medina hic q.* 19. *ar.* 10. & communiter Thomiſt. *Ratio* eſt manifeſta, quia ſi liberum mihi eſt, & licitum velle hoc obiectum, vel nolle ex particularibus motiuis, tanto erit melius, & laudabilius quanto melius motiuum ei accumulauero, & adiunxero. Hoc autem quod eſt fieri, & impleri volũtatem Dei per ſe loquẽdo multo melius motiuum eſt, ſi aliquod impedimẽtum non interueniat, quod mihi non relinquat liberum, & licitum illud velle; ergo tali motiuo conformari laudabilius eſt.

Et *Confir.* Quia talis magis ſubiicitur voluntati Dei, ſiquidem magis illi conformatur, & melius poteſt dicere: *Fiat voluntas tua ſicut in cœlo, & in terra*, quia in omnibus in quibus poteſt ei conformatur, atque ſubiicitur; ergo melius facit. Vnde & viri perfecti hoc communiter faciũt in laboribus, & perſecutionibus, & aliis ſucceſſibus dicendo, quod fiat voluntas Dei, ſicut diſcipuli illi *D. Pauli Actor.* 21. qui poſt cognitam prophetiam de alligatione Pauli in Ieroſolymis; rogabant ipſum ne aſcenderet, & tandem poſtea dixerunt, *Voluntas Domini fiat.* Et amicis atque proximis in tribulatione, aut infirmitate conſtitutis compatimur, etiam ſi ſciamus morituros, & tamen pro ſolatio, & ratione vltima conformitatem habemus cum voluntate diuina, tanquam aliquid laudabiliſſimum. 27

Et *ſi Inquiras*: Quomodo diſcernemus, quando liberum, & licitum nobis eſt velle, vel nolle illud, quod ſcimus Deum determinate velle? *Reſp.* In tribus caſibus non eſſe licitum. *Primò* quando id quod eſt volitum à Deo eſt tantùm permiſſum, non poſitiuè volitum, vt peccatũ, & carentia gratiæ. *Secundò* quando eſt præceptum de oppoſito eius quod Deus vult, vt ſi Deus velit damnationem alicuius & reuelet eam eſſe futuram, nihilominùs non poſſum velle illam damnationem, quia eſſet contra præceptum charitatis. *Tertiò* quando id quod Deus vult determinatè tale eſt, quod vergat in damnum proximi, vt ſi videam patrem meum mori, aut damnum imminere proximo, non poſſum velle illud directè, & per ſe, quatenus eſt malum illius, licèt poſſim tolerantiam illius perſuadere ex conformitate ad diuinam voluntatem, vt dictum eſt. Et hoc in idem videtur coincidere cum ſecundo, quia ideò non debeo velle damnum, vel malum proximi, quia eſt contra charitatis præceptum, licèt magis ſit ipſa damnatio, quia maius eſt malum. Quare vbicunque illud materiale volitum à Deo non eſt permiſſum tantum, id eſt, malum culpæ, aut carentia gratiæ, vel damnatio, aut non interuenit aliquod præceptum de oppoſito talis voliti, quia eſt damnum alterius, liberum & licitum eſt velle tale volitum materiale, & ſic laudabilius erit cõformari in eo voluntati diuinæ, quando de ea nobis conſtat. 28

Sed *Obiicies*: Nam *D. Thom. in* 1. *diſt.* 48. *Quæſt. vnic. art.* 4 dicit: *Quod licèt voluntas vt natura, & appetitus ſenſitiuus poſſint refugere id quod Deus vult, deliberata tamen voluntate tenemur conformari diuinæ voluntati in volito.* Vbi loquitur apertè de volito materiali; nam in formali non habet locum appetitus ſenſitiuus, aut voluntas vt natura: Et idem apparet exemplo Chriſti Domini, qui mortem refugiebat appetitu ſenſitiuo, deliberato tamen conformabatur Deo in ipſo volito materiali. Idem quoque, ſumitur ex illo 1. *Reg.* 16. Vbi Dominus increpauit Samuelem dicendo: *Vſquequò tu luges Saül, cum ego proiecerim eum, ne regnet ſuper Iſraël?* Non increpabat autem Samuelem, quia non conformabatur in volito formali voluntati diuinæ, ſic enim peccaſſet Samuel lugendo Saulem; ergo quia non conformabatur in volito materiali. 29

Et *Confir.* Quia voluntas Dei non ſolùm in vniuerſali & ſecundum vniuerſalem diſpoſitioné vniuerſi, ſed etiam in particulari in hoc vel illo volito eſt iuſtiſſima, & rectiſſima, & nos petimus vt fiat voluntas Dei ſicut in cœlo & in terra, non 30

ſolùm

ſolùm quantum ad volitum formale, ſtultum enim eſſet petere à Deo vt haberet rectam diſpoſitionem, & ordinem in volendo, ſed quantum ad materiale, vt videlicet illa voluntas applicetur iſti, & illi volito particulari, & illi materiali volito conformemur in terra, ſicut conformantur in cœlo, vbi omni volito materiali Dei conformantur, vt docet *D. Thom. in hac Quæſt. 19. art. 10. ad* 1. ergo tenemur conformari Deo in volito materiali, aut ſaltem id perfectius eſt ſiquidem ſic erit in ſtatu gloriæ, cui nos petimus conformari dicendo: *Fiat voluntas tua ſicut in cœlo, & in terra.* Et ſaltem negari non poteſt, magis ſeruare leges amicitiæ, qui in omnibus, & per omnia conformantur in volito etiam materiali, ita quod non habeant niſi idem velle & nolle, quam qui in aliquo diſconueniunt, præſertim quando voluntas vnius nempè Dei eſt regula rectitudinis noſtræ voluntatis, quæ recta eſſe non poteſt niſi voluntati Dei cõformetur. Vnde dicit *Aug* ſuper Pſal. 35: *Voluntas tua corrigenda eſt ad voluntatem Dei, non illa curuanda eſt ad te, & rectum habebis cor.* Et loquitur de volito materiali, nam formale volitum non poteſt curuari: materiale autem poteſt benè, vel malè attingi. Quid autem melius quam inter diuerſas rationes, & motiua volendi, conformari illi, cui voluntas Dei conformantur?

31 *Reſp. D. Tho.* in prædicto loco loqui de conformitate ad voluntatem diuinam formaliter, & non ſolùm materialiter. Imò ex eo quod appetitus ſenſitiuus, & voluntas vt natura non reſpiciũt ſuperiores rationes, & motiua quibus diuina voluntas mouetur, ſed ſolùm particulares, & proprias, quæ ſibi connaturales ſunt: ideò non poteſt appetitus ſenſitiuus formaliter, & per ſe conformari voluntati diuinæ in volito formali, quia non cognoſcit volitum formale, ideſt, motiuum formale diuinæ voluntatis, ſolùm autem id pertinet ad deliberatam voluntatem. Sed tamen hæc deliberata voluntas poteſt dupliciter procedere circa hoc materiale volitum. *Vno modo* vtendo rationibus diuinis, & motiuo diuinæ voluntatis, *alio modo* vtendo temporalibus, & particularibus motiuis, nam etiam hæc inferiora attingit ratio deliberans, quia benè poteſt ratio attingere id quod ſenſus, ſed quia proprium eſt rationis eleuari ſupra ſenſum, & ſupra eius motiua; ideò *D. Thom* loquens de ratione deliberata in contrapoſitionem appetitus ſenſitiui, ſolùm accipit rationem deliberatam pro ratione vtente motiuis ſuperioribus & diuinis, non his quæ ſenſui etiam ſunt communia. Sic autem accipiendo rationem deliberatiuam, tenemur in volito conformari diuinæ voluntati, quia ibi inuoluitur volitum formale, ideſt, motiuum ipſum voluntatis diuinæ.

32 Cæterum ſi accipiamus ipſum volitum à Deo ſolùm materialiter, & non vt volitum ex motiuo formali diuino, ſed ex motiuo particulari, poterit ſicut appetitus, ita & voluntas deliberatiua velle oppoſitum talis materialis obiecti, non obſtante quod ſit volitum à Deo, quia ſolùm vult illud vt ſubeſt particularibus cauſis, & motiuis, licèt deliberatè, & cum ratione vel diſcurſu. *Ad illud verò* quod affertur ex facto Chriſti, dicimus potius ſtare pro nobis, quia Chriſtus refugiebat mortem, & orabat actione liberata, & deliberata, non ſolùm vtendo voluntate vt natura, aut ſolo appetitu ſenſitiuo, cum nullus actus appetitus ſenſitiui in eò præuenerit rationem, ſed ratione deliberata, & aduertente vtebatur, ſed non deliberante ſecundum rationes æternas, & ſuperiores, ſed ſecundum particulares, & temporales, & ſecundum hanc voluntatem ſic regulatam diſcordabat in volito materiali à voluntate Dei, ſed non ſecundum æternas, ſecundum quas ei conformabatur; & ſic nulla erat contrarietas in iſtis voluntatibus, quia ſecundum diuerſas rationes procedebatur. *Ad illud* de Samuele lugente Saulem, dicimus illa verba non dici per modum increpationis, quaſi peccauerit Samuel lugendo Saulem, ſed per modum repulſæ orationis eius, quia in hoc non erat exaudiendus Samuel pro Saule, cum Deus decreuiſſet eum abiicere. Et cum vſque ad illud tempus non conſtet manifeſtaſſe Deum Samueli ſuam abſolutam voluntatem de abiiciendo Saule, non tenebatur Samuel tali rei conformari, nec currebat in eo caſus noſter, ſed potius totum oppoſitum, quia quandiù neſcitur voluntas Dei circa aliquid, non poteſt currere obligatio de conformando ſe voluntati illi.

Ad *Confir. Reſp.* voluntatem Dei etiam in particulari, vt applicatam iſti obiecto materiali iuſtiſſimam, & rectiſſimam eſſe, ſed non eſſe reſtrictam ad hoc materiale obiectum, ita vt oppoſitum ſub aliqua particulari ratione non velit, & ſub illa poſſumus nos etiam velle oppoſitum ſine contrarietate ad diuinam voluntatem abſolutè ſumptam: quia enim voluntas Dei eſt principium vniuerſaliſſimum omnium etiam eorum, quæ inter ſe contraria ſunt, ita vult ex illa vniuerſaliſſima ratione, & determinatur, atq; applicatur ad vnum, quod etiam vult aliud ei contrariari, & ad oppoſitum eius conari ſecundum particulares ſuas rationes. Vnde qui mouetur ad volendum res iuxta particulares rationes, & motiua poteſt in his rebus velle id quod contrarium eſt voluntati diuinæ, non quatenus tenet ſe ex parte Dei in ſua vniuerſalitate, ſed quatenus applicata rebus in quibus non ſolùm vult rem iſtã accidere, & fieri de facto, ſed etiam vult alteram ei contrariari, aut in oppoſitum conari, aut indifferentem relinquit, nec obligat vt rem illam velim in ſe, aut prout dependet à particularibus cauſis, licèt voluntate iuſtiſſima ex parte Dei fiat, ſed non obligor ego omne iuſtum velle etiam ſi iuſtum & iuſte diſpoſitum eſſe ſciam, alias obligarer ad omnia conſilia, quia hæc Deus vult. Quare ex eo quod Deus iuſtè aliquid velit nullo modo ſequitur, quod ego maneam obligatus ad id volendum, ſi non ponatur præceptum, quia nõ omne quod iuſtum eſt teneor velle. Imò cùm voluntas Dei ſit altioris, & vniuerſalioris motiui, nec pertineat ad creaturam eo modo diſponere de rebus ſicut pertinet ad Deum, aliquando id quod iuſtum eſt reſpectu illius motiui ita vniuerſalis, non eſt iuſtum reſpectu motiui particularis, quo voluntas creata volt, ſicut Deus vult permiſſionem peccatorum, & carentiam gratiæ in peccatore, & damnationem in obſtinato, ego tamen non poſſum iſta velle, quia voluntas mea procedit ſecundum rationes particulares, quia ad me non pertinet gubernare totum vniuerſum; Deus autem qui totum mundum gubernat, ſi aliqua mala non permitteret, multa bona tolleret. 33

Ad *id verò*, quod dicitur, Nos petere à Deo vt fiat eius voluntas. *Reſp.* optimè id peti; quia voluntas Dei eſt ſanctificatio noſtra. Nec petimus 34

per

per hæc verba vt Deus habeat rectam voluntatem ex parte ſui, ſed vt fiat in nobis hæc recta voluntas. Recta autem voluntas manet, & ſaluatur non ſolùm quando ego volo id quod Deus determinatè vult, ſed etiam ſi oppoſitum eius velim extra caſum præcepti, quia etiam Deus hoc vult, cum ſit debitum cauſæ particulari ſic aliquando velle ex ſuo particulari motiuo, & Deus eſt cauſa omnium iſtarum voluntatum, & motuum. Vnde nunquam poſſumus velle extra vniuerſale, & formale motiuum diuinæ voluntatis, benè tamen extra particularem materiam volitam à Deo. Quod vero in gloria omnes conformantur diuino volito etiam materiali, eſt propter illius ſtatus perfectionem, vbi cognita Dei voluntate (nam ante cognitam etiam beati Angeli inter ſe pugnãt, & contrariantur, vt docet *D. Tho.*) operantur ſolùm ſecundùm rationes æternas, & ſuperiores, & ſub illo motiuo, quo Deus vult res illas, quia fixè ſecundùm omnia adhærent voluntati Dei, etiam in complacendo de aliorum damnatione, aut morte, &c. *quia lætabitur iuſtus cum viderit vindictam*, imò & permiſſionem peccati, & totam ſeriem reprobationis aliorum ſibi notificatæ volunt eo modo quo Deus vult. Hoc tamen non tollit, quod in nobis operantibus iuxta particulares, & temporales rationes, aliquando ſit licitum velle oppoſitum ſecundum illas rationes (imò debitum, vt in permiſſione peccati, & in malis proximorum) aliquando verò ſit permiſſum velle oppoſitum, quia non eſt præceptum, licèt ſit laudabilius conformari voluntati diuinæ, quod & beati faciunt, qui perfectiſſimè operantur, non tamen obligatorium, quando non eſt præceptum.

35 Ad id quod dicitur de perfecta lege amicitiæ, *Dicimus* in primis licèt id ſit perfectius, non tamen eſſe de obligatione, ſed de perfectione amicitiæ. Et ita erit laudabilius, vt diximus in ſecunda Concluſione conformari volito diuino, dummodò non ſit præceptum in contrarium. Deinde *Dicimus*, non eodem modo loquendum eſſe de legibus amicitiæ cum Deo, & cum aliis hominibus. Nam voluntas Dei eſt vniuerſaliſſima, & cóplectitur omnia. Vnde non ſolùm vult aliquid fieri, ſed etiam vult aliquid rei illi contrariari, & in oppoſitum conari. Vult etiam multa non pertinere ad nos, nec circa illa obligari ad velle, vel nolle. Vnde cum Deo impiet leges amicitiæ non ſolùm qui aliquando conatur in oppoſitum (ſecluſo præcepto) nam id totum complectitur voluntas talis amici. Et non negamus diuinam voluntatem regulam eſſe noſtræ voluntatis, ſed non ſemper obligantem, aliquando etiam oppoſitum permittentem, imò vt oppoſitum ſecundum rationes particulares velimus obligantem. Et dictum *Aug.* intelligitur de eo qui curuat voluntatem diuinam ad ſe quãdo eſt præceptiua, & obligatiua, ſi enim non obliget, non obliquatur cor noſtrum nolendo illud. Et licèt melius ſit conformari in multis quæ Deus vult voluntati eius, ſed non ſemper obligat.

36 Secundò obiicies: non tenetur aliquis conformari volito diuino formali vt diximus; ergo & materiali. *Conſ. probatur*. tùm, quia motiuũ formale diuinæ volũtatis eſt ratio vniuerſaliſſima, qua Deus diſponit de omnibus rebus iuxta ſuam voluntatem, vt Docet *D. Tho. in 4. 10. q. 19.* ſub ratione autem vniuerſali comprehenduntur omnia particularia; ergo ſi tenemur conformari voluntati Dei formali, eiuſq; vniuerſali motiuo, etiam particularibus motiuis debemus conformari, ergo & materiali volito; nam conformari in materiali volito nihil aliud eſt quàm conformari illi volito ſecundùm particulares rationes, & prout dependet à particularibus cauſis, & non ſolùm vt ſubeſt vniuerſali Dei motiuo. Si ergo tenemur conformari illi vniuerſali motiuo, etiam & particulari, quia hoc ſub illo continetur. Tùm etiam, quia non poteſt quis conformari motiuo formali in abſtracto, ſed in concreto prout iſti, vel illi materiæ applicatur, ſemper ergo debet conformari alicui materiali volito, ſi formali volito cõformatur in concreto, & ſpecialiter: fruſtrà enim quis conformatur volito materiali in vniuerſali, & in abſtracto, ſi nulli particulari volito conformatur. Imò aliquando eſt inſeparabile volitum formale à materiali. Nam ſi Deus vult mihi pœnam, ratio volendi illam eſt quatenus nociua, & mala mihi, & hoc eſt volitũ formale, quia eſt ratio volendi illã in Deo. Non poteſt autem eſſe volita illa res vt nociua mihi, niſi ſit volita illa pœna, hæc autem eſt volitum materiale; ergo non ſeparatur volitum materiale à formali.

Reſp. negando conſequentiam. *Ad primam probat.* dicitur, quod motiuum vniuerſale diuinæ voluntatis dicitur vniuerſale in cauſando, & attingendo omnia, ſed ſpeciale in eſſendo, & in modo cauſandi, ipſe enim modus infinitus, & tantæ vniuerſalitatis eſt, eſt ſpecialiſſimus, & diſtinctus à reliquis modis particularibus, quibus creaturæ cauſant diſtincto modo à Deo, licèt ſub illo. Vnde benè quod illi vniuerſali modo, quatenus in ſe ita infinitus, & vniuerſalis, & perfectus eſt, teneamur conformari, quia eſt ſumma iuſtitia, & perfectiſſima regula, & tamen particularibus modis operandi creaturarum etiam ſi ſupponantur eſſe volita à Deo non tenear conformari, quia ad me non pertinent, nec Deus de illis mihi præcepit, aut quia mihi ſunt contraria, quia hoc ipſum Deus vult ſua illa vniuerſali ratione, quod particularibus illis volitis non tenear conformari; Vnde potius ex vniuerſalitate diuina deducitur, quod non tenear volito materiali conformari (excepto præcepto) quia tanta eſt vniuerſalitas illa diſpoſitionis, & ordinis diuini, quod etiam complectitur motiuum meæ voluntatis, & vult me non teneri, ſed poſſe illud particulare volitum non amare vt particulare, licèt paſſiuè ſit volitum à Deo. 37

38 Ad *ſecundam probationem* dicitur. *Primò* non repugnare quod voluntas aliquid in abſtracto conſideret, & ſic velit illud ſub illa inadæquata, & abſtracta conſideratione, quia poteſt voluntas velle aliquid in vniuerſali, & in abſtracto, & ſic conformari volito formali Dei, vt in abſtracto. *Secundò addo*, quod etiam ſi velit illud in concreto, & prout applicatur alicui materiæ, cum Deus ex ſua illa ratione formali non ſolùm velit illud quod efficaciter vult fieri, ſed etiam velit quod ego poſſim illi contrariari, vt particularis res eſt illudque abiicere, vel repugnare quantum eſt ex me, aut quod non obliget illud velle, ſi non ponat præceptum etiam ſic contrariando, & nolendo, conformor volito formali diuino, ſub quo etiam hæc nolitio continetur. Et ſic non fruſtrà illi volito formali conformatur, quia etiã in aliquo particulari eſt ſubordi-

dinatur. Et ad vltimum dicitur Deum velle mala pœnæ vt mala nobis non ex odio, & diſplicentia perſonæ, ſed ex ordine iuſtitiæ; & hunc ordinem iuſtitiæ tenetur homo amare vt volitum formale, illam vero pœnam poteſt deteſtari, vt malam perſonæ propriæ, quam diligit, & hoc eſt volitum materiale in illa pœna.

Quomodo ſit conformitas ad voluntatem Dei, vt effectiuam.

39 CONſormati voluntati diuinæ in genere cauſæ efficientis eſt velle voluntatem noſtram id quod Deus vult, ſeu facit nos velle, vt docet *D.Thom. Q.*19. *art.*10. Et in hoc vnum eſt certum, ſcil. quod voluntas noſtra de facto ſemper conformatur voluntati diuinæ efficienti, quia voluntati Dei efficaciter mouenti, voluntas noſtra non reſiſtit: nec poteſt voluntas ſe ſubtrahere ab vniuerſaliſſima operatione, & influentia Dei, & aliud operari in quod ipſe Deus non operetur. Difficultas autem eſt, an iure, & ex debito teneatur noſtra voluntas Deo ſic efficienti, & operanti conformari, ita vt teneatur velle illud quod effectiuè Deus facit, & influit in illam? *Et Reſp.* non teneri, niſi imponatur præceptum, quia remoto præcepto, liberum eſt voluntati ceſſare ab actu, quem de facto elicit; ergo poteſt talis elicientia actus, & exercitium ſibi diſplicere, ergo non tenetur velle illud, etiam ex ſuppoſitione, quod Deus effectiuè influat, & concurrat ad talem actum; alias quotieſcunque ego aliquid operor, aut volo de facto, non poſſem licitè ceſſare, quia Deus effectiuè operatur in voluntatem meam. *Sed inquires*: An ſaltem, quamdiù durat illa elicientia actus, & influentia Dei effectiua in illum, tenear illum velle? *Reſp.* Quod remoto præcepto, non teneor, quia pro quocunque inſtanti, & tempore, quo actum elicio poſſum non elicere, & ceſſare; ergo remoto præcepto non teneor ex vi talis efficientiæ, ſeu elicientiæ actus, & influentiæ effectiuæ Dei in illum, velle illum. Itaque efficientia Dei, vt præcisè eſt efficientia ſolum dat conformationem in ipſa operatione de facto, quia conſequitur ex tali efficientia me de facto operari, non tamen ex illa efficientia ſequitur obligatio, quia hæc non ſequitur efficientiam, ſed præceptum, ſeu mandatum.

40 Quod *ſi dicas*: Nam *D. Thom. Quæſ.* 23. *de verit. art.* 8. *ad tertium*, ponit differentiam inter voluntatem Prælati, & Dei, & dicit: *Quod voluntati Prælati non tenemur conformari, niſi adſit præceptum: voluntati verò diuinæ tenemur etiamſi præcepto non manifeſtetur.* Ergo iſta obligatio conformationis non eſt regulanda per præceptum, ſed per ſimplicem voluntatem. *Reſp.* loqui *D. Tho.* de voluntate diuina pro volito formali, quia dicit voluntatem Prælati non eſſe regulam noſtræ voluntatis, ſicut eſt voluntas diuina, ſed præceptum eius. Conſtat autem voluntatem diuinam eſſe regulam non ratione voliti materialis, ſed ratione voliti formalis, quia formalis ratio volendi in Deo eſt ipſa iuſtiſſima rerum omnium diſpoſitio, cui ſemper tenemur conformari. Ratio autem formalis, qua mouetur Prælatus eſt particularis quædam ratio, & diſpoſitio, cui non ſemper teneor conformari, niſi præceptum imponat, quod eſt iuſtum, alias vim præcepti, & legis non haberet.

ARTICVLVS V.

Vtrùm in actu exteriori formaliter, & per prius ſit bonitas, & malitia, quam in actu interiori?

SVpponendum eſt, quod nomine bonitatis, aut malitiæ formalis intelligimus illam prout diſtinguitur à fundamentali, vel potentiali, aut obiectiua, ſicut enim ſcientia formalis conuenit actui intellectus, quia ſolùm hic formaliter intelligit, obiectiuè autem, & fundamentaliter conuenit rei ſcibili, ita malitia & bonitas formaliter conuenit actui à nobis elicito, quia ſolùm actus formaliter eſt liber, & conſequenter moralis, ſeu regulabilis à ratione, obiectum autem non eſt formaliter liberum, & morale, ſed obiectiue & fundamentaliter, ſicut obiectum eſt ſcibile, non ſcientia. Rurſus actus qui elicitur, & formaliter ad obiectum tendit, ſi ſit actus externus non habet de ſe libertatem actu, & formaliter, ſed ſolum potentialiter, quia poteſt à libero actu imperari. Vnde ſi actus exterior ſit obiectum interioris, vt quando aliquis vult exteriorem operationem vt ambulare, ſcribere, furari, occidere, orare, &c. talis actus vt obiectum eſt interioris volitionis dat interiori actui obiectiuè, & fundamentaliter malitiam, ſeu bonitatem, quia verè eſt obiectum eius, & ſic in linea, & genere obiectiuo præbet illam. Et iterum ipſe actus exterior poteſt conſiderari, vt actio tendens, & operans circa materiam ſuam externam, quæ materia etiam eſt obiectum bonum, vel malum, ſicut operari circa pecuniam alienam ad ſurripiendum, vel circa vxorem alienam ad fruendum eſt malum, & operari circa propriam vxorem eſt bonum, & ſimiliter circa propriam pecuniam ad dandum egenti. Itaque vno verbo bonitas, & malitia formalis debet inueniri in actu, & non ſolùm in obiecto, & in ipſo actu non potentialiter tantùm, ſed actu, & formaliter, quia debet eſſe actu liber. Ex hoc dependet altera pars difficultatis, nempe vbi ſit per prius iſta bonitas, & malitia, an in actu interiori, vel exteriori, poteſt enim eſſe difficultas, vbi ſit prius quantū ad exercitium, & executionem, vel vbi ſit prius quantum ad ſpecificationem, & ſimiliter vbi ſit prius bonitas, & malitia, ſiue propria ipſius actus, id eſt, immediatè à ſuo obiecto accepta, ſiue participata à fine, mediante priori actu intentionis. 1

Variæ Sententiæ.

VArie in hac parte ſentiunt Authores. Nam *Quidam* exiſtimant bonitatem moralem formaliter, & intrinſecè eſſe in actu exteriori, at verò in interiori ſolùm extrinſecè, & tanquam in cauſa, ſicut ſanū eſt formaliter in animali, denominatiuè autem in medicina, & tamen medicina eſt cauſa ſanitatis animalis, ſic actus interior eſt cauſa exterioris quoad bonitatem, & malitiā, quæ formaliter eſt in actu exteriori, denominatiue autem in interiori, eo quod actus exterior primo, & per ſe præcipitur, vel prohibetur. Ita quidam vniuerſaliter attribuunt *Caiet. in hac quæſt.* 20. *art.* 1. Sed *Caiet.* non ſic loquitur vniuerſaliter de omni bonitate, & malitia in actu exteriori 2

reperta,

reperta, ſed diſtingnit de bonitate, vel malitia ex fine, & ex obiecto, & dicit quod bonitas ex fine formaliter conuenit actui interiori, quia finis eſt obiectum eius, bonitas autem ex obiecto, & circunſtantiis formaliter conuenit actui exteriori, denominatiue autem actui interiori, per eum tamen tanquam per cauſam deriuatur in actum exteriorem, quia exterior actus eſt effectus interioris: ſicut medicina dicitur ſana denominatiuè à ſanitate animalis, & tamen per medicinam cauſatur ipſa ſanitas, quæ formaliter eſt in animali. Quare nuſquam negauit *Caiet.* in actu interiori reperiri aliquam bonitatem, vel malitiam formaliter, ſcilicet eam quæ eſt ex fine quatenus obiectum eius eſt, quod male ei iſti Authores imponunt.

3 Secunda *Sententia* per aliud extremum docet vniuerſaliter bonitatem, vel malitiam ſolùm eſſe formaliter, & intrinſecè in actibus interioribus, extrinſecè autem, & denominatiuè in exterioribus. Hæc Sententia tribuitur *Sanct. Bonauen. Durando, Richardo, Gabrieli ſuper diſtinct.* 42. *in* 2. *Sententiarum*, imò & *Scoto ibidem quæſt.* 2. §. *Ad quæſtiones iſtas.* Quia dicit in ſolo velle eſſe peccatum primo, & in aliis non niſi mediante velle. Et addit, quod in cogitatione, ſermona, & opere non eſt peccatum formaliter primo, ſed hoc eſt in ſolo actu voluntatis. Quia tamen *Scotiſtæ* communiter oppoſitum ſentiunt propter expreſſam Sententiam *Scoti in Quodlib.* 18. *art.* 3. docentis etiam in actu exteriori formaliter eſſe bonitatem, & malitiam, ideò.

4 Tertia *Sententia* ſit *Scotiſtarum* diſtinguentium in actu bono, vel malo rationem bonitatis, vel malitiæ, vt imputabilis ad laudem, aut vituperium, ſicque vocant actum illum moralem, & rationem bonitatis, vel malitiæ prout ſolùm dicit ordinem ad rationem, ſeu ad naturam rationalem. Et hæc duo diſtinguunt, quia in actu bono, vel malo, & inuenitur libertas ratione cuius actus imputabilis eſt, & dignus laude, vel vituperio, & inuenitur ordo ad rationem in quantum eſt conformis, vel difformis ipſi. Dicunt ergo quod actus, vt imputabilis, ſeu moralis ſolùm intrinſecè, & formaliter inuenitur in actu voluntatis, participatiuè autem, & materialiter in actibus exterioribus, quia ſolum participatiuè habent rationem libertatis. At verò ordinem ad rationem per conformitatem, vel difformitatem habent actus externi etiam formaliter, & intrinſecè, licèt libertatem habeant participatiuè, quia ratio per ſe habet regulare, & iudicare de illis, verbi gratia de furto, de homicidio, de eleemoſyna, &c. & ſic talia intrinſecè, & formaliter habent bonitatem, vel malitiam, quia habent conformitatem, vel difformitatem ad regulam rationis, licèt participatiuè, & denominatiuè tantùm, ſeu extrinſecè habeant libertatem, & moralitatem. Pro iſta Sententia, quæ etiam eſt explicatio *Scoti* (ne ſibi videatur contrarius) citantur plures *Scotiſtæ*, *Lychetus*, *Tartaretus*, *Baſſolis*, *Rubion*, *Rada*, *Herrera*, *Faber*, *Piloſus*, & *Alij apud Fœlicem tract.* 3. *de Bonitate*, & *Malitia cap.* 7. *difficult.* 1. *numer.* 9.

5 Quarta *Sententia* eſt *Vaſquez hic diſp.* 73. *cap.* 5. 6. & 7. Qui perſiſtens in ſua ſententia ſæpius in ſuperioribus repetita, quod actus vt ſit bonus moraliter non ſufficit quod ſit circa bonum, ſed propter ipſum bonum per ſe, & directè, diſtinguit in actu exteriori bonitatem, & malitiam, & dicit, quod actus exterior poteſt habere formaliter malitiam, non tamen bonitatem, ſed hæc ſolum reperiri poteſt in actu interiori, & proprio voluntatis, quia ſolus actus voluntatis poteſt ferri in bonum propter ſe, licèt actus exterior poſſit verſari circa bonum obiectum, ſed hoc non ſufficit ad bonitatem moralem. Malum autem, hoc non requirit, quia malum ex quocunque defectu, nec eſt neceſſarium, quod vt ſit malum ſit factum ex intentione. Excipit tamen *Vazquez* ea peccata, quæ directum, aut expreſſum voluntarium expoſcunt, vt ſpecialia peccata ſint, ſicut ſpeciale peccatum ſcandali, inobedientiæ, & ſimilium, quia talia formaliter ſolùm inueniuntur in voluntario expreſſo, & quaſi reflexo, quod ſolùm in interiori inuenitur.

Reſolutio ex D. Thoma.

Sententia *D. Thom.* tribus concluſionibus continetur. *Prima eſt*: In omni actu voluntario tàm interiori, quam exteriori, ideſt, tàm immediatè elicito à voluntate, quàm imperato ab illa formaliter, & actualiter inuenitur bonitas, vel malitia moralis, licèt non in omnibus exterioribus actibus æquè intrinſecè reperiatur hoc voluntarium, & hæc moralitas. Itaque quando *D. Thom.* loquitur de actu interiori, & exteriori, loquitur de actu elicito, & imperato, vt ſuprà *Quæſt.* 6. *art.* 4. *explicauit*, & in hac *Quæſt.* 20. *art.* 2. *ad tertium*, & conſequenter ſupponit in vtroque actu reperiri voluntarium, ideſt, hoc quod eſt procedere, ſeu eſſe à voluntate. & ſi voluntas liberè operetur, procedet vterque actus à voluntate libera, & erit liber: nam ſi elicitur à voluntate, clare conſtat quod eſt immediatè ab illa, ſi verò imperatur eſt ab illa mediatè, & ſic ſemper eſt voluntarium. Et ita aliud eſt apud *D. Thom.* loqui de actu externo, præciſè vt externum, ideſt, ab externa potentia elicitum, quod eſt natiue, & in ſe non dicit rationem voluntarij, & liberi; aliud eſt loqui de actu exteriori prout voluntario, hoc eſt imperato, quod id ipſa ratione imperati inuoluit hoc quod eſt procedere à voluntate, & voluntarium eſſe. 6

Secunda *Concluſio*: Suppoſita ratione voluntarij, & liberi in vtroque actu tanquam conditione generaliter requiſita ad moralitatem, 7 tàm bonitas, quàm malitia moralis inuenitur in vtroque actu interiori, & exteriori hauſta, & accepta ab obiecto ratione regulato, in interiori à fine qui eſt obiectum illius, in exteriori ab obiecto proximo, & circunſtantiis, quæ bonitatis, & malitiæ de vno actu ad aliud participatiuè, & denominatiuè deriuantur, & communicantur, id eſt, tanquam circunſtantiæ, quia id quod eſt proprium vnius actus eſt circunſtantia alterius. Itaque in actibus, & eſt voluntarium, & eſt volitum. Voluntarium eſt per habitudinem ad ſubiectum quatenus procedunt, & ſunt à voluntate. Volitum eſt ipſum obiectum per ordinem, & reſpectum ad quod hauriunt bonitatem, vel malitiam.

Tertia *Concluſio*: Bonitas, & malitia ex fine 8 per prius inuenitur in actu interiori formaliter, vt in actu ſpecificato à fine, participatiuè autem in actu exteriori, vt in exequente, & moto

ab interiori actu, & ſic per modum circunſtantiæ participat actus exterior bonitatem finis. Bonitas autem, & malitia ex obiecto proximo, & aliis circunſtantiis præter finem per prius inuenitur in actu exteriori, ſeu imperato tanquam in ſpecificato ab illo obiecto, & illa quæ eſt ex fine, tota dependet à voluntate, ideſt, ab actu interiori, qui dicitur voluntas ſumendo voluntatem non pro ipſa potentia, ſed pro primo actu voluntatis, qui eſt circa finem, & inde deriuatur in actum imperatum, cui tamen immediatè, & per ſe conuenit illa, quæ ex obiecto proprio ſibi conuenit. Hæc autem quæ eſt ex obiecto proprio in actu exteriori etiam participatiuè, & per modum circunſtantiæ poteſt conuenire actui interiori vt effectus eius, quæ eſt circunſtantia *Quid*. Quod ſi actus exterior ſit finis, & obiectum actus interioris, in quantum obiectum ſpecificat ipſum, & in quantum effectus, & motus ab ipſo ſequitur eum, & circunſtat illum, vt circunſtantia *Quid*, ſeu effectus.

9 Fundamentum, & probatio *primæ Concluſionis* quoad primam eius partem, ſcil. quod tàm bonitas, quàm malitia moralis formaliter, & actualiter ſint tàm in actu interiori, quàm exteriori voluntario ſumitur ex *D. Thom. in hac Quæſt.* 20 *art.* 2. *ad tertium*, vbi inquit: *Quòd voluntarium dicitur non ſolùm actus voluntatis, ſed etiam actus exteriores prout à voluntate procedunt, & ratione; & ideò circa vtroſque poteſt eſſe differentia boni, & mali.* Vbi in primis clare conſtat id quod diximus, quod cum *S. Thom.* loquitur de actu exteriori, loquitur de ipſo vt voluntario, ideſt, vt procedente à voluntate. Secundò, quod loquitur de bonitate, & malitia formali, & actuali, quia loquitur de bonitate, & malitia, quæ eſt differentia actus moralis, & voluntarij, vt conſtat ex ipſo argumento tertio, quod ibi ſoluit: bonitas autem, & malitia moralis, quæ eſt differentia actus non eſt bonitas potentialis, ſeu in potentia, quia potentia ad moralitatem ante ipſam moralitatem habetur in entitate actus qui eſt capax moralitatis; neque bonitas obiectiua, quia loquitur de bonitate actus, non obiecti; ergo eſt bonitas formalis. Tertiò, quod non loquitur de ſola malitia, ſed etiam de bonitate quam indifferenter docet eſſe differentiam actus interioris, & exterioris, & ſic expungit ſententiam *Vazquez*, qui ſolùm concedit actui exteriori malitiam formaliter, non bonitatem. Idem ſumitur ex ipſo *D. Thom. infrà Quæſt.* 74. *art.* 2. vbi docet, non ſolum voluntatem, ſed etiam omnes alias potentias, quæ poſſunt moueri, vel reprimi ad ſuos actus per voluntatem eſſe ſubiectum peccati; & tamen *ſolut. ad* 3. id negat membris exterioribus, in quibus non ſubiectatur peccatum, quia non ſunt principia actuum, ſed organa, & mouentur deſpoticè ſicut ſeruus, non politice, ſicut appetitiuæ interiores, quæ mouentur à ratione vt liberæ. Sed conſtat quod extrinſecè, & denominatiuè etiam in membris exterioribus, & actibus ſenſibilibus datur peccatum; ergo in aliis datur formaliter, & intrinſecè. *Et ex hoc* conſtat etiam quod ſecunda pars concluſionis eſt, *D. Thom.* quia non ponit in omnibus exterioribus actibus æquè intrinſecè bonitatem, & malitiam, quia non in actibus externorum membrorum, ſed in potentiis interioribus appetitiuis, ſeu actibus earum ponit rationem peccati, ſeu in his potentiis, quæ mouentur libere per intrinſecam libertatem, ſiue propriam, ſiue participatam.

Et *ratio* concluſionis eſt, quia tàm actus interior voluntatis, quàm exterior imperatus ab illa ſunt capaces prohibitionis, & legis formaliter, & actualiter; ergo bonitatis, & malitiæ. *Patet conſeq.* Quia lex eſt regula bonitatis, & malitiæ in actu, & formaliter, ſiquidem moralitas actus formaliter conſiſtit in regulatione paſſiua, & ordine ipſius actus ad legem vt regulantem, ergo actus qui ſunt capaces actu, & formaliter ſubijci legi, actu, & formaliter ſunt capaces regulationis illius, ergo & moralitatis, quæ eſt bonitas vel malitia actus. *Antecedens* verò conſtat, quia lex prohibet, aut præcipit actus exteriores, & qui ſunt imperabiles à voluntate vt non furari, colere diem feſtum, dare eleemoſynam, orare, ieiunare. Et ſimiliter præcipit actus internos vt non concupiſcere rem, aut vxorem proximi, credere in Deum, ſperare, diligere, pœnitere; ergo omnes iſti actus tàm interiores, quàm exteriores proximè, & immediatè, & formaliter ſunt capaces regulationis legis, ideſt, prohibitionis, vel præcepti. 10

Nec *dici poteſt*, quod actus externi ſunt quidem conformes, vel diſformes legi, ſed non liberi per ſe, ſed participatiuè ideoque non ſunt intrinſecè morales adæquatè ... ſecundum omnia requiſita, ideſt, ſaltem ex parte libertatis. *Contra enim eſt*, quia lex non præcipit aut prohibet actus iſtos externos, niſi ſupponendo, quod ſint imperati à voluntate, & ... liberi, ſaltem participatiuè, & denominatiuè, actus enim non liberos non ordinat, nec præcipit lex, ergo ſi ſunt actus dirigibiles à lege, habent omnia requiſita vt morales actus ſint, eo modo quo fuerint capaces moralitatis. Negari autem non poteſt, quod de facto, & formaliter ſint actus præcepti, aut prohibiti à lege, quia non in potentia tantùm ſunt prohibiti, ſiquidem lex prohibens illos, non prohibet in potentia, ſed de facto, & actu, ergo neque illi ſunt ſolùm prohibiti in potentia, ſed in actu, & de facto. Nec ſolùm fundamentaliter, aut obiectiuè, quia lex præcipit, aut prohibet externum actum tanquam actum imperatum à voluntate, ſeu voluntarie factum, vel faciendum, vt non occidere, non furari, Deum colere, &c. ergo non præcipit, aut prohibet ſolùm vt obiectum, & materiam, ſed vt voluntariam actionem, ergo vt formaliter, & non ſolùm obiectiuè, vel fundamentaliter bonam, aut malam. Quòd verò ſit ſolùm extrinſecè, & participatiuè liberum, & voluntarium id quod in actu externo inuenitur, non tollit quin formaliter, & de facto non obiectiuè, aut in potentia tantùm inueniatur regulatio legis in illo actu. Sed hoc pertinet ad ſecundam partem concluſionis, quam iam explicamus. 11

Secunda verò pars Concluſionis, quod hæc bonitas, & malitia non ſit æquè intrinſecè in omnibus actibus, tàm internis, quàm externis, deducitur ex his quæ *ſupra Diſp.* 8. *&* 9. *ſæpè diximus*, ſcilicet moralitatem eſſe aliquid intrinſecum in actibus internis elicitis, qui intrinſecè participant libertatem, non in actibus ſenſitiuis externis, qui ſolùm denominatiuè illam participant ſolùm per hoc, quod à voluntate applicantur ad operandum, & ita poteſt idem actus externus, modo eſſe bonus, modo malus, vt comedere carnes, licitè fit ante præceptum, non poſteà, etiàm ſi idem actus numero continuetur. 12

Nec

Nec aſſentior dicentibus, quòd actus externus materialiter,& participatiuè eſt liber & moralis, intrinſecè autem malus, vel bonus quoad conformitatem, vel diformitatem ad rationem, vel ad naturam rationalem. *Non inquam*, hoc ſtare poteſt,quia conformitas, vel diformitas ad rationem, & ad legem eſt reſpectus regulationis in actibus ad ipſam rationem, & legem vt regulantem. Non regulantur autem, nec menſurantur iſta regula,niſi actus vt voluntarij, ſeu à voluntate procedentes, ſiue elicitiuè, ſiue imperatiuè, quia ſolùm eſt regulabile à menſura,& regula morali, id quod voluntarium & liberum eſt. Ergo illa actio,quæ ſolùm extrinſecè & denominatiuè eſt voluntaria,& libera non poteſt intrinſecè eſſe bona vel mala,ideſt conformis, aut diformis regulæ. *Patet conſeq.* quia quod eſt intrinſecè & realiter tale non poteſt acquirere,vel perdere illud, ſine mutatione intrinſeca, poteſt autem ſine tali mutatione amittere, quod denominatiuum & extrinſecum eſt,ergo poterit in tali caſu contingere, quod actus ille ab extrinſeco amittat libertatem, ſeu rationem voluntarij, vt ſi continuando eandem actionem externam non habeat quis aduertentiam, vel amittat iudicium, tunc ſolùm mutatur extrinſecè, & tamen manebit bona,vel mala, quia hoc intrinſecum eſt,nec tollitur, aut ponitur ſine intrinſeca mutatione; cum tamen actus non liber,nec bonus, nec malus ſit formaliter, quia non regulatur ratione, ſiquidem non procedit ex aduertentia, & iudicio.

13 *Et hoc ideò eſt*: Quia bonitas, vel malitia (& non loquor de imputabilitate, quam hæc ſententia docet ex libertate prouenire) non poſſunt intrinſecè conuenire actui, niſi per aliquem reſpectum tranſcendentalem, & intrinſecum ad obiectum lege diſpoſitum, & ordinatum;nam ad legem vt eſt in mente legiſlatoris, vel in promulgatione, aut memoria hominum, actus non fertur realiter, cum non ſit lex prout ibi principium ſpecificationis; & realitatis eius.Obiectum autem quia eſt principium ſpecificatiuum actus reali reſpectu attingitur ab actu, & mediante eodem reſpectu poteſt attingere legem, prout afficientem obiectum, quia circa tale obiectum eſt, & ſic attingit realiter obiectum vt lege affectum, & ordinatum, quæ ordinatio licet in obiecto nihil reale ponat,tamen benè poteſt realis actus intellectus,aut voluntatis attingere id quod reale non eſt,ſed ens rationis, aut extrinſeca denominatio reali reſpectu,dummodo obiectum eius ſit, aut in obiecto includatur,ipſumque afficiat.

14 At verò lex non afficit,nec denominat obiectum ſenſibile externum prout eſt ſenſibile, ſeu prout eſt ſpecificatiuum ſenſus externi, ſed prout eſt voluntarium, ſic enim cadit ſuper illum regula rationis, redditque illum menſuratum; actus autem ſenſus externi non fertur reali reſpectu in obiectum ſenſibile prout voluntarium: quia eſſe appetibile, nec eſt ſenſibile externum proprium, neque commune, neque aliquomodo pertinens ad ſphæram talis actus, ſed merè materialiter ibi ſe habet; ergo neque attingit reali reſpectu tale obiectum, vt regulabile à ratione, quia in tantum eſt regulabile in quantum voluntarium,ſeu ad voluntatem referibile. Viſus enim ſolum reſpicit obiectum ſuum reali reſpectu in quantum eſt coloratum, & circunſtantiis ſenſibilium communium veſtitum,& potentia motiua ſolùm reſpicit realiter motum ſenſibilem, & phyſicum quem facit. Quod verò ille motus ſit volitus,vel illud coloratum appetibile,omninò extrinſecum eſt ipſi viſui,nec reali reſpectu attingitur,quia eſſe volitum, vel volibile, vel regulabile non fundatur, nec accidit ipſi obiecto vt ſenſibile externum eſt,ſiue proprium, ſiue commune,ſed purè dependet ex applicatione extrinſeca voluntatis ad vtendum iſtis potentiis,nihil tamen ponit in obiecto, vt obiectum viſus,vel ſenſus eſt, vt poſſit reſpici reali tendentia ab ipſa potentia ſenſitiua. Cæterùm appetitus ſenſitiuus internus, vel aliæ potentiæ appetentes, vel intellectus dirigens voluntatem attingunt obiectum taliter, quod in ipſa ratione obiecti ſui poteſt interuenire voluntarium, vt pertinens ad tale obiectum: nam intellectus practicus reſpicit obiectum, vt mouens voluntatem,& ſic ordinem habet ad voluntarium: appetitus ſenſitiuus ex ſe reſpicit appetibile vt ſubordinatum,& inferius voluntati,& regulis eius ſubiectum. Et ideò attingunt obiectum ſub ea formalitate,qua fundat regulabilitatem ad rationem,& eſſe voluntarium.

Secunda *Concluſio* ſupra poſita duas etiam cótinet partes. *Prima eſt*, quod in actibus ſuppoſita ratione voluntarij,& liberi,bonitas, vel malitia accipitur ab obiecto, quod reſpectu interioris actus, ſeu imperantis eſt finis, reſpectu electionis, ſeu actus imperati eſt obiectum immediatum cũ circunſtantiis. De hac parte non poteſt eſſe dubitatio,& aſſerta eſt à *D.Thom.Quæſt.*18 *art* 2.*&* 5.*&* 6 *& in Quæſt.*19. *art.* 1. *&* 2. *Quæſt.* 20. *art. etiam* 1.*&* 2.& alibi ſæpiſſime,quia nihil frequétius ponitur in hoc opere,quam quod actus ſumit bonitatem, vel malitiam ab obiecto.& quod finis eſt obiectum actus interioris, ſeu actus voluntatis vt voluntas,& vt intétio,& ſic ſpecificat ipſum etiam in eſſe morali. Actus verò imperati ab iſta voluntate finis habent ſuum proprium obiectum, à quo ſpecificantur,finem verò, ſeu obiectum actus interioris, qui etiam eſt finis operantis,pro circunſtantia. Quæ omnia late à nobis declarata ſunt *ſupra diſp* 8. *&* 9.Et ideò nó oportet ea hic repetere,cum nihil notius ſit, quã quod obiectum præbet bonitatem, & malitiam moralem quoad ſpecificationem ſuam; & quod finis eſt obiectum actus interioris,ſeu intétionis, quia in illum directè tendit,neque alterius actus, finis eſt obiectum,niſi intentionis, & ſimplicis voluntatis,ac fruitionis,licèt ſub diuerſo modo, & reſpectu;intentio enim reſpicit finem, vt aſſequendũ per media,ſicque virtualiter attingit illa, à quibus fruitio,& ſimplex volitio abſtrahunt. 15

Secunda *verò pars* Concluſionis affirmat has bonitates, & malitias communicari de vno actu ad aliũ,ita vt actus finis ex mediis poſſit vitiari, & actus circa media ex malo fine, vel etiam inde bonitatem contrahere. Nec in hoc eſt difficultas quoad rem ipſam,conſtat enim actum eleemoſynæ, ſi fiat propter finem charitatis meliorari ex tali circunſtantia finis imperantis, atque adeò communicare de illa bonitate. Actus etiam intentionis, qui melioribus mediis vtitur ad ſuam conſecutionem, melioratur inde tanquam ex effectibus conſecutis, qui pertinent ad circunſtantiam *Quid*. Et generalis ratio iſtorum eſt, quia cum vnus actus connectitur cum alio, aut quia cauſat illum, aut quia cauſatur ab illo, habet rationem circunſtantiæ, vel finis, vel 16

effectus reſpectu alterius, ergo communicat illi propriam bonitatem, vel malitiam, ſicut omnis circunſtantia ſuo principali. Expreſsè etiam hoc ipſum affirmat *D. Thom. in hac Quæſt.* 20. *a.* 1. & 3. & 4. ferè per totam.

17 Difficultas verò eſt in explicando quomodo iſtæ bonitates deriuentur de vno actu ad alium, an per intrinſecam habitudinem, aut impreſſionem vnius actus in alium, an per extrinſecam tantum denominationem. Nam *in art.* 3. *huius Quæſt.* 20. *ſolut. ad* 3. apertè *D. Thom.* ponit eſſe hanc deriuationem per denominationem extrinſecam, ſicut à ſanitate animalis denominatur medicina, & vrina ſana. Dicit enim, *Quod quando vnum deriuatur in alterum, ſicut ex cauſa agente vniuoca, tunc aliud eſt quod eſt in vtroque, ſicut cum calidum calefacit, alius numero calor eſt calefacientis, & calor calefacti, licèt idem in ſpecie. Sed quando aliquid deriuatur ab vno in aliud ſecundum analogiam, vel proportionem, tunc eſt tantum vnum numero, ſicut à ſano quod eſt in corpore animalis deriuatur ſanum ad medicinam, vel vrinam, nec alia ſanitas eſt medicina & vrina, quam ſanitas animalis, quam medicina facit, & vrina ſignificat. Et hoc modo à bonitate voluntatis deriuatur bonitas actus exterioris, & è conuerſo, ſcilicet ſecundum ordinem vnius ad alium.* Ecce quam manifeſtè *S. Thom.* ponit iſtam deriuationem bonitatis, & malitiæ de vno actu in alium per ſolam extrinſecam denominationem, non per realem impreſſionem, & reſpectum eo quod eſt vna & eadem bonitas numero ea, quæ ab vno actu communicatur ad alium, ſicut vna ſanitas numero, quæ denominat animal ſanum & medicinam, & quia idem numero non poteſt eſſe in duobus ſubiectis intrinſecè & realiter, relinquitur quod in altero ſolùm poteſt eſſe extrinſecè, & denominatiuè.

18 Nihilominus diſtinguendum eſt in iſtis denominationibus extrinſecis, quæ proueniunt ex deriuatione, ſeu cõmunicatione vnius erga aliud, quod aliud eſt, an communicetur realiter ipſamet forma ſpecifica, quæ eſt in communicante; ita quod ſit eiuſdem ſpeciei in vno, atque alio realiter & intrinſecè; aliud an communicetur aliquid reale quidem, & intrinſecum per modum reſpectus, & ordinis per quem ordinetur, & tendat ad aliud, & denominationem accipiat ab eo. Inuenimus enim formas extrinſecè denominare poſſe ſubiecta. *Vno modo* per puram aſſiſtentiam extrinſecam ſine alio reali reſpectu ad talem formam, vt denominatio viſi in pariete ad viſionem, quæ eſt in oculo, nihil enim reale etiam per modum reſpectus realis eſt in pariete ad viſionem, vt denominetur viſus, ſed ſola & nuda viſionis exiſtentia in oculo erga parietem. *Alio modo* denominatur res ab aliqua forma extra ſe poſita, & extrinſecus exiſtente, non tamen per ſolam illam exiſtentiam extrinſecam, ſed mediante aliqua realitate intrinſecus ſibi inhærente per quam proportionetur, & ordinetur ad alterum, ſicut res denominatur locata à loco circumdante, & veſtita à veſte induente, & tamen locus ipſe extrinſecus non ſufficit denominare locatũ niſi mediante vbi quod eſt modus quidam intrinſecus in re locata mediante quo reſpicit locum, & ab eo circumſcribitur. Et medicina, vel cibus dicitur ſanus à ſanitate extrinſeca animalis, ſupponendo tamen in ſe qualitatem aliquam, ſeu virtutem, qua poſſit efficere ſanitatem, quæ realis virtus eſt, diſtincta tamen à ſanitate ipſa animalis, ſicut vbi eſt modus diſtinctus à ſuperficie locante, tamen mediis illis recipitur denominatio à forma illa extrinſeca.

Quæ *doctrina* deſumitur ex *D. Thom. Quæſt.* 1. *de Verit. art.* 4. *in fine corp.* vbi inquit, *Quod denominantur res veræ à veritate, quæ eſt in intellectu diuino, vel in intellectu humano, ſicut denominatur cibus ſanus à ſanitate, quæ eſt in animali, & non ſicut à forma inhærente, ſed à veritate, quæ eſt in ipſa re, quæ nihil eſt aliud, quam entitas intellectui adæquata, vel intellectum ſibi adæquans, ſicut à forma inhærente, ſicut cibus denominatur ſanus a qualitate ſua, à qua ſanus dicitur.* Vbi clariſſimè *D. Thom.* fatetur in his analogis attributionis duplici via ſumi denominationem, & à forma extrinſeca quæ eſt in principali analogato intrinſecè, & in aliis denominatiuè, vt ſanitas in animali, non in medicina, & à forma inhærente, ſeu intrinſeca in ipſo minus principali analogato, & hæc non eſt ſanitas, ſed qualitas, ſeu vis effectiua ſanitatis, quæ eſt qualitas alterius ſpeciei, & in aliis poteſt eſſe ſolùm ordo aliquis, ſeu proportio ad principale analogatum, ſicut media dicuntur bona ex proportione, ſeu ordine ad finem, quæ proportio eis intrinſeca eſt. 19

Applicando ergo hanc doctrinam præſenti 20 concluſioni, *dicimus*, quod quando bonitas propria interioris actus deriuatur, & communicatur exteriori, & imperato, vel è conuerſo, talis quidem bonitas non communicatur ſecundum eandem ſpeciem ſimpliciter alteri actui, vt ſi eleemoſyna fit ex fine charitatis, non communicatur eleemoſynæ quod ſit charitas, ſeu habeat ſpeciem charitatis, ſed tamen communicatur aliquid intrinſecum, ſcilicet ordo, & proportio iſtius actus ad alium mediante quo denominatur à bonitate, vel malitia exiſtente in altero actu, & participatiuè eſt charitas. Itaque non fiunt iſtæ deriuationes, & communicationes per nudam denominationem extrinſecam, & puram aſſiſtentiam extrinſecam illius formæ, ſed per intrinſecum reſpectum, & ordinem ad illam bonitatem, vt ad circunſtantiam ſui. Qui reſpectus non eſt ipſamet bonitas, vt eſt in actu imperante, & interiori, ſed ordo quidam, ſeu proportio ad ipſam.

Et hanc eſſe mentem *D. Thom.* conſtat: Tùm, 21 quia in hoc ipſo *Art.* 3. *huius Quæſt.* 20. dicit: *Deriuari bonitatem vnius actus in alium, hoc modo, ſcilicet ſecundum ordinem vnius actus ad alium. In ſolut. ad tertium.* Si ergo eſt ſecundum ordinem vnius ad alium, non ergo ſecundum meram denominationem extrinſecam: & in corpore *Art.* dicit: *Quòd in his, quæ ad aliud ordinantur contingit, quod aliquid eſt bonum ex hoc ſolùm quod ad aliud ordinatur, ſicut potio amara ex hoc ſolo eſt bona quod eſt ſanatiua.* Et tamen conſtat in potione amara, & aliis mediis ordinatis ad finem inueniri aliquem reſpectum, ſeu proportionem ad finem per aliquid intrinſecum. Tùm etiam, quia hoc expreſſit *S. Th. Quæſt.* 18. *art.* 4. *ad ſecundum*, dicens: *Quòd licet finis ſit cauſa extrinſeca, tamen debita proportio, & relatio in ipſum inhæret actioni.* Vbi contraponitur cauſa extrinſeca relationi inhærenti, atque adeò ſupponitur ipſam relationem eſſe intrinſecam: & hoc ipſum *inhærentia* nomen deſignat, nec enim inhærere poteſt, ſi ſolum extrinſeca denominatio ſit. Ergo ſecundùm

dum doctrinam *D.Th.* bonitas vnius actus ita deriuatur in alium per denominationem extrinſecam ab ipſa vt à forma denominante, quod tamē ſupponit aliquem reſpectum, ſeu proportionem intrinſecam, qua ordinetur actus ille alter ad iſtū priorem denominantem, & ſic recipiat denominationem ab illius bonitate. Vnde per aliquam impreſſionem, ſeu reſpectum intrinſecum fit illa communicatio, & deriuatio, licèt hic reſpectus, & hæc impreſſio non ſit eiuſdem ſpeciei ſimpliciter cum bonitate propria alterius actus, ſed ſolùm participatiuè, ſcilicet ordo, & reſpectus ad ipſam vt poſſit ab ea denominari, ſicut virtus medicinæ ad ſanandum non eſt eiuſdem ſpeciei cum ipſa ſanitate animalis. Sed tamen ipſa formalis denominatio à bonitate extrinſeca exiſtente in actu interiori fit ſecundum eandem ſpecificam rationem eius in actu exterioriori, imò & ab eadem numero forma, ſeu bonitate exiſtente in actu interioriori, quatenus extrinſecè tangit exteriorem actum, ſicut à ſanitate exiſtente in animali denominatur medicina non ſolum efficiens, vel reſpiciens ſanitatem animalis (quod ſibi intrinſecum eſt) ſed etiam denominatur ſana ſecundum ipſam ſpecificam rationem ſanitatis animalis, quod ſibi extrinſecum eſt. Et hoc ſolùm intendit *D.Thom.* in authoritate adducta in contrarium, ſcilicet quod per extrinſecam denominationem fit iſta deriuatio bonitatis actus interioris in exteriorem quantum ad denominationem ipſius bonitatis ſumptæ ſecundùm ſpecificam ſuam rationem, vt quod eleemoſyna denominetur charitas, quia imperatur à charitate; quod adulterium denominetur homicidium ſi imperetur ab illo; ieiunium dicatur pœnitentia ſi ab illa imperetur; hoc enim fit ab vna, & eadem bonitate, vel malitia actus interioris tangente extrinſecus exteriorem, licèt denominetur reſpiciens, & ordinata ad illam bonitatem actus interioris per intrinſecam tendentiam, & ordinē ad illum actū à quo imperatur, vel quē imperat.

22 Sed *Quæres*. Quis eſt iſte ordo, ſeu reſpectus, & cuius ſpeciei moralis, ſi non eſt ipſamet ſpecies bonitatis, aut malitiæ actus interioris, & quomodo imprimitur actui exteriori? *Reſp.* Illum reſpectum eſſe eandem tendentiam, qua actus in quantum moralis tendit ad principia moralitatis, ſcilicet ad obiectum, & circunſtantias, quæ circunſtantiæ cum variæ ſint, & diuerſam bonitatem, aut malitiam habeant, etiam reſpectus ille in quantum ad tales circunſtantias terminatur, diuerſam ſpeciem bonitatis, aut malitiæ habet, quæ accidentaliter comparatur ad actum cui ſuperueniunt & accidunt tales circunſtantiæ, eo quod circunſtantiæ accidentalem malitiam, vel bonitatem dicunt reſpectu actus cuius circunſtantiæ ſunt. Igitur reſpectus, & ordo in actu ad circunſtantiam, ſeu finem aliàs ex genere ſuo bonum vel malum, reducitur ad eandem ſpeciem moralem ipſiuſmet finis tanquam quædam participatio eius, & hoc ipſo quod eſt reductiuè tale, eſt imperfectè & ſecundum quid in illa ſpecie, non perfectè & ſimpliciter: ſicut embrio hominis non eſt ſimpliciter homo, ſed ſecundum quid & reductiuè, ſicut homicidium factum propter furtum, non eſt ſimpliciter furtum, ſed reductiuè & ſecundum quid, quia participat aliquo modo de furto cum ordinetur ad illud. Quod ſi ſit actus indifferens, qui non habeat aliam ſpeciem mali quam furtum, adhuc non dicitur habere ſpeciem perfectam furti, ſed ſecundum quid, & reductiuè pertinentem ad furtum, nam ambulare, vel aſpicere ad furandum, non eſt furari, ſed eſt actus deſeruiens furto, & ex hoc malitia furti tingitur participatiuè. Et aſpicere mulierem libidinosè non eſt mæchari ſimpliciter, ſed *mæchatus eſt eam* (inquit) *in corde ſuo*, quia in corde ſeu in actu interiori eſt malitia mæchiæ, non in aſpectu niſi participatiuè, & reductiuè.

23 Quomodo autem imprimatur, vel naſcatur reſpectus ille in actu ad illum finem, ſeu malitiam actus interioris. *Reſp.* Naſci & imprimi cum actus vitaliter egreditur à ſua potentia in ordine ad obiectum ſic propoſitum per dictamen cum tali fine & circunſtantiis, ab illo enim haurit malitiam, quia cum reſpectu ad illud ſic circunſtantionatum producitur, & elicitur. Cōſtat enim, quod potentia eliciens actum ſpecificatum ex obiecto, & ordinatum ad illud, per ipſam elicientiam debet producere actum cum habitudine & ordine ad tale obiectum; quod ſibi propoſitū eſt per rationem, & dictamen. Et cum non ſit propoſitum nudè, ſed ſub aliquibus circunſtantiis & fine, in ipſa productione vitali actus cum reſpectu, & tendentia ad tale obiectum, tangit etiam reſpectus ille circunſtantias & finem, quibus obiectum illud veſtitur & proponitur, ideoque reſpectus ille, quia in ipſa vitali egreſſione imprimitur, & innaſcitur in ipſo actu immanenti interno, non poteſt ab illo remoueri & mutari, niſi intrinſecè mutetur actus, & noua productione vitali alius actus fiat.

24 Tertia *Concluſio* ſupra poſita, quæ ex *D.Thom.* deſumitur *in hac Quæſt. 20. a. 1. & 2.* explicat ordinem, quo iſtæ bonitates, aut malitiæ conueniūt iſtis actibus, & quomodo ex vno deriuetur, & cōmunicetur ad alium. Cuius intelligentia conſiſtit in aduertendo, quòd iſti actus interior voluntatis ſeu imperans, & exterior imperatus, ita ſe habēt, quòd quilibet habere poteſt ſuum proprium obiectum, & ab illo bonitatem, vel malitiam ſuam ſpecificam haurit, quæ vniuſcuiuſque propria eſt. Et rurſus vnus actus poteſt eſſe circunſtantia alterius, & conſequenter propriam bonitatem, vel malitiam quam habet participare illi, ſiquidem proprium eſt circunſtantiæ communicare actui bonitatem, vel malitiam ſuam, ſicut omne accidens communicat ſubiecto effectum formalem ſuum: & conſtat actus inter ſe connexos tanquā cauſa habere ad inuicem rationem circunſtantiæ, quia actus qui eſt cauſa tanquam finis comparatur ad actum imperatum, & exteriorem vt circūſtantia finis, & actus imperatus, ſeu exterior cōparatur ad interiorem, & imperantem vt circunſtantia *Quid*, quæ eſt circunſtantia effectus. Quare tota iſta doctrina, vel difficultas de modo quo conuenit bonitas, & malitia actui interiori, & exteriori, eadem eſt cum illa, quæ circunſtantia finis, vel effectus communicat bonitatem, vel malitiam ſuam actui habenti bonitatem, vel malitiam ſuam ſpecificam, & eſſentialem, quas circonſtantias conſtat communicari modo ſupradicto.

25 Sic *ergo* explicatur, & probatur Concluſio per ſuas partes. Nam *primò* dicit, quod bonitas ex fine per prius inuenitur in actu interiori. Hoc certiſſimum eſt, quia finis eſt obiectum actus interioris, ſeu imperantis, ergo bonitas ex fine propria eſt actus interioris, quia obiectum ſpecificum proprium eſt actus ſpecificati à ſe,

nec in alio acto propriè inuenitur, ſed ſi inuenitur, erit participatiuè, & accidentaliter, id enim quod ſpecificatiuum eſt, propriè, & per ſe inuenitur in ſpecificato, in eo autem quod non ſpecificatur, ſed accidentaliter ſolùm participat, inuenitur participatiuè, & deriuatiuè ab iſto. Videatur *D.Thom. Quæſt.*18.*art* 6.vbi oſtendit ſpecificam bonitatem, vel malitiam ſumi ex fine in actu voluntatis interiori, non in exteriori, reſpectu cuius circunſtantia eſt.

26 Secundò *dicitur* in Concluſione, quod in actu exteriori, ſeu imperato eſt illa bonitas finis participatiuè, & accidentaliter ſicut circunſtantia. Et hoc etiam eſt certum, quia finis imperans dat circunſtantiam actui imperato, & ſic participat ei bonitatem, vel malitiam ſuam non eſſentialiter, quia circunſtantia eſt, ſed accidentaliter. De quo modo participandi bonitatem, vel malitiam ex parte finis plura diximus. *Diſp. præced.* Hanc autem bonitatem per modum circunſtantiæ communicat actus interior exteriori, quatenus ad illum mouet, & iſte actus quatenus motus à tali fine, & executio atque effectus eius participat illam bonitatem finis vt circunſtantiam, quia verum eſt quod actus exterior, & imperatus non elicitur, neque ſuam eſſentiam habet productam & in eſſe, niſi motus, & cauſatus à tali cauſa finali. Et ſic producitur cum reſpectu, & ordine ad talem actum, qui eſt cauſa ſui. Quapropter talis actus in executione poſitus ſupponit antecedere actum interiorem, & conſequenter eius bonitatem, vel malitiam habitam ex fine tanquam ab obiecto, ſiquidem ab illo mouetur, & imperatur actus exterior vt fiat, & ſit.

27 Additur *tertiò* in Concluſione, quod bonitas ex obiecto, & circunſtantiis aliis præter finem per prius inuenitur in actu exteriori vt in ſpecificato ab ipſo, bonitas verò, quæ eſt ex fine, tota dependet à voluntate, & actu interiori in actu imperato, non verò quæ eſt in obiecto proprio. Hæc deducitur ex dictis quia actus exterior, ſeu imperatus proprium obiectum, & ſpecificationem habet quia diſtinctum obiectum habet ab actu interiori imperante, quia actus interior habet pro obiecto finem, exterior verò media, vel finem inferiorem, & intermedium imperatum. Conſtat autem quod bonitas, vel malitia à tali obiecto deſumpta, quæ ſpecifica eſt in illo actu, non eſt participatiuè, & accidentaliter deriuata ab actu interiori imperante, ſed immediatè ab obiecto talis actus deſumpta (ſupponendo quod ſit propoſitum à ratione tanquam conditio) quia ſpecificat ipſum, non accidentaliter ei conuenit ex participatione alterius actus; ergo immediatius conuenit ipſi actui, cuius eſt proprium, & ſpecificatiuum obiectum, & conſequenter per prius. Secus eſt in bonitate, quæ nõ eſt ex obiecto proprio, ſed ex fine, qui eſt obiectum interioris actus, talis enim bonitas eſt circunſtantia in actu imperato, & exteriori, non propria, & ſpecificatiua illius, & ſic debet deriuari, ex acto interiori vt mouente, & finalizante ipſum, & ſic tota dependet à tali actu interiori qui per ſe, & primo conuenit, quod non currit in bonitate accepta in actu exteriori ab obiecto ſuo proprio ſpecificatiuo, hoc enim per ſe immediatè ſpecificat.

28 Solum *habent* difficultatem verba *D. Thom. in art.*1. *Quæſt.*20.vbi dicit: *Quòd bonitas, vel malitia, quam habet actus exterior ſecundùm ſe propter debitam materiam, & debitas circunſtantias, non deriuatur à voluntate, ſed magis à ratione. Vnde ſi conſideretur bonitas exterioris actus ſecundum quod eſt in ordinatione, & apprehenſione rationis, prior eſt quam bonitas actus voluntatis, ſed ſi conſideretur ſecundum quod eſt in executione operis ſequitur bonitatem voluntatis, quæ eſt principium eius.* Quæ verba difficultatem faciunt, nam ſi bonitas quam habet exterior actus ex obiecto non deriuatur à voluntate, quia ſpecifica bonitas eius eſt, ergo non poteſt etiam deriuari in ipſum actum in executione à bonitate voluntatis, ſeu actus interioris, quia etiam pro actu in executione ſumpto bonitas obiecti eius bonitas ſpecifica eſt; ergo non ſequitur ad bonitatem voluntatis, neque iſta bonitas voluntatis eius principium eſt, cum non ab ea dependeat in ſui ſpecificatione, ſed ſolum ab obiecto per rationem propoſito. Si enim dixiſſet *D. Thom.* quod actus exterior in ea bonitate, quam participatiuè habet à fine ſequitur in executione bonitatem talis voluntatis, rectè intelligeretur, ſed quod in ipſa bonitate ſpecifica, quam habet actus exterior à ſuo obiecto, & quæ non deriuatur ab actu interiori voluntatis, vt dicit in prioribus verbis *D. Thom.* ſequatur bonitatem voluntatis quando fit in executione, quia eſt principium eius, hoc valdè difficilè eſt, cum in executione etiam bonitas ex obiecto ſit ei ſpecificatiua, ergo conſecuta ad bonitatem voluntatis interioris.

Reſp. verba *Doct. S.* legitimum, & verum ſenſum habere: conſiderauit enim quod actus exterior habet duplex principium. Vnum à quo ſpecificatur per ſe, & immediatè, aliud à quo finalizatur, & mouetur vt ſit, nam finis non ad ſpecificationem mouet, ſed ad exiſtentiam rei faciendæ, quia finis mouet ipſum efficiens vt operetur, efficiens autem cauſat effectum ſuum vt exiſtentem, quia extra cauſas eum ponit, non ipſum ſpecificat, ſpecificare ſiquidem proprium eſt cauſæ formalis. Principium ergo à quo ſpecificatur actus exterior, eſt obiectum, & in hoc genere ſpecificandi non dependet, nec deriuatur illa bonitas à voluntate, ideſt, ab actu interiori voluntatis, ſed à ratione, ideſt, ab obiecto propoſito per rationem; & ſic in ipſa propoſitione rationis & ordinatione illius talis bonitas prior eſt (ſeu poteſt eſſe) quàm bonitas actus interioris, quia antequam quis velit finem poteſt apprehẽdere obiectum quod illi fini ſubordinandum eſt, ſiue vt medium, ſiue vt finis inferior. At verò principium à quo mouetur actus exterior vt ſit, eſt ipſe finis non quomodocunque ſed iam volitus, ex volũtate enim finis, & amore illius mouemur ad volenda media, & ſic voluntas finis, & bonitas talis voluntatis eſt prior voluntate mediorũ, ſeu actu exteriori, & bonitate eius ab obiecto ſuo accepta, quia eſt principium eius nõ ſpecificatiuum, ſed mouens ad hoc vt ſit talis actus, & cõſequenter vt ſit, & exiſtat non ſolum quoad accidentalem eius bonitatem ex circunſtantia finis, ſed etiam vt exiſtat quoad bonitatem eſſentialem ex obiecto; ad eam enim etiam mouet finis, & actus interior non ſpecificando, ſed finalizando, & mouendo vt producatur actus, eiuſque ſpecies, & eſſentia ponatur in eſſe. 29

Vltimum quod ponimus in Concluſione eſt, quod actus exterior ſi ſit finis, & obiectum actus interioris, tunc duplici modo comparatur ad ipſum, & vt obiectũ ſpecificans, & vt effectus cauſatus in executione ab ipſo actu interiori. Quod 30

expreſsè affirmat *Diu. Thom* in hac *Quæſt.* 20. *artic.* 1. *ad* 1. Et primum eſt conſtans, quia poteſt voluntas habere pro fine, & obiecto ipſum actum exteriorem quem imperat vt ſupra *Quæſt.* 1. *a.* 1. admittit *Diu. Thom.* & Nos explicauimus *Diſp.* 1. & *D. Thom.* dicit in hac *Quæſt.* 20. *a.* 1. *ad* 1. vt quando peccans habet pro fine ipſum actum quem operatur, v. g. adulterari, furari, &c. ſicut enim voluntas eſt libera in aſſignando, & determinando ſibi finem, ita poteſt illum collocare in exteriori aliqua actione, quam ipſe homo poſteà voluntariè facit, & conſequenter imperat. Et in tali caſu certum eſt, quod ille actus exterior conſiderari, & proponi debet ab intellectu vt obiectum, & finis appetendus, aliàs voluntas non diligeret illum. Et ſub hac ratione antecedit bonitas illius actus vt obiectiua, & ſpecificans in apprehenſione rationis ipſum actum voluntatis interiorem, quia ſpecificari debet ab eo, & cauſa ſpecificans debet antecedere in intentione ipſum ſpecificatum, & propoſitum, ſeu apprehenſio obiecti in ratione ipſum actum voluntatis. Et ſic dicit *Diu. Thom ſolut.* illa *ad* 1. quod actus exterior eſt obiectum voluntatis in quantum proponitur voluntati à ratione vt quoddam bonum apprehenſum, & ordinatum per rationem, & ſic eſt prius bonum quam actus voluntatis. Tunc ergo præcedit bonitas actus exterioris non formaliter vt elicita in ſe, ſeu executa, ſed obiectiuè vt propoſita, & ordinata per rationem.

31 Addit ſtatim *D. Thom.* id quod pertinet ad alteram partem huius vltimi dicti: *Quod ſi actus exterior conſideretur in executione operis, eſt effectus voluntatis, & ſequitur voluntatem* Manifeſtè ergo vtramque conſiderationem ponit *Diu. Thom.* in actu exteriori, quando accipitur pro fine à voluntate, ſcilicet & quod ſit eius obiectum, & quod ſit effectus, & ſub prima conſideratione antecedit actum interiorem voluntatis obiectiuè ſumptus in apprehenſione rationis, quæ obiectum proponit: ſub ſecunda autem conſideratione ſubſequitur actum voluntatis tanquam eius effectus. Et hoc ideò, quia ille actus exterior non eſt finis voluntatis, ſeu interioris actus, niſi vt voluntariè faciendus, ſicut qui habet pro fine adulterium, vel furtum, actionem illam furandi, vel adulterandi vt voluntariè faciendam vult, ſed voluntariè fieri non poteſt, niſi in executione ipſa à voluntate procedat vt effectus eius; ergo oportet quod in executione ſubſequatur voluntatem.

32 Solùm poteſt eſſe Difficultas, quia ſic videtur idem eſſe cauſam, & effectum ſui. Nam actus interior non aliter mouet ad exteriorem vt effectum ſui, niſi mediante fine volito, & intento, qui finalizat, & circunſtat actum exteriorem eique communicat accidentalem bonitatem, ſed finis, ſeu obiectum actus interiorioris eſt ipſemet actus exterior, ergo ipſe eſt cauſa & finis ſui, & ipſe ſibi confert circunſtantiam & bonitatem accidentalem, quia eſt finis ſui imperans ſibi non ſpecificans, quo nihil implicatius dari poteſt.

33 *Reſp.* Ad primam partem argumenti non eſſe nouum, quod finis in intentione, & obiectiuè ſumptus ſit cauſa ſuimet in executione, quia licèt ſit idem ex parte obiecti, eſt tamen diuerſuas ex parte actuum, & ſub diuerſo ſtatu ſumitur in intentione, & executione: nam ipſe actus intentionis, qui apprehendit, & mouet ad executionem diuerſus eſt ab ipſo actu executionis, qui eſt eius obiectum. Et nihil repugnat quod aliquis actus cauſet obiectum ſuum, vt in omnibus actionibus tranſeuntibus patet, & idem apparet in immanentibus imperantibus, & dirigentibus, quæ virtualiter tranſeuntes ſunt, imperant enim actus exteriores, quos pro obiecto habent. *Ad ſecundam partem Dicimus*, Quod in caſu quo actus interior habet pro fine actum exteriorem, non habet actus exterior finem aliquem pro circunſtantia, quia ipſemet eſt finis non relatus ad alium extrinſecum finem: ſicut qui vult dare eleemoſynam propter ipſam miſericordiam, ſeruare caſtitatem propter ipſum decorem talis virtutis: vel è contra qui vult luxuriari propter ipſam luxuriæ delectationem, aut furari propter poſſeſſionem pecuniæ, tunc iſti actus non habent finem extrinſecum, ſed intrinſecum, & ſic finem habent (quia humani actus ſunt) ſed non pro circunſtantia, ſed pro obiecto, & ſubſtantia.

Corollaria ex Dictis.

EX *dictis* colligitur reiiciendam eſſe Sententiam *Vazquez* quæ in illa doctrina fundatur, quod actus bonus requirit non ſolùm quod ſit circa bonum, ſed propter bonum, & ideò non inuenitur niſi in actu interiori, qui eſt circa finem, & operatur propter bonum. Hæc ſententia in magna æquiuocatione, & hallucinatione procedit. Et expreſsè eſt contra *D. Thom in hac Quæſt.* 20. *artic.* 2. *ad* 3. vbi inquit: *Quod voluntarium dicitur non ſolùm actus voluntatis, ſed etiam actus exteriores prout à voluntate procedunt, & ratione, & ideò circa vtroſq; actus poteſt eſſe differentia boni, & mali.* Et *Art.* 1. inquit: *Quòd bonitas, vel malitia quam habet actus exterior ſecundum ſe propter debitam materiam non deriuatur à voluntate, &c.* Vbi pari modo loquitur de bonitate, & malitia in actu exteriori. Procedit autem hæc ſententia ex æquiuocatione. Nam verum eſt, quod actus bonus, & virtutis debet eſſe non ſolùm de bono, ſed etiam propter bonum, ſed non requiritur quod ſit propter ipſummet bonum intrinſecum, ſed poteſt eſſe propter aliud bonum, & ſic licèt actus interior ſit circa bonum finem, & actus exterior ſit circa bonum obiectum, tamen ſufficit quod hoc bonum obiectum velit propter alium bonum finem, & non requiritur quod velit propter ipſummet obiectum. 34

35 Et *Ratio eſt* manifeſta, quia virtus eſt habitus electiuus, & eius proprius actus eſt electio, & hæc verſatur circa media, & medium reſpicit alium finem, non ſe ipſum habet pro fine; ergo benè ſtat quod aliquis actus ſit bonus, & virtutis licèt non ſit propter ipſummet obiectum actus, ſed propter alium finem bonum intentum, ex quo mouetur ad electionem rectam illius medij. Et quando *Philoſ.* dicit quod non ſufficit ad opus virtutis, verbi gratia iuſtitiæ, quod aliquis operetur iuſtum, ſed iuſtè, ſeu propter ipſum, veriſſimè dicit, ſed propter ipſum iuſtum operatur, qui propter finem bonum quemcumque operatur, nec enim dixit *Philoſ.* quod vt aliquis ſit iuſtus requiritur quod propter ipſam iuſtitiam ſpecialem operetur, aliàs qui iuſtitiam operaretur propter religionem, vel charitatem non faceret actum virtutis, quia non faceret propter ipſammet iuſtitiam, vt virtus particularis eſt, ſed propter

etiam virtutem. Sufficit ergo quod operetur iuſtum iuſte, ſeu propter iuſtitiam generaliter dictam, id eſt, propter aliquod bonum virtutis, & rectam intentionem quod totum iuſtitiæ eſt, id eſt, iuſtum & bonum. Cum ergo actus exterior ſeu imperatus poſſit eſſe iuſtus, ſeu ex habitu iuſtitiæ elicitus, & propter finem bonum altiorem, id eſt, propter charitatem, vel religionem, aut aliam ſimilem virtutem, non eſt negandum quod actus exterior habeat etiam bonitatem ſuam propriam ex obiecto, etiamſi non fiat propter illam ſpecialem bonitatem vt finem, ſed ſupponatur imperatus ab alio fine ſuperiori etiam bono & iuſto. Plura contra hanc Sententiam diximus ſupra *Diſp. præcedent.*

36 Secundo *Colligitur* contra Sententiam *Scotiſtarum* non rectè dici quod actus exterior formaliter habet bonitatem, vel malitiam in ordine ad obiectum, materialiter autem, & participatiuè habet moralitatem, ſeu imputabilitatem, quia habet libertatem à voluntate ſeu ab actu interiori. Nam rectè hoc dicitur, quia moralitas iſta etiam vt libera, & voluntaria non conuenit actui imperato (qui eſt actus exterior) ex actu interiori imperante, ſed ex potentia à qua elicitur, quæ in ſe formaliter eſt libera, vel libertatem participat, vt voluntas ipſa etiam in actibus imperatis, verbi gratia in electionibus formaliter, & intrinſecè eſt libera, & appetitus ſenſitiuus etiam libertatem participat, & intrinſece eam habet ex coniunctione ad animam rationalem, quia non deſpoticè, ſed politicè obedit voluntati. Potentiæ autem membrorum exteriorum, quæ intrinſecè non habent libertatem, ſed merè denominatiuè, quia à voluntate imperantur, etiam non habent formaliter intrinſecè bonitatem, vel malitiam, id eſt, ex ordine, & reſpectu intrinſeco ad obiectum, ſed ex denominatione extrinſeca à bono, vel malo actu voluntatis, à quo imperantur.

37 Itaque bonitas, & malitia in actibus pari paſſu currunt cum moralitate vt libera, & imputabili, ita quod actiones, quæ intrinſecè, & formaliter ſunt liberæ, etiam intrinſecè, & formaliter ſunt bonæ, vel malæ. Quæ verò per extrinſecam denominationem tantum ſunt liberæ, etiam per extrinſecam denominationem ſunt bonæ, vel malæ moraliter. Et hoc ideò, quia bonitas, vel malitia moralis eſt regulatio regulæ rationis, quæ ſolùm cadit ſuper actus quatenus voluntarij ſunt, & liberi, & ideò non regulantur à ratione actus externi ſecundùm ordinem quem dicunt entitatiuè, & intrinſecè ad obiectum, niſi in ipſo actu, & ordine ſupponatur ratio voluntarij, & liberi, aliàs quid regularet in illo ratio ſi ſolùm eſt regula actus voluntarij in quantum voluntarium eſt? Si ergo in acto externo ratio voluntarij, & liberi ſolùm eſt denominatio extrinſeca; ergo non imbibitur, neque includitur in ipſo intrinſeco reſpecto, & ordine talis actus ad ſuum obiectum, & ad ſuum principium; ergo quando ipſa regulatio bonitatis, vel malitiæ aduenit tali actui, non aduenit, neque imbibitur in ipſo intrinſeco reſpectu actus in quo non inuenit ſuum proprium regulabile, quod eſt voluntarium vt voluntarium, ſed cadit ſuper id quod extrinſeca denominatio in tali actu eſt; ergo non poteſt ei intrinſecè conuenire bonitas, vel malitia, quia ſi intrinſecè conueni[illegible], ſolùm poteſt conuenire mediante reſpectu, & ordine ad ſuum obiectum, vel principium, qui ſolùm intrinſecè ipſi actui conuenit. In cuius ſignum non ſolùm actus externus mutari poteſt de libero in non liberum ſine aliqua ſui mutatione intrinſeca, ſed etiam poteſt eodem modo mutari de bono in malum ſine intrinſeca mutatione, vt comedere carnes die Iouis ſi continuetur poſt mediam noctem, ille actus redditur malus ſine mutatione intrinſeca.

Nec *poteſt dici* actum dici bonum, vel malum non per reſpectum ad obiectum conſonum, vel diſſonum, nec per reſpectum ad actum interiorem a quo procedit, ſed per relationem conformitatis ad naturam rationalem, vel per priuationem talis relationis. *Nam contra* hoc eſt id quod *ſupra Diſput.* 8. oſtendimus, moralitatem in actibus, primo & directè deſumi per ordinem ad obiectum conforme, vel difforme rationi, idque etiam inueniri in actibus peccaminoſis. Et conſtat quod reſpectus ad naturam rationalem non poteſt conſtituere directè actum bonum, vel malum, niſi quatenus ipſi naturæ eſt debitum, & conforme in ſuis operationibus voluntariis regulari ratione, & ſic oportet talibus operationibus voluntariis regulam imponi rationis, cui conformetur actus ille, nec poteſt niſi mediante obiecto à tali operatione attacto regulatio iſta attingi ab actu, & conuenire illi. Nam ipſa natura conſiderata, vt eſt principium radicale operationum, & vt diſtinguitur ab operatione, & ab eius obiecto non poteſt eſſe regula, cui directè, & immediatè conformetur, vel difformetur operatio, quia ipſa natura ſic conſiderata ſolum eſt principium eliciтiuum efficienter talis actus voluntarij, non verò eſt regula qua reguletur formaliter ipſe actus, quia natura ipſa indiget regula legis qua reguletur, ſecundum ſe enim natura, & potentiæ eius non ſunt lex, ſed ſubiecta legi, & ſuſceptibilis regulationis eius, de ſe autem ſolum eſt indifferens, ſicut & potentiæ eius ad bonum, & malum. Quod autem ſe habet vt regula non poteſt ſic indifferens eſſe, quia potius regula debet determinare ad rectum, non verò defectibilis eſſe à recto. Et licèt natura ipſa quatenus rationalis inclinet ad bonum, & non ad malum, tamen hæc inclinatio defectibilis eſt, & obliquari poteſt, regula autem non poteſt obliquari, ſic enim deſinit eſſe regula. Imò hoc ipſo quod natura ſolùm ſe habet ad rectum, & bonum per modum inclinationis non poteſt eſſe regula ipſius recti ad quod inclinat: quia ſi eſt inclinatio ad rectum per modum actus primi, quia eſt ipſa natura, quæ eſt actus primus, ſupponitur ſolum eſſe rectam in potentia, & deeſſe illi rectum in actu. Regula autem per quam rectificantur actus non debet eſſe recta in potentia, ſed in actu, alias eſſet regula in potentia, nec tenderet ad rectum, ſed haberet actu rectitudinem. Si autem natura ipſa rationalis non eſt regula, ſed regulabilis per legem, & lex immediatè regulat id quod præcipit, præcipit autem operationes, & actus circa determinata obiecta, & ratione ipſorum obiectorum; ergo regulatio actuum per relationem, & conformitatem ad legem, quatenus relucet in obiectis deſumi debet directè, & per ſe, non in ordine ad naturam rationalem, vt natura eſt. 38

Soluuntur Argumenta.

PRimo *arguitur* ad probandum in actu exteriori eſſe bonitatem, & malitiam formaliter, & 39

prius

prius quam in actu voluntatis interiori. Nam illi actui per ſe primo conuenit malitia, qui per ſe primo prohibetur à lege, ſiquidem ex ordine ad legem vt ad regulam ſumitur ratio mali vel boni, id autem quod per ſe primo prohibetur, vel præcipitur à lege eſt actus externus, vt non furari, non occidere, non mæchari, &c. ergo illi actui externo per ſe primo competit malitia, non verò actui voluntatis interno, licèt hic requiratur ad quandam conditionem moralis actus, nempè vt ſit liber, aut voluntarius, non autem vt ſit malus, vel bonus, nec enim ex eo furtum, vel adulterium eſt malum, quia velle furtum eſt malum, ſed potius è contra ideò velle furari eſt malum, quia furtum in ſe malum eſt, & prohibitum; ergo malitia, & bonitas abſolutè loquendo per ſe, & primo inuenitur in actu externo, inde verò deriuatur ad actum internum, non è contra.

40 Confirmatur: Quia in actibus externis non eſt malitia obiectiue; ergo formaliter. *Conſequent. patet*: Quia malitia non inuenitur niſi in obiecto malo, vel in actu tendente ad illud, & in primo inuenitur obiectiuè, in ſecundo formaliter. *Anteced. probatur*: Quia ſi in actu externo non inueniretur malitia niſi obiectiuè, non aliter inueniretur malitia in actu fornicationis, quam in ipſa muliere, quæ eſt materia, & obiectum eius: nec aliter inueniretur malitia in potatione, quam in vino, quia omnia iſta ſe habent vt obiectum, & materia malitiæ voluntatis. *Nec dici poteſt*, quod in iſtis actibus inuenitur malitia, aut bonitas ſolùm extrinſecè in quantum ſunt effectus actus boni, vel mali voluntatis. *Contra enim eſt*: quia alias non eſſet magis malus actus furandi proueniens à mala voluntate furandi, quam actus indifferens proueniens ab eodem malo fine, & intentione mala, quod eſt abſurdum. *Sequela probatur*: quia in vtroque actu dicitur eſſe malitia extrinſecè quatenus ſunt effectus voluntatis malæ interioris, ſed tàm actus indifferens, quàm actus furti proueniunt à voluntate furti, ergo vterque erit æquè malus. Ne ergo deueniamus in hoc abſurdum dicendum eſt, quod actus externus formaliter, & intrinſecè malus eſt.

41 *Reſp*. In primis multos actus dari interiores à lege diuina præceptos vt credere, ſperare, diligere, pœnitere, & alios prohibitos, vt non concupiſcere rem alienam, vel vxorem, &c. licèt per legem humanam actus merè interiores non præcipiantur. Loquendo verò de actibus externis primo, & per ſe prohibitis à Deo, vt non furari, non occidere, &c. reſpondemus ad argumentum diſtinguendo maiorem: Illi actui conuenit per ſe primo malitia, qui eſt per ſe primo prohibitus, *diſtinguo*: conuenit illi per ſe primo formaliter, *nego*: conuenit illi per ſe primo obiectiuè, *tranſeat*. Lex enim directè prohibet obiectum actus voluntatij, vel præcipit, & ſic prohibet executionem externam actus in quantum voluntariè faciendam, ita quod executio externa eſt obiectum, & voluntariè facere eſt formale in tali executione, & ſic actio externa vt præcisè externa eſt obiectum, & indifferenter ſe habet vt benè, vel malè fiat, quantum eſt ex ſe autem voluntariè, & liberè exercetur eſt id quod formaliter prohibitur, quia ſolum voluntarium, vt voluntarium eſt, eſt regulabile formaliter à regulis rationis, id eſt, à lege prohibente, vel præcipiente. Sub ratione autem voluntarij exercitij non ſolùm comprehenditur voluntarium, & liberum externum, & prout competit actui externo, ſed multo magis internum à quo dimanat illa libertas extrinſecè denominans actum externum, imò internum voluntarium prohibetur, ſeu attingitur à prohibitione legis formalius, & principalius, quia formalius illi conuenit tendere in obiectum bonum, vel malum in quantum tale, quia formalis malitia, vel bonitas eſt illud quo formaliter operans redditur bonus, vel malus; certum eſt autem, operatione reddi bonum, vel malum formaliter, & tanto formalius, quanto illa operatio in ſe formalius voluntaria, & rationalis eſt; hoc autem magis, & principalius inuenitur in actu interno elicito à voluntate, quam in externo purè exequente, cum voluntas ſit formalius, & principalius libera; ergo tanto formalius participat ipſam legem, quanto formalius actus eſt voluntarius, & liber. Et ſic licèt lex directè prohibeat actum externum vt furari, fornicari, &c. tamen quia in hac re prohibita reſpicit duo, ſcilicet & executionem ipſam quatenus externa eſt, & externe ſe explicat, & quatenus voluntaria, & ab intra procedens, eſſe externam pertinet ad obiectum prohibitum, & malum obiectum, eſſe autem voluntariam, ad formale malum, ſeu ad id quo formaliter operans redditur malus, & ita ratio voluntatij per ſe primo attingitur à prohibitione, & regulatione legis vt formaliter malum, executio autem externa vt obiectiuè malum, licèt ipſamet executio vt etiam participans libertatem extrinſecè, & denominatiuè etiam habeat eſſe formaliter mala extrinſecè, & denominatiuè. Actus autem eliciti à voluntate, vel appetitu, qui intrinſecè ſunt liberi, & formaliter, licèt ſint imperati, & in hoc ſenſu exteriores, etiam formaliter, & intrinſecè malitiam, vel bonitatem participant à ſuo obiecto, & circunſtantiis vt dictum eſt. Vnde non dicitur furtum malum, quia velle furari malum eſt, *diſtinguo*, non dicitur furtum malum obiectiuè, quia velle furari eſt malum, ſed è contra, verum eſt, formaliter autem ideò furtum vt executum, & externum dicitur malum, quia voluntarium furti malum eſt.

Ad *Confirmat. Reſp*. Quod in actibus externis vt voluntariis inuenitur formaliter malitia eo modo quo fuerint voluntarij, & liberi, ſcilicet per denominationem extrinſecam, ſi fuerint actus mere externi, & à facultate organi producti, vel per intrinſecum ordinem, & reſpectum, ſi fuerint actus potentiæ participantis libertatem intrinſecè. In omnibus ergo operationibus, quæ peccati denominationem ſuſcipiunt aliquid rationis voluntariæ, & liberæ poteſt, & debet inueniri. Et in hoc diſtinguitur actio etiam externa peccaminoſa à materia circa quàm verſatur: verbi gratia, mæchari, quæ eſt operatio diſtincta à muliere, circa quàm peccatur, potatio à vino, furtum à pecunia; quod pecunia, vinum, mulier, &c. non ſunt operationes, ſed res, ſeu materia circa quam; & ideò non participant malitiam, vel bonitatem formaliter, etiam denominatiuè; ſed merè materialiter, & obiectiuè. Operationes autem externæ, & ſunt obiectum actus voluntatis, & poſſunt eſſe effectus, ſeu operationes à voluntate procedentes, quia imperatæ. Et pro ea parte, qua ſunt obiectum, ſolùm habent bonitatem, vel malitiam obiectiuè, idque per prius quam in actu voluntatis, quia obiectum prius eſt actu, & ſpecificatiuũ ſpecificatiuo, vtpotè cauſa eius. Pro ea autẽ parte 42

qua

qua eſt effectus, & operatio à voluntate procedens, & imperata, malitiam, vel bonitatem habet formaliter ſaltem denominatiuè.

43 Et *ad inſtantiam* de actu indifferenti, quod non minus eſſet malus ſi ex intentione mala procederet, quam actus malus furti ſi ex eodem fine malo procederet. *Reſp.* Diuerſam eſſe rationem, quia actus furti, vel quilibet alius ex ſe malus, habet de ſe eſſe obiectum malæ voluntatis, & conſequenter habet obiectiuam malitiam, quam non habet actus indifferens. Quare actus indifferens ſi redditur malus ex actu interiori, debet eſſe mediante fine malo diſtincto, & volito per actum interiorem, à quo imperetur, & vitietur actus indifferens, vt cum aliquis ex animo occidendi, vel furandi imperat actum ambulandi, qui eſt indifferens. At verò actus ex ſe malus, vt adulterari, vel furari ex propriis meritis, & ſine alio fine adiuncto habet malitiam, & ita plus mali habet quam actus indifferens, qui ſolùm participatiuè vitiatur ex fine extrinſeco.

44 Secundò *arguitur* in fauorem Sententiæ *Vazquez*. Nam *D. Thom. in Quæſt 19 art. 7. ad tertium*, dicit: *Quòd voluntas vt ſit bona debet eſſe boni ſub ratione boni, vt vero ſit mala ſufficit, quod ſit mali, licèt non ſub ratione mali.* Et idem videtur docere in *Quæſt. 20. art. 2. & 3.* Et in *Artic. 1.* docet: *Quòd malitia quam habet actus exterior ex obiecto, & circunſtantiis non deriuatur ab actu interiori voluntatis, ſed à ratione.*

45 Quòd ſi dicatur *Diuum Thomã* loqui de malitia, vel bonitate obiectiua, non de formali, hæc enim ab actu interiori deriuatur. *Contra eſt*: quia eodem modo loquitur *Diu. Thom.* de malitia, & bonitate orta ex fine, atque orta ex obiecto, ſed quando dicit malitiam ex fine per prius eſſe in actu interiori loquitur de malitia formali; ergo etiam quando loquitur de malitia ex obiecto. *Nec obſtat*, quod actus interior ſit cauſa actus exterioris, vt propter hoc dicamus ſolùm obiectiuè eſſe in actu exteriori, & formaliter in interiori. *Nam contra eſt*: quia etiam medicina eſt cauſa ſanitatis, quæ eſt in animali, & tamen in animali eſt ſanitas formaliter, in medicina denominatiuè, ſed *D. Thom.* dicit malitiam moralem communicari ab actu interiori ad exteriorem, & è conuerſo ſecundùm denominationem analogicam, vt patet *Quæſt. 20. art. 3. ad tertium*, ergo benè ſtat quod in actu exteriori ſit formaliter bonitas, vel malitia, & in interiori ſolùm denominatiuè.

46 Confirmatur. Quia vt docet *Ariſt. 2. Ethic. c. 4.* vt actus ſit bonus non ſufficit verſari circa bonum, ſed ferri in bonitatem obiecti propter ipſam, quod tamen non requiritur ad hoc vt actus ſit malus, ſed ſufficit eſſe circa malum, vel circa indebitam circunſtantiam, ſed ordinate in finem, & ferri in bonitatem propter ipſam, eſt proprium voluntatis intendentis finem, ergo talis bonitas per prius inuenitur in actu interiori quam in exteriori, licèt malitia poſſit inueniri è conuerſo, quia non requiritur quod ſit intenta, imò nec cognita, quia ſufficit fieri cum ignorantia vincibili.

47 *Reſp.* ſenſum *D. Thom.* quantum *ad primum locum* ex *Quæſt. 19.* intelligi, quod voluntas vt ſit bona debet eſſe boni ſub ratione boni, id eſt, ſub ratione alicuius finis boni, quia debet ex bona intentione procedere, non tamen ita quod omnis actus voluntatis circa bonum habeat illud idem bonum pro fine, ſed poteſt habere illud pro obiecto immediato, & ab ipſo habere bonitatem, ſupponendo tamen alium finem etiam bonum à quo oriatur, & imperetur. Et ſic etiam ſaluatur bonitas aliqua in actu exteriori, ſcilicet deſumpta ab obiecto.

Ad *ſecundum locum* dicimus ſatis explicatum eſſe in ſuperioribus, videlicet quod in actu exteriori, qui præſupponitur eſſe voluntarius & liber, malitia quæ ſumitur ab obiecto, & circunſtantiis non deriuatur ab actu interiori. Vbi loquitur de actu exteriori non ſolum pro actu externo à facultate organi exterioris orto, ſed pro quocunque actu imperato, ſiue eliciatur ab ipſamet potentia voluntatis, ſicut actus electionis eſt exterior, & imperatus comparatione ad actum intentionis, ſiue eliciatur ab alia potentia, & facultate præter voluntatem. Talis ergo actus exterior ſi voluntarius eſſe præſupponitur, habet formaliter, & non ſolùm obiectiuè malitiam ortam ex obiecto ſuo proprio, quia habet illam vt actus voluntarius, & liber, & in obiecto relucet ordinatio ipſa legis, ſecundum quam voluntarius ille actus ordinatur, & regulatur. Ergo talis actus reſpectu ſui obiecti formalem habet malitiam, vel bonitatem. Et per prius illam habet quam actus interior, quia actus interior non præbet illam actui exteriori, ita quod participatiuè ab actu interiori eam habeat actus exterior, ſed immediatè à ſuo obiecto, eo quod obiectum eſt immediatũ ſpecificatiuum illius. Et dicitur in hac bonitate, vel malitia non dependere, ſeu non participare illam à voluntate, ſed à ratione, quia participat illam ab obiecto vt ſubeſt regulis rationis, & hoc eſt habere illam à ratione, ſed quia non ſupponit prius eſſe attactum tale obiectum a voluntate, ſeu ab actu interiori voluntatis, ideò dicitur non deriuari à voluntate, ſicut deriuatur bonitas, vel malitia finis, ſed à ratione, id eſt, ab obiecto regulato ratione. Quia tamen præſupponitur actum illum eſſe voluntarium, & liberum, & hoc diuerſo modo inuenitur in actu exteriori imperato, id eſt, vel intra ipſam voluntatem, vel in alia potentia extra voluntatem, diuerſimodè etiam contingit actum eſſe formaliter bonum, aut malum.

49 Nam actus egrediens ab ipſa voluntate, vel ab appetitu participante in ſe intrinſece aliquid libertatis, licèt ſit actus exterior, id eſt, imperatus ab alio priori, tamen non ex ipſo interiori, & imperante actu habet rationem voluntarij formalẽ, & propriam, ſed ex ipſa potentia eliciente, quæ in ſe libera eſt, vel propriè, & eſſentialiter vt voluntas, vel participatiuè vt appetitus, ſiquidem potentia ipſa etiam vt eliciens talem actum libera, & voluntaria eſt; ergo per ſe, & ex vi elicientiæ vitalis communicare poteſt libertatem intrinſecè ipſi actui, id eſt, per reſpectum ad ſuum principium eliciens, & reſpectus ille intrinſecus illi eſt. Ab actu autem interiori, ſeu imperante non elicitur nec procedit vitaliter talis actus imperatus & exterior, ſed ſolùm vt ex fine mouente, ergo tales actus exteriores non participant libertatem, ſeu rationem voluntarij ex actu interiori, & conſequenter ſuam propriam bonitatem, aut malitiam hauſtam ab obiecto formaliter habent per ſe, & vt actus vitales ſunt à talibus potentiis orti, nõ per prius habetur formaliter in actu interiori imperante. Secus eſt de actibus omninò externis, & alterius facultatis ab appetitu, & voluntate, hi enim actus non ſunt formaliter intrinſecè liberi, ſed ſolùm denominatiuè, ex eo ſolùm quod imperantur

tantur ab actu interiori, & ſic licèt poſſint obiectiuè habere malitiam ex ſe, quia poteſt ille actus exterior eſſe obiectum actus voluntatis, non tamen formaliter habent bonitatem, aut malitiã, loquendo formaliter intrinſecè, quia non habent hoc modo rationem voluntarij, & liberi, ſed ſolùm per denominationem extrinſecam, & hac ratione verùm eſt, quod in actu exteriori malitia eſt per ſe primò obiectiuè, formaliter autem denominatur ex actu voluntatis, quia ex illo redditur, ſeu denominatur actus ille voluntarius.

50 Ad *replicam* autem, qua dicitur, quod eodem modo loquitur *D. Thom.* de malitia, quæ oritur ex fine, & quæ oritur ex obiecto, dico quod eodẽ modo loquitur quando vterque actus interior, & exterior verſatur eodem modo circa obiectum, & finem, ſcilicèt tanquam actus intrinſecè voluntarius & liber, reſpiciensque per ordinem, & habitudinem intrinſecam obiectum & finem; tunc enim vterque formaliter eſt actus bonus, vel malus ex obiecto, aut ex fine. Quando verò actus non eodem modo ſe habent, ſed vnus eſt merè externus, & ab alia facultate productus nõ eſt neceſſe quod eodem modo loquatur *D. Thom.* de vno & altero, ita quod vterque eodem modo ſit formaliter, & intrinſecè voluntarius, ſed iſte externus eſt tantum denominatiuè voluntarius, id eſt, ſolùm pr[illegible] imperatus, & motus ab actu voluntatis, poteſt tamen eſſe obiectum actus interioris, & ſic obiectiuè malus, vel bonus, vt expreſſè affirmat *Diu. Thom. hac Quæſt.* 20. *artic.* 1. *ad primum*, & ſic non eodem modo loquitur de vtroque actu.

51 Ad *aliud verò*, quod dicitur de medicina, & ſanitate, quæ eſt formaliter in animali, non in medicina, & tamẽ cauſatur ſanitas animalis à medicina. *Reſp.* Hoc exemplum non debere in omnibus adæquari, ſed ſolùm in ſua proportione. Nam verũ eſt, quòd aliqua bonitas eſt formaliter in actu, & obiectiuè ſeu fundamentaliter in obiecto, & in hoc parificatur exemplum de ſanitate & medicina, ſicut enim medicina cauſat ſanitatem, ita obiectum cauſat ſpecificationem in actu, quia eſt formale ſpecificatiuum eius; & ſicut medicina nõ eſt formaliter ſana, ſed animal in quo ſit ſanitas, ita obiectum non eſt formaliter bonũ, ſed actus. Inuenitur etiam quod vnuſquiſque actus bonitatem, vel malitiam quam habet formaliter, & propriè in ſe, communicat denominatiuè extrinſecè alteri, vt actus interior bonitatem ex fine communicat vt circumſtantiam actui exteriori imperato, & actus exterior bonitatem quam habet ab obiecto, denominatiuè communicat actui interiori, vt circunſtantiam *Quid*, quæ eſt effectus, vt *S. Thom.* docet *in hac Quæſt.* 20. *art.* 3. *ad* 3. Cæterum in alio non tenet exemplum, ſcilicet, quia in iſtis actibus moralibus interiori & exteriori, ita vnus eſt cauſa alterius, quod etiam formaliter in ſe poteſt eſſe moralis, id eſt bonus, vel malus, vnuſquiſque reſpectiuè à ſuo obiecto, interior actus à fine qui eſt obiectum eius; exterior ab obiecto proprio, & circunſtantiis, & bonitatem interioris actus participat exterior, ſupponendo in interiori inueniri formaliter talem bonitatem finis, & non ſolùm denominatiuè, ſed potius è contra deriuari ad ſe denominatiuè ab interiori formali. In hoc non tenet exemplum.

52 Ad *Conf.* Iam ſupra dictũ eſt, *Ariſt.* velle, quod actus bonus non ſolùm debeat eſſe circa bonum, ſed ferri in bonitatem propter ipſam, ſed non eſt neceſſe quod propter ipſammet bonitatem, quam habet pro obiecto circa quod verſatur, ſed ſufficit quod ſit propter aliam bonitatem tanquam propter finem, licèt hæc bonitas ſit alia, & alterius finis, ex quo mouetur ad eligendum, & imperandum hunc actum circa obiectum bonum, & ſic ſupponit interiorem actum eſſe bonum ex fine à ſe volito, non tamen tollitur quod etiam exterior actus ſit bonus, licèt non ſit propter ſuũ obiectum bonum tanquam propter finem, dummodo ſit imperatus ex alio fine bono interioris actus, & ſic fertur in bonitatem propter ipſam, ſcilicet, in bonitatem obiecti propter bonitatem finis, quæ eſt ipſa bonitas ſaltem in eodem genere boni moralis, licèt alterius ſpeciei, vel obiecti.

53 Vltimo *Arguitur* ad probandum totam bonitatem, vel malitiam prouenire ab actu interiori in exteriorem, & ſic per prius & formaliter eſſe in actu interiori. Nam actus in tantum eſt bonus vel malus, in quantum eſt voluntarius & liber, ſiquidem moralitas ex natura ſua eſt regulatio voluntarij, ſed actus externi ſunt voluntarij denominatiuè ab actu voluntatis eos dirigente & imperante, non ex propria elicientia à ſua potentia, v.g. viſus à potentia viſiua, motus à motiua; ergo etiam ſunt denominatiuè boni vel mali, ergo formaliter & per prius in actu interiori datur iſta bonitas, vel malitia. Quod ſi ex propria formalitate & ratione, actus exterior eſt bonus, vel malus, ergo ſecluſo actu voluntatis interno tollitur omnis libertas, & ratio voluntarij, quia ab illo dimanat, atque adeò ruit fundamentum moralitatis.

54 Et *Confirm.* Quia ſi actus exterior eſt intrinſecè & formaliter bonus, id erit per aliquam habitudinem & ordinem. Qui ordo, vel eſt ad obiectũ, & hoc non, quia ex parte obiecti non habet libertatem, aut rationem voluntarij, quod requiritur ad moralitatem, nec ille reſpectus eſt moralis, ſed tranſcendentalis, vel eſt ad actum interiorẽ cauſantem illum actum externum, & hoc non ſufficit, quia etiam baculum mouemus voluntariè, aut ignem applicamus, aut brutum agimus, & nihil iſtorum habet actionem moralem ex reſpectu ad voluntatem mouentem etiam denominatiuè, ergo nec actus facultatis externæ ex eo quod moueatur à voluntate interna.

55 *Conf. ſecundo.* Quia dicit *Anſelmus in lib. de Conceptu Virginali cap.* 4. *quod habet vſus, vt actiones, quas facit iniuſta voluntas, vocemus peccata, quia in voluntate, qua fiunt eſt peccatũ.* Ergo ſentit, quod in ſolo actu voluntatis interiori formaliter peccatum eſt. Quod idem ſumitur ex *Auguſt. libro de duabus animabus, c.* 10. dum dicit, *Non niſi voluntate peccatur*, ergo in ſolo voluntatis actu eſt per prius, & formaliter peccatum, non in actu externo.

56 *Reſp.* argumentum probare id quod ſupra diximus, quòd ſi nomine actus externi intelligatur actus facultatis externæ ſenſitiuæ, illum ſolùm denominatiuè extrinſecè eſſe bonum, aut malum ſicut & voluntarium, & in talibus actibus totam bonitatem & malitiam formaliter intrinſecè inueniri per prius in actu interno voluntatis, à quo redditur ille actus externus voluntarius, & malus. Et in talibus vera eſt illa cauſalis, ideò furtum externum eſt malum, quia voluntas furandi eſt mala, licèt abſolutè proferendo furtũ, & non vt externum, non dicatur ideò eſſe malũ,

quia

quia voluntas furandi eſt mala, eo quod nomine furti abſolutè prolati inuoluitur actus humanus, & voluntarius furti, & iſte iam ſupponit voluntatem internam furandi, Si verò nomine actus exterioris intelligamus quemcumque actum imperatum, etiam ſi ſit immediatè procedens à voluntate, ſicut electio reſpectu intentionis, talis actus poteſt formaliter intrinſecè eſſe liber, & voluntarius, & conſequenter moralis, quia id habet ex vi ſuæ elicientiæ per intrinſecum ordinem ad obiectum, non per denominationem extrinſecam. Vnde ſecluſo actu voluntatis, nullus actus erit bonus, vel malus, ſed provt fuerit talis actus, proportionatè loquendum eſt; actus quidem omninò eatenus, id eſt, facultatis externæ ſine actu voluntatis denominatiuè tangente illum, actus verò internus, ſed imperatus, & ſic exterior ſine actu voluntatis formaliter elicito, & intrinſecè voluntario.

57 Ad *primam confir. Reſp.* Quod actus exterior procedens, & elicitus immediatè ab ipſa voluntate, vel appetitu habet intrinſecè, & formaliter libertatem, & rationem voluntarij per reſpectum, & ordinem extrinſecum ad ſuam potentiam, à qua eliciuntur, & egrediuntur, non per ordinem ad actum à quo imperantur, quia potentia illa libera eſt, & libero modo actus ſuos elicit. Si verò ſit actus ab alia facultate ſenſitiua externa immediatè elicitus, talis non eſt formaliter voluntarius, & moralis, ſed denominatiuè à voluntatis actu extrinſecè imperante, non à potentia intrinſecè vitaliter, & immediatè eliciente, quia hæc non eſt formaliter libera. Nec eſt ſimile de baculo, aut lapidè, vel igne applicato, aut bruto moto à cauſa libera, quia hæc non ſunt inſtrumenta, aut facultates coniunctæ, nec informata eadem anima, quæ liberè operatur per corpus, & per corporeas facultates. Vnde tales actiones ex coniunctione, & radicatione in eadem anima, à qua procedunt, ſunt capaces talis denominationis liberæ, non operationes mediante alio agente, & alia forma productæ, licèt ſit mota à cauſa libera extrinſecè. At verò actus illi externi, qui habent libertatem, & rationem voluntarij à voluntate, & ex ordine ad illam; habent rationem regulationis, & moralitatis ex obiecto regulato per rationem, quod reali tendentia, & reſpectu attingitur, ſupponendo tamen tanquam præſuppoſitum requiſitum, quod ſint voluntariæ actiones, & ſub tali modo reſpiciunt obiectum regulatum vt præſupponit rationem voluntarij in actu, aliàs obiectum regulatum non eſt, niſi reſpectu actus talem conditionem habentis.

58 Ad *ſecundam Confir. Reſp.* Quod vt *Diu. Thom:* docet in hac *Quæſt.* 20. *a.* 2. *ad* 3. voluntarium non ſolum dicitur de actu interiori, ſed etiam de actu exteriori proueniente à volũtate. Vnde rectè dicit *Anſel.* quod vocamus illas actiones peccata, quia in voluntate eſt peccatum, id eſt, quis in volũtate, tàm eſſentiali, quàm participata, tàm interiori, quã exteriori, peccatũ eſt, eo modo quo fuerit talis voluntas, ſi fuerit propria voluntas, & eſſentialiter, aut intrinſecè libertatem habens, erit peccatum formaliter intrinſecè, ſi fuerit voluntas participatiuè, erit peccatum denominatiuè participatiuè. Et *D. Aug.* optimè dicit quod non niſi voluntate peccatur, vel voluntate eſſentialiter, & propriè tali, vel participatiuè, & denominatiuè, quæ denominatio extrinſeca naſcitur ex voluntate intrinſeca.

ARTICVLVS VI.

Quid addat malitia exterior ad interiorem? Quid euentus ſequens, Quid multiplicatio actuum?

CErtum eſt quod ſi in peccato exteriori ſit malitia ex obiecto proprio, illa addit ad malitiam, quæ eſt ex fine, & prouenit ex actu interiori voluntatis, ſeu intentionis, vt ſi quis furetur propter mœchiam, ſunt duæ malitiæ in illo actu diuerſæ rationis, & ita vna addit ad alteram, quia diuerſa eſt. Et idem eſt ſi actui exteriori ſit alligata aliqua bonitas, quæ non eſt actui interiori etiam efficaci, vt gratia quæ ſolum datur ex opere operato ſuſceptioni externæ ſacramenti, non voluntati ſuſcipiendi, & indulgentiæ per actus exteriores lucrantur, non per voluntatem lucrandi. Sed procedit difficultas de illa ſola malitia, quæ eſt in actu interiori, & poſteà deriuatur per executionem ad actum exteriorem; An videlicet ipſa executio malitiæ iam volitæ per actum interiorem, ex eo præcisè quod ad executionem deducatur nouam addat malitiam ſuper malitiã actus voluntatis, quo ipſam voluit, & determinauit executionem. Et dico, *quo voluit ipſam executionem*, quia ſi eſt actus voluntatis nondum volens executionem, neque efficax, ſed ſolum complacens de re mala, & poſtea ſuperueniat actus exequens, non eſt dubium, quod talis executio ſuperaddit malitiam ad illum primum actum inefficacem, quia interuenit præter illum primum, & inefficacem actum, alius etiam internus voluntatis, quo efficaciter vult illam executionem. Et ſic multiplicato actu non eſt dubium, quod multiplicetur & malitia. 1

Quare difficultas tota conſiſtit inter ipſam efficacem volitionem, & executionem eius, An ſola exterior executio addat malitiam ad volitionem efficacem eius ex eo præcisè quia executio eius eſt. Quod ſi vltra præciſam executionem aliquid aliud addatur, v.g. ſi ſit neceſſe pro executione, voluntatem ipſam magis intendi, aut multiplicare actus, quia non poteſt aliter fieri executio, tunc etiam addetur, aut creſcet malitia propter illorum actuum multiplicationem. Sed hoc non eſt ex vi ſolius executionis, ſed ex aliis conditionibus ibi repertis, ex quibus creſcit, aut multiplicatur malitia. Solùm ergo conſideranda eſt ipſa mera, & nuda executio peccati iam voliti efficaciter, An ex eo præcisè quod executio eius ſit, omnibus aliis remotis, addat aliquid malitiæ ſuper actum voluntatis interiorem talem executionem intendentem. 2

In *hac re* duplex eſt principalis Sentẽtia. *Prima* affirmatiua *Scoti in Quodlib.* 18. *a.* 3. quẽ multi Expoſitores eius ſequuntur, & ex Recẽtioribus, *Valent. hic Diſp.* 2. *q.* 15 *puncto* 4. *Gran. Diſp.* 6 *ſect.* 2. & Alij. *Secunda* eſt negatiua *D. Thom. hic Qu.* 20. *a.* 4. & *in* 2. *Diſt* 40. *q.* 1. *a.* 3. Quam ſequuntur cõmuniter Auctores, tàm antiqui, quàm moderni. Ex antiquis ſequuntur *S. Bonauen. in* 2 *Diſt.* 42. *Rich. ibi, Ægidius, Durand. Greg. Gab. Capreol. Almain. in ſuis Moralibus tract.* 3. *c.* 18 Communiter Expoſitores *D. Th. ſuper hunc locum Qu.* 20. *a.* 4. *ibi Caietanus, Conrad. Medina, Vazq. Diſp.* 76. *c.* 2. *Suarez. Diſp.* 10. *ſect.* 2. *Lorca Diſp* 45. *Montoſinos Diſp.* 28. *q.* 5. & plures Alij. 3

Ex

4 Ex Patribus plura citantur teſtimonia, quæ fauent huic ſententiæ, qui communiter dicunt voluntatem eſſe penſandam in opere, non id quod exterius eſt, & quod non minus eſt reus, qui voluit efficaciter, quàm qui fecit de facto. Et videri poteſt *Auguſt. Lib. 1. de libero arbitrio, c. 4.* Et citatur in *c. Si cui, de pœnit. diſt. 1.* in illis verbis: *Si cui etiam non contingat facultas concubendi cum coniuge aliena, planum [t]amen aliquo modo ſit id eum cupere, & ſi poteſtas detur, facturum eſſe, non minus reus eſt quam [ſi] in ipſo facto deprehenderetur.* Et in *Epiſ. 49. de ſex Quæſtionibus quæſt. 4. Ibi etiam ſit beatus, vel miſer, hoc eſt in ipſo ſuæ voluntatis affectu, qua omnium factorum meritorumque menſura eſt.* Si affectus voluntatis menſura eſt factorum, non ergo ex actu externo quidquam menſuræ additur, ergo nec aliquid malitiæ, aut bonitatis, ſi enim adderetur, hæc eſſet menſura. Ad eandem ſententiam accedit *Ambroſ. Lib. 1. de Officiis, ca. 30.* dum inquit: *Affectus tuus nomen imponit operi tuo quomodo à te proficiſcitur, ſic æſtimatur.* Gregor. homil. 5. in Euang. *Cor (inquit) non ſubſtantiam penſat Deus, neque perpendis quantum in eius amorem, ſed ex quanto proferatur.* Bernardus Epiſ. 77. *Voluntas pro facto reputatur, &c.* Chryſoſt. Homil. 26 in Matth. *Sola voluntas eſt quæ remuneratur, ſiue bona in bonis, ſiue mala in malis, opera autem teſtimonia ſunt voluntatis.*

5 Reſp. aliqui ad omnes iſtas authoritates, Patres non negare externis actibus bonitatem, vel malitiam, ſed ſolum velle interiorem actum etiam ſecluſo externo eſſe dignum præmio, vel pœna. Et cum dicunt non penſare ſubſtantiam, ſed cor, & quòd opera ſunt teſtimonia, ſeu ſigna voluntatis, ſenſum eſſe, quod libertas à qua opera habent moralitatem prouenit à voluntate, & ex illa ſumenda eſt præcipua ratio meriti. Non tamen negant verè addere externum opus aliquid malitiæ, vel bonitatis interiori voluntati.

6 Sed *hæc expoſitio* nimis frigida eſt; nam Patres non ſolùm abſolutè affirmant quid ſit, vel quid habeat actus interior in ſe, & quomodo ab illo proueniat libertas, vel moralitas, ſed etiam cōparatiuè ad actum externum, & diſcernendo an ſit maior reatus, vel malitia in vno, quàm in alio, vt patet in illis verbis *Auguſt. in cap ſi cui etiam*, dum dicit, *Non minus reus eſt, quàm ſi in ipſo facto deprehenderetur.* Si enim non minus reus eſt, ergo ex actu externo nō magis reus eſt, alioquin ille minus eſſe reus, qui ſola voluntate peccat, quia non poteſt opere. Et in verbis *Chryſoſt.* apertè fit iſta comparatio inter voluntatem, & actum externum, dum opera externa dicuntur ſolùm teſtimonia, ſeu ſigna voluntatis, ſola autem voluntas id quod remunaratur in bonis, vel in malis, ergo externum opus comparatiuè ad voluntatē non addit ei malitiā, ſed quandam extenſionē, aut ſignificationē malitiæ interioris, quod eſt aliquid accidentale. Si ergo *Chryſoſt. & Auguſt.* (& idem de *Gregorio*) comparant actum internum cum externo in malitia, & nihil addunt in externo reſpectu interni, ſed totam ſubſtantiam, & rationem boni, aut mali attribuunt interno, & ad ſummum aliquid accidentale externo per modum extenſionis, aut ſignificationis internæ malitiæ. Ergo explicatio illa omnino futilis eſt, qua dicitur ſolùm ſignificare hos Patres, quod actus opera externa habent moralitatem, cum in verbis relatis non ſolum hoc dicant Patres, ſed etiam totum tribuant actui interno, aut non plus externæ executioni quam ſoli voluntati.

Hanc *ſecundam ſententiam D. Thom.* tanquam veriorem, & certiorem amplectimur. *Et Fundamentum* eius eſt tùm à priori, tùm à poſteriori. *A priori eſt*: quia vel actus externus conſideratur vt obiectum interioris à quo obiectiuè participat malitiam, vel vt effectus, & executio eius, qui ab actu interno participat libertatem, & moralitatem ſeu bonitatem ſuam, aut malitiam. Si conſideretur ob obiectum, non poteſt noua, vel diſtincta malitia addi in actu externo ex actu interiori, quia tota malitia, vel bonitas, quæ eſt in obiecto obiectiuè transfunditur in actum formaliter; ergo non eſt additio in vno præ alio, ita quod ſit maior malitia in obiecto quam in actu, vel è contra, cum potius adæquentur in ſe actus, & obiectum, & quid quid eſt in actu deſumatur ab obiecto, non verò obiectum addit malitiam ſuper actum, ita quod habeat aliquid obiectum, quod non reluceat in actu, vel è contra, & ſolum eſt differentia, quod in obiecto eſt *obiectiuè*, id eſt, tanquam in termino, vel motiuo actus, non *formaliter* tanquam in actu ipſo ſecundo tendente ad obiectum, non tamen magis malum eſt obiectum quam actus, vel è contra, ſed potius vt dicitur Oſeæ 9. *Facti ſunt abominabiles ſicut ea quæ dilexerunt.* Si verò conſideretur actus exterior vt effectus, & executio actus interioris, ſic non poteſt addere exterior ad malitiam, vel bonitatem interioris, quia ſi addit aliquid, vel illud ſuperadditum eſt volitum ab actu interiori ſicut executum eſt ab exteriori, vel non. Si non eſt volitum, non eſt malum, quia malitia moralis ſiue totaliter, & adæquatè, ſiue inadæquatè, & ex parte conſideretur, quia nihil eſt peccatum, & malum morale quod non ſit voluntarium. Et ſic ſumimus volitum etiam pro voluntario, ſeu à voluntate procedente, ita quod ſi id in quo actus exterior excedit interiorem in malitia voluntarium non ſit, nihil malitiæ, aut peccati eſt. Si verò voluntarium, ſeu volitum ſit id quod exterior actus addit ad interiorem, hoc ipſo præhabetur in actu interiori voluntatis illud ipſum quod ſuperaddit exterior actus, & in quo ſuperat interiorem. Nam actus exterior ſi omninò externus, & ſenſibilis eſt ſolùm per extrinſecam denominationem ab actu voluntatis dicitur liber et moralis, bonus, vel malus, extrinſeca autem denominatio non augetur per hoc quod recipitur in ſubiecto denominato, ſed tota quanta eſt in ſubiecto denominato, tota eſt in forma denominante, ſicut eſſe viſum in pariete totum effectum habet à viſione, nec magis creſcit ratio viſionis, aut viſi per hoc quod in ſubiecto denominato ſit, ſed ſi obiectum denominatur viſum intenſe, & vt quatuor, viſio eſt intenſa vt quatuor. Eodem modo ſi actus externus per denominationem extrinſecam eſt bonus, tota eius denominatio eſt in actu voluntatis denominante.

Si *Dicatur*, actum externum ex ſe eſſe bonum, aut malum intrinſecè per conformitatem ad rationem, liberum autem, & voluntarium extrinſecè per denominationem à voluntate. Sed hoc iam reiecimus *art. præced.* & oſtendimus conformitatem illam ad rationem, ſeu bonitatem moralem non conuenire actui extrinſecè, ſi ratio volun

voluntarij conuenit extrinſecè, & denominatiuè, cum conformitas ad rationem ſolùm conueniat actui vt voluntario.

9 Si *autem* loquamur de actu exteriori non omninò ſenſibili, & externo, ſed ſolùm imperato quamuis interne elicito, ſicut actus electionis imperatur ab actu intentionis, tunc ſeparamus, & diſtinguimus id quod habet, talis actus ex proprio obiecto, & quantum ad hoc addit malitiam, vel bonitatem diſtinctam ab actu interiori, qui eſt circa finem & id quod præcisè habet ex directione, & imperio finis, ſeu expreſſione eius; & quantum ad hoc non addit nouam malitiam ſupra ipſam intentionē efficacem, & imperantem, niſi quandam eius extenſionem, & participationem accidentalem, ſiquidem finis qui eſt obiectum actus interioris, eſt circunſtantia accidentalis actus imperati: omnis autem participatio accidentalis eſt minor, & inferior ratione ipſa eſſentiali à qua participatur, ergo non addit malitiam, iſta accidentalis participatio, quæ non contineatur in interiori actu à quo originatur, ſed tota quæ ſe habet vt accidentalis circunſtantia actus exterioris, tota eſt eſſentialiter in interiori actu, niſi fortè intenſior fiat ex aliquo actu multiplicato, in quo caſu non loquimur, quia tunc iam multiplicatur actu interior,

10 Et *Conf.* totum hoc ex eo quod *D. Thom.* dicit in *art. 4. Quæſt.* 20. quia ſi voluntas ſit efficax & perfecta debet eſſe talis, quod data opportunitate, & poſſibilitate operetur, aliàs perfecta non eſt, neque efficax; ſi verò perfecta exiſtente voluntate, & efficaci non operetur ex defectu poſſibilitatis, vel opportunitatis, hoc potius eſt ei involuntarium & pœnale, ſcil. carere tali poſſibilitate, vel opportunitate. Ratio autem involuntarij nihil tollit de merito, vel de bono, aut malo, ergo nihil diminuitur de bono, vel malo morali in in actu interiori, ex eo quod actus exterior non fiat poſita poſſibilitate, & opportunitate operandi, ergo neque augebitur ex eo quod fiat opportunitate data. *Patet conſeq.* Quia perfecta & efficax voluntas hoc totum includit, vt ſcil. opportunitate data operetur, ita quod ſi data opportunitate non operatur, aut mutatur voluntas, aut illa non erat efficax & perfecta; ſi autem ſubtrahitur opportunitas, ipſum non operari nihil diminuit, quia involuntarium eſt, ergo operari poſita opportunitate nihil augebit, quia tota ratio operandi in ipſa perfecta voluntate poſita eſt, ſed aliquid ei augetur ex opportunitate, & executione operis externi, certè ablatio opportunitatis aliquid diminueret de voluntate perfecta: nihil autem diminuit, quia ſtante perfecta voluntate, defectus poſſibilitatis aliquid involuntarium eſt.

11 Et *hinc* ſumitur Fundamentum *à poſteriori*: Quia ſi exterior actus, vt mera & pura executio eſt actus voluntatis efficacis, & perfecti, adderet malitiam, vel bonitatem ſuper actum voluntatis, ſequeretur quod quocumque modo impedito actu externo, etiam per cauſam extrinſecam & violentam, poſſet meritum aliquod nobis perdi, aut malitia non imputari. *Patet ſequela*, Quia ille externus actus, vt mera executio eſt, per ſe addit bonitatem & meritum, ergo illo ſublato non remanet illud meritum, & illa bonitas talis actus, vt externa executio eſt. Sed poteſt illa executio, & ille actus externus impediri, vel ceſſare ex cauſa aliqua extrinſeca, vt ſi volenti dare eleemoſynam fur de manu rapiat; ſi volenti ire ad celebrandum, vel ad audiendam Miſſam, alter manus iniiciat & ſic de aliis multis, & idem eſt de peccato, vt ſi volentem emittere telum ad occidendum, alter impediat & detineat vi; aut euntem ad adulterium, alter impediat detinendo violenter ne feſtinet. In his omnibus ceſſabit illud meritum correſpondens exteriori actui, quatenus exterior eſt, ſolùm ob cauſam extrinſecam violentam, & ſic bonum virtutis erit ſubiectum fortunæ & caſui, & nobis inuitis poſſunt merita nobis tolli, quod eſt planè abſurdum. Et in pauperibus deerit ratione paupertatis plurimum meritum, & bonum virtutis magnificentiæ, quia non poſſunt exteriores ſumptus magnificos facere prout oportet, nec eleemoſynas multas largiri, & ſic ex caſu fortuito ex quo paupertas ſuperuenit, deſtruetur tota bonitas moralis correſpondens actui externo vt externo, quantumcumque maneat perfecta, & efficax voluntas exequendi illud, ſi opportunitas, & poteſtas non deeſſet. *Denique* videmus, quod pro actu externo exequendo, & pro interno eliciendo vnum ſufficit, & datur præceptum, vnica in vtriſque participatur libertas, & ratio voluntarij, nec additur illi aliquid libertatis per ipſam exterioritatem actus, ergo & vnica malicia, ſeu bonitas ſi præcisè ſpectetur id quod eſt interius, & exterius in malo & bono, & ſupponendo quod voluntas eſt perfecta, & efficax, nec multiplicatur, vel intenditur magis per hoc quod ad executionem reducatur, ſed purè ad executionem exteriorem reſpiciendo.

Reſpondent. ad hæc Authores Contrarij, quod potius ex his probationibus ſequitur oppoſitum, quia bonitas, & libertas, ſeu moralitas eſt in actu exteriori cauſata, & deriuata ex actu interiori, atque adeò eſt primariò in actu interiori voluntatis, ſecundariò in exteriori, & ſic eſt diſtincta ab illa, quia cauſata ab ea, & effectus eius; ſi autem eſt diſtincta etiam ſuperaddita, quia vbi ſunt malitiæ diſtinctæ ſi vna coniungitur alteri, ei ſuperadditur. Et dato quod libertas non multiplicetur in actu interiori, & exteriori, adhuc poteſt multiplicari bonitas vel malitia, quia libertas ſolùm ſe habet vt conditio requiſita ad bonum, vel malum morale, & ſic licet illa non multiplicetur, poterit malitia aut bonitas multiplicari. De hoc verò quod poſſit aliquis inuitus perdere aliquod meritum, vel bonitatem moralem, cenſent nullum eſſe inconueniens, quod indirectè, & per accidens ſic perdatur, quatenus tolluntur occaſiones, vel cauſæ extrinſecæ exequēdi illud meritū, nō vero per ſe, & directè. 12

Sed *Reſponſiones* iſtæ non euacuant vim fundamenti poſiti. Non *Prima*, quia vt rectè ponderauit *S. Thom. in hac Quæſt. 20. art. 3. ad 3. quando aliquid deriuatur ab alio tanquam à cauſa agente vniuoca, tunc aliud eſt quod eſt in vtraque ſicut cum calidum calefacit, alius numero calor eſt calefacientis, & calor calefacti, licet ſit idem ſpecie, Sed quando vnū deriuatur in aliud ſecundum analogiam, vel proportionem, tunc eſt tantum vnum numero, ſicut à ſano quod eſt in corpore animalis deriuatur ſanum ad medicinam, & vrinam, nec alia ſanitas eſt medicinæ, & vrinæ, quàm ſanitas animalis quam medicina facit, & vrina ſignificat. Et hoc modo à bonitate voluntatis deriuatur bonitas actus exterioris.* Sic D. Thom. 13

Per

14 Per *quam* doctrinam exluditur reſponſio iſta loquendo de actibus pure externis, & ſenſibilibus, quia iſti ſolum denominatiuè extrinſecè participant rationem voluntarij, & rationem bonitatis, vel malitiæ, quæ ex interno, & proprio actu voluntatis deriuatur, non tanquam diſtinctam malitiam, vel bonitatem formalem cauſans, ſed tanquam denominationem extrinſecam liberi, & moralis, boni, vel mali in eo relinquens; & ſic non additur noua malitia, vel bonitas formalis intrinſeca in actu exteriori, quia non cauſatur, ſed ſolum quædam denominatio, & extenſio extrinſeca, quia (vt iam probauimus, art. præced. & ſæpè aliàs diximus) actus externus ſenſibilis non eſt alterius bonitatis, vel malitiæ capax, niſi per extrinſecam denominationem, & ſic ratione ſui non addit nouam, & diſtinctam malitiam, ſed ſolum extenſionem quandam denominatiuam eiuſdem, quæ eſt in interiori actu quando iſta eſt efficax, & perfecta, ita quod aliàs non indiget magis multiplicari, vel intendi actus voluntatis, ſicut denominatio viſi in pariete non addit aliquam viſionem, vel effectum cauſatum in pariete, ſed denominationem paſſiuam viſi.

15 Si *verò* loquamur de actibus externis non in hoc ſenſu, ſed pro actibus exterioribus, qui imperati ſunt ab aliis prioribus magiſq; interioribus, elicitis tamen, & immanentibus intra voluntatem, qui quidem non per extrinſecam denominationem, ſed per realem, & intrinſecum reſpectum hauriunt malitiam à fine imperante, eamque participant, quia habent illum pro circunſtantia, tunc inuenitur quidem diſtincta malitia in actu exteriori, & interiori quantũ ad hoc vna cauſatur ab alia in actu diſtincto entitatiuè, & ſicè, & ſic extenſiuè, & materialiter etiam eſt maior, non tamen quantum ad hoc quod noua moralitas formaliter ſuperaddatur, quæ interiorem malitiam intenſiue augeat; ſicut ex eo quod lux ſolis diffundatur in aëre, diſtincta quidem lux eſt illa, quæ communicatur aëri ab illa quæ eſt in Sole, quia ab ea cauſatur, ſed tamen hæc ſolùm materialiter, & extenſiuè facit maiorem lucem quàm in Sole, non maiorem intenſiuè, nec auget, aut ſuperaddit ad ipſam lucem Solis, quia totum quod eſt in aëre eſt à Sole, & in ipſo præhabetur: ſic malitia, vel bonitas finis voliti ex eo quod imperet alium actum, & ei communicetur illius finis malitia, non auget intenſiuè, & in ratione formali morali priorem malitiam, quia eadem quæ eſt in fine volito per intentionem, & eſſentialiter illi conuenit, eademmet attingitur per modum circunſtantiæ, & accidentaliter ab actu exteriori; ex hoc autem quod eadem res, ſeu finis, quæ in vno actu eſt obiectum, in alio ſit circunſtantia, præcisè per hoc, non auget, neque mutat formaliter malitiam, vel bonitatem, ſed ſolùm illa extenditur, & materialiter manet maior, ſeu extenſiuè, non verò intenſiuè, nec formaliter. Poteſt tamen ille actus habere ex obiecto ſuo, & circunſtantiis peculiarem bonitatem, quæ non erit participata accidentaliter ab actu imperante, ſed propria & eſſentialis à ſuo obiecto, & hæc ſine dubio addet, & augebit ſuper malitiam participatam à fine, ſicut qui furatur vt fornicetur, addit ſupra malitiam fornicationis malitiam furti. Sed de hoc non loquimur in præſenti.

Ad *illud* quod dicitur, quòd licet libertas non multiplicetur, tamen multiplicari poteſt bonitas, vel malitia, iam præcedenti Articulo oſtendimus, quomodo bonitas, vel malitia moralis nunquam conuenit actui, niſi vt voluntario, & prout fuerit voluntarium, & liberum, ſic ei conuenit malitia, & bonitas, vel denominatiue extrinſecè, vel formaliter intrinſecè.

Quod *vero* Reſpondetur vltimo, quod poteſt indirectè, & per accidens aliquod meritum, & 17
bonum morale nobis inuitis tolli, certè hoc valdè incommodè dicitur, quia quod nobis inuitis tollitur, in voluntarium eſt; ergo ſi ex tali ablatione Nos non operamur, quantumcumque per accidens, & indirectè, etiam per accidens, in voluntarium eſt quod non operemur, ergo illa non-operatio ex tali ablatione conſecuta nihil meriti, aut boni moralis nobis diminuit, quia meritum, vel demeritum in voluntarium eſſe non poteſt. Benè verum eſt, quod poſſunt nobis inuitis tolli multæ occaſiones merendi, non tamen in illa ablatione fit ablatio meriti formaliter, ſed quia poſteà conſentimus voluntariè tali ablationi, aut deficientiæ meriti, & non curamus. Cæterum, quod noua aliqua ratio meriti nobis inuitis tollatur, hoc ſtare non poteſt. Vnde & S. Lucia dixit: *Si me inuitam iuſſeris violari, caſtitas mihi duplicabitur ad coronam*; & tamen volebat Tyranus, vt integritatem virginitatis amitteret, ergo bonum hoc morale meriti & virtutis, nobis inuitis non poteſt tolli, aut minui, ſi voluntas ipſa non conſenſerit. Solùm ergo extenſio ipſa materialis talis meriti, aut boni tolli poteſt, quia ſi tollitur materia in quam fiat extenſio, & communicatio talis bonitatis, clarum eſt quod extenſio ipſa tollitur, ſeu non datur. Sed hoc non eſt deficere, aut minui aliquod nouum meritum intenſiuè, ſed ſolùm eiuſdem meriti, & bonitatis quædam extenſio, & communicatio, ſeu explicatio in executionem.

Dices: Si per vim, & contra voluntatem ali- 18
quis detineatur, ne rapiatur ad martyrium, cui iam tota voluntate erat oblatus, iſte perdit aureolam martyrij, quia ſolùm debetur illi, qui actu ſanguinem ſuum fundit, & mortem ſubit pro Chriſto, ergo poteſt inuitus perdere præmiũ aliquod ſaltem accidentale, quale eſt aureola, ergo & meritum perdere poteſt inuitus, quia præmium eſt correlatiuum ad meritum, nec perditur non perdito merito. Et idem eſt de virginitate, quæ ſi perditur ſemel, quantumque habeat quis voluntatem illam ſeruandi, non poteſt aureolam illius mereri.

Reſp. Quod ille qui inuitus impeditur à marty- 20
rio ſibi inſtante, non perdit eſſentiale præmium martyrij, vt docet *S. Thom. in Additionibus ad 3. p. Quaſt. 96. art. 6. ad 3* ſed perdit aureolam, quæ eſt aliquod præmium accidentale correſpondens difficultati, quæ eſt in ipſa executione, & pugna martyrij, & illi extenſioni quam habet interior voluntatis actus in exteriorem. Et quidem de ſe iſti exteriores actus, qui quandam habent vehementiam, & ſpecialem difficultatem nati ſunt augere meritũ, vel demeritũ, vt ibi dicit *S. Tho*. quia nati ſũt variare voluntatem propter ſui vehementiã nimis attrahentem, vel retrahentem. Et tali caſu quo varient voluntatem. Nos non loquimur, tunc enim augetur bonitas, aut malitia ex actu exteriori, quia augetur, ſeu variatur voluntas, vt etiã *S. Tho.* fatetur *in hac Quaſt.* 20. *art.* 4.

Cæterum in noſtro caſu in quo loquimur, quando exterior actus non auget, nec variat voluntatem, ſed eſt nuda & mera exercitio actus interioris, in tali caſu dicimus, quòd ſolùm eſt extenſio quædam interioris bonitatis, vel meriti. Et huic extenſioni, vt actu factæ, & in re poteſt ſpeciale aliquod præmium, ſeu gaudium correſpondere, quale eſt in martyribus aureola, quæ debetur illis pro afflictione carnis vſque ad mortem. Et quando dicitur, quòd hoc eſt præmium, & perditur etiam ab inuito, ergo & meritum: *diſtinguo*, eſt meritum accidentale, *concedo*: eſſentiale *nego*, ergo perditur meritum cui correſpondet: *diſtinguo* perditur meritum quantum ad extenſionem quandam cui illa aureola correſpondet, *concedo*: quantum ad eſſentiam formalem meriti *nego*; hanc enim denegamus actui exteriori, vt præcisè exterior eſt, extenſionem tamen meriti non denegamus, vnde & aureola quæ perditur ei correſpondens, non tàm præmium, quàm extenſio præmij eſt.

19 Nec *tamen* ex hoc inferas, Quod omne præmium accidentale in patria correſpondet ſolum extenſioni meriti, & non formali merito, nam etſi ſufficiat extenſio meriti ad aliquod accidentale præmium, tamen etiam interuenire poteſt meritum formale, vt quando aureola datur martyri propter actum externum adiuncto alio, in quo augetur, & variatur voluntas interior; vel etiam cum ex charitate exercentur aliquæ virtutes, vt eleemoſyna, ieiunium, &c. tunc charitati ſic imperanti correſpondet præmium eſſentiale, virtuti autem illi imperatæ præmium accidentale, & tamen etiam vt imperatus ille actus formaliter meretur, quia formaliter eſt bonus ex obiecto ſuo proprio, vt talis virtus eſt.

De *Virginibus* non currit tanta difficultas, quia virginitas non amittitur ex inuita defloratione, ſed ex voluntaria. Vnde ſi quis voluntariè defloratur non eſt mirum, quod amittat aureolam irreparabiliter, quia voluntariè ſic fecit, & mereri illam noluit. Si autem per vim defloratur ſine conſenſu, aureolam non amittit, ſed caſtitas duplicatur ad coronam.

Corollaria ex dictis.

20 Colligo *Primum* ex dictis, quomodò dicantur eſſe vnum in bonitate, vel malitia actus interior, & exterior, vt *S. Thom.* affirmat *in Quæſt.* 20. *art.* 3. Vbi diſtinguit de actu exteriori, ſeu imperato, prout habet bonitatem propriam ex ſuo obiecto, vel prout habet bonitatem participatam à fine, & ab actu imperante, ſeu ab intentione. *Primo modo* eſt certum eſſe diuerſam bonitatem, vel malitiam in actu exteriori ab ea, quæ eſt in interiori, & ſic qui furatur vt fornicetur, præter malitiam ex fine fornicationis habet malitiam propriam furti, neque de hoc poteſt eſſe difficultas. *Secundo autem modo* dicit *D. Tho.* eſſe omninò eandem bonitatem, vel malitiam, quæ eſt in actu interiori, ſeu imperante, & quæ eſt in actu imperato, quia eſt quædam extenſio, & explicatio eiuſdem malitiæ, non alterius, & ab interiori fit denominatio illa in actu exteriori. Cum autem actus ipſi entitatiuè diuerſi ſint, & in vtroq; actu non poſſit eſſe eadem forma, relinquitur explicandũ, quomodo ſit eadẽ malitia vtriuſque actus, præſertim cũ vna ſit cauſa alterius, ſiquidem ex malitia interiori deriuatur exterior.

Nec *poteſt* interpretari *Diu. Thom.* dicendo, Quod eſt vna malitia ſpecie, ſed plures numero in actu interiori, & exteriori. *Tum*, Quia expreſsè *Diu. Thom* contradicit huic interpretationi *in eodem art.* 3. *ſolut. ad* 3. dicit, Quòd quando vnum deriuatur ex alio, vt à cauſa vniuoca tunc aliud eſt quod eſt in vtroque, ſicut alius numero calor eſt calefacientis, & calefacti; quando autem deriuatur aliquid ex alio ſecundum analogiam, vel proportionem, ideſt, per denominationẽ quandam tunc non eſt diuerſa forma in vno & altero, ſicut ab eadem ſanitate dicitur animal ſanum, & medicina ſana, & hoc modo ſe habet bonitas interioris, & exterioris actus. *Tum etiam*, quia ſi ſunt plures numero malitiæ in actu interiori, & exteriori, vnum non ſe habebit vt ratio alterius, neque alterum vt continuatio, & explicatio quædam illius, ſed ſe habebunt ſicut duo actus exteriores eiuſdem ſpeciei, verbi gratia, duo furta, aut duo adulteria, aut ſicut duo actus interiores eiuſdem ſpeciei: conſtat autem quod actus exterior, & interior ita connectuntur inter ſe, quod exterior conſummat interiorem, & eius moralitatem participat, habetque ipſum pro circunſtantia finis, interior autem mouet ad exteriorem tanquam ad effectum in quo conſummatur, habetque illum pro circunſtantia *Quid*, ſeu effectus. Vbi autem vnum eſt circunſtantia alterius, non conſtituit diſtinctam numero malitiam prout in ſe conſideratam, & prout circunſtat, & accidit alteri, ſed eadem malitia quæ in ſe eſſentialiter conſideratur alteri circunſtat, & illud accidentaliter afficit, ergo ex hoc præcisè, quod communicetur malitia interioris actus actui exteriori, non fit duplex numero malitia, ſed eadem communicatur.

Difficultas ergo eſt, Quomodo ſit vna numero malitia, quæ iſtos duos actus diſtinctos tangit, & denominat? *Reſpond.* Quod licèt *Scotus in Quodlib.* 18, *Gregor. in* 2. *Diſtinct.* 42. *quæſt.* 5. *& Alij* teneant eſſe diſtinctas malitias, quia putant quod ex vno actu in alium actum fit deriuatio formalis, non denominatiua tantum, eo modo quo cauſa efficiens deriuat in effectum diſtinctam rationem ab ea quæ eſt in ſe; tamen *D. Thom. in hac Quæſt.* 20. *art.* 3. & *Caietan. ibi Capreolus, & Alij*, & communiter *Thomiſtæ* tenent, ex actu in actum ſolùm deriuari malitiam, aut bonitatem, ideſt, regulationem moralem denominatiuè, non formaliter. Vbi autem fit deriuatio denominatiuè, vna forma numero ſufficit denominare plura, quæ ſolùm ſunt plura entitatiuè, nón tamen denominatiuè, & ita in genere morali ſemper manet illa forma vna numero, licèt in genere phyſico actus ſint plures: ſicut in genere artificiali fit vnum artefactum numero, verbi gratia, vna domus ex rebus phyſicè multis, quia in ratione illius figuræ artificialis, & in ordine ad finem habitationis, vnum ſunt. Et in vno Sacramento concurrunt plura phyſicè diuerſa, ſcilicet res, verba, & in genere rerum plura diuerſa, & tamen in ratione Sacramenti vnum numero ſunt, quia ſunt vnum ſignum ſacrum. Sic actus interior, & exterior ſunt phyſicè plures actus, ſed moraliter ſũt vnum in ſua bonitate, vel malitia, quia eandem habent regulationem, & formam moris. Moralitas autem in regulatione conſiſtit. Cõſtat autẽ, quod ſi actus interior vult vnũ finẽ, 21

verbi

verbi gratia furtum, & ex illo mouet ad eligenda inſtrumenta pro furto, vel ad procurandam amicitiam cum alio à quo vult furari, quod illa electio mediorum non eſt aliud furtum, nec illa malitia regulabilis alia regulatione quam furti, neque charitas quando imperat eleemoſynæ facere in illo actu eleemoſynæ aliam charitatem. Ergo ſi eadem regulatio rationis ſufficit ad regulandum actum intentionis circa finem, & applicationem eius ad actum imperatum, eadem moralitas ſufficit vtrique actui, quia moralitas regulatio eſt; & ex alia parte eſt etiam idem voluntarium in vtroque actu, ergo licet ſit multiplex actus in entitate, tamen quia vniuntur, ſeu ſunt vnum in participanda libertate, & regulatione rationis, dicuntur vnum in genere morali, ſeu in genere regulabili.

22 Vt *autem* hoc melius intelligatur aduertendum eſt, quod ab actu imperante benè poteſt deriuari aliqua motio, & impreſſio realis in actum imperatum, quod vtique fit per deriuationem formalem, id eſt, diuerſum aliquem effectum producentem in illo: poteſt etiam fieri aliqua deriuatio denominatiua, quatenus iſte actus imperatus ex ſubordinatione ad actum imperantem, & vt deſeruiens illi participat ſecundariò, & accidentaliter de malitia, aut bonitate eius, & de eadem regulatione qua regulatur ipſe actus imperans, hanc enim regulationem non participat actus imperatus formaliter, ſed denominatiuè, quia non immediatè reſpicit illam regulam, vt ex inde dicatur bonus, vel malus, ſed reſpicit actum iam regulatum ab illa, & quatenus illi deſeruit denominatur ab eius regulatione, eamque participat accidentaliter. Quod ergo detur aliqua impreſſio, & deriuatio realis, ſeu formalis in actum imperatum ab imperante Nos ipſi fatemur ſecuti ſæpius illam Sententiam, quod imperium non fit ab vna potentia in aliam, ſeu ab vno actu in alium, niſi per impreſſionem, & motionem realem, non per ſympathiam potentiarum, ſed quatenus ex ipſo actu imperante relinquitur aliquis modus, vel motio in ipſo principio elicitiuo actus imperati, per quam impreſſionem tale principium determinatur, & mouetur ad eliciendum actum imperatum non abſolutè, ſed cum reſpectu & ordine ad tale principium imperans, & ad finem eius, vt latè tradidimus in *Libris de Anima, Quæſt.* 12. *art.* 6. & ſupra agendo de imperio.

23 Cæterum impreſſio iſta, & motio, & reſpectus ex illa ortus in actu imperato, licet ad hoc detur & ponatur, vt actus iſte ſubordinatus eliciatur ſuperiori actui imperanti, & quantum ad hoc fiat formalis deriuatio, ſeu communicatio ab actu ſuperiori in inferiorem, hoc eſt realis modus, ſeu effectus ab illo relictus in actu imperato, tamen hic modus & reſpectus, aut impreſſio illa quæcumque ſit, non ſufficit conſtituere actum in[illegible] bonum, vel malum moraliter, quia talis ordo & reſpectus formaliter loquẽdo eſt ad actum illum vt imperantem, & mouentem, & impellentem ad actum illum inferiorem, non ad ipſum vt regulantem, quia actus ille non eſt lex, & regula, ſed eſt actus in ſe regulatus, & ſubiectus legi, ſeu regulæ rationis, & ſic ordo ad ipſum vt ad mouentem, & imperantem, & ſubiicientem ſibi alium actum, non eſt formaliter ordo ad ipſum vt ad regulam, & conſequenter talis ordo formaliter non eſt bonitas, vel malitia moralis, quia ordo conſtituens formalẽ malitiã, vel bonitatẽ eſt ordo cõformitatis, vel diſformitatis ad regulam rationis. Si ergo actus imperans, vt imperans & mouens non eſt regula, ſed regulatũ, non poteſt ordo ad ipſum, vt ad mouentẽ cõſtituere malitiã, vel bonitatẽ formalem diſtinctã in actu imperato; ergo deriuatio talis ordinis, & reſpectus non eſt deriuatio formalis bonitatis, vel malitiæ, quæ eſt in actu imperante ad actum imperatum. Solum ergo poteſt deſeruire talis reſpectus & ordo ad hoc, vt ab ipſa bonitate, vel malitia quæ eſt in actu imperante tanquam ab extrinſeca forma per quandam extenſionem denominetur etiam bonus, vel malus actus ipſe imperatus: ſicut ex eo quod in medicina datur virtus ordinata ad ſanitatem animalis, poteſt talis medicina denominari ſana extrinſecè ab ipſa animalis ſanitate; & ex eo quod aliquis habet modum vbicationis paſſiuæ poteſt denominari à loco qui eſt forma extrinſeca, ita quod aliud ſit virtus, reſpectus, vel modus qui intrinſecè afficit ſubiectum, & ordinat ad extrinſecum, aliud forma ipſa denominans quæ extrinſeca eſt; & licet multiplicetur reſpectus, vel ordo, non multiplicatur forma denominans vtrumque; ſicut in aliis deriuationibus denominatiuis patet; licet enim multiplicetur ordo, ſeu reſpectus ad ſanitatem animalis in medicina, vel vrina, aut in pluribus medicinis, non multiplicatur formaliter denominatio ſanitatis, licet multiplicetur reſpectus, ſeu virtus medicinæ materialiter, & extenſiuæ. Et ſi plura corpora ſint in eodem loco non multiplicatur denominatio à loco formaliter, licet ordo ad talem locum, & vbi paſſiuum multiplicetur materialiter in illis corporibus.

Dices: Actus imperatus in tantum participat malitiam à fine & ab actu imperante in quantum reſpicit illum finem pro circunſtantia (finis enim vna ex circunſtantiis eſt) & rurſum actus imperans in tantum participat de malitia actus imperati, in quantum reſpicit illum pro circunſtantia *Quid*, quæ eſt effectus. Sed reſpectus & ordo ad circunſtantias, ſicut & ad obiectum eſt reſpectus intrinſecè exiſtens in actu, & non per ſolam extrinſecam denominationem; ergo qui communicat actui ordinem ad circunſtantiam, communicat illi bonitatem, vel malitiam per deriuationem formalem, non per denominatiuam. Ordo enim ad circunſtantiam, & obiectum malum non eſt tale per denominationem extrinſecam, ſed per intrinſecum & formalem reſpectum, ergo qui communicat malitiam communicando ordinem intrinſecum ad obiectum, ſeu circunſtantiam malam, communicat formaliter non denominatiuè, & ſic non eſt eadem bonitas, vel malitia in actu interiori & exteriori. 24

Reſp. in primis hoc argumentũ non currere in actu exteriori, qui eſt purè externus & ſenſibilis, qui licet ex imperio & efficacia voluntatis aliquam impreſſionem recipiat, non tamen habet intrinſecam libertatem, neque ordinem ad obiectum, & circunſtantiam vt regulatam ratione, vt ſæpè dictum eſt, ſed per denominationem extrinſecam ad actum cui ſubordinatur, & à quo imperatur, ita quod ex eo quod ſubordinatur iſti actui imperanti, ſequitur quod ab illa bonitate, vel malitia talis actus recipiat denominationem. 25

Loquendo verò de actu exteriori imperato, ſed ab ipſa potentia voluntatis, vel appetitus eli- 26

ctio, qui eſt capax veræ & intrinſecæ libertatis, & ordinis intrinſeci ad obiectum regulatum, & ad circunſtantias. *Reſp.* Quod circunſtantiæ ſunt in duplici genere: quædam bonitas, vel malitia immediatè tangitur ab actu, quia ſunt propriæ ſui obiecti, & cum ipſo obiectu proprio talis actus ab eo reſpiciuntur & attinguntur; aliæ verò ſunt circunſtantiæ quarum bonitas, vel malitia non attingitur immediatè ab iſto actu, ſed mediante alio actu ad quem pertinent propriè, & immediatè, ſicut finis qui attingitur ab actu imperante & interiori, redditurque circunſtantia actus imperati mediantem, quia imperatur ab illo ſuperiori eique ſubordinatur; per ſe autem & propriè non eſt circunſtantia ſui immediati, & proprij obiecti, nec immediatè ab eo attingitur. Et idem eſt de bonitate actus exterioris, & imperati reſpectu interioris, quia eſt circunſtantia per modum effectus, non tamen immediatè attacta à ſuperiori actu imperante, ſed mediante actu imperato, cuius eſt propria illa bonitas Circunſtantiæ prioris generis attinguntur à ſuo actu ſicut & obiectum, per reſpectum formalem & intrinſecum & tales pertinent ad propriam bonitatem, vel malitiam ex genere, non ad participatam, & deriuatam ab alio actu, & de his non loquimur in præſenti, *vt ſup. diximus* hæc enim bonitas, vel malitia ex genere addit in actu exteriori ſupra eam, quæ participatur ex fine.

27 Loquendo autem de circunſtantiis ſecundi generis, illæ ſolùm conueniunt exteriori actui imperato quantum ad malitiam, vel bonitatem denominatiuè, non formaliter, quia non attinguntur immediatè à tali actu, ſed mediante actu imperante, cuius obiectum ſunt, & omnis bonitas vel malitia, quæ prius attingitur ab vno actu immediatè, & per ſe, quia eſt obiectum illius, vel ex parte obiecti ſe tenet, deinde verò ab alio actu tangitur mediatè, & ſupponendo eſſe attactam à priori actu, talis bonitas circunſtat actum inferiorem denominatiuè, non formaliter quia non per reſpectum ad obiectum, aut ad id quod ex parte obiecti ſe tenet, qui eſt formalis & intrinſecus actui, ſed per reſpectum ad alium actum à quo imperatur ei conuenit; ab vno autem actu ad aliũ ſolùm fit denominatiua deriuatio non formalis, ſicut ab actu ad obiectum ad quod tenditur per formalem, & intrinſecum ordinem.

28 Colligitur *Secundò*, quid dicendum ſit de euẽtu, ſeu damno conſecuto ex actu exteriori, An videlicèt ratione talis conſecuti addat exterior actus malitiam, vel bonitatem? De hoc agit *D. Tho. hic Quæſt. 20. art. 5. & inf. Quæſt. 73. ar. 8* Et Docet, quod ſi euentus ſequens eſt præcogitatus addit malitiam, vel bonitatem. Si verò non eſt præcogitatus, vel per ſe, & vt in pluribus ſequitur ex tali actu, vel ſolùm per accidens, & in paucioribus. Si per ſe ſequitur, ſemper addit malitiã vel bonitatem, quia ille actus eſt peior ex quo plura mala nata ſunt conſequi, & ille melior ex quo plura bona. Si autem per accidens ſequitur hoc non addit ad bonitatem, vel malitiam, quia illud quod eſt per accidens, non cadit ſub regula, ergo nec ſub moralitate, quia hæc, regulatio quædam eſt.

29 In *hac doctrina* illud oportet aduertere, quod iſtud augmentum malitiæ, vel bonitatis ex euentu ſecuto, non tàm eſt augmentum ab actu exteriori in interiorem, vel è contra, quam reſpectu ipſiuſmet actus exterioris in quo conſideratur malitia, vel bonitas quam habet non ſolùm ex ratione intrinſeca, aut prædicatis conſtitutiuis, ſed etiam ex effectibus conſecutis; & ita effectus conſecutus etiam conducit ad bonitatem, vel malitiam augendam vel minuendam, inde verò in actu interiori volente, vel tendente in talem euentum, ſeu in illum actum adiuncto tali euentu conſurgit maior, vel minor malitia, aut bonitas, quatenus reſpicit actum illum cum tali euentu. Cum autem euentus conſecutus pertineat ad effectum actionis, & effectus ſit circunſtantia *Quid*, vnico verbo, idem eſt quærere, an euentus ſequens addat ad bonitatem, vel malitiam actus, atque quærere an circunſtantia *Quid* addat ad bonitatem, vel malitiam actus. Et non eſt difficultas quod addat, vel minuat, cum de circunſtãtiis etiam ratio ipſa dictet, & regulet illas.

Tota *Difficultas* eſt, quomodò talis circumſtantia *Quid*, ſeu euentus futurus addat, vel minuat iſtam bonitatem, vel malitiam, & quid requiratur vt talis euentus addat, vel minuat illam. Nam *D. Thom.* diſtinguit de euentu præcogitato, vel non præcogitato. Et quando eſt præcogitatus, generaliter dicit, quòd addit bonitatem, vel malitiam. Cui videtur concordare reſolutio eiuſdem *Diu. Thom. infrà Quæſt. 73. art. 8.* vbi non ſolùm quando eſt damnum intentum & præuiſum, ſed etiam quando eſt præuiſum, & non intentum dicit aggrauare malitiam, licèt ſi intentum ſit directè aggrauet, quando eſt præuiſum, ſed non intentum, indirectè; & hoc quod ibi diſtinxit *D. Thom.* hîc compendio poſuit vnico verbo, dicens, quòd euentus ſequens ſi eſt præcogitatus addit malitiam, includens ibi tàm additionem directam, quam indirectam, licèt verum ſit quod in illa *Quæſt. 73. a. 8. ad* 1. dicit, quòd ſicut ſupra dictum eſt cum de bonitate, & malitia exteriorum actuũ ageretur euentus ſequens ſi ſit præuiſus, & intentus addit ad malitiam, vel bonitatem actus. Quod verum eſt, ſed non ſolùm quando eſt intentus, ſed etiam quando præuiſus. Eſt tamen difficilis hæc doctrina propter multa nocumenta, quæ ſequi poſſunt, & præuidentur in aliqua actione, nec tamen idcircò imputantur ad peccatum, ſi in illa actione vtitur quis iure ſuo: verbi gratia ſi mulier pulchra ſcit ſe eſſe adamandam ſi exeat ad Eccleſiam, aut ſi decenter ſe ornet, vel deambulet in horto, non tenetur ab his ſe abſtinere propter malum euentum, qui inde ſequitur. Si quis vendit agnum, & ſcit à Iudæo emi ad ſacrificandum, non tenetur illum non vendere; ſi quis ſe defendens videt alterum occidendum, nõ tenetur abſtinere à defenſione ſua; & qui dat Sacramentum peccatori occulto, aut qui contrahit matrimonium cum exiſtente in peccato, non tenetur ab his ſe abſtinere propter damnum, quod inde ſequitur in altero, qui peccat ex tali actione. Ergo falſum eſt, quod ſi damnum eſt præcogitatum, ſeu præuiſum, inde redditur actus malus etiam indirectè, ſeu augeatur malitia. 30

Secundò eſt difficilis altera Pars, quam tradit *D. Thom.* nempè quod etiam ſi non ſit intentum, aut præuiſum nocumentum, ſi tamen per ſe, & vt in pluribus ſequatur auget malitiam. *Contra enim eſt*, quod ſollicitans fœminam ad conſenſum ſtupri, facit actum ex quo per ſe ſequitur mors ſpiritualis illius, & tamen ex hoc ſpirituali nocumento non aggrauatur malitia procurantis, quia illa ſolũ intendit delectationẽ ſuam, ideòque peccatũ illud non habet aliã malitiam 31

tiam quàm luxuriæ, non malitiam ſcandali, ſeu ruinæ ſpiritualis, quam tamen haberet ſi aggrauaretur peccatum ex illa circunſtantia damni conſecuti, quia ſpiritualis ruina alterius non eſt aliud peccatum, quam ſcandalum, & ſic eſſet grauius quam homicidium, quia grauius infert nocumentum, ſcilicet, mortem ſpiritualem.

32 Quod *ſi dicatur* non eſſe intentum per ſe primo illud nocumentum à procurante, & ideò non augere malitiam, nec pertinere ad ſpeciem ſcandali. *Contra eſt*, quia etiam fur non intendit per ſe primo nocumentum alterius, ſed vtilitatem propriam, & tamen illud nocumentum illatum auget, vel inducit malitiam. Similiter qui publicum peccatum facit, v.g. fornicationem etiamſi non intendat, nec præuideat nocumentum ſcandali, ſeu ruinæ ſpiritualis, verè tamen ex illa publicitate aggrauatur peccatum illud in genere ſcandali; ergo ſimiliter ex procuratione conſenſus mulieris ad luxuriam aggrauabitur peccatum illud malitia ſcandali reſpectiuè ad illam mulierem, quia per ſe ex tali procuratione ſequitur illa ruina.

33 Tertiò poteſt etiam oriri difficultas circa illud vltimum quod dicit *S. Thom.* non augeri malitiam ex nocumento per accidens, & in paucioribus ſecuto. Nam ſi ego videam ex actione mea ſequi aliquod nocumentum ex alterius, vel mea fragilitate, & poſſum de facili talem actionem euitare teneor ex charitate euitare illam, v. g. videt mulier ex confeſſione ſua eum Parrocho, vel alio Sacerdote ſequi in illo aliquem lapſum, & de facili poteſt alium adire, tenetur ex charitate non confiteri illi: videt quis ex tali cibo, aut potu, aut tali poſitione corporis ſequi in ſomnis pollutionem, & non eſt pro nunc neceſſarius talis cibus, vel potus, aut talis modus cubandi, debet omittere. Et idem eſt ſi de facili poteſt mulier vna, aut altera vice euitare egreſſionem ſuam à domo, cum ſibi conſtet ab altero male adamari, tenetur ex charitate non egredi. Ergo falſum eſt, quod quando per accidens, & prout in paucioribus ſequitur nocumentum, non addat malitiam actui.

34 Ad *Primum Reſp. D. Thomam* loqui in ſenſu valde formali vt ſolet, nempe de euentu ſecuto ex aliquo opere quatenus fit ab ipſo operante, quatenus ex interuentione alterius cauſæ contingit, vel vitiatur, ita quod voluntas operantis non influit; hoc enim propriè & formaliter dicitur ſequi ex aliquo opere, quod ex ipſo quatenus à tali operante eſt ſequitur, non quod in eodem opere interuentione alterius cauſæ contingit. Et hunc ſenſum omnino ſignificat *S. Thom. in hac Quæſt. 20. art. 5.* in illis verbis: *Cum enim aliquis cogitans quod ex hoc opere ſuo multa poſſunt ſequi, nec propter hoc dimittit, ex hoc apparet voluntas eius eſſe magis inordinata.* Vbi apertè loquitur de conſecutione malorum ex opere illo ſuo, ſeu quatenus ab ipſo, & ab eius voluntate, quia dicit apparere ex hoc quod eius voluntas eſt magis inordinata, quia videt mala ſequi, nec propterea dimittit. Loquitur ergo de euentu conſecuto in quem influit voluntas. *Et ratio eſt manifeſta*, quia niſi ille euentus ſit voluntarius non poteſt eſſe peccaminoſus, aut malitiam moralem habere, quia de ratione peccati eſt quod ſit voluntarium. De ratione autem voluntarij, quod à voluntate ſit, ſeu procedat poſitiuè, vel omiſſiuè. Ergo niſi ille euentus voluntarius ſit, & procedat à voluntate, ſeu voluntas influat in illum, non poterit habere rationem mali moralis, ergo nec augere malitiam. Quando ergo talis euentus ex aliqua alia cauſa præter voluntatem operantis vitiatur, non habet vitium vt procedit à tali voluntate, ergo reſpectu illius voluntarium non eſt, & conſequenter neque peccaminoſum, vel malitiam augens.

Vnde *patet* reſponſio ad illa exempla in contrarium adducta, quæ nihil faciunt contra Nos, quia in illis damnis, ſeu euentibus non tantum concurrit, ſeu influit voluntas operantis, nec illa eſt cauſa talis malitiæ euentus, ſed interuenit ab alia cauſa dans malitiam, voluntas vero operantis ſolum vtitur ſuo iure, & ſic prout à voluntate iſta ſolum talis actio eſt iuridica, non iniqua. Mulier enim quæ decenter ſe ornat, & ad Eccleſiam vadit, vel ad aliam honeſtam actionem vtitur iure ſuo, lapſus vero adamantis eam ex ſua malitia naſcitur, non ex mulieris prouocatione voluntaria, nam ſi prouocat pulchritudo, eſt aliquid naturale, & ſi cultus, aut ornatus decens, ille non eſt malus. Idem dicimus de vendente agnum Iudæo, de ſe defendente, & occidente, de miniſtrante Sacramentum recipienti indigne. Omnes enim iſti ſuo iure vtuntur, nec illi euentus ex influentia voluntatis ſuæ, ſed voluntatis alterius malitiam habent, qui abutitur rebus illis, ſeu actionibus. 35

Ad *Secundam Inſtantiam* Reſpondetur. Quod perſuadens ad peccatum non intendendo ipſum nocumentum alterius ſpirituale, ſed propriam conuenientiam temporalem, reſpicit tale nocumentum vt per accidens, & non per ſe conſecutum, tùm quia ab ipſo non intenditur, & ſic eſt præter intentionem, & per accidens; tùm quia non habet neceſſariam, & per ſe connexionem cum tali nocumento, ſed debet interuenire alia cauſa dans totam malitiam, quæ eſt voluntas mulieris cui perſuadetur, quæ eſt libera, & non infallibiliter ducitur à perſuaſione, & nõ ſequitur illud nocumentum per ſe, ſed per accidens, ideoq; iuxta ſententiam *D. Thom.* non auget malitiam. Nec etiam illud peccatum eſt grauius homicidio, quia homicidium licet inferat ſolum mortem temporalem, quæ eſt minor ſpirituali, tamen actio homicidij per ſe ſolam infert illud nocumentum, ſicque habet illud pro intento primario, & ſpecificatiuo, quia eſt obiectum eius ipſa illatio mortis: mors autem ſpiritualis non eſt obiectum ſpecificatiuum, & per ſe intentum à procurante conſenſum fœminæ, ſed ſolum delectatio ſua, & alias ex tali perſuaſione per ſe, & immediatè non ſequitur mors ſpiritualis ſicut ex actione occidendi ſed mediante libera voluntate mulieris, quæ perſuaſione conſentit, eo quod mors ſpiritualis eſt voluntaria, & ideò perſuaſio ad peccatum non eſt actio ex qua per ſe infallibiliter, & immediatè ſequitur talis mors, nec immediatam, & neceſſariam connectionem cum illa habet, ſed liberam & per accidens. 36

Sed *tunc Inſtat* aliud exemplum de ſcandalo conſecuto ex actione peccati publici, nam etiam ruina eorum qui vident non conſequitur per ſe, ſed mediante libera eorum voluntate, & tamen aggrauatur illud peccatum ex nocumento ruinæ alterius ſpiritualis, etiam ſi non ſit præuiſum, nec intentum, vt docet *S. Thom. Quæſt. 73. art. 8 in.* Eodẽ ergo modo ſe habebit ſollicitatio 37

fœminæ ad ſtuprum, ſolùm enim eſt differentia, quod illa ſollicitatio eſt ad vnam tantum perſonam, publica autem actio ad plures.

38 S. Reſp. quod licèt vtrobique influat in mortem ſpiritualem, ſeu peccatum alterius eodem modo quantum eſt ex parte perſuaſionis, tamen ex actione illa publica ſequitur per ſe aliud malum, ſcilicet, ſcandalum vt *S. Thom. citato loco* docet; & ex ſollicitatione fœminæ ad luxuriam ſolùm per accidens ſequitur, quia ipſa ratio publicitatis in peccato, per ſe tollit vnum ex retractiuis peccandi, quod eſt verecundia, & indecendentia, nam hoc ipſo quod actio illa fit in publico, minus indecens, aut erubeſcibilis iudicatur à videntibus, & ſic magis prouocantur, & irritantur ad illam, & cum minori fræno. Qui autem ſollicitat fœminam ad peccandum in occulto, hoc ipſo proponit illam actionem vt erubeſcibilem, & indecentem, & ex hac parte retractiuam à peccato, ſolúmque ratione delectationis, vel vtilitatis attrahere vult. Vnde tota ratio & motiuum ruinæ naſcitur ex voluntate acceptantis delectationem, non ex parte perſuadentis per ſe loquendo, ſicut per ſe naſcitur ex publicitate peccati, quia hoc quod publicè fit non valdè æſtimatur vt peccatum, & vt verecundabile.

29 Ad *Tertiam Reſp.* Quod in illis caſibus nocumenta illa ſequūtur per ſe moraliter ex illa actione, eo quod voluntas non habens indigentiam vtendi aliquo ex quo videt ſequi damnum vel effectum malum, virtualiter vult malum illud, quia debet potius velle bonum proximi, vel ſuum, quam actionem qua ipſe non indiget modo: ſicut qui habet ſuperfluum in bonis quo nō indiget, & tamen non vult ſuccurrere proximo neceſſitatem patienti, per ſe virtualiter vult dānum proximi, quia ſuccurrere non vult, iuxta illud commune dictum Ambroſij: *Si non paviſti, occidiſti.* Nec poteſt excuſari dicendo, quòd vtitur re ſua, & iure ſuo, quia ius proprium non contradicit charitati, quæ bona ſuperflua præcipit erogari in ſubleuationem pauperis. Ita regulandum eſt in actionibus, quod quando pro mea vtilitate, aut neceſſitate non eſt opus tali actione, & aliàs ex illa proximo ſequitur nocumentum, teneor quaſi ex charitate erogare illam actionem, ne ſequatur malum proximo ad modum eleemoſynæ, & ſic licèt habeamus vtendi illa actione, tamen hoc eſt ſine præiudicio charitatis: ſicut habeo ius vtendi re mea, & tamen ſi non ſit mihi neceſſaria debeo dare eleemoſynam indigenti, quia ius meum eſt ſine præiudicio charitatis. Quod ſi non dederim, remanet mihi voluntarium illud damnum, & nocumentum pauperis. Sic ergo mulier, quæ videt ex confeſſione ſua ſequi lapſum Sacerdoti, & poteſt commodè confiteri alteri, debet ei quaſi eleemoſynam largiri, ſcil. negationem ſuæ confeſſionis Sacerdoti fragili ne labatur: & ſimiliter quæ commodè poteſt non exire domo vbi, & quando videt ſe libidinosè adamandam, debet illi homini præſtare, & dare quaſi in eleemoſynam illam omiſſionem exeundi, ſeu detentionē, ne alter labatur. Quod ſi non faciat, cenſetur velle damnum alterius, & per ſe ſequitur ex tali actione, ſicut per ſe, & non per accidens ſequitur ex negatione eleemoſynæ damnum proximi, quando poteſt commodè illam dare.

o Qui autem ex præuiſione pollutionis ſecuturæ in ſomnis vult ſumere talem cibum, aut potū, aut corporis poſitionem, non per accidens, ſed per ſe vult illam pollutionem in cauſa, & ſumit quaſi inſtrumentum ad illam talem cibum, & potum; vnde illa pollutio iam redditur voluntaria in cauſa (& conſequenter mala) licèt in ſomno eueniat, ſicut accidunt ea, quæ quis facit in ebrietate quam voluntariè aſſumpſit cum præuiſione damni. Cæterum ſi indigeat aliquis illo cibo, aut potu, & propter indigentiam ſumat, vtitur iure ſuo, & euentus pollutionis eſt per accidens: ſicut etiam mulier quæ commodè, non poteſt omittere egreſſionē è domo, vel confeſſionem cum illo fragili Sacerdote, poteſt vti iure ſuo, & damnum ſecutum eſt ei omninò per accidens.

Tertiò *Colligitur* ex dictis, quomodo dicantur multiplicari actus morales, ſeu peccata ſiue in actibus exterioribus, ſiue in interioribus. Eſt enim difficile id iudicare, & non parua diſſenſio inter Authores, id tamen non leuiter neceſſarium eſt pro praxi confeſſionis, in qua numerum peccatorum tenemur confiteri, & non ſolùm ſpecies. 45

Nec eſt dubium de peccatis omninò conſummatis exterius, in illis enim clare apparet diſtinctio & numerus, verbi gratia tot homicidia, tot furta, tot adulteria, &c. Iſti enim actus ſunt non ſolùm diſtincti, ſed etiam non connexi inter ſe, & ſic aperta eſt diſtinctio numerica in illis. Similiter in actibus interioribus eiuſdem ſpeciei (de diuerſis enim quoad ſpecies non loquimur) manifeſta eſt multiplicatio peccatorum, quoties non ſolùm actus ſunt diſtincti quaſi phyſicè, ſed etiam non connexi inter ſe moraliter, vt quando aliquis voluit aliquid, & poſteà contrariam habuit voluntatem, & iterum voluit illud, iſti actus manifeſtè ſunt peccata multiplicata, quia & phyſicè ſunt diſtincta, & moraliter non connexa.

Difficultas eſt in duobus. *Primò*, quando actus ſunt quidem diſtincti, ſed aliquam inter ſe connexionem habent, vt quia ordinātur ad eundem finem, An peccata ipſa multiplicentur, ſiue in exterioribus actionibus, ſiue in interioribus actibus. *Secundò*, An aliqua alia diſcōtinuatio in actibus præter retractationem voluntatis prioris, vel aliquod extrinſecum impedimentum, verbi gratia obliuio, ſomnus, diſtractio ad alia opera, ſufficiat ad multiplicanda peccata, vel actus morales, quando iterantur poſt iſtā impedimēta? Et *Aliqui* dicunt multiplicari hos actus per repetitionē quamcumque, & iterationem eorum quaſi phyſicam, etiam ſi impedimēto aliquo extrinſeco interrúpantur. *Alij* ſola retractatione, & actu contrario, ſeu deſtructione prioris voluntatis. *Alij* per quamcumque actionē non habentem connexionem, & continuationem moralem cum tali fine. Tunc autem non habet continuationem moralem, quādo in ſe ad illum finem non ordinatur, & paruo tempore durat illa actio, & non facit moralem diſcontinuationem ad alias actiones habentes ordinem ad talem finem. Nam ſi multo tempore durat illa actio intermedia, diſcontinuationem moralem facit. Sed hoc eſt ferè incidere in primam Sententiam, quia etiam ſomnus, & obliuio, aliaque ſimilia impedimenta habent multo tempore durare, & ſic facient diſcontinuationem ſufficientem ad multiplicationem actionum. 42

De *hac quæſt.* multa agunt Theologi in Materia de confeſſione circa integritatem, & obligationem explicandi numerum peccatorum in 43

con ſeſſio

confeſſione, de quo videri poteſt *Suarez, tom. 4. de Pœnitentia diſp. 22. ſect. 5. & Magiſter Nunno in Additionibus ad 3. part. quæſt. 9. art. 2. Dub. 1.* de ea etiam agit *Caietan. 2. 2. Quæſt. 66. art. 3. circa ſolutionem ad 1. & tom. 1. Opuſcul. tract. vlt. reſponſ. 15 Dub. 3. & Cano in Relect. de pœnitentia part. 5.*

Breuiter pro Præſenti Materia.

44 Ad *Primum Dubium dico*: Quod ſi aliqui actus
aliàs phyſicè in ſe, & entitatiuè diſtincti habent
connexionem moralem per ſe cum aliquo fine,
aut voluntate finis in eos influente, vnum cen-
ſentur peccatum conflatum ex vnica voluntate
interiori, & actibus externis illi voluntati ſub-
ordinatis, & ab ea participantibus eandem nu-
mero malitiam. Secus ſi multiplicentur volunta-
tes internæ, aut actus illi externi in ſe diſtincti
ſolùm per accidens coniungantur illi voluntati,
non per ſe. Hæc ſumi videtur ex *D. Thom. in hac
Quæſt. 20. a. 3. ad 3* dicente: *Eſſe eandem numero
bonitatem, aut malitiam in actu interiori & exte-
riori quatenus exterior denominatur à malitia inte-
rioris, vt a cauſa analoga, & ſecundum proportio-
nem.* Ergo ſtante vnico actu voluntatis agente, &
denominante omnes illos actus externos, ſtat
vnica malitia, & vnicum peccatum, ſicut ab eadem
viſione naſcitur eadem denominatio viſi, omnes
enim illi actus vniuntur moraliter in aliquo vno,
à quo eſt tota malitia.

45 Cæterum non videtur hæc probatio ſuffi-
ciens, quia ab vna forma analogicè, & ſecundum
proportionem denominante, ſtat bene reſultare
plura denominata, aut denominationes numero
diuerſas iuxta diuerſa ſubiecta, ſicut ab eadem
viſione reſultat plures denominationes viſi in
diuerſis obiectis, & ab eadem ſanitate animalis
diuerſæ medicinæ dicuntur diuerſo modo ſanæ,
licet omnes ordinentur ad eandem infirmitatem
ſanandam, ſicut diuerſa medicina eſt pharma-
cum, & ſciſſio venæ, & fomenta extrinſeca, aliá-
que ſimilia. Ergo ſimiliter licet ad eumdem fi-
nem ſeu intentionem plures actus ordinentur,
poſſunt diuerſam rationem peccati, & denomi-
nationem ſaltem numero diuerſam participare.

46 Quare huic loco adiungimus alium efficacio-
rem, *D. Thom.* & vtrúmque coniungimus nempè
ſuprà *Quæſt 17. articul. 4. & Quæſt. 18. artic. 6.*
ſimul cum his quæ docet *in hac Quæſt. 20. articul.
3.* Inquit enim *D. Thom. dict. quæſt. 17. Quod im-
perium, & actus imperatus ſunt vnus actus huma-
nus ſicut quoddam totum eſt vnum, ſed ſecundum
partes multa.* Et *ſolut. ad 2.* dicit: *Quod ex hoc quod
actus imperans, & imperatus poſſunt adinuicem
ſeparari, habetur quod ſunt multa partibus, nam
partes hominis poſſunt abinuicem ſeparari, quæ tamen
ſunt vnum toto.* Ex quo deducitur, quod ſi actus
imperatus in genere morali ſe habet vt pars
actus imperantis, & eſt cum eo vnum totum,
ergo omnes actus ab illo imperio procedentes
ſunt vnum cum illo, ſicut partes eius morales,
& facientes vnum totum, ergo ſunt vnum
numero adæquatè, & ſolum illi plures actus
ſunt plura peccata inadæquatè, & partialiter,
non ſimpliciter plura. In quo ponitur differentia
ab his quæ pure denominantur ex vna forma
analoga tanquam effectus, & denominationes
extrinſecæ, ſicut plures medicinæ denominan-
tur ſanæ à ſanitate animalis, & tamen ſe habent
vt plura ſanatiua; & ab his quæ ſe habent vt
partes componentes vnum totum morale cum
actu illo cui ſubordinantur, quod eſt non diuidere
plura numero peccata pluralitate morali ſimpli-
citer, ſed plura inadæquatè, & per modum par-
tium eiuſdem moralis totius.

Et *fundamentum* huius traditur à *D. Tho.* tùm 47
ibi, tùm *in Quæſt. 18. cit. art 6.* Quia actus infe-
rior ſe habet vt materia reſpectu actus imperan-
tis, & actus imperans vt forma, eo quod dat illi
totam rationem formalem, & motiuum operandi
in genere morali. Multiplicatio autem materiæ
ſub eadem ſubordinatione ad formam multipli-
cat partes materiales in aliquo toto, ſed non
multiplicat ipſum totum in illo ordine, & linea
morali, ſicut nec ipſam rationem formalem,
quia tota illa materia, ſeu materiales actus ſunt
informabiles ab vnica forma, ideſt, ab vna ratio-
ne formali & motiuo, & omnis materiæ ſubor-
dinabilis vni formæ non extrahit compoſitum
ab vnico toto ſimpliciter. Quare manente ſubor-
dinatione in pluribus actibus ad vnum à quo ſu-
mitur motiuum, omnes illi actus in linea, & ge-
nere morali redduntur partes, quia connectuntur
ratione illius ſubordinationis inter ſe, & faciunt
vnum in eſſe morali, hoc eſt in ratione regula-
tionis, & conformitatis ad regulam, ſub vno fi-
ne, & motiuo. Tales ergo actus materialiter plu-
res ſolū inadæquatè, & partialiter multiplicant
peccata, non adæquatè, & ſimpliciter, quia morali
vnione, hoc eſt ſubordinatione coniunguntur.

Vnde explicatur altera pars noſtræ Aſſertio- 48
nis, quod ſi per accidens ſe habeant, & per ſe
non ſubordinentur illi actus, non efficiunt vnum
numero peccatum, ſed plura. Quod ſumitur ex
eodem *Diu. Thom. cit. Quæſt. 17. art. 4. ad primum,*
vbi inquit. *Quod ſi eſſent plures potentiæ adin-
uicem non ordinatæ, actus earum eſſent ſimplici-
ter diuerſi, ſed quando vna potentia eſt mouens
alteram, tunc actus earum ſunt quodammodo vnus.*
Quando autem actus externi per accidens
coniunguntur alicui actui, non ſunt adinui-
cem ordinati, quia per ſe non reſpiciuntur,
nec influxum ex illa voluntate habent, & ſic
deeſt vnio illa moralis, qua inter ſe compo-
nuntur vt partes, & faciunt totum, ſeu
vnum in genere morali; vel quod verius puto
quando aliquis actus externus per accidens
continuatur, & coordinatur aliis, oritur ex
noua voluntate peccantis, & ideò diſtinctum
numero peccatum facit, nec ſe habet vt pars
aliorum actuum, quia non eodem voluntario,
nec eadem moralitate informatur, nec ab eadem
voluntate procedit. Et hoc ideò, quia quæ per
accidens ſe habent, & tamen voluntaria ſunt
oportet reduci ad aliquam cauſam per ſe etiam
voluntariam, ſed non ad voluntatem reſpectu
cuius per accidens ſe habent, ergo ad aliam vo-
luntatem. Nec enim homo videns hunc actum à
priori illa voluntate exire non poſſe per ſe, & ta-
men volens illum, poteſt non inclinari ad illum,
& ſic alium voluntatis actum erga illum habere.
Multiplicato autem voluntatis actu & diuerſifi-
cato, quidquid ex illo oritur tanquam actus ex-
ternus, etiam diuerſum numero in genere morali
eſt, quia non ſe habet vt pars alterius actus prio-
ris, nec cum illo vnum facit.

Et *hinc* colligitur, Quod intendens occi- 49
dere, vel furari, & ex hac intentione, ſeu vo-
luntate parans inſtrumenta, iter arripiens, aut

allas

alias ſimiles actiones faciens ad talem finem per ſe ordinatas, vnico peccato moraliter vno, & adæquatè vno peccat, licet plures partes, & inadæquata peccata habeat. Et ſimiliter committens adulterium, & in ordine ad illud faciens actiones, ſeu proferens verba, quibus talis actio exerceri ſolet, licet illa impudica ſint, & de ſe peccata, in vnico tamen peccato includuntur, tanquam partes eius morales. Si tamen aliquas actiones extraordinarias exerceat, & per ſe non requiſitas ad talem finem, vt extraordinarios aliquos tactus, vel impudicitias, illa erunt peccata ſeorſum, quia ſolum ſunt per accidens ibi coniuncta, & ex alia voluntate procedentia. Et ſi quis non ſolum ad occidendum alterum pararet inſtrumenta, vel iter arriperet, ſed etiam crudelitatem aliquam extraordinariam faceret, vt comedere aliquid de carnibus occiſi, aut eius bibere ſanguinem in ſignum odij, talis actus eſſet nouum peccatum, licet per accidens alteri actui coniunctum.

50 Ad *Secundam* vero interrogationem *Dicimus*: Quod quælibet diſcontinuatio quæ talis eſt vt de nouo repetat quis, & renouet actum voluntatis, indéque procedat ad nouos actus externos, facit nouum peccatum numero diſtinctum, quia intentionem habet numero diſtinctã, nouúmque imperium. Si tamen diſtractio, aut diſcontinuatio talis non ſit, quod indigeat nouo actu voluntatis, ſeu imperio, ſed continuentur actus externi ex virtute prioris actus, qui virtualiter extenditur ad omnes actus exteriores, etiam aliqua diſtractione, vel diſcontinuatione interueniente, non facit diſtinctum peccatum numero in genere morali, ſed ſolum nouam partem, ſeu partiale peccatum, & inadæquatum; eodem prorſus modo ſicut quando durante eodem actu imperante formaliter plures ex illo actus externi deriuantur. Videatur de hac reſolutione, *Magiſt. Nuño 2. tom. Quæſt. 9. additionum art. 2. difficult. 2. §. Sed maior difficultas.*

51 Et *Ratio* eius ſumitur ex dictis, quia vbi noua datur intentio, ſeu voluntas, multiplicatur etiam ratio voluntarij in omnibus quæ ex tali noua voluntate procedunt, ergo etiam multiplicatur ratio peccati, vel bonitatis, ſiquidem ratio malitiæ, vel bonitatis ſequitur actum in quantum voluntarium. Vbi ergo multiplicatur voluntarium propter nouæ voluntatis, ſeu intentionis multiplicationem, multiplicabitur & moralitas quæ eſt huius voluntarij regulatio paſſiua. Quod ſi non ſufficit hæc noua voluntatis, ſeu voluntarij multiplicatio ad multiplicandum peccata numero, nulla reſtat via, ſeu modus multiplicandi peccata numericè, quia peccata non poſſunt numero multiplicari niſi multiplicatis actibus, peccata enim actus ſunt. Et iſti actus vel ſunt externi, qui participatiuè voluntarij ſunt, vel interni, qui ſunt ipſa voluntatis intentio, & actus à voluntate eliciti. Et quidem ſi ſolum externi multiplicentur, non ſufficiet multiplicare peccata quandiù remanet vnitas ex parte actus voluntatis, quia ſaltem tunc vniuntur in ratione voluntarij, licet entitate actus diuidantur. Si verò etiam ipſe actus voluntatis, & conſequenter ipſa ratio voluntarij regulati multiplicetur, quæ eſt quaſi forma, & anima actus externi in genere morali, non remanet principium per quod actus reddatur vnus; non in entitate, quia multi ſunt actus externi, non in ratione voluntarij, quia multiplicantur actus voluntatis: non in ratione regulationis paſſiuæ, quia hæc multiplicatur iuxta multiplicationem actuum voluntatis, licet regula in ſe ſit vna, quia aliàs omnes actus luxuriæ, vel iniuſtitiæ eſſent vnum numero peccatum, ſiquidem eadem regula regulantur.

52 Et *hinc* deducitur ſecunda pars Reſponſionis, quia ſi voluntatis actus non multiplicantur, ſed eſt vnus, & idem reſpectu plurium actuum externorum, licet iſti diſcontinuentur entitatiuè, tamen continuantur ſub eadem ratione voluntarij, quia mouentur ab eodem actu voluntatis virtualiter perſeuerante, eodem enim modo operatur voluntatis actus ſemel factus, & poſteà perſeuerans virtualiter, ideſt, non retractatus, ac ſi actualiter duraſſet, vt patet quando aliquis deliberat de occidendo alterum, vel de furto faciendo, aut adulterando; ſi enim ex illa voluntate iter arripit, & in itinere diuertitur ad cogitandum de alia re, aut dormit, vel aliquid aliud facit, quod interrumpat illum actum eundi ad talem finem, & iterum proſequatur non eliciendo nouum actum voluntatis, quia fortè non recordatur, ſed ex vi prioris ſemel facti, tunc dicimus, quòd talis interruptio non ſufficit cauſare diuerſum peccatum ſimpliciter & adæquatè, quandiù manet, & dimanant illi actus ab vnico actu voluntatis, quia remanent ſub eodem actu voluntatis, ſiquidem ab illo imperantur & mouentur; nec obſtat illis interruptio illa phyſica, quin moueantur, & deriuentur ab vno ſolo actu voluntatis prius elicito, & adhuc virtualiter operante, & mouente, ergo in genere voluntarij, omnes iſti actus (aliàs phyſicè interrupti, & diuerſi) ſe habent vt partes illius, ſeu ab eo procedentes, & eodem prorſus modo ſicut actus imperati reſpectu actus imperantis, quos *Diu. Thom.* vocat partes illius, & vnus numero actus adæquatus, licet inadæquatè ſint plures. Ergo eodem modo dicendum eſt, quòd illi plures actus diſcontinuati, & interrupti, quia tamen ſub eodem actu imperante ſubordinantur, licet ille formaliter non daret, ſed ſolùm virtualiter, adhuc dici debent partes illius actus, & inadæquatè ſe habere ad illum, licet adæquatè faciant vnum actum numero moraliter, vt potè partes eiuſdem actus imperantis.

53 Nec *obſtat*, quod detur aliqua diſcontinuatio inter actum, & actum, quia hæc diſcontinuatio eſt phyſica, vt potè quia interrumpitur elicientia actus, non autem eſt diſcontinuatio moralis, quia ex eodem actu prius elicito, & non repetito, neque multiplicato continuatur influentia moralis, ſcilicet imperium in hos actus; & ſic ratione talis influentiæ habeot ſe ſicut partes eiuſdem actus imperantis, quia ab eodem virtualiter durante, & non multiplicato, neque variato mouentur, & imperantur.

Soluuntur Argumenta.

54 PRimo Arguitur ad probandum, quod bonitas, vel malitia actus exterioris, etiam vt exterioris præciſè addat ad bonitatem, vel malitiam interioris Actus. Et ad hoc facit in primis authoritas *Auguſt.* qua noſtram ſententiam premi dicunt Aduerſarij. Dicit enim *Auguſtin. 13. de Trinitat. cap. 5. Mala voluntate,*

vel

vel ſola quiſque miſer efficitur, ſed miſerior poteſtate, qua deſiderium malæ voluntatis impletur. Sed non poteſt dici, quod ſit miſerior, niſi quia ſit culpabilior, ſolùm enim loquitur de miſeria culpæ, ſeu de miſeria voluntaria, qua ipſa videlicet voluntas fit deterior, ſeu miſerior; ergo addit exterior actus in miſeria, ſeu malitia ad malitiam actus ioterioris, aliàs non fieret miſerior poteſtate qua impletur malum deſiderium opere externo.

55 *Conf.* Quia ad opus externũ requiritur gratia Dei præter illã quæ requiritur ad opus iorernum; ergo correſpondet ei ſpecialis booitas, & ſuperaddita. *conſeq. probatur*, Quia ſpeciali gratiæ debet correſpondere ſpecialis effectus; effectus autem gratiæ eſt bonum aliquod morale, ergo oportet quod ſi ad opus externum, vt tale requiritur gratia diſtincta ab ea quæ requiritur pro opere interno, illud habebit diſtinctaio bonitatem. *Anteced. autem probatur* ex illo loco *Concily Tridentini ſeſſione* 6. *cap.* 16. vbi dicitur, *Quod virtus Chriſti iugiter influit in hominem iuſtum, vt bona opera antecedat, comitetur & ſequatur.* Vbi gratiam ſubſequentem requiri ad boc vt opus externum fiat, quod ſequitur ad opus internum, ſeu poſt ipſum, vt communiter ſentiunt Authores, & docet *Auguſt. In Enchiridio cap.* 32. ergo ſpecialis gratia requiritur ad faciendum opus externum, & conſequenter ſpecialem bonitatèm habet illud opus, quatenus externum eſt.

56 *Reſp.* locum *Auguſt.* in primis non loqui de ſolo actu externo, vt præciſè dicit exterioritatem ſuperadditam interno actui, ſed loquitur de poteſtate ipſa (vtique proxima, & expedita) qua poteſt voluntas mala exterius impleri. Hæc autem poteſtas ſine dubio miſeriorem facit, quia de ſe extendi poteſt ad faciendum externum actum cum maiori intenſione, aut multiplicatione actuum, aliiſque circunſtantiis addentibus malitiam, & ſic talis poteſtas ad implendum voluntatem tàm variis modis & circunſtantiis, ſioe dubio miſeriorem hominem facit, id eſt, maioris culpæ capacem. Nos autem non negamus externum actum addere nouam malitiam actui interno in aliquibus caſibus, vt expreſsè docet *Sanct. Thom. in art.* 4. *huius Quæſt.* 20, ſed loquimur de actu externo cum præſciſſione, quatenus præciſam exterioritatem dicit, ita quod voluntas interna ſit perfecta taliter, quod operaretur ſi poſſet, & ſolùm illi deſit exterior executio, hæc enim ſi deficit, voluntate exiſtente perfecta, non eſt ex noua ratione voluntarij, ſed potius quod ſic deficiat involuntarium eſſe poteſt, atque adeò de ſe noo addit meritum, aut demeritum. Poteſtas verò ad implendum malam voluntatem extenditur, quantum eſt de ſe ad operandum actũ externum, & implendum illam voluntatem, non non cũ præſciſſione ſola exterioritatis, ſed etiam cum aliis circunſtantiis addentibus malitiã, vt ſi fiat cum maiori intenſione, multiplicatione actuum, & aliis ſimilibus, ideoque illa poteſtas ad hæc omnia ſe extendens miſeriorem hominem reddit.

57 Vel *Secundo* dicitur, quod quando *Auguſt.* dicit, quòd ſit miſerior poteſtate, qua deſiderium malæ voluntatis impletur, intelligitur quod ſit miſerior extenſiuè, & accidentaliter, non ſubſtantiuè, & multiplicatiuè. Nos autem non negamus addere actum externum extenſionem aliquam malitiæ, & accidentalem participationem malitiæ interioris loquendo de præciſa ratione exterioritatis illius actus ſupra interiorem, ſed ſolum negamus additionem aliquam, vel multiplicationem malitiæ ſuper malitiam ioterioris actus ex eo præciſè quod exterior actus adſit; vel deſit. Et ideò poteſtate illa ad implendum actũ externum miſerior fit voluntas ſaltem accidentaliter, & participatiuè, ſicque ſaluatur ſenſus *Aug.* Itaque poteſtate ad implendum malum deſiderium, vt præciſè eſt exterior adimpletio, fit miſerior extenſiuè, & accidentaliter: poteſtate ad implendum deſiderium abſolutè, & omnibus modis, quibus poteſt impleri, fit miſerior etiam abſolutè, & ſubſtantialiter.

Ad *Confir. Reſp.* Gratiam non ſolùm comitari, ſed etiam ſubſequi opera bona, quæ à iuſtis fiuot, non ſolum ratione actus externi ſubſecuti ad internum, ſed etiam ratione diuerſorum actuũ, qui ſubſequuntur ad noſtram primam conuerſiooẽ, & continuat illam, ac perſeuerantium faciunt. In hoc enim ſenſu loquitur *Concilium*, ſcil. de operibus ſubſequeotibus primam conuerſionem, non de actu vt pure externo ſubſecuto ad internum. Et talibus actibus correſpondet diuerſa bonitas, quia diuerſi actus ſunt. Dato autem quod intelligamr gratia ſubſequens, auxilium ad actum pure externum, quia hic ſubſequimr ad actum internum; non tamen iode ſequitur, quod actus externus ſic elicitus habeat diſtinctã bonitatem, vel malitiam ab actu interiori, ſed ſufficit quod habeat extenſionem, & participationem aliquam accidentalem ex actu interiori deriuatam, vt dictum eſt, non tamen inde ſequitur, quod induat diſtinctam bonitatem, ſed ſufficit quod habeat nouam difficultatem in participando, & extendo illam malitiam interiorem, quia reuera io executione externa plus difficultatis eſt, quia plures habet circunſtantias cooſideraodas, plura contraria, & obſtacula, quæ impediunt eius executionem. Gratia autem ſpecialis, & diſtincta datur non ſolum propter diſtinctam bonitatem faciendam, ſed etiam propter diuerſam, & maiorem difficultatem vincendam in eadem bonitate, eiuſque applicatione & extenſione ad opus. 58

Secuodo *Arguitur* ab inconueoientibus. *Et primum ſit*: quia ſi actus exterior oon addit malitiam ſuper actum interiorem, ſequitũr quod non ſit obligatio explicaodi illum in confeſſione explicato peccato, ſeu malitia interiori. *Conſequens* eſt pluſquam temerarium, & contra vniuerſalem praxim Eccleſiæ. *Sequela verò probatur*: quia non eſt obligatio confitendi niſi peccata, & quidquid habet rationem culpæ, ſiquidem ſola peccata ſunt materia confeſſionis; ergo vbi non eſt diſtinctum peccatum, & malitia, non eſt obligatio confitendi illud diſtinctè & per ſe. *Nec ſufficit* dicere quod oportet confiteri actum exteriorem tanquam circunſtantiam aggrauatiuam actus interioris. *Contra enim eſt*: quia de circunſtantiis aggrauantibus eſt poſitum in opinione, an ſit obligatio confitendi illas, de actu verò exteriori extra omnẽ opiniooẽ eſt, quod ſit neceſſariũ confiteri illum; ergo non poteſt reduci iſta obligatio ad rationẽ circunſtantiæ aggrauantis. 59

Secundum *inconueniens eſt*: quia ſi actus exterior non habet maiorem bonitatem, aut malitiam, quam interior, ſequitur, quod non magis mereretur, qui martyrium ſubit de facto, quam qui ſolum vult illud pati, ſtante æquali voluntate 60

vtriuſ

vtriuſque ad patiendum: ſi quidem exterior actus non addit bonitatem ad interiorem; ergo neque addit meritum: imò diminueret actus martyrij tale meritum, quia vt dicit *S. Thom. in hac Quæſt. 20. art. 4.* actus externi pœnales ſolent remittere, & retardare voluntatem, & conſequenter bonitatem, ac meritum illius. *Conſequens* autem eſt omninò falſum, quia Eccleſia non colit, nec celebrat tanquam martyrem illum, qui habuit voluntatem patiendi, aut etiam procurauit martyrium, ſi de facto paſſus non eſt; ergo neque idem meritum attribuit voluntati patiendi, & paſſioni ipſi exterius toleratæ. Et idem quod dicimus in exemplo de martyrio conſtare poteſt aliis exemplis, vt v. g. ſi duo habeant æqualem voluntatem faciendi opera pœnalia, & ſatisfaciendi, aut offerendi, vel mandandi offerri ſacrificia, & vnus de facto faciat iſta opera, alius non, ille qui facit, magis ſat… ſiacit, & citius de purgatorio euolabit qui Miſſas facit dicere de facto, quam qui ſolùm vult; ergo ſignum eſt exteriora iſta opera addere ad interiorem bonitatem. Vnde inter errores *Abaylardi*, quod refert *Sanctus Bernardus Epiſt. 189.* vnus erat, quod ſola voluntas remuneratur vel punitur à Deo, nec propter opera externa fit homo melior vel peior ergo actus externus addit malitiam, vel bonitatem ad interiorem. Et in omni Republica & gente; non ita punitur voluntas interna peccandi, ſicut externus actus, v. g. furtum, vel homicidium, imò illa ſola non punitur, ſed hic; ergo ſignum eſt ex omnium gentium conſenſu aliquid punibile inueniri in exteriori actu, quatenus externus, qui non in interiori; ergo & aliquid malitiæ plus quam in actu interno, nam etiam id quod lege humana punibile eſt, malú morale eſt.

61 *Reſp.* ad primum inconueniens, omninò obligari fideles ad confitendum peccatum externe commiſſum, & perpetratum, nec ſufficere interiorem confiteri, quia exterior actus non eſt peccatum tanquam circunſtantia, ſed tanquam ſubſtantia ipſa, & conſummatio peccati. Imò ſi eſſet circunſtantia aggrauans adderet malitiam aggrauatiue; non addit autem nouam malitiam ſupra interiorem, quia eſt ſubſtantia ipſa peccati. Vnde non ſequitur, quod non teneatur illam confiteri, licèt diſtincta, & noua non ſit ſupra interiorem, quia eſt eius conſummatio, & ad eius ſubſtantiam pertinet non ſolum in quantum eſt eius obiectum, ſic enim etiam explicatur actus externus vt obiectum interioris, quando ipſe interior actus explicatur, ſed etiam executio peccati, & hæc in ſe ipſa peccatum eſt, & prohibitum, & ſic oportet id explicare in con…ſſione, licet non ſit diſtincta, nec ſuperaddita malitia ad actum internum, ſed eadem vt conſummata, & executa. Nec enim requiritur ad obligationem confitcrdi noua, & accumulata malitia in actu, ſed ſufficit conſummata, & eadem.

62 Secundò *eſt* neceſſarium confiteri executionem peccati externam, quia licet ſecundum ſe, & ex præciſa vi exterioritatis non addat nouam malitiam, aut bonitatem, quia non addit, nec multiplicat rationem voluntarij quantum eſt de ſe. poteſt tamen augere, & conducere ad multiplicationem voluntatis, vt *Sanct. Tho.* docet *in ar. 4. huius Quæſt. 20.* quia ſolet communiter intendi, & augeri voluntas ex ipſa executione, eo quod ad vincendas difficultates, & conſummandum ipſum opus, oportet animum adiicere, & vehementiorem habere determinationem, vel etiam de nouo actum voluntatis internum multiplicare. Vnde cum poſſit ipſa executio conducere ad voluntatis multiplicationem, vel intenſionem, & difficile ſit iudicare, an ſine tali executione æqualis ſit voluntas operandi, ita quod per executionem non creſcat, oportet iudicium hoc ad confeſſionem pertinere, nec poteſt aliquis ſolum ſpeculatiuo, & quaſi metaphyſico iudicio eſſe contentus, & in eis terminis in quibus ſpeculatiuè diſputamus, an externus actus ex ſola ratione exterioritatis ſtante æquali voluntate augere malitiam, etiam in praxi iudicare, quia omninò incertum eſt: An ſtet æqualis voluntas non ſecuto effectu, an vero ſi ponatur effectus, augeatur voluntas, vel multiplicetur: & ideò oportet ſemper explicare executionem externam, quia licet ſtante æquali voluntate, ex præciſa exterioritate non augeat malitiam; poteſt de ſe augere intenſiuè, vel extenſiuè, aut multiplicare actus voluntatis.

Tertiò oportet explicare in confeſſione exteriorem actú, quia eſt firmum, & euidens indicium efficacis voluntatis, quando ab ipſomet operante fit, quia ex effectu ipſo cognoſcitur efficax voluntas, & perſeuerantia, vel continuatio in illo. Nec poteſt humano modo ita clarè conſtare de efficacia, & perſeuerantia voluntatis in malo, niſi ipſo effectu ſecuto, & executione externa. Si autem ab ipſo non fit, ſed ab alio inducitur, vt quando mulieri infertur ſtuprum, oportet confiteri an permiſerit ſic ſtuprari quoad executionem externam, quia ex illa externa executione conſtat efficaciter conſenſiſſe. Et generaliter, quia iſtæ ſenſibiles actiones magis nos mouent, oportet eas confiteri, vt inde poſſit melius cognoſci interior ipſa malitia voluntatis, quæ vſque ad operationem externam ſe extendit, vel in ea periclitatur, & ſic medicina adhiberi debet.

Quartò oportet externam actionem confiteri propter damnum, vel alteri tertio, vel ſibi ipſi conſecutum. Reſpectu tertij vt in furto, in homicidio, in adulterio, cæteriſque aliis proximum tangentibus. Reſpectu ſui propter maiorem adhæſionem ad rem ſemel expertam, & conſummatam opere, & difficiliorem medicinam animæ, quam ſi ſolum intra voluntatem contineatur. Confeſſarius autem non ſolum debet iudicare de peccatorum malitia, & diuerſitate, ſed etiam medicinam adhibere eidemmet malitiæ alio, atque alio modo diſpoſitæ, & perpetuatæ, conſummatæ, vel non conſummatæ. 64

Ad *Secundum inconueniens.* dicitur quod ſtante æquali voluntate in eo qui vult pati martyriú, & in eo qui de facto patitur, æquale meritum eſſentiale dabitur in vtroque, non tamen æquale accidentaliter, & extenſiue, quia ille qui de facto patitur, habebit aureolam, quam non habet, qui ſolum vult pati, propter difficultates, & dolores ſenſibiles quibus abundat, & quos ſuperat, qui de facto patitur. Eis autem correſpondet aureola vt præmium accidentale. Sed tamen difficile eſt, quod ſtet æqualis voluntas in eo, qui qui patitur de facto, & qui non patitur, quia ex ipſa operis difficultate, oportet quod ad ſuperandam illam animus augeatur, & intendatur, vel multiplicetur actus. Si tamen admittatur caſus, quod ſtet æqualis voluntas, æquale erit meritum eſſentiale, quod charitati correſpondet. Non eſt autem inconueniens quod actui externo, 65

vi

vt externo correſpondeat aliquod præmium accidentale, quale eſt aureola, licèt non habeat diſtinctam bonitatem ab interno, quia ſufficit quod habeat illius participationem, & extenſionem, quæ eſt quaſi accidens illius.

66 *Eadem Reſp.* ad alia exempla allata, in quibus licet ſtante voluntate æquali correſpondeat idem præmium eſſentiale, non tamen alij effectus, qui ſunt alligati exterioribus actibus, & non interioribus vt ſuffragia, & alia quæ conferuntur nobis ex opere operato, aut etiam ſatisfactiones, quia omnia illa externis actibus alligata ſunt, nec ſequuntur ad bonitatem, vel malitiam internam, ſed vt explicatur exterioribus actibus: ſicut gratia ex opere operato datur per ſuſceptionem externam Sacramẽtorũ, ſuffragia conſequitur ad opera exterius executa; & ſatisfactio ad pœnalitatem operum exteriorũ, in quibus afflictio corporalis eſt.

67 *Ad illum* locum *Bernar.* dicitur in primis nõ conſtare illum errorẽ fuiſſe *Abaylardi*, quia nec *D. Bernar.* eius meminit nec *Alphonſus de Caſtro*, qui diligenter hos errores numerauit, eum *Abaylardo* tribuit. Sed quidquid de hoc ſit, certè nec *D. Thom.* nec Nos dicimus ſolam voluntatem remunerari, ſed etiam opera exteriora, ſed dicimus id eſſe quatenus voluntaria ſunt, & volũtati ſubſunt, ab eaque procedunt, non tamen ratione exterioritatis addunt ſpecialem bonitatẽ, ſeu malitiam vltra eam, quam habent ratione voluntatis. Et non negamus actu exteriori hominem fieri peiorem, vel meliorem, ſed quatenus actus ille voluntarius eſt, non ratione exterioritatis præcisè; ſuppoſita tamen ratione voluntarij fit homo peior ratione exterioris actus conſummatiuè, & extenſiuè in eadem malitia, non accumulatiuè addendo aliam diſtinctam. Et eadem ratione per leges poſitiuas Reip. punitur actus externus, quia malus eſt, & conſummatiuus malitiæ, non quia diſtinctam malitiam ad actum internũ addat, ſed quia eandem conſummat; ſufficit autem vt puniatur quod malus ſit, non autem requiritur quod diſtincta malitia, & ſuperaddita ſit malus. Cur autem lex humana non puniat actum internum? Hoc ad materiam de legibus pertinet, quia ſcil. lex humana non dirigit niſi ea, quæ nata ſunt cognoſci ab homine, & in conuictum hominum venire, eique eſſe nociua, vel vtilia, quod ſolùm in externis actibus reperitur.

68 Vltimo *Arguitur.* Nam poteſt aliquis ſaltem per ignorantiam exiſtimare quod actus exterior eſt malus non autem interior, verbi gratia quod adulterium, vel homicidium eſt malum, non autem voluntas adulterandi, vel occidendi, vt fortaſſe Multi apud Iudæos putabant, vt colligitur ex *Matth.* 5. Ergo in tali caſu maius malum erit in actu exteriori, quam in interiori nam pro interiori ſaltem illa ignorantia aliquo modo excuſat, ab exteriori autem nulla excuſatio datur, ergo in tali caſu augetur malitia in actu exteriori. Quod amplius vrgetur in eo qui ſequitur opinionem *Scoti*, & tenet quod actus exterior auget malitiam, tunc enim operando ex tali dictamine prius operabitur, ſiquidem cum conſcientia maioris malitiæ illam exercet; ergo maiorem malitiam habebit tunc actus externus, quam ſolus internus.

69 *Confirmatur:* Quia aliquando actus externus ex eo quod habet malitiam peccati mortalis, cum actus interni, vel plures interni ſolum habeant venialem, ex quibus tamen ſequitur illud mortale, verbi gratia ſiquis habeat plures actus internos volendi furari, quorum quilibet ſolum ſit de materia parua, & à diuerſis dominis, omnes illi actus ſunt peccata venialia: ſi autem a diuerſis dominis de facto furaretur illas paruas materias, in õnibus ſimul, & collectim peccaret mortaliter, & teneretur ad reſtitutionem; plus ergo malitiæ poteſt habere actus externus, quam internus. Poteſt etiam continuari actus exterior ceſſante interiori, vt cum quis incipit attente recitare horas, & poſtea ceſſat interior attentio, & continuatur exterior, ille actus exterior habet bonitatem ſine interiori, ergo præter bonitatem interioris actus, aliquid bonitatis habet exterior. E contra etiam ſola voluntas interior ſine exteriori non ſufficit totam malitiam habere, ſi enim vellet quis tantum demereri quantum omnes damnati, non demereretur tantum de facto, ſi nõ operaretur omnia illorum peccata. Et ſiquis intenderet aliquod bonum non tantum merebitur ſicut ille, qui eligit de facto, præſertim ſi eligat medium laborioſum, & difficile; ergo ſẽper actus exterior addit ad malitiá, vel bonitatẽ interioris.

Reſp. quod in caſu illius ignorantiæ (ſi tamen illa excuſari poteſt, cum etiam de internis actibus dentur præcepta in Decalogo, ſcilicet de non cõcupiſcendo, & eadem ratio eſt de alijs) actus externus non poteſt iudicari malus niſi vt voluntarius, atque adeò vt ſubeſt actui interiori à quo procedit. Et reſpectu huius à quo procedit non poteſt eſſe diuerſa malitia in eo, & in actu externo ab eo procedente: nec ignorantia illa poteſt facere quod malitia ſit diuerſa, quia non poteſt mutare naturas rerum. Solum ergo poterit eſſe ignorantia reſpectu actus interni ſiſtentis in ſe, & non procedentis ad actum, iudicando illũ nõ eſſe malum, ſed tunc ſolùm malum eſſe quando procedit ad actũ externum. Et in tali caſu ſolùm ſequitur quod actus externus ſimul cũ voluntate interiori à quá procedit erit peior, quam ſolus actus internus ſiſtens in ſe, & nolens ad externũ actum procedere. Et in hoc non eſt inconueniens quod ſit peior actus ille externus, quia tunc non eſt actus externus purè, ſed cum incluſione eius interni à quo procedit, qui cõparatus cum illo alio interno ſiſtente in ſe, & nolente ad actum externum procedere non eſt mirum quod peior ſit, quia ibi interuenit duplex actus internus, vnus efficax cum actu externo, alter inefficax nolens procedere ad externum. Comparatio autem debet fieri inter actũ externum & eũ internum à quo procedit, non cum eo interno à quo non procedit. 70

Sed *quid* ſi aliquis exiſtimet, quod actus internus efficax, & volẽs procedere ad actũ nõ ſit malus, aut non ita malus, ſicut ille qui de facto procedit, & habet externũ ſibi adiunctum? Et tunc ſi habeat efficacem volũtatem, & ex aliquo impedimento non exequatur actũ externum, ille actus internus minoris malitiæ erit quam externus, augebitque externus malitiá interioris. *Reſpond.* Quod in tali caſu nõ admittitur ignorantia, quia ſi aliquis ſcit quod actus externus eſt malus, & paratá habet voluntatẽ, & in procinctu ad faciendum, quomodo poteſt ignorare quod illa voluntas ſit mala, ſi cognoſcit quod eius obiectum eſt malum, & vult illud facere? Quod ſi putet eſſe minoris malitiæ, augetique illam ex actu externo adiũcto, tunc erit idẽ caſus, atq; in ſecũda 71

parte argumenti, de eo qui operatur ſequendo opinionem *Scoti*, quod auget externus actus, additque malitiam ad interiorem.

72 Et *tunc Reſpondemus*, quod etiam hoc amiſſo nihil contra Nos, quia quod ſit tunc maius peccatum ille actus externus, non eſt ex ipſa natura rei, & per ſe, & ab intrinſeco, ſed per accidens ex conſcientia erronea ſic iudicantis; ſicut etiam poteſt aliquis ex ignorantia, & conſcientia erronea putare quod mendacium ſit maius peccatum quam adulterium, & tunc ſi dixerit mendacium plus peccabit, quam ſi mœchetur non ex natura rei, & per ſe, ſed ex conſcientia erronea, & per accidens, manente ſemper vera ſententia, quod mendacium eſt minus peccatum, quam adulterium; ita manet ſemper vera ſententia, quod actus externus non addit nouam malitiam per ſe loquendo ad actum internum, & tamen per accidens ex aliqua ignorantia, vel cõſcientia erronea, oppoſitum accidere poteſt. Et tamen etiam dum ſic accidit, tota illa maior malitia actus externi naſcitur ab interno, quo vult illum actum externum, vt magis malum quam internum tantùm. Et reſpectu huius actus interni ſic volentis externum non addit ſupra illum actus externus aliquam malitiam, ſed totam quã habet in quantum voluntarius eſt ex actu interno voluntatis à quo procedit, & reſpectu huius interni non addit ille externus actus vt externus nouam malitiam, & hoc ſolum intendimus.

73 Ad *Confirmationem Reſp.* Negando antecedens, ſed dicimus quod nunquam ſtat actum exterius eſſe peccatum mortale, & actus interiores à quibus illa executio mortalis procedit, eſſe veniales. Nam qui furatur de facto plura minuta, in vltimo quod furatur, & in quo peruenit ad quãtitatem notabilem, mutat d:ctamen internum, eo quod videt, aut tenetur aduertere quod in illo vltimo furto licèt ſecundùm ſe paruo, tamen comparatiuè ad præcedentia facit magnum, & notabile, eo quod damnum tertij iam incipit eſſe conſiderabile. Et ideò talis actus internus quo vult exequi illud furtum non ſolum vt paruum, ſed vt vltimum comparatione ad præcedentia furta, & cum illis conſtituens conſiderabile damnum, eſt voluntas mala mortaliter, & non ſolùm venialiter.

74 Cæterum quando habet plures actus internos circa furta parua, & nullum illorum reſpicit tanquam vltimum in damnificando, vltima voluntas furandi rem paruam non efficitur damnificatiua notabiliter, quia cum non præceſſerit damnum aliquod ex præteritis voluntatibus furandi leuia, neque iſta vltima voluntas apprehenditur vt vltimo damnificatiua, & ſic non fit mortalis, ſed remanet venialis. Et cum illa non influat in actum externum mortalem nunquam ſequitur quod poſſit dari externus actus peccati mortalis ſine aliquo interno, qui etiam peccatum mortale ſit, ſcilicet ille à quo talis actus externus procedit, ille autem internus à quo non procedit, nec eſt cum intentione procedendi, quod ſit venialis, vel mortalis nihil intereſt, quia non conducit.

75 Ad id quod additur poſſe continuari actũ malũ ceſſante interiori, *diſtinguo*: ceſſante interiori formaliter *tranſeat*: ceſſante interiori formaliter, vel virtualiter, *nego*: nam etiam ſi attentio ceſſet, vel intentio, manet tamen denominatio voluntatis ad id proſequendum, quandiù non retractatur; & inde ſumitur malitia, vel bonitas in actu exteriori. *Ad id vero quod dicitur* non ſufficere actum interiorem ſine exteriori totam malitiam habere, *dicimus* non ſufficere illum actum interiorem ſi non ſit efficax, neque adæquatus totaliter actui exteriori, ſecus verò ſi ſit efficax, & adæquatus, ſicut in exemplo argumenti, qui vult tantùm demereri quantum omnes damnati, non efficaciter id vult, neque adæquatè, quia non apprehendit omnia illa peccata diſtinctè, & in particulari, ita vt in omnia velit prorumpere, quia multa ex illis ſunt oppoſita & contraria, nec poſſunt ſimul ab vno homine fieri; ergo neque efficaciter illa omnia velle poteſt. *Denique ad id quod dicitur* de eo qui eligit, & qui intendit, *Dico* quod in iſto multiplicantur actus voluntatis eſſentiales, & interni, quorũ quilibet eſt capax diſtinctæ bonitatis & malitiæ, quia habet diſtinctam rationem voluntarij interni, & ideò malitiæ multiplicantur. Secus eſt de actu externo, qui totaliter exterior eſt, quia non habet diſtinctam rationem voluntarij ab interno; ergo nec diſtinctam malitiam.

DISPVTAT. XII.

De Conſcientia

ARTICVLVS I.

Quid, Quoduplex ſit Conſcientia.

Conſcientia, vt docet *Sancti Thom.* 1 *p. Quæſt. 79. art. 13. Eſt iudicium, ſeu actus intellectus, quo aliquis applicat ſuam ſcientiam practicam, ſeu dictamen rationis ad aliquid agendum.* In quo poteſt eſſe difficultas: tùm in eo quod dicitur conſcientiam pertinere ad intellectum: tùm in eo quod dicitur eſſe actum intellectus, non habitum, neque potentiam ipſam. Vtrumque difficultate non caret. 1

Nam in primis aliqui ſentiunt conſcientiam pertinere ad voluntatem, non ad intellectum. Et duci poſſunt: tùm, quia conſcientia verſatur circa bonum, vel malum, ipſaque conſcientia dicitur aliquando bona, aliquando mala, vt ſumitur ex illo 1. ad Timoth. 1. *De corde puro, & conſcientia bona*, bonum autem, & malum propriè ad voluntatem pertinent: tùm quia conſcientia dicitur applicatio, ſeu actus applicans ſcientiam practicam ad aliquid agendum; actus autem applicatiuus eſt actus intellectus, quia eſt actus qui dicitur vſus, qui eſt actus voluntatis, vt conſtat ex *D. Tho. ſupra Quæſt.* 16. Alij etiam tenent quod conſcientia pertineat ad vtramque potentiam tàm intellectus, quàm voluntatis, ad voluntatem quidem quia eſt applicatio, ſeu vſus; ad intellectum verò, quia iſte vſus eſt vſus ſcientiæ, & cognitionis, ſeu dictaminis. 2

Secundo quantum ad id quod dicitur conſcientiam eſſe actum, Multi ſentiunt habitum eſſe (nam quod potentia ipſa non ſit conſtat apud Omnes, quia conſcientia poteſt deponi, & aſſumi, potentia verò deponi non poteſt.) Et ducuntur ex eo quod conſcientia etiam nobis 3

actualiter

actualiter non operantibus, ſed etiam dormientibus, dicitur in nobis permanere, ergo non poteſt eſſe actus, ſed habitus.

4 Et *Confirmatur*: Quia conſcientia dicitur habere aliquos actus, vt accuſare, teſtificare, ligare, abſoluere, &c. ſed vnus actus non habet alium actum, ſed habitus eſt, qui habet actum, vel potentia; ergo cum conſcientia non ſit potentia, ſequitur quod ſit habitus.

5 Et *ſecundo confirmatur*: Quia ſi conſcientia eſſet actus, ſeu iudicium actuale, nunquam poſſet quis operari contra conſcientiam, quia contra actuale iudicium non poteſt quis operari, niſi habeat contrarium iudicium, non autem poſſunt eſſe duo iudicia contraria actu ſimul in ſubiecto; ergo vel conſcientia non eſt actuale iudicium, vel non poterit homo operari contra conſcientiam.

6 Nihilominus Sententia *D. Thom.* certa eſt, & communiter tenetur a Doctoribus, tam in eius Schola ſuper prædictum locum 1 *p. & in hac* 1.2. *Quæſt.* 19. quam extra eius Scholam. Et quod conſcientia pertineat formaliter ad intellectum conſtat, quia conſcientia eſt dictamen practicum, quo regulatur quis in ſuis actionibus, conſtat enim non poſſe quempiam operari moraliter niſi aliquo dictamine ductus, quod dictamen non poteſt operari, niſi applicetur in particulari hic, & nunc ad opus faciendum, ita quod non ſolùm iudicet in communi quod oportet benè operari, ſed etiam in particulari, quod provt hic, & nunc conueniens eſt hoc facere, & quia fit iſta applicatio, ſeu comparatio principiorum vniuerſalium ad particularia dicitur conſcientia, quaſi cum alio ſcientia, hoc enim eſt dictamen applicatum in particulari ad agendum. Hoc ergo dictamen appellamus, conſcientiam, & tale dictamen pertinere ad intellectum non poteſt eſſe dubium, quia dictamen eſt iudicium quod formamus de agendis, & iudicium, actus intellectus eſt. Sic ergo conſtat conſcientiam pertinere ad intellectum, quia conſcientia eſt dictamen applicatum in particulari ad agendum, & dictamen eſt quoddam iudicium.

7 Ex *Effectibus* quoque, & quaſi à poſteriori conſtat conſcientiam pertinere ad intellectum, quia effectus illius ſolùm in intellectu inueniuntur, & actus eius ſunt. Nam conſcientia dicitur teſtificari ad Roman. 9. *Teſtimonium mihi perhibente conſcientia mea.* Et 2. ad Corinth. 1. *Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ.* Dicitur etiam conſcientia ſcire, aut eſſe aliquid in conſcientia, in ang ſtione. Eccleſiaſt. 7. *ſcit enim conſcientia tua, quod crebro maledixeris Aliis.* Geneſ. 43. *Non eſt in noſtra conſcientia quis hoc fecerit.* Dicitur etiam conſcientia iudicare, priori ad Corinth. 10. *Vt quid libertas mea iudicatur ab aliena conſcientia? Denique* conſcientia dicitur errare, accuſare, excuſare, ligare, reprehendere. Quæ omnes actiones ſunt intellectiuæ, & ad intellectum pertinent; ergo conſcientia id quod eſt, intellectus eſt. Quæ tamen actiones quia practicæ ſunt etiam recipiunt denominationem boni a ſuo effectu, ſeu fine ad quem diriguntur, quia ordinant, & dirigunt ad bonum.

8 Quod verò ſit actus, & non habitus, vel potentia deducitur ex dictis, tum à priori, tum à poſteriori. *A priori*. Quod conſcientia eſt quoddam dictamen, ſeu iudicium de agendis in particulari, iudicium autem eſt actus non habitus, vel potentia, & dictamen apprehenſio eſt intellectus, & propoſitio, qua proponitur quid agendum ſit regulariue, ergo conſcientia eſt actus, ſeu actuale iudicium. *A poſteriori* verò deducitur; quia conſcientia non poteſt eſſe habitus naturalis, neque acquiſitus, neque infuſus: ergo nullus. Non naturalis, quia habitus naturalis vt ſyndereſis non poteſt deponi, & aſſumi, conſcientia autem poteſt deponi & tolli, ergo non eſt habitus naturalis, id eſt, a natura congenitus. Non eſt habitus acquiſitus, quia habitus acquiſitus non generatur niſi per plures actus, & quilibet actus procedit ex conſcientia, & ſupponendo illam, quia ſi nullam conſcientiam haberet homo quando exerceret illos actus, non generarent habitum bonum; ergo quando tales actus procedunt iam ſupponitur conſcientia, aliàs ſi non ſupponeretur non fierent cum bona conſcientia, neque mala, & ſic non poſſent acquirere habitum conſcientiæ, quia conſcientia non eſt indifferens, ſed bona, vel mala. Non ergo conſcientia eſt habitus acquiſitus, ſed inuenitur ante acquiſitionem habitus. Non eſt infuſus, quia conſcientia etiam circa actus naturales inuenitur, & non ſolum circa ſupernaturales, & ſic oportet quod in linea naturali etiam detur conſcientia: nam etiam in linea naturali datur actus bonus, vel malus, ergo conſcientia bona, vel mala, id eſt, dictamen bonum, vel malum, ſine quo actus non fit. Vnde etiam ante omnem habitum infuſum in Pagano, vel Gentili datur conſcientia, & in puris naturalibus daretur, non ergo eſt habitus infuſus. Denique conſcientia non eſt ipſa potentia ſiue intellectiua, ſiue aliqua alia, quia potentia mutari, & deponi non poteſt, conſcientia autem deponi poteſt: ergo, &c.

An verò conſcientia ſit iudicium intellectus 9
practici, vel ſpeculatiui, ſuppoſito quod conſiſtit in actu, & in iudicio, non in aliquo habitu, vel potentia? Facile ex dictis poteſt ſumi reſolutio, quod ſit iudicium practicum cum ſit formatum à prudentia, non ſpeculatiuum, licet etiam aliquid de ſpeculatiuo ſupponat, ſaltem quoad iudicium de rebus agendis in communi, & reſpectu ſingularium, quæ non ſunt operabilia, quia ſunt præterita. Omne enim practicum fundatur in aliquo ſpeculatiuo, illudque ſupponit.

Sed tamen vt hoc melius intelligatur, aduertendum eſt; Quod cum practicum, & ſpeculatiuum differant ex hoc, eo quod practicum ordinatur ad opus faciendum, vel regulandum, ſpeculatio ad cognoſcendum, eo modo contingit aliquid eſſe practicum, quo contingit ordinari ad operandum, & eo modo quo receditur ab ordine, ſeu directione operandi, & ſiſtitur in ipſa cognitione rei, contingit cognitiuum dici ſpeculatiuam, non practicam. Aliqua ergo cognitio datur quæ de ſe operatiua eſt, & practica, ſed in modo procedendi non habet operari, vel quia deficit materia, vel quia deeſt applicatio: aliquando verò cognitio tam in ſubſtantia, quam in modo practica eſt, & operationem habet. Et quando in modo procedendi, & in exercitio non datur practicum, quia non exercetur, dicitur illa cognitio ſpeculatiua ſcilicet ex parte modi, licet ex ſua ſubſtantia, ſeu ſpecie operatiua, & practica ſit. Verbi gratia, ars ædificatiua ordinat ſuam cognitionem ad faciendam domum, talis cognitio ex ipſa ſua ſpecifica ratione eſt practica; tamẽ eius exercitium, ſeu applicatio poteſt aliquando

non eſſe practica, nec ordinari ad opus, vel quia deeſt materia circa quam operetur, vel quia res non eſt in ſtatu quo fiat, ſed in ſtatu quo facta eſt, ſeu iam præterijt; & ideò circa talia non poteſt dari practicum in exercitio, ſed illa cognitio ex modo operandi, & in exercitio, dicitur eſſe ſpeculatiua. Et ſic *D.Thom.* vocat ſpeculatiuam ſententiam Dei, quæ verſatur erga poſſibilia, quæ nunquam facienda ſunt, circa creaturas autem exiſtentes practicam vocat illam ſcientiam Dei 1.*p. q. eſt.*14.*art.*16. cum tamen illa, quæ verſatur circa poſſibilia, quæ non ſunt facienda, ſit factiua illarum in virtute, & poteſtate.

11 Sic *ergò* conſcientia cum ſit dictamen practicum poteſt conſiderari, vel quoad ſpeciem, & ſubſtantiam ſuam, ſeu formalem rationem, vel quoad modum, & applicationem ſuã, & exercitium. Si conſideretur quoad ſpeciem, & ſubſtantiam, ſemper eſt practica, quia habet vim directiuam, & regulatiuam operum moralium, ſicut & ipſa prudentia cuius dictamen eſt. Et ſic etiam ipſa conſcientia prout conſiderat res in communi, & ſecundum principia vniuerſalia, eſt practica, quia etiam prout ſic vis eius eſt via directiua ad opus ex ſua ſpecie, & ratione. Et hæc eadem cognitio etiam prout reſpicit præterita, adhuc eſt practica in virtute, & ſpecie ſua, quia regulæ illæ, & formalis ratio, qua talis cognitio procedit operatiua eſt, & vim habere operatiuam, ſi applicetur materiæ habili ad efficiendum.

12 Cæterum ex parte modi, & exercitij, ſeu applicationis illud iudicium non dicetur practicum, nec illa conſcientia practica erit, quæ non operatur, nec verſatur circa rem in ſtatu, & modo operabili, & ideò manet illud iudicium, ſeu dictamen ſpeculatiuum quoad modum, licèt in virtute, & formali ratione practicum ſit. Vnde ſi dictamen verſetur circa agenda in communi & non conſiderando circunſtantias, vel circa præterita, quæ iam non ſunt in ſtatu factibili, erit iudicium ſpeculatiuum quoad modum, quia non operando, ſeu exercendo operationem procedit, ſed tamen in virtute, & ſubſtantia practicum iudicium eſt, quia directiuum eſt operis factibilis, ſi in ſtatu quo fieri poſſit ponatur.

13 An *verò* hoc iudicium practicum quod eſt cõſcientia ſit efficax, & ſemper coniunctum cum effectu? Siquidem ad iudicium practicum videtur infallibiliter ſequi operatio. Quod ſi ita eſt nunquam poterimus operari contra conſcientiã, quia nunquàm poſſumus operari contra iudiciũ practicum efficax, & fruſtrare illud.

14 *Reſp.* non omne dictamen, & iudicium practicum eſſe efficax infallibiliter, ſed ſi alicui dictamini practico competit iſta efficacia, eſt dictamẽ imperij, quod eſt vltimum ad executionem operationis, ante imperium vero, imò ante electionem præcedit conſilium, & iudicium de electione, & ante electionem circa intentionem finis determinati in hac, vel illa materia præcedit etiam iudicium de conuenientia finis intendendi. Iſta ergo iudicia conſultatiua non habent adiunctam infallibilitatem ad opus, ſed poſſunt deſeri aut poni & in iſtis præcipuè conſiſtit conſcientia, quæ oſtendit, & conſulit id quod agi debet ſecundum rationem. Nec enim quodcunque iudicium practicum dici poteſt conſcientia, ſed ſolùm illud, quod iudicat aliquid vt conforme rationi, ſiue verè, ſiue exiſtimatè. Et ideò dici poteſt quod aliquis agat contra conſcientiam, quia poteſt dimittere, ſeu non ſequi dictamen illud quo proponitur id quod eſt conforme rationi, in quo propriè conſcientia conſiſtit, ſed poteſt ſequi aliud dictamen practicum contrarium rationi, atque adeò contrarium conſcientiæ. Et ſicut non repugnat eſſe diuerſa dictamina, quorum vnum excludit alterum, ita non repugnat eſſe dictamen practicum malum contra conſcientiam, licet ſemper conſcientia maneat quantum ad ſua principia communia, ſcilicet ex parte ſynderesis, quæ remurmurat, & reprehendit id quod fit contra illam in particulari.

Tandem *Inquires*: Suppoſito quod conſcientia eſt iudicium, ſeu dictamen, & non habitus formaliter, tamen neceſſe eſt quod iſte actus & iudicium procedat ab aliquo principio ſiue habitu. Quis eſt ergo habitus a quo procedit conſcientia? nam ille etiam conſcientia nominari poterit. 15

Reſp Conſcientiam bonam proximè, & formaliter procedere à prudentia, quæ rectum præbet conſilium & dictamen de agendis, malam vero conſcientiam ab oppoſito vitio imprudentiæ; & hæc virtus habet nomen proprium, ſcilicet prudentiæ, nec poteſt appellari conſcientia, ſicut nec appellatur dictamen, niſi abuſiue & cauſaliter, quia eſt cauſa dictaminis. At verò remotè, & originatiuè procedit, & formatur conſcientia ex diuerſis principijs & notitijs præſertim a ſynderesi, quæ eſt habitus primorũ principiorum in practicis. Et ideò quia principaliter originatur ab illo, quandoque conſcientia nominatur ſynderesis, vt ex *S.Hieronymo*, & Alijs docet *S. Thom.* 1.*p Quæſt.*79.*a.*13. Conſtat enim quod regula agendorum colligitur ex pluribus notitijs, ſcilicet, ex primis principijs agibilium, quæ pertinent ad ſynderesim, ex ipſa experientia, ex his quæ docet fides, ex aliorum exemplis, & ſimilibus alijs, ex quibus pendet probabilitas, certitudo aut ſecuritas in re morali. Sed hæc omnia pertinent ad ſcientiam, & notitias præſuppoſitas, conſcientia verò non dicit ſolam ſcientiam, ſed applicationem eius & dictamen, quaſi cum alio ſcientiam: ſicut Concluſiones in ſpeculatiuis generantur ex pluribus principijs diſpoſitis, & artificioſè directis. Et ita quando ex his notitijs moralibus procedit aliquis ad formandum, & applicandum dictamen aliquod in particulari, de eo quod faciendum eſt iuxta id quod iudicat eſſe conforme rationi, dicitur formare conſcientiam, & iudicium practicum de agendis. Vnde tale iudicium pertinet proximè, & elicitiuè ad prudentiam ſi ſit rectum vel ad imprudentiam ſi rectum non ſit. Sed quia prudentia habet tres actus, ſcilicet conſiliari iudicare, & præcipere, ad duos primos pertinet conſcientia, quia ad conſcientiam pertinet dictamen, ſeu iudicium de agendis, quod per conſilium habetur, & tale iudicium, ſicut & conſilium contingit deponi, aut mutari, aut etiam operari contra illud, accipiendo oppoſitum iudicium vel conſilium. At vero imperium, quod eſt vltimus actus prudentiæ, habetque executionem paratam, non eſt ipſa conſcientia, ſed quid conſecutum ad illam, & ſi efficax ſit imperium non contingit contra illud agere, ſicut agitur contra conſcientiam. Agitur autem contra illam non remanẽte conſcientia, ſeu dictamine bono in particulari, ſed eo repulſo per malum dictamen, & ſic 16

nunquam

numquam ſunt ſimul, ſicut nec vitium, & virtus; remanet tamen conſcientia quoad iudicium in commun, & principia vniuerſalia, ea quibus remordet, & remurmurat contra prauum dictamen.

17 Ad *Rationes dubitandi* à principio, Reſpood. *Ad primam*, quæ probabat conſcientiam pertinere ad voluotatem, dicitur coolcientiam diei bonam, vel malam non formaliter, ſed regulatiuè, eo modo quo intellectus practicus dicitur bonus, quia regulat, & dirigit opera bona iuxta illud Pſal. 110. *Intellectus bonus omnibus facientibus eum.* Quia enim praxis dirigit ad opus, & dictamen, ſeu praxis bona quæ eſt conſcientia dirigit ad bonum opus, denominatur illud iudicium, ſeu conſcientia bona ab effectu, & fine ſuo, licet formaliter in ſe vera ſit, ſeu actus cognoſcitiuus ſub ratione veri procedens, & proponens ipſum bonum faciendum. Licet autem bonum, & malum affectiuè, & inclinatiuè pertineant ad voluntatem, tamen regulatiuè pertinent ad intellectum, quia oportet ipſum bonum eſſe cognitum, & ſub ratione veri attractum.

18 Ad *Secundam probat.* dicitur, quòd conſcientia non eſt applicatio, ſeu vſus voluntatis formaliter, ſed applicatio regulatiua, ideſt, applicatio regulæ & dictaminis, quatenus formatur iudicium in particulari de agendis, & ipſa formatio dictaminis particularis quædam applicatio eſt ſcientiæ, principiorum in communi, & vniuerſalium ad particularia, ſicut ſi illatio concluſionis ex præmiſſis in ſpeculatiuis appelletur applicatio principiorum ad concluſiones, illa applicatio non eſt vſus voluntatis, ſed formatio quædam intellectus, vel illatio, pertinet eolm ad Logicam. Sicot ergo datur applicatio intellectus in ſpeculatiuis ad inferendum concluſiones, nec illa formaliter & plicitiuè eſt applicatio, ſeu vſus voluntatis, licet in exercitio ab ea moueri poſſit intellectus ad ſic operandum, ita datur applicatio practica ad dirigendum formando dictamen, & iudicium de agendis in particulari. Et hæc applicatio intellectiua eſt conſcientia; ad qoam tamen quia voluntas ſuo exercitio mouere poteſt, ideò poteſt præſuppoſitiuè eſſe voluntaria, ſicut etiam alij actus qui à nobis fiunt humano modo, voluntariè fiunt, quia à volũtate mouente proceduot, Et hoc modo pertinere poteſt conſcientia ad voluntatem generali illo modo, quo omnes actus humani voluntariè fiunt, & à voluntate mouentur; non tamen ſpecialiter, ideſt, elicitiuè conſcientia pertinet ad voluntatem, quia formaliter eſt dictamen quoddam, ſeu iudicium, vt oſtenſum eſt.

19 Ad *Fundamentum* ſecundæ Sententiæ ad probandũ conſcientiam non eſſe actum, ſed habitum *Reſp. Ad primum Dicimus*, conſcientiam perſeuerare in nobis etiam actualiter non operantibus, ſed dormientibus, aut etiam diſtractis, eo modo quo intentio voluntatis, & alij actus etiam trãſacto actu, & aliud cogitando dicuntur permanere, non quia generant habitum, qui vnico acto non ſolet generari, ſed quia virtualiter manent reliquendo voluntatem, ſeu intellectum determinatum ad operandum ex tali actu quandiù non retractatur eo modo, quo ſupra *Diſp.* 1. de fine dictum eſt. Sic dicitur remanere iudiciũ, ſeu dictamen conſcientiæ virtualiter, & in ſua determinatione etiam ſi non generetur habitus per talem actum, vel antequam ſit genitus. Et poſtquam habitus prudentiæ genitus eſt, adhuc poteſt noo operari ex illo, & ſic quando operatur, & habet iudicium rectum conſcientiæ, ab eo determinatur ad hoc vt dicatur perſeuerare tale iudicium virtualiter, & ratione illius determinatioois habitus ille operatur etiam poſtquã iudicium actu tranſiuit.

Ad *Confirmat. Reſp.* Quod conſcientia oon dicitur habere aliquos actus quaſi elicitiuè, ſed ex eodem actu reſultant omnes illi effectus, ſcilicet ligare, accuſare, teſtificari, &c. qui noo ſunt diuerſi actus, ſed idem actus cum diuerſis reſpectibus, & diuerſis connotationibus, ſeu officij ſuper diuerſas materias, vt explicat *D. Thom.* 1. *p. Quæſt.* 79. *art.* 13. Et non eſt nouum, quod aliquis actus poſſit diuerſa officia exercere, & effectus habere ſecundum diuerſos reſpectus, ſicut idem actus intellectus eſt dictio reſpectu verbi quod format, & intellectio reſpectu obiecti quod attingit: eadem intentio amat finem vt obiectum, & imperat, ſeu mouet ad electionem mediorum vt ad effectum: idem actus intelligit obiectum, & mouet voluntatem, cognoſcit principia, & infert concluſiones, nec tamen iſti ſunt diuerſi actus, ſed einſdem actus diuerſi effectus, & connotationes, ſeu reſpectus. 20

Ad *Secundam Confirm.* negatur ſequela: Quia benè poteſt qois operari contra conſcientiam in particulari expellendo illam per contrarium dictamen, quia iudicium, ſeu dictamen malom excludit. Remanet tamen conſcientia quantum ad rationem, & principia communia, & vniuerſalia, quæ ſunt in ſynderеſi, & ratiooe illorum remurmorat, & reprehendit, ſeu accuſat conſcientiam malam, & dictamen peccaminoſum, qoia hoc non conformatur, nec ſubordinatur illis principiis, & ex hoc quod non ſubordinatur illis, reprehendit, & remurmurat in contrarium. 21

Diuiſio Conſcientiæ.

MVltiplex eſt conſcientiæ diuiſio, ſed poteſt per genera ſua reduci primo ad duo genera. Nam conſcientia diuidi poteſt vel ex parte obiecti circa quod verſatur, vel ex parte modi operandi, ſeu dirigendi operationes. 22

Ex *parte obiecti* diuiditur conſcientia in bonam, & malam, ſeu veram &, falſam, *Bona* dicitur; quæ verſatur circa obiectum bonum benè, ideſt, conformiter ad regulas rationis. Et hæc conformitas non ſumitur rurſus ex obiecto ad conſcientiam quaſi illud ſit bonum obiectum, quod à bona conſcientia, & dictamine attingitur; ſed bonum obiectum dicitur quod legi diuinæ, vel humanæ, quæ ab ea deriuatur, ſeu principiis rationis conformat. Dictamen autem, ſeu conſcientia bona, & recta eſt illa, quæ tale obiectum ſic regulatum proponit: & rurſus illud benè proponere debet; quia cum iſtud obiectum debeat in exercitio fieri ſecundum circunſtantias debitas, quæ pertinent ad modum quo res debet fieri, oportet quod in iſto modo, & circunſtantiis non erretor, ſed conſcientia, ſeu dictamen beoè proponat illud obiectum, id eſt, debitis, & bonis circunſtantiis, & modo agendi. Ex hoc autem poteſt dignoſci oppoſitum, ſcilicet *conſcientia mala* quæ ſit, ſcilicet, quæ vel obiectum malom proponit, vel obiectũ bonũ noo benè, ſed malo modo, aut non debitis circunſtantiis.

24 Hinc *etiam* dignoſcitur quæ ſit vera, quæ falſa conſcientia, ideſt, verum, vel falſum dictamen. *Vera* enim conſcientia dicitur, quæ vtitur regula, & doctrina vera *falſa* autem, quæ falſis regulis, aut doctrinis, vel notitiis vtitur. Et in his rebus practicis cum veritas non iàm ſumatur ex eo quod in re eſt, vel non eſt (id enim ſpeculatio conſiderat) ſed ex eo quod conueniens, vel diſconueniens eſt iuxta regulas prudentiæ, in idem recidit quod conſcientia ſit vera, vel falſa, & quod ſit bona, vel mala, quia illa eſt falſa regula, vel doctrina, quæ in inconueniens ducit.

Secundo *modo* ſumitur diuiſio conſcientiæ ex
25 parte modi operandi, ſeu dirigendi actiones in conſcientiam certam, dubiam, probabilem, ſcrupuloſam, erroneam. *Certa*, ſeu indubitata conſcientia eſt, quæ nulla hæſitatione, vel formidine de oppoſito pulſatur. *Probabilis* eſt, quæ adhæret vni parti, formatque dictamen de agendis ex probabili fundamento non tamen certo, omnemque formidinem, & hæſitationem excludente. Poteſt autem eſſe dupliciter probabilis. *Vno modo* ſpeculatiuè tantum: *Alio modo* etiam practicè. Speculatiuè dicitur probabilibus, quæ ex probabilibus fundamentis format iudicium de re aliqua ſecundum ſe, & quaſi in abſtracto ante prudentiale iudicium quod formatur de re, attentis omnibus circunſtantiis hîc & nunc. Practicè autem probabilis dicitur illa conſcientia, quæ format iudicium de re non in abſtracto, & ſecundum ſe, ſed iuxta prudentiæ directionem attendentis hîc & nunc circunſtantias omnes. Et in ſumma; probabilis ſpeculatiuè eſt, quæ in diſputando, & cognoſcendo præcisè ſuam habet probabilitatem, & fundamenta; practicè, quæ in agendo & dirigendo hîc & nunc probabiliter procedit, ideſt, non temerariè, ſed prudenter.

26 Reiicit autem hanc diſtinctionem *Lorca hic Diſp.* 38. *membro* 1. *cum Corduba lib.* 3. *quæſt.* 5. *& Alijs* leui ductus fundamento, quia tàm practicum eſt quod pertinet ad conſcientiam ſecundũ ſe, & abſtractè, ſeu in communi, quam determinate, & in particulari, nec enim differunt in ratione practici hæc duo iudicia: *Omnis acceptio rei inuito Domino eſt illicita*; *hæc acceptio rei alienæ inuito Domino eſt illicita*, quia vtrumque ad directionem voluntatis pertinet.

27 Et *Conf.* Quia impoſſibile eſt iudicium practicum eſſe certum exiſtente dubio ſpeculatiuo. Nam iudicium practicum eſt concluſio dependens à iudicio illo ſpeculatiuo, vt à præmiſſa à qua deducitur. Vt enim formem iudicium practicum, quod iſte contractus eſt licitus debet deduci ex duplici præmiſſa; altera, Hoc genus contractus eſt licitum; altera, hîc contractus eſt talis generis: vbi illa maior eſt ſpeculatiuè, & in vniuerſali cognita, & tamen ſi eſt dubia, non poteſt concluſio eſſe certa, quia qualibet præmiſſa exiſtente dubia concluſio manet dubia.

28 Cæterum diſtinctionem hanc cõmoniter omnes Doctores admittunt, vt etiam fatetur *Diana* 4 *p. tract.* 3. *de Conſcientia dubia*, *reſolut.* 1. Videndus eſt *Caietanus* 1. *tomo Opuſc. tractat.* 31. *reſponſ.* 13. *dub.* 7. *Nauarrus in cap. Si quis autem, de Pænitentia Diſt.* 7. *num.* 61. *Medina ſuper Quæſt.* 19. *art.* 6. *dub* 4. *& Alij.*

29 Et *ratio eſt manifeſta*, Quia ratio in his rebus humanis, & contingentibus, non poteſt ſemper penetrare, & cognoſcere, quid ſit vel nõ ſit à parte rei, & quando aliquid perueniat, vel non perueniat ad rationem peccati, nam etiam in his quæ volumus, & cogitamus, latet nos an conſentiamus, vel reſiſtamus, & in aliis multis non poſſumus plenè ſcire quid ſit, vel non ſit in re, ſed in hoc manemus dubij: vt coniux, quæ non ſcit an in re ſit, vel non ſit mortuus eius vir, ſi hic vel ille fundus eſt meus, vel non in rei veritate, & tamen licet non penetremus, quid verè, & in re ſit, vel non ſit, poſſumus prudenter arbitrari, & dirigere quid faciendum ſit; ergo differt quandoque in ipſo iudicio, & dictamine conſcientiæ formando iudicium practicum, & ſpeculatiuum. Itaque cum iudicium ſpeculatiuum ſolùm reſpiciat cognitionem rei in ſe, practicum verò non id quod eſt in ſe, ſed quod humano & prudentiali modo poſſibile eſt; multoties contingere poteſt quod probabiliter, & certo perueniamus ad id quod diligentia humana poteſt, & tamen ad id quod eſt in re, & ſecundum ſe non perueniatur nec certo, nec probabiliter, ſed dubitanter.

E contra etiam quod poſſit eſſe probabile iudicium de rebus agendis diſputatiuè, & ſpeculatiuè, practicè verò non, ſed eſſe incertum conſtat, quia multoties diſcurrimus valdè probabiliter ex principiis quæ aſſequimur circa aliquem finem, & circa naturam alicuius actus, eiuſque bonitatem, aut malitiam, & tamen experientia oppoſitum monſtrat, pluraque inconuenientia monſtrantur ab experientia, quam à diſcurſu, prudentia autem maximè ab experientiis formatur. Et ſimiliter prudentia maximè innititur diligentiæ, & attentioni circunſtantiarum, quæ hic & nunc occurrere ſolent, ſpeculatio autem quandoque ab eis abſtrahit, & ita ex principiis ſic abſtractè conſideratis iudicatur quandoque probabile, quod pluribus aliis attentis, & ſub alia conſideratione viſis non ita probabile iudicatur. Neque hoc negat *Lorca*, ſed dicit hoc non eſſe diſtinguere ſpeculatiuum & practicum, ſed conſiderare quid habeat actus ex ſua natura, & quid non habeat ex circunſtantia. Sed hoc verũ eſt, tamen, hoc ipſum eſt procedere ſpeculatiuè, & practicè; quia conſiderare quid habeat actus ex natura ſua eſt ſpeculatio, quia eſt abſtractio, & quid habeat ex circunſtantia, ſeu exercitio, hoc eſt practicè procedere, quia eſt operari. 20

Ad *Fundamenta* autem oppoſita conſtat ex dictis, *Dicimus* enim quod illa iudicia tam in vniuerſali, quàm in particulari pertinent ad lineam practicam, ſed non eodem modo ſemper applicantur, & ordinantur; poteſt enim id quod practicum eſt ex ſua ſpecie, & ratione formali, modo non practico applicari, & ordinari, & ſic dicitur ſpeculatiuum iudicium etiamſi ſit de re practica, quia ſaltem quantum ad modum ſpeculatiuum eſt. Nec Nos dicimus, quod illud iudicium in vniuerſali, *Omnis acceptio rei alienæ eſt illicita*, pertinet ad ſpeculationem, & illud particulare, *Hæc acceptio rei alienæ eſt illicita*, pertinet ad practicum; ſed vtrumque poteſt ad praxim pertinere ſi operatiuo, & prudentiali modo ordinetur, ideſt, cum regulatione, & ordine ad operandum; & vtrumque poteſt ſpeculatiuo modo attingi, ſi tam ipſa ratio, & natura actus in communi, quam ipſum iudicium in particulari ſolum attendatur pro cognoſcenda ipſa natura rei, & quid in ſe ſit, non pro operãda hic, & nunc, & attentis circũſtantiis. 21

Ad

32 Ad *Secundum Fundamentum* dicitur verum eſſe, quod altera præmiſſa exiſtente dubia, concluſio illata non poteſt eſſe certa, negamus tamen quod iudicium ſpeculatiuum dubium ſit præmiſſa deſeruiens pro concluſione practica; ſed dicimus vtrumque iudicium de quo loquimur in præſenti tam ſpeculatiuum, quàm practicum eſſe iudicium per modum concluſionis, vnum illatum ex ſuis præmiſſis ſpeculatiuis modo ſpeculatiuo: alterum ex practicis modo practico, non verò ſpeculatiuæ præmiſſæ ſeruiunt pro inferenda concluſione practica, quæ prudentialiter infertur, non ſcientificè. Quare in illo ſyllogiſmo, qui ponitur in argumento, dicimus quod illa præmiſſa vniuerſalis ſpeculatiuè cognita non influit in concluſionem practicam, ſi eſt dubia; ſed concluſio ſi eſt practica, & certa infertur ex aliis præmiſſis modo practico, & prudentiali diſpoſitis, videlicet: *Facta ſufficienti diligentia humano modo, & non inuento quod ſit malum licet illud agere*, licèt dubitemus ſpeculatiuè: *Hic, & nunc eſt facta ſufficiens diligentia circa hunc contractum, vel hunc actum, & non inuenitur in eo malitia:* Ergo licèt operari.

33 Conſcientia *Dubia* ſi ſumatur dubium ſpeculatiuè pro eo quod poteſt eſſe verum, vel falſum, ſeu ad vtrunque contingens, eſt idem quod opinabile, ſeu probabile, & non certum, quia ſemper habet formidinem de oppoſito, & poteſt ſubeſſe verò, vel falſo. Si verò ſumatur dubium practicè, ſeu operatiuè, eſt idem quod indeterminatum ad operandum pro vtraque parte. Et ſic conſcientia dubia dicitur illa, quæ habet formidinem ex vtraque parte ita quod neutra vincit alteram ſufficienter, ſed hæſitat, & non determinatur ex vi rationum. Sic ergo dubitatio practica habet annexam indeterminationem, & indeciſionem ex parte rationum, & fundamentorum, ita quod hæc pars non vincat illam etiam prudentialiter, & in modo operandi. Dubium autem practicum cum in ipſamet prudentia dubitationem relinquat, non peruenit ad formandum iudicium prudens determinatè, ſed infra determinationem prudentiæ manet, ſicut dubium ſpeculatiuum relinquit dubitationem in ſcientia, ſeu cognitione ipſa ſcientifica, & illatiua, ita quod ad certum iudicium non peruenit. Dictamen autem quod non peruenit ad hoc vt ſit prudens determinatè, ſi ſequamur illud imprudentia erit, atque temeritas.

34 Conſcientia *ſcrupuloſa* minor eſt dubia, ſcilicet illa, quæ leui dubio ducitur, & habet hæſitationem, ſeu indeterminationem ortam ex paruo fundamento, ſed tamen licèt ſcrupulus ſit dubium paruum & leue, ſi tamen practicum ſit, ideſt, in ipſa prudentia, & in modo prudentiali agendi, impedit formare prudentiale dictamen ſtante tali ſcrupulo. Vnde vel deponi debet, aut contemni, vt illo non obſtante formetur iudicium prudentiale de facto, & determinatè. Quod ſi non formetur impediente ſcrupulo, ſemper id quod fit erit extra limites prudentiæ, & ſine regulis rationis.

35 Conſcientia *erronea* eſt, quæ falſis principiis, & fundamentis format dictamen, ſeu iudicium, & tamen apparenter repræſentat rem illam tanquam regulam rationabilem agendi, cum in re vera regula non ſit.

36 Petes: Quid ſit conſcientia ſecura? *Reſp.* Non annumerari conſcientiam ſecuram inter membra diuidentia, quia ſecuritas conſcientiæ eſt finis, qui intenditur in conſcientia formanda, & poteſt inueniri conſcientia ſecura tùm in conſcientia certa, & indubitata, tùm in probabili, ſi practicè probabilis ſit. Conſcientia ergo ſecura poteſt vno verbo dici, quod eſt conſcientia prudenter formata; vbi enim prudentia operatur, abeſt temeritas, & ſic ſecurè proceditur, quia prudentia ſecuram regulam præbet cum ſit virtus. Vnde diſcerni poteſt, quod conſcientia vt ſit ſecura ſemper poſtulat aliquam certitudinem ſaltem practicè. Nam ſi ſit ſecura, quia indubitata & certa, nec aliqua formidine pulſatur, manifeſtè conſtat ſecuram & certam eſſe. Si ſit ſecura quia probabilis, debet habere certitudinem de eius probabilitate, ideſt, quod licet pulſetur aliqua dubitatione de eius veritate (quod pertinet ad ſpeculationem) tamen debet eſſe certus, quod fecerit ſufficientem diligentiam, & humano modo, ſicut requiritur ad prudentiam. Et tunc eſt certus prudentialiter, & moraliter, ſicut requiritur ad prudentiam, quia eſt certus diligentiam feciſſe, aut illa obſeruaſſe, quæ ad prudentiam requiruntur; prudentia autem regula certa eſt, & habitus certus practicè, ſiquidem eſt virtus. Si autem non peruenitur ad hoc vt iudicium de facto, & certo ſit prudens, erratur in illo, & conſcientia non eſt ſecura, licèt ſpeculatiuè, & diſputatiuè probabilitatem habeat.

ARTICVLVS II.

Quomodo conſcientia erronea obliget, vel excuſet? Quid ſit ſupponendum?

SVpponendum eſt tanquam certum, quod ſtante dictamine conſcientiæ proponentis aliquid tanquam præceptum, non eſt licitum operari contra illud, & ex conſequenti ſi ſit præceptum affirmatiuum, obligari ad operandum iuxta illud; hoc enim ex priori conſequitur, quia ſi præceptum affirmatiuum inſtat, & hoc conſcientia dictat, atque proponit, ſi non faceret hoc ipſo operaretur contra conſcientiam, quia ſicut præceptum non facere quando inſtat, eſt frangere præceptum, ſeu agere contra illud (ſumendo agere lato modo, prout etiam comprehendit ipſum omittere, quod eſt moraliter agere) ita erit contra ipſum dictamen conſcientiæ, quod tale præceptum proponit, quia ipſum non facere contrariatur dictamini, proponenti obligationem faciendi, vt inſtantem hîc & nunc; nam hoc intelligendum eſt ſemper iuxta naturam præcepti, quod ſi ſit præceptum negatiuum id quod proponitur per dictamen conſcientiæ, obligat ſemper, & pro ſemper: ſi verò ſit præceptum affirmatiuum, obligat ſemper, ſed non pro ſemper. Et ideò oportet, quòd vt conſcientia obliget quando proponit præceptum aliquod affirmatiuum, non ſolùm dictet eſſe præceptum, ſed etiam currere hîc, & nunc eius obligationem. 1

2 Et *loquimur* de dictamine proponente aliquid tanquam præceptum, quia ſi non proponit illud vt præceptum, certum eſt quod non obligat, licet ſit aliquid melius, & perfectius, quod ſolùm pertinet ad conſilium, non ad præceptum. Obligatio enim non oritur ex conſilio, quantumcumque ſit melius, & perfectius, ſed ex præcepto.

Sic *ergo*, quod dictamen conſcientiæ tale præ- 3

ceptum proponentis obliget ad non operandum contra illud, omnino certum & indubitatum eſt, de quo videri poteſt *S.Th.in hac Quæſt.*19. *art.*5. *&* 6.& communiter *DD.in* 2.*Diſt.*39.Deducitur clarè ex Diu.Paulo ad Roman.14. *Beatus qui non iudicat ſemetipſum in eo quod probat , qui autem diſcernit , ſi manducauerit damnatus eſt , quia non eſt ex fide, omne autem quod non eſt ex fide , peccatum eſt.* Vbi communiter ly *fidem* intelligunt PP. & Expoſitores ipſam conſcientiam, quæ homini fidem facit,ideſt , teſtimonium perhibet agendorum:& licet *S.Auguſt.*intelligat aliquando nomine fidei ipſam virtutem Theologicam , vt patet *in* 4 *contra Iulianum cap.* 3. tamen non negat noſtrum ſenſum , qui ex ipſo contextu liquido videtur deduci , cum Apoſtolus apponat illam cauſalem , *Si manducauerit damnatus eſt , quia non ex fide* ; nec enim fides Theologica aptari poteſt tanquam cauſalis propria , quaſi manducatio ſit ſufficiens cauſa damnationis , ſi non ſit ex fide Theologica , numquid enim qui non habentes fidem manducant , propter hoc damnabuntur ? Loquitur ergo de fide , ſeu teſtificatione conſcientiæ. Et idem ſumitur ex illo 1. ad Corinth 8. *Quidam cum conſcientia idoli, quaſi idolothytum manducant , & conſcientia eorum cum ſit infirma , polluitur.* Et cap. 10. *Omne quod vobis apponitur manducate , nihil interrogantes propter conſcientiam.* Eadem doctrina decernitur in cap.*Per tuas* de ſimonia , & in cap. *Inquiſitioni* , de ſententia excommunicationis , vbi dicitur. *Quod agens contra iudicium conſcientiæ committit offenſam , & ædificat ad gehennam.*

4 Ratio autem manifeſta eſt, Quia conſcientia nihil aliud eſt , quam illud dictamen , ſeu iudicium per quod nobis innoteſcit , & applicatur, ſeu proponitur regula , & lex ſecundum quam tenemur hîc , & nunc operari , & quid in particulari agere debemus. Ergo operari contra tale iudicium , & dictamen eſt operari contra regulam,& legem manifeſtatam , ſeu contra id quod tanquam regula, & obligatio operandi proponitur. Voluntas autem ſequitur obiectum non prout in ſe exiſtit, ſed prout ſibi proponitur , & manifeſtatur. Ergo ſi manifeſtatur , & proponitur vt obligatio operandi,& contra illam agit, ſeu non ſequitur illam , iam in ſua voluntate contemnit legem,& obligationem,ſeu debitum ſuum ; contemptus autem legis, & auerſio a lege , ſeu nolle implere legem quando obligat , peccatum eſt. Quare conſcientia vi huius principij innititur,& obligat voluntatem ad ſequendum ſe, quia videlicet tenetur aliquis nunquam legem contẽnere, neque contra illam facere. Et quidquid ſit an in re ſit , vel non ſit talis lex , tamen ſi proponitur vt lex,& vt obligatio,ſiquis agit contra illam , iam habet animum contemnendi legem . ſicut ſi quis exiſtimans aliquem eſſe patrem , occidit illum, reus eſt parricidij ; & ſimiliter qui percutit aliquem putans eſſe Regem reus eſt maieſtatis. Ergo exiſtimans aliquid eſſe legem , auertens , ſeu operans contra illam, reus eſt legis.

5 Ex qua Ratione & fundamento ſequitur tàm intrinſecè, & eſſentialiter eſſe peccatum agere contra conſcientiam , vt ſit impoſſibile etiam per potentiam Dei , quod oppoſitum contingat , nec in eo diſpenſari poſſit. Nam licèt in opinione poſitum ſit , an poſſit Deus diſpenſare in præceptis , quæ ſunt de iure naturali , & in Decalogo continentur , præſertim in his , quæ dicuntur ſecundæ tabulæ , ideſt , quæ pertinent ad ea quæ ſunt proximi , vt non occidere , non mæchari , &c. tamen in hoc quod eſt agere contra conſcientiam nullus locus relinquitur, vt poſſit dari diſpenſatio , aut aliquo alio modo poſſit iuſtificari : nam conſcientia de qua loquimur in præſenti eſt dictamen,ſeu iudicium proponens, & dictans hoc eſſe præceptum, ſeu debitum,& hoc obligare hîc,& nunc, ſi enim non ſic proponitur non eſt conſcientia de qua modo loquimur. Sed diſpenſatio diuina,ſi daretur, tolleret hanc obligationem, quia hoc efficit diſpenſatio , vt non currat obligatio legis hic , & nunc; ergo tolleret dictamẽ,ſeu iudicium proponens talem obligationẽ currere,& dari hic & nuc, & conſequenter non maneret dictamen illud conſcientiæ, quia eſt dictamen oppoſitum ; ergo iam non ageret contra illam , & ſic talis caſus omninò implicat,quia ex vna parte dicitur quod agit cõtra conſciẽtiã,& ſic ſupponitur conſcientiam,ſeu iudicium illud ſtare; ex alia dicitur quod tollitur obligatio , vel materia obligationis per diſpenſationem diuinam , quod eſt talem conſcientiam non durare, nec manere. Vel ſi dicatur tolli à Deo obligationem , ſeu diſpenſari in re, ſed non innoteſcere, nec cognoſci ab iſto hîc , & nunc,qui talem conſcientiam habet;hoc nihil eſt, quia vel illa deobligatio , & diſpenſatio facta eſt reſpectu iſtius,qui contra conſcientiam agere debet,vel non. Si non eſt facta reſpectu huius,ita vt ipſe eam non cognoſcat , eſt perinde ac ſi non eſſet, quia ipſe non poteſt ſe gerere pro non diſpenſato,quandiù ſibi non conſtat diſpenſationem dari ; non intimata autem, nec cognita diſpenſatione,non poteſt iſti eſſe licita operatio , quæ ſolum ratione diſpenſationis licita redditur , & ſic peccabit, ſi ſic operetur contra conſcientiam indicantem ſe non eſſe diſpenſatum. Si vero diſpenſatio facta eſt reſpectu huius,ita quod eſt cognita ab eo,ergo iam habet iudiciũ,ſeu dictamen quod non eſt obligatus , ergo deſtruitur dictamen , ſeu iudiciũ conſcientiæ,quo proponebat ſe eſſe obligatum;ergo nunquã poteſt ſtare quod agat contra tale dictamen obligatiuum , & tamen licitè agat.

Quod currit in quacunque conſcientia ſiue 6
recta,ſiue erronea , ſiue ſit diſpenſabile præceptũ quodcumque iuris naturalis , ſiue non , quia hæc repugnantia non eſt ex natura præcepti, quod indiſpenſabile ſit,ſed ex implicatione quod iſte habeat conſcientiam, & dictamen , quod ſit obligatus,& habeat iudicium, & notitiam quod non ſit obligatus , quia diſpenſatus. Nec etiam ratione obliuionis , aut inconſiderationis poteſt deobligari à conſcientia ſequẽda;quia ſi datur conſcientia, datur actuale iudicium, ſeu dictamen de obligatione faciendi hoc, vel illud , ergo ſupponitur non eſſe inconſiderationem , aut obliuionem illius. Poteſt quidem aliquis ignorare quid agere debeat , vel obliuiſci , ſiue inuincibiliter , ſiue culpabiliter , ſed hoc non eſt agere contra conſcientiam , ſed contra ſcientiam , ideſt, contra ſcientiam , quæ deberet eſſe , non contra ſcientiam applicatam , & iudicantem hîc , & nunc, quæ eſt conſcientia. Poteſt etiam aliquis operari ex malitia , vel paſſione tollendo , vel deſtruendo conſcientiam rectam , quam habet in particulari, remanente de principiis eius in communi quæ remurmurant , ſed hoc non eſt agere licitè contra conſcientiam , ſed male ; nec

de obligari ab illa ex ignorantia, vel obliuione, ſed potius operari contra illam, ſed culpabiliter, qui non eſt caſus præſens.

7 Quod *ſi inquiras*: Quale peccatũ ſit agere contra conſcientiam, & contra quam virtutem. An videlicet ſit ſpeciale peccatum, & contra ſpecialem virtutem, & conſequenter, An ſint plura, vel vnum peccatum; An mortale, vel veniale?

8 Reſp. Quod cum conſcientia non ſit aliud quam dictamen proponens ipſam legem ſeu præceptum, & obligationem eius, peccatum operandi contra conſcientiam debet regulari per hoc quod eſt peccare contra legem eiuſque obligationem. Nec enim agere contra hoc dictamen, ſeu iudicium eſt peccatum propter ipſum actum iudicij, ſeu cognitionis, & propoſitionis, ſed propter ipſam rem propoſitam, & iudicatam, & hoc eſt lex, eiuſque obligatio in particulari. Agere ergo contra conſcientiam non eſt ſpecialius peccatum, quam agere contra legem. Conſtat autem quod dupliciter poteſt quis agere contra legem. *Vno modo* vt eſt cōditio generalis omnis peccati, quod eſt dictum, factum, vel concupitum contra legem. *Alio modo* in quantum ſit ſpeciale obiectum inobedientiæ, vel contemptus legis, vt ſiquis ex propoſito vellit operari contra legem, quia tenuit ſubijci eius imperio.

9 Primo *modo* agere contra legem, ſeu conſcientiam non eſt ſpeciale peccatum diſtinctam malitiam habens ab eo, quod inuenitur in ipſa materia præcepta, vt agere contra legẽ in materia temperātiæ eſt ſpecies intemperantiæ, agere in materia iuſtitiæ eſt iniuſtitia, &c. nec ſunt duo peccata agere contra conſcientiam, & contra legem in tali materia, quia eadem lex eſt in ſe conſiderata, & per dictamen propoſita, nec eſt diuerſa regula, vel obligatio, ſiquidem lex illa non obligat, nec regulat niſi vt propoſita, ſicut nec obiectũ quodlibet mouet niſi vt propoſitum; propoſitio autem, & obiectum non ſunt duo obiecta, nec duo motiua, ſed vnum eſt obiectum, & propoſitio eſt conditio eius. Cum ergo dictamen, ſeu iudicium quod eſt conſcientia ſit propoſitio ipſa obiecti, atque adeò conditio illius, ſequitur manifeſtè, quod non ſit aliud peccatum contra dictamen, & contra materiam, ſeu obiectum propoſitum per illud, ſicut in actibus bonis non habetur alia bonitas ex obiecto, alia ex propoſitione, & conſcientia obiecti, ſed vna bonitas eſt ex obiecto propoſito.

10 Secūndo *verò modo* eſt ſpeciale peccatum agere contra legem, & contra conſcientiam, quatenus ibi relucet ſpecialis contemptus legis, ſeu peccatum ſpeciale Inobedientiæ; ſed hoc non eſt diſtinctum peccatum reſpectu conſcientiæ, & reſpectu legis, quæ per eam proponitur, quia non ipſummet iudicium quatenus actus quidā eſt, ſed lex in ipſo iudicio, ſeu dictamine propoſita contemnitur. Et tunc eſt ſpeciale peccatum contra ſpecialem virtutem, ſcil. obedientiæ, vel iuſtitiæ legalis, quæ nos legi ſubijci, & obedire inclinat. Quod ſi aliquis velit in omnibus cōtra conſcientiam agere, illud peccatum erit eiuſdem ſpeciei cũ illo, quo aliquis vult agere vitioſe abſolutè in omni genere vitij, de quo egimus ſupra tractando in qua ſpecie peccati ſit illa voluntas qua quis vult abſolute, & in omnibus agere vitioſe, & in qua ſpecie virtutis ſit illa voluntas volendi abſolutè viuere ſtudioſè: idem enim dicendũ eſt de voluntate agendi in omnibus ſecundum conſcientiam, vel operandi contra illam, quia conſcientia, vt diximus, non addit ſpecialem legem, ſed eſt iudiciũ, ſeu dictamen de obligatione legis, quod pertinet ad applicationem ipſius legis.

Similiter, quod ſit mortale, vel veniale peccatum agere contra conſcientiam dependet ex grauitate, vel leuitate materiæ, vel legis obligantis. Nam conſcientia cum ſit dictamen, & iudicium applicatiuum legis, ſeu obligationis, quæ hic, & nunc currit ad operandum, regulanda eſt grauitas operationis contra conſcientiam penes materiā, & obligationem repræſentat per tale iudiciũ, ita quod ſi repræſentatur aliquid vt grauiter obligans, & ſit contra illud, erit mortale, ſi vt leuiter obligans erit veniale, etiam ſi fiat contra talem conſcientiam, ſicut ſi fiat contra legẽ. Solũ opportet aduertere quod hoc dicimus iuxta leges & formam conſcientiæ, ſcil. quod quando conſcientia non errat, ſed ita eſt a parte rei obligatio, ſicut conſciētia dictat, currit doctrina propoſita, quod eſt mortale, vel veniale iuxta grauitatem, vel leuitatē materiæ, & obligationis, ſi autem conſcientia erret, vel dubitet an ſit mortale, vel veniale, erit iudicandũ iuxta regulas conſcientiæ erroneæ, vel dubiæ, videlicet quod poteſt eſſe mortale peccatum etiam circa leuem materiam ſi conſcientia erronee iudicet eſſe mortale; nō tamen è conuerſo erit veniale, id quod aliàs in ſe mortale, niſi adſit ignorantia inuincibilis in conſcientia ſic errante. Si autem conſcientia ſit dubia de mortali, vel veniali grauitate, ſemper erit mortale propter conſcientiam dubiam, qui enim operatur cũ conſcientia dubia, peccat propter periculum cui ſe exponit, & ſi eſt dubia de mortali grauitate operari cum tali dubio erit exponere ſe periculo, peccati mortalis, & ſic erit mortale. 11

Conſcientia Erronea in qua vi obligat?

Ex Dictis colligitur primò Quod agere contra conſcientiam etiam errantem, id eſt, proponentem aliquid vt præceptum, & obligatorium, hîc, & nunc, ſit peccatum. Hæc Sententia cōmunis eſt inter Authores Scholaſticos *in 2. diſt. 39. ibi. D. Bonau. Richardus. Durand. Gabriel, Gregor. Maior, & Alij. D. Thom. in hac q. 19. art. 5.* & ibi omnes Expoſitores eius. *Caiet. Conr. Medina, Lorca, diſp. 7. Vazq. diſp. 59. & 60. Valent. diſp. 2. q. 14. puncto 4. Monteſ. diſp. 29. q. 3. Martinez, & Alij. Oppoſita* autem attribuitur *Guillelmo Pariſienſi tract. de vitiis, & virtutibus, & Gloſſa cap. Omnes 28. quaſt. 1.* 12

Sumitur tamen Fundamentum noſtræ ſententiæ tum ex Scriptura, tùm ex ratione. *Ex Scriptura* deſumitur in primis ex illa Pauli ad Rom. 14. *Beatus qui non diſcernit ſemetipſum in eo quod probat. Qui autem diſcernit ſi manducauerit damnatus eſt, quia non ex fide. Omne autē quod non eſt ex fide peccatum eſt.* Vbi Paulus loquitur de manducatione ciborum, qui in ſe mali non erant, ſed aliqui exiſtimabant malum eſſe tales, vel talem cibum manducare, quia diſcernebant inter cibum communem Iudæis, & Gentibus, atque illum qui proprius erat Iudæorum, & priorem manducare iudicabant eſſe malũ, ſecundum verò non. Quod ex ipſo textu deducitur, quia præmiſerat Apoſtolus: *Hoc iudicate magis ne ponatis offendiculum fratri, vel ſcandalum. Scio & confido in Domino Ieſu, quia nihil cōmune per ipſum, niſi ei, qui exiſtimat quid commune eſſe, illi commune eſt.* 13

eſt. Erronea ergo conſcientia illi ducebantur, quia cum ex permiſſione Domini nihil eſſe: cõmune in cibis, illi tamen commune exiſtimabant. Et tamen dicit Apoſtolus, quod qui ſic diſcernunt, id eſt, iudicant aliquid vt non commune, ſi manducauerit, damnatus eſt, quia non ex fide, id eſt, non ex fideli conſcientia; ergo operatio contra conſcientiam erroneam peccatum eſt. Quam Expoſitionem communiter approbant Patres ſuper eumdem locum, & colligitur *ex cit. cap. Omnes 28. q. 1. & ex cap. Finali, de præſcriptionibus, & ex cap. Litteras, de reſtitutione ſpoliatorum.* Et *Aug* qui intelligit illum locum de fide ſupernaturali, quaſi omne quod procedit ex non fide, ſeu infidelitate peccatum ſit, tamen negat hanc ſecundam expoſitionem.

14 *Denique* idem confirmari ſolet ex illo ad Galat. 5. *Teſtificor omni homini circumcidenti ſe, quoniam debitor eſt vniuerſæ legis faciendæ.* Conſtat autem, quod lex illa non obligabat in re, neque circunciſio, & tamen ſi quis per conſcientiam erroneam ſe circunciderct, & ad id ſe obligatum iudicaret, dicit Paulus teneri ad totam legem circunciſionis; ergo conſcientia erronea ligat.

15 Nec *oportet* aliud fundamentum tradere pro iſta veritate, quam id quod traditum eſt loquendo de conſcientia vera. Hæc enim vim ligandi habet, quatenus per dictamen, & iudicium proponit legem, & obligationem eius hic, & nunc. Ergo licet in re non ſit talis lex, aut obligatio, ſi tamen voluntati non conſtet, & alias proponitur vt obligans hic & nunc, repulſio illius eſt perinde ac repellere legem in re exiſtentem; animus enim qui contra dictamen de obligatione legis operatur, exiſtimando, & iudicando quod in re obligat, licet in re non ita ſit, iam in ſe legi veræ obſiſtit, & de ſe legem veram relinquit, quia iudicando eſſe veram, illi repugnat, formatque tale dictamen, quod etiam ſi verè obligaret lex, non vult iuxta illam operari. Ergo operatio contra tale dictamen, & iudicium, peccatum eſt, quia in corde ſuo veræ legi reſiſtit, dum exiſtimat eſſe veram, & non facit, ac per conſequens operatio inde deſcendens, peccatum eſt, vtpote ex corde a lege auerſo deſcendens.

16 Nec *obſtat*, quod exiſtimatio, ſeu apprehenſio ſolum eſt conditio requiſita ad operandum, nõ ratio ipſa formalis, hæc enim ex ipſa bonitate, vel malitia reali deſumitur. Ergo non exiſtente obiecto malo, in re, apprehenſio, ſeu iudicium errans non poteſt malitiam illi dare, neque conſtituere obiectum prauum quia hoc pertinet ad rationem formalem, quam non poteſt ſupplere ſola conditio. Remota autem ratione formali non poteſt ſpecificatio ſubſiſtere, id eſt, ratio mali, vel boni, quæ ad ſpecificationem ſpectat.

17 *Reſp.* Tamen, quod apprehenſio, ſeu iudicium conſideratum formaliter, & ex parte actus eſt ſolum conditio, apprehenſio autem, ſeu iudicium obiectiuum, id eſt, obiectum quod in ipſo iudicio repræſentatur, & proponitur eſt ratio formalis ſpecificans, ſiue in re ita exſtat ſiue non; nec enim ſpecificatio actuum regulariter penes exiſtentiam rei, ſed penes obiectum repræſentatum, ibi enim eſt proxima regula voluntatis. Quare etiam non exiſtente obiecto malo in re, ſi tamen repræſentatur, & proponitur aliquid, vt malum, ita quod non ſolum formalis apprehenſio, ſed obiectiua, ſeu res propoſita per iudicium mala ſit, id eſt, repræſentetur vt mala, ſufficientem rationem formalem habet voluntas vt actus eius malus ſit, nec enim ſpecificatiuum voluntatis eſt obiectum ipſum propoſitũ prout in re exiſtens, neque verum eſt eius obiectum. Si ergo bonum apparens poteſt eſſe obiectum voluntatis, vtique non ſolum bonum exiſtens, & à parte rei poſitum, ſed etiam non exiſtens, ſed repræſentatum, & obiectum ſpecificatiuum eſt. Et ſic ratio formalis diſtinguitur a conditione in obiecto voluntatis, quia conditio eſt apprehenſio ipſa formalis, res autem apprehenſa, ſeu obiectum eſt ratio formalis & ſpecificatiua, ſiue ſit apparens, ſiue vera, exiſtens, vel non exiſtens. Vnde bene poteſt conſcientia erronea conſtituere peccatum, quia non ſolum importat ex parte apprehenſionis conditionem, ſed etiam ex parte rei apprehenſæ rationem formalem, licet illud apprehenſum ſit falſum, & in re non exiſtens.

Quod *verò* Aliqui obiiciunt, quod ſi ſit peccatum agere contra conſcientiam, ſequitur quod poſſit eſſe peccatum diligere Deum, aut credere in Deum, quia poteſt aliquis habere conſcientiam erroneam, quod dilectio Dei ſit peccatum. Hoc inquam non obſtat, quia in hoc eſt manifeſta implicatio, quod aliquis iudicet eſſe peccatum diligere Deum, vel credere, aut ſperare, &c. quia dicendo quod eſt peccatum, hoc ipſo dicit quod eſt contra Deum, peccatum enim contra Deum eſt. Diligere autem Deum, vel colere, aut credere ipſi non poteſt apprehendi quod ſit contra Deum, quomodo enim poteſt iudicari quod amor alicuius ſit contra ipſum, cum ſit inclinatio ad ipſum? In tali ergo conſcientia erronea eſt implicatio manifeſta, & ideò non admittitur à nobis. Bene quidem eſſe poteſt quod aliquis ex apprehenſione erronea iudicet Deum non eſſe amandum, ſed odio habendum, vt faciunt damnati, quia apprehendunt Deum, vt punientem, non vt benefacientem. Cæterum in hoc ipſo non formant conſcientiam quod ſit peccatum amare Deum, aut ſi non peccatum, od um illius, ſed potius contra ſuam conſcientiam agunt, & peccatum illud volunt committere, odio Deum habendo. 18

Secundo *Colligitur*, conſcientiam errantem, & proponentem aliquid vt præceptum etiam obligare. Et loquimur iuxta naturam præcepti, quod ſi proponat præceptum negatiuum obligat pro ſemper, ſi affirmatiuum, pro ſuo tempore, quod ſi proponat hic & nunc inſtare illud præceptum, licèt falſo id iudicet, tamen obligabit. Hæc ex dictis manifeſtè deducitur, quamuis non deſint, qui diſtinguant inter ligare, & obligare. Et dicunt, quod ligari eſt impediri ne poſſit procedere in via, obligari verò eſt teneri ad hoc faciendum. Qui ergo habet conſcientiam erroneam vincibilem ligatur, quia non poteſt procedere ſtante illa, ſine peccato, tenetur enim illam deponere, & ſic ſi faciat iuxta illam peccat, quia error ille non excuſat, & ſi non faciat, peccat, qui contra conſcientiã facit, non tamen proprie obligatur, quia tenetur id facere, ſed conſcientiam illã deponere. Quã diſtinctionẽ tradit *Durand. in 2. diſt. 39. q. 5. n. 7.* Nec diſplicet *P. Valen. vbi ſupra punct. 4.* & frequenter alij Authores vtuntur verbi *ligandi*, cum loquuntur de con- 19

ſcientia

ſcientia erronea, imò & *D. Thom. in hac Quæſt.* 19. *art.* 6. *&* 1. *p. q.* 79. *a.* 13. Addit autem *P. Vazq. hic diſp.* 60. *cap.* 2. Quod conſcientia errans non obligat poſitiuè, ſed negatiuè, id eſt, obligat vt non faciamus contra ipſam, hoc enim ſemper eſt peccatum, non tamen obligat vt faciamus ſecundum ipſam, quia ad id quod in re eſt peccatum, nemò poteſt obligari.

20 Cæterum ſine vlla hæſitatione dicendum eſt conſcientiam errantem etiam vincibilem non ſolùm ligare, ſed etiam obligare, nec ſolùm obligare negatiuè, ſcil. vt non faciamus contra ipſam, ſed etiam poſitiuè vt operemur ſecundum ipſam, quando conſcientia erronea dictat aliquod præceptum affirmatiuum, cuius omiſſio eſt contra ipſam conſcientiam. Et ita loquitur *S. Thom. in hac q.* 19. *art.* 5. *in principio*, dum dicit *Idē eſſe quod conſcientia obliget, & quod ſit peccatum diſcordare ab ipſa.* Et ſic communiter Authores loquuntur. Et manifeſtè conſtat, quia obligari eſt teneri ad aliquid faciendum, vel omittendum, ſed tenetur aliquis non operari contra conſcientiam erroneam, vt oſtenſum eſt; ergo ad id obligatur.

21 Et *Confir.* hoc: Quia non ſolum ligamur præcepto, vel lege, ſed etiam obligamur, & tenemur illi conformari, & ſecundum illam operari; ſiquidem eſt regula præcipiens; ergo & obligans; ſed conſcientia proponit legem & obligationem eius vt hîc, & nunc faciendam, ergo non ſolùm ligat, ſed & obligat, ſiquidem conſcientia non ligat niſi inquantum proponit legem, & obligationem eius, & eſt iudicium, ſeu dictamen de obligatione præcepti hîc, & nunc; ſi ergo proponit præceptum ſtrictè obligans, non ſolùm ligat, ſed & obligat. Nec poteſt intelligi quod liget, & non obliget, quia in vi alicuius præcepti ligat, ratione cuius non poteſt quis ſine peccato procedere ad alteram partem, ſed hoc ipſo obligat, quia vis præcepti eſt vis obligatiua, & quando oppoſitum eſt peccatum, obligamur, ſeu tenemur euitare illud; ergo idem eſt in præſenti ligare conſcientiam, & obligare.

22 Contra *Vazquez* autem probatur conſcientiam erroneam non ſolum obligare negatiuè, ſed etiam poſitiuè, etiam loquendo de conſcientia vincibili; quando enim eſt inuincibilis non negat *Vazquez*, quod ſecundum illam faciendum eſt, quia conſcientia inuincibilis non poteſt deponi, nec tenetur aliquis ad deponendum eam, quia iam facta eſt ſufficiens diligentia, alias non eſſet inuincibilis. *Et ratio eſt manifeſta*: Quia conſcientia erronea poteſt obligare ad non omittendum; ergo poteſt obligare ad operandum iuxta ipſam. *Conſequentia patet*: Quia omiſſio non poteſt vitari niſi per operationem, ſeu commiſſionem, cum omiſſio ſit contra præceptum affirmatiuum, quod omiſſione violatur, & operatione impletur; ergo ſi conſcientia obligare poteſt ad non omittendum, obligare debet ad implendum præceptum illud affirmatiuum, impletio autem præcepti affirmatiui, eſt facere, ſeu operari id quod præcipit, & hoc poſitiuè operari ſecundum conſcientiam, id eſt, ſecundum legem, ſeu præceptum à conſcientia propoſitum, & non ſolum negatiuè ſe habere, id eſt, non facere contra illam. *Antecedens* verò manifeſtum eſt, quando conſcientia proponit, & iudicat aliquod præceptum affirmatiuum inſtare: verbi gratia, teneri hodie ad audiendum ſacrum, teneri mentiri ad ſaluandam vitam, & alia ſimilia; tunc enim obligat ad non omittendum, quod patet; quia ad idem obligat illa conſcientia ad quod obligat lex ipſa, ſeu præceptum affirmatiuum ſi in re daretur; præceptum autem affirmatiuum poſitum in re obligat ad non omittendum; ergo propoſitum per conſcientiam erroneam etiam obligat ad non omittendum.

Et *Confirmatur*: Quia obligat ad non faciendum contra legem, ſeu conſcientiam. At ſi omitteret, faceret contra legem; ergo tenetur non omittere. 23

Dices: Tenetur deponere illam conſcientiam, quia eſt vincibilis; ergo non tenetur operari iuxta illam, neque contra illam, ſed datur medium, ſcilicet deponere illam.

Sed contra: Quia benè ſtat quòd teneatur aliquis deponere conſcientiā, & tamen illa manente, & non depoſita, teneatur nō agere contra illā, vt fatetur ipſe *Vazquez*, quia cōtra conſcientiam erroneam agere non poteſt, & docet *D. Thom. Quæſt.* 17. *de Veritate art.* 4. *ad quartum*; ergo etiam ſi teneatur deponere conſcientiam erroneam, poterit obligari ad faciendum iuxta illam, quandiù non deponitur. *Patet conſeq.* Quia obligatio ad deponendam conſcientiam non tollit quod detur etiam obligatio ad non operandum contra eandem conſcientiam quandiù non deponitur; ergo neque tollet obligationem ſequendi illam, & operandi ſecundum illam quandiù non deponitur, ſi præceptum quod talis conſcientia proponit ſit affirmatiuum, quod obligat ad non omittendum. Nec enim obligatio ad deponēdum conſcientiam tollit hanc obligationem operandi ſecundum illam, ſicut nec tollit obligationem non operandi contra illam. 24

Et *Ratio* huius ea eſt. Quia aliunde naſcitur obligatio ad deponendum conſcientiam, aliunde obligatio operandi ſecundum illam. Nam obligatio ad deponendum conſcientiam non naſcitur ex ipſa conſcientia, ſed ex altiori principio: quia qui nondum fecit ſufficientem diligentiam, tenetur facere illam, & vincere ignorantiam vincibilem, aliàs non prudenter procedet; tenetur autem quis prudenter, & non temerariè, aut omiſſiuè procedere in ſuis actionibus, vt ratio ipſa naturalis dictat. At verò obligatio operandi ſecundum conſcientiam erroneam, & non contra illam, naſcitur ex ipſamet conſcientia, ſeu dictamine proponente legem, ſeu præceptum, & obligationem eius hîc, & nunc. Vnde quandiù talis conſcientia non deponitur, ſemper lex ipſa apprehenſa, & iudicata premit, & obligat, quia vt lex proponitur; ergo vt obligans. 25

Et *ſic* tenet *D. Thom.* quod conſcientia erronea obliget ad operandum iuxta illam, vt videri poteſt in hac *Quæſt.* 19. *artic.* 5. *ad ſecundum*, vbi inquit; *Quòd qui habet iſtam conſcientiam erroneam per accidens obligatur ad malum, id eſt, ad id quod in re, & materialiter malum eſt.* Et *Art.* 6. *ad ſecundum* admittit, quod ex ſuppoſitione, quod aliquis non deponit conſcientiam erroneam benè poteſt aliquis eſſe perplexus. Perplexitas autem iſta in hoc ſtat, quod & tenetur agere ſecundum illam dum non deponitur, & tenetur non agere, deponendo illam. Si autem ſolum teneretur deponere, nō eſſet perplexus. Videndus eſt etiam *D. Tho. ſuper c.* 5. *ad Galatas lect.* 1. explicans illa verba: *Teſtificor omni homini circuncidenti* 26

ſed

ſe, quod debitor ſit vniuerſæ legis faciendæ: inquit enim: *Quod tenetur aliquis ad ſeruandam illam legem, vt operetur ſecundum propriam exiſtimationem, aut conſcientiam.* Et reuera ſi debitor eſt vniuerſæ legis faciendæ; ergo non ſolum tenetur non agere contra legem ſic propoſitam, ſed agere iuxta illam, quia ad multa facienda obligat lex.

27 Sed *Obijcies*: Primò, quia conſcientia non poteſt obligare niſi in vi legis, diuinæ, & æternæ, à qua tanquam a principio omnis lex inferior dimanat, & ipſa obligatio conſcientiæ, quia hæc obligat tanquam regula proxima, & immediata per quam applicatur nobis lex, & præceptum; ergo ſupponit primam regulam, & remotam, à qua dimanat lex illa proxima, & applicatio eius, quæ eſt conſcientia, ſed à lege diuina non poteſt oriri obligatio conſcientiæ errantis; ergo neque in ipſa conſcientia errante poteſt dari talis obligatio. *Conſequentia patet*: Quia nulla obligatio eſt in aliqua lege, vel regula proxima, quæ non deriuetur a Deo, & à lege eius æterna; ergo vbi non deriuatur à Deo, non eſt obligatio. *Minor probatur*: Quia conſcientia errans obligat ad id quod in ſe eſt peccatum, licet ex ignorantia exiſtimetur bonum; ergo obligat ad id quod in ſe eſt contra legem æternam, & contra ipſum Deum, ergo non poteſt ex ipſa lege æterna deriuari obligatio conſcientiæ errantis quia ſic deriuaretur obligatio e lege æterna contra ſe ipſam in re, quod eſt impoſſibile, quia lex æterna præcipit, & obligat iuxta modum ſapientiæ, quæ non poteſt falli, non iuxta intelligentiam, & errorem noſtrum; ergo non poteſt ex tali lege æterna deriuari obligatio ad conſcientiam erroneam. Et ſicut Deus non poteſt eſſe cauſa falſitatis ipſius, & erroris, quo iſta conſcientia laborat, ſic non poteſt eſſe author obligationis, quæ ex ſuppoſitione erroris, & falſitatis ſolum obligare poteſt, nec enim obligatio iſta oritur niſi ſupponendo errorem in conſcientia; ergo qui eſt Author obligationis, debet eſſe Author erroris, ſaltem prout obligat, & in quantum obligat.

28 Reſp. Aliquos, inter quos eſt *Lorca*, exiſtimare, quod obligatio conſcientiæ erroneæ non ſit vera obligatio, ſed præſumpta, quia oritur ex præſumptione qua iſte exiſtimat, & præſumit illam conſcientiam obligare. Cæterùm aliud eſt quod oriatur iſta obligatio ex errore, qui verus præſumitur, aliud quod obligatio ſit præſumpta, & non vera. Primum eſt certum, & ſecundum falſum, quia illa eſt vera obligatio conſcientiæ, cuius fractio eſt verum peccatum, ideò enim peccatur, quia fit contra legem, cum omne peccatum ſit dictum, factum concupitum contra legem æternam; ergo ſi eſt verũ peccatum eſt contra legem; ergo contra veram obligationem, quia lex veram obligationem inducit, aliàs lex non erit. Vnde cum conſcientia erronea proponat aliquid tanquam legem, vtique tanquam verè obligantem porponit & ſtante illa propoſitione, vera obligatio conſurgit, quia hæc non ſequitur legem prout in re exiſtit, vel non exiſtit, ſed prout applicatur per dictamen intellectus ad operandum.

29 Quare *Dicendum eſt*, quod conſcientia erronea verè & propriè obligat obligatione dimanante à lege æterna, ſeu diuina formaliter, non materialiter, id eſt, quantum ad rationem formalẽ obligandi, non quantum ad materialem rationem circa quam verſatur obligatio, hæc enim materialiter, & de ſe peccatum eſt; & in hoc errat illa conſcientia, quia exiſtimat materiam illam, quæ in re eſt peccatum, non eſſe peccatum. Ratio autem formalis ſub qua proponit illam obligationem eſt obedientia ad legem, quæ proponitur per modum legis, & hæc ratio formalis à diuina lege eſt, quæ generaliter dictat obediẽdũ eſſe præcepto, ſeu legi, quæ proponitur vt lex, & vt præceptum; quidquid ſit de errore, aut veritate circa materiam tali lege propoſitam. Et ſic dicit *D. Thom. Quæſ. 17. de Veritate art. 4. Quod conſcientia erronea non errat formaliter obiectiuè, ſeu quantum ad rationem formalem, errat autem quantum ad materialem.* Et ſic quantum ad materialem rationem non deriuatur obligatio à lege diuina, ſed quantum ad rationem formalem, ſeu motiuum obligandi ſuppoſito errore circa materiam talis conſcientiæ. *Et ſimiliter* poteſt dici quod eſt participatio diuinæ legis obiectiuè, non applicatiuè; proponit enim talis conſcientia obiectum, vt præceptum à Deo, in ſe autem formaliter non eſt recta applicatio, & vera.

Nec *Sequitur* ex hoc quod Deus ſaltem per accidens, & materialiter obliget ad peccatum, quia ad ipſam materiam, quæ in re eſt peccatum, & erroneè exiſtimatur non eſſe peccatum, Deus non obligat, ſed ad formalem rationem, ſcilicet ad obediendũ ei quod per modũ legis proponitur, & vt lex repræſentatur; hoc enim de iure naturali eſt ei quod præcipit lex, vel pro lege æſtimatur obedire, & hoc ius à Deo deſcendit. Nec ex hoc ſequitur quod lex æterna obliget contra ſe ipſam, quia obligat ad id quod in re, & materialiter peccatum eſt: nam ad hoc non obligat Deus, vt materialiter in re ſumptum, ſed ad ipſam rationem formalem, quæ erroneè applicatur materiæ, quæ in re peccatum eſt. Obligat enim obedire legi præcipienti, ſeu quæ repræſentatur, & æſtimatur vt lex, & hoc rectum eſt; applicatio verò legis ad iſtam materiam, quæ in re peccatum eſt, non eſt à Deo, nec Deus ad illam obligat, ſed potius talem applicationem, & conſcientiam iubet deponi. Nec ſequitur, quod ſi Deus non eſt cauſa falſitatis, & erroris ipſius conſcientiæ, & applicationis eius, non ſit cauſa obligationis illius, quia hæc non reſultat, neque conſequitur ad illum errorem, ſed ad ipſam rationem formalem legis, quæ hoc ipſo quod repræſentatur vt lex, & vt regula proxima noſtrorum actuum, debet venerari, & obediri, licet in re, & ex parte materiæ, atque applicationis eius erronea ſit & mala; ſufficit quod ex parte illius rationis formalis ſit bona, & tanquam lex, ſeu iuſta proponatur; ſicut repræſentatio, & imago Regis etiam externa venerationem, & obedientiam petit. 30

Secundo *Arguit*. Quia ſcientia, ſeu notitia de aliquo non tollit obligationem talis rei quam de ſe inducebat, ſed ſi datur notitia, & ſcientia de illa conſcientia quod erronea ſit, tollitur obligatio: ergo ſignum eſt quod illam non habebat. *Maior eſt certa*: quia notitia, ſeu ſcientia de aliquo ſolum ponit in illo extrinſecam denominationem, qua reddit talem rem cognitam, aut ſcitam; ergo non poteſt inducere obligationem, quia hæc naſcitur ex ipſa natura, & qualitate intrinſeca legis ſic obligantis in tali obiecto, vel materia, quod ſane per ſolam extrinſecam denominationem ſciri, vel cogniti fieri non poteſt. 35

Minor

vero nota eſt quia hoc ip ſo quod quis habet ſcien[illegible]am, aut no[illegible]itiam de aliqua conſcientia, ſeu d[illegible]ctamine quod erroneum ſit, hoc ipſo ceſſat obl[illegible]atio talis conſcientiæ, nec poteſt quis illam ſ[illegible]qui; ergo ſola notitia de errore conſcientiæ d[illegible]ſſipat eius obligationem.

32 C[illegible]nfirmatur: Quia lex æterna eſt ſuperior ad co[illegible] m, ſed lex æterna non præcipit id quod [illegible] ientia, ſed oppoſitum; ergo faciendum [illegible] quod præcipit lex æterna, non quod d[illegible]tat co[illegible]ſcientia. *Patet conſeq.* Quia quando lex ſuperior dictat oppoſitum legis inferioris, debemus r[illegible]linquere l[illegible]em inferiorem, & ſequi ſuperiorem [illegible]go ſi lex æterna eſt ſuperior ad dictamen co[illegible]cientiæ, non debemus ſequi conſcientiam ſ[illegible]d legem æternam; iſtam tenemur ſequi, non illam.

33 Et *Secundo Confirm.* Quia aliàs poſſet homo manere perplexus in operando quodlibet ex duobus contradictoriis: verbi gratia; ſi haberet dictamen, quod eſt opus mentiri propter ſaluandam vitam, & peccaret mentiendo, quia eſt malum intrinſecè, & non mentiendo, quia eſſet contra conſcientiam.

Reſp. Quod ſcientia directè non tollit obligationem, quæ per ſe oritur ex aliquo principio, po[illegible]ſt tamen tollere aliquam conditionem req[illegible]itam vt oriatur, vel applicetur aliqua obligatio, quando illa per accidens oritur, & ex aliqua ignorantia præſuppoſita, talis obligatio tolli poteſt per ſcientiam contrariam, quatenus tollit [illegible]itionem requiſitam, vt talis obligatio oriatur, [illegible]icet præſuppoſitam ignorantiam.

34 A[d] *Primam Confirmationem Reſpond.* Quod deb[e]t aliq[ui]s prætermittere legem inferiorem, & ſuperior[e]m i[m]plere, quando vtrumque cognoſ[cit], & di[ſcernit]. Si vero per conſcientiam erroneam non cognoſcit quæ ſit lex Dei ſuperior, & æterna, ſed [æ]ſtimat hoc quod proponit eſſe legem Dei, tunc non c[urr]it caſus, qu[ia] [no]n poteſt quis obligari ad ſequendam legem ſuperiorem [relic]ta inferiori, niſi vtramque cognoſcat, & diſcernat q[uæ] ſit lex ſuperior, & quæ inferior; non verò ſi c[on]ſcientia proponat tanquam legem ſuperiorem, & æternam id quod reuera æterna lex non eſt. Vnde nec [con]ſcientia propriè di[ci] poteſt lex inferior re[ſp]ectu æternæ, quia conſ[ci]entia non eſt lex, ſed applicatio, ſeu dictamen de lege ipſa æterna, quia proponit h[oc] eſſe legem æternam. Et ſic qui ſequitur conſcientiam, ſequitur legem æternam, vt applicatam per [ta]m [conſci]entiam, & dictamen.

35 A[d] *Secundam Confirmationem Reſpond. ex D. Thom.* [in] *hac Quæſt. 19. artic. 6. ad tertium*, quod [abſo]lutè non poteſt aliquis eſſe perplexus inter duo contradictoria, tamen ex ſuppoſitione quod non de[p]o[n]it conſcientiam erroneam, non eſt inconn[eni]ens, quod ſit perplexus, & peccet ſiue facie[n]do contra conſcientiam, ſiue faciendo iuxta [illa]m, quia non facit diligentiam ad deponendum eam, & culpabilis eſt. Poteſt tamen ab iſta pe[r]plexitate ſe expedire, neque vnum, neque alterum [fa]ciendo, ſed conſcientiam illam erroneam, & culpabilem deponendo.

Conſcientia Erronea quomodo excuſet?

36 VT *Conſcientia* erronea excuſet, debet reduci ad vnam regulam, ſ[cil]icet, quod ille error, ſeu i[g]norantia ſit inuincibilis, Nam quandiu vincibilis eſt, eſt culpabilis, & conſequenter non vacat culpa quidquid ex illo d[i]ctamine deducitur, vtpotè imprudenti, & culpabiliter errante, & ſic culpabiliter dirigente. Non poteſt autem à peccato excuſari quidquid ex culpabili directione, & dictamine fit, quia tale dictamen eſt defectuoſum, & ſic [e]ſt cauſa peccati. Itaque vt conſcientia excuſet, debet eſſe dictamen prudens. Nõ poteſt autẽ eſſe prudens, niſi inculpabile ſit, quia prudentia eſt virtus, & di[ct]amen prudens eſt formatũ [à] prudentia, ergo non poteſt eſſe culpabile, quia quod eſt culpabile nõ pote[ſt] eſſe virtuoſum. Quandiù autem eſt vincibile eſt culpabile, quia poteſt vinci, & negligitur, ergo vt ſit prudens debet eſſe ignorantia illa, & error inuincibilis.

Quid *autem* requiratur, vt dictamen, ſeu iudicium procedens ex errore ſit inuincibile, & excuſet operantem? *Reſp.* Inuincibilem errorem, ſeu ignorantiam poſſe interuenire ex duplici principio inter ſe contrario, & oppoſito, videlicet, vel ex omnimoda inaduertentia, ſeu obliuione, aut ex magna aduertentia, quæ facit ſufficientem diligentiam, vt vincat errorem, ſeu ignorantiam illam, nec tamen poteſt, nec reſtat, vel occurrit illi vlterius alia diligentia, morali & humano modo factibilis, tunc ſi adhuc erret in re, non errat in conſcientia, quia non [err]at in prudentia, nec eſt error practicus, ſ[ed] ſpeculatiuus. Et ſic conſcientia erronea vt excuſet, oportet quod error ille ſit ſpeculatiuus, non practicus; quod ſtatim magis explicabimus. Igitur ex primo capite, ſeu ex primo principio, conſtat manifeſtè errorem illum remanere inuincibilem, quia eſt error, ſeu ignorantia omnino inuoluntaria, nec in manu noſtra poſita, ſ[e]d me[re] naturalis, vtpote ex mera obl[iui]one, & in du[rtentia] orta. Talis autem [igno]ntia cum ſit mere naturalis, neque eſt [c]ulpabil[i]s, nec poteſt vinci, [cum] in manu [no]ſtra non ſit, [illegible] eſt incu[lpabili]s. Ex ſecu[nd]o autem pr[illegible] ci[illegible]tur pro[illegible] p[illegible] tantiam inuincibilem, facta ſuffi[ci]enti d[ili]g[e]ntia [quæ] humano modo fieri poteſt, quidquid [illegible] poteſt vinci, nec eſt in manu noſtra, neque culpabile, ergo eſt inculpabile, & inuinci[bi]le per noſtram voluntatem & dil[ig]entiam; & ſic ſi[illegible] ſufficienti diligen[tia] adhuc reſtet i[gnor]antia, vel error, ille erit [illegible] non practicus, quia non eſt c[illegible] prudentia enim di[illegible] diligentia, non poteſt [illegible] homine, & ſic ne[c] temeta[illegible], neque imprudenter procedit in ta[illegible] p[illegible] ſe habet, atque [illegible] practico, quia prudentia [illegible] intellectualis eſt.

[illegible] A[n] ſtante conſcientia erronea, ſi [illegible] præceptum Prælati, præponderet c[onſc]ientiæ erroneæ, vt poſſit quis ex tali conſcientia erronea [lici]tè operari [illegible] que i[l]lum er[ro]rem inuincibilem? verbi gratia ſi aliquis per errorem æſtimat ſe non contraxiſſe [illegible] in matrimonium, & ſuperior iudicat eſſe verum, & præcipit cohabitationem, an liceat operari ex tali conſcientia erronea, & conſequenter error ille maneat inuincibilis? 38

Reſp. aliud eſſe, An teneatur in illo caſu deponere conſcientiam erroneam ſubditus, aliud, An etiam ſi non deponat, ſed retineat illam, poſſit ex præcepto Prælati operari contra illam, & reddere errorem illum inuincibilem. Hoc ſecun- 39

dum nonquam eſt licitum, ſed eſt indiſpenſabile quod non liceat contra conſcientiam *D. Thom. in 2. diſtinct. 39. Quæſt. 1. artic. 3. ad 3.* affirmat, *in tali caſu ceſſare præceptum ſuperioris, & ſtandum eſſe dictamini propriæ conſcientiæ.* Et ratio eſt manifeſta: Quia in tali caſu præceptum Superioris proponitur vt non obligatorium, ſed vt deſtructum per contrarium dictamen; in hoc enim conſiſtit conſcientia erronea in tali caſu, quod proponit aliquid agendum non obſtante lege Superioris, quia reputat illam non obligare, ſi enim iudicaret obligare, non proponeret oppoſitum vt obligans, v. g. ſi iudicat Superiorem in tali caſu non poſſe præcipere, aut quia facit contra iuſtitiam, vel ius naturale. Ergo impoſſibile eſt quod præceptum Superioris obliget contra conſcientiam erroneam, illa perſeuerante, licèt obligare poſſit vt deponatur talis conſcientia erronea, ſi error cognoſcatur.

40 Et hinc probatur *prima Pars*: Quia vnuſquiſque tenetur deponere conſcientiam erroneam, quandiù error ille eſt vincibilis, & culpabilis; poſito autem præcepto Superioris contra illam conſcientiam, poteſt ille error vinci, quia præceptum Superioris facit authoritatem, & pondus contra aliam opinionem quando illud præceptum non continet errorem intolerabilem; ergo relinquit errorem illum vincibilem; ergo deponibilem, & ſic obligare poteſt præceptum Superioris ad deponendum conſcientiam errantem.

41 Quod ſi conſcientia verè, & notoriè dictet aliquid eſſe iuris naturalis, aut diuini, tunc manifeſtum eſt, quod præceptum Prælati contra talem conſcientiam nihil valet, quia non poteſt ligare præceptum inferioris contra legem Superioris; imò ſi aliquid contra hoc præcipiat, erit attentatum, & nullum, continebitque intolerabilem errorem. Et idem eſt ſi præcipiat inferior contra legem expreſſam Superioris; verbi gratia, contra legem Summi Pontificis, quam non conſtat eſſe reuocatam.

42 Et quidquid diximus de peccato contra veram conſcientiam, quod non ſint duo, ſed vnum peccatum, & in qua ſpecie ſit, & quando ſit mortale, vel veniale, proportionate dicendum eſt de conſcientia erronea, quia eodem modo obligat ac vera, quandiù non deponitur.

ARTICVLVS III.

Quomodo practicè ſit iudicanda Conſcientia Probabilis, & Secura?

1 MAgna difficultas eſt in formanda conſcientia practice tuta, & quæ excuſſet ſecurè conſcientiam, & in hoc totus labor eſt, pendet enim nō ſolum à ſcientia, ſed etiam à prudentia, illa ſiquidem conſcientia eſt bona, & ſecura quæ eſt prudens ſecundum veram, & virtuoſam prudentiam.

2 Igitur dictamen, ſeu conſcientia ſequenda, & qua licitè regulari poſſumus eſt duplex, ſcilicet conſcientia certa, & probabilis dummodo practicè probabilis ſit, & de eius probabilitate conſtet. Conſcientia autem deponenda, vel reformanda eſt conſcientia erronea, dubia, ſcrupuloſa. Tales enim conſcientiæ, niſi per ſufficientem diligentiam reducantur [illegible] lem conſcientiam, tutè non poſſunt ad[illegible]. De conſcientia ergo deponenda agemus *ſeq. a.* De ſequenda practicè, & prudentiali[illegible] in præſenti.

Quod *ergo* attinet ad conſcientiam certam, & indubitatam, nulla eſt controuerſia, quod illam tuto ſequi poſſimus. Tunc autem certa, & indubitata conſcientia eſt, quando nulla apparet ratio peccati, vel periculum peccandi in oper[illegible], neque dubitatio aliqua eius animum pulſat circa tale dictamen. Sed quia etiam in erronea conſcientia hoc inueniri poteſt, ſiquidem ex pertinacia [illegible] liquis adhærere affectui particulari, quod nihil dubitet de tali ſententia, & iudicio, oportet vlterius dicere, quod cum in præſenti ſolùm agamus de conſcientia erronea vincibili, ſeu culpabili, non de inuincibili. In tali caſu nunquam admittimus quod nulla appareat ratio [illegible] eſt fundamentum peccati, vel dubitatio de [illegible], licèt iſte ex malitia nolit talem rationem ſequi, ſed pertinaciter errori adhærere. Nam ſi nulla ratio, aut dubitatio in oppoſitum appareret, iam error ille non eſſet vincibilis, & culpabilis, ſed inuincibilis, quia nihil appareret, quod vinci poſſet. Si verò aliqua dubitatio, vel ratio in oppoſitum occurrit, iam non ex certitudine, & [illegible] ſine ſola rationis, ſed ex pertinatia, aut malitia voluntatis procedit illa adhæſio erronea, præſertim quia in conſcien[illegible] a ſemper ſynderesis remurmurat, & dubitat ſaltem ſpeculatiuè, & ſic non manet conſcientia erronea [illegible] certa, quod ſine dubitatione, vel ratione in oppoſitū procedat, quod tamen facit certa conſcientia.

Quod *verò* attinet ad conſcientiam, ſeu iudicium probabile, eſt vnica regula certa: *Licera ſequi conſcientiam, & ſententiam probabilem, dummodo de eius probabilitate certo conſtet practicè & prudentialiter, non ſolùm ſpeculatiuè.* Qua probabilitate practica (id eſt prudentiali) ſtante, quantumvis ſpeculatiuè habeat dubitationes, & difficultates, imò licèt oppoſitum appareat probabilius, & tutius, licitè poteſt talis conſcientia ſequi. *Hanc regulam* cenſeo generalem, & vniuerſaliter veram pro omnibus actionibus moralibus, licet non æqualiter iudicanda ſit probabilitas practica in omnibus materiis ſicut nec prudentia æqualiter in omnibus operatur, imò nec in eadem materia, quia iuxta varias occaſiones, & circunſtantias mutatur iudicium prudentiale. Et in præſenti, probabilitas practica & prudentiale iudicium æquiparantur.

Duo *ergo* nobis probanda ſunt. *Primum*, quod non ſufficit probabilitas ſpeculatiua, ſi practica probabilitas prudentialiter, & morali modo certa non ſit. *Secundum*, quod ſtante hac certitudine, ſeu probabilitate practica in quacumque materia, licitè procedi poteſt, quantumcumque dubitationes, vel difficultates aliquas quis patiatur, quæ in tali caſu ſolùm erunt dubitationes ſpeculatiuæ, quæ nihil obſtant; aut etiam ſi oppoſita pars tutior & probabilior appareat, ſufficit enim probabilitas practica, & non requiritur probabilitas ſpeculatiua, vt licitè quis poſſit operari.

Primum ergo probatur, Quia probabilitas ſpeculatiua eſt illa, quæ nititur rationi, ſeu diſcurſui probabili circa ipſam veritatem rei, ſeu circa id quod eſt, vel non eſt in ipſa re, ſed nondum deſcendit ad formandum dictamen prudentiale

provt

prout hic & nunc, & ſecundum varias circunſtantias occurrentes, quæ diuerſam habent inſpectionem, & poſſunt diuerſo modo attendi, & magis vel minus cognoſci, & ſic diuerſum iudicium producere. Et benè ſtat, quod aliquis habeat plures rationes probabiles ſpeculatiuè, & tamen in formando dictamine practico, ſeu prudentiali patiatur dubium, ita quod practicè non ſit certa, id eſt, prudens probabilitas, quia ſpeculatio procedit magis abſtractiuè, & præſciſſiuè, & conſiderando rem ſecundum ſe; prudentia verò cum omnibus circunſtantiis, quæ hic & nunc occurrunt, nec poſſunt omnes in prima ſpeculatione, ſeu inſpectione conſiderari, & multoties conſiderata vna circunſtantia redditur aliquid dubium, & incertum, quod illa non inſpecta certum, aut probabile videbatur: verbi gratia, èſt ſpeculatiuè probabile, quod Baptiſmus collatus in nomine *Genitoris, Geniti & Procedentis* eſt validus, nec prorſus illicitus, quia idem in ſubſtantia illis verbis ſignificatur, atque aliis, *In nominè Patris, & Filij, & Spiritus Sancti*. Occurrit occaſio baptizandi hominem, & non eſt neceſſitas aliqua vrgens omittendi formam ordinariam conſuetam, & vtendi forma illa dubia, etſi probabili; non poteſt talis formare dictamen practicum, & prudens, ſeu conſcientiam practicè probabilem, & ſecutam pronuntiandi formam illam *Genitoris, & Geniti*, &c. Quia ratio dictat, quod in re tàm graui, operari ſine vrgentiſſima cauſa, & committere periculo miniſterium Sacramenti eſt illicitum, nec poteſt ſecundum prudentiam fieri; prudentia enim non dictat, periculoſè & temerariè eſſe procedendum.

7 Eſt *aliud* exemplum: Dubitat quis an res, quam à longè videt, ſit homo, vel fera, & habet probabiles rationes, quæ perſuadeant feram eſſe, nec poteſt propriùs accedere vt certificetur, prudentia dictat, non eſſe iaculandum, quia hic & nunc non eſt facta ſufficiens diligentia, nec aliqua neceſſitas inſtat vtendi iure ſuo in iaculando, quia ſolùm id fit recreationis cauſa, cum ſit quædam venatio. Præponderat autem ſecundum iudicium prudens periculum occiſionis, voluptati recreationis.

8 Secundum *probatur*, Quia in agendis non eſt poſtulanda maior certitudo, quàm quæ ſufficit ad prudentiam, ita quod aliquis non temere, aut fortuito, & caſualiter, ſed cum ſufficienti conſilio procedat. Prudentia autem cum ſit virtus, quæ verſatur circa actiones indiuiduales contingentes, & fallibiles, & in eis medium ponit, id eſt, modum, temperamentumque virtutis duo poſtulat. Primum pro ea parte qua eſt virtus, reſidens in intellectu, quod eius dictamen non ſit defectuoſum, ſed moraliter certum, & firmum; nam ſi hoc non eſſet, non diceretur virtus, quia ſicut virtus moralis in volontate exiſtens opponitur vitio, & peccato; nec in illud poteſt inclinare, ita virtus in intellectu exiſtens non poteſt inclinare ad falſum, quia falſum, eſt defectus, & vitium intellectus, virtus autem in intellectu inclinat ad id quod in intellectu eſt perfectum, non autem ad id quod eſt vitium, & defectus. Si autem virtus intellectus non eſſet firma in eo quod attingit, & certa, poſſet deficere ad falſum ſicut opinio, & conſequenter poſſet non eſſe virtus. Dictamen ergo prudentiale hoc ipſo quod prudens eſt, & à virtute prudentiæ procedens, certum eſſe debet & firmum morali, ſeu prudentiali modo; & ſic non poteſt eſſe regulatiuum peccati, aut principium illius. Alterum quod habet prudentia pro ea parte, qua verſatur circa indiuidua contingentia, eſt quod non reguletur eius firmitas, & certitudo penes id quod in re eſt, vel non eſt, quia ſi de omnibus iſtis contingentibus, & operabilibus deberemus certificari prout ſunt in re, vel non ſunt, aut prout erunt, impoſſibile eſſet in multis formare dictamen prudens, & conſequenter licitè operari, ſed incurreremur perplexi, quia eſt impoſſibile humanæ menti, & diſcurſui, penetrare omnia iſta contingentia, & actiones prout in re ſunt, & ponderare omnes circunſtantias, & intentiones, propriè enim hoc pertinet ad Deum, *Quia Spirituum ponderator eſt Dominus*, vt dicitur Prouerb. 16.

Quare ſi velimus dictamen prudentiale regulare penes id quod eſt in re, vel non eſt, aut reddetur omninò impoſſibile; aut mille erroribus, & fallentiis erit ſubiectum, quia id non poteſt humanos diſcurſus certo penetrare. Ergo non poteſt prudentiale dictamen, & iudicium regulari penes id quod eſt, vel non eſt in re, ſed penes regulas morales, & humano modo tractabiles; ſcilicet faciendo id quod poteſt iuxta grauitatem, & qualitatem materiæ, & in hoc ponendo limitem, & terminum, quia ſi non eſſet finis inquirendi, & conſulendi, nunquam poſſemus operari. 9

Ex *quibus* liquidò colligitur fundamentum eius, quod propoſuimus videlicet quod ſtante probabilitate practica, ſeu prudentiali poſſumus licitè operari etiam ſi inſurgant dubitationes ſpeculatiuæ, quia iſtæ dubitationes oriuntur ex eo quod non poſſumus penetrare quid in re ſit, vel non ſit, & ideò fluctuamus, & dubitamus in ipſa ſpeculatione, quia ſpeculatio ſemper conatur penetrare veritatem, & obiectum ſuum quantum poſſibile eſt, nec quieſcit, niſi ipſa rei euidentia. Si ergo ad habendum prudens, & practicum dictamen rectum de agendis non requiritur certitudo ſpeculatiua de eo quod èſt, vel non eſt in re, ſed ſufficit practica de eo quod deberet eſſe, & humano, ac morali modo iudicatur poſſibile; ergo poſita iſta probabilitate practica, & prudenti, quæcumque dubitationes ſpeculatiuæ inſurgant (quæ omninò inſurgunt dum non datur euidentia de oppoſito) aut etiam ſi altera pars ſecurior, & tutior, ſeu probabilior videatur, non tenemur id ſequi, aut omittere id quod abſolutè, & ſimpliciter prudens eſt, & prudenter regulatū. 10

Dices: Probabilitas iſta practica, vt dicimus, non eſt aliud quam prudentia; ergo opinio probabilior practicè eſt illa, quæ eſt prudentior, ſed omittere id quod eſt prudentius in aliqua materia, quando cognoſcitur, & aduertitur, non eſt licitum, quia velle in aliqua materia minùs prudenter procedere, cum poſſit prudentiùs, eſt ſignū animi parum firmi in bono, & exponentis ſe periculo deficiendi. Licèt enim non teneamur ſequi quod melius eſt ex parte obiecti voliti, benè tamen quod melius eſt ex parte modi dirigendi, ſeu ex parte prudentiæ, quæ directiua eſt, & ſecundum nos probabilitas practica eſt ipſamet prudentia, & directio. 11

Reſp. Non teneri aliquem ſequi quod prudentius apparet neque ex parte rei cognitæ, aut volitæ, neque ex parte modi cognoſcendi, id eſt, neque ex parte melioris medij ad aliquem finem, quia poteſt eligere medium ſufficiens, & vtile, nec tenetur ſemper eligere vtiliſſimum, & 12

optimum, neque ex parte directionis, ſeu modi cognoſcendi, quia non tenetur quis eſſe prudentiſſimus, & maiori claritate, vel ſcientia procedere, dummodo ſufficienti prudentia vtatur, ita vt temerariè, & imprudenter non procedat. Neque hoc eſt ſignum animi parum firmi, ſiquidem habet ſufficientem firmitatem, qui prudenter procedit, & non temerariè, licet non habeat maximam firmitatem, & perfectionem prudentiæ.

13 Quod *verò* debeat quis eſſe certus de hac probabilitate practica, ſeu prudentia, qua dirigitur in agendis probatur, quia debet eſſe quis certus quod non imprudenter, nec temere procedit, ſed cum ſufficienti conſilio, & iudicio, alias ſi non eſt certus de ſufficienti diligentia in iudicio, & conſilio, manet practicè dubius, quia adhuc non eſt facta ſufficiens diligentia. Cum conſcientia autē dubia non poteſt quis ſecurè, & licitè operari, ſi practicè ſit dubius, vt iam dictum eſt, & amplius *ſeq. art.* dicemus, quia adhuc prudenter non procedit, id eſt, virtuosè, & perfectè (vt exigit prudentia) qui cum dubio procedit, poteſt enim ſub dubio deficienter ſe habere, quia non certò, ſed dubitanter, atque adeo ſubiectus fallaciæ procedit. Non eſt autem virtus intellectualis, quæ falſitati poteſt eſſe ſubiecta, quæ eſt vitium mentis.

14 Et *hoc totum* deſumimus ex ſententia *D. Thom. Quodlib. 8. artic.* 13. vbi inquit: *Quòd quando quis inducitur in quandam dubitationem ex contrarietate opinionū, ſi manente tali dubitatione operatur, periculoſè exponit, & ſic proculdubiò peccat: aut ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem adducitur, & ſic non committit ſe diſcrimini, nec peccat.* Vbi apertè conſtat, quod vbi intercedit diuerſitas opinionum, atque adeò non eſt euidentia, ſed probabilitas de agendis, poſtulat *Sanct. Thom.* vt nulla ſit dubitatio orta ex tali contrarietate opinionum; ergo ſupponit, quod non obſtante probabilitate opinionum, oportet quod vt licitè operetur, non remaneat, neque oriatur ex talibus opinionibus aliquod dubium: conſtat autem quod omnis opinio ſemper ſecum affert aliquam formidinem, ſeu hæſitationem, ſaltem quantum ad cognitionem, ſeu ſpeculationem; ergo ſi vult *Diu. Thom.* quod ex talibus opinionibus contrariis non oriatur aliqua dubitatio, vt quis operetur, ſupponit quod aliqua certitudo, ſeu aliqua extinctio dubitationis remanet, non obſtante formidine intrinſeca opinionum; & talis remotio dubitationis, vel certitudo, eſt practica, quia dicit D. Thom. *Quòd ſi manente tali dubitatione operetur, periculoſe committit, & ſic proculdubiò peccat.* Loquitur ergo de dubitatione operationi coniuncta, quæ vtique practica eſt. Euitare autem hoc periculum, ſeu diſcrimen in operando pertinet ad prudentiam, quæ dirigit actiones in particulari iuxta regulam rationis, ergo debet quis eſſe certus, id eſt, non dubius de ipſa prudentiali directione, vt poſſit licitè operari, quia debet non committere ſe periculo, nec habere talem dubitationem in operando, quæ periculo committat, licet ſpeculatiuæ dubitationes maneant, quia iſtæ videntur inſeparabiles ab ipſa natura opinionum, quæ habent adiunctam formidinem; & *D. Thom.* opiniones dari ſupponit, cum dicit, *Quòd ſi ex contrarietate opinionum inducitur dubitatio,* &c. vel, *Quòd ſi nulla dubitatio ex contrariis opinionibus oritur, non peccat,* &c.

Sed *Inſtabis*: Nam de hoc ipſo poteſt eſſe dubitatio, An illud dictamen quod quis habet ſit prudens, & poteſt eſſe difficultas, An ſit certus de ipſamet prudentia ſpeculatiuè, an practicè, & procedetur in infinitum. Quæ eſt ergo hæc certitudo practica, ſeu iſta excluſio dubitationis, quæ requiritur, vt quis benè operetur? 15

Reſp. Aliquos diſtinguere inter formidinem, & hæſitationem, ſeu dubitationem, vt *Vazquez hic Diſp. 62. cap. 5. & Diſp. 67. cap. 2.* eo quod formido ſolum conſiſtit in iudicio quodam reflexo, quo quis iudicat rationes ſuas non eſſe euidentes, & ita formidat de certitudine, & veritate earum. Dubietas verò, ſeu hæſitatio, eſt indeterminatio intellectus ad alteram partem, & qui ſic eſt dubius non poteſt operari, donec determinetur. Sed quidquid ſit de hac diſtinctione, tamen in præſenti concedimus, non requiri ad certitudinem practicam, quod excludatur omnis formido, & dubietas, quæ ſolùm per euidentiam excludi poteſt, ſiquidem non requiritur euidentia in ipſis rationibus propter quas quis mouetur, & allicitur, ſed ſufficit probabilitas, aut euidentia moralis, quæ compatitur ſecum formidinem ſpeculatiuam, & hoc quotidiana experientia teſtificatur, quod euidentia ſimpliciter non requiritur ad inclinandum voluntatem, vel ſequendam aliquam opinionem licitam, & probabilem, ſed ſufficit excluſio temeritatis, & periculi, & imprudentiæ quantum ad hoc quod faciat quod in ſe eſt ſecundum conſilium rationis, & non ex paſſione, vel vt verbis *Diu. Thom.* loquamur, *requiritur, quod ex contrarietate opinionum in nullam dubitationem quis adducatur*; quod vtique eſt practicam formidinem, & dubitationem excludere (quod enim *Vazquez* vocat dubitationem, & hæſitationem reuera formido practica eſt, & dubium in operando hic & nunc) & de hac excluſione formidinis certo poteſt alicui conſtare ſi velit, quia benè ſibi conſtat ex ipſo facto, an fecerit ſufficientem diligentiam, nec ne; an conſuluerit Viros Peritos, aut qui ſibi poſſent ſufficientem rationem, & notitiam reddere de illo negotio; aut ſi eſt Vir Doctus, an ſufficienter ſtuduerit, aut inſpexerit rem illam? De his actionibus, quibus diligentia ſufficiens fit certus eſſe poteſt, & ſcrutari, an diligentia illa ſufficiens ſit iuxta arbitrium Peritorum, & ſicut in ſimilibus materiis fieri ſolet. Et ſic ſi eſt certus de hoc facto, quod ſcilicet fecerit ſufficientem diligentiam, id eſt, quod non leuiter proceſſerit in conſulendo, & inſpiciendo ſecundum quod rei grauitas poſtulat, plus vel minus, tunc habet certitudinem practicam, nec ex contrarietate, vel diuerſitate opinionum adducitur in dubitationem, nec periculo ſe committit. Si verò factis iſtis actionibus, quibus ſufficiens diligentia fieri ſolet, adhuc non certificatur, an fecerit ſufficientem diligentiam, quia ignorat in quo puncto ſufficiens diligentia conſiſtat, poteſt conſulere alium, ſi ſibi non fidit, vel amplius ſtudere, & inſpicere, ſi ſit Vir Doctus. Quod ſi adhuc non quieſcit, reputari debet pro ſcrupulo, vel dubio ſpeculatiuo, quod deponendum eſt. 16

Quid in particulari inſpiciendum, vt formetur Secura Conſcientia?

REſtat Doctrinam, & regulam ſupra poſitam in particulari attingere, & ſcire quomodo in particulari 17

particulari ſit applicanda quando hîc & nunc occurrit aliqua materia diſponenda, & formanda ſecundum conſcientiam, ita quod in ſingulari reddatur opinio probabilis practicè.

18 *Reſponſio* ad hoc dubium pendet ex *dicendis ſeq. Artic.* circa modum deponendi conſcientiam dubiam, & ſcrupuloſam. Sed quantum attinet ad præſens. *Dico* ex duplici capite, & principio deduci poſſe practicam probabilitatem, & dictamen prudens in ſingulari formandum. *Primum* eſt ex principiis intrinſecis ipſius rei, de qua agitur. *Secundum* ex principiis extrinſecis. Vocamus principia intrinſeca illa, quæ deſumuntur ex propria natura rei in genere morali. In quo iuxta grauitatem materiæ diuerſa principia inſpici debent, vnde propter diuerſam grauitatem, quod eſt ſufficiens pro vno, aliquando non eſt ſufficiens pro alio. Ad naturam autem rei moralis, & in materia morali pertinet, *in Primis* lex ipſa, ſeu ius, aut concordia, quæ circa aliquid habetur, id enim pro regula reputatur. *Secundò* pertinet conſuetudo, quæ ad legem reducitur, quia per conſuetudinem lex firmatur. *Tertiò* poſſeſſio, quia in dubiis melior eſt conditio poſſidentis. *Quartò* neceſſitas, quia imminente neceſſitate multa iudicantur prudenter fieri poſſe, quæ extra caſum neceſſitatis non poſſent fieri. *Quintò* Effectus, ſiue damna, quæ ex aliqua operatione ſequuntur, aut timentur, ad quod pertinet periculum, quod ſolet ex aliqua actione ſequi. Ex his principiis, vel aliis ſimilibus, quæ ad hæc reducuntur formari ſolet ratio, ſeu fundamentum pro alicuius opinionis probabilitate fundanda, & vt dictamen hîc & nunc ſit prudens, & rectum, non temerarium. Vocamus autem principia extrinſeca authoritatem Doctorum, præſertim Antiquorum; eſt enim certum, quod Sapientium ſermones, & authoritas magni æſtimanda eſt, & fidem ac pondus magnum confert ſententiis, iuxta quod Spiritus S. loquitur, & dicit Eccleſiaſtici 8. *Ne deſpicias narrationem Presbyterorum ſapientium, & in prouerbiis eorum conuerſare, ab ipſis enim diſces ſapientiam intellectus, & ſeruire magnates ſine querela. Non te prætereat narratio ſeniorum, ipſi enim didicerunt à patribus ſuis, quoniam ab ipſis diſces intellectum, & in tempore neceſſitatis dare reſponſum.* Itaque authoritas Doctorum, & Virorum prudentium, & cordatorum, & eorum ſtylus in aliqua Republica, magnam authoritatem præbet, & per conſenſum ad illos formari debet iudicium, & dictamen prudens.

19 Hæc *autem* duo principia, licèt certa ſint ſecundum ſe ſumpta, & in genere loquendo, tamen in illis applicandis, & euoluendis non eodem modo procedendum eſt, ſed oportet magna vti diſcretione, & circumſpectione. Nam qui non ſciunt, neque Docti ſunt, tenentur conſulere in re graui Viros Litteratos, & prudentes, atque illius facultatis ad quam pertinet rem illam tractare. Et inter hos, eos quos ſciunt, vel credunt eſſe timoratos, & nõ præcipites in ſententia ferenda, de quibus ſi non ſint certi ex fama communi, & notitia quæ in tali loco de talibus Viris habetur, certiorari poſſunt, & ſic operari. Et iuxta qualitatem, & grauitatem negotij, eiuſuè obſcuritatem, & difficultatem, plures vel pauciores conſulere oportet, præſertim ſi ſint opiniones diſſentientes, nec facilè inueniatur ratio, quæ poſſit conuincere. Quod ſi pluribus conſultis, inueniatur inter eos diſſenſio, & diuerſitas opinionum, & conſulens ſit illiteratus, qui non poſſit diſcernere inter illos, & eorum opiniones, atque fundamenta, nec facilè poſſit alios Doctiores conſulere quamcumque opinionem poterit ſequi, dummodo à talibus teneatur vt probabiles, præſertim ſi ipſos videat operari iuxta talem ſententiam & aliàs non conſtet eſſe Viros prauæ conſcientiæ, & præcipites, ſed cordatos.

Vt *ergo* in particulari formetur dictamen prudens, & practicè probabile, primò attendenda eſt grauitas, & difficultas materiæ, vt maiori attentione, & ſtudio conſideretur, & ſufficiens tempus ad hoc concedatur, ne celeritate ipſa opprimatur ratio. Illa autem materia in re morali eſt grauior, vbi maioris peccati periculum, vel maius damnum imminet; ſicut in materia Sacramentorum, propter ſummam reuerentiam, qua tractanda ſunt, oportet etiam attentius de illis conſulere, & maiorem ſecuritatem habere, eo quod Sacramenta non operantur gratiam iuxta noſtram æſtimationem, ſed prout in re ſunt, & ideò oportet in illis ſequi ſecuriorem opinionem, & hæc erit practicè probabilis pro Sacramentis, quæ fuerit ſecurior, & iuxta id quod exigunt in re. Similiter, vbi eſt periculum mortis alicuius hominis, vel plurium hominum, ſicut in Medico ad adhibendum aliquod remedium dubium, in Rege ad indicendum bellum, in Iudice, vel Aduocato, ad cauſam criminalem, exactiori conſideratione, & attentione opus eſt, nec poteſt practica probabilitas haberi tàm facilè; ſicut in aliis materiis; nec enim prudentia dictat omnes materias poſſe æquali pondere tractari, & ita quod probabile eſt pro vna, & prudentiale, non eſt pro alia. Et idem dicendum de materia, vbi magnum damnum bonorum poteſt imminere, vt in cauſa Ciuili magni momenti, in indictione tributi, &c. 20

Attenta autem grauitate materiæ, ſeu negotij tractandi, circa reſolutionem, & formationem dictaminis, primò attendenda eſt lex, ſeu ius, ſi aliquod datur in tali materia. In quo poteſt eſſe dubium in primis, An lex talis detur: & ſi datur, An obſcurè, vel clarè loquatur, ita quod de eius intelligentia ſint diuerſæ opiniones; & dato quod clarè loquatur, An obliget etiam in iſto caſu; An verò exceptionem patiatur, puta in caſu neceſſitatis vrgentis, aut vbi epiekeia locum habeat. Si eſt dubium, An detur lex, fieri debet diligentia iuxta quod eſt poſſibile in tali tempore, aut loco, id eſt, iuxta arctitudinem, vel latitudinem temporis, & loci in quo vrget negotium faciendum. Quod ſi facta ſufficienti diligentia, non conſtet an detur lex aliqua circa talem materiam, ſed maneat dubium, non obligat lex, quia in dubio, an detur, vel non detur lex, vel votum (quod eſt lex priuata) poſt factam ſufficientem diligentiam, non obligat talis lex, ſeu reputandum eſt, quod non detur, eo quod lex eſt grauamen, quod imponitur inferiori, & quaſi in ſeruitutem, & obedientiam redigens, in dubio autẽ ſeruitutis, & grauaminis, poſſidet quis libertatem ſuam. Quod ſi conſtet de lege, ſed circa eius intelligentiam ſit varietas Opinionum, oportet id regulare, vel penes conſuetudinem loci, vel praxim Tribunalium receptam, vel penes grauiores Authores, & eorum fundamenta, ſicut ſtatim di- 21

cemus loquendo de formatione conſcientiæ penes principia extrinſeca, ideſt, authoritatem Doctorum. Si verò conſtet de intelligentia legis, ſed dubium ſit de exceptione legis pro iſto caſu, ratione epicheiæ, vel vrgentis neceſſitatis, aut ex alio capite, oportet conſiderare, an talis neceſſitas, vel vtilitas, aut ratio propter quam ſit exceptio ſit euidens, ſi enim ſit opinabile, & dubium de ipſa neceſſitate, aut vtilitate, prius facienda eſt diligentia, an verè ſit talis neceſſitas, vel cauſa exceptionis; ſi enim ſit dubium de cauſa exceptionis, potius lex poſſidet, & exceptio non eſt facienda.

22 Ratio *eſt*. Tùm, Quia exceptio iſta eſt ſicut vulnus legis, & quædam eius abſciſſio; cum autem lex ſemel eſt ſtatuta, & ſtabilita, eſt in poſſeſſione præcipiendi, quia iam exiſtit præceptum eius, nec eſt lex dubia, vt ſupponimus, ergo ſi cauſa exceptionis non eſt certa, ſed dubia, non poteſt legem vulnerare, & in hac parte deponere, quia lex poſſidet, & in caſu dubij *melior eſt conditio poſſidentis. Tum etiam*, Quia communiter Iura, quando ponunt exceptiones legis alicuius faciendas propter neceſſitatem, vel vtilitatem, addunt ſemper particulam *euidentem*, ſcilicet, propter euidentem vtilitatem, vel neceſſitatem, ergo requirunt neceſſitatem non eſſe dubiam. Et licet poſita euidenti neceſſitate, vel vtilitate non videatur neceſſarium, quod lex ipſa excipiat, quia naturaliter ex ratione epicheiæ manet talis caſus exceptus; tamen id volunt Nos docere Iura, quod non debeamus propter quodcumque dubium, vel opinionem de neceſſitate, vel vtilitate, legem prætermittere, ſed debemus habere euidentiam de ipſa neceſſitate. Sic autem Iura ipſa decernere conſtat ex multis locis, nam in *Concil. Tridentin. ſeſſ. 23. cap. 1. de Reformatione*, poſita lege de Reſidentia Epiſcoporum, excipitur caſus vrgentis neceſſitatis, & euidentis vtilitatis pro Republica, vel Eccleſia: de quo etiam videri poſſunt plures Textus *in titulo de Clerico non reſidente*. Similiter *in Extrauag. Ambitioſa*, vbi *Paulus Secundus* præcipit non poſſe fieri alienationes immobilium Eccleſiaſticorum, excipit caſum euidentis neceſſitatis, vel vtilitatis. Non ergo licitum eſt exceptiones à lege facere ratione neceſſitatis, vel vtilitatis, niſi euidenter conſtet de neceſſitate. Ad quod etiam faciunt *Textus in cap. Non minus, & in cap. Aduerſus, de Immunitate*, ſuper Tributis imponendis in bonis Eccleſiaſticis, quod fieri non poteſt ſine examine neceſſitatis, vel vtilitatis propter quam imponitur.

23 Secundo *loco* inſpicienda eſt pro formando probabili dictamine conſuetudo populi, & timoratorum, ſtylus Curiæ, vel Tribunalium, in quibus iuſtitia plenè adminiſtratur. In quo idem obſeruandum eſt, quod circa legem, & circa dubia occurrentia, conſuetudo enim tanquam altera lex habetur. Et præſertim in dubiis, quæ occurrunt circa Sacramenta miniſtranda, conſuetudo Eccleſiæ potius æmulanda eſt, quàm quæcumque rationes probabiles, & apparentes, ſi conſuetudo approbata ſit. Quam autem vim habeat conſuetudo, & ſtylus Curiæ, vel Tribunalium, non pertinet ad præſens, ſed in materia de legibus tractandum eſt.

24 Tertio *loco* inſpicienda eſt poſſeſſio, quia in dubio melior eſt conditio poſſidentis, & in fauorem eius formanda eſt conſcientia, & dictamen. Quid verò nomine *poſſeſſionis* intelligatur, & quibus caſibus locum habeat ius poſſeſſionis, ſequenti Articulo dicemus. Ad quam etiam regulam reducenda eſt alia, quæ etiam pro dictamine rectè formando deſeruit: *In dubiis fauendum eſt Reo*, quia Reus quandiu non condemnatur eſt in ſua poſſeſſione, à qua deturbari procuratur ab Actore. Quam regulam cum Aliis *ſeq. Artic.* elucidabimus.

Quarto *loco* inſpicitur neceſſitas, quæ hîc & nunc interuenire conſpicitur. Inſtante enim neceſſitate recto iudicio aliqua eliguntur, quæ extra neceſſitatis caſum non licerent. Et quantò maior inſtat neceſſitas, tantò plus aliqua licent, quia neceſſitas caret lege, ita vt in extrema neceſſitate etiam quæ aliena ſunt licitè accipiuntur, & tenetur aliquis etiam de neceſſariis ſibi extremè indigenti præbere, vt rectè docet *S. Thom. 2. 2. Quæſt. 32. art. 5.* Æquiparat autem *S. Thom.* ibi extremam neceſſitatem perſonæ particularis neceſſitati graui Reipubl. ita quod non requiritur extrema neceſſitas Reipubl. ſed ſufficit grauis, vt teneatur ei aliquis ſubuenire etiam de ſibi neceſſariis. Et hoc rectè, quia grauis neceſſitas Reip. parit multas extremas, vt eſt bellum, peſtis, & ſimilia, quæ inter grauia Reip. mala numerantur. Et illis ita tenentur ſubditi ſubuenire, ſicut proximus alteri proximo extremè indigenti. Et hoc etiam ſi ex culpa gubernantium talis cauſa, ſeu malum acciderit, quia obligatio illa ſubueniendi reſpicit ſtatum præſentem quem patitur perſona, vel Reſp. non cauſam ex qua proceſſit. Tenebitur tamen ille, qui ſuo regimine, aut actione fuit cauſa talis damni prius ex ſuo, ſi poſſit, reſarcire, & cauſam illam talis mali tollere, ſi poſſit, quam aliorum facultatibus ſuum periculum arcere. Quomodo autem debeat conſtare de tali neceſſitate, vt ei ſubuenire teneamur in conſcientia, *Diximus in primo notabili*. 25

Quinto *loco* inſpiciendum eſt damnum, ſeu effectus, qui ex aliqua parte ſequi poſſunt. Hoc enim eſt, quod maximè Nos formare docet practicum, & prudentiale dictamen, quia videmus plures opiniones diſputatiuè ſuam probabilitatem habere, quæ tamen ob plures malos effectus inde ſecutos non eſt tutum conſuli: ſicut ex eo poſſint cum eodem ſimul fieri contractus ſocietatis, & aſſecurationis fieri circa aliquam pecuniam nihil improbabilitatis in ſpeculatione, & diſputatione inferri videtur; tamen ipſa experientia, & vſu comprobamus, ex hoc conſequi multas palliatas vſuras, imò nihil iam inueniri tàm vſurarium, quod non poſſit ratione præter ſpem lucri ceſſantis, & aſſecurationis dandæ, iuſtificari. Vnde factum eſt, quod ferè omnes in pecunia, & negotiatione plus confidant, quàm in labore & fructibus terræ, & omnia repleantur fraudibus, negotiationibus, otioſitate. 26

Quare in formando dictamine conſcientiæ multum oportet reſpicere ad effectus, & damna ſecuta, & ſemper ex duobus malis, minus eſt eligendum; quod intelligitur in malis damni, ſeu pœnæ, ſicut in his quæ eligenda ſunt à Rege, Iudice, Medico, Aduocato, & aliis ſimilibus, qui de aliquibus malis, aut damnis iudicant. In malis autem culpæ, nullum eſt eligendum, ſi verè culpa eſt, & offenſa Dei; ita quod clarè conſtet vtrumque eſſe malum culpæ, nam ſi ſit dubium de ipſa culpa, poteſt deponi facta ſufficienti diligentia, quæ tollit dubium practicum. Et hoc iam non 27

eſt malum. Et ſimiliter ſi vna culpa ſit diminutiua alterius, poteſt minor conſuli,non vt culpa, ſed vt impeditiua alterius; vt ſi volenti homicidium, conſulam mutilationem ne fiat homicidium. Qui tamen eligit, & de facto facit minorem culpam,peccat, & malum facit, quia non diuertit à maiori malo vt conſulens, ſed purè exequitur offenſam Dei. Hæc autem ſemper eſt voluntaria,& voluntatem auerſam reddit à bono,quod numquam eſt eligendum: licèt verum ſit, quod aliquando id quod in aliqua circunſtantia temporis eſt peccatum, ſine tali circunſtantia, aut ratione alicuius neceſſitatis vrgentis, peccatum non eſt, & tunc eſt eligibile, non vt minus malum,ſed vt non malum.

Quid de Probabilitate ex principiis extrinſecis.

28 CIrca Principia extrinſeca,ſcil. Authoritatem Doctorum, & vſum, ſeu conſuetudinem, oportet attendere, quod non quælibet authoritas poteſt probabilitatem fundare in re morali. Cum enim ea quæ moralia ſunt dependeant,tàm à ſcientia, & pondere rationum,quàm à prudentia, quæ rurſum pendet à recta intentione, & pietate vitæ, in tantum aliqua authoritas facit probabilitatem moralem, & practicam, in quantum ſupponitur in illis Authoribus inueniri ſapientiam fundatam,& prudentiam, ſeu vitam approbatam.

29 *Et ideò* oportet diſtinguere de Authoribus facientibus probabilitatem moralem, quod illi vel ſunt Antiqui, vel Moderni,& pauci temporis. Si ſunt Antiqui, videndum eſt an in ſuis opinionibus habuerint ſequelam,an fuerint opiniones antiquatæ,& relictæ. Si enim opinio illa fuit relicta,licèt ſit alicuius Antiqui, vel Antiquorum non habet pondus, nec in vi authoritatis facit fundamentum. Si autem eſt opinio antiqua, ſeu Antiquorum AA. & comprobationem habet, quia ſequelam habet inter cordatos fideles, & prudentes, iudicanda eſt authoritatis probabilis, quia tunc non ſolùm concurrit perſonalis authoritas alicuius Doctoris, ſed multorum, & multi temporis comprobatio, quæ æquiualet multorum iudicio, & conſuetudini.

30 Et *Dixi* inter *cordatos,& fideles*, nam ſi multi ſequuntur aliquam opinionem, ſed non cordati, aut fideles, nihil authoritatis præbet multitudo, nam potius ſtultorum infinitus eſt numerus.Inter prudentes verò antiquitas facit authoritatem, quia in Antiquis ſemper præſumitur ſapientia, iuxta illud Iob.12. *In antiquis eſt ſapientia, & in multo tempore prudentia.*Et communiter quæ traduntur ab Antiquioribus præſumuntur tradita à Patribus,iuxta illud Eccleſiaſt.8.*Non te prætereat narratio ſeniorum, ipſi enim didicerunt à Patribus ſuis.* Et ideò Authores antiqui,qui in aliqua graui familia ſequelam, & opinionem habuerunt, vel ex hoc magnam authoritatem, & probabilitatem ſibi conciliant,vt *D. Thomas, Scotus*, & ſimiles.Quod ſi accedat vitæ ſanctitas, & approbatio Eccleſiæ, inde in re morali magna probabilitas authoritatis fundatur,quia qui ſic docuerunt ſic etiam feciſſe præſumuntur, quia proprium eſt Sanctorum *facere,& docere.* Si autem ſic fecerunt, & Sancti fuerunt, & vt tales approbati ſunt ab Eccleſia, etiam eorum facta approbationem habent, & à prudentiæ virtute, aut lumine ſuperiori proceſſiſſe iudicandum eſt, præſertim in actionibus imitabilibus, & non extraordinariis Vnde tales etiam imitari poſſumus, vt potè prudenter, & rectè factas.

Si *verò* probabilitas authoritatis ſumatur ſolùm ex Authoribus Recentioribus, aut qui actu viuunt, & eorum petitur conſilium,dubium eſſe poteſt quid debeat concurrere, vt eorum authoritas probabilitatem faciat. Et *Dico*,quòd per ſe loquendo ſola perſonæ authoritas non facit probabilitatem practicam, ſed oportet adiungere fundamenta rationum, ita quod conſtet non leui fundamento duci, & aliàs etiam conſtet pollere hominem illum maturo iudicio,& conſilio, & ingenij acumine, ita quod præſumptio fundata ſit de illo, quod non leuiter,& ſuperficialiter res ſerias tractat, ſed cum fundamento, & pondere. Si autem iſtæ conditiones concurrant poteſt ex tali authoritate probabile iudiciū practicum formari,ſiue plures ſint Auctores,qui illam opinionem doceant,ſiue vnus tantum;licet quando plures concurrunt, vt duo, vel tres habentes tales conditiones ſecurior reddatur illa probabilitas. De hoc videri poteſt *Monteſin. hic Diſp.29.quæſt.5.§. 6.n. 247.& ſeqq. Vazquez hic Diſp.62.c.4.* & Alij. 31

Ducor verò in hac parte primo ex definitione rei probabilis, ſeu opinionis probabilis, dicitur enim eſſe Id quod apparet omnibus,aut pluribus, aut etiam paucioribus, & maximè verſatis in illa ſcientia. Si ergo probabilitas in hac apparentia conſiſtit,oportet quod vt aliquid ſit probabile, fundamentū eius tale ſit quod de ſe ſufficiat omnibus, aut pluribus apparere. Si autem apparet paucis, oportet quod maximè verſati ſint in tali ſcientia. Maximè autem verſatis non apparet aliquid tale,niſi ob profunditatem rationum, & ſic ſi authoritas paucorum, id eſt, Recentiorum,qui ſunt pauci temporis probabilem reddit aliquam ſententiam, ideò eſt quia ſupponuntur illi pauci eſſe maximè verſati in tali ſcientia, atque adeò magno fundamento duci. *Tum etiam*, Quia vel iſti Doctores, aut Doctor Recentior, qui ſic modo ſentit,habent fundamentum in auctoritate Antiquorum, non antiquata & relicta, ſed probata & currenti, aut non. Si habent,iam talis probabilitas non eſt fundata in authoritate ſolùm Recentiorum,ſed Antiquorum, pertinetque ad priorem claſſem, non ad hanc de qua loquimur in præſenti. Si non habent, ſed modo in ipſis incipit talis opinio,vel intelligentia,cum ſint ſingulares,oportet quod fundamenta grauia habeant,ne temeritatis, aut leuitatis notam incurrant. 32

Quod *ſi* Fundamenta,& pondera rationum in his Recentioribus debent facere probabilitatem, parum intereſt, quod ſint plures vel vnus tantum, quia non ex perſonis æſtimanda eſt fides,& ratio, ſed ex fide,perſonæ. Vnde etiam vnus Vir Doctus poteſt facere probabilem ſententiam, ſi rationum momenta debent ponderari, & illa ſunt ad ſufficientia. Nam plerumque in Antiquis hoc modo opiniones probabiles ab vno,vel alio inſigni Doctore introductæ ſunt, quæ poſtmodum magnam authoritatem meruerunt. Licet verum ſit,quod vt illa fundamenta,& rationes robur habeant, & iudicium prudens forment, non ſufficit ab vno tantum proferri, 33

eſt. Erronea ergo conſcientia illi ducebantur, quia cum ex permiſſione Domini nihil eſſet cōmune in cibis, illi tamen commune exiſtimabant. Et tamen dicit Apoſtolus, quod qui ſic diſcernunt, ideſt, iudicant aliquid vt non commune, ſi manducauerit, damnatus eſt, quia non ex fide, ideſt, non ex fideli conſcientia; ergo operatio contra conſcientiam erroneam peccatum eſt. Quam Expoſitionem communiter approbant Patres ſuper eundem locum, & colligitur *ex cit. cap. Omnes 28. q. 1. & ex cap. Finali, de præſcriptionibus, & ex cap. Litteras, de reſtitutione ſpoliatorum*. Et *Aug.* qui intelligit illum locum de fide ſupernaturali, quaſi omne quod procedit ex non fide, ſeu infidelitate peccatum ſit, tamen negat hanc ſecundam expoſitionem.

14 *Denique* idem confirmari ſolet ex illo ad Galat. 5. *Teſtificor omni homini circumcidenti ſe, quoniam debitor eſt vniuerſæ legis faciendæ*. Conſtat autem, quod lex illa non obligabat in re, neque circumciſio, & tamen ſi quis per conſcientiam erroneam ſe circumcideret, & ad id ſe obligatum iudicaret, dicit Paulus teneri ad totam legem circumciſionis; ergo conſcientia erronea ligat

15 Nec *oportet* aliud fundamentum tradere pro iſta veritate, quam id quod traditum eſt loquendo de conſcientia vera. Hæc enim vim ligandi habet, quatenus per dictamen, & iudicium proponit legem, & obligationem eius hic, & nunc. Ergo licet in re non ſit talis lex, aut obligatio, ſi tamen voluntati non conſtet, & alias proponitur vt obligans hic & nunc, repulſio illius eſt perinde ac repellere legem in re exiſtentem; animus enim qui contra dictamen de obligatione legis operatur, exiſtimando, & iudicando quod in re obligat, licet in re non ita ſit, iam in ſe legi veræ obſiſtit, & de ſe legem veram relinquit, quia iudicando eſſe veram, illi repugnat, formatque tale dictamen, quod etiam ſi verè obligaret lex, non vult iuxta illam operari. Ergo operatio contra tale dictamen & iudicium, peccatum eſt, quia in corde ſuo veræ legi reſiſtit, dum exiſtimat eſſe veram & non facit, ac per conſequens operatio inde deſcendens, peccatum eſt, vtpote à corde à lege auerſo deſcendens.

16 Nec *obſtat*, quod exiſtimatio, ſeu apprehenſio ſolum eſt conditio requiſita ad operandum, nō ratio ipſa formalis, hæc enim ex ipſa bonitate, vel malitia reali deſumitur. Ergo non exiſtente obiecto malo, in re, apprehenſio, ſeu iudicium errans non poteſt malitiam illi dare, neque conſtituere obiectum prauum, quia hoc pertinet ad rationem formalem, quam non poteſt ſupplere ſola conditio. Remota autem ratione formali non poteſt ſpecificatio ſubſiſtere, ideſt, ratio mali, vel boni, quæ ad ſpecificationem ſpectat.

17 *Reſp.* Tamen, quod apprehenſio, ſeu iudicium conſideratum formaliter, & ex parte actus eſt ſolum conditio, apprehenſio autem, ſeu iudicium obiectiuum, ideſt, obiectum quod in ipſo iudicio repræſentatur, & proponitur eſt ratio formalis ſpecificans, ſiue in re ita exſtat ſiue non; nec enim ſpecificatio actuum regulatur penes exiſtentiam rei, ſed penes obiectum repræſentatum, ibi enim eſt proxima regula voluntatis. Quare etiam non exiſtente obiecto malo in re, ſi tamen repræſentatur, & proponitur aliquid, vt malum, ita quod non ſolum formalis apprehenſio, ſed obiectiua, ſeu res propoſita per iudicium mala ſit, ideſt, repræſentetur vt mala, ſufficientem rationem formalem habet voluntas vt actus eius malus ſit, nec enim ſpecificatiuum voluntatis eſt obiectum ipſum propoſitū prout in re exiſtens, neque verum eſt eius obiectum. Si ergo bonum apparens poteſt eſſe obiectum voluntatis, vtique non ſolum bonum exiſtens, & a parte rei poſitum, ſed etiam non exiſtens, ſed repræſentatum, & obiectum ſpecificatiuum eſt. Et ſic ratio formalis diſtinguitur a conditione in obiecto voluntatis, quia conditio eſt apprehenſio ipſa formalis, res autem apprehenſa, ſeu obiectum eſt ratio formalis, & ſpecificatiua, ſiue ſit apparens, ſiue vera, exiſtens, vel non exiſtens. Vnde bene poteſt conſcientia erronea conſtituere peccatum, quia non ſolùm importat ex parte apprehenſionis conditionem ſed etiam ex parte rei apprehenſæ rationem formalem, licet illud apprehenſum ſit falſum, & in re non exiſtens.

Quod *verò* Aliqui obiiciunt, quod ſi ſit peccatum agere contra conſcientiam, ſequitur quod poſſit eſſe peccatum diligere Deum; aut credere in Deum, quia poteſt aliquis habere conſcientiam erroneam, quod dilectio Dei ſit peccatum. Hoc inquam non obſtat, quia in hoc eſt manifeſta implicatio, quod aliquis iudicet eſſe peccatum diligere Deum, vel credere, aut ſperare, &c. quia dicendo quod eſt peccatum, hoc ipſo dicit quod eſt contra Deum, peccatum enim contra Deum eſt. Diligere autem Deum, vel colere, aut credere ipſi non poteſt apprehendi quod ſit contra Deum, quomodo enim poteſt iudicari quod amor alicuius ſit contra ipſum, cum ſit inclinatio ad ipſum? In tali ergo conſcientia erronea eſt implicatio manifeſta, & ideò non admittitur à nobis. Bene quidem eſſe poteſt quod aliquis ex apprehenſione erronea iudicet Deum non eſſe amandum, ſed odio habendum, vt faciunt damnati, quia apprehendunt Deum, vt punientem, non vt benefacientem. Cæterum in hoc ipſi non formant conſcientiam quod ſit peccatum amare Deum, aut ſi non peccatum, odium illius, ſed potius contra ſuam conſcientiam agunt, & peccatum illud volunt committere, odiu Deum habendo. 18

Secundo *Colligitur*, conſcientiam errantem, & proponentem aliquid vt præceptum etiam obligare. Et loquimur iuxta naturam præcepti, quod ſi proponat præceptum negatiuum obligat pro ſemper, ſi affirmatiuum, pro ſuo tempore quod ſi proponat hîc & nunc inſtare illud præceptum, licèt falſo id iudicet, tamen obligabit. Hoc ex dictis manifeſtè deducitur, quamvis non deſint, qui diſtinguant inter ligare, & obligare. Et dicunt, quod ligari eſt impediri ne poſſit procedere in via; obligari verò eſt teneri ad hoc faciendum. Qui ergo habet conſcientiam erroneam vincibilem ligatur, quia non poteſt procedere ſtante illa, ſine peccato, tenetur enim illam deponere, & ſic ſi faciat iuxta illam peccat, quia error ille non excuſat, & ſi non faciat, peccat, quia contra conſcientiā facit non tamen propriè obligatur, quia tenetur id facere, ſed conſcientiam illā deponere. Quā diſtinctionē tradit *Durand. in 2. diſt. 39. q. 5. n. 7.* Nec diſplicet *P. Valen. vbi ſupra punct. 4.* & frequenter alij Authores vtuntur verbi *ligandi*, cum loquuntur de con- 19

ſcientia

ſcientia erronea, imò & *D. Thom. in hac Quæſt.* 19. *art.* 6. *&* 1. *p. q.* 79. *a.* 13. Addit autem *P. Vazq. hic diſp.* 60. *cap.* 2. Quod conſcientia errans non obligat poſitiuè, ſed negatiuè, id eſt, obligat vt non faciamus contra ipſam, hoc enim ſemper eſt peccatum, non tamen obligat vt faciamus ſecundum ipſam, quia ad id quod in ſe eſt peccatum, nemo poteſt obligari.

20 Cæterum ſine vlla hæſitatione dicendum eſt conſcientiam errantem etiam vincibilem non ſolùm ligare, ſed etiam obligare, nec ſolùm obligare negatiuè, ſcil. vt non faciamus contra ipſam, ſed etiam poſitiuè vt operemur ſecundum ipſam, quando conſcientia erronea dictat aliquod præceptum affirmatiuum, cuius omiſſio eſt contra ipſam conſcientiam. Et ita loquitur *S. Thom. in hac q.* 19. *art.* 5. *in principio*, dum dicit: *Idē eſſe quod conſcientia obliget, & quod ſit peccatum diſcordare ab ipſa.* Et ſic communiter Authores loquuntur. Et manifeſtè conſtat, quia obligari eſt teneri ad aliquid faciendum, vel omittendum, ſed tenetur aliquis non operari contra conſcientiam erroneam, vt oſtenſum eſt; ergo ad id obligatur.

21 Et *Confir.* hoc: Quia non ſolum ligamur præcepto, vel lege, ſed etiam obligamur, & tenemur illi conformari, & ſecundum illam operari; ſiquidem eſt regula præcipiens; ergo & obligans, ſed conſcientia proponit legem & obligationem eius vt hîc, & nunc faciendam, ergo non ſolùm ligat, ſed & obligat, ſiquidem conſcientia non ligat niſi inquantum proponit legem, & obligationem eius, & eſt iudicium, ſeu dictamen de obligatione præcepti hîc, & nunc; ſi ergo proponit præceptum ſtrictè obligans, non ſolùm ligat, ſed & obligat. Nec poteſt intelligi quod liget, & non obliget, quia in vi alicuius præcepti ligat, ratione cuius non poteſt quis ſine peccato procedere ad alteram partem, ſed hoc ipſo obligat, quia vis præcepti eſt vis obligatiua, & quando oppoſitum eſt peccatum, obligamur, ſeu tenemur euitare illud; ergo idem eſt in præſenti ligare conſcientiam, & obligare.

22 Contra *Vazquez* autem probatur conſcientiam erroneam non ſolum obligare negatiuè, ſed etiam poſitiuè, etiam loquendo de conſcientia vincibili; quando enim eſt inuincibilis non negat *Vazquez*, quod ſecundum illam faciendum eſt, quia conſcientia inuincibilis non poteſt deponi, nec tenetur aliquis ad deponendum eam, quia iam facta eſt ſufficiens diligentia, alias non eſſet inuincibilis. *Et ratio eſt manifeſta*: Quia conſcientia erronea poteſt obligare ad non omittendum; ergo poteſt obligare ad operandum iuxta ipſam. *Conſequentia patet*: Quia omiſſio non poteſt vitari niſi per operationem, ſeu commiſſionem, cum omiſſio ſit contra præceptum affirmatiuum; quod omiſſione violatur, & operatione impletur; ergo ſi conſcientia obligare poteſt ad non omittendum, obligare debet ad implendum præceptum illud affirmatiuum, implere autem præcepti affirmatiui, eſt facere, ſeu operari id quod præcipit, & hoc poſitiuè operari ſecundum conſcientiam, id eſt, ſecundum legem, ſeu præceptum à conſcientia propoſitum, & non ſolum negatiuè ſe habere, id eſt, non facere contra illam. *Antecedens* verò manifeſtum eſt, quando conſcientia proponit, & iudicat aliquod præceptum affirmatiuum inſtare: verbi gratia, teneri hodie ad audiendum ſacrum, teneri mentiri ad ſaluandam vitam, & alia ſimilia; tunc enim obligat ad non omittendum, quod patet; quia ad idem obligat illa conſcientia ad quod obligat lex ipſa, ſeu præceptum affirmatiuum ſi in re daretur; præceptum autem affirmatiuum poſitum in re obligat ad non omittendum; ergo propoſitum per conſcientiam erroneam etiam obligat ad non omittendum.

Et *Confirmatur*: Quia obligat ad non faciendum contra legem, ſeu conſcientiam. At ſi omitteret, faceret contra legem; ergo tenetur non omittere. 23

Dices: Tenetur deponere illam conſcientiam, quia eſt vincibilis; ergo non tenetur operari iuxta illam, neque contra illam, ſed datur medium, ſcilicet deponere illam.

Sed contra: Quia benè ſtat quòd teneatur aliquis deponere conſcientiā, & tamen illa manente, & non depoſita, teneatur nō agere contra illā, vt fatetur ipſe *Vazquez*, quia cōtra conſcientiam erroneam agere non poteſt, & docet *D. Thom. Quæſt.* 17. *de Veritate art.* 4. *ad quartum*; ergo etiam ſi teneatur deponere conſcientiam erroneam, poterit obligari ad faciendum iuxta illam, quandiù non deponitur. *Patet conſeq.* Quia obligatio ad deponendam conſcientiam non tollit quod detur etiam obligatio ad non operandum contra eandem conſcientiam quandiù non deponitur; ergo neque tollet obligationem ſequendi illam, & operandi ſecundum illam quandiù non deponitur, ſi præceptum quod talis conſcientia proponit ſit affirmatiuum, quod obligat ad non omittendum. Nec enim obligatio ad deponēdum conſcientiam tollit hanc obligationem operandi ſecundum illam, ſicut nec tollit obligationem non operandi contra illam. 24

Et *Ratio* huius ea eſt: Quia aliunde naſcitur obligatio ad deponendum conſcientiam, aliunde obligatio operandi ſecundum illam. Nam obligatio ad deponendum conſcientiam non naſcitur ex ipſa conſcientia, ſed ex altiori principio: quia qui nondum fecit ſufficientem diligentiam, tenetur facere illam, & vincere ignorantiam vincibilem, aliàs non prudenter procedet; tenetur autem quis prudenter, & non temerariè, aut omiſſiuè procedere in ſuis actionibus, vt ratio ipſa naturalis dictat. At verò obligatio operandi ſecundum conſcientiam erroneam, & non contra illam, naſcitur ex ipſamet conſcientia, ſeu dictamine proponente legem, ſeu præceptum, & obligationem eius hîc, & nunc. Vnde quandiù talis conſcientia non deponitur, ſemper lex ipſa apprehenſa, & iudicata premit, & obligat, quia vt lex proponitur; ergo vt obligans. 25

Et *ſic* tenet *D. Thom.* quod conſcientia erronea obliget ad operandum iuxta illam, vt videri poteſt in hac *Quæſt.* 19. *artic.* 5. *ad ſecundum*, vbi inquit; *Quòd qui habet iſtam conſcientiam erroneam per accidens obligatur ad malum, id eſt, ad id quod in re, & materialitèr malum eſt*: Et *Art.* 6. *ad ſecundum* admittit, quod ex ſuppoſitione, quod aliquis non deponit conſcientiam erroneam benè poteſt aliquis eſſe perplexus. Perplexitas autem iſta in hoc ſtat, quod & tenetur agere ſecundum illam dum non deponitur, & tenetur non agere, deponendo illam. Si autem ſolum teneretur deponere, nō eſſet perplexus. Videndus eſt etiam *D. Tho. ſuper c.* 5. *ad Galatas lect.* 1. explicans illa verba: *Teſtificor omni homini circumcidenti* 26

ſed

ſe, quod debitor ſit vniuerſæ legis facienda: inquit enim: *Quod tenetur aliquis ad ſeruandam illam legem, vt operetur ſecundum propriam exiſtimationem, aut conſcientiam.* Et reuera ſi debitor eſt vniuerſæ legis faciendæ; ergo non ſolum tenetur non agere contra legem ſic propoſitam, ſed agere iuxta illam, quia ad multa facienda obligat lex.

27 Sed *Obijcies*: Primò, quia conſcientia non poteſt obligare niſi in vi legis, diuinæ, & æternæ, à qua tanquam a principio omnis lex inferior dimanat, & ipſa obligatio conſcientiæ, quia hæc obligat tanquam regula proxima, & immediata per quam applicatur nobis lex, & præceptum; ergo ſupponit primam regulam, & remotam, à qua dimanat lex iſta proxima, & applicatio eius, quæ eſt conſcientia, ſed a lege diuina non poteſt oriri obligatio conſcientiæ erroneæ [illegible]; ergo neque in ipſa conſcientia errante poteſt dari talis obligatio. *Conſequentia patet*: Quia nulla obligatio eſt in aliqua lege, vel regula proxima, quæ non deriuetur a Deo, & à lege eius æterna; ergo vbi non deriuatur a Deo, non eſt obligatio. *Minor probatur*: Quia conſcientia errans obligat ad id quod in [illegible] eſt peccatum, licet ex ignorantia exiſtimetur bonum; ergo obligat ad id quod in ſe eſt contra legem æternam, & contra ipſum Deum; ergo non poteſt ex ipſa lege æterna deriuari obligatio conſcientiæ errantis quia ſic deriuaretur obligatio è lege æterna contra ſe ipſam in re, quod eſt impoſſibile, quia lex æterna præcipit, & obligat iuxta modum ſapientiæ, quæ non poteſt falli, non iuxta intelligentiam, & errorem noſtrum; ergo non poteſt ex tali lege æterna deriuari obligatio ad conſcientiam erroneam. Et ſicut Deus non poteſt eſſe cauſa falſitatis ipſius, & erroris, quo iſta conſcientia laborat, ſic non poteſt eſſe author obligationis, quæ ex ſuppoſitione erroris, & falſitatis ſolum obligare poteſt, nec enim obligatio iſta oritur niſi ſupponendo errorem in conſcientia; ergo qui eſt Author obligationis, debet eſſe Author erroris, ſaltem prout obligat, & in quantum obligat.

28 Reſp. Aliquos, inter quos eſt *Lorca*, exiſtimare, quod obligatio conſcientiæ erroneæ non ſit vera obligatio, ſed præſumpta, quia oritur ex præſumptione qua iſte exiſtimat, & præſumit illam conſcientiam obligare. Cæterùm aliud eſt quod oriatur iſta obligatio ex errore, qui verus præſumitur, aliud quod obligatio ſit præſumpta, & non vera. Primum eſt certum, & ſecundum falſum, quia illa eſt vera obligatio conſcientiæ, cuius fractio eſt verum peccatum, ideò enim peccatur, quia fit contra legem, cum omne peccatum ſit dictum, factum concupitum contra legem æternam; ergo ſi eſt verũ peccatum eſt contra legem; ergo contra veram obligationem, quia lex veram obligationem inducit, aliàs lex non erit. Vnde cum conſcientia erronea proponat aliquid tanquam legem, vtique tanquam verè obligantem proponit & ſtante illa propoſitione, vera obligatio conſurgit, quia hæc non ſequitur legem prout in re exiſtit, vel non exiſtit, ſed prout applicatur per dictamen intellectus ad operandum.

29 Quare *Dicendum eſt*, quod conſcientia erronea verè & propriè obligat obligatione dimanante à lege æterna, ſeu diuina formaliter, non materialiter, id eſt, quantum ad rationem formalẽ obligandi, non quantum ad materialem rationem circa quam verſatur obligatio, hæc enim materialiter, & de ſe peccatum eſt; & in hoc errat illa conſcientia, quia exiſtimat materiam illam, quæ in re eſt peccatum, non eſſe peccatum. Ratio autem formalis ſub qua proponit illam obligationem eſt obedientia ad legem, quæ proponitur per modum legis, & hæc ratio formalis à diuina lege eſt, quæ generaliter dictat obedĩedũ eſſe præcepto, ſeu legi, quæ proponitur vt lex, & vt præceptum; quidquid ſit de errore, aut veritate circa materiam tali lege propoſitam. Et ſic dicit *D. Thom. Quæſt. 17. de Veritate art. 4. Quòd conſcientia erronea non errat formaliter obiectiuè, ſeu quantum ad rationem formalem, errat autem quantum ad materialem.* Et ſic quantum ad materialem rationem non deriuatur obligatio a lege diuina, ſed quantum ad rationem formalem, ſeu motiuum obligandi ſuppoſito errore circa materiam talis conſcientiæ. *Et ſimiliter* poteſt dici quod eſt participatio diuinæ legis obiectiuè, non applicatiuè; proponit enim talis conſcientia obiectum, vt præceptum a Deo, in ſe autem formaliter non eſt recta applicatio, & vera.

30 Nec *Sequitur* ex hoc quod Deus ſaltem per accidens, & materialiter obliget ad peccatum, quia ad ipſam materiam, quæ in re eſt peccatum, & erroneè exiſtimatur non eſſe peccatum, Deus non obligat, ſed ad formalem rationem, ſcilicet ad obediendũ ei quod per modũ legis proponitur, & vt lex repræſentatur; hoc enim de iure naturali eſt ei quod præcipit lex, vel pro lege æſtimatur obedire, & hoc ius à Deo deſcendit. Nec ex hoc ſequitur quod lex æterna obliget contra ſe ipſam, quia obligat ad id quod in re, & materialiter peccatum eſt: nam ad hoc non obligat Deus, vt materialiter in re ſumptum, ſed ad ipſam rationem formalem, quæ erroneè applicatur materiæ, quæ in re peccatum eſt. Obligat enim obedire legi præcipienti, ſeu quæ repræſentatur, & æſtimatur vt lex, & hoc rectum eſt; applicatio verò legis ad iſtam materiam, quæ in re peccatum eſt, non eſt à Deo, nec Deus ad illam obligat, ſed potius talem applicationem, & conſcientiam iubet deponi. Nec ſequitur, quod ſi Deus non eſt cauſa falſitatis, & erroris ipſius conſcientiæ, & applicationis eius, non ſit cauſa obligationis illius, quia hæc non reſultat, neque conſequitur ad illum errorem, ſed ad ipſam rationem formalem legis, quæ hoc ipſo quod repræſentatur vt lex, & vt regula proxima noſtrorum actuum, debet venerari, & obediri, licet in re, & ex parte materiæ, atque applicationis eius erronea ſit & mala; ſufficit quod ex parte illius rationis formalis ſit bona, & tanquam lex, ſeu iuſta proponatur; ſicut repræſentatio, & imago Regis etiam externa ven[illegible]ationem, & obedientiam petit.

31 Secundo *Arguit.* Quia ſcientia, ſeu notitia de aliquo non tollit obligationem talia rei quam de ſe inducebat, ſed ſi datur notitia, & ſcientia de illa conſcientia quod erronea ſit, tollitur obligatio: ergo ſignum eſt quod illam non habebat. *Maior eſt certa*: quia notitia, ſeu ſcientia de aliquo ſolum ponit in illo extrinſecam denominationem, qua reddit talem rem cognitam, aut ſcitam; ergo non poteſt inducere obligationem, quia hæc naſcitur ex ipſa natura, & qualitate intrinſeca legis ſic obligantis in tali obiecto, vel materia, quod ſane per ſolam extrinſecam denominationem ſciti, vel cogniti fieri non poteſt.

Minor

verè non eſt : quia hoc ipſo quod quis habet ſcientiam, aut notitiam de aliqua conſcientia, ſeu dictamine quod erroneum ſit, hoc ipſo ceſſat obligatio talis conſcientiæ, nec poteſt quis illam [illegible] qui, ergo ſola notitia de errore conſcientiæ diſſipat eius obligationem.

32 Confir natur : Quia lex æterna eſt ſuperior ad [illegible] ntiam, ſed lex æterna non præcipit id quod [illegible] cientia, ſed oppoſitum; ergo faciendum [illegible] quod præcipit lex æterna, non quod dictat [illegible] ſcientia. *Patet conſeq.* Quia quando lex ſuperior dictat oppoſitum legis inferioris, debemus [illegible] quere legem inferiorem, & ſequi ſuperiorem; ergo ſi lex æterna eſt ſuperior ad dictamen conſcientiæ, non debemus ſequi conſcientiam, ſed legem æternam; iſtam tenemur ſequi, non [illegible] lam.

33 Et *Secundo Confirm.* Quia aliàs poſſet homo manere perplexus in operando quodlibet ex duobus contradictoriis: verbi gratia; ſi haberet dictamen, quod eſt opus mentiri propter ſaluandam vitam, & peccaret mentiendo, quia eſt malum toti ſeſe, & non mentiendo, quia eſſet contra conſcientiam.

Reſp. Quòd ſcientia directè non tollit obligationem, quæ per ſe oritur ex aliquo principio, poteſt tamen tollere aliquam conditionem requiſitam vt oriatur, vel applicetur aliqua obligatio, quando illa per accidens oritur, & ex aliqua ignorantia præſuppoſita, talis obligatio tolli poteſt per ſcientiam contrariam, quatenus tollit conditionem requiſitam, vt talis obligatio oriatur, ſcilicet præſuppoſitam ignorantiam.

34 Ad *Primam Confirmationem Reſpond.* Quod [illegible] aliquis prætermittere legem inferiorem, & [illegible] periorem implere, quando vtrumque cognoſcit, & d[illegible]. Si verò per conſcientiam erroneam non cognoſcit quæ ſit lex [illegible] ſuperior, & æterna, ſed exiſtimat hoc quod proponit eſſe legem Dei, tunc non e[illegible] caſus, qui non poteſt quis obligari ad ſequendam legem ſuperiorem relicta inferiori, niſi vtramque cognoſcat, & di[illegible] quæ ſit lex ſuperior, & quæ inferior; [illegible] ſi conſcientia proponat tanquam legem ſuperiorem, & æ[illegible] quod ſeuera æterna lex non eſt. Vnde nec e[illegible] cientia propriè di[illegible] poteſt lex inferior reſpectu æternæ, quia conſcientia non eſt lex, ſed applicatio, ſeu dictamen de lege ipſa æterna, quia proponit hoc eſſe legem æternam. Et ſic qui ſequitur conſcientiam, ſequitur legem æternam, vt applicatam per [illegible] am conſcientiam, & dictamen.

35 Ad *Secundam Confirmationem Reſpond.* ex *D. Thom. in hac Quæſt. 19. artic. 6. ad tertium*, quod [illegible] ute non poteſt aliquis eſſe perplexus inter duo contradictoria; tamen ex ſuppoſitione quod non deponit conſcientiam erroneam, non eſt inconueniens, quod ſit perplexus, & peccet ſiuo facie[illegible] contra conſcientiam, ſiue faciendo iuxta [illegible] m, quia non facit diligentiam ad deponendum eam, & culpabilis eſt. Poteſt tamen ab iſta perplexitate ſe expedire, neque vnum, neque alterum faciendo, ſed conſcientiam illam erroneam, & culpabilem deponendo.

Conſcientia Erronea quomodo excuſet?

36 VT *Conſcientia* erronea excuſet, debet reduci [illegible] vnam regulam, ſcilicet, quod ille error, ſeu ignorantia ſit inuincibilis, Nam quamdiu vin-

cibilis eſt, eſt culpabilis, & conſequenter non vacat culpa quidquid ex illo dictamine deducitur, vtpotè imprudenti, & culpabiliter errante, & ſic culpabiliter dirigente. Non poteſt autem à peccato excuſari quidquid ex culpabili directione, & dictamine fit, quia tale dictamen eſt defectuoſum, & ſic eſt cauſa peccati. Itaque vt conſcientia excuſet, debet eſſe dictamen prudens. Nō poteſt autē eſſe prudens, niſi inculpabile ſit, quia prudentia eſt virtus, & dictamen prudens eſt formatū à prudentia, ergo non poteſt eſſe culpabile, quia quod eſt culpabile non poteſt eſſe virtuoſum. Quando autem eſt vincibile eſt culpabile, quia poteſt vinci, & negligitur, ergo vt ſit prudens debet eſſe ignorantia illa, & error inuincibilis.

37 *Quid autem* requiratur, vt dictamen, ſeu iudicium procedens ex errore ſit inuincibile, & excuſet operantem? *Reſp.* Inuincibilem errorem, ſeu ignorantiam poſſe interuenire ex duplici principio inter ſe contrario, & oppoſito, videlicet, vel ex omnimoda inaduertentia, ſeu obliuione, aut ex magna aduertentia, quæ facit ſufficientem diligentiam, vt vincat errorem, ſeu ignorantiam illam, nec tamen poteſt, nec reſtat, vel occurrit illi vlterius alia diligentia, morali & humano modo factibilis, tunc ſi adhuc erret in [illegible], non errat in conſcientia, quia non errat in prudentia, nec eſt error practicus, ſed ſpeculatiuus. Et ſic conſcientia erronea vt excuſet, oportet quod error ille ſit ſpeculatiuus, non practicus: quod ſtatim magis ex[illegible] bimus. Igitur e[illegible] primo capite, ſeu ex primo principio, conſtat manifeſtè errorem illum remanere inuincibilem, quia eſt error, ſeu ignorantia omnino inuoluntaria, nec in mano noſtra [illegible] oſita, ſed merè naturalis, vtpotè ex mera obliuione, & inadue[illegible] tta. Talis autem ca[illegible] a cum [illegible] mere natur[illegible] is, neque eſt culpab[illegible] ne pot[illegible] ſt vinci [illegible] in manu [illegible] n ſit [illegible] eſt in [illegible] ſt. Ex ſecun[illegible] utem pri[illegible] clar[illegible] tur pro[illegible] orantia [illegible] inuincibilem, facta ſufficienti diligentia, quæ humano modo fieri poteſt, quidquid reſtat non poteſt vinci, nec eſt in [illegible] noſtra neque culp[illegible] ergo ſit inculpab[illegible] & inuincibile [illegible] voluntatem & [illegible] m, & ſic ſi facta tali ſufficienti diligen[illegible] adhuc reſtet ignorantia, vel error, ille erit error me[illegible] ſpe[illegible] tiuus, non practicus, quia non eſt [illegible] prudentia enim dictat [illegible] non poteſt [illegible] homine, & ſic ne[illegible] neque imprudenter procedit in [illegible] faciend[illegible] prudenter ſ[illegible] habet, atque adeò ſi e[illegible] error practico, quia prudentia non [illegible] vt ſic enim intellectualis eſt.

38 [illegible] nte conſcientia erronea, ſi [illegible] præceptum Prælati, præponderet [illegible] tiæ erroneæ, vt poſſit quis ex tali conſcientia erronea licitè operari reddat que illum errorem inuincibilem? verbi gratia ſi aliquis per errorem exiſtimat ſe non contraxiſſe verum matrimonium, & ſuperior iudicat eſſe verum, & præcipit cohabitationem, an liceat operari ex tali conſcientia erronea, & conſequenter error ille maneat inuincibilis?

39 *Reſp.* aliud eſſe, An teneatur in illo caſu deponere conſcientiam erroneam ſubditus, aliud, An etiam ſi non deponat, ſed retineat illam, poſſit ex præcepto Prælati operari contra illam, & reddere errorem illum inuincibilem. Hoc ſecun-

dum nunquam eſt licitum, ſed eſt indiſpenſabile quod non liceat contra conſcientiam *D. Thom. in 2. diſtinct. 39. Quæſt. 1. artic. 3. ad 3.* affirmat, *in tali caſu ceſſare præceptum ſuperioris, & ſtandum eſſe dictamini propriæ conſcientiæ.* Et ratio eſt manifeſta: Quia in tali caſu præceptum Superioris proponitur vt non obligatorium, ſed vt deſtructum per contrarium dictamen; in hoc enim conſiſtit conſcientia erronea in tali caſu, quod proponit aliquid agendum non obſtante lege Superioris, quia reputat illam non obligare, ſi enim iudicaret obligare, non proponeret oppoſitum vt obligans, v. g. ſi iudicat Superiorem in tali caſu non poſſe præcipere, aut quia facit contra iuſtitiam, vel ius naturale. Ergo impoſſibile eſt quod præceptum Superioris obliget contra conſcientiam erroneam, illa perſeuerante, licèt obligare poſſit vt deponatur talis conſcientia erronea, ſi error cognoſcatur.

40 Et hinc probatur *prima Pars*: Quia vnuſquiſque tenetur deponere conſcientiam erroneam, quandiù error ille eſt vincibilis, & culpabilis; poſito autem præcepto Superioris contra illam conſcientiam, poteſt ille error vinci, quia præceptum Superioris facit authoritatem, & pondus contra aliam opinionem quando illud præceptum non continet errorem intolerabilem; ergo relinquit errorem illum vincibilem, ergo deponibilem, & ſic obligare poteſt præceptum Superioris ad deponendum conſcientiam errantem.

41 Quod ſi conſcientia verè, & notoriè dictet aliquid eſſe iuris naturalis, aut diuini, tunc manifeſtum eſt, quod præceptum Prælati contra talem conſcientiam nihil valet, quia non poteſt ligare præceptum inferioris contra legem Superioris; imò ſi aliquid contra hoc præcipiat, erit attentatum, & nullum, continebitque intolerabilem errorem. Et idem eſt ſi præcipiat inferior contra legem expreſſam Superioris; verbi gratia, contra legem Summi Pontificis, quam non conſtat eſſe reuocatam.

42 Et quidquid diximus de peccato contra veram conſcientiam, quod non ſint duo, ſed vnum peccatum, & in qua ſpecie ſit, & quando ſit mortale, vel veniale, proportionatè dicendum eſt de conſcientia erronea, quia eodem modo obligat ac vera, quandiù non deponitur.

ARTICVLVS III.

Quomodo practicè ſit iudicanda Conſcientia Probabilis, & Secura?

1 MAgna difficultas eſt in formanda conſcientia practicè tuta, & quæ exeuſſet ſecurè conſcientiam, & in hoc totus labor eſt, pendet enim nō ſolùm à ſcientia, ſed etiam à prudentia, illa ſiquidem conſcientia eſt bona, & ſecura quæ eſt prudens ſecundum veram, & virtuoſam prudentiam.

2 Igitur dictamen, ſeu conſcientia ſequenda, & qua licitè regulari poſſumus eſt duplex, ſcilicet conſcientia certa, & probabilis dummodo practicè probabilis ſit, & de eius probabilitate conſtet. Conſcientia autem deponenda, vel reformanda eſt conſcientia erronea, dubia, ſcrupuloſa. Tales enim conſcientiæ, niſi per ſufficientem diligentiam reuocantur ad pr[illegible]lem conſcientiam, tutè non poſſunt adm[illegible]. De conſcientia ergo deponenda agemus [illegible]. De ſequenda practicè, & prudentialiter in præſenti.

3 Quod ergo attinet ad conſcientiam certam, & indubitatam, nulla eſt controuerſia, quod illam tuto ſequi poſſimus. Tunc autem certa, & indubitata conſcientia eſt, quando nulla apparet ratio peccati, vel periculum peccandi in operando, neque dubitatio aliqua eius animum pulſat circa [illegible] dictamen. Sed quia etiam in erronea conſcientia hoc inueniri poteſt, ſi qui lem e[illegible] pertinacia [illegible] let aliquis adhærere affectui particulari, quod nihil dubitet de tali ſententia, & iudicio, oportet vlterius dicere, quod cum in præſenti ſolùm agamus de conſcientia erronea vincibili, ſeu culpabili, non de inuincibili, in tali caſu nunquam dimittimus quod nulla appareat ratio [illegible] eſt fundamentum peccati, vel dubitatio de illo, licèt iſte ex malitia nolit talem rationem ſequi, ſed pertinaciter errori adhærere. Nam ſi nulla ratio, aut dubitatio in oppoſitum appareret, iam error ille non eſſet vincibilis, & culpabilis, ſed inuincibilis, quia nihil appareret, quod vinci poſſet. Si verò aliqua dubitatio, vel ratio in oppoſitum occurrit, iam non ex certitudine, & adhæſione ſola rationis, ſed ex pertinacia, aut malitia voluntatis prouenit illa adhæſio erronea, præſertim quia in conſcient[illegible] a ſemper ſynderesis remurmurat, & dubitat ſaltem ſpeculatiuè, & ſic non manet conſcientia erronea in certa, quod ſine dubitatione, vel ratione in oppoſitū procedat, quod tamen facit certa conſcientia.

4 Quod verò attinet ad conſcientiam probabile, eſt vnica regula certa: *Licere ſequi conſcientiam, & ſententiam probabilem, dummodo de eius probabilitate certò conſtet practicè, & prudentialiter, non ſolùm ſpeculatiuè.* Qua probabilitate practica (id eſt prudentiali) ſtante, quantumvis ſpeculatiuè habeat dubitationes, & difficultates, imò licèt oppoſitum appareat probabilius, & tutius, licitè poteſt talis conſcientia ſequi. *Hanc regulam* cenſeo generalem, & vniuerſaliter veram pro omnibus actionibus moralibus, licet non æqualiter iudicanda ſit probabilitas practica in omnibus materiis, ſicut nec prudentia æqualiter in omnibus operatur, imò nec in eadem materia, quia iuxta varias occaſiones, & circunſtantias mutatur iudicium prudentiale. Et in præſenti, probabilitas practica, & prudentiale iudicium æquiparantur.

5 Duo ergo nobis probanda ſunt. *Primum*, quod non ſufficit probabilitas ſpeculatiua, ſi practica probabilitas prudentialiter, & morali modo certa non ſit. *Secundum*, quod ſtante hac certitudine, ſeu probabilitate practica in quacumque materia, licitè procedi poteſt, quantumcumque dubitationes, vel difficultates aliquas quis patiatur, quæ in tali caſu ſolùm erunt dubitationes ſpeculatiuæ, quæ nihil obſtant; aut etiam ſi oppoſita pars tutior & probabilior appareat, ſufficit enim probabilitas practica, & non requiritur probabilitas ſpeculatiua, vt licitè quis poſſit operari.

6 Primum ergo probatur, Quia probabilitas ſpeculatiua eſt illa, quæ nititur rationi, ſeu diſcurſui probabili circa ipſam veritatem rei, ſeu circa id quod eſt, vel non eſt in ſe, ſed nondum deſcendit ad formandum dictamen prudentiale

prout

prout hîc & nunc, & ſecundum varias circunſtantias occurrentes, quæ diuerſam habent inſpectionem, & poſſunt diuerſo modo attendi, & magis vel minus cognoſci, & ſic diuerſum iudicium producere. Et benè ſtat, quod aliquis habeat plures rationes probabiles ſpeculatiuè, & tamen in formando dictamine practico, ſeu prudentiali patiatur dubium, ita quod practicè non ſit certa, id eſt, prudens probabilitas, quia ſpeculatio procedit magis abſtractiuè, & præſciſſiuè, & conſiderando rem ſecundum ſe; prudentia verò cum omnibus circunſtantiis, quæ hîc & nunc occurrunt, nec poſſunt omnes in prima ſpeculatione, ſeu inſpectione conſiderari, & multoties conſiderata vna circunſtantia redditur aliquid dubium, & incertum, quod illa non inſpecta certum, aut probabile videbatur: verbi gratia, eſt ſpeculatiuè probabile, quod Baptiſmus collatus in nomine *Genitoris, Geniti & Procedentis* eſt validus, nec prorſus illicitus, quia idem in ſubſtantia illis verbis ſignificatur, atque aliis, *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.* Occurrit occaſio baptizandi hominem, & non eſt neceſſitas aliqua vrgens omittendi formam ordinariam conſuetam, & vtendi forma illa dubia, etſi probabili; non poteſt talis formare dictamen practicum, & prudens, ſeu conſcientiam practicè probabilem, & ſecuram pronuntiandi formam illam *Genitoris, & Geniti,* &c. Quia ratio dictat, quod in re tàm graui, operari ſine vrgentiſſima cauſa, & committere periculo miniſterium Sacramenti eſt illicitum, nec poteſt ſecundum prudentiam fieri; prudentia enim non dictat, periculosè & temerariè eſſe procedendum.

7 Eſt *aliud* exemplum: Dubitat quis an res, quam à longè videt, ſit homo, vel fera, & habet probabiles rationes, quæ perſuadeant feram eſſe, nec poteſt propriùs accedere vt certificetur prudentia dictat, non eſſe iaculandum, quia hîc & nunc non eſt facta ſufficiens diligentia, nec aliqua neceſſitas inſtat vtendi iure ſuo in iaculando, quia ſolùm id fit recreationis cauſa, cum ſit quædam venatio. Præponderat autem ſecundum iudicium prudens periculum occiſionis, voluptati recreationis.

8 Secundum *probatur*, Quia in agendis non eſt poſtulanda maior certitudo, quàm quæ ſufficit ad prudentiam, ita quod aliquis non temere, aut fortuito, & caſualiter, ſed cum ſufficienti conſilio procedat. Prudentia autem cum ſit virtus, quæ verſatur circa actiones indiuiduales contingentes, & fallibiles, & in eis medium ponit, id eſt, modum, temperamentumque virtutis duo poſtulat. Primum pro ea parte qua eſt virtus, reſidens in intellectu, quod eius dictamen non ſit defectuoſum, ſed moraliter certum, & firmum; nam ſi hoc non eſſet, non diceretur virtus, quia ſicut virtus moralis in voluntate exiſtens opponitur vitio, & peccato; nec in illud poteſt inclinare, ita virtus in intellectu exiſtens non poteſt inclinare ad falſum, quia falſum eſt defectus, & vitium intellectus, virtus autem in intellectu inclinat ad id quod in intellectu eſt perfectum, non autem ad id quod eſt vitium, & defectus. Si autem virtus intellectus non eſſet firma in eo quod attingit, & certa, poſſet deficere ad falſum ſicut opinio, & conſequenter poſſet non eſſe virtus. Dictamen ergo prudentiale hoc ipſo quod prudens eſt, & à virtute prudentiæ procedens, certum eſſe debet & firmum morali, ſeu prudentiali modo; & ſic non poteſt eſſe regulatiuum peccati, aut principium illius. Alterum quod habet prudentia pro ea parte, qua verſatur circa indiuidua contingentia, eſt quod non reguletur eius firmitas, & certitudo penes id quod in re eſt, vel non eſt, quia ſi de omnibus iſtis contingentibus, & operabilibus deberemus certificari prout ſunt in re, vel non ſunt, aut prout erunt, impoſſibile eſſet in multis formare dictamen prudens, & conſequenter licitè operari, ſed inueniremur perplexi, quia eſt impoſſibile humanæ menti, & diſcurſui, penetrare omnia iſta contingentia, & actiones prout in re ſunt; & ponderare omnes circunſtantias, & intentiones, propriè enim hoc pertinet ad Deum, *Quia Spirituum ponderator eſt Dominus*, vt dicitur Prouerb. 16.

9 Quare ſi velimus dictamen prudentiale regulare penes id quod eſt in re, vel non eſt, aut reddetur omninò impoſſibile, aut mille erroribus, & fallentiis erit ſubiectum, quia id non poteſt humanos diſcurſus certo penetrare. Ergo non poteſt prudentiale dictamen, & iudicium regulari penes id quod eſt, vel non eſt in re, ſed penes regulas morales, & humano modo tractabiles; ſcilicet faciendo id quod poteſt iuxta grauitatem, & qualitatem materiæ, & in hoc ponendo limitem, & terminum, quia ſi non eſſet finis inquirendi, & conſulendi, nunquam poſſemus operari.

10 Ex *quibus* liquido colligitur fundamentum eius, quod propoſuimus videlicet quod ſtante probabilitate practica, ſeu prudentiali poſſumus licitè operari etiam ſi inſurgant dubitationes ſpeculatiuæ, quia iſtæ dubitationes oriuntur ex eo quod non poſſumus penetrare quid in re ſit, vel non ſit, & ideò fluctuamus, & dubitamus in ipſa ſpeculatione, quia ſpeculatio ſemper conatur penetrare veritatem, & obiectum ſuum quantum poſſibile eſt, nec quieſcit, niſi ipſa rei euidentia. Si ergo ad habendum prudens, & practicum dictamen rectum de agendis non requiritur certitudo ſpeculatiua de eo quod eſt, vel non eſt in re, ſed ſufficit practica de eo quod deberet eſſe, & humano, ac morali modo iudicatur poſſibile; ergo poſita iſta probabilitate practica, & prudenti, quæcumque dubitationes ſpeculatiuæ inſurgant (quæ omninò inſurgunt dum non datur euidentia de oppoſito) aut etiam ſi altera pars ſecurior, & tutior, ſeu probabilior videatur, non tenemur id ſequi, aut omittere id quod abſolutè, & ſimpliciter prudens eſt, & prudenter regulatũ.

11 Dices: Probabilitas iſta practica, vt dicimus, non eſt aliud quam prudentia; ergo opinio probabilior practicè eſt illa, quæ eſt prudentior, ſed omittere id quod eſt prudentius in aliqua materia, quando cognoſcitur, & aduertitur, non eſt licitum, quia velle in aliqua materia minùs prudenter procedere, cum poſſit prudentius, eſt ſignũ animi parum firmi in bono, & exponentis ſe periculo deficiendi. Licèt enim non teneamur ſequi quod melius eſt ex parte obiecti voliti, benè tamen quod melius eſt ex parte modi dirigendi, ſeu ex parte prudentiæ, quæ directiua eſt, & ſecundum nos probabilitas practica eſt ipſamet prudentia, & directio.

12 *Reſp.* Non teneri aliquem ſequi quod prudentius apparet neque ex parte rei cognitæ, aut volitæ, neque ex parte modi cognoſcendi, id eſt, neque ex parte melioris medij ad aliquem finem, quia poteſt eligere medium ſufficiens, & vtile, nec tenetur ſemper eligere vtiliſſimum, &

optimus, neque ex parte directionis, ſeu modi cognoſcendi, quia non tenetur quis eſſe prudentiſſimus, & maiori claritate, vel ſcientia procedere, dummodo ſufficienti prudentia vtatur, ita vt temerariè, & imprudenter non procedat. Neque hoc eſt ſignum animi parum firmi, ſiquidem habet ſufficientem firmitatem, qui prudenter procedit, & non temerariè, licet non habeat maximam firmitatem, & perfectionem prudentiæ.

13 Quod *verò* debeat quis eſſe certus de hac probabilitate practica, ſeu prudentia, qua dirigitur in agendis probatur, quia debet eſſe quis certus quod non imprudenter, nec temere procedit, ſed cum ſufficienti conſilio, & iudicio, alias ſi non eſt certus de ſufficienti diligentia in iudicio, & conſilio, manet practicè dubius, quia adhuc non eſt facta ſufficiens diligentia. Cum conſcientia autẽ dubia non poteſt quis ſecurè, & licitè operari, ſi practicè ſit dubius, vt iam dictum eſt, & amplius *ſeq. art.* dicemus, quia adhuc prudenter non procedit, id eſt, virtuosè, & perfectè (vt exigit prudentia) qui cum dubio procedit, poteſt enim ſub dubio deficienter ſe habere, quia non certò, ſed dubitanter, atque adeo ſubiectus fallaciæ procedit. Non eſt autem virtus intellectualis, quæ falſitati poteſt eſſe ſubiecta, quæ eſt vitium mentis.

14 Et *hoc totum* deſumimus ex ſententia *D. Thom. Quodlib. 8. artic.* 13. vbi inquit: *Quòd quando quis inducitur in quandam dubitationem ex contrarietate opinionũ, ſi manente tali dubitatione operatur, periculoſe ſe exponit, & ſic proculdubiò peccat: aut ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem adducitur, & ſic non committit ſe diſcrimini, nec peccat.* Vbi apertè conſtat, quod vbi intercedit diuerſitas opinionum, atque adeò non eſt euidentia, ſed probabilitas de agendis, poſtulat *Sanct. Thom.* vt nulla ſit dubitatio orta ex tali contrarietate opinionum; ergo ſupponit, quod non obſtante probabilitate opinionum, oportet quod vt licitè operetur, non remaneat, neque oriatur ex talibus opinionibus aliquod dubium: conſtat autem quod omnis opinio ſemper ſecum affert aliquam formidinem, ſeu hæſitationem, ſaltem quantum ad cognitionem, ſeu ſpeculationem; ergo ſi vult *Diu. Thom.* quod ex talibus opinionibus contrariis non oriatur aliqua dubitatio, vt quis operetur, ſupponit quod aliqua certitudo, ſeu aliqua extinctio dubitationis remanet, non obſtante formidine intrinſeca opinionum; & talis remotio dubitationis, vel certitudo, eſt practica, quia dicit D. Thom. *Quòd ſi manente tali dubitatione operetur, periculoſe committit, & ſic proculdubiò peccat.* Loquitur ergo de dubitatione operationi coniuncta, quæ vtique practica eſt. Euitare autem hoc periculum, ſeu diſcrimen in operando pertinet ad prudentiam, quæ dirigit actiones in particulari iuxta regulam rationis, ergo debet quis eſſe certus, id eſt, non dubius de ipſa prudentiali directione, vt poſſit licitè operari, quia debet non committere ſe periculo, nec habere talem dubitationem in operando, quæ periculo committat, licèt ſpeculatiuæ dubitationes maneant, quia iſtæ videntur inſeparabiles ab ipſa natura opinionum, quæ habent adiunctam formidinem; & *D. Thom.* opiniones dari ſupponit, cum dicit, *Quòd ſi ex contrarietate opinionum inducitur dubitatio, &c.* vel, *Quòd ſi nulla dubitatio ex contrariis opinionibus oritur, non peccat, &c.*

Sed *Inſtabis*: Nam de hoc ipſo poteſt eſſe 15
dubitatio, An illud dictamen quod quis habet ſit prudens, & poteſt eſſe difficultas, An ſit certus de ipſamet prudentia ſpeculatiuè, an practicè, & procedetur in infinitum. Quæ eſt ergo hæc certitudo practica, ſeu iſta excluſio dubitationis, quæ requiritur, vt quis licitè operetur?

Reſp. Aliquos diſtinguere inter formidinem, 16
& hæſitationem, ſeu dubitationem, vt *Vazquez hic Diſp. 62. cap. 5. & Diſp. 67. cap. 2.* eo quod formido ſolùm conſiſtit in iudicio quodam reflexo, quo quis iudicat rationes ſuas non eſſe euidentes, & ita formidat de certitudine, & veritate earum. Dubietas verò, ſeu hæſitatio, eſt indeterminatio intellectus ad alteram partem, & qui ſic eſt dubius non poteſt operari, donec determinetur. Sed quidquid ſit de hac diſtinctione, tamen in præſenti concedimus, non requiri ad certitudinem practicam, quod excludatur omnis formido, & dubietas, quæ ſolùm per euidentiam excludi poteſt, ſiquidem non requiritur euidentia in ipſis rationibus propter quas quis mouetur, & allicitur, ſed ſufficit probabilitas, aut euidentia moralis, quæ compatitur ſecum formidinem ſpeculatiuam, & hoc quotidiana experientia teſtificatur, quod euidentia ſimpliciter non requiritur ad inclinandum voluntatem, vel ſequendam aliquam opinionem licitam, & probabilem, ſed ſufficit excluſio temeritatis, & periculi, & imprudentiæ quantum ad hoc quod faciat quod in ſe eſt ſecundum conſilium rationis, & non ex paſſione, vel vt verbis *Diu. Thom.* loquamur, *requiritur, quod ex contrarietate opinionum in nullam dubitationem quis adducatur*; quod vtique eſt practicam formidinem, & dubitationem excludere (quod enim *Vazquez* vocat dubitationem, & hæſitationem reuera formido practica eſt, & dubium in operando hîc & nunc) & de hac excluſione formidinis certo poteſt alicui conſtare ſi velit, quia benè ſibi conſtat ex ipſo facto, an fecerit ſufficientem diligentiam, nec ne; an conſuluerit Viros Peritos, aut qui ſibi poſſent ſufficientem rationem, & notitiam reddere de illo negotio; aut ſi eſt Vir Doctus, an ſufficienter ſtuduerit, aut inſpexerit rem illam. De his actionibus, quibus diligentia ſufficiens fit certus eſſe poteſt, & ſcrutari, an diligentia illa ſufficiens ſit iuxta arbitrium Peritorum, & ſicut in ſimilibus materiis fieri ſolet. Et ſic ſi eſt certus de hoc facto, quod ſcilicet fecerit ſufficientem diligentiam, id eſt, quod non leuiter proceſſerit in conſulendo, & inſpiciendo ſecundum quod rei grauitas poſtulat, plus vel minus, tunc habet certitudinem practicam, nec ex contrarietate, vel diuerſitate opinionum adducitur in dubitationem, nec periculo ſe committit. Si verò factis iſtis actionibus, quibus ſufficiens diligentia fieri ſolet, adhuc non certificatur, an fecerit ſufficientem diligentiam, quia ignorat in quo puncto ſufficiens diligentia conſiſtat, poteſt conſulere alium, ſi ſibi non fidit, vel amplius ſtudere, & inſpicere, ſi ſit Vir Doctus. Quod ſi adhuc non quieſcit, reputari debet pro ſcrupulo, vel dubio ſpeculatiuo, quod deponendum eſt.

Quid in particulari inſpiciendum, vt formetur Secura Conſcientia.

RESTAT Doctrinam, & regulam ſupra poſitam 17
in particulari attingere, & ſcire quomodo in particulari

particulari ſit applicanda quando hîc & nunc occurrit aliqua materia diſponenda,& formanda ſecundum conſcientiam, ita quod in ſingulari reddatur opinio probabilis practicè.

18 *Reſponſio* ad hoc dubium pendet ex *dicendis ſeq. Artic.* circa modum deponendi conſcientiam dubiam,& ſcrupuloſam. Sed quantum attinet ad præſens. *Dico* ex duplici capite, & principio deduci poſſe practicam probabilitatem, & dictamen prudens in ſingulari formandum. *Primum* eſt ex principiis intrinſecis ipſius rei, de qua agitur. *Secundum* ex principiis extrinſecis. Vocamus principia intrinſeca illa,quæ deſumuntur ex propria natura rei in genere morali.in quo iuxta grauitatem materiæ diuerſa principia inſpici debent,vnde propter diuerſam grauitatem,quod eſt ſufficiens pro vno, aliquando non eſt ſufficiens pro alio. Ad naturam autem rei moralis, & in materia morali pertinet, *in Primis* lex ipſa, ſeu ius,aut concordia, quæ circa aliquid habetur, id enim pro regula reputatur.*Secundè* pertinet conſuetudo,quæ ad legem reducitur, quia per conſuetudinem lex firmatur.*Tertiè* poſſeſſio, quia in dubiis melior eſt conditio poſſidentis *Quartò* neceſſitas, quia imminente neceſſitate multa iudicantur prudenter fieri poſſe, quæ extra caſum neceſſitatis non poſſent fieri.*Quintò* Effectus,ſiue damna,quæ ex aliqua operatione ſequuntur, aut timentur,ad quod pertinet periculum, quod ſolet ex aliqua actione ſequi.Ex his principiis, vel aliis ſimilibus, quæ ad hæc reducuntur formari ſolet ratio, ſeu fundamentum pro alicuius opinionis probabilitate fundanda, & vt dictamen hic & nunc ſit prudens, & rectum, non temerarium. Vocamus autem principia extrinſeca authoritatem Doctorum, præſertim Antiquorum; eſt enim certum,quod Sapientium ſermones, & authoritas magni æſtimanda eſt,& fidem ac pondus magnum confert ſententiis, iuxta quod Spiritus S.loquitur,& dicit Eccleſiaſtici 8. *Ne deſpicias narrationem Presbyterorum ſapientium, & in prouerbiis eorum conuerſare, ab ipſis enim diſces ſapientiam intellectus, & ſeruire magnates ſine querela. Non te prætereat narratio ſeniorum, ipſi enim didicerunt à patribus ſuis, quoniam ab ipſis diſces intellectum, & in tempore neceſſitatis dare reſponſum.* Itaque authoritas Doctorum, & Virorum prudentium,& cordatorum,& eorum ſtylus in aliqua Republica, magnam authoritatem præbet, & per conſenſum ad illos formari debet iudicium, & dictamen prudens.

19 Hæc *autem* duo principia, licèt certa ſint ſecundum ſe ſumpta,& in genere loquendo,tamen in illis applicandis, & euoluendis non eodem modo procedendum eſt, ſed oportet magna vti diſcretione, & circumſpectione. Nam qui non ſciunt, neque Docti ſunt, tenentur conſulere in re graui Viros Litteratos, & prudentes, atque illius facultatis ad quā pertinet rem illam tractare. Et inter hos,eos quos ſciunt, vel credunt eſſe timoratos,& nō præcipites in ſententia ferenda,de quibus ſi non ſint certi ex fama communi,& notitia quæ in tali loco de talibus Viris habetur, certiorari poſſunt,& ſic operari. Et iuxta qualitatem,& grauitatem negotij, eiuſuè obſcuritatem, & difficultatem, plures vel pauciores conſulere oportet, præſertim ſi ſint opiniones diſſentientes, nec facilè inueniatur ratio, quæ poſſit conuincere. Quod ſi pluribus conſultis, inueniatur inter eos diſſenſio, & diuerſitas opinionum, & conſulens ſit illiteratus, qui non poſſit diſcernere inter illos, & eorum opiniones, atque fundamenta, nec facilè poſſit alios Doctiores conſulere quamcumque opinionem poterit ſequi, dummodo à talibus teneatur vt probabiles, præſertim ſi ipſos videat operari iuxta talem ſententiam & aliàs non conſtet eſſe Viros prauæ conſcientiæ, & præcipites, ſed cordatos.

20 Vt *ergo* in particulari formetur dictamen prudens, & practicè probabile, primò attendenda eſt grauitas, & difficultas materiæ, vt maiori attentione, & ſtudio conſideretur, & ſufficiens tempus ad hoc concedatur, ne celeritate ipſa opprimatur ratio. Illa autem materia in re morali eſt grauior, vbi maioris peccati periculum, vel maius damnum imminet; ſicut in materia Sacramentorum, propter ſummam reuerentiam, qua tractanda ſunt, oportet etiam attentius de illis conſulere, & maiorem ſecuritatem habere, eo quod Sacramenta non operantur gratiam iuxta noſtram æſtimationem, ſed prout in re ſunt, & ideò oportet in illis ſequi ſecuriorem opinionem, & hæc erit practicè probabilis pro Sacramentis, quæ fuerit ſecurior, & iuxta id quod exigunt in re. Similiter, vbi eſt periculum mortis alicuius hominis, vel plurium hominum, ſicut in Medico ad adhibendum aliquod remedium dubium, in Rege ad indicendum bellum, in Iudice, vel Aduocato, ad cauſam criminalem, exactiori conſideratione, & attentione opus eſt, nec poteſt practica probabilitas haberi tàm facilè, ſicut in aliis materiis; nec enim prudentia dictat omnes materias poſſe æquali pondere tractari,& ita quod probabile eſt pro vna, & prudentiale, non eſt pro alia. Et idem dicendum de materia, vbi magnum damnum bonorum poteſt imminere,vt in cauſa Ciuili magni momenti,in indictione tributi,&c.

21 Attenta autem grauitate materiæ, ſeu negotij tractandi, circa reſolutionem, & formationem dictaminis, primò attendenda eſt lex, ſeu ius, ſi aliquod datur in tali materia. in quo poteſt eſſe dubium in primis, An lex talis detur: & ſi datur, An obſcurè, vel clarè loquatur, ita quod de eius intelligentia ſint diuerſæ opiniones; & dato quod clarè loquatur, An obliget etiam in iſto caſu; An verò exceptionem patiatur, puta in caſu neceſſitatis vrgentis, aut vbi epicheia locum habeat. Si eſt dubium, An detur lex, fieri debet diligentia iuxta quod eſt poſſibile in tali tempore, aut loco, id eſt, iuxta arctitudinem, vel latitudinem temporis, & loci in quo vrget negotium faciendum.Quod ſi facta ſufficienti diligentia, non conſtet an detur lex aliqua circa talem materiam, ſed maneat dubium, non obligat lex, quia in dubio, an detur, vel non detur lex, vel votum (quod eſt lex priuata) poſt factam ſufficientem diligentiam, non obligat talis lex, ſeu reputandum eſt,quod non detur, eo quod lex eſt grauamen,quod imponitur inferiori, & quaſi in ſeruitutem,& obedientiam redigens, in dubio autē ſeruitutis,& grauaminis,poſſidet quis libertatem ſuam.Quod ſi conſtet de lege,ſed circa eius intelligentiam ſit varietas Opinionum, oportet id regulare,vel penes conſuetudinem loci, vel praxim Tribunalium receptam, vel penes grauiores Authores, & eorum fundamenta, ſicut ſtatim di-

cemus loquendo de formatione conſcientiæ penes principia extrinſeca, ideſt, authoritatem Doctorum. Si verò conſtet de intelligentia legis, ſed dubium ſit de exceptione legis pro iſto caſu, ratione epicheiæ, vel vrgentia neceſſitatis, aut ex alio capite, oportet conſiderare, an talis neceſſitas, vel vtilitas, aut ratio propter quam ſit exceptio ſit euidens, ſi enim ſit opinabile, & dubium de ipſa neceſſitate, aut vtilitate, prius facienda eſt diligentia, an verè ſit talis neceſſitas, vel cauſa exceptionis; ſi enim ſit dubium de cauſa exceptionis, potius lex poſſidet, & exceptio non eſt facienda.

22 Ratio *eſt*. Tùm, Quia exceptio iſta eſt ſicut vulnus legis, & quædam eius abſciſſio; cum autem lex ſemel eſt ſtatuta, & ſtabilita, eſt in poſſeſſione præcipiendi, quia iam exiſtit præceptum eius, nec eſt lex dubia, vt ſupponimus, ergo ſi cauſa exceptionis non eſt certa, ſed dubia, non poteſt legem vulnerare, & in hac parte deponere, quia lex poſſidet, & in caſu dubij *melior eſt conditio poſſidentis. Tùm etiam*, Quia communiter Iura, quando ponunt exceptiones legis alicuius faciendas propter neceſſitatem, vel vtilitatem, addunt ſemper particulam *euidentem*, ſcilicet, propter euidentem vtilitatem, vel neceſſitatem, ergo requirunt neceſſitatem non eſſe dubiam. Et licet poſita euidenti neceſſitate, vel vtilitate non videatur neceſſarium, quod lex ipſa excipiat, quia naturaliter ex ratione epicheiæ manet talis caſus exceptus; tamen id volunt Nos docere Iura, quod non debeamus propter quodcumque dubium, vel opinionem de neceſſitate, vel vtilitate, legem prætermittere, ſed debemus habere euidentiam de ipſa neceſſitate. Sic autem Iura ipſa decernere conſtat ex multis locis, nam in *Concil. Tridentin. ſeſſ. 23. cap. 1. de Reformatione*, poſita lege de Reſidentia Epiſcoporum, excipitur caſus vrgentis neceſſitatis, & euidentis vtilitatis pro Republica, vel Eccleſia: de quo etiam videri poſſunt plures Textus *in titulo de Clerico non reſidente*. Similiter *in Extrauag. Ambitioſa*, vbi *Paulus Secundus* præcipit non poſſe fieri alienationes immobilium Eccleſiaſticorum, excipit caſum euidentis neceſſitatis, vel vtilitatis. Non ergo licitum eſt exceptiones à lege facere ratione neceſſitatis, vel vtilitatis, niſi euidenter conſtet de neceſſitate. Ad quod etiam faciunt *Textus in cap. Non minus, & in cap. Aduerſus, de Immunitate*, ſuper Tributis imponendis in bonis Eccleſiaſticis, quod fieri non poteſt ſine examine neceſſitatis, vel vtilitatis propter quam imponitur.

23 Secundo *loco* inſpicienda eſt pro formando probabili dictamine conſuetudo populi, & timoratorum, ſtylus Curiæ, vel Tribunalium, in quibus iuſtitia plenè adminiſtratur. In quo idem obſeruandum eſt, quod circa legem, & circa dubia occurrentia, conſuetudo enim tanquam altera lex habetur. Et præſertim in dubiis, quæ occurrunt circa Sacramenta miniſtranda, conſuetudo Eccleſiæ potius æmulanda eſt, quàm quæcumque rationes probabiles, & apparentes, ſi conſuetudo approbata ſit. Quam autem vim habeat conſuetudo, & ſtylus Curiæ, vel Tribunalium, non pertinet ad præſens, ſed in materia de legibus tractandum eſt.

24 Tertio *loco* inſpicienda eſt poſſeſſio, quia in dubio melior eſt conditio poſſidentis, & in fauorem eius formanda eſt conſcientia, & dictamen. Quid verò nomine *poſſeſſionis* intelligatur, & quibus caſibus locum habeat ius poſſeſſionis, ſequenti Articulo dicemus. Ad quam etiam regulam reducenda eſt alia, quæ etiam pro dictamine rectè formando deſeruit: *In dubiis fauendum eſt Reo*, quia Reus quandiu non condemnatur eſt in ſua poſſeſſione, à qua deturbari procuratur ab Actore. Quam regulam cum Aliis *ſeq. Artic.* elucidabimus.

Quarto *loco* inſpicitur neceſſitas, quæ hîc & nunc interuenire conſpicitur. Inſtante enim neceſſitate recto iudicio aliqua eliguntur, quæ extra neceſſitatis caſum non licerent. Et quantò maior inſtat neceſſitas, tantò plus aliqua licent, quia neceſſitas caret lege, ita vt in extrema neceſſitate etiam quæ aliena ſunt licitè accipiuntur, & tenetur aliquis etiam de neceſſariis ſibi extremè indigenti præbere, vt rectè docet *S. Thom.* 2. 2. *Quæſt.* 32. *art.* 5. Æquiparat autem *S. Thom.* ibi extremam neceſſitatem perſonæ particularis neceſſitati graui Reipubl. ita quod non requiritur extrema neceſſitas Reipubl. ſed ſufficit grauis, vt teneatur ei aliquis ſubuenire etiam de ſibi neceſſariis. Et hoc rectè, quia grauis neceſſitas Reip. parit multas extremas, vt eſt bellum, peſtis, & ſimilia, quæ inter grauia Reip. mala numerantur. Et illis ita tenentur ſubditi ſubuenire, ſicut proximus alteri proximo extremè indigenti. Et hoc etiam ſi ex culpa gubernantium talis cauſa, ſeu malum acciderit, quia obligatio illa ſubueniendi reſpicit ſtatum præſentem quem patitur perſona, vel Reſp. non cauſam ex qua proceſſit. Tenebitur tamen ille, qui ſuo regimine, aut actione fuit cauſa talis damni prius ex ſuo, ſi poſſit, reſarcire, & cauſam illam talis mali tollere, ſi poſſit, quam aliorum facultatibus ſuum periculum arcere. Quomodo autem debeat conſtare de tali neceſſitate, vt ei ſubuenire teneamur in conſcientia, *Diximus in primo notabili*. 25

Quinto *loco* inſpiciendum eſt damnum, ſeu effectus, qui ex aliqua parte ſequi poſſunt. Hoc enim eſt, quod maximè Nos formare docet practicum, & prudentiale dictamen, quia videmus plures opiniones diſputatiuè ſuam probabilitatem habere, quæ tamen ob plures malos effectus inde ſecutos non eſt tutum conſuli: ſicut ex eo poſſint cum eodem ſimul fieri contractus ſocietatis, & aſſecurationis fieri circa aliquam pecuniam nihil improbabilitatis in ſpeculatione, & diſputatione inferri videtur; tamen ipſa experientia, & vſu comprobamus, ex hoc conſequi multas palliatas vſuras, imò nihil iam inueniri tàm vſurarium, quod non poſſit ratione præterſi lucri ceſſantis, & aſſecurationis dandæ, iuſtificari. Vnde factum eſt, quod ferè omnes in pecunia, & negotiatione plus confidant, quàm in labore & fructibus terræ, & omnia repleantur fraudibus, negotiationibus, otioſitate. 26

Quare in formando dictamine conſcientiæ multum oportet reſpicere ad effectus, & damna ſecuta, & ſemper ex duobus malis, minus eſt eligendum; quod intelligitur in malis damni, ſeu pœnæ, ſicut in his quæ eligenda ſunt à Rege, Iudice, Medico, Aduocato, & aliis ſimilibus, qui de aliquibus malis, aut damnis iudicant. In malis autem culpæ, nullum eſt eligendum, ſi verè culpa eſt, & offenſa Dei: ita quod clarè conſtet vtrumque eſſe malum culpæ, nam ſi ſit dubium de ipſa culpa, poteſt deponi facta ſufficienti diligentia, quæ tollit dubium practicum. Et tunc iam non 27

eſt

eſt malum. Et ſimiliter ſi vna culpa ſit diminutiua alterius, poteſt minor conſuli, non vt culpa, ſed vt impeditiua alterius; vt ſi volenti homicidium, conſulam mutilationem ne fiat homicidium. Qui tamen eligit, & de facto facit minorem culpam, peccat, & malum facit, quia non diuertit à maiori malo vt conſulens, ſed purè exequitur offenſam Dei. Hæc autem ſemper eſt voluntaria, & voluntatem auerſam reddit à bono, quod numquam eſt eligendum: licèt verum ſit, quod aliquando id quod in aliqua circunſtantia temporis eſt peccatum, ſine tali circunſtantia, aut ratione alicuius neceſſitatis vrgentis, peccatum non eſt, & tunc eſt eligibile, non vt minus malum, ſed vt non malum.

Quid de Probabilitate ex principiis extrinſecis.

28 CIrca Principia extrinſeca, ſcil. Authoritatem Doctorum, & vſum, ſeu conſuetudinem, oportet attendere, quod non quælibet authoritas poteſt probabilitatem fundare in re morali. Cum enim ea quæ moralia ſunt dependeant, tàm à ſcientia, & pondere rationum, quàm à prudentia, quæ rurſum pendet à recta intentione, & pietate vitæ, in tantum aliqua authoritas facit probabilitatem moralem, & practicam, in quantum ſupponitur in illis Authoribus inueniri ſapientiam fundatam, & prudentiam, ſeu vitam approbatam.

29 Et *ideò* oportet diſtinguere de Authoribus facientibus probabilitatem moralem, quod illi vel ſunt Antiqui, vel Moderni, & pauci temporis. Si ſunt Antiqui, videndum eſt an in ſuis opinionibus habuerint ſequelam, an fuerint opiniones antiquatæ, & relictæ. Si enim opinio illa fuit relicta licèt ſit alicuius Antiqui, vel Antiquorum non habet pondus, nec in vi authoritatis facit fundamentum. Si autem eſt opinio antiqua, ſeu Antiquorum AA. & comprobationem habet, quia ſequelam habet inter cordatos fideles, & prudentes, iudicanda eſt authoritatis probabilis, quia tunc non ſolùm concurrit perſonalis authoritas alicuius Doctoris, ſed multorum, & multi temporis comprobatio, quæ æquiualet multorum iudicio, & conſuetudini.

30 Et *Dixi* inter *cordatos, & fideles*, nam ſi multi ſequuntur aliquam opinionem, ſed non cordati, aut fideles, nihil authoritatis præbet multitudo, nam potius ſtultorum infinitus eſt numerus. Inter prudentes verò antiquitas facit authoritatem, quia in Antiquis ſemper præſumitur ſapientia, iuxta illud Iob. 12. *In antiquis eſt ſapientia, & in multo tempore prudentia.* Et communiter quæ traduntur ab Antiquioribus præſumuntur tradita à Patribus, iuxta illud Eccleſiaſt. 8. *Non te prætereat narratio ſeniorum, ipſi enim didicerunt à Patribus ſuis.* Et ideò Authores antiqui, qui in aliqua graui familia ſequelam, & opinionem habuerunt, vel ex hoc magnam authoritatem, & probabilitatem ſibi conciliant, vt *D. Thomas, Scotus*, & ſimiles. Quod ſi accedat vitæ ſanctitas, & approbatio Eccleſiæ, inde in re morali magna probabilitas authoritatis fundatur, quia qui ſic docuerunt ſic etiam feciſſe præſumuntur, quia proprium eſt Sanctorum *facere, & docere.* Si autem ſic fecerunt, & Sancti fuerunt, & vt tales approbati ſunt ab Eccleſia, etiam eorum facta approbationem habent, & à prudentiæ virtute, aut lumine ſuperiori proceſſiſſe iudicandum eſt, præſertim in actionibus imitabilibus, & non extraordinariis. Vnde tales etiam imitari poſſumus, vt potè prudenter, & rectè factas.

Si *verò* probabilitas authoritatis ſumatur ſolùm ex Authoribus Recentioribus, aut qui actu viuunt, & eorum petitur conſilium, dubium eſſe poteſt quid debeat concurrere, vt eorum authoritas probabilitatem faciat. Et *Dico*, quòd per ſe loquendo ſola perſonæ authoritas non facit probabilitatem practicam, ſed oportet adiungere fundamenta rationum, ita quod conſtet non leui fundamento duci, & aliàs etiam conſtet pollere hominem illum maturo iudicio, & conſilio, & ingenij acumine, ita quod præſumptio fundata ſit de illo, quod non leuiter, & ſuperficialiter res ſerias tractat, ſed cum fundamento, & pondere. Si autem iſtæ conditiones concurrant poteſt ex tali authoritate probabile iudiciū practicum formari, ſiue plures ſint Auctores, qui illam opinionem doceant, ſiue vnus tantum; licet quando plures concurrunt, vt duo, vel tres habentes tales conditiones ſecurior reddatur illa probabilitas. De hoc videri poteſt *Monteſin. hic Diſp. 29. quæſt. 5. §. 6. n. 247. & ſeqq. Vazquez hic Diſp. 63. c. 4.* & Alij. 31

Ducor verò in hac parte primo ex definitione rei probabilis, ſeu opinionis probabilis, dicitur enim eſſe Id quod apparet omnibus, aut pluribus, aut etiam paucioribus, & maximè verſatis in illa ſcientia. Si ergo probabilitas in hac apparentia conſiſtit, oportet quod vt aliquid ſit probabile, fundamentū eius tale ſit quod de ſe ſufficiat omnibus, aut pluribus apparere. Si autem apparet paucis, oportet quod maximè verſati ſint in tali ſcientia. Maximè autem verſatis non apparet aliquid tale, niſi ob profunditatem rationum, & ſic ſi authoritas paucorum, id eſt, Recentiorum, qui ſunt pauci temporis probabilem reddit aliquam ſententiam, ideò eſt quia ſupponuntur illi pauci eſſe maximè verſati in tali ſcientia, atque adeò magno fundamento duci. *Tum etiam*, Quia vel iſti Doctores, aut Doctor Recentior, qui ſic modo ſentit, habent fundamentum in auctoritate Antiquorum, non antiquata & relicta, ſed probata & currenti, aut non. Si habent, iam talis probabilitas non eſt fundata in authoritate ſolùm Recentiorum, ſed Antiquorum, pertinetque ad priorem claſſem, non ad hanc de qua loquimur in præſenti. Si non habent, ſed modo in ipſis incipit talis opinio, vel intelligentia, cum ſint ſingulares, oportet quod fundamenta grauia habeant, ne temeritatis, aut leuitatis notam incurrant. 32

Quod *ſi* Fundamenta, & pondera rationum in his Recentioribus debent facere probabilitatem, parum intereſt, quod ſint plures vel vnus tantum, quia non ex perſonis æſtimanda eſt fides, & ratio, ſed ex fide, perſonæ. Vnde etiam vnus Vir Doctus poteſt facere probabilem ſententiam, ſi rationum momenta debent ponderari, & illa ſunt ad id ſufficientia. Nam plerumque in Antiquis hoc modo opiniones probabiles ab vno, vel alio inſigni Doctore introductæ ſunt, quæ poſtmodum magnam authoritatem meruerunt. Licet verum ſit, quod vt illa fundamenta, & rationes robur habeant, & iudicium prudens forment, non ſufficit ab vno tantum proferri, 33

ſed requiratur examen, & diſcuſſio plurium, quia in re morali plurium conuenientia cum examine, & diſcuſſione rationum magnum pondus facit. Solet tamen communiter dici ad exaggerandum eminentem ſcientiam alicuius, quod ille poteſt facere opinionem, quia præſupponitur talis eſſe ſcientiæ, & ingenij, quod poteſt fundamenta probabilitatis tradere, non ſine illis probabilitaté facere. Nec iudicandum eſt temerarium, quod vnus ſingularis id ſequatur, quia temerarium non eſt, quod graui fundamento ducitur, ſed quod leuiter, & ſine pondere rationum ab vno, vel paucis contra reliquos introducitur.

34 Additur *tertiò*, quod plerumque homines placere deſiderant aliis à quibus conſuluntur, cum ſint multi Magiſtri prurientes auribus, *Coacervabunt* (inquit) *Magiſtros prurientes auribus.* Vbi ly *coacervabunt*, multitudinem Opinantium inſinuat, qui placere deſiderant, præſertim ſi ſint Principes, aut Magnates hi qui conſulunt; & multò magis ſi non cum indifferentia, ſed cum aliqua ſuæ voluntatis explicatione, vel inſinuatione conſulunt, deſiderantes pro ſuo intento inuenire Theologorum opiniones, & ſententias. Vnde plerumque iſta probabilitas opinionum ſecuta non eſt, licèt plurium placita, & conſulta ſuper his reperiantur, & aliàs ſint Viri Docti & Litterati, qui id dicunt, ſicut fuerunt quadringenti Prophetæ, qui Achab, & Ioſaphat prænunciabant fœlicem ſucceſſum belli, & tamen decipiabantur à ſpiritu nequam, vt dicitur 3. *Reg.* 22. Vnde & modo etiam multi, qui Prophetæ & Docti videntur, facilè decipiuntur, & decipiunt Principes. Et ideò vt poſſit quis probabile iudicium ferre in formanda conſcientia ex authoritate eorum, quos conſulunt, oportet, vt non ſolùm ſit Vir Doctus, & Literatus, ſed & timoratus, & ſine reſpectu particulari tradat conſilium, ſe cum indifferentia.

35 Vnde *&* Principes, vt ſecuri ſint in conſiliis, & conſultationibus debent obſeruare duo; alterum ex parte ſua, vt interrogent cum indifferentia, & non præmittendo, & inſinuando intentum ſuum, & partem quam volunt iuſtificari: alterum ex parte conſulentium, quod attendant rationes eorum, & fundamenta, eaq; ponderent; quia in his non poteſt eſſe deceptio, quia qui iuxta pondera & momenta rationum procedit, per intrinſeca principia procedit, non per extrinſeca, nec ſola authoritate eius quem conſulit ducitur. Quod ſi authoritate ducatur, illa ſit ex Claſſicis, & antiquis Authoribus, apud quos rationes & fundamenta ſufficientia dari præſumitur, & ſic iſtæ Antiquorum authoritates inter fundamenta opinionis probabilis reputantur.

36 Petes: An poſſit formari conſcientia probabilis ex reuelationibus particularibus, quæ ſibi vel aliis fiunt, *Reſp.* Quod reuelationes iſtæ particulares quandiu ab Eccleſia non approbantur, vel interiorem aliquam certitudinem imprimunt, non obligant Nos illas credere, licèt ſpernendæ non ſint, ſed regulandæ penes ea quæ continent, & dicunt. Et quidem ſi ea quæ talibus reuelationibus manifeſtantur in ſe bona ſint, & iuxta regulas fidei, & bonorum morum congruentia, vtique ſecundum illas poteſt formari conſcientia, non ratione talium reuelationum, ſed ratione rerum reuelatarum, quia in ſe bonæ ſunt. Si autem reuelationes iſtæ contineant aliquid extraordinarium, vel promiſſionem aliquam, aut comminationem in futurum, aut etiam aliquid diſpenſatiuum à præceptis, illiſve contrarium, non ſunt credendæ priuato ſpiritu, ſed Eccleſiæ remittendæ, nec iuxta illas formanda eſt conſcientia, ſed iuxta legem Dei, & Eccleſiæ mandata. Et in vniuerſum non eſt illis danda authoritas, aut ſpecialis credulitas ex noſtro priuato ſenſu, cum præſertim ſæpius loquantur in ſenſu obſcuro, aut æquiuoco, nec obligandum vt illis credamus ex nudo dicto eorum qui prophetant, aut ſibi dicunt factas eſſe reuelationes, ſed obſeruandum eſt ſtatutum cap. *Cum ex iniuncto*, de hæreticis, vt nullus credatur ſpecialiter à Deo miſſus, niſi aut miraculo, aut euidenti Scripturæ teſtimonio id probauerit. Si tamen res quas continet talis ſpecialis reuelatio in ſe bonæ ſint, benè poſſunt ſequi ratione ſui, non ratione reuelationis.

Diximus autem ſupra, quod per ſe loquendo ſola perſonæ authoritas non facit probabile iudicium practicum: nam per accidens pro aliquo caſu, & in defectum aliorum cum quibus conſuli poteſt, benè poteſt ex vnius authoritate formari iudicium prudens, quia ſcilicet in conſulendo illo facit quis totum quod poteſt, nec pro tunc inuenit alium cum quo conferat. Et hac ratione illiteratus ſæpè excuſatur, & format ſufficiens dictamen practicum ex conſultatione vnius Viri Docti, quia ipſe non poteſt de re illa per ſe ipſum iudicare, & aliàs non habet alios cum quibus conſulat; præſertim ſi videat talem Virum Doctum operari iuxta talem opinionem, & aliàs eſſe timoratum, nec enim præſumere debet quod talis illicitè agat. Numquam tamen eſt tutum, neque conſulendum, quod illiterati ex libris Authorum velint ſuam conſcientiam componere, & formare dictamen, quia communiter non intelligunt, nec diſcutiunt id quod legunt, & ſic falluntur; ſed debent conſulere Viros Doctos, & timoratos, & vnuſquiſque conſulatur in facultate quam profitetur: & ſi negotium fuerit maioris difficultatis, plures & Peritiores conſuli debent iuxta qualitatem materiæ, quia in re morali concordia plurium magnam vim habet ad formandum prudens iudicium. 37

Quomodo poſſint Contrariæ Opiniones eſſe probabiles?

DVbium eſt in hac parte propter ipſam contrarietatem aſſenſuum. Nam qui dicit hanc opinionem eſſe probabilem iudicat rem illam ita eſſe, & poſſe ſequi. Iudicando autem oppoſitam ſententiam probabilem, etiam iudicat illam eſſe veram, & poſſe ſequi, ergo habet duos aſſenſus contrarios in intellectu, iudicando hoc eſſe verum, & oppoſitum etiam eſſe verum, atque adeò primum eſſe falſum, quia ſi oppoſitum eſt verum, ipſum redditur falſum. 38

Si *dicas*, poſſe Intellectum iudicare hoc eſſe verum, & falſum procedendo ex diuerſis principiis, ita quod iudicet hanc opinionem eſſe probabilem, & veram ex principiis intrinſecis, oppoſitam verò eſſe etiam probabilem, & veram ex principiis extrinſecis, vel ex aliis fundamentis. 39

Contra *eſt*, Quia non poteſt aliquis etiam ex diuerſis fundamentis, & principiis aſſentiri dua- 40

bus

bus contradictoriis, & negare in vno aſſenſu id quod in altero affirmat, ſic enim in multis caſibus poſſent duæ contradictoriæ iudicari veræ, quod tamen impoſſibile eſt, quia quidquid vna affirmat, altera negat; nec poteſt intelligi, quod Petrus ſit albus, & non albus ſimul ex diuerſis principiis.

41 Si *autem* dicatur, Quòd non poſſunt dari duo aſſenſus contrarij circa veritatem rei, benè tamen circa probabilitatem, quia probabile non eſt idem quod verum, ſed quod apparet verum. Poteſt autem eſſe apparentia quod hoc ſit verum, & eſſe apparentia, quod non eſt verum.

42 Contra *eſt*, Quia licet probabilitas ſit apparentia veri, tamen dum ſtat iudicium, & aſſenſus pro iſta parte iudicat de facto illud eſſe verum ex vi talis apparentiæ, quia ſi iudicaret falſum eſſe, non exiſtimaret illud probabile, ſicut nec credibile; nec enim falſum cognitum vt falſum poteſt accipi vt probabile, vel credibile, debet ergo cognoſci & iudicari vt verum. Ergo ſtante hoc iudicio probabili quod hoc eſt verum, non poteſt ſtare alterum iudicium quod oppoſitum, ſeu contradictorium eius etiam eſt verum, & ſic non poſſunt eſſe ſimul duo aſſenſus probabiles oppoſiti circa idem.

43 Conf. Quia probabile practicè non eſt de ipſa veritate rei, ſed de conuenientia, quæ poteſt ſequi hîc & nunc. Hoc autem eſt abſolutum iudicium, quia eſt determinatum, & efficax imperium, quo iudicatur hoc determinatè, & abſolutè eſſe faciendum. Ergo ſi oppoſita ſententia eſt etiam probabilis practicè, datur aliud abſolutum iudicium, quod hoc non eſt conueniens hîc & nunc, ergo non poſſunt duæ ſententiæ oppoſitæ circa idem eſſe probabiles practicè, & prudentialiter.

44 Reſp. non repugnare circa idem formari diuerſas, & oppoſitas ſententias probabiles etiam practicè, quia neutra affirmat, aut negat abſolutè veritatem, ſed ſolùm probabiliter, aut fallibiliter. Vnde iudicium quod affirmat hoc eſſe verum probabiliter non contradicit, nec repugnat iudicio neganti illud etiam probabiliter: ſicut in modalibus dici ſolet, quod non ſunt contradictoriæ propoſitiones, quæ fiunt cum modo *contingenter*, vt Petrus contingenter diſputat, Petrus contingenter non diſputat, eo quod ly *contingenter* includit eſſe, & non eſſe ſecundum poſſibilitatem. Sic ergo qui habet iudicium probabile circa aliquam veritatem, vel fert abſolutum iudicium, licet ex motiuis probabilibus deductum; vel non abſolutum, ſed cum quadam reſtrictione, quàm ipſa probabilitas poſtulat, dicendo, ſcilicet, *Hoc videtur verum*, non autem abſolutè affirmando *hoc eſt verum*. Si abſolutè pronuntiat dicendo, *hoc eſt verum*, non poteſt oppoſitum iudicium formare, ſcilicet, hoc non eſt verum, vel hoc eſt falſum, nam eſſe & non eſſe ſunt contradictoria. At verò videri verum, & videri non verum, ſeu apparere hoc eſſe verum, & apparere oppoſitum eſſe verùm, non ſunt contradictoria, quia apparere & apparere non dicunt affirmationem, & negationem formaliter, ſed vtrumque eſt poſitiuum, licet obiectiuè circa negationem & affirmationem, ſeu circa verum & non verum verſentur. Neque enim repugnat quod detur apparentia veritatis circa aliquid, & circa ſuum oppoſitum.

Vnde *cum* inter duas probabiles opiniones oppoſitas non negetur veritas vnius abſolutè, & ſimpliciter, ſed formetur iudicium ſub quadam apparentia veritatis, hinc fit quod aſſenſus probabiles oppoſiti, non ſunt oppoſiti, & repugnantes formaliter, & abſolutè, ſed obiectiuè, quia formaliter non affirmat vnum quod negat alterum, ſed dicit apparere, ſeu probari verum, & etiam oppoſitum apparere, ſeu probari verum, aut apparenter vtrumque eſſe verum, non tamen abſolutè eſſe; vbi obiectum illorum aſſenſuum eſt hoc eſſe licitum v.g. hoc non eſſe licitum quæ ſunt oppoſita; formalitas verò eſt apparere vnum, & apparere alterum, non vtrumque eſſe, & non eſſe. 45

Et *ad ſecundam* replicam, quæ inſtat contra hanc ſolutionem, *Reſp.* Quod aſſenſus probabilis iudicat de facto hoc eſſe verum, non abſolutè, & quoad eſſe vel non eſſe in re, ſed quoad apparentiam, & probationem, id eſt in ratione probabilis. Quod autem ſolum apparenter, ſeu probatiuè, aut probabiliter eſt verum, dat locum alteri parti quia inuoluit aliquam formidinem de illa propter incertitudinem qua aſſentitur, & ideò ipſemet aſſenſus probabilis ex ſua natura ſic importat affirmationem de vno ratione apparentiæ, quod dat locum apparentiæ etiam, & probationi partis contrariæ, & ideò etiam ſtante iudicio de vna parte quod vera ſit non abſolutè, & in eſſe, ſed probabiliter, & in apparere, ſtat etiam iudicium de oppoſita parte, quod vera ſit non abſolutè, & in eſſe, ſed probabiliter, & in apparere. 46

Ad *Confirm.* *Reſp.* Quod etiam de ipſa conuenientia practica hic, & nunc non fit abſolutum iudicium, aut conſilium cum excluſione præciſa oppoſiti, ſed fit iudicium de conuenientia ſub ratione probabili tantum, ita quod etiam oppoſitum, apparet conueniens probabiliter: & idem eſt de conſilio, quo ita conſiliamur hoc vt probabile, quod etiam oppoſitum probabile, & apparens iudicatur. Et hoc iudicium, & conſilium etiam ad partem practicam pertinet vt directiuam quia directio fit per conſilium, & iudicium. Cæterum de conuenientia practica, vt pertinet ad imperium, & ordinem executiuum fatemur dari abſolutum, & determinatum iudicium hîc, & nunc, vt hoc fiat, & non ſuum oppoſitum. Et ita negamus dari poſſe in hoc ſenſu duo iudicia oppoſita, & contradictoria per modum imperij practici, ita vt efficaciter aliquis velit hoc facere, & oppoſitum. Sed probabilitas ſententiarum, non attenditur penes imperium, quod pertinet ad dictamen executiuum, ſed penes dictamen directiuum in ratione iudicij, & conſilij, quod etiam practicum eſt conſiliatiuè, & directiuè, non executiuè. 47

Dices: Ergo poterit dari bellum iuſtum ex vtraque parte; nam poterit eſſe duplex opinio contradictoria practicè, & ſecurè probabilis, & ſuper illas fundari poterit bellum, & ſic ex vtraque parte erit iuſtum, quia ex vtraque parte eſt probabile practicè, illudque efficaciter poterit imperari non ab vno & eodem, ſed à diuerſis. 48

Reſp. non poſſe dari bellum iuſtum ex vtraque parte in re, & per ſe loquendo, benè tamen per accidens, & ſuppoſita aliqua ignorantia, atque adeò quoad apparentiam, & probabilitatem non repugnat vtramque partem belli apparere iuſtam, & iuxta hanc apparentiam, quæ habet ad-

iunctam

iunctam aliquam Ignorantiam, quatenus non ſinit cognoſci quid in re ſciri, non repugnat operari vtramque partem iuſte per accidens. Per ſe tamen, & nulla interueniente ignorantia, id eſſe non poteſt.

50 Ex *qua* Reſolutione colliges, Quomodo licitum ſit ex duabus opinionibus probabilibus, alteram eligere, & ſequi, imò & minus probabilem, dummodo practicè probabilis ſit (hæc enim ſemper eſt tuta) & quid ſit quod determinet intellectum ad eligendum hanc ſententiam præ alia, ſi æquè probabiles ſint. Declaratur hoc. Nam vt ſupra diximus, & firmauimus ex *D.Thom. Quodlib.*8. *art.*13. quæcunque opinio probabilis, ſi practicè probabilis ſit, poteſt prudentiale dictamen generare, quia illa eſt probabilitas practica, quæ temeritate caret, & imprudenter non procedit, ſiquidem habet fundamenta rationabilia, & cum ſufficienti ratione, & apparentia, ergo generare poteſt dictamen prudentiale: omne autem dictamen prudentiale eſt regulatiuum actus boni, & virtuoſi, quia prudentia eſt hæc quæ præſtituit medium virtutibus; ergo actus ortus ex dictamine prudentiali bonus eſt. Ergo quæcumque probabilis opinio, etiam ſi minus probabilis ſit aut æque, ſi probabilitatem practicam, ideſt, prudentialem faciat, licite ſequi poteſt; ergo, & tuto quia ſine peccato.

51 Vnde *vlterius* colligitur, omnem opinionem practicè probabilem eſſe etiam tutam, ſi autem practicè probabilis non ſit, neque etiam tutam eſſe, eſto ſpeculatiuè ſit probabilis, & conſiderando illam ſecundum ſe, & non attendendo ad circunſtantias hîc, & nunc occurrentes; iſtæ enim ſub diſputationem, & ſpeculationem communiter non veniunt. Conſtat hoc, quia omne quod eſt licitum eſt tutum in conſcientia, & è contra. Illud autem eſt licitum quod regulatur per prudentiam, quæ eſt regula omnis actus boni, & virtuoſi. Ergo omne illud erit tutum quod regulatur per opinionem practicè probabilem, quia illud eſt probabile practicè, quod eſt prudentiale, & hoc ſiue ſit magis, vel minus, vel æquè probabile, dummodo verè probabile, & prudentiale ſit; ſicut enim poteſt aliquid eſſe magis, vel minùs prudens, nec oportet ſemper ſequi quod prudentiſſimum eſt, ita poteſt eſſe magis, vel minùs probabile practicè, nec oportet ſequi quod probabiliſſimum eſt.

52 E *contra verò*, non poteſt eſſe tutum, quod prudentiale non eſt, quia ſine prudentia non datur regula virtuoſi, & boni actus, ergo vbi non eſt opinio probabilis practicè, ſeu prudens non eſt tuta, quia non eſt prudentialis, licet ſpeculatiuè ſit probabilis, aut defenſabilis. Oportet enim iuxta *D. Thom* ſuprà allegatum, quod quando ſunt contrariæ opiniones, non indicatur aliquis in dubitationem ad hoc vt operetur, non committendo ſe periculo. Quando autem ex aliqua opinione ita aliquis operatur, quod componit prudentiale dictamen, non committit ſe periculo, nec in dubitationem practicam, ſeu prudentialem inducitur.

53 Quid *autem ſit*, quod determinat iudicium inter duas opiniones æque probabiles? *Dico* Quod poteſt eſſe, vel aliqua inclinatio, & affectus voluntatis erga vnam potius, quam erga aliam opinionem, vel aliqua maior vtilitas, aut commoditas, aut aliquid aliud ſimile, quod de nouo repræſentatur, & mouet intellectum, vt ſe determinet in iudicio practico, licet extrinſecum ſit tale motiuum. Nec eſt ſimile de eo qui eſt dubius practicè, & de eo qui habet ſententias æquè probabiles, quia qui eſt dubius practicè, ideò eſt quia ſufficiens fundamentum, & motiua non habet vt formet prudens dictamen determinatè, & ideò fluctuat, & timidè ſe habet, & quaſi in ſuſpenſo hæret, & ita ſi operatur, committit ſe periculo, vt *S. Thom.* dicit, vt potè operans cum dubitatione, & hæſitatione practica prudentiali. At verò qui habet opiniones probabiles, habet ſufficientia motiua, vt ex qualibet illarum formet dictamen prudens, & ſe poſſit determinare practicè modo prudenti. Vnde non eſt dubius practicè, quomodocunque vtatur illis ſententiis, potéſtque ad ſe determinandum vti extrinſecis motiuis, non addentibus, vel tollentibus probabilitatem practicam, ſed tollentibus, & determinantibus indifferentiam ad vtendum potius iſta, quam illa opinione intra limites probabilitatis.

ARTICVLVS IV.

Quæ conſcientia ſit deponenda, & Reformanda, & quomodo?

COnſcientia deponenda, vt ſupra diximus, eſt triplex, Dubia, Scrupuloſa, Erronea, de quibus, & de modo deponendi illas agendum eſt, tùm generaliter, tùm ſigillatim, & in particulari. 1

Duo ſupponenda.

ANtequam tradamus principia, quibus vtendum eſt ad deponendam conſcientiam, duo 2 oportet ſupponere. *Primum*, Quod conſcientia tunc eſt deponenda, & reformanda, quando tali depoſitione cognoſcitur eſſe digna ſcilicet, quod cognoſcatur eſſe erronea, aut ſcrupuloſa, &c. nec poſſe iuxta illam operari. Nam ſi quis inuincibiliter erret, non obligatur deponere talem conſcientiam quandiu ſic erratur inuincibiliter, ſed obligatio deponendi tunc incipit, quando quis aduertit errorem, ſeu dubium, aut periculum talis conſcientiæ, aut opinionis, quia ſtante periculo practico eſt imprudentia, & temeritas committere ſe ad opus ſemper enim peccatum eſt periculosè operari, iuxta illud Eccleſiaſtici: *Qui amat periculum peribit in illo.*

Secundo ſupponendum eſt, Quod nulla con- 3 ſcientia, ſeu dictamen deponi debet, ſine aliqua ratione, vel generali, ſicut nimium ſcrupuloſi ſola generali ratione reformari debent, quia ſine fundamento, & ſola apprehenſione plerúmque dubitant, nec cum illis expedit in particulari plures diſputationes protrahere; vel etiam ſpeciali ratione deſtruendo dubitationem quam in tali materia habent. Pro ſola autem voluntate, & libito operantis non debet deponi, aut reformari conſcientia, vt communiter tenent Theologi, ſolétque in hoc taxari *Caiet* qui in hac *Quæſt.* 19. *art.*5. dixit, quòd ex quacúmque cauſa deponatur conſcientia dubia, ſiue ex libito, ſiue ex paſſione, ſatis eſt, vt ſit tutum & licitum, & ponit exemplum in fœmina, quæ audit à Concionatore

cionatore

cionatore, verbi gratia, eſſe peccatum vti capillis alienis, & non ſciat ſoluere eius rationes, ſi tamen ſibi perſuadeat aliam ſine noua ratione non eſſe certum id quod Concionator dixit, & continuet vti capillis alienis, non peccabit.

4 Cæterum, hoc nullo modo tenendum eſt, ſed pro certo ſupponendum, quod ad deponendam conſcientiam dubiam, requiritur ratio aliqua practica, quæ dubitationem illam remoueat, quia ſine ratione impoſſibile eſt formare dictamen prudentiale, cum tota ratio prudentiæ in ratione conſiſtat, & in ipſorum mediorum adæquatione cum fine, quod ſine ratione fieri non poteſt. *Caietanus* autem loquitur in caſu, quo illa mulier iudicat rem illam eſſe minimam, ut non ſerio eſſe dictam à Concionatore, ſed per exaggerationem (vt plerumque ſolent) & ita hoc ipſo vtitur ratione ad deponendum illud dubium, quia reſoluit ipſum practice iudicando, eſſe quid minimum, & extra limites illiciti, & ad ſummum eſſe aliquem ſcrupulum impertinentem, & moroſum, & ſic deponi debere ex ſola generali ratione, qua ſimiles ſcrupuli ratione peculiari, aut diſputatione deponuntur. Quare ſtante vero dubio, & non reſoluto, vel reducto ad rationem rei minimæ, oportet non pro libito, vel ſine ratione illud deponere, ſed ex aliquo rationabili fundamento, vel ex proprio conſilio ſi Vir intelligens, & Peritus ſit, vel ex alieno, ſi non ſit per ſe ſufficiens; & hoc magis, vel minus, prout negotij qualitas poſtulauerit.

Quibus Principijs vtendum eſt pro Deponenda Conſcientia.

5 TRia *Præcipua* principia ex Iure colliguntur pro deponenda dubia conſcientia, ſeu dubitatione practica conſcientiæ reſoluenda. *Primum* eſt: *In dubiis melior eſt conditio poſſidentis. Secundum in dubiis tutior pars eſt eligenda. Tertium, ex duobus malis minus eſt eligendum.* Ad hæc principia reducuntur alia, quæ in iure habentur, præſertim *titul. de Regulis iuris in ſexto*, verbi gratia. *In obſcuris Reo potius fauendum eſt quam Actori*: quod ideò eſt quia reus eſt poſſeſſor, qui ab Actore impetitur, & ſolum ſe defendit. Item: *In obſcuris minimum eſt obſequendum*; hoc eſt minus malum eſt eligendum. Item: *In obſcuris inſpicimus id quod veriſimilius eſt, vel plerumque fieri conſueuit*: Quod ideò eſt, quia tutior pars eſt eligenda.

6 Pro *explicatione* primæ regulæ, ad quam fere aliæ reducuntur, illique innituntur, eſt aduertendum primò quid ſit *Poſſeſſio*, & quid requiratur ad conditionem poſſidentis. Dicitur enim poſſeſſio, *Rei corporalis detentio iuris adminiculo ſuffulta*, Nec ſufficit tenere rem aliquam apud ſe, niſi iure ſeu iuſto titulo fulciatur, quia vt bene notat Syluester verbo *Poſſeſſio*, ſine iure non eſt poſſeſſio, ſed iniqua detentio. Vnde dicitur in iure, *quod pro poſſeſſore habetur, qui dolo deſiit poſſidere*, regula 36. de Regulis iuris in ſexto. Ius autem hoc oritur ex aliquo titulo, quo talis poſſeſſio habetur, quia ille iure poſſidet, qui titulo aliquo poſſidet, Qui verò dubitat de hoc titulo, ſeu de hoc iure, & pulſat animum eius diſcretum, & practicum dubium de hac re, mala fide poſſidet, niſi ſufficientem fecerit diligentiam ad tollendum dubium. Vnde manente dubio practico, non poſſidet iuris adminiculo, ſed ſe habet vt poſſeſſor malæ fidei. Soluto verò dubio practice, id eſt, poſtquam fecerit ſufficientem diligentiam, etiam ſi ſpeculatiuè incertus ſit, non obeſt quia iam bona fide procedit qui in diſcuſſione dubij fecit diligentiam quam potuit, vt veritatem ſimul inueniret. Et quia humano modo, & non plus tenet debet de hoc certificari, quamtumuis in eo remaneat aliqua incertitudo, nihilominus de re ipſa poſſeſſio ſuffragatur tali dubio, quia bonæ fidei eſt. Itaque vt aliquis dicatur habere conditionem, ſeu qualitatem legitimam poſſidentis, duo illa debent concurrere, ſcil. detentio rei, quia ſcil. res penes ipſum ſit, & bona fides, ſeu quod abſit dolus; quæ bona fides oritur ex aliquo titulo, quo habetur poſſeſſio. Titulus autem ſi non ſit firmus, ſed dubius, dubitatione diſcreta, non patit bonam fidem, niſi diſcutiatur faciendo ſufficientem diligentiam ad vincendum dubium.

Secundo eſt aduertendum controuerti inter Authores, An iſta regula de poſſeſſore bonæ fidei reſtringatur ad ſolam materiam eorum bonorum, quæ poſſidentur, & ad materiam iuſtitiæ pertinent, An verò extendi poſſit ad quamcumque materiam virtutis alterius. Nam Multi tenent ſolùm hanc regulam procedere in materia iuſtitiæ, eo quod poſſeſſio ſolùm eſt de rebus quarum proprietas; & dominium haberi poteſt, & quibus iure non poſſumus ſpoliari: hoc autem pertinet ad materiam iuſtitiæ, quæ vnicuique tribuit ius ſuum, ergo vbi verum ius non intercedit, nec vera poſſeſſio datur, & ſic in eo non procedit dicta regula, quæ de vera poſſeſſione loquitur. Vera autem poſſeſſio facit, aut ſupponit ius, quia fundatur in titulo legitimo fundante poſſeſſionem; ius autem eſt materia, & obiectum iuſtitiæ. Vnde prædicta regula ſolum in materia iuſtitiæ procedit. Et ita tenent hanc partem *Vazquez hic Diſp.65.cap. 3. & Diſp.66. cap.1. Azor tomo 1.lib 2. cap.18. Quæſt.4. & lib. 11.cap.15. Quæſt.2. Ludouicus de Torres in Opuſculis Theologicis, opuſc. de Conſcientia dubia, diſp. 1. dub. 1 & ſeqq. Sayrus in Claui Regia, lib. 1. cap. 13. numer. 9. & 36.* & Alij plures.

Oppoſitum tamen defendunt plures, & graues Authores, qui illud axioma explicant vniuerſaliter in omni materia virtutum, & non in ſola materia iuſtitiæ ſtrictè dictæ. Ita docet *Sanchez lib. 2. de matrimonio diſp. 41. numer. 32. & in Summa tom 1.lib.1.cap.10.numer.11. Suarez, tom. 5. de Cenſuris diſp. 40. ſect. 5. num.18. & tom. 2 de Religione, lib. 4. de Voto cap. 5. numer. 7. Henriquez lib. 8. cap. 3. in gloſ littera P. Malderus 1.2. Quæſt. 19. art. 5. diſp. 87. Villalobos in Summa tom. 1. tract. 1. diffic. 21. num.* Et Alij plures, quos citat, & ſequitur, *Diana tom. 4. tract. 3. reſolut. 2.* Et hæc ſententia verior videtur, quod non ſolum in iuſtitia ſtrictè dicta, & iure ſtrictè ſumpto, ſed etiam in Religione, & obſeruantia, & fortitudine, & temperantia, aliiſque virtutibus locum habere poteſt prædicta regula. 8

Et *Ratio eſt*; Quia in quacumque materia alterius virtutis, & non ſolum in materia iuſtitiæ interuenire poteſt aliqua obligatio faciendi hoc vel illud, quia poteſt interuenire præceptum, aut promiſſio, vel aliquid ſimile, ergo etiam poteſt 9

teſt interuenire ius faciendi, ſeu implendi, vel non [illegible] implendi talem obligationem. Ergo vbi fuerit dubium de eo cui competat, vel non competat tale ius, debebimus inſpicere poſſeſſionem, quia hoc ius ad aliquem [illegible] debet, & illa pertinentia quædam [illegible] eſt, & ſic pro eo iudicium debet ad quem [illegible] ius per[illegible], quod eſt poſſeſſionem attendere pro iu[illegible]nda tali parte. Vnde [illegible] dum ſit cui p[illegible] ſit iu[illegible]andum, neceſſe eſt q[illegible] eius poſſeſſio [illegible] ponderet, & pro ea parte iu[illegible]um faciat, quod ſi eſt poſſeſſio, non debet quis [illegible] a[illegible] illa propter ſolum dubium. Ergo ſi in aliis [illegible] præter materiam iuſtitiæ habet [illegible]um poſſeſſio ſi[illegible]us & ius, & præcept[illegible], & obligatio[illegible] [illegible] habebit ſecū, quod non ſpolietur quis poſſeſſione propter ſolum dubium, & ſic in dubio melior ſit poſſidentis conditio.

10 Nec *Fundamentum* oppoſitum aliquid cui nec [illegible] fatetur enim q[illegible] poſſeſſio ſum[illegible]tur in al[illegible] iure, ſeu titulo, quo aliquid facimus noſtrum, aut appropriamus nobis. Negamus tamen hoc ius, ſeu titulum reſtringi ſolum ad materiam iuſtitiæ ſtrictè, & propriè dictæ, ſed pro omni materia v[illegible] tutum ex[illegible], eo quod voluntas poſſeſſionem ſuæ libertatis, & indifferentiæ habet ad quemcumque actum virtutis, & in eo capax eſt præcepti, & obligationis, atque adeo poteſt in eo eſſe dubium pro poſſeſſione, [illegible] poſſeſſionem huius libertatis, vel huius obligationis, licet talis materia non ſit iuſtitiæ ſtrictæ, & rigoroſæ fundatæ in contractu, vel quaſi contractu, aut aliqua ratione cont[illegible]paſſi, quæ eſt materia iuſtitiæ rigoroſæ, ſed quæcumque alia materia virtutis poteſt ſufficientem titulum, & ius præbere ad dictam poſſeſſionem propriæ libertatis, ſicut & præcepti, & obligationis, & in dubiis circa illam melior erit conditio poſſidentis.

11 Suppoſito ergo quod iſtud principium, ſeu regula de conditione poſſi[illegible] [illegible] tendatur [illegible] omnem materiam ad quam extenditur operatio, & ius voluntatis, quæ poſſeſſionem ſuæ libertatis habet pro omni materia virtutis, & in ea etiam capax eſt obligationis & præcepti, iuxta prædictam regulam exp[illegible], & ad illam reducimus ſecundam [illegible], quod *in dubiis tutior pars eſt eligenda.* In qua Aliqui volunt hanc regulam [illegible] continere conſilium, non præceptum. [illegible]fficit enim pro conſcientia ſ[illegible]uanda ſequi quod tutum, & probabile, & bonum eſt, non quod tutius, melius, aut probabilius. Et ita tenent *Suarez tomo 5. de Cenſuris, Diſput. 40. ſect. 6. numer. 9. Malderus 1. 2. Quæſt. 19. artic. 5 Diſput. 87. Moura de Incantationibus Opuſculo 1. ſect. 1. cap. 5. num. 2.* Alij exiſtimant regulam hanc procedere quando exprimitur in iure de aliquo ſpeciali caſu, quod *Naldo, & Viguerio tribuit Diana vbi ſupra, reſolut. 5.* Sed Neutri videntur ſatisfacere. Non primi, quia ſi [illegible]m eſt conſilium, & non præceptum ſequi id quod tutius eſt, non ſolum illa regula tenet in dubiis, ſed etiam in certis, ſemper enim eſt optimum conſilium ſequi quod tutius eſt, vt verbi gratia, comedere carnes in die quo licet, & abſtinere à carnibus, hoc ſecundum eſt tutius conſilium, licèt vtrumque ſit tutum. Quare cum hoc tradatur tanquam remedium quoddam pro dubiis conſcientiis ſedandis, & componendis, non debet intelligi, quod ſolùm contineat conſilium, ſed etiam præceptum, quia [illegible] conſcientiam reformare, & deponere, non ſolùm eſt conſilium, [illegible] etiam præceptum, cum ſtante dubia conſcientia non poſſimus operari: ergo ſi pro reformanda, & componenda, vel deponenda dubia conſcientia ſeruit illa regula, vtique non continet ſolum conſilium, ſed etiam præceptum. Sedatio enim conſcientiæ non requirit, vt fiat quod melius, & tutius eſt, ſed ſufficit id quod bonum, & tutum. Non Secundi, quia illa regula traditur in iure tanquam vniuerſalis, & quaſi remedium pro conſcientia dubia deponenda, quia id debemus facere quando dubia occurrunt, nec reſtringitur ad determinatum caſum, ſed abſolutè ponitur; ſic enim traditur hæc regula *in cap. Iuuenis de ſponſalibus*, & inſinuatur *in cap. Si quis autem, Diſt. [illegible] de Pœnitentia,* vbi dicitur. *Tene certum, & dimitte incertum.*

Quare illa regula: *In dubiis tutior pars ſequenda eſt* non accipit tutiorem partem comparatiuè ad aliam quæ etiam ſit tuta, ſed aduerſatiuè ad aliam quæ eſt dubia, ita quod non vtraque pars accipiatur vt tuta, & in illis tutior, ſeu ſecurior eligatur, ſic enim ad conſilium, & non ad præceptum pertinet tutiorem eligere, quia non reſtringimur meliorem ſequi quando altera eſt bona. Debet ergo regula illa procedere in partibus dubiis, vel altera parte exiſtente dubia, & tunc relinquere partem dubiam, id eſt, non tutam, & tutiorem eligere, non eſt conſilium, ſed ſimpliciter neceſſarium. 12

Sic *ergo* exiſtente dubio, tenetur quis tutiorem partem eligere, id eſt, dubitationem vincere, ſeu ſequi partem non dubiam. Quod duobus modis fieri poteſt, vel exiſtente dubio pro v[illegible] [illegible]tem, illam relinquere, & aliam ſequi [illegible]na du[illegible]m non apparet: vel dubitationē [illegible] neere, pro illa parte qua dubitatio pulſat; [illegible] ſi pro vtraque parte dubitatio ſit, pro ali[illegible] debet [illegible]pet[illegible], & ſupe[illegible] ea dubi[illegible] pars tu[illegible] [illegible]g[illegible]tur, quia cum bona fide, & ſine dolo procedit. Et ſic reducitur iſta regula ad priorem de meliore conditione poſſidentis, illa enim dicitur tutior pars reſpectu partis dubiæ, quæ dubitationem vincit, & tunc vincitur dubitatio, & pars dubia redditur tutior, quando fit ſufficiens diligentia pro dubio verificando, & tollendo, hac enim diligentia facta, (etiam ſi in re non poſſit certificari, quia non poteſt alia diligentia fieri) procedit quis bona fide, & ſine dolo, & ſic poſſidere debet, & rectè, vt ſuoque iure ſuo, & omne ius ſuum quædam poſſeſſio eſt. Vnde idem eſt tutio[illegible] [illegible]em ſequi contra partem dubiam, ac ſequi conditionem poſſi[illegible], ſeu iuſtæ poſſeſſionis, facta ſufficienti diligentia quia iſta poſſeſſio facit ius, & vbi eſt ius, [illegible] poteſt quis illo vti, & talis pars tuta eſt ſequenda. 13

Tertium *Principium*, quo vti debemus ad reformandam & deponendam conſcientiam dubiā eſt: Quod *E duobus malis, minus eſt eligendum*, quando videlicet in vtraque parte occurrente, aliqua inconuenientiæ reperitur, & vrget neceſſitas, vel caſus vtendi aliquo illorum malorū, ita quod vel iure proprio, vel neceſſitate propria ad [illegible]ducitur. Si enim ſola voluntate, & arbitrio quis operatur, poteſtque facile ceſſare, non currit caſus eligendi minus malum, [illegible] nullū malum debet eligere. Quando autem aliqua vrgens 14

neceſſitas,

neceſſitas, & ius proprium occurrit faciendi aliquid; hoc ipſo illud eſt minus malum præ alio, imò non eſt malum culpæ pro tali caſu, quia non eſt peccatum in eo quod fit vtendo iure proprio, quia ſi eſſet peccatum, ceſſaret tale ius, nullum enim ius eſſe poteſt ad id quod eſt peccatum. Vnde fit quod etiam iſta regula reduci debet ad priorem de meliori conditione poſſidentis, quia vbi interuenit proprium ius vtendi re aliqua, etiam interuenire debet poſſeſſio talis iuris, quia proprium ius eſt, & proprietas non eſt ſine poſſeſſione.

15 Ex *qua* Doctrina colligitur verum eſſe, quod ſupra diximus *art. præced.* videlicet hoc Axioma, *Ex duobus malis, minus eſt eligendum*, non procedere in malis culpæ, ſed damni, ſeu pœnæ. Quod intelligitur in ſenſu formali, quod videlicet ex duobus malis culpæ manentibus in ſtatu peccati, & culpæ, neutrum eſt eligendum, ſi enim in ratione culpæ manent, in vtroque peccatur, tam in minori, quàm in maiori; ergo neutrum licet, quia quod peccatum eſt, illicitum manet. Si autem neutrum licet, ergo in dubiis non poteſt eligi id quod minus eſt, quia etſi minus, tamen verè peccatum eſt, ergo non eſt licitum.

16 Nec *obſtat*, quod poteſt quis conſulere alteri, vt faciat quod minus peccatum eſt, v.g. quod non occidat, ſed ſolum percutiat: ſi autem licet conſulere, & cooperari, licet facere.

17 Reſp. enim, quod abſolutè non licet conſulere alteri minus peccatum, ſicut nec maius, ſed ex ſuppoſitione quod omninò aliquis firmatus ſit occidere, vel maius peccatum facere, licitum eſt diſſuadere illud maius proponendo illud minus, non ad illud inclinando, ſed vt minori peccato ſit contentus ſuadendo, tunc enim non ſuadetur peccatum minus, vt malum, ſed vt minoratiuum maioris, & in beneficium proximi. Quare ſi occurrunt duo mala, & vrget neceſſitas, vel habeo ius vtendi aliqua actione, iam pro tali caſu electio minoris mali, non eſt electio illicita, aut rei illicitæ, quia ceſſat tunc ratio mali hoc ipſo quod iure aliquo vtor, & neceſſitas ipſa vrget, quæ caſum mutare ſolet. Et hoc ipſo quod res illa non remanet illicita pro tali caſu, habeo ius vtendi illa, & melior eſt conditio ſic poſſidentis ius.

18 Sed *Inquires*, An currat iſta regula, & præcedens tàm in dubio facti, quàm in dubio iuris? Videtur enim ex vna parte diuerſo modo debere Nos loqui de vno dubio, atque de alio. Nam ſtante dubio iuris, v.g. ſi eſt dubium An detur præceptum; An emiſerim votum, non teneor tali præcepto, aut voto, quia dubium eſt de ipſo iure. Si autem ſum certus de præcepto, vel de voto, ſed dubito de ipſo facto, expono me periculo frangendi præceptum, & non debeo operari Ex alia vero parte videtur, vtrumque dubium parificari, quia vel facta eſt ſufficiens, diligentia poſito dubio, vel non. Si non eſt facta, neque in dubio iuris, neque in dubio facti poſſum operari, quia ſi non facio quod poſſum, vt dubitationem euincam, culpabilis ſum. Si eſt facta ſufficiens diligencia, vt dubium euincam, ſiue ſit dubium iuris, ſiue facti, operari poſſum, quia non debeo eſſe perplexus; ſi enim ſum dubius de voto, quod eſt dubium iuris, & facio diligentiam pro tollenda dubitatione, non teneor voto. Si ſum dubius, An aliquid ſit homo vel fera, & feci ſufficientem diligentiam, poſſum iaculari, & tamen eſt dubium facti, ergo pari paſſu currunt.

Reſp. tamen ex dictis, quod in vtroque dubio, 19
tàm Iuris, quàm facti, neceſſe eſt ad hoc vt licitè operari poſſimus prius facere ſufficientem diligentiam, vt poſſit dubitatio tolli, & non exponamus Nos periculo; ſi enim dubito de voto, de matrimonio, de præcepto, aut prohibitione Superioris, prius teneor diligentiam facere, vt dubitationem tollam quantum fuerit poſſibile. Et ſimiliter ſi ſum certus de Iure, ſeu præcepto, dubito autem de ipſa actione, ſeu materia, An ſit, vel non ſit incluſa ſub tali præcepto, vt cum dubito, An ſit homo, vel ſera id in quod iaculandum eſt, An fecerim, vel non fecerim homicidium, & irregularis ſim, teneor facere diligentiam ad vincendam dubitationem, ne periculo me exponam. Eſt tamen differentia, quod dubium facti ex ſua propria natura, non poteſt aſſecurare conſcientiam, etiam facta ſufficienti diligentia, niſi vel euidenter tollatur dubitatio, vel neceſſitas aliqua magna intercedat, aut proprio iure vtendum mihi ſit, cuius vſu non debeo impediri, aut tali Iure ſpoliari propter illud dubium. At verò poſito dubio iuris, ſeu obligationis, & præcepti erga me, ſi facio ſufficientem diligentiam, etiam ſi non euacuetur, & certificetur totaliter dubitatio, non teneor operari contra me, eo quod vtor iure meo, & poſſeſſione libertatis, qua non poſſum ſpoliari ex ſolo dubio. Et ſic in ipſo dubio iuris ex natura ſua inuoluitur ius proprium, ſeu poſſeſſio iuxta quam poſſum operari facta ſufficienti diligentia. In dubio autem facti, etiam poſt ſufficientem diligentiam, non poſſum vti (ſi dubium non euacuetur) niſi vel vrgeat neceſſitas, vel interueniat ius proprium, quo vti poſſum. Vt verbi gratia ſi dubito, An aliquid ſit homo, vel fera, & volo iaculari, facioque ſufficientem diligentiam, & tamen adhuc manet dubium, An ſit homo, vel fera, non poſſum iaculari, quia non inſtat aliqua grauis neceſſitas, nec aliquod ſpeciale ius habeo in illam feram, vel hominem ad eiaculandum, & aliàs expono me periculo occidendi.

Et *ſimiliter ſi* ſim dubius An fecerim homici- 20
dium debeo tutiorem partem eligere, ideſt, pro irregulari me gerere, vt decernitur in cap. *Ad Audientiam* de homicidio, tum antequam faciam ſufficientem diligentiam, quia tunc dubitatio operatur, nec ſinit prudentiale formari iudicium; tum, poſt factam ſufficientem diligentiam, ſi adhuc remanet dubium, cum illud ſit dubium facti, ideſt, An fecerim, vel non fecerim homicidium, non de ipſo iure, & aliàs non ſit vrgens neceſſitas, aut ſpeciale ius ad ſuſcipiendum, vel exercendum ordines, optimè decidit Pontifex, quod gerat ſe pro irregulari.

F. *Contra verò* ſi facio aliquod opus, in quo eſt 21
periculum effuſionis ſeminis, vel abortus, &c. & eſt opus, ſeu actio ad quam habeo ius, vel neceſſitas vrget: verbi gratia quia periclitatur ſalus fœminæ niſi ſumat potum vnde ſequetur abortus, vel inſtat neceſſitas audiendi Confeſſionem, aut equitandi, aut inſpiciendi pro medicatione membra corporis, ex quibus actionibus ſequetur pollutio, poſſum illas exequi, licèt ſequatur, quia vtor iure meo, vel vrgente neceſſitate operor, licèt per accidens ſequatur ille effectus; quod tamen deberem euitare ſi talis neceſſitas non intercederet.

Quanta autem, & qualis diligentia fieri de- 22
beat vt quis ſecurus ſit, & exercere licitè poſſit

actionem dubiam? *Reſp.* De hoc non poſſe vnicam regulam tradi pro omnibus actionibus, ſed prudentialé, & arbitrariam iuxta arbitrium boni viri: Debet ergo attédi qualitas, ſeu grauitas materiæ, eiuſque difficultas, & dum ſuppetunt media, & diſpoſitiones noſtræ facultati poſſibiles, vt dubiũ excuti poſſit, illa debemus adhibere, ſiue per Nos, ſiue per Alios, quos conſulere, & à quibus inquirere, aut quorum adiutorio vti poſſimus. Si verò talia media tam non ſuppetant, nec ſub noſtra facultate cadant, ſufficientem diligentiã feciſſe cenſendum eſt. Quod ſi dubitẽ, An omnia media ſint adhibita pro tali diligentia facienda iuxta qualitatem materiæ, & meam facultatem, conſulere debeo viros in ea arte Peritos & cordatos, & iuxta illorum conſilium acquieſcere, vel operari.

Depoſitio Conſcietia dubia, Scrupuloſa, Erronea.

23 EX *his Principiis*, & iuxta illa procedendum eſt in diſpoſitione, ſeu reformatione conſcientiæ dubiæ. Nam propoſito dubio circa aliquam materiam an ſit licita, vel illicita, ſiue dubitatio ſit ex parte facti, ſiue ex parte iuris, *Primò* facienda eſt diligentia, quæ moraliter ſit poſſibilis iuxta grauitatem materiæ, & meam poſſibilitatem, vel facultatem, vt dubium illud poſſit euinci. *Secundò* ſi vincitur, & liquido conſtat quid ſit, illud ſequendum eſt, nec oppoſitum licebit, ſi clarè conſtat quid illicitum ſit. *Tertio* ſi facta illa diligentia nihil poteſt liquidari, ſed dubiũ manet, inſpicienda eſt poſſeſſio, pro qua parte ſtat, & illam partẽ ſequi debemus, quia tutior eſt, nec enim debet aliquis propter dubiũ ſpoliari iure ſuo, & poſſeſſione. *Quartò* ſi de ipſa poſſeſſione dubium eſt, quia de hoc ipſo dubitari ſolet, pro qua parte ſtet poſſeſſio, in tali caſu fauendum eſt Reo, & debemus vti illa regula *Cum partium iura ſunt obſcura fauendum eſt Reo.* Ille enim cenſetur Reus contra quem agitur, & cui imminet damnum ex actione alterius. Actor enim cũ impetat, conatur Reum à poſſeſſione exturbare, & crimen ei impingere. Itaque Reus cenſendus eſt in hac parte, quicunq; impetitur ab alio, & præiudicari, vel dãnificari ab illo poteſt, cui enim acquiritur damnũ ab alio, Reus eſt reſpectu illius a quo impetitur.

24 Quod ſi non interueniat præiudiciũ aliquod, & damnum tertio, vt quando præcipit Prælatus alicui ieiunium, vel orationem, quod ſi frangatur, nullum alteri præiudicium ſequitur, ſed ſolùm interuenire poteſt fractio præcepti, in tali caſu ſi dubium ſit, fauendum eſt Superiori præcipienti, quia in dubio obedientia Prælati poſſidet; niſi fortè dubium illud ſit de ipſa Prælati poteſtate, & iuriſdictione, tunc enim ſe habet Superior vt pars litigans, nec fauet illi poſſeſſio, quia non habet eam, quouſque per ſententiam declaretur eſſe legitimum Superiorem.

25 Quod ſi hi inter quos eſt dubium non ſe habeant vt Actor, & Reus, ſed materia ipſa in ſe ſit illiquida, & confuſa, ita quod non poſſit diſcerni pro qua parte ſtet poſſeſſio, nec vnus ſit Reus, alius Actor, diuidenda eſt res illa iuxta qualitatem dubij inter partes, ſi diuiſibilis ſit, ſi indiuiſibilis, ſortienda.

26 Ex *quibus Principiis* multæ poſſunt reſolutiones deduci, quæ ſequentibus Articulis latiùs expendentur. Nam fere ſemper attendimus, in deponenda conſcientia dubia ad illam partem pro qua ſtat poſſeſſio, hæc enim certiùs, & firmiùs reſoluit dubium, aut ſi non poteſt liquidari pro qua parte ſtat poſſeſſio, fauetur Reo, & minus malum eligitur. Vnde in primis colligitur, quomodo procedi debet in caſu dubij de matrimonio: nam vt dicitur in *Cap. Inquiſitioni*, de ſentent. excommun. quando diſcreta, & probabilis dubitatio animum pulſat, poteſt coniux reddere, ſed non petere. Hoc enim ex eo principio pendent, quia ad reddendum obligatur iure alterius coniugis, qui poſſeſſionem habet, & non dubitat, ad petendum autem impeditur in ſuo iure, quia dubitat pr[illegible]biliter, & diſcrete, id eſt, practicè, & prudentia[illegible]. Si autem reſoluatur hoc dubium, iam non impeditur, & poterit etiam petere, quod non negat ibi Pontifex, quia iam non currit caſus poſitus in textu, quod diſcreta, & probabilis dubitatio animum pulſat. Reſoluetur autem tale dubium, faciendo ſufficientem diligentiam ad cognoſcendum de valore matrimonij, qua diligentia facta, ſi conſtiterit liquido de aliqua parte, illa eſt ſequenda. Si non conſtiterit, ſed dubitatio maneat, poterit in ſua poſſeſſione remanere, & non ſolùm reddere, ſed & petere, quia iam illa dubitatio non eſt diſcreta, & prudens, ſed practicè eſt reſoluta, ſiquidem fecit diligentiam quam poteſt, & poſſeſſio ei ſuffragatur, dubiũ verò quod reſtat eſt purè ſpeculatiuum, practicè verò eſt certificatum, quia diligentia, quæ moraliter eſt poſſibilis, certò facta eſt, & ſic prudenter nõ poteſt dubitari.

Nec *obſtat*, quod Aliqui dicunt, iſtum qui dubitat poſt ſufficientem diligentiam iuuari quidem ex poſſeſſione, vt non faciat contra iuſtitiam, non tamen vt non faciat contra continentiam. Cæterùm ſi iſte ex tali dubio poſt ſufficientem diligentiam manet in poſſeſſione ſui matrimonij, implicat, quod faciat contra continentiam quia non accedit ad alienam, nec petit debitum ab aliena, nec habet impedimentum aliquod certum quo impediatur vti tali re ſua, ſicut habet ille qui cum voto caſtitatis contraxit: ille autem vſus, eſt vſus matrimonij in re venereã; ergo ſi poſſidet vt non faciat contra iuſtitiam, etiam poſſidet vt non faciat contra continentiam, quia illa materia iuſtitiæ eſt materia continentiæ, vtpotè in vſu matrimonij, vbi non poteſt ſeparari materia iuſtitiæ à materia continentiæ. 27

Colligitur *Secundò*: Quod dubitans, An emiſerit votum, ſi poſtquam fecit ſufficientem diligentiam vt recordetur, adhuc manet dubius, non obligatur voto, licèt aliqui Authores oppoſitum teneant, vt videri poteſt apud *Vazquez Prima Secunda Diſput. 65. cap. 3. in fine, Monteſinos hic Diſput. 29. Quæſt. 4 §. 3. num. 11. Azorium tomo 1. lib. 2. cap. 19. Quæſt. 10. Sayrum, Turrianum, Cornejo, Baſilium Ponce*, & Alios, quos citat *Diana vbi ſupra reſolut. 10. in principio.* Et ducuntur eo fundamento, quia tutior pars eſt ſequenda, nec poſſeſſio iuuat, niſi in materia iuſtitiæ. Limitant tamen Quidam, quando ſine magna incommoditate, aut difficultate votum poteſt impleri. 28

Cæterum oppoſitam Sententiam multo plures Authores tenent, quos ibi citat *Diana*, & ſpecialiter videri poteſt *Soto libro 7. de Iuſtitia, & iure Quæſtion. 3. art. 2. Medina in Summa libro 1. cap. 14 §. 7. Aluarez Prima Secunda, Quæſt. 19. artic. 6. diſput. 79. numer. 5. Suarez tomo 5. de Cenſuris diſput. 40. ſectione 5. numer. 15. Sanchez libro 1. de Matrimonio diſputat. 9. numero 11. & in Tomo 1. Summa lib. 4. cap. 1. num. 16.* & Alij plures. 19

Ratio

30 Ratio autem eſt ex dictis, quia cum votum ſit onus grauans libertatem quam quis naturaliter poſſidet, & ius ſuum quo poteſt vti, ſi eſt dubium de voto, eſt dubium de auferente, & ſpoliante poſſeſſionem libertatis. In dubio autem melior eſt conditio poſſidentis, nec ſpoliandus eſt iure ſuo, & poſſeſſione propter dubium. Quæ regula, vt oſtendimus, in omni materia virtutis locum habet, & non ſolùm in materia iuſtitiæ ſtrictè dictæ.

31 Nec *obſtat*: Quod votum eſt ſicut lex priuata, in dubio autem de lege, teneor illam implere, præſertim ſi ſit lex naturalis, aut diuina. Et in dubio de homicidio teneor abſtinere à ſuſceptione ordinum; ergo, & in dubio voti teneor illud implere.

32 Sed *Reſpondetur*, quod in dubio de lege poſitiua, vel naturali, debet fieri ſufficiens diligentia ab aliis, qui de tali lege poſſunt maiorem notitiam habere, & ſunt in illa periti, vel etiam ipſe Legiſlator ſi poteſt conſuli. Quod ſi facta hac diligentia, non conſtet de lege ipſa, ſed dubium maneat, debeo attendere ad vſum, & conſuetudinem, quæ eſt optima legis Interpres. Si de conſuetudine, & vſu conſtet talem legem dari, id eſt ſequendum. Si non conſtet de vſu, nec poſſit reſolui dubium, poſſum vti ea poſſeſſione in qua me inuenio, quãdo incepit dubium, ſiue lex ſit poſitiua, ſiue naturalis, licèt de lege naturali minus dari poſſit locus dubitationi. De dubio homicidij iam ſupra diximus eſſe dubium facti, non iuris, ideóque non tribuere poſſeſſionem, ſicut in præſenti caſu de dubio voti.

33 Quod ſi aliquis eſt certus de voto à ſe emiſſo, ſed dubitat de materia, circunſtantiis, vel effectibus voti: verbi gratia, dubitat: An emiſerit votum de religione determinata, An in communi dubitat: An promiſerit caſtitatem perpetuam, vel temporalem dubitat: An promiſerit ieiunium, vel abſtinentiam ſolùm à carnibus dubitat: An intra, vel extra annos pubertatis, An poſt vſum rationis, vel ante denique dubitat: An intenderit ſe obligare, vel non, certificatur tamen ſe votum emiſiſſe; *Dico* quòd in his, & aliis ſimilibus dubiis, poſt factam ſufficientem diligentiam, ſi adhuc manet dubius, attendenda eſt poſſeſſio. Aliqua enim ſunt, quæ neceſſariò, & connaturaliter ſunt annexa ipſi voto, & ſic ab ipſo quaſi poſſidentur, ſicut quod poſito voto ſequatur obligatio: alia ſunt, quæ liberè, & ex noſtra mera voluntate ſubiiciuntur voto, vt quod tanta, vel talis materia voto ſubiiciatur, quod in tali, vel tali tempore, vel talibus circũſtantiis, aut ſine illis fiat, hæc enim pro noſtra libertate adiunguntur, vel omittuntur in voto.

34 Dico *ergo*, quod in his, quæ conſequuntur per ſe ad rationem voti, & ſunt propria illius poſſeſſio ſtat pro voto, & non pro vouente, quia propria voti ſunt. Et ita ſi quis certò cognoſcit ſe emiſiſſe votum, ſed dubitat, An voluerit ſe obligare, cum obligatio ſit proprietas voti, & poſſeſſio eius, talis cenſetur obligatus ex vi voti. Niſi forte cognoſcat, & ſciat ſe habuiſſe animum non vouendi, ſi ſciret ſe obligari, tunc enim votum non fuit voluntarium, nec verum votum. In his autem, quæ non ſunt propria, & per ſe connexa cum voto, ſed liberè ei apponuntur à vouente, ſiue ex parte materiæ, ſiue ex parte circunſtantiarum, poſſeſſio ſtat pro vouente, non pro voto, & ſic in caſu dubij poſt factam ſufficientem diligentiam non manet obligatus, niſi ad id quod minus eſt, & in quo ſaluatur ſubſtantia voti, de cuius emiſſione eſt certus, non ad id quod maius eſt, & ſtrictius ſuper quo dubium intercedit. Et ſic exiſtente dubio (poſt factam ſufficientem diligentiam) de caſtitate perpetua, an temporali, tenetur ſolùm ad temporalem, quamuis ſi recordatur ſe vouiſſe caſtitatem, nihil limitando, de perpetua intelligi debet, quia his verbis perpetuitas voti ſolet intelligi. Si dubitat (poſt ſimilem diligentiam) An intra annos pubertatis, vel poſtea vouerit, ante pubertatem vouiſſe cenſendum eſt, & ita poteſt irritari votum à parente, vel tutore. Et ſic de aliis.

Colligitur *tertiò*: Quod in caſu dubij de Legitimatione, poſt factam ſufficientem diligentiam, pro legitimo poteſt quis reputari, quia eſt poſſeſſor ſuæ famæ, qua ſpoliandus non eſt ob tale dubium. Quæ Sententia communis eſt. 35

Colligitur *quartò*: Quod in dubio de lege, An detur, vel non detur, ſi Prælatus conſuli poteſt, aut ille qui ſciat talem legem dari, vel non dari, vel de eius vſu, & valore, id faciendum eſt tanquam ſufficiens diligentia, & requiſita. Si autem ea facta, aut alia quæ poſſibilis ſit pro tempore, & loco, adhuc dubium maneat de lege, An detur, vel non detur, iudicandum eſt non dari, nec obligare, quia ſubditi poſſident libertatem; patet enim quod ante legem latam eam poſſidebant, ergo ex ſuperueniente dubio legis ſpoliari non debent propter ſolùm dubium de tali lege. 36

Quod ſi lex ſit certò poſita, ſed dubitetur de iuriſdictione, & poteſtate Prælati, vel legitima electione, ſi poſt ſufficientem diligentiam non conſtet, ſed dubitatio maneat, iudicandum eſt in fauorem libertatis ſubditorum, quia in tali dubio de iuriſdictione Superior eſt pars quaſi litigans, & ſic non formaliter Superior, ſubditi autem ante talem legem poſitam in illa materia, vel ante illam electionem, vel iuriſdictionem dubiam poſſidebant ſuam libertatem. Ergo ex iuriſdictione, vel poteſtate dubia ſuperueniente, aut ex lege à tali poteſtate dimanante, non debet quis ſpoliari poſſeſſione ſua, quam habebat pro libertate, ſed debet faueri Reo, & poſſeſſori. Si verò materia illa non ſit talis, quod dubitetur de poteſtate Prælati circa illam, ſed dubitetur de ipſa materia in ſe, An ſit iuſta, vel iniuſta, conueniens, vel diſconueniens, contenta, vel non contenta in iuriſdictione Prælati (dummodo de ipſo Prælato, & Superiori conſtet quod verè, & legitimè Prælatus ſit, quantum eſt ex parte ſubiecti) tunc in caſu dubij vincit iuſſio Prælati, quia ipſe poſſidet, & habet ius ad præcipiendum, & declarandum; nec in caſu dubij talis culpatur ſubditus, qui obedit Prælato, ſed iudicium Prælati diſſoluit dubium ex *Capite. Quid culpatur 23. quæſtion.* 1. Qua ratione excuſatur, qui dubius de infirmitate, comedit carnes, aut omittit recitare ex Prælati ſententia, aut qui eſt dubius de modo recitandi, & conformat ſe communitati, & directioni Prælati. Et qui dubius de iniuſtitia belli, obedit Regi poſt factam ſufficientem diligentiam de illius iuſtitia. Et qui dubius de reuelatione ſecreti, An liceat in hoc caſu, obedit Prælato præcipienti quando Prælatus, & Rex non conſtat iniquos, & imprudentes eſſe, 37

nec dubium ſit de iure, ſeu iuridico modo procedendi, aut legitima poteſtate præcipiendi, ſi enim ſit dubium de hoc, Superior non poſſidet, & potius fauendum eſt Reo, & ſuam libertatem poſſidenti. Sed de hoc latiùs *ſeq. Art.*

38 Colligitur *quinto*: Quod in dubio, An caſus ſit reſeruatus, vel priuilegium conceſſum, nec reſeruatio obligat, nec priuilegium ſuffragatur, quia vtrumque eſt ſtricti Iuris, nec poſſeſſio ſtat pro reſeruatione, aut priuilegio, ſed pro oppoſito. Nam reſeruatio eſt quaſi quædam lex, aut iuſſio Superioris reſtrictiua, & impeditiua libertatis, & poteſtatis inferioris, quā ipſe de ſe poſſidebat, niſi ſuperueniſſet Superioris reſtrictio; ergo tali poſſeſſione non eſt ſpoliandus propter dubium ſuperuenientis reſeruationis, ſi poſt factam diligentiam non conſtat de veritate, ſed manet dubium.

Nec *dici poteſt*, quod in caſu dubij, An aliquid ſit peccatum mortale, tenetur quis illud confiteri propter periculum remanendi in peccato; ergo ſimiliter in caſu dubij de reſeruatione tenebitur ad Superiorem accedere propter periculum, ne maneat in peccato ſine abſolutione.

39 Sed *Reſp.* eſſe diſparem rationem: quia reſeruatio eſt ſolum de lege poſitiua humana limitante poteſtatem inferioris, quam de ſe ipſe poſſidebat, & poterat abſoluere; vnde in caſu dubij cum iſte ſpoliari non debeat ſua poteſtate, & iure, relinquitur, quod poſſit illo vti. At verò in caſu dubij de peccato commiſſo, dubium solū eſt de ipſo facto, non de iure aliquo poſſeſſo ab iſto pœnitente contra Ius diuinū de confitendis peccatis, nā contra hoc ius nulla eſt poſſeſſio libertatis, qua ſpolietur peccator. Vnde in caſu dubij non de ipſo iure diuino, ſed de ipſo facto cōmiſſionis peccati, nulla eſt poſſeſſio peccantis, ſed ſolū periculum manendi in re ſine remiſſione peccati, cui periculo obuiandum eſt, quia potius eſt in beneficiū dubitātis. Similiter Priuilegiū eſt beneficium Principis eximens à lege, ſeu communi conſuetudine, quæ de ſe erat in poſſeſſione, & omnes complectebatur; ergo ſi datur dubium de tali beneficio, & exemptione, poſſeſſioni legis ſtandum eſt.

40 Colligitur *ſextò*, quod in caſu, quod vtraque pars eſt periculoſa, & parum tuta, ita quod non poteſt vinci eius dubium, etiam in praxi, tunc oportet videre duo. *Primum*: An ſit neceſſitas vrgens eligendi alteram partem, vel iure meo vti poſſim in aliqua illarum. *Secundum*: An ex his duabus aliqua ſit minùs mala, An verò vtraque ſit æquè nociua, An aliqua pro ſe habeat maiora, vel fortiora fundamenta, vel æqualiter ſe habeant propoſitis pro vtraque parte fundamentis, ita quod plus vel minus patificentur. Si non ſit neceſſitas vrgens, aut iure proprio non cogat vti, neutra pars eſt ſequenda, quia neutra eſt practicè probabilis, ſed imprudens (nam ſi altera poſſit reddi practicè probabilis faciendo ſufficientem diligentiam, tunc ſolum manebit ſpeculatiuè dubia, practicè autem, ſeu prudentialiter tuta) ſtante autem imprudentia, dictamen non poteſt eſſe probabile, ſed defectuoſum in praxi, & conſequenter non tutum, nec licitum. Si verò neceſſitas vrget, aut ius proprium interuenit, & in vtraque parte inconuenientia apparent, illud eligendum, quod minus malum eſt, vt decernitur in Iure *Cap. Iuuenes* de Sponſalibus, & *Cap. Nerui* diſtinct. 13. Tunc enim ratione neceſſitatis vrgentis, aut iuris quo vtitur, illud quod de ſe malum videbatur, non eſt malum, quia pro caſu neceſſitatis redditur licitum, ſicut tollere alienum in caſu neceſſitatis non eſt illicitum, quod extra illum, licitum non eſt; ſi enim adhuc pro tali caſu maneret illicitum, peccarem faciendo, & ſic non excuſaret, nec facere poſſem. Et præſertim ſi altera pars ſit venialis, altera mortalis, ſequi mortalem peccatum graue eſt. Et ſi vtrumque ſit mortale, ſed inter vnum, & alterum ſit notabilis exceſſus, quod minus eſt, debet eligi, ideſt, id quod ratione neceſſitatis inſtantis, licitum reddi poteſt.

Quod ſi vtrumque ſit æquè malum, & incon- 41
ueniens, aut plus, vel minus, eligi debet, quod pro ſe habet maiora fundamenta: aut ſi æqualia ſunt, quodcunque poteſt eligi; aut vt vno verbo dicamus id quod ratione vrgentis neceſſitatis redditur licitum, & eligibile, id ſequendum eſt, ideò enim (vt diximus) in caſu neceſſitatis inſtantis minus malum eligitur, quia hoc practicè, & prudentialiter cenſetur conueniens, & licitum, ſi enim illicitum maneret, non poſſet eligi neque fieri. Vnde vix poteſt caſus dari in re, & moraliter in quo vtraque pars ſit ita perplexa, quod vtraque maneat ex æquo mala, & illicita etiam practicè, etiam vrgente, & inſtante neceſſitate, eo quod ſi pro caſu illo neceſſitatis redditur practicè eligibilis, & ſequibilis illa pars, oportet quod non remaneat illicita, quia ſi eſt illicitum, non eſt prudens, nec practicè probabile; ergo non eſt eligibile, nec ſequendum, quia non poteſt eligi, neque ſequi id quod peccatum eſt, & offenſa Dei, nec de hoc poteſt dari dictamen niſi malum. Ergo ſi illud dictamen, *ex duobus malis minus eſt eligendum* rectum eſt, quia à iure traditur, oportet quod illud minus malum in caſu talis neceſſitatis illicitum non maneat ſi eligi poteſt, & per conſenſum ſequi, non ſolùm permitti.

Quomodo autem ſe debeat gerere Miniſter 42
in dubio circa miniſtrationem Sacramentorum, dicetur *Art.6.*

De *Conſcientia* ſcrupuloſa quomodo deponen- 43
da ſit? *Dico*: Quod vel eſt certum, & conſtans tale dubium eſſe merum ſcrupulum, & minoris momenti, vel nondum, ideſt, conſtans, neque certum, ſed in hoc ipſo eſt difficultas; An ſit verum dubium, An ſolùm ſcrupulus, qui eſt aliquid minus quam dubium. Si non conſtat de hoc, ſed eſt difficultas de hoc ipſo, An ſit ſcrupulus, vel dubium, procedendum eſt circa illud, ſicut circa conſcientiam dubiam, & eiſdem regulis deponenda eſt.

Cuius *ratio eſt manifeſta*: Quia quandiu non 44
diſcernitur, An aliquid ſit ſcrupulus, vel maius ſcrupulo, maior aliqua diligentia requiritur pro formando dictamine prudenti, quam ſi conſtaret eſſe merum ſcrupulum; illa autem maior diligentia, & diſcuſſio non poteſt requiri, niſi propter aliquod dubium maius ſcrupulo; ergo regulis dubij, & non meri ſcrupuli conſcientia illa reformanda, & deponenda eſt.

Si *autem conſtet* aliquid eſſe merum ſcrupulum, 45
ideſt, dubium ortum ex leuibus motiuis, & parum fundatis, non requiritur vti rationibus, & diſputationibus ad deponendam talem conſcientiam ſcrupuloſam, ſed ad conſilium ſui Paſtoris, ſeu ſpiritualis patris debet deponi; imò non habet aliud remedium efficacius ſcrupuloſa

conſcien

conſcientia, quam vt ducatur aliorum conſilio, non proprio, imò poſito conſilio ſui Paſtoris debat contra talem ſcrupulum agere, non obſtante aculeo propriæ apprehenſionis. Sumitur hoc ex Deciſione Textus in *Cap. Inquiſitioni*, de ſententia excommunicat. vbi dicit Pontifex, *Quod conſcientia leuis, & temeraria* (ideſt, fundamento carens) *explodi debet ad ſui Paſtoris conſilium.* Ergo ſcrupuloſa conſcientia, quæ idem eſt ac leuis, quia leuibus ducitur coniecturis, & motiuis, non indiget alio motiuo vt reformetur, quàm conſilio ſui Paſtoris. Et nomine Paſtoris, etiam quicunque Vir Doctus debet intelligi, quem pro conſilio in patrem quis accipit, hic enim fungitur vice Paſtoris in dirigendo. Cum autem ſcrupuloſa conſcientia in re ipſa non inueniat motiua, & fundamẽta (ſi enim fundamenta haberet ſcrupulus non eſſet) ſed in apparentia ſuæ apprehenſionis, non poteſt efficax remedium habere quandiù ducitur quis propria apprehenſione, & diſcurſu, ſed alieno conſilio, idque communiter ſine multa diſputatione, quia tales imaginationes, & apprehenſione a diſputatione, & multa ratiocinatione plus ſolent intricari, cum neſciant eas ſoluere.

46 Quod *ſi inquiras*: Quando iudicari poterit aliquid eſſe merum ſcrupulum, & dubium non fundatum, cùm in hoc maximè ſcrupuloſi laborent, quia exiſtimant ſuum dubium maximè eſſe fundatum?

47 Reſp. Scrupuloſum animum ex triplici fere cauſa prouenire. *Primò* ex cauſa aliqua extrinſeca, puta ex aliqua praua diſpoſitione corporali, vel illuſione diaboli, aut multa communicatione aliorum ſcrupuloſorum, *Secundò* ex aliqua mala diſpoſitione interiori voluntatis, verbi gratia, ex aliqua nimia timiditate, & trepidatione pro quacunque re, vel ex nimia anxietate cupiendi certiorari in omnibus, & ſub quadam certa ſecuritate procedere, ex qua etiam cauſa oriri ſolent dubitationes, ſeu fluctuationes, aut inquietudines in rebus fidei. *Tertiò* oriri ſolent ſcrupuli ex aliqua praua diſpoſitione intellectus, aut quia nimis rudis eſt ad diſcernendum, aut nimium proteruus, & arrogans, ad non ſubiiciendum ſe aliorum iudicio, aut parum expeditus in rationibus apparentibus ſoluendis, & extricandis: verbi gratia, quia valde apprehendit illud principium *Tutius eſt eligendum in dubiis*: & quod ſi eſſet in articulo mortis, non eſſet contentus illa opinione probabili, ſed alia ſecuriori: & quod bonarum mentium iudicium eſt ibi culpam agnoſcere, vbi etiam culpa non eſt: & quod iudicium Dei valde terribile eſt, nec noſtris opinionibus ducitur, ſed ipſa rei veritate. Quibus principiis, & aliis ſimilibus, quæ in ſe vera ſunt, ſed male à ſcrupuloſis applicantur, diſcruciantur eorum conſcientiæ.

48 Igitur cognita diſpoſitione ſubiecti, & examinatis fundamentis, ſeu rationibus dubitandi, facile poterit cognoſci, quale ſit illud dubium, An leue, & ſcrupuloſum, An fundatum, & ponderoſum. Nam rationes fundantes dubium oriuntur ex ipſa difficultate rei in ſe, non ex praua diſpoſitione ſubiecti, non ex apprehenſione falſa aſperitatis, & duritiæ legis diuinæ, & ſeueritatis Dei, ſicut ille qui in parabola Euangelica dicebat, *Timui te quia homo auſterus es, tollis quod non poſuiſti, & metis quod non ſeminaſti.* Lucæ 19. Nec ex aliis ſimilibus apparentiis, & imaginationibus, quæ ſunt quaſi generales, & non oriuntur ex ipſa ſpeciali difficultate rei de qua agitur, ſed ex mala diſpoſitione, & applicatione ſubiecti circa illa generalia principia,

Hoc *ergo* debet attendi in iudicandis, & diſcernendis ſcrupulis, An ſolùm meri ſcrupuli ſint, & impertinentes dubitationes; An vera, & fundata dubia, videlicet, quod ſcrupuli non habent rationem dubitandi fundatam in ipſa re de qua agitur, ſed leuiter mouent, & facile illis poteſt ſatisfieri attendendo ad rationabilẽ conſcientiam, ſed ferè ſcrupuli fundantur in praua diſpoſitione ſubiecti. *Primò* quidem: quia nolunt acquieſcere rationibus moralibus, & communiter receptis, & in conſuetudine rationabili poſitis. *Secundò*: quia prætendunt rationes quaſdam generales de timore diuinæ ſeueritatis, & iudicij, aliiſque ſimilibus, nec volunt aſſecurari rationibus Sapientum, & communi aliorum hominum cõſuetudine, nec fundantur in rationibus ſpecialibus ortis ex difficultate ipſius rei de qua agitur, quia hæc difficultatem fundatam, & cõſiderabilem non habet. *Tertiò*: quia ſunt valde timidi, aut irreſoluti in operando; aut nimis appetunt certitudinem, & euidentiam, nec moralibus rationibus, & prudentibus acquieſcunt, præcipuè cum illis dicitur, quod ſi lex diuina ita ſtricta eſſet, & omnes homines ita diſcruciarentur ſicut ipſi, lex diuina non eſſet lex, ſed laqueus, redderetúrque grauiſſimum, & impoſſibile iugum. Si iſti rationi nolunt acquieſcere, ſed magis ſua apprehenſione duci, meri ſcrupuloſi ſunt, nec cum illis contendendum eſt rationibus, ſed præcipere vt ad conſilium, vel iuſſionem Patris ſpiritualis deponant ſcrupulum, & operentur contra illum. *Quartò*, ſi aliqua ægritudine grauentur, vel aliquo humore melancholico, aut illuſione diaboli, vel communicatione aliorum ſcrupuloſorum, vnde fiunt multum imaginatiui, & apprehenſiui, & tenaces ſuarum dubitationum, tunc non eſt cum eis diſputandum, ſed oportet eis medicinam impendere, vigilias, ac ieiunia nimia coërcere, orationibus contra diabolum munire, communicationem aliorum ſcrupuloſorum prohibere, & interim quod proprio iudicio non ducantur, ſed conſilio ſui Paſtoris, & ſic paulatim ab illis vexationibus, & cruciatibus conſcientiæ liberare.

Hæc *omnia* diligenter debet Confeſſarius inquirere, & cauſas, ſeu origines ſcrupulorum cognoſcere, An in aliqua apparenti ratione fundetur, vt illam diſſoluat; An in aliqua praua diſpoſitione animæ, vel corporis, vt in aliquo nimio timore, arrogantia, appetitu certitudinis ſeu euidentiæ, aut in aliqua corporali ægritudine, vt iuxta talem conditionem poſſit curari, & perſuaderi vt ſcrupulos contemnat. 50

Quod ſi rationes dubitandi fuerint fundatæ non in ipſa diſpoſitione praua ſubiecti, ſed in ipſo obiecto, & difficultate rei quæ tractatur, tunc rationibus agi poteſt ad conuincendum, ſeu ſoluendum dubium, vel facta ſufficienti diligentia operari perinde, ac ſi non eſſet dubium, iuxta regulas ſupra poſitas. 51

Quod *attinet* ad Conſcientiam erroneam, aut clarè cognoſcitur error, aut ignoratur inuincibiliter, aut vincibiliter, vel cum aliquo dubio. Si clare cognoſcitur error conſcientiæ, hoc ipſo debet ſtatim deponi, quia erronea, & falſa eſt. Si ignoratur inuincibiliter, non nocet, nec poteſt 52

deponi propter illam ignorantiam, quouſque tollatur, & cognito errore deponatur. Si vincibiliter, aut dubie ignoratur, quia eſt negligentia culpabilis in cognoſcendo errorem, vel dubitatio aliqua de veritate, debet diligentia ſufficiens fieri vt cognoſcatur error, & ſi ea facta cognoſcatur, ſtatim debet deponi, vt poſtè cognito clarè errore. Si verò clarè non cognoſcatur, ſed maneat ſub dubio, iam non eſt erronea, ſed dubia conſcientia, debetque deponi, & reformari iuxta regulas ſupra poſitas de conſcientia dubia poſt ſufficientem diligentiam.

ARTICVLVS V.

De Conſcientia in Particulari. Et primo de conſcientia Principis.

1 LIcet hucoſque tradiderimus generales regulas formandi, & reformandi, ſeu deponendi conſcientiam, tamen quia in practicis non ſufficit res in communi tractare, in particulari propter ſpeciales difficultates occurrentes, ideò de quibuſdam conſcientiis, quæ ſpecialem difficultatem habent, ſeorſum agendum eſt. Et primo occurrit conſcientia Principis, ſeu Superioris.

Quid de formatione Conſcientiæ Principis?

2 PRinceps in quantum Princeps, & ſimiliter Superior, etſi non ſit ſupremus Princeps propriè reſpiciunt regimen, & directionem aliorum, ideoque in formanda tali conſcientia propriè reſpicitur, & attenditur iudicium, & dictamen in ordine ad ſubditos, in ordine ad quos Regalitas, & ſuperioritas exercetur, in quo principaliter attenduntur quinque, quæ maiorem ingerunt difficultatem. *Primum* eſt leges ferre, ſeu præcipere aliis; Quæ probabilitas ad id ſufficiat? *Secundum* eſt. Indictio belli. *Tertium* eſt Impoſitio tributi, & vectigalium, ſeu aliorum onerum. *Quartum* eſt Mutatio monetæ. *Quintum* eſt Ius, & Succeſſio ad regnum, vel ad Prælaturam. Et in his omnibus eſt difficultas, quomodo debeant res iſtæ cõſuli; cum quibus; & quid requiratur vt probabile, & prudens iudicium formari poſſit, An ſẽper ſequendum ſit id quod tutius, & probabilius; An ſufficiat id quod minus probabile.

3 Dico *ergo primò*: Princeps, ſeu Superior, qui indubitate, & legitime eſt talis, habetque indubitatam iuriſdictionem ad ponendum præceptum, & ferendum leges, poteſt vti probabili opinione circa materiam præcepti, & non ſolum probabiliori, vt præceptum validum ſit, & ſubditus teneatur obedire. Dixi, *quando eſt legitimè, & indubitatè Superior, ſeu Princeps*, quia ſi eius iuriſdictio ſit dubia, & facta ſufficienti diligentia non conſtet, iam ſupra diximus poſſeſſionem ſtare pro ſubditis, qui poſſident libertatem ſuam, nec poſſunt illa ſpoliari propter dubium ius alterius; niſi forte pars ipſa conſenſerit, & exiſtente dubio, vel probabili iure Principis, populus pro bono pacis, vel ob alia motiua ipſum in Principem acceptet, eique obedientiam iuret, tunc enim ius illius certum redditur. Sic autem maneat dubium ius ipſum, ſeu poteſtas Superioris, vel Principis, nec ſubditi ei cedant, aut iurent, non obligantur obedire illius præceptis, propter rationem dictam, & *Artic. præced.* tactam, quia in caſu dubij, ſubditi poſſident ſuam libertatem, nec debent iure ſuo, & poſſeſſione ob dubium ſpoliari.

Caſus *ergo* Concluſionis procedit, quãdo Princeps, ſeu Superior habet legitimam, & indubitatam authoritatem. Et in tali caſu dicimus, quod ad ferendum leges, & præcepta ſufficit vti opinione probabili circa materiam præcepti, vt valide præcipiat, & legem ferat, ita vt ſi ſit dubium, An Legiſlator excedat ſuam iuriſdictionem ratione materiæ, dummodo non contineat manifeſtam iniuſtitiam præceptum teneat, & ſubditus debeat obedire. Ita ex *Soto*, de tegendo ſecreto *membro* 3. *quaſ.* 2. *Adriano quodlib.* 2. *puncto.* 2. & aliis docet *Monteſinos hic diſp.* 29. *quaſt.* 4. § 2. *num.* 93. 4

Et *Ratio eſt*: Quia in hoc caſu non eſt poſſeſſio certa ex parte ſubditi, quæ lædatur, & vulneretur à Principe, ſed dubietas, & controuerſia inſurgit, quæ iudicio Principis terminanda eſt, ſiquidem hæc controuerſia, ſeu dubitatio iudicio aliquo finiri debet; non ipſius ſubditi, quia ad ipſum non pertinet iuriſdictio, neque declaratio authoritatiua in lite, & controuerſia, ergo iudicio Principis terminanda eſt: ſed hoc ipſo quod legem, ſeu præceptum imponit, definit, & determinat dubium illud circa talem materiam; ergo tale præceptum tenet. 5

Et *Confir.* Quia aliàs vix aliquod præceptum eſſet firmum, & ratum, nec lex aliqua certa, quia vix eſt aliquod præceptum de quo non poſſit dubium aliquod oriri ex parte materiæ, in quo aliquis exiſtimet, aut dubitet talem materiam non poſſe tali præcepto, aut legi ſubiici. Quæ dubitationes ſi non poſſent ipſa lege Principis, & præcepto Superioris tolli, nihil eſſet firmitatis in regimine. 6

Dices: Stante dubitatione ex parte materiæ præceptæ, An contineatur ſub iuriſdictione, & poteſtate Principis, manet etiam dubia eius iuriſdictio, & poteſtas, quia circa talem materiam certa eſſe non poteſt; ſed in dubio de iure, & poteſtate Superioris non tenet eius præceptum, vt diximus; ergo neque exiſtente dubietate materiæ, poterit tenere eius præceptum, quia ex dubietate materiæ reſultat dubitatio de iuriſdictione. 7

Reſp. Eſſe diſparem rationem, quia dubitatio orta ex parte materiæ non tollit ius perſonæ in ratione officij, quia verè Superior eſt, & veram in ſe habet poteſtatem quoad formalem rationem ipſius poteſtatis, licet dubium ſit in extenſione, & applicatione eius ad iſtam materiam determinatiuè. Vnde remanet poteſtas, & ius ad determinandum tale dubium, licet ante eius determinationem, & ſufficientem diligentiã circa tale dubium non poſſit operari. At verò ſi dubium non ſit circa ipſam applicationem, & extenſionem ad talem materiam, ſed in ipſomet iure, ſeu poteſtate, vt tenet ſe ex parte perſonæ, & in ipſa ratione formali poteſtatis, non poteſt tale ius, vt poṫè in ſe ipſo, & ſua ratione intrinſeca caducum, & debile, ſeu dubium operari circa ſubditos in qualibet materia, quia de hoc ipſo dubitatur, An in ſe verus, & legitimus Prælatus ſit, & ſic non poteſt agere contra inferiorem per tale ius debile, & dubium contra poſſeſſionem ſubditi. 8

Sed *Vrgentius* quæres: Quid ſi non dubitent 9

de

de lege, neque de poteſtate Legiſlatoris, ſed dubitetur, An ſit exceptio facienda à lege per epicheiam, quia non eſt facilis recurſus ad Superiorem, & neceſſitas inſtat, vt eſt communis caſus inſtante neceſſitate belli, aut alterius mali vrgentis, & exhauſtis facultatibus laicorum recurritur ad bona Eccleſiaſticorum, vt contribuant non Conſulto Romano Pontifice, contra quod decernitur in cap. *Aduerſus*, & cap. *Non minus*, de immunitate Eccleſiarum.

Reſp Quod contra legem certam, & indubitatam Principis (vt in caſu propoſito) non poteſt epicheia formare iudicium practicum probabile, & prudens, ita vt in conſcientia excuſet, niſi manifeſtè conſtet de neceſſitate, & ſit impoſſibilis pro nunc recurſus ad Legiſlatorem. *Ratio* eſt, Quia exiſtente lege certa, & indubitata, poſſeſſio ſtat pro illa, non pro ſubdito, ergo vt per epicheiam vulnerent ita poſſeſſio legis nō ſufficit dubium, aut probabilitas de neceſſitate vrgente, & impoſſibilitate recurſus, ſed requiritur tanta certitudo, quod iudicent legem non poſſidere pro iſto caſu. An verò iſta certitudo ſumenda ſit ex ſola aſſeueratione Magiſtratus, aut Regis imponentis tributum, dicemus *Concluſ* 3.

Dico *ſecundo*: Circa Indictionem belli, & proſecutionem eius non poteſt Princeps vti opinione probabili, ſeu minus ſecura, relicta probabiliori & ſecura, excepto ſi bellum ſit verè & propriè defenſiuum, cui ſuffragatur poſſeſſio ipſa Principis circa ius ſuum ad tale Regnum, vel Ciuitatem, aut terram.

10 Pro *intelligentia* huius Concluſionis (de qua latius agendum eſt 2.2. *circa Quæſt.* 40. *de Bello*) duo oportet aduertere. *Primum* eſt circa ipſam naturam, & rationem propriā belli. *Secundum* eſt, quid intelligamus per bellum offenſiuum, & defenſiuum, & quoduam ſit ius in vtroque ad tale bellum exercendum. De primo dicimus, bellum eſſe quidem actum iuſtitiæ vindicatiuæ, qua vnus Rex, vel Reſpublica, aut Princeps ſupremus ab altero vindicat ius ſuum, & ſatisfacit ius læſū, ſiue in bonis, ſiue in iniuriis, nam etiam honorem ſuum vindicare poteſt vnus Rex ab alio, & iniuriam armis compenſare. Eſt tamen hic actus vindicatiuæ iuſtitiæ diuerſus à iuſtitia, quæ fit circa perſonam priuatam, quod in hoc iudicio particulari ſolùm patitur damnum priuata perſona in bonis, vel in corpore: in bello autem patitur communitas, non ſolum contra quam fit bellum, ſed illa quæ bellum indicit, & vicini per quos tranſit, vel quos tangit exercitus, omnium enim damno talis actus iuſtitiæ, vbi multi innocentes patiuntur in rapinis, incendiis, homicidiis, ſtupris, vexationibus, & aliis ſimilibus, quæ enumerari vix poſſunt, & multò minus poſteà ſatisfieri propter impoſſibilitatem. Vnde quia executio huius iuſtitiæ ita eſt difficilis, & damnificatiua innocentium, ſpecialem exigit iuſtificationem, quam alij actus, in quibus vnuſquiſque vtitur iure ſuo, etiam cùm damno alterius impedientis: in bello autem etiam cum damno non impedientis, ſed innocentis, quia aliter vix poteſt exercitus præparari, & conſeruari, & moueri, Et ſic medium hoc eſt computandum inter vltima, vel ſemper debet eſſe vltimum, quod Princeps intendere poteſt pro ſuo iure tuendo, vel acquirendo.

11 De *Secundo* Dicimus, Quòd cum bellum ſit actus iuſtitiæ vindicatiuæ, ita reſpicit rationem offenſiui, & defenſiui, ſicut in iudicio priuato ſe habet Reus, & Actor, Reus enim eſt qui ſe defendit, & actor qui impetit: ſed tamen in bello idem qui eſt Actor eſt Iudex, quia Princeps bellum gerens, ſeu indicens exercet actum iuſtitiæ, ſicque fungitur officio Iudicis, ſed ſi aggrediatur & impetat alium, dicitur offenſiuum bellum gerere? ſi indictum ab alio ſuſtineat, & repellat dicitur defenſiuum habere; licet etiam qui offenſiuum bellum facit, & aggreſſor eſt, ſi iuſtè procedat, dicatur ius ſuum defendere, & tueri? ſed aliud eſt eſſe bellum defenſiuum, aliud eſſe in defenſionem iuris proprij. Nam eſſe in defenſionem iuris proprij, eſt finis quem debet reſpicere omne bellum, ſi iuſtum eſt; ſi enim ſolùm intenditur acquiſitio alicui per bellum, non ſupponendo ius aliquod ad talem acquiſitionem, iniuſtum eſt, quia exercetur vindicta ſine culpa, cum non ſupponatur eſſe læſum ius in cuius defenſionem, & reparationem fit bellum. Bellum autem defenſiuum non ſolùm dicitur ratione finis, quia eſt in proprij iuris defenſionem, ſed ratione exercitij, quia modo defenſiuo, & non aggrediendo exercetur, ſed potius alterius aggreſſionem repellendo. Ius autem iſtud in cuius defenſionem geritur bellum, vel poteſt eſſe certum, vt quando manifeſta eſt iniuria Regi facta, vel Regno, ſiue in honore, ſiue in bonis, & tunc non eſt dubium, quod poteſt indici bellum, ſiue offenſiuum, ſiue defenſiuum, quia nō eſt alius modus recuperandi illud ius, nolente alio ſatisfacere, nam ſi ſatisfaceret, extingueretur illud ius. Vel poteſt eſſe ius dubium, vel probabile, & hoc, vel exiſtente poſſeſſione pro vna ex partibus, vel neutra parte poſſidente, ſed vacante Regno, & iure partium exiſtente dubio, vel probabili pro acquiſitione talis Regni.

Ex his Principiis probatur Concluſio quoad priorem partem. Nam exiſtente iure dubio, aut probabili tantùm, qui bellum indicit, ſeu inuadit, & aggreditur, infert medium ad defenſionem illius iuris damnificatiuum plurium innocentium, quibus certiſſima damna imminent ex indictione belli in vita, in bonis, in pudicitia, in religione, &c. Nullus autem poteſt tueri ius proprium cum damno innocentis, quando tale ius eſt minus probabile, aut dubium, eo quod in tali caſu innocens poſſidet, nec poſſum ego ſpoliare ipſum propter meum dubium, aut minus probabile ius.

Nec *poteſt dici*, quod vtor iure meo ad recompenſandum me, & mors, ſeu damnum innocētis eſt per accidens. *Contra enim eſt*: Quia hoc procedit in iure certo, vel ſecuro: quando autem ius non eſt certum, ſed tantum dubium, vel probabile, exiſtente alio probabiliori, & ſecuro, non poſſum vti illo cum præiudicio certo innocentis, ſeu damno tertij, quia iſte certo, & ſecure poſſidet bona ſua, iniuſtum autem eſt certam poſſeſſionem tollere, & ſpoliare illum tertium iure ſuo certo propter tuitionem iuris dubij, vel probabilis. Quare non poteſt dici quod vtor iure meo in iſto caſu, quia cum damno, & præiudicio tertij, qui eſt innocens non currit ius dubium, aut probabile. 12

Nec *eſt ſimile* de Iudice ferente ſententiam, qui poteſt vti probabili ſententia, relicta probabiliori in adiudicado iure vnius præ alio. Etenim in iudicio iſto ferendo Iudex non facit hoc cum 13

præiudicio, & damno alicuius tertij innocentis, ſed ſolùm pronunciat ſententiam, & adiudicat illi rem, ad quod ſufficit probabilis opinio. Bellum autem eſt ſententia lata, & exequenda cum damno innocentia, & multorum innocentium, ergo vt in illis poſſit verificari illa regula, quod poſſum vti iure meo;& quod malum innocentis eſt per accidens, neceſſe eſt, quod ius meum ſit certum, nec poſſit alia via illud malum innocentis vitari.

15 Dices: Hac ratione etiam non poterit Rex ad indicendum bellum vti ſententia probabiliori,ſed tantũ certa. *Reſp.* Poſſe vti probabiliori ſententia ad indicendum bellum, quando poſt factam ſufficientem diligentiam ita manet ſecura practicè, & prudentialiter, quod oppoſita ſententia non maneat practicè probabilis, & ſi ſpeculatiuè ſuas habeat rationes,ita quod oppoſita non ſit etiam ſpeculatiuè certa,ſed ſolum probabilis, aut probabilior.

16 Et ideò notanter diximus in Concluſione, quod non poteſt vti probabili ſententia relicta probabiliori,& ſecura, vtrumque enim coniungimus, ſcilicet quod ſit probabilior,& ſecura: quia videlicet poteſt eſſe, quod ius alicuius non ſit ita certum, quod etiam ſpeculatiuè ſit euidens, ſed ſuas habeat difficultates, practicè tamen, & ſecundum circunſtantias hic, & nunc occurrentes ita præponderet alteri, quod reddat practicè ſecurum. Sed tamen Dicimus, quod ad hoc oportet, quod oppoſita ſententia non maneat practicè probabilis, atque adeò teneatur cedere iuri probabiliori Regis indicentis bellum; quod ſi non cedat, tunc damna innocentium quæ ſequuntur,imputabuntur ipſi, qui non vult cedere iuri improbabili practicè, non alteri, qui vtitur iure practicè ſecuro,licet ſpeculatiuè ſolum probabiliori. Nunquam tamen debet admitti, quod poſſit vtriuſque ius, & vtriuſque ſententia per ſe loquendo manere practicè probabilis,& ſecura ſiue ſtante æquali probabilitate, ſiue vna probabilior ſit altera.

17 Et *Ratio eſt*: Quia aliàs poſſet dari bellum iuſtum ex vtraque parte,etiam non ſuppoſita ignorantia;ſed vtroque cognoſcente ius ſuum,& alterius,& probabilitate vnius, & alterius, ſiquidem vterque eſſet practicè ſecurus,& ſic vterque poſſet bellare contra alium, ſiquidem ſi vterque eſt ſecurus,vterque iuſtè, & licitè procederet, etiam non ſuppoſita ignorantia, ſed ſciendo alterius ſententiam,& ius.

18 Quod *ſi dicas*; Nullum eſſe inconueniens, quod aliquando detur bellum iuſtum ex vtraque parte,videlicet ſi ſint duæ opiniones probabiles circa eadem rem,vna affirmatiua,altera negatiua, tunc enim poteſt quilibet defendere ſuam probabilem ſententiam & ius, ergo & pugnare, ſeu inuadere,præſertim ſi ille qui habet probabilem ſententiam ſit in poſſeſſione,tunc enim benè poteſt bello poſſeſſionem tueri.

19 Reſp. Quod ſicut non poteſt dari bellum ex vtraque parte iuſtum,niſi per accidens,& ſuppoſita aliqua ignorantia, ita non poteſt dari duplex contraria ſententia æquè probabilis, niſi ſuppoſita aliqua ignorantia, quia non poteſt perfectè penetrari ius alterius,vel vtriuſque adinuicem. Et ſic ſuppoſita tali æquali probabilitate, ita quod non poteſt vna ſententia vincere alteram,& probabilitatem eius infirmare, vt teneatur alteri cedere,neutra poterit aggredi, & inuadere ius alterius bellum indicendo, eo quod bellum eſt damnificatiuum multorum innocentium ex natura ſua, quod damnum non poteſt inferri pro tuendo iure probabili tantum, damnum enim eſt certum, & ius illud incertum. Secus eſt ſi vnus aggrediatur,& alter ſolùm ſe defendat,tunc enim propulſat iniuriam, ſeu damnum ab alio illatum, & ſic ipſe non eſt cauſa damni innocentium, ſed qui aggreſſionem incepit. In tali ergo caſu non eſt committendum bellum, ſed Iudicibus Arbitris remittendum, qui ſine medio ita damnificatiuo diiudicent pro vna parte, vel diuidant rem illam, ſi omnino æquale ſit dubium. De quo videndus eſt *Victoria Relectione 2. de Indis Inſulanis num. 27. & 28. Monteſinos Diſp. 29. Quæſt. 5. num. 222. Martinez Quæſt. 19. art. 5. dub 5.* & Alij. Quod ſi vnus iſtorum poſſideat rem illam legitima poſſeſſione, ex hoc quidem redditur eius ius melius, & probabilius, ſed tamen ſi eſt poſſidens hoc ipſo non aggreditur, nec inducit bellum offenſiuum contra illam poſſeſſionem, ſed defenſiuum, de quo iam Dicemus.

Secunda *verò* pars Concluſionis ex dictis manet probata, quia in bello defenſiuo ſupponitur alterius aggreſſio, & mea poſſeſſio, vel ſpoliatio poſſeſſionis indebita, ſi ab illo deiectus ſum; vel ſi nullus fuit in poſſeſſione, ſed ſit bellum pro Regno vacante, ille qui aggreditur incipit cauſare damna, & intendit me repellere à iure meo probabili, quod poſſideo, licet terram non poſſideam. Vnde talis defenſio non eſt cauſa damnorum, quæ ſequuntur innocentibus, quia ſupponit aliam priorem cauſam illatiuam damnorum, ſcilicet, illum qui prius aggreſſus eſt. Non interueniente autem cauſa damnorum innocentium ex parte iſtius, poteſt iſte tueri ius ſuum probabile, & illo vti defendendo ſe, ergo ſufficit probabilitas illius iuris ad bellum defenſiuum. 20

Dices: Non poteſt ſtare caſus iſte probabilis defenſionis in noſtra doctrina, quia Nos dicimus, quòd non poteſt aggredi quis bellum, & inuadere niſi exiſtente iure ſuo, & ſententia probabiliori,& ſecura ita vt alter minus probabilem habens ſententiam teneatur cedere iuri probabiliori. Ergo ſi aggreditur & inuadit,ſupponitur habere probabilius ius, & alterum debuiſſe ei cedere, qui minus probabilem habet ſententiam, ergo non poterit ſe defendere; & ſic nunquam dabitur caſus, in quo poſſit defenſiuum gerere bellum qui ſolùm probabilem,aut minus probabilem habet ſententiam. 21

Reſp. Poſſe dari caſum, quo aliquis cum probabili tantum ſententia bellum defenſiuum gerat,tum ſi alter ſolùm æquè probabile ius habeat, & tamen prius aggrediatur,& inuadat,tunc enim alter iure ſe defendit: tum ſecundò, ſi ab alio externo nullum habente ius inuadatur ille, qui ſolùm probabile habet, & non probabilius, neque certum: tùm tertiò ſi alter habeat quidem probabilius ius, ſed non practicè ſecurum hîc & nunc attentis circunſtantiis, licèt ſpeculatiuè, ſeu diſputatiuè probabilius appareat. 22

Dico *tertio*: In impoſitione Tributorum, & onerum nouorum non poteſt Princeps duci, niſi certa & euidẽti neceſſitate, ita quod propriæ ciuium facultates non ſuppetant ad talem neceſſitatem; non verò ſufficit ſola cauſa, & opinio probabilis. *Ratio eſt*, Quia in iſtis grauaminibus populus ſpoliatur re ſua quam poſſidet, cogitur 23

enim

enim exhibere, quod ſuum eſt Principî, ergo in ſolo caſu probabilitatis, & dubij, melior eſt cunditio populi poſſidentis, quam Principis tributum imponentis.

24 Et *Confirm.* Quia Princeps non eſt Dominus facultatum ſubditorum, vt pro libito, aut pro quocumque motiuo de illis diſponat, ſed ſolùm in ordine ad bonum commune, quando non poteſt conſeruari ſine diſpendio facultatum ſubditorum; ſicut etiam poteſt diſponere de vita ſubditi, quando eſt nociua bono cummuni, nec poteſt aliter conſeruari, niſi per mortem alicuius. Ergo ſi non eſt certum quod facultates ſubditorum ſunt neceſſariæ pro bono communi, nec quod neceſſitas communis eſt conſtans, ſed ſolùm datur in hoc probabilitas dubitatiua, non poteſt Princeps talibus facultatibus vti, & grauare illas tributis pro tali neceſſitate; ſicut non poteſt vti vita ſubditorū, eamque tollere propter ſolam probabilitatem, & caſum dubium. Sic oportet quod neceſſitas publica ſit certa, & firma, vt propter illam poſſit Princeps facultates ſubditorum grauare.

25 Et *præ ertim* hoc vrgentius currit, quando pro iſtis tributis, ſeu gabelis exigendis, & recuperandis tantæ fiunt moleſtiæ, & oppreſſiones ſubditorum, vt plus in exactoribus, & receptoribus, aliiſque miniſtris impendatur, quam valeat totum tributum, quod Principi penditur pro illa neceſſitate. Quod noſtris temporibus plus lugemus quam ex hiſtoriis legimus.

26 *Dices*: Iudex in cauſa ciuili poteſt vti probabili ſententia, & adiudicare rem cui maluerit, ſi vtraque ſententia eſt æquè probabilis; ergo etiam ſi ſit probabilis opinio circa indigentiam tributi, & neceſſitatem Reipub. poterit pro illa ſententiam ferre Princeps, & condemnare facultates ſubditorum, vt illi ſuccurrant, & non pro ipſis ſubditis vt retineant, quod eſt grauare ipſos tributis.

27 *Reſp.* Non poſſe Iudicem vti probabili Sententia contra poſſeſſorem bonæ fidei, & qui etiam probabiliter poſſidet: *quia in dubiis melior eſt cond tio poſſidentis.* In caſu autem impoſitionis noui tributi, & grauaminis agitur contra poſſeſſionem populi, qui re ſua ſpoliatur; ergo in caſu ſolius probabilitatis pro Principe, non poteſt populus ſpoliari; præſertim cum ipſa exactione tributorum interueniat plerumque ingens damnum vltra neceſſitatem tributi propter violentiam, & extorſionem exactorum, aut ſubditorum repugnantiam.

28 Exiſtente autem vera, & legitima neceſſitate Reipub. nec ſuppetentibus facultatibus Principis, ſed exhauſtis, non eſt limitatio aliqua in imponendis tributis, nec illam ponit *Diu Thom. in Opuſc.* 21. *ad Ducíſſam Brabantiæ*, quæ ſuper hanc rem conſuluit *Sanct. Doct.* ſed tantum imponi poteſt de tributis quantum illa neceſſitas poſtulat, & tamdiù continuari, quamdiù durat illa neceſſitas. Qua ceſſante, debet etiam ceſſare tributum, niſi inde talia debita ſint contracta, quod pro illis ſoluendis neceſſe ſit contributionem protogari, cum maiori tamen moderamine, & alleuiatione populi, quæ poſſibilis fuerit, ſiue detrahendo partem, ſiue prolongando ſolutionem, ſi ſine magno detrimento fieri poſſit. Solet enim aliquando Reſpub. ita exhauſta manere, vt magna alleuiatione indigeat, vt poſſit debitis ſatisfacere.

29 Illud *tamen* valde oportet notare, quod ſi Princeps poſſit quocumque modo ex ſuis facultatibus ſucurri pro illa neceſſitate, nō poteſt populū grauare nouis tributis. Quod ſi facultates, & bona Principis ſint ab aliis vſurpata, vel miniſtrorum incuria, aut defectu ſic neglecta, vt parum, aut nihil fructificent Principi, & ipſe poſſit hoc inquirere, & ſcire, tenetur omnem diligentiam facere, vt bona illa ſic vſurpata, aut neglecta reſtaurentur, antequam tributa illa imponat. Quod ſi negligens in hoc fuerit, & tamen grauet populum tributis, peccat mortaliter vſurpatione alieni. Si verò magna vrgeat neceſſitas ita inſtantanea, & præſens quod non ſuppetat tempus ad recuperanda bona ſua, & rationes, ſeu computum bonorum expendandum, & interim vrgeat hoſtis, vel alia ingens neceſſitas, poterit tributa illa exigere, & contributiones petere interim dum illa inſtantanea neceſſitas vrget, non omittendo interim diligentiam facere pro recuperatione illorum bonorum, vt illis recuperatis poſſit alleuiare Rempublicam, nec amplius grauare.

30 Et *Ratio* iſtorum eſt quam inſinuat *cit. loco Sanct. Thom.* quia Principi dantur à ſubditis facultates, & redditos ad ſui ſuſtentationem, & Reipub. defenſionem. Grauatio verò populi in maioribus tributis eſt ad ſupplendum defectum iſtorum reddituum, & facultatum Principis. Ergo quandiù illa ſuppetere poſſunt, aut vindicari, non poteſt iure populus grauari.

31 Quod *ſi petas*: Quæ neceſſitas Reipub. requiritur ad iuſtificandam iſtam impoſitionem tributorum, requiritur ne extrema neceſſitas Reipub. An ſufficit grauis, citra tamen extremam?

32 *Reſp.* Non requiri neceſſitatem extremam, ſed ſufficere grauem, dummodo pro illa reparanda non ſuppetant Principis facultates, grauatio quippè ſubditorum in nouis tributis ſolum poteſt iuſtificari quando non ſuppetunt Principis facultates. Quod ergò ſufficiat grauis neceſſitas & non requiratur extrema, deducitur ex doctrina *Diu. Thom.* 2. 2. *Quæſt.* 32. *art.* 5. vbi agens de obligatione dandi eleemoſynam, dicit non obligari aliquem dare niſi ex ſuperfluo, ex proprio autem, & ſibi neceſſario non obligatur eleemoſynam facere, niſi vel in extrema neceſſitate proximi, vel in neceſſitate graui Reipub. Vbi S. D. æquiparat grauem neceſſitatem Reipublicæ extremæ neceſſitati priuatæ. Et rectè, nam grauis neceſſitas Reipublicæ, vt bellum, peſtilentia, aut fames, parit multas extremas neceſſitates priuatas, vt patet in bello, ex quo tot direptiones, & deſolationes Oppidorum reſultant. Eodem ergo modo tenetur quis ſuccurrere neceſſitati extremæ priuatæ, & graui Reip. Si ergo debet quis ex neceſſario ſibi, & non ſolum ex ſuperfluo ſuccurrere graui neceſſitati Reip. ergo tenebitur pro tali neceſſitate ſubleuanda, tributa, & grauamina impoſita ſuſtinere, quia iſte eſt modus ſuccurrendi graui neceſſitati Reip. ſcilicet per contributiones, & tributa, aliaque ſimilia grauamina.

33 Quod *etiam Confirm.* Quia redacta Republica ad extremam neceſſitatem, non poterit à ſuis ſubditis, & membris ſucurri, quia extrema neceſſitas Reip. eſt quando eius membra, ex quibus Reſpublica conſtat, in extremam neceſſitatem ſunt redacta; in tali autem caſu talia membra ſic oppreſſa non poſſunt ſuccurrere Reip.

quia

quia ſunt in eadem extrema neceſſitate. Ergo vt teneantur ſubditi ſuccurrere Reip. laboranti non eſt neceſſe deuenire ad extremam neceſſitatem, ſed illam præuenire, ne in talem extremitatem incidat, quod contingit, quando eſt in graui neceſſitate, nec Principis ſupperunt facultates.

34 Secundò *Inquires* : An Principi, vel Miniſtris eius affirmantibus grauem iſtam interuenire neceſſitatem, nec ſuppetere Principis facultates, ita ſit credendum, vt ſtatim obligentur ſubditi tributa, & grauamina noua perſoluere, poſſitque id tute conſuli Principi ; An verò maior aliqua notitia neceſſaria ſit pro iuſtificatione noui tributi ?

35 *Reſp.* Quod in iuſtificandis nouis tributis affirmatio quidem Principis, maximæ authoritatis eſt, nec diſcuti debet à ſubditis per ſe loquendo, niſi aliqua rationabilis dubitatio ſe offerat ; aut ex aliis ſucceſſibus conſtet Principem ſiniſtre fuiſſe informatum, vel deceptum ; tunc enim iuſtum eſt prius monere Principem de illa ſiniſtra informatione. Nam Principes, & Pontifex ipſe etiam in his rebus opinione ducuntur, ideoque rectè tolerant ſi quando pro veritate informanda eorum mandatum prætermittitur, vt dicitur in Iure, & conſtat ex *cap. Si quando, de Reſcriptis ; & Alexander III. in cap. Cum teneamur, de Prabendis.* Si autem non ſit ſuſpicio, Principem ſiniſtre fuiſſe informatum, aut deceptum, vel negligenter ſe gerere in veritate inquirenda, aut quod peius eſt velle decipere, & diripere, ſtandum eſt eius dictis.

36 Sed *tamen* in hoc oportet attentè, & prudenter procedere, quia ſi non conſtat clarè de neceſſitate graui Reipub. & de deficientia facultatum Principis, oportet tria præcipuè diſcutere in propoſitione tributi, ſeu grauaminis. *Primum* eſt neceſſitas Reipublic. qualis ſit, & quæ proportio datur inter grauamen impoſitum, & talem neceſſitatem, ita vt non excedat. *Secundum* eſt circa Principis facultates, & bona, An reuera ſint exhauſta, & non ſuppetant, An ſub aliorum miniſterio vſurpata. *Tertium* eſt circa exactionem, & effectus, pro quibus tributa iſta, & contributiones fiunt, An fiat exactio ſine violentia, & oppreſſione pauperum ; & effectus pro quibus fit contributio, An reuera pro illis deſeruiat, An in alios effectus conuertatur, & rectè adminiſtrentur ea, quæ à populo contribuuntur, An verò miniſtrorum incuria, vel malitia diſſipentur, vel rapiantur. Hæc maximè oportet conſiderare in impoſitione grauaminum, & tributorum Reipublic. Licet enim Principi maximè adhibenda ſit fides proponenti neceſſitatem Reipublic. & ſuarum facultatum attenuationem, tamen ſi ſit negligentia, & incuria miniſtrorum, aut etiam diſſipatio vectigalium, ſeu tributorum, aut facultatum Principis, & inde oriatur, & creſcat oppreſſio, & neceſſitatas Reipub. de hoc ipſo monendus eſt Princeps, tenetur que in conſcientia omni modo, & via poſſibili inquirere circa hoc, & bona ſua vindicare, & ſuper miniſtrorum incuriam, & minus attentam adminiſtrationem vigilare, quã tot grauamina, & tributa imponere.

37 Quod *ſi* Princeps negligens fuerit circa hoc, peccabit imponendo noua tributa, quia eius negligentia, & omiſſio eſt cauſa talis diſſipationis bonorum, & conſequenter grauaminis, & oneris, quo affligitur populus ob paucorum negligentiam, aut malitiam, vel exactorum violentiam, quam non emendat, ſed permittit, iuxta quod Dominus conqueritur de Principibus, Micheæ 7. dicens : *Princeps poſtulat, & Iudex in reddendo eſt.*

Dico *Quartò* circa mutationem monetæ. Ad formandam iuſtam conſcientiam Principis in mutatione numiſmatis ex qua timetur damnum Reipub. non poteſt Princeps ſequi probabilem ſententiam, & minus ſecutam, relicta probabiliori, & ſecuriori. Pro intelligentia huius, notandum eſt ex *Philo. in 4. Politicorum* quem refert *D. Thom. lib. 2. de Regimine Principum cap. 13. Quod numiſma eſt regula ; & menſura omnium commutationum in his, quæ pretio æſtimantur.* Vnde *moneta,* vt ibi dicit *S. Thom.* dicitur, quia monet mentem, ne fraus inter homines, cum ſit menſura debita, committatur. Et cum pertineat ad Principem regulare, & dirigere omnia, quæ ad gubernationem Regni pertinent, maximè ad ipſum pertinet monetam cudere, & numiſma conſtituere in valore, & pondere debito pro commutationibus, & commerciis. Vnde ſi diminuitur valor numiſmatis, minuitur quoque valor diuitiarum, & opum Reip. quæ ex numiſmate magna ex parte conſtant, & reliqua commercia, & commutationes valde deordinantur. Si autem valor numiſmatis, & pecuniæ creſcit, mercium valor etiam creſcere ſolet, & multum turbari commerciorum, & commutationum ordo, præſertim in his, quæ ab externis partibus inuehuntur. Et cauſa minuendi valorem monetæ ſolet eſſe vitium ipſius, quia maiorem habet valorem quam intrinſecum, & legitimum, ideoque ab externis introducitur, vt legitimam monetam ex Regno corradant, vt his temporibus in Hiſpania experti ſumus : aliquando etiam auaritia Principum, aut miniſtrorum, vel aliis de cauſis vitiatur numiſma, vel in pondere, vel in qualitate metalli, aut puritate, vnde caret legitimo valore pro commutationibus. De quo ad Regem Aragoniæ eſt admonitio Innocentij III. in *Cap. Quanto,* de iureiurando. Cauſæ verò augendi valorem in moneta eſt, vel inopia, & defectus pecuniæ in Regno, vel ſuperabundans valor intrinſecus, qui maius augmentum poteſt tolerare, ſicut in Hiſpania vncia argenti valet octo regalibus, & tantundem valet in ipſis Indiis vnde eruitur ex fodinis metallum. Vnde videtur debere plus valere, & creſcere in Hiſpania, attenta conductione, aliiſque expenſis in beneficio metalli. 38

Nec *diſputamus* modo de variis cauſis, quæ ſubeſſe poſſunt pro mutatione monetæ, & de conuenientiis, vel inconuenientibus, quæ inde poſſunt ſequi, ſed ſolùm agimus in præſenti de modo, quo formari poſſit conſcientia, & iudiciũ rectum circa mutationem monetæ, augendo, vel decreſcendo. 39

Suppono *autem* poſſe ſupremos Reges monetam mutare (licet Aliqui pauci oppoſitum ſenſerint.) Et aliqui dicunt, abſolutè id poſſe facere Regem non requiſito populi conſenſu, vt ex pluribus Theologis, & Canoniſtis refert *Ioan. Baptiſta de Larrea in Deciſ. Granatenſ. diſp.* 12. Alij vero dicunt requiri populi conſenſum, idque attribuunt *D. Th. ſup. cit. loco.* Sed id in tali loco *D. Th.* non inuenio, ſed ſolum dicit debere Principem eſſe moderatum in mutando numiſmate, requiri autem in Regnis numiſma proprium, tum ex parte Regis, tum ex parte ipſius populi, vt ſit ex- 40

pedit

ditior, & certior menſura in commutationibus.
Certum tamen eſt melius, & ſecurius, facere
Principem ſi requirat aſſenſum populi, non quia
in populo maneat poteſtas aliqua ad mutationẽ,
vel cuſionem monetæ, ſed in ſolo Principe, cum
ſit vna ex ſuis regaliis, ſed quia eſt pars habens
intereſſe, vel damnum in hac mutatione,& ideo
eius aſſenſus congruenter petitur;ſicut in Hiſpa-
nia requiri ſolet conſenſus Regni per ſuos Pro-
curatores, aut etiam conſenſus Regij Senatus.In
Regno autem Aragoniæ propter immunitates
Regni(vulgo *Fueros*)videtur requiri populi con-
ſenſus, ad quod alludunt verba Innocentij in
Textu citato: *Vt iurares irrequiſito populi aſſenſu,
&c.* De quo videatur *Larrea vbi ſupra.*

41 Fundamentum ergo Concluſionis eſt ſæpè re-
petitum, & deducitur ex *D. Tho.* vbi ſupra di-
cente: *Quod moderatus debet eſſe Princeps in mu-
tando, ſiue diminuendo pondus, vel metallum, quia
hoc cedit in detrimentum populi cum ſit rerum men-
ſura, vnde tantum eſt mutare monetam, ſiue numiſ-
ma, quantum ſtateram, ſiue quodcunque pondus.*

42 Sic ergo explicatur hoc fundamentum: Quia
in iſta actione periclitatur damnum multitudi-
nis,& Reip.in commertiis,& commutationibus,
& in omnibus aliis pretio æſtimabilibus, om-
nia enim hæc pecunia regulantur, & menſuran-
tur,& facta mutatione ſemper in aliquod dam-
num pro aliqua parte incurritur;ergo niſi ſit ali-
qua euidens,& certa vtilitas Reip.quæ damnum
iſtud recompenſet,non poteſt Princeps mutatio-
nem facere monetæ, & tanto damno Rẽpu. ex-
ponere. Nunquam enim licitum eſt vti opinio-
ne probabili, relicta probabiliori, & ſecuriori
vbi interuenit damnum tertij, qui eſt in poſſeſ-
ſione, & ſpoliatur re ſua, ſicut per mutationem
iſtam monetæ fit, quia ſi diminuitur eius valor,
perdit tota communitas, ſeu multitudo de ſub-
ſtantia ſua quam poſſidet in pecunia:ſi verò au-
getur valor,vel illud augmentum eſt pro Rege,
vel pro particularibus perſonis poſſidentibus.Si
pro Rege, nihil acreſcit propriis dominis; &
multum eis diminuitur pro cõmertiis cum aliis
externis,qui creſcunt valorem mercium creſcen-
te valore illo. Si pro ipſis dominia poſſidentibus
eſt lucrum augmenti, præterquam quod hoc ſo-
lùm cedit in bonum paucorum, qui inueniuntur
cum actuali poſſeſſione pecuniæ, quæ augetur,&
non aliorum, ſicque emolumentum inde proue-
niens fortuitum, & caſuale eſt, adhuc cedit in
detrimentum commercij cum aliis externis, qui
ex tali augmento monetæ, aut retrahunt com-
mercia ſua, aut reddunt cariora.

43 Et *multo maius* damnum ſolet accidere ſi aug-
mentum valoris fit in numiſmate æreo, non in
argenteo,& aureo,quod eſt communis menſura
commerciorum(nam ærea pecunia ſolùm eſt pro
minutioribus rebus)quia ſolet Reſpublica abun-
dans viliori numiſmatẽ, minui in pretioſiori ex
argento, vel auro, quia externi pecuniam vilio-
rem procurant cudere, & afferre, vt pretioſio-
rem corradant ſi illa habet valorem maiorem.

44 Denique tot ſunt experientiæ, & exempla,tùm
vetera, tùm recentia de damnis, quæ Regnis, &
populis ex mutatione iſta monetæ proueniunt,
vt nulla alia ratione ad id probandum indigea-
mus. Nam præter exemplum illud Petri Arago-
niæ Regis apud Innocentium Tertium in *Cap.
Quanto*, iam citato, conſtat his temporibus,aut
paulò ante, memoria parentum noſtrorum in
Scotia, Hibernia, Germania *Denique* apud Tur-
cas mutationem monetæ grauiſſima attuliſſe in-
commoda, vt fuſius ex pluribus Authoribus af-
fert *Larrea, vbi ſupra, diſp.* 12. *num. à num.* 50. *&
in fine diſputationis.*

Dices: Princeps vtitur iure ſuo in augendo, 45
vel minuendo valore numiſmatis, & ſic poterit
id facere non obſtante quod ſequitur aliquod
damnum tertio, quia hoc eſt per accidens,nec te-
netur aliquis abdicare ſuum ius propter alterius
damnum.

Reſp. Principem habere ius ad cudendum nu- 46
miſma,& ad immutandum valorem ipſius quan-
do oportuerit, non quomodocunque, ſed ſecun-
dum ius dominatiuum,& gubernatiuum,non ſe-
cundum ius poſſeſſiuum. Ius autem domina-
tiuum, & gubernatiuum non eſt ad vtendum eo
aliqua vt libuerit, ſed iuxta fines, & exigentiam
regiminis,ideſt, in bonum ſubditorum, non in
deſtructionem, & damnum Reip. ſicut Princeps
in puniendo malefactores vtitur iure ſuo, non
tamen poteſt vti vt libuerit, ſed iuxta merita, &
exigentiam cauſæ, & cum cognitione illius. Ius
verò poſſeſſiuum, vt cum quis poſſidet liberta-
tem,famam,conſeruationem vitæ,& alia ſimilia,
etiam cum damno aliorum poteſt defendere, &
vti illo iure,quia alter qui vult illo me ſpoliare,
iniuriam facit,& ſic tueri poſſum illud, etiam ſi
ſequatur damnum alterius, hoc enim per acci-
dens eſt. Rex autem, ſeu Princeps in cudenda,
vel mutanda moneta ſolum vtitur iure ſuo (do-
minatiuo, hæc enim eſt vna ex ſuis regaliis: ſed
ſicut in iudiciis ferendis Rex vtitur poteſtate iu-
dicatiua, quæ eſt ius ſuum, nec poteſt vti illa in
damnum tertij, ſed aſtrictus legi iuſtitiæ, ita in
mutatione, vel conſeruatione monetæ,quia cum
numiſma ſit menſura Reip. in contractibus, &
& commutationibus,non pertinet ad Regem de
illa diſponere, niſi in quantum pertinet iudicare
de æqualitate, & proportione debita talis men-
ſuræ,& ſic illam conſtituere ſicut in bonum Rei-
pub.expedit. Quidquid amplius facit in tali mu-
tatione, non vtitur iure ſuo.

Et *hinc* ſumitur aliud fundamentum Conclu-
ſionis, quod in hac parte valde notandum eſt, 47
quia Rex non habet aliud ius ſupra mutationem
numiſmatis, niſi quatenus habet ius, & poteſta-
tem conſtituendi menſuram legitimam, & debi-
tam pro commutationibus faciendis in Repu-
blica, ſicut etiam conſtituit pondera, & libras, &
alias menſuras tam liquidorum, quàm aridorum,
quæ publica authoritate deſignantur, & aliis
etiam rebus pretia taxantur à Principe.In his au-
tem pretiis,& menſuris taxandis non poteſt Rex
pro libito mutationes facere, ſed iuxta propor-
tionem cuiuſque rei, & valorem, attentis circun-
ſtantiis loci, & temporis, & ſeruata æqualitate,
& iuſtitia, quia in his omnibus Rex ſolùm pro-
cedit adminiſtrando iuſtitiam, & vnicuique tri-
buendo quod ſuum eſt. Si ergo numiſma,ſeu pe-
cunia eſt menſura rerum venalium, & commu-
tabilium in ſuo valore, non poteſt Princeps pro
ſua voluntate mutare illam, ſed iuxta valorem
legitimum,& proportionatum, & iuſtum. Vnde
per talem mutationem, vel reducitur, & manet,
illa moneta intra ſuum legitimum,& iuſtum pre-
tium, ſeu valorem hìc, & nunc, vel non manet.
Si non manet, committitur iniuſtitia,quia poni-
tur pro menſura id quod proportionem, & valo-
rẽ non habet, vt menſura ſit.Si manet intra legi-

timum

timnm va'orem, aut ad illum reducitnr, vtique fieri poteſt, niſi tantum damnum interueniat in illa diminutione, vel mutatione monetæ, quod magis damnificetur Reſpub. ſeu particulares ex tali mutatione, quàm recipiant beneficium ex teductione illa, tunc enim nun eſt licitum ſic mutate pecuniam, aut maiori moderatione id faciendum eſt ita vt damnum euitetur. Et ſic non poteſt vti illa opinione ex qua damnum ſequatur, licèt probabilis videatur, ſed debet vti probabiliori.

48 Sed quiá poteſt contingere aliquis caſus In quo id quod ſecundum ſe probabilius eſt, & ſecuriùs, inſpecta aliqua circunſtantia non ſit in praxi ita propabile, & prudens, ſuppoſito tali accidente, & circunſtantia, ideò in hoc multum oportet relinquere prudeutiæ, quæ de his moralibus arbitratur, & iudicat ſecundum circunſtantias, occurrentes. Poteſt enim Reſpub. in ſummo diſcrimine verſari propter inopiam pecuniæ, & iudicari poteſt prudenter, vt ad tempus augeatur valor pecuniæ præſentis, vel ex alia materia minoris valoris ſubrogetur, vt præſenti periculo ſubueniatur. In grauibus enim Reip. periculis, grauia etiã remedia oportet adhiberi. Poteſt etiã iudicari vtile quod augeatur pecuniæ valor, ne ita effuſè extrahatur à Regno, ſed potius in illo cõſeruetur, & aliũde aſportetur, dũmodo intra limites iuſti & proportionati valoris maneat. Iuſtus enim valor ſuam habet latitudinem ſuoſque gradus. Pecunia autem ſemper eo confluit vbi plus æſtimatur, & valet, inde verò facile extrahitur vbi minorem habet valorem. Sed tamen ſi ex aliquo caſu, vel accidente moneta vitioſa fiat, & illegitimi valoris, vel ponderis, tenetur Princeps quam citò poſſit ad legitimum valorem reducere, vt in textu ſupra allegato reſcripſit Regi Aragoniæ Innocentius Tertius.

49 Dico *Quintò*: In ſucceſſione ad Regnum, ſi ſint probabiles ſententiæ pro diuerſis habentibus, vel prætendentibus ius ad Regnum, ſi tale Regnum, ſeu principatus ſit ſubiectus alicui Superiori, puta Imperatori, aut Regi maiori, ſicut ea quæ dantur in Feudum, debet id iudicari per talem Superiorem, qui eſt Iudex legitimus illius controuerſiæ. Si autem lis inter duos Principes ſupremos, vel non ſubiectos alicui tertio, nec inter ſe, & Regnum ipſum non ſit Feudatarium, nec ſubiectum alteri, debet iudicari lis iſta per Iudices ab ipſo Regno deputandos, vel à Rege decedente deputatos, ſi forte illos deſignauit. Et hoc per ſe loquendo. Si autem contendit perſona priuata cum Rege de ſucceſſione alicuius Regni debet illa perſona expectare iudicium ſui Superioris reſpectu cuius priuata perſona eſt, & Iudicum ab eo deſignatorum. Quod ſi principatus ſit alteri Superiori ſubiectus vt Ducatus, Marchionatus, &c. debet per illum Superiorem id iudicari, & per Iudices ab eo deputatos, ſicut quotidie fit in litibus cum Rege.

50 De *hac Concluſione* videndus eſt *Monteſinos hic diſp. 29. q. 5. 227. & ſeq.* citatque *Vazq. hic diſp. 64. cap. 3. & Nauar. in Summa cap. 25. num.* 4. qui docet huiuſmodi litem dirimendam eſſe per Iudices arbitros. Sed Nos dicimus, quod per ſe loquendo debet iudicari per Iudices deputatos à Regno, vel à Rege ad quem ſpectat, licèt per accidens in aliquo caſu debeat iudicari per arbitros.

51 Et *quidem prima pars* Concluſionis manifeſta eſt: Quia quandocumque lis aliqua, ſeu controuerſia eſt in ſtatu, quod poſſit dirimi per iudicia, & non per arma, ſic faciendum eſt, eò quod actus iuſtitiæ, qui iure armorum decernitur debet euitari quantum poſſibile fuerit propter damna multorum innocentium ferè ineuitabilia, & ideò ſolùm poteſt eligi vltimo loco, & quando aliud medium non eſt poſſibile. Si ergo poſſit per Iudices terminari, ſiue ordinarios, ſiue arbitros hoc prius eligendum eſt. Cum autem Regnum aliquod habet Superiorem ad quem ſpectat iudicium de illius ſucceſſore, eſt in ſtatu vt poſſit iſta controuerſia per iudicium, & non per bellum determinari, cum habeat legitimum Iudicem ad quem id pertineat; ergo hoc ita faciendum eſt in conſcientia, antequam ad arma procedatur.

Secunda *vero pars Concluſionis prob.* Quia 52
quando regnum non habet Superiorem quem recognoſcat, & eſt lis, ſeu controuerſia de ſucceſſore, tale Regnum habet ius ſe gubernandi, & quaſi eligendi caput, quia hoc eſt naturalis iuris, vt quælibet communitas humana non ſubiecta alteri Superiori, poſſit ſibi prouidere de capite, à quo gubernetur, & in quem transferat ſuam poteſtatem. Ergo exiſtente dubio & controuerſia de ſucceſſore Regni, cum vterque non poſſit ſimul gubernare, & hoc Regnum non habet Superiorem à quo gubernetur, deuoluitur ad ipſum Regnum, vt ſuo naturali iure ſibi prouideat in hoc caſu, & ſic iudicet controuerſiam illam de ſucceſſore, quia ſi ipſum Regnum habet ius vt ſibi prouideat de gubernatore eligendo illud quando vacat, etiam habebit ad diſcernendum, quando eſt dubium. Quod & factum eſt in Aragonia cum adiudicatum fuit Regnum Infanti Caſtellæ Ferdinando per Iudices ab ipſo Regno deputatos in Oppido Caſpenſi, quorũ vnus fuit D. Vincentius Ferrerius Ordinis Prædicatorum. Et iterum in Regno Portugaliæ per obitum Regis Ferdinandi iudicatum eſt in Comitiis Regni, vacaſſe tunc Regnum, & deuolutam eſſe electionem ad ipſum Regnum, fuitque electus Ioannes Primus, licèt tandẽ ad arma deuentũ ſit.

Quæ *reſolutio* currit, ſiue prætenſores Regni 53
ſint priuatæ perſonæ, ſiue aliàs ſupremi principes inter ſe non ſubiecti, quia in hoc tenentur iuri ipſius regni ſtare, non Iuribus ſuorum Regnorũ, quæ alias poſſident, hoc enim eſt per accidens. Sicut quando Rex litigat cũ alia perſona priuata, etiam Iure ipſo particularis perſonæ cenſetur, nõ iure Regis: ſic cũ Regnum in hoc caſu ſit Iudex illius controuerſiæ, qui non recognoſcit ſuperiorem, non debent prætenſores Regni, ſi aliàs ſint Principes ſupremi, illud iudicium declinare, & ſe iudices conſtituere.

Nec *obſtat*, quod Princeps ſupremus non de- 54
bet eſſe ſubditus illis Iudicibus illius Regni, quia hoc videtur contra eius ſupremam authoritatem.

Reſp. Enim quod non ſubditur illis Iudicibus 55
quantum ſupremus Princeps, ſed in quantum prætenſor Regni, & habens ius dubium de illo: ſic enim Regnum ipſum iudicare debet de talibus prætenſoribus Regni, & de eorum iuribus, ac titulis cum habeat ius ſe conſeruandi, & dirigendi in regimine ſuo. Poterunt autem tales Iudices iuxta probabilitatẽ vniuſcuiuſque iudicare id quod conuenientius eſt Regno, & iuxta leges ipſius facere iuſtitiam.

Et

56 *Eidem* dicendum eſt in caſu, quo Rex vltimus decedens deſignauerit Iudices ad determinandam hanc cauſam, ipſi enim quaſi Iudices Regni ſunt, & legitima authoritate deſignati fuerunt, quia Rex dum viuit habet poteſtatem tractandi de ſucceſſore, poteſtque ad id delegare Iudices. Vnde & in ſucceſſione Regni Portugaliæ deſignati fuerunt Iudices, qui pronuntiauerunt, Philippum Secundum eſſe legitimum ſucceſſorē, licet ipſe arma ſumpſerit propter rebellantes aliquos, & impedientes ius ſuum, qui non erant iuſti prætenſores Regni.

57 Quod *ſi dicas:* Caſu quo Rex deceſſor non deſignauerit Iudices, ſed ab ipſo Regno debeant deſignari, ad quem pertinebit tales Iudices deſignare, ad Optimates, An ad Regni Comitia, vel quis debet ea congregare?

58 *Reſp.* In hoc debere attendi leges, & conſuetudines Regnorum, quæ pro talibus caſibus diſponunt, & illas eſſe ſequendas. In quibuſdam enim Regnis id pertinet ad optimates, & aliquis inter illos eſt ad quem pertinet eos congregare, vt in Polonia, quando eligitur Rex, & fit congregatio à primario Archiepiſcopo Gneſnenſi. In aliis pertinet etiam ad Comitia Regni, & ad reliquos habentes ius ſuffragij in negotiis Regni. Et denique quicumque habent ius eligendi, ſeu iurandi Regem in caſu vacationis Regni, etiam habebunt ius deſignandi iſtos Iudices, & conuocari debebunt, vel à ſupremo Conſilio Regni, vel ab aliquo alio, ad quem de lege, aut conſuetudine Regni ſpectat iſta conuocatio.

59 Diximus autem in Concluſione debere hoc iudicari à Iudicibus Regni ſic deputatis *per ſe loquendo.* Nam per accidens, & in aliquo caſu, non repugnat id debere reduci ad Iudices arbitros, vt opinatur *Nauarrus*, nempe ſi Iudices illi, vel aliquis, aut aliqui eorum ſint ſuſpecti, & iuſtè timeatur quod alicuius partis iuſtitiam peruertent; tunc enim non tenetur illorum ſententiam expectare, & quod pars aduerſa mittatur in poſſeſſionem, & maius robur contra acquirat. Et ſic poteſt petere, quod vel deſignetur alius Iudex non ſuſpectus, vel ad arbitros Iudices recurratur. Quod ſi ei non concedatur, iam fiet illi iniuria, & habebit ſufficientem cauſam gerendi bellum pro defenſione ſui Iuris, & iuſtè poſſidebit, quod iure talis belli acquiſierit.

60 Tertia *pars* Concluſionis de priuata perſona contendente pro iure Regni aduerſus alium Regem probatur? Quia iſta priuata perſona habet Superiorem, cui ſubiectus eſt, aliàs priuata perſona non eſſet; ergo & ius eius debet ſubiectum eſſe tali Superiori, & ab eo iudicari. Talis autem Superior debet eſſe, vel Regnum ipſum cuius prætenſor eſt, ſi ſit vacans, & careat Rege, vel Rex ipſe poſſidens contra quem prætendit; vel ſi ſit Regnum, & Feudatarius, ſeu alteri ſubiectus, Rex ille, aut Princeps, cui Regnum ſubiectum eſt.

61 Nec *obſtat* quod Rex ipſe poſſidens; contra quem prætendit, eſt pars, & non poteſt eſſe Iudex in cauſa propria. *Reſp.* enim quod ſupremus Princeps non recognoſcens ſuperiorem, etiam in cauſa propria Iudex, eſt, quia poteſt delegare Iudices, qui cognoſcant de illa cauſa, ſicut quotidie in Ciuilibus cauſis in quibus Rex ipſe eſt pars formalis, Iudices, & Conſiliarij ab eo delegati cognoſcunt de illa cauſa in iudicio. Quando autem in negotio de iure ſucceſſionis ad Regnū proceditur, Iudices iſti non tàm Regis, quàm Regni illius Iudices ſunt, quia etiam Rex vices Regni habet, & poteſtate à Regno accepta fungitur, & ſic tales Iudices rectè poſſunt procedere in hac cauſa, in qua Rex eſt pars formalis in ſucceſſione Regni. Benè verum eſt, quod ſi iſti Iudices ſint ſuſpecti, & rationabiliter ab alia parte recuſentur, debent alij eligi, vel ad arbitros reduci, vt ſupra diximus, tenebiturque Rex in conſcientia, & iuſtitia id facere, aliàs cauſa illa iniuſtè iudicaretur, & ipſe non tuta conſcientia incipiet poſſidere, quia non facit ſufficientem diligentiam, quia nec iuſtam.

Hæc omnia procedunt quando ſunt probabiles Sententiæ pro diuerſo iure prætendentium. 62
Nam ſi pro aliqua parte non ſit ſolùm probabilitas ſed certitudo, non tenetur expectare ſententiam, ſed ſtatim poterit inuadere poſſeſſionem Regni, & ſi impediatur, armis debellare, & multo magis ſi ſit in poſſeſſione, & ab ea deturbetur iniuſtè. Quod ſi aliquis habeat non ſolùm probabile ius, ſed probabilius altero, tenebitur ne expectare ſententiam Iudicum, An poterit ſtatim armis agere?

Reſp. Non poſſe, ſi Iudices ſint parati iuſtè, & 63
rectè iudicare, nec ſint ſuſpecti; ſemper enim tenetur euitare quantum poſſibile fuerit actum bellandi propter damna grauiſſima, etiam in innocentes, inde prouenientia. Si autem rationabiliter timeat non ſibi miniſtrandam iuſtitiam, tenetur alios Iudices poſtulare non ſuſpectos, vel Iudices arbitros. Quod ſi ſibi denegetur, poterit ad arma procedere, vtpotè iniuria affectus in tali denegatione iuſtitiæ; nec reſtat alia via vt ſibi iuſtitia miniſtretur.

Quod *ſi petas:* An ipſi Iudices teneantur ſe- 64
qui inter partes illas litigantes de Regno id quod probabilius eſt, An relicto probabiliori, id quod ſolùm eſt probabile?

Reſp. In hoc iudicandum eſſe cum magna cir- 65
cunſpectione propter bonum commune, quod in hac parte periclitari poteſt: ſucceſſor enim in Regno non ſuccedit pro ſuo bono particulari, ſed pro communi. Itaque ſi vtriuſque ius ſit probabile practicè, licet aliquod ſit probabilius, poterunt quidem Iudices attendendo ad iuſtitiam commutatiuam partium inter ſe ſententiam ferre pro parte probabili, relicta probabiliori, vel è conuerſo, ſi verè vtrumque probabile eſt practicè, & prudenter. Attenta autem iuſtitia legali quæ reſpicit bonum commune, tenentur ex duobus, vel pluribus habentibus ius probabile, vel probabilius, eligere quod bono communi hîc, & nunc videtur conuenientius. Et meminiſſe debent tales Iudices ſe non eſſe præcisè Iudices, ſed etiam quaſi Electores Regni. Attenduntur enim in illo actu non ſolum iura partium, ſed etiam ius boni communis. Et quidem iura partium iudicari poſſunt iuxta probabilem Sententiam, ſicut in aliis cauſis inter partem, & partem fit iudicium ſecundum probabilem ſententiam. Et pertinet ad vim iuſtitiæ commutatiuæ, quæ liberè vti poteſt probabili ſententia ad iudicandum ea, quæ inter partes controuertuntur, dummodo practicè probabilis ſit, vt ſæpiùs dictum eſt. At verò ſi attendatur ipſum bonum commune, & publicum, quod maximè dependet ex ſucceſſore Regni, debent Iudices ſuppoſito quod in vi iuſtitiæ non ſunt coarctati ad iſtam determinatam ſententiam, ſed vtraque probabili vti poſſunt,

attendete ad id quod bono communi magis conuenit, hoc autem reſpicitur à iuſtitia legali, quæ reſpicit ipſum bonum commune; ergo in tali caſu invi iuſtitiæ legalis non ad probabilẽ tantùm ſententiam arctari debent, nec ad ſolam probabiliorem, ſed inter vtramque probabilem in ratione iuſtitiæ cõmutatiuæ, eligere id quod bono communi conuenientius eſt in vi iuſtitiæ legalis.

66 Dico *vltimò*; In modo diſquirendi, & faciendi diligentiam, vt poſſit probabilis ſententia practicè ioueniti, & formari rectum dictamen conſcientiæ, oportet conſilium, & iodicium petere nnn à quibuſcunque, etiamſi Theologorum, aut Iuriſprudentium nomine gaudeant, ſed ab his, qui ſint ſufficientis ſcientiæ; ſeu peritiæ, & timoris Dei, nec magis intenti ad quærendum excuſationes, & laxiora dictamina formanda, qoam ipſam veritatem proponendam; denique qui non quærant placere, aut æſtimari ab hominibus, ſed charitatem Dei, & ſalutem animæ.

67 Et *Ratio huius eſt*: Quia communiter homines deſiderant Principibus placere, & eorum gratiam & fauorem aucupari, & ideò ſi vident aliquas ſententias etiam ſi veriores, & ſecuriores ſint non eſſe placitutas, quæruot alias, & ſtudent probabilitatem aliquam, vel colorem inuenire, vt poſſint ea inſinuare Principibus, & conſulere, quæ placitura ſperant. Quare in hoc eſt magna Principum infelicitas, & tanto maior, quanto altiores, & Superiores ſunt, quod vix illis veritas manifeſtatur, niſi in his, quæ ſibi placent; & eom facilè ſit aliquas rationes, vel ſpeciem probabilitatis in ſententiis inuenire, vix dici poteſt, quantum damni Principibus immineat in aſſecurauda veritate conſcientiæ ex Theologorum Opinionibus, quas facile accomodare poſſunt ad ea, quæ volunt & intendunt. Et eoacer uantur ſæpiùs Magiſtri prurientes auribus, ideſt, qui magis arrigunt aures ac cognoſcendum quid placebit Principibus, quam appetiunt os ad dicendum vera. Solùm autem Dominus aperit labia, & os in medio Eccleſiæ. Vincunt tamen multitudine, & coaceruatiooe, ſed non io multitudine Dominus.

68 Vnde pro aſſecuranda Principis conſcientia in conſiliis, & conſultationibus faciendis, duo maximè obſeruanda ſunt. *Primum*: Quod ſi Princeps ſoam conſcientiam exonerare vult ex conſultationibus hominum literatorum, præter quam qood magis timoratos, & ſapientes debet inquirere, non magis ſibi notos, familiares, aut beneficiatos, oportet qnod in proponendis materiis non anticipet Princeps per ſe, vel per alios ioſinuationem ſuæ voluotatis, ſed rem eum omni indifferentia proponat, declaretque meoté & votũ ſuum, vt ſibi veritas cũ omni libertate dicatur. *Secundum eſt*: Quod exiſtente diuerſitate Opinionũ in re graui non ſit cótentus Princeps io opinionibus eligendis authoritate Opinantium, ſed rationes, & fundamenta inquirat, vt ſibi dicantur, ex quibus perpenſis poterit cognoſcere quid ſit ſecurius, & verius pro conſcientia. Poſitis enim ratiooibus, & fundamentis non eſt locus deceptioni, quia ipſæ rationes manifeſtant quid ponderis in vnaquaque opinione ſit, & tunc ſecure poterit eligi, quæ vera eſt, & ſecura in conſcientia.

69 Sed *petes*: An teneatur Princeps Externos conſulere, vel poſſit in omnibus aſſecurari ſuæ Curiæ, vel ſui Regni Theologis, & Sapientibus, præſertim ſi negotium ſit talis qualitatis, quod veriſimiliter timeri poteſt, omnes illos voluntati Principis obſecũdare, vt ſi tractetur de ſucceſſione Regni; de iuſtificatione belli; de ſoſpicione matrimonij, de crimine aliquo infami in perſonis ad Principem attinentibus, & aliis ſimilibus?

70 *Reſp*. In hoc non poſſe tradi regulam certam, quia aliquando Regnum, vel Curia abundat viris doctis, & timoratis, imò doctioribus, & prudentioribus, quàm ſint io àliis Regnis; aliquando non, ſed extra Curiam, vel Regnum peritiores, & ſanctiorès inueniuntur. Et aliquando materia eſt talis, quod melius per proprios, & ſubditos iudicari poteſt, quàm per extraneos, vt quia dependet ex legibus prouincialibus, vel municipalibus, & conſuetudine, ſeu ſtylo Curiæ, aliiſque notitiis, quæ melius habentur io propria Curia, vel Regno quam extra; aliquando verò è cõtra ſe habet, quod melius extra Regnũ poteſt haberi ootitia, & iodicari de tali materia, quàm extra, præſertim ſi res Eccleſiaſtica ſit, & dependeat à notitiis, quæ in Curia Eccleſiaſtica habentur.

71 Quando *ergò* io proprio Regoo inueniontur Doctiores, & Magis pij, & timorati, quàm alibi, & res ipſa magis pendet èx notitiis, quæ in tali Regno, vel Curia habentor, ſufficit eum illis ſolis rem conſulere, imò ſic communiter expedit; & debet fieri, etiam in negotiis valde arduis; nam io minoribus, & ordinariis certum eſt Principem non teneri conſolere extra Regnum ſuum, licet extra Curiam valde conueniens ſit plura conſulere, vt liberius, & maturius poſſint res deliberari, & conſuli. Si verò ſit aliquis Vir famoſus extra tale Regoum, & plus cum quo res ille conſuli poſſint, & non ita dependeat à conſoetudioe, & ſtylo, & legibus iſtius Regoi, vel etiam de illis talis Vir Doctus ſit certificatus, poterit res illa conſuli extra Regnum, & aliquando ad id tenebitur Prioceps, quando ſcilicet non ſufficienter aſſecuratur in conſcientia à ſuis; aut rationabiliter timet non plene ab ipſis rem illam declarandã fore, aut magis paſſione duci, quã ratione. Vnde videmus in negotiis arduis conſuli Vniuerſitates, & Viros Doctos aliarũ Regionũ, & ab ipſis peti conſiliũ, ſicut io cauſa matrimoniali Regis Angliæ Henrici Octaui factũ eſt, imò in minurioribus caſibus Nos ipſi id experti ſumus.

72 Contra *hac*, quæ reſoluta ſunt de obligatione ſequendi probabiliorẽ Sententiã, & nõ ſufficere probabilẽ in aliquibus actionibus Principis, vna ſupereſt obiectio, qoia nullus poteſt obligari ad ſecundũ in aliqua materia id quod probabilius eſt: Quia nollus obligatur ad melius, ſed ad bonum, nam hoc ipſo quod facit bonum non peccat, nullus autem obligator oiſi ad non peccandum, qoia ſi eſt obligatus, oppoſitum illius erit peccatum, vtpotè contra obligationem: imò ſi aliquis ſua voluntate, & ex voto obligatur ad melius, hoc ipſo oppoſitum eius, ſeu fractio voti eſt peccatum. Ex obligatione ergo nullus tenetur facere quod melius eſt, niſi illud melius cadat ſub voto, vel præcepto, ita quod obliget, & oppoſitum ſit peccatum. At ſequi id quod eſt probabilius, eſt ſequi id qood eſt melius? nam id qood eſt minus probabile, dummodo verè probabile ſit, eſt bonum, ſi enim eſſet peccatum non eſſet probabile, nec prudens; ergo ſatisfacit obligationi, & non peccat faciendo probabile, etiam ſi non faciat probabilius. Quod ſi

illud

illud quod eſt minus probabile reſpectu probabilioris non manet probabile, nec licitum, iam illud aliud non eſt probabilius, ſeu magis probabile, ſed certum, vel ſolum probabile, quia non eſt aliud, comparatione cuius magis probabile dicatur.

73 Reſp. Quod quando Nos dicimus teneri ſequi quod probabilius, & ſecurius eſt, ſenſum eſſe quod id quod ratione ſui, & ſecundùm ſe conſideratum erat probabilius alio, poterit ex ſuppoſitione alicuius circunſtantiæ obligare; qua circunſtantia ſuppoſita, iam oppoſitum non manet licitum, aut probabile, licèt ſecundùm ſe probabile eſſet. Verbi gratia: ſi probabile eſt competere iſti ius ad talem Ciuitatem, aut Prouinciam, nec eſt in poſſeſſione illius, & probabilius eſt competere alteri, non iſti, tamen ſi bello dirimendum eſt ius, non poterit illud indicere, qui ſolum habet probabile ius, ſeu minus probabile altero, propter circunſtantiam belli, quod fit cum damno multorum innocentium, qui habent maius, & melius ius, ne ex iure dubio alterius ipſi afficiantur damno, & ſpolientur bonis propriis. Vnde ratione iſtius circunſtantiæ obligabitur ſequi id quod probabilius, & ſecurius eſt, ſcilicet abſtinere à bello, & reducere rem ad iudicium, in quo ſi forte grauetur aliqua iniuria, poteſt ad illam depellendam vti bello; quia tunc iam non ipſe eſt cauſa damnorum, ſed qui iniuriam intulit, & laceſſiuit. Itaque in hoc ſenſu Dicimus obligari aliquem ſequi id quod probabilius eſt, non quatenus probabilius, & melius ſecundùm ſe, ſed quatenus ex aliqua circunſtantia adiuncta redditur neceſſarium, & oppoſitum improbabile practicè, ſeu hic, & nunc: ex ratione circunſtantiæ.

74 Quod *etiam* obſeruandum eſt pro his, quæ *infrà dicemus de miniſtro Sacramentorum*, quando non poteſt vti probabili ſententia, relicta probabiliori. Nam re vera non intelligitur, quod ſit probabilior, & probabilis abſolutè, & omnibus conſideratis hic, & nunc, ſic enim poterit vtraque opinione vti prout voluerit, ſi vtraque remanet intra limites probabilis practicè, & prudentialiter, & cum pro vtraque ſint fundamenta non vtitur vna, & relinquit aliam ſine fundamento, & ratione, ſed cum illa, qua tamen poteſt liberè vti, vel non vti. Sed intelligitur quod ſit aliquando opinio probabilis, & probabilior ſecundum ſe, & tamen aliquando per accidens, & ex ſuppoſitione circunſtantiæ adiunctæ illa, quæ eſt probabilior poteſt reddi neceſſaria hîc, & nũc; ſicut & illa, quæ minus probabilis erat, ex aliquo reſpectu boni communis, vel ex alia circunſtantia interueniente poteſt reddi ſecurior, & melior.

ARTICVLVS VI.

Quid de Conſcientia Subditi, & Aliquorum Miniſtrorum.

1 INter Subditos; ſeu eos qui ſunt inferiores Principe, poteſt *Primò* conſiderari id quod generale eſt pro omni ſubdito. *Secundò* id quod ſpeciale eſt in aliquibus, vt in Iudice, Aduocato, Medico, Miniſtro Sacramentorum, &c. Et de his ſigillatim agendum eſt.

Quid ſit conſiderandum in formanda Conſcientia Subditi.

LOquimur ſub formalitate, & præciſione, quatenus ſubditus; nam de his, quæ ſunt communia ſubditis, & Prælatis iam ſupra ſatis dictum eſt. Subditus ergo quatenus ſubditus præciſè habet hoc quod eſt obedire Prælato, & eius iuriſdictionem agnoſcere, eique parere, aut ab illa ſe ſubtrahere. Duo ergo in hac parte poſſunt conſiderari. *Primum*, quando ſubditus dubitat, An Prælatus licitè, vel validè ſibi aliquid præcipiat, An ſecure poſſit obedire, & ipſo præcepto Prælati tutus reddi. *Secundum*, quando ſubditus videt Prælatum præcipere aliquid iuxta probabilem Sententiam, quam tenet, ſed contra probabiliorem, quam tenet ipſe ſubditus in eo, An ſit licitum, vel illicitum tale præceptum, An poſſit contra præceptum illud agere, & ab illo ſe eximere. 2

Ad *primum Reſp.* Quod licèt Aliqui abſolutè exiſtiment non teneri in tali caſu obedire, quod attribuitur *Adrian. Quodlib. 2 puncto 2.* Alij vero abſolutè teneant oppoſitum, quod tenetur obedire, tamen diſtinguendum eſt, quod vel hoc dubium eſt ſolùm circa materiam præceptam, non circa ipſam iuriſdictionem Prælati, ſed eſt Prælatus indubitatus; vel dubium eſt circa ipſam perſonam Prælati, ita quod non eſt Prælatus indubitatus, ſed dubius. Si eſt dubium circa perſonam Prælati, eiuſque legitimam poteſtatem, & iuriſdictionem, tenetur ſubditus facere diligentiam poſſibilem, vt certioretur de legitimitate Prælati: & ſi facta ſufficiẽti diligentia adhuc dubius maneat verè, & ſecundum debitas rationes iudicio timoratorum, & Doctiorum approbatas, & non propria tantum apprehenſione ductus, non obligatur per ſe loquendo obedire eius præcepto, niſi fortè per accidens ratione alicuius ſcandali, quod ex tali inobedientia in publico ſequeretur. De hac parte ſupra ſatis multa *Diximus* loquendo de depoſitione conſcientiæ dubiæ, vbi oſtendimus, quod exiſtente dubio de legitimitate Prælati, & non reſoluto poſt ſufficientem diligentiam, non tenetur ſubditus ei parere, quia poſſeſſio ſtat pro libertate ſubditi, quæ non poteſt tolli per dubiam prætenſionem Prælati. Ratione tamen ſcandali, ſi fortè inde oriatur deberet ſubditus obedire faciendo proteſtationem non præiudicandi ius ſuum. Si tamen inde damnum aliquod immineret ſubdito, vel aliis, ex tali obedientia Prælati, non teneretur ſcandalo deferre, quod potius tunc eſſet paſſiuum, non actiuum, quia ſubditus non cauſat illud, ſed vtitur iure ſuo, & ſolum permittit illud. 3

4 Cæterum ſi dubium ſit non circa ipſam perſonam Prælati, eiúſque legitimam poteſtatem, ſeu iuriſdictionem, ſed circa materiam, aut modum præcipiendi, quia dubitatur, An licita ſit, & conſequenter, An ex hac parte poſſit à Prælato, ſeu Superiore præcipi, quia licet Prælatus ſit legitimus, non tamen poteſt rem illicitam præcipere, & hac ratione etiam inualidè præcipit, non inualiditate ex parte ſubiecti, ſeu perſonæ, ſed inualiditate ex parte obiecti, ſeu materiæ præcipiendæ. In hoc ergo caſu dicimus, quod (vt ſupra iam diximus) exiſtente dubio de re præcepta, An ſit licita, vel illicita, vel dubium eſt purè negatiuum, quia ſcilicet, non conſtant alicui cauſæ, &

rationes, quibus hoc licitum redditur, verbi gratia, An bellum ſit iuſtum, vel iniuſtum; An tributum legitimum, vel non, & alia ſimilia. Et in hoc caſu, non debet ſubditus examinare rem illam, ſed parere, præſertim quando conſtat Principem rationabiliter, & Chriſtiano modo gubernare. Si autem ſit dubium poſitiuum, quia reuera rationes aliquæ ſe offerunt prudenter dubitandi, tunc poteſt & debet ſubditus diligentiam facere, & examinare dubium illud, præſertim ſi ſit Vir Doctus, & rationibus ſtimuletur.

5 Quod ſi facta ſufficienti diligentia, non inuenerit iuſtam reſolutionem (nam ſi inueniat, eam ſequetur) ſed maneat dubius, debet parere Superiori, & præcipuè ſi dubium hoc communicauerit ipſi Superiori, & eo non obſtante ipſe perſeueret præcipiendo, & ſit Vir Prudens, non temerarius, ſic debet ſubditus deponere conſcientiam ſuam dubiam, quia practicè tunc non manet dubius obediendo Superiori. *Et ratio* ſumitur, tùm ex authoritate, tùm ex ratione. Authoritas eſt, quia Chriſtus Dominus Iudæis conſulentibus, & dubitantibus, An liceret tributum dare Cæſari, *Matth.* 22. Chriſtus illud reſoluit ſolùm oſtenſa ſibi ſubſcriptione, & imagine Cæſaris, qua viſa in numiſmate dixit, *Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris Cæſari, &c.* quaſi inferens ex eo, quod Cæſar erat Princeps eorum deberi ei tributum in caſu illius dubij. Ipſi enim interrogabant, An eſſet licitum illud tributum, vt patet in illis verbis: *Quid tibi videtur, licet cenſum dare Cæſari, an non?* Ergo dubium erat de illa materia, An eſſet licita, licet interueniret mandatum Principis. Chriſtus autem ad reſoluendum hoc dubium, non recurrit ad diſcutiendum cauſas impoſitionis tributi, aut alias rationes, ex quibus dubitabatur, An ille cenſus eſſet licitus, ſed ſolùm in caſu talis dubij recurrit ad legitimam poteſtatem Cæſaris, quia ipſi fatebantur illud numiſma in nomine, & imagine Cæſaris eſſe cuſum, & ſic ipſum eſſe legitimum ſuum Principem, vnde intulit vt redderetur ei illud tributum, quia in caſu dubij ſola legitima authoritas Principis præcipientis vincit.

6 Ratio verò eſt, Quia in caſu dubij de materia præcepta, Superior poſſidet, & vtitur iure ſuo, quia eſt certo legitimus Superior; ſubditus verò nulli periculo ſe exponit, quia ſi Superior habet ius ad præcipiendum, ſubditus non poteſt eſſe liber ad reſiſtendum, ſunt enim inter ſe reciproca hæc duo, ſcilicet, quod ſi Superior iure præcipit, ſubditus iure obediat, ad hoc enim ordinatur præceptum, vt ei obediatur, & fruſtra præciperet Prælatus, ſi ſubditus obedire non teneretur, ſic enim præceptum non eſſet præceptum, ſi non eſt conſtrictiuum. Quod verò Superior iure præcipiat, conſtat: Quia in materia dubia poſt factam ſufficientem diligentiam ipſe adhuc poſſidet ius ſuum, & poteſtatem præceptiuam, qua ſpoliari non poteſt propter dubietatem materiæ, ergo iure præcipit, ſi in tali caſu præcipit. Nec ſubditus exponitur periculo, quia obedientia eſt certa, licèt materia ſit dubia, & obedientia talis excuſat, quia iuſtè obedit cui iure præcipitur, & ſic ex obedientia ipſa excuſatur, *Cap. Quid culpatur* 23. Quæſt. 1.

7 Et *hæc doctrina* præcipuè habet locum, quando materia illa ſic eſt dubia, quod Superior, vel Prælatus potuit cognoſcere tale dubium, & cum cognitione eius nihilominus præcipit. Tunc enim non ſolùm ſubditus excuſatur obediendo, ſed etiam tenetur obedire, etiamſi ſit Doctus, & dubij rationem cognoſcat, quia debet ſupponere dubium examinatum eſſe à Superiori, & reſolutum, nec in his materiis moralibus oportet anxiari poſt reſolutionem, & ſententiam Superioris, quia ſic non eſſet finis, & ſuſpenderetur in multis regimen communicatis, quod eſt maximum inconueniens. Si autem dubium illud non ſit tale, quod potuerit à Superiore perpendi, ſed dependeat ex aliqua conditione, vel facto occulto, quod ſi Superior cognouiſſet, non iuſſiſſet, tunc abſtinendum eſt à ſubdito quouſque conſulat Superiorem de ſuo dubio, ſi commodè poſſit, & ſine iactura ſuæ famæ, ſi autem conſulere non poſſit, epicheia vtendum eſt, quia veriſimiliter iudicatur nolle Superiorem pro tali caſu ſubditum aſtringere. Verbi gratia, præcipit Prælatus, vt celebret ſubditus, ille timet irregularitatem propter dubium homicidij, vel alterius caſus contractæ irregularitatis, vel contrahendæ ſi celebret, tenetur ſi poſſit Prælatum de ſuo dubio certificare, ſi verò non poſſit, debet abſtinere, quia non præſumitur Prælatum pro tali caſu velle vrgere præceptum. Conſulto verò dubio, ſi Prælatus illo non obſtante præcipiat, debet obedire. Poteſt etiam ſubditus conſulere cum aliis doctis, & timoratis dubium ſuum, & ex eorum conſilio deponere, & Prælato obedire. Videatur *Monteſinos hic diſp. 29. quæſt. 4. num. 147. & ſeq. Vazq. diſp. 66. cap. 9. & Alij.*

Ad *Secundum Reſp.* Quod ſi eſt probabile id 8
quod Prælatus præcipit, licet oppoſitum ſit probabilius, & tutius, nihilominus tenetur ſubditus obedire. Ita communiter Doctores, licèt pro oppoſita ſententia referatur *Adrianus quodlib. 2. puncto 3.* qui tamen magis videtur dicere, quod ſubditus non poteſt agere contra propriam conſcientiam, quam contra propriam opinionem: ſtat autem benè quod aliquid ſit contra propriam ſententiam etiam probabiliorem, & non ſit contra conſcientiam, quia etiam oppoſitum poteſt ſequi.

Et *Ratio huius eſt:* Quia quod eſt probabile, ſi 9
practicè, & prudentialiter probabile ſit, poſſumus ſequi relicto probabiliori, & tutiori. Ergo multo magis poteſt id iure præcipi à Prælato; ergo tenebitur ſubditus obedire. *Prima conſequentia eſt certa:* Quia illud iudicatur probabile practicè, quod eſt prudens, & licitum, ſi enim illicitum maneret, non eſſet prudentiale, ergo nec probabile practicè. Quidquid autem eſt licitum, ſeu bonum eſt materia præcepti, quia finis legis eſt facere homines virtuoſos, & quod eſt licitum, ſeu bonum, eſt virtuoſum; ergo ordinabile à lege. *Secunda vero conſeq. probatur:* Quia non ſtat quod Prælatus iure præcipiat, & ſubditus non teneatur obedire, cum ſint correlatiua poſſe iure præcipere, & poſſe obligari, quod ſi manet obligatus ſubditus: ergo obligatur, ſeu tenetur præcepto obedire.

Quid de Iudice, Aduocato, Medico?

DE *Iudice* certum eſt in communi, quod in 10
dubio tenetur magnam facere diligentiam pro inueſtiganda veritate, iuxta illud Iob. 29. *Cauſam, quam neſciebam diligentiſſime inueſtigabam.* Quod intelligitur ſecundum viam iuridicam, & ſeruando terminos iuris. Hoc enim poſtulat eorum miniſterium, & officium, quod de aliis ex officio

officio iudicent, eiſque tradit Reſp. cauſas ſuas iudicandas, & decernendas, ergo vt ſuum impleant miniſterium, magis tenentur facere diligentiam ſuper veritate indaganda, quam priuati homines, quibus hoc officium non committitur. Vnde, & Apoſtolus Epiſcopos, qui ſunt Iudices, & Gubernatores in Eccleſia maximè admonet de vigilantia ſuper ſubditos, Actorum 20. *Attendite vobis, & vniuerſo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus Poſuit Epiſcopos, regere Eccleſiam Dei.* Et 2. ad Timothè. 4. *Tu verò vigila, in omnibus labora.* Ergo in inueſtiganda veritate magnam diligentiam debent Iudices adhibere, quia ex officio ſunt indagatores veritatis cauſarum.

11 Difficultas *eſt*, quando inueſtigata veritate iuxta allegata, & probata iuridicè, remanent opiniones probabiles circa talem materiam, aut vna probabilior altera, An poſſit in ſententia ferenda Iudex ſequi quamcumque opinionem etiam minus probabilem, An verò iuxta qualitatem dubij debeat rem diuidere ſi ſit diuiſibilis, An verò ſemper teneatur probabiliorem ſequi ſententiam, vel conformari proprio iudicio?

12 *Reſp.* Quod dubium, & probabilitas circa illud poteſt eſſe, vel circa ipſum factum, vel circa ius, & legem diſponentem quid faciendum ſit, quia lex recipit diuerſas interpretationes, vel inter ipſa iura eſt aliqua contrarietas, & oppoſitio, ſeu diuerſitas. Aliqui ergo Authores per vnum extremum dicunt, quod Iudex ſemper debet iudicare ſecundum ſententiam probabiliorẽ, & non poteſt ſequi minus probabilem, ſicut poteſt priuatus, quia Iudex non eſt dominus illius rei quam iudicat, ſed Miniſter iuſtitiæ, qui debet rem applicare habenti maiorem iuſtitiam, & maius ius, priuatus autem non eſt Miniſter iuſtitiæ, ſed vtitur re aliqua iuxta permiſſionem, & conceſſionem ſibi indultam, & ſic poteſt ſequi opinionem quam maluerit. Ita *Soto lib. 3. de Iuſtitia Quæſt. 6. art. 5. ſalut ad 4.* Alij per aliud extremum ſentiunt poſſe Iudicem ſequi opinionem probabilem relicta probabiliori, dummodo non ſequatur ſcandalum: ſi enim talis opinio probabilis non poſſet ſequi, hoc ipſo probabilis non eſſe, quia inſequibilis.

13 Inter has duas ſententias extremas ſunt aliæ duæ mediæ. Altera quam ſequitur *Vazquez hic Diſp. 64. cap. 2.* qui diſtinguit de Iudice inferiori, & ſuperiori. Et dicit, quod Iudex inferior poteſt ſequi opinionem minus probabilem relicta probabiliori, quia poteſt emendari & corrigi per Superiorem, & ſic habet recurſum eius iudicium. At verò Iudex ſupremus non habet recurſum ad alium, qui poſſit eius iudicium emendare, vnde tenetur ſequi quod tutius, & probabilius eſt, nè fiat præiudicium inemendabile. Alia verò ſententia diſtinguit de dubio, ſeu probabilitate facti, & de probabilitate iuris. Et dicit, quòd circa factum quod ſumitur ex probatione teſtium, & inſtrumentorum, idem eſt quod probabilitas ſit inæqualis, & quod probatio inæqualis ſit? tenetur autem Iudex ſequi maiorem, & meliorem probationem, conſequenter ſententiam probabiliorem ex parte facti. At verò ſi opiniones ſint circa ipſum ius, quod diuerſas accipit interpretationes probabiles, poteſt ſequi minus probabilem relicta probabiliori, & alienam, relicta propria dummodo omnes ſint intra limites probabilitatis practicæ. Ita *Martinez in hac Quæſt. 19. art. 6. dub. 6. circa ſecundam concluſionem.*

Et quidem per hanc ſecundam ſententiam videntur conciliari duæ priores. Nam ſententia *Vazquez* ſine dubio reijcienda eſt, quia ſi ideò poteſt inferior ſequi opinionem minus probabilem, quia eius ſententia reuocari poteſt, ergo iam ſupponitur, quod illa ſententia Iudicis inferioris facta ſecundum probabilem opinionem fuit iniqua nam ſententia iuſta reuocari non poteſt, ſed confirmari: ſi autem fuit iniuſta, quia iuſtitiam rectam non ſeruauit, & ipſe Iudex hoc præuidet, peccat talem ſententiam ferendo, qui enim ſcienter profert ſententiam iniquam reuocandam, ſeu annullandam, quia non ſeruat iuſtitiam, peccat, ergo ſi ſequendo minus probabilem partem, illa ſententia ex hoc ipſo eſt annullanda, & reuocanda, ex hoc ipſo eſt iniuſta, ergo qui ſcienter illam profert, peccat; & ſic qui ſcienter vtitur probabili ſententia, quæ reuocari poteſt, peccat. Et quod ſit annullanda, & reuocanda hoc ipſo quod tantum probabilis eſt ſecundum *Vazquez*, patet, quia ſupremus Princeps ſecundum ipſum tenetur ſequi probabiliorem, & non poteſt probabilem, ergo non poteſt confirmare ſententiam Iudicis inferioris, qui ſecutus eſt probabilem ſententiam, ergo tenetur annullare. 14

Nec *poteſt* dici, quod poteſt reuocari ſententia Inferioris etiã ſi iniuſta non ſit, nec iniuſtitiã faciat, ſolùm quia altera pars probabilior eſt. Nam ſi illa ſententia reuocari poteſt, non obſtante quod iniuſta non ſit ſolùm quia altera pars probabilis eſt, ergo etiam ſi inferior Iudex ſequatur probabiliorem ſententiam adhuc poterit reuocari, ſi contraria probabilis manet, quia hæc iuſta etiam erit, ſi probabilis eſt. Et ſic ſi in omni euentu poteſt reuocari ſententia Iudicis inferioris, ſiue probabiliorem, ſiue probabilem ſententiam ſequatur, etiam ſi iuſta ſit, non obſtabit hoc quominus tenestur ſequi probabiliorem, ſicut ſupremus Princeps, aut huic non obſtabit quod ſequatur ſolùm probabilem, quia poteſt reuocare probabiliorem Iudicis inferioris, & quod poſſit, vel non poſſit reuocari, non eſt propter iniuſtitiam ſententiæ latæ, ſed propter probabilitatem vtriuſquè partis. Et hinc ſumitur altera ratio contra hanc ſententiam ex parte ſupremi Principis, quia non eſt cur prohibeatur ipſe ſequi probabilem ſententiam relicta probabiliori; quia illa minus probabilis, ſi adhuc manet probabilis practicè, adhuc eſt iuſta & bona, quia ſi non maneret iuſta, non eſſet prudens, & ſi non eſſet prudens non eſſet probabilis practicè. Si autem iuſta manet, cur non poterit illam ſequi Princeps? *Tùm etiam*: Quia Princeps poteſt reuocare ſuam ſententiam non per viam appellationis, quia ſupremus eſt, ſed per modum reuiſionis, aut ſupplicationis, & ſic ceſſat ratio *Vazquez*. *Tum Denique*: Quia poteſt Princeps conſulere Viros Doctos, & eorum ſententiæ accomodari potius quam propriæ, licet propria ſecurior, aut probabilior ſit, quia illa probabilis etiam manet. 15

Relicta ergò hac Sententia *Vazquez*, aliæ duæ priores videntur conciliari. Nam reuera ſi attendamus ad probationes, & inſtrumenta, quibus aliquid iuridicè probatur, & factum ipsũ liquidatur, tenetur Iudex ſequi pleniores, & firmiores probationes, & quoad hoc probabiliorem opinionem ex parte facti ſequi tenetur. *Ratio eſt*: Quia vbi eſt plenior, & maior probatio eſt 16

etiam fundatior titulus, & ius, hoc enim ex probationibus creſcit, & reſultat, & per illas innoteſcit Iudicibus, nec poſſunt iudicare niſi ſecundum allegata, & probata in talibus inſtrumentis, & probationibus. Ergo tenetur Iudex probationes meliores ſequi. *Patet conſequentia*: Quia vbi eſt melior titulus & ius, eſt poſſeſſio, ſi non ipſius rei, ſaltem ipſius iuris, & tituli ad poſſidendum: In dubiis autem melior eſt conditio poſſidentis; ergo vbi magis inclinat poſſeſſio, debet inclinare, & iuſtitia, ſeu ſententia. Et oppoſitum, vt bene notat *Soto*, vergeret in ſcandalum Reipub. ſi aliter viderent Iudicem iudicare.

7 Quod ſi probationes, & inſtrumenta pro vtraque parte ſint æqualia, ita vt non fundent maiorem titulum pro vna parte, ac pro alia, tunc res eſt diuidenda, ſi diuiſibilis ſit, vel ſi diuidi non poſsit in ſe, poteſt vni adiudicari dummodo alteri detur ſua pars in alia ſpecie, vel pretio per modum recompenſationis, aut ſatisfactionis. Imò etiam ſi omnino æquales rationes non ſint pro vtraque, ſed pro altera probabiliores, ita tamen quod non fundent meliorem titulum, aut ius notabiliter, debebit res ipſa diuidi, aut recompenſari, non omnino æqualiter, ſeu in partes æquales, ſed proportionabiliter iuxta quantitatem dubij, ita tamen quod in hoc dubio Reo magis faueatur, ſi aliquis litigantium Reus ſit, quia vbi iura partium ſunt obſcura (id eſt non liquide probata) fauendum eſt Reo vbi ly *fauendum* non obligat vt præciſè tota res illi adiudicetur, ſed tale pro maiori parte ei detur, aut recompenſetur in caſu diuiſionis, ſi res diuidi poſsit.

18 Secunda *verò pars*: Quod ſcil. quando diuerſitas probabilitatis, & Opinionum non eſt ex parte facti, ſed ex parte Iuris, vt ſi ſint diuerſæ interpretationes probabiles poſsit ſequi Iudex etiam partem minus probabilem, conſtat ex dictis, quia illa pars remanet in ſe probabilis, & aliàs pars probabilior non conſtituit titulum, vel poſſeſſionem, aut quaſi poſſeſſionem vt reddat meliorem conditionem illius; ergo poterit Iudex in tali iure interpretando ſequi partem minus probabilem, relicta probabiliori, & alienam ſententiam, relicta propria, dummodo verè probabilia ſit practicè. In hoc enim ſemper liberum eſt id ſequi quod remanet intra limites iuſti, & probabilis, quod enim remanet iuſtum ſine peccato ſequi poteſt, aliàs iuſtum non eſſet.

19 Dices: Etiam quando eſt probabilitas ex parte facti circa probationes, & inſtrumenta, poteſt vtraque pars manere probabilis, ita quod probabilior non conſummat probabilitatem alterius partis, & reddat illam improbabilem, aliàs altera non maneret ſolùm probabilior, ſed certa. Ergo tunc poterit Iudex ſequi minus probabilem, relicta probabiliori, quia quidquid remanet intra limites probabilis, tutè ſequi poteſt, aliàs probabile, & prudens non eſſet. Cur ergo ſtante probabilitate vtrinſque partis quantum ad id quod iuris eſt, poteſt eligere Iudex, & ſequi quod maluerit, non autem ſequi poterit quando probabilitas eſt ex parte facti, & quantum ad probationes, & inſtrumenta, & dicta teſtium.

20 *Reſp.* Quod probabilitas ex parte facti, ſeu probationes, & inſtrumenta pertinent ad perſonam, ſeu actionem, poſſúntque ius eius, & titulum fundare, quod pertinet ad poſſeſſionem, ſeu quaſi poſſeſſionem; ad ferendam enim ſententiam inſpiciuntur iura partium, & vbi eſt maius ius, ſeu titulus, eò inclinat iuſtitia: quia attendit poſſeſſionem iuris, ſeu tituli, vt tradat poſſeſſionem rei, & in actionibus perſonæ attenditur probatio, & allegatio, vt conſtet de qualitate actionis, & condemnetur, vel abſoluatur Reus iuxta vim probationum. Quare cum iſtæ probabilitates ſint circa ipſas probationes ex quibus dependet titulus, & quaſi poſſeſſio, quando ita creſcit probabilitas, quod reddit titulum meliorem, & fundatiorem, altera pars non remanet practicè probabilis quia ſtat pro alia parte poſſeſſio, vel quaſi poſſeſſio. Et ſic ſolùm remanebit probabilitas, quaſi ſpeculatiua in comparatione alterius inducentis poſſeſſionem. Quod ſi non inducatur melior titulus, vel maius ius ex talibus maioribus probationibus, non obligabitur Iudex ſequi illam partem probabiliorem, quia tunc ſolùm remanet ſpeculatiuè probabilior, nec conſumit probabilitatem practicam alterius partis, ſi enim conſumeret, faceret melius Ius pro illa parte.

At *verò* in probabilitate, non ex parte facti, & probationum eius, ſed ex parte iuris, ſeu legis, & interpretationis eius non fundatur ius, vel titulus perſonæ, aut quaſi poſſeſſio eius, ſed ſolùm explicatur lex ipſa, ſeu regula, quæ dictat quid faciendum ſit; & cum vtrumque probabile ſit, poteſt vtróque tanquam regula Iudex vti, vel adiudicando vni parti, vel diuidendo, iuxta ea quæ dicta ſunt *ſupra*. 21

Quod *ſi petas*, An etiam totum hoc locum habeat in criminalibus, & in inflictione pœnæ, vel aliis actionibus circa perſonam, An ſolùm in ciuilibus, & in quibus attenditur poſſeſſio, vel quaſi poſſeſſio? *Reſp*. In omnibus locum habere hanc doctrinam formaliter intellectam, licet non eodem modo, & pariformiter in omnibus applicanda ſit. Nam in criminalibus, præſertim ſi cauſa ſanguinis agitur, maiores requiruntur probationes, & Sole ipſo clariores; vnde quod poterat eſſe probabile pro aliis cauſis, ſiue ciuilibus, ſiue criminalibus minoribus, non eſt ſufficiens pro cauſa ſanguinis, nec in illa facit probabilitatem. Quod ſi dubium fuerit, vel non ſufficiens probatio, mitiganda eſt pœna, quia in dubiis fauendum eſt Reo, attenta ſemper, & in omnibus, qualitate delicti, & vehementia probationum. Plura autem de his agere pertinet ad materiam de Iuſtitia & Iure, vbi agitur de Iuſtitia, vel iniuſtitia Iudicis, *in* 2.2. *Quæſt*.67. Hic enim ſolùm agimus de modo formandi eius conſcientiam in ordine ad partes de quibus iudicat. 22

De *Aduocato* circa formationem conſcientiæ eius difficultas eſt, An poſſit ſuſcipere patrocinium, & aduocationem cauſarum minus probabilium, relicta probabiliori ſententiæ, aut ſequendo alienam, & relinquendo propriam? Et ſuppono, quod non poteſt patrocinari cauſæ, quam certò ſcit iniuſtam ſolùm friuolis, & apparentibus rationibus, aut dolis, vel aſtutiis, & ſimilibus machinationibus defendendo, vel protelando; facit enim iniuſtitiam parti, & tenetur ad reſtitutionem damni quod infert, ſiue quantum ad ipſam rem, ſi litem fraudulenter vicerit, ſiue quantum ad expenſas, quas ſuis fraudibus, vel aſtutiis cauſauerit. De hoc difficultas non eſt, quia talis influit, & cooperatur illi damno, ergo tenetur reſtituere. Et ita nõ debent abſolui Aduocati, qui 23

parati

patari ſunt quaſcumq; cauſas iuſtas, vel iniuſtas ſuſcipere, & patrocinari, quia ſunt in malo ſtatu.

24 Sed *Difficultas eſt*, quando circa iuſtitiam alicuius cauſæ ſunt opiniones, & dubia, An poſſit patrocinari minus probabili, relicta probabiliori; aut ſecundum ſententiam alienam, relicta propria?

25 Reſp. In hac parte Aliquos diſtinguere de cauſis criminalibus, & ciuilibus. Et dicunt, quòd in criminalibus debet Aduocatus tutiorem, & probabiliorem partem ſequi, propter periculum vitæ, ſi in contrarium patrocinetur. In ciuilibus autem poteſt etiam minus probabilem opinionem ſequi. Vtramque partem docet *Soto lib. 5. de Iuſtitia Quæſt. 8. art. 3.* & hanc ſecundam partem etiam plures Summiſtæ ſequuntur *Angelus, Armilla*, *Syluester* verbo *Aduocatus* Cæterum alij vt *Vazquez* indiſtinctè, tàm in ciuilibus, quàm criminalibus putant poſſe Aduocatum ſequi partem minus probabilem, relicta probabiliori, nam pars læſa quæ probabili opinioni nititur, poteſt petere ſatisfactionem, ergo & Aduocatus adiuuare. Neque officium Aduocati eſt iudicare, & reſoluere ſententiando, ſed conſulere & patrocinari proponendo Iudici leges, & iura, ſecundum quæ debet iudicare, ergo non facit contra iuſtitiam, ſi ea proponat, quæ ad probabilem pertinent ſententiam, relicta probabiliori, relinquendo Iudici, vt reſoluat pro parte quæ ſibi melior videbitur. Et loquimur de Aduocato ſecundum præciſum officium Aduocati, nam ſi Iudex non ſit Literatus, & Aduocatus faciat officium Aſſeſſoris, Idem iudicandum erit de illo, ac de Iudice.

26 Dicendum nihilominus eſt poſſe Aduocatum patrocinari licitè omnem illam cauſam, pro qua Iudex poteſt licitè ferre ſententiam, & pars ipſa poteſt litigare, & petere, dummodo tamen Aduocatus admoneat partem litigantem de qualitate ſuæ iuſtitiæ, & probabiliori alterius ratione, vt ſciat & videat, An ſibi conueniat talem litem proſequi, & expenſas facere.

27 Ratio *primæ partis eſt*, Quia ſi cauſa alicuius partis talem habet probabilitatem, quod licitè poteſt litigare, & Iudex licitè illam partem amplecti; ergo etiam licitum erit ea motiua, & rationes fundare quibus iſte ſuam cauſam adiuuare poteſt, & Iudex ſententiam illam ferre; hoc autem eſt officium Aduocati, quia non facit aliud, quàm ferre patrocinium, diſponendo motiua & fundamenta, quibus iuſtitia ſuæ partis cognoſcatur, & non pereat. Imò magis licitum eſt has rationes inueſtigare, & formare, & diſponere, quando veræ ſunt, & ſine dolo, ac fraude proponuntur, quàm ſine illis cauſam tractare, & ſententiam ferre, quia iſtæ rationes magis fundant, & aperiunt viam ad procedendum iuſtè, & cum fundamento. Si ergo licitum eſt probabilem partem ſequi à parte litigante, & Iudice ferente ſententiam, multò magis licitum erit talem probabilitatem augere, & fundare, & firmare, quod eſt officium Aduocati.

28 Ratio *ſecundæ partis eſt*, Quia pars litigans quæ conſulit Aduocatum poteſt damnificari in proſecutione cauſæ, & expenſarum eius, ſi cadat à lite, & fortè ſi cognoſceret ſe habere minus iuſtam cauſam, & probabilitatem minorem, non vellet ſe exponere tanto diſpendio pro re incerta; ergo Aduocatus, qui conſulitur à parte litigante de qualitate, & fundamento ſuæ iuſtitiæ, non ſatisfaciet officio ſuo, ſi ei non manifeſtauerit, qualis ſit, & quam probabilitatem habeat, & An ſit iuſta, & tuta, vel oppoſita tutior, & probabilior, vt videat An velit talem cauſam ſequi, & expenſas eius ſuſtinere, ne in hac parte ex ignorantia probabilitatis ſuæ cauſæ inutiliter tempus, & ſubſtantiam conſumat.

Vnde *ſequitur*. Quod ſi in cauſis criminalibus Iudex non poſſit licitè contra Reum iudicare, neque poterit contra illum patrocinari Aduocatus, licet probabilis ſit oppoſita Sententia; poterit tamen ſatisfactionem partis læſæ contra talem Reum poſtulare, quia hanc poteſt etiam Iudex decernere, & ſententiare, ſi iuſtitia poſtulauerit, etiam ſi pœna ſanguinis Reum non puniat. Quod ſi Actor poſtulat ſatisfactionem in ipſa vita Rei, & ſit probabilius, quod non debet puniri pœna mortis, nec Iudex licitè poſſit morti adiudicare, etiam Aduocatus non poterit patrocinari ad hoc, vt indiuidualiter puniatur pœna mortis, ſed poterit patrocinari ad hoc, vt fiat ſuæ parti iuſta ſatisfactio ſic in genere. Et ſecundum hoc verum dicit prima Sententia de cauſis criminalibus. 29

Loquendo *autem* de ciuilibus, ſicut Iudex habet maiorem latitudinem in iudicando id quod probabile eſt ex parte iuris, relicto probabiliori, ita & Aduocatus in patrocinando: Neque contra hæc probat aliquid ratio ſecundæ Sententiæ, quia pars læſa poteſt petere ſatisfactionem etiã ſoli opinioni probabili innixa, & Aduocatus ei patrocinari, quantum ad id in quo poteſt Iudex licitè ei adiudicare, quia in cauſa ſanguinis non poteſt probabiliorem opinionem relinquere, neque Aduocatus poterit iuſtè patrocinari illam in ſingulari petendo, ſed ſolum iuſtam ſatisfactionem in genere. *Nec obſtat*: Quod Aduocatus ſolum conſulit, & proponit ea quæ faciunt pro ſententia probabili, non autem reſoluit, & decernit ſententiando. Nam etſi non reſoluat Aduocatus, influit tamen, & cooperatur conſulendo, & mouendo ipſum Iudicem vt reſoluat: Quare ſi iſti non licet reſoluere in opinione *Vaſquez*, neque illi licebit cooperari, & influere in talem reſolutionem. 30

Inſtabis: Nam quotidiè videmus ſtylum, & conſuetudinem contrariam, ſiquidem communiter partes litigantes, & earum Aduocati multa petunt, & multa maiora conantur, quam ſibi debentur, vt ſaltem aliquid ſibi detur, nec tamẽ ad illa omnia habent probabiliorem iuſtitiam; ergo licitum eſt Aduocatis plus petere, quam quod licet Iudicibus iudicare, & ſic patrocinari poſſunt cauſæ minus probabili, ſiquidem petunt, & conſulunt ſuper multo pluribus, quàm Iudices debeant, aut poſſint iudicare, vt eſt in ſtylo, & conſuetudine communi, nemine id condemnante, 31

Reſp. Plerumque iſta fieri cauſa exaggerationis, quia communiter ſciunt Iudices ſic cauſam diſcuſſuros, vt illa quæ exceſſiuè petuntur, aut conſuluntur daturi non ſint, & ideò cum exaggeratione multa petuntur, vt ſaltem fiat quod moderatum eſt. Et quia iam hoc poſitum eſt in conſuetudine, & Iudices ſic intelligunt illa peti, nec propterea mouentur ad concedendum, ſed ſolùm quod iuſtum apparet, ideò in talibus non inuenitur ſcrupulus, ſed ſtatur conſuetudini. Si tamen Aduocatus vellet ſimilia ſic proponere, & patrocinari, vt non quaſi per exaggerationem 32

dicta, ſed vt ſimpliciter, & obtinenda conſuleret, peccaret ſi ea patrocinaretur ſciens eſſe iniuſta, aut ſic dubia, vel minus probabilia, vt Iudex licitè non poſſet pro ea parte ſententiam ferre, ſic enim neque poſſet conſulere, & vt obtineret cooperari, & patrocinari, In quo oportet ſedulò admonere Aduocatos, ne putent paſſim, & ſine delectu, & diſcretione probabilitatis licere ſibi quaſcumque cauſas patrocinandas ſuſcipere.

33 *De Medico, & Chirurgo* in curatione infirmi *Difficultas eſt*, Quando medicamentú eſt dubium, aut minus probabile, quàm aliud. In quo caſu diſtinguunt omnes de medicamento, ſeu curatione, quòd poteſt eſſe dubium vtrum ſit magis, vel minus proficuum, vel ſi non proſit ſaltem non noceat. Poteſt etiam eſſe dubium. An tale medicamentum ſit nociturum, Itaque dubium de medicamento poteſt eſſe, vel inter prodeſſe, & nocere; vel inter prodeſſe, & non prodeſſe, licet non noceat; vel inter magis, & minus prodeſſe.

34 Dico *ergo*: Si dubium ſit de medicamento, non quod ſit nociuum, ſed quod magis, vel minus proſit, aut quod non proſit, Medicus poteſt ſequi opinionem minus probabilem relicta probabiliori, vel etiam alienam, relicta propria, dummodo vtraque probabilis ſit, præſertim ſi commodè non ſuppetat aliud medicamentum; ſi enim ſuppetat, ſaltem ex charitate tenetur adhibere, quod ſalubrius eſt, vt infirmus citiùs liberetur, & non prolongetur infirmitas, ſi infirmus poſſit illud emere. Si verò dubium ſit circa medicamentum, An ſit nociuum Ita quod nouo periculo exponat infirmum, nullo modo poteſt illo vti relicto tutiori, ſeu non nociuo, per ſe loquendo, & regulariter.

35 Prima *pars probatur*: Quia in illo caſu nullum interuenit periculum infirmi; ergo poterit, vti & experientiam facere de illo medicamento probabili; præſertim quia medicamenta noua non poſſunt alio modo quàm iſto regulariter introduci; quia experientia eorum ſumitur cum aliquo dubio, & probabilitate, & non ſemper cum certitudine; ergo ſicut licitum eſt experiri noua medicamenta, etiam eſt licitum vti iſta probabiliter; paulatim enim iſtarum rerum notitia ſerpit, nec ſemper incipit cum totali certitudine. Et multoties quod ſolum probabile, & dubium videtur contemperatur huic temperamento, & ſanare ſolet: Cæterum iſtæ experientiæ ſecundum charitatem non poſſunt fieri, ſi ſuppetat aliud medicamentum, quod ex ipſa experientiá conſtat eſſe proficuum, aut magis proficuum, quia charitas erga infirmos non permittit illos relinquere in ſua infirmitate, & non liberare quam citius, ſi poſſis, ſic enim protelatur eorum pœna, & ægritudo, niſi forte remedium illud cuius experientia ſumitur ita fiat, quod non impediatur vti alio ſalubriori, & probatiori, cum voluerit, & experientia illa nociua non ſit.

36 Secunda *pars* eſt communis inter Authores, *Nauarrus, Adrianus, Lorca, Monteſinos, Martinez*, & Alij in hoc tract. de conſcientia. *Et ratio manifeſta eſt*: Quia non poteſt nocumentum alij inferri cum periculo vitæ, & ſalutis, hoc enim grauis Iniuria eſt tertij, & contra charitatem, quæ præcipit amare proximum; amare autem eſt velle bonum illi, ergo qui malum vult, ſeu nocumentum, non amat.

37 Dixi autem *per ſe, & regulariter loquendo*, quia pro aliquo caſu dari poteſt exceptio, vt volunt *Aliqui Authores*, videlicet quando ſalus infirmi eſt deſperata, & aliud melius, & probabilius remedium non ſuppetat. Ita *Lorca, & Martinez hic*, qui citat *Cordubam lib. 3. Quæſt. 9. Syluestrum* verbo *Medicus*. Oppoſitum tamen tenet *Monteſinos hic diſp. 29. Quæſt. 5. num. 215*. Dicit enim nec etiam in tali caſu licere exponere infirmum nouo periculo vitæ, ſicut per tale medicamentum exponitur: ſed tutius eſſe relinquere infirmum remedio naturæ, aut ſaltem nouo periculo non exponere. Sed in hoc non eſt recipiendus *Monteſinos*, quia concurrentibus illis duabus conditionibus, quod ſalus ſit deſperata, & aliud remedium non ſuppetat, iàm hoc dubium remedium non eſt periculoſum, nec nouum addit periculum, quia ſalus ſupponitur deſperata, nec alia ſe offerunt remedia, quia ſi ſe offerrent, adhuc eſſet ſpes, nec poſſet illud remedium dubium adhiberi, aliis ſalubrioribus, ſeu probabilioribus extantibus. Illis autem exhauſtis, ea quæ dubia ſunt vltimo loco adhibentur, non pro ea parte qua nocitura timentur, ſed pro alia parte, qua adhuc proficere poſſunt. Vnde deſperata ſalute iàm in illis non attenditur periculum, ſed poſſibilitas remedij, & hæc ſemper eſt licitá.

38 Quod *ſi Inquiras*: Quid ſi in congreſſu, & concurſu Medicorum, Aliqui opinentur infirmo neceſſarium eſſe aliquod medicamentum, verbi gratia pharmacum, vel ſciſſio venæ; Alij opinentur id fore nociuum, & mortale, vt regulariter contingit ſic opinari, poterit ne vnus relicta propria opinione conformari opinioni alterius cum tali periculo à ſe exiſtimato, iſte enim dicit, *morietur, ſi ſumat potionem*; alius dicet, *morietur, ſi non ſumat*: quid faciendum eſt in conſcientia; poterit ne vnus In alterius opinionem tranſire?

39 *Reſp.* Poſſe, ſi ex rationibus alterius conuincatur, tunc enim iam exuit propriam opinionem, atque adeò & dictamen de periculo vitæ infirmi in adhibitione, vel omiſſione talis remedij, & ſic cenſendus eſt perinde, ac ſi à principio, illius opinionis eſſet, Si tamen non conuincitur rationibus alterius opinionis, ſed ſtat in ſuis, quia revera non deſtruuntur, nec ſoluuntur ab aliis, & conſequenter manet dictamen, & iudicium de periculo vitæ Infirmi, non poteſt ob extrinſecas rationes, & præciſam authoritatem alterius, cedere opinioni propriæ, quia multò magis ponderat periculum vitæ infirmi, quàm ſola authoritas aliena: ſtante autem dictamine illius periculi, non poteſt Medicus adhibere remedium illud, quia quantum eſt ex vi talis dictaminis influit in illud periculum conſentiendo alteri, præſertim ſi ſit ſpes, quod perſiſtente ipſo in ſua ſententia, illud remedium tandem adhibebitur, vel omittetur aliud. Quod ſi ille qui tenet oppoſitam ſententiam ſit Vir magnæ authoritatis, & ſapientiæ, atque experientiæ, iſte autem alter ſit minoris litteraturæ, ita quod facilè credatur oppoſitum ſententiam ſolidiora fundamenta habere, quàm quæ exprimit, & Iſte non poſſit, aut non audeat ab eo petere vt maiora exprimat fundaméta, non video cur non poſſit ob authoritatem talem eius opinioni cedere, licèt non conuincatur illa ratione, tūc enim exuit propriá opinionem, & conſequenter dictamen de periculo vitæ Infirmi, ductus non tàm authoritate aperta, quam fundamentis occultis, & præſumptis.

Quid

Quid de Miniſtro Sacramentorum?

40 COmmunis valdè Sententia eſt in hac parte, teneri Miniſtrum Sacramẽtorum tutiorem opinionem ſequi, nec poſſe minus tutam; diciturque magis tuta, illa quæ magis conducit ad valorem, effectumque Sacramenti. Valor quippè Sacramentorum, & effectus eorum non pendet ex opinionibus, ſed ex eo quod in re eſt, vel non eſt inſtitutum à Chriſto Domino, atque adeò tenetur maximè conformari homo in Sacramentis conficiendis ſpeculatiuæ veritati, quæ reſpicit res vt ſunt, vel non ſunt in re, non in exiſtimatione. Quam ſententiam ſequitur *Scotus in 4. diſt. 11. Quæſt. 6. Medina ſuper hanc Quæſt. 19. art. 5 & 6. Petrus Soto lect. 2. de inſtitut. Sacerdotum, Alanus lib. 1. de Euchariſtia cap. 1. Vazq. hic Diſp. 63. c. 2. & 3. Lorca Diſp. 38. membro 2.* Licet hi duo in modo defendendi non conueniant. At vero *Martinez hic artic. 6. dub. 6. concluſ. 7.* abſolutè tenet poſſe Miniſtrum Sacramentorum ſequi probabilem ſententiam relicta probabiliori, dummodo illa probabilis, practicè probabilis ſit. Quod etiam ſequitur *Montesinos hic Diſp. 29. Quæſt. 5. num. 243. & numero* 245. Nec videtur hoc ab aliquo negari poſſe, quia remanere probabilitatem practicam eſt remanere prudenter, & moraliter ſequibilem. Vnde quod talis ſequi poſſit eſt indubitatum in quacumque materia. *Difficultas eſt*, An in materia Sacramentorum (quia nõ dependent ex morali noſtra æſtimatione, ſed ex eo quod in re ſunt, vel non ſunt). ad formandum probabile, & practicum iudicium requiratur vt illa ſententia, quæ ſpeculatiuè, & realiter tutior eſt (vt dicit prima ſententia) An ſufficiat moraliter manere tutam, quidquid ſit in re.

41 Nihilominus diſtinguere oportet tria, quæ in Sacramentis concurrunt. *Primum* eſt ea quæ eſſentialia ſunt, vt materia, & forma, & poteſtas in Miniſtro. *Secundum* eſt diſpoſitio ex parte ſuſcipientis. *Tertiũ* eſt id quod pertinet ad Ritus, & Cæremonias Sacramentorum ex vſu Eccleſiæ.

42 Dico *ergo primo*: Tuta conſcientia procedit Miniſter ſi in his omnibus tribus, quæ dicta ſunt procedat ſecundum vſum, & conſuetudinem Eccleſiæ. Si autem Eccleſia diuerſos vſus permittat, & approbet, licèt vnus ſit probabilior, & ſecurior alio, alius tamen ſit probabilis, & admiſſus, vtrumque poteſt licitè ſequi eo modo & forma, qua eſt admiſſus; ſi autem contra vſum, & permiſſionem Eccleſiæ, alia opinio, ſeu vſus probabilis ſit, non poteſt in praxi tutè ſequi, ſed debet tutiorem, & probabiliorem ſequi. Itaque ſemper pro tuto vſu, & opinione in materia Sacramentorum, & quaſi pro regula accipiendus eſt vſus, & approbatio Eccleſiæ, & quidquid intra talem vſum, & approbationem locum habet, probabile iudicandum eſt practicè, & tutè. Conſtat enim ex Concil. Trident. ſeſſ. 7. *Approbatos Eccleſiæ vſus, & Ritus in Sacramentis recipiendos eſſe, nec poſſe contemni, aut ſine peccato à Miniſtris pro libito omitti*, aut in nouos alios per quemcumque Eccleſiarum Paſtorem omitti poſſe; & in Rituali Romano iuſſu, & approbatione *Pauli V.* edito præcipiuntur ſeruari in vſu, & adminiſtratione Sacramẽtorum ea, quæ in illo Rituali proponuntur, vt potè ad vſum, & conſuetudinem Eccleſiæ pertinentes, qui vſus, & Ritus ex præſcripto Concilij obſeruari debent.

43 Sic *ergo* prima pars Concluſionis probatur, Quia vſus, & conſuetudo Eccleſiæ in omnibus æmulanda eſt, vt dicit *S. Thom. 2. 2. Quæſt.* 10. *a.* 2. ſiquidem maiorem authoritatem habet conſuetudo Eccleſiæ, quàm quæcumque authoritas ſacrorum Doctorum, cum & illi ex Eccleſiæ approbatione authoritatem ſortiantur; ergo qui conformatur conſuetudini, & vſui Eccleſiæ in adminiſtratione Sacramentorum, tutè & licitè procedit: nam Sacramentorum adminiſtratio maximè ex diſpoſitione Eccleſiæ dependet; ergo qui ei conformatur, tutè procedit. *Secunda verò pars probatur*, Quia ſi eſt duplex opinio, ſeu conſuetudo, vna certior, aut probabilior altera, vtraque tamen ex approbatione Eccleſiæ permiſſa, vtraque habet ſufficientem probabilitatem practicam, & prudentem in hac determinata materia Sacramentorum; ergo vtraque poteſt tutè ſequi. *Conſeq. patet* ex regulis generalibus ſupra poſitis, quod quidquid practicè eſt probabile, & manet ſub dictamine prudenti non poteſt eſſe dictamen defectuoſum, & errans; ergo neque illicitum. *Anteced. verò probat.* Tùm, quia illud eſt practicè probabile, & prudens, quod non ſolum diſputatiuè, & ſpeculatiuè, ſed in ipſo exercitio, & praxi Virorum prudentum, & cordatorum, cum fundamento rationis, & cum Superiorum notitia, & conſenſu approbationem habet; quod autem in Eccleſiæ vſu, & approbatione permittitur maximum fundamentum habet, maximèque a cordatis, & prudentibus in vſu habetur, & cum cognitione, & notitia Prælatorum, quia totum hoc nomine Eccleſiæ inerudit or; ergo licèt ſit minus probabile, eſt tamen ſufficienter tutum practicè.

44 Tum *etiam*, Quia in dicto Rituali Romano *Pauli V.* in Rubricis de Sacramentis in communi dicitur, *Quòd quiſquis Sacramenta adminiſtrare tenetur, habeat libros neceſſarios ad officium ſuum pertinentes, & librum Ritualem, vbi opus fuerit, ſemper cum miniſtrabit ſecum habebit Rituſque, & Cæremonias in eo præſcriptas diligenter ſeruabit.* Ergo ſupponit Pontifex Miniſtros debere conformari conſuetudini, & legibus Eccleſiæ in his quæ ad miniſtrationem Sacramentorum pertinent, & quidquid his legibus, vel vſibus præſcribitur & permittitur, licitè fieri, quia ſeruat quod Eccleſia præcipit, vel permittit. Pontifex autem ſolùm hoc obſeruari præcipit.

45 Et *quod* aliquando Eccleſia etiam toleret, aut permittat non ſolum tutiora, ſed etiam probabilia in materia Sacramentorum, conſtabit duobus exemplis. *Primum* eſt circa intentionem, vel attentionem actualem in miniſtrando Sacramento. Non eſt dubium, tutius, & ſecurius eſſe intentionem actualem habere in miniſtratione Sacramentorum, præſertim quando ſunt Sacramenta initerabilia vt Baptiſmus, & Ordo, & habere intentionem virtualem eſt minus ſecurum, aut bonum; & tamen poteſt aliquis licitè vel ſola intentione virtuali in quocumque Sacramento, quia hoc ipſum Eccleſiæ vſus approbat, vt conſtat ex ipſo Rituali Romano approbato à Pontifice in Rubricis de Sacramentis in genere.

46 Secundum *exemplum eſt*, circa diſpoſitionem requiſitam ad Sacramentum Confeſſionis. Nam ſecurior, & tutior eſt contritio quam attritio cognita, præſertim in articulo mortis, quando maius damnationis periculum inſtat, & maior

ſalutis

ſalutis æternæ cura habenda eſt; & tameo licitè, ac ſecurè poteſt quis vti attritione pro Sacramento Pœnitentiæ, quantum eſt ex vi obligationis huius Sacramenti, eo quod Eccleſiæ vſus, & conſuetudo hoc approbat pro ſufficienti materia, & diſpoſitione huius Sacramenti, cum dicat Concilium Trident. Seſſiooe 14. cap.4. *Hanc attritionem, licet ſine Sacramento, non ſufficiat iuſtificare, tamen ad imprecandam diuinam miſericordiam in Sacramento pœnitentia diſponere.* Et notanter dixi. *Ex vi obligationis Sacramenti*, nam ex alio capite poterit obligare præceptum habendi contritionem in extremo vitæ, non propter ipſum Sacramentum conficiendum, vel effectum eius, ſed propter præceptum diuinum exercendi charitatis actum, vel contritionis in hac vita, ſi forte vſque ad illud tempus non eſt impletum, vel in illo articulo inſtat, ex vi tamen præcepti conficiendi Sacramentum præcisè, neque tunc, neque in alio tempore obligat præceptum adhibendi contritionem pro materia, vel diſpoſitione Sacramenti, quia Sacramentum non habet aliam materiam pro articulo mortis, vel extra illum, nec aliam diſpoſitionem petit, nec in Conciliis alia aſſignatur. Qua doctrina, ſolues facilè hoc argumentum quod *Monteſinos*, vrget contra *Vazquez hic diſp.* 29. *Quæſt.* 5. *numero.* 242. ad probandum debere adhibere contritionem ſaltem in vltimo vitæ.

47 Tertia *pars concluſionis probat.* Quia in Sacramentorum adminiſtratione operans contra vſũ, & praxim Eccleſiæ in re graoi (nam ſi eſt leuitas materiæ non loquimur in præſenti) vel exponit ſe periculo non conficiendi Sacramentum, vel faciendi contra præceptum, vel carendi effectu Sacramenti: nullum horum eſt licitum, ergo *Antec. prob.* Quia ſi dubium eſt in materia, vel forma, aut Miniſtro Sacramenti licèt aliquam habeat probabilitatem, tamen ſi oppoſita eſt probabilior, & in praxi Eccleſiæ, exponit ſe periculo ne in re vera forma, & materia ponatur, & ſic Sacramentum erit nullum, vt in exemplo vulgati ſi quis baptizaret, *in nomine Genitoris, & Gomiti, & Procedentis*, quæ probabilitatem habet, quia idem ſignificat, quod Pater, & Filius, & Spiritus S. tamen qoia eſt contra praxim, & vſum Eccleſiæ, & alia eſt expreſſa à Chriſto, non licet illa vti. Si autem eſt dubium circa diſpoſitionem, ſiquidem fuerit contritio, vel attritio, aut in Sacramentis viuorum exiſtentia in gratia, licitè poteſt quis vti hac diſpoſitione, quia omnia iſta ſunt in vſu, & praxi Eccleſiæ. Si verò aliquid minus quàm iſta fuerit, vt ſi quis ſit in dubio, An ſit in gratia pro Sacramentis viuorum, aut ſi ſuus dolor non ſit attritio, non poteſt ſic accedere, quia exponit ſe periculo carendi effectu Sacramenti, ſed tenetur conari ad debitam diſpoſitionem. Si deoique ſit dubium circa Ritus, & Cæremonias in re graui, & ſit contra vſum, & praxim Eccleſiæ, peccat, quia iuxta præceptum ſupra ex *Concil. Trid. & Rituali Rom.* relatum, non poteſt omitti pro libito vſus, & conſoetudo Eccleſiæ in hac parte, ſed Ritus &, Cæremonias in Rituali præſcriptas debent obſeruare, & ne errent, tenentur librum illũ, & alios neceſſarios habere, ergo faciendo cootra tales Ritus peccatur.

48 Dico *ſecundo*: Quando ſunt probabiles ſententiæ in his quæ ad Sacramenta pertinent, nec de vna, aut altera parte eſt conſuetudo Eccleſiæ, aut de hoc ipſo eſt dubium, An detur talis conſuetudo necne, in ſubſtantialibos Sacramentorum tenetur probabiliorem ſequi, & tutiorem opinionem, per ſe & regulariter loquendo. In his verò quæ pertinent ad diſpoſitionem ſuſcipientis, & ad Ritus, & Cæremonias accidentales non poteſt ſequi niſi regulas ab Eccleſia admiſſas, vel præſcriptas, & in dubio de illis id quod magis pertinet ad decorem, & venerationem Sacramenti, vel ad neceſſitatem ſuſcipientis, & ex his duobus neceſſitas ſuſcipientis præferenda eſt, niſi obſtet præceptum, & ordinatio Eccleſiæ. Singula explicanda ſunt.

49 Primo *loco* Diximus de dubio in ſubſtantialibus Sacramentorom, vt in materia, forma, Miniſtro, quod debet ſequi pars tutior. *Ratio eſt*, Quia Sacramenta non operantur ratione noſtræ exiſtimationis, & opinionis, ſed prout in re, & iuxta inſtitutionem Chriſti Domini, & cum ipſe inſtituerit in tali forma, materia, & Miniſtro, ſi id verè & in re non adhibetur, Sacramentum non fit, ergo Miniſter tenetur operari ſecundum opinionẽ illam, quæ magis ipſi conformatur in his quæ pertinent ad ſubſtantialia Sacramentorum, quæ immediatè ſont inſtituta à Chriſto Domino, & ex quibus pendet eorom ſubſtantia, quæ vtique regolari non poteſt penes opiniones, & probabilitates noſtras, ſed penes id quod verè & in re inſtitutum eſt à Chriſto Domino.

50 Diximus autem notanter debere ſequi tutiorem, & probabiliorem opinionem *per ſe*, *& regulariter loquendo*, quia in aliquo caſu poteſt contingere, quod etiam ſequendo minùs probabilem ſententiam poſſit licitè miniſtrari Sacramentum. Quod præſertim contingit in duóbus caſibus: primò in caſu materiæ dubiæ, quando alia non poteſt inueniri, & inſtat neceſſitas miniſtrandi Sacramentum, vt ſi pro miniſtrando Baptiſmo non inueniatur niſi aqua de qua dubitetur, an ſit naturalis, vt quia eſt nimis lutoſa, aut inſculo mixta, &c. ſi pro miniſtranda Euchariſtia non inueniatur niſi panis dubitanter triticeus, vt ex ſiligine, farre, &c. Licèt enim ſolùm ſit probabile has eſſe materias Sacramentorum, idque ſub dubio, & oppoſitum ſit probabilius, tamen ſuppoſitis circunſtantiis neceſſitas Sacramenti, & penuriæ materiæ, reputatur illa materia tuta, & probabilior hîc & nunc ad miniſtrandum in illa, quantum eſt ex parte dictaminis, & iudicij requiſiti ad miniſtraodum, quidquid ſit, an in re fiat, vel non fiat Sacramentum, ceſſat enim periculum, nec illi ſe exponit, qui cum his circunſtantiis operatur? ſicut etiam licitè procedit, qui ſub dubio An pœnitens ſufficienter exprimat materiam, in articulo mortis abſoluit, quia iuxta Rubricas Ritualis Romani, quocumque modo exprimat peccata, in genere, vel in ſpecie, per ſe, vel per alium, debet in tali caſu abſolui.

51 Secundò contingit iſte caſus vtendi opinione probabili relicta probabiliori, quando eſt opinio probabilis circa iuriſdictionem miniſtri, ita quod ſit titulus ſaltem apparens, & coloratus in miniſtro, & probabilitas circa eius valorem. talis licitè miniſtrat, quia talis iuriſdictio pro illo caſo ſuppletur ab Eccleſia, ſicut ſupplentur ea quæ ſimili modo fiunt à iudice in foro externo, ex *L. Barbarius ff. de officio Prætoris.* Cum enim iuriſdictio ſit aliquid mortale per

Eccleſiam

Eccleſiam communicabile miniſtris, & ſupplebile, facilius in hoc intelligitur operari probabilem opinionem, quam in materijs, aut formis Sacramentorum, quæ in aliquo phyſico conſiſtunt, quia quod phyſicum eſt non operatur niſi prout eſt in re, quia ſic inſtitutum eſt à Chriſto; quod autem in moralitate conſiſtit, operatur ratione etiam exiſtimationis, & probabilitatis, & ſuppleri poteſt per Eccleſiæ miniſterium, quæ iuriſdictionem tribuit habenti coloratum titulum.

52 Secundo *loco dicimus*, Quod in his quæ pertinent ad diſpoſitionem ſuſcipientis, debet ſequi quod regulæ, & vſus Eccleſiæ præſcribunt. Hoc ideò dicimus, quia in diſpoſitione pœnitentis iudicanda vix inuenitur aliquid maioris, vel minoris probabilitatis, quod ſit proprium Sacramentorum, vt Sacramenta ſunt. Nam diſpoſitio ſuſcipientis, ſi ſint Sacramenta viuorum, notum eſt, quod non requiritur actualis contritio, vel attritio, aut actus charitatis per ſe, & ex neceſſitate, ſed ſufficit ſuſcipientem non eſſe extra ſtatum gratiæ, licet ad melius eſſe, & pro effectibus particularibus requiratur actualis deuotio. Pro Sacramentis autem mortuorum ſufficit attritio, & melior diſpoſitio eſt contritio. Quia verò poteſt eſſe dubium An ſufficiat attritio naturalis, vel requiratur ſupernaturalis, aut de alijs conditionibus, & qualitatibus ad attritionem veram requiſitis; in hoc tenetur miniſter docere, & ſequi id quod magis congruum, & conueniens eſt neceſſitati ſuſcipientis, ne exponatur periculo damnationis, & quod magis decet, & conuenit ipſi Sacramento, ne careat effectu ſuo: præſertim cum in *in Concil. Trident. ſeſ.* 14. *c.* 4. omnino exprimantur conditiones, & motiua ad attritionem requiſita, quæ ſupernaturalem attritionem requirunt.

53 Specialiter verò in Sacramento Pœnitentiæ poterit eſſe dubium, vel probabilitas circa materiam remotã, ſcilicet, circa peccata, An aliquid ſit, vel non ſit peccatum, ſit mortale, vel veniale. Sed hoc non eſt dubium de re aliqua Sacramentali, vt propria Sacramenti eſt, ſed de eo quod extra Sacramentum inuenitur, & pertinet ad ipſam naturam moralis actus, An ſit vel non ſit peccatum: in quo poteſt quis ſequi diuerſas opiniones probabiles, probabilitate practica manente, etiam ſi minus probabilis ſit: de quo ſtatim in tertia concluſione dicetur. Et ſimiliter in Sacramento matrimonij poteſt eſſe dubium, aut probabilitas, An aliquid ſit vere, & proprie contractus humanus; in quo poteſt quis ſequi probabilem ſententiam relicta probabiliori, pro ea parte qua pertinet ad naturam actus moralis antecedenter ad rationem Sacramenti. Aliud vero, quod ad diſpoſitionem pœnitentiæ pertinet, ſcil. quod ſit factum ſufficiens examen, ſi detur dubium aliquod, ſeu opinio circa ſufficientiam examinis, cum ſit dubium facti, poteſt ſequi opinionem probabilem iuxta regulas generales de conſcientia probabili ſupra poſitas.

Tertio *loco* Dicimus de Ritibus & Cæremonijs, quod ſi ſit dubium, ſeu opinio circa illas, conſuli debet Rituale, vbi ſunt præſcriptæ Cæremoniæ, & Ritus grauiores, nec licet illos omittere, vel nouos introducere, vt ſupra oſtendimus: ſi verò ſit aliquid, quod ex prædicto Rituali non poſſit haberi, vel cenſenda eſt res parui momenti, quia grauiora omnia ibi habentur, vel debet conſulere conſuetudinem, & ſtylum illius Eccleſiæ in qua inuenitur; vel ſi nihil horum cognoſci poſſit, poteſt quis ſequi opinionẽ probabilem, relicta probabiliori, cum hoc non ſit circa ſubſtantiam Sacramenti, ſed circa aliquid accidentale, quod regulari debet per regulas communes de conſcientia probabili, & dubia, ſicut etiam quando aliquis caret Rituali, nec facile conſuli poteſt propter inſtantiam temporis, ſequi debet quod tunc ſibi vt practicè probabile, vel probabilius occurrit.

Dico *tertio*: In Sacramento Pœnitentiæ circa materiam remotam, quæ ſunt peccata, poteſt, & debet Miniſter conformari ſententiæ probabili pœnitentis etiam omiſſa probabiliori, ſi tamen illa ſit practicè probabilis. Hæc eſt communis ſententia, vt tradi ſolet in materia de Sacramentis in communi, & in tractatu de Pœnitentia. *Ratio autem ea eſt*, Quia materia remota pœnitentiæ non eſt materia quæ adhibetur, vel miniſtratur à Sacerdote, ſed à pœnitente, ſuntque actus voluntarij, & morales ab ipſo commiſſi ante miniſtrationem Sacramenti. Vnde ſi fuerunt facti ſub probabili ſententia, relicta probabiliori, in eo ſtatu & modo quo commiſſi ſunt, iudicari debent à Sacerdote; ſi ergo fuerunt facti ſub probabili, & prudenti opinione, debet ei conformari Miniſter, licet aliter ſentiat, & aliam vt probabiliorem habeat, quia eſt Iudex illius actionis ſicut facta fuit, non executor, aut commiſſor illius, debet autem iudicare illam opinionem eſſe probabilem, ergo & conformari illi in iudicando, nec poteſt obligare pœnitentem, vt ſuæ opinioni probabiliori conformetur, quia ad ipſum non pertinet niſi iudicare an benè vel malè fecerit, vel quantum mali fuerit illud, veniale, an mortale, & conſequenter an ſi perſeueret, debeat ei denegari abſolutio. In his enim omnibus debet iudicare Sacerdos illum operatum fuiſſe ſub probabili opinione, quia verè illa opinio probabilis eſt, non ergo ampliùs poteſt ab eo exigere. Si autem Sacerdos pro improbabili habeat illam ſententiam, non poteſt ſe conformare illi, quia format iudicium improbabilitatis eius, & hoc iudicio ſtante, non poteſt ei conformari. Ergo ſignum eſt, quod pro tanto poteſt conformari ſententiæ illi minus probabili, quia iudicat illam eſſe probabilem, & ſub hoc probabilitatis termino debet iudicium ferre de illa, nec poteſt improbabilem iudicare. 54

Et *ſi Quæras*; quando eſt dubium, An teneatur quis confiteri tale peccatum, vel tale in particulari huic Confeſſario: vel ſi ſufficiat infirmo confiteri peccata in generali, aut ſola ſigna contritionis exhibere, An poſſit conformari Miniſter opinioni probabili, relicta tutiori, & probabiliori? *Reſp.* Quod in primo caſu ſemper conſulendum eſt pœnitenti quod quærat Confeſſarium, cui ſine periculo poſſit confiteri, & tunc remouetur dubium, quia reſpectu talis Confeſſarij, non eſt opinabile, ſed certum, quod tenetur confiteri; ſi autem peccatum eſt dubium, & nullum periculum eſt quod iſti confiteatur, debet confiteri iuxta regulam communiter admiſſam de obligatione confitendi peccata dubia. Si autem non poſſit inuenire alium Confeſſarium, & ſit dubium An extet periculum confitendi cum iſto in particulari, quia ſibi, vel alij damnum imminet ſi confiteatur hoc peccatum, in caſu dubij non tenetur illud confiteri, quia in caſu dubij cenſetur non habere copiã Confeſſoris pro illo caſu, 55

ſiquidem

ſiquidem non obligatur cum periculo proprio, vel alieno peccatum manifeſtare, ergo neque cum dubio (ſi ſit dubium fundatum) quia hoc periculum eſt. In ſecundo autem caſu poteſt, & debet Miniſter abſoluere, quia erſi de hoc aliquando fuerit opinio An ſufficiat in illo caſu infirmitatis pro materia Sacramenti peccata in genere audire; aut ſigna pœnitentiæ cognoſcere, tamen in Rubricis Ritualis Romani iam decernitur, *Vt peccatis quomodocumque cognitis in genere, vel ſpecie per ſe, vel per alium abſoluatur infirmus, qui impeditus eſt aliter ſe explicare.* Debent tamen illa ſigna, non ſolùm oſtendere dolorem, ſed etiam aliquem ordinem ad confeſſionem, vt quia petit, vel petiuit confiteri, aut quid ſimile, eo quod poteſt quis falſo errore hæreticorum exiſtimare, non requiri confeſſionem, ſed ſufficere dolorem, vel reſipiſcentiam peccatorum. Et ideò oportet, quod ſigna doloris ſint cum ordine ad confeſſionem.

Denique *ſi petas*: An ſi quis metu mortis compellatur uti forma, vel materia minus probabili, 56
& quæ non eſt in vſu Eccleſiæ extra caſum neceſſitatis, poſſit illa vti? Aliqui affirmant, dummodo id non fiat in contemptum fidei. Ego vix puto poſſe hoc fieri in praxi, niſi propter aliquem contemptum formalem, vel virtualem Eccleſiæ, quæ tali forma non vtitur. Et ita numquam id conſulerem. Et Hæc ſufficiant dicta pro hac Materia, & his Quæſtionibus, dum ad ſecundum Tomum properamus, hæcque & omnia ad laudem ſint CHRISTI Domini Crucifixi, Beatiſſimæ Virginis MARIÆ, Diui THOMÆ, & Beati DOMINICI Patris noſtri.

FINIS.

INDEX
RERVM NOTABILIVM,
QVÆ IN HOC PRIMO TOMO
primæ ſecundæ continentur.

Prior Numerus Paginam, Poſterior Numerum marginalem deſignat.

A

Abortus.

ABORTVS ſecutus ad actionem, ad quam exercendam tenetur quis ex vrgente neceſſitate, non eſt imputabilia ad culpam. p.530. n.25.& ſeq.

ABRAHAM.

Abraham non eſt mentitus, Geneſ. 20. dicens, Saram eſſe ſororem ſuam: quia verè ſic erat, licèt ſimul eſſet vxor. p.471.n.30.& 31

Abſentia.

Abſentia. Vide *Præſentia. Amicitia. Gaudium. Deſiderium.*

Abſolutio.

Abſolutio peccati reſeruata. Vide *Peccatum. Dubitans.*
Abſolutio à cenſuris facta ex metu an ſit valida? Vide *Contractus.*

Accidens.

Accidens non operatur effectiuè in ſuum ſubiectum, & quare? p.254. n.59
Accidena inſeparabile adeſſe, & abeſſe poteſt ſine ſubiecti corruptione Logicè, non tamen Phyſicè. p.571.n.18

Actio, actiones.

Actio ſumit ſpeciem ab actu, qui eſt principium agendi. p.22. n.2
Actio vt talis ſpecificatur formaliter à ſuo principio, & qoomodo? p.23. n.6. & ſequentib. & p.328.n.26
Actio eſt productio per modum cauſalitatis, non per modum mutationis. p.25.n.13
Actio reſpicit terminum non vt formam ſpecificatiuam, ſed vt effectum. ibid.
Terminus, vt ſpecificat actionem non ſe habet præciſè vt termious, ſed vt mouens. ibid. 0.14. & ſeq.
Vide *Terminus.*
Actio quando eſt diſtincta à fine, ſubordinationem ad finem petit: quando verò eſt ipſe finia, effectus ſolus ſubordinatur fini, non actio ipſa. p.21.n.31.& 32
Actio, & potentia actiua quomodo ſpecificantur ab obiecto terminatiuo?
Vide *Obiectum terminatiuum.*
Quômodo intelligitur, quod actio ſpecificatur à termino *ad quem*, & noo à termino *à quo*? p.29. n.25
Actio quæ finem proximum habet, debet etiam habere finem vltimum. p.53.n.1
In omni actione datur circunſtantia *Quis*, & circunſtantia finis vltimi. p.53.n.2
Actio vt ordinatur in vltimum finem cootenta eſt relatione virtuali, oon enim requiritur actualis relatio, nec ſufficit habitualia, nec interpretatiua. p.60.n.32.& ſeq.
Actio illa eſt beatitudo formaliter, quæ eſt formaliter aſſecutio vltimi finis. pag.96. num.1. & ſeq.
Actiones elicitæ à voluntate non ſunt fines. p.16. num.12
Actionca aliarum potentiarum extra voluntatem imperatæ ab ipſa, poſſunt eſſe fines. ibid. & ſeq.
Actio facta ex vrgenti neceſſitate, ad quam ſequitur pollutio, vel abortus, noo eſt imputabilis ad culpam. p.530.n.25.& ſeq.
Actio circa finem dupliciter conſideratur. p.232. num.2

Actio tranſiens, & immanens.

Actio tranſiens non conſummatur io agente, ſed in paſſo, benè tamen immanens. p.85.n.8
Actio tranſieos oon quæritur propter ſe, ſed propter terminnm; bene tamen immanens. p.85. n.12
De ratione actionis immanentis, vt talis, non eſt producere terminum. ibid.

Actiones Dei.

Actiones Dei. Vide *Deus.*

Actiones humanæ.

Actiones humanæ. Vide *Actus humani. Actus moralis. Moralitas.*
Actiones humanæ dupliciter accipiuntur. p.10. num.36
Quæ propriè dicantur humanæ. p.9.n.35.
Quomodo ſint actiones humanæ ridere, flere, admirari, &c? p.10.n.36
Quomodo prima intentio voluntatis ſit actio humana? p.10.n.37
Non ſunt actiones humanæ fricare barbam, mouere pedem, &c. ibid. p.13.n.46
Actiooea primò primæ. Vide *Motus primò primi.*

Index Rerum Notabilium.

Actiones ſecundò primæ. Vide *Actus ſecundò primi.*
Actiones amentium, ebriorum, & puerorum quomodo ſint humanæ? p.15.n.47
Actiones humanæ propriè tales ſunt liberæ, & voluntariæ. p.15.n.7
Actiones humanæ ſunt propter finem. p.15. num.8.
Actiones humanæ ſunt propter vltimum finem explicitè, vel implicitè volitum, vltimum quidem ſaltim reſpectu operis. p.56.n.26
Actio humana, ſi eſt finis, voluntaria debet eſſe. p.18.n.10
In actione humana quadruplex bonitas poteſt conſiderari. p.57.n.61
Actiones deliberatæ dupliciter accipiuntur. p.10. num.37
Actiones ex metu factæ. Vide *Timor.*
Actiones virtuoſæ Peccatoris, & Gentilis. Vide *Peccator, Gentilis.*

Actiones neceſſariæ.

Actiones neceſſariæ, & non humanæ habent finem vltimum ſimpliciter, ſcilicet Deum. p.56. num.16
Actiones Brutorum, puerorum, & amentium voluntariæ ſunt, imperfectè tamen. p.185.n.49
Vide *Actus neceſſarius.*

Actiones beatificæ.

Actiones beatificæ quomodo humanæ, neceſſariæ, & eminenter liberæ ſint? p.50.n.57.& ſeq.
In actionibus beatificis procedit voluntas non imperfectè, ſed vt ſuperans omnem indifferentiam cum aduertentia pleniſſima. ibid.

Actualis relatio.

Actualis relatio in finem. Vide *Relatio. Finis.*

Actus intellectus.

Actus intellectus non dicuntur artificiosè diſpoſiti per aliquid eis ſuperadditum, ſed quia attingunt obiecta artificiosè diſpoſita. p.455. n.15.
Actus potentiæ cognoſcitiuæ ſpecificantur ab obiecto terminatiuo, vt terminatiuo, & motiuo ſimul. p.27.n.20
In actu intellectus conſiſtit beatitudo formaliter. p.99.n.17
Actus intellectus eſt omnium perfectiſſimus. p.109.n.59
Actus intellectus eſſentialiter differunt penes verum, & falſum fundamentaliter ſumptum, non formaliter. p.459.n.55

Actus humanus.

Actus humanus. Vide *Actiones humanæ. Actus moralis. Moralitas.*
Actus humani, & morales ſpecificantur à fine, & quomodo? 22.n.1
Actus idem numero ad vnum ſolùm finem proximum ordinatur, & ad plures etiam remotos poteſt ordinari. p.25.n.5. & p.388.n.17
Non omnes actus humani immediatè ſpecificantur à fine. p.29.n.27
Actus vnus numero vnicum finem reſpicit proximum, licèt plures remotos habeat. p.35. num.52
Actus procedens à ſubiecto, & non ab habitu, licèt in illo exiſtat habitus, non habet rationem meriti. p.55.n.14
Actus refertur in vltimum finem tanquam in rem volitam duplici modo. p.58.n.25
Vide *Finis vltimus. Relatio.*
In actibus humanis quomodo id quod ex parte voluntatis ſe tenet ſit illis formale? p.519. n.40.& ſeq.
Actus humani in commoditatem naturæ facti, vt *ſpuere, leuare feſtucam*, &c. non ſunt indifferentes in indiuiduo, & quare? p.419.n.44. & ſeq.
Vide *Actus indifferens.*

Actus virtuoſus.

Actus virtuoſus quid vt talis habere debeat? p.596.n.59.& ſeq.

Actus voluntatis.

Actus voluntatis quo ſenſu ſit amabilior actu intellectus? p.119.n.42
Actus voluntatis non eſt beatitudo formaliter. p.103.n.34
Actus proſecutiuus voluntatis non tendit in malum ſub ratione mali, ſed ſub ratione boni, quæ eſt ratio eius formalis. p.228.n.3

Actus interior, & exterior,
Elicitus, imperans, & imperatus.

Tam actus interior, quàm exterior inueniuntur etiam intra voluntatem. p.29.n.29
Quid ſit actus exterior? p.597.n.62 & ſeq.
Actus interior appellatur *voluntas.* p.452.n.12 & ſeq.
Actus exterior habet pro circunſtantia finem, qui eſt obiectum intentionis. p.30. num.31. & p.31.n.35. & ſeq.
Actus exterior eſt imperatus. p.29.n.29.& p.30. num.31.& p.597.n.62.& ſeq.
Actus exterior, & imperatus mediatè ſpecificatur à fine vltimo. p.30. num.32. & p.597. num.62
Actus exterior directè ſpecificatur à medio, & quomodo? p.32.n.38
Actus exterior, & imperatus quomodo obiectum proprium, & quomodo finem reſpiciat? p.35.n.44
Actus externus in quo ſenſu habeat malitiam, vel bonitatem, priuſquam internus? p.328. num.29
Actus externi obiectum eſt res ipſa externa. ibid. num.29
Actus exteriorum membrorum quomodo habeant moralitatem, & libertatem. p.336. num.27
Vide *Moralitas. Membra exteriora.*
Actus interioris bonitas à ſolo obiecto dependet, cum quo compatiuntur etiam circunſtantiæ. p.460.n.2
Actus externus ſenſibilis non addit nouam malitiam ſupra malitiam interioris. p.495.n.5. & ſeq.
Actus exterior (id eſt imperatus, licet internè elicitus à voluntate) quomodo addat malitiam ſupra interiorem, & idem eſt de bonitate morali, merito, & præmio? p.494.num.9. & ſeq.
Actus interior, ſeu intentio bona ex praua electione vitiatur, ſi in illam influat. p.465. num.2
Actus exterior, & interior voluntarius capaces ſunt bonitatis, & malitiæ formaliter, & actualiter, licet non æquè intrinſecè in omnibus. p.481.n.6. & vſque ad 485.
Actus interior quomodo intrinſecè communicet ſuam bonitatem moralem actui exteriori, & imperato, vel iſte interiori? p.484. num.20
Actus exterior ſi finis ſit, & obiectum actus in-

terioris comparatur ad actum interiorem vt obiectum ſpecificans, & vt effectus cauſatus in executione ab ipſo, in quo caſu actus exterior non habet finem aliquem pro circunſtantia. p.486.n.26.& ſeq.

Actus externi licet per ſe primò ſint prohibiti à Deo, vt *furari, occidere*,&c. non tamen priùs formaliter habent malitiam, quàm actus interiores, ſed tantùm primò obiectiuè. p.488. num.36

Actus potentiæ ſenſitiuæ externæ, ſicut voluntarij, & liberi ſunt tantùm extrinſecè, & denominatiuè; ſic etiam tantùm extrinſecè ſunt boni, aut mali moraliter, & ſic poſſunt mutari de bonis in malos, ipſis entitatiuè manentibus. p.489.n.45.& ſeq.

Vide *Membra exteriora*.

Actus externi, id eſt exterius executi, declarandi ſunt neceſſariò in confeſſione (in omni ſententia) propter quatuor rationes. p.504.n.63. & 64

Actus exterior quando, & quomodo addat malitiam, & bonitatem ex euentu ſecuto. p.498. num.28

Ab actu imperante motio realis deriuatur in imperatum, non tamen ſufficiens conſtituere actum imperatum bonum, vel malum moraliter. p.497.n.21.& ſeqq.

Vide *Sympathia*.

Actus elicitus interior non poteſt eſſe idem numero quando liber, & quando non liber, bene tamen actus exterior. p.322.n.55

Actus eliciti à voluntate non ſunt violenti, ſed voluntarij. p.202.n.18

Actus aliarum potentiarum imperati à voluntate violentari poſſunt. p.203.n.19

Actus eliciti voluntatis neceſſitari poſſunt à Deo, non tamen violentari, & quæ ſit differentia. p.203.n 20

Ad actus imperati violentiam non requiritur, quod vis illa ſit contrà propriam inclinationem particularis potentiæ, vt talis, ſed contrà illam, vt nata eſt obedire voluntati. p.510. num.57

Actum elicere, & ad actum deliberatè ſe mouere quomodo differant. p.263.n.40

Actus potentiæ vegetatiuæ. Vide *Vegetatiua*.

Actus moralis.

Actus, qui ſunt iidem ſecundùm ſpeciem naturæ, poſſunt eſſe diuerſi ſecundùm ſpeciem moris, & etiam è contra. p.53.n.3.& p.185. n.45 & ſeq.

Actus habens duplicem ſpeciem diſparatam, vna illarum debet eſſe accidentalis, ſeu circunſtans. p.34.n.46.& ſeq.

Actus iſte *Volo ſtudioſè viuere*, quam ſpecificationem habeat, & à quo habitu eliciatur. p.330.n.36

Actus bene poteſt ferri in negationem aliquam, p.316.n.24

Actus moralis libertatem expoſcit non ſolùm ex parte potentiæ, ſed etiam ex parte ſui, præſuppoſitiuè tamen ſequitur illam, & materialiter. p.313.n.20 & ſeq.

Actus morales ſiue boni, ſiue mali non conſiſtunt in denominatione extrinſeca, ſed in ordine reali ad obiectum. p.316.n.22.& ſeq.

Vide *Moralitas*.

Actuum moralium, quæ ſit ratio communis generica. pag.318.num.32. & ſeq. & pag.325. num.9

Actus moralis quid habeat in genere naturæ, & quæ in genere morali. pag.324. num.1. & ſeqq.

Actus moralis primam, & ſpecificam rationem ſumit ex obiecto. pag.327. num.21. & ſeqq.

Actus moralis eadem relatione reſpicit obiectum eſſentialiter, & circunſtantias morales accidentaliter. p.334.n.15.& ſeq.

Actus moralis immanens reſpectum realem dicit non ſolùm ad obiectum, ſed ad circunſtantias moralitatis. p.336.n.26.& ſeq.

Actus moralis quando habeat duplicem ſpeciem diſparatam, ex obiecto ſcilicet, & fine. p.358. num.15

Actus omnis moralis aliquas debet habere circunſtantias. p.344.n.12

Actus moralis relatio conſtitutiua tranſcendentalis eſt, non ſecundùm eſſe. pag.349. num.28

Actus moralis dependet à iudicio, ab aduertentia, à lege, à potentia indifferenti, vt ab extrinſecis, non in denominando, ſed ſpecificando, vel efficiendo. p.350.n.30

Actus moralis non poteſt habere duplicem ſpeciem bonitatis, aut malitiæ ex duplici obiecto formali adæquato; bene tamen inadæquato. p.387.n.11

Vide *Finis*.

Actus moralis poteſt habere duas bonitates, vel malitias ex ſubordinatis principiis deſumptas, vt ex obiecto, & ex fine operantis, vel circunſtantiis. p.389. num.27. & ſeqq. vſque ad p.394

Actus moralis quando habeat ſpeciem tantùm accidentalem à circunſtantia. pag.427. num.13

In actu morali quantitas materiæ, & duratio temporis ſolùm ſunt circunſtantiæ aggrauatiuæ. ibid.n.14

Actus omnes morales adducentur in iudicium Dei, vt præmientur, vel puniantur, & ſic debent eſſe boni, vel mali, non indifferenter. p.414.n.16.& 17

Vide *Opera: Opus. Actus indifferens.*

In actu morali ly *Naturale, & Morale*, non ſunt diuerſæ entitates, nec diuerſi reſpectus entitatiuè, ſed diuerſæ terminationes. pag.457. num.28

Actus morales à lege regulantur, non à natura rationali, vt natura eſt. pag.481. num.3. & ſeq.

Actus moralis ſolus eſt capax bonitatis moralis formalis prout diſtinctè à bonitate fundamentali, & potentiali obiecti. p.481. n.3. & ſeq.

Actuum moralium multiplicatio. Vide *Multiplicatio*.

Actuum moralium diſcontinuatio phyſica. Vide *Interruptio*.

Species in eſſe moris principalior eſt in actu, quàm eſt in eſſe naturæ. p.37.n.62

Actus bonus, & malus.

Actus moralis bonus, & malus in genere morali opponuntur contrariè contrarietate rigoroſa, & poſitiua. p.356.n.37

Vide *Virtus. Vitium.*

Actus moralis ſiue internus, ſiue externus non poteſt ſimul eſſe bonus, & malus moraliter, ſed talis erit malus omninò, ſi ex aliqua parte ſit malus. p.376.num.1.& ſeq. vſque in finem artic.

Actus bonus moralis non vitiatur ex fine, vel circunſtantia mala, ſi talis finis, vel circunſtantia non dicant influentiam in actum illum, ſed concumitanter tantùm ſe habeant. p.383.n.38

Actus moralis, non habet duplicem malitiam ſpecie diſtinctam, ſed vnam. p.380.num.23. & ſeq.

Actus moralis bonus in quo ſenſu ferri debeat in bonitatem propter ipſam. pag.491. num.53. & ſeq.

Actus boni moralis obiectum dicitur conforme rationi, vt formatæ per ſynderesim, prudentiam, præcepta Diuina,&c. non autem rationi,vt merè proponenti, ſeu applicanti. p.463. num.24

Actus bonus moralis conformitatem debet dicere ad legem æternam Dei, & quomodo? ibid.n.25

Actus bonus moralis debet conformari voluntati Diuinæ. p.464.n.26.& ſeq.

Vide *Conformitas*.

Actus bonus moralis non ſolùm habet meritum ex virtute ſuperiori imperante,ſed ex inferiori eliciente ipſum. p.392.n.37

Actus bonus moralis primariam, & ſpecificam bonitatem ſumit ex obiecto: ex fine autem operantis circunſtantiam, licèt principalem,inter circunſtantias. pagina 393. num.40. & ſeq.

Vide *Bonitas moralis. Finis operantis.*

Actus bonus moralis quomodo conſtituatur talis à ratione? p.462.n.17.& ſeq.

In eodem actu etiam à voluntate elicito ſi plures malitiæ eſſentialiter diuerſæ concurrant, vna tantùm debet eſſe illi eſſentialis. p.36. n.36. & ſeq.& p.427.n.11

Quomodo in eodem actu adunentur plures malitiæ ex æquo ex parte obiecti? pag.36. num.58

Quæ differentia ſit inter intellectum, & voluntatem circa tales malitias? ibid. numero 59

Actus peccaminoſus non habet moralem bonitatem formaliter, bene tamen radicaliter. p.314.n.4

Actus malus moralis, vt diſtinctus à bono in poſitiuo conſiſtit, priuatio autem rectitudinis ingreditur in ipſo formaliter tantùm conſecutiuè. pag.353.num.16.& ſeq.vſque in fin.art.

Vide *Diſſonantia. Priuatio rectitudinis.*

Actus omnis malus moralis habet priuationem debitæ ſibi rectitudinis. p.368. n.1. & vſque in finem art.

Actus malus moralis nihil retinet de bonitate oppoſita. p.375.n.34

Actus malus moralis ex obiecto non fit bonus ex circunſtantia,bene tamen è contra,& tunc circunſtantia tranſit in conditionem obiecti. p.394.n.48

Actus malus moralis duplici malitia mortali ſecundùm vtramque debet confiteri in Sacramento Pœnitentiæ. p.448.n.6.& ſeq.

Actus Neuter.

Actus neuter inter actum qui eſt circa finem, & qui eſt circa media, qui nec ſit circa finem, nec circa media, non datur. p.332. num.2. & ſeq.

Actus Indifferens.

In actibus de ſe indifferentibus finis non eſt circunſtantia, ſed conditio obiecti. pag.34. num.48

Actus indifferens quomodo ex obiecto ſumat moralitatem. p.327.n.23

Actus indifferens datur ſecundùm ſpeciem moralem. p.402.n.2.& ſeq.

Vide *Indifferentia*.

Actus indifferentis dictamen, conſilium, ſeu iudicium ſolùm permiſſiuè ſe habet, non præceptiuè, aut prohibitiuè. pagina 403. num.10

Actus indifferens non ſolùm eſt talis ex obiecto ſuo in genere,ſed in ſpecie athoma. p.408. num.35

Actus indifferens *naturaliter*, *& moraliter* in quo differant. p.409.n.41

Actus indifferentis obiectum ſecundùm ſe conſideratum non ſubiicitur legi præcipienti, aut prohibenti, ſed permittenti. ibid.n.42

Actus indifferens in indiuiduo quomodo ponatur à Scoto. p.451.n.3

Actus indifferens, ſi daretur in indiuiduo, non adduceretur in iudicium Dei, quod repugnat ſacræ Scripturæ oppoſitum docenti de omni opere deliberato. pag.414.n.16.17. & 18

Vide *Opus Opera.*

Actus indifferens in indiuiduo non datur, & quale? pag.413. num.13. & vſque in finem articuli.

Actum indifferentem in indiuiduo elicere non poterit, quis etiamſi velit in eliciendis actibus vti Opinione Scoti. p.418.n.39

Actus indifferentis omiſſio, ex aduertentia procedens, bona eſt; vel mala determinatè, non indifferens. p.423.n.70

Actus Primi.

Actus primus voluntatis non eſt propter finem ab ipſo homine præſtitutum, ſed à Deo creatore,eſt tamen ille actus liber quoad exercitium. p.8.n.28

Actus primi intellectus, & voluntatis quomodo eliciantur, & quomodo Deus concurrat ad illos? p.12.n.43

Actus primò primi.

Actus primò primi. Vide *Motus primò primi.*

Actu ſecundò primi.

Actus ſecundò primi quomodo humani, & liberi ſint,ſufficientéſque ad culpam.p.50.n.37. & p.13.n.47

Actus nouorum negotiorum.

Actus primus voluntatis, qui eſt primus totius vitæ, requirit inſtinctum Dei: Actus verò primi nouorum negotiorum aliquando ſolùm,& quare? p.264.n.44

Ad actus nouorum negotiorum, qui non ſunt ex inſtinctu Dei, quæ ſit cauſa efficiens applicans? p.265.n.49

Actus liberi.

Actus liber. Vide *Liberum. Libertas. Neceſſarium.*

Actus deliberatus.

Actus deliberatus requirit, quod agens ſe moueat ex aliquo actu præſuppoſito. p.8.n.18

Actus neceſſarius.

Actus neceſſarius incapax eſt moralitatis. p.313. n.9. & p.315.n.10

Vide *Actiones neceſſariæ.*

Actus vitalis.

Actus vitalis non cauſatur à Deo inquantum eſt à principio intrinſeco, ſicut nec peccatum in quantum deficiens. pag.374. num.78. & ſeqq.

Actus plures.

Actus plures ſolo numero diſtincti non poſſunt eſſe ſimul in eodem ſubiecto. pag.157. num.41

Actus peccati venialis.

Actus peccati venialis. Vide *Peccatum veniale. Finis vltimus.*

Actus otioſi.

Actus otioſi ex obiecto proprio nequeunt ordinari in Deum. p.60.n.30

Actus charitatis.

Actus Charitatis. Vide *Charitas.*

Actus beatifici.

Actus Beatifici. Vide *Actiones Beatificæ.*

Actus purus.

Actus purus. Vide *Deus. Forma.*

Adeptio.

Adeptio. Vide *Aſſecutio. Comprehenſio. Viſio. Beatitudo.*

Adrianus.

Adrianus nota temeritatis inuritur ab aliquibus circa aſſignationem finis vltimi peccati mortalis. p.65.n.3

Adulterium.

Adulterium quo ſenſu ſit priuatum debita rectitudine, & quo non? p.372.n.23

Vide *Actus malus. Odium Dei. Infidelitas.*

Aduocatus.

Aduocatus quomodo debeat patrocinari tam in ciuilibus cauſis, quàm in criminalibus? p.547.n.25

Ægritudo.

Ægritudo nihil retinet de ſanitate. pag.375. num.35

Æſtimatiua.

Æſtimatiua,& phantaſia in homine circa ſingularia diſcurrunt. p.165.n.13

Affectus.

Affectus. Vide *Voluntas. Amor.*

Agatho.

Agatho Papa ad Imperatores ſcribit, non vnam tantùm eſſe operationem in Chriſto. pag.88. num.27

Agens.

Agens. Vide *Efficiens.*

Agens nullum creatum poteſt illabi intra voluntatem immutando illam efficienter. p.250. num.36

Vide *Voluntas. Deus.*

Agens creatum non habet inclinationem ad operandum,niſi ſuppoſito motu cauſæ ſuperioris, & primæ. p.208.n.44

In omni libero agente debet præcedere voluntas vltimi finis,ſiue veri, ſiue apparentis.p.59. num.29

Agens creatum non patitur violentiam in ceſſatione ſui actus per ceſſationem cauſæ primæ, vel ſui mouentis proprij, vel obiecti. p.206.n.56

Vide *Voluntas.*

Agere.

Ad agendum propter finem non requiritur actualis cogitatio finis. pagina 58. num.23. & ſeq.

Agere contra conſcientiam. Vide *Conſcientia.*

Agilitas.

Agilitas eſt virtus efficaciſſima ſuperaddita virtuti motiuæ corporis glorioſi,vt quo voluerit anima moueat ipſum. p.171.n.56

Qui quidem motus ab agilitate proueniens nequit eſſe in inſtanti. ibid.

Alienatio.

Alienatio immobilium Eccleſiaſticorum nequit fieri,niſi caſu euidentia neceſſitatis, vel vtilitatis. p.522.n.22

Alteratio.

Alteratio. Vide *Motus localis.*

Amens.

Amens. Vide *Actiones neceſſariæ.*

Amentes non licet coniungere extra matrimonium,non propter malitiam peccati, ſed propter damnum prolis. p.313.n.12

Amicitia.

Amicitia ex ſe non eſt rei adeptio, vt v.g. Charitas viæ. p.106.n.47.& ſeq.

Vide *Voluntas. Aſſecutio. Viſio. Intellectus. Beatitudo.*

Amicitia ad alterum ex amicabilibus ad ſe oritur. p.68.n.55.& p.230.n.12

Amicitia non diuerſificatur ſpecie penes obiectum præſens,vel abſens. p.107.n.51

Amicus.

Amicus. Vide *Amicitia. Amor. Vnio.*

Amicus quomodo fiat alter à ſe? p.112. n.10. & p.113.n.16.& ſeq.p.103.n.37

Amor.

Amor in Deo propriè datur, & etiam gaudium. p.106.n.49

Amor regulatus per fidem remiſſior eſt, quàm regulatus per viſionem. p.107.n.51

Amor quomodo ſit magis vnitiuus,quàm cognitio? p.112.n.11.& p.113.n.16

Amor duplicem habet vnionē,aliam affectiuam, aliam effectiuam, & quomodo? p.113.n.16

Amor non facit vnitatem inter amicos formaliter,ſed præſupponit. p.112.n.10.& 113.n.16. & ſeq.

Amor creatus obiecta ſupponit,non facit. p.157. num.42

Amor, & Odium de eodem obiecto ſimul repugnat. p.204.n.27

Amor,& Spiratio quomodo differunt.p.244.n.13

Amor primus finis quomodo ſit propter finem? p.9.n.31

Amor peccantis mortaliter circa creaturam verſatur. p.65.n.8

Amor ſui eſt finis vltimus peccantis mortaliter. p.46.n.16.& ſeq.

Amor Dei quomodo pertinet ad beatitudinem? p.116.n.27

Amor ſui eſt initium omnis peccati. p.68.n.55

Amor amicitiæ non eſt beatitudo formaliter. p.105.n.42. & ſeq.

Vide *Beatitudo. Voluntas. Aſſecutio.*

Amor amicitiæ quomodo reſpiciat ſe ipsū,& tamē differat ab amore cōcupiſcētiæ.p.230.n.12

Amor in beatis ſecundariò tantùm cauſat impeccabilitatem. p.125.n.26.& ſeq.

Amor beati neceſſarius eſt quoad ſpecificationem, & exercitium erga Deum, & viſionem ſuam. pag.150. num.6. & ſeq. vſque in fin. artic.

Amor beati quo ſenſu ſit per modum naturæ in Patria. p.152.n.14

Amor beatificus voluntarius eſt, licèt neceſſarius ſit. p.182.n.30

Amor beatificus eſt liber eminenter, licèt non formaliter. p.182.n.32

Amor beatificus eſt humanus, & moralis actus eminentiori modo. pag. 186. n.55. & p.187. num.60

Amoris beati neceſſitas quoad exercitium effectiuè procedit à Charitate. pag. 157. num.11. & ſeq.

Amor Dei erga ſe, & erga creaturas. Vide *Dei Amor.*

Analoga.

Analoga attributionis duplici via habent denominationem, & à forma ſibi inhærente, & à forma, quæ eſt in principali analogato. p.184. num.19

Angelus.

Angeli peccantes Dæmoni ſe ſubiecerunt ob ambitionis conuenientiam. p.68.n.15

Angelos beatos poſſe peccare aſſerunt Origenes, Faber Stapulenſis, & Caluinus. pag.121. n.4

Angeli boni quomodo venturi ſint ad iudicium? p.121. n.5

Non fuerunt Angeli, qui *Geneſ.6.* dicuntur filij Dei. ibid.n.7

Angelo competit inflexibilitas, poſtquam illam ſemel liberè elegit. p.157. n.22

Angelos ſucceſſu temporum plures reuelationes habere, non obſtat beatitudini eorum ante habitæ. p.138.n.14

Angelis non fuit data gratia, nec gloria per Chriſtum. p.142.n.30

Angeli cum lumine magno à ſe producto ſolent apparere. p.174.n.67. & ſeqq.

Angeli in Cœlum Empyreum lucem influunt. ibid. & ſeqq.

Angeli habent diſcurſum eminenter tantùm virtualiter. p.181. n.24

Angeli in primo actu dilexerunt Deum, vt finem, & habuerunt meritum. p.181.27

In Angelis amor viæ, & Patriæ fuit in diuerſo inſtanti. p.185.n.48

Angelus non pateretur violentiam, ſi loco propriæ voluntatis poneretur in ipſo à Deo voluntas hominis ad eliciendum actus. pag.205. num.31

Angelus vnico actu attingit finem, & media, etiam vt *quod* attacta. p.239. n.3

Angelus quomodo erat liber libertate contradictionis in primo inſtanti? p.258.n.16

Angeli amant ſe, & Deum neceſſariò (per ſe loquendo) quoad ſpecificationem, liberè quoad exercitium. p.259.n.24

Angeli iudicium in primo inſtanti. Vide *Iudium Angeli.*

Angelus illuminat intellectum alterius non effectiuè, ſed extrinſecè proponendo obiectum. p.266. n.55

Angelus loquens alteri Angelo quid faciat per intellectum, quid per voluntatem? pag.305. num.37

Anima.

Anima tam in hoc ſtatu, quàm in ſtatu ſeparationis poſſidetur à nobis, ſed diuerſimodè. p.109.n.57

Anima Chriſti.

Anima Chriſti. Vide *Chriſtus.*

Animal.

Animal quomodo licèt diuerſas habeat operationes, ad vnam naturaliter tendat? pag.49. n.27. & ſeq.

Appollinaris.

Appollinaris in Chriſto poſuit Verbum Diuinum loco intellectus. p.88.n.24

Appetitus materiæ.

Appetitus materiæ primæ ad formam. pag.107. n.41. & ſeq.

Appetitus ſenſitiuus.

Appetitus ſenſitiuus non poteſt mouere efficienter voluntatem, ſed obiectiuè. p.252.n.44

Appetitus ſenſitiuus non mouetur compoſitione, & diuiſione ſtrictè dicta. p.289.n.7

Appetitus ſenſitiuus quoad ſuos effectus non ſubditur imperio rationis deſpoticè, ſed politicè. p.306.n.43

Appetitus ſenſitiuus participat intrinſecè libertatem ex coniunctione ad animam rationalem, cui politicè, & non deſpoticè obedit. p.488.n.36

Appetitus elicitus

Appetitus elicitus, & innatus quid ſint? p.152 num.14

Vide *Finis.*

Appetitus Bruti.

Appetitus Bruti. Vide *Bruta.*

Appetibile.

Appetibilia omnia quomodo ſint vnius generis in ratione mouendi appetitum? p.51.n.38

Applicatio.

Applicatio alicuius cauſæ ad illud genus cauſæ ſolùm reducitur, cuius eſt applicatio. p.244. num.9

Apprehendere.

Apprehendere finem, & rationem finis. Vide *Finis.*

Apprehenſio

Apprehenſio. Vide *Cognitio. Viſio.*

Aqua maris.

Aqua maris non præternaturalizatur, ſed perficitur ex fluxu, & refluxu ex impreſſione Cœleſti prouenienti. p.423.n.69

Arbitrium.

Arbitrium proprium contra legem Diuinam eſt regulatiuum peccati mortalis. pag.68.n.15. & ſeqq.

Arrius, Arriani.

Arrius Filium Dei aliquando incœpiſſe, dixit. p.88. n.24

Arriani Filium Dei liberè proceſſiſſe, dicebant. p.187. n.58

Ars, Artificialia.

Ars licèt procedat per determinatas regulas, conſilio propter contingentiam indiget aliquando. p.426.n.6

Artificialium ratio penes ordinem ad regulas artis ſumitur. p.315.n.18

Aſſecutio.

Aſſecutio vltimi finis eſt formaliter beatitudo. p.103. n.34. & ſeq. vſque in fin. art.

Vide *Beatitudo.*

Aſſecutio fit per poſſeſſionem rei in effectu, non in affectu. p.106. n.45. & ſeq.

Aſſecutio, ſeu comprehenſio, ſeu tentatio dupliciter ſumitur. p.103.n.37

In nullo actu voluntatis inuenitur aſſecutio vltimi finis, ſed in actu intellectus, qui eſt viſio. ibid.

Vide *Viſio. Voluntas. Intellectus. Beatitudo.*

Aſſecutio vera ſaluatur in vnione intentionali. p.115.n.21

Aſſecutio Dei quomodo fiat in ratione boni? p.114.n.19

Aſſuefactio

Aſſuefactio.

Aſſuefactio moralis voluntarium requirit; aſſuefactio autem imperfecta Brotorum ſpontaneum. p.318.n.32.& ſeq.

Attentio.

Attentio virtualis ſufficit ad miniſtrandum Sacramenta. p.61.n.34.

Attritio.

Attritio ſupernaturalis nequit oriri ex malo motiuo. p.382.n.32

Vide *Fidei Confeſſio,*

Attritio ex timore gehennæ. Vide *Timor.*

Auarus.

Auarus. Vide *Luxurioſus.*

Auerſio, Auerti.

Auerſio à Deo. Vide *Deus. Peccans mortaliter.*

Auerſio à lege. Vide *Peccans mortaliter.*

Auerſio à Deo duplex eſt, alia *formalis*, alia *obiectiua*, & hæc ſecunda inoenitur in vitiis, contra virtutes Theologicas, in qua auerſione ratio aliqua boni iouenitur. p.230.n.14

Auerti à bono incommorabili dupliciter contingit ſecundùm D.Thom. p.73.0.44

Auerſio non priuatiuè, ſed contrariè ſumpta eſt quid formale in peccato ſecundùm D.Thom. p.363.n.69

Vide *Peccatum. Grauitas.*

Augmentatio.

Augmentatio. Vide *Quantitas.*

Auguſtinus de Roma.

Auguſtinus de Roma ita clarè dicebat, quod Chriſtus videbat Deum, ſicut ipſum Verbom Diuinum videt Deũm. p.88.n.25

Aureola.

Aureola Martyrij tantùm Martyrio in re ſuſcepto correſpondet. p.495.n.18.19.& ſeq.

Aureola Virginitatis non amittitur per deflorationem inuoluntariam, ſed voluntariam. p.496.n.30

Author naturæ.

Author naturæ dat motum, quo conſtituitur natura apta, vt ſe moueat. p.49.0 28

Auxilium.

Auxilium omoe extrinſecum ab excitatione intellectus; & propoſitione obiecti incipit. p.122.n.14

Auxilium efficax quomodo ſit debitum beato ad implenda præcepta? p.136.n.80

Vide *Beatus.*

Auxilium efficax quomodo ſeruet libertatem actus? p.215.n.24

B

Beatus.

Beatus in viſioue Dei meliori modo poteſt videre Deom, ſed non rem meliorem, & ſic ſatiatus eſt omnioo. p.82.n.12.& ſeq.

Beatos eſſe damnandos, & damnatos beatificandos aſſeruit Origenes. p.121.n.4.& p.136.n.2

Beatus capax eſt legis, & præcepti, nõ quia capax mali, ſed quia capax ſubiectionis. p.131.n.53

Beatos habet libertatem contradictionis, cum quo ſtat non poſſe omittere defectuosè. p.131. num.53

Beatus quomodo habeat libertatem circa amorem creaturarum? p.131.n.53

Beati impeccabilitas. Vide *Impeccabilitas.*

Beatus redditur impeccabilis ſola viſione Dei. p.122.n.12. & vſque in finem art.

Beatu ad ſeruanda præcepta non datur gratia, quæ ſit talis reſpectu beatitudinis, ſed naturæ. p.131.n.55

Beatus ex vi viſionis non ſolùm in ſenſu compoſito, ſed in nullo ſenſu etiam diuiſo peccare poteſt ſtaote viſione. p.136.n.58. & ſeq.

Beato ad implenda præcepta quomodo debeatur auxilium efficax? p.136.n.80

Beato coonaturale eſt videre ea, quæ ad ſe pertinent. p.139.n.15 & ſeq.

Beatos neceſſario amat Deum etiam quoad exercitium. p.150.n.7.& ſeq. vſque io fin. art.

Beati amor. Vide *Amor.*

Beatus altiorem beatitudinem non deſiderat. 156.n.36

Beatorum corpora, & functiones ipſorum. Vide *Corpus glorioſum.*

Beatorum corporum lingua, ſeu guſtus. Vide *Corpus glorioſum.*

Beatus nec mortaliter, nec venialiter peccat. p.120.n.2.& ſeq.

Beati quomodo couformentur voluntati Diuinæ etiam in volito materiali Dei? p.478.n.31. & ſeqq.

Vide *Conformitas.*

Beatitudo.

Ad Beatitudinem in communi, ſeu finem vltimum neceſſitatur voluntas quoad ſpecificationem. p.149.n.1.& p.256.n.6

Beatitudinis definitio. p.80.n.1.& p.83.n.1. & p.120.n.1

Beatitudo duplex eſt, formalis, & obiectiua. p.80.0.1

Aliáque eſt perfecta, alia imperfecta. ibid.n.2

Beatitudo in nullo creato poteſt conſiſtere. ibid. num.3.

Beatitudo io viſioue Dei quantumuis minima ſaluatur. p.82.n.12

Beatirudo eſt bonum creaturæ rationalis, non irrationalis. p.81.n 4

In beatitudine modus ſatiandi eſt diuerſus, ſatietas tamen vna. p.82.n.13

Beatitudinem perfectam nequit homo iu pura natura couſtitutus habere. ibid.n.14

Beatitudo in communi eſt idem quod ratio formalis booi perfecti. p.57.n.19

Beatitudinem, ſeu rationem formalem boni perfecti omnes homines appetunt in actionibus humanis. ibid.n.20.& ſeq.

Siue ſit beatitudo iſta vera (materialiter quidem ſumpta) ſiue apparens. ibid.& ſeq.

Beatitudo formalis non conſiſtit in habitu, ſed in actu. p.83.n.1.& ſeq. & p.88.n.25.& ſeq.

Quid circa hoc Benedictus XII. definiat. p.83. n.2.& p.84.n.3

Beatitudiois proprium eſt ſatiare appetitum. p.80.n.3

Beatitudo debet eſſe bonum perfectiſſimum. p.109.n.59

Et perfectiſſima operatio, qualis eſt viſio intellectualis. ibid.

Vide *Viſio.*

Beatitudo eſt vita æterna. p.84.n.7

Beatitudo eſt perfectio vltima in gradu intellectualitatis. p.84.n.6.& ſeq.

Et qualiter hoc intelligatur? ibid.& ſeq.

Et operatio immanens. ibid.

Beatitudinis conditio eſt negatio miſeriæ. p.67. num.12

Beatitudo non conſiſtit in operatione increata communicata beato, ſed creata. p.86.n.15.
Beatitudo omnes potentias replet. p.96. n.1. & ſeq. & p 98.n.11
Beatitudo quantum ad rationem ſtatus in perfe-ctione circa omnes potentias conſtituitur. p.98.n.11.& 15
Illa actio beatitudo formalis eſt, quæ formaliter eſt aſſecutio vltimi finis. p.103.n.34
Beatitudo in vnica tantùm operatione, quæ ſit aſſecutio, conſiſtere formaliter debet. p. 98. num.15
Beatitudo formaliter eſt viſio clara Dei. p. 99. n.16.& ſeq. p.103.n.34.& ſeq.
Quod expreſsè docet Diuus Auguſtinus.p.100. num.22
Non autem eſt actus voluntatis. p.103.n.34
Beatitudo non conſiſtit in delectatione. p. 103. nom.34
Beatitudo hominis quo ſenſu in pace conſiſtat? p.111.n.6
Beatitudinis adeptio quam vnionem poſcat. p.114.n.18
Beatitudinis proprietates radicaliter ex actu intellectus conſequuntur. p.119. 0.42. & ſeq.
Beatitudinis perpetuitas. Vide *Perpetuitas.*
Beatitudo ipſa non eſt dos animæ beatæ. p.160. num.6

Bellum.

Bellum iuſtum ex vtraque parte nequit dari in re, & per ſe loquendo, bene tamen per accidens,& ſuppoſita aliqua ignorãtia. p.525.n.49
De bello an ſit iuſtum dubitans, ſi poſt factam ſufficientem diligentiam manet dubius, non peccat obediendo Regi,ſeu Principi. p.531. num.37
Bellum eſt actus iuſtitiæ vindicatiuæ,p.535.0.10
Belli indictio. Vide *Princeps.*

Benedictus XII.

Benedictus XII. quid definiat circa id in quo formaliter beatitudo conſiſtit? p. 83. n. 2. & p.84.n.3

Bonitas moralis.

Bonitas moralis quomodo ſit eadem numero,vel non in actibus internis, & in externis, id eſt, imperatis, & corporalibus? p.340.n.50
Bonitas quadruplex poteſt conſiderari in actu humano. p.37.n.62
Bonitas moralis formalis, vt diſtincta à fundamentali, & obiectiua ſolùm inuenitur in actu morali. p.180.n.1
Bonitas moralis ex parte actus eliciti ſe tenens in ordine intrinſeco conſiſtit ad obiectum conforme regulis rationis. p.345.n.6
Bonitas moralis ex parte obiecti ſe tenens in quo conſiſtat? ibid.
Bonitas moralis in quo differat à bonitate naturali? p.349. n.26. & p.452. n.1. vſque in fin. artic.
Bonitas moralis, quæ eſt ex obiecto, eſt primaria,& ſpecifica actui, etiam electionis,quæ verò eſt ex fine operantis tantùm eſt circunſtantia, licèt inter circunſtantias principalis ſit. p.393.n.40.& ſeq.
Vide *Finis operantis. Actus bonus,& malus.*
Bonitas moralis actus interioris à ſolo obiecto pendet eſſentialiter, & quomodo? p.460. num.2.
Bonitas moralis formaliter inuenitur in actu interiori, & exteriori voluntario, & idem eſt de malitia. pag.840. num.2. & ſeq. vſque ad 483
Bonitas moralis quomodo intrinſecè communicetur actui exteriori, & imperato ab actu interiori, & imperante, & è conuerſo. p. 484. 0.20.& ſeq.
Bonitas moralis actuum ſenſitiuorum. Vide *Actus interior,& exterior,&c. Membra.*

Bonum. Bonitas.

Bonum eſt idem cum fine. Vide *Finis.*
Bonitas mediorum eſſentialiter depender à fine. p.31.n.33
Bonum eſt triplex. p.41.0.12
Bonum honeſtum, & delectabile. Vide *Honeſtum.*
Bonum vtile. Vide *Vtile.*
Bonum ſatiatiuum,& vltimum eſt primum principium omnium appetibilium. pag.51.n.38. & ſeq.
De ratione boni eſt perfectio. p. 56. n. 18. & p.109.n.59
Ratio formalis boni perfecti, aliter vocator beatitudo in communi. p.57.n.19
Bona creata ſiue animæ, ſiue corporis non poſſunt eſſe beatitudo. p.81.n.4
Nec tota collectio creaturarum vt cognita. p.81.n.8.& ſeq.
In bonis, quæ non ſunt ſummum bonum, bene poteſt minus bonum eligi præ maiori bono. p.125.n.25
Bonum practicè, & motiuè ſumptum non poteſt abſtrahere à bono propter ſe, vel propter aliud. p.233.n.7.& p.234.n.9
Bonum analogicè analogia proportionalitatis conuenit fini,& mediis. p.235.n.17
Bonum conuenit mediis intrinſecè, licet dependenter à fine. ibid.& ſeq.

Bonum commutabile.

Bonum commutabile. Vide *Peccatum, Peccator. Creatura. Finis vltimus. Conuerſio.*

Bonum incommutabile.

Bonum incommutabile auerti dupliciter contingit. p.74.n.46

Bonum morale.

Bonum, & malum morale quomodo ſint differentiæ voluntatis? p.314.n.15.& ſeq.
Bonum, & malum ſunt differentiæ in genere morali. p.315.n.17. & p.452. n. 2. & vſque in fin.artic.
Bonum,& malum morale opponuntur immediatè contrariè. p.407.n.25
Bonum morale fit non bonum,ſi malo fini deſeruiat. p.379.n.17

Bruta.

Bruta quam indifferentiam habeant in agendo? p.8.n.30.& p.152.n.14
Et quomodo mouent ſe propter finem, p. 8. num.30
Vide *Finis.*
Bruta feruntur à conuenientia finis, vt materialiter habita in ipſa re. p.19.n.25.& ſeq.p.188. n.67.& ſeq.
Quomodo Bruta non ſe moueant propter finem. p.21.n.31.& p.189.n.71
Bruta vitali actu appetunt finem. pag. 29. num.31
Bruta non mouentur ab honeſto, bene tamen ab vtili, & delectabili, & hoc quomodo? p.22.n.36
Brutorum appetitus neceſſitatur. p. 185. n.49. &

& pag. 152. num. 14. & ſequentibus.

Bruta habent voluntarium imperfectum, vnicum tamen cum perfecto. p.188.n.67

Bruta cognoſcunt finem non collectiuè cum mediis, ſed abſolutè vt conuenientem, vel diſconuenientem. ibid.n.68.& ſeq.

Bruta non mouentur compoſitiuè, & diuiſione ſtrictè ſumpta. p.290.n.11

C

Caietanus.

CAietanus, nec Thomiſtæ non imponunt falſum Scoto in eo quod dixerit, dari actum neutrum in voluntate, qui non ſit circa finem, nec circa media. p.232.n.2

Vide *Actus neuter.*

Caluinus.

Caluinus. Vide *Angelus.*

Caſus.

Caſus reſeruatus. Vide *Dubitans.*

Cauſa.

Cauſa finalis eſt prima inter omnes. p.19.n.23

Cauſa increata efficit ens in quantum ens quidditates autem particulares tangit, vt contentas ſub ente, & exiſtentia. p.24.n.8.& ſeq.

Quomodo cauſæ creatæ producant exiſtentiam rei? ibid.

Cauſæ æquiuocæ etiam ſpecificantur à principio, & quomodo? p.28.n.23

A.cauſa vniuoca quod deriuatur debet eſſe diſtinctum numero ab illa. p.496.n.20

Cauſa particularis ſemper ſubordinatur vniuerſali. p.73.n.44

Ceſſatio.

Ceſſatio ab omni actu in voluntate an ſit violentia? Vide *Voluntas. Agens.*

Charitas.

Relatio, virtualis ſaltim, in finem charitatis requiritur ad opera meritoria, colligitúrque explicitè ex Concilio Tridentino. p.63.n.49

Non eſt paratus mori pro fide ex motiuo charitatis, qui eſt in peccato mortali, ſed ex pia affectione ad fidem. p.70.n.19

Charitatem Patriæ, & viæ probabilius eſt eiuſdem eſſe ſpeciei. p.107.n.52

Charitas quo ſenſu dicatur, quod eſt ſummum præmium in Patria? p.111.n.6

Charitas perfectior eſt Fide, & Spe, non tamen viſione clara Dei. p.117.n.34

Actus charitatis circa Deum, & proximum non ſunt actus ſpecie diuerſi. p.156.n.41

Nec charitas viæ, & Patriæ. ibid.

Non poteſt eſſe idem actus numero, qui in via elicitur, & in Patria. p.158.n.50

Charitatis meritum, & præmium. Vide *Meritum. Præmium.*

Charitas Chriſti.

Charitas Chriſti. Vide *Chriſti amor. Chriſti meritum.*

Cherubim.

Cherubim in alios Angelos influunt perfectionem ſcientiæ, non tamen beatæ: in ſcientia autem beata excedunter à Seraphim. p.117. num.34

Chirurgus.

Chirurgus in curatione infirmorum quomodo ſe debeat gerere in formanda conſcientia? pag. 548

Chriſtus.

In Chriſto Verbum Diuinum poſuit loco intellectus Apollinaris. p.88.n.54

Animæ Chriſti nequit intelligere Dei communicari, cuius oppoſitum docuit Ioannes de Ripa. p.86.n.15

Vide *Ioannes de Ripa.*

Chriſtus eſt capax legis, & præcepti, quia eſt capax ſubiectionis in quantum homo. p.131. num.53

Chriſtus poſt Reſurrectionem ſuam verè comedit. p.167.n.21

Chriſtus rogabat Patrem, vt tranſiret ab eo calix, non reſiſtendo Diuinæ voluntati, ſed manifeſtando affectum erga mortem, vt ex cauſis particularibus dependentem. p. 276. num.23

Chriſti amor.

Chriſti amor idemmet, erat neceſſarius tangens Deum vt eſt in ſe, & erat liber tangens Deum reſpectiuè ad creaturas, & quomodo. p.157. n.45.& ſeq.

Et talis actus quomodo ſit liber ſuppoſito quod regulatur viſione beata? ibid. & ſequentibus.

Chriſtus in primo inſtanti dilexit Deum vt finem, habuitque libertatem contradictionis, & meritum. p.181.n.27

Chriſti Voluntas.

In Chriſto vnam tantùm voluntatem, & operationem ponebant Monothelitæ, & Macharius. p.88.n.24

Chriſti meritum.

Chriſtus meruit per actum charitatis quatenus viator, ſicut per actus aliarum virtutum. p.156. num.40

Chriſti opera.

Chriſti opera, ſi nec à gratia habituali, nec in ordine ad finem ſupernaturalem procederent, ex ſe non eſſent meritoria vitæ æternæ, nec pernaturalia, bene tamen ex parte perſonæ: nec ſanctitatem formalem, ſeu ſpecificam haberent, ſed perſonalem. p.65.n.54

Chriſti opera quam libertatem habebant? p.158. num.51

Chriſti impeccabilitas.

Chriſti impeccabilitas quomodo ſtet cum libertate contradictionis? p.555.n.3

Chriſtus eſt impeccabilis ab intrinſeco. p.158. num.51

Chriſti claritas.

Chriſtus Transfiguratus habuit claritatem ſolùm circa ſuperficiem corporis. p.172.n.52

Chriſti ſubtilitas.

Penetratio corporis Chriſti cum vtero Virginis fuit indicium dotis ſubtilitatis, quam habebat. p.169.n.33

Chriſtus ianuis clauſis ingrediens ſubtilitatis dotem oſtendit. p.169.n.33.& 38

Circunſtantia.

Circunſtantia etiam poteſt eſſe finis. Vide *Finis. Actus interior, &c.*

Finis vltimus reſpectu cuiuſque actionis eſt circunſtantia. p.53.n.7

Circunſtantiæ quare numerentur potius in actibus voluntatis, quàm aliarum potentiarum? p.250.n.6

Circunſtantiæ propriè ad exercitium actus pertinent. ibid.n.7

Circunſtantiæ propriè ad exercitium actus pertinent

pertinent. ibid.n.7
Circunſtantiæ agentium neceſſariorum ſolùm materialiter circunſtant,non formaliter, ibid. num.8
Circunſtantiæ iſtæ,de quibus agitur à Theologis non accidunt actui prout in eſſe phyſico, ſed morali. p.221.n.11
Circunſtantia quomodo, & quando tranſeat in conditionem obiecti? p.221. n.13. & p.442. n.15.& p.429.n.24
Et quomodo in ratione differentiæ eſſentialis? ibid.
Circunſtantia manens talis aliquando ſuperaddit nouam ſpeciem moralem accidentalem, aliquando ſolùm modum aggrauationis, quæ omnia exemplis declarantur. p.221. n.13. & p.429.n.24.vſque ad 431.
Quomodo id quod eſt circunſtantia reſpectu electionis, ſit obiectum reſpectu intentionis? p.222.n.16
Circunſtantiæ ſunt ſeptem,& explicantur.p.222. num.20
Circunſtantia obiectum eſt actus moralis, ſed non ſpecificatiuum,ſed acceſſorium.p 341.n.52
Circunſtantia eſt accidens actui morali non ſolùm in ſpecie,ſed in indiuiduo. p.343.n.8
Aliquæ circunſtantiæ omni actui morali debent competere. p.344.n.12
Circunſtantia non poteſt facere bonum actum moralem,aliàs malum ex obiecto,bene tamen è contrà, & tunc tranſit in conditionem obiecti. p.394.n.47.& ſeq.
Circunſtantia tranſiens in conditionem obiecti eſſentialis actus iam non manet circunſtantia. p. 427.n.19
Circunſtantia dans ſolùm ſpeciem accidentalem, accidentalis quidem eſt reſpectu primatiæ ſpeciei,cui ſuperuenit,eſſentialis tamen reſpectu ſpeciei,quam conſtituit. ibid.18 & 19
Circunſtantia tunc ſolùm tranſit in conditionem obiecti,& dat ſpeciem eſſentialem quando eſt mala,& aduenit actui bono,vel quando eſt bona, vel mala, & aduenit actui de ſe indifferenti. p.429.n.22.& 23
Circunſtantiæ,quæ per ſe connectuntur cum obiecto, faciunt ex ſe ipſis, & ſpecie eſſentiali obiecti, quatenus afficiuntur ab eo, vnam rationem eſſentialem ſpecificam, non autem id faciunt circunſtantiæ, quæ non connectuntur cum obiecto, ſed iſtæ tantùm dant actui accidentalem ſpeciem. p.432.433 & 434
Circunſtantiæ quomodo pertinent ad actum interiorem? p.461.n.11.& ſeq.

Circunſtantia bona.

Circunſtantia bona vt ſpecificet,non debet præſuppunere aliam bonitatem, & quare? p.436. n.65.& ſeq. vſque ad fin.art.

Circunſtantia mala.

Circunſtantia mala adiuncta quomodo augeat malitiam,etiam deſumptam ex obiecto eſſentiali actus? p.442.n.15
Vide *Malitia.*
Circunſtantia mala minor aggrauare poteſt magis malitiam eſſentialem actus deſumptam ex obiecto, quàm circunſtantia mala maior.ibid. & ſeq.
Circunſtantia mala,etiam indirectè volita,poteſt tranſire in conditionem obiecti, & dare ſpeciem eſſentialem actui. p.436.n.65.& ſeq.vſque ad fin.art.

Circunſtantia Quis.

Circunſtantia *Quis* datur in omni actione. p.53. n.2.& p.450.n.17
Circunſtantia *Quis* à nemine poſſe ignorari quomodo intelligatur ſecundùm Ariſtotelem? p.223.n.24

Circunſtantia Quid.

Circunſtantia *Quid* eſt effectus, ſeu damnum, quod ex actione conſequitur. p.223.n.25
Vide *Euentus.*

Circunſtantia Quando.

Circunſtantia *Quando*, vel temporis non eſt aggrauans, nec neceſſario confitenda in Sacramento Pœnitentiæ, quia conſumptio temporis ex ſe non eſt peccatum mortale, niſi aliàs, &c. p.450.n.17

Circunſtantia Perſona.

Circunſtantia Perſonæ quomodo, & quare variet ſpecifice eſſentialiter ſpecies luxuriæ? p.432.433.& ſeq.
Vide *Luxuria.Perſona.*

Circunſtantia durationis.

Circunſtantia durationis temporis nequit dare bonitatem,vel malitiam infinitam,niſi tantùm in potentia. p.444.n.28.& ſeq.
Vide *Duratio.Continuatio.*

Circunſtantia Quantitatis.

Circunſtantia quantitatis materiæ, & durationis temporis ſolùm ſunt aggrauatiuæ intra eandem ſpeciem actus moralis. p.427.n.13
Circunſtantia quantitatis in furto, v. g. tantùm eſt aggrauans, & quare. p.440.n.2.& ſeq.
Vide *Quantitas.*
Circunſtantia quantitatis ratione ablationis rei alienæ conſtituit peccatum mortale aliquando,non tamen ratione ſui. p.441.n.12

Circunſtantia diei Feſti.

Circunſtantia diei Feſti in eo qui peccat,niſi adſit contemptus feſti,vel ſcandalum,nec aggrauans eſt,nec eſt neceſſariò confitenda. p.450. num.17

Circunſtantia loci ſacri.

Circunſtantia loci ſacri quare non præcisè eſt aggrauans in furto,v.g. p.440.n.3.ſeq.

Circunſtantia contemptus legis.

Circunſtantia contemptus legis,& inobedientiæ præcepti eſt generalis conditio cuiuſque peccati,non circunſtantia ſpecialis. p.442.n.13

Circunſtantia frangendi plura præcepta.

Circunſtantia frangendi plura præcepta circa eandem materiam,& ſpeciem actus ſe habentia non eſt aggrauans, vt fractio ieiunij,v.g.in die Quadrageſimali, qui ſimul eſt Vigilia alicuius Sancti, & ſimilia: ſecus eſt ſi præcepta ſint diuerſæ rationis, vt fractio caſtitatis voto aliàs firmatæ: nam tunc etiam mutatur ſpecies talis circunſtantiæ. p.450.n.15
Circunſtantiæ fractiuæ præceptorum ad diuerſas virtutes pertinentium, diſtinctam malitiam ſpecie afferunt. ibid.

Circunſtantia Aggrauans.

Circunſtantia aggrauans, vel minuens in quo differt à circunſtantia ſpecificante eſſentialiter, vel accidentaliter. pag. 440. num. 2. & ſeq.
Circunſtantia aggrauans non addit malitiam numero diſtinctam, ſed maiorem extenſionem, vel intenſionem ſolum. p. 442.n.14. & p.444. num.25

Circun

Circunſtantia aggrauans per modum multiplicationia, quæ ſit? p.444.n.24

Cirennſtantia aggrauans faciens peccatum de veniali mortale, confitenda eſt in Sacramento Pœnitentiæ. p.448.n 3

Circunſtantia minuens peccatum de mortali in veniale non eſt neceſſariò confitenda in Sacramento Pœnitentiæ. ibid n.4

Circunſtantiæ purè aggrauantes debent confiteri neceſſariò in Sacramento Pœnitentiæ. p.448.n.8. & vſque in fin.art.

Ex circunſtantiarum aggrauantium notitia dependet neceſſariò quod Confeſſarius medicinam adbibeat pœnitenti. p.449.n.12

Circunſtantiæ alleuiantes peccata quando debeant confiteri, & quando non? ibid.num.13. & 14

Circunſtantiæ purè aggrauantes etiam ſpeciem mutant, non quidem moralem, ſed Theologicam. p.450.n.18

Circunſtantiæ aggrauantes confitendæ neceſſariò quæ ſunt? p.450.n.15

Circunſtantia ſcandali.

Circunſtantia ſcandali. Vide *Scandalum.*

Circunſtantia plures.

Circunſtantiæ plures concurrentes in vno actu quomodo indicandæ ſint circa dandam ſpeciem eſſentialem, vel accidentalem? p.434. num.51. & vſque in finem 5.

Vide *Perſona. Luxuria. Irreligio. Iniuſtitia.*

Circunſtantiæ plures diſparatè ſe habentes, ita vt quælibet illarum poſſit dare ſpeciem moralem actui, pluribus actibus internis electionis debent attingi, vno tamen externo attingi poſſunt. ibid. & ſeq.

Claritas.

Claritas eſt dos corporis glorioſi tribuens tranſparentiam, & nitorem, & lucem illi. p.172. n.51.& ſeq. Quæ lux eiuſdem ſpeciei eſt cum luce noſtra. ibid.n.52

Claritas corporis glorioſi viſibilis eſt ab oculis etiam non glorioſis. p.173.n.56

Claritas corporis glorioſi ſupernaturalis eſt quoad cauſam ſui, non quoad ſuam ſpeciem. ibid.n.60

Claritas, ſeu lux prædicta in quo ſenſu ſit maior luce Solis? p.174.n.61

Claritas iſta deriuatur ex gloria animæ. ibid. n.67. & ſeq.

Vide *Dotes corporis glorioſi.*

Coactum.

Coactum quid ſit, & in quo differat à violento? 2n5.n.8

Cœlum.

Cœlum eſt primum principium alterans, ad quod cætera corpora alteratiua reducuntur. p.51.n.38

Cœlum non venit in compoſitionem corporis humani. p.164.n.6

Cœlum non eſt corpus fluidum, ſed ſolidum. p.168.n.24

Cœlum non pateretur violentiam quieſcendo per ceſſationem motus Angeli. p.206. n.36. & p.207.n.41.& p.208.n.48

Cognitio.

Cognitio Dei per fidem non eſt vita æterna formaliter, ſed viſio. p.80.n.3

Cognitio creata omnium creaturarum nequit eſſe beatitudo. p.82.n.9.& 10

Cognitio intellectus. Vide *Intellectio. Intellectus. Viſio.*

Cognitio perfectior eſt dilectione. pag 179. num.33

Cognitio intuitiua. Vide *Intuitiua cognitio.*

Cognitio ſenſuum externorum. Vide *Senſus externi.*

Cognitio perfecta finis qualis eſt? p.181.24

Cognitio rationis finis quid requirat? p.188.n.68

Collectio.

Collectio tota creaturarum non eſt attingibilis extra Verbum. p.81.n.8

Nec per plures ſpecies creatas, nec per vnam perfecta cognitione. ibid.n.9

Collectio creaturarum cognita. Vide *Cognitio.*

Colligatio potentiarum.

Colligatio potentiarum. Vide *Sympathia.*

Color, Coloratum.

Color, viſibilitas, & lux quomodo ſe habeant reſpectu viſus. p.3.n.4.& p.4.n.10

Colorata omnia vnius generis ſunt in mouendo viſum reducta ad vnum principium viſibilitatis, quod eſt lux. p.51.n.38

Et quomodo hoc ſit? p.52.n.40

Color corporis glorioſi qualis erit? Vide *Corpus glorioſum.*

Color quid ſit? p.174.n.63

Commiſſio.

Commiſſio. Vide *Peccatum commiſſionis.*

Comprehenſio.

Comprehenſio, id eſt, tentio, ſeu aſſecutio dupliciter ſumitur, eſſentialiter ſcilicet, & conſecutiuè. p.104.n.40

Comprehenſio duplex eſt, alia affectiua, alia intellectiua. ibid.

Comprehenſio, ſeu tentio, vt tenet ſe ex parte voluntatis, eſt dos animæ. p.104.n.40.& p.161. num.16 & ſeq.

Vide *Dotes. Viſio. Delectatio.*

Comprehenſor.

Comprehenſor. Vide *Beatus. Viator.*

Conceptus.

Conceptus Petri, v.g. tranſlatus ad intellectum Pauli non redderet illum formaliter intelligentem. p.179.n.12

Concupiſcentia.

Concupiſcentiæ amor. Vide *Amor.*

Conditio.

Conditio poſſidentis. Vide *Poſſeſſio.*

Conformitas.

Conformitas, vel difformitas ad legem formaliter conſiderata ad lineam moralem pertinet, obiectiuè autem ad lineam naturæ poteſt pertinere. p.456.n.21

Conformitas ad legem æternam debet inueniri in omni actu morali bono. p.463. num.23. & ſeq.

Conformitas ad voluntatem diuinam debet etiam inueniri in quolibet actu morali bono. p.464. n.29

Conformitas iſta debet eſſe ad volitum formale, id eſt, motiuum, quo Deus omnia vult. p.473. num.5.

Conformitas cum volito formali diuinæ voluntatis tripliciter conſideratur. ibid.n.3

Conformitas cum voluntate diuina volente permiſſionem peccati mei, v.g. & maiorem humiliationem meam propter meum peccatum quomodo ſit habenda? p.474.n.7

Conformitas cum omni volito materiali Dei non debet à nobis haberi ſemper, & quare. ib. num.10.

Conformitas cum aliquo volito materiali à Deo, cognito à nobis certò, ſeu per reuelationem, non eſt neceſſariò tenenda à nobis, etiam per voluntatem deliberatiuam, niſi adſit præceptum de conformando cum tali volito. p.475. n.12. & ſeq.

Conformitas ad volitum materiale diuinæ voluntatis laudabilis eſt abſoluè, ſi aliqood impedimentum noo interueoiat. p.477.n.26

Conformitas cum damnatione propria, etiam provt reuelata à Deo, non eſt licita. ibid.

Conformitas ad volitum Dei etiam materiale datur in beatis, quia ſixe adhæreot voluntati Dei ſecundùm rationem, quà Deus vult, & ſic complacent etiam de dânatione, morte, & permiſſiooe peccati reproborum. p.479.n.34

Conformitas ad voluotatem diuinam, vt effectiuam, & influentem in ipſam voluntatem creatam an ſit neceſſaria in nuſtra voluntate? p.480. 0.39

Conformitas ad volitum formale Prælati non eſt neceſſaria in noſtra volootate, niſi ponat Prælatus præceptum iuſtum. p.480.0.40

Confeſſarius.

Confeſſarius ſine notitia circumſtantiarum aggrauantium (etiam non mutantium ſpeciem) non poteſt imponere pœnitenti medicinalem pœnam neceſſariam, & ſic debent tales circumſtantiæ confiteri. p.449. n.12. & p.451. n.10. & ſeq.

Coofeſſarins quomodo ſe debeat gerere cum Scrupuloſis? p.533.n.50

Vide *Scrupulum. Scrupuloſi. Conſcientia Scrupuloſa. Miniſter Sacramentorum.*

Confeſſarius debet ſequi opinionem probabilem pœniteotis circa peccata, relicta probabiliori. p.552.& ſeq.

Confeſſarius non debet ſe conformari pœnitenti circa peccata, ſi iudicet opinionem pœnitentis improbabilem eſſe. ibid.& ſeq.

Confeſſarius poteſt abſoluere pœnitentem infirmum, qui eſt impeditus explicare ſua peccata niſi in generali, vel mediis ſignis, dummodo ſint ſigna in ordine ad confeſſionem. ibid.& ſeq.

Vide *Miniſter Sacramentorum.*

Confeſſio.

Confeſſio circunſtantiarum aggrauantium in Sacramento Pœnitentiæ. Vide *Circumſtantia aggrauans. Malitia.*

Confeſſionis integritas. Vide *Interruptio. Multiplicatio.*

Confeſſio Fidei.

Confeſſio Fidei. Vide *Fidei confeſſio.*

Confirmati in gratia.

Confirmati in gratia. Vide *Gratia. Impeccabilitas.*

Coniux.

Coniux diſcretè dubitans de matrimonio contracto debet reddere debitom, ſed non petere. p.530

Conſcientia.

Conſcientia quid ſit? p.406.n.1

Conſcieotia oon pertinet ad voluntatem, ſed ad intellectum. ibid.n.2.& p.507.n.6

Conſcientia non eſt habitus, ſed actus, id eſt, iudicium, ſeo dictamen de ageodis in particulari. p.507.n.8

Conſcientia eſt iudicium intellectus practici, non ſpeculatiui. ibid.n.9

Conſcientia in iudiciis conſultatiuis conſiſtit, ideóqoe poteſt quis de facto agere contra conſcientiam. p.508.n.14

Conſcientia bona formaliter à prudentia procedit. ibid.n.16

Conſcieotia nominatur aliquando ſynderesis, & quare? ibid.

Conſcientia ſemper remanet quoad principia vnioerſalia, & aliquando remordens, & remormurans. p.509.n.16

Conſcientia dicitur bona, vel mala non formaliter, ſic enim pertineret ad volontatem, ſed regulatiuè, ſicut intellectus practicus dicitur bonus, vel malus, quia regulat opera bona, vel mala. ibid.n.17

Cooſcientia in dormientibus, & diſtractis etiam perſeoerat tranſacto actu ex determinatione virtuali relicta. ibid.n.19

Conſcientia non habet actus eliciriuè (cum non ſit habitus, ſed actus) ſed effectus reſultantes ex ſe, vt ligare, accuſare, teſtificari, &c. ib.n.20

Conſcientia diuiditur ex parte obiecti in bonam, malam, veram, & falſam: ex parte modi in certam, dubiam, ſcrupuloſam, probabilem, & erroneam. ibid.n.22

Cootra cooſcientiam agere non eſt ſpeciale peccatum præter legem, & obligationem propoſitam per tale dictamen. p.502.n.5

Conſcientia ſequenda eſt conſcientia certa, & probabilis practicè, cooſcientia autem deponenda eſt conſcieotia dubia, ſcrupuloſa, & erronea. p.518

Conſcientia deponi debet quando depoſitione cognoſcitor digna. p.556.n.2

Conſcientia ſecura, & probabilis.

Conſcientia ſecora eſt illa, quæ prudenter formatur. p.511.n.36

Conſcientia probabilis alia eſt probabilis ſpeculatiuè, alia practicè. p.510.n.25

Conſcientia probabilis poteſt ſequi, dummodo ſit probabilis practicè prudentialiter, & non ſolùm ſpeculatiuè, licet oppoſitum talis cooſcientiæ probabilius, & tutius. p.518

Vide *Opinio.*

Conſcientia probabilis practicè formidinem practicam ſufficit quod excludat, oon ſpeculatioam, vt ſequi poſſit. p.520.n.14.& ſeq.

Conſcientia probabilis vt formetor ex quibus principiis in moralibus tam iotrinſecis, qoàm extrinſecis dependeat? p.555.n.18.& ſeq.

Vide *Iudicium. Probabilitas.*

Conſcieotia probabilis an poſſit formari ex reoelationibus priuatis? p.554.n.36

Conſcientia probabilis non debet formari à viris illiteratis ex libris quos legunt, ſed conſulendo viros peritos facultatis. p.524.n.37

Conſcientia Dubia.

Conſcientia dubia quomodo deponenda ſit? p.527.n.4.& ſeq.

Vide *Dubium. Poſſidens. Poſſeſſio.*

Conſcientia Scrupuloſa.

Conſcientia ſcrupuloſa quomodo deponenda? p.526.n.2

Vide *Scrupulum.*

Conſcientia Erronea.

Cooſcientia erronea quomodo obliget? p.511. n.1.& ſeqq.

Conſcientia erronea iudicans Deum non eſſe amandum, ſperandum, aut credendom, non poteſt dari. p.514.n.18

Conſcientia

Conſcientia erronea vincibilis non ſolùm ligat, ſed obligat negatiuè,& poſitiuè,id eſt,non ſolùm ad non operandum, ſed etiam ad operandum. p.515.n.20

Conſcientia erronea obligat obligatione proueniente à lege æterna formaliter, licet non proueniente materialiter. p.516.n.29.& ſeq.

Et quomodo hoc intelligatur abſque eo quod Deus obliget, nec etiam materialiter ad peccatum. ibid.n.30

Conſcientia erronea vincibilis poteſt facere perplexum ſubiectum, ita vt peccatum ſit agere iuxta illam, & peccatum agere contra illam, dum poteſt deponi,& non deponitur. p.516

Conſcientia erronea inuincibilis excuſat à peccato. p.517

Conſcientia erronea vt ſit inuincibilis, & excuſans quid requirat. ibid. & ſeq.

Conſcientia erronea dum non deponitur obligat etiam contra præceptum Prælati superuenientis,tunc enim tale præceptum non obligat. ibid.

Conſcientia Miniſtri Sacramentorum.

Conſcientia Miniſtri Sacramentorum. Vide *Miniſter Sacramentorum. Confeſſarius. Probabilitas.*

Conſcientia Principis.

Conſcientia Principis circa leges ferendas, indictionem belli, impoſitionem tributorum, mutationem monetæ, & ſucceſſionem ad Regnum. Vide *Princeps. Bellum. Tributum. Numiſma. Regnum.*

Conſcientia Iudicis.

Conſcientia Iudicis. Vide *Iudex.*

Conſcientia Aduocati.

Conſcientia Aduocati. Vide *Aduocatus.*

Conſcientia Medici.

Conſcientia Medici. Vide *Medicus.*

Conſcientia Subditi.

Conſcientia Subditi. Vide *Dubitans. Prælatus.*

Conſilium.

Conſilium quomodo procedat modo reſolutorio. p.290.n.13

Conſilium ad ſecundam operationem intellectus pertinet. p.289.n.3

Conſilium an poſſit eſſe de fine. p.290.n.12

Vide *Finis. Neceſſarium.*

Conſilium, & deliberatio circa media ſunt terminatiuè,circa finem initiatiuè. p.182

Conſilium inquiſitionem includit,& ſententiam, ſeu iudicium. p.288.n.5

Conſilium ex parte inquiſitionis imperfectionem dicit, & ſic non eſt in Deo, bene tamen ex parte, qua dicit ſententiam de re facienda. ibid.

Conſilium in ordine ad electionem quomodo ſe habeat. ibid.n.2

Conſilium ex ea parte, qua dicit inquiſitionem non eſt neceſſarium in rebus minimis. ibid.

Conſilium Virginitatis, & paupertatis voluntariæ. Vide *Virginitas. Paupertas.*

Conſulere.

Conſulere minus malum,etiam culpam,quando, & quomodo liceat. p.291.n.15

Continens.

Continens paſſiones habet inſurgentes, ſed reſiſtit illis, temperatus autem non habet inſurgentes paſſiones. p.439.n.80.

Vide *Incontinens. Intemperatus.*

Continuatio.

Continuatio actus boni, vel mali per vnam horam,v.g.non facit malitiam,vel bonitatem infinitam, niſi tantum in potentia. p.446.n.37

Vide *Duratio. Inſtans.*

Contractus.

Contractus ex timore graui facti licet ex iure naturali poterant eſſe validi, non tamen ſunt validi ex iure poſitiuo,& quare. p.217.n.35

Et qui ſint iſti contractus irriti facti à iure poſitiuo? Scilicet Matrimonium, promiſſio, vel ſolutio dotis: iuriſdictio data, vel propagata, electio Prælati, authoritas tutorum, abſolutio ab excommunicatione, teſtimonium teſtium teſtamentorum,votum ſolemne. ibid.n 37

Vide *Votum. Iuramentum.*

Contraria.

Contrarium contrarietate mediata duplex eſt. p.135.n.60

Fundantia contrarietatem non poſſunt conſiſtere in relatione. p.348.n.22

Contraria naturalia, moralia,artificialia,& reſpectiua quomodo differant inter ſe. p.371.n.14

Conuerſio, Conuertens.

Conuerſio ad bonum commutabile eſt in omni peccato. p.68.n.15

Conuerſio in peccato duplex eſt,vna quæ comitatur auerſionem, alia quæ eſt reatus manens poſt peccatum. p.363.n.70

Conuertens ſe in Deum cum propoſito poſtea peccandi non ponit finem vltimum in Deo. p.71.n.29

Cor.

Cor mouetur vitaliter in ſuo motu, licet moueatur à generante. p.8.n.28.& 29

Cordis motus initiatiuè eſt vitalis. p.181.n.28

Corporeus ſenſus.

Corporeus ſenſus. Vide *Senſus. Spiritualia.*

Corpus.

Corpora omnia in ratione mouendi alteratiuè ad vnum principium reducuntur, quod eſt Cœlum. p.51.n.38

Corpus humanum.

Corporis humani pulchritudo quid ſit. p. 172. num.51

Corpus glorioſum.

Corpus glorioſum habet dotem claritatis. Vide *Claritas.*

Corpus glorioſũ habet lucẽ ſicut Sol. p.172.n.52

Et denſitatem. p.174.n.64

Corpus iſtud compatitur ſecum lucem,colorem, tranſparentiam. ibid.& p.172.n.51

Corporis glorioſi agilitas. Vide *Agilitas.*

Eius ſubtilitas, & impaſſibilitas. Vide *Subtilitas. Impaſſibilitas.*

Corpora glorioſa diſcurrere poterunt per cœlos. p.171.n.48

Corpus glorioſum accidentaliter eſt incorruptibile. p.146.n.52

Corpus glorioſum habet particulatiuè modum corporum cœleſtium. p.166.n.16

Corpora glorioſa habebunt odorem optimum. p.166.n.18

Abſque reſpiratione tamen percipient illũ, quia ibi reſpirationem non habebunt. ibid. n.19

Corpora glorioſa non comedent, licet facultas eis non deſit. p.167.n.21

Corpus glorioſum habebit in lingua quemdam humorem ſaporoſiſſimum. Ibid.

Et habebit verum tactum. ibid.n.22

Corpora glorioſa loquentur in cœlo. pag. 168. num.25

Corruptio.

Corruptio, & corruptibilitas in quo conſiſtant. p.147.n.59

Creatura, Creatum.

Creatura eſt poſitiuè finis vltimus peccati mortalis. p.65.n.3.& ſeq.

Et Adrianus, qui oppoſitum ſenſit, nota temeritatis ab aliquibus inuritur. ibid.

Creatura, quæ eſt finis vltimus peccati mortalis eſt conuenientia propria ipſius peccantis, & quomodo. p.67.n.9.& p.68.n.15

Creatura non eſt finis vltimus peccati venialis. p.71.n.34

Creatura irrationalis non eſt capax beatitudinis, bene tamen rationalis. p.81.n.4

Creata bona nequeunt eſſe beatitudo. ibid.

Vide *Fama. Diuitiæ. Honor. Poteſtas. Voluptas. Beatitudo. Bonum.*

Creatura rationalis ſolo Deo plenè ſatiatur. ibid. num.5

Tota creaturarum collectio non eſt attingibilis extra Verbum. ibid.n.8

Nec per plures, nec per vnam ſpeciem creatam cognitione perfecta. ibid.n.9

Tota creaturarum collectio nequit eſſe beatitudo. p.82.n.10.& ſeq.

Creaturæ poſſibiles. Vide *Poſſibile.*

babili ſpeculatiuè reddunt talem opinionem practicè improbabilem. p.523.n.28.& ſeq.

Definitio.

Definitio Benedicti XII. circa id in quo conſiſtit Beatitudo nihil contra Thomiſtas, nec Scotiſtas determinat. p.83.n.2

Deformitas.

Deformitas poſitiuè ſumpta, non priuatiuè, eſt conſtitutiua peccati. p.354.n.26.& ſeq.

Vide *Actus bonus, & malus. Priuatio rectitudinis. Diſſonantia.*

Delectatio.

Delectatio quomodo perficiat operationem & ab illa cauſetur. p.28.n.24

Delectatio non eſt beatitudo formaliter. p.105. num.42

Quomodóque ad beatitudinem pertineat. p.116.n.27

Vide *Satietas. Impeccabilitas. Perpetuitas. Amor. Rectitudo.*

Delectatio, ſeu fruitio eſt dos animæ beatæ, & quomodo. p.161.n.12

Vide *Dotes.*

Delectationes Tactus.

Delectationes Tactus. Vide *Tactus.*

Delectabile Bonum.

Delectabile bonum. Vide *Honeſtum.*

Deliberatio.

Deliberatio, & conſilium circa media ſunt terminatiuè, circa finem initiatiuè. p.181.n.28

Deliberare de fine quid ſit. p.182.n.29

Deſiderium.

Deſiderium naturale vltimi finis quomodo ſtat cum libertate. p.48.n.23.& ſeq.

Deſiderium nequit eſſe actus in quo beatitudo formaliter conſtat, ſicut nec quiuis alius actus voluntatis. p.105.n.42

Vide *Voluntas. Beatitudo. Aſſecutio.*

Deſiderium, & gaudium penes abſentiam, & præſentiam obiecti ſpecie diſtinguuntur. p. 107. num.52

Deus.

Deus eſt cauſa finalis rerum operatarum ad extra. p.20.n.30

Vide *Res.*

Deus non ſpecificat Religionem, nec Pœnitentiam etiamſi in obliquo attingatur ab ipſis. p.31.num.33

Deus quomodo non vult vnum propter aliud. p.41.n.17

Deus à peccante mortaliter deſeritur. p.66

Deus eſt finis vltimus peccati venialis non poſitiuè influens in illud, ſed permiſſiuè, aut negatiuè. p.75.n.52. & vſque ad fin.art.

Et quomodo hoc verificetur in peccato veniali exiſtentis in mortali. pagina 76. num.57. & ſeq.

Deus ſolus eſt plenè ſatiatiuus creaturæ rationalis. p.81.n.6

Deus nequit informare creaturam per modum formæ vitalis, necnon vitalis; bene tamen per modum formæ terminantis, & ſpeciei. p.90. num.33

Deus ſupplet munus cauſæ efficientis quantum ad effectum, non quoad modum actionis. p.95. num.56

Deus quomodo videtur Beató per modum ſpeciei expreſſæ. ibid.& ſeq.

Deus nec diuinitus poteſt attingi à ſenſu corporeo,

D

Damnatio.

Damnatio æterna peius malum eſt phyſicè, quàm odium Dei, non tamen in eſſe morali. p.118.n.38

Dnnatis propriæ volitio etiam prout reuelatæ à Deo non eſt licita. p.477.n.28

Vide *Conformitas.*

Damnati.

Damnatos fore beatificandos dixit Origenes. p.121.n.4.& p.136.n.2

Damnatorum corpora fœculentiam habebunt. p.171.n.47

Damnati in die Iudicij videbunt Chriſtum fulgentiſſimum, & gloriam electorum. p.173. num.56

Ad quod eorum oculus non eſt neceſſe elenari ſupernaturaliter. ibid.n.57

Damnati non poſſunt diuertere cogitationem pœnæ inflictæ, liberè tamen cogitant obiecta pertinentia ad culpam licet inceſſanter. p.259. num.19

Damnum.

Damnum ſequutum per accidens tam ex parte operis, quam ex parte operantis non imputatur facienti illud. p.468.n.15

Vide *Euentus. Actus interior, &c.*

Damnum conſequutum ex alia cauſa præter voluntatem operantis, non eſt peccaminoſum, & manifeſtatur exemplis p.498.n.30.& ſeq.

Damnum mortis ſpiritualis conſecutum ex perſuaſione alicuius ad aliquod peccatum, v.g. ad conſenſum ſtupri, ſi non intendatur ipſum nocumentum, non auget malitiam. ibid.& ſeq.

Damnum ſequendum ex aliqua actione quando, & quibus caſibus teneatur quis euitare, euitando actionem ipſam. p.500.n.29.& ſeq.

Damna quæ ſequuntur ex aliqua ſententia pro-

corporeo,& quare. p.96.n.1.& ſeq.
Deus poteſt velle ceſſationem viſionis beatæ tanquam præternaturalem,non connaturalem ipſi viſioni. p.141.n.25
Deus eodem actu diligit ſe neceſſariò, & creaturas liberè. p.157.n.41
Deus quomodo poſſit cauſare violentiam? Vide *Violentia. Voluntas. Agens.*
Deus concurrit cum voluntate in actum ſimoltaneo concurſu. p.248.n.28
Deus non ſolùm obiectiuè, & excitatiuè mouet voluntatem, ſed etiam phyſicè applicat ad agendum ſine læſione libertatis. p.249.n.30
Deus clarè viſus neceſſitat voluntatem etiam quoad exercitium. p.258.n.15
Vide *Voluntas.*

Dei Operationes.

Dei Operationes ſiue neceſſariæ,ſiue liberæ terminatæ ad res nullo modo ſunt propter finem. p.21.n.31
Deus quomodo dicatur agere propter finem? ibid.
Dei intellectio. Vide *Intellectio. Operatio increata. Viſio Dei.*
Dei intelligere. Vide *Intelligere.*

Dei Viſio.

Dei Viſio. Vide *Viſio Beatitudo.Intellectio.*
Dei cognitio per fidem non eſt vita æterna formaliter,bene tamen eius viſio. p.80.n.3
Dei viſio in ſe nequit appeti ex effectibus naturalibus. p.82.n.11

Dei Electio.

Dei Electio. Vide *Electio.*

Dei Amor.

In Deo datur proprius amor præter gaudium. p.106.n.49
Dei amor non ſupponit obiecta creata, ſed efficit. p.157.n.41

Dei Præſentia.

Dei Præſentia. Vide *Præſentia.*

Diabolus.

Diabolus. Vide *Angelus.*
Diabolus aliquando apparet cum lumine in corporibus aſſumptis. p.165.n.69

Diaphaneitas.

Diaphaneitas. Vide *Lux.*

Dictamen.

Dictamen. Vide *Iudicium.*

Differentia.

Differentia eſſentialis conſtitutiua in moralibus nequit eſſe priuatio, ſed ordo eui annexa conſecutiuè eſt priuatio. p.355.n.31
Differentiæ eſſentiales actuum voluntatis in eſſe naturæ conſideratorum diſtinctæ ſunt à differentiis conſtitutiuis in eſſe morali. p.452. n.1.& ſeq.& vſque in fin.art.

Dignitas.

Dignitas, ſeu dignificatio operis,& perſonæ requiritur ad meritum. p.65.n.54
Dignitas animarum quanta ſit propter cuſtodiam Angelorum. p.121.n.4.& ſeq.

Dij.

Dij apud Gentiles quomodo erant vltimi ſines. p.66.n.6.& p.71.n.27.& 28.

Dilectio.

Dilectio. Vide *Amor. Amicus. Charitas. Voluntas, Deus.*
Dilectio erga beatos quomodo ſpectet ad beatitudinem. p.115.n.14
Dilectio non eſt ita perfecta ſicut cognitio, ſeu *Ioan.à S. Thoma*, in 1.2. D. Thom. Tom.I.

viſio. p.117.n.33
Vide *Viſio.Cognitio.Voluntas.Intellectus.*
Dilectio Dei tantùm ſecundariò cauſat in beatis impeccabilitatem. p.123.n.17

Diſcurſus.

Diſcurſus qualiter ſit in Angelis? Vide *Angelus.*

Diſſonantia.

Diſſonantia ad Legem, & ad rationalem naturam non formaliter conſtitutiuè,ſed conſecutiuè pertinet ad peccatum. p.354.n.28
Vide *Actus bonus. Priuatio rectitudinis.*
Diſſonantiæ relatio,quæ conſequitur in peccato ad priuationem rectitudinis conſequitur. p.358.n.43

Diuitiæ.

Diuitiæ non ſunt beatitudo. p.81.n.4
Vide *Fama. Honor. Poteſtas. Voluptas.*

Doctores.

Doctores idonei ad faciendam opinionem probabilem quales, & quot debeant eſſe. p.523. n.28.& ſeq.
Doctores Magnatum, ſeu Principum auribus prurientes non ſunt audiendi pro opinione probabili formanda. p.524.n.34

Dolor.

Dolor compatitur cum viſione beata in non puro comprehenſore,& quare. p.133.n.63

Dominium.

Dominium animæ in corpus quomodo oriatur ex fruitione Dei. p.119.n.45
Dominium quomodo pertineat ad voluntatem, & quomodo ad intellectum? p. 304. n.28. & ſeq.

Dotes,Dona.

Dotes beatorum vnde ſumant metaphoram. p.158.n.1
Dos tres conditiones requirit in matrimonio, & quales ſint. p.159.n.2
Dotes animæ beatæ ſunt tres. p.160.n.5
Vide *Viſio. Comprehenſio. Delectatio. Fruitio.*
Et ſunt habitus,non actus. p.161.n.14
Dona huius vitæ non ſunt dotes animæ beatæ. p.160.n.6
Nec dona Spiritus Sancti,nec Chariſmata,aut ſpeciales reuelationes, neque aureolæ. p.160. num.7
Beatitudo ipſa non eſt dos. ibid.n.9

Dotes corporis Glorioſi.

Dotes corporis Glorioſi quatuor ſunt Impaſſibilitas, Agilitas, Claritas, Subtilitas. p.163. num.1
Dotes iſtæ ſunt qualitates prouenientes ex dominio animæ ſupra corpus. p.164.n.7
Dotes iſtæ non ſunt ſupernaturales quoad ſubſtantiam. p.173.n.60

Dubitans.

Dubitans an teneatur reuelare ſecretum? Vide *Secretum.*
Subditus dubitans an obligetur ad horas Canonicas perſoluendas in tali, vel tali caſu, ſi illas omittit ex ſententia, & iudicio Prælati non peccat. p.531.n.37
Subditus dubitans adhuc poſt ſufficientem diligentiam an tale præceptum Prælati obligets vel non, tenetur obedire præcepto Prælati. p.544.& ſeq.
Dubitans de matrimonio contracto. Vide *Coniux.*
Dubitans an commiſerit homicidium ante ſufficien

ſufficientem diligentiam factam, & poſt illam (dummodo dubium maneat) pro irregulari ſe debet gerere. p.529

Dubitans de legitimatione poſt factam ſufficientem diligentiam tanquam legitimus poteſt ſe gerere. p.531.n.55

Dubitans de bello iuſto. Vide *Bellum.*

Dubitans an caſus ſit reſeruatus, vel priuilegium aliquod conceſſum reſeruatio non obligat, & priuilegium non iuuat. p.532.n.38

Dubium.

Dubium de voto emiſſo. Vide *Votum.*

In dubio de iure poſſeſſionis ad quem ſcilicet pertineat, fauendum eſt reo. p.530

Dubium cum ſtat poſt ſufficientem diligentiam an ſit lex, vel non (& idem eſt de voto) non obligat talis lex. p.531. n.36

Dubium de re poſſeſſa. Vide *Poſſidens.*

In dubiis melior eſt conditio poſſidentis. Non ſolùm hoc intelligendo in materia iuſtitiæ, ſed etiam in aliis virtutibus. p.528

In dubiis tutior pars eſt eligenda, & quomodo principium hoc debeat intelligi. ibid.

In dubiis iuris, & facti quomodo ſit operandum. ibid. & ſeq.

In dubio de poteſtate Prælati, vel legitima electione, ſi poſt ſufficientem diligentiam maneat dubium, iudicandum eſt in fauorem ſubditorum. p.531.n.37

Duratio.

Duratio, vel diuturnitas temporis ſolùm eſt circunſtantia aggrauatiua in actu morali. p.427. num.14

Duratio primi inſtantis an pertineat ad ſubſtantiam actus boni, vel mali? p.445.n.30

Duratio in actu bono, vel malo per vnam horam, v.g. non facit malitiam, vel bonitatem infinitam niſi tantùm in potentia. p.466.n.37

Duratio Viſionis.

Duratio viſionis. Vide *Perpetuitas.*

E

Ebrius.

EBrius. Vide *Actiones.*

Effectus.

Effectus prout talis nequit ſpecificare. p.26.n.16. & ſeq.

Effectus ſecutus ex omiſſione. Vide *Omiſſio.*

Efficacia.

Efficacia voluntatis in ſuis actibus explicatur, & etiam inefficacia. p.214.n.18

Vide *Voluntas. Voluntarium.*

Efficacia non negatur voluntati ex eo quod non ſequatur effectus ob impedimentum extrinſecum, bene tamen ſi non ſequatur, quia mutat propoſitum. p.210.n.59

Efficacia creata fruſtrabilis eſt, non tamen diuina. ibid.

Efficacia in Deo affectus, & effectus eadem eſt. ibid.

Efficiens.

Efficiens. Vide *Principium efficiens.*

Efficiens non ſolùm producit exiſtentiam, ſed etiam quidditatem. p.23.n.7

Quare per cauſam efficientem non fit demonſtratio. p.24.n.9

Duæ cauſæ efficientes totales vna increata altera creata non repugnant ſimul, ſicut duo vltimi fines totales. p.52.n.43

Cauſæ efficientis munus ſupplet Deus, & quomodo. p.95.n.56

Vide *Deus.*

Electio.

Electio ad media purè talia terminatur. p.40. num.8

Electio quomodo ſe habeat reſpectu finis intermedij. p.40.n.9. & p.398.n.70

Electio poteſt fieri minoris boni præ maiori, non tamen præ ſummo bono, & vt tali propoſito. p.125.n.25

Electio minoris, aut æqualis boni nequit eſſe ſine motiuo, aut iudicio, medio quo præemineat tale bonum. p.280.n.9. & vſque in fin. artic.

In tali electione ſufficit pro motiuo ipſam voluntatem illud minus bonum velle pro ſua libertate, ita quod reddatur pro ratione voluntas. p.281.n.13. & ſeq.

Electio facta à Deo ſemper eſt de meliori ex parte motiui, quod eſt ſua gratioſa liberalitas, licet non ſemper de meliori ex parte rei electæ. p.282.n.20

Electio non poteſt eſſe de medio impoſſibili iudicato vt tali, quia electio eſt voluntas efficax. p.284.n.1

Electio ſubſtantialiter, & entitatiuè eſt actus elicitus à voluntate: ordinatiuè, ſeu directiuè eſt actus intellectus. p.272.n.2

Electio non pertinet eliciuè ad prudentiam, ſed regulatiuè. p.278.n.35. & ſeq.

Electio regulatur à prudentia non medio actu imperij, ſed conſilio, & iudicio, p.302.n.21

Electio Prælati.

Electio Prælati facta ex metu an ſit valida. Vide *Contractus.*

Eleemoſyna.

Eleemoſynam eſſe in præcepto colligitur ex Sacra Scriptura. p.424.n.75

Elicere. Elicientia.

Elicere, elicientia. Vide *Actus interior, &c. Voluntas. Violentia.*

Embrio.

Embrio in genere animalis non eſt ſpecies perfecta, ſed tendens ad perfectam. p.406.n.24

Epicheia.

Epicheia in quo dictamine fundatur. p.55.n.12 Et quomodo interpretetur legem? pag. 190. num.5

Epicheia quomodo faueat exceptioni legis inſtante neceſſitate, & difficili recurſu ad Superiorem? p.535.n.9

Error.

Error de Deo quantum eſt ex ſe contrarius eſt viſioni beatæ, non tamen eius contrarietas exercetur ex parte ſubiecti. p.148.n.65

Eubulia.

Eubulia eſt virtus, quæ ponitur pro conſilio, pertinétque ad intellectum, ſicut Syneſis, & Prudentia. p.302.n.21

Vide *Prudentia. Syneſis.*

Eucharistia.

Euchariſtiam ſuſcipiens ex vnitate, vel alio peccato veniali, ſi tamen ſit in gratia, recipiet fructum illius. p.384.n.44

Euidentia.

Euidentia eſt ratio formalior reſpectu intelligibilium,

gibilium, ſub qua cæteræ rationes formales continentur. p.52.n.41

Euentus.

Euentus ſecutus ex actu exteriori quando ſuperaddat actui malitiam, vel bonitatem,& quando non. p.498.n.28

Vide *Damnum.*

Euthychius.

Euthychius. Vide *Subtilitas.*

Eutrapelia.

Eutrapelia virtus circa res ludricas moderatè tractandas diſponit. p.417.n.38

Exiſtentia, vel eſſe.

Exiſtentia nulli rei creatæ, etiam incorruptibili eſt eſſentialis. p.24.n.9.& p.149.n.65

Exiſtentiæ comparatur intelligere a D.Thoma, & quomodo. p.91.n.37

Exiſtentia terminatiuè ſe habet reſpectu naturæ, p.93.n.43.& ſeq.

Eſſe aliquid per eſſentiam plus dicit, quam eſſe aliquid eſſentiale;nam illud eſt proprium Dei. p.142.n.34

Experiri.

Experiri libertatem in aliqua re particulari poteſt eſſe finis vltimus appetentis. p.68.n.14

F

Faber Stapulenſis.

FAber Stapulenſis. Vide *Angelus.*

Felicitas.

Fælicitas. Vide *Beatitudo.*

Fælicitas vita eſt ſecundum Ariſtotelem. p. 84. num.2

Fama.

Fama nequit eſſe beatitudo. p.81.n.4

Vide *Diuitiæ. Honor. Poteſtas. Voluptas.*

Fides.

Non eſt paratus pro Fide mori ex motiuo charitatis, qui eſt in peccato mortali,ſed ex affectu ad Fidem. p.69.n.19

Cognitio Dei per Fidem non eſt vita æterna formaliter. p.80.n.3

Amor regulatus per Fidem. Vide *Amor.*

Fides diuina eminenter eſt practica. p.124.n.24

Fides, & viſio de eodem obiecto repugnant ſimul propter priuationem, quam vnus actus dicit reſpectu alterius in ſubiecto. p.277.n.26

Fides habet pro obiecto adæquato non ſolùm Deum teſtificantem, ſed etiam omnia ab ipſo teſtificata. p.236.n.21

Fides ſubſtantialiter pertinet ad intellectum. p.276.n.24

Fides obſcuritatem dicit tanquam aliquid ſibi formale,non conſtitutiuum,ſed completiuum. p.362.n.64.& ſeq.

Fides in eſſe naturæ probabile eſt quod eſt perfectior charitate. p.458.n.34

Fidei Confeſſio.

Fidei confeſſio ex ſupernaturali fide orta nequit oriri ex motiuo vanæ gloriæ.p.382.n.34 & 35

Vide *Attritio.*

Fidei confeſſio exterior elicitiuè procedit ab habitu fidei. p.406.n.22

Filius.

Filium Dei incœpiſſe dixit Arrius. pag. 89. num.29

Filium Dei liberè genitum fuiſſe dicebant Arriani. p.187.n.58

Filij Dei quid ieuntur Geneſ.6.non ſunt Angeli, ſed filij Seth. p.121.n.4.& 7

Finis.

Finis definitio. p.3.n.7

Diuiſio eius. p.4.14.vſque ad p.6 & p.80.n.1.2

Non debet poni in definitione finis,quod ſit cauſa amoris ſui. p.3.n.7

Finis quomodo ſit idem cum bono. p.15.n.9. & p.185.n.49

Quo ſenſu ſint finis, & bonum obiectum appetitus naturalis,ac irrationalis. p.4.n.10

Siue finis ſit adæquata ratio bonitatis, ſiue non, ſemper verificatur, omnes actiones humanas eſſe propter finem. ibid.n.11

Formalis ratio finis,materialis,& conditio requiſita explicatur. p.3.n.6

Creaturæ rationali conuenit agere propter finem ſe mouendo, & dirigendo in ipſum. p.6. num.21

Quomodo res inanimatæ agantur in finem, & quomodo Bruta in ipſum ſe moueant.p.6.n.21 & ſeq.

Vide *Bruta.*

Vt aliquid ſe moueat ad finem requiritur, & apprehenſio finis, & indeterminatio operantis. p.6.n.23.& p.7.n.24

A fine moueri immediatè ſolum poteſt appetitus elicitus,non autem innatus. ibid.p.7.n.24

Ad agendum propter finem ſufficit quod importetur directio actiua in finem. p.21.n.33

Aliquando verò dicit paſſiuam directionem.ibid.

Ad,hoc vt aliquid ſe moueat in finem,non ſufficit inſtinctus,ſed requiritur diſcurſus.p.7.n.24

Et debet habere dominium ſui actus. ibid.

Ad operandum propter finem ſufficit virtualis relatio in ipſum finem. p.7.n.26.& p.9.n.31

Finis bonus ſupernaturalis,nec virtualiter influit in actum peccati venialis. p.9.n.32

Prima volitio finis quomodo ſit propter finem. ibid n.33

Quid ſit apprehendere finem,& quid apprehendere rationem finis. p.20.n.26

Rationem finis cognoſcere, non eſt cognoſcere quidditatem finis,ſed proportionem. ibid.

Omnia agunt propter finem, ſiue vt mota ab alio,ſiue vt mouentia ſe. p.20.n.59

Mouere ſe in finem,& moueri à fine. Vide *Moueri.*

Finis eſt principium in genere operationum humanarum. p.14.n.5.& ſeq.

Et eſt principium, & terminus actus. p. 22, num.3

Finis non eſt omninò quid extrinſecum actui, cum ſit principium, & terminus. ibid. p.23. num.5

Finis quomodo alliciat amore ſui? p.15.n.11

Finis eſt obiectum proximum actus intentionis, reſpectu verò electionis eſt ratio mouendi. p.17.n.21.& p.393.n 41

Vide *Intentio. Electio.*

Extrema conuenientiæ finis ſunt ſubiectum ipſum,& media. p.20.n.27

Finis quomodo ſpecificet,& quomodo non.p.27. n.31.& p.331.n.1

Finis tam in ratione appetibilis,quam in ratione moralis, ſpecificat actum voluntatis. p.28. num.13

Non tamen in vtraque ratione ſpecificat immediatè omnes actus humanos. pagina 59. num.27

Finis,qui eſt obiectum intentionis, circunſtantia eſt actus exterioris. p.30.n.31.& ſeq. p.332. num.4.

Finis dat mediis rationem formalem *ſub qua* generalem, non ſpecialem. pag. 30. num.31. & ſeq.

Finis mediatè ſpecificat actus exteriores, & imperatos. p.30.n.32

Finis intrat in obliquo in ſpecificatiuo medij. p.31.n.33

Ab illóque eſſentialiter pendet mediorum bonitas. ibid.

Finis eſt circunſtantia,& motiuum ſecundùm diuerſam rationem. p.31. n.36. & p.393.n.41. & ſeq.

Dátque circunſtantiam mediis, & quomodo? p.33.n.43.& p.192.n.41

Finis triplex conſideratio explicatur. p.31.n.37

Quomodo finis ſe habeat in voluntariis, ſicut principia in ſpeculatiuis? p.33.n.42

Finis quomodo non connectatur per ſe cum mediis, ſed media potius ex voluntate operantis determinentur? ibid.

Finis ſe habet ad media,ſicut lux ad colores.p.33. n.41.& p.34.n.46

Finis in actibus de ſe indifferentibus non eſt circunſtantia, ſed conditio obiecti. p.34.n.48

In finibus non debet dari proceſſus in infinitum. p.42.n.1

In finibus autem non per ſe ſubordinatis poteſt dari proceſſus infinitus Syncategorematicè. p 43.n.5. & ſeq.

In ſubordinatis autem per ſe, nec Categorematicè, nec ſyncategorematicè. ibid. n.4. & ſeq.

Finem naturaliter deſiderari, quomodo ſtet cum indifferentia, & libertate? p.48.n.26.& p.49. n.27.& ſeq.

Et quomodo hoc fiat in motu primo naturæ intellectiuæ? ibid.

Finis perfecta cognitio. Vide *Cognitio.*

De fine,quomodo deliberatur? p. 181.

Quid ſit in finem actualiter referri? p.53.n.3

Quid virtualiter,& in quo conſiſtat? ibid.& ſeq.

Finis præintentus, & præconceptus dupliciter manet virtualiter in aliquo effectu. pag.54. num.6

In memoria quomodo maneat, & quomodo exinde moueat? ibid.

Quid ſit interpretatiuè referri in finem? pag. 55. num.10

Et quid ſit habitualiter referri in finem, & in quo ab aliis modis referendi diſtinguatur. p.55.n.13

Ad agendum propter finem non requiritur actualis cognitio finis. p.61.n.34.& ſeq.

Finis,qui non ſe habet vt obiectum, non ſpecificat,ſed circunſtantiat actum. p.181.n.46

Finis,& media ſumpta,vt obiectum *quod* diuerſis actibus attinguntur. p.239.n.3

Vnico autem, ſi vnum attingatur vt ratio formalis alterius. p 240.n.5

Finis quando eſt circunſtantia diſtinctam bonitatem moralem præbet actui imperato, ac obiectum talis actus, & diſtinctum meritum. p.332.n.6.& ſeq.

Finis dupliciter influit in actus, & phyſicè, & moraliter, alitérque in actus corporeos, & externos, aliter in immanentes. pag. 337. num.34

Finis bonus moraliter fit malus, ſi circunſtantia ei deſeruiens ſit mala. p.379 n.17

Finis Remotus.

Fines remoti quomodo accidentaliter ſe habeant reſpectu actus. p.35.n.54.& ſeq.

Finis Proximus.

Finis proximus poteſt dare ſpeciem eſſentialem in eſſe moris, & accidentalem in eſſe naturæ. p.35.n.55

Finis proximus dupliciter dat ſpeciem actui. p.51.n.38

Finis proximus, ſeu particularis ſemper debet vltimo,& vniuerſali ſubordinari. p.71.n.32. & ſeq.

Aliter tamen, & aliter in diſtinctis actibus. p.75.n.52

Fine particulari non ſatiatur voluntas. pag.68. num.14

Finis Operis.

Finis operis aliquando eſt etiam ſimul finis operantis. p.419.n.21

Finis Operantis.

Finis operantis, ſiue vltimus, ſiue intermedius circunſtantia eſt præbens accidentalem bonitatem, vel malitiam actui imperato. p.333. n.12. & ſeqq.

Vide *Bonitas moralis. Actus bonus.*

Finis Intermedius.

Fines intermedij dantur ſecundum expreſſam D.Thom.& Ariſtot.ſententiam. part.38.n.2. & ſeq.

Fines intermedij non ſolum electionem terminant,ſed intentionem. p.40.n.8

Fines ſecundarij ſubordinantur primario, non vt media,ſed vt fines imperfecti. p.39.n.6

Definitio finis quomodo conueniat finibus intermediis. p.41.n.13

Fines intermedij etiam ſunt delectabiles & honeſti. p.41.n.16

Finis Vltimus.

Non poteſt aliquis habere ſimul duos vltimos fines totales,& adæquatos.p.44.n.9.& ſeq.vſque in fin.art.

Finis vltimus apprehendi debet vt perfectè ſatiatiuus appetitus. ibid.& ſeq.

Non debet ſatiare finis vltimus in vna ſerie rerum,ſed in omnibus. ibid.

Nec dicitur plenè ſatiare, quia ſolus ipſe ſatiat, ſed quia terminat, & complet omnia alia,quæ in tantùm appetuntur, in quantum ſibi ſubordinantur. ibid.

Dij Gentilium quomodo habebant rationem vltimi finis. p.46.n.17

Plura inter ſe diſparata poſſunt appeti vt ſubordinata vni tertio tanquam vltimo fini. p. 46. n.18.& ſeq.

Non eſt neceſſe dari ſemper finem vltimum diſtinctum à proximo, neque è contra. p. 40. num.10

Voluntas quomodo in finem vltimum feratur? Vide *Voluntas.*

Finis vltimus ex quibus materialibus integretur? p.50.n.30

Materialia iſta ad libitum voluntatis variantur, non tamen ratio vltimi finis,vt plenè ſatiatiui etiam apparentis. p.50.n.3

Finis vltimus quomodo habet vim genericam in cauſando? p.51 n.36

Cum quo compatitur, quod det circunſtantiam actui. p.51.n.36.& ſeq.

Finis vltimus in ratione cauſæ vniuerſalis finalizantis eſt vnus. p.51.n.38.& p.69 n.16
Eſtque vnus numero. p.69.n.15.& ſeq.
Finis vltimus quomodo habeat vnitatem ex vnitate appetentis. p.69.n.17
Habens vnum vltimum finem, qnomodo poſſit velle alium æqualem ſuperfluè. p.47. n.19. & ſeq.
Quem finem vltimum habeat peccans in pura natura,& iterum conuerſus ad Deum Authorem tantùm naturalem. ibid.
Finis vltimus eſt circunſtantia cuiúſque actionis. p 53.n.2
Finis vltimus in omni actione datur, ſiue humana,ſiue non humana. p.56.n.16
In finem vltimum tanquam in rem volitam referri poteſt actus dupliciter. p.58. num.25. & ſeq.
Finis vltimus non ſolùm eſt ratio formalis *ſub quo* appetendi, ſed etiam eſt res volita. p.58. n.25.& 26
Vt in finem vltimum aliqua actio referatur, non ſufficit relatio habitualis,nec requiritur actualis,ſed ſufficit virtualis. p.60.n.38
Maléque in hac parte pro oppoſita citantur Caietanus & Sotus. ibid.
Nec ſufficit Interpretatiua p.62.n.38
Finis vltimi intentio quomodo, & quandiu virtualiter maneat. ibid.n.40
Finis vltimus peccati mortalis poſitiuè eſt creatura. p.65.n.3.& p.67.n.9
Vide *Adrianus*.
Finis vltimus peccati mortalis eſt conuenientia propria peccantis. p.67.n.9.& p.69.n.14
Finis vltimus *cui, & cuius gratia* peccati mortalis eſt ipſemet peccans mortaliter, & quomodo? p.67.n.9.& p.68.n.14
Finis vltimus poſitiuè conſtitui poteſt in aliquo bono particulari ad experiendam libertatem. p.68.n 14
Finis vltimus peccantis mortaliter vnus eſt, licet ex pluribus materialibus integretur. p.69. num.16
Finis *cui* dat regulam iuxta quam ſumit vnitatem finis *cuius gratia*. p.69.n.17
Inter partes materiales finis vltimi vna poteſt magis amari quam alia. p.70.n.21
Non dantur plures fines vltimi, nec disiunctiuè, nec copulatiuè. p.70.n.25
Finem vltimum ponit in creatura, qui ex ignorantia craſſa peccat grauiter, putans ſe obſequium Deo præbere. p.71.n.29
Qui propter amicum omittit peccare mortaliter, plus amat amicum quam Deum intenſiuè, ſed non appretiatiuè, nec in ratione finis vltimi. p.71.n 31
Ponens vltimum finem in creatura, an iudicet illam eſſe ſummum bonum. ibid.n.31
Finis vltimus peccati venialis non eſt creatura. p.72.n.40
Sed Deus,non poſitiuè influendo, ſed negatiuè,& permiſſiuè. p.75. n.52. & ſeq. vſque in fin. art.
Et quomodo hoc verificetur in peccato veniali exiſtentis in mortali. p.76.n.57.
Duo vltimi fines vnus tranſeunter, & alius permanenter,nequeunt dari. p.73.n.45
Conuerſus ad finem vltimum creatum,& volens peccare venialiter ex intentione finis creati, mortaliter peccat. p 74.n.48
Finis vltimus peccati venialis per accidens talis, quis ſit, & quomodo. p.72.n.40. & p.75. num.50
Finis vltimi aſſecutio eſt beatitudo formaliter, & eſſentialiter. p.97.num.7. & ſeq. & p.103. num.34
Finis vltimus hominis eſt Deus clarè viſus. p.105.n.43.& ſeq.
Ad finem vltimum,ſeu beatitudinem in communi neceſſitatur voluntas quoad ſpecificationem. p.149.n.8

Fluxus, & Refluxus.

Fluxus, & refluxus maris ex impreſſione cœleſti non eſt præternaturalis aquæ, ſed perficiens illam. p.423.n.69

Forma.

Formæ informantis munus vitaliter, vel non vitaliter repugnat Deo. p.89.n.31.& ſeq.
Forma enim informans ſemper eſt pars,& minus toto. p.90.n.33 & n.34
Forma, id eſt, actus. Vide *Actus*.
Deus poteſt communicari creaturis per modum formæ terminantis, & per modum ſpeciei. ibid.n.& ſeqq. & p.92.n.40
Diſtinctio inter formas informantes, & terminantes traditur. p.92.n.42
Ad excludendam formam oppoſitam, vel priuationem ſufficit radicaliter tantum habere formam. p.129.n.43
Formæ duæ ſubſtantiales nequeunt eſſe in eodem compoſito ſimul. p.391.n.33
Forma extrinſecè denominans dupliciter denominat, & mediante aliquo intrinſeco recepto in denominato, & mediante pura aſſiſtentia extrinſeca ſui. p.484.n.18

Frangere præcepta.

Frangere præcepta. Vide *Præceptum*.

Fruitio, Frui.

Frui aliquo eſt illi, vt vltimo fini adhærere. p.66. num.4
Frui vtendis eſt finem vltimum conſtituere in creatura. ibid.
Fruitio non eſt formaliter aſſecutio beatitudinis. p.106.n.48. vſque in finem art.& p.111.n.5
Vide *Beatitudo. Aſſecutio. Voluntas. Gaudium. Delectatio. Deſiderium. Amicitia.*
Fruitio eſt quies voluntatis de re aſſecuta.p.106. num.48
Ex fruitione Dei quomodo oriatur dominium animæ corpus. p.119.n.45
Fruitio, ſeu delectatio eſt dos animæ beatæ. p.162.n.19.
Vide *Dotes. Viſio. Comprehenſio.*
Fruitio in delectatione, ſeu gaudio conſiſtit, in amore præſuppoſitiuè tantùm. pag.268. num.4
Fruitio perfecta, & imperfecta qnomodo differant. p.269.n.6
Fruitionis obiectum eſt finis vltimus, vltimus quidem ſaltim reſpectu aliquorum. ibid.n.10
Fruitionis obiectum *quod* eſt res, quæ eſt finis, obiectum *quo* eſt adeptio. ibid.n.11
Fruitio,intentio, & volitio ſimplex quando verſantur circa eundem finem, ſpecie morali conueniunt,non phyſica, & quare. pag.270. num.13

Furtum.

Quo ſenſu qui mœchatur, vt furetur, dicatur magis fur,quam mæchus. p.34.n.47.& p.398. num.69

G

Gabella.

GAbella. Vide *Tributum. Princeps.*

Gaudium.

Gaudium non eſt actus, in quo conſiſtit formaliter beatitudo, nec quilibet alius actus voluntatis. p.106. n.47. & vſque in finem artic. etiam ſeq.

Vide *Voluntas. Intellectus. Beatitudo. Affectatio. Delectatio. Deſiderium. Comprehenſio. Viſio.*

Gaudium,& deſiderium penes abſentiam,& præſentiam ſpecificè diſtinguuntur. p.107.n.52

Gaudium in quo ſenſu dicatur vita æterna,p.111. num.4

Genitalium motus.

Genitalium motus non ſubduntur imperio rationis. p.305.n.35

Gentiles.

Gentiles quomodo colebant Deos ſuos? Vide *Dÿ*.

Actiones virtuoſæ Gentilium reſpiciunt Deum, & quomodo? p.60.n.30. & p.70.n.20. p.71. n.31. & ſeq.

Genus.

Non in quolibet genere in eſſendo, ſeu prædicando datur vnum principium primum cauſatiuum ſpeciérum contentarum ſub ipſo, bene tamen in genere motiuæ potentiarum. p.52.n.41

Genus morale. Vide *Morale genus.*

Gloriosum corpus.

Glorioſum corpus. Vide *Corpus.*

Gradus vitæ.

Gradus vitæ quomodo diſtinguantur. pag.21. num.34

Gratia.

Confirmati in gratia quomodo ſint impeccabiles. p.121.n.13

Gratia ſola ſine charitate ſi daretur, ad Deum conuerteret radicaliter. p.129.n.46

Sine gratia,vel habituali, vel conſummata,id eſt gloria,vel vnione hypoſtatica, non remittitur peccatum. ibid.n.47

Gratia an ſecundùm ſe, ſit inamiſſibilis. p.148. num.62

Gratia poſita in lapide, verbi gratia, quam denominationem illi tribuet. p.180.n.17

Gratia non reddit ſanctum niſi ſubiectum intellectuale,nec filium adoptiuum,niſi perſonam creatam. p.204.n.26

Gratia Excitans.

Gratia excitans initium eſt iuſtificationis,in qua excitatione homo non ſe mouet, ſed à Deo mouetur, vt agat. p.12.n.43

Gratia excitans fit in nobis ordinariè per motus ſubitos, & indeliberatos. ibid.n.44

Gratia excitans ex parte intellectus ſe tenens obiectum proponit modo ſupernaturali.p.381. num.19

Gratia excitans nequit proponere dictamen defectuoſum,nec malam circunſtantiam compatitur, ibid.& ſeq.

Gratia Operans.

Gratia operans, & cooperans quid ſint. p.263. num.43

Gratia Subſequens.

Gratia ſubſequens requiritur ad actus externos propter difficultates in illis vincendas in eadem bonitate. p.53.n.58

Gratia ſubſequens intelligitur illa, quæ requiritur ad actus ſubſequentes primam conuerſionem. ibid.

Gratia Sacramentalis.

Gratia Sacramentalis ex opere operato tantùm datur per externam ſuſceptionem Sacramenti. p.505.n.66

Grauitas peccatorum.

Grauitas peccatorum ex conuerſione ad obiectum, non ex auerſione ſumitur. p.367.n.24

Guloſus.

Guloſus. Vide *Luxurioſus.*

Guſtus.

Guſtus corporis glorioſi. Vide *Corpus.*

H

Habitualis relatio.

HAbitualis relatio in finem. Vide *Relatio. Finis.*

Habitualis relatio in Deum compatitur cum peccato veniali. p.55. num.13. & p.75. n.46. & p.76.n.56

Habitualis relatio in Deum non dicit influxum in actum, ſed meram concomitantiam cum illo. p.55.n.13.& p.74.n.46

Habitualis ordinatio in Deum inuenta in peccato veniali non ſe habet merè concomitanter in ſubiecto, ſed aliquo modo influxiuè. p.74.n.46

Habitus.

Habitus merè exiſtens in ſubiecto, & non operans, cum dictamine ad oppoſitum compatitur. p.56.n.15.& p.61.n.34

Habitus tractu temporis per introgreſſum contrariorum minuuntur,& corrumpuntur. p.62. num.42

Habitus virtutum, & vitiorum non habent pro genere prædicabili de ipſis habitum entitatiuè ſumptum (hoc enim ſubiectum eſt, non genus) ſed habitum vt moralem. pag.325. num.13

Habitus adæquatè diuiditur in bonum, & malum,vitium,& virtutem, non autem datur habitus indifferens. p.406.n.22

Homo.

Homo. Vide *Actiones.*

Homo putus in pura natura peccans. Vide *Peccans. Finis vltimus.*

Homo in pura natura non poteſt habere perfectam fœlicitatem, ſeu beatitudinem. p.82. num.14

Homo licet extrinſeco auxilio indigeat ad ſuam beatitudinem conſequendam, quo non indigent aliæ res,nobilior eſt illis. ibid.& ſeq.

Non ſtat hominem conuerti ad Deum ſupernaturaliter, quin Deus conuertatur ad ipſum. p.127.n.39

Homo in repentinis operatur ſecundum finem præconceptum. p.242.n.15

Honeſtum.

Ratio boni honeſti, & delectabilis inuenitur etiam in finibus intermediis.p.39.n.7.& p.41. num.16

Honor.

Honor nequit eſſe beatitudo. p.81.n.4

Vide *Fama. Diuitiæ. Poteſtas. Voluptas.*

Hora Canonica.

Subditus qui ex ſententia, & iudicio Prælati in caſu, an obligetur Canonicas Horas perſoluere, omittit illas, non peccat. p.531.n.37

Humidum radicale.

Humidum radicale per eſum arboris vitæ in ſtatu innocentiæ purificaretur. p.171.n.47

I

Iacob.

IAcob acceſſit ad Liam cum errore inuincibili, & ſic non peccauit. p.425.n.82

Iacob accedens ad Liam licet falſo ſpeculatiuè, practicè tamen, & prudenter iudicabat eſſe ſuam vxorem. p.465.n.33

Iacob non eſt mentitus patri ſuo dicens ſe eſſe Eſau, & quare? p.471.n.31

Ignorantia.

Qui ex ignorantia craſſa grauiter peccat putans ſe obſequium præſtare Deo, finem vltimum ponit in creatura. p.71.n.3

Ignorantia antecedens tollit voluntarium. p.190. num.7

Ignis.

Ignis licet habeat plures operationes quomodo tendat ad vnum. p.10.n.16

Illiterati.

Illiterati viri non debent formare dictamen opinionis probabilis ex libris quos legunt, ſed conſulendo Peritos facultatis: multa enim quæ legunt iudicant ſe intelligere, & non eſt ita. p.524.n.37

Imaginatio.

Imaginatiu per ſpecies inſenſatas in brutis cognoſcit conuenientiam rei. p.10.n.26

Impaſſibilitas.

Impaſſibilitas eſt dos corporis glorioſi. p.163. num.4

Impaſſibilitas non cauſat ſolùm effectum negatiuum. p.164.n.8

Impaſſibilitas omnia corruptiua repellit, & quomodo. p.166.n.16

Impeccabilitas.

Adhuc ſi in Beato non eſſet dilectio, per ſolam ſolam viſionem eſſet impeccabilis. pag.119. n.44.& p.123.n.17

Impeccabilitas quomodo pertineat ad beatitudinem. p.115.n.24

Vide *Satietas. Amor. Dilectio.*

Impeccabilitas ex duplici cauſa poteſt prouenire. p.121.n.11

Impeccabilitas cauſam intrinſecam habet in peccato. p.122.n.12

Confirmati in gratia quomodo ſint impeccabiles. ibid.n.13

Impeccabilitatis radix eſt viſio Dei. ibid. & ſeq. vſque in fin.art.

Impeccabilitatem cauſat ſecundariò amor. p.123. num.17

Impeccabilitas Chriſti.

Impeccabilitas Chriſti. Vide *Chriſti impeccabilitas.*

Impedimentum.

Impedimentum quid ſit, & quomodo differat à neceſſario, & in quibus motibus, & non motibus inueniatur. p.201.n.8.& ſeq.

Imperium.

Imperium datur circa aliquos actus voluntatis, qui pertinent ad executionem poſt electionem. p.300.n.13

Imperij actus conſiſtit in iudicio practico poſt electionem ſecuto. p.300 n.14

Imperij iudicium eſt per modum denuntiationis, & intimationis obligantis, non per modum ſimplicis enunciationis. p.301.n.17

Imperium non ſequitur immediatè electionem, ſed vſum. ibid.n.19

Imperium eſt actus prudentiæ. p.299. num.10, & p.300.n.11

Vide *Prudentia.*

Imperium non fit per inſtinctum, & ante omnem actum voluntatis, ſed per arbitrium, nec verſatur circa finem, ſed circa media, & eorum executionem. p.300.n.14

Imperium eſt actus intellectus formaliter, præſupponit tamen actum voluntatis, à qua efficaciam accipit. pag.297. num.1. & ſeq. vſque in finem articuli, præcipuè. pag.304.num.33. & ſeq.

Imperium quod actus intellectus eſt, efficaciam participat à voluntate: & vnde talis efficacia primò oriatur. p.244.n.10.& p.270.n.24

Imperium eſt actus diſtinctus à iudicio antecedente electionem. p.293.n.3

Imperium datur in homine etiam reſpectu ſui ipſius. p.293.n 5.& p.301.n.17

Imperium mouet ad executionem hîc, & nunc faciendam quoad ſpecificationem, & quoad exercitium. p.304.n.28.& ſeq.

Imperium non verſatur circa actus externos, vt fines ſunt formaliter, ſed quatenus ſunt operationes tendentes in finem. p.297 n.23

Imperium abſolutè, & ſimpliciter ſequitur liberè, & non neceſſariò ad electionem. p.302. num.22

Imperium non eſt actus Iuſtitiæ. p.305.n.35

Imperium largè ſumptum antecedere poteſt electionem, non autem rigoroſè, & propriè ſumptum. p.306.n.41

Imperio rationis quæ ſubdantur, & quæ nunc quæ cum reſiſtentia, & quæ ſine illa. ibid. num.42

Imperati Actus.

Imperati actus. Vide *Actus interior*, &c.

Imperabiles actus, qui poſſint eſſe. pagina 305. & ſeq.

Vide *Intellectus. Potentia loco motiua.*

Impoſſibile.

Impoſſibile iudicatum vt tale poteſt terminare actum voluntatis inefficacis. p.285.n.7

Vide *Voluntas inefficax.*

Impoſſibile per ſe, ſeu ab intrinſeco, & per accidens quid ſit, & quomodo attingatur à voluntate. p.286.n.13

Imputabilitas.

Imputabilitas ſequitur ad actum voluntarium prout regulatum à ratione, & lege. pag.319. num.35

In.

In particula aliquando æquiualet *per* in ſacra Scriptura, aliquando non. p.64.n.50

Inanimata.

Inanimata abſque extrinſeco auxilio conſequuntur beatitudinem ſuam, non tamen homo, qui in hoc ipſo nobilior eſt. p.83.n.15

Incarnatio.

Incarnatio Verbi Diuini multa motiua habuit,

redemptio

redemptioni tamen hominum ſubordinata. p.388.n.16

Inclinatio.

Inclinatio naturalis aliquando, ſolùm eſt in re ex ſuppoſitione alicuius ſtatus. p.208.n.47

Incontinens.

Incontinens in quo differat ab intemperato. p.439.n.81

Vide *Continens.*

Incorruptibilitas.

Incorruptibilitas beatitudinis. Vide *Perpetuitas*

Indeliberati Actus.

Indeliberati Actus. Vide *Motus ſubitò.*

Indictio Belli.

Indictio Belli. Vide *Princeps. Bellum.*

Indifferentia, & Indifferens.

Indifferentia duplex eſt, alia ſuſpenſiua, alia dominatiua. p.251.n.41

Indifferentia actuum duplex eſt, alia naturalis, alia moralis: & in quo differant. p.402.n.2

Indifferentia eſt vera ſpecies moralitatis. p.403. num.7

Indifferentiæ moralis ſpecies negatiua eſt, & incompleta, & in quo ſenſu hoc intelligatur. p.404 n.15

Indifferentia moralis non ſubiicitur determinatæ regulæ rationis. p.406.n.54

Indifferentia moralis eſt ſpeciei moralis ſub quadam præciſione, qua attingit obiectum ſine circunſtantiis, & cum hac non deſcendit ad indiuidua. p.411.n.49

Vide *Species, id eſt, Quidditas.*

Indifferentia. Vide *Libertas. Liberum. Neceſſitas.*

Indifferens. Vide *Actus indifferens. Iudicium.*

Indulgentia.

Indulgentiæ per actus exteriores, non per voluntatem lucrandi, lucrantur. p.492.n.1

Infidelis. Infidelitas.

Infidelis opus virtuoſum. Vide *Gentilis.*

Infidelitas quo ſenſu ſit priuata debita rectitudine, & quo non? p.372.n.23

Vide *Actus malus.*

Inflexibilitas.

Inflexibilitas. Vide *Angelus.*

Ioannes de Ripa.

Animæ Chriſti dixit de facto communicari eſſentiam Diuinam loco intellectionis propriæ. p.86.n.15. & ſeqq.

Vide *Chriſtus.*

Ira.

Ira quomodo differat ab odio. p.230.n.10

Vide *Odium abominationis. Odium inimicitia,*

Irreligio.

Irreligio, & iniuſtitia quomodo trahantur ad rationem ſpecificam luxuriæ in ſacrilegio, & adulterio, &c. p.433.n.44. & ſeq.

Vide *Perſona. Circunſtantia perſona. Luxuria.*

Iniuſtitia.

Iniuſtitia, & irreligio quomodo trahantur ad ſpeciem eſſentialem luxuriæ ab ipſa luxuria. ibid. & ſeqq.

Vide *Perſona. Circunſtantia perſona, Luxuria. Irreligio.*

Inſtans.

Inſtans primum durationis actus boni, vel mali, an pertineat ad ſubſtantiam illius. p.444.n.28. & ſeq.

Vide *Duratio.*

Inſtantia infinita in potentia, & finita in actu, quid ſint. p.446.n.37

Inſtinctus.

Inſtinctus quid ſit, & loco cuius detur. p.272

Inſtinctus Dei requiritur pro primo actu voluntatis, qui eſt ſimpliciter primus totius vitæ, pro primis verò nouorum negotiorum, aliquando ſolùm, & quare? p.264.n.44

Inſtinctus in quo differat à prophetia. p.264.n.45

Inſtinctus non inuoluit imperium. p.300.n.11

Inſtrumentum.

Inſtrumenta diuinæ virtutis etiam in diſtans poſſunt operari. p.267.n.59

Intellectus.

Intellectus in qualibet cognitione etiam diſplicenti perficitur, non violentatur. p.204. num.23

Intellectus, & appetitus ſenſitiuus mouent moraliter voluntatem. p.245.n.12

Intellectus à ſolo Deo poteſt accipere ſpecies infuſas, & lumen. p.250.n.36

Intellectus non habet ex ſe mouere efficienter, ſed ex participatione voluntatis. p.298. n.2. & ſeq.

Intellectus actus poteſt eſſe etiam imperatus per quandam reflexionem, p.436.n.33. & p.437. num.38

Intellectus eſt perfectior voluntate. p.109.n.59

Intellectus eſt radix voluntaria, & immaterialior illa. ibid. & ſeq.

In intellectus actu conſiſtit beatitudo formaliter, & eſſentialiter. p.99.n.17. & ſeq.

Intellectualis viſio. Vide *Viſio intellectualis.*

Intellectus attingit rem increatam, non tamen ſenſus rem ſpiritualem: & quæ ſit differentia. p.96.n.2

Intellectus ratio formalis eſt verum. p.56.n.18

Intellectus dicit vniuerſalitatem circa omne ens. p.81.n.5. & p.110.n.60

Intellectus non intendit producere Verbum, niſi vt in illo obiectum contempletur. p.85. num.12

Intellectus naturaliter intelligit principia per ſe nota, non tamen hoc, vel illud in particulari petit. p.50.n.30

Intellectus eſt radix poteſtatis ad peccandum. p.130.n.52

Intellectio, & Intelligere.

Intellectio, & dictio quomodo differant. p.544. num.13

Intellectio eſt actus omnium perfectiſſimus, & ſic in illo conſiſtit beatitudo formaliter. p.109. num.59

Intellectio Petri, v. g. tranſmiſſa ad intellectum Pauli non reddit illum formaliter intelligentem. p.179.n.12

Quomodo intellectio reſpiciat intellectum, vt cauſam efficientem ſui. p.95.n.56

Intelligibilia omnia quomodo ſint vnius generis in ratione veri. p.52.n.40

Intellectio diuina nequit reddere intelligentem intellectum creatum. p.87.n.22 Dicere quod de facto oppoſitum contingat, variis cenſuris inuritur à Theologis. ibid.

Intellectio vt reddat intelligentem informationem veram poſtulat. p.91.n.37

Intellectio neque eſt forma intentionalis, nec repræſentatiua, nec terminatiua, ſed informatiua. p.91.n.37

Intelligere

Intelligere comparatur exiſtentiæ, & quomodo. p.91.n.37

Intelligere Dei eſt eius ſubſtantia, & eſſe: intelligere verò creatum eſt operatio. ibid.

Intelligere Dei nequit communicari animæ Chriſti, p.92.n.40

Intellectio creata prout comparata ad intelligentem, rationem dicit proceſſionis, & elicientiæ vitalis; non verò prout comparata ad rem intellectam. p.94.n.49.& ſeq.

Intelligere quo ſenſu dicatur à Philoſopho quoddam pati. p.94.n.50

Integritas Confeſſionis.

Integritas confeſſionis. Vide *Multiplicatio. Interruptio.*

Intemperatus.

Intemperatus in quo differt ab incontinenti. p.439 n.81

Vide *Temperatus.*

Intentio.

Intentio prima voluntatis quomodo ſit actio humana? Vide *Actiones humanæ.*

Intentio prima poteſt eſſe libera, ſed non deliberata perfectè. p.13.n.46

Ad ſpecificationem intentionis non intrant media incluſa in obliquo in fine. p.31. n.33

Intentionis actus ſpecificatur à fide directè. p.32. num.37

Intentio terminatur ad finem intermedium, & quomodo. p.40.n 8

Intentio finis realiter exiſtens eſt cauſa realis electionis mediorum. p.241.n.14

Intentio finis tranſacta virtualiter in determinatione quadam ipſius potentiæ manet, & quæ ſit iſta determinatio, & quomodo maneat. ibid.

Vide *Relatio virtualis.*

Intentio, & fruitio an differant ſpecie? Vide *Fruitio.*

Intentio ſeu actus interior, qui eſt ex fine ſuo bonus, ex praua electione vitiatur ſi in illam influit, vt qui furatur, v.g. ad dandam eleemoſynam. p.465.n.3

Intentio bona diminuit malitiam prauæ electionis, non formaliter, & intrinſecè, ſed motiuè, & extrinſecè, non tamen illam aufert omninò. p.468.n.16

Intentio bona diminuens malitiam prauæ electionis, non diminuit ex parte intendentis, & operantis, ſed ex parte rei intentæ, ſecundum quam rationem influit in electionem illam. p.470.n.25

Intentio bona duplicem bonitatem poteſt habere, ex parte ſcilicet intendentis, & ex parte rei intentæ. p.472.n.33

Intentio actualis eſt tutior, & ſecurior quam virtualis in miniſtrandis Sacramentis, & tamen poteſt quis licitè vti virtuali tantum. p.550

Intermedia.

Intermedia. Vide *Finis intermedius.*

Interpretatiua relatio.

Interpretatiua relatio in finem. Vide *Relatio finis.*

Interruptio.

Interruptio præcisè phyſica actuum moralium non facit diſtinctum peccatum numero, ſed tantùm partialiter diſtinctum. p.502.num.52, & ſeq.

Intuitiua cognitio.

Intuitiua cognitio præſentiam obiecti requirit. p.167.n.20

Inuoluntarium.

Inuoluntarium quid ſit. p.201.n.8

Iudex.

Iudex tam inferior, quàm ſuperior in ſententia danda circa factum debet ſequi probabiliorem ſententiam, & non tantùm probabilem: circa ius poteſt vero poteſt vti ſententia probabili tantùm, relicta probabiliori. p.545. n.13. & ſeq.

Quæ doctrina tenet in Ciuilibus, & Criminalibus ſuo modo. ibid.& ſeq.

Iudicium.

Quod iudicium præcedere debeat appetitum. p.7.n.24

Ad iudicium practicum formandum, quod iudicium ſpeculatiuum præcedere debeat. p.71. num.32

Ad ſecuritatem beatitudinis requiritur iudicium de inamiſſibilitate eius. p.139.n.16

Circa motus ſubitos non datur iudicium indifferens, ſed determinatum. p.151.n.9

Iudicium omne practicum non eſt infallibile, & efficax ſemper, bene tamen iudicium, ſeu dictamen imperij. p.508.n.13

Iudicium prudens, ſeu practica probabilitas vt formetur, ex quibus principiis tam intrinſecis, quàm extrinſecis dependeat. p.521.n.20

Iudicium primum Angeli in primo inſtanti, quomodo ſit regulatiuum actionis liberæ quoad exercitium; & quomodo non poſſit Angelus ceſſare moraliter ab illo, ſi ponatur præceptum operandi. p.260.n.26

Iudith.

Iudith an ſit mentita in aliquo Holoferni, *Iudith* 11. p.471.n.30

Iuramentum.

Iuramentum factum ex metu licet ſit de conſenſu interno non obligat, ſeruandum tamen eſt, & quare? p.218.n.38

Vide *Votum. Contractus.*

Iuſta facere.

Iuſta facere non iuſtè quomodo intelligatur à Philoſopho. p.418.n.40.& p.440.n.82

Iuſtificatio.

Iuſtificationis initium à gratia excitante ſumitur ſecundùm Concilium Trident. p.12.n.43

Iuſtitia.

Iuſtitia legalis, quæ reſpicit conſeruationem boni communis, eſt finis ſuperior ad particulares virtutes. p.338.n.30

Vide *Regnum.*

L

Lapis.

Lapis non redderetur videns per viſionem ſibi communicatam, quia non vitaliter eliceret illam. p.204.n.25

Lex.

Lex non obligat quando poſt factam ſufficientem diligentiam, an detur vel non, manet adhuc dubium. p.522.n.22

Vide *Votum.*

Legis honeſtas. Vide *Peccans mortaliter.*

Lex etiam ponitur incapaci tranſgrediendi illam, & quare? p.131.n.54

Vide

Vide *Chriſtus. Beatus.*

Lex ad bonum commune, non ad priuatum dirigitur, illi tamen Princeps condens ipſam ſubiicitur ex æquitate naturali. p.296.n.17

Lex eſt quoddam imperium, ſeu præceptum, quod ad intellectum pertinet, non ad voluntatem. p.300.n.10

Lex ſignificatur nomine lucis in ſacra Scriptura, & quare? ibid.

Lex in ſacra Scriptura cur dicatur voluntas, & quo ſenſu. p.303.n.28

Lex tres actus habet, prohibere, permittere, & præcipere. p.403.n.9

Lex permiſſiuè ſe habet tantùm circa obiecta actuum indifferentium. ibid.

Vide *Actus indifferens. Indifferentia.*

Lex diuina, & æterna.

Lex diuina relinquitur ab arbitrio peccantis mortaliter. Vide *Arbitrium. Peccans mortaliter.*

Legi æternæ conformari debet omnis actus moralis,& quomodo? p.463.n.25

Vide *Actus bonus.*

Lex humana.

Lex humana ſolùm actus externos ponit, non internos, & quare? p.506.n.73.& ſeq.

Libertas. Liberum.

Liberum quid ſit. p.182.n.31

Aliud eſt eminenter liberum,aliud formaliter liberum. ibid.

Liberum formaliter tale non eſt perfectiùs neceſſarium, quod eminenter, & radicaliter eſt liberum. p.118.n.36

Liberum,& voluntarium non ſunt idem, p.177. n.1.& ſeq.

Quid ſit liberum formaliter, quid liberum eminenter. p.182.n.32

Liberum quoad ſpecificationem,& quoad exercitium,quid ſint. p.255.n.2

Libertas non læditur per hoc quod Deus moueat,& applicet phyſicè voluntatem ad agendum. p.251.n 40.& ſeq.

In libertate non eſt perfectio poſſe peccare, ſed defectus, vt patet in libertate Dei, & Chriſti. p.121.n.8

Libertas contradictionis, & contrarietatis, in quo diſtinguantur. p.131.n.53

Libertas voluntatis ex indifferentia pendet iudicij. p.152.n.15.& ſeqq.

Cum motu primo naturæ intellectiuæ quomodo ſtet libertas. p.49.n.27

Libertatis diffinitio quanto rigore ab aliquibus explicetur. p.152.n.12

Libertas eſt modus vitalitatis intrinſecè. p.191. n.14.& ſeq.

Et ſic nequit eſſe libertas non vitalis. ibid.

Libertas actus in vnico, & primo inſtanti ſaluatur,& quomodo. p.160.& 161.n.30

Liber actus non eſt neceſſe quod duret magis quam per vnum inſtans, ſed poteſt in illo ſolo inſtanti ceſſare per vltimum eſſe. p.161. num.31

Libertas actus in nobis ratione huius ſtatus nequit exerceri niſi in tempore. p.162

Libertas quomodo ſit in primo inſtanti, & non ſit peccatum. p.163.n.39

Libertas non eſt genus moralitatis, ſed materialiter præſuppoſita. p.313.n.10

Vide *Actus moralis.*

Libertas actus quomodo realiter dependeat à potentia vt potente non elicere. p.322.n.54

Libertas Chriſti.

Libertas Chriſti. Vide *Chriſti amor. Chriſti meritum.*

Locus.

Ex eo quod plura corpora ſint in eodem loco non multiplicatur denominatio à loco, ſed reſpectus materialiter multiplicatur. p.497. num.23

Locutio.

Locutio erit propriè in corporibus glorioſis, & quomodo. p.168.n.24

Locutio quomodo formetur. p.169.n.31

Lumen gloriæ.

Lumen gloriæ ex ſua natura eſt perpetuum. p.145.n.45

Lumen gloriæ, & viſio non ſunt proprietates quatuor modo gratiæ, ſed in præmium ei conferuntur. p.148.n.62

Nec etiam ſunt proprietates gratiæ prout conſummatæ. ibid.

Lux.

Lux. Vide *Color.*

Lux comparitur reſpectu viſus cum diaphaneitate in corpore glorioſo. p.164.n.65.& 66

Lux ſe habet ad colores ſicut finis ad media. p.33.& 34.0.33.& ſeq.

Lux eſt primum principium viſibilitatis ad quod omnia colorata in ratione viſibilitatis reducuntur. p.51.n.38.& p.52.n.41

Quid ſit lux. p.174.n.63

Lux corporis glorioſi eiuſdem ſpeciei eſt cum luce communi. p.88.n.26.& p.172.n.52

Lux ſtellæ Magorum eiuſdem ſpeciei erat cum noſtra. p.173.n.55.& 58.& 59

Lux comparitur ſimul cum colore in corpore glorioſo. ibid.& ſeq.

Lux corporis glorioſi viſibilis etiam eſt ab oculis non glorioſis. ibid.n.56

Et ſupernaturalis quoad cauſam ſui, non tamen in ſe quoad ſuam ſpeciem.ibid.& ſeqq.

Lux corporis glorioſi, in quo ſenſu ſit maior luce Solis. ibid.

Luxuria. Luxurioſus.

Luxuriæ ſpecies eſſentiales ſunt, licet ex circumſtantia perſonarum varientur, & quomodo. p.431.n.35.& p.433.n.48

Vide *Circumſtantia perſonæ.*

Luxuriæ ſpecies quomodo ſumantur à diuerſa conditione perſonarum. p.222.n.17

Luxuria quomodo coarctat cum irreligione, aut iniuſtitiis ſpeciem eſſentialem adhoc intra genus libidinis. p.433.n.49

Luxurioſus, auarus, & guloſus non conſequuntur voluntate ea quæ amant, ſed aliis potentiis: ſic etiam beatus non voluntate, ſed intellectu conſequitur beatitudinem. p.113. num.16

M

Macharius.

Macharius, & Monothelitæ. Vide *Monothelita.*

Machia.

Qui furatur vt mæchetur quo ſenſu ſit magis mæchus quam fur. p.34. num.47. & p.398. num.66

Macula.

Macula peccati non compatitur cum viſione beata permanenti. p.128.n.39

Macula peccati in quo conſiſtat. p.363. n.70. & ſeq.
Macula peccati formaliter dicit priuationem, virtualiter contrarietatem ratione actus à quo cauſatur. p.367.n.92

Magnanimitas.

Magnanimitas eſt virtus reſpiciens magnos honores. p.427.n.14
Vide *Quantitas.*

Magnificentia

Magnificentia eſt virtus reſpiciens magnos ſumptus. ibid.
Vide *Quantitas.*

Magnitudo.

Magnitudo. Vide *Quantitas.*

Malitia.

Ex pluribus malitiis ſpecie diſtinctis repertis in eodem actu, vna tantum debet eſſe illi eſſentialis. p 36.& p.387
Vide *Actus moralis. Finis.*
Quomodo plures malitiæ ex æquo ex parte obiecti adueniant in vno actu. p.387.n.11. & ſeq.
Vide *Actus moralis. Finis.*
Et quæ differentia ſit inter intellectum, & voluntatem circa tales malitias. ibid.& ſeq.
Malitia moralis obiecti quomodo creſcat intra propriam ſpeciem obiecti, & circunſtantiæ adiuncta. p 442.n 17. & ſeq.
Vide *Circunſtantia mala.*
Malitia duplex, mortalis in actu peccaminoſo, licèt vna ſit eſſentialis, & altera accidentalis, confiteri debet in Sacramento Pœnitentiæ. p.448.n.5
Malitia actus exterioris ſupra interiorem. Vide *Actus interior, & exterior,&c.*

Malum.

Malum culpæ quo ſenſu dicatur maius malo pœnæ. p.118.n 37
Malum pœnæ compatitur cum viſione beata in ſubiecto non purè comprehenſore, ſed etiam viatore, & quare? p.133.n.63
Malum morale. Vide *Actus malus.*
Malum ſimpliciter non eſt commune per modum generis malo phyſico, & malo morali. p.361.n.61
Malum ſimpliciter quid priuatiuum oppoſitum enti eſt. p.367.n.95
Malum pœnæ amatur à Deo, licèt ſit contrarium naturæ: quia tantùm contrariatur naturæ particulari, non tamen amatur malum culpæ formaliter ſumptum. p.368.n.97
Malum morale. Vide *Bonum.*
Ex duobus malis minus eſt eligendum vrgente neceſſitate, & de quibus malis hoc intelligatur. p.532.n.41.& ſeq.

Mare.

Mare. Vide *Aqua. Fluxus, & refluxus.*

Martyres. Martyrium.

Martyres quomodo amant vitam ſuam quando eam pro fide exponunt. p.234.n.10
Martyrium quomodo ſit actus fortitudinis materialiter,& charitatis formaliter. p.390.n.28. & p.439.n.78
Martyrij præmium eſſentiale non perditur ex eo quod martyrium impediatur inuito homine, bene tamen præmium accidentale, & quare? p.495.n.10

Materiale.

Partes materiales finis vltimi. Vide *Finis vltimus. Beatitudo.*

Materia.

Materiæ primæ appetitus. Vide *Appetitus materia prima.*

Matrimonium.

Matrimonium. Vide *Dotes. Coniux.*
Matrimonium factum ex metu an ſit validum? Vide *Contractus.*

Media.

Media,& mediorum volitio ſunt propter finem. p.9.n.33
Media, & ſubiectum ipſum ſunt extrema conuenientiæ finis. p.20.n.27
Mediorum bonitas. Vide *Bonitas.*
In ſpecificatiuo medij intrat finis in obliquo. p.31.n.33
Media autem incluſa in obliquo in fine non pertinent ad ſpecificationem intentionis,& quæ ſit differentia vtriuſque. ibid.
Vnde proueniat mediis diuerſitas in ratione morali. p.31.n.32
Medium quomodo inuoluat ordinem ad finem. p.32.n.38
Multa media reſpiciunt accidentaliter fines particulares,& quomodo. p 32.n.39
Quomodo dicant media proportionem ad finem. n.33.n.34
Quomodo media non à fine, ſed à voluntate operantis determinentur. p.33.n.34
In mediis ſæpè inuenitur bonitas propria ſubordinata tamen fini. p.39.n.6.& ſeqq.
Media purè talia ſolùm terminant electionem. p.40.n.8
Circa media datur deliberatio terminatiuè, & conſilium: circa finem initiatiuè. pag.181. num.27
Medium habet intrinſecam bonitatem licèt relatè, & dependenter à fine. p.235.n.16
Vide *Bonum.*
Media in ratione obiecti vniuocè habent bonitatem cum bonitate finis, non tamen in ratione eſſendi. p.238.n.35

Medicus.

Medicus in curatione infirmi,& adhibendis medicamentis quomodo ſe debeat gerere in conſcientia. p.548.n.34

Membra.

Membra exteriora non ſunt ſubiectum peccati, niſi extrinſecè tantùm, & denominatiuè. p.482.n.9
Vide *Potentia. Peccatum.*

Memoria.

Memoriæ occurrunt multa, quæ in manu noſtra non ſunt ex motione ſpirituum vitalium quibus inſident ſpecies. p.305.n.39

Menſura.

Primum in vnoquoque genere eſt menſura cæterorum illius generis. p.13.n.1.& ſeq.
Menſura, id eſt, regula appetibilitatis, ſeu conuenientiæ. Vide *Arbitrium. Perſona. Peccans mortaliter. Finis vltimus.*

Meritum.

Ad meritum in actibus requiritur virtualis ſaltim relatio in Deum vltimum finem. p.63.n.48
Ad meritum de condigno qualis relatio in Deum requiratur, & qualis ad meritum de congruo. p.64.n.52

Ad meritum requiritur dignificatio perſonæ, & operis. p.65.n.54

Meritum poteſt eſſe in primo inſtanti, ſicut & libertas, non tamen peccatum. pag.169. num.39

Meritum eſt propria paſſio actus boni moraliter, ſicut & demeritum mali. pag.379. num.18

Meritum non ſolùm eſt in actu morali bono ex virtute ſuperiori imperante, ſed ex inferiori eliciente actum. pagina 392. num.36. & ſeq.

Meritum eſſentiale correſpondet charitati vt imperanti, actibus autem aliarum virtutum imperatis à charitate meritum accidentale. p.496.n.19

Vide *Premium. Charitas.*

Meritum Chriſti.

Meritum Chriſti. Vide *Chriſti meritum.*

Metus.

Metus. Vide *Timor.*

Miniſter Sacramentorum.

Miniſter Sacramentorum quomodo debeat procedere in duabus opinionibus non æquè probabilibus pertinentibus ad adminiſtrationem Sacramenti. p.549

Vide *Confeſſarius. Probabilitas practicâ. Sententia.*

Miniſter Sacramentorum non debet vti forma, vel materia minus probabili, & quæ non eſt in vſu Eccleſiæ (extra caſum neceſſitatis) etiam metu mortis compulſus. p.552

Miſeria.

Miſeriæ negatio eſt conditio beatitudinis. p.68. n.14. & p.69.n.15

Mixtio.

Mixtio quid ſit. p.164.n.6

Modus.

Modus quartus per ſe non ſolùm dicit efficientiam, ſed & rationem formalem operandi. p.24.n.8

Modus in diligendo Deum eſt non habere modum ſecundùm Diuum Bernardum. p.181. num.22

Moneta.

Moneta. Vide *Numiſma. Princeps.*

Monothelita.

Monothelitæ, & Macharius vnam tantùm voluntatem, & operationem in Chriſto ponebant. p.88.n.24

Moralis bonitas.

Moralis bonitas. Vide *Bonitas moralis.*

Morale genus tres habet ſpecies, bonum, malum, & indifferens. p.344.n.1

Moralitas.

Moralitas non eſt in actu neceſſario. pag.313. num.9

Moralitas actuum. Vide *Actus moralis. Libertas. Actiones humanæ.*

Moralitatis ſpecies ſumitur ex obiecto relato ad rationem, non ex libertate. p.415.n.17. & ſeq.

Vide *Libertas.*

Moralitatis differentiæ ſunt bonum, & malum. p.315.n.19

Moralitas in actibus immediatè elicitis à voluntate, ſiue bonis, ſiue malis, non eſt ſola denominatio extrinſeca, ſed ordo realis ad obiectum. p.314.num.15. & p.346. num.22. & ſeq.

Vide *Actus moralis.*

Moralitas eſt ſpecies accidentalis reſpectu actus in eſſe naturæ conſiderati. p.316.n.21.& p.325. n.11.& ſeq.

Moralitas in obiecto ſolùm poteſt aliquando importare reſpectum rationis ad legem, vel priuationem, aut deformitatem, quod quidem non tollit actum ad ipſum obiectum per poſitiuum realem reſpectum tendere. p.350. n.29.& ſeqq.

Moralitatis principia quot ſint. p.325.n.1

Moralitas in obiecto non ſumitur ab actionibus, ſed à regulis rationis, prudentiæ. p.327. num.20

Moralitas actus indifferentis. ibid.n.23

Vide *Actus indifferens.*

Moralitas in actibus membrorum exteriorum denominatio extrinſeca eſt. p.336.n.27

Moralitas in actibus externis (cum ſit denominatio extrinſeca) poteſt variari inuariata entitate actus, non tamen in internis. p.336.n.27. & ſeq. p.340.n.52.& ſeq.

Mores.

Mores propriè pertinent ad ſolos homines. p.312.n.5

Mors.

Qui ſibi mortem infert, bonum etiam, & beatitudinem appetit. p.531.n.19 & 20

Non eſt paratus mori pro fide ex motiuo charitatis, qui eſt in peccato mortali, ſed ex pia affectione ad fidem. p.69.n.19

Mortem ſibi inferre propter periculum caſtitatis non debet aliquis niſi ex inſtinctu Dei. p.471. num.30

Motus.

Motus diſtinguitur per actionem, & paſſionem. p.22.n.2

Motus Naturalis.

Motus naturalis quando eſt imperfectior libero. p.155.n.34

Motus naturalis, qui actiuè procedit à re, cauſari debet à generante, non autem motus ad quem res concurrit paſſiuè tantùm. p.266. num.56

Motus Progreſſiuus.

Motus progreſſiuus animalis mixtus ex violento, & naturali, non eſt duplex, ſed vnus motus. p.214.n.18

Motus progreſſiuus animalis quomodo ſit naturalis, & violentus reſpectu diuerſorum. p.201. num.10

Motus Liber.

Motus duplex, alter abſolutus, alter conditionatus nequit eſſe in actu executiuo. p.214.n.19.

Motus primò primi, & ſubiti.

Motus primò primi quomodo ſint humani. p.12.n.44

Cum motu primo naturæ intellectiuæ quomodo ſtet indifferentia libertatis. pagina 49. num.27

Circa motus ſubitos non datur iudicium indifferens, ſed determinatum. p.152. num.14. & p.181.n.26

Motus ſubiti quomodo cauſentur à Deo. p.180. num.18

Motus ſubiti non ſunt perfectè voluntarij. p.281. num.26

In motibus primò primis non inuenitur voluntarium ſimpliciter. p.202.n.12

Nec violentia. ibid.

Motus

Motus Violentus.

Motus violentus. Vide *Violentia. Violentus.*

Motus Localis.

Motus localis perfectior eſt ex parte modi operandi quam motus alterationis. p.307.n.45

Motus corporis Glorioſi.

Motus corporis glorioſi. Vide *Agilitas.*

Motus Cordis.

Motus cordis. Vide *Cor.*

Moueri.

Moueri à fine,& mouere ſe in finem. Vide *Finis. Bruta. Actiones humanæ.*

Mouere ſe ad finem non eſt ſolùm actu elicito vitaliter ſe mouere, ſed eſt præſtituere ſibi finem, id eſt,finaliter ſe mouendo. p.21.n.34. & p.180.n.3

Quare ad mouendum ſe in finem requiratur intellectus. p.21.n.34.& ſeq.

Quo ſenſu id quod prius mouet,ſpecificet. p.34. num.47

Motus quo aliquid conſtituitur aptum, vt ſe moueat,datur ab Authore naturæ. p.49.n.27. & ſeq.

Perfectius eſt quod mouet ex parte ſpecificationis,quam quod mouet ex parte applicationis, & impulſus. p.117.n.32

Mouere quoad exercitium ad cauſam efficientem pertinet. p.153.n.17

Moyſes.

Moyſi, & Paulo qualiter data fuit viſio Dei? Vide *Perpetuitas.*

Moyſes an ſit excuſandus ob occiſionem Ægyptij. *Exod.*2. p.471.n.30.& 32

Multiplicatio Actuum.

Multiplicatio actuum moralium quando faciat diſtincta peccata, & quando non? quod declaratur exemplis. p.501.n.47.

N

Natura.

NAtura quomodo ſemper tendat ad vnum. p.49.n.19

Natura eſt radix diuerſorum motuum, proprietatum, & operationum ſecundum diuerſos gradus. ibid.

Neceſſarium. Neceſſitari.

Neceſſarium quod eminenter, & radicaliter eſt liberum, perfectius eſt quam liberum formaliter. p.117.n.35

Neceſſarium non eſt idem quod violentum, poteſt enim eſſe à principio intrinſeco, vt patet in motibus primò primis, & in brutis. p.201. num.8

Neceſſarium quoad ſpecificationem quid ſit, & quid neceſſarium quoad exercitium. p.255. num 2

Neceſſitatur voluntas quoad ſpecificationem, & exercitium ad amorem Dei clarè viſi. p.140. num.24. & p.150. n.6. & ſeq. vſque in finem artic.

Neceſſitas eſt duplex. p.149.n.65

Neceſſitatur voluntas quoad ſpecificationem à beatitudine in communi, ſeu à fine vltimo. ibid.n.1

Neceſſitas quoad exercitium quomodo proueniat à voluntate in Patria. pagina 152. num.15

Voluntas à nullo obiecto neceſſitatur quoad exercitium in via. p.153.n.20

Neceſſitatur voluntas in motibus ſubitis à propoſitione obiecti. p.155. num.33. & p.182. num.42

Vide *Motus primò primi*, &c.

Neceſſitatur appetitus brutorum in actibus ſuis, & quomodo. p.152.num.13. & p.182. num.32

Neceſſitas voluntatis ex duplici capite poteſt prouenire,& quæ ſint iſta capita. p.182.n.32. & p.259.n.20

Neceſſitari poteſt voluntas à Deo in elicientia actus ſui, non tamen poteſt violentari, & quare. p.204.n.14

Negationes.

Negationes dupliciter poſſunt videri, & qualiter à Beatis videantur. p.139.n.17.& ſeq.

Numiſma.

Numiſma quomodo definiatur. pagina 538. num.38

O

Obiectum.

OBiectum terminatiuum quomodo dat ſpeciem potentiæ actiuæ, & actioni. p.27. num.18

Et quomodo ſpecificet potentiam cognoſcitiuam. ibid.n.20

Obiectum terminatiuum tantùm, eſt obiectum ſecundarium, & ſic nequit ſpecificare. ibid.

Obiectum terminatiuum primarium eſt etiam motiuum,& ſpecificans. ibid.

Obiectum proximum actus intentionis eſt finis. ibid.n.21

Obiectum ſecundarium ſpeciem accidentalem dat actui morali. p.428.n.15.& ſeq.

Obiectum voluntatis eſt finis, & bonum. Vide *Finis. Voluntas.*

Obiectum vt tale ſolùm ſpecificat actum, non autem quoad exercitium mouet, neque etiam in patria. p.152.n.15

Obiectum nullum neceſſitat in via quoad exercitium. p.153.n.20

Obiectum adæquatum voluntatis eſt bonum abſtrahens à bono finis & medij,& quomodo. p.236.n.20

Obiectum adæquatum cuiuſlibet potentiæ non ſolùm coaleſcit ex obiecto formali, & primario, ſed etiam ex materiali, & ſecundario, licet cum ſuo ordine. ibid.n.21

Obiectum propoſitum per intellectum non mouet voluntatem efficienter;ſed finaliter,& formaliter. p.242.n.1.& p.322.n.52

Obiectum intellectus bene poteſt concurrere effectiuè ad actum eius, non autem obiectum voluntatis, & quare. p.254.n.58

Obiectum in vi ſolius obiectiuæ motionis nequit neceſſitare voluntatem quoad exercitium: excipitur Deus clarè viſus. pag.258. num.14

Obiectum actus interioris. Vide *Actus interior*, &c. *Bonitas moralis.*

Obiectum actus boni dicitur conforme rationi, non vt merè proponenti, ſed vt formatæ per ſynderesim,prudentiam, diuiſoque præcepta. p.463.n.25

Obſcuritas.

Obſcuritas Fidei. Vide *Fides.*

Occiſio.

Occiſio. Vide *Mors.*

Odium Dei.

Odium Dei eſt grauiſſimum inter peccata.p.t18. oum.37.& ſeq.

Io eſſe tamen phyſico peius malum eſt damnario æterna. ibid.

Odium Dei, & ſui ipſius non eſt violentum, ſed voluntarium reſpectu voluntatis, quia non eſt contra inclinationem propriam formaliter, ſed tantùm materialiter. p.277.n.50

Odium Dei, & ſimilia peccata etiam ſublata lege æterna Dei ſormaliter, manente tamen radicaliter, eſſent intrinſecè mala. pag.464. n.27.& 28

Odium Dei & reſpicit Deum vt in ſe abſolutè, ſed ratione effectuum quos cauſat diſplicentes odianti. p.231.n.16.& ſeq.

Odium Dei quo ſenſo dicat priuationem rectitudinis,& qoo non? p.372.n.23

Vide *Actus malus. Adulterium. Infidelitas.*

Odium Dei aliquid boni habet ratione entitatis actus,& fugæ à nocinis. p.374.0.28

Odium inimicitiæ.

Odium ioimicitiæ quomodo diſtioguatur ab ira. p.229.n.8.& ſeq.

Odium inimicitiæ noo tendit in malnm ſub ratione mali,ſed ſub ratione boni,vt deſtructiuè contrarij,ſeu inimici:deſtructio autem contrarij bona eſt. p.229.n.8

Odium inimicitiæ quomodo opponatur amori inimicitiæ. p.229.n.8.& p.230.n.15

Odium Abominationis.

Odium abominationia in actu fugæ conſiſtit: odium autem ioimicitiæ in actu proſecutionis. p.229.n.10

Odor.

Odor inæſtimabilis erit in corporibus glorioſis. p.166.n.18

Qui diffunderur per cœlum abſque alterzatione phyſica, & percipietur à beatis abſque reſpiratiooe, qua ibi carebunt. p.167. num.19

Omiſſio.

Omiſſionem culpabilem neqoit habere Beatus cum oeceſſario Deum amet. pag.150. num.7

In omiſſione quæ, & quot concurruot. p.189. num.3

In omiſſione ceſſatio actus dupliciter poteſt contingere. ibid.n 4

Omiſſio non eſt voluntaria remoto omni actu tam intellectus, quàm voluntatis circa aliquod obiectum. p.190.n.5

Omiſſio ratione obligationis influit moraliter in effectum. ibid.n.8

Sicut & ratiooe obligationis eſt imputabilis ad culpam. p.191.o.12.& ſeq.

Omiſſio voluntaria ex ſpecie ſua non petit actum,beoe tamen provt in indiuiduo. p.192. num.19

Vt omiſſio ſit voluntaria non reqoiritur obligatio, ſeu præceptum, beoe tamen vt ſit imputabilis ad culpam. p.194.0.30.& ſeq.

Effectus autem ex omiſſione ſecutus ſine præcepto non eſt volnntarius. ibid.

Quod intelligitur de voluntario indirecto. p.197.n.49.

Omiſſio illa eſt voluntaria quam omittens actu aduertit. p.196.n.42.& ſeq.

Omiſſio reddit actum oppoſitum inuoluntarium priuatiuè. ibid.& ſeq.

Omiſſio metaphyſicè ſumpta non dicit actum, moraliter autem concomitanter debet dicere actum. p.367.0.92

Omiſſio actus indifferentis ex ſpecie. Vide *Actus indifferens.*

Operatio Operationes.

Operatio quomodo cauſetur à delectatione, & illam cauſet. p.28.n.24

Operatio increata oequit reddere operans agens creatum. p.87.n.21

Operatio intellectus. Vide *Intellectio. Cognitio.*

Operatio ſenſuum externorum. Vide *Senſus.*

Operatio ex metu facta. Vide *Timor.*

Operatio volnntaria. Vide *Voluntarium.*

Operatio neceſſaria. Vide *Neceſſarium. Neceſſitas.*

Operatio libera. Vide *Libertas. Liberum.*

Opera quæ ſolùm ſunt de coonſilio omittere, malum vel bonum eſt determinatè, non indifferens in iodiuiduo, ſi deliberatè fiat omiſſio. p.423.n.70

Opus meritorium. Vide *Meritum.*

Opera omnia humana adducentur in Iudicium Dei. p.414.n.17

Quæ autem adducentur debent eſſe bona, vel mala, vt præmio, vel ſupplicio ſubijciantur, non autem indifferentia. ibid.& ſeq.

Vide *Actus indifferens.*

Opera omnia homiois deliberata referri in bonum finem virtualiter ſaltùm præcipit Deus. p.417.n.33

Opera omnia ex præcepto naturali, ſi deliberatè fiant, debent referri ſaltem virtualiter in finem honeſtum, ſcilicet in gloriam Dei. p.424. num.75

Operationes Dei.

Operationes Dei. Vide *Deus.*

Operationes Chriſti.

Operationes Chriſti. Vide *Chriſti Opera.*

Opinio.

Opinio probabilis eſt illa, quæ apparet ſic omnibus, aut pluribus, aut etiam paucioribus, & maximè verſatis io illa ſcientia. p.523. n.32. & ſeqq.

Vide *Probabilitas practica. Miniſter Sacramentorum Iudex. Princeps. Dubitans.*

Opinio probàbilis vt talia ſit, & vt practicè ſequi poſſit qnos Doctores requirat, quot, & quantæ authoritatis,& probitatis. p.523.n.29. & ſeq.

Vide *Doctores. Princeps.*

Opinio probabilis ſpeculatiuè, practicè autem habens damnum ſecutum non eſt probabilis practicè. p.522.n.26.& ſeq.

Opiniooes duæ probabiles oppoſitæ circa idem bene poſſunt formari, & quare? p.525.n.45

Opioio probabilis practicè tuta eſt, & ſequi poteſt etiam relicta probabiliori. p.526.n.50

Vide *Probabilitas practica.*

Opinio probabilis ſpeculatiuè tantùm, & non practicè non eſt tuta, nec ſequenda. ibid.

Vide *Conſcientia probabilis.*

Inter duas opiniooes æquè probabiles quid determinet iudicium ad inclinandum, in vnam potius quam in aliam. ibid.n.53

Opinio probabilior, & ſecurior debet ſequi,& noo ſolùm probabilis, quando ſequitur damnum

nom tertij, vel communitatis. p.538.n.38. & ſeq.
Vide *Princeps*.

Ordinatio.

Ordinatio, id eſt, reſpectus. Vide *Relatio*.

Origenes.

Origenis error circa Beatos, & Damnatos. p.121. n.4. & p.136.n.2

Originale Peccatum.

Originale peccatum non compatitur cum viſione Beata. p.128.n.39

Otioſum verbum.

Otioſum verbum. Vide *Verbum otioſum*.

P

Paulus.

PAulo, & Moyſi qualiter data fuit viſio Dei. Vide *Perpetuitas*.

Pax.

Quo ſenſu intelligatur Beatitudinem hominis in pace conſiſtere. p.111.n.6

Paruulus.

Paruuli non reddent rationem in iudicio Dei reſpectu propriæ voluntatis. p.414.n.19

Paſſio.

Paſſio ſumit ſpeciem ab actu, qui eſt terminus, p.22.n.2.& p.25.& 13
Triplex modus eſt paſſionis. p.24.n.11
Paſſio quæ propriè eſt talis, debet eſſe inter terminum à quo, & ad quem. ibid.
Paſſio ſpecificatur à termino, etiam prout in executione. p.27.n.18

Paupertas.

Paupertatis voluntariæ non eſt præceptum in Euangelio, ſed conſilium. p.424.n.75

Peccatum.

In omni peccato eſt conuerſio ad bonum commutabile. p.65.n.15
Peccatum nec actuale, neque habituale, neque originale compatiuntur cum viſione Dei. p.128.n.39
Peccatum non ſolùm opponitur rectitudini formali voluntatis, ſed etiam eminentiali, & radicali. p.135.n.75.& ſeq.
Peccatorum grauitas. Vide *Grauitas*.
In peccato illud poſitiuum quod fundat priuationem quid ſit. p.364.n.75
Peccatum an conſiſtat in poſitiuo, vel priuatiuo. p.354.n.28
Vide *Actus malus*. *Priuatio*.
Quid ſentiat de hoc Diuus Thomas. p.361.n.61
Peccata oppoſita virtutibus Theologicis quomodo principalius conſiſtant in auerſione obiectiua, quam formali. p.362.n.67. & p.131. num.16
Vide *Auerſio*.
Peccatum etiā ſi conſiſtat in poſitiuo ſub ratione deficientis, & deformis non cauſatur à Deo, bene tamen ſub ratione entis. p.363.n.73
Peccatum ex ignorantia, ex malitia, & ex infirmitate, ſeu paſſione quomodo diſtinguantur. p.230.num.15
Peccata cur non ſint paria? p.314.n.4
Peccatum quomodo ſit contra præceptum negatiuum, quomodo contra affirmatiuum. p.375. n.37. & ſeq.
Peccatum non remittitur niſi per gratiam habitualem, vel conſummatam, vel vnionem Hypoſthaticam. p.129.n.47
Peccata omnia ſunt contra legem Dei æternam, & quomodo. p.464.n.26
In peccatis ſpecies Theologica eſt penes offenſam Dei, & auerſionem ab illo. p.450. n.16. & 17
Peccati ſubiectum eſt quælibet potentia, quæ poteſt moueri, & reprimi ad actus ſuos per voluntatem, non tamen ſunt ſubiecta peccati membra exteriora, niſi extrinſecè tantum, & denominatiuè. p.482.n.9
Peccati ſubiectum eſſe ſolam voluntatem, quomodo ſit intelligendum. p.492.n.57
Si dubitatur an peccatum ſit reſeruatum poſt ſufficientem diligentiam manente dubio, reputandum eſt tanquam non reſeruatum. p.532. num.38
Peccata quare non ſint paria. p.375.n.36
Peccata capitalia dicuntur quæ ſunt magis appetibilia. p.59

Peccatum Mortale.

Peccati mortalis finis vltimus vnus eſt, licet ex pluribus materialibus conſtet. p.69.n.16
Peccati mortalis finis vltimus. Vide *Peccans*.
Peccatum mortale habens duplicem mortalem malitiam quoad vtramque debet confiteri in Sacramento Pœnitentiæ. p.448.n.5

Peccatum Veniale.

In peccatum veniale exiſtentis in gratia, nec virtualiter influit finis ſupernaturalis gratiæ, ſed amor, aut commoditas propria. p.9.n.31
Peccatum veniale compatitur cum habituali relatione in Deum per habitum charitatis, non tamen eſt in illo actualis, vel virtualis relatio in Deum. p.55.n.13.& p.61.n.35
Nec interpretatiua. p.56.n.15
Peccati venialis ſubiectum. Vide *Peccans*.
Peccatum ex obiecto veniale poſitiuè reſpicit creaturam vt finem proximum, & quomodo. p.72.n.40. & p.73.n.45.& ſeq.
Quid ſit habitu tantum referri peccatum veniale in Deum. ibid.& ſeq.& p.75
Virtualis relatio in Deum in peccato veniali non eſt. p.74.n.46
Peccatum veniale per accidens tale quem finem vltimum, & qualiter habeat. p.73.n.40.& p.75. num.50
Peccati venialis finis vltimus eſt Deus non poſitiuè influens, ſed negatiuè, & permiſſiuè. p.75. n.52.& vſque in fin.art.
Et quomodo hoc verificetur in peccato veniali exiſtentis in mortali. p.76.n.57.

Peccatum Originale.

Peccatum originale vnde ſumat moralitatem. p.367.n.83

Peccatum Commiſſionis, & Omiſſionis.

Peccata commiſſionis, & omiſſionis non ex parte motiui, & rationis formalis, ſed ex parte operationis differunt. p.351.n.2
Peccatum commiſſionis tria dicit, & quæ ſint. ibid. n.3
Peccatum commiſſionis quomodo ſit contra præceptum negatiuum. p.374.n.32

Peccans. Peccator.

Peccans in pura natura, & iterum conuerſus ad Deum Authorem naturalem, quem finem vltimum habeat, p.48.n.28
Peccans mortaliter eſt regula ſibi propriæ conuenientiæ. p.69.n.17
Vide *Arbitrium*. *Perſona*. *Finis vltimus*.

Diſtinctio peccantis venialiter, & moraliter traditur. p.71.n.33
Peccator auertens ſe à vera beatitudine ad apparentem conuertitur. p.57.n.22
Peccans beatitudinem veram ex parte rationis formalis non deſerit, ſed ex parte materialis tantùm. p.58.n.22
Actio virtuoſa peccatoris quomodo reſpiciat Deum. ibid.n.24 & p.70.n.19.& ſeq.
Peccans mortaliter vltimum finem ponit in creatura poſitiuè. p.65.n.3
Peccans mortaliter auertitur à Deo, ſeu illum deſerit. p.66.n.5
Creatura quæ eſt finis peccati mortalis eſt conuenientia propria peccatoris, vt apperibilis iuxta propriam voluntatem, & non iuxta legem diuinam. p.67.n.9.& ſeq.
Peccans mortaliter eſt finis *cui*, *& cuius gratia*, ipſius peccati mortalis, & quomodo. ibid. & p.75.n.53
Peccans mortaliter non per ſe, ſed per accidens odio habet honeſtatem legis. p.69.n.15
Peccans mortaliter non eſt paratus mori pro fide ex motiuo charitatis, ſed ex affectu ad fidem. ibid.n.19
Peccans mortaliter cum ſpe pœnitentiæ vltimum finem ponit in creatura, ſed non permanenter. p.71.n.29
Peccans mortaliter ex ignorantia craſſa putans ſe obſequium præſtare Deo, vltimum finem ponit in creatura. ibid.n.30
Peccans mortaliter qualiter iudicet creaturam eſſe ſummum bonum. ibid.n.32
Peccans venialiter non ponit vltimum finem in creatura fruendo illa propriè. p.72.n.40
Neque ex parte operis,neque ex parte operantis. p.74.n 48
Exiſtens in peccato mortali, & volens peccare venialiter ex intentione finis vltimi creati, mortaliter peccat. ibid.

Pelagius.

Pelagius non negabat illuminationem obiectiuam intus factam à Deo. p.149.n.32

Per.

Per particula in Sacra Scriptura æquiualet aliquando particulæ *in*, non tamen ſemper. p.64. num.50

Perfectio. Perfectum.

Perfectio, ſeu perfectum. Vide *Bonum.*
Non eſt perfectius ſemper id quod ordini generationis eſt poſterius. p.117.n.32
Perfectius eſt id, quod mouet ex parte ſpecificationis,quam quod mouet ex parte applicationis,& impulſus. ibid.& ſeq.

Perpetuitas.

Perpetuitas quomodo pertineat ad beatitudinem. p.115.n.14
Perpetuitas intrinſeca eſt viſioni beatæ, & ratione ſtatus perfecti competens. p.136.n.1.& vſque in fin.art.
Moyſi, & Paulo data fuit perpetuitas amiſibiliter, quia non per modum ſtatus. p.137.n.5. & p.147.n.5
Beatus in exercitio debet videre perpetuitatem ſuæ beatitudinis. p.139.& ſeq.
Perpetuitatis beatitudinis ceſſationem poteſt velle Deus tanquam præternaturalem ipſi viſioni,non vt connaturalem. p.141.n.25
Perpetuitas, ſeu incorruptibilitas an ſit eſſentialis viſioni beatæ. p.142.n.33
Perpetuitatis actualis duratio prædicatum contingens eſt reſpectu viſionis beatæ. p.143. num.35
Perpetuitas viſionis Beatæ non ex ſubiecto; ſed ex ſe debet ſumi. p.145.n.46

Perſeuerantia.

Perſeuerantia eſt virtus intendens diuturnitatem in operando. p.427.n.14.& ſeq.
Vide *Quantitas.*

Perſona.

Perſonæ dignitas requiritur ad meritum. p.65. num.64
Perſona ipſa peccans mortaliter eſt finis *Cui*, *& cuius gratia* peccati mortalis. p.67.n.9
Vide *Peccans.*
Perſona cui volumus bonum eſt finis *Cui.* p.69. num.17
Perſona coniuncta quid ſit. p.217.n.33
Perſonæ circunſtantia quomodo in luxuria variet ſpecies illius eſſentialiter ſpecifice. p.433. n.46.& ſeq.
Vide *Circunſtantia Perſona. Luxuria.*

Perſuaſio.

Perſuaſio ad peccatum. Vide *Damnum.*

Phantaſia. Phantaſma.

Phantaſia, & æſtimatiua in homine diſcurrunt circa ſingularia. p.165.n.13
Phantaſma non concurrit cum intellectu agente effectiuè,ſed inſtrumentaliter obiectiuè. p.254 num.59

Plantæ.

Plantæ quomodo habeant finem determinatum à natura. p.21.n.34
Vide *Bruta.*

Pollutio.

Pollutio nocturna quomodo reddatur voluntaria in ſua cauſa,& mala. p.500.n.40
Pollutio ſecuta ad actionem, ad quam exercendam tenetur quis ex vigente neceſſitate, non eſt imputabilis ad culpam. p.530
Vide *Abortus.*

Pœnitens.

Pœnitens. Vide *Confeſſarius.*

Poſitiuum.

Poſitiuum illud in peccato, quod fundat priuationem,quid ſit. p.364.n.79

Poſſeſſio.

Poſſeſſio. Vide *Aſſecutio,Comprehenſio.Viſio.Beatitudo.*
Poſſeſſio,& tentionem dicit,& ius vtendi re tenta. p.109.n.58
Poſſeſſio Dei per viſionem ipſius ſit, ibid.
Poſſeſſio quomodo definiatur. p.527
Poſſidentis conditio vt ſit legitima requirit detentionem rei, & bonam fidem ſine dolo. ibid.
Vide *Dubium.*
Poſſeſſionis ius quando dubitatur ad quem pertineat,fauendum eſt reo. p.530

Poſſibiles creaturæ.

Poſſibiles creaturæ conſideratæ in ſtatu poſſibilitatis,vt tollentis eſſe,& ordinem ad eſſe non poſſunt amari,bene tamen alias,ſed non à Deo. p.286.n.15

Potentia.

Potentia quælibet, quæ per voluntatem mouetur, & reprimitur ad actus ſuos,eſt ſubiectum peccati,non autem membra exteriora,niſi tantum denominatiuè, & extrinſecè. p.445.n.29. & ſeq.

Potentia antecedens, & conſequens quid ſint. p.261.n.31

Potentia ſuperior per realem impreſſionem mouet potentiam inferiorem, non per ſolam ſympathiam. p.340.n.48.& ſeq.

Potentia actiua. Vide *Obiectum*.

Potentia cognoſcitiua quomodo ſpecificatur ab obiecto terminatiuo. p.27.n.20

Potentiæ nequeunt eleuari diuinitus excundo extra limites ſuarum rationum formalium adæquatraum. p.96.n.t.& a

Potentia loco motiua.

Potentia loco motiua ſine vlla reſiſtentia ſubditur imperio rationis. p.306.n.43

Poteſtas.

Poteſtas nequit eſſe beatitudo. p.81.n.4

Vide *Fama Honor. Diuitiæ. Voluptas.*

Quomodo intelligitur illud axioma *qui poteſt, & tenetur, & non facit, peccat.* p.193.n.26

Practica Probabilitas.

Practica probabilitas. Vide *Probabilitas practica. Conſcientia probabilis. Iudicium.*

Præceptum.

Præceptum. Vide *Lex.*

Præceptum naturale eſt de referendis omnibus humanis actionibus ſaltim virtualiter in finem bonum, ſcilicet in gloriam Dei. p.424.n.75. & ſeq.

Præceptum de faciendis omnibus operibus deliberatis propter nomen Chriſti non datur. ibid.

Præceptum Virginitatis an ſit? Vide *Virginitas.*

Præceptum Paupertatis voluntariæ an ſit. Vide *Paupertas.*

Præceptum Eleemoſynæ an ſit. Vide *Eleemoſyna.*

Præcepta duo frangere, quæ ſunt eiuſdem rationis habentia ſe circa eandem materiam, & ſpeciem actus, non eſt circunſtantia aggrauans, vt cum quis v.g. frangit ieiunium Quadrageſimalis diei, ſimúlque Vigiliæ alicuius Sancti, ſecus eſt ſi præcepta ſint circa eundem actum, ſint tamen diuerſæ rationis, & diſtincti motiui, vt peccare, v.g. contra caſtitatem voto ſimul firmatam: imò tunc ſpeciem mutat. p.449.n.12

Præceptum de quo dubitatur an obliget, vel non ex parte materiæ præceptæ, adhuc poſt ſufficientem diligentiam manente dubio, debet ſubditus obedire. p.543.& ſeq.

Vide *Dubitans. Prælatus.*

Præcepta an obligent ſtante metu graui, & quæ ſint iſta præcepta. p.218.n.39.& vſque ad fin. dubij.

Prædeterminatio Phyſica.

Prædeterminatio phyſica non tollit libertatem, ſed indifferentiam ſuſpenſionis. p.184.n.40

Prælatus.

Prælatus. Vide *Conformitas.*

Prælatus de cuius legitima poteſtate dubitatur. Vide *Dubitans.*

Prælatus.

Prælatus poteſt ponere præceptum circa aliquid ſequendo probabilem ſententiam etiam relicta probabiliori, & ſubditus etiamſi ſequatur probabiliorem, tenetur ei obedire. p.344

Præſentia, & abſentia non variant amicitiam, ſed gaudium, & deſiderium, & alios actus ſimiles. p.107.n.52

Præſentia Dei per immenſitatem non eſt Dei vt fruibilis, ſed vt operantis. p.109.n.37

Præſentia obiecti requiritur in ſenſibus exterois, quia de ratione formali eſt talis cognitionis. p.167.n.20

Præſumptio.

Præſumptio, id eſt, interpretatio. Vide *Relatio.*

Præternaturale.

Præternaturale includitur in definitione violenti data ab Ariſtot. p.200.n.4

Primum. Prius.

Primum in vnoquoque genere in eo in quo primum, eſt ſimplicius cæteris. pag. 462. num.16

Prius non eſt ſemper prius ordine perfectionis, quod ordine generationis eſt poſterius. p.117. num.32

Princeps.

Princeps ad faciendum leges vti poteſt opinione probabili, & non ſolùm probabiliori. p.534. num.4

Princeps qualiter ſe debeat gerere in conſulendis Doctoribus pro opinione probabili in praxi ſequenda. p.524.n.35

Princeps in indictione belli non debet vti opinione probabili, & minus ſecuta, relicta ſecuriori, & quare. p.535.n.9

Princeps in impoſitione tributorum debet duci certa neceſſitate, & euidenti. p.536.n.23 Et exhauſtis iam ſuis ſuis facultatibus. p.537. num.28

Vide *Tributum.*

Princeps, qui negligens eſt in inquirendo de bonis ſuis defectu Miniſtrorum vſurpatis, vt reſtaurentur, & ex illis ſuccurri poſſit neceſſitati, & tamen imponit tributa, peccat mortaliter propter vſurpationem alieni, niſi ſit neceſſitas inſtantanea. ibid.n.29

Princeps ad mutationem monetæ non poteſt ſequi probabilem ſententiam relicta probabiliori, & ſecuriori. p.538.n.38

Princeps ſupremus etiam in cauſa propria iudex eſt, quia iudices delegare poteſt pro illa cauſa. p.541. & ſeq.

Princeps quanto magis ſuperior eſt, tanto minus illi manifeſtatur veritas, niſi in his quæ placitura ſunt ipſi, & hoc contingit propter plures Doctores, plures quidem in numero, ſed magis auribus prurientes, quam vera proferentes. p.342. & ſeq.

Principium.

Principium efficiens dupliciter conſideratur. p.23.n.4

Principium formale operandi eſt principium ſpecificatiuum operationis, & quomodo. p.24. num.10

Principium quomodo ſe habeat ad ſpecificandas cauſas æquiuocas. p.28.n.23

Principiorum veritas quomodo connectatur cum concluſione. p.33.n.42

Principiorum veritas non circunſtat, ſed ſpecificat veritatem concluſionis. ibid.n.4

Principia per ſe nota ad vnum principale reduci debent. p.50.n.30

Principium ſe mouendi duplex eſt, efficiens ſcilicet & finis. p.178.n.8

Priuatio.

Priuatio in facto eſſe in quo cõſiſtat. p.375.n.35

Priuatio intrinſecè in ſe nihil poſitiuum dicit, exerceri tamen nequit ſine aliquo poſitiuo. p.193.n.24

Priuatio-

Priuatio rectitudinis non conſtituit ſpeciem mali moralis, nec ſpecies peccatorum diſtinguit ſecundùm D.Thomam. p.334.n.27
Priuatio rectitudinis formaliter conſecutiuè tantùm pertinet ad peccatum. ibid. & ſeq. p.366.n.87
Priuatio in fieri,& in facto eſſe quomodo diſtinguantur. p.407.n.18

Priuilegium.
Priuilegiom non ſuffragatur, ſi eſt dublum an ſit conceſſum. p 532.n.38

Probabilitas practica.
Probabilitas practica ex quibus principiis tam intrinſecis,quàm extrinſecis dependeat. p.525 num.18
Vide *Iudicium.Conſcientia probabilis.*
Probabilitas practica in materia Sacramentorum ea erit, quæ ſecurior, ſeu tutior fuerit in praxi. ibid,n.20
Vide *Sententia.*

Probabilis opinio.
Probabilis opinio. Vide *Opinio.*

Proceſſus.
Proceſſus in infinitum non datur in finibus. p.42.n.1

Proceſſio Spiritus ſancti.
Proceſſio Spiritus Sancti. Vide *Spiritus Sanctus.*

Prodigalitas.
Prodigalitas duos exceſſus dandi, & recipiendi habet,tanquam conditiones obiecti,non tanquam circunſtantias. p.441.n.13

Proœminm.
Proœmiom eſſentiale, & accidentale martyrij. Vide *Martyrium, Aureola.*
Proœmium eſſentiale correſpondet charitati imperanti, virtutum autem aliarum actibus imperatis à charitate, præmium accidentale. p.496.n.19

Prophetia.
Prophetia ab inſtinctu differt. p.264.n.45

Propoſitiones.
Propoſitiones modales, quæ fiunt cum hoc modo *contingenter*, non ſunt contradictoriæ. p.525.n.45

Proprietates.
Proprietates, quæ in rigore ſunt tales non poſſunt eſſe magis perpetuæ,quàm eſſentia. p.148 num.61
Proprietates beatitudinis licet ſint in voluntate, ex actu tamen intellectus conſecuntur radicaliter,& primordialiter. p.119.n.42

Prudentia.
Prudentia, & eius regulatio non compatiuntur ſine veritate practica,bene tamen ſine veritate ſpeculatiua. Vide *Veritas. Iacob.*
Prudentia tres actus habet,ſcilicet *Iudicium,Conſilium,& Imperium*, quorum vltimus eſt præcipuus illius. p. 278. n. 35. & p.299. n.10. & p.302.n.21
Prudentia non elicit electionem, ſed regulat. p.278.n.35
Prudentia eſt vna pro omnibus virtutibus. Ibid.
Prudentia regulat electionem non medio actu imperij, ſed conſilio, & iudicio. pagina 302. num.21
Prudentia de omnibus circunſtantiis pertinentibus ad aliquem actum diſponit,& ſic non permittit aduertenter fieri ex aliqua mala, vel ſine malo. p.381.n.29

Pulchritudo.
Pulchritudo corporis humani quid ſit. p. 172. num.55

Pueri.
Pueri. Vide *Actiones. Paruuli.*

Q

Qualitas.

QValitas quæ per alterationem cauſatur perfectior eſt entitatiuè, quam vbi terminans motum localem;non tamen ex parte modi operandi. p.307.n.44
Vide *Motus localis.*

Quando.
Quando circunſtantia. Vide *Circunſtantia Quãdo.*

Quantitas.
Quantitas virtutis aliquando ſolùm eſt conditio, & circunſtantia in materia virtutum, aliquando ſpecialem rationem formalem ardui conſtituit. p.418.n.15
Quantitas, ſeu magnitudo in paſſionibus iraſcibilis,& virtutibus earum formaliter conſtitutiuè intrat propter rationem arduitatis quam habet. ibid.
Quantitas non ſolum eſt effectus augmentationis,ſed & forma perficiens. p.427.n.18
Quantitas alicuius materiæ ſolum eſt circumſtantia aggrauatiua intra eandem ſpeciem illius materiæ. p.427.n.13
Vide *Circunſtantia Quantitatis.*

Quartus modus.
Quartus modus per ſe. Vide *Modus.*

Quidditas.
Quidditas. Vide *Species,id eſt,Quidditas.*

Quinta eſſentia.
Quinta eſſentia,ſeu cœlum non venit in compoſitionem corporis mixti. p.120.n.46.& p.164. num.6
Quinta eſſentia per decoctionem fit. p. 169. num.37

R

Radix.

RAdix poteſtatis ad peccandum eſt intellectus. p.230.n.52

Ratio.
Ratio quomodo concurrat vt conſtituat actum bonum, ſeu rectè regulatum. p. 462. n.17. & ſeq.
Ratio non poteſt proponere contra legem, formaliter,ſed contra legem materialiter, & prout in re tantum: & quomodo hoc intelligatur. p.465.n.33

Rationalia.
Rationalia quomodo ſe moueant in finem.p.21. n.34
Vide *Finis. Actiones humana.*

Razias.
Razias an ſit excuſandus in ſe occidendo 2.*Machab.*14 p.471.n.30.& 32

Rectitudo.
Rectitudo voluntatis quomodo ad beatitudinem pertineat. p.115.n.24
Et debet antecedere beatitudinem. p.120.n.8

Regni ſucceſſio.
Regni ſucceſſio ad quem pertineat, licet poſſit

poſſit à iudicibus ſententiari iuxta probabilem ſententiam in vi iuſtitiæ commutatiuæ, in vi tamen legalis iuſtitiæ debet ſententiari iuxta ſententiam probabilem, & magis conuenientem bono communi regni. p.541.& ſeq.
Regni ſucceſſio ad quem pertineat quomodo, & à quibus iudicibus ſit iudicandum. p.540. & ſeq.

Regnum Aragoniæ.

Regnum Aragoniæ adiudicatum fuit Ferdinando Infanti Caſtellæ per Iudices deputatos ab Regno, quorum vnus fuit Diuus Vincentius Ferrer Ordinis Prædicatorum. ibid.& ſeq.

Regnum Portugalliæ.

Regnum Portugalliæ per ſemetipſum eligit in Regem Ioannem Primum. ibid.

Regula.

Regula. Vide *Lex. Actus moralis. Conformitas. Prudentia.*
Regula peccati mortalis. Vide *Arbitrium.*
Regula iuxta quam ſumit vnitatem finis *cuius gratia* eſt finis *cui.* p.68.n.14.& 15
Regulæ rationis ſunt extrinſecæ actibus obiectiuè (quod realem ordinem ponit in actu) non extrinſecè denominatiuè. p.322.n.56

Relatio.

Relatio, ſeu reſpectus in finem quadruplex eſſe poteſt. p.55.n.3
Actualis relatio in finem actualem, intentionem, & amorem actualem finis poſtulat. ibid. num.4
Quid requirat virtualis relatio in finem? ibid.
Quid ſit relatio in finem interpretatiua. p.55. num.10
Relatio habitualis in finem in quo conſiſtat. ibid.n.13
Relatio habitualis in Deum. Vide *Habitualis relatio.*
Relatio actus in vltimum finem tanquam in rem volitam dupliciter poteſt intelligi. p.58. num.25
Vide *Finis vltimus.*
Relatio actus in vltimum finem debet eſſe ſaltim virtualis, & habitualis non ſufficit. p.60. num.32
Relatio virtualis ſaltim in Deum vltimum finem requiritur ad meritorium opus. p.63. num.44
Quod colligitur ex Tridentino. ibid.n.49
Relatio in Deum qualiter requiratur ad meritum de condigno, & ad meritum de congruo. p.64.n.52
Relatio habitualis in Deum inuenta in peccato veniali quomodo non ſe habeat merè concomitanter in ſubiecto. p.76.n.56
Relatio tranſcendentalis realis poteſt terminari ad non entia, & non exiſtentia. p.321. n.47. & ſeqq.
Relatio quæ in actu morali eſt ad obiectum. Vide *Moralitas. Actus moralis.*
Relatio vnica Patris ſufficit vt ad plures filios terminetur, ſiue plures, ſiue paucos. pag 347. num.19

Religio.

Religio virtus plures actus ſpecie incompletos, & materiali diſtinctos continet, vt votum, iuramentum, orationem, adorationem, &c. p.270.n.13

Res.

Res ad extra cauſantur à Deo finaliter. pag.20. num.30
Vide *Deus.*
Res inanimatæ. Vide *Finis.*
Res diuerſo modo ſpecificantur. p.23.n.4

Reſpiratio.

Reſpiratio non erit in corporibus glorioſis. p.167.n.19
Vide *Corpus glorioſum.*

Reuelationes.

Reuelationes priuatæ an ſint credendæ, & ſequendæ pro formanda conſcientia probabili. p.524.n.36

Reus.

Reo fauendum eſt quando dubitatur de iure poſſidentis. p.530.& 545.& ſeq.

Rex.

Rex. Vide *Princeps.*

S

Sacramentum.

AD Sacramentorum miniſtrationem ſufficit attentio virtualis iuxta Rituale Romanum. p.61.n.34
Sacramentum cauſat gratiam ex opere operato, ſi recipiatur exterius de facto. p.505.num.66. & ſeqq.

Sacramentorum Miniſter.

Sacramentorum Miniſter. Vide *Miniſter Sacramentorum. Confeſſarius.*

Samſon.

Samſon ex inſtinctu Spiritus ſancti ſe occidit *Iudic.*16. p.471.n.32

Samuel.

Samuel non increpatur à Deo quaſi peccaret lugens Saülem. 1.*Reg.*16. p.477.n.29

Sanctificatio.

Sanctificatio à viſione Dei, à gratia habituali, & vnione hypoſtatica poteſt prouenire. p.129. num.46

Satiatiuum. Satiare.

Satiatiuum. Satiare. Vide *Finis vltimus. Beatitudo. Deus. Bonum. Beatus. Viſio. Cognitio.*
Satietas quomodo pertineat ad beatitudinem. p.122.n.15

Satisfactio.

Satisfactio, id eſt, pœna impoſita pœnitenti à Confeſſario licèt non ſit adæquata, debet tamen eſſe cum proportione ad culpam. p.451. n.10.& ſeqq.
Reſpectus, & ordo ad ſatisfactionem eſſentialis eſt Sacramento Pœnitentiæ, licet ſatisfactionis realis executio ſit de ſecundaria intentione Sacramenti. ibid.

Scandalum.

Scandalum vt ſit ſpeciale peccatum dans actui eſſentialem ſpeciem debet eſſe directè & per ſe volitum actu interiori. p.436.n.63
Scandalum in actu exteriori non datur niſi ſit peccatum publicum, & ſic ſemper ſupponit peccatum, cui adiungitur publicitas. ibid. & ſeq.& p.500.n.38

Scotus.

Scotus quomodo ponat actum indifferentem in indiuiduo. p.412.num.7.& ſeqq.& p.424. num.80

Scrupuloſi. Scrupulus.

Scrupuloſi qua ratione deponere debeant conſcientiam. p.516.n.2.& ſeq.
Scrupulus qualiter debeat indicari, vt deponi poſſit. p.533.n.46
Scrupulus ex triplici cauſa poteſt prouenire. ib. num.47

Secretum.

Dubitans an teneatur reuelare ſecretum in tali caſu, quia Prælatus ſic præcipit (qui Prælatus non cenſetur iniquus, vel imprudens) non peccat reuelando illud. p.532.n.38

Securitas Beatitudinis.

Securitas Beatitudinis. Vide *Perpetuitas.*

Senſus.

Senſus, ſeu ſenſitiuæ potentiæ, nec ſupernaturaliter poſſunt eleuari ad videndum Deum, & quare. p.96.n.1.& ſeq.
Neque ad obiecta ſpiritualia. ibid.

Senſus Externi.

Senſus externi corporis glorioſi ſuas ſenſationes exercebunt perfectiſſimo modo, operatione quidem intentionali, non alteratiua. p. 166. num.17
Senſuum externorum operatio duplex eſſe poteſt alteratiua, & intentionalis. ibid.
Senſus externi cognitio formaliter petit præſentiam. p.167.n.20

Senſus compoſitus.

Senſus compoſitus quomodo ſtet cum libertate. pag.78

Sententia.

Sententia probabilis vt formetur, quæ principia tam intrinſeca, quàm extrinſeca in moralibus requirat. p.721.n.18
Vide *Conſcientia probabilis. Probabilitas.*
Sententia probabilis practicè in materia Sacramentorum ea erit, quæ ſecutior fuerit propter gratuitatem, & neceſſitatem ipſorum. ibid.n.ab
Vide *Miniſter Sacramentorum.*

Seraphim.

Seraphim in ratione ſcientiæ beatæ excedunt Cherubinos. p.117.n.34

Seruitus.

In ſeruitute non eſt Beatitudo. p.81.n.4

Simplex complacentia.

Simplex complacentia. Vide *Voluntas ineſſicax.*

Simplex Volitio.

Simplex volitio. Vide *Velitia.*

Simplex Affectus.

Simplex affectus. Vide *Voluntarium.*

Simpliciter.

Ly *Simpliciter* quot modis poſſit accipi. p.315. num.25

Socrates.

Socrates vnam tantum virtutem moralem ſtatuebat. p.330.n.39

Species cognoſcitiua.

Species inſenſatæ cognoſcunt conuenientiam rei. p.20.n.16
Species vnica creata an perfectè poſſit repræſentare omnem collectionem creaturarum. p.81. num.9
Species intelligibilis ex ſe non dicit imperfectionem in vnione ſui. p.92.n.41
Species intentionalis aëri inhæret, non tamen effectum repræſentationis ei præbet. p. 179. num.13
Species intelligibilis quomodo ſit comprincipium cum potentia influens in actum vitalem. p.95.n.55
Per modum ſpeciei expreſſæ, ſeu verbi quomodo vniatur Deus beato. p.95.n.57
Species viſibiles directè feruntur ad viſum, odorabiles autem & audibiles etiam obliquè, & ex quouis latere. p.167.n.20
Speciem infuſam à ſolo Deo poteſt intellectus accipere, & etiam lumen. p.250.n.36
Vide *Intellectus.*
Species intelligibilis effectiuè poteſt concurrere ad actum intellectus, & quare. pag.254. num.59

Species, id eſt, quidditas.

Species non inuenitur ſine aliquo indiuiduo, ſed ſtatus ipſius ſpeciei, qui eſt ſtatus præciſionis non deſcendit ad indiuidua. pag.411. n.37. & ſeq.
Species Theologica in peccatis attenditur penes offenſam, & auerſionem à Deo. p.451.n.19

Specificatio.

Specificatio rerum multiplex eſt. p.1.n.5
Specificatio potentiæ cognoſcitiuæ quomodo ſit. p.27.n.20
In ſpecificatiuo modij ingreditur in obliquo finis. p.50.n.32
Specificatio intentionis. Vide *Intentio.*
Specificatio actionis, & paſſionis. Vide *Actio. Paſſio.*
Quo ſenſu id ſpecificet quod prius mouet. p.34. num.47
Specificatio in genere morali principalior eſt in actu, quam quæ eſt in eſſe naturæ. pag. 37. num.62
Specificatio ad cauſam formalem pertinet, non ad efficientem. p.153.n.17.& p.154.n.25.

Spes. Sperare.

Ille cui fieret reuelatio ſuæ damnationis non poſſet ſperare. p.133.n.64
Et idem eſt ſi ſibi conſtaret per viſionem beatam, non tamen haberet deſperationem peccaminoſam. ibid.
Spes ad intellectum pertinet ſubſtantialiter. p.276.n.24

Spiritus. Spirituale.

Spiritus, ſeu ſpirituale nullo modo poſſunt attingi à ſenſu corporeo, & quare. pag. 96. num.2

Spiritus vitales.

Spirituum vitalium motus non ſubditur imperio rationis. p.305.n.39
Vide *Memoria.*

Spiritus Sanctus. Spiratio.

Spiritus Sancti proceſſio voluntaria eſt perfectiſſimè, licet non libera. p.152.n.14
Spiratio, & amor quomodo differant. pag.244. num.13

Spontaneum.

Spontaneum quid ſit. p.178.n.4
Spontaneum conuenit amentibus, brutis, & pueris. ibid.n.6

Stella Magorum.

Stella quæ Magis apparuit eiuſdem ſpeciei lucem habebat cum luce noſtra, & ſuperabat lumen Solis. p.173.n.54.& 58

Subditus.

Subditus. Vide *Dubitans. Præceptum.*

Subiectum.

Subiectum.

Subiectum,id eſt,perſona. Vide *Perſona.*

Subiectum quomodo ſe habeat in ordine ad accidens. p.93.n.44

Subſtantia.

Subſtantia tantum eſt viſibilis per accidens. p.139.n.29

Subtilitas.

Subtilitas corporis glorioſi qualiter ab Eutychio,& aliis hæreticis intelligebatur. p. 169. num.19

Subtilitas dupliciter poteſt ſumi,& quantitatiuè, & qualificatiuè. ibid.n.37 & p.171.n.49

Subtilitatis dos non ad penetrationem, ſed ad purificationem, ſeu defæcationem datur corpori glorioſo. p.170.n.39

Subtilitas eſt inſtrumentum quaſi morale virtutis diuinæ ad faciendam penetrationem corporum. p.171.n.49

Subſiſtentia.

Subſiſtentia terminatiuè ſe habet,& in vnione ſui non dicit imperfectionem. p.92.n.41

Suffragia.

Suffragia tantum conſequuntur ad actus exterius executos p.505.n.66

Superbia.

Superbia Initium eſt omnis peccati. p. 67. num.52

Superior.

Superior. Vide *Princeps. Prelatus.*

Sympathia.

Sympathia potentiarum non ſufficit vt vna moueatur ab alia. p.247.n.21

Vide *Actus interior,&c.*

Synderesis.

Synderesis principium eſt immutabilitatis circa bonum in communi. p.89.n.28

Synesis.

Synesis eſt virtus, quæ ponitur pro iudicio, ſeu ſententia. p.302.n.21

T

Tactus.

Tactus non requirit neceſſario alterationem phyſicam, ſed ſufficit ei immutatio intentionalis, qualis erit in corporibus glorioſis,& damnatis. p.169.n.23

Ad tactum requiritur contactus corporum, ibid.

Tactus quare æqualem calorem non ſentit, ſed excedentem. Ibid.

Tactus delectationis quomodo regantur à virtute Temperantiæ. p.307.n.45

Vide *Temperantia.*

Talpa.

Talpa dicitur cæca non ſolum ratione animalis in communi, ſed quia aliæ ſpecies animalium terreſtrium capaces ſunt viſus. p.373.n.25

Temperantia.

Temperantia non regit delectationes actus,quatenus materialiter ſunt in tactu, ſed quatenus ſunt formaliter in appetitu ſenſitiuo. p.307. num.46

Temperatus.

Temperatus non habet paſſiones inſurgentes; bene tamen continens. p.439.n.80

Vide *Incontinens. Intemperatus.*

Temporis duratio.

Temporis duratio, vel diuturnitas. Vide *Duratio.*

Temporis circunſtantia.

Temporis circunſtantia. Vide *Circunſtantia Temporis. Duratio. Continuatio. Circunſtantia Quando.*

Tentio.

Tentio. Vide *Aſſecutio.Comprehenſio. Viſio.Beatitudo.*

Terminus.

Terminus actionis. Vide *Actio.*

Terminus in ordine ad paſſionem. Vide *Paſſio.*

Terminus actionis quando dicat perfectionem, & quando puram terminationem. pag. 18. num.24

Terminus & principium actus finis eſt. pag.25. num.14

Timor.

Timor compatitur cum viſione beata in ſubiecto ſimul comprehenſore, & viatore. p.133. num.63

Timor non tollit voluntarium ſimpliciter tale. p.201.n.11. & p.205.n.28. & latius. pag. 214. num.20

Timor non facit actionem voluntariam ſolum ex ſuppoſitione,ſed de facto. p.216.n.25

Vt ex timore aliquid fiat, plures actus concurrunt,& qui ſint. p.211.n.2

Operatio ex timore mixta eſt ex voluntario, & inuoluntario. ibid.n.4

Et in quibus actibus hoc inueniatur, & quomodo. p.212.n.5

Operatio facta ex timore gehennæ, ſeu attritio bona eſt,ſi eſt cum excluſione totali voluntatis peccandi. ibid.n 8.& p.213.n.12

Quæ operatio non habet admixtum inuoluntarium, licet ſit ex timore orta; & quare. ibid.

In actione exteriori ex timore facta non datur duplex actus,ſed vnus. ibid.n.15

Timor alius grauis,ſeu cadens in virum conſtantem, alius leuis, alius iniurioſus, alius non. p.217.n.32

Timor grauis non eſt de malo culpæ, ſed pœnæ; & quæ ſint iſta mala pœnæ. ibid.

Contractus ex timore facti. Vide *Contractus.Votum.Iuramentum.*

Cum timore graui an obligent præcepta, & quæ obligent,quæ non. p.218.n.39

Propter nullum timorem eſt communicandum cum excommunicato: & quomodo intelligatur hæc deciſio textus in *Capit. Sacris, de His quæ vi metuve cauſa.* p.219.n.43

Tributum.

Tributi impoſitio debet fieri à Principe certa,& euidenti neceſſitate. p.536.n.23

Et tanta poteſt eſſe quanta fuerit neceſſitas propter quam imponitur: & ſolùm debet durare dum durat neceſſitas, & exhauſtis iam Principis facultatibus. p.537.n.28

Tributi impoſitio non requiritur quod fiat ex extrema neceſſitate Reipub. ſed ex graui ſufficiet. ibid.n.32

Tributi impoſitio, quæ & qualia debeat habere vt iuſta ſit. p.538.n.36

Triſtitia.

Triſtitia compatitur cum viſione beatifica in ſubiecto non purè comprehenſore. pag.133. num.63

V

Vectigalia.

VEctigalia. Vide *Tributum. Princeps.*

Vegetatiua.

Vegetatiuæ potentiæ actus non ſubduntur imperio rationis. p.305.n.39

Velleitas.

Velleitas quid ſit,& quotuplex. p.214.n.19
Vide *Voluntas.*

Verbum, ſeu ſpecies expreſſa.

Verbum,ſeu ſpecies expreſſa. Vide *Species. Conceptus.*

Verbum otioſum.

Verbom otioſum eſt, quod caret debito fine. p.416.n.27
Verbi otioſi reddenda eſt ratio in iudicio Dei. ibid.
Vide *Opus. Opera. Actus indifferens.*

Verbum Diuinum.

Verbum Diuinum. Vide *Christus.*

Veritas. Verum.

Veritas ſpeculatiua, & practica diuerſo modo regulantur,& quo? p.465.n.33
Veritas formalis, & falſitas in cognitione contrariè opponuntur. p.354.n.28
Verum, & falſum fundamentaliter ſumpta ſunt differentiæ eſſentiales in actibus intellectus, non verò formaliter ſumpta. 459.n.36

Viator.

In Viatore ſimul, & comprehenſore compatiuntur mala pœnæ,triſtitia, dolor, & timor, non tamen malum culpæ. p.133.n.63
Viator ſimul, & comprehenſor, cui fieret reuelatio ſuæ damnationis,pro ſtatu illo, quo duraret viſio,non peccaret. ibid.& ſeq.

Violentia. Violentum.

Violenti definitio. p.200.n.3
In definitione violenti tradita ab Ariſtot. etiam includitur *præternaturale.* ibid.n.4
Violentia inferri poteſt principio actiuo, & etiam paſſiuo. ibid.n.5.& p.207.n.44
Violentum addit ſupra neceſſarium eſſe ex principio extrinſeco. p.201.n.7
Violentom quomodo differat à coacto, inuoluntario,& impedimento. ibid.n.8
Ratio violenti, & naturalis quomodo in eodem motu poſſit concurrere. p.201.n.10
Violentum noo inuenitur in motibus primò primis. p.202.n.12
Violentia actuum imperatorum. Vide *Voluntas. Actus interior,* &c.
Violentia an detur propter timorem? Vide *Timor.*
Violentia oon datur in peccato, etiamſi ſit contrarium rationali naturæ: quia non eſt contra inclinationem voluntatis elicientis. p.205. num.30
Violentia in odio Dei, & ſui ipſius an detur? Vide *Odium.*
Violentia non fieret cœlo, ſi quieſceret ob ceſſationem motus intelligentiæ. p.206.num.36. & ſeqq.
Violentia voluntatis in ceſſatione ſui actus. Vide *Voluntas.*
Violentia duplex poteſt intelligi in voluntate. p.207.n.39
Violentia poteſt cauſari à Deo, etiamſi de potentia abſoluta operetur, dummodo relinquat in ſubiecto inclinationem ad oppoſitum. p.208. num 47
Ad violentiam non ſufficit quod retineatur inclinatio ad oppoſitum in actu primo, ſed requiritur quod in actu ſecundo. p.208.n.47
Ad violentiam actus imperati à voluntate non requiritur quod ſit illa vis contra inclinationem particularem potentiæ, ſed contra illam vt nata eſt obedire voluntati. p.210.n.57
Violentia fit voluntati ſi poſita applicatione in potentia imperata non ſequatur actus, quia retardatur executio eius. ibid.n.59

Virginitas. Virgo.

Virginitatis tantùm eſt conſilium in ſacra Scriptura,non præceptum. p.414.n.75
Virginitas non amittitur per deflorationem inuoluntariam,ſed voluntariam. p.496.n.19
Vide *Aureola.*
Virgo. Vide *Aureola.*

Virtus. Virtuoſus.

Virtus, & vitium etiam in genere morali opponuntur contrariè. p.351.n.7.& ſeqq.
Vide *Vitium. Actus moralis.*
Virtus inferior etiam dat meritum actui præter meritum quod dat virtus ſuperior imperans. p.391.n.37
Virtus eſt habitus électiuus, cuius actus eſt electio,quæ circa media verſatur. p.487.n.35
Virtutes morales. Vide *Habitus. Meritum. Præmium. Charitas.*
Virtutes ſupernatuales diuidi poſſunt penes differentias in eſſe naturæ, & in eſſe morali. p.458.n.43
Virtus intellectualis non poteſt ſubiici falſitati. p.519.n.8
Virtuoſus quomodo debeat operari propter ipſam virtutem, & quomodo intelligatur in hoc ly *Propter.* p.396.n.59.& 60

Viſio.

Viſio eſt dos animæ beatæ, noo vt actus, ſed vt habitus. p.162.n.18
Viſio beata poteſt deſtrui ab agente ſupernaturali per ſuſpenſionem concurſus, non per ſucceſſionem formæ oppoſitæ. p.148.n.63
Viſio beata an ſit gratiæ proprietas quarto modo? Vide *Lumen gloriæ.*
Viſio Dei,quæ eſt in beatis,& quæ fuit in Paulo eiuſdem ſpeciei ſunt. p.144.n.43
Viſio beata æternitate participata menſuratur. p.144.n.40
Viſio Dei vt actus eſt qoomodo neceſſario ametur à beato. p.140.0.24
Viſio Dei non ſe accommodat ſubiecto, ſed potius eleuat illud. p.141.n.26
Viſio Dei per modum permanentis, & per modum tranſeuntis quid faciat. p.130.n.48
Viſio Dei formaliter opponitur errori, radicaliter peccato. p.132.n.61
Viſio Dei omne peccatom tollit tam actuale, quàm habituale, & originale, & maculam peccati. p.138.n.59.& p.129.n.45
Quod intelligitur permanenter data, non tranſeunter. ibid. & p.130.n.48. & p.133. num.71
Neque etiam cum illa compatitur peccatum veniale. p.125.n.82.& ſeq.

Deſtruit

Deſtruitque omne dictamen defectuoſum. ibid. & vſque in fin. art.
Viſio Dei datur à Deo cum gratia conſummata. p.58.n.25
Viſio Dei eſt vita æterna. p.80.num.3. & p.124. num.23
Viſio Dei in omnes actiones Beati influit. p.125. num 26.
Et cum plena vniuerſalitate. ibid.& ſeq.
Viſio beata non poteſt ceſſare. p.124. n.23. & vſque in finem art.
Vide *Perpetuitas.*
Viſio Dei non ſolùm eſt ſpeculatiua, ſed practica. p.124.n.24
Viſio Dei eſt radix impeccabilitatis, & quare, & quomodo. p.122.num.13.& vſque in finem artic.
Et ſola ſine dilectione poteſt facere impeccabilem. p.119.n.44.& p.123.n.17
Viſio Dei eſt pars finis, & boni quatenus eſt adeptio, & finis *quo.* p.118.n.40
In quauis minima viſione Dei ſaluatur beatitudo. p.82.n.12
Viſio Dei in ſe nequit appeti ex effectibus naturalibus. p.82.n.11
Viſio Dei increata nequit communicari beatis. p.86.n.15. & vſque in fin.art.
Viſio Dei eſt beatitudo formaliter, & eſſentialiter. p.103.n.34
Quod docet expreſsè D.Auguſt. ibid.& ſeq.
Viſio intellectualis verè, & propriè poſſidet Deum. p.109.n.58
Viſio autem corporea non perfectè poſſidet obiectum, & quæ ſit diſparitas. ibid.
Viſio intellectus licet dicat vnionem intentionalem obiecti, eſt tamen vera aſſecutio illius. p.114.n.22
Viſio perfectior eſt dilectione. p.117.n.33
Carentia viſionis Dei prout eſt damnatio æterna peius malum eſt phyſicè, quam odium Dei. p.118.n.36
Viſio poſita in lapide non faceret illum videntem, quia non procederet à principio vitali. p.204.n.25
Viſio non ſolùm ad mutationem obiecti colorati mutatur entitatiuè, ſed etiam ad mutationem viſibilis communis. p.458.n.30

Viſus, Viſibile.

Viſus, viſibile. Vide *Color. Lux.*
Viſus eodem actu, & tendentia reſpicit coloratum, vt ſpecificatiuum, & ſenſibilia communia, vt accidentia. p.341.n.52.& p.457.n.27

Vita Æterna.

Vita æterna eſt viſio Dei, p.80.n.3.& p.124.n.23. & p.136.n.1

Vitium.

Vitia quomodo ex fine remoto ſumant genus, & cauſam. p.51.n.38
Vitium virtuti opponitur contrariè in genere morali. p.356.n.37
Vide *Virtus. Actus moralis.*

Vnio.

Vnio duplex eſt, alia per effectum, alia per affectum. p.113.n.16
Vnio in ratione boni quo ſenſu ſit aſſecutio, ſeu adeptio. p.114.n.21
Vnio intentionalis, quæ reperitur in viſione intellectus quomodo ſit vera aſſecutio obiecti. p.115.n.21
Vnio per amorem non eſt aſſecutio. ibid.
Vnio eſſentiæ Diuinæ per modum ſpeciei perpetua eſt ex ſua natura, ſicut & viſio, & lumen gloriæ. p.145.n.45
Vide *Lumen gloriæ. Viſio. Perpetuitas.*
Vnio Dei per modum ſpeciei intelligibilis nullam dicit imperfectionem, nec informationem. p 91.n.36

Vnio Hypoſtatica.

Vnio Hypoſtatica licet ſit principium determinatum ad bene operandum, & non peccandum, indiget tamen habitibus ſupernaturalibus ad eliciendos actus, vt ſint eiuſdem ſpecificationis, & ordinis cum ipſis actibus. p.136. num.78
Vnio Hypoſtatica in natura peccatrice omne peccatum, & maculam tolleret. p.128.n.39
Siue permanenter, ſiue tranſeunter fiat. p.130. num.50.
Et etiam ſola ſine gratia. p.134.n.67
Vnio Hypoſtatica communis eſt viuenti, & non viuenti. p.84 n.7. & ſeq.
Vnio Hypoſtatica non dicit informationem, nec vllam imperfectionem. p.91.num.36. & p.93. num.43

Volitio, Volitum.

Volitio finis. Vide *Finis.*
Volitio mediorum. Vide *Media.*
Volitio ſimplex, nec virtualiter attingit media. p.239.n.2.& p.241.n.10.& 11
Volitio ſimplex, intentio, & fruitio an differant ſpecie? Vide *Fruitio.*
Volitum directum, & indirectum quid ſint. p.190 n.6
Vide *Circunſtantia mala.*
Volitum materiale, & formale. Vide *Conformitas.*

Voluntarium.

Voluntarium, & volitum non ſunt idem. p.177. n.2.& ſeq.
Vt aliquid ſit voluntarium non eſt neceſſarium quod ametur per modum obiecti. ibid. n.3
Voluntarium dupliciter accipitur, ſtrictè, & latè, latè autem idem eſt, quod ſpontaneum. p.178. num.4
Voluntarij definitio traditur. ibid.n.5
Voluntarium, & liberum non ſunt idem. ibid. num.6
Voluntarium diſtinguitur ab artificiali, naturali, & violento. ibid.n.7
Voluntarium eſſe perfectum, vel imperfectum ex cognitione deſumitur. p.180.n.2
Voluntarium perfectum ſolum inuenitur in natura intellectuali. p.181.n.23
Voluntarium perfectum in quo conſiſtat. ibid. & p.182.n.31
Voluntarium perfectum ſemper dicit deliberationem, & quomodo. p.181.n.28
Voluntarium perfectum poteſt eſſe neceſſarium. p.182.n.30
Debet tamen ſemper eſſe liberum eminenter, vel formaliter. ibid.
Vide *Amor. Liberum. Neceſſarium.*
Voluntarium augeſcit creſcente bono. p.185. num.37
Voluntarium formaliter, & non entitatiuè ſolùm ſumptum variatur eſſentialiter penes liberum, & neceſſarium. p.184.n.45
Voluntarium imperfectum, vniuocè tamen cum perfecto, inuenitur in pueris, brutis, & amentibus. p.185.n.49
Non ſequitur laus, vel vituperium ad omne volunta

luntarium perfectum. p.186.n.57
Voluntarium à voluntate imponitur, non tamen ſolam voluntatem ſignificat, ſed quemlibet appetitum elicitum. p.188.n.70
Voluntarium multipliciter ſumi poteſt. p.185. num.55
Voluntarium tollitur per ignorantiam antecedentem. p.190
Voluntarium omne eſt ſubiicibile regulis rationis. p.194
Voluntarium perfectum non inuenitur in motibus primò primis. p.201.n.6. & ſeq.
Voluntarium in actibus elicitis à voluntate. Vide *Voluntas. Actus interior*, &c.
Voluntariam operationem facit voluntas efficax, non verò inefficax. p.215.n.21
Voluntarium ſimpliciter non tollitur per metum. Vide *Timor*.
Voluntarium ſimpliciter, & per ſe non facit ſimplex affectus, ſed efficax. p.215.n.25

Voluntas.

Voluntatis obiectum eſt finis, & bonum. p.15. n.9. & p.56.n.18
Et quomodo? p.118.n.41
Intra voluntatem inuenitur etiam actus exterior. p.50.n.28
Voluntas appellatur actus interior. ibid.
Voluntas naturaliter amat bonum, non tamen hoc vel illud determinatè. p.50.n.30
Voluntas non fertur ſolum in beatitudinem, ſeu bonum in communi, ſed etiam in particulari in rationem formalem finis vltimi fertur, etiamſi materiale, in quo figitur talis finis, varietur. ibid.n.31
Voluntas non ſatiatur fine particulari. pag.68. num.14
Voluntas non intendit producere impulſum, ſed frui, & delectari. p.86.n.12
Voluntatis actus non eſt beatitudo formaliter. p.103.num.34.& p.104.n.41. vſque in fin.art. & in art.ſeq.
Per voluntatis affectum quomodo homo perfectius coniungatur Deo, quam per intellectum. p.104.n.40.& p.108.n.54
Voluntas non facit obiectum præſens, ſi ipſum aliàs non ſit præſens. p.106.n.46
Voluntas non eſt potentia ita perfecta, ſicut intellectus, & quare? p.110 n.60
Voluntas quomodo remuneratur pro bonu.p.111. num.8
Voluntas neceſſitatur quoad ſpecificationem, & exercitium ad amorem Dei clarè viſi. p.140. n.24.& p.150.n.6.& vſque in fin.art.& p.257. num.13
Vide *Deus*.
Voluntas neceſſitatur quoad ſpecificationem ad beatitudinem in communi, ſeu finem vltimum. p.149.n.1
Voluntatis libertas, & neceſſitas. Vide *Libertas. Neceſſitas. Amor. Beatus.*
Voluntas in via à nullo obiecto neceſſitatur quoad exercitium. p.153.n.20
Voluntas creata non facit obiecta, ſed ſupponit illa. p.157.n.41
Voluntas actu proſecutiuo non tendit in malum ſub ratione mali, ſed ſub ratione boni. p.231. num.2
Voluntas ex coniunctione ad intellectum participat in ſua operatione procedere modo collatiuo. p.245.n.6
Voluntas mouetur moraliter ab intellectu, & appetitu ſenſitiuo. p.145.n.12
Voluntas efficienter ſe ipſam mouet de vno actu ad alium, & etiam Deus in hoc genere cauſandi ſolus mouet illam. ibid.n.15
Voluntas quomodo efficienter moueatur de vno actu ad alium. p.246.n.18
Voluntas in motione ſui, & aliarum potentiarum aliquid effectiuè producit in potentia mota. p 247.n.22
Intra voluntatem nullum agens creatum poteſt illabi immutando illam efficienter. p 250. num.36
Voluntas non poteſt determinari tantùm à ſe ipſa, & quare? ibid.n 38
Voluntas neceſſitatur quoad ſpecificationem ad amandum viuere, & eſſe quantum eſt ex parte obiecti, & per ſe loquendo. p.256.n.6
Voluntas à quibus principiis effectiuis neceſſitetur quoad exercitium. p.259.n.20
Voluntas non poteſt intendere plura, vt plura, & in hoc quomodo ab intellectu differat. p.270.n.17
Voluntas inefficax poteſt eſſe circa impoſſibile iudicatum vt tale. p.285.n.7
Quæ quidem inefficax voluntas circa tale impoſſibile deliberata eſſe poteſt, & abſoluta. ibid.n.8
Vide *Impoſſibile*.
Voluntas mouetùr ab obiecto propoſito per modum compoſitionis, & iudicij, non per modum ſimplicis apprehenſionis. p.289.n.3
Voluntas non confert vnum alteri, nec ordinat, niſi ex participatione intellectus. p.298.n.2
Voluntas etiam attingit ſenſibilia, & temporalia, quæ appetitus ſenſitiuus attingit. p.478. num.32
Voluntas ſola eſt, quæ peccat, ita quod tam in actu interiori, quàm exteriori imperato ſit peccatum. p.492.n.8
Voluntas efficax facit voluntariam operationem, non verò inefficax. p.215 n.25
Voluntas in actu iuſtitiæ propter abſentiam alicuius obiecti non patitur violentiam. p.209. n.53.& 54
Voluntatis efficacia. Vide *Efficacia*.
Voluntas nequit ſe ſuſpendere collectiuè ab omni actu ſtante aduertentia intellectus. p.191. n.11.& p.283.n.30
Nec ſi ſic ſuſpenderet, exerceret ſuam libertatem. p.191.n.13
Voluntas habet poteſtatem ad velle, & non velle, ly *non velle* ſumpto priuatiuè, non negatiuè purè. p.193.n.26
Voluntas in eliciendis actibus non patitur violentiam. p.202.n.18
Bene tamen in actibus aliarum potentiarum imperatis ab ipſa. p.203.n.19
Voluntas poteſt neceſſitari à Deo in actu ſuo eliciendo, non tamen violentari, & quare? p.203.n.20
Voluntas non redditur volens per actum merè paſſiuè receptum in ipſa, debet enim procedere vitaliter ab ea, vt volens reddatur. p.204. num.25
Voluntas non pateretur violentiam etiamſi poſſet elicere duos actus contrarios circa idem obiectum ſimul. p.205.n.28
Voluntas non patitur directè violentiam in ceſſatione cuiuſcunque actus, etiam beatifici, ſiue talis ceſſatio fiat per ſubtractionem diuini concurſus, ſiue per ſubtractionem obiecti,

&